BIBLIA SACRA
VULGATÆ EDITIONIS

JUXTA

Exemplar ex Typographia Apostolica Vaticana,
Romæ 1592.

correctis corrigendis

ex Indicibus correctoriis Romae editis in usum Bibliorum Vaticanorum latinorum ann. 1592. 1593. 1598.; nec non substratis lectionibus ex Vaticanis illis Bibliis latinis ann. 1590. 1592. 1593. 1598. inter sese variantibus, additisque locis parallelis.

EDIDIT

LEANDER VAN ESS,
S. THEOLOGIÆ DOCTOR.

PARS I.

TUBINGÆ,
SUMTIBUS LUDOVICI FRIDERICI FUES.
1824.

PRÆFAMEN.

Quum omnes fere editiones Bibliorum latinorum vulgatæ editionis juxta exemplar Vaticanum, vel ipsæmet celeberrimæ Ioannis Moreti Typographi Antwerpiensis editiones defecerint vel mox defecturæ sint, operam — ut restituantur genuina Biblia latina Vulgatæ editionis — navavi haud facilem, præsentem evulgandi editionem, superata difficultate, ut possessu felix tenerem enumerata in titulo hujus Vulgatæ quatuor perrara exemplaria Vaticana, ex quibus lectiones inter se — non quoad fidem et mores — variantes textui substravi. Non possum, quin credam, gratam fore acceptamque editionem meam omnibus, quorum interest, Biblia ut possideant latina pro authentica declarata ceu genuine reddita. Quæ in adornanda hac editione a me acta sunt, titulus satis indicat, ideo nil addam, nisi vota mea sincera, et hæc ut S. Scripturæ Editio literis in latinis a favente et benedicente Deo ejusque Filio Jesu Christo ceu ratum habeatur augmentum, *ut verbum Christi habitet in vobis abundanter*, Col. 3, 16; *ut glorificetur Pater in Filio*, Joh. 14, 13; *et disseminaretur verbum Domini per universam regionem*,

a iij

Actor. 13, 49; *et glorificent Deum in die visitationis*, 1 Petr. 2, 12; *quaecunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, et consolationem scripturarum spem habeamus.* Rom. 15, 14.

Marburgi, Mense Aug. 1821.

Leander van Eſs,
S. Theol. Doctor, Professor et Pastor.

DECRETUM
EX
CONCILIO TRIDENTINO.
(SESSIONE IV.)

DE CANONICIS SCRIPTURIS.

Sacrosancta, Oecumenica, et generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, praesidentibus in ea eisdem tribus Apostolicae Sedis Legatis, hoc sibi perpetuo ante oculos proponens, ut sublatis erroribus puritas ipsa Evangelii in Ecclesia conservetur; quod promissum ante per Prophetas in Scripturis sanctis, Dominus noster Jesus Christus, Dei Filius proprio ore primum promulgavit, deinde per suos Apostolos, tamquam fontem omnis, et salutaris veritatis, et morum disciplinae omni creaturae praedicari jussit, perspiciensque hanc veritatem, et disciplinam contineri in libris scriptis, et sine scripto traditionibus, quae ab ipsius Christi ore ab Apostolis acceptae, aut ab ipsis Apostolis Spiritu sancto dictante, quasi per manus traditae, ad nos usque pervenerunt, orthodoxorum Patrum exempla secuta omnes libros tam veteris, quam novi testamenti, cum utriusque unus Deus sit auctor, necnon traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tamquam vel ore tenus a Christo, vel a Spiritu Sancto dictatas, et continua successione in Ecclesia Catholica conservatas, pari pietatis affectu, ac reverentia suscipit, et veneratur. Sacrorum vero librorum Indicem huic decreto adscribendum censuit, ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa Synodo suscipiuntur. Sunt vero infra scripti. Testamenti veteris, quinque Moysis, id est: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdrae primus, et secundus, qui dicitur Nehemias, Tobias, Judith, Hesther, Job, Psalterium Davidicum centum quinquaginta Psalmorum, Parabolae, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Hieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetae minores, id est: Osea, Joël, Amos, Abdias, Jonas, Micheas, Nahum,

Habacuch, Sophonias, Aggaeus, Zacharias, Malachias, duo Machabaeorum, primus, et secundus. Testamenti novi: quatuor Evangelia, secundum Matthaeum, Marcum, Lucam, et Ioannem; Actus Apostolorum a Luca Evangelista conscripti, quatuordecim Epistolae Pauli Apostoli: ad Romanos, duae ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duae ad Thessalonicenses, duae ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebraeos; Petri Apostoli duae; Ioannis Apostoli tres; Jacobi Apostoli una; Judae Apostoli una; et Apocalypsis Ioannis Apostoli. Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata Latina editione habentur, pro Sacris, et Canonicis non susceperit, et traditiones praedictas sciens, et prudens contempserit, anathema sit. Omnes itaque intelligant, quo ordine et via ipsa Synodus, post jactum fidei confessionis fundamentum, sit progressura, et quibus potissimum testimoniis, ac praesidiis in confirmandis dogmatibus, et instaurandis in Ecclesia moribus, sit usura.

DECRETUM

DE EDITIONE ET USU SACRORUM LIBRORUM.

Insuper eadem sacrosancta Synodus considerans non parum utilitatis accedere posse Ecclesiae Dei, si ex omnibus Latinis editionibus, quae circumferuntur, sacrorum librorum, quaenam pro authentica habenda sit, innotescat, statuit, et declarat, ut haec ipsa vetus, et vulgata editio, quae longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus, et expositionibus pro authentica habeatur; et ut nemo illam rejicere quovis praetextu audeat, vel praesumat.

Praeterea, ad coërcenda petulantia ingenia decernit, ut nemo suae prudentiae innixus, in rebus fidei, et morum ad aedificationem doctrinae Christianae pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit, et tenet Sancta Mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu, et interpretatione Scripturarum sanctarum; aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam Sacram interpretari audeat, etiam si hujusmodi interpretationes nullo unquam tempore in lucem edendae forent. Qui contravenerint, per Ordinarios declarentur, et poenis a jure statutis puniantur.

Sed et impressoribus modum in hac parte, ut par est, imponere volens, qui jam sine modo, hoc est, putantes sibi licere quidquid libet sine licentia Superiorum Ecclesiasticorum ipsos Sacrae Scripturae libros, et super illis annotationes, et expositiones quorumlibet indifferenter saepe tacito, saepe etiam ementito, praelo, et quod gravius est sine nomine auctoris imprimunt; alibi etiam impressos libros hujusmodi temere venales habent, decernit, et statuit, ut posthac Sacra Scriptura, potissimum vero haec ipsa vetus, et vulgata editio, quam emendatissime imprimatur: nullique liceat imprimere, vel imprimi facere quosvis libros de rebus sacris sine nomine auctoris, neque illos in futurum vendere, aut etiam apud se retinere, nisi primum examinati, probatique fuerint ab ordinario, sub poena anathematis, et pecuniae in Canone Concilii novissimi Lateranensis apposita. Et si regulares fuerint, ultra examinationem, et probationem hujusmodi, licentiam quoque a suis superioribus impetrare teneantur, recognitis per eos libris, juxta formam suarum ordinationum. Qui autem scripto eos communicant, vel evulgant, nisi antea examinati, probatique fuerint, eisdem poenis subjaceant, quibus Impressores. Et qui eos habuerint, vel legerint, nisi prodiderint auctores, pro auctoribus habeantur. Ipsa vero hujusmodi librorum probatio in scriptis detur, atque ideo in fronte libri, vel scripti, vel impressi authentice appareat, idque totum, hoc est, et probatio, et examen gratis fiat, ut probanda probentur, et reprobentur improbanda. Post haec, temeritatem illam reprimere volens, qua ad profana quaeque convertuntur, et torquentur verba, et sententiae Sacrae Scripturae, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, impias, et diabolicas incantationes, divinationes, sortes, libellos etiam famosos, mandat, et praecipit, ad tollendam hujusmodi irreverentiam, et contemptum, ne de caetero quisquam quomodolibet verba Scripturae Sacrae ad haec, et similia audeat usurpare, ut omnes hujus generis homines temeratores, et violatores verbi Dei, juris, et arbitrii poenis per Episcopos coërceantur.

In Biblia Sacra Vulgatae Editionis Sixti V, Pont. Max. jussu recognita atque edita.

(Romae, ex Typographia Apostolica Vaticana. 1590. Fol.)

SIXTUS EPISCOPUS
SERVUS SERVORUM DEI.
AD PERPETUAM REI MEMORIAM.

Aeternus ille coelestium, terrestriumque rerum omnium conditor, ac moderator Deus, Ecclesiam sanctam, veluti deliciarum Paradisum, sua ipsemet dextera, tamquam providus Agricola, variis plantis, stirpibusque mirifice consevit, simulque uberrimo sacrarum eandem scripturarum fonte, pluribus quasi fluviis, in universum terrarum orbem diffuso, sic irrigavit, ut sancta mysteria, oraculaque divina, quae sacris continentur libris, sicut in cunctarum gentium salutem parabantur, ita a tribus illis potissimum enunciarentur linguis, quae in omnium auribus nationum maxime percrebuerunt, nec non sanctissimae Crucis titulo consecratae, Salvatoris nostri Regnum, Hebraeis, Graecis, ac Latinis literis praedicarunt. Verum callidissimus, ac nequissimus humani generis hostis, cujus invidia mortis aculeus, cujus superbia peccandi magisterium fuit, nullum non movit lapidem, ut coelestem divini verbi sementem, quantum in ipso erat, aut nascentem opprimeret, aut extirparet enatam, aut adultam vitiaret: id vero praecipue omni conatu, ac machinatione tentavit, ut sacrorum quaedam corruptissimae Bibliorum editiones prodirent, atque ita impietas sub pietatis figura delitesceret, ac populis scoria pro argento, fel draconum pro vino, pro lacte sanies obtruderetur. Cumque non in Haereticis tantum, sed in Catholicis etiam quibusdam, tametsi consilio dissimili, subortum sit nimium quoddam nec plane laudabile studium, et quasi libido scripturas Latine interpretandi: idem malorum omnium artifex Satanas per illos, licet nihil tale cogitantes, ex hac ipsa tam incerta, ac multiplici versionum diversitate et varietate sumpta occasione sic miscere omnia, atque in dubium revocare, et, si fieri posset, rem eo perducere contendit, ut dum scripturarum verbis diversi interpretes aliam atque aliam formam, ac speciem induunt, nihil in iis certi, nihil rati, ac firmi, nulla denique inviolabilis auctoritas sine magna difficultate reperiri posse

videretur, ita ut hoc saeculo valde timendum fuerit, ne in priscum illud editionum Chaos rediremus, de quo B. Hieronymus inquit [a]): Apud Latinos tot sunt exemplaria, quot Codices: et unusquisque pro arbitrio suo addidit, vel subtraxit, quod ei visum est; et utique non potest verum esse, quod dissonat. Itidemque sanctus Augustinus [b]) dixit, Latinos scripturarum interpretes nullo modo numerari posse. Ut enim (ait) cuique primis fidei temporibus in manus venit Codex Graecus, et aliquantulum facultatis sibimet utriusque linguae habere videbatur, interpretari ausus est. Quare huic morbo sacrosancta Tridentina Synodus [c]) mederi cupiens statuit ut ex omnibus, quae circumferuntur sacrorum librorum Latinis editionibus, ipsa Vetus, ac Vulgata, quae longo tot saeculorum usu in Ecclesia probata est editio, in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus, et expositionibus pro authentica habeatur, et nemo illam rejicere quovis praetextu audeat, vel praesumat. Haec autem Vulgata editio cum una esset, variis lectionibus in plures quodam modo distracta videbatur. Quarum licet nonnullas, aut veterum Codicum, aut sanctorum Patrum invexisset auctoritas, plurimae nihilominus vel ex injuria temporum, vel ex librariorum incuria, vel ex impressorum imperitia, vel ex temere emendantium licentia, vel ex recentiorum interpretum audacia, qui Ecclesiae filii cum sint, minus tamen Ecclesiae doctoribus, quam Judaeorum Rabbinis morem sibi gerendum putarunt: vel demum ex Haereticorum scholiis ad marginem, captiosisque fallaciis obrepserant. Et, quamvis in hac tanta lectionum varietate nihil hucusque repertum sit, quod fidei, et morum causis tenebras offundere potuerit; verendum tamen fuit, ne, crescente magis, ac magis in dies addendi, detrahendique temeritate, haec probatissima scripturarum Editio, quam vinculum pacis, fidei unitatem, charitatis nexum, dissentientium consensionem, certissimam in rebus dubiis normam esse oportebat, plerisque contra, schismatis, et haeresis inductio, dubitationum fluctus, involutio quaestionum, discordiarum seges, et piarum mentium implicatio multiplex evaderet. Quod in septuaginta interpretum Graeca editione beatus Hieronymus [d]), in Latina vero sanctus Augustinus [e]) olim accidisse commemorant. Tanta autem labes ne adhuc ulterius serperet, sensimque in Vulgatam editionem nostram manaret, sapienter eadem oecumenica Synodus Tridentina decrevit, ut haec ipsa Vetus, et Vulgata editio posthac quam emen-

a) In præfatione in Josue. et in præfat. quatt. Evangeliorum. Tom. 3. b) Lib. 2. c. 11. de doctr. Christiana. Tom. 3. c) Sess. 4. decreto de editione et usu sacrorum librorum. d) In præfat. in Esdram et Nehemiam. Idem in priori præfat. in Paralipom. Tom. 3. e) Epistola 10. ad Hieronymum. Tom. 2.

datissime imprimeretur. Verum quia nihil profuisset hujus editionis auctoritatem gravissimo sanxisse decreto, si illius quae germana esset lectio nesciretur, sacerque textus ita disputantium pateret arbitrio, ut is, qui adversus perfidum hostem, tamquam validissimus mucro districtus fuerat, idem et clypeus fieri posset, quo debilitati jam, caesique hostis latera tegerentur. Id igitur nos indigne ferentes, eoque indignius, quod per hosce jam viginti duos annos, qui a dicto Tridentini Concilii decreto, ad nostri usque Pontificatus exordium interfluxerant, licet hujusmodi opus aliquando coeptum fuerit, tamen ob alias fortasse occupationes intermissum, nullumque huic imminenti malo remedium adhibitum fuerat: ac propterea tanto impensiore cura ac studio id prosequendum censentes, quanto magis, et ab omnibus Dei ecclesiis expetitur, et a synagogis satanae reformidatur; cum primum ad Apostolicam beati Petri sedem divina nos miseratio, meritis licet imparibus evocavit; nihil tandem antiquius habuimus, quam ut primo quoque tempore, optatissimam istam Vulgatae editionis emendationem aggrederemur. Itaque viros complures doctos, qui sanctarum Scripturarum, sacrae Theologiae, multarumque linguarum scientia: ac diuturno variarum rerum usu, acrique, cum aliquid discernendum est, judicio, ac solertia praestarent, delegimus, ac simul congregavimus, ut in germana, sinceraque sacri textus editione perquirenda, strenue laborarent, nobisque adjumento forent. Nos enim rei magnitudinem perpendentes, ac provide considerantes, ex praecipuo, ac singulari Dei privilegio, et ex vera, ac legitima successione Apostolorum Principis B. Petri, pro quo Dominus ac Redemptor noster, ab aeterno Patre pro sua reverentia proculdubio exauditus, non semel tantum, sed semper rogavit, ut ejus fides, non humana carne, et sanguine [a]), sed eodem Patre inspirante ei revelata, numquam deficeret: cui etiam Dominus injunxit ut caeteros Apostolos in eadem fide confirmaret [b]): qui denique, sicuti confidimus, divinam pro nobis opem usque ad consummationem saeculi, [c]) ecclesiae Catholicae promissam, implorare non cessat, ad nos in ejusdem Petri Cathedra, in qua ejus vivit potestas, et excellit auctoritas, Deo sic disponente constitutos [d]), totum hoc judicium proprie, ac specialiter pertinere, Dei omnipotentis auxilio suppliciter invocato, et ipsius Apostolorum Principis auctoritate confisi, ob publicam sanctae Dei Ecclesiae utilitatem haudquaquam gravati sumus, inter alias Pontificiae solicitudinis occupationes, hunc quoque non mediocrem accuratae lucubrationis laborem suscipere, atque ea omnia

a) Hebr. 5. b) Luc. 22. c) S. Leo serm. in Nativit. S. S. Petri et Pauli.
d) S. Leo serm. 2.

perlegere, quae alii collegerant, aut senserant, diversarum lectionum rationes perpendere, sanctorum Doctorum sententias recognoscere: quae quibus anteferenda essent, dijudicare, adeo, ut in hoc laboriosissimae emendationis curriculo, in quo operam quotidianam, eamque pluribus horis collocandam duximus, aliorum quidem labor fuerit in consulendo, noster autem in eo, quod ex pluribus esset optimum, deligendo: ita tamen, ut Veterem multis in Ecclesia abhinc saeculis receptam lectionem omnino retinuerimus. Novam interea Typographiam in Apostolico Vaticano Palatio nostro ad id potissimum magnifice exstruximus, atque ad ejus curam, Congregationem aliquot sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium, et insigne Collegium doctissimorum virorum fere ex omnibus Christiani orbis nationibus, et celeberrimis studiorum Generalium universitatibus, amplis, opulentisque redditibus dotatum deputavimus, ut in ea emendatum jam Bibliorum volumen excuderetur: eaque res quo magis incorrupte perficeretur, nostra nos ipsi manu correximus, si qua praelo vitia obrepserant, et quae confusa, aut facile confundi posse videbantur, ea intervallo scripturae, ac majoribus notis, et interpunctione distinximus. Ceterum, nostri ne hujus consilii, institutique rationes ignorentur, sed potius universae Ecclesiae Catholicae, ipsique posteritati notissimae, ac testatissimae relinquantur, cunctique facile intelligant, quisnam ordo in hoc opere conficiendo, quae lex, ac methodus inita, quae indagandi veri norma a nobis servata sit: illud sane omnibus certum, atque exploratum esse volumus, nostros hos labores, ac vigilias numquam eo spectasse, ut nova editio in lucem exeat, sed ut Vulgata vetus ex Tridentinae Synodi praescripto, emendatissima, pristinaeque suae puritati, qualis primum ab ipsius interpretis manu, styloque prodierat, quoad ejus fieri potest, restituta imprimatur. In hac autem germani textus pervestigatione, satis perspicue inter omnes constat, nullum argumentum esse certius, ac firmius, quam antiquorum, probatorumque Codicum Latinorum fidem, quos tam impressos, quam manuscriptos, ex Bibliothecis variis conquirendos curavimus. In quacumque igitur lectione plures vetustiores, atque emendatiores libri consentire reperti sunt, ea jure optimo, tamquam primigenii textus verba, aut his maxime finitima, retinenda decrevimus. Id vero ad germanam editionem constabiliendam, praesidium sicubi desideratum est, tunc sanctorum Patrum, veterumque expositorum enarrationes, quibus diversa scripturarum loca, et libros illustrarunt, subsidio fuere: in quibus, quidquid e re nostra observatum fuit, id in hujus o-

peris partem adscitum est. In iis tandem, quae neque Codicum, neque Doctorum magna consensione satis munita videbantur, ad Hebraeorum, Graecorumque exemplaria duximus confugiendum, non eo tamen, ut inde Latini interpretis errata corrigerentur, sed ut in eorum verborum locum, quae, cum apud latinos ambigua sint, potuissent, quo non oporteret, inflecti, certum aliquid, atque indubitatum sufficeretur, sive ut, quod apud nos variantibus Codicibus inconstans, diversum, ac multiplex erat, id uniforme, consonum, uniusque modi, ipsorum fontium veritate perspecta, sanciretur. Sapienter enim B. Hieronymus [a]) in explanandis sacris scripturis Doctor maximus admonebat, ut quemadmodum in novo Testamento, si quando apud Latinos quaestio exoritur, et est inter exemplaria varietas, ad fontem Graeci sermonis, quo novum Testamentum est scriptum, recurri solet: ita si quando inter Graecos, Latinosque diversitas est in veteri Testamento, tunc ad Hebraeam recurramus veritatem, ut quidquid de fonte proficiscitur, hoc quaeramus in rivulis: quod etiam B. Augustinus [b]) iis, qui scripturam tractant, inter alias regulas tradidit. Laudabilem itaque sanctorum Patrum consuetudinem religiose secuti sumus, dum in iis, quae apud Latinos nimis ambigue dicta, seu variata habentur, Hebraeae, Graecaeque linguae fidem, et Codices inspeximus; sed, ne id licentius fieret quam aequum erat, solers cautio adhibita fuit. Neque enim ignoramus multos esse, qui plerasque Latinae hujus editionis voces, ac locutiones, proprie, aut eleganter, aut perspicue, aut breviter, aut copiose magis, aut tamquam verbis ad verba demensis, a Latino interprete verti potuisse existiment. Verum de his minuta nimium, et angusta concertatio videtur: neque enim tanti sunt, ut non iis et antiquioris Ecclesiae religio, et sanctissimorum Patrum jure anteponatur auctoritas: prorsusque indignum est, B. Gregorio [c]) teste, ut sub Donati regulis verba coelestis oraculi restringantur: ac tanta per se est Vulgatae editionis auctoritas, tamque excellens praestantia, ut majorem desiderare penitus inane videatur. Qui namque in ea libri continentur, (ut a majoribus nostris quasi per manus traditum nobis est) retenti sunt partim ex communi, et antiquissima quadam editione Latina, quam sanctus Hieronymus [d]) Vulgatam editionem, B. Augustinus [e]) Italam, sanctus Gregorius [f]) Veterem translationem appellant, quam sanctus itidem Augustinus ceteris, quae tunc plurimae in usu erant, etiam prae-

a) In epistola ad Suniam et Fretellam. Tom. 3. b) S. Aug. l. 2. de Doct. Christ. cap. 14. et 15. Tom. 3. et lib. 11. contra Faustum c. 2. Tom. 6. c) Epist. ad Leandr. in expos. Job c. 5. d) S. Hieron. comment. in Isaiæ cap. 49. Tom. 4. e) S. August. l. 2. de Doct. Christ. cap. 15. Tom. 3. f) Gregor. Epist. ad Leandr., in expositionem Job cap. 6.

ferendam censuit, quod esset verborum tenacior cum perspicuitate sententiae; partim ex sancti Hieronymi translatione adsciti fuere, quibus idcirco quantus honor deferendus sit, is facile intelligit, qui eorum Interpretis dignitatem agnoscit. Fuit enim sanctus Hieronymus [ut inter caeteros idem B. Augustinus [a]) testatur] Graeco, Latino, et Hebraeo eruditus eloquio, et ex occidentali ad orientalem transiens Ecclesiam, in locis sanctis, litterisque sacris, ad decrepitam usque vixit aetatem: atque omnes, qui ante illum ex utraque orbis parte de doctrina Ecclesiastica scripserant, pene vidit, aut legit: eumque non modo Augustinus, Chromatius, Paulinus, ceterique sanctissimi Episcopi, sed etiam Damasus Pontifex Rom. de scripturarum locis consulebant. Nec immerito tantam apud omnes nominis celebritatem, in sanctarum praesertim scripturarum scientia, adeptus fuerat; cum ad eam consequendam nullis vigiliis, nullis peregrinationibus pepercerit, et doctissimos quosque in Gallia audiverit: Constantinopoli Gregorium Nazianzenum, Alexandriae Didymum, et alios alibi conquisiverit, usus denique clarissimis Hebraeae linguae Magistris: non enim uno aliquo Doctore contentus fuit, sed plurimos, eosque eruditissimos adhibebat: non rerum modo, verum etiam nominum sedulus indagator. Quinimo et loca ipsa, quae in scripturis saepe commemorantur, inspexit, idque ad intelligentiam scripturarum summopere sibi profuisse testatur [b]). Quicumque igitur tanti Interpretis sanctitatem, ingenium, eruditionem, solertiam, Magistros, labores, illud, in quo vixit, saeculum, cum linguarum omnium, ac praesertim Hebraeae studia florerent, diligenter spectaverint; facile judicium damnabunt eorum, qui aut tam eximii Doctoris Lucubrationibus non acquiescunt, aut etiam meliora, seu paria praestare se posse confidunt. Multo sane rectius sanctus Isidorus, venerabilis Beda Presbyter, sanctus Remigius, Alcuinus, Fortunatus, Rabanus Maurus, sanctus Anselmus, B. Bernardus, Haymo, Richardus, et Hugo Victorini, Petrus Cluniacensis, Rupertus Abbas, aliique complures egregii Doctores, qui per mille abhinc annos in Ecclesia claruerunt, qui Hieronymi versione ita in omnibus disputationibus, enarrationibus, declamationibus usi sunt, ut ceterae, quae pene innumerabiles erant, quasi lapsae de Catholicorum Patrum manibus obsoleverint. Ideoque legimus apud sanctum Isidorum [c]), quoniam de Hebraeo in Latinum eloquium sanctus tantummodo Hieronymus sacras scripturas convertit, ejus Editione generaliter omnes Ecclesias

---

a) Lib. 1. contra Julianum Pelagianum. Tom. 7. b) In præfat. libri Paralipom. ad Domnionem et Rogatianum. Tom. 3. c) Lib. 1. de officiis divinis cap. 12.

usquequaque uti, eo quod veracior est in sententiis, et clarior in verbis. Et ante Isidorum B. Gregorius Magnus [a]) fere idem senserat. Nec Latini modo Patres, sed Hebraei quoque, Graecique cum Latinos alios interpretes negligant, aut ignorent, Hieronymum tamen amplissimo suo testimonio, et honore dignum esse censuerunt. Nam de Hebraeis idem Augustinus [b]): de Graecis autem ipsemet sanctus Hieronymus scribit, a Sophronio viro optime erudito Psalterium, et Prophetas, quos Hieronymus [c]) ex Hebraeo in Latinum verterat, in Graecum eleganti sermone translatos fuisse. Quemadmodum ergo laudabile est, ubicumque nostri Codices ipsi per se aut conciliari, aut intelligi non possunt, linguarum externarum praesidia quaerere; ita, cum id necessarium non est, levissimis de causis majorum nostrorum sanctitatem, sapientiam, consensum, vetustissimamque Ecclesiae consuetudinem non vereri, temeritas plane, pertinaciaque censenda est. Atque idcirco B. Hieronymus, qui Hebraeos, Graecosque interrogandos esse dubiis in rebus admonet, idem etiam sentit, eo non nisi parce, et quanto rarius fieri potest (ne, quae longo recepta sunt usu, fluctuent) recurrendum. Qua de causa, ad novi Testamenti translationem [d]), quamvis hortante Damaso Pontifice, tardior fuit, pium appellans laborem, sed periculosam praesumptionem, judicare de ceteris ipsum ab omnibus judicandum, senis mutare linguam, et canescentem jam mundum ad initia retrahere parvulorum. Quis enim doctus pariter, vel indoctus, cum in manus volumen sumpserit, et a saliva, quam semel imbibit, viderit discrepare quod lectitat, non statim erumpat in vocem, falsarium illum clamitans, et sacrilegum, qui audeat in veteribus litteris addere, mutare, corrigere? Notissimumque est illud de Jonae cucurbita [e]), quae in Veteri editione legebatur; pro qua cum Hieronymus hederam posuisset, quodam in Africa Episcopo interpretationem Hieronymi in Ecclesia lectitante, factus est tantus tumultus in plebe propter unius verbi dissonantiam, ut coactus sit Episcopus, ne sacerdotio dejiceretur, damnare quod legerat. Quare merito sacra Tridentina Synodus veteris Vulgatae editionis libros non aliter [f]), quam prout in Ecclesia legi consueverunt, pro canonicis suscipiendos decrevit. Nos autem ut haec Vetus editio, quae nunc prodit nostro excusa praelo, ejusdem Synodi praescripto modis omnibus responderet, non solum veteres, et ab Ecclesia receptos loquendi modos conservavimus, sed etiam apocrypha rejecimus, authentica retinuimus.

a) Lib. 30. Moral. cap. 24. Tom. 2. b) Lib. 18. de civit. Dei. cap 43. Tom. 5.
c) De viris illustribus in Sophronio. d) In præfat. quatuor Evangeliorum. Tom. 3.
e) Epist. 10. et 11. Tom. 1. f) Sess. 4.

Nam tertium, et quartum Esdrae libros inscriptos, et tertium Machabaeorum, quos Synodus inter canonicos non annumerat, assentientibus etiam in hoc praedictis Cardinalibus Congregationis super Typographia Vaticana deputatae, ab hac Editione prorsus explosimus. Orationem etiam Manassae, quae neque in Hebraeo, neque in Graeco textu est, neque in antiquioribus manuscriptis Latinis exemplaribus reperitur; sed in impressis tantum post librum secundum Paralipomenon affixa est, tamquam insutam, adjectam, et in textu sacrorum librorum locum non habentem, repudiavimus. Nonnullas etiam aliquando sententias, quae aliunde accersitae, Vulgatae editioni interpositae erant, neque in antiquis exemplaribus, neque in sanctorum Patrum Commentariis inveniebantur, delevimus. Hanc denique editionem a variis, qui vitio multorum irrepserant, erroribus accurate emendavimus, et purgavimus, atque in pristinam veritatem summa diligentia restituimus. Neque vero est quod quispiam miretur, si aliqua sacrae scripturae loca aliter in sanctis quibusdam Doctoribus legerit, quam in hac Editione conscripta sunt. Nam Ambrosius, Augustinus, et alii plurimi septuaginta Interpretum editionem plerumque secuti fuerunt. Ad laudem igitur, et gloriam omnipotentis Dei, Catholicae fidei conservationem, et incrementum, ac sacrosanctae universalis Ecclesiae utilitatem, hac nostra perpetuo valitura Constitutione, de eorumdem venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium super Typographia Vaticana deputatorum consilio, et assensu, quorum opera, et industria, in hac ipsa Vulgatae editionis emendatione, in rebus praesertim gravioribus usi sumus, et ex certa nostra scientia, deque Apostolicae potestatis plenitudine statuimus, ac declaramus, eam Vulgatam sacrae, tam veteris, quam novi Testamenti paginae Latinam editionem, quae pro authentica a Concilio Tridentino recepta est, sine ulla dubitatione, aut controversia censendam esse hanc ipsam, quam nunc, prout optime fieri potuit, emendatam, et in Vaticana Typographia impressam, in universa Christiana Republica atque in omnibus Christiani orbis Ecclesiis legendam evulgamus, decernentes, eam prius quidem universali sanctae Ecclesiae, ac sanctorum Patrum consensione, deinde vero Generalis Concilii Tridentini decreto, nunc demum etiam Apostolica nobis a domino tradita auctoritate comprobatam, pro vera, legitima, authentica, et indubitata, in omnibus publicis, privatisque disputationibus, lectionibus, praedicationibus, et explanationibus recipiendam, et tenendam esse. Districtius vero inhibemus, ne umquam perpetuis futuris temporibus, novae vulgatae editionis posthac Bibliorum sine

expressa Apostolicae Sedis licentia textus imprimatur: neve quisquam privato, aut peculiari suo sensu aliam editionem sibi confingere, neve hanc ipsam Veterem Vulgatam a nobis, ut praefertur, restitutam editionem, intra decem annos a Datis praesentium numerandos, tam citra, quam ultra montes, alibi, quam in nostra Typographia Vaticana, imprimere audeat, vel praesumat. Elapso autem praefato decennio, eam cautionem adhiberi praecipimus, ut nemo sanctas scripturas typis mandare praesumat, nisi habito prius exemplari in Typographia Vaticana excuso, eodemque Inquisitoris haereticae pravitatis ejus Provinciae, vel, si Inquisitor in ea Provincia non sit deputatus, Episcopi ejusdem loci manu propria subscripto, juxta illud, ne minima quidem particula mutata, addita, vel detracta. Postquam vero libri sacri sic fideliter excusi fuerint, nec tunc quidem vendantur, aut evulgentur, nisi prius delato rursus ad Inquisitorem, vel deficiente Inquisitore, ad Episcopum exemplari ab eis antea subscripto, iidem libri juxta illud impressi, cum eo diligenter, et accurate collati, et Inquisitoris, vel in eventum praedictum, Episcopi signo, aut chirographo quod inter se prorsus concordent fidem faciente, et attestante, approbati extiterint. Verum, quoniam ex variis, quae hactenus ad marginem adscribi consueverant, lectionibus, illud sequitur incommodi, ac molestiae, quod, cum primum hujusmodi varietas oculis objicitur, lectoris animum ab eo, quod tunc instat agendum, avocat, illumque alieno plane tempore ad ea, quae in Codicibus dissonant, inter se conferenda traducit, nec facile est in tanta lectionum multiplicitate scripturas inoffenso pede percurrere, et ea quasi silva diversitatis oblata, quae quibus praeponenda sint, internoscere; Nos optimum factu, piisque omnibus gratum fore arbitrati, ut Ecclesiae filii ab his perplexitatibus, ejusdem Ecclesiae judicio, liberentur (Eph.4.), utque eos, quibus unum baptisma, una fides, una spes vocationis est, dissentiens non dividat lectio scripturarum, quarum potissimum indifferens consensio eos debuit in unitatem spiritus copulare; Auctoritate, et tenore praemissis mandamus, ut Vulgatae editionis Biblia posthac nonnisi uniformia imprimantur, nec aliquid a textu diversum in margine scribatur. Quae vero antehac quibuscumque in locis impressa sunt, juxta hunc nostrum textum ad verbum, et ad litteram corrigantur. Idque tam in impressis, quam in imprimendis Missalibus, Breviariis, Officiis Beatae Mariae Virginis, Psalteriis, Ritualibus, Pontificalibus, Ceremonialibus, et aliis Ecclesiasticis libris, quoad eas tantum scripturae lectiones, et verba, quae ex Vulgata editione sumpta, atque in eisdem libris inserta fuisse constat; ubique servetur. Si quis autem

Typographus in quibuscumque regnis, Civitatibus, Provinciis, et locis tam nostrae, et S. R. E. ditioni in temporalibus subjectis, quam non subjectis, Biblia, sacramque Scripturam intra decennium praedictum quoquo modo; lapso autem decennio aliter quam juxta hujusmodi exemplar ab Inquisitore, seu, in ejus defectum, ab Episcopo sibi tradendum, etiam minima aliqua particula mutata, addita, vel detracta, aut ad marginem, vel in textu adscripta, etiam per modum scholiorum, annotationum, vel glossae, typis mandare, aut sic quidem codices impressos, et emendatos, sine tamen dicto signo, et attestatione, quod cum priori exemplari, sibi, ut praefertur, tradito concordent, vendere, venales habere, aut alias edere, vel evulgare; aut, si quis Bibliopola a se, vel ab aliis quibusvis, etiam ad hanc usque diem, vel in futurum, ante, vel post Dat. praesentium literarum impressos libros, seu imprimendos, a praefata per nos restituta, et correcta Editione in aliquo discrepantes, vel juxta eam ad unguem non emendatos, ac simili Inquisitoris, seu Episcopi subscriptione non approbatos, seu cum additionibus, aut variis lectionibus ad marginem conscriptis excusos, pariter vendere, venales proponere, vel evulgare praesumpserit; is, qui in supradictis casibus, sive eorum quolibet nostrae huic Constitutioni non paruerit, ultra amissionem omnium librorum, et alias temporales, arbitrio infligendas poenas, etiam majoris excommunicationis sententiam eo ipso incurret, a qua, nisi in mortis articulo constitutus, ab alio, quam pro tempore existente Romano Pontifice absolvi non possit. Quod si Inquisitor, aut Episcopus aliud exemplar ab eo, quod in Vaticana Typographia impressum est, quoquo modo discordans Typographo ad imprimendum tradiderit, vel impressum suo signo, aut subscriptione approbaverit, quod revera ab eo discordet; in eum, si Antistes fuerit, etiamsi Archiepiscopali, Primatiali, Patriarchali, vel alia majori praefulgeat dignitate, interdicti ingressus Ecclesiae; si autem inferior, excommunicationis sententiam ipso facto incurrendam ex nunc per praesentes ferimus, ita ut ab alio, quam a Rom. Pontifice absolutionis, aut relaxationis beneficium consequi nequeat. Et nihilominus tam Inquisitor, seu Episcopus ipse, qui hujusmodi libros a praefata impressione Vaticana differentes approbaverit, quam etiam Typographus, seu Bibliopola, qui nostris superius expressis praeceptis, ac prohibitionibus in aliquo non obtemperaverit, in congregatione Cardinalium sanctae Romanae, et universalis Inquisitionis adversus haereticam pravitatem pro tempore deputatorum, seu coram Judice, vel Judicibus ab eadem Congregatione delegatis, de hujusmodi facto in districto judicio

rationem reddere teneatur, ac pro modo culpae, severis poenis ejusdem Congregationis, seu Judicis, vel Judicum ab ea deputandorum arbitrio puniatur. Ceterum, si manuscripta, vel impressa Biblia hujus etiam Vulgatae Editionis, ob characterum venustatem, seu ob aliquod insigne Codicis ornamentum, sive ob impressionis praestantiam, vel ob notationes ad marginem scriptas asservantur, et juxta nostrum hoc exemplar emendata non fuerint, ea in iis, quae huic nostrae Editioni non consenserint, nullam in posterum, fidem, nullamque auctoritatem habitura esse decernimus, ac declaramus: Mandantes universis, et singulis Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, caeterisque Ecclesiarum, et locorum etiam Regularium Praelatis, per universum orbem constitutis, ut praesentem Constitutionem in suis quisque Ecclesiis, Provinciis, Civitatibus, Dioecesibus, et jurisdictionibus curent perpetuo, firmiter, et inviolate ab omnibus observari, contradictores, et inobedientes per censuras Ecclesiasticas, aliaque opportuna juris, et facti remedia, appellatione postposita, compescendo, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii saecularis, non obstantibus constitutionibus, et ordinationibus Apostolicis, atque in Generalibus, Provincialibus, vel Synodalibus Conciliis editis, nec non quarumcumque Ecclesiarum, Ordinum, Congregationum, Collegiorum, atque Universitatum, etiam studiorum Generalium, juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis, et consuetudinibus, etiam ab immemorabili tempore pacifice observatis, Privilegiis quoque, Indultis, et litteris Apostolicis, illis, eorumque vel earum Praelatis, Superioribus, et personis per quoscumque Romanos Pontifices, Praedecessores nostros, ac nos, et Sedem praedictam motu proprio, et ex certa scientia, deque Apostolicae potestatis plenitudine, et alias sub quibuscumque tenoribus, et formis, et cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus, et insolitis clausulis, irritantibusque et aliis decretis in genere, vel in specie quomodolibet concessis, et saepius approbatis, et innovatis. Quibus omnibus, et singulis, etiamsi in eis caveatur expresse, quod illis nullatenus, aut non nisi de consensu certarum personarum, vel nisi sub certis modo et forma inibi expressis, derogari possit, et alias factae derogationes nullae sint eo ipso, ac pro illorum sufficienti derogatione, de illis, eorumque totis tenoribus, specialis, specifica, et expressa mentio habenda, seu quaevis alia exquisita forma ad hoc servanda foret. Tenores hujusmodi pro expressis habentes ad effectum praesentium dumtaxat, derogamus, ac nolumus illa cuiquam adversus praemissa in aliquo suffragari; aut, si ali-

quibus communiter, vel divisim ab Apostolica sit Sede indultum quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas, non facientes plenam, et expressam, ac de verbo ad verbum de Indulto hujusmodi mentionem. Volumus autem praesentes litteras in valvis Basilicae Lateranensis, ac Principis Apostolorum de Urbe, et Cancellariae Apostolicae de more publicari, et intra quatuor menses, eos, qui citra montes sunt; qui vero ultra montes, intra octo menses a die publicationis hujusmodi numerandos, perinde arctare, et afficere, ac si eorum cuilibet personaliter intimatae fuissent: Decernentes ut earum transumptis, etiam impressis, Notarii publici manu subscriptis, ac sigillo Praelati Ecclesiastici obsignatis, eadem ubique habeatur fides, quae ipsis originalibus exhibitis, vel ostensis haberetur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostri statuti declarationis, decretorum, voluntatum, prohibitionis, et derogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Dat. Romae apud sanctam Mariam Majorem, Anno incarnationis Dominicae 1589. Kal. Martii, Pontificatus nostri a. Quinto.

In Biblia Sacra Vulgatae Editionis

Romae, ex Typographia Apostolica Vaticana. 1592. Fol.

PRAEFATIO AD LECTOREM. *)

In multis, magnisque beneficiis, quae per sacram Tridentinam Synodum Ecclesiae suae Deus contulit, id in primis numerandum videtur, quod inter tot Latinas editiones divinarum Scripturarum, solam veterem ac vulgatam, quae longo tot saeculorum usu in Ecclesia probata fuerat, gravissimo Decreto authenticam declaravit. Nam, ut illud omittamus, quod ex recentibus editionibus non paucae ad haereses hujus temporis confirmandas licenter detortae videbantur: ipsa certe tanta versionum varietas, atque diversitas magnam in Ecclesia Dei confusionem parere potuisset. Jam enim hac nostra aetate illud fere evenisse constat, quod sanctus Hieronymus a) tempore suo accidisse testatus est, tot scilicet fuisse exemplaria, quot codices; cum unusquisque

*) Author Præfationis hujus est BELLARMINUS, sicut ipse fatetur in Vita Sua ab ipso conscripta.

a) Præfat. in Josue.

pro arbitrio suo adderet, vel detraheret. Hujus autem veteris ac vulgatae editionis tanta semper fuit auctoritas, tamque excellens praestantia, ut eam ceteris omnibus Latinis editionibus longe anteferendam esse, apud aequos Judices in dubium revocari non posset. Qui namque in ea Libri continentur (ut a majoribus nostris quasi per manus traditum nobis est) partim ex sancti Hieronymi translatione, vel emendatione suscepti sunt; partim retenti ex antiquissima quadam editione Latina, quam S. Hieronymus [a]) communem et vulgatam, sanctus Augustinus [b]) Italam, sanctus Gregorius [c]) Veterem translationem appellat. Ac de veteris quidem hujus, sive Italae editionis sinceritate atque praestantia praeclarum sancti Augustini [d]) testimonium extat in secundo libro de Doctrina Christiana, ubi Latinis omnibus editionibus, quae tunc plurimae circumferebantur, Italam praeferendam censuit, quod esset, ut ipse loquitur, verborum tenacior cum perspicuitate sententiae. De sancto vero Hieronymo multa extant veterum Patrum egregia testimonia: eum enim sanctus [e]) Augustinus hominem doctissimum, ac trium linguarum peritissimum vocat, atque ejus translationem ipsorum quoque Hebraeorum testimonio veracem esse confirmat. Eundem sanctus Gregorius [f]) ita praedicat, ut ejus translationem, quam novam appellat, ex Hebraeo eloquio cuncta verius transfudisse dicat: atque idcirco dignissimam esse, cui fides in omnibus habeatur. Sanctus autem Isidorus [g]) non uno in loco Hieronymianam versionem ceteris omnibus anteponit, eamque ab Ecclesiis Christianis communiter recipi ac probari affirmat, quod sit in verbis clarior, et veracior in sententiis. Sophronius quoque, vir eruditissimus, S. Hieronymi translationem non Latinis modo, sed etiam Graecis valde probari animadvertens, tanti eam fecit, ut Psalterium et Prophetas ex Hieronymi versione in Graecum eleganti sermone transtulerit. Porro qui secuti sunt, viri doctissimi, Remigius, Beda, Rabanus, Haymo, Anselmus, Petrus Damiani, Richardus, Hugo, Bernardus, Rupertus, Petrus Lombardus, Alexander, Albertus, Thomas, Bonaventura, caeterique omnes, qui his nongentis annis in Ecclesia floruerunt, sancti Hieronymi versione ita sunt usi, ut ceterae, quae pene innumerabiles erant, quasi lapsae de manibus Theologorum, penitus obsolverint. Quare non immerito Catholica Ecclesia S. Hieronymum doctorem maximum, atque ad Scripturas sacras interpretandas divinitus excitatum ita celebrat, ut jam diffi-

a) S. Hieron. in cap. 49. Isaj. b) S. Aug. lib. 2. de Doctrina Christ. cap. 14. c) S. Greg. Epistola dedic. ad Leandrum cap. 5. in fin. d) S. August. ubi supra. e) Lib. 18. de Civit. Dei, cap. 43. f) Lib. 20. moral. 24. g) Lib. 6. Etymol. cap. 5. Lib. 1. de Divin. off. 12.

cile non sit illorum omnium damnare judicium, qui vel tam eximii Doctoris lucubrationibus non acquiescunt, vel etiam meliora, aut certe paria praestare se posse confidunt. Ceterum ne tam fidelis translatio, tamque in omnes partes Ecclesiae utilis, vel injuria temporum, vel impressorum incuria, vel temere emendantium audacia, ulla ex parte corrumperetur, eadem sacrosancta Synodus Tridentina illud Decreto suo sapienter adjecit, ut haec ipsa vetus ac vulgata Editio emendatissime, quoad fieri posset, imprimeretur: neque ulli liceret eam sine facultate et approbatione Superiorum excudere. Quo Decreto simul Typographorum temeritati ac licentiae modum imposuit, et Pastorum Ecclesiae in tanto bono quam diligentissime retinendo, et conservando, vigilantiam atque industriam excitavit. Et quamvis insignium Academiarum Theologi in Editione vulgata pristino suo nitori restituenda magna cum laude laboraverint: quia tamen in tanta re nulla potest esse nimia diligentia, et codices manuscripti complures et vetustiores summi Pontificis jussu conquisiti, atque in urbem advecti erant; et demum, quoniam executio generalium Conciliorum, et ipsa Scripturarum integritas ac puritas ad curam Apostolicae sedis potissimum pertinere cognoscitur; ideo Pius IV. Pontifex max. pro sua in omnes Ecclesiae partes incredibili vigilantia, lectissimis aliquot sanctae Rom. Ecclesiae Cardinalibus, aliisque tum sacrarum literarum, tum variarum linguarum peritissimis viris, eam provinciam demandavit, ut vulgatam edit. Lat. adhibitis antiquissimis codicibus manuscriptis. inspectis quoque Hebraicis, Graecisque Bibliorum fontibus; consultis denique veterum Patrum commentariis, accuratissime castigarent. Quod itidem institutum Pius V. prosecutus est. Verum Conventum illum ob varias, gravissimasque sedis Apostolicae occupationes jamdudum intermissum, Sixtus V. divina providentia ad summum Sacerdotium evocatus, ardentissimo studio revocavit, et opus tandem confectum typis mandari jussit. Quod cum jam esset excusum, et ut in lucem emitteretur *), idem Pontifex operam daret, animadvertens non pauca in sacra Biblia praeli vitio irrepsisse, quae iterata diligentia indigere viderentur, totum

*) Ipse ROB. BELLARMINUS in Vita Sua (juxta primam editionem Romanam) aliter tamen fatetur suismet narrans verbis: „anno 1591., cum Gregorius XIV. cogitaret „quid agendum esset de bibliis a Sixto V. editis, in quibus erant permulta perperam „mutata, non deerant viri graves, qui censerent, ea Biblia esse publice prohibenda, sed N. (Bellarminus) coram Pontifice demonstravit, Biblia illa non esse pro„hibenda, sed esse ita corrigenda, ut salvo honore Sixti V. pontificis Biblia illa „emendata proderentur, quod fieret si quam celerrime tollerentur, quæ male mu„tata erant, et Biblia recuderentur sub Nomine ejusdem Sixti, et addita præfatio„ne, qua significaretur. in prima editione Sixti præ festinatione irrepsisse aliqua er„rata vel Typographorum, vel aliorum; et sic N. (Bellarminus) reddidit Sixto Pon„tifici bona pro malis . . . . . . placuit concilium Bellarmini Gregorio Pont. et jussit,

opus sub incudem revocandum censuit atque decrevit. Id vero cum morte praeventus praestare non potuisset, Gregorius XIV. qui post Urbani VII. duodecim dierum Pontificatum Sixto successerat, ejus animi intentionem executus perficere aggressus est, amplissimis aliquot Cardinalibus, aliisque doctissimis viris ad hoc iterum deputatis. Sed eo quoque, et qui illi successit, Innocentio IX. brevissimo tempore de hac luce subtractis; tandem sub initium Pontificatus Clementis VIII., qui nunc Ecclesiae universae gubernacula tenet, opus, in quod Sixtus V. intenderat, Deo bene juvante perfectum est. Accipe igitur Christiane Lector, eodem Clemente summo Pontifice annuente, ex Vaticana Typographia veterem ac vulgatam sacrae Scripturae editionem, quanta fieri potuit diligentia castigatam: quam quidem sicut omnibus numeris absolutam, pro humana imbecillitate affirmare difficile est, ita ceteris omnibus, quae ad hanc usque diem prodierunt, emendatiorem, purioremque esse, minime dubitandum. Et vero quamvis in hac Bibliorum recognitione in codicibus manuscriptis, Hebraeis, Graecisque fontibus, et ipsis veterum Patrum commentariis conferendis non mediocre studium adhibitum fuerit; in hac tamen pervulgata lectione sicut nonnulla consulto mutata, ita etiam alia, quae mutanda videbantur, consulto immutata relicta sunt, tum quod ita faciendum esse ad offensionem populorum vitandam S. Hieronymus [a]) non semel admonuit: tum quod facile fieri posse credendum est, ut majores nostri, qui ex Hebraeis, et Graecis Latina fecerunt, copiam meliorum et emendatiorum librorum habuerint, quam ii, qui post illorum aetatem ad nos pervenerunt, qui fortasse tam longo tempore identidem describendo minus puri, atque integri evaserunt; tum denique quia sacrae Congregationi Amplissimorum Cardinalium, aliisque eruditissimis viris ad hoc opus a sede Apostolica delectis propositum non fuit, novam aliquam editionem cudere, vel antiquum Interpretem ulla ex parte corrigere vel

„ut congregatio fieret ad recognoscendam celeriter Bibliam Sixtinam, et revocandam „ad ordinariam Bibliam præsertim Lovaniensem. Id factum est Zagarolæ in domo „Marci Antonii Columnæ præsentibus Cardinali ipso Columnensi, et Alano Card. „Anglo, nec non Magistro S. Palatii Apost., ipso N. (Bellarmino) et aliis tribus, „vel quatuor, et post obitum Gregorii, et Innocentii, Clemens VIII. edidit Bibliam „recognitam sub nomine Sixti cum præfatione, quam idem N. (Bellarminus) com„posuit." — Dictum huc pertinens in superiori Præfatione ad Lectorem potissimum in causa fuit, cur BELLARMINO a nonnullis Cardinalibus mendacii incusato Sanctorum Canonisatio post ejus Mortem Romæ promovenda abjudicata fuerit. Vide: Voti Signori Cardinali B. Gregorio Barbarigo, Gieronimo Casanate, Decio Azzolini, Domenico Passionei, nella Causa della Beatificazione del cardinale Rob. Bellarmino. II edit. In Ferara. 1762. Et: Supplemento ai Voti ss. card. Barbarigo etc. etc.... Bellarmino nella Causa della Beatific. del R. Bellarmino. In Venetia 1763. Et: Lettera Apologetica intorno all' edizione fatta in Roma per Commando Di Sixto V. della Vulgata latina. L'anno 1590. Lovanio. 1754.

a) Epist. ad Suniam et Fretellam Præf. Evangel. ad Damasum.

emendare; sed ipsam veterem, ac vulgatam Editionem Latinam a mendis veterum librariorum, nec non pravarum emendationum erroribus repurgatam, suae pristinae integritati, ac puritati, quoad ejus fieri potuit, restituere; eaque restituta, ut quam emendatissime imprimeretur juxta Concilii Oecumenici Decretum pro viribus operam dare. Porro in hac Editione nihil non canonicum, nihil adscititium, nihil extraneum, apponere visum est: atque ea causa fuit, cur Liber tertius et quartus Esdrae inscripti, quos inter Canonicos libros sacra Tridentina Synodus non annumeravit, ipsa etiam Manasse regis Oratio, quae neque Hebraice, neque Graece quidem extat, neque in manuscriptis antiquioribus invenitur, neque pars est ullius Canonici libri, extra Canonicae scripturae seriem posita sint: et nullae ad marginem concordantiae (quae posthac inibi apponi non prohibentur) nullae notae, nullae variae lectiones, nullae denique praefationes, nulla argumenta ad librorum initia conspiciantur. Sed sicut Apostolica sedes industriam eorum non damnat, qui concordantias locorum, varias lectiones, praefationes sancti Hieronymi, et alia id genus in aliis editionibus inseruerunt; ita quoque non prohibet, quin alio genere characteris in hac ipsa Vaticana editione ejusmodi adjumenta pro studiosorum commoditate, atque utilitate in posterum adjiciantur; ita tamen, ut lectiones variae ad marginem ipsius Textus minime annotentur.

CLEMENS PAPA OCTAVUS.

AD PERPETUAM REI MEMORIAM.

Cum sacrorum Bibliorum vulgatae editionis Textus summis laboribus, ac vigiliis restitutus, et quam accuratissime mendis expurgatus, Benedicente Domino, ex nostra Typographia Vaticana in lucem prodeat; Nos, ut in posterum idem Textus incorruptus, ut decet, conservetur, opportune providere volentes, auctoritate Apostolica, tenore praesentium districtius inhibemus, ne intra decem annos a data praesentium numerandos, tam citra, quam ultra montes alibi quam in nostra Vaticana Typographia a quoquam imprimatur. Elapso autem praefato decennio, eam cautionem adhiberi praecipimus, ut nemo hanc sanctarum Scripturarum editionem typis mandare praesumat, nisi habito prius exemplari in Typographia Vaticana excuso: cujus exemplaris forma, ne minima quidem particula de Textu mutata, ad-

dita, vel ab eo detracta, nisi aliquod occurrat, quod Typographicae incuriae manifeste adscribendum sit, inviolabiter observetur. Si quis vero Typographus in quibuscunque Regnis, Civitatibus, Provinciis, et locis tam nostrae et S. R. E. ditioni in temporalibus subjectis, quam non subjectis, hanc eandem sacrarum Scripturarum editionem intra Decennium praedictum quoquo modo, elapso autem decennio, aliter quam juxta hujusmodi exemplar, ut praefertur, imprimere, vendere, venales habere, aut alias edere vel evulgare, aut si quis Bibliopola a se vel ab aliis quibusvis, post datam praesentium, hujus Editionis impressos libros, seu imprimendos a praefato restituto et correcto Textu in aliquo discrepantes, seu ab alio, quam a Typographo Vaticano, intra decennium excusos, pariter vendere, venales proponere vel evulgare praesumpserit, ultra amissionem omnium librorum, et alias arbitrio nostro infligendas poenas temporales, etiam majoris excommunicationis sententiam eo ipso incurrat: a qua nisi a Romano Pontifice, praeterquam in mortis articulo constitutus, absolvi non possit. Mandamus itaque universis et singulis, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, ceterisque Ecclesiarum, et locorum, etiam regularium Praelatis, ut praesentes litteras in suis quisque Ecclesiis et jurisdictionibus ab omnibus inviolate perpetuo observari curent ac faciant. Contradictores per censuras Ecclesiasticas, aliaque opportuna juris et facti remedia, appellatione postposita, compescendo, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii saecularis; Non obstantibus constitutionibus, et ordinationibus Apostolicis, ac in Generalibus, Provincialibus, vel Synodalibus Conciliis editis generalibus, vel specialibus, ac quarumcunque Ecclesiarum, Ordinum, Congregationum, Collegiorum, atque Universitatum, etiam Studiorum generalium juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis, et consuetudinibus, ac privilegiis, indultis, ac litteris Apostolicis in contrarium quomodocunque emanatis, et emanandis: quibus omnibus ad hunc effectum latissime derogamus, ac derogatum esse decernimus. Volumus autem, ut praesentium transumptis etiam in ipsis voluminibus impressis eadem, in judicio et extra, fides ubique adhibeatur, quae ipsis praesentibus adhiberetur, si forent exhibitae vel ostensae.

Dat. Romae, apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris die 9. Novembris, 1592. Pontif. nostri Anno 1.

M. Vestrius Barbianus.

LIBER GENESIS.

Cap. 1.

De mundi creatione, rerum creatarum distinctione et ornatu; deque hominis formatione, cui subjecit Deus omnia, quae creaverat.

1. In* principio creavit Deus coelum et terram. *Act. 14, 15. 17, 24. Ps. 32, 6. 135, 5. Eccl. 18, 1. Rom. 1, 20. Hebr. 11, 3. Joh. 1, 1. 3.

2. Terra autem erat inanis et vacua, et tenebrae erant super faciem abyssi*, et spiritus Dei a) ferebatur super aquas. *2Petr. 3, 5.

3. Dixitque Deus*: Fiat lux! Et facta est lux. *Hebr. 11, 3. Ps. 33, 6. 9.

4. Et vidit Deus lucem quod esset bona; et divisit lucem a tenebris.

5. Appellavitque lucem Diem, et tenebras Noctem*. Factumque est vespere et mane dies unus. *Ps. 73, 16.

6. Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum; et dividat aquas ab aquis!

7. Et fecit Deus firmamentum*, divisitque aquas, quae erant sub firmamento, ab his†, quae erant super firmamentum. Et factum est ita. *Ps. 103, 3. Jes. 40, 22. †Ps. 135, 5. 148, 4. Jer. 10, 12. 51, 15.

8. Vocavitque Deus firmamentum: Coelum; et factum est vespere, et mane dies secundus.

9. Dixit vero Deus: Congregentur* aquae, quae sub coelo sunt, in locum unum; et appareat arida. Et factum est ita. *Ps. 103, 8. 9. 10.

10. Et vocavit Deus aridam*: Terram; congregationesque aquarum appellavit: Maria. Et vidit Deus, quod esset bonum. *Job 38, 4. Ps. 32, 7. 88, 12. 135, 6.

11. Et ait: Germinet terra herbam virentem, et facientem semen, et lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cujus semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita*. *Ps. 103, 14.

12. Et protulit terra herbam virentem, et facientem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, et habens unumquodque sementem secundum speciem suam. Et vidit Deus quod esset bonum.

13. Et factum est vespere, et mane dies tertius.

14. Dixit autem Deus: Fiant luminaria* in firmamento coeli, et dividant diem ac noctem; et sint† in signa et tempora, et dies et annos: *Ps. 103, 19. 20. Eccl. 42, 16. 48, 1—12. † Ps. 135, 7.

15. ut luceant in firmamento coeli, et illuminent terram. Et factum est ita.

16. Fecitque Deus * duo luminaria magna; luminare majus, ut praeesset diei; et luminare minus, ut praeesset nocti; et stellas†. *Deut. 4, 19. †Job 9, 9.

17. Et posuit eas in firmamento coeli, ut lucerent super terram;

18. et praeessent diei ac nocti, et dividerent lucem ac tenebras*. Et vidit Deus, quod esset bonum. *Jer. 31, 35.

19. Et factum est vespere, et mane dies quartus.

20. Dixit etiam Deus: Producant aquae reptile animae viventis, et volatile super terram sub firmamento coeli.

---

a) 1590. spiritus Domini

21. Creavitque Deus Cete grandia *, et omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerant aquae in species suas, et omne volatile secundum genus suum. Et vidit Deus, quod esset bonum. * Ps. 103, 26.

22. Benedixitque eis, dicens: Crescite, et multiplicamini, et replete aquas maris! avesque multiplicentur super terram!

23. Et factum est vespere, et mane dies quintus.

24. Dixit quoque Deus: Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta, et reptilia, et bestias terrae secundum species suas*! Factumque est ita. *Job 12, 7. 9.

25. Et fecit Deus bestias terrae juxta species suas, et jumenta, et omne reptile terrae in genere suo. Et vidit Deus, quod esset bonum,

26. et ait: Faciamus Hominem * ad imaginem, et similitudinem nostram! et praesit piscibus maris, et volatilibus coeli, et bestiis, universaeque terrae, omnique reptili, quod movetur in terra.
* c. 5, 1. 9, 6. 1 Cor. 11, 7. Col. 3, 10. Jac. 3, 9.

27. Et creavit Deus hominem ad imaginem a) suam *; ad imaginem Dei creavit illum †; masculum et feminam creavit eos. * c. 2, 7. 21. sqq. Sap. 2, 23. Eccl. 17, 1. † Matth. 19, 4.

28. Benedixitque illis Deus, et ait *: Crescite, et multiplicamini, et replete terram; et subjicite eam, et dominamini piscibus maris, et volatilibus coeli, et universis animantibus, quae moventur super terram †. * c. 8, 17. 9, 1. † Sap. 9, 2.

29. Dixitque Deus: Ecce! dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, et universa ligna, quae habent in semetipsis sementem generis sui *, ut sint vobis in escam; * c. 9, 3.

30. et cunctis animantibus terrae, omnique volucri coeli, et universis quae moventur in terra, et in quibus est anima vivens, ut habeant ad vescendum. Et factum est ita.

31. * Viditque Deus cuncta, quae fecerat, et erant valde bona. Et factum est vespere et mane dies sextus. * Eccl. 39, 21. Marc. 7, 37. 1 Tim. 4, 4. Jac. 1, 17.

Cap. 2.

Deus completo sex diebus opificio, septimum benedixit: hominem in Paradisum variis arboribus fructiferis, ac fluminibus insignitum posuit; cui Evam ex ipsius costa in adjutorium formavit.

1. Igitur perfecti sunt coeli et terra, et omnis ornatus eorum.

2. Complevitque * Deus die septimo opus suum, quod fecerat; et † requievit die septimo ab universo opere quod patrarat.
* Exod. 10, 11. † Exod. 20, 11. 31, 17. Deut. 5, 14. Jes. 40, 28. Hebr. 4, 4.

3. Et benedixit diei septimo, et sanctificavit * illum; quia in ipso cessaverat ab omni opere suo, quod creavit Deus ut faceret.
* Exod. 20, 8.

4. Istae sunt generationes coeli et terrae, quando creata sunt. In die quo fecit Dominus Deus coelum et terram,

5. et omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis, priusquam germinaret; non enim pluerat Dominus Deus super terram; et homo non erat, qui operaretur terram.

6. Sed fons ascendebat e terra, irrigans universam superficiem terrae.

7. Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terrae; et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae; et * factus est homo in animam viventem. * 1 Cor. 15, 45. 47. Job 10, 9.

8. Plantaverat autem Dominus Deus Paradisum voluptatis a principio; in quo posuit hominem, quem formaverat.

a) 1590. add. et similitudinem

9. Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, et ad vescendum suave; lignum etiam vitae in medio paradisi, lignumque scientiae boni et mali *. * c. 3, 22.

10. Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis, ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita.

11. Nomen *uni Phison; ipse est qui circuit omnem terram Hevilath, ubi nascitur aurum. *Eccl. 24, 35.

12. Et aurum terrae illius optimum est; ibi a) invenitur odellium, et lapis onychinus.

13. Et nomen fluvii secundi Gehon; ipse est qui circumit omnem terram Aethiopiae.

14. Nomen vero fluminis tertii, Tygris; ipse vadit contra Assyrios. Fluvius autem quartus, ipse est Euphrates.

15. Tulit ergo Dominus Deus hominem, et posuit eum in paradiso b) voluptatis, ut operaretur et custodiret illum.

16. Praecepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede;

17. de ligno autem scientiae boni et mali ne comedas. In quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris.

18. Dixit quoque Dominus Deus: Non est bonum, esse hominem solum; faciamus ei adjutorium simile sibi *. * 1 Cor. 11, 9.

19. Formatis * igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terrae, et universis volatilibus coeli, adduxit ea ad Adam, ut videret quid vocaret ea †; omne enim quod vocavit Adam animae viventis, ipsum est nomen ejus.
* c. 1, 20. sqq. † Ps. 147, 4.

20. Appellavitque Adam nominibus suis cuncta animantia, et universa volatilia coeli, et omnes bestias terrae; Adae vero non inveniebatur adjutor similis ejus.

21. Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam; cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus, et replevit carnem pro ea.

22. Et aedificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem; et adduxit eam ad Adam *. * 1 Cor. 11, 8. 1 Tim. 2, 13.

23. Dixitque Adam *: Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea; haec vocabitur Virago, quoniam de viro sumpta est.
* 1 Cor. 11, 9 Eph. 5, 28. 31.

24. * Quamobrem relinquet homo patrem suum, et matrem, et adhaerebit uxori suae †; et erunt duo in carne una. * Matth. 19, 5. Marc. 10, 7. Eph. 5, 31. † 1 Cor. 6, 16.

25. Erat autem uterque nudus *, Adam scilicet et uxor ejus; et non erubescebant. * c. 3, 7. sqq.

Cap. 3.

Serpentis astutia; primi parentes Dei præceptum transgrediuntur; atque indicta singulis pœna, e paradiso pelluntur.

1. Sed et serpens erat callidior cunctis animantibus terrae, quae fecerat Dominus Deus. Qui dixit ad mulierem: Cur praecepit vobis Deus, ut non comederetis c) de omni ligno paradisi *?
* 1 Cor. 11, 3. 1 Tim. 2, 14.

2. Cui respondit mulier: De fructu lignorum, quae sunt in paradiso, vescimur *; * c. 2, 16.

3. de fructu vero ligni, quod est in medio paradisi, praecepit nobis Deus, ne comederemus; et ne tangeremus illud, ne forte moriamur *. * c. 2, 17.

4. Dixit autem serpens ad mulierem *: Nequaquam morte moriemini †; * 2 Cor. 11, 3. † Joh. 8, 44.

5. scit enim Deus, quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri; et eritis sicut dii, scientes bonum et malum.

6. Vidit igitur mulier *, quod

a) 1590. ibique b) 1590. in paradisum c) 1590. ex omni

bonum esset lignum ad vescendum, et pulchrum oculis, aspectuque delectabile; et tulit de fructu illius, et † comedit; deditque viro suo, qui comedit. * Jac. 1, 14.
† Eccl. 25, 33. 1 Tim. 2, 14.

7. Et aperti sunt oculi amborum. Cumque cognovissent se esse nudos *, consuerunt folia ficus, et fecerunt sibi perizomata.
* c. 2, 25.

8. Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adam et uxor ejus a facie Domini Dei in medio ligni paradisi.

9. Vocavitque Dominus Deus Adam, et dixit ei: Ubi es?

10. Qui ait: Vocem tuam audivi in paradiso, et timui; eo quod nudus essem, et abscondi me.

11. Cui dixit a): Quis enim indicavit tibi, quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo praeceperam tibi, ne comederes, comedisti?

12. Dixitque Adam: Mulier *, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi.
* Eccl. 25, 32.

13. Et dixit Dominus Deus ad mulierem: Quare hoc fecisti? Quae respondit: Serpens decepit me, et comedi.

14. Et ait Dominus Deus ad serpentem: Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia, et bestias terrae; super pectus tuum gradieris, et terram comedes cunctis diebus vitae tuae.

15. Inimicitias ponam inter te et mulierem *, et semen tuum et semen illius; ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus. * Apoc. 12.

16. Mulieri quoque dixit: Multiplicabo aerumnas tuas, et conceptus tuos; in dolore paries filios, et sub viri potestate eris *, et ipse dominabitur tui †. * 1 Cor. 14, 34.
† 1 Tim. 2, 15. 1 Cor. 11, 3. Eph. 5, 22. 1 Petr. 3, 1. sqq.

17. Adae vero dixit: Quia audisti vocem uxoris tuae, et comedisti de ligno, ex quo praeceperam tibi, ne comederes; maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitae tuae.

18. Spinas et tribulos germinabit tibi; et comedes herbam b) terrae.

19. In sudore vultus tui vesceris pane c), donec revertaris in terram, de qua sumptus es; quia pulvis es *, et in pulverem reverteris. * Eccl. 12, 7. 2, 7. 17. Rom. 5, 12. sqq.

20. Et vocavit Adam nomen uxoris suae, Heva; eo quod mater esset cunctorum viventium.

21. Fecit quoque Dominus Deus Adae et uxori ejus tunicas pelliceas, et induit eos,

22. et ait: Ecce! Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum *; nunc ergo ne forte mittat manum suam, et sumat etiam de ligno vitae, et comedat, et vivat in aeternum. * v. 5.

23. Et d) emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua sumptus est *. * c. 2, 5.

24. Ejecitque Adam; et collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim *, et flammeum gladium, atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitae.
* Ezech. 1, 10. sqq. 10, 14. sqq.

Cap. 4.

Impius Caïn pium Abel fratrem occidit; et a Deo punitus, ac profugus vitam agens, Henoch genuit: sed et Adam Seth generavit, cui natus est Enos.

1. Adam vero cognovit uxorem suam Hevam; quae concepit et peperit Caïn, dicens: Possedi hominem per Deum.

a) 1590. add. Dominus b) 1590. herbas c) 1590. add. tuo d) 1590. om. et

2. Rursumque peperit fratrem
ejus Abel. Fuit autem Abel pastor
ovium, et Caïn agricola.
3. Factum est autem post multos dies, ut offerret Caïn de fructibus terrae munera Domino.
4. Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, et de adipibus eorum; et respexit Dominus ad Abel, et ad munera ejus *.
* Hebr. 11, 4.
5. Ad Caïn a) vero, et ad munera illius non respexit *. Iratusque est Caïn vehementer, et concidit vultus ejus. * Prov. 15, 8.
6. Dixitque Dominus ad eum: Quare iratus es? et cur concidit facies tua?
7. Nonne si bene egeris, recipies; sin autem male, statim in foribus peccatum b) aderit? Sed sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius.
8. Dixitque Caïn ad Abel fratrem suum: Egrediamur foras! Cumque essent in agro, consurrexit Caïn adversus fratrem suum Abel, et * interfecit eum. * Sap. 10, 3. Matth. 23, 35. 1 Joh. 3, 12. Judæ 1, 11.
9. Et ait Dominus ad Caïn: Ubi est Abel frater tuus *? Qui respondit: Nescio, num c) custos fratris mei sum ego? * Ps. 9, 13.
10. Dixitque ad eum: Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra *. * Hebr. 12, 24.
11. Nunc igitur maledictus eris super terram, quae aperuit os suum, et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua.
12. Cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos; vagus et profugus eris super terram.
13. Dixitque Caïn ad Dominum: Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear.
14. Ecce! ejicis me hodie a facie terrae, et a facie tua abscondar, et ero vagus et profugus in terra; omnis igitur qui invenerit me, occidet me.
15. Dixitque ei Dominus: Nequaquam ita fiet; sed omnis qui occiderit Caïn, septuplum punietur. Posuitque Dominus d) Caïn signum, ut non interficeret eum omnis, qui invenisset eum.
16. Egressusque Caïn a facie Domini, habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.
17. Cognovit autem Caïn uxorem suam, quae concepit, et peperit Henoch; et aedificavit civitatem, vocavitque nomen ejus ex nomine filii sui, Henoch.
18. Porro Henoch genuit Irad, et Irad genuit Maviaël, et Maviaël genuit Mathusaël, et Mathusaël genuit Lamech.
19. Qui accepit duas uxores, nomen uni Ada, et nomen alteri Sella.
20. Genuitque Ada Jabel, qui fuit pater habitantium in tentoriis, atque pastorum.
21. Et nomen fratris ejus Jubal; ipse fuit pater canentium cithara et organo.
22. Sella quoque genuit Tubalcaïn, qui fuit malleator et faber in cuncta opera aeris et ferri. Soror vero Tubalcaïn, Noëma.
23. Dixitque Lamech uxoribus suis Adae et Sellae: Audite vocem meam uxores Lamech, auscultate sermonem meum! quoniam occidi virum in vulnus meum, et adolescentulum in livorem meum *.
* v. 15.
24. Septuplum ultio dabitur de Caïn; de Lamech vero septuagies septies.
25. Cognovit quoque adhuc Adam uxorem suam; et peperit filium, vocavitque nomen ejus Seth, dicens: Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Caïn.
26. Sed et Seth natus est filius, quem vocavit Enos; iste coepit invocare nomen Domini.

a) 1590. Caïn autem b) 1590. add. tuum c) 1590. numquid d) 1590. add. in

Cap. 5.

Propagatio Adae ac posterorum, annique vitae ipsorum usque ad Noë.

1. Hic est liber generationis Adam. In die, qua creavit Deus hominem *, ad similitudinem Dei fecit illum. * c. 1, 26. 27. 9, 6. Sap. 2, 24. Eccl. 17, 1.

2. Masculum et feminam creavit eos, et benedixit illis; et vocavit nomen eorum Adam, in die quo creati sunt *. * c. 1, 27.

3. Vixit autem Adam centum triginta annis; et genuit a) ad imaginem et similitudinem suam, vocavitque nomen ejus Seth *. * Luc. 3, 38.

4. Et facti sunt dies * Adam, postquam genuit Seth, octingenti anni; genuitque filios et filias. * 1 Paral. 1, 1.

5. Et factum est omne tempus quod vixit Adam, anni nongenti triginta; et mortuus est.

6. Vixit quoque Seth centum quinque annis; et genuit Enos.

7. Vixitque Seth postquam genuit Enos, octingentis septem annis; genuitque filios et filias.

8. Et facti sunt omnes dies Seth nongentorum duodecim annorum, et mortuus est.

9. Vixit vero Enos nonaginta annis; et genuit Caïnan.

10. Post cujus ortum vixit octingentis quindecim annis; et genuit filios et filias.

11. Factique sunt omnes dies Enos nongenti quinque anni; et mortuus est.

12. Vixit quoque Caïnan septuaginta annis; et genuit Malaleel.

13. Et vixit Caïnan, postquam genuit Malaleel, octingentis quadraginta annis; genuitque filios et filias.

14. Et facti sunt omnes dies Caïnan nongenti decem anni; et mortuus est.

15. Vixit autem Malaleel sexaginta quinque annis; et genuit Jared.

16. Et vixit Malaleel postquam genuit Jared, octingentis triginta annis; et genuit filios et filias.

17. Et facti sunt omnes dies Malaleel octingenti nonaginta quinque anni; et mortuus est.

18. Vixitque Jared centum sexaginta duobus annis; et genuit Henoch.

19. Et vixit Jared, postquam genuit Henoch, octingentis annis; et genuit filios et filias.

20. Et facti sunt omnes dies Jared nongenti sexaginta duo anni; et mortuus est.

21. Porro Henoch * vixit sexaginta quinque annis; et genuit Mathusalam. * Eccl. 44, 16. Hebr. 11, 5.

22. Et b) ambulavit Henoch cum Deo; et vixit, postquam genuit Mathusalam, trecentis annis; et genuit filios et filias.

23. Et facti sunt omnes dies Henoch trecenti sexaginta quinque anni.

24. Ambulavitque cum Deo, et non apparuit; quia tulit eum Deus *. * Eccl. 44, 16. 40, 16. Hebr. 11, 5. Jes. 57, 1. 2.

25. Vixit quoque Mathusala centum octoginta septem annis; et genuit Lamech.

26. Et vixit Mathusala, postquam genuit Lamech, septingentis octoginta duobus annis; et genuit filios et filias.

27. Et facti sunt omnes dies Mathusala nongenti sexaginta novem anni; et mortuus est.

28. Vixit autem Lamech centum octoginta duobus annis; et genuit filium;

29. vocavitque nomen ejus Noë, dicens: Iste consolabitur nos ab operibus et laboribus manuum nostrarum in terra, cui maledixit Dominus *. * c. 3, 17.

---

a) 1590. add. filium b) 1590. et vixit Henoch postquam genuit . . .

30. Vixitque Lamech, postquam genuit Noë, quingentis nonaginta quinque annis; et genuit filios et filias.

31. Et facti sunt omnes dies Lamech septingenti septuaginta septem anni; et mortuus est. Noë vero cum quingentorum esset annorum; genuit Sem, Cham, et Japheth.

Cap. 6.

Hominis peccata fuere diluvii causa: Noë tamen justus inventus est, cui arca fabricanda mandatur, in qua ipse et cunctorum animantium genera serventur.

1. Cumque coepissent homines multiplicari super terram, et filias procreassent;

2. videntes filii Dei filias hominum, quod essent pulchrae; acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant.

3. Dixitque Deus: Non permanebit spiritus meus in homine in aeternum*, quia caro est; eruntque dies illius centum viginti annorum †. *Act. 7, 51. † 2 Petr. 3, 9.

4. Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Postquam enim ingressi sunt filii Dei ad filias hominum, illaeque genuerunt; isti sunt potentes a saeculo viri famosi*. *c. 10, 8. Bar. 3, 26. Amos 2, 9. Sap. 14, 6. Eccl. 16, 8.

5. Videns autem Deus, quod multa malitia hominum esset in terra; et * cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, *c. 8, 21. Matth. 15, 19.

6. poenituit eum*, quod hominem fecisset in terra. Et tactus dolore cordis intrinsecus, * 1 Reg. 15, 29.

7. delebo inquit, hominem, quem creavi, a facie terrae, ab homine usque ad animantia, a reptili usque ad volucres coeli; poenitet enim me fecisse eos.

8. Noë vero invenit gratiam coram Domino.

9. Hae sunt generationes Noë*: Noë vir justus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulavit. * c. 5, 22. Eccl. 44, 17.

10. Et genuit tres filios, Sem, Cham, et Japheth.

11. Corrupta est autem terra coram Deo, et repleta est iniquitate.

12. Cumque vidisset Deus terram esse corruptam (omnis quippe caro corruperat viam suam super terram),

13. dixit ad Noë: Finis universae carnis venit coram me; repleta est terra iniquitate a facie eorum, et ego disperdam eos cum terra*. * Eccl. 40, 10. 1 Petr. 3, 20. 2 Petr. 2, 5.

14. Fac tibi arcam de lignis laevigatis; mansiunculas in arca facies, et bitumine linies intrinsecus et extrinsecus.

15. Et sic facies eam: Trecentorum cubitorum erit longitudo arcae, quinquaginta cubitorum latitudo, et triginta cubitorum altitudo illius.

16. Fenestram in arca facies, et in cubito consummabis summitatem ejus; ostium autem arcae pones ex latere; deorsum, coenacula, et tristega facies in ea.

17. Ecce! ego adducam aquas diluvii super terram, ut interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitae est subter coelum; a) universa, quae in terra sunt, consumentur.

18. Ponamque foedus meum tecum; et ingredieris arcam tu et filii tui, uxor tua, et uxores filiorum tuorum, tecum.

19. Et ex cunctis animantibus universae carnis bina induces in arcam; ut vivant tecum, masculini sexus et feminini.

20. De volucribus juxta genus suum, et de jumentis in genere suo, et ex omni reptili terrae secundum genus suum; bina de omnibus ingredientur tecum, ut possint vivere.

a) 1590. add. et

21. Tolles igitur tecum ex omnibus escis, quae mandi possunt, et comportabis apud te; et erunt tam tibi, quam illis in cibum.

22. Fecit igitur Noë omnia, quae praeceperat illi Deus *.

* Hebr. 11, 7. 1 Petr. 3, 20.

Cap. 7.

Ingresso Noë cum suis in arcam, statim aqua omnium montium cacumina 150 diebus superavit, reliquaque animantia submersit.

1. Dixitque Dominus ad eum: Ingredere tu, et omnis domus tua, in arcam; te enim * vidi justum coram me in generatione hac.

* c. 6, 9. Hebr. 11, 7. 2 Petr. 2, 5.

2. Ex omnibus animantibus mundis tolle septena et septena, masculum et feminam; de animantibus vero immundis duo et duo, masculum et feminam.

3. Sed et de volatilibus coeli septena et septena, masculum et feminam; ut salvetur semen super faciem universae terrae.

4. Adhuc enim, et post dies septem ego pluam super terram quadraginta diebus et quadraginta noctibus; et delebo omnem substantiam, quam feci, de superficie terrae.

5. Fecit ergo Noë omnia, quae mandaverat ei Dominus.

6. Eratque sexcentorum annorum, quando diluvii aquae inundaverunt super terram.

7. Et * ingressus est Noë et filii ejus, uxor ejus et uxores filiorum ejus cum eo, in arcam propter aquas diluvii.

* Matth. 24, 37. Luc. 17, 26. 1 Petr. 3, 20.

8. De animantibus quoque mundis et immundis, et de volucribus, et ex omni, quod movetur super terram,

9. duo et duo ingressa sunt ad Noë in arcam, masculus et femina, sicut praeceperat Dominus Noë.

10. Cumque transissent septem dies, aquae diluvii inundaverunt super terram.

11. Anno sexcentesimo vitae Noë, mense secundo, septimodecimo die mensis, rupti sunt omnes fontes abyssi magnae, et cataractae coeli apertae sunt;

12. et facta est pluvia super terram quadraginta diebus et quadraginta noctibus.

13. In articulo diei illius ingressus est Noë, et Sem, et Cham, et Japheth, filii ejus, uxor illius, et [a]) tres uxores filiorum ejus cum eis, in arcam;

14. ipsi et omne animal secundum genus suum, universaque jumenta in genere suo, et omne quod movetur super terram in genere suo, cunctumque volatile secundum genus suum, universae aves, omnesque volucres

15. ingressae sunt ad Noë in arcam, bina et bina ex omni carne, in qua erat spiritus vitae.

16. Et quae ingressa sunt, masculus et femina ex omni carne introierunt, sicut praeceperat ei Deus; et inclusit eum Dominus deforis.

17. Factumque est diluvium quadraginta diebus super terram; et multiplicatae sunt aquae, et elevaverunt arcam in sublime a terra.

18. Vehementer enim inundaverunt; et omnia repleverunt in superficie terrae; porro arca ferebatur super aquas.

19. Et aquae praevaluerunt nimis super terram; opertique sunt omnes montes excelsi sub universo coelo.

20. Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes, quos operuerat.

21. * Consumtaque est omnis caro quae movebatur super terram, volucrum, animantium [b]), bestiarum, omniumque reptili-

a) 1590. et uxores b) 1590. om. animantium

um, quae reptant super terram; a) universi homines,

* Sap. 10, 4. Eccl. 39, 28. 1 Petr. 3, 20.

22. et cuncta, in quibus spiraculum vitae est in terra, mortua sunt.

23. Et delevit omnem substantiam, quae erat super terram, ab homine usque ad pecus, tam reptile quam volucres coeli; et b) deleta sunt de terra; remansit autem solus Noë, et qui cum eo erant in arca*.

* 2 Petr. 2, 5.

24. Obtinueruntque aquae terram centum quinquaginta diebus.

Cap. 8.

Imminutis paulatim aquis diluvii, post corvi ac columbae emissionem, Noë cum universis qui in arca continebantur, egreditur; et altari extructo, offert holocausta.

1. Recordatus autem Deus Noë*, cunctorumque animantium, et omnium jumentorum, quae erant cum eo in arca, adduxit spiritum super terram, et imminutae sunt aquae.

* Ps. 111, 7.

2. Et clausi sunt fontes abyssi, et cataractae coeli; et prohibitae sunt pluviae de coelo*.

* c. 11, 12. Job 38, 37.

3. Reversaeque sunt aquae de terra euntes et redeuntes; et coeperunt minui post centum quinquaginta dies.

4. Requievitque arca mense septimo, vigesimo septimo die mensis super montes Armeniae*.

* Jes. 37, 38.

5. At vero aquae ibant et decrescebant usque ad decimum mensem. Decimo enim mense, prima die mensis, apparuerunt cacumina montium.

6. Cumque transissent quadraginta dies, aperiens Noë fenestram arcae, quam fecerat*, dimisit corvum,

* c. 6, 16.

7. qui egrediebatur, et non revertebatur, donec siccarentur aquae super terram.

8. Emisit quoque columbam post eum, ut videret si jam cessassent aquae super faciem terrae.

9. Quae cum non invenisset, ubi requiesceret pes ejus, reversa est ad eum in arcam; aquae enim erant super universam terram; extenditque manum c); et apprehensam intulit in arcam.

10. Expectatis autem ultra septem diebus aliis, rursum dimisit columbam ex arca.

11. At illa venit ad eum ad vesperam, portans ramum olivae virentibus foliis in ore suo. Intellexit ergo Noë quod cessassent aquae super terram.

12. Expectavitque nihilominus septem alios dies; et emisit columbam, quae non est reversa ultra ad eum.

13. Igitur sexcentesimo primo anno, primo mense, prima die mensis, imminutae sunt aquae super terram; et aperiens Noë tectum arcae, aspexit, viditque quod exsiccata esset superficies terrae.

14. Mense secundo, septimo et vigesimo die mensis arefacta est terra.

15. Locutus est autem Deus ad Noë, dicens:

16. Egredere de arca, tu et uxor tua, filii tui, et uxores filiorum tuorum tecum!

17. Cuncta animantia, quae sunt apud te, ex omni carne, tam in volatilibus, quam in bestiis, et universis reptilibus, quae reptant super terram, educ tecum, et ingredimini super terram*; crescite et multiplicamini super eam!

* c. 1, 22. 28. 9, 1.

18. Egressus est ergo Noë, et filii ejus, uxor illius, et uxores filiorum ejus, cum eo*.

* 1 Petr. 3, 20.

19. Sed et omnia animantia, jumenta, et reptilia, quae reptant super terram, secundum genus suum, egressa sunt de arca.

---

a) 1590. add. animantiumque omnium b) 1590. om. et c) 1590. add. suam

20. Aedificavit autem Noë altare Domino; et tollens de cunctis pecoribus et volucribus mundis, obtulit holocausta super altare.

21. Odoratusque est Dominus odorem suavitatis, et ait: Nequaquam ultra maledicam terrae propter homines *! Sensus enim et cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua; non igitur ultra percutiam omnem animam viventem †, sicut feci. * c. 6, 5. Ps. 102, 8—14. Matth. 15. † Jes. 54, 9.

22. Cunctis diebus terrae, sementis et messis, frigus et aestus, aestas et hiems, nox et dies, non requiescent *. * Jer. 33, 20. 25.

Cap. 9.

Deus Noë, ac filiis ejus benedicit, cunctaque animantia una cum piscibus in cibum tribuit, prohibito tamen illis sanguine; fœdus inter Deum et homines de non inducendis amplius aquis diluvii iride firmatur. Noë ebrium ridens filius Cham, in Chanaan filio maledicitur; Sem vero et Japheth benedicuntur.

1. Benedixitque Deus Noë et filiis ejus. Et dixit ad eos *: Crescite, et multiplicamini, et replete terram! * c. 1, 22. 8, 17.

2. Et terror vester, ac tremor sit super cuncta animalia terrae, et super omnes volucres coeli, cum universis, quae moventur super terram; omnes pisces maris manui vestrae traditi sunt.

3. Et omne, quod movetur et vivit, erit vobis in cibum; quasi olera virentia tradidi vobis omnia *. * c. 1, 29.

4. Excepto, quod carnem cum sanguine non comedetis *. * Lev. 17, 10—12. Deut. 12, 16. 23. Act. 13, 29.

5. Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum; et de manu hominis, de manu viri, et [a]) fratris ejus requiram animam hominis.

6. Quicumque * effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius †; ad imaginem quippe Dei factus est homo. * Matth. 26, 52. † Exod. 21, 12.

7. * Vos autem crescite et multiplicamini, et ingredimini super terram, et implete eam! * c. 1, 28. 8, 17.

8. Haec quoque dixit Deus ad Noë, et ad filios ejus cum eo:

9. Ecce! ego statuam pactum meum vobiscum, et cum semine vestro post vos;

10. et ad omnem animam viventem, quae est vobiscum, tam in volucribus quam in jumentis, et pecudibus terrae cunctis, quae egressa sunt de arca, et universis bestiis terrae.

11. * Statuam pactum meum vobiscum, et nequaquam ultra interficietur omnis caro aquis diluvii, neque erit deinceps diluvium dissipans terram †. * Jes. 54, 9. † Eccl. 44, 19.

12. Dixitque Deus: Hoc signum foederis, quod do inter me et vos, et ad omnem animam viventem, quae est vobiscum in generationes sempiternas:

13. Arcum meum ponam in nubibus, et erit signum foederis inter me, et inter terram.

14. * Cumque obduxero nubibus coelum, apparebit arcus meus in nubibus; * Eccl. 43, 12.

15. et recordabor foederis mei vobiscum, et cum omni anima vivente, quae carnem vegetat; et non erunt ultra aquae diluvii ad delendum universam carnem.

16. Eritque arcus [b]) in nubibus, et videbo illum, et recordabor foederis sempiterni quod pactum est inter Deum et omnem animam viventem universae carnis, quae est super terram.

17. Dixitque Deus ad Noë: Hoc [c]) erit signum foederis, quod con-

a) 1590. add. de manu b) 1590. add. meus c) 1590. Hoc est

stitui inter me et omnem carnem super terram.

18. Erant ergo filii Noë, qui egressi sunt de arca: Sem, Cham, et Japhet. Porro Cham ipse est pater Chanaan.

19. Tres isti filii sunt Noë; et ab his disseminatum est omne genus hominum super universam terram*. * c. 10, 1. sqq.

20. Coepitque Noë, vir agricola, exercere terram, et plantavit vineam.

21. Bibensque vinum inebriatus est, et nudatus in tabernaculo suo.

22. Quod cum vidisset Cham pater Chanaan, verenda scilicet patris sui a) esse nudata, nunciavit duobus fratribus suis foras*. * Prov. 30, 17. Eccl. 3, 12. 13.

23. At vero Sem et Japheth pallium imposuerunt humeris suis, et incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui; faciesque eorum aversae erant, et patris virilia non viderunt.

24. Evigilans autem Noë ex vino, cum didicisset, quae fecerat ei filius suus minor,

25. ait: Maledictus Chanaan, servus servorum erit fratribus suis*! * Exod. 20, 5. Deut. 24, 16. 9, 4. 5.

26. Dixitque: Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan servus ejus!

27. Dilatet Deus Japheth, et habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaan servus ejus!

28. Vixit autem Noë post diluvium trecentis quinquaginta annis.

29. Et impleti sunt omnes dies ejus nongentorum quinquaginta annorum; et mortuus est.

Cap. 10.

Genealogia filiorum Noë, a quibus divisæ sunt gentes post diluvium.

1. Hae sunt generationes filiorum Noë: Sem, Cham, et Japheth; natique sunt eis filii post diluvium*. * 1 Paral. 1, 4. sqq.

2. Filii Japheth: Gomer, et Magog, et Madaï, et Javan, et Thubal, et Mosoch, et Thiras.

3. Porro filii Gomer: Ascenez et Riphath et Thogorma.

4. Filii autem Javan: Elisa et Tharsis, Cetthim et Dodanim.

5. Ab his divisae sunt insulae gentium in regionibus suis, unusquisque secundum linguam suam, et familias suas in nationibus suis.

6. Filii autem Cham: Chus, et Mesraïm, et Phuth, et Chanaan.

7. Filii b) Chus: Saba, et Hevila, et Sabatha, et Regma, et Sabatacha. Filii Regma: Saba, et Dadan.

8. Porro Chus genuit Nemrod; ipse coepit esse potens in terra*, * c. 6, 4.

9. et erat robustus venator coram Domino. Ob hoc exivit proverbium: Quasi Nemrod robustus venator coram Domino.

10. Fuit autem principium regni ejus Babylon, et Arach, et Achad, et Chalanne, in terra Sennaar*. * c. 11, 2.

11. De terra illa egressus est Assur, et aedificavit Niniven, et plateas civitatis, et Chale.

12. Resen quoque inter Niniven et Chale; haec est civitas magna*. * Jonæ 1, 2.

13. At vero Mesraïm genuit Ludim, et Anamim, et Laabim, c) Nephtuïm,

14. et Phetrusim, et Chasluim; de quibus egressi sunt Philistiim et Caphtorim.

15. Chanaan autem genuit Sidonem primogenitum suum, Hethaeum,

16. et Jebusaeum, et Amorrhaeum, d) Gergesaeum,

17. e) Hevaeum, et Aracaeum, Sinaeum,

18. et Aradium, Samaraeum, et Amathaeum; et post haec f) dis-

a) 1590. om. esse b) 1590. add. autem c) 1590. add. et d) 1590. add. et e) 1590. add. et f) 1590. et per hos

seminati sunt populi Chananaeorum.

19. Factique sunt termini Chanaan venientibus a Sidone Geraram usque [a]) Gazam, donec ingrediaris Sodomam et Gomorrham, et Adamam, et Seboïm usque Lesa [b]).

20. Hi sunt filii Cham in cognationibus, et linguis, et generationibus, terrisque et gentibus suis.

21. De Sem quoque nati sunt, patre omnium filiorum Heber, fratre Japheth majore.

22. Filii Sem*: Aelam et Assur, et Arphaxad, et Lud, et Aram.

* 1 Paral. 1, 17.

23. Filii Aram: Us, et Hul, et Gether, et Mes.

24. At vero Arphaxad genuit Sale, de quo ortus est Heber.

25. Natique sunt Heber filii duo; nomen uni Phaleg, eo quod in diebus ejus divisa sit terra; et nomen fratris ejus Jectan.

26. Qui Jectan genuit Elmodad, et Saleph, et Asarmoth, Jare,

27. et Aduram, et Uzal, et Decla,

28. et Ebal, et Abimaël, Saba,

29. et Ophir, et Hevila, et Jobab; omnes isti, filii Jectan.

30. Et facta est habitatio eorum de Messá pergentibus usque Sephar montem orientalem.

31. Isti [c]) filii Sem secundum cognationes et linguas, et regiones in gentibus suis.

32. Hae familiae Noë juxta populos, et nationes suas. Ab his divisae sunt gentes in terra post diluvium.

C A P. 11.

In Turris Babel aedificatione superborum fastus ac lingua confunditur. Sem genealogia usque ad Abram texitur.

1. Erat autem terra labii unius, et sermonum eorumdem.

2. Cumque proficiscerentur de oriente, invenerunt campum in terra Sennaar, et habitaverunt in eo.

3. Dixitque alter ad proximum suum: Venite, faciamus lateres, et coquamus eos igni. Habueruntque lateres pro saxis, et bitumen pro caemento;

4. et dixerunt: Venite, faciamus nobis civitatem et turrim, cujus culmen pertingat ad coelum*; et celebremus nomen nostrum, antequam dividamur in universas terras.

* Deut. 1, 28.

5. Descendit autem Dominus, ut videret civitatem et turrim, quam aedificabant filii Adam,

6. et dixit: Ecce! unus est populus, et unum [d]) labium omnibus; coeperuntque hoc facere, nec desistent a cogitationibus suis, donec eas opere compleant.

7. Venite igitur, descendamus, et confundamus ibi linguam eorum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui.

8. Atque ita divisit eos Dominus ex illo loco in universas terras, et cessaverunt aedificare civitatem.

9. Et idcirco vocatum est nomen ejus Babel, quia ibi confusum est labium universae terrae; et inde dispersit eos Dominus super faciem cunctarum regionum.

10. Hae sunt generationes Sem*: Sem erat centum annorum, quando genuit Arphaxad, biennio post diluvium.

* 1 Paral. 1, 17.

11. Vixitque Sem, postquam genuit Arphaxad, quingentis annis; et genuit filios et filias*.

* 1 Paral. 1, 24. sqq.

12. Porro Arphaxad vixit triginta quinque annis; et genuit Sale.

13. Vixitque Arphaxad postquam genuit Sale, trecentis tribus annis; et genuit filios et filias.

14. Sale quoque vixit triginta annis, et genuit Heber.

a) 1590. add. ad b) 1590. Lasa c) 1590. add. sunt d) 1590. add. est

15. Vixitque Sale postquam genuit Heber, quadringentis tribus annis; et genuit filios et filias.
16. Vixit autem Heber triginta quatuor annis; et genuit Phaleg.
17. Et vixit Heber, postquam genuit Phaleg, quadringentis triginta annis; et genuit filios et filias.
18. Vixit quoque Phaleg triginta annis; et genuit Reu.
19. *Vixitque Phaleg postquam genuit Reu, ducentis novem annis; et genuit filios et filias.
* 1 Paral. 1, 19.
20. Vixit autem Reu triginta duobus annis; et genuit Sarug.
21. Vixit quoque Reu postquam genuit Sarug, ducentis septem annis; et genuit filios et filias.
22. Vixit vero Sarug triginta annis; et genuit Nachor.
23. Vixitque Sarug postquam genuit Nachor, ducentis annis; et genuit filios et filias.
24. Vixit autem Nachor viginti novem annis; et genuit Thare.
25. Vixitque Nachor postquam genuit Thare, centum decem et novem annis; et genuit filios et filias.
26. Vixitque Thare septuaginta* annis; et genuit Abram, et Nachor, et Aran. * 1 Paral. 1, 26. Jos. 24, 2.
27. Hae sunt autem generationes Thare: Thare genuit Abram, Nachor, et Aran. Porro Aran genuit Lot.
28. Mortuusque est Aran ante Thare patrem suum, in terra nativitatis suae in Ur Chaldaeorum.
29. Duxerunt autem Abram et Nachor uxores; nomen uxoris Abram, Sarai; et nomen uxoris Nachor, Melcha filia Aran, patris Melchae, et patris Jeschae.
30. Erat autem Sarai sterilis, nec habebat liberos.
31. *Tulit itaque Thare Abram filium suum, et Lot filium Aran, filium filii sui, et Sarai nurum suam, uxorem Abram filii sui, et eduxit eos de Ur Chaldaeorum †, ut irent in terram Chanaan; veneruntque usque Haran, et habitaverunt ibi. * Jos. 24, 2. Neh. 9, 7. † c. 15, 7. Judith 5, 6. Act. 7, 2. sqq.
32. Et facti sunt dies Thare ducentorum quinque annorum, et mortuus est in Haran.

Cap. 12.

Abram Dei mandato parens, promissaque accipiens, patria relicta, comitante Lot, Domino in Sichem sacrificavit. Inde propter famem Aegyptum ingressus, uxorem suam vocat sororem; quam in domum regis sublatam, postea ditatus recipit.

1. Dixit autem Dominus ad Abram*: Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui; et veni in terram, quam monstrabo [a]) tibi †. * Act. 7, 3. † Jos. 24, 3.
2. Faciamque te in gentem magnam, et benedicam tibi, et magnificabo nomen tuum; erisque benedictus.
3. Benedicam benedicentibus tibi, et maledicam maledicentibus tibi; atque * in te benedicentur universae cognationes terrae.
* c. 18, 18. 22, 18. 26, 4. Gal. 3, 8. Hebr. 11, 8.
4. Egressus est itaque Abram sicut praeceperat ei Dominus *, et ivit cum eo Lot; septuaginta quinque annorum erat Abram, cum egrederetur de Haran. * Hebr. 11, 8.
5. Tulitque Sarai uxorem suam, et Lot filium fratris sui, universamque substantiam, quam possederant, et animas, quas fecerant in Haran; et egressi sunt, ut irent in terram Chanaan. Cumque venissent in eam,
6. pertransivit Abram terram usque ad locum Sichem, [b]) usque ad convallem illustrem. Chananaeus autem tunc erat in terra.
7. Apparuit autem Dominus Abram, et dixit ei*: Semini tuo da-

a) 1590. monstravero b) 1590. add. et

bo terram hanc! Qui aedificavit ibi altare Domino, qui apparuerat ei. * c. 13, 14. 15, 18. 26, 2. Deut. 34, 4. Jos. 21, 43.

8. Et inde transgrediens ad montem, qui erat contra orientem Bethel, tetendit ibi tabernaculum suum, ab occidente habens Bethel, et ab oriente Hai; aedificavit quoque ibi altare Domino, et invocavit nomen ejus.

9. Perrexitque Abram vadens, et ultra progrediens ad meridiem.

10. Facta est autem fames in terra *; descenditque Abram in Aegyptum, ut peregrinaretur ibi; praevaluerat enim fames in terra. * c. 26, 1.

11. Cumque prope esset ut ingrederetur Aegyptum, dixit Sarai uxori suae: Novi, quod pulchra sis mulier *; * c. 20, 13.

12. et quod, cum viderint te Aegyptii, dicturi sunt: Uxor ipsius [a]) est! et interficient me, et te reservabunt.

13. * Dic ergo, obsecro te, quod soror mea sis; ut bene sit mihi propter te, et vivat anima mea ob gratiam tui. * c. 20, 11.

14. Cum itaque ingressus esset Abram Aegyptum, viderunt Aegyptii mulierem, quod esset pulchra nimis.

15. Et nunciaverunt principes Pharaoni, et laudaverunt eam apud illum; et sublata est mulier in domum Pharaonis.

16. Abram vero bene usi sunt propter illam; fueruntque ei oves, et boves, et asini, et servi, et famulae, et asinae, et cameli.

17. Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, et domum ejus, propter Sarai uxorem Abram *. * Ps. 104, 14.

18. Vocavitque Pharao Abram et dixit ei: Quidnam est hoc, quod fecisti mihi? quare non indicasti, quod uxor tua esset?

19. Quam ob causam dixisti esse sororem tuam, ut tollerem eam mihi in uxorem? Nunc igitur ecce! conjux tua, accipe eam, et vade!

20. Praecepitque Pharao super Abram viris; et deduxerunt eum, et uxorem illius, et omnia quae habebat.

Cap. 13.

Abram et Lot Aegypto egressi, prae nimia opulentia separantur; et Lot Jordanis fines eligente, Abram habitat in terra Chanaan; ubi rursum Dei promissiones de multiplicando semine, terraque possidenda, accipit.

1. Ascendit ergo Abram de Aegypto, ipse et uxor ejus, et omnia quae habebat, et Lot cum eo, ad Australem plagam.

2. Erat autem dives valde in possessione auri et argenti.

3. Reversusque est per iter, quo venerat, a meridie in Bethel, usque ad locum ubi prius fixerat tabernaculum inter Bethel et Hai *; * c. 12, 8.

4. in loco altaris *, quod fecerat prius, et invocavit ibi nomen Domini. * c. 12, 7.

5. Sed et Lot, qui erat cum Abram, fuerunt greges ovium, et armenta, et tabernacula.

6. Nec poterat eos capere terra, ut habitarent simul *; erat quippe substantia eorum multa, et nequibant habitare communiter. * c. 36, 7.

7. Unde et facta est rixa inter pastores gregum Abram et Lot. Eo autem tempore Chananaeus, et Pherezaeus habitabant in terra illa.

8. Dixit ergo Abram ad Lot: Ne quaeso sit jurgium inter me et te, et inter pastores meos, et pastores tuos; fratres enim sumus *. * Ps. 132, 1. Rom. 12, 18.

9. Ecce! universa terra coram te est; recede a me, obsecro; si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo; si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam.

a) 1590. illius

10. Elevatis itaque Lot oculis, vidit omnem circa regionem Jordanis, quae universa irrigabatur, antequam subverteret Dominus Sodomam et Gomorrham*, sicut paradisus Domini, et sicut Aegyptus venientibus in Segor.
* c. 19, 24. sqq.

11. Elegitque sibi Lot regionem circa Jordanem, et recessit ab Oriente; divisique sunt alterutrum a fratre suo.

12. Abram habitavit in terra Chanaan; Lot vero moratus est in oppidis, quae erant circa Jordanem, et habitavit in Sodomis.

13. Homines autem Sodomitae pessimi erant, et peccatores coram Domino nimis.

14. Dixitque Dominus ad Abram, postquam divisus est ab eo Lot*: Leva oculos tuos a), et vide a loco, in quo nunc es, ad aquilonem et meridiem, ad orientem et occidentem. * c. 12, 7. 15, 18. 26, 4. Deut. 34, 4.

15. Omnem terram, quam conspicis, tibi dabo et semini tuo usque in sempiternum.

16. Faciamque semen tuum sicut pulverem terrae; si quis potest hominum numerare pulverem terrae, semen quoque tuum numerare poterit.

17. Surge b), et perambula terram in longitudine, et in latitudine sua; quia tibi daturus sum eam.

18. Movens igitur tabernaculum suum Abram, venit et habitavit juxta convallem Mambre, quae est in Hebron; aedificavitque ibi altare Domino.

Cap. 14.

Devictis quinque regibus, ac spoliatis Sodomis, Lot cum plerisque aliis captivus ducitur a quatuor regibus victoribus, quos Abram persecutus, omnes captivos spoliaque reduxit; atque benedictione a Melchisedech accepta, cuncta regi Sodomorum reddidit.

1. Factum est autem in illo tempore, ut Amraphel rex Sennaar, et Arioch rex Ponti, et Chodorlahomor rex Elamitarum, et Thadal rex Gentium,

2. inirent bellum contra Bara regem Sodomorum, et contra Bersa regem Gomorrhae, et contra Sennaab regem Adamae, et contra Semeber regem Seboim, contraque regem Balae, ipsa est Segor.

3. Omnes hi convenerunt in vallem silvestrem, quae nunc est mare salis*. * c. 19, 24.

4. Duodecim enim annis servierant Chodorlahomor, et tertiodecimo anno recesserunt ab eo.

5. Igitur quartodecimo anno venit Chodorlahomor, et reges, qui erant cum eo; percusseruntque Raphaim in c) Astarothcarnaim, et Zuzim cum eis, et Emim in Save Cariathaim,

6. et Corraeos in montibus Seir, usque ad Campestria Pharan, quae est in solitudine.

7. Reversique sunt, et venerunt d) ad fontem Misphat, ipsa est Cades; et percusserunt omnem regionem Amalecitarum, et Ammorrhaeum, qui habitabat in Asasonthamar.

8. Et egressi sunt, rex Sodomorum, et rex Gomorrhae, rexque Adamae, et rex Seboim, nec non et rex Balae, quae est Segor; et direxerunt aciem contra eos in valle silvestri;

9. scilicet adversus Chodorlahomor regem Elamitarum, et Thadal regem Gentium, et Amraphel regem Sennaar, et Arioch regem Ponti; quattuor reges adversus quinque.

10. Vallis autem silvestris habebat puteos multos bituminis*. Itaque rex Sodomorum, et e) Gomorrhae terga verterunt, cecideruntque ibi; et qui remanserant f), fugerunt ad montem. * c. 11, 8.

a) 1590. add. in directum b) 1590. add. ergo c) 1590. in Astaroth et Carnaim d) 1590. add. usque e) 1590. add. rex f) 1592. „remanserunt" postea correctum: „remanserant"

11. Tulerunt autem omnem substantiam Sodomorum et Gomorrhae, et universa quae ad cibum pertinent, et abierunt;

12. nec non et Lot et substantiam ejus, filium fratris Abram, qui habitabat in Sodomis *. * c. 18, 12.

13. Et ecce! unus, qui evaserat, nunciavit Abram Hebraeo, qui habitabat in convalle Mambre Amorrhaei, fratris Eschol, et fratris Aner; hi enim pepigerant foedus cum Abram.

14. Quod cum audisset Abram, captum videlicet Lot fratrem suum, numeravit expeditos vernaculos suos * trecentos decem et octo; et persecutus est a) usque Dan. * c. 12, 16. 18, 2.

15. Et divisis sociis, irruit super eos nocte; percussitque eos, et persecutus est eos usque Hoba, b) quae est ad laevam Damasci.

16. Reduxitque omnem substantiam, et Lot fratrem suum cum substantia illius, mulieres quoque et populum.

17. Egressus est autem rex Sodomorum in occursum ejus, postquam reversus est a caede Chodorlahomor, et regum, qui cum eo erant in valle Save, quae est vallis regis.

18. * At vero Melchisedech rex Salem, proferens panem et vinum, erat enim Sacerdos Dei altissimi, * Ps. 109, 4. Hebr. 7, 1.

19. benedixit ei *, et ait: Benedictus Abram Deo excelso, qui creavit coelum et terram;
* Prov. 3, 38.

20. et benedictus Deus excelsus, quo protegente, hostes in manibus tuis sunt. Et dedit ei decimas ex omnibus.

21. Dixit autem rex Sodomorum ad Abram: Da mihi animas, cetera tolle tibi!

22. Qui respondit ei: Levo manum meam ad Dominum Deum excelsum possessorem coeli et terrae,

23. quod a filo subtegminis usque ad corrigiam caligae, non accipiam ex omnibus, quae tua sunt, ne dicas: Ego ditavi Abram,

24. exceptis his, quae comederunt juvenes *, et partibus virorum, qui venerunt mecum †, Aner, Eschol, et Mambre; isti accipient partes suas. * v. 14. † v. 18.

Cap. 15.

Deus Abrae de posteritate desperanti filium promittit, cui credens Abram justificatur; et in signum promissæ terræ, præscriptum a Domino offert sacrificium, auditque suæ posteritatis futuram peregrinationem.

1. His itaque transactis, factus est sermo Domini ad Abram per visionem dicens: Noli timere Abram, ego protector tuus sum, et merces tua magna nimis.

2. Dixitque Abram: Domine Deus, quid dabis mihi? ego vadam absque liberis; et filius procuratoris domus meae * iste Damascus Eliezer. * c. 24, 2.

3. Addiditque Abram: Mihi autem non dedisti semen; et ecce! vernaculus meus, heres meus erit.

4. Statimque sermo Domini factus est ad eum, dicens: Non erit hic heres tuus; sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis heredem.

5. Eduxitque eum foras, et ait illi *: Suspice coelum, et numera stellas, si potes. Et dixit ei: Sic erit semen tuum †. * Rom. 4, 18.
† Deut. 1, 10. 10, 22. Hebr. 11, 12.

6. * Credidit Abram Deo, et reputatum est illi ad justitiam.
* Rom. 4, 3. 8. sqq. Gal. 3, 6. Jac. 2, 23.

7. Dixitque ad eum: Ego Dominus, qui eduxi te de Ur Chaldaeorum *, ut darem tibi terram istam, et possideres eam.
* c. 11, 31. 12, 1.

a) 1590. add. eos b) 1590. add. et Phœnicem,

8. At

8. At ille ait: Domine Deus, unde scire possum, quod possessurus sim eam?

9. Et respondens Dominus: Sume, inquit, mihi vaccam triennem, et capram trimam, et arietem annorum trium, turturem quoque et columbam.

10. Qui tollens universa haec*, divisit ea per medium, et utrasque partes contra se altrinsecus posuit; aves autem non divisit.

* Jer. 34, 18.

11. Descenderuntque volucres super cadavera, et abigebat eas Abram.

12. Cumque sol occumberet, sopor irruit super Abram, et horror magnus et tenebrosus invasit eum.

13. Dictumque est ad eum: Scito praenoscens, quod * peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua; et subjicient eos servituti, et affligent quadringentis annis †.   * Act. 7, 6.   † Exod. 12, 40.

14. Verumtamen gentem, cui servituri sunt, ego judicabo; et post haec egredientur cum magna substantia*.   * Exod. 12, 35—38.

15. Tu autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute bona*.   * c. 25, 8.

16. Generatione autem quarta revertentur huc; necdum enim completae sunt iniquitates Amorrhaeorum usque ad praesens tempus*.   * Deut. 9, 4.

17. Cum ergo occubuisset sol, facta est caligo tenebrosa, et apparuit clibanus fumans, et lampas ignis transiens inter divisiones illas*.   * Jer. 34, 18.

18. In illo die * pepigit Dominus foedus cum Abram, dicens: Semini tuo dabo terram hanc a fluvio Aegypti usque ad fluvium magnum Euphraten,   * c. 12, 7. 13, 15. 26, 4. Deut. 34, 4. 2 Paral. 9, 26. 3 Reg. 4, 20. 3 Reg. 4, 21.

19. Cinaeos et Cenezaeos, Cedmonaeos,

20. et Hethaeos, et Pherezaeos, Raphaïm quoque,

21. et Amorrhaeos, et Chananaeos, et Gergesaeos, et Jebusaeos.

CAP. 16.

Agar a domina Sarai traditur Abrae uxor; quae ubi concepisset, atque ob id dominam contemneret, ab illa afflicta, fugam init; sed jussu Angeli eidem submissa, parit Ismaëlem.

1. Igitur Sarai, uxor Abram, non genuerat [a]) liberos; sed habens ancillam Aegyptiam nomine Agar,

2. dixit marito suo: Ecce! conclusit me Dominus, ne parerem; ingredere ad ancillam meam, si forte saltem ex illa suscipiam filios. Cumque ille acquiesceret deprecanti*,   * c. 30, 3. 9.

3. tulit Agar Aegyptiam ancillam suam, post annos decem, quam habitare coeperant in terra Chanaan; et dedit eam viro suo uxorem.

4. Qui ingressus est ad eam. At illa concepisse se videns, despexit dominam suam.

5. Dixitque Sarai ad Abram: Inique agis contra me; ego dedi ancillam meam in sinum tuum, quae videns, quod conceperit, despectui me habet. Judicet Dominus inter me et te.

6. Cui respondens Abram: Ecce! ait, ancilla tua in manu tua est, utere ea ut libet. Affligente igitur eam Sarai, fugam iniit.

7. Cumque invenisset eam Angelus Domini juxta fontem aquae in solitudine, qui [b]) est in via Sur in deserto,

8. dixit ad illam: Agar ancilla Sarai, unde venis? et quo vadis? quae respondit: A facie Sarai dominae meae ego fugio.

---

a) 1590. add. sibi   b) 1590. quae est

9. Dixitque ei Angelus Domini: Revertere ad dominam tuam, et humiliare sub manu illius.

10. Et rursum: Multiplicans, inquit, multiplicabo semen tuum, et non numerabitur prae multitudine*. *c. 25, 12. sqq.

11. Ac deinceps: Ecce, ait, concepisti, et paries filium; vocabisque nomen ejus Ismaël, eo quod audierit Dominus afflictionem tuam.

12. Hic erit ferus homo, manus ejus contra omnes, et manus omnium contra eum; et e regione universorum fratrum suorum figet tabernacula.

13. Vocavit autem nomen Domini, qui loquebatur ad eam: Tu Deus, qui vidisti me. Dixit enim: Profecto hic vidi posteriora videntis me*. *Exod. 33, 20. 23. 24, 62.

14. Propterea appellavit puteum illum, Puteum viventis et videntis me. Ipse est inter Cades et Barad.

15. Peperitque Agar Abrae filium; qui vocavit nomen ejus Ismaël.

16. Octoginta et sex annorum erat Abram, quando peperit ei Agar Ismaëlem.

Cap. 17.

Promissiones divinæ repetuntur: mutantur nomina: fœdus initur, cujus signum statuitur circumcisio. Isaac promittitur.

1. Postquam vero nonaginta et novem annorum esse coeperat, apparuit ei Dominus; dixitque ad eum: Ego Deus omnipotens; ambula coram me, et esto perfectus!

2. Ponamque foedus meum inter me et te; et multiplicabo te vehementer nimis*. *Eccl. 44, 20. sqq.

3. Cecidit Abram pronus in faciem.

4. Dixitque ei Deus: Ego sum, et pactum meum tecum*, erisque pater multarum gentium. *Eccl. 44, 20. Rom. 4, 17.

5. Nec ultra vocabitur nomen tuum Abram; sed appellaberis Abraham; quia patrem multarum gentium constitui te.

6. Faciamque te crescere vehementissime, et ponam te in gentibus, regesque ex te egredientur.

7. Et statuam pactum meum inter me et te, et inter semen tuum post te in generationibus suis, foedere sempiterno; ut sim Deus tuus, et seminis tui post te.

8. Daboque tibi et semini tuo terram* peregrinationis tuae, omnem terram Chanaan in possessionem aeternam, eroque Deus eorum. *c. 12, 7. 15, 18. sqq.

9. Dixit iterum Deus ad Abraham*: Et tu ergo custodies pactum meum, et semen tuum post te in generationibus suis. *Act. 7, 8.

10. Hoc est pactum meum quod observabitis inter me et vos, et semen tuum post te: Circumcidetur ex vobis omne masculinum*; *Rom. 4, 11. Act. 7, 8.

11. et circumcidetis carnem praeputii vestri, ut sit* in signum foederis inter me et vos. *Rom. 4, 11. Lev. 12. 3. Luc. 2, 21.

12. Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris; tam vernaculus, quam emptitius circumcidetur, et quicumque non fuerit de stirpe vestra;

13. eritque pactum meum in carne vestra in foedus aeternum.

14. Masculus, cujus praeputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo; quia pactum meum irritum fecit.

15. Dixit quoque Deus ad Abraham: Sarai uxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram.

16. Et benedicam ei, et ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum, eritque in nationes, et reges populorum orientur ex eo.

17. Cecidit Abraham in faciem suam, et risit, dicens in corde suo: Putasne centenario nascetur fili-

us? et Sara nonagenaria pariet*?
*Rom. 4, 19. sqq.

18. Dixitque ad Deum: Utinam Ismaël vivat coram te!

19. Et ait Deus ad Abraham*: Sara uxor tua pariet tibi filium, vocabisque nomen ejus Isaac; et constituam pactum meum illi in foedus sempiternum, et semini ejus post eum. *c. 18, 10. 21, 2.

20. Super Ismaël quoque exaudivi te, ecce! benedicam ei, et augebo et multiplicabo eum valde; duodecim duces generabit*, et faciam illum in gentem magnam.
*c. 26, 16.

21. Pactum vero meum statuam ad Isaac*, quem pariet tibi Sara tempore isto in anno altero.
*Rom. 9, 7.

22. Cumque finitus esset sermo loquentis cum eo, ascendit Deus a) ab Abraham.

23. Tulit autem Abraham Ismaël filium suum, et omnes vernaculos domus suae; universosque quos emerat, cunctos mares ex omnibus viris domus suae; et circumcidit carnem praeputii eorum statim in ipsa die, sicut praeceperat ei Deus*. *v. 12.

24. Abraham nonaginta et novem erat annorum, quando circumcidit carnem praeputii sui.

25. Et Ismaël filius b) tredecim annos impleverat tempore circumcisionis suae.

26. Eadem die circumcisus est Abraham et Ismaël filius ejus.

27. Et omnes viri domus illius, tam vernaculi, quam emptitii et alienigenae, pariter circumcisi sunt.

Cap. 18.

Abraham tres Angelos hospitio suscipit; pro Sodomitis intercedit.

1. Apparuit autem ei Dominus in convalle Mambre * sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso fervore diei. *c. 13, 18.

2. Cumque elevasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum; quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi c), et adoravit in terram*. *Hebr. 13, 2.

3. Et dixit: Domine! si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum;

4. sed afferam pauxillum aquae, et d) lavate pedes vestros, et requiescite sub arbore.

5. Ponamque buccellam panis, et e) confortate cor vestrum, postea transibitis: idcirco enim declinastis ad servum vestrum. Qui dixerunt: Fac ut locutus es!

6. Festinavit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei: Accelera, tria sata similae commisce, et fac subcinericios panes!

7. Ipse vero ad armentum cucurrit, et tulit inde vitulum tenerrimum et optimum, deditque puero; qui festinavit et coxit illum.

8. Tulit quoque butyrum et lac, et vitulum quem coxerat, et posuit coram eis; ipse vero stabat juxta eos sub arbore.

9. Cumque comedissent, dixerunt ad eum: Ubi est Sara uxor tua? Ille respondit; Ecce! in tabernaculo est.

10. Cui dixit*: Revertens veniam ad te tempore isto, vita comite, et habebit filium Sara uxor tua. Quo audito, Sara risit post ostium tabernaculi.
*c. 17, 19. 21. 21, 1. Rom. 9, 9.

11. Erant autem ambo senes, provectaeque aetatis, et desierant Sarae fieri muliebria.

12. Quae risit occulte, dicens: Postquam consenui, et * dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo? *1 Paral. 3, 6.

13. Dixit autem Dominus ad Abraham: Quare risit Sara, dicens: Num vere paritura sum anus?

14. Numquid Deo quidquam est

a) 1590. Deus ad pedes vestri b) 1590. add. suus c) 1590. add. sui d) 1590. et laventur e) 1590. et confortetur

difficile *? Juxta condictum revertar ad te hoc eodem tempore, vita comite, et habebit Sara filium. *Zach. 8, 6. Luc. 1, 37.

15. Negavit Sara dicens: Non risi; timore perterrita. Dominus autem: Non est, inquit, ita; sed risisti.

16. Cum ergo surrexissent inde viri, direxerunt oculos contra Sodomam; et Abraham simul gradiebatur, deducens eos.

17. Dixitque Dominus: Num celare potero Abraham, quae gesturus sum *? * Amos 3, 7. Jac. 3, 23.

18. cum futurus sit in gentem magnam, ac robustissimam, et BENEDICENDAE sint in illo omnes nationes terrae *? *c. 12, 2. 3.

19. Scio enim, quod praecepturus sit filiis suis, et domui suae post se, ut custodiant viam Domini, et faciant judicium et justitiam; ut adducat Dominus propter Abraham omnia quae locutus est ad eum.

20. Dixit itaque Dominus: Clamor Sodomorum et a) Gomorrhae multiplicatus est, et peccatum eorum aggravatum est nimis *. * c. 13, 13.

21. Descendam et videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint; an non est ita, ut sciam *. * c. 19, 18. Jer. 32, 19.

22. Converteruntque se inde, et abierunt Sodomam; Abraham vero adhuc stabat coram Domino *. *c. 19, 1.

23. Et appropinquans ait: Numquid perdes justum cum impio *? * 1 Tim. 2, 1. 3. 4.

24. Si fuerint quinquaginta justi in civitate, peribunt simul? et non parces loco illi propter quinquaginta justos, si fuerint in eo?

25. Absit a te, ut rem hanc facias, et occidas justum cum impio; fiatque justus sicut impius, non est hoc tuum, qui judicas omnem terram, nequaquam facies judicium hoc *. * Job 34, 10—12.

26. Dixitque Dominus ad eum: Si invenero Sodomis quinquaginta justos in medio civitatis, dimittam omni loco propter eos.

27. Respondensque Abraham, ait: Quia semel coepi, loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis.

28. Quid si minus quinquaginta justis quinque fuerint? delebis b) propter quadraginta quinque universam urbem? Et ait: Non delebo, si invenero ibi quadraginta quinque.

29. Rursumque locutus est ad eum: Sin autem quadraginta ibi inventi fuerint, quid facies? Ait: Non percutiam propter quadraginta.

30. Ne quaeso, inquit, indigneris Domine, si loquar: Quid si ibi inventi fuerint triginta? Respondit: Non faciam, si invenero ibi triginta.

31. Quia semel, ait, coepi, loquar ad Dominum meum: Quid si ibi inventi fuerint viginti? Ait: Non interficiam propter viginti.

32. Obsecro, inquit, ne irascaris Domine, si loquar adhuc semel: Quid si inventi fuerint ibi decem? Et dixit: Non delebo propter decem.

33. Abiitque Dominus, postquam cessavit loqui ad Abraham; et ille reversus est in locum suum.

CAP. 19.

Lot Angelos suscipit, et ex Sodomae excidio liberatur.

1. Veneruntque duo Angeli Sodomam vespere, et sedente Lot in foribus civitatis. Qui cum vidisset eos, surrexit, et ivit obviam eis; adoravitque pronus in terram *, *c. 18, 1. 2. sqq.

---

a) 1590. et Gomorrhaeorum b) 1590. delebis, quia quadraginta quinque,

2. et dixit: Obsecro, Domini! declinate in domum pueri vestri, et manete ibi; lavate pedes vestros, et mane proficiscemini in viam vestram. Qui dixerunt: Minime! sed in platea manebimus.

3. Compulit illos oppido, ut diverterent ad eum; ingressisque domum illius * fecit convivium, et coxit azyma; et comederunt.

* Hebr. 13, 2.

4. Prius autem quam irent cubitum, viri civitatis vallaverunt domum a puero usque ad senem, omnis populus simul.

5. Vocaveruntque Lot, et dixerunt ei: Ubi sunt viri, qui introierunt ad te nocte? Educ illos huc, ut cognoscamus eos.

6. Egressus ad eos Lot, post tergum occludens a) ostium, ait:

7. Nolite, quaeso, fratres mei, nolite malum hoc facere *!

* Lev. 20, 18.

8. Habeo duas filias, quae necdum cognoverunt virum; educam eas ad vos, et abutimini eis sicut vobis placuerit, dummodo viris istis nihil mali faciatis, quia ingressi sunt sub umbra culminis mei.

9. At illi dixerunt: Recede illuc! Et rursus: Ingressus es, inquiunt, ut advena; numquid ut judices? te ergo ipsum magis quam hos affligemus *. Vimque faciebant Lot vehementissime; jamque prope erat ut effringerent fores.

* 2 Petr. 2, 8.

10. Et ecce! miserunt manum viri, et introduxerunt ad se Lot, clauseruntque ostium.

11. Et eos, qui foris erant *, percusserunt caecitate a minimo usque ad maximum, ita ut ostium invenire non possent. * Sap. 19, 16. 32. 2 Reg. 6, 18.

12. Dixerunt autem ad Lot: Habes hic quempiam tuorum? generum, aut filios, aut filias? omnes, qui tui sunt, educ de urbe hac!

13. delebimus enim locum istum, eo quod increverit clamor eorum coram Domino *, qui misit nos, ut perdamus illos. * c. 18, 20.

14. Egressus itaque Lot, locutus est ad generos suos, qui accepturi erant filias ejus, et dixit: Surgite; b) egredimini de loco isto; quia delebit Dominus civitatem hanc. Et visus est eis quasi ludens loqui.

15. Cumque esset mane, cogebant eum Angeli, dicentes: Surge, tolle uxorem tuam, et duas filias, quas habes; ne et tu pariter pereas in scelere civitatis *.

* v. 29. Sap. 10, 6. 2 Petr. 2, 6.

16. Dissimulante illo, apprehenderunt manum ejus, et manum uxoris, ac duarum filiarum ejus, eo quod parceret Dominus illi.

17. *Eduxeruntque eum, et posuerunt extra civitatem; ibique locuti sunt ad eum, dicentes: Salva animam tuam! noli respicere post tergum, nec stes in omni circa regione; sed in monte salvum te fac, ne et tu simul pereas.

* Sap. 10, 6.

18. Dixitque Lot ad eos: Quaeso Domine mi,

19. quia invenit servus tuus gratiam coram te, et magnificasti misericordiam tuam, quam fecisti mecum; ut salvares animam meam, nec possum in monte salvari, ne forte apprehendat me malum, et moriar.

20. Est civitas haec juxta, ad quam possum fugere, parva, et salvabor in ea; numquid non modica est, et vivet anima mea?

21. Dixitque ad eum: Ecce! etiam in hoc suscepi preces tuas, ut non subvertam urbem, pro qua locutus es.

22. *Festina et salvare ibi; quia non potero facere quidquam, donec ingrediaris illuc. Idcirco vocatum est nomen urbis illius Segor. * Sap. 10, 6.

a) 1592. hostium. C. R. 1592. ostium b) 1590. add. et

23. Sol egressus est super terram, et Lot ingressus est Segor.
24. *Igitur Dominus pluit super Sodomam et Gomorrham sulphur et ignem a Domino de coelo;
*Deut. 29, 23. Jes. 13, 19. Jer. 50, 40. Ezech. 16, 49. Oseæ 11, 8. Amos 4, 11. Luc. 17, 29. Judæ 1, 7.
25. et subvertit civitates has, et omnem circa regionem, universos habitatores urbium, et cuncta terrae virentia*. *Jer. 50, 40. 2 Petr. 2, 6. Judæ 7.
26. *Respiciensque uxor ejus post se, versa est in statuam salis. *Sap. 10, 7. Luc. 17, 32.
27. Abraham autem consurgens mane, ubi steterat* prius cum Domino, *c. 18, 1.
28. intuitus est Sodomam et Gomorrham, et universam terram regionis illius; viditque ascendentem favillam de terra quasi fornacis fumum.
29. Cum a) enim subverteret Deus civitates regionis illius, recordatus Abrahae, liberavit Lot de subversione urbium, in quibus habitaverat.
30. Ascenditque Lot de Segor, et mansit in monte, duae quoque filiae ejus cum eo (timuerat enim manere in Segor) et mansit in spelunca ipse, et duae filiae ejus cum eo.
31. Dixitque major ad minorem: Pater noster senex est, et nullus virorum remansit in terra, qui possit ingredi ad nos juxta morem universae terrae.
32. Veni, inebriemus eum vino, dormiamusque cum eo, ut servare possimus ex patre nostro semen*. *Lev. 18, 7. 29.
33. Dederunt itaque patri suo bibere vinum nocte illa. Et ingressa est major, dormivitque cum patre; at ille non sensit, nec quando accubuit filia, nec quando surrexit.
34. Altera quoque die dixit major ad minorem: Ecce! dormivi heri cum patre meo, demus ei bibere vinum etiam hac nocte, et dormies cum eo, ut salvemus semen de patre nostro.
35. Dederunt etiam et illa nocte patri suo bibere vinum, ingressaque minor filia, dormivit cum eo; et ne tunc quidem sensit quando concubuerit, vel quando illa surrexerit.
36. Conceperunt ergo duae filiae Lot de patre suo.
37. Peperitque major filium, et vocavit nomen ejus Moab; ipse est pater Moabitarum usque in praesentem diem*. *Deut. 2, 9.
38. Minor quoque peperit filium, et vocavit nomen ejus Ammon, id est, filius populi mei; ipse est pater Ammonitarum usque hodie*. *Deut. 2, 9.

Cap. 20.

Abimelech uxorem Abrahæ tollit, et divinitus monitus intactam restituit.

1. Profectus inde Abraham in terram australem, habitavit inter Cades et Sur; et peregrinatus est in Geraris.
2. Dixitque de Sara uxore sua: Soror mea est*. Misit ergo Abimelech rex Gerarae, et tulit eam†. *c. 12, 13. †v. 4. 6.
3. Venit autem Deus ad Abimelech per somnium nocte, et ait illi: En morieris propter mulierem, quam tulisti; habet enim virum.
4. Abimelech vero non tetigerat eam, et ait: Domine, num gentem ignorantem et justam interficies?
5. Nonne ipse dixit mihi: Soror mea est; et ipsa ait: Frater meus est? In simplicitate cordis mei, et munditia manuum mearum feci hoc.
6. Dixitque ad eum Deus: Et ego scio, quod simplici corde fece-

a) 1590. Cum autem

ris*; et ideo custodivi te, ne peccares in me, et non dimisi, ut tangeres eam. *Jer. 17, 10.

7. Nunc ergo redde viro suo uxorem, a) quia propheta est; et orabit pro te, et vives; si autem nolueris reddere, scito, quod morte morieris tu, et omnia, quae tua sunt.

8. Statimque de nocte consurgens Abimelech, vocavit omnes servos suos; et locutus est universa verba haec in auribus eorum, timueruntque omnes viri valde.

9. Vocavit autem Abimelech etiam Abraham, et dixit ei: Quid fecisti nobis? quid peccavimus in te, quia induxisti super me et super regnum meum peccatum grande? quae non debuisti facere, fecisti nobis.

10. Rursumque expostulans, ait: Quid vidisti, ut hoc faceres?

11. Respondit Abraham: Cogitavi mecum, dicens: Forsitan non est timor Dei in loco isto; et interficient me propter uxorem meam;

12. alias autem et * vere soror mea est, filia patris mei; et non filia matris meae, et duxi eam in uxorem. *c. 12, 13.

13. Postquam autem eduxit me Deus de domo patris mei, dixi ad eam*: Hanc misericordiam facies mecum: In omni loco, ad quem ingrediemur, dices, quod frater tuus sim. *c. 21, 23.

14. Tulit igitur Abimelech oves et boves, et servos et ancillas, et dedit Abraham; reddiditque illi Saram uxorem suam,

15. et ait: Terra coram vobis est, ubicumque tibi placuerit, habita.

16. Sarae autem dixit: Ecce! mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen oculorum ad omnes, qui tecum sunt, et quocumque perrexeris; b) mementoque te deprehensam.

17. Orante autem Abraham *, sanavit Deus Abimelech et uxorem, ancillasque ejus, et pepererunt. *v. 7. Jac. 5, 16.

18. Concluserat enim Dominus omnem vulvam domus Abimelech propter Saram uxorem Abrahae.

Cap. 21.

Isaac nascitur, circumciditur. Ismaël cum Agar matre domo pellitur. Abimelech fœdus init cum Abrahamo.

1. Visitavit autem Dominus Saram sicut *promiserat; et implevit, quae locutus est†.
*c. 17, 19. 18, 10. †c. 17, 19. 18, 10.

2. Concepitque et * peperit filium in senectute sua, tempore, quo praedixerat ei Deus.
*Gal. 4, 23. Hebr. 11, 11.

3. Vocavitque Abraham nomen filii sui, quem genuit ei Sara, Isaac*. *c. 17, 19. Act. 7, 8.

4. Et circumcidit eum octavo die, sicut* praeceperat ei Deus,
*c. 17, 10. 12. Lev. 12, 3.

5. cum centum esset annorum; hac quippe aetate patris, natus est Isaac.

6. Dixitque Sara: Risum fecit mihi Deus; quicumque audierit, corridebit mihi.

7. Rursumque ait: Quis auditurum crederet Abraham, quod Sara lactaret filium, quem peperit ei jam seni?

8. Crevit igitur puer, et ablactatus est; fecitque Abraham grande convivium in die ablactationis ejus.

9. Cumque vidisset Sara filium Agar Aegyptiae ludentem cum Isaac filio suo, dixit ad Abraham:

10. Ejice ancillam hanc, et filium ejus; non enim erit heres filius ancillae cum filio meo Isaac*. *Gal. 4, 22.

11. Dure accepit hoc Abraham pro filio suo.

---

a) 1590. et orabit pro te; quia propheta est, et vives; b) 1590 memento te.

12. Cui dixit Deus: Non tibi videatur asperum super puero, et super ancilla tua; omnia quae dixerit tibi Sara, audi vocem ejus; quia * in Isaac vocabitur tibi semen. * Rom. 9, 7. Hebr. 11, 18. Gal. 4, 28. sqq.

13. Sed et filium ancillae faciam in gentem magnam, quia semen tuum est *. * c. 16, 10. 17, 20.

14. Surrexit itaque Abraham mane, et tollens panem et utrem aquae, imposuit scapulae ejus, tradiditque puerum, et dimisit eam. Quae cum abiisset, errabat in solitudine Bersabee.

15. Cumque consumpta esset aqua in utre, abjecit puerum subter unam a) arborum, quae ibi erant.

16. Et abiit, seditque e regione procul, quantum potest arcus jacere, dixit enim: Non videbo morientem puerum; et sedens contra, levavit vocem suam et flevit.

17. Exaudivit autem Deus vocem pueri; vocavitque Angelus Dei Agar de coelo, dicens: Quid agis, Agar? noli timere; exaudivit enim Deus vocem pueri de loco, in quo est.

18. Surge, tolle puerum, et tene manum illius; quia in gentem magnam faciam eum *. * v. 13.

19. Aperuitque oculos ejus Deus; quae videns puteum aquae, abiit, et implevit utrem, deditque puero bibere.

20. Et fuit cum eo; qui crevit, et moratus est in solitudine, factusque est juvenis sagittarius *. * c. 25, 6.

21. Habitavitque in deserto Pharan, et accepit illi mater sua uxorem de terra Aegypti *. * c. 16, 3.

22. Eodem tempore dixit Abimelech, et Phicol princeps exercitus ejus, ad Abraham: Deus tecum est in universis, quae agis *. * c. 20, 2. sqq.

23. Jura ergo per Deum, ne noceas mihi, et posteris meis, stirpique meae; sed juxta misericordiam *, quam feci tibi, facies mihi, et terrae, in qua versatus es advena. * c. 20, 13. 14.

24. Dixitque Abraham: Ego jurabo.

25. Et increpavit Abimelech propter puteum aquae, quem vi abstulerant servi ejus.

26. Responditque Abimelech: Nescivi, quis fecerit hanc rem; sed et tu non indicasti mihi, et ego non audivi praeter hodie.

27. Tulit itaque Abraham oves et boves, et dedit Abimelech; percusseruntque ambo foedus.

28. Et statuit Abraham septem agnas gregis seorsum.

29. Cui dixit Abimelech: Quid sibi volunt septem agnae istae, quas stare fecisti seorsum?

30. At ille: Septem, inquit, agnas accipies de manu mea; ut sint mihi in testimonium, quoniam ego fodi puteum istum.

31. Idcirco vocatus est locus ille Bersabee; quia ibi uterque juravit.

32. Et inierunt foedus pro puteo juramenti.

33. Surrexit autem Abimelech, et Phicol princeps exercitus ejus; reversique sunt in terram Palaestinorum. Abraham vero plantavit nemus in Bersabee, et invocavit ibi nomen Domini Dei aeterni *. * Jes. 57, 15.

34. Et fuit colonus terrae Palaestinorum diebus multis *. * Hebr. 11, 9.

Cap. 22.

Abrahae fides et obedientia in immolatione filii Isaac manifestantur, quam Angelus prohibet. Factae eidem promissiones confirmantur.

1. Quae postquam gesta sunt *, tentavit Deus Abraham, et dixit

a) 1590. arborem, quae ibi erat.

ad eum: Abraham, Abraham! At ille respondit: Adsum.
*Jud. 8, 22. Hebr. 11, 17. 12. Deut. 13, 3.

2. Ait illi: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, et vade in terram visionis; atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium, quem monstravero tibi*. *1 Macc. 2, 52. Jud. 8, 22.

3. Igitur Abraham de nocte consurgens, stravit asinum suum, ducens secum duos juvenes, et Isaac filium suum. Cumque concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum, quem praeceperat ei Deus*. *Hebr. 11, 17. sqq. Jac. 2, 21.

4. Die autem tertio, elevatis oculis, vidit locum procul;

5. dixitque ad pueros suos: Expectate hic cum asino; ego a) et puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos.

6. Tulit quoque ligna holocausti, et imposuit super Isaac filium suum; ipse vero portabat in manibus ignem et gladium. Cumque duo pergerent simul,

7. dixit Isaac patri suo: Pater mi! At ille respondit: Quid vis, fili? Ecce! inquit, ignis et ligna; ubi est victima holocausti?

8. Dixit autem Abraham: Deus providebit sibi victimam holocausti, fili mi. Pergebant ergo pariter;

9. et venerunt ad locum quem ostenderat ei Deus, in quo aedificavit altare, et desuper ligna composuit. Cumque alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altare super struem lignorum.

10. Extenditque manum, et arripuit gladium, ut immolaret filium suum.

11. Et ecce! Angelus Domini de coelo clamavit, dicens: Abraham, Abraham! Qui respondit: Adsum.

12. Dixitque ei: Non extendas manum tuam super puerum, neque facias illi quidquam; nunc cognovi*, quod times b) Deum, et non pepercisti unigenito filio tuo propter me. *Eccl. 44, 21.

13. Levavit Abraham oculos suos, viditque post tergum arietem inter vepres haerentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio.

14. Appellavitque nomen loci illius: Dominus videt. Unde usque hodie dicitur: In monte Dominus videbit.

15. Vocavit autem Angelus Domini Abraham secundo de coelo, dicens:

16. *Per memetipsum juravi, dicit Dominus: quia fecisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo unigenito propter me; *Ps. 104, 9. Eccl. 44, 21. 1 Macc. 2, 52. Luc. 1, 73. Hebr. 6, 13. 17.

17. benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas coeli*, et velut arenam, quae est in littore maris; possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, *c. 13, 16. 15, 5.

18. et *benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae, quia obedisti voci meae. *c. 12, 3. 18, 18. 26, 4. Eccl. 44, 25. Act. 3, 25.

19. Reversus est Abraham ad pueros suos, abieruntque Bersabee simul, et habitavit ibi.

20. His ita c) gestis, nunciatum est Abrahae, quod Melcha quoque genuisset filios Nachor fratri suo*, *c. 11, 29.

21. Hus primogenitum, et Buz fratrem ejus, et Camuel patrem Syrorum,

22. et Cased, et Azau, Pheldas quoque et Jedlaph,

23. ac Bathuel, de quo nata est Rebecca; octo istos genuit Melcha, Nachor fratri Abrahae.

24. Concubina vero illius, nomine Roma, peperit Tabee, et Gaham, et Tahas d), et Maacha.

---

a) 1590. add. autem b) 1590. timeas Dominum c) 1590. itaque d) 1590. Thahas

Cap. 23.

Moritur Sara, et in agro, quem emit Abraham, sepelitur.

1. Vixit autem Sara centum viginti septem annis;

2. et mortua est in civitate Arbee, quae est Hebron, in terra Chanaan. Venitque Abraham, ut plangeret et fleret eam.

3. Cumque surrexisset ab officio funeris, locutus est ad filios Heth, dicens:

4. Advena sum et peregrinus apud vos; date mihi jus sepulchri vobiscum, ut sepeliam mortuum meum.

5. Responderunt filii Heth, dicentes:

6. Audi nos domine, princeps Dei es apud nos*; in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuum; nullusque te prohibere poterit, quin in monumento ejus sepelias mortuum tuum. *c. 21, 22.

7. Surrexit Abraham, et adoravit populum terrae, filios videlicet Heth;

8. dixitque ad eos: Si placet animae vestrae, ut sepeliam mortuum meum, audite me, et intercedite pro me apud Ephron filium Seor;

9. ut det mihi speluncam duplicem, quam habet in extrema parte agri sui; pecunia digna tradat eam mihi coram vobis in possessionem sepulchri.

10. Habitabat autem Ephron in medio filiorum Heth. Responditque Ephron ad Abraham cunctis audientibus, qui ingrediebantur portam civitatis illius, dicens:

11. Nequaquam ita fiat, domine mi, sed tu magis ausculta, quod loquor: Agrum trado tibi, et speluncam, quae in eo est, praesentibus filiis populi mei, sepeli mortuum tuum.

12. Adoravit Abraham coram populo terrae.

13. Et locutus est ad Ephron circumstante plebe a): Quaeso, ut audias me: Dabo pecuniam pro agro; suscipe eam, et sic sepeliam mortuum meum in b) eo.

14. Responditque Ephron:

15. Domine mi, audi me: Terra, quam postulas, quadringentis c) siclis argenti valet; istud est pretium inter me et te; sed quantum est hoc? sepeli mortuum tuum.

16. Quod cum audisset Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron postulaverat, audientibus filiis Heth, quadringentos siclos argenti probatae monetae publicae.

17. Confirmatusque est ager quondam Ephronis *, in quo erat spelunca duplex, respiciens Mambre, tam ipse, quam spelunca, et omnes arbores ejus in cunctis terminis ejus per circuitum,
*Act. 7, 16.

18. Abrahae in possessionem, videntibus filiis Heth, et cunctis, qui intrabant portam civitatis illius.

19. Atque ita sepelivit Abraham Saram uxorem suam in spelunca agri duplici, quae respiciebat Mambre*, haec est Hebron in terra Chanaan. *c. 35, 27.

20. Et confirmatus est ager, et antrum quod erat in eo, Abrahae in possessionem monumenti a filiis Heth*. *c. 49, 29. sqq.

Cap. 24.

Abraham Isaaco quaerit uxorem per servum suum; venit in Mesopotamiam. Matrimonium transigitur cum Rebecca.

1. Erat autem Abraham senex, dierumque multorum; et Dominus in cunctis benedixerat ei *.
*c. 12, 2.

---

a) 1590. ad d. ejus b) 1590. in agro c) 1590. quadringentos siclos

2. Dixitque ad servum seniorem domus suae, qui praeerat omnibus, quae habebat*: Pone manum tuam subter femur meum,
*c. 15, 2. 47, 29.

3. ut adjurem te per Dominum, Deum coeli et terrae, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananaeorum, inter quos habito;

4. sed ad terram et cognationem meam proficiscaris, et inde accipias uxorem filio meo Isaac.

5. Respondit servus: Si noluerit mulier venire mecum in terram hanc, numquid reducere debeo filium tuum ad locum, de quo tu egressus es?

6. Dixitque Abraham: Cave, ne quando reducas filium meum illuc*.
*c. 12, 1. sqq.

7. Dominus Deus coeli, qui tulit me de domo patris mei, et de terra nativitatis meae, qui locutus est mihi, et juravit mihi, dicens*: Semini tuo dabo terram hanc; ipse mittet Angelum suum coram te †, et accipies inde uxorem filio meo;
*c. 12, 7. 13, 15. 15, 18. 22, 16.
†c. 26, 2. 48, 16.

8. sin autem mulier noluerit sequi te, non teneberis juramento; filium meum tantum ne reducas illuc.

9. Posuit ergo servus manum sub femore Abraham domini sui, et juravit illi super sermone hoc.

10. Tulitque decem camelos de grege domini sui, et abiit, ex omnibus bonis ejus portans secum, profectusque perrexit in Mesopotamiam ad urbem Nachor.

11. Cumque camelos fecisset accumbere extra oppidum juxta puteum aquae vespere, tempore, quo solent mulieres egredi ad hauriendam aquam, dixit:

12. Domine Deus domini mei Abraham, occurre, obsecro, mihi hodie, et fac misericordiam cum domino meo Abraham.

13. Ecce! ego sto prope fontem aquae, et filiae habitatorum hujus civitatis egredientur ad hauriendam aquam.

14. Igitur puella, cui ego dixero: Inclina hydriam tuam, ut bibam; et illa responderit: Bibe, quin et camelis tuis dabo potum; ipsa est, quam praeparasti servo tuo Isaac; et per hoc intelligam, quod feceris misericordiam cum domino meo.

15. Necdum intra se verba compleverat*, et ecce! Rebecca egrediebatur, filia Bathuel, filii Melchae uxoris Nachor fratris Abraham, habens hydriam in scapula sua †,
*Ps. 64, 8. Matth. 7, 7. sqq.
†Exod. 11, 16. 29, 8.

16. puella decora nimis, virgoque pulcherrima, et incognita viro; descenderat autem ad fontem, et impleverat hydriam, ac revertebatur.

17. Occurritque ei servus, et ait: Pauxillum aquae mihi ad bibendum praebe de hydria tua.

18. Quae respondit: Bibe, domine mi; celeriterque deposuit hydriam super ulnam suam, et dedit ei potum.

19. Cumque ille bibisset, adjecit: Quin et camelis tuis hauriam aquam, donec cuncti bibant.

20. Effundensque hydriam in canalibus, recurrit ad puteum, ut hauriret aquam; et haustam omnibus camelis dedit.

21. Ipse autem contemplabatur eam tacitus, scire volens, utrum prosperum iter suum fecisset Dominus [a]), an non.

22. Postquam autem biberunt cameli, protulit vir inaures aureas, appendentes siclos duos, et armillas totidem pondo siclorum decem.

23. Dixitque ad eam: Cujus es filia? indica mihi; est in domo patris tui locus ad manendum?

a) 1590. fecisset Deus

24. Quae respondit: Filia sum Bathuelis, filii a) Melchae, quem peperit ipsi Nachor;

25. et addidit, dicens: Palearum quoque et foeni plurimum est apud nos, et locus spatiosus ad manendum.

26. Inclinavit se homo, et adoravit Dominum *, * Ps. 49, 14. 15.

27. dicens: Benedictus Dominus Deus domini mei Abraham, qui non abstulit misericordiam et veritatem * suam a domino meo, et recto itinere me perduxit in domum fratris domini mei. * c. 49.

28. Cucurrit itaque puella, et nunciavit in domum matris suae omnia, quae audierat.

29. Habebat autem Rebecca fratrem nomine Laban, qui festinus egressus est ad hominem, ubi erat fons.

30. Cumque vidisset inaures et armillas in manibus sororis suae, et audisset cuncta verba referentis: Haec locutus est mihi homo: venit ad virum, qui stabat juxta camelos, et prope fontem aquae;

31. dixitque ad eum: Ingredere, benedicte Domini! cur foris stas? praeparavi domum, et locum camelis.

32. Et introduxit eum in hospitium; ac destravit camelos, deditque paleas et foenum, et aquam ad lavandos pedes ejus, et virorum, qui venerant cum eo.

33. Et appositus est in conspectu ejus panis. Qui ait: Non comedam, donec loquar sermones meos. Respondit ei: Loquere.

34. At ille: Servus, inquit, Abraham sum;

35. et Dominus benedixit domino meo valde, magnificatusque est; et dedit ei oves et boves, argentum et aurum, servos et ancillas, camelos et asinos *. * c. 13, 2.

36. Et peperit Sara * uxor domini mei filium domino meo in senectute sua, deditque illi omnia †, quae habuerat. * c. 21, 2. † c. 25, 5.

37. Et adjuravit me dominus meus, dicens: Non accipies uxorem filio meo de filiabus Chananaeorum, in quorum terra habito;

38. sed ad domum patris mei perges, et de cognatione mea accipies uxorem filio meo;

39. ego vero respondi domino meo: Quid si noluerit venire mecum mulier?

40. Dominus, ait, in cujus conspectu ambulo, mittet angelum suum tecum, et diriget viam tuam; accipiesque uxorem filio meo de cognatione mea, et de domo patris mei.

41. Innocens eris a maledictione mea, cum veneris ad propinquos meos, et non b) dederint tibi.

42. Veni ergo hodie ad fontem aquae, et dixi: Domine Deus domini mei Abraham, si direxisti viam meam, in qua nunc ambulo,

43. ecce! sto juxta fontem aquae; et virgo, quae egredietur ad hauriendam aquam, audierit a me: Da mihi pauxillum aquae ad bibendum c) ex hydria tua;

44. et dixerit mihi: Et tu bibe, et camelis tuis hauriam; ipsa est mulier, quam praeparavit Dominus filio domini mei.

45. Dumque haec tacitus mecum volverem, apparuit Rebecca veniens cum hydria, quam portabat in scapula; descenditque ad fontem, et hausit aquam. Et ajo ad eam: Da mihi paululum bibere!

46. Quae festinans deposuit hydriam de humero, et dixit mihi: Et tu bibe, et camelis tuis tribuam potum! Bibi, et adaquavit camelos.

47. Interrogavique eam, et dixi: Cujus es filia? Quae respondit: Filia Bathuelis sum, filii Nachor, quem peperit ei Melcha. Suspen-

---

a) 1590. filii Nachor, quem peperit ei Melcha b) 1590. non dederit
c) 1590. de hydria tua

di itaque inaures ad ornandam faciem ejus, et armillas posui in manibus ejus.

48. Pronusque adoravi Dominum, benedicens Domino Deo domini mei Abraham, qui perduxit me recto itinere, ut sumerem filiam fratris domini mei filio ejus.

49. Quamobrem si facitis misericordiam et veritatem cum domino meo, indicate mihi; sin autem aliud placet, et hoc dicite mihi, ut vadam ad dexteram, sive ad sinistram.

50. Responderuntque Laban et Bathuel: A Domino egressus est sermo: non possumus extra placitum ejus quidquam aliud loqui tecum.

51. En Rebecca coram te est, tolle eam, et proficiscere, et sit uxor filii domini tui, sicut locutus est Dominus.

52. Quod cum audisset puer Abraham, procidens adoravit in terram a) Dominum*. *v. 26.

53. Prolatisque vasis argenteis, et aureis, ac vestibus, dedit ea Rebeccae pro munere, fratribus quoque ejus, et matri dona obtulit.

54. Inito convivio, vescentes pariter et bibentes manserunt ibi. Surgens autem mane, locutus est puer: Dimittite me, ut vadam ad dominum meum.

55. Responderuntque fratres ejus et mater: Maneat puella saltem decem dies apud nos, et postea proficiscetur.

56. Nolite, ait, me retinere, quia Dominus direxit viam meam; dimittite me, ut pergam ad dominum meum.

57. Et dixerunt: Vocemus puellam, et quaeramus ipsius voluntatem.

58. Cumque vocata venisset, sciscitati sunt: Vis ire cum homine isto? Quae ait: Vadam.

59. Dimiserunt ergo eam, et nutricem illius*, servumque Abraham, et comites ejus, *c. 35, 8.

60. imprecantes prospera sorori suae, atque dicentes: Soror nostra es, crescas in mille millia, et possideat semen tuum portas inimicorum suorum.

61. Igitur Rebecca, et puellae illius ascensis camelis, secutae sunt virum; qui festinus revertebatur ad dominum suum.

62. Eo autem tempore deambulabat Isaac per viam, quae ducit ad puteum, cujus nomen est: Viventis et Videntis*; habitabat enim in terra australi; *c. 16, 14.

63. et egressus fuerat ad meditandum in agro, inclinata jam die; cumque elevasset oculos, vidit camelos venientes procul.

64. Rebecca quoque, conspecto b) Isaac, descendit de camelo,

65. et ait ad puerum: Quis est ille homo, qui venit per agrum in occursum nobis? Dixitque ei: Ipse est dominus meus. At illa tollens cito pallium c), operuit se.

66. Servus autem cuncta, quae gesserat, narravit d) Isaac.

67. Qui introduxit eam in tabernaculum Sarae matris suae, et accepit eam uxorem; et in tantum dilexit eam, ut dolorem, qui ex morte matris ejus acciderat, temperaret*. * c. 23, 2.

Cap. 25.

Abraham moritur Isaaco hærede relicto. Esau et Jacob nascuntur. Esau primogenituram vendit.

1. Abraham vero aliam duxit uxorem nomine Ceturam*,
* 1 Paral. 1, 32. sqq.

2. quae peperit ei Zamran, et Jecsan, et Madan, et Madian, et Jesboc, et Sue.

3. Jecsan quoque genuit Saba, et Dadan. Filii Dadan fuerunt Assurim, et Latusim, et Loomim.

a) 1590. in terra b) 1592. conspectu C. R. 1592. conspecto
c) 1590. add. suam d) 1590. add. domino suo

4. At vero ex Madian ortus est Epha, et Opher, et Henoch, et Abida, et Eldaa; omnes hi filii Ceturae.

5. Deditque Abraham cuncta, quae possederat, Isaac *;
* c. 24, 36.

6. filiis autem concubinarum largitus est munera, et separavit eos ab Isaac filio suo, dum adhuc ipse viveret, ad plagam orientalem *. * c. 21, 14.

7. Fuerunt autem dies vitae Abrahae, centum septuaginta quinque anni.

8. Et deficiens mortuus est in senectute bona, provectaeque aetatis *, et plenus dierum; congregatusque est ad populum suum.
* c. 15, 15.

9. Et sepelierunt eum Isaac et Ismaël filii sui in spelunca duplici, quae sita est in agro Ephron filii Seor Hethaei, e regione Mambre *, * c. 28, 3. sqq.

10. quem [a]) emerat a filiis Heth; ibi sepultus est ipse, et Sara uxor ejus.

11. Et post obitum illius benedixit Deus Isaac filio ejus, qui habitabat juxta puteum nomine Viventis et Videntis *. c. 16, 14. 24 62.

12. Hae sunt generationes Ismaël filii Abrahae, quem peperit ei Agar Aegyptia, famula Sarae *.
* c. 21, 13. 1 Paral. 1, 29. sqq.

13. Et haec nomina filiorum ejus in vocabulis et generationibus suis *. Primogenitus Ismaëlis Nabaioth, deinde Cedar, et Adbeel, et Mabsam, * 1 Paral. 1, 29.

14. Masma quoque, et Duma, et Massa,

15. Hadar, et Thema, et Jethur [b]), et Naphis, et Cedma.

16. Isti sunt filii Ismaëlis; et haec nomina per castella et oppida eorum, duodecim principes tribuum suarum *. * c. 17, 20.

17. Et facti sunt anni vitae Ismaëlis centum triginta septem; deficiensque mortuus est, et appositus ad populum suum.

18. Habitavit autem ab Hevila usque Sur, quae respicit Aegyptum introëuntibus Assyrios; coram cunctis fratribus suis obiit.

19. Hae quoque sunt generationes Isaac filii Abraham: Abraham genuit Isaac;

20. qui cum quadraginta esset annorum, duxit uxorem Rebeccam, filiam Bathuelis Syri de Mesopotamia, sororem Laban.

21. Deprecatusque est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis; qui exaudivit eum, et dedit conceptum Rebeccae *.
* Col. 4, 2. Luc. 18, 1. sqq.

22. Sed collidebantur in utero ejus parvuli, quae ait: Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere? Perrexitque, ut consuleret Dominum.

23. Qui respondens ait *: Duae gentes sunt in utero tuo, et duo populi ex ventre tuo dividentur, populusque populum superabit, et major serviet minori.
* Mal. 1, 2. Rom. 9, 10.

24. Jam tempus pariendi advenerat; et ecce! gemini in utero ejus reperti sunt.

25. * Qui prior egressus est, rufus erat, et totus in morem pellis hispidus; vocatumque est nomen ejus Esau †. Protinus alter egrediens, plantam fratris tenebat manu; et idcirco appellavit eum Jacob. * Osee 12, 3. † Matth. 1, 2.

26. Sexagenarius erat Isaac, quando nati sunt ei parvuli.

27. Quibus adultis, factus est Esau vir gnarus venandi, et homo agricola: Jacob autem vir simplex habitabat in tabernaculis.

28. Isaac amabat Esau, eo quod de venationibus illius vesceretur; et Rebecca diligebat Jacob.

29. Coxit autem Jacob pulmentum; ad quem cum venisset Esau de agro lassus,

---

a) 1590. quam b) 1590. et Itur

30. ait: Da mihi de coctione hac rufa, quia oppido lassus sum. Quam ob causam vocatum est nomen ejus * Edom. *Hebr. 12, 16.

31. Cui dixit Jacob: Vende mihi primogenita tua *! *Deut. 21, 17.

32. Ille respondit: En morior, quid mihi proderunt primogenita *? *Hebr. 12, 16.

33. Ait Jacob: Jura ergo mihi. Juravit ei Esau, et vendidit primogenita *. *c. 27, 36.

34. Et sic accepto pane et lentis edulio, comedit, et bibit, et abiit; parvipendens, quod primogenita vendidisset.

Cap. 26.

Isaaco promissio Abrahæ facta iteratur. Disceptatio de puteis; fœdus init Abimelech cum Isaaco.

1. Orta autem fame super terram, post eam sterilitatem, quae acciderat in diebus Abraham, abiit Isaac ad Abimelech regem Palaestinorum in Gerara *. *c. 12, 10.

2. Apparuitque ei Dominus, et ait: Ne descendas in Aegyptum, sed quiesce in terra, quam dixero tibi.

3. Et peregrinare in ea, eroque tecum, et benedicam tibi; tibi enim et semini tuo dabo universas regiones has *, complens juramentum, quod spopondi Abraham patri tuo †. *c. 12, 7. 13, 15. 15, 18. 17, 8. †c. 22, 16.

4. Et multiplicabo semen tuum sicut stellas coeli *: daboque posteris tuis universas regiones has †; et BENEDICENTUR in semine tuo omnes gentes terrae; *c. 13, 16. 15, 5. †c. 12, 3. 18, 18. 22, 17. 18. 28, 14.

5. eo quod obedierit Abraham voci meae *, et custodierit praecepta et mandata mea, et ceremonias legesque servaverit. *c. 17, 1. 22, 12. 16. 18, 19.

6. Mansit itaque Isaac in Geraris.

7. Qui cum interrogaretur a viris loci illius super uxore sua, respondit: Soror mea est *; timuerat enim confiteri, quod sibi esset sociata conjugio, reputans, ne forte interficerent eum propter illius pulchritudinem. *c. 12, 11. sqq. 20, 2. sqq.

8. Cumque pertransissent dies plurimi, et ibidem moraretur, prospiciens Abimelech rex Palaestinorum per fenestram, vidit eum jocantem cum Rebecca uxore sua.

9. Et accersito eo, ait: Perspicuum est, quod uxor tua sit; cur mentitus es eam sororem tuam esse? Respondit: Timui, ne morerer propter eam.

10. Dixitque Abimelech: Quare imposuisti nobis? potuit coire quispiam de populo cum uxore tua, et induxeras super nos grande peccatum. Praecepitque omni populo, dicens:

11. Qui tetigerit hominis hujus uxorem, morte morietur.

12. Sevit autem Isaac in terra illa, et invenit in ipso anno centuplum; benedixitque ei Dominus.

13. Et locupletatus est homo, et ibat proficiens atque succrescens, donec magnus vehementer effectus est;

14. habuit quoque a) possessiones ovium et armentorum, et familiae plurimum. Ob hoc invidentes ei Palaestini,

15. omnes puteos *, quos foderant servi patris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt, implentes humo; *c. 21, 25.

16. in tantum, ut ipse Abimelech diceret ad Isaac: Recede a nobis, quoniam potentior nobis factus es valde.

17. Et ille discedens, ut veniret ad torrentem Gerarae, habitaretque ibi;

a) 1590. habuitque possessiones

18. rursum fodit alios puteos, quos foderant servi patris sui Abraham, et quos, illo mortuo, olim obstruxerant Philisthiim. Appellavitque eos eisdem nominibus, quibus ante pater vocaverat.

19. Foderuntque in Torrente, et repererunt aquam vivam.

20. Sed et ibi jurgium fuit pastorum Gerarae adversus pastores Isaac, dicentium: Nostra est aqua, quam ob rem nomen putei, ex eo, quod acciderat, vocavit Calumniam.

21. Foderunt autem et alium; et pro illo quoque rixati sunt, appellavitque eum, Inimicitias.

22. Profectus inde fodit alium puteum, pro quo non contenderunt; itaque vocavit nomen ejus, Latitudo, dicens: Nunc dilatavit* nos Dominus, et fecit crescere super terram. *Ps. 4, 1.

23. Ascendit autem ex illo loco in Bersabee,

24. ubi apparuit ei Dominus in ipsa nocte, dicens: Ego sum Deus Abraham patris tui, noli timere*, quia ego tecum sum; benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum propter servum meum Abraham. *c. 15, 1.

25. Itaque aedificavit ibi altare; et invocato nomine Domini, extendit tabernaculum; praecepitque servis suis, ut foderent puteum.

26. Ad quem locum cum venissent de Geraris, Abimelech, et Ochozath amicus illius, et Phicol dux militum,

27. locutus est eis Isaac: Quid venistis ad me, hominem, quem odistis, et expulistis a vobis?

28. Qui responderunt: Vidimus tecum esse Dominum, et idcirco nos diximus: Sit juramentum inter nos, et ineamus foedus,

29. ut non facias nobis quidquam mali, sicut et nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus, quod te laederet; sed cum pace dimisimus auctum benedictione Domini.

30. Fecit ergo eis convivium, et post cibum et potum

31. surgentes mane, juraverunt sibi mutuo; dimisitque eos Isaac pacifice in locum suum.

32. Ecce! autem venerunt in ipso die servi Isaac, annunciantes ei de puteo, quem foderant, atque dicentes: invenimus aquam.

33. Unde appellavit eum, Abundantiam; et nomen urbi impositum est Bersabee, usque in praesentem diem*. *c. 21, 31.

34. Esau vero quadragenarius duxit uxores a), Judith filiam Beeri Hethaei, et Basemath filiam Elon ejusdem loci*; *c. 24, 3.

35. * quae ambae offenderant animum Isaac et Rebeccae. *c. 27, 46.

a) 1590. add. duas

Cap. 27.

Jacob ex consilio matris benedictionem fratri suo Esau praeripit, et in Haran fugit.

1. Senuit autem Isaac, et caligaverunt oculi ejus, et videre non poterat; vocavitque Esau filium suum majorem, et dixit ei: Fili mi? Qui respondit: Adsum.

2. Cui pater: Vides, inquit, quod senuerim, et ignorem diem mortis meae.

3. Sume arma tua, pharetram, et arcum, et egredere foras; cumque venatu aliquid apprehenderis*, *c. 25, 28.

4. fac mihi inde pulmentum, sicut velle me nosti, et affer, ut comedam; et benedicat tibi anima mea, antequam moriar.

5. Quod cum audisset Rebecca, et ille abiisset in agrum, ut jussionem patris impleret,

6. Dixit filio suo Jacob*: Audivi patrem tuum loquentem cum Esau fratre tuo, et dicentem ei: *c. 25, 28.

7. Affer mihi de venatione tua, et fac cibos, ut comedam, et benedicam tibi coram Domino, antequam moriar.
8. Nunc ergo, fili mi! acquiesce consiliis meis;
9. et pergens ad gregem, affer mihi duos hoedos optimos, ut faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter vescitur.
10. Quas cum intuleris, et comederit, benedicat tibi, priusquam moriatur.
11. Cui ille respondit: Nosti, quod Esau frater meus homo pilosus sit, et ego lenis*;

* c. 25, 25. 27.

12. si attrectaverit me pater meus, et senserit, timeo, ne putet, me sibi voluisse illudere, et a) inducam super me maledictionem pro benedictione.
13. Ad quem mater: In me sit, ait, ista maledictio, fili mi! tantum audi vocem meam, et pergens affer, quae dixi*. * c. 25, 23.
14. Abiit, et attulit, deditque matri. Paravit illa cibos, sicut velle noverat patrem illius.
15. Et vestibus Esau valde bonis, quas apud se habebat domi, induit eum;
16. pelliculasque hoedorum circumdedit manibus, et colli nuda protexit.
17. Deditque pulmentum, et panes, quos coxerat, tradidit.
18. Quibus illatis, dixit: Pater mi! At ille respondit: Audio. Quis es tu, fili mi?
19. Dixitque Jacob: Ego sum primogenitus tuus Esau; feci, sicut praecepisti mihi; surge, sede, et comede de venatione mea, ut benedicat mihi anima tua*.

* Lev. 19, 11. Eph. 4, 25.

20. Rursumque Isaac ad filium suum: Quo modo, inquit, tam cito invenire potuisti, fili mi! Qui respondit: Voluntas Dei fuit, ut cito occurreret mihi, quod volebam.
21. Dixitque Isaac: b) Accede huc, ut tangam te, fili mi! et probem, utrum tu sis filius meus Esau, an non.
22. Accessit ille ad patrem, et palpato eo, dixit Isaac: Vox quidem, vox Jacob est; sed manus, manus sunt Esau.
23. Et non cognovit eum, quia pilosae manus similitudinem majoris expresserant. Benedicens ergo illi,
24. ait: Tu es filius meus Esau? Respondit: Ego sum.
25. At ille: Affer mihi, inquit, cibos de venatione tua, fili mi! ut benedicat tibi anima mea. Quos cum oblatos comedisset, obtulit ei etiam vinum; quo hausto,
26. dixit ad eum: Accede ad me, et da mihi osculum, fili mi!
27. Accessit, et osculatus est eum. Statimque ut sensit vestimentorum illius fragrantiam, benedicens illi, ait: Ecce! odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.
28. Det tibi Deus de rore coeli, et de pinguedine terrae abundantiam frumenti et vini.
29. Et serviant tibi populi, et adorent te tribus; esto dominus fratrum tuorum, et incurventur ante te filii matris tuae; qui maledixerit tibi, sit ille maledictus; et qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur*. * c. 12, 3. 25, 23.
30. Vix Isaac sermonem impleverat; et egresso Jacob foras, venit Esau,
31. coctosque de venatione cibos intulit patri, dicens: Surge, pater mi! et comede de venatione filii tui: ut benedicat mihi anima tua.
32. Dixitque illi Isaac: Quis enim es tu? Qui respondit: Ego sum filius tuus primogenitus Esau.

a) 1590. et inducat b) 1590. Accede ad me

33. Expavit Isaac stupore vehementi; et ultra quam credi potest, admirans, ait: Quis igitur ille est, qui dudum captam venationem attulit mihi, et comedi ex omnibus, priusquam tu venires? benedixique ei, et erit benedictus*. *Hebr. 11, 20.

34. Auditis Esau sermonibus patris, irrugiit clamore magno; et consternatus, ait: Benedic etiam et mihi, pater mi!

35. Qui ait: Venit germanus tuus fraudulenter, et accepit benedictionem tuam.

36. At ille subjunxit: Juste vocatum est nomen ejus Jacob; supplantavit enim me en! altera vice*; primogenita mea ante tulit, et nunc secundo surripuit benedictionem meam. Rursumque ad patrem: Numquid non reservasti, ait, et mihi benedictionem? *c. 25, 29—34.

37. Respondit Isaac: Dominum tuum illum constitui, et omnes fratres ejus servituti illius subjugavi; frumento et vino stabilivi eum, et tibi post haec, fili mi! ultra quid faciam*? *Hebr. 12, 17.

38. Cui Esau: Num unam, inquit, tantum benedictionem habes, pater? mihi quoque, obsecro, ut benedicas. Cumque ejulatu magno fleret*, *Hebr. 12, 17. 11, 20.

39. motus Isaac, dixit ad eum: In pinguedine terrae, et in rore coeli desuper* *Hebr. 11, 20.

40. erit benedictio tua. Vives in gladio, et fratri tuo servies; tempusque veniet, cum excutias, et solvas jugum ejus de cervicibus tuis*. *2 Reg. 8, 14. 4 Reg. 8, 20.

41. Oderat ergo semper Esau Jacob pro benedictione, qua benedixerat ei pater; dixitque in corde suo*: Venient dies luctus patris mei, et occidam Jacob fratrem meum. *c. 26, 35. Abd. 1, 10.

42. Nunciata sunt haec Rebeccae; quae mittens et vocans Jacob filium suum, dixit ad eum: Ecce! Esau frater tuus minatur, ut occidat te.

43. Nunc ergo, fili mi! audi vocem meam, et consurgens fuge ad Laban fratrem meum in Haran;

44. habitabisque cum eo dies paucos, donec requiescat furor fratris tui,

45. et cesset indignatio ejus, obliviscaturque eorum, quae fecisti in eum; postea mittam, et adducam te inde huc, cur utroque orbabor filio in uno die*? *2 Reg. 14, 6. 7.

46. Dixitque Rebecca ad Isaac: Taedet me vitae meae propter filias Heth; si acceperit Jacob uxorem de stirpe hujus terrae, nolo vivere*. *c. 26, 35.

Cap. 28.

Accepta benedictione Jacob abit; videt in somnis scalam; et expergefactus Deo votum vovet.

1. Vocavit itaque Isaac Jacob, et benedixit eum, praecepitque ei dicens: Noli accipere conjugem de genere Chanaan*; *c. 24, 3.

2. sed vade, et proficiscere in Mesopotamiam Syriae, ad domum Bathuel patris matris tuae, et accipe tibi inde uxorem de filiabus Laban, avunculi tui*. *c. 24, 29.

3. Deus autem omnipotens benedicat tibi, et crescere te faciat, atque multiplicet; ut sis in turbas populorum*. *c. 26, 3. 4.

4. Et det tibi benedictiones Abrahae, et semini tuo post te; ut possideas terram peregrinationis tuae, quam pollicitus est avo tuo.

5. *Cumque dimisisset eum Isaac, profectus[a]) venit in Mesopotamiam Syriae ad Laban filium Bathuel Syri, fratrem Rebeccae matris suae. *Osee 12, 12. 13.

a) 1590. pervenit

6. Videns autem Esau, quod benedixisset pater suus Jacob, et misisset eum in Mesopotamiam Syriae, ut inde uxorem duceret; et quod post benedictionem praecepisset ei, dicens: Non accipies uxorem de filiabus Chanaan;

7. quodque obediens Jacob parentibus suis isset in Syriam,

8. probans quoque quod non libenter aspiceret filias Chanaan pater suus;

9. ivit ad Ismaëlem, et duxit uxorem absque iis, quas prius habebat, Maheleth filiam Ismaël filii Abraham, sororem Nabajoth *.

* c. 26, 34.

10. Igitur egressus Jacob de Bersabee, pergebat Haran *.

* c. 26, 28.

11. Cumque venisset ad quemdam locum, et vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus, qui jacebant, et supponens capiti suo, dormivit in eodem loco.

12. Viditque in somnis scalam stantem super terram, et cacumen illius tangens coelum; Angelos quoque Dei ascendentes et descendentes per eam *; * Joh. 1, 51.

13. et Dominum innixum scalae dicentem sibi *: Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, et Deus Isaac; Terram, in qua dormis, tibi dabo et semini tuo †.

* c. 35, 1. 48, 3. † c. 26, 3. 4.

14. Eritque semen tuum quasi pulvis terrae *; dilataberis a) ad Occidentem, et Orientem, et Septentrionem, et Meridiem; et † BENEDICENTUR IN TE et in semine tuo cunctae tribus terrae.

*Deut. 12, 20. 19, 8. † c. 26, 4.

15. Et ero custos tuus quocumque perrexeris, et reducam te in terram hanc; nec dimittam, nisi complevero universa quae dixi.

16. Cumque evigilasset Jacob de somno, ait: Vere Dominus est in loco isto, et ego nesciebam.

17. Pavensque: Quam terribilis est, inquit, locus iste! non est hic aliud nisi domus Dei, et porta coeli!

18. Surgens ergo Jacob mane, tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo, et erexit in titulum *, fundens oleum desuper.

* c. 31, 13. 46.

19. Appellavitque nomen urbis Bethel, quae prius Luza vocabatur.

20. Vovit etiam votum, dicens: Si fuerit b) Deus mecum, et custodierit me in via, per quam ego ambulo; et dederit mihi panem ad vescendum, et vestimentum ad induendum;

21. reversusque fuero prospere ad domum patris mei; erit mihi Dominus in Deum;

22. et lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur Domus Dei; cunctorumque, quae dederis mihi, decimas offeram tibi *.

* c. 35, 1. 6. 7.

Cap. 29.

Jacob a Laban susceptus, pro Rachel et Lia servit eidem. Ruben, Simeon, Levi et Judas nascuntur.

1. Profectus ergo Jacob venit in terram Orientalem.

2. Et vidit puteum in agro, tres quoque greges ovium accubantes juxta eum; nam ex illo adaquabantur pecora, et os ejus grandi lapide claudebatur.

3. Morisque erat, ut cunctis ovibus congregatis devolverent lapidem, et refectis gregibus rursum super os putei ponerent.

4. Dixitque ad pastores: Fratres, unde estis? Qui responderunt: De Haran.

5. Quos interrogans: Numquid, ait, nostis Laban filium Nachor? Dixerunt: Novimus.

6. Sanusne est? inquit. Valet, inquiunt; et ecce! Rachel filia ejus venit cum grege suo.

a) 1590. ad Orientem, et Occidentem,

b) 1590. Dominus mecum

7. Dixitque Jacob: Adhuc multum diei superest, nec est tempus, ut reducantur ad caulas greges; date ante potum ovibus, et sic eas ad pastum reducite.

8. Qui responderunt: Non possumus, donec omnia pecora congregentur, et amoveamus lapidem de ore putei, ut adaquemus greges.

9. Adhuc loquebantur, et ecce! Rachel veniebat cum ovibus patris sui: nam gregem ipsa pascebat.

10. Quam cum vidisset Jacob, et sciret consobrinam suam, ovesque Laban avunculi sui, amovit lapidem, quo puteus claudebatur.

11. Et adaquato grege, osculatus est eam; et elevata voce flevit,

12. et indicavit ei, quod frater esset patris sui, et filius Rebeccae. At illa festinans nunciavit patri suo.

13. Qui cum audisset venisse Jacob filium sororis suae, [a]) cucurrit obviam ei; complexusque eum, et in oscula ruens, duxit in domum suam. Auditis autem causis itineris,

14. respondit: Os meum es, et caro mea*. Et postquam impleti sunt dies mensis unius,

* v. 15. c. 28, 5.

15. dixit ei: Num quia frater meus es, gratis servies mihi? dic, quid mercedis accipias.

16. Habebat vero duas filias, nomen majoris Lia; minor vero appellabatur Rachel.

17. Sed Lia lippis erat oculis; Rachel decora facie, et venusto aspectu.

18. Quam diligens Jacob, ait: Serviam tibi pro Rachel, filia tua minore, septem annis.

19. Respondit Laban: Melius est, ut tibi eam dem, quam alteri viro, mane apud me!

20. Servivit ergo Jacob pro Rachel septem annis*; et videbantur illi pauci dies prae amoris magnitudine.

* Osee 12, 13.

21. Dixitque ad Laban: Da mihi uxorem meam! quia jam tempus impletum est, ut ingrediar ad illam.

22. Qui vocatis multis amicorum turbis ad convivium, fecit nuptias.

23. Et vespere Liam filiam suam introduxit ad eum,

24. dans ancillam filiae, Zelpham nomine. Ad quam cum ex more Jacob fuisset ingressus, facto mane vidit [b]) Liam.

25. Et dixit ad socerum suum: Quid est, quod facere voluisti? nonne pro Rachel servivi tibi? quare imposuisti mihi*?

* c. 27, 19. sqq.

26. Respondit Laban: Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores ante tradamus ad nuptias.

27. Imple hebdomadam dierum hujus copulae*; et hanc quoque dabo tibi pro opere, quo serviturus es mihi septem annis aliis.

* Jud. 14, 12.

28. Acquievit placito; et hebdomada transacta, Rachel duxit uxorem;

29. cui pater servam Balam tradiderat.

30. Tandemque potitus optatis nuptiis, amorem sequentis priori praetulit, serviens apud eum septem annis aliis.

31. Videns autem Dominus, quod despiceret Liam, aperuit vulvam ejus, sorore sterili permanente*.

* 1 Reg. 2, 8.

32. Quae conceptum genuit filium, vocavitque nomen ejus Ruben, dicens: Vidit Dominus humilitatem meam, nunc amabit me vir meus.

33. Rursumque concepit et peperit filium, et ait: Quoniam audivit me Dominus haberi contem-

a) 1590. occurrit b) 1590. Lian

ptui, dedit etiam istum mihi; vocavitque nomen ejus Simeon.

34. Concepitque tertio, et genuit alium filium; dixitque: Nunc quoque copulabitur mihi maritus meus, eo quod pepererim ei tres filios; et idcirco appellavit nomen ejus, Levi.

35. Quarto concepit, et peperit filium, et ait: Modo confitebor Domino; et ob hoc vocavit eum, Judam *; cessavitque parere.

* Matth. 1, 2.

Cap. 30.

Septemplici prole ex Lia, et ancillis nata, Rachel peperit Josephum. Jacobum redire cogitantem retinet Laban.

1. Cernens autem Rachel, quod infoecunda esset, invidit sorori suae, et ait marito suo: Da mihi liberos, alioquin moriar!

2. Cui iratus respondit Jacob: Num pro Deo ego sum, qui privavit te fructu ventris tui *?

* Ps. 126, 3.

3. At illa: Habeo, inquit, famulam Balam; ingredere ad illam, ut pariat super genua mea, et habeam ex illa filios *. * c. 16, 2.

4. Deditque illi Balam in conjugium; quae,

5. ingresso ad se viro, concepit, et peperit filium.

6. Dixitque Rachel: Judicavit mihi Dominus, et exaudivit vocem meam, dans mihi filium; et idcirco appellavit nomen ejus, Dan.

7. Rursumque Bala concipiens peperit alterum,

8. pro quo ait Rachel: Comparavit me a) Deus cum sorore mea, et invalui; vocavitque eum, Nephtali.

9. Sentiens Lia, quod parere desiisset, Zelpham ancillam suam marito tradidit.

10. Qua post conceptum edente filium,

11. dixit: Feliciter! et idcirco vocavit nomen ejus, Gad.

12. Peperit quoque Zelpha alterum.

13. Dixitque Lia: Hoc pro beatitudine mea; Beatam quippe me dicent mulieres, propterea appellavit eum, Aser.

14. Egressus autem Ruben tempore messis triticeae in agrum, reperit mandragoras; quas matri Liae detulit. Dixitque Rachel: Da mihi partem de mandragoris filii tui.

15. Illa respondit: Parumne tibi videtur, quod praeripueris maritum mihi, nisi etiam mandragoras filii mei tuleris? Ait Rachel: Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filii tui.

16. Redeuntique ad vesperam Jacob de agro, egressa est in occursum ejus Lia, et b) ad me, inquit, intrabis; quia mercede conduxi te pro mandragoris filii mei. Dormivitque cum ea nocte illa.

17. Et exaudivit Deus preces ejus; concepitque et peperit filium quintum,

18. et ait: Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo; appellavitque nomen ejus, Issachar.

19. Rursum Lia concipiens, peperit sextum filium,

20. et ait: Dotavit me Deus dote bona; etiam hac vice mecum erit maritus meus, eo quod genuerim ei sex filios; et idcirco appellavit nomen ejus, Zabulon.

21. Post quem peperit filiam, nomine Dinam.

22. Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudivit eam, et aperuit vulvam ejus.

23. Quae concepit et peperit filium, dicens: Abstulit Deus opprobrium meum.

24. Et vocavit nomen ejus, Jo-

---

a) 1590. me Dominus b) 1590. et ait: Ad me, inquit

seph, dicens: Addat mihi Dominus filium alterum.

25. Nato autem Joseph, dixit Jacob socero suo: Dimitte me, ut revertar in patriam a), et ad terram meam.

26. Da mihi uxores, et liberos meos, pro quibus servivi tibi, ut abeam; tu b) nosti servitutem, qua servivi tibi.

27. Ait illi Laban: Inveniam gratiam in conspectu tuo; experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te;

28. constitue mercedem tuam, quam dem tibi.

29. At ille respondit: Tu nosti, quomodo servierim tibi, et quanta in manibus meis fuerit possessio tua.

30. Modicum habuisti, antequam venirem ad te, et nunc dives effectus es; benedixitque tibi c) Dominus ad introitum meum. Justum est igitur, ut aliquando provideam etiam domui meae.

31. Dixitque Laban: Quid tibi dabo? At ille ait: Nihil volo; sed si feceris, quod postulo, iterum pascam, et custodiam pecora tua.

32. Gyra omnes greges tuos, et separa cunctas oves varias et sparso vellere; et quodcumque furvum, et maculosum, variumque fuerit, tam in ovibus quam in capris, erit merces mea.

33. Respondebitque mihi cras justitia mea, quando placiti tempus advenerit coram te; et omnia, quae non fuerint varia, et maculosa, et furva, tam in ovibus quam in capris, furti me d) arguent.

34. Dixitque Laban: Gratum habeo, quod petis.

35. Et separavit in die illa capras, et oves, et hircos, et arietes, varios atque maculosos; cunctum autem gregem unicolorem, id est, albi et nigri velleris, tradidit in manu filiorum suorum.

36. Et posuit spatium itineris trium dierum inter se et generum, qui pascebat reliquos greges ejus.

37. Tollens ergo Jacob virgas populeas virides, et amygdalinas, et ex platanis, ex parte decorticavit eas; detractisque corticibus, in his, quae spoliata fuerant, candor apparuit; illa vero, quae integra fuerant, viridia permanserunt; atque in hunc modum color effectus est varius.

38. Posuitque eas in canalibus, ubi effundebatur aqua; ut cum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, et in aspectu earum conciperent.

39. Factumque est, ut in ipso calore coitus, oves intuerentur virgas, et parerent maculosa, et varia, et diverso colore respersa.

40. Divisitque gregem Jacob, et posuit virgas in canalibus ante oculos arietum; erant autem alba et nigra quaeque, Laban; caetera vero, Jacob, separatis inter se gregibus.

41. Igitur quando primo tempore ascendebantur oves, ponebat Jacob virgas in canalibus aquarum ante oculos arietum et ovium, ut in earum contemplatione conciperent;

42. quando vero serotina admissura erat, et conceptus extremus, non ponebat eas. Factaque sunt ea, quae erant serotina, Laban; et quae primi temporis, Jacob.

43. Ditatusque est homo ultra modum, et habuit greges multos, ancillas et servos, camelos et asinos.

Cap. 31.

Jacob jubente Deo revertitur inscio Laban, qui eum assecutus, cum eo expostulat, deinde fœdere inito eundem dimittit.

1. Postquam autem audivit verba filiorum Laban dicentium: Tulit Jacob omnia, quae fuerunt pa-

a) 1590. add. meam b) 1590. add. vero c) 1590. tibi Deus d) 1590. argues.

tris nostri, et de illius facultate ditatus, factus est inclytus *;
*c. 30, 35.

2. animadvertit quoque faciem Laban, quod non esset erga se sicut heri et nudiustertius,

3. maxime dicente sibi Domino: Revertere in terram patrum tuorum, et ad generationem tuam, eroque tecum *. *c. 28, 14. 20.

4. Misit, et vocavit Rachel et Liam in agrum, ubi pascebat greges;

5. dixitque eis: Video faciem patris vestri, quod non sit erga me sicut heri et nudiustertius; Deus autem patris mei fuit mecum.

6. Et ipsae nostis, quod totis viribus meis servierim patri vestro.

7. Sed et pater vester circumvenit me, et mutavit mercedem meam decem vicibus; et tamen non dimisit eum Deus, ut noceret mihi.

8. Si quando dixit: Variae erunt mercedes tuae; pariebant omnes oves varios foetus; quando vero e contrario ait: Alba quaeque accipies pro mercede; omnes greges alba pepererunt.

9. Tulitque Deus substantiam patris vestri, et dedit mihi.

10. Postquam enim conceptus ovium tempus advenerat, levavi oculos meos, et vidi in somnis ascendentes mares super feminas, varios et maculosos, et diversorum colorum.

11. Dixitque Angelus Dei ad me in somnis: Jacob? Et ego respondi: Adsum.

12. Qui ait: Leva oculos tuos, et vide universos masculos ascendentes super feminas, varios, maculosos, atque respersos. Vidi enim omnia, quae fecit tibi Laban.

13. Ego sum Deus Bethel, ubi unxisti lapidem, et votum vovisti mihi *. Nunc ergo surge, et egredere de terra hac, revertens in terram nativitatis tuae.
*c. 28, 18. sqq.

14. Responderuntque Rachel et Lia: Numquid habemus residui quidquam in facultatibus et haereditate domus patris nostri?

15. Nonne quasi alienas reputavit nos, et vendidit *, comeditque pretium nostrum?
*c. 29, 18. 27.

16. Sed Deus tulit opes patris nostri, et eas tradidit nobis, ac filiis nostris; unde omnia, quae praecepit tibi Deus, fac.

17. Surrexit itaque Jacob, et impositis liberis ac conjugibus suis super camelos, abiit.

18. Tulitque omnem substantiam suam, et greges, et quidquid in Mesopotamia acquisierat, pergens ad Isaac patrem suum in terram Chanaan.

19. Eo tempore ierat Laban ad tondendas oves, et Rachel furata est idola * patris sui. *v. 30.

20. Noluitque Jacob confiteri socero suo, quod fugeret.

21. Cumque abiisset tam ipse quam omnia, quae juris sui erant, et amne transmisso pergeret contra montem Galaad,

22. nunciatum est Laban die tertio, quod fugeret Jacob.

23. Qui, assumptis fratribus suis, persecutus est eum diebus septem; et comprehendit eum in monte Galaad.

24. Viditque in somnis dicentem sibi Deum *: Cave, ne quidquam aspere loquaris contra Jacob. *c. 20, 3.

25. Jamque Jacob extenderat in monte tabernaculum; cumque ille consecutus fuisset eum cum fratribus suis, in eodem monte Galaad fixit tentorium.

26. Et dixit ad Jacob: Quare ita egisti, ut clam me abigeres filias meas quasi captivas gladio?

27. Cur ignorante me fugere voluisti, nec indicare mihi, ut prosequerer te cum gaudio, et canticis, et tympanis, et citharis?

28. Non es passus, ut oscularer filios meos et filias; stulte operatus es; et nunc quidem

29. valet manus mea reddere tibi malum; sed Deus patris[a]) vestri heri dixit mihi *: Cave, ne loquaris contra Jacob quidquam durius. *c. 48, 17.

30. Esto, ad tuos ire cupiebas, et desiderio erat tibi domus patris tui: cur furatus es deos meos?

31. Respondit Jacob: Quod inscio te profectus sum, timui, ne violenter auferres filias tuas.

32. Quod autem furti me arguis; apud quemcumque inveneris deos tuos, necetur coram fratribus nostris. Scrutare, quidquid tuorum apud me inveneris, et aufer. Haec dicens, ignorabat, quod Rachel furata esset idola.

33. Ingressus itaque Laban tabernaculum Jacob et Liae, et utriusque famulae, non invenit. Cumque intrasset tentorium Rachelis,

34. illa festinans abscondit idola subter stramenta cameli, et sedit desuper; scrutantique omne tentorium, et nihil invenienti,

35. ait: Ne irascatur dominus meus, quod coram te assurgere nequeo; quia juxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi. Sic delusa sollicitudo quaerentis est.

36. Tumensque Jacob, cum jurgio ait: Quam ob culpam meam, et ob quod peccatum meum sic exarsisti post me,

37. et scrutatus es omnem suppellectilem meam? Quid invenisti de cuncta substantia domus tuae? pone hic coram fratribus meis et fratribus tuis, et judicent inter me et te.

38. Idcirco viginti annis fui tecum? oves tuae et caprae steriles non fuerunt, arietes gregis tui non comedi;

39. nec captum a bestia ostendi tibi, ego damnum omne reddebam; quidquid furto peribat, a me exigebas*. *Exod. 22, 12. 18.

40. Die noctuque aestu urebar, et gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis.

41. Sicque per viginti annos* in domo tua servivi tibi; quatuordecim pro filiabus, et sex pro gregibus tuis; immutasti quoque mercedem meam decem vicibus. *c. 29, 20. 30. 30, 31.

42. Nisi Deus patris mei Abraham, et timor Isaac affuisset mihi, forsitan modo nudum me dimisisses; afflictionem meam et laborem manuum mearum respexit Deus, et arguit* te heri. * v. 37.

43. Respondit ei Laban; Filiae meae et filii, et greges tui, et omnia, quae cernis, mea sunt; quid possum facere filiis et nepotibus meis?

44. Veni ergo, et ineamus foedus; ut sit in testimonium inter me et te.

45. Tulit itaque Jacob lapidem, et erexit illum in titulum*; c. 28, 22.

46. dixitque fratribus suis: Afferte lapides! Qui congregantes fecerunt tumulum, comederuntque super eum.

47. Quem vocavit Laban, Tumulum testis: et Jacob, Acervum testimonii, uterque juxta proprietatem linguae suae.

48. Dixitque Laban: Tumulus iste erit testis inter me et te hodie, et idcirco appellatum est nomen ejus Galaad, id est, Tumulus testis.

49. Intueatur et judicet Dominus inter nos, quando recesserimus a nobis,

50. si afflixeris filias meas, et si introduxeris alias uxores super eas; nullus sermonis nostri testis est absque Deo, qui praesens respicit.

51. Dixitque rursus ad Jacob:

a) 1590. patris tui

En tumulus hic, et lapis, quem erexi inter me et te,

52. testis erit; tumulus, inquam, iste et lapis sint in testimonium, si aut ego transiero illum pergens ad te, aut tu praeterieris, malum mihi cogitans.

53. Deus Abraham, et Deus Nachor judicet inter nos, Deus patris eorum. Juravit ergo Jacob per timorem patris sui Isaac;

54. immolatisque victimis in monte, vocavit fratres suos, ut ederent panem. Qui cum comedissent, manserunt ibi.

55. Laban vero de nocte consurgens, osculatus est filios et filias suas, et benedixit illis; reversusque est in locum suum.

Cap. 32.

Jacob nuncios et munera mittit ad fratrem, luctatur cum Angelo, a quo benedictionem, nominisque mutationem accipit.

1. Jacob a) * quoque abiit itinere, quo coeperat; fueruntque ei obviam Angeli Dei. * c. 48, 16. 28, 12.

2. Quos cum vidisset, ait: Castra Dei sunt haec! et appellavit nomen loci illius, Mahanaim, id est, Castra.

3. Misit autem et nuncios ante se ad Esau fratrem suum in terram Seir, in regionem Edom *; * c. 36, 8. Deut. 2, 5.

4. praecepitque eis, dicens: Sic loquimini domino meo Esau: Haec dicit frater tuus Jacob: Apud Laban peregrinatus sum, et fui usque in praesentem diem.

5. Habeo boves, et asinos, et oves, et servos, et ancillas; mittoque nunc legationem ad dominum meum, ut inveniam gratiam in conspectu tuo.

6. Reversique sunt nuncii ad Jacob, dicentes: Venimus ad Esau fratrem tuum, et ecce! properat tibi in occursum cum quadringentis viris *. * c. 14, 14.

7. Timuit Jacob valde; et perterritus divisit populum, qui secum erat, greges quoque et oves et boves, et camelos in duas turmas,

8. dicens: Si venerit Esau ad unam turmam, et percusserit eam; alia turma, quae reliqua est, salvabitur.

9. Dixitque Jacob: Deus patris mei Abraham, et Deus patris mei Isaac; Domine, qui dixisti mihi *: Revertere in terram tuam, et in locum nativitatis tuae, et benefaciam tibi; * c. 31, 3.

10. minor sum cunctis miserationibus tuis, et veritate tua quam explevisti servo tuo. In baculo meo transivi Jordanem istum; et nunc cum duabus turmis regredior.

11. Erue me de manu fratris mei Esau, quia valde eum timeo; ne forte veniens percutiat matrem cum filiis.

12. Tu locutus es *, quod benefaceres mihi; et dilatares semen meum sicut arenam maris, quae prae multitudine numerari non potest. * c. 28, 18. sqq.

13. Cumque dormisset ibi nocte illa, separavit de his, quae habebat, munera Esau fratri suo,

14. capras ducentas, hircos viginti, oves ducentas, et arietes viginti,

15. camelos foetas cum pullis suis triginta, vaccas quadraginta, et tauros viginti, asinas viginti, et pullos earum decem.

16. Et misit per manus servorum suorum singulos seorsum greges, dixitque pueris suis: Antecedite me, et sit spatium inter gregem et gregem.

17. Et praecepit priori, dicens: Si obvium habueris fratrem meum Esau; et interrogaverit te: Cujus es? aut: Quo vadis? aut: Cujus sunt ista, quae sequeris?

a) 1590. Jacob autem abiit in itinere, quod coeperat

18. Respondebis: Servi tui Jacob, munera misit domino a) meo Esau; ipse quoque post nos venit.

19. Similiter dedit mandata secundo, et tertio, et cunctis, qui sequebantur greges, dicens: Iisdem verbis loquimini ad Esau, cum inveneritis eum.

20. Et addetis: Ipse quoque servus tuus Jacob iter nostrum insequitur; dixit enim: Placabo illum muneribus *, quae praecedunt, et postea videbo illum, forsitan propitiabitur mihi. * Prov. 16, 6.

21. Praecesserunt itaque munera ante eum, ipse vero mansit nocte illa in castris.

22. Cumque mature surrexisset, tulit duas uxores suas, et totidem famulas, cum undecim filiis, et transivit vadum Jaboc.

23. Traductisque omnibus, quae ad se pertinebant,

24. mansit solus: et ecce! vir luctabatur cum eo usque mane.

25. Qui cum videret, quod eum superare non posset, tetigit nervum femoris ejus, et statim emarcuit.

26. Dixitque ad eum: Dimitte me, jam enim ascendit aurora. Respondit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.

27. Ait ergo: Quod nomen est tibi? Respondit: Jacob.

28. At ille: Nequaquam, inquit, Jacob appellabitur nomen tuum, sed Israël *; quoniam, si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines praevalebis? * c. 35, 10.

29. Interrogavit eum Jacob *: Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit: Cur quaeris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco. * Osee 12, 5. Jud. 13, 17.

30. Vocavitque Jacob nomen loci illius Phanuel, dicens: Vidi b) Deum facie * ad faciem, et salva facta est anima mea. * Exod. 33, 11. Jud. 6, 22.

31. Ortusque est ei statim sol, postquam transgressus est Phanuel; ipse vero claudicabat pede.

32. Quam ob causam non comedunt nervum filii Israël, qui emarcuit in femore Jacob, usque in praesentem diem; eo quod tetigerit nervum femoris ejus, et obstupuerit.

Cap. 33.

Benigne excipitur Jacob a fratre; tentoria figit in Socoth, tum in Salem.

1. Elevans autem Jacob oculos suos, vidit venientem Esau, et cum eo * quadringentos viros; divisitque filios Liae et Rachel, ambarumque famularum; * c. 32, 7.

2. et posuit utramque ancillam, et liberos earum in principio; Liam vero, et filios ejus, in secundo loco; Rachel autem et Joseph novissimos.

3. Et ipse progrediens adoravit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater ejus.

4. Currens itaque Esau obviam fratri suo, amplexatus est eum; stringensque collum ejus et osculans flevit.

5. Levatisque oculis, vidit mulieres et parvulos earum, et ait: Quid sibi volunt isti? et si ad te pertinent? Respondit: Parvuli sunt, quos donavit mihi Deus servo tuo.

6. Et appropinquantes ancillae et filii earum, incurvati sunt.

7. Accessit quoque Lia cum pueris suis; et cum similiter adorassent, extremi Joseph et Rachel adoraverunt.

8. Dixitque Esau: Quaenam sunt istae turmae, quas obviam habui *? Respondit: Ut invenirem gratiam coram domino meo. * c. 32, 14. sqq.

9. At ille ait: Habeo plurima, frater mi! sint tua tibi.

10. Dixitque Jacob: Noli ita, obsecro; sed si inveni gratiam in

a) 1590. domino suo b) 1590. vidi Dominum

oculis tuis, accipe munusculum de manibus meis; sic enim vidi faciem tuam, quasi * viderim vultum Dei; esto mihi propitius,

* 2 Reg. 14, 17.

11. et suscipe benedictionem, quam attuli tibi, et quam donavit mihi Deus tribuens omnia. Vix, fratre compellente, suscipiens,

12. ait: Gradiamur simul, eroque socius itineris tui.

13. Dixitque Jacob: Nosti, domine mi! quod parvulos habeam teneros, et oves, et boves foetas, mecum; quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur una die cuncti greges.

14. Praecedat dominus meus ante servum suum; et ego sequar paulatim vestigia ejus, sicut videro parvulos meos posse, donec veniam ad dominum meum in Seir.

15. Respondit Esau: Oro te, ut de populo, qui mecum est, saltem socii remaneant viae tuae. Non est, inquit, necesse; hoc uno tantum indigeo, ut inveniam gratiam in conspectu tuo, domine mi!

16. Reversus est itaque illo die Esau itinere, quo venerat in Seir.

17. Et Jacob venit in Socoth; ubi aedificata domo et fixis tentoriis, appellavit nomen loci illius Socoth, id est, tabernacula.

18. Transivitque in Salem urbem Sichimorum, quae est in terra Chanaan, postquam reversus est de Mesopotamia Syriae; et habitavit juxta oppidum.

19. Emitque partem agri, in qua fixerat tabernacula, a filiis Hemor patris Sichem centum agnis.

20. Et erecto ibi altari *, invocavit super illud fortissimum Deum Israël.

* c. 12, 8.

Cap. 34.

Dina rapitur a Sichem, quam injuriam fratres Dinae ulciscuntur invito patre.

1. Egressa est autem Dina * filia Liae, ut videret mulieres regionis illius.

* c. 30, 21.

2. Quam cum vidisset Sichem filius Hemor Hevaei, princeps terrae illius, adamavit eam; et rapuit, et dormivit cum illa, vi opprimens virginem.

3. Et conglutinata est anima ejus cum ea, tristemque delinivit blanditiis.

4. Et pergens ad Hemor patrem suum: Accipe, inquit, mihi puellam hanc conjugem.

5. Quod cum audisset Jacob, absentibus filiis, et in pastu pecorum occupatis, siluit *, donec redirent.

* c. 24, 50.

6. Egresso autem Hemor patre Sichem, ut loqueretur ad Jacob,

7. ecce filii ejus veniebant de agro; auditoque, quod acciderat, irati sunt valde, eo quod foedam rem operatus esset in Israël, et violata filia Jacob, rem illicitam perpetrasset.

8. Locutus est itaque Hemor ad eos: Sichem filii mei adhaesit anima filiae vestrae; date eam illi uxorem;

9. et jungamus vicissim connubia; filias vestras tradite nobis, et filias nostras accipite.

10. Et habitate nobiscum; terra in potestate vestra est, exercete, negotiamini, et possidete eam.

11. Sed et Sichem ad patrem et ad fratres ejus ait: Inveniam gratiam coram vobis; et quaecumque statueritis, dabo.

12. Augete dotem, et munera postulate, et libenter tribuam, quod petieritis; tantum date mihi puellam hanc uxorem.

13. Responderunt filii Jacob Sichem et patri ejus in dolo, saevientes ob stuprum sororis:

14. Non possumus facere, quod petitis, nec dare sororem nostram homini incircumciso; quod illicitum et nefarium est apud nos.

15. Sed in hoc valebimus foe-

derari, si volueritis esse similes nostri, et circumcidatur in vobis a) omne masculini sexus;

16. tunc dabimus et accipiemus mutuo filias vestras, ac nostras; et habitabimus vobiscum, erimusque unus populus.

17. Si autem circumcidi nolueritis, tollemus filiam nostram, et recedemus.

18. Placuit oblatio eorum Hemor, et Sichem filio ejus;

19. nec distulit adolescens, quin statim, quod petebatur, expleret; amabat enim puellam valde, et ipse erat inclytus in omni domo patris sui.

20. Ingressique portam * urbis, locuti sunt ad populum:

* c. 23, 10. Ruth 4, 1.

21. Viri isti pacifici sunt, et volunt habitare nobiscum; negotientur in terra, et exerceant eam, quae spatiosa et lata cultoribus indiget; filias eorum accipiemus uxores, et nostras illis dabimus.

22. Unum est, quo differtur tantum bonum: Si circumcidamus masculos nostros, ritum gentis imitantes.

23. Et substantia eorum, et pecora, et cuncta, quae possident, nostra erunt; tantum in hoc acquiescamus, et habitantes simul, unum b) efficiemus populum.

24. Assensique sunt omnes, circumcisis cunctis maribus.

25. Et ecce! die tertio, quando gravissimus vulnerum dolor est, arreptis, duo filii Jacob, Simeon et Levi fratres Dinae, gladiis, ingressi sunt urbem confidenter *; interfectisque omnibus masculis,

* c. 49, 6. 11.

26. Hemor et Sichem pariter necaverunt, tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam.

27. Quibus egressis, irruerunt super occisos ceteri filii Jacob; et depopulati sunt urbem in ultionem stupri.

28. Oves eorum, et armenta, et asinos, cunctaque vastantes, quae in domibus et in agris erant;

29. parvulos quoque eorum, et uxores duxerunt captivas.

30. Quibus patratis audacter, Jacob dixit ad Simeon et Levi: Turbastis me, et odiosum fecistis me Chananaeis et Pherezaeis habitatoribus terrae hujus. Nos pauci sumus; illi congregati percutient me, et delebor ego, et domus mea.

31. Responderunt: Numquid ut scorto abuti debuere sorore nostra?

Cap. 35.

Jussu Dei Jacob ascendit in Bethel, erectoque ibi altari sacrificat, denuo accipiens divinam promissionem. Rachel nato Benjamin moritur.

1. Interea locutus est Deus ad Jacob: Surge, et ascende Bethel, et habita ibi, facque altare Deo, qui * apparuit tibi, quando fugiebas Esau fratrem tuum.

* c. 28, 12. 13. 31, 13.

2. Jacob vero convocata omni domo sua, ait: Abjicite deos alienos *, qui in medio vestri sunt, et mundamini, ac mutate vestimenta vestra. * c. 31, 19.

3. Surgite, et ascendamus in Bethel, ut faciamus ibi altare Deo; qui exaudivit me in die tribulationis meae, et socius fuit itineris mei.

4. Dederunt ergo ei omnes deos alienos, quos habebant, et inaures, quae erant in auribus eorum; at ille infodit * c) ea subter terebinthum, quae est post urbem Sichem. * Exod. 32, 20. 2 Reg. 18, 4.

5. Cumque profecti essent, terror Dei invasit omnes per circuitum civitates, et non sunt ausi persequi recedentes.

6. Venit igitur Jacob Luzam *, quae est in terra Chanaan, cogno-

a) 1590. omnis b) 1590. efficiamus c) 1590. eas

mento Bethel; ipse et omnis populus cum eo. * c. 28, 19.

7. Aedificavitque ibi altare, et appellavit nomen loci illius, Domus Dei; ibi enim * apparuit ei Deus, cum fugeret fratrem suum. * c. 28, 18.

8. Eodem tempore mortua est Debora nutrix Rebeccae, et sepulta est ad radices Bethel [a]) subter quercum; vocatumque est nomen loci illius: Quercus fletus.

9. Apparuit autem iterum Deus Jacob, postquam reversus est de Mesopotamia Syriae, benedixitque ei,

10. dicens*: Non vocaberis ultra Jacob, sed Israël erit nomen tuum! Et appellavit eum Israël, * c. 32, 28.

11. dixitque ei: Ego Deus omnipotens, cresce, et multiplicare! gentes * et populi nationum ex te erunt, reges de lumbis tuis egredientur! * c. 17, 6.

12. Terramque, quam dedi Abraham et Isaac*, dabo tibi et semini tuo post te. * c. 12, 7.

13. Et recessit ab eo.

14. Ille vero erexit titulum * lapideum in loco, quo locutus fuerat ei Deus; libans super eum libamina, et effundens oleum; * c. 28, 18. sqq.

15. vocansque nomen loci illius: Bethel.

16. Egressus autem inde, venit verno tempore ad terram, quae ducit Ephratam; in qua cum parturiret Rachel,

17. ob difficultatem partus periclitari coepit. Dixitque ei obstetrix: Noli timere *, quia et hunc habebis filium. * 1 Reg. 4, 20.

18. Egrediente autem anima prae dolore, et imminente jam morte, vocavit nomen filii sui, Benoni, id est, filius doloris mei; pater vero appellavit eum Benjamin (id est, filius dextrae).

19. Mortua est ergo Rachel, et sepulta est in via, quae ducit Ephratam, haec est Bethlehem.

20. Erexitque Jacob titulum super sepulchrum ejus *. Hic est titulus monumenti Rachel, usque in praesentem diem. * c. 48, 7. 1 Reg. 10, 2.

21. Egressus inde, fixit tabernaculum trans Turrem gregis.

22. * Cumque habitaret in illa regione, abiit Ruben, et dormivit cum Bala concubina patris sui, quod illum minime latuit. Erant autem filii Jacob duodecim. * c. 49, 4. Lev. 20, 11. 1 Paral. 6, 1.

23. Filii Liae: primogenitus Ruben, et Simeon, et Levi, et Judas, et Issachar, et Zabulon.

24. Filii Rachel: Joseph et Benjamin.

25. Filii Balae ancillae Rachelis: Dan et Nephtali.

26. Filii Zelphae ancillae Liae: Gad et Aser. Hi sunt filii Jacob, qui nati sunt ei in Mesopotamia Syriae.

27. Venit etiam ad Isaac patrem suum in Mambre, Civitatem Arbëe, haec est Hebron; in qua peregrinatus est Abraham et Isaac.

28. Et completi sunt dies Isaac centum octoginta annorum.

29. Consumtusque aetate mortuus est; et appositus est populo suo senex et plenus dierum; et sepelierunt eum Esau et Jacob filii sui.

Cap. 36.

Genealogia filiorum Esau, eorumque habitatio.

1. Hae sunt autem generationes Esau, ipse est Edom *. * c. 25, 30.

2. Esau accepit uxores de filiabus Chanaan; Ada filiam Elon Hethaei, et Oolibama filiam Anae * filiae Sebeon † Hevaei; * c. 26, 34. † v. 24.

a) 1590. et Franciscus Lucas, et editt. Plantinianae: „subter" 1592. 1593. 1598. et Romana 1624. „super"

3. Basemath * quoque filiam Ismaël sororem Nabâjoth. * c. 28, 9.

4. * Peperit autem Ada Eliphaz; Basemath genuit Rahuel; * 1 Paral. 1, 35.

5. Oolibama genuit Jehus et Ihelon et Core. Hi filii Esau, qui nati sunt ei in terra Chanaan.

6. Tulit autem Esau uxores suas, et filios, et filias, et omnem animam domus suae, et substantiam, et pecora, et cuncta, quae habere poterat in terra Chanaan; et abiit in alteram regionem, recessitque a fratre suo Jacob.

7. * Divites enim erant valde, et simul habitare non poterant; nec sustinebat eos terra peregrinationis eorum prae multitudine gregum. * c. 13, 6.

8. * Habitavitque Esau in monte Seir, ipse est Edom. * Jos. 24, 4.

9. Hae autem sunt generationes * Esau patris Edom in monte Seir; * 1 Paral. 1, 34—37.

10. et haec nomina filiorum ejus *: Eliphaz filius Ada uxoris Esau; Rahuel quoque filius Basemath uxoris ejus. * 1 Paral. 1, 34.

11. Fueruntque Eliphaz filii: Theman, Omar, Sepho, et Gatham, et Cenez.

12. Erat autem Thamna, concubina Eliphaz filii Esau, quae peperit ei Amalech. Hi sunt filii Ada uxoris Esau.

13. Filii autem Rahuel: Nahath et Zara, Samma et Meza. Hi filii Basemath uxoris Esau.

14. Isti quoque erant filii Oolibama filiae Anae filiae Sebeon, uxoris Esau, quos genuit ei Jehus et Ihelon et Core.

15. Hi duces filiorum Esau: Filii Eliphaz primogeniti Esau: dux Theman, dux Omar, dux Sepho, dux Cenez,

16. dux Core, dux Gatham, dux Amalech. Hi filii Eliphaz in terra Edom, et hi filii Ada.

17. Hi quoque filii Rahuel filii Esau: dux Nahath, dux Zara, dux Samma, dux Meza. Hi autem duces Rahuel in terra Edom; isti filii Basemath uxoris Esau.

18. Hi autem filii Oolibama uxoris Esau: dux Jehus, dux Ihelon, dux Core. Hi duces Oolibama filiae Anae uxoris Esau.

19. Isti sunt filii Esau, et hi duces eorum; ipse est Edom.

20. * Isti sunt filii Seir Horraei †, habitatores terrae: Lotan, et Sobal, et Sebeon, et Ana, * 1 Paral. 1, 38. † Deut. 2, 12. 1 Paral. 1, 38—42.

21. et Dison, et Eser, et Disan. Hi duces Horraei, filii Seir in terra Edom.

22. Facti sunt autem filii Lotan: Hori et Heman. Erat autem soror Lotan, Thamna.

23. Et isti filii Sobal: Alvan et Manahat et Ebal, et Sepho et Onam.

24. Et hi filii Sebeon: Aia et Ana. Iste est Ana, qui invenit aquas calidas in solitudine, cum pasceret asinos a) Sebeon patris sui;

25. habuitque filium Dison, et filiam Oolibama.

26. Et isti filii Dison: Hamdam b), et Eseban, et Jethram, et Charan.

27. Hi quoque filii Eser: Balaan, et Zavan, et Acan.

28. Habuit autem filios Disan: Hus, et Aram.

29. Hi duces Horraeorum: dux Lotan, dux Sobal, dux Sebeon, dux Ana,

30. dux Dison, dux Eser, dux Disan. Isti duces Horraeorum, qui imperaverunt in terra Seir.

31. Reges autem, qui regnaverunt in terra Edom, antequam haberent regem filii Israël, fuerunt hi:

32. Bela filius Beor, nomenque urbis ejus Denaba.

---

a) 1590. asinas b) 1590. Hamdan

33. Mortuus est autem Bela, et regnavit pro eo Jobab filius Zarae de Bosra.

34. Cumque mortuus esset Jobab, regnavit pro eo Husam de terra Themanorum.

35. Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in regione Moab; et nomen urbis ejus Avith.

36. Cumque mortuus esset Adad, regnavit pro eo Semla de Masreca.

37. Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Saul de fluvio Rohoboth.

38. Cumque et hic obiisset, successit in regnum Balanan filius Achobor.

39. Isto quoque mortuo, regnavit pro eo Adar, nomenque urbis ejus Phau; et appellabatur uxor ejus Meetabel, filia Matred filiae Mezaab.

40. Haec ergo nomina ducum Esau in cognationibus, et locis, et vocabulis suis: dux Thamna, dux Alva, dux Ietheth,

41. dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon,

42. dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar,

43. dux Magdiel, dux Hiram. Hi duces Edom habitantes in terra imperii sui, ipse est Esau pater Idumaeorum.

Cap. 37.

Joseph fratres accusat, somnia duo narrat; a fratribus venditur.

1. Habitavit autem Jacob in terra Chanaan, in qua pater suus peregrinatus est*. * Hebr. 11, 13.

2. Et hae sunt generationes ejus: Joseph cum sedecim esset annorum, pascebat gregem cum fratribus suis adhuc puer; et erat cum filiis Balae * et Zelphae uxorum patris sui; accusavitque fratres suos apud patrem crimine pessimo. * c. 35, 25. sqq.

3. Israël autem diligebat Joseph super omnes filios suos [a]), eo quod in senectute genuisset eum; fecitque ei tunicam polymitam*. * 2 Reg. 13, 18.

4. Videntes autem fratres ejus, quod a patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui.

5. Accidit quoque, ut visum somnium referret fratribus suis; quae causa majoris odii seminarium fuit.

6. Dixitque ad eos: Audite somnium meum, quod vidi:

7. Putabam nos ligare manipulos in agro; et quasi consurgere manipulum meum, et stare, vestrosque manipulos circumstantes adorare manipulum meum.

8. Responderunt fratres ejus: Numquid rex * noster eris? aut subjiciemur ditioni tuae? Haec ergo causa somniorum atque sermonum, invidiae et odii fomitem ministravit. * c. 44, 14. 50, 18.

9. Aliud quoque vidit somnium, quod narrans fratribus, ait: Vidi per somnium, quasi solem, et lunam, et stellas undecim, adorare me.

10. Quod cum patri suo, et fratribus retulisset, increpavit eum pater suus, et dixit: Quid sibi vult hoc somnium, quod vidisti? num ego et mater tua, et fratres tui adorabimus te super terram?

11. Invidebant ei igitur fratres sui; pater vero rem tacitus considerabat.

12. Cumque fratres illius in pascendis gregibus patris morarentur in Sichem,

13. dixit ad eum Israël: Fratres tui pascunt oves in Sichimis; veni, mittam te ad eos. Quo respondente:

14. Praesto sum! ait ei: Vade,

a) 1590. om. suos

et vide, si cuncta prospera sint erga fratres tuos, et pecora; et renuncia mihi, quid agatur. Missus de Valle Hebron, venit in Sichem;
15. invenitque eum vir errantem in agro; et interrogavit, quid quaereret?
16. At ille respondit: Fratres meos quaero, indica mihi, ubi pascant greges.
17. Dixitque ei vir: Recesserunt de loco isto; audivi autem eos dicentes: Eamus in Dothain. Perrexit[a]) ergo Joseph post fratres suos, et invenit eos in Dothain.
18. Qui cum vidissent eum procul, antequam accederet ad eos, cogitaverunt illum occidere;
19. et mutuo loquebantur: Ecce somniator venit!
20. venite, occidamus eum, et mittamus in cisternam veterem; dicemusque: Fera pessima devoravit eum; et tunc apparebit, quid illi prosint somnia sua.
21.* Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorum, et dicebat: *c. 42, 22.
22. Non interficiatis animam ejus, nec effundatis sanguinem; sed projicite eum in cisternam hanc, quae est in solitudine, manusque vestras servate innoxias. Hoc autem dicebat, volens eripere eum de manibus eorum, et reddere patri suo.
23. Confestim igitur, ut pervenit ad fratres suos, nudaverunt eum tunica talari, et polymita;
24. miseruntque eum * in cisternam veterem, quae non habebat aquam. *c. 42, 21.
25. Et sedentes, ut comederent panem, viderunt Ismaëlitas viatores venire de Galaad, et camelos eorum, portantes aromata, et resinam, et stacten in Aegyptum.
26. Dixit ergo Judas fratribus suis: Quid nobis prodest, si occiderimus fratrem nostrum, et celaverimus sanguinem ipsius?
27. Melius est, ut venumdetur Ismaëlitis, et manus nostrae non polluantur; frater enim, et caro nostra est. Acquieverunt fratres sermonibus illius.
28. * Et praetereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de cisterna, vendiderunt † eum Ismaëlitis, viginti argenteis; qui duxerunt eum in Aegyptum.
*c. 10, 13. † Exod. 21, 16.
29. Reversusque Ruben ad cisternam, non invenit puerum;
30. et scissis vestibus pergens ad fratres suos, ait: Puer non comparet, et ego quo ibo?
31. Tulerunt autem tunicam ejus, et in [b]) sanguine hoedi, quem occiderant, tinxerunt;
32. mittentes, qui ferrent ad patrem, et dicerent: Hanc invenimus; vide utrum tunica filii tui sit, an non.
33. Quam cum agnovisset pater, ait: Tunica filii mei est, fera pessima comedit eum, bestia devoravit Joseph.
34. Scissisque vestibus, indutus est cilicio, lugens filium suum multo tempore.
35. Congregatis autem cunctis liberis ejus, ut lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere, sed ait: Descendam ad filium meum lugens in infernum. Et illo perseverante in fletu,
36. Madianitae vendiderunt Joseph in Aegypto [c]) Putiphari eunucho Pharaonis, magistro militum.

Cap. 38.

Genealogia Judae protexitur.

1. Eodem tempore descendens Judas a fratribus suis, divertit ad virum Odollamitem, nomine Hiram.
2. * Viditque ibi filiam hominis Cha-

a) 1590. perrexit itaque b) 1590. in sanguinem c) 1590. Phutiphari

Chananaei, vocabulo Sue; et accepta uxore, ingressus est ad eam.

* 1 Paral. 2, 3.

3. Quae concepit, et peperit filium, et vocavit nomen ejus Her.

4. *Rursumque concepto foetu, natum filium vocavit Onan.

* Num. 26, 19.

5. Tertium quoque peperit, quem appellavit Sela; quo nato, parere ultra cessavit.

6. Dedit autem Judas uxorem primogenito suo Her, nomine Thamar.

7. *Fuit quoque Her primogenitus Judae, nequam in conspectu Domini; et ab eo occisus est.

* Num. 26, 19.

8. Dixit ergo Judas ad Onan * filium suum: Ingredere ad uxorem fratris tui, et sociare illi, ut suscites semen fratri tuo.

* Deut. 25, 5.

9. Ille sciens non sibi nasci filios, introiens ad uxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur.

10. Et idcirco percussit eum Dominus, a) quod rem detestabilem faceret.

11. Quam ob rem dixit Judas Thamar nurui suae: Esto vidua in domo patris tui, donec crescat Sela filius meus*; timebat enim, ne et ipse moreretur, sicut fratres ejus. Quae abiit, et habitavit in domo patris sui.

* Tob. 7, 10.

12. Evolutis autem multis diebus, mortua est b) filia Sue uxor Judae; qui post luctum consolatione suscepta, ascendebat ad tonsores ovium suarum, ipse et Hiras opilio gregis Odollamites, in Thamnas.

13. Nunciatumque est Thamar, quod socer illius ascenderet in Thamnas ad tondendas oves.

14. Quae, depositis viduitatis vestibus, assumpsit theristrum; et mutato habitu, sedit in bivio itineris, quod ducit Thamnam; eo quod crevisset Sela, et non eum accepisset maritum.

15. Quam cum vidisset Judas, suspicatus est esse meretricem; operuerat enim vultum suum, ne agnosceretur.

16. Ingrediensque ad eam, ait: Dimitte me, ut coëam tecum; nesciebat enim *, quod nurus sua esset. Qua respondente: Quid dabis mihi, ut fruaris concubitu meo?

* Lev. 18, 15. 20, 12.

17. Dixit: Mittam tibi hoedum de gregibus. Rursumque illa dicente: Patiar, quod vis, si dederis mihi arrhabonem, donec mittas, quod polliceris.

18. Ait Judas: Quid tibi vis pro arrhabone dari? Respondit: Anulum tuum, et armillam, et baculum, quem manu tenes. Ad unum igitur coitum mulier concepit.

19. Et surgens abiit; depositoque habitu, quem sumpserat, induta est viduitatis vestibus.

20. Misit autem Judas hoedum per pastorem suum Odollamitem, ut reciperet pignus, quod dederat mulieri; qui cum non invenisset eam,

21. interrogavit homines loci illius: Ubi est mulier, quae sedebat in bivio? Respondentibus cunctis: Non fuit in loco isto meretrix.

22. Reversus est ad Judam, et dixit ei: Non inveni eam; sed et homines loci illius dixerunt mihi, nunquam sedisse ibi scortum.

23. Ait Judas: Habeat sibi, certe mendacii arguere nos non potest; ego misi hoedum, quem promiseram; et tu non invenisti eam.

24. Ecce! autem post tres menses nunciaverunt Judae, dicentes: Fornicata est Thamar nurus tua, et videtur uterus illius intumes-

a) 1590. eo quod b) 1590. om. filia

cere. Dixitque Judas: Producite eam*, ut comburatur.

* Levit. 21, 9.

25. Quae cum duceretur ad poenam, misit ad socerum suum, dicens: De viro, cujus haec sunt, concepi; cognosce, cujus sit annulus, et armilla, et baculus.

26. Qui, agnitis muneribus, ait: Justior me est, quia non tradidi eam Sela filio meo. Attamen ultra non cognovit eam.

27. * Instante autem partu, apparuerunt gemini in utero; atque in ipsa effusione infantium, unus protulit manum, in qua obstetrix ligavit coccinum, dicens:

*Matth. 1, 3.

28. Iste egredietur prior.

29. Illo vero retrahente manum, egressus est alter; dixitque mulier: Quare divisa est propter te maceria? et ob hanc causam vocavit nomen ejus Phares.

30. *Postea egressus est frater ejus, in cujus manu erat coccinum; quem appellavit Zara.

* 1 Paral. 2, 4.

Cap. 39.

Cum Josepho Deus est in domo Putipharis. Joseph tentatam castitatem fortiter servat; innocens in carcerem mittitur.

1. Igitur Joseph ductus est in Aegyptum *, emitque eum a) Putiphar eunuchus Pharaonis, princeps exercitus b), vir Aegyptius, de manu Ismaëlitarum, a quibus perductus erat. *c. 37, 28. 36.

2. Fuitque Dominus cum eo, et erat vir in cunctis prospere agens; habitavitque in domo domini sui,

3. qui optime noverat Dominum esse cum eo, et omnia, quae gereret, ab eo dirigi in manu illius.

4. Invenitque Joseph gratiam coram domino suo, et ministrabat ei, a quo praepositus omnibus gubernabat creditam sibi domum, et universa, quae ei tradita fuerant.

5. Benedixitque Dominus domui Aegyptii propter Joseph, et multiplicavit tam in aedibus quam in agris cunctam ejus substantiam;

6. nec quidquam aliud noverat, nisi panem*, quo vescebatur. Erat autem Joseph pulchra facie, et decorus aspectu. *c. 43, 32.

7. Post multos itaque dies injecit domina sua oculos suos in Joseph, et ait: Dormi mecum!

8. Qui nequaquam acquiescens operi nefario, dixit ad eam: Ecce! dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat, quid habeat in domo sua;

9. nec quidquam est, quod non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi, praeter te, quae uxor ejus es; quo modo ergo possum hoc malum facere, et peccare in c) Deum meum?

10. Hujuscemodi verbis per singulos dies et mulier molesta erat adolescenti, et ille recusabat stuprum.

11. Accidit autem quadam die, ut intraret Joseph domum, et operis quidpiam absque arbitris faceret.

12. Et illa apprehensa lacinia vestimenti ejus, diceret: Dormi mecum! Qui relicto in manu ejus pallio fugit, et egressus est foras.

13. Cumque vidisset mulier vestem in manibus suis, et se esse contemptam,

14. vocavit ad se homines domus suae, et ait ad eos: En! introduxit virum Hebraeum, ut illuderet nobis; ingressus est ad me, ut coiret mecum; cumque ego succlamassem,

15. et audisset vocem meam, reliquit pallium, quod tenebam, et fugit foras.

16. In argumentum ergo fidei retentum pallium ostendit marito revertenti domum,

a) 1590. Phutiphar b) 1590. add. sui c) 1590. in Dominum

17. et ait: Ingressus est ad me servus Hebraeus, quem adduxisti, ut illuderet mihi;

18. cumque audisset me clamare, reliquit pallium, quod tenebam, et fugit foras.

19. His auditis dominus, et nimium credulus verbis conjugis, iratus est valde;

20. *tradiditque Joseph in carcerem, ubi vincti regis custodiebantur, et erat ibi clausus.

*Ps. 104, 18.

21. Fuit autem Dominus cum Joseph, et misertus illius dedit ei gratiam in conspectu principis carceris.

22. Qui tradidit in manu illius universos vinctos, qui in custodia tenebantur; et quidquid fiebat, sub ipso erat.

23. Nec noverat aliquid, cunctis ei creditis; Dominus enim erat cum illo, et omnia opera ejus dirigebat.

Cap. 40.

Eunuchorum duorum somnia interpretatur Joseph.

1. His ita [a]) gestis, accidit, ut peccarent duo eunuchi, pincerna regis Aegypti, et pistor, domino suo.

2. Iratusque contra eos Pharao (nam alter pincernis praeerat, alter pistoribus),

3. misit eos in carcerem principis militum, in quo erat vinctus et Joseph*. *c. 39, 20.

4. At custos carceris tradidit eos Joseph, qui et ministrabat eis. Aliquantulum temporis fluxerat, et illi in custodia tenebantur.

5. Videruntque ambo somnium nocte una juxta interpretationem congruam sibi;

6. ad quos cum introisset Joseph mane, et vidisset eos tristes,

7. sciscitatus est eos, dicens: Cur tristior est hodie solito facies vestra?

8. Qui responderunt: Somnium vidimus, et non est, qui interpretetur nobis. Dixitque ad eos Joseph: Numquid non Dei est interpretatio? referte mihi, quid videritis.

9. Narravit prior, praepositus pincernarum, somnium suum: Videbam coram me vitem,

10. in qua erant tres propagines, crescere paulatim in gemmas, et post flores uvas maturescere;

11. calicemque Pharaonis in manu mea; tuli ergo uvas, et expressi in calicem, quem tenebam, et tradidi poculum Pharaoni.

12. Respondit Joseph: Haec est interpretatio somnii: Tres propagines, tres adhuc dies sunt,

13. post quos recordabitur Pharao ministerii tui, et restituet te in gradum pristinum; dabisque ei calicem juxta officium tuum, sicut ante facere consueveras.

14. Tantum memento mei, cum bene tibi fuerit, et facias mecum misericordiam; ut suggeras Pharaoni, ut educat me de isto carcere;

15. quia [b]) furto sublatus sum* de terra Hebraeorum, et hic innocens in lacum missus sum.

*c. 37, 28.

16. Videns pistorum magister, quod prudenter somnium dissolvisset, ait: Et ego vidi somnium: Quod tria canistra farinae haberem super caput meum;

17. et in uno canistro, quod erat excelsius, portare me omnes cibos, qui fiunt arte pistoria, avesque comedere ex eo.

18. Respondit Joseph: Haec est interpretatio somnii: Tria canistra, tres adhuc dies sunt,

19. post quos auferet Pharao caput tuum, ac suspendet te in cruce, et lacerabunt volucres carnes tuas.

20. Exinde dies tertius natali-

a) 1590. His itaque b) 1590. furtim

tius Pharaonis erat; qui faciens grande convivium pueris suis, recordatus est inter epulas magistri pincernarum, et pistorum principis.

21. Restituitque alterum in locum suum, ut porrigeret ei poculum;

22. alterum suspendit in patibulo, ut conjectoris veritas probaretur.

23. Et tamen succedentibus prosperis, praepositus pincernarum oblitus est interpretis sui.

Cap. 41.

Joseph e carcere eductus somnia Pharaonis interpretatur totique Aegypto præficitur.

1. Post duos annos vidit Pharao somnium. Putabat se stare super fluvium,

2. de quo ascendebant septem boves pulchrae et crassae nimis; et pascebantur in locis palustribus.

3. Aliae quoque septem emergebant de flumine, foedae confectaeque macie; et pascebantur in ipsa amnis ripa, in locis virentibus.

4. Devoraveruntque eas, quarum mira species et habitudo corporum erat. Expergefactus Pharao,

5. rursum dormivit, et vidit alterum somnium: Septem spicae pullulabant in culmo uno, plenae atque formosae;

6. aliae quoque totidem spicae tenues et percussae uredine oriebantur,

7. devorantes omnem priorum pulchritudinem. Evigilans Pharao post quietem,

8. et facto mane, pavore perterritus, misit ad omnes conjectores Aegypti, cunctosque sapientes; et accersitis narravit somnium, nec erat, qui interpretaretur.

9. Tunc demum reminiscens pincernarum magister, ait: Confiteor peccatum meum*:

* c. 40, 14.

10. Iratus rex* servis suis, me et magistrum pistorum retrudi jussit in carcerem principis militum;

* c. 40, 1. sqq.

11. ubi una nocte uterque vidimus somnium a) praesagum futurorum.

12. Erat ibi puer Hebraeus, ejusdem ducis militum famulus; cui narrantes somnia,

13. audivimus, quidquid postea rei probavit eventus. Ego enim redditus sum officio meo; et ille suspensus est in cruce.

14. Protinus ad regis imperium eductum de carcere Joseph totonderunt; ac veste mutata, obtulerunt ei.

15. Cui ille ait: Vidi somnia, nec est qui edisserat; quae audivi te sapientissime conjicere.

16. Respondit Joseph: Absque me* Deus respondebit prospera Pharaoni.

* c. 40, 8.

17. Narravit ergo Pharao, quod viderat: Putabam me stare super ripam fluminis,

18. et septem boves de amne conscendere pulchras nimis, et obesis carnibus; quae in pastu paludis virecta carpebant.

19. Et ecce! has sequebantur aliae septem boves in tantum deformes et macilentae, ut numquam tales in terra Aegypti viderim.

20. Quae, devoratis et consumtis prioribus,

21. nullum saturitatis dedere vestigium; sed simili macie et squalore torpebant. Evigilans, rursus sopore depressus,

22. vidi somnium: Septem spicae pullulabant in culmo uno plenae atque pulcherrimae.

23. Aliae quoque septem tenu-

a) 1590. præsagium

es et percussae uredine, oriebantur e stipula;

24. quae priorum pulchritudinem devoraverunt. Narravi conjectoribus somnium, et nemo est, qui edisserat.

25. Respondit Joseph: Somnium regis unum est; quae facturus est Deus, ostendit Pharaoni.

26. Septem boves pulchrae, et septem spicae plenae, septem [a]) ubertatis anni sunt; eamdemque vim somnii comprehendunt.

27. Septem quoque boves tenues atque macilentae, quae ascenderunt post eas, et septem spicae tenues, et vento urente percussae; septem anni venturae sunt famis.

28. Qui hoc ordine complebuntur:

29. Ecce! septem anni venient fertilitatis magnae in universa terra Aegypti;

30. quos sequentur septem anni alii tantae sterilitatis, ut oblivioni tradatur cuncta retro abundantia; consumptura est enim fames omnem terram,

31. et ubertatis magnitudinem perditura est inopiae magnitudo.

32. Quod autem vidisti secundo ad eamdem rem pertinens somnium; firmitatis indicium est, eo quod fiat sermo Dei, et velocius impleatur.

33. Nunc ergo provideat rex virum sapientem et industrium, et praeficiat eum terrae Aegypti;

34. qui constituat praepositos per cunctas regiones; et quintam partem fructuum per septem annos fertilitatis,

35. qui jam nunc futuri sunt, congreget in horrea; et omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur, serveturque in urbibus.

36. Et praeparetur futurae septem annorum fami, quae oppressura est Aegyptum, et non consumetur terra inopia.

37. Placuit Pharaoni consilium et cunctis ministris ejus;

38. locutusque est ad eos: Num invenire poterimus talem virum, qui spiritu Dei plenus sit?

39. Dixit ergo ad Joseph: Quia ostendit tibi Deus omnia, quae locutus es, numquid sapientiorem et consimilem tui invenire potero?

40. *Tu eris super domum meam, et ad tui oris imperium cunctus populus obediet; uno tantum regni solio te praecedam.

* 1Reg. 10, 1. Ps. 104, 21. 1Mach. 2, 53. Act. 7, 10.

41. Dixitque rursus Pharao ad Joseph: Ecce! constitui te super universam terram Aegypti.

42. Tulitque annulum de manu sua, et dedit eum in manu ejus; vestivitque eum stola byssina, et collo torquem auream circumposuit.

43. Fecitque eum ascendere super currum suum secundum, clamante praecone, ut omnes coram eo genu flecterent, et praepositum esse scirent universae terrae Aegypti.

44. Dixit quoque rex [b]) ad Joseph: Ego sum Pharao; absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terra Aegypti.

45. Vertitque nomen ejus, et vocavit eum lingua Aegyptiaca, Salvatorem mundi. Deditque illi uxorem Aseneth filiam [c]) Putiphare sacerdotis Heliopoleos. Egressus est itaque Joseph ad terram Aegypti;

46. (triginta autem annorum erat, quando stetit in conspectu regis Pharaonis) et circuivit omnes regiones Aegypti.

47. Venitque fertilitas septem

a) 1590. hubertatis b) 1590. add. Aegypti c) 1590. Phutipharis

annorum; et in manipulos redactae segetes congregatae sunt in horrea Aegypti.

48. Omnis etiam frugum abundantia in singulis urbibus condita est.

49. Tantaque fuit abundantia tritici, ut arenae maris coaequaretur, et copia mensuram excederet.

50. *Nati sunt [a]) autem Joseph filii duo, antequam veniret fames; quos peperit ei Aseneth filia [b])Putiphare sacerdotis Heliopoleos.

* c. 48, 20. 49, 5.

51. Vocavitque nomen primogeniti, Manasses, dicens: Oblivisci me fecit Deus omnium laborum meorum, et domus patris mei.

52. Nomen quoque secundi appellavit Ephraim, dicens: Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meae.

53. Igitur transactis septem [c]) ubertatis annis, qui fuerant in Aegypto;

54. coeperunt venire septem anni inopiae, quos praedixerat Joseph; et in universo orbe fames praevaluit, in cuncta autem terra Aegypti panis erat.

55. Qua esuriente, clamavit populus ad Pharaonem, alimenta petens. Quibus ille respondit: Ite ad Joseph; et quidquid ipse vobis dixerit, facite.

56. Crescebat autem quotidie fames in omni terra; aperuitque Joseph universa horrea, et vendebat Aegyptiis; nam et illos oppresserat fames.

57. Omnesque provinciae veniebant in Aegyptum, ut emerent escas, et malum inopiae temperarent.

Cap. 42.

Jacob filios mittit in Aegyptum, ut emant frumenta; Joseph a fratribus non agnoscitur.

1. Audiens autem Jacob, quod alimenta venderentur in Aegypto, dixit filiis suis: Quare negligitis?

2. Audivi, quod triticum venumdetur in Aegypto; descendite, et emite nobis necessaria, ut possimus vivere, et non consumamur inopia.

3. Descendentes igitur fratres Joseph decem, ut emerent frumenta in Aegypto,

4. Benjamin * domi retento a Jacob, qui dixerat fratribus ejus: Ne forte in itinere quidquam patiatur mali. * c. 35, 16. 18.

5. Ingressi sunt terram Aegypti cum aliis, qui pergebant ad emendum. Erat autem fames in terra Chanaan.

6. Et Joseph erat princeps * in terra Aegypti, atque ad ejus nutum frumenta populis vendebantur. Cumque adorassent eum fratres sui; * c. 41, 40.

7. et agnovisset eos, quasi ad alienos durius loquebatur, interrogans eos: Unde venistis? Qui responderunt: De terra Chanaan, ut emamus victui necessaria.

8. Et tamen fratres ipse cognoscens, non est cognitus ab eis.

9. Recordatusque somniorum, quae aliquando viderat*, ait ad eos: Exploratores estis; ut videatis infirmiora terrae, venistis.

* c. 37, 7.

10. Qui dixerunt: Non est ita, domine! sed servi tui venerunt, ut emerent cibos.

11. Omnes filii unius viri sumus; pacifici venimus, nec quidquam famuli tui machinantur mali.

12. Quibus ille respondit*: Aliter est; immunita terrae hujus considerare venistis. * c. 43, 6.

13. At illi: Duodecim, inquiunt, servi tui, fratres sumus, filii viri unius in terra Chanaan; minimus cum patre nostro est, alius non est super*. * c. 37, 33.

14. Hoc est, ait, quod locutus sum: Exploratores estis!

a) 1590. Natique sunt Joseph b) 1590. Phutipharis c) 1590. hubertatis

15. Jam nunc experimentum vestri capiam; per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater vester minimus.

16. Mittite ex vobis unum, et adducat eum; vos autem eritis in vinculis, donec probentur, quae dixistis, utrum vera, an falsa sint; alioquin per salutem Pharaonis exploratores estis.

17. Tradidit ergo illos custodiae tribus diebus.

18. Die autem tertio eductis de carcere, ait: Facite, quae dixi, et vivetis; Deum enim timeo.

19. Si pacifici estis, frater vester unus ligetur in carcere; vos autem abite, et ferte frumenta, quae emistis, in domos vestras.

20. * Et fratrem vestrum minimum ad me adducite, ut possim vestros probare sermones, et non moriamini. Fecerunt, ut dixerat.

* c. 43, 3. 5. 37, 21. sqq.

21. Et locuti sunt ad invicem: Merito haec patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animae illius, dum deprecaretur nos, et non audivimus; idcirco venit super nos ista tribulatio.

22. E quibus unus Ruben, ait: Numquid non dixi vobis*: Nolite peccare in puerum; et non audistis me? en! sanguis ejus exquiritur. * c. 37, 22.

23. Nesciebant autem, quod intelligeret Joseph; eo quod per interpretem loqueretur ad eos.

24. Avertitque se parumper, et flevit; et reversus locutus est ad eos.

25. Tollensque Simeon, et ligans illis praesentibus, jussit ministris, ut implerent eorum saccos tritico, et reponerent pecunias singulorum in sacculis suis, datis supra cibariis in viam; qui fecerunt ita.

26. At illi portantes frumenta in asinis suis, profecti sunt.

27. Apertoque unus sacco, ut daret jumento pabulum in diversorio, contemplatus pecuniam in ore sacculi,

28. dixit fratribus suis: Reddita est mihi pecunia, en! habetur in sacco. Et obstupefacti turbatique, mutuo dixerunt: Quidnam est hoc, quod fecit nobis Deus?

29. Veneruntque ad Jacob patrem suum in terram Chanaan, et narraverunt ei omnia, quae accidissent sibi, dicentes:

30. Locutus est nobis dominus terrae dure, et putavit nos exploratores esse provinciae.

31. Cui respondimus: Pacifici sumus, nec ullas molimur insidias.

32. Duodecim fratres uno patre geniti sumus; unus non est super, minimus cum patre nostro est in terra Chanaan.

33. Qui ait nobis: Sic probabo, quod pacifici sitis: Fratrem vestrum unum dimittite apud me, et cibaria domibus vestris necessaria sumite, et abite;

34. fratremque vestrum minimum adducite ad me, ut sciam, quod non sitis exploratores; et istum, qui tenetur in vinculis, recipere possitis; ac deinceps, quae vultis, emendi habeatis licentiam.

35. His dictis, cum frumenta effunderent, singuli repererunt in ore saccorum ligatas pecunias; exterritisque simul omnibus,

36. dixit pater Jacob: Absque liberis me esse fecistis, Joseph non est super, Simeon tenetur in vinculis, et Benjamin auferetis; in me haec omnia mala reciderunt.

37. Cui respondit Ruben: Duos filios meos interfice, si non [a]) reduxero illum tibi; trade illum in manu mea, et ego eum tibi restituam.

38. At ille: Non descendet, inquit, filius meus vobiscum; frater ejus mortuus est, et ipse solus re-

a) 1593. reduceto C. R. 1593. reduxero

mansit; si quid ei adversi acciderit in terra, ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos.

Cap. 43.

Fratres revertuntur in Aegyptum, Benjamin secum ducunt; benigne a Josepho excipiuntur.

1. Interim fames omnem terram vehementer premebat.

2. Consumtisque cibis, quos ex Aegypto detulerant, dixit Jacob ad filios suos: Revertimini, et emite nobis pauxillum escarum.

3. Respondit Judas: Denunciavit nobis vir ille sub attestatione jurisjurandi, dicens *: Non videbitis faciem meam, nisi fratrem vestrum minimum adduxeritis vobiscum. * c. 42, 15. 20.

4. Si ergo vis eum mittere nobiscum, pergemus pariter, et ememus tibi necessaria;

5. sin autem non vis, non ibimus; vir enim, ut saepe diximus, denunciavit nobis, dicens *: Non videbitis faciem meam absque fratre vestro minimo. * c. 42, 20.

6. Dixit eis Israël: In meam hoc fecistis miseriam, ut indicaretis ei et alium habere vos fratrem.

7. At illi responderunt: Interrogavit nos homo per ordinem nostram progeniem: si pater viveret; si haberemus fratrem; et nos respondimus ei consequenter juxta id, quod fuerat sciscitatus, numquid scire poteramus, quod dicturus esset: Adducite fratrem vestrum vobiscum?

8. Judas quoque dixit patri suo: Mitte puerum * mecum, ut proficiscamur, et possimus vivere; ne moriamur nos et parvuli nostri. * c. 46, 21.

9. * Ego suscipio puerum; de manu mea require illum; nisi reduxero, et reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore. * c. 44, 23.

10. Si non intercessisset dilatio, jam vice altera venissemus.

11. Igitur Israël pater eorum dixit ad eos: Si sic necesse est, facite, quod vultis; sumite de optimis terrae a) fructibus in vasis vestris, et deferte viro munera, modicum resinae, et mellis, et storacis, stactes, et terebinthi, et amygdalarum.

12. Pecuniam quoque duplicem ferte vobiscum; et illam *, quam invenistis in sacculis, reportate, ne forte errore factum sit. * c. 42, 28. 35.

13. Sed et fratrem vestrum tollite, et ite ad virum.

14. Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem; et remittat vobiscum fratrem vestrum, quem tenet b), et hunc Benjamin; ego autem quasi orbatus absque liberis * ero. * c. 42, 36.

15. Tulerunt ergo viri munera, et pecuniam duplicem, et Benjamin; descenderuntque in Aegyptum, et steterunt coram Joseph.

16. Quos cum ille vidisset, et Benjamin simul, praecepit dispensatori domus suae, dicens: Introduc viros domum, et occide victimas, et instrue convivium; quoniam mecum sunt comesturi meridie.

17. Fecit ille, c) quod sibi fuerat imperatum, et introduxit viros domum.

18. Ibique exterriti, dixerunt mutuo: Propter pecuniam, quam retulimus prius in saccis nostris, introducti sumus; ut devolvat in nos calumniam, et violenter subjiciat servituti, et nos, et asinos nostros.

19. Quamobrem in ipsis foribus accedentes ad dispensatorem domus

20. locuti sunt: Oramus domine, ut audias nos *. Jam ante descendimus, ut emeremus escas; * c. 41, 3.

---

a) 1590. frugibus b) 1590. add. in vinculis c) 1590. sicut fuerat

21. quibus emptis, cum venissemus ad diversorium, aperuimus saccos nostros, et invenimus pecuniam in ore saccorum; quam nunc eodem pondere reportavimus.

22. Sed et aliud attulimus argentum, ut emamus, quae nobis necessaria sunt; non est in nostra conscientia, quis posuerit eam in marsupiis nostris.

23. At ille respondit: Pax vobiscum, nolite timere; Deus vester, et Deus patris vestri, dedit vobis thesauros in saccis vestris; nam pecuniam, quam dedistis mihi, probatam ego habeo. Eduxitque ad eos Simeon*. *c. 42, 24.

24. Et introductis domum, attulit aquam, et laverunt pedes suos, deditque pabulum asinis eorum.

25. Illi vero parabant munera, donec ingrederetur Joseph meridie; audierant enim, quod ibi comesturi essent panem.

26. Igitur ingressus est Joseph domum suam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus suis; et adoraverunt proni in terram.

27. At ille, clementer resalutatis eis, interrogavit eos, dicens: a) Salvusne est pater vester senex, de quo dixeratis mihi? Adhuc vivit?

28. Qui responderunt: Sospes est servus tuus pater noster, adhuc vivit. Et incurvati, adoraverunt eum.

29. Attollens autem Joseph oculos, vidit Benjamin fratrem suum uterinum, et ait: Iste est frater vester parvulus, de quo dixeratis mihi? Et rursum: Deus, inquit, misereatur tui, fili mi!

30. Festinavitque, quia commota fuerant viscera ejus super fratre suo, et erumpebant lacrymae; et introiens cubiculum flevit.

31. Rursumque lota facie egressus, continuit se, et ait: Ponite panes!

32. Quibus appositis, seorsum Joseph, et seorsum fratribus, Aegyptiis quoque, qui vescebantur simul, seorsum (illicitum est enim Aegyptiis* comedere cum Hebraeis, et profanum putant hujuscemodi convivium) *c. 46, 34.

33. sederunt coram eo, primogenitus juxta primogenita sua, et minimus juxta aetatem suam. Et mirabantur nimis,

34. sumptis partibus, quas ab eo acceperant; majorque pars venit Benjamin, ita, ut quinque partibus excederet. Biberuntque et inebriati sunt cum eo.

Cap. 44.

Fratres Josephi arguuntur furti. Judas pro Benjamin in servitutem se offert.

1. Praecepit autem Joseph dispensatori domus suae, dicens: Imple saccos eorum frumento, quantum possunt capere; et pone pecuniam singulorum in summitate sacci.

2. Scyphum autem meum argenteum, et pretium, quod dedit tritici, pone in ore sacci junioris. Factumque est ita.

3. Et orto mane, dimissi sunt cum asinis suis.

4. Jamque urbem exierant, et processerant paululum; tunc Joseph accersito dispensatore domus: Surge, inquit, et persequere viros; et apprehensis dicito: Quare reddidistis malum pro bono?

5. Scyphus, quem furati estis, ipse est, in quo bibit dominus meus, et in quo augurari solet; pessimam rem fecistis.

6. Fecit ille, ut jusserat. Et apprehensis per ordinem locutus est.

7. Qui responderunt: Quare

a) 1590. Sanusne

sic loquitur dominus noster, ut servi tui tantum flagitii commiserint?

8. *Pecuniam, quam invenimus in summitate saccorum, reportavimus ad te de terra Chanaan; et quo modo consequens est, ut furati simus de domo domini tui aurum vel argentum? *c. 43, 22.

9. Apud quemcumque fuerit inventum servorum tuorum, quod quaeris, moriatur, et nos erimus servi domini nostri.

10. Qui dixit eis: Fiat juxta vestram sententiam! apud quemcumque fuerit inventum, ipse sit servus meus, vos autem eritis innoxii.

11. Itaque festinato deponentes in terram saccos, aperuerunt singuli.

12. Quos scrutatus, incipiens a majore usque ad minimum, invenit scyphum in sacco Benjamin.

13. At illi, scissis vestibus, oneratisque rursum asinis, reversi sunt in oppidum.

14. Primusque Judas cum fratribus ingressus est ad Joseph (necdum enim de loco abierat) omnesque ante eum pariter in terram corruerunt.

15. Quibus ille ait: Cur sic agere voluistis? an ignoratis, quod non sit similis mei in augurandi scientia?

16. Cui Judas: Quid respondebimus, inquit, domino meo? Vel quid loquemur, aut juste poterimus obtendere? Deus invenit * iniquitatem servorum tuorum; en! omnes servi sumus domini mei, et nos, et apud quem inventus est scyphus. *c. 42, 21.

17. Respondit[a]) Joseph: Absit a me, ut sic agam; qui furatus est scyphum, ipse sit servus meus; vos autem abite liberi ad patrem vestrum.

18. Accedens autem propius Judas*, confidenter ait: Oro, domine mi! loquatur servus tuus verbum in auribus tuis, et ne irascaris famulo tuo; tu es enim post Pharaonem *c. 37, 26. 27.

19. Dominus meus*. Interrogasti prius servos tuos: Habetis patrem, aut fratrem? *c. 42, 7. 11. 13.

20. Et nos respondimus tibi domino meo: Est nobis pater senex, et puer parvulus, qui in senectute illius natus est; cujus uterinus frater mortuus est; et ipsum solum habet mater sua, pater vero tenere diligit eum.

21. Dixistique servis tuis: Adducite eum ad me, et ponam oculos meos super illum.

22. Suggessimus domino meo: Non potest puer relinquere patrem suum; si enim illum dimiserit, morietur.

23. *Et dixisti servis tuis: Nisi venerit frater vester minimus vobiscum, non videbitis amplius faciem meam. *c. 43, 3. 5.

24. Cum ergo ascendissemus ad famulum tuum patrem nostrum, narravimus ei omnia, quae locutus est dominus meus.

25. Et dixit pater noster: Revertimini, et emite nobis parum tritici*. *c. 43, 2. sqq.

26. Cui diximus: Ire non possumus; si frater noster minimus descenderit nobiscum, proficiscemur simul; alioquin illo absente, non audemus videre faciem viri.

27. Ad quae ille respondit: Vos scitis, quod duos genuerit mihi uxor mea*. *c. 30, 23. 35, 16.

28. Egressus est unus, et dixistis: Bestia devoravit eum*; et hucusque non comparet. *c. 37, 33. 42, 13.

29. Si tuleritis et istum, et aliquid ei in via contigerit, deducetis canos meos cum moerore ad inferos.

30. Igitur si intravero ad ser-

a) 1590. Responditque

vum tuum patrem nostrum, et puer defuerit [cum anima illius ex hujus anima[a]) pendeat],

31. videritque eum non esse nobiscum, morietur; et deducent famuli tui canos ejus cum dolore ad inferos.

32. Ego proprie servus tuus sim, qui in meam hunc recepi fidem, et spopondi dicens *: Nisi reduxero eum, peccati reus ero in patrem meum omni tempore.
* c. 43, 9.

33. Manebo itaque servus tuus pro puero in ministerio domini mei, et puer ascendat cum fratribus suis.

34. Non enim possum redire ad patrem meum, absente puero; ne calamitatis, quae oppressura est patrem meum, testis assistam.

Cap. 45.

Joseph a fratribus agnitus, eos mittit ad patrem.

1. Non se poterat ultra cohibere Joseph multis coram astantibus; unde praecepit, ut egrederentur cuncti foras, et nullus interesset alienus agnitioni mutuae.

2. Elevavitque vocem cum fletu, quam audierunt Aegyptii, omnisque domus Pharaonis.

3. Et dixit fratribus suis: Ego sum Joseph; adhuc pater meus vivit? Non poterant respondere fratres nimio terrore perterriti.

4. Ad quos ille clementer: Accedite, inquit, ad me! Et cum accessissent prope *: Ego sum, ait, Joseph, frater vester, quem vendidistis † in Aegyptum. * Act. 7, 13.
† c. 43, 7. 37, 28.

5. Nolite pavere, neque vobis durum esse videatur, quod vendidistis me in his regionibus *; pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Aegyptum.
* c. 50, 20.

6. Biennium est enim, quod coepit fames esse in terra; et adhuc quinque anni restant, quibus nec arari poterit, nec meti.

7. Praemisitque me Deus *, ut reservemini super terram, et escas ad vivendum habere possitis:
* c. 50, 20. Ps. 104, 17. sqq.

8. Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum; qui fecit me quasi patrem * Pharaonis, et dominum universae domus ejus, ac principem in omni terra Aegypti. * c. 41, 41. sqq.

9. Festinate, et ascendite ad patrem meum, et dicetis ei: Haec mandat filius tuus Joseph: Deus fecit me Dominum universae terrae Aegypti; descende ad me, ne moreris;

10. et habitabis in terra Gessen; erisque juxta me tu, et filii tui, et filii filiorum tuorum, oves tuae, et armenta tua, et universa, quae possides.

11. Ibique te pascam (adhuc enim quinque anni residui sunt famis), ne et tu pereas, et domus tua, et omnia, quae possides.

12. En! oculi vestri, et oculi fratris mei Benjamin, vident, quod os meum loquatur ad vos.

13. Nunciate patri meo universam gloriam meam, et cuncta, quae vidistis in Aegypto; festinate, et adducite eum ad me.

14. Cumque amplexatus recidisset in collum Benjamin fratris sui, flevit; illo quoque similiter flente super collum ejus.

15. Osculatusque est Joseph omnes fratres suos, et ploravit super singulos; post quae ausi sunt loqui ad eum.

16. Auditumque est, et celebri sermone vulgatum in aula regis: Venerunt fratres Joseph! et gavisus est Pharao, atque omnis familia ejus.

17. Dixitque ad Joseph, ut imperaret fratribus suis, dicens: O-

a) 1590. dependeat

nerantes jumenta, ite in terram Chanaan;

18. et tollite inde patrem vestrum et cognationem, et venite ad me; et ego dabo vobis omnia bona Aegypti, ut comedatis medullam terrae.

19. Praecipe etiam, ut tollant plaustra de terra Aegypti, ad subvectionem parvulorum suorum ac conjugum, et dicito: Tollite patrem vestrum, et properate quantocius venientes!

20. Nec a) dimittatis quidquam de suppellectili vestra; quia omnes opes Aegypti vestrae erunt.

21. Feceruntque filii Israël, ut eis mandatum fuerat. Quibus dedit Joseph plaustra, secundum Pharaonis imperium, et cibaria in itinere.

22. Singulis quoque proferri jussit binas stolas; Benjamin vero dedit trecentos argenteos cum quinque stolis optimis;

23. tantundem pecuniae et vestium mittens patri suo, addens et asinos decem, qui subveherent ex omnibus divitiis Aegypti; et totidem asinas, triticum in itinere panesque portantes.

24. Dimisit ergo fratres suos, et proficiscentibus ait: Ne irascamini in via!

25. Qui ascendentes ex Aegypto, venerunt in terram Chanaan ad patrem suum Jacob.

26. Et nunciaverunt ei, dicentes: Joseph, filius tuus, vivit; et ipse dominatur in omni terra Aegypti. Quo audito Jacob, quasi de gravi somno evigilans, tamen non credebat eis.

27. Illi econtra referebant omnem ordinem rei. Cumque vidisset plaustra *, et universa, quae miserat, revixit spiritus ejus. *v. 19.

28. Et ait: Sufficit mihi, si adhuc Joseph filius meus vivit! vadam, et videbo illum, antequam moriar.

a) 1590. demittatis b) 1590. nocte

Cap. 46.

Jacob cum universa familia proficiscitur in Aegyptum.

1. Profectusque Israël cum omnibus, quae habebat, venit ad puteum juramenti *, et mactatis ibi victimis Deo patris sui Isaac,

* c. 21, 31.

2. audivit eum per visionem b) noctis vocantem se, et dicentem sibi: Jacob, Jacob! cui respondit: Ecce adsum!

3. Ait illi Deus: Ego sum fortissimus Deus patris tui *; noli timere, descende in Aegyptum, quia in gentem magnam faciam te ibi.

* c. 35, 11.

4. Ego descendam tecum * illuc, et ego inde adducam te revertentem; Joseph quoque ponet manus suas super oculos tuos.

* Lev. 32, 12—16.

5. Surrexit autem Jacob a puteo juramenti *; tuleruntque eum filii cum parvulis et uxoribus suis in plaustris †, quae miserat Pharao ad portandum senem,

* Act. 7, 15. † c. 45, 19.

6. et omnia, quae possederat in terra Chanaan *; venitque in Aegyptum cum omni semine suo,

* Jos. 24, 5. Ps. 104, 23. Isaj. 52, 4.

7. filii ejus, et nepotes, filiae, et cuncta simul progenies.

8. Haec sunt autem nomina filiorum Israël, qui ingressi sunt in Aegyptum: Ipse cum liberis suis *, primogenitus Ruben.

* Exod. 1, 2. 6, 14. Num. 26, 5. 1 Paral. 5, 1. 3.

9. Filii Ruben: Henoch et Phallu et Hesron et Charmi.

10. * Filii Simeon: Jamuel, et Jamin, et Ahod, et Jachin, et Sohar, et Saul filius Chanaanitidis.

* Exod. 6, 15. 1 Paral. 4, 24.

11. * Filii Levi: Gerson, et Caath, et Merari. * 1 Paral. 5, 27. sqq. 6, 1.

12. * Filii Juda: Her, et Onan, et Sela, et Phares, et Zara. Mortui sunt autem Her, et Onan in terra Chanaan. Natique sunt filii Phares: Hesron et Hamul.

* c. 38. 1 Paral. 2, 3. 4, 21.

13. *Filii Issachar: Thola, et Phua, et Job, et Semron.
* 1 Paral. 7, 1.

14. Filii Zabulon: Sared, et Elon, et Jahelel.

15. Hi filii a) Liae, quos genuit in Mesopotamia Syriae cum Dina filia sua; omnes animae filiorum ejus et filiarum, triginta tres.

16. Filii Gad: Sephion, et Haggi, et Suni, et Esebon, et Heri, et Arodi, et Areli.

17. *Filii Aser: Jamne, et Jesua, et Jessui, et Beria, Sara quoque soror eorum. Filii Beria: Heber, et Melchiel. * 1 Paral. 7, 30.

18. Hi filii Zelphae, quam dedit Laban Liae filiae suae; et hos genuit Jacob sedecim animas.

19. Filii Rachel uxoris Jacob: Joseph et Benjamin.

20. *Natique sunt Joseph filii in terra Aegypti, quos genuit ei Aseneth filia b) Putiphare sacerdotis Heliopoleos: Manasses et Ephraim. * c. 41, 50.

21. Filii Benjamin *: Bela, et Bechor, et Asbel, et Gera, et Naaman, et Echi, et Ros, et Mophim, et Ophim, et Ared. * 1 Paral. 7, 6. 8.

22. Hi filii Rachel, quos genuit Jacob: omnes animae, quatuordecim.

23. Filii Dan: Husim.

24. Filii Nephtali: Jasiel, et Guni, et Jeser, et Salem.

25. Hi filii Balae, quam dedit Laban Racheli filiae suae; et hos genuit Jacob, omnes animae septem.

26. Cunctae animae, quae ingressae sunt cum Jacob in Aegyptum, et egressae sunt de femore illius, absque uxoribus filiorum ejus, sexaginta sex.

27. Filii autem Joseph, qui nati sunt ei in terra Aegypti, animae duae*. Omnes animae domus Jacob, quae ingressae sunt in Aegyptum, fuere septuaginta †.
* Deut. 10, 22. † Act. 7, 14.

28. Misit autem Judam ante se ad Joseph, ut nunciaret ei, et occurreret in Gessen.

29. Quo cum pervenisset, juncto Joseph curru suo, ascendit obviam patri suo ad eumdem locum; vidensque eum, irruit super collum ejus, et inter amplexus flevit.

30. Dixitque pater ad Joseph: Jam laetus moriar *, quia vidi faciem tuam, et superstitem te relinquo. * c. 45, 28.

31. At ille locutus est ad fratres suos, et ad omnem domum patris sui: Ascendam et nunciabo Pharaoni, dicamque ei *: Fratres mei, et domus patris mei, qui erant in terra Chanaan, venerunt ad me.
* c. 45, 18.

32. Et sunt viri pastores ovium, curamque habent alendorum gregum; pecora sua, et armenta, et omnia, quae habere potuerunt, adduxerunt secum.

33. Cumque vocaverit vos, et dixerit: Quod est opus vestrum?

34. Respondebitis: Viri pastores sumus servi tui, ab infantia nostra usque in praesens, et nos et patres nostri. Haec autem dicetis, ut habitare possitis in terra Gessen; quia detestantur Aegyptii * omnes pastores ovium.
* c. 43, 32.

Cap. 47.

Pharao Jacobum benigne suscipit, eique terram Gessen concedit. Aegyptii fame oppressi fundos vendunt Pharaoni.

1. Ingressus ergo Joseph nunciavit Pharaoni, dicens: Pater meus et fratres, oves eorum et armenta, et cuncta, quae possident, venerunt de terra Chanaan; et ecce! consistunt in terra Gessen.

2. Extremos quoque fratrum suorum quinque viros constituit coram rege,

3. quos ille interrogavit: Quid habetis operis *? Responderunt

a) 1590. Lia b) 1590. Phutipharis

Pastores ovium sumus servi tui, et nos, et patres nostri. *c. 46, 33.

4. Ad peregrinandum in terra tua a) venimus; quoniam non est herba gregibus servorum tuorum, ingravescente fame in terra Chanaan; petimusque, ut esse nos jubeas servos tuos in terra Gessen.

5. Dixit itaque rex ad Joseph: Pater tuus et fratres tui venerunt ad te.

6. Terra Aegypti in conspectu tuo est; in optimo loco fac eos habitare, et trade eis terram Gessen. Quod si nosti, in eis esse viros industrios, constitue illos magistros pecorum meorum.

7. Post haec introduxit Joseph patrem suum ad regem, et statuit eum coram eo, qui benedicens illi,

8. et interrogatus ab eo, quot sunt dies annorum vitae tuae?

9. Respondit: Dies peregrinationis meae * centum triginta annorum sunt, parvi et mali, et non pervenerunt usque ad dies patrum meorum, quibus peregrinati sunt. *Ps. 118, 19. Hebr. 11, 14. 13, 14.

10. Et benedicto rege, egressus est foras.

11. Joseph vero patri et fratribus suis dedit possessionem in Aegypto, in optimo terrae loco, Ramesses, ut praeceperat Pharao.

12. Et alebat eos, omnemque domum patris sui, praebens cibaria singulis.

13. In toto enim orbe panis deerat, et oppresserat fames terram, maxime Aegypti et Chanaan.

14. E quibus omnem pecuniam congregavit pro venditione frumenti, et intulit eam in aerarium regis.

15. Cumque defecisset emptoribus pretium, venit cuncta Aegyptus ad Joseph, dicens: Da nobis panes; quare morimur coram te, deficiente pecunia?

16. Quibus ille respondit: Adducite pecora vestra, et dabo vobis pro eis cibos, si pretium non habetis.

17. Quae cum adduxissent, dedit eis alimenta pro equis, et ovibus, et bobus, et asinis; sustentavitque eos illo anno pro commutatione pecorum.

18. Venerunt quoque anno secundo, et dixerunt ei: Non celabimus b) dominum nostrum, quod deficiente pecunia, pecora simul defecerunt; nec clam te est, quod absque corporibus et terra nihil habeamus.

19. Cur ergo moriemur te vidente? et nos et terra nostra tui erimus; eme nos in servitutem regiam, et praebe semina, ne pereunte cultore redigatur terra in solitudinem.

20. Emit igitur Joseph omnem terram Aegypti, vendentibus singulis possessiones suas prae magnitudine famis. Subjecitque eam Pharaoni,

21. et cunctos populos ejus, a novissimis terminis Aegypti usque ad extremos fines ejus.

22. Praeter terram sacerdotum, quae a rege tradita fuerat eis; quibus et statuta cibaria ex horreis publicis praebebantur, et idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas.

23. Dixit ergo Joseph ad populos: En! ut cernitis, et vos et terram vestram Pharao possidet; accipite semina et serite agros;

24. ut fruges habere possitis. Quintam partem * regi dabitis; quatuor reliquas permitto vobis in sementem, et in cibum familiis et liberis vestris. *c. 41, 34.

25. Qui responderunt: Salus nostra in manu tua est; respiciat nos tantum dominus noster, et laeti serviemus regi.

26. Ex eo tempore usque in

---

a) 1590. in terram tuam b) 1590. celamus domino nostro

praesentem diem, in universa terra Aegypti, regibus quinta pars solvitur; et factum est quasi in legem, absque terra sacerdotali, quae libera ab hac conditione fuit.

27. Habitavit ergo Israël in Aegypto, id est, in terra Gessen, et possedit eam; auctusque est, et multiplicatus * nimis. * c. 46, 3.

28. Et vixit in ea decem et septem annis; factique sunt omnes dies vitae illius centum quadraginta septem annorum.

29. Cumque appropinquare cerneret diem mortis suae, vocavit filium suum Joseph, et dixit ad eum: Si inveni gratiam in conspectu tuo *; pone manum tuam sub femore meo; et facies mihi misericordiam et veritatem, ut non sepelias me in Aegypto.
* c. 24, 2. 3. 28, 13. sqq.

30. Sed dormiam cum patribus meis, et auferas me de terra hac, condasque in sepulchro majorum meorum *. Cui respondit Joseph: Ego faciam, quod jussisti.
* c. 23, 17. 20.

31. Et ille: Jura ergo, inquit, mihi. Quo jurante, adoravit Israël Deum, conversus * ad lectuli caput. * Hebr. 11, 21.

Cap. 48.

Jacob testamentum condit, duobus Josephi filiis benedicit, juniorem præferens seniori.

1. His ita a) transactis, nunciatum est Joseph, quod aegrotaret pater suus; qui, assumtis duobus filiis * Manasse et Ephraim, ire perrexit. * c. 41, 50.

2. Dictumque est seni: Ecce! filius tuus Joseph venit ad te. Qui confortatus sedit in lectulo.

3. Et ingresso ad se b) ait: Deus omnipotens * apparuit mihi in Luza, quae est in terra Chanaan; benedixitque mihi, * c. 28, 12. 13.

4. et ait: Ego * te augebo et multiplicabo, et faciam te in turbas populorum; daboque tibi terram hanc, et semini tuo post te, in possessionem sempiternam.
* c. 35, 11.

5. Duo ergo filii tui, qui * nati sunt tibi in terra Aegypti, antequam huc venirem ad te, mei erunt †, Ephraim et Manasses, sicut Ruben et Simeon reputabuntur mihi. * c. 41, 50. † Jos. 13, 7. 29. 14, 4.

6. Reliquos autem, quos genueris post eos, tui erunt, et nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis.

7. Mihi enim, quando veniebam de Mesopotamia *, mortua est Rachel in terra Chanaan in ipso itinere, eratque vernum tempus; et ingrediebar Ephratam, et sepelivi eam juxta viam Ephratae, quae alio nomine appellatur Bethlehem. * c. 35, 19.

8. Videns autem filios ejus, dixit ad eum: Qui sunt isti?

9. Respondit: Filii mei sunt, quos donavit mihi Deus in hoc loco. Adduc, inquit, eos ad me, ut benedicam illis.

10. Oculi enim Israël caligabant prae nimia senectute, et clare videre non poterat. Applicitosque ad se deosculatus, et circumplexus eos,

11. dixit ad filium suum: Non sum fraudatus aspectu tuo *; insuper ostendit mihi Deus semen tuum. * c. 37, 38. 45, 26.

12. Cumque tulisset eos Joseph de gremio patris, adoravit pronus in terram.

13. Et posuit Ephraim ad dexteram suam, id est, ad sinistram Israël: Manassen vero in sinistra sua, ad dexteram scilicet patris, applicuitque ambos ad eum.

14. Qui extendens manum dexteram, posuit super caput Ephraim minoris fratris; sinistram autem super caput Manasse, qui major natu erat, commutans manus.

a) 1590. His itaque b) 1590. add. Joseph

15. *Benedixitque Jacob filiis Joseph, et ait: Deus, in cujus conspectu ambulaverunt patres mei Abraham et Isaac, Deus, qui pascit me † ab adolescentia mea usque in praesentem diem;
* Hebr. 11, 21. † c. 32, 10.

16. *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis; et invocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham et Isaac, et crescant in multitudinem super terram. *c. 31, 29. 32, 2. Matth. 18, 10.

17. Videns autem Joseph, quod posuisset pater suus dexteram manum super caput Ephraim, graviter accepit; et apprehensam manum patris levare conatus est de capite Ephraim, et transferre super caput Manasse.

18. Dixitque ad patrem: Non ita convenit, pater! quia hic est primogenitus; pone dexteram tuam super caput ejus!

19. Qui renuens, ait: Scio, fili mi! scio; et iste quidem erit in populos, et multiplicabitur *; sed frater ejus minor, major erit † illo; et semen illius crescet in gentes. *Num. 1, 35. † Num. 1, 33.

20. Benedixitque eis in tempore illo, dicens: In te benedicetur Israël, atque dicetur: Faciat tibi Deus sicut Ephraim, et sicut Manasse. Constituitque Ephraim ante Manassen.

21. Et ait ad Joseph filium suum: En! ego morior, et erit Deus vobiscum, reducetque vos ad terram patrum vestrorum.

22. Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu * Amorrhaei in gladio et arcu meo.
* Jos. 24, 8. Joh. 4, 5.

Cap. 49.

Jacob morti proximus filiis benedicit, et eventura prædicit, et locum sepulturæ suæ declarat.

1. Vocavit autem Jacob filios suos, et ait eis *: Congregamini, ut annunciem, quae ventura sunt vobis in diebus novissimis.
* Deut. 33.

2. Congregamini, et audite, filii Jacob! audite, Israël! patrem vestrum:

3. Ruben primogenitus meus! tu fortitudo mea, et principium doloris mei; prior in donis, major in imperio.

4. Effusus es sicut aqua, non crescas *; quia ascendisti cubile patris tui, et maculasti stratum ejus. * c. 35, 22. 1 Paral. 5, 1.

5. Simeon et Levi fratres; vasa iniquitatis bellantia.

6. In consilium eorum non veniat anima mea, et in coetu illorum non sit gloria mea *; quia in furore suo occiderunt virum, et in voluntate sua suffoderunt murum. * c. 34, 25.

7. Maledictus furor eorum, quia pertinax; et indignatio eorum, quia dura *; dividam eos in Jacob, et dispergam eos in Israël.
* c. 21. Jos. 19, 1.

8. Juda *! te laudabunt fratres tui; manus tua in cervicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filii patris tui. * 1 Paral. 29. 4.

9. * Catulus leonis Juda; ad praedam, fili mi! ascendisti; requiescens accubuisti ut leo, et quasi leaena, quis suscitabit eum?
* Num. 24, 9. 1 Paral. 5, 2.

10. * Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est; et ipse erit expectatio gentium.
* Matth. 2, 6. Joh. 1, 45.

11. Ligans ad vineam pullum suum, et ad vitem, o fili mi! asinam suam. Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uvae pallium suum.

12. Pulchriores sunt oculi ejus vino, et dentes ejus lacte candidiores.

13. Zabulon in littore maris habitabit *, et in statione navium pertingens usque ad Sidonem.
* Jos. 19, 10.

14. Is-

14. Issachar asinus fortis, accubans inter terminos.

15. Vidit requiem, quod esset bona; et terram, quod optima; et supposuit humerum suum ad portandum, factusque est tributis serviens.

16. Dan * judicabit populum suum, sicut et alia tribus in Israël.

* c. 30, 6.

17. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro.

18. Salutare tuum expectabo, Domine!

19. Gad, accinctus praeliabitur ante eum; et ipse accingetur retrorsum.

20. Aser *, pinguis panis ejus, et praebebit delicias regibus.

* Jos. 19. 24.

21. Nephthali, cervus emissus, et dans eloquia pulchritudinis.

22. * Filius accrescens Joseph, filius accrescens † et decorus aspectu; filiae discurrerunt super murum.

* 1 Paral. 5, 1. † [illegible] 3.

23. Sed exasperaverunt eum, et jurgati sunt, invideruntque illi habentes jacula.

24. Sedit in forti arcus ejus, et dissoluta sunt vincula brachiorum et manuum illius per manus potentis Jacob; inde pastor egressus est lapis Israël.

25. Deus patris tui erit adjutor tuus, et omnipotens benedicet tibi benedictionibus coeli desuper, benedictionibus abyssi jacentis deorsum, benedictionibus a) uberum et vulvae.

26 Benedictiones patris tui confortatae sunt benedictionibus patrum ejus; donec veniret desiderium collium aeternorum; fiant in capite Joseph, et in vertice Nazaraei * inter fratres suos.

* Num. 6. 13

27. Benjamin lupus rapax *, mane comedet praedam, et vespere dividet spolia.

* Judic. 20. 25.

a) 1590. ubera

28. Omnes hi in tribubus Israël duodecim. Haec locutus est eis pater suus, benedixitque singulis benedictionibus propriis.

29. Et praecepit eis, dicens: Ego congregor ad populum meum; sepelite me cum patribus meis in spelunca duplici, quae est in agro Ephron Hethaei

30. contra Mambre in terra Chanaan *, quam emit Abraham cum agro ab Ephron Hethaeo in possessionem sepulchri.

* c. 23, 17.

31. Ibi sepelierunt eum, et Saram * uxorem ejus; ibi sepultus est Isaac † cum Rebecca conjuge sua; ibi et Lia condita jacet.

* c. 25, 9. 23. 19. † c. 35, 29.

32. Finitisque mandatis, quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulum, et obiit; appositusque est ad populum suum.

Cap. 50.

Joseph patris sui corpus in Chanaan sepelit, fratres suos bono animo esse jubet, [illegible] in Chanaan [illegible] ipsius inferantur.

1. Quod cernens Joseph, ruit super faciem patris flens et deosculans eum.

2. Praecepitque servis suis medicis, ut aromatibus condirent patrem.

3. Quibus jussa explentibus, transierunt quadraginta dies (iste quippe mos erat cadaverum conditorum) flevitque eum Aegyptus septuaginta diebus *.

* Num. 20, 29. Deut. 21, 13. 34, 8.

4. Et expleto planctus tempore, locutus est Joseph ad familiam Pharaonis: Si inveni gratiam in conspectu vestro, loquimini * in auribus Pharaonis:

* Esth. 4, 2.

5. Eo quod pater meus adjuraverit me, dicens: En! morior, in sepulchro meo *, quod fodi mihi in terra Chanaan, sepelies me. Ascendam igitur, et sepeliam patrem meum, ac revertar.

* c. 47, 29.

6. Dixitque ei Pharao: Ascen-
de et sepeli patrem tuum sicut ad-
juratus es.
7. Quo ascendente, ierunt cum
eo omnes senes domus Pharaonis,
cunctique majores natu terrae
Aegypti.
8. Domus Joseph cum fratribus
suis, absque parvulis et gregibus,
atque armentis, quae a) dereli-
querant in terra Gessen.
9. Habuit quoque in comitatu
currus et equites; et facta est tur-
ba non modica.
10. Veneruntque ad Aream A-
tad b), quae sita est trans Jorda-
nem; ubi celebrantes exequias
planctu magno atque vehementi,
impleverunt septem dies.
11. Quod cum vidissent habita-
tores terrae Chanaan, dixerunt:
Planctus magnus est iste Aegypti-
is! Et idcirco vocatum est nomen
loci illius, Planctus Aegypti.
12. Fecerunt ergo filii Jacob,
sicut praeceperat eis.
13. Et portantes eum in terram
Chanaan *, sepelierunt eum in
spelunca duplici †, quam emerat
Abraham cum agro in possessio-
nem sepulchri ab Ephron Hethaeo
contra faciem Mambre.
* Act. 7, 16. † c. 23, 17. 49, 30.
14. Reversusque est Joseph in
Aegyptum cum fratribus suis, et
omni comitatu, sepulto patre.
15. Quo mortuo, timentes fra-
tres ejus, et mutuo colloquentes:
Ne forte memor sit injuriae, quam
passus est, et reddat nobis omne
malum, quod fecimus.
16. Mandaverunt ei dicentes:
Pater tuus praecepit nobis, ante-
quam moreretur,
17. ut haec tibi verbis illius di-
ceremus: Obsecro, ut oblivisca-
ris sceleris fratrum tuorum, et
peccati atque malitiae, quam ex-
ercuerunt in te; nos quoque ora-
mus, ut c) servis Dei patris tui di-
mittas iniquitatem hanc. Quibus
auditis flevit Joseph.
18. Veneruntque ad eum fra-
tres sui; et proni adorantes in ter-
ram dixerunt: Servi tui sumus!
19. Quibus ille respondit: No-
lite timere; num Dei possumus
resistere voluntati?
20. * Vos cogitastis de me ma-
lum; sed Deus vertit illud in bo-
num †, ut exaltaret me, sicut in
praesentiarum cernitis, et salvos
faceret multos populos ‡.
* c. 45, 5. † Rom. 8, 28. ‡ c. 45, 7.
21. * Nolite timere! ego pascam
vos et parvulos vestros, consola-
tusque est eos, et blande ac leni-
ter est locutus. * c. 47, 12.
22. Et habitavit in Aegypto cum
omni domo patris sui; vixitque
centum decem annis. Et vidit E-
phraim filios usque ad tertiam ge-
nerationem *. Filii quoque Ma-
chir filii Manasse nati sunt in ge-
nibus Joseph. * Num. 32, 39.
23. Quibus transactis *, locutus
est fratribus suis: Post mortem
meam Deus visitabit vos, et ascen-
dere vos faciet de terra ista ad ter-
ram, quam juravit Abraham, Isaac,
et Jacob †. * Hebr. 11, 22.
† Hebr. 11, 22. 12, 7.
24. Cumque adjurasset eos at-
que dixisset: Deus visitabit vos *;
asportate ossa mea vobiscum de
loco isto. * Exod. 13, 19. Jos. 24, 32.
25. Mortuus est, expletis cen-
tum decem vitae suae annis; et
conditus aromatibus, repositus
est in loculo in Aegypto.

---

a) 1590. dereliquerunt b) 1590. Arad c) 1590. ut servo Dei patri tuo

LIBER EXODI.

Cap. 1.

Pharao metuens Hebraeos multiplicari, et mandans masculos eorum nascentium exstingui, vitae sunt servati.

1. Haec sunt nomina filiorum Israël, qui ingressi sunt in Aegyptum cum Jacob *: singuli cum domibus suis introierunt:

* Gen. 46. 8. seqq.

2. Ruben, Simeon, Levi, Judas,

3. Issachar, Zabulon et Benjamin,

4. Dan et Nephtali, Gad et Aser.

5. Erant igitur omnes animae eorum, qui egressi sunt de femore Jacob, septuaginta *: Joseph autem in Aegypto erat. * Gen. 46. 27.

6. Quo mortuo, et universis fratribus ejus, omnique cognatione illa[a]:

7. * filii Israël creverunt, et quasi germinantes multiplicati sunt, ac roborati nimis, impleverunt terram. * Act. 7. 17. † Num. ...

8. Surrexit interea rex novus super Aegyptum, qui ignorabat Joseph,

9. et ait ad populum suum: Ecce! populus filiorum Israël multus, et fortior nobis est.

10. Venite, sapienter opprimamus eum, ne forte multiplicetur; et si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatisque nobis egrediatur de terra.

11. Praeposuit itaque eis magistros operum *, ut affligerent eos oneribus; aedificaveruntque urbes tabernaculorum Pharaoni, Phithom, et Ramesses †.

* Gen. 15. 13. † Gen. 47. 11.

12. Quantoque opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur, et crescebant.

13. Oderantque filios Israël Aegyptii, et affligebant illudentes eis;

14. atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti et lateris, omnique famulatu, quo in terrae operibus premebantur.

15. Dixit autem rex Aegypti obstetricibus Hebraeorum, quarum una vocabatur Sephora, altera Phua,

16. praecipiens eis: Quando obstetricabitis Hebraeas, et partus tempus advenerit; si masculus fuerit, interficite eum; si foemina, reservate.

17. Timuerunt autem obstetrices Deum, et non fecerunt juxta praeceptum regis Aegypti; sed conservabant mares.

18. Quibus[b] ad se accersitis rex ait: Quidnam est hoc, quod facere voluistis, ut pueros servaretis?

19. Quae responderunt: Non sunt Hebraeae sicut Aegyptiae mulieres: ipsae enim obstetricandi habent scientiam et priusquam veniamus ad eas, pariunt.

20. Bene ergo fecit Deus obstetricibus; et crevit populus, confortatusque est nimis.

21. Et quia timuerunt obstetrices Deum, aedificavit eis domos.

22. Praecepit ergo Pharao omni populo suo, dicens: Quidquid masculini sexus natum fuerit, in flumen projicite; quidquid foeminini, reservate.

Cap. 2.

Moses nascitur; ex aquis extractus a filia Pharaonis adoptatur: fugit in terram Madian. Ducit ex Sephora uxorem, gignit filium.

1. Egressus est post haec vir de domo Levi *; et accepit uxorem stirpis suae. * c. 6. 16. 20.

---

a) Sept. cognatione sua. b) Sept. Quibus accersitis ad se.

2. Quae concepit, et *peperit filium; et videns eum elegantem, abscondit tribus mensibus.
*c. 7, 7. Hebr. 11, 23.

3. Cumque jam celare non posset, sumsit fiscellam scirpeam, et linivit eam bitumine ac pice; posuitque intus infantulum, et exposuit eum in carecto ripae fluminis,

4. stante procul sorore ejus, et considerante eventum rei.

5. *Ecce! autem descendebat filia Pharaonis, ut lavaretur in flumine; et puellae ejus gradiebantur per crepidinem alvei. Quae cum vidisset fiscellam in papyrione, misit unam e famulabus suis; et allatam *Act. 7, 21. Hebr. 11, 23.

6. aperiens, cernensque in ea parvulum vagientem, miserta ejus, ait: De infantibus Hebraeorum est hic!

7. Cui soror pueri: Vis, inquit, ut vadam, et vocem tibi mulierem Hebraeam, quae nutrire possit infantulum?

8. Respondit: Vade! Perrexit puella et vocavit matrem suam.

9. Ad quam locuta filia Pharaonis: Accipe, ait, puerum istum, et nutri mihi! ego dabo tibi mercedem tuam. Suscepit mulier, et nutrivit puerum; adultumque tradidit filiae Pharaonis.

10. Quem illa adoptavit in locum filii, vocavitque nomen ejus Moyses, dicens: Quia de aqua tuli eum.

11. In diebus illis, postquam creverat Moyses*, egressus est ad fratres suos; viditque afflictionem eorum, et virum Aegyptium percutientem quemdam de Hebraeis fratribus suis.
*Act. 1, 23. Hebr. 11, 24—26.

12. Cumque circumspexisset huc atque illuc, et nullum adesse vidisset, percussum *Aegyptium abscondit sabulo. *Act. 7, 25.

13. Et egressus die altero conspexit duos Hebraeos rixantes; dixitque ei, qui faciebat injuriam: Quare percutis proximum tuum?

14. Qui respondit: Quis te a) constituit principem, et judicem super nos? num occidere me tu vis, sicut heri occidisti Aegyptium? Timuit Moyses, et ait: Quomodo palam factum est verbum istud?

15. Audivitque Pharao sermonem hunc, et quaerebat occidere Moysen; qui fugiens de conspectu ejus, moratus est in terra Madian, et sedit juxta puteum.

16. Erant autem sacerdoti * Madian septem filiae, quae venerunt b) ad hauriendam aquam; et impletis canalibus adaquare cupiebant greges patris sui. *c. 18, 12.

17. Supervenere pastores, et ejecerunt eas; surrexitque Moyses, et defensis puellis, adaquavit oves earum.

18. Quae cum revertissent ad Raguel *patrem suum, dixit ad eas: Cur velocius venistis solito?
*c. 3, 1.

19. Responderunt: Vir Aegyptius liberavit nos de manu pastorum; insuper et hausit aquam nobiscum, potumque dedit ovibus.

20. At ille: Ubi est? inquit, quare dimisistis hominem? vocate eum, ut comedat panem.

21. Juravit ergo Moyses, quod habitaret cum eo *. Accepitque Sephoram filiam ejus uxorem.
*c. 18, 2. 3. 1 Paral. 23, 15.

22. Quae peperit ei filium, quem vocavit Gersam, dicens: Advena fui in terra aliena. Alterum vero peperit, quem vocavit Eliezer, dicens: Deus enim patris mei, adjutor meus, c) eripuit me de manu Pharaonis.

23. Post multum *vero temporis mortuus est rex Aegypti; et ingemiscentes filii Israël, propter

a) 1590. Quis constituit te b) 1590. venerant c) 1590. add. et

opera vociferati sunt; ascendit-
que clamor eorum ad Deum ab o-
peribus. * Act. 7, 1. sqq.
24. Et audivit gemitum eorum,
ac recordatus est foederis *, quod
pepigit cum Abraham, Isaac et Ja-
cob. * Gen. 15, 18.
25. Et respexit Dominus filios
Israël, et a) cognovit eos.

Cap. 3.

Moses a Deo vocatur et ad Pharaonem mittitur.

1. Moyses autem pascebat oves
Jethro * soceri sui sacerdotis Ma-
dian; cumque minasset gregem ad
interiora deserti, venit ad mon-
tem Dei Horeb. * c. 2, 18.
2. Apparuitque ei Dominus in
flamma ignis de medio rubi *; et
videbat, quod rubus arderet b),
et non combureretur.
* Deut. 33, 16.
3. Dixit ergo Moyses: Vadam,
et videbo visionem hanc magnam,
quare non comburatur rubus.
4. Cernens autem Dominus *,
quod pergeret ad videndum, vo-
cavit eum de medio rubi, et ait:
Moyses, Moyses! Qui respondit:
Adsum! * v. 2.
5. At ille: Ne appropies, inquit,
huc; solve * calceamentum de pe-
dibus tuis; locus enim, in quo stas,
terra sancta † est. * Jos. 5, 15.
† Gen. 28, 17.
6. Et ait *: Ego sum Deus patris
tui, Deus Abraham, Deus Isaac, et
Deus Jacob. Abscondit Moyses
faciem suam; non enim audebat
aspicere contra Deum.
* Matth. 22, 32. Marc. 12, 26. Luc. 20, 37.
7. Cui ait Dominus: Vidi affli-
ctionem populi mei in Aegypto,
et clamorem ejus audivi propter
duritiam eorum, qui praesunt o-
peribus.
8. Et sciens dolorem ejus, de-
scendi *, ut liberem eum de mani-
bus Aegyptiorum, et educam de
terra illa in terram bonam, et spa-
tiosam, in terram, quae fluit lacte
et melle, ad loca Chananaei, et
Hethaei, et Amorrhaei, et Phere-
zaei, et Hevaei, et Jebusaei.
* Gen. 11, 5.
9. Clamor ergo filiorum Israël
venit ad me; vidique afflictionem
eorum, qua ab Aegyptiis oppri-
muntur.
10. Sed veni, et mittam te ad
Pharaonem, ut educas populum
meum, filios Israël, de Aegypto.
11. Dixitque Moyses ad Deum:
Quis sum ego *, ut vadam ad Pha-
raonem, et educam filios Israël de
Aegypto? * c. 2, 22. 1 Cor. 1, 27. Act. 7, 30.
12. Qui dixit ei: Ego ero tecum;
et hoc habebis signum, quod mi-
serim te: Cum eduxeris populum
meum de Aegypto, immolabis Deo
super montem istum.
13. Ait Moyses ad Deum: Ecce!
ego vadam ad filios Israël, et di-
cam eis: Deus patrum vestrorum
misit me ad vos. Si dixerint mihi:
Quod est nomen ejus? quid dicam
eis?
14. Dixit c) Deus ad Moysen: Ego
sum, qui sum. Ait: Sic dices filiis
Israël: Qui est, misit me ad vos.
15. Dixitque iterum Deus ad
Moysen: Haec dices filiis Israël:
Dominus Deus patrum vestro-
rum, Deus Abraham, Deus Isaac,
et Deus Jacob, misit me ad vos;
hoc nomen mihi est in aeternum,
et hoc memoriale meum in d) ge-
nerationem, et generationem.
16. Vade, et congrega seniores
Israël, et dices ad eos: Dominus
Deus patrum vestrorum apparuit
mihi, Deus Abraham, Deus Isaac,
et Deus Jacob, dicens: Visitans
visitavi vos, et vidi omnia, quae
acciderunt vobis in Aegypto.
17. Et dixi, ut educam vos de af-
flictione Aegypti, in terram Cha-
nanaei, et Hethaei, et Amorrhaei,
et Pherezaei, et Hevaei, et Jebu-

a) 1590. et liberavit eos. b) 1590. ardebat c) 1590. Dixit Dominus
d) 1590. in generatione

saei, ad terram fluentem lacte et melle.

18. Et audient vocem tuam; ingredierisque tu, et seniores Israel ad regem Aegypti, et dices ad eum: Dominus Deus Hebraeorum vocavit nos; ibimus viam trium dierum in solitudinem, ut immolemus Domino Deo nostro.

19. Sed ego scio quod non dimittet vos rex Aegypti, ut eatis, nisi per manum validam *. * c. 6, 1.

20. Extendam a) enim manum meam, et percutiam Aegyptum in cunctis mirabilibus meis, quae facturus sum in medio eorum; post haec dimittet vos.

21. Daboque gratiam populo huic coram Aegyptiis *; et cum egrediemini, non exibitis vacui. * c. 11, 2. 12, 35.

22. Sed postulabit mulier * a vicina sua, et ab hospita sua, vasa argentea et aurea, ac vestes; ponetisque eas super filios et filias vestras, et spoliabitis Aegyptum. * c. 11, 2.

Cap. 4.

Moses accipit legitimae missionis signa; se excusat, et tandem acquiescit, et in Aegyptum proficiscitur.

1. Respondens Moyses, ait: Non credent * mihi, neque audient vocem meam, sed dicent: Non apparuit tibi Dominus. * c. 2, 4.

2. Dixit ergo ad eum: Quid est quod tenes in manu tua? Respondit: Virga.

3. Dixitque Dominus: Projice eam in terram! Projecit; et versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses.

4. Dixitque Dominus: Extende manum tuam, et apprehende caudam ejus! Extendit, et tenuit, b) versaque est in virgam.

5. Ut credant, inquit, quod apparuerit tibi Dominus Deus patrum suorum *, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob. * c. 3, 6.

6. Dixitque Dominus rursum: Mitte manum tuam in sinum tuum! Quam cum misisset in sinum, protulit leprosam instar nivis.

7. Retrahe, ait, manum tuam in sinum tuum! Retraxit et protulit iterum; et erat similis carni reliquae.

8. Si non crediderint, inquit, tibi, neque audierint sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis.

9. Quod si nec duobus quidem his signis crediderint, neque audierint vocem tuam; sume aquam fluminis, et effunde eam super aridam, et quidquid hauseris de fluvio, vertetur in sanguinem.

10. Ait Moyses: Obsecro, Domine! non sum eloquens ab heri et nudius tertius; et ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris et tardioris linguae sum.

11. Dixit Dominus ad eum: Quis fecit os hominis? aut quis fabricatus est mutum et surdum, videntem et caecum? nonne ego?

12. Perge igitur *, et ego ero in ore tuo; doceboque, quid loquaris. * Matth. 10, 20.

13. At ille: Obsecro, c) inquit, Domine! mitte, quem missurus es.

14. Iratus Dominus in Moysen, ait: Aaron frater tuus levites, scio, quod eloquens sit; ecce! ipse egreditur d) in occursum tuum, vidensque te laetabitur corde.

15. Loquere ad eum, et pone verba mea in ore ejus; et ego ero in ore tuo, et in ore illius *, et ostendam vobis, quid agere debeatis. * c. 7, 2.

16. Ipse loquetur pro te ad populum, et erit os tuum; tu autem eris ei in his, quae ad Deum pertinent.

a) 1590. extendamque manum b) 1590. reversaque c) 1590. Obsecro Domine! inquit d) 1590. egredietur

17. Virgam quoque hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa.

18. Abiit Moyses, et reversus est ad Jethro * socerum suum, dixitque ei: Vadam et revertar ad fratres meos in Aegyptum, ut videam, si adhuc vivant. Cui ait Jethro: Vade in pace! * c. 3, 1.

19. Dixit ergo Dominus ad Moysen in Madian: Vade, et revertere in Aegyptum! Mortui sunt enim omnes, qui quaerebant animam tuam.

20. Tulit ergo Moyses uxorem suam, et filios suos *, et imposuit eos super asinum, reversusque est in Aegyptum, portans virgam Dei † in manu sua. * c. 18, 2. sqq. † v. 2. sqq.

21. Dixitque ei Dominus revertenti in Aegyptum: Vide, ut omnia ostenta, quae posui in manu tua, facias coram Pharaone; ego indurabo cor ejus *, et non dimittet populum. * 2 Thess. 2, 11.

22. Dicesque ad eum: Haec dicit Dominus: Filius meus primogenitus Israël.

23. Dixi tibi: Dimitte filium meum, ut serviat mihi; et noluisti dimittere eum; ecce! ego interficiam filium tuum primogenitum *. * c. 12, 29.

24. Cumque esset in itinere, in diversorio occurrit ei Dominus, et volebat occidere eum.

25. Tulit illico Sephora acutissimam petram *, et circumcidit praeputium filii sui, tetigitque pedes ejus, et ait: Sponsus sanguinum tu mihi es! * c. 5, 2.

26. Et dimisit eum, postquam dixerat: Sponsus sanguinum a), ob circumcisionem.

27. Dixit autem Dominus ad Aaron: Vade in occursum Moysi in desertum! Qui perrexit obviam ei in montem Dei, et osculatus est eum.

28. Narravitque Moyses Aaron omnia verba Domini, quibus b) miserat eum, et signa, quae mandaverat.

29. Veneruntque simul, et congregaverunt * cunctos seniores filiorum Israël. * c. 3, 16.

30. Locutusque est Aaron omnia verba, quae dixerat Dominus ad Moysen; et fecit signa coram populo.

31. Et credidit populus. Audieruntque, quod visitasset Dominus filios Israël, et quod respexisset afflictionem illorum; et proni adoraverunt.

Cap. 5.

Pharao mandata Dei contemnit, et Hebraeos gravius divexat, qui idcirco cum Mose expostulant.

1. Post haec ingressi sunt Moyses et Aaron, et dixerunt Pharaoni: Haec dicit Dominus Deus Israël: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi in deserto.

2. At ille respondit: Quis est Dominus, ut audiam vocem ejus, et dimittam Israël? nescio dominum, et Israël non dimittam.

3. Dixeruntque: Deus Hebraeorum vocavit nos, ut eamus viam trium dierum in solitudinem, et sacrificemus Domino Deo nostro; ne forte accidat nobis pestis aut gladius.

4. Ait ad eos rex Aegypti: Quare Moyses et Aaron solicitatis populum ab operibus suis? ite ad onera vestra!

5. Dixitque Pharao: Multus * est populus terrae; videtis, quod turba succreverit; quanto magis, si dederitis eis requiem ab operibus! * c. 1, 7. 11. sqq.

6. Praecepit ergo in die illo praefectis operum et exactoribus populi, dicens:

7. Nequaquam ultra dabitis paleas populo ad conficiendos lateres, sicut prius; sed ipsi vadant, et colligant stipulas.

a) 1590. add. tu mihi es b) 1590. pro quibus

8. Et mensuram laterum, quam prius faciebant, imponetis super eos, nec minuetis quidquam; vacant enim, et idcirco vociferantur, dicentes: Eamus, et sacrificemus Deo nostro!

9. Opprimantur operibus, et expleant ea; ut non acquiescant verbis mendacibus.

10. Igitur egressi praefecti operum et exactores, ad populum dixerunt: Sic dicit Pharao: Non do vobis paleas!

11. Ite, et colligite, sicubi invenire poteritis, nec minuetur quidquam de opere vestro.

12. Dispersusque est populus per omnem terram Aegypti ad colligendas paleas.

13. Praefecti quoque operum instabant, dicentes: Complete opus vestrum quotidie, ut prius facere solebatis, quando dabantur vobis paleae.

14. Flagellatique sunt, qui praeerant operibus filiorum Israël, ab exactoribus Pharaonis, dicentibus: Quare non a) impletis mensuram laterum sicut prius, nec heri, nec hodie?

15. Veneruntque praepositi filiorum Israël, et vociferati sunt ad Pharaonem, dicentes: Cur ita agis contra servos tuos?

16. Paleae non dantur nobis, et lateres similiter imperantur; en! famuli tui flagellis caedimur, et injuste agitur contra populum tuum.

17. Qui ait: Vacatis otio, et idcirco dicitis: Eamus, et sacrificemus Domino.

18. Ite ergo, et operamini; paleae non dabuntur vobis, et reddetis consuetum numerum laterum.

19. Videbantque se praepositi filiorum Israël in malo b), eo quod diceretur eis: Non minuetur quidquam de lateribus per singulos dies.

20. Occurreruntque Moysi et Aaron, qui stabant ex adverso, egredientibus a Pharaone,

21. et dixerunt ad eos: Videat Dominus et judicet, quoniam foetere* fecistis odorem nostrum coram Pharaone et servis ejus, et praebuistis ei gladium, ut occideret nos. *c. 4, 31. Gen. 34, 30.

22. Reversusque est Moyses ad Dominum, et ait: Domine! cur afflixisti populum istum? quare* misisti me? *c. 3, 19. 4, 21.

23. Ex eo enim, quo ingressus sum ad Pharaonem, ut loquerer in nomine tuo, afflixit populum tuum; et non liberasti eos.

Cap. 6.

Deus Mosi et Israëlitis animos addit, hisque terram Chanaan promittit. Genealogia Mosis.

1. Dixitque Dominus ad Moysen: Nunc videbis, quae facturus c) sim Pharaoni; per manum enim fortem dimittet eos, et in manu robusta ejiciet illos de terra sua.

2. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: Ego Dominus,

3. qui apparui Abraham, Isaac, et Jacob, in Deo *omnipotente; et nomen meum Adonaï non indicavi eis. *Gen. 17, 1. 4, 26. 14, 22. sqq.

4. Pepigique foedus* cum eis, ut darem eis terram Chanaan, terram peregrinationis † eorum, in qua fuerunt advenae. *Gen. 17, 7. †Gen. 17, 8. 47, 9.

5. Ego audivi gemitum filiorum Israël, quo Aegyptii oppresserunt eos; et recordatus sum pacti mei.

6. Ideo dic filiis Israël: Ego Dominus, qui educam vos de ergastulo Aegyptiorum, et eruam de servitute; ac redimam in brachio excelso, et judiciis magnis.

7. Et assumam vos mihi in populum, et ero vester Deus; et scietis, quod ego sum Dominus Deus vester, qui eduxerim vos de ergastulo Aegyptiorum;

a) 1590. implestis b) 1590. in malum c) 1590. sum

8. et induxerim in terram, supra a) quam levavi manum meam *, ut darem eam Abraham, Isaac, et Jacob; daboque illam vobis b) possidendam, ego Dominus.
* Gen. 12, 7. 14, 22. Deut. 32, 40.

9. Narravit ergo Moyses omnia filiis Israël; qui non acquieverunt ei propter angustiam spiritus, et opus durissimum.

10. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

11. Ingredere, et loquere ad Pharaonem regem Aegypti, ut dimittat filios Israël de terra sua.

12. Respondit Moyses coram Domino: Ecce! filii Israël non audiunt me; et quomodo audiet Pharao, praesertim cum incircumcisus * sim labiis.
* c. 4, 10. Jerem. 6, 10. 9, 26.

13. Locutusque est Dominus ad Moysen, et Aaron, et dedit mandatum ad filios Israël, et ad Pharaonem regem Aegypti, ut educerent filios Israël de terra Aegypti.

14. * Isti sunt principes domorum per familias suas. Filii Ruben primogeniti Israëlis: Henoch, et Phallu, Hesron, et Charmi.
* Gen. 46, 9. Num. 26, 5. 1 Paral. 5, 1.

15. Hae cognationes Ruben *. Filii Simeon: Jamuel et Jamin, et Ahod, et Jachin, et Soar, et Saul filius Chananitidis. Hae progenies Simeon. * 1 Paral. 4, 24.

16. Et haec nomina filiorum Levi per cognationes suas: Gerson, et Caath, et Merari. Anni autem vitae Levi fuerunt centum triginta septem.

17. * Filii Gerson: Lobni et Semei, per cognationes suas.
* 1 Paral. 6, 1. 23, 6.

18. * Filii Caath: Amram, et Isaar, et Hebron, et Oziel. Anni quoque vitae Caath, centum triginta tres. * Num. 3, 19. 26, 57. 58. 1 Paral. 6, 2. 23, 12.

19. Filii Merari: Moholi et Musi; hae cognationes Levi per familias suas.

20. Accepit autem Amram uxorem Jochabed patruelem suam; quae peperit ei Aaron et Moysen. Fueruntque anni vitae Amram, centum triginta septem.

21. Filii quoque Isaar: Core, et Nepheg, et Zechri.

22. Filii quoque Oziel: Misaël, et Elisaphan, et Sethri c).

23. Accepit autem Aaron uxorem Elisabeth, filiam Aminadab, sororem Nahasson *, quae peperit ei Nadab, et Abiu, et Eleazar, et Ithamar. * Num. 1, 7.

24. Filii quoque Core: Aser, et Elcana, et Abiasaph; hae sunt cognationes Coritarum.

25. At vero Eleazar filius Aaron accepit uxorem de filiabus Phuthiel; quae peperit ei Phinees. Hi sunt principes familiarum Leviticarum per cognationes suas.

26. Iste est Aaron, et Moyses, quibus praecepit Dominus, ut educerent filios Israël de terra Aegypti per turmas suas.

27. Hi sunt, qui loquuntur ad Pharaonem regem Aegypti, ut educant filios Israël de Aegypto; iste est Moyses, et Aaron.

28. In die, qua locutus est Dominus ad Moysen, in terra Aegypti.

29. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Ego Dominus; loquere ad Pharaonem regem Aegypti omnia, quae d) ego loquor tibi.

30. Et ait Moyses coram Domino: En! incircumcisus labiis sum, quomodo audiet * me Pharao?
* v. 12.

Cap. 7.

Variis signis a Mose et Aarone patratis Pharao obduratur.

1. Dixitque Dominus ad Moysen: Ecce! constitui te Deum Pharaonis; et Aaron frater tuus erit propheta tuus.

---

a) 1592. supra 1590. 1593. super b) 1590. possidendam vobis c) 1590. Zethri. d) 1590. om. ego

2. * Tu loqueris ei omnia, quae mandó tibi; et ille loquetur ad Pharaonem, ut dimittat filios Israël de terra sua. * c. 4, 15. 16.

3. Sed ego indurabo * cor ejus, et multiplicabo signa et ostenta mea in terra Aegypti. * c. 4, 21.

4. Et non audiet vos; immittamque manum meam super Aegyptum, et educam exercitum et populum meum filios Israël de terra Aegypti per judicia maxima.

5. Et scient Aegyptii quia ego sum Dominus, qui extenderim manum meam super Aegyptum, et eduxerim filios Israël de medio eorum.

6. Fecit itaque Moyses et Aaron, sicut praeceperat Dominus *; ita egerunt. * c. 3, 14.

7. Erat autem Moyses octoginta annorum, et Aaron octoginta trium, quando locuti sunt ad Pharaonem.

8. Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron:

9. Cum dixerit vobis Pharao: Ostendite signa! dices ad Aaron: Tolle virgam tuam, et projice eam coram Pharaone, ac a) vertetur in colubrum.

10. Ingressi itaque Moyses et Aaron ad Pharaonem, fecerunt, sicut praeceperat Dominus. Tulitque Aaron virgam coram Pharaone et servis ejus, quae versa est in colubrum.

11. Vocavit autem Pharao sapientes et maleficos; et fecerunt etiam ipsi per incantationes Aegyptiacas et arcana quaedam similiter.

12. Projeceruntque singuli virgas suas, quae versae sunt in dracones; sed devoravit virga Aaron virgas eorum.

13. Induratumque est cor Pharaonis, et non audivit eos, sicut praeceperat Dominus *. * v. 3.

14. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ingravatum est cor Pharaonis, non vult dimittere populum.

15. Vade ad eum mane, ecce! egredietur ad aquas; et stabis in occursum ejus super ripam fluminis; et virgam, quae conversa est in draconem, tolles in manu tua.

16. Dicesque ad eum: Dominus Deus Hebraeorum misit me ad te, dicens: Dimitte * populum meum, ut sacrificet mihi in deserto; et usque ad praesens audire noluisti. * c. 5, 1.

17. Haec igitur dicit Dominus: In hoc scies, quod sim Dominus: ecce! percutiam virga, quae in manu mea est, aquam fluminis, et vertetur in sanguinem.

18. Pisces quoque, qui sunt in fluvio, morientur, et computrescent aquae, et affligentur Aegyptii bibentes aquam fluminis.

19. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Dic ad Aaron: Tolle virgam tuam, et extende manum tuam super aquas Aegypti, et super fluvios eorum, et rivos ac paludes, et omnes lacus aquarum, ut vertantur in sanguinem; et sit cruor in omni terra Aegypti, tam in ligneis vasis quam in saxeis.

20. Feceruntque Moyses et Aaron, sicut praeceperat Dominus *. Et elevans virgam percussit aquam fluminis coram Pharaone et servis ejus; quae versa est in sanguinem. * c. 17, 5. Ps. 77, 44.

21. Et pisces, qui erant in flumine, mortui sunt; computruitque fluvius, et non poterant Aegyptii bibere aquam fluminis, et fuit sanguis in tota terra Aegypti.

22. * Feceruntque similiter † malefici Aegyptiorum incantationibus suis; et induratum est cor Pharaonis, nec audivit eos, sicut praeceperat Dominus. * Sap. 17, 7. † v. 14.

---

a) 1590. vertatur

23. Avertitque se, et ingressus est domum suam, nec apposuit cor etiam hac vice.

24. Foderunt autem omnes Aegyptii per circuitum fluminis aquam, ut biberent; non enim poterant bibere de aqua fluminis.

25. Impletique sunt septem dies, postquam percussit Dominus fluvium.

Cap. 8.

Ob varias plagas Pharao promittit fore, ut dimittat populum; nec dimittit tamen.

1. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem, et dices ad eum: Haec dicit Dominus: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi!

2. Sin a) autem nolueris dimittere, ecce! ego percutiam omnes terminos tuos ranis.

3. Et ebulliet fluvius ranas; quae ascendent, et ingredientur domum tuam, et cubiculum lectuli tui, et super stratum tuum, et in domos servorum tuorum, et in populum tuum, et in furnos tuos, et in reliquias ciborum tuorum;

4. Et ad te, et ad populum tuum, et ad omnes servos tuos, intrabunt ranae.

5. Dixitque Dominus ad Moysen: Dic ad Aaron: Extende manum tuam super fluvios * ac super rivos, et paludes, et educ ranas super terram Aegypti. * c. 7, 19.

6. Et extendit Aaron manum super aquas Aegypti, et ascenderunt ranae, operueruntque terram Aegypti.

7. * Fecerunt autem et malefici per incantationes suas similiter, eduxeruntque ranas super terram Aegypti. * Sap. 17, 7.

8. Vocavit autem Pharao Moysen, et Aaron, et dixit eis: Orate Dominum, ut auferat ranas a me et a populo meo; et dimittam populum, ut sacrificet Domino.

9. Dixitque Moyses ad Pharaonem: Constitue mihi, quando deprecer pro te, et pro servis tuis, et pro populo tuo, ut abigantur ranae a te, et a domo tua, et a servis tuis, et a populo tuo; et tantum in flumine remaneant.

10. Qui respondit: Cras. At ille: Juxta, inquit, verbum tuum faciam; ut scias, quoniam non est sicut Dominus Deus noster.

11. Et recedent ranae a te, et a domo tua, et a servis tuis, et a populo tuo; et tantum in flumine remanebunt.

12. Egressique sunt Moyses, et Aaron a Pharaone; et clamavit Moyses ad Dominum pro sponsione ranarum, quam condixerat Pharaoni.

13. Fecitque Dominus juxta verbum Moysi; et mortuae sunt ranae de domibus, et de villis, et de agris.

14. Congregaveruntque eas in immensos aggeres, et computruit terra.

15. Videns autem Pharao, quod data esset requies, ingravavit * cor suum; et non audivit eos, sicut praeceperat Dominus. * c. 4, 13.

16. Dixitque Dominus ad Moysen: Loquere ad Aaron: Extende virgam tuam, et percute pulverem terrae; et sint b) sciniphes in universa terra Aegypti.

17. Feceruntque ita. Et extendit Aaron manum, virgam tenens; percussitque pulverem terrae, et facti sunt b) sciniphes in hominibus, et in jumentis; omnis pulvis terrae versus est in b) sciniphes per totam terram Aegypti.

18. Feceruntque similiter malefici incantationibus suis, ut educerent b) sciniphes, et non potuerunt; erantque b) sciniphes tam in hominibus, quam in jumentis.

19. Et dixerunt malefici ad Pharaonem: Digitus Dei est hic! in-

a) 1590. Si autem b) 1590. ciniphes

duratumque est cor Pharaonis, et non audivit eos sicut praeceperat Dominus.

20. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Consurge diluculo, et sta coram Pharaone! egredietur enim ad aquas; et dices ad eum: Haec dicit Dominus: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi.

21. Quod si non dimiseris eum, ecce! ego immittam in te, et in servos tuos, et in populum tuum, et in domos tuas, omne genus muscarum; et implebuntur domus Aegyptiorum muscis diversi generis, et universa terra, in qua fuerint.

22. Faciamque mirabilem in die illa terram Gessen, in qua populus meus est, ut non sint ibi muscae; et scias, quoniam ego Dominus in medio terrae.

23. Ponamque divisionem inter populum meum et populum tuum; cras erit signum istud.

24. Fecitque Dominus ita. Et venit musca gravissima in domos Pharaonis, et servorum ejus, et in omnem terram Aegypti; corruptaque est terra ab hujuscemodi muscis.

25. Vocavitque Pharao Moysen, et Aaron, et ait eis: Ite et sacrificate Deo vestro in terra hac!

26. Et ait Moyses: Non potest ita fieri; abominationes * enim Aegyptiorum immolabimus Domino Deo nostro,[a]) quod si mactaverimus ea, quae colunt Aegyptii coram eis, lapidibus nos obruent. * Gen. 43, 32.

27. Viam trium dierum pergemus in solitudinem; et sacrificabimus Domino Deo nostro, * sicut praecepit nobis. * c. 3, 18.

28. Dixitque Pharao: Ego dimittam vos, ut sacrificetis Domino Deo vestro in deserto; verumtamen longius ne abeatis; rogate pro me.

29. Et ait Moyses: Egressus à te, orabo Dominum; et recedet musca a Pharaone, et a servis suis, et a populo ejus cras; verumtamen noli ultra fallere, ut non dimittas populum sacrificare Domino.

30. Egressusque Moyses a Pharaone, oravit Dominum.

31. Qui fecit juxta verbum illius; et abstulit muscas a Pharaone, et a servis suis, et à populo ejus; non superfuit ne una quidem.

32. Et ingravatum est cor Pharaonis, ita ut nec hac quidem vice dimitteret populum.

Cap. 9.

Plagæ adduntur plagis, nec stat promissis obduratus Pharao.

1. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem, et loquere ad eum: Haec dicit Dominus Deus Hebraeorum: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi!

2. Quod si adhuc renuis, et retines eos;

3. ecce! manus mea erit super agros tuos; et super equos, et asinos, et camelos, [b]) et boves, et oves, pestis valde gravis.

4. Et faciet Dominus * mirabile, inter possessiones Israël, et possessiones Aegyptiorum; ut nihil omnino pereat ex his, quae pertinent ad filios Israël. * c. 8, 22.

5. Constituitque Dominus tempus, dicens: Cras faciet Dominus verbum istud in terra.

6. Fecit ergo Dominus verbum hoc altera die; mortuaque sunt omnia animantia Aegyptiorum; de animalibus vero filiorum Israel nihil omnino periit.

7. Et misit Pharao ad videndum; nec erat quidquam mortuum de his, quae possidebat Israël; in-

a) 1590. 1592. 1593. 1598. Romana 1624.: „Deo nostro?" C. R. 1592. 1593. 1598. Lucas Brugens. editt. Plant. „Deo nostro," b) 1590. et oves et boves

gravatumque est cor Pharaônis, et non dimisit populum.

8. Et dixit Dominus ad Moysen et Aarôn: Tollite plenas manus cineris de camino, et spargat illum Moyses in coelum coram Pharaone.

9. Sitque pulvis super omnem terram Aegypti; erunt enim in hominibus, et jumentis ulcera, et vesicae turgentes in universa terra Aegypti.

10. Tuleruntque cinerem de camino; et steterunt coram Pharaone, et sparsit illum Moyses in coelum, factaque sunt ulcera vesicarum turgentium in hominibus, et jumentis.

11. Nec poterant malefici stare coram Moyse propter ulcera, quae in illis erant, et in omni terra Aégypti.

12. Induravitque Dominus cor Pharaonis, et non audivit eos, sicut locutus est Dominus * ad Moysen. * c. 4, 21.

13. Dixitque Dominus ad Moysen: Mane consurge, et sta coram Pharaone, et dices ad eum: Haec dicit Dominus Deus Hebraeorum: Dimitte * populum meum, ut sacrificet mihi! * c. 8, 20.

14. Quia in hac vice mittam omnes plagas meas super cor tuum, et super servos tuos, et super populum tuum; ut scias, quod non sit similis mei in omni terra.

15. Nunc enim extendens manum percutiam te, et populum tuum peste, peribisque de terra.

16. *Idcirco autem posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, et narretur nomen meum in omni terra. * Rom. 9, 17.

17. Adhuc retines populum meum; et non vis dimittere eum?

18. En! pluam cras hac ipsa hora grandinem multam nimis, qualis non fuit in Aegypto, a die, qua fundata est, usque in praesens tempus.

19. Mitte ergo jam nunc, et congrega jumenta tua, et omnia, quae habes in agro; homines enim, et jumenta, et universa, quae inventa fuerint foris, nec congregata de agris, cecideritque super ea grando, morientur.

20. Qui timuit verbum Domini de servis Pharaonis, fecit confugere servos suos et jumenta in domos;

21. qui autem neglexit sermonem Domini, dimisit servos suos, et jumenta in agris.

22. Et dixit Dominus ad Moysen: Extende manum tuam in coelum, ut fiat grando in universa terra Aegypti, super homines, et super jumenta, et super omnem herbam agri in terra Aegypti.

23. * Extenditque Moyses virgam in coelum, et Dominus dedit tonitrua, et grandinem, ac discurrentia fulgura super terram; pluitque Dominus grandinem super terram Aegypti. * Sap. 16, 16. 19, 19.

24. Et grando et ignis mista pariter ferebantur; tantaeque a) fuit magnitudinis, quanta ante numquam apparuit in universa terra Aegypti, ex quo gens illa condita est.

25. Et percussit grando in omni terra Aegypti cuncta, quae fuerunt in agris, ab homine usque ad jumentum; cunctamque herbam agri percussit grando, et omne lignum regionis confregit.

26. Tantum in terra Gessen, ubi erant filii Israël, grando non cecidit.

27. Misitque Pharao, et vocavit Moysen et Aaron, dicens ad eos: Peccavi etiam nunc; Dominus justus; b) ego et populus meus, impii.

28. Orate Dominum, ut desinant tonitrua Dei, et grando; ut

a) 1592. „tantaque" postea correctum: „tantaeque" b) 1590. et ego

dimittam vos, et nequaquam hic ultra maneatis.

29. Ait Moyses: Cum egressus fuero de urbe, extendam palmas meas ad Dominum, et cessabunt tonitrua, et grando non erit; ut scias, quia Domini est terra.

30. Novi autem*, quod et tu, et servi tui necdum timeatis Dominum Deum. *v. 21. 35.

31. Linum ergo, et hordeum laesum est, eo quod hordeum esset virens, et linum jam folliculos germinaret.

32. Triticum autem et far non sunt laesa, quia serotina erant.

33. Egressusque Moyses a Pharaone ex urbe, tetendit* manus ad Dominum; et cessaverunt tonitrua, et grando, nec ultra stillavit pluvia super terram. *Jac. 5, 16.

34. Videns autem Pharao, quod cessasset pluvia, et grando, et tonitrua, auxit peccatum;

35. et ingravatum* est cor ejus, et servorum illius, et induratum nimis; nec dimisit filios Israël, sicut praeceperat Dominus † per manum Moysi. *v. 27. †c. 4, 21.

Cap. 10.

Pharao magis adhuc obduratus Moysi et Aaroni mortem minitatur.

1. Et dixit Dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem; ego enim induravi* cor ejus, et servorum illius; ut faciam signa mea haec in eo. * c. 9, 35.

2. Et narres in auribus filii tui, et nepotum tuorum, quoties contriverim Aegyptios, et signa mea fecerim in eis; et sciatis, quia ego Dominus.

3. Introierunt ergo Moyses et Aaron ad Pharaonem, et dixerunt ei: Haec dicit Dominus Deus Hebraeorum: Usquequo non vis subjici mihi? dimitte populum meum, ut sacrificet mihi.

4. * Sin autem resistis, et non vis dimittere eum; ecce! ego inducam cras locustam in fines tuos; * Sap. 16, 9.

5. quae operiat a) superficiem terrae, ne quidquam ejus appareat, sed comedatur, quod residuum fuerit grandini; corrodet enim omnia ligna, quae germinant in agris.

6. Et implebunt domos tuas, et servorum tuorum, et omnium Aegyptiorum; quantam non viderunt patres tui, et avi, ex quo orti sunt super terram, usque in praesentem diem. Avertitque se, et egressus est a Pharaone.

7. Dixerunt autem servi Pharaonis ad eum: Usquequo patiemur hoc scandalum! dimitte homines, ut sacrificent Domino Deo suo! Nonne vides, quod perierit Aegyptus?

8. Revocaveruntque Moysen et Aaron ad Pharaonem, qui dixit eis: Ite, sacrificate Domino Deo vestro; quinam sunt, qui ituri sunt?

9. Ait Moyses: Cum parvulis nostris, et senioribus pergemus, cum filiis, et filiabus, cum ovibus, et armentis: est enim solemnitas Domini Dei nostri.

10. Et respondit Pharao: Sic Dominus sit vobiscum, quomodo ego dimittam vos, et parvulos vestros; cui dubium est, quod pessime cogitetis?

11. Non fiet ita, sed ite tantum viri, et sacrificate Domino; hoc enim et ipsi petistis. Statimque ejecti sunt de conspectu Pharaonis.

12. Dixit autem Dominus ad Moysen: Extende manum tuam super terram Aegypti ad locustam, ut ascendat super eam, et devoret omnem herbam, quae residua fuerit grandini.

13. Et extendit Moyses virgam

a) 1590. operiet

super terram Aegypti; et Dominus induxit ventum urentem tota die illa et nocte; et mane facto, ventus urens levavit locustas.
14. Quae ascenderunt super universam terram Aegypti; et sederunt in cunctis finibus Aegyptiorum innumerabiles, quales ante illud tempus non fuerant, nec postea futurae sunt.
15. Operueruntque universam superficiem terrae, vastantes omnia. Devorata est igitur herba terrae, et quidquid pomorum in arboribus fuit, quae grando dimiserat; nihilque omnino virens relictum est in lignis, et in herbis terrae, in cuncta Aegypto.
16. Quam ob rem festinus Pharao vocavit Moysen et Aaron, et dixit eis: Peccavi * in Dominum Deum vestrum, et in vos; *c. 9, 27.
17. sed nunc dimittite peccatum mihi etiam hac vice, et rogate Dominum Deum vestrum, ut auferat a me mortem istam.
18. Egressusque Moyses de conspectu Pharaonis, oravit Dominum.
19. Qui flare fecit ventum ab occidente vehementissimum, et arreptam locustam projecit in mare rubrum; non remansit ne una quidem in cunctis finibus Aegypti.
20. Et induravit Dominus * cor Pharaonis, nec dimisit filios Israël. *v. 1.
21. Dixit autem Dominus ad Moysen: Extende manum tuam in coelum; et sint tenebrae super terram Aegypti, tam densae, ut palpari queant.
22. Extenditque Moyses manum in coelum; et factae sunt tenebrae horribiles in universa terra Aegypti tribus diebus.
23. * Nemo vidit fratrem suum, nec movit se de lóco, in quo erat †; ubicumque autem habitabant filii Israël, lux erat.
*Sap. 17, 2. †Sap. 18, 1.
24. Vocavitque Pharao Moysen, et Aaron, et dixit eis: Ite, sacrificate Domino! oves tantum vestrae, et armenta remaneant, parvuli vestri eant vobiscum.
25. Ait Moyses: Hostias quoque, et holocausta dabis nobis, quae offeramus Domino Deo nostro.
26. Cuncti greges pergent nobiscum; non remanebit ex eis ungula; quae necessaria sunt in cultum Domini Dei nostri; praesertim cum ignoremus, quid debeat immolari, donec ad ipsum locum perveniamus.
27. Induravit autem Dominus cor Pharaonis, et noluit dimittere eos.
28. Dixitque Pharao ad Moysen: Recede a me, et cave, ne ultra videas faciem meam; quocumque die apparueris mihi, morieris.
29. Respondit Moyses: Ita fiet, ut locutus es, non videbo ultra faciem tuam.

Cap. 11.

Primogenitorum stragem Dominus prædicit.

1. Et dixit Dominus ad Moysen: Adhuc una plaga tangam Pharaonem et Aegyptum, et post haec dimittet vos, et exire compellet.
2. * Dices ergo omni plebi, ut postulet vir ab amico suo, et mulier a vicina sua, vasa argentea et aurea. *c. 3, 22. 12, 33.
3. Dabit autem Dominus gratiam populo suo coram Aegyptiis *. Fuitque Moyses vir magnus valde in terra Aegypti, coram servis Pharaonis, et omni populo.
*Eccl. 45, 1. 12, 2.
4. Et ait: Haec dicit Dominus: Media nocte a) egrediar in Aegyptum;

a) 1590. ingrediar

5. et morietur omne primogenitum * in terra Aegyptiorum, a primogenito Pharaonis, qui sedet in solio ejus, usque ad primogenitum ancillae, quae est ad molam, et omnia primogenita jumentorum. * c. 4, 22. sqq.

6. Eritque clamor magnus in universa terra Aegypti, qualis nec ante fuit, nec postea futurus est.

7. Apud omnes autem filios Israël * non mutiet canis ab homine usque ad pecus; ut sciatis, quanto miraculo dividat Dominus Aegyptios et Israël. * Jos. 10, 21.

8. Descendentque omnes servi tui isti ad me, et adorabunt me, dicentes: Egredere tu, et omnis populus, qui subjectus est tibi. Post haec egrediemur.

9. Et exivit * a Pharaone iratus nimis. Dixit autem Dominus ad Moysen: Non audiet vos Pharao, ut multa signa fiant in terra Aegypti. * c. 10, 29.

10. Moyses autem et Aaron fecerunt omnia a) ostenta, quae scripta sunt, coram Pharaone. Et induravit * Dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israël de terra sua. * c. 3, 19. 10, 20. 27.

Cap. 12.

Ritus agni paschalis manducandi præcipitur. Primogenitorum Aegypti strages. Israëlitæ intacti tandem exeunt.

1. Dixit quoque Dominus ad Moysen et Aaron in terra Aegypti:

2. Mensis iste, vobis principium mensium; primus erit in mensibus anni.

3. Loquimini ad universum coetum filiorum Israël, et dicite eis: Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias et domos suas.

4. Sin autem minor est numerus, ut sufficere possit ad vescendum agnum, assumet vicinum suum, qui junctus est domui suae, juxta numerum animarum, quae sufficere possunt ad esum agni.

5. Erit autem agnus absque macula *, masculus, anniculus; juxta quem ritum tolletis et hoedum. * Lev. 22, 22. sqq.

6. Et servabitis eum usque ad quartamdecimam diem mensis hujus; immolabitque eum universa multitudo filiorum Israël ad vesperam.

7. Et sument de sanguine ejus, ac ponent super utrumque postem, et in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum.

8. Et edent carnes nocte illa assas igni, et azymos panes cum lactucis agrestibus.

9. Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed b) tantum assum igni; caput cum pedibus ejus et intestinis vorabitis.

10. Nec remanebit quidquam ex eo usque mane; si quid residuum fuerit, igne comburetis.

11. Sic autem comedetis * illum: Renes vestros accingetis, et calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, et comedetis festinanter; est enim Phase (id est, transitus) † Domini. * v. 33. † v. 13. Hebr. 11, 28.

12. Et transibo per terram Aegypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Aegypti ab homine usque ad pecus; et in cunctis diis Aegypti faciam judicia, ego Dominus.

13. Erit autem sanguis vobis in signum in aedibus, in quibus eritis; et videbo sanguinem, et transibo vos; nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Aegypti.

14. Habebitis autem hunc diem in monumentum; et celebrabitis eam solemnem Domino in generatio-

a) 1590. add. signa et b) 1590. assum tantum

rationibus vestris cultu sempiterno.

15. Septem diebus azyma * comedetis; in die primo non erit fermentum in domibus vestris! Quicumque comederit fermentatum, peribit anima illa de Israël a primo die usque ad diem septimum.
*v. 34. 39. c. 23, 18.

16. Dies prima erit sancta atque solemnis *, et dies septima eadem festivitate venerabilis; nihil operis facietis in eis, exceptis his, quae ad vescendum pertinent.
*Num. 10, 2. 10.

17. Et observabitis azyma *; in eadem enim ipsa die educam exercitum vestrum de terra Aegypti, et custodietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo.
*v. 15.

18. * Primo mense, quartadecima die mensis † ad vesperam comedetis azyma, usque ad diem vigesimam primam ejusdem mensis ad vesperam.
* Lev. 23, 5. Num. 28, 16.
† Lev. 23, 5.

19. Septem diebus a) fermentum non invenietur in domibus vestris; qui comederit fermentatum, peribit anima ejus de coetu Israël; tam de advenis quam de indigenis terrae.

20. Omne fermentatum non comedetis; in cunctis habitaculis vestris edetis azyma.

21. Vocavit autem Moyses omnes seniores filiorum Israël, et dixit ad eos: Ite tollentes animal per familias vestras, et immolate Phase.

22.* Fasciculumque hyssopi tingite in sanguine, qui est in limine, et aspergite ex eo superliminare, et utrumque postem; nullus vestrum egrediatur ostium domus suae usque mane.
*Hebr. 11, 28.

23. Transibit enim Dominus percutiens Aegyptios; cumque viderit sanguinem in superliminari, et in utroque poste, transcendet ostium domus, et non sinet percussorem ingredi domos vestras et laedere.

24. Custodi verbum istud legitimum tibi, et filiis tuis usque in aeternum.

25. Cumque introieritis * terram, quam Dominus daturus est vobis, ut pollicitus est, observabitis caeremonias istas.
* Num. 9, 1. sqq.

26. Et cum dixerint vobis filii vestri: Quae est ista religio?

27. Dicetis eis: Victima transitus Domini est, quando transivit super domos filiorum Israël in Aegypto, percutiens Aegyptios, et domos nostras liberans. Incurvatusque populus adoravit.

28. Et egressi filii Israël fecerunt, sicut praeceperat Dominus Moysi et Aaron.

29. Factum est autem in noctis medio *, percussit Dominus † omne primogenitum in terra Aegypti, a primogenito Pharaonis, qui in solio ejus sedebat ‡, usque ad primogenitum captivae, quae erat in carcere, et omne primogenitum jumentorum.
* c. 11, 5.
† c. 4, 28. ‡ Sap. 18, 5.

30. Surrexitque Pharao nocte, et omnes servi ejus, cunctaque Aegyptus; et ortus est clamor magnus in Aegypto; neque enim erat domus, in qua non jaceret mortuus.

31. Vocatisque * Pharao Moyse et Aaron nocte, ait: Surgite et egredimini a populo meo, vos et filii Israël! ite, immolate Domino, sicut dicitis.
* c. 10, 29. 11, 8.

32. Oves vestras et armenta * assumite, ut petieratis, et abeuntes benedicite mihi †.
* c. 10, 9.
† c. 8, 28.

33. Urgebantque Aegyptii populum de terra exire velociter, dicentes: Omnes moriemur.

---

a) 1590. fermentatum

34. Tulit igitur populus conspersam farinam, antequam fermentaretur; et ligans in palliis, posuit super humeros suos.

35. Feceruntque filii Israël *, sicut praeceperat a) Moyses; et petierunt ab Aegyptiis vasa argentea et aurea, vestemque plurimam. * c. 3, 22. 11, 2.

36. Dominus autem dedit gratiam populo coram Aegyptiis, ut commodarent eis; et spoliaverunt Aegyptios.

37. Profectique sunt filii Israël de Ramesse * in Socoth, sexcenta fere millia peditum virorum, absque parvulis b). * c. 1, 11.

38. Sed et vulgus promiscuum innumerabile ascendit * cum eis, oves et armenta et animantia diversi generis multa nimis. * Num. 11, 4.

39. Coxeruntque farinam, quam dudum de Aegypto conspersam tulerant; et fecerunt subcinericios panes azymos; neque enim c) poterant fermentari cogentibus exire Aegyptiis, et nullam facere sinentibus moram, nec pulmenti quidquam occurrerat praeparare.

40. Habitatio autem filiorum Israël, qua manserunt in Aegypto, fuit quadringentorum triginta annorum *. * Gen. 15, 13.

41. Quibus expletis, eadem die egressus est omnis exercitus Domini de terra Aegypti.

42. Nox ista est observabilis d) Domini, quando eduxit eos de terra Aegypti; hanc observare debent omnes filii Israël in generationibus suis.

43. Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron: Haec est religio Phase: Omnis alienigena non comedet ex eo.

44. Omnis autem servus emptitius circumcidetur, et sic comedet.

45. Advena * et mercenarius non edent ex eo. * v. 43. 47. Num. 9, 14.

46. In una domo comedetur, nec efferetis de carnibus ejus foras, nec * os illius confringetis. * Num. 9, 12. 14. Joh. 19, 36.

47. Omnis coetus filiorum Israël faciet illud.

48. Quod si quis peregrinorum * in vestram voluerit transire coloniam, et facere Phase Domini, circumcidetur prius omne masculinum ejus, et tunc rite celebrabit; eritque sicut indigena terrae. Si quis autem circumcisus non fuerit, non vescetur ex eo. * v. 43. 45.

49. Eadem lex erit indigenae et colono qui peregrinatur apud vos.

50. Feceruntque omnes filii Israël, sicut praeceperat Dominus Moysi et Aaron.

51. Et eadem die eduxit Dominus filios Israël de terra Aegypti per turmas suas.

CAP. 13.

Lex de primogenitis hominum et pecorum offerendis. Israëlitis, qui ossa Josephi secum deferunt, columna ignis praeit.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens:

2. * Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vulvam in filiis Israël, tam de hominibus, quam de jumentis; mea sunt enim omnia †. * c. 34, 19. Lev. 27, 26. Num. 8, 16. Luc. 2, 23. † v. 15.

3. Et ait Moyses ad populum: Mementote * diei hujus, in qua egressi estis de Aegypto et de domo servitutis, quoniam in manu † forti eduxit vos Dominus de loco isto; ut non comedatis fermentatum panem. * c. 12, 3. sqq. † c. 6, 1. 13, 3.

4. Hodie egredimini mense novarum frugum.

5. Cumque introduxerit te Dominus in terram Chananaei, et Hethaei, et Amorrhaei, et Hevaei,

---

a) 1590. Dominus Moysi; b) 1590. add. et mulieribus. c) 1590. poterat
d) 1590. et C. R. 1592. 1593. 1598. „Domini“ 1592. 1593. 1598. Romana 1624. „Domino“

et Jebusaei, quam juravit patribus tuis*, ut daret tibi, terram fluentem lacte et melle, celebrabis hunc morem sacrorum mense isto. *Gen. 17, 8.

6. Septem diebus vesceris azymis; et in die septimo erit solemnitas Domini.

7. Azyma a) comedetis septem diebus; non apparebit apud te aliquid fermentatum, nec in cunctis finibus tuis.

8. Narrabisque filio tuo* in die illo, dicens: Hoc est, quod fecit mihi Dominus, quando egressus sum de Aegypto. *c. 12, 26. sqq.

9. Et erit quasi signum* in manu tua, et quasi b) monimentum ante oculos tuos; et ut lex Domini semper sit in ore tuo, in manu † enim forti eduxit te Dominus de Aegypto. *Matth. 23, 5. †c. 6, 1. 13, 3.

10. Custodies hujuscemodi cultum statuto tempore a diebus in dies.

11. Cumque introduxerit te Dominus in terram Chananaei, sicut juravit tibi et patribus tuis, et dederit tibi eam;

12. *separabis omne, quod aperit vulvam, Domino, et quod primitivum est in pecoribus tuis; quidquid habueris masculini sexus, consecrabis Domino. *c. 22, 29. 34, 19. Ezech. 44, 30.

13. Primogenitum asini* mutabis ove; quod si non redemeris, interficies. Omne autem primogenitum hominis de filiis tuis, pretio redimes. *Num. 10, 15. sqq.

14. Cumque interrogaverit te filius tuus cras, dicens: Quid est hoc? respondebis ei: In manu forti eduxit nos Dominus de terra Aegypti, de domo servitutis.

15. Nam cum induratus esset Pharao, et nollet nos dimittere, occidit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti, a primogenito hominis usque ad primogenitum jumentorum; idcirco immolo Domino omne, quod aperit vulvam masculini sexus, et omnia primogenita filiorum meorum redimo.

16. *Erit igitur quasi signum in manu tua, et quasi appensum quid, ob recordationem, c) inter oculos tuos; eo quod in manu forti eduxit nos Dominus de Aegypto. *Deut. 6, 8.

17. Igitur cum emisisset Pharao populum, non eos duxit d) Deus per viam terrae Philisthiim, quae vicina est; reputans, ne forte poeniteret eum, si vidisset adversum se bella consurgere, et reverteretur in Aegyptum.

18. Sed circumduxit per viam deserti, quae est juxta Mare rubrum; et armati ascenderunt filii Israël de terra Aegypti.

19. Tulit quoque Moyses ossa* Joseph secum; eo quod adjurasset filios Israël, dicens †: Visitabit vos Deus, efferte ossa mea hinc vobiscum. *Gen. 50, 25. Act. 7, 16. † Gen. 50, 24.

20. Profectique de Socoth castrametati sunt in Etham in extremis finibus solitudinis.

21. *Dominus autem praecedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, et per noctem in columna ignis; ut dux esset itineris utroque tempore. *Num. 14, 14. 2 Esdr. 9, 12. 19. 1 Cor. 10, 1.

22. Numquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem, coram populo.

Cap. 14.

Pharao Israëlitas insequitur, qui sicco pede mare divisum pertranseunt, Aegyptiis in aquas demersis.

1. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël: Reversi* castrametentur e regione Phihahiroth, quae est inter Magda-

a) 1590. comedes b) 1590. monumentum c) 1590. ante oculos d) 1590. Dominus

lum et mare contra Beelsephon; in conspectu ejus castra ponetis super mare. * c. 13, 8.

3. Dicturusque est Pharao super filiis Israël: Coarctati [a]) sunt in terra, conclusit eos desertum.

4. Et indurabo * cor ejus, ac persequetur vos; et glorificabor in Pharaone, et in omni exercitu ejus; scientque Aegyptii, quia ego sum Dominus. Feceruntque ita. * c. 4, 21.

5. Et nunciatum est regi Aegyptiorum, quod fugisset populus; immutatumque est cor * Pharaonis et servorum ejus super [b]) populo, et dixerunt: Quid voluimus facere, ut dimitteremus Israël, ne serviret nobis? * c. 12, 31.

6. Junxit ergo currum, et omnem populum suum assumpsit secum.

7. Tulitque sexcentos currus electos, et quidquid in Aegypto curruum fuit; et duces totius exercitus.

8. Induravitque Dominus cor Pharaonis regis Aegypti, et persecutus est filios Israël; at illi egressi erant in manu excelsa *. * c. 13, 9.

9. * Cumque persequerentur Aegyptii vestigia praecedentium, repererunt eos in castris super mare; omnis equitatus et currus Pharaonis, et universus exercitus, erant in Phihahiroth contra Beelsephon. * c. 14, 6. 1 Macc. 4, 9.

10. Cumque appropinquasset Pharao, levantes filii Israël oculos, viderunt Aegyptios post se; et timuerunt valde; clamaveruntque ad Dominum,

11. et dixerunt ad Moysen: Forsitan non erant sepulchra in Aegypto, ideo tulisti nos, ut moreremur in solitudine; quid hoc facere voluisti, ut educeres nos ex Aegypto?

12. Nonne iste est sermo, quem loquebamur ad te in Aegypto, dicentes: Recede a nobis, ut serviamus Aegyptiis? multo enim melius erat servire eis, quam mori in solitudine.

13. Et ait Moyses ad populum: Nolite timere! state, et videte magnalia Domini, quae facturus est hodie. Aegyptios enim, quos nunc videtis, nequaquam ultra videbitis usque in sempiternum.

14. Dominus pugnabit pro vobis *, et vos tacebitis. * v. 25.

15. Dixitque Dominus ad Moysen: Quid clamas ad me? Loquere filiis Israël, ut proficiscantur.

16. Tu autem eleva virgam tuam, et extende manum tuam super mare, et divide illud; ut gradiantur filii Israël in medio mari, per siccum.

17. Ego autem indurabo * cor Aegyptiorum, ut persequantur vos; et glorificabor in Pharaone, et in omni exercitu ejus, et in curribus, et in equitibus illius. * v. 4.

18. Et scient Aegyptii, quia ego sum Dominus, cum glorificatus fuero in Pharaone, et in curribus, atque in equitibus ejus.

19. Tollensque se angelus [c]) Dei, qui praecedebat castra Israël; abiit post eos; et cum eo pariter columna nubis *, priora dimittens, post tergum * c. 13, 22.

20. stetit inter castra Aegyptiorum et castra Israël; et erat nubes tenebrosa, et illuminans noctem, ita ut ad se invicem toto noctis tempore accedere non valerent.

21. Cumque extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus flante vento vehementi et urente tota nocte, et vertit in siccum; divisaque est aqua.

22. * Et ingressi sunt filii † Israël per medium sicci maris; erat enim aqua † quasi murus a dextra

a) 1590. coartati b) 1590. populum c) 1590. Domini

eorum et laeva. *Ps. 77, 13. 104, 37. 113, 3. Hebr. 11, 29. †1 Cor. 10, 1. ‡c. 15, 8.

23. Persequentesque Aegyptii ingressi sunt post eos, et omnis equitatus Pharaonis, currus ejus et equites, per medium maris.

24. Jamque advenerat vigilia matutina *, et ecce! respiciens Dominus super castra Aegyptiorum per columnam ignis et nubis, interfecit exercitum eorum. *Sap. 18, 15.

25. Et subvertit rotas curruum, ferebanturque in profundum. Dixerunt ergo Aegyptii: Fugiamus Israëlem: Dominus enim pugnat pro eis contra nos.

26. Et ait Dominus ad Moysen: Extende manum tuam super mare, ut revertantur aquae ad Aegyptios super currus et equites eorum.

27. Cumque extendisset Moyses manum contra mare, reversum est primo diluculo ad priorem locum; fugientibusque Aegyptiis occurrerunt aquae, et involvit eos Dominus in mediis fluctibus.

28. Reversaeque sunt aquae, et operuerunt currus et equites cuncti exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare; nec unus quidem superfuit ex eis.

29. Filii autem Israël perrexerunt per medium sicci maris, et aquae eis erant quasi pro muro* a dextris et a sinistris: *v. 22.

30. Liberavitque Dominus in die illa Israël de manu Aegyptiorum.

31. Et viderunt Aegyptios mortuos super littus maris, et manum magnam, quam exercuerat Dominus contra eos; timuitque populus Dominum, et crediderunt Domino, et Moysi servo ejus.

Cap. 15.

Canticum Mosis. Israëlitæ ad aquas amaras, et dein ad Elim veniunt.

1. Tunc *cecinit Moyses et filii Israël carmen hoc Domino, et dixerunt: Cantemus Domino! gloriose enim magnificatus est, equum et ascensorem dejecit in mare. *Sap. 10, 20.

2. *Fortitudo mea, et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem. Iste Deus meus, et glorificabo eum; Deus patris mei, et exaltabo eum. *Ps. 117, 14. Jes. 12, 2.

3. Dominus quasi vir pugnator, omnipotens *nomen ejus. *c. 3, 14. sqq.

4. Currus Pharaonis, et exercitum ejus projecit in mare; electi principes ejus submersi sunt in Mari rubro.

5. Abyssi operuerunt eos; descenderunt in profundum quasi lapis.

6. Dextera tua, Domine, magnificata est in fortitudine; dextera tua, Domine, percussit inimicum.

7. Et in multitudine gloriae tuae deposuisti adversarios tuos; misisti iram tuam, quae devoravit eos sicut stipulam.

8. Et in spiritu furoris tui congregatae sunt aquae; stetit unda fluens, congregatae sunt abyssi in medio mari.

9. Dixit inimicus: Persequar et comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea; evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.

10. Flavit spiritus tuus, et operuit eos mare; submersi sunt quasi plumbum *in aquis vehementibus. *v. 5.

11. Quis similis tui in fortibus, Domine? quis similis tui, magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia?

12. Extendisti manum tuam, et devoravit eos terra.

13. Dux fuisti in misericordia tua populo, quem redemisti; et portasti eum in fortitudine tua, ad habitaculum sanctum tuum.

14. Ascenderunt populi, et irati sunt; dolores obtinuerunt habitatores Philisthiim.

15. Tunc conturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor, obriguerunt omnes habitatores Chanaan.

16. Irruat super eos formido, et pavor in magnitudine brachii tui; fiant immobiles quasi lapis, donec pertranseat populus tuus Domine, donec pertranseat populus tuus iste, quem possedisti.

17. Introduces eos, et plantabis * in monte haereditatis tuae, firmissimo habitaculo tuo, quod operatus es Domine; sanctuarium tuum Domine, quod firmaverunt manus tuae. * Ps. 79, 9—12. 91, 14.

18. Dominus regnabit in aeternum, et ultra.

19. Ingressus est enim eques Pharao cum curribus, et equitibus ejus in mare; et reduxit super eos Dominus aquas maris; filii autem Israël ambulaverunt per siccum in medio ejus.

20. Sumpsit ergo Maria prophetissa, soror Aaron, tympanum in manu sua; egressaeque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis et choris,

21. quibus praecinebat, dicens: Cantemus * Domino! gloriose enim magnificatus est; equum et ascensorem ejus dejecit in mare. * v. 1.

22. Tulit autem Moyses Israël de mari rubro, et egressi sunt in desertum Sur; ambulaveruntque tribus diebus per solitudinem, et non inveniebant aquam.

23. Et venerunt in Mara, nec poterant bibere aquas de Mara, eo quod essent amarae; unde et congruum loco nomen imposuit, vocans illum Mara, id est, amaritudinem.

24. Et murmuravit populus * contra Moysen, dicens: Quid bibemus? * c. 14, 31.

25. At ille clamavit ad Dominum, qui ostendit ei lignum; quod * cum misisset in aquas, in dulcedinem versae sunt. Ibi constituit ei praecepta, atque judicia, et ibi tentavit † eum, * Judith 3, 15. Eccl. 39, 5. Sap. 11, 4. † c. 16, 4. sqq.

26. dicens: Si audieris vocem Domini Dei tui, et quod rectum est coram eo feceris, et obedieris mandatis ejus, custodierisque omnia praecepta illius, cunctum languorem, quem posui in Aegypto, non inducam super te; ego enim a) Dominus sanator tuus.

27. * Venerunt autem in Elim filii Israël, ubi erant duodecim fontes aquarum, et septuaginta palmae; et castrametati sunt juxta aquas. * Num. 33, 9.

Cap. 16.

Murmurantibus Israëlitis ob ciborum penuriam, coturnices in castra decidunt. Manna pluit. Praeceptum de colligendo Manna.

1. Profectique sunt de Elim, et venit omnis multitudo filiorum Israël in desertum Sin, quod est inter Elim, et Sinaï; quintodecimo die mensis secundi, postquam egressi sunt de terra Aegypti.

2. Et murmuravit * omnis congregatio filiorum Israël contra Moysen et Aaron in solitudine. * c. 15, 24.

3. Dixeruntque filii Israël ad eos: Utinam mortui essemus * per manum Domini in terra Aegypti, quando sedebamus super ollas carnium, et comedebamus panem in saturitate; cur b) eduxistis nos in desertum istud, ut occideretis omnem multitudinem fame? * c. 14, 11.

4. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ecce! ego pluam vobis panes * de coelo; egrediatur populus, et colligat, quae sufficiunt per singulos dies; ut tentem † eum, utrum ambulet in lege mea, an non. * Joh. 6, 39. 1 Cor. 10, 3. † v. 5. 19. 22. 28.

a) 1590. ego enim sum Dominus Deus sanator tuus. b) 1590. induxistis

5. Die autem sexto parent, quod inferant; et sit duplum, quam colligere solebant per singulos dies.

6. Dixeruntque Moyses et Aaron ad omnes filios Israël: Vespere scietis, quod Dominus eduxerit vos de terra Aegypti;

7. et mane videbitis gloriam Domini. Audivit[a] enim murmur vestrum contra Dominum; nos vero quid sumus, quia mussitastis contra nos?

8. Et ait Moyses: Dabit vobis Dominus vespere carnes edere, et mane panes in saturitate; eo quod audierit murmurationes vestras, quibus murmurati estis contra eum; nos enim quid sumus? nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum.

9. Dixit quoque Moyses ad Aaron: Dic universae congregationi filiorum Israël: Accedite coram Domino! audivit enim murmur vestrum.

10. Cumque loqueretur Aaron ad omnem coetum filiorum Israel, respexerunt ad solitudinem; et ecce! gloria * Domini apparuit in nube †. * Eccl. 45, 3. † c. 13, 21.

11. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens:

12. Audivi murmurationes filiorum Israël; loquere ad eos: Vespere comedetis carnes, et mane saturabimini panibus; scietisque quod ego sum Dominus Deus vester.

13. Factum est ergo vespere, et * ascendens coturnix, cooperuit castra; mane quoque ros jacuit per circuitum castrorum.
* Num. 11, 31.

14. Cumque operuisset superficiem terrae *, apparuit in solitudine minutum, et quasi pilo tusum, in similitudinem pruinae super terram. * Num. 11, 7. Ps. 77, 24. Joh. 6, 31.

15. Quod cum vidissent filii Israël, dixerunt ad invicem: Manhu? quod significat: Quid est hoc? ignorabant enim, quid esset. Quibus ait Moyses *: Iste est panis, quem Dominus dedit vobis ad vescendum. * 1 Cor. 10, 3.

16. Hic est sermo, quem praecepit Dominus: Colligat unusquisque ex eo, quantum sufficit ad vescendum; gomor per singula capita, juxta numerum animarum vestrarum, quae habitant in tabernaculo, sic tolletis.

17. Feceruntque ita filii Israël; et collegerunt, alius plus, alius minus.

18. Et mensi sunt ad mensuram gomor *; nec qui plus collegerat, habuit amplius; nec qui minus paraverat, reperit minus; sed singuli juxta id, quod edere poterant, congregaverunt.
* 2 Cor. 8, 14. 15.

19. Dixitque Moyses ad eos: Nullus relinquat ex eo * in mane.
* Matth. 6, 34.

20. Qui non audierunt eum, sed dimiserunt quidam ex eis usque mane, et scatere coepit vermibus, atque computruit, et iratus est contra eos Moyses.

21. Colligebant autem mane singuli, quantum sufficere poterat ad vescendum; cumque incaluisset sol, liquefiebat.

22. In die autem sexta * collegerunt cibos duplices, id est, duo gomor per singulos homines; venerunt autem omnes principes multitudinis, et narraverunt Moysi. * v. 5.

23. Qui ait eis: Hoc est, quod locutus est Dominus: Requies sabbati * sanctificata est Domino cras. Quodcumque operandum est, facite! et quae coquenda sunt, coquite! quidquid autem reliquum fuerit, reponite usque in mane. * Gen. 2, 3.

24. Feceruntque ita, ut praece-

a) 1590. Audivi

perat Moyses, et non computruit, neque vermis inventus est in eo.

25. Dixitque Moyses: Comedite illud hodie, quia sabbatum est Domini; non invenietur hodie in agro.

26. Sex diebus colligite; in die autem septimo sabbatum est Domini; idcirco non invenietur.

27. Venitque septima dies; et egressi de populo, ut colligerent, non invenerunt.

28. Dixit autem Dominus ad Moysen: Usquequo * non vultis custodire mandata mea, et legem meam? *c. 15, 24. 16, 2. 27.

29. Videte, quod Dominus dederit vobis sabbatum, et propter hoc die sexta tribuit vobis cibos duplices; maneat unusquisque apud semetipsum, nullus egrediatur de loco suo die septimo.

30. Et sabbatizavit populus die septimo.

31. Appellavitque domus Israël nomen ejus Man*; quod erat quasi semen coriandri album, gustusque ejus quasi similae cum melle. * v. 15.

32. Dixit autem Moyses: Iste est sermo, quem praecepit Dominus: Imple gomor ex eo*, et custodiatur in futuras retro generationes; ut noverint panem, quo alui vos in solitudine, quando educti estis de terra Aegypti. *Hebr. 9, 4.

33. Dixitque Moyses ad Aaron: Sume vas unum, et mitte ibi Man, quantum potest capere gomor, et repone coram Domino*, ad servandum in generationes vestras, * v. 16.

34. sicut praecepit Dominus Moysi. Posuitque illud Aaron in tabernaculo reservandum.

35. *Filii autem Israël comederunt Man † quadraginta annis, donec venirent in terram habitabilem. Hoc cibo aliti sunt, usque quo tangerent fines terrae Chanaan. *c. 16, 2. 7. sqq. Judith 5, 15. † Jos. 5, 12.

36. Gomor autem decima pars est Ephi.

Cap. 17.

Murmurantes Israëlitae aquis e petra eductis potantur. Amalec a Josue vincitur, Mose extensis manibus orante.

1. Igitur profecta omnis multitudo filiorum Israël de deserto Sin per mansiones suas, juxta sermonem Domini, castrametati sunt in Raphidim, ubi non erat aqua ad bibendum populo.

2. * Qui jurgatus contra Moysen, ait: Da nobis aquam, ut bibamus. Quibus respondit Moyses: Quid jurgamini contra me? cur tentatis Dominum? *Num. 20, 4.

3. Sitivit ergo ibi populus prae aquae penuria, et murmuravit contra Moysen, dicens: Cur fecisti nos exire de Aegypto, ut occideres nos, et liberos nostros, ac jumenta, siti?

4. Clamavit autem Moyses ad Dominum, dicens: Quid faciam populo huic? adhuc paululum*, et lapidabit me. *Num. 14, 10.

5. Et ait Dominus ad Moysen: Antecede populum, et sume tecum de senioribus Israël; et virgam*, qua † percussisti fluvium, tolle in manu tua, et vade. *c. 4, 17. 7, 20. † c. 14, 21. Ps. 77, 15. 1 Cor. 10, 4.

6. En! ego stabo ibi coram te supra petram Horeb; percutiesque petram*, et exibit ex ea aqua, ut bibat populus. Fecit Moyses ita coram senioribus Israël. * Deut. 8, 15. 1 Paral. 10, 4.

7. Et vocavit nomen loci illius, Tentatio, propter jurgium * filiorum Israël, et quia tentaverunt Dominum, dicentes: Estne Dominus in nobis, an non? * Ps. 94, 8. sqq.

8. *Venit autem Amalec, et pugnabat contra Israël in Raphidim. * Deut. 25, 17. Judith 4, 13. Sap. 11, 3.

9. Dixitque Moyses ad Josue*: Elige viros; et egressus, pugna

contra Amalec; cras ego stabo in vertice collis, habens virgam Dei† in manu mea. *Num. 13, 9. 17. † v. 5.

10. Fecit Josue, ut locutus erat Moyses, et pugnavit contra Amalec; Moyses autem et Aaron et Hur ascenderunt super verticem collis.

11. Cumque levaret Moyses * manus, vincebat Israël; sin autem paululum remisisset, superabat Amalec. *Judith 4, 12.

12. Manus autem Moysi erant graves; sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit; Aaron autem, et Hur sustentabant manus ejus ex utraque parte. Et factum est ut manus illius non lassarentur usque ad occasum solis.

13. Fugavitque Josue Amalec, et populum ejus in ore gladii.

14. Dixit autem Dominus ad Moysen: Scribe hoc ob monumentum a) in libro, et trade auribus Josue; delebo enim memoriam Amalec * sub coelo.
* 1 Paral. 4, 43. 1 Reg. 2, sqq. 30, 17.

15. Aedificavitque Moyses altare; et vocavit nomen ejus: Dominus exaltatio mea, dicens:

16. Quia manus solii Domini *, et bellum Domini erit contra Amalec, a generatione in generationem. * Ps. 59, 6.

Cap. 18.

Jethro Sephoram ad Mosen reducit, eique persuadet, ut judices pro minoribus judiciis constituat.

1. Cumque audisset Jethro *, sacerdos Madian, cognatus Moysi, omnia, quae fecerat Deus Moysi, et Israëli populo suo, et quod eduxisset Dominus Israël de Aegypto; * c. 3, 1.

2. tulit Sephoram * uxorem Moysi, quam remiserat;
* c. 2, 21. 4, 20.

3. et duos filios ejus, quorum unus vocabatur Gersam, dicente patre *: Advena fui in terra aliena; * c. 2, 22.

4. alter vero Eliezer; Deus enim, ait, patris mei adjutor meus, et eruit me de gladio Pharaonis.

5. Venit ergo Jethro cognatus Moysi, et filii ejus, et uxor ejus, ad Moysen in desertum, ubi erat castrametatus juxta montem Dei *.
* c. 3, 1.

6. Et mandavit * Moysi, dicens: Ego Jethro cognatus tuus venio ad te, et uxor tua, et duo filii tui cum ea. * Gen. 32, 4. sqq.

7. Qui egressus in occursum cognati sui, adoravit, et osculatus est eum; salutaveruntque se mutuo verbis pacificis. Cumque intrasset tabernaculum,

8. narravit Moyses cognato suo cuncta, quae fecerat Dominus Pharaoni et Aegyptiis propter Israël; universumque laborem, qui accidisset eis in itinere, et quod liberaverat eos Dominus.

9. Laetatusque est Jethro super omnibus bonis, quae fecerat Dominus Israëli, eo quod eruisset eum de manu Aegyptiorum,

10. et ait, Benedictus Dominus, qui liberavit vos de manu Aegyptiorum, et de manu Pharaonis, qui eruit populum suum de manu Aegypti.

11. Nunc cognovi, quia magnus Dominus super omnes deos; eo quod * superbe egerint contra illos. * c. 1, 14. 5, 7. 10, 10. 14, 8.

12. Obtulit ergo Jethro cognatus Moysi holocausta et hostias b) Deo; veneruntque Aaron et omnes seniores Israël, ut comederent panem cum eo coram Deo.

13. Altera autem die sedit Moyses, ut judicaret populum, qui assistebat Moysi a mane usque ad vesperam.

14. Quod cum vidisset cognatus ejus, omnia scilicet, quae age-

a) 1593. monimentum b) 1590. Domino

bat in populo, ait: Quid est hoc quod facis in plebe? cur solus sedes, et omnis populus praestolatur de mane usque ad vesperam?

15. Cui respondit Moyses: Venit ad me populus quaerens sententiam Dei.

16. Cumque acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me, ut judicem inter eos, et ostendam praecepta Dei, et leges ejus.

17. At ille: Non bonam, inquit, rem facis;

18. stulto labore consumeris, et tu, et populus iste, qui tecum est; ultra vires tuas est negotium*; solus illud non poteris sustinere. *Deut. 1, 12.

19. Sed audi verba mea atque consilia, et erit[a]) Deus tecum. Esto tu populo in his, quae ad Deum pertinent, ut referas, quae dicuntur ad eum;

20. ostendasque populo ceremonias, et ritum colendi, viamque, per quam ingredi debeant, et opus, quod facere debeant.

21. Provide * autem de omni plebe viros[b]) potentes, et timentes Deum, in quibus sit veritas, et qui oderint avaritiam, et constitue ex eis tribunos, et centuriones, et quinquagenarios, et decanos; *Num. 11, 14. sqq.

22. qui judicent populum omni tempore; quidquid autem majus fuerit, referant ad te; et ipsi minora tantummodo judicent; leviusque sit tibi, partito in alios onere.

23. Si hoc feceris, implebis imperium Dei, et praecepta ejus poteris sustentare; et omnis hic populus revertetur ad loca sua cum pace.

24. Quibus auditis, Moyses fecit omnia, quae ille suggesserat.

25. Et electis* viris strenuis de cuncto Israël, constituit eos principes populi, tribunos, et centuriones, et quinquagenarios, et decanos. *Deut. 1, 13.

26. Qui judicabant plebem omni tempore; quidquid autem gravius erat, referebant ad eum; faciliora tantummodo judicantes.

27. Dimisitque cognatum suum; qui reversus abiit in * terram suam. *Num. 10, 29.

Cap. 19.

Moses ex monte Sinai jussa Dei profert. Mons igne et fulguribus coruscat.

1. Mense tertio egressionis Israël de terra Aegypti, in die hac venerunt in solitudinem Sinai.

2. Nam profecti de Raphidim, et pervenientes usque in desertum Sinai, castrametati sunt in eodem loco, ibique Israël fixit tentoria e regione montis.

3. * Moyses autem ascendit ad Deum, vocavitque eum Dominus de monte, et ait: Haec dices domui Jacob, et annunciabis filiis Israël: *Act. 7, 38.

4. * Vos ipsi vidistis, quae fecerim Aegyptiis, quo modo portaverim vos super alas aquilarum †, et assumpserim mihi. *Deut. 29, 2. †Deut. 32, 11.

5. Si ergo audieritis vocem meam, et custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis *; mea est enim omnis terra. *Ps. 23, 1.

6. * Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale, et gens sancta; haec sunt verba, quae loqueris ad filios Israël. *1 Petr. 2, 9.

7. Venit Moyses; et convocatis majoribus natu populi, exposuit omnes sermones, quos mandaverat Dominus.

8. Respondítque omnis populus simul: Cuncta, quae locutus est Dominus, faciemus. Cumque retulisset Moyses verba populi ad Dominum,

a) 1590. Dominus tecum b) 1590. viros sapientes

9. ait ei Dominus: Jam nunc veniam ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te, et credat tibi in perpetuum. Nunciavit ergo Moyses verba populi ad Dominum.

10. Qui dixit ei: Vade ad populum, et sanctifica illos hodie, et cras, laventque vestimenta sua.

11. Et sint parati in diem tertium; in die enim tertia descendet Dominus coram omni plebe super montem Sinai.

12. Constituesque terminos populo per circuitum, et dices ad eos: Cavete, ne ascendatis in montem*, nec tangatis fines illius; omnis, qui tetigerit montem, morte morietur. * Hebr. 12, 18.

13. Manus non tanget eum *, sed lapidibus opprimetur, aut confodietur jaculis; sive jumentum fuerit, sive homo, non vivet. Cum coeperit clangere buccina, tunc ascendant in montem †.
* Hebr. 12, 18. sqq. † v. 17.

14. Descenditque Moyses de monte ad populum, et sanctificavit eum. Cumque lavissent vestimenta sua,

15. ait ad eos: Estote parati in diem tertium, et ne appropinquetis uxoribus vestris *. * 1 Reg. 21, 4.

16. Jamque advenerat tertius dies, et mane inclaruerat; et ecce! coeperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, et nubes densissima operire montem, clangorque buccinae vehementius perstrepebat; et timuit populus, qui erat in castris.

17. Cumque eduxisset eos Moyses in occursum Dei de loco castrorum, steterunt ad radices montis.

18. * Totus autem mons Sinai fumabat; eo quod descendisset Dominus a) super eum in igne, et ascenderet fumus ex eo, quasi de fornace; eratque omnis mons terribilis. * Deut. 4, 11.

19. Et sonitus buccinae paulatim crescebat in majus, et prolixius tendebatur; Moyses loquebatur, et Deus respondebat ei.

20. Descenditque Dominus super montem Sinai in ipso montis vertice; et vocavit Moysen in cacumen ejus. Quo cum ascendisset,

21. dixit ad eum: Descende, et contestare populum, ne forte velit transcendere terminos ad videndum Dominum, et pereat ex eis plurima multitudo.

22. Sacerdotes quoque *, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, ne percutiat eos.
* c. 24, 1. 5.

23. Dixitque Moyses ad Dominum: Non poterit vulgus ascendere in montem Sinai; tu enim testificatus es, et jussisti, dicens: Pone terminos circa montem, et sanctifica illum.

24. Cui ait Dominus: Vade, descende! ascendesque tu, et Aaron tecum; sacerdotes autem et populus ne transeant terminos, nec ascendant ad Dominum, ne forte interficiat illos.

25. Descenditque Moyses ad populum, et omnia narravit eis.

CAP. 20.

Solemnis Decalogi promulgatio. Altare e lapidibus insectis, aut e terra exstrui praecipitur.

1. Locutusque * est Dominus cunctos sermones hos:
* Act. 7, 53. Gal. 3, 19. Hebr. 2, 2.

2. Ego * sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo servitutis. * Deut. 5, 6. Ps. 80, 11.

3. Non habebis deos alienos coram me.

4. * Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quae

a) 1590. add. Deus

est in coelo desuper, et quae in terra deorsum, nec eorum, quae sunt in aquis sub terra. *Lev. 26, 1. Deut. 4, 15. 17. Jos. 24, 14. Ps. 96, 7.

5. Non adorabis ea, neque coles. Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem eorum, qui oderunt me;

6. et faciens misericordiam in millia his, qui diligunt me, et custodiunt praecepta mea.

7. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumserit nomen Domini Dei sui frustra. *Lev. 19, 12. Deut. 5, 11. Matth. 5, 33.

8. *Memento, ut diem sabbati sanctifices! *c. 16, 23. 31, 13. Deut. 5, 13. Ezech. 20, 12.

9. Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua.

10. Septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est; non facies omne opus in eo, tu, et filius tuus, et filia tua, servus tuus, et ancilla tua, jumentum tuum, et advena, qui est intra portas tuas.

11. *Sex enim diebus fecit Dominus coelum, et terram, et mare, et omnia, quae in eis sunt, et requievit in die septimo; idcirco benedixit Dominus diei sabbati, et sanctificavit eum. *Gen. 2, 2.

12. Honora patrem tuum, et matrem tuam, ut sis longaevus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

13. *Non occides†! *Deut. 5, 16. Matth. 15, 4. Eph. 6, 2. †Gen. 9, 6. Matth. 5, 21. sqq.

14. Non moechaberis*! *Matth. 5, 27. sqq.

15. Non furtum facies!

16. *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium! *Matth. 5, 21. Rom. 7, 7. 13, 9.

17. Non concupisces domum proximi tui; nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia, quae illius sunt.

18. Cunctus autem populus videbat voces et lampades, et sonitum buccinae, montemque fumantem, et perterriti ac pavore concussi, steterunt procul,

19. dicentes Moysi: Loquere tu nobis, et audiemus; non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur.

20. Et ait Moyses ad populum: Nolite timere! ut enim probaret vos, venit Deus, et ut terror illius esset in vobis, et non peccaretis.

21. Stetitque populus de longe*. Moyses autem accessit ad caliginem, in qua erat Deus. *Deut. 18, 16. Hebr. 12, 18.

22. Dixit praeterea Dominus ad Moysen: Haec dices filiis Israël: Vos vidistis, quod de coelo locutus sim vobis.

23. Non facietis deos argenteos, nec deos aureos facietis vobis.

24. *Altare de terra facietis mihi, et offeretis super eo holocausta et pacifica vestra, oves vestras et boves; in omni loco, in quo memoria fuerit nominis mei, veniam ad te, et benedicam tibi. *c. 27, 8. 38, 7.

25. *Quod si altare lapideum feceris mihi, non aedificabis illud de sectis lapidibus; si enim levaveris cultrum a) super eo, polluetur. *Deut. 27, 5. Jos. 8, 31.

26. Non ascendes per gradus ad altare meum*, ne reveletur turpitudo tua. *c. 28, 42.

Cap. 21.

Praecepta judicialia de conditione servorum, de homicidio, de rixis et de damno per animalia illato.

1. Haec sunt judicia, quae propones eis:

2. Si *emeris servum Hebraeum†; sex annis serviet tibi; in

a) 1590. super eum

septimo egredietur liber gratis.
* Deut. 15, 12. Jer. 34, 14.
† c. 22, 3. Lev. 25, 39. 4 Reg. 4, 1.

3. Cum quali veste intraverit, cum tali exeat; si habens uxorem, et uxor egredietur simul.

4. Sin autem dominus dederit illi uxorem, et pepererit filios, et filias; mulier et liberi ejus erunt domini sui; ipse vero exibit cum vestitu suo.

5. Quod si dixerit servus: Diligo dominum meum, et uxorem ac liberos, non egrediar liber;

6. offeret eum dominus diis*, et applicabitur ad ostium, et postes, perforabitque aurem ejus subula; et erit ei servus in saeculum. *Ps. 81, 6. Lev. 25, 41.

7. Si quis vendiderit filiam suam in famulam, non egredietur*, sicut ancillae exire consueverunt. *Deut. 15, 12. 17.

8. Si displicuerit oculis domini sui, cui tradita fuerat, dimittet eam; populo autem alieno vendendi non habebit potestatem, si spreverit eam.

9. Sin autem filio suo desponderit eam, juxta morem filiarum faciet illi.

10. Quod si alteram ei acceperit, providebit puellae nuptias, et vestimenta, et pretium pudicitiae non negabit.

11. Si tria ista non fecerit, egredietur gratis absque pecunia.

12. *Qui percusserit hominem volens occidere †, morte moriatur. *Lev. 24, 17. † Gen. 9, 6.

13. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus ejus*; constituam tibi locum †, in quem fugere debeat.
*Deut. 19, 2. † Num. 35, 6.

14. Si quis per industriam occiderit proximum suum, et per insidias; ab altari meo evelles eum, ut moriatur.

15. Qui percusserit* patrem suum aut matrem, morte moriatur a). *v. 17. Matth. 15, 4. sqq.

16. Qui furatus fuerit hominem, et vendiderit eum, convictus noxae, morte moriatur.

17. *Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur.
*Lev. 20, 9. Prov. 20, 20. Matth. 15, 4. Marc. 7, 10.

18. Si rixati fuerint viri, et percusserit alter proximum suum lapide vel pugno, et ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lectulo;

19. si surrexerit, et ambulaverit foris super baculum suum; innocens erit, qui percusserit; ita tamen, ut operas ejus, et impensas in medicos restituat.

20. Qui percusserit servum suum, vel ancillam virga, et mortui fuerint in manibus ejus, criminis reus erit.

21. Sin autem uno die vel duobus supervixerit, non subjacebit poenae, quia pecunia illius est.

22. Si rixati fuerint viri, et percusserit quis mulierem praegnantem, et abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit; subjacebit damno, quantum maritus mulieris expetierit, et arbitri judicaverint.

23. Sin autem mors ejus fuerit subsecuta; reddet* animam pro anima, *v. 30. Num. 35, 31. Lev. 19, 10.

24. *oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, *Lev. 24, 20. Deut. 19, 21. Matth. 5, 38.

25. adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore.

26. Si percusserit quispiam oculum, servi sui aut ancillae, et luscos eos fecerit; dimittet eos liberos pro oculo, quem eruit.

27. Dentem quoque, si excusserit servo vel ancillae suae, similiter dimittet eos liberos.

28. Si bos cornu percusserit

---

a) in Biblia 1590. post versum hic 15. sequitur versus hic 17., et post hunc versus hic 16.

virum aut mulierem, et mortui fuerint; lapidibus obruetur*; et non comedentur carnes ejus; dominus quoque bovis innocens erit. * Gen. 9, 5.

29. Quod si bos cornupeta fuerit ab heri et nudiustertius, et contestati sunt dominum ejus, nec recluserit eum; occideritque virum aut mulierem; et bos lapidibus obruetur, et dominum ejus, occident.

30. Quod si pretium * fuerit ei impositum; dabit pro anima sua, quidquid fuerit postulatus. * v. 22.

31. Filium quoque, et filiam si cornu percusserit; simili sententiae subjacebit.

32. Si servum ancillamque invaserit, triginta siclos argenti domino dabit; bos vero lapidibus opprimetur.

33. Si quis aperuerit cisternam, et foderit, et non operuerit eam; cecideritque bos aut asinus in eam;

34. reddet dominus cisternae pretium jumentorum; quod autem mortuum est, ipsius erit.

35. Si bos alienus bovem alterius vulneraverit, et ille mortuus fuerit; vendent bovem vivum, et divident pretium, cadaver autem mortui inter se dispertient.

36. Sin autem sciebat, quod bos cornupeta esset ab heri et nudiustertius, et non custodivit eum dominus suus; reddet bovem pro bove, et cadaver integrum accipiet.

Cap. 22.

De furto, de deposito, aliisque rebus ad justitiam spectantibus.

1. Si quis furatus fuerit bovem, aut ovem, et occiderit vel vendiderit; quinque boves pro uno bove restituet*, et quatuor oves pro una ove. * 2 Reg. 12, 6.

2. Si effringens fur domum, sive suffodiens fuerit inventus, et accepto vulnere mortuus fuerit; percussor non erit reus sanguinis.

3. Quod si orto sole hoc fecerit; homicidium perpetravit, et ipse morietur. Si non habuerit, quod pro furto reddat, ipse venumdabitur.

4. Si inventum fuerit apud eum, quod furatus est, vivens, sive bos, sive asinus, sive ovis; duplum restituet.

5. Si laeserit quispiam agrum vel vineam, et dimiserit jumentum suum, ut depascatur aliena; quidquid optimum habuerit in agro suo, vel in vinea, pro damni aestimatione restituet.

6. Si egressus ignis invenerit a) spinas, et comprehenderit acervos frugum, sive stantes segetes in agris; reddet damnum, qui ignem succenderit.

7. Si quis commendaverit amico pecuniam, aut vas in custodiam, et ab eo, qui susceperat, furto ablata fuerint; si invenitur fur, duplum reddet.

8. Si latet fur, dominus domus applicabitur ad deos*, et jurabit, quod non extenderit manum in rem proximi sui, * c. 21, 6.

9. ad perpetrandam fraudem, tam in bove, quam in asino, et ove ac vestimento, et quidquid damnum inferre potest; ad deos * utriusque causa perveniet; et si illi judicaverint, duplum restituet proximo suo. * v. 8.

10. Si quis commendaverit proximo suo asinum, bovem, ovem, et omne jumentum ad custodiam, et mortuum fuerit, aut debilitatum, vel captum ab hostibus, nullusque hoc viderit;

11. jusjurandum erit in medio, quod non extenderit manum ad rem proximi sui; suscipietque

a) 1590. spicas

dominus juramentum, et ille reddere non cogetur.
12. * Quod si furto ablatum fuerit; restituet damnum domino. * Gen. 31, 39.
13. Si comestum a bestia; deferat* ad eum, quod occisum est, et non restituet. * Gen. 31, 39.
14. Qui a proximo suo quidquam horum mutuo postulaverit, et debilitatum aut mortuum fuerit domino non praesente; reddere compelletur.
15. Quod si impraesentiarum dominus fuerit; non restituet, maxime si conductum venerat pro mercede operis sui.
16. * Si seduxerit quis virginem necdum desponsatam, dormieritque cum ea; dotabit eam, et habebit eam uxorem. * Deut. 22, 28. 29.
17. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt.
18. Maleficos non patieris vivere.
19. Qui coierit cum jumento, morte moriatur.
20. Qui * immolat diis, occidetur, praeterquam Domino soli. * Lev. 19, 4. Deut. 17, 2. sqq.
21. Advenam non contristabis, neque affliges eum; advenae enim et ipsi fuistis in terra Aegypti.
22. * Viduae et pupillo non nocebitis. * Zach. 7, 10.
23. Si laeseritis eos, vociferabuntur ad me, et ego audiam clamorem eorum;
24. et indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, et erunt uxores vestrae viduae, et filii vestri pupilli.
25. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum; non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes.
26. * Si pignus a proximo tuo acceperis vestimentum; ante solis occasum reddes ei. * Deut. 24, 13.
27. Ipsum enim est solum, quo operitur, indumentum carnis ejus, nec habet aliud, in quo dormiat; si clamaverit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum.
28. Diis * non detrahes, et † principi populi tui non maledices. * v. 8. † Act. 25, 5.
29. Decimas tuas et primitias tuas non tardabis reddere*; primogenitum filiorum tuorum dabis mihi. * c. 13, 2. 12. 13. 34, 19. Deut. 18, 4. Ezech. 44, 30.
30. De bobus quoque, et ovibus similiter facies; septem diebus sit cum matre sua, die octava reddes illum mihi.
31. Viri sancti eritis mihi*; carnem, quae a bestiis fuerit praegustata, non comedetis †; sed projicietis canibus. * Lev. 2, 8. † Gen. 9, 4.

Cap. 23.

Variae leges feruntur et ad eas servandas exhortatio fit.

1. Non suscipies vocem mendacii; nec junges manum tuam, ut pro impio dicas falsum testimonium*. * Deut. 19, 16.
2. Non sequeris turbam ad faciendum malum; nec in judicio, plurimorum acquiesces sententiae, ut a vero devies.
3. Pauperis quoque * non misereberis in judicio. * Lev. 19, 15.
4. * Si † occurreris bovi inimici tui, aut asino erranti; reduc ad eum! * Deut. 22, 1. † Matth. 5, 43. sqq.
5. Si videris asinum odientis te jacere sub onere; non pertransibis*, sed sublevabis cum eo. * Deut. 22, 4.
6. Non declinabis * in judicium pauperis! * v. 3.
7. Mendacium fugies*! Insontem et justum non occides! quia aversor impium. * Dan. 13, 53.
8. * Nec accipies munera, quae

etiam excaecant prudentes, et subvertunt verba justorum.
*Deut. 16, 19. Eccl. 20, 31.

9. Peregrino molestus non eris; scitis enim advenarum animas; quia et ipsi * peregrini fuistis in terra Aegypti. *Gen. 46, 6.

10. Sex annis seminabis terram tuam, et congregabis fruges ejus.

11. Anno autem septimo * dimittes eam, et requiescere facies, ut comedant pauperes populi tui; et quidquid reliquum fuerit, edant bestiae agri; ita facies in vinea, et in oliveto tuo. *Lev. 25, 4.

12. Sex diebus operaberis; septimo die cessabis; ut * requiescat bos et asinus tuus; et † refrigeretur filius ancillae tuae, et advena ‡. *Prov. 12, 10. †Lev. 23, 39. 43. ‡v. 9.

13. Omnia, quae dixi vobis, custodite! Et per nomen externorum deorum non jurabitis, neque audietur ex ore vestro.

14. Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis *.
*Lev. 23, 3. sqq.

15. Solemnitatem azymorum * custodies. Septem diebus comedes azyma †, sicut praecepi tibi, tempore mensis novorum, quando egressus es de Aegypto ‡; non apparebis in conspectu meo vacuus. *c. 12. †c. 13, 3. 4. 34, 22. ‡Deut. 16, 16. Eccl. 35, 6.

16. Et solemnitatem messis primitivorum operis tui, quaecumque seminaveris in agro; solemnitatem quoque in exitu anni, quando congregaveris omnes fruges tuas de agro.

17. * Ter in anno apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo. *c. 34, 23. Deut. 16, 16.

18. Non immolabis super fermento sanguinem victimae a) meae *, nec remanebit adeps solemnitatis meae usque mane.
*Lev. 2, 11. sqq.

19. * Primitias frugum terrae tuae deferes in domum Domini Dei tui †. Non coques hoedum in lacte matris suae. *c. 34, 26.
†Deut. 14, 21.

20. Ecce! ego mittam Angelum meum, qui praecedat te *, et custodiat in via, et introducat in locum †, quem b) paravi.
*c. 14, 19. †v. 23. 31.

21. Observa eum, et audi vocem ejus, nec contemnendum putes; quia non dimittet, cum peccaveris, et est nomen meum in illo.

22. * Quod si audieris vocem ejus, et feceris omnia, quae loquor, inimicus ero inimicis tuis, et affligam affligentes te.
*Deut. 7, 11.

23. * Praecedetque te Angelus meus, et introducet te ad Amorrhaeum, et Hethaeum, et Pherezaeum, Chananaeumque, et Hevaeum, et Jebusaeum, quos ego conteram. *c. 33, 2. Jos. 24, 11.

24. Non adorabis deos eorum, nec coles eos; non facies opera eorum; sed * destrues eos, et confringes statuas eorum. *Deut. 7, 22.

25. Servietisque Domino Deo vestro; ut benedicam panibus tuis et aquis; et auferam infirmitatem de medio tui.

26. Non erit infoecunda, nec sterilis in terra tua; numerum dierum tuorum implebo.

27. Terrorem meum mittam in praecursum tuum, et occidam omnem populum, ad quem ingredieris; cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam.

28. Emittens * crabrones prius, qui fugabunt Hevaeum, et Chananaeum, et Hethaeum, antequam introëas. *Deut. 7, 20. Sap. 12, 8.

29. Non ejiciam eos a facie tua anno uno; ne terra in solitudinem redigatur, et crescant contra te bestiae.

30. Pau-

a) 1590. victimæ tuæ b) 1590. præparavi

30. Paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis, et possideas terram.

31. Ponam * autem terminos tuos a mari rubro usque ad mare Palaestinorum, et a deserto usque ad fluvium; tradam in manibus vestris habitatores terrae, et ejiciam eos de conspectu vestro. * Gen. 15, 18.

32. * Non inibis cum eis foedus, nec cum diis eorum. * c. 34, 15. Deut. 7, 2.

33. Non habitent in terra tua, ne forte peccare te faciant in me, si servieris diis eorum; quod tibi certe erit in scandalum.

CAP. 24.

Moses ad montem ascendere jubetur, legis tabulas a Deo accepturus.

1. Moysi quoque dixit: Ascende ad Dominum tu, et Aaron*, Nadab, et Abiu, et septuaginta senes ex Israël; et adorabitis procul. * c. 6, 23.

2. Solusque Moyses ascendet ad Dominum, et illi non appropinquabunt; nec populus ascendet cum eo.

3. Venit ergo Moyses et narravit plebi omnia verba Domini, atque judicia; responditque omnis populus una voce: Omnia verba Domini, quae locutus est, faciemus.

4. Scripsit autem Moyses universos sermones Domini; et mane consurgens aedificavit altare ad radices montis, et duodecim titulos per duodecim tribus Israël.

5. Misitque juvenes de filiis Israël, et obtulerunt holocausta, immolaveruntque victimas pacificas Domino, vitulos [a]).

6. Tulit itaque Moyses dimidiam partem sanguinis, et misit in crateras; partem autem residuam fudit super altare.

7. Assumensque * volumen foederis, legit audiente populo; qui dixerunt: Omnia, quae locutus est Dominus, faciemus, et erimus obedientes. * v. 4.

8. Ille vero sumtum sanguinem respersit in populum, et ait: Hic est * sanguis foederis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his. * Hebr. 9, 20.

9. Ascenderuntque Moyses et Aaron, Nadab et Abiu, et septuaginta de senioribus Israël;

10. et * viderunt Deum Israël; et sub pedibus ejus quasi opus lapidis saphirini, et quasi coelum, cum serenum est. * Deut. 4, 12.

11. Nec super eos, qui procul recesserant de filiis Israël *, misit manum suam †, videruntque Deum, et comederunt, ac biberunt. * Gen. 32, 31. † c. 20, 19.

12. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ascende ad me in montem, et esto ibi! Daboque tibi tabulas lapideas, et legem ac mandata, quae scripsi; ut doceas eos.

13. Surrexerunt Moyses et Josue minister ejus; ascendensque Moyses in montem Dei,

14. senioribus ait: Expectate hic, donec revertamur ad vos! Habetis Aaron et *Hur vobiscum; si quid natum fuerit quaestionis, referetis ad eos. * c. 17, 10.

15. Cumque ascendisset Moyses, operuit nubes montem;

16. et habitavit gloria Domini super Sinai, tegens illum nube sex diebus; septimo autem die vocavit eum de medio caliginis.

17. Erat autem species gloriae Domini, quasi ignis ardens super verticem montis, in conspectu filiorum Israël.

18. Ingressusque Moyses medium nebulae, ascendit in montem *; et fuit ibi quadraginta diebus, et quadraginta noctibus. * Deut. 9, 9.

a) 1590. add. duodecim.

Cap. 25.

Tabernaculi, propitiatorii, mensæ panum propositionis, candelabri exemplaria Mosi proponuntur.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël, ut tollant mihi primitias, ab * omni homine, qui offeret a) ultroneus, accipietis eas. * c.35,5. Gen.32,18. 33,11.

3. Haec sunt autem, quae accipere debetis: aurum, et argentum, et aes,

4. hyacinthum, et purpuram, coccumque bis tinctum, et byssum, pilos caprarum,

5. et pelles arietum rubricatas, pellesque ianthinas, et ligna setim,

6. oleum ad luminaria concinnanda; aromata in unguentum, et thymiamata boni odoris;

7. lapides onychinos, et gemmas ad ornandum ephod ac rationale.

8. Facientque mihi sanctuarium, et habitabo in medio eorum;

9. * juxta omnem similitudinem tabernaculi, quod ostendam tibi, et omnium vasorum, in cultum ejus, sicque facietis illud:

* Hebr. 8, 5. 9, 2.

10. Arcam de lignis setim compingite, cujus longitudo habeat duos et semis cubitos; latitudo, cubitum et dimidium; altitudo, cubitum similiter ac semissem.

11. Et deaurabis eam auro mundissimo intus et foris; faciesque supra, coronam auream per circuitum;

12. et quatuor circulos aureos, quos pones per quatuor arcae angulos; duo circuli sint in latere uno, et duo in altero.

13. Facies quoque vectes de lignis setim, et operies eos auro.

14. Inducesque per circulos, qui sunt in arcae lateribus, ut portetur in eis,

15. qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis.

16. Ponesque in arca testificationem, quam dabo tibi.

17. Facies et propitiatorium de auro mundissimo: duos cubitos et dimidium tenebit longitudo ejus, et cubitum ac semissem latitudo.

18. Duos * quoque Cherubim aureos, et productiles facies, ex utraque parte oraculi.

* Ezech. 1, 5. sqq. 10, 1. sqq.

19. Cherub unus sit in latere uno, et alter in altero.

20. Utrumque latus propitiatorii tegant, expandentes alas, et operientes oraculum, respiciantque se mutuo versis vultibus in propitiatorium, quo operienda est arca,

21. in qua pones testimonium, quod dabo tibi.

22. Inde praecipiam, et loquar ad te supra propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super arcam testimonii, cuncta, quae mandabo per te filiis Israël.

23. Facies et mensam de lignis setim, habentem duos cubitos longitudinis, et in latitudine cubitum, et in altitudine cubitum ac semissem.

24. Et inaurabis eam auro purissimo; faciesque illi labium b) aureum per circuitum,

25. et ipsi labio c) coronam interrasilem altam quatuor digitis; et super illam, alteram coronam aureolam.

26. Quatuor quoque circulos aureos praeparabis, et pones eos in quatuor angulis ejusdem mensae per singulos pedes.

27. Subter coronam erunt cir-

---

a) 1590. qui offert b) 1590. labrum c) 1590. labro

culi aurei, ut mittantur vectes per eos, et possit mensa portari.

28. Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, et circumdabis auro ad subvehendam mensam.

29. Parabis et acetabula, ac phialas, thuribula, et cyathos, in quibus * offerenda sunt libamina, ex auro purissimo. *c. 29, 40.

30. Et pones super mensam panes propositionis in conspectu meo semper.

31. Facies et candelabrum ductile de auro mundissimo, hastile ejus, et calamos, scyphos, et sphaerulas, ac lilia, ex ipso procedentia.

32. Sex calami egredientur de lateribus, tres ex uno latere, et tres ex altero.

33. Tres scyphi quasi in nucis modum per calamos singulos, a) sphaerulaque simul et lilium; et tres similiter scyphi instar nucis in calamo altero, a) sphaerulaque simul et lilium; hoc erit opus sex calamorum, qui producendi sunt de hastili;

34. in ipso autem candelabro erunt quatuor scyphi in nucis modum, sphaerulaeque per singulos, et lilia.

35. Sphaerulae sub duobus calamis per tria loca, qui simul sex fiunt, procedentes de hastili uno.

36. Et sphaerulae igitur et calami ex ipso erunt, universa ductilia de auro purissimo.

37. Facies et lucernas septem, et pones eas super candelabrum, ut luceant ex adverso.

38. Emunctoria quoque, et ubi, quae emuncta sunt, extinguantur, fiant b) de auro purissimo.

39. Omne pondus candelabri cum universis vasis suis habebit talentum auri purissimi.

40. * Inspice, et fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est. *Hebr. 8, 5. Act. 7, 44.

Cap. 26.

Tabernaculi quatuor tegumenta, tabulae ejus et bases, velum Sancto sanctorum, uti et Sancto oppansum.

1. Tabernaculum vero ita facies: Decem cortinas de bysso retorta, et hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto, variatas * opere plumario facies. *c. 25, 18.

2. Longitudo cortinae unius habebit viginti octo cubitos; latitudo, quatuor cubitorum erit. Unius mensurae fient universa tentoria.

3. Quinque cortinae sibi jungentur mutuo, et aliae quinque nexu simili cohaerebunt.

4. Ansulas hyacinthinas in lateribus ac summitatibus facies cortinarum, ut possint invicem copulari.

5. Quinquagenas ansulas cortina habebit in utraque parte, ita insertas, ut ansa contra ansam veniat, et altera alteri possit c) aptari.

6. Facies et quinquaginta circulos aureos, quibus cortinarum vela jungenda sunt, ut unum tabernaculum fiat.

7. Facies et saga cilicina undecim, ad operiendum tectum tabernaculi.

8. Longitudo sagi unius habebit triginta cubitos; et latitudo, quatuor; aequa erit mensura sagorum omnium.

9. E quibus quinque junges seorsum, et sex sibi mutuo copulabis, ita ut sextum sagum in fronte tecti duplices.

10. Facies et quinquaginta ansas in ora sagi unius, ut conjungi cum altero queat; et quinquaginta ansas in ora sagi alterius, ut cum altero copuletur.

11. Facies et quinquaginta fibulas aeneas, quibus jungantur ansae, ut unum ex omnibus operimentum fiat.

a) 1590. sphaerulaeque simul et lilia b) 1590. omit. de c) 1590. adaptari

12. Quod autem superfuerit in sagis, quae a) parantur tecto, id est, unum sagum, quod amplius est, ex medietate ejus operies posteriora tabernaculi.

13. Et cubitus ex una parte pendebit, et alter ex altera, qui plus est in sagorum longitudine, utrumque latus tabernaculi protegens.

14. Facies et operimentum aliud tecto de pellibus arietum rubricatis; et super hoc rursum aliud operimentum de ianthinis pellibus.

15. Facies et tabulas stantes tabernaculi de lignis setim,

16. quae singulae denos cubitos in longitudine habeant, et in latitudine singulos ac semissem.

17. In lateribus tabulae, duae incastraturae fient, quibus tabula alteri tabulae connectatur; atque in hunc modum cunctae tabulae parabuntur.

18. Quarum viginti erunt in latere meridiano, quod vergit ad austrum.

19. Quibus quadraginta bases argenteas fundes; ut binae bases singulis tabulis per duos angulos subjiciantur.

20. In latere quoque secundo tabernaculi, quod vergit ad Aquilonem, viginti tabulae erunt,

21. quadraginta habentes bases argenteas; binae bases singulis tabulis supponentur.

22. Ad occidentalem vero plagam tabernaculi facies sex tabulas,

23. et rursum alias duas, quae in angulis erigantur post tergum tabernaculi.

24. Eruntque conjunctae a deorsum usque sursum, et una omnes compago retinebit. Duabus quoque tabulis, quae in angulis ponendae sunt, similis junctura servabitur.

25. Et erunt simul tabulae octo, bases earum argenteae sedecim, duabus basibus per unam tabulam supputatis.

26. Facies et vectes de lignis setim quinque ad continendas tabulas in uno latere tabernaculi,

27. et quinque alios in altero, et ejusdem numeri ad occidentalem plagam;

28. qui mittentur per medias tabulas a summo usque ad summum.

29. Ipsas quoque tabulas deaurabis, et fundes in eis annulos aureos, per quos vectes tabulata contineant; quos operies laminis aureis.

30. Et eriges tabernaculum juxta exemplar, quod tibi in* monte monstratum est. *c. 25, 40.

31. Facies et velum de hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta, opere plumario et pulchra varietate contextum;

32. quod appendes ante quatuor columnas de lignis setim, quae ipsae quidem deauratae erunt, et habebunt capita aurea, sed bases argenteas.

33. Inseretur autem velum per circulos, intra quod pones arcam* testimonii, quo et Sanctuarium, et Sanctuarii sanctuaria dividentur. *c. 25, 10. sqq.

34. Pones * et propitiatorium super arcam testimonii in b) Sancto sanctorum; *c. 25, 17.

35. mensamque * extra velum †; et contra mensam candelabrum in latere tabernaculi meridiano; mensa enim stabit in parte Aquilonis. *c. 25, 23. † v. 33. c. 25, 31.

36. Facies et tentorium in introitu tabernaculi de hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta, opere plumarii.

37. Et quinque columnas deaurabis lignorum setim, ante quas ducetur tentorium; quarum erunt capita aurea, et bases aeneae.

a) 1593. paratur b) 1590. in Sancta

Cap. 27.

Altare holocaustorum, atrium tabernaculi, columnæ ejus et vela, oleum lucernarum.

1. Facies et altare de lignis setim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, et totidem in latitudine, id est quadrum, et tres cubitos in altitudine.

2. Cornua autem per quatuor angulos ex ipso erunt; et operies illud aere.

3. Faciesque in usus ejus lebetes ad suscipiendos cineres, et forcipes atque fuscinulas, et ignium receptacula; omnia vasa ex aere fabricabis.

4. Craticulamque in modum retis aeneam; per cujus quatuor angulos erunt quatuor anguli aenei;

5. quos pones subter arulam altaris; eritque craticula usque ad altaris medium.

6. Facies et vectes altaris de lignis setim duos, quos operies laminis aeneis;

7. et induces per circulos, eruntque ex utroque latere altaris ad portandum.

8. *Non solidum, sed inane, et cavum intrinsecus facies illud, sicut tibi in monte monstratum est. *c. 20, 24. 25, 40.

9. Facies et atrium tabernaculi, in cujus australi plaga contra meridiem erunt tentoria de bysso retorta; centum cubitos unum latus tenebit in longitudine.

10. Et columnas viginti cum basibus totidem aeneis, quae capita cum caelaturis suis habebunt argentea.

11. Similiter et in latere aquilonis per longum erunt tentoria centum cubitorum, columnae viginti, et bases aeneae ejusdem numeri, et capita earum cum caelaturis suis argentea.

12. In latitudine vero atrii, quod respicit ad occidentem, erunt tentoria per quinquaginta cubitos, et columnae decem, basesque totidem.

13. In ea quoque atrii latitudine, quae respicit ad orientem, quinquaginta cubiti erunt.

14. In quibus quindecim cubitorum tentoria lateri uno deputabuntur, columnaeque tres, et bases totidem.

15. Et in latere altero erunt tentoria cubitos obtinentia quindecim, columnae tres, et bases totidem.

16. In introitu vero atrii fiet tentorium cubitorum viginti ex hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta, opere plumarii; columnas habebit quatuor, cum basibus totidem.

17. Omnes columnae atrii per circuitum vestitae erunt argenteis laminis, capitibus argenteis, et basibus aeneis.

18. In longitudine occupabit atrium cubitos centum, in latitudine quinquaginta, altitudo quinque cubitorum erit; fietque de bysso retorta, et habebit bases aeneas.

19. Cuncta vasa tabernaculi in omnes usus, et caeremonias, tam paxillos ejus quam atrii, ex aere facies.

20. Praecipe filiis Israël, ut afferant tibi oleum de arboribus olivarum purissimum *, piloque contusum; ut ardeat lucerna semper *c. 25, 3.

21. in tabernaculo testimonii, extra velum*, quod oppansum est testimonio. Et collocabunt eam, Aaron et filii ejus, ut usque mane luceat coram Domino. Perpetuus erit cultus per successiones eorum a) a filiis Israël. *c. 26, 33.

Cap. 28.

Vestes sacerdotales describuntur.

1. Applica quoque ad te Aaron fratrem tuum, cum filiis suis de

a) 1590. coram filiis

medio filiorum Israël, ut sacerdotio fungantur mihi: Aaron, Nadab*, et Abiu, Eleazar, et Ithamar. *c. 6, 23.

2. Faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam et decorem.

3. Et loqueris cunctis sapientibus corde, quos replevi spiritu prudentiae, ut faciant vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi.

4. Haec autem erunt vestimenta, quae facient: Rationale, et superhumerale, tunicam et lineam strictam, cidarim et balteum. Facient vestimenta sancta fratri tuo Aaron et filiis ejus, ut sacerdotio fungantur mihi.

5. Accipientque aurum, et hyacinthum, et purpuram, coccumque bis tinctum, et byssum.

6. Facient autem superhumerale de auro, et hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta, opere polymito.

7. Duas oras junctas habebit in utroque latere summitatum, ut in unum redeant.

8. Ipsa quoque textura, et cuncta operis* varietas erit ex auro, et hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta. *c. 39, 5.

9. Sumesque duos lapides onychinos, et sculpes in eis nomina filiorum Israël:

10. Sex nomina in lapide uno, et sex reliqua in altero, juxta ordinem nativitatis eorum.

11. Opere sculptoris, et caelatura gemmarii, sculpes eos nominibus filiorum Israël, inclusos auro atque circumdatos;

12. et pones in utroque latere superhumeralis, memoriale filiis Israël. Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino super utrumque humerum, ob recordationem.

13. Facies et uncinos ex auro;

14. et duas catenulas [a]) ex auro purissimo sibi invicem cohaerentes, quas inseres uncinis.

15. Rationale quoque judicii* facies opere polymito juxta texturam superhumeralis, ex auro, hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta. *v. 30.

16. Quadrangulum erit et duplex; mensuram palmi habebit tam in longitudine quam in latitudine.

17. Ponesque in eo quatuor ordines lapidum; in primo versu erit lapis sardius, et topazius, et smaragdus;

18. in secundo carbunculus, sapphirus, et jaspis;

19. in tertio ligurius, achates, et amethystus;

20. in quarto chrysolitus, onychinus, et beryllus. Inclusi auro erunt per ordines suos.

21. Habebuntque nomina filiorum Israël; duodecim nominibus caelabuntur, singuli lapides nominibus singulorum per duodecim tribus.

22. Facies in rationali catenas sibi invicem cohaerentes ex auro purissimo;

23. et duos annulos aureos, quos pones in utraque rationalis summitate;

24. catenasque aureas junges annulis, qui sunt in marginibus ejus;

25. et ipsarum catenarum extrema duobus copulabis uncinis in utroque latere superhumeralis, quod rationale respicit.

26. Facies et duos annulos aureos, quos pones in summitatibus rationalis, in oris, quae e regione sunt superhumeralis, et posteriora ejus aspiciunt.

27. Nec non et alios duos annulos aureos, qui ponendi sunt in utroque latere superhumeralis

---

a) 1590. auri purissimi

deorsum, quod respicit contra faciem juncturae inferioris, ut aptari possit cum superhumerali,

28. et stringatur rationale annulis suis cum annulis superhumeralis vitta hyacinthina, ut maneat junctura fabrefacta, et a se invicem rationale et superhumerale nequeant separari.

29. Portabitque Aaron nomina filiorum Israël in rationali judicii super pectus suum, quando ingredietur Sanctuarium, memoriale coram Domino in aeternum.

30. Pones autem in rationali judicii Doctrinam et Veritatem, quae erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino; et gestabit judicium filiorum Israël in pectore suo, in conspectu Domini semper.

31. Facies et tunicam superhumeralis totam hyacinthinam,

32. in cujus medio supra erit capitium, et ora per gyrum ejus textilis, sicut fieri solet in extremis vestium partibus, ne facile rumpatur.

33. Deorsum vero, ad pedes ejusdem tunicae, per circuitum, quasi mala punica facies, ex hyacintho, et purpura, et cocco bis tincto, mixtis in medio tintinnabulis;

34. ita ut tintinnabulum sit aureum et malum punicum, rursumque tintinnabulum aliud aureum et malum punicum.

35. * Et vestietur ea Aaron in officio ministerii, ut audiatur sonitus, quando ingreditur et egreditur Sanctuarium in conspectu Domini, et non moriatur.

* Eccl. 45, 11.

36. Facies et laminam de auro purissimo; in qua sculpes opere caelatoris, Sanctum Domino.

37. Ligabisque eam vitta hyacinthina, et erit super tiaram,

38. imminens fronti pontificis. Portabitque Aaron iniquitates eorum, quae obtulerunt et sanctificaverunt * filii Israël, in cunctis muneribus et donariis suis. Erit autem lamina semper in fronte ejus, ut placatus sit [a]) eis Dominus.

* Lev. 10, 17.

39. Stringesque tunicam bysso, et tiaram byssinam facies, et balteum opere plumarii.

40. Porro filiis Aaron tunicas lineas parabis, et balteos ac tiaras in gloriam et decorem;

41. vestiesque his omnibus Aaron fratrem tuum et filios ejus cum eo. Et cunctorum consecrabis manus *, sanctificabisque illos, ut sacerdotio fungantur mihi.

* c. 29, 14.

42. Facies et feminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis suae, a renibus usque ad femora;

43. et utentur * eis Aaron et filii ejus, quando ingredientur tabernaculum testimonii, vel quando appropinquant ad altare, ut ministrent in sanctuario; ne iniquitatis rei moriantur. Legitimum sempiternum erit Aaron, et semini ejus post eum. * c. 20, 26.

CAP. 29.

De consecratione sacerdotum, et de sacrificio matutino et vespertino.

1. Sed et hoc facies, ut mihi in sacerdotio consecrentur *. Tolle vitulum de armento, et arietes duos † immaculatos; * Lev. 9, 2.

† Lev. 22, 20. sqq.

2. panesque azymos, et crustulam absque fermento, quae conspersa sit oleo, lagana quoque azyma oleo lita; de simila triticea cuncta facies,

3. et posita in canistro offeres; vitulum autem, et duos arietes.

4. Et Aaron ac filios ejus applicabis, ad ostium tabernaculi testimonii. Cumque laveris patrem cum filiis suis aqua,

5. indues * Aaron vestimentis suis, id est, linea et tunica, et su-

a) 1590. sit ei

perhumerali, et rationali, quod constringes balteo. *c. 28.

6. Et pones tiaram in capite ejus, et laminam * sanctam super tiaram; * c. 28, 36.

7. et oleum unctionis * fundes super caput ejus; atque hoc ritu consecrabitur. *c. 30, 28.

8. Filios quoque illius applicabis, et indues tunicis lineis, cingesque balteo;

9. Aaron scilicet, et liberos ejus, et impones eis mitras; eruntque sacerdotes mihi religione perpetua. Postquam initiaveris* manus eorum; * c. 28, 41.

10. *applicabis et vitulum coram tabernaculo testimonii. Imponentque Aaron et filii ejus, manus super caput illius; * Lev. 1, 3.

11. et mactabis eum in conspectu Domini, juxta * ostium tabernaculi testimonii. * c. 26, 36.

12. Sumtumque de sanguine vituli, pones super cornua altaris * digito tuo, reliquum autem sanguinem fundes juxta basim ejus. * c. 27, 1. 40, 29.

13. * Sumes et adipem totum, qui operit intestina, et reticulum jecoris, ac duos renes, et adipem, qui super eos est, et offeres incensum super altare. * Lev. 3, 3.

14. Carnes vero vituli, et corium, et fimum combures foris extra castra, eo quod pro peccato sit.

15. Unum quoque arietem sumes, super cujus caput ponent Aaron et filii ejus manus.

16. Quem cum mactaveris, tolles de sanguine ejus, et fundes circa altare.

17. Ipsum autem arietem secabis in frusta; lotaque intestina ejus ac pedes pones super concisas carnes, et super caput illius.

18. Et offeres totum arietem in incensum super altare; oblatio est Domino, odor suavissimus victimae Domini.

19. Tolles quoque arietem alterum, super cujus caput Aaron et filii ejus ponent manus.

20. Quem cum immolaveris, sumes de sanguine ejus, et pones super extremum auriculae dextrae Aaron, et filiorum ejus, et super pollices manus eorum ac pedis dextri, fundesque sanguinem super altare per circuitum.

21. Cumque tuleris de sanguine, qui est super altare, et de oleo unctionis, asperges Aaron, et vestes ejus, filios et vestimenta eorum. Consecratisque ipsis et vestibus,

22. tolles adipem de ariete, et caudam et arvinam, quae operit vitalia, ac reticulum jecoris, et duos renes, atque adipem, qui super eos est, armumque dextrum, eo quod sit aries consecrationis:

23. Tortamque panis unius, crustulam conspersam oleo, laganum de canistro * azymorum, quod positum est in conspectu Domini. * v. 2. sqq.

24. Ponesque omnia super manus Aaron et filiorum ejus, et sanctificabis eos elevans coram Domino.

25. Suscipiesque universa de manibus eorum; et incendes super altare in holocaustum*, odorem suavissimum in conspectu Domini, quia oblatio ejus est. * v. 18.

26. Sumes quoque pectusculum de ariete*, quo initiatus est Aaron, sanctificabisque illud elevatum coram Domino, et cedet in partem tuam. * v. 21. sqq.

27. Sanctificabisque et pectusculum consecratum, et armum, quem de ariete separasti,

28. quo initiatus est Aaron et filii ejus, cedentque in partem Aaron et filiorum ejus jure perpetuo a filiis Israël: quia primitiva sunt et initia de victimis eorum pacificis, quae offerunt Domino.

29. Vestem autem sanctam *, qua utetur Aaron, habebunt filii ejus post eum, ut ungantur in ea, et consecrentur manus † eorum.
*c. 28, 4—39. †c. 28, 41.

30. Septem diebus utetur illa, qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filiis ejus, et qui ingredietur tabernaculum testimonii, ut ministret in Sanctuario.

31. Arietem autem consecrationis * tolles, et coques carnes ejus in loco sancto; *v. 21. sqq.

32. quibus vescetur Aaron et filii ejus *. Panes quoque, qui sunt in canistro †, in vestibulo ‡ tabernaculi testimonii comedent,
*Lev. 8, 31. 24, 9. Matth. 12, 4. †v. 2. sqq. ‡c. 26, 36.

33. ut sit placabile sacrificium, et sanctificentur offerentium manus. Alienigena non vescetur ex eis, quia sancti sunt.

34. Quod si remanserit * de carnibus consecratis, sive de panibus usque mane, combures reliquias igni; non comedentur, quia sanctificata sunt. *c. 28, 41.

35. Omnia, quae praecepi tibi, facies super Aaron et filiis ejus. Septem diebus * consecrabis manus eorum; *v. 24. c. 40, 13. Lev. 8, 1.

36. et vitulum * pro peccato offeres per singulos dies ad expiandum. Mundabisque altare cum immolaveris expiationis hostiam, et unges illud in sanctificationem. *v. 11—14.

37. Septem diebus expiabis altare, et sanctificabis, et erit Sanctum Sanctorum; omnis, qui tetigerit illud, sanctificabitur.

38. Hoc est, quod facies in altari *: Agnos anniculos duos per singulos dies jugiter, *Num. 28, 3. Dan. 8, 12. Apoc. 13, 8.

39. unum agnum mane, et alterum vespere,

40. decimam partem similae conspersae oleo tuso, quod habeat mensuram quartam partem hin; et vinum ad libandum ejusdem mensurae in agno uno.

41. Alterum vero agnum offeres ad vesperam juxta ritum matutinae oblationis, et juxta ea, quae diximus, in odorem * suavitatis; *Gen. 8, 21.

42. sacrificium est Domino, oblatione perpetua in generationes vestras, ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ubi constituam *, ut loquar ad te. *c. 25, 22.

43. Ibique praecipiam filiis Israël; et sanctificabitur altare in gloria mea.

44. Sanctificabo et tabernaculum testimonii cum altari, et Aaron cum filiis suis, ut sacerdotio fungantur mihi.

45. Et habitabo in medio filiorum Israël, eroque eis Deus,

46. et scient, quia ego Dominus Deus eorum, qui eduxi eos de terra Aegypti; ut manerem inter illos, ego Dominus Deus ipsorum.

Cap. 30.

Altaris thymiamatis et labri ænei constructio. Unguenti, quo sacerdotes et vasa sacra ungi debent, confectio.

1. Facies quoque altare ad adolendum thymiama, de lignis setim,

2. habens cubitum longitudinis, et alterum latitudinis, id est, quadrangulum, et duos cubitos in altitudine. Cornua ex ipso procedent.

3. Vestiesque illud auro purissimo, tam craticulam ejus, quam parietes per circuitum, et cornua. Faciesque ei coronam aureolam per gyrum,

4. et duos annulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos vectes, et altare portetur.

5. Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, et inaurabis.

6. Ponesque altare contra velum *, quod ante arcam pendet testimonii coram propitiatorio, quo tegitur testimonium, ubi loquar tibi. *c. 26, 33.

7. Et adolebit incensum super eo * Aaron, suave fragrans, mane †. Quando componet lucernas, incendet illud.

* v. 34. sqq. † c. 25, 31. sqq.

8. Et quando collocabit eas ad vesperum, uret thymiama sempiternum coram Domino in generationes vestras;

9. non offeretis super eo thymiama compositionis alterius, nec oblationem, et victimam, nec libabitis libamina.

10. Et deprecabitur Aaron * super cornua ejus semel per annum, in sanguine, quod oblatum est pro peccato, et placabit super eo in generationibus vestris. Sanctum sanctorum erit Domino.

* Lev. 16.

11. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

12. * Quando tuleris summam filiorum Israël juxta numerum, dabunt singuli pretium pro animabus suis Domino; et non erit plaga in eis, cum fuerint recensiti.

* Num. 1, 2.

13. Hoc autem dabit omnis, qui transit ad nomen, dimidium sicli juxta mensuram templi *. Siclus viginti obolos habet. Media pars sicli offeretur Domino.

* Lev. 27, 25. Num. 3, 47. Ezech. 45, 12.

14. Qui habetur in numero, a viginti annis et supra, dabit pretium.

15. Dives non addet ad medium sicli, et pauper nihil minuet.

16. Susceptamque pecuniam, quae collata est a filiis Israël, trades in usus tabernaculi testimonii, ut sit a) monumentum eorum coram Domino, et propitietur animabus eorum.

17. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

18. Facies et labrum aeneum cum basi sua ad lavandum; ponesque illud inter tabernaculum testimonii et altare *. Et missa aqua,

* c. 40, 29.

a) 1593. monimentum

19. lavabunt in ea Aaron, et filii ejus manus suas ac pedes,

20. quando ingressuri sunt tabernaculum testimonii, et quando accessuri sunt ad altare, ut offerant in eo thymiama Domino;

21. ne forte moriantur. Legitimum sempiternum erit ipsi, et semini ejus per successiones.

22. Locutusque est Dominus ad Moysen,

23. dicens: Sume tibi aromata, primae myrrhae, et electae quingentos siclos, et cinamomi medium, id est, ducentos quinquaginta siclos, calami similiter ducentos quinquaginta;

24. casiae autem quingentos siclos in pondere sanctuarii, olei de olivetis mensuram hin;

25. faciesque unctionis oleum sanctum, unguentum compositum opere unguentarii.

26. Et unges ex eo tabernaculum testimonii, et arcam testamenti;

27. mensamque cum vasis suis, candelabrum, et utensilia ejus, altaria thymiamatis;

28. et holocausti, et universam supellectilem, quae ad cultum eorum pertinet.

29. Sanctificabisque omnia, et erunt Sancta sanctorum; qui tetigerit ea, sanctificabitur.

30. Aaron et filios ejus unges, sanctificabisque eos, ut sacerdotio fungantur mihi.

31. Filiis quoque Israël dices: Hoc oleum unctionis sanctum erit mihi in generationes vestras.

32. Caro hominis non ungetur ex eo, et juxta compositionem ejus non facietis aliud, quia sanctificatum est, et sanctum erit vobis.

33. Homo quicumque tale composuerit, et dederit ex eo alieno, exterminabitur de populo suo.

34. Dixitque Dominus ad Moysen: Sume tibi aromata, stacten et onycha, galbanum boni odoris,

et thus lucidissimum, aequalis ponderis erunt omnia;
35. faciesque thymiama compositum opere unguentarii, mixtum diligenter, et purum, et sanctificatione dignissimum.
36. Cumque in tenuissimum pulverem universa contuderis, pones ex eo coram tabernaculo testimonii, in quo loco apparebo tibi. Sanctum sanctorum erit vobis thymiama.
37. Talem compositionem non facietis in usus vestros, quia sanctum est Domino.
38. Homo quicumque fecerit simile, ut odore illius perfruatur, peribit de populis suis.

Cap. 31.

Duo Architecti construendo tabernaculo a Deo designantur. Moses duas tabulas lapideas a Deo accipit.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2. Ecce! vocavi ex nomine Beseleel filium Uri filii Hur de tribu Juda;
3. et implevi eum spiritu Dei*, sapientia, et intelligentia, et scientia in omni opere; *c. 16, 1.
4. ad excogitandum quidquid fabrefieri potest ex auro, et argento, et aere,
5. marmore, et gemmis, et diversitate lignorum.
6. Dedique ei socium Ooliab filium Achisamech de tribu Dan. Et in corde omnis eruditi posui sapientiam; ut faciant cuncta, quae praecepi tibi:
7. Tabernaculum foederis, et arcam testimonii, et propitiatorium, quod super eam est, et cuncta vasa tabernaculi;
8. mensamque, et vasa ejus, candelabrum purissimum cum vasis suis, et altaria thymiamatis;
9. et holocausti, et omnia vasa eorum, a) labrum cum basi sua.
10. Vestes sanctas in ministerio Aaron sacerdoti, et filiis ejus, ut fungantur officio suo in sacris.
11. Oleum unctionis, et thymiama b) aromatum in Sanctuario, omnia quae praecepi tibi, facient.
12. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:
13. Loquere filiis Israël, et dices ad eos*: Videte, ut sabbatum meum custodiatis; quia signum est inter me, et vos in generationibus vestris; ut sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos.
* c. 20, 8. Ezech. 20, 12.
14. Custodite sabbatum meum; sanctum est enim vobis; qui polluerit illud, morte morietur; qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi sui.
15. Sex diebus facietis opus; in die septimo sabbatum est, requies sancta Domino; omnis, qui fecerit opus in hac die, morietur.
16. Custodiant filii Israël Sabbatum, et celebrent illud in generationibus suis. Pactum est sempiternum
17. inter me, et filios Israël, signumque perpetuum*. Sex enim diebus fecit Dominus coelum et terram, et in septimo ab opere cessavit. * Gen. 1, 31. 2, 1. 2.
18. Deditque Dominus Moysi completis hujuscemodi sermonibus in monte Sinai*, duas tabulas testimonii lapideas, scriptas digito Dei. * c. 34, 28. Deut. 9, 10.

Cap. 32.

Mose absente populus vitulum aureum adorat. Moses e monte descendens tabulas confringit, idololatras punit, Deum pro populo deprecatur.

1. Videns autem populus, quod moram faceret descendendi de monte Moyses, congregatus adversus Aaron, dixit*: Surge, fac nobis deos, qui nos praecedant! Moysi enim huic viro, qui nos eduxit de terra Aegypti, ignoramus, quid acciderit. * Act. 7, 40.

a) 1590. labium b) 1590. aromathum

2. Dixitque ad eos Aaron: Tollite inaures aureas, de uxorum filiorumque, et filiarum vestrarum auribus, et afferte ad me.

3. Fecitque populus, quae jusserat, deferens inaures ad Aaron.

4. * Quas cum ille accepisset, formavit opere fusorio, et fecit ex eis vitulum conflatilem. Dixeruntque: Hi sunt dii tui Israël, qui te eduxerunt de terra Aegypti. * Ps. 105, 19.

5. Quod cum vidisset Aaron, aedificavit altare coram eo, et praeconis voce clamavit dicens: Cras solemnitas Domini est!

6. Surgentesque mane, obtulerunt holocausta, et hostias pacificas, et * sedit populus manducare, et bibere, et surrexerunt † ludere.
* 1 Cor. 10, 7. † v. 17.

7. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens *: Vade, descende! peccavit populus tuus, quem eduxisti de terra Aegypti.
* Deut. 9, 12.

8. Recesserunt * cito de via, quam ostendisti eis; feceruntque sibi vitulum conflatilem, et adoraverunt, atque immolantes ei hostias, dixerunt †: Isti sunt dii tui, Israël! qui te eduxerunt de terra Aegypti. * c. 20, 4. 24, 3.
† 3 Reg. 12, 28.

9. Rursumque ait Dominus ad Moysen *: Cerno, quod populus iste durae cervicis sit;
* c. 33, 3. Deut. 9, 13.

10. dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, et deleam eos; faciamque te in gentem magnam.

11. Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicens *: Cur, Domine! irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Aegypti, in fortitudine magna, et in manu robusta?
* Num. 14, 13. Ps. 105, 23.

12. Ne quaeso dicant Aegyptii: Callide eduxit eos, ut interficeret in montibus, et deleret e terra; quiescat ira tua, et esto placabilis super nequitia populi tui!

13. Recordare * Abraham, Isaac, et Israël servorum tuorum, quibus jurasti per temetipsum, dicens †: Multiplicabo semen vestrum sicut stellas coeli; et universam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, et possidebitis eam semper.
* Gen. 12, 2. 26, 4. 28, 14.
† Gen. 12, 7. 15, 7. 48, 16.

14. Placatusque * est Dominus, ne faceret malum, quod locutus fuerat adversus populum suum.
* Gen. 6, 6.

15. Et reversus est Moyses de monte, portans * duas tabulas testimonii in manu sua, scriptas ex utraque parte, * c. 31, 18.

16. et factas a) opere Dei; scriptura quoque Dei erat sculpta in tabulis.

17. Audiens * autem Josue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moysen: Ululatus † pugnae auditur in castris. * c. 24, 13. † c. 17, 9.

18. Qui respondit: Non est clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam; sed vocem cantantium ego audio.

19. Cumque appropinquasset ad castra, vidit vitulum, et choros; iratusque valde, projecit de manu tabulas, et confregit eas ad radicem montis.

20. Arripiensque vitulum, quem fecerant, combussit, et * contrivit usque ad pulverem, quem sparsit in aquam, et dedit ex eo potum filiis Israël. * Deut. 9, 21.

21. Dixitque ad Aaron: Quid tibi fecit hic populus, ut induceres super eum peccatum maximum?

22. Cui ille respondit: Ne indignetur dominus meus; tu enim nosti populum istum, quod * pronus sit ad malum; * 1 Joh. 5, 19.

23. dixerunt mihi: Fac nobis

---

a) 1590. opere Domini

deos, qui nos praecedant; huic enim Moysi, qui nos eduxit de terra Aegypti, nescimus, quid acciderit.

24. Quibus ego dixi: Quis vestrum habet aurum? Tulerunt, et dederunt mihi; et projeci illud in ignem, egressusque est hic vitulus.

25. Videns ergo Moyses populum, quod esset nudatus (spoliaverat enim eum Aaron propter * ignominiam sordis, et inter hostes nudum constituerat), *v. 12.

26. et stans in porta castrorum, ait: Si quis est Domini, jungatur mihi. Congregatique sunt ad eum omnes filii Levi.

27. Quibus ait: Haec dicit Dominus Deus Israël: Ponat vir gladium super femur suum; ite, et redite de porta usque ad portam, per medium castrorum, et occidat unusquisque * fratrem, et amicum, et proximum suum.

*Deut. 13, 6. 33, 9. Matth. 10, 37.

28. Feceruntque filii Levi juxta sermonem Moysi, cecideruntque in die illa quasi viginti [a]) tria millia hominum.

29. Et ait Moyses: Consecrastis * manus vestras hodie Domino, unusquisque in filio, et in fratre suo, ut detur vobis benedictio.

*c. 28, 41.

30. Facto autem altero die, locutus est Moyses ad populum: Peccastis peccatum maximum! ascendam ad Dominum, si quo modo quivero eum deprecari pro scelere vestro.

31. Reversusque ad Dominum, ait: Obsecro, peccavit populus iste peccatum maximum, feceruntque sibi deos aureos; aut dimitte eis hanc noxam;

32. aut si non facis, dele * me de libro tuo, quem scripsisti.

*Ps. 68, 29. Rom. 9, 3.

33. Cui respondit Dominus: Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo;

34. tu autem vade, et duc populum istum, quo locutus sum tibi; angelus meus * praecedet te. Ego autem in die ultionis visitabo et hoc peccatum eorum. *c. 23, 20.

35. Percussit ergo Dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

Cap. 33.

Moses populo lugenti veniam impetrat; cum Deo familiariter agit, postulatque, ut ejus gloriam videat.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Vade, ascende de loco isto tu, et populus tuus, quem eduxisti de terra Aegypti, in terram, quam juravi Abraham, Isaac, et Jacob, dicens *: Semini tuo dabo eam; *Gen. 12, 7.

2. et * mittam praecursorem tui angelum, ut ejiciam † Chananaeum, et Amorrhaeum, et Hethaeum, et Pherezaeum, et Hevaeum, et Jebusaeum.

*c. 32, 34. †Deut. 7, 22. Jos. 24, 11.

3. Et intres in terram fluentem * lacte et melle. Non enim ascendam tecum †, quia populus durae cervicis [b]) es; ne forte disperdam ‡ te in via. *c. 3, 8. †c. 32, 9. Deut. 9, 13. ‡Deut. 4, 24.

4. Audiensque populus sermonem hunc pessimum, luxit; et nullus ex more indutus est cultu suo.

5. Dixitque Dominus ad Moysen: Loquere filiis Israël! Populus durae cervicis es, semel ascendam in medio tui, et delebo te. Jam nunc depone ornatum tuum, ut sciam, quid faciam tibi.

6. Deposuerunt ergo filii Israel ornatum suum a monte Horeb.

7. Moyses quoque tollens tabernaculum, tetendit extra castra procul, vocavitque nomen ejus, tabernaculum foederis *. Et om-

a) 1590. triginta b) 1590. est

nis populus, qui habebat aliquam quaestionem, egrediebatur ad tabernaculum foederis, extra castra. * c. 26. 29, 4. 36.

8. Cumque egrederetur Moyses ad tabernaculum, surgebat universa plebs, et stabat unusquisque in ostio papilionis sui, aspiciebantque tergum Moysi, donec ingrederetur tentorium.

9. Ingresso autem illo tabernaculum foederis, descendebat columna nubis *, et stabat ad ostium, loquebaturque cum Moyse; *c. 13, 21.

10. cernentibus universis, quod columna nubis staret ad ostium tabernaculi. Stabantque ipsi, et adorabant per fores tabernaculorum suorum.

11. Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum. Cumque ille reverteretur in castra, minister ejus * Josue filius Nun, puer, non recedebat de tabernaculo. *c. 24, 13.

12. Dixit autem Moyses ad Dominum: Praecipis, ut educam populum istum; et non indicas mihi *, quem missurus es mecum, praesertim cum dixeris: Novi te ex nomine, et invenisti gratiam coram me. *v. 2.

13. Si ergo inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, ut sciam te, et inveniam gratiam ante oculos tuos; respice populum * tuum gentem hanc. * c. 24, 8.

14. Dixitque Dominus: Facies mea praecedet te, et requiem dabo tibi.

15. Et ait Moyses: Si non tu ipse praecedas, ne educas nos de loco isto.

16. In quo enim scire poterimus ego et populus tuus invenisse nos gratiam in conspectu tuo, nisi ambulaveris nobiscum, ut glorificemur ab omnibus populis, qui habitant super terram?

17. Dixit autem Dominus ad Moysen: Et verbum istud, quod locutus es, faciam; invenisti enim gratiam coram me, et teipsum novi ex nomine.

18. Qui ait: Ostende mihi gloriam tuam!

19. Respondit: Ego ostendam omne bonum tibi, et vocabo in nomine Domini coram te; et * miserebor, cui voluero, et clemens ero, in quem mihi placuerit. * Rom. 9, 15.

20. Rursumque ait: Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo, et vivet.

21. Et iterum: Ecce! inquit, est locus apud me, et stabis supra petram.

22. Cumque transibit gloria mea, ponam te in foramine petrae, et protegam dextra mea, donec transeam;

23. tollamque manum meam, et videbis posteriora mea; faciem autem meam videre non poteris.

Cap. 34.

Novis tabulis Decalogus inscribitur. Moses cum tabulis de monte descendit; faciem suam velat.

1. Ac deinceps: Praecide, ait, tibi * duas tabulas lapideas instar priorum, et scribam super eas verba, quae habuerunt tabulae, quas fregisti. *c. 32, 15. sqq. 19.

2. Esto paratus mane, ut ascendas statim in montem Sinai, stabisque mecum super verticem montis.

3. Nullus * ascendat tecum, nec videatur quispiam per totum montem; boves quoque et oves non pascantur econtra. * c. 19, 12.

4. Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales antea fuerant; et de nocte consurgens ascendit in montem Sinai, sicut praeceperat ei Dominus, portans secum tabulas.

5. Cumque descendisset Dominus per nubem, stetit Moyses cum eo, invocans nomen Domini.

6. Quo transeunte coram eo, ait*: Dominator Domine Deus, misericors et clemens, patiens et multae miserationis, ac verax,
*c. 33, 19. Num. 14, 17.

7. qui* custodis misericordiam in millia; qui aufers iniquitatem, et scelera, atque peccata †, nullusque apud te per se innocens est ‡. Qui reddis iniquitatem patrum filiis ac nepotibus in tertiam et quartam progeniem.
*Deut. 5, 10. Jerem. 32, 18. † Ps. 142, 2. ‡ Deut. 5, 9. Jer. 32, 18.

8. Festinusque Moyses, curvatus est pronus in terram, et adorans

9. ait: Si inveni gratiam in conspectu tuo Domine, obsecro, ut gradiaris nobiscum (populus enim durae cervicis est); et auferas iniquitates nostras atque peccata, nosque possideas.

10. Respondit Dominus*: Ego inibo pactum videntibus cunctis, signa faciam, quae numquam visa sunt super terram, nec in ullis gentibus; ut cernat populus iste, in cujus es medio, opus Domini terribile, quod facturus sum.
*c. 24, 8. Deut. 5, 2. Jer. 32, 40.

11. Observa cuncta, quae hodie mando tibi! ego ipse ejiciam ante faciem tuam Amorrhaeum, et Chananaeum, et Hethaeum, Pherezaeum quoque, et Hevaeum, et Jebusaeum.

12. Cave, ne umquam cum habitatoribus terrae illius jungas amicitias, quae sint tibi in ruinam*; *c. 23, 33.

13. sed aras eorum destrue, confringe statuas, lucosque succide;

14. noli adorare Deum alienum. Dominus zelotes nomen ejus*, Deus est aemulator. *c. 20, 3.

15. *Ne ineas pactum cum hominibus illarum regionum; ne, cum fornicati fuerint cum diis suis, et adoraverint simulacra eorum, vocet te quispiam, ut comedas de immolatis. *c. 23, 32. Deut. 7, 2.

16. *Nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis; ne, postquam ipsae fuerint fornicatae †, fornicari faciant et filios tuos in deos suos. *3 Reg. 11, 2. Deut. 7, 3.
† Num. 25, 1—3.

17. Deos conflatiles non facies tibi!

18. Solemnitatem azymorum* custodies! Septem diebus vesceris azymis, sicut praecepi tibi, in tempore mensis novorum; mense enim verni temporis egressus es de Aegypto. *c. 12, 1. sqq.

19. *Omne, quod aperit vulvam † generis masculini, meum erit, de cunctis animantibus tam de bobus, quam de ovibus, meum erit. *c. 13, 2. 12. 22, 29. † c. 13, 12. sqq.

20. Primogenitum asini redimes ove; sin autem nec pretium pro eo dederis, occidetur. Primogenitum filiorum tuorum redimes; nec apparebis in conspectu meo vacuus.

21. Sex diebus operaberis*, die septimo cessabis arare et metere.
*c. 23, 12. sqq.

22. *Solemnitatem hebdomadarum facies tibi in primitiis frugum messis tuae triticeae, et solemnitatem, quando redeunte anni tempore cuncta conduntur.
*c. 23, 15.

23. *Tribus temporibus anni apparebit omne masculinum tuum in conspectu omnipotentis Domini Dei Israël.
*c. 23, 17. Deut. 16, 16.

24. Cum enim tulero gentes a facie tua, et dilatavero terminos tuos, nullus insidiabitur terrae tuae, ascendente te, et apparente in conspectu Domini Dei tui ter in anno.

25. *Non immolabis super fermento sanguinem hostiae meae;

neque residebit mane de victima solemnitatis Phase. *c. 23, 18. 19.

26. Primitias frugum terrae tuae offeres in domo Domini Dei tui*! Non coques hoedum in lacte matris suae! *c. 23, 19. Deut. 14, 21.

27. Dixitque Dominus ad Moysen: Scribe tibi verba haec *, quibus et tecum et cum Israël pepigi foedus. *c. 24, 4.

28. Fuit ergo ibi cum Domino * quadraginta dies et quadraginta noctes; panem non comedit, et aquam non bibit, et scripsit in tabulis † verba foederis decem.
* c. 24, 18. Deut. 9, 9. 18. † Deut. 4, 13.

29. Cumque descenderet Moyses de monte Sinai, tenebat duas tabulas testimonii, et ignorabat, quod cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini.

30. Videntes autem Aaron et filii Israël cornutam Moysi faciem, timuerunt prope accedere.

31. Vocatique ab eo, reversi sunt tam Aaron quam principes synagogae. Et postquam locutus est ad eos,

32. venerunt ad eum etiam omnes filii Israël: quibus praecepit cuncta, quae audierat a Domino in monte Sinai.

33. Impletisque sermonibus *, posuit velamen super faciem suam, * 2 Cor. 3, 13.

34. quod ingressus ad Dominum, et loquens cum eo, auferebat, donec exiret, et tunc loquebatur ad filios Israël omnia, quae sibi fuerant imperata.

35. Qui videbant faciem egredientis Moysi esse cornutam; sed operiebat ille rursus faciem suam, si quando loquebatur ad eos.

CAP. 35.

Moses Dei mandata ad populum profert.

1. Igitur congregata omni turba filiorum Israël, dixit ad eos: Haec sunt, quae jussit Dominus fieri.

2. Sex diebus facietis opus; septimus dies erit vobis sanctus, sabbatum, et requies Domini; qui fecerit opus in eo, occidetur.

3. Non succendetis ignem in omnibus habitaculis vestris per diem sabbati.

4. Et ait Moyses ad omnem catervam filiorum Israël: Iste est sermo *, quem praecepit Dominus, dicens: * c. 25, 28.

5. Separate apud vos primitias Domino *! Omnis voluntarius, et prono animo offerat eas Domino; aurum et argentum, et aes, * c. 25, 2.

6. hyacinthum et purpuram, coccumque bis tinctum, et byssum, pilos caprarum,

7. pellesque arietum rubricatas, et ianthinas, ligna setim,

8. et oleum ad luminaria concinnanda, et ut conficiatur unguentum, et thymiama suavissimum,

9. lapides onychinos, et gemmas ad ornatum superhumeralis, et rationalis.

10. Quisquis vestrum sapiens est, veniat, et faciat, quod Dominus imperavit:

11. Tabernaculum scilicet, et tectum ejus, atque operimentum, annulos, et tabulata cum vectibus, paxillos et bases;

12. arcam et vectes, propitiatorium, et velum, quod ante illud oppanditur;

13. mensam cum vectibus et vasis, et propositionis panibus;

14. Candelabrum ad luminaria sustentanda, vasa illius et lucernas, et oleum ad nutrimenta ignium;

15. altare thymiamatis, et vectes, et oleum unctionis, et thymiama ex aromatibus; tentorium ad ostium tabernaculi;

16. altare holocausti, et craticulam ejus aeneam cum vectibus, et vasis suis; labrum et a) basim ejus;

a) 1590. et bases

17. cor-

17. cortinas atrii cum columnis, et basibus, tentorium in foribus vestibuli;

18. paxillos tabernaculi et atrii cum funiculis suis;

19. vestimenta, quorum usus est in ministerio sanctuarii, vestes Aaron pontificis ac filiorum ejus, ut sacerdotio fungantur mihi.

20. Egressaque omnis multitudo filiorum Israël de conspectu Moysi,

21. obtulerunt mente promptissima atque devota primitias Domino, ad faciendum opus tabernaculi testimonii. Quidquid ad cultum, et ad vestes sanctas necessarium erat,

22. viri cum mulieribus praebuerunt, armillas et inaures, annulos et dextralia; omne vas aureum in donaria Domini separatum est.

23. Si quis habebat hyacinthum, et purpuram, coccumque bis tinctum, byssum et pilos caprarum, pelles arietum rubricatas, et a) ianthinas;

24. argenti, aerisque metalla, obtulerunt Domino, lignaque setim in varios usus.

25. Sed et mulieres doctae, quae neverant, dederunt hyacinthum, purpuram, et vermiculum, ac byssum;

26. et pilos caprarum, sponte propria cuncta tribuentes.

27. Principes vero obtulerunt lapides onychinos, et gemmas ad superhumerale, et rationale;

28. aromataque et oleum ad luminaria concinnanda, et ad praeparandum unguentum, ac thymiama odoris suavissimi componendum.

29. Omnes viri et mulieres mente devota obtulerunt donaria, ut fierent opera, quae jusserat Dominus per manum Moysi. Cuncti filii Israël voluntaria Domino dedicaverunt.

30. Dixitque Moyses ad filios Israël *: Ecce! vocavit Dominus ex nomine Beseleel filium Uri filii Hur de tribu Juda. *c. 31, 2. sqq.

31. Implevitque eum spiritu Dei, sapientia et intelligentia, et scientia, et omni doctrina;

32. ad excogitandum, et faciendum opus in auro et argento, et aere;

33. sculpendisque lapidibus, et opere carpentario. Quidquid fabre adinveniri potest,

34. dedit in corde ejus: Ooliab quoque filium Achisamech de tribu Dan;

35. ambos erudivit sapientia, ut faciant opera abietarii, polymitarii, ac plumarii, de hyacintho ac purpura, coccoque bis tincto, et bysso, et texant omnia, ac nova quaeque reperiant.

Cap. 36.

Tabernaculum exstruitur; tabulae, vectes vela parantur.

1. Fecit ergo Beseleel, et Ooliab, et omnis vir sapiens *, quibus dedit Dominus sapientiam et intellectum, ut scirent fabre operari, quae in usus Sanctuarii necessaria sunt, et quae praecepit Dominus. * c. 26, 1.

2. Cumque vocasset eos Moyses, et omnem eruditum virum, cui dederat Dominus sapientiam, et qui sponte sua obtulerant se ad faciendum opus,

3. tradidit * eis universa donaria filiorum Israël. Qui cum instarent operi, quotidie mane vota populus offerebat. *c. 35, 22. sqq.

4. Unde artifices venire compulsi,

5. dixerunt Moysi: Plus offert populus quam necessarium est.

a) 1590. hyacinthinas

6. Jussit ergo Moyses praeconis voce cantari: Nec vir nec mulier quidquam offerat ultra in opere Sanctuarii! Sicque cessatum est a muneribus offerendis,

7. eo quod oblata sufficerent et superabundarent.

8. Feceruntque omnes corde sapientes ad explendum opus tabernaculi, cortinas decem de bysso retorta, et hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, opere vario, et arte polymita;

9. quarum una habebat in longitudine viginti octo cubitos, et in latitudine quatuor. Una mensura erat omnium cortinarum.

10. Conjunxitque cortinas quinque, alteram alteri, et alias quinque sibi invicem copulavit.

11. Fecit et ansas hyacinthinas in ora cortinae unius ex utroque latere, et in ora cortinae alterius similiter,

12. ut contra se invicem venirent ansae, et mutuo jungerentur.

13. Unde et quinquaginta fudit circulos aureos, qui morderent cortinarum ansas, et fieret unum tabernaculum.

14. Fecit et saga undecim de pilis caprarum ad operiendum tectum tabernaculi:

15. Unum sagum in longitudine habebat cubitos triginta, et in latitudine cubitos quatuor; unius mensurae erant omnia saga,

16. quorum quinque junxit seorsum, et sex alia separatim.

17. Fecitque ansas quinquaginta in ora sagi unius, et quinquaginta in ora sagi alterius, ut sibi invicem jungerentur.

18. Et fibulas aeneas quinquaginta, quibus necteretur tectum, ut unum pallium ex omnibus sagis fieret.

19. Fecit et opertorium tabernaculi de pellibus arietum rubricatis; aliudque desuper velamentum de pellibus ianthinis.

20. Fecit et tabulas tabernaculi de lignis setim stantes.

21. Decem cubitorum erat longitudo tabulae unius; et unum ac semis cubitum latitudo retinebat.

22. Binae incastraturae erant per singulas tabulas, ut altera alteri jungeretur. Sic fecit in omnibus tabernaculi tabulis.

23. E quibus viginti ad plagam meridianam erant contra Austrum,

24. cum quadraginta basibus argenteis. Duae bases sub una tabula ponebantur ex utraque parte angulorum, ubi incastraturae laterum in angulis terminantur.

25. Ad plagam quoque tabernaculi, quae respicit ad Aquilonem, fecit viginti tabulas,

26. cum quadraginta basibus argenteis, duas bases per singulas tabulas.

27. Contra occidentem vero, id est, ad eam partem tabernaculi, quae mare respicit, fecit sex tabulas,

28. et duas alias, per singulos angulos tabernaculi retro;

29. quae junctae erant a deorsum usque sursum, et in unam compaginem pariter ferebantur. Ita fecit ex utraque parte per angulos,

30. ut octo essent simul tabulae, et haberent bases argenteas sedecim, binas scilicet bases sub singulis tabulis.

31. Fecit et vectes de lignis setim, quinque ad continendas tabulas unius lateris tabernaculi;

32. et quinque alios, ad alterius lateris coaptandas tabulas; et extra hos, quinque alios vectes ad occidentalem plagam tabernaculi contra mare.

33. Fecit quoque vectem alium, qui per medias tabulas ab angulo usque ad angulum perveniret.

34. Ipsa autem tabulata deau-

ravit, fusis basibus earum argenteis. Et circulos eorum fecit aureos, per quos vectes induci possent; quos et ipsos laminis aureis operuit.

35. Fecit et velum de hyacintho, et purpura, vermiculo, ac bysso retorta, opere polymitario, varium atque distinctum;

36. et quatuor columnas de lignis setim, quas cum capitibus deauravit, fusis basibus earum argenteis.

37. Fecit et tentorium in introitu tabernaculi ex hyacintho, purpura, vermiculo, byssoque retorta, opere plumarii;

38. et columnas quinque cum capitibus suis, quas operuit auro, basesque earum fudit aeneas.

Cap. 37.

Arca, propitiatorium, Cherubim, candelabrum fiunt.

1. Fecit autem Beseleel * et arcam de lignis setim, habentem duos semis cubitos in longitudine, et cubitum ac semissem in latitudine, altitudo quoque unius cubiti fuit et dimidii; vestivitque eam auro purissimo intus ac foris.

* c. 25, 10. sqq.

2. Et fecit illi coronam auream per gyrum;

3. conflans quatuor annulos aureos per quatuor angulos ejus; duos annulos in latere uno, et duos in altero.

4. Vectes quoque fecit de lignis setim, quos vestivit auro;

5. et quos misit in annulos, qui erant in lateribus arcae ad portandum eam.

6. Fecit et propitiatorium, id est, oraculum, de auro mundissimo, duorum cubitorum et dimidii in longitudine, et cubiti ac semis in latitudine.

7. Duos etiam Cherubim ex auro ductili, quos posuit ex utraque parte propitiatorii.

8. Cherub unum in summitate unius partis, et Cherub alterum in summitate partis alterius; duos Cherubim in singulis summitatibus propitiatorii,

9. extendentes alas, et tegentes propitiatorium, seque mutuo et illud respicientes.

10. Fecit et mensam de lignis setim in longitudine duorum cubitorum, et in latitudine unius cubiti, quae habebat in altitudine cubitum ac semissem.

11. Circumdeditque eam auro mundissimo, et fecit illi a) labium aureum per gyrum,

12. ipsique b) labio coronam auream interrasilem quatuor digitorum, et super eamdem, alteram coronam auream.

13. Fudit et quatuor circulos aureos, quos posuit in quatuor angulis per singulos pedes mensae

14. contra coronam; misitque in eos vectes, ut possit mensa portari.

15. Ipsos quoque vectes fecit de lignis setim, et circumdedit eos auro.

16. Et vasa ad diversos usus mensae, acetabula, phialas, et cyathos, et thuribula, ex auro puro, in quibus offerenda sunt libamina.

17. Fecit et candelabrum ductile de auro mundissimo. De cujus vecte calami, scyphi, sphaerulaeque ac lilia procedebant;

18. sex in utroque latere, tres calami ex parte una, et tres ex altera;

19. tres scyphi in nucis modum per calamos singulos, sphaerulaeque simul et lilia, et tres scyphi instar nucis in calamo altero, sphaerulaeque simul et lilia. Aequum erat opus sex calamorum,

a) 1590. labrum b) labro

qui procedebant de stipite candelabri.

20. In ipso autem vecte erant quatuor scyphi in nucis modum, sphaerulaeque per singulos simul et lilia.

21. Et sphaerulae sub duobus calamis per loca tria, qui simul sex fiunt calami procedentes de vecte uno.

22. Et sphaerulae igitur, et calami ex ipso erant, universa ductilia ex auro purissimo.

23. Fecit et lucernas septem cum emunctoriis suis, et vasa, ubi ea, quae emuncta sunt, extinguantur, de auro mundissimo.

24. Talentum auri appendebat candelabrum cum omnibus vasis suis.

25. Fecit* et altare thymiamatis de lignis setim, per quadrum singulos habens cubitos, et in altitudine duos: e cujus angulis procedebant cornua. *c. 30, 1—7.

26. Vestivitque illud auro purissimo, cum craticula ac parietibus et cornibus.

27. Fecitque ei coronam aureolam per gyrum, et duos annulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos vectes, et possit altare portari.

28. Ipsos autem vectes fecit de lignis setim, et operuit laminis aureis.

29. Composuit et oleum ad sanctificationis unguentum*, et thymiama de aromatibus mundissimis, opere pigmentarii.
*c. 30, 23—38.

Cap. 38.

Altare holocaustorum; labrum aeneum e speculis mulierum; talenta auri et argenti oblata numerantur.

1. Fecit et altare holocausti* de lignis setim, quinque cubitorum per quadrum, et trium in altitudine; *c. 27, 1—8.

2. cujus cornua de angulis procedebant, operuitque illud laminis aeneis.

3. Et in usus ejus paravit ex aere vasa diversa, lebetes*, forcipes, fuscinulas, uncinos, et ignium receptacula. *c. 27, 8.

4. Craticulamque ejus in modum retis fecit aeneam, et subter eam in altaris medio arulam,

5. fusis quatuor annulis per totidem retiaculi summitates, ad immittendos vectes ad portandum;

6. quos et ipsos fecit de lignis setim, et operuit laminis aeneis;

7. induxitque in circulos, qui in lateribus altaris eminebant. Ipsum autem altare* non erat solidum, sed cavum ex a) tabulis, et intus vacuum. *c. 27, 8.

8. Fecit* et labrum aeneum cum basi sua de speculis † mulierum, quae excubabant in ostio tabernaculi. *c. 36, 18—21. † Job 37, 18.

9. Fecit et* atrium, in cujus australi plaga erant tentoria de bysso retorta, cubitorum centum,
*c. 27, 9—18.

10. columnae aeneae viginti cum basibus suis, capita columnarum, et tota operis caelatura, argentea.

11. Aeque ad septentrionalem plagam tentoria, columnae, basesque et capita columnarum, ejusdem mensurae, et operis ac metalli, erant.

12. In ea vero plaga, quae ad Occidentem respicit, fuerunt tentoria cubitorum quinquaginta, columnae decem cum basibus suis aeneae, et capita columnarum, et tota operis caelatura, argentea.

13. Porro contra Orientem quinquaginta cubitorum paravit tentoria;

14. e quibus, quindecim cubitos columnarum trium, cum basibus suis, unum b) tenebat latus.

15. Et in parte altera (quia in-

a) 1590. tabulatis b) 1590. tenebant

ter utraque introitum tabernaculi fecit) quindecim aeque cubitorum erant tentoria, columnaeque tres, et bases totidem.

16. Cuncta atrii tentoria byssus retorta texuerat.

17. Bases columnarum fuere aeneae, capita autem earum cum cunctis caelaturis suis argentea*; sed et ipsas columnas atrii vestivit argento. *c. 27, 17.

18. Et in introitu ejus opere plumario fecit tentorium ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac bysso retorta, quod habebat viginti cubitos in longitudine, altitudo vero quinque cubitorum erat, juxta mensuram, quam cuncta atrii tentoria habebant.

19. Columnae autem in ingressu fuere quatuor cum basibus aeneis, capitaque earum et caelaturae argenteae.

20. Paxillos quoque tabernaculi et atrii per gyrum fecit aeneos.

21. Haec sunt instrumenta tabernaculi testimonii, quae enumerata sunt juxta praeceptum Moysi in caeremoniis Levitarum per manum Ithamar filii Aaron sacerdotis,

22. quae Beseleel * filius Uri filii Hur de tribu Juda, Domino per Moysen jubente, compleverat, *c. 26, 1.

23. juncto sibi socio Ooliab filio Achisamech de tribu Dan; qui et ipse artifex lignorum egregius fuit; et polymitarius atque plumarius ex hyacintho, purpura, vermiculo et bysso.

24. Omne aurum*, quod expensum est in opere Sanctuarii, et quod oblatum est in donariis, viginti novem talentorum fuit, et septingentorum triginta siclorum, ad mensuram Sanctuarii. *c. 35, 22.

25. Oblatum est autem *ab his, qui transierunt ad numerum, a viginti annis et supra, de sexcentis tribus millibus, et quingentis quinquaginta, armatorum. *c. 30, 12. sqq.

26. Fuerunt praeterea centum talenta argenti, e quibus conflatae sunt bases Sanctuarii, et introitus, ubi velum pendet.

27. Centum bases* factae sunt de talentis centum, singulis talentis per bases singulas supputatis. *c. 36, 24.

28. De mille autem septingentis et septuaginta quinque fecit capita columnarum, quas et ipsas vestivit argento.

29. Aeris* quoque oblata sunt talenta septuaginta duo millia, et quadringenti supra sicli, *c. 36, 24.

30. ex quibus fusae sunt bases in introitu* tabernaculi testimonii, et altare aeneum † cum craticula sua, omniaque vasa, quae ad usum ejus pertinent, *c. 28, 37. †c. 27, 1. sqq.

31. et bases atrii* tam in circuitu quam in ingressu ejus, et paxilli tabernaculi atque atrii per gyrum. *c. 27, 16. sqq.

Cap. 39.

Absoluto tabernaculo, et ornatu sacerdotum perfecto, Moses benedicit populo.

1. De hyacintho vero et purpura, vermiculo ac bysso fecit vestes *, quibus indueretur Aaron, quando ministrabat in sanctis, sicut praecepit Dominus Moysi. *c. 28.

2. Fecit igitur superhumerale de auro, hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta,

3. opere polymitario; inciditque bracteas aureas, et extenuavit in fila, ut possent torqueri cum priorum colorum subtegmine,

4. duasque oras sibi invicem copulatas in utroque latere summitatum;

5. et balteum * ex eisdem colo-

ribus, sicut praeceperat Dominus Moysi. * c. 28, 8.

6. Paravit et duos lapides onychinos, astrictos et inclusos auro, et sculptos arte gemmaria nominibus filiorum Israël.

7. Posuitque eos in lateribus superhumeralis, in monimentum filiorum Israël, sicut praeceperat Dominus Moysi.

8. Fecit et rationale opere polymito juxta opus superhumeralis, ex auro, hyacintho, purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta;

9. quadrangulum, duplex, mensurae palmi.

10. Et posuit in eo gemmarum ordines quatuor. In primo versu erat sardius, topazius, smaragdus.

11. In secundo, carbunculus, sapphirus, et jaspis.

12. In tertio, ligurius, achates, et amethystus.

13. In quarto, chrysolithus, onychinus, et beryllus, circumdati et inclusi auro per ordines suos.

14. Ipsique lapides duodecim, sculpti erant nominibus duodecim tribuum Israël, singuli per nomina singulorum.

15. Fecerunt in rationali et catenulas sibi invicem cohaerentes, de auro purissimo;

16. et duos uncinos, totidemque annulos aureos. Porro annulos posuerunt in utroque latere rationalis,

17. e quibus penderent duae catenae aureae, quas inseruerunt uncinis, qui in superhumeralis angulis eminebant.

18. Haec et ante et retro ita conveniebant sibi, ut superhumerale et rationale mutuo necterentur,

19. stricta ad balteum, et annulis fortius copulata, quos jungebat vitta hyacinthina, ne laxa fluerent, et a se invicem moverentur, sicut praecepit Dominus Moysi.

20. Fecerunt quoque tunicam superhumeralis totam hyacinthinam;

21. et capitium in superiori parte contra medium, oramque per gyrum capitii textilem.

22. Deorsum autem ad pedes mala punica ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac bysso retorta;

23. et tintinnabula de auro purissimo, quae posuerunt inter malogranata, in extrema parte tunicae per gyrum.

24. Tintinnabulum autem aureum, et malum punicum, quibus ornatus incedebat pontifex, quando ministerio fungebatur, sicut praeceperat Dominus Moysi.

25. Fecerunt et tunicas byssinas opere textili Aaron, et filiis ejus;

26. et mitras cum coronulis suis, ex bysso;

27. feminalia quoque linea, byssina;

28. cingulum vero de bysso retorta, hyacintho, purpura, ac vermiculo [a]) bis tincto arte plumaria, sicut praeceperat Dominus Moysi.

29. Fecerunt et laminam sacrae venerationis de auro purissimo, scripseruntque in ea opere gemmario, sanctum Domini;

30. et strinxerunt eam cum mitra vitta hyacinthina, sicut praeceperat Dominus Moysi.

31. Perfectum est igitur omne opus tabernaculi, et tecti testimonii; feceruntque filii Israël cuncta, quae praeceperat Dominus Moysi.

32. Et obtulerunt tabernaculum, et tectum, et universam supellectilem, annulos, tabulas, vectes, columnas ac bases.

33. Opertorium de pellibus arietum rubricatis, et aliud operimentum de [b]) ianthinis pellibus;

34. velum, arcam, vectes, propitiatorium;

a) 1590. vermiculo distinctum b) 1590. hyacinthinis

35. mensam cum vasis suis, et propositionis panibus;
36. candelabrum, lucernas, et utensilia earum cum oleo.
37. Altare aureum, et unguentum, et thymiama ex aromatibus;
38. et tentorium in introitu tabernaculi.
39. Altare aeneum, retiaculum, vectes, et vasa ejus omnia; labrum cum basi sua; tentoria atrii, et columnas cum basibus suis;
40. tentorium in introitu atrii, funiculosque illius, et paxillos. Nihil ex vasis defuit, quae in ministerium tabernaculi, et in tectum foederis jussa sunt fieri.
41. Vestes quoque, quibus sacerdotes utuntur in sanctuario, Aaron scilicet, et filii ejus,
42. obtulerunt filii Israël, sicut praeceperat Dominus.
43. Quae postquam Moyses cuncta vidit completa, benedixit eis.

CAP. 40.

Erigitur tabernaculum, et consecratur; nubes illud operit.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2. Mense primo, prima die mensis, eriges tabernaculum testimonii;
3. et pones in eo arcam*, dimittesque a) ante illam velum †;
*c. 25, 10. sqq. †c. 25, 17. sqq.
4. et illata mensa*, pones super eam, quae rite praecepta sunt. Candelabrum † stabit cum lucernis suis; *c. 25, 23. sqq. †c. 25, 31. sqq.
5. et* altare aureum, in quo adoletur incensum, coram arca testimonii †. Tentorium ‡ in introitu tabernaculi b) pones;
*c. 30, 1. sqq. †c. 30, 6. ‡c. 26, 36.
6. et ante illud altare holocausti*, *c. 27, 1. sqq.
7. Labrum * inter altare, et tabernaculum, quod implebis aqua.
*c. 30, 18.
8. Circumdabisque atrium * tentoriis, et ingressum ejus. *c. 27, 9.
9. Et assumpto unctionis oleo * unges tabernaculum cum vasis suis, ut sanctificentur; *c. 30, 28.
10. altare holocausti, et omnia vasa ejus;
11. labrum cum basi sua; omnia unctionis oleo consecrabis, ut sint Sancta sanctorum.
12. Applicabisque Aaron et filios ejus, ad fores tabernaculi testimonii, et lotos aqua
13. * indues sanctis vestibus, ut ministrent mihi, et unctio eorum in sacerdotium sempiternum proficiat. *c. 28, 1. 29, 35. Lev. 8, 2.
14. Fecitque Moyses omnia, quae praeceperat Dominus.
15. Igitur mense primo anni secundi, prima die mensis, collocatum est tabernaculum.
16. * Erexitque Moyses illud, et posuit tabulas ac bases et vectes, statuitque columnas; *Num. 7, 1.
17. et expandit tectum super tabernaculum, imposito desuper operimento, sicut Dominus imperaverat.
18. Posuit et testimonium in arca, subditis infra vectibus, et oraculum desuper.
19. Cumque intulisset arcam in tabernaculum, appendit ante eam velum, ut expleret Domini jussionem.
20. Posuit et mensam in tabernaculo testimonii ad plagam septentrionalem extra velum,
21. ordinatis coram propositionis panibus, sicut praeceperat Dominus Moysi.
22. Posuit et candelabrum in tabernaculo testimonii e regione mensae in parte australi,
23. locatis per ordinem lucernis, juxta praeceptum Domini.
24. Posuit et altare aureum sub tecto testimonii contra velum,

a) 1590. 1592. 1593. 1598. Romana 1624. „dimittesque" Lucas Brug. et editt. Plantin. „demittesque" b) 1590. add. testimonii

25. et adolevit super eo incensum aromatum, sicut jusserat Dominus Moysi.
26. Posuit et tentorium in introitu tabernaculi testimonii,
27. et altare holocausti in vestibulo testimonii, offerens in eo holocaustum, et sacrificia, ut Dominus imperaverat.
28. Labrum quoque statuit inter tabernaculum testimonii et altare, implens illud aqua.
29. Laveruntque Moyses et Aaron ac filii ejus manus suas et pedes,
30. cum ingrederentur tectum foederis, et accederent ad altare, sicut praeceperat Dominus Moysi.
31. Erexit et atrium per gyrum tabernaculi et altaris, ducto in introitu ejus tentorio. Postquam omnia perfecta sunt,
32. * operuit nubes tabernaculum testimonii, et gloria Domini implevit illud. * c. 13, 21. Num. 9, 15. 3 Reg. 8, 10.
33. Nec poterat Moyses ingredi tectum foederis, nube operiente omnia, et majestate Domini coruscante, quia cuncta nubes operuerat.
34. Si quando nubes tabernaculum deserebat, proficiscebantur filii Israël per turmas suas;
35. si pendebat desuper, manebant in eodem loco.
36. Nubes quippe Domini incubabat per diem tabernaculo, et ignis in nocte, videntibus cunctis populis Israël per cunctas mansiones suas.

LIBER LEVITICUS.

CAP. 1.

Ritus holocaustorum bovis, caprae, ovis; item turturum et columbarum.

1. Vocavit autem a) Moysen, et locutus est ei * Dominus de tabernaculo testimonii, dicens: * Exod. 25, 22.
2. Loquere filiis Israël, et dices ad eos: Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus, id est, de bobus, et ovibus offerens victimas;
3. * si holocaustum † fuerit ejus oblatio, ac de armento; masculum immaculatum offeret ad ostium ‡ tabernaculi testimonii, ad placandum sibi Dominum; * Exod. 29, 10. † c. 6, 9. ‡ c. 17, 3. Deut. 12, 13.
4. ponetque * manum b) super caput hostiae, et acceptabilis erit, atque in expiationem ejus proficiens. * c. 3, 2. 4, 15. 16, 21. Exod. 29, 10.
5. Immolabitque vitulum coram Domino, et offerent filii Aaron c) sacerdotes sanguinem ejus, fundentes * per altaris circuitum, quod † est ante ostium tabernaculi. * Exod. 29, 16. 3, 2. 4, 24. † Exod. 40, 29.
6. Detractaque pelle hostiae, artus in frusta concident;
7. et subjicient in altari ignem, strue lignorum ante composita.
8. Et membra, quae sunt caesa, desuper ordinantes, caput videlicet, et cuncta, quae adhaerent jecori;
9. intestinis, et pedibus lotis aqua; adolebitque ea sacerdos super altare in holocaustum *, et suavem odorem Domino. * Gen. 8, 21. Exod. 29, 18. 25. Eph. 5, 2.

a) 1590. Dominus Moysen et locutus est ei de .... b) 1590. manus
c) 1590. sacerdotis

10. Quod si * de pecoribus oblatio est, de ovibus sive de capris holocaustum, a) masculum absque macula offeret; *v. 3.

11. immolabitque ad latus altaris, quod respicit ad Aquilonem, coram Domino; sanguinem vero illius fundent super altare filii Aaron per circuitum.

12. Dividentque membra, caput, et omnia, quae adhaerent jecori; et ponent super ligna, quibus subjiciendus est ignis;

13. intestina vero, et pedes lavabunt aqua. Et oblata omnia adolebit sacerdos super altare, in holocaustum, et odorem suavissimum Domino.

14. Si autem de avibus holocausti oblatio fuerit Domino, de turturibus, aut pullis columbae;

15. offeret eam sacerdos ad altare; et retorto * ad collum capite, ac rupto vulneris loco, decurrere faciet sanguinem super crepidinem altaris; *c. 5, 8.

16. vesiculam vero gutturis, et plumas projiciet prope altare ad orientalem plagam, in loco, in quo cineres effundi solent.

17. Confringetque ascellas ejus, et non secabit, neque ferro dividet eam, et adolebit super altare, lignis igne supposito. Holocaustum est et oblatio suavissimi odoris Domino.

Cap. 2.

Secunda sacrificii species, e simila, quae Mincha dicitur, panibus aut spicis.

1. Anima cum obtulerit oblationem * sacrificii Domino, simila erit ejus oblatio, fundetque super eam oleum, et ponet thus, *c. 6, 14.

2. ac deferet ad filios Aaron b) sacerdotes; quorum unus tollet pugillum plenum similae et olei, ac totum thus, et ponet memoriale * super altare in odorem suavissimum Domino. *c. 1, 9.

3. * Quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron et filiorum ejus, Sanctum sanctorum de oblationibus Domini. * Eccl. 7, 34.

4. Cum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano de simila, panes scilicet absque fermento, conspersos oleo, et lagana azyma oleo lita.

5. Si oblatio tua fuerit de sartagine, similae conspersae oleo et absque fermento,

6. divides eam minutatim, et fundes super eam oleum.

7. Sin autem de craticula fuerit sacrificium, aeque simila oleo conspergetur;

8. quam offerens Domino, trades manibus sacerdotis.

9. Qui cum obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio, et adolebit super altare in odorem suavitatis Domino;

10. quidquid autem reliquum est, erit Aaron, et filiorum ejus, Sanctum sanctorum de oblationibus Domini.

11. Omnis oblatio *, quae offertur Domino, absque fermento fiet, nec quidquam fermenti c) ac mellis adolebitur in sacrificio Domino. *Exod. 12, 15.

12. Primitias tantum eorum offeretis ac munera; super altare vero non imponentur in odorem suavitatis.

13. Quidquid obtuleris sacrificii *, sale condies; nec auferes sal † foederis Dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione d) tua offeres sal. *Marc. 9, 48. † Num. 18, 19.

14. Si autem obtuleris munus * primarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis e) igni, et confringes in morem farris, et sic offeres primitias tuas Domino; * Gen. 4, 3.

---

a) 1590. agnum anniculum, et absque ... b) 1590. sacerdotis c) 1590. aut mellis ..... Domini. d) 1590. omit. tua e) 1590. add. eas

15. fundens supra [a]) oleum, et thus imponens, quia oblatio Domini est.

16. De qua adolebit sacerdos in memoriam muneris, partem farris fracti, et olei, ac totum thus [b]).

Cap. 3.

Hostiæ pacificæ; adipe et sanguine Deo reservatis.

1. Quod si hostia pacificorum* fuerit ejus oblatio, et de bobus voluerit offerre, marem sive feminam, immaculata offeret coram Domino. * c. 7, 11.

2. Ponetque * manum super caput victimae suae, quae immolabitur in introitu † tabernaculi testimonii, fundentque filii Aaron sacerdotes [c]) sanguinem per altaris circuitum. * c. 1, 4. † c. 1, 5.

3. Et offerent de hostia pacificorum in oblationem Domino *, adipem, qui operit vitalia, et quidquid pinguedinis est intrinsecus. * Exod. 29, 13.

4. Duos renes cum adipe, quo teguntur ilia, et reticulum jecoris cum renunculis;

5. adolebuntque ea super altare in holocaustum *, lignis igne supposito, in oblationem † suavissimi odoris Domino. * c. 6, 12. † c. 1, 9.

6. Si vero de ovibus fuerit ejus oblatio et pacificorum hostia, sive masculum obtulerit, sive feminam, immaculata erunt.

7. Si agnum obtulerit coram Domino,

8. ponet manum suam super caput victimae suae; quae immolabitur in vestibulo tabernaculi testimonii; fundentque filii Aaron sanguinem ejus per circuitum altaris.

9. Et offerent de pacificorum hostia sacrificium Domino; adipem et caudam totam

10. cum renibus, et pinguedinem, quae operit ventrem atque universa vitalia, et utrumque renunculum cum adipe, qui est juxta ilia, reticulumque jecoris cum renunculis.

11. Et adolebit ea sacerdos super altare in pabulum ignis et oblationis Domini.

12. Si capra fuerit ejus oblatio, et obtulerit eam Domino,

13. ponet manum suam super caput ejus; immolabitque eam in introitu tabernaculi testimonii. Et fundent filii Aaron sanguinem ejus per altaris circuitum.

14. Tollentque ex ea in pastum ignis Dominici adipem, qui operit ventrem, et qui tegit universa vitalia:

15. Duos renunculos cum reticulo, quod est super eos juxta ilia, et arvinam jecoris cum renunculis;

16. adolebitque ea super altare sacerdos, in alimoniam ignis, et suavissimi odoris. Omnis adeps Domini erit

17. jure perpetuo in generationibus, et cunctis habitaculis vestris; nec sanguinem * nec adipem omnino comedetis. * Gen. 9, 4. Act. 15, 20.

Cap. 4.

Hostiæ pro peccato Pontificis, Principis et populi.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël: Anima, [d]) quae peccaverit per ignorantiam, et de universis mandatis Domini, quae praecepit ut non fierent, quippiam fecerit.

3. Si sacerdos, qui unctus est*, peccaverit, delinquere faciens populum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum Domino; * Exod. 40, 13.

4. et adducet illum ad ostium tabernaculi testimonii coram Do-

a) 1590. super ea oleum et tus b) 1590. tus c) 1590. sacerdotis
d) 1590. Anima cum peccaverit

mino; ponetque manum * super caput ejus, et immolabit eum Domino. *c. 1, 4.

5. Hauriet quoque de sanguine* vituli, inferens illum in tabernaculum testimonii. *Hebr. 9, 12.

6. Cumque intinxerit digitum in sanguine a), asperget eo septies coram Domino contra velum sanctuarii.

7. Ponetque de eodem sanguine super cornua * altaris thymiamatis gratissimi Domino, quod est in tabernaculo testimonii; omnem autem reliquum sanguinem fundet in basim altaris holocausti † in introitu tabernaculi.
*Exod. 30, 5. †Exod. 40, 6.

8. Et adipem * vituli b) auferet pro peccato, tam eum, qui vitalia operit, quam omnia, quae intrinsecus sunt; *c. 3, 2.

9. duos renunculos, et reticulum, quod est super eos juxta ilia, et adipem jecoris cum renunculis,

10. sicut aufertur c) de vitulo hostiae pacificorum; et adolebit ea super altare holocausti.

11. Pellem * vero et omnes carnes cum capite et pedibus et intestinis et fimo, *c. 6, 30.
Exod. 29, 14.

12. et reliquo corpore, efferet extra castra in locum mundum, ubi cineres effundi solent; incendetque ea super lignorum struem, quae in loco effusorum cinerum cremabuntur.

13. Quod si * omnis turba Israel ignoraverit, et per imperitiam fecerit, quod contra mandatum Domini est, *v. 2.

14. et postea intellexerit peccatum suum, offeret pro peccato suo vitulum, adducetque eum ad ostium tabernaculi.

15. Et ponent seniores populi manus super caput ejus, coram Domino. Immolatoque vitulo in conspectu Domini,

16. inferet sacerdos, qui unctus est, de sanguine ejus in tabernaculum testimonii.

17. Tincto digito aspergens septies contra velum.

18. Ponetque de eodem sanguine in cornibus altaris, quod est coram Domino in tabernaculo testimonii; reliquum autem sanguinem fundet juxta basim altaris holocaustorum, quod est in ostio tabernaculi testimonii.

19. Omnemque ejus adipem tollet, et adolebit super altare;

20. sic faciens et de hoc vitulo, quomodo fecit et prius; et rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis Dominus.

21. * Ipsum autem vitulum efferet extra castra, atque comburet sicut et priorem vitulum; quia est pro peccato multitudinis.
*v. 11.

22. Si peccaverit princeps, et fecerit unum e pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur,

23. Et postea intellexerit peccatum suum, offeret hostiam Domino, hircum de capris immaculatum.

24. Ponetque manum suam super caput ejus; cumque immolaverit eum in loco, ubi solet mactari holocaustum coram Domino, quia pro peccato est,

25. tinget sacerdos digitum in sanguine hostiae pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, et reliquum fundens ad basim ejus.

26. Adipem vero adolebit supra, sicut in victimis pacificorum fieri solet; rogabitque pro eo sacerdos, et pro peccato ejus, et dimittetur ei.

27. Quod si peccaverit anima per ignorantiam, de populo terrae, ut faciat quidquam de his quae Domini lege prohibentur, atque delinquat,

---

a) 1590. in sanguinem, asperget eum b) 1590. offeret c) 1590. offertur

28. et cognoverit peccatum suum, offeret capram immaculatam.

29. Ponetque a) manum super caput hostiae, quae pro peccato est, et immolabit eam in loco holocausti.

30. Tolletque sacerdos de sanguine in digito suo; et tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim ejus.

31. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suavitatis Domino; rogabitque pro eo, et dimittetur ei.

32. Sin autem de pecoribus obtulerit victimam pro peccato, ovem scilicet immaculatam;

33. ponet manum super caput ejus, et immolabit eam in loco, ubi solent caedi holocaustorum hostiae.

34. Sumetque sacerdos de sanguine ejus digito suo, et tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim ejus.

35. Omnem quoque adipem auferens, sicut auferri solet adeps arietis, qui immolatur pro pacificis; cremabit super altare in incensum Domini; rogabitque pro eo, et pro peccato ejus, et dimittetur ei.

Cap. 5.

Lex universalis, de expiatione peccati admissi ex ignorantia, errore et oblivione.

1. Si peccaverit anima, et audierit vocem jurantis, testisque fuerit, quod aut ipse vidit, aut conscius est; nisi indicaverit, portabit iniquitatem suam.

2. Anima, quae tetigerit aliquid immundum, sive quod occisum a bestia est, aut per se mortuum, aut quodlibet aliud reptile; et oblita fuerit immunditiae suae; rea est, et deliquit.

3. Et si * tetigerit quidquam de immunditia hominis, juxta omnem impuritatem, qua pollui solet, oblitaque cognoverit postea, subjacebit delicto. * c. 12, 13. 15.

4. Anima, quae juraverit, et protulerit labiis suis, ut vel male quid faceret, vel bene, et idipsum juramento et sermone firmaverit, oblitaque postea intellexerit delictum suum,

5. agat poenitentiam pro peccato,

6. et offerat de gregibus agnam sive capram, orabitque pro ea sacerdos et pro peccato ejus.

7. Sin autem non potuerit offerre pecus, offerat * duos turtures, vel duos pullos columbarum Domino, unum pro peccato, et alterum in holocaustum, * c. 12, 8.

8. dabitque eos sacerdoti; qui primum offerens pro peccato, retorquebit caput ejus ad pennulas, ita ut collo b) haereat, et non penitus abrumpatur.

9. Et asperget de sanguine ejus parietem altaris. Quidquid autem reliquum fuerit, faciet distillare ad fundamentum ejus, quia pro peccato est.

10. Alterum vero adolebit in holocaustum, ut fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos et pro peccato ejus, et dimittetur ei.

11. Quod si non quiverit manus ejus duos offerre turtures, aut duos pullos columbarum, offeret pro peccato suo similae partem ephi decimam. Non mittet in eam * oleum, nec thuris c) aliquid imponet, quia pro peccato est; * c. 2, 1.

12. tradetque eam sacerdoti, qui plenum ex ea pugillum hauriens, cremabit super altare, in monimentum ejus, qui obtulerit,

13. rogans pro illo et expians, reliquam vero partem ipse habebit * in munere. * c. 2, 3.

a) 1590. manus b) 1590. adhæreat c) 1590. nec turis

14. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
15. Anima si praevaricans caeremonias, per errorem, in his, quae Domino sunt sanctificata, peccaverit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, juxta pondus Sanctuarii;
16. ipsumque quod intulit damni restituet*, et quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem et dimittetur ei. *c. 22, 14.
17. Anima si peccaverit per ignorantiam, feceritque unum ex his, quae Domini lege prohibentur, et peccati rea intellexerit iniquitatem suam,
18. offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, juxta mensuram aestimationemque peccati; qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit; et dimittetur ei,
19. quia per errorem deliquit in Dominum.

Cap. 6.

De bestia pro peccato ex injuria, et calumnia admisso. Ritus in sacrificiis observandi.

1. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens:
2. Anima, quae peccaverit, et contempto Domino, negaverit proximo suo depositum, quod fidei ejus creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit,
3. sive *rem perditam invenerit, et inficians insuper pejeraverit, et quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent † peccare homines, *Deut. 22, 3. † v. 7.
4. convicta delicti,
5. reddet omnia, quae per fraudem voluit obtinere, integra, et* quintam insuper partem domino, cui damnum intulerat. *Num. 5, 7.
6. Pro peccato autem suo offeret arietem * immaculatum de grege, et dabit eum sacerdoti, juxta aestimationem, mensuramque delicti; *c. 5, 18.
7. qui rogabit pro eo coram Domino, et dimittetur illi pro singulis, quae faciendo peccavit.
8. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
9. Praecipe Aaron et filiis ejus: Haec est lex holocausti*: Cremabitur in altari tota nocte usque mane; ignis [a]) ex eodem altari erit. *c. 1, 8. Exod. 29, 42.
10. Vestietur tunica sacerdos, et feminalibus lineis; tolletque cineres, quos vorans ignis exussit, et ponens juxta altare;
11. spoliabitur prioribus vestimentis, indutusque aliis, efferet eos extra castra, et in loco mundissimo usque ad favillam consumi faciet.
12. Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subjiciens ligna mane per singulos dies, et imposito holocausto, desuper adolebit adipes pacificorum.
13. Ignis est iste perpetuus, qui numquam deficiet in altari.
14. Haec est lex sacrificii, et libamentorum*, quae offerent filii Aaron coram Domino, et coram altari. *c. 2, 1.
15. Tollet sacerdos pugillum similae, quae conspersa est oleo, et totum [b]) thus, quod super similam positum est; adolebitque illud in altari*, in monimentum odoris suavissimi Domino. *c. 1, 9.
16. Reliquam autem partem* similae comedet Aaron cum filiis suis, absque fermento; et comedet in loco [c]) sancto atrii tabernaculi. *c. 2, 3.
17. Ideo autem non fermentabitur*, quia pars ejus in Domini offertur incensum. Sanctum san-

a) 1590. in eodem b) 1590. tus c) 1590. loco Sanctuarii tabernaculi

ctorum erit, sicut pro peccato atque delicto. * c. 2, 11.

18. Mares tantum stirpis Aaron comedent illud. Legitimum ac sempiternum erit in generationibus vestris de sacrificiis Domini: omnis, qui tetigerit illa, sanctificabitur.

19. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

20. Haec est oblatio Aaron, et filiorum ejus, quam offerre debent Domino in die unctionis suae. Decimam partem ephi offerent similae in sacrificio sempiterno, medium ejus mane, et medium ejus vespere;

21. quae in sartagine oleo conspersa frigetur. Offeret autem eam calidam, in odorem suavissimum Domino

22. sacerdos, qui jure patri successerit, et tota cremabitur in altari.

23. Omne enim sacrificium sacerdotum igne consumetur, nec quisquam comedet ex eo.

24. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens:

25. Loquere Aaron et filiis ejus: Ista est lex hostiae pro peccato *: In loco, ubi offertur holocaustum, immolabitur coram Domino. Sanctum sanctorum est. * c. 4, 2. sqq.

26. Sacerdos, qui offert, comedet eam in loco sancto, in atrio tabernaculi.

27. Quidquid tetigerit carnes ejus, sanctificabitur. Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lavabitur in loco sancto.

28. Vas autem * fictile, in quo cocta est, confringetur; quod si vas aeneum fuerit, defricabitur, et lavabitur aqua. * c. 15, 12. 11, 33.

29. Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur de carnibus ejus, quia Sanctum sanctorum est.

30. Hostia enim *, quae caeditur pro peccato †, cujus sanguis infertur in tabernaculum testimonii, ad expiandum in Sanctuario, non comedetur, sed comburetur igni. * c. 4, 5.
† c. 4, 5. Hebr. 13, 11.

Cap. 7.

Ritus hostiae pro delicto, et hostiae pacificae.

1. Haec quoque lex hostiae pro delicto *, Sancta sanctorum est; * c. 5, 15.

2. idcirco ubi immolabitur holocaustum *, mactabitur et victima pro delicto; sanguis ejus per gyrum altaris fundetur. * c. 1, 3.

3. Offerent ex ea caudam, et adipem *, qui operit vitalia; * c. 3, 3.

4. duos renunculos, et pinguedinem, quae juxta ilia est, reticulumque jecoris cum renunculis.

5. Et adolebit ea sacerdos super altare; incensum est Domini pro delicto.

6. Omnis masculus * de sacerdotali genere, in loco sancto vescetur his carnibus, quia Sanctum sanctorum est. * c. 6, 29.

7. Sicut pro peccato * offertur hostia, ita et pro delicto; utriusque hostiae lex una erit; ad sacerdotem, qui eam obtulerit, pertinebit. * c. 6, 25.

8. Sacerdos, qui offert holocausti victimam, habebit pellem ejus.

9. Et omne sacrificium similae, quod coquitur in clibano, et quidquid in craticula, vel in sartagine praeparatur, ejus erit sacerdotis, a quo offertur.

10. Sive oleo conspersa *, sive arida fuerint, cunctis filiis Aaron mensura aequa per singulos a) dividetur. * c. 5, 11.

11. Haec est lex hostiae pacificorum *, quae offertur Domino. * c. 3, 1.

12. Si pro gratiarum actione oblatio fuerit, offerent panes absque fermento conspersos oleo, et

a) 1590. dividentur.

lagana azyma uncta oleo, coctamque similam, et collyridas olei admistione conspersas.

13. Panes quoque fermentatos cum hostia gratiarum, quae immolatur pro pacificis;

14. ex quibus unus pro primitiis offeretur Domino, et erit sacerdotis, qui fundet hostiae sanguinem;

15. cujus carnes eadem comedentur die, nec remanebit ex eis quidquam usque mane.

16. Si voto, vel sponte quispiam obtulerit hostiam, eadem similiter edetur die; sed et si quid in crastinum remanserit, vesci licitum est;

17. quidquid autem tertius invenerit dies, ignis absumet.

18. Si quis de carnibus victimae pacificorum die tertio comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti; quin potius quaecumque anima tali se edulio contaminaverit, praevaricationis rea erit.

19. Caro, quae a) aliquid tetigerit immundum, non comedetur, sed comburetur igni; qui fuerit mundus, vescetur ex ea *.

* v. 15—18.

20. Anima polluta, quae ederit de carnibus hostiae pacificorum, quae oblata est Domino, peribit de populis suis.

21. Et quae tetigerit immunditiam hominis, vel jumenti, sive omnis rei, quae polluere potest, et comederit de hujuscemodi carnibus, interibit de populis suis.

22. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

23. Loquere filiis Israël: Adipem * ovis, et bovis, et caprae non comedetis. * c. 3, 17.

24. Adipem cadaveris morticini, et ejus animalis, quod a bestia captum est, habebitis in varios usus.

25. Si quis adipem, qui offerri debet in incensum Domini, comederit, peribit de populo suo.

26. Sanguinem * quoque omnis animalis non sumetis in cibo, tam de avibus quam de pecoribus.

* c. 3, 17.

27. Omnis anima, quae ederit sanguinem, peribit de populis suis.

28. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

29. Loquere filiis Israël dicens: Qui offert victimam pacificorum Domino, offerat simul et sacrificium, id est, libamenta ejus.

30. Tenebit manibus adipem hostiae, et pectusculum; cumque ambo oblata Domino consecraverit, tradet sacerdoti,

31. qui adolebit adipem super altare, pectusculum autem erit Aaron, et filiorum ejus.

32. Armus quoque dexter de pacificorum hostiis cedet in primitias sacerdotis.

33. Qui obtulerit sanguinem et adipem, filiorum Aaron, ipse habebit et armum dextrum in portione sua.

34. Pectusculum enim elevationis, et armum separationis tuli a filiis Israël de hostiis eorum pacificis, et dedi Aaron sacerdoti, et filiis ejus lege perpetua, ab omni populo Israël.

35. Haec est unctio Aaron et filiorum ejus in caeremoniis Domini, die qua obtulit eos Moyses, ut sacerdotio fungerentur,

36. et quae praecepit eis dari Dominus a filiis Israël religione perpetua in generationibus suis.

37. Ista est lex holocausti, et sacrificii pro peccato atque delicto, et pro consecratione et pacificorum victimis;

38. quam constituit Dominus Moysi in monte Sinai, quando mandavit filiis Israël, ut offerrent oblationes suas Domino in deserto Sinai.

a) 1590. aliquod

Cap. 8.

Moses consecrat Aaron in pontificem, et filios ejus in sacerdotes; item tabernaculum omnemque ejus suppellectilem.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Tolle * Aaron cum filiis suis, vestes eorum, et unctionis oleum, vitulum pro peccato, duos arietes, canistrum cum azymis,
*Exod. 29, 1. 35. 40, 13.

3. et congregabis omnem coetum ad ostium tabernaculi.

4. Fecit Moyses, ut Dominus imperaverat. Congregataque omni turba ante fores tabernaculi,

5. ait: Iste est sermo, quem jussit Dominus fieri.

6. Statimque obtulit Aaron et filios ejus. Cumque lavisset eos,

7. vestivit pontificem subucula linea, accingens eum balteo, et induens eum tunica hyacinthina, et desuper humerale imposuit,

8. quod astringens cingulo aptavit rationali, in quo erat Doctrina et Veritas.

9. Cidari quoque texit caput; et super eam, contra frontem, posuit laminam auream consecratam in sanctificatione, sicut praeceperat ei Dominus.

10. Tulit * et unctionis oleum, quo linivit tabernaculum cum omni supellectili sua. *Exod. 30, 25.

11. Cumque sanctificans aspersisset altare septem vicibus, unxit illud, et omnia vasa ejus, labrumque cum basi sua sanctificavit oleo.

12. * Quod fundens super caput Aaron, unxit eum, et consecravit; *Eccl. 45, 18.

13. filios quoque ejus oblatos vestivit tunicis lineis, et cinxit balteis, imposuitque mitras; ut jusserat Dominus.

14. Obtulit et vitulum pro peccato; cumque super caput ejus posuisset Aaron, et filii * ejus, manus suas, *c. 1, 4.

15. immolavit eum; hauriens sanguinem, et tincto digito, tetigit cornua altaris per gyrum; quo expiato et sanctificato, fudit reliquum sanguinem ad fundamenta ejus.

16. Adipem vero, qui erat super vitalia *, et reticulum jecoris, duosque renunculos cum arvinulis suis, adolevit super altare;
* c. 3, 3.

17. vitulum * cum pelle, et carnibus, et fimo, cremans extra castra, sicut praeceperat Dominus.
*c. 4, 11.

18. Obtulit et arietem in holocaustum; super cujus caput cum imposuissent Aaron et filii ejus manus suas *; *c. 1, 10. sqq.

19. immolavit eum, et fudit sanguinem ejus, per circuitum altaris.

20. Ipsumque arietem in frusta concidens, caput ejus, et artus, et adipem adolevit igni;

21. lotis prius intestinis et pedibus, totumque simul arietem incendit super altare, eo quod esset holocaustum suavissimi odoris Domino, sicut praeceperat ei.

22. Obtulit et arietem secundum, in consecratione Sacerdotum; posueruntque super caput ejus Aaron et filii ejus manus suas.

23. Quem cum immolasset Moyses, sumens de sanguine ejus, tetigit extremum auriculae dextrae Aaron, et pollicem manus ejus dextrae, similiter et pedis.

24. Obtulit et filios Aaron, cumque de sanguine arietis immolati tetigisset extremum auriculae singulorum dextrae, et pollices manus ac pedis dextri, reliquum fudit super altare per circuitum;

25. adipem vero, et caudam, omnemque pinguedinem, quae operit intestina, reticulumque jecoris, et duos renes cum adipibus suis, et armo dextro separavit.

26. Tollens autem de canistro azy-

azymorum, quod erat coram Domino, panem absque fermento, et collyridam conspersam oleo, laganumque, posuit super adipes, et armum dextrum;

27. tradens simul omnia Aaron et filiis ejus. Qui postquam levaverunt ea coram Domino;

28. rursum suscepta de manibus eorum, adolevit super altare holocausti, eo quod consecrationis esset oblatio, in odorem suavitatis, sacrificii a) Domino.

29. Tulitque pectusculum, elevans illud coram Domino, de ariete consecrationis in partem suam, sicut praeceperat ei Dominus.

30. Assumensque unguentum, et sanguinem, qui erat in altari, aspersit super Aaron, et vestimenta ejus, et super filios illius ac vestes eorum.

31. Cumque sanctificasset eos in vestitu suo, praecepit eis, dicens: Coquite carnes ante fores tabernaculi, et ibi comedite eas; panes quoque consecrationis edite, qui positi sunt in canistro, sicut praecepit mihi Dominus, dicens*: Aaron et filii ejus, comedent eos; *Exod. 29, 32. 30, 22. 40, 9. 24, 9.

32. quidquid autem reliquum fuerit de carne, et panibus, ignis absumet.

33. De ostio quoque tabernaculi non exibitis septem diebus, usque ad diem, quo complebitur tempus consecrationis vestrae; septem enim diebus finitur consecratio;

34. sicut et impraesentiarum factum est, ut ritus sacrificii compleretur.

35. Die ac nocte manebitis in tabernaculo observantes custodias Domini, ne moriamini; sic enim mihi praeceptum est.

36. Feceruntque Aaron, et filii ejus cuncta, quae locutus est Dominus per manum Moysi.

Cap. 9.

Aaron in tabernaculo pro se, et populo offert sacrificia, et populo benedicit. Ignis cœlestis victimas absumit.

1. Facto * autem octavo die, vocavit Moyses, Aaron et filios ejus, ac majores natu Israël, dixitque ad Aaron: *c. 8, 33.

2. * Tolle de armento vitulum pro peccato, et arietem in holocaustum †, utrumque immaculatum, et offer illos coram Domino. *Exod. 29, 1. †c. 1, 10.

3. Et ad filios Israël loqueris: Tollite hircum pro peccato, et vitulum atque agnum b), anniculos c), et sine macula, in holocaustum;

4. bovem et arietem pro pacificis*; et immolate eos coram Domino, in sacrificio singulorum similam conspersam oleo† offerentes; hodie enim Dominus apparebit vobis. *c. 3, 1. sqq. †c. 2, 1. sqq.

5. Tulerunt ergo cuncta, quae jusserat Moyses ad ostium tabernaculi; ubi cum omnis multitudo astaret,

6. ait Moyses: Iste est sermo, quem praecepit Dominus: Facite, et apparebit vobis gloria ejus.

7. Et dixit ad Aaron: Accede ad altare, et immola pro peccato tuo*; offer holocaustum, et deprecare pro te † et pro populo; cumque mactaveris hostiam populi, ora pro eo, sicut praecepit Dominus. *c. 4, 3. sqq. †Hebr. 5, 3.

8. Statimque Aaron accedens ad altare, immolavit vitulum pro peccato suo;

9. cujus sanguinem obtulerunt ei filii sui; in quo tingens digitum, tetigit cornua altaris, et fudit residuum ad basim ejus.

10. Adipemque et renunculos, ac reticulum jecoris, quae sunt pro peccato, adolevit super altare, sicut praeceperat Dominus Moysi.

a) 1590. Domini b) 1592. „agnos", postea correctum: „agnum," c) 1590. anniculum.

11. Carnes vero et pellem ejus extra castra combussit igni.
12. Immolavit et holocausti victimam; obtuleruntque ei filii sui sanguinem ejus, quem fudit per altaris circuitum.
13. Ipsam etiam hostiam in frusta concisam, cum capite et membris singulis obtulerunt; quae omnia super altare cremavit igni,
14. lotis aqua prius intestinis et pedibus.
15. Et pro peccato populi offerens, mactavit hircum; expiatoque altari,
16. fecit holocaustum,
17. addens in sacrificio libamenta, quae pariter offeruntur, et adolens ea super altare, absque caeremoniis holocausti matutini.
18. Immolavit et bovem atque arietem, hostias pacificas populi; obtuleruntque ei filii sui sanguinem, quem fudit super altare in circuitum.
19. Adipem autem bovis, et caudam arietis, renunculosque cum adipibus suis, et reticulum jecoris
20. posuerunt super pectora, cumque cremati essent adipes super altare,
21. pectora eorum, et armos dextros separavit Aaron, elevans coram Domino, sicut praeceperat Moyses.
22. Et extendens a) manus * ad populum, benedixit ei. Sicque completis hostiis pro peccato, et holocaustis, et pacificis, descendit. * Num. 6, 22. sqq.
23. Ingressi autem Moyses et Aaron in tabernaculum testimonii, et deinceps egressi benedixerunt populo *. Apparuitque gloria Domini omni multitudini.
* 2 Mach. 2, 10.
24. Et ecce! egressus ignis a Domino, devoravit holocaustum, et adipes, qui erant super altare. Quod cum vidissent turbae, laudaverunt Dominum, ruentes in facies suas.

Cap. 10.

Nadab et Abiu rebelles igne cælesti pereunt. Reliquiæ sacrificii oblati comedendæ.

1. Arreptisque * Nadab et Abiu filii Aaron thuribulis †, posuerunt ignem, et incensum desuper, offerentes coram Domino ignem alienum ‡; quod eis praeceptum non erat. * Exod. 6, 23.
† Num. 3, 4. 26, 61. 1 Par. 24, 2. ‡ c. 16, 12.
2. Egressusque ignis a Domino, devoravit eos, et mortui sunt coram Domino.
3. Dixitque Moyses ad Aaron: Hoc est, quod locutus est Dominus: Sanctificabor in iis, qui appropinquant mihi, et in conspectu omnis populi glorificabor. Quod audiens tacuit Aaron.
4. Vocatis autem Moyses Misaele et Elisaphan filiis Oziel *, patrui Aaron, ait ad eos: Ite et tollite fratres vestros de conspectu Sanctuarii, et asportate extra castra. * Exod. 6, 22.
5. Confestimque pergentes, tulerunt eos sicut jacebant; vestitos lineis tunicis, et ejecerunt foras, ut sibi fuerat imperatum.
6. Locutusque est Moyses ad Aaron, et ad Eleazar, et Ithamar filios ejus: Capita vestra nolite nudare *, et vestimenta nolite scindere, ne forte moriamini, et super omnem coetum oriatur indignatio. Fratres vestri, et omnis domus Israël, plangant incendium, quod Dominus suscitavit;
* c. 21, 10. Gen. 37, 34.
7. vos autem non egrediemini fores tabernaculi, alioquin peribitis; oleum quippe sanctae unctionis est super vos. Qui fecerunt omnia juxta praeceptum Moysi.
8. Dixit b) quoque Dominus ad Aaron:

a) 1590. manum b) 1590. dixitque Dominus

9. Vinum, et omne, quod inebriare potest, non bibetis tu et filii tui, quando a) intratis in tabernaculum testimonii, ne moriamini; quia praeceptum sempiternum est in generationes vestras.

10. Et ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum et profanum, inter pollutum et mundum;

11. doceatisque filios Israël omnia legitima mea, quae locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

12. Locutusque est Moyses ad Aaron, et ad Eleazar, et Ithamar, filios ejus, qui erant residui: Tollite sacrificium *, quod remansit de oblatione Domini, et comedite illud absque fermento juxta altare, quia Sanctum sanctorum est.
*c. 2, 3. 6, 16.

13. Comedetis autem in loco sancto quod datum est tibi et filiis tuis de oblationibus Domini, sicut praeceptum est mihi.

14. Pectusculum quoque *, quod oblatum est, et armum, qui separatus est, edetis in loco mundissimo tu et filii tui, et filiae tuae tecum; tibi enim ac liberis tuis reposita sunt de hostiis salutaribus filiorum Israël; *c. 7, 34. Exod. 29, 27.

15. eo quod armum, et pectus, et adipes, qui cremantur in altari, elevaverunt coram Domino, et pertineant ad te, et ad filios tuos, lege perpetua, sicut praecepit Dominus.

16. *Inter haec, hircum, qui oblatus fuerat pro peccato, cum quaereret Moyses, exustum reperit; iratusque contra Eleazar, et Ithamar filios Aaron, qui remanserant, ait: * 2 Mach. 2, 11.

17. Cur non comedistis hostiam pro peccato * in loco sancto, quae Sancta sanctorum est; et data vobis, ut portetis iniquitatem multitudinis, et rogetis pro ea in conspectu Domini; *c. 6, 26. 30.

18. praesertim cum de sanguine illius non sit illatum intra sancta, et comedere b) debueritis eam in sanctuario, sicut praeceptum est mihi?

19. Respondit Aaron: Oblata est hodie victima pro peccato, et holocaustum coram Domino; mihi autem accidit, quod vides. Quomodo potui comedere eam, aut placere Domino in caeremoniis, mente lugubri?

20. Quod cum audisset Moyses, recepit satisfactionem.

CAP. 11.

De animalibus mundis et immundis.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:

2. Dicite filiis Israël *: Haec sunt animalia, quae comedere debetis de cunctis animantibus terrae †: *Deut. 14, 3. †c. 20, 24. sqq. Hebr. 9, 10. 1 Tim. 4, 4.

3. Omne, quod habet divisam ungulam, et ruminat in pecoribus, comedetis.

4. Quidquid autem ruminat quidem, et habet ungulam, sed non dividit eam, sicut camelus, et caetera, non comedetis illud, et inter immunda reputabitis.

5. Choerogryllus, qui ruminat, ungulamque non dividit, immundus est.

6. Lepus quoque; nam et ipse ruminat, sed ungulam non dividit.

7. Et * sus; qui cum ungulam dividat, non ruminat.
* 2 Mach. 6, 18.

8. Horum carnibus non vescemini, nec cadavera contingetis, quia immunda sunt vobis.

9. Haec sunt, quae gignuntur in aquis, et vesci licitum est. Omne, quod habet pinnulas, et squamas, tam in mari quam in fluminibus, et stagnis, comedetis.

10. Quidquid autem pinnulas, et squamas non habet eorum,

a) 1590. intrabitis b) 1590. debueratis

quae in aquis moventur, et vivunt, abominabile vobis,

11. execrandumque erit, carnes eorum non comedetis, et morticina vitabitis.

12. Cuncta, quae non habent pinnulas, et squamas in aquis, polluta erunt.

13. Haec sunt, quae de avibus comedere non debetis, et vitanda sunt vobis: Aquilam, et gryphem, et haliaeetum;

14. et milvum ac vulturem juxta genus suum.

15. Et omne corvini generis in similitudinem suam.

16. Struthionem, et noctuam, et larum, et accipitrem juxta genus suum.

17. Bubonem, et mergulum, et ibin,

18. et cygnum, et onocrotalum, et porphyrionem,

19. herodionem, et charadrion juxta genus suum; upupam quoque, et vespertilionem.

20. Omne de volucribus, quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit vobis.

21. Quidquid autem ambulat quidem super quatuor pedes, sed habet longiora retro crura, per quae salit super terram,

22. comedere debetis, ut est bruchus in genere suo, et attacus, atque ophiomachus, et locusta, singula juxta genus suum.

23. Quidquid autem ex volucribus quatuor tantum habet pedes, execrabile erit vobis.

24. Et quicumque morticina eorum tetigerit, polluetur, et erit immundus usque ad vesperum.

25. Et si necesse fuerit, ut portet quippiam horum mortuum, lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad occasum solis.

26. Omne animal, quod habet quidem ungulam, sed non dividit eam, nec ruminat, immundum erit; et a) qui tetigerit illud, contaminabitur.

27. Quod ambulat super manus, ex cunctis animantibus, quae incedunt quadrupedia, immundum erit; qui tetigerit morticina eorum, polluetur usque ad vesperum.

28. Et qui portaverit hujuscemodi cadavera, lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperum; quia omnia haec immunda sunt vobis.

29. Haec quoque inter polluta reputabuntur de his, quae moventur in terra, mustela et mus, et crocodilus, singula juxta genus suum;

30. mygale, et chamaeleon et stellio, et lacerta, et talpa.

31. Omnia haec immunda sunt. Qui tetigerit morticina eorum, immundus erit usque ad vesperum;

32. et super quod ceciderit quidquam de morticinis eorum, polluetur, tam vas ligneum, et vestimentum, quam pelles, et cilicia; et in quocumque fit opus, tingentur aqua, et polluta erunt usque ad vesperum, et sic postea mundabuntur.

33. Vas autem fictile, in quod horum quidquam intro ceciderit, polluetur, et idcirco frangendum est.

34. Omnis cibus, quem comedetis, si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit; et omne liquens, quod bibitur de universo vase, immundum erit.

35. Et quidquid de morticinis hujuscemodi ceciderit super illud, immundum erit; sive clibani, sive chytropodes, destruentur, et immundi erunt.

36. Fontes vero, et cisternae, et omnis aquarum congregatio munda erit. Qui morticinum eorum tetigerit, polluetur.

---

a) 1590. et quidquid tetigerit

37. Si ceciderit super sementem, non polluet eam;

38. si autem quispiam aqua sementem perfuderit, et postea morticinis tacta fuerit, illico polluetur.

39. Si mortuum fuerit animal, quod licet vobis comedere, qui cadaver ejus tetigerit, immundus erit usque ad vesperum.

40. Et qui comederit ex eo quippiam, sive portaverit; lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperum.

41. Omne quod reptat super terram, abominabile erit, nec assumetur in cibum.

42. Quidquid super pectus quadrupes graditur, et multos habet pedes, sive per humum trahitur, non comedetis; quia abominabile est.

43. Nolite contaminare animas vestras, nec tangatis quidquam eorum, ne immundi sitis.

44. Ego enim sum Dominus Deus vester *; sancti estote, quia ego sanctus sum †. Ne polluatis animas vestras in omni reptili, quod movetur super terram.

* 1 Petr. 1, 16. † c. 19, 2. 20, 7.

45. Ego enim sum Dominus, qui eduxi vos de terra Aegypti, ut essem vobis in Deum *. Sancti eritis, quia ego sanctus sum.

* Exod. 20, 2.

46. Ista est lex animantium ac volucrum, et omnis animae viventis, quae movetur in aqua, et reptat in terra;

47. ut differentias noveritis mundi, et immundi, et sciatis, quid comedere, et quid respuere debeatis.

Cap. 12.

De puerperæ purificatione et oblatione.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël, et dices ad eos *: Mulier, si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus, juxta dies separationis menstruae.

* Luc. 2, 22.

3. *Et die octavo circumcidetur infantulus;

* Gen. 17, 10. Luc. 2, 21. Joh. 7, 22.

4. ipsa vero triginta tribus diebus, manebit in sanguine purificationis suae. Omne sanctum non tanget, nec ingredietur in Sanctuarium, donec impleantur dies purificationis suae.

5. Sin autem feminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus, juxta ritum fluxus menstrui, et sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suae.

6. Cumque expleti fuerint dies purificationis suae, pro filio, sive pro filia, deferet agnum anniculum in holocaustum *, et pullum columbae sive turturem pro peccato †, ad ostium tabernaculi testimonii, et tradet sacerdoti,

* c. 1, 10—13. † c. 4, 27. sqq. 5, 7.

7. qui offeret illa coram Domino, et orabit pro ea, et sic mundabitur a profluvio sanguinis sui; ista est lex parientis masculum aut feminam.

8. Quod si non invenerit manus ejus, nec potuerit offerre agnum, sumet * duos turtures † vel duos pullos columbarum, unum in holocaustum, et alterum pro peccato; orabitque pro ea sacerdos, et sic mundabitur.

* c. 5, 7. 11. Luc. 2, 24. † c. 5, 7—10.

Cap. 13.

Varia lepræ signa. Quid faciendum leprosis.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, et Aaron, dicens:

2. Homo, in cujus cute et carne ortus fuerit diversus color sive pustula, aut quasi lucens quippiam, id est, plaga leprae, adducetur ad Aaron sacerdotem, vel ad unum quemlibet filiorum ejus.

3. Qui cum viderit lepram in cute, et pilos in album mutatos colorem, ipsamque speciem leprae humiliorem cute et carne reliqua; plaga leprae est, et ad arbitrium ejus separabitur.

4. Sin autem lucens candor fuerit in cute, nec humilior carne reliqua, et pili coloris pristini, recludet eum sacerdos septem diebus;

5. et considerabit die septimo; et siquidem lepra ultra non creverit, nec transierit in cute priores terminos, rursum recludet eum septem diebus aliis.

6. Et die septimo contemplabitur; si obscurior fuerit lepra, et non creverit in cute, mundabit eum, quia scabies est; lavabitque homo vestimenta sua, et mundus erit.

7. Quod si postquam a sacerdote visus est, et redditus munditiae, iterum lepra creverit; adducetur ad eum,

8. et immunditiae condemnabitur.

9. Plaga leprae si fuerit in homine, adducetur ad sacerdotem,

10. et videbit eum. Cumque color albus in cute fuerit, et capillorum mutaverit aspectum, ipsa quoque caro viva apparuerit;

11. lepra vetustissima judicabitur, atque inolita cuti. Contaminabit itaque eum sacerdos, et non recludet, quia perspicuae immunditiae est.

12. Sin autem effloruerit discurrens lepra in cute, et operuerit omnem a) cutem a capite usque ad pedes, quidquid sub aspectum oculorum cadit,

13. considerabit eum sacerdos, et teneri lepra mundissima judicabit; eo quod omnis in candorem versa sit, et idcirco homo mundus erit.

14. Quando vero caro vivens in eo apparuerit,

15. tunc sacerdotis judicio polluetur, et inter immundos reputabitur; caro enim viva si lepra aspergitur, immunda est.

16. Quod si rursum versa fuerit in alborem, et totum hominem operuerit,

17. considerabit eum sacerdos, et mundum esse decernet.

18. Caro autem et cutis, in qua ulcus natum est et sanatum,

19. et in loco b) ulceris cicatrix alba apparuerit, sive subrufa, adducetur homo ad sacerdotem;

20. qui cum viderit locum leprae humiliorem carne reliqua, et pilos versos in candorem, contaminabit eum; plaga enim leprae orta est in c) ulcere.

21. Quod si pilus coloris est pristini, et cicatrix subobscura, et vicina carne non est humilior, recludet eum septem diebus;

22. et si quidem creverit, adjudicabit eum leprae.

23. Sin autem steterit in loco suo, d) ulceris est cicatrix, et homo mundus erit.

24. Caro autem et cutis, quam ignis exusserit, et sanata * albam sive rufam habuerit cicatricem,

* v. 10.

25. considerabit eam sacerdos, et ecce! versa est in alborem, et locus ejus reliqua cute est humilior; contaminabit eum, quia plaga leprae in cicatrice orta est.

26. Quod si pilorum color non fuerit immutatus, nec humilior plaga carne reliqua, et ipsa leprae species fuerit subobscura, recludet eum septem diebus,

27. et die septimo contemplabitur; si creverit in cute lepra, contaminabit eum.

28. Sin autem in loco suo candor steterit non satis clarus, plaga combustionis est, et idcirco

a) 1590. omnem carnem b) 1590. hulceris c) 1590. hulcere d) 1590. hulceris

mundabitur, quia cicatrix est combusturae.

29. Vir, sive mulier, in cujus capite vel barba germinaverit lepra, videbit eos sacerdos.

30. Et si quidem humilior fuerit locus carne reliqua, et capillus flavus, solitoque subtilior; contaminabit eos, quia lepra capilis ac barbae est.

31. Sin autem viderit locum maculae aequalem vicinae carni, et capillum nigrum; recludet eum septem diebus,

32. et die septimo intuebitur. Si non creverit macula, et capillus sui coloris est, et locus plagae carni reliquae aequalis;

33. radetur homo absque loco maculae, et includetur septem diebus aliis.

34. Si die septimo visa fuerit stetisse plaga in loco suo, nec humilior carne reliqua, mundabit eum, lotisque vestibus suis mundus erit;

35. sin autem post emundationem rursus creverit macula in cute,

36. non quaeret amplius, utrum capillus in flavum colorem sit a) immutatus, quia aperte immundus est.

37. Porro si steterit macula, et capilli nigri fuerint, noverit hominem sanatum esse, et confidenter eum pronuntiet mundum.

38. Vir, sive mulier, in cujus cute candor apparuerit,

39. intuebitur eos sacerdos. Si deprehenderit subobscurum alborem lucere in cute, sciat non esse lepram, sed maculam coloris candidi *, et hominem mundum. * v. 12.

40. Vir, de cujus capite capilli fluunt, calvus et mundus est;

41. et si a fronte ceciderint pili, recalvaster et mundus est;

42. sin autem in calvitio sive in recalvatione albus vel rufus color fuerit exortus,

43. et hoc sacerdos viderit, condemnabit eum haud dubie leprae, quae orta est in calvitio.

44. Quicumque ergo maculatus fuerit lepra, et separatus est ad arbitrium sacerdotis,

45. habebit vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contectum, contaminatum ac sordidum se clamabit.

46. Omni tempore, quo leprosus est et immundus, solus habitabit extra castra.

47. Vestis lanea sive linea, quae lepram habuerit

48. in stamine atque subtegmine, aut certe pellis, vel quidquid ex pelle confectum est;

49. si alba vel rufa macula fuerit infecta, lepra reputabitur, ostendeturque sacerdoti.

50. Qui consideratam recludet septem diebus;

51. et die septimo rursus aspiciens si deprehenderit crevisse, lepra perseverans est; pollutum judicabit vestimentum, et omne, in quo fuerit inventa;

52. et idcirco comburetur flammis.

53. Quod si eam viderit non crevisse,

54. praecipiet, et lavabunt id, in quo lepra est, recludetque illud septem diebus aliis.

55. Et cum viderit faciem quidem pristinam non reversam, nec tamen crevisse lepram, immundum judicabit, et igne comburet, eo quod infusa sit in superficie vestimenti vel per totum, lepra.

56. Sin autem obscurior fuerit locus leprae, postquam vestis est lota, abrumpet eum, et a solido dividet.

57. Quod si ultra apparuerit in his locis, quae prius immaculata erant, lepra volatilis * et vaga; debet igne comburi. * v. 12.

a) 1590. commutatus

58. Si cessaverit, lavabit aqua ea, quae pura sunt, secundo, et munda erunt.

59. Ista est lex leprae vestimenti lanei et linei, staminis, atque subtegminis, omnisque supellectilis pelliceae, quomodo mundari debeat, vel contaminari.

Cap. 14.

Leprosi mundandi ritus, domum etiam et vestes lustrandi ratio praescribitur.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Hic est ritus leprosi, quando mundandus est *: Adducetur ad sacerdotem; *Matth. 8, 4.

3. qui egressus de castris, cum invenerit lepram esse mundatam,

4. *praecipiet ei, qui purificatur, ut offerat duos passeres vivos pro se, quibus vesci licitum est, et lignum cedrinum, vermiculumque et hyssopum. *Marc. 1, 44. Luc. 5, 14.

5. Et unum ex passeribus immolari jubebit in vase fictili super aquas viventes;

6. alium autem vivum cum ligno cedrino, et cocco et hyssopo tinget in sanguine passeris immolati,

7. quo asperget illum, qui mundandus est, septies, ut jure purgetur; et dimittet passerem vivum, ut in agrum avolet.

8. Cumque laverit homo vestimenta sua, radet omnes pilos corporis, et lavabitur aqua; purificatusque ingredietur castra, ita duntaxat, ut maneat extra tabernaculum suum septem diebus;

9. et die septimo radet capillos capitis, barbamque et supercilia, ac totius corporis pilos. Et lotis rursum vestibus et corpore,

10. die octavo assumet duos agnos immaculatos, et ovem anniculam absque macula, et tres decimas similae in sacrificium, quae conspersa sit oleo, et seorsum olei sextarium.

11. Cumque sacerdos purificans hominem, statuerit eum, et haec omnia coram Domino in ostio tabernaculi testimonii,

12. tollet agnum, et offeret eum pro delicto *, oleique sextarium; et oblatis ante Dominum omnibus, *c. 4, 28—31.

13. immolabit agnum, ubi solet immolari hostia pro peccato *, et holocaustum, id est, in loco sancto. Sicut enim pro peccato, ita et pro delicto ad sacerdotem pertinet hostia; Sancta sanctorum est. *c. 7, 7.

14. Assumensque sacerdos * de sanguine hostiae, quae immolata est pro delicto, ponet super extremum auriculae dextrae ejus, qui mundatur, et super pollices manus dextrae et pedis; *c. 8, 20.

15. et de olei sextario mittet in manum suam sinistram,

16. tingetque digitum dextrum in eo, et asperget coram Domino septies.

17. Quod autem reliquum est olei in laeva manu, fundet super extremum auriculae dextrae ejus, qui mundatur, et super pollices manus ac pedis dextri, et super sanguinem, qui effusus est pro delicto,

18. et super caput ejus.

19. Rogabitque pro eo coram Domino, et faciet sacrificium pro peccato; tunc immolabit holocaustum,

20. et ponet illud in altari cum libamentis suis, et homo rite mundabitur.

21. Quod si pauper est, et non potest manus ejus invenire, quae dicta sunt, pro delicto assumet agnum ad oblationem, ut roget pro eo sacerdos, decimamque partem similae conspersae oleo in sacrificium, et olei sextarium;

22. *duosque turtures sive duos pullos columbae, quorum unus sit pro peccato, et alter in holocaustum. *c. 5, 7. 11, 12. 8. Luc. 2, 24.

23. Offeretque ea die octavo purificationis suae sacerdoti, ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino.

24. Qui suscipiens agnum pro delicto et sextarium olei, levabit simul;

25. immolatoque agno, de sanguine ejus ponet * super extremum auriculae dextrae illius, qui mundatur, et super pollices manus ejus ac pedis dextri; *v. 14.

26. olei vero partem mittet in manum suam sinistram,

27. in quo tingens digitum dextrae manus asperget septies coram Domino;

28. tangetque extremum dextrae auriculae illius, qui mundatur, et pollices manus ac pedis dextri, in loco sanguinis, qui effusus est pro delicto.

29. Reliquam autem partem olei, quae est in sinistra manu, mittet super caput purificati, ut placet pro eo Dominum.

30. Et turturem sive pullum columbae offeret,

31. unum pro delicto, et alterum in holocaustum cum libamentis suis.

32. Hoc est sacrificium leprosi, qui habere non potest omnia in emundationem sui.

33. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:

34. Cum ingressi fueritis terram Chanaan, quam ego dabo vobis in possessionem; si fuerit plaga leprae in aedibus,

35. ibit, cujus est domus, nuncians sacerdoti, et dicet: Quasi plaga leprae videtur mihi esse in domo mea.

36. At ille praecipiet, ut efferant universa de domo, priusquam ingrediatur eam, et videat, utrum leprosa sit, ne immunda fiant omnia, quae in domo sunt. Intrabitque postea, ut consideret lepram domus;

37. et cum viderit in parietibus illius quasi valliculas pallore sive rubore deformes, et humiliores superficie reliqua;

38. egredietur ostium domus, et statim claudet illam septem diebus.

39. Reversusque die septimo, considerabit eam. Si invenerit crevisse lepram;

40. jubebit erui lapides, in quibus lepra est; et projici eos extra civitatem in locum immundum;

41. domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum, et spargi pulverem rasurae extra urbem in locum immundum.

42. Lapidesque alios reponi pro his, qui ablati fuerint, et luto alio liniri domum.

43. Sin autem, postquam eruti sunt lapides, et pulvis a) erasus, et alia terra lita;

44. ingressus sacerdos viderit reversam lepram, et parietes respersos maculis, lepra est perseverans, et immunda domus.

45. Quam statim destruent, et lapides ejus ac ligna, atque universum pulverem projicient extra oppidum in locum immundum.

46. Qui intraverit domum, quando clausa est, immundus erit usque ad vesperum;

47. et qui dormierit in ea, et comederit quippiam, lavabit vestimenta sua.

48. Quod si introiens sacerdos viderit lepram non crevisse in domo, postquam denuò lita fuerit, purificabit eam reddita sanitate;

49. et in b) purificationem ejus, sumet duos passeres *, lignumque cedrinum, et vermiculum atque hyssopum. *v. 4.

50. Et immolato uno passere in vase fictili super aquas vivas;

51. tollet lignum cedrinum, et hyssopum, et coccum, et passe-

a) 1590. elatus b) 1590. purificatione

rem vivum, et tinget omnia in sanguine passeris immolati, atque in aquis viventibus, et asperget domum septies;

52. purificabitque eam, tam in sanguine passeris, quam in aquis viventibus, et in passere vivo, lignoque cedrino, et hyssopo atque vermiculo.

53. Cumque dimiserit passerem avolare in agrum libere, orabit pro domo, et jure mundabitur.

54. Ista est lex omnis leprae, et percussurae;

55. leprae vestium et domorum;

56. cicatricis, et erumpentium papularum, lucentis maculae, et in varias species, coloribus immutatis;

57. ut possit sciri, quo tempore mundum quid, vel immundum sit.

Cap. 15.

De immundo sanguinis fluxu.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:

2. Loquimini filiis Israël, et dicite eis: Vir, qui patitur fluxum seminis, immundus erit.

3. Et tunc judicabitur huic vitio subjacere, cum per singula momenta adhaeserit carni ejus, atque concreverit foedus humor.

4. Omne stratum, in quo dormierit, immundum erit, et ubicumque sederit.

5. Si quis hominum tetigerit lectum ejus, lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

6. Si sederit, ubi ille sederat, et ipse lavabit vestimenta sua; et lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

7. Qui tetigerit carnem ejus, lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

8. Si salivam hujuscemodi homo jecerit super eum, qui mundus est, lavabit vestimenta sua; et lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

9. Sagma, super [a]) quo sederit, immundum erit:

10. Et quidquid sub eo fuerit, qui fluxum seminis patitur, pollutum erit usque ad vesperum. Qui portaverit horum aliquid, lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

11. Omnis, quem tetigerit, qui talis est, non lotis ante manibus, lavabit vestimenta sua; et lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

12. Vas fictile, quod tetigerit, confringetur; vas autem ligneum lavabitur aqua.

13. Si sanatus fuerit qui hujuscemodi sustinet passionem, numerabit septem dies post emundationem sui, et lotis vestibus, et toto corpore in aquis viventibus, erit mundus.

14. Die autem octavo sumet duos turtures*, aut duos pullos columbae, et veniet in conspectum Domini ad ostium tabernaculi testimonii, dabitque eos sacerdoti; * c. 5, 7—10.

15. qui faciet unum pro peccato, et alterum in holocaustum; rogabitque pro eo coram Domino, ut emundetur a fluxu seminis sui.

16. Vir, de quo egreditur semen coitus, lavabit aqua omne corpus suum; et immundus erit usque ad vesperum.

17. Vestem et pellem, quam habuerit, lavabit aqua, et immunda erit usque ad vesperum.

18. Mulier, cum qua coierit, lavabitur aqua, et immunda erit usque ad vesperum.

19. Mulier, quae redeunte mense patitur fluxum sanguinis, septem diebus separabitur.

a) 1590. super quod

20. Omnis, qui tetigerit eam, immundus erit usque ad vesperum;

21. et in quo dormierit, vel sederit diebus separationis suae, polluetur.

22. Qui tetigerit lectum ejus, lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

23. Omne vas, super [a]) quo illa sederit, quisquis attigerit, lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aqua, pollutus erit usque ad vesperum.

24. Si coierit cum ea vir tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem diebus; et omne stratum, in quo dormierit, polluetur.

25. Mulier, quae patitur multis diebus fluxum sanguinis non in tempore menstruali, vel quae post menstruum sanguinem fluere non cessat, quamdiu subjacet huic passioni, immunda erit, quasi sit in tempore menstruo.

26. Omne stratum, in quo dormierit, et vas, in quo sederit, pollutum erit.

27. Quicumque tetigerit ea [b]), lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

28. Si steterit sanguis, et fluere cessaverit, numerabit septem dies purificationis suae;

29. et die octavo offeret pro se sacerdoti duos turtures, aut duos pullos columbarum, ad ostium tabernaculi testimonii.

30. Qui unum faciet pro peccato, et alterum in holocaustum; rogabitque pro ea coram Domino, et pro fluxu immunditiae ejus.

31. Docebitis ergo filios Israël, ut caveant [c]) immunditiam, et non moriantur in sordibus suis, cum polluerint tabernaculum meum, quod est inter eos.

32. Ista est lex ejus, qui patitur fluxum seminis, et qui polluitur coitu,

33. et quae menstruis temporibus separatur, vel quae jugi fluit sanguine, et hominis, qui dormierit cum ea.

Cap. 16.

Ritus in festo expiationis servandi.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen post mortem * duorum filiorum Aaron, quando † offerentes ignem alienum interfecti sunt: * c. 10, 2. † c. 10, 1.

2. Et praecepit ei, dicens: Loquere ad Aaron fratrem tuum *, ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod est intra velum coram propitiatorio, quo tegitur arca, ut non moriatur (quia in nube apparebo super oraculum), * Exod. 30, 10. Hebr. 9, 7.

3. nisi haec ante fecerit: vitulum pro peccato * offeret, et arietem in holocaustum †.
* c. 4, 3—12. Hebr. 5, 3. † c. 1, 10. sqq.

4. Tunica * linea vestietur, feminalibus lineis verenda celabit; accingetur zona linea, cidarim lineam imponet capiti; haec enim vestimenta sunt sancta; quibus cunctis, cum lotus fuerit, induetur. * Exod. 28, 40.

5. Suscipietque ab universa multitudine filiorum Israël duos hircos pro peccato, et unum arietem in holocaustum.

6. Cumque obtulerit vitulum, et oraverit pro se, et pro domo sua;

7. duos hircos stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi testimonii;

8. mittensque super utrumque sortem, unam Domino, et alteram capro emissario.

9. Cujus exierit sors Domino, offeret illum pro peccato;

10. cujus autem in caprum e-

---

a) 1590. super quod b) 1590. eam c) 1590. immunditias

missarium, statuet eum vivum coram Domino, ut fundat preces super eo, et emittat eum in solitudinem.

11. His rite celebratis, offeret vitulum; et rogans pro se, et pro domo sua, immolabit eum.

12. Assumptoque thuribulo, quod de prunis altaris impleverit, et hauriens manu compositum thymiama in incensum, ultra velum intrabit in Sancta;

13. ut positis super ignem aromatibus, nebula eorum et vapor operiat oraculum, quod est supra testimonium et non moriatur.

14. Tollet quoque de sanguine vituli, et asperget digito septies contra propitiatorium ad orientem.

15. Cumque mactaverit hircum pro peccato populi, inferet sanguinem ejus intra velum, sicut praeceptum est de sanguine vituli, ut aspergat e regione oraculi.

16. Et expiet Sanctuarium ab immunditiis filiorum Israël, et a praevaricationibus eorum, cunctisque peccatis. Juxta hunc ritum faciet tabernaculo testimonii, quod fixum est inter eos in medio sordium habitationis eorum.

17. *Nullus hominum sit in tabernaculo, quando pontifex Sanctuarium ingreditur, ut roget pro se et pro domo sua, et pro universo coetu Israël, donec egrediatur.
* Luc. 1, 10.

18. Cum autem exierit ad altare, quod coram Domino est, oret pro se, et sumptum sanguinem vituli atque hirci fundat super cornua ejus per gyrum;

19. aspergensque digito septies, expiet, et sanctificet illud ab immunditiis filiorum Israël.

20. Postquam emundaverit Sanctuarium, et tabernaculum, et altare, tunc offerat hircum viventem;

21. et posita * utraque manu super caput ejus, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israël, et universa delicta atque peccata eorum; quae imprecans capiti ejus, emittet illum per hominem paratum, in desertum. * c. 1, 4. 3, 2. 4, 4.

22. Cumque portaverit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam, et dimissus fuerit in deserto,

23. revertetur Aaron in tabernaculum testimonii, et depositis vestibus *, quibus prius indutus erat cum intraret Sanctuarium, relictisque ibi, * v. 4.

24. lavabit carnem suam in loco sancto, indueturque vestibus suis. Et postquam egressus obtulerit * holocaustum suum ac plebis, rogabit tam pro se quam pro populo †. * c. 1, 3. sqq. † Hebr. 9, 7. sqq.

25. Et adipem, qui oblatus est pro peccatis, adolebit super altare.

26. Ille vero, qui dimiserit caprum emissarium, lavabit * vestimenta sua et corpus aqua, et sic ingredietur in castra. * c. 14, 9.

27. Vitulum autem et hircum, qui pro peccato fuerant immolati, et quorum sanguis illatus est in Sanctuarium, ut expiatio compleretur, asportabunt foras castra *, et comburent igni tam pelles quam carnes eorum ac fimum;
* c. 6, 23. Hebr. 13, 11.

28. Et quicumque combusserit ea, lavabit * vestimenta sua et carnem aqua, et sic ingredietur in castra. * v. 26.

29. Eritque vobis hoc legitimum sempiternum *: Mense septimo, decima die mensis, affligetis animas vestras, nullumque opus facietis, sive indigena, sive advena, qui peregrinatur inter vos. * c. 23, 27. 28.

30. In hac die expiatio erit vestri, atque mundatio ab omnibus peccatis vestris; coram Domino mundabimini.

31. Sabbatum enim requietionis est, et affligetis animas vestras religione perpetua.

32. Expiabit autem sacerdos, qui unctus* fuerit, et cujus manus initiatae sunt, ut sacerdotio fungatur pro patre suo; induetur que stola linea et vestibus sanctis, *Exod. 29, 1. sqq.

33. et expiabit Sanctuarium et tabernaculum testimonii atque altare, sacerdotes quoque et universum populum.

34. Eritque vobis hoc legitimum sempiternum, ut oretis pro filiis Israël, et pro cunctis peccatis eorum semel in anno. Fecit igitur sicut praeceperat Dominus Moysi.

Cap. 17.

Uni Deo sacrificandum in templo, vel tabernaculo. Esus sanguinis et morticini prohibetur.

1. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere Aaron, et filiis ejus, et cunctis filiis Israël, dicens ad eos: Iste est sermo, quem mandavit Dominus, dicens:

3. Homo quilibet de domo Israël, si occiderit bovem aut ovem, sive capram, in castris vel extra castra,

4. et non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit; quasi si sanguinem fuderit, sic peribit de medio populi sui.

5. Ideo sacerdoti offerre debent filii Israël hostias suas, quas occident in agro, ut sanctificentur Domino ante ostium tabernaculi testimonii, et immolent eas hostias pacificas Domino*. *c. 3, 1. sqq.

6. Fundetque sacerdos sanguinem super altare Domini ad ostium tabernaculi testimonii, et adolebit adipem in odorem suavitatis Domino.

7. Et nequaquam ultra immolabunt hostias suas daemonibus, cum quibus fornicati* sunt. Legitimum sempiternum erit illis et posteris eorum. *Exod. 34, 15.

8. Et ad ipsos dices: Homo de domo Israël, et de advenis, qui peregrinantur apud vos, qui obtulerit holocaustum sive victimam,

9. et ad ostium tabernaculi testimonii non adduxerit eam, ut offeratur Domino, interibit de populo suo.

10. Homo quilibet de domo Israël, et de advenis, qui peregrinantur inter eos [a]), si comederis sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, et disperdam eam de populo suo,

11. quia* anima carnis in sanguine est; et ego dedi illum vobis, ut super altare in eo expietis pro animabus vestris, et sanguis pro animae piaculo sit. *Gen. 9, 4. Deut. 12, 23.

12. Idcirco dixi filiis Israël: Omnis anima ex vobis non comedet sanguinem, nec ex advenis, qui peregrinantur apud vos.

13. Homo quicumque de filiis Israël, et de advenis, qui peregrinantur apud vos, si venatione atque aucupio ceperit feram vel avem, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem ejus, et operiat illum terra.

14. * Anima enim omnis carnis in sanguine est; unde dixi filiis Israël: Sanguinem universae carnis non comedetis, quia anima carnis in sanguine est; et quicumque comederit illum, interibit. *Gen. 9, 4. 7, 26.

15. Anima, quae comederit morticinum, vel captum * a bestia, tam de indigenis, quam de advenis, lavabit vestimenta sua et semetipsum aqua, et contaminatus erit usque ad vesperum: et hoc ordine mundus fiet. *c. 11, 40.

a) 1590. inter vos

16. Quod si non laverit vestimenta sua et corpus, portabit iniquitatem suam.

Cap. 18.

Gradus consanguinitatis et affinitatis, intra quos conjugium inire non licet. Concubitus nefarii vetantur.

1. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens:
2. Loquere filiis Israël, et dices ad eos: Ego Dominus Deus vester;
3. juxta consuetudinem terrae Aegypti, in qua habitastis, non facietis; et juxta morem regionis Chanaan, ad quam ego introducturus sum vos, non agetis, nec in legitimis eorum ambulabitis.
4. Facietis judicia mea, et praecepta mea servabitis, et ambulabitis in eis. Ego Dominus Deus vester.
5. * Custodite leges meas atque judicia, quae faciens homo, vivet in eis. Ego Dominus.
* Ezech. 20, 11. Rom. 10, 5. Gal. 3, 12.
6. Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus. Ego Dominus.
7. Turpitudinem patris tui et turpitudinem matris tuae non discooperies; mater tua est. Non revelabis turpitudinem ejus.
8. Turpitudinem uxoris patris* tui non discooperies; turpitudo enim patris tui est. *Gen. 35, 22. 49, 4.
9. Turpitudinem sororis tuae* ex patre, sive ex matre, quae domi vel foris genita est, non revelabis. * 1 Reg. 18, 11.
10. Turpitudinem filiae filii tui vel neptis ex filia non revelabis; quia turpitudo tua est.
11. Turpitudinem filiae uxoris patris tui, quam peperit patri tuo, et est soror tua, non revelabis.
12. Turpitudinem sororis patris tui non discooperies; quia caro est patris tui.
13. Turpitudinem sororis matris tuae non revelabis, eo quod caro sit matris tuae.
14. Turpitudinem patrui tui non revelabis, nec accedes ad uxorem ejus, quae tibi affinitate conjungitur*. * Exod. 6, 20.
15. Turpitudinem nurus tuae* non revelabis, quia uxor filii tui est, nec discooperies ignominiam ejus. * Gen. 38, 16.
16. Turpitudinem uxoris fratris tui * non revelabis; quia turpitudo fratris tui est. * Deut. 24, 3.
17. Turpitudinem uxoris tuae, et filiae ejus non revelabis. Filiam filii ejus, et filiam filiae illius non sumes, ut reveles ignominiam ejus; quia caro illius sunt, et talis coitus incestus est.
18. Sororem uxoris tuae in pellicatum illius non accipies, nec revelabis turpitudinem ejus adhuc illa vivente.
19. Ad mulierem*, quae patitur menstrua, non accedes, nec revelabis foeditatem ejus.
*c. 15, 24.
20. Cum uxore proximi tui * non coibis, nec seminis commistione a) maculaberis. * c. 20, 10.
21. * De semine tuo non dabis, ut consecretur idolo Moloch †, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus. * c. 20, 12. † c. 20, 2. Deut. 18, 10. 3 Reg. 11. 7. 4 Reg. 21, 6.
22. Cum masculo non commiscearis coitu foemineo, quia abominatio est.
23. Cum omni pecore non coibis *, nec maculaberis cum eo †. Mulier non succumbet jumento, nec miscebitur ei; quia scelus est.
* Exod. 22, 19. 20, 15. † c. 20, 16.
24. Nec polluamini in omnibus his, quibus contaminatae sunt universae gentes, quas ego ejiciam ante conspectum vestrum,
25. et quibus polluta est terra; cujus ego scelera visitabo, ut evomat habitatores suos.
26. Custodite legitima mea at-

a) 1590. commixtione

que judicia, et non faciatis ex omnibus abominationibus istis, tam indigena quam colonus, qui peregrinantur apud vos.

27. Omnes a) enim execrationes istas fecerunt accolae terrae, qui fuerunt ante vos, et polluerunt eam.

28. Cavete ergo, ne et vos similiter evomat, cum paria feceritis, sicut evomuit gentem, quae fuit ante vos.

29. Omnis anima, quae fecerit de abominationibus his quidpiam, peribit de medio populi sui.

30. Custodite mandata mea! Nolite facere, quae fecerunt hi, qui fuerunt ante vos, et ne polluamini in eis. Ego Dominus Deus vester.

Cap. 19.

Præcepta quædam moralia et ceremonialia dantur, et leges aliquæ naturales inculcantur.

1. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere ad omnem coetum filiorum Israël, et dices ad eos*: Sancti estote, quia ego sanctus sum, Dominus Deus vester.
*c. 11, 44. 1 Petr. 1, 16.

3. Unusquisque patrem suum, et matrem suam timeat. Sabbata mea custodite! Ego Dominus Deus vester.

4. Nolite converti ad idola, nec deos conflatiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus vester.

5. Si immolaveritis hostiam pacificorum Domino*, ut sit placabilis, *c. 5, 11. sqq.

6. eo die, quo fuerit immolatà, comedetis eam, et die altero; quidquid autem residuum fuerit in diem tertium, igne comburetis.

7. Si quis post biduum comederit ex ea, profanus erit, et impietatis reus;

8. portabitque iniquitatem suam, quia sanctum Domini polluit, et peribit anima illa de populo suo.

9. * Cum b) messueris segetes terrae tuae, non tondebis usque ad solum superficiem terrae; nec remanentes spicas colliges.
*c. 23, 22. Deut. 24, 19. sqq. Ruth 2, 16.

10. Neque in vinea tua racemos et grana decidentia congregabis, sed pauperibus et peregrinis carpenda dimittes. Ego Dominus Deus vester.

11. Non facietis furtum! Non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum.

12. *Non perjurabis in nomine meo, nec pollués nomen Dei tui. Ego Dominus. *c. 20, 7.

13. *Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum †. Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane. *Eccl. 10, 6.
†Deut. 24, 14. Tob. 4, 15.

14. Non maledices surdo, nec coram coeco pones offendiculum; sed timebis Dominum Deum tuum, quia ego sum Dominus.

15. Non facies, quod iniquum est, nec injuste judicabis*. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Juste judica proximo tuo!
*Deut. 1, 17. 16, 19. Prov. 24, 23. Eccl. 42, 1. Jac. 2, 2.

16. Non eris criminator, nec susurro in populo. Non stabis contra sanguinem proximi tui. Ego Dominus.

17. *Non oderis fratrem tuum in corde tuo; sed † publice argue eum, ne habeas super illo peccatum. * 1 Joh. 2, 11. 3, 14.
†Eccl. 19, 13. Matth. 18, 15. Luc. 17, 3.

18. Non quaeras ultionem*, nec memor eris injuriae civium tuorum †. Diliges amicum tuum sicut teipsum. Ego Dominus.
*Deut. 32, 35. †Matth. 5, 43. 22, 39. Luc. 6, 27. Rom. 13, 9.

19. Leges meas custodite! Jumentum tuum non facies coire

a) 1590. 1593. 1598. C. R. 1592. omnes, 1592. omnis
b) C. R. 1592. 1593. 1598. cum, 1590. 1592. 1593. 1598. Romana 1624. cumque

cum alterius generis animantibus. Agrum tuum non seres diverso semine*. Veste, quae ex duobus texta[a]) est, non indueris.

* Deut. 22, 9. 11.

20. Homo si dormierit cum muliere coitu seminis, quae sit ancilla etiam nubilis[b]), et tamen pretio non redempta, nec libertate donata; vapulabunt ambo, et non morientur*, quia non fuit libera.

* Deut. 22, 23. sqq.

21. Pro delicto autem suo offeret Domino ad ostium tabernaculi testimonii arietem*;

* c. 7, 1. sqq.

22. orabitque pro eo sacerdos, et pro peccato ejus coram Domino, et repropitiabitur ei, dimitteturque peccatum.

23. Quando ingressi fueritis terram, et plantaveritis in ea ligna pomifera, auferetis praeputia eorum; poma, quae germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis.

24. Quarto autem anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabilis Domino.

25. Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma, quae proferunt. Ego Dominus Deus vester.

26. Non comedetis cum sanguine*! Non augurabimini, nec observabitis somnia.

* c. 3, 17. 17, 10. 12. 14.

27. Neque in rotundum attondebitis comam; nec radetis barbam.

28. Et super mortuo non incidetis carnem vestram, neque figuras aliquas aut stigmata facietis vobis. Ego Dominus.

29. Ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra, et impleatur piaculo.

30. Sabbata mea custodite, et Sanctuarium meum metuite! Ego Dominus.

31. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos. Ego Dominus Deus vester.

32. Coram cano capite consurge, et honora personam senis; et time Dominum Deum tuum. Ego sum Dominus.

33. * Si habitaverit advena in terra vestra, et moratus fuerit inter vos, non exprobretis ei;

* Exod. 22, 21.

34. sed sit inter vos quasi indigena; et diligetis eum quasi vosmetipsos; fuistis enim et vos advenae in terra Aegypti. Ego Dominus Deus vester.

35. Nolite facere iniquum aliquid in judicio, in regula, in pondere, in mensura.

36. Statera justa, et aequa sint pondera, justus modius, aequusque sextarius. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti.

37. Custodite omnia praecepta mea, et universa judicia, et facite ea. Ego Dominus.

CAP. 20.

Morte plectantur idololatrae, quique magos consulunt, parentibus maledicunt, et qui nefarios coitus admittunt.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Haec loqueris filiis Israël: Homo de filiis Israël, et de advenis, qui habitant in Israël*, si quis dederit de semine suo idolo Moloch, morte moriatur; populus terrae lapidabit eum. * c. 18, 21.

3. Et ego ponam faciem meam contra illum; succidamque eum de medio populi sui, eo quod dederit de semine suo Moloch, et contaminaverit Sanctuarium meum, ac polluerit nomen sanctum meum.

4. Quod si negligens populus terrae, et quasi parvipendens imperium meum, dimiserit hominem,

a) 1590. 1593. et C. R. 1592. texta, 1592. testa
b) 1590. 1592. nobilis, in 1592. „o" correcto in „u" 1593. 1598. nubilis

nem, qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere;

5. ponam faciem meam super hominem illum, et super cognationem ejus, succidamque et ipsum, et omnes, qui consenserunt ei, ut fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui.

6. Anima, quae declinaverit ad magos, et ariolos, et fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, et interficiam illam de medio populi sui.

7. * Sanctificamini, et estote sancti, quia ego sum Dominus Deus vester. * 1 Petr. 1, 16.

8. Custodite praecepta mea, et facite ea: Ego Dominus, qui sanctifico vos.

9. * Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur; a) patri matrique maledixit, sanguis ejus sit super eum. * Exod. 21, 17. Prov. 20, 20. Matth. 15, 4. Marc. 7, 10.

10. * Si moechatus quis fuerit cum uxore alterius, et adulterium perpetraverit cum conjuge proximi sui, morte moriantur, et moechus, et adultera. * Deut. 22, 22. Joh. 8, 5.

11. Qui dormierit cum noverca sua *, et revelaverit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo; sanguis eorum sit super eos. * c. 18, 8.

12. Si quis dormierit cum nuru sua *, uterque moriatur, quia scelus operati sunt; sanguis eorum sit super eos. * c. 18, 15.

13. Qui dormierit cum masculo coitu foemineo, uterque operatus est nefas, morte moriantur; sit sanguis eorum super eos.

14. Qui supra uxorem filiam, duxerit matrem ejus, scelus operatus est; vivus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri.

15. Qui cum jumento et pecore coierit, morte moriatur; pecus quoque occidite.

16. * Mulier, quae succubuerit cuilibet jumento, simul interficietur cum eo; sanguis eorum sit super eos. * c. 18, 23.

17. Qui acceperit sororem suam *, filiam patris sui, vel filiam matris suae, et viderit turpitudinem ejus, illaque conspexerit fratris ignominiam; nefariam rem operati sunt; occidentur in conspectu populi sui; eo quod turpitudinem suam mutuo revelaverint, et portabunt iniquitatem suam. * c. 18, 9. 11.

18. Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, et revelaverit turpitudinem ejus, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui, interficientur ambo de medio populi sui.

19. Turpitudinem materterae, et amitae tuae non discooperies; qui hoc fecerit, ignominiam carnis suae nudavit, portabunt ambo iniquitatem suam.

20. Qui coierit cum uxore patrui *, vel avunculi sui, et revelaverit ignominiam cognationis suae, portabunt ambo peccatum suum; absque liberis morientur. * c. 18, 14.

21. Qui duxerit uxorem fratris sui *, rem facit illicitam, turpitudinem fratris sui revelavit; absque liberis erunt. * c. 18, 16.

22. Custodite leges meas, atque judicia, et facite ea! ne et vos evomat terra, quam intraturi estis et habitaturi.

23. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim haec fecerunt, et abominatus sum eas.

24. Vobis autem loquor: Possidete terram eorum, quam dabo vobis in haereditatem, terram flu-

a) 1590. omit. patri matrique maledixit

entem lacte et melle. Ego Dominus Deus vester, qui separavi vos a caeteris populis.

25. Separate ergo et vos jumentum mundum ab immundo, et avem mundam ab immunda; ne polluatis animas vestras in pecore, et avibus, et cunctis, quae moventur in terra, et quae vobis ostendi esse polluta.

26. *Eritis mihi sancti, quia sanctus sum ego Dominus, et separavi vos a caeteris populis, ut essetis mei. * 1 Petr. 1, 16.

27. *Vir, sive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit spiritus †, morte moriantur. Lapidibus obruent eos; sanguis eorum sit super illos. * Deut. 18, 11. 1 Reg. 28, 7. † c. 19, 26.

CAP. 21.

Sacerdotes a funeribus abstineant; et vitia corporis caveant. Pontifex virginem nobilem ducat uxorem.

1. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Loquere ad sacerdotes filios Aaron, et dices ad eos: Ne contaminetur sacerdos in mortibus civium suorum,

2. nisi tantum in consanguineis*, ac propinquis, id est, super patre, et matre, et filio, et filia, fratre quoque, * c. 10, 6.

3. et sorore virgine, quae non est nupta viro.

4. Sed nec in principe populi sui contaminabitur.

5. * Non radent a) caput, nec barbam, neque in carnibus suis facient incisuras. * c. 19, 27. Ezech. 44, 20.

6. Sancti erunt Deo suo, et non polluent nomen ejus; incensum enim Domini, et panes Dei sui offerunt, et ideo sancti erunt.

7. *Scortum et vile prostibulum non ducent uxorem, nec eam, quae repudiata est a marito; quia consecrati sunt Deo suo, * c. 19, 29.

8. et panes propositionis offerunt. Sint ergo sancti, quia et ego sanctus sum, Dominus, qui sanctifico eos.

9. Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, et violaverit nomen patris sui, flammis exuretur.

10. Pontifex*, id est, sacerdos maximus inter fratres suos, super cujus caput fusum est unctionis oleum, et cujus manus in sacerdotio consecratae sunt, vestitusque est sanctis vestibus, caput † suum non discooperiet, vestimenta non scindet; * Exod. 28, 41. † v. 2.

11. et ad omnem mortuum non ingredietur omnino; super patre quoque suo et matre non contaminabitur.

12. Nec egredietur de sanctis, ne polluat Sanctuarium Domini, quia oleum sanctae unctionis Dei sui super eum est. Ego Dominus.

13. *Virginem ducet uxorem; * Ezech. 44, 22.

14. viduam autem, et repudiatam, et sordidam, atque meretricem non accipiet; sed puellam de populo suo;

15. ne commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suae; quia ego Dominus, qui sanctifico eum.

16. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

17. Loquere ad Aaron: Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo;

18. nec accedet ad ministerium ejus; si caecus fuerit, si claudus, si b) parvo, vel grandi, vel torto naso;

19. si fracto pede, si manu,

20. si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus.

21. Omnis, qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis,

a) 1590. add. sacerdotes b) 1590. add. vel

non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo;

22. vescetur tamen panibus, qui offeruntur in Sanctuario;

23. ita dumtaxat, ut intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, a) quia maculam habet, et contaminare non debet Sanctuarium meum. Ego Dominus, qui sanctifico eos.

24. Locutus est ergo Moyses ad Aaron, et ad filios ejus, et ad omnem Israël cuncta, quae fuerant sibi imperata.

Cap. 22.

Alienigenae et immundi victimas non edant. Quibus maculis carere debeant victimae.

1. Locutus quoque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere ad Aaron, et ad filios ejus, ut caveant ab his, quae consecrata sunt filiorum Israël, et non contaminent nomen sanctificatorum mihi, quae ipsi offerunt. Ego Dominus.

3. Dic ad eos, et ad posteros eorum: Omnis homo, qui accesserit de stirpe vestra ad ea, quae consecrata sunt, et quae obtulerunt filii Israël Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino. Ego sum Dominus.

4. Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his, quae sanctificata sunt mihi, donec sanetur. Qui tetigerit immundum super mortuo, et ex quo egreditur semen quasi coitus;

5. et qui tangit reptile, et quodlibet immundum, cujus tactus est sordidus;

6. immundus erit usque ad vesperum, et non vescetur his, quae sanctificata sunt; sed cum laverit carnem suam aqua;

7. et occubuerit sol, tunc mundatus vescetur de sanctificatis, quia cibus illius est.

a) 1590. qui

8. * Morticinum et captum a bestia non comedent, nec polluentur in eis. Ego sum Dominus.

* c. 17, 15. Exod. 22, 31. Deut. 14, 21. Ezech. 44, 31.

9. Custodiant praecepta mea, ut non subjaceant peccato, et moriantur in Sanctuario, cum polluerint illud. Ego Dominus, qui sanctifico eos.

10. Omnis alienigena * non comedet de sanctificatis, inquilinus sacerdotis, et mercenarius non vescentur ex eis. * Exod. 12, 45. 48.

11. Quem autem sacerdos * emerit, et qui vernaculus domus ejus fuerit, hi comedent ex eis.

* Exod. 12, 44.

12. Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit; de his, quae sanctificata sunt, et de primitiis non vescetur.

13. Sin autem vidua, vel repudiata, et absque liberis reversa fuerit ad domum patris sui; sicut puella consueverat, aletur cibis patris sui. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem.

14. Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem cum eo, quod comedit, et dabit sacerdoti in Sanctuarium.

15. Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israël, quae offerunt Domino;

16. ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, cum sanctificata comederint. Ego Dominus, qui sanctifico eos.

17. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

18. Loquere ad Aaron, et filios ejus, et ad omnes filios Israël, dicesque ad eos: Homo de domo Israël, et de advenis, qui habitant apud vos, qui obtulerit oblationem suam, vel vota solvens *, vel sponte offerens, quidquid illud obtulerit in holocaustum Domini;

* c. 7, 16.

19. ut offeratur per vos, masculus immaculatus erit ex bobus, et ovibus, et ex capris;

20. si maculam habuerit, non offeretis, neque erit acceptabile.

21. *Homo, qui obtulerit victimam pacificorum Domino, vel vota solvens, vel sponte offerens, tam de bobus quam de ovibus, immaculatum offeret, ut acceptabile sit; omnis macula non erit in eo. *Deut. 15, 21. Eccl. 35, 14.

22. Si caecum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem; non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis super altare Domini.

23. Bovem et ovem, aure et cauda amputatis, voluntarie offerri potest, votum autem ex eis solvi non potest.

24. Omne animal, quod vel contritis, [a]) vel tusis, vel sectis ablatisque testiculis est, non offeretis Domino, et in terra vestra hoc omnino ne faciatis.

25. De manu alienigenae non offeretis panes Deo vestro, et quidquid aliud dare voluerit; quia corrupta, et maculata sunt omnia; non suscipietis ea.

26. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

27. Bos, ovis, et capra, cum genita fuerint, septem diebus erunt sub ubere matris suae; die autem octavo, et deinceps offerri poterunt Domino.

28. Sive illa bos, sive ovis, non immolabuntur una die cum foetibus suis*. *Deut. 22, 6.

29. Si immolaveritis *hostiam pro gratiarum actione Domino, ut possit esse placabilis, *c. 7, 10.

30. eodem die comedetis eam, non remanebit quidquam in mane alterius diei. Ego Dominus.

31. Custodite mandata mea, et facite ea! Ego Dominus.

32. Ne polluatis nomen meum sanctum, ut sanctificer in medio filiorum Israël. Ego Dominus, qui sanctifico vos,

33. et eduxi de terra Aegypti*, ut essem vobis in Deum. Ego Dominus. *c. 11, 45.

Cap. 23.

Quae festa sint celebranda.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël, et dices ad eos: Hae sunt feriae Domini, quas vocabitis sanctas.

3. Sex diebus facietis opus; dies septimus, quia sabbati requies est, vocabitur sanctus; omne opus non facietis in eo. Sabbatum Domini est in cunctis habitationibus vestris.

4. Hae sunt ergo feriae Domini sanctae*, quas celebrare debetis temporibus suis. *Exod. 28, 14. sqq.

5. *Mense primo, quartadecima die mensis ad vesperum, Phase Domini est; *Exod. 12, 18. Num. 28, 16.

6. et quintadecima die mensis hujus, solemnitas azymorum Domini est. Septem diebus azyma comedetis.

7. Dies primus erit vobis celeberrimus, sanctusque; omne opus servile non facietis in eo;

8. sed offeretis sacrificium in igne Domino septem diebus; dies autem septimus erit celebrior et sanctior; nullumque servile opus facietis in eo.

9. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

10. Loquere filiis Israël, et dices ad eos: Cum ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, et messueritis segetem, feretis manipulos spicarum, primitias messis vestrae ad sacerdotem;

11. qui elevabit fasciculum co-

---

a) 1590. vel tonsis.

ram Domino, ut acceptabile sit pro vobis altero die sabbati, et sanctificabit illum.

12. Atque in eodem die, quo manipulus consecratur, caedetur agnus immaculatus anniculus in holocaustum Domini.

13. Et libamenta * offerentur cum eo, duae decimae similae conspersae oleo in incensum Domini, odoremque suavissimum; liba quoque vini, quarta pars hin.
* Exod. 29, 40.

14. Panem, et polentam, et pultes non comedetis ex segete, usque ad diem, qua a) offeretis ex ea Deo vestro. Praeceptum est sempiternum in generationibus, cunctisque habitaculis vestris.

15. * Numerabitis ergo ab altero die sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, * Deut. 16, 9.

16. usque ad alteram diem expletionis hebdomadae septimae, id est, quinquaginta dies; et sic offeretis sacrificium novum Domino

17. ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis similae fermentatae, quos coquetis in primitias Domini.

18. Offeretisque cum panibus septem agnos immaculatos anniculos, et vitulum de armento unum, et arietes duos, et erunt in holocaustum cum libamentis suis, in odorem suavissimum Domino.

19. Facietis et hircum pro peccato, duosque agnos anniculos hostias pacificorum.

20. Cumque elevaverit eos sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino, cedent in usum ejus.

21. Et vocabitis hunc diem celeberrimum, atque sanctissimum; omne opus servile non facietis in eo. Legitimum sempiternum erit in cunctis habitaculis, et generationibus vestris.

22. * Postquam autem messueritis segetem terrae vestrae, non secabitis eam usque ad solum; nec remanentes spicas colligetis, sed pauperibus, et peregrinis dimittetis eas. Ego sum Dominus Deus vester. * c. 19, 9.

23. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

24. * Loquere filiis Israël: Mense septimo, prima die mensis, erit vobis sabbatum, memoriale, clangentibus tubis †, et vocabitur sanctum. * Num. 29, 1. † Exod. 19, 16. 19.

25. Omne opus servile non facietis in eo, et offeretis holocaustum Domino.

26. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

27. * Decimo die mensis hujus septimi, dies expiationum erit celeberrimus, et vocabitur sanctus; affligetisque animas vestras in eo, et offeretis holocaustum Domino. * c. 16, 29. Num. 29, 7.

28. Omne opus servile non facietis in tempore diei hujus; quia dies propitiationis est, ut propitietur vobis Dominus Deus vester.

29. Omnis anima, quae afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis;

30. et quae operis quidpiam fecerit, delebo eam de populo suo.

31. Nihil ergo operis facietis in eo; legitimum sempiternum erit vobis in cunctis generationibus, et habitationibus vestris.

32. Sabbatum requietionis est, et affligetis animas vestras die nono mensis; a vespera usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra.

33. et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

34. Loquere filiis Israël: A quin-

---

a) 1590. offeratis

todecimo die mensis hujus septimi, erunt feriae tabernaculorum septem diebus * Domino.

* Exod. 23, 16.

35. Dies primus vocabitur celeberrimus atque sanctissimus; omne opus servile non facietis in eo.

36. Et septem diebus offeretis holocausta Domino; dies quoque octavus erit celeberrimus atque sanctissimus, et offeretis holocaustum Domino; est enim coetus atque collectae; omne opus servile non facietis in eo.

37. Hae sunt feriae Domini, quas vocabitis celeberrimas atque sanctissimas, offeretisque in eis oblationes Domino, holocausta, et libamenta juxta ritum uniuscujusque diei.

38. Exceptis sabbatis Domini, donisque vestris, et quae offeretis ex voto, vel quae sponte tribuetis Domino.

39. A quintodecimo ergo die mensis septimi, quando congregaveritis omnes fructus terrae vestrae, celebrabitis ferias Domini septem diebus, die primo, et die octavo erit sabbatum, id est requies.

40. Sumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrimae, spatulasque palmarum, et ramos ligni densarum frondium, et salices de torrente, et laetabimini coram Domino Deo vestro.

41. Celebrabitisque solemnitatem ejus septem diebus per annum; legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. Mense septimo festa celebrabitis,

42. et habitabitis in umbraculis septem diebus. Omnis, qui de genere est Israël, manebit in tabernaculis;

43. ut discant posteri vestri, quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israël, cum educerem eos de terra Aegypti. Ego Dominus Deus vester.

44. Locutusque est Moyses super solemnitatibus Domini ad filios Israël.

CAP. 24.

De oleo pro lucernis candelabri; et de panibus propositionis. De pœnis blasphemiarum, et de pœna talionis.

1. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Praecipe filiis Israël, ut afferant tibi oleum de olivis purissimum, ac lucidum, ad concinnandas lucernas jugiter,

3. extra velum testimonii in tabernaculo foederis. Ponetque eas Aaron a vespere usque ad mane coram Domino, cultu rituque perpetuo in generationibus vestris.

4. Super candelabrum * mundissimum ponentur semper in conspectu Domini. * Exod. 25, 31.

5. Accipies quoque similam, et coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas;

6. quorum senos altrinsecus super mensam purissimam * coram Domino statues; * Exod. 25, 23.

7. et pones super eos thus lucidissimum, ut sit panis in monimentum oblationis Domini.

8. Per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti a filiis Israël foedere sempiterno;

9. eruntque Aaron et filiorum ejus, ut comedant eos in loco sancto *; quia Sanctum sanctorum est de sacrificiis Domini jure perpetuo. * 1 Reg. 21, 6.

10. Ecce! autem egressus filius mulieris Israëlitidis, quem pepererat de viro Aegyptio inter filios Israël, jurgatus est in castris cum viro Israëlita.

11. Cumque blasphemasset nomen et maledixisset ei, adductus est ad Moysen. (Vocabatur autem mater ejus Salumith, filia Dabri de tribu Dan.)

12. Miseruntque eum in car-

cerem, donec nossent, quid juberet Dominus.

13. Qui locutus est ad Moysen,

14. dicens: Educ blasphemum extra castra, et ponant omnes, qui audierunt, manus suas super caput ejus, et lapidet eum populus universus.

15. Et ad filios Israël loqueris: Homo, qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum;

16. et qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur; lapidibus opprimet eum omnis multitudo [a]), sive ille civis, sive peregrinus fuerit. Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.

17. * Qui percusserit, et occiderit hominem †, morte moriatur.
* Exod. 21, 12. † Gen. 9, 6. Exod. 21, 12. 23.

18. Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est, animam pro anima.

19. Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum; sicut fecit, sic fiet ei.

20. * Fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet; qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur. * Exod. 21, 24. Deut. 19, 21. Matth. 5, 38.

21. Qui percusserit jumentum, reddet aliud. Qui percusserit hominem, punietur.

22. Aequum judicium * sit inter vos, sive peregrinus, sive civis peccaverit; quia ego sum Dominus Deus vester. * c. 19, 34.

23. Locutusque est Moyses ad filios Israël: et eduxerunt eum, qui blasphemaverat, extra castra, ac lapidibus oppresserunt. Feceruntque filii Israël, sicut praeceperat Dominus Moysi.

Cap. 25.

Leges anni sabbatici et jubilaei.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen in monte Sinai, dicens:

2. Loquere filiis Israël, et dices ad eos: Quando ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, sabbatizes sabbatum [b]) Domino.

3. * Sex annis seres agrum tuum, et sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus ejus.
* Exod. 23, 10.

4. Septimo autem anno sabbatum erit terrae, requietionis Domini; agrum non seres, et vineam non putabis.

5. Quae sponte gignet humus, non metes; et uvas primitiarum tuarum non colliges quasi vindemiam; annus enim requietionis terrae est.

6. Sed erunt vobis in cibum, tibi et servo tuo, ancillae et mercenario tuo, et advenae, qui peregrinantur [c]) apud te;

7. jumentis tuis et pecoribus omnia, quae nascuntur, praebebunt cibum.

8. Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septies septem, quae simul faciunt annos quadraginta novem;

9. et clanges buccina mense septimo, decima die mensis, propitiationis tempore in universa terra vestra.

10. Sanctificabisque annum quinquagesimum, et vocabis remissionem cunctis habitatoribus terrae tuae, ipse est enim jubilaeus. Revertetur homo ad possessionem suam, et unusquisque rediet ad familiam pristinam;

11. quia jubilaeus est et quinquagesimus annus. Non seretis, neque metetis sponte in agro nascentia, et primitias vindemiae non colligetis,

12. ob sanctificationem jubilaei, sed statim oblata comedetis.

13. Anno jubilaei redient omnes ad possessiones suas.

14. Quando vendes quidpiam civi tuo, vel emes ab eo, ne con-

a) 1590. add. populi b) 1590. Domini c) 1590. peregrinatur

tristes fratrem tuum, sed juxta numerum annorum jubilaei emes ab eo,
15. et juxta supputationem frugum vendet tibi.
16. Quanto plures anni remanserint post jubilaeum, tanto crescet et pretium; et quanto minus temporis numeraveris, tanto minoris et emptio constabit; tempus enim frugum vendet tibi.
17. Nolite affligere contribules vestros, sed timeat unusquisque Deum suum, quia ego Dominus Deus vester.
18. Facite praecepta mea, et judicia custodite, et implete ea, ut habitare possitis in terra absque ullo pavore;
19. et gignat vobis humus fructus suos, quibus vescamini usque ad saturitatem, nullius impetum formidantes.
20. Quod si dixeritis: Quid comedemus anno septimo, si non severimus, neque collegerimus fruges nostras?
21. Dabo benedictionem meam vobis anno sexto, et faciet fructus trium annorum;
22. seretisque anno octavo, et comedetis veteres fruges usque ad nonum annum; donec nova nascantur, edetis vetera.
23. Terra quoque non vendetur in perpetuum*; quia mea est, et vos advenae et coloni mei estis. * 3 Reg. 21, 3.
24. Unde cuncta regio possessionis vestrae sub redemptionis conditione vendetur.
25. Si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam suam, et voluerit propinquus* ejus; potest redimere, quod ille vendiderat. * Ruth 4, 2. sqq.
26. Sin autem non habuerit proximum, et ipse pretium ad redimendum potuerit invenire;
27. computabuntur fructus ex eo tempore, quo vendidit; et quod reliquum est, reddet emptori, sicque recipiet possessionem suam.
28. Quod si non invenerit manus ejus, ut reddat pretium, habebit emptor quod emerat, usque ad annum jubilaeum. In ipso enim omnis venditio redibit ad dominum, et ad possessorem pristinum.
29. Qui vendiderit domum intra urbis muros, habebit licentiam redimendi, donec unus impleatur annus.
30. Si non redemerit, et anni circulus fuerit evolutus, emptor possidebit eam, et posteri ejus in perpetuum, et redimi non poterit, etiam in jubilaeo.
31. Sin autem in villa fuerit domus, quae muros non habet, agrorum jure vendetur; si ante redempta non fuerit, in jubilaeo revertetur ad dominum.
32. Aedes Levitarum, quae in urbibus sunt, semper possunt redimi.
33. Si redemptae non fuerint, in jubilaeo revertentur ad dominos; quia domus urbium Levitarum pro possessionibus sunt inter filios Israël.
34. Suburbana autem eorum non veneant, quia possessio sempiterna est.
35. Si attenuatus fuerit frater tuus, et infirmus manu, et susceperis* eum quasi advenam et peregrinum, et vixerit tecum, * Deut. 15, 7.
36. ne accipias usuras* ab eo, nec amplius, quam dedisti. Time Deum tuum, ut vivere possit frater tuus apud te. * Exod. 22, 25.
37. Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, et frugum superabundantiam non exiges.
38. Ego Dominus* Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti; ut darem vobis terram Chanaan, et essem vester Deus. * c. 11, 45.

39. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non eum opprimes servitute famulorum;

40. sed quasi mercenarius* et colonus erit; usque ad annum jubilaeum operabitur apud te;

*Exod. 21, 2. Deut. 15, 12.

41. et postea egredietur cum liberis suis, et revertetur ad cognationem et ad possessionem patrum suorum.

42. Mei enim servi sunt, et ego eduxi eos de terra Aegypti; non veneant conditione servorum;

43. ne affligas eum per potentiam, sed metuito Deum tuum.

44. Servus et ancilla sint vobis de nationibus, quae in circuitu vestro sunt*. *c. 19, 34. Exod. 22, 21.

45. Et de advenis qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra vestra, hos habebitis famulos.

46. Et haereditario jure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in aeternum; fratres autem vestros filios Israël ne opprimatis per potentiam.

47. Si invaluerit apud vos manus advenae atque peregrini, et attenuatus frater tuus vendiderit se ei, aut cuiquam de stirpe ejus;

48. post venditionem potest redimi. Qui voluerit ex fratribus suis, redimet eum,

49. et patruus, et patruelis, et consanguineus, et affinis. Sin autem et ipse potuerit, redimet se,

50. supputatis dumtaxat annis a tempore venditionis suae usque a) ad annum jubilaeum; et pecunia, qua venditus fuerat, juxta annorum numerum et rationem mercenarii supputata.

51. Si plures fuerint anni, qui remanent usque ad jubilaeum, secundum hos reddet et pretium.

52. Si pauci, ponet rationem cum eo juxta annorum numerum, et reddet emptori quod reliquum est annorum;

53. quibus ante servivit mercedibus imputatis; non affliget eum violenter in conspectu tuo.

54. Quod si per haec redimi non potuerit, anno jubilaeo egredietur cum liberis suis.

55. Mei enim sunt servi, filii Israël, quos eduxi de terra Aegypti.

Cap. 26.

Servantibus leges Deus bona promittit; non servantibus mala intentat.

1. Ego Dominus Deus vester*: Non facietis vobis idolum et sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, ut adoretis eum. Ego enim sum Dominus Deus vester.

*Exod. 20, 4. Deut. 5, 8. Ps. 96, 7.

2. Custodite sabbata mea, et pavete ad Sanctuarium meum. Ego Dominus.

3. *Si in praeceptis meis ambulaveritis, et mandata mea custodieritis, et feceritis ea; dabo vobis pluvias temporibus suis,

*Deut. 28, 1.

4. et terra gignet germen suum, et pomis arbores replebuntur.

5. Apprehendet messium tritura vindemiam, et vindemia occupabit sementem: et comedetis panem vestrum in saturitate, et absque pavore habitabitis in terra vestra.

6. Dabo pacem in finibus vestris; dormietis, et non erit, qui exterreat. Auferam malas * bestias; et gladius non transibit terminos vestros. *Jes. 11, 6.

7. Persequemini inimicos vestros, et corruent coram vobis.

8. Persequentur * quinque de vestris centum alienos, et centum de vobis decem millia; cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro. *1 Reg. 14, 12. 2 Paral. 14, 9.

a) 1590. usque in

9. Respiciam vos, et crescere faciam; multiplicabimini, et firmabo pactum meum vobiscum.

10. Comedetis vetustissima veterum, et vetera novis supervenientibus projicietis.

11. Ponam tabernaculum meum in medio vestri; et non abjiciet vos anima mea.

12. *Ambulabo inter vos, et ero Deus vester, vosque eritis populus meus. * 2 Cor. 6, 16.

13. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegyptiorum, ne serviretis eis, et qui confregi catenas cervicum vestrarum, ut incederetis erecti.

14. * Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea,

* Deut. 28, 15. Thren. 2, 17. Mal. 2, 2.

15. si spreveritis leges meas, et judicia mea contempseritis, ut non faciatis ea, quae a me constituta sunt, et ad irritum perducatis pactum meum;

16. ego quoque haec faciam vobis: Visitabo vos velociter in egestate, et ardore, qui conficiat oculos vestros, et a) consumat animas vestras. Frustra seretis sementem *, quae ab hostibus devorabitur. * Jud. 6, 3.

17. Ponam *faciem meam contra vos, et corruetis coram hostibus vestris, et subjiciemini his, qui oderunt vos; fugietis, nemine persequente. * Jud. 2, 15.

18. Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra;

19. et conteram superbiam duritiae vestrae. Daboque vobis coelum desuper sicut ferrum, et terram aeneam.

20. Consumetur incassum labor vester, non proferet terra germen, nec arbores poma praebebunt.

21. Si ambulaveritis ex adverso mihi, nec volueritis audire me; addam plagas vestras in septuplum propter peccata vestra;

22. immittamque in vos bestias agri, quae consumant vos, et pecora vestra, et ad paucitatem cuncta redigant, desertaeque fiant viae vestrae.

23. Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed ambulaveritis ex adverso mihi;

24. ego quoque contra vos adversus incedam, et percutiam vos septies propter peccata vestra;

25. inducamque super vos gladium ultorem foederis mei. Cumque confugeritis in urbes, mittam pestilentiam in medio vestri, et trademini in manibus hostium,

26. postquam confregero *baculum panis vestri; ita ut decem mulieres in uno clibano coquant panes, et reddant eos ad pondus; et comedetis, et non saturabimini. *Ps. 104, 16.

27. Sin autem nec per haec audieritis me, sed ambulaveritis contra me;

28. et ego incedam adversus vos in furore contrario, et corripiam vos septem plagis propter peccata vestra,

29. ita ut comedatis carnes filiorum vestrorum et filiarum vestrarum*. * 4 Reg. 6, 28. Thren. 4, 10.

30. Destruam excelsa vestra, et simulachra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, et abominabitur vos anima mea,

31. in tantum, ut urbes vestras redigam in solitudinem, et deserta faciam Sanctuaria vestra, nec recipiam ultra odorem suavissimum.

32. Disperdamque terram vestram, et stupebunt super ea inimici vestri, cum habitatores illius fuerint.

33. Vos autem dispergam in Gentes, et evaginabo post vos gla-

a) 1593. cosumat

dium, eritque terra vestra deserta, et civitates vestrae dirutae.

34. Tunc placebunt terrae sabbata* sua cunctis diebus solitudinis suae; quando fueritis

* c. 25. 2 Paral. 36, 21.

35. in terra hostili, sabbatizabit, et requiescet in sabbatis solitudinis suae, eo quod non requieverit in sabbatis vestris, quando habitabatis in ea.

36. Et qui de vobis remanserint, dabo pavorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folii volantis, et ita fugient quasi gladium; cadent, nullo persequente,

37. et corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes, nemo vestrum inimicis audebit resistere.

38. Peribitis inter Gentes, et hostilis vos terra consumet.

39. Quod si et de iis aliqui remanserint, tabescent in iniquitatibus suis, in terra inimicorum suorum, et propter peccata patrum suorum et sua affligentur;

40. donec confiteantur iniquitates suas, et majorum suorum, quibus praevaricati sunt in me, et ambulaverunt ex adverso mihi.

41. Ambulabo igitur et ego contra eos, et inducam illos in terram hostilem, donec erubescat incircumcisa mens eorum; tunc orabunt pro impietatibus suis.

42. Et recordabor foederis mei*, quod pepigi cum Jacob, et Isaac, et Abraham. Terrae quoque memor ero;

* Exod. 2, 24. 4 Reg. 13, 28.

43. quae cum relicta fuerit ab eis, complacebit sibi in sabbatis suis, patiens solitudinem propter illos. Ipsi vero rogabunt pro peccatis suis, eo quod abjecerint judicia mea, et leges meas despexerint.

44. Et tamen a) etiam cum essent in terra hostili, non penitus abjeci eos, neque sic despexi, ut consumerentur, et irritum facerem pactum meum cum eis. Ego enim sum Dominus Deus eorum,

45. et recordabor foederis mei pristini*, quando eduxi eos de terra Aegypti in conspectu Gentium, ut essem Deus eorum. Ego Dominus b). Haec sunt judicia atque praecepta et leges, quas dedit Dominus inter se et c) filios Israël in monte Sinai per manum Moysi.

* Gen. 15, 18. Exod. 13, 3.

Cap. 27.

De rebus Deo per votum oblatis, de primogenitis et decimis.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël, et dices ad eos: Homo, qui votum fecerit, et spoponderit Deo animam suam, sub aestimatione * dabit pretium.

* Jud. 11, 30.

3. Si fuerit masculus a vigesimo anno usque ad sexagesimum annum, dabit quinquaginta siclos argenti ad mensuram Sanctuarii;

4. si mulier, triginta.

5. A quinto autem anno usque ad vigesimum, masculus dabit viginti siclos; femina decem.

6. Ab uno mense usque ad annum quintum, pro masculo dabuntur quinque sicli; pro femina tres.

7. Sexagenarius et ultra masculus dabit quindecim siclos; femina decem.

8. Si pauper fuerit, et aestimationem reddere non valebit, stabit coram sacerdote; et quantum ille aestimaverit, et viderit eum posse reddere, tantum dabit.

9. Animal autem, quod immolari potest Domino, si quis voverit, sanctum erit;

10. et mutari non poterit, id est, nec melius malo, nec pejus bono. Quod si mutaverit; et i-

a) 1590. attamen b) 1590. add. Deus c) 1590. add. inter

psum quod mutatum est, et illud,
pro quo mutatum est, consecra-
tum erit Domino.
11. Animal immundum, quod
immolari Domino non potest, si
quis voverit, adducetur ante sa-
cerdotem.
12. Qui a) judicans, utrum bo-
num an malum sit, statuet pre-
tium.
13. Quod si dare voluerit is,
qui offert, addet supra aestima-
tionem quintam partem.
14. Homo si voverit domum
suam, et sanctificaverit Domino,
considerabit eam sacerdos, u-
trum bona an mala sit, et juxta
pretium, quod ab eo fuerit con-
stitutum, venumdabitur;
15. sin autem ille, qui voverat,
voluerit redimere eam, dabit
quintam partem aestimationis su-
pra, et habebit domum.
16. Quod si agrum possessio-
nis suae voverit, et consecrave-
rit Domino; juxta mensuram se-
mentis aestimabitur pretium. Si
triginta modiis hordei seritur
terra, quinquaginta siclis venum-
detur argenti.
17. Si statim ab anno incipien-
tis jubilaei * voverit agrum, quan-
to valere potest, tanto aestima-
bitur. * c. 25, 23. sqq.
18. Sin autem post aliquantum
temporis; supputabit sacerdos
pecuniam juxta annorum, qui re-
liqui sunt, numerum usque ad ju-
bilaeum, et detrahetur ex pretio.
19. Quod si voluerit redimere
agrum ille, qui voverat, addet
quintam partem aestimatae pe-
cuniae, et possidebit eum.
20. Sin autem noluerit redime-
re, sed alteri cuilibet fuerit ve-
numdatus, ultra eum, qui vove-
rat, redimere non poterit;
21. quia cum jubilaei venerit
dies, sanctificatus erit Domino,
et possessio consecrata * ad jus
pertinet sacerdotum.
* v. 28. 29.
22. Si ager emptus est, et non
de possessione majorum sancti-
ficatus fuerit Domino,
23. supputabit sacerdos juxta
annorum numerum usque ad ju-
bilaeum, pretium, et dabit ille,
qui voverat eum, Domino.
24. In jubilaeo autem reverte-
tur ad priorem dominum, qui
vendiderat eum, et habuerat in
sorte possessionis suae.
25. Omnis aestimatio siclo san-
ctuarii ponderabitur *. Siclus vi-
ginti obolos habet. * Exod. 30, 13.
Num. 3, 47. Ezech. 45, 12.
26. Primogenita, quae ad Do-
minum b) pertinent, nemo san-
ctificare poterit et vovere; sive
bos, sive ovis fuerit, Domini sunt.
27. Quod si immundum est ani-
mal, redimet, qui obtulit, juxta
aestimationem c) tuam, et addet
quintam partem pretii. Si redi-
mere noluerit, vendetur alteri
d) quantocumque a te fuerit ae-
stimatum.
28. * Omne quod Domino con-
secratur †, sive homo fuerit, sive
animal, sive ager, non e) vende-
tur, nec redimi poterit. Quid-
quid semel fuerit consecratum,
sanctum sanctorum erit Domino.
* Jos. 6, 17. 25. † 1 Reg. 15, 3. sqq.
29. Et omnis consecratio, quae
offertur ab homine, non redime-
tur, sed morte morietur.
30. Omnes decimae terrae, sive
de frugibus, sive de pomis arbo-
rum, Domini sunt, et illi sanctifi-
cantur.
31. Si quis autem voluerit re-
dimere decimas suas, addet quin-
tam partem earum.
32. Omnium decimarum bovis
et ovis et caprae, quae sub pasto-
ris virga transeunt, quidquid de-

a) 1590. dijudicans b) 1590. ad Deum c) 1590. suam d) 1590. quantum-
cumque ante fuerit e) 1590. non veniet

eimum venerit, sanctificabitur Domino.

33. Non eligetur nec bonum nec malum, nec altero commutabitur. Si quis mutaverit, et quod mutatum est, et pro quo mutatum est, sanctificabitur Domino, et non redimetur.

34. Haec sunt praecepta, quae mandavit Dominus Moysi ad filios Israël, in monte Sinai.

LIBER NUMERORUM.

Cap. 1.

Numerantur filii Israël ab anno vigesimo et supra. Filii Levi tabernaculo deferendo destinantur.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen in deserto Sinai * in tabernaculo foederis, prima die mensis secundi, anno altero egressionis eorum ex Aegypto, dicens: * Exod. 19, 1.

2. * Tollite summam universae congregationis filiorum Israël per cognationes et domos suas, et nomina singulorum, quidquid sexus est masculini, * Exod. 30, 12.

3. a vigesimo anno et supra; omnium virorum fortium ex Israel, et numerabitis eos per turmas suas, tu et Aaron.

4. Eruntque vobiscum principes tribuum ac domorum in cognationibus suis,

5. quorum ista sunt nomina: De Ruben, Elisur filius Sedeur.

6. De Simeon, Salamiel filius Surisaddai,

7. de Juda, Nahasson filius Aminadab.

8. De Issachar, Nathanaël filius Suar.

9. De Zabulon, Eliab filius Helon.

10. Filiorum autem Joseph, de Ephraim, Elisama filius Ammiud. De Manasse, Gamaliel filius Phadassur [a]).

11. De Benjamin, Abidan filius Gedeonis.

12. De Dan, Ahiezer filius Amisaddai.

13. De Aser, Phegiel filius Ochran.

14. De Gad, Eliasaph filius Duel.

15. De Nephtali, Ahira filius Enan.

16. Hi nobilissimi principes multitudinis per tribus et cognationes suas, et capita exercitus Israël,

17. quos tulerunt Moyses et Aaron cum omni vulgi multitudine.

18. Et congregaverunt primo die mensis secundi, recensentes eos per cognationes, et domos, ac familias, et capita, et nomina singulorum, a vigesimo anno et supra;

19. sicut praeceperat Dominus Moysi. Numeratique sunt in deserto Sinai.

20. De Ruben primogenito Israëlis per generationes et familias ac domos suas, et nomina capitum singulorum, omne quod sexus est masculini a vigesimo anno et supra, procedentium ad bellum,

21. quadraginta sex millia quingenti.

22. De filiis Simeon per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt

a) 1590. Phadasseur.

per nomina et capita singulorum, omne quod sexus est masculini a vigesimo anno et supra, procedentium ad bellum,

23. quinquaginta novem millia trecenti.

24. De filiis Gad per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a viginti annis et supra, omnes qui ad bella procederent,

25. quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta.

26. De filiis Juda per generationes et familias ac domos cognatinum suarum, per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

27. recensiti sunt septuaginta quatuor millia sexcenti.

28. De filiis Issachar, per generationes, et familias ac domos cognationum suarum, per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui ad bella procederent,

29. recensiti sunt quinquaginta quatuor millia quadringenti.

30. De filiis Zabulon per generationes, et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

31. quinquaginta septem millia quadringenti.

32. De filiis Joseph, filiorum Ephraim per generationes, et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt, per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

33. quadraginta millia quingenti:

34. Porro filiorum Manasse per generationes, et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a viginti annis et supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

35. triginta duo millia ducenti.

36. De filiis Benjamin, per generationes, et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vigesimo anno et supra, omnes, qui poterant ad bella procedere,

37. triginta quinque millia quadringenti.

38. De filiis Dan per generationes, et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

39. sexaginta duo millia septingenti.

40. De filiis Aser per generationes, et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt, per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

41. quadraginta millia, et mille quingenti.

42. De filiis Nephthali per generationes, et familias, ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

43. quinquaginta tria millia quadringenti.

44. Hi sunt, quos numeraverunt Moyses et Aaron, et duodecim principes Israël, singulos per domos cognationum suarum.

45. Fueruntque omnis numerus filiorum Israël per domos, et familias suas a vigesimo anno et supra, qui poterant ad bella procedere:

46. sexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta.

47. Levitae autem in tribu familiarum suarum non sunt numerati cum eis.

48. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

49. Tribum Levi * noli numerare, neque pones summam eorum cum filiis Israël; *c. 3, 15.

50. sed constitue eos super tabernaculum testimonii, et cuncta vasa ejus, et quidquid ad caeremonias pertinet. Ipsi portabunt tabernaculum, et omnia utensilia ejus; et erunt in ministerio, ac per gyrum tabernaculi metabuntur.

51. Cum proficiscendum fuerit, deponent Levitae tabernaculum: cum castrametandum a), erigent; quisquis externorum accesserit, occidetur.

52. Metabuntur autem castra filii Israël, unusquisque per turmas *, et cuneos atque exercitum suum. * c. 2, 2. sqq.

53. Porro Levitae per gyrum tabernaculi figent tentoria, ne fiat indignatio super multitudinem filiorum Israël, et excubabunt in custodiis tabernaculi testimonii.

54. Fecerunt ergo filii Israël juxta omnia, quae praeceperat Dominus Moysi.

Cap. 2.

Israëlitarum castra circa tabernaculum disponuntur.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:

2. Singuli per turmas, signa, atque vexilla, et domos cognationum suarum, castrametabuntur filii b) Israël, per gyrum tabernaculi foederis.

3. Ad Orientem Judas figet tentoria per turmas exercitus sui; eritque princeps filiorum ejus Nahasson filius Aminadab;

4. et omnis de stirpe ejus summa pugnantium, septuaginta quatuor millia sexcenti.

5. Juxta eum castrametati sunt de tribu Issachar, quorum princeps fuit Nathanaël filius Suar.

6. Et omnis numerus pugnatorum ejus, quinquaginta quatuor millia quadringenti.

7. In tribu Zabulon princeps fuit Eliab filius Helon.

8. Omnis c) de stirpe ejus exercitus pugnatorum, quinquaginta septem millia quadringenti.

9. Universi, qui in castris Judae d) annumerati sunt, fuerunt centum octoginta sex millia quadringenti; et per turmas suas primi egredientur.

10. In castris filiorum Ruben ad meridianam plagam erit princeps Elisur filius Sedeur;

11. et cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, quadraginta sex millia quingenti.

12. Juxta eum castrametati sunt de tribu Simeon, quorum princeps fuit Salamiel filius Surisaddai.

13. Et cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, quinquaginta novem millia trecenti.

14. In tribu Gad princeps fuit Eliasaph filius Duel.

15. Et cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta.

16. Omnes qui recensiti sunt in castris Ruben, centum quinquaginta millia et mille quadringenti quinquaginta per turmas suas; in secundo loco proficiscentur.

17. Levabitur autem tabernaculum testimonii per officia Levitarum et turmas eorum, quomodo erigetur; ita et deponetur. Singuli per loca et ordines suos proficiscentur.

18. Ad occidentalem plagam erunt castra filiorum Ephraim, quorum princeps fuit Elisama filius Ammiud.

19. Cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, quadraginta millia quingenti.

a) 1590. castrametanda b) 1590. filiorum c) 1590. omnisque
d) 1592. 1593. enumerati 1590. C. R. 1598. 1593. annumerati

20. Et cum eis, tribus filiorum Manasse, quorum princeps fuit Gamaliel filius Phadassur.

21. Cunctusque exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, triginta duo millia ducenti.

22. In tribu filiorum Benjamin princeps fuit Abidan filius Gedeonis.

23. Et cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui recensiti sunt, triginta quinque millia quadringenti.

24. Omnes qui numerati sunt in castris Ephraim, centum octo millia, centum per turmas suas; tertii proficiscentur.

25. Ad Aquilonis partem castrametati sunt filii Dan, quorum princeps fuit Ahiezer filius Ammisaddai.

26. Cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, sexaginta duo millia septingenti.

27. Juxta eum fixere tentoria de tribu Aser, quorum princeps fuit Phegiel filius Ochran.

28. Cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, quadraginta millia et mille quingenti.

29. De tribu filiorum Nephthali princeps fuit Ahira filius Enan.

30. Cunctus exercitus pugnatorum ejus, quinquaginta tria millia quadringenti.

31. Omnes qui numerati sunt in castris Dan, fuerunt centum quinquaginta septem millia sexcenti; et novissimi proficiscentur.

32. Hic numerus filiorum Israel, per domos cognationum suarum et turmas divisi exercitus, sexcenta tria millia quingenti quinquaginta.

33. Levitae autem non sunt numerati inter filios Israël; sic enim praeceperat Dominus Moysi.

34. Feceruntque filii Israël juxta omnia, quae mandaverat Dominus. Castrametati sunt per turmas suas, et profecti per familias ac domos patrum suorum.

Cap. 3.

Levitae numerantur; rebus tabernaculi custodiendis et cultui divino destinantur.

1. Hae sunt generationes * Aaron et Moysi, in die, qua locutus est Dominus ad Moysen in monte Sinai. *Exod. 6, 23.

2. * Et haec nomina filiorum Aaron: Primogenitus ejus Nadab, deinde Abiu, et Eleazar, et Ithamar. * Exod. 6, 36.

3. Haec nomina filiorum Aaron sacerdotum, qui uncti sunt, et quorum repletae et consecratae manus, ut sacerdotio fungerentur.

4. * Mortui sunt enim Nadab et Abiu, cum offerrent ignem alienum in conspectu Domini in deserto Sinai, absque liberis; functique sunt sacerdotio Eleazar et Ithamar coram Aaron patre suo. * Lev. 10, 1. 2. 1 Par. 24, 2.

5. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

6. Applica tribum Levi, et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, ut ministrent ei, et excubent,

7. et observent, quidquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonii;

8. et custodiant vasa tabernaculi, servientes in ministerio ejus.

9. Dabisque dono Levitas

10. Aaron et filiis ejus, quibus traditi sunt a filiis Israël. Aaron autem et filios ejus constitues super cultum sacerdotii. Externus *, qui ad ministrandum accesserit, morietur. *c. 1, 51.

11. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

12. Ego tuli Levitas a filiis Israël pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Israël, eruntque Levitae mei.

13. * Me-

13. * Meum est enim omne primogenitum; ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti, sanctificavi mihi, quidquid primum nascitur in Israël ab homine usque ad pecus, mei sunt. Ego Dominus. *Exod. 13, 2. 8, 16.

14. Locutusque est Dominus ad Moysen in deserto Sinai *, dicens: *v. 1. c. 1, 1.

15. Numera * filios Levi per domos patrum suorum, et familias, omnem masculum ab uno mense et supra. *c. 1, 49.

16. Numeravit Moyses, ut praeceperat Dominus,

17. * et inventi sunt filii Levi per nomina sua, Gerson et Caath, et Merari. *Exod. 6, 16.

18. Filii Gerson: Lebni et Semei.

19. Filii Caath: Amram et Jesaar, Hebron et Oziel.

20. Filii Merari: Moholi, et Musi.

21. De Gerson fuere familiae duae: Lebnitica, et Semeitica;

22. quarum numeratus est populus sexus masculini ab uno mense, et supra, septem millia quingenti.

23. Hi post tabernaculum metabuntur ad Occidentem,

24. Sub principe Eliasaph filio Laël.

25. Et habebunt excubias in tabernaculo foederis;

26. ipsum tabernaculum *, et operimentum ejus, tentorium, quod trahitur ante fores tecti foederis, et cortinas atrii; tentorium † quoque, quod appenditur in introitu atrii tabernaculi, et quidquid ad ritum altaris pertinet, funes tabernaculi et omnia utensilia ejus. *Exod. 26, 7. sqq. †Exod. 27, 9. sqq.

27. Cognatio Caath habebit populos Amramitas, et Jesaaritas, et Hebronitas, et Ozielitas. Hae sunt familiae Caathitarum recensitae per nomina sua:

28. Omnes generis masculini ab uno mense et supra, octo millia sexcenti habebunt excubias Sanctuarii;

29. et castrametabuntur ad meridianam plagam.

30. Princepsque eorum erit Elisaphan filius Oziel;

31. et custodient arcam, mensamque et candelabrum, altaria et vasa Sanctuarii, in quibus ministratur, et velum, cunctamque hujuscemodi supellectilem.

32. Princeps autem principum Levitarum Eleazar filius Aaron sacerdotis, erit super excubitores custodiae Sanctuarii.

33. At vero de Merari erunt populi Moholitae, et Musitae recensiti per nomina sua:

34. Omnes generis masculini ab uno mense et supra, sex millia ducenti.

35. Princeps eorum Suriel filius Abihaïel in plaga septentrionali castrametabuntur.

36. Erunt sub custodia eorum tabulae tabernaculi, et vectes, et columnae ac bases earum, et omnia, quae ad cultum hujuscemodi pertinent;

37. columnaeque atrii per circuitum cum basibus suis, et paxilli cum funibus.

38. Castrametabuntur ante tabernaculum foederis, id est, ad orientalem plagam, Moyses et Aaron cum filiis suis, habentes custodiam Sanctuarii in medio filiorum Israël; quisquis alienus * accesserit, morietur. *c. 1, 51.

39. Omnes Levitae, quos numeraverunt Moyses, et Aaron juxta praeceptum Domini per familias suas in genere masculino a mense uno et supra, fuerunt viginti duo millia.

40. Et ait Dominus ad Moysen:

Numera primogenitos sexus masculini de filiis Israël ab uno mense et supra, et habebis summam eorum;

41. tollesque Levitas mihi pro omni primogenito filiorum Israel. Ego sum Dominus! et pecora eorum pro universis primogenitis pecorum filiorum Israël.

42. Recensuit Moyses, sicut praeceperat Dominus, primogenitos filiorum Israël.

43. Et fuerunt masculi per nomina sua, a mense uno et supra, viginti duo millia ducenti septuaginta tres.

44. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

45. Tolle Levitas pro primogenitis filiorum Israël, et pecora Levitarum pro pecoribus eorum, eruntque Levitae mei. Ego sum Dominus.

46. In pretio autem ducentorum septuaginta trium, qui excedunt numerum Levitarum de primogenitis filiorum Israël,

47. accipies quinque siclos per singula capita ad mensuram Sanctuarii *. Siclus habet viginti obolos. * Exod. 30, 13. Lev. 27, 25. 18, 16. Ezech. 45, 12.

48. Dabisque pecuniam Aaron, et filiis ejus, pretium eorum, qui supra sunt.

49. Tulit igitur Moyses pecuniam eorum, qui fuerant amplius, et quos redemerant [a]) a Levitis

50. pro primogenitis filiorum Israël, mille trecentorum sexaginta quinque siclorum juxta pondus Sanctuarii.

51. Et dedit eam Aaron, et filiis ejus juxta verbum, quod praeceperat sibi Dominus.

Cap. 4.

Levitarum officia in familias tribuuntur.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:

2. Tolle summam filiorum Caath de medio Levitarum per domos, et familias suas;

3. a trigesimo anno et supra, usque ad quinquagesimum annum, omnium qui ingrediuntur, ut stent et ministrent in tabernaculo foederis.

4. Hic est cultus filiorum Caath: Tabernaculum foederis, et Sanctum Sanctorum *. Exod. 26, 31—37.

5. Ingredientur Aaron et filii ejus, quando movenda sunt castra, et deponent velum, quod pendet ante fores, involventque eo arcam * testimonii, * Exod. 25, 10—22.

6. et operient rursum velamine [b]) ianthinarum pellium, extendentque desuper pallium totum hyacinthinum, et inducent vectes.

7. Mensam quoque propositionis * involvent hyacinthino pallio, et ponent cum ea thuribula et mortariola, cyathos et crateras ad liba fundenda; panes semper in ea erunt; * Exod. 25, 23—30.

8. extendentque desuper pallium coccineum, quod rursum operient velamento ianthinarum pellium, et inducent vectes.

9. Sument et pallium hyacinthinum, quo operient candelabrum * cum lucernis et forcipibus suis et emunctoriis et cunctis vasis olei, quae ad concinnandas lucernas necessaria sunt. * Exod. 25, 31—39.

10. Et super omnia ponent operimentum ianthinarum pellium, et inducent vectes.

11. Nec non et altare aureum * involvent hyacinthino vestimento, et extendent desuper operimentum ianthinarum pellium, inducentque vectes. * Exod. 30, 1—6.

12. Omnia vasa, quibus ministratur in Sanctuario, involvent hyacinthino pallio, et extendent desuper operimentum ianthinarum pellium, inducentque vectes.

---

a) 1590. redemerat 1592. 1593. 1598. redemerant

b) 1590. velamen

13. Sed et altare mundabunt* cinere, et involvent illud purpureo vestimento, *Exod. 27, 1—8. 40, 29.

14. ponentque cum eo omnia vasa, quibus in ministerio ejus utuntur, id est, ignium receptacula, fuscinulas ac tridentes, uncinos et batilla. Cuncta vasa altaris operient simul velamine ianthinarum pellium, et inducent vectes.

15. Cumque involverint Aaron et filii ejus Sanctuarium et omnia vasa ejus in commotione castrorum, tunc intrabunt* filii Caath, ut portent involuta; et non tangent vasa Sanctuarii, ne moriantur. Ista sunt onera filiorum Caath in tabernaculo foederis:

* 1 Paral. 15, 15.

16. Super quos erit Eleazar filius Aaron sacerdotis, ad cujus curam pertinet oleum ad concinnandas lucernas *, et compositionis incensum †, et sacrificium ‡, quod semper offertur, et oleum unctionis ‡, et quidquid ad cultum tabernaculi pertinet, omniumque vasorum, quae in Sanctuario sunt. *Exod. 27, 20.
† Exod. 30, 34—38. ‡ Exod. 29, 40.
‡ Exod. 30, 23—33.

17. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:

18. Nolite perdere populum Caath de medio Levitarum;

19. sed hoc facite eis, ut vivant, et non moriantur, si tetigerint Sancta sanctorum. Aaron et filii ejus intrabunt, ipsique disponent opera singulorum, et divident, quid portare quis debeat.

20. Alii nulla curiositate videant, quae sunt in Sanctuario, priusquam involvantur, alioquin morientur.

21. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

22. Tolle summam etiam filiorum Gerson per domos ac familias et cognationes suas,

23. a triginta annis et supra, usque ad annos quinquaginta. Numera omnes, qui ingrediuntur et ministrant in tabernaculo foederis.

24. Hoc est officium familiae Gersonitarum,

25. ut portent cortinas* tabernaculi et tectum foederis operimentum aliud, et super omnia velamen ianthinum tentoriumque, quod pendet in introitu tabernaculi foederis, *Exod. 26, 1—14.

26. cortinas* atrii, et velum in introitu, quod est ante tabernaculum. Omnia quae ad altare pertinent, funiculos, et vasa ministerii, *Exod. 27, 9—19.

27. jubente Aaron et filiis ejus, portabunt filii Gerson; et scient singuli, cui debeant oneri mancipari.

28. Hic est cultus familiae Gersonitarum in tabernaculo foederis, eruntque sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis.

29. Filios quoque Merari per familias et domos patrum suorum recensebis,

30. a triginta annis et supra, usque ad annos quinquaginta, omnes qui ingrediuntur ad officium ministerii sui et cultum foederis testimonii.

31. Haec sunt onera eorum: Portabunt tabulas tabernaculi* et vectes ejus, columnas ac bases earum, *Exod. 27, 9—19.

32. columnas quoque atrii per circuitum cum basibus et paxillis et funibus suis. Omnia vasa et suppellectilem ad numerum accipient, sicque portabunt.

33. Hoc est officium familiae Meraritarum et ministerium in tabernaculo foederis; eruntque sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis.

34. Recensuerunt igitur Moyses et Aaron et principes synagogae filios Caath per cognationes et domos patrum suorum,

35. a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad ministerium tabernaculi foederis.

36. Et inventi sunt duo millia septingenti quinquaginta.

37. Hic est numerus populi Caath, qui intrant tabernaculum foederis, hos numeravit Moyses et Aaron, juxta sermonem Domini per manum Moysi.

38. Numerati sunt, et filii Gerson, per cognationes, et domos patrum suorum, [illegible]

39. a triginta annis et supra, usque ad quinquagesimum annum, omnes qui ingrediuntur, ut ministrent in tabernaculo foederis;

40. et inventi sunt duo millia sexcenti triginta.

41. Hic est populus Gersonitarum, quos numeraverunt Moyses et Aaron, juxta verbum Domini.

42. Numerati sunt et filii Merari per cognationes et domos patrum suorum;

43. a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus tabernaculi foederis;

44. et inventi sunt tria millia ducenti.

45. Hic est numerus filiorum Merari, quos recensuerunt Moyses et Aaron, juxta imperium Domini per manum Moysi.

46. Omnes, qui recensiti sunt de Levitis, et quos recenseri a) fecit ad nomen Moyses, et Aaron, et principes Israël, per cognationes, et domos patrum suorum,

47. a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum, ingredientes ad ministerium tabernaculi, et onera portanda;

48. fuerunt simul octo millia quingenti octoginta.

49. Juxta verbum Domini recensuit eos Moyses, unumquemque juxta officium, et onera sua, sicut praeceperat ei Dominus.

Cap. 5.

Immundi e castris ejici debent. Lex zelotypiæ fertur.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Praecipe filiis Israël, ut ejiciant de castris omnem leprosum *, et qui semine fluit †, pollutusque est super mortuo;

* Lev. 13, 1—46. † Lev. 15, 1—15.

3. tam masculum, quam feminam ejicite de castris, ne contaminent ea, cum habitaverim b) vobiscum.

4. Feceruntque ita filii Israël, et ejecerunt eos extra castra, sicut locutus erat Dominus Moysi.

5. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

6. Loquere ad filios Israël: Vir, sive mulier, cum fecerint ex omnibus peccatis, quae solent hominibus accidere *, et per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint;

* Lev. 6, 2.

7. confitebuntur peccatum suum, et reddent ipsum caput, quintamque partem desuper ei, in quem peccaverint.

8. Sin autem non fuerit, qui recipiat, dabunt Domino, et erit sacerdotis, excepto ariete, qui offertur pro expiatione, ut sit placabilis hostia.

9. Omnes quoque primitiae *, quas offerunt filii Israël, ad sacerdotem pertinent;

* Exod. 29, 28. Lev. 7, 32.

10. et quidquid in Sanctuarium offertur a singulis, et traditur manibus sacerdotis, ipsius erit.

11. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

12. Loquere ad filios Israël, et

a) 1590. omit. recenseri b) 1590. habitaverint

dices ad eos: Vir, cujus uxor erraverit, maritumque contemnens

13. dormierit cum altero viro, et hoc maritus deprehendere non quiverit, sed latet adulterium, et testibus * argui non potest, quia non est inventa in stupro;

*Lev. 20, 10.

14. si spiritus zelotypiae concitaverit virum contra uxorem suam, quae vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur;

15. adducet eam ad sacerdotem, et offeret oblationem pro illa, decimam partem sati farinae hordeaceae; non fundet super eam oleum, nec imponet thus; quia sacrificium zelotypiae est, et oblatio investigans adulterium.

16. Offeret igitur eam sacerdos, et statuet coram Domino.

17. Assumetque aquam sanctam in vase fictili, et pauxillum terrae de pavimento tabernaculi mittet in eam.

18. Cumque steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput ejus, et ponet super manus illius sacrificium recordationis, et oblationem zelotypiae; ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta congessit.

19. Adjurabitque eam, et dicet: Si non dormivit vir alienus tecum, et si non polluta es deserto mariti thoro, non te nocebunt aquae istae amarissimae, in quas maledicta congessi.

20. Sin autem declinasti a viro tuo, atque polluta es, et concubuisti cum altero viro;

21. his maledictionibus subjacebis: Det te Dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum in populo suo; putrescere faciat femur tuum, et tumens uterus tuus disrumpatur.

22. Ingrediantur aquae maledictae in ventrem tuum, et utero tumescente putrescat femur. Et respondebit mulier, Amen, amen.

23. Scribetque sacerdos in libello ista maledicta, et delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congessit;

24. et dabit ei bibere. Quas cum exhauserit,

25. tollet sacerdos de manu ejus sacrificium zelotypiae, et elevabit illud coram Domino, imponetque illud super altare; ita dumtaxat ut prius,

26. pugillum sacrificii tollat de eo quod offertur, et incendat super altare; et sic potum det mulieri aquas amarissimas.

27. Quas cum biberit, si polluta est, et contempto viro adulterii rea, pertransibunt eam aquae maledictionis, et inflato ventre computrescet femur; eritque mulier in maledictionem, et in exemplum omni populo.

28. Quod si polluta non fuerit, erit innoxia, et faciet liberos.

29. Ista est lex zelotypiae. Si declinaverit mulier a viro suo, et si polluta fuerit;

30. maritusque zelotypiae spiritu concitatus adduxerit eam in conspectu Domini, et fecerit ei sacerdos juxta omnia, quae scripta sunt;

31. maritus absque culpa erit, et illa recipiet iniquitatem suam.

Cap. 6.

Nazaræorum consecratio et oblatio, item forma benedictionis populo dandæ.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere ad filios Israël, et dices ad eos: Vir, sive mulier, cum fecerint votum, ut sanctificentur, et se voluerint Domino consecrare;

3. a vino *, et omni, quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, et ex qualibet alia potione, et quidquid de uva ex-

primitur, non bibent; uvas recentes siccasque non comedent
*Lev. 10, 9.

4. cunctis diebus quibus ex voto Domino consecrantur; quidquid ex vinea esse potest, ab uva passa usque ad acinum non comedent.

5. Omni tempore separationis suae * novacula non transibit per caput ejus, usque ad completum diem, quo Domino consecratur. Sanctus erit, crescente caesarie capitis ejus. *Jud. 13, 5.

6. Omni tempore consecrationis suae super mortuum non ingredietur;

7. nec super patris quidem et matris et fratris sororisque funere contaminabitur*, quia consecratio Dei sui super caput ejus est. *Lev. 21, 11.

8. Omnibus diebus separationis suae sanctus erit Domino;

9. sin autem mortuus fuerit subito quispiam coram eo, polluetur caput consecrationis ejus; quod radet illico in eadem die purgationis suae, et rursum septima.

10. In octava autem die offeret duos turtures*, vel duos pullos columbae sacerdoti in introitu foederis testimonii; *Lev. 6, 7.

11. facietque sacerdos unum pro peccato, et alterum in holocaustum, et deprecabitur pro eo, quia peccavit super mortuo; sanctificabitque caput ejus in die illo;

12. et consecrabit Domino dies separationis illius, offerens agnum anniculum pro peccato *; ita tamen, ut dies priores irriti fiant, quoniam polluta est sanctificatio ejus. *Lev. 7, 14.

13. Ista est lex consecrationis. Cum dies, quos ex voto decreverat, complebuntur; adducet eum ad ostium tabernaculi foederis;

14. et offeret oblationem ejus Domino, agnum anniculum immaculatum in holocaustum *, et ovem anniculam immaculatam pro peccato †, et arietem immaculatum, hostiam pacificam ‡;
*Lev. 1. †Lev. 4, 28. ‡Lev. 7, 29.

15. canistrum quoque panum azymorum *, qui conspersi sint oleo, et lagana absque fermento uncta oleo, ac libamina singulorum †; *Lev. 29, 2. 2, 4.
†Exod. 6, 14. 28, 12.

16. quae offeret sacerdos coram Domino, et faciet tam pro peccato, quam in holocaustum.

17. Arietem vero immolabit hostiam pacificam Domino, offerens simul canistrum azymorum, et libamenta, quae ex more debentur.

18. * Tunc radetur Nazaraeus ante ostium tabernaculi foederis caesarie consecrationis suae; tolletque capillos ejus, et ponet super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum. *Act. 21, 24.

19. Et armum coctum arietis, tortamque absque fermento unam de canistro, et laganum azymum unum, et tradet in manus Nazaraei, postquam rasum fuerit caput ejus.

20. Susceptaque rursum ab eo, elevabit in conspectu Domini; et sanctificata sacerdotis erunt, sicut pectusculum *, quod separari jussum est, et femur. Post haec † potest bibere Nazaraeus vinum.
*Lev. 7, 34. †v. 3.

21. Ista est lex Nazaraei, cum voverit oblationem suam Domino tempore consecrationis suae; exceptis his, quae invenerit manus ejus; juxta quod mente devoverat, ita faciet ad perfectionem sanctificationis suae.

22. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

23. Loquere Aaron et filiis ejus: Sic benedicetis filiis Israël, et dicetis eis:

24. * Benedicat tibi Dominus, et custodiat te! *Eccl. 36, 19.

25. Ostendat Dominus faciem suam tibi, et misereatur tui!

26. Convertat Dominus vultum suum ad te, et det tibi pacem!

27. Invocabuntque nomen meum super filios Israël, et ego benedicam eis.

Cap. 7.

Duodecim tribuum donaria in dedicatione tabernaculi. Mosi ingresso in Sanctuarium loquitur Deus.

1. Factum * est autem in die †, qua complevit Moyses tabernaculum, et erexit illud, unxitque et sanctificavit ‡ cum omnibus vasis suis, altare similiter, et omnia vasa ejus. *Exod. 40, 16. †Exod. 40, 16—33. ‡Exod. 40, 9.

2. Obtulerunt principes Israël, et capita familiarum, qui erant per singulas tribus, praefectique a) eorum, qui numerati fuerant,

3. munera coram Domino, sex plaustra tecta cum duodecim bobus. Unum plaustrum obtulere duo duces, et unum bovem singuli, obtuleruntque ea in conspectu tabernaculi.

4. Ait autem Dominus ad Moysen:

5. Suscipe ab eis, ut serviant in ministerio tabernaculi, et trades ea Levitis juxta ordinem ministerii sui.

6. Itaque cum suscepisset Moyses plaustra et boves, tradidit eos Levitis.

7. Duo plaustra, et quatuor boves dedit filiis Gerson *, juxta id, quod habebant necessarium. *c. 4, 24 sqq.

8. Quatuor alia plaustra, et octo boves dedit filiis Merari *, secundum officia, et cultum suum, sub manu Ithamar † filii Aaron sacerdotis. *c. 4, 31. †Exod. 38, 21.

9. Filiis autem Caath *, non dedit plaustra, et boves; quia in Sanctuario serviunt, et onera propriis portant humeris †. *c. 4, 15. †c. 3, 31.

10. Igitur obtulerunt duces in dedicationem altaris, die qua unctum est, oblationem suam ante altare.

11. Dixitque Dominus ad Moysen: Singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris.

12. Primo die obtulit oblationem suam Nahasson * filius Aminadab de tribu Juda; *c. 1, 7.

13. fueruntque in ea, acetabulum argenteum pondo centum triginta siclorum, phiala argentea habens septuaginta siclos, juxta pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium;

14. mortariolum ex decem siclis aureis plenum incenso;

15. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum;

16. hircumque pro peccato.

17. Et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec est oblatio Nahasson filii Aminadab.

18. Secundo die obtulit Nathanaël filius Suar, dux de tribu Issachar:

19. Acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, juxta pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium;

20. mortariolum aureum habens decem siclos, plenum incenso;

21. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

22. hircumque pro peccato.

23. Et in sacrificio pacificorum

a) 1590. præfecti eorum

boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Nathanaël filii Suar.

24. Tertio die princeps filiorum Zabulon, Eliab filius Helon

25. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium;

26. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso;

27. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

28. hircumque pro peccato.

29. Et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec est oblatio Eliab filii Helon.

30. Die quarto princeps filiorum Ruben, Elisur filius Sedeur

31. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium;

32. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso;

33. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

34. hircumque pro peccato.

35. Et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Elisur filii Sedeur.

36. Die quinto princeps filiorum Simeon, Salamiel filius Surisaddai

37. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium;

38. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso;

39. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

40. hircumque pro peccato.

41. Et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Salamiel filii Surisaddai.

42. Die sexto princeps filiorum Gad, Eliasaph filius Duel

43. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium;

44. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso;

45. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

46. hircumque pro peccato.

47. Et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Eliasaph filii Duel.

48. Die septimo princeps filiorum Ephraim, Elisama filius Ammiud

49. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium;

50. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso;

51. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

52. hircumque pro peccato.

53. Et in hostias pacificorum, boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Elisama filii Ammiud.

54. Die octavo princeps filiorum Manasse, Gamaliel filius Phadassur

55. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium;

56. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso;

57. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

58. hircumque pro peccato.

59. Et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Gamaliel filii Phadassur.

60. Die nono princeps filiorum Benjamin, Abidan filius Gedeonis

61. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium;

62. et mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso;

63. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

64. hircumque pro peccato.

65. Et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Abidan filii Gedeonis.

66. Die decimo princeps filiorum Dan, Ahiezer filius Ammisaddai

67. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium;

68. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso;

69. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

70. hircumque pro peccato.

71. Et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Abiezer filii Ammisaddai.

72. Die undecimo princeps filiorum Aser, Phegiel filius Ochran

73. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium;

74. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso;

75. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

76. hircumque pro peccato.

77. Et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Phegiel filii Ochran.

78. Die duodecimo princeps filiorum Nephthali, Ahira filius Enan

79. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam haben-

tem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila oleo conspersa in sacrificium;

80. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso,

81. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

82. hircumque pro peccato.

83. Et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Ahira filii Enan.

84. Haec in a) dedicatione altaris oblata sunt a principibus Israël, in die, qua consecratum est. Acetabula argentea duodecim; phialae argenteae duodecim; mortariola aurea duodecim;

85. ita ut centum triginta siclos argenti haberet unum acetabulum, et septuaginta siclos haberet una phiala; id est, in commune vasorum omnium ex argento sicli duo millia quadringenti, pondere Sanctuarii.

86. Mortariola aurea duodecim plena incenso, denos siclos appendentia pondere Sanctuarii; id est, simul auri sicli centum viginti;

87. boves de armento in holocaustum duodecim, arietes duodecim, agni anniculi duodecim, et libamenta eorum; hirci duodecim pro peccato.

88. In hostias pacificorum, boves viginti quatuor, arietes sexaginta, hirci sexaginta, agni anniculi sexaginta. Haec oblata sunt in dedicatione a) altaris, quando unctum est.

89. Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum foederis, ut consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonii inter duos Cherubim, unde et loquebatur ei*.

* Exod. 25, 22. 40, 33. 34. Lev. 1, 3.

Cap. 8.

Ritus consecrandi Levitas.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere Aaron, et dices ad eum: Cum posueris septem lucernas*, candelabrum in australi parte erigatur. Hoc igitur praecipe, ut lucernae contra b) boream e regione respiciant ad mensam panum propositionis, contra eam partem, quam candelabrum respicit, lucere debebunt.

* Exod. 25, 31—39.

3. Fecitque Aaron, et imposuit lucernas super candelabrum, ut praeceperat Dominus Moysi.

4. Haec autem erat factura candelabri, ex auro ductili, tam medius stipes*, quam cuncta, quae ex utroque calamorum latere nascebantur; juxta exemplum, quod ostendit Dominus Moysi, ita operatus est candelabrum.

* Exod. 25, 32.

5. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

6. Tolle Levitas * de medio filiorum Israël, et purificabis eos

* c. 4.

7. juxta hunc ritum: Aspergantur aqua lustrationis, et radant omnes pilos carnis suae. Cumque laverint vestimenta sua, et mundati fuerint;

8. tollent bovem * de armentis, et libamentum ejus † similam oleo conspersam; bovem autem alterum de armento tu accipies pro peccato ‡;

* v. 12. † c. 28, 12. ‡ Lev. 4. sqq.

9. et applicabis Levitas coram tabernaculo foederis, convocata omni multitudine filiorum Israël.

10. Cumque Levitae fuerint coram Domino, ponent filii Israël manus suas super eos;

a) 1590. dedicationem b) 1590. borean

11. et offeret Aaron Levitas, munus in conspectu Domini * a filiis Israël, ut serviant in ministerio ejus. * Exod. 29, 24. v. 19.

12. Levitae quoque ponent manus suas super capita boum, e quibus unum facies pro peccato, et alterum in holocaustum * Domini, ut depreceris pro eis. * Lev. 1.

13. Statuesque Levitas in conspectu Aaron et filiorum ejus, et consecrabis oblatos Domino;

14. ac separabis de medio filiorum Israël, ut sint mei.

15. Et postea a) ingredientur tabernaculum foederis, ut serviant mihi. Sicque purificabis, et consecrabis eos in oblationem Domini: quoniam dono donati sunt mihi a filiis Israël.

16. * Pro primogenitis, quae aperiunt omnem vulvam † in Israël, accepi eos. * Exod. 13, 2. 3, 13. Luc. 2, 23. † c. 3, 12.

17. Mea sunt enim omnia primogenita * filiorum Israël, tam ex hominibus quam ex jumentis. Ex die, quo percussi omne primogenitum in terra Aegypti, sanctificavi eos mihi; * c. 3, 13. Exod. 13, 2.

18. et tuli Levitas pro cunctis primogenitis filiorum Israël.

19. Tradidique eos dono Aaron et filiis ejus, de medio populi; ut serviant mihi pro Israël in tabernaculo foederis, et orent pro eis, ne sit in populo plaga, si ausi fuerint accedere ad Sanctuarium.

20. Feceruntque Moyses et Aaron, et omnis multitudo filiorum Israël, super Levitis, quae praeceperat Dominus Moysi;

21. Purificatique * sunt, et laverunt vestimenta sua. Elevavitque eos Aaron in conspectu Domini, et oravit pro eis; * v. 7.

22. ut purificati ingrederentur ad officia sua in tabernaculum foederis coram Aaron et filiis ejus. Sicut praeceperat Dominus Moysi de Levitis, ita factum est.

23. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

24. Haec est lex Levitarum: A viginti quinque annis et supra, ingredientur, ut ministrent in tabernaculo foederis.

25. Cumque quinquagesimum annum aetatis impleverint, servire cessabunt;

26. eruntque ministri fratrum suorum in tabernaculo foederis, ut custodiant quae sibi fuerint commendata, opera autem ipsa non faciant. Sic dispones Levitis in custodiis suis.

Cap. 9.

Paschatis celebrandi tempus constituitur. Nubes per diem operit tabernaculum, eaque est dux itineris.

1. Locutus est Dominus ad Moysen in deserto Sinai anno secundo, postquam egressi sunt de terra Aegypti *, mense primo, dicens: * Exod. 13, 4.

2. * Faciant filii Israël Phase † in tempore suo, * Exod. 12, 3. † Exod. 12.

3. quartadecima die mensis hujus ad vesperam, juxta omnes caeremonias et justificationes ejus.

4. Praecepitque Moyses filiis Israël, ut facerent Phase.

5. Qui fecerunt tempore suo; quartadecima die mensis ad vesperam, in monte Sinai. Juxta omnia, quae mandaverat Dominus Moysi, fecerunt filii Israël.

6. Ecce! autem quidam immundi * super anima hominis, qui non poterant facere Phase in die illo, accedentes ad Moysen et Aaron, * c. 5, 1—3.

7. dixerunt eis: Immundi sumus super anima hominis; quare fraudamur, ut non valeamus oblationem offerre Domino in tempore suo inter filios Israël?

a) 1590. ingrediantur

8. Quibus respondit Moyses: State, ut consulam quid praecipiat Dominus de vobis.

9. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

10. Loquere filiis Israël: Homo, qui fuerit immundus super anima, sive in via procul in gente vestra, faciat Phase Domino

11. in mense secundo, quartadecima die mensis ad vesperam; cum azymis et lactucis agrestibus comedent illud.

12. Non relinquent ex eo quippiam usque mane *, et os ejus non confringent, omnem ritum Phase observabunt. * Exod. 12, 46. Joh. 19, 36.

13. Si quis autem et mundus est, et in itinere non fuit, et tamen non fecit Phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo; peccatum suum ipse portabit.

14. Peregrinus quoque et advena si fuerint apud vos, facient Phase Domino juxta caeremonias et justificationes ejus. Praeceptum idem erit apud vos tam advenae quam indigenae.

15. *Igitur die, qua erectum est tabernaculum, operuit illud nubes †. A vespere autem super tentorium erat quasi species ignis usque mane. * Exod. 40, 16. 7, 1. † Exod. 13, 21. 40, 34.

16. Sic fiebat jugiter: per diem operiebat illud nubes, et per noctem quasi species ignis.

17. Cumque ablata fuisset nubes, quae tabernaculum protegebat, tunc proficiscebantur filii Israël; et in loco, ubi stetisset nubes *, ibi castrametabantur. * c. 10, 29.

18. Ad imperium Domini proficiscebantur, et ad imperium illius figebant tabernaculum *; cunctis diebus, quibus stabat nubes super tabernaculum, manebant in eodem loco; * 1 Cor. 10, 1.

19. et si evenisset, ut multo tempore maneret super illud, erant filii Israël in excubiis Domini, et non proficiscebantur;

20. quot diebus fuisset nubes super tabernaculum. Ad imperium Domini erigebant tentoria, et ad imperium illius deponebant.

21. Si fuisset nubes a vespere usque mane, et statim diluculo tabernaculum reliquisset, proficiscebantur; et, si post diem et noctem recessisset, dissipabant tentoria.

22. Si vero biduo aut uno mense vel longiori tempore fuisset super tabernaculum, manebant filii Israël in eodem loco, et non proficiscebantur; statim autem ut recessisset, movebant castra.

23. Per verbum Domini figebant tentoria, et per verbum illius proficiscebantur; erantque in excubiis Domini juxta imperium ejus per manum Moysi.

CAP. 10.

Tubarum argentearum usus. Moses rogat Hobab, ut cum Israëlitis proficiscatur. Mosis oratio.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus convocare possis multitudinem, quando movenda sunt castra.

3. Cumque increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi foederis.

4. Si semel clangueris, venient ad te principes, et capita multitudinis Israël.

5. Si autem prolixior atque concisus clangor increpuerit, movebunt castra primi, qui sunt ad orientalem plagam.

6. In secundo autem sonitu et pari ululatu tubae, levabunt tentoria, qui habitant ad meridiem, et juxta hunc modum reliqui facient, ululantibus tubis in profectionem.

7. Quando autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit, et non concise ululabunt.

8. Filii autem Aaron sacerdotes a) clangent tubis; eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris.

9. Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes, qui dimicant adversum vos; clangetis ululantibus tubis, et erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, ut eruamini de manibus inimicorum vestrorum.

10. Si quando habebitis epulum, et dies festos, et calendas, canetis tubis super holocaustis, et pacificis victimis; ut sint vobis in recordationem Dei vestri. Ego Dominus Deus vester.

11. Anno secundo, mense secundo, vigesima die mensis, elevata est nubes de tabernaculo foederis;

12. profectique sunt filii Israël per turmas suas de deserto Sinai, et recubuit nubes in solitudine Pharan.

13. Moveruntque castra primi juxta imperium Domini b) in manu Moysi.

14. *Filii Juda per turmas suas; quorum princeps erat Nahasson filius Aminadab. *c. 1, 7.

15. In tribu filiorum Issachar fuit princeps Nathanaël filius Suar.

16. In tribu Zabulon erat princeps Eliab filius Helon.

17. Depositumque est tabernaculum, quod portantes egressi sunt filii Gerson et Merari.

18. Profectique sunt et filii Ruben, per turmas et ordinem suum; quorum princeps erat Helisur filius Sedeur.

19. In tribu autem filiorum Simeon, princeps fuit Salamiel filius Surisaddai.

20. Porro in tribu Gad erat princeps Eliasaph filius Duel.

21. Profectique sunt et Caathitae portantes Sanctuarium. Tamdiu tabernaculum portabatur, donec venirent ad erectionis locum.

22. Moverunt castra et filii Ephraim per turmas suas, in quorum exercitu princeps erat Elisama filius Ammiud.

23. In tribu autem filiorum Manasse princeps fuit Gamaliel filius c) Phadassur.

24. Et in tribu Benjamin erat dux Abidan filius Gedeonis.

25. Novissimi castrorum omnium profecti sunt filii Dan per turmas suas, in quorum exercitu princeps fuit Ahiezer filius Amisaddai.

26. In tribu autem filiorum Aser erat princeps Phegiel filius Ochran.

27. Et in tribu filiorum Nephthali princeps fuit Ahira filius Enan.

28. Haec sunt castra, et profectiones filiorum Israël per turmas suas, quando egrediebantur.

29. Dixitque Moyses Hobab filio Raguel Madianitae, cognato suo: Proficiscimur ad locum, quem Dominus daturus est nobis: veni nobiscum, ut benefaciamus tibi; quia Dominus bona promisit Israëli.

30. Cui ille respondit: Non vadam tecum, sed revertar in terram * meam, in qua natus sum. *Exod. 18, 27.

31. Et ille: Noli, inquit, nos relinquere; tu enim nosti, in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, et eris ductor noster.

32. Cumque nobiscum veneris, quidquid optimum fuerit ex opibus, quas nobis traditurus est Dominus, dabimus tibi.

33. Profecti sunt ergo de monte

a) 1590. sacerdotis b) 1590. per manum c) 1590. Phadasseur

Domini viam trium dierum, arcaque foederis * Domini praecedebat eos, per dies tres providens castrorum locum. * c. 9, 15.

34. Nubes quoque Domini super eos erat per diem, cum incederent.

35. Cumque elevaretur arca, dicebat Moyses *: Surge Domine, et dissipentur inimici tui, et fugiant qui oderunt te, a facie tua! * Ps. 67, 2.

36. Cum autem deponeretur, ajebat: Revertere Domine ad multitudinem exercitus Israël!

Cap. 11.

Hebræis murmurantibus conceduntur coturnices; sed puniuntur Hebræi. Mosis onus per 70 seniores sublevatur.

1. Interea ortum est * murmur populi, quasi dolentium pro labore, contra Dominum. Quod cum audisset Dominus, iratus est. Et † accensus in eos ignis Domini devoravit extremam castrorum partem. * Exod. 17, 2. Num. 33, 16. Ps. 77, 19. 1 Cor. 10, 10. † Ps. 77, 21.

2. Cumque clamasset populus ad Moysen, oravit * Moyses ad Dominum, et absorptus est ignis. * Exod. 8, 12.

3. Vocavitque nomen loci illius, Incensio; eo quod incensus fuisset contra eos ignis Domini.

4. Vulgus * quippe promiscuum, quod ascenderat cum eis, flagravit desiderio, sedens et flens, junctis sibi pariter filiis Israël, et ait †: Quis dabit nobis ad vescendum carnes? * Exod. 16, 3. † 1 Cor. 10, 3.

5. Recordamur piscium, quos comedebamus in Aegypto gratis; in mentem nobis veniunt cucumeres, et pepones, porrique, et caepe, et allia.

6. Anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi Man.

7. * Erat autem Man quasi semen coriandri, coloris bdellii. * Exod. 16, 14. Ps. 77, 24. Sap. 16, 20. Joh. 6, 31.

8. Circuibatque populus, et colligens illud, frangebat mola, sive terebat in mortario, coquens in olla, et faciens ex eo tortulas saporis quasi panis oleati.

9. Cumque descenderet nocte super castra ros, descendebat pariter et Man.

10. Audivit ergo Moyses flentem populum per familias, singulos per ostia tentorii sui. Iratusque est furor Domini valde; sed et Moysi intoleranda res visa est.

11. Et ait ad Dominum: Cur * afflixisti servum tuum? quare non invenio gratiam coram te? et cur imposuisti pondus universi populi hujus super me? * Exod. 5, 22.

12. Numquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, ut dicas mihi: Porta eos in sinu tuo sicut portare solet nutrix infantulum, et defer in terram, pro qua jurasti patribus eorum?

13. Unde mihi carnes, ut dem tantae multitudini? flent contra me, dicentes: Da nobis carnes, ut comedamus.

14. Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia gravis est mihi.

15. Sin aliter tibi videtur, obsecro, ut interficias * me, et inveniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis. * Exod. 32, 32.

16. Et dixit Dominus ad Moysen: Congrega mihi septuaginta viros * de senibus Israël, quos tu nosti, quod senes populi sint ac magistri †; et duces eos ad ostium tabernaculi foederis, faciesque ibi stare tecum; * Exod. 18, 21. 24, 1. † Exod. 5, 14.

17. ut descendam, et loquar tibi; et auferam de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi, et non tu solus graveris.

18. Populo quoque dices: Sanctificamini *! cras comedetis car-

nes. Ego enim audivi vos dicere: Quis dabit nobis escas carnium? bene nobis erat in Aegypto. Ut det vobis Dominus carnes, et comedatis; *Exod. 19, 10. sqq.

19. non uno die, nec duobus, vel quinque aut decem, nec viginti quidem;

20. sed usque ad mensem dierum, donec exeat per nares vestras, et vertatur in nauseam; eo quod repuleritis Dominum, qui in medio vestri est, et fleveritis coram eo, dicentes: Quare egressi sumus ex Aegypto?

21. Et ait Moyses a): Sexcenta millia peditum * hujus populi sunt; et tu dicis: Dabo eis esum carnium mense integro? * c. 1, 46.

22. * Numquid ovium, et boum multitudo caedetur †, ut possit sufficere ad cibum? vel omnes pisces maris in unum congregabuntur, ut eos satient?
* Joh. 6, 10. † Exod. 16, 13.

23. Cui respondit Dominus *: Numquid manus Domini invalida est? Jam nunc videbis, utrum meus sermo opere compleatur.
* Esaj. 59, 1.

24. Venit igitur Moyses, et narravit populo verba Domini, congregans septuaginta viros de senibus Israël, quos stare fecit circa tabernaculum.

25. Descenditque Dominus per nubem, et locutus est ad eum, auferens de spiritu, qui erat in Moyse, et dans septuaginta viris. Cumque requievisset in eis Spiritus, prophetaverunt *, nec ultra cessaverunt. * v. 29.

26. Remanserant autem in castris duo viri, quorum unus vocabatur Eldad, et alter Medad, super quos requievit Spiritus; nam et ipsi descripti fuerant, et non exierant ad tabernaculum.

27. Cumque prophetarent in castris, cucurrit puer, et nuntiavit Moysi dicens: Eldad et Medad prophetant in castris.

28. Statim Josue filius Nun *, minister Moysi, et electus e pluribus, ait: Domine mi, Moyses! prohibe eos. * Exod. 17, 9.

29. At ille: Quid, inquit, aemularis pro me? quis tribuat, ut omnis populus prophetet, et det eis Dominus Spiritum suum?

30. Reversusque est Moyses, et majores natu Israël in castra.

31. * Ventus autem egrediens a Domino, b) arreptas trans mare coturnices detulit, et demisit in castra itinere, quantum uno die confici potest, ex omni parte castrorum per circuitum, volabantque in aëre duobus cubitis altitudine super terram. * Ps. 77, 26. 27.

32. Surgens ergo populus toto die illo, et nocte, ac die altero, congregavit coturnicum c), qui parum, decem coros; et siccaverunt eas per gyrum castrorum.

33. * Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat hujuscemodi cibus; et ecce! furor Domini concitatus † in populum, percussit eum plaga magna nimis.
* Ps. 77, 30. † v. 34.

34. Vocatusque est ille locus, Sepulchra concupiscentiae; ibi enim sepelierunt populum, qui desideraverat. Egressi autem de sepulchris concupiscentiae, venerunt in Haseroth, et manserunt ibi.

Cap. 12.

Aaron et Maria, ejus soror, adversus Mosen murmurant. Maria, lepra percussa, orante pro ipsa Mose sanatur.

1. Locutaque est Maria et Aaron contra Moysen propter uxorem ejus Aethiopissam,

2. et dixerunt: Num per solum Moysen locutus est Dominus? Nonne et nobis similiter est lo-

a) 1590. add. ad Dominum. b) 1590. 1592. 1598. arreptas 1593. arreptans
c) 1590. add. multitudinem

cutus? Quod cum audisset Dominus, [a])

3. (erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra)

4. statim locutus est [b]) ad eum, et ad Aaron et Mariam: Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum foederis! Cumque fuissent egressi,

5. descendit Dominus in columna nubis, et stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron et Mariam. Qui cum issent,

6. dixit ad eos: Audite sermones meos! Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum.

7. At non talis servus meus Moyses *, qui in omni domo mea fidelissimus est. * Hebr. 3, 2. 5.

8. * Ore enim ad os loquor ei; et palam, et non per aenigmata et figuras Dominum videt. Quare ergo non timuistis detrahere servo meo Moysi? *Exod. 33, 11. 20. 24, 10. Deut. 4, 15.

9. Iratusque contra eos, abiit.

10. Nubes quoque recessit, quae erat super tabernaculum: et ecce! Maria apparuit* candens lepra quasi nix. Cumque respexisset eam Aaron, et vidisset perfusam lepra, * Deut. 24, 9.

11. ait ad Moysen: Obsecro, domine mi! ne imponas nobis hoc peccatum, quod stulte commisimus;

12. ne fiat haec quasi mortua, et ut abortivum, quod projicitur de vulva matris suae; ecce! jam medium carnis ejus devoratum est a lepra.

13. Clamavitque * Moyses ad Dominum, dicens: Deus, obsecro, sana eam! * c. 11, 2.

14. Cui respondit Dominus: Si pater ejus spuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? Separetur * septem diebus extra castra, et postea revocabitur. * Lev. 14, 8.

15. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus, et populus non est motus de loco illo, donec revocata est Maria.

Cap. 13.

Missi 12 exploratores in terram Chanaan palmitem cum botro referunt; sed omnes praeter Caleb populum a profectione deterrent.

1. Profectusque est populus de Haseroth *, fixis tentoriis in deserto Pharan. * c. 12, 35. Deut. 1, 19.

2. Ibique locutus est Dominus * ad Moysen, dicens: * Deut. 1, 22.

3. Mitte viros, qui considerent terram Chanaan, quam daturus sum filiis Israël, singulos de singulis tribubus, ex principibus.

4. Fecit Moyses, quod Dominus imperaverat, de deserto Pharan mittens principes viros, quorum ista sunt nomina.

5. De tribu Ruben: Sammua filium Zechur.

6. De tribu Simeon: Saphat filium Huri.

7. De tribu Juda: Caleb filium Jephone.

8. De tribu Issachar: Igal filium Joseph.

9. De tribu Ephraim: Osee * filium Nun. * Exod. 17, 9.

10. De tribu Benjamin: Phalti filium Raphu.

11. De tribu Zabulon: Geddiel filium Sodi.

12. De tribu Joseph, sceptri Manasse: Gaddi filium Susi.

13. De tribu Dan: Ammiel filium Gemalli.

14. De tribu Aser: Sthur filium Michaël.

15. De tribu Nephthali: Nahabi filium Vapsi.

16. De tribu Gad: Guel filium Machi.

17. Haec sunt nomina virorum, quos

a) 1590. add. iratus est b) 1590. add. Dominus

quos misit Moyses ad considerandam terram; vocavitque Osee filium Nun, Josue.

18. Misit ergo eos Moyses ad considerandam terram Chanaan, et dixit ad eos: Ascendite per meridianam plagam *. Cumque veneritis ad montes, *Jos. 15, 1. sqq.

19. considerate terram, qualis sit, et populum, qui habitator est ejus, utrum fortis sit an infirmus; si pauci numero an plures?

20. Ipsa terra, bona an mala? urbes quales, muratae, an absque muris?

21. Humus, pinguis an sterilis, nemorosa an absque arboribus? Confortamini, et afferte nobis de fructibus terrae! Erat autem tempus, quando jam praecoquae uvae vesci possunt.

22. Cumque ascendissent, exploraverunt terram a deserto Sin, usque Rohob * intrantibus Emath †. *Jos. 19, 28. †Jos. 13, 5.

23. Ascenderuntque ad meridiem, et venerunt in Hebron, ubi erant * Achiman † et Sisai et Tholmai filii Enac; nam Hebron septem annis ante Tanim urbem Aegypti condita est. *Jos. 15, 14 †Jos. 15, 13. Deut. 9, 2.

24. * Pergentesque usque ad Torrentem botri, absciderunt palmitem cum uva sua, quem portaverunt in vecte duo viri. De malis quoque granatis et de ficis loci illius tulerunt; *Deut. 1, 24.

25. qui appellatus est Neheles-col, id est, torrens botri, eo quod botrum portassent inde filii Israel.

26. * Reversique exploratores terrae post quadraginta dies, omni regione circuita, *Deut. 1, 24.

27. venerunt ad Moysen et Aaron et ad omnem coetum filiorum Israël in desertum Pharan, quod est in Cades. Locutique eis et omni multitudini ostenderunt fructus terrae;

28. et narraverunt, dicentes: Venimus in terram, ad quam misisti nos, quae revera fluit lacte et melle *, ut ex his fructibus cognosci potest; *Exod. 3, 8.

29. sed cultores fortissimos habet, et urbes grandes atque muratas. Stirpem Enac * vidimus ibi. *v. 23.

30. Amalec * habitat in meridie, Hethaeus et Jebusaeus et Amorrhaeus [a]) in montanis; Chananaeus vero moratur juxta mare et circa fluenta Jordanis. *Exod. 17, 8.

31. Inter haec Caleb compescens murmur populi, qui oriebatur contra Moysen, ait: Ascendamus, et possideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam.

32. Alii vero, qui fuerant cum eo, dicebant: Nequaquam ad hunc populum valemus ascendere; quia fortior nobis est.

33. Detraxeruntque terrae, quam inspexerant, apud filios Israël, dicentes: Terra, quam lustravimus, devorat habitatores * suos; populus, quem aspeximus, procerae staturae est. *Lev. 26, 38.

34. Ibi vidimus monstra quaedam filiorum Enac * de genere giganteo; quibus comparati, quasi locustae videbamur. *v. 23. Deut. 2, 11.

Cap. 14.

Josue et Caleb murmur excitatum sedare frustra conantur. Moses Deum, mortem minitantem, placat. Josue duntaxat et Caleb Chanaan ingredientur.

1. Igitur vociferans omnis turba flevit * nocte illa; *c. 11, 4. 10.

2. et murmurati * sunt contra Moysen et Aaron cuncti filii Israel dicentes: *c. 11, 1. Exod. 16. 3

3. Utinam mortui essemus in Aegypto! et in hac vasta solitu-

a) 1593. Amorraeus. C. R. 1593. Amorrhaeus

dine utinam pereamus, et non inducat nos Dominus in terram istam, ne cadamus gladio, et uxores ac liberi nostri ducantur captivi. Nonne melius est reverti in Aegyptum?
4. Dixeruntque alter ad alterum: Constituamus nobis ducem *, et revertamur in Aegyptum. *Act. 7, 39. Exod. 20, 2.
5. Quo audito Moyses et Aaron ceciderunt proni in terram coram omni multitudine filiorum Israël.
6. * At vero Josue filius Nun, et Caleb † filius Jephone, qui et ipsi lustraverant terram, sciderunt vestimenta sua; *Eccl. 46, 9. 1 Macc. 2, 55. 56. † c. 13, 9. 7, 31.
7. et ad omnem multitudinem filiorum Israël locuti sunt: terra, quam circuivimus, valde bona est *. *c. 13, 28.
8. Si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam, et tradet humum lacte et melle manantem.
9. Nolite rebelles * esse contra Dominum; neque timeatis populum terrae hujus, quia sicut panem † ita eos possumus devorare; recessit ab eis omne praesidium; Dominus nobiscum est, nolite metuere! *v. 4. † Deut. 32, 42. 13, 33.
10. Cumque clamaret omnis multitudo, et lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini * super tectum foederis cunctis a) filiis Israël. *Exod. 16, 10.
11. Et dixit Dominus ad Moysen: Usquequo detrahet * mihi populus iste? Quousque non credent mihi, in omnibus signis, quae feci coram eis? *v. 9. c. 11, 1. Exod. 32. 17, 3. 16, 2. sqq. 15, 24. 14, 11.
12. Feriam igitur eos pestilentia, atque consumam; te autem faciam principem super gentem magnam, et fortiorem, quam haec est.
13. Et ait Moyses ad Dominum: Ut audiant Aegyptii *, de quorum medio eduxisti populum istum, *Deut. 32, 27.
14. et habitatores terrae hujus, qui audierunt, quod tu Domine in populo isto sis, et facie videaris * ad faciem †, et nubes tua protegat illos, et in columna nubis praecedas eos per diem, et in columna ignis per noctem; *Exod. 20, 1. Deut. 5, 19. 21. † Exod. 13, 21.
15. quod occideris tantam multitudinem quasi unum hominem, et dicant:
16. Non poterat introducere populum in terram, pro qua juraverat *; idcirco occidit eos in solitudine. *Exod. 32, 28. 34, 6. sqq.
17. Magnificetur ergo fortitudo Domini sicut jurasti, dicens:
18. * Dominus patiens et multae misericordiae †, auferens iniquitatem et scelera, nullumque innoxium derelinquens ‡, qui visitas peccata patrum in filios in tertiam et quartam generationem. *Ps. 102, 8. † Exod. 34, 7. ‡ Exod. 20, 5.
19. Dimitte, obsecro, peccatum populi b) hujus secundum magnitudinem misericordiae tuae, sicut propitius fuisti * egredientibus de Aegypto usque ad locum istum. *v. 11.
20. Dixitque Dominus: Dimisi juxta verbum tuum.
21. Vivo ego; et implebitur gloria Domini universa terra.
22. Attamen omnes homines, qui viderunt majestatem meam *, et signa †, quae feci in Aegypto et in solitudine, et tentaverunt me jam per decem vices ‡, nec obedierunt voci meae; *v. 10. † Exod. 5, 7—14. ‡ v. 11.
23. * non videbunt terram, pro qua juravi patribus eorum †, nec quisquam ex illis, qui detraxit mihi, intuebitur eam. *Deut. 1, 35. † Exod. 12, 7.
24. * Servum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, quam

a) 1590. add. videntibus b) 1590. add. tui

circuivit; et semen ejus possidebit eam. * v. 6. Jos. 14, 6.

25. Quoniam Amalecites et Chananaeus habitant in vallibus. Cras movete castra, et revertimini in solitudinem per viam maris rubri.

26. Locutusque est Dominus ad Moysen, et Aaron, dicens:

27. Usquequo * multitudo haec pessima murmurat contra me? querelas filiorum Israël audivi. * v. 11.

28. Dic ergo eis: Vivo ego, ait Dominus; sicut locuti estis audiente * me, sic faciam vobis. * v. 2.

29. * In solitudine † hac jacebunt cadavera vestra. Omnes, qui numerati estis a viginti annis et supra, et murmurastis contra me, * Ps. 105, 26. Num. 26, 65. 32, 10. † Deut. 2, 14. sqq.

30. * non intrabitis terram, super quam levavi manum meam †, ut habitare vos facerem, praeter Caleb ‡ filium Jephone, et Josue filium Nun. * Deut. 1, 35. † Exod. 6, 8. ‡ v. 24.

31. Parvulos autem vestros, de quibus dixistis, quod praedae hostibus forent *, introducam; ut videant terram, quae vobis displicuit. * v. 3.

32. Vestra cadavera jacebunt in solitudine.

33. Filii vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta, et portabunt fornicationem vestram *, donec consumantur cadavera patrum in deserto; * Deut. 34, 15.

34. juxta numerum quadraginta dierum *, quibus considerastis terram †; annus pro die imputabitur ‡. Et quadraginta annis recipietis iniquitates vestras, et scietis ultionem meam. * c. 13, 26. † Ezech. 4, 6. ‡ Ps. 94, 10.

35. Quoniam sicut locutus sum, ita faciam omni multitudini huic pessimae, quae consurrexit adversum me; in solitudine hac deficiet, et morietur.

36. * Igitur omnes viri, quos miserat Moyses ad contemplandam terram, et qui reversi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes terrae, quod esset mala, * 1 Cor. 10, 10. Hebr. 3, 17. Judae 1, 5.

37. mortui sunt atque percussi in conspectu Domini.

38. Josue autem filius Nun, et Caleb filius Jephone, vixerunt ex omnibus, qui perrexerant ad considerandam terram.

39. Locutusque est Moyses universa verba haec ad omnes filios Israël, et luxit populus nimis.

40. Et ecce! mane primo surgentes ascenderunt verticem montis *, atque dixerunt: Parati sumus ascendere ad locum, de quo Dominus locutus est: quia peccavimus. * c. 13, 18.

41. Quibus Moyses: Cur, inquit, transgredimini verbum Domini, quod vobis non cedet in prosperum?

42. * Nolite ascendere! non enim est Dominus vobiscum; ne corruatis coram inimicis vestris. * Deut. 1, 42.

43. Amalecites, et Chananaeus ante vos sunt, quorum gladio corruetis, eo quod nolueritis acquiescere Domino *, nec erit Dominus vobiscum. * v. 4.

44. At illi contenebrati ascenderunt in verticem montis. Arca autem testamenti Domini et Moyses, non recesserunt de castris.

45. Descenditque Amalecites, et Chananaeus, qui habitabat in monte; et percutiens eos atque concidens, persecutus est eos usque Horma.

CAP. 15.

Leges de primitiis dandis, et de mensura libaminum, postquam Chanaan ingressi fuerint. Qui sabbato ligna collegerat, lapidibus obruitur.

1. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere ad filios Israël, et dices ad eos: Cum ingressi fueritis terram habitationis vestrae, quam ego dabo vobis;

3. et feceritis oblationem Domino in holocaustum *, aut victimam a) †, vota solventes, vel sponte offerentes munera, aut in solemnitatibus ‡ vestris adolentes odorem suavitatis Domino, de bobus sive de ovibus; * Lev. 1. † Lev. 7, 16. ‡ Lev. 23.

4. offeret, quicumque immolaverit victimam *, sacrificium similae, decimam partem ephi, b) conspersae oleo, quod mensuram habebit quartam partem hin; * Lev. 2, 1. sqq.

5. et vinum ad liba fundenda ejusdem mensurae dabit in holocaustum sive in victimam. Per agnos singulos

6. et arietes erit sacrificium similae duarum decimarum, quae conspersa sit oleo tertiae partis hin;

7. et vinum ad libamentum tertiae partis ejusdem mensurae offeret in odorem suavitatis Domino.

8. Quando vero de bobus feceris holocaustum aut hostiam, ut impleas votum vel pacificas victimas *; * Lev. 3.

9. dabis per singulos boves similae tres decimas conspersae oleo, quod habeat medium mensurae hin;

10. et vinum ad liba fundenda ejusdem mensurae in oblationem suavissimi odoris Domino.

11. Sic facies

12. per singulos boves, et arietes, et agnos, et hoedos.

13. Tam indigenae quam peregrini

14. eodem ritu offerent sacrificia.

15. Unum praeceptum erit atque judicium tam vobis, quam advenis terrae.

16. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

17. Loquere filiis Israël, et dices ad eos:

18. Cum veneritis in terram, quam dabo vobis;

19. et comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias Domino * * Exod. 23, 19.

20. de cibis vestris. Sicut de areis primitias c) separatis;

21. ita et de pulmentis dabitis primitiva Domino.

22. Quod si per ignorantiam praeterieritis * quidquam horum, quae locutus est Dominus ad Moysen; * Lev. 4.

23. et mandavit per eum ad vos, a die qua coepit jubere et ultra;

24. oblitaque fuerit facere multitudo; offeret vitulum de armento, holocaustum in odorem suavissimum Domino, et sacrificium ejus ac liba, ut caeremoniae postulant, hircumque pro peccato.

25. Et rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorum Israël; et dimittetur eis, quoniam non sponte peccaverunt, nihilominus offerentes incensum Domino pro se, et pro peccato atque errore suo.

26. Et dimittetur universae plebi filiorum Israël, et advenis, qui peregrinantur inter eos; quoniam culpa est omnis populi per ignorantiam.

27. Quod si anima una nesciens peccaverit, offeret capram anniculam pro peccato suo;

28. et deprecabitur pro ea sacerdos, quod inscia peccaverit coram Domino; impetrabitque ei veniam, et dimittetur illi.

29. Tam indigenis quam advenis una lex erit omnium, qui peccaverint ignorantes.

30. Anima vero, quae per superbiam aliquid commiserit, sive civis sit ille, sive peregrinus (quo-

a) 1590. add. pacificam b) 1590. conspersam c) 1590. seperabitis

niam adversus Dominum rebellis fuit), peribit de populo suo;

31. verbum enim Domini contempsit, et praeceptum illius fecit irritum; idcirco delebitur, et portabit iniquitatem suam.

32. Factum est autem, cum essent filii Israël in solitudine, et invenissent hominem colligentem * ligna in die sabbati; *Exod. 16, 10.

33. obtulerunt eum Moysi et Aaron et universae multitudini.

34. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes*, quid super eo facere deberent. *Exod. 31, 13. sqq.

35. Dixitque Dominus ad Moysen: Morte moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra.

36. Cumque eduxissent eum foras, obruerunt a) lapidibus, et mortuus est sicut praeceperat Dominus.

37. Dixit quoque Dominus ad Moysen:

38. Loquere filiis Israël, et dices ad eos*, ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas; *Deut. 22, 12. Matth. 23, 5.

39. quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes suas et oculos per res varias fornicantes;

40. sed magis memores praeceptorum Domini faciant ea, sintque sancti Deo suo.

41. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti, ut essem Deus vester.

Cap. 16.

Core, Dathan, et Abiron rebelles terra vivos absorbet: viros 250, incensum offerentes ignis, et 14,700 murmurantes absumit incendium, quod Aaron precibus suis sistit.

1. Ecce autem Core filius Isaar, filii Caath, filii Levi, et Dathan atque Abiron filii Eliab, Hon quoque filius Pheleth de filiis Ruben *, *Eccl. 45, 22. Judae 4.

2. surrexerunt contra Moysen, aliique filiorum Israël ducenti quinquaginta viri proceres synagogae, et qui tempore concilii per nomina vocabantur *. *Exod. 18, 21.

3. * Cumque stetissent adversum Moysen et Aaron, dixerunt: Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, et in ipsis est Dominus: Cur elevamini super populum Domini? *Eccl. 45, 22. 1 Cor. 10, 10. Judae 1, 12.

4. Quod cum audisset Moyses, cecidit pronus in faciem*; c. 14, 5.

5. locutusque ad Core et ad omnem multitudinem: Mane, inquit, notum faciet Dominus, qui ad se pertineant, et sanctos applicabit sibi; et quos elegerit, appropinquabunt ei.

6. Hoc igitur facite: Tollat unusquisque thuribula sua, tu Core! et omne concilium tuum;

7. et hausto cras igne, ponite desuper thymiama coram Domino; et quemcumque elegerit, ipse erit sanctus, multum erigimini filii Levi.

8. Dixitque rursum ad Core: Audite filii Levi!

9. Num parum vobis est, quod separavit vos Deus Israël * ab omni populo, et junxit sibi, ut serviretis ei in cultu tabernaculi, et staretis coram frequentia populi, et ministraretis ei? *c. 3, 6. sqq.

10. Idcirco ad se fecit accedere te et omnes fratres tuos filios Levi, ut vobis etiam sacerdotium vendicetis;

11. et omnis globus tuus stet contra Dominum? Quid b) est enim Aaron*, ut murmuretis contra eum? *Exod. 16, 7.

12. Misit ergo Moyses, ut vocaret Dathan et Abiron filios Eliab. Qui responderunt: Non venimus.

13. Numquid parum est tibi, quod eduxisti nos de terra, quae

a) 1590. add. eum b) 1590. Quis est

lacte, et melle manabat, ut occideres in deserto, nisi et dominatus fueris nostri?

14. Revera induxisti nos in terram, quae fluit rivis lactis, et mellis *, et dedisti nobis possessiones agrorum, et vinearum; an et oculos nostros vis eruere? non venimus. * Exod. 3, 17. 13, 5.

15. Iratusque Moyses valde, ait ad Dominum: Ne respicias sacrificia eorum; tu scis, quod a) ne asellum quidem unquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum.

16. Dixitque ad Core: Tu, et omnis congregatio tua state seorsum coram Domino; et Aaron die crastino separatim.

17. Tollite singuli thuribula vestra, et ponite super ea incensum, offerentes Domino ducenta quinquaginta thuribula; Aaron quoque teneat thuribulum suum.

18. Quod cum fecissent, stantibus Moyse, et Aaron;

19. et coacervassent adversum eos omnem multitudinem ad ostium tabernaculi, apparuit cunctis gloria Domini *. * c. 12, 5. Exod. 16, 10.

20. Locutusque Dominus ad Moysen, et Aaron, ait:

21. Separamini de medio congregationis hujus, ut eos repente disperdam.

22. Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt: Fortissime Deus spirituum * universae carnis! num uno peccante †, contra omnes ira tua desaeviet?
* Job. 12, 10. † Gen. 18, 23.

23. Et ait Dominus ad Moysen:

24. Praecipe universo populo, ut separetur a tabernaculis Core, et Dathan, et Abiron.

25. Surrexitque Moyses, et abiit ad Dathan, et Abiron; et sequentibus eum senioribus Israël;

26. dixit ad turbam: Recedite a tabernaculis hominum impiorum, et nolite tangere, quae ad eos pertinent, ne involvamini in peccatis eorum.

27. Cumque recessissent a tentoriis eorum per circuitum, Dathan et Abiron, egressi stabant in introitu papilionum suorum cum uxoribus et liberis, omnique frequentia.

28. Et ait Moyses: In hoc scietis, quod Dominus miserit me, ut facerem universa, quae cernitis, et non ex proprio ea corde protulerim;

29. si consueta hominum morte interierint, et visitaverit eos plaga, qua et caeteri visitari solent, non misit me Dominus;

30. sin autem novam rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os suum deglutiat eos et omnia, quae ad illos pertinent, descenderintque viventes in infernum; scietis, quod blasphemaverint Dominum.

31. * Confestim igitur, ut cessavit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum; * Sap. 18, 21.

32. et aperiens os suum, devoravit illos cum tabernaculis suis, et universa substantia eorum *.
* Ps. 105, 16. sqq.

33. Descenderuntque vivi * in infernum operti humo, et perierunt de medio multitudinis.
* Ps. 54, 16.

34. At vero omnis Israël, qui stabat per gyrum, fugit b) ad clamorem pereuntium, dicens: Ne forte et nos terra deglutiat!

35. Sed et ignis egressus a Domino *, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum. * Lev. 10, 1. 2.

36. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

37. Praecipe Eleazaro filio Aaron c) sacerdoti, ut tollat thuribula, quae jacent in incendio, et ignem huc illucque dispergat; quoniam sanctificata sunt

38. in mortibus peccatorum;

---

a) 1590. quod nec b) 1590. a clamore c) 1590. sacerdotis

producatque ea in laminas, et affigat altari, eo quod oblatum sit in eis incensum Domino, et sanctificata sint, ut cernant ea pro signo et monimento filii Israël.

39. Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula aenea, in quibus obtulerant hi, quos incendium devoravit, et produxit ea in laminas, affigens altari;

40. ut haberent postea filii Israël, quibus commonerentur, ne quis accedat alienigena*, et qui non est de semine Aaron, ad offerendum incensum Domino, ne patiatur sicut passus est Core, et omnis congregatio ejus, loquente Domino ad Moysen. *c. 1, 51. 3, 10.

41. Murmuravit* autem omnis multitudo filiorum Israël sequenti die contra Moysen et Aaron, dicens: Vos interfecistis populum Domini. *c. 14, 2.

42. Cumque oriretur seditio, et tumultus incresceret,

43. Moyses et Aaron fugerunt ad tabernaculum foederis. Quod, postquam ingressi sunt, operuit nubes, et apparuit gloria Domini.

44. Dixitque Dominus ad Moysen:

45. Recedite de medio hujus multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cumque* jacerent in terra, *v. 4. 22.

46. dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulum, et hausto igne de altari, mitte incensum desuper, pergens cito ad populum, ut roges pro eis*; jam enim egressa est ira a Domino, et plaga desaevit. *Sap. 18, 21.

47. Quod cum fecisset Aaron, et cucurrisset ad mediam multitudinem, quam jam vastabat incendium, obtulit thymiama*; *c. 18, 21.

48. et stans inter mortuos ac viventes, pro populo deprecatus est, et plaga cessavit.

49. Fuerunt autem, qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum, et septingenti, absque his, qui perierant in seditione Core.

50. Reversusque est Aaron ad Moysen ad ostium tabernaculi foederis, postquam quievit interitus.

CAP. 17.

Una virga Aaronis inter 12 floret.

1. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere ad filios Israël; et accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas, a cunctis principibus tribuum, virgas duodecim, et uniuscujusque nomen superscribes virgae suae.

3. Nomen autem Aaron erit in tribu Levi, et una virga cunctas [a]) seorsum familias continebit;

4. ponesque eas in tabernaculo foederis coram testimonio, ubi loquar ad te*. *Exod. 25, 22.

5. Quem ex his elegero, germinabit virga ejus; et cohibebo a me querimonias filiorum Israël, quibus contra vos murmurant.

6. Locutusque est Moyses ad filios Israël; et dederunt ei omnes principes virgas per singulas tribus: fueruntque virgae duodecim absque virga Aaron.

7. Quas cum posuisset Moyses coram Domino in tabernaculo testimonii;

8. sequenti die regressus invenit germinasse virgam Aaron in domo Levi; et turgentibus gemmis eruperant flores, qui, foliis dilatatis, in amygdalas deformati sunt.

9. Protulit ergo Moyses omnes virgas de conspectu Domini ad cunctos filios Israël; videruntque et receperunt singuli virgas suas.

10. Dixitque Dominus ad Moysen: Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii*; ut servetur ibi in signum rebellium fi-

a) 1590. cunctas eorum

liorum Israël, et quiescant querelae eorum a me, ne moriantur.
* Hebr. 9, 4. Exod. 16, 34.

11. Fecitque Moyses sicut praeceperat Dominus.

12. Dixerunt autem filii Israël ad Moysen: Ecce! consumpti sumus, omnes perivimus [a]).

13. Quicumque accedit ad tabernaculum Domini, moritur; num usque ad internecionem cuncti delendi sumus?

Cap. 18.

Sacrorum ministris Deus hæreditatis loco primitias, oblationes et decimas assignat.

1. Dixitque Dominus ad Aaron: Tu, et filii tui, et domus patris tui tecum, portabitis iniquitatem Sanctuarii *; et tu et filii tui simul sustinebitis peccata sacerdotii vestri. * c. 8, 10—19. 17, 27. 28.

2. Sed et fratres tuos de tribu Levi, et sceptrum patris tui sume tecum, praestoque sint *, et ministrent tibi †; tu autem et filii tui ministrabitis in tabernaculo testimonii. * Gen. 20, 34. † c. 3, 6. sqq.

3. Excubabuntque Levitae ad praecepta tua, et ad cuncta opera tabernaculi; ita dumtaxat, ut ad vasa Sanctuarii et ad altare non accedant, ne et illi moriantur, et vos pereatis simul.

4. Sint autem tecum, et excubent in custodiis tabernaculi, et in omnibus caeremoniis ejus. Alienigena non miscebitur vobis.

5. Excubate in custodia Sanctuarii, et in ministerio altaris; ne * oriatur indignatio super filios Israël. * c. 17, 11.

6. Ego dedi vobis fratres vestros Levitas de medio filiorum Israël, et tradidi donum Domino, ut serviant in ministeriis tabernaculi ejus.

7. Tu autem et filii tui custodite sacerdotium vestrum; et omnia, quae ad cultum altaris pertinent, et intra velum sunt, per sacerdotes administrabuntur. Si quis externus * accesserit, occidetur. * c. 1, 51.

8. Locutusque est Dominus ad Aaron: Ecce! dedi tibi custodiam * primitiarum mearum. Omnia, quae sanctificantur a filiis Israël, tradidi tibi et filiis tuis pro officio † sacerdotali legitima sempiterna. * c. 5, 9. Lev. 6, 14—16. † Lev. 7, 35.

9. Haec ergo accipies de his, quae sanctificantur et oblata sunt Domino. Omnis oblatio, et sacrificium, et quidquid pro peccato atque delicto redditur mihi, et cedit in Sancta Sanctorum, tuum erit, et filiorum tuorum.

10. In Sanctuario * comedes illud; mares tantum edent ex eo, quia consecratum est tibi.
* c. 7, 6. Lev. 6, 16.

11. Primitias autem, quas voverint et obtulerint * filii Israël, tibi dedi, et filiis tuis, ac filiabus tuis, jure perpetuo; qui mundus est in domo tua †, vescetur eis.
* Lev. 10, 14. † Lev. 22, 11.

12. Omnem medullam olei, et vini, ac frumenti, quidquid offerunt primitiarum Domino, tibi dedi.

13. Universa frugum initia, quas [b]) gignit humus, et Domino deportantur, cedent in usus tuos; qui mundus est in domo tua, vescetur eis.

14. Omne quod ex voto reddiderint * filii Israël, tuum erit.
* Lev. 27, 28.

15. Quidquid primum erumpit e vulva cunctae carnis, quam offerunt Domino, sive ex hominibus, sive de pecoribus fuerit, tui juris erit; ita dumtaxat, ut pro hominis primogenito * pretium accipias, et omne animal, quod immundum est, redimi facias.
* Exod. 13, 12. 13. 34, 19. 20.

16. Cujus redemptio erit post unum mensem, siclis argenti quin-

a) 1590. peribimus b) 1590. quæ gignit

que, pondere Sanctuarii *. Siclus viginti obolos habet. * Exod. 30, 13. Lev. 27, 25. 3, 47. Ezech. 45, 12.

17. Primogenitum autem bovis et ovis et caprae non facies redimi, quia sanctificata sunt Domino; sanguinem tantum eorum fundes super altare, et adipes adolebis * in suavissimum odorem Domino. * Lev. 1, 9.

18. Carnes vero in usum tuum cedent, sicut pectusculum consecratum, et armus dexter, tua erunt.

19. Omnes primitias Sanctuarii *, quas offerunt filii Israël Domino, tibi dedi, et filiis ac filiabus tuis, jure perpetuo. Pactum salis † est sempiternum coram Domino, tibi ac filiis tuis.
* Lev. 6, 14. sqq. † Lev. 22, 11. sqq.

20. Dixitque Dominus ad Aaron: In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos; ego pars et haereditas tua in medio filiorum Israël.

21. Filiis autem Levi dedi omnes decimas * Israëlis in possessionem, pro ministerio, quo serviunt mihi in tabernaculo foederis; * Lev. 27, 30.

22. ut non accedant ultra filii Israël ad tabernaculum, nec committant peccatum mortiferum,

23. solis filiis Levi mihi in tabernaculo servientibus, et portantibus peccata populi; legitimum sempiternum erit in generationibus vestris *. Nihil aliud possidebunt, * Deut. 18, 1.

24. decimarum oblatione contenti, quas in usus eorum et necessaria separavi.

25. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

26. Praecipe Levitis, atque denuncia: Cum acceperitis a filiis Israël decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id est, decimam partem decimae,

27. ut reputetur vobis in oblationem primitivorum, tam de areis quam de torcularibus;

28. et universis, quorum accipitis primitias, offerte Domino, et date a) Aaron sacerdoti.

29. Omnia, quae offeretis ex decimis, et in donaria Domini separabitis, optima et electa erunt b).

30. Dicesque ad eos: Si praeclara et meliora quaeque obtuleritis ex decimis, reputabitur vobis quasi de area et torculari dederitis primitias;

31. et comedetis eas in omnibus locis vestris, tam vos quam familiae vestrae; quia pretium est pro ministerio, quo servitis in tabernaculo testimonii.

32. Et non peccabitis super hoc, egregia vobis et pinguia reservantes, ne polluatis oblationes filiorum Israël; et moriamini.

Cap. 19.

Aquam lustrationis parandi ritus. De iis, qui in tabernaculo moriuntur.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:

2. Ista est religio victimae, quam constituit Dominus. Praecipe filiis Israël, ut adducant ad te vaccam rufam aetatis integrae, in qua nulla sit macula, nec portaverit jugum;

3. tradetisque eam Eleazaro sacerdoti *; qui eductam extra castra, immolabit in conspectu omnium; * Hebr. 13, 11.

4. et tingens digitum in sanguine ejus, asperget * contra fores tabernaculi septem vicibus,
* Lev. 4, 6. 17.

5. comburetque eam cunctis videntibus, tam pelle et carnibus ejus, quam sanguine et fimo flammae traditis *. * Exod. 29, 14.

6. Lignum quoque cedrinum, et hyssopum *, coccumque bis tinctum sacerdos mittet in flammam, quae vaccam vorat. * Lev. 14, 6. Ps. 50, 9.

---

a) 1590. add. ea b) 1590. add. cuncta

7. Et tunc demum, lotis vestibus et corpore suo, ingredietur in castra, commaculatusque erit usque ad vesperum.

8. Sed et ille*, qui combusserit eam, lavabit vestimenta sua et corpus, et immundus erit usque ad vesperum. * Lev. 16, 28.

9. Colliget autem vir mundus cineres * vaccae, et effundet eos extra castra in loco purissimo, ut sint multitudini filiorum Israël in custodiam, et in aquam aspersionis; quia pro peccato vacca combusta est. * Hebr. 9, 18.

10. Cumque laverit, qui vaccae portaverat cineres, vestimenta sua, immundus erit usque ad vesperum. Habebunt hoc filii Israël, et advenae, qui habitant inter eos, sanctum jure perpetuo.

11. Qui tetigerit cadaver hominis, et propter hoc septem diebus fuerit immundus;

12. aspergetur ex hac aqua die tertio et septimo, et sic mundabitur. Si die tertio aspersus non fuerit, septimo non poterit emundari.

13. Omnis, qui tetigerit humanae animae morticinum, et aspersus hac commistione non fuerit, polluet tabernaculum Domini, et peribit ex Israël; quia aqua expiationis non est aspersus, immundus erit, et manebit spurcitia ejus super eum.

14. Ista est lex hominis, qui moritur in tabernaculo: Omnes, qui ingrediuntur tentorium illius, et universa vasa, quae ibi sunt, polluta erunt septem diebus.

15. Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit.

16. Si quis in agro tetigerit cadaver occisi hominis, aut per se mortui, sive os illius, vel sepulchrum, immundus erit septem diebus.

17. Tollentque de cineribus combustionis atque peccati, et mittent aquas vivas super eos in vas.

18. In quibus cum homo mundus tinxerit hyssopum, asperget ex eo omne tentorium, et cunctam suppellectilem, et homines hujuscemodi contagione pollutos;

19. atque hoc modo mundus lustrabit immundum tertio et septimo die; expiatusque die septimo, lavabit et se et vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperum.

20. Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio ecclesiae; quia sanctuarium Domini polluit, et non est aqua lustrationis aspersus.

21. Erit hoc praeceptum legitimum sempiternum. Ipse quoque, qui aspergit aquas, lavabit vestimenta sua. Omnis, qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit usque ad vesperum*. * Lev. 11, 24.

22. Quidquid tetigerit immundus, immundum faciet; et anima, quae horum quippiam tetigerit, immunda erit usque ad vesperum.

Cap. 20.

Maria et Aaron moriuntur. Eleazar in summum Pontificem consecratur.

1. Veneruntque filii Israël, et omnis multitudo in desertum Sin, mense primo *; et mansit populus in Cades. Mortuaque est ibi Maria, et sepulta in eodem loco. * v. 22. c. 33, 36—38.

2. Cumque indigeret aqua populus *, convenerunt adversum Moysen et Aaron; * Exod. 17, 1. sqq.

3. et versi in seditionem, dixerunt: Utinam periissemus inter fratres nostros coram Domino!

4. * Cur eduxistis ecclesiam Domini in solitudinem, ut et nos et nostra jumenta moriamur? * Exod. 17, 3.

5. Quare nos fecistis ascendere de Aegypto, et adduxistis in locum istum pessimum, qui seri non potest, qui nec ficum gignit, nec vineas, nec malogranata, insuper et aquam non habet ad bibendum?

6. Ingressusque Moyses et Aaron, dimissa multitudine, a) tabernaculum foederis, corruerunt proni in terram, clamaveruntque ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem hujus populi, et aperi eis thesaurum tuum fontem aquae vivae, ut satiati, cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini * super eos. *c. 16, 19. 17, 7.

7. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

8. Tolle virgam, et congrega populum, tu et Aaron frater tuus, et loquimini ad petram coram eis, et illa dabit aquas. Cumque eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo et jumenta ejus.

9. * Tulit igitur Moyses virgam, quae erat in conspectu Domini †, sicut praeceperat ei;
*Exod. 17, 5. 6. Sap. 11, 4. †Exod. 17, 9.

10. congregata multitudine ante petram, dixitque eis: Audite rebelles et increduli *: Num de petra hac vobis aquam poterimus ejicere? *Ps. 77, 15. 20. 1 Cor. 10, 4.

11. Cumque elevasset Moyses manum, percutiens virga bis silicem, egressae sunt aquae largissimae, ita ut populus biberet et jumenta.

12. Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron *: Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israël, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. *Deut. 1, 37. 4, 21. 32, 51. 27, 14. 20, 24.

13. Haec est aqua contradictionis *, ubi jurgati sunt filii Israël contra Dominum, et sanctificatus est in eis. *Ps. 80, 8.

14. Misit interea nuntios Moyses de Cades ad regem Edom, qui dicerent: Haec mandat frater tuus Israël: Nosti omnem laborem, qui apprehendit nos,

15. quo modo descenderint patres nostri in Aegyptum, et habitaverimus ibi multo tempore, afflixerintque nos Aegyptii, et patres nostros;

16. et quo modo clamaverimus ad Dominum, et exaudierit nos, miseritque angelum *, qui eduxerit nos de Aegypto. Ecce! in urbe Cades, quae est in extremis finibus tuis, positi; *Exod. 14, 12.

17. obsecramus, ut nobis transire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas * de puteis tuis; sed gradiemur via publica, nec ad dexteram, nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos. *v. 19.

18. Cui respondit Edom: Non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi.

19. Dixeruntque filii Israël: Per tritam gradiemur viam; et si biberimus aquas tuas nos, et pecora nostra, dabimus, quod justum est; nulla erit in pretio difficultas, tantum velociter transeamus.

20. At ille respondit: Non transibis b). Statimque egressus est obvius, cum infinita multitudine, et manu forti;

21. nec voluit acquiescere deprecanti, ut concederet transitum per fines suos, quamobrem divertit ab eo Israël.

22. Cumque castra movissent de Cades *, venerunt in montem Hor, qui est in finibus terrae Edom; *v. 1.

23. ubi locutus est Dominus ad Moysen:

24. Pergat, inquit, Aaron ad populos suos *; non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israël, eo

a) 1590. add. in b) 1590. transibitis

quod incredulus fuerit † ori meo, ad aquas contradictionis.
* Gen. 25, 8. † v. 12.

25. * Tolle Aaron, et filium ejus cum eo, et duces eos in montem Hor. * c. 33, 38. Deut. 32, 50.

26. Cumque nudaveris patrem veste sua, indues ea Eleazarum filium ejus; Aaron colligetur *, et morietur ibi. * v. 24.

27. Fecit Moyses, ut praeceperat Dominus; et ascenderunt in montem Hor coram omni multitudine.

28. Cumque Aaron spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium ejus.

29. Illo mortuo in montis supercilio, descendit cum Eleazaro.

30. Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, flevit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

Cap. 21.

Rex Arad primum vincit Israëlem; mox ipse vincitur. Murmurantes vulnerantur a serpentibus, quorum morsibus æneus serpens erectus medetur.

1. Quod cum audisset Chananaeus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, venisse scilicet Israël per exploratorum viam, pugnavit contra illum, et victor existens, duxit ex eo praedam.

2. At Israël voto se Domino obligans * ait: Si tradideris populum istum in manu mea, delebo urbes ejus †. * Num. 33, 40.
† Lev. 27, 28. 29.

3. Exaudivitque Dominus preces Israël, et tradidit Chananaeum, quem ille interfecit subversis urbibus ejus; et vocavit nomen loci illius horma, id est, anathema.

4. Profecti sunt autem, et de monte Hor *, per viam, quae ducit ad Mare rubrum, ut circumirent terram Edom. Et taedere coepit populum itineris ac laboris; * c. 11, 1. sqq. 14, 1. sqq.

5. locutusque contra Deum, et Moysen, ait: Cur eduxisti nos de Aegypto, ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquae; anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo.

6. * Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas et mortes plurimorum; * Judith. 8, 25.
Sap. 16, 5. 1 Cor. 10, 9.

7. venerunt ad Moysen, atque dixerunt: Peccavimus *, quia locuti sumus contra Dominum, et te; ora, ut tollat a nobis serpentes. Oravitque Moyses pro populo, * c. 14, 40.

8. et locutus est Dominus ad eum: Fac serpentem aeneum, et pone eum pro signo; qui percussus aspexerit eum, vivet.

9. * Fecit ergo Moyses Serpentem Aeneum, et posuit eum pro signo; quem cum percussi aspicerent, sanabantur. * Joh. 3, 14.

10. Profectique filii Israël, castrametati sunt in Oboth.

11. Unde egressi fixere tentoria in Jeabarim, in solitudine, quae respicit Moab contra orientalem plagam.

12. Et inde moventes, venerunt ad Torrentem Zared.

13. Quem * relinquentes castrametati sunt contra Arnon, quae est in deserto, et prominet in finibus Amorrhaei †. Siquidem Arnon terminus est Moab, dividens Moabitas, et Amorrhaeos.
* Deut. 2, 9. † Judic. 11, 18. Deut. 2, 24.

14. Unde dicitur in libro bellorum Domini: Sicut fecit in Mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon.

15. Scopuli torrentium inclinati sunt, ut requiescerent in Ar[a]), et recumberent in finibus Moabitarum.

a) 1590. in Arnon

16. Ex eo loco apparuit puteus, super quo locutus est Dominus ad Moysen: Congrega populum, et dabo ei aquam.

17. Tunc cecinit Israël carmen istud: Ascendat puteus! Concinebant:

18. Puteus, quem foderunt principes, et paraverunt duces multitudinis in datore legis, et in baculis suis. a) De solitudine, Matthana.

19. De Matthana in Nahaliel; de Nahaliel in Bamoth.

20. De b) Bamoth, vallis est in regione Moab, in vertice Phasga, quod respicit contra desertum.

21. * Misit autem Israël nuncios ad Sehon regem Amorrhaeorum, dicens: *Deut. 2, 26. Judic. 11, 19.

22. Obsecro, ut transire mihi liceat per terram tuam; non declinabimus in agros, et vineas, non bibemus aquas ex puteis, via regia gradiemur, donec transeamus terminos tuos.

23. Qui concedere noluit, ut transiret Israël, per fines suos; quin potius exercitu congregato, egressus est obviam in desertum, et venit in Jasa, pugnavitque contra eum.

24. * A quo percussus est in ore gladii, et possessa est terra ejus ab Arnon usque Jeboc, et filios Ammon; quia forti praesidio tenebantur termini Ammonitarum.
*Ps. 134, 11. 135, 19. Amos 2, 9.

25. Tulit ergo Israël omnes civitates ejus, et habitavit in urbibus Ammorrhaei, in Hesebon scilicet, et viculis ejus.

26. Urbs Hesebon fuit Sehon regis Amorrhaei, qui pugnavit contra regem Moab; et tulit omnem terram, quae ditionis illius fuerat, usque Arnon.

27. Idcirco dicitur in Proverbio: Venite in Hesebon, aedificetur, et construatur civitas Sehon;

28. ignis egressus est de Hesebon, flamma de oppido Sehon, et devoravit Ar Moabitarum, et habitatores excelsorum Arnon.

29. * Vae tibi Moab! periisti, popule Chamos! Dedit filios ejus in fugam, et filias in captivitatem, regi Amorrhaeorum Sehon.
* Judic. 11, 24. 3 Reg. 11, 7.

30. Jugum ipsorum disperiit ab Hesebon usque Dibon, lassi pervenerunt in Nophe, et usque Medaba.

31. Habitavit itaque Israël in terra Amorrhaei.

32. Misitque Moyses qui explorarent Jazer, cujus ceperunt viculos, et possederunt habitatores.

33. * Verteruntque se, et ascenderunt per viam Basan, et occurrit eis Og rex Basan cum omni populo suo, pugnaturus in Edrai.
* Deut. 3, 3. 8, 11. 29, 7.

34. Dixitque Dominus ad Moysen: Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum, et omnem populum, ac terram ejus; faciesque illi, sicut fecisti Sehon regi Amorrhaeorum habitatori Hesebon.

35. Percusserunt igitur et hunc cum filiis suis, universumque populum ejus usque ad internecionem, et possederunt terram illius*. *Ps. 135, 20.

Cap. 22.

Balac, rex Moab, Balaamum arcessit, qui Israëli maledicat.

1. Profectique castrametati sunt in campestribus Moab, ubi trans Jordanem Jericho sita est.

2. Videns autem Balac filius Sephor omnia, quae fecerat Israel Amorrhaeo,

3. et quod pertimuissent eum Moabitae, et impetum ejus ferre non possent;

4. dixit ad majores natu Madian: Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quo modo solet bos her-

a) 1590. add. profectique sunt b) 1590. omit. de

bas usque ad radices carpere. Ipse [a]) erat eo tempore rex in Moab.

5. *Misit ergo nuncios ad Balaam filium Beor ariolum, qui habitabat super flumen terrae filiorum Ammon, ut vocarent eum, et dicerent: Ecce! egressus est populus ex Aegypto, qui operuit superficiem terrae, sedens contra me. *Jos. 24, 9. 23, 7.

6. Veni igitur, et maledic populo huic, quia fortior me est; si quo modo possim percutere et ejicere eum de terra mea; novi enim, quod benedictus sit, cui benedixeris, et maledictus, in quem maledicta congesseris.

7. Perrexeruntque seniores Moab, et majores natu Madian, habentes divinationis pretium * in manibus. Cumque venissent ad Balaam, et narrassent ei omnia verba Balac; *2 Petr. 2, 15. Judæ 11.

8. ille respondit: Manete hic nocte, et respondebo, quidquid mihi dixerit Dominus. Manentibus [b]) illis apud Balaam, venit Deus, et ait ad eum:

9. Quid sibi volunt homines isti apud te?

10. Respondit: Balac filius Sephor rex Moabitarum misit ad me,

11. dicens: Ecce! populus qui egressus est de Aegypto, operuit superficiem terrae; veni, et maledic ei, si quo modo possim pugnans abigere eum.

12. Dixitque Deus ad Balaam: Noli ire cum eis; neque maledicas populo; quia benedictus est.

13. Qui mane consurgens dixit ad principes: Ite in terram vestram, quia prohibuit me Dominus venire vobiscum.

14. Reversi principes dixerunt ad Balac: Noluit Balaam venire nobiscum.

15. Rursum ille multo plures et nobiliores, quam ante miserat, misit.

16. Qui cum venissent ad Balaam, dixerunt: Sic dicit Balac filius Sephor: Ne cuncteris venire ad me;

17. paratus sum honorare te, et quidquid volueris dabo tibi; veni, et maledic populo isti.

18. Respondit Balaam*: Si dederit mihi Balac plenam domum [c]) suam argenti et auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, ut vel plus, vel minus loquar. *c. 24, 13.

19. Obsecro, ut hic maneatis etiam hac nocte, et scire queam, quid mihi rursum respondeat Dominus.

20. Venit ergo Deus ad Balaam nocte, et ait ei: Si vocare te [d]) venerunt homines isti*, surge, et vade cum eis; ita dumtaxat, ut quod tibi praecepero, facias. *v. 22. 32. 35.

21. Surrexit Balaam mane, et strata asina sua profectus est cum eis.

22. * Et iratus est Deus. Stetitque angelus Domini in via contra Balaam, qui insidebat asinae, et duos pueros habebat secum. * 2 Petr. 2, 15.

23. Cernens asina angelum stantem in via, evaginato gladio, avertit se de itinere, et ibat per agrum. Quam cum verberaret Balaam, et vellet ad semitam reducere;

24. stetit angelus in angustiis duarum maceriarum, quibus vineae cingebantur.

25. Quem videns asina, junxit se parieti, et attrivit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam.

26. Et nihilominus angelus ad locum angustum transiens, ubi nec ad dexteram nec ad sinistram poterat deviare, obvius stetit.

27. Cumque vidisset asina stantem angelum, concidit sub pedi-

---

a) 1590. add. autem b) 1590. add. autem c) 1590. omit. suam
d) 1590. venerint

bus sedentis; qui iratus, vehementius caedebat fuste latera ejus.

28. Aperuitque Dominus os asinae*, et locuta est: Quid feci tibi? cur percutis me? ecce! jam tertio? * 2 Petr. 2, 16.

29. Respondit Balaam: Quia commeruisti, et illusisti mihi; utinam haberem gladium, ut te percuterem.

30. Dixit asina: Nonne animal tuum sum, cui semper sedere consuevisti usque in praesentem diem? dic, quid simile umquam fecerim tibi? At ille ait: Numquam.

31. Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, et vidit angelum stantem in via evaginato gladio, adoravitque eum pronus in terram.

32. Cui angelus: Cur, inquit, tertio verberas asinam tuam? Ego veni, ut adversarer tibi, quia perversa est via tua, mihique contraria.

33. Et nisi asina declinasset de via, dans locum resistenti, te occidissem, et illa viveret.

34. Dixit Balaam: Peccavi, nesciens, quod tu stares contra me; et nunc, si displicet tibi, ut vadam, revertar.

35. Ait angelus: Vade cum istis, et cave, ne aliud quam praecepero tibi, loquaris. Ivit igitur cum principibus.

36. Quod cum audisset Balac, egressus est in occursum ejus, in oppido Moabitarum, quod situm est in extremis finibus Arnon.

37. Dixitque ad Balaam: Misi nuntios, ut [a]) vocarem te, cur non statim venisti ad me? an quia mercedem adventui tuo reddere nequeo?

38. Cui ille respondit: Ecce adsum; numquid loqui potero aliud, nisi quod Deus posuerit in ore meo?

39. Perrexerunt ergo simul, et venerunt in urbem, quae in extremis regni ejus finibus erat.

40. Cumque occidisset Balac boves, et oves, misit ad Balaam, et principes, qui cum eo erant, munera.

41. Mane autem facto duxit eum ad excelsa Baal, et intuitus est extremam partem populi.

Cap. 23.

Balaam semel et iterum invitus benedicit Israëli.

1. Dixitque Balaam ad Balac: Aedifica mihi hic septem aras, et para totidem vitulos, ejusdemque numeri arietes.

2. Cumque fecisset juxta sermonem Balaam, imposuerunt simul vitulum, et arietem super aram.

3. Dixitque Balaam ad Balac: Sta paulisper juxta holocaustum tuum, donec vadam, si forte occurrat mihi Dominus, et quodcumque imperaverit, loquar tibi.

4. Cumque abiisset velociter, occurrit illi Deus. Locutusque ad eum Balaam: Septem, inquit, aras erexi, et imposui vitulum, et arietem desuper.

5. Dominus autem posuit verbum in ore ejus, et ait: Revertere ad Balac, et haec loqueris.

6. Reversus invenit stantem Balac juxta holocaustum suum, et omnes principes Moabitarum.

7. Assumptaque parabola sua, dixit: De Aram adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus Orientis; veni, inquit, et maledic Jacob; propera, et detestare Israël.

8. Quomodo maledicam, cui non maledixit Deus? Qua ratione detester, quem Dominus non detestatur?

9. De summis silicibus videbo eum, et de collibus considerabo

a) 1590. vocarent

illum. Populus solus habitabit, et inter gentes non reputabitur.

10. Quis dinumerare possit pulverem * Jacob, et nosse numerum † stirpis Israël? Moriatur anima mea morte justorum, et fiant novissima mea horum similia.
* Gen. 13, 16. † Deut. 1, 10.

11. Dixitque Balac ad Balaam: Quid est hoc, quod agis? Ut malediceres inimicis meis, vocavi te; et tu e contrario benedicis eis.

12. Cui ille respondit: Num aliud possum loqui, nisi quod jusserit Dominus *? * c. 22, 38. Jos. 24, 10.

13. Dixit ergo Balac: Veni mecum in alterum locum, unde partem Israël videas, et totum videre non possis, inde maledicito ei.

14. Cumque duxisset eum in locum sublimem, super verticem montis Phasga, aedificavit Balaam septem aras, et impositis supra vitulo a) atque ariete;

15. dixit ad Balac: Sta hic juxta holocaustum tuum, donec ego obvius pergam.

16. Cui cum Dominus occurrisset, posuissetque verbum in ore ejus, ait: Revertere ad Balac, et haec loqueris ei.

17. Reversus invenit eum stantem juxta holocaustum suum, et principes Moabitarum cum eo. Ad quem Balac: Quid, inquit, locutus est Dominus?

18. At ille assumpta parabola sua, ait: Sta Balac, et ausculta, audi fili Sephor:

19. Non est Deus quasi homo *, ut mentiatur; nec ut filius hominis, ut mutetur †. Dixit ergo, et non faciet? locutus est, et non implebit? * Os. 11, 9. † 1 Reg. 15, 29.

20. Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo.

21. Non est idolum in Jacob, nec videtur simulachrum in Israël. Dominus Deus ejus cum eo est, et clangor victoriae * regis in illo. * 1 Reg. 10, 24. 2 Reg. 15, 10.

22. * Deus eduxit illum de Aegypto, cujus fortitudo similis est rhinocerotis †. * c. 24, 8.
† Deut. 33, 17. Ps. 21, 22.

23. Non est augurium in Jacob, nec divinatio in Israël. Temporibus suis dicetur Jacob, et Israëli, quid operatus sit Deus.

24. Ecce! populus ut leaena consurget, et quasi leo erigetur; non accubabit, donec devoret praedam, et occisorum sanguinem bibat *. * Gen. 49, 9.

25. Dixitque Balac ad Balaam: Nec maledicas ei, nec benedicas.

26. Et ille ait: Nonne dixi tibi *, quod, quidquid mihi Deus imperaret, hoc facerem? * c. 22. 38.

27. Et ait Balac ad eum: Veni, et ducam te ad alium locum; si forte placeat Deo, ut inde maledicas eis.

28. Cumque duxisset eum super verticem montis Phogor, qui respicit solitudinem,

29. dixit ei Balaam: Aedifica mihi hic septem aras, et para totidem vitulos, ejusdemque numeri arietes.

30. Fecit Balac, ut Balaam dixerat; imposuitque vitulos et arietes per singulas aras.

Cap. 24.

Balaam rursus benedicit Israëli, et vaticinatur.

1. Cumque vidisset Balaam, quod placeret Domino, ut benediceret Israëli, nequaquam abiit, ut ante perrexerat, ut augurium quaereret *; sed dirigens contra desertum vultum suum;
* c. 23, 3. 15.

2. et elevans oculos, vidit Israël in tentoriis commorantem per tribus suas; et irruente in se spiritu Dei,

3. assumpta parabola ait: Dixit Balaam

---

a) 1590. vitulis atque arietibus

Balaam filius Beor; dixit homo, cujus obturatus est oculus*;
* c. 23, 7. 18.
4. dixit auditor sermonum Dei, qui visionem omnipotentis intuitus est, qui cadit, et sic aperiuntur oculi ejus;
5. quam pulchra tabernacula tua Jacob, et tentoria tua Israël!
6. Ut valles nemorosae, ut horti juxta fluvios irrigui, ut tabernacula, quae fixit Dominus, quasi cedri prope aquas.
7. Fluet aqua de situla ejus, et semen illius erit in aquas multas. Tolletur propter Agag, rex ejus, et auferetur regnum illius.
8. Deus eduxit illum de Aegypto *, cujus fortitudo similis est rhinocerotis. Devorabunt gentes hostes illius, ossaque eorum confringent, et perforabunt sagittis.
* c. 23, 22.
9. Accubans dormivit, ut leo, et quasi leaena *, quam suscitare nullus audebit. Qui benedixerit † tibi, erit et ipse benedictus; qui maledixerit, in maledictione reputabitur.
* c. 23, 24. Gen. 49, 9.
† Gen. 12, 3.
10. Iratusque Balac contra Balaam, complosis manibus ait: Ad maledicendum inimicis meis vocavi te, quibus e contrario tertio benedixisti;
11. revertere ad locum tuum. Decreveram quidem magnifice honorare te, sed Dominus privavit te honore disposito.
12. Respondit Balaam ad Balac: Nonne nunciis tuis, quos misisti ad me, dixi:
13. *Si dederit mihi Balac plenam domum[a]) suam argenti et auri, non potero praeterire sermonem Domini Dei mei, ut vel boni quid, vel mali proferam ex corde meo; sed quidquid Dominus dixerit, hoc loquar:
* c. 22, 18.
14. Verumtamen pergens ad populum meum, dabo consilium, quid populus tuus populo huic faciat extremo tempore.
15. Sumpta igitur parabola, rursum ait: Dixit Balaam filius Beor; dixit homo, cujus obturatus est oculus *;
* v. 3.
16. dixit auditor sermonum Dei, qui novit doctrinam Altissimi, et visiones omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos.
17. Videbo eum, sed non modo; intuebor illum, sed non prope *. Orietur stella ex Jacob, et consurget virga de Israël †; et percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth.
* Matth. 2, 2. † Gen. 49, 10.
18. Et erit Idumaea *possessio ejus; haereditas Seir cedet inimicis suis; Israël vero fortiter aget.
2 Reg. 8, 14.
19. De Jacob erit, qui dominetur, et perdat reliquias civitatis.
20. Cumque vidisset Amalec, assumens parabolam, ait: Principium Gentium Amalec, cujus * extrema perdentur.
* Exod. 17, 14. sqq.
21. Vidit quoque Cinaeum *; et assumpta parabola, ait: Robustum quidem est habitaculum tuum; sed si in petra posueris nidum tuum,
* Gen. 15, 19.
22. et fueris electus de stirpe Cin, quamdiu poteris permanere? Assur enim capiet te.
23. Assumptaque parabola iterum locutus est: Heu quis victurus est, quando ista faciet Deus?
24. * Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebraeos, et ad extremum etiam ipsi peribunt.
* Dan. 11, 30.
25. Surrexitque Balaam, et reversus est in locum suum *; Balac quoque via, qua venerat, rediit.
* c. 31, 8.

a) 1590. omit. suam

Cap. 25.

Israëlitæ propter fornicationem puniuntur.

1. Morabatur autem eo tempore Israël in Settim a), et fornicatus est populus cum filiabus Moab,
2. quae vocaverunt eos * ad sacrificia sua. At illi comederunt † et adoraverunt Deos earum.
* c. 31, 16. Ps. 105, 28. sqq. † Exod. 34, 15.
3. * Initiatusque est Israël Beelphegor; et iratus Dominus
* Jos. 22, 17. Ps. 105, 28. Os. 9, 10. Apocal. 2, 14.
4. ait ad Moysen *: Tolle cunctos principes populi, et suspende eos contra solem in patibulis; ut avertatur furor meus ab Israël.
* v. 5. Deut. 4, 3. 21, 22. 23.
5. Dixitque Moyses ad Judices Israël *: Occidat unusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor. * Exod. 32, 27.
6. Et ecce! unus de filiis Israël intravit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem, vidente Moyse, et omni turba filiorum Israël, qui flebant ante fores tabernaculi.
7. * Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, et arrepto pugione,
* Ps. 105, 30. 1 Macc. 2, 26. 1 Cor. 10, 8.
8. ingressus est post virum Israëlitem in lupanar, et perfodit ambos simul, virum scilicet et mulierem in locis genitalibus. Cessavitque plaga a filiis Israël;
9. et occisi sunt * vigintiquatuor millia hominum. * 1 Cor. 10, 8.
10. Dixitque Dominus ad Moysen:
11. Phinees, filius Eleazari filii Aaron sacerdotis avertit iram meam * a filiis Israël; quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse delerem filios Israël in zelo meo. * Eccl. 45, 28.
12. Idcirco loquere ad eum *. Ecce! do ei pacem foederis mei;
* Eccl. 45, 30. 1 Macc. 2, 54.
13. et erit tam ipsi quam semini ejus pactum sacerdotii sempiternum; quia zelatus est pro Deo suo, et expiavit scelus filiorum Israël.
14. Erat autem nomen viri Israëlitae, qui occisus est cum Madianitide, Zambri filius Salu, dux de cognatione et tribu Simeonis.
15. Porro mulier Madianitis, quae pariter interfecta est, vocabatur Cozbi, filia Sur principis nobilissimi Madianitarum.
16. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
17. * Hostes vos sentiant Madianitae, et percutite eos; * c. 31, 2.
18. quia et ipsi hostiliter egerunt contra vos, et decepere insidiis per idolum Phogor, et Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, quae percussa est in die plagae pro sacrilegio Phogor.

Cap. 26.

Israëlitæ quotquot erant majores 20 annis, numerantur.

1. Postquam noxiorum sanguis effusus est, dixit Dominus ad Moysen et Eleazarum, filium Aaron sacerdotem:
2. * Numerate omnem summam filiorum Israël a viginti annis et supra, per domos et cognationes suas, cunctos, qui possunt ad bella procedere. * c. 1, 2. 3.
3. Locuti sunt itaque Moyses et Eleazar sacerdos in campestribus Moab super Jordanem contra Jericho ad eos, qui erant
4. a viginti annis et supra, sicut Dominus imperaverat, quorum iste est numerus:
5. Ruben primogenitus Israël *. Hujus filius Henoch, a quo familia Henochitarum; et Phallu, a quo familia Phalluitarum;
* Gen. 46, 9. Exod. 6, 14. 1 Paral. 5, 3.
6. et Hesron, a quo familia Hesronitarum; et Charmi, a quo familia Charmitarum.
7. Hae sunt familiae de stirpe

a) 1590. Setim

Ruben, quarum numerus inventus est quadraginta tria millia, et septingenti triginta:

8. Filius Phallu, Eliab.

9. Hujus filii: Namuel et Dathan et Abiron*. Isti sunt Dathan et Abiron principes populi †, qui surrexerunt contra Moysen et Aaron in seditione Core, quando adversus Dominum rebellaverunt: *c. 16. †c. 16, 1-2.

10. Et aperiens terra os suum devoravit Core, morientibus plurimis, quando combussit ignis ducentos quinquaginta viros. Et factum est grande miraculum*,
*c. 16, 38.

11. ut, Core pereunte, filii illius non perirent*. *v. 58. Ps. 41, 1. sqq.

12. Filii Simeon per cognationes suas: Namuel, ab hoc familia Namuelitarum; a) Jamin, ab hoc familia Jaminitarum; Jachin, ab hoc familia Jachinitarum;

13. Zare, ab hoc familia Zareitarum; Saul, ab hoc familia Saulitarum.

14. Hae sunt familiae de stirpe Simeon, quarum omnis numerus fuit, viginti duo millia ducenti.

15. Filii Gad per cognationes suas: Sephon, ab hoc familia Sephonitarum; Aggi, ab hoc familia Aggitarum; Suni, ab hoc familia Sunitarum;

16. Ozni, ab hoc familia Oznitarum; Her, ab hoc familia Heritarum;

17. Arod, ab hoc familia Aroditarum; Ariel, ab hoc familia Arielitarum.

18. Istae sunt familiae Gad, quarum omnis numerus fuit, quadraginta millia quingenti.

19. *Filii Juda: Her et Onan, qui ambo mortui sunt in terra Chanaan. *Gen. 38, 3. 4. 7. 10.

20. Fueruntque filii Juda per cognationes suas: Sela, a quo familia Selaitarum; Phares, a quo familia Pharesitarum; Zare, a quo familia Zareitarum.

21. Porro filii Phares: Hesron, a quo familia Hesronitarum; et Hamul, a quo familia Hamulitarum.

22. Istae sunt familiae Juda, quarum omnis numerus fuit, septuaginta sex millia quingenti.

23. Filii Issachar, per cognationes suas: Thola, a quo familia Tholaitarum; Phua, a quo familia Phuaitarum;

24. Jasub, a quo familia Jasubitarum; Semran, a quo familia Semranitarum.

25. Hae sunt cognationes Issachar, quarum numerus fuit, sexaginta quatuor millia trecenti.

26. Filii Zabulon per cognationes suas: Sared, a quo familia Sareditarum; Elon, a quo familia Elonitarum; Jalel, a quo familia Jalelitarum.

27. Hae sunt cognationes Zabulon, quarum numerus fuit, sexaginta millia quingenti.

28. Filii Joseph per cognationes suas, Manasse et Ephraim.

29. De Manasse ortus est Machir, a quo familia Machiritarum*. Machir genuit Galaad, a quo familia Galaaditarum. *Jos. 17, 1.

30. Galaad habuit filios: Jezer, a quo familia Jezeritarum; et Helec, a quo familia Helecitarum;

31. Et Asriel, a quo familia Asrielitarum; et Sechem, a quo familia Sechemitarum:

32. Et Semida, a quo familia Semidaitarum*; et Hepher, a quo familia Hepheritarum. *c. 27, 1.

33. Fuit autem Hepher pater Salphaad, qui filios non habebat; sed tantum filias, quarum ista sunt nomina*: Maala, et Noa, et Hegla, et Melcha, et Thersa. *c. 27, 1.

34. Hae sunt familiae Manasse, et numerus earum, quinquaginta duo millia septingenti.

35. Filii autem Ephraim per

a) 1590. et Jamin

cognationes suas, fuerunt hi: Suthala, a quo familia Suthalaitarum; Becher, a quo familia Becheritarum; Thehen, a quo familia Thehenitarum.

36. Porro filius Suthala fuit Heran, a quo familia Heranitarum.

37. Hae sunt cognationes filiorum Ephraim, quarum numerus fuit, triginta duo millia quingenti.

38. Isti sunt filii Joseph per familias suas. Filii Benjamin in cognationibus suis: Bela, a quo familia Belaitarum; Asbel, a quo familia Asbelitarum; Ahiram, a quo familia Ahiramitarum;

39. Supham, a quo familia Suphamitarum; Hupham, a quo familia Huphamitarum.

40. Filii Bela: Hered, et Noëman. De Hered, familia Hereditarum; de Noëman, familia Noëmanitarum.

41. Hi sunt filii Benjamin per cognationes suas, quorum numerus fuit, quadraginta quinque millia sexcenti.

42. Filii Dan per cognationes suas: Suham, a quo familia Suhamitarum. Hae sunt cognationes Dan per familias suas.

43. Omnes fuere Suhamitae, quorum numerus erat, sexaginta quatuor millia quadringenti.

44. Filii Aser per cognationes suas: Jemna, a quo familia Jemnaitarum; Jessui, a quo familia Jessuitarum; Brie, a quo familia Bricitarum.

45. Filii Brie: Heber, a quo familia Heberitarum; et Melchiel, a quo familia Melchielitarum.

46. Nomen autem filiae Aser, fuit Sara.

47. Hae cognationes filiorum Aser, et numerus eorum, quinquaginta tria millia quadringenti.

48. Filii Nephthali per cognationes suas: Jesiel, a quo familia Jesielitarum; Guni, a quo familia Gunitarum;

49. Jeser, a quo familia Jeseritarum; Sellem, a quo familia Sellemitarum.

50. Hae sunt cognationes filiorum Nephthali per familias suas, quorum numerus, quadraginta quinque millia quadringenti.

51. Ista est summa filiorum Israël, qui recensiti sunt, sexcenta millia, et mille septingenti triginta.

52. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

53. Istis dividetur terra juxta numerum vocabulorum in possessiones suas.

54. Pluribus majorem partem dabis, et paucioribus minorem; singulis, sicut nunc recensiti sunt, tradetur possessio;

55. ita dumtaxat, ut sors terram tribubus dividat et familiis.

56. Quidquid sorte contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores.

57. * Hic quoque est numerus filiorum Levi per familias suas: Gerson, a quo familia Gersonitarum; Caath, a quo familia Caathitarum; Merari †, a quo familia Meraritarum. * Exod. 6, 6. † c. 3, 17.

58. Hae sunt familiae Levi: Familia Lobni, familia Hebroni, familia Moholi, familia Musi, familia Core. At vero Caath genuit Amram,

59. qui habuit uxorem Jochabed filiam Levi *, quae nata est ei in Aegypto; haec genuit Amram viro suo filios, Aaron et Moysen, et Marjam sororem eorum.

* Exod. 2, 1. 6, 20.

60. De Aaron orti sunt Nadab, et Abiu, et Eleazar, et Ithamar;

61. * quorum Nadab, et Abiu mortui sunt, cum obtulissent ignem alienum coram Domino.

* Lev. 10, 1. supr. 3, 4. 1 Paral. 24, 2.

62. Fueruntque omnes, qui numerati sunt, viginti tria millia generis masculini, ab uno mense, et

supra; quia a) non sunt recensiti inter filios Israël, nec eis, cum caeteris data possessio* est.
* c. 1, 49. 18, 20.

63. Hic est numerus filiorum Israël, qui descripti sunt a Moyse, et Eleazaro sacerdote, in campestribus Moab supra Jordanem contra Jericho.

64. *Inter quos nullus fuit eorum, qui ante numerati sunt, a Moyse, et Aaron in deserto Sinai.
* 1 Cor. 10, 5.

65. * Praedixerat enim Dominus, quod omnes morerentur in solitudine. Nullusque remansit ex eis, nisi Caleb filius Jephone, et Josue filius Nun. * c. 14, 23. 24.

Cap. 27.

Deficiente prole mascula filiæ fiunt hæredes. Moyses ex monte Abarim terram Chanaan prospicit.

1. Accesserunt * autem filiae Salphaad, filii Hepher, filii Galaad, filii Machir, filii Manasse, qui fuit filius Joseph; quarum sunt nomina: Maala, et Noa, et Hegla, et Melcha, et Thersa. * c. 26, 32. 33. 36, 1. Jos. 17, 1.

2. Steteruntque coram Moyse, et Eleazaro sacerdote, et cunctis principibus populi, ad ostium tabernaculi foederis, atque dixerunt:

3. Pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione, quae * concitata est contra Dominum sub Core, sed in peccato suo mortuus est; hic non b) habuit mares filios. Cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habuit filium? Date nobis possessionem inter cognatos patris nostri. * c. 16, 1. 31.

4. Retulitque Moyses causam earum ad judicium Domini.

5. Qui dixit ad eum:

6. Justam rem postulant filiae Salphaad: da eis possessionem inter cognatos patris sui, et ei in haereditatem succedant.

7. Ad filios autem Israël, loqueris haec:

8. Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam ejus transibit haereditas.

9. Si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos.

10. Quod si et fratres non fuerint, dabitis haereditatem fratribus patris ejus.

11. Sin autem nec patruos habuerit; dabitur haereditas his, qui ei proximi sunt; eritque hoc filiis Israël sanctum lege perpetua, sicut praecepit Dominus Moysi.

12. Dixit quoque Dominus ad Moysen *: Ascende in montem istum Abarim, et contemplare inde terram, quam daturus sum filiis Israël. * Deut. 32, 49.

13. Cumque videris eam, ibis et tu ad populum tuum, sicut ivit frater tuus Aaron;

14. * quia offendistis me in deserto Sin in contradictione multitudinis, nec sanctificare me voluistis coram ea super aquas; hae sunt aquae contradictionis in Cades deserti Sin. * c. 20, 12. 28. Deut. 32, 51.

15. Cui respondit Moyses:

16. Provideat Dominus Deus spirituum omnis carnis * hominem, qui sit super multitudinem hanc; * c. 16, 22.

17. et possit exire, et intrare ante eos, et educere eos, vel introducere; ne sit populus Domini sicut oves absque pastore.

18. Dixitque Dominus ad eum *: Tolle Josue filium Nun, virum in quo est Spiritus c), et pone manum tuam super eum. * Deut. 3, 21.

19. Qui stabit coram Eleazaro sacerdote, et omni multitudine;

20. et dabis ei praecepta cunctis videntibus, et partem gloriae

a) 1590. qui non b) 1590. habet c) 1590. add. Dei

tuae*, ut audiat eum omnis synagoga filiorum Israël. *4Reg. 2, 9. 15.

21. Pro hoc, si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum *. Ad verbum ejus egredietur, et ingredietur ipse, et omnes filii Israël cum eo, et caetera multitudo. *Exod. 28, 30.

22. Fecit Moyses, ut praeceperat Dominus. Cumque tulisset Josue, statuit eum coram Eleazaro sacerdote, et omni frequentia populi.

23. Et impositis capiti ejus manibus, cuncta replicavit *, quae mandaverat Dominus. *v. 18.

Cap. 28.

Victimæ diebus festis offerendæ præscribuntur.

1. Dixit quoque Dominus ad Moysen:

2. Praecipe filiis Israël, et dices ad eos: Oblationem meam, et panes *, et incensum odoris suavissimi offerte per tempora sua. * Lev. 3, 11.

3. Haec sunt sacrificia, quae offerre debetis *: Agnos anniculos immaculatos duos, quotidie † in holocaustum sempiternum; * Exod. 29, 38. † Lev. 29, 38.

4. unum offeretis mane, et alterum ad vesperum;

5. decimam partem ephi similae *, quae conspersa sit oleo purissimo, et habeat quartam partem hin. *Lev. 2, 1.

6. Holocaustum juge est, quod obtulistis in monte Sinai in odorem suavissimum incensi Domini.

7. Et libabitis vini quartam partem hin per agnos singulos in Sanctuario Domini.

8. Alterumque agnum similiter offeretis ad vesperam, juxta omnem ritum sacrificii matutini, et libamentorum ejus, oblationem suavissimi odoris Domino.

9. * Die autem sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, et duas decimas similae oleo conspersae in sacrificio, et liba. * Matth. 12, 5.

10. Quae rite funduntur, per singula sabbata in holocaustum sempiternum.

11. In calendis autem offeretis holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos septem immaculatos;

12. et tres decimas similae oleo conspersae in sacrificio per singulos vitulos; et duas decimas similae oleo conspersae per singulos arietes.

13. Et decimam decimae similae ex oleo, in sacrificio per agnos singulos; holocaustum suavissimi odoris atque incensi est Domino.

14. Libamenta autem vini, quae per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt: media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum: hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno vertente succedunt.

15. Hircus quoque offeretur Domino pro peccatis in holocaustum sempiternum cum libamentis suis.

16. * Mense autem primo, quartadecima die mensis, Phase † Domini erit; * Exod. 12, 18. Lev. 23, 5. † Lev. 23, 15.

17. et quintadecima die solemnitas; septem diebus vescentur azymis.

18. Quarum dies prima venerabilis, et sancta erit; omne opus servile non facietis in ea.

19. Offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem;

20. et sacrificia singulorum ex simila, quae conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos, et duas decimas per arietem.

21. Et decimam decimae per agnos singulos; id est, per septem agnos.

22. Et hircum pro peccato unum, ut expietur pro vobis;

23. praeter holocaustum matutinum, quod semper offeretis.

24. Ita facietis per singulos dies septem dierum in fomitem ignis, et in odorem suavissimum Domino, qui surget de holocausto, et de libationibus singulorum.

25. Dies quoque septimus celeberrimus, et sanctus erit vobis; omne opus servile non facietis in eo.

26. Dies etiam primitivorum *, quando offeretis novas fruges Domino, expletis hebdomadibus, venerabilis, et sancta erit; omne opus servile non facietis in ea.

* Lev. 23, 15.

27. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, et agnos anniculos immaculatos septem.

28. Atque in sacrificiis eorum, similae oleo conspersae tres decimas per singulos vitulos, per arietes duas;

29. per agnos decimam decimae, qui simul sunt agni septem; hircum quoque,

30. qui mactatur pro expiatione; praeter holocaustum sempiternum, et liba ejus.

31. Immaculata offeretis, omnia cum libationibus suis.

Cap. 29.

Victimae pro festo tubarum, expiationis, et tabernaculorum.

1. Mensis etiam septimi prima dies venerabilis, et sancta erit vobis; omne opus servile non facietis in ea, quia dies * clangoris est, et tubarum. * Lev. 23, 24.

2. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum de armento unum, arietem unum, et agnos anniculos immaculatos septem;

3. et in sacrificiis eorum, similae oleo conspersae, tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem;

4. unam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem;

5. et hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi;

6. praeter holocaustum calendarum *, cum sacrificiis suis, et holocaustum sempiternum cum libationibus solitis; eisdem caeremoniis offeretis in odorem suavissimum incensum Domino.

* c. 28, 11.

7. * Decima quoque dies mensis hujus septimi erit vobis sancta atque venerabilis, et affligetis animas vestras; omne opus servile non facietis in ea.

* Lev. 16, 29. 23, 7.

8. Offeretisque holocaustum Domino in odorem suavissimum, vitulum de armento unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem:

9. Et in sacrificiis eorum, similae oleo conspersae tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem,

10. decimam decimae per agnos singulos, qui sunt simul agni septem;

11. et hircum pro peccato, absque his, quae offerri pro delicto solent in expiationem *, et holocaustum sempiternum, cum sacrificio et libaminibus eorum.

* Lev. 16, 8. 9. 11.

12. Quintadecima vero die mensis septimi, quae vobis sancta erit atque venerabilis, omne opus servile non facietis in ea; sed celebrabitis solemnitatem Domino septem diebus.

13. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim;

14. et in libamentis eorum, similae oleo conspersae tres decimas per vitulos singulos, qui sunt simul vituli tredecim; et duas decimas arieti uno, id est, simul arietibus duobus;

15. et decimam decimae agnis singulis, qui sunt simul agni quatuordecim.

16. Et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, et sacrificio, et libamine ejus.

17. In die altero offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim;

18. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis;

19. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque et libamine ejus.

20. Die tertio offeretis vitulos undecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim;

21. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis.

22. Et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque et libamine ejus.

23. Die quarto offeretis vitulos decem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim;

24. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis;

25. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine.

26. Die quinto offeretis vitulos novem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim;

27. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis;

28. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine.

29. Die sexto offeretis vitulos octo, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim;

30. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis;

31. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine.

32. Die septimo offeretis vitulos septem, et arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim;

33. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis;

34. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine.

35. Die octavo, qui est celeberrimus*, omne opus servile non facietis, * Lev. 23, 36.

36. offerentes holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem;

37. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis;

38. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine.

39. Haec offeretis Domino in solemnitatibus vestris; praeter vota et oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, et in hostiis pacificis.

Cap. 30.

De votis et eorum irritatione.

1. Narravitque Moyses filiis Israël omnia, quae ei Dominus imperarat;

2. et locutus est ad principes tribuum filiorum Israël: Iste est sermo, quem praecepit Dominus:

3. Si quis virorum votum Domino voverit, aut se constrinxerit juramento; non faciet irritum verbum suum, sed omne, quod promisit, implebit*. * Lev. 27, 2.

4. Mulier si quidpiam voverit, et se constrinxerit juramento, quae est in domo patris sui, et in aetate adhuc puellari; si cognoverit pater votum, quod pollicita est, et juramentum, quo obligavit animam suam, et tacuerit, voti rea erit;

5. quidquid pollicita est, et juravit, opere complebit.

6. Sin autem, statim ut audierit, contradixerit pater; et vota, et juramenta ejus irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater.

7. Si maritum habuerit, et voverit aliquid, et semel de ore ejus verbum egrediens animam ejus obligaverit juramento;

8. quo die audierit vir, et non contradixerit, voti rea erit, reddetque, quodcumque promiserat.

9. Sin autem audiens statim contradixerit, et irritas fecerit pollicitationes ejus, verbaque, quibus obstrinxerat animam suam; propitius erit ei Dominus.

10. Vidua et repudiata, quidquid voverint, reddent.

11. Uxor in domo viri, a) cum se voto constrinxerit, et juramento;

12. si audierit vir, et tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet, quodcumque promiserat.

13. Sin autem extemplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea; quia maritus contradixit, et Dominus ei propitius erit.

14. Si voverit, et juramento se constrinxerit, ut per jejunium, vel ceterarum rerum abstinentiam, affligat animam suam, in arbitrio viri erit, ut faciat, sive non faciat.

15. Quod si audiens vir tacuerit, et in alteram diem distulerit sententiam; quidquid voverat atque promiserat, reddet; quia statim ut audivit, tacuit.

16. Sin autem contradixerit, postquam rescivit, portabit ipse iniquitatem ejus.

17. Istae sunt leges, quas constituit Dominus Moysi, inter virum et uxorem, inter patrem et filiam, quae in puellari adhuc aetate est, vel quae manet in parentis domo.

Cap. 31.

Cæsis Madianitis virgines solæ reservantur; præda pugnantibus et plebi ex æquo dividitur.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Ulciscere * prius filios Israël, de Madianitis, et sic colligeris † ad populum tuum. * c. 25, 17. † c. 27, 13.

3. Statimque Moyses *: Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui possint ultionem Domini expetere de Madianitis. * c. 25, 17.

4. Mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israël, qui mittantur ad bellum.

5. Dederuntque millenos de singulis tribubus, id est, duodecim millia expeditorum ad pugnam;

6. quos misit Moyses cum Phinees * filio Eleazari sacerdotis, vasa b) quoque sancta, et tubas † ad clangendum tradidit ei. * c. 25, 7. † c. 10, 9.

7. Cumque pugnassent contra Madianitas atque vicissent, omnes mares occiderunt;

8. * et reges eorum, Evi, et Recem, et Sur, et Hur, et Rebe, quinque principes gentis; Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. * Jos. 13, 21.

9. Ceperuntque mulieres eorum, et parvulos, omniaque pecora, et cunctam suppellectilem;

---

a) 1590. omittit: „cum se voto constrinxerit et juramento; si audierit vir, et tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet, quodcumque promiserat. Sin autem „extemplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea; quia maritus contradixit, „et Dominus ei propitius erit." b) 1590. vasaque sancta

quidquid habere potuerant, depopulati sunt;

10. tam urbes quam viculos et castella flamma consumpsit.

11. Et tulerunt praedam, et universa, quae ceperant tam ex hominibus, quam ex jumentis,

12. et adduxerunt ad Moysen, et Eleazarum sacerdotem, et ad omnem multitudinem filiorum Israël; reliqua autem utensilia portaverunt ad castra in campestribus Moab juxta Jordanem contra Jericho.

13. Egressi sunt autem Moyses et Eleazar sacerdos, et omnes principes synagogae, in occursum eorum extra castra.

14. Iratusque Moyses principibus exercitus, tribunis, et centurionibus, qui venerant de bello,

15. ait: Cur feminas reservastis?

16. *Nonne istae sunt, quae deceperunt filios Israël ad suggestionem Balaam, et praevaricari vos fecerunt in Domino [a]) super peccato Phogor, unde et percussus est populus? *c. 25, 1. 18.

17. *Ergo cunctos interficite, quidquid est generis masculini, etiam in parvulis; et mulieres, quae noverunt viros in coitu, jugulate! *Jud. 21, 11.

18. Puellas autem et omnes feminas virgines reservate vobis;

19. et manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio et septimo*; *c. 19, 11.

20. et de omni praeda, sive vestimentum fuerit, sive vas, et aliquid in utensilia praeparatum, de caprarum pellibus, et pilis, et ligno, expiabitur.

21. Eleazar quoque sacerdos, ad viros exercitus, qui pugnaverant, sic locutus est: Hoc est praeceptum legis*, quod mandavit Dominus Moysi: *Lev. 6, 28. 11, 33. 15, 11.

22. Aurum, et argentum, et aes, et ferrum, et plumbum, et stannum,

23. et omne, quod potest transire per flammas, igne purgabitur; quidquid autem ignem non potest sustinere, aqua expiationis sanctificabitur*; *c. 19, 9.

24. et lavabitis vestimenta vestra die septimo, et purificati postea castra intrabitis.

25. Dixit quoque Dominus ad Moysen:

26. Tollite summam eorum, quae capta sunt, ab homine usque ad pecus, tu et Eleazar sacerdos et principes vulgi;

27. dividesque ex aequo praedam inter eos, qui pugnaverunt egressique sunt ad bellum, et inter omnem reliquam multitudinem.

28. Et separabis partem Domino ab his, qui pugnaverunt et fuerunt in bello, unam animam de quingentis, tam ex hominibus quam ex bobus et asinis et ovibus;

29. et dabis eam Eleazaro sacerdoti, quia primitiae Domini sunt.

30. Ex media quoque parte filiorum Israël accipies quinquagesimum caput hominum, et boum, et asinorum, et ovium, cunctorum animantium, et dabis ea Levitis, qui excubant in custodiis tabernaculi Domini.

31. Feceruntque Moyses et Eleazar, sicut praeceperat Dominus.

32. Fuit autem praeda, quam exercitus ceperat, ovium sexcenta septuaginta quinque millia;

33. boum septuaginta duo millia,

a) 1590. in Dominum

34. asinorum sexaginta millia et mille;
35. animae hominum sexus feminei, quae non cognoverant viros, triginta duo millia.
36. Dataque est media pars his, qui in praelio fuerant, ovium trecenta triginta septem millia quingentae;
37. e quibus in partem Domini supputatae sunt oves sexcentae septuaginta quinque.
38. Et de bobus triginta sex millibus, boves septuaginta et duo;
39. de asinis triginta millibus quingentis, asini sexaginta unus;
40. de animabus hominum sedecim millibus, cesserunt in partem Domini triginta duae animae.
41. Tradiditque Moyses numerum primitiarum Domini Eleazaro sacerdoti, sicut fuerat ei imperatum;
42. ex media parte filiorum Israël, quam separaverat his, qui in praelio fuerant.
43. De media vero parte, quae contigerat reliquae multitudini, id est, de ovibus trecentis triginta septem millibus quingentis;
44. et de bobus triginta sex millibus;
45. et de asinis triginta millibus quingentis;
46. et de hominibus sedecim millibus.
47. Tulit Moyses quinquagesimum caput, et dedit Levitis, qui excubabant in tabernaculo Domini, sicut praeceperat Dominus.
48. Cumque accessissent principes exercitus ad Moysen, et tribuni, centurionesque, dixerunt:
49. Nos servi tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra; et ne unus quidem defuit.
50. Ob hanc causam offerimus in donariis * Domini singuli, quod in praeda auri potuimus invenire, periscelides et armillas, annulos et dextralia, ac muraenulas, ut depreceris pro nobis Dominum. * Exod. 35, 22.
51. Susceperuntque Moyses et Eleazar sacerdos, omne aurum in diversis speciebus,
52. pondo sedecim millia, septingentos quinquaginta siclos, a tribunis et centurionibus.
53. Unusquisque enim quod in praeda rapuerat, suum erat.
54. Et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonii, in monimentum filiorum Israël coram Domino.

Cap. 32.

Filiis Ruben, et Gad, et dimidiæ tribui Manasse portio datur trans Jordanem.

1. Filii autem Ruben et Gad habebant pecora multa, et erat illis in jumentis infinita substantia. Cumque vidissent Jazer et Galaad * aptas animalibus alendis terras, * c. 21, 24. 31.
2. venerunt ad Moysen, et ad Eleazarum sacerdotem, et principes multitudinis, atque dixerunt:
3. Ataroth, et Dibon, et Jazer, et Nemra, Hesebon, et Eleale, et [a]) Saban, et Nebo, et Beon,
4. terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israël, regio uberrima est ad pastum animalium; et nos servi tui habemus jumenta plurima;
5. precamurque si invenimus gratiam coram te, ut des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Jordanem.
6. Quibus respondit Moyses: Numquid fratres vestri ibunt ad pugnam, et vos hic sedebitis?
7. Cur subvertitis mentes filiorum Israël, ne transire audeant in locum, quem eis daturus est Dominus?

a) 1590. Saba

8. Nonne ita egerunt patres vestri, quando misi de Cadesbarne ad explorandam terram?

9. * Cumque venissent usque ad Vallem botri, lustrata omni regione, subverterunt cor filiorum Israël, ut non intrarent fines, quos eis Dominus dedit. * c. 13, 24.

10. * Qui iratus juravit, dicens: * c. 14, 29.

11. Si videbunt homines isti *, qui ascenderunt ex Aegypto, a viginti annis et supra, terram, quam sub juramento pollicitus sum Abraham, Isaac, et Jacob †; et noluerunt sequi me, * c. 26, 65. † Gen. 12, 1. 26, 3. 28, 13.

12. praeter Caleb filium Jephone Cenezaeum, et Josue filium Nun; isti impleverunt voluntatem meam.

13. Iratusque Dominus adversum Israël, circumduxit eum per desertum quadraginta annis; donec consumeretur universa generatio, quae fecerat malum in conspectu ejus.

14. Et ecce! inquit, vos surrexistis pro patribus vestris, incrementa et alumni hominum peccatorum; ut augeretis furorem Domini contra Israël.

15. Quod si nolueritis sequi eum, in solitudine populum derelinquet, et vos causa eritis necis omnium.

16. At illi prope accedentes, dixerunt: Caulas ovium fabricabimus, et stabula jumentorum, parvulis quoque nostris urbes munitas;

17. nos autem ipsi armati et accincti pergemus ad praelium ante filios Israël, donec introducamus eos ad loca sua. Parvuli nostri, et quidquid habere possumus, erunt in urbibus muratis, propter habitatorum insidias.

18. Non revertemur in domos nostras, usque dum possideant filii Israël haereditatem suam;

19. nec quidquam quaeremus trans Jordanem, quia jam habemus nostram possessionem in orientali ejus plaga.

20. Quibus Moyses ait *: Si facitis quod promittitis, expediti pergite coram Domino ad pugnam; * Jos. 1, 14.

21. et omnis vir bellator armatus Jordanem transeat, donec subvertat Dominus inimicos suos;

22. et subjiciatur ei omnis terra; tunc eritis inculpabiles apud Dominum et apud Israël, et obtinebitis regiones, quas vultis, coram Domino.

23. Sin autem, quod dicitis, non feceritis, nulli dubium est, quin peccetis in Deum; et scitote quoniam peccatum vestrum apprehendet vos.

24. Aedificate ergo urbes parvulis vestris, et caulas, et stabula ovibus ac jumentis; et quod polliciti estis, implete.

25. * Dixeruntque filii Gad et Ruben ad Moysen: Servi tui sumus, faciemus, quod jubet dominus noster. * Jos. 4, 12.

26. Parvulos nostros, et mulieres, et pecora, ac jumenta relinquemus in urbibus Galaad;

27. nos autem famuli tui omnes expediti pergemus ad bellum, sicut tu domine loqueris.

28. Praecepit ergo Moyses Eleazaro sacerdoti, et Josue filio Nun, et principibus familiarum per tribus Israël *, et dixit ad eos: * c. 31, 26.

29. * Si transierint filii Gad et filii Ruben vobiscum Jordanem, omnes armati ad bellum coram Domino, et vobis fuerit terra subjecta; date eis Galaad in possessionem. * Deut. 3, 12. Jos. 13, 8. 22, 4.

30. Sin autem noluerint transire armati vobiscum in terram Chanaan, inter vos habitandi accipiant loca.

31. Responderuntque filii Gad, et filii Ruben: Sicut locutus est dominus servis suis, ita faciemus;
32. ipsi armati pergemus coram Domino in terram Chanaan, et possessionem jam suscepisse nos confitemur trans Jordanem.
33. * Dedit itaque Moyses filiis Gad et Ruben, et dimidiae tribui Manasse filii Joseph, regnum Sehon regis Amorrhaei, et regnum Og regis Basan, et terram eorum cum urbibus suis per circuitum.
* Jos. 22, 4.
34. Igitur extruxerunt filii Gad, Dibon, et Ataroth, et Aroër,
35. et Etroth [a]), et Sophan, et Jazer, et Jegbaa,
36. et Bethnemra, et Betharan, urbes munitas, et caulas pecoribus suis.
37. Filii vero Ruben aedificaverunt Hesebon, et Eleale, et Cariathaim,
38. et Nabo, et Baalmeon, versis nominibus, Sabama quoque; imponentes vocabula urbibus, quas extruxerant.
39. * Porro filii Machir, filii Manasse, perrexerunt in Galaad, et vastaverunt eam interfecto Amorrhaeo habitatore ejus.
* Gen. 50, 22.
40. Dedit ergo Moyses terram Galaad Machir filio Manasse, qui habitavit in ea.
41. Jair autem filius Manasse abiit et occupavit vicos ejus, quos appellavit Havoth Jair, id est, Villas Jair.
42. Nobe quoque perrexit, et apprehendit Chanath cum viculis suis; vocavitque eam ex nomine suo Nobe.

Cap. 33.

Mansiones Israëlitarum in deserto 42 recensentur.

1. Hae sunt mansiones filiorum Israël, qui egressi sunt de Aegypto per turmas suas in manu Moysi et Aaron,
2. quas descripsit Moyses juxta castrorum loca, quae Domini jussione mutabant.
3. Profecti igitur de Ramesse * mense primo, quintadecima die mensis primi, [b]) altera die Phase, filii Israël in manu excelsa †, videntibus cunctis Aegyptiis;
* Exod. 12, 37. † Exod. 6, 6. Act. 13, 17.
4. et sepelientibus primogenitos, quos percusserat Dominus (nam et in diis * eorum exercuerat ultionem), * Exod. 12, 12.
5. castrametati sunt in Soccoth *.
* Exod. 12, 37.
6. Et de Soccoth venerunt in * Etham, quae est in extremis finibus solitudinis. * Exod. 13, 20.
7. * Inde egressi venerunt contra Phihahiroth, quae respicit Beelsephon †, et castrametati sunt ante Magdalum. * Exod. 14, 2.
† Exod. 14, 9.
8. Profectique de Phihahiroth, transierunt per medium mare in solitudinem; et * ambulantes tribus diebus per desertum Etham, castrametati sunt in Mara.
* Exod. 15, 22.
9. * Profectique de Mara venerunt in Elim, ubi erant duodecim fontes aquarum, et palmae septuaginta; ibique castrametati sunt.
* Exod. 15, 27.
10. Sed et inde egressi, fixerunt tentoria super Mare rubrum. Profectique de Mari rubro;
11. castrametati sunt in deserto Sin *. * Exod. 16, 1.
12. Unde egressi, venerunt in Daphca.
13. Profectique de Daphca, castrametati sunt in Alus.
14. Egressique de Alus, in Raphidim * fixere tentoria, ubi populo defuit aqua ad bibendum †.
* Exod. 17, 1. † Exod. 17, 1.
15. Profectique de Raphidim, castrametati sunt in deserto Sinai *. * Exod. 19, 1. 2.

a) 1590. et Roth b) 1590. add. fecerunt

16. Sed et de solitudine *Sinai egressi, venerunt ad sepulchra concupiscentiae. *Exod. 19, 2.
17. * Profectique de sepulchris concupiscentiae, castrametati sunt in Haseroth. *c. 11, 34. 35.
18. *Et de Haseroth venerunt in Rethma. *c. 13, 1.
19. Profectique de Rethma, castrametati sunt in Remmonphares.
20. Unde egressi venerunt in Lebna.
21. De Lebna, castrametati sunt in Ressa.
22. Egressique de Ressa venerunt in Ceelatha.
23. Unde profecti, castrametati sunt in monte Sepher.
24. Egressi de monte Sepher, venerunt in Arada;
25. inde proficiscentes, castrametati sunt in Maceloth.
26. Profectique de Maceloth, venerunt in Thahath.
27. De Thahath, castrametati sunt in Thare.
28. Unde egressi, fixere tentoria in Methcha.
29. Et de Methcha, castrametati sunt in Hesmona.
30. Profectique de Hesmona, venerunt in Moseroth*. *Deut. 10, 6.
31. Et de Moseroth castrametati sunt in Benejaacan.
32. * Profectique de Benejaacan, venerunt in montem Gadgad. * Deut. 10, 7.
33. Unde profecti, castrametati sunt in Jetebatha.
34. Et de Jetebatha, venerunt in Hebrona.
35. Egressique de Hebrona, castrametati sunt in Asiongaber.
36. *Inde profecti, venerunt in desertum Sin, haec est Cades. *c. 20, 1.
37. Egressique de Cades, castrametati sunt in monte Hor, in extremis finibus terrae Edom.
38. * Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor, jubente Domino; et ibi mortuus est anno quadragesimo egressionis filiorum Israël ex Aegypto, mense quinto, prima die mensis, * c. 20, 22. 25. Deut. 32, 50.
39. cum esset annorum centum viginti trium.
40. Audivitque Chananaeus rex Arad*, qui habitabat ad meridiem, in terram Chanaan venisse filios Israël. *c. 21, 1.
41. Et profecti de monte Hor, castrametati sunt in Salmona.
42. Unde egressi, venerunt in Phunon.
43. Profectique de Phunon, castrametati sunt in Oboth*. c. 21, 10.
44. Et de Oboth, venerunt in a) Ieabarim*, quae est in finibus Moabitarum. *c. 21, 11.
45. Profectique de Ieabarim a), fixere tentoria in Dibongad.
46. Unde egressi, castrametati sunt in Helmondeblathaim.
47. Egressique de Helmondeblathaim, venerunt ad montes Abarim contra Nabo.
48. Profectique de montibus Abarim, transierunt ad campestria Moab, supra Jordanem contra Jericho.
49. Ibique castrametati sunt de Bethsimoth usque ad Abelsatim * in planioribus locis Moabitarum; * c. 25, 1.
50. ubi locutus est Dominus ad Moysen:
51. Praecipe filiis Israël, et dic ad eos: Quando transieritis Jordanem, intrantes terram Chanaan,
52. disperdite cunctos habitatores terrae *illius †; confringite titulos, et statuas ‡ comminuite, atque omnia excelsa vastate; * Exod. 23, 31. 34, 2. † Deut. 7, 5. Jud. 2, 2. ‡ Lev. 26, 1.
53. mundantes terram, et habitantes in ea; ego enim dedi vobis illam in possessionem,
54. quam dividetis vobis sorte*.

a) 1590. Jeabarim

Pluribus dabitis latiorem, et paucis [a]) angustiorem. Singulis ut sors ceciderit, ita tribuetur haereditas. Per tribus et familias possessio dividetur. * c. 26, 55.

55. Sin autem nolueritis interficere habitatores terrae; qui remanserint, erunt vobis quasi clavi in oculis, et lanceae in lateribus, et adversabuntur vobis in terra habitationis vestrae;

56. et quidquid illis cogitaveram facere, vobis faciam.

Cap. 34.

Terræ promissæ limites definiuntur.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Praecipe filiis Israël, et dices ad eos: Cum ingressi fueritis terram Chanaan, et in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus terminabitur.

3. *Pars meridiana incipiet a solitudine Sin, quae est juxta Edom; et habebit terminos contra Orientem mare salsissimum. *Jos. 15, 1.

4. Qui circuibunt australem plagam per ascensum Scorpionis, ita ut transeant in Senna, et perveniant a meridie [b]) usque ad Cadesbarne, unde egredientur confinia ad villam nomine Adar, et tendent usque ad Asemona.

5. Ibitque per gyrum terminus ab Asemona usque ad torrentem Aegypti, et maris magni littore finietur.

6. Plaga autem occidentalis a mari magno incipiet, et ipso fine claudetur.

7. Porro ad septentrionalem plagam a mari magno termini incipient, pervenientes usque ad montem altissimum;

8. a quo venient in Emath * usque ad terminos Sedada; * c. 13, 22.

9. ibuntque confinia usque ad Zephrona, et villam Enan; hi erunt termini in parte Aquilonis.

10. Inde metabuntur fines contra orientalem plagam de villa Enan usque Sephama;

11. et de Sephama descendent termini in Rebla [c]) contra fontem Daphnim, inde pervenient contra Orientem ad mare Cenereth;

12. et tendent usque ad Jordanem; et ad ultimum salsissimo claudentur mari. Hanc habebitis terram per fines suos in circuitu.

13. Praecepitque Moyses filiis Israël, dicens: Haec erit terra, quam possidebitis sorte, et quam jussit Dominus dari novem tribubus, et dimidiae tribui.

14. Tribus enim filiorum Ruben per familias suas, et tribus filiorum Gad juxta cognationum numerum, media quoque tribus Manasse *; * c. 32, 33.

15. id est, duae semis tribus, acceperunt partem suam trans Jordanem contra Jericho ad orientalem plagam.

16. Et ait Dominus ad Moysen:

17. * Haec sunt nomina virorum, qui terram vobis divident: Eleazar sacerdos, et Josue filius Nun; * Jos. 14, 1. 2.

18. et singuli principes de tribubus singulis,

19. quorum ista sunt vocabula: De tribu Juda, Caleb filius Jephone.

20. De tribu Simeon, Samuel filius Ammiud.

21. De tribu Benjamin, Elidad filius Chaselon.

22. De tribu filiorum Dan, Bocci filius Jogli.

23. Filiorum Joseph de tribu Manasse, [d]) Hanniel filius Ephod.

24. De tribu Ephraim, Camuel filius Sephthan.

25. De tribu Zabulon, Elisaphan filius Pharnach.

26. De tribu Issachar, dux Phaltiel filius Ozan.

---

a) 1590. et paucioribus b) 1590. ad meridiem c) 1590. in Reblatha d) 1590. Haniel

27. De tribu Aser, Ahiud filius Salomi.

28. De tribu Nephthali, Phedaël filius Ammiud.

29. Hi sunt, quibus praecepit[a]) Dominus, ut dividerent filiis Israel terram Chanaan.

Cap. 35.

Urbes 48 jubentur Levitis dari, et ex iis 6 in asylum homicidis assignantur.

1. Haec quoque locutus est Dominus ad Moysen, in campestribus Moab supra Jordanem, contra Jericho:

2. *Praecipe filiis Israël, ut dent Levitis de possessionibus suis
* Jos. 21, 2.

3. urbes ad habitandum, et suburbana earum per circuitum; ut ipsi in oppidis maneant, et suburbana sint pecoribus ac jumentis;

4. quae a muris civitatum forinsecus, per circuitum, mille passuum spatio tendentur.

5. Contra Orientem duo millia erunt cubiti, et contra meridiem similiter erunt duo millia; ad mare quoque, quod respicit ad Occidentem, eadem mensura erit, et septentrionalis plaga aequali termino finietur; eruntque urbes in medio, et foris suburbana.

6. *De ipsis autem oppidis, quae Levitis dabitis, sex erunt in fugitivorum auxilia separata, ut fugiat ad ea, qui fuderit sanguinem, et exceptis his, alia quadraginta duo oppida †; * Deut. 19, 2. Jos. 20, 2. Deut. 4, 41. † Exod. 21, 13.

7. Id est, simul quadraginta octo cum suburbanis suis.

8. Ipsaeque urbes, quae dabuntur de possessionibus filiorum Israël, ab his, qui plus habent, plures auferentur; et qui minus, pauciores; singuli juxta mensuram haereditatis suae, dabunt oppida Levitis.

9. Ait Dominus ad Moysen:

10. Loquere filiis Israël, et dices ad eos*: Quando transgressi fueritis Jordanem in terram Chanaan, * Deut. 19, 2. Jos. 20, 2.

11. decernite, quae urbes esse debeant in praesidia fugitivorum, qui nolentes sanguinem fuderint;

12. in quibus cum fuerit profugus, cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, et causa illius judicetur.

13. *De ipsis autem urbibus, quae ad fugitivorum subsidia separantur, * Deut. 4, 41. Jos. 20, 7. 8.

14. tres erunt trans Jordanem, et tres in terra Chanaan

15. tam filiis Israël, quam advenis atque peregrinis; ut confugiat ad eas, qui nolens sanguinem fuderit.

16. Si quis ferro percusserit, et mortuus fuerit, qui percussus est; reus erit homicidii, et ipse morietur.

17. Si lapidem jecerit, et ictus occubuerit; similiter punietur.

18. Si ligno percussus interierit; percussoris sanguine vindicabitur.

19. Propinquus occisi homicidam interficiet; statim ut apprehenderit eum, interficiet[b]).

20. * Si per odium quis hominem impulerit; vel jecerit quidpiam in eum per insidias;
* Deut. 19, 11.

21. aut cum esset inimicus, manu percusserit, et ille mortuus fuerit; percussor homicidii reus erit; cognatus occisi statim ut invenerit eum, jugulabit.

22. Quod si fortuitu, et absque odio,

23. et inimicitiis quidquam horum fecerit;

24. et hoc audiente populo fuerit comprobatum atque inter percussorem et propinquum sanguinis quaestio ventilata;

25. li-

a) 1590. præceperat b) 1590. omit. interficiet.

25. liberabitur innocens de ultoris manu, et reducetur per sententiam in urbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, donec sacerdos magnus, qui oleo sancto unctus est, moriatur *.
* Exod. 30, 22.

26. Si interfector extra fines urbium, quae exulibus deputatae sunt,

27. fuerit inventus, et percussus ab eo, qui ultor est sanguinis; absque noxa erit, qui eum occiderit;

28. debuerat enim profugus usque ad mortem Pontificis in urbe residere. Postquam autem ille obierit, homicida revertetur in terram suam.

29. Haec sempiterna erunt, et legitima in cunctis habitationibus vestris.

30. Homicida sub testibus punietur; ad unius testimonium nullus condemnabitur.

31. Non accipietis pretium ab eo, qui reus est sanguinis, statim et ipse morietur.

32. Exules et profugi ante mortem Pontificis nullo modo in urbes suas reverti poterunt;

33. ne polluatis terram habitationis vestrae, quae insontium cruore maculatur; nec aliter expiari potest, nisi per ejus sanguinem *, qui alterius sanguinem fuderit.
* Gen. 9, 5. 6.

34. Atque ita emundabitur vestra possessio, me commorante vobiscum; ego enim sum Dominus, qui habito inter filios Israël.

Cap. 36.

Tribus per connubia non misceantur.

1. Accesserunt * autem et principes familiarum Galaad filii Machir, filii Manasse de stirpe filiorum Joseph; locutique sunt Moysi coram principibus Israël, atque dixerunt:
* c. 27, 1.

2. Tibi domino nostro, praecepit Dominus, ut terram sorte * divideres filiis Israël, et ut filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionem debitam † patri;
* c. 26, 55. 56. † c. 27, 7.

3. quas si alterius tribus homines uxores acceperint, sequetur possessio sua, et translata ad aliam tribum de nostra haereditate minuetur.

4. Atque ita fiet, ut cum jubilaeus *, id est quinquagesimus annus remissionis advenerit, confundatur sortium distributio, et aliorum possessio ad alios transeat.
* Lev. 25, 10. 13.

5. Respondit Moyses filiis Israel, et Domino praecipiente, ait: Recte tribus filiorum Joseph locuta est.

6. Et haec lex super filiabus Salphaad a Domino promulgata est*: Nubant quibus volunt, tantum ut suae tribus hominibus;
* Tob. 7, 14.

7. ne commisceatur possessio filiorum Israël de tribu in tribum. Omnes enim viri ducent uxores de tribu et cognatione sua;

8. et cunctae feminae de eadem tribu * maritos accipient; ut haereditas permaneat in familiis,
* Tob. 7, 14.

9. nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant;

10. ut a Domino separatae sunt. Feceruntque filiae Salphaad, ut fuerat imperatum;

11. et nupserunt, Maala, et Thersa, et Hegla, et Melcha, et Noa, filiis * patrui sui
* c. 26, 33.

12. de familia Manasse, qui fuit filius Joseph; et possessio, quae illis fuerat attributa, mansit in tribu et familia patris earum.

13. Haec sunt mandata atque judicia, quae mandavit Dominus per manum Moysi ad filios Israël*, in campestribus Moab supra Jordanem contra Jericho.
* c. 33, 50.

LIBER DEUTERONOMII.

Cap. 1.

Summa eorum, quae Israëli per 40 annos in deserto contigerant.

1. Haec sunt verba, quae locutus est Moyses ad omnem Israël trans Jordanem in solitudine campestri, contra mare rubrum, inter Pharan, et Thophel, et Laban, et Haseroth, ubi auri est plurimum.

2. Undecim diebus de * Horeb per viam montis Seir usque ad Cadesbarne. * Exod. 3, 1.

3. Quadragesimo anno, undecimo mense, prima die mensis, locutus est Moyses ad filios Israël omnia, quae praeceperat illi Dominus, ut diceret eis:

4. * Postquam percussit Sehon regem Amorrhaeorum, qui habitabat[a]) in Hesebon; et Og regem Basan, qui mansit in Astaroth, et in Edrai †, * Num. 21, 24. 33, 35. † Jos. 12, 4.

5. trans Jordanem in terra Moab. Coepitque Moyses explanare legem, et dicere:

6. Dominus Deus noster locutus est ad nos in Horeb, dicens *: Sufficit vobis, quod in hoc monte mansistis; * Exod. 19, 1. Num. 10, 11. 12.

7. revertimini, et venite ad montem Amorrhaeorum, et ad caetera, quae ei proxima sunt campestria atque montana et humiliora loca contra meridiem, et juxta littus maris; terram Chananaeorum, et Libani usque ad flumen magnum Euphraten *. * v. 19. 2 Reg. 8, 3. Deut. 11, 24.

8. En! inquit, tradidi vobis; ingredimini et possidete eam, super qua juravit Dominus patribus vestris *, Abraham, Isaac, et Jacob, ut daret illam eis, et semini eorum post eos. * Gen. 15, 18. 12, 7.

a) 1590. habitavit

9. Dixique vobis illo in tempore:

10. * Non possum solus sustinere vos; quia Dominus Deus vester multiplicavit vos †, et estis hodie sicut ‡ stellae coeli, plurimi. * Exod. 18, 18. Num. 11, 14. † c. 7, 7. ‡ Gen. 13, 16. 15, 5.

11. (Dominus Deus patrum vestrorum addat ad hunc numerum multa millia, et benedicat vobis sicut locutus est.)

12. Non valeo solus * negotia vestra sustinere, et pondus ac jurgia. * v. 10.

13. Date ex * vobis viros sapientes et gnaros, et quorum conversatio sit probata in tribubus vestris, ut ponam eos vobis principes, * Exod. 18, 21. Num. 11, 16. Jos. 18, 4.

14. tunc respondistis mihi: Bona res est, quam vis facere.

15. Tulique de tribubus vestris viros sapientes et nobiles; et * constitui eos principes, tribunos et centuriones, et quinquagenarios ac decanos, qui docerent vos singula. * Exod. 18, 25.

16. Praecepique eis, dicens: Audite illos, et * quod justum est judicate; sive civis sit ille, sive peregrinus. * Joh. 7, 24.

17. * Nulla erit distantia personarum, ita parvum audietis ut magnum; nec accipietis cujusquam personam, quia Dei judicium est †. Quod si difficile vobis visum aliquid fuerit, referte ad me, et ego audiam. * Lev. 19, 15. Deut. 16, 19. Prov. 24, 23. Eccl. 42, 1. Jac. 2, 1. Num. 13, 1. † 2 Paral. 19, 6. 7. Exod. 18, 26. Lev. 24, 12.

18. Praecepique omnia, quae facere deberetis.

19. Profecti autem de Horeb, transivimus per eremum terribi-

lem et maximam [a]), quam vidistis,
per viam montis Amorrhaei, sic-
ut praeceperat Dominus Deus
noster nobis *. Cumque venisse-
mus in Cadesbarne, *Num. 13, 27.
20. dixi vobis: Venistis ad mon-
tem Amorrhaei, quem Dominus
Deus noster daturus est nobis.
21. Vide terram, quam Domi-
nus Deus tuus dat tibi; ascende,
et posside eam, sicut locutus est
Dominus Deus noster patribus
tuis; noli timere, nec quidquam
paveas.
22. * Et accessistis ad me om-
nes, atque dixistis: Mittamus vi-
ros, qui considerent terram; et
renuncient, per quod iter debea-
mus ascendere, et ad quas perge-
re civitates. * Num. 13, 3. 32, 8.
23. Cumque mihi sermo placu-
isset, misi * ex vobis duodecim vi-
ros, singulos de tribubus suis.
* Num. 13, 4.
24. Qui cum perrexissent, et
ascendissent in montana, vene-
runt usque ad * Vallem botri; et
considerata terra *Num. 13, 24.
25. sumentes de fructibus ejus,
ut ostenderent ubertatem, attule-
runt ad nos, atque dixerunt*: Bo-
na est terra, quam Dominus Deus
noster daturus est nobis.
*Num. 14, 7.
26. Et noluistis ascendere *, sed
increduli ad sermonem Domini
Dei nostri *Num. 14, 1.
27. murmurastis in tabernacu-
lis vestris, atque dixistis: Odit
nos Dominus; et idcirco eduxit
nos de terra Aegypti, ut traderet
nos in manu Amorrhaei, atque
deleret.
28. Quo ascendemus? nuncii
terruerunt cor nostrum, dicen-
tes: Maxima multitudo est, et no-
bis statura procerior; urbes ma-
gnae *, et ad coelum usque muni-
tae, filios † Enacim vidimus ibi.
*Gen. 11, 4. † Num. 13, 23. 29. 34.

29. Et dixi vobis: Nolite me-
tuere, nec timeatis eos;
30. Dominus Deus, qui ductor
est vester, pro vobis ipse pugna-
bit, sicut fecit in * Aegypto cun-
ctis videntibus. * Exod. 14, 13. 14.
31. Et in solitudine (ipse vidi-
sti) [b]) * portavit te Dominus Deus
tuus, ut solet homo gestare par-
vulum filium suum, in omni via,
per quam ambulastis, donec ve-
niretis ad locum istum. * Exod. 19, 4.
32. Et nec sic quidem credidi-
stis Domino Deo vestro,
33. * qui praecessit vos in via,
et metatus est locum, in quo ten-
toria figere deberetis, nocte o-
stendens vobis iter per ignem, et
die per columnam nubis.
* Exod. 13, 21. Num. 14, 14.
34. Cumque audisset Dominus
vocem sermonum vestrorum, ira-
tus juravit, et ait:
35. * Non videbit quispiam de
hominibus generationis hujus
pessimae terram bonam, quam
sub juramento pollicitus sum pa-
tribus vestris, * Num. 14, 23. 26, 65.
Ps. 94, 11.
36. praeter * Caleb filium Je-
phone; ipse enim videbit eam, et
ipsi dabo terram, quam calcavit,
et filiis ejus, quia secutus est Do-
minum. * Num. 14, 6. 24, 38.
37. Nec miranda indignatio in
populum, cum mihi quoque ira-
tus Dominus propter vos dixerit*:
Nec tu ingredieris illuc;
* Num. 20, 12.
38. sed Josue filius Nun mini-
ster tuus, ipse intrabit pro te;
hunc exhortare, et robora, et ipse
sorte terram dividet Israëli.
39. Parvuli * vestri, de quibus
dixistis, quod captivi ducerentur,
et filii, qui hodie boni ac mali i-
gnorant distantiam, ipsi ingredi-
entur; et ipsis dabo terram, et
possidebunt eam. * Num. 14, 31.
40. Vos autem revertimini, et

a) 1590. add. solitudinem b) 1590. ipsi vidistis

abite in solitudinem per viam maris rubri.

41. *Et respondistis mihi: Peccavimus Domino; ascendemus, et pugnabimus, sicut praecepit Dominus Deus noster. Cumque instructi armis pergeretis in montem, *Num. 14, 40.

42. ait mihi Dominus: Dic ad eos *: Nolite ascendere, neque pugnetis, non enim sum vobiscum; ne cadatis coram inimicis vestris. *Num. 14, 42.

43. Locutus sum *, et non audistis; sed adversantes imperio Domini, et tumentes superbia ascendistis in montem. *Num. 14, 44.

44. Itaque egressus * Amorrhaeus, qui habitabat in montibus, et obviam veniens, persecutus est vos, sicut solent apes persequi; et cecidit de Seir usque Horma. *Num. 14, 45.

45. Cumque reversi ploraretis coram Domino, non audivit vos, nec voci vestrae voluit acquiescere.

46. Sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore.

Cap. 2.

Victoria de Sehon rege Hesebon reportata, et alia Dei beneficia referuntur.

1. Profectique inde venimus in solitudinem *, quae ducit ad mare rubrum, sicut mihi dixerat Dominus; et circuivimus montem Seir longo tempore. *Num. 21, 4. Deut. 1, 40.

2. Dixitque Dominus ad me:

3. Sufficit vobis circuire montem istum; ite contra Aquilonem;

4. et populo praecipe, dicens: Transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir, et timebunt vos.

5. Videte ergo diligenter, ne moveamini contra eos; neque enim dabo vobis de terra eorum, quantum potest unius pedis calcare vestigium, quia * in possessionem Esau dedi montem Seir. *Gen. 36, 8.

6. Cibos emetis * ab eis pecunia, et comedetis; aquam emptam haurietis, et bibetis. *Num. 20, 19.

7. Dominus Deus tuus benedixit tibi in omni opere manuum tuarum; novit iter tuum, quomodo transieris solitudinem hanc magnam *, per quadraginta annos habitans tecum Dominus Deus tuus, et nihil tibi defuit. *c. 1, 19.

8. Cumque transissemus fratres nostros filios Esau, qui habitabant in Seir, per viam campestrem de Elath, et de Asiongaber, venimus ad iter, quod ducit in desertum Moab.

9. Dixitque Dominus ad me: Non pugnes * contra Moabitas, nec ineas adversus eos praelium; non enim dabo tibi quidquam de terra eorum, quia filiis Loth † tradidi Ar in possessionem. *Num. 21, 13. †Num. 19, 37.

10. Emim primi fuerunt habitatores ejus, populus magnus, et validus, et tam excelsus, ut de Enacim stirpe,

11. quasi gigantes crederentur, et essent similes filiorum Enacim. Denique Moabitae appellant eos Emim.

12. In Seir * autem prius habitaverunt Horrhaei, quibus expulsis atque deletis, habitaverunt filii Esau, sicut fecit Israël in terra possessionis suae, quam dedit illi Dominus. *Gen. 14, 6. 36, 20.

13. Surgentes ergo, ut transiremus torrentem Zared, venimus ad eum.

14. Tempus autem, quo ambulavimus de Cadesbarne usque ad transitum torrentis Zared, triginta et octo annorum * fuit; donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris, sicut juraverat Dominus, *c. 1, 34.

15. cujus manus fuit adversum eos, ut interirent de castrorum medio.

16. Postquam autem universi ceciderunt pugnatores,

17. locutus est Dominus ad me, dicens:

18. Tu transibis hodie terminos Moab, urbem nomine Ar;

19. et accedens in vicina filiorum Ammon, cave, ne pugnes contra eos, nec movearis ad praelium; non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon, quia * filiis Loth dedi eam in possessionem.

* Gen. 19, 38.

20. Terra gigantum reputata est; et in ipsa olim habitaverunt gigantes, quos Ammonitae vocant Zomzommim;

21. populus magnus, a) et multus, et procerae longitudinis, sicut Enacim, quos delevit Dominus a facie eorum; et fecit illos habitare pro eis,

22. sicut fecerat filiis Esau, qui habitant in Seir, delens Horrhaeos, et terram eorum illis tradens, quam possident usque in praesens.

23. Hevaeos quoque, qui habitabant in Haserim usque Gazam, Cappadoces expulerunt; qui egressi de Cappadocia deleverunt eos, et habitaverunt pro illis.

24. Surgite, et transite torrentem * Arnon; ecce! tradidi in manu tua Sehon regem Hesebon Amorrhaeum, et terram ejus incipe possidere, et committe adversus eum praelium. * Num. 21, 13.

25. Hodie incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos, qui habitant sub omni coelo; ut audito nomine tuo paveant, et in morem parturientium contremiscant, et dolore teneantur.

26. * Misi ergo nuncios de solitudine Cademoth ad Sehon regem Hesebon verbis pacificis, dicens:

* Num. 21, 21.

27. Transibimus per terram tuam, publica gradiemur via; non declinabimus neque ad dexteram, neque ad sinistram.

28. Alimenta pretio vende nobis, ut vescamur; aquam pecunia tribue, et sic bibemus. Tantum est, ut nobis concedas transitum,

29. sicut fecerunt filii Esau, qui habitant in Seir, et Moabitae, qui morantur in Ar; donec veniamus ad Jordanem, et transeamus ad terram, quam Dominus Deus noster daturus est nobis.

30. Noluitque Sehon rex Hesebon dare nobis transitum; quia induraverat Dominus Deus tuus spiritum ejus, et obfirmaverat cor illius, ut traderetur in manus tuas, sicut nunc vides *.

* Exod. 4, 20. Gen. 50, 20.

31. Dixitque Dominus ad me *: Ecce! coepi tibi tradere Sehon, et terram ejus, incipe possidere eam. * Amos 2, 9.

32. Egressusque est Sehon obviam nobis cum omni populo suo ad praelium in Jasa.

33. Et tradidit eum Dominus Deus noster nobis; percussimusque * eum cum filiis suis et omni populo suo. * Num. 21, 21.

34. Cunctasque urbes in tempore illo cepimus, interfectis habitatoribus earum *, viris ac mulieribus et parvulis; non reliquimus in eis quidquam.

* Num. 21, 3.

35. Absque jumentis, quae in partem venere praedantium; et spoliis urbium, quas cepimus

36. ab Aroër, quae est super ripam torrentis Arnon, oppido, quod in valle situm est, usque Galaad. Non fuit vicus et civitas, quae nostras effugeret manus; omnes tradidit Dominus Deus noster nobis.

37. Absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus; et cunctis, quae adjacent torrenti Jeboc, et urbibus montanis, universisque locis, a quibus nos prohibuit Dominus Deus noster.

a) 1590. omit. et multus

CAP. 3.

Regum Sehon et Og ditiones divisæ inter tribus Ruben, Gad et dimidiam tribum Manasse.

1. Itaque conversi ascendimus per iter Basan *; egressusque est Og rex Basan in occursum nobis cum populo suo ad bellandum in Edrai. * Num. 21, 33. Deut. 29, 7.

2. Dixitque Dominus ad me: Ne timeas eum! quia in manu tua traditus est cum omni populo ac terra sua; faciesque ei * sicut fecisti Sehon regi Amorrhaeorum, qui habitavit in Hesebon. * Num. 21, 24. 34.

3. * Tradidit ergo Dominus Deus noster in manibus nostris etiam Og regem Basan, et universum populum ejus; percussimusque eos usque ad internecionem, * Num. 21, 35.

4. vastantes cunctas civitates illius uno tempore; non fuit oppidum, quod nos effugeret; sexaginta urbes, omnem regionem Argob regni Og in Basan.

5. Cunctae urbes * erant munitae muris altissimis, portisque et vectibus, absque oppidis innumeris, quae non habebant muros. * c. 1, 28.

6. Et delevimus eos, sicut feceramus Sehon regi Hesebon, disperdentes omnem civitatem, virosque ac mulieres et parvulos;

7. jumenta autem et spolia urbium diripuimus.

8. Tulimusque illo in tempore terram de manu duorum regum Amorrhaeorum, qui erant trans Jordanem; a torrente Arnon usque ad montem Hermon,

9. quem Sidonii Sarion vocant, et Amorrhaei Sanir;

10. omnes civitates, quae sitae sunt in planitie, et universam terram Galaad et Basan usque ad Selcha et Edrai civitates regni Og in Basan.

11. Solus quippe Og rex Basan restiterat de stirpe gigantum. Monstratur lectus ejus ferreus, qui est in Rabbath filiorum Ammon, novem cubitos habens longitudinis, et quatuor latitudinis ad mensuram cubiti virilis manus.

12. Terramque possedimus tempore illo ab Aroër, quae est super ripam torrentis Arnon, usque ad mediam partem montis Galaad; et civitates * illius † dedi Ruben et Gad. * Exod. 32, 35. Jos. 12, 6. † Num. 32, 29.

13. Reliquam autem partem Galaad, et omnem Basan regni Og, tradidi mediae tribui Manasse, omnem regionem Argob; cunctaque Basan vocatur terra gigantum.

14. Jair * filius Manasse possedit omnem regionem † Argob usque ad terminos Gessuri, et Machati. Vocavitque ex nomine suo Basan, Havoth Jair, id est, villas Jair, usque in praesentem diem. * Num. 32, 41. † Num. 21, 34.

15. Machir quoque dedi Galaad.

16. Et tribubus Ruben et Gad dedi de terra Galaad usque ad torrentem Arnon medium torrentis, et confinium usque ad torrentem Jeboc, qui est terminus filiorum Ammon;

17. et planitiem solitudinis, atque Jordanem, et terminos Cenereth usque ad mare deserti, quod est salsissimum, ad radices montis Phasga contra orientem.

18. Praecepique vobis in tempore illo, dicens: Dominus Deus vester dat vobis terram hanc in haereditatem *, expediti praecedite fratres vestros filios Israël omnes viri robusti; * Num. 32, 20.

19. absque uxoribus, et parvulis, atque jumentis. Novi enim, quod plura habeatis pecora, et in urbibus remanere debebunt, quas tradidi vobis,

20. donec requiem tribuat Dominus fratribus vestris, sicut vobis tribuit; et possideant ipsi et-

iam terram, quam daturus est eis trans Jordanem; tunc revertetur unusquisque in possessionem suam, quam dedi vobis.

21. * Josue quoque in tempore illo praecepi, dicens: Oculi tui viderunt, quae fecit Dominus Deus vester duobus his regibus; sic faciet omnibus regnis, ad quae transiturus es. *Num. 27, 18.

22. Ne timeas eos *; Dominus enim Deus vester pugnabit pro vobis. *c. 1, 21.

23. Precatusque sum Dominum in tempore illo, dicens:

24. Domine Deus, tu coepisti ostendere servo tuo magnitudinem tuam, manumque fortissimam; neque enim est alius Deus, vel in coelo, vel in terra, qui possit facere opera tua, et comparari fortitudini tuae.

25. Transibo igitur, et videbo terram hanc optimam trans Jordanem, et montem istum egregium, et Libanum.

26. Iratusque est Dominus * mihi propter vos, nec exaudivit me, sed dixit mihi: Sufficit tibi! nequaquam ultra loquaris de hac re ad me. *c. 1, 37.

27. Ascende * cacumen Phasgae, et oculos tuos circumfer ad occidentem et ad aquilonem, austrumque et orientem, et aspice †. Nec enim transibis ‡ Jordanem istum. *Num. 27, 12. † c. 31, 2. 34, 4. ‡ Num. 27, 13.

28. Praecipe Josue, et * corrobora eum atque conforta; quia ipse praecedet populum istum, et dividet eis terram, quam visurus es. *c. 1, 33.

29. Mansimusque in valle contra fanum Phogor.

Cap. 4.

Moses populum excitat ad mandata Dei observanda; et urbes refugii trans Jordanem decernit pro homicidis non voluntariis.

1. Et nunc, Israël *, audi praecepta et judicia, quae ego doceo te; ut faciens ea, vivas, et ingrediens possideas terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum daturus est vobis. *Lev. 20, 22.

2. Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo; custodite mandata Domini Dei vestri, quae ego praecipio vobis.

3. * Oculi vestri viderunt omnia, quae fecit Dominus contra Beelphegor, quomodo contriverit omnes cultores ejus de medio vestri. *Num. 25, 4.

4. Vos autem, qui adhaeretis Domino Deo vestro, vivitis universi usque in praesentem diem.

5. Scitis, quod docuerim vos praecepta atque justitias, sicut mandavit mihi Dominus Deus meus; sic facietis ea in terra, quam possessuri estis;

6. et observabitis et implebitis opere. Haec est enim vestra sapientia, et intellectus coram populis, ut audientes a) universa praecepta haec, dicant: En populus sapiens et intelligens, gens magna!

7. Nec est alia natio tam grandis, quae habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris.

8. Quae est enim alia gens sic inclyta, ut habeat caeremonias, justaque judicia, et universam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros?

9. Custodi igitur temetipsum, et animam tuam sollicite! Ne obliviscaris verborum, quae viderunt oculi tui, et ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitae tuae. Docebis ea filios ac nepotes tuos,

10. a die, in quo stetisti coram Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus locutus est mihi dicens: Congrega ad me populum, ut audiant * sermones meos, et

a) 1590. universi

discant timere me omni tempore, quo vivunt in terra, doceantque filios suos. * Exod. 19, 16.

11. Et accessistis ad radices montis, qui ardebat usque ad coelum; erantque in eo tenebrae, et nubes, et caligo.

12. Locutusque est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum ejus audistis, et formam penitus non vidistis.

13. Et ostendit vobis pactum suum, quod praecepit, ut faceretis, et * decem verba, quae scripsit † in duabus tabulis lapideis.
* Exod. 20, 21. 22. 23. † Exod. 31, 18.

14. Mihique mandavit in illo tempore, ut docerem vos caeremonias et judicia, quae facere deberetis in terra, quam possessuri estis.

15. Custodite igitur solicite animas vestras. Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis;

16. ne forte decepti faciatis vobis * sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel feminae;
* Exod. 20, 4. Lev. 19, 4.

17. similitudinem omnium jumentorum, quae sunt super terram, vel avium sub coelo volantium,

18. atque reptilium, quae moventur in terra, sive piscium, qui sub terra morantur in aquis;

19. ne forte elevatis oculis ad coelum, videas solem et lunam, et omnia astra coeli; et errore deceptus adores ea, et colas, quae creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quae sub coelo sunt.

20. Vos autem tulit Dominus, et eduxit de fornace ferrea Aegypti *, ut haberet populum haereditarium, sicut est in praesenti die. * Exod. 19, 5.

21. * Iratusque est Dominus contra me propter sermones vestros, et juravit, ut non transirem Jordanem, nec ingrederer terram optimam, quam daturus est vobis. * c. 1, 37. 3, 26.

22. Ecce! morior a) in hac humo, non transibo Jordanem; vos transibitis, et possidebitis terram egregiam.

23. Cave *, ne quando obliviscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum; et facias tibi sculptam similitudinem eorum, quae fieri Dominus prohibuit;
* Lev. 19, 4.

24. * quia Dominus Deus tuus ignis † consumens est, Deus aemulator ‡. * Hebr. 12, 29. † Exod. 24, 17. Lev. 10, 2. Num. 16, 35. ‡ Exod. 20, 5.

25. Si genueritis filios ac nepotes, et morati fueritis in terra, deceptique feceritis vobis aliquam similitudinem *, patrantes malum coram Domino Deo vestro, ut eum ad iracundiam provocetis;
* Exod. 20, 4.

26. testes invoco hodie coelum, et terram, cito perituros vos esse de terra, quam transito Jordane possessuri estis. Non habitabitis in ea longo tempore, sed delebit vos Dominus,

27. atque * disperget in omnes gentes, et remanebitis pauci in nationibus, ad quas vos ducturus est Dominus. * Lev. 26, 33.

28. Ibique servietis diis, qui hominum manu fabricati sunt, ligno et lapidi, qui non vident, nec audiunt, nec comedunt nec b) odorantur.

29. Cumque quaesieris ibi Dominum Deum tuum, invenies eum: si tamen toto corde quaesieris, et tota tribulatione animae tuae.

30. Postquam te invenerint omnia, quae praedicta sunt; novissimo c) tempore reverteris ad Dominum Deum tuum, et audies vocem ejus.

31. Quia * Deus misericors, Dominus Deus tuus est; non di-

---

a) 1590. moriar b) 1590. odorant c) 1590. add. autem

mittet te, nec omnino delebit, neque obliviscetur † pacti, in quo juravit patribus tuis. *Exod. 34, 6. † Gen. 15, 18.

32. Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante te ex die, quo creavit Deus hominem super terram, a summo coelo usque ad summum ejus, si facta est aliquando hujuscemodi res, aut umquam cognitum est,

33. ut audiret populus vocem Dei loquentis de medio ignis, sicut tu audisti et vixisti a);

34. si fecit Deus, ut ingrederetur, et tolleret sibi gentem de medio nationum, per tentationes, signa, atque portenta, per pugnam, et robustam manum, extentumque brachium, et horribiles visiones juxta omnia, quae fecit pro vobis Dominus Deus vester in Aegypto, videntibus oculis tuis;

35. ut scires, quoniam Dominus ipse est Deus, et non est alius praeter eum.

36. De coelo te fecit audire vocem suam, ut doceret te, et in terra ostendit tibi ignem suum maximum, et audisti verba illius de medio ignis;

37. quia dilexit patres tuos, et elegit semen eorum post eos *. Eduxitque te praecedens in virtute sua magna ex Aegypto; * Exod. 13, 21.

38. ut deleret nationes maximas et fortiores te in introitu tuo; et introduceret te, daretque tibi terram earum in possessionem, sicut cernis in praesenti die.

39. Scito ergo hodie, et cogitato in corde tuo, quod Dominus ipse b) sit Deus in coelo sursum, et in terra deorsum, et non sit alius.

40. Custodi praecepta ejus atque mandata, quae ego praecipio tibi; ut bene sit tibi, et filiis tuis post te, et permaneas multo tempore super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

41. * Tunc separavit Moyses tres civitates trans Jordanem ad Orientalem plagam; * Num. 35, 6. 14.

42. ut confugiat ad eas, qui occiderit nolens proximum suum, nec sibi fuerit inimicus ante unum et alterum diem, et ad harum aliquam urbium possit evadere;

43. * Bosor in solitudine, quae sita est in terra campestri de tribu Ruben; et Ramoth in Galaad, quae est in tribu Gad; et Golan in Basan, quae est in tribu Manasse. * Jos. 20, 8.

44. Ista est lex, quam proposuit Moyses coram filiis Israël;

45. et haec testimonia, et caeremoniae atque judicia, quae locutus est ad filios Israël, quando egressi sunt de Aegypto;

46. trans Jordanem in valle contra fanum Phogor in terra Sehon regis Amorrhaei, qui habitavit in Hesebon, quem percussit Moyses. Filii quoque Israël egressi ex Aegypto

47. possederunt * terram ejus, et terram Og regis Basan, duorum regum Amorrhaeorum, qui erant trans Jordanem ad solis ortum; * c. 3, 1.

48. ab Aroër, quae sita est super ripam torrentis Arnon, usque ad montem * Sion, qui est et Hermon; * c. 3, 8.

49. omnem planitiem trans Jordanem ad Orientalem plagam, usque ad mare solitudinis, et usque ad radices montis Phasga.

CAP. 5.

Moses Decalogum, ejusque promulgationem commemorat.

1. Vocavitque Moyses omnem Israëlem, et dixit ad eum *: Audi Israël, caeremonias atque judicia, quae ego loquor in auribus ve-

a) 1590. et vidisti b) 1590. ipse est

stris hodie; discite ea, et opere complete! * c. 4, 1.

2. Dominus Deus noster pepigit nobiscum * foedus in Horeb.
* Exod. 24, 3—8.

3. Non cum patribus nostris iniit pactum, sed nobiscum, qui in praesentiarum sumus, et vivimus.

4. Facie ad faciem locutus est nobis in monte de medio ignis.

5. Ego sequester *, et medius fui inter Dominum, et vos in tempore illo, ut annunciarem vobis verba ejus. Timuistis enim ignem, et non ascendistis in montem, et ait: * Exod. 20, 1.

6. * Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo servitutis. * Exod. 20, 1.
Lev. 11, 45. 26, 1. Ps. 80, 11.

7. * Non habebis deos alienos in conspectu meo.
* Exod. 20, 3. Ps. 80, 10.

8. * Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium, quae in coelo sunt desuper, et quae in terra deorsum, et quae versantur in aquis sub terra. * Exod. 20, 4.
Lev. 26, 1. Ps. 96, 7.

9. * Non adorabis ea, et non coles. Ego enim sum Dominus Deus tuus; Deus aemulator, reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam, et quartam generationem his, qui oderunt me;
* Exod. 34, 14.

10. et faciens misericordiam in multa millia diligentibus me, et custodientibus praecepta mea.

11. * Non usurpabis nomen Domini Dei tui frustra; quia non erit impunitus, qui super re vana nomen ejus assumpserit.
* Exod. 20, 7. Lev. 19, 12. Matth. 5, 33.

12. Observa diem sabbati, ut sanctifices eum, sicut praecepit tibi Dominus Deus tuus.

13. Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua.

14. * Septimus dies sabbati est, id est, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quidquam operis tu, et filius tuus, et filia, servus et ancilla, et bos, et asinus, et omne jumentum tuum, et peregrinus, qui est intra portas tuas; ut requiescat servus tuus, et ancilla tua, sicut et tu. * Gen. 2, 2.
Exod. 20, 10. Hebr. 4, 4.

15. Memento, quod et ipse servieris in Aegypto, et eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, et brachio extento. Idcirco praecepit tibi, ut observares diem Sabbati.

16. * Honora patrem tuum et matrem, sicut praecepit tibi Dominus Deus tuus, ut longo vivas tempore, et bene sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. * Exod. 20, 12. Eccl. 3, 9.
Matth. 15, 4. Marc. 7, 10. Ephes. 6, 2.

17. Non occides.

18. Neque moechaberis.

19. Furtumque non facies.

20. Nec loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

21. * Non concupisces uxorem proximi tui; non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, et universa, quae illius sunt.
* Matth. 5, 28. Rom. 7, 7.

22. Haec verba locutus est Dominus ad omnem multitudinem vestram in monte de medio ignis, et nubis, et caliginis, voce magna, nihil addens amplius; et scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi.

23. Vos autem postquam audistis vocem de medio tenebrarum, et montem ardere vidistis, accessistis ad me omnes principes tribuum, et majores natu, atque dixistis:

24. Ecce! ostendit nobis Dominus Deus noster majestatem, et magnitudinem suam; vocem a) ejus audivimus de medio ignis, et probavimus hodie, quod loquente Deo cum homine, vixerit homo.

---

a) 1590. add. enim

25. Cur ergo moriemur, et devorabit nos ignis hic maximus? Si enim audierimus ultra vocem Domini Dei nostri, moriemur.

26. Quid est omnis caro, ut audiat vocem Dei viventis, qui de medio ignis loquitur sicut nos audivimus, et possit vivere?

27. Tu magis accede; et audi cuncta, quae dixerit Dominus Deus noster tibi; loquerisque ad nos, et nos audientes faciemus ea.

28. Quod cum audisset Dominus, ait ad me: Audivi vocem verborum populi hujus, quae locuti sunt tibi; bene omnia sunt locuti.

29. Quis det talem eos habere mentem, ut timeant me, et custodiant universa mandata mea in omni tempore; ut bene sit eis, et filiis eorum in sempiternum?

30. Vade et dic eis: Revertimini in tentoria vestra!

31. Tu vero hic sta mecum, et loquar tibi omnia mandata mea, et caeremonias atque judicia, quae docebis eos, ut faciant ea in terra, quam dabo illis in possessionem.

32. Custodite igitur, et facite, quae praecepit Dominus Deus vobis; non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram;

33. sed per viam, quam praecepit Dominus Deus vester, ambulabitis *; ut vivatis, et bene sit vobis, et protelentur dies in terra possessionis vestrae.

* Num. 4, 40.

Cap. 6.

Mandatum primum de amore Dei inculcat Moses.

1. Haec * sunt praecepta, et caeremoniae, atque judicia, quae mandavit Dominus Deus vester; ut docerem vos, et faciatis ea in terra, ad quam transgredimini possidendam; * c. 4, 1.

2. ut timeas Dominum Deum tuum, et * custodias omnia mandata, et praecepta ejus, quae ego praecipio tibi, et filiis, ac nepotibus tuis, cunctis diebus vitae tuae, ut prolongentur dies tui.

* c. 4, 40.

3. Audi Israël, et observa, ut facias, quae praecepit tibi Dominus, et bene sit tibi et multipliceris amplius, sicut pollicitus est Dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte et melle manantem.

4. Audi Israël, Dominus Deus noster, Dominus [a]) unus est.

5. * Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuō, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua! * c. 11, 13. Matth. 22, 37. Marc. 12, 30. Luc. 10, 27.

6. Eruntque verba haec, quae ego praecipio tibi hodie, in corde tuo!

7. Et * narrabis ea filiis tuis, et meditaberis in eis sedens in domo tua, et ambulans in itinere, dormiens atque consurgens.

* Gen. 18, 19.

8. Et * ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque et movebuntur inter oculos tuos;

* Exod. 13, 16.

9. scribesque ea in limine et ostiis domus tuae.

10. Cumque introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, pro qua juravit patribus tuis, Abraham, Isaac et Jacob; et dederit tibi civitates magnas et optimas, quas non aedificasti,

11. domos plenas cunctarum opum, quas non extruxisti, cisternas, quas non fodisti, vineta et oliveta, quae non plantasti,

12. et comederis *, et saturatus fueris. * c. 8, 10.

13. Cave diligenter, ne obliviscaris * Domini, qui eduxit te de terra Aegypti, de domo servitutis †. Dominum Deum tuum timebis, et illi soli servies, ac per nomen illius jurabis. * c. 8, 14.

† c. 10, 20. Matth. 4, 10. Luc. 4, 8.

a) 1590. Deus unus

14. Non ibitis post deos alienos* cunctarum Gentium, quae in circuitu vestro sunt;
*Exod. 20, 3. 23, 13.

15. quoniam *Deus aemulator, Dominus Deus tuus in medio tui; nequando irascatur furor Domini Dei tui contra te, et auferat te de superficie terrae.
*Exod. 20, 5. 34, 14.

16. * Non tentabis Dominum Deum tuum, sicut tentasti † in loco tentationis. *Matth. 4, 7. Luc. 4, 12.
† Exod. 17, 2. 7. Num. 21, 5.

17. Custodi praecepta Domini Dei tui, ac testimonia et caeremonias, quas praecepit tibi;

18. et fac, quod placitum est et bonum in conspectu Domini, ut bene sit tibi; et ingressus possideas terram optimam, de qua juravit Dominus patribus tuis;

19. ut deleret omnes inimicos tuos coram te, sicut locutus est.

20. Cumque interrogaverit te filius tuus * cras, dicens: Quid sibi volunt testimonia haec, et caeremoniae, atque judicia, quae praecepit Dominus Deus noster nobis? *Exod. 13, 14.

21. Dices ei: Servi eramus Pharaonis in Aegypto, et eduxit nos Dominus de Aegypto in manu forti;

22. fecitque signa atque prodigia magna et pessima in Aegypto contra Pharaonem, et omnem domum illius, in conspectu nostro;

23. et eduxit nos inde, ut introductis daret terram, super qua juravit patribus nostris.

24. Praecepitque nobis Dominus, ut faciamus omnia legitima haec, et timeamus Dominum Deum nostrum; ut bene sit nobis cunctis diebus vitae nostrae, sicut est hodie.

25. Eritque nostri misericors, si custodierimus et fecerimus omnia praecepta ejus coram Domino Deo nostro, sicut mandavit nobis.

Cap. 7.

Deus jubet deleri Chananaeos idololatras; cuncta prospera promittit praecepta servantibus.

1. Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam possessurus ingrederis, et deleverit gentes multas coram te *, Hethaeum, et Gergezaeum, et Amorrhaeum, Chananaeum, et Pherezaeum, et Hevaeum, et Jebusaeum, septem gentes multo majoris numeri, quam tu es, et robustiores te; *Exod. 23, 23. 33, 2.

2. tradideritque eas Dominus Deus tuus tibi, percuties * eas usque ad internecionem †. Non inibis cum eis foedus, nec misereberis earum; *Num. 33, 51. Jos. 11, 11. Lev. 27, 29. †Exod. 23, 32. 34. 15, 16.

3. neque * sociabis cum eis conjugia. Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo; *Exod. 34, 16. 3 Reg. 11, 2.

4. quia seducet filium tuum, ne sequatur me, et ut magis serviat diis alienis; irasceturque furor Domini, et delebit te cito.

5. Quin potius haec facietis eis *: Aras eorum subvertite, et confringite statuas, lucosque succidite, et sculptilia comburite.
*Exod. 23, 24. 34, 13. Deut. 12, 3. 16, 21.

6. * Quia populus sanctus es Domino Deo tuo †. Te elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram. *Exod. 19, 6. Deut. 4, 20. 14, 2. †c. 26, 18.

7. Non quia cunctas gentes numero vincebatis, vobis junctus est Dominus, et elegit vos, cum omnibus sitis * populis pauciores;
*c. 1, 10.

8. sed quia dilexit vos Dominus, et custodivit juramentum, quod juravit patribus vestris; eduxitque vos in manu forti, et redemit de domo servitutis, de manu Pharaonis regis Aegypti.

9. Et scies, quia Dominus Deus tuus, ipse est Deus * fortis et fide-

lis, custodiens pactum et misericordiam diligentibus se, et his, qui custodiunt praecepta ejus, in mille generationes; * Exod. 34, 7. Deut. 5, 10.

10. et * reddens odientibus se statim, ita ut disperdat eos, et ultra non differat, protinus eis restituens, quod merentur. * c. 4, 24.

11. Custodi ergo praecepta * et caeremonias atque judicia, quae ego mando tibi hodie, ut facias. * c. 4, 1. 5, 1. 32. 6, 17.

12. Si postquam audieris haec judicia, custodieris ea et feceris *, custodiet et Dominus Deus tuus pactum tibi et misericordiam, quam juravit patribus tuis. * Exod. 23, 22. 26, 3.

13. Et diliget te ac multiplicabit, benedicetque fructui ventris tui, et fructui terrae tuae, frumento tuo, atque vindemiae, oleo, et armentis, gregibus ovium tuarum super terram, pro qua juravit patribus tuis, ut daret eam tibi.

14. Benedictus eris inter omnes populos *. Non erit apud te sterilis utriusque sexus, tam in hominibus quam in gregibus tuis. * Exod. 23, 26.

15. Auferet Dominus a te omnem languorem; et * infirmitates Aegypti pessimas, quas novisti, non inferet tibi, sed cunctis hostibus tuis. * Exod. 15, 26.

16. * Devorabis omnes populos, quos Dominus Deus tuus daturus est tibi. Non parcet eis oculus tuus, nec servies † diis eorum, ne sint in ruinam tui. * Num. 14, 9. † Exod. 23, 24. Num. 33, 55.

17. Si dixeris in corde tuo: Plures sunt gentes istae quam ego, quomodo potero delere eas?

18. Noli metuere *, sed recordare, quae fecerit Dominus Deus tuus Pharaoni, et cunctis Aegyptiis. * c. 1, 21.

19. * Plagas maximas, quas viderunt oculi tui, et signa atque portenta, manumque robustam, et extentum brachium, ut educeret te Dominus Deus tuus; sic faciet cunctis populis, quos metuis. * c. 4, 34.

20. * Insuper et crabrones mittet Dominus Deus tuus in eos, donec deleat omnes, atque disperdat, qui te fugerint, et latere potuerint. * Exod. 23, 28. Jos. 24, 12.

21. Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus in medio tui est, Deus magnus et terribilis;

22. ipse consumet nationes has in conspectu tuo paulatim *, atque per partes. Non poteris eas delere pariter; ne forte multiplicentur contra te bestiae terrae. * Exod. 23, 29.

23. Dabitque eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo; et interficiet illos, donec penitus deleantur.

24. Tradetque * reges eorum in manus tuas, et disperdes nomina eorum sub coelo; nullus poterit resistere tibi, donec conteras eos. * Jos. 10, 28. 11, 12. 12, 7. 39.

25. * Sculptilia eorum igne combures! non concupisces argentum et aurum, de quibus facta sunt, neque assumes ex eis tibi quidquam, ne offendas, propterea, quia abominatio est Domini Dei tui. * v. 5. 2 Mach. 12, 40.

26. Nec inferes * quidpiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut et illud est. Quasi spurcitiam detestaberis, et velut inquinamentum ac sordes abominationi habebis, quia anathema est. * Jos. 7, 11.

Cap. 8.

Beneficia a Deo in deserto collata, et poenae transgressoribus inflictae referuntur.

1. * Omne mandatum, quod ego praecipio tibi hodie, a) cave diligenter, ut facias; ut possitis vivere, et multiplicemini, ingres-

a) 1590. attende diligenter

sique possideatis terram, pro qua juravit Dominus patribus vestris.
* c. 4, 1.

2. Et * recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus quadraginta annis per desertum, ut affligeret te, atque tentaret, et nota fierent, quae in tuo animo versabantur, utrum custodires mandata illius, an non.
* c. 1—3.

3. Afflixit te penuria *, et dedit † tibi cibum Manna, quod ignorabas tu et patres tui; ut ostenderet tibi quod non ‡ in solo pane vivat homo, sed in omni verbo, quod egreditur de ore Dei. * c. 2, 7. † Exod. 16, 14. ‡ Matth. 4, 4. Luc. 4, 4.

4. Vestimentum tuum, quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit, et pes tuus non est subtritus, en quadragesimus annus est.

5. Ut recogites in corde tuo, quia sicut erudit filium suum homo *, sic Dominus Deus tuus erudivit te; * c. 1, 31.

6. ut custodias mandata Domini Dei tui, et ambules in viis ejus, et timeas eum.

7. Dominus enim Deus tuus introducet te in terram bonam, terram rivorum aquarumque et fontium; in cujus campis et montibus erumpunt fluviorum abyssi;

8. terram * frumenti, hordei, ac vinearum, in qua ficus, et malogranata, et oliveta nascuntur; terram olei ac mellis. * Exod. 3, 8.

9. Ubi absque ulla penuria comedes panem tuum, et rerum omnium abundantia perfrueris; cujus lapides ferrum sunt, et de montibus ejus aeris metalla fodiuntur;

10. ut cum comederis, et satiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi.

11. Observa, et cave *, nequando obliviscaris Domini Dei tui, et negligas mandata ejus atque judicia et caeremonias, quas ego praecipio tibi hodie; * c. 6, 12.

12. ne postquam comederis et satiatus fueris, domos pulchras aedificaveris, et habitaveris in eis;

13. habuerisque armenta boum, et ovium greges, argenti et auri, cunctarumque rerum copiam;

14. elevetur cor tuum, et non reminiscaris * Domini Dei tui, qui eduxit te de terra Aegypti, de domo servitutis; * c. 4, 9.

15. et ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili *, in qua erat serpens flatu adurens, et scorpio ac dipsas, et nullae omnino aquae †; qui eduxit rivos de petra durissima, * c. 1, 19. Exod. 17, 6. Num. 20, 9. 11. 21, 6. † Exod. 17, 6.

16. et * cibavit te Manna in solitudine, quod nescierunt patres tui. Et postquam afflixit ac probavit, ad extremum misertus est tui; * v. 2. 3. Exod. 16, 14.

17. ne diceres in corde tuo: Fortitudo mea, et robur manus meae, haec mihi omnia praestiterunt.

18. Sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse vires tibi praebuerit *, ut impleret pactum suum, super quo juravit patribus tuis, sicut praesens indicat dies.
* c. 4, 31.

19. Sin autem oblitus Domini Dei tui, secutus fueris deos alienos, colueris que * illos et adoraveris; ecce! nunc praedico tibi, quod omnino dispereas. * c. 4, 25.

20. Sicut Gentes, quas delevit Dominus in introitu tuo, ita et vos peribitis, si inobedientes fueritis voci Domini Dei vestri.

Cap. 9.

Moses varia delicta in memoriam revocat, ut populus deinceps melius sapiat.

1. Audi Israël: Tu transgredieris hodie Jordanem, ut possideas * nationes maximas et fortiores te, civitates ingentes † et ad coelum usque muratas, * c. 7, 1. † c. 1, 28.

2. populum magnum * atque sublimem, filios Enacim, quos ipse vidisti, et audisti, quibus nullus potest ex adverso resistere.
* c. 1, 28.

3. Scies ergo hodie, quod Dominus Deus tuus ipse transibit ante te, ignis devorans atque consumens, qui conterat eos et deleat atque disperdat ante faciem tuam velociter, sicut locutus est tibi.

4. Ne dicas in corde tuo, cum deleverit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo *; propter justitiam meam introduxit me Dominus, ut terram hanc possiderem, cum propter impietates suas istae deletae sint nationes. * c. 7, 7. 8, 16.

5. Neque enim propter justitias tuas, et aequitatem cordis tui, ingredieris, ut possideas terras earum; sed quia illae egerunt impie, introeunte te deletae sunt; et ut compleret * verbum suum Dominus, quod sub juramento pollicitus est patribus tuis, Abraham, Isaac, et Jacob. * Gen. 12, 7.

6. Scito ergo, quod non propter justitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionem, cum * durissimae cervicis sis populus.
* Exod. 32, 9. 34, 9.

7. Memento, et ne obliviscaris, quomodo ad iracundiam provocaveris Dominum Deum tuum in solitudine. Ex eo die, quo egressus es ex Aegypto usque ad locum istum, semper adversum Dominum contendisti.

8. * Nam et in Horeb provocasti eum, et iratus delere te voluit,
* Exod. 17, 6. 19, 3. 32, 10.

9. quando * ascendi in montem, ut acciperem tabulas lapideas, a) tabulas pacti, quod pepigit vobiscum Dominus b); et perseveravi in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, et aquam non bibens.
* Exod. 24, 18.

10. * Deditque mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, et continentes omnia verba, quae vobis locutus est in monte de medio ignis, quando concio populi congregata est.
* Exod. 31, 18. 32, 15.

11. Cumque transissent quadraginta dies, et totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas foederis;

12. dixitque mihi *: Surge, et descende hinc cito! quia populus tuus, quem eduxisti de Aegypto, deseruerunt velociter viam, quam demonstrasti eis, feceruntque sibi conflatile. * Exod. 32, 7.

13. Rursumque ait Dominus ad me: Cerno, quod populus iste durae cervicis sit;

14. dimitte me, ut conteram eum, et deleam nomen ejus de sub coelo, et constituam te super gentem, quae hac major et fortior sit.

15. Cumque de monte ardente descenderem, et duas tabulas foederis utraque tenerem manu,

16. vidissemque vos peccasse Domino Deo vestro, et fecisse vobis vitulum conflatilem *, ac deseruisse velociter viam ejus, quam vobis ostenderat; * Exod. 32.

17. projeci tabulas de manibus meis, confregique eas in conspectu vestro.

18. Et procidi ante Dominum sicut prius, quadraginta diebus et noctibus panem non comedens, et aquam non bibens, propter omnia peccata vestra, quae gessistis contra Dominum, et eum ad iracundiam provocastis.

19. Timui enim indignationem et iram illius, qua adversum vos concitatus, delere vos voluit. Et exaudivit me Dominus etiam hac vice.

20. adversum Aaron quoque vehementer iratus, voluit eum conterere, et pro illo similiter deprecatus sum.

21. Peccatum autem vestrum,

a) 1590. omit. tabulas b) 1590. vobiscum Deus

quod feceratis, id est vitulum, arripiens, igne combussi, et in frusta comminuens, omninoque in pulverem redigens, projeci in torrentem, qui de monte descendit.

22. * In incendio quoque, et in tentatione †, et in sepulchris concupiscentiae ‡ provocastis Dominum; *Num. 11, 1.3. 16, 2. 21, 5. †Exod. 17, 7. ‡Num. 11, 34.

23. et * quando misit vos de Cadesbarne, dicens: Ascendite, et possidete terram, quam dedi vobis! et contempsistis imperium Domini Dei vestri, et non credidistis ei, neque vocem ejus audire voluistis; *Num. 13, 3.

24. sed semper fuistis rebelles a die, qua nosse vos coepi.

25. Et jacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, ne deleret vos, ut fuerat comminatus;

26. et orans dixi: Domine Deus, ne disperdas populum tuum, et haereditatem tuam, quam redemisti in magnitudine tua, quos eduxisti de Aegypto in manu forti.

27. Recordare * servorum tuorum, Abraham, Isaac, et Jacob; ne aspicias duritiam populi hujus, et impietatem atque peccatum; *Exod. 32, 13.

28. ne forte dicant habitatores terrae, de qua eduxisti nos: Non poterat Dominus introducere eos in terram, quam pollicitus est eis, et oderat illos; idcirco eduxit, ut interficeret * eos in solitudine. *Exod. 32, 12. Num. 14, 15. 16.

29. Qui sunt populus tuus et haereditas tua, quos eduxisti in fortitudine tua magna, et in brachio tuo extento.

Cap. 10.

Tabulas legis instauratas, fœdusque renovatum refert Moses; et tradit præcepta morum.

1. In * tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, et ascende ad me in montem; faciesque arcam ligneam; *Exod. 34, 1.

2. et scribam in tabulis verba, quae fuerunt in his, quas ante confregisti, ponesque eas in arca.

3. Feci igitur * arcam de lignis settim[a]). Cumque dolassem duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem, habens eas in manibus. *Exod. 37, 1.

4. Scripsitque in tabulis, juxta id, quod prius scripserat, verba decem, quae locutus est Dominus ad vos in monte de medio ignis, quando populus congregatus est; et dedit eas mihi.

5. Reversusque de monte, descendi, et posui tabulas in arcam, quam feceram, quae hucusque ibi sunt, sicut mihi praecepit Dominus.

6. * Filii autem Israël moverunt castra ex Beroth filiorum Jacan in Mosera, ubi † Aaron mortuus ac sepultus est, pro quo sacerdotio functus est Eleazar filius ejus. *Num. 33, 31. †Num. 20, 28. 29.

7. Inde venerunt in Gadgad; de quo loco profecti, castrametati sunt in Jetebatha in terra aquarum atque torrentium.

8. Eo tempore * separavit tribum Levi, ut portaret arcam foederis Domini, et staret coram eo in ministerio, ac benediceret in nomine illius usque in praesentem diem. *Num. 3, 12.

9. Quam ob rem non habuit Levi partem, neque possessionem * cum fratribus suis; quia ipse Dominus possessio ejus est, sicut promisit ei Dominus Deus tuus. *Num. 18, 20.

10. Ego autem steti in monte, sicut prius, quadraginta diebus ac noctibus; exaudivitque * me Dominus etiam hac vice, et te perdere noluit. *Exod. 32, 11.

11. Dixit-

a) 1590. setim.

11. Dixitque mihi: Vade, et praecede populum, ut ingrediatur, et possideat terram, quam juravi patribus eorum, ut traderem eis.

12. Et nunc Israël, quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi * ut timeas Dominum Deum tuum, et ambules in viis ejus, et diligas eum, ac servias Domino Deo tuo in toto corde tuo, et in tota anima tua; *c. 6, 3.

13. custodiasque mandata Domini, et caeremonias ejus, quas ego hodie praecipio tibi *, ut bene sit tibi? *c. 6, 24.

14. En*! Domini Dei tui coelum est, et coelum coeli, terra, et omnia quae in ea sunt; *Exod. 19, 5.

15. et tamen * patribus tuis conglutinatus est Dominus, et amavit eos, elegitque semen eorum post eos, id est vos, de cunctis gentibus, sicut hodie comprobatur. *c. 7, 6.

16. Circumcidite igitur praeputium cordis vestri, et cervicem vestram ne induretis amplius;

17. quia Dominus Deus vester, ipse est Deus deorum, et Dominus dominantium, Deus magnus et potens, et terribilis, qui * personam non accipit, nec munera.
* 2 Paral. 19, 7. Job 34, 19. Sap. 6, 8. Eccl. 35, 15. Act. 10, 34. Rom. 2, 11. Gal. 2, 6.

18. Facit judicium pupillo, et viduae, amat peregrinum, et dat ei victum atque vestitum.

19. Et vos ergo * amate peregrinos, quia et ipsi fuistis advenae in terra Aegypti. *Exod. 22, 21.

20. *Dominum Deum tuum timebis, et ei soli servies; ipsi adhaerebis, jurabisque † in nomine illius. *c. 6, 13. Matth. 4, 10. Luc. 4, 8. † c. 1, 10.

21. Ipse est laus tua, et Deus tuus, qui fecit tibi haec magnalia, et terribilia, quae viderunt oculi tui.

22. *In septuaginta animabus descenderunt patres tui in Aegyptum; et ecce! nunc multiplicavit te Dominus Deus tuus, sicut astra coeli. *Gen. 46, 27. Exod. 1, 5.

Cap. 11.

Populo praecepta Dei custodienti benedictio; sin; maledictio certa est.

1. Ama itaque * Dominum Deum tuum, et observa praecepta ejus, et caeremonias, judicia atque mandata, omni tempore. *c. 8, 6. 10, 12.

2. Cognoscite hodie, quae ignorant filii vestri, qui non viderunt disciplinam Domini Dei vestri, magnalia ejus, et robustam manum, extentumque brachium;

3. signa et opera, quae fecit in medio Aegypti * Pharaoni regi, et universae terrae ejus; *Exod. 14, 25.

4. omnique exercitui Aegyptiorum, et equis ac curribus; quomodo operuerint eos aquae maris rubri, cum vos persequerentur, et deleverit eos Dominus usque in praesentem diem;

5. vobisque, quae fecerit in solitudine, donec veniretis ad hunc locum.

6. Et * Dathan atque Abiron filiis Eliab, qui fuit filius Ruben; quos † aperto ore suo terra absorbuit, cum domibus, et tabernaculis, et universa substantia eorum, quam habebant in medio Israël; *Num. 16, 1. 31. 25, 10. Ps. 105, 17. † Num. 16, 32.

7. oculi vestri viderunt omnia * opera Domini magna, quae fecit; *c. 7, 19. 29, 2.

8. ut custodiatis universa * mandata illius, quae ego hodie praecipio vobis, et possitis introire, et possidere terram, ad quam ingredimini. *v. 1. c. 4, 1. 5, 1. 7, 11.

9. Multoque in ea * vivatis tempore, quam sub juramento pollicitus est Dominus patribus vestris, et semini eorum, lacte et melle manantem. *c. 4, 40. 8, 7. Exod. 3, 17.

10. Terra enim, ad quam ingrederis a) possidendam, non est sicut terra Aegypti, de qua existi, ubi jacto semine in hortorum morem aquae ducuntur * irriguae; * Jes. 37, 27.

11. sed montuosa est, et campestris *, de coelo expectans pluvias. * c. 3, 25.

12. Quam Dominus Deus tuus semper invisit, et oculi illius in ea sunt a principio anni usque ad finem ejus.

13. * Si ergo obedieritis mandatis meis, quae ego hodie praecipio vobis, ut diligatis Dominum Deum vestrum, et serviatis ei in toto corde vestro, et in tota anima vestra; * c. 10, 12. Lev. 26, 3.

14. dabit pluviam terrae vestrae temporaneam, et serotinam, ut colligatis frumentum, et vinum, et oleum;

15. foenumque ex agris ad pascenda jumenta, et ut ipsi comedatis ac saturemini.

16. Cavete, ne * forte decipiatur cor vestrum, et recedatis a Domino, serviatisque diis alienis, et adoretis eos; * c. 4, 16.

17. iratusque * Dominus claudat coelum, et pluviae non descendant, nec terra det germen suum, pereatisque velociter de terra optima, quam Dominus daturus est vobis. * Lev. 26, 14.

18. * Ponite haec verba mea in cordibus, et in animis vestris; et suspendite ea pro signo in manibus, et inter oculos vestros collocate †. * c. 6, 6. 8. † Prov. 3, 21.

19. Docete filios vestros, ut * illa meditentur, quando sederis in domo tua, et ambulaveris in via, et accubueris atque surrexeris. * c. 6, 7.

20. Scribes ea super postes, et januas domus tuae;

21. ut multiplicentur dies tui *, et filiorum tuorum in terra, quam juravit Dominus patribus tuis, ut daret eis, quamdiu coelum immineat terrae. * Prov. 3, 2.

22. Si enim custodieritis mandata, quae ego praecipio vobis, et feceritis ea, ut diligatis Dominum Deum vestrum, et ambuletis in omnibus viis ejus adhaerentes ei,

23. disperdet Dominus omnes gentes istas ante faciem vestram, et possidebitis eas, quae majores et fortiores vobis sunt.

24. * Omnis locus, quem calcaverit pes vester, vester erit. A deserto, et a Libano, a flumine magno Euphrate b) usque ad mare occidentale erunt termini vestri. * Jos. 1. 3. 4. 14, 9. Num. 34, 21.

25. Nullus stabit contra vos *; terrorem vestrum et formidinem dabit Dominus Deus vester super omnem terram, quam calcaturi estis, sicut locutus est vobis. * Exod. 23, 27. Jos. 2, 11. 2 Paral. 20, 29.

26. En! propono in conspectu vestro hodie benedictionem et maledictionem *; * c. 30, 15. 19.

27. benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri, quae ego hodie praecipio vobis;

28. maledictionem *, si non obedieritis mandatis Domini Dei vestri, sed recesseritis de via, quam ego nunc ostendo vobis †, et ambulaveritis post deos alienos, quos ignoratis. * c. 28, 15. † c. 4, 25. 26.

29. Cum vero introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, ad quam pergis habitandam, pones benedictionem * super montem Garizim, maledictionem † super montem Hebal; * c. 27, 12. Jos. 8, 33. 34. † c. 27, 13. Jos. 8, 33. 34.

30. qui sunt trans Jordanem post viam, quae vergit ad solis occubitum, in terra Chananaei, qui habitat in campestribus contra Galgalam, quae est juxta vallem tendentem, et intrantem procul *. * Gen. 12, 6.

a) 1590. ingredieris b) 1592. „Eufrate" 1590. 1593. 1598. „Euphrate"

31. Vos enim transibitis Jordanem, ut possideatis terram, quam Dominus Deus vester daturus est vobis, ut habeatis, et possideatis illam.

32. Videte ergo, ut impleatis caeremonias atque judicia, quae ego hodie ponam in conspectu vestro.

CAP. 12.

In eo, quem Deus elegerit, loco sacrificandum est; a sanguine et cibis immundis abstinendum.

1. Haec sunt praecepta atque judicia, quae facere debetis in terra, quam Dominus Deus patrum tuorum daturus est tibi, ut possideas eam cunctis diebus, quibus super humum gradieris.

2. Subvertite omnia loca*, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos, et colles, et subter omne lignum frondosum.
* c. 7, 5. Jos. 8, 30.

3. *Dissipate aras eorum [a]), et confringite statuas, lucos igne comburite, et idola comminuite; disperdite nomina eorum [a]) de locis illis. *c. 7, 25. 2 Mach. 12, 40.

4. Non facietis ita Domino Deo vestro*; *v. 31.

5. sed ad locum*, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, ut ponat nomen suum ibi, et habitet in eo, venietis†; * 1 Reg. 3, 2. † v. 21. 26.

6. et offeretis in loco illo holocausta, et victimas vestras, decimas et primitias manuum vestrarum, et vota atque donaria, primogenita boum, et ovium.

7. Et comedetis *ibi in conspectu Domini Dei vestri; ac laetabimini † in cunctis, ad quae miseritis manum vos et domus vestrae, in quibus benedixerit vobis Dominus Deus vester.
* v. 18. c. 14, 23. † v. 12.

8. Non facietis ibi, quae nos hic facimus hodie, singuli, quod sibi rectum videtur.

9. Neque enim usque in praesens tempus venistis ad requiem, et possessionem, quam Dominus Deus vester daturus est vobis.

10. Transibitis Jordanem *, et habitabitis in terra, quam Dominus Deus vester daturus est vobis, ut requiescatis a cunctis hostibus per circuitum; et absque ullo timore habitetis, * Jos. 22, 4.

11. in loco, quem elegerit Dominus Deus vester, ut sit nomen ejus in eo; illuc * omnia, quae praecipio, conferetis, holocausta, et hostias, ac decimas, et primitias manuum vestrarum; et quidquid praecipuum est in muneribus, quae [b]) vovebitis Domino.
* v. 5.

12. Ibi epulabimini coram Domino Deo vestro, vos et filii ac filiae vestrae, famuli et famulae, atque Levites*, qui in urbibus vestris [c]) commoratur; neque enim habet aliam partem, et possessionem inter vos. * c. 10, 9. Num. 18, 20.

13. Cave, ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris;

14. sed in eo, quem elegerit Dominus, in una tribuum tuarum * offeres hostias, et facies, quaecumque praecipio tibi.
* Lev. 1, 3. 17, 8.

15. Sin [d]) autem comedere volueris, et te esus * carnium delectaverit, occide, et comede juxta benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi in urbibus tuis; sive immundum fuerit, hoc est, maculatum et debile; sive mundum, hoc est, integrum, et sine macula †, quod offerri licet, sicut capream ‡, et cervum, comedes;
* Lev. 17, 2. † Lev. 7, 20. ‡ Lev. 3, 17.

16. absque esu dumtaxat sanguinis, quem super terram, quasi aquam effundes.

17. Non poteris comedere in

a) 1590. earum b) 1590. vovistis c) 1590. commorantur d) 1590. Si autem

oppidis tuis decimam frumenti, et vini, et olei tui, primogenita armentorum, et pecorum, et omnia, quae voveris, et sponte offerre volueris, et primitias manuum tuarum;

18. sed coram Domino Deo tuo comedes ea, in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, tu et filius tuus, et filia tua, et servus et famula, atque Levites, qui manet in urbibus tuis; et laetaberis, et reficieris coram Domino Deo tuo, in cunctis, ad quae extenderis manum tuam.

19. Cave, ne derelinquas Levitem * in omni tempore, quo versaris in terra. * c. 14, 27.

20. * Quando dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut locutus est tibi, et volueris vesci carnibus, quas desiderat anima tua; * Gen. 28, 14. Exod. 23, 31, 34, 24. Deut. 19, 8.

21. locus autem, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut sit nomen ejus ibi, si procul fuerit *, occides de armentis, et pecoribus, quae habueris, sicut praecepi tibi, et comedes in oppidis tuis, ut tibi placet. * c. 14, 24.

22. Sicut comeditur caprea, et cervus, ita vesceris eis; et mundus, et immundus in commune vescentur *. * v. 15. c. 15, 22.

23. Hoc solum cave, ne sanguinem comedas; sanguis enim eorum pro anima est *; et idcirco non debes animam comedere cum carnibus; * Gen. 9, 4. Lev. 17, 11.

24. sed super terram fundes quasi aquam;

25. ut bene sit tibi et filiis tuis post te, cum feceris, quod placet * in conspectu Domini. * c. 6, 18.

26. Quae autem sanctificaveris, et voveris Domino, tolles, et venies ad locum, quem elegerit Dominus;

27. et offeres * oblationes tuas carnem et sanguinem super altare Domini Dei tui; sanguinem hostiarum fundes in altari: carnibus autem ipse vesceris. * Lev. 1, 3.

28. Observa et audi omnia, quae ego praecipio tibi; ut bene sit tibi et filiis tuis post te in sempiternum, cum feceris, quod bonum est et placitum in conspectu Domini Dei tui.

29. * Quando disperdiderit Dominus Deus tuus ante faciem tuam gentes, ad quas ingredieris possidendas, et possederis eas, atque habitaveris in terra earum; * c. 11, 23. 19, 1.

30. Cave *, ne imiteris eas, postquam te fuerint introeunte subversae, et requiras caeremonias earum, dicens: sicut coluerunt gentes istae deos suos, ita et ego colam. * c. 7, 16. 25. 18, 9. Jos. 23, 7. Ps. 106, 36.

31. Non facies similiter Domino Deo tuo. Omnes enim abominationes, quas aversatur Dominus, fecerunt diis suis, offerentes filios et filias, et comburentes * igni. * c. 18, 10. Lev. 18, 3. 21.

32. Quod praecipio tibi, hoc tantum facito Domino; nec addas quidquam, nec minuas *. * c. 4, 2.

Cap. 13.

Quisquis cultum Deorum alienorum suaserit, lapidibus obruatur; urbs etiam Deum alienum colens deleatur.

1. Si surrexerit in medio tui prophetes, aut qui somnium * vidisse se dicat, et praedixerit signum † atque portentum; * Num. 12, 6. † Exod. 3, 12.

2. et evenerit quod locutus est, et dixerit tibi: Eamus, et sequamur deos alienos, quos ignoras, et serviamus eis!

3. Non audies * verba prophetae illius aut somniatoris; quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat, utrum diligatis eum an non, in toto corde, et in tota anima vestra. * c. 8, 2. Jer. 23, 32. 27, 15. sqq.

4. Dominum Deum vestrum sequimini, et ipsum timete, et mandata illius custodite, et audite vocem ejus; ipsi servietis, et ipsi adhaerebitis.

5. Propheta * autem ille aut fictor somniorum interficietur; quia locutus est, ut vos averteret a Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Aegypti, et redemit vos de domo servitutis; ut errare te faceret de via, quam tibi praecepit Dominus Deus tuus; et auferes malum de medio tui.
* c. 18, 20.

6. Si tibi voluerit persuadere * frater tuus, filius matris tuae, aut filius tuus vel filia, sive uxor, quae est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis ut animam tuam, clam dicens: Eamus, et serviamus diis alienis, quos ignoras tu, et patres tui, * v. 13.

7. cunctarum in circuitu gentium, quae juxta vel procul sunt, ab initio usque ad finem terrae;

8. non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus, ut miserearis et occultes eum;

9. sed statim interficies *. † Sit primum manus tua super eum, a) et postea omnis populus mittat manum. * c. 17, 5. 7. 18, 20. † c. 17, 7.

10. Lapidibus obrutus necabitur; quia voluit te abstrahere a Domino Deo tuo, qui eduxit te de terra Aegypti, de domo servitutis;

11. ut omnis Israël audiens timeat, et nequaquam ultra faciat quidpiam hujus rei simile.

12. Si audieris in una urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos:

13. Egressi * sunt filii Belial de medio tui, et averterunt habitatores urbis suae, atque dixerunt: Eamus, et serviamus diis alienis, quos ignoratis; * v. 2. 6.

14. quaere solicite et diligenter *, rei veritate perspecta, si inveneris certum esse, quod dicitur, et abominationem hanc opere perpetratam; * c. 17, 4.

a) 1590. et post te

15. statim percuties * habitatores urbis illius in ore gladii, et delebis eam ac omnia, quae in illa sunt, usque ad pecora.
* Exod. 22, 20.

16. Quidquid etiam supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum ejus, et cum ipsa civitate succendes, ita ut universa consumas Domino Deo tuo, et sit tumulus sempiternus; non aedificabitur amplius,

17. et * non adhaerebit de illo anathemate quidquam in manu tua; ut avertatur Dominus ab ira furoris sui; et misereatur tui, multiplicetque te, sicut juravit patribus tuis; * c. 7, 25. 26. Jos. 6, 18. 7, 1.

18. quando audieris vocem Domini Dei tui, custodiens omnia praecepta ejus, quae ego praecipio tibi hodie, ut facias, quod placitum est in conspectu Domini Dei tui.

Cap. 14.

Lex de animalibus mundis et immundis renovatur; et de decimis.

1. Filii estote Domini Dei vestri; non vos incidetis *, nec facietis calvitium super mortuo.
* Lev. 19, 27. 28. 21, 5.

2. * Quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo; et te elegit, ut sis ei in populum peculiarem, de cunctis gentibus, quae sunt super terram. * c. 7, 6. 26, 18. 1 Petr. 2, 9.

3. * Ne comedatis, quae immunda sunt. * Lev. 11, 4.

4. Hoc est * animal, quod comedere debetis: bovem, et ovem, et capram, * Lev. 11, 2. sqq.

5. cervum et capream, bubalum, tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum.

6. Omne * animal, quod in duas partes findit ungulam, et ruminat, comedetis. * Lev. 11, 3.

7. De his * autem, quae ruminant, et ungulam non findunt, comedere non debetis, ut: camelum, leporem, choerogryllum: haec quia ruminant, et non dividunt ungulam, immunda erunt vobis. * Lev. 11, 4.

8. Sus quoque, quoniam dividit ungulam, et non ruminat, immunda erit; carnibus eorum non vescemini, et cadavera non tangetis *. * Lev. 11, 7. 2 Mach. 6, 18. 7, 1.

9. Haec comedetis ex omnibus, quae morantur in aquis *: Quae habent pinnulas et squamas, comedite; * Lev. 11, 9.

10. quae absque pinnulis et squamis sunt, ne comedatis, quia immunda sunt.

11. Omnes aves mundas comedite!

12. immundas ne comedatis *: aquilam scilicet, et gryphem, et haliaetum, * Lev. 11, 13. 20, 25.

13. ixion, et vulturem, ac milvum juxta genus suum;

14. et omne corvini generis,

15. et struthionem, ac noctuam, et larum, atque accipitrem juxta genus suum.

16. Herodium ac cygnum, et ibin,

17. ac mergulum, porphyrionem, et nycticoracem,

18. onocrotalum, et charadrium, singula in genere suo, upupam quoque et vespertilionem.

19. Et omne, quod reptat et pennulas habet, immundum erit, et non comedetur.

20. Omne, quod mundum est, comedite!

21. Quidquid autem morticinum * est, ne vescamini ex eo. Peregrino, qui intra portas tuas est; da, ut comedat, aut vende ei; quia tu populus sanctus Domini Dei tui es †. Non coques hoedum in lacte matris suae. * Exod. 22, 31. Lev. 11, 24. 40. † Exod. 23, 19. 34, 26.

22. Decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis, qui nascuntur in terra per annos singulos;

23. et comedes * in conspectu Domini Dei tui, in loco, quem elegerit, ut in eo nomen illius invocetur, decimam frumenti tui, et vini, et olei, et primogenita † de armentis et ovibus tuis; ut discas timere Dominum Deum tuum omni tempore. * c. 12, 17. 16, 11. 16. † Num. 18, 11—19. Lev. 27, 26. 30.

24. Cum autem longior fuerit * via, et locus, quem elegerit Dominus Deus tuus, tibique benedixerit, nec potueris ad eum haec cuncta portare; * c. 12, 21.

25. vendes omnia, et in pretium rediges, portabisque manu tua, et proficisceris ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus;

26. et emes ex eadem pecunia, quidquid tibi placuerit, sive ex armentis, sive ex ovibus, vinum quoque et siceram *, et omne, quod desiderat anima tua †; et comedes coram Domino Deo tuo, et epulaberis tu et domus tua, * Lev. 10, 9. † v. 23.

27. et Levites, qui intra portas tuas est; cave, ne derelinquas eum, quia non habet aliam partem in possessione tua *. * c. 12, 12. 19. Num. 18, 20. 24.

28. Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus, quae nascuntur tibi eo tempore; et repones intra januas tuas *. * c. 26, 12.

29. Venietque Levites, qui aliam non habet partem nec possessionem tecum, et peregrinus ac pupillus et vidua, qui intra portas tuas sunt, et comedent et saturabuntur; ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum, quae feceris *. * c. 26, 13.

Cap. 15.

Leges de anno septimo, et de primogenitis repetuntur.

1. Septimo anno facies remissionem *, * c. 31, 10. Exod. 23, 11. Lev. 25, 10.

2. quae hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico vel proximo ac fratre suo, repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini.

3. A peregrino et advena exiges; civem et propinquum repetendi non habebis potestatem *.
* Lev. 16, 29.

4. Et omnino indigens et mendicus non erit inter vos; ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in terra, quam traditurus est tibi in possessionem.

5. Si * tamen audieris vocem Domini Dei tui, et custodieris universa, quae jussit, et quae ego hodie praecipio tibi, benedicet tibi, ut pollicitus est. * c. 28, 1. 2.

6. Foenerabis gentibus multis, et ipse a nullo accipies mutuum. Dominaberis nationibus plurimis, et tui nemo dominabitur.

7. Si unus de fratribus tuis, qui morantur intra portas civitatis tuae, in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem [a]) venerit *; non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum; * v. 11. Lev. 25, 35.

8. sed aperies eam pauperi *, et dabis mutuum, quo eum indigere perspexeris. * Matth. 5, 42. Luc. 6, 34.

9. Cave, ne forte subrepat tibi impia cogitatio, et dicas in corde tuo: Appropinquat septimus * annus remissionis; et avertas oculos tuos a paupere fratre tuo, nolens ei, quod postulat mutuum commodare †: ne clamet contra te ad Dominum, et fiat tibi in peccatum. * Exod. 33, 10. Lev. 25, 2. † Ezech. 16, 49.

10. Sed dabis ei; nec ages quidpiam callide * in ejus necessitatibus sublevandis; ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, et in cunctis, ad quae manum miseris †. * Eccl. 35, 11. 2 Cor. 9, 7. † Tob. 4, 7—9. Matth. 10, 42.

a) 1590. devenerit

11. * Non deerunt pauperes in terra habitationis tuae; idcirco ego praecipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno et pauperi, qui tecum versatur in terra †.
* Matth. 26, 11. † Jes. 58, 7.

12. * Cum tibi venditus fuerit frater tuus Hebraeus, aut Hebraea, et sex annis servierit tibi, in septimo anno dimittes eum liberum; * Exod. 21, 2. Lev. 25, 39—41. Jer. 34, 14.

13. et quem libertate donaveris, nequaquam vacuum abire patieris;

14. sed dabis viaticum de gregibus, et de area, et torculari tuo, quibus Dominus Deus tuus benedixerit tibi.

15. Memento, quod et ipse servieris in terra Aegypti, et liberaverit te Dominus Deus tuus, et idcirco ego nunc praecipio tibi.

16. Sin autem dixerit *: Nolo egredi! eo quod diligat te, et domum tuam, et bene sibi apud te esse sentiat; * Exod. 21, 5.

17. assumes subulam, et perforabis aurem ejus in janua * domus tuae, et serviet tibi usque in aeternum; ancillae † quoque similiter facies. * Exod. 21, 6. † v. 14.

18. Non avertas ab eis oculos tuos, quando dimiseris eos liberos; quoniam juxta mercedem mercenarii per sex annos servivit tibi; ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus, quae agis.

19. De primogenitis, quae nascuntur in armentis, et in ovibus tuis, quidquid est sexus masculini, sanctificabis Domino Deo tuo *. Non operaberis in primogenito bovis, et non tondebis primogenita ovium. * Exod. 13, 2.

20. In conspectu Domini Dei tui comedes ea per annos singulos, in loco, quem elegerit * Dominus, tu et domus tua. * c. 14, 23.

21. * Sin autem habuerit macu-

lam, vel claudum fuerit, vel caecum, aut in aliqua parte deforme vel debile, non immolabitur Domino Deo tuo. *Lev. 22, 20—24. Eccl. 35, 14.

22. Sed intra portas urbis tuae comedes illud; tam mundus, quam immundus similiter vescentur eis, quasi caprea, et cervo *.
*c. 12, 15. 14, 5.

23. Hoc solum observabis, ut sanguinem eorum non comedas; sed effundes in terram quasi aquam *. *c. 12, 16. 23, 24. Lev. 3, 17.

Cap. 16.

De festis Paschatis, Pentecostes et Tabernaculorum, item de judicibus per singulas urbes constituendis.

1. Observa mensem novarum frugum *, et verni primum temporis, ut facias Phase † Domino Deo tuo: quoniam in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Aegypto nocte. *Exod. 12, 2. 23, 15. †Exod. 12, 11. Num. 9, 2.

2. Immolabisque Phase Domino Deo tuo de ovibus, et de bobus, in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi.

3. Non comedes in eo panem fermentatum *; septem diebus comedes absque fermento, afflictionis panem, quoniam in pavore egressus † es de Aegypto; ut memineris diei egressionis tuae de Aegypto, omnibus diebus vitae tuae. *Exod. 12, 15—20. 34, 18. Lev. 28, 6. †Exod. 12, 11, 39.

4. Non apparebit fermentum a) in omnibus terminis tuis septem diebus, et non remanebit de carnibus ejus, quod immolatum est vespere in die primo usque mane *. *Num. 9, 11. 12.

5. Non poteris immolare Phase in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi;

6. sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi; immolabis Phase vespere * ad solis occasum, quando egressus es de Aegypto †.
*Lev. 23, 5. Num. 9, 5. Jos. 5, 10. † Exod. 13, 3.

7. Et coques, et comedes * in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, maneque consurgens vades in tabernacula tua.
*Exod. 12, 9. Paral. 35, 13.

8. Sex diebus comedes azyma; et in die septima, quia collecta est Domini Dei tui, non facies opus *.
*Exod. 12, 15. 16. 13, 6. 8. 23, 7. 8.

9. Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die, qua falcem in segetem miseris *; *Lev. 23, 15. 16.

10. et celebrabis diem festum hebdomadarum Domino Deo tuo, oblationem spontaneam * manus tuae, quam offeres juxta benedictionem Domini Dei tui †;
* v. 17. †Exod. 34, 22.

11. et epulaberis coram Domino Deo tuo, tu, filius tuus, et filia tua, servus tuus, et ancilla tua, et levites, qui est intra portas tuas, advena ac pupillus et vidua, qui morantur vobiscum; in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi;

12. et recordaberis, quoniam servus fueris in Aegypto; custodiesque ac facies, quae praecepta sunt.

13. Solemnitatem quoque tabernaculorum celebrabis per septem dies *, quando collegeris de area et torculari fruges tuas;
* Lev. 23, 34. Exod. 23, 16.

14. et epulaberis in festivitate tua, tu, filius tuus, et filia, servus tuus et ancilla, levites quoque et advena, pupillus ac vidua, qui intra portas tuas sunt *. c. 12, 12. 26, 11.

15. Septem diebus Domino Deo tuo festa celebrabis, in loco, quem elegerit Dominus; benedicetque tibi Dominus Deus tuus in cunctis frugibus tuis, et in omni opere manuum tuarum, erisque in laetitia.

a) 1590. fermentatum

16. Tribus vicibus * per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui, in loco, quem elegerit; in solemnitate azymorum, in solemnitate hebdomadarum, et in solemnitate tabernaculorum †. Non apparebit ante Dominum vacuus;

* Exod. 23, 14—17. 34, 18—28. Num. 28, 16—31.39.
† Exod. 23, 15. 34, 20. Eccl. 35, 6.

17. sed offeret unusquisque secundum quod habuerit juxta benedictionem Domini Dei sui, quam dederit ei *. * v. 10.

18. Judices et magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas; ut judicent populum justo judicio *,

* c. 1, 15. 20, 5. 2 Par. 19, 5.

19. nec in alteram partem declinent *. Non accipies personam, nec munera; quia munera excaecant oculos sapientum, et mutant verba justorum. * Exod. 23, 8. Lev. 19, 15. Deut. 1, 17. Eccl. 20, 31.

20. Juste quod justum est persequeris *; ut vivas et possideas terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi. * Eccl. 15, 9. 21, 21.

21. Non plantabis lucum, et omnem arborem * juxta altare Domini Dei tui. * c. 12, 2. 3. 7, 5. 3 Reg. 14, 28.

22. Nec facies tibi a), neque constitues statuam; quae odit Dominus Deus tuus *. * Lev. 16, 1.

Cap. 17.

Supplicium idololatriæ. Causæ difficiles ad Sacerdotes deferendæ. Quis et qualis debeat esse rex eligendus.

1. Non immolabis Domino Deo tuo ovem, et bovem, in quo est macula, aut quidpiam vitii; quia abominatio * est Domino Deo tuo.

* Lev. 22, 20. 21.

2. Cum reperti fuerint apud te intra unam portarum tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier, qui faciant malum in conspectu Domini Dei tui, et transgrediantur pactum illius;

3. ut vadant et serviant diis alienis, et adorent eos, solem et lunam, et omnem militiam coeli, quae non praecepi *. c. 4, 19. Jer. 8, 2.

4. Et hoc tibi fuerit nunciatum, audiensque inquisieris diligenter, et verum esse repereris, et abominatio facta est in Israël *:

* c. 13, 12—15.

5. Educes virum ac mulierem, qui rem sceleratissimam perpetrarunt, ad portas civitatis tuae, et lapidibus obruentur *.

* c. 13, 9. 10.

6. * In ore duorum, aut trium testium peribit, qui interficietur. Nemo occidatur, uno contra se dicente testimonium.

* c. 19, 15. Num. 35, 30. Matth. 18, 16. Joh. 8, 17. 2 Cor. 13, 1.

7. Manus testium prima interficiet eum *, et manus reliqui populi extrema mittetur, ut auferas malum de medio tui. * c. 13, 9.

8. Si difficile et ambiguum apud te judicium esse perspexeris inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram b) et lepram; et judicum intra portas tuas videris verba variari; surge, et ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus.

9. * Veniesque ad sacerdotes levitici generis, et ad judicem, qui fuerit illo tempore; quaeresque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem. * 2 Paral. 19, 8. 10. Deut. 12, 5.

10. Et facies, quodcumque dixerint, qui praesunt loco, quem elegerit Dominus, et docuerint te * * Lev. 10, 11.

11. juxta legem ejus; sequerisque sententiam eorum; nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram *. * v. 20. c. 5, 32.

12. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio,

---

a) 1590. tibi statuam; neque constituas quæ odit . . . b) 1590. et non lepram; et judicium inter portas . . .

qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo*, et[a]) decreto judicis, morietur homo ille, et auferes malum de Israël; *c. 10, 8. 18, 5.

13. cunctusque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia*. *c. 19, 20.

14. Cum ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, et possederis eam, habitaverisque in illa, et dixeris: Constituam super me regem, sicut habent omnes per circuitum nationes*; * 1 Reg. 8, 5.

15. eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit, de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus*. * 1 Reg. 10, 1. 20. 21. 24. Dan. 2, 21. 4, 14.

16. Cumque fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Aegyptum, equitatus numero sublevatus, praesertim cum Dominus praeceperit vobis, ut nequaquam amplius per eamdem viam revertamini*. *Num. 14, 3. Ps. 19, 8. Jes. 31, 3.

17. Non habebit uxores plurimas, quae alliciant animum ejus, neque argenti, et auri immensa pondera*. * 3 Reg. 10, 14. 11, 1. 3. 4. Eccl. 31, 3.

18. Postquam autem sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis hujus in volumine, accipiens exemplar a sacerdotibus Leviticae tribus;

19. et habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitae suae, ut discat timere Dominum Deum suum, et custodire verba, et caeremonias ejus, quae in lege praecepta sunt*. *c. 6, 6. 7. Jos. 1, 8.

20. Nec elevetur cor ejus, in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram, vel sinistram, ut longo tempore regnet ipse, et filii ejus, super Israël*. *v. 11. c. 5, 32. Eccl. 3, 20. 21. 10, 17.

Cap. 18.

Sacerdotes et Levitæ tantum decimas, oblationes et victimas possideant. Veri tantum Prophetæ audiantur.

1. Non * habebunt sacerdotes, et Levitae, et omnes, qui de eadem tribu sunt, partem et haereditatem cum reliquo b) Israël, quia sacrificia Domini, et oblationes ejus comedent; *Num. 18, 20. 23. Deut. 10, 9. Jos. 13, 14. 18, 7. 1 Cor. 9, 13.

2. et nihil aliud accipient de possessione fratrum suorum; Dominus enim ipse est haereditas eorum, sicut locutus est illis.

3. Hoc erit judicium sacerdotum a populo, et ab his, qui offerunt victimas; sive bovem, sive ovem immolaverint, dabunt sacerdoti armum ac ventriculum;

4. * primitias frumenti, vini, et olei, et lanarum partem ex ovium tonsione. *Num. 18, 21.

5. Ipsum enim elegit Dominus Deus tuus, de cunctis tribubus tuis, ut stet, et ministret nomini Domini ipse, et filii ejus in sempiternum*. *Num. 3, 10. 1 Par. 24, 13. 2 Paral. 29, 11. Eccl. 45, 7. 8.

6. Si exierit Levites ex una urbium tuarum ex omni Israël, in qua c) habitat, et voluerit venire, desiderans locum, quem elegerit Dominus;

7. ministrabit in nomine Domini Dei sui, sicut omnes fratres ejus Levitae, qui stabunt eo tempore coram Domino.

8. Partem ciborum eamdem accipiet, quam et caeteri; excepto eo, quod in urbe sua ex paterna ei successione debetur.

9. Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cave, ne imitari velis abominationes illarum gentium*. * c. 12, 30.

10. * Nec inveniatur in te, qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem †; aut qui ario-

a) 1590. ex decreto b) 1590. add. populo c) 1593. habitat

los sciscitetur, et observet somnia atque auguria, a) nec sit maleficus ‡; *Lev. 20, 27. †Lev. 18, 21. ‡Lev. 19, 26. 20, 2. 3.

11. nec incantator, nec qui pythones consulat, nec divinos *, aut quaerat a mortuis veritatem. * Gen. 25, 22. Lev. 19, 31. 1 Reg. 28, 7.

12. Omnia enim haec abominatur Dominus *, et propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo. *c. 12, 31.

13. Perfectus eris, et absque macula cum Domino Deo tuo.

14. Gentes istae, quarum possidebis terram, augures et divinos audiunt; tu autem a Domino Deo tuo aliter institutus es.

15. *Prophetam de gente tua, et de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus; ipsum audies! *Joh. 1, 45. Act. 3, 22.

16. Ut petisti a Domino Deo tuo * in Horeb, quando concio congregata est, atque dixisti: Ultra non audiam vocem Domini Dei mei, et ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar †. *Exod. 20, 21. †c. 5, 23—28. Exod. 19, 17.

17. Et ait Dominus mihi: Bene omnia sunt locuti.

18. * Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui; et ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia, quae praecepero illi. *Joh. 1, 45. v. 15. Exod. 4, 15. 16. Jes. 59, 21.

19. Qui autem verba ejus, quae loquetur in nomine meo *, audire noluerit, ego ultor existam. * Act. 3, 23.

20. Propheta autem, qui arrogantia depravatus voluerit loqui in nomine meo, quae ego non praecepi illi, ut diceret, aut ex nomine alienorum deorum, interficietur *. *c. 13, 1—5. Jer. 14, 15.

21. Quod si tacita cogitatione responderis: Quomodo possum intelligere verbum, quod Dominus non est locutus?

22. Hoc habebis signum: Quod in nomine Domini propheta ille praedixerit, et non evenerit: hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit; et idcirco non timebis eum.

Cap. 19.

Urbes refugii. Homicida voluntarius inde extrahatur et occidatur.

1. Cum disperdiderit Dominus Deus tuus gentes, quarum tibi traditurus est terram, et possederis eam, habitaverisque in urbibus ejus, et in aedibus;

2. *tres civitates separabis tibi in medio terrae, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, in possessionem; *v. 7. c. 4, 41. Num. 35, 11—14. Jos. 20, 2.

3. sternens diligenter viam; et in tres aequaliter partes totam terrae tuae provinciam divides; ut habeat e vicino, qui propter homicidium profugus est, quo possit evadere.

4. Haec erit lex homicidae fugientis, cujus vita servanda est *: Qui percusserit proximum suum nesciens, et qui heri, et nudiustertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur; *c. 4, 42. Exod. 21, 12. 15.

5. sed abiisse cum eo simpliciter in sylvam ad ligna caedenda, et in succisione lignorum securis fugerit manu, ferrumque lapsum, de manubrio amicum ejus percusserit, et occiderit; hic ad unam supradictarum urbium confugiet, et vivet.

6. Ne forsitan proximus ejus, cujus effusus est sanguis, dolore stimulatus, persequatur, et apprehendat eum, si longior via fuerit, et percutiat animam ejus, qui non est reus mortis; quia nullum contra eum, qui occisus est, odium prius habuisse monstratur.

---

a) 1590. non sit

7. Idcirco praecipio tibi, ut tres civitates aequalis inter se spatii dividas.

8. * Cum autem dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut juravit patribus tuis, et dederit tibi cunctam terram, quam eis pollicitus est; * c. 12, 20. Gen. 28, 14. 15, 18. Exod. 34, 24. Deut. 12, 20.

9. (si tamen custodieris mandata ejus, et feceris, quae hodie praecipio tibi, ut diligas Dominum Deum tuum, et ambules in viis ejus omni tempore) addes tibi tres alias civitates, et supradictarum trium urbium numerum duplicabis.

10. Ut non effundatur sanguis innoxius in medio terrae, quam Dominus Deus tuus dabit tibi possidendam, ne sis sanguinis reus.

11. * Si quis autem odio habens proximum suum, insidiatus fuerit vitae ejus, surgensque percusserit illum, et mortuus fuerit, fugeritque ad unam de supradictis urbibus; * Exod. 21, 14. Num. 35, 20.

12. mittent seniores civitatis illius, et arripient eum de loco effugii, tradentque in manu proximi, cujus sanguis effusus est, et morietur *. * Num. 35, 19. 24.

13. Non misereberis ejus, et auferes innoxium sanguinem de Israël, ut bene sit tibi *. * c. 4, 40.

14. Non assumes, et transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in possessione tua, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in terra, quam acceperis possidendam.

15. * Non stabit testis unus contra aliquem, quidquid illud peccati, et facinoris fuerit; sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. * c. 17, 6. Num. 35, 30. Matth. 18, 16. 2 Cor. 13, 1.

16. Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum praevaricationis;

17. stabunt ambo, quorum causa est, ante Dominum in conspectu sacerdotum, et judicum, qui fuerint in diebus illis *. * c. 17, 8. 9. Exod. 21, 6.

18. * Cumque diligentissime perscrutantes invenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium; * Exod. 20, 16. Dan. 13, 62.

19. reddent ei sicut fratri suo facere cogitavit, et auferes malum de medio tui;

20. ut audientes caeteri timorem habeant, et nequaquam talia audeant facere.

21. Non misereberis ejus *, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. * Exod. 21, 23. 24. Lev. 24, 20. Matth. 5, 38.

Cap. 20.

Modus bella gerendi, et jura belli statuuntur.

1. Si exieris ad bellum contra hostes tuos, et videris equitatus [a]), et currus, et majorem, quam tu habeas, adversarii exercitus multitudinem, non timebis eos; quia Dominus Deus tuus tecum est, qui eduxit te de terra Aegypti.

2. Appropinquante autem jam praelio, stabit sacerdos ante aciem, et sic loquetur ad populum:

3. Audi Israël, vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis, non pertimescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos;

4. quia Dominus Deus vester in medio vestri est, et pro vobis contra adversarios dimicabit, ut eruat vos de periculo *. * c. 7, 21. 31, 6.

5. Duces quoque per singulas turmas audiente exercitu proclamabunt *: Quis est homo, qui aedificavit domum novam, et non dedicavit eam? vadat, et revertatur in domum suam, ne forte

a) 1593. „aequitatus." C. R. 1593. „equitatus"

moriatur in bello, et alius dedicet eam. * Esra 12, 27. 1 Mach. 3, 56.

6. Quis est homo, qui plantavit vineam, et necdum fecit eam esse communem, de qua vesci omnibus liceat? vadat, et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius homo ejus fungatur officio *. * Lev. 19, 23—25.

7. Quis est homo, qui despondit uxorem, et non accepit eam? vadat, et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius homo accipiat eam *. * c. 24, 5.

8. His dictis addent reliqua, et loquentur ad populum *: Quis est homo formidolosus, et corde pavido? vadat, et revertatur in domum suam, ne pavere faciat corda fratrum suorum, sicut ipse timore perterritus est. * Jud. 7, 5.

9. Cumque siluerint duces exercitus, et finem loquendi fecerint, unusquisque suos ad bellandum cuneos praeparabit.

10. Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres ei primum pacem *. * Num. 21, 21. Judic. 21, 13.

11. Si receperit, et aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea est, salvabitur, et serviet tibi sub tributo.

12. Sin autem foedus inire noluerit, et coeperit contra te bellum, oppugnabis eam.

13. Cumque tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne, quod in ea generis masculini est, in ore gladii *; * Num. 31, 7. 17. 1 Macc. 5, 28.

14. absque mulieribus, et infantibus, jumentis, et caeteris, quae in civitate sunt. Omnem praedam exercitui divides, et comedes de spoliis hostium tuorum, quae Dominus Deus tuus dederit tibi *. * c. 2, 33—35. Num. 31, 18. 26. 27.

15. Sic facies cunctis civitatibus, quae a te procul valde sunt, et non sunt de his urbibus, quas in possessionem accepturus es.

16. De his autem civitatibus, quae dabuntur tibi, nullum omnino permittes vivere *; * Jos. 10, 40. 11, 11. 14.

17. sed interficies in ore gladii, Hethaeum videlicet, et Amorrhaeum, et Chananaeum, Pherezaeum, et Hevaeum, et Jebusaeum, sicut praecepit tibi Dominus Deus tuus *; * c. 7, 1. 2.

18. ne forte doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipsi operati sunt diis suis, et peccetis in Dominum Deum vestrum *. * c. 7, 4. 12, 31. 18, 9.

19. Quando obsederis civitatem multo tempore, et munitionibus circumdederis, ut expugnes eam, non succides arbores, de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem; quoniam lignum est, et non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum.

20. Si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, et in caeteros apta usus, succide, et instrue machinas, donec capias civitatem, quae contra te dimicat.

Cap. 21.

De expiando occulto homicidio; de muliere in bello capta; de filio contumaci.

1. Quando inventum fuerit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, hominis cadaver occisi, et ignorabitur caedis reus;

2. egredientur majores natu, et judices tui, et metientur a loco cadaveris singularum per circuitum spatia civitatum.

3. Et quam viciniorem caeteris esse perspexerint, seniores civitatis illius tollent vitulam de armento, quae non traxit jugum, nec terram scidit vomere;

4. et ducent eam ad vallem asperam atque saxosam, quae numquam arata est, nec sementem recepit: et caedent in ea cervices vitulae *; * Exod. 13, 13.

5. accedentque sacerdotes filii Levi, quos elegerit * Dominus Deus tuus, ut ministrent ei, et benedicant in nomine ejus, et ad verbum eorum, omne negotium, et quidquid mundum, vel immundum est, judicetur. * c. 10, 8. 17, 8. 18, 5.
6. Et venient majores natu civitatis illius ad interfectum, lavabuntque manus * suas super vitulam, quae in valle percussa est †, * c. 17, 8. 9. † v. 4.
7. et dicent: Manus nostrae non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi viderunt;
8. propitius esto populo tuo Israël, quem redemisti * Domine, et ne reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israël. Et auferetur ab eis reatus sanguinis; * c. 24, 18.
9. tu autem alienus eris * ab innocentis cruore, qui fusus est, cum feceris, quod praecepit Dominus. * c. 19, 13. Num. 35, 33.
10. Si egressus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, et tradiderit eos Dominus Deus tuus in manu tua, captivosque duxeris;
11. et videris in numero captivorum mulierem pulchram, et adamaveris eam, volueris que habere uxorem;
12. introduces eam in domum tuam; quae radet caesariem *, et circumcidet ungues, * Lev. 14, 8. Num. 8, 7.
13. et deponet vestem, in qua capta est; sedensque in domo tua, flebit patrem et matrem suam uno mense; et postea intrabis ad eam, dormiesque cum illa, et erit uxor tua.
14. Si autem postea non sederit animo tuo, dimittes eam liberam, nec vendere poteris pecunia, nec opprimere per potentiam *: quia humiliasti eam. * Exod. 21, 8. 24, 7.
15. Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, et alteram odiosam, a) genuerintque ex eo liberos, et fuerit filius odiosae primogenitus,
16. volueritque substantiam inter filios suos dividere; non poterit filium dilectae facere primogenitum, et praeferre filio odiosae;
17. * sed filium odiosae agnoscet primogenitum, dabitque ei de his, quae habuerit, cuncta duplicia †: iste est enim principium liberorum ejus, et huic debentur primogenita. * 1 Paral. 5, 1. † Gen. 49, 3.
18. Si genuerit homo filium contumacem et protervum, qui non b) audiat * patris aut matris imperium, et coërcitus obedire contemserit; * Exod. 20, 12.
19. apprehendent eum, et ducent ad seniores civitatis illius, et ad portam * judicii; * Gen. 10, 1.
20. dicentque ad eos: Filius noster iste protervus et contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, et luxuriae atque conviviis;
21. lapidibus eum obruet * populus civitatis; et morietur, ut auferatis malum de medio vestri, et universus Israël audiens pertimescat †. * Lev. 20, 2. Prov. 19, 20. † c. 13, 5. 19, 19.
22. Quando peccaverit homo, quod morte plectendum est, et adjudicatus morti appensus fuerit * in patibulo; * 2 Reg. 4, 12.
23. non permanebit cadaver ejus in ligno; sed in eadem die sepelietur: quia * maledictus a Deo est, qui pendet in ligno; et nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem.
* Gen. 40, 19. Jos. 8, 20. 10, 27. Joh. 19, 31. Gal. 3, 13.

Cap. 22.

Res inventa reddenda. Leges ad violatam conjugii fidem, aut ad vim virgini illatam spectantes.

1. Non * videbis bovem fratris

a) 1590. genueritque ex eis b) 1590. audierit

tui, aut ovem errantem, et praeteribis; sed reduces fratri tuo;
* Exod. 24, 4. 23, 4. 5. Tob. 2, 21.

2. etiamsi non est propinquus frater tuus, nec nosti eum; duces in domum tuam, et erunt apud te, quamdiu quaerat ea frater tuus, et recipiat.

3. Similiter facies de asino, et de vestimento, et de omni re fratris tui, quae perierit; si inveneris eam, ne negligas quasi alienam*.
* Lev. 6, 2—5.

4. Si videris asinum fratris tui aut bovem cecidisse in via, non despicies, sed sublevabis cum eo*.
* Exod. 23, 5.

5. Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea; abominabilis enim apud Deum est, qui facit haec.

6. Si ambulans per viam, in arbore vel in terra nidum avis inveneris, et matrem pullis vel ovis desuper incubantem; non tenebis eam cum filiis*;
* Lev. 22, 28.

7. sed abire patieris, captos tenens filios; ut bene sit tibi, et longo vivas tempore.

8. Cum aedificaveris domum novam, facies murum tecti per circuitum; ne effundatur sanguis in domo tua, et sis reus labente [a]) alio, et in praeceps ruente.

9. Non seres vineam tuam altero semine*; ne et sementis, quam sevisti, et quae nascuntur ex vinea, pariter sanctificentur†.
* Lev. 19, 19. † Num. 18, 27.

10. Non arabis in bove simul et asino.

11. Non indueris vestimento, quod ex lana linoque contextum est*.
* Lev. 19, 19.

12. *Funiculos in fimbriis facies per quatuor angulos pallii tui, quo operieris.
* Num. 15, 38.

13. Si duxerit vir uxorem, et postea odio habuerit eam;

14. quaesieritque occasiones, quibus dimittat eam, objiciens ei nomen pessimum, et dixerit: Uxorem hanc accepi, et ingressus ad eam non inveni virginem;

15. tollent eam pater et mater ejus, et ferent secum signa virginitatis ejus ad seniores urbis, qui in porta sunt;

16. et dicet pater: Filiam meam dedi huic uxorem; quam quia odit,

17. imponit ei nomen pessimum, ut dicat: Non inveni filiam tuam virginem; et ecce! haec sunt signa virginitatis filiae meae; expandent vestimentum coram senioribus civitatis;

18. apprehendentque senes urbis illius virum, et verberabunt illum.

19. Condemnantes insuper centum siclis argenti*, quos dabit patri puellae; quoniam diffamavit nomen pessimum super virginem Israël; habebitque eam uxorem, et non poterit dimittere eam omnibus diebus vitae suae.
* Exod. 21, 22.

20. Quod si verum est, quod objicit, et non est in puella inventa virginitas;

21. ejicient eam extra fores* domus patris sui, et lapidibus obruent† viri civitatis illius, et morietur; quoniam fecit nefas in Israël‡, ut fornicaretur in domo patris sui; et auferes malum de medio tui.
* v. 24. † Num. 15, 35. Lev. 21, 9. ‡ Gen. 34, 7. Jos. 7, 15.

22. *Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque morietur, id est, adulter et adultera; et auferes malum de Israël.
* Lev. 20, 10. Num. 15, 35. Joh. 8, 4. 5.

23. Si puellam virginem desponderit vir, et invenerit eam aliquis in civitate, et concubuerit cum ea*;
* Lev. 20, 10.

24. educes utrumque ad portam civitatis illius, et lapidibus obruentur; puella, quia non clamavit, cum esset in civitate; vir, quia

a) 1590. labente illo

humiliavit uxorem proximi sui; et auferes malum de medio tui.

25. Sin autem in agro repererit vir puellam, quae desponsata est, et apprehendens concubuerit cum ea, ipse morietur solus.

26. Puella nihil patietur, nec est rea mortis, quoniam sicut latro consurgit contra fratrem suum, et occidit animam ejus, ita et puella perpessa est.

27. Sola erat in agro; clamavit, et nullus affuit, qui liberaret eam.

28. Si invenerit vir puellam virginem, quae non habet sponsum, et apprehendens concubuerit cum illa, et res ad judicium venerit;

29. * dabit, qui dormivit cum ea, patri puellae quinquaginta siclos argenti, et habebit eam uxorem, quia humiliavit illam; non poterit dimittere eam cunctis diebus vitae suae. * Exod. 22, 16.

30. Non accipiet homo uxorem patris sui, nec revelabit operimentum ejus *. * c. 27, 20. Lev. 18, 8. 20, 11.

Cap. 23.

Qui ab ecclesia Domini arceantur. Usura et fornicatio prohibentur. Votum statim solvendum.

1. Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis testiculis et abscisso veretro *, Ecclesiam Domini. * Lev. 21, 18–20.

2. Non ingredietur mamzer, hoc est de scorto natus, in ecclesiam Domini *, usque ad decimam generationem. * Exod. 34, 16.

3. * Ammonites et Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt ecclesiam Domini, in aeternum; * 2 Esd. 13, 1.

4. quia noluerunt vobis occurrere cum pane, et aqua in via, quando egressi estis de Aegypto; et * quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia Syriae, ut malediceret tibi; * Num. 22, 5. Jos. 24, 9.

5. et noluit Dominus Deus tuus audire Balaam, vertitque maledictionem ejus in benedictionem * tuam, eo quod diligeret te. * Num. 22, 12. 23, 20. Jos. 24, 9. 10.

6. Non facies cum eis pacem, nec quaeras eis bona cunctis diebus vitae tuae in sempiternum *. * c. 7, 2. 2, 3.

7. Non abominaberis Idumaeum, quia frater tuus est *; nec Aegyptium, quia advena fuisti in terra ejus †. * c. 2, 5. Gen. 13, 8. Num. 20, 14. † Exod. 22, 21. 23, 9.

8. Qui nati fuerint ex eis, tertia generatione intrabunt in ecclesiam Domini.

9. Quando egressus fueris adversus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala *. * Tob. 4, 6.

10. Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra *; * Lev. 15, 16. 17. 1 Reg. 20, 26.

11. et non revertetur, priusquam ad vesperam lavetur aqua; et post solis occasum regredietur in castra *. * Num. 5, 1–3.

12. Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturae,

13. gerens paxillum in balteo; cumque sederis, fodies per circuitum, et egesta humo operies,

14. quo relevatus es (Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum *, ut eruat te, et tradat tibi inimicos tuos) et sint castra tua sancta, et nihil in eis appareat foeditatis, ne derelinquat te. * Lev. 26. 12.

15. Non trades servum domino suo, qui ad te confugerit.

16. Habitabit tecum in loco, qui ei placuerit, et in una urbium tuarum requiescet; ne contristes eum.

17. Non erit meretrix de filiabus Israël, nec scortator de filiis Israël *. * Lev. 19, 29.

18. Non offeres mercedem prostibuli *, nec pretium canis, in domo

mo Domini Dei tui, quidquid illud est, quod voveris; quia abominatio est utrumque apud Dominum Deum tuum.
* Ezech. 16, 31—41.

19. Non foenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem *;
* Exod. 22, 25. Lev. 25, 35—37.

20. sed alieno *. Fratri autem tuo absque usura id, quo indiget, commodabis; ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra, ad quam ingredieris possidendam. * c. 15, 3. Exod. 22, 21.

21. Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere *; quia requiret illud Dominus Deus tuus; et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.
* Num. 30, 3. Ps. 49, 14.

22. Si nolueris polliceri, absque peccato eris.

23. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, et facies, sicut promisisti Domino * Deo tuo, et propria voluntate et ore tuo locutus es. * Eccl. 3, 4. Gen. 28, 20.

24. Ingressus vineam proximi tui, comede uvas, quantum tibi placuerit; foras autem ne efferas tecum.

25. Si intraveris in segetem amici tui, franges spicas, et manu conteres *: falce † autem non metes. * Matth. 12, 1. Luc. 6, 1. † c. 27, 5.

CAP. 24.

De libello repudii, de pignore, de pauperibus.

1. Si * acceperit homo uxorem, et habuerit eam, et non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam foeditatem; scribet libellum repudii, et dabit in manu illius, et dimittet eam de domo sua. * Matth. 5, 32. 19, 7. Marc. 10, 4.

2. Cumque egressa alterum maritum duxerit,

3. et ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, et dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit;

4. non poterit prior maritus recipere eam in uxorem *; quia polluta est, et abominabilis facta est coram Domino; ne peccare facias terram tuam, quam Dominus Deus tuus tradiderit tibi possidendam. * Jer. 3, 1.

5. Cum acceperit homo nuper uxorem, non procedet ad bellum *, nec ei quidpiam necessitatis injungetur publicae, sed vacabit absque culpa [a]) domi suae, ut uno anno laetetur cum uxore sua.
* c. 20, 7.

6. Non accipies loco pignoris inferiorem et superiorem molam; quia animam suam [b]) opposuit tibi.

7. Si deprehensus fuerit homo solicitans fratrem suum de filiis Israël, et vendito eo acceperit pretium, interficietur *, et auferes malum de medio tui.
* Exod. 21, 6.

8. Observa diligenter, ne incurras plagam leprae *, sed facies, quaecumque docuerint te sacerdotes Levitici generis juxta id, quod praecepi eis, et imple solicite †. * Lev. 13, 14. † Lev. 10, 11.

9. * Mementote, quae fecerit Dominus Deus vester Mariae † in via, cum egrederemini de Aegypto. * Num. 12, 10. † Exod. 15, 20.

10. Cum repetes a proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum ejus, ut pignus auferas *; * c. 15, 6.

11. * sed stabis foris, et ille tibi proferet, quod habuerit;
* Exod. 22, 26.

12. sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus *;
* Exod. 22, 26.

13. sed statim reddes ei ante solis occasum *; ut dormiens in ve-

a) 1590. domui b) 1592. 1593. 1598. opposuit 1590. apposuit

stimento suo, benedicat tibi, et habeas justitiam coram Domino Deo tuo. *Exod. 22, 27.

14. * Non negabis mercedem indigentis, et pauperis fratris tui, sive advenae, qui tecum moratur in terra, et intra portas tuas est; *Lev. 19, 13. Tob. 4, 15. Jer. 22, 13.

15. sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, et ex eo sustentat animam suam; ne clamet contra te ad Dominum, et reputetur tibi in peccatum *. * Jac. 5, 4.

16. * Non occidentur patres pro filiis; nec filii pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur. * 4 Reg. 14, 6. 2 Paral. 25, 4. Ezech. 18, 20.

17. Non pervertes judicium advenae et pupilli *, nec auferes pignoris loco viduae vestimentum †. * c. 27, 19. † v. 6. 12.

18. Memento, quod servieris in Aegypto, et eruerit te Dominus Deus tuus inde. Idcirco praecipio tibi, ut facias hanc rem *. * c. 16, 12.

19. Quando messueris segetem in agro tuo, et oblitus manipulum reliqueris, non reverteris, ut tollas illum; sed advenam, et pupillum, et viduam auferre patieris *, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum. * Lev. 19, 9. 23, 22.

20. Si fruges collegeris olivarum, quidquid remanserit in arboribus, non reverteris, ut colligas; sed relinques advenae, pupillo, ac viduae.

21. Si vindemiaveris vineam tuam, non colliges remanentes racemos *; sed cedent in usus advenae, pupilli, ac viduae. * Lev. 19, 10.

22. Memento, quod et tu servieris in Aegypto, et idcirco praecipio tibi, ut facias hanc rem.

Cap. 25.

Judices juste judicent. De semine fratri mortuo suscitando. Justa sint pondera.

1. Si fuerit causa inter aliquos, et interpellaverint judices; quem justum esse perspexerint, illi justitiae palmam dabunt; quem impium, condemnabunt impietatis *. * Exod. 23, 6. 7.

2. Sin autem eum, qui peccavit, dignum viderint plagis; prosternent, et coram se facient verberari; pro mensura peccati erit et plagarum modus;

3. ita dumtaxat *, ut quadragenarium numerum non excedant; ne foede laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus. * 2 Cor. 11, 24.

4. * Non ligabis os bovis terentis in area fruges tuas. * 1 Cor. 9, 9. 1 Tim. 5, 18.

5. * Quando habitaverint fratres simul, et unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri; sed accipiet eam frater ejus, et suscitabit semen fratris sui †; * Matth. 22, 24. Marc. 12, 19. Luc. 20. 28. † Lev. 18, 16. 20, 21.

6. et primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Israël.

7. Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui, quae ei lege debetur, perget mulier ad portam civitatis, et interpellabit majores natu, dicetque *: Non vult frater viri mei suscitare a) nomen fratris sui in Israël; nec me in conjugem b) sumere. * Ruth 4, 5.

8. Statimque accersiri eum facient, et interrogabunt. Si responderit: Nolo eam uxorem accipere;

9. accedet mulier ad eum coram senioribus, et tollet calceamentum de pede ejus, spuetque in faciem illius, et dicet: Sic fiet homini, qui non aedificat domum fratris sui. * Ruth 4, 11.

a) 1590. semen b) 1590. in conjugium

10. Et vocabitur nomen illius in Israël, Domus discalceati.

11. Si habuerint inter se jurgium viri duo, et unus contra alterum rixari coeperit, volensque uxor alterius eruere virum suum de manu fortioris, miseritque manum, et apprehenderit verenda ejus;

12. abscides a) manum illius, nec flecteris super eam ulla misericordia.

13. Non habebis in sacculo diversa pondera, majus et minus *;
* Lev. 19, 35. 36.

14. nec erit in domo tua modius major et minor;

15. pondus habebis justum et verum, et modius aequalis et verus erit tibi; ut multo vivas tempore super terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi.

16. Abominatur enim Dominus tuus eum, qui facit haec, et aversatur omnem injustitiam.

17. * Memento, quae fecerit tibi Amalec in via, quando egrediebaris ex Aegypto; * Exod. 17, 8. 1 Reg. 15, 2.

18. quomodo occurrerit tibi; et extremos agminis tui, qui lassi residebant, ceciderit, quando tu eras fame et labore confectus, et non timuerit Deum.

19. Cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, et subjecerit cunctas per circuitum nationes in terra, quam tibi pollicitus est; delebis * nomen ejus sub coelo. Cave, ne obliviscaris!
* 1 Reg. 15, 3. 1 Paral. 4, 42. 43.

Cap. 26.

Primitiæ frugum et decimæ quibus solvantur, et quæ in usum pauperum serventur.

1. Cumque intraveris terram, quam Dominus Deus tuus tibi daturus est possidendam, et obtinueris eam, atque habitaveris in ea;

2. tolles de cunctis frugibus tuis primitias *, et pones in cartallo, pergesque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi invocetur nomen ejus. * Exod. 28, 19.

3. Accedesque ad sacerdotem, qui fuerit in diebus illis, et dices ad eum: Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quod ingressus sum in terram, pro qua juravit patribus nostris, ut daret eam nobis.

4. Suscipiensque sacerdos cartallum de b) manu tua, ponet ante altare Domini Dei tui;

5. et loqueris in conspectu Domini Dei tui: Syrus * persequebatur patrem meum, qui descendit in Aegyptum, et ibi peregrinatus est in paucissimo numero; crevitque in gentem magnam ac robustam et infinitae multitudinis. * Gen. 12, 1. 28, 2.

6. Afflixeruntque nos Aegyptii, et persecuti sunt imponentes onera gravissima *; * Num. 20, 14 15.

7. et clamavimus ad Dominum Deum patrum nostrorum; qui exaudivit nos, et respexit humilitatem nostram, et laborem, atque angustiam *; * Exod. 2, 23—25.

8. et eduxit nos de Aegypto in manu forti, et brachio extento, in ingenti pavore, in signis atque portentis *; * c. 6, 21. Exod. 12, 51. 13. 3.

9. et introduxit ad locum istum, et tradidit nobis terram lacte, et melle manantem *. * Exod. 3, 8. 13, 5.

10. Et idcirco nunc offero primitias frugum terrae, quam Dominus dedit mihi. Et dimittes eas in conspectu Domini Dei tui, et adorato Domino Deo tuo.

11. Et c) epulaberis in omnibus bonis, quae Dominus Deus tuus dederit tibi, et domui tuae, tu et Levites, et advena, qui tecum est.

12. Quando compleveris decimam cunctarum frugum tuarum, anno decimarum tertio, dabis Levitae, et advenae, et pupillo, et

a) 1590. abscindes b) 1590. manu ejus c) 1590. omit. et

viduae, ut comedant intra portas tuas, et saturentur*; *c. 14, 28. 29.

13. loquerisque in conspectu Domini Dei tui: Abstuli, quod sanctificatum est de domo mea, et* dedi illud Levitae, et advenae, et pupillo ac viduae, sicut jussisti mihi; non praeterivi mandata tua, nec sum oblitus imperii tui.
*c. 14. 29.

14. Non comedi ex eis in luctu meo, nec separavi ea in qualibet immunditia, nec expendi ex his quidquam in re funebri. Obedivi voci Domini Dei mei, et feci omnia, sicut praecepisti mihi.

15. * Respice de sanctuario tuo, et de excelso coelorum habitaculo, et benedic populo tuo Israël, et terrae, quam dedisti nobis, sicut jurasti patribus nostris, terrae lacte, et melle mananti.
* Jes. 63, 15. Bar. 2, 16.

16. Hodie Dominus Deus tuus praecepit tibi, ut facias mandata haec atque judicia*; et a) custodias et impleas ex toto corde tuo, et ex tota anima tua †.
* Num. 19, 2. † c. 4, 29. 6, 5.

17. Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus, et ambules in viis ejus; a) et custodias caeremonias illius, et mandata atque judicia, et obedias ejus imperio*.
*c. 5, 31. 7, 11.

18. Et* b) Dominus elegit te hodie, ut sis ei populus peculiaris, sicut locutus est tibi, et custodias omnia praecepta illius;
*c. 7, 6. 16. Exod. 19, 5.

19. et faciat te excelsiorem cunctis gentibus, quas creavit, in laudem, et nomen, et gloriam suam; ut sis populus sanctus Domini Dei tui, sicut locutus est*.
* c. 28, 9. Jer. 33, 9.

Cap. 27.

Ritus benedictionis in monte Garizim, et maledictionis in monte Hebal.

1. Praecepit autem Moyses, et seniores Israël, populo dicentes: Custodite omne mandatum, quod praecipio vobis hodie.

2. Cumque transieritis Jordanem * in terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, eriges ingentes lapides, et calce laevigabis eos; * Jos. 3, 17.

3. ut possis in eis scribere omnia verba legis hujus, Jordane transmisso; ut introeas terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, terram lacte, et melle manantem*, sicut juravit patribus tuis.
* Exod. 3, 8.

4. Quando ergo transieritis Jordanem, erigite lapides, quos ego hodie praecipio vobis, in monte Hebal*, et laevigabis eos calce;
* c. 11, 19. Jos. 8, 30—34.

5. et aedificabis ibi altare Domino Deo tuo*, de lapidibus, quos ferrum non tetigit; * Exod. 20, 25. Jos. 8, 31.

6. et de saxis informibus, et impolitis. Et offeres super eo holocausta Domino Deo tuo;

7. et immolabis hostias pacificas, comedesque ibi, et epulaberis coram Domino Deo tuo*.
* c. 12, 7. Lev. 23, 40.

8. Et scribes super lapides omnia verba legis hujus plane, et lucide.

9. Dixeruntque Moyses, et sacerdotes Levitici generis ad omnem Israëlem: Attende et audi Israël: hodie factus es populus Domini Dei tui;

10. audies vocem ejus, et facies mandata atque justitias*, quas ego praecipio tibi. * Num. 19, 2.

11. Praecepitque Moyses populo in die illo, dicens:

12. Hi stabunt ad benedicendum populo super montem Garizim, Jordane transmisso*: Simeon, Levi, Judas, Issachar, Joseph, et Benjamin. *c. 11, 29. Jos. 8, 33. 34.

13. Et e regione isti stabunt ad maledicendum in monte Hebal:

a) 1590. ut custodias b) 1590. En Dominus

Ruben, Gad, et Aser, et Zabulon, Dan, et Nephthali.

14. Et pronunciabunt Levitae, dicentque ad omnes viros Israël, excelsa voce:

15. Maledictus homo, qui facit sculptile, et conflatile*, abominationem Domini, opus manuum artificum, ponetque illud in abscondito; et respondebit omnis populus, et dicet: Amen.
* Exod. 34, 17.

16. Maledictus, qui non honorat patrem suum, et matrem*; et dicet omnis populus: Amen.
* Exod. 21, 17. Lev. 20, 9.

17. Maledictus, qui transfert terminos proximi sui; et dicet omnis populus: Amen*. * c. 19, 14.

18. Maledictus, qui errare facit caecum in itinere*; et dicet omnis populus: Amen. * Lev. 19, 14.

19. Maledictus, qui pervertit judicium advenae, pupilli, et viduae*; et dicet omnis populus: Amen. * c. 24, 17. Gen. 38, 11.

20. Maledictus, qui dormit cum uxore patris sui*, et revelat operimentum lectuli ejus; et dicet omnis populus: Amen.
* c. 22, 30. Lev. 18, 8. 20, 11.

21. Maledictus, qui dormit cum omni jumento*; et dicet omnis populus: Amen. * Exod. 22, 19. Lev. 18, 23.

22. Maledictus, qui dormit cum sorore sua*, filia patris sui, vel matris suae; et dicet omnis populus: Amen. * Lev. 18, 9. 20, 17.

23. Maledictus, qui dormit cum socru sua*; et dicet omnis populus: Amen. * Lev. 20, 14.

24. Maledictus, qui clam percusserit proximum suum*; et dicet omnis populus: Amen.
* Num. 35, 20. 21.

25. Maledictus, qui accipit munera*, ut percutiat animam sanguinis innocentis; et dicet omnis populus: Amen. * Exod. 23, 8.

26. Maledictus, qui non permanet in sermonibus legis hujus*, nec eos opere perficit; et dicet omnis populus: Amen.
* Jer. 11, 3. Ps. 118, 21.

Cap. 28.

Legem servantibus bona, violantibus mala plurima praedicuntur.

1. Si autem audieris vocem Domini Dei tui*, ut facias atque custodias omnia mandata ejus, quae ego praecipio tibi hodie; faciet te Dominus Deus tuus, excelsiorem cunctis gentibus, quae versantur in terra †. * Lev. 26, 3. † c. 26, 19.

2. Venientque super te universae benedictiones istae, et apprehendent te; si tamen praecepta ejus audieris*. * c. 14, 19. 23, 20.

3. Benedictus tu in civitate, et benedictus in agro*. * c. 30, 9.

4. Benedictus fructus ventris tui, et fructus terrae tuae, fructusque jumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, et caulae ovium tuarum*.
* c. 7, 13. Ps. 143, 12—15.

5. Benedicta horrea tua, et benedictae reliquiae tuae.

6. Benedictus eris tu ingrediens, et egrediens.

7. Dabit Dominus inimicos tuos, qui consurgunt adversum te, corruentes in conspectu tuo*: per unam viam venient contra te, et per septem fugient a facie tua.
* Lev. 26, 7. 8.

8. Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, et super omnia opera manuum tuarum; benedicetque tibi in terra, quam acceperis.

9. Suscitabit te Dominus* sibi in populum sanctum, sicut juravit tibi; si custodieris mandata Domini Dei tui, et ambulaveris in viis ejus. * c. 26, 19. Exod. 19, 5.

10. Videbuntque omnes terrarum populi, quod nomen Domini invocatum sit super te, et timebunt te.

11. Abundare te faciet Dominus omnibus bonis *, fructu uteri tui, et fructu jumentorum tuorum, fructu terrae tuae, quam juravit Dominus patribus tuis, ut daret tibi. * v. 4. 5. 6.

12. Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, coelum, ut tribuat pluviam terrae tuae, in tempore suo; benedicetque cunctis operibus manuum tuarum. Et foenerabis * gentibus multis, et ipse a nullo foenus accipies. * c. 15, 6.

13. Constituet te Dominus in caput *, et non in caudam; et eris semper supra, et non subter; si tamen † audieris mandata Domini Dei tui, quae ego praecipio tibi hodie, et custodieris, et feceris; * v. 1. † v. 9.

14. ac non declinaveris ab eis, nec ad dexteram, nec ad sinistram, nec secutus fueris deos alienos, neque colueris eos.

15. * Quod si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut custodias, et facias omnia mandata ejus, et ceremonias, quas ego praecipio tibi hodie; venient super te omnes maledictiones istae, et apprehendent te. * Lev. 26, 14—16. Thren. 2, 17. Bar. 1, 20. Mal. 2, 2. Dan. 9, 11.

16. Maledictus eris in civitate, maledictus in agro.

17. Maledictum * horreum tuum, et maledictae reliquiae tuae. * v. 5.

18. Maledictus * fructus ventris tui, et fructus terrae tuae, armenta boum tuorum, et greges ovium tuarum. * v. 4.

19. Maledictus * eris ingrediens, et maledictus egrediens. * v. 6. 29.

20. Mittet Dominus super te famem *, et esuriem, et increpationem † in omnia opera tua, quae tu facies; donec conterat te, et perdat velociter, propter adinventiones tuas pessimas, in quibus reliquisti me. * v. 3. † Jud. 2, 15.

21. Adjungat tibi Dominus * pestilentiam, donec consumat te de terra, ad quam ingredieris possidendam. * Lev. 18, 28.

22. Percutiat te Dominus egestate, febri et frigore, ardore et aestu *, et aëre corrupto ac rubigine, et persequatur, donec pereas. * Lev. 26, 16. 3 Reg. 18, 1. 17, 5.

23. Sit coelum, quod supra te est *, aeneum; et terra, quam calcas, ferrea. * v. 12. c. 11, 17.

24. Det Dominus imbrem terrae tuae pulverem, et de coelo descendat super te cinis, donec conteraris.

25. Tradat te Dominus * corruentem ante hostes tuos; per unam viam egrediaris contra eos, et per septem fugias, et dispergaris, per omnia regna terrae. * v. 7. Lev. 16, 17.

26. Sitque * cadaver tuum, in escam cunctis volatilibus coeli, et bestiis terrae, et non sit qui abigat. * Jer. 19, 7.

27. Percutiat * te Dominus ulcere Aegypti, et partem corporis, per quam stercora egeruntur, scabie quoque, et prurigine; ita ut curari nequeas. * c. 7, 15. Exod. 9, 9.

28. Percutiat te Dominus amentia, et caecitate ac furore mentis.

29. Et * palpes in meridie, sicut palpare solet caecus in tenebris, et non dirigas vias tuas. Omnique tempore calumniam sustineas, et opprimaris violentia, nec habeas, qui liberet te. * Jes. 59, 9. sq.

30. Uxorem * accipias, et alius dormiat cum ea. Domum aedifices, et non habites in ea. Plantes vineam, et non vindemies eam †. * c. 29, 5. 2 Reg. 12, 11. † Lev. 19, 23—25.

31. Bos tuus immoletur coram te, et non comedas ex eo. Asinus tuus rapiatur in conspectu tuo, et non reddatur tibi. Oves tuae dentur inimicis tuis, et non sit, qui te adjuvet.

32. Filii tui * et filiae tuae tradantur alteri populo, videntibus oculis tuis, et deficientibus ad

conspectum eorum tota die, et
non sit fortitudo in manu tua.
* 4 Reg. 25, 7.
33. Fructus * terrae tuae, et o-
mnes labores tuos, comedat po-
pulus, quem ignoras; et sis sem-
per calumniam sustinens, et op-
pressus cunctis diebus,
* Lev. 26, 16. Jud. 6, 3.
34. Et stupens ad terrorem eo-
rum, quae videbunt oculi tui.
35. Percutiat te Dominus ulce-
re pessimo in genibus et in suris,
sanarique non possis a planta pe-
dis usque ad verticem tuum.
36. Ducet te Dominus, et * re-
gem tuum, quem constitueris su-
per te †, in gentem, quam ignoras
tu et patres tui; et servies ibi diis
alienis ‡, ligno, et lapidi.
* c. 17, 14. † 4 Reg. 17, 4. 2 Par. 33, 11.
‡ c. 4, 28. Dan. 3, 7.
37. Et * eris perditus in prover-
bium ac fabulam omnibus popu-
lis, ad quos te introduxerit Do-
minus. * Jer. 24, 2. Bar. 3, 8.
38. * Sementem multam jacies
in terram, et modicum congrega-
bis; quia locustae devorabunt o-
mnia. * Mich. 6, 15. Aggæi 1, 6.
39. Vineam plantabis, et fodies;
et vinum non bibes, nec colliges *
ex ea quidpiam; quoniam vasta-
bitur vermibus. * Jer. 12, 13.
40. Olivas habebis in omnibus
terminis tuis, et non ungeris oleo;
quia defluent, et peribunt a).
41. Filios generabis et filias, et
non frueris eis; quoniam ducen-
tur in captivitatem.
42. Omnes arbores tuas et fru-
ges terrae tuae rubigo consumet.
43. Advena, qui tecum versa-
tur in terra, ascendet super te, e-
ritque sublimior; tu autem de-
scendes, et eris inferior.
44. Ipse foenerabit tibi, et tu
non foenerabis * ei. Ipse erit in
caput, et tu eris in caudam. * v. 18.
45. Et venient super te omnes
maledictiones istae, et perse-
quentes apprehendent te *, donec
intereas; quia non audisti vocem
Domini Dei tui, nec servasti man-
data ejus et ceremonias, quas
praecepit tibi. * v. 16.
46. Et erunt in te signa atque
prodigia, et in semine tuo usque
in sempiternum;
47. eo quod non servieris Do-
mino Deo tuo * in gaudio, cordis-
que laetitia, propter rerum om-
nium abundantiam. * c. 8, 11. sq.
48. Servies inimico tuo, quem
immittet tibi Dominus, in fame et
siti, et nuditate, et omni penuria;
et ponet jugum ferreum super
cervicem tuam, donec te conte-
rat.
49. Adducet Dominus super te
gentem de longinquo, et de extre-
mis terrae finibus in similitudi-
nem aquilae volantis cum impe-
tu; cujus linguam * intelligere
non possis; * Jer. 5, 15.
50. gentem procacissimam, quae
non deferat seni, nec misereatur
parvuli;
51. et devoret fructum jumen-
torum tuorum, ac fruges terrae
tuae; donec intereas, et non re-
linquat tibi triticum, vinum, et
oleum, armenta boum, et greges
ovium; donec te disperdat *,
* Jer. 5, 17.
52. et conterat in cunctis urbi-
bus tuis, et destruantur muri tui
firmi atque sublimes, in quibus
habebas fiduciam in omni terra
tua. Obsideberis intra portas tu-
as in omni terra tua, quam dabit
tibi Dominus Deus tuus;
53. et * comedes fructum uteri
tui, et carnes filiorum tuorum, et
filiarum tuarum, quas dederit ti-
bi Dominus Deus tuus, in angu-
stia et vastitate, qua opprimet te
hostis tuus. * 4 Reg. 6, 28.
Thren. 4, 10. Bar. 2, 2. 3.
54. Homo delicatus in te, et lu-
xuriosus valde, invidebit fratri

a) 1590. deperibunt.

suo, et uxori, quae cubat in sinu suo;

55. ne det eis de carnibus filiorum suorum, quas comedet; eo quod nihil aliud habeat in obsidione et penuria, qua vastaverint te inimici tui intra omnes portas tuas.

56. Tenera mulier et delicata, quae super terram ingredi non valebat, nec pedis vestigium figere, propter mollitiem et teneritudinem nimiam, invidebit viro suo, qui cubat in sinu ejus, super filii et filiae carnibus;

57. et illuvie [a]) secundarum, quae egrediuntur de medio feminum ejus, et super liberis, qui eadem hora nati sunt; comedent enim eos clam propter rerum omnium penuriam in obsidione et vastitate, qua opprimet te inimicus tuus intra portas tuas.

58. Nisi custodieris et feceris omnia verba legis hujus, quae scripta * sunt in hoc volumine, et timueris nomen ejus gloriosum et terribile, hoc est, Dominum Deum tuum; *Exod. 24, 4. 7.

59. augebit Dominus plagas tuas, et plagas seminis tui, plagas magnas et perseverantes, infirmitates pessimas et perpetuas;

60. et convertet * in te omnes afflictiones Aegypti, quas timuisti, et adhaerebunt tibi.
*v. 27. c. 7, 15.

61. Insuper et universos languores, et plagas, quae non sunt scriptae in volumine legis hujus, inducet Dominus super te, donec te conterat.

62. Et remanebitis pauci numero, qui prius * eratis sicut astra coeli prae multitudine, quoniam non audisti vocem Domini Dei tui. *c. 10, 22. Gen. 15, 5.

63. Et sicut ante laetatus est Dominus super vos, bene vobis faciens, vosque multiplicans; sic laetabitur disperdens vos atque subvertens, ut auferamini de terra, ad quam ingredieris possidendam.

64. Disperget te Dominus in omnes populos a summitate terrae usque ad terminos ejus; et servies * ibi diis alienis, quos et tu ignoras et patres tui, lignis et lapidibus. *v. 36. Jer. 5, 19. 16, 13.

65. In gentibus quoque illis non quiesces, neque erit requies vestigio pedis tui. Dabit enim tibi Dominus ibi cor pavidum, et deficientes oculos, et animam consumptam moerore;

66. et erit vita tua quasi pendens ante te. Timebis nocte et die, et non credes vitae tuae.

67. Mane dices: Quis mihi det vesperum? Et vespere: Quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem, qua terreberis, et propter ea, quae tuis videbis oculis.

68. Reducet te Dominus classibus in Aegyptum, per viam, de qua dixit tibi, ut eam amplius non videres. Ibi venderis inimicis tuis in servos et ancillas, et non erit, qui emat.

CAP. 29.

Præmiorum et pœnarum annunciatio continuatur.

1. Haec sunt verba foederis, quod praecepit Dominus Moysi, ut feriret cum filiis Israël in terra Moab: praeter * illud foedus, quod cum eis pepigit in Horeb.
*Exod. 24, 7. sq.

2. Vocavitque * Moyses omnem Israël, et dixit ad eos †: Vos vidistis universa, quae fecit Dominus coram vobis in terra Aegypti Pharaoni, et omnibus servis ejus, universaeque terrae illius,
*v. 9. †Exod. 19, 4.

3. tentationes magnas *, quas viderunt oculi tui, signa illa, portentaque ingentia; *c. 4, 34. 17, 18. 19.

4. et non dedit vobis Dominus *

a) 1590. secundinarum

cor intelligens, et oculos videntes, et aures, quae possunt audire, usque in praesentem diem.
*c. 5, 29. 32, 28.
5. * Adduxit vos quadraginta annis per desertum; non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt.
*c. 8, 2. 4. 2 Esr. 9, 21.
6. Panem non comedistis, vinum et siceram non bibistis; ut sciretis*, quia a) ego sum Dominus Deus vester. *c. 8, 3. Exod. 16, 12.
7. Et venistis ad hunc locum *; egressusque est Sehon Rex Hesebon, et Og rex Basan, occurrentes nobis ad pugnam. Et percussimus eos, *c. 3, 1. Num. 21, 23. 33. 39.
8. et tulimus terram eorum, ac tradidimus possidendam * Ruben et Gad, et dimidiae tribui Manasse. *c. 3, 15. Num. 32, 33. Jos. 13, 8. 22, 4.
9. Custodite ergo verba * pacti hujus, et implete ea; ut intelligatis universa, quae facitis.
*c. 28, 69. Jos. 1, 7. 8.
10. Vos statis hodie cuncti coram Domino Deo vestro, principes vestri, et tribus, ac majores natu, atque doctores, omnis populus Israël,
11. liberi et uxores vestrae, et advena b) qui tecum moratur in castris, exceptis * lignorum caesoribus, et his, qui comportant aquas; *Exod. 12, 38. Jos. 9, 21. 27.
12. ut transeas in foedere Domini Dei tui, et in jurejurando, quod hodie Dominus Deus tuus percutit tecum;
13. ut suscitet * te sibi in populum, et ipse sit Deus tuus, sicut locutus est tibi, et sicut juravit † patribus tuis, Abraham, Isaac, et Jacob. *c. 28, 9. †Gen. 17, 7. 26, 3. 28, 13. sq.
14. Nec vobis solis * ego hoc foedus ferio, et haec juramenta confirmo; *c. 5, 3.
15. sed cunctis praesentibus et absentibus.
16. Vos enim nostis, quomodo habitaverimus in terra Aegypti, et quomodo transierimus per medium nationum, quas transeuntes,
17. vidistis abominationes et sordes, id est, idola eorum, lignum et lapidem, argentum et aurum, quae colebant.
18. Ne forte sit inter vos vir aut mulier, familia aut tribus, cujus cor aversum est hodie a Domino Deo nostro; ut vadat et serviat diis illarum gentium; et sit inter vos radix * germinans fel et amaritudinem. *Osee 10, 4. Hebr. 12, 15.
19. Cumque audierit verba juramenti hujus, benedicat sibi in corde suo, dicens: Pax erit mihi, et ambulabo in pravitate cordis mei; et c) absumat ebria sitientem.
20. Et Dominus non ignoscat ei: sed tunc quam maxime furor ejus fumet, et zelus contra hominem illum; et sedeant super eum omnia maledicta, quae scripta sunt in hoc volumine; et deleat Dominus nomen ejus sub coelo,
21. et consumat eum in perditionem ex omnibus tribubus Israël, juxta maledictiones, quae in libro legis hujus ac foederis continentur.
22. Dicetque sequens generatio, et filii, qui nascentur deinceps, et peregrini, qui de longe venerint, videntes * plagas terrae illius, et infirmitates, quibus eam afflixerit Dominus, *c. 28, 59. sq.
23. sulphure et salis ardore comburens; ita ut ultra non seratur, nec virens quidpiam germinet, in exemplum * subversionis Sodomae et Gomorrhae, Adamae et Seboim, quas subvertit Dominus in ira et furore suo.
*Gen. 19, 24.
24. Et dicent omnes gentes *: Quare sic fecit Dominus terrae

a) 1590. quia ipse est b) 1590. advenae, qui tecum morantur c) 1590. assumat

huic? quae est haec ira furoris
ejus immensa? * 3 Reg. 9, 8.
2 Paral. 7, 21. 22. Jer. 22, 8.
25. Et respondebunt: Quia
dereliquerunt pactum Domini,
quod pepigit cum patribus eorum,
quando eduxit eos de terra
Aegypti;
26. et servierunt diis alienis,
et adoraverunt eos, quos nesciebant,
et quibus non fuerant attributi.
27. Idcirco iratus est furor Domini
contra terram istam; ut induceret
super eam omnia maledicta,
quae in hoc volumine scripta
sunt;
28. et ejecit eos de terra sua in
ira et in furore, et in indignatione
maxima; projecitque in terram
alienam, sicut hodie comprobatur.
29. Abscondita, Domino Deo
nostro; quae manifesta sunt, nobis
et filiis nostris usque in sempiternum*,
ut faciamus universa
verba legis hujus. * c. 10, 12. sq.

Cap. 30.

Moses lapsos ad pœnitentiam, omnes ad obedientiam exhortatur.

1. Cum ergo venerint super te
omnes sermones isti*, benedictio,
sive maledictio, quam proposui
in conspectu tuo; et ductus
poenitudine † cordis tui in universis
gentibus, in quas disperserit
te Dominus Deus tuus;
* c. 28. † c. 4, 27—30.
2. et reversus fueris ad eum, et
obedieris ejus imperiis, sicut ego
hodie praecipio tibi, cum filiis
tuis, in toto corde tuo, et in tota
anima tua.
3. Reducet [a]) Dominus Deus
tuus * captivitatem tuam, ac miserebitur
tui, et rursum congregabit
te de cunctis populis, in quos
te ante dispersit. * c. 28, 36.
Jer. 29, 13. 14.
4. Si ad cardines coeli fueris
dissipatus, inde te retrahet Dominus
Deus tuus*; * 2 Esra 1, 9.
5. * et assumet, atque introducet
in terram, quam possederunt
patres tui, et obtinebis eam; et
benedicens tibi, majoris numeri
te esse faciet, quam [b]) fuerunt patres
tui. * 2 Mach. 1, 29.
6. Circumcidet Dominus Deus
tuus * cor tuum, et cor seminis
tui; ut diligas Dominum Deum
tuum in toto corde tuo, et in tota
anima tua, ut possis vivere.
* c. 10, 16. Ezech. 36, 26. 27.
7. Omnes autem maledictiones
has convertet super inimicos tuos,
et eos qui oderunt te et persequuntur.
8. Tu autem reverteris, et audies
vocem Domini Dei tui; faciesque
universa mandata, quae
ego praecipio tibi hodie.
9. Et abundare te faciet Dominus
Deus tuus * in cunctis operibus
manuum tuarum, in sobole
uteri tui, et in fructu jumentorum
tuorum, in ubertate terrae tuae,
et in rerum omnium largitate.
Revertetur enim Dominus †, ut
gaudeat super te in omnibus bonis,
sicut gavisus est in patribus
tuis; * c. 28, 3. 11. † c. 28, 63.
10. si tamen audieris vocem Domini
Dei tui, et custodieris praecepta
ejus et caeremonias, quae
in hac lege conscripta sunt; et
revertaris ad Dominum Deum tuum
in toto corde tuo, et in tota anima
tua.
11. Mandatum hoc, quod ego
praecipio tibi hodie, non supra
te est, neque procul positum;
12. nec in coelo situm, ut possis
dicere *: Quis nostrum valet ad
coelum ascendere, ut deferat illud
ad nos, et audiamus atque opere
compleamus? * Rom. 10, 6.
13. Neque trans mare positum,
ut causeris, et dicas: Quis ex nobis
poterit transfretare mare, et
illud ad nos usque deferre; ut

a) 1590. Reducet te ... de captivitate tua
b) 1590. fuerint

possimus audire et facere, quod praeceptum est?

14. Sed juxta te est * sermo valde, in ore tuo, et in corde tuo, ut facias illum. * Rom. 10, 8.

15. Considera *, quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam et bonum, et e contrario mortem et malum. * c. 11, 26. Jer. 21, 8.

16. Ut diligas Dominum Deum tuum, et ambules in viis ejus, et custodias mandata illius ac caeremonias atque judicia; et vivas, atque multiplicet te, benedicatque tibi in terra, ad quam ingredieris possidendam.

17. Si autem aversum fuerit cor tuum, et audire nolueris, atque errore deceptus adoraveris deos alienos, et servieris eis;

18. praedico tibi hodie *, quod pereas, et parvo tempore moreris in terra, ad quam, Jordane transmisso, ingredieris possidendam. * c. 4, 25. 8, 19.

19. Testes invoco * hodie coelum et terram, quod proposuerim vobis vitam et mortem, benedictionem et maledictionem. Elige ergo vitam, ut et tu vivas, et semen tuum; * c. 32, 1.

20. et diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci ejus, et illi adhaereas (ipse est enim * vita tua, et longitudo dierum tuorum), ut habites in terra, pro qua juravit Dominus patribus tuis, Abraham, Isaac et Jacob, ut daret eam illis. * v. 16.

CAP. 31.

Josue Mosi substituitur. Lex descripta in latere arcæ servari, et septimo quoque anno coram populo legi debet.

1. Abiit itaque Moyses, et locutus est omnia verba haec ad universum Israël,

2. et dixit ad eos: Centum viginti annorum sum hodie, non possum * ultra egredi, et ingredi, praesertim cum et Dominus dixerit mihi †: Non transibis Jordanem istum. * c. 34, 7. † c. 3, 27. Num. 27, 13. 17. 20, 12.

3. Dominus ergo Deus tuus transibit ante te; ipse delebit omnes gentes has in conspectu tuo, et possidebis eas; et * Josue iste transibit ante te, sicut locutus est Dominus. * Num. 27, 18. sq.

4. Facietque Dominus eis * sicut fecit Sehon et Og, regibus Amorrhaeorum, et terrae eorum, delebitque eos. * Num. 21, 24. Deut. 1, 4.

5. Cum ergo et hos tradiderit vobis *, similiter facietis eis, sicut praecepi vobis. * c. 7, 2.

6. Viriliter agite, et confortamini; nolite timere, nec paveatis ad [a]) conspectum eorum *; quia Dominus Deus tuus ipse est ductor tuus, et non dimittet, nec derelinquet te. * c. 1, 29. 7, 21. Jos. 1, 9.

7. Vocavitque Moyses Josue, et dixit ei coram omni Israël *: Confortare, et esto robustus! tu enim introduces populum istum in terram, quam daturum se patribus eorum juravit Dominus, et tu eam sorte divides. * Jos. 1, 6. 3 Reg. 2, 2.

8. Et Dominus, qui ductor est vester, ipse erit tecum; non dimittet, nec derelinquet te; noli timere, nec paveas.

9. Scripsit itaque Moyses * legem hanc, et tradidit eam sacerdotibus † filiis Levi, qui portabant arcam foederis Domini, et cunctis senioribus Israël. * Exod. 34, 27. † Num. 4, 4. sq.

10. Praecepitque eis dicens: Post septem annos *, anno remissionis †, in solemnitate tabernaculorum, * c. 15, 1. sq. † Exod. 23, 16.

11. convenientibus cunctis ex Israël, ut appareant in conspectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit Dominus, leges verba legis hujus coram omni Israël, audientibus eis;

a) 1590. omit. ad

12. et in unum omni populo congregato, tam viris quam mulieribus, parvulis et advenis, qui sunt intra portas tuas; ut audientes discant, et timeant Dominum Deum vestrum, et custodiant, impleantque omnes sermones legis hujus;

13. filii quoque eorum, qui nunc ignorant, ut audire possint, et timeant Dominum Deum suum cunctis diebus, quibus versantur in terra, ad quam vos, Jordane transmisso, pergitis obtinendam.

14. Et ait Dominus ad Moysen: Ecce! prope sunt dies mortis tuae; voca * Josue, et state in tabernaculo testimonii, ut praecipiam ei. Abierunt ergo Moyses et Josue, et steterunt in tabernaculo testimonii. * v. 3.

15. Apparuitque Dominus ibi in columna nubis, quae stetit in introitu tabernaculi.

16. Dixitque Dominus ad Moysen: Ecce! tu dormies cum patribus tuis *, et populus iste consurgens fornicabitur post Deos alienos in terra, ad quam ingreditur, ut habitet in ea; ibi derelinquet me, et irritum faciet foedus, quod pepigi cum eo.
* Gen. 15, 15.

17. Et irascetur furor meus contra eum in die illo; et derelinquam * eum, et abscondam faciem meam ab eo, et erit in devorationem; invenient eum omnia mala et afflictiones, ita ut dicat in illo die: Vere †! quia non est Deus mecum, invenerunt me haec mala. * Num. 14, 42. sq. † c. 32, 30.

18. Ego autem abscondam et celabo faciem meam in die illo propter omnia mala, quae fecit, quia secutus est deos alienos.

19. Nunc itaque scribite vobis * canticum istud, et docete filios Israël: ut memoriter teneant, et ore decantent, et sit mihi carmen istud pro testimonio inter filios Israël. * c. 32.

20. Introducam enim eum in terram *, pro qua juravi patribus ejus, lacte et melle manantem †. Cumque comederint, et saturati, crassique fuerint, avertentur ad deos alienos, et servient eis; detrahentque mihi, et irritum facient pactum meum. * Gen. 12, 7. Exod. 3, 8. † c. 8, 11.

21. Postquam * invenerint eum mala multa, et afflictiones, respondebit ei canticum istud pro testimonio, quod nulla delebit oblivio ex ore seminis sui. Scio enim cogitationes ejus, quae facturus sit hodie, antequam introducam eum in terram, quam ei pollicitus sum. * v. 17. sq.

22. Scripsit ergo Moyses canticum *, et docuit filios Israël.
* v. 19. c. 32.

23. Praecepitque * Dominus Josue filio Nun, et ait: Confortare, et esto robustus! tu enim introduces filios Israël in terram, quam pollicitus sum, et ego ero tecum.
* v. 3.

24. Postquam ergo scripsit Moyses verba * legis hujus in volumine, atque complevit; * v. 9.

25. praecepit Levitis, qui portabant arcam foederis Domini, dicens:

26. Tollite librum istum, et ponite eum in latere arcae foederis Domini Dei vestri; ut sit ibi contra te in testimonium.

27. Ego enim scio contentionem tuam, et cervicem tuam durissimam. Adhuc vivente me, et ingrediente vobiscum, semper contentiose egistis contra Dominum; quanto magis cum mortuus fuero?

28. Congregate ad me omnes majores natu per tribus vestras, atque doctores, et loquar audientibus eis sermones istos, et invocabo contra eos coelum, et terram.

29. Novi enim, quod post mortem meam inique agetis, et decli-

nabitis cito de via, quam praece-
pi vobis; et occurrent vobis ma-
la in extremo tempore, quando
feceritis malum in conspectu Do-
mini, ut irritetis eum, per opera*
manuum vestrarum. *c. 4, 28.
30. Locutus est ergo Moyses,
audiente universo coetu Israël,
verba carminis hujus, et ad finem
usque complevit*. *c. 32, 44. 45.

Cap. 32.

Canticum Mosis morituri. Moses ex monte Abarim terram promissam prospicere jubetur.

1. Audite *coeli, quae loquor,
audiat terra verba oris mei.
*c. 31, 28.
2. Concrescat ut pluvia doctri-
na mea, fluat ut ros eloquium me-
um, quasi imber super herbam,
et quasi stillae super gramina.
3. Quia nomen Domini invoca-
bo; date magnificentiam Deo no-
stro.
4. Dei *perfecta sunt opera, et
omnes viae ejus judicia; Deus †
fidelis, et absque ulla iniquitate,
justus et rectus. *v. 15. Ps. 30, 4.
† Exod. 3, 14.
5. Peccaverunt* ei, et non filii
ejus, in sordibus; generatio pra-
va atque perversa. *c. 31, 27.
6. Haeccine reddis Domino,
popule stulte, et insipiens? num-
quid non ipse est pater tuus, qui
possedit te, et fecit, et creavit te?
7. *Memento dierum antiquo-
rum, cogita generationes singu-
las; interroga patrem tuum, et
annunciabit tibi; majores tuos,
et dicent tibi. *Jac. 8, 8.
8. Quando dividebat Altissi-
mus gentes; quando separabat
filios Adam, constituit terminos
populorum juxta numerum filio-
rum Israël.
9. Pars autem Domini, popu-
lus ejus; Jacob funiculus haere-
ditatis ejus.
10. Invenit eum in terra deser-
ta*, in loco horroris, et vastae
solitudinis; circumduxit eum, et
docuit; et custodivit quasi pupil-
lam oculi sui. *Jer. 2, 6. Osee 13, 5.
11. Sicut aquila provocans ad
volandum pullos suos, et super
eos volitans, expandit alas suas,
et assumpsit eum, atque portavit
in humeris suis.
12. Dominus solus * dux ejus
fuit; et non erat cum eo Deus a-
lienus. *c. 1, 31. 8, 5.
13. Constituit eum super excel-
sam terram, ut comederet fru-
ctus agrorum, ut sugeret mel de
petra, oleumque de saxo durissi-
mo.
14. Butyrum de armento, et lac
de ovibus cum adipe agnorum, et
arietum filiorum Basan; et hir-
cos cum medulla tritici, et san-
guinem uvae biberet meracissi-
mum.
15. Incrassatus est dilectus, et
recalcitravit; incrassatus, im-
pinguatus, dilatatus, dereliquit
Deum factorem suum, et recessit
a Deo salutari suo.
16. Provocaverunt eum in diis
alienis *, et in abominationibus
ad iracundiam concitaverunt.
*v. 21.
17. Immolaverunt daemoniis,
et non Deo, diis, quos ignorabant;
novi recentesque venerunt, quos
non coluerunt patres eorum.
18. Deum, qui te genuit, dere-
liquisti, et oblitus es Domini cre-
atoris tui.
19. Vidit Dominus, et ad ira-
cundiam concitatus est; quia pro-
vocaverunt eum filii sui, et filiae.
20. Et ait: Abscondam faciem
meam ab eis, et considerabo no-
vissima eorum; generatio enim
perversa est, et infideles filii.
21. Ipsi me provocaverunt in
eo, qui non erat Deus, et irritave-
runt in vanitatibus suis; et * ego
provocabo eos in eo, qui non est
populus, et in gente stulta irrita-
bo illos. *Jer. 15, 14. Rom. 10, 19.
22. Ignis succensus est in furo-

re meo, et ardebit usque ad inferni novissima; devorabitque terram cum germine suo, et montium fundamenta comburet.

23. Congregabo super eos mala, et sagittas meas complebo in eis.

24. Consumentur fame, et devorabunt eos aves morsu amarissimo; dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium.

25. Foris vastabit eos gladius, et intus pavor, juvenem simul ac virginem, lactentem cum homine sene.

26. Dixi: Ubinam sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum.

27. Sed propter iram inimicorum distuli; ne forte superbirent hostes eorum, et dicerent: Manus nostra excelsa, et non Dominus, fecit haec omnia.

28. Gens absque consilio est, et sine prudentia.

29. *Utinam saperent, et intelligerent, ac novissima providerent. * Jer. 9. 12.

30. Quomodo [a]) persequatur unus mille, et duo fugent decem millia? nonne ideo, quia Deus suus vendidit eos, et Dominus conclusit illos?

31. Non enim est Deus noster, ut dii eorum; et inimici nostri sunt judices.

32. De vinea Sodomorum, vinea eorum, et de suburbanis Gomorrhae; uva eorum, uva fellis, et botri amarissimi.

33. Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile.

34. Nonne haec condita sunt apud me, et signata in thesauris meis?

35. *Mea est ultio, et ego retribuam [b]) in tempore, ut labatur pes eorum; juxta est dies perditionis, et adesse festinant tempora. * Ps. 93, 1. Eccl. 28, 1. Rom. 12, 19. Hebr. 10, 30.

36. Judicabit Dominus populum suum, et *in servis suis miserebitur; videbit, quod infirmata sit manus, et clausi quoque defecerunt, residuique consumpti sunt. * Exod. 20, 6. Jes. 45, 5. 2 Mach. 7, 6.

37. Et dicet*: Ubi sunt dii eorum, in quibus habebant fiduciam? * Jer. 2, 28.

38. De quorum victimis comedebant adipes, et bibebant vinum libaminum; surgant, et opitulentur vobis, et in necessitate vos protegant.

39. Videte, quod ego sim solus, et non sit alius Deus praeter me*; ego occidam [c]), et ego vivere faciam; percutiam, et ego sanabo†, et non est, qui de manu mea possit eruere. * 1 Reg. 2, 6. Tob. 13, 2. Sap. 16, 13. † Job 10, 7. Sap. 16, 15.

40. Levabo ad coelum manum meam, et dicam: Vivo ego in aeternum.

41. Si acuero ut fulgur gladium meum, et arripuerit judicium manus mea; reddam ultionem hostibus meis, et his, qui oderunt me, retribuam.

42. Inebriabo sagittas meas sanguine, et gladius meus devorabit carnes, de cruore occisorum, et de captivitate, nudati inimicorum capitis.

43. *Laudate gentes populum ejus, quia sanguinem servorum suorum ulciscetur; et vindictam retribuet in hostes eorum, et propitius erit terrae populi sui. * 2 Mach. 7, 6.

44. Venit ergo Moyses, et locutus est omnia verba cantici hujus in auribus populi, ipse et Josue filius Nun.

45. Complevitque omnes sermones istos, loquens ad universum Israël;

---

a) 1590. persequebatur . . . . . fugabant b) 1590. add. eis
c) 1590. occido, et ego vivere facio; 1592. „occido" postea correctum: „occidam."

46. et dixit ad eos: Ponite corda vestra in omnia verba, quae ego testificor vobis hodie; ut mandetis ea * filiis vestris custodire, et facere, et implere universa, quae scripta sunt legis hujus;
* c. 6, 7. 11, 19.

47. quia non incassum praecepta sunt vobis, sed ut singuli in eis viverent; quae facientes longo perseveretis tempore in terra, ad quam, Jordane transmisso, ingredimini possidendam.

48. Locutusque est Dominus ad Moysen in eadem die, dicens:

49. Ascende in montem istum Abarim *, id est, a) transituum, in montem Nebo, qui est in terra Moab contra Jericho, et vide terram Chanaan, quam ego tradam filiis Israël obtinendam, et morere in monte. * Num. 27, 12.

50. Quem conscendens jungeris populis tuis *, sicut mortuus est Aaron, frater tuus in monte Hor, et appositus populis suis.
* Num. 20, 26. 27, 13.

51. * Quia praevaricati estis contra me, in medio filiorum Israël, ad Aquas contradictionis in Cades deserti Sin; et non sanctificastis me, inter filios Israël.
* Num. 20, 12. 25. 28. 27, 14.

52. E contra videbis terram, et non ingredieris in eam *, quam ego dabo filiis Israël.
* c. 34, 4. Num. 20, 12.

Cap. 33.

Moses moriturus populo benedicit, et futura prædicit.

1. Haec est benedictio, qua benedixit Moyses, homo Dei, filiis Israël ante mortem suam *.
* Gen. 49, 1. 2.

2. Et ait: Dominus de Sinai venit, et de Seir ortus est nobis; apparuit de monte Pharan, et cum eo sanctorum millia. In dextera ejus ignea lex.

3. Dilexit populos *, omnes sancti in manu illius sunt; et qui appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina illius. * Sap. 3, 1.

4. Legem praecepit nobis Moyses, haereditatem multitudinis Jacob.

5. Erit apud rectissimum rex, congregatis principibus populi, cum tribubus Israël.

6. Vivat Ruben *, et non moriatur, et sit parvus in numero.
* Gen. 49, 3. 4.

7. Haec est Judae benedictio: Audi Domine vocem Judae, et ad populum suum introduc eum; manus ejus pugnabunt pro eo, et adjutor illius, contra adversarios ejus erit *. * Gen. 49, 8—12.

8. Levi quoque ait: Perfectio tua, et doctrina tua viro sancto tuo, quem probasti in tentatione, et judicasti ad Aquas contradictionis *. * Gen. 49, 5—7.

9. * Qui dixit patri suo, et matri suae: Nescio vos! et fratribus suis: Ignoro vos! et nescierunt filios suos. Hi custodierunt eloquium tuum, et pactum tuum servaverunt; * Exod. 32, 27. Lev. 10, 5.

10. judicia tua o Jacob! et legem tuam o Israël! ponent thymiama in furore tuo, et holocaustum super altare tuum.

11. Benedic Domine fortitudini ejus, et opera manuum illius suscipe. Percute dorsa inimicorum ejus; et qui oderunt eum, non consurgant.

12. Et Benjamin ait: Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo, quasi in thalamo tota die morabitur, et inter humeros illius requiescet.

13. Joseph quoque ait: De benedictione Domini terra ejus, de pomis coeli, et rore, atque abysso subjacente *. * Gen. 49, 22—25.

14. De pomis fructuum solis ac lunae;

---

a) 1590. transitum

15. de vertice antiquorum montium, de pomis collium aeternorum:

16. et de frugibus terrae, et de plenitudine ejus. Benedictio illius*, qui apparuit in rubo, veniat super caput Joseph, et super verticem Nazaraei inter fratres suos.
* Gen. 49, 26. Exod. 3, 2.

17. Quasi primogeniti tauri pulchritudo ejus, cornua rhinocerotis cornua illius; in ipsis ventilabit gentes usque ad terminos terrae. Hae sunt multitudines Ephraim; et haec millia Manasse.

18. Et Zabulon ait: Laetare Zabulon in exitu tuo, et Issachar in tabernaculis tuis.

19. Populos vocabunt ad montem; ibi immolabunt victimas justitiae. Qui inundationem maris quasi lac sugent, et thesauros absconditos arenarum.

20. Et Gad ait: Benedictus in latitudine Gad; quasi leo requievit, cepitque brachium et verticem.

21. Et vidit principatum suum, quod in parte sua doctor esset repositus; qui fuit cum principibus populi, et fecit justitias Domini, et judicium suum cum Israël.

22. Dan quoque ait: Dan catulus leonis, fluet largiter de Basan.

23. Et Nephthali dixit: Nephthali abundantia perfruetur, et plenus erit benedictionibus Domini; mare et meridiem possidebit.

24. Aser quoque ait: Benedictus in filiis Aser, sit placens fratribus suis, et tingat in oleo pedem suum.

25. Ferrum et aes calceamentum ejus. Sicut dies juventutis tuae, ita et senectus tua.

26. Non est Deus alius ut Deus rectissimi; ascensor coeli auxiliator tuus. Magnificentia ejus discurrunt nubes,

27. habitaculum ejus sursum, et subter brachia sempiterna; ejiciet a facie tua inimicum, dicetque: Conterere!

28. Habitabit Israël confidenter, et solus. Oculus Jacob in terra frumenti et vini, coelique caligabunt rore.

29. Beatus es tu Israël! quis similis tui, popule! qui salvaris in Domino? scutum auxilii tui, et gladius gloriae tuae; negabunt te inimici tui, et tu eorum colla calcabis.

Cap. 34.

Moses moritur, sepelitur, et fletur a populo. Josue eidem succedit.

1. Ascendit * ergo Moyses de campestribus Moab super montem Nebo, in verticem Phasga contra Jericho; ostenditque ei Dominus omnem terram Galaad usque Dan. *c. 3, 27. 32, 49—52. 2 Mach. 2, 4.

2. Et universum Nephthali, terramque Ephraim et Manasse, et omnem terram a) Judá usque ad mare novissimum,

3. et australem partem, et latitudinem campi Jericho civitatis palmarum usque Segor.

4. Dixitque Dominus ad eum *: Haec est terra, pro qua juravi Abraham, Isaac, et Jacob, dicens: Semini tuo dabo eam. Vidisti eam oculis tuis, et non transibis ad illam. *Gen. 12, 7. 15. Deut. 1, 37. 4, 21. 32, 52.

5. Mortuusque * est ibi Moyses servus Domini, in terra Moab, jubente Domino. * c. 32, 50.

6. Et sepelivit eum in valle terrae Moab contra Phogor; et non cognovit homo sepulchrum ejus usque in praesentem diem.

7. Moyses centum et viginti annorum erat, quando mortuus est; non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti sunt.

8. Fle-

a) 1590. omit. Juda

8. Fleveruntque eum filii Israël in campestribus Moab triginta diebus; et completi sunt dies planctus lugentium Moysen.

9. Josue vero filius Nun repletus est Spiritu sapientiae*, quia Moyses posuit super eum manus suas. Et obedierunt ei filii Israël, feceruntque, sicut praecepit Dominus Moysi. *Num. 27, 18. 20.

10. Et non surrexit ultra Propheta in Israël, sicut Moyses, quem nosset Dominus facie ad faciem,

11. in omnibus signis atque portentis, quae misit per eum; ut faceret in terra Aegypti Pharaoni, et omnibus servis ejus, universaeque terrae illius;

12. et cunctam manum robustam, magnaque mirabilia, quae fecit Moyses coram universo Israël.

LIBER JOSUE.

Cap. 1.

Josue monet populum, ut ad Jordanis transitum se paret.

1. Et factum est post mortem Moysi servi Domini, ut loqueretur Dominus ad Josue filium Nun, ministrum Moysi, et diceret ei:

2. Moyses servus meus mortuus est; surge, et transi Jordanem istum tu, et omnis populus tecum, in terram, quam ego dabo filiis Israël*. *Deut. 34, 5.

3. *Omnem locum, quem calcaverit vestigium pedis vestri, vobis tradam, sicut locutus sum Moysi. *Deut. 11, 24.

4. A deserto et Libano usque ad fluvium magnum Euphraten, omnis terra Hethaeorum usque ad mare magnum contra solis occasum erit terminus vester.

5. Nullus poterit vobis resistere cunctis diebus vitae tuae*; sicut fui cum Moyse, ita ero tecum; non dimittam, nec derelinquam te. *c. 3, 7. Deut. 31, 8. Hebr. 13, 5.

6. *Confortare, et esto robustus! tu enim sorte divides populo huic terram, pro qua juravi patribus a) suis, ut traderem eam illis. *Deut. 31, 7. 23. 3 Reg. 2, 2.

7. Confortare igitur, et esto robustus valde! ut custodias, et facias omnem legem, quam praecepit tibi Moyses servus meus; ne declines ab ea ad dexteram vel ad sinistram, ut intelligas cuncta, quae agis.

8. Non recedat volumen legis hujus ab ore tuo; sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut custodias et facias omnia, quae scripta sunt in eo; tunc diriges viam tuam, et intelliges eam.

9. Ecce! praecipio tibi, confortare, et esto robustus. Noli metuere, et noli timere; quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omnibus, ad quaecumque perrexeris.

10. Praecepitque Josue principibus populi, dicens: Transite per medium castrorum, et imperate populo, ac dicite:

11. Praeparate vobis cibaria; quoniam post diem tertium transibitis Jordanem, et intrabitis ad possidendam terram, quam Dominus Deus vester daturus est vobis.

a) 1590. tuis

12. Rubenitis quoque et Gaditis, et dimidiae tribui Manasse ait:

13. Mementote sermonis, quem praecepit vobis Moyses famulus Domini, dicens*: Dominus Deus vester dedit vobis requiem, et omnem terram. * Num. 32, 20. sq.

14. *Uxores vestrae, et filii, ac jumenta manebunt in terra, quam tradidit vobis Moyses trans Jordanem; vos autem transite armati ante fratres vestros, omnes fortes manu et pugnate pro eis, * Num. 32, 26.

15. donec det Dominus requiem fratribus vestris, sicut et vobis dedit, et possideant ipsi quoque terram, quam Dominus Deus vester daturus est eis; et sic revertemini in terram possessionis vestrae, et habitabitis in ea, quam vobis dedit Moyses famulus Domini trans Jordanem contra solis ortum*. *Deut. 3, 20.

16. Responderuntque ad Josue, atque dixerunt: Omnia, quae praecepisti nobis, faciemus; et quocumque miseris, ibimus.

17. Sicut obedivimus in cunctis Moysi, ita obediemus et tibi; tantum sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit cum Moyse.

18. Qui contradixerit ori tuo, et non obedierit cunctis sermonibus, quos praeceperis ei, moriatur; tu tantum confortare, et viriliter age*! * Deut. 17, 12.

Cap. 2.

Missos a Josue exploratores Rahab occultat, qui incolumes in castra redeunt.

1. Misit igitur Josue filius Nun de Setim duos viros exploratores in abscondito, et dixit eis: Ite, et considerate terram, urbemque Jericho*! Qui pergentes ingressi sunt domum mulieris meretricis, nomine Rahab, et quieverunt apud eam. *Hebr. 11, 31. Jac. 2, 25.

2. Nunciatumque est regi Jericho, et dictum: Ecce! viri ingressi sunt huc per noctem de filiis Israël, ut explorarent terram.

3. Misitque rex Jericho ad Rahab, dicens: Educ viros, qui venerunt ad te, et ingressi sunt domum tuam; exploratores quippe sunt, et omnem terram considerare venerunt.

4. * Tollensque mulier viros, abscondit, et ait: Fateor, venerunt ad me, sed nesciebam, unde essent; * c. 6, 17.

5. cumque porta clauderetur in tenebris, et illi pariter exierunt; nescio quo abierunt; persequimini cito, et comprehendetis eos.

6. Ipsa autem fecit ascendere viros in solarium domus suae, operuitque eos stipula lini, quae ibi erat.

7. Ili autem, qui missi fuerant, secuti sunt eos per viam, quae ducit ad vadum Jordanis; illisque egressis statim porta clausa est.

8. Necdum obdormierant, qui latebant, et ecce! mulier ascendit ad eos, et ait:

9. Novi, quod Dominus tradiderit vobis terram; etenim irruit in nos terror vester*, et elanguerunt omnes habitatores terrae. * Deut. 11, 25.

10. Audivimus, quod *siccaverit Dominus aquas maris rubri ad vestrum introitum, quando egressi estis ex Aegypto†; et quae feceritis duobus Amorrhaeorum regibus, qui erant trans Jordanem, Sehon et Og, quos interfecistis. * Exod. 14, 21. † Num. 21, 24. 34. 35.

11. Et haec audientes pertimuimus, et elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum; Dominus enim Deus vester, ipse est Deus in coelo sursum, et in terra deorsum*, * Deut. 4, 39.

12. * Nunc ergo jurate mihi per Dominum, ut quomodo ego misericordiam feci vobiscum, ita et vos faciatis cum domo patris mei; detisque mihi verum signum, * c. 6, 12.

13. ut salvetis patrem meum et matrem, fratres ac sorores meas, et omnia, quae illorum sunt, et eruatis animas nostras a morte.
14. Qui responderunt ei: Anima nostra sit pro vobis in mortem, si tamen non prodideris nos; cumque tradiderit nobis Dominus terram, faciemus in te misericordiam et veritatem.
15. Demisit ergo eos per funem * de fenestra; domus enim ejus haerebat muro. * 2 Cor. 11, 33.
16. Dixitque ad eos: Ad montana conscendite, ne forte occurrant vobis revertentes; ibique latitate tribus diebus, donec redeant, et sic ibitis per viam vestram.
17. Qui dixerunt ad eam: Innoxii erimus a juramento hoc, quo adjurasti nos;
18. si ingredientibus nobis terram, signum a) fuerit funiculus iste coccineus, et ligaveris eum in fenestra, per quam demisisti nos; et patrem tuum ac matrem, fratresque et omnem cognationem tuam, congregaveris in domum tuam.
19. Qui ostium domus tuae egressus fuerit, sanguis ipsius erit in caput ejus, et nos erimus alieni. Cunctorum autem sanguis, qui tecum in domo fuerint, redundabit in caput nostrum, si eos aliquis tetigerit.
20. Quod si nos prodere volueris, et sermonem istum proferre in medium, erimus mundi ab hoc juramento, quo adjurasti nos.
21. Et illa respondit: Sicut locuti estis, ita fiat; dimittensque eos, ut pergerent, appendit funiculum coccineum in fenestra.
22. Illi vero ambulantes pervenerunt ad montana, et manserunt ibi tres dies, donec reverterentur, qui fuerant persecuti; quaerentes enim per omnem viam, non repererunt eos.
23. Quibus urbem ingressis, reversi sunt, et descenderunt exploratores de monte; et, transmisso Jordane, venerunt ad Josue filium Nun, narraveruntque ei omnia, quae acciderant sibi,
24. atque dixerunt: Tradidit Dominus omnem terram hanc in manus nostras, et timore prostrati sunt * cuncti habitatores ejus.
* v. 9.

Cap. 3.

Siccato flumine et præeunte arca transit populus.

1. Igitur Josue de nocte consurgens movit castra; egredientesque de Setim, venerunt ad Jordanem ipse et omnes filii Israël, et morati sunt ibi b) tres dies.
2. Quibus evolutis, transierunt praecones per castrorum medium,
3. et clamare coeperunt: Quando videritis arcam foederis Domini Dei vestri, et sacerdotes stirpis Leviticae portantes eam, vos quoque consurgite, et sequimini praecedentes.
4. Sitque inter vos et arcam spatium cubitorum duum millium; ut procul videre possitis, et nosse, per quam viam ingrediamini; quia prius non ambulastis per eam; et cavete, nè appropinquetis ad arcam.
5. Dixitque Josue ad populum*: Sanctificamini! cras enim faciet Dominus inter vos mirabilia.
* Exod. 19, 10. 14.
6. Et ait ad sacerdotes: Tollite arcam foederis, et praecedite populum. Qui jussa complentes, tulerunt, et ambulaverunt ante eos.
7. Dixitque Dominus ad Josue: Hodie incipiam exaltare te coram omni Israël; ut sciant, quod sicut cum * Moyse fui, ita et tecum sim. * c. 1, 5. 4, 14.
8. Tu autem praecipe sacerdo-

a) 1690. add. non b) 1590. add. per

tibus, qui portant arcam foederis, et dic eis: Cum ingressi fueritis partem aquae Jordanis, state in ea.

9. Dixitque Josue ad filios Israel: Accedite huc et audite verbum Domini Dei vestri.

10. Et rursum: In hoc, inquit, scietis, quod Dominus Deus vivens in medio vestri est, et disperdet in conspectu vestro Chanaaeum et Hethaeum, Hevaeum et Pherezaeum, Gergesaeum quoque et Jebusaeum, et Amorrhaeum.

11. *Ecce! arca foederis Domini omnis terrae antecedet vos per Jordanem. *Act. 7, 45.

12. Parate duodecim viros de tribubus Israël, singulos per singulas tribus.

13. Et cum posuerint vestigia pedum suorum sacerdotes, qui portant arcam Domini Dei universae terrae, in aquis Jordanis, aquae, quae inferiores sunt, decurrent atque deficient; quae autem desuper veniunt, in una mole consistent*. *Exod. 15, 8.

14. Igitur egressus est populus de tabernaculis suis, ut transiret Jordanem; et sacerdotes, qui portabant arcam foederis, pergebant ante eum.

15. Ingressisque eis Jordanem, et pedibus eorum in parte aquae tinctis (Jordanis autem ripas alvei sui tempore * messis impleverat) * 1 Paral. 13, 15. Eccl. 24, 36.

16. steterunt aquae descendentes in loco uno, et ad instar montis intumescentes apparebant procul ab urbe, quae vocatur Adom usque ad locum Sarthan; quae autem inferiores erant, in mare solitudinis (quod nunc vocatur mortuum) descenderunt, usquequo omnino deficerent.

17. Populus autem incedebat contra a) Jericho; et sacerdotes, qui portabant arcam foederis Domini, stabant super siccam humum in medio Jordanis accincti, omnisque populus per arentem alveum transibat.

Cap. 4.

Duodecim lapides e Jordane exsiccato ad posteritatis memoriam colliguntur; et alii duodecim in medio Jordanis alveo eriguntur.

1. Quibus transgressis, dixit Dominus ad Josue:

2. Elige duodecim viros singulos per singulas tribus!

3. Et praecipe eis, ut tollant de medio Jordanis alveo, ubi steterunt pedes sacerdotum, duodecim durissimos lapides, quos ponetis in loco castrorum, ubi fixeritis hac nocte tentoria.

4. Vocavitque Josue duodecim viros, quos elegerat de filiis Israel, singulos de singulis tribubus,

5. et ait ad eos: Ite ante arcam Domini Dei vestri ad Jordanis medium, et portate inde singuli singulos lapides in humeris vestris, juxta numerum filiorum Israël,

6. ut sit signum inter vos; et quando interrogaverint vos filii vestri cras, dicentes: Quid sibi volunt isti lapides?

7. Respondebitis eis: Defecerunt aquae Jordanis ante arcam foederis Domini, cum transiret eum; idcirco positi sunt lapides isti in monumentum filiorum Israël usque in aeternum.

8. Fecerunt ergo filii Israël, sicut praecepit eis Josue, portantes de medio Jordanis alveo duodecim lapides, ut Dominus ei imperarat, juxta numerum filiorum Israël, usque ad locum, in quo castrametati sunt, ibique posuerunt eos.

9. Alios quoque duodecim la-

a) 1590. contra Jordanem

pides posuit Josue in medio Jordanis alveo, ubi steterunt sacerdotes, qui portabant arcam foederis a); et sunt ibi usque in praesentem diem.

10. Sacerdotes autem, qui portabant arcam, stabant in Jordanis medio, donec omnia complerentur, quae Josue, ut loqueretur ad populum, praeceperat Dominus, et dixerat ei Moyses *. Festinavitque populus, et transiit.
* Deut. 31, 7.

11. Cumque transissent omnes, transivit et arca Domini, sacerdotesque pergebant ante populum.

12. Filii quoque Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse, armati praecedebant b) filios Israël *, sicut eis praeceperat Moyses.
* Num. 32, 21. 28.

13. Et quadraginta pugnatorum millia per turmas, et cuneos incedebant per plana atque campestria urbis Jericho.

14. In die illo * magnificavit Dominus Josue coram omni Israel, ut timerent eum, sicut timuerant Moysen, dum adviveret c).
* c. 3, 7.

15. Dixitque ad eum:

16. Praecipe sacerdotibus, qui portant arcam foederis, ut ascendant de Jordane.

17. Qui praecepit eis, dicens: Ascendite de Jordane.

18. Cumque ascendissent portantes arcam foederis Domini, et siccam humum calcare coepissent: reversae sunt aquae in alveum suum, et fluebant sicut ante consueverant.

19. Populus autem ascendit de Jordane, decimo die mensis primi, et castrametati sunt in Galgalis contra orientalem plagam urbis Jericho.

20. Duodecim quoque lapides, quos de Jordanis alveo sumpserant, posuit Josue in Galgalis;

21. et dixit ad filios Israël: Quando interrogaverint filii vestri cras patres suos, et dixerint eis: Quid sibi volunt lapides isti?

22. Docebitis eos, atque dicetis: Per arentem alveum transivit Israël Jordanem istum;

23. siccante Domino d) Deo vestro e) aquas ejus in conspectu vestro, donec transiretis;

24. * sicut fecerat prius in mari rubro, quod siccavit, donec transiremus; * Exod. 14, 21.

25. ut discant omnes terrarum populi fortissimam Domini manum, ut et vos timeatis Dominum Deum vestrum omni tempore.

CAP. 5.

Circumcisio in Galgalis. Phase celebratur: Manna deficit.

1. Postquam ergo audierunt omnes reges Amorrhaeorum, qui habitabant trans Jordanem ad occidentalem plagam, et cuncti reges Chanaan, qui propinqua possidebant magni maris loca, quod siccasset Dominus fluenta Jordanis coram filiis Israël, donec transirent, dissolutum est cor eorum, et non remansit in eis spiritus, timentium introitum filiorum Israël.

2. Eo tempore ait Dominus ad Josue: Fac tibi cultros lapideos, et circumcide secundo filios Israël!

3. Fecit, quod jusserat Dominus, et circumcidit filios Israël in colle praeputiorum.

4. Haec autem causa est secundae circumcisionis: Omnis populus, qui egressus est de Aegypto generis masculini, universi bellatores viri, mortui sunt in deserto per longissimos viae circuitus,

a) 1590. add. Domini b) 1590. add. fratres suos c) 1590. adhuc viveret. 1592. 1593. 1598. adviveret. d) 1592. „Domini“ postea correctum: „Domino“ e) 1590. Deo nostro

5. qui omnes circumcisi erant. Populus autem, qui natus est in deserto;

6. per quadraginta annos itineris latissimae solitudinis, incircumcisus fuit; donec consumerentur, qui non audierant vocem Domini, et quibus ante juraverat, ut non ostenderet eis terram lacte, et melle manantem.

7. Horum filii in locum successerunt patrum, et circumcisi sunt a Josue; quia, sicut nati fuerant, in praeputio erant, nec eos in via aliquis circumciderat.

8. Postquam autem omnes circumcisi sunt, manserunt in eodem castrorum loco, donec sanarentur.

9. Dixitque Dominus ad Josue: Hodie abstuli opprobrium Aegypti a vobis. Vocatumque est nomen loci illius Galgala usque in praesentem diem.

10. Manseruntque filii Israël in Galgalis, et fecerunt Phase quartadecima die mensis ad vesperum in campestribus Jericho;

11. et comederunt de frugibus terrae die altero azymos panes, et polentam ejusdem anni.

12. Defecitque manna, postquam comederunt de frugibus terrae, nec usi sunt ultra cibo illo filii Israël; sed comederunt de frugibus praesentis anni terrae Chanaan.

13. Cum autem esset Josue in agro urbis Jericho, levavit oculos, et vidit virum stantem contra se, evaginatum tenentem gladium, perrexitque ad eum, et ait: Noster es, an adversariorum?

14. Qui respondit: Nequaquam, sed sum princeps exercitus Domini, et nunc venio.

15. Cecidit Josue pronus in terram. Et adorans ait: Quid Dominus meus loquitur ad servum suum?

16. *Solve, inquit, calceamentum tuum de pedibus tuis; locus enim, in quo stas, sanctus est. Fecitque Josue, ut sibi fuerat imperatum. *Exod. 3, 5. Act. 7, 33.

Cap. 6.

Jericho capta deletur: sola Rahab cum suis servatur.

1. Jericho autem clausa erat atque munita, timore filiorum Israël, et nullus egredi audebat aut ingredi.

2. Dixitque Dominus ad Josue: Ecce! dedi in [a]) manu tua Jericho, et regem ejus, omnesque fortes viros.

3. Circuite urbem cuncti bellatores semel per diem; sic facietis sex diebus.

4. Septimo autem die sacerdotes [b]) tollant septem buccinas, quarum usus est in jubilaeo, et praecedant arcam foederis; septiesque circuibitis civitatem, et sacerdotes clangent buccinis.

5. Cumque insonuerit vox tubae longior atque concisior, et in auribus vestris increpuerit, conclamabit omnis populus vociferatione maxima; et muri funditus corruent civitatis, ingredienturque singuli per locum, contra quem steterint.

6. Vocavit ergo Josue filius Nun sacerdotes, et dixit ad eos: Tollite arcam foederis! et septem alii sacerdotes tollant septem Jubilaeorum buccinas, et incedant ante arcam Domini.

7. Ad populum quoque ait: Ite, et circuite civitatem armati, praecedentes arcam Domini.

8. Cumque Josue verba finisset, et septem sacerdotes septem buccinis clangerent ante arcam foederis Domini;

9. omnisque praecederet armatus exercitus, reliquum vulgus

a) 1590. manus tuas b) 1590. tollent

arcam sequebatur, ac buccinis omnia concrepabant.

10. Praeceperat autem Josue populo, dicens: Non clamabitis, nec audietur vox vestra, neque ullus sermo ex ore vestro egredietur; donec veniat dies, in quo dicam vobis: Clamate, et vociferamini!

11. Circuivit ergo arca Domini civitatem semel per diem, et reversa in castra mansit ibi.

12. Igitur Josue de nocte consurgente, tulerunt sacerdotes arcam Domini;

13. et septem ex eis septem buccinas, quarum in Jubilaeo usus est; praecedebantque arcam Domini ambulantes atque clangentes; et armatus populus ibat ante eos, vulgus autem reliquum sequebatur arcam, et buccinis personabat.

14. Circuieruntque civitatem secundo die semel, et reversi sunt in castra. Sic fecerunt sex diebus.

15. Die autem septimo, diluculo consurgentes, circuierunt urbem, sicut dispositum erat, septies.

16. Cumque septimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes, dixit Josue ad omnem Israël: Vociferamini! tradidit enim vobis Dominus civitatem;

17. sitque civitas haec anathema; et omnia, quae in ea sunt, Domino; sola Rahab meretrix vivat cum universis, qui cum ea in domo sunt *; abscondit enim nuncios, quos direximus.

* c. 2, 4. Hebr. 11, 31.

18. Vos autem cavete, ne de his, quae praecepta sunt, quidpiam contingatis, et sitis praevaricationis rei, et omnia castra Israël sub peccato sint atque turbentur.

19. Quidquid autem auri et [a]) argenti fuerit, et vasorum aeneorum ac ferri, Domino consecretur, repositum in thesauris ejus.

20. *Igitur omne populo vociferante, et clangentibus tubis, postquam in aures multitudinis vox sonitusque increpuit, muri illico corruerunt; et ascendit unusquisque per locum, qui contra se erat †; ceperuntque civitatem.

* Hebr. 11, 30.
† 2 Mach. 12, 15.

21. Et interfecerunt omnia, quae erant in ea, a viro usque ad mulierem, ab infante usque ad senem. Boves quoque et oves et asinos in ore gladii percusserunt.

22. Duobus autem viris *, qui exploratores missi fuerant, dixit Josue: Ingredimini domum mulieris meretricis, et producite eam, et omnia, quae illius sunt, sicut illi juramento firmastis.

* c. 2, 1. 14.

23. * Ingressique juvenes eduxerunt Rahab, et parentes ejus, fratres quoque, et cunctam supellectilem ac cognationem illius, et extra castra Israël manere fecerunt.

* Hebr. 11, 31.

24. * Urbem autem, et omnia, quae [b]) erant in ea, succenderunt; absque auro et argento, et vasis aeneis, ac ferro, quae in aerarium Domini consecrarunt.

* c. 8, 2.

25. Rahab vero meretricem, et domum patris ejus, et omnia, quae habebat, fecit Josue vivere, et habitaverunt in medio Israël usque in praesentem diem; eo quod absconderit nuncios, quos miserat, ut explorarent Jericho. In tempore illo, imprecatus est Josue, dicens:

26. *Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit et aedificaverit civitatem Jericho. In primogenito suo fundamenta illius jaciat, et in novissimo liberorum ponat portas ejus.

* 3 Reg. 16, 34.

27. Fuit ergo Dominus cum Josue, et nomen ejus vulgatum est in omni terra.

a) 1590. aut argenti b) 1590. inventa sunt in ea

Cap. 7.

Hebraei ab urbe Hai fugiunt. Praevaricator, sorte detectus, poenas dat.

1. Filii * autem Israël praevaricati sunt mandatum, et usurpaverunt de anathemate †. Nam Achan filius Charmi, filii Zabdi, filii Zare de tribu Juda, tulit aliquid de anathemate; iratusque est Dominus contra filios Israël.

* c. 22, 20. † 1 Paral. 2, 7.

2. Cumque mitteret Josue de Jericho viros contra Hai, quae est juxta Bethaven, ad orientalem plagam oppidi Bethel, dixit eis: Ascendite, et explorate terram. Qui praecepta complentes exploraverunt Hai.

3. Et reversi dixerunt ei: Non ascendat omnis populus, sed duo vel tria millia virorum pergant, et deleant civitatem; quare omnis populus frustra vexabitur contra hostes paucissimos?

4. Ascenderunt ergo tria millia pugnatorum. Qui statim terga vertentes,

5. percussi sunt a viris urbis Hai, et corruerunt ex eis triginta a) sex homines; persecutique sunt eos adversarii de porta usque ad Sabarim, et ceciderunt per prona fugientes. Pertimuitque cor populi, et instar b) aquae liquefactum est.

6. Josue vero scidit vestimenta sua, et pronus cecidit in terram coram arca Domini usque ad vesperam, tam ipse, quam omnes senes Israël; miseruntque pulverem super capita sua,

7. et dixit Josue: Heu Domine Deus! quid voluisti traducere populum istum Jordanem fluvium, ut traderes nos in manus Amorrhaei, et perderes? utinam, ut coepimus, mansissemus trans Jordanem.

8. Mi Domine Deus! quid dicam, videns Israëlem hostibus suis terga vertentem?

9. Audient Chananaei, et omnes habitatores terrae, et pariter conglobati circumdabunt nos, atque delebunt nomen nostrum de terra; et quid facies magno nomini tuo?

10. Dixitque Dominus ad Josue: Surge, cur jaces pronus in terra?

11. Peccavit Israël et praevaricatus est pactum meum; tuleruntque de anathemate, et furati sunt atque mentiti, et absconderunt inter vasa sua.

12. Nec poterit Israël stare ante hostes suos, eosque fugiet; quia pollutus est anathemate; non ero ultra vobiscum, donec conteratis eum, qui hujus sceleris reus est.

13. Surge, sanctifica populum, et dic eis*: Sanctificamini in crastinum! haec enim dicit Dominus Deus Israël: Anathema in medio tui est Israël! non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus est scelere.

* Lev. 20, 7. Num. 11, 18. Jos. 3, 5. 1 Reg. 16, 5.

14. Accedetisque mane singuli per tribus vestras; et quamcumque tribum sors invenerit, accedet per cognationes suas, et cognatio per domos, domusque per viros.

15. Et quicumque ille in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur igni cum omni substantia sua; quoniam praevaricatus est pactum Domini, et fecit nefas in Israël.

16. Surgens itaque Josue mane, applicuit Israël per tribus suas, et inventa est tribus Juda.

17. Quae cum juxta familias suas esset oblata, inventa est familia Zare. Illam quoque per domos offerens, reperit Zabdi.

18. Cujus domum in singulos dividens viros, invenit Achan fi-

a) 1590. add. et b) 1590. ad instar

lium Charmi, filii Zabdi, filii Zare de tribu Juda.

19. Et ait Josue ad Achan: Fili mi! da gloriam Domino Deo Israël, et confitere, atque indica mihi, quid feceris, ne abscondas.

20. Responditque Achan Josue, et dixit ei: Vere! ego peccavi Domino Deo Israël, et sic et sic feci.

21. Vidi enim inter spolia pallium coccineum valde bonum, et ducentos siclos argenti, regulamque auream quinquaginta siclorum; et concupiscens abstuli, et abscondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumque fossa humo operui.

22. Misit ergo Josue ministros, qui currentes ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abscondita in eodem loco, et argentum simul.

23. Auferentesque de tentorio tulerunt ea ad Josue, et ad omnes filios Israël, projeceruntque ante Dominum.

24. Tollens itaque Josue Achan filium Zare, argentumque et pallium, et auream regulam, filios quoque et filias ejus, boves et asinos, et oves, ipsumque tabernaculum, et cunctam supellectilem (et omnis Israël cum eo); duxerunt eos ad Vallem Achor.

25. Ubi dixit Josue: Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac. Lapidavitque eum omnis Israël, et cuncta, quae illius erant, igne consumpta sunt.

26. Congregaveruntque super eum * acervum magnum lapidum, qui permanet usque in praesentem diem. Et aversus est furor Domini ab eis. Vocatumque est nomen loci illius, Vallis Achor, usque hodie. * 2 Reg. 18, 17.

Cap. 8.

Hai expugnata rex suspenditur. Oblato holocausto Josue deuteronomium legit.

1. Dixit autem Dominus ad Josue: Ne timeas, neque formides! tolle tecum omnem multitudinem pugnatorum, et consurgens ascende in oppidum Hai. Ecce! tradidi in a) manu tua regem ejus, et populum, urbemque et terram.

2. Faciesque urbi Hai, et regi ejus *, sicut fecisti Jericho, et regi illius; praedam vero, et omnia animantia diripietis vobis; pone insidias urbi post eam. * c. 6, 24.

3. Surrexitque Josue, et omnis exercitus bellatorum cum eo, ut ascenderent in Hai; et electa triginta millia virorum fortium misit nocte,

4. praecepitque eis, dicens: Ponite insidias post civitatem; nec longius recedatis; et eritis omnes parati.

5. Ego autem, et reliqua multitudo, quae mecum est, accedemus b) ex adverso contra urbem. Cumque exierint contra nos *, sicut ante fecimus, fugiemus, et terga vertemus; * c. 7, 4.

6. donec persequentes ab urbe longius protrahantur; putabunt enim nos fugere, sicut prius.

7. Nobis ergo fugientibus, et illis persequentibus, consurgetis de insidiis, et vastabitis civitatem; tradetque eam Dominus Deus vester in manus vestras.

8. Cumque ceperitis, succendite eam, et sic omnia facietis, ut jussi.

9. Dimisitque eos, et perrexerunt ad locum insidiarum, sederuntque inter Bethèl et Hai, ad occidentalem plagam urbis Hai; Josue autem nocte illa in medio mansit populi,

10. surgensque diluculo recensuit socios, et ascendit cum senioribus in fronte exercitus, vallatus auxilio pugnatorum.

11. Cumque venissent et ascendissent ex adverso civitatis, steterunt ad septentrionalem urbis

a) 1590. manum tuam b) 1590. ascendemus

plagam, inter quam et eos erat vallis media.

12. Quinque autem millia viros elegerat, et posuerat in insidiis inter Bethel et Hai, ex occidentali parte ejusdem civitatis.

13. Omnis vero reliquus exercitus ad aquilonem aciem dirigebat; ita ut novissimi illius multitudinis occidentalem plagam urbis attingerent. Abiit ergo Josue nocte illa, et stetit in vallis medio.

14. Quod cum vidisset rex Hai, festinavit mane, et egressus est cum omni exercitu civitatis, direxitque aciem contra desertum, ignorans, quod post tergum laterent insidiae.

15. Josue vero et omnis Israël cesserunt loco, simulantes metum, et fugientes per solitudinis viam.

16. At illi vociferantes pariter, et se mutuo cohortantes, persecuti sunt eos. Cumque recessissent a civitate,

17. et ne unus quidem in urbe Hai et Bethel remansisset, qui non persequeretur Israël (sicut eruperant aperta oppida relinquentes,)

18. dixit Dominus ad Josue: Leva clypeum, qui in manu tua est, contra urbem Hai, quoniam tibi tradam eam.

19. Cumque elevasset clypeum ex adverso civitatis, insidiae, quae latebant, surrexerunt confestim; et pergentes ad civitatem, ceperunt, et succenderunt eam.

20. Viri autem civitatis, qui persequebantur Josue, respicientes et videntes fumum urbis ad coelum usque conscendere, non potuerunt ultra huc illucque diffugere; praesertim cum hi, qui simulaverant fugam, et tendebant ad solitudinem, contra persequentes fortissime restitissent.

21. Vidensque Josue et omnis Israël, quod capta esset civitas, et fumus urbis ascenderet, reversus percussit viros Hai.

22. Si quidem et illi, qui ceperant et succenderant civitatem, egressi ex urbe contra suos, medios hostium ferire coeperunt. Cum ergo ex utraque parte adversarii caederentur, ita ut nullus de tanta multitudine salvaretur;

23. regem quoque urbis Hai apprehenderunt viventem, et obtulerunt Josue.

24. Igitur omnibus interfectis, qui Israëlem ad deserta tendentem fuerant persecuti, et in eodem loco gladio corruentibus, reversi filii Israël percusserunt civitatem.

25. Erant autem, qui in eodem die conciderant a viro usque ad mulierem, duodecim millia hominum, omnes urbis Hai.

26. Josue vero non contraxit manum, quam in sublime porrexerat, tenens clypeum, donec interficerentur omnes habitatores Hai.

27. Jumenta autem et praedam civitatis diviserunt sibi filii Israël, sicut praeceperat Dominus Josue.

28. Qui succendit urbem, et fecit eam tumulum sempiternum;

29. regem quoque ejus suspendit in patibulo usque ad vesperam et solis occasum. Praecepitque[a]) Josue, et deposuerunt cadaver ejus de cruce; projeceruntque in ipso introitu civitatis, congesto super eum magno acervo lapidum, qui permanet usque in praesentem diem.

30. Tunc aedificavit Josue altare Domino Deo Israël in monte Hebal;

31. *sicut praeceperat Moyses famulus Domini filiis Israël, et scriptum est in volumine legis

a) 1590. 1593. 1598. C. R. 1592. addunt: Josue, 1592. omit. Josue,

Moysi; altare vero de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit; et obtulit super eo holocausta Domino, immolavitque pacificas victimas. * Exod. 20, 25. Deut. 27, 5.

32. Et scripsit super lapides Deuteronomium legis Moysi, quod ille digesserat coram filiis Israël.

33. Omnis autem populus, et a) majores natu, ducesque ac judices stabant ex utraque parte arcae, in conspectu sacerdotum, qui portabant arcam foederis Domini, ut advena ita et indigena. Media pars eorum juxta montem Garizim, et media juxta montem Hebal, sicut praeceperat Moyses famulus Domini. Et primum quidem benedixit populo Israël.

34. Post haec legit omnia verba benedictionis et maledictionis, et cuncta, quae scripta erant in legis volumine.

35. Nihil ex his, quae Moyses jusserat, reliquit intactum, sed universa replicavit coram omni multitudine Israël, mulieribus ac parvulis et advenis, qui inter eos morabantur.

Cap. 9.

Chananæi fœdus ineunt adversus Hebræos. Gabaonitæ icto fœdere cum Hebræis perpetuo famulitio addicuntur.

1. Quibus auditis, cuncti reges trans Jordanem, qui versabantur in montanis et campestribus, in maritimis ac littore magni maris, hi quoque, qui habitabant juxta Libanum, Hethaeus et Amorrhaeus, Chananaeus, Pherezaeus, et Hevaeus, et Jebusaeus,

2. congregati sunt pariter, ut pugnarent contra Josue et Israël uno animo, eademque sententia.

3. At hi, qui habitabant in Gabaon, audientes cuncta, quae fecerat Josue, Jericho et Hai;

4. et b) callide cogitantes, tulerunt sibi cibaria, saccos veteres asinis imponentes, et utres vinario scissos atque consutos;

5. calceamentaque perantiqua, quae ad indicium vetustatis pittaciis consuta erant, induti veteribus vestimentis; panes quoque, quos portabant ob viaticum, duri erant, et in frusta comminuti.

6. Perrexeruntque ad Josue, qui tunc morabatur in castris Galgalae, et dixerunt ei, atque simul omni Israëli: De terra longinqua venimus, pacem vobiscum facere cupientes. Responderuntque viri Israël ad eos, atque dixerunt:

7. Ne forte in terra, quae nobis sorte debetur, habitetis, et non possimus foedus inire vobiscum.

8. At illi ad Josue: Servi, inquiunt, tui sumus. Quibus Josue ait: Quinam estis vos? et c) unde venistis?

9. Responderunt: De terra longinqua valde venerunt servi tui in nomine Domini Dei tui. Audivimus enim famam potentiae ejus, cuncta, quae fecit in Aegypto.

10. * Et duobus regibus Amorrhaeorum, qui fuerunt trans Jordanem, Sehon regi Hesebon, et Og regi Basan, qui d) erat in Astaroth; * Num. 21, 13.

11. dixeruntque nobis seniores, et omnes habitatores terrae nostrae: Tollite in manibus cibaria ob longissimam viam, et occurrite eis, et dicite: Servi vestri sumus, foedus inite nobiscum.

12. En panes, quando egressi sumus de domibus nostris, ut veniremus ad vos, calidos sumpsimus, nunc sicci facti sunt, et vetustate nimia comminuti.

13. Utres vini novos implevimus, nunc rupti sunt et soluti; vestes et calceamenta, quibus induimur, et quae habemus in pedibus, ob longitudinem longioris viae trita sunt, et pene consumpta.

a) 1590. add. omnes b) 1590. omit. et c) 1590. aut unde d) 1590. qui erant

14. Susceperunt igitur de cibariis eorum, et os Domini non interrogaverunt.

15. * Fecitque Josue cum eis pacem, et inito foedere pollicitus est, quod non occiderentur; principes quoque multitudinis juraverunt eis. * 2 Reg. 21, 2.

16. Post dies autem tres initi foedĕris, audierunt, quod in vicino habitarent, et inter eos futuri essent.

17. Moveruntque castra filii Israël, et venerunt in civitates eorum die tertio, quarum haec vocabula sunt, Gabaon, et Caphira, et Beroth, et Cariathiarim.

18. Et non percusserunt eos, eo quod jurassent eis principes multitudinis in nomine Domini Dei Israël. Murmuravit itaque omne vulgus contra principes.

19. Qui responderunt eis: Juravimus illis in nomine Domini Dei Israël, et idcirco non possumus eos contingere;

20. sed hoc faciemus eis: Reserventur quidem, ut vivant, ne contra nos ira Domini concitetur, si pejeraverimus;

21. sed sic vivant, ut in usus universae multitudinis ligna caedant, aquasque comportent. Quibus haec loquentibus:

22. Vocavit Gabaonitas Josue, et dixit eis: Cur nos decipere fraude voluistis, ut diceretis: Procul valde habitamus a vobis, cum in medio nostri sitis?

23. Itaque sub maledictione eritis, et non deficiet de stirpe vestra ligna caedens, aquasque comportans in domum Dei mei.

24. Qui responderunt: Nunciatum est nobis servis tuis, quod promisisset Dominus Deus tuus Moysi servo suo, ut traderet vobis omnem terram, et disperderet cunctos habitatores ejus. Timuimus igitur valde, et providimus animabus nostris, vestro terrore compulsi, et hoc consilium inivimus.

25. Nunc autem in manu tua sumus; quod tibi bonum et rectum videtur, fac nobis.

26. Fecit ergo Josue, ut dixerat, et liberavit eos de manu filiorum Israël, ut non occiderentur.

27. Decrevitque in illo die, eos esse in ministerio cuncti populi, et altaris Domini, caedentes ligna, et aquas comportantes usque in praesens tempus, in loco, quem Dominus elegisset.

Cap. 10.

Quinque reges, qui Gabaonitas obsederant, Josue vincit, sole per unius diei spatium immoto.

1. Quae cum audisset Adonisedec rex Jerusalem, quod scilicet cepisset Josue Hai, et subvertisset eam (sicut enim fecerat Jericho et regi ejus, sic fecit Hai et regi illius), et quod transfugissent Gabaonitae ad Israël, et essent foederati eorum,

2. timuit valde. Urbs enim magna erat Gabaon, et una civitatum regalium, et major oppido Hai, omnesque bellatores ejus fortissimi.

3. Misit ergo Adonisedec rex Jerusalem ad Oham regem Hebron, et ad Pharam regem Jerimoth, ad Japhia quoque regem Lachis, et ad Dabir regem Eglon, dicens:

4. Ad me ascendite, et ferte praesidium, ut expugnemus Gabaon, quare transfugerit ad Josue, et ad filios Israël.

5. Congregati igitur ascenderunt quinque reges Amorrhaeorum, rex Jerusalem, rex Hebron, rex Jerimoth, rex Lachis, rex Eglon, simul cum exercitibus suis, et castrametati sunt circa Gabaon, oppugnantes eam.

6. Habitatores autem Gabaon

urbis obsessae miserunt ad Josue, qui tunc morabatur in castris apud Galgalam, et dixerunt ei: Ne retrahas manus tuas ab auxilio servorum tuorum; ascende cito, et libera nos, ferque praesidium; convenerunt enim adversum nos omnes reges Amorrhaeorum, qui habitant in montanis.

7. Ascenditque Josue de Galgalis, et omnis exercitus bellatorum cum eo, viri fortissimi.

8. Dixitque Dominus ad Josue: Ne timeas eos; in manus enim tuas tradidi illos; nullus ex eis tibi resistere poterit.

9. Irruit itaque Josue super eos repente, tota nocte ascendens de Galgalis,

10. et conturbavit eos Dominus a facie Israël, contrivitque plaga magna in Gabaon, ac persecutus est eos per viam ascensus Beth-horon, et percussit usque Azeca et Maceda.

11. Cumque fugerent filios Israël, et essent in descensu Beth-horon, Dominus misit super eos lapides magnos de coelo usque ad Azeca; et mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quam quos gladio percusserant filii Israël.

12. Tunc locutus est Josue Domino in die, qua tradidit Amorrhaeum in conspectu filiorum Israël, dixitque coram eis: Sol contra Gabaon ne movearis, et Luna contra vallem Ajalon.

13. Steteruntque * Sol et Luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis. Nonne scriptum est hoc in libro justorum? Stetit itaque Sol in medio coeli, et non festinavit occumbere spatio unius diei.

* Eccl. 46, 5. Jes. 28, 21.

14. Non fuit antea, nec postea tam longa dies, obediente Domino voci hominis, et pugnante pro Israël.

15. Reversusque est Josue cum omni Israël in castra Galgalae.

16. Fugerant enim quinque reges, et se absconderant in spelunca urbis Maceda.

17. Nunciatumque est Josue, quod inventi essent quinque reges latentes in spelunca urbis Maceda.

18. Qui praecepit sociis et ait: Volvite saxa ingentia ad os speluncae, et ponite viros industrios, qui clausos custodiant;

19. vos autem nolite stare, sed persequimini hostes, et extremos quosque fugientium caedite; nec dimittatis eos urbium suarum intrare praesidia, quos tradidit Dominus Deus in manus vestras.

20. Caesis ergo adversariis plaga magna, et usque ad internecionem pene consumptis hi, qui Israël effugere potuerunt, ingressi sunt civitates munitas.

21. Reversusque est omnis exercitus ad Josue in Maceda, ubi tunc erant castra, sani et integro numero; nullusque contra filios Israël mutire ausus est.

22. Praecepitque Josue, dicens: Aperite os speluncae, et a) producite ad me quinque reges, qui in ea latitant.

23. Feceruntque ministri, ut sibi fuerat imperatum; et eduxerunt ad eum quinque reges de spelunca, regem Jerusalem, regem Hebron, regem Jerimoth, regem Lachis, regem Eglon.

24. Cumque b) educti essent ad eum, vocavit omnes viros Israël, et ait ad principes exercitus, qui secum erant: Ite, et ponite pedes super colla regum istorum. Qui cum perrexissent, et subjectorum colla pedibus calcarent,

25. rursum ait ad eos: Nolite timere, nec paveatis, confortamini et estote robusti; sic enim faciet Dominus cunctis hostibus ve-

a) 1590. adducite b) 1590. adducti

stris, adversum quos dimicatis.

26. Percussitque Josue, et interfecit eos, atque suspendit super quinque stipites; fueruntque suspensi usque ad vesperum.

27. * Cumque occumberet sol, praecepit sociis, ut deponerent eos de patibulis. Qui depositos projecerunt in speluncam, in qua latuerant, et posuerunt super os ejus saxa ingentia, quae permanent usque in praesens.

* Deut. 21, 23.

28. Eodem quoque die Macedam cepit Josue, et percussit eam in ore gladii, regemque illius interfecit, et omnes habitatores ejus; non dimisit in ea saltem parvas reliquias. Fecitque regi Maceda, sicut fecerat regi Jericho.

29. Transivit autem cum omni Israël de Maceda in Lebna, et pugnabat contra eam.

30. Quam tradidit Dominus cum rege suo in manus Israël; percusseruntque urbem in ore gladii, et omnes habitatores ejus; non dimiserunt in ea ullas reliquias. Feceruntque regi Lebna *, sicut fecerant regi Jericho.

* c. 6, 2.

31. De Lebna transivit in Lachis cum omni Israël: et exercitu per gyrum disposito oppugnabat eam.

32. Tradiditque Dominus Lachis in manus Israël; et cepit eam die altero, atque percussit in ore gladii, omnemque animam, quae fuerat in ea, sicut fecerat Lebna.

33. Eo tempore ascendit Horam rex Gazer, ut auxiliaretur Lachis; quem percussit Josue cum omni populo ejus usque ad internecionem.

34. Transivitque de Lachis in Eglon, et circumdedit,

35. atque expugnavit eam eadem die; percussitque in ore gladii omnes animas, quae erant in ea, juxta omnia, quae fecerat Lachis.

36. Ascendit quoque cum omni Israël de Eglon in Hebron, et pugnavit contra eam;

37. cepit eam, et percussit in ore gladii, regem quoque ejus, et omnia oppida regionis illius, universasque animas, quae in ea fuerant commoratae; non reliquit in ea ullas reliquias: sicut fecerat Eglon, sic fecit et Hebron, cuncta, quae in ea reperit, consumens gladio.

38. Inde reversus in Dabir,

39. cepit eam atque vastavit; regem quoque ejus atque omnia per circuitum oppida percussit in ore gladii; non dimisit in ea ullas reliquias; sicut fecerat Hebron et Lebna et regibus earum, sic fecit Dabir et regi illius.

40. Percussit itaque Josue omnem terram montanam et meridianam atque campestrem, et Asedoth, cum regibus suis; non dimisit in ea ullas reliquias, sed omne, quod spirare poterat, interfecit, sicut praeceperat ei Dominus Deus Israël,

41. a Cadesbarne usque Gazam. Omnem terram Gosen [a]) usque Gabaon,

42. universosque reges, et regiones eorum, uno impetu cepit atque vastavit; Dominus enim Deus Israël pugnavit pro eo.

43. Reversusque est cum omni Israël ad locum castrorum in Galgala.

Cap. 11.

Josue bellum prosequitur contra reges ad aquilonem positos.

1. Quae cum audisset Jabin rex Asor, misit ad Jobab regem Madon, et ad regem Semeron, atque ad regem Achsaph;

2. ad reges quoque aquilonis,

a) 1590. Gessen, 1593. Gozen

qui habitabant in montanis et in planitie contra meridiem Ceneroth, in campestribus quoque et in a) regionibus Dor juxta mare;
3. Chananaeum quoque ab Oriente et Occidente, et Amorrhaeum atque Hethaeum ac Pherezaeum, et Jebusaeum in montanis; Hevaeum quoque, qui habitabat ad radices Hermon in terra Maspha.
4. Egressique sunt omnes cum turmis suis, populus multus nimis sicut arena, quae est in littore maris, equi quoque et currus immensae multitudinis.
5. Conveneruntque omnes reges isti in unum ad aquas Merom, ut pugnarent contra Israël.
6. Dixitque Dominus ad Josue: Ne timeas eos; cras enim hac eadem hora ego tradam omnes istos vulnerandos in conspectu Israël; equos eorum subnervabis, et currus igne combures.
7. Venitque Josue, et omnis exercitus cum eo, adversus illos ad aquas Merom subito, et irruerunt super eos;
8. tradiditque illos Dominus in manus Israël. Qui percusserunt eos, et persecuti sunt usque ad Sidonem magnam, et aquas Maserephoth, campumque Masphe, qui est ad Orientalem illius partem. b) Ita percussit omnes, ut nullas dimitteret ex eis reliquias.
9. Fecitque sicut praeceperat ei Dominus, equos eorum subnervavit, currusque combussit c) igni.
10. Reversusque statim cepit Asor; et regem ejus percussit gladio. Asor enim antiquitus inter omnia regna haec principatum tenebat.
11. Percussitque omnes animas, quae ibidem morabantur; non dimisit in ea ullas reliquias, sed usque ad internecionem universa vastavit, ipsamque urbem peremit incendio.
12. Et omnes per circuitum civitates, d) regesque earum cepit, percussit atque delevit *, sicut praeceperat ei Moyses famulus Domini. *Deut. 7, 1.
13. Absque urbibus, quae erant in collibus et in tumulis sitae, caeteras succendit Israël; unam tantum Asor munitissimam flamma consumpsit.
14. Omnemque praedam istarum urbium ac jumenta diviserunt sibi filii Israël, cunctis hominibus interfectis.
15. *Sicut praeceperat Dominus Moysi servo suo, ita praecepit Moyses Josue, et ille universa complevit; non praeteriit de universis mandatis nec unum quidem verbum, quod jusserat Dominus Moysi. *Exod. 34, 11. Deut. 7, 1.
16. Cepit itaque Josue omnem terram montanam, et meridianam, terramque Gosen e), et planitiem, et occidentalem plagam, montemque Israël, et campestria ejus;
17. et partem montis, quae ascendit Seir usque Baalgad, per planitiem Libani subter montem Hermon; omnes reges eorum cepit, percussit, et occidit.
18. Multo tempore pugnavit Josue contra reges istos.
19. Non fuit civitas, quae se f) traderet filiis Israël, praeter Hevaeum, qui habitabat in Gabaon; omnes enim bellando cepit.
20. Domini enim sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum, et pugnarent contra Israël et caderent, et non mererentur ullam clementiam, ac perirent, sicut praeceperat Dominus Moysi.
21. In illo tempore venit Josue,

a) 1590. omit. in b) 1590. itaque c) 1590. 1593. 1598. et C. R. 1592. combussit igni. 1592. combussit d) 1590. reges quoque e) 1590. Gessen f) 1590. add. non

et interfecit Enacim de montanis, Hebron, et Dabir, et Anab, et de omni monte Juda et Israël, urbesque eorum delevit.

22. Non reliquit ullum de stirpe Enacim, in terra filiorum Israel; absque civitatibus Gaza, et Geth, et Azoto, in quibus a) solis relicti sunt.

23. Cepit ergo Josue omnem terram, sicut locutus est Dominus ad Moysen, et tradidit eam in possessionem filiis Israël secundum partes et tribus suas*, quievitque terra a praeliis. *c. 14, 15.

Cap. 12.

Recensentur reges a Mose et Josue debellati.

1. Hi sunt reges, quos percusserunt filii Israel, et possederunt terram eorum trans Jordanem ad solis ortum, a torrente Arnon usque ad montem Hermon, et omnem orientalem plagam, quae respicit solitudinem.

2. Sehon rex Amorrhaeorum, qui habitavit in Hesebon, dominatus est ab Aroër, quae sita est super ripam torrentis Arnon, et mediae partis in valle, dimidiaeque Galaad, usque ad torrentem b) Jaboc, qui est terminus filiorum Ammon.

3. Et a solitudine usque ad Mare Ceneroth contra Orientem, et usque ad Mare deserti, quod est mare salsissimum, ad orientalem plagam per viam, quae ducit Bethsimoth; et ab australi parte, quae subjacet Asedoth, Phasga.

4. Terminus Og regis Basan, de reliquiis Raphaim, qui habitavit in Astaroth, et in Edrai, et dominatus est in monte Hermon, et in Salecha, atque in universa Basan, usque ad terminos

5. Gessuri, et Machati, et dimidiae partis Galaad; terminos Sehon regis Hesebon.

6. Moyses famulus Domini, et filii Israël percusserunt eos, tradiditque terram eorum Moyses in possessionem Rubenitis, et Gaditis, et dimidiae tribui Manasse.

7. Hi sunt reges terrae, quos percussit Josue, et filii c) Israël, trans Jordanem ad occidentalem plagam, a Baalgad in campo Libani, usque ad montem, cujus pars ascendit in Seir; tradiditque eam Josue in possessionem tribubus Israël, singulis partes suas,

8. tam in montanis, quam in planis atque campestribus. In Asedoth d), et in solitudine, ac in meridie Hethaeus fuit et Amorrhaeus, Chananaeus et Pherezaeus, Hevaeus et Jebusaeus.

9. Rex Jericho unus; rex Hai, quae est ex latere Bethel, unus;

10. rex Jerusalem unus, rex Hebron unus;

11. rex Jerimoth unus; rex Lachis unus;

12. rex Eglon unus; rex Gazer unus;

13. rex Dabir unus; rex Gader unus;

14. rex Herma unus; rex Hered unus;

15. rex Lebna unus; rex Odullam e) unus;

16. rex Maceda unus; rex Bethel unus;

17. rex Taphua unus; rex Opher unus;

18. rex Aphec unus; rex Saron unus;

19. rex Madon unus; rex Asor unus;

20. rex Semeron unus; rex Achsaph unus;

21. rex Thenac unus; rex Mageddo unus;

22. rex Cades unus; rex Jachanan Carmeli unus;

23. rex Dor, et provinciae Dor unus; rex gentium Galgal unus;

24. rex Thersa unus; omnes reges triginta unus.

---

a) 1590. quibus solum b) 1590. Jeboc c) 1590. 1593. 1598. C. R. 1592. filii 1592. filiis d) 1590. Aseroth, — e) 1590. Adullam

Cap. 13.

Terrae promissae termini designantur et divisio imperatur.

1. Josue senex, provectaeque aetatis erat, et dixit Dominus ad eum: Senuisti, et longaevus es, terraque latissima derelicta est, quae necdum sorte divisa est;
2. omnis videlicet Galilaea, Philisthiim, et universa Gessuri
3. a fluvio turbido, qui irrigat Aegyptum, usque ad terminos Accaron contra Aquilonem; Terra Chanaan, quae in quinque regulos Philisthiim dividitur, Gazaeos, et Azotios, Ascalonitas, Gethaeos, et Accaronitas.
4. Ad meridiem vero sunt Hevaei, omnis terra Chanaan, et Maara Sidoniorum usque Apheca et terminos Amorrhaei,
5. ejusque confinia. Libani quoque regio contra Orientem, a Baalgad sub monte Hermon, donec ingrediaris Emath.
6. Omnium, qui habitant in monte, a Libano usque ad aquas Maserephoth, universique Sidonii. Ego sum, qui delebo eos a facie filiorum Israël. Veniat ergo in partem haereditatis Israël, sicut praecepi tibi.
7. Et nunc divide terram in possessionem novem tribubus, et dimidiae tribui Manasse,
8. cum qua Ruben et Gad possederunt terram*, quam tradidit eis Moyses famulus Domini, trans fluenta Jordanis, ad orientalem plagam *Num. 32, 33.
9. ab Aroër, quae sita est in ripa torrentis Arnon, et in vallis medio, universaque campestria Medaba, usque Dibon.
10. Et cunctas civitates Sehon, regis Amorrhaei, qui regnavit in Hesebon usque ad terminos filiorum Ammon.
11. Et Galaad, ac terminum Gessuri et Machati, et omnem montem Hermon, et universam Basan, usque ad Salecha.
12. Omne regnum Og in Basan, qui regnavit in Astaroth et Edrai, ipse fuit de reliquiis Raphaim; percussitque eos Moyses, atque delevit.
13. Nolueruntque disperdere filii Israël Gessuri et Machati; et habitaverunt in medio Israël usque in praesentem diem.
14. *Tribui autem Levi non dedit possessionem; sed sacrificia et victimae Domini Dei Israël; ipsa est ejus haereditas, sicut locutus est illi. *Num. 18, 20.
15. Dedit ergo Moyses possessionem tribui filiorum Ruben juxta cognationes suas.
16. Fuitque terminus eorum ab Aroër, quae sita est in ripa torrentis Arnon, et in valle ejusdem torrentis media; universam planitiem, quae ducit Medaba,
17. et Hesebon, cunctosque viculos earum, qui sunt in campestribus; Dibon quoque, et Bamothbaal, et oppidum Baalmaon,
18. et a) Jassa, et Cedimoth, et Mephaath,
19. et Cariathaim, et Sabama, et Sarathasar in monte convallis.
20. Bethphogor et Asedoth, Phasga et Bethiesimoth,
21. et omnes urbes campestres, universaque regna Sehon regis Amorrhaei, qui regnavit in Hesebon*, quem percussit Moyses cum principibus Madian: Hevaeum, et Recem, et Sur, et Hur, et Rebe duces Sehon habitatores terrae. *Num. 31, 8.
22. Et Balaam filium Beor ariolum occiderunt filii Israël gladio cum caeteris interfectis.
23. Factusque est terminus filiorum Ruben Jordanis fluvius.

a) 1593. Lassa, C. R. 1593. Jassa,

Haec est possessio Rubenitarum per cognationes suas urbium et viculorum.

24. Deditque Moyses tribui Gad et filiis ejus per cognationes suas possessionem, cujus haec divisio est:

25. Terminus Jaser, et omnes civitates Galaad, et dimidiam partem terrae filiorum Ammon, usque ad Aroër, quae est contra Rabba.

26. Et ab Hesebon usque Ramoth, Maspha et Betonim; et a Manaim usque ad terminos Dabir;

27. in valle quoque Betharam, et Bethnemra, et Socoth, et Saphon reliquam partem regni Sehon regis Hesebon; hujus quoque finis, Jordanis est, usque ad extremam partem maris Cenereth trans Jordanem ad orientalem plagam.

28. Haec est possessio filiorum Gad per familias suas, civitates et villae earum.

29. Dedit et dimidiae tribui Manasse, filiisque ejus juxta cognationes suas possessionem,

30. cujus hoc principium est: a Manaim universam Basan, et cuncta regna Og regis Basan, omnesque vicos Jair, qui sunt in Basan, sexaginta oppida;

31. et dimidiam partem Galaad, et Astaroth, et Edrai urbes regni Og in Basan; filiis Machir, filii Manasse dimidiae parti filiorum Machir juxta cognationes suas.

32. Hanc possessionem divisit Moyses in campestribus Moab trans Jordanem contra Jericho ad orientalem plagam.

33. * Tribui autem Levi non dedit possessionem; quoniam Dominus Deus Israël ipse est possessio ejus, ut locutus est illi.

* Num. 18, 20.

Cap. 14.

Terrae divisio continuatur. Calebi possessio.

1. Hoc est, quod possederunt filii Israël in terra Chanaan, quam dederunt eis Eleazar sacerdos, et Josue filius Nun, et principes familiarum per tribus Israël;

2. sorte omnia dividentes *, sicut praeceperat Dominus in manu Moysi, novem tribubus, et dimidiae tribui.

* Num. 34, 13.

3. Duabus enim tribubus, et dimidiae, dederat Moyses trans Jordanem possessionem; absque Levitis, qui nihil terrae acceperunt inter fratres suos;

4. sed in eorum successerunt locum filii Joseph in duas divisi tribus, Manasse et Ephraim; nec acceperunt Levitae aliam in terra partem, nisi urbes ad habitandum, et suburbana earum ad alenda jumenta et pecora sua.

5. Sicut praeceperat Dominus Moysi, ita fecerunt filii Israël, et diviserunt terram.

6. Accesserunt itaque filii Juda ad Josue in Galgala, locutusque est ad eum Caleb filius Jephone Cenezaeus *: Nosti, quid locutus sit Dominus ad Moysen hominem Dei de me et te in Cadesbarne.

* Num. 14, 24.

7. Quadraginta annorum eram, quando misit * me Moyses famulus Domini de Cadesbarne, ut considerarem terram, nunciavique ei, quod mihi verum videbatur.

* Num. 13, 4.

8. Fratres autem mei, qui ascenderant mecum, dissolverunt cor populi; et nihilominus ego secutus sum Dominum Deum meum.

9. Juravitque Moyses in die illo, dicens: Terra, quam calcavit pes tuus, erit possessio tua, et filiorum tuorum in aeternum; quia secutus es Dominum Deum meum.

10. Concessit ergo Dominus vitam mihi, sicut pollicitus est usque in praesentem diem. Quadraginta et quinque anni sunt, ex quo locutus est Dominus verbum istud ad Moysen, quando ambulabat Israël per solitudinem; ho-

die octoginta quinque annorum sum,

11. sic valens, ut eo valebam tempore, quando ad explorandum missus sum *; illius in me temporis fortitudo usque hodie perseverat, tam ad bellandum quam ad gradiendum. *Eccl.46,11.

12. Da ergo mihi montem istum, quem pollicitus est Dominus, te quoque audiente, in quo Enacim sunt, et urbes magnae atque munitae; si forte sit Dominus mecum, et potuero delere eos; sicut promisit mihi.

13. Benedixitque ei Josue; et tradidit ei Hebron in possessionem.

14. Atque ex eo fuit Hebron Caleb filio Jephone Cenezaeo usque in praesentem diem; quia secutus est Dominum Deum Israël.

15. Nomen Hebron ante vocabatur Cariath Arbe; Adam maximus ibi inter Enacim situs est; et terra* cessavit a praeliis. *c.11,23.

Cap. 15.

Sors tribus Judæ. Calebi victoria.

1. Igitur sors filiorum Judae per cognationes suas ista fuit*: A termino Edom,[a]) desertum Sin contra Meridiem, et usque ad extremam partem australis plagae. *Num. 34, 3.

2. Initium ejus a summitate maris salsissimi, et a lingua ejus, quae respicit meridiem.

3. Egrediturque contra ascensum Scorpionis, et pertransit in Sina; ascenditque in Cadesbarne, et pervenit in Esron, ascendens ad Addar, et circuiens Carcaa;

4. atque inde pertransiens in Asemona, et perveniens ad torrentem Aegypti; eruntque termini ejus mare magnum. Hic erit finis meridianae plagae.

5. Ab Oriente vero erit initium, mare salsissimum usque ad extrema Jordanis; et ea, quae respiciunt ad Aquilonem, a lingua maris usque ad eumdem Jordanis fluvium.

6. Ascenditque terminus in Beth Hagla, et transit ab Aquilone in Betharaba: ascendens ad lapidem Boën filii Ruben.

7. Et tendens usque ad terminos Debera de valle Achor, contra Aquilonem respiciens Galgalà, quae est ex adverso ascensionis Adommim, ab australi parte torrentis; transitque aquas, quae vocantur fons solis; et erunt exitus ejus ad fontem Rogel.

8. Ascenditque per convallem filii Ennom ex latere Jebusaei ad meridiem, haec est Jerusalem; et inde se erigens ad verticem montis, qui est contra Geennom ad occidentem in summitate vallis Raphaim contra aquilonem.

9. Pertransitque a vertice montis usque ad fontem aquae Nephtoa et pervenit usque ad vicos montis Ephron; inclinaturque in Baala, quae est Cariathiarim, id est, urbs silvarum.

10. Et circuit de Baala contra Occidentem; usque ad montem Seir; transitque juxta latus montis Jarim ad Aquilonem in Cheslon; et descendit in Bethsames, transitque in Thamna.

11. Et pervenit contra Aquilonem partis Accaron ex latere; inclinaturque Sechrona, et transit montem Baala; pervenitque in Jebneel, et magni maris contra Occidentem fine concluditur.

12. Hi sunt termini filiorum Juda per circuitum in cognationibus suis.

13. Caleb vero filio Jephone dedit partem in medio filiorum Juda, sicut praeceperat ei Dominus; Cariath Arbe patris Enac, ipsa est Hebron.

a) 1590. add. usque ad

14. * Delevitque ex ea Caleb tres filios Enac, Sesai et Ahiman, et Tholmai de stirpe Enac.

* Jud. 1, 20. Num. 13, 23.

15. Atque inde conscendens venit ad habitatores Dabir, quae prius vocabatur Cariath Sepher, id est, civitas litterarum.

16. Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariath Sepher, et ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem.

17. Cepitque eam Othoniel filius Cenez frater Caleb junior; deditque ei Axam filiam suam uxorem.

18. Quae cum pergerent simul, suasa est a viro suo, ut peteret a patre suo agrum, suspiravitque, ut sedebat in asino. Cui Caleb: Quid habes, inquit?

19. At illa respondit: Da mihi benedictionem! terram australem et arentem dedisti mihi, junge et irriguam. Dedit itaque ei Caleb irriguum superius et inferius.

20. Haec est possessio tribus filiorum Juda per cognationes suas.

21. Erantque civitates ab extremis partibus filiorum Juda juxta terminos Edom a Meridie: Cabseel, et Eder, et Jagur,

22. et Cina, et Dimona, et Adada,

23. et Cades, et Asor, et Jethnam,

24. Ziph, et Telem, et Baloth,

25. Asor nova, et Carioth, Hesron, haec est Asor,

26. Amam, Sama, et Molada,

27. et Asergadda, et Hassemon, et Bethphelet,

28. et Hasersual, et Bersabee, et Baziothia,

29. et Baala, et [a]) Iim, et Esem,

30. et Eltholad, et Cesil, et Harma,

31. et Siceleg, et Medemena, et Sensenna,

32. Lebaoth, et Selim, et Aën, et Remon. Omnes civitates viginti novem, et villae earum.

33. In campestribus vero: Estaol et Sarea et Asena,

34. et Zanoë, et Aengannim, et Taphua, et Enaim,

35. et Jerimoth, et Adullam, Socho, et Azeca,

36. et Saraim, et Adithaim, et Gedera, et Gederothaim; urbes quatuordecim, et villae earum.

37. Sanan, et Hadassa, et Magdalgad,

38. Delean, et Masepha, et Jecthel,

39. Lachis, et Bascath, et Eglon,

40. Chebbon, et Lebeman, et Cethlis,

41. Et Gideroth, et Bethdagon, et Naama, et Maceda; civitates sedecim, et villae earum.

42. Labana, et Ether, et Asan,

43. Jephtha, et Esna, et Nesib,

44. et Ceila, et Achzib, et Maresa; civitates novem, et villae earum.

45. Accaron cum vicis et villulis suis.

46. Ab Accaron usque ad mare, omnia, quae vergunt ad Azotum et viculos ejus.

47. Azotus cum vicis et villulis suis. Gaza cum vicis et villulis suis, usque ad torrentem Aegypti, et mare magnum terminus ejus.

48. Et in monte: Samir, et Jether, et Socoth,

49. et Danna [b]), et Cariathsenna, haec est Dabir;

50. Anab, et Istemo, et Anim,

51. Gosen, et Olon, et Gilo; civitates undecim et villae earum.

52. Arab, et Ruma, et Esaan,

53. et Janum, et Beththaphua, et Apheca,

54. Athmatha, et Cariatharbe, haec est Hebron, et Sior; civitates novem, et villae earum.

55. Maon, et Carmel, et Ziph, et Jota,

a) 1590. Im b) 1593. Dann, C. R. 1593. Danna,

56. Jezraël, et Jucadam, et Zanoël,
57. Accain, Gabaa, et Thamna; civitates decem, et villae earum.
58. Halhul, et Bessur, et Gedor,
59. Mareth, et Bethanoth, et Eltecon; civitates sex et villae earum.
60. Cariathbaal, haec est Cariathiarim urbs silvarum, et Arebba; civitates duae, et villae earum.
61. In deserto Betharaba, Meddin, et Sachacha,
62. et Nebsan, et civitas salis, et Engaddi; civitates sex, et villae earum.
63. Jebusaeum autem habitatorem Jerusalem non potuerunt filii Juda delere; habitavitque Jebusaeus cum filiis Juda in Jerusalem usque in praesentem diem.

CAP. 16.

Sors filiorum Joseph. Hi non interfecerunt Chananæum in Gazer.

1. Cecidit quoque sors filiorum Joseph, ab Jordane contra Jericho et aquas ejus ab Oriente; solitudo, quae ascendit de Jericho ad montem Bethel.
2. Et egreditur de Bethel Luza[a]); transitque terminum Archi, Ataroth;
3. et descendit ad Occidentem juxta terminum Jephleti, usque ad terminos Beth-horon inferioris, et Gazer; finiunturque regiones ejus mari magno.
4. Possederuntque filii Joseph Manasses et Ephraïm.
5. Et factus est terminus filiorum Ephraïm per cognationes suas; et possessio eorum contra Orientem Ataroth Addar usque Beth-horon superiorem.
6. Egrediunturque confinia in mare; Machmethath vero Aquilonem respicit, et circuit terminos contra Orientem in Thanathselo; et pertransit ab Oriente Janoë,
7. descenditque de Janoë in Atharoth et Naaratha; et pervenit in Jericho, egrediturque ad Jordanem.
8. De Taphua pertransit contra mare in Vallem arundineti, suntque egressus ejus in mare salsissimum. Haec est possessio tribus filiorum Ephraïm per familias suas.
9. Urbesque separatae sunt filiis Ephraïm in medio possessionis filiorum Manasse, et villae earum.
10. Et non interfecerunt filii Ephraïm Chananaeum, qui habitabat in Gazer; habitavitque Chananaeus in medio Ephraïm usque in diem hanc tributarius.

CAP. 17.

Dimidiæ tribus Manasse sors designatur, et filiarum Salphaad.

1. Cecidit autem sors tribui Manasse (ipse enim est primogenitus Joseph): Machir primogenito Manasse patri Galaad, qui fuit vir pugnator, habuitque possessionem Galaad et Basan.
2. *Et reliquis filiorum Manasse juxta familias suas, filiis Abiezer, et filiis Helec, et filiis Esriel, et filiis Sechem, et filiis Hepher, et filiis Semida. Isti sunt filii Manasse, filii Joseph, mares, per cognationes suas. *Num. 26, 30.
3. *Salphaad vero filio Hepher filii Galaad filii Machir filii Manasse, non erant filii, sed solae filiae; quarum ista sunt nomina, Maala et Noa et Hegla et Melcha et Thersa. *Num. 27, 1. 36, 11.
4. Veneruntque in conspectu Eleazari sacerdotis, et Josue filii Nun, et principum, dicentes: Dominus praecepit per manum Moysi, ut daretur nobis possessio in medio fratrum nostrorum. Deditque eis juxta imperium Domi-

a) 1590. Luzam;

ni possessionem in medio fratrum patris earum.

5. Et ceciderunt funiculi Manasse, decem, absque terra Galaad et Basan trans Jordanem.

6. Filiae enim Manasse possederunt haereditatem in medio filiorum ejus. Terra autem Galaad cecidit in sortem filiorum Manasse, qui reliqui erant.

7. Fuitque terminus Manasse ab Aser, [a]) Machmethath, quae respicit Sichem; et egreditur ad dexteram juxta habitatores fontis Taphuae.

8. Etenim in sorte Manasse ceciderat terra Taphuae, quae est juxta terminos Manasse filiorum Ephraïm.

9. Descenditque terminus Vallis arundineti in meridiem torrentis civitatum Ephraïm, quae in medio sunt urbium Manasse; terminus Manasse ab Aquilone torrentis, et exitus ejus pergit ad mare;

10. ita, ut possessio Ephraïm sit ab Austro, et ab Aquilone Manasse, et utramque claudat mare, et conjungantur sibi in tribu Aser ab Aquilone, et in tribu Issachar ab Oriente.

11. Fuitque haereditas Manasse in Issachar et in Aser, Bethsan et viculi ejus, et Jeblaam cum viculis suis, et habitatores Dor cum oppidis suis, habitatores quoque Endor cum viculis suis; similiterque habitatores Thenac cum viculis suis, et habitatores Mageddo cum viculis suis, et tertia pars urbis Nopheth.

12. Nec potuerunt filii Manasse has civitates subvertere, sed coepit Chananaeus habitare in terra [b]) sua.

13. Postquam autem convaluerunt filii Israël, subjecerunt Chananaeos, et fecerunt sibi tributarios, nec interfecerunt eos.

14. Locutique sunt filii Joseph ad Josue, et dixerunt: Quare dedisti mihi possessionem sortis et funiculi unius, cum sim tantae multitudinis, et benedixerit mihi Dominus?

15. Ad quos Josue ait: Si populus multus es, ascende in silvam, et succide tibi spatia in terra Pherezaei et Raphaim; quia angusta est tibi possessio montis Ephraïm.

16. Cui responderunt filii Joseph: Non poterimus ad montana conscendere, cum ferreis curribus utantur Chananaei, qui habitant in terra campestri, in qua sitae sunt Bethsan cum viculis suis, et Jesraël mediam possidens vallem.

17. Dixitque Josue ad domum Joseph, Ephraïm et Manasse: Populus multus es, et magnae fortitudinis, non habebis sortem unam,

18. sed transibis ad montem, et succides tibi, atque purgabis ad habitandum spatia; et poteris ultra procedere cum subverteris Chananaeum, quem dicis ferreos habere currus, et esse fortissimum.

Cap. 18.

Mittuntur, qui terram septem reliquis tribubus assignandam describant. Sors tribus Benjamin.

1. Congregatique sunt omnes filii Israël in Silo, ibique fixerunt tabernaculum testimonii, et fuit eis terra subjecta.

2. Remanserant [c]) autem filiorum Israël septem tribus, quae necdum acceperant possessiones suas.

3. Ad quos Josue ait: Usquequo marcetis ignavia, et non intratis ad possidendam terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum dedit vobis?

---

a) 1590. Machmathath   b) 1590. terra ipsa   c) 1590. remanserunt

4. Eligite de singulis tribubus ternos viros, ut mittam eos, et pergant atque circumeant terram, et describant eam juxta numerum uniuscujusque multitudinis; referantque ad me, quod descripserint.

5. Dividite vobis terram in septem partes: Judas sit in terminis suis ab australi plaga, et domus Joseph ab Aquilone.

6. Mediam inter hos terram in septem partes describite; et huc venietis ad me, ut coram Domino Deo vestro mittam vobis hic sortem;

7. quia non est inter vos pars Levitarum, sed sacerdotium Domini est eorum haereditas. Gad autem et Ruben, et dimidia tribus Manasse jam acceperant possessiones suas trans Jordanem ad orientalem plagam; quas dedit eis Moyses famulus Domini.

8. Cumque surrexissent viri, ut pergerent ad describendam terram, praecepit eis Josue, dicens: Circuite terram, et describite eam, ac revertimini ad me; ut hic coram Domino, in Silo mittam vobis sortem.

9. Itaque perrexerunt; et lustrantes eam in septem partes diviserunt, scribentes in volumine. Reversique sunt ad Josue in castra Silo.

10. Qui misit sortes coram Domino in Silo, divisitque terram filiis Israël in septem partes.

11. Et ascendit sors prima filiorum Benjamin per familias suas, ut possiderent terram inter filios Juda et filios Joseph.

12. Fuitque terminus eorum contra Aquilonem a Jordane; pergens juxta latus Jericho septentrionalis plagae, et inde contra Occidentem ad montana conscendens, et perveniens ad solitudinem Bethaven;

13. atque pertransiens juxta * Luzam ad Meridiem, ipsa est Bethel; descenditque in Ataroth-addar in montem, qui est ad Meridiem Beth-horon inferioris;

* Gen. 28, 19.

14. et inclinatur circuiens contra mare ad Meridiem montis, qui respicit Beth-horon contra Africum; suntque exitus ejus in Cariath-baal, quae vocatur et Cariathiarim, urbem filiorum Juda. Haec est plaga contra mare, ad Occidentem.

15. A meridie autem ex parte Cariathiarim egreditur terminus contra mare, et pervenit usque ad fontem aquarum Nephthoa.

16. Descenditque in partem montis, qui respicit vallem filiorum Ennom; et est contra septentrionalem plagam in extrema parte vallis Raphaim. Descenditque in Geennom (id est, vallem Ennom) juxta latus Jebusaei ad austrum; et pervenit ad fontem Rogel,

17. transiens ad Aquilonem, et egrediens ad Ensemes, id est, fontem solis;

18. et pertransit usque ad tumulos, qui sunt e regione ascensus Adommim: descenditque ad Abemboën, id est, lapidem Boën filii Ruben; et pertransit ex latere Aquilonis ad campestria: descenditque in planitiem;

19. et praetergreditur contra aquilonem Beth-hagla; suntque exitus ejus contra linguam maris salsissimi ab Aquilone in fine Jordanis ad australem plagam;

20. qui est terminus illius ab Oriente. Haec est possessio filiorum Benjamin per terminos suos in circuitu, et familias suas.

21. Fueruntque civitates ejus, Jericho et Beth-hagla et vallis Casis,

22. Beth-Araba et Samaraim et Bethel,

23. et Avim, et Aphara, et Ophera,

24. Villa Emona, et Ophni, et

Gabee; civitates duodecim, et villae earum.
25. Gabaon, et Rama, et Beroth,
26. et Mesphe, et Caphara, et Amosa,
27. et Recem, Jarephel, et Tharela,
28. et Sela, Eleph, et Jebus, quae est Jerusalem, Gabaath, et Cariath; civitates quatuordecim, et villae earum. Haec est possessio filiorum Benjamin juxta familias suas.

Cap. 19.

Sors sex tribuum reliquarum.

1. Et egressa est sors secunda filiorum Simeon per cognationes suas; fuitque haereditas
2. eorum in medio possessionis filiorum Juda: Bersabee, et Sabee, et Molada,
3. et Hasersual, Bala et Asom,
4. et Eltholad, Bethul et Harma,
5. et Siceleg, et Bethmarchaboth, et Hasersusa,
6. et Bethlebaoth, et Sarohen; civitates tredecim, et villae earum;
7. Ain, et Remmon, et Athar, et Asan; civitates quatuor, et villae earum.
8. Omnes viculi per circuitum urbium istarum usque ad Baalath-Beer-Ramath contra australem plagam. Haec est haereditas filiorum Simeon juxta cognationes suas,
9. in possessione et funiculo filiorum Juda; quia major erat; et idcirco filii Simeon possederunt in medio haereditatis eorum.
10. Ceciditque sors tertia filiorum Zabulon per cognationes suas; et factus est terminus possessionis eorum usque Sarid.
11. Ascenditque de mari et a) Merala, et pervenit in Debbaseth, usque ad torrentem, qui est contra Jeconam.
12. Et revertitur de Sared contra Orientem in fines Ceseleththabor; et egreditur ad Dabereth, ascenditque contra Japhie.
13. Et inde pertransit usque ad orientalem plagam Gethhepher et Thacasin; et egreditur in Remmon, Amthar, et Noa.
14. Et circuit ad Aquilonem Hanathon; suntque egressus ejus vallis Jephtahel,
15. et Catheth, et Naalol, et Semeron, et b) Jedala, et Bethlehem; civitates duodecim, et villae earum.
16. Haec est haereditas tribus filiorum Zabulon per cognationes suas, urbes et viculi earum.
17. Issachar egressa est sors quarta per cognationes suas;
18. fuitque ejus haereditas, Jezraël, et Casaloth, et Sunem,
19. et Hapharaïm, et Seon, et Anaharath,
20. et Rabboth, et Cesion, Abes,
21. et Rameth, et Engannim, et Enhadda, et Bethphesés.
22. Et pervenit terminus ejus usque Thabor et Sehesima et Bethsames; eruntque exitus ejus Jordanis; civitates sedecim, et villae earum.
23. Haec est possessio filiorum Issachar per cognationes suas, urbes et viculi earum.
24. Ceciditque sors quinta tribui filiorum Aser per cognationes suas;
25. fuitque terminus eorum Halcath, et Chali, et Beten, et Axaph,
26. et Elmelech, et Amaad, et Messal; et pervenit usque ad Carmelum maris et Sihor et Labanath;
27. ac revertitur contra Orientem Beth-dagon; et pertransit usque Zabulon et vallem Jephtahel contra Aquilonem in Bethe-

a) 1590. Medalaa b) 1590. et Lucas Brug. et Plantin. edit. „Jedala," 1592. 1593. 1598. Romana 1624. „Jerala,"

mec et Nebiel. Egrediturque ad laevam Cabul,
28. et Abran, et Rohob, et Hamon, et Cana, usque ad Sidonem magnam.
29. Revertiturque in Horma usque ad civitatem munitissimam Tyrum, et usque Hosa; eruntque exitus ejus in mare de funiculo Achziba,
30. et Amma, et Aphec, et Rohob; civitates viginti duae, et villae earum.
31. Haec est possessio filiorum Aser per cognationes suas, urbesque et viculi earum.
32. Filiorum Nephthali sexta sors cecidit per familias suas;
33. et coepit terminus de Heleph, et Elon in Saananim, et Adami, quae est Neceb, et Jebnaël usque Lecum; et egressus eorum usque ad Jordanem;
34. revertiturque terminus contra Occidentem in Azanotthabor, atque inde egreditur in Hucuca, et pertransit in Zabulon contra Meridiem, et in Aser contra Occidentem, et in Juda ad Jordanem contra ortum solis;
35. civitates munitissimae, Assedim, Ser, et Emath, et Reccath, et Cenereth,
36. et Edema, et Arama, Asor,
37. et Cedes, et Edrài, Enhasor,
38. et Jeron, et Magdalel, Horem, et Bethanath, et Bethsames; civitates decem et novem, et villae earum.
39. Haec est possessio tribus filiorum Nephthali per cognationes suas, urbes et viculi earum.
40. Tribui filiorum Dan per familias suas egressa est sors septima;
41. et fuit terminus possessionis ejus Saraa, et Esthaol, et Hirsemes, id est, civitas solis.
42. Selebin, et Aialon, et Jethela,
43. Elon, et Themna, et Acron,
44. Elthece, Gebbethon, et Balaath,
45. et Jud, et Bane, et Barach, et Gethremmon,
46. et Mejarcon, et Arecon, cum termino, qui respicit Joppen,
47. et ipso fine concluditur. Ascenderuntque filii Dan, et pugnaverunt contra Lesem, ceperuntque eam; et percusserunt eam in ore gladii, et possederunt, et habitaverunt in ea, vocantes nomen ejus Lesem Dan, ex nomine Dan patris sui.
48. Haec est possessio tribus filiorum Dan, per cognationes suas, urbes et viculi earum.
49. Cumque complesset sorte dividere terram singulis per tribus suas, dederunt filii Israël possessionem Josue filio Nun in medio sui,
50. juxta praeceptum Domini urbem, quam postulavit, Thamnath Saraa in monte Ephraïm; et aedificavit civitatem, habitavitque in ea.
51. Hae sunt possessiones, quas sorte diviserunt Eleazar sacerdos et Josue filius Nun, et principes familiarum ac tribuum filiorum Israël in Silo coram Domino ad ostium tabernaculi testimonii, partitique sunt terram.

Cap. 20.

Sex refugii urbes constituuntur.

1. Et locutus est Dominus ad Josue, dicens: Loquere filiis Israël, et dic eis:
2. Separate urbes fugitivorum*, de quibus locutus sum ad vos per manum Moysi; *Num. 35, 10. Deut. 19, 2.
3. ut confugiat ad eas, quicumque animam percusserit nescius; et possit evadere iram proximi, qui ultor est sanguinis.
4. Cum ad unam harum confugerit civitatum, stabit ante portam civitatis, et loquetur seniori-

bus urbis illius ea, quae se comprobent innocentem; sicque suscipient eum, et dabunt ei locum ad habitandum.

5. Cumque ultor sanguinis eum fuerit persecutus, non tradent in manus ejus; quia ignorans percussit proximum ejus, nec ante biduum, triduumve ejus probatur inimicus.

6. Et habitabit in civitate illa, donec stet ante judicium causam reddens facti sui, et moriatur sacerdos magnus, qui fuerit in illo tempore; tunc revertetur homicida, et ingredietur civitatem et domum suam, de qua fugerat.

7. Decreveruntque Cedes in Galilaea montis Nephthali, et Sichem in monte Ephraim, et Cariatharbe, ipsa est Hebron, in monte Juda.

8. Et trans Jordanem contra orientalem plagam Jericho *, statuerunt Bosor, quae sita est in campestri solitudine, de tribu Ruben, et Ramoth in Galaad de tribu Gad, et Gaulon in Basan de tribu Manasse. * Deut. 4, 43.

9. Hae civitates constitutae sunt cunctis filiis Israël, et advenis, qui habitabant inter eos; ut fugeret ad eas, qui animam nescius percussisset, et non moreretur in manu proximi, effusum sanguinem vindicare cupientis, donec staret ante populum expositurus causam suam.

Cap. 21.

Levitis civitates assignantur. Hebræi quæsitis et pace fruuntur.

1. Accesseruntque principes familiarum Levi ad Eleazarum sacerdotem, et Josue filium Nun, et ad duces cognationum per singulas tribus filiorum Israël;

2. locutique sunt ad eos in Silo terrae Chanaan, atque dixerunt *: Dominus praecepit per manum Moysi, ut darentur nobis urbes ad habitandum, et suburbana earum ad alenda jumenta. * Num. 35, 2.

3. Dederuntque filii Israël de possessionibus suis juxta imperium Domini, civitates et suburbana earum.

4. Egressaque est sors in familiam Caath filiorum Aaron sacerdotis, de tribubus Juda, et Simeon, et Benjamin, civitates tredecim;

5. et reliquis filiorum Caath, id est, Levitis, qui superfuerant, de tribubus Ephraim, et Dan, et dimidia tribu Manasse, civitates decem.

6. Porro filiis Gerson egressa est sors, ut acciperent de tribubus Issachar et Aser, et Nephthali, dimidiaque tribu Manasse in Basan, civitates numero tredecim.

7. Et filiis Merari per cognationes suas, de tribubus Ruben et Gad et Zabulon, urbes duodecim.

8. Dederuntque filii Israël Levitis civitates et suburbana earum, sicut praecepit Dominus per manum Moysi, singulis sorte tribuentes.

9. De tribubus filiorum Juda et Simeon dedit Josue civitates *; quarum ista sunt nomina, * 1 Paral. 6, 2.

10. filiis Aaron per familias Caath Levitici generis (prima enim sors illis egressa est),

11. Cariatharbe patris Enac, quae vocatur Hebron, in monte Juda, et suburbana ejus per circuitum.

12. * Agros vero et villas ejus dederat Caleb filio Jephone ad possidendum. * c. 14, 14. 1 Paral. 6, 56.

13. Dedit ergo filiis Aaron sacerdotis Hebron confugii civitatem, ac suburbana ejus; et Lobnam cum suburbanis suis;

14. et Jether, et Estemo,

15. et Holon, et Dabir,

16. et Ain, et Jeta, et Bethsames, cum suburbanis suis; civi-

tates novem, de tribubus, ut dictum est, duabus.

17. De tribu autem filiorum Benjamin, Gabaon, et Gabaë,

18. et Anathoth, et Almon, cum suburbanis suis; civitates quatuor.

19. Omnes simul civitates filiorum Aaron sacerdotis, tredecim, cum suburbanis suis.

20. Reliquis vero per familias filiorum Caath Levitici generis, haec est data possessio.

21. De tribu Ephraim urbes confugii, Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, et Gazer.

22. Et Cibsaim, et Bethhoron cum suburbanis suis, civitates quatuor.

23. De tribu quoque Dan, Eltheco, et Gabathon,

24. et Aialon, et Gethremmon cum suburbanis suis, civitates quatuor.

25. Porro de dimidia tribu Manasse, Thanach, et Gethremmon cum suburbanis suis, civitates duae.

26. Omnes civitates decem, et suburbana earum, datae sunt filiis Caath inferioris gradus.

27. Filiis quoque Gerson Levitici generis dedit de dimidia tribu Manasse confugii civitates, Gaulon in Basan, et Bosram cum suburbanis suis, civitates duas.

28. Porro de tribu Issachar, Cesion, et Dabereth,

29. et Jaramoth, et Engannim cum suburbanis suis, civitates quatuor.

30. De tribu autem Aser, Masal et Abdon,

31. et Helcath, et Rohob, cum suburbanis suis, civitates quatuor.

32. De tribu quoque Nephthali civitates confugii, Cedes in Galilaea, et Hamoth Dor, et Carthan, cum suburbanis suis, civitates tres.

33. Omnes urbes familiarum Gerson, tredecim cum suburbanis suis.

34. Filiis autem Merari Levitis inferioris gradus per familias suas data est de tribu Zabulon, Jecnam et Cartha,

35. et Damna, et Naalol, civitates quatuor cum suburbanis suis.

36. [a]) De tribu Ruben ultra Jordanem contra Jericho civitates refugii, Bosor in solitudine, Misor, et Jaser, et Jethson, et Mephaath; civitates quatuor cum suburbanis suis.

37. De tribu Gad civitates confugii, Ramoth in Galaad, et Manaim, et Hesebon, et Jaser; civitates quatuor cum suburbanis suis.

38. Omnes urbes filiorum Merari per familias et cognationes suas, duodecim.

39. Itaque civitates universae Levitarum in medio possessionis filiorum Israël fuerunt quadraginta octo,

40. cum suburbanis suis, singulae per familias distributae.

41. Deditque Dominus Deus Israëli omnem terram, quam traditurum se patribus eorum juraverat; et possederunt illam, atque habitaverunt in ea.

42. Dataque est ab eo pax in omnes per circuitum nationes; nullusque eis hostium resistere ausus est, sed cuncti in eorum ditionem redacti sunt.

43. Ne unum quidem verbum, quod illis praestiturum se esse promiserat, irritum fuit, sed rebus expleta sunt omnia.

Cap. 22.

Tribus trans Jordanem schismatis suspicionem a se removent.

1. Eodem tempore vocavit Josue Rubenitas, et Gaditas, et dimidiam tribum Manasse,

2. dixitque ad eos: Fecistis o-

a) in 1590. versus hic 36 post 37 ponitur.

mnia, quae praecepit vobis Moyses famulus Domini; mihi quoque in omnibus obedistis,
3. nec reliquistis fratres vestros longo tempore usque in praesentem diem, custodientes imperium Domini Dei vestri.
4. Quia igitur dedit Dominus Deus vester fratribus vestris quietem et pacem, sicut pollicitus est: revertimini, et ite in tabernacula vestra, et in terram possessionis*, quam tradidit vobis Moyses famulus Domini trans Jordanem; *Num. 32, 33. Jos. 1, 13. 13, 8.
5. ita dumtaxat, ut custodiatis attente, et opere compleatis mandatum et legem, quam praecepit vobis Moyses famulus Domini, ut diligatis Dominum Deum vestrum, et ambuletis in omnibus viis ejus, et observetis mandata illius, adhaereatisque ei, ac serviatis in omni corde, et in omni anima vestra.
6. Benedixitque eis Josue, et dimisit eos. Qui reversi sunt in tabernacula sua.
7. Dimidiae autem tribui Manasse possessionem Moyses dederat in Basan; et idcirco mediae, quae superfuit, dedit Josue sortem inter caeteros fratres suos trans Jordanem ad occidentalem plagam. Cumque dimitteret eos in tabernacula sua, et benedixisset eis,
8. dixit ad eos: In multa substantia atque divitiis revertimini ad sedes vestras, cum argento et auro, aere ac ferro, et veste multiplici; dividite praedam hostium cum fratribus vestris.
9. Reversique sunt, et abierunt filii Ruben, et filii Gad, et dimidia tribus Manasse, a filiis Israël de Silo, quae sita est in Chanaan, ut intrarent Galaad terram possessionis suae, quam obtinuerant juxta imperium Domini in manu Moysi.
10. Cumque venissent ad tumulos Jordanis in terram Chanaan, aedificaverunt juxta Jordanem altare infinitae magnitudinis.
11. Quod cum audissent filii Israël, et ad eos certi nuncii detulissent, aedificasse filios Ruben, et Gad, et dimidiae tribus Manasse, altare in terra Chanaan, super Jordanis tumulos, contra filios Israël;
12. convenerunt omnes in Silo, ut ascenderent et dimicarent contra eos.
13. Et interim miserunt ad illos in terram Galaad Phinees filium Eleazari sacerdotis [a]);
14. et decem principes cum eo, singulos de singulis tribubus.
15. Qui venerunt ad filios Ruben, et Gad, et dimidiae tribus Manasse in terram Galaad, dixeruntque ad eos:
16. Haec mandat omnis populus Domini: Quae est ista transgressio? Cur reliquistis Dominum Deum Israël, aedificantes altare sacrilegum, et a cultu illius recedentes?
17. An parum vobis est*, quod peccastis in Beelphegor, et usque in praesentem diem macula hujus sceleris in nobis permanet? multique [b]) de populo corruerunt? *Num. 25, 3. Deut. 4, 3.
18. Et vos hodie reliquistis Dominum, et cras in universum Israël ira ejus desaeviet.
19. Quod si putatis immundam esse terram possessionis vestrae, transite ad terram, in qua tabernaculum Domini est, et habitate inter nos; tantum ut a Domino, et a nostro consortio non recedatis, aedificato altari praeter altare Domini Dei nostri.
20. * Nonne Achan filius Zare praeteriit mandatum Domini, et super omnem populum Israël ira ejus incubuit? Et ille erat unus

a) 1590. sacerdotem; b) 1590. multi enim de . . .

homo, atque utinam solus periisset in scelere suo. *c. 7, 1.

21. Responderuntque filii Ruben et Gad, et dimidia tribus Manasse principibus legationis Israël.

22. Fortissimus Deus Dominus, Fortissimus Deus Dominus[a]) ipse novit, et Israël simul intelliget; si praevaricationis animo hoc altare construximus, non custodiat nos; sed puniat nos in praesenti;

23. et si ea mente fecimus, ut holocausta, et sacrificium, et pacificas victimas super eo imponeremus, ipse quaerat et judicet;

24. et non ea magis cogitatione atque tractatu, ut diceremus: Cras dicent filii vestri filiis nostris: Quid vobis et Domino Deo Israël?

25. Terminum posuit Dominus inter nos et vos, o filii Ruben, et filii Gad, Jordanem fluvium; et idcircò partem non habetis in Domino. Et per hanc occasionem avertent filii vestri filios nostros a timore Domini. Putavimus itaque melius,

26. et diximus: Extruamus nobis altare, non in holocausta, neque ad victimas offerendas,

27. sed in testimonium inter nos et vos, et sobolem nostram vestramque progeniem, ut serviamus Domino, et juris nostri sit offerre et holocausta, et victimas, et pacificas hostias; et nequaquam dicant cras filii vestri filiis nostris: Non est vobis pars in Domino.

28. Quod si voluerint dicere, respondebunt eis: Ecce! altare Domini, quod fecerunt patres nostri, non in holocausta, neque in sacrificium, sed in testimonium nostrum ac vestrum.

29. Absit a nobis hoc scelus, ut recedamus a Domino, et ejus vestigia relinquamus, extructo altari ad holocausta, et sacrificia, et victimas offerendas, praeter altare Domini Dei nostri, quod extructum est ante tabernaculum ejus.

30. Quibus auditis Phinees sacerdos, et principes legationis Israël, qui erant cum eo, placati sunt; et verba filiorum Ruben, et Gad, et dimidiae tribus Manasse, libentissime susceperunt.

31. Dixitque Phinees filius Eleazari sacerdos ad eos: Nunc scimus, quod nobiscum sit Dominus, quoniam alieni estis a praevaricatione hac, et liberastis filios Israël de manu Domini.

32. Reversusque est cum principibus a filiis Ruben et Gad de terra Galaad, finium Chanaan, ad filios Israël, et retulit eis.

33. Placuitque sermo cunctis audientibus. Et laudaverunt Deum filii Israël, et nequaquam ultra dixerunt, ut ascenderent contra eos, atque pugnarent, et delerent terram possessionis eorum.

34. Vocaveruntque filii Ruben, et filii Gad altare, quod extruxerant, Testimonium nostrum, quod Dominus ipse sit Deus.

Cap. 23.

Josue senex Israëlitas ad servanda Dei præcepta adhortatur.

1. Evoluto autem multo tempore, postquam pacem dederat Dominus Israëli, subjectis in gyro nationibus universis, et Josue jam longaevo, et persenilis aetatis;

2. vocavit Josue omnem Israëlem, majoresque natu, et principes ac duces, et magistros, dixitque ad eos: Ego senui, et progressioris aetatis sum;

3. vosque cernitis omnia, quae fecerit Dominus Deus vester cunctis per circuitum nationibus, quo modo pro vobis ipse pugnaverit.

4. Et nunc, quia vobis sorte divisit omnem terram, ab orientali

a) 1590. Fortissimus Deus Dominus, ipse novit,

parte Jordanis usque ad mare magnum, multaeque adhuc supersunt nationes;

5. Dominus Deus vester disperdet eas, et auferet a facie vestra, et possidebitis terram, sicut vobis pollicitus est.

6. Tantum confortamini, et estote soliciti; ut custodiatis cuncta, quae scripta sunt in volumine legis Moysi; et non declinetis ab eis, neque ad dexteram neque ad sinistram.

7. Ne postquam intraveritis ad gentes, quae inter vos futurae sunt, juretis in nomine deorum earum, et serviatis eis, et adoretis illos;

8. sed adhaereatis Domino Deo vestro: quod fecistis usque in diem hanc.

9. Et tunc auferet Dominus Deus in conspectu vestro gentes magnas et robustissimas, et nullus vobis resistere poterit.

10. Unus e vobis persequetur hostium mille viros; quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit, sicut pollicitus est.

11. Hoc tantum diligentissime praecavete, ut diligatis Dominum Deum vestrum.

12. Quod si volueritis gentium harum, quae inter vos habitant, erroribus adhaerere, et cum eis miscere connubia, atque amicitias copulare;

13. jam nunc scitote, quod Dominus Deus vester non eas deleat ante faciem vestram, sed sint vobis in foveam ac laqueum, et offendiculum ex latere vestro, et sudes in oculis vestris, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis.

14. En! ego hodie ingredior viam universae terrae, et toto animo cognoscetis, quod de omnibus verbis, quae se Dominus praestiturum vobis esse pollicitus est, unum non praeterierit incassum.

15. Sicut ergo implevit opere, quod promisit, et prospera cuncta venerunt; sic adducet super vos, quidquid malorum *comminatus est, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis; *Deut. 28, 15.

16. eo quod praeterieritis pactum Domini Dei vestri, quod pepigit vobiscum, et servieritis diis alienis, et adoraveritis eos; cito atque velociter consurget in vos furor Domini, et auferemini ab hac terra optima, quam tradidit vobis.

Cap. 24.

Beneficia Dei Josue commemorat; fœdere renovato ipse moritur. Josephi ossa sepeliuntur.

1. Congregavitque Josue omnes tribus Israël in Sichem, et vocavit majores natu, ac principes, et judices, et magistros; steteruntque in conspectu Domini;

2. et ad populum sic locutus est: Haec dicit Dominus Deus Israël: Trans fluvium habitaverunt patres vestri ab initio*, Thare pater Abraham, et Nachor; servieruntque diis alienis. * 3 Reg. 23, 2. Act. 7, 2. Gen. 11, 31. Judith 5, 5—8.

3. * Tuli ergo patrem vestrum Abraham de Mesopotamiae finibus; et adduxi eum in terram Chanaan: multiplicavique semen ejus †; * Gen. 11, 26. † Gen. 12, 1. 2 Esr. 9, 7. Act. 7, 2. sq.

4. * et dedi ei Isaac †: illique rursum dedi Jacob et Esau ‡. E quibus Esau dedi montem Seir ad possidendum ‡; Jacob vero, et filii ejus descenderunt in Aegyptum. * Gen. 11, 31. † Gen. 21, 2. ‡ Gen. 25, 26. ‡ Gen. 36, 8.

5. * Misique Moysen et Aaron, et percussi Aegyptum multis signis atque portentis. * Gen. 46, 1. 6. Exod. 3, 10.

6. * Eduxique vos et patres vestros de Aegypto, et venistis ad mare; persecutique sunt † Aegyptii patres vestros cum curribus

et equitatu usque ad mare rubrum. *Exod. 3, 10. 12, 29. † Exod. 12, 37. 14, 9.

7. Clamaverunt autem ad Dominum filii Israël; qui posuit tenebras inter vos et Aegyptios*, et adduxit super eos mare, et operuit eos. Viderunt oculi vestri cuncta, quae in Aegypto fecerim, et habitastis † in solitudine multo tempore, *Exod. 14, 19. † Exod. 14, 34.

8. et introduxi vos in terram Amorrhaei*, qui habitabat trans Jordanem †. Cumque pugnarent contra vos, tradidi eos in manus vestras, et possedistis terram eorum, atque interfecistis eos. *Num. 21, 25. sq. † Exod. 14, 9. Num. 21, 24.

9. Surrexit autem Balac filius Sephor rex Moab, et pugnavit contra Israëlem*. Misitque et vocavit Balaam filium Beor, ut malediceret vobis; *Num. 22, 5.

10. et ego nolui audire eum, sed econtrario per illum benedixi* vobis, et liberavi vos de manu ejus. *Num. 23, 11. 20.

11. * Transistisque Jordanem, et venistis ad Jericho. Pugnaveruntque contra vos viri civitatis ejus, Amorrhaeus, et Pherezaeus, et Chananaeus, et Hethaeus, et Gergesaeus, et Hevaeus, et Jebusaeus; et tradidi illos in manus vestras. *c. 3, 14. 6, 1. 11, 3.

12. *Misique ante vos crabrones; et ejeci eos de locis suis †, duos reges Amorrhaeorum, non in gladio nec in arcu tuo ‡. *Exod. 23, 28. Deut. 5, 10. 11. 7, 20. Jos. 11, 20. † Exod. 23, 28. ‡ Ps. 43, 4.

13. Dedique vobis terram, in qua non laborastis, et urbes, quas non aedificastis, ut habitaretis in eis; vineas et oliveta, quae non plantastis.

14. * Nunc ergo timete Dominum, et servite ei perfecto corde atque verissimo; et auferte deos, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia † et in Aegypto, ac servite Domino. *1 Reg. 7, 3. Tob. 14, 10. † v. 2.

15. Sin autem malum vobis videtur, ut Domino serviatis, optio vobis datur; eligite hodie*, quod placet, cui servire potissimum debeatis, utrum diis, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia, an diis Amorrhaeorum, in quorum terra habitatis; ego autem et domus mea serviemus Domino. *3 Reg. 18, 21.

16. Responditque populus, et ait: Absit a nobis, ut relinquamus Dominum; et serviamus diis alienis*. *Exod. 19, 8.

17. Dominus Deus noster ipse* eduxit nos, et patres nostros de terra Aegypti, de domo servitutis; fecitque videntibus nobis signa ingentia, et custodivit nos in omni via, per quam ambulavimus, et in cunctis populis, per quos transivimus. *v. 7. 8.

18. Et ejecit universas gentes, Amorrhaeum habitatorem terrae, quam nos intravimus. Serviemus igitur Domino, quia ipse est Deus noster.

19. Dixitque Josue ad populum: Non poteritis servire Domino; Deus enim sanctus, et fortis aemulator est, nec ignoscet sceleribus vestris atque peccatis*. *Exod. 3, 14. Lev. 19, 2.

20. Si dimiseritis Dominum, et servieritis diis alienis, convertet se, et affliget vos, atque subvertet, postquam vobis praestiterit bona*. *c. 23, 15. 16.

21. Dixitque populus ad Josue: Nequaquam ita, ut loqueris, erit, sed Domino serviemus.

22. Et Josue ad populum, testes, inquit, vos estis, quia ipsi elegeritis vobis Dominum, ut serviatis ei. Responderuntque: Testes.

23. Nunc ergo, ait, auferte deos alienos de medio vestri, et inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israël.

24. Dixitque populus ad Josue:

Domino Deo nostro serviemus, et obedientes erimus praeceptis ejus.

25. Percussit ergo Josue * in die illo foedus, et proposuit populo praecepta atque judicia in Sichem †. * 4 Reg. 23, 3. † Deut. 1, 1. sq.

26. Scripsit quoque omnia verba * haec in volumine legis Domini; et tulit lapidem pergrandem, posuitque eum subter quercum †, quae erat in Sanctuario Domini; * Exod. 34, 27. † Gen. 35, 4. Jud. 9, 6.

27. et dixit ad omnem populum: En! lapis iste erit vobis in testimonium *, quod audierit [a]) omnia verba Domini, quae locutus est vobis; ne forte postea negare velitis, et mentiri Domino Deo vestro. * c. 22, 27.

28. Dimisitque populum, singulos in possessionem suam.

29. Et post haec mortuus est Josue filius Nun servus Domini, centum et decem annorum;

30. sepelieruntque eum in finibus possessionis suae in Thamnathsare *, quae est sita in monte Ephraim, a septentrionali parte montis Gaas. * c. 19, 50.

31. Servivitque Israël Domino cunctis diebus Josue, et seniorum, qui longo vixerunt tempore post Josue, et qui noverunt omnia opera Domini, quae fecerat in Israël *. * Jud. 2, 7.

32. * Ossa quoque Joseph, quae tulerant filii Israël de Aegypto, sepelierunt in Sichem, in parte agri †, quem emerat Jacob a filiis Hemor patris Sichem, centum novellis ovibus, et fuit in possessionem filiorum Joseph. * Gen. 50, 24. † Exod. 13, 19. Gen. 33, 19.

33. Eleazar quoque filius Aaron mortuus est; et sepelierunt eum in Gabaath Phinees filii ejus, quae data est ei in monte Ephraim.

a) 1590. audieritis

LIBER JUDICUM.

Cap. 1.

Juda duce Adonibesec debellatur, et plurimæ civitates expugnantur.

1. Post mortem Josue consuluerunt filii Israël Dominum, dicentes: Quis ascendet ante nos contra Chananaeum, et erit dux belli?

2. Dixitque Dominus: Judas ascendet; ecce! tradidi terram in manus ejus.

3. Et ait Judas Simeoni fratri suo *: Ascende mecum in sortem meam, et pugna contra Chananaeum, ut et ego pergam tecum in sortem tuam. Et abiit cum eo Simeon. * Jos. 19, 1—9.

4. Ascenditque Judas, et tradidit Dominus Chananaeum ac Pherezaeum in manus eorum; et percusserunt in Bezec decem millia virorum.

5. Inveneruntque Adonibesec in Bezec, et pugnaverunt contra eum, ac percusserunt Chananaeum et Pherezaeum.

6. Fugit autem Adonibesec, quem persecuti comprehenderunt, caesis summitatibus manuum ejus ac pedum.

7. Dixitque Adonibesec: Septuaginta reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias;

liquias; sicut feci, ita reddidit mihi Deus *. Adduxeruntque eum in Jerusalem, et ibi mortuus est. * c. 9, 56. Exod. 21, 24.

8. Oppugnantes ergo filii Juda Jerusalem, ceperunt eam *, et percusserunt in ore gladii, tradentes cunctam incendio civitatem. * Jos. 15, 33.

9. Et postea descendentes pugnaverunt contra Chananaeum, qui habitabat in montanis *, et ad meridiem, et a) in campestribus. * Jos. 11, 21. 22.

10. * Pergensque Judas contra Chananaeum, qui habitabat in Hebron (cujus nomen fuit antiquitus Cariath - Arbe), percussit Sesai, et Ahiman, et Tholmai; * Jos. 15, 14.

11. atque inde profectus abiit ad habitatores Dabir, cujus nomen vetus erat Cariath - Sepher, id est, civitas litterarum.

12. Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariath-Sepher, et vastaverit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem.

13. Cumque cepisset eam Othoniel filius Cenez frater Caleb minor, dedit ei Axam filiam suam conjugem.

14. Quam pergentem in itinere * monuit vir suus, ut peteret a patre suo agrum. Quae cum suspirasset sedens in asino, dixit ei Caleb: Quid habes? * Jos. 15, 18. sq.

15. At illa respondit: Da mihi benedictionem, quia terram arentem dedisti mihi; da et irriguam aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguum superius, et irriguum inferius.

16. Filii autem Cinaei cognati Moysi *, ascenderunt de civitate palmarum † cum filiis Juda in desertum sortis ejus, quod est ad meridiem Arad, et habitaverunt cum eo. * c. 4, 11. Num. 10, 29. † Deut. 34, 3.

17. Abiit autem Judas cum Simeone * fratre suo, et percusserunt simul Chananaeum, qui habitabat in Sephaath, et interfecerunt eum. Vocatumque est nomen urbis, Horma †, id est, anathema. * v. 3. † Num. 21, 3.

18. Cepitque Judas Gazam cum finibus * suis, et Ascalonem, atque Accaron cum terminis suis. * c. 3, 3. 1 Reg. 6, 17.

19. Fuitque Dominus cum Juda, et montana possedit; nec potuit delere habitatores vallis *, quia falcatis curribus abundabant. * Jos. 17, 16.

20. Dederuntque Caleb Hebron *, sicut dixerat Moyses, qui delevit ex ea tres filios Enac. * Num. 14, 24. Jos. 15, 13. 14.

21. Jebusaeum * autem habitatorem Jerusalem non deleverunt filii Benjamin; habitavitque Jebusaeus cum filiis Benjamin in Jerusalem, usque in praesentem diem. * v. 8. Jos. 15, 63.

22. Domus quoque Joseph ascendit in Bethel, fuitque Dominus cum eis.

23. Nam cum obsiderent urbem, quae prius Luza vocabatur *, * Gen. 28, 18.

24. viderunt hominem egredientem de civitate, dixeruntque ad eum: Ostende nobis introitum civitatis, et faciemus tecum misericordiam.

25. Qui cum ostendisset eis, percusserunt urbem in ore gladii; hominem autem illum, et omnem cognationem ejus dimiserunt *. * Jos. 2, 1. sq.

26. Qui dimissus abiit in terram b) Hetthim, et aedificavit ibi civitatem, vocavitque eam Luzam; quae ita appellatur usque in praesentem diem.

27. Manasses quoque non delevit Bethsan *, et Thanac cum viculis suis, et habitatores Dor, et

a) 1590. omit. et b) 1590. Hethim,

Jeblaam, et Mageddo cum viculis suis, coepitque Chananaeus habitare cum eis. *Jos. 17, 11.

28. Postquam autem confortatus est Israël, fecit eos tributarios, et delere noluit.

29. Ephraim etiam non interfecit * Chananaeum, qui habitabat in Gazer, sed habitavit cum eo. *Jos. 16, 10.

30. Zabulon non delevit habitatores Cetron, et [a]) Naalol *: sed habitavit Chananaeus in medio ejus, factusque est ei tributarius. * Jos. 19, 15.

31. Aser * quoque non delevit habitatores Accho, et Sidonis, Ahalab, et Achazib, et Helba, et Aphec, et Rohob; * Jos. 19, 24.

32. habitavitque in medio Chananaei habitatoris illius terrae, nec interfecit eum.

33. Nephthali quoque non delevit habitatores Bethsames, et Bethanath *; et habitavit inter Chananaeum habitatorem terrae, fueruntque ei Bethsamitae et Bethanitae tributarii. *Jos. 19, 38.

34. Arctavitque Amorrhaeus filios Dan in monte, nec dedit eis locum, ut ad planiora descenderent *; *v. 19.

35. habitavitque in monte Hares, quod interpretatur [b]) testaceo, in Aialon et Salebim. Et aggravata est manus domus Joseph, factusque est ei tributarius.

36. Fuit autem terminus Amorrhaei ab Ascensu Scorpionis, petra, et superiora loca.

CAP. 2.

Angelus populum reprehendit. Status populi sub judicibus.

1. Ascenditque Angelus Domini de Galgalis ad locum flentium, et ait: Eduxi vos de Aegypto, et introduxi in terram, pro qua juravi patribus vestris: et pollicitus sum, ut non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum;

2. ita dumtaxat *, ut non feriretis foedus cum habitatoribus terrae hujus, sed aras eorum subverteretis; et noluistis audire vocem meam; cur hoc fecistis? *Exod. 28, 32.

3. Quam ob rem nolui delere eos a facie vestra; ut habeatis hostes *, et dii eorum sint vobis in ruinam. *Jos. 23, 18.

4. Cumque loqueretur Angelus Domini haec verba ad omnes filios Israël: elevaverunt ipsi vocem suam, et fleverunt.

5. Et vocatum est nomen loci illius: Locus flentium, sive lacrymarum; immolaveruntque ibi hostias Domino.

6. *Dimisit ergo Josue populum, et abierunt filii Israël unusquisque in possessionem suam, ut obtinerent eam; *Jos. 24, 28.

7. servieruntque Domino cunctis diebus ejus, et seniorum, qui longo post eum vixerunt tempore, et noverant omnia opera Domini, quae fecerat cum Israël.

8. Mortuus est autem Josue filius Nun, famulus Domini, centum et decem annorum,

9. Et sepelierunt eum in finibus possessionis suae in Thamnatsare in monte Ephraim, a septentrionali plaga montis Gaas.

10. Omnisque illa generatio congregata est ad patres suos; et surrexerunt alii, qui non noverant Dominum, et opera, quae fecerat cum Israël.

11. Feceruntque filii Israël malum in conspectu Domini, et servierunt Baalim *. c. 8, 33. Num. 25, 3.

12. Ac dimiserunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxerat eos de terra Aegypti; et secuti sunt deos alienos, deosque populorum, qui habitabant in circuitu eorum, et adoraverunt eos;

a) 1590. Naalon b) testatio,

et ad iracundiam concitaverunt* Dominum, * Deut. 6, 14. sq.
13. dimittentes eum, et servientes Baal et Astaroth*. * 3 Reg. 11, 5.
14. Iratusque Dominus contra Israël, tradidit* eos in manus diripientium; qui ceperunt eos, et vendiderunt hostibus, qui habitabant per gyrum; nec potuerunt resistere adversariis suis; * Deut. 32, 30.
15. sed quocumque pergere voluissent, manus Domini super eos erat; sicut locutus est*, et juravit eis; et vehementer afflicti sunt†. * Lev. 26, 14. sq. † Deut. 28, 15. sq.
16. Suscitavitque Dominus judices*, qui liberarent eos de vastantium manibus; sed nec eos audire voluerunt, * Deut. 17, 9.
17. fornicantes* cum diis alienis, et adorantes eos. Cito deseruerunt viam, per quam ingressi fuerant patres eorum; et audientes mandata Domini, omnia fecere contraria. * Deut. 31, 16. Osee 3, 1.
18. Cumque Dominus judices suscitaret, in diebus eorum flectebatur misericordia, et audiebat afflictorum gemitus, et liberabat eos de caede vastantium.
19. Postquam autem mortuus esset judex, revertebantur, et multo faciebant pejora, quam fecerant patres eorum, sequentes deos alienos, servientes eis, et adorantes illos. Non dimiserunt adinventiones suas, et viam durissimam, per quam ambulare consueverunt*. * Exod. 32, 9.
20. Iratusque est furor Domini in Israël, et ait: Quia irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, et vocem meam audire contempsit;
21. et ego* non delebo gentes, quas dimisit Josue, et mortuus est; * v. 3.
22. ut in ipsis experiar Israël*, utrum custodiant viam Domini, et ambulent in ea, sicut custodierunt patres eorum, an non. * Deut. 7, 22.
23. Dimisit ergo Dominus omnes nationes has, et cito subvertere noluit, nec tradidit in manus Josue.

Cap. 3.

Quare non omnes hostes deleti fuerint. Israëlitæ nunc affliguntur; nunc liberantur.

1. Hae sunt gentes, quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israëlem, et omnes, qui non noverant bella Chananaeorum;
2. ut postea discerent filii eorum certare cum hostibus, et habere consuetudinem praeliandi;
3. quinque satrapas* Philisthinorum, omnemque Chananaeum et Sidonium, atque Hevaeum, qui habitabat in monte Libano, de monte Baal-Hermon usque ad introitum Emath. * Jos. 13, 3.
4. Dimisitque eos, ut in ipsis experiretur Israëlem, utrum audiret mandata Domini, quae praeceperat patribus eorum per manum Moysi, an non.
5. Itaque filii Israël habitaverunt in medio Chananaei, et Hethaei, et Amorrhaei, et Pherezaei, et Hevaei, et Jebusaei;
6. et duxerunt* uxores filias eorum, ipsique filias suas filiis eorum tradiderunt, et servierunt diis eorum. * Deut. 7, 3. 4.
7. Feceruntque malum in conspectu Domini, et obliti sunt Dei sui, servientes* Baalim et Astaroth. * c. 2, 13.
8. Iratusque* contra Israël Dominus, tradidit eos in manus Chusan-Rasathaim regis Mesopotamiae, servieruntque ei octo annis. * c. 2, 14. 20.
9. Et clamaverunt ad Dominum*, qui suscitavit eis salvatorem, et liberavit eos, Othoniel† videlicet filium Cenez, fratrem Caleb minorem; * c. 2, 15. † c. 1, 13.

10. fuitque in eo Spiritus Domini, et judicavit Israël. Egressusque est ad pugnam, et tradidit Dominus in manus ejus Chusan Rasathaim regem Syriae, et oppressit eum.

11. Quievitque terra quadraginta annis, et mortuus est Othoniel filius Cenez.

12. Addiderunt autem filii Israel facere malum in conspectu Domini; qui confortavit adversum eos Eglon regem Moab; quia fecerunt malum in conspectu ejus.

13. Et copulavit ei filios Ammon, et Amalec, abiitque et percussit Israël, atque possedit urbem palmarum*. *Deut. 34, 3.

14. Servieruntque filii Israël Eglon regi Moab decem et octo annis;

15. et postea clamaverunt ad Dominum; qui suscitavit eis salvatorem vocabulo Aod, filium Gera, filii Jemini, qui utraque manu pro dextera utebatur*. Miseruntque filii Israël per illum munera† Eglon regi Moab. *v.21. c.5,15. 20,16. † 2 Reg. 8, 2.

16. Qui fecit sibi gladium ancipitem, habentem in medio capulum longitudinis palmae manus, et accinctus est eo subter sagum in dextro femore.

17. Obtulitque munera Eglon regi Moab. Erat autem Eglon crassus nimis.

18. Cumque obtulisset ei munera, prosecutus est socios, qui cum eo venerant.

19. Et reversus de Galgalis*, ubi erant idola, dixit ad regem: Verbum secretum habeo ad te, o Rex! Et ille imperavit silentium; egressisque omnibus, qui circa eum erant, *Jos. 4, 20.

20. ingressus est Aod ad eum; sedebat autem in aestivo coenaculo solus, dixitque: Verbum Dei habeo ad te. Qui statim surrexit de throno.

21. Extenditque Aod sinistram manum, et tulit sicam de dextro femore suo, infixitque eam in a) ventre ejus.

22. Tam valide, ut capulus sequeretur ferrum in vulnere, ac pinguissimo adipe stringeretur. Nec eduxit gladium, sed ita, ut percusserat, reliquit in corpore; statimque per secreta naturae alvi stercora proruperunt.

23. Aod autem clausis diligentissime ostiis coenaculi, et obfirmatis sera

24. per posticum egressus est. Servique regis ingressi viderunt clausas fores coenaculi, atque dixerunt: Forsitan purgat alvum* in aestivo b) cubiculo. *1 Reg. 24, 4.

25. Expectantesque diu, donec erubescerent, et videntes, quod nullus aperiret, tulerunt clavem; et aperientes invenerunt dominum suum in terra jacentem mortuum.

26. Aod autem, dum illi turbarentur, effugit, et pertransiit locum idolorum, unde reversus fuerat. Venitque in Seirath.

27. Et statim insonuit buccina in monte Ephraim; descenderuntque cum eo filii Israël, ipso in fronte gradiente.

28. Qui dixit ad eos: Sequimini me! tradidit enim Dominus inimicos nostros Moabitas in manus nostras. Descenderuntque post eum, et occupaverunt vada Jordanis, quae transmittunt in Moab; et non dimiserunt transire quemquam;

29. sed percusserunt Moabitas in tempore illo, circiter decem millia, omnes robustos et fortes viros; nullus eorum evadere potuit.

30. Humiliatusque est Moab in die illo sub manu Israël; et quievit terra octoginta annis.

---

a) 1590. ventrem b) 1590. cœnaculo.

31. Post hunc fuit Samgar filius Anath, qui percussit de Philisthiim sexcentos viros vomere; et ipse quoque defendit Israël.

Cap. 4.

Sisara vincitur et occiditur.

1. Addideruntque filii Israël facere malum in conspectu Domini post mortem Aod.
2. * Et tradidit † illos Dominus in manus Jabin regis Chanaan, qui regnavit in Asor; habuitque ducem exercitus sui nomine Sisaram, ipse autem habitabat in Haroseth gentium. * 1 Reg. 12, 9. † c. 3, 9.
3. Clamaveruntque filii Israël ad Dominum; nongentos enim habebat falcatos currus*, et per viginti annos vehementer oppresserat eos. * c. 1, 19.
4. Erat autem Debbora prophetis uxor Lapidoth, quae judicabat populum in illo tempore.
5. Et sedebat sub palma, quae nomine illius vocabatur, inter Rama et Bethel in monte Ephraim; ascendebantque ad eam filii Israël in omne judicium.
6. Quae misit et vocavit Barac filium Abinoëm de Cedes Nephtali, dixitque ad eum: Praecepit tibi Dominus Deus Israël, vade, et duc exercitum in montem Thabor, tollesque tecum decem millia pugnatorum de filiis Nephthali, et de filiis Zabulon;
7. ego autem adducam ad te in loco torrentis Cison, Sisaram principem exercitus Jabin, et currus ejus, atque omnem multitudinem, et tradam eos in manu tua.
8. Dixitque ad eam Barac: Si venis mecum, vadam; si nolueris venire mecum, non pergam.
9. Quae dixit ad eum: Ibo quidem tecum, sed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quia in manu mulieris tradetur Sisara. Surrexit itaque Debbora, et perrexit cum Barac in Cedes.
10. Qui, accitis Zabulon et Nephthali, ascendit cum decem millibus pugnatorum, habens Debboram in comitatu suo.
11. Haber autem Cinaeus recesserat quondam a caeteris Cinaeis* fratribus suis filiis Hobab, cognati Moysi et tetenderat tabernacula usque ad vallem, quae vocatur Sennim, et erat juxta Cedes. * c. 1, 16.
12. Nunciatumque est Sisarae, quod ascendisset Barac filius Abinoëm in montem Thabor;
13. et congregavit nongentos falcatos currus, et omnem exercitum de Haroseth gentium * ad torrentem Cison. * v. 2. 3.
14. Dixitque Debbora ad Barac: Surge, haec est enim dies, in qua tradidit Dominus Sisaram in manus tuas; en! ipse ductor est tuus*. Descendit itaque Barac de monte Thabor, et decem millia pugnatorum cum eo. * Exod. 23, 23.
15. * Perterruitque Dominus Sisaram, et omnes currus ejus, universamque multitudinem in ore gladii ad conspectum Barac, in tantum, ut Sisara de curru desiliens, pedibus fugeret †; * Ps. 82, 10. † c. 5, 21.
16. et Barac persequeretur fugientes currus, et exercitum usque ad Haroseth gentium, et omnis hostium multitudo usque ad internecionem caderet.
17. Sisara autem fugiens pervenit ad tentorium Jahel uxoris Haber Cinaei. Erat enim [a]) pax inter Jabin regem Azor, et domum Haber Cinaei.
18. Egressa igitur Jahel in occursum Sisarae, dixit ad eum: Intra ad me domine mi! intra, ne timeas! Qui ingressus tabernaculum ejus, et opertus ab ea pallio,
19. dixit ad eam: Da mihi, ob-

a) 1590. erat autem

secro, paululum aquae, quia sitio valde. Quae aperuit utrem lactis, et dedit ei bibere, et operuit illum.

20. Dixitque Sisara ad eam: Sta ante ostium tabernaculi; et cum venerit aliquis interrogans te, et dicens: Numquid hic est aliquis? Respondebis: Nullus est.

21. Tulit itaque Jahel uxor Haber clavum tabernaculi, assumens pariter et malleum; et ingressa abscondite, et cum silentio, posuit supra tempus capitis ejus clavum, percussumque malleo defixit in cerebrum usque ad terram; qui soporem morti a) consocians defecit, et mortuus est.

22. Et ecce! Barac sequens Sisaram veniebat; egressaque Jahel in occursum ejus, b) dixit ei: Veni, et ostendam tibi virum, quem quaeris. Qui cum intrasset ad eam, vidit Sisaram jacentem mortuum, et clavum infixum in tempore ejus.

23. Humiliavit ergo Deus in die illo Jabin regem Chanaan coram filiis Israël;

24. qui crescebant quotidie, et forti manu opprimebant Jabin regem Chanaan, donec delerent eum.

Cap. 5.

Carmen Debboræ.

1. Cecineruntque Debbora et Barac filius Abinoëm in illo die, dicentes:

2. Qui sponte obtulistis de Israël animas vestras ad periculum; benedicite Domino!

3. Audite reges, auribus percipite principes: Ego sum, ego sum, quae Domino canam, psallam Domino Deo Israël.

4. Domine, cum exires de Seir, et transires per regiones Edom *, terra mota est, coelique ac nubes distillaverunt aquis. * Deut. 33, 2. Ps. 67, 8. 9. Hab. 3, 3.

5. Montes fluxerunt * a facie Domini, et Sinai a facie Domini Dei Israël. * Jes. 64, 1.

6. In diebus Samgar * filii Anath, in diebus Jahel †, quieverunt semitae; et qui ingrediebantur per eas, ambulaverunt per calles devios. * c. 3, 31. † c. 4, 17.

7. Cessaverunt fortes in Israël, et quieverunt; donec surgeret Debbora, surgeret mater in Israël.

8. Nova bella elegit Dominus *, et portas hostium ipse subvertit; clypeus et hasta si apparuerint in quadraginta millibus Israël †.
* c. 4, 1. 2. † c. 3, 31. 1 Reg. 13, 19.

9. Cor meum diligit principes Israël, qui propria voluntate obtulistis vos discrimini *, benedicite Domino. * v. 2.

10. Qui ascenditis super nitentes asinos *, et sedetis in judicio, et ambulatis in via, loquimini.
* c. 12, 14.

11. Ubi collisi sunt currus, et hostium suffocatus est exercitus, ibi narrentur justitiae Domini et clementia in fortes Israël; tunc descendit populus Domini ad portas, et obtinuit principatum.

12. Surge, surge Debbora! surge, surge, et loquere canticum! surge Barac, et apprehende captivos tuos fili Abinoëm!

13. Salvatae sunt reliquiae populi; Dominus in fortibus dimicavit.

14. Ex Ephraïm delevit eos in Amalec *, et post eum, ex Benjamin in populos tuos, o Amalec! de Machir † principes descenderunt, et de Zabulon ‡, qui exercitum ducerent ad bellandum.
* c. 12, 15. † Jos. 17, 1. ‡ c. 4, 10.

15. Duces Issachar fuere cum Debbora, et Barac vestigia sunt secuti, qui quasi in praeceps ac barathrum se discrimini dedit *; diviso contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio.
* c. 4, 10. 14.

a) 1590. socians b) 1590. 1592. add. et, C. R. 1592. omit. et

16. Quare habitas inter duos terminos, ut audias sibilos gregum? diviso contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio.

17. Galaad trans Jordanem quiescebat, et Dan vacabat navibus; Aser habitabat in littore maris, et in portubus morabatur.

18. Zabulon vero et Nephthali obtulerunt animas suas morti in regione Merome.

19. Venerunt reges * et pugnaverunt, pugnaverunt reges Chanaan in Thanach juxta aquas Mageddo †, et tamen nihil tulere praedantes. * c. 4, 13. † Jos. 17, 11.

20. De coelo dimicatum est contra eos; stellae manentes in ordine et cursu suo, adversus Sisaram pugnaverunt.

21. Torrens Cison traxit cadavera eorum, torrens Cadumim, torrens Cison; conculca anima mea robustos.

22. Ungulae equorum ceciderunt, fugientibus impetu, et per praeceps ruentibus fortissimis hostium.

23. Maledicite terrae Meroz, dixit Angelus Domini; maledicite habitatoribus ejus, quia non venerunt ad auxilium Domini, in adjutorium fortissimorum ejus.

24. Benedicta inter mulieres Jahel uxor Haber Cinaei, et benedicatur in tabernaculo suo.

25. Aquam petenti lac * dedit, et in phiala principum obtulit butyrum. * c. 4, 19.

26. Sinistram manum misit ad clavum, et dexteram ad fabrorum malleos, percussitque Sisaram, quaerens in capite vulneri locum, et tempus valide perforans.

27. Inter pedes ejus ruit; defecit, et mortuus est; volvebatur ante pedes ejus, et jacebat exanimis et miserabilis.

28. Per fenestram respiciens, ululabat mater ejus; et de coenaculo loquebatur: Cur moratur regredi currus ejus? quare tardaverunt pedes quadrigarum illius?

29. Una sapientior caeteris uxoribus ejus, haec socrui verba respondit:

30. Forsitan nunc dividit spolia, et pulcherrima feminarum eligitur ei; vestes diversorum colorum Sisarae traduntur in praedam, et suppellex varia ad ornanda colla congeritur.

31. Sic pereant omnes inimici tui Domine; qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent.

32. Quievitque terra per quadraginta annos.

Cap. 6.

Gedeon a Deo mittitur, ut Hebræos a servitute Madianitarum liberet.

1. Fecerunt autem filii Israël malum in conspectu Domini; qui tradidit illos in manu Madian septem annis;

2. et oppressi sunt valde ab eis. Feceruntque sibi antra et speluncas in montibus, et munitissima ad repugnandum loca.

3. Cumque sevisset Israël, ascendebat Madian et Amalec, caeterique orientalium nationum;

4. et apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis, cuncta * vastabant usque ad introitum Gazae; nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant † in Israel, non oves, non boves, non asinos. * Lev. 26, 16. † Deut. 28, 31.

5. Ipsi enim et universi greges eorum veniebant cum tabernaculis suis, et instar locustarum * universa complebant, innumera multitudo hominum, et camelorum, quidquid tetigerant, devastantes. * Exod. 10, 4. sq.

6. Humiliatusque est Israël valde in conspectu Madian.

7. Et clamavit ad Dominum postulans auxilium contra Madianitas.

8. Qui misit ad eos virum Prophetam, et locutus est: Haec dicit Dominus Deus Israël: Ego vos feci * conscendere de Aegypto, et eduxi vos de domo servitutis;

*c. 2, 1. sq.

9. et liberavi de manu Aegyptiorum, et omnium inimicorum, qui affligebant vos; ejecique eos ad introitum vestrum, et tradidi vobis terram eorum.

10. Et dixi: Ego Dominus Deus vester, ne timeatis deos Amorrhaeorum, in quorum terra habitatis. Et noluistis audire vocem meam.

11. Venit autem Angelus Domini, et sedit sub quercu, quae erat in Ephra, et pertinebat ad Joas patrem familiae Ezri*. Cumque Gedeon filius ejus excuteret atque purgaret frumenta in torculari, ut fugeret Madian;

*Jos. 17, 2.

12. apparuit ei Angelus Domini, et ait: Dominus tecum, virorum fortissime!

13. Dixitque ei Gedeon: Obsecro, mi domine! si Dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos haec omnia? ubi sunt mirabilia ejus, quae narraverunt patres nostri; atque dixerunt: De Aegypto eduxit nos Dominus? Nunc autem dereliquit nos Dominus, et tradidit in a) manu Madian.

14. Respexitque ad eum Dominus, et ait*: Vade in hac fortitudine tua, et liberabis Israël de manu Madian; scito, quod miserim te. * 1 Reg. 12, 11.

15. Qui respondens ait: Obsecro *, mi domine! in quo liberabo Israël? ecce! familia † mea infima est in Manasse, et ego minimus in domo patris mei.

* Exod. 4, 10. sq. † 1 Reg. 9, 21.

16. Dixitque ei Dominus: Ego ero tecum; et percuties Madian, quasi unum virum.

17. Et ille, si inveni, inquit, gratiam coram te, da mihi signum, quod tu sis, qui loqueris b) ad me.

18. Nec recedas hinc, donec revertar ad te, portans sacrificium, et offerens tibi. Qui respondit: Ego praestolabor adventum tuum.

19. Ingressus est itaque Gedeon et coxit hoedum *, et de farinae modio azymos panes; carnesque ponens in canistro, et jus carnium mittens in ollam, tulit omnia sub quercu, et obtulit ei. * Gen. 18, 6.

20. Cui dixit Angelus Domini: Tolle carnes et azymos panes, et pone supra petram illam, et jus desuper funde. Cumque fecisset ita,

21. extendit Angelus Domini summitatem virgae, quam tenebat in manu, et tetigit carnes et panes azymos; ascenditque ignis de petra, et carnes azymosque panes consumpsit; Angelus autem Domini evanuit ex oculis ejus.

22. Vidensque Gedeon, quod esset Angelus Domini, ait: Heu, mi Domine Deus! quia vidi Angelum * Domini facie ad faciem.

* Gen. 32, 30. Exod. 33, 20.

23. Dixitque ei Dominus: Pax tecum! ne timeas, non morieris.

24. Aedificavit ergo ibi Gedeon altare Domino, vocavitque illud, Domini pax *, usque in praesentem diem. Cumque adhuc esset in Ephra, quae est familiae Ezri,

* Exod. 17, 15.

25. nocte illa dixit Dominus ad eum: Tolle taurum patris tui, et alterum taurum annorum septem, destruesque aram Baal, quae est patris tui; et nemus *, quod circa aram est, succide.

* c. 3, 7.

26. Et aedificabis altare Domino Deo tuo in summitate petrae hujus, super quam ante sacrifici-

a) 1590. in manus b) 1590. loquaris

um posuisti; tollesque taurum secundum, et offeres holocaustum super struem lignorum, quae de nemore succideris.

27. Assumptis ergo Gedeon decem viris de servis suis fecit, sicut praeceperat ei Dominus. Timens autem domum patris sui, et homines illius civitatis, per diem noluit id facere, sed omnia nocte complevit.

28. Cumque surrexissent viri oppidi ejus mane, viderunt destructam aram Baal, lucumque succisum, et taurum alterum impositum super altare, quod tunc aedificatum erat.

29. Dixeruntque ad invicem: Quis hoc fecit? Cumque perquirerent auctorem facti, dictum est: Gedeon filius Joas fecit haec omnia.

30. Et dixerunt ad Joas: Produc filium tuum huc, ut moriatur: quia destruxit aram Baal, et succidit nemus.

31. Quibus ille respondit: Numquid ultores estis Baal, ut pugnetis pro eo? qui adversarius est ejus, moriatur, antequam lux crastina veniat; si Deus est, vindicet se de eo, qui suffodit aram ejus.

32. Ex illo die vocatus est Gedeon, Jerobaal, eo quod dixisset Joas: Ulciscatur se de eo Baal, qui suffodit aram ejus.

33. Igitur omnis Madian, et Amalec, et orientales populi congregati sunt simul; et transeuntes Jordanem, castrametati sunt in valle Jzraël.

34. Spiritus autem Domini induit Gedeon, qui clangens buccina convocavit domum Abiezer, ut sequeretur se *. * v. 11.

35. Misitque nuncios in universum Manassen, qui et ipse secutus est eum; et alios nuncios in Azer et Zabulon et Nephthali, qui occurrerunt ei.

36. Dixitque Gedeon ad Deum a): Si salvum facis per manum meam Israël, sicut locutus es;

37. ponam hoc vellus lanae in area; si ros in solo vellere fuerit, et in omni terra siccitas, sciam, quod per manum meam, sicut locutus es, liberabis Israël.

38. Factumque est ita. Et de nocte consurgens, expresso vellere, concham rore implevit.

39. Dixitque rursus ad Deum a): Ne irascatur furor tuus contra me *, si adhuc semel tentavero, signum quaerens in vellere. Oro, ut solum vellus siccum sit, et omnis terra rore madens. * Gen. 18, 30.

40. Fecitque Deus b) nocte illa, ut postulaverat; et fuit siccitas in solo vellere, et ros in omni terra.

Cap. 7.

Jussu Dei Gedeon hostium castra lustrat, aciem instruit, hostem cædit.

1. Igitur Jerobaal, qui et Gedeon, de nocte consurgens, et omnis populus cum eo venit ad fontem, qui vocatur Harad. Erant autem castra Madian in valle ad septentrionalem plagam collis excelsi.

2. Dixitque Dominus ad Gedeon: Multus tecum est populus, nec tradetur Madian in manus ejus; ne glorietur contra me Israel, et dicat: Meis viribus liberatus sum.

3. Loquere ad populum, et cunctis audientibus praedica *: Qui formidolosus et timidus est, revertatur. Recesseruntque de monte Galaad, et reversi sunt c) de populo viginti duo millia virorum, et tantum decem millia remanserunt. * Deut. 20, 8. 1 Mach. 3, 56.

4. Dixitque Dominus ad Gedeon: Adhuc populus multus est, duc eos ad aquas, et ibi probabo

a) 1590. ad Dominum b) 1590. Dominus c) 1590. ex populo

illos; et de quo dixero tibi, ut tecum vadat, ipse pergat; quem ire prohibuero, revertatur.

5. Cumque descendisset populus ad aquas, dixit Dominus ad Gedeon: Qui lingua lambuerint aquas, sicut solent canes lambere, separabis eos seorsum; qui autem curvatis genibus biberint, in altera parte erunt.

6. Fuit itaque numerus eorum, qui manu ad os projiciente lambuerant aquas, trecenti viri; omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat.

7. Et ait Dominus ad Gedeon: In trecentis viris, qui lambuerunt aquas*, liberabo vos, et tradam in manu tua Madian; omnis autem reliqua multitudo revertatur in locum suum. * 1 Reg. 14, 6. sq.

8. Sumptis itaque pro numero cibariis et tubis, omnem reliquam multitudinem abire praecepit ad tabernacula sua; et ipse cum trecentis viris se certamini dedit. Castra autem Madian erant subter in valle.

9. Eadem nocte dixit Dominus ad eum: Surge, et descende in castra: quia tradidi eos in manu tua.

10. Sin autem solus ire formidas, descendat tecum Phara puer tuus.

11. Et cum audieris, quid loquantur, tunc confortabuntur manus tuae, et securior ad hostium castra descendes. Descendit ergo ipse et Phara puer ejus in partem castrorum, ubi erant armatorum vigiliae.

12. Madian autem et Amalec, et omnes orientales populi fusi jacebant in valle, ut locustarum multitudo*; cameli quoque innumerabiles erant, sicut arena, quae jacet in littore maris. * c. 6, 5.

13. Cumque venisset Gedeon, narrabat aliquis somnium proximo suo; et in hunc modum referebat, quod viderat: Vidi somnium, et videbatur mihi quasi subcinericius panis ex hordeo volvi, et in castra Madian descendere; cumque pervenisset ad tabernaculum, percussit illud, atque subvertit, et terrae funditus coaequavit.

14. Respondit is, cui loquebatur: Non est hoc aliud, nisi gladius Gedeonis filii Joas viri Israëlitae; tradidit enim Dominus in manus ejus Madian, et omnia castra ejus.

15. Cumque audisset Gedeon somnium, et interpretationem ejus, adoravit; et reversus est ad castra Israël, et ait: Surgite, tradidit enim Dominus in manus nostras castra Madian.

16. Divisitque trecentos viros in tres partes, et dedit tubas in manibus eorum, lagenasque vacuas ac lampades in medio lagenarum.

17. Et dixit ad eos: Quod me facere videritis, hoc facite; ingrediar partem castrorum, et quod fecero, sectamini.

18. Quando personuerit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circuitum clangite et conclamate, Domino et Gedeoni.

19. Ingressusque est Gedeon, et trecenti viri, qui erant cum eo, in partem castrorum, incipientibus vigiliis noctis mediae, et custodibus suscitatis, coeperunt buccinis clangere, et complodere inter se lagenas.

20. Cumque per gyrum castrorum in tribus personarent locis, et hydrias confregissent, tenuerunt sinistris manibus lampades, et dextris sonantes tubas, clamaveruntque: Gladius Domini et Gedeonis!

21. Stantes singuli in loco suo per circuitum castrorum hostilium. Omnia itaque castra turbata sunt, et vociferantes, ululantesque fugerunt;

22. et nihilominus insistebant trecenti viri buccinis personantes*. Immisitque Dominus gladium in omnibus castris, et mutua se caede truncabant; * Ps. 82, 10.

23. fugientes usque ad Bethsetta a), et crepidinem Abelmehula in b) Tebbath. Conclamantes autem viri Israël de Nephthali, et Aser, et omni Manasse, persequebantur Madian.

24. Misitque Gedeon nuncios in omnem montem Ephraïm, dicens: Descendite in occursum Madian, et occupate aquas usque Bethbera atque Jordanem. Clamavitque omnis Ephraïm, et praeoccupavit aquas atque Jordanem usque Bethbera.

25. * Apprehensosque duos viros Madian, Oreb et Zeb, interfecit Oreb in petra Oreb, Zeb vero in torculari Zeb. Et persecuti sunt Madian, capita Oreb et Zeb portantes ad Gedeon trans fluenta Jordanis. * Ps. 82, 12. Jes. 10, 26.

Cap. 8.

Gedeon Ephraimitas placat; Madianitas fugientes insequitur; recusat principatum. Israëlitarum peccatum.

1. Dixeruntque ad eum viri Ephraim*: Quid est hoc, quod facere voluisti, ut nos non vocares, cum ad pugnam pergeres contra Madian? jurgantes fortiter, et prope vim inferentes. * c. 19, 1.

2. Quibus ille respondit: Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis? nonne melior est racemus * Ephraïm, vindemiis Abiezer †? * c. 7, 24. † c. 6, 34.

3. In manus vestras Dominus tradidit principes Madian *, Oreb et Zeb; quid tale facere potui, quale vos fecistis? Quod cum locutus esset, requievit spiritus eorum, quo tumebant contra eum. * c. 7, 25.

4. Cumque venisset Gedeon ad Jordanem, transivit eum cum trecentis viris, qui secum erant; et prae lassitudine fugientes persequi non poterant.

5. Dixitque ad viros Soccoth *: Date, obsecro, panes populo, qui mecum est, quia valde defecerunt; ut possimus persequi Zebee et Salmana reges Madian. * Jos. 13, 27.

6. Responderunt principes Soccoth: Forsitan palmae manuum Zebee et Salmana in manu tua sunt, et idcirco postulas, ut demus exercitui tuo panes?

7. Quibus ille ait: Cum ergo tradiderit Dominus Zebee et Salmana in manus meas, conteram carnes vestras cum spinis tribulisque deserti.

8. Et inde conscendens, venit in Phanuel; locutusque est ad viros loci illius similia. Cui et illi responderunt, sicut responderant viri Soccoth.

9. Dixit itaque et eis: Cum reversus fuero victor in pace, destruam turrim hanc.

10. Zebee autem et Salmana requiescebant cum omni exercitu suo. Quindecim enim millia viri remanserant ex omnibus turmis orientalium populorum, caesis centum viginti millibus bellatorum educentium gladium.

11. * Ascendensque Gedeon per viam eorum, qui in tabernaculis morabantur, ad orientalem partem Nobe, et Jegbaa, percussit castra hostium, qui securi erant, et nihil adversi suspicabantur. * Osee 10, 14.

12. Fugeruntque Zebee et Salmana, quos persequens Gedeon comprehendit, turbato omni exercitu eorum.

13. Revertensque de bello ante solis ortum,

14. apprehendit puerum de vi-

---

a) 1590. Bethseca, b) 1590. Tabbath.

ris Soccoth; interrogavitque eum nomina principum et seniorum Soccoth, et descripsit septuaginta septem viros.

15. Venitque ad Soccoth, et dixit eis: En! Zebee, et Salmana, super quibus exprobrastis mihi, dicentes: Forsitan manus Zebee et Salmana in manibus tuis sunt, et idcirco postulas, ut demus viris, qui lassi sunt et defecerunt, panes?

16. Tulit ergo seniores civitatis et spinas deserti ac tribulos, et contrivit cum eis, atque comminuit viros Soccoth.

17. Turrim quoque Phanuel subvertit, occisis habitatoribus civitatis.

18. Dixitque ad Zebee et Salmana: Quales fuerunt viri, quos occidistis in Thabor? Qui responderunt: Similes tui, et unus ex eis quasi filius regis.

19. Quibus ille respondit: Fratres mei fuerunt, filii matris meae. Vivit Dominus, quia si servassetis eos, non vos occiderem.

20. Dixitque Jether primogenito suo: Surge, et interfice eos! Qui non eduxit gladium; timebat enim, quia adhuc puer erat.

21. Dixeruntque Zebee et Salmana: Tu surge, et irrue in nos; quia juxta aetatem robur est hominis. Surrexit Gedeon*, et interfecit Zebee et Salmana; et tulit ornamenta ac bullas, quibus colla regalium camelorum decorari solent. *Ps. 32, 12.

22. Dixeruntque omnes viri Israël ad Gedeon: Dominare nostri tu, et filius tuus, et filius filii tui; quia liberasti nos de manu Madian.

23. Quibus ille ait: Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus; sed dominabitur vobis Dominus.

24. Dixitque ad eos: Unam petitionem postulo a vobis: Date mihi inaures ex praeda vestra! Inaures enim aureas Ismaëlitae habere consueverant.

25. Qui responderunt: Libentissime dabimus. Expandentesque super terram pallium, projecerunt in eo inaures de praeda;

26. et fuit pondus postulatarum inaurium, mille septingenti auri sicli, absque ornamentis, et monilibus, et veste purpurea, quibus reges Madian uti soliti erant, et praeter torques aureas camelorum.

27. Fecitque ex eo Gedeon Ephod, et posuit illud in civitate sua Ephra. Fornicatusque est omnis Israël in eo, et factum est Gedeoni et omni domui ejus in ruinam.

28. Humiliatus est autem Madian coram filiis Israël, nec potuerunt ultra cervices elevare; sed quievit terra per quadraginta annos, quibus Gedeon praefuit.

29. Abiit itaque Jerobaal filius Joas, et habitavit in domo sua;

30. habuitque septuaginta filios, qui egressi sunt de femore ejus; eo quod plures haberet uxores.

31. Concubina autem illius, quam habebat in Sichem, genuit ei filium nomine Abimelech.

32. Mortuusque est Gedeon filius Joas in senectute bona, et sepultus est in sepulchro Joas patris sui in Ephra de familia Ezri.

33. Postquam autem mortuus est Gedeon, aversi sunt filii Israël, et fornicati sunt cum Baalim. Percusseruntque cum Baal foedus, ut esset eis in deum;

34. nec recordati sunt Domini Dei sui, qui eruit eos de manibus inimicorum suorum omnium per circuitum;

35. nec fecerunt misericordiam cum domo Jerobaal Gedeon, juxta omnia bona, quae fecerat Israeli.

Cap. 9.

Abimelech occisis 70 fratribus imperium usurpat: ipse misere perit.

1. Abiit autem Abimelech filius Jerobaal in Sichem ad fratres matris suae, et locutus est ad eos, et ad omnem cognationem domus patris matris suae, dicens:
2. Loquimini ad omnes viros Sichem: Quid vobis est melius, ut dominentur vestri septuaginta viri omnes filii Jerobaal, an ut dominetur unus vir? simulque considerate, quod os vestrum et caro vestra sum.
3. Locutique sunt fratres matris ejus de eo ad omnes viros Sichem universos sermones istos, et inclinaverunt cor eorum post Abimelech, dicentes: Frater noster est.
4. Dederuntque illi septuaginta pondo argenti de fano Baalberit. Qui conduxit sibi ex eo viros inopes et vagos, secutique sunt eum.
5. Et venit in domum patris sui in Ephra, et occidit fratres suos filios Jerobaal septuaginta viros, super lapidem unum; remansitque Joatham filius Jerobaal minimus, et absconditus est.
6. Congregati sunt autem omnes viri Sichem, et universae familiae urbis Mello; abieruntque et constituerunt regem Abimelech, juxta quercum, quae stabat in Sichem.
7. Quod cum nunciatum esset Joatham, ivit, et stetit in vertice montis Garizim; elevataque voce clamavit, et dixit: Audite me viri Sichem, ita [a]) audiat vos Deus.
8. Ierunt ligna, ut ungerent super se regem; dixeruntque olivae: Impera nobis!
9. Quae respondit: Numquid possum deserere pinguedinem meam, qua et dii utuntur et homines, et venire, ut inter ligna promovear?
10. Dixeruntque ligna ad arborem ficum: Veni, et super nos regnum accipe!
11. Quae respondit eis: Numquid possum deserere dulcedinem meam, fructusque suavissimos, et ire, ut inter caetera ligna promovear?
12. Locutaque sunt ligna ad vitem: Veni, et impera nobis!
13. Quae respondit eis: Numquid possum deserere vinum meum, quod laetificat Deum et homines, et inter ligna caetera promoveri?
14. Dixeruntque omnia ligna ad rhamnum: Veni, et impera super nos!
15. Quae respondit eis: Si vere me regem vobis constituitis, venite, et sub umbra mea requiescite; si autem non vultis, egrediatur ignis de rhamno, et devoret cedros Libani.
16. Nunc igitur, si recte et absque peccato constituistis super vos regem Abimelech, et bene egistis cum Jerobaal, et cum domo ejus, et reddidistis vicem beneficiis ejus, qui pugnavit pro vobis;
17. et animam suam dedit periculis, ut erueret vos de manu Madian.
18. Qui nunc surrexistis contra domum patris mei, et interfecistis filios ejus septuaginta viros super unum lapidem, et constituistis regem Abimelech filium ancillae ejus super habitatores Sichem, eo quod frater vester sit.
19. Si ergo recte et absque vitio egistis cum Jerobaal, et domo ejus, hodie [b]) laetamini in Abimelech, et ille laetetur in vobis.
20. Sin autem perverse; egrediatur ignis ex eo, et consumat habitatores Sichem, et oppidum

a) 1590. add. ut b) 1590. lætemini

Mello; egrediaturque ignis de viris Sichem, et de oppido Mello, et devoret Abimelech.

21. Quae cum dixisset, fugit, et abiit in Bera; habitavitque ibi ob metum Abimelech fratris sui.

22. Regnavit itaque Abimelech super Israël tribus annis.

23. Misitque Dominus spiritum pessimum inter Abimelech et habitatores Sichem; qui coeperunt eum detestari;

24. et scelus interfectionis septuaginta filiorum Jerobaal, et effusionem sanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem suum, et in caeteros Sichimorum principes, qui eum adjuverant.

25. Posueruntque insidias adversus eum in summitate montium; et dum illius praestolabantur adventum, exercebant latrocinia, agentes praedas de praetereuntibus; nunciatumque est Abimelech.

26. Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus suis, et transivit in Sichimam. Ad cujus adventum erecti habitatores Sichem,

27. egressi sunt in agros, vastantes vineas, uvasque calcantes; et factis cantantium choris, ingressi sunt fanum Dei sui, et inter epulas et pocula maledicebant Abimelech;

28. clamante Gaal filio Obed: Quis est Abimelech, et quae est Sichem, ut serviamus ei? numquid non est filius Jerobaal, et constituit principem Zebul servum suum super viros Emor patris Sichem? Cur ergo serviemus ei?

29. Utinam daret aliquis populum istum sub manu mea, ut auferrem de medio Abimelech. Dictumque est Abimelech: Congrega exercitus multitudinem, et veni!

30. Zebul enim princeps civitatis, auditis sermonibus Gaal filii Obed, iratus est valde;

31. et misit clam ad Abimelech nuncios, dicens: Ecce! Gaal filius Obed venit in Sichimam cum fratribus suis, et oppugnat adversum te civitatem.

32. Surge itaque nocte cum populo, qui tecum est, et latita in agro;

33. et primo mane oriente sole, irrue super civitatem. Illo autem egrediente adversum te cum populo suo, fac ei, quod potueris.

34. Surrexit itaque Abimelech cum omni exercitu suo nocte, et tetendit insidias juxta Sichimam in quatuor locis.

35. Egressusque est Gaal filius Obed, et stetit in introitu portae civitatis. Surrexit autem Abimelech, et omnis exercitus cum eo de insidiarum loco.

36. Cumque vidisset populum Gaal, dixit ad Zebul: Ecce! de montibus multitudo descendit. Cui ille respondit: Umbras montium vides quasi capita hominum, et hoc errore deciperis.

37. Rursumque Gaal ait: Ecce! populus de umbilico terrae descendit, et unus cuneus venit per viam, quae respicit quercum.

38. Cui dixit Zebul: Ubi est nunc os tuum, quo loquebaris? Quis est Abimelech, ut serviamus ei? Nonne hic populus est, quem despiciebas? Egredere, et pugna contra eum!

39. Abiit ergo Gaal, spectante Sichimorum populo, et pugnavit contra Abimelech.

40. Qui persecutus est eum fugientem, et in urbem compulit; cecideruntque ex parte ejus plurimi, usque ad portam civitatis.

41. Et Abimelech sedit in Ruma; Zebul autem Gaal et socios ejus expulit de urbe, nec in ea passus est commorari.

42. Sequenti ergo die egressus est populus in campum. Quod cum nunciatum esset Abimelech;

43. tulit exercitum suum, et

divisit in tres turmas, tendens insidias in agris. Vidensque, quod egrederetur populus de civitate, surrexit, et irruit in eos

44. cum cuneo suo, oppugnans, et obsidens civitatem; duae autem turmae palantes per campum adversarios persequebantur.

45. Porro Abimelech omni die illo oppugnabat urbem; quam cepit, interfectis habitatoribus ejus, ipsaque destructa ita, ut sal in ea dispergeret.

46. Quod cum audissent, qui habitabant in turre Sichimorum, ingressi sunt fanum dei sui Berith, ubi foedus cum eo pepigerant, et ex eo locus nomen acceperat, qui erat munitus valde.

47. Abimelech quoque audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos;

48. ascendit in montem Selmon cum omni populo suo; et arrepta securi, praecidit arboris ramum, impositumque ferens humero, dixit ad socios: Quod me videtis facere, cito facite!

49. Igitur certatim ramos de arboribus praecidentes, sequebantur ducem. Qui circumdantes praesidium, succenderunt; atque ita factum est, ut fumo et igne mille homines necarentur, viri pariter et mulieres habitatorum turris Sichem.

50. Abimelech autem inde proficiscens venit ad oppidum Thebes, quod circumdans obsidebat exercitu.

51. Erat autem turris excelsa in media civitate, ad quam confugerant simul viri ac mulieres, et omnes principes civitatis, clausa firmissime janua, et super turris tectum stantes per propugnacula.

52. Accedensque Abimelech juxta turrim, pugnabat fortiter; et appropinquans ostio, ignem supponere nitebatur.

53. * Et ecce! una mulier fragmen molae desuper jaciens, illisit capiti Abimelech, et confregit cerebrum ejus. * 2 Reg. 11, 21.

54. * Qui vocavit cito armigerum suum, et ait ad eum: Evagina gladium tuum, et percute me; ne forte dicatur, quod a femina interfectus sim. Qui jussa perficiens, interfecit eum.

* 1 Reg. 31, 4. 1 Paral. 10, 4.

55. Illoque mortuo omnes, qui cum [a]) eo erant de Israël, reversi sunt in sedes suas;

56. et reddidit Deus malum, quod fecerat Abimelech contra patrem suum, interfectis septuaginta fratribus suis.

57. Sichimitis quoque, quod operati erant, retributum est, et venit super eos maledictio Joatham filii Jerobaal.

Cap. 10.

Thola et Jaïr duces. Israëlitæ ob idololatriam Philisthæis et Ammonitis traduntur; pœnitentia ducti liberantur.

1. Post Abimelech surrexit dux in Israël Thola filius Phua patrui Abimelech, vir de Issachar, qui habitavit in Samir montis Ephraim;

2. et judicavit Israëlem viginti et tribus annis, mortuusque est, ac sepultus in Samir.

3. Huic successit Jaïr Galaadites, qui judicavit Israëlem per viginti et duos annos;

4. habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum, et principes triginta civitatum, quae ex nomine ejus sunt appellatae [b]) Havoth Jaïr, id est, oppida Jaïr, usque in praesentem diem, in terra Galaad.

5. Mortuusque est Jaïr; ac sepultus in loco, cui est vocabulum Camon.

6. Filii autem Israël peccatis veteribus jungentes nova, fecerunt malum in conspectu Domi-

a) 1592. cum erant, C. R. 1592. cum eo erant b) 1590. Avoth

ni; et servierunt idolis, Baalim et Astaroth, et diis Syriae ac Sidonis et Moab et filiorum Ammon et Philisthiim; dimiseruntque Dominum, et non coluerunt eum.

7. Contra quos Dominus iratus, tradidit eos in manus Philisthiim et filiorum Ammon.

8. Afflictique sunt, et vehementer oppressi per annos decem et octo, omnes, qui habitabant trans Jordanem in terra Amorrhaei, qui a) est in Galaad;

9. in tantum, ut filii Ammon, Jordane transmisso, vastarent Judam et Benjamin et Ephraim; afflictusque est Israël nimis.

10. Et clamantes ad Dominum, dixerunt: Peccavimus tibi, quia dereliquimus Dominum Deum nostrum, et servivimus Baalim.

11. Quibus locutus est Dominus: Numquid non Aegyptii et Amorrhaei, filiique Ammon et Philisthiim,

12. Sidonii quoque et Amalec et Chanaan oppresserunt vos, et clamastis ad me, et erui vos de manu eorum?

13. Et tamen reliquistis me, et coluistis deos alienos; idcirco non addam, ut ultra vos liberem.

14. Ite, et invocate deos, quos elegistis; ipsi vos liberent in tempore angustiae!

15. Dixeruntque filii Israël ad Dominum: Peccavimus, redde tu nobis, quidquid tibi placet! tantum nunc libera nos.

16. Quae dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idola projecerunt, et servierunt Domino Deo; qui doluit super miseriis eorum.

17. Itaque filii Ammon conclamantes in Galaad fixere tentoria; contra quos congregati filii Israël in Maspha castrametati sunt.

18. Dixeruntque principes Galaad singuli ad proximos suos: Qui primus ex nobis contra filios Ammon coeperit dimicare, erit dux populi Galaad.

CAP. 11.

Jephte votum emittit: Ammonitas acie vincit.

1. Fuit b) illo tempore Jephte Galaadites vir fortissimus atque pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus est de Galaad.

2. Habuit autem Galaad uxorem, de qua suscepit filios; qui postquam creverant, ejecerunt Jephte, dicentes: Haeres in domo patris nostri esse non poteris, quia de altera matre natus es.

3. Quos ille fugiens atque devitans, habitavit in terra Tob; congregatique sunt ad eum viri inopes, et latrocinantes, et quasi principem sequebantur.

4. In illis diebus pugnabant filii Ammon contra Israël.

5. Quibus acriter instantibus, perrexerunt majores natu de Galaad, ut tollerent in auxilium sui Jephte de terra Tob.

6. Dixeruntque ad eum: Veni et esto princeps noster, et pugna contra filios Ammon!

7. Quibus ille respondit*: Nonne vos estis, qui odistis me, et ejecistis de domo patris mei, et nunc venistis ad me necessitate compulsi? *Gen. 26, 27.

8. Dixeruntque principes Galaad ad Jephte: Ob hanc igitur causam nunc ad te venimus, ut proficiscaris nobiscum, et pugnes contra filios Ammon, sisque dux omnium, qui habitant in Galaad.

9. Jephte quoque dixit eis: Si vere venistis ad me, ut pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in manus meas, ego ero vester princeps?

10. Qui responderunt ei: Dominus, qui haec audit, ipse mediator

a) 1590. quæ est b) 1590. Fuit itaque illo in tempore

tor ac testis est, quod nostra promissa faciemus.

11. Abiit itaque Jephte cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem sui. Locutusque est Jephte omnes sermones suos coram Domino in Maspha.

12. Et misit nuncios ad regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent: Quid mihi et tibi est, quia venisti contra me, ut vastares terram meam?

13. Quibus ille respondit*: Quia tulit Israël terram meam, quando ascendit de Aegypto, a finibus Arnon usque Jaboc [a]) atque Jordanem; nunc ergo cum pace redde mihi eam. *Num. 21, 24.

14. Per quos rursum mandavit Jephte, et imperavit eis, ut dicerent regi Ammon:

15. Haec dicit Jephte: Non tulit Israël terram Moab, nec terram filiorum Ammon;

16. sed quando de Aegypto conscenderunt, ambulavit per solitudinem usque ad mare rubrum, et venit in Cades.

17. *Misitque nuncios ad regem Edom, dicens: Dimitte me, ut transeam per terram tuam. Qui noluit acquiescere precibus ejus. Misit quoque ad regem Moab, qui et ipse transitum praebere contempsit. Mansit itaque in Cades, *Num. 20, 14.

18. et circuivit ex latere terram Edom, et terram Moab; venitque contra orientalem plagam terrae Moab, et castrametatus est trans Arnon*; nec voluit intrare terminos Moab; Arnon quippe confinium est terrae Moab. *Num. 21, 13.

19. Misit itaque Israël nuncios ad Sehon regem Amorrhaeorum, qui habitabat in Hesebon, et dixerunt ei: Dimitte, ut transeam per terram tuam usque ad fluvium.

20. Qui et ipse Israël verba despiciens, non dimisit eum transire per terminos suos; sed infinita multitudine congregata, egressus est contra eum in Jasa, et fortiter resistebat.

21. Tradiditque eum Dominus in manus Israël cum omni exercitu suo, qui percussit eum, et possedit omnem terram Amorrhaei habitatoris regionis illius,

22. et universos fines ejus, de Arnon usque Jaboc [a]), et de solitudine usque ad Jordanem.

23. Dominus ergo Deus Israël subvertit Amorrhaeum, pugnante contra illum populo suo Israël, et tu nunc vis possidere terram ejus?

24. Nonne ea, quae possidet Chamos Deus tuus, tibi jure debentur? Quae autem Dominus Deus noster victor obtinuit, in nostram cedent possessionem;

25. *nisi forte melior es Balac filio Sephor rege Moab; aut docere potes, quod jurgatus sit contra Israël, et pugnaverit contra eum, *Num. 22, 2.

26. quando habitavit in Hesebon, et viculis ejus, et in Aroër, et villis illius, vel in cunctis civitatibus juxta Jordanem, per trecentos annos. Quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentastis?

27. Igitur non ego pecco in te, sed tu contra me male agis, indicens mihi bella non justa. Judicet Dominus arbiter hujus diei, inter Israël et inter filios Ammon.

28. Noluitque acquiescere rex filiorum Ammon verbis Jephte, quae per nuncios mandaverat.

29. Factus est ergo super Jephte Spiritus Domini, et circuiens Galaad, et Manasse, Maspha quoque Galaad, et inde transiens ad filios Ammon;

a) 1590. Jeboc

30. votum vovit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas;

31. quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meae, mihique occurrerit reverteuti cum pace a filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino.

32. Transivitque Jephte ad filios Ammon, ut pugnaret contra eos; quos tradidit Dominus in manus ejus.

33. Percussitque ab Aroër, usque dum venias in Mennith, viginti civitates, et usque ad Abel, quae est vineis consita, plaga magna nimis; humiliatique sunt filii Ammon a filiis Israël.

34. Revertente autem Jephte in Maspha domum suam, occurrit ei unigenita filia sua cum tympanis et choris: non enim habebat alios liberos.

35. Qua visa, scidit vestimenta sua, et ait: Heu me, filia mea! decepisti me, et ipsa decepta es; aperui enim os meum ad Dominum, et aliud facere non potero.

36. Cui illa respondit: Pater mi! si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi, quodcumque pollicitus es, concessa tibi ultione atque victoria de hostibus tuis.

37. Dixitque ad patrem: Hoc solum mihi praesta, quod deprecor: Dimitte me, ut duobus mensibus circumeam montes, et plangam virginitatem meam cum sodalibus meis.

38. Cui ille respondit: Vade! Et dimisit eam duobus mensibus. Cumque abiisset cum sociis ac sodalibus suis, flebat virginitatem suam in montibus.

39. Expletisque duobus mensibus, reversa est ad patrem suum; et fecit ei, sicut voverat, quae ignorabat virum. Exinde mos increbruit in Israël, et consuetudo servata est:

40. Ut post anni circulum conveniant in unum filiae Israël, et plangant filiam Jephte Galaaditae diebus quatuor.

CAP. 12.

Jephte Ephraitas adversus ipsum insurgentes devincit.

1. Ecce! autem in Ephraim orta est seditio. Nam transeuntes contra aquilonem, dixerunt ad Jephte: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon, vocare nos noluisti, ut pergeremus tecum? Igitur incendemus domum tuam.

2. Quibus ille respondit: Disceptatio erat mihi et populo meo contra filios Ammon vehemens; vocavique vos, ut praeberetis mihi auxilium, et facere noluistis.

3. Quod cernens posui animam meam in manibus meis, transivique ad filios Ammon, et tradidit eos Dominus in manus meas. Quid commerui, ut adversum me consurgatis in praelium?

4. Vocatis itaque ad se cunctis viris Galaad, pugnabat contra Ephraim; percusseruntque viri Galaad Ephraim, quia dixerat: Fugitivus est Galaad de Ephraim, et habitat in medio Ephraim et Manasse.

5. Occupaveruntque Galaaditae vada Jordanis, per quae Ephraim reversurus erat. Cumque venisset ad ea de Ephraim numero fugiens, atque dixisset: Obsecro, ut me transire permittatis; dicebant ei Galaaditae: Numquid Ephrathaeus es? quo dicente: Non sum:

6. Interrogabant eum: Dic ergo Scibboleth! quod interpretatur Spica. Qui respondebat, Sibboleth; eadem littera spicam exprimere non valens. Statimque apprehensum jugulabant in ipso Jordanis transitu. Et ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadraginta duo millia.

7. Judicavit itaque Jephte Ga-
laadites Israël sex annis; et mor-
tuus est, ac sepultus in civitate
sua Galaad.
8. Post hunc judicavit Israël
Abesan de Bethlehem;
9. qui habuit triginta filios, et
totidem filias, quas emittens fo-
ras, maritis dedit, et ejusdem nu-
meri filiis suis accepit uxores, in-
troducens in domum suam. Qui
septem annis judicavit Israël;
10. mortuusque est, ac sepultus
in Bethlehem.
11. Cui successit Ahialon Za-
bulonites; et judicavit Israël de-
cem annis;
12. mortuusque est, ac sepultus
in Zabulon.
13. Post hunc judicavit Israël
Abdon, filius a) Illel Pharathoni-
tes;
14. qui habuit quadraginta fi-
lios, et triginta ex eis nepotes, as-
cendentes super septuaginta pul-
los asinarum, et judicavit Israël
octo annis;
15. mortuusque est, ac sepultus
in Pharathon terrae Ephraim, in
monte Amalech.

Cap. 13.

Israël in idololatriam lapsus 40 annis servit Philisthæis. Samson promittitur et benedicitur a Deo.

1. Rursumque * filii Israël fece-
runt malum in conspectu Domini;
qui tradidit eos in manus Philist-
hinorum quadraginta annis.
* c. 10, 6.
2. Erat autem quidam vir de Sa-
raa, et de stirpe Dan, nomine Ma-
nue, habens uxorem sterilem.
3. Cui apparuit Angelus Domi-
ni, et dixit ad eam: Sterilis es et
absque liberis *; sed concipies et
paries filium;
* Gen. 16, 11. 1 Reg. 1, 20. Luc. 1, 31.
4. * cave ergo, ne bibas vinum
ac siceram, nec immundum quid-
quam comedas;
* Num. 6, 3.
5. quia b) concipies, et paries
filium, cujus non tanget caput no-
vacula; erit enim Nazaraeus Dei
ab infantia sua, et ex matris ute-
ro, et ipse incipiet liberare Israël
de manu Philisthinorum.
6. Quae cum venisset ad mari-
tum suum, dixit ei: Vir Dei venit
ad me, habens vultum angelicum,
terribilis nimis. Quem cum in-
terrogassem, quis esset, et unde
venisset, et quo nomine vocare-
tur, noluit mihi dicere;
7. sed hoc respondit: Ecce!
concipies et paries filium; cave,
ne vinum bibas, nec siceram, et
ne aliquo vescaris immundo; erit
enim puer Nazaraeus Dei ab in-
fantia sua, c) ex utero matris suae
usque ad diem mortis suae.
8. Oravit itaque Manue Domi-
num, et ait: Obsecro Domine! ut
vir Dei, quem misisti, veniat ite-
rum, et doceat nos, quid debea-
mus facere de puero, qui nascitu-
rus est.
9. Exaudivitque Dominus de-
precantem Manue, et apparuit
rursum Angelus Dei uxori ejus se-
denti in agro. Manue autem ma-
ritus ejus non erat cum ea. Quae
cum vidisset Angelum,
10. festinavit, et cucurrit ad vi-
rum suum; nunciavitque ei, di-
cens: Ecce! apparuit mihi vir,
quem ante videram.
11. Qui surrexit, et secutus est
uxorem suam; veniensque ad vi-
rum, dixit ei: Tu es, qui locutus
es mulieri? Et ille respondit: E-
go sum.
12. Cui Manue: Quando, in-
quit, sermo tuus fuerit expletus,
quid vis, ut faciat puer? aut a quo
se observare debebit?
13. Dixitque Angelus Domini ad
Manue: Ab omnibus, quae locu-
tus sum uxori tuae, abstineat se.

a) 1590. Elel b) 1590. omit. concipies et c) 1590. add. et

14. Et quidquid ex vinea nascitur, non comedat; vinum et siceram non bibat, nullo vescatur immundo; et quod ei praecepi, impleat atque custodiat.

15. Dixitque Manue ad Angelum Domini: Obsecro te, ut acquiescas precibus meis, et faciamus tibi hoedum de capris.

16. Cui respondit Angelus: Si me cogis, non comedam panes tuos; si autem vis holocaustum facere, offer illud Domino. Et nesciebat Manue, quod Angelus Domini esset.

17. Dixitque ad eum: Quod est tibi nomen, ut, si sermo tuus fuerit expletus, honoremus te?

18. Cui ille respondit *: Cur quaeris nomen meum? quod est mirabile.

* Gen. 32, 29.

19. Tulit itaque Manue hoedum de capris, et libamenta, et posuit super petram, offerens Domino, qui facit mirabilia; ipse autem et uxor ejus intuebantur.

20. Cumque ascenderet flamma altaris in coelum, Angelus Domini pariter in flamma ascendit. Quod cum vidissent Manue et uxor ejus, proni ceciderunt in terram,

21. et ultra eis non apparuit Angelus Domini. Statimque intellexit Manue, Angelum Domini esse,

22. et dixit ad uxorem suam: Morte moriemur, quia vidimus Deum [a]).

23. Cui respondit mulier: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustum et libamenta non suscepisset, nec ostendisset nobis haec omnia, neque ea, quae sunt ventura, dixisset.

24. Peperit itaque filium, et vocavit nomen ejus Samson. Crevitque puer, et benedixit ei Dominus.

25. Coepitque Spiritus Domini esse cum eo in castris Dan inter Saraa et Esthaol.

Cap. 14.

Samson leone interfecto, uxorem Philisthinam ducit. Problema sodalibus in nuptiis proponit.

1. Descendit ergo Samson in Thamnatha; vidensque ibi mulierem de filiabus Philisthiim,

2. ascendit, et nunciavit patri suo, et matri suae, dicens: Vidi mulierem in Thamnatha de filiabus Philisthinorum; quam quaeso, ut mihi accipiatis uxorem.

3. Cui dixerunt pater et mater sua: Numquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, et in omni populo [b]) meo, quia vis accipere uxorem de Philisthiim, qui incircumcisi sunt? Dixitque Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe; quia placuit oculis meis.

4. Parentes autem ejus nesciebant, quod res a Domino fieret, et quaereret occasionem contra Philisthiim; eo enim tempore Philisthiim dominabantur Israëli.

5. Descendit itaque Samson cum patre suo et matre in Thamnatha. Cumque venissent ad vineas oppidi, apparuit catulus leonis saevus, et rugiens, et occurrit ei.

6. Irruit autem Spiritus Domini in Samson, et dilaceravit leonem, quasi hoedum in frusta discerpens, nihil omnino habens in manu; et hoc patri et matri noluit indicare.

7. Descenditque et locutus est mulieri, quae placuerat oculis ejus.

8. Et post aliquot dies revertens, ut acciperet eam, declinavit, ut videret cadaver leonis, et ecce! examen apum in ore leonis erat ac favus mellis.

9. Quem cum sumpsisset in ma-

a) 1590. vidimus Dominum. b) 1590. tuo

nibus, comedebat in via; veniensque ad patrem suum et matrem, dedit eis partem, qui et ipsi comederunt; nec tamen eis voluit indicare, quod mel de corpore leonis assumpserat.

10. Descendit itaque pater ejus ad mulierem, et fecit filio suo Samson convivium. Sic enim juvenes facere consueverant.

11. Cum ergo cives loci illius vidissent eum, dederunt ei sodales triginta, a) ut essent cum eo.

12. Quibus locutus est Samson: Proponam vobis problema; quod si solveritis mihi intra septem dies convivii, dabo vobis triginta sindones, et totidem tunicas;

13. sin autem non potueritis solvere, vos dabitis mihi triginta sindones, et ejusdem numeri tunicas. Qui responderunt ei: Propone problema, ut audiamus.

14. Dixitque eis: De comedente exivit cibus, et de forti egressa est dulcedo. Nec potuerunt per tres dies propositionem solvere.

15. Cumque adesset dies septimus, dixerunt ad uxorem Samson: Blandire viro tuo, et suade ei, ut indicet tibi, quid significet problema. Quod si facere nolueris, incendemus te, et domum patris tui. An idcirco vocastis nos ad nuptias, ut spoliaretis?

16. Quae fundebat apud Samson lacrymas, et querebatur dicens: Odisti me, et non diligis; idcirco problema, quod proposuisti filiis populi mei, non vis mihi exponere. At ille respondit: Patri meo et matri nolui dicere; et tibi indicare potero?

17. Septem igitur diebus convivii flebat ante eum; tandemque die septimo, cum ei esset molesta, exposuit. Quae statim indicavit civibus suis.

18. Et illi dixerunt ei die septimo ante solis occubitum: Quid dulcius melle, et quid fortius leone? Qui ait ad eos: Si non arassetis in vitula mea, non invenissetis propositionem meam.

19. Irruit itaque in eum Spiritus Domini, descenditque Ascalonem, et percussit ibi triginta viros. Quorum ablatas vestes dedit iis, qui problema solverant. Iratusque nimis ascendit in domum patris sui;

20. uxor autem ejus accepit maritum unum de amicis ejus et pronubis.

Cap. 15.

Varia mala Samson infert Philisthæis.

1. Post aliquantulum autem temporis, cum dies triticeae messis instarent, venit Samson, invisere volens uxorem suam, et attulit ei hoedum de capris. Cumque cubiculum ejus solito vellet intrare, prohibuit eum pater illius, dicens:

2. Putavi, quod odisses eam, et ideo tradidi illam amico tuo; sed habet sororem, quae junior et pulchrior illa est, sit tibi pro ea uxor.

3. Cui Samson respondit: Ab hac die non erit culpa in me contra Philisthaeos; faciam enim vobis mala.

4. Perrexitque et cepit trecentas vulpes, caudasque earum junxit ad caudas, et faces ligavit in medio;

5. quas igne succendens, dimisit, ut huc illucque discurrerent. Quae statim perrexerunt in segetes Philisthinorum. Quibus succensis, et comportatae jam fruges, et adhuc stantes in stipula, concrematae sunt, in tantum, ut vineas quoque et oliveta flamma consumeret.

6. Dixeruntque Philisthiim: Quis fecit hanc rem? Quibus dictum

a) 1590. qui essent

est: Samson gener Thamnathaei; quia tulit uxorem ejus, et alteri tradidit, haec operatus est. Ascenderuntque Philisthiim; et combusserunt tam mulierem quam patrem ejus.

7. Quibus ait Samson: Licet haec feceritis, tamen adhuc ex vobis expetam ultionem, et tunc quiescam.

8. Percussitque eos ingenti plaga, ita ut stupentes suram femori imponerent. Et descendens habitavit in spelunca petrae Etam.

9. Igitur ascendentes Philisthiim in terram Juda, castrametati sunt in loco, qui postea vocatus est Lechi, id est, maxilla, ubi eorum effusus a) est exercitus.

10. Dixeruntque ad eos de tribu Juda: Cur ascendistis adversum nos? Qui responderunt: Ut ligemus Samson, venimus, et reddamus ei, quae in nos operatus est.

11. Descenderunt ergo tria millia virorum de Juda, ad specum silicis Etam, dixeruntque ad Samson: Nescis, quod Philisthiim imperent nobis? quare hoc facere voluisti? Quibus ille ait: Sicut fecerunt mihi, sic feci eis.

12. Ligare, inquiunt, te venimus, et tradere in manus Philisthinorum. Quibus Samson: Jurate, ait, et spondete mihi, quod non occidatis me.

13. Dixerunt: Non te occidemus, sed vinctum trademus. Ligaveruntque eum duobus novis funibus, et tulerunt eum de petra Etam.

14. Qui cum venisset ad locum Maxillae, et Philisthiim vociferantes occurrissent ei, irruit Spiritus Domini in eum; et sicut solent ad odorem ignis lina b) consumi, ita vincula, quibus ligatus erat, dissipata sunt et soluta.

15. Inventamque maxillam, id est, mandibulam asini, quae jacebat, arripiens, interfecit in ea mille viros;

16. et ait: In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum delevi eos, et percussi mille viros.

17. Cumque haec verba canens complesset, projecit mandibulam de manu, et vocavit nomen loci illius Ramathlechi, quod interpretatur elevatio maxillae.

18. Sitiensque valde, clamavit ad Dominum, et ait: Tu dedisti in manu servi tui salutem hanc maximam atque victoriam; en! siti morior, incidamque in manus incircumcisorum.

19. Aperuit itaque Dominus molarem dentem in maxilla asini, et egressae sunt ex eo aquae. Quibus haustis, refocillavit spiritum, et vires recepit. Idcirco appellatum est nomen loci illius, Fons invocantis de maxilla, usque in praesentem diem.

20. Judicavitque Israël in diebus Philisthiim viginti annis *.

* c. 16, 31.

Cap. 16.

Dalila Samsoni exitio est.

1. Abiit quoque in Gazam, et vidit ibi mulierem meretricem, ingressusque est ad eam.

2. Quod cum audissent Philisthiim, et percrebruisset apud eos, intrasse urbem Samson, circumdederunt eum, positis in porta civitatis custodibus; et ibi tota nocte cum silentio praestolantes, ut facto mane exeuntem occiderent.

3. Dormivit autem Samson usque ad medium noctis; et inde consurgens apprehendit ambas portae fores cum postibus suis et sera, impositasque humeris suis portavit ad verticem montis, qui respicit Hebron.

4. Posthaec amavit mulierem,

a) 1590. fusus b) 1590. ligna

quae habitabat in valle Sorec, et vocabatur Dalila.

5. Veneruntque ad eam principes Philisthinorum, atque dixerunt: Decipe eum, et disce ab illo, in quo habeat tantam fortitudinem, et quo modo eum superare valeamus, et vinctum affligere. Quod si feceris, dabimus tibi singuli mille et centum argenteos.

6. Locuta est ergo Dalila ad Samson: Dic mihi, obsecro, in quo sit tua maxima fortitudo, et quid sit, quo ligatus erumpere nequeas?

7. Cui respondit Samson: Si septem nerviceis funibus necdum siccis, et adhuc humentibus, ligatus fuero, infirmus ero, ut caeteri homines.

8. Attuleruntque ad eam satrapae Philisthinorum septem funes, ut dixerat: quibus vinxit eum.

9. Latentibus apud se insidiis, et in cubiculo finem rei expectantibus, clamavitque ad eum: Philisthiim super te, Samson! Qui rupit vincula, quo modo si rumpat quis filum de [a]) stupae tortum putamine, cum odorem ignis acceperit; et non est cognitum, in quo esset fortitudo ejus.

10. Dixitque ad eum Dalila: Ecce! illusisti mihi, et falsum locutus es; saltem nunc indica mihi, quo ligari debeas.

11. Cui ille respondit: Si ligatus fuero novis funibus, qui numquam fuerunt in opere, infirmus ero; et aliorum hominum similis.

12. Quibus rursum Dalila vinxit eum, et clamavit: Philisthiim super te, Samson! in cubiculo insidiis praeparatis. Qui ita rupit vincula, quasi fila telarum.

13. Dixitque Dalila rursum ad eum: Usquequo decipis me, et falsum loqueris? ostende, quo vinciri debeas. Cui respondit Samson: Si septem crines capitis mei cum licio plexueris, et clavum his circumligatum terrae fixeris, infirmus ero.

14. Quod cum fecisset Dalila, dixit ad eum: Philisthiim super te, Samson! Qui consurgens de somno extraxit clavum cum crinibus et licio.

15. Dixitque ad eum Dalila: Quo modo dicis, quod amas me, cum animus tuus non sit mecum? Per tres vices mentitus es mihi, et noluisti dicere, in quo sit maxima fortitudo tua.

16. Cumque molesta esset ei, et per multos dies jugiter adhaereret, spatium ad quietem non tribuens, defecit anima ejus, et ad mortem usque lassata est.

17. Tunc aperiens veritatem rei, dixit ad eam: Ferrum numquam ascendit super caput meum, quia Nazaraeus, id est, consecratus Deo sum de utero matris meae; si rasum fuerit caput meum, recedet a me fortitudo mea, et deficiam, eroque sicut caeteri homines.

18. Vidensque illa, quod confessus ei esset omnem animum suum, misit ad principes Philisthinorum ac mandavit: Ascendite adhuc semel, quia nunc mihi aperuit cor suum. Qui ascenderunt, assumpta pecunia, quam promiserant.

19. At illa dormire eum fecit super genua sua, et in sinu suo reclinare caput. Vocavitque tonsorem, et rasit septem crines ejus, et coepit abigere eum, et a se repellere; statim enim ab eo fortitudo discessit;

20. dixitque: Philisthiim super te, Samson! Qui de somno consurgens, dixit in animo suo: Egrediar, sicut ante feci, et me excutiam, nesciens, quod recessisset ab eo Dominus.

21. Quem cum apprehendissent Philisthiim, statim eruerunt ocu-

a) 1590. stupa tortum sputamine

los ejus, et duxerunt Gazam vinctum catenis, et clausum in carcere molere fecerunt.

22. Jamque capilli ejus renasci coeperant;

23. et principes Philisthinorum convenerunt in unum, ut immolarent hostias magnificas Dagon deo suo, et epularentur, dicentes: Tradidit Deus noster inimicum nostrum Samson in manus nostras.

24. Quod etiam populus videns, laudabat deum suum, eademque dicebat: Tradidit Deus noster adversarium nostrum in manus nostras, qui delevit terram nostram, et occidit plurimos.

25. Laetantesque per convivia, sumptis jam epulis, praeceperunt, ut vocaretur Samson, et ante eos luderet. Qui adductus de carcere ludebat ante eos, feceruntque eum stare inter duas columnas.

26. Qui dixit puero regenti gressus suos: Dimitte me, ut tangam columnas, quibus omnis imminet domus, et recliner super eas, et paululum requiescam.

27. Domus autem erat plena virorum ac mulierum, et erant ibi omnes principes Philisthinorum, ac de tecto et solario circiter tria millia utriusque sexus spectantes ludentem Samson.

28. At ille invocato Domino ait: Domine Deus! memento mei, et redde mihi nunc fortitudinem pristinam Deus meus, ut ulciscar me de hostibus meis, et pro amissione duorum luminum unam ultionem recipiam.

29. Et apprehendens ambas columnas, quibus innitebatur domus, alteramque earum dextera, et alteram laeva tenens,

30. ait: Moriatur anima mea cum Philisthiim. Concussisque fortiter columnis, cecidit domus super omnes principes, et caeteram multitudinem, quae ibi erat; multoque plures interfecit moriens, quam ante vivus occiderat.

31. Descendentes autem fratres ejus et universa cognatio tulerunt corpus ejus, et sepelierunt inter Saraa et Esthaol in sepulchro patris sui Manue; judicavitque Israël viginti annis.

CAP. 17.

Historia Michæ, cui mater idolum conflavit.

1. Fuit a) eo tempore vir quidam de monte Ephraim nomine Michas,

2. qui dixit matri suae: Mille et centum argenteos, quos separaveras tibi, et super quibus me audiente juraveras *, ecce! ego habeo, et apud me sunt. Cui illa respondit: Benedictus filius meus b) Domino. * Lev. 5, 1.

3. Reddidit c) ergo eos matri suae, quae dixerat ei: Consecravi d) et vovi hoc argentum Domino, ut de manu mea suscipiat filius meus, et faciat sculptile atque conflatile; et nunc trado illud tibi.

4. Reddidit igitur eos matri suae; quae tulit ducentos argenteos, et dedit eos argentario, ut faceret ex eis sculptile atque conflatile *, quod fuit in domo Michae. * Exod. 20, 4.

5. Qui aediculam quoque in ea Deo separavit, et fecit Ephod *, et Theraphim †, id est, vestem sacerdotalem, et idola; implevitque unius filiorum suorum manum, et factus est ei sacerdos.
* c. 8, 27. Gen. 31, 19. Osee 3, 4.
† Exod. 28, 41. Lev. 21, 10.

6. In diebus illis non erat rex in Israël, sed unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

7. Fuit quoque alter adolescens de Bethlehem Juda, ex cognatio-

---

a) 1590. Fuitque eo b) 1590. add. a c) 1590. omittit reddidit ergo eos matri suæ, quæ dixerat ei d) 1590. add. enim

ne ejus; eratque ipse Levites, et habitabat ibi.

8. Egressusque de civitate Bethlehem, peregrinari voluit, ubicumque sibi commodum reperisset. Cumque venisset in montem Ephraim, iter faciens, et declinasset parumper in domum Michae*;

* v. 1.

9. interrogatus est ab eo, unde venisset. Qui respondit: Levita sum de Bethlehem Juda, et vado, ut habitem, ubi potuero, et utile mihi esse perspexero.

10. Dixitque Michas: Mane apud me, et esto mihi parens* ac sacerdos; daboque tibi per annos singulos decem argenteos, ac vestem duplicem, et quae ad victum sunt necessaria.

* Gen. 45, 8. 4 Reg. 13, 14.

11. Acquievit, et mansit apud hominem, fuitque illi quasi unus de filiis.

12. Implevitque Michas * manum ejus, et habuit puerum sacerdotem apud se.

* v. 5.

13. Nunc scio, dicens, quod benefaciet mihi Deus habenti Levitici* generis sacerdotem.

* Num. 1, 49. sq.

Cap. 18.

Sexcenti viri e tribu Dan Michae idolum auferunt; urbem Lais capiunt, ubi idololatria excitatur.

1. In diebus illis a) non erat rex* in Israël, et tribus Dan quaerebat possessionem sibi, ut habitaret in ea; usque ad illum enim diem inter caeteras tribus sortem † non acceperat.

* c. 17, 6. † c. 1, 34. Jos. 19, 47.

2. Miserunt ergo filii Dan, stirpis et familiae suae quinque viros fortissimos de Saraa et Esthaol*, ut explorarent terram, et diligenter inspicerent; dixeruntque eis: Ite, et considerate terram! Qui cum pergentes venissent in montem Ephraim, et intrassent domum Michae †, requieverunt ibi.

* Jos. 15, 33. † c. 17, 1.

3. Et agnoscentes vocem adolescentis Levitae*, utentesque illius diversorio, dixerunt ad eum: Quis te huc adduxit? quid hic agis? quam ob causam huc venire voluisti?

* c. 12, 6. 17, 11.

4. Qui respondit eis: Haec et haec praestitit mihi Michas, et me mercede conduxit, ut sim ei sacerdos.

5. Rogaverunt autem eum, ut consuleret Dominum, ut scire possent, an prospero itinere pergerent, et res haberet effectum.

6. Qui respondit eis: Ite in pace! Dominus respicit viam vestram, et iter, quo pergitis.

7. Euntes igitur quinque viri venerunt Lais; videruntque populum habitantem in ea absque ullo timore, juxta consuetudinem Sidoniorum, securum et quietum, nullo ei penitus resistente, magnarumque opum, et procul a Sidone atque a cunctis hominibus separatum.

8. Reversique b) ad fratres suos in Saraa et Esthaol*, et, quid egissent, sciscitantibus responderunt:

* v. 1.

9. Surgite, ascendamus ad eos! vidimus enim terram valde opulentam et uberem: nolite negligere, nolite cessare. Eamus, et possideamus eam, nullus erit labor.

10. Intrabimus ad securos*, in regionem latissimam, tradetque nobis Dominus locum, in quo nullius rei est penuria eorum, quae gignuntur in terra.

* v. 7.

11. Profecti igitur sunt de cognatione Dan, id est, de Saraa et Esthaol, sexcenti viri accincti armis bellicis.

12. Ascendentesque manserunt in Cariathiarim Judae; qui locus ex eo tempore castrorum Dan no-

a) 1590. necdum erat b) 1590. Reversi itaque

men accepit, et est post tergum Cariathiarim.

13. Inde transierunt in montem Ephraim *. Cumque venissent ad domum Michae; * c. 17, 1.

14. dixerunt quinque viri, qui prius missi fuerant ad considerandam terram Laïs, caeteris fratribus suis: Nostis, quod in domibus istis sit ephod, et theraphim *, et sculptile, atque conflatile; videte, quid vobis placeat. * c. 17, 5.

15. Et cum paululum declinassent, ingressi sunt domum adolescentis Levitae *, qui erat in domo Michae; salutaveruntque eum verbis pacificis. * v. 3.

16. Sexcenti * autem viri ita, ut erant armati, stabant ante ostium. * v. 11.

17. At illi, qui ingressi fuerant domum juvenis, sculptile, et ephod, et theraphim, atque conflatile tollere nitebantur, et sacerdos stabat ante ostium *, sexcentis viris fortissimis haud procul expectantibus. * c. 17, 12.

18. Tulerunt igitur, qui intraverant, sculptile, ephod, et idola, atque conflatile. Quibus dixit sacerdos: Quid facitis?

19. Cui responderunt: Tace, et pone digitum super os tuum; venique nobiscum, ut habeamus te patrem, ac sacerdotem *. Quid tibi melius est, ut sis sacerdos in domo unius viri, an in una tribu et familia in Israël? * c. 17, 10.

20. Quod cum audisset, acquievit sermonibus eorum, et tulit ephod, et idola, ac sculptile, et profectus est cum eis.

21. Qui cum pergerent, et ante se ire fecissent parvulos ac jumenta, et omne, quod erat pretiosum;

22. et jam a domo Michae essent procul, viri, qui habitabant in aedibus Michae, conclamantes secuti sunt:

23. Et post tergum clamare coeperunt. Qui cum respexissent, dixerunt ad Micham: Quid tibi vis? cur clamas?

24. Qui respondit: Deos meos, quos mihi feci, tulistis, et sacerdotem, et omnia, quae habeo, et dicitis: Quid tibi est?

25. Dixeruntque ei filii Dan: Cave, ne ultra loquaris ad nos, et veniant ad te viri animo concitati, et ipse cum omni domo tua pereas.

26. Et sic coepto itinere perrexerunt. Videns autem Michas, quod fortiores se essent, reversus est in domum suam.

27. Sexcenti autem viri tulerunt sacerdotem, et quae supra diximus; veneruntque in Laïs ad populum quiescentem atque securum, et percusserunt eos in ore gladii; urbemque incendio tradiderunt;

28. nullo penitus ferente praesidium, eo quod procul habitarent a Sidone, et cum nullo hominum haberent quidquam societatis ac negotii. Erat autem civitas sita in regione Rohob; quam rursum extruentes habitaverunt in ea;

29. vocato nomine civitatis Dan, juxta vocabulum patris sui, quem genuerat Israël, quae prius Laïs dicebatur.

30. Posueruntque sibi sculptile *, et Jonathan filium Gersam filii Moysi, ac filios ejus sacerdotes in tribu Dan, usque ad diem captivitatis suae. * 3 Reg. 12, 29.

31. Mansitque apud eos idolum Michae omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo *. In diebus illis [a]) non erat † rex in Israël.
* Jos. 18, 1. 1 Reg. 4, 3. † c. 18, 1.

CAP. 19.

Benjaminitæ infandum scelus adversus uxorem Levitæ admittunt.

1. Fuit quidam vir Levites ha-

a) 1590. nec erat

bitans in latere montis Ephraim, qui accepit uxorem de Bethlehem Juda;

2. quae reliquit eum, et reversa est in domum patris sui in Bethlehem, mansitque apud eum quatuor mensibus.

3. Secutusque est eam vir suus, volens reconciliari ei, atque blandiri, et secum reducere, habens in comitatu puerum et duos asinos; quae suscepit eum, et introduxit in domum patris sui. Quod cum audisset socer ejus, eumque vidisset, occurrit ei laetus;

4. et amplexatus est hominem. Mansitque gener in domo soceri tribus diebus, comedens cum eo et bibens familiariter.

5. Die autem quarto de nocte consurgens, proficisci voluit. Quem tenuit socer, et ait ad eum: Gusta prius pauxillum a) panis, et conforta stomachum, et sic proficisceris.

6. Sederuntque simul, ac comederunt et biberunt. Dixitque pater puellae ad generum suum: Quaeso te, ut hodie hic maneas, pariterque laetemur.

7. At ille consurgens, coepit velle proficisci. Et nihilominus obnixe eum socer tenuit, et apud se fecit manere.

8. Mane autem facto, parabat Levites iter. Cui socer rursum: Oro te, inquit, ut paululum cibi capias, et assumptis viribus, donec increscat dies, postea proficiscaris. Comederunt ergo simul.

9. Surrexitque adolescens, ut pergeret cum uxore sua et puero. Cui rursum locutus est socer: Considera, quod dies ad occasum declivior sit, et propinquat ad vesperum; mane apud me etiam hodie, et duc laetum diem, et cras proficisceris, ut vadas in domum tuam.

10. Noluit gener acquiescere sermonibus ejus; sed statim perrexit, et venit contra Jebus *, quae altero nomine vocatur Jerusalem, ducens secum duos asinos onustos, et concubinam. * Jos. 15, 63.

11. Jamque b) erant juxta Jebus, et dies mutabatur in noctem; dixitque puer ad dominum suum: Veni, obsecro, declinemus ad urbem Jebusaeorum, et maneamus in ea.

12. Cui respondit dominus: Non ingrediar oppidum gentis alienae, quae non est de filiis Israel, sed transibo usque Gabaa *;

* 1 Reg. 10, 26.

13. et cum illuc pervenero, manebimus in ea, aut certe in urbe Rama.

14. Transierunt ergo Jebus, et coeptum carpebant iter, occubuitque eis sol juxta Gabaa, quae est in tribu Benjamin.

15. Diverteruntque ad eam, ut manerent ibi. Quo cum intrassent, sedebant in platea * civitatis, et nullus eos recipere voluit hospitio. * Gen. 19, 2.

16. Et ecce! apparuit homo senex, revertens de agro et de opere suo vesperi, qui et ipse de monte erat Ephraim, et peregrinus habitabat in Gabaa. Homines autem regionis illius erant filii Jemini.

17. Elevatisque oculis, vidit senex sedentem hominem cum sarcinulis suis in platea civitatis; et dixit ad eum: Unde venis? et quo vadis *? * Gen. 16, 8.

18. Qui respondit ei: Profecti sumus de Bethlehem Juda, et pergimus ad locum nostrum, qui est in latere montis Ephraim, unde ieramus in Bethlehem; et nunc vadimus ad domum Dei, nullusque sub tectum suum nos vult recipere,

19. habentes paleas et foenum in asinorum pabulum, et panem

a) 1590. pusillum b) 1590. aderant

ac vinum in meos et ancillae tuae usus, et pueri, qui mecum est; nulla re indigemus nisi hospitio.

20. Cui respondit senex: Pax tecum sit*! ego praebebo omnia, quae necessaria sunt; tantum, quaeso, ne in platea maneas.

*c. 6, 23.

21. Introduxitque eum in domum suam, et pabulum asinis praebuit; ac postquam laverunt* pedes suos, recepit eos in convivium. *Gen. 43, 24.

22. Illis epulantibus, et post laborem itineris, cibo et potu reficientibus corpora, venerunt* viri civitatis illius, filii Belial (id est, absque jugo), et circumdantes domum senis, fores pulsare coeperunt, clamantes ad dominum domus, atque dicentes†: Educ virum, qui ingressus est domum tuam, ut abutamur eo‡.

*Gen. 19, 4. sq. †Gen. 19, 5. ‡v. 24.

23. Egressusque est ad eos senex, et ait: Nolite fratres, nolite facere malum hoc! quia ingressus est homo hospitium meum, et cessate ab hac stultitia*!

*Gen. 34, 7. Deut. 22, 21.

24. Habeo filiam virginem, et hic homo habet concubinam, educam eas ad vos, ut humilietis eas, et vestram libidinem compleatis; tantum, obsecro, ne scelus hoc contra naturam operemini in virum.

25. Nolebant acquiescere sermonibus illius. Quod cernens homo, eduxit ad eos concubinam suam, et eis tradidit illudendam; qua cum tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane.

26. At mulier, recedentibus tenebris, venit ad ostium domus, ubi manebat dominus suus, et ibi corruit.

27. Mane facto, surrexit homo, et aperuit ostium, ut coeptam expleret viam; et ecce! concubina ejus jacebat ante ostium sparsis in limine manibus.

28. Cui ille, putans eam quiescere, loquebatur: Surge, et ambulemus! Qua nihil respondente, intelligens, quod erat mortua; tulit eam, et imposuit asino, reversusque est in domum suam.

29. Quam cum esset ingressus, arripuit gladium, et cadaver uxoris cum ossibus suis in duodecim partes ac frusta concidens*, misit in omnes terminos Israël.

*1 Reg. 11, 7.

30. Quod cum vidissent singuli, conclamabant: Numquam res talis facta est in Israël, ex eo die, quo ascenderunt patres nostri de Aegypto, usque in praesens tempus; ferte sententiam, et in commune decernite, quid facto opus sit.

Cap. 20.

Israëlitae contra Benjaminitas pugnant.

1. Egressi itaque sunt omnes filii Israël, et pariter congregati, quasi vir unus*, de Dan usque Bersabee†, et terra Galaad, ad Dominum in Maspha. *Osee 9, 9.

†c. 18, 28 sq. Jos. 15, 28.

2. Omnesque anguli populorum, et cunctae tribus Israël in Ecclesiam populi Dei convenerunt, quadringenta millia peditum pugnatorum.

3. (Nec latuit filios Benjamin, quod ascendissent filii Israël in Maspha.) Interrogatusque Levita, maritus mulieris interfectae, quomodo tantum scelus perpetratum esset,

4. respondit: Veni in Gabaa* Benjamin cum uxore mea, illucque diverti; *c. 19, 15.

5. et ecce! homines civitatis illius circumdederunt nocte domum, in qua manebam, volentes me occidere, et uxorem meam incredibili furore libidinis vexantes, denique mortua est.

6. Quam arreptam, in frusta concidi, misique partes in omnes ter-

minos possessionis vestrae; quia numquam tantum nefas, et tam grande piaculum factum est in Israël.

7. Adestis omnes filii Israël, decernite, quid facere debeatis.

8. Stansque omnis populus, quasi unius hominis sermone, respondit: Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisquam intrabit domum;

9. sed hoc contra Gabaa in commune faciamus.

10. Decem viri eligantur e centum ex omnibus tribubus Israël, et centum de mille, et mille de decem millibus, ut comportent exercitui cibaria, et possimus pugnare contra Gabaa Benjamin, et reddere ei pro scelere, quod meretur.

11. Convenitque universus Israël ad civitatem, quasi homo unus, eadem mente, unoque consilio.

12. Et miserunt nuncios ad omnem tribum Benjamin, qui dicerent: Cur tantum nefas in vobis repertum est?

13. Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt, ut moriantur, et auferatur malum de Israël. Qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israël audire mandatum;

14. sed ex cunctis urbibus, quae sortis suae erant, convenerunt in Gabaa, ut illis ferrent auxilium, et contra universum populum Israël dimicarent.

15. Inventique sunt viginti quinque millia de Benjamin educentium gladium, praeter habitatores Gabaa,

16. qui septingenti erant viri fortissimi, ita sinistra, ut dextra praeliantes; et sic fundis lapides ad certum jacientes, ut capillum quoque possent percutere, et nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur.

17. Virorum quoque Israël, absque filiis Benjamin, inventa sunt quadringenta millia educentium gladios, et paratorum ad pugnam.

18. Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est, in Silo; consulueruntque a) Deum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Benjamin? Quibus respondit Dominus: Judas sit dux vester.

19. Statimque filii Israël surgentes mane, castrametati sunt juxta Gabaa;

20. et inde procedentes ad pugnam contra Benjamin, urbem oppugnare coeperunt.

21. Egressique filii Benjamin de Gabaa, occiderunt de filiis Israël die illo viginti duo millia virorum.

22. Rursum filii Israël et fortitudine et numero confidentes, in eodem loco, in quo prius certaverant, aciem direxerunt:

23. Ita tamen, ut prius ascenderent et flerent coram Domino usque ad noctem; consulerentque eum, et dicerent: Debeo ultra procedere ad dimicandum contra filios Benjamin fratres meos, an non? Quibus ille respondit: Ascendite ad eos, et inite certamen!

24. Cumque filii Isaël altera die contra filios Benjamin ad praelium processissent,

25. eruperunt filii Benjamin * de portis Gabaa; et occurrentes eis, tanta in illos caede bacchati sunt, ut decem et octo millia virorum educentium gladium prosternerent. * Gen. 49, 27.

26. Quamobrem omnes filii Israël venerunt in domum Dei, et sedentes flebant coram Domino; jejunaveruntque die illo usque ad vesperam, et obtulerunt ei holocausta *, atque pacificas victimas †, * Lev. 1, 3. † Lev. 3, 1.

a) 1590. Dominum,

27. et super statu suo interrogaverunt. Eo tempore ibi erat arca foederis Dei a),

28. et Phinees * filius Eleazari filii Aaron praepositus domus. Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt: Exire ultra debemus ad pugnam contra filios Benjamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus: Ascendite, cras enim tradam eos in manus vestras. * Num. 27, 7. 11.

29. Posueruntque filii Israël insidias * per circuitum urbis Gabaa; * Jos. 8, 12.

30. et tertia vice, sicut semel et bis, contra Benjamin exercitum produxerunt.

31. Sed et filii Benjamin audacter eruperunt de civitate *, et fugientes adversarios longius persecuti sunt, ita, ut vulnerarent ex eis, sicut primo die et secundo, et caederent per duas semitas vertentes terga, quarum una ferebatur in Bethel, et altera in Gabaa, atque prosternerent triginta circiter viros; * Jos. 8, 6.

32. putaverunt enim solito eos more b) cedere *. Qui fugam arte simulantes, inierunt consilium, ut abstraherent eos de civitate, et quasi fugientes ad supradictas semitas perducerent. * Jos. 8, 6.

33. Omnes itaque filii Israël surgentes de sedibus suis, tetenderunt aciem in loco, qui vocatur Baalthamar. Insidiae quoque, quae circa urbem c) erant, paulatim se aperire coeperunt.

34. Et ab occidentali urbis parte procedere. Sed et alia decem millia virorum de universo Israel, habitatores urbis ad certamina provocabant. Ingravatumque est bellum contra filios Benjamin; et non intellexerunt, quod ex omni parte illis instaret interitus.

35. Percussitque eos Dominus in conspectu filiorum Israël, et interfecerunt ex eis in illo die viginti quinque millia et centum viros, omnes bellatores et educentes gladium.

36. Filii autem Benjamin, cum se inferiores esse vidissent, coeperunt fugere. Quod cernentes filii Israël, dederunt eis ad fugiendum locum, ut ad praeparatas insidias devenirent, quas juxta urbem posuerant.

37. Qui cum repente de latibulis surrexissent *, et Benjamin terga caedentibus daret, ingressi sunt civitatem, et percusserunt eam in ore gladii.

* Jos. 8, 19.

38. Signum autem dederant filii Israël his, quos in insidiis collocaverant, ut postquam urbem cepissent, ignem accenderent: ut ascendente in altum fumo captam urbem demonstrarent.

39. Quod cum cernerent filii Israël in ipso certamine positi (putaverunt enim filii Benjamin * eos fugere, et instantius persequebantur, caesis de exercitu eorum triginta viris), * v. 31.

40. et viderent d) quasi columnam fumi de civitate conscendere; Benjamin quoque aspiciens * retro, cum captam cerneret civitatem, et flammas in sublime ferri; * Jos. 8, 20.

41. qui prius simulaverant fugam, versa facie fortius resistebant. Quod cum vidissent filii Benjamin, in fugam versi sunt,

42. et ad viam deserti ire coeperunt, illuc quoque eos adversariis persequentibus. Sed et hi, qui urbem succenderant, occurrerunt eis *. * Jos. 8, 22.

43. Atque ita factum est, ut ex utraque parte ab hostibus caederentur, nec erat ulla requies morientium. Ceciderunt, atque pro-

a) 1590. Domini, b) 1590. 1592. 1593. 1598. Romana 1624. „cedere." Sed editt. Plantin. et Lovan. etc. „cædere." c) 1593. virbem, C. R. 1593. urbem d) 1590. viderunt

strati sunt ad orientalem plagam urbis Gabaa.

44. Fuerunt autem, qui in eodem loco interfecti sunt, decem et octo millia virorum, omnes robustissimi pugnatores.

45. Quod cum vidissent, qui remanserant de Benjamin, fugerunt in solitudinem; et pergebant ad petram, cujus vocabulum est Remmon. In illa quoque fuga palantes, et in diversa tendentes, occiderunt quinque millia virorum. Et cum ultra tenderent, persecuti sunt eos, et interfecerunt etiam alia duo millia.

46. Et sic factum est, ut omnes, qui ceciderant de Benjamin in diversis locis, essent viginti quinque millia, pugnatores ad bella promptissimi.

47. Remanserunt itaque de omni numero Benjamin, qui evadere, et fugere in solitudinem potuerunt, sexcenti viri; sederuntque in petra Remmon mensibus quatuor.

48. Regressi autem filii Israël, omnes reliquias civitatis, a viris usque ad jumenta, gladio percusserunt, cunctasque urbes et viculos Benjamin vorax flamma consumpsit.

Cap. 21.

Tribus Benjamin instauratur, et cavetur de nova sobole ex 400 virginibus.

1. Juraverunt quoque filii Israel in Maspha* et dixerunt: Nullus nostrum dabit filiis Benjamin de filiabus suis uxorem. *c. 20, 1.

2. Veneruntque omnes ad domum Dei* in Silo, et in conspectu ejus sedentes usque ad vesperam, levaverunt vocem, et magno ululatu coeperunt flere, dicentes: *Jos. 18, 1.

3. Quare Domine Deus Israël factum est hoc malum in populo tuo, ut hodie una tribus auferretur ex nobis?

4. Altera autem die diluculo consurgentes, extruxerunt altare; obtuleruntque ibi* holocausta, et pacificas victimas, et dixerunt: *c. 20, 26.

5. Quis non ascendit in exercitu Domini de universis tribubus Israël*? Grandi enim juramento se constrinxerant, cum essent in Maspha, interfici eos, qui defuissent. *c. 20, 1.

6. Ductique poenitentia filii Israël super fratre suo Benjamin, coeperunt dicere: Ablata est tribus una de Israël,

7. unde uxores accipient? omnes enim in commune juravimus, non daturos nos his filias nostras.

8. Idcirco dixerunt: Quis est de universis tribubus Israël, qui non ascendit ad Dominum in Maspha? Et ecce! inventi sunt habitatores Jabes Galaad in illo exercitu non fuisse.

9. (Eo quoque tempore cum essent in Silo, nullus ex eis ibi repertus est.)

10. Miserunt itaque decem millia viros robustissimos, et praeceperunt eis: Ite, et percutite habitatores Jabes Galaad in ore gladii, tam uxores, quam parvulos eorum.

11. Et hoc erit, quod observare debebitis*: Omne generis masculini, et mulieres, quae cognoverunt viros, interficite, virgines autem reservate. *Num. 31, 17. 18.

12. Inventaeque sunt de Jabes Galaad quadringentae virgines, quae nescierunt viri thorum, et adduxerunt eas ad castra in Silo, in terram Chanaan.

13. Miseruntque nuncios ad filios Benjamin, qui erant in petra Remmon*, et praeceperunt eis, ut[a]) eos susciperent in pace. *c. 20, 47.

14. Veneruntque filii Benjamin in illo tempore, et datae sunt eis uxores de filiabus Jabes Galaad;

a) 1590. eas

alias autem non repererunt, quas simili modo traderent.

15. Universusque Israël valde doluit, et egit poenitentiam super interfectione unius tribus ex Israël.

16. Dixeruntque majores natu: Quid faciemus reliquis, qui non acceperunt uxores? omnes in Benjamin feminae conciderunt,

17. et magna nobis cura, ingentique studio providendum est, ne una tribus deleatur ex Israël.

18. Filias enim nostras eis dare non possumus, constricti juramento et maledictione, qua diximus: Maledictus, qui dederit de filiabus suis uxorem Benjamin.

19. Ceperuntque consilium, atque dixerunt: Ecce! solemnitas Domini est in Silo anniversaria, quae sita est ad septentrionem urbis Bethel, et ad orientalem plagam viae, quae de Bethel tendit ad Sichimam, et ad meridiem oppidi Lebona.

20. Praeceperuntque filiis Benjamin, atque dixerunt: Ite, et latitate in vineis!

21. Cumque videritis filias Silo ad ducendos choros ex more procedere, exite repente de vineis, et rapite ex eis singuli uxores singulas, et pergite in terram Benjamin.

22. Cumque venerint patres earum, ac fratres, et adversum vos queri coeperint, atque jurgari, dicemus eis: Misereminí eorum! non enim rapuerunt eas jure bellantium atque victorum; sed rogantibus, ut acciperent, non dedistis, et a vestrà parte peccatum est.

23. Feceruntque filii Benjamin, ut sibi fuerat imperatum; et juxta numerum suum, rapuerunt sibi de his, quae ducebant choros, uxores singulas; abieruntque in possessionem suam, aedificantes urbes, et habitantes in eis.

24. Filii quoque Israël reversi sunt per tribus et familias in tabernacula sua. In diebus illis a) non erat rex in Israël*; sed unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

*c. 17, 6. 18, 1. 19, 1.

a) 1590. nec erat

LIBER RUTH.

Cap. 1.

Elimelech cum uxore Noëmi urgente fame ad Noabitas abit.

1. In diebus unius judicis, quando judices* praeerant, facta est fames in terra. Abiitque homo de Bethlehem Juda, ut peregrinaretur in regione Moabitide cum uxore sua ac duobus liberis.

*Jud. 2, 6. 16.

2. Ipse vocabatur Elimelech, et uxor ejus Noëmi; et duo filii, alter Mahalon, et alter Chelion, Ephrataei* de Bethlehem Juda. Ingressique regionem Moabitidem, morabantur ibi. *1Paral. 4, 4.

3. Et mortuus est Elimelech maritus Noëmi; remansitque ipsa cum filiis.

4. Qui acceperunt uxores Moabitidas, quarum una vocabatur Orphà, altera vero Ruth. Manseruntque ibi decem annis,

5. et

5. et ambo mortui sunt, Mahalon videlicet et Chelion; remansitque mulier orbata duobus liberis ac marito.
6. Et surrexit, ut in patriam pergeret, cum utraque nuru sua, de regione Moabitide; audierat enim, quod respexisset Dominus populum suum, et dedisset eis escas.
7. Egressa est itaque de loco peregrinationis suae, cum utraque nuru: et jam in via revertendi posita in terram Juda,
8. dixit ad eas: Ite in domum matris vestrae, faciat vobiscum Dominus misericordiam, sicut fecistis cum mortuis et mecum.
9. Det vobis invenire requiem in domibus virorum, quos sortiturae estis. Et osculata est eas. Quae elevata voce flere coeperunt,
10. et dicere: Tecum pergemus ad populum tuum.
11. Quibus illa respondit: Revertimini filiae a) meae, cur venitis mecum? num ultra habeo b) filios in utero meo, ut viros * ex me sperare possitis? *Deut. 25, 5.
12. Revertimini filiae meae a), et abite; jam enim senectute confecta sum, nec apta vinculo conjugali. Etiam si possem hac nocte concipere, et parere filios;
13. si eos expectare velitis, donec crescant, et annos pubertatis impleant, ante eritis vetulae, quam nubatis. Nolite, quaeso, filiae meae a); quia vestra angustia magis me premit, et egressa est manus Domini contra me.
14. Elevata igitur voce, rursum flere coeperunt: Orpha osculata est socrum, ac reversa est; Ruth adhaesit socrui suae.
15. Cui dixit Noëmi: En! reversa est cognata tua ad populum suum, et ad deos suos, vade cum ea!
16. Quae respondit: Ne adverseris mihi, ut relinquam te et abeam; quocumque enim perrexeris, pergam; et ubi morata fueris, et ego pariter morabor. Populus tuus populus meus, et Deus tuus Deus meus.
17. Quae te terra morientem susceperit, in ea moriar; ibique locum accipiam sepulturae. Haec mihi faciat Dominus c), et haec addat, si non sola mors me et te separaverit.
18. Videns ergo Noëmi, quod obstinato animo Ruth decrevisset secum pergere, adversari noluit, nec ad suos ultra reditum persuadere;
19. profectaeque sunt simul, et venerunt in Bethlehem. Quibus urbem ingressis, velox apud cunctos fama percrebruit; dicebantque mulieres: Haec est illa Noëmi!
20. Quibus ait: Ne vocetis me Noëmi (id est, pulchram); sed vocate me: Mara (id est, amaram); quia amaritudine valde replevit me Omnipotens.
21. Egressa sum plena, et vacuam reduxit me Dominus. Cur ergo vocatis me Noëmi, quam Dominus humiliavit, et afflixit Omnipotens?
22. Venit ergo Noëmi cum Ruth Moabitide nuru sua, de terra peregrinationis suae; ac reversa est in Bethlehem, quando primum hordea metebantur.

C A P. 2.

Ruth labore suo Noëmi socrum sustentat. Affini suo Booz innotescit spicas colligens.

1. Erat autem viro Elimelech * consanguineus, homo potens, ac magnarum opum, nomine Booz †.
* c. 1, 1. † 1 Paral. 2, 11.
2. Dixitque Ruth Moabitis ad socrum suam: Si jubes, vadam in

a) 1590. filiæ mi, b) 1590. habebo c) 1590. Deus,

agrum, et colligam spicas *, quae fugerint manus metentium, ubicumque clementis in me patrisfamilias reperero gratiam. Cui illa respondit: Vade filia mea a)!

* Lev. 19, 9. sq.

3. Abiit itaque et colligebat spicas post terga metentium. Accidit autem, ut ager ille haberet dominum nomine Booz, qui erat de cognatione Elimelech.

4. Et ecce! ipse veniebat de Bethlehem, dixitque messoribus: Dominus vobiscum! Qui responderunt ei: Benedicat tibi Dominus!

5. Dixitque Booz juveni, qui messoribus praeerat: Cujus est haec puella?

6. Cui respondit: Haec est Moabitis, quae venit cum Noëmi, de regione Moabitide;

7. et rogavit, ut spicas colligeret remanentes, sequens messorum vestigia; et de mane usque nunc stat in agro, et ne ad momentum quidem domum reversa est.

8. Et ait Booz ad Ruth: Audi filia! ne vadas in alterum agrum ad colligendum, nec recedas ab hoc loco; sed jungere puellis meis,

9. et ubi messuerint, sequere. Mandavi enim pueris meis, ut nemo molestus sit tibi; sed etiam, si sitieris, vade ad sarcinulas *, et bibe aquas, de quibus et pueri bibunt.

* Num. 20, 15.

10. Quae cadens in faciem suam et adorans * super terram, dixit ad eum: Unde mihi hoc, ut invenirem gratiam ante oculos tuos, et nosse me dignareris peregrinam mulierem?

* Gen. 23, 7.

11. Cui ille respondit: Nunciata sunt mihi omnia, quae feceris socrui tuae post mortem viri tui; et quod * reliqueris parentes tuos, et terram, in qua nata es, et veneris ad populum, quem antea nesciebas.

* c. 1, 16. sq.

12. Reddat tibi Dominus pro opere tuo, et plenam mercedem recipias a Domino Deo Israël, ad quem venisti, et sub cujus confugisti alas.

13. Quae ait: Inveni gratiam apud oculos tuos, domine mi! qui consolatus es me, et locutus es ad cor ancillae tuae, quae non sum similis unius puellarum tuarum.

14. Dixitque ad eam Booz: Quando hora vescendi fuerit, veni huc, et comede panem, et intinge buccellam tuam in aceto. Sedit itaque ad messorum latus, et congessit polentam sibi, comeditque et saturata est, et tulit reliquias.

15. Atque inde surrexit, ut spicas ex more colligeret. Praecepit autem Booz pueris suis, dicens: Etiamsi vobiscum metere voluerit, ne prohibeatis eam;

16. et de vestris quoque manipulis projicite de industria, et remanere permittite, ut absque rubore colligat, et colligentem nemo corripiat.

17. Collegit ergo in agro usque ad vesperam; et quae collegerat, virga caedens et excutiens, invenit hordei quasi ephi mensuram, id est, tres modios.

18. Quos portans reversa est in civitatem, et ostendit socrui suae; insuper protulit, et dedit ei de reliquiis cibi sui, quo saturata fuerat.

19. Dixitque ei socrus sua: Ubi hodie collegisti, et ubi fecisti opus? sit benedictus, qui misertus est tui. Indicavitque ei, apud quem fuisset operata; et nomen dixit viri, quod Booz vocaretur.

20. Cui respondit Noëmi: Benedictus sit a Domino; quoniam eamdem gratiam, quam praebuerat vivis, servavit et mortuis. Rursumque ait: Propinquus noster est homo *.

* Lev. 25, 26. Deut. 25, 5.

---

a) 1590. filia mi!

21. Et Ruth, hoc quoque, inquit, praecepit mihi, ut tamdiu messoribus ejus jungerer, donec omnes segetes meterentur.

22. Cui dixit socrus: Melius est, filia mea a), ut cum puellis ejus exeas ad metendum, ne in alieno agro quispiam resistat tibi.

23. Juncta est itaque puellis Booz; et tamdiu cum eis messuit, donec hordea et triticum in horreis conderentur.

Cap. 3.

Ruth nuptias ab affini suo Booz verecunde petens, lætum accipit nuncium.

1. Postquam autem reversa est ad socrum suam, audivit ab ea: Filia mea a), quaeram tibi requiem*, et providebo, ut bene sit tibi. *c. 1, 9.

2. Booz* iste, cujus puellis in agro juncta es, propinquus noster est, et hac nocte aream hordei ventilat. *c. 2, 20. 23.

3. Lavare igitur, et ungere, et induere cultioribus vestimentis, et descende in aream. Non te videat homo, donec esum potumque finierit.

4. Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum, in quo dormiat; veniesque et discooperies pallium, quo operitur a parte pedum, et projicies te, et ibi jacebis; ipse autem dicet tibi, quid agere debeas.

5. Quae respondit: Quidquid praeceperis, faciam.

6. Descenditque in aream, et fecit omnia, quae sibi imperaverat socrus.

7. Cumque comedisset Booz, et bibisset, et factus esset hilarior, issetque ad dormiendum juxta acervum manipulorum, venit abscondite, et discooperto pallio a pedibus ejus se projecit.

8. Et ecce! nocte jam media expavit homo, et conturbatus est; viditque mulierem jacentem ad pedes suos,

9. et ait illi: Quae es? Illaque respondit: Ego sum Ruth ancilla tua; expande pallium* tuum super famulam tuam, quia propinquus es†. *Ezech. 16, 8. †Lev. 25, 25.

10. Et ille: Benedicta, inquit, es a Domino filia, et priorem misericordiam posteriore superasti; quia non es secuta juvenes, pauperes sive divites.

11. Noli ergo metuere; sed quidquid dixeris mihi, faciam tibi. Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas urbis meae, mulierem te esse virtutis.

12. Nec abnuo me propinquum; sed est alius me propinquior.

13. Quiesce hac nocte; et facto mane, si te voluerit propinquitatis jure retinere, bene res acta est; sin autem ille noluerit, ego te absque ulla dubitatione suscipiam, vivit Dominus! Dormi usque mane!

14. Dormivit itaque ad pedes ejus, usque ad noctis abscessum. Surrexit itaque, antequam homines se cognoscerent mutuo, et dixit Booz: Cave, ne quis noverit, quod huc veneris.

15. Et rursum: Expande, inquit, pallium tuum, quo operiris, et tene utraque manu. Qua extendente, et tenente, mensus est sex modios hordei, et posuit super eam. Quae portans ingressa est civitatem,

16. et venit ad socrum suam. Quae dixit ei: Quid egisti filia? Narravitque ei omnia, quae sibi fecisset homo.

17. Et ait: Ecce! sex modios hordei dedit mihi, et ait: Nolo vacuam te reverti ad socrum tuam.

18. Dixitque Noëmi: Expecta,

a) 1590. filia mi,

filia! donec videamus, quem res exitum habeat. Neque enim cessabit homo, nisi compleverit, quod locutus est.

Cap. 4.

Booz coram senioribus agit cum cognato suo de Ruth accipienda in uxorem.

1. Ascendit ergo Booz ad portam, et sedit ibi. Cumque vidisset propinquum * praeterire, de quo prius sermo habitus est, dixit ad eum: Declina paulisper, et sede hic! vocans eum nomine suo. Qui divertit, et sedit. * c. 3, 13.

2. Tollens autem Booz decem viros de senioribus civitatis, dixit ad eos: Sedete hic!

3. Quibus sedentibus, locutus est ad propinquum: Partem agri fratris nostri Elimelech [a]) vendet Noëmi, quae reversa est de regione Moabitide;

4. quod audire te volui, et tibi dicere coram cunctis sedentibus, et majoribus natu de populo meo. Si vis possidere jure propinquitatis; eme *, et posside. Sin autem displicet tibi, hoc ipsum indica mihi, ut sciam, quid facere debeam. Nullus enim est propinquus, excepto te, qui prior es; et me, qui secundus sum. At ille respondit: Ego agrum emam. * Lev. 25, 24. sq.

5. Cui dixit Booz: Quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem, quae uxor defuncti fuit, debes accipere; ut suscites nomen propinqui * tui in haereditate sua. * Deut. 25, 5.

6. Qui respondit: Cedo juri propinquitatis; neque enim posteritatem familiae meae delere debeo. Tu meo utere privilegio, quo me libenter carere profiteor.

7. * Hic autem erat mos antiquitus in Israël inter propinquos; ut si quando alter alteri suo juri cedebat, ut esset firma concessio, solvebat homo calceamentum suum, et dabat proximo suo. Hoc erat testimonium cessionis in Israël. * Deut. 25, 7.

8. Dixit ergo propinquo suo Booz: Tolle calceamentum tuum! Quod statim solvit de pede suo.

9. At ille majoribus natu, et universo populo, testes vos, inquit, estis hodie, quod possederim omnia, quae fuerunt Elimelech, et Chelion, et Mahalon, tradente Noëmi;

10. et Ruth Moabitidem, uxorem Mahalon, in conjugium sumpserim; ut suscitem nomen defuncti in haereditate sua; ne vocabulum ejus de familia sua ac fratribus et populo deleatur. Vos, inquam, hujus rei testes estis.

11. Respondit omnis populus, qui erat in porta, et majores natu: Nos testes sumus; faciat Dominus hanc mulierem, quae ingreditur domum tuam, sicut Rachel * et Liam, quae aedificaverunt domum Israël; ut sit exemplum virtutis in Ephratha †, et habeat celebre nomen in Bethlehem. * Gen. 29, 32. 30, 22. † c. 1, 2.

12. Fiatque domus * tua, sicut domus Phares †, quem Thamar peperit Judae, de semine, quod tibi dederit Dominus ex hac puella. * Gen. 24, 60. † Gen. 38, 29. 1 Paral. 2, 4.

13. Tulit itaque Booz Ruth, et accepit uxorem; ingressusque est ad eam, et dedit illi Dominus, ut conciperet, et pareret filium.

14. Dixeruntque mulieres ad Noëmi: Benedictus Dominus, qui non est passus, ut deficeret successor familiae tuae, et vocaretur nomen ejus in Israël.

15. Et habeas, qui consoletur animam tuam, et enutriat senectutem. De nuru enim tua natus est, quae [b]) te diligit; et multo tibi melior est, quam si septem haberes filios.

a) 1593. Elimelec b) 1590. qui te diliget;

16. Susceptumque Noëmi puerum posuit in sinu suo, et nutricis ac gerulae fungebatur officio.

17. Vicinae autem mulieres congratulantes ei, et dicentes: Natus est filius Noëmi! vocaverunt nomen ejus Obed; hic est pater Isai, patris David.

18. Hae sunt generationes Phares*: Phares genuit Esron,

* 1 Paral. 2, 5. 9. sq.

19. Esron genuit Aram, Aram genuit Aminadab,

20. Aminadab genuit Nahasson, Nahasson genuit Salmon,

21. Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed,

22. Obed genuit Isai, Isai genuit David.

LIBER PRIMUS
SAMUELIS,
QUEM NOS
PRIMUM REGUM
DICIMUS.

Cap. 1.

Anna, antea sterilis, post orationem et vota parit Samuelem, quem Deo offert.

1. Fuit vir unus de Ramathaim-sophim, de monte Ephraim, et nomen ejus Elcana*, filius Jeroham, filii Eliu, filii Thohu, filii Suph, Ephrathaeus. * 1 Paral. 7, 6. 27. 28.

2. Et habuit duas uxores, nomen uni Anna, et nomen secundae Phenenna. Fueruntque Phenennae filii; Annae autem non erant liberi.

3. Et ascendebat vir ille de civitate sua statutis diebus, ut adoraret et sacrificaret Domino exercituum in Silo*. Erant autem ibi duo filii Heli, Ophni et Phinees, sacerdotes Domini. * Jos. 18, 1.

4. Venit ergo dies, et immolavit Elcana, deditque Phenennae uxori suae, et cunctis filiis ejus, et filiabus partes*; * Deut. 12, 5—7.

5. Annae autem dedit partem unam tristis, quia Annam diligebat. Dominus autem concluserat vulvam ejus.

6. Affligebat quoque eam aemula ejus, et vehementer angebat, in tantum, ut exprobraret, quod Dominus conclusisset vulvam ejus.

7. Sicque faciebat per singulos annos, cum redeunte tempore ascenderent ad templum Domini, et sic provocabat eam. Porro illa flebat, et non capiebat cibum.

8. Dixit ergo ei Elcana vir suus: Anna, cur fles? et quare non comedis? et quam ob rem affligitur cor tuum? numquid non ego melior tibi sum, quam decem filii?

9. Surrexit autem Anna, postquam comederat et biberat in Silo. Et Heli sacerdote sedente super sellam ante postes a) templi Domini,

a) 1590. domus Domini,

10. cum esset Anna amaro animo, oravit ad Dominum*, flens largiter, *Ps. 61, 9. Eph. 6, 18.
11. et votum vovit, dicens: Domine exercituum! si respiciens videris afflictionem famulae tuae, et recordatus mei fueris, nec oblitus ancillae tuae, dederisque servae tuae sexum virilem; dabo eum Domino omnibus diebus vitae ejus, et novacula * non ascendet super caput ejus. *Jud. 13, 5.
12. Factum est autem, cum illa multiplicaret preces coram Domino, ut Heli observaret os ejus.
13. Porro Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia illius movebantur, et vox penitus non audiebatur. Aestimavit ergo eam Heli temulentam,
14. dixitque ei: Usquequo ebria eris? digere paulisper vinum, quo mades.
15. Respondens Anna: Nequaquam, inquit, domine mi! nam mulier infelix nimis ego sum, vinumque et omne, quod inebriare potest, non bibi, sed effudi animam meam in conspectu Domini.
16. Ne reputes ancillam tuam quasi unam de filiabus Belial; quia ex multitudine doloris et moeroris mei, locuta sum usque in praesens.
17. Tunc Heli ait ei: Vade in pace! et Deus Israël det tibi petitionem tuam, quam rogasti eum.
18. Et illa dixit: Utinam inveniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. Et abiit mulier in viam suam, et comedit, vultusque illius non sunt amplius in diversa mutati*. *Ps. 9, 17.
19. Et surrexerunt mane, et adoraverunt coram Domino; reversique sunt, et venerunt in domum suam a) Ramatha. Cognovit autem Elcana Annam uxorem suam; et recordatus est ejus Dominus.
20. Et factum est post circulum dierum, concepit Anna, et peperit filium, vocavitque nomen ejus Samuel; eo quod a Domino postulasset eum*. *Ps. 144, 18. 19.
21. Ascendit autem vir ejus Elcana, et omnis domus ejus, ut immolaret Domino hostiam solemnem, et votum suum;
22. et Anna non ascendit; dixit enim viro suo: Non vadam, donec ablactetur infans, et ducam eum, ut appareat ante conspectum Domini, et maneat ibi jugiter.
23. Et ait ei Elcana vir suus: Fac, quod bonum tibi videtur, et mane, donec ablactes eum; precorque, ut impleat Dominus verbum suum. Mansit ergo mulier, et lactavit filium suum, donec amoveret eum a lacte.
24. Et adduxit eum secum, postquam ablactaverat, in vitulis tribus, et tribus modiis farinae, et amphora vini, et adduxit eum ad domum Domini in Silo. Puer autem erat adhuc infantulus.
25. Et immolaverunt vitulum, et obtulerunt puerum Heli.
26. Et ait Anna: Obsecro, mi domine, vivit anima tua domine! ego sum illa mulier, quae steti coram te hic orans Dominum.
27. Pro puero isto oravi, et dedit mihi Dominus petitionem meam, quam postulavi eum*. *v. 17.
28. Idcirco et ego commodavi eum Domino cunctis diebus, quibus fuerit commodatus Domino. Et adoraverunt ibi Dominum. Et oravit Anna, et ait:

CAP. 2.

Canticum Annæ. Samuel manet in templo. Ob nimiam in filios indulgentiam Heli increpatur a Propheta.

1. Exultavit cor meum in Domino*, et exaltatum est cornu meum in Deo meo; dilatatum est os meum super inimicos meos; quia laetata sum in salutari tuo. *Luc. 1, 46. sq.
2. Non est sanctus, ut est Do-

a) 1590. in Ramatha.

minus; neque enim est alius extra te, et non est fortis, sicut Deus noster.

3. Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes; recedant vetera de ore vestro; quia Deus scientiarum *, Dominus est, et ipsi praeparantur cogitationes.

* c. 1, 6. 19.

4. Arcus fortium superatus est, et infirmi accincti sunt robore.

5. Repleti prius, pro panibus se locaverunt; et famelici saturati sunt, donec sterilis peperit plurimos; et quae multos habebat filios, infirmata est.

6. *Dominus mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit. *Deut. 32, 39. Tob. 13, 2. Sap. 16, 13.

7. Dominus pauperem facit et ditat, humiliat et sublevat *.

*Ps. 74, 8.

8. Suscitat de pulvere egenum, et de stercore elevat pauperem; ut sedeat cum principibus, et solium gloriae teneat. Domini enim sunt cardines terrae, et posuit super eos orbem *. * Gen. 1, 1. sq.

9. Pedes sanctorum suorum servabit *, et impii in tenebris conticescent; quia non in fortitudine sua roborabitur vir. * Ps. 90, 11. 12.

10. Dominum formidabunt adversarii ejus *; et super ipsos in coelis tonabit; Dominus judicabit fines terrae, et dabit imperium regi suo, et sublimabit cornu Christi sui. * Jes. 45, 9. sq.

11. Et abiit Elcana a) Ramatha, in domum suam; puer autem erat minister in conspectu Domini ante faciem Heli sacerdotis.

12. Porro filii Heli, filii Belial, nescientes Dominum,

13. neque officium sacerdotum ad populum; sed quicumque immolasset victimam, veniebat puer sacerdotis, dum coquerentur carnes, et habebat fuscinulam tridentem in manu sua.

14. Et mittebat eam in lebetem, vel in caldariam, aut in ollam, sive in cacabum; et omne, quod levabat fuscinula, tollebat sacerdos sibi. Sic faciebant universo Israëli venientium in Silo.

15. Etiam antequam adolerent adipem *, veniebat puer sacerdotis, et dicebat immolanti: Da mihi carnem, ut coquam sacerdoti; non enim accipiam a te carnem coctam, sed crudam. *Lev. 7, 30.

16. Dicebatque illi immolans: Incendatur primum juxta morem hodie adeps, et tolle tibi, quantumcumque desiderat anima tua. Qui respondens aiebat ei: Nequaquam! nunc enim dabis, alioquin tollam vi.

17. Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino; quia detrahebant b) homines a sacrificio Domini.

18. Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, puer, accinctus ephod lineo.

19. Et tunicam parvam faciebat ei mater sua, quam afferebat statutis diebus, ascendens cum viro suo, ut immolaret hostiam solemnem.

20. Et benedixit Heli Elcanae et uxori ejus; dixitque ei: Reddat tibi Dominus semen de muliere hac pro foenore, quod commodasti Domino. Et abierunt in locum suum.

21. Visitavit ergo Dominus Annam, et concepit, et peperit tres filios, et duas filias; et magnificatus est puer Samuel apud Dominum.

22. Heli autem erat senex valde, et audivit omnia, quae faciebant filii sui universo Israëli; et quomodo dormiebant cum mulieribus, quae observabant ad ostium tabernaculi *. *Exod. 38, 8. Num. 31, 40.

23. Et dixit eis: Quare facitis

a) 1590. add. in b) 1590. 1592. 1593. 1598. „retrahebant." Sed Lucas Brug. et Blandinus. praefectus typogr. Vaticanae et alii: „detrahebant"

res hujuscemodi, quas ego audio, res pessimas, ab omni populo?

24. Nolite filii mei! non enim est bona fama, quam ego audio, ut transgredi faciatis populum Domini.

25. Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus; si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo? Et non audierunt vocem patris sui; quia voluit * Dominus occidere eos.
*Ezech. 18, 21—23.

26. Puer autem Samuel * proficiebat, atque crescebat, et placebat tam Domino a), quam hominibus, *Prov. 1, 10.

27. Venit autem vir Dei ad Heli, et ait ad eum: Haec dicit Dominus: Numquid non aperte revelatus sum * domui patris tui, cum essent in Aegypto in domo Pharaonis? *Exod. 4, 27.

28. Et elegi eum ex omnibus tribubus Israël mihi in sacerdotem, ut ascenderet ad altare meum *, et adoleret mihi incensum, et portaret ephod coram me; et dedi domui patris tui omnia de sacrificiis filiorum Israël.
*Exod. 28, 1. 29, 1, sq.

29. Quare calce abjecistis victimam meam, et munera mea, quae praecepi, ut offerrentur in templo; et magis honorasti filios tuos *, quam me, ut comederetis primitias omnis sacrificii Israël populi mei? *Deut. 33, 9. Matth. 10, 37.

30. Propterea ait Dominus Deus Israël *: Loquens locutus sum, ut domus tua, et domus patris tui † ministraret in conspectu meo, usque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus: Absit hoc a me; sed quicumque glorificaverit b) me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.
*3Reg. 2, 27. † Exod. 28, 1. Num. 25, 13.

31. Ecce! dies veniunt, et praecidam brachium tuum, et brachium domus patris tui *, ut non sit senex in domo tua. *c. 22, 16. sq. 3 Reg. 2, 26. 27.

32. Et videbis aemulum tuum in templo, in universis prosperis Israël; et non erit senex in domo tua omnibus diebus.

33. Verumtamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo; sed ut deficiant oculi tui, et tabescat anima tua; et pars magna domus tuae morietur, cum ad virilem aetatem venerit.

34. Hoc autem erit tibi signum, quod venturum est duobus filiis tuis, Ophni et Phinees *: In die uno morientur ambo. *c. 4, 11.

35. Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem *, qui juxta cor meum et animam meam faciet; et aedificabo ei domum fidelem, et ambulabit coram Christo meo cunctis diebus. *1 Paral. 6, 12. 30, 22.

36. Futurum est autem, ut, quicumque remanserit in domo tua, veniat, ut oretur pro eo, et offerat nummum argenteum, et tortam panis, dicatque: Dimitte me, obsecro, ad unam partem sacerdotalem, ut comedam buccellam panis.

Cap. 3.

Samuel revelationem a Deo sibi factam aperit.

1. Puer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli, et sermo Domini erat pretiosus in diebus illis, non erat visio manifesta.

2. Factum est ergo in die quadam, Heli jacebat in loco suo, et oculi ejus caligaverant, nec poterat videre; c)

3. lucerna Dei * antequam extingueretur, Samuel d) dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei. *Exod. 27, 20. 21.

4. Et vocavit Dominus Samuel. Qui respondens, ait: Ecce ego!

---

a) 1590. tam Deo, b) 1590. honorificaverit c) 1590. videre lucernam
d) 1590. add. autem

5. Et cucurrit ad Heli, et dixit: Ecce ego! vocasti enim me. Qui dixit: Non vocavi; revertere, et dormi. Et abiit, et dormivit.

6. Et adjecit Dominus rursum vocare Samuelem. Consurgensque Samuel, abiit ad Heli, et dixit: Ecce ego! quia vocasti me. Qui respondit: Non vocavi te, fili mi! revertere, et dormi.

7. Porro Samuel necdum sciebat Dominum, neque revelatus fuerat ei sermo Domini.

8. Et adjecit Dominus, et vocavit adhuc Samuelem tertio. Qui consurgens abiit ad Heli,

9. et ait: Ecce ego! quia vocasti me. Intellexit ergo Heli, quia Dominus vocaret puerum; et ait ad Samuelem: Vade, et dormi! et si deinceps vocaverit te, dices: Loquere, Domine! quia audit servus tuus. Abiit ergo Samuel, et dormivit in loco suo.

10. Et venit Dominus, et stetit; et vocavit, sicut vocaverat secundo: Samuel, Samuel! Et ait Samuel: Loquere, Domine! quia audit servus tuus.

11. Et dixit Dominus ad Samuelem: Ecce! ego facio verbum in Israël; quod quicumque audierit, tinnient ambae aures ejus.

12. In die illa suscitabo adversum Heli omnia, quae locutus sum super domum a) ejus *; incipiam, et complebo. * c. 2, 27. sq.

13. Praedixi enim ei, quod judicaturus essem domum ejus in aeternum, propter iniquitatem, eo quod noverat, indigne agere filios suos, et non corripuerit eos.

14. Idcirco juravi domui Heli, quod non expietur iniquitas domus ejus victimis et muneribus usque in aeternum.

15. Dormivit autem Samuel usque mane, aperuitque ostia domus Domini. Et Samuel timebat indicare visionem Heli.

16. Vocavit ergo Heli Samuelem, et dixit: Samuel, fili mi? Qui respondens, ait: Praesto sum!

17. Et interrogavit eum: Quis est sermo, quem locutus est Dominus ad te? oro te, ne celaveris me. Haec faciat tibi Deus, et haec addat, si absconderis a me sermonem ex omnibus verbis, quae dicta sunt tibi.

18. Indicavit itaque ei Samuel universos sermones, et non abscondit ab eo. Et ille respondit: Dominus est; quod bonum est in oculis suis, faciat.

19. Crevit autem Samuel, et Dominus erat cum eo, et non cecidit ex omnibus verbis ejus in terram *. * Jos. 21, 45.

20. Et cognovit universus Israël a Dan, usque Bersabee, quod fidelis Samuel propheta esset Domini.

21. Et addidit Dominus, ut appareret in Silo, quoniam revelatus fuerat Dominus Samueli in Silo, juxta verbum Domini. Et evenit sermo Samuelis universo Israëli.

Cap. 4.

Israëlitis in prælio bis cæsis capitur arca, et duo filii Heli occiduntur. Quibus auditis Heli ipse moritur.

1. Et factum est in diebus illis, convenerunt Philisthiim in pugnam; b) et egressus est Israël obviam Philisthiim in praelium, et castrametatus est juxta Lapidem adjutorii. Porro Philisthiim venerunt in Aphec,

2. et instruxerunt aciem contra Israël. Inito autem certamine, terga vertit Israël Philisthaeis; et caesa sunt in illo certamine passim per agros, quasi quatuor millia virorum.

3. Et reversus est populus ad castra; dixeruntque majores natu de Israël: Quare percussit nos

a) 1592. donum, C. R. 1592. domum b) 1590. egressus est namque

Dominus hodie coram Philisthiim? Afferamus ad nos de Silo arcam foederis Domini, et veniat in medium nostri, ut salvet nos de manu inimicorum nostrorum.

4. Misit ergo populus in Silo, et tulerunt inde arcam foederis Domini exercituum sedentis super Cherubim*; erantque duo filii Heli cum arca foederis a) Dei, Ophni et Phinees. *Exod. 25, 22.

5. Cumque venisset arca foederis Domini in castra, vociferatus est omnis Israël clamore grandi, et personuit terra.

6. Et audierunt Philisthiim vocem clamoris, dixeruntque: Quaenam est haec vox clamoris magni in castris Hebraeorum? Et cognoverunt, quod arca Domini venisset in castra.

7. Timueruntque Philisthiim, dicentes: Venit Deus in castra! Et ingemuerunt, dicentes:

8. Vae nobis! non enim fuit tanta exultatio heri et nudiustertius; vae nobis! Quis nos salvabit de manu Deorum sublimium istorum? hi sunt Dii, qui percusserunt Aegyptum* omni plaga, in deserto. *Exod. 15, 14.

9. Confortamini, et estote viri, Philisthiim! ne serviatis Hebraeis, sicut et illi servierunt b) vobis*; confortamini, et bellate. *Jud. 13, 1.

10. Pugnaverunt ergo Philisthiim, et caesus est Israël, et fugit unusquisque in tabernaculum suum; et facta est plaga magna nimis; et ceciderunt de Israël triginta millia peditum.

11. Et arca Dei capta est*; duo quoque filii Heli mortui sunt, Ophni et Phinees†. *Ps. 77, 61. †c. 2, 34.

12. Currens autem vir de Benjamin ex acie, venit in Silo in die illa, scissa veste, et conspersus pulvere caput*. *Gen. 37, 29.

13. Cumque ille venisset, Heli sedebat super sellam contra viam spectans. Erat enim cor ejus pavens pro arca Dei. Vir autem ille, postquam ingressus est, nunciavit urbi; et ululavit omnis civitas.

14. Et audivit Heli sonitum clamoris, dixitque: Quis est hic sonitus tumultus hujus? At ille festinavit, et venit, et nunciavit Heli.

15. Heli autem erat nonaginta et octo annorum, et oculi ejus caligaverant, et videre non poterat.

16. Et dixit ad Heli: Ego sum, qui veni de praelio, et ego, qui de acie fugi hodie. Cui ille ait: Quid actum est, fili mi?

17. Respondens autem ille, qui nunciabat, fugit, inquit, Israël coram Philisthiim, et ruina magna facta est in populo; insuper et duo filii tui mortui sunt, Ophni et Phinees; et arca Dei capta est.

18. Cumque ille nominasset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum juxta ostium, et fractis cervicibus mortuus est. Senex enim erat vir et grandaevus; et ipse judicavit Israël quadraginta annis.

19. Nurus autem ejus, uxor Phinees, praegnans erat, vicinaque partui; et audito nuncio, quod capta esset arca Dei; et mortuus esset socer suus, et vir suus, incurvavit se, et peperit; irruerant enim in eam dolores subiti.

20. In ipso autem momento mortis ejus, dixerunt ei, quae stabant circa eam: Ne timeas, quia filium peperisti. Quae non respondit eis, neque animadvertit.

21. Et vocavit puerum, Ichabod, dicens: Translata est gloria de Israël; c) quia capta est arca Dei, et pro socero suo et pro viro suo;

22. et ait: Translata est gloria ab Israël, eo quod capta esset arca Dei.

---

a) 1590. foederis Domini, b) 1590. nobis; c) 1590. om. quia capta est arca Dei, et

Cap. 5.

Philisthaei arcam cum honore reducere coguntur.

1. Philisthiim autem tulerunt arcam Dei, et asportaverunt eam a lapide adjutorii in Azotum.

2. Tuleruntque Philisthiim arcam Dei, et intulerunt eam in templum Dagon *, et statuerunt eam juxta Dagon. * Jud. 16, 23.

3. Cumque surrexissent diluculo Azotii altera die, ecce! Dagon jacebat pronus in terra ante arcam Domini; et tulerunt Dagon, et restituerunt eum in locum suum.

4. Rursumque mane die altera consurgentes, invenerunt Dagon jacentem super faciem suam in terra coram arca Domini; caput autem Dagon, et duae palmae manuum ejus abscissae erant super limen.

5. Porro Dagon solus truncus remanserat in loco suo. Propter hanc causam non calcant sacerdotes Dagon, et omnes, qui ingrediuntur templum ejus, super limen Dagon in Azoto, usque in hodiernum diem.

6. Aggravata est autem manus Domini super Azotios, et demolitus est eos *; et percussit in secretiori parte natium Azotum, et fines ejus. Et ebullierunt villae et agri in medio regionis illius, et nati sunt mures, et facta est confusio mortis magnae in civitate. * Ps. 77, 66.

7. Videntes autem viri Azotii hujuscemodi plagam, dixerunt: Non maneat arca Dei Israël apud nos; quoniam dura est manus ejus super nos, et super Dagon deum nostrum.

8. Et mittentes congregaverunt omnes satrapas Philisthinorum ad se, et dixerunt: Quid faciemus de arca Dei Israël? Responderuntque Gethaei: Circumducatur arca Dei Israël. Et circumduxerunt arcam Dei Israël.

9. Illis autem circumducentibus eam, fiebat manus Domini per singulas civitates interfectionis magnae nimis; et percutiebat viros uniuscujusque urbis, a parvo usque ad majorem, et computrescebant prominentes extales eorum. Inieruntque Gethaei consilium, et fecerunt sibi sedes pelliceas.

10. Miserunt ergo arcam Dei in Accaron. Cumque venisset arca Dei in Accaron, exclamaverunt Accaronitae, dicentes: Adduxerunt ad nos arcam Dei Israël, ut interficiat nos et populum nostrum.

11. Miserunt itaque et congregaverunt omnes satrapas Philisthinorum, qui dixerunt: Dimittite arcam Dei Israël, et revertatur in locum suum, et non interficiat nos cum populo nostro.

12. Fiebat enim pavor mortis in singulis urbibus, et gravissima valde manus Dei. Viri quoque, qui mortui non fuerant, percutiebantur in secretiori parte natium; et ascendebat ululatus uniuscujusque civitatis in coelum.

Cap. 6.

Arcam Philisthaei cum donariis votivis remittunt.

1. Fuit ergo arca Domini in regione Philisthinorum septem mensibus.

2. Et vocaverunt Philisthiim sacerdotes et divinos, dicentes: Quid faciemus de arca Domini? indicate nobis, quomodo remittamus eam in locum suum. Qui dixerunt:

3. Si remittitis arcam Dei Israel, nolite dimittere eam vacuam, sed quod debetis, reddite ei pro peccato, et tunc curabimini; et scietis, quare non recedat manus ejus a vobis.

4. Qui dixerunt: Quid est, quod pro delicto reddere debeamus ei? Responderuntque illi:

5. Juxta numerum provinciarum Philisthinorum *, quinque anos aureos facietis, et quinque mures aureos; quia plaga una fuit omnibus vobis, et satrapis vestris. Facietisque similitudines anorum vestrorum, et similitudines murium, qui demoliti sunt terram. Et dabitis Deo Israël gloriam; si forte relevet manum suam a vobis, et a diis vestris, et a terra vestra. * v. 16.

6. Quare aggravatis corda vestra, sicut aggravavit Aegyptus, et Pharao cor suum *? † nonne postquam percussus est, tunc dimisit eos, et abierunt?

*Exod. 8, 15. †Exod. 12, 21. 31. 33.

7. Nunc ergo arripite et facite plaustrum novum unum; et duas vaccas foetas, quibus non est impositum jugum, jungite in plaustro, et recludite vitulos earum domi.

8. Tolletisque arcam Domini, et ponetis in plaustro, et vasa aurea, quae exsolvistis ei pro delicto, ponetis in capsellam ad latus ejus; et dimittite eam, ut vadat.

9. Et aspicietis; et si quidem per viam finium suorum ascenderit contra Bethsames, ipse fecit nobis hoc malum grande; sin a) autem, minime sciemus, quia nequaquam manus ejus tetigit nos, sed casu accidit.

10. Fecerunt ergo illi hoc modo; et tollentes duas vaccas, quae lactabant vitulos, junxerunt ad plaustrum, vitulosque earum concluserunt domi.

11. Et posuerunt arcam Dei super plaustrum, et capsellam, quae habebat mures aureos et similitudines anorum.

12. Ibant autem in directum vaccae per viam, quae ducit Bethsames, et itinere uno gradiebantur, pergentes et mugientes; et non declinabant neque ad dexteram, neque ad sinistram; sed et satrapae Philisthiim sequebantur usque ad terminos Bethsames.

13. Porro Bethsamitae metebant triticum in valle; et elevantes oculos suos, viderunt arcam, et gavisi sunt, cum vidissent.

14. Et plaustrum venit in agrum Josue Bethsamitae, et stetit ibi. Erat autem ibi lapis magnus, et conciderunt ligna plaustri, vaccasque imposuerunt super ea holocaustum Domino.

15. Levitae autem deposuerunt arcam Dei, et capsellam, quae erat juxta eam, in qua erant vasa aurea, et posuerunt super lapidem grandem. Viri autem Bethsamitae obtulerunt holocausta, et immolaverunt victimas in die illa Domino.

16. Et quinque satrapae Philisthinorum viderunt, et reversi sunt in Accaron in die illa.

17. Hi sunt autem ani aurei, quos reddiderunt Philisthiim pro delicto, Domino: Azotus unum, Gaza unum, Ascalon unum, Geth unum, Accaron unum.

18. Et mures aureos secundum numerum urbium Philisthiim, quinque provinciarum, ab urbe murata usque ad villam, quae erat absque muro, et usque ad Abel magnum, super quem posuerunt arcam Domini, quae erat usque in illum diem in agro Josue Bethsamitis.

19. Percussit autem de viris Bethsamitibus, eo quod vidissent arcam Domini *; et percussit de populo septuaginta viros, et quinquaginta millia plebis. Luxitque populus, eo quod Dominus percussisset plebem plaga magna.

* Num. 1, 51. 4, 20.

a) 1590. si

20. Et dixerunt viri Bethsamitae: Quis poterit stare in conspectu Domini Dei sancti hujus? et ad quem ascendet a nobis?

21. Miseruntque nuncios ad habitatores Cariathiarim, dicentes: Reduxerunt Philisthiim arcam Domini, descendite, et reducite eam ad vos.

Cap. 7.

Arca in domo Abinadab per 20 annos manet. Samuel Philisthaeos vincit.

1. Venerunt ergo viri Cariathiarim, et reduxerunt arcam Domini, et intulerunt eam in domum Abinadab in Gabaa. Eleazarum autem filium ejus sanctificaverunt, ut custodiret arcam Domini.

2. Et factum est, ex qua die mansit arca Domini in Cariathiarim, multiplicati sunt dies (erat quippe jam annus vigesimus) et requievit omnis domus Israël post Dominum.

3. Ait autem Samuel ad universam domum Israël, dicens*: Si in toto corde vestro revertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestri, Baalim et Astaroth; et praeparate corda vestra Domino, et servite ei soli, et eruet vos de manu Philisthiim.

* Deut. 6, 13. Matth. 4, 10.

4. Abstulerunt ergo filii Israël Baalim et Astaroth, et servierunt Domino soli.

5. Dixit autem Samuel: Congregate universum Israël in Masphath, ut orem pro vobis Dominum.

6. Et convenerunt in Masphath; hauseruntque aquam*, et effuderunt in conspectu Domini, et jejunaverunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccavimus Domino. Judicavitque Samuel filios Israël in Masphath.

* Gen. 35, 2. Exod. 19, 10.

7. Et audierunt Philisthiim, quod congregati essent filii Israël in Masphath, et ascenderunt satrapae Philisthinorum ad Israël. Quod cum audissent filii Israël, timuerunt a facie Philisthinorum.

8. Dixeruntque ad Samuelem: Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, ut salvet nos de manu Philisthinorum.

9. Tulit autem Samuel agnum lactentem* unum, et obtulit illum holocaustum integrum Domino; et clamavit Samuel ad Dominum† pro Israël, et exaudivit eum Dominus.

* Lev. 22, 37. † Eccl. 46, 19. sq.

10. Factum est autem, cum Samuel offerret holocaustum, Philisthiim iniere praelium contra Israël*; intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, et exterruit eos, et caesi sunt a) a facie Israël.

* Confer cum Josue 10, 10.

11. *Egressique viri Israël de Masphath, persecuti sunt Philisthaeos, et percusserunt eos, usque ad locum, qui erat subter Bethchar.

* Eccl. 46, 21.

12. Tulit autem Samuel lapidem unum, et posuit eum inter Masphath et inter Sen; et vocavit nomen loci illius, Lapis adjutorii. Dixitque: Hucusque auxiliatus est nobis Dominus.

13. Et humiliati sunt Philisthiim, nec apposuerunt ultra, ut venirent in terminos Israël. Facta est itaque manus Domini super Philisthaeos, cunctis diebus Samuelis.

14. Et redditae sunt urbes, quas tulerant Philisthiim ab Israël, Israëli, ab Accaron usque Geth, et terminos suos; liberavitque Israël de manu Philisthinorum, eratque pax inter Israël et Amorrhaeum.

15. Judicabat quoque Samuel Israëlem cunctis diebus vitae suae;

16. et ibat per singulos annos circuiens Bethel, et Galgala, et

a) 1590. a filiis Israël.

Masphath, et judicabat Israëlem in supradictis locis.

17. Revertebaturque in Ramatha; ibi enim erat domus ejus, et ibi judicabat Israëlem; aedificavit etiam ibi altare Domino.

Cap. 8.

Israëlitae regem sibi dari postulant. Samuel jus regis edicit.

1. Factum est autem, cum senuisset Samuel, posuit filios suos judices Israël.

2. Fuitque nomen filii ejus primogeniti Joël; et nomen secundi Abia, judicum in Bersabee*.

* 1 Paral. 6, 28.

3. Et non ambulaverunt filii illius in viis ejus; sed declinaverunt post avaritiam, acceperuntque munera, et perverterunt judicium*. * Deut. 16, 19.

4. Congregati ergo universi majores natu Israël, venerunt ad Samuelem in Ramatha*. * c. 7, 17.

5. Dixeruntque ei: Ecce! tu senuisti, et filii tui non ambulant in viis tuis *; constitue nobis regem †, ut judicet nos, sicut et universae habent nationes.

* Osee 13, 10. † Act. 13, 21.

6. Displicuit sermo in oculis Samuelis, eo quod dixissent: Da nobis regem, ut judicet nos. Et oravit Samuel ad Dominum.

7. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi in omnibus, quae loquuntur tibi. Non enim te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos.

8. Juxta omnia opera sua, quae fecerunt a die, qua eduxi eos de Aegypto usque ad diem hanc; sicut dereliquerunt me, et servierunt diis alienis, sic faciunt etiam tibi.

9. Nunc ergo vocem eorum audi! verumtamen contestare eos, et praedic eis jus regis*, qui regnaturus est super eos.

* Deut. 17, 14.

10. Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat a se regem,

11. et ait: Hoc erit jus regis, qui imperaturus est vobis: Filios vestros tollet, et ponet in curribus suis, facietque sibi equites et praecursores quadrigarum suarum;

12. et constituet sibi tribunos, et centuriones, et aratores agrorum suorum, et messores segetum, et fabros armorum et curruum suorum.

13. Filias quoque vestras faciet sibi unguentarias, et focarias, et panificas.

14. Agros quoque vestros, et vineas, et oliveta optima tollet, et dabit servis suis.

15. Sed et segetes vestras et vinearum reditus addecimabit, ut det eunuchis et famulis suis.

16. Servos etiam vestros, et ancillas, et juvenes optimos, et asinos auferet, et ponet in opere suo.

17. Greges quoque vestros addecimabit, vosque eritis ei servi.

18. Et clamabitis in die illa a facie regis vestri, quem elegistis vobis; et non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petiistis vobis regem.

19. Noluit autem populus audire vocem Samuelis, sed dixerunt: Nequaquam! rex enim erit super nos,

20. et erimus nos quoque sicut omnes gentes; et judicabit nos rex noster, et egredietur ante nos, et pugnabit bella nostra pro nobis*. * c. 12, 12.

21. Et audivit Samuel omnia verba populi, et locutus est ea in auribus Domini.

22. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem eorum, et constitue super eos regem *. Et ait Samuel ad viros Israël: Vadat unusquisque in civitatem suam.

* Osee 13, 11.

Cap. 9.

Samuel Saulem, asinas patris sui quaerentem, hospitio excipit.

1. Et erat vir de Benjamin nomine Cis *, filius Abiel, a) filii Seror, filii Bechorath, filii Aphia, filii viri Jemini, fortis robore.

* 1 Paral. 8, 30. 33. 9, 36. 39.

2. Et erat ei filius vocabulo Saul, electus et bonus; et non erat vir de filiis Israël melior illo. Ab humero et sursum eminebat super omnem populum.

3. Perierant autem asinae Cis patris Saul; et dixit Cis ad Saul filium suum: Tolle tecum unum de pueris, et consurgens vade, et quaere asinas. Qui cum transissent per montem Ephraim,

4. et per terram Salisa, et non invenissent, transierunt etiam per terram Salim, et non erant; sed et per terram Jemini, et minime repererunt.

5. Cum autem venissent in terram Suph, dixit Saul ad puerum, qui erat cum eo: Veni et revertamur, ne forte dimiserit pater meus asinas, et solicitus sit pro nobis.

6. Qui ait ei: Ecce! vir Dei est in civitate hac, vir nobilis; omne, quod loquitur, sine ambiguitate venit. Nunc ergo eamus illuc, si forte indicet nobis de via nostra, propter quam venimus.

7. Dixitque Saul ad puerum suum: Ecce ibimus! quid feremus ad virum Dei? panis defecit in b) sitarciis nostris; et sportulam non habemus, ut demus homini Dei, nec quidquam aliud.

8. Rursum puer respondit Sauli, et ait: Ecce! inventa est in manu mea quarta pars stateris argenti, demus homini Dei, ut indicet nobis viam nostram.

9. (Olim in Israël sic loquebatur unusquisque vadens consulere Deum: Venite, et eamus ad Videntem. Qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns.)

10. Et dixit Saul ad puerum suum: Optimus sermo tuus. Veni, eamus! Et ierunt in civitatem, in qua erat vir Dei,

11. cumque ascenderent clivum civitatis, invenerunt puellas egredientes ad hauriendam aquam, et dixerunt eis: Num hic est Videns?

12. Quae respondentes, dixerunt illis: Hic est; ecce! ante te, festina nunc; hodie enim venit in civitatem, quia sacrificium est hodie populi in excelso.

13. Ingredientes urbem, statim invenietis eum, antequam ascendat excelsum ad vescendum. Neque enim comesurus est populus, donec ille veniat; quia ipse benedicit hostiae, et deinceps comedunt, qui vocati sunt. Nunc ergo conscendite, quia hodie reperietis eum.

14. Et ascenderunt in civitatem. Cumque illi ambularent in medio urbis, apparuit Samuel egrediens obviam eis, ut ascenderet in excelsum.

15. *Dominus autem revelaverat auriculam Samuelis ante unam diem, quam veniret Saul, dicens: * Act. 13, 21.

16. Hac ipsa hora, quae nunc est, cras mittam virum ad te de terra Benjamin, et unges eum ducem * super populum meum Israel; et salvabit populum meum de manu Philisthinorum; quia respexi populum meum, venit enim clamor eorum ad me. * Act. 13, 21.

17. Cumque aspexisset Samuel Saulem, Dominus dixit ei: Ecce! vir, quem dixeram tibi, iste dominabitur populo meo.

18. Accessit autem Saul ad Samuelem in medio portae, et ait: Indica, oro, mihi, ubi est domus Videntis.

a) 1590. filii Seor, b) 1590. sitarchiis

19. Et respondit Samuel Sauli dicens: Ego sum Videns. Ascende ante me in excelsum, ut comedatis mecum hodie, et dimittam te mane; et omnia, quae sunt in corde tuo, indicabo tibi;

20. et de asinis, quas nudiustertius perdidisti, ne solicitus sis, quia inventae sunt. Et cujus erunt optima * quaeque Israël? nonne tibi et omni domui patris tui? * c. 8, 5. 19.

21. Respondens autem Saul, ait: Numquid non filius Jemini ego sum, de minima * tribu Israël, et cognatio mea novissima inter omnes familias de tribu Benjamin? quare ergo locutus es mihi sermonem istum? * Jud. 20, 21.

22. Assumens itaque Samuel Saulem, et puerum ejus, introduxit eos in triclinium, et dedit eis locum in capite eorum, qui fuerant invitati. Erant enim quasi triginta viri.

23. Dixitque Samuel coco: Da partem, quam dedi tibi, et praecepi, ut reponeres seorsum apud te.

24. Levavit autem cocus armum, et posuit ante Saul. Dixitque Samuel: Ecce! quod remansit, pone ante te, et comede; quia de industria servatum est tibi, quando populum vocavi. Et comedit Saul cum Samuele in die illa.

25. Et descenderunt de excelso in oppidum, et locutus est cum Saule in solario; stravitque Saul in solario, et dormivit.

26. Cumque mane surrexissent, et jam elucesceret, vocavit Samuel Saulem in solario, dicens: Surge, a) et dimittam te. Et surrexit Saul; egressique sunt ambo, ipse videlicet, et Samuel.

27. Cumque descenderent in extrema parte civitatis, Samuel dixit ad Saul: Dic puero, ut antecedat nos, et transeat; tu autem subsiste paulisper, ut indicem tibi verbum Domini.

a) 1590. ut dimittam te.

Cap. 10.

Samuel ungit Saulem; eventura ei praedicit et monita dat salutaria.

1. Tulit autem Samuel lenticulam olei, et effudit super caput ejus *, et deosculatus est eum, et ait: Ecce! unxit te Dominus super haereditatem suam in principem, et liberabis populum suum de manibus inimicorum ejus, qui in circuitu ejus sunt. Et hoc tibi signum, quia unxit te Deus in principem. * c. 16, 1. 13.

2. Cum abieris hodie a me, invenies duos viros juxta sepulchrum Rachel * in finibus Benjamin, in meridie, dicentque tibi: Inventae sunt asinae, ad quas ieras perquirendas; et intermissis pater tuus asinis, solicitus est pro vobis, et dicit: Quid faciam de filio meo? * Gen. 35, 19.

3. Cumque abieris inde, et ultra transieris, et veneris ad quercum Thabor, invenient te ibi tres viri ascendentes ad Deum in Bethel, unus portans tres hoedos, et alius tres tortas panis, et alius portans lagenam vini.

4. Cumque te salutaverint, dabunt tibi duos panes, et accipies de manu eorum.

5. Post haec venies in collem Dei, ubi est statio Philisthinorum; et cum ingressus fueris ibi urbem, obvium habebis gregem Prophetarum descendentium de excelso, et ante eos psalterium et tympanum, et tibiam et citharam, ipsosque prophetantes.

6. Et insiliet in te Spiritus Domini, et prophetabis cum eis, et mutaberis in virum alium.

7. Quando ergo evenerint signa haec omnia tibi, fac, quaecunque invenerit manus tua, quia Dominus tecum est.

8. Et descendes ante me in Galgala (ego quippe descendam ad te), ut offeras oblationem, et immoles

moles victimas pacificas; * septem diebus exspectabis, donec veniam ad te, et ostendam tibi, quid facias. * c. 13, 8.

9. Itaque cum avertisset humerum suum, ut abiret a Samuele, immutavit ei Deus cor aliud, et venerunt omnia signa haec in die illa.

10. Veneruntque ad praedictum collem, et ecce cuneus Prophetarum obvius ei; et insiluit super eum Spiritus Domini, et prophetavit in medio eorum.

11. Videntes autem omnes, qui noverant eum heri et nudiustertius, quod esset cum Prophetis, et prophetaret, dixerunt ad invicem: Quaenam res accidit filio Cis? num et Saul inter Prophetas?

12. Responditque alius ad alterum, dicens: Et quis a) pater eorum? propterea versum est in proverbium *: Num et Saul inter Prophetas? * c. 19, 24.

13. Cessavit autem prophetare, et venit ad excelsum.

14. Dixitque patruus Saul ad eum, et ad puerum ejus: Quo abiistis? Qui responderunt: Quaerere asinas; quas cum non repperissemus, venimus ad Samuelem.

15. Et dixit ei patruus suus: Indica mihi, quid dixerit tibi Samuel.

16. Et ait Saul ad patruum suum: Indicavit nobis, quia inventae essent asinae. De sermone autem regni non indicavit ei, quem locutus fuerat ei Samuel.

17. Et convocavit Samuel populum ad Dominum in Maspha;

18. et ait ad filios Israël: Haec dicit Dominus Deus Israël: Ego eduxi Israël de Aegypto, et erui vos de manu Aegyptiorum, et de manu omnium regum, qui affligebant vos.

19. Vos autem hodie projecistis Deum vestrum, qui solus salvavit vos de universis malis et tribulationibus vestris; et dixistis *: Nequaquam! sed regem constitue super nos. Nunc ergo state coram Domino per tribus vestras, et per familias. * c. 8, 19.

20. Et applicuit Samuel omnes tribus Israël, et cecidit sors tribus Benjamin.

21. Et applicuit tribum Benjamin et cognationes ejus, et cecidit cognatio Metri, et pervenit usque ad Saul filium Cis. Quaesierunt ergo eum, et non est inventus.

22. Et consuluerunt post haec Dominum, utrumnam venturus esset illuc. Responditque Dominus: Ecce! absconditus est domi.

23. Cucurrerunt itaque et tulerunt eum inde; stetitque in medio populi, et altior fuit universo populo ab humero et b) sursum *. * c. 9, 2.

24. Et ait Samuel ad omnem populum: Certe videtis, quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo. Et clamavit omnis populus, et ait: Vivat Rex!

25. Locutus est autem Samuel ad populum legem * regni, et scripsit in libro, et reposuit coram Domino; et dimisit Samuel omnem populum, singulos in domum suam. * c. 8, 11. Deut. 17, 15. sq.

26. Sed et Saul abiit in domum suam in Gabaa; et abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda.

27. Filii vero Belial dixerunt: Num salvare nos poterit iste? Et despexerunt eum, et non attulerunt ei munera; ille vero dissimulabat se audire.

C A P. 11.

Saul vincit Ammonitas; rex confirmatur in Galgalis.

1. Et factum est quasi post men-

a) 1590. pater ejus? b) 1592. rursum. C. R. 1592. sursum.

sem, ascendit Naas Ammonites, et pugnare coepit adversum Jabes Galaad. Dixeruntque omnes viri Jabes ad Naas: Habeto nos foederatos, et serviemus tibi.

2. Et respondit ad eos Naas Ammonites: In hoc feriam vobiscum foedus, ut eruam omnium vestrum oculos dextros, ponamque vos opprobrium in universo Israël.

3. Et dixerunt ad eum seniores Jabes: Concede nobis septem dies, ut mittamus nuncios ad universos terminos Israël; et si non fuerit, qui defendat nos, egrediemur ad te.

4. Venerunt ergo nuncii in Gabaa Saulis; et locuti sunt verba haec, audiente populo, et levavit omnis populus vocem suam, et flevit.

5. Et ecce! Saul veniebat, sequens boves de agro, et ait: Quid habet populus, quod plorat? Et narraverunt ei verba virorum Jabes.

6. Et insilivit Spiritus Domini in Saul, cum audisset verba haec, et iratus est furor ejus nimis.

7. Et assumens utrumque bovem, concidit in frusta, misitque in omnes terminos Israël per manum nunciorum, dicens: Quicumque non exierit, et secutus fuerit Saul et Samuel, sic fiet bobus ejus. Invasit ergo timor Domini populum, et egressi sunt quasi vir unus.

8. Et recensuit eos in Bezech; fueruntque filiorum Israël trecenta millia; virorum autem Juda triginta millia.

9. Et dixerunt nunciis, qui venerant: Sic dicetis viris, qui sunt in Jabes Galaad: Cras erit vobis salus, cum incaluerit sol. Venerunt ergo nuncii, et annunciaverunt viris Jabes; qui laetati sunt.

10. Et dixerunt: Mane exibimus ad vos; et facietis nobis omne, quod placuerit vobis.

11. Et factum est, cum dies crastinus venisset, constituit Saul populum in tres partes; et ingressus est media castra in vigilia matutina, et percussit Ammon, usque dum incalesceret dies; reliqui autem dispersi sunt, ita, ut non relinquerentur in eis duo pariter.

12. Et ait populus ad Samuelem*: Quis est iste, qui dixit: Saul num regnabit super nos? Date viros, et interficiemus eos.

* c. 10, 27.

13. Et ait Saul: Non occidetur quisquam in die hac, quia hodie fecit Dominus salutem in Israël.

14. Dixit autem Samuel ad populum: Venite, et eamus in Galgala, et innovemus ibi regnum.

15. Et perrexit omnis populus in Galgala, et fecerunt ibi regem Saul coram Domino in Galgala, et immolaverunt ibi victimas pacificas coram Domino. Et laetatus est ibi Saul, et cuncti viri Israël nimis.

Cap. 12.

Samuel suam coram populo probat integritatem; populum adhortatur, et dicta sua signis confirmat.

1. Dixit autem Samuel ad universum Israël: Ecce! audivi vocem vestram juxta omnia, quae locuti estis ad me, et constitui super vos regem*. * c. 10, 1. 24. 11, 15.

2. Et nunc rex graditur ante vos; ego autem senui, et incanui; porro filii mei vobiscum sunt; itaque conversatus coram vobis ab adolescentia mea usque ad hanc diem, ecce! praesto sum.

3. *Loquimini de me coram Domino, et coram Christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim, aut asinum; si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi; et contemnam illud hodie, restituamque vobis †. * Eccl. 46, 22.

† Deut. 16, 19.

4. Et dixerunt: Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicujus quidpiam.
5. Dixitque ad eos: Testis est Dominus adversum vos, et testis Christus ejus in die hac, quia non inveneritis in manu mea quidpiam. Et dixerunt: Testis!
6. Et ait Samuel ad populum: Dominus, qui fecit Moysen et Aaron *, et eduxit patres nostros de terra a) Aegypti †.
* Exod. 3, 10. 4, 14. sq. † Exod. 12, 14.
7. Nunc ergo state, ut judicio contendam adversum vos coram Domino, de omnibus misericordiis Domini, quas fecit vobiscum, et cum patribus vestris:
8. * Quo modo Jacob ingressus est in Aegyptum, et clamaverunt patres vestri ad Dominum; et misit Dominus Moysen et Aaron, et eduxit patres vestros de Aegypto; et collocavit eos in loco hoc †.
* Gen. 46, 5. † Exod. 2, 23.
9. Qui obliti sunt Domini Dei sui *, et tradidit eos in manu Sisarae magistri militiae Hasor; et in manu Philisthinorum †, et in manu regis Moab ‡, et pugnaverunt adversum eos. * Jud. 4, 2.
† c. 4, 1. sq. Jud. 10, 7. 13, 1. ‡ Jud. 3, 12.
10. Postea autem clamaverunt ad Dominum, et dixerunt: Peccavimus, quia dereliquimus Dominum, et servivimus Baalim et Astaroth; nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, et serviemus tibi.
11. * Et misit Dominus Jerobaal, et Badan b), et Jephte †, et Samuel ‡, et eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum, et habitastis confidenter.
* Jud. 6, 1. 14, 32. † Jud. 11, 5. ‡ c. 7, 3. sq.
12. Videntes autem, quod Naas rex filiorum Ammon venisset adversum vos, dixistis mihi *: Nequaquam! sed rex imperabit nobis; cum Dominus Deus vester regnaret in vobis. * c. 8, 19. 10, 19. 11, 4.
13. Nunc ergo praesto est rex vester, quem elegistis et petistis; ecce! dedit vobis Dominus regem.
14. Si timueritis Dominum, et servieritis ei, et audieritis vocem ejus, et non exasperaveritis os Domini *; eritis et vos, et rex, qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum. * Deut. 7, 12. sq.
15. Si autem non audieritis vocem Domini; sed exasperaveritis sermones ejus, erit manus Domini super vos, c) et super patres vestros.
16. Sed et nunc state, et videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro.
17. Numquid non messis tritici est hodie? invocabo Dominum, et dabit voces et pluvias; et scietis, et videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos regem.
18. Et clamavit Samuel ad Dominum, et dedit Dominus voces et pluvias in illa die.
19. Et timuit omnis populus nimis Dominum et Samuelem, et dixit universus populus ad Samuelem: Ora pro servis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur. Addidimus enim universis peccatis nostris malum, ut peteremus nobis regem.
20. Dixit autem Samuel ad populum: Nolite timere, vos fecistis universum malum hoc; verumtamen nolite recedere a tergo Domini, sed servite Domino in omni corde vestro.
21. Et nolite declinare post vana, quae non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt *.
* Deut. 32, 37. sq.

a) 1590. Aegypti, adest. b) 1590. add. et Samson, et Barac, c) 1590. add. sicut

22. Et non derelinquet Dominus populum suum propter nomen suum magnum; quia juravit Dominus facere vos sibi populum.

23. Absit autem a me hoc peccatum [a]) in Dominum, ut cessem orare pro vobis, et docebo vos viam bonam et rectam.

24. Igitur timete Dominum, et servite ei in veritate, et ex toto corde vestro. Vidistis enim magnifica, quae in vobis gesserit.

25. Quod si perseveraveritis in malitia; et vos et rex vester pariter peribitis.

Cap. 13.

Philisthæi bellum instaurant. Saul, eo quod sacra fecerit, reprehenditur.

1. Filius unius anni erat Saul, cum regnare coepisset, duobus autem annis regnavit super Israël.

2. Et elegit sibi Saul tria millia de Israël; et erant cum Saul duo millia in Machmas, et in monte Bethel; mille autem cum Jonatha in Gabaa Benjamin. Porro caeterum populum remisit unumquemque in tabernacula sua.

3. Et percussit Jonathas stationem Philisthinorum, quae erat in Gabaa. Quod cum audissent Philisthiim, Saul cecinit buccina in omni terra, dicens: Audiant Hebraei!

4. Et universus Israël audivit hujuscemodi famam. Percussit Saul stationem Philisthinorum; et erexit se Israël adversus Philisthiim. Clamavit ergo populus post Saul in Galgala.

5. Et Philisthiim congregati sunt ad praeliandum contra Israel, triginta millia curruum, et sex millia equitum, et reliquum vulgus, sicut arena, quae est in littore maris plurima. Et ascendentes castrametati sunt in Machmas ad Orientem Bethaven.

6. Quod cum vidissent viri Israël se in arcto positos (afflictus enim erat populus), absconderunt se in speluncis, et in abditis, in petris quoque, et in antris, et in cisternis.

7. Hebraei autem transierunt Jordanem in terram Gad et Galaad. Cumque adhuc esset Saul in Galgala, universus populus perterritus est, qui sequebatur eum.

8. Et expectavit septem diebus juxta placitum Samuelis*, et non venit Samuel in Galgala, dilapsusque est populus ab eo. *c. 10, 8.

9. Ait ergo Saul: Afferte mihi holocaustum, et pacifica! Et obtulit holocaustum.

10. Cumque complesset offerens holocaustum, ecce! Samuel veniebat; et egressus est Saul obviam ei, ut salutaret eum.

11. Locutusque est ad eum Samuel: Quid fecisti? Respondit Saul: Quia vidi, quod populus dilaberetur a me, et tu non veneras juxta placitos dies; porro Philisthiim congregati fuerant in Machmas,

12. dixi: Nunc descendent Philisthiim ad me in Galgala, et faciem Domini non placavi. Necessitate compulsus, obtuli holocaustum.

13. Dixitque Samuel ad Saul*: Stulte egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quae praecepit tibi. Quod si non fecisses, jam nunc praeparasset Dominus regnum tuum super Israël in sempiternum. *c. 15, 28.

14. Sed nequaquam regnum tuum ultra consurget*. Quaesivit Dominus sibi virum juxta cor suum; et praecepit ei Dominus, ut esset dux super populum suum, eo quod non servaveris, quae praecepit Dominus. *Act. 13, 22.

15. Surrexit autem Samuel, et ascendit de Galgalis in Gabaa

a) 1590. in Domino,

Benjamin. Et reliqui populi ascenderunt post Saul obviam populo, qui expugnabant eos venientes de Galgala in Gabaa, in colle Benjamin. Et recensuit Saul populum, qui inventi fuerant cum eo, quasi sexcentos viros.

16. Et Saul et Jonathas filius ejus, populusque, qui inventus fuerat cum eis, erat in Gabaa Benjamin; porro Philisthiim consederant in Machmas.

17. Et egressi sunt ad praedandum de castris Philisthinorum tres cunei. Unus cuneus pergebat contra viam Ephra ad terram Sual.

18. Porro alius ingrediebatur per viam Beth-horon; tertius autem verterat se ad iter termini [a]) imminentis valli Seboim contra desertum.

19. Porro faber ferrarius non inveniebatur in omni terra Israel. Caverant enim Philisthiim, ne forte facerent Hebraei gladium aut lanceam.

20. Descendebat ergo omnis Israël ad Philisthiim, ut exacueret unusquisque vomerem suum, et ligonem, et securim, et sarculum.

21. Retusae itaque erant acies vomerum, et ligonum, et tridentum, et securium, usque ad stimulum corrigendum.

22. Cumque venisset dies praelii, non est inventus ensis et lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule et Jonatha, excepto Saul et Jonatha filio ejus.

23. Egressa est autem statio Philisthiim, ut transcenderet in Machmas.

CAP. 14.

Jonathas hostes turbat; et quod parum mellis gustasset, ignorans Saulis prohibitionem, vix mortem evadit.

1. Et accidit quadam die, ut diceret Jonathas filius Saul ad adolescentem armigerum suum: Veni, et transeamus ad stationem Philisthinorum, quae est trans locum illum. Patri autem suo hoc ipsum non indicavit.

2. Porro Saul morabatur in extrema parte Gabaa, sub malogranato, quae [b]) erat in Magron; et erat populus cum eo quasi sexcentorum virorum.

3. Et Achias filius Achitob fratris Ichabod filii Phinees*, qui ortus fuerat ex Heli sacerdote Domini in Silo, portabat ephod. Sed et populus ignorabat, quo isset Jonathas. * c. 4, 19. 21.

4. Erant autem inter ascensus, per quos nitebatur Jonathas transire ad stationem Philisthinorum, eminentes petrae ex utraque parte, et quasi in modum dentium scopuli hinc et inde praerupti, nomen uni Boses, et nomen alteri Sene.

5. Unus scopulus prominens ad Aquilonem ex adverso Machmas, et alter ad meridiem contra Gabaa.

6. Dixit autem Jonathas ad adolescentem armigerum suum: Veni, transeamus ad stationem incircumcisorum horum, si forte faciat Dominus pro nobis; quia non est Domino difficile salvare*, vel in multis, vel in paucis. * Jud. 7, 7.

7. Dixitque ei armiger suus: Fac omnia, quae placent animo tuo; perge, quo cupis, et ero tecum, ubicumque volueris.

8. Et ait Jonathas: Ecce! nos transimus ad viros istos. Cumque apparuerimus eis,

9. si taliter locuti fuerint ad nos: Manete, donec veniamus ad vos; stemus in loco nostro, nec ascendamus ad eos.

10. Si autem dixerint: Ascendite ad nos! ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris; hoc erit nobis signum.

a) 1590. add. in terra Sabaa b) 1590. erat in agro Gabaa

11. Apparuit igitur uterque stationi Philisthinorum; dixeruntque Philisthiim: En! Hebraei egrediuntur de cavernis, in quibus absconditi fuerant*. *c. 13, 6.

12. Et locuti sunt viri de statione ad Jonatham, et ad armigerum ejus, dixeruntque: Ascendite ad nos, et ostendemus vobis rem. Et ait Jonathas ad armigerum suum: Ascendamus, sequere me*! tradidit enim Dominus eos in manus Israël. * 1 Mach. 4, 30.

13. Ascendit autem Jonathas manibus et pedibus reptans, et armiger ejus post eum. Itaque alii cadebant ante Jonatham, alios armiger ejus interficiebat sequens eum.

14. Et facta est plaga prima, qua percussit Jonathas et armiger ejus, quasi viginti virorum, in media parte [a]) jugeri, quam par boum in die arare consuevit.

15. Et factum est miraculum in castris, [b]) per agros; sed et omnis populus stationis eorum, qui ierant ad praedandum, obstupuit, et conturbata [c]) est terra; et accidit quasi miraculum a Deo.

16. Et respexerunt speculatores Saul, qui erant in Gabaa Benjamin, et ecce multitudo prostrata, et huc illucque diffugiens.

17. Et ait Saul populo, qui erat cum eo: Requirite, et videte, quis abierit ex nobis. Cumque requisissent, repertum est, non adesse Jonatham, et armigerum ejus.

18. Et ait Saul ad Achiam: Applica arcam Dei! (Erat enim ibi arca Dei in die illa cum filiis Israel.)

19. Cumque loqueretur Saul ad sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Philisthinorum; crescebatque paulatim, et clarius resonabat. Et ait Saul ad sacerdotem: Contrahe manum tuam!

20. Conclamavit ergo Saul, et omnis populus, qui erat cum eo, et venerunt usque ad locum certaminis. Et ecce! versus fuerat gladius uniuscujusque ad proximum suum*, et caedes magna nimis. * Jud. 7, 22. 2 Paral. 20, 22. 23.

21. Sed et Hebraei, qui fuerant cum Philisthiim heri et nudiustertius, ascenderantque cum eis in castris, reversi sunt, ut essent cum Israël, qui erant cum Saul et Jonatha.

22. Omnes quoque Israëlitae, qui se absconderant in monte Ephraim, audientes, quod fugissent Philisthaei, sociaverunt se * cum suis in praelio. Et erant cum Saul, quasi decem millia virorum. * c. 13, 6.

23. Et salvavit Dominus in die illa Israël. Pugna autem pervenit usque ad Bethaven.

24. Et viri Israël sociati sunt sibi in die illa; adjuravit autem Saul populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem usque ad vesperam, donec ulciscar de inimicis meis. Et non manducavit universus populus panem;

25. omneque terrae vulgus venit in saltum, in quo erat mel super faciem agri.

26. Ingressus est itaque populus saltum, et apparuit fluens mel, nullusque applicuit manum ad os suum. Timebat enim populus juramentum.

27. Porro Jonathas non audierat, cum adjuraret pater ejus populum; extenditque summitatem virgae, quam habebat in manu, et intinxit in favum mellis; et convertit manum suam ad os suum, et illuminati sunt oculi ejus.

28. Respondensque unus de populo, ait: Jurejurando constrinxit pater tuus populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem hodie, (defecerat autem populus.)

29. Dixitque Jonathas: Turba-

a) 1590. jugeris b) 1590. add. et c) 1590. conturbata sunt castra.

vit pater meus terram; vidistis ipsi, quia illuminati sunt oculi mei, eo quod gustaverim paululum de melle isto;

30. quanto magis, si comedisset populus de praeda inimicorum suorum, quam reperit? nonne major plaga facta fuisset in Philisthiim?

31. Percusserunt ergo in die illa Philisthaeos a Machmis usque in Ahialon. Defatigatus est autem populus nimis.

32. Et versus ad praedam, tulit oves, et boves, et vitulos, et mactaverunt in terra; comeditque populus cum sanguine.

33. Nunciaverunt autem Sauli dicentes, quod populus peccasset Domino, comedens cum sanguine. Qui ait: Praevaricati estis*; volvite ad me jam nunc saxum grande. * Lev. 3, 17. 17, 10. sq.

34. Et dixit Saul: Dispergimini in vulgus, et dicite eis, ut adducat ad me unusquisque bovem suum et arietem, et occidite super istud, et vescimini, et non peccabitis Domino comedentes cum sanguine. Adduxit itaque omnis populus unusquisque bovem in manu sua usque ad noctem; et occiderunt ibi.

35. Aedificavit autem Saul altare Domino; tuncque primum coepit aedificare altare Domino.

36. Et dixit Saul: Irruamus super Philisthaeos nocte, et vastemus eos, usquedum illucescat mane, nec relinquamus ex eis virum. Dixitque populus: Omne, quod bonum videtur in oculis tuis, fac! Et ait sacerdos: Accedamus huc ad Deum!

37. Et consuluit Saul Dominum: Num persequar Philisthiim? si trades eos in manus Israël? Et non respondit ei in die illa.

38. Dixitque Saul: Applicate huc universos angulos populi; et scitote, et videte, per quem acciderit peccatum hoc hodie.

39. Vivit Dominus salvator Israël, quia, si per Jonatham filium meum factum est, absque retractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo.

40. Et ait ad universum Israël: Separamini vos in partem unam, et ego cum Jonatha filio meo ero in parte altera, responditque populus ad Saul: Quod bonum videtur in oculis tuis, fac!

41. Et dixit Saul ad Dominum Deum Israël: Domine Deus Israel! da indicium; quid est, quod non responderis servo tuo hodie? Si in me, aut in Jonatha filio meo est iniquitas haec, da ostensionem! aut si haec iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem! Et deprehensus est Jonathas et Saul, populus autem exivit.

42. Et ait Saul: Mittite sortem inter me, et inter Jonatham filium meum. Et captus est Jonathas.

43. Dixit autem Saul ad Jonatham: Indica mihi, quid feceris. Et indicavit ei Jonathas, et ait: Gustans gustavi in summitate virgae, quae erat in manu mea, paululum mellis, et ecce! ego morior.

44. Et ait Saul: Haec faciat mihi Deus, et haec addat, quia morte morieris, Jonatha!

45. Dixitque populus ad Saul: Ergone Jonathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israël? hoc nefas est; vivit Dominus! si ceciderit capillus de capite ejus in terram, quia cum Deo operatus est hodie. Liberavit ergo populus Jonatham, ut non moreretur.

46. Recessitque Saul, nec persecutus est Philisthiim; porro Philisthiim abierunt in loca sua.

47. Et Saul, confirmato regno super Israël, pugnabat per circuitum adversum omnes inimicos ejus, contra Moab, et filios Ammon, et Edom, et reges Soba, et Philisthaeos; et quocumque se verterat, superabat.

48. Congregatoque exercitu, percussit Amalec, et eruit Israël de manu vastatorum ejus.

49. Fuerunt autem filii Saul*, Jonathas, et Jessui, et Melchisua; et nomina duarum filiarum ejus, nomen primogenitae Merob, et nomen minoris Michol.

* 1 Paral. 8, 33.

50. Et nomen uxoris Saul, Achinoam filia Achimaas; et nomen principis militiae ejus Abner, filius Ner, patruelis Saul.

51. Porro Cis fuit pater Saul, et Ner pater Abner, filius Abiel.

52. Erat autem bellum potens adversum Philisthaeos omnibus diebus Saul. Nam quemcumque viderat Saul virum fortem, et aptum ad praelium, sociabat eum sibi.

Cap. 15.

Saul ob inobedientiam reprehenditur et reprobatur. Agag occiditur.

1. Et dixit Samuel ad Saul: Me misit Dominus*, ut ungerem te in regem super populum ejus Israël; nunc ergo audi vocem Domini!

* c. 10, 1.

2. Haec dicit Dominus exercituum: Recensui, quaecumque fecit Amalec Israëli*, quomodo restitit ei in via, cum ascenderet de Aegypto.

* Exod. 17, 8. Deut. 25, 17. sq.

3. Nunc ergo vade, et percute Amalec, et demolire universa ejus; non parcas ei, et non concupiscas ex rebus ipsius aliquid; sed interfice a viro usque ad mulierem, et parvulum atque lactentem, bovem et ovem, camelum et asinum.

4. Praecepit itaque Saul populo, et recensuit eos quasi agnos; ducenta millia peditum, et decem millia virorum Juda.

5. Cumque venisset Saul usque ad civitatem Amalec; tetendit insidias in torrente.

6. Dixitque Saul Cinaeo: Abite, recedite, atque descendite ab Amalec; ne forte involvam te cum eo. Tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israël, cum ascenderent de Aegypto. Et recessit Cinaeus de medio Amalec*.

* Jud. 1, 16. Num. 10, 29. Exod. 18, 17.

7. Percussitque Saul Amalec, ab Hevila, donec venias ad Sur, quae est e regione Aegypti.

8. Et apprehendit Agag regem Amalec vivum; omne autem vulgus interfecit in ore gladii.

9. Et pepercit Saul, et populus Agag, et optimis gregibus ovium et armentorum, et vestibus et arietibus, et universis, quae pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea; quidquid vero vile fuit et reprobum, hoc demoliti sunt.

10. Factum est autem verbum Domini ad Samuel, dicens:

11. Poenitet me*, quod constituerim Saul regem; quia dereliquit me, et verba mea opere non implevit. Contristatusque est Samuel, et clamavit ad Dominum tota nocte.

* v. 29.

12. Cumque de nocte surrexisset Samuel, ut iret ad Saul mane, nunciatum est Samueli, eo quod venisset Saul in Carmelum, et erexisset sibi fornicem triumphalem, et reversus transisset, descendissetque in Galgala. Venit ergo Samuel ad Saul, et Saul offerebat holocaustum Domino, de initiis praedarum, quae attulerat ex Amalec.

13. Et cum venisset Samuel ad Saul, dixit ei Saul: Benedictus tu Domino, implevi verbum Domini*.

* Ps. 48, 16. 17.

14. Dixitque Samuel: Et quae est haec vox gregum, quae resonat in auribus meis, et armentorum, quam ego audio?

15. Et ait Saul: De Amalec adduxerunt ea; pepercit enim populus melioribus ovibus et armentis, ut immolarentur Domino Deo tuo; reliqua vero occidimus.

16. Ait autem Samuel ad Saul: Sine me, et indicabo tibi, quae locutus sit Dominus ad me nocte. Dixitque ei: Loquere!

17. Et ait Samuel: Nonne cum parvulus esses in oculis tuis *, caput in tribubus Israël factus es? unxitque te Dominus in regem super Israël, * c. 9, 21. 10, 22. Job 22, 29. Jac. 4, 5.

18. et misit te Dominus in viam, et ait: Vade, et interfice peccatores Amalec, et pugnabis contra eos usque ad internecionem eorum.

19. Quare ergo non audisti vocem Domini; sed versus ad praedam es, et fecisti malum in oculis Domini?

20. Et ait Saul ad Samuelem: Immo audivi vocem Domini, et ambulavi in via, per quam misit me Dominus, et adduxi Agag regem Amalec, et Amalec interfeci.

21. Tulit autem de praeda populus oves et boves, primitias eorum, quae caesa sunt, ut immolet Domino Deo suo in Galgalis.

22. Et ait Samuel *: Numquid vult Dominus holocausta et victimas, et non potius, ut obediatur voci [a]) Domini? Melior est enim obedientia, quam victimae; et auscultare magis, quam offerre adipem arietum. * c. 13, 13. Eccl. 4, 17. Osee 6, 6. Matth. 9. 13. 12, 7.

23. Quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare; et quasi scelus idololatriae, nolle acquiescere. Pro eo ergo, quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus, ne sis rex.

24. Dixitque Saul ad Samuelem: Peccavi, quia praevaricatus sum sermonem Domini, et verba tua, timens populum, et obediens voci eorum.

25. Sed nunc porta, quaeso, peccatum meum, et revertere mecum, ut adorem Dominum.

26. Et ait Samuel ad Saul: Non revertar tecum, quia projecisti sermonem Domini, et projecit te Dominus, ne sis rex super Israël.

27. Et conversus est Samuel, ut abiret; ille autem apprehendit summitatem pallii ejus, quae et scissa est.

28. Et ait ad eum Samuel *: Scidit Dominus regnum Israël a te hodie, et tradidit illud proximo tuo meliori te. * c. 28, 7.

29. Porro triumphator in Israel non parcet, et poenitudine non flectetur, neque enim homo est, ut agat poenitentiam.

30. At ille ait: Peccavi: sed nunc honora me coram senioribus populi mei, et coram Israël, et revertere mecum, ut adorem Dominum Deum tuum.

31. Reversus ergo Samuel secutus est Saulem; et adoravit Saul Dominum.

32. Dixitque Samuel: Adducite ad me Agag regem Amalec! Et oblatus est ei Agag pinguissimus, et tremens. Et dixit [b]) Agag: Siccine separat amara mors?

33. Et ait [c]) Samuel: Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus *, sic absque liberis erit inter mulieres mater tua. Et in frusta concidit eum Samuel coram Domino in Galgalis. * Jer. 17, 10. Col. 3, 25.

34. Abiit autem Samuel in Ramatha; Saul vero ascendit in domum suam in Gabaa.

35. Et non vidit Samuel ultra Saul usque ad diem mortis suae; verumtamen lugebat Samuel Saulem, quoniam Dominum poenitebat *, quod constituisset eum regem super Israël. * v. 29.

Cap. 16.

David ungitur a Samuele; ad Saulem adducitur, et coram eo psallit.

1. Dixitque Dominus ad Samuelem: Usquequo tu luges Saul, cum ego projecerim eum *, ne regnet

a) 1590. voci ejus? b) 1590. add. Samuel c) 1590. omit. Samuel

super Israël! Imple cornu tuum oleo, et veni, ut mittam te ad Isai † Bethlehemitem; providi enim in filiis ejus mihi regem.
*c. 15, 10. 11. † Act. 13, 22.

2. Et ait Samuel: Quo modo vadam? audiet enim Saul, et interficiet me. Et ait Dominus: Vitulum de armento tolles in manu tua, et dices: Ad immolandum Domino veni.

3. Et vocabis Isai ad victimam, et ego ostendam tibi, quid facias, et unges, quemcumque monstravero tibi.

4. Fecit ergo Samuel, sicut locutus est ei Dominus. Venitque in Bethlehem, et admirati sunt seniores civitatis occurrentes ei, dixeruntque: Pacificusne est ingressus tuus?

5. Et ait: Pacificus; ad immolandum Domino veni; sanctificamini, et venite mecum, ut immolem. Sanctificavit ergo Isai et filios ejus, et vocavit eos ad sacrificium.

6. Cumque ingressi essent, vidit Eliab*, et ait: Num coram Domino est Christus ejus?
* 1 Paral. 2, 13. 14. 15.

7. Et dixit Dominus ad Samuelem: Ne respicias vultum ejus, neque altitudinem staturae ejus; quoniam abjeci eum, nec juxta intuitum hominis ego judico; homo enim videt ea, a) quae parent*, Dominus autem intuetur cor.
* Ps. 7, 10.

8. Et vocavit Isai Abinadab, et adduxit eum coram Samuele. Qui dixit: Nec hunc elegit Dominus!

9. Adduxit autem Isai Samma, de quo ait: Etiam hunc non elegit Dominus!

10. Adduxit itaque Isai septem filios suos coram Samuele, et ait Samuel ad Isai: Non elegit Dominus ex istis!

11. Dixitque Samuel ad Isai: Numquid jam completi sunt filii? Qui respondit: Adhuc reliquus est parvulus*, et pascit oves. Et ait Samuel ad Isai: Mitte, et adduc eum! nec enim discumbemus prius, quam huc ille veniat.
* 1 Paral. 2, 15.

12. Misit ergo, et adduxit eum. Erat autem rufus, et pulcher aspectu, decoraque facie. Et ait Dominus: Surge, b) unge eum, ipse est enim.

13. Tulit ergo Samuel cornu olei*, et unxit eum in medio fratrum ejus; et directus est Spiritus Domini a die illa in David, et deinceps; surgensque Samuel abiit in Ramatha. * 2 Reg. 7, 8.
Ps. 77, 70. 88, 21. Act. 7, 46. 13, 22.

14. Spiritus autem Domini recessit a Saul, et exagitabat eum spiritus nequam, a Domino*.
* Jes. 57, 21.

15. Dixeruntque servi Saul ad eum: Ecce! spiritus Dei malus exagitat te.

16. Jubeat Dominus noster, et servi tui, qui coram te sunt, quaerent hominem scientem psallere cithara, ut quando arripuerit te spiritus Domini malus, psallat manu sua, et levius feras.

17. Et ait Saul ad servos suos: Providete ergo mihi aliquem bene psallentem, et adducite eum ad me.

18. Et respondens unus de pueris, ait: Ecce! vidi filium Isai Bethlehemitem scientem psallere, et fortissimum robore*, et virum bellicosum, et prudentem in verbis, et virum pulchrum; et Dominus est cum eo. *c. 25, 28.

19. Misit ergo Saul nuncios ad Isai, dicens: Mitte ad me David filium tuum, qui est in pascuis.

20. Tulit itaque Isai asinum plenum panibus, et lagenam vini, et hoedum de capris unum, et misit per manum David filii sui Sauli.

21. Et venit David ad Saul, et stetit coram eo. At ille dilexit

---

a) 1590. quæ apparent, b) 1590. add. et

eum nimis *, et factus est ejus armiger. * c. 18, 1. 2.

22. Misitque Saul ad Isai dicens: Stet David in conspectu meo; invenit enim gratiam in oculis meis.

23. Igitur quandocumque spiritus Domini malus arripiebat Saul, David tollebat citharam, et percutiebat manu sua, et refocillabatur Saul, et levius habebat. Recedebat enim ab eo spiritus malus.

Cap. 17.

David occidit Goliath gigantem, et Philisthaei dissipantur.

1. Congregantes autem Philisthiim agmina sua in praelium, convenerunt in Socho Judae; et castrametati sunt inter Socho et Azeca, in finibus Dommim.

2. Porro Saul et filii Israël congregati venerunt in vallem terebinthi, et direxerunt aciem ad pugnandum contra Philisthiim.

3. Et Philisthiim stabant super montem ex parte hac, et Israël stabat supra montem ex altera parte; vallisque erat inter eos.

4. Et egressus est vir spurius de castris Philisthinorum, nomine Goliath, de Geth, altitudinis sex cubitorum et palmi.

5. Et cassis aerea super caput ejus, et lorica a) squamata induebatur: porro pondus loricae ejus, quinque millia siclorum aeris erat;

6. et ocreas aereas habebat in cruribus; et clypeus aereus tegebat humeros ejus.

7. Hastile autem hastae ejus erat quasi liciatorium texentium; ipsum autem ferrum hastae ejus sexcentos siclos habebat ferri; et armiger ejus antecedebat eum.

8. Stansque clamabat adversum phalangas Israël, et dicebat eis: Quare venistis parati ad praelium? Numquid ego non sum Philisthaeus, et vos servi Saul? Eligite ex vobis virum, et descendat ad singulare certamen.

9. Si quiverit pugnare mecum, et percusserit me, erimus vobis servi; si autem ego praevaluero, et percussero eum, vos servi eritis, et servietis nobis.

10. Et aiebat Philisthaeus: Ego exprobravi agminibus Israël hodie. Date mihi virum, et ineat mecum singulare certamen.

11. Audiens autem Saul, et omnes Israëlitae sermones Philisthaei hujuscemodi, stupebant, et metuebant nimis.

12. David autem erat filius viri Ephrataei, de quo * supra dictum est, de Bethlehem Juda, cui nomen erat Isai, qui habebat octo filios, et erat vir in diebus Saul senex, et grandaevus inter viros †.
* c. 16, 1. † 1 Paral. 2, 13—15.

13. Abierunt autem tres filii ejus majores post Saul in praelium: et nomina trium filiorum ejus, qui perrexerunt ad bellum, Eliab primogenitus, et secundus Abinadab, b) tertiusque Samma.

14. David autem erat minimus. Tribus ergo majoribus secutis Saulem,

15. abiit David, et reversus est a Saul, ut pasceret gregem patris sui in Bethlehem.

16. Procedebat vero Philisthaeus mane et vespere, et stabat quadraginta diebus.

17. Dixit autem Isai ad David filium suum: Accipe fratribus tuis ephi polentae, et decem panes istos, et curre in castra ad fratres tuos;

18. et decem formellas casei has deferes ad tribunum; et fratres tuos visitabis, si recte agant; et cum quibus ordinati sunt, disce.

19. Saul autem, et illi, et omnes filii Israël in valle terebinthi pugnabant adversum Philisthiim.

20. Surrexit itaque David ma-

a) 1590. lorica hamata. b) 1590. tertius quoque

ne, et commendavit gregem custodi; et onustus abiit, sicut praeceperat ei Isai. Et venit ad locum Magala, et ad exercitum, qui egressus ad pugnam vociferatus erat in certamine.

21. Direxerat enim aciem Israel, sed et Philisthiim ex adverso fuerant praeparati.

22. Derelinquens ergo David vasa, quae attulerat, sub manu custodis ad sarcinas, cucurrit ad locum certaminis, et interrogabat, si omnia recte agerentur erga fratres suos.

23. Cumque adhuc ille loqueretur eis, apparuit vir ille spurius ascendens, Goliath nomine, Philisthaeus, de Geth, de castris Philisthinorum; et loquente eo haec eadem verba * audivit David.

* v. 8. 10.

24. Omnes autem Israëlitae, cum vidissent virum, fugerunt a facie ejus, timentes eum valde.

25. Et dixit unus quispiam de Israël: Num vidistis virum hunc, qui ascendit? ad exprobrandum enim Israëli ascendit. Virum ergo, qui percusserit eum, ditabit rex divitiis magnis, et filiam suam dabit ei, et domum patris ejus faciet absque tributo in Israël.

26. Et ait David ad viros, qui stabant secum, dicens: Quid dabitur viro, qui percusserit Philisthaeum hunc, et tulerit opprobrium de Israël? quis enim est hic Philisthaeus incircumcisus, qui exprobravit acies Dei viventis?

27. Referebat autem ei populus eumdem sermonem, dicens: Haec dabuntur viro, qui percusserit eum.

28. Quod cum audisset Eliab frater ejus major, loquente eo cum aliis, iratus est contra David, et ait: Quare venisti, et quare dereliquisti pauculas oves illas in deserto *? ego novi superbiam tuam, et nequitiam cordis tui; quia, ut videres praelium, descendisti. * c. 16, 6. sq.

29. Et dixit David: Quid feci? numquid non * verbum est?

* v. 17. 18.

30. Et declinavit paululum ab eo ad alium; dixitque eumdem sermonem. Et respondit ei populus verbum, sicut prius.

31. Audita sunt autem verba, quae locutus est David, et annunciata in conspectu Saul.

32. Ad quem cum fuisset adductus, locutus est ei: Non concidat cor cujusquam in eo; ego servus tuus vadam, et pugnabo adversus Philisthaeum.

33. Et ait Saul ad David: Non vales resistere Philisthaeo isti, nec pugnare adversus eum; quia puer es, hic autem vir bellator est ab adolescentia sua.

34. Dixitque David ad Saul *: Pascebat servus tuus patris sui gregem, et veniebat leo, vel ursus, et tollebat arietem de medio gregis; * Eccl. 47, 3.

35. et persequebar eos, et percutiebam, eruebamque de ore eorum; et illi consurgebant adversum me, et apprehendebam mentum eorum, et suffocabam, interficiebamque eos.

36. Nam et leonem, et ursum interfeci ego servus tuus; erit igitur et Philisthaeus hic incircumcisus, quasi unus ex eis. Nunc vadam, et auferam opprobrium populi; quoniam quis est iste Philisthaeus incircumcisus, qui ausus est maledicere exercitui Dei viventis?

37. Et ait David: Dominus, qui eripuit me de manu leonis, et de manu ursi, ipse me liberabit de manu Philisthaei hujus. Dixit autem Saul ad David: Vade, et Dominus tecum sit!

38. Et induit Saul David vestimentis suis, et imposuit galeam aeream super caput ejus, et vestivit eum lorica.

39. Accinctus ergo David gladio ejus super vestem suam, coepit tentare, si armatus posset incedere; non enim habebat consuetudinem. Dixitque David ad Saul: Non possum sic incedere, quia non usum habeo. Et deposuit ea,

40. et tulit baculum suum, quem semper habebat in manibus; et elegit sibi quinque limpidissimos lapides de torrente, et misit eos in peram pastoralem, quam habebat secum, et fundam manu tulit; et processit adversum Philisthaeum.

41. Ibat autem Philisthaeus incedens, et appropinquans adversum David, et armiger ejus ante eum.

42. Cumque inspexisset Philisthaeus, et vidisset David, despexit eum. Erat enim a) adolescens, rufus, et pulcher aspectu.

43. Et dixit Philisthaeus ad David: Numquid ego canis sum, quod tu venis ad me cum baculo? Et maledixit Philisthaeus David in diis suis,

44. dixitque ad David: Veni ad me, et dabo carnes tuas volatilibus coeli et bestiis terrae.

45. Dixit autem David ad Philisthaeum: Tu venis ad me cum gladio et hasta, et clypeo; ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Israël, quibus exprobrasti * *v. 37.

46. hodie, et dabit te Dominus in manu mea, et percutiam te, et auferam caput tuum a te; et dabo cadavera castrorum Philisthiim hodie volatilibus coeli, et bestiis terrae; ut sciat omnis terra, quia est Deus in Israël;

47. et noverit universa ecclesia haec, quia non in gladio, nec in hasta salvat Dominus*; ipsius enim est bellum, et tradet vos in manus nostras. *c.14,8. Ps.44,5—8.

48. Cum ergo surrexisset Philisthaeus, et veniret, et appropinquaret contra David, festinavit David, et cucurrit ad pugnam ex adverso Philisthaei.

49. Et misit manum suam in peram, tulitque unum lapidem, et funda jecit, et circumducens percussit Philisthaeum in fronte; et infixus est lapis in fronte ejus, et cecidit in faciem suam super terram*. *Eccl. 47, 4. sq.

50. * Praevaluitque David adversum Philisthaeum in funda et lapide; percussumque Philisthaeum interfecit. Cumque gladium non haberet in manu David,

*Eccl. 47, 4. 1 Mach. 4, 30.

51. cucurrit, et stetit super Philisthaeum, et tulit gladium ejus, et eduxit eum de vagina sua; et interfecit eum, praeciditque caput ejus. Videntes autem Philisthiim, quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt.

52. Et consurgentes viri Israël et Juda vociferati sunt, et persecuti sunt Philisthaeos, usque dum venirent in vallem, et usque ad portas Accaron, cecideruntque vulnerati de Philisthiim in via Saraim, b) et usque ad Geth, et usque ad Accaron.

53. Et revertentes filii Israël, postquam persecuti fuerant Philisthaeos, invaserunt castra eorum.

54. Assumens autem David caput Philisthaei, attulit illud in Jerusalem; arma vero ejus posuit in tabernaculo suo.

55. Eo autem tempore, quo viderat Saul David egredientem contra Philisthaeum, ait ad Abner principem militiae: De qua stirpe descendit hic adolescens? c) Abner! Dixitque Abner: Vivit anima tua, rex, si novi.

56. Et ait rex: Interroga tu, cujus filius sit iste puer.

57. Cumque regressus esset Da-

a) 1590. Erat autem b) 1590. omit. et c) 1590. omit. Abner

vid, percusso Philisthaeo, tulit eum Abner, et introduxit coram Saule, caput Philisthaei habentem in manu.

58. Et ait ad eum Saul: De qua progenie es? o adolescens! Dixitque David; Filius servi tui Isai Bethlehemitae ego sum*.

*c. 16, 18—22.

Cap. 18.

Jonathas et David fœdus ineunt. Saul Davidem odit; Michol filiam ei collocat.

1. Et factum est, cum complesset loqui ad Saul; anima Jonathae conglutinata est animae David, et dilexit eum Jonathas, quasi animam suam.

2. Tulitque eum Saul in die illa, et non concessit ei, ut reverteretur in domum patris sui.

3. Inierunt autem David et Jonathas foedus; diligebat enim eum, quasi animam suam.

4. Nam expoliavit se Jonathas tunica, qua erat indutus, et dedit eam David, et reliqua vestimenta sua, usque ad gladium, et arcum suum, et usque ad balteum.

5. Egrediebatur quoque David ad omnia, quaecumque misisset eum Saul, et prudenter se agebat; posuitque eum Saul super viros belli, et acceptus erat in oculis universi populi, maximeque in conspectu famulorum Saul.

6. Porro cum reverteretur percusso Philisthaeo David, a) egressae sunt mulieres de universis urbibus Israël, cantantes, chorosque ducentes in occursum Saul regis, in tympanis laetitiae, et in sistris.

7. Et praecinebant mulieres ludentes, atque dicentes*: Percussit Saul mille, et David decem millia!

*Eccl. 47, 7.

8. Iratus est autem Saul nimis, et displicuit in oculis ejus sermo iste; dixitque: Dederunt David decem millia, et mihi mille dederunt; quid ei superest, nisi solum regnum?

9. Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat David a die illa, et deinceps.

10. Post diem autem alteram, invasit spiritus Dei malus Saul, et prophetabat in medio domus suae. David autem psallebat manu sua, sicut per singulos dies. Tenebatque Saul lanceam,

11. et misit eam, putans, quod configere posset David cum pariete; et declinavit David a facie ejus secundo.

12. Et timuit Saul David, ee quod Dominus esset cum eo, et a se recessisset.

13. Amovit ergo eum Saul a se, et fecit eum tribunum super mille viros; et egrediebatur, et intrabat in conspectu populi.

14. In omnibus quoque viis suis David prudenter agebat, et Dominus* erat cum eo. *c. 16, 13.

15. Vidit itaque Saul, quod prudens esset nimis, et coepit caver eum.

16. Omnis autem Israël et Juda diligebat David; ipse enim ingrediebatur et egrediebatur ant eos.

17. Dixitque Saul ad David: Ecce! filia mea major Merob, ipsam dabo tibi uxorem: tantummod esto vir fortis, et* praeliare bell Domini. Saul autem reputabat dicens: Non sit manus mea b) in eum, sed sit super eum manu Philisthinorum. *c. 25, 28.

18. Ait autem David ad Saul Quis ego sum, aut quae est vit mea, aut cognatio patris mei i Israël, ut fiam gener regis?

19. Factum est autem tempus cum deberet dari Merob filia Sau David, data est Hadrieli Molathi tae uxor.

20. Dilexit autem David Michol

---

a) 1590. add. et ferret caput ejus in Jerusalem b) 1590. in eo,

a) filia Saul altera. Et nunciatum est Saul, et placuit ei.

21. Dixitque Saul *: Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum, et sit super eum manus Philisthinorum. Dixitque Saul ad David: In duabus rebus gener meus eris hodie. * Ps. 27, 8.

22. Et mandavit Saul servis suis: Loquimini ad David clam me, dicentes: Ecce! places regi, et omnes servi ejus diligunt te. Nunc ergo esto gener regis!

23. Et locuti sunt servi Saul in auribus David omnia verba haec. Et ait David: Num parum videtur vobis, generum esse regis? Ego autem sum vir pauper et tenuis.

24. Et renunciaverunt servi Saul, dicentes: Hujuscemodi verba locutus est David.

25. Dixit autem Saul: Sic loquimini ad David: Non habet rex sponsalia necesse, nisi tantum centum praeputia Philisthinorum, ut fiat ultio de inimicis regis. Porro Saul cogitabat tradere David in manus Philisthinorum.

26. Cumque renunciassent servi ejus David verba, quae dixerat Saul, placuit sermo in oculis David, ut fieret gener regis.

27. Et post paucos dies surgens David, abiit cum viris, qui sub eo erant. Et percussit ex Philisthiim ducentos viros, et attulit eorum praeputia, et annumeravit ea regi, ut esset gener ejus. Dedit itaque Saul ei Michol filiam suam uxorem.

28. Et vidit Saul, et intellexit, quod Dominus esset cum David. Michol autem filia Saul diligebat eum.

29. Et Saul magis coepit timere David; factusque est Saul inimicus David cunctis diebus.

30. Et egressi sunt principes Philisthinorum. A principio autem egressionis eorum *, prudentius se gerebat David, quam omnes servi Saul; et celebre factum est nomen ejus nimis. * c. 14.

Cap. 19.

Jonathas patrem placat; David Philisthaeos fugat. Saul Davidem lancea configere frustra nititur.

1. Locutus est autem Saul ad Jonathan filium suum, et ad omnes servos suos, ut occiderent David. Porro Jonathas * filius Saul diligebat David valde. * c. 18, 1. sq.

2. Et indicavit Jonathas David, dicens: Quaerit Saul, pater meus, occidere te; quapropter observa te, quaeso, mane, et manebis clam, et absconderis.

3. Ego autem egrediens stabo juxta patrem meum in agro, ubicumque b) fueris; et ego loquar de te ad patrem meum; et, quodcumque videro, nunciabo tibi.

4. Locutus est ergo Jonathas de David bona ad Saul patrem suum; dixitque ad eum: Ne pecces, rex! in servum tuum David, quia non peccavit tibi, et opera ejus bona sunt tibi valde.

5. Et posuit animam suam in manu sua, et percussit Philisthaeum *, et fecit Dominus salutem magnam universo Israëli; vidisti, et laetatus es. Quare ergo peccas in sanguine innoxio, interficiens David, qui est absque culpa? * c. 17, 32. sq.

6. Quod cum audisset Saul, placatus voce Jonathae, juravit: Vivit Dominus! quia non occidetur.

7. Vocavit itáque Jonathas David, et indicavit ei omnia verba haec; et introduxit Jonathas David ad Saul, et fuit ante eum, sicut fuerat heri et nudiustertius.

8. Motum est autem rursum bellum; et egressus David, pugnavit adversum Philisthiim; percussitque eos plaga magna, et fugerunt a facie ejus.

a) 1590. filiam Saul alteram. b) 1590. fuerit

9. Et factus est spiritus Domini malus in Saul. Sedebat autem in domo sua, et tenebat lanceam; porro David psallebat manu sua.

10. Nisusque est Saul configere David lancea in pariete, et declinavit David a facie Saul; lancea autem casso vulnere perlata est in parietem, et David fugit, et salvatus est nocte illa.

11. Misit ergo Saul satellites suos in domum David, ut custodirent eum, et interficeretur mane*. Quod cum annunciasset David Michol uxor sua, dicens: Nisi salvaveris te nocte hac, cras morieris. *Ps. 58.

12. Deposuit eum per fenestram. Porro ille abiit, et aufugit, atque salvatus est.

13. Tulit autem Michol statuam, et posuit eam super lectum, et pellem pilosam caprarum posuit ad caput ejus, et operuit eam vestimentis.

14. Misit autem Saul apparitores, qui raperent David; et responsum est, quod aegrotaret.

15. Rursumque misit Saul nuncios, ut viderent David, dicens: Afferte eum ad me in lecto, ut occidatur.

16. Cumque venissent nuncii, inventum est simulachrum super lectum, et pellis caprarum ad caput ejus.

17. Dixitque Saul ad Michol: Quare sic illusisti mihi, et dimisisti inimicum meum, ut fugeret? Et respondit Michol ad Saul: Quia ipse locutus est mihi: Dimitte me, alioquin interficiam te.

18. David autem fugiens, salvatus est, et venit ad Samuel in Ramatha, et nunciavit ei omnia, quae fecerat sibi Saul; et abierunt ipse et Samuel, et morati sunt in Naioth.

19. Nunciatum est autem Sauli a dicentibus: Ecce! David in Naioth in Ramatha.

20. Misit ergo Saul lictores, ut raperent David; qui cum vidissent cuneum Prophetarum vaticinantium, et Samuelem stantem super eos, factus est etiam Spiritus Domini in illis, et prophetare coeperunt etiam ipsi.

21. Quod cum nunciatum esset Sauli, misit et alios nuncios; prophetaverunt autem et illi. Et rursum misit Saul tertios nuncios; qui et ipsi prophetaverunt. Et iratus iracundia Saul,

22. abiit etiam ipse in Ramatha, et venit usque ad cisternam magnam, quae est in Socho, et interrogavit, et dixit: In quo loco sunt Samuel et David? Dictumque est ei: Ecce! in Naioth sunt in Ramatha.

23. Et abiit in Naioth in Ramatha, et factus est etiam super eum Spiritus Domini, et ambulabat ingrediens, et prophetabat, usque dum veniret in Naioth in Ramatha.

24. Et expoliavit etiam ipse se vestimentis suis, et prophetavit cum caeteris coram Samuele,[a]) et cecidit nudus tota die illa et nocte. Unde et exivit proverbium*: Num et Saul inter Prophetas?

*c. 10, 11. 12.

Cap. 20.

Jonathas et David cognita Saulis obstinata voluntate fœdus renovant.

1. Fugit autem David de Naioth quae est in Ramatha, veniensque locutus est coram Jonatha: Quid feci? quae est iniquitas mea, et quod peccatum meum in patrem tuum, quia quaerit animam meam?

2. Qui dixit ei: Absit! non morieris; neque enim faciet pater meus quidquam grande vel parvum, nisi prius indicaverit mihi: hunc ergo celavit me pater meus sermonem tantummodo? nequaquam erit istud.

3. Et

a) 1590. et cecinit

3. Et juravit rursum Davidi. Et ille ait: Scit profecto pater tuus, quia inveni gratiam in oculis tuis, et dicet: Nesciat hoc Jonathas, ne forte tristetur. Quin immo vivit Dominus, et vivit anima tua! quia uno tantum (ut ita dicam) gradu, ego morsque dividimur.

4. Et ait Jonathas ad David: Quodcumque dixerit mihi anima tua, faciam tibi.

5. Dixit autem David ad Jonathan: Ecce! calendae sunt crastino, et ego ex more sedere soleo juxta regem ad vescendum; dimitte ergo me, ut abscondar in agro usque ad vesperam diei tertiae.

6. Si respiciens requisierit me pater tuus, respondebis ei: Rogavit me David, ut iret celeriter in Bethlehem * civitatem suam; quia victimae solemnes ibi sunt universis contribulibus suis.

* Luc. 2, 4.

7. Si dixerit: Bene! pax erit servo tuo. Si autem fuerit iratus, scito, quia completa est malitia ejus.

8. Fac ergo misericordiam in servum tuum; quia foedus Domini me famulum tuum tecum inire fecisti *. Si autem est iniquitas aliqua in me, tu me interfice, et ad patrem tuum ne introducas me.

* c. 18, 3.

9. Et ait Jonathas: Absit hoc a) a te! neque enim fieri potest, ut si certe cognovero completam esse patris mei malitiam contra te, non annunciem tibi.

10. Responditque David ad Jonathan: Quis renunciabit mihi, si quid forte responderit tibi pater tuus dure de me?

11. Et ait Jonathas ad David: Veni, et egrediamur foras in agrum. Cumque exissent ambo in agrum,

12. ait Jonathas ad David: Domine Deus Israël, si investigavero sententiam patris mei crastino vel perendie; et aliquid boni fuerit super David, et non statim misero ad te, et notum tibi fecero,

13. haec faciat Dominus Jonathae, et haec addat. Si autem perseveraverit patris mei malitia adversum te, revelabo aurem tuam, et dimittam te, ut vadas in pace, et sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre meo.

14. Et si vixero, facies mihi misericordiam Domini; si vero mortuus fuero,

15. non auferes misericordiam tuam a domo mea usque in sempiternum, quando eradicaverit Dominus inimicos David, unumquemque de terra; auferat Jonathan de domo sua, et requirat Dominus de manu inimicorum David.

16. Pepigit ergo Jonathas foedus cum domo David; et requisivit Dominus de manu inimicorum David.

17. Et addidit Jonathas dejerare David, eo quod diligeret illum; sicut enim animam suam, ita diligebat eum.

18. Dixitque ad eum Jonathas: Cras calendae sunt, et requireris,

19. requiretur enim sessio tua usque perendie. Descendes ergo festinus, et venies in locum, ubi celandus es in die, qua operari licet, et sedebis juxta lapidem, cui nomen est Ezel.

20. Et ego tres sagittas mittam juxta eum, et jaciam, quasi exercens me ad signum.

21. Mittam quoque et puerum *, dicens ei: Vade, et affer mihi sagittas.

* v. 35. sq.

22. Si dixero puero: Ecce! sagittae intra te b) sunt, tolle eas! tu veni ad me, quia pax tibi est, et nihil est mali; vivit Dominus! Si

a) 1590. a me b) 1590. citra te

autem sic locutus fuero puero: Ecce! sagittae ultra te sunt; vade in pace, quia dimisit te Dominus.

23. De verbo autem, quod locuti sumus ego et tu, sit Dominus inter me et te usque in sempiternum.

24. Absconditus est ergo David in agro, et venerunt calendae, et sedit rex ad comedendum panem.

25. Cumque sedisset rex super cathedram suam (secundum consuetudinem), quae erat juxta parietem, surrexit Jonathas, et sedit Abner ex latere Saul, vacuusque apparuit locus David.

26. Et non est locutus Saul quidquam in die illa; cogitabat enim, quod forte evenisset ei *, ut non esset mundus, nec purificatus.

* Lev. 7, 21.

27. Cumque illuxisset dies secunda post calendas, rursus apparuit vacuus locus David. Dixitque Saul ad Jonathan filium suum: Cur non venit filius Isai, nec heri, nec hodie, ad vescendum?

28. Responditque Jonathas Sauli: Rogavit me obnixe, ut iret in Bethlehem,

29. et ait: Dimitte me, quoniam sacrificium solemne est in civitate, unus de fratribus meis accersivit me; nunc ergo si inveni gratiam in oculis tuis, vadam cito, et videbo fratres meos. Ob hanc causam non venit ad mensam regis.

30. Iratus autem Saul adversum Jonathan, dixit ei: Fili mulieris virum ultro rapientis, numquid ignoro, quia diligis filium Isai, in confusionem tuam, et in confusionem ignominiosae matris tuae?

31. Omnibus enim diebus, quibus filius Isai vixerit super terram, non stabilieris tu, neque regnum tuum. Itaque jam nunc mitte, et adduc eum ad me; quia filius mortis est.

32. Respondens autem Jonathas Sauli patri suo, ait: Quare morietur? quid fecit?

33. Et arripuit Saul lanceam, ut percuteret eum. Et intellexit Jonathas, quod definitum esset a patre suo, ut interficeret David.

34. Surrexit ergo Jonathas a mensa in ira furoris, et non comedit in die calendarum secunda panem. Contristatus est enim super David, eo quod confudisset eum pater suus.

35. Cumque illuxisset mane, venit Jonathas in agrum juxta placitum David, et puer parvulus cum eo,

36. et ait ad puerum suum: Vade, et affer mihi sagittas, quas ego jacio. Cumque puer cucurrisset, jecit aliam sagittam trans puerum.

37. Venit itaque puer ad locum jaculi, quod miserat Jonathas; et clamavit Jonathas post tergum pueri, et ait: Ecce! ibi est sagitta porro ultra te.

38. Clamavitque iterum Jonathas post tergum pueri, dicens: Festina velociter, ne steteris! Collegit autem puer Jonathae sagittas, et attulit ad dominum suum.

39. Et quid ageretur, penitus ignorabat, tantummodo enim Jonathas et David rem noverant.

40. Dedit ergo Jonathas arma sua puero, et dixit ei: Vade, et defer in civitatem!

41. Cumque abiisset puer, surrexit David de loco, qui vergebat ad Austrum, et cadens pronus in terram, adoravit tertio; et osculantes se alterutrum, fleverunt pariter, David autem amplius.

42. Dixit ergo Jonathas ad David: Vade in pace! quaecumque juravimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus sit inter me et te, a) et inter semen me-

a) 1590. et inter semen tuum et semen meum

um et semen tuum usque in sempiternum.

43. Et surrexit David, et abiit; sed et Jonathas ingressus est civitatem.

Cap. 21.

David profugus venit ad Achimelech. Fame urgente comedit panes sanctificatos.

1. Venit autem David in Nobe ad Achimelech sacerdotem; et obstupuit Achimelech, eo quod venisset David. Et dixit ei: Quare tu solus, et nullus est tecum?

2. Et ait David ad Achimelech sacerdotem: Rex praecepit mihi sermonem, et dixit: Nemo sciat rem, propter quam missus es * a me, et cujusmodi praecepta tibi dederim; nam et pueris condixi in illum et illum locum. * c. 22, 22.

3. Nunc ergo, si quid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi, aut quidquid inveneris.

4. Et respondens sacerdos ad David, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum *; si mundi sunt pueri, maxime a mulieribus †?
* Lev. 24, 5—9. † Exod. 19, 15.

5. Et respondit David sacerdoti, et dixit ei: Equidem, si de mulieribus agitur; continuimus nos ab heri et nudiustertius, quando egrediebamur, et fuerunt vasa puerorum sancta. Porro via haec polluta est, sed et ipsa hodie sanctificabitur in vasis.

6. * Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem. Neque enim erat ibi panis, nisi tantum panes propositionis, qui sublati fuerant a facie Domini, ut ponerentur panes calidi. * Matth. 12, 3. 4.

7. Erat autem ibi vir quidam de servis Saul, in die illa, intus in tabernaculo Domini; et nomen ejus Doëg Idumaeus, potentissimus pastorum Saul.

8. Dixit autem David ad Achimelech: Si habes hic ad manum hastam, aut gladium? quia gladium meum, et arma mea non tuli mecum; sermo enim regis urgebat.

9. Et dixit sacerdos: Ecce! hic gladius Goliath Philisthaei, quem percussisti in valle terebinthi, est involutus pallio post ephod; si istum vis tollere, tolle. Neque enim hic est alius absque eo. Et ait David: Non est huic alter similis, da mihi eum!

10. Surrexit itaque David, et fugit in die illa a facie Saul; et venit ad Achis regem Geth;

11. dixeruntque servi Achis ad eum, cum vidissent David: Numquid non iste est David rex terrae? nonne huic cantabant per choros, dicentes*: Percussit Saul mille, et David decem millia?
* c. 18, 7. Eccl. 47, 7.

12. Posuit autem David sermones istos in corde suo, et extimuit valde a facie Achis regis Geth.

13. Et immutavit os suum coram eis, et collabebatur inter manus eorum, et impingebat in ostia portae, defluebantque salivae ejus in barbam.

14. Et ait Achis ad servos suos: Vidistis hominem insanum: quare adduxistis eum ad me?

15. An desunt nobis furiosi, quod introduxistis istum, ut fureret me praesente? hiccine ingredietur domum meam?

Cap. 22.

David ad regem Moab profectus, inde in terram Juda revertitur. Saul occidit sacerdotes præter Abiathar.

1. Abiit ergo David inde, et fugit in speluncam Odollam. Quod cum audissent fratres ejus, et omnis domus patris ejus, descenderunt ad eum illuc.

2. Et convenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia consti-

tuti, et oppressi aere alieno, et amaro animo; et factus est eorum princeps, fueruntque cum eo quasi quadringenti viri.

3. Et profectus est David inde in Maspha, quae est Moab; et dixit ad regem Moab: Maneat, oro, pater meus et mater mea vobiscum, donec sciam, quid faciat mihi Deus.

4. Et reliquit eos ante faciem regis Moab; manseruntque apud eum cunctis diebus, quibus David fuit in praesidio.

5. Dixitque Gad Propheta ad David: Noli manere in praesidio, proficiscere, et vade in terram Juda. Et profectus est David, et venit in saltum Haret.

6. Et audivit Saul, quod apparuisset David, et viri, qui erant cum eo. Saul autem, cum maneret in Gabaa, et esset in nemore, quod est in Rama, hastam manu tenens, cunctique servi ejus circumstarent eum,

7. ait ad servos suos, qui assistebant ei: Audite [a]) nunc filii Jemini! numquid omnibus vobis dabit filius Isai agros et vineas, et universos vos faciet tribunos, et centuriones;

8. quoniam conjurastis omnes adversum me, et non est, qui mihi renunciet, maxime cum et * filius meus foedus inierit cum filio Isai? Non est, qui vicem meam doleat ex vobis, nec qui annunciet mihi; eo quod suscitaverit filius meus servum meum adversum me, insidiantem mihi usque hodie? * c. 18, 3. 20, 1. sq.

9. Respondens autem Doëg Idumaeus *, qui assistebat, et erat primus inter servos Saul: Vidi, inquit, filium Isai in Nobe, apud Achimelech filium Achitob sacerdotem. * c. 21, 3. sq. Ps. 51, 2.

10. Qui consuluit pro eo Dominum, et cibaria dedit ei; sed et gladium Goliath Philisthaei dedit illi.

11. Misit ergo rex ad accersendum Achimelech sacerdotem filium Achitob, et omnem domum patris ejus, sacerdotum, qui erant in Nobe, qui universi venerunt ad regem.

12. Et ait Saul ad Achimelech: Audi, fili Achitob! Qui respondit: Praesto sum, domine!

13. Dixitque ad eum Saul: Quare conjurastis adversum me, tu et filius Isai, et dedisti ei panes et gladium, et consuluisti pro eo Deum [b]), ut consurgeret adversum me, insidiator usque hodie permanens?

14. Respondensque Achimelech regi, ait *: Et quis in omnibus servis tuis, sicut David fidelis, et gener regis, et pergens ad imperium tuum, et gloriosus in domo tua? * c. 18, 22. 27. 20, 25.

15. Num hodie coepi pro eo consulere [c]) Deum? absit hoc a me; ne suspicetur rex adversus servum suum rem hujuscemodi, in universa domo patris mei; non enim scivit servus tuus quidquam * super hoc negotio, vel modicum vel grande. * c. 21, 1. 2. 8.

16. Dixitque rex: Morte morieris Achimelech, tu, et omnis domus patris tui!

17. Et ait rex emissariis, qui circumstabant eum: Convertimini, et interficite sacerdotes Domini! nam manus eorum cum David est; scientes, quod fugisset, et non indicaverunt mihi. Noluerunt autem servi regis extendere manus suas in sacerdotes Domini.

18. Et ait rex ad Doëg: Convertere tu, et irrue in sacerdotes! Conversusque Doëg Idumaeus, irruit * in sacerdotes, et trucidavit in die illa octoginta quinque viros vestitos Ephod lineo. * c. 2, 30. sq.

---

a) 1590. add. me b) 1590. Dominum, c) 1590. Dominum?

19. Nobe autem civitatem sacerdotum percussit in ore gladii, viros et mulieres, et parvulos, et lactentes, bovemque et asinum, et ovem in ore gladii.
20. Evadens autem unus filius Achimelech, filii Achitob, cujus nomen erat Abiathar, fugit ad David,
21. et annunciavit ei, quod occidisset Saul sacerdotes Domini.
22. Et ait David ad Abiathar: Sciebam in die illa, quod cum ibi esset Doëg Idumaeus, procul dubio annunciaret Sauli; ego sum reus omnium animarum * patris tui. *c. 21, 2. 8.
23. Mane mecum, ne timeas; si quis quaesierit animam meam, quaeret et animam tuam, mecumque servaberis.

Cap. 23.

David Ceilam a Philisthæis liberat; in desertum Ziph se recipit. Saul Davidem persequi cessat ob incursionem Philisthinorum.

1. Et annunciaverunt David, dicentes: Ecce! Philisthiim oppugnant Ceilam *, et diripiunt areas. *Jos. 15, 44.
2. Consuluit ergo David Dominum, dicens: Num vadam, et percutiam Philisthaeos istos? Et ait Dominus ad David: Vade, et percuties Philisthaeos, et Ceilam salvabis.
3. Et dixerunt viri, qui erant cum David, ad eum: Ecce! nos hic in Judaea consistentes timemus; quanto magis si ierimus in Ceilam adversum agmina Philisthinorum?
4. Rursum ergo David consuluit Dominum. Qui respondens, ait ei: Surge, et vade in Ceilam! ego enim tradam Philisthaeos in manu tua.
5. Abiit ergo David, et viri ejus in Ceilam, et pugnavit adversum Philisthaeos, et abegit jumenta eorum, et percussit eos plaga magna; et salvavit David habitatores Ceilae.
6. Porro eo tempore, quo fugiebat Abiathar filius Achimelech ad David in Ceilam, ephod secum habens descenderat.
7. Nunciatum est autem Sauli, quod venisset David in Ceilam; et ait Saul: Tradidit eum Deus [a]) in manus meas, conclususque est, introgressus urbem, in qua portae et serae sunt.
8. Et praecepit Saul omni populo, ut ad pugnam descenderet in Ceilam; et obsideret David, et viros ejus.
9. Quod cum David rescisset, quia praepararet ei Saul clam malum, dixit ad Abiathar sacerdotem: Applica ephod!
10. Et ait David: Domine Deus Israël, audivit famam servus tuus, quod disponat Saul venire in Ceilam, ut evertat urbem propter me;
11. si tradent me viri Ceilae in manus ejus? et si descendet Saul, sicut audivit servus tuus? Domine Deus Israël, indica servo tuo. Et ait Dominus: Descendet.
12. Dixitque David: Si tradent me viri Ceilae, et viros, qui sunt mecum, in manus Saul? Et dixit Dominus: Tradent.
13. Surrexit ergo David et viri ejus quasi sexcenti, et egressi de Ceila, huc atque illuc vagabantur incerti; nunciatumque est Sauli, quod fugisset David de Ceila, et salvatus esset; quam ob rem dissimulavit exire.
14. Morabatur autem David in deserto in locis firmissimis, mansitque in monte solitudinis Ziph, in monte opaco; quaerebat eum tamen Saul cunctis diebus; et non tradidit eum Deus [b]) in manus ejus.
15. Et vidit David, quod egres-

a) 1590. Dominus b) 1590. Dominus

sus esset Saul, ut quaereret animam ejus. Porro David erat in deserto Ziph in silva.

16. Et surrexit Jonathas filius Saul, et abiit ad David in silvam, et confortavit manus ejus in Deo; dixitque ei:

17. Ne timeas! neque enim inveniet te manus Saul patris mei, et tu regnabis super Israël, et ego ero tibi secundus; sed et Saul pater meus * scit hoc. *c. 20,31. 22,7.

18. Percussit ergo uterque foedus coram Domino *; mansitque David in silva; Jonathas autem reversus est in domum suam. * c. 18, 3. 20, 16. 42.

19. * Ascenderunt autem Ziphaei ad Saul in Gabaa, dicentes: Nonne ecce! David latitat apud nos in locis tutissimis silvae, in colle Hachila, quae est ad dexteram deserti? *c. 26, 1.

20. Nunc ergo, sicut desideravit anima tua, ut descenderes, descende; nostrum autem erit, ut tradamus eum in manus regis.

21. Dixitque Saul: Benedicti vos a Domino, quia doluistis vicem meam.

22. Abite ergo, oro, et diligentius praeparate et curiosius agite, et considerate locum, ubi sit pes ejus, vel quis viderit eum ibi; recogitat enim de me, quod callide insidier ei.

23. Considerate et videte omnia latibula ejus, in quibus absconditur; et revertimini ad me ad rem certam, ut vadam vobiscum. Quod si etiam in terram se abstruserit[a]), perscrutabor eum in cunctis millibus Juda.

24. At illi surgentes abierunt in Ziph ante Saul; David autem et viri ejus erant in deserto Maon, in campestribus, ad dexteram Jesimon.

25. Ivit ergo Saul et socii ejus ad quaerendum eum; et nunciatum est David, statimque descendit ad petram, et versabatur in deserto Maon. Quod cum audisset Saul, persecutus est David in deserto Maon.

26. Et ibat Saul ad latus montis ex parte una; David autem et viri ejus erant in latere montis ex parte altera; porro David desperabat, se posse evadere a facie Saul; itaque Saul et viri ejus, in modum coronae cingebant David et viros ejus, ut caperent eos.

27. Et nuncius venit ad Saul, dicens: Festina, et veni, quoniam infuderunt se Philisthiim super terram.

28. Reversus est ergo Saul desistens persequi David, et perrexit in occursum Philisthinorum. Propter hoc vocaverunt locum illum, Petram dividentem.

CAP. 24.

David Saulem occidi prohibet, et eidem reconciliatur.

1. Ascendit ergo David inde; et habitavit in locis tutissimis Engaddi.

2. Cumque reversus esset Saul, postquam persecutus est Philisthaeos, nunciaverunt ei, dicentes: Ecce! David in deserto est Engaddi.

3. Assumens ergo Saul tria millia electorum virorum ex omni Israël, perrexit ad investigandum David et viros ejus, etiam super abruptissimas petras, quae solis ibicibus perviae sunt.

4. Et venit ad caulas ovium, quae se offerebant vianti. Eratque ibi spelunca, quam ingressus est Saul *, ut purgaret ventrem †; porro David et viri ejus in interiore parte speluncae latebant ‡.
*c. 26, 4. † Jud. 3, 24. ‡ Ps. 141.

5. Et dixerunt servi David ad eum: Ecce! dies *, de qua locutus est Dominus ad te: Ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias ei

a) 1590. obstruxerit,

sicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo David, et praecidit oram † chlamydis Saul silenter.

*c. 26, 8. † v. 12. Prov. 20, 22. Rom. 12, 19 sq.

6. Post haec percussit cor suum David, eo quod abscidisset oram chlamydis Saul.

7. Dixitque ad viros suos: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem domino meo, christo Domini*, ut mittam manum meam in eum, quia christus Domini est. a)

* Eccl. 1, 24. 25.

8. Et confregit David viros suos sermonibus, et non permisit eos, ut consurgerent in Saul; porro Saul exurgens de spelunca, pergebat coepto itinere.

9. Surrexit autem b) et David post eum; et egressus de spelunca, clamavit post tergum Saul, dicens: Domine mi rex! Et respexit Saul post se; et inclinans se David pronus in terram, adoravit,

10. dixitque ad Saul: Quare audis verba hominum loquentium: David quaerit malum adversum te?

11. Ecce! hodie viderunt oculi tui, quod tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca; et cogitavi, ut occiderem te, sed pepercit tibi oculus meus. Dixi enim: Non extendam manum meam in dominum meum, quia christus Domini est.

12. Quin potius, pater mi! vide, et cognosce oram chlamydis tuae in manu mea; quoniam cum praescinderem summitatem chlamydis tuae, nolui extendere manum meam in te. Animadverte, et vide, quoniam non est in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccavi in te; tu autem insidiaris animae meae, ut auferas eam.

13. Judicet Dominus inter me et te, et ulciscatur me Dominus ex te; manus autem mea non sit in te.

14. Sicut et in proverbio antiquo dicitur: Ab impiis egredietur impietas, manus ergo mea non sit in te.

15. Quem persequeris, rex Israël? quem persequeris? canem mortuum persequeris, et pulicem unum.

16. Sit Dominus judex, et judicet inter me et te; et videat, et judicet causam meam, et eruat me de manu tua*.

*Ps. 16, 2.

17. Cum autem complesset David loquens sermones hujuscemodi ad Saul, dixit Saul: Numquid vox haec tua est, fili mi David? Et levavit Saul vocem suam, et flevit;

18. dixitque ad David: Justior tu es quam ego; tu enim tribuisti mihi bona; ego autem reddidi tibi mala.

19. Et tu indicasti hodie, quae feceris mihi bona; quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, et non occideris me.

20. Quis enim cum invenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona? Sed Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc pro eo, quod hodie operatus es in me.

21. Et nunc, quia scio, quod certissime regnaturus sis*, et habiturus in manu tua regnum Israel;

*c. 23, 17.

22. jura mihi in Domino, ne deleas semen meum post me, neque auferas nomen meum de domo patris mei.

23. Et juravit David Sauli. Abiit ergo Saul in domum suam; et David, et viri ejus ascenderunt ad tutiora loca.

---

a) 1590. add. Vivit Dominus, quia nisi Dominus percusserit eum, aut dies ejus venerit ut moriatur, aut descendens in prœlium perierit, propitius mihi sit Dominus, ut non mittam manum meam in Christum Domini.

b) 1590. omit. et

Cap. 25.

Moritur Samuel. Historia Nabal, et uxoris ejus Abigail.

1. Mortuus * est autem Samuel, et congregatus est universus Israel, et planxerunt eum, et sepelierunt eum in domo sua in Ramatha. Consurgensque David descendit in desertum Pharan.

* c. 28, 3. Eccl. 46, 23.

2. Erat autem vir quispiam in solitudine Maon, et possessio ejus in Carmelo*, et homo ille magnus nimis; erantque ei oves tria millia, et mille caprae; et accidit, ut tonderetur grex ejus in Carmelo.

* Jos. 15, 55.

3. Nomen autem viri illius erat Nabal; et nomen uxoris ejus Abigail; eratque mulier illa prudentissima et speciosa; porro vir ejus durus, et pessimus, et malitiosus; erat autem de genere Caleb.

4. Cum ergo audisset David in deserto, quod tonderet Nabal gregem suum,

5. misit decem juvenes, et dixit eis: Ascendite in Carmelum, et venietis ad Nabal, et salutabitis eum ex nomine meo pacifice.

6. Et dicetis: Sit fratribus meis, et tibi pax, et domui tuae pax, et omnibus, quaecumque habes, sit pax. a)

7. Audivi, quod tonderent pastores tui, qui erant nobiscum in deserto; numquam eis molesti fuimus, nec aliquando defuit quidquam eis de grege, omni tempore, quo fuerunt nobiscum in Carmelo.

8. Interroga pueros tuos, et indicabunt tibi. Nunc ergo inveniant pueri tui gratiam in oculis tuis; in die enim bona venimus; quodcumque invenerit manus tua, da servis tuis, et filio tuo David.

9. Cumque venissent pueri David, locuti sunt ad Nabal omnia verba haec ex nomine David; et siluerunt.

10. Respondens autem Nabal pueris David, ait: Quis est David? et quis est filius Isai? hodie increverunt servi, qui fugiunt dominos suos.

11. Tollam ergo panes meos, et aquas meas, et carnes pecorum, quae occidi tonsoribus meis, et dabo viris, quos nescio, unde sint?

12. Regressi sunt itaque pueri David per viam suam, et reversi venerunt, et nunciaverunt b) ei omnia verba, quae dixerat.

13. Tunc ait David pueris suis: Accingatur unusquisque gladio suo! Et accincti sunt singuli gladiis suis, accinctusque est et David ense suo; et secuti sunt David quasi quadringenti viri; porro ducenti remanserunt ad sarcinas.

14. Abigail autem uxori Nabal nunciavit unus de pueris suis, dicens: Ecce! David misit nuncios de deserto, ut benedicerent domino nostro; et aversatus est eos.

15. Homines isti boni satis fuerunt nobis, et non molesti; nec quidquam aliquando periit omni tempore, quo fuimus conversati cum eis in deserto.

16. Pro muro erant nobis tam in nocte quam in die, omnibus diebus, quibus pavimus apud eos greges.

17. Quam ob rem considera, et recogita, quid facias; quoniam completa est malitia adversum virum tuum, et adversum domum tuam, et ipse est filius Belial, ita, ut nemo possit ei loqui.

18. Festinavit igitur Abigail, et tulit ducentos panes, et duos utres vini, et quinque arietes coctos, et quinque sata polentae, et centum ligaturas uvae passae, et ducentas massas caricarum, et posuit super asinos;

a) 1590. add. Ex multis annis salvos faciens tuos, et omnia tua.
b) 1590. annunciaverunt

19. dixitque pueris suis: Praecedite me! ecce! ego post tergum sequar vos; viro autem suo Nabal non indicavit.

20. Cum ergo ascendisset asinum, et descenderet ad radices montis, David et viri ejus descendebant in occursum ejus; quibus et illa occurrit.

21. Et ait David: Vere frustra servavi omnia, quae hujus erant in deserto, et non periit quidquam de cunctis, quae ad eum pertinebant; et reddidit mihi malum pro bono.

22. Haec faciat Deus inimicis David, et haec addat, si reliquero de omnibus, quae ad ipsum pertinent usque mane, mingentem ad parietem.

23. Cum autem vidisset Abigail David, festinavit, et descendit de asino, et procidit coram David super faciem suam, et adoravit super terram,

24. et cecidit ad pedes ejus, et dixit: In me sit, domine mi! haec iniquitas *; loquatur, obsecro, ancilla tua in auribus tuis; et audi verba famulae tuae. * v. 28.

25. Ne ponat, oro, dominus meus rex cor suum super virum istum iniquum Nabal; quoniam secundum nomen suum stultus est, et stultitia est cum eo; ego autem ancilla tua non vidi pueros tuos, domine mi! quos misisti.

26. Nunc ergo, domine mi! vivit Dominus, et vivit anima tua! qui prohibuit te, ne venires in sanguinem, et salvavit manum tuam tibi: et nunc fiant sicut Nabal inimici tui, et qui quaerunt domino meo malum.

27. Quapropter suscipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua tibi domino meo; et da pueris, qui sequuntur te dominum meum.

28. Aufer iniquitatem famulae tuae, faciens enim faciet Dominus tibi domino meo domum fidelem *; quia praelia Domini, domine mi! tu praeliaris; malitia ergo non inveniatur in te omnibus diebus vitae tuae.

* c. 16, 18. 17, 40.

29. Si enim surrexerit aliquando homo persequens te, et quaerens animam tuam, erit anima domini mei custodita quasi in fasciculo viventium *, apud Dominum Deum tuum; porro inimicorum tuorum anima rotabitur, quasi in impetu et circulo fundae.

* Gen. 42, 35.

30. Cum ergo fecerit Dominus tibi domino meo omnia, quae locutus est bona de te, et constituerit te ducem super Israël,

31. Non erit tibi hoc in singultum, et in scrupulum cordis domino meo, quod effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te ultus fueris; et cum benefecerit Dominus domino meo, recordaberis ancillae tuae.

32. Et ait David ad Abigail: Benedictus Dominus Deus Israël, qui misit hodie te in occursum meum, et benedictum eloquium tuum!

33. Et benedicta tu, quae prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, et ulciscerer me manu mea.

34. Alioquin vivit Dominus Deus Israël, qui prohibuit me, ne malum facerem tibi; nisi cito venisses in occursum mihi, non remansisset Nabal usque ad lucem matutinam, mingens ad parietem.

35. Suscepit ergo David de manu ejus omnia, quae attulerat ei, dixitque ei: Vade pacifice in domum tuam, ecce! audivi vocem tuam, et honoravi faciem tuam.

36. Venit autem Abigail ad Nabal; et ecce! erat ei convivium in domo ejus, quasi convivium regis, et cor Nabal jucundum; erat enim ebrius nimis; et non in-

dicavit ei verbum pusillum aut grande usque mane.

37. Diluculo autem, cum digessisset vinum Nabal, indicavit ei uxor sua verba haec, et emortuum est cor ejus intrinsecus, et factus est quasi lapis.

38. Cumque pertransissent decem dies, percussit Dominus Nabal, et mortuus est.

39. Quod cum audisset David mortuum Nabal, ait: Benedictus Dominus, qui judicavit causam opprobrii mei de manu Nabal, et servum suum custodivit a malo, et malitiam Nabal reddidit Dominus in caput ejus. Misit ergo David, et locutus est ad Abigail, ut sumeret eam sibi in uxorem.

40. Et venerunt pueri David ad Abigail in Carmelum, et locuti sunt ad eam, dicentes: David misit nos ad te, ut accipiat te sibi in uxorem.

41. Quae consurgens adoravit prona in terram, et ait: Ecce! famula tua sit in ancillam, ut lavet pedes servorum domini mei.

42. Et festinavit, et surrexit Abigail, et ascendit super asinum, et quinque puellae ierunt cum ea, pedissequae ejus, et secuta est nuncios David; et facta est illi uxor.

43. Sed et Achinoam accepit David de Jezraël; et fuit utraque uxor ejus.

44. Saul autem dedit Michol filiam suam, uxorem David *, Phalti filio Lais, qui erat de Gallim.

* c. 18, 27.

Cap. 26.

David, proditus a Ziphaeis, lanceam et scyphum dormienti Sauli aufert. Saul placatus recedit.

1. Et * venerunt Ziphaei ad Saul in Gabaa, dicentes: Ecce! David absconditus est in colle Hachilla, quae est ex adverso solitudinis.

* c. 23, 19. 24. Ps. 53.

2. Et surrexit Saul, et descendit in desertum Ziph, et cum eo tria millia virorum de electis Israël, ut quaereret David in deserto Ziph.

3. Et castrametatus est Saul in Gabaa Hachila, quae erat ex adverso solitudinis in via; David autem habitabat in deserto. Videns autem, quod venisset Saul post se in desertum,

4. Misit exploratores, et didicit, quod illuc venisset certissime.

5. Et surrexit David clam, et venit ad locum, ubi erat Saul; cumque vidisset locum, in quo dormiebat Saul, et Abner filius Ner, princeps militiae ejus, et Saulem dormientem in tentorio, et reliquum vulgus per circuitum ejus,

6. ait David ad Achimelech Hethaeum, et Abisai filium Sarviae * fratrem Joab, dicens: Quis descendet mecum ad Saul in castra? Dixitque Abisai: Ego descendam tecum.

* 1 Paral. 2, 16.

7. Venerunt ergo David et Abisai ad populum nocte, et invenerunt Saul jacentem et dormientem in tentorio, et hastam fixam in terra ad caput ejus; Abner autem et populum dormientes in circuitu ejus.

8. Dixitque Abisai ad David: Conclusit Deus inimicum tuum hodie in manus tuas *; nunc ergo perfodiam eum lancea in terra semel, et secundo opus non erit.

* c. 24, 5.

9. Et dixit David ad Abisai: Ne interficias eum! quis enim extendet manum suam in christum Domini, et innocens erit *?

* c. 24, 7.

10. Et dixit David: Vivit Dominus! quia nisi Dominus percusserit eum, aut dies ejus venerit, ut moriatur, aut in praelium descendens perierit.

11. Propitius sit mihi Dominus, ne extendam manum meam in

christum Domini. Nunc igitur tolle hastam, quae est ad caput ejus, et scyphum aquae, et abeamus.

12. Tulit igitur David hastam, et scyphum aquae, qui erat ad caput Saul, et abierunt; et non erat quisquam, qui videret, et intelligeret, et evigilaret, sed omnes dormiebant, quia sopor Domini irruerat super eos.

13. Cumque transisset David ex adverso, et stetisset in vertice montis de longe, et esset grande intervallum inter eos,

14. clamavit David ad populum, et ad Abner filium Ner, dicens: Nonne respondebis Abner? Et respondens Abner, ait: Quis es tu, qui clamas, et inquietas regem?

15. Et ait David ad Abner: Numquid non vir tu es? et quis alius similis tui in Israël? quare ergo non custodisti dominum tuum regem? ingressus est enim unus de turba, ut interficeret regem, dominum tuum.

16. Non est bonum hoc, quod fecisti; vivit Dominus! quoniam filii mortis estis vos, qui non custodistis dominum vestrum, christum Domini. Nunc ergo vide, ubi sit hasta regis, et ubi sit scyphus aquae, qui erat ad caput ejus.

17. Cognovit autem Saul vocem David, et dixit: Numquid vox haec tua fili mi David? et ait David: Vox mea, domine mi rex!

18. Et ait: Quam ob causam dominus meus persequitur servum suum? Quid feci? aut quod est malum in manu mea?

19. Nunc ergo audi, oro, domine mi rex! verba servi tui: Si Dominus incitat te adversum me*, odoretur sacrificium; si autem filii hominum, maledicti sunt in conspectu Domini; qui ejecerunt me hodie, ut non habitem in hae-reditate Domini, dicentes: Vade, servi diis alienis! *c. 16, 14.

20. Et nunc non effundatur sanguis meus in terram coram Domino; quia egressus est rex Israël, ut quaerat pulicem unum, sicut persequitur perdix in montibus.

21. Et ait Saul: Peccavi, revertere, fili mi David! nequaquam enim ultra tibi malefaciam, eo quod pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie; apparet enim, quod stulte egerim, et ignoraverim multa nimis.

22. Et respondens David, ait: Ecce! hasta regis; transeat unus de pueris regis, et tollat eam.

23. Dominus autem retribuet unicuique, secundum justitiam suam et fidem; tradidit enim te Dominus hodie in manum meam, et nolui extendere manum meam in christum Domini.

24. Et sicut magnificata est anima tua hodie in oculis meis, sic magnificetur anima mea in oculis Domini, et liberet me de omni angustia.

25. Ait ergo Saul ad David: Benedictus tu, fili mi David! et quidem faciens facies, et potens poteris. Abiit autem David in viam suam, et Saul reversus est in locum suum.

CAP. 27.

Achis rex Geth Davidi urbem Siceleg concedit. Hinc excursiones facit David contra Ammonitas.

1. Et ait David in corde suo: Aliquando incidam una die in manus Saul; nonne melius est, ut fugiam, et salver in terra Philisthinorum, ut desperet Saul, cessetque me quaerere in cunctis finibus Israel? fugiam ergo manus ejus.

2. Et surrexit David, et abiit ipse, et sexcenti viri cum eo, ad Achis filium Maoch regem Geth.

3. Et habitavit David cum Achis

in Geth, ipse et viri ejus; a) vir et domus ejus, et David, et duae uxores ejus *, Achinoam Jezrahelitis, et Abigail uxor Nabal Carmeli. * c. 25, 42. 43.

4. Et nunciatum est Sauli quod fugisset David in Geth, et non addidit ultra quaerere eum.

5. Dixit autem David ad Achis: Si inveni gratiam in oculis tuis, detur mihi locus in una urbium regionis hujus, ut habitem ibi; cur enim manet servus tuus in civitate regis tecum?

6. Dedit itaque ei Achis in die illa Siceleg*; propter quam causam facta est Siceleg regum Juda, usque in diem hanc. * Jos. 15, 31.

7. Fuit autem numerus dierum, quibus habitavit David in regione Philisthinorum, quatuor mensium.

8. Et ascendit David, et viri ejus, et agebant praedas de Gessuri, et de Gerzi, et de Amalecitis *; hi enim pagi habitabantur in terra antiquitus, euntibus Sur usque ad terram Aegypti. * Deut. 25, 19.

9. Et percutiebat David omnem terram, nec relinquebat viventem virum et mulierem; tollensque oves et boves, et asinos, et camelos, et vestes, revertebatur, et veniebat ad Achis.

10. Dicebat autem ei Achis: In quem irruisti hodie? Respondebat David: Contra meridiem Judae, et contra meridiem Jerameel, et contra meridiem Ceni.

11. Virum et mulierem non vivificabat David, nec adducebat in Geth, dicens: Ne forte loquantur adversum nos: Haec fecit David; et hoc erat decretum illi omnibus diebus, quibus habitavit in regione Philisthinorum.

12. Credidit ergo Achis David, dicens: Multa mala operatus est contra populum suum Israël; erit igitur mihi servus sempiternus.

CAP. 28.

Saul ante prælium cum Philisthæis Samuelem suscitari jubet, qui adversa omnia prædicit.

1. Factum est autem in diebus illis, congregaverunt Philisthiim agmina sua, ut praepararentur ad bellum contra Israël; dixitque Achis ad David: Sciens nunc scito, quoniam mecum egredieris in castris tu, et viri tui.

2. Dixitque David ad Achis: Nunc scies, quae facturus est servus tuus. Et ait Achis ad David: Et ego custodem capitis mei ponam te cunctis diebus.

3. * Samuel autem mortuus est, planxitque eum omnis Israël, et sepelierunt eum in Ramatha urbe sua. Et Saul abstulit magos et hariolos † de terra. b)
* c. 25, 1. Eccl. 46, 23. † Lev. 19, 31. 20, 27.

4. Congregatique sunt Philisthiim, et venerunt, et castrametati sunt in Sunam; congregavit autem et Saul universum Israël, et venit in Gelboë.

5. Et vidit Saul castra Philisthiim, et timuit, et expavit cor ejus nimis.

6. Consuluitque Dominum, et non respondit ei neque per somnia, neque per sacerdotes *, neque per Prophetas.
* Exod. 28, 30. supr. c. 23, 6.

7. Dixitque Saul servis suis: Quaerite mihi mulierem habentem * pythonem, et vadam ad eam, et sciscitabor per illam †. Et dixerunt servi ejus ad eum: Est mulier pythonem habens in Endor.
* Lev. 20, 27. Deut. 18, 11. Act. 16, 16. † Jer. 2, 13.

8. Mutavit ergo habitum suum, vestitusque est aliis vestimentis, et abiit ipse, et duo viri cum eo, veneruntque ad mulierem nocte, et ait illi: Divina mihi in pythone, et suscita mihi, quem dixero tibi.

9. Et ait mulier ad eum: Ecce

a) 1590. omit. vir, 1592. vir et domus eius, et duæ . . . C. R. 1592. vir et domus ejus, et David, et duæ . . . 1593. vir et domus ejus, et David, et duæ . . .
b) 1590. add. et interfecit eos qui pythones habebant in ventre.

u nosti, quanta fecerit Saul, et
quomodo eraserit magos et hari-
olos, de terra; quare ergo insidi-
aris animae meae, ut occidar*?

*Exod. 22, 18.

10. Et juravit ei Saul in Domi-
no, dicens: Vivit Dominus! quia
non eveniet tibi quidquam mali
propter hanc rem.

11. Dixitque ei mulier: Quem
suscitabo tibi? Qui ait: Samue-
lem mihi suscita.

12. Cum autem vidisset mulier
Samuelem, exclamavit voce ma-
gna, et dixit ad Saul: Quare impo-
suisti mihi? Tu es enim Saul.

13. Dixitque ei rex: Noli time-
re! Quid vidisti? Et ait mulier
ad Saul: Deos vidi ascendentes
de terra.

14. Dixitque ei: Qualis est for-
ma ejus? Quae ait: Vir senex as-
cendit, et ipse amictus est pallio.
Et intellexit Saul, quod Samuel
esset, et inclinavit se super faci-
em suam in terra, et adoravit.

15. Dixit autem Samuel ad Saul*:
Quare inquietasti me, ut suscita-
rer? Et ait Saul: Coarctor nimis;
siquidem Philisthiim pugnant ad-
versum me, et Deus recessit a me,
et exaudire me noluit, neque in
manu Prophetarum, neque per
somnia; vocavi ergo te, ut osten-
deres mihi, quid faciam.

*Eccl. 46, 23.

16. Et ait Samuel: Quid inter-
rogas me, cum Dominus recesse-
rit a te, et transierit ad aemulum
tuum?

17. Faciet enim tibi Dominus
sicut locutus est in manu mea*, et
scindet regnum tuum de manu
tua, et dabit illud proximo tuo
David; *c. 15, 16—29.

18. quia non obedisti voci Do-
mini, neque fecisti iram furoris
ejus in Amalec. Idcirco, quod pa-
teris, fecit tibi Dominus hodie*.

*Eccl. 46, 20.

19. Et dabit Dominus etiam Is-
raël tecum in manus Philisthiim;
cras autem tu et filii tui mecum e-
ritis*; sed et castra Israël tradet
Dominus in manus Philisthiim.

*c. 31, 6.

20. Statimque Saul cecidit por-
rectus in terram; extimuerat e-
nim verba Samuelis, et robur non
erat in eo, quia non comederat
panem tota die illa.

21. Ingressa est itaque mulier
illa ad Saul (conturbatus enim e-
rat valde), dixitque ad eum: Ec-
ce! obedivit ancilla tua voci tuae,
et posui animam meam in manu [a])
mea*; et audivi sermones tuos,
quos locutus es ad me. *v. 9.

22. Nunc igitur audi et tu vo-
cem ancillae tuae, et ponam co-
ram te buccellam panis, ut come-
dens convalescas, et possis iter a-
gere.

23. Qui renuit, et ait: Non com-
edam. Coegerunt autem eum ser-
vi sui et mulier, et tandem audita
voce eorum surrexit de terra, et
sedit super lectum.

24. Mulier autem illa habebat
vitulum pascualem in domo, et
festinavit, et occidit eum; tol-
lensque farinam, miscuit eam, et
coxit azyma;

25. et posuit ante Saul et ante
servos ejus. Qui cum comedis-
sent, surrexerunt, et ambulave-
runt per totam noctem illam.

CAP. 29.

David a Philisthæis in Siceleg remittitur.

1. Congregata sunt ergo Phi-
listhiim universa agmina in A-
phec; sed et Israël castrametatus
est super fontem, qui erat in Jez-
rahel.

2. Et satrapae quidem Philist-
hiim incedebant in centuriis et
millibus; David autem et viri e-
jus erant in novissimo agmine
cum Achis*. *c. 28, 1. 2.

3. Dixeruntque principes Phi-

a) 1590. in manu tua

listhiim ad Achis: Quid sibi volunt Hebraei isti? Et ait Achis ad principes Philisthiim: Num ignoratis David, qui fuit servus Saul regis Israël, et est apud me multis diebus, vel annis, et non inveni in eo quidquam ex die, qua transfugit ad me, usque ad diem hanc?

4. * Irati sunt autem adversus eum principes Philisthiim, et dixerunt ei: Revertatur vir iste, et sedeat in loco suo, in quo constituisti eum, et non descendat nobiscum in praelium, ne fiat nobis adversarius, cum praeliari coeperimus; quomodo enim aliter poterit placare dominum suum, nisi in capitibus nostris?

* 1 Paral. 12, 19.

5. Nonne iste est David, cui cantabant in choris, dicentes: Percussit Saul in millibus suis, et David in decem millibus suis *?

* c. 18, 7.

6. Vocavit ergo Achis David, et ait ei: Vivit Dominus! quia rectus es tu, et bonus in conspectu meo; et exitus tuus, et introitus tuus mecum est in castris; et non inveni in te quidquam mali ex die, qua venisti ad me, usque in diem hanc; sed satrapis non places.

7. Revertere ergo, et vade in pace, et non offendas oculos satraparum Philisthiim.

8. Dixitque David ad Achis: Quid enim feci, et quid invenisti in me servo tuo a die, qua fui in conspectu tuo usque in diem hanc, ut non veniam, et pugnem contra inimicos domini mei regis?

9. Respondens autem Achis, locutus est ad David: Scio, quia bonus es tu in oculis meis *, sicut Angelus Dei; sed principes Philisthinorum dixerunt: Non ascendet nobiscum in praelium.

* 2 Reg. 14, 17. 20. 19, 27.

10. Igitur consurge mane tu, et servi domini tui, qui venerunt tecum; et cum de nocte surrexeritis, et coeperit dilucescere, pergite.

11. Surrexit itaque de nocte David ipse et viri ejus, ut proficiscerentur mane, et reverterentur ad terram Philisthiim; Philisthiim autem ascenderunt in Jezrahel.

CAP. 30.

David Amalecitas, qui Siceleg incenderant, insequitur et cædit, prædamque sociis ex æquo dividit.

1. Cumque * venissent David et viri ejus in Siceleg † die tertia, Amalecitae impetum fecerant ex parte australi in Siceleg, et percusserant Siceleg, et succenderant eam igni;

* 1 Paral. 12, 20. † supr. c. 27, 6.

2. et captivas duxerant mulieres ex ea, a minimo usque ad magnum; et non interfecerant quemquam, sed secum duxerant, et pergebant itinere suo.

3. Cum ergo venissent David et viri ejus ad civitatem, et invenissent eam succensam igni, et uxores suas, et filios suos, et filias ductas esse captivas;

4. levaverunt David et populus, qui erat cum eo voces suas, et planxerunt, donec deficerent in eis lacrymae.

5. Siquidem et duae uxores David captivae ductae fuerant, Achinoam Jezrahelites, et Abigail uxor Nabal Carmeli.

6. Et contristatus est David valde; volebat enim eum populus lapidare, quia amara erat anima uniuscujusque viri super filiis suis et filiabus; confortatus est autem David in Domino Deo suo.

7. Et ait ad Abiathar sacerdotem filium Achimelech *: Applica ad me ephod! Et applicavit Abiathar ephod ad David.

* c. 22, 20. sq.

8. Et consuluit David Dominum, dicens: Persequar latrunculos hos, et comprehendam eos an non? Dixitque ei Dominus

Persequere! absque dubio enim comprehendes eos, et excuties praedam.

9. Abiit ergo David ipse, et sexcenti viri, qui erant cum eo, et venerunt usque ad torrentem Besor; et lassi quidam substiterunt.

10. Persecutus est autem David ipse, et quadringenti viri; substiterant enim ducenti, qui lassi transire non poterant torrentem Besor.

11. Et invenerunt virum Aegyptium in agro, et adduxerunt eum ad David; dederuntque ei panem, ut comederet, et biberet aquam;

12. sed et fragmen massae caricarum, et duas ligaturas uvae passae. Quae cum comedisset, reversus est spiritus ejus, et refocillatus est; non enim comederat panem, neque biberat aquam, tribus diebus et tribus noctibus.

13. Dixit itaque ei David: Cujus es tu? vel unde? et quo pergis? Qui ait: Puer Aegyptius ego sum, servus viri Amalecitae; dereliquit autem me dominus meus, quia aegrotare coepi nudiustertius.

14. Siquidem nos erupimus ad australem plagam Cerethi, et contra Judam, et ad meridiem Caleb, et Siceleg succendimus igni.

15. Dixitque ei David: Potes me ducere ad cuneum istum? Qui ait: Jura mihi per Deum, quod non occidas me, et non tradas me in manus domini mei; et ego ducam te ad cuneum istum. Et juravit ei David.

16. Qui cum duxisset eum, ecce! illi discumbebant super faciem universae terrae, comedentes et bibentes, et quasi festum celebrantes diem, pro cuncta praeda, et spoliis, quae ceperant de terra Philisthiim, et de terra Juda.

17. Et percussit eos David a vespere usque ad vesperam alterius diei, et non evasit ex eis quisquam, nisi quadringenti viri adolescentes, qui ascenderant camelos, et fugerant.

18. Eruit ergo David omnia, quae tulerant Amalecitae, et duas uxores suas eruit.

19. Nec defuit a) quidquam a parvo usque ad magnum, tam de filiis, quam de filiabus, et de spoliis, et quaecumque rapuerant, omnia reduxit David.

20. Et tulit universos greges et armenta, et minavit ante faciem suam; dixeruntque: Haec est praeda David!

21. Venit autem David ad ducentos viros, qui lassi substiterant, nec sequi potuerant David, et residere eos jusserat in torrente Besor; qui egressi sunt obviam David et populo, qui erat cum eo. Accedens autem David ad populum, salutavit eos pacifice.

22. Respondensque omnis vir pessimus et iniquus de viris, qui ierant cum David, dixit: Quia non venerunt nobiscum, non dabimus eis quidquam de praeda, quam eruimus; sed sufficiat unicuique uxor sua et filii; quos cum acceperint, recedant.

23. Dixit autem David: Non sic facietis, fratres mei! de his, quae tradidit nobis Dominus, et custodivit nos, et dedit latrunculos, qui eruperant adversum nos, in manus nostras.

24. Nec audiet vos quisquam super sermone hoc; aequa enim pars erit descendentis ad praelium, et remanentis ad sarcinas, et similiter divident.

25. Et factum est hoc ex die illa, et deinceps constitutum et praefinitum, et quasi lex in Israël usque in diem hanc*. *Num.31,4.5.27.

26. Venit ergo David in Siceleg, et misit dona de praeda senioribus Juda proximis suis, dicens: Accipite benedictionem de praeda hostium Domini!

a) 1590. quisquam

27. His, qui erant in Bethel, et qui in Ramoth ad meridiem, et qui in a) Jether,

28. et qui in Aroër, et qui in Sephamoth, et qui in Esthamo,

29. et qui in Rachal, et qui in urbibus Jerameel, et qui in urbibus Ceni,

30. et qui in Arama b), et qui in lacu Asan, et qui in Athach,

31. et qui in Hebron, et reliquis, qui erant in his locis, in quibus commoratus fuerat David ipse, et viri ejus.

Cap. 31.

Jonathas et Saul occisi a viris Jabes Galaad sepeliuntur.

1. Philisthiim autem pugnabant adversum Israël; et fugerunt viri Israël ante faciem Philisthiim, et ceciderunt interfecti in monte Gelboë.

2. * Irrueruntque Philisthiim in Saul, et in filios ejus, et percusserunt Jonathan, et Abinadab, et Melchisua, filios Saul,

* 1 Paral. 10, 3. 11.

3. totumque pondus praelii versum est in Saul; et consecuti sunt eum viri sagittarii, et vulneratus est vehementer a sagittariis.

4. * Dixitque Saul ad armigerum suum: Evagina gladium tuum, et percute me! ne forte veniant incircumcisi isti, et interficiant me, illudentes mihi. Et noluit armiger ejus; fuerat enim nimio terrore perterritus †. Arripuit itaque Saul gladium c), et irruit super eum. * 1 Paral. 10, 4. † 2 Reg. 1, 10.

5. Quod cum vidisset armiger ejus, videlicet, quod mortuus esset Saul, irruit etiam ipse supe gladium suum, et mortuus est cum eo.

6. Mortuus est ergo Saul, et tre filii ejus, et armiger illius, et uni versi viri ejus in die illa pariter *

*c. 13, 13. 14. 15, 25. sq.

7. Videntes autem viri d) Israë qui erant trans vallem, et tran Jordanem, quod fugissent viri Is raëlitae, et quod mortuus esse Saul, et filii ejus, reliquerunt ci vitates suas, et fugerunt; vene runtque Philisthiim, et habitave runt ibi.

8. Facta autem die altera, ve nerunt Philisthiim, ut spoliaren interfectos, et invenerunt Saul e tres filios ejus jacentes in mont Gelboë.

9. Et praeciderunt caput Saul et spoliaverunt eum armis; et mi serunt in terram Philisthinorun per circuitum, ut annunciaretu in templo idolorum, et in popu lis.

10. Et posuerunt arma ejus i templo Astaroth, corpus vero e jus suspenderunt in muro Beth san.

11. * Quod cum audissent habi tatores Jabes Galaad, quaecun que fecerant Philisthiim Saul,

* 2 Reg. 2, 4.

12. Surrexerunt omnes viri for tissimi, et ambulaverunt tota n cte, et tulerunt cadaver Saul, cadavera filiorum ejus de mur Bethsan; veneruntque Jabes G laad, et combusserunt ea ibi e)

13. et tulerunt ossa eorum, sepelierunt in nemore Jabes, jejunaverunt septem diebus.

---

a) 1590. in Geter, b) 1590. Harama c) 1590. add. suum d) 1590. filii Isr.
e) 1590. add. igni

LIBER SECUNDUS

SAMUELIS,

QUEM NOS

SECUNDUM REGUM

DICIMUS.

CAP. I.

David mortem Saulis et Jonathae deflet; carmen funebre pronuntiat.

1. Factum est autem, postquam mortuus est Saul, ut David reverteretur a caede Amalec, et maneret in Siceleg duos dies.*

* 1 Reg. 30, 17. sq.

2. In die autem tertia, apparuit homo veniens de castris Saul, veste conscissa, et pulvere conspersus caput; et ut venit ad David, cecidit super faciem suam, et adoravit.

3. Dixitque ad eum David: Unde venis? Qui ait ad eum: De castris Israël fugi.

4. Et dixit ad eum David: Quod est verbum, quod factum est? indica mihi. Qui ait: Fugit populus ex praelio, et multi corruentes e populo mortui sunt; sed et Saul et Jonathas filius ejus interierunt.

5. Dixitque David ad adolescentem, qui nunciabat ei: Unde scis, quia mortuus est Saul, et Jonathas filius ejus?

6. Et ait adolescens, qui nunciabat ei: Casu veni in montem Gelboe, et Saul incumbebat* super hastam suam; porro currus et equites appropinquabant ei,

* 1 Reg. 31, 4.

7. et conversus post tergum suum, vidensque me vocavit. Cui cum respondissem: Adsum!

8. Dixit mihi: Quisnam es tu? Et aio ad eum: Amalecites ego sum.

9. Et locutus est mihi: Sta super me, et interfice me; quoniam tenent me angustiae, et adhuc tota anima mea in me est*.

* 1 Reg. 31, 4. sq.

10. Stansque super eum, occidi illum; sciebam enim, quod vivere non poterat post ruinam*; et tuli diadema, quod erat in capite ejus, et armillam de brachio illius, et attuli ad te dominum meum huc.

* 1 Reg. 31, 4. sq.

11. Apprehendens autem David vestimenta sua scidit, omnesque viri, qui erant cum eo,

12. et planxerunt, et fleverunt, et jejunaverunt usque ad vesperam, super Saul, et super Jonathan filium ejus, et super populum Domini, et super domum Israël, eo quod corruissent gladio.

13. Dixitque David ad juvenem, qui nunciaverat ei: Unde es tu? Qui respondit: Filius hominis advenae Amalecitae ego sum.

14. Et ait ad eum David*: Quare non timuisti mittere manum tuam, ut occideres christum Domini?

* Ps. 104, 15.

15. Vocansque David unum de pueris suis, ait: Accedens irrue in eum. Qui percussit illum, et mortuus est.

16. Et ait ad eum David: San-

guis tuus super caput tuum! os enim tuum locutum est adversum te, dicens: Ego interfeci christum Domini.

17. Planxit autem David planctum hujuscemodi super Saul, et super Jonathan filium ejus,

18. (Et praecepit, ut docerent filios Juda arcum, sicut scriptum est in libro justorum.) * et ait: Considera Israël, pro his, qui mortui sunt super excelsa tua vulnerati. * Jos. 10, 13.

19. Inclyti, Israël! super montes tuos interfecti sunt. Quo modo ceciderunt fortes?

20. Nolite annunciare in Geth*, neque annuncietis in compitis Ascalonis; ne forte laetentur filiae Philisthiim, ne exultent filiae incircumcisorum. * 1 Reg. 27, 1. sq.

21. Montes Gelboë, nec ros, nec pluvia veniant super vos, neque sint agri primitiarum; quia ibi abjectus est clypeus fortium, clypeus Saul, quasi non esset unctus oleo.

22. A sanguine interfectorum, ab adipe fortium, sagitta Jonathae nunquam rediit retrorsum, et gladius Saul non est reversus inanis.

23. Saul et Jonathas amabiles, et decori in vita sua *, in morte quoque non sunt divisi; aquilis velociores, leonibus fortiores. * 1 Reg. 20, 2.

24. Filiae Israël super Saul flete, qui vestiebat vos coccino in deliciis, qui praebebat ornamenta aurea cultui vestro.

25. Quomodo ceciderunt fortes in praelio? Jonathas in excelsis tuis occisus est?

26. Doleo super te, frater mi Jonatha! decore nimis, et amabilis super amorem mulierum. Sicut mater unicum amat filium suum, ita ego te diligebam.

27. Quo modo ceciderunt robusti, et perierunt arma bellica?

Cap. 2.

David in Hebron ungitur in regem Juda; Abner vero ungit Isboseth in regem Israël. Hinc bellum inter domum Davidis et Saulis.

1. Igitur post haec consuluit David Dominum *, dicens: Num ascendam in unam de civitatibus Juda? Et ait Dominus ad eum: Ascende! Dixitque David: Quo ascendam? Et respondit ei: In Hebron. * 1 Reg. 30, 7. 8.

2. Ascendit ergo David, et duae uxores ejus, Achinoam Iezraëlites, et Abigail uxor Nabal Carmeli *; * 1 Reg. 25, 40—42.

3. sed et viros, qui erant cum eo, duxit David singulos cum domo sua; et manserunt in oppidis Hebron.

4. * Veneruntque viri Juda, et unxerunt ibi David, ut regnaret super domum Juda. Et nunciatum est David, quod viri Jabes Galaad † sepelissent Saul. * 1 Mach. 1, 67. Infr. 5, 3. † 1 Reg. 31, 11. sq.

5. Misit ergo David nuncios ad viros Jabes Galaad, dixitque ad eos: Benedicti vos a) Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum domino vestro Saul, et sepelistis eum.

6. Et nunc retribuet vobis quidem Dominus misericordiam et veritatem; sed et ego reddam gratiam, eo quod fecistis verbum istud.

7. Confortentur manus vestrae, et estote filii fortitudinis! licet enim mortuus sit dominus vester Saul; tamen me unxit domus Juda in regem sibi.

8. Abner autem filius Ner, princeps exercitus Saul, tulit Isboseth filium Saul, et circumduxit eum per castra,

9. Regemque constituit super Galaad et super Gessuri, et super Jezraël, et super Ephraim, et su-

a) 1590. a Domino

per Benjamin, et super Israël universum.

10. Quadraginta annorum erat Isboseth filius Saul, cum regnare coepisset super Israël, et duobus annis regnavit; sola autem domus Juda sequebatur David.

11. Et fuit numerus dierum, quos commoratus est David, imperans in Hebron super domum Juda, septem annorum, et sex mensium.

12. Egressusque est Abner filius Ner, et pueri Isboseth filii Saul, de castris in Gabaon.

13. Porro Joab filius Sarviae, et pueri David egressi sunt, et occurrerunt eis juxta piscinam Gabaon. Et cum in unum convenissent, e regione sederunt; hi a) ex una parte piscinae, et illi ex altera.

14. Dixitque Abner ad Joab: Surgant pueri, et ludant coram nobis! Et respondit Joab: Surgant!

15. Surrexerunt ergo, et transierunt numero duodecim de Benjamin, ex parte Isboseth filii Saul, et duodecim de pueris David.

16. Apprehensoque unusquisque capite comparis sui, defixit gladium in latus contrarii, et ceciderunt simul; vocatumque est nomen loci illius: Ager robustorum, in Gabaon.

17. Et ortum est bellum durum satis in die illa; fugatusque est Abner, et viri Israël, a pueris David.

18. Erant autem ibi tres filii Sarviae*, Joab, et Abisai, et Asaël; porro Asaël cursor velocissimus fuit, quasi unus de capreis, quae morantur in silvis. * 1 Paral. 2, 13—17.

19. Persequebatur autem Asaël Abner, et non declinavit ad dexteram, neque ad sinistram omittens persequi Abner.

20. Respexit itaque Abner post tergum suum, et ait: Tu ne es Asaël? Qui respondit: Ego sum.

21. Dixitque ei Abner: Vade ad dextram, sive ad sinistram, et apprehende unum de adolescentibus, et tolle tibi spolia ejus. Noluit autem Asaël omittere, quin urgeret eum.

22. Rursumque locutus est Abner ad Asaël: Recede, b) noli me sequi, ne compellar confodere te in terram, et levare non potero faciem meam ad Joab fratrem tuum.

23. Qui audire contempsit, et noluit declinare; percussit ergo eum Abner aversa hasta in inguine, et transfodit, et mortuus est in eodem loco; omnesque qui transibant per locum illum, in quo ceciderat Asaël, et mortuus erat, subsistebant.

24. Persequentibus autem Joab et Abisai fugientem Abner, sol occubuit; et venerunt usque ad collem aquae ductus, qui est ex adverso vallis c) itineris deserti in Gabaon.

25. Congregatique sunt filii Benjamin ad Abner; et conglobati in unum cuneum, steterunt in summitate tumuli unius.

26. Et exclamavit Abner ad Joab, et ait: Num usque ad internecionem tuus mucro desaeviet? an ignoras, quod periculosa sit desperatio? usquequo non dicis populo, ut omittat persequi fratres suos?

27. Et ait Joab: Vivit Dominus! si locutus fuisses*, mane recessisset populus persequens fratrem suum. * v. 14.

28. Insonuit ergo Joab buccina, et stetit omnis exercitus, nec persecuti sunt ultra Israël, neque iniere certamen.

29. Abner autem et viri ejus abierunt per campestria tota nocte illa; et transierunt Jordanem, et lustrata omni Bethoron, venerunt ad castra.

a) 1590. hi in una. b) 1590. add. et c) 1590. add. et

30. Porro Joab reversus, omisso Abner, congregavit omnem populum; et defuerunt de pueris David decem et novem viri, excepto Asaële.

31. Servi autem David percusserunt de Benjamin, et de viris, qui erant cum Abner, trecentos sexaginta, qui et mortui sunt.

32. Tuleruntque Asaël, et sepelierunt eum in sepulchro patris sui in Bethlehem; et ambulaverunt tota nocte Joab et viri, qui erant cum eo, et in ipso crepusculo pervenerunt in Hebron.

Cap. 3.

Abner dissidet cum Isboseth; agit cum Davide de regno; occiditur a Joab, quod Davidem vehementer affligit.

1. Facta est ergo longa concertatio a) inter domum Saul, et inter domum David; David proficiscens, et semper seipso robustior*, domus autem Saul decrescens quotidie. * 1 Paral. 13, 22.

2. * Natique sunt filii David in Hebron; fuitque primogenitus ejus Amnon de Achinoam Jezraëlitide. * 1 Paral. 3, 1—5.

3. Et post eum Cheleab de Abigail uxore Nabal Carmeli; porro tertius Absalon filius Maacha filiae Tholmaï regis Gessur *. * c. 15, 8.

4. Quartus autem Adonias, filius Haggith; et quintus Saphathia, filius Abital.

5. Sextus quoque Jethraam, de Egla uxore David. Hi nati sunt David in Hebron.

6. Cum ergo esset praelium inter domum Saul et domum David, Abner filius Ner regebat domum Saul.

7. Fuerat autem Sauli concubina nomine Respha, filia Aïa. Dixitque Isboseth ad Abner *: *c. 16, 21. 22.

8. Quare ingressus es ad concubinam patris mei? Qui iratus nimis propter verba Isboseth, ait: Numquid caput canis ego sum adversum Judam hodie, qui fecerim misericordiam super domum Saul patris tui, et super fratres et proximos ejus, et non tradidi te in manus David, et tu requisisti in me, quod argueres pro muliere hodie?

9. Haec faciat Deus Abner, et haec addat ei, nisi quomodo juravit Dominus David *, sic faciam cum eo, * 1 Reg. 13, 14. 15, 11. 28. 16, 12. 13.

10. ut transferatur regnum de domo Saul, et elevetur thronus David super Israël, et super Judam, a Dan usque Bersabee *. * Jud. 20, 1.

11. Et non potuit respondere ei quidquam, quia metuebat illum.

12. Misit ergo Abner nuncios ad David pro se dicentes: Cujus est terra? Et ut loquerentur: Fac mecum amicitias, et erit manus mea tecum, et reducam ad te universum Israël.

13. Qui ait: Optime! ego faciam tecum amicitias; sed unam rem peto a te, dicens: Non videbis faciem meam, antequam adduxeris Michol filiam Saul, et sic venies, et videbis me.

14. Misit autem David nuncios ad Isboseth filium Saul, dicens*: Redde uxorem meam Michol, quam despondi mihi centum praeputiis Philisthiim. * 1 Reg. 18, 25. 27.

15. Misit ergo Isboseth, et tulit eam a viro suo Phaltiel, filio Lais*. * 1 Reg. 25, 44.

16. Sequebaturque eam vir suus, plorans usque Bahurim; et dixit ad eum Abner: Vade, et revertere! Qui reversus est.

17. Sermonem quoque intulit Abner ad seniores Israël, dicens: Tam heri quam nudiustertius quaerebatis David, ut regnaret super vos.

a) 1590. inter domum David, et inter domum Saulis;

18. Nunc ergo facite; quoniam Dominus locutus est ad David, dicens: In manu servi mei David salvabo populum meum Israël de manu Philisthiim, et omnium inimicorum ejus.

19. Locutus est autem Abner etiam ad Benjamin. Et abiit, ut loqueretur ad David in Hebron omnia, quae placuerant Israëli, et universo Benjamin.

20. Venitque ad David in Hebron cum viginti viris; et fecit David Abner, a) et viris ejus, qui venerant cum eo, convivium.

21. Et dixit Abner ad David: Surgam, ut congregem ad te dominum meum regem omnem Israel, et ineam tecum foedus, et imperes omnibus, sicut desiderat anima tua. Cum ergo deduxisset David Abner, et ille isset in pace,

22. statim pueri David et Joab venerunt, caesis latronibus, cum praeda magna nimis; Abner autem non erat cum David in Hebron, quia jam dimiserat eum, et profectus fuerat in pace.

23. Et Joab, et omnis exercitus, qui erat b) cum eo, postea venerunt; nunciatum c) est itaque Joab a narrantibus: Venit Abner filius Ner ad regem, et dimisit eum, et abiit in pace.

24. Et ingressus est Joab ad regem, et ait: Quid fecisti? Ecce! venit Abner ad te; quare dimisisti eum, et abiit et recessit?

25. Ignoras Abner filium Ner, quoniam ad hoc venit ad te, ut deciperet te, et sciret exitum tuum, et introitum tuum, et nosset omnia, quae agis?

26. Egressus itaque Joab a David, misit nuncios post Abner, et reduxit eum a cisterna Sira, ignorante David.

27. Cumque rediisset* Abner in Hebron, seorsum adduxit eum Joab ad medium portae, ut loqueretur ei, in dolo; et percussit illum ibi in inguine, et mortuus est in ultionem sanguinis Asaël fratris ejus†. * 3 Reg. 2, 5. † c. 2, 23.

28. Quod cum audisset David rem jam gestam, ait: Mundus ego sum, et regnum meum, apud Dominum d), usque in sempiternum, a sanguine Abner filii Ner;

29. et veniat super caput Joab, et super omnem domum patris ejus; nec deficiat e) de domo Joab fluxum seminis sustinens, et leprosus, et tenens fusum, et cadens gladio, et indigens pane.

30. Igitur Joab et Abisai frater ejus interfecerunt Abner, eo quod occidisset Asaël fratrem eorum in Gabaon, in praelio.

31. Dixit autem David ad Joab, et ad omnem populum, qui erat cum eo: Scindite vestimenta vestra, et accingimini saccis, et plangite ante exequias Abner. Porro rex David sequebatur feretrum.

32. Cumque sepelissent Abner in Hebron, levavit rex David vocem suam, et flevit super tumulum Abner; flevit autem et omnis populus.

33. Plangensque rex et lugens Abner, ait: Nequaquam, ut mori solent ignavi, mortuus est Abner.

34. Manus tuae ligatae non sunt, et pedes tui non sunt compedibus aggravati; sed sicut solent cadere coram filiis iniquitatis, sic corruisti. Congeminansque omnis populus flevit super eum.

35. Cumque venisset universa multitudo cibum capere cum David, clara adhuc die juravit David, dicens: Haec faciat mihi Deus, et haec addat! si ante occasum solis gustavero panem vel aliud quidquam.

36. Omnisque populus audivit, et placuerunt eis cuncta, quae fe-

a) 1590. 1592. et viri ejus, C. R. 1592. et viris ejus, b) 1590. qui erant
c) 1590. 1593. 1598. nunciatum, 1592. nunciatumque d) 1590. apud Deum,
e) 1592. deficiet, C. R. 1592. deficiat

cit rex in conspectu totius populi*. * v. 37.

37. Et cognovit omne vulgus et universus Israël in die illa, quoniam non actum fuisset a rege, ut occideretur Abner filius Ner.

38. Dixit quoque rex ad servos suos: Num ignoratis, quoniam princeps et maximus cecidit hodie in Israël?

39. Ego autem adhuc delicatus, et unctus rex; porro viri isti filii Sarviae duri sunt mihi; retribuat Dominus facienti malum juxta malitiam suam*. * 3 Reg. 2, 5. 6.

Cap. 4.

Baana et Rechab interficiunt Isboseth dormientem; et ipsi jubente David interficiuntur.

1. Audivit autem Isboseth filius Saul, quod cecidisset Abner in Hebron; et dissolutae sunt manus ejus, omnisque Israël perturbatus est.

2. Duo autem viri principes latronum erant filio Saul, nomen uni Baana, et nomen alteri Rechab, filii Remmon Berothitae de filiis Benjamin; siquidem et Beroth reputata est in Benjamin.

3. Et fugerunt Berothitae in Gethaim, fueruntque ibi advenae usque ad tempus illud.

4. Erat autem Jonathae filio Saul filius debilis pedibus; quinquennis enim fuit, quando venit nuncius * de Saul et Jonatha ex Jezraël. Tollens itaque eum nutrix sua, fugit; cumque festinaret, ut fugeret, cecidit, et claudus effectus est; habuitque vocabulum Miphiboseth. * 1 Reg. 31, 1. 2. 6.

5. Venientes igitur filii Remmon Berothitae, Rechab et Baana, ingressi sunt fervente die domum Isboseth; qui dormiebat super stratum suum meridie. Et ostiaria domus purgans triticum, obdormivit.

6. Ingressi sunt autem domum latenter assumentes spicas tritici, et percusserunt eum in inguine Rechab et Baana frater ejus, et fugerunt.

7. Cum autem ingressi fuissent domum, ille dormiebat super lectum suum in conclavi, et percutientes interfecerunt eum; sublatoque capite ejus, abierunt per viam deserti tota nocte;

8. et attulerunt caput Isboseth ad David in Hebron; dixeruntque ad regem: Ecce! caput Isboseth filii Saul inimici tui, qui quaerebat animam tuam; et dedit Dominus domino meo regi ultionem hodie de Saul, et de semine ejus.

9. Respondens autem David Rechab, et Baana fratri ejus, filiis Remmon Berothitae, dixit ad eos: Vivit Dominus, qui eruit animam meam de omni angustia;

10. * quoniam eum, qui annunciaverat mihi, et dixerat: Mortuus est Saul; qui putabat se prospera nunciare, tenui, et occidi eum in Siceleg, cui oportebat mercedem dare pro nuncio.

* c. 1, 14. 15.

11. Quanto magis nunc, cum homines impii interfecerunt virum innoxium, in domo sua, super lectum suum, non quaeram sanguinem ejus de manu vestra*, et auferam vos de terra?

* Deut. 19, 11. 13.

12. Praecepit itaque David pueris suis, et interfecerunt eos; praecidentesque manus et pedes eorum, suspenderunt eos super piscinam in Hebron; caput autem Isboseth tulerunt, et sepelierunt in sepulchro Abner * in Hebron.

* c. 3, 32.

Cap. 5.

David ungitur super universam Israël; Jebusæos propellit, et Philisthæos bis vincit.

1. Et venerunt universae tribus Israël ad David in Hebron dicentes*: Ecce! nos, os tuum et caro tua sumus. * 1 Paral. 11, 1—3.

2. Sed et heri et nudiustertius, cum esset Saul rex super nos, tu eras educens et reducens *Israël; dixit autem Dominus ad te: Tu pasces populum meum Israël, et tu eris dux super Israël †.
* 1 Reg. 18, 13. 16. † 1 Reg. 25, 30. Ps. 77, 71.

3. Venerunt quoque et seniores Israël ad regem in Hebron, et percussit cum eis rex David foedus in Hebron coram Domino *; unxeruntque David in regem super Israël.
* c. 2, 4.

4. Filius triginta annorum erat David, cum regnare coepisset *, et quadraginta annis regnavit.
* 3 Reg. 2, 11. 1 Paral. 3, 4.

5. In Hebron regnavit super Judam septem annis et sex mensibus; in Jerusalem autem regnavit triginta tribus annis super omnem Israël et Judam.

6. Et abiit rex, et omnes viri *, qui erant cum eo, in Jerusalem, ad Jebusaeum habitatorem terrae †; dictumque est David ab eis: Non ingredieris huc, nisi abstuleris caecos et claudos dicentes: Non ingredietur David huc.
* 1 Paral. 11, 23. sq. † 1 Paral. 11, 4.

7. Cepit autem David arcem Sion, haec est civitas David.

8. Proposuerat enim David in die illa praemium, qui percussisset Jebusaeum, et tetigisset domatum fistulas, et abstulisset caecos et claudos odientes animam David. Idcirco dicitur in proverbio *: Caecus et claudus non intrabunt in templum. * Ps. 114, 5. 7. 8.

9. Habitavit * autem David in arce, et vocavit eam, civitatem David; et aedificavit per gyrum a Mello et intrinsecus.
* 1 Paral. 11, 8.

10. Et ingrediebatur proficiens atque succrescens, et Dominus Deus exercituum erat cum eo.

11. * Misit quoque Hiram rex Tyri nuncios ad David, et ligna cedrina, et artifices lignorum, artificesque lapidum ad parietes; et aedificaverunt domum David.
* 1 Paral. 14, 1—7.

12. Et cognovit David, quoniam confirmasset eum Dominus regem super Israël, et quoniam exaltasset regnum ejus super populum suum Israël.

13. * Accepit ergo David adhuc concubinas et uxores de Jerusalem, postquam venerat de Hebron; natique sunt David et alii filii et filiae. * 1 Paral. 3, 1. 2.

14. Et haec nomina eorum, qui nati sunt ei in Jerusalem *: Samua, et Sobab, et Nathan, et Salomon, * 1 Paral. 3, 5. sq.

15. et Jebahar, et Elisua, et Nepheg,

16. et Japhia, et Elisama, et Elioda, et Eliphaleth.

17. Audierunt ergo Philisthiim, quod unxissent David in regem super Israël; et ascenderunt universi, ut quaererent David; quod cum audisset David, descendit in praesidium.

18. * Philisthiim autem venientes diffusi sunt in valle Raphaim.
* 1 Paral. 14, 9—17.

19. Et consuluit David Dominum, dicens: Si ascendam ad Philisthiim? et si dabis eos in manu mea? Et dixit Dominus ad David: Ascende, quia tradens dabo Philisthiim in manu tua.

20. * Venit ergo David in Baal Pharasim; et percussit eos ibi, et dixit: Divisit Dominus inimicos meos coram me, sicut dividuntur aquae. Propterea vocatum est nomen loci illius, Baal Pharasim.
* Jes. 28, 21.

21. * Et reliquerunt ibi sculptilia sua; quae tulit David, et viri ejus. * 1 Paral. 14, 12.

22. Et addiderunt adhuc Philisthiim, ut ascenderent, et diffusi sunt in valle Raphaim.

23. Consuluit autem David Dominum: Si ascendam contra Philisthaeos, et tradas eos in manus meas? Qui respondit: Non ascen-

das contra eos, sed gyra post tergum eorum, et venies ad eos ex adverso pyrorum.

24. Et cum audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc inibis praelium; quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam, ut percutiat castra Philisthiim.

25. Fecit itaque David sicut praeceperat ei Dominus, et percussit Philisthiim de Gabaa, usque dum venias Gezer.

Cap. 6.

Oza a Domino percutitur, quod arcam attigisset. Arca e domo Abinadab reducitur in civitatem David.

1. Congregavit autem rursum David omnes electos ex Israël triginta millia.

2. *Surrexitque David, et abiit, et universus populus, qui erat cum eo de viris Juda, ut adducerent arcam Dei, super quam invocatum est nomen Domini exercituum, sedentis in cherubim super eam †. * 1 Paral. 13, 1—14. 15, 43. † 1 Reg. 4, 4. Exod. 25, 22.

3. Et imposuerunt arcam Dei super plaustrum novum; tuleruntque eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa: Oza autem et Ahio filii Abinadab, minabant plaustrum novum.

4. * Cumque tulissent eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa, custodiens arcam Dei Ahio praecedebat arcam. * 1 Reg. 7, 1.

5. David autem et omnis Israël ludebant coram Domino, in omnibus lignis fabrefactis, et citharis et lyris et tympanis et sistris et cymbalis.

6. Postquam autem venerunt ad aream a) Nachon, extendit Oza manum ad arcam Dei, et tenuit eam; quoniam calcitrabant boves, et declinaverunt eam.

7. Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, et percussit eum super temeritate *; qui mortuus est ibi juxta arcam Dei. * Num. 4, 15.

8. * Contristatus est autem David, eo quod percussisset Dominus † Ozam, et vocatum est nomen loci illius, Percussio Ozae, usque in diem hanc. * 1 Paral. 13, 11. † 1 Paral. 15, 13.

9. Et extimuit David Dominum in die illa, dicens: Quomodo ingredietur ad me arca Domini?

10. Et noluit divertere ad se arcam Domini in civitatem David; sed divertit eam in domum Obededom * Gethaei. * 1 Paral. 13, 13.

11. Et habitavit arca Domini in domo Obededom Gethaei tribus mensibus; et benedixit Dominus Obededom, et omnem domum ejus.

12. *Nunciatumque est regi David, quod benedixisset Dominus Obededom, et omnia ejus, propter arcam Dei. b) Abiit ergo David, et adduxit arcam Dei de domo Obededom in civitatem David cum gaudio, et erant cum David septem chori, et victima vituli. * 1 Paral. 15, 25.

13. * Cumque transcendissent, qui portabant arcam Domini sex passus, immolabat bovem c) et arietem; * 1 Paral. 15, 26.

14. et David d) saltabat totis viribus ante Dominum. Porro David erat accinctus * ephod lineo. * 1 Reg. 22, 18. 23, 6.

15. Et David et omnis domus Israël ducebant arcam testamenti Domini, in jubilo, et in clangore buccinae.

16. Cumque intrasset arca Domini in civitatem David, Michol * filia Saul prospiciens per fenestram, vidit regem David subsilientem, atque saltantem coram Domino; et despexit eum in corde suo. * 1 Paral. 15, 29.

---

a) 1590. Nachor, b) 1590. add. Dixitque David: Ibo, et reducam arcam cum benedictione in domum meam. c) 1590. add. et ovem d) 1590. add. percutiebat in organis armigatis, et

17. Et introduxerunt arcam Domini *, et imposuerunt eam in loco suo, in medio tabernaculi, quod tetenderat ei David; et obtulit David holocausta, et pacifica coram Domino. * 1 Paral. 16, 1. sq.

18. Cumque complesset offerens holocausta, et pacifica, benedixit populo in nomine Domini exercituum.

19. Et partitus est universae multitudini Israël, tam viro quam mulieri, singulis collyridam panis unam, et assaturam a) bubulae carnis unam, et similam frixam oleo; et abiit omnis populus, unusquisque in domum suam.

20. Reversusque est David, ut benediceret domui suae; et egressa Michol filia Saul in occursum David, ait: Quam gloriosus fuit hodie rex Israël, discooperiens se ante ancillas servorum suorum, et nudatus est *, quasi si nudetur unus de scurris.

*v. 14. 1 Reg. 19, 24.

21. Dixitque David ad Michol: b) Ante Dominum, qui elegit me potius quam patrem tuum, et quam omnem domum ejus, et praecepit mihi, ut essem dux super populum Domini in Israël,

22. et ludam c), et vilior fiam plus quam factus sum; et ero humilis in oculis meis; et cum ancillis, de quibus locuta es, gloriosior apparebo.

23. Igitur Michol filiae Saul non est natus filius usque in diem mortis suae.

Cap. 7.

Propositum Davidis de templo ædificando primum laudat Nathan; sed postea jubente Deo prohibet.

1. Factum est autem, cum sedisset rex in domo sua *, et Dominus dedisset ei requiem undique ab universis inimicis suis,

* 1 Paral. 17, 1. sq.

2. dixit ad Nathan Prophetam *: Videsne, quod ego habitem in domo cedrina, et arca Dei posita sit in medio pellium †? * 1 Paral. 17, 1. supr. 5, 11. † c. 6, 17.

3. Dixitque Nathan ad regem: Omne, quod est in corde tuo, vade, fac! quia Dominus tecum est.

4. Factum est autem in illa nocte; et ecce! sermo Domini ad Nathan, dicens:

5. Vade, et loquere ad servum meum David: Haec dicit Dominus: Numquid tu aedificabis * mihi domum ad habitandum?

* 1 Paral. 22, 8.

6. Neque enim habitavi in domo, ex die illa, qua eduxi filios Israël de terra Aegypti, usque in diem hanc; sed ambulabam in tabernaculo, et in tentorio.

7. Per cuncta loca, quae transivi cum omnibus filiis Israël, numquid loquens locutus sum ad unam de tribubus Israël *, cui praecepi, ut pasceret populum meum Israël, dicens: Quare non aedificastis mihi domum cedrinam?

* 1 Paral. 18, 6.

8. Et nunc haec dices servo meo David: Haec dicit Dominus exercituum *: Ego tuli te de pascuis sequentem greges, ut esses dux super populum meum Israël;

* 1 Reg. 16, 11—13. Ps. 77, 70.

9. et fui tecum in omnibus, ubicumque ambulasti, et interfeci universos inimicos tuos a facie tua; fecique tibi nomen grande, juxta nomen magnorum, qui sunt in terra.

10. Et ponam locum populo meo Israël, et plantabo eum, et habitabit sub eo, et non turbabitur amplius; nec addent filii iniquitatis, ut affligant eum sicut prius,

11. ex die, qua constitui judices super populum meum Israël; et requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis; praedicitque tibi Dominus, quod domum faciat tibi Dominus.

a) 1590. bubalæ b) 1590. add. Vivit Dominus, quia ludam, c) 1593. et Judam, C. R. 1593. et ludam

12. * Cumque completi fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, et firmabo regnum ejus.
* 3 Reg. 8, 19.

13. * Ipse aedificabit domum nomini meo, et stabiliam thronum regni ejus usque in sempiternum. * 3 Reg. 5, 5.

14. * Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium; qui si inique aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum, et in plagis filiorum hominum. * 1 Paral. 22, 10. Hebr. 1, 5.

15. * Misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli a Saul, quem amovi a facie mea †. * 3 Reg. 5, 5. 6, 1. sq. Ps. 88, 4. 37. † 1 Reg. 15, 26.

16. Et fidelis erit domus tua, et regnum tuum usque in aeternum ante faciem tuam, et * thronus tuus erit firmus jugiter †.
* Hebr. 1, 5. † Ps. 71, 7. 17.

17. Secundum omnia verba haec, et juxta universam visionem istam, sic locutus est Nathan ad David.

18. Ingressus est autem rex David, et sedit coram Domino, et dixit: Quis ego sum Domine Deus, et quae domus mea, quia adduxisti me hucusque *? * Ps. 114, 1. Eccl. 3, 18. 19.

19. Sed et hoc parum visum est in conspectu tuo Domine Deus, nisi loquereris etiam de domo servi tui in longinquum; ista est enim lex Adam, Domine Deus.

20. Quid ergo addere poterit adhuc David, ut loquatur ad te? tu enim scis servum tuum Domine Deus *. * Ps. 138, 1.

21. Propter verbum tuum, et secundum cor tuum fecisti omnia magnalia haec, ita ut notum faceres servo tuo *. * Ps. 32, 4.

22. Idcirco magnificatus es Domine Deus, quia non est similis tui, neque est Deus extra te *, in omnibus, quae audivimus auribu[s] nostris †. * Ps. 17, 32. † Ps. 43, [...]

23. Quae est autem, ut populu[s] tuus Israël, gens in terra, propte[r] quam ivit Deus, ut redimeret ean[m] sibi in populum, et poneret sib[i] nomen, faceretque eis magnalia et horribilia super terram, a faci[e] populi tui, quem redemisti tibi e[x] Aegypto *, gentem, et deum ejus.
* Deut. 4, 7. 34.

24. Firmasti enim tibi populun[m] tuum Israël in populum sempi[-] ternum; et tu Domine Deus fa[-] ctus es eis in Deum.

25. Nunc ergo Domine Deus verbum, quod locutus es supe[r] servum tuum, et super domum e[-] jus, suscita in sempiternum; e[t] fac, sicut locutus es,

26. ut magnificetur nomen tu[-] um usque in sempiternum, atqu[e] dicatur: Dominus exercituum Deus super Israël. Et domus ser[-] vi tui David erit stabilita coran[m] Domino;

27. quia tu Domine exercituun[m] Deus Israël revelasti aurem serv[i] tui, dicens: Domum aedificab[o] tibi; propterea invenit servus tu[-] us cor suum, ut oraret te oration[e] hac.

28. Nunc ergo Domine Deus, tu es Deus, et verba tua erunt vera; locutus es enim ad servum tuun[m] bona haec.

29. Incipe ergo, et benedic do[-] mui servi tui, ut sit in sempiter[-] num coram te; quia tu Domin[e] Deus locutus es, et benediction[e] tua benedicetur domus servi tu[i] in sempiternum.

Cap. 8.

David cæsis Philisthæis Israëlitas a tribut[o] dando liberat; alios facit tributarios.

1. Factum est autem post haec percussit David Philisthiim, e[t] humiliavit eos *, et tulit David frenum tributi de manu Philist[h-] hiim. * 1 Paral. 18, 1.

2. Et percussit Moab, et mensus est eos funiculo, coaequans ter-ae; mensus est autem duos funi-ulos, unum ad occidendum, et unum ad vivificandum; factusque est Moab David serviens sub tri-uto.

3. Et percussit David Adarezer lium Rohob regem Soba, quan-o profectus est, ut dominaretur uper flumen *Euphraten.

* 1 Reg. 14, 47. Gen. 15, 18. 1 Paral. 18, 3.

4. Et captis David ex parte ejus ille septingentis equitibus, et vi-inti millibus peditum, subnerva-it omnes jugales curruum*; de-eliquit autem ex eis centum cur-us.

* Jos. 11, 6.

5. Venit quoque Syria Damas-, ut praesidium ferret Adarezer egi Soba; et percussit David de yria viginti duo millia virorum.

6. Et posuit David praesidium Syria Damasci; factaque est yria David serviens sub tributo; rvavitque Dominus David in o-nibus, ad quaecumque profe-us est.

7. Et tulit David arma aurea, uae habebant servi Adarezer, et tulit ea in Jerusalem.

8. Et de Bete et de Beroth, ci-tatibus Adarezer, tulit rex Da-d aes multum nimis a).

9. Audivit autem Thou rex E-ath, quod percussisset David o-ne robur Adarezer;

10. et misit Thou Joram filium um ad regem David, ut saluta-t eum congratulans, et gratias eret; eo quod expugnasset A-rezer, et percussisset eum. Ho-s quippe erat Thou Adarezer, in manu ejus erant vasa aurea, vasa argentea, et vasa aerea;

11. quae et ipsa sanctificavit rex avid Domino cum argento et au-, quae sanctificaverat de uni-rsis gentibus, quas subegerat,

12. de Syria, et Moab, et filiis Ammon, et Philisthiim, et Amalec, et de manubiis Adarezer filii Rohob regis Soba.

13. Fecit quoque sibi David nomen, cum reverteretur capta Syria in valle Salinarum, caesis decem et octo millibus b)*;

* Ps. 59, 2.

14. et posuit in Idumaea custodes, statuitque praesidium; et facta est universa Idumaea serviens David, et servavit Dominus David in omnibus, ad quaecumque profectus est*.

* Gen. 25, 28. 27, 29. 37. 40.

15. Et regnavit David super omnem Israël; faciebat quoque David judicium et justitiam omni populo suo.

16. Joab autem filius Sarviae erat super exercitum; porro Josaphat filius Ahilud erat a commentariis.

17. Et Sadoc filius Achitob, et Achimelech filius Abiathar, erant sacerdotes, et Saraias, scriba.

18. Banaias autem filius Joiadae, super Cerethi et Phelethi*; filii autem David sacerdotes erant.

* 1 Paral. 18, 17.

Cap. 9.

David pietatem exhibet Miphiboseth e familia Saulis.

1. Et dixit David: Putasne, est aliquis, qui remanserit de domo Saul, ut faciam cum eo misericordiam propter Jonathan*?

* 1 Reg. 20, 15. 16. 24, 22. 23. v. 1—6. conf. 1 Paral. 8, 34—40.

2. Erat autem de domo Saul, servus nomine Siba; quem cum vocasset rex ad se, dixit ei: Tune es Siba? Et ille respondit: Ego sum servus tuus.

3. Et ait rex: Numquid superest aliquis de domo Saul, ut faciam cum eo misericordiam Dei? Dixitque Siba regi: Superest filius Jonathae, debilis pedibus*.

* c. 4, 4.

4. Ubi, inquit, est? Et Siba ad

a) 1590. add. de quo fecit Salomon omnia vasa aurea in templo: et mare æneum, et columnas et altare. b) 1590. add. et in Gebelem ad viginti tria millia.

regem, ecce! ait, in domo est Machir filii Ammiel in Lodabar.

5. Misit ergo rex David, et tulit eum de domo Machir* filii Ammiel de Lodabar.

* Num. 26, 29. 32, 31.

6. Cum autem venisset Miphiboseth filius Jonathae filii Saul ad David, corruit in faciem suam, et adoravit. Dixitque David: Miphiboseth? Qui respondit: Adsum servus tuus.

7. Et ait ei David*: Ne timeas, quia faciens faciam in te misericordiam propter Jonathan patrem tuum, et restituam tibi omnes agros Saul patris tui, et tu comedes panem in mensa mea semper.

* v. 7—10. conf. 1 Paral. 9, 40—44.

8. Qui adorans eum, dixit: Quis ego sum servus tuus, quoniam respexisti super canem mortuum* similem mei?

* 1 Reg. 24, 15.

9. Vocavit itaque rex Sibam puerum Saul, et dixit ei: Omnia, quaecumque fuerunt Saul, et universam domum ejus, dedi filio domini tui.

10. Operare igitur ei terram tu, et filii tui, et servi tui; et inferes filio domini tui cibos, ut alatur; Miphiboseth autem filius domini tui comedet semper panem super mensam meam. Erant autem Sibae quindecim filii, et viginti servi.

11. Dixitque Siba ad regem: Sicut jussisti domine mi rex servo tuo, sic faciet servus tuus. Et Miphiboseth comedet super mensam meam a), quasi unus de filiis regis.

12. Habebat autem Miphiboseth filium parvulum nomine Micha; omnis vero cognatio domus Sibae serviebat Miphiboseth.

13. Porro Miphiboseth habitabat in Jerusalem; quia de mensa regis jugiter vescebatur; et erat claudus utroque pede.

a) 1590. mensam tuam.

Cap. 10.

Hanon rex Ammonitarum legatis Davidi indigne tractatis bis profligatur.

1. Factum est autem post haec ut moreretur rex filiorum Ammon, et regnavit Hanon filius eju pro eo*.

* 1 Paral. 19, 1. sq.

2. Dixitque David*: Faciam misericordiam cum Hanon fili Naas, sicut fecit pater ejus mecum misericordiam. Misit ergo David consolans eum per servos suo super patris interitu. Cum autem venissent servi David in terram filiorum Ammon,

* 1 Paral. 19,

3. dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon dominum suum: Putas, quod propter honorem patris tui miserit David ad t consolatores, et non ideo, ut investigaret, et exploraret civitatem et everteret eam, misit David servos suos ad te?

4. Tulit itaque Hanon servo David, rasitque dimidiam partem barbae eorum, et praescidit ve stes eorum medias usque ad na tes, et dimisit eos.

5. Quod cum nunciatum esse David, misit in occursum eorum erant enim viri confusi turpite valde, et mandavit eis David: Ma nete in Jericho, donec cresca barba vestra, et tunc revertimin

6. Videntes autem filii Ammo quod injuriam fecissent David miserunt, et conduxerunt merce de Syrum Rohob, et Syrum S ba*, viginti millia peditum, et rege Maacha mille viros, et ab stob duodecim millia virorum.

* c. 8, 3.

7. Quod cum audisset David misit Joab et omnem exercitu bellatorum.

8. Egressi sunt ergo filii Ammo et direxerunt aciem ante ipsu introitum portae; Syrus aute Soba, et Rohob, et Istob, et Ma cha seorsum erant in campo.

9. Videns igitur Joab, quod raeparatum esset adversum se raelium, et ex adverso et post ergum, elegit ex omnibus electis sraël, et instruxit aciem contra yrum;

10. reliquam autem partem populi tradidit Abisai fratri suo, qui lirexit aciem adversus filios Amnon.

11. Et ait Joab: Si praevaluent adversum me Syri, eris mihi n adjutorium; si autem filii Amnon praevaluerint adversum te, uxiliabor tibi.

12. Esto vir fortis, et pugnemus ro populo nostro, et civitate Dei ostri; Dominus autem faciet, uod bonum est in conspectu suo.

13. Iniit itaque Joab, et populus, qui erat cum eo, certamen ontra Syros; qui statim fugeunt a facie ejus.

14. Filii autem Ammon videnes, quia fugissent Syri, fugerunt t ipsi a facie Abisai, et ingressi unt civitatem; reversusque est oab a filiis Ammon, et venit Jeusalem.

15. Videntes a) igitur Syri, quoiam corruissent coram Israël, ongregati sunt pariter.

16. Misitque Adarezer *, et euxit Syros, qui erant trans fluvim, et adduxit eorum exercitum; obach autem, magister militiae darezer, erat princeps eorum.

* c. 8, 3.

17. Quod cum nunciatum esset avid, contraxit omnem Israëem, et transivit Jordanem, venitue in Helam; et direxerunt acim Syri ex adverso David, et pumaverunt contra eum.

18. Fugeruntque Syri a facie sraël, et occidit David de Syris eptingentos currus, et quadrainta millia equitum; et Sobach rincipem militiae percussit; qui tatim mortuus est.

19. Videntes autem universi reges, qui erant in praesidio Adarezer, se victos esse ab Israël, expaverunt et fugerunt quinquaginta et octo millia coram Israël. Et fecerunt pacem cum Israël; et servierunt eis, timueruntque Syri auxilium praebere b) ultra filiis Ammon.

CAP. 11.

Adulterio homicidium Uriae David adjungit.

1. Factum est autem *, vertente anno, eo tempore, quo solent reges ad bella procedere, misit David Joab, et servos suos cum eo, et universum Israël, et vastaverunt filios Ammon, et obsederunt Rabba; David autem remansit in Jerusalem. * 1 Paral. 20, 1.

2. Dum haec agerentur, accidit, ut surgeret David de strato suo post meridiem, et deambularet in solario domus regiae *; viditque mulierem se lavantem, ex adverso super solarium suum; erat autem mulier pulchra valde.

* Eccl. 9, 8. 9.

3. Misit ergo rex, et requisivit, quae esset mulier. Nunciatumque est ei, quod ipsa esset Bethsabee filia Eliam, uxor Uriae Hethaei.

4. Missis itaque David nunciis, tulit eam, quae cum ingressa esset ad illum, dormivit cum ea *; statimque sanctificata est ab immunditia sua. * Lev. 15, 13.

5. Et reversa est in domum suam concepto foetu. Mittensque nunciavit David, et ait: Concepi.

6. Misit autem David ad Joab, dicens: Mitte ad me Uriam Hethaeum. Misitque Joab Uriam ad David.

7. Et venit Urias ad David. Quaesivitque David, quam recte ageret Joab, et populus, et quomodo administraretur bellum.

8. Et dixit David ad Uriam: Va-

a) 1590. Videntes igitur filii Ammon, quoniam Syrus expavit, et quoniam corruisset . . .
b) 1590. omit. ultra.

de in domum tuam, et lava pedes tuos. Et egressus est Urias de domo regis, secutusque est eum cibus regius.

9. Dormivit autem Urias ante portam domus regiae cum aliis servis domini sui, et non descendit ad domum suam.

10. Nunciatumque est David a dicentibus: Non ivit Urias in domum suam. Et ait David ad Uriam: Numquid non de via venisti? quare non descendisti in domum tuam?

11. Et ait Urias ad David: Arca Dei* et Israël et Juda habitant in papilionibus, et dominus meus Joab, et servi domini mei super faciem terrae manent; et ego ingrediar domum meam, ut comedam et bibam, et dormiam cum uxore mea? per salutem tuam, et per salutem animae tuae! non faciam rem hanc. * 1 Reg. 4, 4.

12. Ait ergo David ad Uriam: Mane hic etiam hodie, et cras dimittam te. Mansit Urias in Jerusalem in die illa et altera.

13. Et vocavit eum David, ut comederet coram se et biberet, et inebriavit eum; qui egressus vespere, dormivit a) in strato suo cum servis domini sui, et in domum suam non descendit.

14. Factum est ergo mane, et scripsit David epistolam ad Joab; misitque per manum Uriae,

15. scribens in epistola: Ponite Uriam ex adverso belli, ubi fortissimum est praelium; et derelinquite eum, ut percussus intereat*. * Exod. 20, 13. Ps. 9, 7. 11.

16. Igitur cum Joab obsideret urbem, posuit Uriam in loco, ubi sciebat viros esse fortissimos.

17. Egressique viri de civitate, bellabant adversum Joab, et ceciderunt de populo servorum David, et mortuus est etiam Urias Hethaeus.

18. Misit itaque Joab, et nunciavit David omnia verba praelii;

19. praecepitque nuncio, dicens: Cum compleveris universos sermones belli ad regem,

20. si eum videris indignari, et dixerit: Quare accessistis ad murum, ut praeliaremini? an ignorabatis, quod multa desuper ex muro tela mittantur?

21. Quis percussit Abimelech filium Jerobaal*? nonne mulier misit super eum fragmen molae de muro, et interfecit eum in Thebes? quare juxta murum accessistis? dices: Etiam servus tuus Urias Hethaeus occubuit.

* Jud. 9, 50—54.

22. Abiit ergo nuncius, et venit, et narravit David omnia, quae ei praeceperat Joab.

23. Et dixit nuncius ad David: Praevaluerunt adversum nos viri, et egressi sunt ad nos in agrum; nos autem facto impetu persecuti eos sumus usque ad portam civitatis.

24. Et direxerunt jacula sagittarii ad servos tuos ex muro desuper; mortuique sunt de servis regis, quin etiam servus tuus Urias Hethaeus mortuus est.

25. Et dixit David ad nuncium: Haec dices Joab: Non te frangat ista res; varius enim eventus est belli; b) nunc hunc, et nunc illum consumit gladius; conforta bellatores tuos adversus urbem, ut destruas eam, et exhortare eos.

26. Audivit autem uxor Uriae, quod mortuus esset Urias vir suus, et planxit eum.

27. Transacto autem c) luctu misit David, et introduxit eam in domum suam, et facta est ei uxor, peperitque ei filium, et displicuit verbum hoc, quod fecerat David coram Domino*.

* Ps. 5, 5. Hab. 1, 13.

---

a) 1590. in stratu b) 1590. add. et c) 1590. transactoque luctu,

CAP. 12.

)avid a Nathan sub parabola proposita orreptus, sententiam in seipsum profert. nterea puer moritur; Salomon nascitur. Bellum contra Ammonitas continuatur.

1. Misit ergo Dominus Nathan* d David; qui cum venisset ad eim, dixit ei: Duo viri erant in ciitate una, unus dives, et alter auper; *c. 7, 2.

2. dives habebat oves, et boves lurimos valde.

3. Pauper autem nihil habebat mnino, praeter ovem unam parulam, quam emerat et nutrierat, t quae creverat apud eum cum fiis ejus simul, de pane illius comdens, et de calice ejus bibens, et 1 sinu illius dormiens; eratque li sicut filia.

4. Cum autem peregrinus quiam venisset ad divitem, parcens le sumere de ovibus et de bobus iis, ut exhiberet convivium peegrino illi, qui venerat ad se, tut ovem viri pauperis, et praepaavit cibos homini, qui venerat d se.

5. Iratus autem indignatione avid adversus hominem illum imis, dixit ad Nathan: Vivit Doinus! quoniam filius mortis est ir, qui fecit hoc.

6. *Ovem reddet in quadruplum, o quod fecerit verbum istud, et on pepercerit. *Exod. 22, 1.

7. Dixit autem Nathan ad Daid: Tu es ille vir! Haec dicit Doinus Deus Israël: Ego unxi te in egem super Israël, et ego erui te e manu Saul,

8. et dedi tibi domum domini ii, et uxores domini tui in sinu 10, dedique tibi domum Israël et ıda; et si parva sunt ista, adjiam tibi multo majora *. *c. 7, 14. sq.

9. Quare ergo contempsisti verum Domini, ut faceres malum in onspectu meo? Uriam Hethaem percussisti gladio, et uxorem illius accepisti in uxorem tibi, et interfecisti eum gladio filiorum Ammon *. *c. 11, 3. 15.

10. Quam ob rem non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum, eo quod despexeris me, et tuleris uxorem Uriae Hethaei, ut esset uxor tua *. *c. 13, 28. 29. 18, 14. 15. 3Reg. 2, 23—25.

11. Itaque haec dicit Dominus: Ecce! ego suscitabo super te malum de domo tua, et tollam uxores tuas in oculis tuis, et * dabo proximo tuo, et dormiet cum uxoribus tuis in oculis solis hujus. *c. 16, 21.

12. Tu enim fecisti abscondite; ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israël, et in conspectu solis.

13. Et dixit David ad Nathan: Peccavi Domino *. Dixitque Nathan ad David †: Dominus quoque transtulit peccatum tuum; non morieris ‡. *Ps. 50. †Eccl. 47, 13. Prov. 28, 13. ‡Gen. 9, 6. Lev. 20, 10.

14. Verumtamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus est tibi, morte morietur.

15. Et reversus est Nathan in domum suam. Percussit quoque Dominus parvulum, quem pepererat uxor Uriae David, et desperatus est.

16. Deprecatusque est David Dominum pro parvulo; et jejunavit David jejunio, et ingressus seorsum, jacuit super terram.

17. Venerunt autem seniores domus ejus, cogentes eum, ut surgeret de terra; qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

18. Accidit autem die septima, ut moreretur infans *; timueruntque servi David nunciare ei, quod mortuus esset parvulus. Dixerunt enim: Ecce! *cum parvulus adhuc viveret, loquebamur ad eum, et non audiebat vocem nostram; quanto magis si dixeri-

mus, mortuus est puer, se affliget? * v. 14.

19. Cum ergo David a) vidisset servos suos mussitantes, intellexit, quod mortuus esset infantulus; dixitque ad servos suos: Num mortuus est puer? Qui responderunt ei: Mortuus est.

20. Surrexit ergo David de terra, et lotus unctusque est; cumque mutasset vestem, ingressus est domum Domini; et adoravit, et venit in domum suam, petivitque, ut ponerent ei panem, et comedit.

21. Dixerunt autem ei servi sui: Quis est sermo, quem fecisti? Propter infantem, cum adhuc viveret, jejunasti et flebas; mortuo autem puero, surrexisti, et comedisti panem.

22. Qui ait: Propter infantem, dum adhuc viveret, jejunavi et flevi; dicebam enim: Quis scit, si forte donet eum mihi Dominus, et vivat infans.

23. Nunc autem quia mortuus est, b) quare jejunem? Numquid potero revocare eum amplius? ego vadam magis ad eum; ille vero non revertetur ad me.

24. Et consolatus est David Bethsabee uxorem suam, ingressusque ad eam, dormivit cum ea; quae genuit filium, et vocavit nomen ejus Salomon, et Dominus dilexit eum.

25. Misitque in manu Nathan Prophetae, et vocavit nomen ejus, amabilis Domino, eo quod diligeret eum Dominus.

26. * Igitur pugnabat Joab contra Rabbath filiorum Ammon, et expugnabat urbem regiam. * 1 Paral. 20, 1—3.

27. Misitque Joab nuncios ad David, dicens: Dimicavi adversum Rabbath, et capienda est Urbs aquarum.

28. Nunc igitur congrega reliquam partem populi, et obside civitatem, et cape eam; ne, cu[m] a me vastata fuerit urbs, nomi[ni] meo adscribatur victoria.

29. Congregavit itaque Dav[id] omnem populum, et profectus e[st] adversum Rabbath; cumque d[i]micasset, cepit eam.

30. Et tulit diadema regis e[o]rum de capite ejus, pondo auri t[a]lentum, habens gemmas preti[o]sissimas, et impositum est sup[er] caput David. Sed et praedam c[i]vitatis asportavit multam valde.

31. Populum quoque ejus a[d]ducens serravit, et circumeg[it] super eos ferrata carpenta *; d[i]visitque cultris, et traduxit in t[y]po laterum; sic fecit universis c[i]vitatibus filiorum Ammon; et r[e]versus est David, et omnis exe[r]citus in Jerusalem. * Amos 1,

Cap. 13.

Absalom fratrem Amnon ob flagitium [...]cat; et fugit ad regem Gessur.

1. Factum est autem post hae[c] ut Absalom filii David sorore[m] speciosissimam, vocabulo Th[a]mar, adamaret Amnon filius D[a]vid *, * c. 3, 2. 3.

2. et deperiret c) eam valde, i[ta] ut propter amorem ejus aegrot[a]ret; quia cum esset virgo, diffi[ci]le ei videbatur, ut quidpiam i[n]honeste ageret cum ea *. * v. 5.

3. Erat autem Amnon amic[us] nomine Jonadab, filius Semma[a] fratris David, vir prudens val[de]. * 1 Paral. 2, 13.

4. Qui dixit ad eum: Quare [...] attenuaris macie, fili regis! p[er] singulos dies? cur non indi[cas] mihi? Dixitque ei Amnon: Th[a]mar sororem fratris mei Absal[om] amo.

5. Cui respondit Jonadab: C[u]ba super lectum tuum, et langu[o]rem simula; cumque venerit [pa]ter tuus, ut visitet te, dic ei: V[e]niat, oro, Thamar soror mea,

de

a) 1590. audisset servos b) 1590. quare jejuno? c) 1590. add. in

det mihi cibum, et faciat pulmentum, ut comedam de manu ejus.

6. Accubuit itaque Amnon, et quasi aegrotare coepit; cumque venisset rex ad visitandum eum, ait Amnon ad regem: Veniat, obsecro, Thamar soror mea, ut faciat in oculis meis duas sorbitiunculas, et cibum capiam de manu ejus.

7. Misit ergo David ad Thamar domum, dicens: Veni in domum Amnon fratris tui, et fac ei pulmentum.

8. Venitque Thamar in domum Amnon fratris sui; ille autem jacebat; quae tollens farinam commiscuit; et liquefaciens, in oculis ejus coxit sorbitiunculas.

9. Tollensque, quod coxerat, effudit, et posuit coram eo, et noluit comedere; dixitque Amnon: Ejicite universos a me! Cumque ejecissent omnes,

10. dixit Amnon ad Thamar: Infer cibum in conclave [a]), ut vescar de manu tua. Tulit ergo Thamar sorbitiunculas, quas fecerat, et intulit ad Amnon fratrem suum in conclave [a]).

11. Cumque obtulisset ei cibum, apprehendit eam, et ait: Veni, cuba mecum, soror mea!

12. Quae respondit ei: Noli, frater mi! noli opprimere me, neque enim hoc fas est in Israël; noli facere stultitiam hanc.

13. Ego enim ferre non potero opprobrium meum, et tu eris quasi unus de insipientibus in Israël; quin potius loquere ad regem, et non negabit me tibi*.

* Lev. 18, 9. 11. Deut. 27, 22.

14. Noluit autem acquiescere precibus ejus, sed praevalens viribus oppressit eam, et cubavit cum ea.

15. Et exosam eam habuit Amnon odio magno nimis; ita ut majus esset odium, quo oderat eam, amore, quo ante dilexerat. Dixitque ei Amnon: Surge, et vade!

16. Quae respondit ei: Majus est hoc malum, quod nunc agis adversum me, quam quod ante fecisti, expellens me. Et noluit audire eam;

17. sed vocato puero, qui ministrabat ei, dixit: Ejice hanc a me foras, et claude ostium post eam.

18. Quae induta erat talari tunica; hujuscemodi enim filiae regis virgines vestibus utebantur. Ejecit itaque eam minister illius foras; clausitque fores post eam.

19. Quae aspergens cinerem capiti suo, scissa talari tunica, impositisque manibus* super caput suum, ibat ingrediens, et clamans.

* Jer. 2, 37.

20. Dixit autem ei Absalom frater suus: Numquid Amnon frater tuus concubuit tecum? sed nunc soror! tace, frater tuus est; neque affligas cor tuum pro hac re. Mansit itaque Thamar contabescens in domo Absalom fratris sui.

21. Cum autem audisset rex David verba haec, contristatus est valde, et noluit contristare spiritum Amnon filii sui, quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei.

22. Porro non est locutus Absalom ad Amnon, nec malum, nec bonum; oderat enim Absalom Amnon, eo quod violasset Thamar sororem suam.

23. Factum est autem post tempus biennii, ut tonderentur oves Absalom in Baalhasor, quae est juxta Ephraim; et vocavit Absalom omnes filios regis,

24. venitque ad regem, et ait ad eum: Ecce! tondentur oves servi tui; veniat, oro, rex cum servis suis ad servum suum.

25. Dixitque rex ad Absalom: Noli, fili mi! noli rogare, ut ve-

a) 1590. conclavi,

niamus omnes, et gravemus te. Cum autem cogeret eum, et noluisset ire, benedixit ei.

26. Et ait Absalom: Si non vis venire, veniat, obsecro, nobiscum saltem Amnon frater meus. Dixitque ad eum rex: Non est necesse, ut vadat tecum.

27. Coëgit itaque Absalom eum, et dimisit cum eo Amnon et universos filios regis. Feceratque Absalom convivium, quasi convivium regis.

28. Praeceperat autem Absalom pueris suis, dicens: Observate, cum temulentus fuerit Amnon vino[a]), et dixero vobis: Percutite eum, et interficite! nolite timere; ego enim sum, qui praecipio vobis; roboramini, et estote viri fortes!

29. Fecerunt ergo pueri Absalom adversum Amnon, sicut praeceperat eis Absalom. Surgentesque omnes filii regis ascenderunt singuli mulas suas, et fugerunt.

30. Cumque adhuc pergerent in itinere, fama pervenit ad David, dicens: Percussit Absalom omnes filios regis, et non remansit ex eis saltem unus.

31. Surrexit itaque rex, et scidit vestimenta sua; et cecidit super terram, et omnes servi illius, qui assistebant ei, sciderunt vestimenta sua.

32. Respondens autem Jonadab filius Semmaa fratris David, dixit: Ne aestimet dominus meus rex, quod omnes pueri filii regis occisi sint; Amnon solus mortuus est*, quoniam in ore Absalom erat positus, ex die, qua oppressit Thamar sororem ejus. * c. 12, 10.

33. Nunc ergo ne ponat dominus meus rex super cor suum verbum istud, dicens: Omnes filii regis occisi sunt; quoniam Amnon solus mortuus est.

34. Fugit autem Absalom; et elevavit puer speculator oculos suos, et aspexit; et ecce! populus multus veniebat per iter devium ex latere montis.

35. Dixit autem Jonadab ad regem: Ecce! filii regis adsunt; juxta verbum servi tui sic factum est.

36. Cumque cessasset loqui, apparuerunt et filii regis, et intrantes levaverunt vocem suam, et fleverunt; sed et rex et omnes servi ejus fleverunt ploratu magno nimis.

37. Porro Absalom fugiens, abiit ad Tholomai * filium Ammiud regem Gessur. Luxit ergo David filium suum [b]) cunctis diebus.

* c. 3, 3.

38. Absalom autem cum fugisset, et venisset in Gessur, fuit ibi tribus annis.

39. Cessavitque rex David persequi Absalom, eo quod consolatus esset super Amnon interitu.

Cap. 14.

Joab per mulierem submissam impetrat, ut Absalom revocetur.

1. Intelligens autem Joab filius Sarviae, quod cor regis versum esset ad Absalom,

2. misit Thecuam, et tulit inde mulierem sapientem *; dixitque ad eam: Lugere te simula et induere veste lugubri, et ne ungaris oleo, ut sis quasi mulier jam plurimo tempore lugens mortuum;

* Jer. 9, 17.

3. et ingredieris ad regem, et loqueris ad eum sermones hujuscemodi. Posuit autem Joab verba in ore ejus.

4. Itaque cum ingressa fuisset mulier Thecuitis ad regem, cecidit coram eo super terram, et adoravit, et dixit: Serva me rex!

5 Et ait ad eam rex: Quid causae habes? Quae respondit: Heu,

a) 1593. Amnon, et C. R. 1593. Amnon vino, et b) 1590. multis diebus

mulier vidua ego sum; mortuus est enim vir meus.

6. Et ancillae tuae erant duo filii; qui rixati sunt adversum se in agro, nullusque erat, qui eos prohibere posset; et percussit alter alterum, et interfecit eum.

7. Et ecce! consurgens universa cognatio adversum ancillam tuam, dicit: Trade eum, qui percussit fratrem suum, ut occidamus eum * pro anima fratris sui, quem interfecit, et deleamus haeredem; et quaerunt extinguere scintillam meam, quae relicta est, ut non supersit viro meo nomen, et reliquiae super terram.

* Deut. 19, 11. sq.

8. Et ait rex ad mulierem: Vade in domum tuam, et ego jubebo pro te.

9. Dixitque mulier Thecuitis ad regem: In me, domine mi rex, sit iniquitas, et in domum patris mei; rex autem et thronus ejus sit innocens.

10. Et ait rex: Qui contradixerit tibi, adduc eum ad me, et ultra non addet, ut tangat te.

11. Quae ait: Recordetur rex Domini Dei sui, ut non multiplicentur proximi sanguinis ad ulciscendum, et nequaquam interficiant filium meum. Qui ait: Vivit Dominus! quia non cadet de capillis filii tui super terram.

12. Dixit ergo mulier: Loquatur ancilla tua ad dominum meum regem verbum. Et ait: Loquere.

13. Dixitque mulier: Quare cogitasti hujuscemodi rem contra populum Dei, et locutus est rex verbum istud, ut peccet, et non reducat ejectum suum?

14. Omnes morimur, et quasi aquae dilabimur in terram, quae non revertuntur *; nec vult Deus perire animam, sed retractat cogitans, ne penitus pereat, qui abjectus est.

* 1 Reg. 7, 6. Ezech. 18, 32. 33, 11.

15. Nunc igitur veni, ut loquar ad dominum meum regem verbum hoc, praesente populo. Et dixit ancilla tua: Loquar ad regem, si quo modo faciat rex verbum ancillae suae.

16. Et audivit rex, ut liberaret ancillam suam de manu omnium, qui volebant de haereditate Dei delere me, et filium meum simul.

17. Dicat ergo ancilla tua, ut fiat verbum domini mei regis sicut sacrificium *. Sicut enim Angelus Dei, sic est dominus meus rex, ut nec benedictione, nec maledictione moveatur; unde et Dominus Deus tuus est tecum.

* 1 Reg. 29, 9.

18. Et respondens rex, dixit ad mulierem: Ne abscondas a me verbum, quod te interrogo. Dixitque ei mulier: Loquere domine mi rex.

19. Et ait rex: Numquid manus Joab tecum est in omnibus istis? Respondit mulier, et ait: Per salutem animae tuae, domine mi rex, nec ad sinistram, nec ad dexteram est, ex omnibus his, quae locutus est dominus meus rex; servus enim tuus Joab, ipse praecepit mihi, et ipse posuit in os ancillae tuae omnia verba haec.

20. Ut verterem figuram sermonis hujus, servus tuus Joab praecepit istud; tu autem, domine mi rex! sapiens es, sicut habet sapientiam Angelus Dei, ut intelligas omnia super terram.

21. Et ait rex ad Joab: Ecce! placatus feci verbum tuum; vade ergo, et revoca puerum Absalom.

22. Cadensque Joab super faciem suam in terram, adoravit, et benedixit regi; et dixit Joab: Hodie intellexit servus tuus, quia inveni gratiam in oculis tuis, domine mi rex! fecisti enim sermonem servi tui.

23. Surrexit ergo Joab et abiit in Gessur, et adduxit Absalom in Jerusalem.

24. Dixit autem rex: Revertatur in domum suam, et faciem meam non videat. Reversus est itaque Absalom in domum suam, et faciem regis non vidit.

25. Porro sicut Absalom, vir non erat pulcher in omni Israël, et decorus nimis; a vestigio pedis usque ad verticem non erat in eo ulla macula.

26. Et quando tondebat capillum (semel autem in anno tondebatur, quia gravabat eum caesaries) ponderabat capillos capitis sui ducentis siclis, pondere publico.

27. Nati sunt autem Absalom filii tres, et filia una nomine Thamar, elegantis formae.

28. Mansitque Absalom in Jerusalem duobus annis, et faciem regis non vidit.

29. Misit itaque ad Joab, ut mitteret eum ad regem; qui noluit venire ad eum. Cumque secundo misisset, et ille noluisset venire ad eum,

30. dixit servis suis: Scitis agrum Joab juxta agrum meum, habentem messem hordei; ite igitur, et succendite eum igni. Succenderunt ergo servi Absalom segetem igni. Et venientes servi Joab, scissis vestibus suis, dixerunt: Succenderunt servi Absalom partem agri igni.

31. Surrexitque Joab, et venit ad Absalom in domum ejus, et dixit: Quare succenderunt servi tui segetem meam igni?

32. Et respondit Absalom ad Joab: Misi ad te obsecrans, ut venires ad me, et mitterem te ad regem, et diceres ei: Quare veni de Gessur? melius mihi erat ibi esse; obsecro ergo, ut videam faciem regis; quod si memor est iniquitatis meae, interficiat me.

33. Ingressus itaque Joab ad regem, nunciavit ei omnia; vocatusque est Absalom, et intravit ad regem, et adoravit super faciem terrae coram eo; osculatusque est rex Absalom.

Cap. 15.

Absalom auram popularem captat, et insurgit adversus patrem. David fugit. Chusai dissipaturus consilia Achitophel remittitur.

1. Igitur post haec fecit sibi Absalom currus, et equites, et quinquaginta viros, qui praecederent eum.

2. Et mane consurgens Absalom stabat juxta introitum portae a) et omnem virum, qui habebat negotium, ut veniret ad regis judicium*, vocabat Absalom ad se, et dicebat: De qua civitate es tu? Qui respondens aiebat: Ex una tribu Israël ego sum servus tuus.

* Exod. 18, 26.

3. Respondebatque ei Absalom: Videntur mihi sermones tui boni et justi. Sed non est, qui te audiat constitutus a rege. Dicebatque Absalom:

4. Quis me constituat judicem super terram, ut ad me veniant omnes, qui habent negotium, et juste judicem?

5. Sed et cum accederet ad eum homo, ut salutaret illum, extendebat manum suam, et apprehendens, osculabatur eum.

6. Faciebatque hoc omni Israël venienti ad judicium, ut audiretur a rege, et solicitabat corda virorum Israël.

7. Post b) quadraginta autem annos, dixit Absalom ad regem David: Vadam, et reddam vota mea, quae vovi Domino in Hebron.

8. Vovens enim vovit servus tuus, cum esset in Gessur Syriae, dicens: Si reduxerit me Dominus in Jerusalem, sacrificabo Domino.

9. Dixitque ei rex David: Vad

a) 1590. add. in via b) 1590. post quatuor

in pace! Et surrexit, et abiit in Hebron.

10. Misit autem Absalom exploratores in universas tribus Israël, dicens: Statim ut audieritis clangorem buccinae, dicite: Regnavit [a]) Absalom in Hebron.

11. Porro cum Absalom ierunt ducenti viri de Jerusalem vocati, euntes simplici corde, et causam penitus ignorantes.

12. Accersivit quoque Absalom Achitophel Gilonitem consiliarium David, de civitate sua Gilo. Cumque immolaret victimas, facta est conjuratio valida, populusque concurrens augebatur cum Absalom *. *c. 12, 11.

13. Venit igitur nuncius ad David, dicens: Toto corde universus Israël sequitur Absalom *.
* Ps. 3.

14. Et ait David servis suis, qui erant cum eo in Jerusalem: Surgite, fugiamus; neque enim erit nobis effugium a facie Absalom; festinate egredi, ne forte veniens occupet nos, et impellat [b]) super nos ruinam, et percutiat civitatem in ore gladii *. *c. 12, 11.

15. Dixeruntque servi regis ad eum: Omnia, quaecumque praeceperit dominus noster rex, libenter exequemur servi tui.

16. Egressus est ergo rex, et universa domus ejus pedibus suis; et [c]) dereliquit rex decem mulieres concubinas ad custodiendam domum.

17. Egressusque rex et omnis Israël pedibus suis, stetit procul a domo;

18. et universi servi ejus ambulabant juxta eum, et legiones Cerethi et Phelethi, et omnes Gethaei, pugnatores validi, sexcenti viri, qui secuti eum fuerant de Geth pedites *, praecedebant regem. * 1 Reg. 27.

19. Dixit autem rex ad Ethai * Gethaeum: Cur venis nobiscum? revertere, et habita cum rege, quia peregrinus es, et egressus es de loco tuo. * v. 22.

20. Heri venisti, et hodie compelleris nobiscum egredi? ego autem vadam, quo iturus sum; revertere, et reduc tecum fratres tuos, et Dominus faciet tecum misericordiam et veritatem, quia ostendisti gratiam et fidem.

21. Et respondit Ethai regi, dicens: Vivit Dominus! et vivit dominus meus rex! quoniam in quocumque loco fueris, domine mi rex! sive in morte, sive in vita, ibi erit servus tuus.

22. Et ait David Ethai: Veni, et transi! Et transivit Ethai Gethaeus, et omnes viri, qui cum eo erant, et reliqua multitudo.

23. Omnesque flebant voce magna, et universus populus transibat; rex quoque transgrediebatur torrentem Cedron, et cunctus populus incedebat contra viam [d]), quae respicit ad desertum.

24. Venit autem et Sadoc * sacerdos, et universi Levitae cum eo, portantes arcam foederis Dei, et deposuerunt arcam [e]) Dei; et ascendit Abiathar, donec expletus esset omnis populus, qui egressus fuerat de civitate.
* c. 8, 17.

25. Et dixit rex ad Sadoc: Reporta arcam Dei in urbem; si invenero gratiam in oculis Domini, reducet me, et ostendet mihi eam, et tabernaculum suum.

26. Si autem dixerit mihi: Non places; praesto sum, faciat, quod bonum est coram se.

27. Et dixit rex ad Sadoc sacerdotem: O videns revertere in civitatem in pace! et Achimaas filius tuus, et Jonathas filius Abiathar, duo filii vestri, sint vobiscum.

28. Ecce! ego abscondar in

a) 1590. regnabit b) 1590. et impleat c) 1590. et reliquit
d) 1590. add. olivæ, e) 1590. add. fœderis

campestribus deserti, donec veniat sermo a vobis indicans mihi.
29. Reportaverunt ergo Sadoc, et Abiathar arcam Dei in Jerusalem; et manserunt ibi.
30. Porro David ascendebat clivum olivarum, scandens et flens, nudis pedibus incedens, et operto capite, sed et omnis populus, qui erat cum eo, operto capite ascendebat plorans.
31. Nunciatum est autem David, quod et Achitophel esset in conjuratione cum Absalom, dixitque David: Infatua, quaeso, Domine consilium Achitophel *.
* c. 17, 14. 23.
32. Cumque ascenderet David summitatem montis, in quo adoraturus erat Dominum, ecce! occurrit ei Chusai Arachites *, scissa veste, et terra pleno capite.
* Jos. 16, 2.
33. Et dixit ei David: Si veneris mecum, eris mihi oneri;
34. si autem in civitatem revertaris, et dixeris Absalom: Servus tuus sum, rex! a) sicut fui servus patris tui, sic ero servus tuus; dissipabis consilium Achitophel.
35. Habes autem tecum Sadoc, et Abiathar sacerdotes; et omne verbum, quodcumque audieris de domo regis, indicabis Sadoc, et Abiathar sacerdotibus.
36. Sunt b) autem cum eis duo filii eorum, Achimaas filius Sadoc, et Jonathas filius Abiathar; et mittetis per eos ad me omne verbum, quod audieritis.
37. Veniente ergo Chusai amico David in civitatem, Absalom quoque ingressus est Jerusalem.

C a p. 16.

Sibae detractori bona Miphiboseth dantur. Semei maledicit David. Absalom in Jerusalem ingreditur publice ad concubinas patris.

1. Cumque David transisset paululum montis verticem, apparuit Siba puer Miphiboseth in occursum ejus, cum duobus asinis, qui onerati erant ducentis panibus, et centum alligaturis uvae passae, et centum massis palatharum, et utre vini c).
2. Et dixit rex Sibae: Quid sibi volunt haec? Responditque Siba: d) Asini, domesticis regis, ut sedeant; panes et palathae, ad vescendum pueris tuis; vinum autem, ut bibat, si quis defecerit in deserto.
3. Et ait rex: Ubi est filius domini tui *? Responditque Siba regi: Remansit in Jerusalem, dicens: Hodie restituet mihi domus Israël regnum patris mei.
* c. 19, 24. 27.
4. Et ait rex Sibae: Tua sint omnia, quae fuerunt Miphiboseth. Dixitque Siba: Oro, ut inveniam gratiam coram te, domine mi rex!
5. Venit ergo rex David usque Bahurim; et ecce! egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatque egrediens, et * maledicebat; * 3 Reg. 2, 8.
6. mittebatque lapides contra David, et contra universos servos regis David; omnis autem populus, et universi bellatores a dextro, et a sinistro latere regis incedebant.
7. Ita autem loquebatur Semei, cum malediceret regi: Egredere, egredere vir sanguinum, et vir Belial!
8. Reddidit tibi Dominus universum sanguinem domus Saul; quoniam invasisti regnum pro eo, et dedit Dominus regnum in manu Absalom filii tui; et ecce! premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es *. * c. 21, 8. 9.
9. Dixit autem Abisai filius Sarviae, regi: Quare maledicit canis

a) 1590. a d d. patere me vivere b) 1590. Sunt enim c) 1590. et duobus utribus vini. d) 1590. Siba: Domine mi rex, asini pro domesticis regis sunt, ut sedeant;

hic mortuus a) domino meo regi? vadam, et amputabo caput ejus.
10. Et ait rex: Quid mihi et vobis est filii Sarviae? dimittite eum, ut maledicat; Dominus enim praecepit * ei, ut malediceret David; et quis est, qui audeat dicere, quare sic fecerit? * c. 3, 39.
11. Et ait rex Abisai, et universis servis suis: Ecce! filius meus, qui egressus est de utero meo, quaerit animam meam; quanto magis b) nunc filius Jemini? dimittite eum, ut maledicat juxta praeceptum * Domini; * Jes. 45, 7.
12. si forte respiciat Dominus afflictionem meam, et reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna.
13. Ambulabat itaque David et socii ejus per viam cum eo. Semei autem per jugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, et mittens lapides adversum eum *, terramque spargens. * Act. 22, 23.
14. Venit itaque rex, et universus populus cum eo lassus, et refocillati sunt ibi.
15. Absalom autem et omnis populus ejus ingressi sunt Jerusalem, sed et Achitophel cum eo.
16. Cum autem venisset Chusai Arachites amicus David * ad Absalom, locutus est ad eum: Salve rex, salve rex! * c. 15, 32.
17. Ad quem Absalom, haec est, inquit, gratia tua ad amicum tuum? quare non ivisti cum amico tuo?
18. Responditque Chusai ad Absalom: Nequaquam! quia illius ero, quem elegit Dominus, et omnis hic populus, et universus Israël, et cum eo manebo.
19. Sed ut et hoc inferam, cui ego serviturus sum? nonne filio regis? sicut parui patri tuo, ita parebo et tibi.
20. Dixit autem Absalom ad Achitophel: Inite consilium, quid agere debeamus.
21. Et ait Achitophel ad Absalom: Ingredere ad concubinas patris tui, quas dimisit ad custodiendam domum; ut cum audierit omnis Israël, quod foedaveris patrem tuum, roborentur tecum manus eorum.
22. * Tetenderunt ergo Absalom tabernaculum in solario, ingressusque est ad concubinas patris sui coram universo Israël.
* c. 12, 11. 12.
23. Consilium autem Achitophel, quod dabat in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum; sic erat omne consilium Achitophel, et cum esset cum David, et cum esset cum Absalom.

Cap. 17.

Chusai dissipat consilia Achitophel. Qua de re David fit certior et Jordanem transmittit.

1. Dixit ergo Achitophel ad Absalom: Eligam mihi duodecim millia virorum, et consurgens persequar David hac nocte.
2. Et irruens super eum (quippe qui lassus est, et solutis manibus) percutiam eum; cumque fugerit omnis populus, qui cum eo est, percutiam regem desolatum.
3. Et reducam universum populum, quomodo unus homo reverti solet; unum enim virum tu quaeris; et omnis populus erit in pace.
4. Placuitque sermo ejus Absalom, et cunctis majoribus natu Israël.
5. Ait autem Absalom: Vocate Chusai Arachiten *, et audiamus, quid etiam ipse dicat. * c. 16, 16.
6. Cumque venisset Chusai ad Absalom, ait Absalom ad eum: Hujuscemodi sermonem locutus est Achitophel: facere debemus annon? quod das consilium?

a) 1590. moriturus b) 1590. hic filius

7. Et dixit Chusai ad Absalom: Non est bonum consilium, quod dedit Achitophel hac vice *.

* c. 15, 34.

8. Et rursum intulit Chusai: Tu nosti patrem tuum, et viros, qui cum eo sunt, esse fortissimos et amaro animo, veluti si ursa raptis catulis in saltu saeviat; sed et pater tuus vir bellator est, nec morabitur cum populo.

9. Forsitan nunc latitat in foveis, aut in uno, quo voluerit, loco; et cum ceciderit unus quilibet in principio, audiet quicumque audierit, et dicet: Facta est plaga in populo, qui sequebatur Absalom.

10. Et fortissimus quisque, cujus cor est quasi leonis, pavore solvetur; scit enim omnis populus Israël, fortem esse patrem tuum, et robustos omnes, qui cum eo sunt.

11. Sed hoc mihi videtur rectum esse consilium: Congregetur ad te universus Israël, a Dan usque Bersabee, quasi arena maris innumerabilis; et tu eris in medio eorum.

12. Et irruemus super eum, in quocumque loco inventus fuerit; et operiemus eum, sicut cadere solet ros super terram; et non relinquemus de viris, qui cum eo sunt, ne unum quidem.

13. Quod si urbem aliquam fuerit ingressus, circumdabit omnis Israël civitati illi funes, et trahemus eam in torrentem, ut non reperiatur ne calculus quidem ex ea.

14. Dixitque Absalom, et omnes viri Israël: Melius est consilium Chusai Arachitae, consilio Achitophel; Domini autem nutu dissipatum est consilium Achitophel utile, ut induceret Dominus super Absalom malum *.

* c. 15, 31. Ps. 32, 10. 15.

15. Et ait Chusai Sadoc, et Abiathar sacerdotibus: Hoc et hoc modo consilium dedit Achitophel Absalom, et senioribus Israël; et ego tale et tale dedi consilium.

16. Nunc ergo mittite cito, et nunciate David, dicentes: Ne moreris nocte hac in campestribus deserti, sed absque dilatione transgredere; ne forte absorbeatur rex, et omnis populus, qui cum eo est.

17. Jonathas autem et Achimaas stabant juxta fontem Rogel; abiit ancilla et nunciavit eis; et illi profecti sunt, ut referrent ad regem David nuncium; non enim poterant videri, aut introire civitatem.

18. Vidit autem eos quidam puer, et indicavit Absalom; illi vero concito gradu ingressi sunt domum cujusdam viri in Bahurim, qui habebat puteum in vestibulo suo, et descenderunt in eum.

19. Tulit autem mulier, et expandit velamen super os putei quasi siccans ptisanas; et sic latuit res.

20. Cumque venissent servi Absalom in domum, ad mulierem dixerunt: Ubi est Achimaas et Jonathas? Et respondit eis mulier: Transierunt festinanter, gustata paululum aqua. At hi, qui quaerebant, cum non reperissent, reversi sunt in Jerusalem.

21. Cumque abiissent, ascenderunt illi de puteo, et pergentes nunciaverunt regi David, et dixerunt: Surgite, et transite cito fluvium; quoniam hujuscemodi dedit consilium contra vos Achitophel.

22. Surrexit ergo David, et omnis populus, qui cum eo erat, et transierunt Jordanem, donec dilucesceret; et ne unus quidem residuus fuit, qui non transisset fluvium *.

* Ps. 41, 7.

23. Porro Achitophel videns quod non fuisset factum consilium suum, stravit asinum suum, surrexitque et abiit in domum su

am et in civitatem suam; et disposita domo sua, suspendio interiit, et sepultus est in sepulchro patris sui.

24. David autem venit in Castra, et Absalom transivit Jordanem, ipse et omnes viri Israël cum eo.

25. Amasam vero constituit Absalom pro Joab super exercitum; Amasa autem erat filius viri, qui vocabatur Jetra de Jesraëli*, qui ingressus est ad Abigail filiam Naas, sororem Sarviae, quae fuit mater Joab. * 1 Paral. 2, 17.

26. Et castrametatus est Israël cum Absalom in terra Galaad.

27. Cumque venisset David in Castra, Sobi filius Naas de Rabbath filiorum Ammon, et Machir filius Ammihel de Lodabar, et Berzellai Galaadites de Rogelim,

28. obtulerunt ei stratoria et tapetia, et vasa fictilia, frumentum, et hordeum, et farinam, et polentam, et fabam, et lentem, et frixum cicer,

29. et mel, et butyrum, oves, et pingues vitulos; dederuntque David, et populo, qui cum eo erat, ad vescendum; suspicati enim sunt, populum fame, et siti fatigari in deserto.

CAP. 18.

Absalom victus occiditur a Joab; mortem ejus David amare deflet.

1. Igitur considerato David populo suo, constituit super eos tribunos et centuriones,

2. et dedit populi tertiam partem sub manu Joab, et tertiam partem sub manu Abisai filii Sarviae fratris Joab, et tertiam partem sub manu Ethai, qui erat de Geth; dixitque rex ad populum: Egrediar et ego vobiscum.

3. Et respondit populus: Non exibis! sive enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit; sive media pars ceciderit e nobis, non satis curabunt; quia tu unus pro decem millibus computaris; melius est igitur, ut sis nobis in urbe praesidio.

4. Ad quos rex ait: Quod vobis videtur rectum, hoc faciam. Stetit ergo rex juxta portam; egrediebaturque populus per turmas suas centeni, et milleni.

5. Et praecepit rex Joab, et Abisai, et Ethai, dicens: Servate mihi * puerum Absalom! Et omnis populus audiebat praecipientem regem cunctis principibus pro Absalom. * v. 12.

6. Itaque egressus est populus in campum contra Israël, et factum est praelium in saltu Ephraim.

7. Et caesus est ibi populus Israël ab exercitu David, factaque est plaga magna in die illa, viginti millium.

8. Fuit autem ibi praelium dispersum super faciem omnis terrae, et multo plures erant, quos saltus consumpserat de populo, quam hi, quos voraverat gladius in die illa.

9. Accidit autem, ut occurreret Absalom servis David, sedens mulo; cumque ingressus fuisset mulus subter condensam quercum et magnam, adhaesit caput ejus quercui; et illo suspenso inter coelum et terram, mulus, cui insederat, pertransivit.

10. Vidit autem hoc quispiam, et nunciavit Joab, dicens: Vidi Absalom pendere de quercu.

11. Et ait Joab viro, qui nunciaverat ei: Si vidisti, quare non confodisti eum cum terra, et ego dedissem tibi decem argenti siclos, et unum balteum?

12. Qui dixit ad Joab: Si appenderes in manibus meis mille argenteos, nequaquam mitterem manum meam in filium regis; audientibus enim nobis praecepit rex tibi, et Abisai, et Ethai, dicens *: Custodite mihi puerum Absalom! * v. 5.

13. Sed et si fecissem contra animam meam audacter, nequaquam hoc regem latere potuisset, et tu stares ex adverso.

14. Et ait Joab: Non sicut tu vis, sed aggrediar eum coram te. Tulit ergo tres lanceas in manu sua, et infixit eas in corde Absalom; cumque adhuc palpitaret haerens in quercu,

15. cucurrerunt decem juvenes armigeri Joab, et percutientes interfecerunt eum *. * Exod. 21, 15. 17. Prov. 19, 26. Ps. 7, 12. 16. 17.

16. Cecinit autem Joab buccina, et retinuit populum, ne persequeretur fugientem Israël, volens parcere multitudini.

17. Et tulerunt Absalom, et projecerunt eum in saltu, in foveam grandem, et comportaverunt super eum acervum lapidum magnum nimis; omnis autem Israël fugit in tabernacula sua.

18. Porro Absalom erexerat sibi, cum adhuc viveret, titulum, qui est in valle regis; dixerat enim: Non habeo filium, et hoc erit monimentum nominis mei. Vocavitque titulum nomine suo, et appellatur manus Absalom, usque ad hanc diem.

19. Achimaas autem filius Sadoc, ait: Curram, et nunciabo regi, quia judicium fecerit ei Dominus de manu inimicorum ejus.

20. Ad quem Joab dixit: Non eris nuncius in hac die, sed nunciabis in alia; hodie nolo te nunciare, filius enim regis est mortuus.

21. Et ait Joab Chusi: Vade, et nuncia regi, quae vidisti. Adoravit Chusi Joab, et cucurrit.

22. Rursus autem Achimaas filius Sadoc dixit ad Joab: Quid impedit, si etiam ego curram post Chusi? Dixitque ei Joab: Quid vis currere, fili mi? a) non eris boni nuncii bajulus.

23. Qui respondit: Quid enim si cucurrero? Et ait ei: Curre! Currens ergo Achimaas per viam compendii, transivit Chusi.

24. David autem sedebat inter duas portas; speculator vero, qui erat in fastigio portae super murum, elevans oculos, vidit hominem currentem solum.

25. Et exclamans indicavit regi, dixitque rex: Si solus est, bonus est nuncius in ore ejus. Properante autem illo, et accedente propius,

26. vidit speculator hominem alterum currentem, et vociferans in culmine, ait: Apparet mihi alter homo currens solus. Dixitque rex: Et iste bonus est nuncius.

27. Speculator autem, contemplor, ait, cursum prioris, quasi cursum Achimaas, filii Sadoc. Et ait rex: Vir bonus est; et nuncium portans bonum, venit.

28. Clamans autem Achimaas, dixit ad regem: Salve rex! Et adorans regem coram eo pronus in terram, ait: Benedictus Dominus Deus tuus, qui conclusit homines, qui levaverunt manus suas contra dominum meum regem.

29. Et ait rex: Estne pax puero Absalom? Dixitque Achimaas: Vidi tumultum magnum, cum mitteret Joab servus tuus, o rex! me servum tuum; nescio aliud.

30. Ad quem rex: Transi, ait, et sta hic! Cumque ille transisset, et staret,

31. apparuit Chusi; et veniens ait: Bonum apporto nuncium, domine mi rex! judicavit enim pro te Dominus hodie de manu omnium, qui surrexerunt contra te.

32. Dixit autem rex ad Chusi: Estne pax puero Absalom? Cui respondens Chusi, fiant, inquit, sicut puer, inimici domini mei regis, et universi, qui consurgunt adversus eum in malum.

33. Contristatus itaque rex, ascendit coenaculum portae, et fle-

a) 1590. add. veni huc!

vit. Et sic loquebatur, vadens *: Fili mi Absalom! Absalom fili mi! quis mihi tribuat, ut ego moriar pro te, Absalom fili mi! fili mi Absalom!

* c. 19, 1.

C A P. 19.

David in Jerusalem reducitur; Semei deprecanti ignoscit; ipsi valedicit Berzellai.

1. Nunciatum est autem Joab, uod rex fleret et lugeret filium uum.

2. Et versa est victoria in lutum in die illa omni populo; auivit enim populus in die illa dici: olet rex super filio suo!

3. Et declinavit populus in die lla ingredi civitatem, quomodo eclinare solet populus versus et ugiens de praelio.

4. Porro rex operuit caput sum, et clamabat voce magna: Fili i Absalom! Absalom fili mi, a) li mi!

5. Ingressus ergo Joab ad reem in domum, dixit: Confudisti odie vultus omnium servorum orum, qui salvam fecerunt aniam tuam, et animam filiorum orum, et filiarum tuarum, et aimam uxorum tuarum, et aniam concubinarum tuarum.

6. Diligis odientes te, et odio abes diligentes te; et ostendisti die, quia non curas de ducibus is, et de servis tuis; et vere coovi modo, quia si Absalom vieret, et omnes nos occubuisseus, tunc placeret tibi.

7. Nunc igitur surge, et procee, et alloquens satisfac servis tu; juro enim tibi per Dominum, od si non exieris, ne unus quim remansurus sit tecum nocte c; et pejus erit hoc tibi, quam nnia mala, quae venerunt super ab adolescentia tua usque in aesens.

8. Surrexit ergo rex et sedit in porta; et omni populo nunciatum est, quod rex sederet in porta; venitque universa multitudo coram rege. Israël autem fugit in tabernacula sua.

9. Omnis quoque populus certabat in cunctis tribubus Israël, dicens: Rex liberavit nos de manu inimicorum nostrorum, ipse salvavit nos de manu Philisthinorum; et nunc fugit de terra propter Absalom.

10. Absalom autem, quem unximus super nos, mortuus est in bello; usquequo siletis, et non reducitis regem? b)

11. Rex vero David misit ad Sadoc et Abiathar sacerdotes, dicens: Loquímini ad majores natu Juda, dicentes: Cur venitis novissimi ad reducendum regem in domum suam? (sermo autem omnis Israël pervenerat ad regem in domo ejus,) c)

12. Fratres mei vos, os meum, et caro mea vos, quare novissimi reducitis regem?

13. Et Amasae dicite: Nonne os meum, et caro mea es *? Haec faciat mihi Deus, et haec addat! si non magister militiae fueris coram me omni tempore pro Joab.

* 1 Paral. 2, 15—17.

14. Et inclinavit cor omnium virorum Juda, quasi viri unius; miseruntque ad regem dicentes: Revertere tu, et omnes servi tui.

15. Et reversus est rex; et venit usque ad Jordanem, et omnis Juda venit usque in Galgalam, ut occurreret regi, et traduceret eum Jordanem.

16. * Festinavit autem Semei filius Gera filii Jemini de Bahurim, et descendit cum viris Juda in occursum regis David

* c. 16, 5. 1 Reg. 2, 8.

17. cum mille viris de Benjamin, et Siba puer de domo Saul; et quindecim filii ejus, ac viginti ser-

---

a) 1590. Absalom fili mi. b) 1590. add. Et consilium totius Israël venit ad regem.
c) 1590. add. quia dixerat rex: Haec dicetis ad populum Juda:

vi erant cum eo; et irrumpentes Jordanem, ante regem

18. transierunt vada, ut traducerent domum regis, et facerent juxta jussionem ejus. Semei autem filius Gera prostratus coram rege, cum jam transisset Jordanem,

19. dixit ad eum: Ne reputes mihi, domine mi! iniquitatem, neque memineris injuriarum servi tui in die, qua egressus es, domine mi rex! de Jerusalem, neque ponas rex in corde tuo.

20. Agnosco enim servus tuus peccatum meum; et idcirco hodie primus veni de omni domo Joseph, descendique in occursum domini mei regis.

21. Respondens vero Abisai filius Sarviae, dixit: Numquid pro his verbis non occidetur Semei, quia maledixit Christo Domini?

22. Et ait David: Quid mihi, et vobis filii a) Sarviae? cur efficimini mihi hodie in satan? ergone hodie interficietur vir in Israël? an ignoro hodie me factum regem super Israël?

23. Et ait rex Semei: Non morieris. Juravitque ei.

24. Miphiboseth quoque filius Saul descendit in occursum regis illotis pedibus et intonsa barba; vestesque suas non laverat a die, qua egressus fuerat rex, usque ad diem reversionis ejus in pace.

25. Cumque Jerusalem occurrisset regi, dixit ei rex: Quare non venisti mecum Miphiboseth?

26. Et respondens ait: Domine mi rex! servus meus contempsit me; dixique ei ego famulus tuus, ut sterneret mihi asinum, et ascendens abirem cum rege; claudus enim sum servus tuus.

27. *Insuper et accusavit me servum tuum ad te dominum meum regem; tu autem, domine mi rex †! sicut angelus Dei es, fac, quod placitum est tibi. *c. 16, 3

† c. 14, 17. 20, 1 Reg. 29, 9.

28. Neque enim fuit domus patris mei, nisi morti obnoxia domino meo regi; tu autem posuisti me servum tuum inter convivas mensae tuae; quid ergo habeo justae querelae? aut quid possum ultra vociferari ad regem?

29. Ait ergo ei rex: Quid ultra loqueris? fixum est, quod locutu sum: tu, et Siba dividite posses siones*! *c. 16, 4.

30. Responditque Miphiboset regi: Etiam cuncta accipiat, post quam reversus est dominus meu rex pacifice in domum suam.

31. Berzellai * quoque Galaa dites, descendens de Rogelim, tra duxit regem Jordanem, paratu etiam ultra fluvium prosequi e um. *c. 17, 27. sq.

32. *Erat autem Berzellai Ga laadites senex valde, id est, octo genarius, et ipse praebuit alimen ta regi, cum moraretur in castri fuit quippe vir dives nimis.

* 3 Reg. 2, 7.

33. Dixit itaque rex ad Berze lai: Veni mecum, ut requiesca securus mecum in Jerusalem.

34. Et ait Berzellai ad regem Quot sunt dies annorum vita meae, ut ascendam cum rege i Jerusalem?

35. *Octogenarius sum hodie numquid vigent sensus mei ad di cernendum suave, aut amarum aut delectare potest servum tu um cibus b) et potus? vel audi possum ultra vocem cantorum atque cantatricum? quare serv tuus sit oneri domino meo regi

*c. 17, 27.

36. Paululum procedam fam lus tuus ab Jordane tecum; ne indigeo hac vicissitudine,

37. sed obsecro, ut revert servus tuus, et moriar in civita

a) 1593. filiae. b) 1590. aut potus?

nea, et sepeliar juxta sepulchrum patris mei, et matris meae. Est autem servus tuus Chamaam *, ipse vadat tecum, domine mi rex! et fac ei, quidquid tibi bonum videtur. * 3 Reg. 2, 7.

38. Dixit itaque ei rex: Mecum transeat Chamaam, et ego faciam ei, quidquid tibi placuerit, et omne, quod petieris a me, impetrabis.

39. Cumque transisset universus populus et rex Jordanem, osculatus est rex Berzellai, et benedixit ei; et ille reversus est in locum suum.

40. Transivit ergo rex in Galgalam, et Chamaam cum eo. Omnis autem populus Juda traduxerat regem, et media tantum pars adfuerat de populo Israël.

41. Itaque omnes viri Israël concurrentes ad regem dixerunt ei: Quare te furati sunt fratres nostri viri Juda, et traduxerunt regem et domum ejus Jordanem, omnesque viros David cum eo *? * v. 9. sq.

42. Et respondit omnis vir Juda ad viros Israël: Quia mihi propior est rex; cur irasceris super hac re? numquid comedimus aliquid ex rege, aut munera nobis data sunt?

43. Et respondit vir Israël ad viros Juda, et ait: Decem partibus major ego sum apud regem, magisque ad me pertinet David, quam ad te; cur fecisti mihi injuriam, et non mihi nunciatum est priori, ut reducerem regem meum? Durius autem responderunt viri Juda viris Israël.

CAP. 20.

Seba seditionem excitat. Joab Amasam interficit, et ab obsidione Abelæ, Sebæ capite per murum misso discedit.

1. Accidit quoque, ut ibi esset vir Belial, nomine Seba, filius Bochri, vir Jemineus; et cecinit buccina, et ait: Non est nobis pars in David, neque haereditas in filio Isai *; revertere in tabernacula tua Israël. * c. 19, 42.

2. Et separatus est omnis Israël a David, secutusque est Seba filium Bochri; viri autem Juda adhaeserunt regi suo a Jordane usque Jerusalem.

3. Cumque venisset rex in domum suam in Jerusalem, tulit decem mulieres concubinas, quas dereliquerat ad custodiendam domum, et tradidit eas in custodiam, alimenta eis praebens; et non est ingressus ad eas *, sed erant clausae usque in diem mortis suae in viduitate viventes. * c. 16, 22.

4. Dixit autem rex Amasae *: Convoca mihi omnes viros Juda in diem tertium, et tu adesto praesens. * c. 19, 13.

5. Abiit ergo Amasa, ut convocaret Judam, et moratus est extra placitum, quod ei constituerat rex.

6. Ait autem David ad Abisai: Nunc magis afflicturus est nos Seba filius Bochri, quam Absalom; tolle igitur servos domini tui, et persequere eum, ne forte inveniat civitates munitas, et effugiat nos.

7. Egressi sunt ergo cum eo viri Joab, Cerethi quoque et Phelethi; et omnes robusti exierunt de Jerusalem ad persequendum Seba filium Bochri.

8. Cumque illi essent juxta lapidem grandem, qui est in Gabaon, Amasa veniens occurrit eis. Porro Joab vestitus erat tunica stricta ad mensuram habitus sui, et desuper accinctus gladio dependente usque ad ilia, in vagina, qui fabricatus levi motu egredi poterat, et percutere.

9. Dixit itaque Joab ad Amasam: Salve mi frater *! Et tenuit manu dextera mentum Amasae, quasi osculans eum. * 3 Reg. 2, 6.

10. Porro Amasa non observavit gladium, quem habebat Joab, qui percussit eum in latere, et effudit intestina ejus in terram, nec secundum vulnus apposuit, a) et mortuus est. Joab autem, et Abisai frater ejus, persecuti sunt Seba filium Bochri.

11. Interea quidam viri, cum stetissent juxta cadaver Amasae, de sociis Joab, dixerunt: Ecce! qui esse voluit pro Joab comes David.

12. Amasa autem conspersus sanguine, jacebat in media via. Vidit hoc quidam vir, quod subsisteret omnis populus ad videndum eum, et amovit Amasam de via in agrum, operuitque eum vestimento, ne subsisterent transeuntes propter eum.

13. Amoto ergo illo de via, transibat omnis vir sequens Joab ad persequendum Seba filium Bochri.

14. Porro ille transierat per omnes tribus Israël b) in Abelam, et Bethmaacha; omnesque viri electi congregati fuerant ad eum.

15. Venerunt itaque et oppugnabant eum in Abela, et in Bethmaacha, et circumdederunt munitionibus civitatem, et obsessa est urbs; omnis autem turba, quae erat cum Joab, moliebatur destruere muros.

16. Et exclamavit mulier sapiens de civitate: Audite, audite, dicite Joab: Appropinqua huc, et loquar tecum.

17. Qui cum accessisset ad eam, ait illi: Tu es Joab? Et ille respondit: Ego. Ad quem sic locuta est: Audi sermones ancillae tuae. Qui respondit: Audio.

18. Rursumque illa, sermo, inquit, dicebatur in veteri proverbio: Qui interrogant, interrogent in Abela; et sic c) perficiebant.

19. Nonne ego sum, quae respondeo veritatem in Israël, et tu quaeris subvertere civitatem, et evertere matrem in Israël? Quare praecipitas * haereditatem Domini? * Deut. 32, 6. Ps. 73, 2.

20. Respondensque Joab, ait: Absit, absit hoc a me; non praecipito, neque demolior.

21. Non sic se habet res, sed homo de monte Ephraim Seba, filius Bochri cognomine, levavit manum suam contra regem David; tradite illum solum, et recedemus a civitate. Et ait mulier ad Joab: Ecce! caput ejus mittetur ad te per murum.

22. Ingressa est ergo ad omnem populum, et locuta est eis sapienter; qui abscissum caput d) Seba filii Bochri projecerunt ad Joab. Et ille cecinit tuba, et recesserunt ab urbe, unusquisque in tabernacula sua; Joab autem reversus est Jerusalem ad regem.

23. * Fuit ergo Joab super omnem exercitum Israël; Banaias autem filius Jojadae super Cerethaeos et Phelethaeos. * c. 8, 16—18.

24. Aduram vero super tributa; porro Josaphat filius Ahilud a commentariis.

25. Siva autem, scriba; Sadoc vero et Abiathar, sacerdotes.

26. Ira autem Jairites erat sacerdos David.

CAP. 21.

Ut satisfieret Gabaonitis, septem Saulis filii necantur, excepto Miphiboseth. Bell. Davidis adversus Philisthaeos.

1. Facta est quoque fames in diebus David tribus annis jugiter et consuluit David oraculum Domini. Dixitque Dominus: Propter Saul, et domum ejus sanguinum, quia occidit Gabaonitas.

2. Vocatis ergo Gabaonitis, rex dixit ad eos: (Porro Gabaonitae

a) 1590. omit. et mortuus est. b) 1590. add. usque c) 1590. proficiebant
d) 1590. Sebae

on erant de filiis Israël, sed reli-
quiae Amorrhaeorum*; filii quip-
pe Israël juraverant eis, et voluit
Saul percutere eos zelo, quasi
pro filiis Israël et Juda.)
* Jos. 9, 3. 15. 16.
3. Dixit ergo David ad Gabao-
nitas: Quid faciam vobis? et quod
erit vestri piaculum, ut benedica-
tis haereditati * Domini? * c. 20, 19.
4. Dixeruntque ei Gabaonitae:
Non est nobis super argento et
auro quaestio, sed contra Saul, et
contra domum ejus; neque volu-
mus, ut interficiatur homo de Is-
raël. Ad quos rex ait: Quid ergo
vultis, ut faciam vobis?
5. Qui dixerunt regi: Virum,
qui attrivit nos, et oppressit ini-
que, ita delere debemus, ut ne
unus quidem residuus sit de stir-
pe ejus in cunctis finibus Israël.
6. Dentur nobis septem viri de
filiis ejus, ut crucifigamus eos Do-
mino in Gabaa Saul, quondam e-
lecti Domini. Et ait rex: Ego da-
bo.
7. * Pepercitque rex Miphibo-
seth filio Jonathae filii Saul, pro-
pter jusjurandum Domini, quod
fuerat inter David et inter Jona-
than filium Saul.
* 1 Reg. 18, 3. 20, 15. 42.
8. Tulit itaque rex duos filios
Respha filiae Aia, quos peperit
Sauli, Armoni, et Miphiboseth;
et quinque filios Michol * filiae
Saul, quos genuerat Hadrieli fi-
lio Bercellai, qui fuit de Molathi;
* v. 11. c. 3, 7. 1 Reg. 18, 19.
9. et dedit eos in manus Gabao-
nitarum; qui crucifixerunt eos
in monte coram Domino; et ce-
ciderunt hi septem simul occisi
in diebus messis primis, incipien-
te messione hordei.
10. Tollens autem Respha filia
Aia cilicium, substravit sibi su-
pra petram, ab initio messis, do-
nec stillaret aqua super eos de
coelo; et non dimisit aves lace-
rare eos per diem, neque bestias
per noctem.
11. Et nunciata sunt David, quae
fecerat Respha, filia Aia, concu-
bina Saul.
12. Et abiit David, et tulit ossa
Saul, et ossa Jonathae filii ejus a
viris Jabes Galaad *, qui furati
fuerant ea de platea Bethsan, in
qua suspenderant eos Philisthiim,
cum interfecissent † Saul in Gel-
boë; * 1 Reg. 31, 12. † c. 1, 4. sq.
13. et asportavit inde ossa Saul,
et ossa Jonathae filii ejus; et col-
ligentes ossa eorum, qui affixi fu-
erant,
14. sepelierunt ea cum ossibus
Saul et Jonathae filii ejus in terra
Benjamin, in latere, in sepulchro
Cis patris ejus; feceruntque om-
nia, quae praeceperat rex, et re-
propitiatus est Deus terrae post
haec*. * v. 1. c. 24, 25.
15. Factum est autem rursum
praelium Philisthinorum adver-
sum Israël, et descendit David, et
servi ejus cum eo, et pugnabant
contra Philisthiim. Deficiente
autem David,
16. Jesbi-benob, qui fuit de
genere Arapha *, cujus ferrum
hastae trecentas uncias appende-
bat, et accinctus erat ense novo,
nisus est percutere David.
* 1 Reg. 17, 7.
17. Praesidioque ei fuit Abisaî
filius Sarviae, et percussum Phi-
listhaeum interfecit. Tunc jura-
verunt viri David, dicentes: Jam
non egredieris nobiscum in bel-
lum, ne extinguas lucernam Is-
raël.
18. * Secundum quoque bellum
fuit in Gob contra Philisthaeos;
tunc percussit Sobochai de Husa-
thi, Saph de stirpe Arapha de ge-
nere gigantum. * 1 Paral. 20, 4—8.
19. Tertium quoque fuit bellum
in Gob contra Philisthaeos, in quo
percussit Adeodatus filius Saltus
polymitarius Bethlehemites Gō-

liath Gethaeum, cujus hastile hastae erat quasi liciatorium texentium *. * 1 Reg. 17, 7.

20. Quartum bellum fuit in Geth; in quo vir fuit excelsus, qui senos in manibus pedibusque habebat digitos, id est, viginti quatuor, et erat de origine Arapha.

21. Et blasphemavit Israël; percussit autem eum Jonathan filius Samaa fratris David.

22. Hi quatuor nati sunt de Arapha in Geth, et ceciderunt in manu David, et servorum ejus.

Cap. 22.

Davidis canticum ad gratias agendas.

1. Locutus est autem David Domino verba carminis hujus, in die, qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, et de manu Saul,

2. et ait *: Dominus petra mea, et robur meum, et salvator meus. * Ps. 17, 3. sq.

3. Deus fortis meus, sperabo in eum; scutum meum, et cornu salutis meae; elevator meus, et refugium meum; salvator meus, de iniquitate liberabis me.

4. * Laudabilem invocabo Dominum; et ab inimicis meis salvus ero. * Ps. 17, 4.

5. Quia circumdederunt me contritiones mortis; torrentes Belial terruerunt me.

6. Funes inferni circumdederunt me; praevenerunt me laquei mortis *. * c. 15, 20. 1 Reg. 19, 23. 24.

7. In tribulatione mea invocabo Dominum, et ad Deum meum clamabo; et exaudiet de templo a) suo vocem meam, et clamor meus veniet ad aures ejus.

8. Commota est et contremuit terra; fundamenta montium concussa sunt, et conquassata, quoniam iratus est eis *. * Job 26, 11.

9. Ascendit fumus de naribus ejus, et ignis de ore ejus vorabit carbones succensi sunt ab eo.

10. Inclinavit coelos, et descendit; et caligo sub pedibus ejus.

11. Et ascendit super cherubin et volavit; et lapsus est super pennas venti.

12. Posuit tenebras in circuitu suo latibulum; cribrans aquas de nubibus coelorum.

13. Prae fulgore in conspectu ejus, succensi sunt carbones igni

14. Tonabit de coelo Dominus et excelsus dabit vocem suam.

15. Misit sagittas et dissipavit eos *; fulgur, et consumpsit eos * Exod. 19, 16.

16. Et apparuerunt effusiones maris, et revelata sunt fundamenta orbis, ab increpatione Domini ab inspiratione spiritus furoris ejus.

17. Misit b) de excelso, et assumpsit me; et extraxit me de aquis multis.

18. Liberavit me ab inimico meo potentissimo, et ab his, qui oderant me; quoniam robustiores me erant.

19. Praevenit me in die afflictionis meae, et factus est Dominus firmamentum meum.

20. Et eduxit me in latitudinem liberavit me, quia complacui ei

21. Retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam; et secundum munditiam manuum mearum reddet mihi.

22. Quia custodivi vias Domini, et non egi impie, a Deo meo.

23. Omnia enim judicia ejus in conspectu meo; et praecepta ejus non amovi a me.

24. Et ero perfectus cum eo; custodiam me ab iniquitate mea

25. Et restituet mihi Dominus secundum justitiam meam; et secundum munditiam manuum mearum, in conspectu oculorum suorum.

26. Cum

a) 1590. add. sancto b) 1590. de coelo

26. Cum sancto sanctus eris; et cum robusto perfectus.
27. Cum electo electus eris; et cum perverso perverteris *.
*Lev. 26, 23. 24. Jes. 29, 13. 14.
28. Et populum pauperem salvum facies; oculisque tuis excelsos humiliabis.
29. Quia tu lucerna mea, Domine! et tu, Domine! illuminabis tenebras meas.
30. In te enim curram accinctus; in Deo meo transiliam murum.
31. Deus, immaculata via ejus, eloquium Domini igne examinatum; scutum est omnium sperantium in se.
32. Quis est Deus praeter Dominum; et quis fortis praeter Deum nostrum?
33. Deus, qui accinxit me fortitudine; et complanavit perfectam viam meam.
34. Coaequans pedes meos cervis, et super excelsa mea statuens me.
35. * Docens manus meas ad praelium, et componens quasi arcum aereum brachia mea.
*Ps. 143, 1.
36. Dedisti mihi clypeum salutis tuae; et mansuetudo a) tua multiplicavit me.
37. Dilatabis gressus meos subtus me; et non deficient tali mei.
38. Persequar inimicos meos, et conteram; et non convertar, donec consumam eos.
39. Consumam eos et confringam, ut non consurgant; cadent sub pedibus meis.
40. Accinxisti me fortitudine ad praelium; incurvasti resistentes mihi subtus me.
41. Inimicos meos dedisti mihi deorsum; odientes me, et disperdam eos.
42. Clamabunt, et non erit, qui salvet, ad Dominum*, et non exaudiet eos. * 1 Reg. 28, 6.
43. Delebo eos, ut pulverem terrae; quasi lutum platearum comminuam eos atque confringam.
44. Salvabis me a contradictionibus *populi mei; custodies me in caput gentium; populus, quem ignoro, serviet mihi †. *c. 15, 1. sq.
† c. 8, 3. sq. 10, 6. sq.
45. Filii alieni resistent mihi, auditu auris obedient mihi.
46. Filii alieni defluxerunt, et contrahentur in angustiis suis.
47. Vivit Dominus, et benedictus Deus meus; et exaltabitur Deus fortis salutis meae.
48. Deus, qui das vindictas mihi, et dejicis populos sub me;
49. qui educis me ab inimicis meis, et a resistentibus mihi elevas me*; a viro iniquo liberabis me. *Ps. 17, 49.
50. *Propterea confitebor tibi Domine in gentibus; et nomini tuo cantabo. *Rom. 15, 9.
51. Magnificans salutes regis sui, et faciens misericordiam Christo suo David, et semini ejus in sempiternum.

Cap. 23.

Verba novissima Davidis. Catalogus virorum fortium.

1. Haec autem sunt verba b) David novissima. Dixit David filius Isai: Dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Jacob *, egregius psaltes Israël: * Act. 2, 30.
2. Spiritus Domini locutus est per me, et sermo ejus per linguam meam.
3. Dixit Deus Israël mihi, locutus est fortis Israël, Dominator hominum, justus dominator in timore Dei*. *c. 7, 12. 13. 16. 19.
4. Sicut lux aurorae, oriente sole, mane absque nubibus rutilat, et sicut pluviis germinat herba de terra*. * Jes. 27, 6. 53, 2. 61, 11.

a) 1590. mea b) 1590. verba novissima, quae dixit David.

5. Nec tanta est domus mea apud Deum, ut pactum aeternum iniret mecum, firmum in omnibus atque munitum *. Cuncta enim salus mea, et omnis voluntas; nec est quidquam ex ea, quod non germinet. * c. 7, 12—16.

6. Praevaricatores autem quasi spinae evellentur universi; quae non tolluntur manibus.

7. Et si quis tangere voluerit eas, armabitur ferro et ligno lanceato, igneque succensae comburentur usque ad nihilum.

8. * Haec nomina fortium David. a) Sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu uno. * 1 Paral. 11, 10. v. 8—39. confr. 1 Paral. 12, 10—47.

9. Post hunc, Eleazar filius patrui ejus Ahohites inter tres fortes, qui erant cum David, quando exprobraverunt Philisthiim, et congregati sunt illuc in praelium.

10. Cumque ascendissent viri Israël, ipse stetit et percussit Philisthaeos, donec deficeret manus ejus, et obrigesceret cum gladio; fecitque Dominus salutem magnam in die illa; et populus, qui fugerat, reversus est ad caesorum spolia detrahenda.

11. Et post hunc, Semma filius Age de Arari; et congregati sunt Philisthiim in statione; erat quippe ibi ager lente plenus. Cumque fugisset populus a facie Philisthiim,

12. stetit ille in medio agri, et tuitus est eum, percussitque Philisthaeos; et fecit Dominus salutem magnam.

13. Necnon et ante descenderant tres, qui erant principes * inter triginta, et venerant tempore messis ad David in speluncam Odollam †; castra autem Philisthinorum erant posita in valle gigantum. * 1 Paral. 11, 15. † 1 Reg. 22, 1.

14. Et David erat in praesidio *; porro statio Philisthinorum tunc erat in Bethlehem. * 1 Reg. 22, 4.

15. Desideravit ergo David, b) et ait: O si quis mihi daret potum aquae, de cisterna, quae est in Bethlehem juxta portam!

16. Irruperunt ergo tres fortes castra Philisthinorum, et hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quae erat juxta portam, et attulerunt ad David. At ille noluit bibere, sed libavit eam Domino,

17. dicens: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hoc! num sanguinem hominum istorum, qui profecti sunt, et animarum periculum bibam? Noluit ergo bibere. Haec fecerunt tres robustissimi.

18. Abisai quoque frater Joab filius Sarviae, princeps erat de tribus; ipse est, qui levavit hastam suam contra trecentos, quos interfecit, nominatus in tribus,

19. et inter tres nobilior, eratque eorum princeps, sed usque ad tres primos non pervenerat.

20. Et Banaias filius Jojadae * viri fortissimi, magnorum operum, de Cabseel; ipse percussit duos leones Moab, et ipse descendit, et percussit leonem in media cisterna in diebus nivis. * c. 20, 23.

21. Ipse quoque interfecit virum Aegyptium, virum dignum spectaculo, habentem in manu hastam; itaque cum descendisset ad eum in virga, vi extorsit hastam de manu Aegyptii, et interfecit eum hasta sua.

22. Haec fecit Banaias filius Jojadae.

23. Et ipse nominatus inter tres robustos, qui erant inter triginta nobiliores; verumtamen usque ad tres non pervenerat; fecitque

a) 1590. David sedens   b) 1590. add. aquam de lacu

eum sibi David auricularium, a secreto.
24. Asaël frater Joab inter triginta, Elehanan filius patrui ejus de Bethlehem,
25. Semma de Harodi, Elica de Harodi a),
26. Heles de Phalti, Hira filius Acces de Thecua,
27. Abiezer de Anathoth, Mobonnai de Husati,
28. Selmon Ahohites, Maharai Netophathites,
29. Heled filius Baana, et ipse Netophathites, Ithai filius Ribai de Gabaath filiorum Benjamin,
30. Banaia Pharathonites, Heddai de torrente Gaas,
31. Abialbon Arbathites, Azmaveth de Beromi,
32. Eliaba de Salaboni. Filii Jassen, Jonathan,
33. Semma b) de Orori, Ahiam filius Sarar Arorites,
34. Elipheleth filius Aasbai filii Machati, Eliam filius Achitophel Gelonites,
35. Hesrai de Carmelo, Pharai de Arbi,
36. Igaal filius Nathan de Soba, Bonni de Gadi,
37. Selec de Ammoni, Naharai Berothites armiger Joab filii Sarviae,
38. Ira Jethrites, Gareb et ipse Jethrites,
39. Urias Hethaeus. Omnes triginta septem.

Cap. 24.

David a Propheta Gad ob populum recensitum reprehenditur. Pestis 70000 extinguit. David orat pro populo et pestis cessat.

1. Et * addidit furor Domini irasci contra Israël, commovitque David in eis dicentem †: Vade, numera Israël et Judam.

* 1 Paral. 21, 13. † Jes. 45, 7. Jac. 1, 13. 14.

2. Dixitque rex ad Joab principem exercitus sui: Perambula omnes tribus Israël a Dan usque Bersabee, et numerate populum, ut sciam numerum ejus.
3. Dixitque Joab regi: Adaugeat Dominus Deus tuus ad populum tuum, quantus nunc est, iterumque centuplicet in conspectu domini mei regis; sed quid sibi dominus meus rex vult in re hujuscemodi?
4. Obtinuit autem sermo regis verba Joab et principum exercitus; egressusque est Joab, et principes militum, a facie regis, ut numerarent populum Israël.
5. Cumque pertransissent Jordanem, venerunt in Aroër ad dexteram urbis, quae est in valle Gad;
6. et per Jazer transierunt in Galaad, et in terram inferiorem c) Hodsi, et venerunt in Dan sylvestria. Circumeuntesque juxta Sidonem,
7. transierunt prope moenia Tyri, et omnem terram Hevaei et Chananaei, veneruntque ad meridiem Juda in Bersabee.
8. Et lustrata universa terra, affuerunt post novem menses et viginti dies in Jerusalem.
9. Dedit ergo Joab numerum descriptionis populi regi, et inventa sunt de Israël octingenta millia virorum fortium, qui educerent gladium; et de Juda quingenta millia pugnatorum*.

* 1 Paral. 21, 5. 6. 28, 24.

10. Percussit autem cor * David eum, postquam numeratus est populus; et dixit David ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto †; sed precor, Domine! ut transferas iniquitatem servi tui, quia stulte egi nimis.

* 1 Reg. 24, 6. † Ps. 114, 1. 32, 16. 17. Jes. 10, 12. 13.

11. Surrexit itaque David mane, et sermo Domini factus est ad Gad Prophetam et videntem David, dicens:

---

a) 1592. Arori. C. R. 1592. Harodi, b) 1590. de Orodi, c) 1590. Hadsi,

12. Vade, et loquere ad David: Haec dicit Dominus: Trium tibi datur optio, elige unum, quod volueris ex his, ut faciam tibi.

13. Cumque venisset Gad ad David, nunciavit ei dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua; aut tribus mensibus fugies adversarios tuos, et illi te persequentur; aut certe tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergo delibera, et vide, quem respondeam ei, qui me misit, sermonem.

14. Dixit autem David ad Gad: Coarctor nimis*! sed melius est, ut incidam in manus Domini (multae enim misericordiae ejus sunt), quam in manus hominum.

*Dan. 13, 23.

15. Immisitque Dominus pestilentiam in Israël, de mane usque ad tempus constitutum, et mortui sunt ex populo, a Dan usque ad Bersabee, septuaginta millia virorum.

16. Cumque extendisset manum suam Angelus Domini super Jerusalem, ut disperderet eam, misertus est Dominus super afflictione [a]) *, et ait Angelo percutienti populum: Sufficit! nunc contine manum tuam. Erat autem Angelus Domini juxta aream Areuna Jebusaei.

*1 Reg. 15, 29. Ps. 102, 9. 10.

17. Dixitque David ad Dominum, cum vidisset Angelum caedentem populum: Ego sum*, qui peccavi, ego inique egi; isti, qui oves sunt, quid fecerunt? vertatur, obsecro, manus tua contra me, et contra domum patris mei.

*Ps. 31, 5.

18. Venit autem Gad ad David in die illa, et dixit ei: Ascende, et constitue altare Domino in area Areuna Jebusaei.

19. Et ascendit David juxta sermonem Gad, quem praeceperat ei Dominus.

20. Conspiciensque Areuna, animadvertit regem et servos ejus transire ad se;

21. et egressus adoravit regem prono vultu in terram, et ait: Quid causae est, ut veniat dominus meus rex ad servum suum? Cui David ait: Ut emam a te aream, et aedificem altare Domino, et cesset interfectio, quae grassatur in populo.

22. Et ait Areuna ad David: Accipiat, et offerat dominus meus rex, sicut placet ei; habes boves in holocaustum, et plaustrum et juga boum [b]) in usum lignorum.

23. Omnia dedit Areuna rex [c]) regi; dixitque Areuna ad regem: Dominus Deus tuus suscipiat votum tuum.

24. Cui respondens rex, ait: Nequaquam! ut vis, sed emam pretio a te, et non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo David aream, et boves, argenti siclis quinquaginta.

25. Et aedificavit ibi David altare Domino, et obtulit holocausta et pacifica; et propitiatus est Dominus terrae, et cohibita est plaga ab Israël.

---

a) 1590. afflictionem, b) 1593. in visum, C. R. 1593. in usum c) 1590. om. rex

LIBER TERTIUS

REGUM,

SECUNDUM HEBRÆO-

PRIMUS MELACHIM.

Cap. 1.

Adonia regnum affectante, Salomon rex designatur et ungitur.

1. Et rex David senuerat, habebatque aetatis plurimos dies; cumque operiretur vestibus, non calefiebat.

2. Dixerunt ergo ei servi sui: Quaeramus domino nostro regi adolescentulam virginem, et stet coram rege, et foveat eum, dormiatque in sinu suo, et calefaciat dominum nostrum regem.

3. Quaesierunt igitur adolescentulam speciosam in omnibus finibus Israël, et invenerunt Abisag Sunamitidem, et adduxerunt eam ad regem.

4. Erat autem puella pulchra nimis, dormiebatque cum rege, et ministrabat ei, rex vero non cognovit eam.

5. Adonias * autem filius Haggith elevabatur, dicens: Ego regnabo. Fecitque sibi currus et equites, et quinquaginta viros, qui currerent ante eum. * 2 Reg. 3, 4.

6. Nec corripuit * eum pater suus aliquando, dicens: Quare hoc fecisti? Erat autem et ipse pulcher valde, secundus † natu post Absalom. * 1 Reg. 2, 29. 2 Reg. 13, 21. 15, 1. † 2 Reg. 3, 3. 4.

7. Et sermo ei cum Joab filio Sarviae, et cum Abiathar sacerdote, qui adjuvabant * partes Adoniae. * c. 2, 22.

8. Sadoc vero sacerdos, et Banajas filius Jojadae, et Nathan Propheta, a) et Semei et Rei, et robur exercitus David non erat cum Adonia.

9. Immolatis ergo Adonias arietibus et vitulis, et universis pinguibus, juxta lapidem Zoheleth, qui erat vicinus fonti Rogel *, vocavit universos fratres suos filios regis, et omnes viros Juda servos regis; * 2 Reg. 17, 17. Jos. 15, 7.

10. Nathan autem * Prophetam, et Banajam, et robustos quosque, et Salomonem fratrem suum, non vocavit. * v. 19.

11. Dixit itaque * Nathan ad Bethsabee matrem Salomonis: Num audisti, quod regnaverit Adonias filius Haggith, et dominus noster David hoc ignorat? * 2 Reg. 12, 25.

12. Nunc ergo veni, accipe consilium a me, et salva animam tuam, filiique tui Salomonis.

13. Vade, et ingredere ad regem David, et dic ei: Nonne tu, domine mi rex! jurasti mihi ancillae tuae, dicens *: Salomon filius tuus regnabit post me, et ipse sedebit in solio meo? Quare ergo regnat Adonias? * 1 Paral. 28, 5. sq.

14. Et adhuc ibi te loquente cum rege, ego veniam post te, et complebo sermones tuos.

15. Ingressa est itaque Bethsabee ad regem b) in cubiculum; rex

a) 1590. et Semei, et Cerethi et Phelethi, et robur

b) 1590. in cubiculo;

autem senuerat nimis, et Abisag Sunamitis ministrabat ei.

16. Inclinavit se Bethsabee, et adoravit regem. Ad quam rex*: Quid tibi, inquit, vis? *2Reg.14,5.

17. Quae respondens, ait: Domine mi, tu jurasti per Dominum Deum tuum ancillae tuae: Salomon filius tuus regnabit post me, et ipse sedebit in solio meo.

18. Et ecce! nunc Adonias regnat, te, domine mi rex! ignorante.

19. Mactavit *boves, et pinguia quaeque, et arietes plurimos, et vocavit omnes filios regis, Abiathar quoque sacerdotem, et Joab principem militiae; Salomonem autem servum tuum non vocavit. *v. 9. 10.

20. Verumtamen, domine mi rex! in te oculi respiciunt totius Israël, ut indices eis, quis sedere debeat in solio tuo, domine mi rex! post te.

21. Eritque cum dormierit dominus meus rex cum patribus suis, erimus * ego et filius meus Salomon peccatores. *Exod. 5, 16.

22. Adhuc illa loquente cum rege, Nathan Propheta venit.

23. Et nunciaverunt regi, dicentes: Adest Nathan Propheta. Cumque introisset in conspectu regis, et adorasset eum pronus in terram,

24. dixit Nathan: Domine mi rex! tu dixisti: Adonias regnet post me, et ipse sedeat super thronum meum?

25. Quia descendit hodie, et immolavit boves, et pinguia, et arietes plurimos, et vocavit universos filios regis, et principes exercitus, Abiathar quoque sacerdotem, illisque vescentibus, et bibentibus coram eo, et dicentibus*: Vivat rex Adonias! *2Reg. 16, 16.

26. Me servum tuum *, et Sadoc sacerdotem, et Banaiam filium Jojadae, et Salomonem famulum tuum, non vocavit. *v. 10.

27. Numquid a domino meo rege exivit hoc verbum, et mihi non indicasti servo tuo, quis sessurus esset super thronum domini mei regis post eum?

28. Et respondit rex David, dicens: Vocate ad me Bethsabee. Quae cum fuisset ingressa coram rege, et stetisset ante eum,

29. juravit rex, et ait: Vivit Dominus *, qui eruit animam meam de omni angustia, *2Reg. 4, 9.

30. quia sicut juravi tibi per Dominum Deum Israël, dicens: Salomon filius tuus regnabit post me, et ipse sedebit super solium meum pro me; sic faciam hodie.

31. Summissoque Bethsabee in terram vultu, adoravit regem, dicens: Vivat dominus meus David in aeternum!

32. Dixit quoque rex David: Vocate mihi Sadoc sacerdotem, et Nathan Prophetam, et Banaiam filium Jojadae. Qui cum ingressi fuissent coram rege,

33. dixit ad eos: Tollite vobiscum servos domini vestri, et imponite Salomonem filium meum super mulam meam; et ducite eum in Gihon*. *2Par.32,30. 33,14.

34. Et ungat eum ibi Sadoc sacerdos, et Nathan Propheta, in regem super Israël; et canetis buccina, atque dicetis*: Vivat rex Salomon! *v. 39.

35. Et ascendetis post eum, et veniet a)*, et sedebit super solium meum, et ipse regnabit pro me; illique praecipiam, ut sit dux super Israël, et super Judam. *v. 30. 46.

36. Et respondit Banaias filius Jojadae regi, dicens: Amen! sic loquatur Dominus Deus domini mei regis.

37. Quomodo fuit Dominus cum domino meo rege, sic sit cum Salomone, et sublimius faciat soli-

a) 1590. et venietis,

um ejus a solio domini mei regis David.

38. Descendit ergo Sadoc sacerdos, et Nathan Propheta, et Banaias filius Jojadae, et Cerethi, et Phelethi; et imposuerunt Salomonem super mulam regis David, et adduxerunt eum in Gihon.

39. Sumpsitque Sadoc sacerdos * cornu olei de tabernaculo, et unxit Salomonem; et cecinerunt buccina, et dixit omnis populus †: Vivat rex Salomon!

* 1 Paral. 29, 22. † 4 Reg. 11, 12.

40. Et ascendit universa multitudo post eum, et populus canentium tibiis, et laetantium gaudio magno, et insonuit terra a clamore eorum.

41. Audivit autem Adonias, et omnes, qui invitati fuerant ab eo, jamque convivium finitum erat; sed et Joab, audita voce tubae, ait: Quid sibi vult clamor civitatis tumultuantis?

42. Adhuc illo loquente, Jonathas filius Abiathar sacerdotis venit *; cui dixit Adonias: Ingredere, quia vir fortis es, et bona nuncians. * 2 Reg. 15, 27.

43. Responditque Jonathas Adoniae: Nequaquam! Dominus enim noster rex David regem constituit Salomonem;

44. misitque cum eo Sadoc sacerdotem, et Nathan Prophetam, et Banaiam filium Jojadae, et Cerethi et Phelethi, et imposuerunt eum super mulam regis.

45. Unxeruntque eum Sadoc sacerdos, et Nathan Propheta regem in Gihon; et ascenderunt inde laetantes, et insonuit civitas; haec est vox, quam audistis.

46. Sed et Salomon sedet super solium regni *. * 1 Paral. 28, 5.

47. Et ingressi servi regis benedixerunt domino nostro regi David, dicentes: Amplificet Deus nomen Salomonis super nomen tuum, et magnificet thronum ejus super thronum tuum. Et adoravit * rex in lectulo suo;

* Gen. 47, 31.

48. et locutus est: Benedictus Dominus Deus Israël, qui dedit hodie * sedentem in solio meo, videntibus oculis meis. * c. 3, 6.

49. Territi sunt ergo, et surrexerunt omnes, qui invitati fuerant ab Adonia, et ivit unusquisque in viam suam.

50. Adonias autem timens Salomonem, surrexit, et abiit [a]), tenuitque cornu altaris.

51. Et nunciaverunt Salomoni, dicentes: Ecce! Adonias timens regem Salomonem *, tenuit cornu altaris, dicens: Juret mihi rex Salomon hodie, quod non interficiat servum suum gladio. * c. 2, 28.

52. Dixitque Salomon: Si fuerit vir bonus *, non cadet ne unus quidem capillus ejus in terram; sin autem malum inventum fuerit in eo, morietur. * 1 Reg. 14, 45. 2 Reg. 14, 11.

53. Misit ergo rex Salomon, et eduxit eum ab altari; et ingressus adoravit regem Salomonem; dixitque ei Salomon: Vade in domum tuam.

CAP. 2.

David moriturus Salomoni præcepta dat salutaria. Adonias, Joab, et Semei interficiuntur.

1. Appropinquaverunt autem dies David, ut moreretur, praecepitque Salomoni filio suo, dicens:

2. Ego ingredior * viam universae terrae; confortare, et esto vir. * Jos. 23, 14.

3. Et observa [b]) custodias Domini Dei tui, ut ambules in viis ejus, ut custodias caeremonias ejus, et praecepta ejus, et judicia, et testimonia *, sicut scriptum est in lege Moysi; ut intelligas universa, quae facis, et quocumque te verteris; * Deut. 17, 14. Jos. 1, 7. 3 Reg. 26, 6.

a) 1590. add. in tabernaculum Domini

b) 1590. ut custodias mandata Domini ...

4. ut confirmet Dominus sermones suos, quos locutus est de me, dicens*: Si custodierint filii tui vias suas[a]), et ambulaverint coram me in veritate, in omni corde suo †, et in omni anima sua, non auferetur tibi vir de solio Israël. * 4Reg. 7, 11—16. † Gen. 17, 1.

5. Tu quoque nosti*, quae fecerit mihi Joab filius Sarviae, quae fecerit duobus principibus exercitus Israël †, Abner filio Ner, et ‡ Amasae filio Jether ‡; quos occidit, et effudit sanguinem belli in pace, et posuit cruorem praelii in balteo suo, qui erat circa lumbos ejus, et in calceamento suo, quod erat in pedibus ejus.
*4Reg. 18, 5—17. 19, 1—7. † 2Reg. 3, 27. ‡ 2 Reg. 20, 10. ‡ 4 Reg. 20, 4—12.

6. Facies ergo juxta sapientiam tuam, et non deduces canitiem ejus pacifice ad inferos.

7. Sed et filiis Berzellai Galaaditis * reddes gratiam, eruntque comedentes in mensa tua †; occurrerunt enim mihi, quando fugiebam a facie Absalom fratris tui ‡.
* 1 Esdr. 2, 61. † 2 Reg. 17, 27. 19, 31. ‡ 4 Reg. 17, 27—29.

8. * Habes quoque apud te Semei filium Gera filii Jemini de Bahurim †, qui maledixit mihi maledictione pessima, quando ibam ad castra ‡; sed quia descendit mihi in occursum, cum transirem Jordanem, et juravi ei per Dominum, dicens: Non te interficiam gladio ‡; * 2 Reg. 16, 5. 19, 19. † 3 Reg. 19, 16. ‡ 4 Reg. 16, 5—13. ‡ 4 Reg. 19, 16—23.

9. tu noli pati eum esse innoxium. Vir autem sapiens es, ut scias, quae facies ei*, deducesque canos ejus cum sanguine ad inferos. * Ps. 62, 10.

10. * Dormivit igitur David cum patribus suis †, et sepultus est in civitate David. * Act. 2, 29.
† v. 10—12. 1 Paral. 29, 26—30.

11. * Dies autem, quibus regnavit David super Israël, quadraginta anni sunt; in Hebron regnavit septem annis; in Jerusalem, triginta tribus. * 1 Par. 29, 27. 2 Reg. 5, 4.

12. Salomon autem sedit super thronum David patris sui, et firmatum est regnum ejus nimis.

13. Et ingressus est Adonias filius Haggith ad Bethsabee matrem Salomonis. Quae dixit ei: Pacificusne est ingressus tuus *? Qui respondit: Pacificus. * 1 Reg. 16, 4.

14. Addiditque: Sermo mihi est ad te. Cui ait: Loquere! Et ille:

15. Tu, inquit, nosti, quia meum erat regnum*, et me praeposuerat omnis Israël sibi in regem; sed translatum est regnum, et factum est fratris mei; a Domino enim constitutum est ei. * c. 1, 5.

16. Nunc ergo petitionem unam precor a te; ne confundas faciem meam. Quae dixit ad eum: Loquere!

17. Et ille ait: Precor, ut dicas Salomoni regi (neque enim negare tibi quidquam potest), ut det mihi Abisag Sunamitidem uxorem. * c. 1, 3.

18. Et ait Bethsabee: Bene, ego loquar pro te regi.

19. Venit ergo Bethsabee ad regem Salomonem, ut loqueretur ei pro Adonia; et surrexit rex in occursum ejus, adoravitque eam, et sedit super thronum suum; positusque est thronus matri regis, quae sedit ad dexteram ejus.

20. Dixitque ei: Petitionem unam parvulam ego deprecor a te; ne confundas faciem meam. Et dixit ei rex: Pete mater mea! neque enim fas est, ut avertam faciem tuam.

21. Quae ait: Detur Abisag Sunamitis Adoniae fratri tuo uxor.

22. Responditque rex Salomon, et dixit matri suae: Quare postulas Abisag Sunamitidem Adoniae? postula ei et regnum; ipse est e-

a) 1590. vias meas,

nim frater meus major me, et habet* Abiathar sacerdotem, et Joab filium Sarviae. *c. 1, 7.

23. Juravit itaque rex Salomon per Dominum, dicens: Haec faciat mihi Deus, et haec addat*! quia contra animam suam locutus est Adonias verbum hoc.
* 2 Reg. 1, 16.

24. Et nunc vivit Dominus, qui firmavit me, et collocavit me super solium David patris mei, et qui fecit mihi domum, sicut locu-us est, quia hodie occideturAdo-ias.

25. Misitque rex Salomon per nanum Banaiae filii Jojadae, qui nterfecit eum, et mortuus est.

26. Abiathar quoque sacerdoti lixit rex: Vade in Anathot* ad a-rum tuum, equidem vir mortis s; sed hodie te non interficiam, uia portasti arcam Domini Dei oram David patre meo, et sustiuisti laborem in omnibus, in quius laboravit pater meus †.
*Jerem. 1, 1. †c. 22, 20—23.

27. Ejecit ergo Salomon Abiahar, ut non esset sacerdos Domii*, ut impleretur sermo Domini, uem locutus est super domum Ieli in Silo. * 1 Reg. 2, 31. 32.

28. Venit autem nuncius ad a) oab, quod Joab declinasset post .doniam, et post Salomonem non eclinasset; fugit ergo Joab in ibernaculum Domini*, et apprendit cornu altaris. *c. 1, 51.

29. Nunciatumque est regi Saomoni, quod fugisset Joab in* ibernaculum Domini, et esset ixta altare; misitque Salomon anaiam filium Jojadae, dicens: ade, interfice eum! * Exod. 21, 14.

30. Et venit Banaias ad taberaculum Domini, et dixit ei: Haec icit rex: Egredere. Qui ait: Non grediar, sed hic moriar. Renuniavit Banaias regi sermonem, dions: Haec locutus est Joab, et aec respondit mihi.

31. Dixitque ei rex: Fac* sicut locutus est; et interfice eum, et sepeli, et amovebis sanguinem innocentem, qui effusus est a Joab, a me, et a domo patris mei.
* Num. 35, 31. Deut. 19, 13.

32. Et reddet Dominus sanguinem ejus super caput ejus, quia interfecit duos viros justos, melioresque se: et occidit eos gladio, patre meo David ignorante*, Abner filium Ner principem militiae Israël, et † Amasam filium Jether principem exercitus Juda.
* 2 Reg. 3, 27. † 2 Reg. 20, 10.

33. Et revertetur* sanguis illorum in caput Joab, et in caput seminis ejus in sempiternum. David autem et semini ejus, et domui, et throno illius, sit pax usque in aeternum a Domino.
* Gen. 9, 16. Matth. 26, 52.

34. Ascendit itaque Banaias filius Jojadae, et aggressus eum interfecit*; sepultusque est in domo sua in deserto. * Deut. 21, 23.

35. Et constituit rex* Banaiam filium Jojadae pro eo super exercitum, et Sadoc sacerdotem posuit pro Abiathar. *c. 4, 4.

36. Misit quoque rex, et vocavit Semei, dixitque ei: Aedifica tibi domum in Jerusalem, et habita ibi; et non egredieris inde huc atque illuc.

37. Quacumque autem die egressus fueris*, et transieris torrentem Cedron, scito te interficiendum; sanguis tuus erit super caput tuum. * Gen. 2, 17.

38. Dixitque Semei regi: Bonus sermo! Sicut locutus est dominus meus rex, sic faciet servus tuus. Habitavit itaque Semei in Jerusalem diebus multis.

39. Factum est autem post annos tres, ut fugerent servi Semei ad Achis filium Maacha regem Geth; nunciatumque est Semei, quod servi ejus issent in Geth.

40. Et surrexit Semei, et stravit

a) 1590. ad Salomonem,

asinum suum; ivitque ad Achis in Geth ad requirendum servos suos, et adduxit eos de Geth.

41. Nunciatum est autem Salomoni, quod isset Semei in Geth de Jerusalem, et rediisset.

42. Et mittens vocavit eum, dixitque illi: Nonne testificatus sum tibi per Dominum, et praedixi tibi: Quacumque die egressus, ieris a) huc et illuc, scito te esse moriturum? Et respondisti mihi*: Bonus sermo, quem audivi. *v.38.

43. Quare ergo non custodisti jusjurandum Domini, et praeceptum, quod praeceperam tibi?

44. Dixitque rex ad Semei: Tu nosti omne malum, cujus tibi conscium est cor tuum, quod fecisti David *patri meo; reddidit Dominus malitiam tuam in caput tuum †. *2Reg. 16, 5. †Ps. 53, 7. 61, 13.

45. Et rex Salomon benedictus, et thronus David erit stabilis coram Domino usque in sempiternum.

46. Jussit itaque rex Banaiae filio Jojadae; qui egressus b) percussit eum, et mortuus est.

Cap. 3.

Salomon filiam Pharaonis ducit; a Deo impetrat sapientiam, cujus specimen ostendit in judicio inter duas mulieres prolato.

1. Confirmatum est igitur regnum in manu Salomonis, et affinitate conjunctus est Pharaoni regi Aegypti*; accepit namque filiam ejus, et adduxit in civitatem David, donec compleret aedificans domum suam, et domum Domini, et murum Jerusalem per circuitum. *v. 1—15. confr. 2 Paral. 1, 1—13.

2. Attamen populus immolabat in excelsis; non enim aedificatum erat templum nomini Domini usque in diem illum*. *Lev. 17, 1—9.

3. Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in praeceptis David patris sui, excepto, quo[d] in excelsis immolabat, et accen[-]debat thymiama.

4. Abiit itaque in Gabaon, u[t] immolaret ibi; illud quippe era[t] excelsum maximum; mille hosti[-]as in holocaustum obtulit Salo[-]mon super altare illud in Gabaon[.]

5. Apparuit autem Dominus Salomoni per somnium nocte dicens: Postula, quod vis †, u[t] dem tibi. *c. 9, 2. † 4 Reg. 2, 9. 2 Paral. 1, 7.8.

6. Et ait Salomon: Tu fecis[ti] cum servo tuo David patre me[o] misericordiam magnam, sicut am[-]bulavit in conspectu tuo in veri[-]tate, et justitia, et recto corde te[-]cum; custodisti* ei misericordi[-]am tuam grandem, et dedisti ei fi[-]lium sedentem super thronum e[-]jus †, sicut est hodie. *Ps. 14... † c. 1, 48.

7. Et nunc Domine Deus, tu re[-]gnare fecisti servum tuum pr[o] David patre meo; ego autem sum puer parvulus, et ignorans egres[-]sum et introitum meum.

8. Et servus tuus in medio es[t] populi, quem elegisti*, populi in[-]finiti, qui numerari et supputar[i] non potest prae multitudine. *c. 4, 20. Jer. 46, 25.

9. *Dabis ergo servo tuo co[r] docile, ut populum tuum judicar[e] possit, et discernere inter bonu[m] et malum. Quis enim poterit ju[-]dicare populum istum, populum tuum hunc multum? *2Par. 1, 1[0].

10. Placuit ergo sermo coram Domino, quod Salomon postulas[-]set hujuscemodi rem.

11. Et dixit Dominus Salomo[-]ni: Quia postulasti verbum hoc et non petisti tibi dies multos, ne divitias, aut animas inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapien[-]tiam ad discernendum judicium

12. Ecce! feci tibi secundum sermones tuos, et dedi tibi co[r] sapiens et intelligens, in tantum

a) 1590. fueris huc . . . b) 1590. aggressus,

ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit.
13. *Sed et haec, quae non postulasti, dedi tibi; divitias scilicet, et gloriam, ut nemo fuerit similis tui in regibus cunctis retro diebus. * 2 Paral. 1, 12. Sap. 7, 11. Matth. 6, 29.
14. Si autem ambulaveris in viis meis, et custodieris praecepta mea, et mandata mea, sicut ambulavit pater tuus, longos faciam dies tuos.
15. Igitur evigilavit Salomon, et intellexit, quod esset somnium; cumque venisset Jerusalem, stetit coram arca foederis Domini, et obtulit holocausta, et fecit victimas pacificas *, et grande convivium universis famulis suis. * Gen. 40, 20.
16. Tunc venerunt duae mulieres meretrices ad regem, steteruntque coram eo,
17. quarum una ait: Obsecro, mi domine! ego et mulier haec habitabamus in domo una, et peperi apud eam in cubiculo.
18. Tertia autem die, postquam ego peperi, peperit et haec, et eramus simul, nullusque alius nobiscum in domo, exceptis nobis duabus.
19. Mortuus est autem filius mulieris hujus nocte; dormiens quippe oppressit eum.
20. Et consurgens intempestae noctis silentio, tulit filium meum de latere meo ancillae tuae dormientis, et collocavit in sinu suo; suum autem filium, qui erat mortuus, posuit in sinu meo.
21. Cumque surrexissem mane, ut darem lac filio meo, apparuit mortuus; quem diligentius intuens clara luce, deprehendi non esse meum, quem genueram.
22. Responditque altera mulier: Non est ita, ut dicis, sed filius tuus mortuus est, meus autem vivit. Econtrario illa dicebat: Mentiris! filius quippe meus vivit, et filius tuus mortuus est. Atque in hunc modum contendebant coram rege.
23. Tunc rex ait: Haec dicit, filius meus vivit, et filius tuus mortuus est. Et ista respondit, non, sed filius tuus mortuus est, meus autem vivit.
24. Dixit ergo rex: Afferte mihi gladium. Cumque attulissent gladium coram rege,
25. dividite, inquit, infantem vivum in duas partes, et date dimidiam partem uni, et dimidiam partem alteri.
26. Dixit autem mulier, cujus filius erat vivus, ad regem (commota sunt quippe viscera ejus * super filio suo): obsecro domine, date illi infantem vivum, et nolite interficere eum. Econtrario illa dicebat: Nec mihi, nec tibi sit, sed dividatur. * Jes. 49, 15.
27. Respondit rex, et ait: Date huic infantem vivum, et non occidatur; haec est enim mater ejus.
28. Audivit itaque omnis Israël judicium *, quod judicasset rex, et timuerunt regem, videntes sapientiam Dei esse in eo ad faciendum judicium. * Sap. 8, 11.

Cap. 4.

Status regni Salomonis; ejusdem opes, sapientia et parabolæ recensentur.

1. Erat autem rex Salomon regnans super omnem Israël;
2. et hi principes, quos habebat: Azarias * filius Sadoc sacerdotis; * c. 2, 35.
3. Elihoreph, et Ahia filii Sisa scribae; Josaphat filius Ahilud a commentariis;
4. Banaias * filius Jojadae super exercitum †; Sadoc autem, et Abiathar sacerdotes.
* 1 Paral. 10, 22. 24. † 1 Paral. 5, 35—38.
5. Azarias filius Nathan, super eos, qui assistebant regi; Zabud filius Nathan sacerdos, amicus regis;
6. et Ahisar praepositus do-

mus*; et Adoniram filius Abda super tributa. *c. 5, 14.
7. Habebat autem Salomon duodecim praefectos super omnem Israël, qui praebebant annonam regi et domui ejus; per singulos enim menses in anno, singuli necessaria ministrabant.
8. Et haec nomina eorum: Benhur, in monte Ephraim,
9. Bendecar, in Macces, et in Salebim, et in Bethsames, et in Elon, et in Bethanan,
10. Benhesed a) in Aruboth: ipsius erat Socho, et omnis terra Epher,
11. Ben-abinadab*, cujus omnis b) Nephat dor; Tapheth filiam Salomonis habebat uxorem.
*1 Reg. 16, 8.
12. Bana filius Ahilud regebat Thanac et Mageddo, et universam Bethsan, quae est juxta Sarthana subter Jezraël, a Bethsan usque Abelmehula e regione Jecmaan.
13. Bengaber in Ramoth Galaad; habebat Avoth-Jair filii* Manasse in Galaad, ipse praeerat in omni regione Argob, quae est in Basan, sexaginta civitatibus magnis atque muratis, quae habebant seras aereas. *1 Par. 2, 22. 23.
14. Ahinadab filius Addo praeerat in Manaim.
15. Achimaas in Nephthali; sed et ipse habebat Basemath filiam Salomonis in conjugio.
16. Baana filius Husi, in Aser, et in Baloth,
17. Josaphat filius Pharue, in Issachar,
18. Semei filius Ela, in Benjamin,
19. Gaber filius Uri, in terra Galaad, in terra Sehon regis Amorrhaei et Og regis Basan, super omnia, quae erant in illa terra.
20. Juda et Israël innumerabiles*, sicut arena maris in multitudine; comedentes, et bibentes atque laetantes. *c. 3, 8.
Gen. 13, 17. Num. 23, 10.
21. *Salomon autem erat in di[tione] sua, habens omnia regna c) a flumine terrae Philisthiim usque ad terminum Aegypti; offerentium sibi munera, et servientium ei cunctis diebus vitae ejus.
*Eccl. 47, 15.
22. Erat autem cibus Salomonis per dies singulos triginta cori similae, et sexaginta cori farinae
23. decem boves pingues, et viginti boves pascuales, et centum arietes, excepta venatione cervorum, caprearum, atque bubalorum, et avium altilium.
24. Ipse enim obtinebat omnem regionem, quae erat trans flumen, d) a Thaphsa usque ad Gazam, et cunctos reges illarum regionum; et habebat pacem ex omni parte in circuitu.
25. Habitabatque Juda* et Israël absque timore ullo, unusquisque sub vite sua, et † sub ficu sua, a Dan usque Bersabee, cunctis diebus Salomonis.
*Deut. 26, 5. †4 Reg. 18, 31. Mich. 4, 4.
26. *Et habebat Salomon quadraginta millia praesepia equorum e) currilium, et duodecim millia equestrium. *2 Paral. 9, 2[5]
27. Nutriebantque eos supradicti regis praefecti; sed et necessaria mensae regis Salomonis cum ingenti cura praebebant in tempore suo.
28. Hordeum quoque et paleas equorum et jumentorum deferebant in locum, ubi erat rex, juxta constitutum sibi.
29. Dedit quoque Deus sapientiam *Salomoni, et prudentiam multam nimis, et latitudinem cordis, quasi † arenam, quae est in littore maris. *Eccl. 47, 16.
† Ps. 138, 18.
30. Et praecedebat sapientia

a) 1590. Bethhesed b) 1592. Nepha Dor, C. R. 1592. Nephath dor;
c) 1590. add. secum d) 1590. add. quasi e) 1590. currulium,

Salomonis sapientiam omnium
Orientalium et Aegyptiorum.
31. *Et erat sapientior cunctis
hominibus; sapientior Ethan †
Ezrahita a), et Heman ‡, et Chal-
col, et Dorda, filiis Mahol; et e-
rat nominatus in universis genti-
bus per circuitum. *Eccl. 47, 16.
† Ps. 88, 1. 1 Paral. 14, 19. ‡ Ps. 87, 1.
32. Locutus est quoque Salo-
mon tria millia * parabolas; et
fuerunt carmina ejus b) quinque
et mille. *Eccl. 12, 9.
33. Et disputavit super lignis,
a cedro, quae est in Libano, usque
ad hyssopum, quae egreditur de
pariete; et disseruit de jumentis,
et volucribus, et reptilibus, et
piscibus.
34. Et veniebant de cunctis po-
pulis * ad audiendam sapientiam
Salomonis, et ab universis regi-
bus terrae, qui audiebant sapi-
entiam ejus. *c. 10, 1. 2.

Cap. 5.

Salomon cum Hiram, rege Tyri, de tem-
plo ædificando agit.

1. Misit quoque Hiram rex Ty-
ri servos suos ad Salomonem; au-
divit * enim, quod ipsum unxis-
sent regem pro patre ejus; quia
amicus fuerat Hiram David omni
tempore. *c. 1, 39.
2. Misit autem Salomon ad Hi-
ram, dicens:
3. Tu scis voluntatem David
patris mei, et quia non potuerit *
aedificare domum nomini Domi-
ni Dei sui propter bella imminen-
tia per circuitum, donec daret
Dominus eos sub vestigio pedum
ejus. *2 Paral. 2, 3.
4. Nunc autem requiem dedit
Dominus Deus meus mihi per cir-
cuitum; et non est satan, neque
occursus malus.
5. Quamobrem cogito aedifica-
re templum nomini Domini Dei
mei, sicut locutus est * Dominus
David patri meo, dicens †: Filius
tuus, quem dabo pro te super so-
lium tuum, ipse aedificabit do-
mum nomini meo. *c. 6, 12.
2 Reg. 7, 13. Ps. 88, 4. † 2 Reg. 7, 13.
6. Praecipe igitur *, ut praeci-
dant mihi servi tui cedros de Li-
bano, et servi mei sint cum servis
tuis; mercedem autem servorum
tuorum dabo tibi, quamcumque
petieris; scis enim, quomodo non
est in populo meo vir, qui nove-
rit ligna caedere sicut Sidonii.
*v. 7. 8. 2 Paral. 1, 14—17.
7. Cum ergo audisset Hiram
verba Salomonis, laetatus est val-
de, et ait *: Benedictus Dominus
Deus hodie, qui dedit David fili-
um sapientissimum super popu-
lum hunc plurimum.
*c. 10, 9. 2 Paral. 2, 12.
8. Et misit Hiram ad Salomo-
nem, dicens: Audivi, quaecum-
que mandasti mihi; ego faciam
omnem voluntatem tuam in lignis
cedrinis et abiegnis.
9. Servi mei deponent ea de Li-
bano ad mare; et ego componam
ea in ratibus in mari, usque ad lo-
cum, quem significaveris mihi;
et applicabo ea ibi, et tu tolles ea;
praebebisque necessaria mihi, ut
detur cibus domui meae.
10. Itaque Hiram dabat Salo-
moni ligna cedrina, et ligna abi-
egna, juxta omnem voluntatem
ejus.
11. Salomon autem praebebat
Hiram coros tritici viginti millia
in cibum domui ejus, et viginti
coros purissimi olei; haec tribu-
ebat Salomon Hiram per singu-
los annos.
12. * Dedit quoque Dominus
sapientiam Salomoni, sicut locu-
tus est ei; et erat pax inter Hiram
et Salomonem, et percusserunt
ambo foedus. *c. 3, 12. 4, 29.
13. Elegitque rex Salomon o-
perarios de omni Israël, et erat
indictio triginta millia virorum.

---

a) 1590. Ezrahitæ, b) 1590. quinque millia.

14. Mittebatque eos in Libanum, decem millia per menses singulos vicissim, ita ut duobus mensibus essent in domibus suis; et Adoniram * erat super hujuscemodi indictione. * c. 4, 5.

15. Fueruntque * Salomoni septuaginta millia eorum, qui onera portabant, et octoginta millia latomorum in monte; * 2 Paral. 2, 18.

16. absque * praepositis, qui praeerant singulis operibus, numero trium millium et trecentorum, praecipientium populo et his, qui faciebant opus. * c. 9, 23.

17. Praecepitque rex, ut tollerent lapides grandes, lapides pretiosos, in fundamentum templi, et quadrarent eos;

18. quos dolaverunt caementarii Salomonis et caementarii Hiram; porro * Giblii praeparaverunt ligna et lapides ad aedificandam domum. * Ezech. 27, 9.

Cap. 6.

Templi forma quoad præcipuas ipsius partes.

1. Factum est ergo quadringentesimo et octogesimo anno egressionis filiorum Israël * de terra Aegypti, in anno quarto, mense Zio (ipse est mensis secundus) †, regni Salomonis super Israël, aedificari coepit domus Domino.
* v. 1—4. 2 Par. 3, 1—4. † 2 Par. 8, 1.

2. Domus autem, quam aedificabat rex Salomon Domino, habebat sexaginta cubitos in longitudine, et viginti cubitos in latitudine et triginta cubitos in altitudine.

3. Et * porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis, juxta mensuram latitudinis templi; et habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi.
* 2 Paral. 3, 4. Jos. 10, 23.

4. Fecitque in templo fenestras obliquas.

a) 1590. in pariete

5. Et aedificavit super parieten templi tabulata per gyrum, i parietibus domus per circuitur templi et oraculi, et fecit * later in circuitu. * v. 16. Ezech. 41, 5. 6 se

6. Tabulatum, quod subter e rat, quinque cubitos habebat la titudinis, et medium tabulatu sex cubitorum latitudinis, et te tium tabulatum septem habe cubitos latitudinis. Trabes aute posuit in domo per circuitum fo rinsecus, ut non haererent mur templi.

7. Domus autem cum aedifica retur, de lapidibus dolatis atqu perfectis aedificata est; et mal leus, et securis, et omne ferra mentum non sunt audita in domo cum aedificaretur.

8. Ostium lateris medii in par te a) erat domus dextrae; et pe eochleam ascendebant in medi um coenaculum, et a medio i tertium.

9. Et aedificavit domum, et con summavit eam; texit quoque do mum laquearibus cedrinis.

10. Et aedificavit tabulatur super omnem domum quinqu cubitis altitudinis, et operuit do mum lignis cedrinis.

11. Et factus est sermo Domi ad Salomonem, dicens:

12. Domus haec, quam aedif cas, si ambulaveris in praecepti meis, et judicia mea feceris, custodieris omnia mandata me gradiens per ea; firmabo * se monem meum tibi †, quem locutu sum ad David patrem tuum.
* 2 Reg. 7, 13. † Exod. 29, 45. 2 Reg. 7, 16.

13. * Et habitabo in medio fili rum Israël, et non derelinqua populum meum Israël. * 1 Par. 22,

14. Igitur aedificavit * Salomo domum, et consummavit eam.
* Act. 7, 47.

15. Et aedificavit parietes do mus intrinsecus tabulatis cedr nis, a pavimento domus usque a

ımmitatem parietum, et usque
d laquearia, operuit lignis ce-
rinis intrinsecus; et texit pavi-
ıentum domus tabulis abiegnis.
16. Aedificavitque viginti cubi-
ɔrum ad * posteriorem partem
mpli tabulata cedrina, a pavi-
ıento usque ad superiora; et fe-
it interiorem domum oraculi in
inctum sanctorum. * v. 16—20.
2 Paral. 3, 5—9.
17. Porro quadraginta cubito-
ım erat ipsum templum pro fo-
ibus oraculi.
18. Et cedro omnis domus in-
insecus vestiebatur, habens tor-
ıturas, et juncturas suas fabre-
ctas, et caelaturas eminentes;
mnia cedrinis tabulis vestieban-
r; nec omnino lapis apparere
ɔterat in pariete.
19. Oraculum autem in medio
ɔmus in interiori parte fecerat,
poneret ibi arcam foederis Do-
ini.
20. Porro oraculum habebat
ginti * cubitos longitudinis, et
ginti cubitos altitudinis; et o-
ruit illud, atque vestivit auro
ırissimo. Sed et altare vestivit
dro. * 2 Paral. 3, 4 sq.
21. Domum quoque ante ora-
ılum operuit auro purissimo,
affixit laminas clavis aureis.
22. Nihilque erat in templo,
ıod non auro tegeretur; sed et
tum altare oraculi texit auro.
23. Et fecit in * oraculo duos
erubim de lignis olivarum, de-
m cubitorum altitudinis.
* v. 23—28. 2 Paral. 3, 10—14.
24. Quinque cubitorum ala che-
ıb una, et quinque cubitorum
a cherub altera; id est, decem
bitos habentes, a summitate a-
e unius usque ad alae alterius
mmitatem.
25. Decem quoque cubitorum
at cherub secundus; in mensu-
pari, et opus unum erat in duo-
ıs cherubim,
26. Id est, altitudinem habebat
unus cherub decem cubitorum,
et similiter cherub secundus.
27. Posuitque cherubim in me-
dio templi interioris: extende-
bant autem alas suas cherubim,
et tangebat ala una parietem, et
ala cherub secundi tangebat pa-
rietem alterum; alae autem alte-
rae in media parte templi se invi-
cem contingebant.
28. Texit quoque cherubim
auro.
29. Et omnes parietes templi
per circuitum * sculpsit variis
caelaturis et torno; et fecit in eis
cherubim, et palmas, et picturas
varias, quasi prominentes de pa-
riete, et egredientes.
* Ezech. 41, 18. 20. 25.
30. Sed et pavimentum domus
texit auro intrinsecus et extrinse-
cus.
31. Et in ingressu [a]) oraculi fe-
cit ostiola de lignis olivarum, po-
stesque angulorum quinque.
32. Et duo ostia de lignis oliva-
rum; et sculpsit in eis picturam
cherubim, et palmarum species,
et anaglypha valde prominentia;
et texit ea auro; et operuit tam
cherubim quam palmas, et caete-
ra, auro.
33. Fecitque in introitu templi
postes de lignis olivarum qua-
drangulatos;
34. et duo ostia de lignis abie-
gnis altrinsecus; et utrumque o-
stium duplex erat, et se invicem
tenens aperiebatur.
35. Et sculpsit cherubim, et
palmas, et caelaturas valde emi-
nentes; operuitque omnia lami-
nis aureis opere quadro ad regu-
lam.
36. Et aedificavit * atrium inte-
rius tribus ordinibus lapidum po-
litorum, et uno ordine lignorum
cedri. * 2 Paral. 4, 9.
37. Anno quarto * fundata est do-
mus Domini in mense Zio; * v. 1.

a) 1593. Et ingressu, C. R. 1593. Et in ingressu

38. et in anno undecimo, mense Bul (ipse est mensis octavus) perfecta est domus in omni opere suo, et in universis utensilibus suis; aedificavitque eam annis septem.

Cap. 7.

Palatium Salomonis, domus saltus, uxorisque ejus, et suppellex templi describuntur.

1. Domum autem suam * aedificavit Salomon tredecim annis, et ad perfectum usque perduxit.
* c. 9, 10.

2. Aedificavit quoque domum saltus Libani centum cubitorum longitudinis, et quinquaginta cubitorum latitudinis, et triginta cubitorum altitudinis; et quatuor deambulacra inter columnas cedrinas; ligna quippe cedrina exciderat in columnas.

3. Et tabulatis cedrinis vestivit totam cameram, quae quadraginta quinque columnis sustentabatur. Unus autem ordo habebat columnas quindecim,

4. contra se invicem positas,

5. et e regione se respicientes, aequali spatio inter columnas, et super columnas quadrangulata ligna in cunctis aequalia.

6. Et porticum columnarum fecit quinquaginta cubitorum longitudinis, et triginta cubitorum latitudinis; et alteram porticum in facie majoris porticus: et columnas, et epistylia super columnas.

7. Porticum quoque solii, in qua tribunal est, fecit; et texit lignis cedrinis a pavimento usque ad summitatem.

8. Et domuncula, in qua sedebatur ad judicandum, erat in media porticu, simili opere. Domum quoque fecit filiae Pharaonis * (quam uxorem duxerat Salomon) tali opere, quali et hanc porticum.
* c. 3, 1. 3.

9. Omnia lapidibus pretiosis, qui ad normam quamdam atqu mensuram tam intrinsecus quai extrinsecus serrati erant; a fur damento usque ad summitatei parietum, a) et extrinsecus usqu ad atrium majus.

10. Fundamenta autem de lapi dibus pretiosis, lapidibus magni decem sive octo cubitorum.

11. Et desuper lapides pretio aequalis mensurae secti erant, si militerque de cedro.

12. Et atrium majus rotundun trium ordinum de lapidibus se ctis, et unius ordinis de dolata ce dro; nec non et in atrio domu Domini interiori, et in portic domus.

13. Misit quoque rex Salomon et tulit * Hiram de Tyro,
* 2 Paral. 2, 13.

14. filium mulieris viduae d tribu Nephthali, patre Tyrio, ar tificem * aerarium, et plenum sa pientia, et intelligentia, et do ctrina ad faciendum omne opu ex aere. Qui cum venisset ad re gem Salomonem, fecit omne opu ejus.
* Gen. 4, 22. Exod. 31, 3. 4.

15. Et finxit * duas columnas ae reas, decem et octo cubitorum al titudinis columnam unam †; et li nea duodecim cubitorum ambie bat columnam utramque.
* 4 Reg. 25, 17. v. 15—17. 2 Paral. 3, 15—17.
† Jer. 52, 21.

16. Duo quoque capitella fecit quae ponerentur super capita co lumnarum, fusilia ex aere; quin que cubitorum altitudinis capi tellum unum, et quinque cubito rum altitudinis capitellum alte rum;

17. et quasi in modum retis, e catenarum sibi invicem miro o pere contextarum. Utrumque ca pitellum columnarum fusile erat septena versuum retiacula in ca pitello uno, et septena retiacul in capitello altero.

18. Et perfecit columnas, e duos

a) 1590. et intrinsecus

duos ordines per circuitum retiaculorum singulorum, ut tegerent capitella, quae erant super summitatem, malogranatorum; eodem modo fecit et capitello secundo.

19. Capitella autem, quae erant super capita columnarum, quasi opere lilii fabricata erant in porticu quatuor cubitorum.

20. Et rursum alia capitella in summitate columnarum desuper juxta mensuram columnae contra retiacula; malogranatorum autem ducenti ordines erant in circuitu capitelli secundi.

21. Et statuit duas columnas in porticu templi; cumque statuisset columnam dexteram, vocavit eam nomine Jachin; similiter erexit columnam secundam; et vocavit nomen ejus Booz.

22. Et super capita columnarum opus in modum lilii posuit, perfectumque est opus columnarum.

23. * Fecit quoque mare fusile decem cubitorum a labio usque ad labium, rotundum † in circuitu; quinque cubitorum altitudo ejus, et resticula triginta cubitorum cingebat illud per circuitum.

* 2 Paral. 4, 2. † v. 23—30. 2 Paral. 4, 1—5. 10.

24. Et sculptura subter labium circuibat illud decem cubitis ambiens mare; duo ordines sculpturarum a) striatarum erant fusiles.

25. Et stabat b) super duodecim boves, e quibus tres respiciebant ad Aquilonem, et tres ad Occidentem, et tres ad Meridiem, et tres ad Orientem, et mare super eos desuper erat; quorum posteriora universa intrinsecus latitabant.

26. Grossitudo autem luteris, trium unciarum erat; labiumque ejus, quasi labium calicis, et folium repandi lilii; duo millia batos capiebat c).

27. Et fecit decem bases aeneas, quatuor cubitorum longitudinis bases singulas, et quatuor cubitorum latitudinis, et trium cubitorum altitudinis.

28. Et ipsum opus basium, interrasile erat; et sculpturae inter juncturas.

29. Et inter coronulas et plectas, leones et boves et cherubim; et in juncturis similiter desuper; et subter leones et boves, quasi lora ex aere dependentia.

30. Et quatuor rotae per bases singulas, et axes aerei; et per quatuor partes quasi humeruli subter luterem fusiles, contra se invicem respectantes.

31. Os quoque luteris intrinsecus erat in capitis summitate; et quod forinsecus apparebat, unius cubiti erat totum rotundum, pariterque habebat unum cubitum et dimidium; in angulis autem columnarum variae caelaturae erant; et media intercolumnia, quadrata non rotunda.

32. Quatuor quoque rotae, quae per quatuor angulos basis erant, cohaerebant sibi subter basim; una rota habebat altitudinis cubitum et semis.

33. Tales autem rotae erant, quales solent in curru fieri, et axes earum, et radii, et canthi, et modioli, omnia fusilia.

34. Nam et humeruli illi quatuor per singulos angulos basis unius, ex ipsa basi fusiles et conjuncti erant.

35. In summitate autem basis erat quaedam rotunditas d) dimidii cubiti, ita fabrefacta, ut luter desuper posset imponi, habens caelaturas suas, variasque sculpturas ex semetipsa.

36. Sculpsit quoque in tabulatis illis, quae erant ex aere, et in angulis, cherubim, et leones, et

a) 1590. histriatarum b) 1590. stabant c) 1590. add. et tria millia metretas.
d) 1590. add. unius et

palmas, quasi in similitudinem hominis stantis, ut non caelata, sed apposita per circuitum viderentur.

37. In hunc modum fecit decem bases, fusura una, et mensura, sculpturaque consimili.

38. Fecit quoque decem luteres aeneos; quadraginta batos capiebat luter unus, eratque quatuor cubitorum; singulos quoque luteres per singulas, id est, decem bases, posuit.

39. Et constituit decem bases, quinque ad dexteram partem templi, et quinque ad sinistram; mare autem posuit ad dexteram partem templi contra Orientem ad Meridiem.

40. Fecit ergo Hiram lebetes, et scutras, et a) hamulas *, et perfecit omne opus regis Salomonis in templo Domini.

* v. 40—47. 2 Paral. 4, 11—18.

41. Columnas duas, et funiculos capitellorum super capitella columnarum duos; et retiacula duo, ut operirent duos funiculos, qui erant super capita columnarum.

42. Et malogranata quadringenta in duobus retiaculis; duos versus malogranatorum in retiaculis singulis, ad operiendos funiculos capitellorum, qui erant super capita columnarum.

43. Et bases decem, et luteres decem super bases.

44. Et mare unum, et boves duodecim subter mare.

45. Et lebetes, et scutras, et hamulas b); omnia vasa, quae fecit Hiram regi Salomoni in domo Domini, de aurichalco erant.

46. In campestri regione Jordanis fudit ea rex in argillosa terra, inter Sochoth et Sarthan.

47. Et posuit * Salomon omnia vasa; propter multitudinem autem nimiam non erat pondus aeris. * 2 Paral. 4, 18.

48. Fecitque * Salomon omnia vasa in domo Domini; altare aureum, et mensam, super quam ponerentur panes propositionis, auream; * v. 48. 49. 2 Paral. 4, 7. 8.

49. et candelabra aurea, quinque ad dexteram, et quinque ad sinistram, contra * oraculum ex auro puro; et quasi lilii flores, et lucernas desuper aureas; et forcipes aureos, * Num. 8, 4.

50. Et hydrias *, et fuscinulas, et phialas, et mortariola, et thuribula, de auro purissimo; et cardines ostiorum domus interioris sancti sanctorum, et ostiorum domus templi, ex auro erant.

* v. 50 51. 2 Paral. 4, 19—22. 3 Reg. 5, 1.

51. * Et perfecit omne opus, quod faciebat Salomon in domo Domini, et intulit, quae sanctificaverat David pater suus, argentum et aurum, et vasa, reposuitque in thesauris domus Domini.

* 2 Paral. 5, 1.

CAP. 8.

Dedicatur templum. Salomon orat, populo benedicit; boves et oves immolat.

1. Tunc * congregati sunt omnes majores natu Israël cum principibus tribuum, et duces familiarum filiorum Israël ad regem Salomonem in Jerusalem; ut deferrent arcam foederis Domini, de civitate David, id est, de Sion.

* v. 1—11. 2 Paral. 5, 2—14.

2. Convenitque ad regem Salomonem universus Israël in mense Ethanim c), in solemni die, ipse est mensis septimus.

3. Veneruntque cuncti senes de Israël, et tulerunt arcam sacerdotes,

4. et portaverunt arcam Domini, et tabernaculum foederis et omnia vasa sanctuarii, quae erant in tabernaculo; et ferebant ea sacerdotes et Levitae.

5. Rex autem Salomon, et omnis multitudo Israël, quae conve

---

a) 1590. amulas, b) 1590. amulas; c) 1590. Bethanim;

nerat * ad eum, gradiebatur cum
illo ante arcam, et immolabant
oves et boves absque aestimatio-
ne et numero. * 2 Reg. 6, 13.
6. Et intulerunt sacerdotes ar-
cam foederis Domini in locum su-
um, in oraculum templi, in San-
ctum sanctorum, subter alas che-
rubim.
7. Siquidem cherubim expan-
debant alas super locum arcae, et
protegebant arcam, et vectes ejus
desuper.
8. Cumque * eminerent vectes,
et apparerent summitates eorum
foris Sanctuarium ante oracu-
lum, non apparebant ultra extrin-
secus, qui et fuerunt ibi usque in
praesentem diem. * Num. 4, 6.
9. In arca autem non erat ali-
ud *, nisi duae tabulae lapideae,
quas posuerat in ea Moyses in
Horeb, quando pepigit Dominus
foedus cum filiis Israël, cum egre-
derentur de terra Aegypti.
* Exod. 25, 16. 21. 34, 27. Hebr. 9, 4.
10. Factum est autem, cum ex-
issent sacerdotes de Sanctuario *,
nebula implevit domum Domini,
* Num. 9, 15.
11. et non poterant sacerdotes
stare et ministrare propter nebu-
lam; impleverat enim gloria *
Domini domum Domini.
* Exod. 40, 34.
12. Tunc ait Salomon *: Domi-
nus dixit, ut habitaret in nebula.
* Deut. 4, 10. 2 Paral. 6, 1.
13. Aedificans aedificavi do-
mum * in habitaculum tuum, fir-
missimum solium tuum in sempi-
ternum. * v. 12—53. 2 Paral. 6, 2—42.
14. Convertitque rex faciem
suam, et benedixit omni ecclesiae
Israël; omnis enim ecclesia Isra-
ël stabat.
15. Et ait Salomon: Benedictus
Dominus Deus Israël, qui locutus
est ore suo ad David patrem me-
um, et in manibus ejus perfecit,
dicens:
16. A die, qua eduxi populum
meum Israël de Aegypto, non ele-
gi civitatem de universis tribu-
bus Israël, ut aedificaretur do-
mus, et esset nomen meum ibi;
sed elegi David, ut esset super po-
pulum meum Israël.
17. * Voluitque David pater me-
us aedificare domum † nomini Do-
mini Dei Israël. * 2 Reg. 7, 5.
† 1 Paral. 16, 1. 28, 3.
18. Et ait Dominus ad David pa-
trem meum: Quod cogitasti in
corde tuo aedificare domum no-
mini meo, bene fecisti, hoc ipsum
mente tractans.
19. Verumtamen tu non aedi-
ficabis mihi domum, sed * filius tu-
us, qui egredietur de renibus tu-
is, ipse aedificabit domum nomi-
ni meo. * Sap. 9, 8.
20. Confirmavit * Dominus ser-
monem suum, quem locutus est;
stetique pro David patre meo, et
sedi super thronum Israël, sicut
locutus est Dominus; et aedifica-
vi domum nomini Domini Dei Is-
raël. * v. 25. 3 Reg. 9, 5.
21. Et constitui ibi locum ar-
cae, in qua foedus * Domini est,
quod percussit cum patribus no-
stris, quando egressi sunt de ter-
ra Aegypti. * Exod. 20, 1. sq.
22. Stetit autem * Salomon ante
altare Domini in conspectu Ec-
clesiae Israël, et expandit manus
suas in coelum, * 4 Reg. 18. 21.
23. et ait: Domine Deus Israël *,
non est similis tui Deus in coelo
desuper, et super terram deor-
sum; qui custodis pactum et mi-
sericordiam servis tuis, qui am-
bulant 2) coram te in toto corde
suo. * 2 Paral. 2, 5.
24. Qui custodisti servo tuo Da-
vid patri meo, quae locutus es ei;
ore locutus es, et manibus perfe-
cisti, ut haec dies probat.
25. Nunc igitur Domine Deus
Israël, conserva * famulo tuo Da-

2) 1590. 1592. 1598. ambulant, 1593. ambulabant

vid patri meo, quae locutus es ei, dicens †: Non auferetur de te vir coram me, qui sedeat super thronum Israël; ita tamen si custodierint filii tui viam suam, ut ambulent coram me, sicut tu ambulasti in conspectu meo. * 1 Paral. 21, 10. † 2 Reg. 7, 6. 12. 4 Reg. 7, 2. 7. 8.

26. Et nunc Domine Deus Israël firmentur verba tua, quae locutus es servo tuo David patri meo.

27. Ergone putandum est, quod vere Deus habitet super terram? si enim * coelum, et coeli coelorum te capere non possunt, quanto magis domus haec, quam aedificavi? * Deut. 10, 14. Jes. 66, 1. Matth. 5, 34. 35. Act. 7, 49. 17, 24.

28. Sed respice ad orationem servi tui, et ad preces ejus, Domine Deus meus; audi hymnum et orationem, quam servus tuus orat coram te hodie;

29. ut sint * oculi tui aperti super domum hanc nocte ac die; super domum, de qua dixisti †: Erit nomen meum ibi; ut exaudias orationem, quam orat in loco isto ad te servus tuus. * Zach. 12, 4. † Exod. 20, 24. Deut. 12, 5. 11.

30. Ut exaudias deprecationem servi tui et populi tui Israël, quodcumque oraverint in loco isto; et exaudies in loco habitaculi tui in coelo, et cum exaudieris, propitius eris.

31. Si peccaverit homo in proximum suum, et habuerit aliquod juramentum, quo teneatur astrictus; et venerit propter juramentum coram altari tuo in domum tuam,

32. tu exaudies in coelo; et facies, et judicabis servos tuos, condemnans impium, et reddens viam suam super caput ejus, justificansque justum, et retribuens ei secundum justitiam suam.

33. Si fugerit populus tuus * Israël inimicos suos (quia peccaturus est tibi) et agentes poenitentiam, et confitentes nomini tuo, venerint, et oraverint, et deprecati te fuerint in domo hac; * Deut. 28, 25.

34. exaudi in coelo, et dimitte peccatum populi tui Israël, et reduces eos in terram, quam dedisti patribus eorum.

35. Si clausum fuerit * coelum, et non pluerit propter peccata eorum, et orantes in loco isto, poenitentiam egerint nomini tuo, et a peccatis suis conversi fuerint propter afflictionem suam; * c. 17, 1. Deut. 28, 23. 24.

36. exaudi eos in coelo, et dimitte peccata servorum tuorum, et populi tui Israël; et ostende eis viam bonam, per quam ambulent, et da pluviam super terram tuam, quam dedisti populo tuo in possessionem.

37. Fames si oborta fuerit in terra, aut pestilentia, aut corruptus aër, aut erugo, aut locusta, vel rubigo, et afflixerit eum inimicus ejus portas obsidens, omnis plaga, universa infirmitas,

38. cuncta devotatio, et imprecatio, quae acciderit omni homini de populo tuo Israël; si quis cognoverit plagam cordis sui, et expanderit * manus suas in domo hac, * v. 22. Dan. 5, 10. sq.

39. tu exaudies in coelo in loco habitationis tuae, et repropitiaberis, et facies, ut des unicuique secundum omnes vias suas, sicut videris * cor ejus (quia tu nosti solus cor omnium filiorum hominum) * Ps. 7, 10. 138, 1. 2. Jer. 11, 20 17, 10. 20, 12. Luc. 16, 15. Act. 1, 24. 15, 8. 1 Reg. 16, 7.

40. ut timeant te cunctis diebus, quibus vivunt super faciem terrae, quam dedisti patribus nostris.

41. Insuper et * alienigena, qui non est de populo tuo Israël, cum venerit de terra longinqua propter nomen tuum (audietur enim nomen tuum magnum, et manus tua fortis, et brachium tuum * Joh. 12, 20.

42. extentum, ubique), cum
venerit ergo, et oraverit in hoc
loco,
43. tu exaudies in coelo, in firmamento habitaculi tui, et facies omnia, pro quibus invocaverit te alienigena; ut * discant universi populi terrarum nomen tuum timere, sicut populus tuus Israël, et probent; quia nomen tuum invocatum est super domum hanc, quam aedificavi. * Jes. 57, 7.
44. Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra inimicos suos, per viam, quocumque miseris eos, orabunt te contra viam civitatis, quam elegisti, et contra domum, quam aedificavi nomini tuo,
45. et exaudies in coelo orationes eorum, et preces eorum, et facies judicium eorum.
46. Quod si peccaverint tibi (* non est enim homo, qui non peccet); et iratus tradideris eos inimicis suis, et captivi ducti fuerint in terram inimicorum longe vel prope, * 2 Par. 6, 36. Eccl. 7, 21. 1 Joh. 1, 8.
47. et egerint poenitentiam in corde suo in loco captivitatis; et conversi deprecati te fuerint in captivitate sua, dicentes: Peccavimus, inique egimus, impie gessimus!
48. Et reversi fuerint ad te in universo corde suo, et tota anima sua, in terra inimicorum suorum, ad quam captivi ducti fuerint; et oraverint te contra viam terrae suae, quam dedisti patribus eorum, et civitatis, quam elegisti, et templi, quod aedificavi nomini tuo;
49. exaudies in coelo, in firmamento solii tui, orationes eorum, et preces eorum, et facies judicium eorum;
50. et propitiaberis populo tuo, qui peccavit tibi, et omnibus iniquitatibus eorum, quibus praevaricati sunt in te; et dabis misericordiam coram eis, qui eos captivos habuerint, ut misereantur eis.
51. Populus enim tuus est, et haereditas tua, quos eduxisti de terra Aegypti, de * medio fornacis ferreae. * Deut. 4, 20.
52. Ut sint oculi tui aperti ad deprecationem servi tui, et populi tui Israël, et exaudias eos in universis, pro quibus invocaverint te.
53. Tu enim * separasti eos tibi in haereditatem de universis populis terrae, sicut locutus es per Moysen servum tuum, quando eduxisti patres nostros de Aegypto, Domine Deus †. * Lev. 20, 24. † Exod. 19, 5. Deut. 4, 20. 32, 9.
54. Factum est autem, cum complesset * Salomon orans Dominum omnem orationem et deprecationem hanc, surrexit de conspectu altaris Domini; utrumque enim genu in terram fixerat, et manus expanderat in coelum. * v. 54—66. 2 Paral. 7, 1—10.
55. Stetit ergo *, et benedixit omni ecclesiae Israël voce magna, dicens: * 2 Reg. 6, 18.
56. Benedictus Dominus, qui dedit requiem populo suo Israël, juxta omnia, quae locutus est; non cecidit ne unus * quidem sermo, ex omnibus bonis, quae locutus est per Moysen servum suum. * Jos. 21, 45.
57. Sit Dominus Deus noster nobiscum, sicut fuit cum patribus nostris, non derelinquens nos, neque projiciens.
58. Sed inclinet corda nostra ad se, ut ambulemus in universis viis ejus, et custodiamus mandata ejus, et caeremonias ejus, et judicia, quaecumque mandavit patribus nostris.
59. Et sint sermones mei isti, quibus deprecatus sum coram Domino, appropinquantes Domino Deo nostro die ac nocte; ut fa-

ciat judicium servo suo, et populo suo Israël per singulos dies;

60. ut a) sciant omnes populi terrae, quia * Dominus ipse est Deus, et non est ultra absque eo.
*Deut. 4, 35. 39.

61. Sit quoque cor nostrum perfectum cum Domino Deo nostro, ut ambulemus in decretis ejus, et custodiamus mandata ejus sicut et hodie.

62. Igitur rex, et omnis Israël cum eo, immolabant victimas coram Domino.

63. Mactavitque Salomon hostias pacificas, quas immolavit Domino, boum viginti duo millia, et ovium centum viginti millia; et dedicaverunt templum Domini rex, et filii Israël.

64. In die illa sanctificavit rex medium atrii, quod erat ante domum Domini; fecit quippe holocaustum ibi, et sacrificium, et adipem pacificorum; quoniam altare aereum, quod erat coram Domino, minus erat, et capere non poterat holocaustum, et sacrificium, et adipem pacificorum.

65. Fecit ergo Salomon in tempore illo festivitatem celebrem, et omnis Israël cum eo, multitudo magna ab introitu Emath usque ad rivum Aegypti, coram Domino Deo nostro, septem diebus, et septem diebus, id est, quatuordecim diebus.

66. Et in die octava dimisit populos; qui benedicentes regi, profecti sunt in tabernacula sua laetantes, et alacri corde super omnibus bonis, quae fecerat Dominus David servo suo, et Israël populo suo.

CAP. 9.

Dominus Salomoni apparens jubet sua praecepta servari. Salomon ex Ophir plurimum auri recipit.

1. Factum est autem, cum perfecisset * Salomon aedificium domus Domini, et aedificium regis, et omne, quod optaverat et volu erat facere,
*v. 1—9. conf. 2 Paral. 7, 11—22.

2. apparuit ei Dominus secundo*, sicut apparuerat ei in Gabaon.
*c. 3, 5. 2 Paral. 7, 12.

3. Dixitque Dominus ad eum Exaudivi orationem tuam et deprecationem tuam, quam deprecatus es coram me; sanctificav domum hanc, quam aedificasti, ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum, et erunt oculi mei et cor meum ibi cunctis diebus.
*c. 8, 29. Deut. 12, 11.

4. Tu quoque si * ambulaveris coram me, sicut ambulavit pater tuus, in simplicitate cordis, et in aequitate; et feceris omnia, quae praecepi tibi, et legitima mea et judicia mea servaveris;
*c. 3, 14. c. 11, 38.

5. *ponam thronum regni tui super Israël in sempiternum, sicut locutus sum David patri tuo, dicens: Non auferetur vir de genere tuo de solio Israël.
*2 Reg. 7, 12. 16. 1 Paral. 16, 11.

6. Si autem aversione aversi fueritis vos et filii vestri, non sequentes me, nec custodientes mandata mea, et caeremonias meas, quas proposui vobis, sed abieritis et colueritis deos alienos, et adoraveritis eos;

7. auferam Israël * de superficie terrae, quam dedi eis, et templum †, quod sanctificavi nomini meo, projiciam a conspectu meo; eritque Israël in proverbium, et in fabulam cunctis populis.
*Deut. 4, 26. 8, 19. 28, 15. Jos. 23, 16. †Matth. 25, 38.

8. Et domus haec erit in exemplum; omnis, qui transierit per eam, stupebit, et sibilabit, et dicet *: Quare fecit Dominus sic terrae huic, et domui huic?
*Deut. 29, 24. Jer. 22, 8. 2 Paral. 8, 1.

9. Et respondebunt: Quia dereliquerunt Dominum Deum su-

a) 1590. et sciant

um, qui eduxit patres eorum de terra Aegypti, et secuti sunt deos alienos, et adoraverunt eos, et coluerunt eos; idcirco induxit Dominus super eos omne malum hoc.

10. *Expletis autem annis viginti, postquam aedificaverat Salomon duas domos, id est, domum Domini, et domum regis,

*c. 6, 38. 7, 1. v. 10. 11. 2 Paral. 8, 1. 2.

11. (Hiram rege Tyri praebente Salomoni ligna cedrina et abiegna, et aurum juxta omne, quod opus habuerat) tunc dedit Salomon Hiram viginti oppida in terra Galilaeae.

12. Et egressus est Hiram de Tyro, ut videret oppida, quae dederat ei Salomon, et non placuerunt ei,

13. et ait: Haecine a) sunt civitates, quas dedisti mihi, frater? Et appellavit eas terram Chabul, usque in diem hanc.

14. Misit quoque Hiram ad regem Salomonem centum viginti talenta auri.

15. Haec est summa expensarum, quam obtulit rex Salomon * ad aedificandam domum Domini et domum suam, et Mello, et murum Jerusalem, et Heser, et Mageddo, et Gazer. * v. 15—28. 2 Paral. 8, 3—18.

16. Pharao rex Aegypti ascendit, et cepit * Gazer, succenditque eam igni; et Chananaeum, qui habitabat in civitate, interfecit, et dedit eam in dotem filiae suae † uxori Salomonis. * Jos. 16, 10. † c. 3, 1.

17. Aedificavit ergo Salomon Gazer, et Bethoron inferiorem,

18. et Baalath, et Palmiram in terra solitudinis.

19. Et omnes vicos, qui ad se pertinebant, et erant absque muro, munivit, et civitates curruum et civitates equitum, et quodcumque ei placuit, ut aedificaret in Jerusalem, et in Libano, et in omni terra potestatis suae.

20. Universum populum, qui remanserat de Amorrhaeis, et Hethaeis, et Pherezaeis, et Hevaeis, et Jebusaeis, qui non sunt de filiis Israël;

21. horum filios, qui remanserant in terra, quos scilicet non potuerant filii Israël exterminare; fecit Salomon * tributarios, usque in diem hanc. * Jos. 16, 10.

22. De filiis autem Israël non constituit Salomon servire quemquam; sed erant viri bellatores, et ministri ejus, et principes, et duces, et praefecti curruum et equorum.

23. Erant autem principes * super omnia opera Salomonis praepositi quingenti quinquaginta, qui habebant subjectum populum, et statutis operibus imperabant. * c. 5, 16.

24. * Filia autem Pharaonis ascendit de civitate David in domum suam, quam aedificaverat ei Salomon; tunc aedificavit Mello.

* 2 Paral. 8, 11.

25. Offerebat quoque Salomon tribus vicibus per annos singulos holocausta, et pacificas victimas, super altare, quod aedificaverat Domino, et adolebat thymiama coram Domino; perfectumque est templum.

26. Classem quoque fecit rex Salomon in Asiongaber, quae est juxta Ailath in littore maris rubri, in terra Idumaeae.

27. Misitque Hiram * in classe illa servos suos viros nauticos et gnaros maris, cum servis Salomonis. * c. 10, 11.

28. Qui cum venissent in Ophir, sumptum inde aurum quadringentorum viginti talentorum, detulerunt ad regem Salomonem.

---

a) 1592. Haeccine, C. R. 1592. Haecine

CAP. 10.

Regina Saba sapientiam Salomonis admiratur. Salomon e variis regionibus tributa recipit, et omnibus rebus abundat.

1. Sed * et regina Saba †, audita fama Salomonis in nomine Domini, venit tentare eum in aenigmatibus. * 2 Paral. 9, 1. Matth. 12, 42. Luc. 11, 31. † v. 1—13. 2 Paral. 9, 1—12.

2. Et ingressa Jerusalem multo cum comitatu, et divitiis, camelis portantibus aromata, et aurum infinitum nimis, et gemmas pretiosas, venit ad regem Salomonem, et locuta est ei universa, quae habebat in corde suo.

3. Et docuit eam Salomon omnia verba, quae proposuerat; non fuit sermo, qui regem posset latere, et non responderet ei.

4. Videns autem regina Saba omnem sapientiam Salomonis, et domum, quam aedificaverat,

5. et cibos mensae ejus, et habitacula servorum, et ordines ministrantium, vestesque eorum, et pincernas, et holocausta, quae offerebat in domo Domini; non habebat ultra spiritum.

6. Dixitque ad regem: Verus est sermo, quem audivi in terrra mea.

7. super sermonibus tuis, et super sapientia tua; et non credebam narrantibus mihi, donec ipsa veni, et vidi oculis meis, et probavi, quod media pars mihi nunciata non fuerit *; major est sapientia et opera tua, quam rumor, quem audivi. * Sap. 8, 13.

8. Beati * viri tui, et beati servi tui, qui stant coram te semper, et audiunt sapientiam tuam.
* Luc. 10, 23.

9. Sit Dominus Deus tuus * benedictus, cui complacuisti, et posuit te super thronum Israël, eo quod dilexerit Dominus Israël in sempiternum, et constituit te regem, ut faceres judicium et justitiam. * c. 5, 7.

10. Dedit ergo regi centum viginti talenta auri, et aromata multa nimis, et gemmas pretiosas; non sunt allata ultra aromata tam multa, quam ea, quae dedit regina Saba regi Salomoni.

11. (Sed et * classis Hiram, quae portabat aurum de Ophir †, attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, et gemmas pretiosas.
* 2 Paral. 9, 10. † c. 9, 27, 28.

12. Fecitque rex de lignis thyinis fulcra domus Domini, et domus regiae, et citharas lyrasque cantoribus, non sunt allata hujuscemodi ligna thyina, neque visa usque in praesentem diem.)

13. Rex autem Salomon dedit reginae Saba omnia, quae voluit et petivit ab eo; exceptis his, quae ultro obtulerat ei munere regio. Quae reversa est, et abiit in terram suam cum servis suis.

14. Erat autem pondus auri, quod afferebatur * Salomoni per annos singulos, sexcentorum sexaginta sex talentorum auri;
* v. 14—29. 2 Paral. 9, 18—28.

15. excepto eo, quod afferebant viri, qui super vectigalia erant et negotiatores, universique scruta vendentes, et omnes reges Arabiae, ducesque terrae.

16. Fecit quoque * rex Salomon ducenta scuta de auro purissimo sexcentos auri siclos dedit in laminas scuti unius. * c. 14, 26.

17. Et trecentas peltas ex auro probato; trecentae minae auri unam peltam vestiebant; posuitque eas rex in * domo saltus Libani. * c. 7, 2.

18. Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore grandem; et vestivit eum auro fulvo nimis,

19. Qui habebat sex gradus; et summitas throni rotunda erat in parte posteriori; et duae manus hinc atque inde tenentes sedile et duo leones stabant juxta manus singulas.

20. Et duodecim leunculi stan

:es super sex gradus hinc atque
nde; non est factum tale opus in
iniversis regnis.

21. Sed et omnia vasa, quibus
otabat rex Salomon, erant au-
'ea; et universa suppellex domus
altus Libani de auro purissimo;
ion erat argentum nec alicujus
iretii putabatur in diebus Salo-
nonis;

22. quia classis regis per mare
um classe Hiram semel per tres
nnos ibat in Tharsis, deferens
nde aurum, et argentum, et den-
es elephantorum, et simias, et
avos.

23. Magnificatus est ergo rex
alomon * super omnes reges ter-
ae divitiis, et sapientia.
* 2 Paral. 1, 1.

24. Et universa terra desidera-
at vultum Salomonis, ut audiret
ipientiam ejus, quam dederat
eus in corde ejus.

25. Et singuli deferebant ei mu-
era, vasa argentea et aurea, ve-
:es et arma bellica, aromata quo-
ue, et equos et mulos per annos
ngulos.

26. * Congregavitque Salomon
urrus et equites, et facti sunt ei
illequadringenti currus, et du-
decim millia equitum; et dispo-
uit eos per civitates munitas, et
um rege in Jerusalem.
* c. 4, 26. 2 Paral. 1, 14.

27. Fecitque * ut tanta esset ab-
ndantia argenti in Jerusalem,
uanta et lapidum; et cedrorum
raebuit multitudinem, quasi sy-
omoros, quae nascuntur in cam-
estribus. * 2 Paral. 1, 15.

28. Et educebantur equi Salo-
ioni de Aegypto, et de Coa. Ne-
otiatores enim regis emebant de
oa, et statuto pretio perduce-
ant.

29. Egrediebatur autem qua-
riga ex Aegypto sexcentis siclis
rgenti, et equus centum quin-
quaginta. Atque in hunc modum
cuncti reges Hethaeorum et Sy-
riae equos venumdabant.

Cap. 11.

Salomon jam senescens ad idolorum cultum misere devolvitur. Moritur post 40 regni annos.

1. Rex autem * Salomon ada-
mavit mulieres alienigenas mul-
tas, filiam quoque Pharaonis, et
Moabitidas, et Ammonitidas, Idu-
maeas, et Sidonias †, et Hethae-
as a); * Deut. 17, 17. Eccl. 47, 21.
† Deut. 7, 3.

2. de gentibus, super quibus
dixit Dominus filiis Israël *: Non
ingrediemini ad eas, neque de il-
lis ingredientur ad vestras; cer-
tissime enim avertent corda ve-
stra, ut sequamini deos earum.
His itaque copulatus est Salomon
ardentissimo amore. * Exod. 34, 16.

3. Fueruntque ei uxores quasi
reginae septingentae, et concu-
binae trecentae; et averterunt *
mulieres cor ejus. * c. 21, 25.

4. Cumque jam esset senex *, de-
pravatum est cor ejus per mulie-
res, ut sequeretur deos alienos;
nec erat cor ejus perfectum cum
Domino Deo suo, sicut cor David
patris ejus; * Eccl. 47, 21.

5. sed colebat Salomon Astar-
then deam Sidoniorum, b) et Mo-
loch idolum Ammonitarum.

6. Fecitque Salomon, quod non
placuerat coram Domino, et non
adimplevit, ut sequeretur Domi-
num, sicut David pater ejus.

7. Tunc aedificavit Salomon
fanum Chamos, idolo Moab *, in
monte, qui est contra Jerusalem,
et Moloch idolo filiorum Ammon.
* Num. 21, 29.

8. Atque in hunc modum fecit
universis uxoribus suis alienige-
nis, quae adolebant thura, et im-
molabant diis suis.

9. Igitur iratus est Dominus Sa-
lomoni, quod aversa esset mens

a) 1590. Cethæas; b) 1590. add. et Chamos Deum Moabitarum,

ejus a Domino Deo Israël, qui* apparuerat ei secundo,

*c. 3, 5. 9, 2.

10. et praeceperat de verbo hoc, ne sequeretur deos alienos, et non custodivit, quae mandavit ei Dominus.

11. Dixit itaque Dominus Salomoni: Quia habuisti hoc apud te, et non * custodisti pactum meum, et praecepta mea, quae mandavi tibi, disrumpens † scindam regnum tuum, et dabo illud servo tuo. *c. 13, 21. † 1 Reg. 15, 28.

12. * Verumtamen in diebus tuis non faciam, propter David patrem tuum; de manu filii tui scindam illud, *c. 12, 13. 19,

13. nec totum regnum auferam, sed tribum unam dabo filio tuo, propter David servum meum, et Jerusalem, quam elegi.

14. Suscitavit autem Dominus adversarium Salomoni, Adad Idumaeum de semine regio, qui erat in Edom.

15. *Cum enim esset David in Idumaea, et ascendisset Joab princeps militiae ad sepeliendum eos, qui fuerant interfecti, et occidisset omne masculinum in Idumaea, *2 Reg. 8, 14.

16. (sex enim mensibus ibi moratus est Joab, et omnis Israël, donec interimeret omne masculinum in Idumaea)

17. fugit Adad ipse, et viri Idumaei de servis patris ejus cum eo, ut ingrederetur Aegyptum; erat autem Adad puer parvulus.

18. Cumque surrexissent de Madian, venerunt in Pharan, tuleruntque secum viros de Pharan, et introierunt Aegyptum ad Pharaonem regem Aegypti; qui dedit ei domum, et cibos constituit, et terram delegavit.

19. Et invenit Adad gratiam coram Pharaone valde, in tantum, ut daret ei uxorem, sororem uxoris suae germanam Taphnes reginae.

20. Genuitque ei soror Taphne
Genubath filium, et nutrivit eu
Taphnes in domo Pharaonis; e
ratque Genubath habitans apu
Pharaonem cum filiis ejus.

21. Cumque audisset Adad i
Aegypto, dormisse David cu
patribus suis, et mortuum es
Joab principem militiae, dix
Pharaoni *: Dimitte me, ut vada
in terram meam. *Gen. 30, 25.
Exod. 4, 18.

22. Dixitque ei Pharao: Qua e
nim re apud me indiges, ut quae
ras ire ad terram tuam? At ill
respondit: Nulla; sed obsecr
te, ut dimittas me.

23. Suscitavit quoque ei Deu
adversarium Razon filium Elia
da *, qui fugerat Adarezer rege
Soba dominum suum;

* 2 Reg. 8, 6. 10, 18. 1 Paral. 18, 6.

24. et congregavit contra eu
viros, et factus est princeps latro
num, cum interficeret eos David
abieruntque Damascum, et hab
taverunt ibi, et constituerunt eu
regem in Damasco;

25. eratque adversarius Israë
cunctis diebus Salomonis; et ho
est malum Adad, et odium cont
Israël, regnavitque in Syria.

26. * Jeroboam quoque fili
Nabath, Ephrataeus, de Sared;
servus Salomonis, cujus mater e
rat nomine Sarua, mulier vidu
levavit manum contra regem.

* 2 Paral. 13, 6.

27. Et haec est causa rebellio
nis adversus eum, quia Salomo
aedificavit Mello, et coaequav
voraginem civitatis David patr
sui.

28. Erat autem Jeroboam vi
fortis et potens; vidensque Salo
mon adolescentem bonae indoli
et industrium, constituerat eu
praefectum super tributa uni
versae domus Joseph.

29. * Factum est igitur in tem
pore illo, ut Jeroboam egredere
tur de Jerusalem, et inveniret e

…m Abias Silonites Propheta in …ia, opertus pallio novo; erant …utem duo tantum in agro.

* 2 Paral. 10, 15.

30. Apprehendensque * Abias …allium suum novum, quo coo…ertus erat, scidit in duodecim …artes.

* c. 11, 15. 14, 2.

31. Et ait ad Jeroboam: Tolle …bi decem scissuras! haec enim …icit Dominus Deus Israël: Ecce! …go scindam regnum de manu Sa…omonis, et dabo tibi decem tri…us.

32. Porro una tribus remanebit …i, propter servum meum David, …Jerusalem civitatem, quam ele…i ex omnibus tribubus Israël;

33. eo quod dereliquerit me, et …doraverit Astarthen deam Sido…iorum, et Chamos deum Moab, …Moloc deum filiorum Ammon; …non ambulaverit in viis meis, …faceret justitiam coram me, et …aecepta mea, et judicia sicut …avid pater ejus.

34. Nec auferam omne regnum …manu ejus, sed ducem ponam …m cunctis diebus * vitae suae, …opter David servum meum, …em elegi, qui custodivit man…ta mea et praecepta mea.

* 2 Reg. 7, 12.

35. Auferam autem regnum * …manu filii ejus, et dabo tibi de…m tribus;

* c. 12, 19.

36. filio autem ejus dabo tribum …am, ut remaneat lucerna Da…d * servo meo cunctis diebus …ram me in Jerusalem civitate, …am elegi, ut esset nomen meum …i.

* 2 Reg. 21, 17.

37. Te autem assumam, et re…abis super omnia, quae deside…t anima tua, erisque rex super …raël.

38. Si igitur audieris * omnia, …ae praecepero tibi, et ambula…ris in viis meis, et feceris, quod …ctum est coram me, custodiens …andata mea et praecepta mea, sicut fecit David servus meus; e…ro tecum, et aedificabo tibi do…mum fidelem, quomodo aedifica…vi David domum, et tradam tibi Israël;

* c. 9, 4.

39. et affligam semen David su…per hoc, verumtamen non cunctis diebus.

40. Voluit ergo Salomon inter…ficere Jeroboam; qui surrexit, et aufugit in * Aegyptum ad Sesac regem Aegypti, et fuit in Aegypto usque ad mortem Salomonis.

* c. 14, 25.

41. Reliquum autem verborum Salomonis, et omnia, quae fecit, et sapientia ejus *; ecce! univer…sa scripta sunt in libro verborum dierum Salomonis.

* 2 Paral. 9, 29—31.

42. Dies autem, quos regnavit Salomon in Jerusalem super o…mnem Israël, quadraginta anni sunt.

43. Dormivitque * Salomon cum patribus suis, et sepultus est in ci…vitate David patris sui, regnavit…que Roboam filius ejus pro eo.

* Eccl. 47, 26.

CAP. 12.

Decem tribus a Roboam recedunt, et Jeroboam regem constituunt, qui vitulos aureos erigit et colit.

1. Venit autem Roboam in Si…chem; illuc enim congregatus e…rat omnis Israël * ad constituen…dum eum regem.

* v. 1—25. conf. 2 Paral. 10, — 11, — 4.

2. At vero Jeroboam filius Na…bat, cum adhuc esset in Aegypto * profugus a facie regis Salomonis, audita morte ejus, reversus est de Aegypto.

* c. 11, 40.

3. Miseruntque et vocaverunt eum; venit ergo Jeroboam, et o…mnis multitudo Israël, et locuti sunt ad Roboam, dicentes:

4. * Pater tuus durissimum ju…gum imposuit nobis; tu itaque nunc imminue paululum de …m…

perio patris tui durissimo, et de
jugo gravissimo, quod imposuit
nobis, et serviemus tibi.
*Eccl. 1, 8.
5. Qui ait eis: Ite usque ad ter-
tium diem, et revertimini ad me.
Cumque abiisset populus,
6. iniit consilium rex Roboam*
cum senioribus, qui assistebant
coram Salomone patre ejus, cum
adhuc viveret, et ait: Quod datis
mihi consilium, ut respondeam
populo huic? *Prov. 12, 5.
7. Qui dixerunt ei: Si hodie
obedieris populo huic, et servie-
ris, et petitioni eorum cesseris,
locutusque fueris ad eos verba
lenia, erunt tibi servi cunctis die-
bus.
8. Qui dereliquit * consilium
senum, quod dederant ei, et ad-
hibuit adolescentes, qui nutriti
fuerant cum eo, et assistebant illi,
*Eccl. 26, 26.
9. dixitque ad eos: Quod mihi
datis consilium, ut respondeam
populo huic, qui dixerunt mihi:
Levius fac jugum, quod imposuit
pater tuus super nos?
10. Et dixerunt ei juvenes, qui
nutriti fuerant cum eo: Sic lo-
queris populo huic, qui locuti
sunt ad te, dicentes: Pater tuus
aggravavit jugum nostrum, tu re-
leva nos. a) Sic loqueris ad eos;
Minimus digitus meus * grossior
est dorso patris mei. *Eccl. 47, 28.
11. Et nunc pater meus posuit
super vos jugum grave, ego autem
addam super jugum vestrum; pa-
ter meus cecidit vos flagellis, ego
autem caedam vos scorpionibus.
12. Venit ergo Jeroboam, et
omnis populus ad Roboam * die
tertia, sicut locutus fuerat rex, di-
cens: Revertimini ad me die ter-
tia. *v. 5.
13. Responditque rex populo
dura, derelicto consilio senio-
rum, quod ei dederant,
14. et locutus est eis secundum
consilium juvenum, dicens: Pa-
ter meus aggravavit jugum ve-
strum, ego autem addam jugo ve-
stro; pater meus cecidit vos fla-
gellis, ego autem caedam vo
scorpionibus.
15. Et non acquievit rex popu-
lo; quoniam aversatus fuerat e
um Dominus, ut suscitaret ver-
bum suum*, quod locutus fuera
in manu Ahiae Silonitae, ad Jer
boam filium Nabat. *c. 11, 31.
16. Videns itaque * populus
quod noluisset eos audire rex, re-
spondit ei dicens: Quae nob
pars † in David? vel quae haere
ditas in filio Isai? Vade in taber-
nacula tua Israël, nunc vide do
mum tuam David. Et abiit Isra
in tabernacula sua. *Prov. 16,
† 2 Reg. 20, 1.
17. Super filios autem Israël
quicumque habitabant in civita-
tibus Juda, regnabit Roboam.
18. Misit ergo rex Roboam A
duram, qui erat super tributa;
lapidavit eum omnis Israël,
mortuus est. Porro rex Roboa
festinus ascendit currum, et fug
in Jerusalem;
19. recessitque * Israël a dom
David, usque in praesentem dien
*c. 11, 12.
20. Factum est autem, cum au
disset omnis Israël, quod rever
sus esset Jeroboam, miserunt
et vocaverunt eum * congregat
coetu, et constituerunt eum re
gem super omnem Israël, nec se
cutus est quisquam domum Davi
praeter tribum Juda solam.
* 4 Reg. 17, 21.
21. Venit autem Roboam Jeru
salem, et congregavit universa
domum Juda, et tribum Benja
min, centum octoginta millia e
lectorum virorum b) bellatorum
ut pugnarent contra domum Isra
el, et reducerent regnum Robo
am filio Salomonis.
22. * Factus est autem sermo

a) 1590. omit. Sic loqueris ad eos: b) 1590. add. et

ᵒmini ad Semeiam virum Dei,
icens: * 2 Paral. 11, 2.
23. Loquere ad Roboam filium
alomonis regem Juda, et ad om-
em domum Juda, et Benjamin,
: reliquos de populo, dicens:
24. Haec dicit Dominus: Non
cendetis, neque bellabitis con-
a fratres vestros filios Israël;
vertatur vir in domum suam, a
e enim factum est verbum hoc.
udierunt sermonem Domini, et
versi sunt de itinere, sicut eis
aeceperat Dominus.
25. Aedificavit autem Jerobo-
n Sichem in monte Ephraim, et
bitavit ibi; et egressus inde ae-
ficavit Phanuel.
26. Dixitque Jeroboam in cor-
suo: Nunc revertetur regnum
l domum David,
27. si ascenderit populus iste,
faciat sacrificia in domo Do-
ini in Jerusalem; et converte-
r cor populi hujus ad dominum
um Roboam regem Juda, inter-
ientque me, et revertentur ad
ım.
28. *Et excogitato consilio fe-
t duos vitulos aureos, et dixit
s: Nolite ultra ascendere in Je-
ısalem †; ecce! dii tui Israël,
ii te eduxerunt de terra Aegy-
i. *Tob. 1, 5. † Exod. 32, 8.
29. Posuitque unum in Bethel,
alterum * in Dan. * Jud. 18, 30.
30. Et factum est verbum hoc
peccatum; ibat enim populus
adorandum vitulum usque in
an.
31. Et fecit fana in excelsis, et*
cerdotes de extremis populi,
ii non erant de filiis Levi.
*c. 14, 16. 2 Paral. 11, 15. 13, 9.
32. Constituitque * diem solem-
m in mense octavo, quintadeci-
a die mensis, in similitudinem
lemnitatis, quae celebrabatur
Juda. Et ascendens altare, si-
iliter fecit in Bethel, ut immo-
ret vitulis, quos fabricatus fue-
ıt; constituitque in Bethel sa-
cerdotes excelsorum, quae fece-
rat. * Osee 7, 5.
33. Et ascendit super altare,
quod extruxerat in Bethel, quin-
tadecima die mensis octavi, quem
finxerat de corde suo; et fecit so-
lemnitatem filiis Israël, et ascen-
dit super altare, ut adoleret in-
censum.

CAP. 13.

Missus de Juda Propheta increpat Jeroboam, qui in suis tamen flagitiis perseverat.

1. Et ecce! vir Dei venit de Ju-
da in sermone Domini in Bethel,
Jeroboam stante super altare, et
thus jaciente.
2. Et exclamavit contra altare
in sermone Domini, et ait: Alta-
re, altare, haec dicit Dominus:
Ecce! filius nascetur domui Da-
vid *, Josias nomine, et immola-
bit super te sacerdotes excelso-
rum, qui nunc in te thura succen-
dunt, et ossa hominum super te
incendet. * 4 Reg. 23, 16.
3. Deditque in illa die signum,
dicens: Hoc erit signum, quod lo-
cutus est Dominus: Ecce! altare
scindetur, et effundetur cinis, qui
in eo est.
4. Cumque audisset rex sermo-
nem hominis Dei, quem inclama-
verat contra altare in Bethel, ex-
tendit manum suam de altari, di-
cens: Apprehendite eum! Et exa-
ruit * manus ejus, quam extende-
rat contra eum; nec valuit retra-
here eam ad se. * Matth. 12, 19.
5. Altare quoque scissum est,
et effusus est cinis de altari, jux-
ta signum, quod praedixerat vir
Dei in sermone Domini.
6. Et ait rex ad virum Dei *: De-
precare faciem Domini Dei tui,
et ora pro me, ut restituatur ma-
nus mea mihi. Oravitque vir Dei
faciem Domini, et reversa est ma-
nus regis ad eum, et facta est sic-
ut prius fuerat. * Exod. 8, 8.
7. Locutus est autem rex ad vi-

rum Dei: Veni mecum domum, ut prandeas, et dabo tibi munera.

8. Responditque vir Dei ad regem *: Si dederis mihi mediam partem domus tuae, non veniam tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto;
* Num. 22, 18.

9. Sic enim mandatum est mihi in sermone Domini praecipientis: Non comedes panem, neque bibes aquam, nec reverteris per viam, qua venisti.

10. Abiit ergo per * aliam viam, et non est reversus per iter, quo venerat in Bethel. * Matth. 2, 12.

11. Prophetes autem quidam senex habitabat in Bethel, ad quem venerunt filii sui, et narraverunt ei omnia opera, quae fecerat vir Dei illa die in Bethel; et verba, quae locutus fuerat ad regem narraverunt patri suo.

12. Et dixit eis pater eorum: Per quam viam abiit? Ostenderunt ei filii sui viam, per quam abierat vir Dei, qui venerat de Juda.

13. Et * ait filiis suis: Sternite mihi asinum! Qui cum stravissent, ascendit, * v. 27.

14. et abiit post virum Dei, et invenit eum sedentem subtus terebinthum; et ait illi: Tune es vir Dei, qui venisti de Juda? respondit ille: Ego sum.

15. Dixitque ad eum: Veni mecum domum, ut comedas panem.

16. Qui ait: Non possum reverti, neque venire tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto;

17. quia locutus est Dominus ad me in sermone Domini, dicens: Non comedes panem, et non bibes aquam ibi, nec reverteris per viam, qua ieris.

18. Qui ait illi: Et ego Propheta sum similis tui; et angelus locutus est mihi in sermone Domini, dicens: Reduc eum tecum in domum tuam, ut comedat pane[m] et bibat aquam. Fefellit eum;

19. et reduxit secum; comed[it] ergo panem in domo ejus, et bib[it] aquam.

20. Cumque sederent ad me[n]sam, factus est sermo Domini a[d] Prophetam, qui reduxerat eum.

21. Et exclamavit ad virum De[i] qui venerat de Juda, dicens: Hae[c] dicit Dominus: Quia non obed[i]ens fuisti ori Domini, et non cu[]stodisti mandatum, quod praec[e]pit tibi Dominus Deus tuus;

22. et reversus es, et comedis[ti] panem, et bibisti aquam in loc[o] in quo praecepit tibi, ne comede[]res panem, neque biberes aquam non inferetur cadaver tuum i[n] sepulchrum patrum tuorum.

23. Cumque comedisset et bi[]bisset, stravit asinum suum a) Pro[]phetae, quem reduxerat.

24. Qui cum abiisset, inveni[t] eum leo * in via, et occidit, et era[t] cadaver ejus projectum in itine[]re; asinus autem stabat juxta il[]lum, et leo stabat juxta cadaver.
* c. 20, 36.

25. Et ecce! viri transeunte[s] viderunt cadaver projectum i[n] via, et leonem stantem juxta cada[]ver. Et venerunt et divulgave[]runt in civitate, in qua Prophete[s] ille senex habitabat.

26. Quod cum audisset Prophe[]ta ille, qui reduxerat eum de via ait: Vir Dei est, qui inobedien[s] fuit ori Domini, et tradidit eum Dominus leoni, et confregit eum et occidit juxta verbum Domini quod locutus est ei.

27. Dixitque ad filios suos *: Sternite mihi asinum! Qui cum stravissent, * v. 13.

28. et ille abiisset, invenit ca[]daver ejus projectum in via, e[t] asinum et leonem stantes juxt[a] cadaver; non comedit leo de ca[]davere, nec laesit asinum.

a) 1590. 1592. Propheta, 1593. 1598. Prophetae,

29. Tulit ergo Prophetes cada-
er viri Dei, et posuit illud super
sinum, et reversus intulit in ci-
itatem Prophetae senis, ut plan-
eret eum.
30. Et posuit cadaver ejus in
pulchro suo; et planxerunt e-
m: Heu, heu*, mi frater!
*Jerem. 22, 18.
31. Cumque planxissent eum,
xit ad filios suos: Cum mortuus
ero*, sepelite me in sepulchro,
quo vir Dei sepultus est; juxta
sa ejus ponite ossa mea.
*Gen. 47, 50.
32. Profecto enim *veniet ser-
o, quem praedixit in sermone
omini contra altare, quod est in
ethel, et contra omnia fana [a])
celsorum, quae sunt in urbibus
amariae. *4Reg.23,17.18. Jud.17,5.
33. Post verba haec non est re-
rsus Jeroboam de via sua pes-
na, sed* econtrario fecit de no-
ssimis populi sacerdotes excel-
rum; quicumque volebat, im-
ebat† manum suam, et fiebat sa-
rdos excelsorum. *c. 12, 31.
†Lev. 28, 41. 29, 9.
34. Et propter hanc causam pec-
vit* domus Jeroboam, et ever-
est, et deleta de superficie ter-
e. *c. 12, 30. 14, 16.

Cap. 14.

ias Propheta filium Jeroboam moritu-
m, ejusque domum evertendam esse præ-
it. Jeroboamo Nadab; et Roboamo post
17 regni annos Abias succedunt.

1. In tempore illo aegrotavit
bia filius Jeroboam.
2. Dixitque Jeroboam uxori
ae: Surge, et commuta habi-
m, ne cognoscaris, quod sis u-
r Jeroboam; et vade in Silo,
i est Abias Propheta *, qui lo-
tus est mihi, quod regnaturus
sem super populum hunc.
*c. 11, 31. 12, 15.
3. Tolle quoque in manu tua
cem panes, et crustulam, et vas
mellis, et vade ad illum; ipse e-
nim indicabit tibi, quid eventu-
rum sit puero huic.
4. Fecit, ut dixerat, uxor Jero-
boam; et consurgens abiit in Si-
lo, et venit in domum Ahiae; at
ille non poterat videre, quia cali-
gaverant * oculi ejus prae sene-
ctute. * Gen. 27, 1. 48, 10.
5. Dixit autem Dominus ad A-
hiam: Ecce! uxor Jeroboam in-
greditur, ut consulat te super fi-
lio suo, qui aegrotat. Haec et haec
loqueris ei. Cum ergo illa intra-
ret, et dissimularet se esse, quae
erat,
6. audivit Abias * sonitum pe-
dum ejus introeuntis per ostium,
et ait: Ingredere uxor Jeroboam;
quare aliam te esse simulas? Ego
autem missus sum ad te durus
nuncius. * 4 Reg. 6, 32.
7. Vade *, et dic Jeroboam:
Haec dicit Dominus Deus Israël:
Quia † exaltavi te de medio popu-
li, et dedi te ducem super popu-
lum meum Israël; *c. 11, 29. †c. 16, 2.
8. et scidi regnum domus Da-
vid, et dedi illud tibi, et non fuisti
sicut servus meus David, qui cu-
stodivit mandata mea *, et secu-
tus est me in toto corde suo, fa-
ciens, quod placitum esset in con-
spectu meo; * Jes. 38, 3.
9. sed operatus es mala super
omnes, qui fuerunt ante te, et fe-
cisti tibi deos alienos et conflati-
les, ut me ad iracundiam provo-
cares, me autem * projecisti post
corpus tuum. * Jer. 2, 27. 32, 33.
10. Idcirco * ecce! ego inducam
mala super domum Jeroboam,
et † percutiam de Jeroboam min-
gentem ad parietem ‡, et clausum,
et novissimum in Israël; et mun-
dabo reliquias domus Jeroboam,
sicut mundari solet fimus usque
ad purum. *c. 16, 3. †c. 15, 29. ‡c. 21, 21.
11. Qui mortui fuerint de Je-
roboam in * civitate, comedent
eos canes; qui autem mortui fue-

a) 1590. phana

rint in agro, vorabunt eos aves coeli; quia Dominus locutus est.
* c. 16, 4. 21, 24.

12. Tu igitur surge, et vade in domum tuam! et in ipso introitu pedum tuorum in urbem, morietur puer.

13. Et planget eum omnis Israël, et sepeliet; iste enim solus inferetur de Jeroboam in sepulchrum, quia inventus est super eo sermo bonus a Domino Deo Israël, in domo Jeroboam.

14. Constituet autem sibi Dominus regem super Israël *, qui percutiet domum Jeroboam in hac die, et in hoc tempore; * c. 15, 29.

15. et percutiet Dominus Deus Israël, sicut moveri solet arundo in aqua; et evellet Israël * de terra bona hac, quam dedit patribus eorum, et ventilabit eos trans flumen; quia fecerunt sibi lucos, ut irritarent Dominum.
* 4 Reg. 17, 23. Jer. 25, 4.

16. Et tradet Dominus Israël propter peccata Jeroboam, qui peccavit *, et peccare fecit Israël.
* c. 12, 30. 15, 34.

17. Surrexit itaque uxor Jeroboam, et abiit, et venit in Thersa; cumque illa ingrederetur limen domus, puer mortuus est;

18. et sepelierunt eum. Et planxit eum omnis Israël juxta sermonem Domini, quem locutus est in manu servi sui Ahiae Prophetae.

19. Reliqua autem verborum Jeroboam, quomodo pugnaverit, et quomodo regnaverit, ecce! scripta sunt * in libro verborum dierum regum Israël.
* 2 Paral. 13, 2. 13.

20. Dies autem, quibus regnavit Jeroboam, viginti duo anni sunt; et dormivit cum patribus suis, regnavitque Nadab filius ejus pro eo.

21. * Porro Roboam filius Salomonis regnavit in Juda. Quadraginta et unius anni erat Roboam, cum regnare coepisset; decem et septem annos regnavit in Jerusalem civitate, quam ele[...] Dominus, ut poneret nomen s[...] um ibi, ex omnibus tribubus Isr[...] el. Nomen autem matris ejus Na[...] ma Ammanitis. * v. 21—31.
conf. 2 Paral. cap. 12.

22. Et fecit Judas malum cora[...] Domino, et irritaverunt eum s[...] per omnibus, quae fecerant p[...] tres eorum in peccatis suis, qu[...] peccaverunt.

23. Aedificaverunt enim et i[...] sibi aras, et statuas, et * lucos s[...] per omnem collem excelsum, [...] subter omnem arborem frond[...] sam; * 4 Reg. 16, 4.

24. sed et effeminati fuerunt [...] terra, feceruntque omnes * ab[...] minationes gentium, quas attri[...] Dominus ante faciem filiorum [...] raël. * Deut. 18, 19. 4 Reg. 21, 2. 9

25. In quinto autem anno reg[...] Roboam, ascendit * Sesac rex Æ[...] gypti in Jerusalem, * c. 11, 40

26. Et tulit thesauros dom[...] Domini, et thesauros regios, [...] universa diripuit; scuta quoq[...] aurea, quae * fecerat Salomon; [...]
* c. 10, 16.

27. pro quibus fecit rex Rob[...] am scuta aerea, et tradidit ea [...] manum ducum scutariorum, [...] eorum, qui excubabant ante os[...] um domus regis.

28. Cumque ingrederetur r[...] in domum Domini, portabant e[...] qui praeeundi habebant officiu[...] et postea reportabant ad arm[...] mentarium scutariorum.

29. Reliqua autem sermonu[...] Roboam, et omnia, quae fecit, e[...] ce! scripta sunt in libro serm[...] num dierum regum Juda.

30. Fuitque bellum * inter R[...] boam et Jeroboam cunctis di[...] bus. * c. 15, 6.

31. Dormivitque Roboam cu[...] patribus suis, et sepultus est cu[...] eis in civitate David; nomen a[...] tem matris ejus Naama Ammau[...] tis; et regnavit Abiam filius ej[...] pro eo.

Cap. 15.

Abiæ in Juda, et Nadab in Israël imperium et mors referuntur.

1. Igitur in octavo decimo anno regni Jeroboam filii Nabat, regnavit Abiam a) super Judam*. * 2 Paral. 13, 1. 2.
2. Tribus annis regnavit in Jerusalem*; nomen matris ejus Maacha filia Abessalom. * 2Paral. 13, 2.
3. Ambulavitque in omnibus peccatis patris sui, quae fecerat ante eum; nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor David patris ejus.
4. Sed propter David dedit ei Dominus Deus* suus lucernam in Jerusalem, ut suscitaret filium ejus post eum, et statueret Jerusalem; * c. 11, 36.
5. eo quod fecisset David rectum in oculis Domini, et non declinasset ab omnibus, quae praeceperat ei cunctis diebus vitae suae, * excepto sermone † Uriae Hethaei. * 2 Reg. 11, 14. † 2 Reg. 11, 27. 12, 9.
6. Attamen bellum * fuit inter Roboam, et Jeroboam, omni tempore vitae ejus. * c. 14, 30.
7. Reliqua autem sermonum Abiam b), et omnia, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda? Fuitque * praelium inter Abiam et inter Jeroboam. * 2Paral. 13, 3. 22. 23.
8. Et dormivit Abiam c) cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate David*; regnavitque Asa filius ejus pro eo, * 2 Paral. 14, 1.
9. in anno ergo * vigesimo Jeroboam regis Israël regnavit Asa rex Juda; * 2 Paral. 14, 1—4.
10. et quadraginta et uno anno regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Maacha, filia Abessalom.
11. Et fecit Asa rectum ante conspectum Domini, sicut David pater ejus;
12. et abstulit effeminatos * de terra, purgavitque universas sordes idolorum, quae fecerant patres ejus. * c. 22, 47.
13. Insuper et * Maacham matrem suam amovit, ne esset princeps in sacris Priapi, et in luco ejus, quem consecraverat; subvertitque specum ejus, et confregit simulachrum turpissimum, et combussit in torrente Cedron; * 2 Paral. 15, 16.
14. excelsa autem * non abstulit. Verumtamen cor Asa perfectum erat cum Domino cunctis diebus suis. * c. 22, 44.
15. Et intulit ea, quae sanctificaverat pater suus, et voverat, in domum Domini, argentum et aurum, et vasa.
16. Bellum autem * erat inter Asa, et Baasa regem Israël, cunctis diebus eorum. * v. 16—24. conf. 2 Paral. 15, 19. — 16, 14.
17. *Ascendit quoque Baasa rex Israël in Judam, et aedificavit Rama, ut non posset quispiam egredi vel ingredi de parte Asa regis Juda. * 2 Paral. 16, 1.
18. Tollens itaque * Asa omne argentum et aurum, quod remanserat in thesauris domus Domini, et in thesauris domus regiae, et dedit d) illud in manus servorum suorum; et misit ad Benadad filium Tabremon filii Hezion, regem Syriae, qui habitabat in Damasco, dicens: * 4Reg. 12, 18. 16, 8.
19. Foedus est inter me et te, et inter patrem meum et patrem tuum; ideo misi tibi munera, argentum et aurum; et peto, ut venias, et irritum facias foedus, quod habes cum Baasa rege Israël, et recedat a me.
20. Acquiescens Benadad regi Asa, misit principes exercitus sui in civitates Israël, et percusse-

a) 1590. Abias b) 1590. Abiæ, c) 1590. Abias d) 1590. 1592. 1593. et dedit

runt * Ahion, et Dan, et Abeldomum Maacha, et universam Ceneroth, omnem scilicet terram Nephthali. * 4 Reg. 15, 29.

21. Quod cum audisset Baasa, intermisit aedificare Rama, et reversus est in Thersa.

22. Rex autem Asa nuncium misit in omnem Judam, dicens: Nemo sit excusatus. Et tulerunt lapides de Rama, et ligna ejus, quibus aedificaverat Baasa, et extruxit de eis rex Asa Gabaa-Benjamin, et Maspha.

23. Reliqua autem omnium sermonum Asa, et universae fortitudines ejus, et cuncta, quae fecit, et civitates, quas extruxit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda? Verumtamen in tempore senectutis suae doluit pedes.

24. Et dormivit cum patribus suis, et sepultus est cum eis in civitate David patris sui *. Regnavitque Josaphat filius ejus pro eo. * 2 Paral. 17, 1.

25. Nadab vero filius Jeroboam regnavit super Israël anno secundo Asa regis Juda; regnavitque super Israël duobus annis.

26. Et fecit, quod malum est in conspectu Domini, et ambulavit in viis * patris sui, et in peccatis ejus, quibus peccare fecit Israël. * c. 16, 19. 26. 31.

27. Insidiatus est autem ei Baasa * filius Ahiae de domo Issachar, et percussit eum in Gebbethon, quae est urbs Philisthinorum; siquidem Nadab et omnis Israël obsidebant Gebbethon. * c. 16, 9.

28. Interfecit ergo illum Baasa in anno tertio Asa regis Juda, et regnavit pro eo.

29. Cumque regnasset *, percussit omnem domum Jeroboam; non dimisit ne unam quidem animam de semine ejus, donec deleret eum, juxta verbum Domini †, quod locutus fuerat in manu servi sui Ahiae Silonitis, * c. 11, 22. † c. 14, 10.

30. propter peccata Jeroboam, quae peccaverat, et quibus peccare fecerat Israël; et propter delictum, quo irritaverat Dominum Deum Israël.

31. Reliqua autem sermonum Nadab, et omnia, quae operatus est, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël?

32. Fuitque bellum inter Asa, et Baasa regem Israël, cunctis diebus eorum.

33. Anno tertio Asa regis Juda, regnavit Baasa filius Ahiae, super omnem Israël, in Thersa, viginti quatuor annis.

34. Et fecit malum coram Domino, ambulavitque * in via[a]) Jeroboam, et in peccatis ejus, quibus peccare fecit Israël. * c. 16, 25.

Cap. 16.

Jehu Propheta Baasæ interitum prædicit. Israëlis aliquot reges impii. Josaphat filius succedit Asæ.

1. Factus est autem sermo Domini ad * Jehu filium Hanani contra Baasa, dicens: * v. 7.

2. Pro eo, quod * exaltavi te de pulvere, et posui te ducem super populum meum Israël; tu autem ambulasti in via Jeroboam, et peccare fecisti populum meum Israël, ut me irritares in peccatis eorum. * c. 14, 7.

3. Ecce! ego demetam posteriora Baasa, et posteriora domus ejus; et faciam domum tuam sicut * domum Jeroboam filii Nabat. * c. 15, 29.

4. * Qui mortuus fuerit de Baasa in civitate, comedent eum canes; et qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volucres coeli. * c. 14, 11.

a) 1590. in viis

5. * Reliqua autem sermonum Baasa, et quaecumque fecit, et praelia ejus, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël? * 2 Paral. 16, 1.

6. Dormivit ergo Baasa cum patribus suis, sepultusque est in Thersa: et regnavit Ela filius ejus pro eo.

7. Cum autem in manu Jehu filii Hanani Prophetae verbum Domini factum esset contra Baasa, et contra * domum ejus, et contra omne malum, quod fecerat coram Domino, ad irritandum eum in operibus manuum suarum, ut fieret sicut domus Jeroboam; ob hanc causam occidit eum, hoc est, Jehu filium Hanani, Prophetam. * v. 1.

8. Anno vigesimo sexto Asa regis Juda, regnavit Ela filius Baasa super Israël in Thersa duobus annis.

9. Et rebellavit contra eum servus suus * Zambri, dux mediae partis equitum; erat autem Ela in Thersa bibens, et temulentus, in domo Arsa praefecti Thersa. * c. 15, 27.

10. * Irruens ergo Zambri, percussit, et occidit eum, anno vigesimo septimo Asa regis Juda †, et regnavit pro eo. * 4 Reg. 9, 31. † 4 Reg. 15, 10. 14, 25. 30.

11. Cumque regnasset, et sedisset super solium ejus, percussit omnem domum Baasa, et non * dereliquit ex ea mingentem ad parietem, et propinquos et amicos ejus. * c. 14, 19. 1 Reg. 25, 21.

12. Delevitque Zambri omnem domum Baasa, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat ad Baasa in manu Jehu Prophetae,

13. propter universa peccata Baasa, et peccata Ela filii ejus, qui peccaverunt, et peccare fecerunt Israël, provocantes Dominum Deum Israël in vanitatibus suis.

14. Reliqua autem sermonum Ela, et omnia, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël?

15. Anno vigesimo septimo Asa regis Juda, regnavit Zambri septem diebus in Thersa; porro exercitus obsidebat Gebbethon urbem Philisthinorum.

16. Cumque audisset rebellasse Zambri, et occidisse regem, fecit sibi regem omnis Israël Amri, qui erat princeps militiae super Israel in die illa in castris.

17. Ascendit ergo Amri, et omnis Israël cum eo, de Gebbethon, et obsidebant Thersa.

18. Videns autem Zambri, quod expugnanda esset civitas, ingressus est palatium, et succendit se cum domo regia; et mortuus est

19. in peccatis suis, quae peccaverat faciens malum coram Domino, et ambulans in via Jeroboam, et in peccato ejus, quo fecit peccare Israël.

20. Reliqua autem sermonum Zambri, et insidiarum ejus, et tyrannidis, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël?

21. Tunc divisus est populus Israël in duas partes; media pars populi sequebatur Thebni filium Gineth, ut constitueret eum regem; et media pars Amri.

22. Praevaluit autem populus, qui erat cum Amri, populo, qui sequebatur Thebni filium Gineth; mortuusque est Thebni, et regnavit Amri.

23. Anno trigesimo primo Asa regis Juda, regnavit Amri super Israël, duodecim annis; in Thersa regnavit sex annis.

24. Emitque montem Samariae a Somer duobus talentis argenti; et aedificavit eum, et vocavit nomen civitatis, quam extruxerat, nomine Semer domini montis, Samariam [a]).

a) 1690. Samariae.

25. Fecit autem Amri malum in conspectu Domini, et operatus est * nequiter super omnes, qui fuerunt ante eum. * Mich. 6, 16.

26. Ambulavitque in omni via Jeroboam filii Nabat, et in peccatis ejus, quibus peccare fecerat Israël; ut irritaret Dominum Deum Israël in vanitatibus suis.

27. Reliqua autem sermonum Amri, et praelia ejus, quae gessit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël?

28. Dormivitque Amri cum patribus suis, et sepultus est in Samaria; regnavitque Achab filius ejus pro eo.

29. Achab vero filius Amri regnavit super Israël anno trigesimo octavo Asa regis Juda. Et regnavit Achab filius Amri super Israël in Samaria viginti et duobus annis.

30. Et fecit Achab filius Amri malum in conspectu Domini super omnes, qui fuerunt ante eum.

31. Nec suffecit * ei, ut ambularet in peccatis Jeroboam filii Nabat; insuper duxit uxorem Jezabel filiam Ethbaal regis Sidoniorum. Et abiit, et servivit Baal, et adoravit eum. * c. 15, 26. 34.

32. Et posuit aram * Baal in templo Baal, quod aedificaverat in Samaria, * 4 Reg. 3, 2. 10, 27. 29.

33. et plantavit lucum; et addidit Achab in opere suo, irritans Dominum Deum Israël, super omnes reges Israël, qui fuerunt ante eum.

34. In diebus ejus aedificavit Hiel de Bethel Jericho; in Abiram primitivo suo fundavit eam, et in Segub novissimo suo posuit portas ejus; juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Josue filii * Nun. * Jos. 6, 26.

Cap. 17.

Eliæ prædictiones et varia miracula.

1. Et dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Vivit Dominus Deus Israël, in cujus conspectu sto *, si erit annis his ros et pluvia, nisi juxta oris mei verba. * Eccl. 48, 3. Amos 4, 7. Luc. 4, 25. Jac. 5, 17. Apoc. 11, 6.

2. Et factum est verbum Domini ad eum, dicens:

3. Recede hinc, et vade contra Orientem, et abscondere in torrente Carith, qui est contra Jordanem,

4. et ibi de torrente bibes; corvisque praecepi, ut pascant te ibi.

5. Abiit ergo, et fecit juxta verbum Domini; cumque abiisset, sedit in torrente Carith, qui est contra Jordanem.

6. Corvi quoque deferebant ei panem et carnes mane, similiter panem et carnes vesperi, et bibebat de torrente.

7. Post dies autem siccatus est torrens; non enim pluerat super terram.

8. Factus est ergo sermo Domini ad eum, dicens:

9. Surge, et vade in Sarephta Sidoniorum, et manebis ibi; praecepi enim ibi mulieri viduae, ut pascat te.

10. * Surrexit, et abiit in Sarephta. Cumque venisset ad portam civitatis, apparuit ei mulier † vidua colligens ligna, et vocavit eam, dixitque ei: Da mihi paululum aquae in vase, ut bibam. * Luc. 4, 26. † Jac. 4, 25.

11. Cumque illa pergeret, ut afferret, clamavit post tergum ejus, dicens: Affer mihi, obsecro, et buccellam panis in manu tua.

12. Quae respondit *: Vivit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinae in hydria, et paululum olei in lecytho; en! colligo duo ligna, ut ingrediar et faciam illum mihi et filio meo, ut comedamus, et moriamur. * c. 18, 10.

13. Ad quam Elias ait: Noli timere, sed vade, et fac, sicut dixisti; verumtamen mihi primum fac de ipsa farinula subcinericium panem parvulum, et affer ad me; tibi autem et filio tuo facies postea.

14. Haec autem dicit Dominus Deus Israël: Hydria farinae non deficiet, nec * lecythus olei minuetur, usque ad diem, in qua Dominus daturus est pluviam super faciem terrae. * 4 Reg. 4, 2.

15. Quae abiit, et fecit juxta verbum Eliae; et comedit ipse, et illa, et domus ejus; et ex illa die

16. hydria farinae non defecit, et lecythus olei non est imminutus, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Eliae.

17. Factum est autem post haec, aegrotavit filius mulieris matrisfamilias, et erat languor fortissimus, ita ut non remaneret in eo halitus.

18. Dixit ergo ad * Eliam: Quid mihi et tibi vir Dei? ingressus es ad me, ut rememorarentur iniquitates meae, et interficeres filium meum? * Jud. 11, 12. 2 Reg. 16, 10.

19. Et ait ad eam Elias: Da mihi * filium tuum! Tulitque eum de sinu ejus, et portavit in caenaculum, ubi ipse manebat, et posuit super lectulum suum. * 4 Reg. 4, 32.

20. Et clamavit ad Dominum, et dixit: Domine Deus meus, etiamne viduam, apud quam ego utcumque sustentor, afflixisti, ut interficeres filium ejus?

21. Et expandit se, atque mensus est super puerum tribus vicibus, et clamavit ad Dominum, et ait: Domine Deus meus, revertatur, obsecro, anima pueri hujus in viscera ejus.

22. Et exaudivit Dominus vocem Eliae; et reversa est anima pueri intra eum, et revixit.

23. Tulitque Elias puerum, et deposuit eum de caenaculo in inferiorem domum, et tradidit * matri suae, et ait illi †: En, vivit filius tuus! * Luc. 7, 15. † Joh. 4, 50.

24. Dixitque mulier ad Eliam: Nunc, in isto cognovi, quoniam vir Dei es tu, et verbum * Domini in ore tuo verum est. * 2 Reg. 7, 28.

Cap. 18.

Eliæ ulteriora acta et prodigia.

1. Post dies multos factum est verbum Domini ad Eliam, in anno tertio dicens: Vade, et ostende te Achab, ut dem * pluviam super faciem terrae. * Jac. 5, 18.

2. Ivit ergo Elias, ut ostenderet se Achab; erat autem fames vehemens in Samaria.

3. Vocavitque Achab Abdiam dispensatorem domus suae; Abdias * autem timebat Dominum valde. * 1 Reg. 12, 24.

4. Nam cum interficeret Jezabel Prophetas Domini, tulit ille centum Prophetas, et abscondit eos quinquagenos et quinquagenos in speluncis, et pavit eos pane et aqua.

5. Dixit ergo Achab ad Abdiam: Vade in terram ad universos fontes aquarum, et in cunctas valles, si forte possimus invenire herbam, et salvare equos et mulos, et non penitus jumenta intereant.

6. Diviseruntque sibi regiones, ut circuirent eas; Achab ibat per viam unam, et Abdias per viam alteram seorsum.

7. Cumque esset Abdias in via, Elias occurrit ei; qui cum cognovisset eum, cecidit super faciem suam, et ait: [a]) Num tu es, domine mi, Elias?

8. Cui ille respondit: Ego. Vade, et dic domino tuo: Adest Elias.

9. Et ille, quid peccavi, inquit, quoniam tradis me servum tuum in manu Achab, ut interficiat me?

a) 1690. Non tu es,

10. Vivit * Dominus Deus tuus, quia non est gens aut regnum, quo non miserit dominus meus te requirens; et respondentibus cunctis: Non est hic; adjuravit regna singula et gentes, eo quod minime repereris. * c. 17, 12.

11. Et nunc tu dicis mihi: Vade, et dic domino tuo: Adest Elias.

12. Cumque recessero a te, Spiritus Domini asportabit te in locum, quem ego ignoro; et ingressus nunciabo Achab, et non inveniens te, interficiet me; servus autem tuus timet * Dominum ab infantia sua. * v. 3.

13. Numquid non indicatum est tibi domino meo, quid fecerim, cum interficeret Jezabel Prophetas Domini, quod absconderim de Prophetis Domini centum viros, quinquagenos et quinquagenos in speluncis, et paverim eos pane et aqua?

14. Et nunc tu dicis: Vade, et dic domino tuo: Adest Elias; ut interficiat me?

15. Et dixit Elias *: Vivit Dominus exercituum, ante cujus vultum sto, quia hodie apparebo ei. * 4 Reg. 3, 14.

16. Abiit ergo Abdias in occursum Achab et indicavit ei; venitque Achab in occursum Eliae.

17. Et cum vidisset eum, ait: Tune es ille *, qui conturbas Israël? * Amos 7, 10.

18. Et ille ait: Non ego turbavi Israël, sed tu, et domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini *, et secuti estis Baalim. * c. 16, 31. 32.

19. Verumtamen nunc mitte, et congrega ad me universum Israël in monte Carmeli, et Prophetas Baal quadringentos quinquaginta, Prophetasque * lucorum quadringentos, qui comedunt de mensa Jezabel. * c. 16, 35.

20. Misit Achab ad omnes filios Israël, et congregavit Prophetas in monte Carmeli.

21. Accedens autem Elias ad omnem populum, ait: Usquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum; si autem * Baal, sequimini illum. Et non respondit ei populus verbum. * Jes. 24, 25. Jud. 6, 31.

22. Et ait rursus Elias ad populum: Ego remansi Propheta Domini solus; Prophetae autem Baal quadringenti et quinquaginta viri sunt.

23. Dentur nobis duo boves, et illi eligant sibi bovem unum, et in frusta caedentes, ponant super ligna, ignem autem non supponant; et ego faciam bovem alterum, et imponam super ligna, ignem autem non supponam.

24. Invocate nomina deorum vestrorum, et ego invocabo nomen Domini mei; et Deus, qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus. Respondens omnis populus ait *: Optima propositio! * 1 Reg. 38, 20.

25. Dixit ergo Elias Prophetis Baal: Eligite vobis bovem unum, et facite primi, quia vos plures estis, et invocate nomina deorum vestrorum, ignemque non supponatis.

26. Qui cum tulissent bovem, quem dederat eis, fecerunt; et invocabant nomen Baal de mane usque ad meridiem, dicentes: Baal exaudi nos! Et non erat vox, nec qui responderet; transiliebantque altare, quod fecerant.

27. Cumque esset jam meridies, illudebat illis Elias, dicens *: Clamate voce majore; Deus enim est, et forsitan loquitur, aut in diversorio est, aut in itinere, aut certe dormit, ut excitetur. * Deut. 35, 37.

28. Clamabant ergo voce magna, et incidebant se juxta ritum suum cultris et lanceolis, donec perfunderentur sanguine.

29. Postquam autem transiit meridies, et illis prophetantibus venerat tempus, quo sacrificium offerri solet, nec audiebatur vox *,

nec aliquis respondebat, nec attendebat orantes; *Hab. 2, 19.

30. dixit Elias omni populo: Venite ad me! Et accedente ad se populo, curavit altare Domini, quod destructum fuerat.

31. Et tulit duodecim lapides juxta numerum tribuum filiorum Jacob, ad quem factus est sermo Domini, dicens*: Israël erit nomen tuum. *Gen. 32, 28. 36, 10. 4 Reg. 17, 34.

32. Et aedificavit de lapidibus altare in nomine Domini; fecitque aquaeductum, quasi per duas aratiunculas, in circuitu altaris;

33. et composuit ligna; divisitque per membra bovem, et posuit super ligna,

34. et ait: Implete quatuor hydrias aqua, et fundite super holocaustum, et super ligna. Rursumque dixit: Etiam secundo hoc facite! Qui cum fecissent secundo, ait: Etiam tertio idipsum facite: Feceruntque tertio,

35. et currebant aquae circum altare, et fossa aquaeductus repleta est.

36. Cumque jam tempus esset, ut offerretur holocaustum, accedens Elias Propheta, ait*: Domine Deus Abraham, et Isaac, et Israël, ostende hodie, quia tu es Deus Israël, et ego servus tuus, et juxta praeceptum tuum feci omnia verba haec. *Exod. 3, 6. 15, 16.

37. Exaudi me Domine, exaudi me! ut discat populus iste, quia tu es Dominus Deus, et tu convertisti cor eorum iterum.

38. Cecidit autem *ignis Domini, et voravit holocaustum, et ligna, et lapides, pulverem quoque, et aquam, quae erat in aquaeductu lambens. *Lev. 9, 24.

39. Quod cum vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, et ait*: Dominus ipse est Deus! Dominus ipse est Deus! *Zach. 13, 9.

40. Dixitque Elias ad eos*: Apprehendite Prophetas Baal, et ne unus quidem effugiat ex eis. Quos cum apprehendissent, duxit eos Elias ad torrentem Cison, et interfecit eos ibi. *4 Reg. 10, 25.

41. Et ait Elias ad Achab: Ascende, comede, et bibe; quia sonus multae pluviae est.

42. Ascendit Achab, ut comederet et biberet; Elias autem ascendit in verticem Carmeli, et pronus in terram *posuit faciem suam inter genua sua, *Jac. 5, 17. 18.

43. et dixit ad puerum suum: Ascende, et prospice contra mare! Qui cum ascendisset, et contemplatus esset, ait: Non est quidquam. Et rursum ait illi: Revertere *septem vicibus. *4 Reg. 5, 10.

44. In septima autem vice, ecce! nubecula parva quasi vestigium hominis ascendebat de mari. Qui ait: Ascende, et dic Achab: Junge currum tuum et descende, ne occupet te pluvia.

45. Cumque se verteret huc atque illuc, ecce! coeli contenebrati sunt, et nubes, et ventus, et facta est * pluvia grandis. Ascendens itaque Achab, abiit in Jezrahel. * Jac. 5, 18.

46. Et manus Domini facta est super Eliam, accinctisque lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Jezrahel.

CAP. 19.

Elias fugiens Jezabel ad montem Horeb pervenit; mittitur, ut ungat Hazaël et Jehu; Elisæum vocat.

1. Nunciavit autem Achab Jezabel omnia, quae fecerat Elias, et * quomodo occidisset universos Prophetas gladio. *c. 18, 40.

2. Misitque Jezabel nuncium ad Eliam, dicens: Haec mihi faciant dii*, et haec addant, nisi hac hora cras posuero animam tuam, sicut animam unius ex illis. *c. 2, 23. 4 Reg. 6, 3.

3. Timuit ergo Elias, et surgens abiit, quocumque eum ferebat

voluntas; venitque in Bersabee Juda, et dimisit ibi puerum suum,

4. et perrexit in desertum, viam unius diei. Cumque venisset, et sederet subter unam juniperum, petivit animae suae, ut moreretur, et ait: Sufficit mihi * Domine, tolle animam meam, neque enim melior sum, quam patres mei.

* Job 7, 16. Jon. 4, 5.

5. Projecitque se *, et obdormivit in umbra juniperi; et ecce! Angelus Domini tetigit eum, et dixit illi: Surge, et comede!

* Gen. 21, 15.

6. Respexit, et ecce! ad caput suum subcinericius panis, et vas aquae; comedit ergo, et bibit, et rursum obdormivit.

7. Reversusque est Angelus Domini secundo, et tetigit eum, dixitque illi: Surge, comede! grandis enim tibi restat via.

8. Qui cum surrexisset, comedit et bibit, et ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus et quadraginta noctibus *, usque ad montem Dei Horeb.

* Exod. 24, 18. 34, 28.

9. Cumque venisset illuc, mansit in spelunca; et ecce! sermo Domini ad eum, dixitque illi: Quid hic agis Elia?

10. At ille respondit *: Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum; quia dereliquerunt pactum tuum filii Israël; altaria tua destruxerunt, Prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus sum ego solus, et quaerunt animam meam, ut auferant eam.

* Rom. 11, 3. 4 Reg. 10, 16.

11. Et ait ei: Egredere, et sta in monte coram Domino; et ecce *! Dominus transit, et spiritus grandis et fortis † subvertens montes, et conterens petras ante Dominum; non in spiritu Dominus, et post spiritum commotio; non in commotione Dominus,

* Exod. 33, 22. † Act. 2, 2.

12. et post commotionem ignis;
non in igne Dominus, et post i
gnem sibilus aurae * tenuis.

* Job 4, 16.

13. Quod cum audisset Elias
operuit vultum suum pallio, et e
gressus stetit in ostio speluncae
et ecce! vox ad eum, dicens: Qui
hic agis Elia? Et ille respondit:
14. Zelo zelatus sum pro Domi
no Deo exercituum *; quia dere
liquerunt pactum tuum filii Isra
el; altaria tua destruxerunt, Pro
phetas tuos occiderunt gladio, de
relictus sum ego solus, et quae
runt animam meam, ut auferan
eam.

* Rom. 11, 3. Ps. 68, 10.

15. Et ait Dominus ad eum: Va
de, et revertere in viam tuam pe
desertum in Damascum; cumqu
perveneris illuc, unges Hazaël re
gem super Syriam;
16. * et Jehu filium Namsi unge
regem super Israël; Eliseum au
tem filium Saphat, qui est de Abel
meula, unges Prophetam pro te.

* 4 Reg. 9, 1.

17. Et erit, quicumque fuger
gladium Hazaël, occidet eum Je
hu; et quicumque fugerit gladi
um Jehu, interficiet eum Eliseu
18. * Et derelinquam mihi in Is
raël septem millia virorum, quo
rum genua non sunt incurvat
ante Baal, et omne os, quod no
adoravit eum osculans manus a)

* Rom. 11, 4.

19. Profectus ergo inde Elias
reperit Eliseum filium Saphat
arantem in duodecim jugis boum
et ipse in duodecim jugis bou
arantibus unus erat; cumque ve
nisset Elias ad eum, misit palliu
suum super illum.
20. Qui statim relictis bobu
cucurrit post Eliam, et ait *: Os
culer, oro, patrem meum, et ma
trem meam, et sic sequar te. D
xitque ei: Vade, et revertere
quod enim meum erat, feci tibi.

* Luc. 9, 61.

21. Reversus autem ab eo, tul

a) 1590. manum.

ar boum, et mactavit illud, et in ratro boum coxit carnes, et dedit populo, et comederunt; consurgensque abiit, et secutus est Eliam, et ministrabat ei.

Cap. 20.

Achab vincit Benadad regem Syriæ; sed eum stulte dimittit; unde a Propheta reprehenditur.

1. Porro Benadad rex Syriae, congregavit omnem exercitum suum, et triginta duos reges secum, et equos, et currus; et ascendens pugnabat contra Samariam, et obsidebat eam.
2. Mittensque nuncios ad Achab regem Israël in civitatem,
3. ait: Haec dicit Benadad: Argentum tuum, et aurum tuum meum est; et uxores tuae, et filii tui optimi, mei sunt.
4. Responditque rex Israël: Juxta verbum tuum, domine mi rex! tuus sum ego, et omnia mea.
5. Revertentesque nuncii, dixerunt: Haec a) dicit Benadad, qui misit nos ad te: Argentum tuum, et aurum tuum, et uxores tuas, et filios tuos dabis mihi.
6. Cras igitur hac eadem hora mittam servos meos ad te, et scrutabuntur domum tuam, et domum servorum tuorum; et omne, quod eis placuerit, ponent in manibus suis, et auferent.
7. Vocavit autem rex Israël omnes seniores terrae, et ait*: Animadvertite, et videte, quoniam insidietur nobis; misit enim ad me pro uxoribus meis, et filiis, et pro argento et auro, et non abnui.
* 4 Reg. 5, 7.
8. Dixeruntque omnes majores natu, et universus populus, ad eum: Non audias, neque acquiescas illi.
9. Respondit itaque nunciis Benadad: Dicite domino meo regi: Omnia, propter quae misisti ad me servum tuum in initio, faciam; hanc autem rem facere non possum.
10. Reversique nuncii retulerunt ei. Qui remisit, et ait: Haec* faciant mihi dii, et haec addant, si suffecerit pulvis Samariae pugillis omnis populi, qui sequitur me. *c. 19, 2. 4 Reg. 6, 31.
11. Et respondens rex Israël, ait: Dicite ei: Ne glorietur accinctus aeque, ut discinctus.
12. Factum est autem, cum audisset Benadad verbum istud, bibebat ipse et reges in umbraculis, et ait servis suis: Circumdate civitatem! Et circumdederunt eam.
13. Et ecce! Propheta unus accedens ad Achab regem Israël, ait ei: Haec dicit Dominus: Certe vidisti omnem multitudinem hanc nimiam? ecce! ego tradam eam in manu tua hodie; ut scias, quia ego sum Dominus.
14. Et ait Achab*: Per quem? Dixitque ei: Haec dicit Dominus: Per pedissequos principum provinciarum. Et ait: Quis incipiet praeliari? Et ille dixit: Tu.
* Jud. 6, 15.
15. Recensuit ergo pueros principum provinciarum, et reperit numerum ducentorum triginta duorum; et recensuit post eos populum, omnes filios Israël, septem millia;
16. et egressi sunt meridie. Benadad autem bibebat temulentus in umbraculo suo, et reges triginta duo cum eo, qui ad auxilium ejus venerant.
17. Egressi sunt autem pueri principum provinciarum in prima fronte. Misit itaque Benadad. Qui nunciaverunt ei, dicentes: Viri egressi sunt de Samaria.
18. Et ille ait: Sive pro pace veniunt, apprehendite eos vivos; sive ut praelientur, vivos eos capite.

a) 1592. dixit, 1590. 1593. 1598. dicit

19. Egressi sunt ergo pueri principum provinciarum, ac reliquus exercitus sequebatur;

20. et percussit unusquisque virum, qui contra se veniebat; fugeruntque Syri, et persecutus est eos Israël. Fugit quoque Benadad rex Syriae in equo cum equitibus suis.

21. Nec non egressus rex Israël percussit equos et currus, et percussit Syriam plaga magna.

22. (Accedens autem Propheta ad regem Israël, dixit ei: Vade, et confortare, et scito, et vide, quid facias; sequenti enim anno rex Syriae ascendet contra te.)

23. Servi vero regis Syriae dixerunt ei: Dii montium sunt dii eorum, ideo superaverunt nos; sed melius est, ut pugnemus * contra eos in campestribus, et obtinebimus eos. * v. 25.

24. Tu ergo verbum hoc fac: Amove reges singulos ab exercitu tuo, et pone principes pro eis;

25. et instaura numerum militum, qui ceciderunt de tuis, et equos secundum equos pristinos, et currus secundum currus, quos ante habuisti; et pugnabimus contra eos in campestribus, et videbis, quod obtinebimus eos. Credidit consilio eorum, et fecit ita.

26. Igitur postquam annus transierat, recensuit Benadad Syros, et ascendit in Aphec, ut pugnaret contra Israël.

27. Porro filii Israël recensiti sunt, et acceptis cibariis profecti ex adverso, castraque metati sunt contra eos, quasi duo parvi greges * caprarum; Syri autem repleverunt terram. * 1 Machab. 3, 16.

28. (Et accedens unus vir Dei, dixit ad regem Israël: Haec dicit Dominus: Quia dixerunt Syri *: Deus montium est Dominus, et non est Deus vallium; dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua, et scietis, quia e[go] sum Dominus.) * 4 Reg. 19, [2]8

29. Dirigebantque septem di[e]bus ex adverso hi, atque illi aci[es] septima autem die commissu[m] est bellum; percusseruntque fi[lii] Israël de Syris centum millia p[e]ditum in die una.

30. Fugerunt autem, qui rem[an]serant in Aphec, in civitatem; [et] cecidit murus super viginti [et se]ptem millia hominum, qui rema[n]serant. Porro Benadad * fugie[ns] ingressus est civitatem, in cubic[u]lum, quod erat intra cubiculum. * c. 22, 25.

31. dixeruntque ei servi s[ui]: Ecce! audivimus, quod reges d[o]mus Israël clementes sint; pon[a]mus itaque saccos in lumbis n[o]stris, et funiculos in capitibus n[o]stris, et egrediamur ad regem [Is]raël; forsitan salvabit animas n[o]stras.

32. Accinxerunt saccis lumb[os] suos, et posuerunt funiculos [in] capitibus suis, veneruntque [ad] regem Israël, et dixerunt ei: S[er]vus tuus Benadad dicit: Vivat, [oro] te, anima mea. Et ille ait: [Si] adhuc vivit, frater meus est.

33. Quod acceperunt viri p[ro] omine; et festinantes rapuer[unt] verbum ex ore ejus atque di[xe]runt: Frater tuus Benadad. [Et] dixit eis: Ite, et adducite eum [ad] me. Egressus est ergo ad eum B[e]nadad, et levavit eum in curru[m] suum.

34. Qui dixit ei: Civitates, qu[as] tulit pater meus a patre tuo, re[d]dam; et plateas fac tibi in Dam[as]co, sicut fecit pater meus in S[a]maria, et ego foederatus receda[m] a te. Pepigit ergo foedus, et [di]misit eum.

35. Tunc vir quidam de fili[is] Prophetarum dixit ad socium s[u]um in sermone Domini: Percu[te] me! At ille noluit percutere.

36. Cui ait: Quia noluisti aud[ire]

ı vocem Domini, ecce! recedes :ne*, et percutiet te leo. Cumıe paululum recessisset ab eo, ivenit eum leo, atque percussit. *c. 13, 24.

37. Sed et alterum inveniens ·um, dixit ad eum: Percute me! (ui percussit eum et vulneravit.

38. Abiit ergo Propheta, et occrrit regi in via, et mutavit as·rsione pulveris os et oculos s·os.

39. Cumque rex transisset, clar vit ad regem, et ait: Servus tus egressus est ad praeliandum c ninus; cumque fugisset vir uns, adduxit eum quidam ad me, e ait: Custodi virum istum; qui ı apsus fuerit, erit anima tua* p anima ejus, aut talentum arg ti appendes. *4 Reg. 10, 24.

o. Dum autem ego turbatus h: illucque me verterem, subito n comparuit. Et ait rex Israël a eum: Hoc est judicium tuum, q d ipse decrevisti.

1. At ille statim abstersit pulv em de facie sua, et cognovit e n rex Israël, quod esset de Prop tis.

2. Qui ait ad eum: Haec dicit Dminus*: Quia dimisisti virum d num morte de manu tua, erit a ma tua pro anima ejus, et pop us tuus pro populo ejus. *c. 22, 38.

3. Reversus est igitur rex Isr el in domum suam*, audire con- e nens, et furibundus venit in S aariam. *c. 21, 4.

Cap. 21.

...oth, falsis testibus condemnatus lapida... Elias mala plurima Achab minatur.

. Post verba autem haec, temp e illo vinea erat Naboth Jezrah etae, quae a) erat in Jezrahel, ju a palatium Achab regis Samariae.

. Locutus est ergo Achab ad Naboth, dicens: Da mihi vineam tuam, ut faciam mihi hortum olerum, quia vicina est, et prope domum meam, daboque tibi pro ea vineam meliorem; aut si commodius tibi putas, argenti pretium, quanto digna est.

3. Cui respondit Naboth: Propitius sit mihi Dominus, ne dem haereditatem patrum meorum tibi.

4. Venit ergo Achab in domum suam* indignans, et frendens super verbo, quod locutus fuerat ad eum Naboth Jezrahelites, dicens: Non dabo tibi haereditatem patrum meorum. Et projiciens se in lectulum suum, avertit faciem suam ad parietem, et non comedit panem. *c. 20, 43.

5. Ingressa est autem ad eum Jezabel uxor sua dixitque ei*: Quid est hoc, unde anima tua contristata est? et quare non comedis panem? *2 Reg. 13, 4.

6. Qui respondit ei: Locutus sum Naboth Jezrahelitae, et dixi ei: Da mihi vineam tuam, accepta pecunia; aut, si tibi placet, dabo tibi vineam meliorem pro ea. Et ille ait: Non dabo tibi vineam meam.

7. Dixit ergo ad eum Jezabel uxor ejus: Grandis auctoritatis es, et bene regis regnum Israël. Surge, et comede panem, et aequo animo esto, ego dabo tibi vineam Naboth Jezrahelitae.

8. Scripsit itaque litteras ex nomine Achab, et singnavit eas annulo ejus, et misit ad majores natu et optimates, qui erant in civitate ejus, et habitabant cum Naboth.

9. Litterarum autem haec erat sententia: Praedicate jejunium, et sedere facite Naboth inter primos populi,

10. et submittite duos viros filios Belial contra eum, et falsum testimonium dicant: Benedixit

a) 1592. 1593. 1598. qui, 1590. et C. R. 1592. quae

Deum et regem; et educite eum, et lapidate, sicque moriatur.

11. Fecerunt ergo cives ejus * majores natu et optimates, qui habitabant cum eo in urbe, sicut praeceperat eis Jezabel, et sicut scriptum erat in litteris, quas miserat ad eos: * Dan. 6, 4.

12. Praedicaverunt jejunium, et sedere fecerunt Naboth inter primos populi.

13. Et adductis duobus viris filiis diaboli, fecerunt eos sedere contra eum; at illi, scilicet ut viri diabolici, dixerunt contra eum testimonium coram multitudine: Benedixit Naboth Deum et regem; quam ob rem eduxerunt eum extra civitatem, et * lapidibus interfecerunt. * 2 Paral. 24, 21. Act. 7, 58. 59. Hebr. 11, 37.

14. Miseruntque ad Jezabel, dicentes: Lapidatus est Naboth, et mortuus est.

15. Factum est autem, cum audisset Jezabel lapidatum Naboth, et mortuum, locuta est ad Achab: Surge, et posside vineam Naboth Jezrahelitae, qui noluit tibi acquiescere, et dare eam accepta pecunia; non enim vivit Naboth, sed mortuus est.

16. Quod cum audisset Achab, mortuum videlicet Naboth, surrexit, et descendebat in * vineam Naboth Jezrahelitae, ut possideret eam. * Job 24, 6.

17. Factus est igitur sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens:

18. Surge, et descende in occursum Achab regis Israël, qui est in Samaria; ecce! ad vineam Naboth descendit, ut possideat eam;

19. et loqueris ad eum, dicens: Haec dicit Dominus: Occidisti, insuper et possedisti! Et post haec addes: Haec dicit Dominus *: In loco hoc, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum. * c. 22, 38.

20. Et ait Achab ad Eliam: Nu
invenisti me inimicum tibi? Q
dixit: Inveni, eo quod venumd
tus sis, ut faceres malum in co
spectu Domini.

21. * Ecce! ego inducam sup
te malum, et demetam posterio
tua, et interficiam de Achab mi
gentem ad parietem †, et claus
et ultimum in Israël. * 4 Reg. 9
† c. 16, 11.

22. Et dabo domum tuam sic
domum Jeroboam filii Nabat,
sicut domum † Baasa filii Ahi
quia egisti, ut me ad iracundi
provocares, et peccare fecisti
raël. * c. 15, 29. 4 Reg. 9, 9. † c. 1

23. * Sed et de Jezabel locu
est Dominus, dicens: Canes co
edent Jezabel in agro Jezrahel
* 4 Reg. 9, 33. 36.

24. Si mortuus fuerit Achab
civitate *, comedent eum can
si autem mortuus fuerit in ag
comedent eum volucres coeli.
* c. 14, 11.

25. Igitur non fuit alter t
sicut Achab *, qui venumda
est, ut faceret malum in cons
ctu Domini; concitavit † e
eum Jezabel uxor sua,
* v. 20. † c. 11, 5.

26. et abominabilis factus
in tantum, ut sequeretur ido
quae fecerant Amorrhaei, q
consumpsit Dominus a facie fi
rum Israël.

27. Itaque cum audisset Ac
sermones istos *, scidit vestim
ta sua, et operuit cilicio carn
suam, jejunavitque et dormivi
sacco, et ambulavit demisso
pite. * 1 Esd. 9, 3.

28. Et factus est sermo Do
ad Eliam Thesbiten, dicens:

29. Nonne vidisti humilia
Achab coram me? quia igitur
miliatus est mei causa, non in
cam malum in diebus ejus, sed
diebus filii sui inferam malum
mui ejus. * 4 Reg. 9, 10. 26. 2

Cap. 22.

hab et Josaphat a pseudo-prophetis de- ti adversum Syros pugnant. Occiditur .chab. Succedunt Ochozias et Joram.

1. Transierunt igitur *tres an- absque bello inter Syriam et 'aël. *v.1—39. conf. 2 Paral. 18.

2. In anno autem tertio, descen- Josaphat rex Juda ad regem aël.

3. (Dixitque rex Israël ad ser- s suos: Ignoratis, quod nostra * Ramoth Galaad, et negligi- us tollere eam de manu regis riae?) *Jos. 21, 38.

4. Et ait ad Josaphat: Veniesne cum ad praeliandum in Ra- th Galaad?

5. Dixitque Josaphat ad regem aël*: Sicut ego sum, ita et tu; pulus meus, et populus tuus u- m sunt; et equites mei, equites . Dixitque Josaphat ad regem aël: Quaere, oro te, hodie ser- nem Domini. *4 Reg. 5, 7.

6. Congregavit ergo rex Israël ophetas, quadringentos circi- viros, et ait ad eos: Ire debeo Ramoth Galaad ad bellandum, quiescere? Qui responderunt: cende, et dabit eam Dominus in nu regis.

7. Dixit autem Josaphat: non* hic Propheta Domini quispi- , ut interrogemus per eum? *4 Reg. 3, 11.

8. Et ait rex Israël ad Josaphat: mansit vir unus, per quem pos- mus interrogare Dominum; sed o odi eum, quia non prophetat hi bonum, sed malum, Michae- filius Jemla. Cui Josaphat ait: loquaris ita rex!

9. Vocavit ergo rex Israël eu- chum quemdam, et dixit ei: Fe- na adducere Michaeam filium mla.

10. Rex autem Israël, et Josa- at rex Juda, sedebant unusquis- que in solio suo, vestiti cultu re- gio, in area juxta ostium portae Samariae, et universi Prophetae prophetabant in conspectu eo- rum.

11. Fecit quoque sibi Sedecias filius Chanaana cornua ferrea, et ait: Haec dicit Dominus: His ven- tilabis Syriam, donec deleas eam.

12. Omnesque Prophetae simi- liter prophetabant, dicentes: As- cende in Ramoth Galaad, et vade prospere, et tradet Dominus in manus regis.

13. Nuncius vero, qui ierat, ut vocaret Michaeam, locutus est ad eum, dicens: Ecce! sermones Prophetarum ore uno regi bona praedicant [a]); sit ergo sermo tu- us similis eorum, et loquere bona.

14. Cui Michaeas ait: Vivit Do- minus, quia quodcumque dixerit mihi Dominus, hoc loquar.

15. Venit itaque ad regem, et ait illi rex: Michaea, ire debemus in Ramoth Galaad ad praelian- dum, an cessare? Cui ille respon- dit: Ascende, et vade prospere, et tradet [b]) eam Dominus in ma- nus regis.

16. Dixit autem rex ad eum*: Iterum atque iterum adjuro te, ut non loquaris mihi, nisi quod ve- rum est, in nomine Domini. *1 Reg. 3, 17.

17. Et ille ait: Vidi cunctum Is- raël dispersum in montibus, qua- si oves non habentes pastorem*; et ait Dominus: Non habent isti dominum; revertatur unusquis- que in domum suam in pace. *Num. 27, 17. Matth. 9, 36.

18. (Dixit ergo rex Israël ad Jo- saphat*: Numquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum?) *4 Reg. 2, 18. 4, 28.

19. Ille vero addens, ait: Pro- pterea audi sermonem Domini: Vidi Dominum sedentem super solium suum, et omnem exerci-

a) 1590. prædicunt; b) 1590. 1592. 1593. eum, 1598. et C. R. 1592. 1593. eam.

tum coeli assistentem* ei a dextris et a sinistris; *Joël 1, 6.

20. et ait Dominus: Quis decipiet Achab regem Israël, ut ascendat, et cadat in Ramoth Galaad? Et dixit unus verba hujuscemodi, et alius aliter.

21. Egressus est autem spiritus*, et stetit coram Domino, et ait: Ego decipiam illum. Cui locutus est Dominus: In quo?
* Jos. 19, 14.

22. Et ille ait*: Egrediar, et ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus. Et dixit Dominus: Decipies, et praevalebis; egredere, et fac ita!
*Joh. 8, 44. Apoc. 16, 14.

23. Nunc igitur ecce! dedit Dominus spiritum mendacii in ore omnium Prophetarum tuorum, qui hic sunt, et Dominus locutus est contra te malum.

24. Accessit autem Sedecias filius Chanaana, et percussit* Michaeam in maxillam, et dixit: Mene ergo dimisit Spiritus Domini, et locutus est tibi? *Mich. 4, 14.

25. Et ait Michaeas: Visurus es in die illa*, quando ingredieris cubiculum intra cubiculum, ut abscondaris. *c. 20, 30.

26. Et ait rex Israël: Tollite Michaeam, et maneat apud Amon principem civitatis, et apud Joas filium Amelech,

27. et dicite eis: Haec dicit rex: Mittite virum istum in carcerem, et sustentate eum pane tribulationis, et aqua angustiae, donec revertar in pace.

28. Dixitque Michaeas: Si reversus fueris in pace, non est locutus in me Dominus. Et ait: Audite populi omnes.

29. Ascendit itaque rex Israël, et Josaphat rex Juda, in Ramoth Galaad.

30. Dixit itaque rex Israël ad Josaphat: Sume arma, et ingredere praelium, et induere vestibus tuis. Porro rex Israël mutavit habitum suum, et ingressus e[st in] bellum.

31. Rex autem Syriae praec[e]perat principibus curruum tr[i]ginta duobus, dicens: Non pugn[a]bitis contra minorem, et majore[m] quempiam, nisi contra regem I[s]raël solum.

32. Cum ergo vidissent princ[i]pes curruum Josaphat, suspica[ti] sunt, quod ipse esset rex Israël, [et] impetu facto pugnabant cont[ra] eum; et exclamavit Josaphat.

33. Intellexeruntque princip[es] curruum, quod non esset rex I[s]raël, et cessaverunt ab eo.

34. Vir autem quidam tetend[it] arcum, in incertum sagittam dir[i]gens, et casu percussit regem I[s]raël inter pulmonem et stom[a]chum. At ille dixit aurigae suo*: Verte manum tuam, et ejice me d[e] exercitu, quia graviter vulner[a]tus sum. * 2 Paral. 35, 26.

35. Commissum est ergo pra[e]lium in die illa, et rex Israël st[a]bat in curru suo contra Syros, [et] mortuus est vespere; fluebat au[tem] sanguis plagae in sinum cu[r]rus.

36. Et praeco insonuit in un[i]verso exercitu, antequam sol o[c]cumberet, dicens: Unusquisqu[e] revertatur in civitatem, et in te[r]ram suam.

37. Mortuus est autem rex, [et] perlatus est in Samariam; sep[e]lieruntque regem in Samaria,

38. et* laverunt currum ejus i[n] piscina Samariae, et linxerunt c[a]nes sanguinem ejus, et haben[as] laverunt, juxta verbum Domin[i], quod locutus fuerat. *c. 21, 1[9]. 4 Reg. 9, 25.

39. Reliqua autem sermonu[m] Achab, et universa, quae fecit, [et] domus eburnea, quam aedificavi[t], cunctarumque urbium, quas e[x]truxit, nonne haec scripta sunt [in] libro sermonum dierum regu[m] Israël?

40. Dormivit ergo Achab cum
tribus suis, et regnavit Ocho-
as filius ejus pro eo.
41. Josaphat vero filius Asa *
gnare coeperat super Judam
no quarto Achab regis Israël.
* v. 41—50. conf. 2 Paral. 20, 31: 21, 1.
42. Triginta quinque annorum
at, cum regnare coepisset, et
ginti quinque annis regnavit in
rusalem; nomen matris ejus
uba filia Salai.
43. Et ambulavit in omni via
a patris sui, et non declinavit
ea; fecitque, quod rectum e-
in conspectu Domini.
44. Verumtamen * excelsa non
stulit; adhuc enim populus sa-
ficabat, et adolebat incensum
excelsis. * c. 15, 14. 4 Reg. 12, 5.
45. Pacemque habuit Josaphat
n rege Israël.
46. Reliqua autem verborum
aphat, et opera ejus, quae ges-
et praelia, nonne haec scripta
nt in libro verborum dierum
um Juda?
47. Sed et * reliquias effemina-
um, qui remanserant in diebus
patris ejus, abstulit de terra.
* c. 15, 12.
48. Nec erat tunc rex constitu-
tus in Edom.
49. Rex vero Josaphat fecerat
classes in mari, quae navigarent
in * Ophir propter aurum; et ire
non potuerunt, quia confractae
sunt in Asiongaber. * c. 9, 28.
50. Tunc ait Ochozias filius A-
chab ad Josaphat: Vadant servi
mei cum servis tuis in navibus.
Et noluit Josaphat.
51. Dormivitque Josaphat cum
patribus suis, et sepultus est cum
eis in civitate David patris sui;
regnavitque * Joram filius ejus
pro eo. * 1 Paral. 3, 11.
52. Ochozias autem filius Achab
regnare coeperat super Israël in
Samaria, anno septimodecimo
Josaphat regis Juda, regnavitque
super Israël duobus annis.
53. Et fecit malum in conspectu
Domini, et ambulavit * in via pa-
tris sui et matris suae, et in via Je-
roboam filii Nabat, qui peccare
fecit Israël. * 4 Reg. 15, 24. 28.
54. Servivit * quoque Baal, et
adoravit eum, et irritavit Domi-
num Deum Israël, juxta omnia,
quae fecerat pater ejus. * c. 16, 31.

LIBER QUARTUS
R E G U M,
SECUNDUM HEBRÆOS
SECUNDUS MELACHIM.

CAP. 1.

Ochozias ab Elia increpatur, eo quod aegrotus consuluisset Beelzebub; Eliam occidere vult.

1. Praevaricatus est autem * Mo-
ab in Israël, postquam mortuus
est Achab. * c. 3, 5.
2. Ceciditque Ochozias per can-
cellos coenaculi sui, quod habe-
bat in Samaria, et aegrotavit; mi-
sitque nuncios, dicens ad eos:
Ite *, consulite Beelzebub deum
Accaron, utrum vivere queam de
infirmitate mea hac. * Jes. 19, 3.
3. Angelus autem Domini locu-

tus est ad Eliam Thesbiten, dicens: Surge, et ascende in occursum nunciorum regis Samariae, et dices ad eos: Numquid non est Deus in Israël, ut eatis ad consulendum Beelzebub deum Accaron?

4. Quam ob rem haec dicit Dominus: De lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed * morte morieris. Et abiit Elias.
*c. 8, 10.

5. Reversique sunt nuncii ad Ochoziam. Qui dixit eis: Quare reversi estis?

6. At illi responderunt ei: Vir occurrit nobis, et dixit ad nos: Ite, et revertimini ad regem, qui misit vos, et dicetis ei: Haec dicit Dominus: Numquid, quia non erat Deus in Israël, mittis, ut consulatur Beelzebub deus Accaron? Idcirco de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.

7. Qui dixit eis: Cujus figurae et habitus est vir ille, qui occurrit vobis, et locutus est verba haec?

8. At illi dixerunt: Vir pilosus*, et zona pellicea accinctus renibus. Qui ait: Elias Thesbites est.
* Zach. 13, 4. Matth. 3, 4.

9. Misitque ad eum quinquagenarium principem, et quinquaginta, qui erant sub eo. Qui ascendit ad eum; sedentique in vertice montis, ait: Homo Dei! rex praecepit, ut descendas.

10. Respondensque Elias, dixit quinquagenario: Si homo Dei sum *, descendat ignis de coelo, et devoret te, et quinquaginta tuos. Descendit itaque ignis de coelo, et devoravit eum, et quinquaginta, qui erant cum eo.
*Luc. 9, 54. Apoc. 11, 5.

11. Rursumque misit ad eum principem quinquagenarium alterum, et quinquaginta cum eo. Qui locutus est illi: Homo Dei! haec dicit rex: Festina, descende!

12. Respondens Elias ait: S
homo Dei ego sum, descendat
gnis de coelo, et devoret te,
quinquaginta tuos. Descendit e
go ignis de coelo, et devoravit i
lum, et quinquaginta ejus.

13. Iterum misit principem qui
quagenarium tertium, et qui
quaginta, qui erant cum eo. Q
cum venisset, curvavit genua co
tra Eliam, et precatus est eum,
ait: Homo Dei! noli despicere
nimam meam, et animas serv
rum tuorum, qui mecum sunt.

14. Ecce *! descendit ignis
coelo, et devoravit duos prin
pes quinquagenarios primos,
quinquagenos, qui cum eis era
sed nunc obsecro, ut miserea
animae meae. *c. 10, 12. Eccl. 48

15. Locutus est autem Angel
Domini ad Eliam, dicens: Desce
de cum eo, ne timeas! Surre
igitur, et descendit cum eo ad r
gem.

16. Et locutus est ei: Haec
cit Dominus: Quia misisti * nu
cios ad consulendum Beelzeb
deum Accaron, quasi non ess
Deus in Israël, a quo posses int
rogare sermonem, ideo de lect
lo, super quem ascendisti, n
descendes, sed morte morieris
*v. 3. 4.

17. Mortuus est* ergo juxta s
monem Domini, quem locutus
Elias, et regnavit Joram frater
jus pro eo, anno secundo Jor
filii Josaphat regis Judae; non
nim habebat filium. *c. 3,

18. Reliqua autem verboru
Ochoziae, quae operatus est, n
ne haec scripta sunt in libro s
monum dierum regum Israël?
* 2 Paral. 22, 1. sq.

Cap. 2.

Elisæus, individuus Eliæ comes, dupli
Eliæ spiritum petit, et rapto in cœlum El
venit in Carmelum et Samariam.

1. Factum est autem, cum le
re vellet Dominus Eliam per t
binem

inem in coelum, ibant Elias et
:liseus de Galgalis.
2. Dixitque Elias ad Eliseum:
Sede hic, quia Dominus misit me
ısque in Bethel. Cui ait Eliseus:
/ivit Dominus *, et vivit anima
ua †! quia non derelinquam te.
Cumque descendissent Bethel,
* c. 4, 30. † Ruth 1, 16.
3. egressi sunt filii propheta-
um, qui erant in Bethel, ad Eli-
eum, et dixerunt ei: Numquid
osti, quia hodie Dominus tollet
ominum tuum a te? Qui respon-
it: Et ego novi; silete!
4. Dixit autem Elias ad Elise-
m: Sede hic, quia Dominus mi-
t me in Jericho. Et ille ait: Vi-
it Dominus, et vivit anima tua!
uia non derelinquam te. Cum-
ue venissent Jericho,
5. accesserunt filii propheta-
ım, qui erant in Jericho, ad E-
seum, et dixerunt ei: Numquid
osti quia Dominus hodie tollet
ominum tuum a te? Et ait: Et e-
ɔ novi; silete!
6. Dixit autem ei Elias: Sede
c, quia Dominus misit me usque
l Jordanem. Qui ait: Vivit Do-
inus, et vivit anima tua! quia
on derelinquam te. Ieruntigitur
nbo pariter,
7. et quinquaginta viri de filiis
rophetarum secuti sunt eos, qui
steterunt econtra, longe; illi au-
m ambo stabant super Jorda-
em.
8. Tulitque Elias pallium su-
n, et involvit illud, et percussit
uas, quae * divisae sunt in u-
amque partem, et transierunt
nbo per siccum.
* Exod. 14, 21. Jos. 3, 16.
9. Cumque transissent, Elias di-
t ad Eliseum: Postula *, quod vis
faciam tibi, antequam tollar a
. Dixitque Eliseus: Obsecro, ut
ıt in me duplex spiritus tuus.
* 3 Reg. 3, 5.
10. Qui respondit: Rem diffi-
cilem postulasti; attamen si vide-
ris me, quando tollar a te, erit ti-
bi, quod petisti; si autem non vi-
deris, non erit.
11. Cumque pergerent, et ince-
dentes sermocinarentur *, ecce!
currus igneus, et equi ignei divi-
serunt utrumque; et ascendit E-
lias per turbinem in coelum, †
* Eccl. 48, 9. 13. 1 Machab. 2, 58.
12. Eliseus autem videbat, et
clamabat *: Pater mi! Pater mi!
currus Israël, et auriga ejus. Et †
non vidit eum amplius; appre-
henditque vestimenta sua, et sci-
dit illa in duas partes.
* c. 15, 14. † Gen. 5, 24. Heb. 11, 3.
13. Et levavit * pallium Eliae,
quod ceciderat ei; reversusque
stetit super ripam Jordanis, * v. 8.
14. et pallio Eliae, quod cecide-
rat ei, percussit aquas, et non sunt
divisae, et dixit: Ubi est Deus E-
liae etiam nunc? percussitque a-
quas, et divisae sunt huc atque il-
luc, et transiit Eliseus.
15. Videntes autem * filii Pro-
phetarum, qui erant in Jericho e-
contra, dixerunt: Requievit spi-
ritus † Eliae super Eliseum. Et
venientes in occursum ejus, ado-
raverunt eum proni in terram,
* v. 5. † Eccl. 48, 15.
16. dixeruntque illi: Ecce! cum
servis tuis sunt quinquaginta viri
fortes, qui possunt ire, et quaere-
re dominum tuum, ne forte tule-
rit eum Spiritus Domini, et pro-
jecerit eum in unum montium,
aut in unam vallium. Qui ait: No-
lite mittere!
17. Coëgeruntque eum, donec *
acquiesceret, et diceret: Mittite †!
Et miserunt quinquaginta viros.
Qui cum quaesissent tribus die-
bus, non invenerunt. * c. 8, 11.
† 2 Reg. 18, 23.
18. Et reversi sunt ad eum; at
ille habitabat in Jericho, et dixit
eis: Numquid non dixi vobis: No-
lite mittere?

19. Dixerunt quoque viri civitatis ad Eliseum: Ecce! habitatio civitatis hujus optima est, sicut tu, ipse domine! perspicis; sed aquae pessimae sunt, et terra sterilis.

20. At ille ait: Afferte mihi vas novum, et mittite in illud sal. Quod cum attulissent,

21. egressus ad fontem aquarum, misit in illum sal, et ait: Haec dicit Dominus: Sanavi aquas has, et non erit ultra in eis mors, neque sterilitas.

22. Sanatae sunt ergo aquae usque in diem hanc, juxta verbum Elisei, quod locutus est.

23. Ascendit autem inde in Bethel. Cumque ascenderet per viam, pueri parvi egressi sunt de civitate, et illudebant ei, dicentes: Ascende calve! ascende calve!

24. Qui cum respexisset, vidit eos, et maledixit eis in nomine Domini; egressique * sunt duo ursi de saltu, et laceraverunt ex eis quadraginta duos pueros.

* c. 17, 25. Lev. 26, 22. Sap. 11, 18.

25. Abiit autem inde in montem * Carmeli, et inde reversus est in Samariam. * c. 4, 25.

Cap. 3.

Achab et Josaphat contra Moab pugnantibus adest Eliseus, iisque pluviam et victoriam promittit.

1. Joram * vero filius Achab regnavit super Israël in Samaria anno decimo octavo Josaphat regis Judae. Regnavitque duodecim annis. * c. 1, 17.

2. Et fecit malum coram Domino, sed non sicut pater suus et mater; tulit enim statuas Baal, quas fecerat pater ejus.

3. Verumtamen * in peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israël, adhaesit, nec recessit ab eis. * 3 Reg. 15, 26. 34.

4. Porro Mesa rex Moab, nutriebat pecora multa, et solvebat regi Israël centum millia agnorum, et centum millia arietum cum velleribus suis.

5. Cumque mortuus fuisset Achab, praevaricatus est foedus quod habebat cum rege Israël.

6. Egressus est igitur rex Joram in die illa de Samaria, et recensuit universum Israël.

7. Misitque ad Josaphat regem Juda, dicens: Rex Moab recessi[t] a me, veni mecum contra eum a[d] praelium. Qui respondit: Ascendam *! qui meus est, tuus est; populus meus, populus tuus; et e[qui] mei, equi tui. * 2 Paral. 18, 3.

8. Dixitque: Per quam viam ascendemus? At ille respondit: Per desertum Idumaeae.

9. Perrexerunt igitur rex Israel, et rex Juda, et rex Edom, et circuierunt per viam septem dierum, nec erat aqua exercitui, e[t] jumentis, quae sequebantur eos.

10. Dixitque rex Israël: Heu heu, heu! congregavit nos Dominus tres reges, ut traderet in manus Moab.

11. Et ait Josaphat *: Estne hi[c] propheta Domini, ut deprecemu[r] Dominum per eum? Et respondi[t] unus de servis regis Israël: Es[t] hic † Eliseus filius Saphat, qui fun[]debat aquam super manus Eliae.

* 3 Reg. 22, 3. † 3 Reg. 19, 19. 21.

12. Et ait Josaphat: Est apu[d] eum sermo Domini. Descendi[t]que ad eum rex Israël, et Josaphat rex Juda, et rex Edom.

13. Dixit autem Eliseus ad regem Israël *: Quid mihi et tibi est vade ad prophetas patris tui, [et] matris tuae. Et ait illi rex Israë[l]: Quare congregavit Dominus tre[s] reges hos, ut traderet eos in manus Moab? * 3 Reg. 17, 18.

14. Dixitque ad eum * Eliseus Vivit Dominus exercituum, in cu[]jus conspectu sto, quod si no[n] vultum Josaphat regis Judae eru[]bescerem †, non attendissem qu[i]dem te, nec respexissem.

* 3 Reg. 18, 15. † Ps. 14, 4.

15. Nunc autem adducite mihi psaltem. Cumque caneret psaltes, facta est super eum manus Domini, et ait:

16. Haec dicit Dominus: Facite alveum torrentis hujus fossas, et fossas.

17. Haec enim dicit Dominus: Non videbitis ventum, neque pluviam; et alveus iste replebitur aquis, et bibetis vos, et familiae vestrae, et jumenta vestra.

18. Parumque est hoc in conpectu Domini; insuper tradet eiam Moab in manus vestras.

19. Et percutietis omnem civiatem munitam, et omnem urbem lectam, et universum lignum fructiferum succidetis, cunctosque ontes aquarum obturabitis, et omnem agrum egregium operietis apidibus.

20. Factum est igitur mane, uando sacrificium offerri solet, t ecce! aquae veniebant per vim Edom, et repleta est terra auis.

21. Universi autem Moabitae udientes, quod ascendissent rees, ut pugnarent adversum eos*, onvocaverunt omnes, qui accinti erant balteo desuper, et steterunt in terminis. * Jos. 23, 2.

22. Primoque mane surgentes, t orto jam sole ex adverso aquaum, viderunt Moabitae econtra quas rubras quasi sanguinem,

23. dixeruntque: Sanguis gladii est! pugnaverunt reges contra e, et caesi sunt mutuo; nunc per e ad praedam Moab.

24. Perrexeruntque in castra raël; porro consurgens Israël, ercussit Moab; at illi fugerunt oram eis. Venerunt igitur, qui ecerant, et pecusserunt Moab,

25. et civitates* destruxerunt; omnem agrum optimum, mitntes singuli lapides, repleveunt; et universos fontes aquarum obturaverunt; et omnia ligna fructifera succiderunt, ita ut muri tantum fictiles remanerent; et circumdata est civitas a fundibulariis, et magna ex parte percussa. * v. 19.

26. Quod cum vidisset rex Moab, praevaluisse scilicet hostes, tulit secum septingentos viros educentes gladium a), ut irrumperent ad regem Edom; et non potuerunt.

27. Arripiensque filium suum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocaustum super murum; et facta est indignatio magna in Israël, statimque recesserunt ab eo, et reversi sunt in terram suam.

Cap. 4.

Eliseus mulieri aere alieno oppressae subvenit; varia ejusdem miracula narrantur.

1. Mulier autem quaedam de uxoribus Prophetarum clamabat ad Eliseum, dicens: Servus tuus vir meus mortuus est, et tu nosti, quia servus tuus fuit b) timens Dominum; et ecce! creditor venit, ut tollat duos filios meos ad serviendum sibi.

2. Cui dixit Eliseus: Quid vis, ut faciam tibi? Dic mihi, quid habes in domo tua? At illa respondit: Non habeo ancilla tua quidquam in domo mea, nisi parum* olei, quo ungar. * 3 Reg. 17, 12.

3. Cui ait: Vade, pete mutuo ab omnibus vicinis tuis vasa vacua non pauca.

4. Et ingredere, et claude ostium tuum, cum intrinsecus fueris tu, et filii tui; et mitte inde in omnia vasa haec; et cum plena fuerint, tolles.

5. Ivit itaque mulier, et clausit ostium super se, et super filios suos; illi offerebant vasa, et illa infundebat.

a) 1590. gladios b) 1590. timens Deum

6. Cumque plena fuissent vasa, dixit ad filium suum: Affer mihi adhuc vas! Et ille respondit: Non habeo. Stetitque oleum.

7. Venit autem illa, et indicavit homini Dei. Et ille, vade, inquit, vende oleum, et redde creditori tuo; tu autem, et filii tui vivite de reliquo.

8. Facta est autem quaedam dies, et transibat Eliseus per Sunam *; erat autem ibi mulier magna, quae tenuit eum, ut comederet panem; cumque frequenter inde transiret, divertebat ad eam, ut comederet panem. * Jos. 19, 18.

9. Quae dixit ad virum suum: Animadverto, quod vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter.

10. Faciamus ergo ei coenaculum parvum, et ponamus ei in eo lectulum, et mensam, et sellam, et candelabrum, ut cum venerit ad nos, maneat ibi.

11. Facta est ergo dies quaedam, et veniens divertit in coenaculum, et requievit ibi.

12. Dixitque ad Giezi puerum suum: Voca Sunamitidem istam! Qui cum vocasset eam, et illa stetisset coram eo,

13. dixit ad puerum suum: Loquere ad eam: Ecce! sedule in omnibus ministrasti nobis, quid vis ut faciam tibi? numquid habes negotium, et vis, ut loquar regi, sive principi militiae? Quae respondit: In medio populi mei habito.

14. Et ait: Quid ergo vult, ut faciam ei? Dixitque Giezi: Ne quaeras; filium enim non habet, et vir ejus senex est.

15. Praecepit itaque, ut vocaret eam; quae cum vocata fuisset, et stetisset ante ostium,

16. dixit ad eam: In tempore isto, et in hac eadem hora, si vita comes * fuerit, habebis in utero filium. At illa respondit: Noli quaeso, domine mi, vir Dei! noli mentiri ancillae tuae.

* Gen. 18, 10. 14.

17. Et concepit mulier, et peperit filium, in tempore, et in hora eadem, qua dixerat Eliseus.

18. Crevit autem puer. Et cum esset quaedam dies, et egressus isset ad patrem suum, ad messores,

19. ait patri suo: Caput meum doleo, caput meum doleo. At ille dixit puero: Tolle, et duc eum ad matrem suam.

20. Qui cum tulisset, et duxisset eum ad matrem suam, posuit eum illa super genua sua, usque ad meridiem, et mortuus est.

21. Ascendit autem, et collocavit eum super lectulum hominis Dei, et clausit [a]) ostium; et egressa,

22. vocavit virum suum, et ait: Mitte mecum, obsecro, unum de pueris, et asinam, ut excurram usque ad hominem Dei, et revertar.

23. Qui ait illi: Quam ob causam vadis ad eum? hodie non sunt Calendae, neque Sabbatum. Quae respondit: Vadam.

24. Stravitque asinam, et praecepit puero: Mina, et propera, ne mihi moram facias in eundo; et hoc age, quod praecipio tibi.

25. Profecta est igitur, et venit ad virum * Dei in montem Carmeli. Cumque vidisset eam vir Dei econtra, ait ad Giezi puerum suum: Ecce, Sunamitis illa! * c. 2, 25

26. Vade ergo in occursum ejus, et dic ei: Rectene agitur circa te, et circa virum tuum, et circa filium tuum? Quae respondit: Recte.

27. Cumque venisset ad virum Dei in montem, apprehendit pedes ejus; et accessit Giezi, ut amoveret eam. Et ait homo Dei: Dimitte illam; anima enim ejus in amaritudine est, et Dominus celavit a me [b]), et non indicavit mihi

a) 1592. hostium. C. R. 1592. ostium b) 1590. om. a me

28. Quae dixit illi: Numquid petivi filium a domino meo? numquid * non dixi tibi: Ne illudas me? *v. 15. 16.

29. Et ille ait ad Giezi: Accinge lumbos tuos, et tolle baculum meum in manu tua, et vade. Si occurrerit tibi homo, non salutes eum; et si salutaverit te quispiam, non respondeas illi; et pones baculum meum super faciem pueri.

30. Porro mater pueri ait: vivit * Dominus, et vivit anima tua! non dimittam te. Surrexit ergo, et secutus est eam. *c. 2, 2.

31. Giezi autem praecesserat ante eos, et posuerat baculum super faciem pueri, et non erat vox, neque sensus; reversusque est in occursum ejus, et nuntiavit ei, dicens: Non surrexit puer.

32. Ingressus est * ergo Eliseus domum, et ecce! puer mortuus jacebat in lectulo ejus. *3Reg. 17, 19.

33. Ingressusque clausit ostium super se, et super puerum; et oravit * ad Dominum. *Act. 9, 40.

34. Et ascendit, et incubuit super puerum; posuitque os suum super os ejus, et oculos suos super oculos ejus, et manus suas super manus ejus; et incurvavit se super eum, et calefacta est caro pueri.

35. At ille reversus, deambulavit a) in domo semel huc atque illuc; et ascendit, et incubuit super eum; et oscitavit puer septies, aperuitque oculos.

36. At ille vocavit Giezi, et dixit ei: Voca Sunamitidem hanc! Quae vocata, ingressa est ad eum. Qui ait: Tolle filium tuum!

37. Venit illa, et corruit ad pedes ejus, et adoravit super terram; tulitque filium suum, et egressa est.

38. Et Eliseus reversus est in Galgala. Erat autem fames in terra, et filii Prophetarum habitabant coram eo. Dixitque uni de pueris suis: Pone ollam grandem, et coque pulmentum filiis Prophetarum.

39. Et egressus est unus in agrum, ut colligeret herbas agrestes; invenitque quasi vitem sylvestrem, et collegit ex ea colocynthidas agri, et implevit pallium suum, et reversus concidit in ollam pulmenti; nesciebat enim, quid esset.

40. Infuderunt ergo sociis, ut comederent; cumque gustassent de coctione, clamaverunt, dicentes: Mors in olla, vir Dei! Et non potuerunt comedere.

41. At ille: Afferte, inquit, farinam! Cumque tulissent, misit in ollam, et ait: Infunde turbae, ut comedant. Et non fuit amplius quidquam amaritudinis in olla.

42. Vir autem quidam venit de Baalsalisa deferens viro Dei panes primitiarum b), viginti panes hordeaceos, et frumentum novum in pera sua. At ille dixit: Da populo, ut comedat.

43. Responditque ei minister ejus: Quantum * est hoc, ut apponam centum viris? Rursum ille ait: Da populo, ut comedat! haec enim dicit Dominus: Comedent, et supererit. *Marc. 8, 4. 6, 27.

44. Posuit itaque coram eis; qui * comederunt, et superfuit juxta verbum Domini.

*Matth. 15, 37. Marc. 8, 8. Luc. 9, 17.

Cap. 5.

Naaman a lepra mundat Eliseus. Giezi clam munera accipiens lepra inficitur.

1. Naaman princeps militiae regis Syriae erat vir magnus apud dominum suum, et honoratus; per illum enim dedit Dominus salutem Syriae; erat autem vir fortis et dives, sed leprosus.

a) 1590. deambulabat b) 1590. add. et

2. Porro de Syria egressi fuerant latrunculi, et captivam duxerant de terra Israël puellam parvulam, quae erat in obsequio uxoris Naaman,

3. quae ait ad dominam suam: Utinam fuisset dominus meus ad Prophetam, qui est in Samaria! Profecto curasset eum a lepra, quam habet.

4. Ingressus est itaque Naaman ad dominum suum, et nuntiavit ei, dicens: Sic et sic locuta est puella de terra Israël.

5. Dixitque ei rex Syriae: Vade, et mittam litteras ad regem Israël. Qui cum profectus esset, et tulisset secum decem talenta argenti, et sex millia aureos et decem mutatoria vestimentorum;

6. detulit litteras ad regem Israël, in haec verba: Cum acceperis epistolam hanc, scito, quod miserim ad te Naaman servum meum, ut cures eum a lepra sua.

7. Cumque legisset rex Israël litteras, scidit* vestimenta sua, et ait: Numquid † Deus ego sum, ut occidere possim, et vivificare, quia iste misit ad me, ut curem hominem a lepra sua? Animadvertite, et videte, quod occasiones quaerat adversum me. *c. 6, 30. † Gen. 30, 2.

8. Quod cum audisset Eliseus vir Dei, scidisse videlicet regem Israël vestimenta sua, misit ad eum, dicens: Quare scidisti vestimenta tua? veniat ad me, et sciat esse Prophetam in Israël.

9. Venit ergo Naaman cum equis et curribus, et stetit ad ostium domus Elisei;

10. misitque ad eum Eliseus nuntium, dicens: Vade, et lavare septies in Jordane, et recipiet sanitatem caro tua, atque mundaberis.

11. Iratus Naaman recedebat, dicens: Putabam, quod egrederetur ad me, et stans invocaret nomen Domini Dei sui, et tangeret manu sua locum leprae, et curaret me.

12. Numquid non meliores sunt Abana et Pharphar fluvii Damasci omnibus aquis Israël, ut laver in eis, et munder? Cum ergo vertisset se, et abiret indignans,

13. accesserunt ad eum servi sui, et locuti sunt ei: Pater, etsi rem grandem dixisset tibi Propheta, certe facere debueras; quanto magis, quia a) nunc dixit tibi: Lavare, et mundaberis!

14. * Descendit, et lavit in Jordane septies juxta sermonem viri Dei, et restituta est caro ejus, sicut caro pueri parvuli, et mundatus est. * Luc. 4, 27.

15. Reversusque ad virum Dei cum universo comitatu suo, venit, et stetit coram eo, et ait: Vere scio, quod non sit alius Deus in universa terra, nisi tantum in Israël. Obsecro itaque, ut accipias benedictionem a servo tuo.

16. At ille respondit: Vivit Dominus, ante quem sto, quia non accipiam. Cumque vim faceret, penitus non acquievit.

17. Dixitque Naaman b): Ut vis! sed, obsecro, concede mihi servo tuo, ut tollam onus duorum burdonum de terra; non enim faciet ultra servus tuus holocaustum, aut victimam diis alieniis, nisi Domino.

18. Hoc autem solum est, de quo depreceris Dominum pro servo tuo, quando ingredietur dominus meus templum Remmon, ut adoret; et illo innitente super * manum meam, si adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac re. * c. 7, 2.

19. Qui dixit ei: Vade in pace! Abiit ergo ab eo electo terrae tempore.

---

a) 1590. quia tantum dixit b) 1590. Si vis

20. Dixitque Giezi puer viri)ei: Pepercit Dominus meus Naman Syro isti, ut non acciperet b eo, quae attulit; vivit Domius, quia curram post eum, et acipiam ab eo aliquid.

21. Et secutus est Giezi post terum Naaman; quem cum vidisset lle currentem ad se, desiliit de urru in occursum ejus, et ait: lectene sunt omnia?

22. Et ille ait: Recte! Dominus neus misit me ad te dicens: Modo enerunt ad me duo adolescentes e monte Ephraim, ex filiis Probetarum; da eis talentum argen;, et vestes mutatorias duplices.

23. Dixitque Naaman: Melius st, ut accipias duo talenta. Et cogit eum, ligavitque duo talenta rgenti in duobus saccis, et dupliia vestimenta, et imposuit duous pueris suis, qui et portaveunt coram eo.

24. Cumque venisset jam vespei, tulit de manu eorum, et repouit in domo, dimisitque viros, et bierunt.

25. Ipse autem ingressus, stetit oram domino suo. Et dixit Elieus: Unde venis Giezi? Qui repondit: Non ivit servus tuus quouam.

26. At ille ait: Nonne cor mem in praesenti erat, quando reersus est homo de curru suo in ccursum tui? Nunc igitur acceisti argentum, et accepisti vetes, ut emas oliveta, et vineas, et ves, et boves, et servos, et ancilas.

27. Sed et lepra * Naaman adaerebit tibi, et semini tuo, usque n sempiternum. Et egressus est b eo leprosus † quasi nix.

* 2 Reg. 3, 29. † Exod 4, 8. Num. 12, 10.

Cap. 6.

Eliseus regem Israël admonet, ubi rex Syriae posuerit insidias. Rex Syriae illum vult capere; sed frustra.

1. Dixerunt autem filii Prophetarum ad Eliseum: Ecce! locus, in quo habitamus coram te, angustus est nobis.

2. Eamus usque ad Jordanem, et tollant singuli de silva materias singulas, ut aedificemus nobis ibi locum ad habitandum. Qui dixit: Ite!

3. Et ait unus ex illis: Veni ergo et tu cum servis tuis. Respondit: Ego veniam.

4. Et abiit cum eis. Cumque venissent ad Jordanem, caedebant ligna.

5. Accidit autem, ut cum unus materiam succidisset, caderet ferrum securis in aquam: exclamavitque ille, et ait: Heu, heu, heu! domine mi, et hoc ipsum mutuo acceperam.

6. Dixit autem homo Dei: Ubi cecidit? At ille monstravit ei locum. Praecidit ergo lignum, et misit illuc; natavitque ferrum,

7. et ait: Tolle! Qui extendit manum, et tulit illud.

8. Rex autem Syriae pugnabat contra Israël, consiliumque iniit cum servis suis, dicens: In loco illo et illo ponamus insidias.

9. Misit itaque vir Dei ad regem Israël, dicens: Cave, ne transeas in locum illum; quia ibi Syri in insidiis sunt.

10. Misit itaque rex Israël ad locum, quem dixerat ei vir Dei, et praeoccupavit eum, et observavit se ibi non semel neque bis.

11. Conturbatumque est cor regis Syriae pro hac re; et convocatis servis suis, ait: Quare non indicatis mihi, quis proditor mei sit apud regem Israël?

12. Dixitque unus servorum ejus: Nequaquam, domine mi rex! sed Eliseus Propheta, qui est in Israël, indicat regi Israël omnia verba, quaecumque locutus fueris in conclavi tuo.

13. Dixitque eis: Ite, et videte, ubi sit; ut mittam, et capiam eum.

Annuntiaveruntque ei, dicentes: Ecce in Dothan[a])!

14. Misit ergo illuc equos et currus, et robur exercitus; qui cum venissent nocte, circumdederunt civitatem.

15. Consurgens autem diluculo minister viri Dei, egressus[b]), vidit exercitum in circuitu civitatis, et equos et currus; nuntiavitque ei, dicens Heu, heu, heu, domine mi! quid faciemus?

16. At ille respondit: Noli timere! plures enim * nobiscum sunt, quam cum illis. * 2 Paral. 32, 7.

17. Cumque orasset Eliseus, ait: Domine! aperi oculos hujus, ut videat. Et aperuit oculos pueri, et vidit; et ecce! mons plenus equorum, et curruum igneorum, in circuitu Elisei.

18. Hostes vero descenderunt ad eum; porro Eliseus oravit ad Dominum, dicens: Percute, obsecro, gentem hanc caecitate! Percussitque * eos Dominus, ne viderent, juxta verbum Elisei. * Gen. 19, 11.

19. Dixit autem ad eos Eliseus: Non est haec via, neque ista est civitas; sequimini me, et ostendam vobis virum, quem quaeritis. Duxit ergo eos in Samariam.

20. Cumque ingressi fuissent in Samariam, dixit Eliseus: Domine! aperi oculos istorum, ut videant. Aperuitque Dominus oculos eorum, et viderunt se esse in medio Samariae.

21. Dixitque rex Israël ad Eliseum, cum vidisset eos: Numquid percutiam eos, pater mi?

22. At ille ait: Non percuties; neque enim cepisti eos gladio, et arcu tuo, ut percutias *; sed pone panem, et aquam coram eis, ut comedant et bibant, et vadant ad dominum suum. * Proverb. 25, 21.

23. Appositaque est eis ciborum magna praeparatio, et comederunt et biberunt, et dimisit eos, abieruntque ad dominum suum, et ultra non venerunt latrones Syriae in terram Israël.

24. Factum est autem post haec, congregavit Benadad rex Syriae, universum exercitum suum, et ascendit, et obsidebat Samariam.

25. Factaque est fames magna in Samaria; et tamdiu obsessa est, donec venumdaretur caput asini octoginta argenteis, et quarta pars cabi stercoris columbarum quinque argenteis.

26. Cumque rex Israël transiret per murum, mulier quaedam exclamavit ad eum, dicens *: Salva me Domine, mi rex! * 2 Reg. 14, 4.

27. Qui ait: Non te salvat Dominus; unde te possum salvare? de area, vel de torculari? Dixitque ad eam rex: Quid tibi vis? Quae respondit:

28. Mulier ista dixit mihi: Da filium tuum, ut comedamus eum hodie, et filium meum comedemus cras.

29. Coximus * ergo filium meum, et comedimus. Dixique ei die altera. Da filium tuum, ut comedamus eum. Quae abscondit filium suum. * Deut. 28, 53.

30. Quod cum audisset rex, scidit * vestimenta sua, et transibat per murum. Viditque omnis populus cilicium, quo vestitus erat ad carnem intrinsecus. * c. 5, 7.

31. Et ait rex *: Haec mihi faciat Deus, et haec addat! si steterit caput Elisei filii Saphat super ipsum hodie. * 3 Reg. 19, 2.

32. Eliseus autem sedebat in domo sua, et senes sedebant cum eo. Praemisit itaque virum; et antequam veniret nuntius ille, dixit ad senes: Numquid scitis, quod miserit filius homicidae hic, ut praecidatur caput meum? Videte

a) 1590. Dothain b) 1590. add. portam

·go, cum venerit nuntius, clau-
ite ostium, et non sinatis eum in-
·oire; ecce! enim * sonitus pe-
um domini ejus post eum est.
* 3 Reg. 14, 6.
33. Adhuc illo loquente eis, ap-
aruit nuntius, qui veniebat ad e-
m. Et ait: Ecce *! tantum malum
Domino est; quid amplius ex-
ectabo a Domino? * Amos. 3, 8.

Cap. 7.

:iseus in Samaria praedicit frumenti abun-
atiam mox futuram. Territi a Deo Syri
obsidionem solvunt.

1. Dixit autem Eliseus: Audite
·rbum Domini: Haec * dicit Do-
:inus: In tempore hoc cras mo-
·us similae uno statere erit, et
uo modii hordei statere uno, in
prta Samariae. * v. 16.
2. Respondens unus de duci-
Is *, super cujus manum rex in-
mbebat, homini Dei, ait: Si Do-
nus fecerit etiam cataractas in
elo, numquid poterit esse, quod
lqueris? Qui ait: Videbis oculis
tis, et inde non comedes. * c. 15. 18.
3. Quatuor ergo viri erant le-
josi juxta introitum portae *,
i dixerunt ad invicem: Quid hic
se volumus donec moriamur?
* Lev. 13, 46.
4. Sive ingredi voluerimus ci-
vatem, fame moriemur; sive
anserimus hic, moriendum no-
li est; venite ergo, et transfu-
gimus ad castra Syriae. Si pe-
prcerint nobis *, vivemus; si au-
t noccidere voluerint, nihilomi-
us moriemur. * Ester 4, 16.
5. Surrexerunt ergo vesperi, ut
irent ad castra Syriae. Cum-
e venissent ad principium ca-
orum Syriae, nullum ibidem
pererunt.
6. Siquidem Dominus sonitum
diri fecerat in castris Syriae,
rruum et equorum, et exerci-
ti plurimi; dixeruntque ad in-
vem: Ecce! mercede conduxit
versum nos rex Israël reges He-
thaeorum et Aegyptiorum, et ve-
nerunt super nos.
7. Surrexerunt ergo, et fuge-
runt in tenebris, et dereliquerunt
tentoria sua, et equos et asinos in
castris, fugeruntque, animas tan-
tum suas salvare cupientes.
8. Igitur cum venissent leprosi
illi ad principium castrorum, in-
gressi sunt unum tabernaculum,
et comederunt, et biberunt; tu-
leruntque inde argentum, et au-
rum, et vestes, et abierunt, et ab-
sconderunt; et rursum reversi
sunt ad aliud tabernaculum, et in-
de similiter auferentes abscon de-
runt.
9. Dixeruntque ad invicem:
Non recte facimus; haec enim di-
es boni nuntii est. Si tacuerimus,
et noluerimus nuntiare usque ma-
ne, sceleris arguemur; venite, e-
amus, et nuntiemus in aula regis.
10. Cumque venissent ad por-
tam civitatis, narraverunt eis, di-
centes: Ivimus ad castra Syriae,
et nullum ibidem reperimus ho-
minem, nisi equos, et asinos alli-
gatos, et fixa tentatoria.
11. Ierunt ergo portarii, et nun-
tiaverunt in palatio regis intrin-
secus.
12. Qui surrexit nocte, et ait ad
servos suos: Dico vobis, quid fe-
cerint nobis Syri: Sciunt, quia
fame laboramus, et idcirco egres-
si sunt de castris, et latitant in a-
gris, dicentes: Cum egressi fue-
rint de civitate, capiemus eos vi-
vos, et tunc civitatem ingredi po-
terimus.
13. Respondit autem unus ser-
vorum ejus: Tollamus quinque
equos, qui remanserunt in urbe
(quia ipsi tantum sunt in univer-
sa multitudine Israël, alii enim
consumpti sunt) et mittentes, ex-
plorare poterimus.
14. Adduxerunt ergo duos e-
quos, misitque rex in castra Syro-
rum, dicens: Ite, et videte!

15. Qui abierunt post eos usque ad Jordanem. Ecce! autem omnis via plena erat vestibus, et vasis, quae projecerant Syri cum turbarentur; reversique nuntii indicaverunt regi.

16. Et egressus populus diripuit castra Syriae; factusque est modius similae statere uno, et duo modii hordei statere uno *, juxta verbum Domini. * v. 1.

17. Porro rex ducem illum, in cujus manu incumbebat, constituit ad portam; quem conculcavit turba in introitu portae, et mortuus est, juxta quod locutus fuerat vir Dei, quando descenderat rex ad eum.

18. Factumque est secundum sermonem viri Dei, quem dixerat regi, quando ait: Duo modii hordei statere uno erunt, et modius similae statere uno, hoc eodem tempore cras in porta Samariae;

19. quando responderat dux ille viro Dei, et dixerat *: Etiamsi Dominus fecerit cataractas in coelo, numquid poterit fieri, quod loqueris? Et dixit ei: Videbis oculis tuis, et inde non comedes. * v. 2.

20. Evenit ergo ei, sicut praedictum fuerat, et conculcavit eum populus in porta, et mortuus est.

Cap. 8.

Post septennem famem mulier Sunamitis redit, agrosque et bona sua recuperat. Eliseus Benadad praedicit moriturum, et Hazaël regnaturum.

1. Eliseus autem locutus est ad mulierem *, cujus vivere fecerat filium, dicens: Surge, vade tu et domus tua, et peregrinare, ubicumque repereris; vocavit enim Dominus famem, et veniet † super terram septem annis. * c. 4, 35. † Gen. 41, 30.

2. Quae surrexit, et fecit juxta verbum hominis Dei; et vadens cum domo sua, peregrinata est in terra Philisthiim diebus multis.

3. Cumque finiti essent anni se ptem, reversa est mulier * de te ra Philisthiim, et egressa est, u interpellaret regem pro dom sua, et pro agris suis. * Ruth. 1,

4. Rex autem loquebatur cu Giezi puero viri Dei, dicens: Nar ra mihi omnia magnalia, quae fe cit Eliseus.

5. Cumque ille narraret reg quo modo mortuum suscitasse apparuit mulier, cujus vivificave rat filium clamans ad regem pr domo sua, et pro agris suis. D xitque Giezi: Domine, mi rex haec est mulier, et hic est filius e jus, quem suscitavit Eliseus.

6. Et interrogavit rex mulie rem, quae narravit ei. Deditqu ei rex eunuchum unum, dicens Restitue ei omnia, quae sua sun et universos reditus agrorum, die, qua reliquit terram usque a praesens.

7. Venit quoque Eliseus Damas cum, et Benadad rex Syriae ae grotabat; nunciaveruntque ei, di centes: Venit vir Dei huc!

8. Et ait rex ad Hazaël: Toll tecum munera, et vade in occur sum viri Dei, et consule Domi num per eum, dicens: Si evader potero de infirmitate mea hac?

9. Ivit igitur Hazaël in occur sum ejus, habens secum munera et omnia bona Damasci, oner quadraginta camelorum. Cum que stetisset coram eo, ait: Filiu tuus Benadad rex Syriae misit m ad te, dicens: Si sanari potero d infirmitate mea hac?

10. Dixitque ei Eliseus: Vade dic ei: Sanaberis! porro ostendi mihi Dominus *, quia morte mo rietur. * c. 1, 4.

11. Stetitque cum eo, et con turbatus est usque ad suffusio nem vultus *; flevitque vir Dei. * c. 2, 17. Luc. 19, 41.

12. Cui Hazaël ait: Quare do minus meus flet? At ille dixit

tia scio, quae facturus sis filiis Iaël mala *. Civitates eorum ...nitas igne succendes, et juve-...s eorum interficies gladio, et ...rvulos eorum elides, et prae-...gantes divides. *c. 13, 7.

13. Dixitque Hazaël: Quid enim s...n * servus tuus canis, ut faciam ...n istam magnam? Et ait Elise-...: Ostendit † mihi Dominus, te r...gem Syriae fore. * 1 Reg. 24, 15. † 3 Reg. 19, 15.

14. Qui cum recessisset ab Eli-s..., venit ad dominum suum. Qui a ei: Quid dixit tibi Eliseus? At i... respondit: Dixit mihi: Reci-p...s sanitatem.

.5. Cumque venisset dies alte-... tulit stragulum, et infudit a-...am, et expandit super faciem e...s; quo mortuo, regnavit Ha-z...l pro eo.

.6. Anno quinto Joram filii A-c...b regis Israël, et Josaphat re-g... Juda, regnavit Joram filius Jo-s...hat rex Juda.

.7. * Triginta duorum annorum ...t, cum regnare coepisset, et o-c... annis regnavit in Jerusalem. * 2 Paral. 21, 5.

18. Ambulavitque in viis re-g...m Israël, sicut ambulaverat do-...s Achab; filia enim Achab erat u...r ejus; et fecit, quod malum e... in conspectu Domini.

.9. * Noluit autem Dominus dis-p...dere Judam, propter David s...vum suum, sicut promiserat e..., ut daret illi lucernam, et fi-l... ejus cunctis diebus. * 2 Reg. 7, 16. † 2 Reg. 7, 13.

20. * In diebus ejus recessit E-dom, ne esset sub Juda, et consti-t...t sibi regem. * Gen. 27, 40. 2 Paral. 21, 2—10.

21. Venitque Joram Seira, et o-m...es currus cum eo; et surrexit n...cte, percussitque Idumaeos, q...i eum circumdederant, et prin-c...es curruum, populus autem fu-g...in tabernacula sua.

22. Recessit ergo Edom, ne esset sub Juda, usque ad diem hanc. Tunc recessit et Lobna in tempore illo.

23. Reliqua autem sermonum Joram, et universa, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda?

24. Et dormivit Joram cum patribus suis, sepultusque est cum eis in civitate David, et regnavit Ochozias filius ejus pro eo.

25. * Anno duodecimo Joram filii Achab regis Israël regnavit Ochozias filius Joram regis Judae. * 2 Paral. 22, 1—6.

26. Viginti duorum annorum erat Ochozias, cum regnare coepisset, et uno anno regnavit in Jerusalem; nomen matris ejus Athalia * filia Amri regis Israël. * c. 11, 1.

27. Et ambulavit in viis domus Achab; et fecit, quod malum est coram Domino, sicut domus Achab; gener enim domus Achab fuit.

28. Abiit quoque cum Joram filio Achab, ad praeliandum contra Hazaël regem Syriae in Ramoth Galaad *, et vulneraverunt Syri Joram. * c. 9, 15.

29. Qui reversus est, ut curaretur in Jezrahel; quia vulneraverant eum Syri in Ramoth praeliantem contra Hazaël regem Syriae. Porro Ochozias filius Joram rex Juda, descendit invisere Joram filium Achab in Jezrahël, quia aegrotabat ibi.

CAP. 9.

Eliseus mittit, qui ungat Jehu in regem Israël. Joram et Ochozias occiduntur. Jezabelem, e fenestra praecipitatam, canes comedunt juxta Eliae prophetiam.

1. Eliseus autem prophetes vocavit unum de filiis Prophetarum, et ait illi *: Accinge lumbos tuos, et tolle lenticulam olei hanc in manu tua, et vade in Ramoth Galaad. * c. 4, 29. Job. 38, 3.

2. * Cumque veneris illuc, videbis Jehu filium Josaphat filii Namsi; et ingressus suscitabis eum de medio fratrum suorum, et introduces in interius cubiculum.
* 3 Reg. 19, 16.

3. Tenensque lenticulam olei, fundes super caput ejus, et dices*: Haec dicit Dominus: Unxi te regem super Israël. Aperiesque ostium, et fugies, et non ibi subsistes. * 2 Paral. 22, 7.

4. Abiit ergo adolescens puer Prophetae in Ramoth Galaad,

5. et ingressus est illuc. Ecce! autem principes exercitus sedebant, et ait: Verbum mihi ad te, o princeps! Dixitque Jehu: Ad quem ex omnibus nobis? At ille dixit: Ad te, o princeps!

6. Et surrexit et ingressus est cubiculum; at ille fudit oleum super caput ejus, et ait: Haec dicit Dominus Deus Israël: Unxi te regem super populum Domini Israël.

7. et percuties domum Achab domini tui, et ulciscar sanguinem servorum meorum Prophetarum, et sanguinem omnium servorum Domini, de manu Jezabel.

8. *Perdamque omnem domum Achab; et interficiam de Achab mingentem ad parietem, et clausum, et novissimum in Israël.
* 3 Reg. 21, 21.

9. Et dabo domum Achab, sicut* domum Jeroboam filii Nabat, et sicut domum † Baasa filii Ahia.
* 3 Reg. 15, 29. † 3 Reg. 16, 3. 21, 22. 23.

10. Jezabel quoque comedent canes in agro Jezrahel, nec erit, qui sepeliat eam. Aperuitque ostium, et fugit.

11. Jehu autem egressus est ad servos domini sui; qui dixerunt ei *: Rectene sunt omnia? quid venit insanus iste ad te? Qui ait eis: Nostis hominem, et quid locutus sit. * c. 5, 21.

12. At illi * responderunt: Falsum est, sed magis narra nobis. Qui ait eis: Haec et haec locutus
est mihi, et ait: Haec dicit Don
nus: Unxi te regem super Isra
* 1 Reg. 3, 17.

13. Festinaverunt itaque, et
nusquisque tollens pallium suu
posuerunt sub pedibus ejus, in
militudinem tribunalis, et cecin
runt tuba, atque dixerunt: R
gnavit Jehu.

14. Conjuravit ergo Jehu fili
Josaphat filii Namsi contra J
ram *; porro Joram obseder
Ramoth Galaad, ipse et omnis
raël, contra Hazaël regem S
riae. * c. 8, 28.

15. Et reversus fuerat, ut cu
retur in Jezrahel propter vuln
ra *, quia percusserant eum S
ri, praeliantem contra Hazaël r
gem Syriae. Dixitque Jehu:
placet vobis, nemo egrediat
profugus de civitate, ne vadat,
nuntiet in Jezrahel. * c. 8, 28

16. Et ascendit, et profect
est in Jezrahel; Joram enim a
grotabat ibi, et Ochozias rex Ju
descenderat ad visitandum J
ram.

17. Igitur speculator *, qui st
bat super turrim Jezrahel, vi
globum Jehu venientis, et ait: V
deo ego globum. Dixitque J
ram: Tolle currum, et mitte
occursum eorum, et dicat vade
Rectene sunt omnia? * 2 Reg. 18,

18. Abiit ergo, qui ascende
currum, in occursum ejus, et a
Haec dicit rex *: Pacatane sunt
mnia? Dixitque Jehu: Quid ti
et paci? transi, et sequere m
Nuntiavit quoque speculator,
cens: Venit nuntius ad eos, et n
revertitur. * 1 Reg. 16, 4.

19. Misit etiam currum equ
rum secundum; venitque ad e
et ait: Haec dicit rex: Numqu
pax est? Et ait Jehu: Quid tibi
paci? transi, et sequere me!

20. Nuntiavit autem speculat
dicens: Venit usque ad eos,
non revertitur; est autem ince

ss quasi incessus Jehu filii Nam-
s praeceps enim graditur.
21. Et ait Joram: Junge cur-
rum! Junxeruntque currum ejus,
egressus est Joram rex Israël, et
Ochozias rex Juda, singuli in cur-
rbus suis, egressique sunt in oc-
cursum Jehu, et invenerunt eum
in agro Naboth Jezrahelitae.
*3 Reg. 21, 1.
22. Cumque vidisset Joram Je-
hu, dixit: Pax est Jehu? At ille re-
spondit: Quae pax? adhuc forni-
cationes Jezabel matris tuae, et
veneficia ejus multa vigent.
23. Convertit autem Joram ma-
num suam, et fugiens ait ad Ocho-
ziam: Insidiae Ochozia!
24. Porro Jehu tetendit arcum
manu, et percussit Joram inter
scapulas; et egressa est sagitta
per cor ejus, statimque corruit in
curru suo.
25. Dixitque Jehu ad Badacer
ducem: Tolle, projice eum in a-
gro Naboth Jezrahelitae; memi-
ni enim quando ego et tu sedentes
in curru sequebamur Achab pa-
trem hujus, quod * Dominus onus
hoc levaverit super eum, dicens:
*3 Reg. 21, 19. 22, 38.
26. * Si non pro sanguine Na-
both a), et pro sanguine filiorum
ejus, quem vidi heri, ait Dominus,
reddam tibi in agro isto, dicit Do-
minus. Nunc ergo tolle, et proji-
ce eum in agrum juxta verbum
Domini. * 3 Reg. 21, 22.
27. Ochozias * autem rex Juda
videns hoc, fugit per viam domus
horti; persecutusque est eum Je-
hu, et ait: Etiam hunc percutite
in curru suo! et percusserunt e-
um in ascensu b) Gaver, qui est
juxta Jeblaam; qui fugit in Ma-
geddo, et mortuus est ibi.
* v. 27—29. conf. 2 Paral. 22, 7—9.
28. Et imposuerunt * eum servi
ejus super currum suum, et tule-
runt in Jerusalem; sepelierunt-
que eum in sepulchro cum patri-
bus suis in civitate David. * c. 14, 20.
29. Anno undecimo Joram fi-
lii Achab, regnavit Ochozias su-
per Judam;
30. venitque Jehu in Jezrahel.
Porro Jezabel, introitu ejus au-
dito, depinxit oculos suos stibio,
et ornavit caput suum, et respe-
xit per fenestram
31. ingredientem Jehu per por-
tam, et ait *: Numquid pax po-
test esse Zambri †, qui interfecit
dominum suum? * 3 Reg. 16, 10.
† 3 Reg. 16, 10. 18.
32. Levavitque Jehu faciem su-
am ad fenestram, et ait: Quae est
ista? et inclinaverunt se ad eum
duo, vel tres eunuchi.
33. At ille dixit eis: Praecipi-
tate eam deorsum, et praecipita-
verunt eam, aspersusque est san-
guine paries, et equorum ungu-
lae conculcaverunt eam.
34. Cumque introgressus esset,
ut comederet, biberetque, ait: I-
te, et videte maledictam illam, et
sepelite eam; quia filia regis est.
35. Cumque issent, ut sepeli-
rent eam, non invenerunt nisi cal-
variam, et pedes, et summas ma-
nus.
36. Reversique nuntiaverunt
ei. Et ait Jehu: * Sermo Domini
est, quem locutus est per servum
suum Eliam Thesbiten, dicens:
In agro Jezrahel comedent ca-
nes carnes Jezabel,
* v. 10. 3 Reg. 21, 23.
37. et erunt carnes Jezabel si-
cut stercus super faciem terrae in
agro Jezrahel, ita ut praetereun-
tes dicant: Haeccine est illa Jeza-
bel?

CAP. 10.

Jehu universam Achab progeniem delet; sacerdotes Baal callide convocatos occidit. Ipse tamen vitulos colit; annis 28 regnat.

1. Erant autem Achab septua-

a) 1590. Naboth, quem vidi heri, ait Dominus, sanguinem filiorum ejus reddam.
b) 1590. Gaber

ginta filii in Samaria; scripsit ergo Jehu litteras, et misit in Samariam ad optimates civitatis, et ad majores natu, et ad nutritios Achab, dicens:

2. Statim, ut acceperitis litteras has, qui habetis filios domini vestri, et currus, et equos, et civitates firmas, et arma,

3. eligite meliorem, et eum, qui vobis placuerit de filiis domini vestri, et eum ponite super solium patris sui, et pugnate pro domo domini vestri.

4. Timuerunt illi vehementer, et dixerunt: Ecce! duo reges non potuerunt stare coram eo, et quomodo nos valebimus resistere?

5. Miserunt ergo praepositi domus, et praefecti civitatis, et majores natu, et nutritii, ad Jehu, dicentes: Servi tui sumus, quaecumque jusseris faciemus, nec constituemus nobis regem *; quaecumque tibi placent, fac! *Jos. 9, 25.

6. Rescripsit autem eis litteras secundo, dicens: Si mei estis, et obeditis mihi, tollite capita filiorum domini vestri, et venite ad me hac eadem hora cras in Jezrahel. Porro filii regis, septuaginta viri apud optimates civitatis nutriebantur *. *Jud. 7, 30.

7. Cumque venissent litterae ad eos, tulerunt filios regis, et occiderunt septuaginta viros, et posuerunt capita eorum in cophinis, et miserunt ad eum in Jezrahel.

8. Venit autem nuntius, et indicavit ei, dicens: Attulerunt capita filiorum regis. Qui respondit: Ponite ea ad duos acervos juxta introitum portae usque mane.

9. Cumque diluxisset, egressus est, et stans dixit ad omnem populum: Justi estis! si ego conjuravi contra dominum meum, et interfeci eum, quis percussit omnes hos?

10. *Videte ergo nunc, quoniam non cecidit de sermonibus Domini in terram, quos locutus e
Dominus super domum Achab,
Dominus fecit, quod locutus e
in manu servi sui Eliae.
*Jos. 21, 45. 3 Reg. 21, 29.

11. Percussit igitur Jehu omn
qui reliqui erant de domo Ach
in Jezrahel, et universos optim
tes ejus, et notos, et * sacerdot
donec non remanerent ex eo re
quiae. *Exod. 14, 28.

12. Et surrexit, et venit in S
mariam; cumque venisset ad c
meram pastorum in via,

13. invenit fratres Ochoziae r
gis Juda, dixitque ad eos: Qu
nam estis vos? Qui responderun
Fratres Ochoziae sumus, et de
cendimus ad salutandos filios r
gis, et filios reginae.

14. Qui ait: Comprehendite
os vivos. Quos cum comprehe
dissent vivos, jugulaverunt eos
cisterna juxta cameram, quadr
ginta duos viros, et non reliqu
ex eis quemquam.

15. Cumque abiisset inde, i
venit * Jonadab filium Rechab
occursum sibi, et benedixit e
Et ait ad eum: Numquid est c
tuum rectum, sicut cor meum cu
corde tuo? Et ait Jonadab: Es
Si est, inquit, da manum tuan
Qui dedit ei manum suam. At il
levavit eum ad se in currum;
*Jerem. 35, 6.

16. dixitque ad eum: Veni m
cum, et vide zelum meum pro D
mino. Et impositum in curru su

17. duxit in Samariam. Et pe
cussit omnes, qui reliqui fuera
de Achab in Samaria usque ad
num, juxta * verbum Domin
quod locutus est per Eliam.
*3 Reg. 21, 21. 22.

18. Congregavit ergo Jehu
mnem populum, et dixit ad eos
Achab coluit Baal parum, ego au
tem colam eum amplius.
*3 Reg. 16, 31—33.

19. Nunc igitur omnes Proph
tas Baal, et universos servos eju

cunctos sacerdotes ipsius vo-
te ad me; nullus sit, qui non
niat, sacrificium enim grande
t mihi Baal; quicumque defue-
it, non vivet. Porro Jehu facie-
t hoc insidiose, ut disperderet
ltores Baal.
20. Et dixit: Sanctificate diem
lemnem Baal. Vocavitque,
21. et misit in universos termi-
s Israël, et venerunt cuncti ser-
Baal; non fuit residuus ne unus
idem, qui non veniret. Et in-
essi sunt templum Baal; et re-
eta est domus Baal a summo us-
e ad summum.
22. Dixitque his, qui erant su-
r vestes: Proferte vestimenta
iversis servis Baal. Et protu-
unt eis vestes.
23. Ingressusque Jehu, et Jo-
dab filius Rechab templum Ba-
ait cultoribus Baal: Perquiri-
et videte, ne quis forte vobis-
m sit de servis Domini, sed ut
it servi Baal soli.
24. Ingressi sunt igitur, ut face-
nt victimas et holocausta; Jehu
tem praeparaverat sibi foris o-
ginta viros, et dixerat eis: Qui-
mque fugerit de hominibus his,
os ego adduxero in manus ve-
as, anima ejus * erit pro anima
ius. * 3 Reg. 20, 39.
25. Factum est autem, cum com-
etum esset holocaustum, prae-
pit Jehu militibus et ducibus
is: Ingredimini *, et percutite
s, nullus evadat! Percusserunt-
e eos in ore gladii, et projece-
nt milites et duces; et ierunt in
itatem templi Baal, * c. 11, 18.
26. et protulerunt statuam de
o Baal, et combusserunt,
27. et comminuerunt eam. De-
uxerunt quoque aedem Baal,
fecerunt pro ea latrinas usque
i diem hanc.
28. Delevit itaque Jehu Baal
Israël.
29. Verumtamen a peccatis Je-
roboam filii Nabat, qui * peccare
fecit Israël, non recessit, nec de-
reliquit vitulos aureos, qui erant
in Bethel, et in Dan. * c. 13, 2. 11.
30. Dixit autem Dominus ad Je-
hu: Quia studiose egisti, quod re-
ctum erat, et placebat in oculis
meis, et omnia, quae erant in cor-
de meo, fecisti contra domum A-
chab *; filii tui usque ad quar-
tam generationem sedebunt su-
per thronum Israël. * c. 15, 12.
31. Porro Jehu non custodivit,
ut ambularet in lege Domini Dei
Israël in toto corde suo; non e-
nim recessit a peccatis Jeroboam,
qui peccare fecerat Israël.
32. In diebus illis coepit Domi-
nus taedere super Israël *; per-
cussitque eos Hazaël in universis
finibus Israël, * c. 8, 12.
33. a Jordane contra orienta-
lem plagam, omnem terram Gala-
ad, et Gad, et Ruben, et Manasse,
ab Aroer, quae est super torren-
tem Arnon, et Galaad, et Baasan.
34. Reliqua autem verborum
Jehu, et universa, quae fecit, et
fortitudo ejus, nonne haec scri-
pta sunt in libro * verborum die-
rum regum Israël? * 2 Paral. 22, 8.
35. Et dormivit Jehu cum patri-
bus suis, sepelieruntque eum in
Samaria; et regnavit * Joachaz
filius ejus pro eo. * c. 13, 1.
36. Dies autem, quos regnavit
Jehu super Israël, viginti et octo
anni sunt in Samaria.

Cap. 11.

Athalia, quae regnum usurpaverat, interficitur; et Joas rex constituitur.

1. Athalia * vero mater Ocho-
ziae, videns mortuum filium su-
um, surrexit, et interfecit omne
semen regium. * c. 8, 26. v. 1—3. conf. 2 Paral. 22, 9—12.
2. Tollens autem Josaba filia
regis Joram, soror Ochoziae, Jo-
as filium Ochoziae, furata est eum

de medio filiorum regis, qui interficiebantur, et nutricem ejus de triclinio; et abscondit eum a facie Athaliae, ut non interficeretur.

3. Eratque cum ea sex annis clam in domo Domini; porro Athalia regnavit super terram.

4. * Anno autem septimo misit Jojada, et assumens centuriones, et milites introduxit ad se in templum Domini, pepigitque cum eis foedus; et adjurans eos in domo Domini, ostendit eis filium regis; * 2 Paral. 23, 1—21.

5. et praecepit illis, dicens: Iste est sermo, quem facere debetis:

6. Tertia pars vestrum introeat sabbato, et observet excubias domus regis. Tertia autem pars sit ad portam a) Sur; et tertia pars sit ad portam, quae est post habitaculum scutariorum; et custodietis excubias domus Messa.

7. Duae vero partes e vobis, omnes egredientes sabbato, custodiant excubias domus Domini circa regem.

8. Et vallabitis eum, habentes arma in manibus vestris; si quis autem ingressus fuerit septum templi, interficiatur; eritisque cum rege introeunte et egrediente.

9. Et fecerunt centuriones juxta omnia, quae praeceperat eis Jojada sacerdos; et assumentes singuli viros suos, qui ingrediebantur sabbatum b), cum his qui egrediebantur sabbato, venerunt ad Jojadam sacerdotem.

10. Qui dedit eis hastas, et arma regis David, quae erant in domo Domini.

11. Et steterunt singuli habentes arma in manu sua a parte templi dextera, usque ad partem sinistram altaris, et aedis, circum regem.

12. Produxitque filium regi[s]
et posuit super eum diadema*, e[t]
testimonium; feceruntque eu[m]
regem, et unxerunt; et plauden-
tes manu, dixerunt: Vivat rex!
* Deut. 17, 19.

13. Audivit autem Athalia vo-
cem populi currentis; et ingres-
sa ad turbas in templum Domini,

14. vidit regem stantem supe[r]
tribunal juxta morem, et cant[o]-
res*, et tubas prope eum, omnem-
que populum terrae laetante[m]
et canentem tubis; et scidit ve-
stimenta sua, clamavitque: Con-
juratio! conjuratio! * Num. 10, 1[0].

15. Praecepit autem Jojada cen-
turionibus, qui erant super exer-
citum, et ait eis: Educite eam ex-
tra septa templi, et quicumque e-
am secutus fuerit, feriatur gladi[o].
Dixerat enim sacerdos: Non oc-
cidatur in templo Domini.

16. Imposueruntque ei manu[s],
et impegerunt eam per viam in-
troitus * equorum, juxta palat-
um, et interfecta est ibi.
* 2 Esdr. 3, 28.

17. Pepigit ergo Jojada foedu[s]
inter Dominum c), et inter rege[m],
et inter populum, ut esset popu-
lus Domini, et inter regem et po-
pulum.

18. Ingressusque est omnis po-
pulus terrae * templum Baal, [et]
destruxerunt aras ejus, et imag[i]-
nes contriverunt valide; Math[an]
quoque sacerdotem Baal occide-
runt coram altari. Et posuit sa-
cerdos custodias in domo Domi-
ni. * c. 10, 25. 27. Jud. 6, 25.

19. Tulitque centuriones, [et]
Cerethi et Phelethi legiones, [et]
omnem populum terrae, dedux[e]-
runtque regem de domo Domin[i],
et venerunt per viam portae scu-
tariorum in palatium, et sedit su-
per thronum regum.

20. Laetatusque est omnis po-

---

a) 1590. portam Seir b) 1590. sabbato c) 1590. inter Dominum et populum,

pulus terrae, et civitas conquievit; Athalia autem occissa est gladio in domo regis.
21. Septemque annorum erat Joas, cum regnare coepisset.

CAP. 12.

Joas pecuniam in sartatecta templi expendit; Hazaëlem placat; á servis suis occiditur.

1. Anno septimo * Jehu regnavit Joas; et quadraginta annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Sebia de Bersabee.

* v. 1—17. conf. 2 Paral. 24, 1—14.

2. Fecitque Joas rectum coram Domino cunctis diebus, quibus docuit eum Jojada sacerdos.
3. Verumtamen excelsa non abstulit; adhuc enim populus immolabat, et adolebat in excelsis incensum.
4. Dixitque Joas ad sacerdotes: omnem pecuniam sanctorum, quae illata fuerit in templum Domini a praetereuntibus, quae offertur pro pretio animae, et quam sponte et arbitrio cordis sui inferunt in templum Domini,
5. accipiant illam sacerdotes juxta ordinem suum, et instaurent sartatecta domus, si quid necessarium viderint instauratione.
6. Igitur usque ad vigesimum tertium annum regis Joas, non instauraverunt sacerdotes sartatecta templi.
7. Vocavitque rex Joas Jojadam pontificem et sacerdotes, dicens eis: Quare sartatecta non instauratis templi? nolite ergo amplius accipere pecuniam juxta ordinem vestrum, sed ad instaurationem templi reddite eam.
8. Prohibitique sunt sacerdotes ultra accipere pecuniam a populo et instaurare sartatecta domus.
9. Et tulit Jojada pontifex gazophylacium unum, aperuitque foramen desuper, et posuit illud juxta altare ad dexteram ingredientium domum Domini, mittebantque in eo sacerdotes, qui custodiebant ostia, omnem pecuniam, quae deferebatur ad templum Domini.
10. Cumque viderent nimiam pecuniam esse in gazophylacio, ascendebat scriba regis, et pontifex, effundebantque et numerabant pecuniam, quae inveniebatur in domo Domini;
11. et dabant eam juxta numerum atque mensuram in manu eorum, qui praeerant caementariis domus Domini; qui impendebant eam in fabris lignorum, et in caementariis iis, qui operabantur in domo Domini,
12. et sartatecta faciebant; et in iis, qui caedebant saxa, et ut emerent ligna, et lapides, qui excidebantur, ita ut impleretur instauratio domus Domini in universis, quae indigebant expensa ad muniendam domum.
13. Verumtamen non fiebant ex eadem pecunia hydriae templi Domini, et fuscinulae, et thuribula, et tubae, et omne vas aureum et argenteum, de pecunia, quae inferebatur in templum Domini.
14. Iis enim, qui faciebant opus, dabatur, ut instauraretur templum Domini;
15. et non * fiebat ratio iis hominibus, qui accipiebant pecuniam, ut distribuerent eam artificibus; sed in fide tractabant eam.

* c. 22, 2.

16. Pecuniam vero pro delicto, et pecuniam pro peccatis non inferebant in templum Domini, quia sacerdotum erat.
17. Tunc ascendit Hazaël rex Syriae*, et pugnabat contra Geth, cepitque eam; et direxit faciem suam, ut ascenderet in Jerusalem.

* v. 17—22. conf. 2 Paral. 24, 23—27.

18. Quam ob rem tulit Joas rex Juda * omnia sanctificata, quae consecraverant Josaphat, et Jo-

ram, et Ochozias patres ejus reges Juda, et quae ipse obtulerat; et universum argentum, quod inveniri potuit in thesauris templi Domini, et in palatio regis; misitque Hazaëli regi Syriae, et recessit ab Jerusalem. * 3 Reg. 18, 18.

19. Reliqua autem sermonum Joas, et universa, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda?

20. Surrexerunt * autem servi ejus, et conjuraverunt inter se, percusseruntque Joas in domo Mello in descensu Sella. * c. 14, 5.

21. Josachar namque filius Semaath, et Jozabad filius Somer, servi ejus, percusserunt eum, et mortuus est; et sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David, regnavitque * Amasias filius ejus pro eo. * c. 14, 1. 2 Paral. 25, 1.

Cap. 13.

Joachaz a Syris vexatus ad Deum se convertit et liberatur. Joas eidem succedens Eliseum, morti proximum, invisit. Homo quidam cum in sepulchro Elisei conditus fuisset, ad vitam suscitatur.

1. Anno vigesimo tertio Joas filii Ochoziae regis Juda regnavit * Joachaz filius Jehu super Israël in Samaria decem et septem annis. * c. 10, 35.

2. Et fecit malum coram Domino, secutusque est peccata Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israël, et non declinavit ab eis.

3. Iratusque est furor Domini contra Israël, et tradidit eos in manu * Hazaël Regis Syriae, et in manu Benadad filii Hazaël cunctis diebus. * c. 10, 32.

4. Deprecatus est autem Joachaz faciem Domini, et audivit eum Dominus; vidit enim angustiam Israël, quia attriverat eos rex Syriae;

5. Et dedit Dominus salvatorem * Israëli, et liberatus est de manu regis Syriae, habitaveruntque filii Israël in tabernaculis s[uis] sicut heri et nudiustertius. * c. 14. 27.

6. Verumtamen non recess[e]runt a peccatis domus Jerobo[am] qui peccare fecit Israël, sed [in] ipsis ambulaverunt; si quidem [et] lucus permansit in Samaria.

7. Et non sunt derelicti Jo[a]chaz de populo, nisi quinquagi[n]ta equites, et decem currus, et d[e]cem millia peditum; interfecer[at] enim eos rex Syriae, et redeger[at] quasi pulverem in * tritura area[e]. * 1 Reg. 20, 10.

8. Reliqua autem sermonu[m] Joachaz, et universa, quae fec[it] et fortitudo ejus, nonne haec scri[p]ta sunt in libro sermonum di[e]rum regum Israël?

9. Dormivitque Joachaz cu[m] patribus suis, et sepelierunt eu[m] in Samaria: regnavitque Joas [fi]lius ejus pro eo.

10. Anno trigesimo septimo J[o]as regis Juda regnavit Joas fili[us] Joachaz super Israël in Samar[ia] sedecim annis,

11. et fecit, quod malum est i[n] conspectu Domini; non declin[a]vit ab omnibus peccatis Jerob[o]am filii Nabat, qui peccare fec[it] Israël, sed in ipsis ambulavit.

12. Reliqua autem sermonu[m] Joas, et universa, quae fecit, [et] fortitudo ejus, quomodo * pugna[]verit contra Amasiam regem Ju[]da, nonne haec scripta sunt in li[]bro sermonum dierum regum Is[]raël? * c. 14, 11. 12. 2 Paral. 25, 18. 21.

13. Et dormivit Joas cum patr[i]bus suis; Jeroboam autem sed[it] super solium ejus. Porro Joas s[e]pultus est in Samaria cum reg[i]bus Israël.

14. Eliseus autem aegrotab[at] infirmitate, qua et mortuus es[t] descenditque ad eum Joas rex I[s]raël, et flebat coram eo, diceba[t]que: Pater mi *! pater mi! cu[r]rus Israël et auriga ejus! * c. 2,

15. Et ait illi Eliseus: Affer ar-
cum, et sagittas! Cumque attulis-
set ad eum arcum, et sagittas,
16. dixit ad regem Israël: Po-
ne manum tuam super arcum. Et
cum posuisset ille manum suam,
superposuit Eliseus manus suas
manibus regis,
17. et ait: Aperi fenestram o-
rientalem. Cumque aperuisset,
dixit Eliseus: Jace sagittam! Et
ecit. Et ait Eliseus: Sagitta sa-
utis Domini, et sagitta salutis
contra Syriam! percutiesque Sy-
riam in Aphec, donec consumas
am.
18. Et ait: Tolle sagittas! Qui
um tulisset, rursum dixit ei: Per-
ute jaculo terram! Et cum per-
ussisset tribus vicibus, et stetis-
et,
19. iratus est vir Dei contra e-
m, et ait: Si percussisses quin-
uies, aut sexies, sive septies, per-
ussisses Syriam usque ad con-
umptionem; nunc autem tribus
icibus percuties eam.
20. Mortuus est ergo Eliseus, et
epelierunt eum. Latrunculi au-
em de Moab venerunt in terram
n ipso anno.
21. * Quidam autem sepelien-
es hominem, viderunt latruncu-
os, et projecerunt cadaver in se-
ulchro Elisei. Quod cum teti-
isset ossa Elisei, revixit homo, et
tetit super pedes suos. *Eccl. 48, 14.
22. Igitur Hazaël rex Syriae af-
lixit Israël cunctis diebus Joa-
haz;
23. et misertus est Dominus eo-
um *, et reversus est ad eos pro-
ter pactum suum, quod habebat
um Abraham, et Isaac, et Jacob;
t noluit disperdere eos, neque
rojicere penitus usque in prae-
ens tempus. *Exod. 2, 24. Deut. 26, 42.
24. Mortuus est autem Hazaël
ex Syriae, et regnavit Benadad
lius ejus pro eo.
25. Porro Joas filius Joachaz
tulit urbes de manu Benadad filii
Hazaël, quas tulerat de manu Jo-
achaz patris sui jure praelii, tri-
bus vicibus percussit eum Joas,
et reddidit civitates Israël.

Cap. 14.

Amasias rex Juda a Joas vincitur. Jerobo-
am secundus post Joas regnat.

1. In anno secundo Joas filii Jo-
achaz regis Israël, regnavit * A-
masias filius Joas regis Juda.
* 2 Paral. 25, 1.
2. * Viginti quinque annorum
erat, cum regnare coepisset; vi-
ginti autem et novem annis regna-
vit in Jerusalem, nomen matris
ejus Joadan de Jerusalem.
* 2 Paral. 25, 1.
3. Et fecit rectum coram Domi-
no, verumtamen non ut David pa-
ter ejus. Juxta omnia, quae fecit
Joas pater suus, fecit.
4. Nisi hoc tantum *, quod ex-
celsa non abstulit; adhuc enim
populus immolabat, et adolebat
incensum in excelsis. *c. 15, 4.
5. Cumque obtinuisset regnum,
percussit * servos suos, qui inter-
fecerant regem patrem suum;
* c. 12, 20.
6. filios autem eorum, qui oc-
ciderant, non occidit, juxta quod
scriptum est * in libro legis Moy-
si, sicut praecepit Dominus, di-
cens: Non morientur patres pro
filiis, neque filii morientur pro
patribus, sed unusquisque in pec-
cato suo morietur. * Deut. 24, 16. sq.
7. Ipse percussit * Edom in val-
le Salinarum decem millia, et ap-
prehendit petram in praelio, vo-
cavitque nomen ejus Jectehel us-
que in praesentem diem.
* 2 Paral. 25, 11.
8. Tunc misit Amasias nuntios
ad Joas filium Joachaz, filii Jehu
regis Israël, dicens: Veni, et vi-
deamus nos!
9. Remisitque Joas rex Israël
ad Amasiam regem Juda, dicens *:

Carduus Libani misit ad cedrum, quae est in Libano, dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem! Transieruntque bestiae saltus, quae sunt in Libano, et conculcaverunt carduum. * Jud. 9, 14.

10. Percutiens invaluisti super Edom, et sublevavit te cor tuum; contentus esto gloria, et sede in domo tua; quare provocas malum, ut cadas tu et Judas tecum?

11. Et non * acquievit Amasias: Ascenditque Joas rex Israël, et viderunt se, ipse et Amasias rex Juda in Bethsames † oppido Judae. * 2 Paral. 25, 20. † Jos. 21, 16.

12. Percussusque est Juda coram Israël *, et fugerunt unusquisque in tabernacula sua.
* 2 Reg. 18, 17. 2 Paral. 25, 22.

13. Amasiam vero regem Juda filium Joas filii Ochoziae cepit Joas rex Israël in Bethsames, et adduxit eum in Jerusalem; et interrupit murum Jerusalem, a porta Ephraim usque ad portam anguli, quadringentis cubitis.

14. Tulitque * omne aurum, et argentum, et universa vasa, quae inventa sunt in domo Domini, et in thesauris regis, et obsides, et reversus est in Samariam.
* 2 Paral. 25, 24.

15. Reliqua autem verborum Joas, quae fecit, et fortitudo ejus, qua pugnavit contra Amasiam regem Juda, nonne haec * scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël? * 2 Paral. 25, 1. sq.

16. Dormivitque * Joas cum patribus suis, et sepultus est in Samaria cum regibus Israël; et regnavit Jeroboam filius ejus pro eo. * c. 13, 13.

17. Vixit autem Amasias, filius Joas, rex Juda, postquam mortuus est Joas filius Joachaz regis Israël [a]) quindecim annis.

18. Reliqua autem sermonum Amasiae, nonne * haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda? * 2 Paral. 25, 1. sq.

19. Factaque est contra eum conjuratio * in Jerusalem; at ille fugit in Lachis. Miseruntque post eum in Lachis, et interfecerunt eum ibi. * c. 12, 20.

20. Et asportaverunt * in equis sepultusque est in Jerusalem cum patribus suis in civitate David.
* c. 9, 28. 23, 30.

21. * Tulit autem universus populus Judae † Azariam annos natum sedecim, et constituerunt eum regem pro patre ejus Amasia.
* 2 Paral. 26, 1. † c. 15, 1. 2.

22. Ipse aedificavit * Aelath [b]) et restituit eam Judae, postquam dormivit rex cum patribus suis.
* c. 16, 6.

23. Anno quintodecimo Amasiae filii Joas [c]) regis Juda, regnavit * Jeroboam filius Joas regis Israël in Samaria, quadraginta et uno anno; * Jos. 1, 1. Amos. 1, 1, 7, 9

24. et fecit, quod malum est coram Domino. Non recessit ab omnibus peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israël.

25. Ipse restituit terminos * Israël ab introitu Emath, usque ad mare solitudinis, juxta sermonem Domini Dei Israël, quem locutus est per servum suum † Jonam filium Amathi Prophetam, qui erat de Geth, quae est in Opher.
* Num. 13, 21. † Jon. 1, 1.

26. Vidit enim Dominus afflictionem Israël amaram nimis, et quod consumpti essent usque ad clausos carcere, et extremos, et non esset, qui auxiliaretur Israëli.

27. Nec locutus est Dominus, ut deleret nomen Israël de sub coelo, sed salvavit * eos in manu Jeroboam filii Joas. * c. 15, 5.

28. Reliqua autem sermonum Jeroboam et universa, quae fecit, et fortitudo ejus, qua praeliatus est, et quomodo restituit Damas-

---

a) 1590. viginti quinque annis. b) 1590. Ailam c) 1590. Joias.

eum, et Emath Judae in Israël, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?
29. Dormivitque Jeroboam cum patribus suis regibus Israël, et regnavit Zacharias filius ejus pro eo.

Cap. 15.

Amasiae Azarias seu Ozias et Joathan succedunt.

1. Anno vigesimo septimo Jeroboam regis Israël *, regnavit Azarias filius † Amasiae regis Juda. * v. 1—7. conf. 2 Paral. 26, 3—17. † 1 Paral. 3, 12.
2. Sedecim * annorum erat, cum regnare coepisset, et quinquaginta duobus annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Jechelia de Jerusalem. * c. 14, 21.
3. Fecitque, quod erat placitum coram Domino, juxta omnia, quae fecit Amasias pater ejus.
4. Verumtamen excelsa non est demolitus; adhuc populus sacrificabat, et adolebat incensum in excelsis.
5. * Percussit autem Dominus regem, et † fuit leprosus usque in diem mortis suae, et habitabat in domo libera seorsum; Joathan vero filius regis gubernabat palatium, et judicabat populum terrae. * 2 Paral. 26, 21. † Lev. 13, 46.
6. Reliqua autem sermonum Azariae, et universa, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda?
7. Et dormivit Azarias cum patribus suis; sepelieruntque eum cum majoribus suis in civitate David; et regnavit Joathan filius ejus pro eo.
8. Anno trigesimo octavo Azariae regis Juda, regnavit * Zacharias filius Jeroboam super Israël in Samaria sex mensibus; * c. 14, 29.
9. et fecit *, quod malum est coram Domino, sicut fecerant patres ejus; non recessit a peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israël. * v. 18.
10. Conjuravit autem contra eum Sellum filius Jabes; percussitque eum palam, et interfecit, regnavitque pro eo.
11. Reliqua autem verborum Zachariae, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?
12. * Iste est sermo Domini, quem locutus est ad Jehu, dicens: Filii tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israël. Factumque est ita. * c. 10, 30.
13. Sellum filius Jabes regnavit trigesimo nono anno Azariae regis Juda; regnavit autem uno mense in Samaria.
14. Et ascendit Manahem filius Gadi de * Thersa; venitque in Samariam, et percussit Sellum filium Jabes in Samaria, et interfecit eum, regnavitque pro eo. * 3 Reg. 16, 17.
15. Reliqua autem verborum Sellum, et conjuratio ejus, per quam tetendit insidias, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?
16. Tunc percussit Manahem Thapsan, et omnes, qui erant in ea, et terminos ejus de Thersa; noluerant enim aperire ei; et interfecit omnes praegnantes ejus, et scidit eas.
17. Anno trigesimo nono Azariae regis Juda regnavit Manahem filius Gadi super Israël decem annis in Samaria.
18. Fecitque, quod erat malum coram * Domino; non recessit a peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israël cunctis diebus ejus. * c. 13, 11. 14, 24.
19. Veniebat Phul rex Assyriorum in terram a), et dabat Mana-

a) 1590. in Thersam

hem Phul mille talenta argenti, ut esset ei in auxilium, et firmaret regnum ejus.

20. Indixitque * Manahem argentum super Israël cunctis potentibus et divitibus, ut daret regi Assyriorum, quinquaginta siclos argenti per singulos: reversusque est rex Assyriorum, et non est moratus in terra. a) * c. 23, 35.

21. Reliqua autem sermonum Manahem, et universa, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

22. Et dormivit Manahem cum patribus suis; regnavitque Phaceia filius ejus pro eo.

23. Anno quinquagesimo Azariae regis Juda regnavit Phaceia filius Manahem super Israël in Samaria biennio;

24. et fecit, quod erat malum coram Domino; non recessit * a peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israël. * c. 10, 29. 14, 24.

25. Conjuravit * autem adversus eum Phacee filius Romeliae, dux ejus, et percussit eum in Samaria in turre domus regiae juxta Argob, et juxta Arie, et cum eo quinquaginta viros de filiis Galaaditarum, et interfecit eum, regnavitque pro eo. * c. 14, 19.

26. Reliqua autem sermonum Phaceia, et universa, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

27. Anno quinquagesimo secundo Azariae regis Juda, regnavit Phacee filius Romeliae super Israël in Samaria viginti annis.

28. Et fecit, quod erat malum coram Domino; non recessit a peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israël.

29. In diebus * Phacee regis Israël venit Theglathphalasar rex Assur, et cepit Ajon, et Abel Domum Maacha et Janoe, et Cedes, et Asor, et Galaad, et Galilaeam, et universam terram Nephthali; et transtulit eos in Assyrios. * 1 Paral. 5, 25. 26.

30. Conjuravit autem, et tetendit insidias Osee filius Ela contra Phacee filium Romeliae, et percussit eum, et interfecit regnavitque pro eo vigesimo anno Joatham filii Oziae.

31. Reliqua autem sermonum Phacee, et universa, quae fecit nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

32. * Anno secundo Phacee, filii Romeliae regis Israël, regnavit Joatham filius Oziae regis Juda. * 2 Paral. 27, 1—28, 6.

33. Viginti quinque annorum erat, cum regnare coepisset, et sedecim annis regnavit in Jerusalem; nomen matris ejus Jerusa filia Sadoc. * c. 16, 2.

34. Fecitque, quod erat placitum coram Domino; juxta omnia quae fecerat Ozias pater suus, operatus est. * c. 14, 3.

35. Verumtamen excelsa non abstulit; adhuc populus immolabat, et adolebat incensum in excelsis; ipse aedificavit portam domus Domini sublimissimam.

36. Reliqua autem sermonum Joatham, et universa, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda?

37. In diebus illis coepit Dominus mittere * in Judam, Rasin regem Syriae, et Phacee filium Romeliae. * Jes. 7, 1.

38. Et dormivit Joatham cum patribus suis, sepultusque est cum eis in civitate David patris sui; et regnavit Achaz filius ejus pro eo.

Cap. 16.

Achaz in Juda regnante Idumaei Ailam occupant. Achaz Assyrios in auxilium vocat adversus Syros. Ezechias ei succedit.

1. Anno decimo septimo Ph[...]

a) 1590. in Thersa.

see filii Romeliae, regnavit Achaz filius Joatham regis Juda.

2. * Viginti annorum erat Achaz, cum regnare coepisset, et † sedecim annis regnavit in Jerusalem; non fecit, quod erat placitum in conspectu Domini Dei sui, sicut David pater ejus.

* 2 Paral. 28, 1—4. † c. 15, 35.

3. Sed ambulavit in via regum Israël; insuper * et filium suum consecravit, transferens per ignem secundum idola gentium; quae dissipavit Dominus coram filiis Israël. * c. 17, 31. sq.

4. Immolabat quoque victimas, et adolebat * incensum in excelsis, et in collibus, et sub omni ligno frondoso. * c. 17, 10.

5. * Tunc ascendit Rasin rex Syriae, et Phacee filius Romeliae rex Israël, in Jerusalem ad praeliandum; cumque obsiderent Achaz, non valuerunt superare eum. * Jes. 7, 1. v. 5—20. conf. 2 Paral. 28, 16—27.

6. In tempore illo restituit Rasin rex Syriae *, Ailam Syriae, et ejecit Judaeos de Aila; et Idumaei venerunt in Ailam, et habitaverunt ibi usque in diem hanc.

* c. 14, 22.

7. Misit autem Achaz * nuntios ad Theglathphalasar regem Assyriorum, dicens: Servus tuus, et filius tuus ego sum; ascende et salvum me fac de manu regis Syriae, et de manu regis Israël, qui consurrexerunt adversum me.

* c. 15, 29. 1 Paral. 5, 6.

8. Et cum * collegisset argentum et aurum, quod inveniri potuit in domo Domini, et in thesauris regis, misit regi Assyriorum munera. * 3 Reg. 15, 18.

9. Qui et acquievit voluntati ejus; ascendit enim rex Assyriorum * in Damascum, et vastavit eam; et transtulit habitatores ejus Cyrenen, Rasin autem interfecit. * 3 Reg. 15, 20.

10. Perrexitque rex Achaz in occursum Theglathphalasar regi Assyriorum in Damascum; cumque vidisset altare Damasci, misit rex Achaz ad Uriam sacerdotem exemplar ejus, et similitudinem juxta omne opus ejus.

11. Extruxitque Urias sacerdos altare; juxta omnia, quae praeceperat rex Achaz, de Damasco, ita fecit sacerdos Urias, donec veniret rex Achaz de Damasco.

12. Cumque venisset rex de Damasco a), vidit altare, et veneratus est illud; ascenditque et immolavit holocausta, et sacrificium suum,

13. et libavit libamina, et fudit sanguinem pacificorum, quae obtulerat super altare.

14. Porro altare aereum, quod erat coram Domino, transtulit de facie templi, et de loco altaris, et de loco templi Domini; posuitque illud ex latere altaris ad Aquilonem.

15. Praecepit quoque rex Achaz Uriae sacerdoti, dicens: Super altare majus offer holocaustum matutinum, et sacrificium vespertinum, et holocaustum regis, et sacrificium ejus, et holocaustum universi populi terrae, et sacrificia eorum, et libamina eorum: et omnem sanguinem holocausti, et universum sanguinem victimae super illud effundes; altare vero aereum erit paratum ad voluntatem meam.

16. Fecit igitur Urias sacerdos juxta omnia, quae praeceperat rex Achaz.

17. Tulit autem rex Achaz caelatas bases et luterem, qui erat desuper; et mare deposuit de bobus aereis, qui sustentabant illud, et posuit super pavimentum stratum lapide.

18. Musach quoque sabbati, quod aedificaverat in templo; et

a) 1590. om. de Damasco

ingressum regis exterius, convertit in templum Domini, propter regem Assyriorum.

19. Reliqua autem verborum Achaz, quae fecit, nonne * haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda? * 2Paral. 28, 1.

20. Dormivitque Achaz cum patribus suis, et sepultus est cum eis in civitate David; et regnavit * Ezechias filius ejus pro eo. * 2 Paral. 29, 1. c. 18, 1.

CAP. 17.

Salmanasar Israëlem transfert in Assyriam. Mittitur sacerdos in Samariam, qui colonos doceret cultum Dei.

1. Anno duodecimo Achaz regis Juda, regnavit Osee filius Ela in Samaria super Israël novem annis.

2. Fecitque malum coram Domino; sed non sicut reges Israël, qui ante eum fuerant.

3. *Contra hunc ascendit Salmanasar † rex Assyriorum, et factus est ei Osee servus, reddebatque illi tributa. * c. 18, 9. † Tob. 1, 2.

4. Cumque deprehendisset rex Assyriorum Osee, quod rebellare nitens misisset nuntios ad Sua regem Aegypti, ne praestaret tributa regi Assyriorum, sicut singulis annis solitus erat, obsedit eum, et vinctum misit in carcerem.

5. Pervagatusque est omnem terram; et ascendens Samariam, obsedit eam tribus annis.

6. Anno autem nono Osee, cepit rex Assyriorum Samariam, et transtulit Israël in Assyrios; posuitque eos in Hala et in Habor juxta fluvium Gozan, in civitatibus Medorum.

7. Factum est enim, cum peccassent filii Israël Domino Deo suo, qui eduxerat eos de terra Aegypti, de manu Pharaonis regis Aegypti, coluerunt deos alienos.

8. Et ambulaverunt * juxta ritum gentium, quas consumpserat Dominus in conspectu filiorum Israël, et regum Israël; quia similiter fecerant. * c. 16, 3.

9. Et offenderunt filii Israël * verbis non rectis Dominum Deum suum; et aedificaverunt sibi excelsa in cunctis urbibus suis a turre custodum usque ad civitatem munitam. * Jerem. 2, 22. 13. Joh. 9, 40.

10. Feceruntque sibi statuas, et lucos in omni colle sublimi, et subter * omne lignum nemorosum; * c. 16, 4. 3 Reg. 14, 25.

11. et adolebant ibi incensum super aras * in morem gentium, quas transtulerat Dominus a facie eorum; feceruntque verba pessima irritantes Dominum. * c. 16, 3.

12. Et coluerunt immunditias, de quibus praecepit eis Dominus *, ne facerent verbum hoc. * Exod. 20, 23. 25, 13.

13. Et testificatus est Dominus in Israël et in Juda per manum omnium Prophetarum et videntium, dicens*: Revertimini a viis vestris pessimis, et custodite praecepta mea, et ceremonias, juxta omnem legem, quam praecepi patribus vestris; et sicut misi ad vos in manu servorum meorum Prophetarum. * Jerem. 25, 5.

14. Qui non audierunt, sed induraverunt cervicem suam juxta cervicem patrum suorum, qui noluerunt obedire Domino Deo suo.

15. Et abjecerunt legitima ejus, et pactum, quod pepigit cum patribus eorum, et testificationes, quibus contestatus est eos; secutique sunt vanitates, et vane egerunt; et secuti sunt gentes, quae erant per circuitum eorum, super quibus praeceperat Dominus eis, ut * non facerent sicut et illae faciebant. * Lev. 18, 24.

16. Et dereliquerunt omnia praecepta Domini Dei sui *; feceruntque sibi conflatiles duos vitulos, et lucos, et adoraverunt u-

niversam militiam coeli; servie-
runtque Baal, *3 Reg. 12, 28.
17. et consecraverunt* filios su-
os, et filias suas per ignem; et di-
vinationibus inserviebant et au-
guriis; et tradiderunt se, ut face-
rent malum coram Domino, ut ir-
ritarent eum. * v. 31.
18. Iratusque est Dominus ve-
hementer Israëli, et abstulit* eos
a conspectu suo, et non remansit
nisi tribus Juda tantummodo.
* c. 23, 27.
19. Sed nec ipse Juda custodi-
vit mandata Domini Dei sui; ve-
rum ambulavit in erroribus Isra-
ël, quos operatus fuerat.
20. Projecitque Dominus omne
semen Israël, et afflixit eos, et
tradidit eos in manu diripienti-
um, donec projiceret eos a facie
sua.
21. * Ex eo jam tempore, quo
scissus est Israël a domo David, et
constituerunt sibi regem Jerobo-
am filium Nabat; separavit enim
Jeroboam Israël a Domino, et
peccare eos fecit peccatum ma-
gnum. * 3 Reg. 12, 19.
22. Et ambulaverunt filii Israël
in universis peccatis Jeroboam,
quae fecerat; et non recesserunt
ab eis,
23. * usquequo Dominus aufer-
ret Israël a facie sua, sicut locu-
tus fuerat in manu omnium servo-
rum suorum Prophetarum; trans-
latusque est Israël de terra sua in
Assyrios, usque in diem hanc.
* Jerem. 25, 9. Ose. 1, 6.
24. Adduxit autem rex Assyrio-
rum de Babylone, et de Cutha, et
de Avah, et de Emath, et de Se-
pharvaim; et collocavit eos in ci-
vitatibus Samariae pro filiis Isra-
ël; qui possederunt Samariam,
et habitaverunt in urbibus ejus.
25. Cumque ibi habitare coe-
pissent, non timebant Dominum *;
et immisit in eos Dominus leones,
qui interficiebant eos.
* Ezech. 14, 15.

26. Nuntiatumque est regi As-
syriorum, et dictum: Gentes, quas
transtulisti, et habitare fecisti in
civitatibus Samariae, ignorant
legitima Dei terrae; et immisit in
eos Dominus leones, et ecce! in-
terficiunt eos, eo quod ignorent
ritum Dei terrae.
27. Praecepit autem rex Assy-
riorum, dicens: Ducite illuc unum
de sacerdotibus, quos inde capti-
vos adduxistis, et vadat, et habi-
tet cum eis; et doceat eos legiti-
ma Dei terrae.
28. Igitur cum venisset unus de
sacerdotibus his, qui captivi du-
cti fuerant de Samaria, habitavit
in Bethel, et docebat eos, quomo-
do colerent Dominum.
29. Et unaquaeque* gens fabri-
cata est Deum suum; posuerunt-
que eos in fanis excelsis, quae fe-
cerant Samaritae, gens et gens in
urbibus suis, in quibus habitabat.
* Jon. 1, 5.
30. Viri enim Babylonii fece-
runt Sochothbenoth; viri autem
Chutaei fecerunt Nergel; et viri
de Emath fecerunt Asima.
31. Porro Hevaei fecerunt Ne-
bahaz et Tharthac. Hi autem, qui
erant * de Sepharvaim, combure-
bant filios suos igni, Adramelech
et Anamelech diis Sepharvaim;
* c. 16, 3. 21. Deut. 18, 10.
32. et nihilominus colebant Do-
minum. Fecerunt autem sibi de
novissimis sacerdotes excelso-
rum, et ponebant eos in fanis sub-
limibus.
33. Et cum Dominum colerent,
diis quoque suis serviebant juxta
consuetudinem gentium, de qui-
bus translati fuerant Samariam;
34. Usque in praesentem diem
morem sequuntur antiquum; non*
timent Dominum, neque custodi-
unt ceremonias ejus, judicia, et
legem, et mandatum, quod prae-
ceperat Dominus filiis Jacob †,
quem cognominavit Israël.
* c. 41. † Gen. 33, 28. 3 Reg. 18, 31.

35. Et percusserat cum eis pactum, et mandaverat eis, dicens: Nolite timere deos alienos*, et non adoretis eos, neque colatis eos, et non immoletis eis;

* Exod. 23, 24.

36. sed Dominum Deum vestrum, qui eduxit vos de terra Aegypti in fortitudine magna, et in brachio extento, ipsum timete, et illum adorate, et ipsi immolate.

37. Ceremonias quoque, et judicia, et legem, et mandatum, quod scripsit vobis, custodite, ut faciatis cunctis diebus; et non timeatis deos alienos.

38. Et pactum, quod percussit vobiscum, nolite oblivisci, nec* colatis deos alienos, *Bar. 6, 22. 28.

39. sed Dominum Deum vestrum * timete, et ipse eruet vos de manu omnium inimicorum vestrorum. * 1 Reg. 12, 24. Ps. 33, 10.

40. Illi vero non audierunt, sed juxta consuetudinem suam pristinam perpetrabant.

41. Fuerunt igitur gentes istae timentes quidem Dominum, sed nihilominus et idolis suis servientes; nam et filii eorum, et nepotes, sicut fecerunt patres sui, ita faciunt usque in praesentem diem.

Cap. 18.

Ezechias pius lucos succendit; Idumaeos rebelles vincit. Assyrii Jerusalem obsident.

1. Anno * tertio Osee filii Ela regis Israël, regnavit † Ezechias filius Achaz regis Juda.

* 2 Paral. 28, 27. 29, 1. † c. 16, 20.

2. Vigintiquinque annorum erat, cum regnare coepisset; et viginti novem annis regnavit in Jerusalem; nomen matris ejus Abi filia Zachariae.

3. Fecitque*, quod erat bonum coram Domino, juxta omnia, quae fecerat David pater ejus.

* Jes. 38, 3.

4. Ipse dissipavit excelsa, et contrivit statuas, et succidit lucos, confregitque serpentem aeneum *, quem fecerat Moyses; si quidem usque ad illud tempus fi lii Israël adolebant ei incensum vocavitque nomen ejus Nohe stan. * Num. 21, 9.

5. In Domino Deo * Israël spe ravit; itaque post eum non fu similis ei de cunctis regibus Jud sed neque in his, qui ante eum fu erunt. * c. 23, 25.

6. Et adhaesit Domino, et non recessit a vestigiis ejus, fecitqu mandata ejus, quae praeceper Dominus Moysi. * 1 Reg. 12, Ps. 118, 31. 102.

7. Unde et erat Dominus cu eo, et in cunctis, ad quae proc debat *, sapienter se agebat. R bellavit quoque contra regem A syriorum, et non servivit ei.

* 1 Reg. 18, 14.

8. Ipse percussit Philisthae usque ad Gazam, et omnes term nos eorum, a turre custodum u que ad civitatem munitam.

9. * Anno quarto regis Ezech ae, qui erat annus septimus Os filii Ela regis Israël, ascendit Sa manasar rex Assyriorum in Sam riam, et oppugnavit eam,

* c. 17, 6. Tob. 1, 2.

10. et * cepit. Nam post ann tres, anno sexto Ezechiae, id e nono anno Osee regis Israël, c pta est Samaria. * c. 17, 6.

11. Et transtulit rex Assyri rum Israël in Assyrios, colloc vitque eos in Hala, et in Habor fl viis Gozan in civitatibus Med rum.

12. Quia non audierunt voce Domini Dei sui, sed praetergre sunt pactum ejus; omnia, qu praeceperat Moyses servus D mini, non audierunt, neque fec runt.

13. * Anno quartodecimo regi Ezechiae, ascendit Sennacheril rex Assyriorum ad universas c vitates Juda munitas; et cepit ea

* 2 Paral. 32, 1. † Jes. 36, 1. Eccl. 48, 2
‡ v. 13—27. conf. 2 Paral. 32, 1—20.

14. Tunc misit Ezechias rex Juda nuntios ad regem Assyriorum in Lachis, dicens: Peccavi, recede a me; et omne, quod imposueris mihi, feram. Indixit itaque rex Assyriorum Ezechiae regi Judae trecenta talenta argenti, et triginta talenta auri.

15. Deditque Ezechias omne argentum, quod repertum fuerat in domo Domini, et in thesauris regis.

16. In tempore illo confregit Ezechias valvas templi Domini, et laminas auri, quas ipse affixerat, et dedit eas regi Assyriorum.

17. Misit autem rex Assyriorum Thartan, et Rabsaris et Rabsacen, de Lachis ad regem Ezechiam cum manu valida Jerusalem; qui cum ascendissent, venerunt Jerusalem, et steterunt juxta aquaeductum piscinae superioris, quae est in via agri fullonis.

18. Vocaveruntque regem; egressus est autem ad eos Eliacim* filius Helciae praepositus domus, et Sobna scriba, et Joahe filius Asaph a commentariis. * Jes. 36, 3.

19. Dixitque ad eos Rabsaces: Loquimini Ezechiae: Haec dicit rex magnus, rex Assyriorum: Quae est ista fiducia, qua niteris?

20. Forsitan inisti consilium, ut praepares te ad praelium. In quo confidis, ut audeas rebellare?

21. An speras in baculo arundineo atque confracto Aegypto*, super quem, si incubuerit homo, comminutus ingredietur manum ejus, et perforabit eam? sic est Pharao rex Aegypti omnibus, qui confidunt in se. * Jes. 20.

22. Quod si dixeritis mihi: In Domino Deo nostro habemus fiduciam; nonne iste est, cujus abstulit Ezechias excelsa et altaria; et praecepit Judae et Jerusalem*: Ante altare hoc adorabitis in Jerusalem? * Exod. 20, 24.

23. Nunc igitur transite ad dominum meum regem Assyriorum, et dabo vobis duo millia equorum, et videte, an habere valeatis ascensores eorum.

24. Et quo modo potestis resistere ante unum satrapam de servis domini mei minimis? An fiduciam habes in Aegypto propter currus et equites?

25. Numquid sine Domini voluntate ascendi ad locum istum, ut demolirer eum? Dominus* dixit mihi: Ascende ad terram hanc, et demolire eam. * 2 Reg. 16, 10.

26. Dixerunt autem Eliacim filius Helciae, et Sobna, et Joahe Rabsaci: Precamur, ut loquaris nobis servis tuis Syriace; siquidem intelligimus hanc linguam; et non loquaris nobis Judaice, audiente populo, qui est super murum.

27. Responditque eis Rabsaces, dicens: Numquid ad dominum tuum, et ad te misit me dominus meus, ut loquerer sermones hos, et non potius ad viros, qui sedent super murum, ut comedant stercora sua, et bibant urinam suam vobiscum?

28. Stetit itaque Rabsaces, et exclamavit voce magna Judaice, et ait: Audite verba regis magni, regis Assyriorum.

29. Haec dicit rex: Non vos seducat Ezechias; non enim poterit eruere vos de manu mea.

30. Neque fiduciam vobis tribuat super Dominum, dicens: Eruens liberabit nos Dominus, et non tradetur civitas haec in manu regis Assyriorum.

31. Nolite audire Ezechiam. Haec enim dicit rex Assyriorum: Facite mecum, quod vobis est utile, et egredimini ad me; et comedet * unusquisque de vinea sua, et de ficu sua; et bibetis aquas de cisternis vestris; * 3 Reg. 4, 25.

32. donec veniam, et transferam vos in terram, quae similis est terrae vestrae, in terram fru-

ctiferam, et fertilem vini, terram panis et vinearum, terram olivarum, et olei ac mellis, et vivetis, et non moriemini. Nolite audire Ezechiam, qui vos decipit, dicens: Dominus liberabit nos.

33. Numquid liberaverunt dii* gentium terram suam de manu regis Assyriorum? * 2 Paral. 32, 15. Jes. 10, 10. 11.

34. * Ubi est Deus Emath, et Arphad? ubi est Deus Sepharvaim, Ana, et Ava? numquid liberaverunt Samariam de manu mea? * c. 19, 13. Jes. 10, 9. 37, 13.

35. Quinam illi sunt in universis diis terrarum, qui eruerunt regionem suam de manu mea, ut possit eruere Dominus Jerusalem de manu mea?

36. Tacuit itaque populus, et non respondit ei quidquam; siquidem praeceptum regis acceperant, ut non responderent ei.

37. Venitque Eliacim filius Helciae, praepositus domus, et Sobna scriba, et Joahe filius Asaph a commentariis ad Ezechiam scissis vestibus, et nuntiaverunt ei verba Rabsacis.

Cap. 19.

Auditis blasphemiis Rabsacis Isaias et Ezechias preces ad Deum fundunt. Angelus de nocte 185000 interficit.

1. Quae cum * audisset Ezechias rex †, scidit vestimenta sua, et opertus est sacco, ingressusque est domum Domini. * Jes. 37, 1. † Num. 14, 6.

2. Et misit Eliacim praepositum domus, et Sobnam scribam, et senes de sacerdotibus opertos saccis, ad* Isaiam Prophetam filium Amos. * Jes. 1, 1.

3. Qui dixerunt: Haec dicit Ezechias: Dies tribulationis, et increpationis, et blasphemiae, dies iste; venerunt filii * usque ad partum, et vires non habet parturiens. * Jes. 13, 8. 26, 18.

4. Si forte audiat Dominus De-us tuus universa verba Rabsaci-quem misit * rex Assyriorum do-minus suus, ut exprobraret Deum viventem, et argueret verbis quae audivit Dominus Deus tuus et fac orationem pro reliquiis quae repertae sunt. * v. 16.

5. Venerunt * ergo servi reg-Ezechiae ad Isaiam. * Jes. 37,

6. Dixitque eis Isaias: Haec dicetis domino vestro: Haec d-cit Dominus: Noli timere a faci-sermonum, quos audisti, quibu-blasphemaverunt pueri regis A-syriorum me.

7. Ecce! ego immittam ei sp-ritum, et* audiet nuntium, et re-vertetur in terram suam, et dej-ciam eum gladio † in terra sua. * c. 7, 6. † v. 37.

8. Reversus est ergo Rabsace-et invenit regem Assyriorum e-pugnantem Lobnam; audierat e-nim, quod recessisset de Lachi-

9. Cumque audisset de Thar-ca rege Aethiopiae, dicentes: Ec-ce! egressus est, ut pugnet adver-sum te; et iret contra eum, mis-nuntios ad Ezechiam, dicens:

10. Haec dicite Ezechiae reg-Juda: Non te seducat Deus tuu-in quo habes fiduciam; neque di-cas: Non * tradetur Jerusalem i-manus regis Assyriorum. * c. 18,

11. Tu enim ipse audisti, qua-fecerunt reges Assyriorum un-versis terris, quo modo vastave-runt eas; num ergo solus pote-ris liberari?

12. Numquid * liberaverunt di-gentium singulos, quos vastave-runt patres mei, Gozan videlice-et Haran, et Reseph, et filios Eden qui erant in Thelasar? * c. 18, 3

13. Ubi est rex Emath, et rex Ar-phad, et rex civitatis Sepharvaim Ana, et Ava?

14. Itaque cum accepisset Eze-chias litteras de manu nuntio-rum, et legisset eas, ascendit i-

omum Domini, et expandit eas
oram Domino,
15. et oravit in conspectu ejus,
icens*: Domine Deus Israël, qui
sdes super cherubim, tu es Deus
olus regum omnium terrae; tu
ecisti coelum et terram.
*Ps. 79, 2. 98, 1.
16. Inclina aurem tuam, et au-
e; aperi Domine oculos tuos, et
ide; audi omnia verba Senache-
ib, qui misit*, ut exprobraret no-
bis Deum viventem. *1Reg. 17, 10.
17. Vere Domine dissipaverunt
eges Assyriorum gentes, et ter-
as omnium.
18. Et miserunt deos eorum in
ignem; non enim erant dii, sed o-
pra manuum hominum ex ligno
et lapide, et perdiderunt eos.
19. Nunc igitur Domine Deus
noster, salvos nos fac de manu e-
jus*, ut sciant omnia regna ter-
rae, quia tu es Dominus Deus so-
lus. *Eccl. 36, 5.
20. Misit autem Isaias filius A-
mos ad Ezechiam, dicens: Haec
dicit Dominus Deus Israël: Quae
deprecatus es me super Senache-
rib rege Assyriorum, audivi.
21. Iste est sermo, quem locu-
tus est Dominus de eo: Sprevit te,
et subsannavit te virgo filia Sion;
post tergum tuum caput movit,
filia Jerusalem.
22. Cui exprobrasti, et quem
blasphemasti? contra quem exal-
tasti vocem tuam, et elevasti in
excelsum oculos tuos? contra san-
ctum Israël.
23. Per manum servorum tuo-
rum exprobrasti* Domino, et di-
xisti: In multitudine curruum me-
orum ascendi excelsa montium in
summitate Libani, et succidi sub-
limes cedros ejus, et electas abie-
tes illius. Et ingressus sum usque
ad terminos ejus, et saltum carme-
li ejus ego succidi. *Jes. 37, 24.
24. Et bibi aquas alienas, et sic-
cavi vestigiis pedum meorum o-
mnes aquas clausas.
25. Numquid non audisti, quid
ab initio fecerim? Ex diebus anti-
quis plasmavi illud, et nunc addu-
xi; eruntque in ruinam collium
pugnantium [a]) civitates munitae.
26. Et qui sedent in eis, humi-
les manu, contremuerunt et con-
fusi sunt, facti sunt* velut foenum
agri, et virens herba tectorum,
quae arefacta est, antequam ve-
niret ad maturitatem.
*Ps. 91, 8. 128, 6.
27. Habitaculum tuum, et e-
gressum tuum, et introitum tuum,
et viam tuam ego praescivi, et fu-
rorem tuum contra me.
28. Insanisti* in me, et super-
bia tua ascendit in aures meas;
ponam itaque circulum in nari-
bus tuis, et camum in labiis tuis,
et reducam te in viam, per quam
venisti. *Jes. 37, 29. 3 Reg. 20, 28.
29. Tibi autem Ezechia hoc e-
rit* signum: Comede hoc anno,
quae repereris; in secundo autem
anno, quae sponte nascuntur;
porro in tertio anno seminate et
metite; plantate vineas, et come-
dite fructum earum. *Jes. 37, 30. sq.
30. Et quodcumque reliquum
fuerit de domo Juda, mittet radi-
cem deorsum, et faciet fructum
sursum.
31. De Jerusalem quippe egre-
dientur reliquiae, et quod salve-
tur de monte Sion; zelus* Domi-
ni exercituum faciet hoc. *Jes. 9, 7.
32. Quam ob rem haec dicit Do-
minus de rege Assyriorum: Non
ingredietur urbem hanc, nec mit-
tet in eam sagittam, nec occupabit
eam clypeus, nec circumdabit e-
am munitio.
33. Per viam, qua venit, rever-
tetur; et civitatem hanc non in-
gredietur, dicit Dominus.
34. Protegamque* urbem hanc,
et salvabo eam propter me, et

---

a) 1590. compugnantium

propter David servum meum.
* c. 20, 6.

35. * Factum est igitur in nocte illa, venit Angelus Domini, et percussit in castris Assyriorum centum octogintaquinque millia. Cumque diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum; et recedens abiit, * Tob. 1, 21. Eccl. 48, 24. Jes. 37, 36. 1 Macc. 7, 41. 2 Macc. 8, 19.

36. et reversus est Senacherib rex Assyriorum, et mansit in Ninive.

37. * Cumque adoraret in templo Nesroch † deum suum, Adramelech et Sarasar filii ejus percusserunt eum gladio, fugeruntque in terram a) Armeniorum, et regnavit Asarhaddon filius ejus pro eo. * Tob. 1, 24. † v. 7.

Cap. 20.

Ezechias aegrotans ab Isaia invisitur; Deum exorat.

1. In diebus illis * aegrotavit Ezechias usque ad mortem; et venit ad eum Isaias filius Amos, propheta, dixitque ei: Haec dicit Dominus Deus: Praecipe b) domui tuae; morieris enim tu, et non vives. * 2 Paral. 32, 24. Jes. 38, 1.

2. Qui convertit faciem suam ad parietem, et oravit Dominum, dicens:

3. Obsecro Domine, memento quaeso, quomodo ambulaverim coram te in veritate, et in corde perfecto, et quod placitum est coram te, fecerim. Flevit itaque Ezechias fletu magno.

4. Et antequam egrederetur Isaias mediam partem atrii, factus est sermo Domini ad eum, dicens:

5. Revertere, et dic Ezechiae duci populi mei: Haec dicit Dominus Deus David patris tui: Audivi orationem tuam, et vidi lacrymas tuas; et ecce! sanavi te, die tertio ascendes templum Domini.

6. Et addam diebus tuis quindecim annos; sed et de * manu regis Assyriorum liberabo te, et civitatem hanc, et protegam urbem istam propter me, et propter David servum meum. * c. 19, 34.

7. Dixitque Isaias: Afferte massam ficorum. Quam cum attulissent, et posuissent super ulcus ejus, curatus est.

8. Dixerat autem Ezechias ad Isaiam: Quod erit signum, quia Dominus me sanabit, et quia ascensurus sum die tertia templum Domini?

9. Cui ait Isaias: Hoc erit signum a Domino, quod facturus sit Dominus sermonem, quem locutus est: Vis, ut ascendat umbra decem lineis, an ut revertatur totidem gradibus?

10. Et ait Ezechias: Facile est umbram crescere decem lineis: nec hoc volo, ut fiat; sed ut revertatur retrorsum decem gradibus.

11. Invocavit itaque Isaias Propheta Dominum, et reduxit * umbram per lineas, quibus jam descenderat in horologio Achaz, retrorsum decem gradibus.
* Jes. 38, 8. Eccl. 48, 26.

12. In tempore illo * misit Berodach Baladan, filius Baladan rex Babyloniorum litteras et munera ad Ezechiam; audierat enim quod aegrotasset Ezechias.
* v. 12—21. conf. 2 Paral. 32, 25—33. Jes. 39

13. Laetatus est autem in adventu eorum Ezechias, et ostendit eis domum aromatum, et aurum et argentum, et pigmenta varia, unguenta quoque, et domum vasorum suorum, et omnia, quae habere poterat in thesauris suis. Non fuit, quod non monstraret eis Ezechias in domo sua, et in omni potestate sua.

14. Venit autem Isaias Pr[ropheta]

a) 1590. Armenorum b) 1590. Dispone domui ...

pheta ad regem Ezechiam, dixitque ei: Quid dixerunt viri isti? aut unde venerunt ad te? Cui ait Ezechias: De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone.

15. At ille respondit: Quid viderunt in domo tua? Ait Ezechias: Omnia, quaecumque sunt in domo mea, viderunt; nihil est, quod non monstraverim eis in thesauris meis.

16. Dixit itaque Isaias Ezechiae: Audi sermonem Domini:

17. Ecce! dies venient, et auferentur* omnia, quae sunt in domo tua, et quae condiderunt patres tui usque in diem hanc, in Babylonem? non remanebit quidquam, ait Dominus. * c. 24, 13. 14.

18. Sed et de filiis tuis, qui egredientur ex te, quos generabis, tollentur, et erunt * eunuchi in palatio regis Babylonis. * Dan. 1, 3.

19. Dixit Ezechias ad Isaiam*: Bonus sermo Domini, quem locutus es! sit pax et veritas in diebus meis. * 1 Reg. 3, 18.

20. Reliqua autem sermonum Ezechiae, et omnis fortitudo ejus, et quomodo fecerit piscinam*, et aquaeductum, et introduxerit aquas in civitatem, nonne † haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda?
* 2 Paral. 32, 30. † 2 Paral. 29, 1.

21. Dormivitque Ezechias cum patribus suis, et regnavit Manasses filius ejus pro eo.

Cap. 21.

Manasses impius post Ezechiam regnat 55 annis. Huic succedit Amon, itidem impius; cui post biennium succedit pius filius Josias.

1. Duodecim annorum erat Manasses,* cum regnare coepisset, et quinquaginta quinque annis regnavit in Jerusalem; nomen matris ejus Haphsiba.
* v. 1—11. conf. 2 Paral. 33, 1—10.

2. Fecitque malum in conspectu Domini, juxta idola gentium, quas delevit Dominus a facie filiorum Israël.

3. * Conversusque est, et aedificavit excelsa, quae dissipaverat Ezechias pater ejus; et erexit aras Baal, et fecit lucos, sicut fecerat Achab rex Israël, et adoravit omnem militiam coeli, et coluit eam. * 2 Paral. 33, 3.

4. Extruxitque aras in domo Domini, de qua dixit Dominus *: In Jerusalem ponam nomen meum.
* 2 Reg. 7, 10. 3 Reg. 8, 29. Deut. 12, 5. sq.

5. Et extruxit altaria universae militiae * coeli in duobus atriis templi Domini. * c. 23, 12.

6. Et traduxit * filium suum per ignem; et ariolatus est, et observavit auguria, et fecit pythones, et aruspices multiplicavit, ut faceret malum coram Domino, et irritaret eum. * Lev. 18, 21.

7. Posuit quoque idolum luci, quem fecerat, in templo Domini *, super quod locutus est Dominus ad David, et ad Salomonem filium ejus †: In templo hoc, et in Jerusalem, quam elegi de cunctis tribubus Israël, ponam nomen meum in sempiternum. * 2 Reg. 7, 26.
3 Reg. 8, 16. 9, 5. † 3 Reg. 8, 29.

8. Et ultra non faciam commoveri pedem Israël de terra, quam dedi patribus eorum; si tamen custodierint opere omnia, quae praecepi eis, et universam legem, quam mandavit eis servus meus Moyses.

9. Illi vero non audierunt; sed seducti sunt a Manasse, ut facerent malum, super gentes, quas contrivit Dominus a facie filiorum Israël.

10. Locutusque est Dominus in manu servorum suorum Prophetarum, dicens:

11. * Quia fecit Manasses rex Juda abominationes † istas pessimas, super omnia, quae fecerunt Amorrhaei ante eum, et peccare fecit etiam ‡ Judam in immunditiis suis: * Jer. 15, 4. † c. 23, 26. ‡ 3 Reg. 12, 30.

12. Propterea haec dicit Dominus Deus Israël: Ecce! ego inducam mala super Jerusalem et Judam, ut * quicumque audierit, tinniant ambae aures ejus.
* 1 Reg. 3, 11. Jerem. 19, 3.
13. Et extendam super Jerusalem funiculum Samariae, et pondus domus Achab; et delebo Jerusalem, sicut deleri solent tabulae; et delens vertam, et ducam crebrius stylum super faciem ejus.
14. Dimittam vero reliquias haereditatis meae, et tradam eas in manus inimicorum ejus; eruntque in vastitatem, et in rapinam cunctis adversariis suis;
15. eo quod fecerint malum coram me, et perseveraverint irritantes me, ex die, qua egressi sunt patres eorum ex Aegypto, usque ad hanc diem.
16. Insuper et sanguinem innoxium * fudit Manasses multum nimis, donec impleret Jerusalem usque ad os; absque peccatis suis, quibus peccare fecit Judam, ut faceret malum coram Domino.
* c. 24, 4.
17. Reliqua autem sermonum Manasse *, et universa, quae fecit, et peccatum ejus, quod peccavit, nonne haec † scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda?
* v. 17, 18. conf. 2 Paral. 33, 18—20.
† 2 Paral. 33, 1. sq.
18. Dormivitque Manasses cum patribus suis, et sepultus est in horto domus suae, in horto Oza: et regnavit Amon filius ejus pro eo.
19. Viginti duorum * annorum erat Amon, cum regnare coepisset; duobus quoque annis regnavit in Jerusalem nomen matris ejus Messalemeth filia Harus de Jeteba. * v. 19—26. conf. 2 Paral. 33, 21—25.
20. Fecitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater ejus.
21. Et ambulavit in omni via, per quam ambulaverat pater ejus; servivitque immunditiis, quibus servierat pater ejus, et adoravit eas,
22. et dereliquit Dominum Deum patrum suorum, et non ambulavit in via Domini.
23. Tetenderuntque ei insidias servi sui *, et interfecerunt regem in domo sua. * c. 14, 10. 2 Paral. 24, 23.
24. Percussit autem populus terrae omnes, qui conjuraverant contra regem Amon; et constituerunt sibi regem Josiam filium ejus pro eo.
25. Reliqua autem sermonum Amon, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda?
26. Sepelieruntque eum in sepulchro suo, in horto Oza; et regnavit Josias * filius ejus pro eo.
* 1 Paral. 3, 14.

Cap. 22.

Josias cultum Dei instaurat; et de libro legis invento Deum consulit.

1. Octo annorum erat * Josias cum regnare coepisset, triginta et uno anno regnavit in Jerusalem; nomen matris ejus Idida, filia Hadaia de Besecath.
* v. 1. 2. conf. 2 Paral. 34, 1. 2.
2. Fecitque *, quod placitum erat coram Domino, et ambulavit per omnes vias David patris sui; non declinavit † ad dexteram, sive ad sinistram. * c. 18, 3. † Jos. 23, 6.
3. Anno autem octavo decimo regis Josiae *, misit rex Saphan filium a) Aslia, filii Messulam, scribam templi Domini, dicens ei:
* v. 3—20. conf. 2 Paral. 34, 8—28.
4. Vade ad Helciam sacerdotem magnum, ut confletur pecunia, quae illata est in templum Domini, quam collegerunt janitores templi a populo;
5. deturque fabris per praepositos domus Domini; qui et distri

a) 1590. Assia

tribuant eam his, qui operantur n templo Domini, ad instauranda artatecta templi.

6. Tignariis videlicet et caeientariis, et iis, qui interrupta omponunt; et ut emantur ligna, t lapides de lapicidinis ad instauandum templum Domini.

7. Verumtamen * non suppute- ar eis argentum, quod accipiunt, ed in potestate habeant, et in fide.

* c. 12, 15.

8. Dixit autem Helcias pontifex d Saphan scribam: Librum * leis reperi in domo Domini; deitque Helcias volumen Saphan, ui et legit illud.

* 2 Paral. 34, 14.

9. Venit quoque Saphan scria ad regem, et renuntiavit ei, uod praeceperat, et ait: Conflaerunt servi tui pecuniam, quae eperta est in domo Domini; et ederunt, ut distribueretur faris a praefectis operum templi omini.

10. Narravit quoque Saphan criba regi, dicens: Librum deit mihi Helcias sacerdos. Quem um legisset Saphan coram rege,

11. et audisset rex verba libri gis Domini *, scidit vestimenta ua.

* 1 Esdr. 9, 3.

12. Et praecepit Helciae saceroti, et Achicam filio Saphan, et chobor filio Micha, et Saphan cribae, et Asaiae servo regis, icens:

13. Ite et consulite Dominum per me, et super populo, et super omni Juda, de verbis voluminis istius, quod inventum est; maa enim ira Domini succensa est ontra nos; quia non audierunt atres nostri verba libri hujus, ut icerent omne, quod scriptum est obis.

14. Ierunt itaque Helcias saceros, et Ahicam, et Achobor, et Saban, et Asaia, ad Holdam prohetidem uxorem Sellum filii Thecuae, filii Araas custodis vestium, quae habitabat in Jerusalem in secunda; locutique sunt ad eam.

15. Et illa respondit eis: Haec dicit Dominus Deus Israël: Dicite viro, qui misit vos ad me:

16. Haec dicit Dominus: Ecce! ego adducam mala super locum istum, et super habitatores ejus, omnia verba legis, quae legit rex Juda;

17. quia dereliquerunt me, et sacrificaverunt diis alienis, irritantes me in cunctis operibus manuum suarum; et succendetur indignatio mèa in loco hoc, et non extinguetur.

18. Regi autem Juda, qui misit vos, ut consuleretis Dominum, sic dicetis: Haec dicit Dominus Deus Israël: Pro eo, quod audisti verba voluminis,

19. et perterritum est cor tuum, et humiliatus es coram Domino, auditis sermonibus contra locum istum, et habitatores ejus, quod videlicet fierent in stuporem et in maledictum; et scidisti vestimenta tua, et flevisti coram me, et ego audivi, ait Dominus;

20. Idcirco * colligam te ad patres tuos, et colligeris ad sepulchrum tuum in pace; ut non videant oculi tui omnia mala, quae inducturus a) sum super locum istum.

* Jes. 37, 1.

Cap. 23.

Josias legem publice legit. Foedere cum Deo icto, in praelio occiditur. Succedit Joachaz, cui substituitur Eliacim seu Joachim.

1. Et renuntiaverunt regi, quod dixerat. Qui misit; et congregati * sunt ad eum omnes senes Juda et Jerusalem.

* v. 1—5. conf. 2 Paral. 34, 29—35.

2. Ascenditque rex templum Domini, et omnes viri Juda, uni-

a) 1590. introducturus

versique, qui habitabant in Jerusalem cum eo sacerdotes et Prophetae, et omnis populus a parvo usque ad magnum; legitque cunctis audientibus omnia verba libri foederis, qui inventus est in domo Domini.

3. Stetitque rex super gradum; et foedus * percussit coram Domino, ut ambularent post Dominum, et custodirent praecepta ejus, et testimonia, et ceremonias in omni corde, et in tota anima, et suscitarent verba foederis hujus, quae scripta erant in libro illo; acquievitque populus pacto. * Jes. 24, 25.

4. Et praecepit rex Helciae pontifici, et sacerdotibus secundi ordinis, et janitoribus *, ut projicerent de templo Domini omnia vasa quae facta fuerant Baal, et in luco, et universae militiae coeli; et combussit ea foris Jerusalem in convalle Cedron, et tulit pulverem eorum in Bethel. * Eccl. 49, 3. 4 Reg. 21, 5.

5. Et delevit aruspices, quos posuerant reges Juda ad sacrificandum in excelsis per civitates Juda, et in circuitu Jerusalem; et eos, qui adolebant incensum Baal, et Soli, et Lunae, et duodecim signis, et omni militiae coeli.

6. Et efferri fecit lucum de domo Domini foras Jerusalem in convalle Cedron, et combussit eum ibi, et redegit in pulverem, et projecit super sepulchra vulgi.

7. Destruxit quoque aediculas effeminatorum, quae erant in domo Domini, pro quibus mulieres texebant quasi domunculas luci.

8. Congregavitque omnes sacerdotes de civitatibus Juda; et contaminavit excelsa, ubi sacrificabant sacerdotes de Gabaa usque Bersabee; et destruxit aras portarum in introitu ostii Josue principis civitatis, quod erat ad sinistram portae civitatis.

9. Verumtamen non ascendebant sacerdotes excelsorum ad altare Domini in Jerusalem; sed tantum comedebant azyma in medio fratrum suorum.

10. Contaminavit quoque Tophet, quod est in convalle filii Ennom; ut nemo * consecraret filium suum aut filiam per ignem, Moloch. * Lev. 18, 21. sq.

11. Abstulit quoque equos, quos dederant reges Juda, Soli, in introitu templi Domini juxta exedram Nathanmelech a) eunuchi, qui erat in Pharurim; currus autem Solis combussit igni.

12. Altaria quoque *, quae erant super tecta coenaculi Achaz, quae fecerant reges Juda, et altaria, quae fecerat Manasses in duobus atriis templi Domini, destruxit rex; et cucurrit inde, et dispersit cinerem eorum in torrentem Cedron. * c. 16, 10. 2 Paral. 28, 24.

13. Excelsa quoque, quae erant in Jerusalem ad dexteram partem montis offensionis *, quae aedificaverat Salomon rex Israël Astaroth idolo Sidoniorum, et Chamos offensioni Moab, et Melchom abominationi filiorum Ammon polluit rex. * 3 Reg. 11, 7.

14. Et contrivit statuas, et succidit lucos; replevitque loca eorum ossibus mortuorum.

15. * Insuper et altare, quod erat in Bethel, et excelsum, quod fecerat Jeroboam filius Nabat qui peccare fecit Israël; et altare illud, et excelsum destruxit, atque combussit, et comminuit in pulverem, succenditque etiam lucum. * 3 Reg. 13, 32.

16. Et conversus Josias, vidi ibi sepulchra, quae erant in monte; misitque et tulit ossa de sepulchris, et combussit ea super altare, et polluit illud juxta verbum Domini, quod locutus est vir Dei qui praedixerat verba haec.

a) 1590. Nathamelech

17. *Et ait: Quis est titulus ille, uem video? Responderuntque i cives urbis illius: Sepulchrum st hominis Dei, qui venit de Jua, et praedixit verba haec, quae ecisti super altare Bethel. * 3 Reg. 13, 1.

18. Et ait: Dimittite eum, ne-o commoveat ossa ejus, et inta-a manserunt ossa illius, cum os-bus Prophetae, qui venerat de amaria.

19. Insuper et omnia fana ex-lsorum, quae erant in civitati-as Samariae, quae fecerant re-s Israël ad irritandum Domi-um, abstulit Josias; et fecit eis cundum omnia opera, quae fe-ratin Bethel.

20. Et occidit universos sacer-otes excelsorum, qui erant ibi per altaria; et combussit ossa imana super ea; reversusque t Jerusalem.

21. *Et praecepit omni popu-l, dicens: Facite Phase Domino eo vestro, secundum quod scri-um est in libro foederis hujus. * 2 Paral. 35, 1.

22. Nec enim factum est Phase lle a diebus judicum, qui judica-runt Israël, et omnium dierum egum Israël, et regum Juda,

23. sicut in octavo decimo anno egis Josiae factum est Phase iud Domino in Jerusalem.

24. Sed et pythones, et ariolos, figuras idolorum, et immundi-tas, et abominationes, quae fue-int in terra Juda et Jerusalem, stulit Josias; ut statueret verba gis, quae scripta sunt in libro, em invenit Helcias sacerdos in nplo Domini.

25. Similis illi * non fuit ante e-a rex, qui reverteretur ad Domi-m in omni corde suo, et in tota ima sua, et in universa virtute sa juxta omnem legem Moysi; que post eum surrexit similis i. * c. 18, 5.

26. Verumtamen non est aversus Dominus ab ira furoris sui magni, quo iratus est furor ejus contra Judam; propter irritationes*, quibus provocaverat eum Manasses. * 2 Paral. 33, 9.

27. * Dixit itaque Dominus: Etiam Judam auferam a facie mea, sicut abstuli Israël; et projiciam civitatem hanc, quam elegi Jerusalem, et domum, de qua dixi †: Erit nomen meum ibi. * c. 17, 18. c. 24, 2. † 3 Reg. 8, 29.

28. Reliqua autem sermonum Josiae, et universa, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda?

29. * In diebus ejus ascendit Pharao Nechao rex Aegypti, contra regem Assyriorum ad flumen Euphraten; et abiit Josias rex in occursum ejus; et occisus est in Mageddo, cum vidisset eum. * 2 Paral. 35, 20. 36. 26. 27.

30. Et portaverunt eum servi sui mortuum de Mageddo; et pertulerunt in Jerusalem, et sepelierunt eum in sepulchro suo. Tulitque populus terrae Joachaz filium Josiae; et unxerunt eum, et constituerunt eum regem pro patre suo.

31. * Viginti trium annorum erat Joachaz, cum regnare coepisset, et tribus mensibus regnavit in Jerusalem; nomen matris ejus Amittal, filia Jeremiae, de Lobna. * 1 Paral. 3, 35. 2 Paral. 36, 2.

32. Et fecit malum coram Domino*, juxta omnia, quae fecerant patres ejus. * v. 32—35. conf. 2 Paral. 36, 2—4. 3 Reg. 14, 22.

33. Vinxitque eum Pharao Nechao* in Rebla a), quae est in terra Emath, ne regnaret in Jerusalem; et imposuit mulctam terrae centum talentis argenti, et talento auri. * Ezech. 19, 4.

34. Regemque constituit Pharao Nechao Eliacim filium Josiae pro Josia patre ejus; vertitque

a) 1690. Reblath

nomen ejus Joakim. Porro Joachaz tulit, et duxit in Aegyptum, a) et mortuus est ibi.

35. Argentum autem, et aurum dedit Joakim Pharaoni, cum indixisset * terrae per singulos, ut conferretur juxta praeceptum Pharaonis; et unumquemque juxta vires suas exegit, tam argentum quam aurum de populo terrae, ut daret Pharaoni Nechao. * c. 15, 20.

36. * Viginti quinque annorum erat Joakim, cum regnare coepisset; et undecim annis regnavit in Jerusalem; nomen matris ejus, Zebida filia Phadaia de Ruma.
* 2 Paral. 36, 5.

37. Et fecit malum coram Domino * juxta omnia, quae fecerant patres ejus. * c. 24, 9. 10.

Cap. 24.

Joachim per triennium servit Nabuchodonosori. Joachin filius ejus Babylonem deportatur; Sedecias rex constituitur.

1. In diebus ejus ascendit Nabuchodonosor * rex Babylonis, et factus est ei Joakim servus tribus annis; et rursum rebellavit contra eum. * 2 Paral. 36, 6. 7.

2. Immisitque ei Dominus latrunculos Chaldaeorum, et latrunculos Syriae, et latrunculos Moab, et latrunculos filiorum Amon; et immisit eos in Judam, ut disperderent eum *, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat per servos suos Prophetas.
* c. 23, 27.

3. Factum est autem hoc per verbum Domini * contra Judam, ut auferret eum coram se; propter peccata Manasse universa, quae fecit,
* c. 21, 10. sq.

4. et propter * sanguinem innoxium, quem effudit, et implevit Jerusalem cruore innocentium; et ob hanc rem noluit Dominus propitiari. * c. 21, 16.

5. Reliqua autem sermonum Joakim *, et universa, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libr sermonum dierum regum Juda Et dormivit Joakim cum patribu suis; * 2 Paral. 36, 4. 8.

6. Et regnavit Joachin filius e jus pro eo.

7. Et ultra non addidit rex Ae gypti, ut egrederetur de terr sua; tulerat enim rex Babyloni a rivo Aegypti usque ad fluviu Euphraten omnia, quae fuera regis Aegypti.

8. Decem et octo annorum e rat Joachin *, cum regnare coe pisset, et tribus mensibus regna vit in Jerusalem; nomen matri ejus Nohesta filia Elnathan de Je rusalem. * 2 Paral. 36, 9. 10.

9. Et fecit * malum coram Do mino, juxta omnia, quae fecer pater ejus. * c. 23, 32. 37.

10. * In tempore illo ascende runt servi Nabuchodonosor re gis Babylonis in Jerusalem, et ci cumdata est urbs munitionibus.
* 2 Paral. 36, 6. Dan. 1, 1.

11. Venitque Nabuchodonoso rex Babylonis ad civitatem cu servis suis, ut oppugnarent ean

12. Egressusque est Joachi rex Juda ad regem Babyloni ipse et mater ejus, et servi ejus, e principes ejus, et eunuchi ejus et suscepit eum rex Babylonis an no octavo regni sui.

13. Et * protulit inde omne thesauros domus Domini, et the sauros domus regiae; et concid universa vasa aurea, quae fecer Salomon rex Israël in templo Do mini juxta verbum Domini †.
* c. 20, 17. † Jes. 39, 6.

14. Et transtulit omnem Jeru salem, et universos principes, omnes fortes exercitus, dece millia, in captivitatem; et omne artificem et clusorem b); nihilq relictum est exceptis pauperib populi terrae.

15. * Transtulit quoque Jo

---

a) 1590. om. et mortuus est ibi. b) 1590. inclusorem

·hin in Babylonem, et matrem re-
is, et uxores regis, et eunuchos
jus; et judices terrae duxit in ca-
ıtivitatem de Jerusalem in Baby-
onem. * 2Paral. 36, 10. Esther 2, 6. 11, 4.
Ezech. 17, 12. Jerem. 24, 1. 39, 2.
16. Et omnes viros robustos,
eptem millia, et artifices, et clu-
ores[a]) mille, omnes viros fortes
t bellatores; duxitque eos rex
Babylonis captivos in Babylo-
'em.
17. * Et constituit Mathaniam
·atruum ejus pro eo; imposuit-
ue nomen ei Sedeciam[b]).
* Jer. 37, 1. 52, 1.
18. Vigesimum et primum an-
um aetatis habebat Sedecias *,
um regnare coepisset, et unde-
im annis regnavit in Jerusalem;
omen matris ejus erat Amital, fi-
a Jeremiae de Lobna. v. 18—20.
conf. 2 Paral. 36, 11—16.
19. Et fecit malum coram Do-
nino, juxta omnia, quae fecerat
oakim[c]).
20. Irascebatur enim Dominus
ontra Jerusalem et contra Ju-
am, donec projiceret eos a facie
1a; recessitque Sedecias[d]) a re-
e Babylonis *. * Jerem. 39, 4. 52, 4.

Cap. 25.

Nabuzardan templum et urbem incendit. Godolias pauperibus relictis praeficitur; et ab Ismaële occiditur.

1. Factum est autem anno no-
o regni ejus *, mense decimo, de-
ima die mensis †, venit Nabucho-
osor rex Babylonis, ipse et o-
nnis exercitus ejus in Jerusalem,
t circumdederunt eam; et extru-
erunt in circuitu ejus munitio-
es. * v. 1—17. conf. 2Paral. 36, 17—21.
† Jerem. 39, 1. 52, 4.
2. Et clausa est civitas atque
allata usque ad undecimum an-
um regis Sedeciae[e]),
3. nona die mensis; praevaluit-
que fames in civitate, nec erat pa-
nis populo terrae.
4. Et interrupta est civitas; et
omnes viri bellatores nocte fuge-
runt per viam portae, quae est in-
ter duplicem murum ad hortum
regis, (porro Chaldaei obside-
bant in circuitu civitatem; fugit
itaque Sedecias[f]) per viam, quae
ducit ad campestria solitudinis.
5. Et persecutus est exercitus
Chaldaeorum regem, compre-
henditque eum in planitie Jeri-
cho; et omnes bellatores, qui e-
rant cum eo, dispersi sunt, et re-
liquerunt eum.
6. Apprehensum ergo regem
duxerunt ad regem Babylonis in
Reblata; qui locutus est cum eo
judicium.
7. Filios autem Sedeciae[g]) oc-
cidit coram eo *, et oculos ejus ef-
fodit, vinxitque eum catenis, et
adduxit in Babylonem.
* Jerem. 39, 7. Judic. 16, 21.
8. Mense quinto, septima die
mensis, ipse est annus nonus de-
cimus regis Babylonis; venit Na-
buzardan princeps exercitus, ser-
vus regis Babylonis, in Jerusa-
lem.
9. Et succendit domum Domi-
ni, et domum regis; et domos Je-
rusalem, omnemque domum com-
bussit igni.
10. Et muros Jerusalem in cir-
cuitu destruxit omnis exercitus
Chaldaeorum, qui erat cum prin-
cipe militum.
11. Reliquam autem populi
partem, quae remanserat in civi-
tate, et perfugas, qui transfuge-
rant ad regem Babylonis, et reli-
quum vulgus transtulit Nabuzar-
dan princeps militiae.
12. Et de pauperibus terrae re-
liquit vinitores et agricolas.
13. * Columnas autem aereas,
quae erant in templo Domini, et

a) 1590. inclusores b) 1590. Sedechiam c) 1590. 1592. Joakin C. R. 1592. 1593. 1598. Joakim d) 1590. Sedechias e) 1590. Sedechiae f) 1590. Sedechias g) 1590. Sedechiae

bases, et mare aereum, quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldaei, et transtulerunt aes omne in Babylonem. * Jer. 27, 19. 52, 17.

14. Ollas quoque aereas, et trullas, et tridentes, et scyphos, et mortariola, et omnia vasa aerea, in quibus ministrabant, tulerunt.

15. Necnon et thuribula, et phialas; quae aurea, aurea; et quae argentea, argentea: tulit princeps militiae,

16. id est, columnas duas, mare unum, et bases, quas fecerat Salomon in templo Domini; non erat pondus aeris omnium vasorum.

17. * Decem et octo cubitos altitudinis habebat columna una; et capitellum aereum super se altitudinis trium cubitorum; et retiaculum, et malogranata super capitellum columnae, omnia aerea; similem et columna secunda habebat ornatum. * 3 Reg. 7, 15. 2 Paral. 3, 15. Jerem. 52, 21.

18. Tulit quoque princeps militiae Saraiam sacerdotem primum, et Sophoniam sacerdotem secundum, et tres janitores.

19. Et de civitate eunuchum unum, qui erat praefectus super bellatores viros; et quinque viros de his, qui steterant coram rege, quos reperit in civitate; et Sopher principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terrae; et sexaginta viros a) e vulgo, qui inventi fuerant in civitate.

20. Quos tollens Nabuzardan princeps militum, duxit ad regem Babylonis in Reblatha.

21. Percussitque eos rex Babylonis, et interfecit eos in Reblatha * in terra Emath; et translatus est Juda de terra sua. * c. 23, 33. Jerem. 52, 27.

22. Populo autem, qui relictus erat in terra Juda, quem dimiserat Nabuchodonosor rex Babylonis, praefecit * Godoliam filium Ahicam filii Saphan. * Jer. 39, 14. 40, [illegible]

23. Quod cum audissent omne duces militum, ipsi viri, qui eran cum eis, videlicet quod constitu isset rex Babylonis Godoliam venerunt ad Godoliam in Mas pha, Ismahel filius Nathaniae, e Johanan filius Caree, et Saraia fi lius Thanehumeth Netophathi tes b), et Jezonias filius Maachati ipsi et socii eorum.

24. Juravitque * Godolias ipsi et sociis eorum, dicens: Nolit timere servire Chaldaeis; mane te in terra, et servite regi Babylo nis, et bene erit vobis. * Jerem. 40, [illegible]

25. Factum est autem in mens septimo *, venit Ismahel filius Na thaniae, filii Elisama de semin regio, et decem viri cum eo; per cusseruntque Godoliam, qui e mortuus est; sed et Judaeos e Chaldaeos, qui erant cum eo i Maspha. * Jerem. 41, 7.

26. Consurgensque * omnis po pulus a parvo usque ad magnum et principes militum, venerunt i Aegyptum timentes Chaldaeos. * Jerem. 41, 17. 43, 6. 7.

27. Factum est * vero in anno trigesimo septimo transmigrati onis Joachin regis Juda, mense duodecimo, vigesima septima die mensis; sublevavit Evilmerodach rex Babylonis, anno, quo regnare coeperat, caput Joachin regis Juda de carcere. * Jerem. 52, 33.

28. Et locutus est ei benigne; et posuit thronum ejus super thronum regum, qui erant cum eo in Babylone.

29. Et * mutavit vestes ejus, quas habuerat in carcere, et comedebat panem semper in conspectu ejus cunctis diebus vitae suae. * Jerem. 52, 33.

30. Annonam quoque constituit ei sine intermissione, quae et dabatur ei a rege per singulos dies omnibus diebus vitae suae.

---

a) 1590. et sex viros b) 1590. Metophathites

LIBER PRIMUS

PARALIPOMENON.

Cap. 1.

Genealogia ab Adamo ad Abrahae posteros.

1. Adam, Seth, Enos. * Gen. 5, 3.

2. Cainan, Malaleel, Jared,

3. Henoch, Mathusale, Lamech,

4. Noe, Sem, Cham, et Japhet.

5. Filii Japhet*: Gomer, et Magog, et Madai, et Javan, Thubal, Mosoch, Thiras. * v. 5—10. conf. Gen. 10, 2—8.

6. Porro filii Gomer: Ascenez, et Riphath, et Thogorma.

7. Filii autem Javan: Elisa et Tharsis, Cethim et Dodanim.

8. Filii Cham: Chus, et Mesraim, et Phut, et Chanaan.

9. Filii autem Chus: Saba, et Hevila, Sabatha, et Regma, et Sabathacha. Porro filii Regma: Saba, et Dadan.

10. Chus autem genuit * Nemrod; iste coepit esse potens in terra. * Gen. 10, 8.

11. Mesraim * vero genuit Ludim, et Anamim, et Laabim, et Nephthuim, * v. 11—16. conf. Gen. 10, 13—18.

12. Phetrusim quoque, et Casluim; de quibus egressi sunt Philisthiim, et Caphthorim.

13. Chanaan vero genuit Sidonem primogenitum suum, Hethaeum quoque,

14. et Jebusaeum, et Amorrhaeum, et Gergesaeum,

15. Hevaeumque et Aracaeum, et Sinaeum,

16. Aradium quoque, et Samaraeum, et Hamathaeum.

17. Filii * Sem: Aelam et Assur, et Arphaxad, et Lud, et Aram, et Hus, et Hul, et Gether, et Mosoch. * Gen. 10, 22. 11, 10.

18. Arphaxad autem genuit Sale, qui et ipse genuit Heber.

19. Porro Heber * nati sunt duo filii, nomen uni Phaleg, quia in diebus ejus divisa est terra; et nomen fratris ejus Jectan. * Gen. 11, 16.

20. Jectan autem genuit Elmodad, et Saleph, et Asarmoth, et Jare,

21. Adoram quoque, et Huzal, et Decla,

22. Hebal etiam, et Abimael, et Saba, necnon

23. et Ophir, et Hevila, et Jobab. Omnes isti filii Jectan:

24. Sem, Arphaxad, Sale,

25. Heber, Phaleg, Ragau,

26. Serug, Nachor, Thare,

27. Abram *; iste est Abraham. * Gen. 11, 26.

28. Filii autem * Abraham, Isaac et Ismahel. * Gen. 21, 3.

29. Et hae generationes eorum. Primogenitus * Ismahelis, Nabaioth, et Cedar, et Adbeel, et Mabsam, * Gen. 25, 13.

30. et Masma, et Duma, Massa, Hadad, et Thema,

31. Jetur a), Naphis, Cedma: hi sunt filii Ismahelis.

32. Filii autem * Ceturae concubinae Abraham, quos genuit: Zamram, Jecsan, Madan, Madian, Jesboc, et Sue. Porro filii Jecsan, Saba, et Dadan. Filii autem Dadan: Assurim, et Latussim, et Laomim. * v. 32—35. conf. Gen. 25, 2—4.

33. Filii * autem Madian: Epha, et Epher, et Henoch, et Abida, et Eldaa: omnes hi, filii Ceturae. * Gen. 25, 4.

34. Genuit autem Abraham *

a) 1590. Jachur

Isaac; cujus fuerunt filii Esau, et Israël. * v. 34—37. conf. Gen. 36, 9—14.

35. Filii * Esau: Eliphaz, Rahuel, Jehus, Ihelom, et Core.
* Gen. 21 2. 25, 25. 26 36, 10.

36. Filii Eliphaz, Theman, Omar, Sephi, Gathan, Cenez, Thamna, Amalec.

37. Filii Rahuel: Nahath, Zara, Samma, Meza.

38. Filii Seir *: Lotan, Sobal, Sebeon, Ana a), Dison, Eser, Disan. * v. 38—42. conf. Gen. 36, 20—28.

39. Filii Lotan: Hori, Homan. Soror autem Lotan fuit Thamna.

40. Filii Sobal: Alian, et Manahath, et Ebal, Sephi et Onam. Filii Sebeon: Aia et Ana. Filii Ana: Dison.

41. Filii Dison: Hamram b), et Eseban, et Jethran et Charan.

42. Filii Eser: Balaan, et Zavan, et Jacan. Filii Disan: Hus et Aran.

43. Isti sunt * reges, qui imperaverunt in terra Edom, antequam esset rex super filios Israël: Bale filius Beor; et nomen civitatis ejus, Denaba. * v. 43—54. conf. Gen. 36, 31—43.

44. Mortuus est autem Bale, et regnavit pro eo Jobab filius Zare de Bosra.

45. Cumque et Jobab fuisset mortuus, regnavit pro eo Husam de terra Themanorum.

46. Obiit quoque et Husam, et regnavit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in terra Moab; et nomen civitatis ejus Avith.

47. Cumque et Adad fuisset mortuus, regnavit pro eo Semla de Masreca.

48. Sed et Semla mortuus est, et regnavit pro eo Saul de Rohoboth, quae juxta amnem sita est.

49. Mortuo quoque Saul, regnavit pro eo Balanan filius Achobor.

50. Sed et hic mortuus est, [illegible] regnavit pro eo Adad, cujus u[illegible] bis nomen fuit Phau, et appella[illegible] est uxor ejus Meetabel filia M[illegible] tred filiae Mezaab.

51. Adad autem mortuo, duc[illegible] pro regibus in Edom esse coep[illegible] runt; dux Thamna, dux Alva, du[x] Jetheth,

52. dux Oolibama, dux Ela, du[x] Phinon,

53. dux Cenez, dux Thema[n] dux Mabsar,

54. dux Magdiel, dux Hiram hi duces Edom.

CAP. 2.

Judae posteri usque ad Davidem.

1. Filii autem Israël *: Rube[n] Simeon, Levi, Juda, Issachar, [et] Zabulon, * v. 1. 2. conf. Gen. 35, 22—[illegible]

2. Dan, Joseph, Benjamin, Nep[h]thali, Gad, et Aser.

3. Filii * Juda: Her, Onan, [et] Sela; hi tres nati sunt ei de filia[illegible] Sue Chananitide. Fuit autem He[r] primogenitus Juda, malus cora[m] Domino, et occidit eum.
* Gen. 38, 3. 46, 12. Jos. 15, 1—3.

4. * Thamar autem nurus eju[s] peperit ei Phares et Zara. Omne[s] ergo filii Juda, quinque.
* c. 4, 1. Matth. 1, 3.

5. Filii autem Phares: Hesro[n] et Hamul.

6. Filii quoque * Zarae: Zam[ri], et Ethan, et Eman, Chalcha[l] quoque, et Dara d), simul quinque
* v. 6—10. conf. Jos. 15, 3—15. Ruth. 4, 18—22.

7. Filii * Charmi: Achar, qu[i] turbavit Israël, et peccavit in fur[to] anathematis. * Jos. 7, 1.

8. Filii Ethan: Azarias.

9. Filii * autem Hesron, qui na[ti] sunt ei: Jerameel, et Ram, e[t] Calubi. Ruth. 4, 19.

10. Porro Ram genuit Amina[dab]. Aminadab autem genuit Na[h]asson, principem filiorum Juda

a) 1590. Ava b) 1590. Hamran c) 1590. Suae Chananitidis d) 1590. Dard[a]

11. Nahasson quoque genuit ·alma, de quo ortus est Booz.

12. Booz vero genuit Obed, qui ·t ipse genuit Isai.

13. * Isai autem genuit primo-enitum Eliab, secundum Abina-:ab a), tertium Simmaa,

* 1 Reg. 16, 6. 8. 17, 12. 2 Reg. 13, 3.

14. quartum Nathanaël, quin-ım Raddai,

15. sextum Assom*, septimum)avid. * 1 Reg. 17, 12.

16. Quorum sorores fuerunt ;arvia, et * Abigail. Filii Sar-iae: Abisai, Joab, et Asaël, tres.

* 2 Reg. 2, 18.

17. Abigail autem * genuit A-ıasa, cujus pater fuit Jether Is-ıahelithes. * 2 Reg. 17, 25.

18. Caleb * vero filius Hesron ccepit uxorem nomine Azuba, e qua genuit Jerioth; fuerunt-ue filii ejus Jaser, et Sobab, et .rdon. * v. 18—35. conf. Jos. 15, 7—49.

19. Cumque mortua fuisset A-uba, accepit uxorem Caleb, E-hrata; quae peperit ei Hur.

20. Porro Hur genuit Uri; et 'ri genuit Bezeleel.

21. Post haec ingressus est Hesron d filiam Machir patris Galaad, et ccepit eam, cum esset annorum exaginta; quae peperit ei Segub.

22. Sed et Segub * genuit Jair, t possedit viginti tres civitates in ɜrra Galaad. * Jud. 10, 3.

23. Cepitque Gessur, et Aram ,ppida Jair*, et Canath, et vicu-ɔs ejus sexaginta civitatum; o-ınes isti, filii Machir patris Ga-ıad. * 3 Reg. 4, 13.

24. Cum autem mortuus esset lesron, ingressus est Caleb ad E-brata. Habuit quoque Hesron xorem Abia, quae peperit ei * ıshur patrem Thecuae. * c. 4, 5.

25. Nati sunt autem filii Jera-ıeel primogeniti Hesron, Ram rimogenitus ejus, et Buna, et A-am, et Asom, et Achia.

26. Duxit quoque uxorem alteram Jerameel, nomine Atara, quae fuit mater Onam.

27. Sed et filii Ram primogeniti Jerameel, fuerunt Moos, Jamin, et Achar.

28. Onam autem habuit filios Semei, et Jada. Filii autem Semei: Nadab, et Abisur.

29. Nomen vero uxoris Abisur, Abihail, quae peperit ei Ahobban, et Molid.

30. Filii autem Nadab fuerunt Saled, et Apphaim. Mortuus est autem Saled absque liberis.

31. Filius vero Apphaim, Jesi; qui Jesi genuit Sesan. Porro Sesan genuit Oholai.

32. Filii autem Jada fratris Semei; Jether, et Jonathan. Sed et Jether mortuus est absque liberis.

33. Porro Jonathan genuit Phaleth, et Ziza. Isti fuerunt filii Jerameel.

34. Sesan autem non habuit filios, sed filias; et servum Aegyptium nomine Jeraa.

35. Deditque ei filiam suam uxorem; quae peperit ei Ethei.

36. Ethei autem genuit Nathan, et Nathan genuit Zabad.

37. Zabad quoque genuit Ophlal, et Ophlal genuit Obed,

38. Obed genuit Jehu, Jehu genuit Azariam,

39. Azarias genuit Helles et Helles genuit Elasa,

40. Elasa genuit Sisamoi, Sisamoi genuit Sellum,

41. Sellum genuit Icamiam, Icamia autem genuit Elisama.

42. Filii autem Caleb fratris Jerameel: Mesa primogenitus ejus, ipse est pater Ziph; et filii Maresa patris Hebron.

43. Porro filii Hebron, Core, et Taphua, et Recem, et Samma.

44. Samma autem genuit Ra-

a) 1590. Aminadab

ham, patrem Jercaam, et Recem genuit Samai.

45. Filius Sammai, Maon; et Maon, pater Bethsur.

46. Epha autem concubina Caleb peperit Haran, et Mosa, et Gezez. Porro Haran genuit Gezez.

47. Filii autem Jahaddai, Regom, et Joathan, et Gesan, et Phalet, et Epha, et Saaph.

48. Concubina Caleb Maacha, peperit Saber, et Tharana.

49. Genuit autem Saaph pater Madmena, Sue patrem Machbena, et patrem Gabaa*. Filia vero Caleb, fuit Achsa.

*Judic. 1, 12.

50. Hi erant filii Caleb, filii Hur primogeniti, Ephrata, Sobal pater Cariathiarim.

51. Salma pater Bethlehem, Hariph pater Bethgader.

52. Fuerunt autem filii Sobal patris Cariathiarim, qui videbat dimidium requietionum.

53. Et de cognatione Cariathiarim, Jethrei, et Aphuthei, et Semathei, et Maserei. Ex his egressi sunt * Saraitae, et Esthaolitae.

* c. 4, 8.

54. Filii Salma, Bethlehem, et* Netophati, Coronae domus Joab, et dimidium requietionis Sarai.

*c. 9, 16.

55. Cognationes quoque scribarum habitantium in Jabes, Canentes atque Resonantes, et in tabernaculis commorantes. Hi sunt Cinaei, qui venerunt de calore patris domus Rechab.

Cap. 3.

Generationes David et regum Juda.

1. David vero hos habuit filios*, qui ei nati sunt in Hebron; primogenitum Amnon ex Achinoam Jezrahelitide, secundum Daniel de Abigail Carmelitide,

* v. 1—4. conf. 2 Reg. 3, 2—5.

2. tertium Absalom filium Maacha filiae Tholmai regis Gessur, quartum Adoniam filium Agith,

3. quintum Saphatiam ex Abital, sextum Jethraham de Egla uxore sua.

4. Sex ergo nati sunt ei in Hebron, ubi regnavit septem annis, et sex mensibus. Triginta autem et tribus annis regnavit in Jerusalem.

5. * Porro in Jerusalem nati sunt ei filii, Simmaa, et Sobab, et Nathan, et Salomon, quatuor de Bethsabee filia Ammiel,

* 2 Reg. 5, 14. 14, 4.

6. Jebaar quoque et Elisama,

7. et Eliphaleth, et Noge, et Nepheg, et Japhia,

8. nec non Elisama, et Eliada, et Eliphelet, novem.

9. Omnes hi, filii David, absque filiis concubinarum; habuerunt que* sororem Thamar. * 2 Reg. 13, 1

10. Filius autem Salomonis*, Roboam; cujus Abia filius genuit Asa. De hoc quoque natus est Josaphat, * Matth. 1, 7.

11. Pater Joram: qui Joram genuit Ochoziam, ex quo ortus est Joas.

12. Et hujus Amasias filius genuit Azariam. Porro Azariae filius Joathan

13. procreavit Achaz patrem Ezechiae, de quo natus est Manasses.

14. Sed et Manasses genuit Amon patrem Josiae.

15. Filii autem Josiae *fuerunt, primogenitus Johanan, secundus Joakim, tertius Sedecias [a]), quartus Sellum. * 4 Reg. 23, 31.

16. De Joakim natus est Jechonias, et Sedecias [a]).

17. Filii Jechoniae fuerunt, Asir, Salathiel,

18. Melchiram, Phadaia, Senneser, et Jecemia, Sama, et Nadabia.

19. De Phadaia orti sunt Zoro-

---

a) 1590. Sedechias

babel et Semei. Zorobabel genuit Mosollam, Hananiam, et Salomith sororem eorum;
20. Hasaban quoque, et Obol, et Barachian, et Hasadian, Josabhesed, quinque.
21. Filius autem Hananiae, Phaltias pater Jeseiae, cujus filius Raphaia; hujus quoque filius, Arnan, de quo natus est Obdia, cujus filius fuit Sechenias.
22. Filius Secheniae, Semeia; cujus filii Hattus, et Jegaal, et Baria et Naaria, et Saphat a), sex numero.
23. Filius Naariae, Elioënai, et Ezechias, et Ezricam, tres.
24. Filii Elioënai, Oduia, et Eliasub, et Pheleia, et Accub, et Johanan, et Dalaia, et Anani, septem.

Cap. 4.

Posteritas Judae et Simeonis iterum recensetur.

1. Filii Juda*: Phares, Hesron, et Charmi, et Hur, et Sobal.
* v. 1—8. conf. Jos. 15, 52—63. Gen. 46, 12. sq.
2. Raia vero filius Sobal genuit Jahath, de quo nati sunt Ahumai, et Laad, hae cognationes * Sarathi. * c. 2, 53.
3. Ista quoque stirps Etam: Jezrahel, et Jesema, et Jedebos. Nomen quoque sororis eorum, Asalelphuni.
4. Phanuel autem pater Gedor, et Ezer, pater Hosa, isti sunt filii Hur * primogeniti Ephrata patris Bethlehem. * c. 2, 19.
5. Assur vero patri Thecuae erant duae uxores, Halaa, et Naara.
6. Peperit autem ei Naara, Oozam, et Hepher, et Themani, et Ahasthari, isti sunt filii Naara.
7. Porro filii Halaa, Sereth, Isaar b), et Ethnan.
8. Cos autem genuit Anob, et Soboba, et cognationem Aharehel filii Arum.
9. Fuit autem Jabes inclytus prae fratribus suis, et mater ejus vocavit nomen illius Jabes*, dicens: Quia peperi eum in dolore.
* Gen. 35, 17.
10. Invocavit vero Jabes Deum Israël, dicens*: Si benedicens benedixeris mihi, et dilataveris terminos meos, et fuerit manus tua mecum, et feceris me a malitia non opprimi. Et praestitit Deus, quae precatus est. * Gen. 28, 20.
11. Caleb autem frater Sua genuit Mahir, qui fuit pater Esthon.
12. Porro Esthon genuit Betharapha, et Phesse, et Tehinna patrem urbis Naas; hi sunt viri Recha.
13. Filii autem Cenez*, Othoniel, et Saraia. Porro filii Othoniel, Hathat, et Maonathi.
* Jos. 15, 17. Judic. 1, 13.
14. Maonathi genuit Ophra. Saraia autem genuit Joab, patrem vallis artificum; ibi quippe artifices erant.
15. Filii vero Caleb filii Jephone, Hir, et Ela, et Naham. Filii quoque Ela: Cenez.
16. Filii quoque Jaleleel: Ziph, et Zipha, Thiria, et Asraël.
17. Et filii Ezra, Jether, et Mered, et Epher, et Jalon, genuitque Mariam, et Sammai, et Jesba patrem Esthamo.
18. Uxor quoque ejus Judaia, peperit Jaret patrem Gedor, et Heber patrem Socho, et Icuthiel patrem Zanoë; hi autem filii Bethiae filiae Pharaonis, quam accepit Mered.
19. Et filii uxoris Odaiae sororis Naham patris Ceila Garmi, et Esthamo, qui fuit de Machati.
20. Filii quoque Simon, Amnon c), et Rinna filius Hanan, et Thilon. Et filii Jesi, Zoheth, et Benzoheth.
21. Filii *, Sela, filii Juda: Her pater Lecha, et Laada pater Ma-

a) 1590. add. et Sesa b) 1590. et Sahar c) 1590. Ammon

resa, et cognationes domus operantium byssum in domo juramenti. * Gen. 38, 5.

22. Et qui stare fecit solem, virique mendacii, et Securus, et Incendens, qui principes fuerunt in Moab, et qui reversi sunt in Lahem. Haec autem verba vetera.

23. Hi sunt figuli habitantes in plantationibus, et in sepibus, apud Regem in operibus ejus commoratique sunt ibi.

24. Filii * Simeon: Namuel et Jamin, Jarib, Zara, Saül. * Gen. 46, 10. v. 24—33. conf. Jos. 19, 1—9. Exod. 6, 15.

25. Sellum filius ejus, Mapsam filius ejus, Masma filius ejus.

26. Filii Masma: Hamuel filius ejus, Zachur filius ejus, Semei filius ejus.

27. Filii Semei sedecim, et filiae sex; fratres autem ejus non habuerunt filios multos, et universa cognatio non potuit adaequare summam filiorum Juda.

28. Habitaverunt autem in Bersabee, et Molada, et Hasarsuhal,

29. et in Bala, et in Asom, et in Tholad,

30. et in Bathuel, et in Horma, et in Siceleg,

31. et in Bethmarchaboth, et in Hasarsusim, et in Bethberai, et in Saarim; hae civitates eorum usque ad regem David.

32. Villae quoque eorum: Etam, et Aen, Remmon, et Thochen, et Asan, civitates quinque.

33. Et universi viculi eorum per circuitum civitatum istarum usque ad Baal. Haec est habitatio eorum, et sedium distributio.

34. Mosobab quoque et Jemlech, et Josa filius Amasiae,

35. et Joël, et Jehu filius Josabiae filii Saraiae filii Asiel,

36. et Elioënai, et Jacoba, et Isuhaia, et Asaia, et Adiel, et Ismiel et Banaia,

37. Ziza quoque filius Sephei filii Allon, filii Idaia, filii Semri, filii Samaia.

38. Isti sunt nominati principe in cognationibus suis, et in dom affinitatum suarum multiplicat sunt vehementer.

39. Et profecti sunt, ut ingre derentur in Gador usque ad Ori entem vallis, et ut quaererent pas cua gregibus suis.

40. Inveneruntque pascuas u beres, et valde bonas, et terran latissimam et quietam et ferti lem *, in qua ante habitaveran de stirpe Cham. * Judic. 18, 7.

41. Hi ergo venerunt, quos su pra descripsimus nominatim, i diebus * Ezechiae regis Juda; e percusserunt tabernacula eo rum, et habitatores, qui invent fuerant ibi, et deleverunt eos us que in praesentem diem; habita veruntque pro eis, quoniam u berrimas pascuas ibidem repere runt; * 4 Reg. 18, 1.

42. de filiis quoque Simeon ab ierunt in montem Seir viri quin genti, habentes principes Phalt am et Naariam et Raphaiam et O ziel filios Jesi;

43. et percusserunt * reliquias quae evadere potuerant, Amale citarum, et habitaverunt ibi pr eis usque ad diem hanc. * Exod. 17, 1

CAP.

Ruben, Gad et dimidiae tribus Manass illustriores posteri.

1. Filii quoque Ruben * prim geniti Israël (ipse quippe fuit pri mogenitus ejus; sed † cum vi lasset thorum patris sui, data sur primogenita ejus filiis Joseph f lii Israël, et non est ille reputat in primogenitum.
* v. 1. 2. conf. Gen. 49, 3. 4. 8. † Gen. 35, 2

2. Porro Judas, qui erat forti simus inter fratres suos, de stirp ejus principes germinati sunt primogenita autem reputata sur Joseph.)

3. Filii * ergo Ruben primog niti Israël: Enoch, et Phallu, E

ɔn, et Carmi. * v.3-22. cf. Jos. 13, 15-35. Gen. 46, 9. Exod. 6, 14. Num. 26, 5.
4. Filii Joël: Samia filius ejus, og filius ejus, Semei filius ejus,
5. Micha filius ejus, Reia filius us, Baal filius ejus,
6. Beera filius ejus, quem captiım duxit Thelgathphalnasar * ex Assyriorum, et fuit princeps ı tribu Ruben. * 4 Reg. 15, 29.
7. Fratres autem ejus, et uniərsa cognatio ejus, quando nuerabantur per familias suas, haᵤerunt principes Jehiel, et Zaıariam.
8. Porro Bala filius Azaz, filii amma, filii Joël, ipse habitavit ı Aroer usque ad Nebo et Beeleon.
9. Contra orientalem quoque lagam habitavit usque ad introiım eremi, et flumen Euphraten. [ultum quippe jumentorum nuerum possidebant in terra Gaıad.
10. In diebus autem Saul praeati sunt contra Agareos a), et inərfecerunt illos, habitaveruntue pro eis in tabernaculis eoım in omni plaga, quae respicit d Orientem Galaad.
11. Filii vero Gad e regione eoım habitaverunt in terra Basan sque Selcha;
12. Joël in capite, et Saphan seundus; Janai autem, et Saphat ı Basan.
13. Fratres vero eorum secunum domos cognationum suaum, Michaël, et Mosollam, et See, et Jorai, et Jachan, et Zie, et [eber, septem.
14. Hi filii Abihail, filii Huri, fii Jara, filii Galaad, filii Michaël, lii Jesesi, filii Jeddo, filii Buz.
15. Fratres quoque filii Abdiel, lii Guni, princeps domus in faıiliis suis.
16. Et habitaverunt in Galaad, t in Basan, et in viculis ejus, et in cunctis suburbanis Saron, usque ad terminos.
17. Omnes hi numerati sunt in diebus Joathan * regis Juda, et in diebus Jeroboam regis Israël. * 4 Reg. 15, 7. 32.
18. Flii Ruben, et Gad, et dimidiae tribus Manasse, viri bellatores, scuta portantes et gladios, et tendentes arcum, eruditique ad praelia quadraginta quatuor millia, et septingenti sexaginta, procedentes ad pugnam.
19. Dimicaverunt contra Agareos a); Ituraei vero, et Naphis, et Nodab
20. praebuerunt eis auxilium. Traditique sunt in manus eorum Agarei b), et universi, qui fuerant cum eis; quia Deum invocaverunt, cum praeliarentur; et exaudivit eos *, eo quod credidissent in eum. * Ps. 70, 1.
21. Ceperuntque omnia, quae possederant, camelorum quinquaginta millia, et ovium ducenta quinquaginta millia, et asinos duo millia, et animas hominum centum millia.
22. Vulnerati autem multi corruerunt; fuit enim bellum Domini. Habitaveruntque pro eis usque ad transmigrationem.
23. Filii quoque dimidiae tribus Manasse possederunt terram a finibus Basan usque Baal, Hermon, et Sanir, et montem Hermon, ingens quippe numerus erat.
24. Et hi fuerunt principes domus cognationis eorum, Epher, et Jesi, et Eliel, et Ezriel, et Jeremia, et Odoia, et Jediel, viri fortissimi et potentes, et nominati duces in familiis suis.
25. Reliquerunt * autem Deum patrum suorum, et fornicati sunt post deos populorum terrae, quos abstulit Deus coram eis. * v. 25. 26. conf. 4 Reg. 15, 19. 29.
26. Et suscitavit Deus Israël spi-

a) 1590. Agarenos; b) 1590. Agareni,

ritum Phul regis Assyriorum, et spiritum Thelgathphalnasar regis Assur; et transtulit Ruben, et Gad, et dimidiam tribum Manasse, et adduxit eos in Lahela, et in Habor, et Ara, et fluvium Gozan, usque ad diem hanc.

Cap. 6.

Illustriores posteri Levi, eorumque habitationes recensentur.

1. Filii Levi *: Gerson, Caath, et Merari, * Gen. 46, 11.

2. Filii Caath: Amram, Isaar, Hebron et Oziel.

3. Filii Amram: Aaron, Moyses *, et Maria: Filii Aaron: Nadab et Abiu †, et Eleazar, et Ithamar. * v. 3—34. conf. c. 24, 3—31. Exod. 6, 20. 23. † c. 23, 1. sq.

4. Eleazar genuit Phinees, et Phinees genuit Abisue;

5. Abisue vero genuit Bocci, et Bocci genuit Ozi.

6. Ozi genuit Zaraiam, et Zaraias genuit Meraioth.

7. Porro Meraioth genuit Amariam, et Amarias genuit Achitob.

8. Achitob * genuit Sadoc, et Sadoc genuit Achimaas, * 2 Reg. 8, 17.

9. Achimaas genuit Azariam, Azarias genuit Johanan,

10. Johanan genuit * Azariam; ipse est, qui sacerdotio functus est in domo, quam aedificavit Salomon in Jerusalem. * 2 Par. 26, 17.

11. Genuit autem Azarias Amariam, et Amarias genuit Achitob,

12. Achitob genuit Sadoc, et Sadoc genuit Sellum,

13. Sellum genuit * Helciam, et Helcias genuit Azariam, * 4 Reg. 22, 4.

14. Azarias genuit * Saraiam, et Saraias genuit Josedec. * 4 Reg. 25, 18.

15. Porro Josedec egressus est, quando transtulit Dominus * Judam, et Jerusalem per manus Nabuchodonosor. * 4 Reg. 25, 21.

16. Filii * ergo Levi: Gerson, Caath, et Merari. * Gen. 46, 11. Exod. 6, 16.

17. Et haec nomina filiorum Gerson *: Lobni, et Semei. * Exod. 6, 17.

18. Filii Caath *: Amram, et Isaar, et Hebron, et Oziel. * c. 23, 12.

19. Filii Merari *: Moholi et Musi. Hae autem cognationes Levi secundum familias eorum. * c. 23, 21.

20. Gersom, Lobni filius ejus, Jahath filius ejus, Zamma filius ejus,

21. Joah filius ejus, Addo filius ejus, Zara filius ejus, Jethrai filius ejus,

22. filii Caath, Aminadab filius ejus, Core * filius ejus, Asir filius ejus, * Exod. 6, 24.

23. Elcana filius ejus, Abiasaph filius ejus, Asir filius ejus,

24. Thahath filius ejus, Uriel filius ejus, Ozias filius ejus, Saul filius ejus.

25. Filii Elcana: Amasai et Achimoth,

26. et Elcana; filii Elcana: Sophai filius ejus, Nahath filius ejus,

27. Eliab filius ejus, Jeroham filius ejus, Elcana filius ejus.

28. Filii Samuel primogenitus Vasseni, et Abia a).

29. Filii autem Merari, Moholi; Lobni filius ejus, Semei filius ejus, Oza filius ejus,

30. Sammaa filius ejus, Haggia filius ejus, Asaia filius ejus.

31. Isti sunt, quos constituit David super cantores domus Domini, ex quo collocata est * arca; * 2 Reg. 6, 17.

32. Et ministrabant coram tabernaculo testimonii canentes, donec aedificaret Salomon domum Domini in Jerusalem; stabant autem juxta ordinem suum in ministerio.

33. Hi vero sunt, qui assistebant cum filiis suis, de filiis Caath *, He-

a) 1590. Ahaia.

nam cantor filius Johel, filii Samuel, *c. 15, 17.
34. filii Elcana, filii Jeroham, ilii Eliel, filii Thohu,
35. filii Suph, filii Elcana, filii Mahath, filii Amasai,
36. filii Elcana, filii Johel, filii Azariae, filii Sophoniae,
37. filii Thahath, filii Asir, filii Abiasaph, filii Core,
38. filii Isaar, filii Caath, filii Levi, filii Israël.
39. Et frater ejus Asaph, qui* stabat a dextris ejus, Asaph filius Barachiae, filii Samaa, *v. 39—66. conf. Jos. 21, 8—39. 1 Paral. 16, 19.
40. filii Michaël, filii Basaiae, filii Melchiae,
41. filii Athanai, filii Zara, filii Adaia,
42. filii Ethan, filii Zamma, filii Semei,
43. filii Jeth, filii Gersom, filii Levi,
44. filii autem Merari fratres eorum, ad sinistram *, Ethan filius Cusi, filii Abdi, filii Maloch, *c. 15, 17.
45. filii Hasabiae, filii Amasiae, filii Helciae,
46. filii Amasai, filii Boni, filii Somer,
47. filii Moholi, filii Musi, filii Merari, filii Levi.
48. Fratres quoque eorum Levitae, qui ordinati sunt in cunctum ministerium tabernaculi domus Domini.
49. Aaron vero, et filii ejus adolebant incensum super altare holocausti, et super altare thymimatis, in omne opus Sancti sanctorum; et ut precarentur pro Israël, juxta omnia, quae praeceperat Moyses servus Dei.
50. Hi sunt autem filii Aaron: Eleazar filius ejus, Phinees filius ejus, Abisue filius ejus,
51. Bocci filius ejus, Ozi filius ejus, Zarahia filius ejus,
52. Meraioth filius ejus, Amarias filius ejus, Achitob filius ejus,
53. Sadoc filius ejus*, Achimaas filius ejus. *2 Reg. 15, 27.
54. Et haec habitacula eorum per vicos atque confinia, filiorum scilicet Aaron, juxta cognationes Caathitarum; ipsis enim sorte contigerant.
55. Dederunt igitur eis Hebron in terra Juda, et suburbana ejus* per circuitum. *Num. 25, 23.
56. * Agros autem civitatis, et villas, Caleb filio Jephone. * Jos. 21, 12.
57. Porro filiis Aaron dederunt civitates ad confugiendum, Hebron et Lobna, et suburbana ejus,
58. Jether quoque et Esthemo cum suburbanis suis, sed et Helon et Dabir cum suburbanis suis,
59. Asan quoque, et Bethsemes et suburbana earum.
60. De tribu autem Benjamin, Gabee et suburbana ejus, et Almath cum suburbanis suis, Anathoth quoque cum suburbanis suis; omnes civitates, tredecim, per cognationes suas.
61. Filiis autem Caath residuis de cognatione sua dederunt ex dimidia tribu Manasse in possessionem urbes decem.
62. Porro filiis Gersom per cognationes suas de tribu Issachar, et de tribu [a]) Aser, et de tribu Nephthali, et de tribu Manasse in Basan, urbes tredecim.
63. Filiis autem Merari per cognationes suas de tribu Ruben, et de tribu Gad, et de tribu Zabulon, dederunt sorte civitates duodecim.
64. Dederunt quoque filii Israel Levitis civitates, et suburbana earum;
65. Dederuntque per sortem, ex tribu filiorum Juda, et ex tribu filiorum Simeon, et ex tribu filio-

a) 1590. Asser.

rum Benjamin urbes has, quas vocaverunt nominibus suis,

66. et his, qui erant de cognatione filiorum Caath *, fueruntque civitates in terminis eorum de tribu Ephraim. * Jos. 21, 21.

67. Dederunt ergo eis urbes ad confugiendum Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, et Gazer cum suburbanis suis,

68. Jecmaam quoque cum suburbanis suis, et Bethoron similiter,

69. necnon et Helon cum suburbanis suis, et Gethremmon in eumdem modum.

70. Porro ex dimidia tribu Manasse, Aner et suburbana ejus, Baalam et suburbana ejus; his videlicet, qui de cognatione filiorum Caath reliqui erant.

71. Filiis autem Gersom de cognatione dimidiae tribus Manasse, Gaulon in Basan, et suburbana ejus, et Astharoth cum suburbanis suis.

72. De tribu Issachar, Cedes et suburbana ejus, et Dabereth, cum suburbanis suis,

73. Ramoth quoque et suburbana ejus, et Anem cum suburbanis suis.

74. De tribu vero Aser: Masal cum suburbanis suis, et Abdon similiter,

75. Hucac [a]) quoque et suburbana ejus, et Rochob cum suburbanis suis.

76. Porro de tribu Nephthali, Cedes in Galilaea et suburbana ejus, Hamon cum suburbanis suis, et Cariathaim et suburbana ejus.

77. Filiis autem Merari residuis: de tribu Zabulon, Remmono et suburbana ejus, et Thabor cum suburbanis suis;

78. trans Jordanem quoque ex adverso Jericho contra orientem Jordanis, de tribu Ruben, Bosor in solitudine cum suburbanis suis, et Jassa cum suburbanis sui[s],

79. Cademoth quoque et subu[r]bana ejus, et Mephaat cum subu[r]banis suis.

80. Necnon et de tribu Ga[d] Ramoth in Galaad et suburba[na] ejus, et Manaim cum suburba[nis] suis,

81. sed et Hesebon cum subu[r]banis suis, et Jezer cum suburb[a]nis suis.

Cap. 7.

Posteri Issachar, Benjamin, Nephthali, M[a]nasse, Ephraim et Aser.

1. Porro filii Issachar *: Thol[a] et Phua, Jasub, et Simeron, qu[a]tuor. * v. 1—5. conf. Jos. 19, 17— Gen. 46, 14. Num. 26, 23.

2. Filii Thola: Ozi et Raphai[a] et Jeriel, et Jemai, et Jebsem, [et] Samuel, principes per domos c[o]gnationum suarum. De stir[pe] Thola viri fortissimi numera[ti] sunt in diebus David, viginti du[o] millia sexcenti.

3. Filii Ozi: Izrahia, de quo n[a]ti sunt Michaël, et Obadia, et J[o]el, et Jesia, quinque omnes pri[n]cipes.

4. Cumque eis per familias [et] populos suos, accincti ad prae[li]um, viri fortissimi, triginta s[ex] millia; multas enim habuerunt [u]xores, et filios.

5. Fratres quoque eorum p[er] omnem cognationem Issachar r[o]bustissimi ad pugnandum, oct[o]ginta septem millia numera[ti] sunt.

6. Filii *Benjamin: Bela, et B[e]chor, et Jadiel, tres. * Gen. 46. v. 6—12. conf. Jos. 18, 11—16. 1 Paral. 8

7. Filii Bela: Esbon, et Ozi, [et] Oziel, et Jerimoth, et Urai, qui[n]que principes familiarum, et [ad] pugnandum robustissimi; num[e]rus autem eorum, viginti duo m[il]lia et triginta quatuor.

8. P[orro]

a) 1590. Asach

8. Porro filii Bechor: Zamira, t Joas, et Eliezer, et Elioenai, et mri, et Jerimoth, et Abia, et A-athot, et Almath; omnes hi, fi-i Bechor.
9. Numerati sunt autem per fa-ilias suas principes cognatio-um suarum ad bella fortissimi, iginti millia et ducenti.
10. Porro filii Jadihel: Balan. ilii autem Balan: Jehus, et Ben-min, et Aod, et Chanana, et Ze-an, et Tharsis, et Ahisahar.
11. Omnes hi filii Jadihel, prin-pes cognationum suarum, viri rtissimi, decem et septem mil-i et ducenti ad praelium proce-ntes.
12. Sepham quoque, et Hapham ii Hir; et Hasim filii Aher.
13. * Filii autem Nephthali: Ja-el, et Guni, et Jeser, et Sellum, ii Bala. * Gen. 46, 24. Jos. 19, 32.
14. Porro filius Manasse, Esri-; concubinaque ejus Syra pe-rit Machir patrem Galaad.
15. Machir autem accepit uxo-s a) filiis suis Happhim, et Sa-an; et habuit sororem nomine aacha; nomen autem secundi, lphaad *, nataeque sunt Salpha- filiae. * Num. 27, 1.
16. Et peperit Maacha uxor Ma-ir filium, vocavitque nomen e-s Phares: porro nomen fratris us Sares; et filii ejus, Ulam, et cen.
17. Filius autem Ulam, Badan. sunt filii Galaad, filii Machir, ii Manasse.
18. Soror autem ejus Regina perit virum decorum, et Abie-r, et Mohola.
19. Erant autem filii Semida, in, et Sechem, et Leci, et Ani-a.
20. Filii autem * Ephraim: Su-ala, Bared filius ejus, Thahath lius ejus, Elada filius ejus, Thahath filius ejus, hujus filius Zabad,
* v. 20—29. conf. Jos. 16, 5—10. Num. 26, 35.
21. et hujus filius Suthala, et hujus filius Ezer et Elad; occide-runt autem eos viri Geth indige-nae, quia descenderant, ut inva-derent possessiones eorum.
22. Luxit igitur Ephraim pater eorum multis diebus, et * vene-runt fratres ejus, ut consolaren-tur eum. * Job. 2, 11.
23. Ingressusque est ad uxorem suam; quae concepit, et peperit filium, et vocavit nomen ejus Be-ria, eo quod in malis domus ejus ortus esset.
24. Filia autem ejus fuit Sara, quae aedificavit Bethoron inferi-orem et superiorem, et Ozensara.
25. Porro filius ejus Rapha, et Reseph, et Thale, de quo natus est Thaan,
26. qui genuit Laadan; hujus quoque filius Ammiud *, qui ge-nuit Elisama, * Num. 1, 10.
27. de quo ortus est Nun *, qui habuit filium Josue. * Num. 13, 9.
28. Possessio autem eorum et habitatio, Bethel cum filiabus su-is, et contra orientem Noran, ad occidentalem plagam Gazer et fi-liae ejus, Sichem quoque cum fili-abus suis, usque ad Aza b) cum fi-liabus ejus.
29. Juxta filios quoque Manas-se, Bethsan et filias ejus, Thanach et filias ejus, Mageddo et filias e-jus; Dor et filias ejus: in his ha-bitaverunt filii Joseph, filii Is-raël.
30. Filii * Aser: Jemna, et Je-sua, et Jessui, et Baria, et Sara so-ror eorum. * Gen. 46, 17. 1 Paral. 7, 6.
31. Filii autem * Baria: Heber, et Melchiel: ipse est pater Bar-saith. * v. 31—40. conf. Jos. 19, 24—31
32. Heber autem genuit Jephlat, et Somer, et Hotham, et Suaa so-rorem eorum.

---
a) 1590. uxorem b) 1590. Asa

33. Filii Jephlat: Phosech, et Chamaal, et Asoth: hi filii Jephlath.
34. Porro filii Somer: Ahi, et Roaga, et Haba, et Aram.
35. Filii autem Helem fratris ejus: Supha, et Jemna, et Selles, et Amal.
36. Filii Supha: Sue, Harnapher, et Sual, et Beri, et Jamra,
37. Bosor, et Hod, et Samma, et Salusa, et Jethran, et Bera.
38. Filii Jether: Jephone, et Phaspha et Ara.
39. Filii autem Olla: Aree, et Haniel, et Resia
40. Omnes hi filii Aser, principes cognationum, electi atque fortissimi duces ducum; numerus autem eorum aetatis, quae apta esset ad bellum, viginti sex millia.

Cap. 8.

Genealogia Benjamin, et Saul retexitur.

1. Benjamin autem * genuit Bale primogenitum suum, Asbel secundum, Ahara tertium, * v. 1—28. conf. Jos. 18, 11—28. Gen. 46, 21.
2. Nohaa quartum, et Rapha quintum.
3. Fueruntque filii Bale: Addar, et Gera, et Abiud,
4. Abisue quoque et Naaman, et Ahoe,
5. sed et Gera, et Sephuphan, et Huram.
6. Hi sunt filii Ahod, principes cognationum habitantium in Gabaa, qui translati sunt in Manahath.
7. Naaman autem, et Achia, et Gera ipse transtulit eos, et genuit Oza, et Ahiud.
8. Porro Saharaim genuit in regione Moab, postquam dimisit Husin et Bara uxores suas.
9. Genuit autem de Hodes uxore sua Jobab, et Sebia, et Mosa, et Molchom,
10. Jehus quoque, et Sechia, et Marma. Hi sunt filii ejus, princ pes in familiis suis.
11. Mehusim vero genuit Ab tob, et Elphaal.
12. Porro filii Elphaal Hebe et Misaam, et Samad; hic aedi cavit Ono, et Lod, et filias ejus.
13. Baria autem, et Sama, pri cipes cognationum habitantiu in Aialon; hi fugaverunt habit tores Geth.
14. Et Ahio, et Sesac, et Je moth,
15. et Zabadia, et Arod, et H der,
16. Michaël quoque, et Jesph et Joha filii Baria,
17. et Zabadia, et Mosollar et Hezeci, et Heber,
18. et Jesamari, et Jezlia, et J bab filii Elphaal,
19. et Jacim, et Zechri et Zabi
20. et Elioenai, et Selethai, et liel,
21. et Adaia, et Baraia, et S marath filii Semei,
22. et Jespham, et Heber, et liel,
23. et Abdon, et Zechri, et H nan,
24. et Hanania, et Aelam, et nathothia,
25. et Jephdaia, et Phanuel fi Sesac,
26. et Samsari, et Sohoria, Otholia,
27. et Jersia, et Elia, et Zech filii Jeroham.
28. Hi patriarchae, et cogna onum principes, qui habitav runt in Jerusalem.
29. In * Gabaon autem habi verunt Abigabaon, et nomen u ris ejus Maacha. * v. 29— conf. 1 Reg. 9, 1—3. 1 Paral. 9. 35.
30. Filiusque ejus primoge tus Abdon, et Sur, et Cis, et Ba et Nadab.
31. Gedor quoque, et Ahio, Zacher, et Macelloth.
32. Et Macelloth genuit Sama

abitaveruntque ex adverso fra-
:um suorum in Jerusalem cum
:atribus suis.
33. * Ner autem genuit Cis, et
:is genuit Saul. Porro Saul ge-
uit Jonathan, et Melchisua, et A-
inadad, et Esbaal. * 1 Reg. 14, 51. 1 Paral. 9, 39.
34. Filius autem Jonathan, Me-
baal *: et Meribaal genuit Mi-
ha. * v. 34—40. conf. 2 Reg. 9, 1—6.
35. Filii Micha, Phithon, et Me-
:ch, et Tharaa, et Ahaz.
36. Et Ahaz genuit Joada; et
oada genuit Alamath, et Azmoth,
: Zamri; porro Zamri genuit
Iosa;
37. et Mosa genuit Banaa, cu-
s filius fuit Rapha, de quo ortus
it Elasa, qui genuit Asel.
38. Porro Asel sex filii fuerunt
s nominibus, Ezricam, Bocru,
maël, Saria, Obdia, et Hanan;
nnes hi filii Asel.
39. Filii autem Esec fratris e-
s, Ulam primogenitus, et Jehus
cundus, et Eliphalet tertius.
40. Fueruntque filii Ulam viri
bustissimi *, et magno robore
ndentes arcum; et multos ha-
entes filios ac nepotes, usque ad
ntum quinquaginta [a]). Omnes
, filii Benjamin. * Judic. 20, 16.

C a p. 9.

Sacerdotum et Levitarum officia.

1. Universus ergo Israël dinu-
eratus est; et summa eorum
ripta est in libro regum Israël,
Juda: translatique sunt * in Ba-
lonem propter delictum suum.
* 4 Reg. 24, 15. 16.
2. Qui autem habitaverunt pri-
i in possessionibus, et in urbi-
is suis: Israël, et sacerdotes, et
evitae, et Nathinaei.
3. Commorati sunt in Jerusa-
m * de filiis Juda, et de filiis Ben-
min, de filiis quoque Ephraim,
Manasse. * 2 Esdr. 11, 4.

a) 1590. add. millia

4. Othei filius Ammiud, filii Am-
ri, filii Omrai, filii Bonni, de filiis
Phares filii Juda.
5. Et de Siloni: Asaia primoge-
nitus, et filii ejus.
6. De filiis autem Zara: Jehuel,
et fratres eorum, sexcenti nona-
ginta.
7. Porro de filiis Beniamin: Sa-
lo filius Mosollam, filii Oduia, filii
Asana;
8. et Jobania filius Jeroham; et
Ela filius Ozi, filii Mochori; et
Mosollam filius Saphatiae, filii Ra-
huel, filii Jebaniae.
9. Et fratres eorum per famili-
as suas, nongenti quinquaginta
sex. Omnes hi, principes cognati-
onum per domos patrum suorum.
10. De sacerdotibus autem Je-
daia, Joiarib et Jachin;
11. Azarias quoque filius Hel-
ciae *, filii Mosollam, filii Sadoc,
filii Maraioth, filii Achitob, pon-
tifex domus Dei. * c. 6, 13.
12. Porro Adaias filius Jero-
ham, filii Phassur, filii Melchiae;
et Maasai filius Adiel, filii Jezra,
filii Mosollam, filii Mosollamith,
filii Emmer.
13. Fratres quoque eorum prin-
cipes per familias suas, mille se-
ptingenti sexaginta, fortissimi ro-
bore ad faciendum opus ministe-
rii in domo Dei.
14. De Levitis autem: Semeia
filius Hassub, filii Ezricam, filii
Hasebia, de filiis Merari.
15. Bacbacar quoque carpen-
tarius et Galal, et Mathania filius
Micha, filii Zechri, filii Asaph;
16. et Obdia filius Semeiae, filii
Galal, filii Idithun; et Barachia
filius Asa, filii Elcana, qui habita-
vit in atriis Netophati *. * c. 2, 54.
17. Janitores autem: Sellum,
et Accub, et Telmon, et Ahiman;
et frater eorum Sellum princeps,
18 Usque ad illud tempus, in
porta regis ad orientem, obser-

vabant per vices suas de filiis Levi.

19. Sellum vero filius Core filii Abiasaph, filii Core, cum fratribus suis, et domo patris sui; hi sunt Coritae super opera ministerii, custodes vestibulorum tabernaculi; et familiae eorum per vices castrorum Domini custodientes introitum.

20. Phinees autem filius Eleazari, erat dux eorum coram * Domino. * Gen. 25, 7.

21. Porro Zacharias filius Mosollamia, janitor portae tabernaculi testimonii.

22. Omnes hi electi in ostiarios per portas, ducenti duodecim; et descripti in villis propriis; quos constituerunt David, et Samuel videns *, in fide sua, * 1Reg. 9, 9. 11.

23. tam ipsos, quam filios eorum in ostiis domus Domini, et in tabernaculo, vicibus suis.

24. Per quatuor ventos erant ostiarii; id est ad Orientem, et ad Occidentem, et ad Aquilonem, et ad Austrum.

25 Fratres autem eorum in viculis morabantur, et veniebant in sabbatis suis de tempore usque ad tempus.

26. His quatuor Levitis creditus erat omnis numerus janitorum, et erant super exedras, et thesauros Domus Domini.

27. Per gyrum quoque templi Domini morabantur in custodiis suis; ut cum tempus fuisset, ipsi mane aperirent fores.

28. De horum genere a) erant et super vasa ministerii; ad numerum enim et inferebantur vasa, et efferebantur.

29. De ipsis et qui credita habebant utensilia sanctuarii, praeerant similae, et vino, et oleo, et thuri, et aromatibus.

30. Filii autem sacerdotum unguenta ex aromatibus conficiebant.

31. Et Mathathias Levites primogenitus Sellum Coritae, praefectus erat eorum, quae in sartagine frigebantur.

32. Porro de filiis Caath fratribus eorum, super panes erant * praepositionis, ut semper novos per singula sabbata praepararent. * Lev. 24, 5.

33. Hi sunt principes cantorum per familias Levitarum, qui in exedris morabantur, ut die ac nocte jugiter suo ministerio deservirent.

34. Capita Levitarum, per familias suas principes, manserunt in Jerusalem.

35. In * Gabaon autem commorati sunt pater Gabaon Jehiel, et nomen uxoris ejus Maacha.
* v. 35—39. conf. 1Reg. 9, 4—7. 1Paral. 8, 29.

36. Filius primogenitus ejus Abdon, et Sur, et Cis, et Baal, et Ner, et Nadab,

37. Gedor quoque, et Ahio, et Zacharias, et Macelloth.

38. Porro Macelloth genuit Samaan; isti habitaverunt e regione fratrum suorum in Jerusalem, cum fratribus suis.

39. * Ner autem genuit Cis; et Cis genuit Saul; et Saul genuit Jonathan, et Melchisua, et Abinadab, et Esbaal. * c. 8, 33.

40. Filius autem Jonathan, Meribaal *; et Meribaal genuit Micha. * v. 40—44. conf. 2 Reg. 9, 6—10.

41. Porro filii Micha, Phithon, et Melech, et Tharaa, et Ahaz.

42. Ahaz autem genuit Jara, et Jara genuit Alamath *, et Azmoth, et Zamri. Zamri autem genuit Mosa; * c. 12, 3.

43. Mosa vero genuit Banaa; cujus filius Raphaia, genuit Elasa; de quo ortus est Asel.

44. Porro Asel sex filios habuit

a) 1590. horum grege

his nominibus, Ezricam, Bocru, Ismahel, Saria, Obdia, Hanan: hi sunt filii Asel.

Cap. 10.

Mors Saulis denuo narratur.

1. Philisthiim autem pugnabant contra Israël, fugeruntque viri Israël Palaesthinos *, et ceciderunt vulnerati in monte Gelboë.
* v. 1—14. conf. 1 Reg. 31, 1—13.

2. Cumque appropinquassent Philisthaei persequentes Saul, et filios ejus, percusserunt Jonathan, et Abinadab, et Melchisua, filios Saul.

3. Et aggravatum est praelium contra Saul, inveneruntque eum sagittarii, et vulneraverunt jaculis.

4. Et dixit Saul ad armigerum suum: Evagina gladium tuum, et interfice me! ne forte veniant incircumcisi isti, et illudant mihi. Noluit autem armiger ejus hoc facere, timore perterritus; arripuit ergo Saul ensem, et irruit in eum.

5. Quod cum vidisset armiger ejus, videlicet mortuum esse Saul, irruit etiam ipse in gladium suum, et mortuus est.

6. Interiit ergo Saul, et tres filii ejus et omnis domus illius pariter concidit.

7. Quod cum vidissent viri Israël, qui habitabant in campestribus, fugerunt; et, Saul ac filiis ejus mortuis, dereliquerunt urbes suas, et huc illucque dispersi sunt; veneruntque Philisthiim, et habitaverunt in eis.

8. Die igitur altero detrahentes Philisthiim spolia caesorum, invenerunt Saul, et filios ejus jacentes in monte Gelboë.

9. Cumque spoliassent eum, et amputassent caput, armisque nudassent, miserunt in terram suam, ut circumferretur, et ostenderetur idolorum templis, et populis;

10. arma autem ejus consecraverunt in fano dei sui, et caput affixerunt in templo Dagon.

11. Hoc cum audissent viri Jabes Galaad, omnia scilicet, quae Philisthiim fecerant super Saul,

12. consurrexerunt singuli virorum fortium, et * tulerunt cadavera Saul et filiorum ejus; attuleruntque ea in Jabes, et sepelierunt ossa eorum subter quercum, quae erat in Jabes, et jejunaverunt septem diebus.
* 2 Reg. 2. 5.

13. Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eo quod praevaricatus sit * mandatum Domini, quod praeceperat, et non custodierit illud; sed † insuper etiam pythonissam consuluerit,
* Exod. 17, 14. 1 Reg. 15, 3. 11. † 1 Reg. 28, 8.

14. Nec speraverit in Domino; propter quod interfecit eum, et transtulit regnum ejus ad David filium Isai.

Cap. 11.

Quaedam de Davide repetuntur; et viri fortissimi recensentur.

1. Congregatus est igitur omnis Israël * ad David in Hebron, dicens: Os tuum sumus, et caro tua.
* v. 1—3. conf. 2 Reg. 5, 1—3. Gen. 29, 14.

2. Heri quoque, et nudiustertius, cum adhuc regnaret Saul, tu eras, qui educebas, et introducebas Israël; tibi enim dixit Dominus Deus tuus: Tu pasces populum meum Israël, et tu eris princeps super eum.

3. Venerunt ergo omnes majores natu Israël ad regem in Hebron, et iniit David cum eis foedus coram Domino; unxeruntque eum regem super Israël, juxta sermonem Domini *, quem locutus est in manu Samuel. * 1 Reg. 16, 1. 3.

4. Abiit quoque David, et omnis Israël in Jerusalem *. Haec

est Jebus, ubi erant Jebusaei habitatores terrae. * v. 4—9. conf. 2 Reg. 5, 6—10.

5. Dixeruntque qui habitabant in Jebus ad David: Non ingredieris huc. Porro David cepit arcem Sion, quae est civitas David,

6. dixitque: Omnis, qui percusserit Jebusaeum in primis, erit princeps et dux. Ascendit igitur primus Joab filius Sarviae, et factus est princeps.

7. Habitavit autem David in arce, et idcirco appellata est civitas David.

8. Aedificavitque urbem in circuitu a Mello usque ad gyrum, Joab autem reliqua urbis extruxit.

9. Proficiebatque David vadens et crescens; et Dominus exercituum erat cum eo.

10. *Hi principes virorum fortium David, qui adjuverunt eum, ut rex fieret super omnem Israël juxta verbum Domini, quod locutus est ad Israël. * v. 10—47. conf. 2 Reg. 23, 8—39.

11. Et iste numerus robustorum David *; Jesbaam filius Hachamoni princeps inter triginta; iste levavit hastam suam super trecentos vulneratos una vice. * c. 27, 2.

12. Et post eum * Eleazar filius patrui ejus Ahohites, qui erat inter tres potentes. * c. 27, 4.

13. Iste fuit cum David in Phesdomim, quando Philisthiim congregati sunt ad locum illum in praelium; et erat ager regionis illius plenus hordeo, fugeratque populus a facie Philisthinorum.

14. Hi steterunt in medio agri, et defenderunt eum: cumque percussissent Philisthaeos, dedit Dominus salutem magnam populo suo.

15. Descenderunt autem tres de triginta principibus ad petram, in qua erat David, ad speluncam Odollam *, quando Philisthiim fuerant castrametati in valle Raphaïm. * 1 Reg. 22, 1. Ps. 56, 1.

16. * Porro David erat in praesidio, et statio Philisthinorum in Bethlehem. * 2 Reg. 23, 14.

17. Desideravit igitur David, et dixit: O si quis daret mihi aquam de cisterna Bethlehem, quae est in porta.

18. Tres ergo isti per media castra Philisthinorum perrexerunt, et hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quae erat in porta, et attulerunt ad David, ut biberet; qui noluit, sed magis libavit illam Domino,

19. dicens: Absit, ut in conspectu Dei mei hoc faciam, et sanguinem istorum virorum bibam; quia in periculo animarum suarum attulerunt mihi aquam. Et ob hanc causam noluit bibere. Haec fecerunt tres robustissimi.

20. Abisai quoque frater Joab ipse erat princeps trium, et ipse levavit hastam suam contra trecentos vulneratos, et ipse erat inter tres nominatissimus,

21. et inter tres a) secundos inclytus, et princeps eorum; verumtamen usque ad tres primos non pervenerat.

22. Banaias filius Joiadae viri robustissimi, qui multa opera perpetrarat, de Cabseel; ipse percussit duos Ariel Moab; et ipse descendit, et interfecit leonem in media cisterna tempore nivis.

23. Et ipse percussit virum Aegyptium, cujus statura erat quinque cubitorum, et habebat * lanceam ut liciatorium texentium; descendit igitur ad eum cum virga, et rapuit hastam, quam tenebat manu, et interfecit eum hasta sua. * 1 Reg. 17, 7.

24. Haec fecit Banaias filius Joiadae, qui erat inter tres robustos nominatissimus,

25. inter triginta primus, ve-

a) 1590. secundus

rumtamen ad tres usque non pervenerat; posuit autem eum David ad auriculam suam.

26. Porro fortissimi viri in exercitu *, Asaël frater Joab, et Elchanan filius patrui ejus de Bethlehem, * 2 Reg. 2, 18.

27. Sammoth Arorites, Helles * Phalonites, * c. 27, 10.

28. Ira filius Acces Thecuites, Abiezer Anathotites,

29. Sobbochai Husathites, Ilai Ahohites,

30. Maharai Netophatites, Heled filius Baana Netophatites,

31. Ethai filius Ribai de Gabaath filiorum Benjamin, Banaia Pharatonites,

32. Hurai de Torrente Gaas, Abiel Arbathites, Azmoth Bauramites, Eliaba Salabonites.

33. Filii Assem Gezonites, Jonathan filius Sage Ararites.

34. Ahiam filius Sachar Ararites.

35. Eliphal filius Ur,

36. Hepher Mecherathites, Ahia Phelonites,

37. Hesro Carmelites, Naarai filius Asbai,

38. Joël frater Nathan, Mibahar filius Agarai,

39. Selec Ammonites, Naarai Berothites armiger Joab filii Sarviae,

40. Ira Jethraeus, Gareb Jethraeus,

41. Urias * Hethaeus, Zabad filius Oholi, * 2 Reg. 11, 3.

42. Adina filius Siza Rubenites princeps Rubenitarum, et cum eo triginta;

43. Hanan filius Maacha, et Josaphat Mathanites,

44. Ozia Astorothites, Samma, et Jehiel filii Hotham Arorites,

45. Jedihel filius Samri, et Joha frater ejus Thosaites,

46. Eliel Mahumites, et Jeribai, et Josaia filii Elnaëm, et Jethma Moabites, Eliel, et Obed, et Jasiel de Masobia.

Cap. 12.

Qui Davidem secuti fuerint, cum Saulem fugeret; quique eum regem constituerint in Hebron.

1. Hi quoque venerunt ad David in Siceleg, cum * adhuc fugeret Saul filium Cis, qui erant fortissimi et egregii pugnatores, * 1 Reg. 27, 2—6.

2. tendentes arcum *, et utraque manu fundis saxa jacientes, et dirigentes sagittas; de fratribus Saul ex Benjamin. * c. 8, 40. Judic. 20, 16.

3. Princeps Ahiezer, et Joas filii Samaa, Gabaathites, et Jaziel, et Phallet filii Azmoth, et Baracha, et Jehu Anatothites.

4. Samaias quoque Gabaonites fortissimus inter triginta et super triginta; Jeremias, et Jeheziel, et Johanan, et Jezabad Gaderothites;

5. et Eluzai et Jerimuth, et Baalia, et Samaria, et Saphatia Haruphites,

6. Elcana, et Jesia *, et Azareel, et Joëzer, et Jesbaam de Carehim; * c. 25, 18.

7. Joëla quoque, et Zabadia filii Jeroham de Gedor.

8. Sed et de Gaddi transfugerunt ad David, cum lateret in deserto, viri robustissimi, et pugnatores optimi, tenentes clypeum et hastam; facies eorum quasi facies leonis, et * veloces quasi capreae in montibus; * 2 Reg. 2, 18.

9. Ezer princeps, Obdias secundus, Eliab tertius,

10. Masmana quartus, Jeremias quintus,

11. Ethi sextus, Eliel septimus,

12. Johanan octavus, Elzebad nonus,

13. Jeremias decimus, Machbanai undecimus.

14. Hi de filiis Gad principes exercitus; novissimus centum militibus praeerat, et maximus, mille.

15. Isti sunt, qui transierunt Jordanem mense primo, quando inundare consuevit super ripas suas; et omnes fugaverunt, qui morabantur in vallibus ad orientalem plagam, et occidentalem.

16. Venerunt autem et de Benjamin, et de Juda ad praesidium, in quo morabatur David.

17. Egressusque est David obviam eis, et ait: Si pacifice venistis ad me, ut auxiliemini mihi, cor meum jungatur vobis; si autem insidiamini mihi pro adversariis meis, cum ego iniquitatem in manibus non habeam, videat Deus patrum nostrorum, et judicet.

18. Spiritus vero induit Amasai principem inter triginta, et ait: Tui sumus o David, et tecum filii Isai! pax, pax tibi, et pax adjutoribus tuis, te enim adjuvat Deus tuus. Suscepit ergo eos David, et constituit principes turmae.

19. Porro de Manasse transfugerunt ad David, quando veniebat cum Philisthiim adversus Saul, ut pugnaret; et non dimicavit cum eis*: quia inito consilio remiserunt eum principes Philisthinorum dicentes: Periculo capitis nostri revertetur ad dominum suum Saul. * 1 Reg. 29, 4.

20. Quando igitur reversus est in Siceleg, transfugerunt ad eum de Manasse, Ednas, et Jozabad, et Jedihel et Michaël et Ednas, et Jozabad, et Eliu, et Salathi, principes millium a) in Manasse.

21. Hi praebuerunt auxilium David adversus latrunculos; omnes enim erant viri fortissimi, et facti sunt principes in exercitu.

22. Sed et per singulos dies veniebant ad David ad auxiliandum ei, usque dum fieret grandis numerus, quasi exercitus Dei.

23. Iste quoque est numerus principum exercitus, qui venerunt ad David, cum esset in Hebron *, ut transferrent regnum Saul ad eum, juxta verbum Domini. * 2 Reg. 5.

24. Filii Juda portantes clypeum et hastam, sex millia octingenti expediti ad praelium.

25. De filiis Simeon virorum fortissimorum ad pugnandum, septem millia centum.

26. De filiis Levi, quatuor millia sexcenti.

27. Joiada quoque princeps de stirpe Aaron, et cum eo tria millia septingenti.

28. Sadoc * etiam puer egregiae indolis, et domus patris ejus, principes viginti duo. * 2 Reg. 15, 24.

29. De filiis autem Benjamin, fratribus Saul, tria millia; magna enim pars eorum adhuc sequebatur domum Saul.

30. Porro de filiis Ephraim viginti millia octingenti, fortissimi robore, viri nominati in cognationibus suis.

31. Et ex dimidia tribu Manasse, decem et octo millia, singuli per nomina sua venerunt, ut constituerent regem David.

32. De filiis quoque Issachar viri eruditi, qui noverant singula tempora ad praecipiendum, quid facere deberet Israël, principes ducenti; omnis autem reliqua tribus, eorum consilium sequebatur.

33. Porro de Zabulon qui egrediebantur ad praelium, et stabant in acie instructi armis bellicis, quinquaginta millia venerunt in auxilium, non in corde duplici.

34. Et de Nephthali, principes mille: et cum eis instructi clypeo et hasta, triginta et septem millia.

35. De Dan etiam praeparati ad

a) 1590. principes militum

praelium, viginti octo millia sexcenti.
36. Et de Aser egredientes ad pugnam, et in acie provocantes, quadraginta millia.
37. Trans Jordanem autem de filiis Ruben, et de Gad, et dimidia parte tribus Manasse instructi armis bellicis, centum viginti millia.
38. Omnes isti viri bellatores expediti ad pugnandum, corde perfecto venerunt in Hebron, ut constituerent regem David super universum Israël; sed et omnes reliqui ex Israël uno corde erant *, ut rex fieret David.
* Act. 4, 32.
39. Fueruntque ibi apud David tribus diebus comedentes et bibentes; praeparaverant enim eis fratres sui.
40. Sed et qui juxta eos erant, usque ad Issachar, et Zabulon et Nephthali, afferebant panes in asinis, et camelis, et mulis, et bobus ad vescendum; farinam, palathas, uvam passam, vinum, oleum, boves, arietes ad omnem copiam; gaudium quippe erat in Israël.

Cap. 13.

Repetitur, quomodo arca reducta fuerit ad Obededom.

1. Iniit autem consilium David * cum tribunis, et centurionibus, et universis principibus,
* v. 1—14. conf. 2 Reg. 6, 1—11.
2. et ait ad omnem coetum Israël: Si placet vobis [a]); et a Domino Deo nostro egreditur sermo, quem loquor; mittamus ad fratres nostros reliquos in universas regiones Israël, et ad sacerdotes, et Levitas, qui habitant in suburbanis urbium, ut congregentur ad nos;
3. et reducamus arcam Dei nostri ad nos; non enim requisivimus eam in diebus Saul.
4. Et respondit universa multitudo, ut ita fieret; placuerat enim sermo omni populo.
5. Congregavit * ergo David cunctum Israël a Sihor Aegypti, usque dum ingrediaris Emath †, ut adduceret arcam Dei de Cariathiarim. * c. 15, 3. 2 Reg. 6, 1. 2.
† 2 Reg. 6, 2.
6. Et ascendit David, et omnis vir Israël ad collem Cariathiarim, qui est in Juda, ut afferret inde arcam * Domini Dei sedentis super cherubim, ubi invocatum est nomen ejus. * 1 Reg. 4, 4. 4 Reg. 19, 15.
7. Imposueruntque arcam Dei super plaustrum novum, de domo Abinadab; Oza autem, et frater ejus minabant plaustrum.
8. Porro David, et universus Israël ludebant coram Deo omni virtute in canticis, et in citharis, et psalteriis, et tympanis, et cymbalis, et tubis.
9. Cum autem pervenissent ad aream Chidon, tetendit Oza manum suam, ut sustentaret arcam; bos quippe lasciviens paululum inclinaverat eam.
10. Iratus est itaque Dominus contra Ozam, et percussit eum, eo quod tetigisset arcam; et mortuus est ibi coram Domino.
11. Contristatusque est David, eo quod divisisset Dominus Ozam; vocavitque locum illum: Divisio Ozae, usque in praesentem diem.
12. Et timuit Deum tunc temporis, dicens: Quomodo possum ad me introducere arcam Dei?
13. Et ob hanc causam non adduxit eam ad se, hoc est, in civitatem David *, sed avertit in domum Obededom Gethaei.
* 2 Reg. 6, 10.
14. Mansit ergo arca Dei in domo Obededom tribus mensibus; et benedixit Dominus domui ejus, et omnibus, quae habebat.

---

a) 1590. cm. et

Cap. 14.

Quaedam Davidis facta recoluntur.

1. Misit quoque * Hiram rex Tyri nuntios ad David, et ligna cedrina, et artifices parietum, lignorumque; ut aedificarent ei domum. * v. 1—7. conf. 2 Reg. 5, 11—16. 2 Paral. 2, 3.

2. Cognovitque David, a) quod confirmasset eum Dominus in regem super Israël, et sublevatum esset b) regnum suum super populum ejus Israël.

3. Accepit quoque David alias uxores in Jerusalem; genuitque filios, et filias.

4. Et haec nomina eorum, qui nati sunt ei in Jerusalem: Samua, et Sobad *, Nathan, et Salomon, * Luc. 3, 31.

5. Jebahar, et Elisua, et Eliphalet,

6. Noga quoque, et Napheg, et Japhia,

7. Elisama et Baaliada, et Eliphalet.

8. * Audientes autem Philisthiim, eo quod unctus esset David in regem super universum Israël, ascenderunt omnes, ut quaererent eum; quod cum audisset David egressus est obviam eis. * v. 8—17. conf. 2 Reg. 5, 17—25.

9. Porro Philisthiim venientes, diffusi sunt in valle Raphaim.

10. Consuluitque David Dominum, dicens: Si ascendam ad Philisthaeos, et si trades eos in manu mea? Et dixit ei Dominus: Ascende, et tradam eos in manu tua.

11. Cumque illi ascendissent * in Baalpharasim, percussit eos ibi David, et dixit: Divisit Deus inimicos meos per manum meam, sicut dividuntur aquae; et idcirco vocatum est nomen illius loci Baalpharasim. * Jes. 28, 21.

12. Dereliqueruntque ibi Deos suos *, quos David jussit exuri. * Deut. 7, 5. 25.

13. Alia etiam vice Philisthiim irruerunt *, et diffusi sunt in valle. * v. 9. c. 11, 15.

14. Consuluitque rursum David Deum, et dixit ei Deus: Non ascendas post eos, recede ab eis, et venies contra illos ex adverso pyrorum.

15. Cumque audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc egredieris ad bellum. Egressus est enim Deus ante te, ut percutiat castra Philisthiim.

16. Fecit ergo David sicut praeceperat ei Deus, et percussit castra Philisthinorum, de Gabaon usque Gazera.

17. Divulgatumque est nomen David in universis regionibus, et Dominus dedit pavorem ejus super omnes gentes.

Cap. 15.

Quomodo arca e domo Obededom fuerit reportata.

1. Fecit quoque sibi domos * in civitate David; et aedificavit locum arcae Dei, tetenditque † ei tabernaculum. * v. 1—10 conf. 2 Reg. 6, 12—15. † c. 16, 1.

2. Tunc dixit David: Illicitum est, ut a quocumque portetur arca Dei, nisi a Levitis, quos elegit Dominus ad portandum eam, et ad ministrandum sibi usque in aeternum.

3. Congregavitque * universum Israël in Jerusalem, ut afferretur arca Dei in locum suum, quem praeparaverat ei. * c. 13, 5

4. Necnon et filios Aaron, et Levitas.

5. De filiis Caath, Uriel princeps fuit, et fratres ejus centum viginti.

6. De filiis Merari, Asaia princeps; et fratres ejus ducenti viginti.

7. De filiis Gersom, Joël princeps; et fratres ejus centum triginta.

a) 1590. eo quod b) 1590. sublevatum est.

8. De filiis Elisaphan, Semeias
›rinceps; et fratres ejus ducenti.
9. De filiis Hebron, Eliel prin-
:eps; et fratres ejus octoginta.
10. De filiis Oziel, Aminadab
›rinceps; et fratres ejus centum
luodecim.
11. Vocavitque David * Sadoc,
t Abiathar sacerdotes, et Levitas,
Jriel, Asaiam, Joël, Semeiam, E-
iel, et Aminadab; * 2 Reg. 15, 29.
12. et dixit ad eos: Vos, qui e-
tis principes familiarum leviti-
arum, sanctificamini cum fratri-
us vestris, et afferte arcam Do-
uini Dei Israël ad locum, qui ei
raeparatus est;
13. * ne, ut a principio, quia
on eratis praesentes, percussit
os Dominus; sic et nunc fiat, il-
citum quid nobis agentibus.
* c. 13, 10.
14. Sanctificati sunt ergo sacer-
otes, et Levitae, ut portarent ar-
am Domini Dei Israël.
15. * Et tulerunt filii Levi ar-
am Dei, sicut praeceperat Moy-
:s juxta verbum Domini, hume-
is suis, in vectibus. * Exod. 25, 14.
Num. 4, 15.
16. Dixitque David principibus
evitarum, ut constituerent de
·atribus suis cantores in organis
ıusicorum, nablis videlicet, et ly-
is, et cymbalis, ut resonaret in
ccelsis sonitus laetitiae.
17. Constitueruntque Levitas:
emam filium Joël, et de fratri-
us ejus * Asaph filium Barachiae;
e filiis vero Merari, fratribus eo-
ım, Ethan filium Casaiae. * v. 19.
18. Et cum eis fratres eorum:
ı secundo ordine, Zachariam, et
en, et Jaziel, et Semiramoth, et
ıhiel, et Ani, Eliab, et Banaiam,
: Maasiam, et Mathathiam, et E-
phalu, et Maceniam, et Obede-
om, et Jebiel, janitores.
19. Porro cantores *, Heman,
saph, et Ethan; in cymbalis ae-
eis concrepantes. * c. 6, 39. 44.
20. Zacharias autem, et Oziel,
et Semiramoth, et Jahiel, et Ani, et
Eliab, et Maasias, et Banaias, in
nablis arcana cantabant.
21. Porro Mathathias, et Eli-
phalu, et Macenias, et Obededom,
et Jehiel, et Ozaziu, in citharis pro
octava canebant epinicion.
22. Chonenias autem princeps
Levitarum, prophetiae praeerat,
ad praecinendam melodiam; erat
quippe valde sapiens.
23. Et Barachias, et Elcana, ja-
nitores arcae.
24. Porro Sebenias, et Josa-
phat, et Nathanaël, et Amasai, et
Zacharias, et Banaias, et Eliezer
sacerdotes, clangebant tubis co-
ram arca Dei; et Obededom, et
Jehias erant janitores arcae.
25. * Igitur David et omnes ma-
jores natu Israël, et tribuni ierunt
ad deportandam arcam foederis
Domini de domo Obededom cum
laetitia. * 2 Reg. 6, 12.
26. Cumque adjuvisset Deus
Levitas, qui portabant arcam foe-
deris Domini, immolabantur se-
ptem tauri, et septem arietes.
27. Porro David erat indutus
stola byssina, et universi Levitae,
qui portabant arcam, cantores-
que et Chonenias princeps pro-
phetiae inter cantores; David au-
tem etiam indutus erat ephod li-
neo.
28. Universusque Israël dedu-
cebant arcam foederis Domini in
jubilo, et sonitu buccinae, et tu-
bis, et cymbalis, et nablis, et ci-
tharis concrepantes.
29. Cumque pervenisset arca
foederis * Domini usque ad civi-
tatem David, Michol filia Saul pro-
spiciens per fenestram, vidit re-
gem David saltantem atque luden-
tem, et despexit eum in corde suo.
* 2 Reg. 6, 16. 21.

CAP. 16.

Arca in novo tabernaculo reposita decantantur psalmi 95 et 104.

1. Attulerunt * igitur arcam

Dei, et constituerunt eam in medio tabernaculi, quod tetenderat ei David; et obtulerunt holocausta, et pacifica coram Deo.
* v. 1—3. conf. 2Reg. 6, 17—19.

2. Cumque complesset David offerens holocausta, et pacifica *, benedixit populo in nomine Domini. * Num. 6. 23. 24.

3. Et divisit universis per singulos, a viro usque ad mulierem, tortam panis, et partem assae carnis bubalae, et frixam oleo similam.

4. Constituitque coram arca Domini de Levitis, qui ministrarent, et recordarentur operum ejus, et glorificarent atque laudarent Dominum Deum Israël;

5. Asaph principem; et secundum ejus Zachariam. Porro Jahiel; et Semiramoth, et Jehiel, et Mathathiam, et Eliab, et Banaiam, et Obededom; Jehiel super organa psalterii, et lyras; Asaph autem, ut cymbalis personaret;

6. Banaiam vero et Jaziel sacerdotes canere tuba jugiter coram arca foederis Domini.

7. In illo die * fecit David principem ad confitendum Domino Asaph, et fratres ejus. * Eccl. 47, 11.

8. * Confitemini Domino, et invocate nomen ejus; notas facite in populis adinventiones ejus.
* v. 8—22. conf. Ps. 104, 1—15.

9. Cantate ei, et psallite ei; et narrate omnia mirabilia ejus.

10. Laudate nomen sanctum ejus *; laetetur cor quaerentium Dominum. * Ps. 68, 33.

11. Quaerite Dominum, et virtutem ejus; quaerite faciem ejus semper.

12. Recordamini mirabilium ejus, quae fecit; signorum illius, et judiciorum oris ejus.

13. Semen Israël servi ejus; filii Jacob electi ejus.

14. Ipse Dominus Deus noster; in universa terra judicia ejus.

15. Recordamini in sempiternum pacti ejus; sermonis, quem praecepit in mille generationes.

16. Quem pepigit * cum Abraham; et juramenti illius cum Isaac. * Luc 1, 73.

17. Et constituit illud Jacob in praeceptum; et Israël in pactum sempiternum,

18. dicens: Tibi dabo terram Chanaan, funiculum haereditatis vestrae.

19. Cum essent pauci numero, parvi et coloni ejus.

20. Et transierunt * de gente in gentem, et de regno ad populum alterum. * Gen. 12, 1.

21. Non dimisit quemquam calumniari eos; sed increpavit * pro eis reges. * Gen. 12, 17.

22. * Nolite tangere christos meos; et in Prophetis meis nolite malignari. * Ps. 104, 15.

23. * Cantate Domino omnis terra; annuntiate ex die in die salutare ejus. * v. 25—33. conf. Ps. 95, 1—13.

24. Narrate in gentibus gloriam ejus; in cunctis populis mirabilia ejus.

25. Quia magnus Dominus, et laudabilis nimis; et horribilis super omnes Deos.

26. Omnes enim dii populorum, idola; Dominus autem coelos fecit.

27. Confessio et magnificentia coram eo; fortitudo et gaudium in loco ejus.

28. Afferte * Domino familiae populorum; afferte Domino gloriam et imperium. * Ps. 28, 1. 2.

29. Date Domino gloriam, nomini ejus, levate sacrificium, et venite in conspectu ejus; et adorate Dominum in decore sancto.

30. Commoveatur a facie ejus omnis terra *; ipse enim fundavit orbem immobilem. Ps. 88, 12.

31. Laetentur coeli, et exultet terra; et dicant in nationibus, Dominus regnavit.

32. Tonet mare, et plenitudo e-
ıs; exultent agri, et omnia, quae
ı eis sunt.
33. Tunc laudabunt ligna sal-
ıs coram Domino; quia venit ju-
icare terram.
34. Confitemini Domino, quo-
iam bonus; quoniam in aeter-
um misericordia ejus.
35. Et dicite*: Salva nos Deus
ılvator noster; et congrega nos,
t erue de gentibus; ut confitea-
ıur nomini sancto tuo, et exulte
ıus in carminibus tuis. *Ps. 78. 9.
36. Benedictus Dominus Deus
sraël ab aeterno usque in aeter-
num*; et dicat omnis populus, A-
ıen, et hymnum Domino [a]).
*Ps. 40, 14. 71, 18.
37. Reliquit itaque ibi coram
rca foederis Domini Asaph et
ratres ejus, ut ministrarent in
onspectu arcae jugiter per sin-
ulos dies, et vices suas.
38. Porro Obededom, et fra-
'es ejus sexagintaocto; et Obed-
dom filium Idithun, et Hosa
onstituit janitores.
39. Sadoc autem sacerdotem, et
'atres ejus sacerdotes, coram ta-
ernaculo Domini in excelso*,
uod erat in Gabaon, *c. 21, 29.
40. ut offerrent holocausta Do-
ıino super altare holocautoma-
.s* jugiter, mane et vespere [b])
ıxta omnia, quae scripta sunt in
:ge Domini, quam praecepit Is-
aëli. *Exod. 29, 38. 39.
41. Et post eum Heman, et Idi-
ıun, et reliquos electos, unum-
'uemque vocabulo suo ad confi-
:ndum Domino: Quoniam in ae-
:rnum misericordia ejus.
42. Heman quoque, et Idithun
anentes tuba, et quatientes cym-
ala, et omnia musicorum orga-
a ad canendum [c]) Deo; filios au-
:m Idithun fecit esse portarios.
43. Reversusque est omnis po-
pulus in domum suam; et David,
ut benediceret etiam domui suae.

Cap. 17.

De templo non a Davide aedificando.

1. Cum autem habitaret David*
in domo sua, dixit ad Nathan Pro-
phetam: Ecce! ego habito in do-
mo cedrina; arca autem foede-
ris Domini sub pellibus est.
* v. 1—27. conf. 2 Reg. 7, 1—28.
2. Et ait Nathan ad David: O-
mnia, quae in corde tuo sunt, fac;
Deus enim tecum est.
3. Igitur nocte illa factus est
sermo Dei [d]) ad Nathan, dicens:
4. Vade, et loquere David ser-
vo meo: Haec dicit Dominus: Non
aedificabis tu mihi domum ad ha-
bitandum.
5. Neque enim* mansi in domo
ex eo tempore, quo eduxi Israël,
usque ad diem hanc; sed fui sem-
per mutans loca tabernaculi, et
in tentorio *Jos. 66, 1.
6. manens cum omni Israël.
Numquid locutus sum saltem uni
judicum Israël, quibus praecepe-
ram, ut pascerent populum me-
um, et dixi: Quare non aedifica-
stis mihi domum cedrinam?
7. Nunc itaque sic loqueris ad
servum meum David: Haec dicit
Dominus exercituum: Ego tuli te,
cum in pascuis sequereris gre-
gem, ut esses dux populi mei Is-
raël.
8. Et fui tecum, quocumque
perrexisti; et interfeci omnes i-
nimicos tuos coram te; fecique
tibi nomen quasi unius magno-
rum, qui celebrantur in terra.
9. Et dedi locum populo meo
Israël; plantabitur, et habitabit
in eo, et ultra non commovebi-
tur; nec filii iniquitatis atterent
eos, sicut a principio,
10. ex diebus, quibus dedi ju-

a) 1590. hymnum Deo. b) 1590. vesperi c) 1590. canendum Domino
d) 1590. sermo Domini

dices populo meo Israël, et humiliavi universos inimicos tuos. Annuntio ergo tibi, quod aedificaturus sit tibi Dominus domum.

11. Cumque impleveris dies tuos, ut vadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis; et stabiliam regnum ejus.

12. Ipse aedificabit mihi domum, et firmabo solium ejus usque in aeternum*. *c. 22, 10. 28, 6.

13. Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium; et misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli ab eo, qui ante te fuit.

14. Et statuam eum in domo mea, et in regno meo usque in sempiternum; et thronus ejus erit firmissimus in perpetuum.

15. Juxta omnia verba haec, et juxta universam visionem istam, sic locutus est Nathan ad David.

16. Cumque venisset rex David, et sedisset coram Domino, dixit*: Quis ego sum Domine Deus, et quae domus mea, ut praestares mihi talia? * Gen. 32, 10.

17. Sed et hoc parum visum est in conspectu tuo, ideoque locutus es super domum servi tui etiam in futurum; et fecisti me spectabilem super omnes homines Domine Deus.

18. Quid ultra addere potest David, cum ita glorificaveris servum tuum, et cognoveris eum?

19. Domine, propter famulum tuum juxta cor tuum fecisti omnem magnificentiam hanc, et nota esse voluisti universa magnalia.

20. Domine! non est similis tui; et non est alius Deus absque te, ex omnibus, quos audivimus auribus nostris.

21. Quis enim est alius, ut populus tuus Israël, gens una in terra, ad quam perrexit Deus, ut liberaret, et faceret populum sibi, et magnitudine sua atque terroribus ejiceret nationes a facie ej
quem de Aegypto liberarat?

22. Et posuisti populum tu
Israël tibi in populum usque
aeternum, et tu Domine factus
Deus ejus.

23. Nunc igitur Domine, serm
quem locutus es famulo tuo,
super domum ejus, confirme
in perpetuum, et fac sicut lo
tus es.

24. Permaneatque et magn
cetur nomen tuum usque in se
piternum; et dicatur: Domin
exercituum Deus Israël, et dom
David servi ejus permanens
ram eo.

25. Tu enim Domine Deus m
us revelasti * auriculam servi t
ut aedificares ei domum; et ide
co invenit servus tuus fiducia
ut oret coram te. * Jes. 50

26. Nunc ergo, Domine! tu
Deus; et locutus es ad servum
um tanta beneficia.

27. Et coepisti benedicere
mui servi tui *, ut sit semper
ram te; te enim, Domine, ben
dicente, benedicta erit in perp
tuum. * Ps. 40, 15.

Cap. 18.

Victoriae David de Philisthaeis, Moabiti
Syris reportatae memorantur.

1. Factum est autem post hae
ut percuteret David Philisthiim
et humiliaret eos, et tolleret Ge
et filias ejus de manu Philisthii
* v. 1—17. conf. 2 Reg. 8, 1—17. Ps. 5

2. percuteretque Moab, et f
rent Moabitae servi David, of
rentes ei munera.

3. Eo tempore percussit Da
etiam Adarezer regem Soba
gionis Hemath, quando perre
ut dilataret imperium suum
que ad flumen Euphraten.

4. Cepit ergo David mille q
drigas ejus, et septem millia eq
tum, ac viginti millia virorum

tum, subnervavitque omnes e-
os curruum, exceptis centum
adrigis, quas reservavit sibi.
5. Supervenit autem et Syrus
amascenus, ut auxilium praebe-
t Adarezer regi Soba; sed et
jus percussit David viginti duo
illia virorum.
6. Et posuit milites in Damas-
, ut Syria quoque serviret sibi,
offerret munera. Adjuvitque
m Dominus in cunctis, ad quae
rrexerat.
7. Tulit quoque David phare-
tas aureas, quas habuerant ser-
Adarezer, et attulit eas in Jeru-
lem.
8. Nec non de Thebath et Chun,
bibus Adarezer, aeris pluri-
um, de quo fecit Salomon * ma-
aeneum, et columnas, et vasa
nea. * 3 Reg. 7, 23.
9. Quod cum audisset Thou rex
emath, percussisse videlicet Da-
d omnem exercitum Adarezer
gis Soba,
10. misit Adoram filium suum
regem David, ut postularet ab
pacem, et congratularetur ei,
od percussisset et expugnasset
larezer; adversarius quippe e-
t Thou Adarezer.
11. Sed et omnia vasa aurea,
argentea, et aenea, consecra-
t David rex Domino, cum ar-
nto et auro, quod tulerat ex u-
versis gentibus, tam de Idumae-
et Moab, et filiis Ammon, quam
Philisthiim et Amalec.
12. Abisai vero filius Sarviae
rcussit Edom in valle Salina-
m, decem et octo millia;
13. et constituit in Edom prae-
dium, ut serviret Idumaea Da-
d salvavitque Dominus David
i cunctis, ad quae perrexerat.
14. Regnavit ergo David super
iversum Israël, et faciebat ju-
cium atque justitiam cuncto po-
lo suo.
15. Porro Joab filius Sarviae e-
rat super exercitum, et Josaphat
filius Ahilud a commentariis.
16. Sadoc autem filius Achitob *,
et Achimelech filius Abiathar, sa-
cerdotes; et Susa, scriba. * c. 24, 6.
17. Banaias quoque filius Joia-
dae super legiones Cerethi, et
Phelethi; porro filii David, primi
ad manum regis.

Cap. 19.

Nuntii Davidis ab Ammonitis male tractati.

1. Accidit autem *, ut morere-
tur Naas rex filiorum Ammon, et
regnaret filius ejus pro eo.
* v. 1—19. conf. 2 Reg. 10, 1—19.
2. Dixitque David: Faciam mi-
sericordiam cum Hanon filio Na-
as; praestitit enim mihi pater e-
jus gratiam. Misitque David nun-
tios ad consolandum eum super
morte patris sui. Qui cum perve-
nissent in terram filiorum Am-
mon, ut consolarentur Hanon,
3. dixerunt principes filiorum
Ammon ad Hanon: Tu forsitan
putas, quod David honoris causa
in patrem tuum miserit, qui con-
solentur te; nec animadvertis,
quod, ut explorent, et investigent,
et scrutentur terram tuam, vene-
rint ad te servi ejus.
4. Igitur Hanon pueros David
decalvavit, et rasit, et praecidit
tunicas eorum a natibus usque ad
pedes, et dimisit eos.
5. Qui cum abiissent, et hoc a)
mandassent David, misit in occur-
sum eorum (grandem enim con-
tumeliam sustinuerant) et prae-
cepit, ut manerent in Jericho, do-
nec cresceret barba eorum, et
tunc reverterentur.
6. Videntes autem filii Ammon,
quod injuriam fecissent David *,
tam Hanon, quam reliquus popu-
lus, miserunt mille talenta argen-
ti, ut conducerent sibi de Meso-

a) 1590. amandassent

potamia, et de Syria Maacha, et de Soba, currus et equites.
* Gen. 34, 30.

7. Conduxeruntque triginta duo millia curruum, et regem Maacha cum populo ejus. Qui cum venissent, castrametati sunt e regione Medaba. Filii quoque Ammon congregati de urbibus suis, venerunt ad bellum.

8. Quod cum audisset David, misit Joab, et omnem exercitum virorum fortium;

9. egressique filii Ammon, direxerunt aciem juxta portam civitatis; reges autem, qui ad auxilium ejus venerant, separatim in agro steterunt.

10. Igitur Joab intelligens bellum ex adverso, et post tergum contra se fieri, elegit viros fortissimos de universo Israël, et perrexit contra Syrum.

11. Reliquam autem partem populi dedit sub manu Abisai fratris sui; et perrexerunt contra filios Ammon.

12. Dixitque: Si vicerit me Syrus, auxilio eris mihi; si autem superaverint te filii Ammon, ero tibi in praesidium.

13. Confortare, et agamus viriliter pro populo nostro, et pro urbibus Dei nostri; Dominus * autem quod in conspectu suo bonum est, faciet. * 1 Reg. 3, 18.

14. Perrexit ergo Joab, et populus, qui cum eo erat, contra Syrum ad praelium; et fugavit eos.

15. Porro filii Ammon videntes, quod fugisset Syrus, ipsi quoque fugerunt Abisai fratrem ejus, et ingressi sunt civitatem; reversusque est etiam Joab in Jerusalem.

16. Videns autem Syrus, quod cecidisset coram Israël, misit nuncios, et adduxit Syrum, qui erat trans fluvium; Sophach autem princeps militiae Adarezer, erat dux eorum.

17. Quod cum a) nunciatum esset David, congregavit universum Israël, et transivit Jordanem, irruitque in eos, et direxit ex adverso aciem, illis contra pugnantibus,

18. Fugit autem Syrus Israël; et interfecit David de Syris septem millia curruum, et quadraginta millia peditum, et Sophach exercitus principem.

19. Videntes autem servi Adarezer se ab Israël esse superatos, transfugerunt ad David, et servierunt ei; noluitque ultra Syria auxilium praebere filiis Ammon.

Cap. 20.

Bella a Davide contra Ammonitas et Philisthæos gesta referuntur cum novis circumstantiis.

1. Factum est autem post anni circulum, eo tempore *, quo solent reges ad bella procedere, congregavit Joab exercitum, et robur militiae, et vastavit terram filiorum Ammon; perrexitque et obsedit Rabba; porro David manebat in Jerusalem, quando Joab percussit Rabba, et destruxit eam.
* v. 1—3. conf. 2 Reg. 12, 26—31.

2. Tulit autem David coronam Melchom de capite ejus, et invenit in ea auri pondo talentum et pretiosissimas gemmas, fecitque sibi inde diadema; manubias quoque urbis plurimas tulit.

3. Populum autem, qui erat in ea, eduxit; et fecit super eos tribulas, et trahas, et ferrata carpenta transire, ita ut dissecarentur, et contererentur; sic fecit David cunctis urbibus filiorum Ammon; et reversus est cum omni populo suo in Jerusalem.

4. *Post haec initum est bellum in Gazer adversum Philisthaeos; in quo percussit † Sobochai Husathites, Saphai de genere Raphaim, et humiliavit eos. * v. 4—8. conf. 2 Reg. 21, 18—22. † c. 27, 11.

5. Aliud

a) 1590. annunciatum

5. Aliud quoque bellum gestum est adversus Philisthaeos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus Bethlehemites fratrem Goliath Gethaei, cujus hastae lignum erat quasi liciatorium texentium.

6. Sed et aliud bellum accidit in Geth, in quo fuit homo longissimus, senos habens digitos, id est simul viginti quatuor; qui et ipse de Rapha fuerat stirpe generatus.

7. Hic * blasphemavit Israël; et percussit eum Jonathan filius Samaa fratris David. Hi sunt filii Rapha in Geth, qui ceciderunt in manu David et servorum ejus.

* 1 Reg. 17, 10.

CAP. 21.

Repetitur narratio de populi recensione.

1. Consurrexit autem Satan contra Israël *; et concitavit a) David †, ut numeraret Israël.

*v. 1—30. cf 2Reg. 24, 1—25. † Job. 1, 2.

2. Dixitque David ad Joab, et ad principes populi: Ite, et numerate Israël a Bersabee usque Dan; et afferte mihi numerum, ut sciam.

3. Responditque Joab: Augeat Dominus populum suum centuplum, quam sunt; nonne domine, mi rex, omnes servi tui sunt? quare hoc quaerit dominus meus *, quod in peccatum reputetur Israëli?

* Exod. 30, 12.

4. Sed sermo regis magis praevaluit; egressusque est Joab, et circuivit universum Israël; et reversus est Jerusalem.

5. Deditque Davidi numerum eorum, quos circuierat; et inventus est omnis numerus Israël, mille millia et centum millia virorum educentium gladium; de Juda autem quadringenta septuaginta millia bellatorum.

6. Nam Levi, et Benjamin non numeravit; eo quod Joab invitus exequeretur regis imperium.

7. Displicuit autem Deo, quod jussum erat *; et percussit Israël.

* v. 7, 14.

8. Dixitque David ad Deum: Peccavi nimis, ut hoc facerem; obsecro aufer iniquitatem servi tui, quia insipienter egi.

9. Et locutus est Dominus ad Gad Videntem Davidis, dicens:

10. Vade, et loquere ad David, et dic ei: Haec dicit Dominus: Trium tibi optionem do; unum, quod volueris, elige, et faciam tibi.

11. Cumque venisset Gad ad David, dixit ei: Haec dicit Dominus: Elige, quod volueris!

12. Aut tribus annis famem; aut tribus mensibus te fugere hostes tuos, et gladium eorum non posse evadere; aut tribus diebus gladium Domini, et pestilentiam versari in terra, et angelum Domini interficere in universis finibus Israël; nunc igitur vide, quid respondeam ei, qui misit me.

13. Et dixit David ad Gad: Ex omni parte me angustiae premunt, sed melius mihi est, ut incidam in manus Domini *, quia multae sunt miserationes ejus, quam in manus hominum.

* Tren. 3, 22.

14. Misit ergo Dominus pestilentiam in Israël; et ceciderunt de Israël septuaginta millia virorum.

15. Misit quoque angelum in Jerusalem, ut percuteret eam; cumque percuteretur, vidit Dominus, et misertus est super magnitudine mali; et imperavit angelo, qui percutiebat: Sufficit, jam cesset manus tua! Porro angelus Domini stabat juxta aream Ornan Jebusaei.

16. Levansque David oculos suos, vidit angelum Domini stantem inter coelum et terram, et evaginatum gladium in manu ejus, et

a) 1590. incitavit

versum contra Jerusalem; et ceciderunt tam ipse, quam majores natu vestiti ciliciis, proni in terram.

17. Dixitque David ad Deum: Nonne ego sum, qui jussi, ut numeraretur populus? Ego, qui peccavi; ego, qui malum feci? iste grex, quid commeruit? Domine Deus meus! vertatur obsecro manus tua in me, et in domum patris mei; populus autem tuus non percutiatur.

18. Angelus autem Domini praecepit Gad, ut diceret Davidi, ut ascenderet, extrueretque altare Domino Deo in area Ornan Jebusaei.

19. Ascendit ergo David juxta sermonem Gad, quem locutus ei fuerat ex nomine Domini.

20. Porro Ornan cum suspexisset, et vidisset angelum, quatuorque filii ejus cum eo, absconderunt se; nam eo tempore terebat in area triticum.

21. Igitur cum veniret David ad Ornan, conspexit eum Ornan, et processit ei obviam de area, et adoravit eum pronus in terram.

22. Dixitque ei David: Da mihi locum areae tuae, ut aedificem in ea altare Domino; ita ut quantum valet argenti accipias*, et cesset plaga a populo. * Num. 25, 8.

23. Dixit autem Ornan ad David: Tolle, et faciat dominus meus rex, quodcumque ei placet; sed et boves do in holocaustum, et tribulas in ligna, et triticum in sacrificium; omnia libens praebebo.

24. Dixitque ei rex David: Nequaquam ita fiet, sed argentum dabo, quantum valet; neque enim tibi auferre debeo, et sic offerre Domino holocausta gratuita.

25. Dedit ergo David Ornan pro loco siclos auri justissimi ponderis sexcentos.

¶26. *Et aedificavit ibi altare Domino; obtulitque holocausta, et pacifica, et invocavit Dominum, exaudivit eum in igne de coelo su per altare holocausti. * 2 Paral. 3,

27. Praecepitque Dominus an gelo; et convertit gladium suu in vaginam.

28. Protinus ergo David, v dens, quod exaudisset eum Dom nus * in area Ornan Jebusaei, im molavit ibi victimas. * c. 22,

29. Tabernaculum autem D mini*, quod fecerat Moyses in d serto, et altare holocaustoru ea tempestate erat † in excelso G baon. * Exod. 36, 2. † c. 16, 39.

30. Et non praevaluit David i ad altare, ut ibi obsecraret D um; nimio enim fuerat in timo perterritus*, videns gladium a geli Domini. * v. 16.

CAP. 22.

David necessaria ad aedificationem tem parat, idque Salomoni extruendum praece

1. Dixitque David: Haec est d mus * Dei, et hoc altare in hol caustum Israël. * 2 Paral. 3, 1.

2. Et praecepit, ut congregare tur omnes proselyti de terra I raël*, et constituit ex eis latom ad caedendos lapides et polie dos, ut aedificaretur domus De * 2 Paral. 2, 17.

3. Ferrum quoque plurimu ad clavos januarum, et ad co missuras atque juncturas praep ravit David; et aeris pondus i numerabile.

4. Ligna quoque cedrina n poterant aestimari, quae Sidon et Tyrii deportaverant ad Davi

5. Et dixit David: Salomo filius meus puer parvulus est delicatus; domus autem, qua aedificari volo Domino, talis es debet, ut in cunctis regionib nominetur; praeparabo ergo necessaria. Et ob hanc causa ante mortem suam omnes pra paravit impensas. * c. 29, 1

6. Vocavitque Salomonem

um suum; et praecepit ei, ut aedificaret domum Domino Deo Israël.
7. Dixitque David ad Salomonem: Fili mi *! voluntatis meae ñit, ut aedificarem domum nomini Domini Dei mei †, * c. 17, 1. † 2Reg. 7, 1.
8. sed factus est sermo Domini d me, dicens: Multum sanguinem effudisti, et plurima bella ellasti; non poteris aedificare omum nomini meo *, tanto effu- sanguine coram me. * c. 28, 3.
9. Filius, qui nascetur tibi, et vir quietissimus; faciam enim um requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum; et ob anc causam Pacificus vocabiur; et pacem et otium dabo in raël cunctis diebus ejus.
10. * Ipse aedificabit domum omini meo, et ipse erit mihi in fium, et ego ero illi in patrem; maboque solium regni ejus super Israël in aeternum. * 2Reg. 7, 13. 3Reg 5, 5. 2Reg. 7, 14. Hebr. 1, 5.
11. Nunc ergo, fili mi! sit Dominus tecum, et prosperare, et edifica domum Domino Deo tuo, cut locutus est de te.
12. Det quoque tibi Dominus rudentiam et sensum, ut regere ossis Israël, et custodire legem omini Dei tui.
13. Tunc enim proficere potes, si custodieris mandata et jucia, quae praecepit Dominus oysi, ut doceret Israël *; conrtare et viriliter age, ne timeas, eque paveas. * Deut. 31, 6. 3Reg. 2, 2.
14. Ecce! ego in paupertate mea raeparavi impensas domus Domini, auri talenta centum millia, argenti mille millia talentoum; aeris vero, et ferri non est ondus, vincitur enim numerus agnitudine; ligna et lapides raeparavi ad universa impenja *. * c. 29, 2.
15. Habes quoque plurimos artifices, latomos, et caementarios, artificesque lignorum, et omnium artium ad faciendum opus prudentissimos,
16. in auro et argento et aere et ferro, cujus non est numerus. Surge igitur, et fac, et erit Dominus tecum!
17. Praecepit quoque David cunctis principibus Israël, ut adjuvarent Salomonem filium suum.
18. Cernitis, inquiens, quod Dominus Deus vester vobiscum sit *, et dederit vobis requiem per circuitum, et tradiderit omnes inimicos vestros in manus vestras, et subjecta sit terra coram Domino, et coram populo ejus. * v. 9. c. 23, 25.
19. Praebete igitur corda vestra et animas vestras, ut quaeratis Dominum Deum vestrum; et consurgite, et aedificate sanctuarium Domino Deo, ut introducatur arca foederis Domini, et * vasa Domino consecrata, in domum, quae aedificatur nomini Domini. * 2 Esdr. 10, 39.

Cap. 23.

David Levitarum officia designat.

1. Igitur David senex et plenus dierum, regem constituit Salomonem filium suum super Israël.
2. Et congregavit omnes principes Israël, et sacerdotes atque Levitas.
3. Numeratique sunt Levitae a triginta annis [a]), et supra; et inventa sunt triginta octo millia virorum.
4. Ex his electi sunt *, et distributi in ministerium domus Domini viginti quatuor millia; praepositorum autem et judicum sex millia. * v. 3—26. conf. c. 6, 1—34.
5. Porro quatuor millia janitores; et totidem psaltae [b]) canen-

a) 1590. a viginti annis b) 1590. psaltes

tes Domino in organis, quae fecerat ad canendum.

6. * Et distribuit eos David per vices filiorum Levi †, Gerson videlicet, et Caath, et Merari.
* c. 6, 1. † Gen. 46, 11.

7. Filii Gerson *: Leedan, et Semei. * Exod. 6, 17.

8. Filii Leedan *: princeps Jahiel, et Zethan, et Joël, tres.
* c. 26, 21.

9. Filii Semei: Salomith, et Hosiel, et Aran, tres: isti principes familiarum Leedan.

10. Porro filii Semei, Leheth, et Ziza, et Jaus, et Baria: isti filii Semei, quatuor.

11. Erat autem Leheth prior, Ziza secundus: porro Jaus et Baria non habuerunt plurimos filios, et idcirco in una familia, unaque domo computati sunt.

12. Filii Caath *: Amram, et Isaar, Hebron, et Oziel, quatuor.
* Exod. 6, 18.

13. * Filii Amram: Aaron, et Moyses. † Separatusque est Aaron, ut ministraret in Sancto sanctorum, ipse et filii ejus in sempiternum, et adoleret incensum Domino secundum ritum suum, ac benediceret nomini ejus in perpetuum. * c. 3, 3. Exod. 6, 20. † Hebr. 5, 4.

14. Moysi quoque hominis Dei filii annumerati sunt in tribu Levi.

15. * Filii Moysi: Gersom, et Eliezer. * Exod. 2, 22. 18. 3. 4.

16. Filii Gersom *: Subuel primus. * c. 26, 24.

17. Fuerunt autem filii Eliezer: Rohobia primus: et non erant Eliezer filii alii. Porro filii Rohobia multiplicati sunt nimis.

18. Filii Isaar: Salomith primus.

19. Filii Hebron *: Jeriau primus, Amarias secundus, Jahaziel tertius, Jecmaam quartus. * c. 24, 23.

20. Filii Oziel: Micha primus, Jesia secundus.

21. Filii Merari *: Moholi, e[t] Musi. Filii Moholi: Eleazar, e[t] Cis. * Exod. 6, 19.

22. Mortuus est autem Eleaza[r] et non habuit filios, sed filias; a[c]ceperuntque eas filii Cis fratre[s] earum.

23. Filii Musi *: Moholi, et E[-] der, et Jerimoth, tres. * c. 24, 3[0].

24. Hi filii Levi in cognation[i]bus et familiis suis, principes pe[r] vices, et numerum capitum sing[u]lorum, qui faciebant opera min[i]sterii domus Domini a viginti a[n]nis, et supra.

25. Dixit enim David: Requie[m] dedit Dominus Deus Israël pop[u]lo suo, et habitationem Jerus[a]lem usque in aeternum.

26. Nec erit officii Levitaru[m] ut ultra portent tabernaculum, [et] omnia vasa ejus ad ministrandu[m].

27. Juxta praecepta quoqu[e] David novissima supputabitu[r] numerus filiorum Levi a vigin[ti] annis et supra.

28. Et erunt sub manu filioru[m] Aaron in cultum domus Domin[i] in vestibulis, et in exedris, et i[n] loco purificationis, et in sanctua[]rio, et in universis operibus m[i]nisterii templi Domini.

29. Sacerdotes autem, supe[r] panes propositionis, et ad sim[i]lae sacrificium, et ad lagana[a]) [a]zyma, et sartaginem, et ad torre[n]dum, et super omne pondus atqu[e] mensuram.

30. Levitae vero, ut * stent m[a]ne ad confitendum, et canendu[m] Domino; similiterque ad vesp[e]ram. * Ps. 91, 3.

31. Tam in oblatione holoca[u]storum Domini, quam in sabbat[is] et Calendis et solemnitatibus r[e]liquis juxta numerum, et ceremo[]nias uniuscujusque rei, jugit[er] coram Domino.

32. Et custodiant observation[es]

---

a) 1590. add. et

bernaculi foederis, et ritum san-
uarii, et observationem filio-
um Aaron fratrum suorum, ut
inistrent in domo Domini.

CAP. 24.

*cerdotes dividuntur in 24 familias, juxta
as ministerium suum per hebdomadas
implere debent.*

1. Porro filiis Aaron hae partiti-
nes erant: Filii Aaron*: Nadab,
Abiu, et Eleazar, et Ithamar.
v. 1—3. conf. c. 6, 35—38. Exod. 6, 23.
2. * Mortui sunt autem Nadab,
Abiu ante patrem suum † abs-
e liberis; sacerdotioque fun-
us est Eleazar, et Ithamar.
Lev. 10, 1. Num. 3, 4. † Lev. 10, 1. 2.
3. Et divisit eos David, id est
doc * de filiis Eleazari, et Abi-
elech de filiis Ithamar, secun-
m vices suas et ministerium.
* 2Paral. 8, 14.
4. Inventique sunt multo plu-
s filii Eleazar in principibus vi-
r, quam filii Ithamar. Divisit
tem eis, hoc est filiis Eleazar,
incipes per familias sedecim;
filiis Ithamar per familias et do-
os suas octo.
5. Porro divisit utrasque inter
familias sortibus; erant enim
incipes sanctuarii, et principes
i, tam de filiis Eleazar, quam
filiis Ithamar.
6. Descripsitque eos Semeias
ius Nathanaël scriba Levites,
cram rege et principibus, et Sa-
dc sacerdote, et * Ahimelech fi-
l Abiathar, principibus quoque
f miliarum sacerdotalium et Le-
vicarum; unam domum, quae
ceteris praeerat, Eleazar; et al-
t am domum, quae sub se habe-
b caeteros, Ithamar. * c. 18, 16.
7. Exivit autem sors prima Jo-
iarib, secunda Jedei,
8. tertia Harim, quarta Seorim,
9. quinta Melchia, sexta Mai-
an,
10. septima Accos, * octava A-
bi, * Luc. 1, 5.

11. nona Jesua, decima Seche-
nia,
12. undecima Eliasib, duode-
cima Jacim,
13. tertia decima Hoppha, de-
cima quarta Isbaab,
14. decima quinta Belga, deci-
ma sexta Emmer,
15. decima septima Hezir, de-
cima octava Aphses,
16. decima nona Pheteia, vige-
sima Hezechiel,
17. vigesima prima Jachim, vi-
gesima secunda Gamul,
18. vigesima tertia Dalaiau, vi-
gesima quarta Maaziau.
19. Hae vices eorum secundum
ministeria sua, ut ingrediantur
domum Domini et juxta ritum su-
um sub manu Aaron patris eo-
rum; sicut praeceperat Dominus
Deus Israël.
20. Porro filiorum Levi, qui re-
liqui fuerant, de filiis Amram e-
rat Subaël, et de filiis Subaël, Je-
hedeia.
21. De filiis quoque Rohobiae
princeps Jesias.
22. Isaari vero filius Salemoth,
filiusque Salemoth Jahath,
23. filiusque ejus * Jeriau pri-
mus, Amarias secundus, Jahaziel
tertius, Jecmaan quartus. * c. 23, 19.
24. Filius Oziel, Micha: filius
Micha, Samir.
25. Frater Micha, Jesia: filius-
que Jesiae, Zacharias.
26. Filii Merari: Moholi et Mu-
si. Filius Oziau: Benno.
27. Filius quoque Merari: O-
ziau et Soam et Zachur et Hebri.
28. Porro Moholi filius: Elea-
zar *, qui non habebat liberos.
* c. 23, 22.
29. Filius vero Cis, Jerameel.
30. Filii Musi: Moholi Eder, et
Jerimoth; isti filii Levi secundum
domos familiarum suarum.
31. Miseruntque et ipsi sortes
contra fratres suos filios Aaron
coram David rege, et Sadoc, et A-

bimelech, et principibus familiarum sacerdotalium et Leviticarum*, tam majores quam minores; omnes sors aequaliter dividebat. *c. 25, 8.

Cap. 25.

Ex filiis Asaph, Heman, et Idithun 24 familiae ac vices sorte distribuuntur.

1. Igitur David*, et magistratus exercitus segregaverunt in ministerium filios Asaph, et Heman, et Idithun, qui prophetarent in citharis, et psalteriis, et cymbalis secundum numerum suum dedicato sibi officio servientes. * Eccl. 47, 11.

2. De filiis Asaph: Zachur, et Joseph, et Nathania, et Asarela, filii Asaph; sub manu Asaph prophetantis a) juxta regem.

3. Porro Idithun: filii Idithun, Godolias, Sori, Jeseias, et Hasabias, et Mathathias, sex, sub manu patris sui Idithun, qui in cithara prophetabat super confitentes et laudantes Dominum.

4. Heman quoque: filii Heman, Bocciau, Mathaniau, Oziel, Subuel, et Jerimoth, Hananias, Hanani, Eliatha, Geddelthi, et Romemthiezer, et Jesbacassa, Mellothi, Othir, Mahazioth.

5. Omnes isti filii Heman Videntis b) regis in sermonibus Dei, ut exaltaret cornu: deditque Deus Heman filios quatuordecim, et filias tres.

6. Universi sub manu patris sui ad cantandum in templo Domini distributi erant, in cymbalis, et psalteriis, et citharis, in ministeria domus Domini juxta regem; Asaph videlicet, et Idithun, et Heman.

7. Fuit autem numerus eorum cum fratribus suis, qui erudiebant canticum Domini, cuncti doctores, ducenti octoginta octo.

8. Miseruntque sortes per vices suas, ex aequo tam major quam minor*, doctus pariter, et indoctus. * c. 24, 31.

9. Egressaque est sors prima Joseph, qui erat de Asaph. Secunda Godoliae, ipsi et filiis ejus, et fratribus ejus duodecim.

10. Tertia Zachur, filiis et fratribus ejus duodecim.

11. Quarta Isari, filiis et fratribus ejus duodecim.

12. Quinta Nathaniae, filiis et fratribus ejus duodecim.

13. Sexta Bocciau, filiis et fratribus ejus duodecim.

14. Septima Isreela, filiis et fratribus ejus duodecim.

15. Octava Jesaiae, filiis et fratribus ejus duodecim.

16. Nona Mathaniae, filiis et fratribus ejus duodecim.

17. Decima Semeiae, filiis et fratribus ejus duodecim.

18. Undecima Azareel, filiis et fratribus ejus duodecim.

19. Duodecima Hasabiae, filiis et fatribus ejus duodecim.

20. Tertiadecima Subaël filiis et fratribus ejus duodecim.

21. Quartadecima Mathathiae, filiis et fratribus ejus duodecim.

22. Quintadecima Jerimoth, filiis et fratribus ejus duodecim.

23. Sextadecima Hananiae filiis et fratribus ejus duodecim.

24. Septimadecima Jesbacassae, filiis et fratribus ejus duodecim.

25. Octavadecima Hanani, filiis et fratribus ejus duodecim.

26. Nonadecima Mellothi, filiis et fratribus ejus duodecim.

27. Vigesima Eliatha, filiis et fratribus ejus duodecim.

28. Vigesima prima Othir, filiis et fratribus ejus duodecim.

29. Vigesima secunda Gedelthi, filiis et fratribus ejus duodecim.

---

a) 1590. prophetantes ; b) 1590. Videntes

30. Vigesima tertia Mahazioth, filiis et fratribus ejus duodecim.
31. Vigesima quarta Romemthiezer, filiis et fratribus ejus duodecim.

Cap. 26.

Variae janitorum classes ex Levitis in custodiam thesaurorum templi deputantur.

1. Divisiones autem * janitorum; de Coritis Meselemia, filius Core, de filiis Asaph.

* 2 Paral 8, 14. 35, 15.

2. Filii Meselemiae: Zacharias primogenitus, Jadihel secundus; Zabadias tertius, Jathanaël quartus,
3. Aelam quintus, Johanan sextus, Elioenai septimus.
4. Filii autem Obededom: Semeias primogenitus, Jozabad secundus, Joaha tertius, Sachar quartus, Nathanaël quintus,
5. Ammiel sextus, Issachar septimus, Phollathi octavus: quia benedixit illi Dominus.
6. Semei autem filio ejus nati sunt filii, praefecti familiarum suarum; erant enim viri fortissimi.
7. Filii ergo Semeiae: Othni, et Raphaël, et Obed, Elzabad a), fratres ejus viri fortissimi; Eliu quoque, et Samachias.
8. Omnes hi, de filiis Obededom; ipsi, et filii, et fratres eorum fortissimi ad ministrandum, sexaginta duo de Obededom.
9. Porro Meselemiae filii, et fratres eorum robustissimi, decem et octo.
10. De Hosa autem, id est de filiis Merari: Semri princeps (non enim habuerat primogenitum, et idcirco posuerat eum pater ejus in principem).
11. Helcias secundus, Tabelias tertius, Zacharias quartus. Omnes hi filii, et fratres Hosa, tredecim.
12. Hi divisi sunt in janitores; ut semper principes custodiarum, sicut et fratres eorum ministrarent in domo Domini.
13. Missae sunt ergo sortes ex aequo *, et parvis, et magnis, per familias suas in unamquamque portarum.

* c. 25, 8.

14. Cecidit ergo sors Orientalis, Selemiae. Porro Zachariae filio ejus, viro prudentissimo, et erudito, sortito obtigit plaga Septentrionalis.
15. Obededom vero et filiis ejus ad Austrum; in qua parte domus erat seniorum concilium.
16. Sephim, et Hosa ad Occidentem, juxta portam, quae ducit ad viam ascensionis; custodia contra custodiam.
17. Ad Orientem vero Levitae sex; et ad Aquilonem quatuor per diem; atque ad Meridiem similiter in die quatuor; et ubi erat concilium, bini et bini.
18. In cellulis quoque janitorum ad Occidentem quatuor in via, binique per cellulas.
19. Hae sunt divisiones janitorum filiorum Core et Merari.
20. Porro Ahias erat super thesauros domus Dei, et vasa sanctorum.
21. Filii b) Ledan *, filii Gersonni; de Ledan principes familiarum, Ledan, et Gersonni, Jehieli.

* c. 25, 8.

22. Filii Jehieli: Zathan, et Joel fratres ejus super thesauros domus Domini,
23. Amramitis, et Isaaritis, et Hebronitis, et Ozihelitis.
24. Subaël * autem filius Gersom, filii Moysi, praepositus thesauris.

* c. 25, 16.

25. Fratres c) quoque ejus Eliezer *, cujus filius Rahabia, et hujus filius Isaias, et hujus filius Joram, hujus quoque filius Zechri, et hujus filius Selemith.

* c. 25, 17.

---

a) 1590. add. et   b) 1590. add. quoque   c) 1590. Frater

26. Ipse Selemith, et fratres ejus, super thesauros sanctorum, quae sanctificavit David rex, et principes familiarum, et tribuni, et centuriones, et duces exercitus

27. de bellis, et manubiis praeliorum, quae consecraverant ad instaurationem, et supellectilem templi Domini.

28. Haec autem universa sanctificavit Samuel Videns, et Saul, filius Cis, et Abner filius Ner, et Joab filius Sarviae; omnes [a]), qui sanctificaverant ea per manum Selemith, et fratrum ejus.

29. Isaaritis vero praeerat Chonenias, [b]) et filii ejus ad opera forinsecus super Israël ad docendum et judicandum eos.

30. Porro de Hebronitis Hasabias, et fratres ejus viri fortissimi, mille septingenti praeerant Israëli trans Jordanem contra Occidentem, in cunctis operibus Domini, et in ministerium regis.

31. Hebronitarum autem princeps fuit Jeria secundum familias et cognationes eorum. Quadragesimo anno regni David recensiti sunt, et inventi sunt viri fortissimi in Jazer Galaad,

32. fratresque ejus robustioris aetatis, duo millia septingenti principes familiarum. Praeposuit autem eos David rex Rubenitis, et Gaditis, et dimidiae tribui Manasse, in omne ministerium Dei, et regis.

Cap. 27.

Principes militiae regiae recensentur; singuli per menses ad suum militare munus procedebant.

1. Filii autem Israël secundum numerum suum, principes familiarum, tribuni, et centuriones, et praefecti, qui ministrabant regi juxta turmas suas, ingredientes et egredientes per singulos menses in anno, vigintiquat[...] millibus singuli praeerant.

2. Primae turmae in primo me[...]se *Jesboam praeerat filius Zal[...]diel, et sub eo viginti quatuor mi[...]lia. *c. 11, 11. 2 Reg. 23, 8.

3. De filiis Phares, princeps cu[...]ctorum principum in exercit[...] mense primo.

4. Secundi mensis habebat tu[...]mam *Dudia Ahohites, et post [...] alter nomine Macelloth, qui reg[...]bat partem exercitus vigintiqu[...]tuor millium. *c. 11, 12. 2 Reg. 23, [...]

5. Dux quoque turmae terti[...] in mense tertio, erat Banaias f[...]lius Joiadae sacerdos; et in div[...]sione sua vigintiquatuor millia.

6. Ipse est Banaias * fortissim[...] inter triginta, et super trigint[...] Praeerat autem turmae ipsius A[...]mizabad filius ejus. *c. 11, [...]

7. Quartus, mense quarto, As[...]hel frater Joab, et Zabadias fili[...] ejus post eum; et in turma ej[...] viginti quatuor millia.

8. Quintus, mense quinto, prin[...]ceps Samaoth Jezerites; et in tur[...]ma ejus viginti quatuor millia.

9. Sextus, mense sexto, Hira * f[...]lius Acces Thecuites; et in turm[...] ejus viginti quatuor millia. * 2 Reg. 21, 18.

10. Septimus, mense septimo Helles Phallonites de filiis Ephra[...]im, et in turma ejus viginti qua[...]tuor millia.

11. Octavus, mense octavo * Sobochai Husathites de stirpe Zarahi; et in turma ejus viginti quatuor millia. * 2 Reg. 21, 18.

12. Nonus, mense nono, Abiezer Anathothites de filiis Jemini, et in turma ejus viginti quatuo[...] millia.

13. Decimus, mense decimo Marai, et ipse Netophathites d[...] stirpe Zarai; et in turma ejus viginti quatuor millia.

---

a) 1590. omnesque sanctificaverant b) 1590. et filiis

14. Undecimus, mense undeci-
mo *, Banaias Pharathonites de
iis Ephraim; et in turma ejus
iginti quatuor millia. * c. 11, 31.
15. Duodecimus, mense duode-
mo *, Holdai Netophathites, de
irpe Gothoniel; et in turma e-
is viginti quatuor millia. * c. 11, 30.
16. Porro tribubus praeerant
Israël, Rubenitis, dux Eliezer
ius Zechri; Simeonitis, dux Sa-
hatias filius Maacha;
17. Levitis, Hasabias filius Ca-
uël; Aaronitis, Sadoc,
18. Juda, Eliu frater David;
sachar, Amri filius Michaël;
19. Zabulonitis, Jesmaias filius
bdiae; Nephthalitibus, Jeri-
oth filius Ozriel;
20. filiis Ephraim, Osee filius
zaziu; dimidiae tribui Manas-
, Joël filius Phadaiae;
21. et dimidiae tribui Manasse
Galaad, Jaddo filius Zachariae;
enjamin autem, Jasiël filius A-
ier.
22. Dan vero, Ezrihel filius Je-
ham; hi principes filiorum Is-
ël.
23. Noluit autem David nume-
re eos a viginti annis inferius;
ia dixerat Dominus, ut multi-
icaret Israël quasi stellas coeli.
24. * Joab filius Sarviae coepe-
it numerare, nec complevit;
ia super hoc ira irruerat in Is-
ël; et idcirco numerus eorum,
i fuerant recensiti, non est re-
lus in fastos regis David. * c. 21, 2.
25. Super thesauros autem re-
s fuit Azmoth filius Adiel. His
tem thesauris, qui erant in ur-
bus, et in vicis, et in turribus,
aesidebat Jonathan filius Oziae.
26. Opere autem rustico, et a-
icolis, qui exercebant terram,
aeerat Ezri filius Chelub;
27. vinearumque cultoribus,
meias Romathites; cellis autem
nariis, Zabdias Aphonites.
28. Nam super oliveta et ficeta,
quae erant in campestribus, Ba-
lanan Gederites; super apothe-
cas autem olei, Joas.
29. Porro armentis, quae pas-
cebantur in Saron, praepositus
fuit Setrai Saronites; et super bo-
ves in vallibus, Saphat filius Adli;
30. super camelos vero, Ubil
Ismahelites; et super asinos, Ja-
dias Meronathites;
31. super oves quoque Jazis
Agareus b), omnes hi, principes
substantiae regis David.
32. Jonathan autem patruus Da-
vid, consiliarius, vir prudens et
litteratus; ipse et Jahiel filius Ha-
chamoni erant cum filiis regis.
33. Achitophel * etiam consilia-
rius regis †, et Chusai Arachites a-
micus regis. * 2 Reg. 15, 12. † 2 Reg. 15, 37.
34. Post Achitophel fuit Joiada
filius Banaiae, et Abiathar. Prin-
ceps autem exercitus regis erat
Joab.

CAP. 28.

David formam templi praescribit.

1. Convocavit igitur David o-
mnes principes Israël, duces tri-
buum, et praepositos turmarum,
qui ministrabant regi; tribunos
quoque et centuriones, et qui
praeerant substantiae et posses-
sionibus regis, filiosque suos cum
eunuchis, et potentes, et robustis-
simos quosque in exercitu Jerusa-
lem.
2. Cumque surrexisset rex, et
stetisset, ait: Audite me fratres
mei, et populus meus *; Cogitavi,
ut aedificarem domum, in qua re-
quiesceret arca foederis Domini,
et scabellum pedum Dei nostri;
et ad aedificandum omnia prae-
paravi. * 3 Reg. 8, 17. sq.
3. Deus autem dixit mihi *: Non
aedificabis domum nomini meo,
eo quod sis vir bellator, et san-
guinem fuderis. * 2 Reg. 7, 13. 3 Reg. 5, 3.

) 1690. add. in   b) 1590. Agarenus

4. Sed elegit Dominus Deus Israël me de universa domo patris mei, ut essem rex super Israël in sempiternum; de Juda * enim elegit principes; porro de domo Juda †, domum patris mei; et de filiis patris mei, placuit ei, ut me eligeret regem super cunctum Israël. * Gen. 49, 10. † 1 Reg. 16, 1. 12.

5. Sed et de filiis meis (filios enim mihi multos dedit Dominus) * elegit Salomonem filium meum, ut sederet in throno regni Domini super Israël, * Sap. 9, 7.

6. dixitque mihi *: Salomon filius tuus aedificabit domum meam, et atria mea; ipsum enim elegi mihi in filium, et ego ero ei in patrem. * 2 Reg. 7, 13.

7. Et firmabo regnum ejus usque in aeternum, si perseveraverit facere praecepta mea, et judicia, sicut et hodie.

8. Nunc ergo coram universo coetu Israël audiente Deo nostro, custodite, et perquirite cuncta mandata Domini Dei nostri; ut possideatis terram bonam, et relinquatis eam filiis vestris post vos usque in sempiternum.

9. Tu autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui, et servito ei corde perfecto, et animo voluntario *; omnia enim corda scrutatur Dominus, et universas mentium cogitationes intelligit. Si quaesieris eum, invenies; si autem dereliqueris eum, projiciet te in aeternum. * Ps. 7, 10.

10. Nunc ergo quia elegit te Dominus, ut aedificares domum sanctuarii, confortare, et perfice.

11. Dedit autem David Salomoni filio suo * descriptionem porticus, et templi, et cellariorum, et coenaculi, et cubiculorum in adytis, et domus propitiationis, * Exod. 25, 9. 26, 30.

12. nec non et omnium, quae cogitaverat atriorum, et exedrarum per circuitum in thesauros
domus Domini, et in thesaur
sanctorum,
13. divisionumque sacerdot
lium et Leviticarum, in omnia o
pera domus Domini, et in unive
sa vasa ministerii templi Domin
14. Aurum in pondere per si
gula vasa ministerii. Argen
quoque pondus pro vasorum,
operum diversitate.
15. Sed et in candelabra aure
et ad lucernas eorum, aurum p
mensura uniuscujusque candel
bri et lucernarum. Similiter
in candelabra argentea, et in l
cernas eorum, pro diversita
mensurae, pondus argenti trad
dit.
16. Aurum quoque dedit
mensas propositionis pro dive
sitate mensarum; similiter et a
gentum in alias mensas argente
17. Ad fuscinulas quoque,
phialas, et thuribula ex auro p
rissimo, et leunculos aureos, p
qualitate mensurae pondus d
tribuit in leunculum, et leunc
lum. Similiter et in leones a
genteos diversum argenti pond
separavit.
18. Altari autem, in quo adol
tur incensum, aurum purissimu
dedit; ut ex ipso fieret similit
do quadrigae cherubim exte
dentium alas, et velantium arca
foederis Domini.
19. Omnia, inquit, veneru
scripta manu Domini ad me, ut i
telligerem universa opera exen
plaris.
20. Dixit quoque David Sal
moni filio suo *: Viriliter age,
confortare, et fac! ne timeas,
ne paveas; Dominus enim De
meus tecum erit, et non dimitt
te, nec derelinquet donec per
cias omne opus ministerii dom
Domini. * c. 22, 13. Deut. 31,
21. Ecce! divisiones sacerd
tum et Levitarum, in omne min
sterium domus Domini assistu

bi, et parati sunt, et noverunt
m principes quam populus fa-
:re omnia praecepta tua.

Cap. 29.

ipensas in templi aedificationem, vasa, et omnem ornatum seponit David.

1. Locutusque est David rex ad
mnem ecclesiam: Salomonem
ium meum unum elegit Deus,
lhuc puerum * et tenellum; opus
ımque grande est, neque enim
)mini praeparatur habitatio,
d Deo. * c. 22, 5.
2. Ego autem totis viribus meis
aeparavi impensas domus Dei
ei. Aurum ad vasa aurea, et ar-
ntum in argentea, aes in aenea,
rrum in ferrea, ligna ad lignea;
lapides onychinos, et quasi sti-
nos, et diversorum colorum, o-
nemque pretiosum lapidem, et
armor Parium abundantissime.
3. Et super haec, quae obtuli in
)mum Dei mei de peculio meo
ırum et argentum, do in tem-
um Dei mei, exceptis his, quae
aeparavi in aedem sanctam.
4. Tria millia talenta auri de
ıro Ophir; et septem millia ta-
ntorum argenti probatissimi,
l deaurandos parietes templi.
5. Et ubicumque opus est au-
ım de auro, et ubicumque opus
t argentum de argento, opera
ınt per manus artificum; et si
ıis sponte offert *, impleat ma-
ım suam hodie, et offerat, quod
)luerit, Domino. * Exod. 35, 5.
6. Polliciti sunt itaque princi-
es familiarum, et proceres tri-
ıum Israël, tribuni quoque, et
nturiones, et principes posses-
onum regis.
7. Dederuntque in opera domus
ei auri talenta quinque millia et
)lidos decem millia; argenti ta-
nta decem millia, et aeris talen-
decem et octo millia; ferri quo-
ue centum millia talentorum.
8. Et apud quemcumque inven-
ti sunt lapides *, dederunt in the-
sauros domus Domini, per ma-
num Jahiel Gersonitis. * Exod. 35, 27.
9. Laetatusque est populus, cum
vota sponte promitterent; quia
corde toto offerebant ea Domino:
sed et David rex laetatus est gau-
dio magno.
10. Et benedixit Domino coram
universa multitudine, et ait: Be-
nedictus es Domine Deus Israël
patris nostri ab aeterno in aeter-
num.
11. Tua est Domine * magnifi-
centia, et potentia, et gloria, at-
que victoria: et tibi laus; cuncta
enim, quae in coelo sunt, et in ter-
ra, tua sunt †; tuum Domine re-
gnum, et tu es super omnes prin-
cipes. * Apoc. 4, 11. 5, 13. † Matth. 6, 13.
12. Tuae divitiae, et tua est glo-
ria; tu dominaris omnium, in ma-
nu tua virtus et potentia; in manu
tua magnitudo *, et imperium o-
mnium. * 2 Paral. 20, 6.
13. Nunc igitur Deus noster
confitemur tibi, et laudamus no-
men tuum inclytum.
14. Quis ego, et quis populus
meus, ut possimus haec tibi uni-
versa promittere? tua sunt om-
nia; et quae de manu tua accepi-
mus, dedimus tibi.
15. Peregrini enim * sumus co-
ram te, et advenae, sicut omnes
patres nostri †. Dies nostri quasi
umbra super terram, et nulla est
mora. * Ps. 38, 13. † Sap. 2, 5. Job 14, 2.
16. Domine Deus noster! omnis haec copia, quam paravimus, ut aedificaretur domus nomini sancto tuo, de manu tua est, et tua sunt omnia.
17. Scio, Deus meus! quod probes corda *, et simplicitatem diligas, unde et ego in simplicitate cordis mei laetus obtuli universa haec; et populum tuum, qui hic repertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria.
* Ps. 7, 10. sq.
18. Domine * Deus Abraham, et

Isaac, et Israël, patrum nostrorum! custodi in aeternum hanc voluntatem cordis eorum; et semper in venerationem tui mens ista permaneat. *Exod. 3, 6. 15. 16. 4, 5. 3 Reg. 18, 36. Act. 3, 15.

19. Salomoni quoque filio meo da cor perfectum, ut custodiat mandata tua, testimonia tua, et ceremonias tuas, et faciat universa; et aedificet aedem, cujus impensas paravi.

20. Praecepit autem David universae ecclesiae; Benedicite Domino Deo nostro. Et benedixit omnis Ecclesia Domino Deo patrum suorum; et inclinaverunt se, et adoraverunt Deum, et deinde regem.

21. Immolaveruntque victimas Domino; et obtulerunt holocausta die sequenti, tauros mille, arietes mille, agnos mille cum libaminibus suis, et universo ritu abundantissime in omnem Israël.

22. Et comederunt, et biberunt coram Domino in die illo cum grandi laetitia*. Et unxerunt secundo Salomonem filium David. Unxerunt autem eum Domino in principem, et Sadoc in pontificem. * 3 Reg. 1, 34.

23. Seditque * Salomon super solium Domini in regem pro David patre suo, et cunctis placuit; et paruit illi omnis Israël. *c. 28, 5. 3 Reg. 1, 35. 39.

24. Sed et universi principes, et potentes, et cuncti filii regis David dederunt manum, et subjecti fuerunt Salomoni regi.

25. Magnificavit ergo Dominus* Salomonem super omnem Israël, et dedit illi gloriam regni, qualem nullus habuit ante eum rex Israël. * 2 Paral. 1, 1.

26. Igitur David * filius Isai regnavit super universum Israël. * v. 26—30. conf. 3 Reg. 2. 10—12.

27. *Et dies, quibus regnavit super Israël, fuerunt quadraginta anni; in Hebron regnavit septem annis, et in Jerusalem annis triginta tribus. * 3 Reg. 2, 11.

28. Et mortuus est in senectute bona, plenus dierum, et divitiis, et gloria: et regnavit Salomon filius ejus pro eo.

29. Gesta autem David regis priora, et novissima scripta sunt in libro Samuelis Videntis, et in libro Nathan prophetae, atque in volumine Gad * Videntis; * c. 21, 9.

30. universique regni ejus, et fortitudinis, et temporum, quae transierunt sub eo, sive in Israël, sive in cunctis regnis terrarum.

LIBER SECUNDUS

PARALIPOMENON.

CAP. 1.

Salomon plurimas offert hostias. Deus eidem apparet.

1. Confortatus est ergo * Salomon filius David in regno suo, et Dominus Deus ejus[a]) erat cum eo, et magnificavit eum in excelsum. * v. 1—13. conf. 3 Reg. 3, 1—15. 3 Reg. 2, 12 46.

2. Praecepitque Salomon universo Israëli, tribunis, et centurionibus, et ducibus, et judicibus

a) 15.90. om. Deus ejus

omnis Israël, et principibus familiarum.

3. Et abiit cum universa multitudine in excelsum Gabaon, ubi erat tabernaculum foederis a) Dei, quod fecit Moyses famulus Dei in solitudine.

4. * Arcam autem Dei adduxerat David de Cariathiarim in locum, quem praeparaverat ei, et ibi fixerat illi tabernaculum, hoc est, in Jerusalem. * 2 Reg. 6, 17. 1 Paral. 16. 1.

5. Altare quoque aeneum *, quod fabricatus fuerat Beseleel filius Uri filii Hur, ibi erat coram tabernaculo Domini; quod et requisivit Salomon, et omnis ecclesia. * Exod. 38, 8.

6. Ascenditque Salomon ad altare aeneum, coram tabernaculo foederis Domini, et obtulit in eo mille hostias.

7. Ecce! autem in ipsa nocte apparuit ei Deus, dicens: Postula, quod vis, ut dem tibi.

8. Dixitque Salomon Deo: Tu fecisti cum David patre meo misericordiam magnam; et constituisti me regem pro eo.

9. Nunc ergo Domine Deus impleatur sermo tuus, quem pollicitus es David patri meo; tu enim me fecisti * regem super populum tuum multum, qui tam innumerabilis est, quam pulvis terrae. * Sap. 9, 7.

10. * Da mihi sapientiam et intelligentiam, ut ingrediar et egrediar coram populo tuo; quis enim potest hunc populum tuum digne, qui tam grandis est, judicare? * Sap. 9, 4. 10.

11. Dixit autem Deus ad Salomonem: Quia hoc magis placuit cordi tuo, et non postulasti divitias, et substantiam, et gloriam, neque animas eorum, qui te oderant, sed nec dies vitae plurimos; petisti autem sapientiam et scientiam, ut judicare possis populum meum, super quem constitui te regem.

12. Sapientia et scientia data sunt tibi; divitias autem et substantiam et gloriam dabo tibi, ita ut nullus in regibus nec ante te nec post te fuerit similis tui.

13. Venit ergo Salomon ab excelso Gabaon in Jerusalem coram tabernaculo foederis, et regnavit super Israël.

14. * Congregavitque sibi currus et equites, et facti sunt ei mille quadringenti currus, et duodecim millia equitum, et fecit eos esse in urbibus quadrigarum, et cum rege in Jerusalem. * v. 14—17. conf. 3Reg. 3, 6—8 3Reg. 10, 26.

15. Praebuitque * rex argentum et aurum in Jerusalem quasi lapides, et cedros quasi sycomoros, quae nascuntur in campestribus multitudine magna. * c. 9, 27.

16. Adducebantur autem ei equi de Aegypto, et de Coa a negotiatoribus regis, qui ibant, et emebant pretio,

17. quadrigam equorum sexcentis argenteis, et equum centum quinquaginta; similiter de universis regnis Hethaeorum b), et a regibus Syriae emptio celebrabatur.

Cap. 2.

Salomonis consilium de templo aedificando repetitur.

1. Decrevit autem * Salomon aedificare domum nomini Domini, et palatium sibi. * v. 1—18. conf. 3Reg. 5, 15—31.

2. Et numeravit septuaginta millia virorum portantium humeris, et octoginta millia, qui caederent lapides in montibus, praepositosque eorum tria millia sexcentos.

3. * Misit quoque ad Hiram regem Tyri, dicens: Sicut egisti

a) 1590. foederis Domini b) 1590. Cethaeorum

cum David patre meo, et misisti
ei ligna cedrina, ut aedificaret si-
bi domum, in qua et habitavit;
* 2 Reg. 5, 11. 1 Paral. 13, 1. 3 Reg. 5, 2.
4. sic fac mecum, ut aedificem
domum nomini Domini Dei mei,
ut consecrem eam ad adolendum
incensum coram illo, et fumigan-
da aromata, et ad propositionem
panum sempiternam, et ad holo-
cautomata mane, et vespere, sab-
batis quoque, et neomeniis, et so-
lemnitatibus Domini Dei nostri in
sempiternum, quae mandata sunt
Israëli.
5. Domus enim, quam aedifica-
re cupio, magna est*; magnus est
enim Deus noster super omnes
deos. * Ps. 85, 8.
6. Quis ergo poterit praevale-
re, ut aedificet ei dignam domum?
si * coelum, et coeli coelorum ca-
pere eum nequeunt; quantus ego
sum, ut possim aedificare ei do-
mum? sed ad hoc tantum, ut ado-
leatur incensum coram illo.
* c. 6, 18. 3 Reg. 8, 27.
7. Mitte ergo mihi virum eru-
ditum, qui noverit operari in au-
ro, et argento, aere, et ferro, pur-
pura, coccino, et hyacintho, et qui
sciat sculpere caelaturas cum his
artificibus, quos mecum habeo in
Judaea, et Jerusalem, quos prae-
paravit David pater meus.
8. Sed et ligna cedrina mitte
mihi, et arceuthina, et pinea de
Libano; scio enim, quod servi
tui noverint caedere ligna de Li-
bano, et erunt servi mei cum ser-
vis tuis,
9. ut parentur mihi ligna plurima.
Domus enim, quam cupio aedifi-
re, magna est nimis, et inclyta.
10. Praeterea operariis, qui
caesuri sunt ligna, servis tuis da-
bo in cibaria tritici coros viginti
millia, et hordei coros totidem,
et vini viginti millia metretas a),
olei quoque sata viginti millia.
11. Dixit autem Hiram rex Ty-
ri per litteras, quas miserat Salo-
moni: Quia dilexit Dominus po-
pulum suum, idcirco te regnare
fecit super eum.
12. Et addidit, dicens: Benedi-
ctus Dominus Deus Israël, qui fe-
cit coelum et terram, qui dedit
David regi filium sapientem et e-
ruditum et sensatum atque pru-
dentem, ut aedificaret domum Do-
mino, et palatium sibi.
13. Misi ergo tibi virum pru-
dentem et scientissimum Hiram
b) patrem meum,
14. filium mulieris de filiabus
Dan, cujus pater fuit Tyrius, * qui
novit operari in auro, et argento,
aere, et ferro, et marmore, et li-
gnis, in purpura quoque et hya-
cintho, et bysso, et coccino; et
qui scit caelare omnem sculptu-
ram, et adinvenire prudenter
quodcumque in opere necessari-
um est cum artificibus tuis, et cum
artificibus domini mei David pa-
tris tui. * Exod. 31, 3. 4 sq.
15. Triticum ergo, et hordeum
et oleum, et vinum, quae pollici-
tus es domine mi, mitte servis tuis.
16. Nos autem caedemus ligna
de Libano, quot necessaria habu-
eris, et applicabimus ea ratibus
per mare in * Joppe; tuum autem
erit transferre ea in Jerusalem.
* Jon. 1, 3.
17. Numeravit igitur Salomon
omnes viros proselytos, qui erant
in terra Israël, post dinumeratio-
nem, quam dinumeravit David
pater ejus, et inventi sunt centum
quinquaginta c) millia, et tria mil-
lia sexcenti.
18. Fecitque * ex eis septuagin-
ta millia, qui humeris onera por-
tarent, et octoginta millia, qui la-
pides in d) montibus caederent;
tria autem millia et sexcentos
praepositos operum populi.
* Jos. 9, 27.

a) 1590. om. et vini viginti millia metretas b) 1590. add. ut c) 1590. [illegible] millia et sexcenti d) 1590. de montibus

Cap. 3.

Aedificatio templi rursus refertur.

1. Et coepit Salomon aedifica-
: domum Domini in Jerusalem
. monte Moria, qui demonstra-
ıs fuerat David patri ejus, in lo-
), quem paraverat David in * a-
ea Ornan Jebusaei.

* 2 Reg. 24, 25. 1 Paral. 21, 26.

2. Coepit autem aedificare men-
secundo, anno quarto regni sui.
3. Et haec sunt fundamenta,
ıae jecit Salomon, ut aedificaret
ɔmum Dei, longitudinis cubi-
s in mensura prima sexaginta,
titudinis cubitos viginti.
4. Porticum vero ante frontem,
ıae tendebatur in longum juxta
ensuram latitudinis domus, cu-
torum viginti; porro altitudo
ntum viginti cubitorum erat;
deauravit eam intrinsecus au-
mundissimo.
5. Domum quoque majorem
xit tabulis ligneis abiegnis, et
minas auri obrizi affixit per to-
m; sculpsitque in ea palmas,
quasi catenulas se invicem
mplectentes.
6. Stravit quoque pavimentum
mpli pretiosissimo marmore,
ecore multo.
7. Porro aurum erat probatissi-
um, de cujus laminis texit do-
um, et trabes ejus, et postes, et
rietes, et ostia; et caelavit che-
ıbim in parietibus.
8. Fecit quoque domum sancti
nctorum; longitudinem juxta
titudinem domus, cubitorum vi-
nti; et latitudinem similiter vi-
nti cubitorum; et laminis au-
is texit eam, quasi talentis sex-
ntis.
9. Sed et clavos fecit aureos, i-
ut singuli clavi siclos quinqua-
nos appenderent; caenacula
ıoque texit auro.
10. Fecit etiam * in domo san-
i sanctorum cherubim duos †,
opere statuario; et texit eos auro.

* v. 10—14. conf. 3 Reg. 6, 23—28.
† Exod. 25, 18.

11. Alae cherubim viginti cubitis extendebantur, ita ut una ala haberet cubitos quinque, et tangeret parietem domus; et altera quinque cubitos habens, alam tangeret alterius cherub.

12. Similiter cherub alterius ala quinque habebat cubitos, et tangebat parietem; et ala ejus altera quinque cubitorum, alam cherub alterius contingebat.

13. Igitur alae utriusque cherubim expansae erant, et extendebantur per cubitos viginti; ipsi autem stabant erectis pedibus, et facies eorum erant versae ad exteriorem domum.

14. * Fecit quoque velum ex hyacintho, purpura, cocco, et bysso; et intexuit ei cherubim.

* Matth. 27, 51. Marc. 15, 38.

15. * Ante fores etiam templi duas columnas, quae triginta et quinque cubitos habebant altitudinis; porro capita earum, quinque cubitorum. * v. 15—17. conf. 3 Reg. 7, 15—17. Jer. 52, 20.

16. Nec non et quasi catenulas in oraculo, et superposuit eas capitibus columnarum; malogranata etiam centum, quae catenulis interposuit.

17. Ipsas quoque columnas posuit in vestibulo templi, unam a dextris, et alteram a sinistris; eam, quae a dextris erat, vocavit Jachim; et quae ad laevam, Booz.

Cap. 4.

Altaris aenei, maris fusilis, candelabrorum, et mensarum constructio retexitur.

1. Fecit quoque altare aeneum * viginti cubitorum longitudinis, et viginti cubitorum latitudinis, et decem cubitorum altitudinis.

* v. 1—6. conf. 3 Reg. 7, 25—29. 2 Paral. 7, 7.

2. * Mare etiam fusile decem cubitis a labio usque ad labium, ro-

tundum per circuitum; quinque cubitos habebat altitudinis, et funiculus triginta cubitorum ambibebat gyrum ejus.* *3 Reg. 7, 23.

3. Similitudo quoque boum erat subter illud, et decem cubitis quaedam extrinsecus caelaturae, quasi duobus versibus alvum maris circuibant. Boves autem erant fusiles.

4. Et ipsum mare super duodecim boves impositum erat, quorum tres respiciebant ad Aquilonem, et alii tres ad Occidentem; porro tres alii Meridiem, et tres, qui reliqui erant, Orientem, habentes mare superpositum; posteriora autem boum erant intrinsecus sub mari.

5. Porro vastitas ejus habebat mensuram palmi, et labium illius erat quasi labium calicis, vel repandi lilii; capiebatque tria millia metretas.

6. Fecit quoque conchas decem*; et posuit quinque a dextris, et quinque a sinistris, ut lavarent in eis omnia, quae in holocaustum oblaturi erant; porro in mari sacerdotes lavabantur. *3 Reg. 7, 38.

7. Fecit autem et* candelabra aurea decem secundum speciem, qua [a]) jussa erant fieri; et posuit ea in templo, quinque a dextris, et quinque a sinistris.

*v. 7. 8. conf. 3 Reg. 7, 48. 49.

8. Nec non et mensas decem; et posuit eas in templo, quinque a dextris, et quinque a sinistris; phialas quoque aureas centum.

9. Fecit etiam atrium sacerdotum, et basilicam grandem; et ostia in basilica, quae texit aere.

10. Porro mare posuit* in latere dextro contra orientem ad meridiem. *3 Reg. 7, 29. 30

11. Fecit autem *Hiram lebetes, et creagras, et phialas; et complevit omne opus regis in domo Dei. *v. 11—18. conf. 3 Reg. 7, 40—47.

12. Hoc est, columnas duas, epistylia, et capita, et quasi qu dam retiacula, quae capita te rent super epistylia.

13. Malogranata quoque q dringenta, et retiacula duo, ita bini ordines malogranator singulis retiaculis jungerent quae protegerent epistylia, et pita columnarum.

14. Bases etiam fecit, et c chas, quas superposuit basib

15. mare unum, boves quoq duodecim sub mari.

16. Et lebetes, et creagras, phialas. Omnia vasa fecit Sa moni Hiram pater ejus [b]) in do Domini ex aere mundissimo.

17. In regione Jordanis fu ea rex in argillosa terra, inter S chot, et Saredatha.

18. Erat autem multitudo va rum innumerabilis, ita ut igno retur pondus aeris.

19. Fecitque Salomon * om vasa domus Dei, et altare au um, et mensas, et super eas pa propositionis;

*v. 19—22. conf. 3 Reg. 7. 50. 51.

20. candelabra quoque cu lucernis suis, ut lucerent ante raculum juxta ritum ex auro rissimo; *Num. 8, 4

21. et florentia quaedam, et cernas, et forcipes aureos; o nia de auro mundissimo fa sunt.

22. Thymiateria quoque, et t ribula, et phialas, et mortari ex auro purissimo. Et ostia c lavit templi interioris, id est, [c]) sancta sanctorum; et ostia te pli forinsecus aurea. Sicque co pletum est omne opus, quod cit Salomon in domo Domini.

CAP. 5.

Arca in Sanctuarium inducitur; gloria mini implet templum.

1. Intulit * igitur Salomon o

a) 1590. qua jusserat fieri b) 1590. om. pater ejus c) 1590. in sancto

ia, quae voverat David pater su-
s, argentum, et aurum, et uni-
ersa vasa posuit in thesauris do-
us Dei. * v. 1—14. conf. 3 Reg. 7, 51—8, 11. 1 Paral. 27, 14. sq.

2. * Post quae congregavit ma-
res natu Israël, et cunctos prin-
pes tribuum, et capita familia-
m de filiis Israël in Jerusalem,
adducerent arcam foederis Do-
ini de civitate David, quae est
on. * 3 Reg. 8, 1.

3. Venerunt itaque ad regem
nnes viri Israël in die solemni
ensis septimi.

4. Cumque venissent cuncti se-
orum Israël, portaverunt Levi-
e arcam,

5. et intulerunt eam, et omnem
raturam tabernaculi. Porro
sa sanctuarii, quae erant in ta-
rnaculo, portaverunt Sacerdo-
s cum Levitis.

6. Rex autem Salomon, et uni-
rsus coetus Israël, et omnes,
i fuerunt congregati ante ar-
m *, immolabant arietes, et bo-
s absque ullo numero: tanta
im erat multitudo victimarum. * 2 Reg. 6, 13.

7. Et intulerunt Sacerdotes ar-
m foederis Domini in locum su-
n, id est, ad oraculum templi, in
ncta sanctorum subter alas
erubim;

8. ita ut cherubim expanderent
as suas super locum, in quo po-
ta erat arca, et ipsam arcam te-
rent cum vectibus suis.

9. Vectium autem, quibus por-
batur arca, quia paululum lon-
ores erant, capita parebant ante
aculum; si vero quis paululum
isset extrinsecus, eos videre
n poterat. Fuit itaque arca ibi
que in praesentem diem.

10. Nihilque erat aliud * in ar-
, nisi duae tabulae, quas posue-
t Moyses in Horeb, quando le-
m dedit Dominus filiis Israël e-
gredientibus ex Aegypto. * Heb. 9, 4.

11. Egressis autem Sacerdoti-
bus de sanctuario, (omnes enim
Sacerdotes, qui ibi potuerant in-
veniri, sanctificati sunt; nec ad-
huc in illo tempore vices, et mi-
nisteriorum ordo inter eos divi-
sus erat.)

12. Tam Levitae quam canto-
res, id est, et qui sub Asaph erant,
et qui sub Eman, et qui sub Idi-
thun, filii, et fratres eorum vesti-
ti byssinis, cymbalis, et psalteriis,
et citharis concrepabant, stantes
ad orientalem plagam altaris, et
cum eis Sacerdotes centum vigin-
ti canentes tubis.

13. Igitur cunctis pariter, et tu-
bis, et voce, et cymbalis, et orga-
nis, et diversi generis musicorum
concinentibus, et vocem in subli-
me tollentibus; longe sonitus au-
diebatur, ita ut cum Dominum
laudare coepissent et dicere:
Confitemini Domino, quoniam
bonus, quoniam in aeternum mi-
sericordia ejus *; impleretur a)
domus Dei nube, * c. 7, 3.

14. nec b) possent Sacerdotes
stare et ministrare propter cali-
ginem *. Compleverat enim glo-
ria Domini domum Dei.
* c. 7, 1. 3. Exod. 40, 34.

Cap. 6.

Davidis donaria sanctificat Salomon, et in thesaurum templi infert.

1. Tunc Salomon ait *: Domi-
nus pollicitus est, ut habitaret in
caligine. * v. 1—42. conf. 3 Reg. 8, 12—53.

2. Ego autem aedificavi domum
nomini ejus, ut habitaret ibi in
perpetuum.

3. Et convertit rex faciem su-
am, et benedixit universae multi-
tudini Israël (nam omnis turba
stabat intenta) et ait:

4. Benedictus Dominus Deus
Israël, qui quod locutus est David

a) 1590. add. ita   b) 1590. ne possent

patri meo, operé complevit, dicens:

5. A die *, qua eduxi populum meum de terra Aegypti, non elegi civitatem de cunctis tribubus Israël, ut aedificaretur in ea domus nomini meo; neque elegi quemquam alium virum, ut esset dux in populo meo Israël, * 2Reg.7,6.

6. sed elegi Jerusalem *, ut sit nomen meum in ea, et elegi David, ut constituerem eum super populum meum Israël. * Ps. 131, 3.

7. Cumque fuisset voluntatis David * patris mei, ut aedificaret domum nomini Domini Dei Israël, * 2 Reg. 7, 2.

8. dixit Dominus ad eum: Quia haec fuit voluntas tua, ut aedificares domum nomini meo, bene quidem fecisti hujuscemodi habere voluntatem;

9. sed non tu aedificabis domum *, verum filius tuus, qui egredietur de lumbis tuis, ipse aedificabit domum nomini meo.
* 1 Paral. 27, 6.

10. Complevit ergo Dominus sermonem suum, quem locutus fuerat: et ego surrexi pro David patre meo, et sedi super thronum Israël, sicut locutus est Dominus; et aedificavi domum nomini Domini Dei Israël.

11. Et posui in ea arcam, in qua est pactum Domini, quod pepigit cum filiis Israël.

12. Stetit ergo coram altari Domini ex adverso universae multitudinis Israël, et extendit manus suas.

13. Siquidem fecerat Salomon basim aeneam, et posuerat eam in medio basilicae, habentem quinque cubitos longitudinis, et quinque cubitos latitudinis, et tres cubitos altitudinis; stetitque super eam: et deinceps flexis genibus contra universam multitudinem Israël, et palmis in coelum levatis,

14. ait: Domine Deus Israël
non est similis tui Deus in coelo e
in terra; qui custodis pactum e
misericordiam cum servis tuis
qui ambulant coram te in tot
corde suo;

15. qui praestitisti servo tu
David patri meo, quaecumque lo
cutus fueras ei; et quae ore pro
miseras, opere complesti, sicut e
praesens tempus probat.

16. Nunc ergo Domine Deus Is
raël, imple servo tuo patri me
David, quaecumque locutus es *
dicens: Non deficiet ex te vir co
ram me, qui sedeat super thronum
Israël; ita tamen si custodierin
filii tui vias suas a), et ambulave
rint in lege mea, sicut et tu am
bulasti coram me. * 2 Reg. 7, 1

17. Et nunc, Domine Deus Is
raël! firmetur sermo tuus, quem
locutus es servo tuo David.

18. Ergone credibile est, ut ha
bitet Deus cum hominibus supe
terram *? Si coelum et coeli coe
lorum non te capiunt, quanto ma
gis domus ista, quam aedificavi
* Ps. 10, 4. 88, 12. Jes. 66, 1.

19. Sed ad hoc tantum facta est
ut respicias orationem servi tui
et obsecrationem ejus Domin
Deus meus; et audias preces, qua
fundit famulus tuus coram te;

20. Ut aperias oculos tuos su
per domum istam diebus ac no
ctibus, super locum *, in quo pol
licitus es, ut invocaretur nome
tuum; * Exod. 20, 24.

21. et exaudires orationem
quam servus tuus orat in eo; e
exaudias preces famuli tui, et po
puli tui Israël. Quicumque ora
verit in loco isto, exaudi de habi
taculo tuo, id est, de coelis, et pro
pitiare.

22. Si peccaverit quispiam in
proximum suum, et jurare * con
tra eum paratus venerit, sequ

a) 1590. meas

maledicto constrinxerit coram
altari in domo ista; * Exod. 22, 11.
23. tu audies de coelo, et faci-
s judicium servorum tuorum, ita
ut reddas iniquo viam suam in ca-
put proprium, et ulciscaris ju-
tum, retribuens ei secundum ju-
stitiam suam.
24. Si superatus fuerit populus
tuus Israël * ab inimicis (pecca-
unt enim tibi) et conversi ege-
rint poenitentiam, et obsecrave-
rint nomen tuum, et fuerint de-
precati in loco isto, * Deut. 28, 25.
25. tu exaudies de coelo, et pro-
pitiare peccato populi tui Israël,
et reduc eos in terram, quam de-
disti eis, et patribus eorum.
26. Si clauso coelo * pluvia non
fluxerit propter peccata populi,
et deprecati te fuerint in loco isto,
et confessi nomini tuo, et conver-
si a peccatis suis, cum eos afflixe-
ris, * Deut. 28, 23. 24.
27. exaudi de coelo Domine, et
dimitte peccata servis tuis et po-
puli tui Israël, et doce eos viam
bonam, per quam ingrediantur;
et da pluviam terrae, quam dedi-
sti populo tuo ad possidendum.
28. Fames * si orta fuerit in ter-
ra, et pestilentia, aerugo, et auru-
go, et locusta, et bruchus; et ho-
stes, vastatis regionibus, portas
obsederint civitatis, omnisque
plaga et infirmitas presserit;
* c. 20, 9. sq.
29. si quis de populo tuo Isra-
ël fuerit deprecatus, cognoscens
plagam et infirmitatem suam *, et
expanderit manus suas in domo
hac; * v. 12. 13.
30. tu exaudies de coelo, de sub-
limi scilicet habitaculo tuo, et
propitiare, et redde unicuique se-
cundum vias suas, quas nosti eum
habere in corde suo *; (tu enim
solus nosti corda filiorum homi-
num.) * Ps. 7, 10.
31. ut timeant te, et ambulent
in viis tuis cunctis diebus, quibus
vivunt super faciem terrae, quam
dedisti patribus nostris.
32. Externum quoque, qui non
est de populo tuo Israël, si vene-
rit de terra longinqua, propter
nomen tuum magnum, et propter
manum tuam robustam, et bra-
chium tuum extentum, et adora-
verit in lòco isto;
33. tu exaudies de coelo, firmis-
simo habitaculo tuo, et facies cun-
cta, pro quibus invocaverit te il-
le peregrinus; ut sciant omnes
populi terrae nomen tuum, et ti-
meant te sicut populus tuus Isra-
el; et cognoscant, quia nomen tu-
um invocatum est super domum
hanc, quam aedificavi.
34. Si egressus fuerit populus
tuus ad bellum contra adversari-
os suos per viam, in qua miseris
eos, adorabunt te contra viam, in
qua civitas haec est, quam elegi-
sti, et domus, quam aedificavi no-
mini tuo;
35. tu exaudies de coelo preces
eorum, et obsecrationem, et ul-
ciscaris.
36. Si autem peccaverint tibi, *
(neque enim est homo, qui non
peccet) et iratus fueris eis, et tra-
dideris hostibus, et captivos du-
xerint eos in terram longinquam,
vel certe quae juxta est,
* 3 Reg. 8, 46. Eccl. 7, 21. 1 Joh. 1, 8.
37. et conversi in corde suo,
in terra, ad quam captivi ducti
fuerant, egerint poenitentiam, et
deprecati te fuerint in terra cap-
tivitatis suae, dicentes *: Pecca-
vimus, inique fecimus, injuste e-
gimus! * Ps. 105, 6. Dan. 9, 5.
38. Et reversi fuerint ad te in
toto corde suo, et in tota anima
sua, in terra captivitatis suae, ad
quam ducti sunt, adorabunt te
contra viam terrae suae, quam
dedisti patribus eorum *, et urbis,
quam elegisti, et domus, quam ae-
dificavi nomini tuo; * Dan. 6, 10. 11.
39. tu * exaudies de coelo, hoc

est, de firmo habitaculo tuo preces eorum, et facias judicium, et dimittas populo tuo, quamvis peccatori; *v. 30. 33.

40. tu es enim Deus meus; aperiantur, quaeso, oculi tui, et aures tuae intentae sint ad orationem, quae fit in loco isto.

41. * Nunc igitur consurge Domine Deus in requiem tuam, tu et arca fortitudinis tuae; Sacerdotes tui Domine Deus induantur salutem, et sancti tui laetentur in bonis. * Num. 10, 36. Ps. 131, 8. 9.

42. Domine Deus, ne averteris [a]) faciem Christi tui; memento misericordiarum * David servi tui. * 2 Reg. 7, 15.

Cap. 7.

Post preces Salomonis gloria Domini apparet.

1. Cumque complesset Salomon * fundens preces, ignis descendit de coelo, et devoravit holocausta et victimas; et majestas Domini implevit domum.
* v. 1—22. conf. 3 Reg. 8, 54.—9, 9. Lev. 9, 24. 3 Reg 18, 38. 2 Mach. 2, 10. Exod. 40, 34. sq.

2. * Nec poterant sacerdotes ingredi templum Domini, eo quod implesset majestas Domini templum Domini. * 2 Mach. 2, 8.

3. Sed et omnes filii Israël videbant descendentem ignem, et gloriam Domini super domum; et corruentes proni in terram super pavimentum stratum lapide, adoraverunt, et laudaverunt Dominum; Quoniam bonus *, quoniam in saeculum misericordia ejus. * Ps. 135, 1. sq.

4. Rex autem, et omnis populus immolabant victimas coram Domino.

5. * Mactavit igitur rex Salomon hostias, boum viginti duo millia, arietum centum viginti millia; et dedicavit domum Dei rex, et universus populus.
* 3 Reg. 8, 63.

6. Sacerdotes autem stabant i officiis suis; et Levitae in orga nis carminum Domini, quae feci David rex ad laudandum Domi num: Quoniam in aeternum mi sericordia ejus, hymnos David ca nentes per manus suas *; porr Sacerdotes canebant tubis ante e os, cunctusque Israël stabat.
* Num. 10, 10. Eccl. 50, 18.

7. Sanctificavit quoque Salo mon medium atrii ante templum Domini; obtulerat enim ibi holo causta et adipes pacificorum quia altare aeneum *, quod fece rat, non poterat sustinere holo causta et sacrificia et adipes.
* c. 4, 1.

8. Fecit ergo Salomon solemni tatem in tempore illo septem die bus, et omnis Israël cum eo, ec clesia magna valde, ab introitu E math usque ad torrentem Aegy pti.

9. Fecitque die octavo colle ctam *, eo quod dedicasset altar septem diebus et solemnitatem celebrasset diebus septem.
* Num. 7, 10.

10. Igitur in die vigesimo ter tio mensis septimi dimisit popu los ad tabernacula sua, laetante atque gaudentes super bono quod fecerat Dominus Davidi, e Salomoni, et Israëli populo suo

11. * Complevitque Salomo domum Domini, et domum regi et omnia, quae disposuerat in cor de suo, ut faceret in domo Domi ni, et in domo sua, et prosperatu est. * 3 Reg. 9, 1.

12. Apparuit autem ei Dom nus nocte, et ait: Audivi oratio nem tuam, et elegi locum istum mihi in domum sacrificii.
* Deut. 12, 6.

13. Si clausero coelum, et plu via non fluxerit, et mandavero praecepero locustae, ut devor terram, et misero pestilentiam i populum meum;

---

a) 1590. avertaris

14. conversus autem populus meus, super quos invocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, et exquisierit faciem meam, et egerit poenitentiam a viis suis pessimis; et ego exaudiam de coelo, et propitius ero peccatis eorum, et sanabo terram eorum.
15. Oculi quoque mei erunt aperti, et aures meae erectae ad orationem ejus, qui in loco isto oraverit.
16. Elegi enim, et sanctificavi locum istum, ut sit nomen meum ibi in sempiternum, et permaneant oculi mei, et cor meum ibi cunctis diebus.
17. Tu quoque si ambulaveris coram me, sicut ambulavit David pater tuus, et feceris juxta omnia, quae praecepi tibi, et justitias meas judiciaque servaveris;
18. suscitabo thronum regni tui, sicut pollicitus sum David patri tuo *, dicens: Non auferetur de stirpe tua vir, qui a) sit princeps in Israël.

* 2 Reg. 7, 12. 16.

19. Si autem aversi fueritis, et dereliqueritis justitias meas, et praecepta mea, quae proposui vobis, et abeuntes servieritis diis alienis, et adoraveritis eos;
20. evellam * vos de terra mea, quam dedi vobis; et domum hanc, quam sanctificavi nomini meo, projiciam a facie mea, et tradam eam in parabolam, et in exemplum cunctis populis.

* Deut. 4, 26. 30. 18.

21. Et domus ista erit in proverbium universis transeuntibus, et dicent stupentes: Quare fecit * Dominus sic terrae huic, et domui huic?

* Deut. 29, 24. Jerem. 22, 8. 9.

22. Respondebuntque: Quia dereliquerunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxit eos de terra Aegypti, et apprehenderunt deos alienos, et adoraverunt eos, et coluerunt; idcirco venerunt super eos universa haec mala.

a) 1590. add. non

Cap. 8.

Salomon civitates plurimas subigit; mittit classem in Ophir.

1. Expletis * autem viginti annis, postquam aedificavit Salomon domum Domini et domum suam;

* v. 1. 2. conf. 3 Reg. 9, 10—12.

2. civitates, quas dederat Hiram Salomoni, aedificavit, et habitare ibi fecit filios Israël.
3. Abiit quoque in Emath Suba *, et obtinuit eam.

* v. 3—18. conf. 3 Reg. 9, 15—28.

4. Et aedificavit Palmiram in deserto, et alias civitates munitissimas aedificavit in Emath.
5. Extruxitque Bethoron superiorem, et Bethoron inferiorem, civitates muratas habentes portas et vectes et seras;
6. Balaath etiam et omnes urbes firmissimas, quae fuerunt Salomonis, cunctasque urbes quadrigarum, et urbes equitum; omnia, quaecumque voluit Salomon atque disposuit, aedificavit in Jerusalem et in Libano, et in universa terra potestatis suae.
7. Omnem populum, qui derelictus fuerat de Hethaeis, et Amorrhaeis, et Pherezaeis, et Hevaeis, et Jebusaeis, qui non erant de stirpe Israël,
8. de filiis eorum; et de posteris, quos non interfecerant filii Israël *, subjugavit Salomon in tributarios, usque in diem hanc.

* Jos. 16, 10.

9. Porro de filiis Israël non posuit, ut servirent operibus regis; ipsi enim erant viri bellatores, et duces primi et principes quadrigarum et equitum ejus.
10. Omnes autem principes exercitus regis Salomonis fuerunt ducenti quinquaginta, qui erudiebant populum.
11. Filiam vero Pharaonis transtulit de civitate * David, in domum, quam aedificaverat ei. Di-

xit enim rex. Non habitabit uxor mea in domo David regis Israël, eo quod sanctificata sit; quia ingressa est in eam arca Domini.
* 3 Reg. 3, 1.

12. Tunc obtulit Salomon holocausta Domino super altare Domini, quod extruxerat ante porticum,

13. ut per singulos dies offerretur * in eo juxta praeceptum Moysi in sabbatis et in calendis, et in festis diebus, ter per annum, id est, in solemnitate azymorum, et in solemnitate hebdomadarum, et in solemnitate tabernaculorum.
* Num. 28, 2.

14. Et constituit juxta dispositionem David patris sui * officia sacerdotum in ministeriis suis; et Levitas in ordine suo, ut laudarent, et ministrarent coram sacerdotibus juxta ritum uniuscujusque diei; et janitores in divisionibus suis per portam et portam; sic enim praeceperat David homo Dei.
* 1 Paral. 24, 25, 26.

15. Nec praetergressi sunt de mandatis regis tam sacerdotes, quam Levitae ex omnibus, quae praeceperat, a) et in custodiis thesaurorum.

16. Omnes impensas praeparatas habuit Salomon ex eo die, quo fundavit domum Domini usque in diem, quo perfecit eam.

17. Tunc abiit Salomon in Asiongaber, et in Ailath ad oram maris rubri, quae est in terra Edom.

18. Misit autem ei Hiram per manus servorum suorum naves, et nautas gnaros maris, et abierunt cum servis Salomonis * in Ophir, tuleruntque inde quadringenta quinquaginta talenta auri, et attulerunt ad regem Salomonem.
* c. 9, 10.

Cap. 9.

Reginae Sabae adventus denuo describitur.

1. Regina quoque Saba, cum audisset famam Salomonis *, venit, ut tentaret eum in aenigmatibus in Jerusalem, cum magnis opibus et camelis, qui portabant aromata, et auri plurimum, gemmasque pretiosas. Cumque venisset ad Salomonem, locuta est ei, quaecumque erant in corde suo.
* v. 1—12. conf. 3 Reg. 10, 1—13.

2. Et exposuit ei Salomon omnia, quae proposuerat; nec quidquam fuit, quod non perspicuum ei fecerit.

3. Quae postquam vidit, sapientiam scilicet Salomonis, et domum, quam aedificaverat,

4. nec non et cibaria mensae ejus, et habitacula servorum, et officia ministrorum ejus, et vestimenta eorum, pincernas quoque et vestes eorum, et victimas, quas immolabat in domo Domini; non erat prae stupore ultra in ea spiritus.

5. Dixitque ad regem: Verus est sermo, quem audieram in terra mea de virtutibus et sapientia tua.

6. Non credebam narrantibus, donec ipsa venissem, et vidissent oculi mei, et probassem vix medietatem sapientiae tuae mihi fuisse narratam; vicisti famam virtutibus tuis.

7. Beati * viri tui, et beati servi tui, qui assistunt coram te omni tempore, et audiunt sapientiam tuam.
* Luc. 10, 23.

8. Sit Dominus Deus tuus benedictus, qui voluit te ordinare super thronum suum, regem Domini Dei tui. Quia diligit Deus Israël, et vult servare eum in aeternum, idcirco posuit te super eum regem, ut facias judicia atque justitiam.

9. Dedit autem regi centum viginti talenta auri, et aromata multa nimis, et gemmas pretiosissimas; non fuerunt aromata talia ut haec, quae dedit regina Saba regi Salomoni.

a) 1590. etiam in

10. Sed et servi Hiram cum ser-
vis Salomonis attulerunt * aurum
le Ophir, et ligna thyina, et gem-
mas pretiosissimas; * c. 8, 18.
11. de quibus fecit rex, de li-
gnis scilicet thyinis, gradus in do-
mo Domini, et in domo regia, ci-
tharas quoque, et psalteria canto-
ribus; numquam visa sunt in ter-
ra Juda ligna talia.
12. Rex autem Salomon dedit
reginae Saba cuncta, quae voluit,
et quae postulavit, et multo plu-
ra, quam attulerat ad eum; quae
reversa, abiit in terram suam cum
servis suis.
13. Erat autem pondus auri *,
quod afferebatur Salomoni per
singulos annos, sexcenta sexagin-
ta sex talenta auri;
* v. 13—28. conf. 3 Reg. 10, 14—29.
14. excepta ea summa, quam le-
gati diversarum gentium, et nego-
tiatores afferre consueverant, o-
mnesque reges Arabiae, et satra-
pae terrarum, qui comportabant
aurum, et argentum Salomoni.
15. Fecit igitur * rex Salomon
ducentas hastas aureas de sum-
ma sexcentorum aureorum, qui
in singulis hastis expendebantur;
* 3 Reg. 14, 26.
16. trecenta quoque scuta au-
rea trecentorum aureorum, qui-
bus tegebantur singula scuta; po-
suitque ea rex in armamentario,
quod erat consitum nemore.
17. Fecit quoque rex solium e-
burneum grande, et vestivit illud
auro mundissimo.
18. Sex quoque gradus, quibus
ascendebatur ad solium, et sca-
bellum aureum, et brachiola duo
altrinsecus, et duos leones stantes
juxta brachiola;
19. sed et alios duodecim leun-
culos stantes super sex gradus ex
utraque parte; non fuit tale soli-
um in universis regnis.
20. Omnia quoque vasa convi-
vii regis erant aurea, et vasa do-
mus * saltus Libani ex auro puris-
simo. Argentum enim in diebus
illis pro nihilo reputabatur. * v. 17.
21. Siquidem naves regis ibant
in Tharsis cum servis Hiram, se-
mel in annis tribus; et deferebant
inde aurum et argentum, et ebur,
et simias, et pavos.
22. Magnificatus est igitur Sa-
lomon super omnes reges terrae
prae divitiis et gloria.
23. Omnesque reges terrarum
desiderabant videre faciem Sa-
lomonis, ut audirent sapientiam,
quam dederat Deus in corde ejus;
24. et deferebant ei munera,
vasa argentea, et aurea, et vestes,
et arma, et aromata, equos, et mu-
los, per singulos annos.
25. Habuit quoque Salomon *
quadraginta millia equorum in
stabulis, et curruum, equitumque
duodecim millia, constituitque e-
os in urbibus quadrigarum, et u-
bi erat rex in Jerusalem.
* c. 1, 14. 3 Reg. 4, 26.
26. Exercuit etiam potestatem
super cunctos reges a flumine Eu-
phrate usque ad terram Philisthi-
norum, et usque ad terminos Ae-
gypti.
27. Tantamque copiam prae-
buit * argenti in Jerusalem quasi
lapidum; et cedrorum tantam
multitudinem velut sycomoro-
rum, quae gignuntur in campe-
stribus. * Eccl. 47, 20.
28. Adducebantur autem ei e-
qui de Aegypto, cunctisque re-
gionibus.
29. Reliqua autem * operum Sa-
lomonis priorum et novissimo-
rum scripta sunt in verbis Nathan
Prophetae, et in libris Ahiae Si-
lonitis, in visione quoque Addo
Videntis, contra Jeroboam, filium
Nabat. * v. 29—31. conf. 3 Reg. 11, 41—43.
30. Regnavit autem Salomon
in Jerusalem super omnem Israël
quadraginta annis.
31. Dormivitque cum patribus

suis, et sepelierunt eum in civitate David; regnavitque Roboam filius ejus pro eo.

Cap. 10.

Roboam decem tribus a se avertit.

1. Profectus est autem Roboam in Sichem*; illuc enim cunctus Israël convenerat, ut constituerent eum regem.

*v. 1—19. conf. 3 Reg. 12, 1—19.

2. Quod cum audisset Jeroboam filius Nabat, qui erat in Aegypto * (fugerat quippe illuc ante Salomonem) statim reversus est.

*3 Reg. 11, 40.

3. Vocaveruntque eum, et venit cum universo Israël, et locuti sunt ad Roboam, dicentes:

4. Pater tuus durissimo jugo nos pressit, tu leviora impera patre tuo, qui nobis imposuit gravem servitutem, et paululum de onere subleva, ut serviamus tibi.

5. Qui ait: Post tres dies revertimini ad me. Cumque abiisset populus,

6. iniit consilium cum senibus, qui steterant coram patre ejus Salomone, dum adhuc viveret, dicens: Quid datis consilii, ut respondeam populo?

7. Qui dixerunt ei: Si placueris populo huic, et leniveris eos verbis clementibus, servient tibi omni tempore.

8. At ille reliquit consilium senum, et cum juvenibus tractare coepit, qui cum eo nutriti fuerant, et erant in comitatu illius.

9. Dixitque ad eos: Quid vobis videtur? vel respondere quid debeo populo huic, qui dixit mihi: Subleva jugum, quod imposuit nobis pater tuus?

10. At illi responderunt ut juvenes, et nutriti cum eo in deliciis, atque dixerunt: Sic loqueris populo, qui dixit tibi: Pater tuus aggravavit jugum nostrum, tu subleva; et sic respondebis ei: Minimus digitus meus gross
est lumbis patris mei.

11. Pater meus imposuit vo
grave jugum, et ego majus pon
apponam: pater meus cecidit
flagellis, ego vero caedam
scorpionibus.

12. Venit ergo Jeroboam, e
niversus populus, ad Roboam
tertio, sicut praeceperat eis.

13. Responditque rex dura,
relicto consilio seniorum:

14. Locutusque * est juxta ju
num voluntatem: Pater m
grave vobis imposuit jugum, q
ego gravius faciam; pater m
cecidit vos flagellis, ego vero c
dam vos scorpionibus.

*Eccl. 47, 27. 28.

15. Et non acquievit populi p
cibus; erat enim voluntatis D
ut compleretur sermo ejus
quem locutus fuerat per man
Ahiae Silonitis ad Jeroboam
um Nabat. *3 Reg. 11, 29. 3

16. Populus autem univers
rege duriora dicente, sic locu
est ad eum: Non est nobis par
David, neque haereditas in f
Isai. Revertere in tabernac
tua Israël, tu autem pasce dom
tuam David. Et abiit Israël in
bernacula sua.

17. Super filios autem Isra
qui habitabant in civitatibus
da, regnavit Roboam.

18. Misitque rex Roboam A
ram, qui praeerat tributis, et
pidaverunt eum filii Israël, et m
tuus est; porro rex Roboam c
rum festinavit ascendere, et fu
in Jerusalem.

19. Recessitque Israël a do
David, usque ad diem hanc.

Cap. 11.

Facta Roboami recensentur.

1. Venit autem Roboam in J
rusalem *, et convocavit unive
sam domum Juda et Benjami
centum octoginta millia elect

um atque bellantium, ut dimica-
et contra Israël, et converteret
d se regnum suum.
* v. 1—4. conf. 3 Reg. 12, 21—24.
2. Factusque est sermo Domi-
i ad Semeiam hominem Dei, di-
ens:
3. Loquere ad Roboam filium
alomonis regem Juda, et ad uni-
ersum Israël, qui est in Juda et
enjamin:
4. Haec dicit Dominus: Non as-
endetis, neque pugnabitis con-
a fratres vestros; revertatur u-
usquisque in domum suam, quia
ea hoc gestum est voluntate.
ui cum audissent sermonem Do-
ini, reversi sunt, nec perrexe-
unt contra Jeroboam.
5. Habitavit autem Roboam in
erusalem, et aedificavit civitates
uratas in Juda.
6. Extruxitque Bethlehem, et
tam, et Thecue.
7. Bethsur quoque, et Socho,
t Odollam,
8. nec non et Geth, et Maresa,
t Ziph,
9. sed et Aduram, et Lachis, et
zeca,
10. Saraa quoque, et Aialon, et
ebron, quae erant in Juda et
enjamin, civitates munitissi-
as.
11. Cumque clausisset eas mu-
is, posuit in eis principes, cibo-
umque horrea, hoc est, olei, et
ini.
12. Sed et in singulis urbibus
cit armamentarium scutorum
t hastarum, firmavitque eas sum-
a diligentia, et imperavit super
udam, et Benjamin.
13. Sacerdotes autem et Levi-
e, qui erant in universo Israël,
enerunt ad eum de cunctis sedi-
us suis,
14. relinquentes suburbana, et
ossessiones suas, et transeuntes
l Judam, et Jerusalem; eo quod
bjecisset eos Jeroboam *, et po-
steri ejus, ne sacerdotio Domini
fungerentur. * c. 13, 9.
15. Qui constituit * sibi sacer-
dotes excelsorum, et daemonio-
rum, vitulorumque, quos fecerat.
* 3 Reg. 12, 31.
16. Sed et de cunctis tribubus
Israël, quicumque dederant cor
suum, ut quaererent Dominum
Deum Israël, venerunt in Jerusa-
lem ad immolandum victimas su-
as coram Domino Deo patrum su-
orum.
17. Et roboraverunt regnum
Juda, et confirmaverunt Roboam
filium Salomonis per tres annos;
ambulaverunt enim in viis David
et Salomonis, annis tantum tri-
bus.
18. Duxit autem Roboam uxo-
rem Mahalath, filiam Jerimoth, fi-
lii David; Abihail quoque filiam*
Eliab filii Isai, * 1 Reg. 16, 6. 17, 13.
19. quae peperit ei filios, Jehus,
et Somoriam, et Zoom.
20. Post hanc quoque accepit
Maacha filiam Absalom, quae pe-
perit ei Abia, et Ethai, et Ziza, et
Salomith.
21. Amavit autem Roboam Ma-
acha filiam Absalom super omnes
uxores suas, et concubinas; nam
uxores decem et octo duxerat,
concubinas autem sexaginta; et
genuit viginti octo filios, et sexa-
ginta filias.
22. Constituit vero in capite,
Abiam filium Maacha ducem su-
per omnes fratres suos; ipsum e-
nim regem facere cogitabat,
23. quia sapientior fuit, et po-
tentior super omnes filios ejus,
et in cunctis finibus Juda, et Ben-
jamin, et in universis civitatibus
muratis; praebuitque eis escas
plurimas, et multas petivit uxores.

Cap. 12.

Sesac rex Aegypti spoliat templum.

1. Cumque roboratum fuisset
regnum * Roboam et conforta-

tum, dereliquit legem Domini et omnis Israël cum eo.
* v. 1—16. conf. 3 Reg. 14, 21—31.

2. Anno autem quinto regni Roboam, ascendit Sesac rex Aegypti in Jerusalem (quia peccaverant Domino)

3. cum mille ducentis curribus, et sexaginta millibus equitum; nec erat numerus vulgi, quod venerat cum eo ex Aegypto, Libyes scilicet, et Troglodytae, et Aethiopes.

4. Cepitque civitates munitissimas * in Juda, et venit usque in Jerusalem. * c. 11, 5. sq.

5. Semeias autem Propheta ingressus est ad Roboam, et principes Juda, qui congregati fuerant in Jerusalem, fugientes Sesac, dixitque ad eos: Haec dicit Dominus: Vos * reliquistis me, et ego reliqui vos in manu Sesac.
* c. 15, 2. 24, 20.

6. Consternatique principes Israël et rex dixerunt: Justus est Dominus!

7. Cumque vidisset Dominus, quod humiliati essent, factus est sermo Domini ad Semeiam, dicens: Quia humiliati sunt, non disperdam eos, daboque eis pauxillum auxilii; et non stillabit furor meus super Jerusalem per manum Sesac.

8. Verumtamen servient ei, ut sciant * distantiam servitutis meae, et servitutis regni terrarum.
* Jerem. 2, 19.

9. Recessit itaque Sesac rex Aegypti ab Jerusalem, sublatis thesauris domus Domini, et domus regis, omniaque secum tulit, et clypeos aureos *, quos fecerat Salomon, * c. 9, 15.

10. pro quibus fecit rex aeneos, et tradidit illos principibus scutariorum, qui custodiebant vestibulum palatii.

11. Cumque introiret rex domum Domini, veniebant scutarii, et tollebant eos, iterumque re[...] rebant eos ad armamentariu[...] suum.

12. Verumtamen quia humili[...] ti sunt, aversa est ab eis ira Do[...] ni, nec deleti sunt penitus; siq[...] dem et in Juda inventa sunt op[...] ra bona.

13. * Confortatus est ergo r[...] Roboam in Jerusalem, atque [...] gnavit; quadraginta autem et [...] nius anni erat, cum regnare c[...] pisset, et decem et septem an[...] regnavit in Jerusalem, urbe, qu[...] elegit Dominus, ut confirma[...] nomen suum † ibi de cunctis t[...] bubus Israël; nomen autem m[...] tris ejus Naama Ammanitis.
* 3 Reg. 14, 21. † Exod. 20, 24.

14. Fecit autem malum, et n[...] praeparavit cor suum, ut quae[...] ret Dominum.

15. Opera vero Roboam pri[...] et novissima scripta sunt in lib[...] Semeiae Prophetae, et Addo [...] dentis, et diligenter exposita; [...] gnaveruntque adversum se [...] boam et Jeroboam cunctis dieb[...]

16. Et dormivit Roboam c[...] patribus suis, sepultusque es[...] civitate David. Et regnavit A[...] filius ejus pro eo.

Cap. 13.

Oratio Abiae regis ad Israëlitas; vinc[...] Jeroboam, cum Abia strueret insidia[...]

1. Anno octavo decimo re[...] Jeroboam, * regnavit Abia sup[...] Judam. * v. 1. 2. conf. 3 Reg. 15, [...]

2. Tribus annis regnavit in [...] rusalem, nomenque matris e[...] Michaia, filia Uriel de Gabaa; [...] erat bellum inter Abiam et Je[...] boam.

3. * Cumque iniisset Abia cer[...] men, et haberet bellicosissim[...] viros et electorum [a]) quadringi[...] millia; Jeroboam instruxit ec[...] tra aciem [b]) octingenta millia [...] rorum, qui et ipsi electi erant,

---

a) 1590. quadraginta millia b) 1590. octoginta millia

bella fortissimi. *3 Reg. 15, 7.
. Stetit ergo Abia super mon-
Semeron, qui erat in Ephra-
et ait: Audi Jeroboam, et om-
Israël!
. Num ignoratis, quod Domi-
Deus Israël dederit regnum
vid super Israël in sempiter-
n, ipsi et filiis ejus in pactum
s?
. Et surrexit Jeroboam filius
bat, servus Salomonis filii Da-
*; et rebellavit contra domi-
n suum. *3 Reg. 11, 26.
. Congregatique sunt ad eum*
vanissimi, et filii Belial; et
evaluerunt contra Roboam fi-
n Salomonis; porro Roboam
t rudis, et corde pavido, nec
uit resistere eis. * Judic. 9, 4.
. Nunc ergo vos dicitis, quod
stere possitis regno Domini,
d possidet per filios David, ha-
sque grandem populi multi-
inem, atque vitulos aureos,
s fecit vobis Jeroboam in de-

. *Et ejecistis sacerdotes Do-
i, filios Aaron, atque Levitas;
ecistis vobis sacerdotes, sicut
ies populi terrarum; quicum-
venerit, et initiaverit manum
n in tauro de bobus, et in ari-
us septem, fit sacerdos eorum,
non sunt dii. *3 Reg. 12, 28. 31.
. Noster autem * Dominus,
s est, quem non relinquimus,
rdotesque ministrant Domi-
e filiis Aaron, et Levitae sunt
dine suo; *Ps. 45, 12.
. Holocausta quoque offe-
* Domino per singulos dies
e et vespere, et thymiama jux-
gis praecepta confectum, et
ponuntur panes in mensa
dissima, estque apud nos can-
prum aureum, et lucernae e-
it accendantur semper ad ve-
am; nos quippe custodimus
cepta Domini Dei nostri,
quem vos reliquistis. *Num. 28, 3—8.

12. Ergo in exercitu nostro dux
Deus est, et sacerdotes ejus, qui
clangunt tubis, et resonant con-
tra vos; filii Israël nolite pugna-
re contra Dominum Deum pa-
trum vestrorum, quia non vobis
expedit.

13. Haec illo loquente, Jerobo-
am * retro moliebatur insidias.
Cumque ex adverso hostium sta-
ret, ignorantem Judam suo ambi-
ebat exercitu. * Jos. 8, 2.

14. Respiciensque Judas vidit
instare bellum ex adverso et post
tergum, et clamavit ad Domi-
num *; ac sacerdotes tubis cane-
re coeperunt. *Num. 10, 9.

15. Omnesque viri Juda voci-
ferati sunt; et ecce! illis claman-
tibus, perterruit Deus Jeroboam,
et omnem Israël, qui stabat ex ad-
verso Abia et Juda.

16. Fugeruntque filii Israël Ju-
dam, et tradidit eos Deus in ma-
nu eorum.

17. Percussit ergo eos Abia, et
populus ejus plaga magna; et cor-
ruerunt vulnerati ex Israël a)
quingenta millia virorum forti-
um.

18. Humiliatique sunt filii Isra-
el in tempore illo, et vehementis-
sime confortati filii Juda, eo quod
sperassent in Domino Deo patrum
suorum.

19. Persecutus est autem Abia
fugientem Jeroboam, et cepit ci-
vitates ejus, Bethel et filias ejus,
et Jesana cum filiabus suis, E-
phron quoque et filias ejus;

20. nec valuit ultrà resistere Je-
roboam in diebus Abia; quem per-
cussit Dominus, et mortuus est.

21. Igitur Abia, confortato im-
perio suo, accepit uxores quatu-
ordecim; procreavitque viginti
duos filios, et sedecim filiás.

22. Reliqua autem sermonum
Abia *, viarumque et operum e-

---

590. quinquaginta millia

jus, scripta sunt diligentissime in libro † Addo Prophetae.

* 3 Reg. 15, 7. 8. † c. 12, 15.

C A P. 14.

Asæ pietas, et victoria de Aethiopibus reportata.

1. Dormivit autem Abia cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate David; regnavitque * Asa filius ejus pro eo, in cujus diebus quievit terra annis decem.

* 1 Paral. 3, 10.

2. Fecit autem Asa *, quod bonum et placitum erat in conspectu Dei sui, et subvertit altaria peregrini cultus, et excelsa,

* v. 2—4. conf. 3 Reg. 15, 9—13.

3. et confregit statuas, lucosque succidit;

4. et praecepit Judae, ut quaereret Dominum Deum patrum suorum, et faceret legem, et universa mandata;

5. et abstulit de cunctis urbibus Juda aras, et fana, et regnavit in pace.

6. Aedificavit quoque urbes munitas in Juda, quia quietus erat, et nulla temporibus ejus bella surrexerant*, pacem Domino largiente. * c. 15, 15.

7. Dixit autem Judae: Aedificemus civitates istas, et vallemus muris, et roboremus turribus, et portis, et seris, donec a bellis quieta sunt omnia, eo quod quaesierimus Dominum Deum patrum nostrorum, et dederit nobis pacem per gyrum. Aedificaverunt igitur, et nullum in extruendo impedimentum fuit.

8. Habuit autem Asa in exercitu suo portantium scuta et hastas de Juda trecenta millia, de Benjamin vero scutariorum et sagittariorum ducenta octoginta millia, omnes isti viri fortissimi.

9. Egressus est autem contra eos Zara Aethiops cum exercitu suo, decies centena millia, et ribus trecentis; et venit u Maresa.

10. Porro Asa perrexit ob ei, et instruxit aciem ad bellu valle Sephata, quae est juxta resa;

11. et invocavit Dominum um, et ait*: Domine! non pud te ulla distantia, utru paucis auxilieris, an in pluri adjuva nos Domine Deus nos in te enim, et in tuo nomine bentes fiduciam, venimus c hanc multitudinem. Domine us noster tu es, non praev contra te homo. * c. 20, 6. 1 Re

12. Exterruit itaque Dom Aethiopes coram Asa et Juda geruntque Aethiopes.

13. Et persecutus est eos A populus, qui cum eo erat*, u Gerara; et ruerunt Aethiop que ad internecionem †, qui mino caedente contriti sun exercitu illius praeliante. runt ergo spolia multa,

* Lev. 26, 7. 8. † c. 20, 24.

14. et percusserunt civi omnes per circuitum Gera grandis quippe cunctos * t invaserat; et diripuerunt u et multam praedam aspor runt. * c. 17, 10. 1 Reg. 11,

15. Sed et caulas ovium de entes, tulerunt pecorum infi multitudinem, et camelorum versique sunt in Jerusalem.

C A P. 15.

Azarias propheta cuncta prospera pro si Judæi cultum Dei instaurent; sin a omnia annunciat.

1. Azarias autem filius a) C facto in se spiritu Dei,

2. egressus est in occursu sa, et dixit ei: Audite me As omnis Juda et Benjamin; D nus vobiscum, quia fuistis cu Si quaesieritis eum*, inveni

a) 1590. Obed

utem dereliqueritis eum, de-
inquet vos. *v. 4.
Transibunt autem * multi dies
sraël absque Deo vero, et abs-
sacerdote doctore, et absque
e. * Osee 3, 4.
. Cumque reversi fuerint * in
ustia sua ad Dominum Deum
aël, et quaesierint eum, repe-
nt eum. *Jer. 29, 15.
. In tempore illo non erit pax
edienti, et ingredienti, sed ter-
es undique in cunctis habita-
ibus terrarum;
. pugnabit enim gens contra
tem, et civitas contra civita-
, quia Dominus conturbabit
in omni angustia.
. Vos ergo * confortamini, et
dissolvantur manus vestrae;
t † enim merces operi vestro.
* Luc. 21, 19. 28. † 1 Cor. 15, 58.
. Quod cum audisset Asa, ver-
scilicet et prophetiam Azariae
(a) Oded prophetae, conforta-
est, et abstulit idola de omni
ra Juda, et de Benjamin, et ex
ibus, quas ceperat, montis E-
aim, et dedicavit altare Domi-
quod erat ante porticum Do-
ni.
. Congregavitque universum
lam et Benjamin, et advenas
neis de Ephraim, et de Manas-
et de Simeon; plures enim ad
n confugerant ex Israël, viden-
quod Dominus Deus illius es-
cum eo.
o. Cumque venissent in Jeru-
em mense tertio, anno decimo
nto regni Asa,
1. immolaverunt Domino in
illa de manubiis et praeda,
m adduxerant, boves septin-
tos, et arietes septem millia.
2. Et intravit * ex more ad cor-
orandum foedus, ut quaere-
t Dominum Deum patrum su-
m in toto corde, et in tota ani-
sua. * Jos. 24, 25. 4 Reg. 23, 3.

1590. Obed

13. Si quis autem, inquit, non
quaesierit Dominum Deum Isra-
el, moriatur a minimo usque ad
maximum, a viro usque ad mulie-
rem.
14. Juraveruntque Domino vo-
ce magna in jubilo, et in clangore
tubae, et in sonitu buccinarum,
15. omnes, qui erant in Juda
cum execratione: in omni enim
corde suo juraverunt, et in tota
voluntate quaesierunt eum, et in-
venerunt: praestititque eis Do-
minus * requiem per circuitum.
* c. 14, 6. 20, 30.
16. Sed et Maacham matrem
Asa regis ex augusto deposuit im-
perio, eo quod fecisset in luco
simulacrum Priapi: quod omne
contrivit, et in frusta comminu-
ens combussit in torrente Ce-
dron.
17. Excelsa autem derelicta sunt
in Israël *: attamen cor Asa erat
perfectum cunctis diebus ejus.
* 3 Reg. 22, 44. 4 Reg. 12, 3.
18. Eaque, quae voverat pater
suus, et ipse, intulit in domum Do-
mini, argentum, et aurum, va-
sorumque diversam suppellecti-
lem.
19. Bellum vero * non fuit us-
que ad trigesimum quintum an-
num regni Asa. * 3 Reg. 15, 16.

Cap. 16.

Hanan propheta Asam reprehendit ob societatem initam cum Syro. Asa moritur anno 41 regni sui.

1. Anno autem trigesimo sex-
to * regni ejus, ascendit Baasa rex
Israël in Judam, et muro circum-
dabat Rama, ut nullus tute posset
egredi et ingredi de regno Asa.
* v. 1—14. conf. 3 Reg. 15, 17—24.
2. Protulit ergo Asa argentum
et aurum de thesauris domus Do-
mini, et de thesauris regis, misit-
que ad Benadad regem Syriae, qui
habitabat in Damasco, dicens:

3. Foedus inter me et te est, pater quoque meus et pater tuus habuere concordiam: quam ob rem misi tibi argentum et aurum, ut rupto foedere, quod habes cum Baasa rege Israël, facias eum a me recedere.

4. Quo comperto, Benadad misit principes exercituum suorum ad urbes Israël: qui percusserunt Ahion, et Dan, et Abelmaim, et universas urbes Nephthali muratas.

5. Quod cum audisset Baasa, desiit aedificare Rama, et intermisit opus suum.

6. Porro Asa rex assumpsit universum Judam, et tulerunt lapides de Rama, et ligna, quae aedificationi praeparaverat Baasa, aedificavitque ex eis Gabaa, et Maspha.

7. In tempore illo venit Hanani propheta ad a) Asa regem Juda, et dixit ei: Quia habuisti * fiduciam in rege Syriae, et non in Domino Deo tuo, idcirco evasit Syriae regis exercitus de manu tua.
* Jer. 17, 5.

8. * Nonne Aethiopes et Libyes multo plures erant quadrigis, et equitibus, et multitudine nimia, quos, cum b) Domino credidisses, tradidit in manu tua? * c. 14, 9.

9. Oculi enim * Domini contemplantur universam terram, et praebent fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum. Stulte igitur egisti, et propter hoc ex praesenti tempore adversum te bella consurgent. * Job 34, 21.

10. Iratusque Asa adversus Videntem, jussit * eum mitti in nervum; valde quippe super hoc fuerat indignatus; et interfecit de populo in tempore illo plurimos.
* c. 18, 26. 3 Reg. 22, 27.

11. Opera autem Asa prima et novissima scripta sunt in libro regum Juda et Israël.

a) 1590. Asam b) 1590. add. in

12. Aegrotavit etiam Asa a
trigesimo nono regni sui, do
pedum vehementissimo, et n
infirmitate sua quaesivit D
num, sed magis in medicorur
te confisus est.

13. Dormivitque cum patr
suis; et mortuus est anno qua
gesimo primo regni sui.

14. Et sepelierunt eum in se
chro suo, quod foderat sibi i
vitate David; posueruntque
super lectum suum, plenum
matibus et unguentis meretri
quae erant pigmentariorum
confecta, et combusserunt su
eum * ambitione nimia. * c.

Cap. 17.

Josaphat Doctores legis mittit per u
sum Juda, qui doceant populum

1. Regnavit autem Josaphat
lius ejus pro eo, et invaluit co
Israël. * 3 Reg. 15, 24.

2. Constituitque militum nu
ros in cunctis urbibus Juda, q
erant vallatae muris. Praesi
que disposuit in terra Juda, e
civitatibus Ephraim, quas cep
Asa pater ejus.

3. Et fuit Dominus cum Jo
phat, quia ambulavit in viis Da
patris sui primis; et non spera
in Baalim,

4. sed in Deo patris sui, et p
rexit in praeceptis illius, et n
juxta peccata Israël.

5. Confirmavitque Dominus
gnum in manu ejus, et dedit o
nis Juda munera Josaphat; fact
que sunt * ei infinitae divitiae
multa gloria. * c. 18, 1.

6. Cumque sumpsisset cor e
audaciam propter vias Domi
etiam excelsa et lucos de Ju
abstulit.

7. Tertio autem anno regni s
misit de principibus suis Benh
et Obdiam, et Zachariam, et N

naël,et Michaeam,ut docerent
ivitatibus Juda;
. et cum eis Levitas, Semeiam,
athaniam, et Zabadiam, Asaël
que, et Semiramoth, et Jona-
n, Adoniamque, et Thobiam,
'hobadoniam, Levitas, et cum
Elisama et Joran sacerdotes,
. docebantque populum in Ju-
habentes librum legis Domini,
ircuibant cunctas urbes Juda,
ue erudiebant populum.
0. Itaque factus est* pavor Do-
i super omnia regna terra-
, quae erant per gyrum Juda,
audebant bellare contra Jo-
hat. *c. 14, 14. Gen. 35, 5.
1. Sed et Philisthaei Josaphat*
nera deferebant, et vectigal
enti, Arabes quoque adduce-
t pecora, arietum septem mil-
septingenta, et hircorum toti-
n. * 3 Reg. 4, 21.
2. Crevit ergo Josaphat, et
gnificatus est usque in subli-
; atque aedificavit in Juda do-
ad instar turrium, urbesque
ratas.
3. Et multa opera paravit in
ibus Juda; viri quoque bella-
s, et robusti erant in Jerusa-
.
4. quorum iste numerus per
ios atque familias singulo-
: in Juda principes [a]) exer-
s, Ednas dux, et cum eo robu-
imi viri trecenta millia.
. Post hunc Johanan prin-
, et cum eo ducenta octogin-
illia.
. Post istum quoque Amasias
Zechri, consecratus Domi-
et cum eo ducenta millia vi-
m fortium.
Hunc sequebatur robustus
raelia Eliada, et cum eo te-
um arcum et clypeum du-
millia.
Post istum etiam Jozabad,

et cum eo centum octoginta millia expeditorum militum.

19. Hi omnes erant ad manum regis, exceptis aliis, quos posuerat in urbibus muratis, in universo Juda.

Cap. 18.

Josaphat cum impio Achab ad bellum proficiscitur.

1. Fuit ergo Josaphat* dives et inclytus multum, et affinitate conjunctus est Achab.
*v. 1—34. conf. 3 Reg. 22, 1—37. c. 17, 5.

2. Descenditque post annos ad eum in Samariam; ad cujus adventum mactavit Achab arietes et boves plurimos ipsi, et populo, qui venerat cum eo; persuasitque illi, ut ascenderet in Ramoth Galaad.

3. Dixitque Achab rex Israël ad Josaphat regem Juda: Veni mecum in Ramoth Galaad! Cui ille respondit*: Ut ego, et tu; sicut populus tuus, sic [b]) et populus meus; tecumque erimus in bello.
* 4 Reg. 3, 7.

4. Dixitque * Josaphat ad regem Israël: Consule obsecro impraesentiarum sermonem Domini. * 4 Reg. 3, 11.

5. Congregavit igitur rex Israel Prophetarum quadringentos viros, et dixit ad eos: In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus, an quiescere? At illi: Ascende, inquiunt, et tradet Deus in manu regis.

6. Dixitque Josaphat: Numquid non est hic Prophetes Domini, ut ab illo etiam requiramus?

7. Et ait rex Israël ad Josaphat: Est vir unus, a quo possumus quaerere Domini voluntatem; sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum omni tempore; est autem Michaeas filius Jemla. Dixitque Josa-

---

590. princeps   b) 1590. om. sic

phat: Ne loquaris rex hoc modo!
8. Vocavit ergo rex Israël unum de eunuchis; et dixit ei: Voca cito Michaeam filium Jemla!
9. Porro rex Israël, et Josaphat rex Juda, uterque sedebant in solio suo, vestiti cultu regio; sedebant autem in area juxta portam Samariae, omnesque prophetae vaticinabantur coram eis.
10. Sedecias a) vero filius Chanaana fecit sibi cornua ferrea, et ait: Haec dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec conteras eam.
11. Omnesque Prophetae similiter prophetabant, atque dicebant: Ascende in Ramoth Galaad, et prosperaberis, et tradet eos Dominus in manu regis.
12. Nuntius autem, qui ierat ad vocandum Michaeam, ait illi: En verba omnium Prophetarum uno ore bona regi annuntiant; quaeso ergo te, ut et sermo tuus ab eis non dissentiat, loquarisque prospera.
13. Cui respondit Michaeas: Vivit Dominus, quia, quodcumque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar.
14. Venit ergo ad regem. Cui rex ait: Michaea, ire debemus in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Cui ille respondit: Ascendite! cuncta enim prospera evenient, et tradentur hostes in manus vestras.
15. Dixitque rex: Iterum, atque iterum te adjuro, ut mihi non loquaris, nisi quod verum est, in nomine Domini.
16. At ille ait: Vidi universum Israël dispersum in montibus *, sicut oves absque pastore; et dixit Dominus: Non habent isti dominos; revertatur unusquisque in domum suam in pace.

* Num. 27, 17. Matth. 9, 36.

17. Et ait rex Israël ad Josaphat: Nonne dixi tibi, quod non prophetaret iste mihi quidquam
ni, sed ea, quae mala sunt?
18. At ille: Idcirco, ait, au
verbum Domini: Vidi Domi
sedentem in solio suo, et om
exercitum coeli assistentem
dextris et a sinistris.
19. Et dixit Dominus: Qui
cipiet Achab regem Israël, u
cendat et corruat in Ramoth
laad? Cumque diceret unus
modo, et alter alio;
20. processit spiritus, et s
coram Domino, et ait: Ego d
piam eum. Cui Dominus, in
inquit decipies?
21. At ille respondit: Eg
ar, et ero spiritus mendax in
omnium Prophetarum ejus.
xitque Dominus: Decipies
praevalebis; egredere, et fac
22. Nunc igitur, ecce! Dom
dedit spiritum mendacii in o
mnium Prophetarum tuorum
Dominus locutus est de te ma
23. Accessit * autem Sedeci
filius Chanaana, et percussit
chaeae maxillam, et ait: Per q
viam transivit Spiritus Do
a me, ut loqueretur tibi?
24. Dixitque Michaeas: Tu
videbis in die illo *, quando
gressus fueris cubiculum de
biculo, ut abscondaris. * 3 Reg.
25. Praecepit autem rex Isr
dicens: Tollite Michaeam, et
cite eum ad Amon principem
vitatis, et ad Joas filium Amel
26. Et dicetis: Haec dicit re
Mittite hunc in carcerem, et
ei panis modicum, et aquae p
xillum, donec revertar in pa

* c. 16, 10.

27. Dixitque Michaeas: Si
versus fueris in pace, non est
cutus Dominus in me. Et ait:
dite omnes populi.
28. Igitur ascenderunt re
raël, et Josaphat rex Juda in
moth-Galaad.
29. Dixitque rex Israël ad J
P

a) 1590. Sedechias

at: Mutabo habitum, et sic ad
gnam vadam, tu autem indue
vestibus tuis. Mutatoque rex
aël habitu, venit ad bellum.
30. Rex autem Syriae praece-
rat ducibus equitatus sui, di-
is: Ne pugnetis contra mini-
m, aut contra maximum, nisi
ntra solum regem Israël.
31. Itaque cum vidissent prin-
es equitatus Josaphat, dixe-
nt: Rex Israël est iste. Et cir-
mdederunt eum dimicantes;
ille clamavit ad Dominum, et
xiliatus est ei, atque avertit eos
illo.
32. Cum enim vidissent duces
uitatus, quod non esset rex Is-
l, reliquerunt eum.
33. Accidit autem, ut unus e po-
lo sagittam in incertum jace-
, et percuteret regem Israël
er cervicem et scapulas. At il-
aurigae suo ait *: Converte
num tuam, et educ me de acie,
ia vulneratus sum. *c. 35, 22.
34. Et finita est pugna in die il-
porro rex Israël stabat in cur-
suo contra Syros usque ad ve-
ram, et mortuus est occidente
e.

Cap. 19.

aphat judices, et sacerdotes admonet.

. Reversus est autem Josaphat
Juda in domum suam pacifice
Jerusalem.
. Cui occurrit Jehu filius Ha-
ni Videns, et ait ad eum: Impio
ebes auxilium, et his, qui ode-
it Dominum, amicitia junge-
et idcirco iram quidem Do-
ni merebaris;
. sed bona opera inventa sunt*
e, eo quod abstuleris lucos de
ra Juda, et praeparaveris cor
m, ut requireres Dominum
m patrum tuorum. * c. 17, 3.
. Habitavit ergo Josaphat in
usalem, rursumque egressus
est ad populum de Bersabee us-
que ad montem Ephraim, et revo-
cavit eos ad Dominum Deum pa-
trum suorum.
5. Constituitque judices terrae
in cunctis civitatibus Juda muni-
tis per singula loca,
6. et praecipiens judicibus, *vi-
dete, ait, quid faciatis; non enim
hominis exercetis judicium, sed
Domini; et quodcumque judica-
veritis, in vos redundabit.

* Amos. 5, 15.

7. Sit timor Domini vobiscum,
et cum diligentia cuncta facite;
non est enim apud Dominum De-
um nostrum iniquitas, * nec per-
sonarum acceptio, nec cupido
munerum. * Deut. 16, 17. Sap. 6, 8.
Eccl. 35, 15. Act. 10, 34. Rom. 2, 11.
Gal. 2, 6. Eph. 6, 9. Col. 3, 25. 1 Petr. 1, 17.
8. In Jerusalem quoque consti-
tuit Josaphat Levitas, et sacerdo-
tes, et principes familiarum * ex
Israël, ut judicium et causam Do-
mini judicarent habitatoribus e-
jus. * Deut. 17, 8. 9. 19, 17.
9. Praecepitque eis, dicens: Sic
agetis in timore Domini fideliter
et corde perfecto.
10. Omnem causam, quae vene-
rit ad vos, fratrum vestrorum,
qui habitant in urbibus suis inter
cognationem et cognationem, u-
bicumque quaestio est de lege, de
mandato, de ceremoniis, de justi-
ficationibus: ostendite eis, ut non
peccent in Dominum, et ne veniat
ira super vos et super fratres ve-
stros; sic ergo agentes non pec-
cabitis.
11. Amarias autem sacerdos et
pontifex vester, in his, quae ad
Deum pertinent, praesidebit;
porro Zabadias filius Ismahel, qui
est dux in domo Juda, super ea o-
pera erit, quae ad regis officium
pertinent; habetisque magistros
Levitas coram vobis, conforta-
mini, et agite diligenter, et erit
Dominus vobiscum in bonis.

CAP. 20.

Victoriam de hostibus reportat Josaphat; sed reprehenditur a propheta, quod societatem inierit cum Ochozia.

1. Post haec congregati sunt filii Moab, et filii Ammon, et cum eis de Ammonitis, ad Josaphat, ut pugnarent contra eum.

2. Veneruntque nuntii, et indicaverunt Josaphat, dicentes: Venit contra te multitudo magna de his locis, quae trans mare sunt, et de Syria, et ecce consistunt in Asasonthamar, quae est Engaddi.

3. Josaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum, et praedicavit jejunium universo Juda.

4. Congregatusque * est Judas ad deprecandum Dominum; sed et omnes de urbibus suis venerunt ad obsecrandum eum. *c. 15,9—15.

5. Cumque stetisset Josaphat in medio coetu Juda, et Jerusalem, in domo Domini ante atrium novum,

6. ait: Domine Deus patrum nostrorum, tu es Deus in coelo, et dominaris cunctis regnis gentium, * in manu tua est fortitudo et potentia, nec † quisquam tibi potest resistere. *1 Paral. 29,12, †c. 14,11.

7. Nonne tu Deus noster interfecisti omnes habitatores terrae hujus coram populo tuo Israël, et dedisti eam semini Abraham amici tui in sempiternum?

8. Habitaveruntque in ea, et extruxerunt in illa sanctuarium nomini tuo, dicentes:

9. Si irruerint * super nos mala, gladius judicii, pestilentia, et fames, stabimus coram domo hac in conspectu tuo, in qua invocatum est nomen tuum: et clamabimus ad te, in tribulationibus nostris, et exaudies, salvosque facies.
* c. 6, 28. 3 Reg. 8, 33.

10. Nunc igitur ecce! filii Ammon, et Moab, et mons Seir, * per quos non concessisti Israël, ut transirent, quando egredieb[...] tur de Aegypto, sed declinaver[...] ab eis, et non interfecerunt ill[...]
* Deut. 2, 1. 9. 19, 29.

11. e contrario agunt, et nit[...] tur ejicere nos de possessio[...] quam tradidisti nobis.

12. Deus noster, ergo non j[...] cabis eos? In nobis quidem [...] est tanta fortitudo, ut possi[...] huic multitudini resistere, q[...] irruit super nos. Sed cum ig[...] remus, quid agere debeamus, [...] solum habemus residui, ut ocu[...] nostros dirigamus ad te.

13. Omnis vero Juda stabat [...] ram Domino, cum parvulis [...] uxoribus, et liberis suis.

14. Erat autem Jahaziel fi[...] Zachariae, filii Banaiae, filii [...] hiel, filii Mathaniae, Levites d[...] liis Asaph, super quem factus [...] spiritus Domini in medio turb[...]

15. et ait: Attendite omnis Ju[...] et qui habitatis Jerusalem, e[...] rex Josaphat: Haec dicit Domi[...] vobis: *Nolite timere, nec pa[...] tis hanc multitudinem; non es[...] nim vestra pugna, sed Dei.
* Jos. 11, 6.

16. Cras descendetis contra e[...] ascensuri enim sunt per cliv[...] nomine Sis, et invenietis illo[...] summitate torrentis, qui est c[...] tra solitudinem Jeruel.

17. Non eritis vos, qui dimi[...] bitis, sed tantummodo confid[...] ter state, et videbitis * auxili[...] Domini super vos, o Juda, et [...] rusalem! nolite timere, nec [...] veatis; cras egrediemini con[...] eos, et Dominus erit vobiscum[...]
* Exod. 14, 13.

18. Josaphat ergo, et Juda, [...] omnes habitatores Jerusalem [...] ciderunt proni in terram cor[...] Domino, et adoraverunt eum[...]

19. Porro Levitae de filiis Caa[...] et de filiis Core laudabant Do[...] num Deum Israël voce mag[...] in excelsum.

20. Cumque mane surrexissent, ressi sunt per desertum Thee; profectisque eis, stans Josaat in medio eorum, dixit: Audime viri Juda, et omnes habitares Jerusalem: credite * in Doino Deo vestro; et securi eritis; edite prophetis ejus, et cuncta enient prospera. * Isai. 28, 18. Sap. 16, 26.

21. Deditque consilium popu, et statuit cantores Domini, ut udarent eum in turmis suis, et tecederent exercitum, ac voce nsona dicerent: * Confitemini omino, quoniam in aeternum isericordia ejus. * Ps. 105, 1. 135, 1.

22. Cumque coepissent laudes nere, vertit Dominus insidias rum in semetipsos, filiorum ilicet Ammon, et Moab, et mon Seir, qui egressi fuerant, ut ignarent contra Judam, et perssi sunt.

23. Namque filii Ammon, et oab consurrexerunt adversum bitatores montis Seir, ut intererent et delerent eos; cumque c opere perpetrassent, etiam in metipsos versi, mutuis * conci re vulneribus. * 1 Reg. 14, 20.

24. Porro Juda cum venisset speculam, quae respicit solitunem, vidit procul omnem late gionem plenam cadaveribus, c superesse quemquam, qui nem potuisset evadere.

25. Venit ergo Josaphat, et oms populus cum eo ad detrahen spolia mortuorum; invenentque inter cadavera variam sullectilem, vestes quoque, et vapretiosissima, et diripuerunt, ut omnia portare non possent, c per tres dies spolia auferre ae praedae magnitudine.

26. Die autem quarto congreti sunt in valle Benedictionis; enim quoniam ibi benedixerant omino, vocaverunt locum illum vallis benedictionis usque in praesentem diem.

27. Reversusque est omnis vir Juda, et habitatores Jerusalem, et Josaphat ante eos, in Jerusalem cum laetitia magna, eo quod dedisset eis Dominus gaudium de inimicis suis.

28. Ingressique sunt in Jerusalem cum psalteriis, et citharis, et tubis in domum Domini.

29. Irruit autem * pavor Domini super universa regna terrarum, cum audissent, quod pugnasset Dominus contra inimicos Israël. * c. 14, 14. 17, 10.

30. Quievitque regnum Josaphat, et praebuit * ei Deus pacem per circuitum. * c. 14, 6. 15, 15.

31. Regnavit igitur Josaphat * super Judam, et erat triginta quinque annorum, cum regnare coepisset; viginti autem et quinque annis regnavit in Jerusalem, et nomen matris ejus Azuba filia Selahi. vs. 31—37. conf. 3 Reg. 22, 41—50.

32. Et ambulavit in via patris sui Asa, nec declinavit ab ea, faciens, quae placita erant coram Domino.

33. Verumtamen excelsa non abstulit, et adhuc populus non direxerat cor suum ad Dominum Deum patrum suorum.

34. Reliqua autem gestorum Josaphat priorum et novissimorum scripta sunt in verbis Jehu filii Hanani, quae digessit in libros regum Israël.

35. Post haec iniit amicitias Josaphat rex Juda cum Ochozia rege Israël, cujus opera fuerunt impiissima.

36. Et particeps fuit, ut facerent a) naves, quae irent in Tharsis; feceruntque classem in Asiongaber.

37. Prophetavit autem Eliezer filius Dodau de Maresa ad Josaphat, dicens: Quia habuisti foedus cum Ochozia, percussit Dominus

a) 1590. faceret.

opera tua, contritaeque sunt naves, nec potuerunt ire in Tharsis.

CAP. 21.

Joram, impius filius Josaphat, fratres suos occidit.

1. Dormivit autem Josaphat * cum patribus suis, et sepultus est cum eis in civitate David; regnavitque Joram † filius ejus pro eo.
* 3 Reg. 22, 50. 51. † 1 Paral. 3, 11.

2. Qui habuit fratres * filios Josaphat, Azariam, et Jahiel, et Zachariam, et Azariam, et Michael, et Saphatiam, omnes hi, filii Josaphat regis Juda. v. 2—20. 4 Reg. 8, 16—24.

3. Deditque eis pater suus multa munera argenti et auri, et pensitationes, cum civitatibus munitissimis in Juda; regnum autem tradidit Joram, eo quod esset primogenitus.

4. Surrexit ergo Joram super regnum patris sui; cumque se confirmasset, occidit omnes fratres suos gladio, et quosdam de principibus Israël.

5. Triginta duorum annorum erat Joram, cum regnare coepisset; et octo annis regnavit in Jerusalem.

6. Ambulavitque * in viis regum Israël, sicut egerat domus Achab; filia quippe Achab erat uxor ejus, et fecit malum in conspectu Domini. * 4 Reg. 16, 3.

7. Noluit autem Dominus disperdere domum David propter pactum, quod inierat * cum eo; et quia promiserat, ut daret ei lucernam, † et filiis ejus omni tempore. * 2 Reg. 7, 12. † Ps. 131, 17.

8. In diebus illis rebellavit Edom, * ne esset subditus Judae, et constituit sibi regem. * Gen. 27, 40.

9. Cumque transisset Joram cum principibus suis, et cuncto equitatu, qui erat secum, surrexit nocte, et percussit Edom, qui se circumdederat, et omnes duces equitatus ejus.

10. Attamen rebellavit Ed
ne esset sub ditione Juda, us
ad hanc diem; eo tempore et L
na recessit, ne esset sub manu
lius. Dereliquerat enim Domin
Deum patrum suorum;
11. insuper et excelsa fabri
tus est in urbibus Juda, et for
cari fecit habitatores Jerusal
et praevaricari Judam.
12. Allatae sunt autem ei li
rae ab Elia propheta, in qui
scriptum erat: Haec dicit Do
nus Deus David patris tui: Q
niam non ambulasti in viis Jo
phat patris tui, et in viis [a]) Asa
gis Juda,
13. sed incessisti per iter
gum Israël, et fornicari fecisti
dam, et habitatores Jerusale
imitatus fornicationem domus
chab, insuper et fratres tuos,
mum patris tui, * meliores te
cidisti. * 3 Reg. 2, 32.
14. Ecce! Dominus percutie
plaga magna cum populo tuo,
filiis, et uxoribus tuis, univer
que substantia tua.
15. Tu autem aegrotabis pe
mo languore uteri tui, donec
grediantur vitalia tua paulat
per singulos dies.
16. Suscitavit ergo Domin
contra Joram spiritum Philist
norum, et Arabum, qui confi
sunt Aethiopibus.
17. Et ascenderunt in terram
da, et vastaverunt eam, diripu
runtque cunctam substantia
quae inventa est in domo reg
insuper et filios ejus, et uxore
nec remansit ei filius, nisi Jo
chaz, qui minimus natu erat.
18. Et super haec omnia pe
cussit eum Dominus alvi languo
insanabili.
19. Cumque dies succeder
dies, et temporum spatia volv
rentur, duorum annorum exp
tus est circulus; et sic longa co

a) 1590. in via.

mptus tabe, ita ut egereret eti-
ı viscera sua, languore pariter,
vita caruit. Mortuusque est in
firmitate pessima, et non fecit
populus secundum morem
mbustionis, exequias, * sicut
:ērat majoribus ejus. * Jerem. 34, 5.
20. Triginta duorum annorum
it, cum regnare coepisset, et
to annis regnavit in Jerusalem.
nbulavitque non recte, et sepe-
runt eum in civitate David;
rumtamen * non in sepulchro
gum. * c. 24, 25.

Cap. 22.

n occidit Ochoziam, et Joram. Joas servatur a pontifice.

1. Constituerunt autem habita-
·es Jerusalem Ochoziam * fili-
ı ejus minimum, regem pro eo;
ımes enim majores natu, qui
:e eum fuerant, interfecerant
rones Arabum, qui irruerant
:astra; regnavitque Ochozias,
us Joram regis Juda.
* v. 1—6. conf. 4 Reg. 11, 1.
. Quadraginta duorum anno-
n erat Ochozias, cum regnare
:pisset, et uno anno regnavit
erusalem, et nomen matris e-
Athalia filia Amri.
. Sed et ipse ingressus est per
s domus Achab; mater enim
s impulit eum, ut impie ageret.
. Fecit igitur malum in con-
ctu Domini, sicut domus A-
b: ipsi enim fuerunt ei consi-
ˈii post mortem patris sui, in
:ritum ejus.
. Ambulavitque in consiliis
um. Et perrexit cum Joram
› Achab rege Israël in bellum
tra Hazael regem Syriae in Ra-
h Galaad; vulneraveruntque
i Joram.
. Qui reversus est, ut curare-
in Jezrael: multas enim pla-
accepcrat in supradicto cer-
ine. Igitur Ochozias filius Jo-
rex Juda, descendit, ut invi-
sceret Joram filium Achab in Jez-
rael aegrotantem.
7. Voluntatis quippe fuit Dei *
adversus Ochoziam, ut veniret ad
Joram; et cum venisset, et egre-
deretur cum eo adversum Jehu
filium Namsi, † quem unxit Domi-
nus, ut deleret domum Achab.
* v. 7—9. conf. 4 Reg. 9, 27—29.
† 3 Reg. 19, 16. 4 Reg. 9, 6. 7.
8. Cum ergo everteret Jehu do-
mum Achab, invenit principes Ju-
da, et filios fratrum Ochoziae, qui
ministrabant ei, et interfecit illos.
9. Ipsum quoque perquirens
Ochoziam, comprehendit lati-
tantem in Samaria; adductum-
que ad se occidit, et sepelierunt
eum, eo quod esset filius Josaphat,
qui quaesierat Dominum in toto
corde suo; nec erat ultra spes
aliqua, ut de stirpe quis regnaret
Ochoziae;
10. * siquidem Athalia mater
ejus videns, quod mortuus esset
filius suus, surrexit, et interfecit
omnem stirpem regiam domus Jo-
ram. * v. 9—12. 4 Reg. 11, 1—3.
11. Porro Josabeth filia regis
tulit Joas filium Ochoziae, et fu-
rata est eum de medio filiorum
regis, cum interficerentur; abs-
conditque eum cum nutrice sua
in cubiculo lectulorum; Josabeth
autem, quae absconderat eum, e-
rat filia regis Joram, uxor Joiadae
pontificis, soror Ochoziae, et id-
circo Athalia non interfecit eum.
12. Fuit ergo cum eis in domo
Dei absconditus sex annis; qui-
bus regnavit Athalia super ter-
ram.

Cap. 23.

Joas constituitur rex, et ungitur. Athalia occiditur.

1. Anno autem septimo con-
fortatus Joiada, * assumpsit centu-
riones, Azariam videlicet, filium
Jeroham, et Ismahel filium Joha-
nan; Azariam quoque filium O-
bed, et Maasiam filium Adajae, et

Elisaphat filium Zechri; et iniit cum eis foedus. v. 1—21. 4 Reg. 11, 4—20.

2. Qui circumeuntes Judam, congregaverunt Levitas de cunctis urbibus Juda, et principes familiarum Israël, veneruntque in Jerusalem.

3. Iniit ergo omnis multitudo pactum in domo Dei cum rege; dixitque ad eos Joiada: Ecce! filius regis regnabit, sicut locutus est Dominus * super filios David.
* c. 21, 7.

4. Iste est ergo sermo, quem facietis:

5. Tertia pars vestrum, qui veniunt ad sabbatum, Sacerdotum, et Levitarum, et janitorum, erit in portis; tertia vero pars ad domum regis; et tertia ad portam, quae appellatur Fundamenti; omne vero reliquum vulgus sit in atriis domus Domini.

6. Nec quispiam alius ingrediatur domum Domini, nisi Sacerdotes, et qui ministrant de Levitis; ipsi tantummodo ingrediantur, quia sanctificati sunt; et omne reliquum vulgus observet custodias Domini.

7. Levitae autem circumdent regem, habentes singuli arma sua; (et si quis alius ingressus fuerit templum, interficiatur) sintque cum rege et intrante et egrediente.

8. Fecerunt ergo Levitae, et universus Juda, juxta omnia, quae praeceperat Joiada pontifex; et assumpserunt singuli viros, qui sub se erant, et veniebant per ordinem sabbati, cum his, qui impleverant sabbatum, et egressuri [a]) erant, siquidem Joiada pontifex non dimiserat abire turmas, quae sibi per singulas hebdomadas succedere consueverant.

9. Deditque Joiada sacerdos centurionibus lanceas, clypeosque et peltas regis David, quas consecraverat in domo Domini.

a) 1590. egressi.

10. Constituitque omnem p
pulum tenentium pugiones a p
te templi dextra, usque ad part
templi sinistram, coram altari,
templo, per circuitum regis.

11. Et eduxerunt filium reg
et imposuerunt ei diadema, et
stimonium, dederuntque in ma
ejus tenendam legem, et cons
tuerunt eum regem; unxit qu
que illum Joiada pontifex, et
lii ejus; imprecatique sunt ei,
que dixerunt: Vivat rex.

12. Quod cum audisset * Athal
vocem scilicet currentium atq
laudantium regem, ingressa
ad populum in templum Domi
* 3 Reg. 1, 41.

13. Cumque vidisset reg
stantem super gradum in intr
tu, et principes, turmasque ci
eum, omnemque populum ter
gaudentem, atque clangentem
bis, * et diversi generis orga
concinentem, vocemque lauda
tium, scidit vestimenta sua,
ait: Insidiae! insidiae! * Num. 10,

14. Egressus autem Joiada po
tifex ad centuriones, et princip
exercitus, dixit eis: Educite
lam extra septa templi, et int
ficiatur foris gladio. Praecep
que sacerdos, ne occideretur
domo Domini.

15. Et imposuerunt cervicib
ejus manus; cumque intras
portam equorum domus reg
interfecerunt eam ibi.

16. Pepigit autem Joiada foed
inter se, * universumque pop
lum, et regem, ut esset popu
Domini. * c. 15, 12.

17. Itaque ingressus est om
populus domum Baal, et destr
xerunt eam; et altaria ac simu
cra illius confregerunt; Math
quoque sacerdotem Baal inter
cerunt ante aras.

18. Constituit autem Joia
praepositos in domo Domi

b manibus Sacerdotum, et Le-
tarum, quos distribuit David in
mo Domini; ut offerrent holo-
usta Domino, sicut scriptum est
lege Moysi, in gaudio et canti-
s, juxta dispositionem David.
19. Constituit quoque janitores
portis domus Domini, ut non
grederetur eam immundus in
nni re.
20. Assumpsitque centuriones,
fortissimos viros ac principes
puli, et omne vulgus terrae, et
cerunt descendere regem de
mo Domini, et introire per me-
um portae superioris in domum
gis, et collocaverunt eum in so-
regali.
21. Laetatusque est omnis po-
lus terrae, et urbs quievit; por-
Athalia interfecta est gladio.

Cap. 24.

as de templo instaurando agit; Joiadae filium occidit.

1. Septem annorum * erat Joas,
m regnare coepisset; et qua-
aginta annis regnavit in Jeru-
lem, nomen matris ejus Sebia
Bersabee. * v. 1—14. conf. 4 Reg. 11, 21—12, 17.
2. Fecitque, quod bonum est
ram Domino, cunctis diebus
iadae sacerdotis.
3. Accepit autem ei Joiada uxo-
s duas, e quibus genuit filios et
ias.
4. Post quae placuit Joas, ut in-
auraret domum Domini.
5. Congregavitque Sacerdotes,
Levitas, et dixit eis: Egredi-
ini ad civitates Juda, et colligite
universo Israël pecuniam ad
rtatecta templi Dei vestri [a]), per
ngulos annos, festinatoque hoc
cite; porro Levitae egere ne-
igentius.
6. Vocavitque rex Joiadam prin-
pem, et dixit ei: Quare tibi non
uit curae, ut cogeres Levitas in-
ferre de Juda et de Jerusalem pe-
cuniam, quae constituta est * a
Moyse servo Domini, ut inferret
eam omnis multitudo Israël in ta-
bernaculum testimonii? * Exod. 30, 12. 13.
7. Athalia enim * impiissima,
et filii ejus destruxerunt domum
Dei; et de universis, quae sanc-
tificata fuerant in templo Domini,
ornaverunt fanum Baalim. * c. 22, 10.
8. Praecepit ergo rex, et fece-
runt arcam; posueruntque eam
juxta portam domus Domini for-
insecus.
9. Et praedicatum est in Juda
et Jerusalem, ut deferrent singuli
pretium Domino, * quod consti-
tuit Moyses servus Dei super om-
nem Israël in deserto. * Exod. 30, 12. 13.
10. Laetatique sunt cuncti prin-
cipes, et omnis populus: et in-
gressi contulerunt in arcam Do-
mini, atque miserunt, ita ut im-
pleretur.
11. Cumque tempus esset, ut
deferrent arcam coram rege per
manus Levitarum (videbant e-
nim multam pecuniam) ingredie-
batur scriba regis, et quem pri-
mus sacerdos constituerat; effun-
debantque pecuniam, quae erat
in arca; porro arcam reportabant
ad locum suum; sicque faciebant
per singulos dies, et congregata
est infinita pecunia.
12. Quam dederunt rex et Joia-
da his, * qui praeerant operibus
domus Domini; at illi conduce-
bant ex ea caesores lapidum, et
artifices operum singulorum, ut
instaurarent domum Domini; fa-
bros quoque ferri et aeris, ut,
quod cadere coeperat, fulcire-
tur. * 4 Reg. 12, 4.
13. Egeruntque hi, qui opera-
bantur industrie, et obducebatur
parietum cicatrix per manus eo-
rum, ac suscitaverunt domum

a) 1590. Dei nostri.

Domini in statum pristinum, et firmiter eam stare fecerunt.

14. Cumque complessent omnia opera, detulerunt coram rege et Joiada reliquam partem pecuniae; de qua facta sunt vasa templi in ministerium, et ad holocausta, phialae quoque, et caetera vasa aurea et argentea; et offerebantur holocausta in domo Domini jugiter cunctis diebus Joiadae.

15. Senuit autem Joiada plenus dierum, et mortuus est, cum esset centum triginta annorum;

16. sepelieruntque eum in civitate David cum regibus, eo quod fecisset bonum cum Israël, et cum domo ejus.

17. Postquam autem obiit Joiada, ingressi sunt principes Juda, et adoraverunt regem, qui delinitus obsequiis eorum, acquievit eis.

18. Et dereliquerunt templum Domini Dei patrum suorum, servieruntque lucis et sculptilibus, et facta est ira contra Judam a) et Jerusalem propter hoc peccatum.

19. Mittebatque eis prophetas, ut reverterentur ad Dominum, quos protestantes, illi* audire nolebant. * c. 33, 10.

20. Spiritus itaque Dei induit Zachariam filium Joiadae sacerdotem, et stetit in conspectu populi, et dixit eis: Haec dicit Dominus Deus: Quare transgredimini praeceptum Domini, quod * vobis non proderit, et dereliquistis Dominum, ut derelinqueret vos? * c. 12, 5. 15, 2.

21. Qui congregati adversus eum, * miserunt lapides juxta regis imperium in atrio domus Domini. * Matth. 23, 35. Hebr. 11, 37.

22. Et non est recordatus Joas rex misericordiae, quam fecerat Joiada pater illius secum, * sed interfecit filium ejus. Qui cum moreretur, ait: Videat Domin[us] et requirat! * Matth. 23, 35.

23. * Cumque evolutus es[set] annus, † ascendit contra eum ex[ercitus] ercitus Syriae; venitque in J[u]dam a) et Jerusalem, et interfe[cit] cunctos principes populi, atq[ue] universam praedam miserunt [re]gi in Damascum. * 3 Reg. 1[2] † v. 23—27. conf. 4 Reg. 12, 18—[22].

24. Et certe cum permodi[cus] venisset numerus Syrorum, t[ra]didit Dominus in manibus eor[um] infinitam multitudinem, eo qu[od] dereliquissent Dominum De[um] patrum suorum; in Joas quoq[ue] ignominiosa exercuere judicia.

25. Et abeuntes dimiserunt e[um] in languoribus magnis; surrex[e]runt autem contra eum servi [sui] in ultionem sanguinis filii Joia[dae] sacerdotis, et occiderunt eum [in] lectulo suo, et mortuus est; [se]pelieruntque eum in civitate [Da]vid, sed non in sepulchris regu[m].

26. Insidiati vero sunt ei [Za]bad filius Semmaath Amman[itidis], et Jozabad filius Sema[rith] Moabitidis.

27. Porro filii ejus, ac sum[ma] pecuniae, quae adunata fue[rat] sub eo, et instauratio domus [Dei], scripta sunt diligentius in lib[ro] regum; regnavit autem Ama[sias] filius ejus pro eo.

CAP. 25.

Amasias occidit eos, qui patrem interf[ecerant]; capitur a Joas, rege Israël.

1. Viginti quinque annoru[m] erat Amasias, cum regnare c[oe]pisset, et viginti novem annis r[eg]navit in Jerusalem, nomen ma[tris] ejus Joadan b) de Jerusalem. * v. 1—4. conf. 4 Reg. 14, 1—6.

2. Fecitque bonum in consp[ectu] Domini; verumtamen non [in] corde perfecto.

3. Cumque roboratum sibi [vi]deret imperium, * jugulavit s[ervos]

a) 1590. Juda. b) 1590. Joadan 1592. 1593. Joaden

, qui occiderant regem pa-
ı suum, * c.24,25.
Sed filios eorum non inter-
:, sicut scriptum est in libro
Moysi, ubi praecepit Domi-
, dicens: * Non occidentur
es pro filiis, neque filii pro
ibus suis, sed unusquisque in
peccato morietur. * Deut.24,16.
Reg. 14, 6. Jer. 31, 30. Ezech. 18,20.
Congregavit igitur Amasias
ım a), et constituit eos per
lias, tribunosque et centu-
es in universo Juda et Benja-
; et recensuit a viginti annis
pra, invenitque trecenta mil-
ıvenum, qui egrederentur ad
ıam, et tenerent hastam et
eum;
mercede quoque conduxit
raël centum millia robusto-
centum talentis argenti.
Venit autem homo Dei ad il-
et ait: O rex, ne egrediatur
m exercitus Israël; non est
Dominus cum Israël, et cun-
iliis Ephraim;
quod si putas, in robore e-
itus bella consistere, supera-
faciet Deus ab hostibus; Dei
pe est et adjuvare, et in fu-
convertere.
Dixitque Amasias ad homi-
Dei: Quid ergo fiet de cen-
alentis, quae dedi militibus
l? Et respondit ei homo Dei:
t Dominus, unde tibi dare
t multo his plura.
Separavit itaque Amasias
itum, qui venerat ad eum
hraim, ut reverteretur in
n suum; at illi contra Judam
ıementer irati, reversi sunt
ionem suam.
Porro Amasias * confiden-
luxit populum suum, et ab-
vallem Salinarum, percus-
filios Seir decem millia.
* 4 Reg. 14, 7.

12. Et alia decem millia virorum ceperunt filii Juda, et adduxerunt ad praeruptum cujusdam petrae, praecipitaveruntque eos de summo in praeceps, qui universi crepuerunt.

13. At ille exercitus, quem remiserat Amasias, ne secum iret ad praelium, diffusus est in civitatibus Juda, a Samaria usque ad Bethoron, et interfectis tribus millibus, diripuit praedam magnam.

14. Amasias vero post caedem Idumaeorum, et allatos deos filiorum Seir, statuit illos in deos sibi, et adorabat eos, et illis adolebat incensum.

15. Quam ob rem iratus Dominus contra Amasiam, misit ad illum prophetam, qui diceret ei: Cur adorasti deos, qui * non liberaverunt populum suum de manu tua? * Deut. 32, 37. 38.

16. Cumque haec ille loqueretur, respondit ei: Num consiliarius regis es? quiesce, ne interficiam te. Discedensque propheta, Scio, inquit, quod cogitaverit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, et insuper non acquievisti consilio meo.

17. Igitur * Amasias rex Juda inito pessimo consilio, misit ad Joas filium Joachaz d) filii Jehu, regem Israël, dicens: Veni, videamus nos mutuo!
* v. 17—28. conf. 4 Reg. 14, 8—21.

18. At ille remisit nuntios, dicens: Carduus, * qui est in Libano, misit ad cedrum Libani, dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem; et ecce! bestiae, quae erant in silva Libani, transierunt, et conculcaverunt carduum.
* Judic. 9, 14.

19. Dixisti: Percussi Edom, et idcirco erigitur cor tuum in superbiam; sede in domo tua, cur

---

90. Juda. b) 1590. annis sursum, invenitque triginta millia. c) 1590. Juda.
90. Joahaz.

malum adversum te provocas, ut
cadas et tu, et Juda tecum?
20. Noluit audire Amasias, eo
quod Domini esset voluntas, ut
traderetur in manus hostium propter deos Edom.
21. Ascendit igitur Joas rex Israël, et mutuos sibi praebuere
conspectus; Amasias autem rex
Juda erat in Bethsames Juda.
22. Corruitque * Juda coram
Israël, et fugit in tabernacula sua.

* 2 Reg. 18, 17.

23. Porro Amasiam regem Juda,
filium Joas filii [a]) Joachaz, cepit Joas rex Israël in Bethsames, et adduxit in Jerusalem; destruxitque
murum ejus a porta Ephraim usque ad portam anguli quadringentis cubitis.
24. Omne quoque aurum, et
argentum, et universa vasa, quae
repererat in domo Dei, et apud Obededom in thesauris etiam domus regiae, necnon et filios obsidum, reduxit in Samariam.
25. Vixit autem Amasias filius
Joas rex Juda, postquam mortuus
est Joas filius [a]) Joachaz rex Israël,
quindecim annis.
26. Reliqua autem sermonum
Amasiae priorum et novissimorum scripta sunt in libro regum
Juda et Israël.
27. Qui postquam recessit a
Domino, * tetenderunt ei insidias in Jerusalem. Cumque fugisset
in Lachis, miserunt, et interfecerunt eum ibi. * c. 24, 25.
28. Reportantesque super equos,
sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David.

CAP. 26.

Ozias Amasiae succedit; urbes varias extruit, et hostes devincit.

1. Omnis autem populus Juda
* filium ejus Oziam annorum sedecim, constituit regem pro Amasia patre suo. * v. 1. 2. 4 Reg. 14, 21. 22.
2. Ipse aedificavit Ailath, et restituit eam ditioni Judà, postqu
dormivit rex cum patribus sui
3. Sedecim * annorum erat
zias, cum regnare coepisset,
quinquaginta duobus annis r
navit in Jerusalem, nomen mat
ejus Jechelia de Jerusalem.

* 4 Reg. 15, 1—4.

4. Fecitque, * quod erat r
tum in oculis Domini juxta omn
quae fecerat Amasias pater ej

* c. 25, 2.

5. Et exquisivit Dominum
diebus Zachariae intelligentis
videntis Deum; cumque requi
ret Dominum, direxit eum in o
nibus.
6. Denique egressus est, et pu
navit contra Philisthiim, et
struxit murum Geth, et mur
Jabniae, murumque Azoti; ae
ficavit quoque oppida in Azo
et in Philisthiim.
7. Et adjuvit eum Deus cont
Philisthiim et contra Arabes,
habitabant in Gurbaal, et con
Ammonitas.
8. Appendebantque Ammoni
munera Oziae; et divulgatum
nomen ejus usque ad introitum
gypti propter crebras victori
9. Aedificavitque Ozias tur
in Jerusalem super portam an
li et super portam vallis, et r
quas in eodem muri latere, firr
vitque eas.
10. Extruxit etiam turres in
litudine, et effodit cisternas p
rimas, eo quod haberet multa
cora, tam in campestribus, qu
in eremi vastitate; vineas quo
habuit et vinitores in montib
et in Carmelo: erat quippe ho
agriculturae deditus.
11. Fuit autem exercitus b
torum ejus, qui procedeban
praelia, sub manu Jehiel scrib
Maasiaeque doctoris, et sub
nu Hananiae, qui erat de duci
regis.

---

a) 1590. Joabaz.

12. Omnisque numerus princi-
m per familias virorum forti-
, duorum millium sexcento-
m.
13. Et sub eis universus exer-
us trecentorum et septem mil-
m quingentorum; qui erant
i ad bella, et pro rege contra
versarios dimicabant.
14. Praeparavit quoque eis O-
s, id est, cuncto exercitui, cly-
os, et hastas, et galeas, et lori-
, arcusque et fundas ad jacien-
s lapides.
15. Et fecit in Jerusalem diver-
generis machinas, quas in tur-
us collocavit, et in angulis mu-
rum, ut mitterent sagittas, et
a grandia; egressumque est
men ejus procul, eo quod au-
iaretur ei Dominus, et corro-
rasset illum.
16. Sed cum roboratus esset, *
vatum est cor ejus in interi-
n suum; et neglexit Dominum
um suum; ingressusque tem-
m Domini, adolere voluit in-
nsum super altare thymiamatis.
* c. 26, 19.
17. Statimque * ingressus post
m Azarias sacerdos, et cum eo
erdotes Domini octoginta, vi-
fortissimi, * 1 Paral. 6, 10. 14.
18. restiterunt regi, atque di-
unt: Non est tui officii Ozia,
adoleas incensum Domino, sed
erdotum, * hoc est, filiorum
ron, qui consecrati sunt ad hu-
cemodi ministerium; egredere
sanctuario, ne contempseris;
a non reputabitur tibi in glori-
hoc a Domino Deo. * Num. 18, 7.
19. Iratusque Ozias, * tenens
nanu thuribulum, ut adoleret
ensum, minabatur sacerdoti-
. Statimque orta est lepra in
nte ejus coram sacerdotibus,
omo Domini super altare thy-
matis. * v. 19—23. conf. 4 Reg. 15, 5—7.
20. Cumque respexisset eum
rias pontifex, et omnes reli-
sacerdotes, viderunt lepram
in fronte ejus, et festinato expu-
lerunt eum. Sed et ipse perterri-
tus, acceleravit egredi, eo quod
sensisset illico plagam Domini.
21. *Fuit igitur Ozias rex lepro-
sus usque ad diem mortis suae,
et habitavit in domo separata †
plenus lepra, ob quam ejectus
fuerat de domo Domini. Porro
Joatham filius ejus rexit domum
regis, et judicabat populum ter-
rae. * 4 Reg. 15, 5. † Num. 5, 2.
22. Reliqua autem sermonum
Oziae priorum et novissimorum,
scripsit * Isaias filius Amos, pro-
pheta. * Jes. 1, 1.
23. Dormivitque Ozias cum pa-
tribus suis, et sepelierunt eum
in agro regalium sepulchrorum,
eo quod esset leprosus; regna-
vitque Joatham filius ejus pro eo.

CAP. 27.

Joatham vincit Ammonitas.

1. Viginti quinque annorum
erat * Joatham, cum regnare coe-
pisset, et sedecim annis regnavit
in Jerusalem; nomen matris ejus
Jerusa filia Sadoc. * v. 1. 2. conf.
4 Reg. 15, 32—38.
2. Fecitque, quod rectum erat
coram Domino, juxta omnia, quae
fecerat Ozias pater suus, excepto,
quod non est ingressus templum
Domini, et adhuc populus delin-
quebat.
3. Ipse aedificavit portam do-
mus Domini excelsam, et in muro
Ophel multa construxit.
4. Urbes quoque aedificavit in
montibus Juda, et in saltibus * ca-
stella et turres. * c. 26, 10.
5. Ipse pugnavit contra regem
filiorum Ammon, et vicit eos, de-
deruntque ei filii Ammon in tem-
pore illo centum talenta argenti,
et decem millia coros tritici, ac
totidem coros hordei; haec ei
praebuerunt filii Ammon, in anno
secundo et tertio.
6. Corroboratusque est Joatham,
eo quod direxisset vias suas co-
ram Domino Deo suo.

7. Reliqua autem sermonum Joatham, et omnes pugnae ejus, et opera scripta sunt in libro regum Israël et Juda.

8. Viginti quinque annorum* erat, cum regnare coepisset, et sedecim annis regnavit in Jerusalem. * v. 1.

9. Dormivitque Joatham cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate David; et regnavit * Achaz filius ejus pro eo. * c. 28, 1.

CAP. 28.

Propter scelera Achaz gravibus plagis Juda afficitur.

1. Viginti annorum * erat Achaz, cum regnare coepisset; et sedecim annis regnavit in Jerusalem; non fecit rectum in conspectu Domini, sicut David pater ejus; * v. 1—4. conf. 4 Reg. 16, 1—4.

2. sed ambulavit in viis regum Israël, insuper *, et statuas fudit Baalim. * c. 17, 3.

3. Ipse est, qui adolevit incensum in valle Benennom, et lustravit filios suos in igne, juxta * ritum gentium, quas interfecit Dominus in adventu filiorum Israël. * Deut. 18. 9. 10. 3 Reg. 14. 24.

4. Sacrificabat quoque, et thymiama succendebat in excelsis,* et in collibus, et sub omni ligno frondoso. * 3 Reg. 14, 25.

5. Tradiditque eum Dominus Deus ejus in manu regis Syriae,* qui percussit eum magnamque praedam cepit de ejus imperio, et adduxit in Damascum; manibus quoque regis Israël traditus est, et percussus plaga grandi. * 4 Reg. 16, 5. 6.

6. Occiditque Phacee, filius Romeliae, de Juda centum viginti millia in die uno, omnes viros bellatores; eo quod reliquissent Dominum Deum patrum suorum.

7. Eodem tempore occidit Zechri, vir potens ex Ephraim, Maasi-
am filium regis, et Ezricam
cem domus ejus, Elcanam quo
secundum a rege.

8. Ceperuntque filii Israël
fratribus suis ducenta millia
lierum, puerorum, et puellar
et infinitam praedam; pert
runtque eam in Samariam.

9. Ea tempestate erat ibi p
pheta Domini, nomine Oded
qui egressus obviam exercitui
nienti in Samariam, dixit eis:
ce! iratus Dominus Deus patr
vestrorum contra Juda, trad
eos in manibus vestris, et occ
stis eos atrociter, ita ut ad c
lum pertingeret vestra crud
tas.

10. Insuper filios Juda, et Je
salem vultis vobis subjicere
servos et ancillas, quod neq
quam facto opus est; peccasti
nim super hoc Domino Deo
stro.

11. Sed audite consilium me
et reducite captivos, quos ad
xistis de fratribus vestris, q
magnus furor Domini immi
vobis.

12. Steterunt itaque viri de pr
cipibus filiorum Ephraim, A
rias filius Johanan, Barachias
lius Mosollamoth, Ezechias fil
Sellum, et Amasa filius Adali
contra eos, qui veniebant
praelio,

13. et dixerunt eis: Non int
ducetis huc captivos, ne pec
mus Domino. Quare vultis a
cere super peccata nostra, et
tera cumulare delicta? gra
quippe peccatum est, et ira fu
ris Domini imminet super Isra

14. Dimiseruntque viri bel
tores praedam, et universa, q
ceperant, coram principibus,
omni multitudine.

15. Steteruntque viri, quos
pra memoravimus, * et appreh

a) 1590. Obed. b) 1590. Hadali.

ntes captivos, omnesque, qui
di erant, vestierunt de spo-
s; cumque vestissent eos, et
lceassent, et refecissent cibo
potu, unxissentque propter
orem, et adhibuissent eis cu-
n; quicumque ambulare non
terant, et erant imbecillo cor-
re, imposuerunt eos jumentis,
adduxeruntJericho † civitatem
marum ad fratres eorum, ip-
ue reversi sunt in Samariam.
Prov. 25, 21. 22. † Deut. 34, 3.
6. Tempore illo * misit rex
haz ad regem Assyriorum, po-
tlans auxilium. * v. 16—27.
4 Reg. 16, 5—20.
7. Veneruntque Idumaei, et
cusserunt multos ex Juda, et
erunt praedam magnam.
8. Philisthiim quoque diffusi
it per urbes campestres, et ad
idiem Juda; ceperuntque
hsames, et Aialon, et Gade-
, Socho quoque, et Tham-
, et Gamzo, cum viculis suis,
abitaverunt in eis.
. Humiliaverat enim Domi-
Judam propter Achaz regem
, eo quod nudasset eum au-
, et contemptui habuisset Do-
ium.
. Adduxitque contra eum
lgathphalnasar * regem Assy-
um, qui et afflixit eum, et nul-
sistente vastavit.
* 4 Reg. 26, 10. Jes. 7, 1.
. Igitur Achaz spoliata domo
ini, et domo regum ac prin-
m, dedit regi Assyriorum
era, et tamen nihil ei profuit.
. Insuper et tempore angu-
suae auxit contemptum in
inum, ipse per se rex Achaz,
immolavit diis Damasci vi-
ns percussoribus suis, et di-
Dii regum Syriae auxiliantur
uos ego placabo hostiis, et
ant mihi, cum econtrario ip-
erint ruinae ei, et universo
il.
Direptis itaque Achaz om-
nibus vasis domus Dei, atque con-
fractis, * clausit januas templi Dei,
et fecit sibi altaria in universis
angulis Jerusalem. * c. 29, 19.

25. In omnibus quoque urbibus Juda extruxit aras ad cremandum thus, atque ad iracundiam provocavit Dominum Deum patrum suorum.

26. Reliqua autem sermonum ejus, et omnium operum suorum priorum et novissimorum scripta sunt * in libro regum Juda et Israël. * 4 Reg. 16, 1. sq.

27. Dormivitque Achaz cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate Jerusalem; neque enim receperunt eum in sepulchra regum Israël. Regnavitque Ezechias filius ejus pro eo.

Cap. 29.

Ezechias templum aperit, cultum divinum instaurat.

1. Igitur Ezechias regnare coepit, cum viginti quinque esset annorum, * et viginti novem annis regnavit in Jerusalem; nomen matris ejus Abia, filia Zachariae.
* v. 1. 2. conf. 4 Reg. 18, 1—8.

2. Fecitque, quod erat placitum in conspectu Domini, juxta omnia, quae fecerat David pater ejus.

3. Ipse anno, et mense primo regni sui, aperuit valvas domus Domini, et instauravit eas.

4. Adduxitque Sacerdotes atque Levitas, et congregavit eos in plateam orientalem.

5. Dixitque ad eos: Audite me Levitae, et sanctificamini, mundate domum Domini Dei patrum vestrorum, et auferte omnem immunditiam de sanctuario.

6. Peccaverunt patres nostri, et fecerunt malum in conspectu Domini Dei nostri, derelinquentes eum; averterunt facies suas a tabernaculo Domini, et praebuerunt dorsum.

7. Clauserunt ostia, * quae e-

rant in porticu, et extinxerunt lucernas, incensumque non adoleverunt, et holocausta non obtulerunt in sanctuario Deo Israël.
* c. 28, 24.

8. Concitatus est itaque furor Domini super Judam et Jerusalem, tradiditque eos * in commotionem, et in interitum, et in sibilum, sicut ipsi cernitis oculis vestris. * c. 30, 7.

9. En! corruerunt * patres nostri gladiis, filii nostri, et filiae nostrae, et conjuges captivae ductae sunt propter hoc scelus.
* c. 28, 6. sq.

10. Nunc ergo placet mihi, ut ineamus foedus cum Domino Deo Israël, et avertet a nobis furorem irae suae.

11. Filii mei nolite negligere! vos elegit Dominus, ut stetis coram eo, et ministretis illi, colatisque eum, et cremetis ei incensum.

12. Surrexerunt ergo Levitae; Mahath filius Amasai, et Joel filius Azariae de filiis Caath. Porro de filiis Merari, Cis filius Abdi, et Azarias filius Jalaleel. De filiis autem Gersom, Joah filius Zemma, et Edem filius Joah.

13. At vero de filiis Elisaphan, Samri, et Jahiel. De filiis quoque Asaph, Zacharias, et Mathanias;

14. nec non de filiis Heman, Jahiel, et Semei: Sed et de filiis Idithun, Semeias, et Oziel.

15. Congregaveruntque fratres suos, et sanctificati sunt, et ingressi sunt juxta mandatum regis et imperium Domini, ut expiarent domum Dei.

16. Sacerdotes quoque ingressi templum Domini, ut sanctificarent illud, extulerunt omnem immunditiam, quam intro repererant in vestibulo domus Domini, quam tulerunt Levitae, et asportaverunt ad torrentem Cedron foras.

17. Coeperunt autem prima die mensis primi mundare, et in die

octavo ejusdem mensis ingr
sunt porticum templi Dom
expiaveruntque templum die
octo, et in die sexta decima m
sis ejusdem, quod coeperant,
pleverunt.

18. Ingressi quoque sunt a
zechiam regem, et dixerun
Sanctificavimus omnem dom
Domini, et altare holocausti,
saque ejus, nec non et men
propositionis cum omnibus
sis suis,

19. cunctamque templi sup
lectilem, * quam polluerat
Achaz in regno suo, postq
praevaricatus est; et ecce! e
sita sunt omnia coram altari
mini. * c. 28, 24

20. Consurgensque dilu
Ezechias rex, adunavit om
principes civitatis, et asce
in domum Domini;

21. obtuleruntque simul tau
septem, et arietes septem, ag
septem, et hircos septem pro
cato, pro regno, pro sanctua
pro Juda, dixitque sacerdot
filiis Aaron, ut offerrent supe
tare Domini.

22. Mactaverunt igitur tau
et susceperunt sanguinem Sa
dotes, et fuderunt illum supe
tare, mactaverunt etiam arie
et illorum sanguinem super a
re fuderunt, immolaverunt
agnos, et fuderunt super al
sanguinem.

23. Applicuerunt hircos
peccato coram rege, et univ
multitudine, imposueruntque
nus suas super eos;

24. et immolaverunt illos
cerdotes, et asperserunt san
nem eorum coram altari pro
culo universi Israëlis; pro c
quippe Israël praeceperat
ut holocaustum fieret, et pro
cato.

25. Constituit quoque Le
in domo Domini, cum cymb

salteriis, et citharis secundum
oositionem * David regis, et
l Videntis, et Nathan Prophe-
; siquidem Domini praecep-
fuit per manum Propheta-
ejus. * 1 Paral. 6, 31. 23, 5. 25, 1.
6. SteteruntqueLevitae tenen-
organa David, * et Sacerdotes
as. * 1 Esdr. 3, 10.
7. Et jussit Ezechias, ut offer-
t holocausta super altare;
ique offerrentur holocausta,
perunt laudes canere Domi-
et clangere tubis, * atque in
ersis organis, quae David rex
iël praeparaverat, concrepa
* Num. 10, 10. Eccli. 50, 18.
8. Omni autem turba adoran-
cantores, et ii, qui tenebant
as, erant in officio suo, do-
compleretur holocaustum.
9. Cumque finita esset oblatio,
urvatus est rex, et omnes, qui
nt cum eo, et adoraverunt.
o. Praecepitque Ezechias, et
ncipesLevitis, ut laudarentDo-
um sermonibus David, et A-
h Videntis, qui laudaverunt
magna laetitia, * et incurvato
u adoraverunt. * Exod, 34, 8.
1 Reg. 9, 9.
. Ezechias autem etiam haec
dit: Implestis manus vestras
nino, accedite, et offerte vic-
s, et laudes in domoDomini.
ulit ergo universa multitudo
ias, et laudes, et holocausta
te devota.
. Porro numerus holocausto-
, quae obtulit multitudo, hic
tauros septuaginta, arietes
um, agnos ducentos.
. Sanctificaveruntque Domi-
oves sexcentos, et oves tria
a.
. Sacerdotes vero pauci e-
* nec poterant sufficere, ut
s holocaustorum detrahe-
; unde et Levitae fratres eo-
djuverunt eos, donec imple-
retur opus, et sanctificarentur
antistites; Levitae quippe facili-
ori ritu sanctificantur, quam Sa-
cerdotes. * c. 30, 3.
35. Fuerunt ergo holocausta
plurima, * adipes pacificorum,
et libamina holocaustorum; et
completus est cultus domus Do-
mini. * Lev. 3, 3.
36. Laetatusque est Ezechias,
et omnis populus, eo quod mini-
sterium Domini esset expletum.
De repente quippe hoc fieri pla-
cuerat.

CAP. 30.

Ezechias omnes invitat ad Phase missis per urbes nuntiis.

1. Misit quoque Ezechias ad omnem Israël et Judam; scripsitque epistolas ad Ephraim et Manassen, ut venirent ad domum Domini in Jerusalem, * et facerent Phase Domino Deo Israël.
* c. 33, 1.

2. Inito ergo consilio regis et principum, et universi coetus Jerusalem, decreverunt, ut facerent Phase * mense secundo. * v. 15.

3. Non enim a) potuerant facere in tempore suo, quia sacerdotes, qui possent sufficere, sanctificati non fuerant, et populus nondum congregatus fuerat in Jerusalem.

4. Placuitque sermo regi, et omni multitudini.

5. Et decreverunt, ut mitterent nuntios in universum Israël de Bersabee usque Dan, ut venirent, et facerent Phase Domino Deo Israël in Jerusalem; multi enim non fecerant, sicut lege praescriptum est.

6. Perrexeruntque cursores cum epistolis ex regis imperio, et principum ejus, in universum Israël et Judam, juxta id, quod rex jusserat, praedicantes: Filii Israël, revertimini ad Dominum Deum Abraham, * et Isaac, et Is-

590. occurrerant facere.

raël; et revertetur ad reliquias,
quae effugerunt manum regis As-
syriorum. * Exod. 3, 6. 15. 16.
3 Reg. 18, 36.
7. Nolite fieri sicut patres ve-
stri et fratres, qui recesserunt a
Domino Deo patrum suorum, qui
tradidit eos in interitum, ut ipsi
cernitis.
8. Nolite indurare cervices ve-
stras, sicut patres vestri; tradi-
te manus Domino, et venite ad
sanctuarium ejus, quod sanctifi-
cavit in aeternum: servite Domi-
no Deo patrum vestrorum, et a-
vertetur a vobis ira furoris ejus.
9. Si enim vos reversi fueritis
ad Dominum; fratres vestri, et
filii habebunt misericordiam co-
ram dominis suis, qui illos duxe-
runt captivos, et revertentur in
terram hanc; pius enim et cle-
mens est Dominus Deus vester, et
non avertet faciem suam a vobis,
si reversi fueritis ad eum.
10. Igitur cursores pergebant
velociter de civitate in civitatem,
per terram Ephraim et Manasse
usque ad Zabulon, * illis irriden-
tibus et subsannantibus eos.
* c. 36, 16. Gen. 19, 14.
11. Attamen quidam viri ex A-
ser, et Manasse, et Zabulon, ac-
quiescentes consilio, venerunt
Jerusalem.
12. In Juda vero facta est ma-
nus Domini, ut daret eis cor unum,
ut facerent juxta praeceptum re-
gis et principum, verbum Domini.
13. Congregatique sunt in Je-
rusalem populi multi, ut facerent
solemnitatem azymorum, in men-
se secundo;
14. et surgentes destruxerunt
altaria, quae erant in Jerusalem,
atque universa, in quibus idolis
adolebatur incensum, subver-
tentes, projecerunt in torrentem
Cedron.
15. Immolaverunt autem Pha-
se quarta decima die mensis se-
cundi. * Sacerdotes quoque
que Levitae tandem sanctifi
obtulerunt holocausta in d
Domini. * Num. 9,
16. Steteruntque in ordine
juxta dispositionem, et le
Moysi hominis Dei; Sacerd
vero suscipiebant effunden
sanguinem de manibus Le
rum,
17. eo quod multa turba s
tificata non esset; et idcirco
molarent Levitae Phase his
non occurrerant sanctificari
mino.
18. Magna etiam pars po
de Ephraim, et Manasse, et
char, et Zabulon, quae san
cata non fuerat, comedit Ph
non juxta * quod scriptum
et oravit pro eis Ezechias, di
Dominus bonus propitiabit
* Exod. 12, 5.
19. cunctis, qui in toto c
requirunt Dominum Deum
trum suorum; et non impu
eis, quod minus sanctificati
20. Quem exaudivit Domi
et placatus est populo.
21. Feceruntque filii Israël
inventi sunt in Jerusalem, so
nitatem azymorum septem
bus in laetitia magna, lauda
Dominum per singulos dies, L
tae quoque, et Sacerdotes,
organa, quae suo officio cong
bant.
22. Et locutus est Ezechia
cor * omnium Levitarum, qu
bebant intelligentiam bonam
per Domino et comederunt
tem diebus solemnitatis, im
lantes victimas pacificorum
laudantes Dominum Deum
trum suorum. * c. 32, 6
23. Placuitque universae m
titudini, ut celebrarent etia
lios dies septem; quod et f
runt cum ingenti gaudio.
24. Ezechias enim rex J
praebuerat multitudini mille

, et septem millia ovium; prin-
es vero dederant populo tau-
mille, et oves decem millia;
ctificata est ergo sacerdotum
rima multitudo. * * c. 35, 7.
5. Et hilaritate perfusa om-
turba Juda, tam Sacerdotum
evitarum, quam universae fre-
ntiae, quae venerat ex Israël,
selytorum quoque de terra
aël, et habitantium in Juda.
6. Factaque est grandis cele-
tas in Jerusalem, qualis a die-
Salomonis filii David regis
aël in ea urbe non fuerat.
7. Surrexerunt autem Sacer-
es atque Levitae benedicen-
populo; et exaudita est vox
um: pervenitque oratio in
itaculum sanctum coeli.

CAP. 31.

alas in Juda et Ephraim idola destruit.
hias Sacerdotes et Levitas in suo quosque ordine disponit.

. Cumque haec fuissent rite
ebrata, egressus est omnis Is-
l, qui inventus fuerat in urbi-
Juda, et fregerunt simulacra,
ciderunt que lucos, * demoli-
nt excelsa, et altaria destru-
unt, non solum de universo
a et Benjamin, sed et de Eph-
n quoque et Manasse, donec
itus everterent; reversique
t omnes filii Israël in posses-
nes et civitates suas. * Deut. 7, 5.
. Ezechias autem constituit
nas Sacerdotales, et Leviti-
per divisiones suas, unum-
mque in officio proprio, tam
erdotum videlicet quam Levi-
m, ad holocausta et pacifica,
ninistrarent et confiterentur,
erentque in portis castrorum
nini.
Pars autem regis erat, ut de
pria ejus substantia offerre-
holocaustum, mane semper
spere. Sabbatis quoque, et
ndis, et solemnitatibus cae-
teris, sicut * scriptum est in le-
ge Moysi. * Num. 28, 27.
4. Praecepit etiam populo ha-
bitantium Jerusalem, ut darent
partes sacerdotibus, et Levitis, ut
* possent vacare legi Domini.
* Eccli. 38, 25. Galat. 6, 6.
5. Quod cum percrebruisset
in auribus multitudinis, pluri-
mas obtulere primitias filii Israël
* frumenti, vini, et olei, mellis
quoque; et omnium, quae gignit
humus, † decimas obtulerunt.
* Exod. 23, 19. † Deut. 14, 22.
6. Sed et filii Israël et Juda, qui
habitabant in urbibus Juda, ob-
tulerunt decimas boum et ovium,
decimasque sanctorum, quae vo-
verant Domino Deo suo; atque
universa portantes, fecerunt a-
cervos plurimos.
7. Mense tertio coeperunt a-
cervorum jacere fundamenta, et
mense septimo compleverunt
eos.
8. Cumque ingressi fuissent
Ezechias, et principes ejus, vide-
runt acervos, et benedixerunt
Domino ac populo Israël.
9. Interrogavitque Ezechias Sa-
cerdotes et Levitas, cur ita jace-
rent acervi.
10. Respondit illi [a]) Azarias Sa-
cerdos primus de stirpe Sadoc,
dicens: Ex quo coeperunt offer-
ri * primitiae in domo Domini,
comedimus, et saturati sumus; et
remanserunt plurima, eo quod
benedixerit Dominus populo suo;
reliquiarum autem copia est ista,
quam cernis. * Num. 5, 9.
11. Praecepit igitur Ezechias,
ut praepararent horrea in domo
Domini. Quod cum fecissent,
12. intulerunt tam primitias,
quam decimas, et quaecumque
voverant, fideliter. Fuit autem
praefectus eorum Chonenias Le-
vita, et Semei frater ejus, secun-
dus,
13. post quem Jahiel, et Azarias,

1590. 1593. 1598. Azarias 1592. Azaria C. R. 1592. Azarias

et Nahath, et Asael, et Jerimoth, Jozabad quoque, et Eliel, et Jesmachias, et Mahath, et Banaias, praepositi sub manibus Choneniae, et Semei fratris ejus, ex imperio Ezechiae regis et Azariae pontificis domus Dei, ad quos omnia pertinebant.

14. Core vero filius Jemna Levites et janitor Orientalis portae, praepositus erat iis, quae sponte offerebantur Domino, primitiis et consecratis in sancta sanctorum.

15. Et sub cura ejus Eden, et Benjamin, Jesue, et Semeias, Amarias quoque et Sechenias in civitatibus sacerdotum, ut fideliter distribuerent fratribus suis partes, minoribus atque majoribus;

16. exceptis maribus ab annis tribus et supra, cunctis, qui ingrediebantur templum Domini, et quidquid per singulos dies conducebat in ministerio, atque observationibus juxta divisiones suas,

17. Sacerdotibus per familias, et Levitis a vigesimo anno et supra, per ordines et turmas suas,

18. universaeque multitudini, tam uxoribus, quam liberis eorum utriusque sexus, fideliter cibi de his, quae sanctificata fuerant, praebebantur.

19. Sed et filiorum Aaron per agros, et suburbana urbium singularum dispositi erant viri, qui partes distribuerent universo sexui masculino de sacerdotibus, et Levitis.

20. Fecit ergo Ezechias universa, quae diximus in omni Juda; operatusque est bonum et rectum et verum coram Domino Deo suo,

21. in universa cultura ministerii domus Domini, juxta legem et caeremonias, volens requir
Deum suum in toto corde suo;
citque et * prosperatus est.

* Jos. 1, 8. Ps. 1, 3.

Cap. 32.

Sennacherib Judaeam invadit: sed proflig

1. Post quae et hujuscemodi
ritatem, * venit Sennacherib
Assyriorum, et ingressus a)
dam, obsedit † civitates muni
volens eas capere. * v. 1—2
conf. 4 Reg. 19, 13—37. † 4 Reg. 18
Jes. 36, 1. Eccli. 48, 20.

2. Quod cum vidisset Ezech
venisse scilicet Sennacherib
totum belli impetum verti con
Jerusalem,

3. inito cum principibus c
silio, virisque fortissimis, ut
turarent capita fontium, qui
rant extra urbem; et hoc om
um decernente sententia,

4. congregavit plurimam m
titudinem, et obturaverunt cu
tos fontes, et rivum, qui flue
in medio terrae, dicentes: Ne
niant reges Assyriorum, et in
niant aquarum abundantiam.

5. Aedificavit quoque, ag
industrie, omnem murum, q
fuerat dissipatus, et extruxit t
res desuper, et forinsecus alter
murum; instauravitque Mello
civitate David, et fecit unive
generis armaturam et clypeos.
* c. 25, 23.

6. Constituitque principes bel
torum in exercitu; et convoca
universos in platea portae civi
tis, ac locutus est * ad cor eoru
dicens: * c. 30, 22.

7. Viriliter agite, et confor
mini! nolite timere, nec pavea
regem Assyriorum, et universa
multitudinem, quae est cum e
multo enim plures nobiscum su
* quam cum illo. * c. 20, 17.
4 Reg. 6, 16. 1 Joh. 4, 4.

8. Cum illo enim * est brachiu

---

a) 1690. Juda,

neum; nobiscum Dominus De-
noster, qui auxiliator est no-
, pugnatque pro nobis. Con-
tatusque est populus hujusce-
di verbis Ezechiae regis Juda.
* Jerem. 17, 6. 7.
. Quae postquam gesta sunt,
it Sennacherib, rex Assyrio-
, servos suos in Jerusalem
e enim cum universo exerci-
bsidebat Lachis) ad Ezechiam
em Juda, et ad omnem popu-
, qui erat in urbe, dicens:
o. Haec dicit Sennacherib rex
yriorum: In quo habentes fi-
iam sedetis obsessi in Jerusa-
?
1. Num Ezechias decipit vos,
radat morti in fame et siti, af-
nans, quod Dominus Deus ve-
liberet vos de manu regis As-
iorum?
2. Numquid non iste est Eze-
as, qui destruxit excelsa illius,
ltaria, et praecepit Juda et
usalem, dicens; Coram [a]) al-
uno adorabitis, et in ipso
nburetis incensum?
3. An ignoratis, quae ego fe-
im, et patres mei cunctis ter-
um populis; numquid * prae-
uerunt dii gentium, omnium-
terrarum, liberare regionem
n de manu mea? * 4 Reg. 18, 33.
4. Quis est de universis diis
tium, quas vastaverunt patres
, qui potuerit eruere popu-
suum de manu mea, ut possit
n Deus vester eruere vos de
manu?
. Non vos ergo decipiat Eze-
s, nec vana persuasione delu-
neque credatis ei. Si enim
us potuit Deus cunctarum
ium atque regnorum libera-
opulum suum de manu mea,
manu patrum meorum, con-
enter nec Deus vester poterit
re vos de manu mea.
Sed et alia multa locuti sunt
servi ejus contra Dominum Deum,
et contra Ezechiam servum ejus.
17. Epistolas quoque scripsit
plenas blasphemiae in Dominum
Deum Israël, et locutus est adver-
sus eum: Sicut dii gentium caete-
rarum non potuerunt liberare
populum suum de manu mea, sic
et Deus Ezechiae eruere non po-
terit populum suum de manu ista.
18. Insuper et clamore magno,
lingua Judaica, contra populum,
qui sedebat in muris Jerusalem,
personabat, ut terreret eos, et ca-
peret civitatem.
19. Locutusque est contra De-
um Jerusalem, sicut adversum de-
os populorum terrae, opera ma-
nuum hominum.
20. Oraverunt igitur Ezechias
rex, et Isaias filius Amos Pro-
phetes, adversum hanc blasphe-
miam, ac vociferati sunt usque in
coelum.
21.* Et misit Dominus angelum,
qui percussit omnem virum ro-
bustum †, et bellatorem, et prin-
cipem exercitus regis Assyrio-
rum: reversusque est cum igno-
minia in terram suam. Cumque
ingressus esset domum Dei sui,
filii, qui egressi fuerant de utero
ejus, interfecerunt eum gladio.
*Tob. 1, 21. † v. 21, 23.
conf. 4 Reg. 19, 35—37. Jes. 37, 36. sq.
22. Salvavitque Dominus Eze-
chiam et habitatores Jerusalem
de manu Sennacherib regis Assy-
riorum, et de manu omnium, et
praestitit eis quietem per circui-
tum.
23. Multi etiam deferebant ho-
stias et sacrificia Domino in Jeru-
salem, et munera Ezechiae regi
Juda; qui exaltatus est post haec
coram cunctis gentibus.
24. * In diebus illis aegrotavit
Ezechias usque ad mortem, et o-
ravit Dominum; exaudivitque e-
um, et dedit ei signum. * 4 Reg. 20, 1.
Jes. 38, 1.

590. 1592: altare C. R. 1592. et 1593. 1598: altari

25. Sed non juxta beneficia, * quae acceperat, retribuit, quia elevatum est cor ejus †; et facta est contra eum ira, et contra a) Judam et Jerusalem. * v. 25—33. 4 Reg. 20, 12—21. † c. 26, 16.

26. Humiliatusque est postea, eo quod exaltatum fuisset cor ejus, tam ipse, quam habitatores Jerusalem; et idcirco non venit super eos ira Domini in diebus Ezechiae.

27. Fuit autem Ezechias dives, et inclytus valde, et thesauros sibi plurimos congregavit argenti et auri et lapidis pretiosi, aromatum, et armorum universi generis, et vasorum magni pretii.

28. Apothecas quoque frumenti, vini, et olei, et praesepia omnium jumentorum, caulasque pecorum,

29. et urbes b) aedificavit sibi; habebat quippe greges ovium, et armentorum innumerabiles, eo quod dedisset ei Dominus substantiam multam nimis.

30. Ipse est Ezechias, qui obturavit superiorem fontem aquarum Gihon, et avertit eas subter ad Occidentem urbis David; in omnibus operibus suis fecit prospere, quae voluit.

31. Attamen in * legatione principum Babylonis, qui missi fuerant ad eum, ut interrogarent de portento, quod acciderat super terram, dereliquit eum Deus, ut tentaretur, et nota fierent omnia, quae erant in corde ejus. * Jes. 39, 1.

32. Reliqua autem sermonum Ezechiae, et misericordiarum ejus, * scripta sunt in visione Isaiae filii Amos Prophetae, et in libro regum Juda † et Israël. * Jes. 36, 1. † 4 Reg. 18, 1. sq.

33. Dormivitque Ezechias cum patribus suis, et sepelierunt eum super sepulchra filiorum David; et celebravit ejus exequias universus Juda, et omnes habitato[...] Jerusalem; regnavitque Man[...]ses filius ejus pro eo.

Cap. 33.

Manasses captivus poenitentiam agit, et [...]rosolymam redit.

1. Duodecim annorum erat M[...]nasses, * cum regnare coepis[...] et quinquaginta quinque an[...] regnavit in Jerusalem. * v. 1— conf. 4 Reg. 21, 1—11.

2. Fecit autem malum cor[...] Domino juxta * abominatio[...] gentium, quas subvertit Domi[...] coram filiis Israël; * Deut. 18

3. et conversus instauravi[...] excelsa, quae demolitus fue[...] Ezechias pater ejus; constru[...]que aras Baalim, et fecit luc[...] et adoravit omnem militiam c[...]li, et coluit eam. * 4 Reg. 18, [...]

4. Aedificavit quoque altaria [...] domo Domini, de qua dixerat D[...]minus: * in Jerusalem erit nom[...] meum in aeternum. * Deut. 12, 5. 2 Reg. 7, 10. 3 Reg. 8, 20. 9, 3.

5. Aedificavit autem ea cun[...] exercitui coeli in duobus atr[...] domus Domini.

6. Transireque fecit filios su[...] per ignem in valle Benennom; o[...]servabat somnia, sectabatur a[...]guria, maleficis artibus inservi[...]bat, habebat secum magos, et i[...]cantatores; multaque mala o[...]ratus est coram Domino, ut ir[...]taret eum.

7. Sculptile quoque, et con[...]tile signum posuit in domo c) D[...] * de qua locutus est Deus d) [...] David, et ad Salomonem filium [...]jus, dicens: In domo hac et in [...]rusalem †, quam elegi de cunc[...] tribubus Israël, ponam nom[...] meum in sempiternum. * 3 Reg. 8 [...] † c. 7, 10. 2 Reg. 7, 10.

8. Et moveri non faciam ped[...] Israël de terra, quam tradidi [...] tribus eorum; ita dumtaxat [...]

---

a) 1590. Juda. b) 1590. add. sex. minus. c) 1590. domo Domini. d) 1590. est [...]

custodierint facere, quae praecepi eis, cunctamque legem, et caeremonias, atque judicia per manum Moysi.

9. Igitur Manasses seduxit Judam a), et habitatores Jerusalem, ut facerent malum super omnes gentes, quas subverterat Dominus a facie filiorum Israël.

10. Locutusque est Dominus ad eum, et ad populum illius *, et attendere noluerunt. * c. 24, 19.

11. Idcirco superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum; ceperuntque Manassen *, et vinctum catenis atque compedibus duxerunt in Babylonem. P. 106, 10. sq.

12. Qui postquam coangustatus est *, oravit Dominum Deum suum; et egit poenitentiam valde coram Deo patrum suorum. Ps. 17, 7.

13. Deprecatusque est eum, et obsecravit intente; et exaudivit orationem ejus, reduxitque eum Jerusalem in regnum suum, et cognovit Manasses, quod Dominus ipse esset Deus.

14. Post haec aedificavit murum extra civitatem David ad Occidentem Gihon in convalle, ab introitu portae piscium per circuitum usque ad Ophel, et exaltavit illum vehementer; constituitque principes exercitus in cunctis civitatibus Juda munitis.

15. Et abstulit deos alienos, et simulacrum de domo Domini; aras quoque, quas fecerat in monte domus Domini, et in Jerusalem, et projecit omnia extra urbem.

16. Porro instauravit altare Domini, et immolavit super illud victimas, et pacifica, et laudem; praecepitque a) Judae, ut serviret Domino Deo Israël.

17. Attamen adhuc populus immolabat in excelsis Domino Deo suo.

18. Reliqua autem gestorum Manasse *; et obsecratio ejus ad Deum suum; verba quoque Videntium, qui loquebantur ad eum in nomine Domini Dei Israël, continentur in sermonibus regum Israël. * v. 18—20. conf. 4 Reg. 21, 17. 18.

19. Oratio quoque ejus et exauditio, et cuncta peccata atque contemptus, loca etiam, in quibus aedificavit excelsa, et fecit lucos et statuas, antequam ageret poenitentiam, scripta sunt in sermonibus Hozai.

20. Dormivit ergo Manasses cum patribus suis, et sepelierunt eum in domo sua; regnavitque pro eo filius ejus Amon.

21. Viginti duorum annorum erat * Amon, cum regnare coepisset, et duobus annis regnavit in Jerusalem. * v. 21—25. 4 Reg. 21, 19—24.

22. Fecitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater ejus; et cunctis idolis, quae Manasses fuerat fabricatus, immolavit atque servivit.

23. Et non est reveritus faciem Domini, sicut reveritus est Manasses pater ejus; et multo majora deliquit.

24. Cumque conjurassent adversus eum servi sui, interfecerunt eum in domo sua.

25. Porro reliqua populi multitudo *, caesis iis, qui Amon percusserant, constituit regem Josiam filium ejus pro eo. * 4 Reg. 14, 5.

Cap. 34.

Josias cultum Dei instaurat; et omnia ex legis praescripto componit.

1. Octo annorum erat * Josias, cum regnare coepisset, et triginta et uno anno regnavit in Jerusalem. * v. 1. 2. conf. 4 Reg. 22, 1. 2.

2. Fecitque, quod erat rectum in conspectu Domini, et ambulavit in viis David patris sui; non declinavit neque ad dexteram, neque ad sinistram *. * c. 29, 2.

3. Octavo autem anno regni sui

a) 1690. Juda,

cum adhuc esset puer, coepit quaerere Deum patris sui David: et duodecimo anno, postquam regnare a) coeperat *, mundavit Judam b) et Jerusalem ab excelsis, et lucis, simulacrisque et sculptilibus. *Eccli. 49, 3.

4. Destruxeruntque coram eo * aras Baalim; et simulacra, quae superposita fuerant, demoliti sunt; lucos etiam, et sculptilia succidit atque comminuit; et super tumulos eorum, qui eis immolare consueverant, fragmenta dispersit. * 4 Reg. 11, 18.

5. Ossa praeterea * sacerdotum combussit in altaribus idolorum, mundavitque Judam b) et Jerusalem. *3 Reg. 13, 2.

6. Sed et in urbibus Manasse, et Ephraim, et Simeon, usque Nephthali cuncta subvertit.

7. Cumque altaria dissipasset, et lucos, et sculptilia contrivisset in frusta, cunctaque delubra * demolitus esset de universa terra Israël, reversus est in Jerusalem. * Lev. 26, 30.

8. Igitur anno octavo decimo regni sui *, mundata jam terra, et templo Domini, misit Saphan filium Eseliae, et Maasiam principem civitatis, et Joha filium Joachaz a commentariis, ut instaurarent domum Domini Dei sui. * v. 8—28. conf. 4 Reg. 22, 3—20.

9. Qui venerunt ad Helciam Sacerdotem magnum; acceptamque ab eo pecuniam, quae illata fuerat in domum Domini, et quam congregaverant Levitae, et janitores de Manasse, et Ephraim, et universis reliquiis Israël, ab omni quoque Juda, et Benjamin, et habitatoribus Jerusalem,

10. tradiderunt in manibus eorum, qui praeerant operariis in domo Domini, ut instaurarent templum, et infirma quaeque sarcirent.

11. At illi dederunt eam arti-
cibus, et caementariis, ut emere-
lapides de lapicidinis, et ligna
commissuras aedificii, et ad co-
tignationem domorum, quas d
struxerant reges Juda.

12. Qui fideliter cuncta faci-
bant. Erant autem praepositi op
rantium, Jahath et Abdias de fil
Merari, Zacharias et Mosollam
filiis Caath, qui urgebant opu
omnes Levitae scientes orga
canere.

13. Super eos vero, qui ad div
sos usus onera portabant, era
scribae, et magistri de Levitis
nitores.

14. Cumque efferrent pecunia
quae illata fuerat in templum D
mini, reperit Helcias sacerdos
brum legis Domini per manu
Moysi.

15. Et ait ad Saphan scriba
Librum legis inveni in domo D
mini; et tradidit ei.

16. At ille intulit volumen
regem, et nuntiavit ei dicens: O
nia, quae dedisti in manu serv
rum tuorum, ecce complentur

17. Argentum, quod repertu
est in domo Domini, conflaveru
datumque est praefectis art
cum, et diversa opera fabrica
tium.

18. Praeterea tradidit mihi H
cias sacerdos hunc librum. Qu
cum rege praesente recitasset,

19. audissetque ille verba leg
scidit * vestimenta sua; *Lev. 26,
Deut. 28, 15. 1 Esdr. 9, 3.

20. et praecepit Helciae, et A
cam filio Saphan, et Abdon fi
Micha, Saphan quoque scriba
et Asaae servo regis, dicens:

21. Ite, et orate Dominum p
me, et pro reliquiis Israël, et Ju
super universis sermonibus lib
istius, qui repertus est; magnus
nim furor Domini stillavit sup

a) 1590. om. regnare b) 1590. Juda

nes, eo quod non custodierint pa-
tres nostri verba Domini, ut fa-
cerent omnia, quae scripta sunt
in isto volumine.
22. Abiit ergo Helcias, et hi, qui
simul a rege missi fuerant, ad Ol-
dam Prophetidem, uxorem Sellum
filii Thecuath, filii Hasra custodis
vestium; quae habitabat in Jeru-
salem in secunda; et locuti sunt
ei verba, quae supra narravimus.
23. At ille respondit eis: Haec
dicit Dominus Deus Israël: Dici-
te viro, qui misit vos ad me:
24. Haec * dicit Dominus: Ecce!
ego inducam mala super locum
istum et super habitatores ejus,
cunctaque maledicta, quae scrip-
ta sunt in libro hoc, quem lege-
runt coram rege Juda.
* Lev. 26, 14 sq. Deut. 28, 15 sq.
25. Quia dereliquerunt me, et
sacrificaverunt diis alienis, ut me
ad iracundiam provocarent in
cunctis operibus manuum sua-
rum, idcirco stillabit furor meus
super locum istum, et non extin-
guetur.
26. Ad regem autem Juda, qui
misit vos pro Domino deprecan-
do, sic loquimini: Haec dicit Do-
minus Deus Israël: Quoniam au-
disti verba voluminis,
27. atque emollitum est cor tuum,
et humiliatus es in conspectu a)
Dei, super his, quae dicta sunt con-
tra locum hunc, et habitatores Je-
rusalem, reveritusque faciem me-
am, scidisti vestimenta tua, et fle-
sti coram me; ego quoque exau-
divi te, dicit Dominus. * c. 33, 12.
28. Jam enim colligam te ad pa-
tres tuos, et infereris in sepulch-
rum tuum in pace; nec videbunt
oculi tui omne malum *, quod ego
inducturus sum super locum i-
stum, et super habitatores ejus †.
Retulerunt itaque regi cuncta,
quae dixerat. * 4 Reg. 22, 20. † 4 Reg. 23, 1.
29. At ille * convocatis univer-
sis majoribus natu Juda et Jeru-
salem, *v. 29—35. conf. 4 Reg. 23, 1—5.
30. ascendit in domum Domini,
unaque omnes viri Juda et habi-
tatores Jerusalem, Sacerdotes et
Levitae, et cunctus populus a mi-
nimo usque ad maximum. Quibus
audientibus in domo Domini, le-
git rex omnia verba voluminis;
31. et stans in tribunali suo, per-
cussit foedus coram Domino *, ut
ambularet post eum, et custodi-
ret praecepta, et testimonia, et
justificationes ejus in toto corde
suo, et in tota anima sua, faceret-
que, quae scripta sunt in volumi-
ne illo, quod legerat. * c. 15, 12.
Jos. 24, 25.
32. Adjuravit quoque super hoc
omnes, qui reperti fuerant in Je-
rusalem, et Benjamin; et fecerunt
habitatores Jerusalem juxta pac-
tum Domini Dei patrum suorum.
33. Abstulit ergo Josias cunc-
tas abominationes de universis
regionibus filiorum Israël; et fe-
cit omnes, qui residui erant in Is-
raël, servire Domino Deo suo.
Cunctis diebus ejus * non reces-
serunt a Domino Deo patrum suo-
rum. * Judic. 2, 7.

Cap. 35.

Josias Phase solemniter celebrat; in pugna vulneratus moritur.

1. Fecit autem Josias in Jerusa-
lem * Phase Domino, quod immo-
latum est quarta decima die men-
sis primi. * 4 Reg. 23, 21.
2. Et constituit sacerdotes in
officiis suis, hortatusque est eos,
ut ministrarent in domo Domini.
3. Levitis quoque, ad quorum
eruditionem omnis Israël sancti-
ficabatur Domino, locutus est: Po-
nite * arcam in sanctuario templi,
quod aedificavit Salomon filius
David rex Israël, nequaquam e-
nim eam ultra portabitis; nunc
autem ministrate Domino Deo ve-
stro, et populo ejus Israël. 2 Reg. 6, 1

a) 1590. conspectu Domini,

4. Et praeparate vos per domos et cognationes vestras, in divisionibus singulorum, sicut praecepit David rex Israël, et descripsit Salomon filius ejus.
5. Et ministrate in sanctuario per familias turmasque Leviticas,
6. et sanctificati immolate Phase; fratres etiam vestros, ut possint juxta verba, quae locutus est Dominus in manu Moysi facere, praeparate.
7. Dedit praeterea Josias omni populo, qui ibi fuerat inventus in solemnitate Phase, * agnos et hoedos de gregibus, et reliqui pecoris triginta millia, boum quoque tria millia; haec de regis universa substantia. * c. 30, 24.
8. Duces quoque ejus, sponte, quod voverant, obtulerunt, tam populo, quam sacerdotibus et Levitis. Porro Helcias, et Zacharias, et Jahiel principes domus Domini, dederunt sacerdotibus ad faciendum Phase pecora commixtim duo millia sexcenta, et boves trecentos.
9. Chonenias autem, et Semeias, etiam Nathanael [a] fratres ejus, nec non Hasabias, et Jehiel, et [b] Jozabad principes Levitarum, dederunt caeteris Levitis ad celebrandum Phase quinque millia pecorum, et boves quingentos.
10. Praeparatumque est ministerium, et steterunt sacerdotes in officio suo; Levitae quoque in turmis, juxta regis imperium.
11. Et immolatum est Phase; asperseruntque sacerdotes manu sua sanguinem, et Levitae detraxerunt pelles holocaustorum;
12. et separaverunt ea, ut darent per domos et familias singulorum, et offerrentur Domino, sicut scriptum est in libro Moysi: de bobus quoque fecerunt similiter.
13. Et assaverunt Phase super ignem, juxta quod in lege scriptum est; pacificas vero hostias
xerunt in lebetibus, et cacabis
ollis, et festinato distribuerun
niversae plebi;
14. sibi autem, et sacerdoti
postea paraverunt; nam in o
tione holocaustorum et adip
usque ad noctem sacerdotes
runt occupati; unde Levitae s
et sacerdotibus filiis Aaron pa
verunt novissimis.
15. Porro * cantores filii As
stabant in ordine suo, juxta pr
ceptum David, et Asaph, et
man, et Idithun Prophetarum
gis; Janitores † vero per po
singulas observabant, ita, ut
puncto quidem discederent a
nisterio; quam ob rem et frat
eorum Levitae paraverunt ei
bos. * 1 Paral. 25, 1. † 1 Paral. 26,
16. Omnis igitur cultura Do
ni rite completa est in die illa
facerent Phase, et offerrent h
causta super altare Domini, ju
praeceptum regis Josiae.
17. Feceruntque filii Israël,
reperti fuerant ibi, Phase in t
pore illo, et solemnitatem azy
rum septem diebus.
18. Non fuit * Phase simile
in Israël a diebus Samuelis P
phetae; sed nec quisquam de c
tis regibus Israël fecit Phase s
Josias, sacerdotibus, et Leviti
omni Judae [c]), et Israël qui re
tus fuerat, et habitantibus in
rusalem. * c. 30, 26.
19. Octavo decimo anno re
Josiae hoc Phase celebratum
20. * Postquam instauraverat
sias templum, ascendit Nec
rex Aegypti ad pugnandum
Charcamis juxta Euphraten;
processit in occursum ejus Jos
* v. 20—25. conf. 4 Reg. 23, 29—3
21. At ille, missis ad eum nunt
ait: Quid mihi et tibi est rex Ju
non adversum te hodie venio,
contra aliam pugno domum,

a) 1590. add. et b) 1590. Josabad c) 1590. Juda,

am me Deus festinato ire prae-
oit; desine adversum Deum fa-
re, qui mecum est, ne interfici-
e.
22. Noluit Josias reverti, sed
reparavit contra eum bellum,
acquievit sermonibus Nechao
ore Dei *; verum perrexit, ut
nicaret in campo † Mageddo.
* Zach. 12, 11. † Zach. 12, 11.
23. Ibique vulneratus * a sagit-
iis, dixit pueris suis: Educite
de praelio, quia oppido vul-
ratus sum. * 3 Reg. 22, 34.
24. Qui transtulerunt eum de
rru in alterum currum, qui se-
ebatur eum more regio, et as-
rtaverunt cum in Jerusalem,
rtuusque est, et sepultus in
usolco patrum suorum; et u-
ersus Juda et Jerusalem luxe-
nt eum;
25. Jeremias maxime *; cujus
nes cantores atque cantatri-
, usque in praesentem diem, la-
ntationes super Josiam repli-
it, et quasi lex obtinuit in Isra-
Ecce! scriptum fertur in la-
ntationibus. * Jerem. 22, 10. 11.
26. Reliqua autem sermonum
iae * et misericordiarum ejus,
ae lege praecepta sunt Domini;
* v. 26. 27. conf. 4 Reg. 23, 28.
. opera quoque illius prima et
vissima scripta sunt in libro re-
n Juda et Israël.

C a p. 36.

num Juda evertitur: populus Babylo-
etinetur; tandem solvitur captivitas a
Cyro.

. Tulit ergo populus terrae *
chaz filium Josiae, et constitu-
egem pro patre suo in Jerusa-
v. 1—4. conf. 4 Reg. 23, 30—35.
. Viginti trium annorum erat
chaz, cum regnare coepisset,
ibus mensibus regnavit in Je-
lem.
Amovit autem eum rex Aegyp-
um venisset in Jerusalem, et
condemnavit terram centum ta-
lentis argenti, et talento auri.
4. Constituitque pro eo regem,
* Eliakim fratrem ejus, super Ju-
dam a) et Jerusalem; et vertit no-
men ejus Joakim; ipsum vero Joa-
chaz tulit secum, et abduxit in Ae-
gyptum. * Matth. 1, 11.
5. Viginti quinque annorum e-
rat Joakim *, cum regnare coepis-
set, et undecim annis regnavit in
Jerusalem; fecitque malum co-
ram Domino Deo suo. * v. 5—7.
conf. 4 Reg. 23, 36—24, 2.
6. Contra hunc * ascendit Nabu-
chodonosor rex Chaldaeorum, et
vinctum catenis duxit in Babylo-
nem. * Ezech. 19, 9.
7. Ad quam et vasa * Domini
transtulit, et posuit ea in templo
suo. * 1 Esdr. 1, 7.
8. Reliqua autem verborum Joa-
kim *, et abominationum ejus,
quas operatus est, et quae inventa
sunt in eo, continentur in libro
regum Juda et Israël. Regnavit
autem Joachin filius ejus pro eo.
* 4 Reg. 24, 5.
9. Octo annorum * erat Joachin,
cum regnare coepisset, et tribus
mensibus, ac decem diebus reg-
navit in Jerusalem, fecitque ma-
lum in conspectu Domini. * v. 9. 10.
conf. 4 Reg. 24, 8—10.
10. Cumque anni circulus vol-
veretur, misit Nabuchodonosor
rex, qui adduxerunt eum in Baby-
lonem, asportatis simul pretiosis-
simis vasis domus Domini. * Regem
vero constituit Sedeciam b) pa-
truum ejus super Judam et Jerusa-
lem. * v. 11—21. 4 Reg. 24, 17—25, 7. Jer. 37, 1.
11. Viginti et unius anni erat
c) Sedecias, cum regnare coepis-
set, et undecim annis regnavit in
Jerusalem:
12. Fecitque malum in oculis
Domini Dei sui, nec erubuit faci-
em Jeremiae prophetae, loquen-
tis ad se ex ore Domini.
13. A rege quoque Nabuchodo-

a) 1590. Juda b) 1590. Sedechiam . . . . Juda . . . c) 1590. Sedechias.

nosor recessit, qui adjuraverat e-
um per Deum; et induravit cervi-
cem suam et cor, ut non reverte-
retur ad Dominum Deum Israël.
14. Sed et universi principes sa-
cerdotum, et populus, praevari-
cati sunt inique * juxta universas
abominationes gentium, et pollu-
erunt domum Domini, quam san-
ctificaverat sibi in Jerusalem.
* Deut. 18, 9.
15. Mittebat autem Dominus De-
us patrum suorum ad illos * per
manum nuntiorum suorum de
nocte consurgens, et quotidie
commonens; eo quod parceret
populo et habitaculo suo.
* Luc. 20, 10.
16. At illi * subsannabant nun-
tios Dei, et parvipendebant ser-
mones ejus, illudebantque Pro-
phetis, donec ascenderet furor
Domini in populum ejus, et esset
nulla curatio. * Act. 7, 52.
17. Adduxit enim super eos re-
gem Chaldaeorum, et interfecit ju-
venes eorum gladio in domo san-
ctuarii sui, non est misertus ado-
lescentis, et virginis, et senis, nec
decrepiti quidem, sed omnes tra-
didit in manibus ejus.
18. Universaque vasa * domus
Domini, tam majora, quam mino-
ra, et thesauros templi, et regis, et
principum transtulit in Bab
nem. * 1 Esdr. 1, 3.
19. Incenderunt hostes don
Dei, destruxeruntque murum
rusalem, universas turres c
busserunt, et quidquid pretio
fuerat, demoliti sunt.
20. Si quis evaserat gladium,
tus in Babylonem servivit re
filiis ejus, donec imperaret
Persarum,
21. et [a]) compleretur sermo
mini ex ore * Jeremiae, et c
braret terra sabbata sua; cun
enim diebus desolationis egit
batum, usque dum compleren
septuaginta anni. * Jerem. 25, 1
22. * Anno autem primo Cyri
gis Persarum, ad explendum
monem Domini, quem locutu
erat per os Jeremiae, suscit
Dominus spiritum Cyri † r
Persarum; qui jussit praedi
in universo regno suo, etiam
scripturam, dicens: * 1 Esdr. 1,
Jerem. 25, 12. 29, 10. † Jes. 44, 28
23. Haec dicit Cyrus rex Pe
rum: Omnia regna terrae d
mihi Dominus Deus coeli, et i
praecepit mihi, ut aedificare
domum in Jerusalem, quae es
Judaea; quis ex vobis est in o
populo ejus? sit Dominus D
suus cum eo, et ascendat.

---

a) 1590. ut complerelur

LIBER PRIMUS
ESDRAE.

CAP. 1.

, soluta captivitate, templi aedificandi facultatem concedit.

n anno primo * Cyri regis Per-
m, ut compleretur verbum
nini ex ore Jeremiae, † susci-
Dominus spiritum Cyri regis
sarum; et traduxit vocem in
i regno suo etiam per scrip-
m, dicens: * c. 5, 13. 2 Paral. 36, 22.
† Jerem. 25, 11. 29, 10.
Haec dicit * Cyrus rex Persa-
: Omnia regna terrae dedit
i Dominus Deus coeli, et ipse
ecepit mihi, ut aedificarem ei
um in Jerusalem, quae est in
aea. * Jes. 43, 1.
Quis est in vobis de universo
ulo ejus? Sit Deus illius cum
. Ascendat in Jerusalem, quae
n Judaea, et aedificet domum
nini Dei Israël, ipse est Deus,
st in Jerusalem.
t omnes reliqui in cunctis lo-
bicumque habitant, adjuvent
viri de loco suo argento et
, et substantia, et pecoribus,
pto, quod voluntarie offe-
templo Dei, quod est in Je-
lem.
Et surrexerunt principes pa-
de Juda, et Benjamin, et sa-
otes, et Levitae, et omnis, cu-
eus suscitavit spiritum, ut as-
erent ad aedificandum tem-
Domini, quod erat in Jeru-
n.
niversique, qui erant in cir-
, adjuverunt manus eorum
is argenteis et aureis, in sub-
a et jumentis, in supellectili,
exceptis his, quae sponte obtulerant.

7. Rex quoque Cyrus protulit vasa templi Domini, quae tulerat Nabuchodonosor de Jerusalem *, et posuerat ea in templo Dei sui.
* 2 Paral. 36, 7. 18.

8. Protulit autem ea Cyrus rex Persarum per manum Mithridatis filii Gazabar, et * annumeravit ea Sassabasar principi Juda. * c. 5, 14.

9. Et hic est numerus eorum: Phialae aureae triginta, phialae argenteae mille, cultri viginti novem, scyphi aurei triginta,

10. scyphi argentei secundi quadringenti decem; vasa alia mille.

11. Omnia vasa aurea et argentea, quinque millia quadringenta; universa tulit Sassabasar cum his, qui ascendebant de transmigratione Babylonis in Jerusalem.

CAP. 2.

Numerantur, qui in Judaeam redierunt.

1. Hi * sunt autem provinciae filii, qui ascenderunt de captivitate, quam transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis in Babylonem, et reversi sunt in Jerusalem et a) Judam, unusquisque in civitatem suam. * 2 Esdr. 7, 6.

2. Qui venerunt cum Zorobabel, Josue, Nehemia, Saraia, Rahelaia, Mardochai, Belsan, Mesphar, Beguai, Rehum, Baana. Numerus virorum populi Israël:

3. Filii Pharos, duo millia centum septuaginta duo.

4. Filii Sephatia, trecenti septuaginta duo.

---

590. Juda,

5. Filii Arca, septingenti septuaginta quinque.
6. Filii *Phahath Moab, filiorum Josue: Joab, duo millia octingenti duodecim. *2 Esdr. 7, 11.
7. Filii Aelam, mille ducenti quinquaginta quatuor.
8. Filii Zetbua, nongenti quadraginta quinque.
9. Filii Zachai, septingenti sexaginta.
10. Filii Bani, sexcenti quadraginta duo.
11. Filii Bebai, sexcenti viginti tres.
12. Filii Azgad, mille ducenti viginti duo.
13. Filii Adonicam, sexcenti sexaginta sex.
14. Filii Beguai, duo millia quinquaginta sex.
15. Filii Adin, quadringenti quinquaginta quatuor.
16. Filii Ather, qui erant ex Ezechia, nonaginta octo.
17. Filii Besai, trecenti viginti tres.
18. Filii Jora, centum duodecim.
19. Filii Hasum, ducenti viginti tres.
20. Filii Gebbar, nonaginta quinque.
21. Filii Bethlehem, centum viginti tres.
22. Viri Netupha, quinquaginta sex.
23. Viri * Anathoth, centum viginti octo. * Jerem. 1, 1.
24. Filii Azmaveth, quadraginta duo.
25. Filii Cariathiarim, Cephira, et Beroth, septingenti quadraginta tres.
26. Filii Rama et Gabaa, sexcenti viginti unus.
27. Viri Machmas, centum viginti duo.
28. Viri Bethel et Hai, ducenti viginti tres.
29. Filii Nebo, quinquaginta duo.

30. Filii Megbis, centum q
quaginta sex.
31. Filii Aelam * alterius,
ducenti quinquaginta quatuo
32. Filii Harim, trecenti vig
33. Filii Lod, Hadid, et
septingenti viginti quinque.
34. Filii Jericho, trecenti
draginta quinque.
35. Filii Senaa, tria millia
centi triginta.
36. Sacerdotes: Filii Jada
domo Josue nongenti septu
ta tres.
37. Filii Emmer, mille quin
ginta duo.
38. Filii Pheshur, mille du
ti quadraginta septem.
39. Filii Harim, mille dec
septem.
40. Levitae: Filii Josue et
mihel filiorum Odoviae, se
ginta quatuor.
41. Cantores: Filii Asaph,
tum viginti octo.
42. Filii Janitorum: filii Sel
filii Ather, filii Telmon, filii A
filii Hatita, filii Sobai; uni
centum triginta novem.
43. Nathinaei *: filii Siba,
Hasupha, filii Tabbaoth, *1 Para
44. filii Ceros, filii Siaa, filii
don,
45. filii Lebana, filii Hagaba
Accub,
46. filii Hagab, filii Semlai,
Hanan,
47. filii Gaddel, filii Gaher
Raaia,
48. filii Rasin, filii Necoda
Gazam,
49. filii Aza, filii Phasea,
Besee,
50. filii Asena, filii Munim,
Nephusim,
51. filii Bacbuo, filii Hacu
filii Harhur,
52. filii Besluth, filii Mahid
lii Harsa,
53. filii Bercos, filii Sisara
Thema,

4. filii Nasia, filii Hatipha,
5. filii servorum * Salomonis,
Sotai, filii Sopheret, filii Pha-
la, * 3 Reg. 9, 21.
6. filii Jala, filii Dercon, filii
ldel,
7. filii Saphatia, filii Hatil, filii
ochereth, qui erant de Aseba-
filii Ami.
8. Omnes Nathinaei, et filii ser-
um Salomonis, trecenti nona-
ta duo.
9. Et hi *, qui ascenderunt de
elmala, Thelharsa, Cherub, et
on, et Emer; et non potuerunt
icare domum patrum suorum
semen suum, utrum ex Israël
ent. * 2 Esdr. 7, 61.
o. Filii Dalaia, filii Tobia, filii
coda, sexcenti quinquaginta
o.
1. Et de * filiis sacerdotum: Fi-
lobia, filii Accos, filii † Berzel-
qui accepit de filiabus Berzel-
Galaaditis, uxorem, et vocatus
nomine eorum. * 2 Esdr. 7, 63.
† 2 Reg. 19, 21.
2. Hi quaesierunt scripturam
ealogiae suae, et non invene-
t, et ejecti sunt de sacerdotio.
3. Et dixit * Athersatha eis, ut
comederent de Sancto Sanc-
um, donec surgeret sacerdos †
tus atque perfectus. * 2 Esdr. 9, 65.
† Exod. 28, 30.
4. Omnis multitudo * quasi u-
, quadraginta duo millia tre-
ti sexaginta; * c. 3, 1.
5. exceptis servis eorum, et
illis, qui erant septem millia
enti triginta septem; et in ip-
antores, atque cantatrices du-
ti.
6. Equi eorum a) septingenti
inta sex, muli eorum, ducenti
draginta quinque,
7. cameli eorum, quadringenti
inta quinque, asini eorum, sex
ia septinginti viginti.
8. Et de principibus patrum,
cum ingrederentur templum Do-
mini, quod est in Jerusalem, spon-
te obtulerunt in domum Dei ad
extruendam eam in loco suo.

69. Secundum vires suas dede-
runt impensas operis, auri soli-
tos b) sexaginta millia et mille, ar-
genti mnas quinque millia, et ve-
stes sacerdotales centum.

70. Habitaverunt ergo Sacerdo-
tes, et Levitae, et de populo, et
cantores, et janitores, et Nathinaei,
in urbibus suis, universusque Is-
raël in civitatibus suis.

Cap. 3.

Altari erecto solemnitas tabernaculorum celebratur; templi fundamenta ponuntur.

1. Jamque venerat mensis sep-
timus, et erant filii Israël in civi-
tatibus suis; congregatus est ergo
populus * quasi vir unus in Jeru-
salem. * c. 2, 64.

2. Et surrexit Josuë c) filius Jo-
sedec, et fratres ejus sacerdotes,
* et Zorobabel filius Salathiel, et
fratres ejus, et aedificaverunt al-
tare Dei Israël, ut offerrent in eo
d) holocautomata, sicut scriptum
est † in lege Moysi, viri Dei.
* Matth. 1, 12. † Lev. 6, 9.

3. Collocaverunt autem altare
Dei super bases suas, deterrenti-
bus eos per circuitum populis
terrarum, et obtulerunt super il-
lud holocaustum Domino mane et
vespere;

4. feceruntque solemnitatem *
tabernaculorum, sicut scriptum
est, et holocaustum diebus singu-
lis per ordinem secundum prae-
ceptum opus diei in die suo.
* Lev. 23, 34 sq.

5. Et post haec holocaustum ju-
ge, tam in Calendis, quam in uni-
versis solemnitatibus Domini,
quae erant consecratae, et in om-
nibus, in quibus ultro offereba-
tur munus Domino.

6. A primo die mensis septimi
coeperunt offerre holocaustum

a) 1590. sexcenti triginta sex, b) 1590. quadraginta millia, c) 1592 Jesuë
2. R. 1592. Josuë d) 1590. holocaustomata.

Domino; porro templum Dei nondum fundatum erat.

7. Dederunt autem pecunias latomis et caementariis; cibum quoque, et potum, et oleum, Sidoniis Tyriisque, ut deferrent ligna cedrina de Libano ad mare a) Joppe *, juxta quod praeceperat Cyrus rex Persarum eis. * 2 Paral. 2, 16.

8. Anno autem secundo adventus eorum ad templum Dei in Jerusalem, mense secundo, coeperunt Zorobabel filius Salathiel, et Josue filius Josedec, et reliqui de fratribus eorum Sacerdotes, et Levitae, et omnes, qui venerant de captivitate in Jerusalem, et constituerunt Levitas a viginti annis et supra, ut urgerent opus Domini.

9. Stetitque Josue et filii ejus, et fratres ejus *, Cedmihel et filii ejus, et filii Juda †, quasi vir unus ut instarent super eos, qui faciebant opus in templo Dei: filii Henadad, et filii eorum, et fratres eorum Levitae. * c. 2, 40. † v. 1.

10. Fundato igitur a caementariis templo Domini, steterunt * sacerdotes in ornatu suo cum tubis; et Levitae filii Asaph in cymbalis, ut laudarent Deum per manus David regis Israël. * 2 Paral. 29, 26.

11. Et concinebant in hymnis *, et confessione Domino: Quoniam bonus, quoniam in aeternum misericordia ejus super Israël. Omnis quoque populus vociferabatur clamore magno in laudando Dominum, eo quod fundatum esset templum Domini. 2 Paral. 5, 13. 7, 3.

12. Plurimi etiam de Sacerdotibus et Levitis, et principes patrum, et seniores, qui viderant * templum prius, cum fundatum esset, et hoc templum in oculis eorum, flebant voce magna; et multi vociferantes in laetitia, elevabant vocem. * Agg. 2, 4.

13. Nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris laetantium, et vocem fletus populi; com
tim enim populus vociferab
clamore magno, et vox audi
tur procul.

C A P. 4.

Judaeorum hostes scriptis ad regem
rum litteris templi aedificationem pr
re conantur.

1. Audierunt autem hoste
dae b), et Benjamin, quia filii
tivitatis aedificarent templun
mino Deo Israël;

2. et accedentes ad Zorob
et ad principes patrum, dixe
eis: Aedificemus vobiscum,
ita, ut vos, quaerimus Deum
strum; ecce! nos immolavi
victimas a diebus * Asor Ha
regis Assur, qui adduxit nos
* 4 Reg. 19, 37.

3. Et * dixit eis Zorobabel, e
sue, et reliqui principes pat
Israël: Non est vobis et nobi
aedificemus domum Deo nos
sed nos ipsi soli aedificabi
Domino Deo nostro, sicut p
cepit nobis † Cyrus rex Pe
rum. * c. 2, 2. † c. 1, 3

4. Factum est igitur, ut pop
terrae impediret manus po
b) Judae, et turbaret eos in ae
cando.

5. Conduxerunt autem ad
sus eos * consiliatores, ut des
erent consilium eorum omni
diebus Cyri regis Persarum, e
que ad regnum Darii regis Pe
rum. * 2 Reg. 17, 21.

6. In regno autem Assueri
principio regni ejus, scripser
accusationem adversus habit
res b) Judae et Jerusalem.

7. Et in diebus Artaxerxis sc
sit Beselam Mithridates, et T
beel, et reliqui, qui erant in c
silio eorum, ad Artaxerxem re
Persarum; epistola autem ac
sationis scripta erat Syriace, e
gebatur sermone Syro.

8. Reum Beelteem, et Sam

a) 1590. Joppes, b) 1590. Juda,

a scripserunt epistolam u-
de Jerusalem Artaxerxi regi,
seemodi:
Reum Beelteem, et Samsai
ba, et reliqui consiliatores eo-
, Dinaei, et Apharsathachaei,
phalaei, Apharsaei, Erchuaei
abylonii, Susanechaei, Dievi
elamitae,
. et caeteri de gentibus, quas
stulit *Asenaphar magnus et
iosus; et habitare eas fecit in
atibus Samariae, et in reli-
regionibus trans flumen in
* 4 Reg. 17, 24.
1. (Hoc est exemplar episto-
quam miserunt ad eum) Arta-
i regi, servi tui, viri, qui sunt
s fluvium, salutem dicunt.
. Notum sit regi, quia Judaei,
scenderunt a te ad nos, vene-
in Jerusalem civitatem re-
em et pessimam, quam aedifi-
extruentes muros ejus, et pa-
es componentes.
. Nunc igitur notum sit regi,
si civitas illa aedificata fue-
t muri ejus instaurati, tribu-
et vectigal, et annuos redi-
on dabunt, et usque ad reges
noxa perveniet.
. Nos autem memores salis,
in palatio comedimus, et
laesiones regis videre nefas
nus, idcirco misimus et nun-
mus regi;
ut recenseas in libris histo-
m patrum tuorum, et inve-
scriptum in commentariis;
es, quoniam urbs illa, urbs
lis est, et nocens regibus et
inciis, et bella concitantur
ex diebus antiquis; quamob-
t civitas ipsa destructa est.
Nuntiamus nos regi, quoni-
civitas illa aedificata fuerit,
ri ipsius instaurati, posses-
m trans fluvium non habe-

Verbum misit rex ad Reum

90. Erchuae

Beelteem, et Samsai scribam, et ad reliquos, qui erant in consilio eorum habitatores Samariae, et caeteris trans fluvium, salutem dicens et pacem.

18. Accusatio, quam misistis ad nos, manifeste lecta est coram me,

19. et a me praeceptum est; et recensuerunt, inveneruntque, quoniam civitas illa a diebus antiquis adversum reges rebellat, et seditiones, et praelia concitantur in ea.

20. Nam et reges fortissimi fuerunt in Jerusalem, qui et dominati sunt omni regioni, quae trans fluvium est; tributum quoque et vectigal, et reditus accipiebant.

21. Nunc ergo audite sententiam: Prohibeatis viros illos, ut urbs illa non aedificetur, donec si forte a me jussum fuerit.

22. Videte, ne negligenter hoc impleatis, et paulatim crescat malum contra reges.

23. Itaque exemplum edicti Artaxerxis regis lectum est coram Reum Beelteem, et Samsai scriba, et consiliariis eorum; et abierunt festini in Jerusalem ad Judaeos, et prohibuerunt eos in brachio et robore.

24. Tunc intermissum est opus domus Domini in Jerusalem, et non fiebat usque ad annum secundum regni *Darii regis Persarum.

* c. 6, 15.

CAP. 5.

Regnante Dario Zorobabel, inimicis frustra obnitentibus, templum exstruere incipit.

1. Prophetaverunt * autem Aggaeus Propheta, et Zacharias † filius Addo, prophetantes ad Judaeos, qui erant in Judaea et Jerusalem, in nomine Dei Israël.

* Agg. 1, 1. † Zachar. 1, 1. 6, 13.

2. Tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, et Josue filius Josedec, et coeperunt aedificare templum Dei in Jerusalem, et cum

eis prophetae Dei adjuvantes eos.

3. In ipso autem tempore venit ad eos Thathanai, qui erat dux trans flumen, et Stharbuzanai, et consiliarii eorum; sicque dixerunt eis: Quis dedit vobis consilium, ut domum hanc aedificaretis, et muros ejus instauraretis?

4. Ad quod respondimus eis, quae essent nomina hominum auctorum aedificationis illius.

5. Oculus autem *Dei eorum factus est super senes Judaeorum, et non potuerunt inhibere eos. Placuitque, ut res ad Darium referretur, et tunc satisfacerent adversus accusationem illam. * Deut. 11, 12.

6. Exemplar epistolae, quam misit Thathanai dux regionis trans flumen, et Stharbuzanai, et consiliatores ejus Arphasachaei, qui erant trans flumen, ad Darium regem.

7. Sermo, quem miserant ei, sic scriptus erat: Dario regi pax omnis.

8. Notum sit regi, isse nos ad Judaeam provinciam, ad domum Dei magni, quae aedificatur lapide impolito, et ligna ponuntur in parietibus; opusque illud diligenter extruitur, et crescit in manibus eorum.

9. Interrogavimus ergo senes illos, et ita diximus eis: Quis dedit vobis potestatem, ut domum hanc aedificaretis, et muros hos instauraretis?

10. Sed et nomina eorum quaesivimus ab eis, ut nuntiaremus tibi; scripsimusque nomina eorum virorum, qui sunt principes in eis.

11. Hujuscemodi autem sermonem responderunt nobis, dicentes: Nos sumus servi Dei coeli et terrae, et aedificamus templum, quod erat extructum ante hos annos multos, quodque * rex Israël magnus aedificaverat et extruxerat. * 3 Reg. 6, 1.

a) 1590. om. haec.

12. Postquam autem ad irac
diam provocaverunt patres
stri Deum coeli, tradidit eo
manus Nabuchodonosor regi
bylonis Chaldaei *, domum
que hanc destruxit, et popu
ejus transtulit in Babylonem
* 4 Reg. 25, 9. Ps. 73, 7.

13. Anno autem * primo Cyr
gis Babylonis, Cyrus rex pr
suit edictum, ut domus Dei ha
aedificaretur. * C. 1,
2 Paral. 36, 22. 23.

14. Nam et vasa templi De
rea et argentea, quae Nabuch
nosor tulerat de templo, qu
rat in Jerusalem, et asportav
ea in templum Babylonis, pr
lit Cyrus rex de templo Babyl
et data sunt Sassabasar vocab
quem et principem constitui

15. dixitque ei: Haec vasa t
et vade, et pone ea in templo,
est in Jerusalem, et domus
aedificetur in loco suo.

16. Tunc itaque Sassabasa
venit et posuit fundamenta te
Dei in Jerusalem, et ex eo te
re usque nunc aedificatur, et
dum completum est.

17. Nunc ergo, si videtur
bonum, recenseat in bibliot
regis, quae est in Babylone, ut
nam a Cyro rege jussum fuer
aedificaretur domus Dei in J
salem, et voluntatem regis s
hac re mittat ad nos.

Cap. 6.

Darius Cyri edictum confirmat. Interio
pli fabrica perfecta dies festi celebra

1. Tunc Darius rex praec
et recensuerunt in bibliothe
brorum, qui erant repositi i
bylone.

2. Et inventum est in Ecbat
quod est castrum in Medena
vincia, volumen unum, tali
scriptus erat in eo commenta

3. Anno primo * Cyri regis:

rex decrevit, ut domus Dei ae-
aretur, quae est in Jerusalem,
oco, ubi immolent hostias, et
onant fundamenta suppor-
ia altitudinem cubitorum sex-
ta, et latitudinem cubitorum
ginta, * c. 1, 1. sq. 2 Par. 36, 22.
ordines de lapidibus impoli-
es, et sic ordines de lignis no-
sumptus autem de domo re-
labuntur.
Sed * et vasa templi Dei au-
t argentea, quae Nabuchodo-
r tulerat de templo Jerusa-
et attulerat ea in Babylonem,
antur, et referantur in tem-
in Jerusalem in locum su-
quae et posita sunt in templo
* c. 1, 7. 5, 14. 2 Paral. 36, 7.
Nunc ergo Thathanai dux
onis, quae est trans flumen,
rbuzanai, et consiliarii vestri
arsachaei, qui estis trans flu-
, procul recedite ab illis,
Et dimittite fieri templum
illud a duce Judaeorum, et a
oribus eorum, ut domum Dei
aedificent in loco suo.
Sed et a me praeceptum est,
oporteat fieri a presbyteris
eorum illis, ut aedificetur do-
Dei, scilicet ut de arca regis,
t, de tributis, quae dantur de
one trans flumen, studiose
ptus dentur viris illis, ne im-
atur opus.
Quod si necesse fuerit, et vi-
, et agnos, et hoedos in holo-
tum Deo coeli, frumentum,
vinum, et oleum, secundum
n sacerdotum, qui sunt in Je-
em, detur eis per singulos
ne sit in aliquo querimonia.
Et offerant oblationes Deo
, orentque pro vita regis, et
um ejus.
A me ergo positum est de-
um: Ut omnis homo, qui hanc
verit jussionem, tollatur li-
gnum de domo ipsius, et erigatur,
et configatur in eo, domus autem
ejus publicetur.
12. Deus autem, qui habitare
fecit nomen suum ibi, dissipet
omnia regna, et populum, qui ex-
tenderit manum suam, ut repug-
net, et dissipet domum Dei illam,
quae est in Jerusalem. Ego Dari-
us statui decretum, quod studiose
impleri volo.
13. Igitur Thathanai dux regi-
onis trans flumen, et Stharbuza-
nai, et consiliarii ejus, secundum
quod praeceperat Darius rex, sic
diligenter executi sunt.
14. Seniores autem Judaeorum
aedificabant, et prosperabantur
juxta prophetiam Aggaei prophe-
tae, et Zachariae filii Addo; et
aedificaverunt et construxerunt
jubente Deo Israël, et jubente Cy-
ro, et Dario, et Artaxerxe, regi-
bus Persarum.
15. Et compleverunt domum
Dei istam, usque ad diem tertium
mensis Adar, qui est annus [a]) sex-
tus * regni Darii regis. * c. 4, 24.
16. Fecerunt autem filii Israël,
sacerdotes et Levitae; et reliqui
filiorum transmigrationis, dedi-
cationem * domus Dei in gaudio.
* Num. 7, 10.
17. Et obtulerunt in dedicatio-
nem domus Dei, vitulos centum,
arietes ducentos, agnos quadrin-
gentos, hircos caprarum * pro
peccato totius Israël duodecim,
juxta numerum tribuum Israël.
* c. 8, 35.
18. Et statuerunt sacerdotes in
ordinibus suis, et Levitas in vici-
bus suis super opera Dei * in Je-
rusalem, sicut scriptum est in li-
bro Moysi. * Num. 3. 6. 8, 24.
19. Fecerunt autem filii Israël
transmigrationis, * Pascha, quar-
tadecima die mensis primi.
* Exod. 12, 6.
20. Purificati enim fuerant sa-

590. 1592. sextus Darii regis, C. R. 1592. et 1593. 1598. sextus regni Darii regis.

cerdotes et Levitae quasi unus; omnes mundi ad immolandum pascha universis filiis transmigrationis, et fratribus suis sacerdotibus, et sibi.

21. Et comederunt filii Israël, qui reversi fuerant de transmigratione, et omnes, qui se separaverant a coinquinatione gentium terrae ad eos, ut quaererent Dominum Deum Israël.

22. Et fecerunt solemnitatem azymorum septem diebus in laetitia, quoniam laetificaverat eos Dominus, et converterat cor regis Assur ad eos, ut adjuvaret manus eorum in opere domus Domini Dei Israël.

Cap. 7.

Esdras, litteris regiis munitus, Jerusalem proficiscitur.

1. Post haec autem verba in regno Artaxerxis regis Persarum, Esdras filius Sarajae, filii Azariae, filii Helciae,

2. filii Sellum, filii Sadoc, filii Achitob,

3. filii Amariae, filii Azariae, filii Marajoth,

4. filii Zarahiae, filii Ozi, filii Bocci,

5. filii Abisue, filii Phinees, filii Eleazar, * filii Aaron sacerdotis ab initio.

* 1 Paral. 5, 4. 30.

6. Ipse Esdras ascendit de Babylone, et ipse scriba velox in lege Moysis, quam Dominus Deus dedit Israël; et dedit ei rex secundum manum * Domini Dei ejus super eum, omnem petitionem ejus.

* 2 Esdr. 2, 8.

7. Et ascenderunt de filiis Israel, et de filiis sacerdotum, et de filiis Levitarum, et de cantoribus, et de janitoribus, et de Nathinaeis in Jerusalem anno septimo Artaxerxis regis.

8. Et venerunt in Jerusalem mense quinto, ipse est annus septimus regis.

9. Quia in primo die mensi
mi coepit ascendere de Bal
ne, et in primo die mensis q
venit in Jerusalem, * juxta ma
Dei sui bonam super se. *

10. Esdras enim paravit co
um, ut investigaret legem D
ni, et faceret et doceret in I
praeceptum et judicium.

11. Hoc est autem exempl
pistolae edicti, quod dedit re
taxerxes Esdrae sacerdoti, scr
erudito in sermonibus et pr
ptis Domini, et ceremoniis ej
Israël.

12. Artaxerxes * rex regun
drae sacerdoti, scribae legi
coeli doctissimo, salutem.

* Ezech. 26, 7.

13. A me decretum est, ut
cumque placuerit in regno
de populo Israël, et de sacer
bus ejus, et de Levitis ire in J
salem, tecum vadat.

14. A facie enim regis, et se
consiliatorum ejus missus e
visites Judaeam et Jerusale
lege Dei tui, quae est in manu

15. Et ut feras argentum e
rum, quod rex et consiliator
jus sponte obtulerunt Deo Is
cujus in Jerusalem tabernacu
est.

16. Et omne argentum et
rum, quodcumque inveneri
universa provincia Babyloni
populus offerre voluerit, e
sacerdotibus, quae sponte o
lerint domui Dei sui, quae e
Jerusalem,

17. libere accipe, et studios
me de hac pecunia vitulos, a
tes, agnos, et sacrificia et liba
na eorum, et offer ea super al
templi Dei vestri, quod est in
rusalem.

18. Sed et si quid tibi, et fra
bus tuis placuerit de reliquo
gento et auro, ut faciatis, juxta
luntatem Dei vestri facite.

19. Vasa quoque, quae dan

in ministerium domus Dei tui,
le in conspectu Dei in Jerusa-
.
o. Sed et cetera, quibus opus
rit in domum Dei tui, quan-
cunque necesse est, ut expen-
dabitur de thesauro, et de fis-
egis,
. et a me. Ego Artaxerxes rex
ni, atque decrevi omnibus cu-
libus arcae publicae, qui sunt
is flumen, ut, quodcumque pe-
it a vobis Esdras sacerdos,
ba legis Dei coeli, absque mo-
etis,
. usque ad argenti talenta cen-
, et usque ad frumenti coros
tum, et usque ad vini batos
tum, et usque ad batos olei
tum, sal vero absque mensura.
3. Omne, quod ad ritum Dei
li pertinet, tribuatur diligen-
in domo Dei coeli; ne forte i-
atur contra regnum regis, et
rum ejus.
4. Vobis quoque notum faci-
de universis sacerdotibus, et
itis, et cantoribus, et janitori-
, Nathinaeis, et ministris do-
Dei hujus, ut vectigal, et tri-
im, et annonas non habeatis
statem imponendi super eos.
5. Tu autem Esdra, secundum
entiam Dei tui, quae est in
u tua, constitue judices et
sides, ut judicent omni popu-
qui est trans flumen, his vide-
, qui noverunt legem Dei tui,
et imperitos docete libere.
. Et omnis, qui non fecerit
m Dei tui, et legem regis dili-
er, judicium erit de eo, sive
ortem, sive in exilium, sive
ndemnationem substantiae
vel certe in carcerem.
. Benedictus Dominus Deus
um nostrorum, qui dedit hoc
rde regis, ut glorificaret do-
Domini, quae est in Jerusa-

28. et in me inclinavit misericordiam suam coram rege et consiliatoribus ejus, et universis principibus regis potentibus; et ego confortatus * manu Domini Dei mei, quae erat in me, congregavi de Israël principes, qui ascenderent mecum. * c. 8, 18. 22.

CAP. 8.

Qui cum Esdra Jerusalem ascenderint. Vasa reponuntur in templo.

1. Hi sunt a) ergo principes familiarum, et genealogia eorum, qui ascenderunt mecum in regno Artaxerxis regis de Babylone.

2. De filiis Phinees, Gersom. De filiis Ithamar, Daniel. De filiis David, Hattus.

3. De filiis Secheniae, b) filiis Pharos, Zacharias; et cum eo numerati sunt viri centum quinquaginta.

4. De filiis * Phahath Moab, Elioenai filius Zarehe, et cum eo ducenti viri. * 2 Esdr. 7, 11.

5. De filiis Secheniae, filius Ezechiel, et cum eo trecenti viri.

6. De filiis Adan, Abed filius Jonathan, et cum eo quinquaginta viri.

7. De filiis Alam, Isaias filius Athaliae, et cum eo septuaginta viri.

8. De filiis Saphatiae, Zebedia filius Michaël, et cum eo octoginta viri.

9. De filiis Joab, Obedia filius Jahiel, et cum eo ducenti decem et octo viri.

10. De filiis Selomith, filius Josphiae, et cum eo centum sexaginta viri.

11. De filiis Bebai, Zacharias filius Bebai, et cum eo viginti octo viri.

12. De filiis Azgad, Johanan filius Eccetan, et cum eo centum et decem viri.

a) 1590. Hi sunt autem b) 1590. add. et de

13. De filiis Adonicam, qui erant novissimi; et haec nomina eorum; Eliphelet, et Jehiel, et Samaias, et cum eis sexaginta viri.

14. De filiis Begui, Uthai et Zachur, et cum eis septuaginta viri.

15. Congregavi autem eos ad fluvium, qui decurrit ad Ahava, et mansimus ibi tribus diebus; quaesivique in populo et in sacerdotibus de filiis Levi, et non inveni ibi.

16. Itaque misi Eliezer, et Ariel, et Semeiam, et Elnathan, et Jarib, et alterum Elnathan, et Nathan, et Zachariam, et Mosollam principes; et Joiarib, et Elnathan sapientes.

17. Et misi eos ad Eddo, qui est primus in Chasphiae a) loco, et posui in ore eorum verba, quae loquerentur ad Eddo, et fratres ejus Nathinaeos, in loco Chasphiae a), ut adducerent nobis ministros domus Dei nostri.

18. Et adduxerunt nobis per manum Dei nostri bonam super nos, virum doctissimum de filiis Moholi filii Levi filii Israël, et Sarabiam et filios ejus et fratres ejus decem et octo,

19. et Hasabiam, et cum eo Isaiam de filiis Merari, fratresque ejus, et filios ejus viginti;

20. et de Nathinaeis*, quos dederat David et principes ad ministeria Levitarum, Nathinaeos ducentos viginti. Omnes hi suis nominibus vocabantur. * 2Esdr.7,60.

21. Et praedicavi ibi jejunium juxta fluvium Ahava, ut affligeremur coram Domino Deo nostro, et peteremus ab eo viam rectam nobis et filiis nostris, universaeque substantiae nostrae.

22. Erubui enim petere a rege auxilium et equites, qui defenderent nos ab inimico in via; quia dixeramus regi: Manus Dei nostri est super omnes, qui quaerunt eum in bonitate; et imp
um ejus et fortitudo ejus, et fu
super omnes, qui derelinqu
eum.

23. Jejunavimus autem, et
gavimus Deum nostrum per h
et evenit nobis prospere.

24. Et separavi de principi
sacerdotum duodecim, Sar
am, et Hasabiam, et cum ei
fratribus eorum decem.

25. Appendique eis argent
et aurum, et vasa consecrata
mus Dei nostri, quae obtule
rex et consiliatores ejus, et p
cipes ejus, universusque Is
eorum, qui inventi fuerant.

26. Et appendi in mani
eorum argenti talenta sexce
quinquaginta, et vasa argen
centum, auri centum talenta;

27. et crateres aureos vigi
qui habebant solidos millenos
vasa aeris fulgentis optimi d
pulchra, ut aurum.

28. Et dixi eis: Vos sancti
mini, et vasa sancta, et argent
et aurum, quod sponte oblat
est Domino Deo patrum nost
rum.

29. Vigilate et custodite, do
appendatis coram principi
sacerdotum, et Levitarum, et
cibus familiarum Israël in Je
salem, in thesaurum domus
mini.

30. Susceperunt autem sac
dotes et Levitae pondus argen
et auri, et vasorum, ut deferr
Jerusalem in domum Dei nost

31. Promovimus ergo a flu
ne Ahava duodecimo die men
primi, ut pergeremus Jerusale
et manus Dei nostri fuit super n
et liberavit* nos de manu ini
ci et insidiatoris in via. *Ps.17

32. Et venimus Jerusalem,
mansimus ibi tribus diebus.

33. Die autem quarta appens
est argentum, et aurum, et va

a) 1590. Casphiae

lomo Dei nostri per manum
remoth filii Uriae sacerdotis,
um eo Eleazar filius Phinees,
ıque eis Jozabed filius Josue,
Toadaia filius Bennoi Levitae,
4. juxta numerum et pondus
nium; descriptumque est om-
pondus in tempore illo.
5. Sed et qui venerant de ca-
vitate filii transmigrationis,
ulerunt holocautomata a) Deo
ël, vitulos duodecim pro om-
opulo Israël, arietes nonagin-
ex, agnos septuaginta septem,
cos pro peccato, duodecim;
nia in holocaustum Domino.
6. Dederunt autem edicta re-
satrapis, qui erant de conspe-
regis, et ducibus trans flumen,
levaverunt populum et do-
m Dei.

Cap. 9.

ubia inter Judaeos et Chananaeos juncta
dras luget, fusa ad Deum oratione.

Postquam autem haec com-
a sunt, accesserunt ad me
cipes, dicentes: Non est se-
tus populus Israël, sacerdo-
t Levitae a populis terrarum,
ominationibus eorum, Cha-
ei videlicet, et Hethaei, et
ezaei, et Jebusaei, et Ammo-
rum, et Moabitarum, et Aegy-
um, et Amorrhaeorum.
Tulerunt enim * de filiabus
m sibi et filiis suis, et com-
uerunt semen sanctum cum
lis terrarum; manus etiam
cipum et magistratuum fuit
nsgressione hac prima.

* Deut. 7, 3.

Cumque audissem * sermo-
istum, scidi pallium meum
nicam, et evelli capillos capi-
i et barbae, et sedi moerens.

* Num. 14, 6.

Convenerunt autem ad me
s, qui timebant verbum Dei
l, pro transgressione eorum,
qui de captivitate venerant, et e-
go sedebam tristis usque ad sacri-
ficium vespertinum:
5. et in sacrificio vespertino sur-
rexi de afflictione mea, et scisso
pallio et tunica, curvavi genua
mea, et expandi manus meas ad
Dominum Deum meum,
6. et dixi *: Deus meus confun-
dor et erubesco levare faciem
meam ad te; quoniam iniquitates
nostrae † multiplicatae sunt su-
per caput nostrum, et delicta no-
stra creverunt usque ad coelum

* Dan. 9, 7. sq. † Ps. 37, 5.

7. a diebus patrum nostrorum;
sed et nos ipsi peccavimus gravi-
ter usque ad diem hanc, et in ini-
quitatibus nostris traditi sumus
ipsi, et reges nostri, et sacerdotes
nostri in manum regum terra-
rum, et in gladium, et in captivi-
tatem, et in rapinam, et in confu-
sionem vultus, sicut et die hac.
8. Et nunc quasi parum et ad
momentum facta est deprecatio
nostra apud Dominum Deum no-
strum, ut dimitterentur nobis re-
liquiae, et daretur nobis paxillus*
in loco sancto ejus, et illuminaret
oculos nostros Deus noster, et da-
ret nobis vitam modicam in ser-
vitute nostra, * Jes. 22, 23.
9. quia servi sumus, et in ser-
vitute nostra non dereliquit nos
Deus noster, sed inclinavit super
nos misericordiam coram rege
Persarum, ut daret nobis vitam,
et sublimaret domum Dei nostri,
et extrueret solitudines ejus, et
daret nobis sepem in Juda et Je-
rusalem.
10. Et nunc quid dicemus Deus
noster post haec? quia dereliqui-
mus mandata tua,
11. quae praecepisti in manu
servorum tuorum Prophetarum,
dicens: Terra, ad quam vos in-
gredimini, ut possideatis eam, ter-
ra * immunda est juxta immundi-
tiam populorum, caeterarumque

590. holocaustomata

terrarum, abominationibus eorum, qui repleverunt eam ab ore usque ad os in coinquinatione sua. * Lev. 18, 24. 25.

12. Nunc ergo * filias vestras ne detis filiis eorum, et filias eorum ne accipiatis filiis vestris, et non quaeratis pacem eorum, et prosperitatem eorum usque in aeternum; ut confortemini, et comedatis, quae bona sunt terrae, et haeredes habeatis filios vestros usque in saeculum. * Deut. 7, 3.

13. Et post omnia, quae venerunt super nos in operibus nostris pessimis, et in delicto nostro magno, quia tu Deus noster liberasti nos de iniquitate nostra, et dedisti nobis salutem sicut est hodie,

14. ut non a) converteremur, et irrita faceremus mandata tua, neque matrimonia jungeremus cum populis abominationum istarum. Numquid iratus es nobis usque ad consummationem, ne dimitteres nobis reliquias ad salutem?

15. Domine Deus Israël, justus es tu; quoniam derelicti sumus, qui salvaremur sicut die hac. Ecce! coram te sumus in delicto nostro; non enim stari potest coram te super hoc.

Cap. 10.

Populus audita Esdræ oratione luget, juratque, fore, ut legi obsequatur.

1. Sic ergo orante Esdra, et implorante eo b), et flente, et jacente ante templum Dei, collectus est ad eum de Israël coetus grandis nimis virorum et mulierum et puerorum, et flevit populus * fletu multo. * Jerem. 31, 9.

2. Et respondit Sechenias filius Jehiel de filiis Aelam, et dixit Esdrae: Nos praevaricati sumus in Deum nostrum *, et duximus uxores alienigenas de populis terrae; et nunc, si est poenitentia in Israel super hoc; * 2 Esdr. 13, 23.

3. percutiamus foedus cum [Do]mino Deo nostro, ut projicia[mus] universas uxores, et eos, qu[i de] his nati sunt juxta voluntatem [Do]mini, et eorum, qui timent p[rae]ceptum Domini Dei nostri: [se]cundum legem fiat.

4. Surge, tuum est decern[ere], nosque erimus tecum; confo[rta]re, et fac.

5. Surrexit ergo Esdras, et juravit principes sacerdotu[m] Levitarum, et omnem Israël [ut] facerent secundum verbum [hoc], et juraverunt.

6. Et surrexit Esdras ante [do]mum Dei, et abiit ad cubicu[lum] Johanan filii Eliasib, et ingre[ssus] est illuc, panem non comedit [et] aquam non bibit; lugebat e[nim] transgressionem eorum, qui [ve]nerant de captivitate,

7. Et missa est vox in Juda [et] in Jerusalem omnibus filiis tr[ans]migrationis, ut congregare[ntur] in Jerusalem;

8. et omnis, qui non ven[erit] in tribus diebus juxta consili[um] principum et seniorum, auf[ere]tur universa substantia ejus [et] ipse abjicietur de coetu trans[mi]grationis.

9. Convenerunt igitur om[nes] viri Juda, et Benjamin in Jeru[sa]lem tribus diebus, ipse est me[nsis] nonus, vigesimo die mensis; [et] sedit omnis populus in platea [do]mus Dei, trementes pro pecca[to] et pluviis.

10. Et surrexit Esdras sacer[dos], et dixit ad eos: Vos transgress[i e]stis *, et duxistis uxores alieni[ge]nas, ut adderetis super delict[um] Israël. * c. 9, 3. 2 Esdr. 13, 25. 2[7].

11. Et nunc date confession[em] Domino Deo patrum vestroru[m], et facite placitum ejus, et sepa[ra]mini a populis terrae, et ab u[xo]ribus alienigenis.

12. Et respondit universa m[ul]titudo, dixitque voce magna: J[uxta]

a) 1590. averteremur, b) 1590. implorante Deum,

erbum tuum ad nos, sic fiat.
. Verumtamen quia populus
us est, et tempus pluviae, et
sustinemus stare foris, et o-
non est diei unius vel duorum
ementer quippe peccavimus
rmone isto).
. Constituantur principes in
ersa multitudine; et omnes
vitatibus nostris, qui duxe-
uxores alienigenas, veniant
mporibus statutis, et cum his
ores per civitatem et civita-
et judices ejus, donec aver-
ira Dei nostri a nobis super
ato hoc.
. Igitur Jonathan filius Aza-
et Jaasia filius Thecue, stete-
super hoc, et Mesollam et
thai Levites adjuverunt eos;
. feceruntque sic filii trans-
ationis. Et abierunt Esdras
rdos, et viri principes fami-
m in domos patrum suorum,
nes per nomina sua, et sede-
in die primo mensis decimi,
aererent rem.
. Et consummati sunt omnes
qui duxerant uxores alieni-
, usque ad diem primam
is primi.
Et inventi sunt de filiis sa-
otum, qui duxerant uxores
igenas. De filiis Josue filii
ec, et fratres ejus, Maasia,
ezer, et Jarib, et Godolia.
Et dederunt* manus suas,
cerent uxores suas, et pro
o suo arietem de ovibus of-
it. *4Reg. 10, 15.
Et de filiis Emmer, Hanani,
edia;
et de filiis Harim, Maasia, et
Semeia, et Jehiel, et Ozias;
t de filiis Pheshur, Elioenai,
a, Ismaël, Nathanaël, Josa-
et Elasa;
et de filiis Levitarum Joza-
, et Semei, et Celaia, ipse
est Calita, Phataia, Juda, et Elie-
zer.
24. Et de cantoribus, Eliasib;
et de janitoribus, Sellum, et Te-
lem, et Uri;
25. et ex Israël, de filiis Pharos,
Remeia, et Jezia, et Melchia, et
Miamin, et Eliezer, et Melchia, et
Banea.
26. Et de filiis Aelam, Mathania,
Zacharias, et Jehiel, et Abdi, et
Jerimoth, et Elia.
27. Et de filiis Zethua, Elioenai,
Eliasib, Mathania, et Jerimuth, et
Zabad, et Aziza.
28. Et de filiis Bebai, Johanan,
Hanania, Zabbai, Athalai.
29. Et de filiis Bani, Mosollam,
et Melluch, et Adaia, Jasub, et
Saal, et Ramoth.
30. Et de filiis Phahath Moab,
Edna, et Chalal, Banaias [b]), et Maa-
sias, Mathanias, Beseleel, Bennui,
et Manasse.
31. Et de filiis Herem, Eliezer,
[c]) Josue, Melchias, Semeias, Si-
meon,
32. Benjamin, Maloch, Sama-
rias.
33. Et de filiis Hasom, Matha-
nai, Mathatha, Zabad, Elipheleth,
Jermai, Manasse, Semei.
34. De filiis Bani, Maaddi, Am-
ram, et Uel,
35. Baneas, et Badaias, Cheliau,
36. Vania, Marimuth, et Eliasib,
37. Mathanias, Mathanai, et Jasi,
38. et Bani, et Bennui, Semei,
39. et Salmias, et Nathan, et
Adaias,
40. et Mechnedebai, Sisai, Sarai,
41. Ezrel, et Selemiau, Semeria,
42. Sellum, Amaria, Joseph.
43. De filiis Nebo, Jehiel, Ma-
thathias, Zabad, Zabina, Jeddu, et
[d]) Joël, et Banaia.
44. Omnes hi acceperant uxo-
res alienigenas, et fuerunt ex eis
mulieres, quae pepererant filios.

o. Josabed, b) 1590. Bananias, c) 1590. Jesue, d) 1590. Joal,

LIBER NEHEMIÆ
QUI ET
ESDRÆ SECUNDUS
DICITUR.

Cap. 1.

Nehemias, audita Hierosolymae sorte, Dei implorat misericordiam.

1. Verba Nehemiae filii Helchiae. Et factum est in mense Casleu, anno vigesimo, et ego eram in Susis castro.

2. Et venit Hanani unus de fratribus meis, ipse et viri a) ex Juda; et interrogavi eos de Judaeis, qui remanserant, et supererant de captivitate, et Jerusalem.

3. Et dixerunt mihi: Qui remanserunt, et relicti sunt de captivitate ibi in provincia, in afflictione magna sunt, et in opprobrio; et murus Jerusalem dissipatus est, et portae ejus combustae sunt igni *. * 4 Reg. 25, 9. 10. 2 Paral. 36, 10. Jerem. 39, 8.

4. Cumque audissem verba hujuscemodi *, sedi, et flevi, et luxi diebus multis; jejunabam, et orabam ante faciem Dei coeli; * Exod. 20, 5. 6. 2 Paral. 6, 14.

5. et dixi *: Quaeso, Domine Deus coeli fortis, magne atque terribilis, qui custodis pactum et misericordiam cum his qui te diligunt, et custodiunt mandata tua. * Dan. 9, 4.

6. Fiant aures tuae auscultantes *, et oculi tui aperti ut audias orationem servi tui, quam ego oro coram te hodie nocte et die pro filiis Israël servis tuis; et confiteor pro peccatis filiorum Israël, quibus peccaverunt tibi; ego, et domus patris mei peccavim * Ps. 33, 16. 85, 6. 7.

7. Vanitate seducti sumu non custodivimus mandatur um *, et caeremonias, et jud quae praecepisti Moysi fan tuo. * Ps. 105, 6.

8. Memento verbi, quod r dasti Moysi servo tuo, dicens: transgressi fueritis, ego dis gam vos in populos *; * Deut. 28, 64. 30, 1.

9. et si revertamini ad me custodiatis praecepta mea, e ciatis ea; etiamsi abducti fue ad extrema coeli, inde congr bo vos, et reducam in locum, q elegi, ut habitaret nomen m ibi *. * Lev. 12, 11. 30, 3.

10. Et ipsi servi tui, et pop tuus *; quos redemisti in for dine tua magna, et in manu valida. * Ps. 84, 2.

11. Obsecro Domine, sit a tua attendens ad orationem s tui, et ad orationem servorun orum, qui volunt timere no tuum; et dirige servum tuum die, et da ei misericordiam virum hunc. Ego enim eram cerna regis.

Cap. 2.

Nehemias acceptis a rege litteris venit salem, et murorum exstructionem in hostibus adgreditur.

1. Factum est autem in me Nisan, anno vigesimo Artaxe regis; et vinum erat ante eum

a) 1590. om. ex

vavi vinum, et dedi regi; et e-
m quasi languidus ante faciem
us.
2. Dixitque mihi rex: Quare
ltus tuus tristis est, cum te ae-
otum non videam? non est hoc
ustra, sed malum, nescio quod,
corde tuo est. Et timui valde,
nimis;
3. et dixi regi: Rex in aeternum
ve! quare non moereat vultus
eus, quia civitas domus sepul-
rorum patris mei deserta est, et
rtae ejus combustae sunt igni*?
*c. 1, 3.
4. Et ait mihi rex: Pro qua re
stulas? Et oravi Deum coeli,
5. et dixi ad regem: Si videtur
gi bonum, et si placet servus tu-
ante faciem tuam, ut mittas me
Judaeam ad civitatem sepul-
ri patris mei, et aedificabo eam.
6. Dixitque mihi rex, et regina,
ae sedebat juxta eum: Usque
quod tempus erit iter tuum, et
ando reverteris? Et placuit
te vultum regis, et misit me; et
nstitui ei tempus.
7. Et dixi regi: Si regi videtur
num, epistolas det mihi ad du-
s regionis trans flumen, ut tra-
cant me, donec veniam in Ju-
eam;
8. et epistolam ad Asaph custo-
m saltus regis, ut det mihi ligna,
tegere possim a) portas turris
mus, et muros civitatis, et do-
m, quam ingressus fuero. Et
lit mihi rex juxta manum *Dei
i bonam mecum. *1 Esdr. 7, 6. 9.
Deut. 31, 6. 8. Ps. 26, 9.
. Et veni ad duces regionis
ns flumen, dedique eis episto-
regis. Miserat autem rex me-
n principes militum, et equites.
o. Et audierunt Sanaballat Ho-
ites, et Tobias servus Amma-
s; et contristati sunt afflictio-
nagna, quod venisset homo,
quaereret prosperitatem fili-
m Israël.

11. Et veni Jerusalem, et eram
ibi tribus diebus,
12. et surrexi nocte ego, et viri
pauci mecum, et non indicavi cui-
quam, quid Deus dedisset in cor-
de meo, ut facerem in Jerusalem,
et jumentum non erat mecum, ni-
si animal, cui sedebam.
13. Et egressus sum per portam
vallis nocte, et ante fontem dra-
conis, et ad portam stercoris, et
considerabam murum Jerusalem
dissipatum, et portas ejus con-
sumptas igni.
14. Et transivi ad portam fontis,
et ad aquaeductum regis*, et non
erat locus jumento, cui sedebam,
ut transiret. *4 Reg. 20, 20. 2 Par. 32, 30.
15. Et ascendi per torrentem
nocte, et considerabam murum,
et reversus veni ad portam vallis,
et redii.
16. Magistratus autem nescie-
bant, quo abiissem, aut quid ego
facerem; sed et Judaeis et sacer-
dotibus, et optimatibus, et magi-
stratibus, et reliquis, qui facie-
bant opus, usque ad id loci nihil
indicaveram.
17. Et dixi eis: Vos nostis affli-
ctionem, in qua sumus; quia Je-
rusalem deserta est, et portae e-
jus consumptae sunt igni; venite,
et aedificemus muros Jerusalem,
et non simus ultra opprobrium.
18. Et indicavi eis manum Dei
mei, quod esset bona mecum, et
verba regis, quae locutus esset mi-
hi, et aio: Surgamus, et aedifice-
mus. Et confortatae sunt manus
eorum in bono.
19. Audierunt autem Sanaballat Horonites, et Tobias servus
Ammanites, et Gosem Arabs, et
subsannaverunt nos, et despexe-
runt, dixeruntque: Quae est haec
res, quam facitis? numquid con-
tra regem vos rebellatis?
20. Et reddidi eis sermonem,
dixique ad eos: Deus coeli ipse
nos juvat, et nos servi ejus sumus;

a) 1590. portas templi, turres, domus, et muros

surgamus et aedificemus; vobis autem non est pars *, et justitia, et memoria in Jerusalem. *Deut.32,9.

CAP. 3.

Muri, turres, portae extruuntur.

1. Et surrexit Eliasib sacerdos magnus, et fratres ejus sacerdotes, et aedificaverunt portam gregis; ipsi sanctificaverunt eam, et statuerunt valvas ejus, et usque ad turrim centum cubitorum sanctificaverunt eam, usque ad turrim Hananeel.

2. Et juxta eum aedificaverunt viri Jericho; et juxta eum aedificavit Zachur filius Amri.

3. Portam autem piscium aedificaverunt filii Asnaa; ipsi texerunt eam, et statuerunt valvas ejus, et seras, et vectes. Et juxta eos aedificavit Marimuth filius Uriae, filii Accus.

4. Et juxta eum aedificavit Mosollam filius Barachiae, filii Mesezebel; et juxta eos aedificavit Sadoc filius Baana.

5. Et juxta eos aedificaverunt Thecueni; optimates autem eorum non supposuerunt colla sua in opere Domini sui.

6. Et portam veterem aedificaverunt Jojada filius Phasea, et Mosollam filius Besodia; ipsi texerunt a) eam, et statuerunt valvas ejus, et seras, et vectes.

7. Et juxta eos aedificaverunt Meltias Gabaonites, et Jadon Meronathites, viri de Gabaon et Maspha, pro duce, qui erat in regione trans flumen.

8. Ex juxta eum aedificavit Eziel filius Araia aurifex; et juxta eum aedificavit Ananias filius pigmentarii; et dimiserunt Jerusalem usque ad murum plateae latioris.

9. Et juxta eum aedificavit Raphaia filius Hur, princeps vici Jerusalem.

10. Et juxta eum aedificavit Jedaia filius Haromaph contra [...] mum suam; et juxta eum aedifi[...] vit Hattus filius Haseboniae.

11. Mediam partem vici aed[...] cavit Melchias filius Herem, et [...] sub filius Phahath Moab, et tur[...] furnorum.

12. Et juxta eum aedificavit S[...] lum filius Alohes princeps med[...] partis vici Jerusalem, ipse et fil[...] ejus.

13. Et portam vallis aedifica[...] Hanun, et habitatores Zanoë; i[...] aedificaverunt eam, et statuer[...] valvas ejus, et seras, et vectes, [...] mille cubitos in muro usque [...] portam sterquilinii.

14. Et portam sterquilinii [...] dificavit Melchias filius Recha[...] princeps vici Bethacharam; i[...] aedificavit eam, et statuit val[...] ejus, et seras, et vectes.

15. Et portam fontis aedifica[...] Sellum filius Cholhoza, prince[...] pagi Maspha; ipse aedificavit ea[...] et texit, et statuit valvas ejus, [...] seras, et vectes, et muros * pis[...] nae Siloë in hortum regis, et [...] que ad gradus, qui descendunt [...] civitate David. * Joh. 9, 7.

16. Post eum aedificavit Neh[...] mias filius Azboc princeps di[...] diae partis vici Bethsur usq[...] contra sepulchrum David, et [...] que ad piscinam, quae grandi [...] pere constructa est, et usque [...] domum fortium.

17. Post eum aedificaverunt L[...] vitae, Rehum filius Benni; p[...] eum aedificavit Hasebias princ[...] dimidiae partis vici Ceilae in [...] co suo.

18. Post eum aedificaverunt fr[...] tres eorum Bavai filius Enada[...] princeps dimidiae partis Ceila[...]

19. Et aedificavit juxta eum Az[...] filius Josue, princeps Masph[...] mensuram secundam, contra a[...] censum * firmissimi anguli.

* 3 Reg. 7, 2. 10, 17. Jes. 22, 8.

20. Post eum in monte aedific[...]

a) 1690. texuerunt

Baruch filius Zachai mensu-
a secundam, ab angulo usque
portam domus Eliasib sacer-
is magni.
1. Post eum aedificavit Meri-
h filius Uriae filii Haccus, men-
am secundam, a porta domus
asib, donec extenderetur do-
s Eliasib.
2. Et post eum aedificaverunt
erdotes viri de campestribus
danis.
3. Post eum aedificavit Benja-
et Hasub contra domum su-
; et post eum aedificavit Aza-
filius Maasiae filii Ananiae
tra domum suam.
4. Post eum aedificavit Bennui
is Henadad mensuram secun-
, a domo Azariae usque ad fle-
am, et usque ad angulum.
5. Phalel filius Ozi contra fle-
am et turrim, quae eminet de
no regis excelsa, id est, * in a-
carceris; post eum Phadaja
is Pharos. * Jerem. 32, 2.
6. Nathinaei autem habitabant
Ophel usque contra portam a-
rum ad Orientem, et turrim,
e prominebat.
7. Post eum aedificaverunt
cueni mensuram secundam e
one, a turre magna et emi-
te usque ad murum templi.
8. Sursum autem a) a porta * e-
rum aedificaverunt sacerdo-
unusquisque contra domum
n. * 4 Reg. 11, 16.
. Post eos aedificavit Sadoc
s Emmer contra domum su-
Et post eum aedificavit Se-
filius Secheniae, custos por-
Orientalis.
. Post eum aedificavit Hana-
ilius Selemiae, et Hanun fili-
eleph sextus, mensuram se-
am; post eum aedificavit Mo-
m filius Barachiae, contra ga-
ylacium suum. Post eum ae-
vit Melchias filius aurificis
usque ad domum Nathinaeorum,
et scruta vendentium contra por-
tam judicialem, et usque ad coe-
naculum anguli.
31. Et inter coenaculum angu-
li in porta gregis aedificaverunt
b) aurifices et negotiatores.

Cap. 4.

Sanaballat et Tobias subsannant Judæos ædificantes: sed hi opus prosequuntur armati.

1. Factum est autem, cum audis-
set Sanaballat, quod aedificare-
mus murum, iratus est valde; et
motus nimis * subsannavit Judae-
os, * c. 2, 19.
2. et dixit coram fratribus su-
is, et frequentia Samaritanorum:
Quid Judaei faciunt imbecilles?
Num dimittent eos gentes? Num
sacrificabunt, et complebunt in
una die? Numquid aedificare po-
terunt lapides de acervis pulve-
ris, qui combusti sunt?
3. Sed et Tobias Ammanites
proximus ejus, ait: Aedificent; si
ascenderit vulpes*, transiliet mu-
rum eorum lapideum. * Thren. 5, 13.
4. Audi Deus noster, quia facti
sumus * despectui; converte op-
probrium super caput eorum, †
et da eos in despectionem in terra
captivitatis. * Ps. 43, 14. sq. 78, 4. † Ps. 7, 17.
5. Ne operias * iniquitatem eo-
rum, et peccatum eorum coram
facie tua non deleatur, † quia ir-
riserunt aedificantes.
* Ps. 31, 1. 78, 6. 7. † Jerem. 18, 23.
6. Itaque aedificavimus murum,
et conjunximus totum usque ad
partem dimidiam; et provoca-
tum est cor populi ad operandum.
7. Factum est autem, cum au-
disset Sanaballat, et Tobias, et
Arabes, et Ammanitae, et Azotii,
quod obducta esset cicatrix muri
Jerusalem, et quod coepissent in-
terrupta concludi, irati sunt ni-
mis. * * v. 1. c. 2, 19.

590. ad portam b) 1590. artifices.

8. Et congregati sunt omnes pariter, ut venirent, et pugnarent contra Jerusalem, et molirentur insidias.

9. Et oravimus Deum nostrum, et posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos.

10. Dixit autem Judas *: Debilitata est fortitudo portantis, et humus nimia est, et nos non poterimus aedificare murum.

*Num. 14, 2. sq. 20, 3. sq. Deut. 1, 27. sq.

11. Et dixerunt hostes nostri: Nesciant, et ignorent, donec veniamus in medium eorum, et interficiamus eos, et cessare faciamus opus.

12. Factum est autem venientibus Judaeis, qui habitabant juxta eos, et dicentibus nobis per decem vices, ex omnibus locis, quibus venerant ad nos,

13. statui in loco post murum per circuitum populum in ordinem cum gladiis suis, et lanceis, et arcubus.

14. Et perspexi atque surrexi; et aio ad optimates et magistratus, et ad reliquam partem vulgi: * Nolite timere a facie eorum; Domini magni et terribilis mementote, et pugnate pro fratribus vestris, filiis vestris, et filiabus vestris, et uxoribus vestris, et domibus vestris.

* Deut. 1, 29. 30. 31, 6.

15. Factum est autem, cum audissent inimici nostri, nunciatum esse nobis, dissipavit Deus * consilium eorum. Et reversi sumus omnes ad muros, unusquisque ad opus suum.

* Ps. 32, 10. Job. 5, 12.

16. Et factum est a die illa, media pars juvenum eorum faciebat opus, et media parata erat ad bellum, et lanceae, et scuta, et arcus, et loricae, et principes post eos in omni domo Juda.

17. Aedificantium in muro, et portantium onera, et imponentium; una manu sua faciebat op
et altera tenebat gladium.

18. Aedificantium enim un
quisque gladio erat accinctus
nes. Et aedificabant, et clan
bant buccina juxta me.

19. Et dixi ad optimates, et
magistratus, et ad reliquam p
tem vulgi: Opus grande est et
tum, et nos separati sumus in
ro procul alter ab altero.

20. In loco quocumque au
ritis clangorem tubae, * illuc c
currite ad nos; Deus noster
gnabit pro nobis. *Exod. 14, 1

21. Et nos ipsi faciamus op
et media pars nostrum teneat l
ceas ab ascensu aurorae, do
egrediantur astra.

22. In tempore quoque illo
xi populo: Unusquisque cum
ero suo maneat in medio Jeru
lem, et sint nobis a) vices per
ctem, et diem ad operandum.

23. Ego autem et fratres n
et pueri mei, et custodes, qu
rant post me, non deponeba
vestimenta nostra; unusquis
tantum nudabatur ad baptism

Cap. 5.

Nehemias populum fame et aere alieno
vatum sublevat.

1. Et factus est clamor pop
et uxorum ejus magnus adver
fratres suos Judaeos.

2. Et erant, qui dicerent: F
nostri, et filiae nostrae mul
sunt nimis: accipiamus pro p
tio eorum frumentum, et co
damus, et vivamus.

3. Et erant, qui dicerent: Ag
nostros, et vineas, et domos
stras opponamus, et accipian
frumentum in fame.

4. Et alii dicebant: Mutuo su
mus pecunias in tributa regis,
musque agros nostros et vine

5. Et nunc sicut carnes fratr

a) 1590. vobis

trorum, sic carnes nostrae
t; et sicut filii eorum, ita et fi-
ostri. Ecce! nos subjugamus
s nostros, et filias nostras in
itutem, et de filiabus nostris
t famulae, nec habemus, unde
sint redimi, et agros nostros,
ineas nostras alii possident.
. Et iratus sum * nimis, cum
lissem clamorem eorum se-
dum verba haec. *Ps. 118, 53.
. Cogitavitque cor meum me-
n, et increpavi optimates et
gistratus, et dixi eis: Usurasne
guli a fratribus vestris exigi-
* Et congregavi adversum eos
cionem magnam, *Exod. 22, 25. Lev. 25, 36. 37. Deut. 23, 19. 20.
. et dixi eis: Nos, ut scitis, red-
imus fratres nostros Judaeos,
venditi fuerant gentibus, se-
dum possibilitatem nostram;
os igitur vendetis fratres ve-
os, et redimemus eos? Et silue-
it, nec invenerunt, quid re-
nderent.
. Dixique ad eos: Non est bo-
res, quam facitis; quare non
imore Dei nostri ambulatis,
exprobretur nobis a gentibus
nicis nostris?
. Et ego, et fratres mei, et pu-
nei commodavimus plurimis
uniam et frumentum; non re-
imus in commune istud, aes
num concedamus, quod debe-
nobis.
. Reddite eis hodie agros su-
t vineas suas, et oliveta sua,
mos suas; quin potius et cen-
nam pecuniae, frumenti, vi-
t olei, quam exigere soletis
s, date pro illis.
. Et dixerunt: Reddemus, et
is nihil quaeremus; sicque
mus, ut loqueris. Et vocavi
dotes, et adjuravi eos, ut fa-
nt, juxta quod dixeram.
Insuper excussi sinum me-
et dixi: Sic excutiat Deus
em virum, qui non comple-
verbum istud, de domo sua,
et de laboribus suis; * sic excuti-
atur, et vacuus fiat. Et dixit uni-
versa multitudo: Amen. Et lau-
daverunt Deum. Fecit ergo po-
pulus sicut erat dictum.
*Job 38, 13. Jes. 24, 1.

14. A die autem illa, qua prae-
ceperat rex mihi, ut essem dux in
terra Juda, ab anno vigesimo us-
que ad annum trigesimum secun-
dum Artaxerxis regis per annos
duodecim, ego et fratres mei an-
nonas, quae ducibus debebantur,
non comedimus;

15. duces autem primi, qui fue-
rant ante me, gravaverunt popu-
lum; et acceperunt ab eis in pane,
et vino, et pecunia quotidie siclos
quadraginta; sed et ministri eo-
rum depresserunt populum. Ego
autem non feci ita propter timo-
rem Dei;

16. Quin potius in opere muri
aedificavi, et agrum non emi, et
omnes pueri mei congregati ad
opus erant.

17. Judaei quoque et magistra-
tus centum quinquaginta viri, et
qui veniebant ad nos de gentibus,
quae in circuitu nostro sunt, in
mensa mea erant.

18. Parabatur autem mihi per
dies singulos bos unus, arietes
sex electi, exceptis volatilibus, et
inter dies decem vina diversa, et
alia multa tribuebam; insuper et
annonas ducatus mei non quaesi-
vi; valde enim attenuatus erat
populus.

19. Memento * mei Deus meus
in bonum secundum omnia, quae
feci populo huic. *c. 13, 22. 31.

Cap. 6.

Inimicorum dolos et consilia Nehemias detegit.

1. Factum est autem, cum audis-
set Sanaballat, et Tobias, et Gos-
sem Arabs, et caeteri inimici no-
stri, quod aedificassem ego mu-
rum, et non esset in ipso residua
interruptio (usque ad tempus au-

tem illud valvas non posueram in portis).

2. Miserunt Sanaballat, et Gossem ad me, dicentes: Veni, et percutiamus foedus pariter a) in viculis in campo Ono *. Ipsi autem cogitabant, ut facerent mihi malum †. * c. 11, 35. † Gen. 50, 20.

3. Misi ergo ad eos nuncios, dicens: Opus grande ego facio, et non possum descendere; ne forte negligatur, cum venero, et descendero ad vos.

4. Miserunt autem ad me secundum verbum hoc per quatuor vices; et respondi eis juxta sermonem priorem.

5. Et misit ad me Sanaballat juxta verbum prius quinta vice puerum suum, et epistolam habebat in manu sua scriptam hoc modo:

6. In Gentibus auditum est, et Gossem dixit, quod tu et Judaei cogitetis rebellare, et propterea aedifices murum, et levare te velis super eos regem; propter quam causam

7. et Prophetas posueris, qui praedicent de te in Jerusalem, dicentes: Rex in Judaea est. Auditurus est rex verba haec; idcirco nunc veni, ut ineamus consilium pariter.

8. Et misi ad eos, dicens: Non est factum secundum verba haec, quae tu loqueris; de corde enim tuo tu componis haec.

9. Omnes enim hi terrebant nos, cogitantes, quod cessarent manus nostrae ab opere, et quiesceremus. Quam ob causam magis confortavi manus meas.

10. Et ingressus sum domum Semaiae filii Dalaiae filii Metabeel secreto. Qui ait: Tractemus nobiscum in domo Dei in medio templi, et claudamus portas aedis; quia venturi sunt, ut interficiant te, et nocte venturi sunt ad occidendum te.

a) 1590. in vitulis in Campoono.

11. Et dixi: Num quisquam
milis mei fugit? et quis, ut eg
gredietur templum, et vivet?
ingrediar.

12. Et intellexi, quod Deus
misisset eum, sed quasi vaticin
locutus esset ad me, et Tobias
Sanaballat conduxissent eum

13. Acceperat enim pretium
territus facerem, et peccare
haberent malum, quod exprol
rent mihi.

14. Memento * mei Domine
Tobia et Sanaballat, juxta op
eorum talia; sed et Noadiae I
phetae, et caeterorum Proph
rum, qui terrebant me. * Ps. 7

15. Completus est autem mu
vigesimo quinto die mensis E
quinquaginta duobus diebus.

16. Factum est ergo, cum au
sent omnes inimici nostri, ut ti
rent universae gentes *, quae e
in circuitu nostro, et concide
intra semetipsos, et scirent, q
a Deo † factum esset opus hoc
* 2 Paral. 20, 29. † Ps. 117, 23.

17. Sed et in diebus illis mu
optimatum Judaeorum epist
mittebantur ad Tobiam, et a
bia veniebant ad eos.

18. Multi enim erant in Jud
habentes juramentum ejus, q
gener erat Secheniae filii Area
Johanan filius ejus acceperat
am Mosollam filii Barachiae;

19. sed et laudabant eum co
me, et verba mea nunciabant
et Tobias mittebat epistolas,
terreret me.

CAP. 7.

Custodes constituuntur, et recensentur, primum ascenderant Jerusalem.

1. Postquam autem aedifica
est murus, et posui valvas, et
censui janitores, et cantores,
Levitas.

2. Praecepi Hanani fratri m

Iananiae principi domus deJe-
alem (ipse enim quasi vir ve-
et timens Deum plus caeteris
ebatur)
. et dixi eis: Non aperiantur
tae Jerusalem usque ad calo-
n solis. Cumque adhuc assiste-
t, clausae portae sunt, et oppi-
e; et posui custodes de habi-
ribus Jerusalem, singulos per
es suas, et unumquemque con-
domum suam.
. Civitas autem erat lata nimis
randis, et populus parvus in
lio ejus, et non erant domùs
ificatae.
. Deus autem dedit in corde
, et congregavi optimates, et
istratus, et vulgus, ut recen-
em eos; et inveni librum cen-
eorum, qui ascenderant pri-
n, et inventum est scriptum in

. * Isti filii provinciae, qui as-
derunt de captivitate migran-
n, quos transtulerat Nabucho-
osor rex Babylonis, et reversi
t in Jerusalem, et in Judaeam,
squisque in civitatem suam.

* 1 Esdr. 2, 1.

Qui venerunt cum Zoroba-
Josue, Nehemias, Azarias,
mias, Nahamani, Mardochae-
elsam, Mespharath, Begoai,
m, Baana. Numerus virorum
li Israël:
Filii Pharos, duo millia cen-
septuaginta duo.
ilii Saphatia, trecenti septu-
a duo.
Filii Area, sexcenti quinqua-
duo.
ilii * Phahathmoab filiorum
et Joab, duo millia octin-
decem et octo. * 1 Esdr. 2, 6.
Filii Aelam, a) mille ducenti
uaginta quatuor.[1]
Filii Zethua, octingenti qua-
ta quinque.
Filii Zachai, septingenti
nta.

15. Filii Bannui, sexcenti quadraginta octo.
16. Filii Bebai, sexcenti viginti octo.
17. Filii Azgad, duo millia trecenti viginti duo.
18. Filii Adonicam, sexcenti sexaginta septem.
19. Filii Beguai, duo millia sexaginta septem.
20. Flii Adin, sexcenti quinquaginta quinque.
21. Filii Ater, filii Hezeciae, nonaginta octo.
22. Filii Hasem, trecenti viginti octo.
23. Filii Besai, trecenti viginti quatuor.
24. Filii Hareph, centum duodecim.
25. Filii Gabaon, nonaginta quinque.
26. Filii Bethlehem, et Netupha, centum octoginta octo.
27. Viri Anathoth, centum viginti octo.
28. Viri Bethazmoth, quadraginta duo.
29. Viri Cariathiarim, Cephira, et Beroth, septingenti quadraginta tres.
30. Viri Rama et Geba, sexcenti viginti unus.
31. Viri Machmas, centum viginti duo.
32. Viri Bethel et Hai, centum viginti tres.
33. Viri Nebo alterius, quinquaginta duo.
34. Viri Aelam alterius, mille ducenti quinquaginta quatuor.
35. Filii Harem, trecenti viginti.
36. Filii Jericho, trecenti quadraginta quinque.
37. Filii Lod Hadid et Ono, septingenti viginti unus.
38. Filii Senaa, tria millia nongenti triginta.
39. Sacerdotes: Filii Idaia in domo Josue, nongenti septuaginta tres.

a) mille octingenti quinquaginta quatuor.

40. Filii Emmer, mille quinquaginta duo.
41. Filii Phashur, mille ducenti quadraginta septem.
42. Filii Arem, mille decem et septem; Levitae:
43. Filii Josue et Cedmihel filiorum
44. Oduiae, septuaginta quatuor. Cantores:
45. Filii Asaph, centum quadraginta octo.
46. Janitores: Filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Accub, filii Hatita, filii Sobai; centum triginta octo.
47. Nathinaei: filii Soha, filii Hasupha, filii Tebbaoth,
48. filii Ceros, filii Siaa, filii Phadon, filii Lebana, filii Hagaba, filii Selmai,
49. filii Hanan, filii Geddel, filii Gaher,
50. filii Raaia, filii Rasin, filii Necoda,
51. filii Gezem, filii Aza, filii Phasea,
52. filii Besai, filii Munim, filii Nephussim,
53. filii Bacbuc, filii Hacupha, filii Harhur,
54. filii Besloth, filii Mahida, filii Harsa,
55. filii Bercos, filii Sisara, filii Thema,
56. filii Nasia, filii Hatipha,
57. filii * servorum Salomonis, filii Sothai, filii Sophereth, filii Pharida, * c. 11, 5.
58. filii Jabala, filii Darcon, filii Jeddel,
59. filii Saphatia, filii Hatil, filii Phochereth, qui erat ortus ex Sabaim, filio Amon.
60. Omnes Nathinaei *, et filii servorum Salomonis, trecenti nonaginta duo. * 1 Esdr. 8, 20.
61. Hi sunt autem, qui ascenderunt de Thelmela, Thelharsa, Cherub, Addon, et Emmer; et non potuerunt indicare domum patrum suorum, et semen suum trum ex Israël essent.
62. Filii Dalaia, filii Tobia lii Necoda, sexcenti quadrag duo.
63. Et de sacerdotibus *, Habia, filii Accos, filii Berze qui accepit de filiabus † Berz Galaaditis uxorem; et vocatu nomine eorum. * 1 Esdr. 2, † 2 Reg. 17, 27.
64. Hi quaesierunt scriptu suam in censu, et non inv runt *; et ejecti sunt de sace tio. * 1 Esdr. 2, 62.
65. Dixitque * Athersatha ut non manducarent de Sa sanctorum †, donec staret sa dos doctus et eruditus. * c. 8 † 1 Esdr. 2, 63. Exod. 28, 30.
66. Omnis multitudo quasi vi nus quadraginta duo millia a) centi sexaginta,
67. Absque servis et ancill orum, qui erant septem millia centi triginta septem, et inter cantores, et cantatrices, duc quadraginta quinque.
68. Equi eorum, septingenti ginta sex; muli eorum, duc quadraginta quinque.
69. Cameli eorum, quadring ti triginta quinque: asini, sex lia septingenti viginti.
(* *Hucusque refertur, quid in com tario scriptum fuerit, exin Nehe historia texitur.*)
70. Nonnulli autem de princ bus familiarum dederunt in o Athersatha dedit in thesau auri drachmas mille, phialas q quaginta, tunicas sacerdot quingentas triginta.
71. Et de principibus fami rum dederunt in thesaurum o ris, auri drachmas viginti mil et argenti mnas duo millia duc tas.
72. Et quod dedit reliquus pulus, auri drachmas viginti lia, et argenti mnas duo millia tuni

a) 1590. sexcenti sexaginta,

cas sacerdotales sexaginta se-
n.
3. Habitaverunt autem sacer-
es et Levitae, et janitores, et
tores, et reliquum vulgus, et
hinaei, et omnis Israël in civi-
bus suis.

C a p. 8.

s librum legis publice legit; eriguntur
bernacula ad solemnitatem dierum.

Et venerat mensis septimus;
autem Israël erant in civitati-
suis. Congregatusque est o-
s populus quasi vir unus ad
eam, quae est ante portam a-
rum; et dixerunt Esdrae scri-
, ut afferret librum legis Moy-
uam praeceperat Dominus Is-
li.
. Attulit ergo Esdras sacerdos
em coram multitudine viro-
n et mulierum, cunctisque, qui
erant intelligere, in die prima
nsis septimi.
. Et legit in eo aperte in platea,
e erat ante portam aquarum,
nane usque ad mediam diem,
onspectu virorum et mulie-
, et sapientium: et aures omnis
uli erant erectae ad librum.
Stetit autem Esdras scriba su-
gradum ligneum, quem fece-
ad loquendum; et steterunt
a eum, Mathatias, et Semeia,
nia, et Uria, et Helcia, et Maa-
ad dexteram ejus; et ad sini-
m, Phadaia, Misaël, et Melchia,
asum, et Hasbadana, Zacha-
et Mosollam.
Et aperuit Esdras librum co-
omni populo; super univer-
quippe populum eminebat;
m aperuisset eum, stetit om-
opulus.
Et benedixit Esdras Domino
a) magno; et respondit omnis
lus: Amen, Amen! elevans
us suas, et incurvati sunt, et
adoraverunt Deum proni in terram.

7. Porro Josue, et Bani, et Serebia, Jamin, Accub, Septhai, Odia, Maasia, Celita, Azarias, Jozabed, Hanan, Phalaia, Levitae, silentium faciebant in populo ad audiendam legem; populus autem stabat in gradu suo.

8. Et legerunt in libro legis Dei distincte, et aperte ad intelligendum; et intellexerunt, cum legeretur.

9. Dixit autem Nehemias (ipse est Athersatha * et Esdras sacerdos et scriba, et Levitae interpretantes universo populo:) Dies sanctificatus est Domino Deo nostro †, nolite lugere, et nolite flere. Flebat enim omnis populus, cum audiret verba legis. *c. 7, 70.
† Num. 10, 10. Deut. 16, 14.

10. Et dixit eis: Ite, comedite pinguia, et bibite mulsum, et mittite partes his *, qui non praeparaverunt sibi; quia sanctus dies Domini est, et nolite contristari; gaudium etenim Domini est fortitudo nostra. * Deut. 15, 7. 8.

11. Levitae autem silentium faciebant in omni populo, dicentes: Tacete, quia dies sanctus est, et nolite dolere.

12. Abiit itaque omnis populus, ut comederet et biberet, et mitteret partes, et faceret laetitiam magnam; quia intellexerant verba, quae docuerat eos.

13. Et in die secundo congregati sunt principes familiarum universi populi, sacerdotes et Levitae ad Esdram scribam, ut interpretaretur eis verba legis.

14. Et invenerunt scriptum in lege, praecepisse Dominum in manu Moysi, ut habitent filii Israel in tabernaculis, in die solemni, mense septimo *. * Lev. 23, 34. 42. Deut. 16, 13.

15. Et ut praedicent, et divul-

1590. Deo voce magna;

gent vocem in universis urbibus suis, et in Jerusalem, dicentes: Egredimini in montem, et afferte frondes olivae, et frondes ligni pulcherrimi, frondes myrti, et ramos palmarum, et frondes ligni nemorosi, ut fiant tabernacula, sicut scriptum est.

16. Et egressus est populus, et attulerunt. Feceruntque sibi tabernacula unusquisque * in domate suo, et in atriis suis, et in atriis domus Dei, et in platea portae aquarum †, et in platea portae Ephraim. *Deut. 22, 8. † v. 1.

17. Fecit ergo universa Ecclesia eorum, qui redierant de captivitate *, tabernacula, et habitaverunt in tabernaculis; non enim fecerant a diebus Josue filii Nun taliter filii Israël usque ad diem illum. Et fuit laetitia magna nimis. *Lev. 23, 39.

18. Legit autem in libro legis Dei per dies singulos, a die primo usque ad diem novissimum; et fecerunt solemnitatem septem diebus, et in die octavo * collectam juxta ritum. *Lev. 23, 36. 2 Paral. 7, 8. 9.

Cap. 9.

Populus pœnitens peccata sua confitetur; fœdus cum Domino renovatur.

1. In die autem vigesimo quarto mensis hujus convenerunt filii Israël in jejunio et in saccis *, et humus super eos †. *Joël 1, 8. 14. Jon. 3, 5. 6. Esth. 4, 1. † 1 Reg. 4, 12. 2 Reg. 1, 2. Job 2, 12.

2. Et separatum est semen filiorum Israël ab omni filio alienigena *; et steterunt, et confitebantur peccata sua, et iniquitates patrum suorum. * 1 Esdr. 10, 3.

3. Et consurrexerunt ad standum; et legerunt in volumine legis Domini Dei sui, quater in die, et quater confitebantur, et adorabant Dominum Deum suum.

4. Surrexerunt autem super gradum Levitarum Josue, et Bani, et Cedmihel, Sabania, Bonni, S bias, Bani; et Chanani: et cla verunt voce magna ad Domi Deum suum.

5. Et dixerunt Levitae Josu Cedmihel, Bonni, Hasebnia, rebia, Odaia, Sebnia, Phatha Surgite, benedicite Domino vestro ab aeterno usque in ae num; et benedicant nomini riae tuae excelso in omni ben ctione et laude.

6. Tu ipse Domine *, solus fecisti coelum, et coelum co rum, et omnem exercitum eor terram, et universa †, quae i sunt; maria, et omnia, quae i sunt; et tu vivificas omnia ha et exercitus coeli te adorat ‡. * Gen. 2, 1. Deut. 10, 14. Ps. 32, 6 † Ps. 23, 1. sq. 94, 5. 145, 6. ‡ Ps. 64 Act. 17, 25. 28. ‡ Ps. 102, 20. 21.

7. Tu ipse, Domine Deus, q legisti Abram, et eduxisti eu igne Chaldaeorum *, et pos nomen ejus Abraham †. * Gen. 11, 31. 15, 7. † Gen. 17, 5

8. Et invenisti cor ejus fidel ram te; et percussisti cum eo dus *, ut dares ei terram Ch naei, Hethaei a), et Amorrhae Pherezaei, et Jebusaei, et Ge saei, ut dares semini ejus; et plesti verba tua, quoniam ju es. * Gen. 15, 18. 17, 1. 2.

9. Et vidisti * afflictionem trum nostrorum in Aegypto; moremque eorum audisti su mare rubrum †, * Exod. 3, † Exod. 14, 10.

10. et dedisti signa atque tenta in Pharaone *, et in uni sis servis ejus, et in omni pop terrae illius; cognovisti en quia superbe egerant contra e et fecisti tibi † nomen, sicut e hac die. * Exod. c. 7—10. † Jes. 63, Jer. 32, 20.

11. Et mare divisisti ante e et transierunt per medium m in sicco; persecutores autem rum projecisti in profundu

a) 1590. add. et Hevæi,

asi lapidem in aquas validas.
*Exod. 14, 21. Jes. 63, 12. 13.
2.Et in columna nubis ductor*
rum fuisti per diem, et in co-
nna ignis per noctem, ut appa-
ret eis via, per quam ingredie-
ntur. *Exod. 13, 21.
3. Ad montem quoque Sinai
cendisti *, et locutus es cum eis
coelo †, et dedisti eis judicia
cta, et legem veritatis, ceremo-
s, et praecepta bona.
*Exod. 19, 18. †Exod. 20, 1. sq.
14. Et sabbatum sanctificatum
um ostendisti eis, et mandata, et
remonias, et legem praecepisti
in manu Moysi servi tui.
5. Panem quoque de coelo * de-
ti eis in fame eorum, et aquam
petra eduxisti eis sitientibus †,
dixisti eis, ut ingrederentur et
ssiderent terram, super quam
vasti manum tuam, ut traderes
. *Exod. 16, 4. 14. Ps. 77, 24.
Sap. 16, 20. 21. †Exod. 17, 6.
16. Ipsi vero et patres nostri su-
rbe egerunt *, et induraverunt
rvices suas, et non audierunt
ndata tua. *Jes. 63, 10.
Jerem. 7, 26. 17, 23.
17. Et noluerunt audire, et non
nt recordati mirabilium tuo-
m, quae feceras eis. Et indura-
runt cervices suas, et dederunt
put *, ut converterentur ad ser-
utem suam, quasi per conten-
nem. Tu autem Deus propiti-
clemens et misericors, longa-
nis et multae miserationis, non
reliquisti eos †; *Num. 14, 4.
†Exod. 34, 6.
8. et quidem cum fecissent si-
vitulum conflatilem, et dixis-
t: Iste est Deus tuus, qui edu-
te de Aegypto *; feceruntque
sphemias magnas.
*Exod. 32, 4.
9. Tu autem in misericordiis
multis non dimisisti eos in
erto; columna nubis non re-
it ab eis per diem, ut duceret
in viam, et columna ignis per
noctem, ut ostenderet eis iter, per
quod ingrederentur.
20. Et spiritum tuum bonum de-
disti *, qui doceret eos †, et man-
na tuum non prohibuisti ab ore e-
orum, et aquam dedisti eis in siti.
*Num. 11, 17. 24. 25. Jes. 63, 11. †Ps. 31, 8.
21. Quadraginta annis * pavisti
eos in deserto, nihilque eis defuit;
vestimenta eorum non invetera-
verunt †, et pedes eorum non sunt
attriti. *Num. 14, 33. 34. †Deut. 8, 4. 29, 5.
22. Et dedisti eis regna, et po-
pulos, et partitus es eis sortes; et
possederunt terram Sehon *, et
terram regis Hesebon, et terram
Og regis Basan. *Num. 21, 21. 33. sq.
23. Et multiplicasti filios eorum
sicut stellas * coeli, et adduxisti
eos ad terram, de qua dixeras pa-
tribus eorum, ut ingrederentur
et possiderent. *Gen. 22, 17.
Jerem. 33, 22.
24. Et venerunt filii *, et posse-
derunt terram, et humiliasti co-
ram eis habitatores terrae Cha-
nanaeos, et dedisti eos in manu
eorum, et reges eorum et popu-
los terrae, ut facerent eis sicut
placebat illis. *Num. 14, 31. sq.
25. Ceperunt itaque urbes mu-
nitas *, et humum pinguem, et pos-
sederunt domos plenas cunctis
bonis; cisternas ab aliis fabrica-
tas †, vineas, et oliveta, et ligna
pomifera multa; et comederunt,
et saturati sunt, et impinguati
sunt ‡, et abundaverunt deliciis
in bonitate tua magna. *Num. 13, 28.
Deut. 1, 28. Jos. 6, 20. †Deut. 6, 11.
Jer. 2, 13. ‡Deut. 32, 15. 31, 20.
26. Provocaverunt autem te ad
iracundiam, et recesserunt a te *,
et projecerunt legem tuam post
terga sua; et Prophetas tuos oc-
ciderunt †, qui contestabantur e-
os, ut reverterentur ad te; fece-
runtque blasphemias grandes.
*Ps. 77, 56. 105, 7. 13. 21. sq.
†3 Reg. 18, 13. 19, 10. 2 Paral. 24, 20. 21.
36, 15. 16.
27. Et dedisti eos in manu ho-

stium suorum, et afflixerunt eos. Et in tempore tribulationis suae clamaverunt ad te, et tu de coelo audisti, et secundum miserationes tuas multas dedisti eis salvatores*, qui salvarent eos de manu hostium suorum. *Jud. 3, 9. 15.

28. Cumque requievissent, reversi sunt, ut facerent malum in conspectu tuo; et dereliquisti eos in manu inimicorum suorum, et possederunt eos. Conversique sunt, et clamaverunt ad te; tu autem de coelo exaudisti, et liberasti eos in misericordiis tuis, multis temporibus.

29. Et contestatus es eos, ut reverterentur ad legem tuam. Ipsi vero superbe egerunt, et non audierunt mandata tua, et in judiciis tuis peccaverunt, quae faciet homo a) et vivet* in eis; et dederunt humerum recedentem, et cervicem suam induraverunt†, nec audierunt. *Lev. 18, 5. †Zach. 7, 11.

30. Et protraxisti super eos annos multos, et contestatus es eos in spiritu tuo per manum Prophetarum tuorum; et non audierunt, et tradidisti eos in manu populorum terrarum.

31. In misericordiis autem tuis plurimis non fecisti eos in consumptionem*, nec dereliquisti eos; quoniam Deus miserationum, et clemens es tu. *Thren. 3, 22.

32. Nunc itaque Deus noster magne, fortis, et terribilis, custodiens pactum et misericordiam, ne avertas a facie tua omnem laborem, qui invenit nos, reges nostros*, et principes nostros, et sacerdotes nostros, et Prophetas nostros, et patres nostros, et omnem populum tuum a diebus regis Assur† usque in diem hanc.
*4 Reg. 13, 29. 17, 6. †1 Esdr. 9, 7.

33. Et tu justus es in omnibus, quae venerunt super nos*; quia veritatem fecisti, nos autem impie egimus. *1 Esdr. 9, 13. 15.

34. Reges nostri*, princi[pes] nostri, sacerdotes nostri, et pa[tres] nostri non fecerunt legem tu[am] et non attenderunt mandata [tua] et testimonia tua†, quae testif[ica]tus es in eis. *2 Par. 29, 35. 21, 6. Dan. 9, 6. 8. †Jud. 2, 19. Zach. 1, [4].

35. Et ipsi in regnis suis, e[t in] bonitate tua multa, quam ded[isti] eis, et in terra latissima et pin[gui], quam tradideras in conspectu [eo]rum, non servierunt tibi, nec [re]versi sunt a studiis suis pessi[mis].

36. Ecce! nos ipsi hodie se[rvi] sumus; et terra, quam dedisti [pa]tribus nostris, ut comederent [pa]nem ejus, et quae bona sunt e[jus], et nos ipsi servi sumus in ea.

37. Et fruges ejus multiplic[an]tur regibus, quos posuisti su[per] nos propter peccata nostra [et] corporibus nostris dominant[ur], et jumentis nostris secundum [vo]luntatem suam, et in tribulati[one] magna sumus.

38. Super omnibus ergo his [nos] ipsi percutimus foedus, et scr[ibi]mus, et signant principes nos[tri], Levitae nostri, et sacerdotes [no]stri.

Cap. 10.

Praeter alia spondet populus, quod veli[t vi]tare connubia vetita.

1. Signatores autem fueru[nt] Nehemias, Athersatha filius [Ha]chelai, et Sedecias b),
2. Saraias, Azarias, Jeremi[as],
3. Pheshur, Amarias, Melchi[as],
4. Hattus, Sebenia, Melluc[h],
5. Harem, Merimuth, Obdi[as],
6. Daniel, Genthon, Baruc[h],
7. Mosollam, Abia, Miami[n],
8. Maazia, Belgai, Semeia; [hi] sacerdotes.
9. Porro Levitae, Josue fili[us] Azaniae, Bennui de filiis Henad[ad], Cedmihel,
10. et fratres eorum, Seben[ia], Odaia, Celita, Phalaia, Hana[n],
11. Micha, Rohob, Hasebia,

a) 1590. homo, vivet b) 1590. Sedechias,

12. Zachur, Serebeia, Sabania,
13. Odaia, Bani, Baninu.
14. Capita populi *, Pharos,
ahathmoab, Aelam, Zethu, Ba-

* 1 Esdr. 2, 3. 6.

15. Bonni, Azgad, Bebai,
16. Adonia, Begoai, Adin,
17. Ater, Hezecia, Azur,
18. Odaia, Hasum, Besai,
19. Hareph, Anathoth, Nebai,
20. Megphias, Mosollam, Hazir,
21. Mesizabel, Sadoc, Jeddua,
22. Pheltia, Hanan, Anaia,
23. Osee, Hanania, Hasub,
24. Alobes, Phalea, Sobec,
25. Rehum, Hasebna, Maasia,
26. Echaia, Hanan, Anan,
27. Melluch, Haran, Baana.
28. Et reliqui de populo, sacer-
tes, Levitae, janitores, et can-
res, Nathinaei, et omnes *, qui
separaverunt de populis terra-
m ad legem Dei, uxores eorum,
i eorum, et filiae eorum;

* 1 Esdr. 6, 21.

29. omnes, qui poterant sapere
ondentes pro fratribus suis, o-
mates eorum, et qui veniebant
pollicendum et jurandum, ut
bularent in lege Dei, quam de-
rat in manu Moysi servi Dei, ut
erent et custodirent universa
ndata Domini Dei nostri *, et
icia ejus et ceremonias ejus;

* Deut. 29, 9. Ps. 118, 106.

0. et ut non daremus filias * no-
as populo terrae, et filias eo-
n non acciperemus filiis no-
s †.

* Deut. 7, 3. † Exod. 34, 16.

1. Populi quoque terrae, qui
ortant venalia, et omnia ad u-
, per diem sabbati, ut vendant,
accipiemus ab eis in sabbato
n die sanctificato. Et dimitte-
* annum septimum, et exacti-
m universae manus.

* Exod. 23, 10. 11. Lev. 25, 2. 4.

2. Et statuemus super nos prae-
a, ut demus tertiam partem
per annum ad opus domus
nostri *,

* Exod. 30, 16.

3. ad panes * propositionis, et
ad sacrificium sempiternum †, et
in holocaustum sempiternum in
sabbatis †, in calendis, in solemni-
tatibus, et in sanctificatis, et pro
peccato ‡; ut exoretur pro Israël,
et in omnem usum domus Dei no-
stri.

* Deut. 24, 5. 6. 1 Paral. 8, 32. † Num. 4, 16. 28, 5. ‡ Exod. 29, 42. Lev. 6, 12. 13. ‡ Num. 4, 4. 6, 25. 10, 10. Amos 8, 5.

34. Sortes ergo misimus super
oblationem * lignorum, inter sa-
cerdotes, et Levitas, et populum,
ut inferrentur in domum Dei no-
stri per domos patrum nostro-
rum, per tempora, a temporibus
anni usque ad annum; ut arderent
super altare Domini Dei nostri,
sicut scriptum est in lege Moysi.

* Lev. 6, 12.

35. Et ut afferremus * primoge-
nita terrae nostrae, et primitiva
universi fructus omnis ligni, ab
anno in annum, in domo Domini.

* Exod. 23, 19. 34, 26. Lev. 23, 10.

36. Et primitiva * filiorum no-
strorum, et pecorum nostrorum,
sicut scriptum est in lege, et pri-
mitiva boum nostrorum, et ovi-
um nostrarum, ut offerrentur in
domo Dei nostri, sacerdotibus, qui
ministrant in domo Dei nostri;

* Exod. 13, 2.

37. et primitias * ciborum no-
strorum, et libaminum nostro-
rum, et poma omnis ligni, vinde-
miae quoque et olei afferemus sa-
cerdotibus ad gazophylacium Dei
nostri, et † decimam partem ter-
rae nostrae Levitis. Ipsi Levitae
decimas accipient ex omnibus ci-
vitatibus operum nostrorum.

* Num. 15, 20. 21. † Lev. 27, 30. Num. 18, 21. 26.

38. Erit autem sacerdos filius
Aaron cum Levitis in decimis Le-
vitarum, et Levitae offerent deci-
mam partem decimae suae in do-
mo Dei nostri, ad gazophylacium
in domum thesauri.

39. Ad gazophylacium enim de-
portabunt filii Israël, et filii Levi,
primitias frumenti, vini, et olei;

et ibi erunt vasa sanctificata, et sacerdotes, et cantores, et janitores, et ministri, et non dimittemus domum Dei nostri.

CAP. 11.

Qui Hierosolymæ, et qui in civitatibus Juda habitent, designantur.

1. Habitaverunt autem principes populi in Jerusalem *; reliqua vero plebs misit sortem, ut tollerent unam partem de decem, qui habitaturi essent in Jerusalem civitate sancta, novem vero partes in civitatibus. * 1 Paral. 8, 3.

2. Benedixit autem populus omnibus viris, qui se sponte obtulerant, ut habitarent in Jerusalem.

3. Hi sunt itaque principes provinciae, qui habitaverunt in Jerusalem, et in civitatibus Juda. Habitavit autem unusquisque in possessione sua, in urbibus suis *, Israël, sacerdotes, Levitae, Nathinaei, et filii servorum Salomonis. * 1 Paral. 8, 2

4. Et in Jerusalem habitaverunt de filiis Juda, et de filiis Benjamin*; de filiis Juda, Athaias filius Aziam, filii Zachariae, filii Amariae, filii Saphatiae, filii Malaleel: de filiis Phares, * 1 Paral. 8, 3.

5. Maasia filius Baruch, filius Cholhoza, filius Hazia, filius Adaia, filius Joiarib, filius Zachariae, filius Silonitis.

6. Omnes hi filii Phares, qui habitaverunt in Jerusalem, quadringenti sexaginta octo viri fortes.

7. Hi sunt autem filii Benjamin: Sellum filius Mosollam, filius Joed, filius Phadaia, filius Colaia, filius Masia, filius Etheel, filius Isaia,

8. et post eum Gebbai, Sellai, nongenti viginti octo,

9. et Joël filius Zechri praepositus eorum, et Judas filius Senua super civitatem secundus.

10. Et de sacerdotibus, Idaia filius Joarib, Jachin,

11. Saraia filius Helciae, fil Mosollam, filius Sadoch, filius M raioth, filius Achitob princeps mus Dei,

12. et fratres eorum facien opera templi; octingenti vigi duo. Et Adaia filius Jeroham, lius Phelelia, filius Amsi, filius Z chariae, filius Pheshur, filius M chiae,

13. et fratres ejus principes trum; ducenti quadraginta d Et Amassai filius Azreel, fil Ahazi, filius Mosollamoth, fil Emmer,

14. et fratres eorum poten nimis; centum viginti octo, praepositus eorum Zabdiel fil potentium.

15. Et de Levitis Semeia fil Hasub, filius Azaricam, filius H sabia, filius Boni,

16. et Sabathai et Jozabed, per omnia opera, quae erant rinsecus in domo Dei, a princi bus Levitarum.

17. Et Mathania filius Micha lius Zebedei, filius Asaph, pr ceps ad laudandum et ad confit dum in oratione, et Becbecia cundus de fratribus ejus, et Ab filius Samua, filius Galal, fili a) Idithum.

18. Omnes Levitae in civita sancta ducenti octoginta quatu

19. Et janitores, Accub, Telmo et fratres eorum, qui custod bant ostia; centum septuagin duo.

20. Et reliqui ex Israël sacerd tes et Levitae in universis civi tibus Juda, unusquisque in po sessione sua.

21. Et Nathinaei, qui habitaba in Ophel, et Siaha, et Gaspha Nathinaeis.

22. Et episcopus Levitarum Jerusalem, Azzi filius Bani, fili Hasabiae, filius Mathaniae, fili Michae. De filiis Asaph, cantor in ministerio domus Dei.

a) 1590. Idithun.

23. Praeceptum quippe regis* per eos erat, et ordo in cantoribus per dies singulos,

* 1 Edr. 7, 12. 23. 24.

24. et Phathahia filius Mesezebel, de filiis Zara filii Juda a) in manu regis, juxta omne verbum populi,

25. et in domibus per omnes regiones eorum. De filiis Juda a) habitaverunt in Cariatharbe*; et in filiabus ejus; et in Dibon, et in filiabus ejus; et in Cabseel, et in villis ejus,

*Jos. 20, 7. 21, 11.

26. et in Jesue, et in Molada, et in Bethphaleth,

27. et in Hasersual, et in Bersabee, et in filiabus ejus,

28. et in Siceleg*, et in Mochona, et in filiabus ejus, *Jos. 15, 31.

29. et in Remmon, et in Saraa, et in Jerimuth,

30. Zanoa, Odollam et in villis earum, b) Lachis et regionibus ejus, et b) Azeca, et filiabus ejus. Et manserunt in Bersabee usque ad vallem Ennom.

31. Filii autem Benjamin, a Geba, Mechmas, et Hai, et Bethel et filiabus ejus:

32. Anathoth, Nob, Anania,

33. Asor, Rama, Gethaim,

34. Hadid, Seboim, et Neballat, Lod,

35. et Ono valle artificum.

36. Et de Levitis portiones Judae c) et Benjamin.

Cap. 12.

Sacerdotes et Levitæ, qui venerant cum Zorobabel, recensentur. Murus civitatis dedicatur.

1. Hi sunt autem sacerdotes et Levitae, qui ascenderunt cum Zorobabel filio Salathiel, et Josue; Saraia, Jeremias, Esdras,

2. Amaria, Melluch, Hattus,

3. Sebenias, Rheum, Merimuth,

4. Addo, d) Genthon, Abia,

5. Miamim, Madia, Belga,

6. Semeia, et Joiarib, Idaia, Sellum, Amoc, Helcias,

7. Idaia. Isti principes sacerdotum, et fratres eorum, in diebus Josue.

8. Porro Levitae, Jesua, Bennui, Cedmihel, Sarebia, Juda, Mathanias, super hymnos* ipsi et fratres eorum; *c. 11, 17.

9. et Becbecia atque Hanni, et fratres eorum, unusquisque in officio suo.

10. Josue autem genuit Joacim e), et Joacim genuit Eliasib, et Eliasib genuit Joiada,

11. et Joiada genuit Jonathan et Jonathan genuit Jeddoa.

12. In diebus autem Joacim e) erant sacerdotes et principes familiarum: Saraiae, Maraia; Jeremiae, Hanania;

13. Esdrae, Mosollam; Amariae, Johanan;

14. Milicho, Jonathan; Sebeniae, Joseph;

15. Haram, Edna; Maraioth, Helci;

16. Adaiae, Zacharia; Genthon, Mosollam;

17. Abiae*, Zechri; Miamin et Moadiae, Phelti; * 1 Paral. 24, 10. Luc. 1, 5.

18. Belgae, Sammua; Semaiae, Jonathan;

19. Joiarib, Mathanai; Jodaiae, Azzi;

20. Sellai, Celai; Amoc, Heber;

21. Helciae, Hasebia; Idaiae, Nathanaël.

22. Levitae in diebus Eliasib, et Joiada, et Johanan, et Jeddoa, scripti principes familiarum, et sacerdotes in regno Darii Persae.

23. Filii Levi principes familiarum, scripti in libro verborum dierum, et usque ad dies Jonathan, filii Eliasib.

24. Et principes Levitarum, Hasebia, Serebia, et Josue filius Cedmihel; et fratres eorum per vices

a) 1590. Judæ b) 1590. add. in c) 1590. Juda d) 1590. Genthom, e) 1590. Joachim,

suas, ut laudarent et confiteren-
tur * juxta praeceptum David viri
Dei, et observarent aeque per ordinem.
dinem. * 1 Paral. 25, 16. 2 Paral. 29, 25.
25. Mathania, et Becbecia, Obe-
dia, Mosollam, Telmon, Accub,
custodes portarum * et vestibulo-
rum ante portas. * 1 Paral. 26, 12. 2 Paral. 8, 14.
26. Hi in diebus a) Joacim filii
Josue, filii Josedec, et in diebus
Nehemiae ducis, et Esdrae sacer-
dotis, scribaeque.
27. In dedicatione autem muri
Jerusalem requisierunt Levitas
de omnibus locis suis, ut adduce-
rent eos in Jerusalem, et facerent
dedicationem et laetitiam in acti-
one gratiarum, et cantico, et in
cymbalis, psalteriis, et citharis *.
* Deut. 20, 5 3 Reg. 8, 63.
28. Congregati sunt autem filii
cantorum de campestribus circa
Jerusalem, et de villis Nethuphati,
29. et de domo Galgal, et de re-
gionibus Geba et Azmaveth; quo-
niam villas aedificaverunt sibi
cantores in circuitu Jerusalem.
30 Et mundati sunt * sacerdo-
tes et Levitae, et mundaverunt po-
pulum, et portas, et murum.
* Num. 19, 20.
31. Ascendere autem feci prin-
cipes Juda super murum, et statui
duos magnos choros laudantium.
Et ierunt ad dexteram super mu-
rum ad portam sterquilinii.
32. Et ivit post eos Osaias, et
media pars principum Juda,
33. et Azarias, Esdras, et Mosol-
lam, Judas, et Benjamin, et Se-
meia, et Jeremias.
34. Et de filiis sacerdotum in
tubis, Zacharias filius Jonathan,
filius Semeiae, filius Mathaniae,
filius Michaiae, filius Zechur, filius
Asaph,
35. et fratres ejus Semeia, et
Azareel, Malalai, Galalai, Maai,
Nathanaël, et Judas, et Hanani, in
vasis cantici David viri Dei; et
Esdras scriba ante eos in p
fontis.
36. Et contra eos ascende
in gradibus civitatis David in
censu muri super domum *
vid, et usque ad portam aqua
ad Orientem. * c. 3, 1
37. Et chorus secundus gra
referentium ibat ex adverso
ego post eum, et media pars
puli super murum et super
rim furnorum, et usque ad
rum latissimum;
38. et super portam Ephr
et super portam antiquam, e
per portam piscium et turrim
naneel, et turrim Emath, et us
ad portam gregis; et steteru
porta custodiae,
39. steteruntque duo chori
dantium in domo Dei, et ego
dimidia pars magistratuum
cum.
40. Et sacerdotes, Eliach
Maasia, Miamim, Michaea, El
nai, Zacharia, Hanania in tu
41. et Maasia, et Semeia, et
azar, et Azzi, et Johanan, et
chia, et Aelam, et Ezer. Et c
cecinerunt cantores, et Jez
praepositus.
42. Et immolaverunt in die i
victimas magnas, et laetati s
Deus enim laetificaverat eos
titia magna; sed et uxores eo
et liberi gavisi sunt, et audita
laetitia Jerusalem procul.
* 3 Reg. 8, 63.
43. Recensuerunt quoque in
illa viros super gazophylacia *
sauri ad libamina, et ad primit
et ad decimas, ut introferrent
eos principes civitatis in dec
gratiarum actionis, sacerdote
Levitas; quia laetificatus est J
in sacerdotibus et Levitis asta
bus. * c. 10, 37. 13, 5.
44. Et custodierunt observa
nem Dei sui, et observationem
piationis, et cantores, et janito

a) 1590. Joachim

ta praeceptum David, et Salo-
nis filii ejus;
5. quia in diebus * David et A-
h ab exordio erant principes
stituti cantorum in carmine
dantium, et confitentium Deo.
* 1 Paral. 25, 1. Eccl. 47, 11.
6. Et omnis Israël, in diebus
-obabel, et in diebus Nehemiae
ant partes cantoribus et jani-
ibus per dies singulos, et san-
icabant Levitas et Levitae san-
icabant filios Aaron.

Cap. 13.

emias rursus venit Hierosolymam, et corrigenda corrigit.

. In die autem illo lectum est
olumine Moysi audiente po-
o; et inventum est scriptum in
quod non debeant introire *
monites et Moabites in eccle-
ı Dei usque in aeternum.
* Deut. 23, 3. 4.
Eo quod non occurrerint fi-
Israël cum pane et aqua; et
duxerint adversum eos Bala-
;ad maledicendum eis; et con-
itDeus noster maledictionem
enedictionem. * Num. 22, 5. sq.
Factum est autem, cum au-
ent legem, separaverunt om-
alienigenam ab Israël.
Et super hoc erat Eliasib * sa-
los, qui fuerat praepositus in
phylacio domus Dei nostri,
oximus Tobiae. * c. 3, 1.
Fecit ergo sibi gazophylaci-
grande, et ibi erant ante eum
nentes munera, et thus, et va-
t decimam frumenti, vini, et
partes Levitarum, et canto-
et janitorum, et primitias sa-
otales.
In omnibus autem his non fui
rusalem, quia anno trigesi-
ecundo Artaxerxis regis Ba-
nis veni ad regem *. Et in fi-
erum rogavi regem. * c. 2, 6.
Et veni in Jerusalem, et in-
tellexi malum, quod fecerat Elia-
sib Tobiae, ut faceret ei thesau-
rum in vestibulis domus Dei.
8. Et malum mihi visum est val-
de. Et projeci vasa domus Tobiae
foras de gazophylacio;
9. praecepique, et emundave-
runt [a]) gazophylacia; et retuli ibi
vasa * domus Dei, sacrificium, et
thus. * c. 10, 39.
10. Et cognovi, quod partes Le-
vitarum * non fuissent datae; et
fugisset unusquisque in regionem
suam de Levitis, et cantoribus, et
de his, qui ministrabant.
* c. 10, 38. 12, 44. 47.
11. Et egi causam adversus ma-
gistratus, et dixi: Quare dereli-
quimus domum Dei? Et congre-
gavi eos, et feci stare in stationi-
bus suis.
12. Et omnis Juda * apportabat
decimam frumenti, vini, et olei in
horrea. * Num. 18, 21.
13. Et constituimus super hor-
rea Selemiam sacerdotem, et Sa-
doc scribam, et Phadaiam de Le-
vitis, et juxta eos Hanan filium Za-
chur, filium Mathaniae; quoniam
fideles comprobati sunt, et ipsis
creditae sunt partes fratrum suo-
rum.
14. Memento * mei Deus meus
pro hoc, et ne deleas miserationes
meas, quas feci in domo Dei mei,
et in ceremoniis ejus. * Ps. 24, 7. 105, 4.
15. In diebus illis vidi in Juda
calcantes * torcularia in sabbato,
portantes acervos, et onerantes
super asinos vinum, et uvas, et fi-
cus, et omne onus, et inferentes
in Jerusalem die sabbati. Et con-
testatus sum, ut in die, qua vende-
re liceret, venderent.
* Exod. 31, 14—16. Jer. 17, 21. 22. Am. 8, 5.
16. Et Tyrii habitaverunt in ea
inferentes pisces, et omnia vena-
lia; et vendebant in sabbatis filiis
Juda in Jerusalem.
17. Et objurgavi * optimates Ju-
da, et dixi eis: Quae est haec res

[a]) gazophylacium;

mala, quam vos facitis, et profanatis diem sabbati? *v. 11. 15.

18. Numquid non haec fecerunt patres nostri, et adduxit Deus noster super nos omne malum hoc, et super civitatem hanc? Et vos additis iracundiam* super Israël violando sabbatum.

*Ezech. 20, 13.

19. Factum est autem, cum quievissent portae Jerusalem* in die sabbati, dixi; et clauserunt januas, et praecepi, ut non aperirent eas usque post sabbatum; et de pueris meis constitui super portas, ut nullus inferret onus in die sabbati. *Lev. 23, 32.

20. Et manserunt negotiatores, et vendentes universa venalia foris Jerusalem semel et bis.

21. Et contestatus sum eos, et dixi eis: Quare manetis ex adverso muri? si secundo hoc feceritis, manum mittam in vos. Itaque ex tempore illo non venerunt in sabbato.

22. Dixi quoque Levitis, ut mundarentur, et venirent ad custodiendas portas, et sanctificandam diem sabbati: et pro hoc ergo memento* mei Deus meus, et parce mihi secundum multitudinem miserationum tuarum. *Ps. 26, 7.

23. Sed et in diebus illis vidi Judaeos ducentes uxores* Azotidas, Ammonitidas, et Moabitidas.

*Deut. 7, 3. 1 Esdr. 10, 10. 18.

24. Et filii eorum ex media parte loquebantur Azotice, et nesciebant loqui Judaice, et loquebantur juxta linguam populi, e[t] puli.

25. Et objurgavi eos, et m[aledixi.] Et cecidi ex eis viros, e[t de]calvavi eos, et adjuravi in De[o, ut] non darent* filias suas filiis [eo]rum, et non acciperent de fili[abus] eorum filiis suis, et sibimeti[psis,] dicens: *Deut. 7, 3.

26. *Numquid non in huju[s]modi re peccavit Salomon re[x Is]raël? et certe in gentibus m[ultis] non erat rex similis ei, et dile[ctus] Deo suo erat, et posuit eum [Deus] regem super omnem Israël† [et] ipsum ergo duxerunt ad pe[cca]tum mulieres alienigenae.

* 3 Reg. 3, 1. 11, 1. † 3 Reg. 11, 4

27. Numquid et nos inobed[ien]tes faciemus omne malum gra[nde] hoc, ut praevaricemur in Deo [no]stro, et ducamus uxores pere[gri]nas?

28. De filiis autem Joiada [filii] Eliasib sacerdotis magni, ge[ner] erat* Sanaballat Horonites, q[uem] fugavi a me. *c. 2, 19.

29. Recordare Domine D[eus] meus adversum eos, qui pollu[unt] sacerdotium, jusque sacerdo[tale] et Leviticum.

30. Igitur mundavi eos ab [om]nibus alienigenis, et constitui [or]dines sacerdotum et Levitar[um] unumquemque in ministerio s[uo.]

31. Et in oblatione lignoru[m in] temporibus constitutis*, et in [pri]mitivis; memento mei Deus [me]us in bonum. Amen.

*c. 5, 19. Ps. 24, 7.

LIBER TOBIÆ.

CAP. 1.

Tobiæ ortus, et acta in juvenili ætate.

1. Tobias ex tribu et civitate Nephthali (quae est in superioribus Galilaeae supra Naasson, p[ost] viam, quae ducit ad Occident[em,] in sinistro habens civitatem [Se]phet)

2. *cum captus esset in die[bus]

nanasar regis Assyriorum, in
ivitate tamen positus, viam
tatis non deseruit;
* 4 Reg. 17, 3. 18, 9.
ita ut omnia, quae habere po-
t, quotidie concaptivis fratri-
, qui erant ex ejus genere, im-
iret.
Cumque esset junior omni-
in tribu Nephthali, nihil ta-
puerile gessit in opere.
Denique cum irent omnes ad
los aureos *, quos Jeroboam
rat rex Israël, hic solus fugie-
consortia omnium; * 3 Reg. 12, 28.
sed pergebat in Jerusalem ad
plum Domini, et ibi adorabat
ninum Deum Israël, omnia
iitiva sua, et decimas suas fi-
ter offerens.
Ita ut in tertio anno prosely-
t advenis ministraret omnem
mationem.
Haec et his similia secundum
m Dei puerulus observabat.
Cum vero factus esset vir, ac-
t uxorem Annam de tribu sua,
iitque ex ea filium, nomen su-
mponens ei,
.. quem ab infantia timere
m docuit, et abstinere ab om-
ccato.
. Igitur, cum per captivita-
devenisset cum uxore sua, et
in civitatem Niniven cum o-
ribu sua,
. (cum omnes ederent ex ci-
entilium) iste custodivit ani-
suam, et numquam conta-
tus est in escis eorum.
Et quoniam memor fuit Do-
in toto corde suo, dedit illi
gratiam in conspectu Sal-
sar regis,
et dedit illi potestatem, quo-
ue vellet, ire, habens liber-
, quaecumque facere volu-
Pergebat ergo ad omnes, qui
in captivitate, et monita sa-
labat eis.

16. Cum autem venisset in Ra-
ges civitatem Medorum, et ex his,
quibus honoratus fuerat a rege,
habuisset decem talenta argenti;
17. et cum in multa turba gene-
ris sui Gabelum egentem videret,
qui erat ex tribu ejus, sub chi-
rographo dedit illi memoratum
pondus argenti.
18. Post multum vero tempo-
ris, mortuo Salmanasar rege, cum
regnaret Sennacherib filius ejus
pro eo, et filios Israël exosos ha-
beret in conspectu suo,
19. Tobias quotidie pergebat
per omnem cognationem suam,
et consolabatur eos, dividebat-
que unicuique, prout poterat, de
facultatibus suis;
20. esurientes alebat, nudisque
vestimenta praebebat, et mortuis
atque occisis sepulturam solici-
tus exhibebat.
21. * Denique cum reversus es-
set rex Sennacherib fugiens a Ju-
daea plagam, quam circa eum fe-
cerat Deus propter blasphemiam
suam, et iratus multos occideret
ex filiis Israël, Tobias sepeliebat
corpora eorum. * 4 Reg. 19, 35.
Eccl. 48, 24. 2 Machab. 8, 19.
22. At ubi nunciatum est regi,
jussit eum occidi, et tulit omnem
substantiam ejus.
23. Tobias vero cum filio suo,
et cum uxore fugiens, nudus la-
tuit, quia multi diligebant eum.
24. * Post dies vero quadragin-
ta quinque occiderunt regem filii
ipsius, * 4 Reg. 19, 37. 2 Par. 32, 21. Jes. 37, 38.
25. et reversus est Tobias in
domum suam, omnisque facultas
ejus restituta est ei.

Cap. 2.

Tobias mortuos sepelit, oculis mulctatus Deo gratias agit.

1. Post haec vero, cum esset
dies festus Domini, et factum es-
set prandium bonum in domo
Tobiae,

2. dixit filio suo: Vade, et adduc aliquos de tribu nostra, timentes Deum, ut epulentur nobiscum.

3. Cumque abiisset, reversus nunciavit ei, unum ex filiis Israël jugulatum jacere in platea. Statimque exiliens de accubitu suo, relinquens prandium, jejunus pervenit ad corpus;

4. tollensque illud portavit ad domum suam occulte, ut, dum sol occubuisset, caute sepeliret eum.

5. Cumque occultasset corpus, manducavit panem cum luctu et tremore,

6. memorans illum sermonem, quem dixit Dominus * per Amos Prophetam: Dies festi vestri convertentur in lamentationem et luctum. * Amos 8, 10. 1 Mach. 1, 41.

7. Cum vero sol occubuisset, abiit, et sepelivit eum.

8. Arguebant autem eum omnes proximi ejus, dicentes: Jam hujus rei causa interfici jussus es, et vix effugisti mortis imperium, et iterum sepelis mortuos?

9. * Sed Tobias plus timens Deum, quam regem, rapiebat corpora occisorum, et occultabat in domo sua, et mediis noctibus sepeliebat ea. * c. 1, 21.

10. Contigit autem, ut quadam die fatigatus a sepultura, veniens in domum suam, jactasset se juxta parietem, et obdormisset;

11. et ex nido hirundinum dormienti illi calida stercora inciderent super oculos ejus, fieretque caecus.

12. Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus evenire illi, ut posteris daretur exemplum patientiae ejus, sicut et sancti Job.

13. Nam cum ab infantia sua semper Deum timuerit, et mandata ejus custodierit, non est contristatus contra Deum, quod plaga caecitatis evenerit ei;

14. sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo
nibus diebus vitae suae.

15. Nam sicut beato Job in
tabant reges, ita isti parent
cognati ejus irridebant vita
jus, dicentes:

16. Ubi est spes tua, pro
eleemosynas et sepulturas f
bas?

17. Tobias vero increpab
os, dicens: Nolite ita loqui;

18. quoniam filii sanctoru
mus, et vitam illam expecta
quam Deus daturus est his,
fidem suam numquam muta
eo.

19. Anna vero uxor ejus ib
opus textrinum quotidie, et d
bore manuum suarum vict
quem consequi poterat, de
bat.

20. Unde factum est, ut
dum caprarum accipiens de
set domi.

21. Cujus cum vocem bal
vir ejus audisset, dixit *: Vi
ne forte furtivus sit, reddite
dominis suis, quia non licet n
aut edere ex furto aliquid,
contingere. * Deut. 22,

22. Ad haec uxor ejus irat
spondit: Manifeste vana fact
spes tua, et eleemosynae tuae
do apparuerunt. * Job 2, 9

23. Atque his, et aliis huju
modi verbis exprobrabat ei.

Cap. 3.

Tobias in magna tribulatione positus
deprecatur.

1. Tunc Tobias ingemuit
coepit orare cum lacrymis,

2. dicens: Justus es Domin
omnia judicia tua justa sunt,
mnes viae tuae, misericordia
veritas, et judicium.

3. Et nunc Domine memor
mei, et ne vindictam suma
peccatis meis, neque reminisc
delicta mea, vel parentum n
rum.

*Quoniam non obedivimus
eceptis tuis, ideo traditi su-
in direptionem, et captivita-
, et mortem, et in fabulam, et
mproperium omnibus natio-
us, in quibus dispersisti nos.

*Deut. 28, 15.

Et nunc Domine, magna judi-
tua, quia non egimus secun-
praecepta tua, et non ambu-
mus sinceriter coram te.
Et nunc Domine secundum
intatem tuam fac mecum, et
ecipe in pace recipi spiritum
m; expedit enim mihi mori
is, quam vivere.
Eadem itaque die contigit, ut
filia Raguelis in Rages civita-
Iedorum, et ipsa audiret im-
perium ab una ex ancillis pa-
sui;
quoniam tradita fuerat se-
n viris, et daemonium nomine
odaeus occiderat eos, mox ut
essi fuissent ad eam.
Ergo cum pro culpa sua in-
aret puellam, respondit ei,
ns: Amplius ex te non videa-
filium aut filiam super ter-
, interfectrix virorum tuo-

.Numquid et occidere me vis,
jam occidisti septem viros?
anc vocem perrexit in supe-
cubiculum domus suae; et
is diebus, et tribus noctibus
nanducavit, neque bibit;
sed in oratione persistens
lacrymis deprecabatur De-
it ab isto improperio libera-
im.
Factum est autem die tertia,
compleret orationem, bene-
is Dominum,
dixit: Benedictum est no-
tuum Deus patrum nostro-
qui cum iratus fueris, mise-
diam facies, et in tempore
lationis peccata dimittis his,
vocant te.
Ad te Domine faciem meam
converto, ad te oculos meos dirigo.

15. Peto Domine, ut de vinculo improperii hujus absolvas me, aut certe desuper terram eripias me.

16. Tu scis Domine, quia numquam concupivi virum, et mundam servavi animam meam ab omni concupiscentia.

17. Numquam cum ludentibus miscui me; neque cum his, qui in levitate ambulant, participem me praebui.

18. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere;

19. et, aut ego indigna fui illis, aut illi forsitan me non fuerunt digni; quia forsitan viro alii conservasti me.

20. Non est enim in hominis potestate consilium tuum.

21. Hoc autem pro certo habet omnis, qui te colit, quod vita ejus, si in probatione fuerit, coronabitur; si autem in tribulatione fuerit, liberabitur: et si in correptione a) fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit.

22. Non enim delectaris in perditionibus nostris; quia post tempestatem tranquillum facis, et post lacrymationem et fletum exultationem infundis.

23. Sit nomen tuum Deus Israël benedictum in saecula.

24. In illo tempore exauditae sunt preces amborum in conspectu gloriae summi Dei;

25. et missus est Angelus Domini sanctus Raphaël, ut curaret eos ambos, quorum uno tempore sunt orationes in conspectu Domini recitatae.

CAP. 4.

Filium suum Tobias præclaris præceptis instituit circa religionem, justitiam et misericordiam.

1. Igitur cum Tobias putaret orationem suam exaudiri, ut mori

590. correctione

potuisset, vocavit ad se Tobiam filium suum,

2. dixitque ei: Audi, fili mi! verba oris mei, et ea in corde tuo, quasi fundamentum construe.

3. Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli*; et honorem habebis matri tuae omnibus diebus vitae ejus.

* Exod. 20, 12. Eccl. 7, 29.

4. Memor enim esse debes, quae et quanta pericula passa sit propter te in utero suo.

5. Cum autem et ipsa compleverit tempus vitae suae, sepelias eam circa me.

6. Omnibus autem diebus vitae tuae in mente habeto Deum; et cave, ne aliquando peccato consentias, et praetermittas praecepta Domini Dei nostri.

7. * Ex substantia tua fac eleemosynam, et noli avertere faciem tuam ab ullo paupere; ita enim fiet, ut nec a te avertatur facies Domini.

* Prov. 3, 9. Eccl. 4, 1. 14, 13. Luc. 14, 13.

8. * Quo modo potueris, ita esto misericors.

* Eccl. 35, 12.

9. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude.

10. Praemium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis.

11. * Quoniam eleemosyna ab omni peccato et a morte liberat, et non patietur animam ire in tenebras.

* Eccl. 29, 15.

12. Fiducia magna erit coram summo Deo, eleemosyna omnibus facientibus eam.

13. * Attende tibi fili mi ab omni fornicatione, et praeter uxorem tuam numquam patiaris crimen scire.

* 1 Thess. 4, 3.

14. Superbiam numquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas*; in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio.

* Gen. 3, 5.

15. * Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, et merces mer[...] rii tui apud te omnino non [...] neat.

* Lev. 19, 13. Deut. [...]

16. * Quod ab alio oderi[...] tibi, vide ne tu aliquando [...] facias.

* Matth. 7, 12. Luc. [...]

17. * Panem tuum cum esu[...] tibus et egenis comede, et [...] stimentis tuis nudos tege.

* Luc. 14, 13.

18. Panem tuum, et vinum [...] super sepulturam justi cons[...] et noli ex eo manducare, et [...] re cum peccatoribus.

19. Consilium semper a sa[...] te perquire.

20. Omni tempore benedi[...] um; et pete ab eo, ut vias tu[...] rigat, et omnia consilia tua i[...] permaneant.

21. Indico etiam tibi fili m[...] disse me decem talenta arg[...] dum adhuc infantulus esses [...] belo, in Rages civitate Medo[...] et chirographum ejus apu[...] habeo;

22. et ideo perquire, quo [...] ad eum pervenias, et recipi[...] eo supra memoratum pondu[...] genti, et restituas ei chiro[...] phum suum.

23. Noli timere fili mi: pa[...] rem quidem vitam gerimus* [...] multa bona habebimus, si ti[...] rimus Deum, et recesserimu[...] omni peccato, et fecerimus b[...]

* Rom. 8, 17.

Cap. 5.

Tobias junior cum Angelo ad Gabel[...] mittitur.

1. Tunc respondit Tobias [...] suo, et dixit: Omnia, quaecun[...] praecepisti mihi, faciam pat[...]

2. Quo modo autem pecun[...] hanc requiram, ignoro. Ill[...] nescit, et ego eum ignoro; q[...] signum dabo ei? Sed neque vi[...] per quam pergatur illuc, aliq[...] do cognovi.

3. Tunc pater suus respo[...] illi, et dixit: Chirographum [...]

illius penes me habeo; quod
illi ostenderis, statim resti-
t.
. Sed perge nunc, et inquire
aliquem fidelem virum, qui
tecum salva mercede sua; ut,
adhuc vivo, recipias eam.
. Tunc egressus Tobias, inve-
juvenem splendidum, stantem
ecinctum, et quasi paratum ad
bulandum.
. Et ignorans, quod Angelus
esset, salutavit eum, et dixit:
le te habemus bone juvenis?
. At ille respondit: Ex filiis Is-
l. Et Tobias dixit ei: Nosti vi-
, quae ducit in regionem Me-
um?
. Cui respondit: Novi, et om-
itinera ejus frequenter ambu-
, et mansi apud Gabelum fra-
n nostrum, qui moratur in Ra-
civitate Medorum, quae posi-
st in monte Ecbatanis.
Cui Tobias ait: Sustine me
ecro, donec haec ipsa nunciem
i meo.
. Tunc ingressus Tobias, in-
vit universa haec patri suo.
er quae admiratus pater, ro-
t, ut introiret ad eum.
. Ingressus itaque salutavit
, et dixit: Gaudium tibi sit
er!
. Et ait Tobias: Quale gau-
mihi erit, qui in tenebris se-
et lumen coeli non video?
. Cui ait juvenis: Forti ani-
sto, in proximo est, ut a Deo
ris.
Dixit itaque illi Tobias:
quid poteris perducere fili-
eum ad Gabelum in Rages
tem Medorum? et cum re-
, restituam tibi mercedem

Et dixit ei Angelus: Ego du-
et reducam eum ad te.
Cui Tobias respondit: Ro-
indica mihi, de qua domo,
qua tribu es tu?
Cui Raphaël Angelus dixit:
Genus quaeris mercenarii, an ipsum mercenarium, qui cum filio tuo eat?

18. Sed ne forte solicitum te reddam, ego sum Azarias Ananiae magni filius.

19. Et Tobias respondit: Ex magno genere es tu. Sed peto, ne irascaris, quod voluerim cognoscere genus tuum.

20. Dixit autem illi Angelus: Ego sanum ducam, et sanum tibi reducam filium tuum.

21. Respondens autem Tobias, ait: Bene ambuletis, et sit Deus in itinere vestro, et Angelus ejus comitetur vobiscum!

22. Tunc paratis omnibus, quae erant in via portanda, fecit Tobias vale patri suo et matri suae, et ambulaverunt ambo simul.

23. *Cumque profecti essent, coepit mater ejus flere, et dicere: Baculum senectutis nostrae tulisti, et transmisisti a nobis. *c. 10, 4.

24. Numquam fuisset ipsa pecunia, pro qua misisti eum.

25. Sufficiebat enim nobis paupertas nostra, ut divitias computaremus hoc, quod videbamus filium nostrum.

26. Dixitque ei Tobias: Noli flere, salvus perveniet filius noster, et salvus revertetur ad nos, et oculi tui videbunt illum.

27. Credo enim, quod Angelus Dei bonus comitetur ei, et bene disponat omnia, quae circa eum geruntur, ita ut cum gaudio revertatur ad nos.

28. Ad hanc vocem cessavit mater ejus flere, et tacuit.

Cap. 6.

Piscis capti exenteratio et usus. Angelus matrimonium felix cum filia Raguelis prædicit.

1. Profectus est autem Tobias, et canis secutus est eum, et mansit prima mansione juxta fluvium Tigris.

2. Et exivit, ut lavaret pedes

suos, et ecce! piscis immanis exivit ad devorandum eum.

3. Quem expavescens Tobias clamavit voce magna, dicens: Domine, invadit me!

4. Et dixit ei Angelus: Apprehende branchiam ejus, et trahe eum ad te! Quod cum fecisset, attraxit eum in siccum, et palpitare coepit ante pedes ejus.

5. Tunc dixit ei Angelus: Exentera hunc piscem, et cor ejus, et fel, et jecur repone tibi; sunt enim haec necessaria ad medicamenta utiliter.

6. Quod cum fecisset, assavit carnes ejus, et secum tulerunt in via; caetera salierunt, quae sufficerent eis, quousque pervenirent in Rages civitatem Medorum.

7. Tunc interrogavit Tobias Angelum, et dixit ei: Obsecro te, Azaria frater! ut dicas mihi, quod remedium habebunt ista, quae de pisce servare jussisti?

8. Et respondens Angelus, dixit ei: Cordis ejus particulam si super carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus daemoniorum, sive a viro, sive a muliere, ita ut ultra non accedat ad eos.

9. Et fel valet ad ungendos oculos, in quibus fuerit albugo, et sanabuntur.

10. Et dixit ei Tobias: Ubi vis, ut maneamus?

11. Respondensque Angelus, ait: Est hic Raguel nomine, vir propinquus de tribu tua, et hic habet filiam nomine Saram, sed neque masculum, neque feminam ullam habet aliam praeter eam.

12. * Tibi debetur omnis substantia ejus, et oportet eam te accipere conjugem. *Num. 27, 8. 36, 8.

13. Pete ergo eam a patre ejus, et dabit tibi eam in uxorem.

14. Tunc respondit Tobias, et dixit: Audio, quia tradita est septem viris, et mortui sunt; sed et hoc audivi, quia daemonium occidit illos.

15. Timeo ergo, ne forte e
hi haec eveniant; et cum sin
cus parentibus meis, depona
nectutem illorum cum tristit
inferos.

16. Tunc Angelus Raphaël
ei: Audi me, et ostendam tib
sunt, quibus praevalere p
daemonium.

17. Hi namque, qui conju
ita suscipiunt, ut Deum a se
sua mente excludant, et suae
dini ita vacent, sicut equus e
lus, quibus non est intelle
habet potestatem daemoniu
per eos.

18. Tu autem cum accepe
am, ingressus cubiculum, pe
dies continens esto ab ea, et
aliud, nisi orationibus va
cum ea.

19. Ipsa autem nocte, inc
jecore piscis, fugabitur da
nium.

20. Secunda vero nocte i
pulatione sanctorum patria
rum admitteris.

21. Tertia autem nocte, be
ctionem consequeris, ut fil
vobis procreentur incolume

22. Transacta autem terti
cte, accipies virginem cum ti
Domini, amore filiorum m
quam libidine ductus, ut in s
ne Abrahae benedictionem
liis consequaris.

Cap. 7.

Raguel Tobiam bene excipit, eique suam tradit.

1. Ingressi sunt autem ad
guelem, et suscepit eos Ra
cum gaudio.

2. Intuensque Tobiam Ra
dixit Annae uxori suae: Qua
milis est juvenis iste consob
meo?

3. Et cum haec dixisset, ait:
de estis juvenes fratres nostri
illi dixerunt: Ex tribu Neph
sumus, ex captivitate Ninive.

4. Dix

. Dixitque illis Raguel: Nostis
biam fratrem meum? Qui di-
unt: Novimus.
. Cumque multa bona loque-
ır de eo, dixit Angelus ad Ra-
lem: Tobias, de quo interro-
, pater istius est.
. Et misit se Raguel, et cum la-
mis osculatus est eum; et plo-
s supra collum ejus,
. dixit: Benedictio sit tibi, fili
! quia boni et optimi viri filius
. Et Anna uxor ejus, et Sara
orum filia lacrymatae sunt.
. Postquam autem locuti sunt,
ecepit Raguel occidi arietem,
parari convivium. Cumque
taretur eos discumbere ad
ndium,
o. Tobias dixit: Hic ego hodie
n manducabo, neque bibam;
i prius petitionem meam con-
nes, et promittas mihi dare Sa-
n filiam tuam.
1. Quo audito verbo Raguel,
avit, sciens, quid evenerit il-
septem viris, qui ingressi sunt
eam; et timere coepit, ne for-
t huic similiter contingeret;
um nutaret, et non daret pe-
ti ullum responsum,
2. dixit ei Angelus: Noli time-
lare eam isti, quoniam huic ti-
nti Deum debetur conjux filia
; propterea alius non potuit
ere illam.
3. Tunc dixit Raguel: Non du-
, quod Deus preces et lacry-
meas in conspectu suo admi-
it.
4. Et credo, quoniam ideo fe-
vos venire ad me, ut ista con-
geretur cognationi suae * se-
dum legem Moysi; et nunc
dubium gerere, quod tibi e-
tradam. *Num. 36, 6.
5. Et apprehendens dexteram
e suae, dextrae Tobiae tradi-
dicens: Deus Abraham, et
s Isaac, et Deus Jacob vobis-
cum sit, et ipse conjungat vos, impleatque benedictionem suam in vobis.
16. Et accepta charta, fecerunt conscriptionem conjugii.
17. Et post haec epulati sunt, benedicentes Deum.
18. Vocavitque Raguel ad se Annam uxorem suam, et praecepit ei, ut praepararet alterum cubiculum.
19. Et introduxit illuc Saram filiam suam, et lacrymata est.
20. Dixitque ei: Forti animo esto, filia mea! Dominus coeli det tibi gaudium pro taedio, quod perpessa es.

Cap. 8.

Nuptiæ pie celebrantur.

1. Postquam vero coenaverunt, introduxerunt juvenem ad eam.
2. Recordatus itaque Tobias sermonum Angeli, protulit de cassidili suo partem jecoris, posuitque eam super carbones vivos.
3. Tunc Raphaël Angelus apprehendit daemonium, et religavit illud in deserto superioris Aegypti.
4. Tunc hortatus est virginem Tobias, dixitque ei: Sara! exurge, et deprecemur Deum hodie, et cras, et secundum cras; quia his tribus noctibus Deo jungimur; tertia autem transacta nocte, in nostro erimus conjugio.
5. Filii quippe sanctorum sumus, et non possumus ita conjungi, sicut gentes, quae ignorant Deum.
6. Surgentes autem pariter, instanter orabant ambo simul, ut sanitas daretur eis.
7. Dixitque Tobias: Domine Deus patrum nostrorum, benedicant te coeli et terrae, mareque et fontes, et flumina, et omnes creaturae tuae, quae in eis sunt.
8. *Tu fecisti Adam de limo terrae, dedistique ei adjutorium Hevam. *Gen. 2, 7.
9. Et nunc, Domine! tu scis,

quia non luxuriae causa accipio sororem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in saecula saeculorum.

10. Dixit quoque Sara: Miserere nobis Domine, miserere nobis, et consenescamus ambo pariter sani.

11. Et factum est circa pullorum cantum, accersiri jussit Raguel servos suos, et abierunt cum eo pariter, ut foderent sepulchrum.

12. Dicebat enim: Ne forte simili modo evenerit ei, quo et caeteris illis septem viris, qui sunt ingressi ad eam.

13. Cumque parassent fossam, reversus Raguel ad uxorem suam, dixit ei:

14. Mitte unam ex ancillis tuis, et videat, si mortuus est, ut sepeliam eum, antequam illucescat dies.

15. At illa misit unam ex ancillis suis. Quae ingressa cubiculum, reperit eos salvos et incolumes, secum pariter dormientes.

16. Et reversa, nunciavit bonum nuncium; et benedixerunt Dominum, Raguel videlicet et Anna uxor ejus,

17. et dixerunt: Benedicimus te Domine Deus Israël, quia non contigit, quemadmodum putabamus;

18. fecisti enim nobiscum misericordiam tuam, et exclusisti a nobis inimicum persequentem nos.

19. Misertus es autem duobus unicis. Fac eos Domine plenius benedicere te; et sacrificium tibi laudis tuae et suae sanitatis offerre, ut cognoscat universitas gentium, quia tu es Deus solus in universa terra.

20. Statimque praecepit servis suis Raguel, ut replerent fossam, quam fecerant, priusquam elucesceret.

21. Uxori autem suae dixit, ut instrueret convivium, et praep raret omnia, quae in cibos era iter agentibus necessaria.

22. Duas quoque pingues v cas, et quatuor arietes occidi cit, et parari epulas omnibus cinis suis, cunctisque amicis.

23. Et adjuravit Raguel To am, ut duas hebdomadas mora tur apud se.

24. De omnibus autem, q possidebat Raguel, dimidiam p tem dedit Tobiae, et fecit a) sc pturam, ut pars dimidia, quae perat post obitum eorum, T biae dominio deveniret.

CAP. 9.

Angelus Gabelum ad nuptias ducit.

1. Tunc vocavit Tobias An lum ad se, quem quidem homin existimabat, dixitque ei: Aza frater! peto, ut auscultes ver mea;

2. si me ipsum tradam tibi s vum, non ero condignus pro dentiae tuae.

3. Tamen obsecro te, ut as mas tibi animalia sive servitia, vadas ad Gabelum in Rages ci tatem Medorum; reddasque chirographum suum, et recipi ab eo pecuniam, et roges eum v nire ad nuptias meas.

4. Scis enim ipse, quoniam n merat pater meus dies; et si ta davero una die plus, contristat anima ejus.

5. Et certe vides, quomodo a juravit me Raguel, cujus adjur mentum spernere non possum.

6. Tunc Raphaël assumens qu tuor ex servis Raguelis, et du camelos, in Rages civitatem M dorum perrexit; et inveniens G belum, reddidit ei chirographu suum, et recepit ab eo omnem p cuniam.

7. Indicavitque ei de Tobia lio Tobiae, omnia, quae gesta su

a) 1690. add. hanc

itque eum secum venire ad nu-
as.
. Cumque ingressus esset do-
m Raguelis, invenit Tobiam
cumbentem; et exiliens, oscu-
i sunt se invicem; et flevit Ga-
us, benedixitque Deum,
. et dixit: Benedicat te Deus
aël, quia filius es optimi viri, et
ti, et timentis Deum, et eleemo-
as facientis;
o. et dicatur benedictio super
rem tuam, et super parentes
tros;
1. et videatis filios vestros, et
os filiorum vestrorum, usque
ertiam et quartam generatio-
n; et sit semen vestrum bene-
tum a Deo Israël, qui regnat in
cula saeculorum.
2. Cumque omnes dixissent,
en, accesserunt ad convivium;
et cum timore Domini nuptia-
n convivium exercebant.

Cap. 10.

agnel filiæ suæ salutaria dat monita.

. Cum vero moras faceret To-
s, causa nuptiarum, sollicitus
t pater ejus Tobias, dicens:
as, quare moratur filius meus,
quare detentus est ibi?
. Putasne, Gabelus mortuus
et nemo reddet illi pecuniam?
. Coepit autem contristari ni-
ipse, et Anna uxor ejus cum
et coeperunt ambo simul fle-
eo quod die statuto minime
rteretur filius eorum ad eos.
*Flebat igitur mater ejus ir-
ediabilibus lacrymis, atque
bat: Heu heu me, fili mi, ut
l te misimus peregrinari, lu-
oculorum nostrorum, bacu-
senectutis nostrae, solatium
nostrae, spem posteritatis
rae? *c. 5, 23.
Omnia simul in te uno haben-
te non debuimus dimittere a
s.

6. Cui dicebat Tobias: Tace, et
noli turbari, sanus est filius no-
ster; satis fidelis est vir ille, cum
quo misimus eum.
7. Illa autem nullo modo con-
solari poterat, sed quotidie exi-
liens circumspiciebat, et circui-
bat vias omnes, per quas spes re-
meandi videbatur, ut procul vi-
deret eum, si fieri posset, venien-
tem.
8. At vero Raguel dicebat ad
generum suum: Mane hic, et ego
mittam nuncium salutis de te ad
Tobiam patrem tuum.
9. Cui Tobias ait: ego novi, quia
pater meus et mater mea modo
dies computant, et cruciatur spi-
ritus eorum in ipsis.
10. Cumque verbis multis ro-
garet Raguel Tobiam, et ille eum
nulla ratione vellet audire, tradi-
dit ei Saram, et dimidiam partem
omnis substantiae suae in pueris,
in puellis, in pecudibus, in came-
lis, et in vaccis, et in pecunia mul-
ta: et salvum atque gaudentem
dimisit eum a se,
11. dicens: Angelus Domini
sanctus sit in itinere vestro, per-
ducatque vos incolumes, et inve-
niatis omnia recte circa parentes
vestros, et videant oculi mei filios
vestros, priusquam moriar.
12. Et apprehendentes paren-
tes filiam suam, osculati sunt eam,
et dimiserunt ire;
13. monentes eam honorare so-
ceros, diligere maritum, regere
familiam, gubernare domum, et
se ipsam irreprehensibilem ex-
hibere.

Cap. 11.

Jussu Angeli Tobias junior ungit oculos pa-
tris et sanat: Deo aguntur gratiæ.

1. Cumque reverterentur, per-
venerunt ad Charan, quae est in
medio itinere contra Niniven, un-
decimo die.
2. Dixitque Angelus: Tobia fra-

ter, scis, quemadmodum reliquisti patrem tuum.

3. Si placet itaque tibi, praecedamus, et lento gradu sequantur iter nostrum familiae, simul cum conjuge tua, et cum animalibus.

4. Cumque hoc placuisset, ut irent, dixit Raphaël ad Tobiam: Tolle tecum ex felle piscis; erit enim necessarium. Tulit itaque Tobias ex felle illo, et abierunt.

5. Anna autem sedebat secus viam, quotidie in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquo.

6. Et dum ex eodem loco specularetur adventum ejus, vidit a longe, et illico agnovit venientem filium suum; currensque nunciavit viro suo, dicens: Ecce venit filius tuus.

7. Dixitque Raphaël ad Tobiam: At ubi introieris domum tuam, statim adora Dominum Deum tuum; et gratias agens ei, accede ad patrem tuum, et osculare eum.

8. Statimque lini super oculos ejus ex felle isto piscis, quod portas tecum; scias enim, quoniam mox aperientur oculi ejus, et videbit pater tuus lumen coeli, et in aspectu tuo gaudebit.

9. Tunc praecucurrit canis, qui simul fuerat in via; et quasi nuncius adveniens, blandimento suae caudae gaudebat.

10. Et consurgens caecus pater ejus, coepit offendens pedibus currere; et data manu puero, occurrit obviam filio suo.

11. Et suscipiens osculatus est eum cum uxore sua, et coeperunt ambo flere prae gaudio.

12. Cumque adorassent Deum, et gratias egissent, consederunt.

13. Tunc sumens Tobias de felle piscis, linivit oculos patris sui.

14. Et sustinuit quasi dimidiam fere horam; et coepit albugo ex oculis ejus, quasi membrana ovi, egredi.

15. Quam apprehendens To
traxit ab oculis ejus, statimqu
sum recepit.

16. Et glorificabant Deum,
videlicet, et uxor ejus, et om
qui sciebant eum.

17. Dicebatque Tobias: B
dico te Domine Deus Israël,
tu castigasti me, et tu salvasti
et ecce ego video Tobiam fil
meum.

18. Ingressa est etiam post
ptem dies Sara uxor filii ejus
omnis familia sana, et pecor
cameli, et pecunia multa uxo
sed et illa pecunia, quam rec
rat a Gabelo;

19. et narravit parentibus
omnia beneficia Dei, quae fec
circa eum per hominem, qui
duxerat.

20. Veneruntque Achior et
bath consobrini Tobiae, gau
tes ad Tobiam, et congratula
ei de omnibus bonis, quae c
illum ostenderat Deus.

21. Et per septem dies epu
tes, omnes cum gaudio magn
visi sunt.

Cap. 12.

Angelus seipsum manifestat, multa de
laudando, et de virtutis studio præ

1. Tunc vocavit ad se Tobia
lium suum, dixitque ei: Quid
sumus dare viro isti sancto,
venit tecum?

2. Respondens Tobias, dixit
tri suo: Pater, quam merce
dabimus ei? aut quid dignum
terit esse beneficiis ejus?

3. Me duxit et reduxit sanu
pecuniam a Gabelo ipse rece
uxorem ipse me habere fecit
daemonium ab ea ipse com
cuit, gaudium parentibus ejus
cit, meipsum a devoratione pi
eripuit, te quoque videre feci
men coeli, et bonis omnibus
eum repleti sumus. Quid ill
haec poterimus dignum dare

4. Sed peto te, pater mi! ut ro-
s eum, si forte dignabitur me-
etatem de omnibus, quae allata
nt, sibi assumere.
5. Et vocantes eum, pater scili-
t et filius, tulerunt eum in par-
n; et rogare coeperunt, ut di-
aretur dimidiam partem omni-
,quae attulerant, acceptam ha-
re.
6. Tunc dixit eis occulte: Be-
dicite Deum coeli, et coram o-
ibus viventibus confitemini ei,
ia fecit vobiscum misericordi-
suam.
7. Etenim sacramentum regis
scondere bonum est; opera au-
n Dei revelare et confiteri ho-
rificum est.
8. Bona est oratio cum jejunio,
eleemosyna magis, quam the-
uros auri recondere;
9. quoniam eleemosyna a mor-
liberat, et ipsa est, quae purgat
ccata, et facit invenire miseri-
rdiam et vitam aeternam.
10. Qui autem faciunt peccatum,
niquitatem, hostes sunt animae
e.
11. Manifesto ergo vobis veri-
em, et non abscondam a vobis
ultum sermonem.
12. Quando orabas cum lacry-
, et sepeliebas mortuos, et de-
nquebas prandium tuum, et
rtuos abscondebas per diem
lomo tua, et nocte sepeliebas
, ego obtuli orationem tuam
nino,
13. et quia acceptus eras Deo,
esse fuit, ut tentatio probaret

14. Et nunc misit me Dominus,
urarem te, et Saram uxorem
tui a daemonio liberarem.
15. Ego enim sum Raphaël An-
s, unus ex septem qui astamus
Dominum.
16. Cumque haec audissent, tur-
sunt, et trementes ceciderunt
r terram in faciem suam.

17. Dixitque eis Angelus: Pax
vobis, nolite timere!
18. Etenim cum essem vobis-
cum, per voluntatem Dei eram;
ipsum benedicite, et cantate illi.
19. Videbar quidem vobiscum
manducare, et bibere; sed ego
cibo invisibili, et potu, qui ab ho-
minibus videri non potest, utor.
20. Tempus est ergo, ut rever-
tar ad eum, qui me misit; vos au-
tem benedicite Deum, et narrate
omnia mirabilia ejus.
21. Et cum haec dixisset, ab a-
spectu eorum ablatus est, et ultra
eum videre non potuerunt.
22. Tunc prostrati per horas
tres in faciem, benedixerunt De-
um; et exurgentes narraverunt
omnia mirabilia ejus.

CAP. 13.

Gratias agit Tobias; tum Hierosolymæ excidium et restaurationem prædicit.

1. Aperiens autem Tobias se-
nior os suum, benedixit Domi-
num, et dixit: Magnus es Domine
in aeternum, et in omnia saecula
regnum tuum;
2. *quoniam tu flagellas, et sal-
vas; deducis ad inferos, et redu-
cis; et non est, qui effugiat ma-
num tuam. * Deut. 12, 39.
1 Reg. 2, 6. Sap. 16, 13.
3. Confitemini Domino filii Is-
raël, et in conspectu gentium lau-
date eum;
4. quoniam ideo dispersit vos
inter gentes, quae ignorant eum,
ut vos enarretis mirabilia ejus, et
faciatis scire eos, quia non est ali-
us Deus omnipotens praeter eum.
5. Ipse castigavit nos propter
iniquitates nostras; et ipse salva-
bit nos propter misericordiam
suam.
6. Aspicite ergo, quae fecit no-
biscum, et cum timore et tremo-
re confitemini illi; regemque sae-
culorum exaltate in operibus ve-
stris.

7. Ego autem in terra captivitatis meae confitebor illi; quoniam ostendit majestatem suam in gentem peccatricem.

8. Convertimini itaque peccatores, et facite justitiam coram Deo, credentes, quod faciat vobiscum misericordiam suam.

9. Ego autem et anima mea in eo laetabimur.

10. Benedicite Dominum omnes electi ejus; agite dies laetitiae, et confitemini illi.

11. Jerusalem civitas Dei, castigavit te Dominus in operibus manuum tuarum.

12. Confitere Domino in bonis tuis, et benedic Deum saeculorum, ut reaedificet in te tabernaculum suum, et revocet ad te omnes captivos, et gaudeas in omnia saecula saeculorum.

13. Luce splendida fulgebis; et omnes fines terrae adorabunt te.

14. * Nationes ex longinquo ad te venient; et munera deferentes, adorabunt in te Dominum, et terram tuam in sanctificationem habebunt. * Jes. 60, 5.

15. Nomen enim magnum invocabunt in te.

16. Maledicti erunt, qui contempserint te; et condemnati erunt omnes, qui blasphemaverint te; benedictique erunt, qui aedificaverint te.

17. Tu autem laetaberis in filiis tuis, quoniam omnes benedicentur, et congregabuntur ad Dominum.

18. Beati omnes, qui diligunt te, et qui gaudent super pace tua.

19. Anima mea benedic Dominum, quoniam liberavit Jerusalem civitatem suam a cunctis tribulationibus ejus, Dominus Deus noster.

20. Beatus ero, si fuerint reliquiae seminis mei ad videndam claritatem Jerusalem.

21. * Portae Jerusalem ex sapphiro et smaragdo aedificab[untur]; et ex lapide pretioso om[nis] circuitus murorum ejus.

* Apocal. 21, 18.

22. Ex lapide candido et m[armore]do omnes plateae ejus stern[en]tur; et per vicos ejus alleluja c[an]tabitur.

23. Benedictus Dominus, [qui] exaltavit eam, et sit regnum [ejus] in saecula saeculorum super e[am]. Amen.

Cap. 14.

Tobias vaticinatur, filio præclara dat m[onita] et moritur.

1. Et consummati sunt ser[mo]nes Tobiae. Et postquam illu[minatus] natus est Tobias, vixit annis q[ua]draginta duobus, et vidit filios [ne]potum suorum.

2. Completis itaque annis c[en]tum duobus, sepultus est hon[ori]fice in Ninive.

3. Quinquaginta namque et [sex] annorum lumen oculorum a[mi]sit, sexagenarius vero recepit.

4. Reliquum vero vitae sua[e in] gaudio fuit, et cum bono profe[ctu] timoris Dei perrexit in pace.

5. In hora autem mortis s[uae] vocavit ad se Tobiam filium [su]um, et septem juvenes filios e[jus] nepotes suos, dixitque eis:

6. Prope erit interitus Nini[ve]; non enim excidit verbum Do[mi]ni; et * fratres nostri, qui disp[er]si sunt a terra Israël, reverten[tur] ad eam. * 1 Esdr. 3, 8.

7. Omnis autem deserta te[rra] ejus replebitur, et domus D[ei], quae in ea incensa est, iterum aedificabitur; ibique reverten[tur] omnes timentes Deum,

8. et relinquent gentes id[ola] sua, et venient in Jerusalem, inhabitabunt in ea,

9. et gaudebunt in ea omnes [re]ges terrae, adorantes regem [Is]raël.

10. Audite ergo filii mei patr[em] vestrum; servite Domino in [...]

tate, et inquirite, ut faciatis,
uae placita sunt illi;
11. et filiis vestris mandate, ut
aciant justitias et eleemosynas,
t sint memores Dei, et benedi-
ant eum in omni tempore in ve-
tate, et in tota virtute sua.
12. Nunc ergo filii audite me,
nolite manere hic; sed quacum-
ue die sepelieritis matrem ve-
ram circa me in uno sepulchro,
eo dirigite gressus vestros, ut
eatis hinc.
13. Video enim, quia iniquitas
us finem dabit ei.
14. Factum est autem post obi-
m matris suae, Tobias abscessit
. Ninive cum uxore sua, et filiis,
et filiorum filiis, et reversus est
ad soceros suos.
15. Invenitque eos incolumes
in senectute bona; et curam eo-
rum gessit, et ipse clausit oculos
eorum; et omnem haereditatem
domus Raguelis ipse percepit; vi-
ditque quintam generationem, fi-
lios filiorum suorum.
16. Et completis annis nonagin-
ta novem in timore Domini, cum
gaudio sepelierunt eum.
17. Omnis autem cognatio ejus,
et omnis generatio ejus in bona
vita, et in sancta conversatione
permansit, ita ut accepti essent
tam Deo, quam hominibus, et cun-
ctis habitantibus in terra.

LIBER JUDITH.

CAP. 1.

uchodonosor nuncios mittit in vicina regna, ut pareant sibi.

1 Arphaxad itaque, rex Medo-
rum, subjugaverat multas gentes
i perio suo, et ipse aedificavit ci-
vatem potentissimam, quam ap-
pellavit Ecbatanis,
2. ex lapidibus quadratis et se-
c; fecit muros ejus in latitudi-
em cubitorum septuaginta, et in
a tudinem cubitorum triginta,
t res vero ejus posuit in altitu-
dem cubitorum centum.
3. Per quadrum vero earum la-
utrumque vicenorum pedum
tio tendebatur, posuitque por-
ejus in altitudinem turrium;
4. et gloriabatur quasi potens
potentia exercitûs sui, et in glo-
quadrigarum suarum.
5. Anno igitur duodecimo re-
sui, Nabuchodonosor rex As-
syriorum, qui regnabat in Ninive
civitate magna, pugnavit contra
Arphaxad, et obtinuit eum
6. in campo magno, qui appel-
latur Ragau, circa Euphraten, et
Tigrin, et Jadason in campo Eri-
och regis Elicorum.
7. Tunc exaltatum est regnum
Nabuchodonosor, et cor ejus ele-
vatum est: et misit ad omnes, qui
habitabant in Cilicia, et Damasco,
et Libano,
8. et ad gentes, quae sunt in
Carmelo, et Cedar, et inhabitan-
tes Galilaeam in campo magno
Esdrelon,
9. et ad omnes, qui erant in Sa-
maria, et trans flumen Jordanem
usque ad Jerusalem, et omnem
terram Jesse, quousque pervenia-
tur ad terminos Aethiopiae.
10. Ad hos omnes misit nuncios
Nabuchodonosor rex Assyrio-
rum;

11. qui omnes uno animo contradixerunt, et remiserunt eos vacuos, et sine honore abjecerunt.

12. Tunc indignatus Nabuchodonosor rex adversus omnem terram illam, juravit per thronum et regnum suum, quod defenderet se de omnibus regionibus his.

CAP. 2.

Holofernes cum ingenti exercitu mittitur ad subjugandas gentes.

1. Anno tertio decimo Nabuchodonosor regis, vigesima et secunda die mensis primi, factum est verbum in domo Nabuchodonosor regis Assyriorum, ut defenderet se.

2. Vocavitque omnes majores natu, omnesque duces, et bellatores suos, et habuit cum eis mysterium consilii sui;

3. dixitque cogitationem suam in eo esse, ut omnem terram suo subjugaret imperio.

4. Quod dictum cum placuisset omnibus, vocavit Nabuchodonosor rex Holofernem principem militiae suae,

5. et dixit ei: Egredere adversus omne regnum Occidentis, et contra eos praecipue, qui contempserunt imperium meum.

6. Non parcet oculus tuus ulli regno, omnemque urbem munitam subjugabis mihi.

7. Tunc Holofernes vocavit duces, et magistratus virtutis Assyriorum; et dinumeravit viros in expeditionem, sicut praecepit ei rex, centum viginti millia peditum pugnatorum, et equitum sagittariorum duodecim millia.

8. Omnemque expeditionem suam fecit praeire in multitudine innumerabilium camelorum, cum his, quae exercitibus sufficerent copiose, boum quoque armenta, gregesque ovium, quorum non erat numerus.

9. Frumentum ex omni Syria in transitu suo parari constituit.

10. Aurum vero, et argen[t]
de domo regis assumpsit mul[t]
nimis.

11. Et profectus est ipse, et [o]
nis exercitus cum quadrigis, e[t]
quitibus, et sagittariis, qui c[o]
perueruntfaciem terrae, sicu[t]
custae.

12. Cumque pertransisset fi[nes]
Assyriorum, venit ad mag[nos]
montes Ange, qui sunt a sinis[tro]
Ciliciae, ascenditque omnia [ca]
stella eorum, et obtinuit om[nem]
munitionem.

13. Effregit autem civitate[m]
pinatissimam Melothi, praeda[vit]
que omnes filios Tharsis, et fi[lios]
Ismaël, qui erant contra fac[iem]
deserti, et ad austrum terrae [Cel]
lon.

14. Et transivit Euphraten[,]
venit in Mesopotamiam; et fr[egit]
omnes civitates excelsas, qua[e e]
rant ibi, a torrente Mambre,
quequo perveniatur ad mare

15. et occupavit terminos e[jus]
a Cilicia usque ad fines Japh[et]
qui sunt ad austrum.

16. Abduxitque omnes fi[lios]
Madian, et praedavit omnem
cupletationem eorum, omnes
resistentes sibi occidit in ore
dii.

17. Et post haec descendi[t in]
campos Damasci in diebus me[ssis]
et succendit omnia sata, om[nes]
que arbores, et vineas fecit inc[idi,]

18. et cecidit timor illius su[per]
omnes inhabitantes terram.

CAP. 3.

Multae provinciae ultro se subjiciun[t]

1. Tunc miserunt legatos s[uos]
universarum urbium, ac pro[vin]
ciarum reges ac principes, Sy[riae]
scilicet, Mesopotamiae, et Sy[riae]
Sobal, et Libyae, atque Cilic[iae,]
qui venientes ad Holofernem,
xerunt:

2. Desinat indignatio tua ci[rca]
nos; melius est enim, ut vive[re]

viamus Nabuchodonosor regi
gno, et subditi simus tibi, quam
rientes cum interitu nostro i-
servitutis nostrae damna pa-
mur.
3. Omnis civitas nostra, omnis-
e possessio, omnes montes, et
lles, et campi, et armenta bo-
, gregesque ovium, et capra-
n, equorumque, et camelo-
n, et universae facultates no-
ae, atque familiae in conspe-
tuo sunt;
4. sint omnia nostra sub lege
a.
5. Nos, et filii nostri, servi tui
mus.
6. Veni nobis pacificus domi-
s, et utere servitio nostro, sic-
placuerit tibi.
7. Tunc descendit de montibus
n equitibus in virtute magna,
obtinuit omnem civitatem, et
nem inhabitantem terram.
8. De universis autem urbibus
umpsit sibi auxiliarios viros
tes, et electos ad bellum.
. Tantusque metus provinciis
s incubuit, ut universarum ur-
m habitatores principes, et
norati simul cum populis exi-
t obviam venienti,
10. excipientes eum cum coro-
et lampadibus, ducentes cho-
in tympanis, et tibiis.
11. Nec ista tamen facientes,
ocitatem ejus pectoris mitiga-
otuerunt;
12. nam et civitates eorum de-
xit, et lucos eorum excidit.
13. Praeceperat enim illi Na-
hodonosor rex, ut omnes de-
terrae exterminaret, videlicet
pse solus diceretur Deus ab
nationibus, quae potuissent
ofernis potentia subjugari.
. Pertransiens autem Syriam
al, et omnem Apameam, om-
que Mesopotamiam, venit ad
naeos in terram Gabaa,

15. Accepitque civitates eorum, et sedit ibi per triginta dies, in quibus diebus adunari praecepit universum exercitum virtutis suae.

Cap. 4.

Filii Israël perterriti montes occupant. Eliachim civitates ad defensionem hortatur.

1. Tunc audientes haec filii Israël, qui habitabant in terra Juda, timuerunt valde a facie ejus.

2. Tremor, et horror invasit sensus eorum, ne hoc faceret Jerusalem et templo Domini, quod fecerat caeteris civitatibus et templis earum.

3. Et miserunt in omnem Samariam per circuitum usque Jericho, et praeoccupaverunt omnes vertices montium;

4. et muris circumdederunt vicos suos, et congregaverunt frumenta in praeparationem pugnae.

5. Sacerdos [a]) etiam Eliachim scripsit ad universos, qui erant contra Esdrelon, quae est contra faciem campi magni juxta Dothain, et universos, per quos viae transitus esse poterat,

6. ut obtinerent ascensus montium, per quos via esse poterat ad Jerusalem, et illic custodirent, ubi angustum iter esse poterat inter montes.

7. Et fecerunt filii Israël, secundum quod constituerat eis sacerdos Domini Eliachim.

8. Et clamavit omnis populus ad dominum instantia magna, et humiliaverunt animas suas in jejuniis, et orationibus, ipsi et mulieres eorum.

9. Et induerunt se sacerdotes ciliciis, et infantes prostraverunt contra faciem templi Domini, et altare Domini operuerunt cilicio;

10. et clamaverunt ad Dominum Deum Israël unanimiter, ne

592. Sacerdotes, 1590. 1593. 1598. Sacerdos

darentur in praedam infantes eorum, et uxores eorum in divisionem, et civitates eorum in exterminium, et sancta eorum in pollutionem, et fierent opprobrium gentibus.

11. Tunc Eliachim, sacerdos Domini magnus, circuivit omnem Israël, allocutusque est eos,

12. dicens: Scitote, quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in jejuniis, et orationibus in conspectu Domini.

13. *Memores estote Moysi servi Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, et in potentia sua, et in exercitu suo, et in clypeis suis, et in curribus suis, et in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando dejecit. *Exod. 17, 12.

14. Sic erunt universi hostes Israël; si perseveraveritis in hoc opere, quod coepistis.

15. Ad hanc igitur exhortationem ejus deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini,

16. ita ut etiam hi, qui offerebant Domino holocausta, praecincti ciliciis offerrent sacrificia Domino, et erat cinis super capita eorum.

17. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, ut visitaret populum suum Israël.

Cap. 5.

Achior Holofernem sciscitantem docet, qualis sit natio Judaeorum, et quam habeat spem.

1. Nunciatumque est Holoferni principi militiae Assyriorum, quod filii Israël praepararent se ad resistendum, ac montium itinera conclusissent,

2. Et furore nimio exarsit in iracundia magna, vocavitque omnes principes Moab et duces Ammon,

3. et dixit eis: Dicite mihi,
sit populus iste, qui montana
sidet; aut quae, et quales, et q
tae sint civitates eorum; qua
iam sit virtus eorum, aut qua
multitudo eorum; vel quis
militiae illorum;

4. et quare prae omnibus,
habitant in Oriente, isti con
pserunt nos, et non exierunt
viam nobis, ut susciperent
cum pace?

5. Tunc Achior dux omn
filiorum Ammon respondens,
Si digneris audire domine mi
cam veritatem in conspectu
de populo isto, qui in mont
habitat, et non egredietur
bum falsum ex ore meo.

6. Populus iste ex prog
Chaldaeorum est.

7. Hic primum in Mesopota
habitavit, quoniam noluerun
qui deos patrum suorum, q
rant in terra Chaldaeorum;

8. deserentes itaque caerem
as patrum suorum, quae in m
tudine deorum erant,

9. unum Deum coeli coluer
qui et praecepit eis, ut exiren
de, et habitarent in Charan. C
que operuisset omnem terra
mes †, descenderunt in Aegypt
illicque per quadringentos a
sic multiplicati sunt, ut dinu
rari eorum non posset exerci
*Gen. 12, 1. † Gen. 46, 6.

10. Cumque gravaret eos
Aegypti, atque in aedificati
bus urbium suarum in luto e
tere subjugasset eos, clamave
ad Dominum suum, et perc
totam terram Aegypti plagis
riis.

11. *Cumque ejecissent eos
gyptii a se, et cessasset plag
eis, et iterum eos vellent cap
et ad suum servitium revoca
*Exod. 12, 40.

12. *fugientibus his Deus c
mare aperuit, ita ut hinc ind

iae quasi murus solidarentur,
isti pede sicco fundum maris
rambulando transirent.
* Exod. 12, 33.
13. In quo loco dum innumera-
lis exercitus Aegyptiorum eos
rsequeretur, ita aquis cooper-
est, ut non remaneret vel u-
s, qui factum posteris nuncia-
t.
14. Egressi vero mare rubrum,
erta Sina montis occupave-
it, in quibus numquam homo
bitare potuit, vel filius hominis
uievit.
5. Illic fontes amari obdulcati
it eis ad bibendum, et per an-
quadraginta annonam de coe-
consecuti sunt.
6. Ubicumque ingressi sunt si-
arcu et sagitta, et absque scu-
t gladio, Deus eorum pugnavit
eis, et vicit.
7. Et non fuit, qui insultaret
ulo isti, nisi quando recessit
ltu Domini Dei sui.
8. Quotiescunque autem prae-
ipsum Deum suum, alterum
erunt, dati sunt in praedam,
gladium, et in opprobrium.
9. Quotiescumque autem poe-
erunt se recessisse a cultura
sui, dedit eis Deus coeli vir-
m resistendi.
0. Denique Chananaeum re-
, et Jebusaeum a) et Pherezae-
et Hethaeum, et Hevaeum, et
orrhaeum, et omnes potentes
esebon prostraverunt, et ter-
eorum, et civitates eorum ipsi
ederunt;
.et usque dum non peccarent
onspectu Dei sui, erant cum
bona; Deus enim illorum o-
iniquitatem.
. Nam et ante hos annos cum
ssissent a via, quam dederat
Deus, ut ambularent in ea, ex-
inati sunt praeliis a multis
nibus, et plurimi eorum ca-
ptivi abducti sunt in terram non
suam.
23. Nuper autem reversi ad Dominum Deum suum, ex dispersione, qua dispersi fuerant, adunati sunt, et ascenderunt montana haec omnia, et iterum possident Jerusalem, ubi sunt sancta eorum.
24. Nunc ergo mi Domine, perquire, si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum; ascendamus ad illos, quoniam tradens tradet illos Deus eorum tibi, et subjugati erunt sub jugo potentiae tuae.
25. Si vero non est offensio populi hujus coram Deo suo, non poterimus resistere illis; quoniam Deus eorum defendet illos: et erimus in opprobrium universae terrae.
26. Et factum est, cum cessasset loqui Achior verba haec, irati sunt omnes magnates Holofernis, et cogitabant interficere eum, dicentes ad alterutrum:
27. Quis est iste, qui filios Israel posse dicat resistere regi Nabuchodonosor, et exercitibus ejus, homines inermes, et sine virtute, et sine peritia artis pugnae?
28. Ut ergo agnoscat Achior, quoniam fallit nos, ascendamus in montana; et cum capti fuerint potentes eorum, tunc cum eisdem gladio transverberabitur.
29. Ut sciat omnis gens, quoniam Nabuchodonosor deus terrae est, et praeter ipsum alius non est.

Cap. 6.

Holofernes iratus Achiorem Judæis tradit, post victoriam occidendum.

1. Factum est autem, cum cessassent loqui, indignatus Holofernes vehementer, dixit ad Achior:
2. Quoniam prophetasti nobis dicens, quod gens Israël defendatur a Deo suo, ut ostendam tibi,

a) 1592. Jebuzæum; C. R. 1592. Jebusæum,

quoniam non est Deus, nisi Nabuchodonosor.

3. Cum percusserimus eos omnes, sicut hominem unum, tunc et ipse cum illis Assyriorum gladio interibis, et omnis Israël tecum perditione disperiet.

4. Et probabis, quoniam Nabuchodonosor dominus sit universae terrae; tuncque gladius militiae meae transiet per latera tua, et confixus cades inter vulneratos Israël, et non respirabis ultra, donec extermineris cum illis.

5. Porro autem si prophetiam tuam veram existimas, non concidat vultus tuus, et pallor, qui faciem tuam obtinet, abscedat a te, si verba mea haec putas impleri non posse.

6. Ut autem noveris, quia simul cum illis haec experieris, ecce ex hac hora illorum populo sociaberis, ut, dum dignas mei gladii poenas exceperint; ipse simul ultioni subjaceas.

7. Tunc Holofernes praecepit servis suis, ut comprehenderent Achior, et perducerent eum in Bethuliam, et traderent eum in manus filiorum Israël.

8. Et accipientes eum servi Holofernis, profecti sunt per campestria; sed cum appropinquassent ad montana, exierunt contra eos fundibularii.

9. Illi autem divertentes a latere montis, ligaverunt Achior ad arborem manibus et pedibus, et sic vinctum restibus dimiserunt eum, et reversi sunt ad dominum suum.

10. Porro filii Israël descendentes de Bethulia, venerunt ad eum. Quem solventes duxerunt ad Bethuliam, atque in medium populi illum statuentes, percunctati sunt, quid rerum esset, quod illum vinctum Assyrii reliquissent.

11. In diebus illis erant illic principes, Ozias filius Micha de tribu Simeon, et Charmi, q[...] Gothoniel.

12. In medio itaque senio[...] et in conspectu omnium, Ac[...] dixit omnia, quae locutus ips[...] erat ab Holoferne interroga[...] et qualiter populus Holofe[...] voluisset propter hoc verbu[...] terficere eum,

13. et quemadmodum ipse [...]lofernes iratus jusserit eum I[...] litis hac de causa tradi; ut, [...] vicerit filios Israël, tunc et i[...] Achior diversis jubeat inte[...] suppliciis, propter hoc, quo[...] xisset; Deus coeli defensor[...] rum est.

14. * Cumque Achior univ[...] haec exposuisset, omnis pop[...] cecidit in faciem, adorantes [...] minum, et communi lamentat[...] et fletu unanimes preces suas [...] mino effuderunt, * c. 5, [...]

15. dicentes: Domine Deus [...] li et terrae, intuere superb[...] eorum, et respice ad nostram [...] militatem, et faciem sancto[...] tuorum attende, et ostende, [...] niam non derelinquis praesu[...] tes de te: et praesumentes d[...] et de sua virtute gloriantes, [...] milias.

16. Finito itaque fletu, e[...] totam diem oratione populo [...] completa, consolati sunt Ach[...]

17. dicentes: Deus patrum [...] strorum, cujus tu virtutem p[...] dicasti, ipse tibi hanc dabit v[...] situdinem, ut eorum magis t[...] teritum videas.

18. Cum vero Dominus [...] noster dederit hanc liberta[...] servis suis, sit et tecum Deu[...] medio nostri; ut sicut placu[...] tibi, ita cum tuis omnibus [...] verseris nobiscum.

19. Tunc Ozias, finito cons[...] suscepit eum in domum suam [...] fecit ei coenam magnam.

20. Et vocatis omnibus pre[...]

-is, simul expleto jejunio refe-
runt.

21. Postea vero convocatus est
mnis populus, et per totam no-
em intra ecclesiam oraverunt,
tentes auxilium a Deo Israël.

Cap. 7.

hulia obsessa preces ad Deum fundit; de-
tionem populus et magistratus poscunt.

1. Holofernes autem altera die
accepit exercitibus suis, ut as-
iderent contra Bethuliam.

2. Erant autem pedites bellato-
n centum viginti millia, et e-
ites viginti duo millia, praeter
aeparationes virorum illorum,
os occupaverat captivitas, et
lucti fuerant de provinciis et
bibus universae juventutis.

3. Omnes paraverunt se pariter
pugnam contra filios Israël, et
ierunt per crepidinem montis
ue ad apicem, qui respicit su-
Dothain, a loco, qui dicitur
ma, usque ad Chelmon, qui est
tra Esdrelon.

. Filii autem Israël, ut vide-
t multitudinem illorum, pro-
iverunt se super terram, mit-
tes cinerem super capita sua,
nimes orantes, ut Deus Israël
ericordiam suam ostenderet
er populum suum.

. Et assumentes arma sua bel-
, sederunt per loca, quae ad
usti itineris tramitem diri-
t inter montosa, et erant cu-
lientes ea tota die et nocte.

Porro Holofernes, dum cir-
per gyrum, reperit, quod
, qui influebat, aquaeductum
um a parte australi extra ci-
tem dirigeret; et incidi prae-
t aquaeductum illorum.

Erant tamen non longe a mu-
ontes, ex quibus furtim vide-
tur haurire aquam ad refo-
ndum potius, quam ad po-
um.

8. Sed filii Ammon, et Moab accesserunt ad Holofernem, dicentes; filii Israël non in lancea, nec in sagitta confidunt, sed montes defendunt illos, et muniunt illos colles in praecipitio constituti.

9. Ut ergo sine congressione pugnae possis superare eos, pone custodes fontium, ut non hauriant aquam ex eis, et sine gladio interficies eos, vel certe fatigati tradent civitatem suam, quam putant in montibus positam superari non posse.

10. Et placuerunt verba haec coram Holoferne, et coram satellitibus ejus, et constituit per gyrum centenarios per singulos fontes.

11. Cumque ista custodia per dies viginti fuisset expleta, defecerunt cisternae, et collectiones aquarum omnibus habitantibus Bethuliam, ita ut non esset intra civitatem, unde satiarentur vel una die, quoniam ad mensuram dabatur populis aqua quotidie.

12. Tunc ad Oziam congregati omnes viri, feminaeque, juvenes et parvuli, omnes simul una voce,

13. dixerunt*: Judicet Deus inter nos et te, quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacifice cum Assyriis, et propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum.

*Exod. 5, 21.

14. Et ideo non est, qui adjuvet, cum prosternamur ante oculos eorum in siti, et perditione magna.

15. Et nunc congregate universos, qui in civitate sunt, ut sponte tradamus nos omnes populo Holofernis.

16. Melius est enim, ut captivi benedicamus Dominum, viventes, quam moriamur, et simus opprobrium omni carni, cum viderimus uxores nostras, et infantes nostros mori ante oculos nostros.

17. Contestamur hodie coelum et terram, et Deum patrum no-

strorum, qui ulciscitur nos secundum peccata nostra, ut jam tradatis civitatem in manu militiae Holofernis, et sit finis noster brevis in ore gladii, qui longior efficitur in ariditate sitis.

18. Et cum haec dixissent, factus est fletus et ululatus magnus in ecclesia ab omnibus, et per multas horas una voce clamaverunt ad Deum, dicentes:

19. * Peccavimus cum patribus nostris, injuste egimus, iniquitatem fecimus. *Ps. 105, 6.

20. Tu, quia pius es, miserere nostri, aut in tuo flagello vindica iniquitates nostras, et noli tradere confitentes te populo, qui ignorat te,

21. ut non dicant inter gentes: Ubi est Deus eorum?

22. Et cum fatigati his clamoribus, et his fletibus lassati siluissent,

23. exurgens Ozias infusus lacrymis, dixit: Aequo animo estote, fratres! et hos quinque dies expectemus a Domino misericordiam;

24. forsitan enim indignationem suam abscindet, et dabit gloriam nomini suo.

25. Si autem transactis quinque diebus non venerit adjutorium, faciemus haec verba, quae locuti estis.

Cap. 8.

Judith seniores convocatos ad pœnitentiam hortatur et ad spem erigit.

1. Et factum est, cum audisset haec verba Judith vidua, quae erat filia Merari, filii Idox, filii Joseph, filii Oziae, filii Elai, filii Jamnor, filii Gedeon, filii Raphaim, filii Achitob, filii Melchiae, filii Enan, filii Nathaniae, filii Salathiel, filii Simeon, filii Ruben;

2. et vir ejus fuit Manasses, qui mortuus est in diebus messis hordeaceae.

3. Instabat enim super alli
tes manipulos in campo, et v
aestus super caput ejus, et mo
us est in Bethulia civitate
et sepultus est illic cum patr
suis.

4. Erat autem Judith relic
jus vidua jam annis tribus, et m
sibus sex.

5. Et in superioribus do
suae fecit sibi secretum cub
lum, in quo cum puellis suis c
sa morabatur,

6. et habens super lumbos
cilicium, jejunabat omnibus
bus vitae suae, praeter sabb
et neomenias, et festa domu
raël.

7. Erat autem eleganti asp
nimis, cui vir suus reliquerat
vitias multas, et familiam co
sam, ac possessiones armentis
um, et gregibus ovium plenas

8. Et erat haec in omnibu
mosissima, quoniam timebat
minum valde, nec erat, qui lo
retur de illa verbum malum.

9. Haec itaque, cum audis
quoniam Ozias promisisset, q
transacto quinto die trad
civitatem, misit ad presbyte
Chabri, et Charmi.

10. Et a) venerunt ad illam
dixit illis: Quod est hoc verb
in quo consensit Ozias, ut tra
civitatem Assyriis, si intra qu
que dies non venerit vobis a
torium?

11. Et qui estis vos, qui tent
Dominum?

12. Non est iste sermo, qui
sericordiam provocet, sed pot
qui iram excitet, et furorem
cendat.

13. Posuistis vos tempus m
rationis Domini, et in arbitri
vestrum, diem constituistis ei.

14. Sed quia patiens Domi
est, in hoc ipso poeniteamus
indulgentiam ejus fusis lacry
postulemus;

a) 1590. qui venerunt

5. non enim quasi homo, sic
s comminabitur, neque sicut
s hominis ad iracundiam in-
mabitur.
6. Et ideo humiliemus illi ani-
nostras, et in spiritu consti-
humiliato, servientes illi,
7. dicamus flentes Domino, ut
ndum voluntatem suam sic
at nobiscum misericordiam
n; ut sicut conturbatum est
nostrum in superbia eorum,
tiam de nostra humilitate glo-
nur.
8. Quoniam non sumus secuti
cata patrum nostrorum, qui
eliquerunt Deum suum, et ad-
verunt deos alienos,
9. pro quo scelere dati sunt in
ium, et in rapinam, et in con-
onem inimicis suis; nos au-
alterum Deum nescimus prae-
psum.
. Expectemus humiles con-
tionem ejus, et exquiret san-
em nostrum de afflictionibus
icorum nostrorum, et humi-
t omnes gentes, quaecumque
rgunt contra nos, et faciet il-
ne honore Dominus Deus no-

. Et nunc fratres, quoniam
estis presbyteri in populo
et ex vobis pendet anima il-
n, ad eloquium vestrum cor-
orum erigite, ut memores
quia tentati sunt patres no-
it probarentur, si vere cole-
Deum suum.
*Memores esse debent, quo-
pater noster Abraam tenta-
it, et per multas tribulatio-
probatus, Dei amicus effe-
st. * Gen. 22, 1.
Sic Isaac, sic Jacob, sic Moy-
omnes, qui placuerunt Deo,
nultas tribulationes transie-
ideles,
illi autem, qui tentationes
usceperunt cum timore Do-
et impatientiam suam et im-

properium murmurationis suae contra Dominum protulerunt,

25. *exterminati sunt ab exterminatore, et a serpentibus perierunt. * 1 Cor. 10, 9.

26. Et nos ergo non ulciscamur nos pro his, quae patimur;

27. sed reputantes peccatis nostris haec ipsa supplicia minora esse flagella Domini, quibus quasi servi corripimur ad emendationem, et non ad perditionem nostram evenisse credamus.

28. Et dixerunt illi Ozias, et presbyteri: Omnia, quae locuta es, vera sunt, et non est in sermonibus tuis ulla reprehensio.

29. Nunc ergo ora pro nobis, quoniam mulier sancta es, et timens Deum.

30. Et dixit illis Judith: Sicut, quod potui loqui, Dei esse cognoscitis;

31. ita quod facere disposui, probate, si ex Deo est, et orate, ut firmum faciat Deus consilium meum.

32. Stabitis vos ad portam nocte ista, et ego exeam cum abra mea; et orate, ut sicut dixistis, in diebus quinque respiciat Dominus populum suum Israël.

33. Vos autem nolo, ut scrutemini actum meum, et usque dum renunciem vobis, nihil aliud fiat, nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum.

34. Et dixit ad eam Ozias princeps Juda: Vade in pace, et Dominus sit tecum in ultionem inimicorum nostrorum. Et revertentes abierunt.

Cap. 9.

Judith, cilicio induta, publice orat.

1. Quibus abscedentibus, Judith ingressa est oratorium suum; et induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum; et prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens:

2. Domine Deus patris mei Simeon*, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, et denudaverunt femur virginis in confusionem;

* Gen. 34, 26.

3. et dedisti mulieres illorum in praedam, et filias illorum in captivitatem; et omnem praedam in divisionem servis tuis, qui zelaverunt zelum tuum; subveni, quaeso te Domine Deus meus, mihi viduae.

4. Tu enim fecisti priora, et illa post illa cogitasti; et hoc factum est, quod ipse voluisti.

5. Omnes enim viae tuae paratae sunt, et tua judicia in tua providentia posuisti.

6. *Respice castra Assyriorum nunc, sicut tunc castra Aegyptiorum videre dignatus es, quando post servos tuos armati currebant, confidentes in quadrigis, et in equitatu suo, et in multitudine bellatorum.

*Exod. 14, 9.

7. Sed aspexisti super castra eorum, et tenebrae fatigaverunt eos.

8. Tenuit pedes eorum abyssus, et aquae operuerunt eos.

9. Sic fiant et isti, Domine, qui confidunt in multitudine sua, et in curribus suis, et in contis, et in scutis, et in sagittis suis, et in lanceis gloriantur,

10. et nesciunt, quia tu ipse es Deus noster, qui conteris bella ab initio, et Dominus nomen est tibi.

11. Erige brachium tuum, sicut ab initio, et allide virtutem illorum in virtute tua; cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt se violare sancta tua, et polluere tabernaculum nominis tui, et dejicere gladio suo cornu altaris tui.

12. Fac Domine, ut gladio proprio ejus superbia amputetur;

13. capiatur laqueo oculorum suorum in me, et percuties ex labiis charitatis meae.

14. Da mihi in animo contiam, ut contemnam illum; etutem, ut evertam illum.

15. *Erit enim hoc memonominis tui, cum manus femdejecerit eum.

*Jud. 4, 21.

16. Non enim in multitudivirtus tua Domine, neque in erum viribus voluntas tua estsuperbi ab initio placueruntsed humilium et mansuetosemper tibi placuit deprecat

17. Deus coelorum, creatquarum, et Dominus totiusturae, exaudi me miseram decantem, et de tua misericpraesumentem.

18. Memento Domine testati tui, et da verbum in oreet in corde meo consilium cbora, ut domus tua in sancttione tua permaneat;

19. et omnes gentes agnosquia tu es Deus, et non estpraeter te.

CAP. 10.

Judith ornata exit ad Assyrios, et dad Holofernem.

1. Factum est autem, cumsasset clamare ad Dominum,rexit de loco, in quo jacueratstrata ad Dominum.

2. Vocavitque abram suadescendens in domum suam,tulit a se cilicium, et exuit sstimentis viduitatis suae,

3. et lavit corpus suum, etse myro optimo, et discrimincrinem capitis sui, et impmitram super caput suum, eduit se vestimentis jucundisuae, induitque sandalia pedsuis, assumsitque dextraliollilia, et inaures, et annulos, etnibus ornamentis suis ornav

4. Cui etiam Dominus consplendorem; quoniam omnico

mpositio non ex libidine, sed ex
rtute pendebat; et ideo Domi-
us hanc in illam pulchritudinem
mpliavit, ut incomparabili de-
re omnium oculis appareret.
5. Imposuit itaque abrae suae
coperam vini, et vas olei, et po-
ntam, et palathas, et panes, et
seum, et profecta est.
6. Cumque venissent ad portam
vitatis, invenerunt expectantem
ziam et presbyteros civitatis.
7. Qui cum vidissent eam, stu-
ntes mirati sunt nimis pulchri-
dinem ejus.
8. Nihil tamen interrogantes
n, dimiserunt transire, dicen-
: Deus patrum nostrorum det
i gratiam, et omne consilium
cordis sua virtute corroboret,
gloorietur super te Jerusalem,
it nomen tuum in numero san-
rum et justorum.
.Et dixerunt hi, qui illic erant,
nes una voce: Fiat, fiat.
o. Judith vero orans Domi-
n, transivit per portas ipsa et
la ejus.
1. Factum est autem, cum de-
cideret montem, circa ortum
i, occurrerunt ei exploratores
yriorum, et tenuerunt eam, di-
es: Unde venis? aut quo va-
i?
. Quae respondit: Filia sum
raeorum, ideo ego fugi a fa-
eorum, quoniam futurum a-
vi, quod dentur vobis in de-
dationem, pro eo, quod con-
nentes vos, noluerunt ultro
ere seipsos, ut invenirent mi-
ordiam in conspectu vestro.
. Hac de causa cogitavi me-
, dicens: Vadam ad faciem
cipis Holofernis, ut indicem
ecreta illorum, et ostendam
uo aditu possit obtinere eos,
non cadat vir unus de exer-
ejus.
Et cum audissent viri illi
a ejus, considerabant faciem
ejus, et erat in oculis eorum stu-
por, quoniam pulchritudinem e-
jus mirabantur nimis.

15. Et dixerunt ad eam: Conservasti animam tuam, eo quod tale reperisti consilium, ut descenderes ad dominum nostrum.

16. Hoc autem scias, quoniam cum steteris in conspectu ejus, bene tibi faciet, et eris gratissima in corde ejus. Duxeruntque illam ad tabernaculum Holofernis, annunciantes eam.

17. Cumque intrasset ante faciem ejus, statim captus est in suis oculis Holofernes.

18. Dixeruntque ad eum satellites ejus: Quis contemnat populum Hebraeorum, qui tam decoras mulieres habent, ut non pro his merito pugnare contra eos debeamus?

19. Videns itaque Judith Holofernem sedentem in conopoeo, quod erat ex purpura, et auro, et smaragdo, et lapidibus pretiosis intextum.

20. Et cum in faciem ejus intendisset, adoravit eum, prosternens se super terram. Et elevaverunt eam servi Holofernis, jubente domino suo.

Cap. 11.

Colloquium inter Judith et Holofernem.

1. Tunc Holofernes dixit ei: Aequo animo esto, et noli pavere in corde tuo; quoniam ego numquam nocui viro, qui voluit servire Nabuchodonosor regi.

2. Populus autem tuus, si non contempsisset me, non levassem lanceam meam super eum.

3. Nunc autem dic mihi, qua ex causa recessisti ab illis, et placuit tibi, ut venires ad nos?

4. Et dixit illi Judith: Sume verba ancillae tuae, quoniam si secutus fueris verba ancillae tuae, perfectam rem faciet Dominus tecum.

5. Vivit enim Nabuchodonosor rex terrae, et vivit virtus ejus, quae est in te ad correptionem omnium animarum errantium; quoniam non solum homines serviunt illi per te, sed et bestiae agri obtemperant illi.

6. Nunciatur enim animi tui industria universis gentibus, et indicatum est omni saeculo, quoniam tu solus bonus, et potens es in omni regno ejus, et disciplina tua omnibus provinciis praedicatur.

7. * Nec hoc latet, quod locutus est Achior; nec illud ignoratur, quod ei jusseris evenire. * c. 6, 6.

8. Constat enim, Deum nostrum sic peccatis offensum, ut mandaverit per Prophetas suos ad populum, quod tradat eum pro peccatis suis.

9. Et quoniam sciunt se offendisse Deum suum filii Israël, tremor tuus super ipsos est.

10. Insuper etiam fames invasit eos, et ab ariditate aquae jam inter mortuos computantur.

11. Denique hoc ordinant, ut interficiant pecora sua, et bibant sanguinem eorum;

12. et sancta Domini Dei sui, quae praecepit Deus non contingi, in frumento, vino, et oleo, haec cogitaverunt impendere, et volunt consumere, quae nec manibus deberent contingere; ergo quoniam haec faciunt, certum est, quod in perditionem dabuntur.

13. Quod ego ancilla tua cognoscens, fugi ab illis, et misit me Dominus haec ipsa nunciare tibi.

14. Ego enim ancilla tua Deum colo, etiam nunc apud te; et exiet ancilla tua, et orabo Deum,

15. et dicet mihi, quando eis reddat peccatum suum, et veniens nunciabo tibi, ita ut ego adducam te per mediam Jerusalem, et habebis omnem populum Israël, sicut oves, quibus non est pastor, et non latrabit vel unus canis contra te;

16. quoniam haec mihi [...] sunt per providentiam Dei.

17. Et quoniam iratus est [...] Deus, haec ipsa missa sum nu[...] re tibi.

18. Placuerunt autem o[...] verba haec coram Holofern[...] coram pueris ejus, et miraba[...] sapientiam ejus, et dicebant [...] ad alterum;

19. non est talis mulier s[...] terram in aspectu, in pulch[...] dine, et in sensu verborum.

20. Et dixit ad illam Holofer[...] Benefecit Deus, qui misit te [...] populum, ut des illum tu in m[...] bus nostris;

21. et quoniam bona est pro[...] sio tua, si fecerit mihi hoc [...] tuus, erit et Deus meus, et tu i[...] mo Nabuchodonosor magna [...] et nomen tuum nominabit[...] universa terra.

CAP. 12.

Sub quarti diei vesperam Judith inv[...] ad cœnam; Holofernes vino obruit[...]

1. Tunc jussit eam introire [...] repositi erant thesauri eju[...] jussit illic manere eam, et co[...] tuit, quid daretur illi de conv[...] suo.

2. Cui respondit Judith, et d[...] Nunc non potero manducar[...] his, quae mihi praecipis tribu[...] veniat super me offensio: e[...] autem, quae mihi detuli, ma[...] cabo.

3. Cui Holofernes ait: Si d[...] cerint tibi ista, quae tecum d[...] listi, quid faciemus tibi?

4. Et dixit Judith: Vivit an[...] tua domine meus! quoniam [...] expendet omnia haec ancilla [...] donec faciat Deus in manu [...] haec, quae cogitavi. Et ind[...] runt illam servi ejus in tabe[...] culum, quod praeceperat.

5. Et petiit, dum introiret [...] daretur ei copia nocte et ant[...] cem egrediendi foras ad or[...]

m, et deprecandi Dominum.
.Et praecepit cubiculariis suis,
sicut placeret illi, exiret et in-
oiret ad adorandum Deum su-
i, per triduum ;
7. et exibat noctibus in vallem
ethuliae, et baptizabat se in fon-
aquae.
8. Et ut ascendebat, orabat Do-
num Deum Israël, ut dirigeret
am ejus ad liberationem popu-
sui.
9. Et introiens, munda manebat
tabernaculo, usque dum acci-
ret escam suam in vespere.
10. Et factum est, in quarto die
olofernes fecit coenam servis
is, et dixit ad Vagao eunuchum
um: Vade, et suade Hebraeam
am, ut sponte consentiat habi-
re mecum.
11. Foedum est enim apud As-
rios, si femina irrideat virum a-
ndo, ut immunis ab eo transeat.
12. Tunc introivit Vagao ad Ju-
h, et dixit: Non vereatur bona
ella introire ad dominum me-
i, ut honorificetur ante faciem
is, ut manducet cum eo, et bibat
num in jucunditate.
13. Cui Judith respondit: Quae
sum, ut contradicam domino
o?
4. Omne, quod erit ante oculos
s bonum et optimum, faciam.
idquid autem illi placuerit, hoc
hi erit optimum omnibus die-
s vitae meae.
5. Et surrexit, et ornavit se ve-
nento suo, et ingressa stetit an-
aciem ejus.
6. Cor autem Holofernis con-
sum est; erat enim ardens in
cupiscentia ejus.
7. Et dixit ad eam Holofernes:
e nunc, et accumbe in jucun-
ate, quoniam invenisti gratiam
am me.
8. Et dixit Judith: Bibam do-
e, quoniam magnificata est
anima mea hodie prae omnibus
diebus meis.
19. Et accepit, et manducavit,
et bibit coram ipso ea, quae para-
verat illi ancilla ejus.
20. Et jucundus factus est Ho-
lofernes ad eam, bibitque vinum
multum nimis, quantum num-
quam biberat in vita sua.

Cap. 13.

Judith occidit Holofernem; caput Bethuliam secum aufert. Omnes Deo agunt gratias.

1. Ut autem sero factum est, fe-
stinaverunt servi illius ad hospi-
tia sua, et conclusit Vagao a) ostia
cubiculi, et abiit.
2. Erant autem omnes fatigati a
vino.
3. Eratque Judith sola in cubi-
culo;
4. porro Holofernes jacebat in
lecto, nimia ebrietate sopitus.
5. Dixitque Judith puellae suae,
ut staret foris ante cubiculum, et
observaret.
6. Stetitque Judith ante lectum,
orans cum lacrymis, et labiorum
motu in silentio,
7. dicens: Confirma b) me Do-
mine Deus Israël, et respice in hac
hora ad opera manuum mearum,
ut, sicut promisisti, Jerusalem ci-
vitatem tuam erigas; et hoc, quod
credens per te posse fieri cogita-
vi, perficiam.
8. Et cum haec dixisset, acces-
sit ad columnam, quae erat ad ca-
put lectuli ejus, et pugionem ejus,
qui in ea ligatus pendebat, exsol-
vit.
9. Cumque evaginasset illum,
apprehendit comam capitis ejus,
et ait: Confirma me Domine Deus
in hac hora!
10. Et percussit bis c) in cervi-
cem ejus, et abscidit caput ejus, et
abstulit conopoeum ejus a colum-
nis, et evolvit corpus ejus trun-
cum.

a) 1590. 1592. hostia, C. R. 1592. et 1593. 1598. ostia
b) 1590. om. me
c) 1590. om. in

11. Et post pusillum exivit, et tradidit caputHolofernis ancillae suae, et jussit, ut mitteret illud in peram suam.

12. Et exierunt duae, secundum consuetudinem suam, quasi ad orationem, et transierunt castra, et gyrantes vallem, venerunt ad portam civitatis.

13. Et dixit Judith a longe custodibus murorum; aperite portas, quoniam nobiscum est Deus, qui fecit virtutem in Israël.

14. Et factum est, cum audissent viri vocem ejus, vocaverunt presbyteros civitatis.

15. Et concurrerunt ad eam omnes, a minimo usque ad maximum; quoniam sperabant, eam jam non esse venturam.

16. Et accendentes luminaria congyraverunt circa eam universi; illa autem ascendens in eminentiorem locum, jussit fieri silentium. Cumque omnes tacuissent,

17. dixit Judith: Laudate Dominum Deum nostrum, qui non deseruit sperantes in se;

18. et in me ancilla sua adimplevit misericordiam suam, quam promisit domui Israël; et interfecit in manu mea hostem populi sui hac nocte.

19. Et proferens de pera caput Holofernis, ostendit illis, dicens: Ecce! caput Holofernis principis militiae Assyriorum, et ecce conopoeum illius, in quo recumbebat in ebrietate sua, ubi per manum feminae percussit illum Dominus Deus noster.

20. Vivit autem ipse Dominus, quoniam custodivit me Angelus ejus et hinc euntem, et ibi commorantem, et inde huc revertentem, et non permisit me Dominus ancillam suam coinquinari; sed sine pollutione peccati revocavit me vobis gaudentem in victoria sua, in evasione mea, et in liberatione vestra.

21. * Confitemini illi omn
quoniam bonus, quoniam in s
culum misericordia ejus.

* Ps. 105, 1. 106, 1.

22. Universi autem adorar
Dominum, dixerunt ad eam:
nedixit te Dominus in virtute
quia per te ad nihilum redegit
micos nostros.

23. Porro Ozias princeps po
li Israël, dixit ad eam: Benedi
es tu filia a Domino Deo exce
prae omnibus mulieribus su
terram.

24. Benedictus Dominus,
creavit coelum et terram, qu
direxit in vulnera capitis prin
pis inimicorum nostrorum.

25. Quia hodie nomen tuum
magnificavit, ut non recedat l
tua de ore hominum, qui mem
res fuerint virtutis Domini in
ternum, pro quibus non peper
sti animae tuae propter angust
et tribulationem generis tui,
subvenisti ruinae ante cons
ctum Dei nostri.

26. Et dixit omnis populus: Fi
fiat!

27. Porro Achior vocatus ve
et dixit ei Judith: Deus Israël,
tu testimonium dedisti, quod
ciscatur se de inimicis suis, i
caput omnium incredulorum
cidit hac nocte in manu mea.

28. Et ut probes, quia ita e
ecce caput Holofernis, qui in co
temptu superbiae suae Deum
raël contempsit, et tibi interitu
minabatur, dicens: Cum capt
fuerit populus Israël, gladio p
forari praecipiam latera tua.

29. Videns autem Achior cap
Holofernis, angustiatus prae p
vore, cecidit in faciem suam s
per terram, et aestuavit anir
ejus.

30. Postea vero quam resump
spiritu recreatus est, procidit
pedes ejus, et adoravit eam,
dixit:

31. Benedicta tu a Deo tuo

ni tabernaculo Jacob, quoniam
omni gente, quae audierit no-
n tuum, magnificabitur super
Deus Israël.

Cap. 14.

oferais capite in muro suspenso Judaei in
syrios irruunt; qui morte ducis cognita
vehementer timent.

1. Dixit autem Judith ad omnem
pulum: Audite me fratres, sus-
ndite caput hoc super muros
stros.
2. Et erit, cum exierit sol, acci-
it unusquisque arma sua, et exi-
cum impetu, non ut descendatis
orsum, sed quasi impetum fa-
ntes.
3. Tunc exploratores, necesse
t, ut fugiant ad principem su-
excitandum ad pugnam.
4. Cumque duces eorum cucur-
rint ad tabernaculum Holofer-
, et invenerint eum truncum in
sanguine volutatum, decidet
per eos timor.
5. Cumque cognoveritis fugere
, ite post illos securi, quoniam
minus conteret eos sub pedi-
vestris.
Tunc Achior videns virtutem,
am fecit Deus Israël, relicto
tilitatis ritu, credidit Deo, et
cumcidit carnem praeputii sui,
ppositus est ad populum Isra-
et omnis successio generis ejus
ue in hodiernum diem.
Mox autem, ut ortus est dies,
enderunt super muros caput
ofernis, accepitque unusquis-
vir arma sua, et egressi sunt
grandi strepitu et ululatu.
Quod videntes exploratores,
abernaculum Holofernis cu-
erunt.
Porro hi, qui in tabernaculo
nt, venientes, et ante ingres-
cubiculi perstrepentes, exci-
i gratia, inquietudinem arte
ebantur, ut non ab excitanti-
bus, sed a sonantibus Holofernes
evigilaret.
10. Nullus enim audebat cubi-
culum virtutis Assyriorum pul-
sando aut intrando aperire.
11. Sed cum venissent ejus du-
ces ac tribuni, et universi majo-
res exercitus regis Assyriorum,
dixerunt cubiculariis:
12. Intrate, et excitate illum,
quoniam egressi mures de caver-
nis suis, ausi sunt provocare nos
ad praelium.
13. Tunc ingressus Vagao cu-
biculum ejus, stetit ante corti-
nam, et plausum fecit manibus
suis; suspicabatur enim illum
cum Judith dormire.
14. Sed cum nullum motum ja-
centis sensu aurium caperet, ac-
cessit proximans ad cortinam, et
elevans eam, vidensque cadaver
absque capite Holofernis in suo
sanguine tabefactum jacere su-
per terram, exclamavit voce ma-
gna cum fletu, et scidit vestimenta
sua.
15. Et ingressus tabernaculum
Judith, non invenit eam, et exiliit
foras ad populum,
16. et dixit: Una mulier Hebraea
fecit confusionem in domo regis
Nabuchodonosor, ecce! enim Ho-
lofernes jacet in terra, et caput e-
jus non est in illo.
17. Quod cum audissent princi-
pes virtutis Assyriorum, scide-
runt omnes vestimenta sua, et in-
tolerabilis timor et tremor ceci-
dit super eos, et turbati sunt ani-
mi eorum valde.
18. Et factus est clamor incom-
parabilis in medio castrorum eo-
rum.

Cap. 15.

Assyrii fugiunt. Judith ab omnibus bene-
dicitur.

1. Cumque omnis exercitus de-
collatum Holofernem audisset,
fugit mens et consilium ab eis, et

solo tremore et metu agitati, fugae praesidium sumunt,

2. ita ut nullus loqueretur cum proximo suo, sed inclinato capite, relictis omnibus, evadere festinabant Hebraeos, quos armatos super se venire audiebant, fugientes per vias camporum et semitas collium.

3. Videntes itaque filii Israël fugientes, secuti sunt illos. Descenderuntque clangentes tubis, et ululantes post ipsos.

4. Et quoniam Assyrii non adunati, in fugam ibant praecipites; filii autem Israël uno agmine persequentes, debilitabant omnes, quos invenire potuissent.

5. Misit itaque Ozias nuncios per omnes civitates et regiones Israël.

6. Omnis itaque regio, omnisque urbs electam juventutem armatam misit post eos, et persecuti sunt eos in ore gladii, quousque pervenirent ad extremitatem finium suorum.

7. Reliqui autem, qui erant in Bethulia, ingressi sunt castra Assyriorum, et praedam, quam fugientes Assyrii reliquerant, abstulerunt, et onustati sunt valde.

8. Hi vero, qui victores reversi sunt ad Bethuliam, omnia, quae erant illorum, attulerunt secum, ita ut non esset numerus in pecoribus, et jumentis, et universis mobilibus eorum, ut a minimo usque ad maximum omnes divites fierent de praedationibus eorum.

9. Joacim a) autem summus pontifex de Jerusalem venit in Bethuliam cum universis presbyteris suis, ut videret Judith.

10. Quae cum exisset ad illum, benedixerunt eam omnes una voce, dicentes: Tu gloria Jerusalem, tu laetitia Israël, tu honorificentia populi nostri.

11. Quia fecisti viriliter, et confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaveris, et post rum tuum, alterum nescieris; i et manus Domini confortavit et ideo eris benedicta in ae num.

12. Et dixit omnis populus: at, fiat!

13. Per dies autem triginta, collecta sunt spolia Assyrioru populo Israël.

14. Porro autem universa, q Holofernis peculiaria fuisse p bata sunt, dederunt Judith in ro, et argento, et vestibus, et g mis, et omni supellectili, et dita sunt omnia illi a populo.

15. Et omnes populi gaudeb cum mulieribus, et virginibu juvenibus, in organis et citha

CAP. 16.

Judith canticum. Dies festus decer Vita et mors Judith.

1. Tunc cantavit canticum Domino Judith, dicens:

2. Incipite Domino in tympa cantate Domino in cymbalis, dulamini illi psalmum nov b) exaltate, et invocate nome jus.

3. Dominus conterens be Dominus nomen est illi.

4. Qui posuit castra sua in dio populi sui, ut eriperet no manu omnium inimicorum strorum.

5. Venit Assur ex montibu Aquilone in multitudine fort dinis suae; cujus multitudo o ravit torrentes, et equi eo cooperuerunt valles.

6. Dixit se incensurum f meos, et juvenes meos occisu gladio, infantes meos dare praedam, et virgines in captiv tem.

7. Dominus autem omnipo nocuit eum, et tradidit eum in nus feminae, et confodit eun

8. Non enim cecidit potens rum a juvenibus, nec filii Ti

a) 1592. 1593. Joachim, C. R. 1592. Joacim b) 1590. exultate,

rcusserunt eum, nec excelsi gi-
ntes opposuerunt se illi, sed Ju-
th filia Merari in specie faciei
ae dissolvit eum.
9. Exuit enim se vestimento vi-
itatis, et induit se vestimento
etitiae in exultatione filiorum
raël.
10. Unxit faciem suam unguen-
et colligavit cincinnos suos mi-
, accepit stolam novam ad de-
piendum illum.
11. Sandalia ejus rapuerunt o-
los ejus, pulchritudo ejus capti-
m fecit animam ejus, amputavit
gione cervicem ejus.
12. Horruerunt Persae con-
ntiam ejus, et Medi audaciam
s.
13. Tunc ululaverunt castra As-
iorum, quando apparuerunt
miles mei, arescentes in siti.
14. Filii puellarum compunxe-
nt eos, et sicut pueros fugien-
occiderunt eos: perierunt in
elio a facie Domini Dei mei.
5. Hymnum cantemus Domi-
, hymnum novum cantemus
o nostro.
6. Adonai Domine magnus es
et praeclarus in virtute tua, et
m superare nemo potest.
7. Tibi serviat omnis creatu-
ua*; quia dixisti, et facta sunt:
isti spiritum tuum, et creata
t, et non est, qui resistat voci
e.
* Gen. 1. Ps. 32, 9.
8. Montes a fundamentis mo-
untur cum aquis; petrae, sic-
era, liquescent ante faciem
n.
). Qui autem timent te, magni
nt apud te per omnia.
). Vae genti insurgenti super
s meum; Dominus enim om-
tens vindicabit in eis, in die
cii visitabit illos.

21. Dabit enim ignem, et ver-
mes in carnes eorum, ut urantur,
et sentiant usque in sempiternum.
22. Et factum est post haec, o-
mnis populus post victoriam ve-
nit in Jerusalem adorare Domi-
num: et mox ut purificati sunt,
obtulerunt omnes holocausta, et
vota, et repromissiones suas.
23. Porro Judith, universa va-
sa bellica Holofernis, quae dedit
illi populus, et conopoeum, quod
ipsa sustulerat a) de cubili ipsius,
obtulit in anathema oblivionis.
24. Erat autem populus jucun-
dus secundum faciem sanctorum,
et per tres menses gaudium hujus
victoriae celebratum est cum Ju-
dith.
25. Post dies autem illos unus-
quisque rediit in domum suam, et
Judith magna facta est in Bethu-
lia, et praeclarior erat universae
terrae Israël.
26. Erat etiam virtuti castitas
adjuncta, ita ut non cognosceret
virum omnibus diebus vitae suae,
ex quo defunctus est Manasses vir
ejus.
27. Erat autem diebus festis
procedens cum magna gloria.
28. Mansit autem in domo viri
sui annos centum quinque, et di-
misit abram suam liberam, et de-
functa est ac sepulta cum viro suo
in Bethulia.
29. Luxitque illam omnis popu-
lus diebus septem.
30. In omni autem spatio vitae
ejus non fuit, qui perturbaret Is-
raël, et post mortem ejus annis
multis.
31. Dies autem victoriae hujus
festivitatis, ab Hebraeis in nume-
ro sanctorum dierum accipitur,
et colitur a Judaeis ex illo tem-
pore usque in praesentem diem.

1592. substulerat, C. R. 1592. sustulerat

LIBER ESTHER.

Cap. 1.

Vasthi ad regium convivium invitatur; huic interesse dedignata ejicitur.

1. In diebus Assueri, qui regnavit ab India usque Aethiopiam super centum viginti septem provincias;

2. quando sedit in solio regni sui, Susan civitas regni ejus exordium fuit.

3. Tertio igitur anno imperii sui fecit grande convivium cunctis principibus, et pueris suis, fortissimis Persarum, et Medorum inclytis, et praefectis provinciarum coram se,

4. ut ostenderet divitias gloriae regni sui, ac magnitudinem, atque jactantiam potentiae suae, multo tempore, centum videlicet et octoginta diebus.

5. Cumque implerentur dies convivii, invitavit omnem populum, qui inventus est in Susan, a maximo usque ad minimum; et jussit septem diebus convivium praeparari in vestibulo horti, et nemoris, quod regio cultu et manu consitum erat.

6. Et pendebant ex omni parte tentoria aërii coloris, et carbasini ac hyacinthini, sustentata funibus byssinis, atque purpureis, qui eburneis circulis inserti erant, et columnis marmoreis fulciebantur. Lectuli quoque aurei et argentei, super pavimentum smaragdino et pario stratum lapide, dispositi erant: quod mira varietate pictura decorabat.

7. Bibebant autem, qui invitati erant, aureis poculis, et aliis atque aliis vasis cibi inferebantur. Vinum quoque, ut magnificentia regia dignum erat, abundans, et praecipuum ponebatur.

8. Nec erat, qui nolentes c
ret ad bibendum, sed sicut rex
tuerat, praeponens mensis si
los de principibus suis, ut su
ret unusquisque, quod vellet.

9. Vasthi quoque regina f
convivium feminarum in pala
ubi rex Assuerus manere con
verat.

10. Itaque die septimo, cum
esset hilarior, et post nimiam
tationem incaluisset mero, p
cepit Maumam, et Bazatha, et
bona, et Bagatha, et Abgatha
Zethar, et Charchas, septem
nuchis, qui in conspectu ejus
nistrabant,

11. ut introducerent regi
Vasthi coram rege, posito su
caput ejus diademate, ut oste
ret cunctis populis et princip
pulchritudinem illius: erat e
pulchra valde.

12. Quae renuit, et ad regis
perium, quod per eunuchos
daverat, venire contempsit.
de iratus rex, et nimio furore
census,

13. interrogavit sapientes,
ex more regio semper ei ader
et illorum faciebat cuncta c
lio, scientium leges, ac jura m
rum.

14. (Erant autem primi et
ximi, Charsena, et Sethar, et
matha, et Tharsis, et Mares
Marsana, et Mamuchan, sep
duces Persarum, atque Medor
qui videbant faciem regis, et
mi post eum residere soliti er

15. cui sententiae Vasthi r
na subjaceret, quae Assueri r
imperium, quod per eunu
mandaverat, facere noluisse

16. Responditque Mamuc
audiente rege, atque principil
Non solum regem laesit re

thi, sed et omnes populos, et
ıcipes,qui sunt in cunctis pro-
iis regis Assueri.
. Egredietur enim sermo re-
e ad omnes mulieres, ut con-
nant viros suos,et dicant: Rex
ıerus jussit, ut regina Vasthi
aret ad eum, et illa noluit.
. Atque hoc exemplo omnes
cipum conjuges Persarum at-
Medorum, parvipendent im-
a maritorum; unde regis ju-
st indignatio.
. Si tibi placet, egrediatur e-
um a facie tua, et scribatur
a legem Persarum atque Me-
ım, quam praeteriri illicitum
ıt nequaquam ultra Vasthi in-
liatur ad regem, sed regnum
s altera, quae melior est illa,
piat.
. Et hoc in omne (quod latis-
ım est) provinciarum tuarum
lgetur imperium, et cunctae
es tam majorum, quam mi-
m, deferant maritis suis ho-
m.
. Placuit consilium ejus regi,
incipibus: fecitque rex juxta
ilium Mamuchan,
et misit epistolas ad univer-
rovincias regni sui, ut quac-
ens audire et legere poterat,
sis linguis et litteris, esse vi-
rincipes ac majores in domi-
uis; et hoc per cunctos po-
divulgari.

Cap. 2.

in locum Vasthi ad regem inducitur.
chæus proditionem Bagathan detegit.

is ita gestis, postquam regis
ri indignatio deferbuerat,
datus est Vasthi, et quae fe-
, vel quae passa esset;
ixeruntque pueri regis, ac
ri ejus: Quaerantur regi
e virgines ac speciosae,
t mittantur, qui considerent
iversas provincias puellas
speciosas et virgines; et adducant
eas ad civitatem Susan, et tradant
eas in domum feminarum sub ma-
nu Egei eunuchi, qui est praepo-
situs et custos mulierum regia-
rum; et accipiant mundum mu-
liebrem, et caetera ad usus neces-
saria.

4. Et quaecumque inter omnes
oculis regis placuerit, ipsa regnet
pro Vasthi. Placuit sermo regi;
et ita, ut suggesserant, jussit fieri.

5. Erat vir Judaeus in Susan ci-
vitate, vocabulo Mardochaeus *
filius Jair, filii Semei, filii Cis, de
stirpe Jemini, * c. 11, 2.

6. qui translatus fuerat de Je-
rusalem eo tempore, quo * Jecho-
niam regem Juda Nabuchodono-
sor rex Babylonis transtulerat,
* 4 Reg. 24, 15. Esth. 11, 4.

7. qui fuit nutritius filiae fratris
sui Edissae, quae altero nomine
vocabatur Esther, et utrumque
parentem amiserat; pulchra ni-
mis, et decora facie. Mortuisque
patre ejus ac matre, Mardochaeus
sibi eam adoptavit in filiam.

8. Cumque percrebruisset re-
gis imperium, et juxta mandatum
illius multae pulchrae virgines
adducerentur Susan, et Egeo tra-
derentur eunucho; Esther quo-
que inter caeteras puellas ei tra-
dita est, ut servaretur in numero
feminarum.

9. Quae placuit ei, et invenit
gratiam in conspectu illius. Et
praecepit eunucho, ut accelerarct
mundum muliebrem, et traderet
ei partes suas, et septem puellas
speciosissimas de domo regis, et
tam ipsam, quam pedissequas e-
jus ornaret atque excoleret.

10. Quae noluit indicare ei po-
pulum et patriam suam; Mardo-
chaeus enim praeceperat ei, ut
de hac re omnino reticeret.

11. Qui deambulabat quotidie
ante vestibulum domus, in qua e-
lectae virgines servabantur, cu-

ram agens salutis Esther, et scire volens, quid ei accideret.

12. Cum autem venisset tempus singularum per ordinem puellarum, ut intrarent ad regem, expletis omnibus, quae ad cultum muliebrem pertinebant, mensis duodecimus vertebatur; ita dumtaxat, ut sex mensibus oleo ungerentur myrrhino, et aliis sex quibusdam pigmentis et aromatibus uterentur.

13. Ingredientesque ad regem, quidquid postulassent ad ornatum pertinens, accipiebant, et ut eis placuerat, compositae de triclinio feminarum ad regis cubiculum transibant.

14. Et quae intraverat vespere, egrediebatur mane, atque inde in secundas aedes deducebatur [a]), quae sub manu Susagazi eunuchi erant, qui concubinis regis praesidebat; nec habebat potestatem ad regem ultra redeundi, nisi voluisset rex, et eam venire jussisset ex nomine.

15. Evoluto autem tempore per ordinem, instabat dies, quo Esther filia Abihail fratris Mardochaei, quam sibi adoptaverat in filiam, deberet intrare ad regem. Quae non quaesivit muliebrem cultum, sed quaecumque voluit Egeus eunuchus custos virginum, haec ei ad ornatum dedit. Erat enim formosa valde, et incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa et amabilis videbatur.

16. Ducta est itaque ad cubiculum regis Assueri mense decimo, qui vocatur Tebeth, septimo anno regni ejus.

17. Et adamavit eam rex plus quam omnes mulieres, habuitque gratiam et misericordiam coram eo super omnes mulieres, et posuit diadema regni in capite ejus, fecitque eam regnare in loco Vasthi.

18. Et jussit convivium praeparari permagnificum cunctis p… cipibus, et servis suis, pro … junctione et nuptiis Esther. … dedit requiem universis pro… ciis, ac dona largitus est juxta … gnificentiam principalem.

19. Cumque secundo qua… rentur virgines et congrega… tur, Mardochaeus manebat a… nuam regis.

20. Necdum prodiderat Es… patriam, et populum suum, j… mandatum ejus. Quidquid … ille praecipiebat, observabat … her; et ita cuncta faciebat, … tempore solita erat, quo eam … vulam nutriebat.

21. Eo igitur tempore, quo … dochaeus ad regis januam m… batur, irati sunt Bagathan, et … res duo eunuchi regis, qui ja… res erant, et in primo palat… mino praesidebant: voluer… que insurgere in regem, et … dere eum.

22. Quod Mardochaeum … latuit, statimque nunciavit … nae Esther; et illa regi ex no… Mardochaei, qui ad se rem … lerat.

23. Quaesitum est, et inven… et appensus est uterque eoru… patibulo. Mandatumque es… storiis, et annalibus traditum … ram rege.

Cap. 3.

Aman infensus Mardochaeo, quod ipsu… rare nollet, de universa gente Judaeoru… lenda edictum a rege extorquet.

1. Post haec rex Assuerus … tavit Aman filium Amadathi … erat de stirpe Agag; et posui… lium ejus super omnes princ… quos habebat.

2. Cunctique servi regis, q… foribus palatii versabantur … ctebant genua, et adorabant … man; sic enim praeceperat … imperator; solus Mardoch…

a) 1590. deducebantur.

n flectebat genu, neque adora-
: eum.
. Cui dixerunt pueri regis, qui
fores palatii praesidebant:Cur
eter caeteros non observas
ndatum regis?
. Cumque hoc crebrius dice-
t, et ille nollet audire, nuncia-
runt Aman, scire cupientes, u-
m perseveraret in sententia;
erat enim eis se esse Judaeum.
. Quod cum audisset Aman,
experimento probasset, quod
rdochaeus non flecteret sibi
u, nec se adoraret, iratus est
de,
. et pro nihilo duxit in unum
rdochaeum mittere manus su-
audierat enim,quod esset gen-
Judaeae; magisque voluit om-
n Judaeorum, qui erant in re-
Assueri, perdere nationem.
. Mense primo (cujus vocabu-
est Nisan) anno duodecimo
ni Assueri,missa est sors in ur-
,quae Hebraice dicitur phur,
am Aman,quo die et quo men-
ensJudaeorum deberet inter-
et exivit mensis duodecimus,
vocatur Adar.
Dixitque Aman regi Assuero:
populus per omnes provinci-
egni tui dispersus, et a se mu-
separatus,novis utens legibus
eremoniis, insuper et regis
contemnens. Et optime no-
quod non expediat regno tuo,
isolescat per licentiam.
Si tibi placet, decerne, ut
eat, et decem millia talento-
appendam arcariis gazae
..
. Tulit ergo rex annulum,
utebatur, de manu sua, et de-
um Aman filio Amadathi de
genie Agag,hosti Judaeorum,
dixitque ad eum: Argentum,
d tu polliceris, tuum sit. De
lo age, quod tibi placet.
. Vocatique sunt scribae re-
mense primo Nisan, tertia de-
cima die ejusdem mensis; et scriptum est, ut jusserat Aman, ad omnes satrapas regis, et judices provinciarum, diversarumque gentium, ut quaeque gens legere poterat, et audire pro varietate linguarum ex nomine regis Assueri; et litterae signatae ipsius annulo,

13. missae sunt per cursores regis ad universas provincias, ut occiderent atque delerent omnes Judaeos, a puero usque ad senem, parvulos, et mulieres, uno die, hoc est tertio decimo mensis duodecimi, qui vocatur Adar, et bona eorum diriperent.

14. Summa autem epistolarum haec fuit, ut omnes provinciae scirent, et pararent se ad praedictam diem.

15. Festinabant cursores, qui missi erant, regis imperium explere. Statimque in Susan pependit edictum, rege et Aman celebrante convivium, et cunctis Judaeis, qui in urbe erant, flentibus.

Cap. 4.

Mardochæus per nuncium agit cum Esther, ut regem adiret.

1. Quae cum audisset Mardochaeus, scidit vestimenta sua, et indutus est sacco, spargens cinerem capiti; et in platea mediae civitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinem animi sui,

2. et hoc ejulatu usque ad fores palatii gradiens. Non enim erat licitum indutum sacco aulam regis intrare.

3. In omnibus quoque provinciis, oppidis, ac locis, ad quae crudele regis dogma pervenerat, planctus ingens erat apud Judaeos, jejunium, ululatus, et flètus, sacco et cinere multis pro strato utentibus.

4. Ingressae autem sunt puellae Esther et eunuchi, nunciave-

runtque ei. Quod audiens consternata est, et vestem misit, ut ablato sacco a) induerent eum; quam accipere noluit.

5. Accitoque Athach eunucho, quem rex ministrum ei dederat, praecepit ei, ut iret ad Mardochaeum, et disceret ab eo, cur hoc faceret.

6. Egressusque Athach, ivit ad Mardochaeum stantem in platea civitatis, ante ostium palatii;

7. qui indicavit ei omnia, quae acciderant, quomodo Aman promisisset, ut in thesauros regis pro Judaeorum nece inferret argentum.

8. Exemplar quoque edicti, quod pendebat in Susan, dedit ei, ut reginae ostenderet, et moneret eam, ut intraret ad regem, et deprecaretur eum pro populo suo.

9. Regressus Athach, nunciavit Esther omnia, quae Mardochaeus dixerat.

10. Quae respondit ei, et jussit, ut diceret Mardochaeo:

11. Omnes servi regis, et cunctae, quae sub ditione ejus sunt, norunt provinciae, quod sive vir, sive mulier, non vocatus, interius atrium regis intraverit, absque ulla cunctatione statim interficiatur; nisi forte rex auream virgam ad eum tetenderit pro signo clementiae, atque ita possit vivere. Ego igitur, quomodo ad regem intrare potero, quae triginta jam diebus non sum vocata ad eum?

12. Quod cum audisset Mardochaeus,

13. rursum mandavit Esther, dicens: Ne putes, quod animam tuam tantum liberes, quia in domo regis es prae cunctis Judaeis;

14. si enim nunc silueris, per aliam occasionem liberabuntur Judaei: et tu, et domus patris tui peribitis. Et quis novit, utrum idcirco ad regnum veneris, ut in tali tempore parareris?

15. Rursumque Esther Mardochaeo verba mandavi

16. Vade et congrega omn daeos, quos in Susan reperer orate pro me. Non comedat non bibatis tribus diebus, e bus noctibus; et ego cum an meis similiter jejunabo, et ingrediar ad regem, contra l faciens, non vocata, traden me morti et periculo.

17. Ivit itaque Mardochae fecit omnia, quae ei Esther p ceperat.

Cap. 5.

Esther a rege blande excepta, hunc a vivium invitat.

1. Die autem tertio induta Esther regalibus vestimenti stetit in atrio domus regiae, q erat interius, contra basilican gis; at ille sedebat super sol suum in consistorio palatii co ostium domus.

2. Cumque vidisset Esther r nam stantem, placuit oculis e et extendit contra eam virgam ream, quam tenebat manu. Q accedens, osculata est summ tem virgae ejus.

3. Dixitque ad eam rex: Q vis Esther regina? quae est p tio tua? etiamsi dimidiam par regni petieris, dabitur tibi.

4. At illa respondit: Si regi p cet, obsecro, ut venias ad me die, et Aman tecum ad convivi quod paravi.

5. Statimque rex, vocate, quit, cito Aman, ut Esther obe voluntati. Venerunt itaque et Aman ad convivium, quod regina paraverat.

6. Dixitque ei rex, postqu vinum biberat abundanter: Q petis, ut detur tibi? et pro qua postulas? etiam si dimidiam p tem regni mei petieris, impet bis.

a) 1590. idueret eam;

Cui respondit Esther: Peti-
iea, et preces sunt istae:
Si inveni in conspectu regis
iam, et si regi placet, ut det
, quod postulo, et meam im-
i petitionem; veniat rex et
n ad convivium, quod paravi
et cras aperiam regi volunta-
meam.
Egressus est itaque illo die
n laetus et alacer. Cumque
sset Mardochaeum sedentem
fores palatii, et non solum
assurrexisse sibi, sed nec
im quidem de loco sessionis
, indignatus est valde.
. Et dissimulata ira, reversus
omum suam, convocavit ad se
cos suos, et Zares uxorem su-

. Et exposuit illis magnitudi-
divitiarum suarum, filiorum-
turbam, et quanta eum gloria
er omnes principes et servos
rex elevasset.
. Et post haec ait: Regina
que Esther nullum alium vo-
t ad convivium cum rege,
ter me: apud quam etiam
cum rege pransurus sum.
.Et cum haec omnia habeam,
me habere puto, quamdiu
ro Mardochaeum Judaeum
ntem ante fores regias.
. Responderuntque ei Zares
ejus, et caeteri amici: Jube
ri excelsam trabem, haben-
altitudinis quinquaginta cu-
, et dic mane regi, ut appen-
super eam Mardochaeus, et
is cum rege laetus ad convi-
. Placuit ei consilium, et jus-
celsam parari crucem.

Cap. 6.

jubetur publice honorare Mardochæum.

Noctem illam duxit rex in-
em, jussitque sibi afferri hi-
s et annales priorum tem-
n. Quae cum illo praesente
ntur,

2. ventum est ad illum locum, ubi scriptum erat, quomodo nunciasset Mardochaeus insidias Bagathan, et Thares eunuchorum, regem Assuerum jugulare cupientium,

3. quod cum audisset rex, ait: Quid pro hac fide honoris ac praemii Mardochaeus consecutus est? Dixerunt ei servi illius ac ministri: Nihil omnino mercedis accepit.

4. Statimque rex: Quis est, inquit, in atrio? Aman quippe interius atrium domus regiae intraverat, ut suggereret regi, et juberet Mardochaeum affigi patibulo, quod ei fuerat praeparatum.

5. Responderunt pueri: Aman stat in atrio. Dixitque rex: Ingrediatur!

6. Cumque esset ingressus, ait illi: Quid debet fieri viro, quem rex honorare desiderat? Cogitans autem in corde suo Aman, et reputans, quod nullum alium rex, nisi se, vellet honorare,

7. respondit: Homo, quem rex honorare cupit,

8. debet indui vestibus regiis, et imponi super equum, qui de sella regis est, et accipere regium diadema super caput suum,

9. et primus de regiis principibus ac tyrannis teneat equum ejus, et per plateam civitatis incedens clamet, et dicat: Sic honorabitur, quemcumque voluerit rex honorare!

10. Dixitque ei rex: Festina, et sumpta stola et equo, fac, ut locutus es, Mardochaeo Judaeo, qui sedet ante fores palatii. Cave, ne quidquam de his, quae locutus es, praetermittas.

11. Tulit itaque Aman stolam et equum, indutumque Mardochaeum in platea civitatis, et impositum equo praecedebat, atque clamabat: Hoc honore condignus est, quemcumque rex voluerit honorare!

12. Reversusque est Mardochaeus ad januam palatii; et Aman festinavit ire in domum suam, lugens et operto capite;

13. narravitque Zares uxori suae, et amicis omnia, quae evenissent sibi. Cui responderunt sapientes, quos habebat in consilio, et uxor ejus: Si de semine Judaeorum est Mardochaeus, ante quem cadere coepisti, non poteris ei resistere, sed cades in conspectu ejus.

14. Adhuc illis loquentibus, venerunt eunuchi regis, et cito eum ad convivium, quod regina paraverat, pergere compulerunt.

Cap. 7.

Esther sibi et populo suo vitam salvam petit adversus Aman, qui in patibulo suspenditur.

1. Intravit itaque rex et Aman, ut biberent cum regina.

2. Dixitque ei rex etiam secunda die, postquam vino incaluerat: Quae est petitio tua Esther, ut detur tibi? et quid vis fieri? etiamsi dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis.

3. Ad quem illa respondit: Si inveni gratiam in oculis tuis, o rex! et si tibi placet, dona mihi animam meam, pro qua rogo, et populum meum, pro quo obsecro.

4. Traditi enim sumus ego et populus meus, ut conteramur, jugulemur, et pereamus. Atque utinam in servos et famulas venderemur; esset tolerabile malum, et gemens tacerem: nunc autem hostis noster est, cujus crudelitas redundat in regem.

5. Respondensque rex Assuerus ait: Quis est iste, et cujus potentiae, ut haec audeat facere?

6. Dixitque Esther: Hostis et inimicus noster pessimus iste est Aman. Quod ille audiens, illico obstupuit, vultum regis ac reginae ferre non sustinens.

7. Rex autem iratus surrex
de loco convivii intravit in
tum arboribus consitum. A
quoque surrexit, ut rogaret Es
reginam pro anima sua, intel
enim a rege sibi paratum ma

8. Qui cum reversus esse
horto nemoribus consito, e
trasset convivii locum, re
Aman super lectulum corru
in quo jacebat Esther, et ait
iam reginam vult opprimere
praesente, in domo mea.
dum verbum de ore regis exi
et statim operuerunt faciem

9. Dixitque Harbona, unu
eunuchis, qui stabant in min
rio regis: En lignum, quod p
verat Mardochaeo, qui loc
est pro rege, stat in domo A
habens altitudinis quinquag
cubitos. Cui dixit rex: Appe
te eum in eo!

10. Suspensus est itaque A
in patibulo, quod paraverat
dochaeo; et regis ira quievit

Cap. 8.

Edictum regium contra Judaeos revoc
mittuntur litterae in provincias.

1. Die illo dedit rex Assue
Esther reginae domum Aman
versarii Judaeorum, et Ma
chaeus ingressus est ante fac
regis. Confessa est enim ei
her, quod esset patruus suus.

2. Tulitque rex annulum, q
ab Aman recipi jusserat, et tr
dit Mardochaeo. Esther au
constituit Mardochaeum su
domum suam.

3. Nec his contenta, procidi
pedes regis, flevitque et locuta
eum oravit, ut malitiam Ar
Agagitae, et machinationes
pessimas, quas excogitaverat c
tra Judaeos, juberet irritas fi

4. At ille ex more scept
aureum protendit manu, quo
num clementiae monstrabatu
laque consurgens stetit ante e

et ait: Si placet regi, et si in-
gratiam in oculis ejus, et de-
:atio mea non ei videtur esse
raria, obsecro, ut novis epi-
s, veteres Aman litterae, in-
atoris et hostis Judaeorum,
ous eos in cunctis regis pro-
iis perire praeceperat, corri-
ur.
Quomodo enim potero susti-
necem et interfectionem po-
mei?
Responditque rex Assuerus
er reginae, et Mardochaeo
aeo: Domum Aman concessi
er, et ipsum jussi affigi cruci,
ausus est manum mittere in
aeos.
Scribite ergo Judaeis, sicut
is placet, regis nomine, si-
ntes litteras annulo meo. Haec
consuetudo erat, ut episto-
quae ex regis nomine mitte-
tur, et illius annulo signatae e-
, nemo auderet contradicere.
Accitisque scribis et librariis
s (erat autem tempus tertii
sis, qui appellatur Siban) vi-
ma et tertia die illius scriptae
epistolae, ut Mardochaeus
erat, ad Judaeos, et ad prin-
s, procuratoresque et judi-
qui centum viginti septem
vinciis ab India usque ad Ae-
iopiam praesidebant; provin-
atque provinciae, populo et
ulo juxta linguas et litteras
, et Judaeis, prout legere po-
nt, et audire.
Ipsaeque epistolae, quae re-
omine mittebantur, annulo
s obsignatae sunt, et missae
veredarios; qui per omnes
incias discurrentes, veteres
as novis nunciis praeveni-

Quibus imperavit rex, ut
enirent Judaeos per singulas
ates, et in unum praecipe-
congregari, ut starent pro a-
nimabus suis, et omnes inimicos
suos cum conjugibus ac liberis et
universis domibus interficerent
atque delerent, a) et spolia eorum
diriperent.

12. Et constituta est per omnes
provincias una ultionis dies, id
est tertia decima mensis duodeci-
mi Adar.

13. Summaque epistolae haec
fuit, ut in omnibus terris ac popu-
lis, qui regis Assueri subjacebant
imperio, notum fieret, paratos es-
se Judaeos ad capiendam vindi-
ctam de hostibus suis.

14. Egressique sunt veredarii
celeres nuncia perferentes, et e-
dictum regis pependit in Susan.

15. Mardochaeus autem de pa-
latio, et de conspectu regis egre-
diens, fulgebat vestibus regiis,
hyacinthinis videlicet et aëreis
coronam auream portans in capi-
te, et amictus serico pallio atque
pupureo. Omnisque civitas exul-
tavit, atque laetata est.

16. Judaeis autem nova lux o-
riri visa est, gaudium, honor, et
tripudium.

17. Apud omnes populos, ur-
bes, atque provincias, quocum-
que regis jussa veniebant, mira
exultatio, epulae atque convivia,
et festus dies; in tantum, ut plu-
res alterius gentis et sectae eo-
rum religioni et ceremoniis jun-
gerentur. Grandis enim cunctos
Judaici nominis terror invaserat.

CAP. 9.

Judæorum hostes percutiuntur.

1. Igitur duodecimi mensis,
quem Adar vocari ante jam dixi-
mus, tertia decima die, quando
cunctis Judaeis interfectio para-
batur, et hostes eorum inhiabant
sanguini, versa vice Judaei supe-
riores esse coeperunt, et se de ad-
versariis vindicare.

2. Congregatique sunt per sin-

690. o m. et spolia eorum diriperent.

gulas civitates, oppida, et loca, ut extenderent manum contra inimicos et persecutores suos. Nullusque ausus est resistere, eo quod omnes populos magnitudinis eorum formido penetrarat.

3. Nam et provinciarum judices, et duces, et procuratores, omnisque dignitas, quae singulis locis ac operibus praeerat, extollebant Judaeos timore Mardochaei.

4. Quem principem esse palatii, et plurimum posse cognoverant; fama quoque nominis ejus crescebat quotidie, et per cunctorum ora volitabat.

5. Itaque percusserunt Judaei inimicos suos plaga magna et occiderunt eos, reddentes eis, quod sibi paraverant facere;

6. in tantum, ut etiam in Susan quingentos viros interficerent, extra decem filios Aman Agagitae hostis Judaeorum; quorum ista sunt nomina:

7. Pharsandatha, et Delphon, et Esphatha,

8. et Phoratha, et Adalia, et Aridatha,

9. et Phermesta, et Arisai, et Aridai, et Jezatha.

10. Quos cum occidissent, praedas de substantiis eorum a) tangere noluerunt.

11. Statimque numerus eorum, qui occisi erant in Susan, ad regem relatus est.

12. Qui dixit reginae: In urbe Susan interfecerunt Judaei quingentos viros et alios decem filios Aman; quantam putas eos exercere caedem in universis provinciis? Quid ultra postulas, et quid vis, ut fieri jubeam?

13. Cui illa respondit: Si regi placet, detur potestas Judaeis, ut sicut fecerunt hodie in Susan, sic et cras faciant, et decem filii Aman in patibulis suspendantur.

14. Praecepitque rex, ut ita fieret. Statimque in Susan pepe
edictum, et decem filii Amai
spensi sunt.

15. Congregatis Judaeis qu
decima die mensis Adar, inte
cti sunt in Susan trecenti viri;
eorum ab illis direpta substa
est.

16. Sed et per omnes provin
quae ditioni regis subjaceb
pro animabus suis steterunt
daei, interfectis hostibus ac
secutoribus suis; in tantum
septuaginta quinque millia c
sorum implerentur, et nullu
substantiis eorum quidquam
tingeret.

17. Dies autem tertius deci
mensis Adar primus apud om
interfectionis fuit, et quartad
ma die caedere desierunt. Q
constituerunt esse solemnem
in eo omni tempore deinceps
carent epulis, gaudio atque
viviis.

18. At hi, qui in urbe Susan
dem exercuerant, tertio dec
et quarto decimo die ejus
mensis in caede versati su
quinto decimo autem die per
tere desierunt. Et idcirco e
dem diem constituerunt sol
nem epularum atque laetitiae

19. Hi vero Judaei, qui in
pidis non muratis ac villis mo
bantur, quartumdecimum d
mensis Adar conviviorum et g
dii decreverunt, ita ut exulten
eo, et mittant sibi mutuo pa
epularum et ciborum.

20. Scripsit itaque Mardoch
us omnia haec, et litteris comp
hensa misit ad Judaeos, qu
omnibus regis provinciis mo
bantur, tam in vicinio posit
quam procul,

21. ut quartam decimam et qu
tam decimam diem mensis A
pro festis susciperent, et rev
tente semper anno solemni ce
brarent honore.

a) 1590. agere noluerunt.

2. Quia inipsis diebus se ulti
t Judaei de inimicis suis,et lu-
s atque tristitia in hilaritatem
udiumque conversa sunt, es-
tque dies isti epularum atque
titiae,et mitterent sibi invicem
orum partes, et pauperibus
nuscula largirentur.
3. Susceperuntque Judaei in
emnem ritum cuncta, quae
tempore facere coeperant, et
ae Mardochaeus litteris facien-
nandaverat.
4. Aman enim, filius Amanda-
stirpis Agag, hostis et adversa-
s Judaeorum, cogitavit contra
malum, ut occideret illos, at-
deleret; et misit phur, quod
tra lingua vertitur in sortem.
5. Et postea ingressa est Est-
ad regem, obsecrans, ut co-
us ejus, litteris regis irriti fie-
t; et malum, quod contra Ju-
os cogitaverat, reverteretur
aput ejus. Denique et ipsum
lios ejus affixerunt cruci;
6. atque ex illo tempore dies
appellati sunt phurim, id est
tium: eo quod phur, id est
s, in urnam missa fuerit. Et
cta,quae gesta sunt,epistolae,
st libri hujus volumine conti-
tur.
7. Quaeque sustinuerunt, et
e deinceps immutata sunt,
eperunt Judaei super se et se-
suum, et super cunctos, qui
gioni eorum voluerunt copu-
, ut nulli liceat duos hos dies
que solemnitate transigere;
s scriptura testatur, et certa
tunt tempora, annis sibi ju-
r succedentibus.
. Isti sunt dies,quos nulla um-
n delebit oblivio; et per sin-
s generationes cunctae in to-
be provinciae celebrabunt;
est ulla civitas, in qua dies
im, id est sortium, non ob-
entur a Judaeis, et ab eorum
enie,quae his ceremoniis ob-
a est.

29. Scripseruntque Esther re-
gina filia Abihail, et Mardochaeus
Judaeus etiam secundam episto-
lam, ut omni studio dies ista so-
lemnis sanciretur in posterum.
30. Et miserunt ad omnes Ju-
daeos, qui in centum viginti se-
ptem provinciis regis Assueri
versabantur, ut haberent pacem,
et susciperent veritatem,
31. observantes dies sortium,
et suo tempore cum gaudio cele-
brarent; sicut constituerant Mar-
dochaeus et Esther, et illi obser-
vanda susceperunt a se, et a semi-
ne suo, jejunia et clamores, et
sortium dies,
32. et omnia, quae libri hujus,
qui vocatur Esther, historia con-
tinentur.

CAP. 10.

Appendix ad præcedentem historiam.

1. Rex vero Assuerus omnem
terram, et cunctas maris insulas
fecit tributarias;
2. cujus fortitudo et imperium,
et dignitas atque sublimitas, qua
exaltavit Mardochaeum, scripta
sunt in libris Medorum,atque Per-
sarum.
3. Et quomodo Mardochaeus
Judaici generis secundus a rege
Assuero fuerit; et magnus apud
Judaeos,et acceptabilis plebi fra-
trum suorum, quaerens bona po-
pulo suo, et loquens ea, quae ad
pacem seminis sui pertinerent.

Quæ habentur in Hebræo, plena fide expres-
si. Hæc autem, quæ sequuntur, scripta re-
peri in editione vulgata, quæ Græcorum
lingua et litteris continentur: et interim
post finem libri hoc capitulum ferebatur:
quod juxta consuetudinem nostram obelo,
id est veru, prænotavimus.

4. Dixitque Mardochaeus: A
Deo facta sunt ista.
5. Recordatus sum somnii,quod
videram, haec eadem significan-
tis; nec eorum quidquam irritum
fuit.
6. Parvus fons, qui crevit in flu-
vium, et in lucem, solemque con-

versus est, et in aquas plurimas redundavit; Esther est, quam rex accepit uxorem, et voluit esse reginam.

7. Duo autem dracones: ego sum, et Aman.

8. Gentes, quae convenerant; hi sunt, qui conati sunt delere nomen Judaeorum.

9. Gens autem mea: Israël est, quae clamavit ad Dominum, et salvum fecit Dominus populum suum; liberavitque nos ab omnibus malis, et fecit signa magna atque portenta inter gentes;

10. et duas sortes esse praecepit, unam populi Dei, et alteram cunctarum gentium.

11. Venitque utraque sors in statutum ex illo jam tempore diem coram Deo universis gentibus;

12. et recordatus est Dominus populi sui, ac misertus est haereditatis suae.

13. Et observabuntur dies isti in mense Adar; quarta decima et quinta decima die ejusdem mensis, cum omni studio, et gaudio in unum coetum populi congregati, in cunctas deinceps generationes populi Israël.

CAP. 11.

Somnium Mardochaei.

1. Anno quarto regnantibus Ptolemaeo, et Cleopatra, attulerunt Dositheus, qui se sacerdotem, et Levitici generis ferebat, et Ptolemaeus filius ejus, hanc epistolam phurim, quam dixerunt interpretatum esse Lysimachum Ptolemaei filium in Jerusalem.

Hoc quoque principium erat in editione vulgata, quod nec in Hebraeo, nec apud ullum fertur interpretum.

2. Anno secundo, regnante Artaxerxe maximo, prima die mensis Nisan, vidit somnium Mardochaeus filius Jairi, filii Semei, filii Cis, de tribu Benjamin;

3. Homo Judaeus, qui habitabat in urbe Susis, vir magnus inter primos aulae regiae.

4. * Erat autem de eo num captivorum, quos transtulerat buchodonosor rex Babylonis Jerusalem cum Jechonia rege da; * 4 Reg. 24, 15. Esth. 2, 6.

5. et hoc ejus somnium f Apparuerunt voces, et tumul et tonitrua, et terrae motus, conturbatio super terram;

6. Et ecce! duo dracones * gni, paratique contra se in pr lium. * c. 10, 7.

7. Ad quorum clamorem c ctae concitatae sunt nationes, pugnarent contra gentem ju rum.

8. Fuitque dies illa tenebrar et discriminis, tribulationis et gustiae, et ingens formido su terram.

9. Conturbataque est gens storum timentium mala sua, praeparata ad mortem.

10. Clamaveruntque ad Deu et illis vociferantibus, fons p vus crevit in fluvium maximum in aquas plurimas redundavit

11. Lux et sol ortus est, et l miles exaltati sunt, et devora runt inclytos.

12. Quod cum vidisset Marc chaeus, et surrexisset de stra cogitabat, quid Deus facere v let; et fixum habebat in anim scire cupiens, quid significa somnium.

CAP. 12.

Manifestatio insidiarum in regem repeti

1. Morabatur autem eo temp re in aula regis cum Bagatha, Thara eunuchis regis, qui jani res erant palatii.

2. Cumque intellexisset cogi tiones eorum, et curas diligenti pervidisset, didicit, quod co rentur in regem Artaxerxem n nus mittere, et nunciavit super regi.

3. Qui de utroque, habita quae-one, confessos jussit duci ad ortem.
4. Rex autem, quod gestum e-t, scripsit in commentariis; sed Mardochaeus rei memoriam teris tradidit.
5. Praecepitque ei rex, ut in au-palatii moraretur, datis ei pro latione muneribus.
6. Aman vero filius Amadathi gaeus erat gloriosissimus co-n rege, et voluit nocere Mar-chaeo, et populo ejus, pro duo-s eunuchis regis, qui fuerant erfecti.

Hucusque proœmium.

e sequuntur, in eo loco posita erant, ubi scriptum est in volumine.

diripuerunt bona, vel substan-ias eorum.

æ in sola vulgata editione reperimus.

istolae autem hoc exemplar uit.

CAP. 13.

ola ab Aman missa de cæde Judæorum.

. Rex maximus Artaxerxes ab ia usque Aethiopiam, cen-viginti septem provinciarum ncipibus, et ducibus, qui ejus erio subjecti sunt, salutem.
. Cum plurimis gentibus im-arem, et universum orbem e ditioni subjugassem, volui quaquam abuti potentiae ma-udine, sed clementia et leni-gubernare subjectos, ut abs-ullo terrore vitam silentio sigentes, optata cunctis mor-ibus pace fruerentur.
Quaerente autem me a consi-iis meis, quomodo posset hoc eri, unus, qui sapientia et fi-aeteros praecellebat, et erat regem secundus, Aman no-ie,
indicavit mihi in toto orbe rum populum esse disper-qui novis uteretur legibus, et contra omnium gentium consuetudinem faciens, Regum jussa contemneret, et universarum concordiam nationum sua dissensione violaret.
5. Quod cum didicissemus, videntes unam gentem rebellem adversus omne hominum genus perversis uti legibus, nostrisque jussionibus contraire, et turbare subjectarum nobis provinciarum pacem atque concordiam,
6. jussimus, ut quoscumque Aman, qui omnibus provinciis praepositus est, et secundus a rege, et quem patris loco colimus, monstraverit, cum conjugibus ac liberis deleantur ab inimicis suis, nullusque eorum misereatur quarta decima die duodecimi mensis Adar anni praesentis;
7. ut nefarii homines uno die ad inferos descendentes, reddant imperio nostro pacem, quam turbaverant.

Hucusque exemplar epistolæ.

Quæ sequuntur, post eum locum scripta reperi, ubi legitur.

Pergensque Mardochaeus, fecit omnia, quae ei mandaverat Esther.

Nec tamen habentur in Hebræo, et apud nullum penitus feruntur interpretum.

8. Mardochaeus autem deprecatus est Dominum, memor omnium operum ejus,
9. et dixit: Domine Domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita, et non est, qui possit tuae resistere voluntati, si decreveris salvare Israël.
10. Tu fecisti coelum et terram, et quidquid coeli ambitu continetur.
11. Dominus omnium es, nec est, qui resistat majestati tuae.
12. Cuncta nosti, et scis, quia non pro superbia et contumelia, et aliqua gloriae cupiditate fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimum,

13. (Libenter enim pro salute Israël etiam vestigia pedum ejus deosculari paratus essem,)

14. sed timui, ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, et ne quemquam adorarem, excepto Deo meo.

15. Et nunc Domine rex Deus Abraham miserere populi tui, quia volunt nos inimici nostri perdere, et haereditatem tuam delere.

16. Ne despicias partem tuam, quam redemisti tibi de Aegypto.

17. Exaudi deprecationem meam, et propitius esto sorti et funiculo tuo, et converte luctum nostrum in gaudium, ut viventes laudemus nomen tuum Domine, et ne claudas ora te canentium.

18. Omnis quoque Israël pari mente et obsecratione clamavit ad Dominum, eo quod eis certa mors impenderet.

Cap. 14.

Esther a Deo petit aversionem periculi.

1. Esther quoque regina confugit ad Dominum, pavens periculum, quod imminebat.

2. Cumque deposuisset vestes regias, fletibus et luctui apta indumenta suscepit, et pro unguentis variis, cinere et stercore implevit caput, et corpus suum humiliavit jejuniis; omniaque loca, in quibus antea laetari consueverat, crinium laceratione complevit.

3. Et deprecabatur Dominum Deum Israël, dicens: Domine mi, qui rex noster es solus, adjuva me solitariam, et cujus praeter te nullus est auxiliator alius.

4. Periculum meum in manibus meis est.

5. * Audivi a patre meo, quod tu Domine tulisses Israël de cunctis gentibus, et patres nostros ex omnibus retro majoribus suis, ut possideres haereditatem sempiternam, fecistique eis sicut locutus es.

* Deut. 4, 20. 34. 32, 9.

6. Peccavimus in conspectu
et idcirco tradidisti nos in ma
inimicorum nostrorum;

7. coluimus enim deos eoru
justus es Domine.

8. Et nunc non eis sufficit, q
durissima nos opprimunt se
tute, sed robur manuum suar
idolorum potentiae deputant

9. volunt tua mutare promi
et delere haereditatem tuam
claudere ora laudantium te,
que extinguere gloriam temp
altaris tui,

10. et aperiant ora gentium
laudent idolorum fortitudin
et praedicent carnalem regem
sempiternum.

11. Ne tradas Domine scept
tuum his, qui non sunt, ne ride
ad ruinam nostram; sed conv
te consilium eorum super eos
eum, qui in nos coepit saevi
disperde.

12. Memento Domine, et ost
de te nobis in tempore tribulat
nis nostrae, et da mihi fiduci
Domine rex deorum, et univer
potestatis;

13. tribue sermonem comp
tum in ore meo in conspectu l
nis, et transfer cor illius in odi
hostis nostri, ut et ipse pereat
caeteri, qui ei consentiunt.

14. Nos autem libera manu t
et adjuva me, nullum aliud au
lium habentem, nisi te, Domi
qui habes omnium scientiam,

15. et nosti, quia oderim glo
am iniquorum, et detester cub
incircumcisorum, et omnis al
nigenae.

16. Tu scis necessitatem mea
quod abominer signum superb
et gloriae meae, quod est sup
caput meum in diebus ostentat
nis meae, et detester illud qu
pannum menstruatae, et non p
tem in diebus silentii mei,

17. et quod non comederim
mensa Aman, nec mihi placue
convivium regis, et non biber
vinum libaminum;

3. et numquam laetata sit an-
a tua, ex quo huc translata sum
ue in praesentem diem, nisi in
omine Deus Abraham.
9. Deus fortis super omnes,
udi vocem eorum, qui nullam
m spem habent, et libera nos
nanu iniquorum, et erue me a
ore meo.

Cap. 15.

r quomodo ad regem ingressa fuerit, narratur.

quoque addita reperi in editione vulgata.

. Et mandavit ei, a) (haud du-
m, quin esset Mardochaeus)
ngrederetur ad regem, et ro-
et pro populo suo et pro pa-
sua.
. Memorare (inquit) dierum
ilitatis tuae, quomodo nutri-
s in manu mea, quia Aman se-
dus a rege locutus est contra
in mortem;
Et tu invoca Dominum, et
uere regi pro nobis, et libera
de morte.

Necnon et ista, quae subdita sunt.

. Die autem tertio deposuit
menta ornatus sui, et circum-
est gloria sua.
Cumque regio fulgeret ha-
t, et invocasset omnium re-
tem et salvatorem Deum, as-
psit duas famulas,
et super unam quidem inni-
tur, quasi prae deliciis et ni-
teneritudine corpus suum
non sustinens.
Altera autem famularum se-
atur dominam, defluentia in
um indumenta sustentans.
Ipsa autem roseo colore vul-
perfusa, et gratis ac nitenti-
oculis tristem celabat ani-
, et nimio timore contra-
.
ongressa igitur cuncta per or-
n ostia, stetit contra regem,
ille residebat super solium
sui, indutus vestibus regiis,
auroque fulgens, et pretiosis lapi-
dibus, eratque terribilis aspectu.
10. Cumque elevasset faciem, et
ardentibus oculis furorem pecto-
ris indicasset, regina corruit, et in
palorem colore mutato, lassum
super ancillulam reclinavit caput.
11. Convertitque Deus spiritum
regis in mansuetudinem, et festi-
nus ac metuens exilivit de solio, et
sustentans eam ulnis suis, donec
rediret ad se, his verbis blandie-
batur:
12. Quid habes Esther? Ego
sum frater tuus, noli metuere.
13. Non morieris; non enim
pro te, sed pro omnibus haec lex
constituta est.
14. Accede igitur, et tange sce-
ptrum.
15. Cumque illa reticeret, tulit
auream virgam, et posuit super
collum ejus, et osculatus est eam,
et ait: Cur mihi non loqueris?
16. Quae respondit: Vidi * te do-
mine, quasi Angelum Dei, et con-
turbatum est cor meum prae ti-
more gloriae tuae. * Gen. 33, 10. 2 Reg. 9, 17.
17. Valde enim mirabilis es do-
mine, et facies tua plena est gra-
tiarum.
18. Cumque loqueretur, rursus
corruit, et paene exanimata est.
19. Rex autem turbabatur, et o-
mnes ministri ejus consolabantur
eam.

Cap. 16.

Epistola regis pro salute Judaeorum.

Exemplar epistolae regis Artaxerxis, quam pro Judaeis ad totas regni sui provincias misit: quod et ipsum in Hebraico volumine non habetur.

1. Rex magnus Artaxerxes ab
India usque Aethiopiam centum
viginti septem provinciarum du-
cibus ac principibus, qui nostrae
jussioni obediunt, salutem dicit.
2. Multi * bonitate principum
et honore, qui in eos collatus est,
abusi sunt in superbiam; * c. 3, 10.

) 590. ei Mardochaeus, ut ingrederetur ...

3. et non solum subjectos regibus nituntur opprimere, sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos, qui dederunt, moliuntur insidias.

4. Nec contenti sunt gratias non agere beneficiis, et humanitatis in se jura violare, sed Dei quoque cuncta cernentis arbitrantur se posse fugere sententiam.

5. Et in tantum vesaniae proruperunt, ut eos, qui credita sibi officia diligenter observant, et ita cuncta agunt, ut omnium laude digni sint, mendaciorum cuniculis conentur subvertere,

6. dum aures principum simplices, et ex sua natura alios aestimantes, callida fraude decipiunt.

7. Quae res et ex veteribus probatur historiis, et ex his, quae geruntur quotidie, quomodo malis quorumdam suggestionibus regum studia depraventur,

8. Unde providendum est paci omnium provinciarum.

9. Nec putare debetis, si diversa jubeamus, ex animi nostri venire levitate, sed pro qualitate et necessitate temporum, ut reipublicae poscit utilitas, ferre sententiam.

10. Et ut manifestius, quod dicimus, intelligatis, * Aman filius Amadathi, et animo et gente Macedo, alienusque a Persarum sanguine, et pietatem nostram sua crudelitate commaculans, peregrinus a nobis susceptus est, c.3,1.

11. et tantam in se expertus humanitatem, ut pater noster vocaretur, et adoraretur ab omnibus post regem secundus;

12. qui in tantum arrogantiae tumorem sublatus est, ut regno privare nos niteretur et spiritu.

13. Nam Mardochaeum, cujus fide et beneficiis vivimus, et consortem regni nostri Esther cum omni gente sua novis quibusdam atque inauditis machinis expetivit in mortem;

14. Hoc cogitans, ut illis in
fectis, insidiaretur nostrae s
tudini, et regnum Persarum tr
ferret in Macedonas.

15. Nos autem a pessimo mo
lium Judaeos neci destinatos
nulla penitus culpa reperimus
e contrario justis utentes legi

16. et filios altissimi et maxi
semperque viventis Dei, cujus
neficio et patribus nostris et
bis regnum est traditum, et us
hodie custoditur.

17. Unde eas litteras, quas
nomine nostro ille direxerat, s
tis esse irritas,

18. Pro quo scelere ante po
hujus urbis, id est, Susan, et i
qui machinatus est, et omnis
gnatio ejus pendet in patibu
non nobis, sed Deo reddente
quod meruit.

19. Hoc autem edictum, q
nunc mittimus, in cunctis urbi
proponatur, ut liceat Judaeis
legibus suis.

20. Quibus debetis esse ad
niculo, ut eos, qui se ad necem
rum paraverant, possint inte
cere tertia decima die mensis d
decimi, qui vocatur Adar.

21. Hanc enim diem, Deus
nipotens, moeroris et luctus,
vertit in gaudium.

22. Unde et vos, inter caete
festos dies, hanc habetote di
et celebrate eam cum omni la
tia, ut et in posterum cognoscat

23. omnes, qui fideliter Pe
obediunt, dignam pro fide reci
re mercedem; qui autem ins
antur regno eorum, perire
scelere.

24. Omnis autem provincia
civitas, quae noluerit solemn
tis hujus esse particeps, gladi
igne pereat, et sic deleatur, ut
solum hominibus, sed etiam be
is in via sit in sempiternum,
exemplo contemptus, et ino
dientiae.

BIBLIA SACRA
VULGATÆ EDITIONIS

JUXTA

Exemplar ex Typographia Apostolica Vaticana, Romæ 1592.

correctis corrigendis

ex Indicibus correctoriis Romae editis in usum Bibliorum Vaticanorum latinorum ann. 1592. 1593. 1598.; nec non substratis lectionibus ex Vaticanis illis Bibliis latinis ann. 1590. 1592. 1593. 1598. inter sese variantibus, additisque locis parallelis.

EDIDIT

LEANDER VAN ESS,
S. THEOLOGIÆ DOCTOR.

PARS II.

TUBINGÆ,
SUMTIBUS LUDOVICI FRIDERICI FUES.
1824.

LIBER JOB.

Cap. 1.

J pro filiis suis sacrificat; bonorum di-
eionem, et filiorum interemptionem patienter perfert.

.Vir erat in terra Hus, nomine
Jo, et erat vir ille simplex, et re-
ts, ac timens Deum, et recedens
a alo.
. Natique sunt ei septem filii,
t es filiae.
. Et fuit possessio ejus septem
n ia ovium, et tria millia came-
o um, quingenta quoque juga bo-
r, et quingentae asinae, ac fa-
a multa nimis. Eratque vir il-
e agnus inter omnes Orientales.
Et ibant filii ejus, et faciebant
o ivium per domos, unusquis-
u in die suo. Et mittentes vo-
a nt tres sorores suas, ut com-
d ent et biberent cum eis.
Cumque in orbem transissent
i convivii, mittebat ad eos Job,
t nctificabat illos, consurgens-
u liluculo offerebat holocausta
r singulis. Dicebat enim: Ne
o peccaverint filii mei, et be-
e xerint Deo in cordibus suis.
i aciebat Job cunctis diebus.
(Quadam autem die cum ve-
s nt filii Dei *, ut assisterent
o m Domino, affuit inter eos
i Satan. * c. 2, 1.
7 Cui dixit Dominus: Unde ve-
s Qui respondens ait: Circui-
i t ram, et perambulavi eam.
8 Dixitque Dominus ad eum:
u quid considerasti servum
e Job *, quod non sit ei simi-
i terra, homo simplex, et re-
u ac timens Deum, et recedens
n o? * c. 2, 3.

9. Cui respondens Satan, ait:
Numquid Job frustra timet Deum?
10. Nonne tu vallasti eum, ac
domum ejus, universamque sub-
stantiam per circuitum, operibus
manuum ejus benedixisti, et pos-
sessio ejus crevit in terra?
11. Sed extende paululum ma-
num tuam, et tange cuncta, quae
possidet, nisi in faciem benedixe-
rit tibi.
12. Dixit ergo Dominus ad Sa-
tan: Ecce! universa, quae habet,
in manu tua sunt; tantum in eum
ne extendas manum tuam. Egres-
susque est Satan a facie Domini.
13. Cum autem quadam die filii
et filiae ejus comederent et bibe-
rent vinum in domo fratris sui
primogeniti,
14. nuntius venit ad Job, qui
diceret: Boves arabant, et asinae
pascebantur juxta eos,
15. et irruerunt Sabaei, tule-
runtque omnia, et pueros percus-
serunt gladio, et evasi ego solus,
ut nunciarem tibi.
16. Cumque adhuc ille loquere-
tur, venit alter, et dixit: Ignis Dei
cecidit e coelo, et tactas oves pue-
rosque consumpsit, et effugi ego
solus, ut nunciarem tibi.
17. Sed et illo adhuc loquente,
venit alius, et dixit: Chaldaei fe-
cerunt tres turmas, et invaserunt
camelos, et tulerunt eos, necnon
et pueros percusserunt gladio, et
ego fugi solus, ut nunciarem tibi.
18. Adhuc loquebatur ille, et
ecce! alius intravit, et dixit: Fi-
liis tuis et filiabus vescentibus et
bibentibus vinum in domo fratris
sui primogeniti,

19. repente ventus vehemens irruit a regione deserti, et concussit quatuor angulos domus, quae corruens oppressit liberos tuos et mortui sunt, et effugi ego solus, ut nunciarem tibi.

20. Tunc surrexit Job, et scidit vestimenta sua, et tonso capite corruens in terram, adoravit,

21. et dixit *: Nudus egressus sum de utero matris meae, et nudus revertar illuc; Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est; sit nomen Domini benedictum!

*Ps. 48, 18. Eccl. 5, 14. 1 Tim. 6, 7.

22. In omnibus his non peccavit Job labiis suis, neque stultum quid contra Deum locutus est.

Cap. 2.

Job ab uxore sua increpatur; tres amici ad eum veniunt.

1. Factum est autem, cum quadam die venissent filii Dei *, et starent coram Domino, venisset quoque Satan inter eos, et staret in conspectu ejus, *c. 1, 6.

2. ut diceret Dominus ad Satan: Unde venis? Qui respondens ait: Circuivi terram, et perambulavi eam.

3. Et dixit Dominus ad Satan: Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra *, vir simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo, et adhuc retinens innocentiam? Tu autem commovisti me adversus eum, ut affligerem eum frustra. *c. 1, 1. 8.

4. Cui respondens Satan, ait: Pellem pro pelle, et cuncta, quae habet homo, dabit pro anima sua;

5. alioquin mitte manum tuam, et tange os ejus et carnem, et tunc videbis, quod in faciem benedicat tibi.

6. Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce! in manu tua est, verumtamen animam illius serva.

7. Egressus igitur Satan a Domini, percussit Job ulcere simo, a planta pedis usque ad ticem ejus,

8. qui testa saniem radeba dens in sterquilinio.

9. Dixit autem illi uxor sua huc tu permanens in simplic tua? benedic Deo et morere

10. Qui ait ad illam: Quas de stultis mulieribus locuta bona suscepimus de manu mala quare non suscipiam In omnibus his non peccavi labiis suis. *c. 1, 22.

11. Igitur audientes tres Job omne malum, quod ac set ei, venerunt singuli de suo, Eliphaz Themanites, et dad Suhites, et Sopha Naam tes. Condixerant enim, ut ter venientes visitarent eu consolarentur.

12. Cumque elevassent p oculos suos, non cognover um, et exclamantes plorave scissisque vestibus spars pulverem super caput suu coelum.

13. Et sederunt cum eo in septem diebus et septem n bus, et nemo loquebatur ei bum; videbant enim dolore se vehementem.

Cap. 3.

Calamitates suas amare enarrat Jo

1. Post haec aperuit Job o um, et maledixit diei suo,

2. et locutus est:

3. * Pereat dies, in qua n sum! et nox, in qua dictum Conceptus est homo. *Jer.

4. Dies ille vertatur in tene non requirat eum Deus desu et non illustretur lumine!

5. Obscurent eum tenebra umbra mortis, occupet eum go, et involvatur amaritudin

6. Noctem illam tenebrosus

possideat; non computetur in
ebus anni, nec numeretur in
ensibus!
7. Sit nox illa solitaria, nec lau-
digna!
8. Maledicant ei, qui maledi-
nt diei, qui parati sunt suscita-
Leviathan.
9. Obtenebrentur stellae cali-
ne ejus; expectet lucem et non
deat, nec ortum surgentis au-
rae!
10. Quia non conclusit ostia
ntris, qui portavit me, nec abs-
lit mala ab oculis meis.
11. Quare non in vulva mortu-
sum? egressus ex utero non
tim perii?
12. Quare exceptus genibus?
r lactatus uberibus?
13. Nunc enim dormiens sile-
n; et somno meo requiescerem
14. cum regibus et consulibus
rae, qui aedificant sibi solitu-
nes.
5. Aut cum principibus, qui
sident aurum, et replent do-
s suas argento.
. Aut sicut abortivum abscon-
m non subsisterem, vel qui
cepti non viderunt lucem.
7. Ibi impii cessaverunt a tu-
ltu, et ibi requieverunt fessi
ore.
8. Et quondam vincti pariter
molestia, non audierunt vo-
n exactoris.
9. Parvus et magnus ibi sunt,
ervus liber a domino suo.
0. Quare misero data est lux,
tita his, qui in amaritudine ani-
n sunt?
1. Qui expectant mortem *, et
venit, quasi effodientes the-
aurum; * Apocal. 9, 6.
gaudentque vehementer, cum
nerint sepulchrum.
. Viro, cujus abscondita est
et circumdedit eum Deus te-
eris?
. Antequam comedam, suspi-
ro; et tamquam inundantes aquae,
sic rugitus meus.
25. Quia timor, quem timebam,
evenit mihi; et quod verebar, ac-
cidit.
26. Nonne dissimulavi? nonne
silui? nonne quievi? et venit su-
per me indignatio!

Cap. 4.

Eliphaz contendit, Jobum juste puniri.

1. Respondens autem Eliphaz
Themanites, dixit:
2. Si coeperimus loqui tibi, for-
sitan moleste accipies, sed conce-
ptum sermonem tenere quis po-
terit?
3. Ecce! docuisti multos, et
manus lassas roborasti;
4. vacillantes confirmaverunt
sermones tui, et genua trementia
confortasti;
5. nunc autem venit super te
plaga, et defecisti; tetigit te, et
conturbatus es.
6. * Ubi est timor tuus, fortitu-
do tua, patientia tua, et perfectio
viarum tuarum? * Tob. 12, 15 16.
7. Recordare, obsecro te, quis
unquam innocens periit? aut
quando recti deleti sunt?
8. Quin potius vidi eos, qui
operantur iniquitatem, et semi-
nant dolores, et metunt eos;
9. flante Deo perisse, et spiritu
irae ejus esse consumptos.
10. Rugitus leonis, et vox leae-
nae, et dentes catulorum leonum
contriti sunt.
11. Tigris periit, eo quod non
haberet praedam, et catuli leonis
dissipati sunt.
12. Porro ad me dictum est ver-
bum absconditum, et quasi furti-
ve suscepit auris mea venas su-
surri ejus.
13. In horrore visionis noctur-
nae, quando solet sopor occupare
homines,
14. pavor tenuit me, et tremor,
et omnia ossa mea perterrita sunt.

15. Et cum spiritus me praesente transiret, inhorruerunt pili carnis meae.

16. Stetit quidam, cujus non agnoscebam vultum, imago coram oculis meis, et vocem quasi aurae lenis audivi.

17. * Numquid homo, Dei comparatione justificabitur, aut factore suo purior erit vir? * c. 25, 4.

18. * Ecce! qui serviunt ei, non sunt stabiles, et in angelis suis reperit pravitatem. * c. 15, 15. 2 Petr. 2, 4.

19. Quanto magis hi, qui habitant domus luteas, qui terrenum habent fundamentum *, consumentur velut a tinea? * Eccl. 10, 13.

20. De mane usque ad vesperam succidentur *; et quia nullus intelligit, in aeternum peribunt.
* Ps. 36, 36.

21. Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis; morientur, et non in sapientia.

Cap. 5.

Eliphaz exprobrat, quod Job causae suae nimis fidat.

1. Voca ergo, si est, qui tibi respondeat, et ad aliquem sanctorum convertere.

2. Vere stultum interficit iracundia, et parvulum occidit invidia.

3. Ego vidi stultum firma radice, et maledixi pulchritudini ejus statim.

4. Longe fient filii ejus a salute, et conterentur in porta, et non erit, qui eruat.

5. Cujus messem famelicus comedet, et ipsum rapiet armatus, et bibent sitientes divitias ejus.

6. Nihil in terra sine causa fit, et de humo non oritur dolor.

7. Homo nascitur ad laborem, et avis ad volatum.

8. Quam ob rem ego deprecabor Dominum, et ad Deum ponam eloquium meum:

9. Qui * facit magna, et inscrutabilia, et mirabilia absque numero; * c. 9, 10.

10. qui dat pluviam super fa
terrae, et irrigat aquis unive
11. qui * ponit humiles in s
me, et moerentes erigit sospi
* Ps. 74, 8.
12. qui dissipat * cogitati
malignorum, ne possint im
manus eorum, quod coepera
* Jes. 8, 10.
13. * qui apprehendit sapi
in astutia eorum, et consi
pravorum dissipat; * 1 Co
14. per diem incurrent tene
et quasi in nocte, sic palpabu
meridie.
15. Porro salvum faciet ege
a gladio oris eorum, et de r
violenti pauperem.
16. Et erit egeno spes, iniq
autem contrahet os suum.
17. Beatus homo, qui co
tur a Deo; increpationem
Domini ne reprobes.
18. Quia * ipse vulnerat, et
detur; percutit, et manus eju
nabunt. * Deut. 32, 39.
19. In sex tribulationibus
rabit te *, et in septima non ta
te malum. * Prov. 24, 1
20. In fame eruet * te de m
et in bello de manu gladii.
* Ps. 32, 19.
21. A flagello linguae abs
deris, et non timebis calamita
cum venerit.
22. In vastitate, et fame rid
et bestias terrae non formida
23. Sed cum lapidibus re
num pactum tuum, et bestiae
rae pacificae erunt tibi.
24. Et scies, quod pacem ha
tabernaculum tuum, et visi
speciem tuam, non peccabis.
25. Scies quoque, quoniam r
tiplex erit semen tuum, et pr
nies tua, quasi herba terrae.
26. Ingredieris in abunda
sepulchrum, sicut infertur a
vus tritici in tempore suo.
27. Ecce! hoc, ut investig
mus, ita est; quod auditum, m
te pertracta.

Cap. 6.

respondet, se graviora pati, quam meritus sit.

1. Respondens autem Job, dixit:
2. Utinam appenderentur pec-
ta mea, quibus iram merui; et
lamitas, quam patior, in statera!
3. Quasi arena maris haec gra-
or appareret; unde et verba
ea dolore sunt plena.
4. Quia * sagittae Domini in me
nt, quarum indignatio ebibit
ritum meum, et terrores Domi-
militant contra me. * Ps. 37, 3.
5. Numquid rugiet onager, cum
buerit herbam? aut mugiet bos,
m ante praesepe plenum stete-
?
6. Aut poterit comedi insulsum,
od non est sale conditum? aut
test aliquis gustare, quod gu-
tum affert mortem?
7. Quae prius nolebat tangere
ma mea, nunc prae angustia ci-
mei sunt.
8. Quis det, ut veniat petitio
a: et quod expecto, tribuat mi-
Deus?
9. Et qui coepit, ipse me conte-
; solvat manum suam, et suc-
at me?
10. Et haec mihi sit consolatio,
affligens me dolore, non par-
nec contradicam sermonibus
cti.
11. Quae est enim fortitudo mea,
ustineam? aut quis finis meus,
atienter agam?
12. Nec fortitudo lapidum for-
do mea, nec caro mea aenea
13. Ecce! non est auxilium mi-
me, et necessarii quoque mei
sserunt a me.
. Qui tollit ab amico suo mi-
cordiam, timorem Domini de-
quit.
. Fratres * mei praeterierunt
sicut torrens, qui raptim
sit in convallibus. * Ps. 37, 12.
16. Qui timent pruinam, irruet
super eos nix.
17. Tempore, quo fuerint dissi-
pati, peribunt; et ut incaluerit[a]),
solventur de loco suo.
18. Involutae sunt semitae gres-
suum eorum; ambulabunt in va-
cuum, et peribunt.
19. Considerate semitas The-
ma, itinera Saba, et expectate
paulisper.
20. Confusi sunt, quia speravi;
venerunt quoque usque ad me, et
pudore cooperti sunt.
21. Nunc venistis; et modo vi-
dentes plagam meam timetis!
22. Numquid dixi: Afferte mi-
hi, et de substantia vestra donate
mihi?
23. Vel: Liberate me de manu
hostis, et de manu robustorum e-
ruite me?
24. Docete me, et ego tacebo;
et si quid forte ignoravi, instruite
me.
25. Quare detraxistis sermoni-
bus veritatis, cum e vobis nullus
sit, qui possit arguere me?
26. Ad increpandum tantum e-
loquia concinnatis, et in ventum
verba profertis.
27. Super pupillum irruitis, et
subvertere nitimini amicum ve-
strum.
28. Verumtamen, quod coepi-
stis, explete; praebete aurem, et
videte, an mentiar.
29. Respondete obsecro absque
contentione; et loquentes id, quod
justum est, judicate!
30. Et non invenietis in lingua
mea iniquitatem; nec in faucibus
meis stultitia personabit.

Cap. 7.

Querelas suas Job expendit, non temere condemnari oportere dicit.

1. Militia est vita hominis super
terram; et sicut dies mercenarii *,
dies ejus. * c. 14, 6.

a) . 590. incaluerint,

2. Sicut servus desiderat umbram, et sicut mercenarius praestolatur finem operis sui;
3. sic et ego habui menses vacuos, et noctes laboriosas enumeravi mihi.
4. Si dormiero, dicam: Quando consurgam? et rursum expectabo vesperam, et replebor doloribus usque ad tenebras.
5. Induta est caro mea putredine et sordibus pulveris, cutis mea aruit, et contracta est.
6. Dies mei velocius transierunt*, quam a texente tela succiditur, et consumpti sunt absque ulla spe. * Jes. 38, 12.
7. Memento, quia ventus est vita mea, et non revertetur oculus meus, ut videat bona.
8. Nec aspiciet me visus hominis; oculi tui in me, et non subsistam.
9. Sicut consumitur nubes, et pertransit; sic qui descenderit ad inferos, non ascendet.
10. Nec revertetur ultra in domum suam, neque cognoscet eum amplius locus ejus.
11. Quapropter et ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei; confabulabor * cum amaritudine animae meae. *c. 10, 1.
12. Numquid mare ego sum, aut cetus, quia circumdedisti me carcere?
13. Si dixero: Consolabitur me lectulus meus, et relevabor loquens mecum in strato meo;
14. terrebis me per somnia, et per visiones horrore concuties.
15. Quam ob rem elegit suspendium anima mea, et mortem ossa mea.
16. Desperavi, nequaquam ultra jam vivam; parce mihi, nihil enim sunt dies mei.
17. Quid est homo, quia magnificas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum?

18. Visitas eum diluculo, e
bito probas illum.
19. Usquequo non parcis m
nec dimittis me, ut glutiam
vam meam?
20. Peccavi, quid faciam ti
custos hominum? quare pos
me contrarium tibi, et factus
mihimet ipsi gravis?
21. Cur non tollis peccatum
um, et quare non aufers iniqu
tem meam? ecce! nunc in pu
re dormiam; et si mane me q
sieris, non subsistam.

Cap. 8.

Baldad Eliphae sententiam confirm

1. Respondens autem Bal
Suhites, dixit:
2. Usquequo loqueris talia
spiritus multiplex sermones
tui?
3. Numquid Deus suppla
judicium *? aut omnipotens
vertit, quod justum est? *c.3
4. Etiam si filii tui peccaver
ei, et dimisit eos in manu ini
tatis suae;
5. tu tamen si diluculo con
rexeris ad Deum, et omnipo
tem fueris deprecatus;
6. si mundus et rectus ince
ris, statim evigilabit ad te, et
catum reddet habitaculum ju
tiae tuae;
7. in tantum, ut si priora
fuerint parva *, et novissima
multiplicentur nimis. *c.4
8. Interroga enim generatio
pristinam, et diligenter inves
patrum memoriam;
9. (hesterni quippe sumus
ignoramus, quoniam sicut* um
dies nostri sunt super terram.
*c. 14, 2. Ps. 143, 4.
10. et ipsi docebunt te; loqu
tur tibi, et de corde suo profer
eloquia.
11. Numquid virere potest s
pus absque humore? aut cresc
carectum sine aqua?

12. Cum adhuc sit in flore, nec
ırpatur manu, ante omnes her-
as arescit;
13. sic viae omnium, qui obli-
scuntur Deum*, et spes hypo-
·itae peribit; *c. 11, 20. 18, 14.
14. non ei placebit vecordia sua,
sicut tela aranearum fiducia
us.
15. Innitetur super domum su-
n, et non stabit; fulciet eam, et
on consurget.
16. Humectus videtur, antequam
niat sol, et in ortu suo germen
us egredietur.
17. Super acervum petrarum
dices ejus densabuntur, et inter
lpides commorabitur.
18. Si absorbuerit eum de loco
io, negabit eum, et dicet: Non
vi te.
19. Haec est enim laetitia viae
is, ut rursum de terra alii ger-
nentur.
20. Deus non projiciet simpli-
em, nec porriget manum mali-
gis;
21. donec impleatur risu os tu-
n*, et labia tua jubilo. *Ps. 125, 2.
22. Qui oderunt te, induentur
nfusione; et tabernaculum im-
prum non subsistet.

Cap. 9.

J ostendit, a Deo innocentes temporalibus malis juste exerceri.

1. Et respondens Job ait:
2. Vere scio*, quod ita sit; et
qod non justificetur homo com-
psitus Deo. *c. 25, 4.
3. Si voluerit contendere cum
e, non poterit ei respondere u-
nm pro mille.
4. Sapiens corde est, et fortis
rore; quis restitit ei, et pacem
buit?
5. Qui transtulit montes, et nes-
crunt hi, quos subvertit in fu-
rre suo.
6. Qui commovet terram de lo-
csuo, et columnae ejus concuti-
u:ur.
7. Qui praecipit Soli, et non o-
ritur; et stellas claudit quasi sub
signaculo.
8. Qui extendit coelos solus, et
graditur super fluctus maris.
9. Qui facit* Arcturum, et Orio-
na, et Hyadas, et interiora Austri.
*Amos 5, 9.
10. Qui facit magna, et incom-
prehensibilia, et mirabilia, quo-
rum non est numerus.
11. Si venerit ad me, non videbo
eum; si abierit, non intelligam.
12. Si repente interroget, quis
respondebit ei? vel quis dicere
potest: Cur ita facis?
13. Deus*, cujus irae nemo re-
sistere potest, et sub quo curvan-
tur, qui portant orbem.
*Nahum 1, 6. Jes. 2, 11. 17.
14. Quantus ergo sum ego, ut
respondeam ei, et loquar verbis
meis cum eo?
15. Qui etiam si habuero quip-
piam justum, non respondebo, sed
meum judicem deprecabor.
16. Et cum invocantem exaudi-
erit me, non credo, quod audierit
vocem meam.
17. In turbine enim conteret
me, et multiplicabit vulnera mea
etiam sine causa.
18. Non concedit requiescere
spiritum meum, et implet me a-
maritudinibus.
19. Si fortitudo quaeritur, ro-
bustissimus est; si aequitas judi-
cii, nemo audet pro me testimo-
nium dicere.
20. Si justificare me voluero,
os meum condemnabit me; si in-
nocentem ostendero, pravum me
comprobabit.
21. Etiam si simplex fuero, hoc
ipsum ignorabit anima mea, et
taedebit me vitae meae.
22. Unum est, quod locutus sum,
et innocentem et impium ipse
consumit.
23. Si flagellat, occidat semel,
et non de poenis innocentum ri-
deat.

24. Terra data est in manus im-
pii, vultum judicum ejus operit;
quod si non ille est, quis ergo est?
25. Dies mei velociores fuerunt
cursore; fugerunt, et non vide-
runt bonum.
26. Pertransierunt quasi naves
poma portantes; sicut aquila vo-
lans ad escam.
27. Cum dixero: Nequaquam
ita loquar; commuto faciem me-
am, et dolore torqueor.
28. Verebar omnia opera mea,
sciens, quod non parceres delin-
quenti.
29. Si autem et sic impius sum,
quare frustra laboravi?
30. Si lotus fuero quasi aquis
nivis, et fulserint velut mundissi-
mae manus meae;
31. tamen sordibus intinges me,
et abominabuntur me vestimenta
mea.
32. Neque enim viro, qui simi-
lis mei est, respondebo; nec qui
mecum in judicio ex aequo possit
audiri.
33. Non est, qui utrumque va-
leat arguere, et ponere manum
suam in ambobus.
34. Auferat a me virgam suam,
et pavor ejus non me terreat.
35. Loquar, et non timebo eum;
neque enim possum metuens re-
spondere.

Cap. 10.

Deum Job deprecatur, ut aerumnas auferat.

1. Taedet animam meam vitae
meae, dimittam adversum me e-
loquium meum *, loquar in ama-
ritudine animae meae. * c. 7, 11.
2. Dicam Deo: Noli me condem-
nare! indica mihi, cur me ita ju-
dices?
3. Numquid bonum tibi vide-
tur, si calumnieris me, et oppri-
mas me opus manuum tuarum, et
consilium impiorum adjuves?
4. Numquid oculi carnei tibi
sunt? aut sicut videt homo, et tu
videbis?

5. Numquid sicut dies hom
dies tui? et anni tui sicut hum
sunt tempora?
6. Ut quaeras iniquitatem
am, et peccatum meum scrute
7. Et scias, quia nihil imp
fecerim, cum sit nemo, qui de
nu tua possit eruere.
8. Manus tuae fecerunt me
plasmaverunt me totum in ci
tu; et sic repente praecipitas
* Ps. 118, 73.
9. Memento quaeso, quod
lutum feceris me, et in pulve
reduces me!
10. Nonne sicut lac mulsist
et sicut caseum me coagulast
11. Pelle et carnibus vestist
ossibus et nervis compegisti
12. Vitam et misericordian
buisti mihi, et visitatio tua c
divit spiritum meum.
13. Licet haec celes in c
tuo; tamen scio, quia unive
rum memineris.
14. Si peccavi, et ad horam pe
cisti mihi; cur ab iniquitate
mundum me esse non pateri
15. Et si impius fuero, vae
est; et si justus, non levabo ca
saturatus afflictione et miser
16. Et propter superbiam
si leaenam capies me; rever
que mirabiliter me crucias.
17. Instauras testes tuos co
me; et multiplicas iram tuan
versum me, et poenae milita
me.
18. Quare de vulva eduxisti r
qui utinam consumptus esser
oculus me videret! * c. 3,
Jerem. 20, 14.
19. Fuissem quasi non es
de utero translatus ad tumul
20. Numquid non paucitas
rum meorum finietur brevi?
mitte ergo me, ut plangam pa
lum dolorem meum;
21. antequam vadam et no
vertar, ad terram tenebrosar
opertam mortis caligine;
22. terram miseriae et tene

m, ubi umbra mortis, et nullus
do, sed sempiternus horror in-
bitat.

CAP. 11.

phar Jobum arguit, ceu loquacem et curiosum, qui sublimia scire amat.

1. Respondens autem Sophar
amathites, dixit:
2. Numquid qui multa loquitur,
n et audiet? aut vir verbosus
tificabitur?
3. Tibi soli tacebunt homines?
ecum caeteros irriseris, a nullo
futaberis?
4. Dixisti enim: Purus est ser-
meus, et mundus sum in con-
ctu tuo.
5. Atque utinam Deus loquere-
tecum, et aperiret labia sua
i!
6. Ut ostenderet tibi secreta sa-
ntiae, et quod multiplex esset
ejus, et intelligeres, quod mul-
minora exigaris ab eo, quam
retur iniquitas tua.
7. Forsitan vestigia Dei com-
hendes, et usque ad perfectum
nipotentem reperies?
8. Excelsior coelo est; et quid
es? profundior inferno; et
de cognosces?
9. Longior terra mensura ejus,
tior mari.
10. Si subverterit omnia, vel in
um coarctaverit, quis contra-
et ei?
11. Ipse enim novit hominum
itatem, et videns iniquitatem,
ne considerat?
12. Vir vanus in superbiam eri-
r, et tamquam pullum onagri
berum natum putat.
13. Tu autem firmasti cor tuum,
xpandisti ad eum manus tuas.
14. Si iniquitatem, quae est in
u tua, abstuleris a te, et non
serit in tabernaculo tuo in-
itia;
15. tunc levare poteris faciem
n absque macula, et eris sta-
s, et non timebis.
16. Miseriae quoque oblivisce-
ris, et quasi aquarum, quae prae-
terierunt, recordaberis.
17. Et quasi meridianus fulgor
consurget tibi ad vesperam; et
cum te consumptum putaveris,
orieris ut lucifer.
18. Et habebis fiduciam, propo-
sita tibi spe, et defossus securus
dormies.
19. Requiesces, et non erit, qui
te exterreat; et deprecabuntur
faciem tuam plurimi.
20. * Oculi autem impiorum de-
ficient, et effugium peribit ab eis†,
et spes illorum abominatio ani-
mae. *Lev. 26, 5. †c. 8, 13.

CAP. 12.

Job causam suam tuetur, et amicorum de rebus divinis sapientiam elevat.

1. Respondens autem Job, di-
xit:
2. Ergo vos estis soli homines,
et vobiscum morietur sapientia?
3. * Et mihi est cor, sicut et vo-
bis, nec inferior vestri sum; quis
enim haec, quae nostis, ignorat?
*c. 20, 2.
4. * Qui deridetur ab amico suo
sicut ego, invocabit Deum et ex-
audiet eum; deridetur enim justi
simplicitas. *Prov. 14, 2.
5. Lampas contempta apud co-
gitationes divitum, parata ad tem-
pus statutum.
6. * Abundant tabernacula prae-
donum, et audacter provocant
Deum, cum ipse dederit omnia in
manus eorum. *Ps. 43, 11. 48, 7.
7. Nimirum interroga jumenta,
et docebunt te; et volatilia coeli,
et indicabunt tibi.
8. Loquere terrae, et responde-
bit tibi; et narrabunt pisces ma-
ris.
9. Quis ignorat, quod omnia
haec manus Domini fecerit?
10. In cujus manu anima omnis
viventis, et spiritus universae
carnis hominis,
11. * nonne auris verba dijudi-

cat, et fauces comedentis, saporem? * c. 34, 3.

12. In antiquis est sapientia, et in multo tempore prudentia.

13. Apud ipsum est sapientia et fortitudo, ipse habet consilium et intelligentiam.

14. * Si destruxerit, nemo est, qui aedificet; si incluserit hominem, nullus est, qui aperiat.
* Jes. 22, 22. Apoc. 3, 7.

15. Si * continuerit aquas, omnia siccabuntur; et si emiserit eas †, subvertent terram.
* 3 Reg. 17, 1. 7. † Gen. 7, 19. 20.

16. Apud ipsum est fortitudo et sapientia; ipse novit et decipientem, et eum, qui decipitur.

17. Adducit consiliarios in stultum finem, et judices in stuporem.

18. Balteum regum dissolvit, et praecingit fune renes eorum.

19. Ducit sacerdotes inglorios, et optimates supplantat;

20. commutans labium veracium, et doctrinam senum auferens,

21. effundit despectionem super principes; eos, qui oppressi fuerant, relevans.

22. Qui revelat profunda de tenebris, et producit in lucem umbram mortis.

23. Qui multiplicat gentes et perdit eas; et subversas in integrum restituit.

24. Qui immutat cor principum populi terrae, et decipit eos, ut frustra incedant per invium;

25. palpabunt quasi in tenebris, et non in luce, et errare eos faciet quasi ebrios.

Cap. 13.

Job amicos ex ipsorum verbis confutat; suamque patientiam defendit.

1. Ecce! omnia haec vidit oculus meus, et audivit auris mea, et intellexi singula.

2. Secundum scientiam vestram et ego novi *; nec inferior vestri sum. * c. 12, 3.

3. Sed tamen ad Omnipote[n]
loquar, et disputare cum De[o]
pio;

4. prius vos ostendens fab[ricatores]
tores mendacii, et cultores
versorum dogmatum.

5. Atque utinam taceretis
putaremini esse sapientes.

6. Audite ergo correptio[nem]
meam, et judicium labiorum
orum attendite!

7. Numquid Deus indiget v[estro]
mendacio, ut pro illo loqua[mini]
dolos?

8. Numquid faciem ejus ac[cipi]
tis, et pro Deo judicare nitim[ini]?

9. Aut placebit ei, quem c[elare]
nihil potest? aut decipietur u[t ho]
mo, vestris fraudulentiis?

10. Ipse vos arguet, quonia[m in]
abscondito faciem ejus accip[itis].

11. Statim ut se commov[erit]
turbabit vos, et terror ejus ir[ruet]
super vos.

12. Memoria vestra comp[ara]
bitur cineri, et redigentur i[n lu]
tum cervices vestrae.

13. Tacete paulisper, ut loq[uar]
quodcumque mihi mens sug[ge]
serit.

14. Quare lacero carnes [meas]
dentibus meis, et animam m[eam]
porto in manibus meis?

15. Etiam si occiderit me
ipso sperabo; verumtamen
meas in conspectu ejus argua[m].

16. Et ipse erit salvator m[eus];
non enim veniet in conspectu
omnis hypocrita.

17. Audite sermonem meu[m]
aenigmata percipite auribu[s ve]
stris!

18. Si fuero judicatus, scio, q
justus inveniar.

19. Quis est, qui judicetur
cum? veniat! quare tacens
sumor?

20. Duo tantum ne facias m
et tunc a facie tua non abscon
21. Manum tuam longe fac a
et formido tua non me terrea

12. Voca me, et ego responde-
l tibi; aut certe loquar, et tu
r.ponde mihi.
13. Quantas habeo iniquitates
e peccata, scelera mea et delicta
c ende mihi!
14. Cur faciem tuam abscondis,
e arbitraris me inimicum tuum?
15. Contra folium, quod vento
r itur, ostendis potentiam tuam,
e tipulam siccam persequeris!
.6. Scribis enim contra me a-
a ritudines, et consumere me vis
p catis adolescentiae meae.
7. Posuisti in nervo pedem me-
u, et observasti omnes semitas
as, et vestigia pedum meorum
siderasti.
8. Qui quasi putredo consu-
ndus sum, et quasi vestimen-
u, quod comeditur a tinea.

CAP. 14.

.. misericordiam Dei implorare pergit.

. Homo natus de muliere, bre-
ivens tempore, repletur mul-
i miseriis.
. * Qui quasi flos egreditur et
teritur, et fugit velut umbra,
t umquam in eodem statu per-
net. *c. 8, 9. Ps 89, 5—7. 101, 12. 143, 4. Eccl 7, 1.
. Et dignum ducis super hujus-
modi aperire oculos tuos, et ad-
ere eum tecum in judicium?
. * Quis potest facere mundum
immundo conceptum semine?
ne tu, qui solus es? *Ps. 50, 4.
Breves dies hominis sunt, nu-
us mensium ejus apud te est;
stituisti terminos ejus, qui
eteriri non poterunt.
Recede paululum ab eo, ut
escat, donec optata veniat *,
t mercenarii dies ejus. *c. 7, 1.
Lignum habet spem; si prae-
m fuerit, rursum virescit, et
a i ejus pullulant.
Si senuerit in terra radix e-
et in pulvere emortuus fuerit
ncus illius,

9. ad odorem aquae germina-
bit, et faciet comam, quasi cum
primum plantatum est.
10. Homo vero cum mortuus
fuerit, et nudatus atque consum-
ptus, ubi quaeso est?
11. Quomodo si recedant aquae
de mari, et fluvius vacuefactus
arescat;
12. sic homo, cum dormierit,
non resurget, donec atteratur
coelum, non evigilabit, nec con-
surget de somno suo.
13. Quis mihi hoc tribuat, ut in
inferno protegas me, et abscon-
das me, donec pertranseat furor
tuus, et constituas mihi tempus, in
quo recorderis mei?
14. Putasne mortuus homo rur-
sum vivat? cunctis diebus, quibus
nunc milito, expecto, donec veni-
at immutatio mea.
15. Vocabis me, et ego respon-
debo tibi; operi manuum tuarum
porriges dexteram.
16. * Tu quidem gressus meos
dinumerasti, sed parce peccatis
meis. *c. 31, 4. Prov. 5, 21.
17. Signasti quasi in sacculo de-
licta mea, sed curasti iniquitatem
meam.
18. Mons cadens defluit, et sa-
xum transfertur de loco suo.
19. Lapides excavant aquae, et
alluvione paulatim terra consu-
mitur; et hominem ergo similiter
perdes.
20. Roborasti eum paululum,
ut in perpetuum transiret; immu-
tabis faciem ejus, et emittes eum.
21. Sive nobiles fuerint filii e-
jus, sive ignobiles, non intelliget.
22. Attamen caro ejus, dum vi-
vet, dolebit, et anima illius super
semetipso lugebit.

CAP. 15.

Eliphaz Jobum impietatis accusat.

1. Respondens autem Eliphaz
Themanites, dixit:
2. Numquid sapiens responde-

bit quasi in ventum loquens, et im-
plebit ardore stomachum suum?
3. Arguis verbis eum, qui non
est aequalis tibi, et loqueris, quod
tibi non expedit.
4. Quantum in te est, evacuasti
timorem, et tulisti preces coram
Deo.
5. Docuit enim iniquitas tua os
tuum, et imitaris linguam blas-
phemantium.
6. Condemnabit te os tuum, et
non ego; et labia tua responde-
bunt tibi.
7. Numquid primus homo tu na-
tus es? et ante colles formatus?
8. Numquid consilium Dei au-
disti *, et inferior te erit ejus sa-
pientia? * Sap. 9, 13. Rom. 11, 34.
9. Quid nosti, quod ignoremus?
quid intelligis, quod nesciamus?
10. * Et senes et antiqui sunt in
nobis multo vetustiores, quam
patres tui. * Eccl. 18, 8.
11. Numquid grande est, ut con-
soletur te Deus? sed verba tua
prava hoc prohibent.
12. Quid te elevat cor tuum, et
quasi magna cogitans, attonitos
habes oculos?
13. Quid tumet contra Deum
spiritus tuus, ut proferas de ore
tuo hujuscemodi sermones?
14. Quid est homo, ut immacu-
latus sit, et ut justus appareat na-
tus de muliere?
15. * Ecce! inter sanctos ejus
nemo immutabilis, et coeli non
sunt mundi in conspectu ejus.
* c. 4, 18.
16. Quanto magis abominabilis
et inutilis homo, qui bibit quasi
aquam iniquitatem?
17. Ostendam tibi, audi me;
quod vidi, narrabo tibi.
18. Sapientes confitentur, et
non abscondunt patres suos.
19. Quibus solis data est terra,
et non transivit alienus per eos.
20. Cunctis diebus suis impius
superbit *; et numerus annorum
incertus est tyrannidis ejus.
* Jes. 48, 22.
21. Sonitus terroris sempe[r in]
auribus illius; et cum pax sit,
semper insidias suspicatur.
22. Non credit, quod rev[erti]
possit de tenebris ad lucem, [cir-]
cumspectans undique gladiu[m].
23. Cum se moverit ad q[uae-]
rendum panem, novit, quod
ratus sit in manu ejus tenebra[rum]
dies.
24. Terrebit eum tribulati[o, et]
angustia vallabit eum, sicut [re-]
gem, qui praeparatur ad pr[aeli-]
um.
25. Tetendit enim adversus [De-]
um manum suam, et contra Om[ni-]
potentem roboratus est.
26. Cucurrit adversus eum
recto collo, et pingui cervice
matus est.
27. Operuit faciem ejus cra[ssi-]
tudo, et de lateribus ejus arv[ina]
dependet.
28. Habitavit in civitatibus [de-]
solatis, et in domibus deser[tis,]
quae in tumulos sunt redactae.
29. Non ditabitur, nec perse[ve-]
rabit substantia ejus, nec mit[tet]
in terra radicem suam.
30. Non recedet de tenebr[is:]
ramos ejus arefaciet flamma,
auferetur spiritu oris sui.
31. Non credet frustra err[ore]
deceptus, quod aliquo pretio [re-]
dimendus sit.
32. Antequam dies ejus imp[le-]
antur, peribit; et manus eju[s a-]
rescent.
33. Laedetur quasi vinea in p[ri-]
mo flore botrus ejus, et quasi [oli-]
va projiciens florem suum.
34. Congregatio enim hypoc[ri-]
tae sterilis, a) et ignis devora[bit]
tabernacula eorum, qui mun[era]
libenter accipiunt.
35. * Concepit dolorem, et [pe-]
perit iniquitatem, et uterus e[jus]
praeparat dolos. * Ps. 7, 1[5.]
Jes. 59, 4.

a) 1590. et et ignis

CAP. 16.

b acerbis consolatoribus respondet, et Deum compellat, ut testem et vindicem.

1 Respondens autem Job, dixit:
2. Audivi frequenter talia, con-
latores onerosi omnes vos estis.
3. Numquid habebunt finem
rba ventosa? aut aliquid tibi
olestum est, si loquaris?
4. Poteram et ego similia vestri
qui; atque utinam esset anima
stra pro anima mea!
5. Consolarer et ego vos ser-
onibus, et moverem caput me-
n super vos;
6. roborarem vos ore meo; et
overem labia mea, quasi par-
cns vobis.
7. Sed quid agam? Si locutus
ero, non quiescet dolor meus;
si tacuero, non recedet a me.
8. Nunc autem oppressit me do-
l meus, et in nihilum redacti
sat omnes artus mei.
9. Rugae meae testimonium di-
cnt contra me, et suscitatur fal-
soquus adversus faciem meam
cotradicens mihi.
10. Collegit furorem suum in
n, et comminans mihi*, infre-
nuit contra me dentibus suis; ho-
s meus terribilibus oculis me
iuitus est. *Ps. 34, 16.
11. Aperuerunt super me ora
s, et exprobrantes percusse-
rt maxillam meam, satiati sunt
pœnis meis.
12. Conclusit me Deus apud ini-
qum, et manibus impiorum me
tdidit.
13. Ego ille quondam opulen-
t repente contritus sum; tenuit
c vicem meam, confregit me, et
p uit* me sibi quasi in signum.
*Thren. 3, 12.
14. Circumdedit me lanceis suis,
c vulneravit lumbos meos, non
percit, et effudit in terra vis-
ca mea.
15. Concidit me vulnere super
inus, irruit in me quasi gigas.
16. Saccum consui super cutem
meam, et operui cinere carnem
meam.
17. Facies mea intumuit a fletu,
et palpebrae meae caligaverunt.
18. Haec passus sum absque ini-
quitate manus meae, cum habe-
rem mundas ad Deum preces.
19. Terra ne operias sanguinem
meum, neque inveniat in te locum
latendi clamor meus.
20. Ecce! enim in coelo testis
meus, et conscius meus in excelsis!
21. Verbosi amici mei! ad De-
um stillat oculus meus.
22. Atque utinam sic judicare-
tur vir cum Deo, quomodo judi-
catur filius hominis cum collega
suo!
23. Ecce! enim breves anni
transeunt*, et semitam, per quam
non revertar, ambulo. *c. 10, 21.

CAP. 17.

Job in morte duntaxat requiem exspectat.

1. Spiritus meus attenuabitur,
dies mei breviabuntur, et solum
mihi superest sepulchrum.
2. Non peccavi, et in amaritu-
dinibus moratur oculus meus.
3. Libera me Domine, et pone
me juxta te, et cujusvis manus pu-
gnet contra me.
4. Cor eorum longe fecisti a dis-
ciplina, propterea non exaltabun-
tur.
5. Praedam pollicetur sociis, et
oculi filiorum ejus deficient.
6. Posuit* me quasi in prover-
bium vulgi, et exemplum sum co-
ram eis. *c. 30, 9. Ps. 69, 13.
7. Caligavit* ab indignatione
oculus meus, et membra mea qua-
si in nihilum redacta sunt.
*Ps. 6, 8. 30, 10.
8. Stupebunt justi super hoc, et
innocens contra hypocritam sus-
citabitur.
9. Et tenebit justus viam suam,
et mundis manibus addet fortitu-
dinem.

10. Igitur omnes vos convertimini, et venite, et non inveniam in vobis ullum sapientem.

11. Dies mei transierunt, cogitationes meae dissipatae sunt, torquentes cor meum.

12. Noctem verterunt in diem, et rursum post tenebras spero lucem.

13. Si sustinuero, infernus domus mea est, et in tenebris stravi lectulum meum.

14. Putredini dixi: Pater meus es: mater mea, et soror mea, vermibus.

15. Ubi est ergo nunc praestolatio mea, et patientiam meam quis considerat?

16. In profundissimum infernum descendent omnia mea; putasne, saltem ibi erit requies mihi?

Cap. 18.

Baldad impiorum maledictiones enarrat, et Jobum accusat.

1. Respondens autem Baldad Suhites, dixit:

2. Usque ad quem finem verba jactabitis? intelligite prius, et sic loquamur.

3. Quare reputati sumus, ut jumenta, et sorduimus coram vobis?

4. Qui perdis animam tuam in furore tuo, numquid propter te derelinquetur terra, et transferentur rupes de loco suo?

5. Nonne * lux impii extinguetur, nec splendebit flamma ignis ejus? * c. 21, 17.

6. Lux obtenebrescet in tabernaculo illius, et lucerna, quae super eum est, extinguetur.

7. Arctabuntur gressus virtutis ejus, et praecipitabit eum consilium suum.

8. Immisit enim in rete pedes suos, et in maculis ejus ambulat.

9. Tenebitur planta illius laqueo, et exardescet contra eum sitis.

10. Abscondita est in terr[a] dica ejus, et decipula illius [...] semitam.

11. Undique terrebunt eu[m] midines, et a) involvent pe[des] jus.

12. Attenuetur fame rob[ur] jus, et inedia invadat costas [...]

13. Devoret pulchritudine[m] tis ejus, consumat brachia [...] primogenita mors.

14. Avellatur de tabern[aculo] suo fiducia ejus, et calcet [super] eum, quasi rex, interitus.

15. Habitent in tabernacul[o] us socii ejus, qui non est, asp[erga]tur in tabernaculo ejus sulph[ur].

16. Deorsum radices eju[s] centur, sursum autem atte[ratur] messis ejus.

17. * Memoria illius pere[at de] terra, et non celebretur n[omen] ejus in plateis. * Prov. 2, 22.

18. Expellet eum de luce i[n te]nebras, et de orbe transferet [...]

19. Non erit semen ejus, n[eque] progenies in populo suo, nec [ullae] reliquiae in regionibus ejus.

20. In die ejus stupebunt n[ovis]simi, et primos invadet horr[or].

21. Haec sunt ergo taberna[cula] iniqui, et iste locus ejus, qui i[gno]rat Deum.

Cap. 19.

Job de amicis suis conqueritur, et i[n] resurrectione spem omnem ponit.

1. Respondens autem Job, d[ixit]:

2. Usquequo affligitis ani[mam] meam, et atteritis me serm[oni]bus?

3. En! decies confunditis [me], et non erubescitis oppríme[re] me.

4. Nempe, etsi ignoravi, me[cum] erit ignorantia mea.

5. At vos contra me erigim[ini], et arguitis me opprobriis me[is].

6. Saltem nunc intelligite, [quia] Deus non aequo judicio affli[xerit] me, et flagellis suis me cinxeri[t].

a) in 1590. est: „involvent pedes ejus" schedula superimpressum et linitum.

7. Ecce! clamabo vim patiens,
nemo audiet; vociferabor, et
n est, qui judicet.
8. Semitam meam circumsepsit,
ransire non possum, et in cal-
neo tenebras posuit.
9. Spoliavit me gloria mea, et
tulit coronam de capite meo.
o. Destruxit me undique, et
eo, et quasi evulsae arbori ab-
lit spem meam.
1. Iratus est contra me furor
s, et sic me habuit quasi hostem
m.
2. Simul venerunt latrones e-
et fecerunt sibi viam per me,
bsederunt in gyro tabernacu-
m meum.
3. Fratres meos longe fecit a
et noti mei quasi alieni reces-
nt a me.
4. Dereliquerunt me propin-
mei; et qui me noverant, ob-
sunt mei.
5. Inquilini domus meae, et
illae meae, sicut alienum ha-
runt me, et quasi peregrinus
in oculis eorum.
6. Servum meum vocavi, et
respondit, ore proprio de-
cabar illum.
7. Halitum meum exhorruit
r mea, et orabam filios uteri
.
8. Stulti quoque despiciebant
et cum ab eis recessissem, de-
ebant mihi.
9. Abominati sunt me quon-
consiliarii mei; et quem ma-
diligebam, aversatus est me.
. Pelli meae, consumptis car-
is, adhaesit os meum; et de-
ta sunt tantummodo labia
a dentes meos.
. Miseremini mei, miseremini
saltem vos amici mei! quia
us Domini tetigit me.
. Quare persequimini me si-
Deus, et carnibus meis satura-
i?
. Quis mihi tribuat, ut scri-
bantur sermones mei? quis mihi
det, ut exarentur in libro
24. stylo ferreo, et plumbi lami-
na, vel celte sculpantur in silice?
25. Scio enim *, quod redem-
ptor meus vivit, et in novissimo
die de terra surrecturus sum;

* Jes. 41, 14. Osee 13, 14.

26. et rursum circumdabor pel-
le mea, et in carne mea videbo
Deum [a]) meum.
27. Quem visurus sum ego ipse,
et oculi mei conspecturi sunt, et
non alius; reposita est haec spes
mea in sinu meo.
28. Quare ergo nunc dicitis:
Persequamur eum, et radicem
verbi inveniamus contra eum?
29. Fugite ergo a facie gladii,
quoniam ultor iniquitatum gla-
dius est; et scitote esse judicium.

Cap. 20.

Sophar multis prosequitur, quae sit pars impii apud Deum.

1. Respondens autem Sophar
Naamathites, dixit:
2. Idcirco cogitationes meae
variae succedunt sibi, et mens in
diversa rapitur.
3. Doctrinam, qua me arguis,
audiam, et spiritus intelligentiae
meae respondebit mihi.
4. Hoc scio a principio, ex quo
positus est homo super terram,
5. quod laus impiorum brevis
sit, et gaudium hypocritae adin-
star puncti.
6. Si ascenderit usque ad coe-
lum superbia ejus, et caput ejus
nubes tetigerit;
7. quasi sterquilinium in fine
perdetur; et qui eum viderant,
dicent: Ubi est?
8. Velut * somnium avolans non
invenietur, transiet sicut visio
nocturna. * Ps. 72, 20.
9. Oculus, qui eum viderat, non
videbit, neque ultra * intuebitur
eum locus suus. * Ps. 36, 10.
10. Filii ejus atterentur egesta-

a 1590. add. Salvatorem

te, et manus illius reddent ei dolorem suum.
11. Ossa ejus implebuntur vitiis adolescentiae ejus, et cum eo in pulvere dormient.
12. Cum enim dulce fuerit in ore ejus malum, abscondet illud sub lingua sua.
13. Parcet illi, et non derelinquet illud, et celabit in gutture suo.
14. Panis ejus in utero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus;
15. divitias, quas devoravit, evomet; et de ventre illius extrahet eas Deus.
16. Caput aspidum suget, et occidet eum lingua viperae.
17. (Non videat rivulos fluminis, torrentes mellis, et butyri.)
18. Luet, quae fecit omnia, nec tamen consumetur; juxta multitudinem adinventionum suarum, sic et sustinebit.
19. Quoniam confringens nudavit pauperes; domum rapuit, et non aedificavit eam.
20. * Nec est satiatus venter ejus; et cum habuerit, quae concupierat, possidere non poterit.

* Eccl. 5, 9.

21. Non remansit de cibo ejus, et propterea nihil permanebit de bonis ejus.
22. Cum satiatus fuerit, arctabitur, aestuabit, et omnis dolor irruet super eum.
23. Utinam impleatur venter ejus, ut emittat in eum iram furoris sui, et pluat super illum bellum suum.
24. Fugiet arma ferrea, et irruet in arcum aereum.
25. [a]) Eductus, et egrediens de vagina sua, et fulgurans in amaritudine sua; vadent, et venient super eum horribiles.
26. Omnes tenebrae absconditae sunt in occultis ejus; devorabit eum ignis, qui non succenditur, affligetur relictus in tab
culo suo.
27. Revelabunt coeli iniq
tem ejus, et terra consurge
versus eum.
28. Apertum erit germen
mus illius, detrahetur in die f
ris Dei.
29. Haec est pars hominis i
a Deo, et haereditas verboru
jus a Domino.

Cap. 21.

Job docet, impios non semper puniri i
vita.

1. Respondens autem Job, d
2. Audite quaeso sermones
os, et agite poenitentiam!
3. Sustinete me, et ego loq
et post mea, si videbitur, v
ridete!
4. Numquid contra homi
disputatio mea est, ut merito
debeam contristari?
5. Attendite me, et obstupe
te, et superponite digitum ori
stro;
6. et ego quando record
fuero, pertimesco, et conc
carnem meam tremor.
7. * Quare ergo impii vivu
sublevati sunt, confortatique
vitiis? * Ps. 72, 3. Jer. 12, 1. Hab 1,
8. Semen eorum permanet
ram eis, propinquorum turba
nepotum in conspectu eorum.
9. Domus eorum [b]) securae s
et pacatae, et non est virga
super illos.
10. Bos eorum concepit, et n
abortivit; vacca peperit, et n
est privata foetu suo.
11. Egrediuntur quasi gre
parvuli eorum, et infantes eor
exultant lusibus.
12. Tenent tympanum, et cit
ram, et gaudent ad sonitum or
ni.
13. Ducunt in bonis dies su
e

a) 1590. add. Gladius
b) 1592. 1593. 1598. secutae 1590. C. R. 1592. securae

: in puncto ad inferna descen-
unt.
14. Qui dixerunt * Deo: Recede
nobis, et scientiam viarum tua-
ım nolumus. *c. 22, 17. Ps. 9, 25.
15. * Quis est Omnipotens, ut
rviamus ei? et quid nobis prod-
t, si oraverimus illum?
* Mal. 3, 14.
16. Verumtamen quia non sunt
i manu eorum bona sua, consili-
ın impiorum longe sit a me.
17. Quoties * lucerna impiorum
ıtinguetur, et superveniet eis in-
ındatio, et dolores dividet furo-
ıı sui? *c. 18, 5.
18. Erunt sicut * paleae ante fa-
ıem venti, et sicut favilla, quam
trbo dispergit. *Ps. 1, 4. Ps. 34, 5.
19. Deus servabit filiis illius do-
l·em patris; et cum reddiderit,
tıc sciet.
20. Videbunt oculi ejus inter-
f tionem suam, et de furore Om-
ıotentis bibet.
21. Quid enim ad eum pertinet
d domo sua post se? et si nume-
r mensium ejus dimidietur?
22. Numquid Deum docebit
q spiam scientiam, qui excelsos
jı icat?
3. Iste moritur robustus et sa-
nı, dives et felix.
4. Viscera ejus plena sunt adi-
p et medullis ossa illius irrigan-
tı.
5. Alius vero moritur in ama-
r ıdine animae absque ullis opi-
b;
6. et tamen simul in pulvere
d mient, et vermes operient eos.
7. Certe novi cogitationes ve-
t s, et sententias contra me ini-
q s.
8. Dicitis enim: Ubi est domus
ıncipis? et ubi tabernacula im-
ıirum?
9. Interrogate quemlibet de
i oribus, et haec eadem illum
n lligere cognoscetis.
). Quia * in diem perditionis
servatur malus, et ad diem furoris
ducetur. * 2 Petr. 2, 9.
31. Quis arguet coram eo viam
ejus? et quae fecit, quis reddet illi?
32. Ipse ad sepulchra ducetur,
et in congerie mortuorum vigila-
bit.
33. Dulcis fuit glareis Cocyti, et
post se omnem hominem trahet,
et ante se innumerabiles.
34. Quomodo igitur consolami-
ni me frustra, cum responsio ve-
stra repugnare ostensa sit veri-
tati?

Cap. 22.

Eliphaz Jobo immisericordiam objicit; eumque ad saniora revocat.

1. Respondens autem Eliphaz
Themanites, dixit:
2. Numquid Deo potest compa-
rari homo, etiam cum perfectae
fuerit scientiae?
3. Quid prodest Deo, si justus
fueris? aut quid ei confers, si im-
maculata fuerit via tua?
4. Numquid timens arguet te,
et veniet tecum in judicium?
5. et non propter malitiam tu-
am plurimam, et infinitas iniqui-
tates tuas?
6. Abstulisti enim pignus fra-
trum tuorum sine causa, et nudos
* spoliasti vestibus. * c. 24, 7.
7. Aquam lasso non dedisti, et
esurienti subtraxisti panem.
8. In fortitudine brachii tui pos-
sidebas terram, et potentissimus
obtinebas eam.
9. Viduas dimisisti vacuas, et la-
certos pupillorum comminuisti.
10. Propterea circumdatus es
laqueis, et conturbat te formido
subita.
11. Et putabas te tenebras non
visurum, et impetu aquarum in-
undantium non oppressum iri?
12. An non cogitas, quod Deus
excelsior coelo sit, et super stel-
larum verticem sublimetur?

13. Et dicis*: Quid enim novit Deus? et quasi per caliginem judicat. * Ps. 9, 32. 93, 7. Jes. 29, 15.

14. Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat, et circa cardines coeli perambulat.

15. Numquid semitam saeculorum custodire cupis, quam calcaverunt viri iniqui?

16. Qui sublati sunt ante tempus suum, et fluvius subvertit fundamentum eorum.

17. Qui * dicebant Deo: Recede a nobis! et quasi nihil posset facere Omnipotens, aestimabant eum: * c. 21, 14.

18. Cum ille implesset domos eorum bonis, quorum sententia procul sit a me.

19. * Videbunt justi, et laetabuntur, et innocens subsannabit eos. * Ps. 106, 42.

20. Nonne succisa est erectio eorum, et reliquias eorum devoravit ignis?

21. Acquiesce igitur ei, et habeto pacem; et per haec habebis fructus optimos.

22. Suscipe ex ore illius legem, et pone sermones ejus in corde tuo.

23. Si reversus fueris ad Omnipotentem, aedificaberis; et longe facies iniquitatem a tabernaculo tuo.

24. Dabit pro terra silicem, et pro silice torrentes aureos.

25. Eritque Omnipotens contra hostes tuos; et argentum coacervabitur tibi.

26. Tunc super Omnipotentem deliciis afflues *; et elevabis ad Deum faciem tuam. * Ps. 36, 4.

27. Rogabis eum, et exaudiet te, et vota tua reddes.

28. Decernes rem, et veniet tibi, et in viis tuis splendebit lumen.

29. * Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria; et qui inclinaverit oculos, ipse salvabitur. * Prov. 29, 23.

30. Salvabitur innocens, salvabitur * autem in munditia manuum suarum. * Ps. 17, 21. 25.

CAP. 23.

Job opem Dei implorat, ejusque providentiam incomprehensibilem praedicat.

1. Respondens autem Job, a

2. Nunc quoque in amaritudi est sermo meus, et manus plag meae aggravata est super ge tum meum.

3. Quis mihi tribuat, ut cogn cam et inveniam illum, et veni usque ad solium ejus?

4. Ponam coram eo judiciu et os meum replebo increpat nibus.

5. Ut sciam verba, quae m respondeat, et intelligam, q loquatur mihi.

6. Nolo multa fortitudine co tendat mecum, nec magnitudi suae mole me premat.

7. Proponat aequitatem con me, et a) perveniat ad victori judicium meum.

8. Si ad Orientem iero, non paret; si ad Occidentem, non telligam eum.

9. Si ad sinistram, quid aga non apprehendam eum; si vertam ad dexteram, non vide illum.

10. Ipse vero scit viam mea et probavit me quasi aurum, qu per ignem transit.

11. Vestigia ejus secutus est p meus *, viam ejus custodivi, et n declinavi ex ea. * Deut. 17,

12. A mandatis labiorum ej non recessi, et in sinu meo ab condi verba oris ejus.

13. Ipse enim solus est, et nem avertere potest cogitationem jus; et anima ejus quodcumq voluit, hoc fecit.

14. Cum expleverit in me v

a) 1590. perveniet

ıntatem suam, et alia multa simi-
a praesto sunt ei.
15. Et idcirco a facie ejus tur-
ıtus sum, et considerans eum,
more sollicitor.
16. Deus mollivit cor meum, et
mnipotens conturbavit me.
17. Non enim perii propter im-
ıinentes tenebras, nec faciem
ıeam operuit caligo.

Cap. 24.

varias recenset iniquitates, a Deo puniendas.

1. Ab Omnipotente non sunt
sscondita tempora; qui autem
rverunt eum, ignorant dies il-
ls.
2. Alii terminos transtulerunt,
dipuerunt greges, et paverunt
es.
3. Asinum pupillorum abege-
rıt, et abstulerunt pro pignore
bvem viduae.
.. Subverterunt pauperum vi-
a, et oppresserunt pariter man-
sitos terrae.
. Alii quasi onagri in deserto
e ediuntur ad opus suum; vigi-
lates ad praedam, praeparant
pıem liberis.
. Agrum non suum demetunt;
et ineam ejus, quem vi oppres-
seint, vindemiant.
. Nudos dimittunt homines, in-
dıenta tollentes, quibus non est
o rimentum in frigore;
quos imbres montium rigant:
et on habentes velamen, ample-
catur lapides.
Vim fecerunt depraedantes
ııillos, et vulgum pauperem
pliaverunt.
). Nudis et incedentibus abs-
ıı vestitu, et esurientibus tule-
ut spicas.
. Inter acervos eorum meri-
ıi sunt, qui calcatis torculari-
usitiunt.
). De civitatibus fecerunt vi-
ros gemere, et anima vulnerato-
rum clamavit, et Deus inultum
abire non patitur.
13. Ipsi fuerunt rebelles lumi-
ni, nescierunt vias ejus, nec re-
versi sunt per semitas ejus.
14. Mane primo consurgit ho-
micida*, interficit egenum et pau-
perem; per noctem vero erit qua-
si fur. *Ps. 9, 30. 31.
15. Oculus adulteri observat
caliginem*, dicens: Non me vi-
debit oculus; et operiet vultum
suum. * Eccl. 23, 25. 26.
16. Perfodit in tenebris domos,
sicut in die condixerant sibi, et
ignoraverunt lucem.
17. Si subito apparuerit auro-
ra, arbitrantur umbram mortis;
et sic in tenebris quasi in luce am-
bulant.
18. Levis est super faciem a-
quae*; maledicta sit pars ejus in
terra, nec ambulet per viam vi-
nearum. * Gen. 49, 4.
19. Ad nimium calorem trans-
eat ab aquis nivium, et usque ad
inferos peccatum illius.
20. Obliviscatur ejus misericor-
dia; dulcedo illius vermes; non
sit in recordatione, sed contera-
tur quasi lignum infructuosum.
21. Pavit enim sterilem, a) quae
non parit; et viduae bene non fe-
cit.
22. Detraxit fortes in fortitudi-
ne sua; et cum steterit, non cre-
det vitae suae.
23. * Dedit ei Deus locum poe-
nitentiae, et ille abutitur eo in su-
perbiam; oculi autem ejus sunt
in viis illius. * Apoc. 2, 21.
24. Elevati sunt ad modicum, et
non subsistent; et humiliabuntur
sicut omnia, et auferentur, et sic-
ut summitates spicarum conte-
rentur.
25. Quod si non est ita, quis me
potest arguere esse mentitum, et
ponere ante Deum verba mea?

a 1590. add. et

Cap. 25.

Baldad hominem Deo comparatum justificari posse negat.

1. Respondens autem Baldad Suhites, dixit:
2. Potestas et terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis.
3. Numquid est numerus militum ejus? et super quem non surget lumen illius?
4. Numquid * justificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? * c. 4, 17.
5. Ecce! luna etiam non splendet *, et stellae non sunt mundae in conspectu ejus; * c. 15, 15.
6. quanto magis homo putredo, et filius hominis vermis?

Cap. 26.

Job de justitia, sapientia et potentia Dei agit magnifice.

1. Respondens autem Job, dixit:
2. Cujus adjutor es? numquid imbecillis? et sustentas brachium ejus, qui non est fortis?
3. Cui dedisti consilium? forsitan illi, qui non habet sapientiam, et prudentiam tuam ostendisti plurimam.
4. Quem docere voluisti? nonne eum, qui fecit spiramentum?
5. Ecce! gigantes gemunt sub aquis, et qui habitant cum eis.
6. Nudus est infernus coram illo, et nullum est operimentum perditioni.
7. Qui extendit Aquilonem super vacuum, et appendit terram super nihilum.
8. Qui ligat * aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum. * Ps. 103, 3.
9. Qui tenet vultum solii sui, et expandit super illud nebulam suam.
10. Terminum * circumdedit aquis, usque dum finiantur lux et tenebrae. * Prov. 8, 27. 29.
11. Columnae coeli contrem-
cunt, et pavent ad nutum ejus.
12. In fortitudine illius repe-
te maria congregata sunt, et pr-
dentia ejus percussit superbu-
13. Spiritus ejus ornavit coel-
et obstetricante manu ejus, e-
ctus est coluber tortuosus.
14. Ecce! haec ex parte di-
sunt viarum ejus; et cum vix p-
vam stillam sermonis ejus aud-
rimus, quis poterit tonitruum m-
gnitudinis illius intueri?

Cap. 27.

Impiorum prosperitas brevis et caduc-

1. Addidit quoque Job, as-
mens parabolam suam, et dixi-
2. Vivit Deus, qui abstulit ju-
cium meum, et Omnipotens, q-
ad amaritudinem adduxit a-
mam meam.
3. Quia donec superest hali-
in me, et spiritus Dei in naril-
meis.
4. Non loquentur labia mea i-
quitatem *, nec lingua mea me-
tabitur mendacium. * Ps. 14. 3. 33
5. Absit a me, ut justos vos e-
judicem; donec deficiam, non
cedam ab innocentia mea.
6. Justificationem meam, qu-
coepi tenere, non deseram;
que enim reprehendit me cor m-
um in omni vita mea.
7. Sit, ut impius, inimicus m-
us; et adversarius meus *, qu-
iniquus. * c. 42, 7.
8. Quae est enim spes hypoc-
tae, si avare rapiat, et non libe-
Deus animam ejus?
9. Numquid Deus audiet clam-
rem ejus, cum venerit super e-
angustia?
10. Aut poterit in Omnipote-
delectari, et invocare Deum om-
tempore?
11. Docebo vos per manum D-
quae Omnipotens habeat, nec a-
condam.
12. Ecce! vos omnes nostis

quid sine causa vana loquimini?
13. Haec est pars hominis impii apud Deum, et haereditas violentorum, quam ab Omnipotente suscipient.
14. Si multiplicati fuerint filii ejus, in gladio erunt *, et nepotes ejus non saturabuntur pane.
* c. 20, 10. 21, 19. Ps. 108, 10.
15. Qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu, et viduae illius non plorabunt.
16. Si comportaverit quasi terram argentum, et sicut lutum praeparaverit vestimenta;
17. praeparabit quidem, sed justus vestietur illis; et argentum innocens dividet.
18. Aedificavit sicut tinea domum suam, et sicut custos fecit umbraculum.
19. * Dives cum dormierit, nihil secum auferet; aperiet oculos suos, et nihil inveniet. * Ps. 48, 18.
20. Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tempestas.
21. Tollet eum ventus urens, et auferet, et velut turbo rapiet eum de loco suo.
22. Et mittet super eum, et non parcet; de manu ejus fugiens fugiet.
23. Stringet super eum manus suas, et sibilabit super illum, intuens locum ejus.

Cap. 28.

...o occultissima quæque naturæ sunt nota; sapientia e cœlo datur.

1. Habet argentum venarum suarum principia; et auro locus est, in quo conflatur.
2. Ferrum de terra tollitur; et lapis solutus calore, in aes vertitur.
3. Tempus posuit tenebris, et universorum finem ipse considerat, lapidem quoque caliginis, et umbram mortis.
4. Dividit torrens a populo peregrinante eos, quos oblitus est pes egentis hominis, et invios.
5. Terra, de qua oriebatur panis in loco suo, igni subversa est.
6. Locus sapphiri lapides ejus, et glebae illius aurum.
7. Semitam ignoravit avis, nec intuitus est eam oculus vulturis.
8. Non calcaverunt eam filii institorum, nec pertransivit per eam leaena.
9. Ad silicem extendit manum suam, subvertit a radicibus montes.
10. In petris rivos excidit, et omne pretiosum vidit oculus ejus.
11. Profunda quoque fluviorum scrutatus est, et abscondita in lucem produxit.
12. Sapientia vero ubi invenitur? et quis est locus intelligentiae?
13. Nescit homo pretium ejus, nec invenitur in terra suaviter viventium.
14. Abyssus dicit: Non est in me. Et mare loquitur: Non est mecum.
15. * Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione ejus.
* Sap. 7, 9.
16. Non conferetur tinctis Indiae coloribus, nec lapidi sardonycho pretiosissimo, vel sapphiro.
17. Non adaequabitur ei aurum vel vitrum, nec commutabuntur pro ea vasa auri.
18. Excelsa et eminentia non memorabuntur comparatione ejus; trahitur autem sapientia de occultis.
19. Non adaequabitur ei topazius de Aethiopia, nec tincturae mundissimae componetur.
20. Unde ergo sapientia venit? et quis est locus intelligentiae?
21. Abscondita est ab oculis omnium viventium, volucres quoque coeli latet.

22. Perditio et mors dixerunt: Auribus nostris audivimus famam ejus.

23. Deus intelligit viam ejus, et ipse novit locum illius.

24. Ipse enim fines mundi intuetur; et omnia, quae sub coelo sunt, respicit.

25. Qui fecit ventis pondus; et aquas appendit in mensura.

26. Quando ponebat pluviis legem, et viam procellis sonantibus;

27. tunc vidit illam, et enarravit, et praeparavit, et investigavit.

28. Et dixit homini: Ecce! timor Domini *, ipsa est sapientia; et recedere a malo, intelligentia.

*Ps. 110, 10. Prov. 1, 7. Eccl. 1, 16.

Cap. 29.

Priorem felicitatem suam, operaque bona commemorat.

1. Addidit quoque Job, assumens parabolam suam, et dixit:

2. Quis mihi tribuat, ut sim juxta menses pristinos, secundum dies, quibus Deus custodiebat me?

3. Quando splendebat lucerna ejus * super caput meum, et ad lumen ejus ambulabam in tenebris?

*c. 18, 6.

4. Sicut fui in diebus adolescentiae meae, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo?

5. Quando erat Omnipotens mecum; et in circuitu meo pueri mei?

6. Quando lavabam pedes meos butyro; et petra fundebat mihi rivos olei?

7. Quando procedebam ad portam civitatis; et in platea parabant cathedram mihi?

8. Videbant me juvenes, et abscondebantur; et senes assurgentes stabant.

9. Principes cessabant loqui, et digitum superponebant ori suo.

10. Vocem suam cohibeban duces; et lingua eorum guttur suo adhaerebat.

11. Auris audiens beatificaba me, et oculus videns testimoniun reddebat mihi.

12. Eo quod liberassem paupe rem vociferantem, et pupillum cui non esset adjutor.

13. Benedictio perituri supe me veniebat; et cor viduae con solatus sum.

14. Justitia indutus sum; et ve stivi me, sicut vestimento et dia demate, judicio meo.

15. Oculus fui caeco, et pe claudo.

16. Pater eram * pauperum; e causam, quam nesciebam, diligen tissime investigabam. * c. 31, 18 Eccl. 4, 10.

17. Conterebam molas iniqui et de dentibus illius auferebar praedam.

18. Dicebamque: In nidulo me moriar, et sicut palma multiplica bo dies.

19. Radix mea aperta est secu aquas, et ros morabitur in mes sione mea.

20. Gloria mea semper innova bitur, et arcus meus in manu me instaurabitur.

21. Qui me audiebant, expecta bant sententiam; et intenti tace bant ad consilium meum.

22. Verbis meis addere nihi audebant; et super illos * stilla bat eloquium meum.

* Deut. 32, 2.

23. Expectabant me sicut pluvi am; et os suum aperiebant quas ad imbrem serotinum.

24. Si quando ridebam ad eos non credebant; et lux vultus me non cadebat in terram.

25. Si voluissem ire ad eos, se debam primus; cumque sederem quasi rex, circumstante exercitu eram tamen moerentium conso lator.

CAP. 30.

Cum pristina felicitate præsentem statum comparat.

1. Nunc autem derident me ju-
iores tempore, quorum non di-
nabar patres ponere cum cani-
us gregis mei.
2. Quorum virtus manuum mi-
i erat pro nihilo, et vita ipsa pu-
ıbantur indigni.
3. Egestate et fame steriles, qui
ɔdebant in solitudine, squallen-
is calamitate et miseria.
4. Et mandebant herbas, et ar-
orum cortices, et radix junipe-
ɔrum erat cibus eorum.
5. Qui de convallibus ista ra-
entes, cum singula reperissent,
l ea cum clamore currebant.
6. In desertis habitabant tor-
ntium, et in cavernis terrae, vel
per glaream.
7. Qui inter hujuscemodi laeta-
ıntur, et esse sub sentibus deli-
as computabant.
8. Filii stultorum et ignobilium,
in terra penitus non parentes.
9. Nunc in eorum canticum ver-
s sum, et factus sum eis in pro-
rbium.
10. Abominantur me, et longe
giunt a me, et faciem meam
nspuere non verentur.
11. Pharetram enim suam ape-
it, et afflixit me, et frenum po-
it in os meum.
12. Ad dexteram orientis cala-
itates a) meae illico surrexe-
ınt; pedes meos subverterunt,
oppresserunt quasi fluctibus
mitis suis.
13. Dissipaverunt itinera mea,
isidiati sunt mihi, et praevalue-
ınt, et non fuit, qui ferret auxi-
lım.
14. Quasi rupto muro, et aperta
jnua irruerunt super me, et ad
ɪas miserias devoluti sunt.
15. Redactus sum in nihilum;
abstulisti b) quasi ventus deside-
rium meum; et velut nubes per-
transiit salus mea.
16. Nunc autem in memetipso
marcescit anima mea, et possident
me dies afflictionis.
17. Nocte os meum perforatur
doloribus; et qui me comedunt,
non dormiunt.
18. In multitudine eorum con-
sumitur vestimentum meum, et
quasi capitio tunicae succinxe-
runt me.
19. Comparatus sum luto, et as-
similatus sum favillae et cineri.
20. Clamo ad te *, et non exau-
dis me; sto, et non respicis me.
*c. 19, 7.
21. Mutatus es mihi in crude-
lem, et in duritia manus tuae ad-
versaris mihi.
22. Elevasti me, et quasi super
ventum ponens elisisti me valide.
23. Scio, quia morti trades me,
ubi constituta est domus omni vi-
venti.
24. Verumtamen non ad con-
sumptionem c) eorum emittis ma-
num tuam; et si corruerint d), i-
pse salvabis.
25. Flebam quondam super eo,
qui afflictus erat, et compatieba-
tur anima mea pauperi.
26. Expectabam bona, et vene-
runt mihi mala; praestolabar lu-
cem, et eruperunt tenebrae.
27. Interiora mea efferbuerunt
absque ulla requie, praevenerunt
me dies afflictionis.
28. Moerens incedebam, sine
furore; consurgens, in turba cla-
mabam.
29. Frater fui draconum, et so-
cius struthionum.
30. Cutis mea denigrata est su-
per me, et ossa mea aruerunt prae
caumate.
31. Versa est in luctum cithara
mea, et organum meum in vocem
flentium.

a) 1590. calamitatis b) 1590. abiit quasi c) 1590. consumptionem meam
d) 1590. si corruerim,

Cap. 31.

Amicorum calumniis suam innocentiam opponit.

1. Pepigi foedus cum oculis meis *, ut ne cogitarem quidem de virgine. * Eccl. 9, 5.

2. Quam enim partem haberet in me Deus desuper, et haereditatem Omnipotens de excelsis?

3. Numquid non perditio est iniquo, et alienatio operantibus injustitiam?

4. Nonne ipse considerat vias meas, et cunctos gressus meos dinumerat?

5. Si ambulavi in vanitate, et festinavit in dolo pes meus;

6. appendat me in statera justa, et sciat Deus simplicitatem meam.

7. Si declinavit * gressus meus de via, et si a) secutum est oculos meos cor meum, et si manibus meis adhaesit macula; * Ps. 7, 4.

8. seram, et alius comedat; et progenies mea eradicetur.

9. Si deceptum est cor meum super muliere, et si ad ostium amici mei insidiatus sum;

10. scortum alterius sit uxor mea; et super illam incurventur alii.

11. Hoc enim nefas est, et iniquitas maxima.

12. Ignis est usque ad perditionem devorans, et omnia eradicans genimina.

13. Si contemsi subire judicium cum servo meo, et ancilla mea, cum disceptarent adversum me.

14. Quid enim faciam, cum surrexerit ad judicandum Deus? et cum quaesierit, quid respondebo illi?

15. Numquid non in utero fecit me, qui et illum operatus est; et formavit me in vulva unus?

16. Si negavi, quod volebant, pauperibus, et oculos viduae expectare feci.

17. Si comedi buccellam meam solus, et non comedit pupillus e[x] ea.

18. (Quia ab infantia mea cre[vit] mecum miseratio; et de uter[o] matris meae egressa est mecum.)

19. Si despexi pereuntem, eo quod non habuerit indumentum et absque operimento pauperem * Jes. 58, 7.

20. Si non benedixerunt mih[i] latera ejus, et de velleribus oviu[m] mearum calefactus est.

21. Si levavi super pupillu[m] manum meam, etiam cum videre[m] me in porta superiorem.

22. Humerus meus a junctur[a] sua cadat, et brachium meum cu[m] suis ossibus confringatur.

23. Semper enim quasi tumen[tes] super me fluctus timui Deum et pondus ejus ferre non potui.

24. Si putavi aurum robur me[um], et obrizo dixi: Fiducia mea

25. Si laetatus sum super multi[s] divitiis meis, et quia plurima re[perit] manus mea.

26. Si vidi solem, cum fulgeret et lunam incedentem clare;

27. et laetatum est in abscondi[to] cor meum, et osculatus sum manum meam ore meo.

28. Quae est iniquitas maxima, e[t] negatio contra Deum altissimum

29. Si gavisus sum ad ruinam ejus *, qui me oderat, et exultavi quod invenisset eum malum. * Prov. 24, 17

30. Non enim dedi ad peccan[dum] guttur meum, ut expeteren[t] maledicens animam ejus.

31. Si non dixerunt viri taber[naculi] mei: Quis det de carnibu[s] ejus, ut saturemur?

32. Foris non mansit peregri[nus], ostium meum viatori patuit

33. Si abscondi quasi homo pec[catum] meum, et celavi in sinu me[o] iniquitatem meam.

34. Si expavi ad multitudinem nimiam, et despectio propinquo[rum] terruit me; et non magis ta[cui]

a) 1590. et si secutus est oculus meus.

ei, nec egressus sum ostium.
35. Quis mihi tribuat audito-
rn, ut desiderium meum audiat
Onipotens; et librum scribat
i,e, qui judicat.
36. Ut in humero meo portem
illm, et circumdem illum quasi
c onam mihi?
7. Per singulos gradus meos
pnunciabo illum, et quasi prin-
ci offeram eum.
8. Si adversum me terra mea
clmat, et cum ipsa sulci ejus de-
flt.
9. Si fructus ejus comedi abs-
q pecunia, et animam agricola-
ru ejus afflixi;
0. pro frumento oriatur mihi
tribulus, et pro hordeo spina.
Finita sunt verba Job. a)

CAP. 32.

Eli demum, suam jactans sapientiam, loquitur.

Omiserunt autem tres viri
respondere Job, eo quod ju-
t sibi videretur.
Et iratus, indignatusque est
Eli filius Barachel Buzites, de
cnatione Ram; iratus est autem
versum Job, eo quod justum se
s diceret coram Deo.
Porro adversum amicos ejus
n gnatus est, eo quod non inve-
ient responsionem rationabi-
c, sed tantummodo condem-
aent Job.
Igitur Eliu expectavit Job lo-
untem; eo quod seniores es-
e, qui loquebantur.
Cum autem vidisset, quod
r respondere non potuissent,
ais est vehementer.
Respondensque Eliu filius
archel Buzites, dixit:
nior sum tempore, vos autem
n quiores, idcirco demisso ca-
il veritus sum vobis indicare
em sententiam.
Sperabam enim, quod aetas
prolixior loqueretur, et * anno-
rum multitudo doceret sapien-
tiam. * c. 12, 12.
8. Sed, ut video, Spiritus est in
hominibus, et inspiratio Omnipo-
tentis * dat intelligentiam.
* Prov. 2, 6.
9. Non sunt longaevi sapientes,
nec senes intelligunt judicium.
10. Ideo dicam: Audite me,
ostendam vobis etiam ego meam
sapientiam.
11. Expectavi enim sermones
vestros, audivi prudentiam ve-
stram, donec disceptaremini ser-
monibus;
12. et donec putabam vos ali-
quid dicere, considerabam. Sed,
ut video, non est, qui possit argu-
ere Job, et respondere ex vobis
sermonibus ejus.
13. Ne forte dicatis: Invenimus
sapientiam, Deus projecit eum,
non homo.
14. Nihil locutus est mihi, et e-
go non secundum sermones ve-
stros respondebo illi.
15. Extimuerunt, nec respon-
derunt ultra, abstuleruntque a se
eloquia.
16. Quoniam igitur expectavi,
et non sunt locuti; steterunt, nec
ultra responderunt.
17. Respondebo et ego partem
meam, et ostendam scientiam
meam.
18. Plenus sum enim sermoni-
bus, et coarctat me spiritus uteri
mei.
19. En! venter meus quasi mu-
stum absque spiraculo, quod la-
gunculas novas disrumpit.
20. Loquar, et respirabo pau-
lulum; aperiam labia mea, et re-
spondebo.
21. Non accipiam personam vi-
ri, et Deum homini non aequabo.
22. Nescio enim, quam diu sub-
sistam; etsi post modicum tollat
me Factor meus.

a) 590. om. Finita sunt verba Job.

Cap. 33.

Eliu Jobum arguit, quod cum Deo expostulare visus sit.

1. Audi igitur Job eloquia mea, et omnes sermones meos ausculta.

2. Ecce! aperui os meum, loquatur lingua mea in faucibus meis.

3. Simplici corde meo sermones mei, et sententiam puram labia mea loquentur.

4. Spiritus Dei fecit me, et spiraculum Omnipotentis vivificavit me.

5. Si potes, responde mihi, et adversus faciem meam consiste.

6. Ecce! et me sicut et te fecit Deus, et de eodem luto ego quoque formatus sum.

7. Verumtamen miraculum meum non te terreat; et eloquentia mea non sit tibi gravis.

8. Dixisti ergo in auribus meis, et vocem verborum tuorum audivi:

9. Mundus sum ego, et absque delicto; immaculatus, et non est iniquitas in me.

10. Quia querelas in me reperit*, ideo arbitratus est me inimicum sibi. * c. 13, 24. 19, 11.

11. Posuit* in nervo pedes meos, custodivit omnes semitas meas. * c. 13, 27.

12. Hoc est ergo, in quo non es justificatus; respondebo tibi, quia major sit Deus homine.

13. Adversus eum contendis, quod non ad omnia verba responderit tibi?

14. Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

15. Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, et dormiunt in lectulo;

16. tunc aperit aures virorum, et erudiens eos instruit disciplina;

17. ut avertat hominem ab his, quae facit, et liberet eum de superbia;

18. eruens animam ejus a c
ruptione: et vitam illius, ut
transeat in gladium.

19. Increpat quoque per do
rem in lectulo, et omnia ossa e
marcescere facit.

20. Abominabilis ei sit in v
sua panis, et animae illius cil
ante desiderabilis.

21. Tabescet caro ejus, et os
quae tecta fuerant, nudabunt

22. Appropinquavit corrupt
ni anima ejus, et vita illius mo
feris.

23. Si fuerit pro eo Angelus
quens, unus de millibus, ut
nunciet hominis aequitatem;

24. miserebitur ejus, et dic
Libera eum, ut non descenda
corruptionem; inveni, in quo
propitier.

25. Consumpta est caro eju
suppliciis, revertatur ad dies a
lescentiae suae.

26. Deprecabitur Deum, et p
cabilis ei erit; et videbit faci
ejus in jubilo, et reddet homini
stitiam suam.

27. Respiciet homines, et dic
Peccavi, et vere deliqui, et, ut
ram dignus, non recepi.

28. Liberavit animam suam,
pergeret in interitum, sed viv
lucem videret.

29. Ecce! haec omnia opera
Deus tribus vicibus per singul

30. Ut revocet* animas eor
a corruptione, et illuminet l
viventium. * Ps. 102, 4.

31. Attende Job, et audi me
tace, dum ego loquor.

32. Si autem habes, quod loq
ris, responde mihi, loquere! v
enim, te apparere justum.

33. Quod si non habes, audi n
tace, et docebo te sapientiam.

Cap. 34.

Eliu, accusans Jobum, divini judicii æ
tatem et sapientiam laud...

1. Pronuncians itaque Eliu,
iam haec locutus est:

ı. Audite sapientes verba mea,
e eruditi auscultate me!
ı. *Auris enim verba probat, et
g tur escas gustu dijudicat.
*c. 12, 11.

. Judicium eligamus nobis, et
ıer nos videamus, quid sit me-
i..

. Quia dixit Job: Justus sum,
el eus subvertit judicium meum.
. In judicando enim me men-
ıium est; violenta sagitta mea*
alque ullo peccato. *c. 6, 4.

. Quis est vir, ut est Job, qui
ıiit * subsannationem quasi a-
ım; *c. 15, 16.

qui graditur cum operanti-
n iniquitatem *, et ambulat cum
ıs impiis? *Ps. 1, 1.

Dixit enim: Non placebit vir
, etiam si cucurrerit cum eo.

.Ideo viri cordati! audite me,
ht a Deo impietas *, et ab Om-
ı ıtente iniquitas. *c. 8. 3.

. Opus enim hominis reddet
ı et juxta vias singulorum re-
ıi et eis. *Ps. 61, 13.

. Vere enim Deus non con-
e nabit frustra *, nec Omnipo-
subvertet judicium. *c. 36, 25.

ı Quem constituit alium super
ram? aut quem posuit super
rım, quem fabricatus est?

. Si direxerit ad eum cor su-
n spiritum illius et flatum ad se
aıt.

. Deficiet omnis caro simul *,
. mo in cinerem revertetur.
*Eccl. 12, 7.

ı. Si habes ergo intellectum,
ıı quod dicitur; et ausculta vo-
reloquii mei!

ı. Numquid qui non amat ju-
cım, sanari potest? et quomo-
ı eum, qui justus est, in tan-
ncondemnas?

ı. Qui dicit regi: Apostata!
ıi ocat duces impios:

ı *Qui non accipit personas
ıipum; nec cognovit tyran-
ı cum disceptaret contra pau-
perem; opus enim manuum ejus
sunt universi. *Deut. 10, 17.
2 Par. 19, 7. Sap. 6, 8. Eccl. 35, 15. Act. 10, 34.
Rom. 2, 11. Gal. 2, 6. Ephes. 6, 9. Col. 3, 25.
1 Petr. 1, 17.

20. Subito morientur, et in me-
dia nocte turbabuntur populi, et
pertransibunt, et auferent vio-
lentum absque manu.

21. Oculi enim ejus super vias
hominum, et omnes gressus eo-
rum considerat.

22. Non sunt tenebrae, et non
est umbra mortis, ut abscondan-
tur ibi, qui operantur iniquita-
tem.

23. Neque enim ultra in homi-
nis potestate est, ut veniat ad De-
um in judicium.

24. Conteret multos, et innume-
rabiles, et stare faciet alios pro
eis.

25. Novit enim opera eorum;
et idcirco inducet noctem, et con-
terentur.

26. Quasi impios percussit eos
in loco videntium.

27. Qui quasi de industria re-
cesserunt ab eo, et omnes vias e-
jus intelligere noluerunt;

28. ut pervenire facerent ad e-
um clamorem egeni, et audiret
vocem pauperum.

29. Ipso enim concedente pa-
cem, quis est, qui condemnet? ex
quo absconderit vultum, quis est,
qui contempletur eum et super
gentes, et super omnes homines?

30. Qui regnare facit hominem
hypocritam propter peccata po-
puli.

31. Quia ergo ego locutus sum
ad Deum, te quoque non prohi-
bebo.

32. Si erravi, tu doce me; si ini-
quitatem locutus sum, ultra non
addam.

33. Numquid a te Deus expetit
eam, quia displicuit tibi? tu enim
coepisti loqui, et non ego; quod
si quid nosti melius, loquere!

34. Viri intelligentes loquantur mihi, et vir sapiens audiat me!

35. Job autem stulte locutus est, et verba illius non sonant disciplinam.

36. Pater mi! probetur Job usque ad finem; ne desinas ab homine iniquitatis.

37. Quia addit [a]) super peccata sua blasphemiam, inter nos interim constringatur; et tunc ad judicium provocet sermonibus suis Deum.

Cap. 35.

Jobum arguere pergit Eliu.

1. Igitur Eliu haec rursum locutus est:

2. Numquid aequa tibi videtur tua cogitatio, ut diceres: Justior sum Deo?

3. Dixisti enim: Non tibi placet, quod rectum est; vel quid tibi proderit, si ego peccavero?

4. Itaque ego respondebo sermonibus tuis, et amicis tuis tecum.

5. Suspice coelum et intuere, et contemplare aethera, quod altior te sit!

6. Si peccaveris, quid ei nocebis? et si multiplicatae fuerint iniquitates tuae, quid facies contra eum?

7. Porro si juste egeris, quid donabis ei? aut quid de manu tua accipiet?

8. Homini, qui similis tui est, nocebit impietas tua; et filium hominis adjuvabit justitia tua.

9. Propter multitudinem calumniatorum clamabunt; et ejulabunt propter vim brachii tyrannorum.

10. Et non dixit: Ubi est Deus, qui fecit me, qui dedit carmina in nocte?

11. Qui docet nos super jumenta terrae, et super volucres coeli erudit nos.

12. Ibi clamabunt, et non exaudiet, propter superbiam mal rum.

13. Non ergo frustra audiet D us, et Omnipotens causas singul rum intuebitur.

14. Etiam cum dixeris: Non co siderat; judicare coram illo, expecta eum.

15. Nunc enim non infert fur rem suum, nec ulciscitur scel valde.

16. Ergo Job frustra aperit suum, et absque scientia ver multiplicat.

Cap. 36.

Jobum provocat, ut resipiscat.

1. Addens quoque Eliu, haec l cutus est:

2. Sustine me paululum, et i dicabo tibi; adhuc enim habe quod pro Deo loquar.

3. Repetam scientiam meam principio, et operatorem me probabo justum.

4. Vere enim absque menda sermones mei, et perfecta scie tia probabitur tibi.

5. Deus potentes non abjic cum et ipse sit potens.

6. Sed non salvat impios, et j dicium pauperibus tribuit.

7. Non auferet a justo ocul suos, et reges in solio collocat perpetuum, et illi [b]) eriguntur.

8. Et si fuerint in catenis, et v ciantur funibus paupertatis.

9. Indicabit eis opera eorum scelera eorum, quia violenti fu runt.

10. Revelabit quoque aur eorum *, ut corripiat; et loq tur, ut revertantur ab iniquita

* c. 33, 16.

11. Si audierint et observa rint, complebunt dies suos in l no, et annos suos in gloria;

12. Si autem non audieri transibunt per gladium, et con mentur in stultitia.

13. Simulatores et callidi p

a) 1590. Qui addit b) 1590. et illic

:ant iram Dei, neque clama-
ıt, cum vincti fuerint.
4. Morietur in tempestate ani-
neorum, et vita eorum inter ef-
e inatos.
1. Eripiet * de angustia sua pau-
tem, et revelabit in tribulatio-
ııurem ejus. *Ps. 34, 10.
). Igitur salvabit te de ore an-
ı:o latissime, et non habente
ulamentum subter se; requies
u:m mensae tuae erit plena pin-
udine.
:. Causa tua quasi impii judi-
a est, causam judiciumque re-
ijes.
i. Non te ergo superet ira, ut
liuem opprimas; nec multitu-
o onorum inclinet te.
ı. Depone magnitudinem tu-
n bsque tribulatione, et omnes
o ıstos fortitudine.
. Ne protrahas noctem, ut as-
e::ant populi pro eis.
. Cave, ne declines ad iniqui-
atn; hanc enim coepisti sequi
o miseriam.
:. Ecce! Deus excelsus in for-
tı ine sua, et nullus ei similis in
:glatoribus.
:. Quis poterit scrutari vias
u? aut quis potest ei dicere:
pratus es iniquitatem?
:. Memento, quod ignores o-
u·jus, de quo cecinerunt viri.
2 Omnes homines vident eum,
uquisque intuetur procul.
2 Ecce! Deus magnus vincens
i tiam nostram; numerus an-
)ım ejus inaestimabilis.
2 Qui aufert stillas pluviae *,
(undit imbres ad instar gur-
tım. * c. 5, 10.
2 Qui de nubibus fluunt, quae
a exunt cuncta desuper.
2 Si voluerit extendere nubes
ıa tentorium suum.
3 Et fulgurare lumine suo de-
p·, cardines quoque maris o-
ıet.
3 Per haec enim judicat popu-
los, et dat escas multis mortalibus.
32. In manibus abscondit lucem,
et praecipit ei, ut rursus adveniat.
33. Annunciat de ea amico suo,
quod possessio ejus sit, et [a]) ad
eam possit ascendere.

Cap. 37.

Dei sapientiam, potentiam et justitiam ex operibus ejus declarat.

1. Super hoc expavit cor meum,
et emotum est de loco suo.
2. Audite auditionem in terro-
re vocis ejus, et sonum de ore il-
lius procedentem!
3. Subter omnes coelos ipse
considerat, et lumen illius super
terminos terrae.
4. Post eum rugiet sonitus, to-
nabit voce magnitudinis suae, et
non investigabitur, cum audita
fuerit vox ejus.
5. Tonabit Deus in voce sua mi-
rabiliter, qui facit magna, et in-
scrutabilia.
6. Qui praecipit nivi *, ut de-
scendat in terram, et hyemis plu-
viis, et imbri fortitudinis suae.
* Ps. 147, 16.
7. Qui in manu omnium homi-
num signat, ut noverint singuli
opera sua.
8. Ingredietur bestia latibu-
lum *, et in antro suo morabitur.
* c. 38, 40.
9. Ab interioribus [b]) egredietur
tempestas, et ab Arcturo frigus.
10. Flante Deo concrescit gelu,
et rursum latissimae funduntur
aquae.
11. Frumentum desiderat nubes,
et nubes spargunt lumen suum.
12. Quae lustrant per circuitum,
quocumque eas voluntas guber-
nantis duxerit, ad omne, quod
praeceperit illis super faciem or-
bis terrarum.
13. Sive in una tribu, sive in ter-
ra sua, sive in quocumque loco
misericordiae suae eas jusserit
inveniri.

a) 1590. ut ad eam b) 1590. add. austri

14. Ausculta haec Job! sta, et considera mirabilia Dei!

15. Numquid scis, quando praeceperit Deus pluviis, ut ostenderent lucem nubium ejus?

16. Numquid nosti semitas nubium magnas, et perfectas scientias?

17. Nonne vestimenta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra Austro?

18. Tu forsitan cum eo fabricatus es coelos, qui solidissimi quasi aere fusi sunt?

19. Ostende nobis, quid dicamus illi! nos quippe involvimur tenebris.

20. Quis narrabit ei, quae loquor? etiam si locutus fuerit homo, devorabitur.

21. At nunc non vident lucem; subito aër cogetur in nubes, et ventus transiens fugabit eas.

22. Ab Aquilone aurum venit, et ad Deum formidolosa laudatio.

23. Digne eum invenire non possumus; magnus fortitudine, et judicio, et justitia, et enarrari non potest.

24. Ideo timebunt eum viri, et non audebunt contemplari omnes, qui sibi videntur esse sapientes.

Cap. 38.

Deus ipse Jobo ex naturæ mirabilibus providentiam suam commendat.

1. Respondens autem Dominus Job de turbine, dixit:

2. Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?

3. Accinge * sicut vir lumbos tuos! interrogabo te, et responde mihi. *c. 40, 2.

4. Ubi eras, quando ponebam fundamenta terrae? indica mihi, si habes intelligentiam!

5. Quis posuit mensuras ejus, si nosti *? vel quis tetendit super eam lineam? *Prov. 30, 4.

6. Super quo bases illius solidatae sunt? aut quis demisit la[pi]dem angularem ejus,

7. cum me laudarent simul ast[ra] matutina, et jubilarent omnes [fi]lii Dei?

8. Quis conclusit ostiis mar[e], quando erumpebat quasi de vu[l]va procedens,

9. Cum ponerem nubem vest[i]mentum ejus, et caligine ill[ud] quasi pannis infantiae obvolv[e]rem?

10. Circumdedi * illud termin[is] meis, et posui vectem, et ostia; *Prov. 8, 29.

11. et dixi *: Usque huc venie[s] et non procedes amplius, et h[ic] confringes tumentes fluctus tuo[s]. *Ps. 32, 7.

12. Numquid post ortum tuu[m] praecepisti diluculo, et osten[di]sti aurorae locum suum?

13. Et tenuisti concutiens e[x]trema terrae, et excussisti impi[os] ex ea?

14. Restituetur ut lutum sign[a]culum, et stabit sicut vestime[n]tum.

15. Auferetur ab impiis l[ux] sua *, et brachium excelsum co[n]fringetur. *c. 18, 18.

16. Numquid ingressus es pr[o]funda maris, et in novissimis [a]byssi deambulasti?

17. Numquid apertae sunt ti[bi] portae mortis, et ostia tenebro[sa] vidisti?

18. Numquid considerasti la[ti]tudinem terrae? indica mihi, [si] nosti, omnia,

19. in qua via lux habitet, et t[e]nebrarum quis locus sit?

20. Ut ducas unumquodque [ad] terminos suos, et intelligas sem[i]tas domus ejus.

21. Sciebas tunc, quod nasci[tu]rus esses? et numerum dier[um] tuorum noveras?

22. Numquid ingressus es th[e]sauros nivis? aut thesauros gra[n]dinis aspexisti?

3. Quae praeparavi in tempus
tis, in diem pugnae et belli?
Per quam viam spargitur lux,
ditur aestus super terram?
5. Quis dedit vehementissimo
ri cursum *, et viam sonantis
trui? * Ps. 134, 7.
Ut plueret super terram abs-
homine in deserto, ubi nullus
talium commoratur;
. ut impleret inviam et deso-
m, et produceret herbas vi-
es?
. Quis est pluviae pater? vel
genuit stillas roris?
. De cujus utero egressa est
es? et gelu de coelo quis ge-
?
. In similitudinem lapidis a-
durantur, et superficies a-
constringitur.
. Numquid conjungere vale-
micantes stellas Pleiadas, aut
m Arcturi poteris dissipare?
3 Numquid producis Lucife-
r in tempore suo? et vespe-
super filios terrae consurge-
cis?
3 Numquid nosti ordinem
e? et pones rationem ejus in
?
3 Numquid elevabis in nebu-
em tuam, et impetus aqua-
operiet te?
3 Numquid mittes fulgura, et
, et revertentia dicent tibi:
nus?
3 Quis posuit in visceribus
is sapientiam? vel quis de-
llo intelligentiam?
Quis enarrabit coelorum
nem, et concentum coeli
ormire faciet?
Quando fundebatur pulvis
a, et glebae compingeban-
?
9a) Numquid capies leaenae
cam, et animam catulorum
nplebis,

40. quando cubant * in antris,
et in specubus insidiantur? * c. 37, 8.
41. * Quis praeparat corvo escam suam, quando pulli ejus clamant ad Deum b), vagantes, eo quod non habeant cibos? * Ps. 146, 9.

Cap. 39.

Ulterior providentiae divinae declaratio. Job se temere judicasse fatetur.

1. Numquid nosti tempus partus ibicum in petris, vel parturientes cervas observasti?
2. Dinumerasti menses conceptus earum, et scisti tempus partus earum?
3. Incurvantur ad foetum, et pariunt, et rugitus emittunt.
4. Separantur filii earum, et pergunt ad pastum; egrediuntur, et non revertuntur ad eas.
5. Quis dimisit onagrum liberum, et vincula ejus quis solvit?
6. Cui dedi in solitudine domum, et tabernacula ejus in terra salsuginis.
7. Contemnit multitudinem civitatis, clamorem exactoris non audit.
8. Circumspicit montes pascuae suae, et virentia quaeque perquirit.
9. Numquid volet rhinoceros servire tibi, aut morabitur ad praesepe tuum?
10. Numquid alligabis rhinocerota ad arandum loro tuo? aut confringet glebas vallium post te?
11. Numquid fiduciam habebis in magna fortitudine ejus, et derelinques ei labores tuos?
12. Numquid credes illi, quod sementem reddat tibi, et aream tuam congreget?
13. Penna struthionis similis est pennis herodii, et accipitris.
14. Quando derelinquit ova sua in terra, tu forsitan in pulvere calefacies ea?

---

meratio versuum hic datur juxta edit. 1590. et 1593. 1598.; editio 1592. trahit
..us 39. 40. 41. ad Capitulum sequens, quod ibi finit cum versu 32.
30. ad eum, vagientes,

15. Obliviscitur, quod pes conculcet ea, aut bestia agri conterat.

16. Duratur ad filios suos quasi non sint sui, frustra laboravit nullo timore cogente.

17. Privavit enim eam Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam.

18. Cum tempus fuerit, in altum alas erigit; deridet equum et ascensorem ejus.

19. Numquid praebebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo ejus hinnitum?

20. Numquid suscitabis eum quasi locustas? gloria narium ejus terror.

21. Terram ungula fodit, exultat audacter; in occursum pergit armatis.

22. Contemnit pavorem, nec cedit gladio.

23. Super ipsum sonabit pharetra, vibrabit hasta et clypeus.

24. Fervens et fremens sorbet terram, nec reputat tubae sonare clangorem.

25. Ubi audierit buccinam, dicit: Vah, procul odoratur bellum, exhortationem ducum, et ululatum exercitus.

26. Numquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad Austrum?

27. Numquid ad praeceptum tuum elevabitur aquila, et in arduis ponet nidum suum?

28. In petris manet, et in praeruptis silicibus commoratur, atque inaccessis rupibus.

29. Inde contemplatur escam, et de longe oculi ejus prospiciunt.

30. Pulli ejus lambent sanguinem: et ubicumque cadaver fuerit, statim adest.

31. Et adjecit Dominus, et locutus est ad Job:

32. Numquid qui contendit cum Deo, tam facile conquiescit? utique qui arguit Deum, debet respondere ei.

33. Respondens autem Job D
mino, dixit:

34. Qui leviter locutus sum, r
spondere quid possum? manu
meam ponam super os meum.

35. Unum locutus sum, qu
utinam non dixissem; et alteru
quibus ultra non addam.

Cap. 40.

Deus Jobo ulterius suam potentiam osten

1. Respondens autem Domin
Job de turbine, dixit:

2. Accinge * sicut vir lumb
tuos; interrogabo te, et indi
mihi. * c. 38, 3.

3. Numquid irritum facies
dicium meum? et condemnab
me, ut tu justificeris?

4. Et si habes brachium sic
Deus, et si voce simili tonas?

5. Circumda tibi decorem,
in sublime erigere, et esto glori
sus, et speciosis induere vestib

6. Disperge superbos in furo
tuo, et respiciens omnem arr
gantem humilia!

7. Respice cunctos superbos
confunde eos, et contere imp
in loco suo!

8. Absconde eos in pulvere
mul, et facies eorum demerge
foveam!

9. Et ego confitebor, quod s
vare te possit dextera tua.

10. Ecce! Behemoth, quem
ci tecum, foenum quasi bos co
edet.

11. Fortitudo ejus in lum
ejus, et virtus illius in umbil
ventris ejus.

12. Stringit caudam suam q
si cedrum, nervi testiculorum
jus perplexi sunt.

13. Ossa ejus velut fistulae
ris, cartilago illius quasi lami
ferreae.

14. Ipse est principium viar
Dei, qui fecit eum, applicabit
dium ejus.

15. Huic montes herbas fert
omnes bestiae agri ludent ibi.

16. Sub umbra dormit in secre-
calami, et in locis humentibus.
17. Protegunt umbrae umbram
s, circumdabunt eum salices
rentis.
8. Ecce! absorbebit fluvium,
ion mirabitur; et habet fiduci-
, quod influat Jordanis in os
s.
9. In oculis ejus quasi hamo
iet eum, et in sudibus perfora-
nares ejus.
o. An extrahere poteris levia-
in hamo? et fune ligabis lin-
im ejus?
1. Numquid pones circulum in
ibus ejus, aut armilla perfora-
maxillam ejus?
1. Numquid multiplicabit ad
e reces, aut loquetur tibi mol-
i.
3. Numquid feriet tecum pa-
tn, et accipies eum servum
e piternum?
4. Numquid illudes ei quasi a-
i ut ligabis eum ancillis tuis?
. Concident eum amici, divi-
et illum negotiatores?
. Numquid implebis sagenas
e ejus, et gurgustium piscium
a te illius?
. Pone super eum manum tu-
r memento belli, nec ultra ad-
a oqui.
. Ecce! spes ejus frustrabitur
, et videntibus cunctis prae-
pabitur.

Cap. 41.

Plenior Leviathan descriptio.

1 Non quasi crudelis suscitabo
; quis enim resistere potest
ihi meo?
2 Quis ante dedit mihi, ut red-
ei? omnia, quae sub coelo
r mea sunt.
3 Non parcam ei, et verbis po-
ous, et ad deprecandum com-
is.

: 590. flumina,

4. Quis revelabit faciem indumenti ejus? et in medium oris ejus quis intrabit?

5. Portas vultus ejus quis aperiet? per gyrum dentium ejus formido.

6. Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus.

7. Una uni conjungitur, et ne spiraculum quidem incedit per eas.

8. Una alteri adhaerebit, et tenentes se nequaquam separabuntur.

9. Sternutatio ejus splendor ignis, et oculi ejus, ut palpebrae diluculi.

10. De ore ejus lampades procedunt, sicut tedae ignis accensae.

11. De naribus ejus procedit fumus, sicut ollae succensae atque ferventis.

12. Halitus ejus prunas ardere facit, et flamma de ore ejus egreditur.

13. In collo ejus morabitur fortitudo, et faciem ejus praecedit egestas.

14. Membra carnium ejus cohaerentia sibi; mittet contra eum a) fulmina, et ad locum alium non ferentur.

15. Cor ejus indurabitur tamquam lapis, et stringetur quasi malleatoris incus.

16. Cum sublatus fuerit, timebunt angeli, et territi purgabuntur.

17. Cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta, neque thorax.

18. Reputabit enim quasi paleas ferrum, et quasi lignum putridum, aes.

19. Non fugabit eum vir sagittarius, in stipulam versi sunt ei lapides fundae.

20. Quasi stipulam aestimabit

malleum, et deridebit vibrantem hastam.

21. Sub ipso erunt radii solis, et sternet sibi aurum quasi lutum.

22. Fervescere faciet quasi ollam profundum mare, et ponet quasi cum unguenta bulliunt.

23. Post eum lucebit semita, aestimabit abyssum quasi senescentem.

24. Non est super terram potestas, quae comparetur ei, qui factus est, ut nullum timeret.

25. Omne sublime videt, ipse est rex super universos filios superbiae.

Cap. 42.

Brevis Jobi responsio et fata ejus extrema.

1. Respondens autem Job Domino, dixit:

2. Scio, quia omnia potes, et nulla te latet cogitatio.

3 Quis est iste, qui celat consilium absque scientia? ideo insipienter locutus sum, et quae ultra modum excederent scientiam meam.

4. Audi, et ego loquar: interrogabo te, et responde mihi.

5. Auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te.

6. Idcirco ipse me reprehendo, et ago poenitentiam in favilla et cinere.

7. Postquam autem locutus est Dominus verba haec ad Job, dixit ad Eliphaz Themanitem: Iratus est furor meus in te, et in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job.

8. Sumite ergo vobis septem tauros, et septem arietes, et ite ad servum meum Job, et offerte holocaustum pro vobis. Job autem servus meus orabit pro vobis; ciem ejus suscipiam, ut non vo imputetur stultitia; neque en locuti estis ad me recta, sicut s vus meus Job.

9. Abierunt ergo Eliphaz T manites, et Baldad Suhites, et phar Naamathites, et fecerunt, ut locutus fuerat Dominus ad e et suscepit Dominus faciem Jo

10. Dominus quoque conver est ad poenitentiam Job, cum o ret ille pro amicis suis. Et ad dit Dominus omnia*, quaecu que fuerant Job, duplicia. *c.

11. Venerunt autem ad eum mnes fratres sui, et universae rores suae, et cuncti, qui novera eum prius, et comederunt cum panem in domo ejus; et movert super eum caput, et consolati su eum super omni malo, quod in lerat Dominus super eum; et derunt ei unusquisque ovem nam, et inaurem auream unam

12. Dominus autem benedi novissimis Job magis, quam pr cipio ejus. Et facta sunt ei qua ordecim millia ovium, et sex m lia camelorum, et mille juga l um, et mille asinae.

13. Et fuerunt ei septem filii tres filiae.

14. Et vocavit nomen unius em, et nomen secundae Cassia et nomen tertiae Cornustibii.

15. Non sunt autem inven mulieres speciosae sicut filiae in universa terra; deditque eis ter suus haereditatem inter f tres earum.

16. Vixit autem Job post ha centum quadraginta annis, et dit filios suos, et filios filiorum orum usque ad quartam gene tionem, et mortuus est senex plenus dierum.

LIBER PSALMORUM.

Psalm. 1.

ſlitudo justorum in amore legis divinae. Malorum calamitas.

1 Beatus vir, qui non abiit in
nsilio impiorum, et in via pec-
corum non stetit*, et in cathe-
a pestilentiae non sedit;
* Ps. 25, 4. 118, 1. 127, 1. Jer. 15, 17.
2. * sed in lege Domini voluntas
es, et in lege ejus meditabitur
d ac nocte. * Jos. 1, 8. Ps. 111, 1.
3. * Et erit tamquam lignum,
qd plantatum est secus decur-
s aquarum, quod fructum suum
dit in tempore suo; et folium
es non defluet; * Jer. 17, 8.
t omnia, quaecumque faciet,
psperabuntur.
4. Non sic impii, non sic; sed *
taquam pulvis, quem projicit
vtus a facie terrae. * Ps. 34, 5.
5. Ideo non a) resurgent impii
n udicio; neque peccatores in
ccilio justorum.
6. Quoniam * novit Dominus vi-
m justorum; et iter impiorum
ibit. * Job 23, 10.

Psalm. 2.

Gentium et Judaeorum conjuratio in Christum; ipsius victoria et imperium.

1. Quare fremuerunt gentes, et
populi meditati sunt ina-
ni*? * Act. 4, 25.
2. Astiterunt reges terrae, et
rincipes convenerunt in unum
dversus Dominum, et adversus
Christum ejus.
3. Dirumpamus vincula eorum;
t projiciamus a nobis jugum ip-
o um.
4. Qui habitat * in coelis, irride-
itos; et Dominus subsannabit
o * Ps. 36, 15. 58, 9.
5. Tunc loquetur ad eos in ira
sua, et in furore suo conturbabit
eos.
6. Ego autem constitutus sum
rex ab eo super Sion montem san-
ctum ejus, praedicans praece-
ptum ejus.
7. *Dominus dixit ad me: Filius
meus es tu, ego hodie genui te.
* Act. 13, 33. Hebr. 1, 5. 5, 5.
8. Postula a me, et dabo tibi gen-
tes haereditatem tuam, et posses-
sionem tuam terminos terrae.
9. * Reges eos in virga ferrea,
et tamquam vas figuli confringes
eos. * Apocal. 2, 27. 19, 15.
10. Et nunc reges intelligite*!
erudimini, qui judicatis terram!
* Sap. 6, 2.
11. Servite Domino in timore;
et exultate ei cum tremore!
12. Apprehendite disciplinam,
ne quando irascatur Dominus, et
pereatis de via justa.
13. Cum exarserit in brevi ira
ejus, beati omnes, qui confidunt
in eo.

Psalm. 3.

Salus in se sperantium Dominus.

1. Psalmus David, cum fugeret*
a facie Absalom filii sui.
* 2 Reg. 15, 14.
2. Domine *, quid multiplicati
sunt, qui tribulant me? mul-
ti insurgunt adversum me. Ps. 24, 19.
3. Multi dicunt animae meae:
Non est salus ipsi in Deo ejus.
4. Tu autem Domine susceptor
meus es, gloria mea, et exaltans
caput meum.
5. Voce mea ad Dominum cla-
mavi; et exaudivit me de monte
sancto suo.
6. Ego dormivi, et soporatus
sum; et exurrexi, quia Dominus
suscepit me.

a) 1590. resurgunt

7. Non timebo * millia populi circumdantis me. Exurge Domine, salvum me fac, Deus meus! *Ps. 26, 3.

8. Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa; dentes peccatorum contrivisti.

9. Domini est salus; et super populum tuum benedictio tua.

Psalm. 4.

In Deo fidelium spes et requies.

1. In finem in carminibus. Psalmus David a).

2. Cum invocarem, exaudivit me Deus justitiae meae; in tribulatione dilatasti mihi.

Miserere mei, et exaudi orationem meam.

3. Filii hominum usquequo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, et quaeritis mendacium?

4. Et b) scitote, quoniam mirificavit Dominus sanctum suum; Dominus exaudiet me *, cum clamavero ad eum. *Ps. 6, 10.

5. *Irascimini, et nolite peccare; quae dicitis in cordibus vestris, c) in cubilibus vestris compungimini. * Ephes. 4, 26.

6. Sacrificate sacrificium justitiae, et sperate in Domino; multi dicunt: Quis ostendit nobis bona?

7. Signatum * est super nos lumen vultus tui, Domine; dedisti laetitiam in corde meo. *Num. 6, 25.

8. A fructu frumenti, vini, et olei sui multiplicati sunt.

9. In pace * in idipsum dormiam, et requiescam; * Lev. 26, 6.

10. quoniam tu, Domine! singulariter in spe constituisti me.

Psalm. 5.

Psaltes Dei summi justi opem adversus iniquos implorat.

1. In finem pro ea, quae haereditatem consequitur, Psalmus David d).

2. Verba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum.

3. Intende voci orationis mea[e], rex meus et Deus meus!

4. Quoniam ad te orabo, D[o]mine! mane * exaudies vocem m[e]am. * Sap. 16, 28.

5. Mane astabo tibi et videb[o] quoniam non Deus volens iniqu[i]tatem tu es.

6. Neque habitabit juxta te m[a]lignus; neque permanebunt i[n]justi ante oculos tuos.

7. Odisti omnes, qui operant[ur] iniquitatem; perdes omnes, q[ui] loquuntur mendacium.

Virum sanguinum et dolosu[m] abominabitur Dominus;

8. ego autem in multitudine m[i]sericordiae tuae,

introibo in domum tuam; ad[o]rabo ad templum sanctum tuu[m] in timore tuo.

9. Domine! deduc me in jus[ti]tia tua *; propter inimicos me[os] dirige in conspectu tuo viam m[e]am. * Ps. 26, 11.

10. Quoniam non est in ore e[o]rum veritas; cor eorum vanum e[st].

11. *Sepulchrum patens est g[ut]tur eorum, linguis suis dolose [a]gebant, judica illos Deus.

Decidant a cogitationibus su[is] secundum multitudinem imp[ie]tatum eorum expelle eos, quo[ni]am irritaverunt te, Domine!

* Ps. 13, 3. 139, 4. Rom. 3, 13.

12. Et laetentur omnes, qui sp[e]rant in te, in aeternum exul[ta]bunt; et habitabis in eis.

Et gloriabuntur in te omn[es] qui diligunt nomen tuum,

13. quoniam tu benedices jus[to] Domine *! ut scuto bonae v[o]luntatis tuae coronasti nos.

* Ps. 102, 4.

Psalm. 6.

Fidelium inter mundi hujus calamitates [...] mitas et fiducia.

1. In finem in carminibus, Ps[al]mus David, pro octava e).

---

a) 1590. Psalmus cantici David, in finem. b) 1590. om. et c) 1590. ad[...]

d) 1590. Psalmus David, pro ea, quæ hæreditatem accepit.

e) 1590. Psalmus David in finem, in hymnis pro octava.

Domine*! ne in furore tuo ar-
guas me, neque in ira tua
rripias me. * Ps. 37, 2.
3. Miserere mei, Domine! quo-
ım infirmus sum; sana me Do-
ne, quoniam conturbata sunt
;a mea.
¡.Et anima mea turbata est val-
; sed tu, Domine! usquequo?
i. Convertere, Domine! et eri-
animam meam; salvum me fac
opter misericordiam tuam.
. Quoniam non est in morte,
memor sit tui; in inferno au-
u quis confitebitur tibi?
. Loboravi in gemitu meo, la-
o per singulas noctes lectum
ım; lacrymis meis stratum
ım rigabo.
. Turbatus est a furore oculus
ıs; inveteravi inter omnes ini-
n os meos.
* Discedite a me omnes, qui
ramini iniquitatem; quoniam
udivit Dominus vocem fletus
* Matth. 7, 23. 25, 41. Luc. 13, 27.
o. Exaudivit Dominus depre-
ionem meam; Dominus ora-
nem meam suscepit.
ı. Erubescant*, et conturben-
u vehementer omnes inimici
n; convertantur et erubescant
a e velociter. * Ps. 34, 4.

Psalm. 7.

æ non rependendæ. Salus justos ma-
net, malos interitus.

Psalmus David, quem canta-
Domino pro verbis * Chusi fi-
mini. * 2 Reg. 16.
omine Deus meus! in te spe-
ravi; salvum me fac ex om-
s persequentibus me, et libe-
e.
Ne quando * rapiat ut leo a-
nm meam, dum non est, qui
mat, neque qui salvum faciat.
* Ps. 9, 29. 30.
4 Domine Deus meus! si feci
*, si est iniquitas in manibus
e; * Job 31, 7. sq.
5. si reddidi retribuentibus mi-
hi mala, decidam merito ab ini-
micis meis inanis.
6 Persequatur inimicus animam
meam, et comprehendat, et con-
culcet in terra vitam meam, et
gloriam meam in pulverem de-
ducat.
7. Exurge Domine! in ira tua;
et exaltare in finibus inimicorum
meorum.
Et exurge Domine Deus meus!
in praecepto, quod mandasti;
8. et synagoga populorum cir-
cumdabit te.
Et propter hanc in altum regre-
dere;
9. Dominus judicat populos.
Judica me Domine! secundum
justitiam meam, et secundum in-
nocentiam meam super me.
10. Consumetur nequitia pec-
catorum, et diriges justum *, scru-
tans corda et renes Deus.
* 3 Reg. 8, 39. 1 Paral. 28, 9.
Jer. 11, 20. 17, 10. 20, 12.
11. Justum adjutorium meum a
Domino, qui salvos facit rectos
corde.
12. Deus judex justus, fortis, et
patiens; numquid irascitur per
singulos dies?
13. Nisi conversi fueritis, gla-
dium suum vibrabit; arcum suum
tetendit, et paravit illum.
14. Et in eo paravit vasa mor-
tis, sagittas suas ardentibus effe-
cit.
15. * Ecce! parturiit injustiti-
am; concepit dolorem, et pepe-
rit iniquitatem. * Job 15, 35.
Jes. 59. 4.
16. Lacum aperuit *, et effodit
eum; et incidit in foveam, quam
fecit. * Prov. 26, 27.
17. Convertetur * dolor ejus in
caput ejus; et in verticem ipsius
iniquitas ejus descendet.
* Prov. 5, 22.
18. Confitebor Domino secun-
dum justitiam ejus; et psallam no-
mini Domini altissimi.

Psalm. 8.

Nomen Domini admirabile et magnum laudatur; quo ad dignitatem elevatum est genus humanum, et coronatum.

1. In finem pro torcularibus, Psalmus David a).

2. Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!

Quoniam elevata est magnificentia tua super coelos.

3. Ex ore * infantium et lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum et ultorem. * Matth. 21, 16.

4. Quoniam videbo coelos tuos, opera digitorum tuorum; lunam et stellas, quae tu fundasti.

5. Quid * est homo, quod memor es ejus? aut filius hominis, quoniam visitas eum? * Job 7, 17. Ps. 143, 3. Hebr. 2, 6.

6. * Minuisti eum paulo minus ab angelis, gloria et honore coronasti eum; * Hebr. 2, 7.

7. et constituisti eum * super opera manuum tuarum. * Hebr. 2, 8.

8. * Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves et boves universas; insuper et pecora campi; * Gen. 1, 28. 1 Cor. 15, 26.

9. volucres coeli, et pisces maris, qui perambulant semitas maris.

10. Domine Dominus noster *, quam admirabile est nomen tuum in universa terra! * Jes. 6, 3.

Psalm. 9.

Pro victoriis jam reportatis gratias agit, pro reportandis opem poscit.

1. In finem pro occultis filii, Psalmus David b).

2. Confitebor tibi, Domine! in toto corde meo; narrabo omnia mirabilia tua.

3. Laetabor et exultabo in te; psallam * nomini tuo, Altissime! * Ps. 91, 2.

4. In convertendo inimicum meum retrorsum; infirmabuntu[r] et peribunt a facie tua.

5. Quoniam fecisti judicium m[e]um et causam meam; sedisti sup[er] thronum, qui judicas justitiam.

6. Increpasti gentes *, et peri[it] impius; nomen eorum delesti [in] aeternum et in saeculum saecul[i]. * Ps. 5, 7. 33, 17.

7. Inimici defecerunt frame[ae] in finem; et civitates eorum d[e]struxisti.

Periit memoria eorum cum s[o]nitu;

8. et Dominus in aeternum pe[r]manet.

Paravit in judicio thronum s[u]um;

9. et ipse judicabit orbem te[r]rae in aequitate, judicabit pop[u]los in justitia.

10. Et factus est Dominus ref[u]gium pauperi; adjutor in opp[or]tunitatibus, in tribulatione.

11. Et sperent in te, qui nov[e]runt nomen tuum; quoniam n[on] dereliquisti quaerentes te Dom[i]ne.

12. Psallite Domino, qui hab[i]tat in Sion; annunciate inter ge[n]tes studia ejus;

13. quoniam requirens sangu[i]nem eorum recordatus est; n[on] est oblitus clamorem pauperu[m].

14. Miserere mei, Domine! [vi]de humilitatem meam de inimi[cis] meis.

15. Qui exaltas me de portis m[or]tis, ut annunciem omnes laudat[io]nes tuas in portis filiae Sion.

16. Exultabo in salutari tu[o;] infixae sunt gentes in interit[u,] quem fecerunt.

In laqueo isto, quem abscon[de]runt, comprehensus est pes e[o]rum.

17. Cognoscetur Dominus ju[di]cia faciens; in operibus manu[um] suarum comprehensus est pec[ca]tor.

---

a) 1590. Psalmus David, in finem, pro torcularibus. b) 1590. Psalmus Davi[d] in finem, pro occultis filii.

18. Convertantur peccatores in
ifernum, omnes gentes, quae ob-
liscuntur Deum.
19. Quoniam non in finem obli-
to erit pauperis; patientia pau-
prum non peribit in finem.
20. Exurge Domine! non con-
fetetur homo; judicentur gen-
ti in conspectu tuo.
21. Constitue, Domine! legisla-
torem super eos; ut sciant gentes,
qoniam homines sunt.

SALM. 10. SECUNDUM HEBRÆOS. a)

1. Ut quid Domine! recessisti
longe, despicis in opportunitati-
bus, in tribulatione?
. Dum superbit impius, incen-
dur pauper; comprehenduntur
in consiliis, quibus cogitant.
. Quoniam laudatur peccator
in desideriis animae suae; et ini-
quus benedicitur.
. Exacerbavit Dominum pec-
cator, secundum multitudinem
irae suae non quaeret.
. Non est Deus in conspectu e-
jus; inquinatae sunt viae illius in
omni tempore.
Auferuntur judicia tua a facie
ejus; omnium inimicorum suo-
rum dominabitur.
. Dixit enim in corde suo: Non
movebor a generatione in gene-
rationem, sine malo.
. * Cujus maledictione os ple-
num est, et amaritudine, et dolo;
sub lingua ejus labor et dolor.
* c. 13, 3. Rom. 3, 14.
. Sedet in insidiis cum diviti-
bus in occultis, ut interficiat inno-
centem.
. Oculi ejus * in pauperem re-
spiciunt; insidiatur in abscondi-
to quasi leo in spelunca sua.
* Ps. 36, 32.
Insidiatur, ut rapiat pauperem;
rapere pauperem, dum attrahit
eum.
. In laqueo suo humiliabit
eum, inclinabit se, et cadet, cum
dominatus fuerit pauperum.
11. Dixit enim in corde suo *:
Oblitus est Deus, avertit faciem
suam, ne videat in finem.
* Job 22, 13. Ps. 93, 7.
12. Exurge Domine Deus! exal-
tetur manus tua; ne obliviscaris
pauperum.
13. Propter quid irritavit im-
pius Deum? dixit enim in corde
suo: Non requiret!
14. Vides, quoniam tu laborem
et dolorem consideras; ut tradas
eos in manus tuas.
Tibi derelictus est pauper; or-
phano tu eris adjutor.
15. Contere brachium peccato-
ris et maligni *, quaeretur pecca-
tum illius, et non invenietur.
* Ps. 36, 10. 36.
16. Dominus * regnabit in ae-
ternum, et in saeculum saeculi;
peribitis gentes de terra illius.
* Ps. 145, 10. Jer. 10, 10.
17. Desiderium pauperum ex-
audivit Dominus; praeparatio-
nem cordis eorum audivit auris
tua.
18. Judicare pupillo et humili,
ut non apponat ultra magnificare
se homo super terram.

PSALM. 10.

Animæ in Deo confidentis securitas.

1. In finem, Psalmus David b).
In Domino confido; quomodo di-
citis animae meae: Transmigra
in montem sicut passer!
2. Quoniam ecce! peccatores
intenderunt arcum, paraverunt
sagittas suas in pharetra, ut sagit-
tent in obscuro rectos corde.
3. Quoniam quae perfecisti, de-
struxerunt; justus autem quid fe-
cit?
4. * Dominus in templo sancto
suo, Dominus in coelo sedes ejus.
* Hab. 2, 20.
5. Oculi ejus in pauperem re-
spiciunt; palpebrae ejus interro-
gant filios hominum.

a) 1690 omittit: „Secundum Hebræos," et pergit hic versu 22 usque ad versum 41 Psalmum nonum. b) 1690. Psalmus David, in finem.

6. Dominus interrogat justum et impium; qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.

7. Pluet super peccatores laqueos; ignis, et sulphur, et spiritus procellarum, pars calicis eorum.

8. Quoniam *justus Dominus et justitias dilexit; aequitatem vidit vultus ejus. *Ps. 32, 5.

Psalm. 11.

Impiorum multitudo. Eloquiorum Dei laus.

1. In finem pro octava, Psalmus David a).

2. Salvum me fac Domine! quoniam defecit sanctus; quoniam diminutae sunt veritates a filiis hominum.

3. Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum; labia dolosa, in corde et corde locuti sunt.

4. Disperdat Dominus universa labia dolosa, et linguam magniloquam.

5. Qui dixerunt: Linguam nostram magnificabimus, labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est?

6. Propter miseriam inopum, et gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus.

Ponam in salutari; fiducialiter agam in eo.

7. * Eloquia Domini, eloquia casta; argentum igne examinatum, probatum terrae, purgatum septuplum. * Prov. 30, 5.

8. Tu Domine! servabis nos; et custodies nos a generatione hac in aeternum.

9. In circuitu impii ambulant; secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

Psalm. 12.

In tentatione justus, etsi a Deo quasi destitutus, animum tamen non despondet.

1. In finem, Psalmus David b).

Usquequo Domine *! oblivisce-
ris me in finem? Usquequo a-
vertis faciem tuam a me?
*Ps. 43, 24. 87, 15.

2. Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?

3. Usquequo exaltabitur inimicus meus super me?

4. Respice, et exaudi me, Domine Deus meus!

Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte;

5. ne quando dicat inimicus meus: Praevalui adversus eum!

Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero;

6. ego autem in misericordia tua speravi.

Exultabit cor meum in salutari tuo; cantabo Domino, qui bona tribuit mihi; et psallam nomini Domini altissimi.

Psalm. 13.

Naturae humanae corruptio.

1. In finem, Psalmus David b).

Dixit insipiens in corde suo:
Non est Deus! *Ps. 52, 1. 2.

Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in studiis suis; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

2. Dominus * de coelo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens, aut requirens Deum. *Ps. 32, 13.

3. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Sepulchrum patens est guttur eorum; linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labiis eorum.

Quorum os maledictione et amaritudine plenum est; veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

Contritio et infelicitas in v

a) 1590. Psalmus David in finem, pro octava.

b) 1590. Psalmus David, in fin

rum, et viam pacis non cogno-
runt; non est timor Dei ante
ulos eorum.
4. Nonne cognoscent omnes,
i operantur iniquitatem *, qui
vorant plebem meam sicut es-
n panis? * Ps. 78, 7.
5. Dominum non invocaverunt,
c trepidaverunt timore, ubi
n erat timor.
. Quoniam Dominus in gene-
ione justa est, consilium inopis
fudistis; quoniam Dominus
s ejus est.
. Quis * dabit ex Sion salutare
ael? cum averterit Dominus
ptivitatem plebis suae, exulta-
b Jacob, et laetabitur Israël.
* Ps. 52, 7.

Psalm. 14.

i viri ad sacros conventus pure adituri mores. Veri cœlorum cives.

. Psalmus David.
D)mine! quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requies-
c in monte sancto tuo?
. Qui ingreditur * sine macula,
peratur justitiam; * Jes. 33, 15.
. qui loquitur veritatem in
de suo, qui non egit dolum in
gua sua;
ec fecit proximo suo malum,
opprobrium non accepit ad-
sus proximos suos.
Ad nihilum deductus est in
spectu ejus malignus; timen-
e autem Dominum glorificat;
ui jurat proximo suo, et non
cipit,
. Qui pecuniam suam non de-
id usuram, et munera super
ocentem non accepit.
ui facit haec, non movebitur
aeternum.

Psalm. 15.

d exul Deo vero adhærere se profitetur.

Tituli inscriptio ipsi David a).
C)nserva * me Domine! quoniam
peravi in te. * Ps. 24, 20.
2. Dixi Domino: Deus meus es
tu, quoniam bonorum meorum
non eges.
3. Sanctis, qui sunt in terra ejus,
mirificavit omnes voluntates me-
as in eis.
4. Multiplicatae sunt infirmi-
tates eorum; postea accelerave-
runt.
Non congregabo conventicula
eorum de sanguinibus; nec me-
mor ero nominum eorum per la-
bia mea.
5. Dominus pars haereditatis
meae, et calicis mei; tu es, qui re-
stitues haereditatem meam mihi.
6. Funes ceciderunt mihi in
praeclaris; etenim haereditas
mea praeclara est mihi.
7. Benedicam Dominum, qui
tribuit mihi intellectum: insuper
et usque ad noctem increpuerunt
me renes mei.
8. * Providebam Dominum in
conspectu meo semper; quoniam
a dextris est mihi, ne commovear.
* Act. 2, 25.
9. Propter hoc laetatum est cor
meum, et exultavit lingua mea;
insuper et caro mea requiescet in
spe.
10. * Quoniam non derelinques
animam meam in inferno; nec da-
bis sanctum tuum videre corru-
ptionem.
Notas mihi fecisti vias vitae,
adimplebis me laetitia cum vultu
tuo; delectationes in dextera tua
usque in finem. * Act. 2, 31. 13, 35.

Psalm. 16.

Oratio justi persecutionem patientis.

1. Oratio David b).
Exaudi * Domine! justitiam me-
am; intende deprecationem
meam! * Ps. 5, 2.
Auribus percipe orationem
meam, non in labiis dolosis.
2. De vultu tuo judicium meum
prodeat; oculi tui videant aequi-
tates.

a 1590. Psalmus David. b) 1590. Psalm: Oratio David.

3. Probasti cor meum, et visitasti nocte; igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas.

4. Ut non loquatur os meum opera hominum; propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras.

5. Perfice gressus meos in semitis tuis; ut non moveantur vestigia mea.

6. Ego clamavi, quoniam exaudisti me Deus; inclina aurem tuam mihi, et exaudi verba mea!

7. Mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in te.

8. A resistentibus dexterae tuae custodi me, ut pupillam oculi.

Sub umbra alarum tuarum protege me;

9. a facie impiorum, qui me afflixerunt.

Inimici mei animam meam circumdederunt,

10. adipem suum concluserunt; os eorum locutum est superbiam.

11. Projicientes me nunc circumdederunt me; oculos suos statuerunt declinare in terram.

12. Susceperunt me sicut leo paratus ad praedam; et * sicut a) catulus leonis habitans in abditis. * Ps. 9, 30.

13. Exurge Domine! praeveni eum, et supplanta eum; eripe animam meam ab impio, frameam tuam

14. ab inimicis manus tuae.

Domine! a paucis de terra divide eos in vita eorum; de absconditis tuis adimpletus est venter eorum.

Saturati sunt filiis; et dimiserunt reliquias suas parvulis suis.

15 Ego autem in justitia apparebo conspectui tuo; satiabor, cum apparuerit gloria tua.

Psalm. 17.

Gratias agit pro salvatione ex multis malis; et Dei magnificentiam describit.

1. b) In finem puero Domini David, qui locutus est Domino ve[rba] cantici hujus, in die, qua er[i]puit eum Dominus de manu om[n]ium inimicorum ejus, et de ma[nu] Saul, et dixit: * 2 Reg. 22.

2. Diligam te Domine, fortitud[o] mea!

3. Dominus firmamentum me[um], et refugium meum, et libera[tor] meus.

* Deus meus adjutor meus, [et] sperabo in eum. * Hebr. 2, 13.

Protector meus, et cornu sal[u]tis meae, et susceptor meus.

4. Laudans invocabo Dominum et ab inimicis meis salvus ero.

5. Circumdederunt * me dol[o]res mortis; et torrentes iniquita[]tis conturbaverunt me. * Ps. 54,

6. Dolores inferni circumded[e]runt me; praeoccupaverunt m[e] laquei mortis.

7. In tribulatione mea invoca[vi] Dominum, et ad Deum meum cl[a]mavi.

Et exaudivit de templo sanct[o] suo vocem meam; et clamor m[e]us in conspectu ejus, introivit [in] aures ejus.

8. Commota est, et contremu[it] terra; fundamenta montium co[n]turbata sunt, et commota sun[t] quoniam iratus est eis.

9. Ascendit * fumus in ira eju[s] et ignis a facie ejus exarsit; ca[r]bones succensi sunt ab eo. * Exod. 19, 18.

10. Inclinavit coelos, et desce[n]dit; et caligo sub pedibus ejus.

11. Et ascendit super cherubi[m] et volavit; volavit super penn[as] ventorum.

12. Et * posuit tenebras latib[u]lum suum, in circuitu ejus tabe[r]naculum ejus; tenebrosa aqua [in] nubibus aëris. * Ps. 96, 2.

13. Prae fulgore in conspec[tu] ejus nubes transierunt, grand[o] et carbones ignis.

14. Et * intonuit de coelo Dom[inus]

a) 1590. et sic b) 1590. Psalmus David, in finem, pro puero Domini in di[e] qua .... Saul.

s,et Altissimus dedit vocem su-
; grando et carbones ignis.
* Ps. 28, 3.
5. Et misit sagittas suas, et dis-
avit eos; fulgura multiplica-
, et conturbavit eos.
6. Et apparuerunt fontes aqua-
n, et revelata sunt fundamenta
ois terrarum,
b increpatione tua Domine, ab
piratione spiritus irae tuae.
7. Misit * de summo, et accepit
; et assumpsit me de aquis
ltis. * Ps. 143, 7.
8. Eripuit me de inimicis meis
tissimis, et ab his, qui oderunt
; quoniam confortati sunt su-
me.
9. Praevenerunt me in die af-
ionis meae; et factus est Do-
us protector meus.
o. Et eduxit me in latitudinem;
um me fecit, quoniam voluit
1. Et * retribuet mihi Dominus
ndum justitiam meam, et se-
dum puritatem manuum mea-
retribuet mihi; * Job 22, 30.
quia custodivi vias Domini,
impie gessi a Deo meo.
3. Quoniam * omnia judicia e-
n conspectu meo; et justitias
non repuli a me. * Deut. 17, 19.
4. Et ero immaculatus cum eo;
observabo me ab iniquitate
5. Et retribuet mihi Dominus
ndum justitiam meam; et se-
dum puritatem manuum mea-
in conspectu oculorum ejus.
Cum sancto sanctus eris, et
viro innocente innocens eris.
7. Et cum electo electus eris:
m perverso perverteris.
. Quoniam tu populum humi-
salvum facies; et oculos su-
orum humiliabis.
. Quoniam tu illuminas lucer-
meam, Domine! Deus meus
aina tenebras meas.
. Quoniam in te eripiar a ten-
tatione, et in Deo meo transgre-
diar murum.
31. Deus meus impolluta via e-
jus; eloquia Domini igne exami-
nata: protector est omnium spe-
rantium in se.
32. Quoniam * quis Deus prae-
ter Dominum? aut quis Deus prae-
ter Deum nostrum?
* Jes. 43, 11. 44, 6. 8.
33. Deus, qui praecinxit me vir-
tute et posuit immaculatam viam
meam.
34. * Qui perfecit pedes meos
tamquam cervorum, et super ex-
celsa statuens me. * 2 Reg. 22, 34.
35. * Qui docet manus meas ad
praelium; et posuisti, ut arcum
aereum, brachia mea. * 2 Reg. 22, 35.
Ps. 143, 1.
36. Et dedisti mihi protectio-
nem salutis tuae; et dextera tua
suscepit me:
Et * disciplina tua correxit me
in finem; et disciplina tua ipsa me
docebit. * Prov. 15, 33. 18, 12.
37. Dilatasti gressus meos sub-
tus me; et non sunt infirmata ve-
stigia mea:
38. Persequar inimicos meos,
et comprehendam illos; et non
convertar, donec deficiant.
39. Confringam illos, nec pote-
runt stare; cadent subtus pedes
meos.
40. Et praecinxisti me virtute
ad bellum; et supplantasti insur-
gentes in me subtus me.
41. Et inimicos meos dedisti mi-
hi dorsum, et odientes me disper-
didisti.
42. Clamaverunt, nec erat, qui
salvos faceret, ad Dominum; nec
exaudivit eos.
43. Et comminuam eos, ut pul-
verem ante faciem venti *; ut lu-
tum platearum delebo eos.
* Ps. 82, 11.
44. Eripies me de contradictio-
nibus populi; constitues me in
caput Gentium.

45. Populus, quem non cognovi, servivit mihi; in auditu auris obedivit mihi.

46. Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt a semitis suis.

47. Vivit Dominus, et benedictus Deus meus, et exaltetur Deus salutis meae.

48. Deus, qui das vindictas mihi, et subdis populos sub me, liberator meus de inimicis meis iracundis.

49. * Et ab insurgentibus in me exaltabis me; a viro iniquo eripies me. * 2 Reg. 22, 49.

50. * Propterea confitebor tibi in nationibus, Domine! et nomini tuo psalmum dicam, * 2 Reg. 22, 50. Rom. 15, 9.

51. magnificans salutes regis ejus, et faciens misericordiam Christo suo David, et semini ejus usque in saeculum.

Psalm. 18.

Cœlorum ordo, verbi divini propagatio, legis divinæ inconcussa veritas sapientiam Dei prædicant.

1. In finem, Psalmus David a).

2. Coeli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annunciat firmamentum.

3. Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam.

4. Non sunt loquelae, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.

5. * In omnem terram exivit sonus eorum; et in fines orbis terrae verba eorum. * Rom. 10, 18.

6. In sole posuit tabernaculum suum; et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo,

exultavit, ut gigas ad currendam viam,

7. a summo coelo egressio ejus; et occursus ejus usque ad summum ejus; nec est, qui se abscondat a calore ejus.

a) 1590. Psalmus David, in finem.

8. Lex Domini immaculata con vertens animas; testimonium Do mini fidele, sapientiam praestar parvulis.

9. Justitiae Domini rectae, la tificantes corda; praeceptum Do mini lucidum, illuminans oculo

10. Timor Domini sanctus, pe manens in saeculum saeculi; ju dicia Domini vera, justificata i semetipsa.

11. Desiderabilia super auru et lapidem pretiosum multum; dulciora super mel et favum.

12. Etenim servus tuus cust dit ea, in custodiendis illis retr butio multa.

13. Delicta quis intelligit? a occultis meis munda me;

14. et ab alienis parce servo tu Si mei non fuerint dominat tunc immaculatus ero; et emu dabor a delicto maximo.

15. Et erunt *, ut complacea eloquia oris mei; et meditat cordis mei in conspectu tuo sem per.

Domine adjutor meus, et reder ptor meus. * Ps. 103, 34.

Psalm. 19.

Oratio pro pio rege, ut Deum habeat p pitium.

1. In finem, Psalmus David a)

2. Exaudiat te Dominus in die tr bulationis; protegat te n men Dei Jacob.

3. Mittat tibi auxilium de sa cto; et de Sion tueatur te.

4. Memor sit omnis sacrific tui: et holocaustum tuum pingu fiat.

5. Tribuat * tibi secundum co tuum; et omne consilium tuu confirmet. * Ps. 20, 3.

6. Laetabimur in salutari tuo et in nomine Dei nostri magni cabimur.

7. Impleat Dominus omnes p titiones tuas; nunc cognovi, qu

a m salvum fecit Dominus Chri-
s m suum.
Exaudiet a) illum de coelo san-
c suo; in potentatibus salus
d:terae ejus.
i. Hi in curribus, et hi in equis;
n: autem in nomine Domini Dei
n:tri invocabimus.
i. Ipsi obligati sunt, et cecide-
r:t; nos autem surreximus et
e cti sumus.
o. Domine! salvum fac regem;
e:xaudi nos in die, qua invoca-
v imus te.

PSALM. 20.

atiarum actio pro reportatis victoriis.

. In finem, Psalmus David b).
a:)omine in virtute tua laetabi-
tur rex et super salutare tu-
u: exultabit vehementer.
. Desiderium * cordis ejus tri-
o:sti ei; et voluntate labiorum
ej: non fraudasti eum.
* Ps. 19, 5. 36, 4.
. Quoniam praevenisti eum in
b:edictionibus dulcedinis; po-
ti in capite ejus coronam de
a de pretioso.
. Vitam petiit a te; et tribuisti
ei: ngitudinem dierum in saecu-
u, et in saeculum saeculi.
Magna est gloria ejus in sa-
u ri tuo; gloriam et magnum
lorem impones super eum.
Quoniam dabis eum in bene-
li ionem in saeculum saeculi;
a ificabis eum in gaudio cum
u tuo.
Quoniam rex sperat in Domi-
c et, in misericordia Altissimi
c commovebitur.
Inveniatur manus tua omni-
i inimicis tuis; dextera tua in-
e at omnes, qui te oderunt.
.Pones eos, ut clibanum ignis
n empore vultus tui; Dominus
a sua conturbabit eos, et de-
abit eos ignis.
.. Fructum eorum de terra
perdes *; et semen eorum a filiis
hominum. * Ps. 108, 13.
12. Quoniam declinaverunt in
te mala; cogitaverunt consilia,
quae non potuerunt stabilire.
13. Quoniam pones eos dorsum;
in reliquiis tuis praeparabis vul-
tum eorum.
14. Exaltare Domine! in vir-
tute tua; cantabimus et psallemus
virtutes tuas.

PSALM. 21.

Justus in afflictionibus orans Dei opem implorat, et auditur; gratias refert Deo, et provocat alios ad religionem confidentiæ in Deum.

1. In finem pro susceptione ma-
tutina, Psalmus David c).
2. Deus Deus meus respice in me!
quare me dereliquisti? lon-
ge a salute mea verba delictorum
meorum.
3. Deus meus clamabo per diem,
et non exaudies; et nocte, et non
ad insipientiam mihi.
4. Tu autem in sancto habitas,
laus Israël!
5. In te speraverunt patres no-
stri; speraverunt, et liberasti eos.
6. Ad te clamaverunt, et salvi
facti sunt; in te speraverunt, et
non sunt confusi.
7. Ego autem sum vermis, et non
homo; opprobrium hominum, et
abjectio plebis.
8. Omnes videntes me, derise-
runt me *; locuti sunt labiis, et
moverunt caput. * Matth. 27, 39—31.
9. Speravit * in Domino, eripiat
eum; salvum faciat eum, quoniam
vult eum. * Matth. 27, 43.
10. Quoniam tu es *, qui extra-
xisti me de ventre; spes mea ab
uberibus matris meae. * Ps. 70, 6.
11. In te projectus sum ex ute-
ro; de ventre matris meae Deus
meus es tu,
12. ne discesseris a me!
Quoniam tribulatio proxima

a) 1590. exaudiat b) 1590. Psalmus David, in finem.
c) 1590. Psalmus David, in finem pro . . .

est; quoniam non est, qui adjuvet.

13. Circumdederunt me vituli multi; tauri pingues obsederunt me.

14. Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens et rugiens.

15. Sicut aqua effusus sum; et dispersa sunt omnia ossa mea.

Factum est cor meum tamquam cera liquescens in medio ventris mei.

16. Aruit tamquam testa virtus mea, et lingua mea adhaesit faucibus meis; et in pulverem mortis deduxisti me.

17. Quoniam circumdederunt me canes multi; concilium malignantium obsedit me.

Foderunt manus meas et pedes meos;

18. dinumeraverunt omnia ossa mea.

Ipsi vero consideraverunt et inspexerunt me;

19. *diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem. *Matth. 27, 35. Joh. 19, 23. 24.

20. Tu autem Domine! ne elongaveris auxilium tuum a me; ad defensionem meam conspice.

21. Erue a framea Deus animam meam; et de manu canis unicam meam.

22. Salva me ex ore leonis; et a cornibus unicornium humilitatem meam.

23. * Narrabo nomen tuum fratribus meis; in medio ecclesiae laudabo te. *Hebr. 2, 12.

24. Qui timetis Dominum, laudate eum; universum semen Jacob glorificate eum!

25. Timeat eum omne semen Israël; quoniam non sprevit, neque despexit deprecationem pauperis;

nec avertit faciem suam a me; et cum clamarem ad eum, exaudivit me.

26. Apud te laus mea in eccl sia magna; vota mea reddam conspectu timentium eum.

27. Edent pauperes, et satur buntur; et laudabunt Dominu qui requirunt eum; vivent cor eorum in saeculum saeculi.

28. Reminiscentur et conve tentur ad Dominum universi nes terrae;

et adorabunt in conspectu ej universae familiae gentium.

29. Quoniam Domini est r gnum; et ipse dominabitur ge tium.

30. Manducaverunt et ador verunt omnes pingues terrae; conspectu ejus cadent omnes, q descendunt in terram.

31. Et anima mea illi vivet; semen meum serviet ipsi.

32. Annunciabitur Domino g neratio ventura; et annunciabu coeli justitiam ejus populo, q nascetur, quem fecit Dominus.

PSALM. 22.

Quem Deus tuetur, ac pascit, nihil illi de

1. Psalmus David a).

Dominus regit me, et nihil mi deerit;

2. in loco pascuae, ibi me c locavit *. *Jes. 40, 11. Jer. 23, 5. Ezech. 34, 11. 13. 1 Petr. 2, 25. 5, 3.

Super aquam refectionis ed cavit me;

3. animam meam convertit.

Deduxit me super semitas jus tiae, propter nomen suum.

4. Nam, et si ambulavero in m dio umbrae mortis, non time mala; quoniam tu mecum es.

Virga tua, et baculus tuus, i me consolata sunt.

5. Parasti in conspectu m mensam, adversus eos, qui tri lant me.

Impinguasti in oleo caput n um; et calix meus inebrians qu praeclarus est!

a) 1590. Psalmus David, in finem.

6. Et misericordia tua subse-
ietur me omnibus diebus vitae
ieae.
7. Et ut inhabitem in domo Do-
ni, in longitudinem dierum.

Psalm. 23.

...us universum regit orbem. Quibus vir-
utibus præditi ad templum accedamus.

1. Prima sabbati, Psalmus Da-
id a).
omini est terra, et plenitudo e-
jus; orbis terrarum, et uni-
ersi, qui habitant in eo*.
* 1 Cor. 10, 26. Ps. 49, 12.
Quia ipse super maria funda-
eum; et super flumina prae-
avit eum.
Quis ascendet in montem Do-
ni *? aut quis stabit in loco san-
ejus? *Ps. 14, 1. 2.
Innocens manibus et mundo
de, qui non accepit in vano a-
iam suam, nec juravit in dolo
ximo suo.
Hic * accipiet benedictionem
omino; et misericordiam a
o salutari suo. * Jes. 48, 18.
Haec est generatio quaeren-
n eum, quaerentium faciem
Jacob.
Attollite portas principes ve-
s, et elevamini portae aeter-
es; et introibit rex gloriae.
Quis est iste rex gloriae? Do-
us fortis et potens; Dominus
ens in praelio.
Attollite portas principes ve-
is, et elevamini portae aeter-
as; et introibit rex gloriae.
Quis est iste rex gloriae?
inus virtutum, ipse est rex
iae.

Psalm. 24.

...o pœnitentis, peccata condonari sibi et
rectam se deduci viam postulantis.

In finem, Psalmus David b).
te Domine! levavi animam
em;
2. Deus meus in te confido, non
erubescam.
3. Neque irrideant me inimici
mei; etenim universi, qui susti-
nent te, non confundentur.
4. Confundantur omnes iniqua
agentes supervacue.
* Vias tuas Domine! demonstra
mihi; et semitas tuas edoce me!
* Ps. 26, 11. 85, 11.
5. Dirige me in veritate tua, et
doce me! quia tu es Deus salva-
tor meus, et te sustinui tota die.
6. Reminiscere miserationum
tuarum, Domine! et misericor-
diarum tuarum, quae a saeculo
sunt.
7. Delicta juventutis meae, et
ignorantias meas ne memineris.
Secundum misericordiam tu-
am memento mei tu; propter bo-
nitatem tuam Domine!
8. Dulcis et rectus Dominus;
propter hoc legem dabit delin-
quentibus in via.
9. Diriget mansuetos in judi-
cio; docebit mites vias suas.
10. Universae viae Domini, mi-
sericordia et veritas, requirenti-
bus testamentum ejus et testimo-
nia ejus.
11. Propter nomen tuum Domi-
ne! propitiaberis peccato meo;
multum est enim.
12. Quis est homo, qui timet
Dominum *? legem statuit ei in
via, quam elegit. * Ps. 31, 8.
Jes. 48, 17.
13. Anima ejus in bonis demo-
rabitur *; et semen ejus haeredi-
tabit terram. * Ps. 36, 9. 11. 22.
14. Firmamentum est Dominus
timentibus eum; et testamentum
ipsius, ut manifestetur illis.
15. Oculi mei semper ad Domi-
num; quoniam ipse evellet de la-
queo pedes meos.
16. Respice in me, et miserere
mei; quia unicus et pauper sum
ego.
17. Tribulationes cordis mei

a) 1690. Psalmus David, Prima sabbathi.

b) 1690. Psalmus David, in finem.

multiplicatae sunt; de necessitatibus meis erue me!

18. Vide humilitatem meam, et laborem meum; et dimitte universa delicta mea.

19. Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt *, et odio iniquo oderunt me. * Ps. 3, 2. Joh. 15, 25.

20. Custodi * animam meam, et erue me; non erubescam, quoniam speravi in te. * Ps. 15, 1.

21. Innocentes et recti adhaeserunt mihi; quia sustinui te.

22. Libera, Deus Israël! ex omnibus tribulationibus suis.

Psalm. 25.

Sacerdotes accedentes ad altare, purgari semper amplius expetunt.

1. In finem, Psalmus David a).

Judica me Domine! quoniam ego in innocentia mea ingressus sum; et in Domino sperans non infirmabor.

2. Proba me Domine, et tenta me; ure renes meos et cor meum.

3. Quoniam misericordia tua ante oculos meos est; et complacui in veritate tua.

4. Non sedi * cum concilio vanitatis; et cum iniqua gerentibus non introibo. * Ps. 1, 1. Jer. 15, 17.

5. Odivi ecclesiam malignantium; et cum impiis non sedebo.

6. Lavabo inter innocentes manus meas; et circumdabo altare tuum Domine!

7. Ut audiam vocem laudis b), et enarrem universa mirabilia tua.

8. Domine! dilexi * decorem domus tuae, et locum habitationis gloriae tuae. * Ps. 26, 4.

9. Ne perdas cum impiis Deus animam meam, et cum viris sanguinum vitam meam.

10. In quorum manibus iniquitates sunt; dextera eorum repleta est muneribus.

11. Ego autem in innocentia mea ingressus sum; redime m[e] et miserere mei!

12. Pes meus stetit in directo in ecclesiis benedicam te Do[mi]ne! * Ps. 21, 23.

Psalm. 26.

Fidelium fortitudo ex Deo; aeternae vi[tae] quaerenda bona.

1. Psalmus David priusqua[m] liniretur.

Dominus illuminatio mea, et s[a]lus mea, quem timebo?

Dominus protector vitae mea[e] a quo trepidabo?

2. Dum appropiant super m[e] nocentes, ut edant carnes meas.

Qui tribulant me inimici me[i] ipsi infirmati sunt et ceciderunt.

3. Si consistant adversum m[e] castra, non timebit cor meum.

Si exurgat adversum me pra[e]lium, in hoc ego sperabo.

4. Unam petii a Domino, ha[nc] requiram, ut inhabitem in do[mo] Domini omnibus diebus vit[ae] meae;

ut videam c) voluptatem Do[mi]ni, et visitem templum ejus.

5. Quoniam abscondit me in t[a]bernaculo suo; in die maloru[m] protexit me in abscondito tabe[r]naculi sui.

6. In petra exaltavit me: et nu[nc] exaltavit caput meum super i[ni]micos meos.

Circuivi, et immolavi in tabe[r]naculo ejus hostiam vociferati[o]nis; cantabo, et psalmum dica[m] Domino.

7. Exaudi Domine! vocem m[e]am, qua clamavi ad te; misere[re] mei, et exaudi me.

8. Tibi dixit cor meum, exq[ui]sivit * te facies mea; faciem tua[m] Domine! requiram. * Jes. 45,

9. Ne avertas faciem tuam a m[e] ne declines in ira a servo tuo.

Adjutor meus esto! ne dereli[n]quas me, neque despicias me D[e]us salutaris meus. 10. Quo-

a) 1590. Psalmus David. b) 1590. add. tuae. c) 1590. voluntatem

o. Quoniam pater meus, et ma-
mea dereliquerunt me; Do-
ius autem assumpsit me.
1. Legem pone mihi Domine!
ia tua; et dirige me in semitam
tam propter inimicos meos.
2. Ne tradideris me in animas
ulantium me; quoniam insur-
erunt in me testes iniqui, et
ntita est iniquitas sibi.
3. Credo videre bona Domini
erra viventium.
4. Expecta Dominum, viriliter
; et confortetur cor tuum, et
ine Dominum.

Psalm. 27.

torum inter res adversas oratio et spes in Deo.

Psalmus ipsi David a).
. d te Domine! clamabo, Deus
meus ne sileas a me*; ne-
ndo taceas a me, et assimila-
o descendentibus in lacum.
*Ps. 142, 7.
Exaudi Domine! vocem de-
ationis meae, dum oro ad te;
u extollo manus meas ad tem-
l sanctum tuum.
Ne simul trahas b) me cum
catoribus; et cum operantibus
i itatem ne perdas me,
i loquuntur * pacem cum
imo suo, mala autem in cor-
s eorum. *Jer. 9, 8.
Da illis secundum opera eo-
et secundum nequitiam ad-
tionum ipsorum.
Scundum opera manuum eo-
tribue illis; redde retribu-
m eorum ipsis.
5 Quoniam non intellexerunt
a Domini, et in opera manu-
jus destrues illos, et non ae-
bis eos.
6 Benedictus Dominus! quo-
a exaudivit vocem depreca-
is meae.
7 Dominus adjutor meus, et
otector meus; c) in ipso spera-
vit cor meum, et adjutus sum.
Et refloruit caro mea; et ex vo-
luntate mea confitebor ei.
8. Dominus fortitudo plebis
suae; et protector salvationum
Christi sui est.
9. Salvum fac populum tuum
Domine! et benedic haereditati
tuae; et rege eos, et extolle illos
usque in aeternum.

Psalm. 28.

Dei ab alto tonantis majestas pios ad laudandum Deum excitat.

Psalmus David.
1. In consummatione taberna-
culi.
Afferte Domino * filii Dei! affer-
te Domino filios arietum;
* Ps. 95, 7. 8.
2. afferte Domino gloriam et
honorem; afferte Domino glori-
am nomini ejus! adorate Domi-
num in atrio sancto ejus!
3. Vox Domini super aquas,
Deus majestatis intonuit; Domi-
nus super aquas multas.
4. Vox Domini in virtute; vox
Domini in magnificentia.
5. Vox Domini confringentis
cedros; et confringet Dominus
cedros Libani.
6. Et comminuet eas tamquam
vitulum Libani; et dilectus, quem-
admodum filius unicornium.
7. Vox Domini intercidentis
flammam ignis;
8. vox Domini concutientis de-
sertum; et commovebit Dominus
desertum Cades.
9. Vox Domini praeparantis
cervos, et revelabit condensa; et
in templo ejus omnes dicent glo-
riam.
10. Dominus diluvium inhabi-
tare facit; et sedebit Dominus rex
in aeternum.
11. Dominus virtutem populo
suo dabit; Dominus benedicet
populo suo in pace.

a) 1590. Psalmus David. b) 1590. tradas c) 1590. add. et

PSALM. 29.

Gratias agit ex periculis ereptus et exauditus.

Psalmus Cantici.

1. In dedicatione domus David a).

2. Exaltabo te, Domine! quoniam suscepisti me; nec * delectasti inimicos meos super me.
* Ps. 34, 19.

3. Domine Deus meus! clamavi ad te, et sanasti me.

4. Domine! eduxisti * ab inferno animam meam; salvasti me a descendentibus in lacum. * Ps. 85, 13.

5. Psallite * Domino sancti ejus; et confitemini memoriae sanctitatis ejus. * Ps. 96, 12.

6. Quoniam ira in indignatione ejus; et vita in voluntate ejus.

Ad vesperum demorabitur fletus; et ad matutinum laetitia.

7 Ego autem dixi in abundantia mea; non movebor in aeternum.

8. Domine! in voluntate tua praestitisti decori meo virtutem.

Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus.

9. Ad te Domine! clamabo; et ad Deum meum deprecabor.

10. Quae utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?

Numquid * confitebitur tibi pulvis aut annunciabit veritatem tuam? * Ps. 6, 6.

11. Audivit Dominus, et misertus est mei; Dominus factus est adjutor meus.

12. Convertisti planctum meum in gaudium mihi; conscidisti saccum meum, et circumdedisti me laetitia;

13. ut cantet tibi gloria mea, et non compungar: Domine Deus meus in aeternum confitebor tibi.

PSALM. 30.

Dei providentia piorum fiduciam roborat.

1. In finem, Psalmus David, pro extasi b).

2. In te Domine! speravi, n confundar in aeternum; justitia tua libera me.

3. Inclina ad me aurem tua accelera, ut eruas me.

Esto mihi in Deum protec rem; et in domum refugii, ut s vum me facias.

4. Quoniam fortitudo mea, refugium meum es tu; et prop nomen tuum deduces me, et e tries me.

5. Educes me de laqueo h quem absconderunt mihi; quo am tu es protector meus.

6. * In manus tuas commen spiritum meum; redemisti me mine Deus veritatis. * Luc. 23,

7. Odisti observantes vanita supervacue.

Ego autem in Domino spera

8. exultabo, et laetabor in sericordia tua.

Quoniam respexisti humili tem meam, salvasti de necessit bus animam meam.

9. Nec conclusisti me in ma bus inimici; statuisti in loco s tioso pedes meos.

10. Miserere mei Domine, q niam tribulor; conturbatus es ira oculus meus, anima mea, venter meus.

11. Quoniam defecit in dol vita mea; et anni mei in gem bus.

Infirmata est in paupertate tus mea; et ossa mea conturb sunt.

12. Super omnes inimicos os factus sum * opprobrium e vicinis meis valde; et timor n meis.

Qui videbant me, foras fu runt a me; * Ps. 43, 14. 78,

13. oblivioni datus sum, t quam mortuus a corde.

Factus sum tamquam vas p ditum;

14. quoniam audivi vitupera

a) 1590. Psalmus Cantici, in finem, in dedicatione domus David.
b) 1590. Psalmus David, in finem, pro ecstasi. c) 1590. om et.

‍m multorum commorantium circuitu;
in eo dum convenirent simul
‍lversum me, accipere animam
‍eam consiliati sunt.
15. Ego autem in te speravi, Do-
‍ine! dixi: Deus meus es tu!
16. In manibus tuis sortes meae!
Eripe me de manu inimicorum
‍rorum, et a persequentibus me!
17. Illustra* faciem tuam super
‍rvum tuum, salvum me fac in
‍sericordia tua! *Ps. 79, 4.
18. Domine! non confúndar,
‍oniam invocavi te.
Erubescant impii, et deducan-
‍t in infernum!
19. Muta fiant labia dolosa!
Quae loquuntur adversus ju-
‍m iniquitatem, in superbia, et
‍abúsione.
20. Quam magna multitudo dul-
‍cinis tuae Domine! quam abs-
‍ndisti timentibus te.
Perfecisti eis, qui sperant in te,
‍in conspectu filiorum hominum.
21. Abscondes eos in abscondi-
‍t faciei tuae a conturbatione ho-
‍num.
Proteges* eos in tabernaculo
‍t a contradictione linguarum.
*Ps. 26, 5.
22. Benedictus Dominus; quo-
‍m mirificavit misericordiam
‍m mihi in civitate munita.
23. Ego autem dixi in excessu
‍ntis meae: Projectus sum a fa-
‍ci oculorum tuorum.
‍deo exaudisti vocem orationis
‍meae, dum clamarem ad te.
24. Diligite Dominum omnes
‍cti ejus; quoniam veritatem
‍quiret Dominus, et retribuet ab-
‍danter facientibus superbiam.
25. Viriliter agite, et conforte-
‍tur cor vestrum, omnes, qui spe-
‍ratis in Domino.

PSALM. 31.

‍ericordia Dei peccatores per gratiam suam justificantis.

Ipsi David intellectus a).

1. Beati, quorum remissae sunt
iniquitates; et quorum tecta
sunt peccata*. *Rom 4, 7.
2. Beatus vir, cui non imputa-
vit Dominus peccatum, nec est in
spiritu ejus dolus.
3. Quoniam tacui, inveterave-
runt ossa mea, dum clamarem to-
ta die.
4. Quoniam die ac nocte grava-
ta est super me manus tua; con-
versus sum in aerumna mea, dum
configitur spina.
5. Delictum meum cognitum ti-
bi feci; et injustitiam meam non
abscondi.
* Dixi: Confitebor adversum
me injustitiam meam Domino; et
tu remisisti impietatem peccati
mei. *Jes. 65, 24.
6. Pró hac orabit ad te omnis
sanctus, in tempore opportuno.
Verumtamen in diluvio aqua-
rum multarum, ad eum non ap-
proximabunt.
7. Tu es refugium meum a tri-
bulatione, quae circumdedit me;
exultatio mea erue me a circum-
dantibus me.
8. Intellectum tibi dabo, et* in-
struam te in via hac, qua gradie-
ris: firmabo super te oculos me-
os. *Ps. 24, 12.
9. Nolite fieri sicut equus et mu-
lus, quibus non est intellectus.
In camo et fraeno maxillas eo-
rum constringe, qui non approxi-
mant ad te.
10. Multa flagella peccatoris,
sperantem autem in Domino mi-
sericordia circumdabit.
11. Laetamini in Domino et ex-
ultate justi, et gloriamini omnes
recti corde.

PSALM. 32.

Benignitas et providentia Dei ad ejus laudem justos invitant.

Psalmus David.

1. Exultate* justi in Domino; re-
ctos decet collaudatio.
*Ps. 63, 11.

a) 1590. Psalmus David, intelligentia.

2. Confitemini * Domino in cithara; in psalterio decem chordarum psallite illi. * Ps. 91, 4.
3. Cantate * ei canticum novum; bene psallite ei in vociferatione. * Ps. 95, 1. 97, 1.
4. Quia rectum est verbum Domini, et omnia opera ejus in fide.
5. Diligit misericordiam et judicium; misericordia Domini plena est terra.
6. Verbo Domini coeli firmati sunt; et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.
7. Congregans sicut in utre aquas maris; ponens in thesauris abyssos.
8. Timeat Dominum omnis terra; ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.
9. * Quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt. * Judith 16, 17. Ps. 148, 5.
10. Dominus dissipat consilia gentium; reprobat autem cogitationes populorum; et reprobat consilia principum.
11. Consilium autem Domini * in aeternum manet; cogitationes cordis ejus in generatione et generationem. * Jes. 14, 27.
12. Beata gens *, cujus est Dominus, Deus ejus; populus, quem elegit in haereditatem sibi. * Ps. 143, 13.
13. De coelo respexit Dominus; vidit omnes filios hominum.
14. De praeparato habitaculo suo respexit super omnes, qui habitant terram.
15. Qui finxit sigillatim corda eorum; qui intelligit omnia opera eorum.
16. Non salvatur rex per multam virtutem; et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suae.
17. Fallax equus ad salutem; in abundantia autem virtutis suae non salvabitur.
18. Ecce *! oculi Domini super metuentes eum; et in eis, qui sperant super misericordia ejus. * Eccl. 34, 19.
19. Ut eruat a morte animas eorum *; et alat eos in fame. Ps. 33, 1[...]
20. Anima nostra sustinet Dominum; quoniam adjutor et protector noster est.
21. Quia in eo laetabitur cor nostrum; et in nomine sancto ejus speravimus.
22. Fiat misericordia tua Domine super nos; quemadmodum speravimus in te.

Psalm. 33.

Deus semper benedicendus, qui justorum defensor, et malorum eversor est.

1. Davidi, a) cum * immutavit vultum suum coram Achimelech et dimisit eum et abiit. * 1 Reg. 2[...]
2. Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo.
3. In Domino laudabitur anima mea; audiant mansueti, et laetentur.
4. Magnificate Dominum mecum; et exaltemus nomen ejus in idipsum.
5. Exquisivi Dominum, et exaudivit me; et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.
6. Accedite ad eum, et illuminamini; et facies vestrae non confundentur.
7. Iste pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum; et de omnibus tribulationibus ejus salvavit eum.
8. Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum; et eripiet eos.
9. Gustate, et videte, quoniam suavis est Dominus; beatus vir, qui sperat in eo.
10. Timete Dominum omnes sancti ejus; quoniam non est inopia timentibus eum.
11. Divites eguerunt et esurierunt; inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono

a) 1590. Psalmus David, cum ..... Abimelech.

12. Venite filii, audite me; ti-
.orem Domini docebo vos.
13. * Quis est homo, qui vult vi-
tn; diligit dies videre bonos?
* 1 Petr. 3. 10.
14. Prohibe * linguam tuam a
ualo; et labia tua ne loquantur
lum. * Ps 36. 27.
15. Diverte a malo, et fac bo-
ım; inquire pacem, et perse-
cere eam.
16. Oculi Domini * super justos;
eaures ejus in preces eorum.
* Eccl. 15, 20. Hebr 4, 13.
17. Vultus autem Domini super
f ientes mala; ut perdat de ter-
r memoriam eorum.
18. Clamaverunt justi, et Domi-
n; exaudivit eos; et ex omnibus
t bulationibus eorum liberavit
e;.
19. Juxta est Dominus iis, qui
tibulato sunt corde; et humiles
s ritu salvabit.
o. Multae tribulationes justo-
r n; et de omnibus his liberabit
e Dominus.
1. Custodit Dominus * omnia
o a eorum; unum ex his non con-
tetur. * Joh. 19, 36.
2. Mors peccatorum pessima;
e ui oderunt justum, delinquent.
3. Redimet Dominus animas
servorum suorum; et non delin-
q nt omnes, qui sperant in eo.

PSALM. 34.

D: adversus iniquos in auxilium vocatur a piis.

1. Ipsi David a).
J lica Domine! nocentes me,
xpugna impugnantes me.
: Apprehende arma et scutum;
etxurge in adjutorium mihi.
Effunde frameam, et conclu-
adversus eos, qui persequun-
t me; dic animae meae: Salus
u ego sum!
. * Confundantur et revereantu quaerentes animam meam.
Avertantur retrorsum, et confundantur, cogitantes mihi mala.
* c 39, 15.
5. Fiant * tamquam pulvis ante
faciem venti; et angelus Domini
coarctans eos. * Ps. 1, 4.
6. Fiat via illorum tenebrae et
lubricum; et angelus Domini persequens eos.
7. Quoniam gratis absconde-
runt mihi interitum laquei sui;
supervacue exprobraverunt animam meam.
8. Veniat illi laqueus, quem
ignorat; et captio, quam abscondit, apprehendat eum; et in laqueum cadat in ipsum.
9. Anima autem mea exultabit
in Domino; et delectabitur super
salutari suo.
10. Omnia ossa mea dicent; Domine! quis similis tibi?
Eripiens inopem de manu fortiorum ejus; egenum et pauperem a diripientibus eum.
11. Surgentes testes iniqui, quae
ignorabam, interrogabant me.
12. Retribuebant * mihi mala
pro bonis; sterilitatem animae
meae. * Ps. 37, 21.
13. Ego autem, cum mihi molesti essent, induebar cilicio.
Humiliabam in jejunio animam
meam; et oratio mea in sinu meo
convertetur.
14. Quasi proximum, et quasi
fratrem nostrum, sic complacebam; quasi lugens et contristatus
sic humiliabar.
15. Et adversum me laetati sunt,
et convenerunt; congregata sunt
super me flagella, et ignoravi.
16. Dissipati sunt, nec compuncti, tentaverunt me, subsannaverunt me subsannatione; frenduerunt super me dentibus suis.
17. Domine! quando respicies?
restitue animam meam a malignitate eorum, a leonibus unicam
meam.

· 1690. Psalmus David.

18. Confitebor tibi in ecclesia magna, in populo gravi laudabo te.

19. Non supergaudeant mihi, qui adversantur mihi inique *; qui oderunt me gratis et annuunt oculis. * Joh. 15, 25.

20. Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur; et in iracundia terrae loquentes, dolos cogitabant.

21. Et dilataverunt super me os suum; dixerunt: Euge! euge! viderunt oculi nostri.

22. Vidisti Domine! ne sileas; Domine! ne discedas a me.

23. Exurge et intende judicio meo; Deus meus, et Dominus meus, in causam meam.

24. Judica me secundum justitiam tuam, Domine Deus meus! et non supergaudeant mihi.

25 Non dicant in cordibus suis: Euge! euge! animae nostrae: nec dicant: Devoravimus a) eum!

26. Erubescant et revereantur simul, qui gratulantur malis meis.

Induantur confusione et reverentia, qui magna b) loquuntur super me.

27. Exultent et laetentur, qui volunt justitiam meam; et dicant semper: Magnificetur Dominus, qui volunt pacem servi ejus.

28. Et lingua mea meditabitur justitiam tuam, tota die laudem tuam.

Psalm. 35.

Impiorum malitia. Justitia Dei. Gloria justorum.

1. In finem, servo Domini ipsi David c).

2. Dixit injustus, ut delinquat in semetipso; non est timor Dei ante oculos ejus.

3. Quoniam dolose egit in conspectu ejus; ut inveniatur iniquitas ejus ad odium.

4. Verba oris ejus iniquitas, et dolus; noluit intelligere, ut bene ageret.

5. Iniquitatem meditatus est in cubili suo; astitit omni viae non bonae, malitiam autem non odivit.

6. Domine! in coelo misericordia tua; et veritas tua usque ad nubes.

7. Justitia tua sicut montes Dei; judicia tua abyssus multa.

Homines et jumenta salvabis Domine!

8. Quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus.

Filii autem hominum, in tegmine alarum tuarum sperabunt.

9. Inebriabuntur ab ubertate domus tuae; et torrente voluptatis tuae potabis eos.

10. Quoniam apud te est fons vitae; et in lumine tuo videbimus lumen.

11. Praetende misericordiam tuam scientibus te, et justitiam tuam his, qui recto sunt corde.

12. Non veniat mihi pes superbiae; et manus peccatoris non moveat me.

13. Ibi ceciderunt, qui operantur iniquitatem; expulsi sunt, nec potuerunt stare.

Psalm. 36.

Dei auxilio tutis impiorum non invidenda felicitas. Quam dispar sit utrorumque exitus.

1. Psalmus ipsi David d).

Noli aemulari in malignantibus neque zelaveris facientes iniquitatem.

2. Quoniam tamquam foenum velociter arescent; e) et quemadmodum olera herbarum cito decident.

3. Spera in Domino, et fac bonitatem; et inhabita terram, et pasceris in divitiis ejus.

4. Delectare in Domino: et dabit tibi petitiones cordis tui.

a) 1590. Devorabimus. b) 1590. maligna c) 1590. Psalmus David, in finem servo Domini. d) 1590. Psalmus David. e) 1590. om. et

5. Revela Domino viam tuam, esperain eo; et ipse faciet.
6. Et educet quasi lumen justit m tuam; et judicium tuum tam(am meridiem.
7. Subditus esto Domino, et (a eum.
Noli aemulari in eo, qui prosperatur in via sua; in homine faciente injustitias.
8. Desine ab ira, et derelinque f·orem; noli aemulari, ut maligeris.
9. Quoniam qui malignantur, e erminabuntur; sustinentes autem Dominum, ipsi haereditabunt terram.
10. Et adhuc pusillum, et non et peccator; et quaeres locum e s, et non invenies.
11. Mansueti autem haereditabunt terram; et delectabuntur in multitudine pacis.
12. Observabit peccator justum; e stridebit super eum dentibus sis.
13. Dominus autem irridebit en; quoniam prospicit, quod viet dies ejus.
14. Gladium evaginaverunt peccatores; intenderunt arcum sum,
t dejiciant a) pauperem et inopm; ut trucident rectos corde.
15. Gladius eorum intret in cor dipsorum; et arcus eorum confringatur.
16. Melius est modicum justo, super divitias peccatorum multa.
17. Quoniam brachia peccatorum conterentur; confirmat autem justos Dominus.
18. Novit Dominus dies immaculatorum; et haereditas eorum in eternum erit.
19. Non confundentur in tempore malo, et in diebus famis saturabuntur;
20. quia peccatores peribunt.
Inimici vero Domini mox, ut honorificati fuerint et exaltati; deficientes, quemadmodum fumus deficient.
21. Mutuabitur peccator, et non solvet; justus autem miseretur et tribuet b).
22. Quia benedicentes ei haereditabunt terram; maledicentes autem ei disperibunt.
23. Apud Dominum gressus hominis dirigentur; et viam ejus volet.
24. Cum ceciderit, non collidetur; quia Dominus supponit manum suam.
25. Junior fui, etenim senui; et non vidi justum derelictum, nec semen ejus quaerens panem.
26. Tota die miseretur et commodat; et semen illius in benedictione erit.
27. Declina a malo, et fac bonum; et inhabita in saeculum saeculi.
28. Quia Dominus amat judicium, et non derelinquet sanctos suos; in aeternum conservabuntur.
Injusti punientur; et semen impiorum peribit.
29. Justi autem haereditabunt terram; et inhabitabunt in saeculum saeculi super eam.
30. *Os justi meditabitur sapientiam, et lingua ejus loquetur judicium. *Prov. 31, 26.
31. *Lex Dei ejus in corde ipsius; et non supplantabuntur gressus ejus. * Jes. 51, 7.
32. Considerat peccator justum; et quaerit mortificare eum.
33. Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus; nec damnabit eum, cum judicabitur illi.
34. Expecta Dominum, et custodi viam ejus; et exaltabit te, ut haereditate capias terram; cum perierint peccatores, videbis.

a) 1590. decipiant b) 1590. retribuet.

35. Vidi impium superexaltatum, et elevatum sicut cedros Libani.
36. Et transivi, et ecce! non erat; et a) quaesivi eum, et non est inventus locus ejus.
37. Custodi innocentiam, et vide aequitatem; quoniam sunt reliquiae homini pacifico.
38. Injusti autem disperibunt simul; reliquiae impiorum interibunt.
39. Salus autem justorum a Domino; et protector eorum in tempore tribulationis.
40. Et adjuvabit eos Dominus, et liberabit eos; et eruet eos a peccatoribus, et salvabit eos; quia speraverunt in eo.

Psalm. 37.

Mala hujus vitae sustinenda ad obtinendam peccatorum veniam.

1. Psalmus David, in rememorationem b) de sabbato.
2. Domine*! ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. *Ps. 6, 1.
3. Quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi; et confirmasti super me manum tuam.
4. Non est sanitas in carne mea a facie irae tuae; non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.
5. Quoniam iniquitates meae supergressae sunt caput meum; et sicut onus grave gravatae sunt super me.
6. Putruerunt et corruptae sunt cicatrices meae, a facie insipientiae meae.
7. Miser factus sum, et curvatus sum usque in finem; tota die contristatus ingrediebar.
8. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus; et non est sanitas in carne mea.
9. Afflictus sum, et humiliatus sum nimis; rugiebam a gemi[tu] cordis mei.
10. Domine! ante te omne d[e]siderium meum; et gemitus me[us] a te non est absconditus.
11. Cor meum conturbatum es[t,] dereliquit me virtus mea; et l[u]men oculorum meorum, et ipsu[m] non est mecum.
12. Amici mei*, et proximi m[ei] adversum me appropinquav[e]runt, et steterunt.
Et qui juxta me erant, de lon[ge] steterunt; *Job 19, 14.
13. et vim faciebant, qui qua[e]rebant animam meam.
Et qui inquirebant mala mih[i,] locuti sunt vanitates; et dolos t[o]ta die meditabantur.
14. Ego autem tamquam surd[us] non audiebam; et sicut mut[us] non aperiens os suum.
15. Et factus sum sicut hom[o] non audiens; et non habens in [o]re suo redargutiones.
16. Quoniam in te Domine sp[e]ravi; tu exaudies me Domine D[e]us meus.
17. Quia dixi: Nequando s[u]pergaudeant mihi inimici mei; [et] dum commoventur pedes mei, s[u]per me magna locuti sunt.
18. Quoniam ego in flagella p[a]ratus sum; et dolor meus in co[n]spectu meo semper.
19. Quoniam iniquitatem mea[m] annunciabo; et cogitabo pro pe[c]cato meo.
20. Inimici autem mei vivur[nt,] et confirmati sunt super me; [et] multiplicati sunt, qui oderunt m[e] inique.
21. Qui retribuunt mala pro b[o]nis, detrahebant mihi; quonia[m] sequebar bonitatem.
22. Ne derelinquas me Domi[ne] Deus meus! ne discesseris a me.
23. Intende in adjutorium m[e]um, Domine Deus salutis meae.

a) 1590. om. et b) 1590. in recordationem sabbati.

PSALM. 38.

ntinenda lingua; mundi contemtus; vitae brevitas; aeterni refrigerii desiderium.

1. In finem, ipsi Idithun, Canti-
um David a).
Dixi: Custodiam vias meas; ut
non delinquam in lingua
ea.
Posui ori meo custodiam, cum
nsisteret peccator adversum
e,
3. obmutui, et humiliatus sum,
silui a bonis b); et dolor meus
novatus est.
4. Concaluit cor meum intra
n; et in meditatione mea exar-
scet ignis.
5. Locutus sum in lingua mea:
tum fac mihi Domine finem
um,
et numerum dierum meorum
is est; ut sciam, quid desit mihi.
. Ecce! mensurabiles posuisti
s meos; et substantia mea tam-
am nihilum ante te.
erumtamen universa vanitas,
nis homo vivens.
. Verumtamen in imagine per-
nsit homo; sed et frustra con-
batur.
hesaurizat*; et ignorat, cui
gregabit ea. * Eccl. 2, 21.
. Et nunc quae est expectatio
a? nonne Dominus? et sub-
tatia mea apud te est.
. Ab omnibus iniquitatibus
is erue me; opprobrium insi-
nti dedisti me.
o. Obmutui, et non aperui os
um, quoniam tu fecisti.
1. Amove a me plagas tuas.
2. A fortitudine manus tuae
defeci in increpationibus;
pter iniquitatem corripuisti
inem.
t tabescere fecisti sicut ara-
m animam ejus; verumtamen
ae conturbatur omnis homo.
Exaudi orationem meam Do-
mine, et deprecationem meam;
auribus percipe lacrymas meas.
Ne sileas! quoniam *advena e-
go sum apud te, et peregrinus, sic-
ut omnes patres mei. * 1 Paral 29, 15.
14. Remitte mihi, ut refrigerer,
priusquam abeam, et amplius non
ero.

PSALM. 39.

David Deo grates refert pro exaudita fiduciali prece, et liberatione ex aerumnis; et rei..ci: dens in discrimina fugit orans ad Deum, ut se liberet. Typice de Christo applicatur.

1. In finem, Psalmus ipsi Da-
vid c).
2. Expectans expectavi Domi-
num, et intendit mihi.
3. Et exaudivit preces meas; et
eduxit me de lacu miseriae, et de
luto faecis.
Et statuit super petram pedes
meos; et direxit gressus meos.
4. Et immisit in os meum can-
ticum novum, carmen Deo no-
stro.
Videbunt multi et timebunt; et
sperabunt in Domino.
5. Beatus vir, cujus est nomen
Domini spes ejus; et non respe-
xit in vanitates et insanias falsas.
6. Multa fecisti tu Domine Deus
meus mirabilia tua; et cogitatio-
nibus tuis non est, qui similis sit
tibi.
Annunciavi et locutus sum;
multiplicati sunt super numerum.
7. * Sacrificium et oblationem
noluisti; aures autem perfecisti
mihi.
Holocaustum et pro peccato
non postulasti; * Ps. 50, 18. Hebr. 10, 5.
8. tunc dixi *: Ecce, venio!
In capite libri scriptum est de
me, * Hebr. 10, 7.
9. ut facerem voluntatem tuam;
Deus meus volui, et legem tuam
in medio cordis mei.
10. Annunciavi *justitiam tuam
in ecclesia magna; ecce! labia

a) Psalm. Canticum David, in finem, pro Idithum. b) 1590. „nobis" correctum in: „bonis;" c) 1590. Psalmus David, in finem.

mea non prohibebo; Domine! tu scisti. *Ps. 34, 18.

11. Justitiam tuam non abscondi in corde meo; veritatem tuam et salutare tuum dixi.

Non abscondi misericordiam tuam, et veritatem tuam a concilio multo.

12. Tu autem Domine! ne longe facias miserationes tuas a me; misericordia tua et veritas tua semper susceperunt me.

13. Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus; comprehenderunt me iniquitates meae, et non potui, ut viderem.

Multiplicatae sunt super capillos capitis mei; et cor meum dereliquit me.

14. Complaceat tibi Domine! ut eruas me*; Domine! ad adjuvandum me respice. *Ps. 69, 3.

15. * Confundantur et revereantur simul, qui quaerunt animam meam, ut auferant eam.

Convertantur retrorsum, et revereantur, qui volunt mihi mala. *c. 34, 4.

16. Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi: Euge! euge!

17. Exultent * et laetentur super te omnes quaerentes te; et dicant semper: Magnificetur Dominus! qui diligunt salutare tuum. * Ps. 34, 27.

18. Ego * autem mendicus sum, et pauper; Dominus solicitus est mei.

Adjutor meus, et protector meus tu es. Deus meus, ne tardaveris. *Ps. 69, 6

Psalm. 40.

David ex discrimine salvus, et de manu inimicorum et falsorum amicorum erutus, gratias Deo agens benefactoribus bona precatur.

1. In finem, Psalmus ipsi David a).

2. Beatus b), qui intelligit super egenum, et pauperem; in die mala liberabit eum Dominus.

3. Dominus conservet eum, et vivificet eum, et beatum faciat eum in terra; et non tradat eum in animam inimicorum ejus.

4. Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus; universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.

5. Ego dixi: Domine! miserere mei; sana animam meam, quia peccavi tibi.

6. Inimici mei dixerunt mala mihi: Quando morietur, et peribit nomen ejus?

7. Et si ingrediebatur, ut videret, vana loquebatur, cor ejus congregavit iniquitatem sibi.

Egrediebatur foras, et loquebatur

8. in idipsum.

Adversum me susurrabant omnes inimici mei; adversum me cogitabant mala mihi.

9. Verbum iniquum constituerunt adversum me: Numquid, qui dormit, non adjiciet, ut resurgat?

10. Etenim homo pacis meae in quo speravi *; qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem. *Joh. 13, 18.

11. Tu autem Domine! miserere mei, et resuscita me; et retribuam eis.

12. In hoc cognovi, quoniam voluisti me; quoniam non gaudebit inimicus meus super me.

13. Me autem propter innocentiam suscepisti; et confirmasti me in conspectu tuo in aeternum.

14. Benedictus Dominus Deus Israël a saeculo, et usque in saeculum! fiat, fiat!

Psalm. 41.

Exul ex divinarum rerum meditatione [solatium] concipit; spe salvus est.

In finem c),

1. Intellectus filiis Core.

a) 1590. Psalmus David, in finem. in finem.
b) 1590. add. vir,
c) 1590. Psalmus

2.)uemadmodum desiderat cer-
vus ad fontes aquarum; ita
-iderat anima mea ad te, Deus!
. Sitivit anima mea ad Deum
f(tem a) vivum; quando veniam
et pparebo ante faciem Dei?
. Fuerunt mihi lacrymae meae
-es die ac nocte; dum dicitur
ni quotidie: Ubi est Deus tuus?
. Haec recordatus sum, et ef-
ui in me animam meam; quo-
nin transibo in locum taberna-
:t admirabilis, usque ad domum
).
voce exultationis, et confes-
-is; sonus epulantis.
Quare* tristis es anima mea?
-t uare conturbas me?
-era in Deo, quoniam adhuc
-oitebor illi; salutare vultus
m(, *Ps. 42, 5.
et Deus meus.
-d meipsum anima mea con-
-ata est; propterea memor e-
-oui de terra Jordanis, et Her-
-iim a monte modico.
Abyssus abyssum invocat, in
-o: cataractarum tuarum.
-nnia * excelsa tua, et fluctus
-uper me transierunt.
*P. 68, 3.
In die mandavit Dominus mi-
-ordiam suam; et nocte can-
-en ejus.
And me oratio Deo vitae meae,
dicam Deo: Susceptor me-
s!
(are oblitus es mei? et quare*
-ristatus incedo, dum affligit
-e inimicus? * Ps. 42, 2.
1 Dum confringuntur ossa
-e, exprobraverunt mihi, qui
-il ant me inimici mei;
-em dicunt mihi per singulos
e Ubi est Deus tuus?
1 Quare* tristis es anima mea?
-are conturbas me?
S-ra in Deo, quoniam adhuc
-tebor illi; salutare vultus
-e et Deus meus! * Ps. 42, 5.

PSALM. 42.

In Deo sperandum. Deo duce ad altare ejus introeundum.

1. Psalmus David b).
Judica me Deus, et discerne causam meam de gente non sancta; ab homine iniquo et doloso erue me.
2. Quia tu es Deus fortitudo mea: quare me repulisti *? et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus? * Ps. 41, 10.
3. Emitte lucem tuam et veritatem tuam; ipsa me deduxerunt, et adduxerunt in montem sanctum tuum, et in tabernacula tua.
4. Et introibo ad altare Dei; ad Deum, qui laetificat juventutem meam.
Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus!
5. Quare * tristis es anima mea? et quare conturbas me?
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi; salutare vultus mei, et Deus meus. * Ps. 41, 6.

PSALM. 43.

Beneficia Dei priora recolens posterioraque mala exponens, opem sibi a Deo poscit.

1. In finem, c) filiis Core ad intellectum.
2. Deus auribus nostris audivimus; patres nostri annunciaverunt nobis.
Opus, quod operatus es in diebus eorum, et in diebus antiquis.
3. Manus tua gentes disperdidit, et plantasti eos; afflixisti populos, et expulisti eos.
4. Nec enim in gladio suo possederunt terram, et brachium eorum non salvavit eos;
sed dextera tua, et brachium tuum, et illuminatio vultus tui; quoniam complacuisti in eis.
5. Tu es ipse rex meus et Deus meus; qui mandas salutes Jacob.
6. In te inimicos nostros venti-

a) 1590. fontem intellectum. b) 1590. add. in finem. c) 1590. Psalmus, filiis Core ad

labimus cornu, et in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.

7. Non enim in arcu meo sperabo; et gladius meus non salvabit me.

8 Salvasti enim nos de affligentibus nos; et odientes nos confudisti.

9. In Deo laudabimur tota die; et in nomine tuo confitebimur in saeculum.

10. Nunc autem repulisti et confudisti nos; et non egredieris Deus, in virtutibus nostris.

11. Avertisti nos retrorsum post inimicos nostros; et qui oderunt nos, diripiebant sibi.

12. Dedisti nos tamquam oves escarum; et in gentibus dispersisti nos.

13. Vendidisti populum tuum sine pretio; et non fuit multitudo in commutationibus eorum.

14. Posuisti * nos opprobrium vicinis nostris, subsannationem et derisum his, qui sunt in circuitu nostro. * Ps. 78, 4.

15. Posuisti nos in similitudinem gentibus; commotionem capitis in populis.

16. Tota die verecundia mea contra me est, et confusio faciei meae cooperuit me.

17. A voce exprobrantis, et obloquentis; a facie inimici, et persequentis.

18. Haec omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te; et inique non egimus in testamento tuo.

19. Et non recessit retro cor nostrum; et declinasti semitas nostras a via tua;

20. quoniam humiliasti nos in loco afflictionis, et cooperuit nos umbra mortis.

21. Si obliti sumus nomen Dei nostri, et si expandimus manus nostras ad deum alienum;

22. nonne Deus requiret ista? ipse enim novit abscondita cordis.

*Quoniam propter te mortificamur tota die; aestimati sumus sicut oves occisionis. * Rom. 8

23. Exurge! quare obdormis Domine? exurge! et ne repellas in finem.

24. Quare faciem tuam avertis, obliviesceris inopiae nostrae et tribulationis nostrae?

25. Quoniam humiliata est in pulvere anima nostra; conglutinatus est in terra venter noster.

26. Exurge, Domine, adjuva nos! et redime nos propter nomen tuum!

PSALM. 44.

De Rege forma specioso, forti, justo, splendido, et de Regina decora et posteritate felici.

1. In finem, a) pro iis, qui commutabuntur, filiis Core, ad intellectum, Canticum pro dilecto.

2. Eructavit cor meum verbum bonum; dico ego opera mea regi.

Lingua mea calamus scribae velociter scribentis.

3. Speciosus forma prae filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis; propterea benedixit te Deus in aeternum.

4. Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime!

5. Specie tua et pulchritudine tua intende, prospere procede, et regna,

propter veritatem et mansuetudinem, et justitiam; et deducet te mirabiliter dextera tua.

6. Sagittae tuae acutae, populi sub te cadent, in corda inimicorum regis.

7. * Sedes tua Deus in saeculum saeculi; virga directionis virga regni tui. * Hebr. 1, 8.

8. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem; propterea unxit

a) 1590. Psalm: filiis Core pro iis, qui commutabuntur, in intellectu Canticum dilecto.

)isDeus tuus oleo laetitiae prae
(sortibus tuis.
. Mirrha, et gutta, et casia a
(imentis tuis, a domibus ebur-
(; ex quibus delectaverunt te
). filiae regum in honore tuo.
stitit regina a dextris tuis in
eitu deaurato; circumdata va-
i ate.
.Audi filia! et vide,et inclina
um tuam; et obliviscere popu-
ı tuum, et domum patris tui.
:.Et concupiscet rex decorem
ın; quoniam ipse est Dominus
)(s tuus, et adorabunt eum.
. Et filiae Tyri in muneribus
uum tuum deprecabuntur; o-
ıs divites plebis.
. Omnis gloria ejus filiae re-
isb intus, in fimbriis aureis
. circumamicta varietatibus.
lducentur regi virgines post
a; proximae ejus afferentur
t
. Afferentur in laetitia et ex-
lt ione;adducentur in templum
?(i.
. Pro patribus tuis nati sunt
bilii; constitues eos principes
ıjr omnem terram.
:. Memores erunt nominis tui
ıni generatione et generatio-
.
lopterea populi confitebun-
r bi in aeternum; et in saecu-
ı saeculi.

Psalm. 45.

...nm eucharisticum pro tutela populo a Deo concessa.

In finem,
ıFiliis Core pro arcanis, Psal-
ıı).
]eus noster * refugium,et vir-
tus; adjutor in tribulatio-
bi, quae invenerunt nos ni-
.* Ps. 17, 3.
3 Propterea non timebimus,
ır turbabitur terra; et trans-
r tur montes in cor maris.

4. Sonuerunt, et turbatae sunt aquae eorum; conturbati sunt montes in fortitudine ejus.
¶ 5. Fluminis impetus laetificat civitatem Dei; sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.
6. Deus,in medio ejus,non commovebitur; adjuvabit eam Deus mane diluculo.
7. Conturbatae sunt gentes, et inclinata sunt regna; dedit vocem suam, mota est terra.
8. Dominus virtutum nobiscum; susceptor noster Deus Jacob.
9. Venite *, et videte opera Domini, quae posuit prodigia super terram; * Ps. 65, 5
10. auferens bella us...nem terrae *.
Arcum conteret, et c... arma; et scuta combure...
* Ps. 75. 4.
11. Vacate, et videte, quoniam ego sum Deus; exaltabor in gentibus, et exaltabor in terra.
12. Dominus virtutum nobiscum; susceptor noster Deus Jacob.

Psalm. 46.

Omnes gentes ad Deum celebrandum invitantur.

1. In finem, pro filiis Core Psalmus b).
2. Omnes gentes plaudite manibus; jubilate Deo in voce exultationis.
3. Quoniam Dominus excelsus, terribilis; Rex magnus super omnem terram.
4. Subjecit populos nobis, et gentes sub pedibus nostris.
5. Elegit nobis haereditatem suam, speciem Jacob, quam dilexit.
6. * Ascendit Deus in jubilo, et Dominus in voce tubae.
* 2 Reg. 6, 15.
7. Psallite Deo nostro, psallite; psallite Regi nostro, psallite!
8. Quoniam Rex omnis terrae Deus; psallite sapienter!

a) 590. Psalmus, in finem, pro filiis Core pro occultis.
b) 590. Psalmus David, in finem, pro filiis Core.

9. Regnabit Deus super gentes; Deus sedet super sedem sanctam suam.

10. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham; quoniam dii fortes terrae, vehementer elevati sunt.

Psalm. 47.

1. Psalmus Cantici filiis Core secunda sabbati a).

2. Magnus Dominus, et laudabilis nimis in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.

3. Fundatur exultatione universae terrae mons Sion, latera Aquilonis, civitas regis magni.

4. Deus in domibus ejus cognoscetur, cum suscipiet eam.

5. Quoniam ecce! reges terrae congregati sunt; convenerunt in unum.

6. Ipsi videntes sic admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt;

7. tremor apprehendit eos. Ibi dolores ut parturientis,

8. in spiritu vehementi conteres naves Tharsis.

9. Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri; Deus fundavit eam in aeternum.

10. Suscepimus Deus misericordiam tuam, in medio templi tui.

11. Secundum nomen tuum Deus, sic et laus tua in fines terrae; justitia plena est dextera tua.

12. Laetetur mons Sion, et exultent filiae Judae, propter judicia tua Domine.

13. Circumdate Sion, et complectimini eam; narrate in turribus ejus.

14. Ponite corda vestra in virtute ejus; et distribuite domos ejus, ut enarretis in progenie altera.

15. Quoniam * hic est Deus, Deus noster in aeternum, et in saeculum saeculi; ipse reget nos in saecula. * Jes. 25, 9.

Psalm. 48.

Divitiae, potentia, sapientia et prudenti[a] morte non liberant, tamen his caducis [...] mos non esse despondendos.

1. In finem, filiis Core Ps[al]mus b).

2. Audite haec omnes gentes; a[u]ribus percipite omnes, q[ui] habitatis orbem!

3. Quique terrigenae, et filii h[o]minum; simul in unum dives [et] pauper.

4. Os meum loquetur sapien[ti]am; et meditatio cordis mei pr[u]dentiam.

5. *Inclinabo in parabolam a[u]rem meam; aperiam in psalter[io] propositionem meam. * Ps. 77

6. Cur timebo in die mala? i[ni]quitas calcanei mei circumdab[it] me.

7. Qui confidunt * in virtute su[a] et in multitudine divitiarum su[a]rum gloriantur. * Ps. 51, 9.

8. Frater non redimit, redim[et] homo; non dabit Deo placati[o]nem suam.

9. Et pretium redemtionis a[ni]mae suae; et laborabit in aete[r]num,

10. et vivet adhuc in finem.

11. Non videbit * interitum, cu[m] viderit sapientes morientes; [si]mul insipiens, et stultus peribu[nt].
Et relinquent † alienis diviti[as] suas; * Eccl. 2, 16. † Eccl. 6, 2.

12. et sepulchra eorum dom[us] illorum in aeternum.
Tabernacula eorum in pro[ge]nie, et progenie; vocaverunt n[o]mina sua in terris suis.

13. Et homo, cum in honore [es]set, non intellexit; compara[tus] est jumentis insipientibus, et [si]milis factus est illis.

14. Haec via illorum scandal[um] ipsis; et postea in ore suo co[m]placebunt.

15. Sicut oves in inferno po[siti] sunt; mors depascet eos.

---

a) 1590. Psalmus, Laus Cantici filiis ..... filiis Core.

b) 1590. Psalmus David, in fine.

Et dominabuntur eorum justi
matutino; et auxilium eorum
terascet in inferno a gloria eo-
m.
16. Verumtamen Deus redimet
imam meam de manu inferi,
m acceperit me.
17. Ne timueris, cum dives fa-
us fuerit homo; et cum multi-
cata fuerit gloria domus ejus.
18. Quoniam cum interierit*,
n sumet omnia; neque descen-
l cum eo gloria ejus.

* Job 27, 19. Eccl. 5, 14.

9. Quia anima ejus in vita ipsi-
benedicetur; confitebitur ti-
cum benefeceris ei.
o. Introibit usque in progenies
rum suorum; et usque in ae-
num non videbit lumen.
1. Homo, cum in honore esset,
n intellexit; comparatus est
ientis insipientibus, et similis
us est illis.

PSALM. 49.

i Cantator reperit Hebræos magis cultui t crificiis externis deditos, quam internis, t inus probitatis studiosos; hypocritas o jactantes se, opere autem negligentes reprehendit.

Psalmus Asaph.
us deorum Dominus locutus
est; et vocavit terram,
solis ortu usque ad occasum;
ex Sion species decoris ejus.
Deus * manifeste veniet; De-
s oster et non silebit.
nis in conspectu ejus exar-
e et; et in circuitu ejus tempe-
a valida.

* Ps. 95, 13.

Advocabit a) coelum desur-
m; et terram discernere popu-
rsuum.
Congregate illi sanctos ejus;
u ordinant testamentum ejus
r sacrificia.
Et annunciabunt coeli justi-
a ejus; quoniam Deus judex
t
Audi populus meus, et loquar;
Israël b), et testificabor tibi; De-
us Deus tuus ego sum.
8. Non in sacrificiis tuis arguam
te; holocausta autem tua in con-
spectu meo sunt semper.
9. Non accipiam de domo tua
vitulos; neque de gregibus tuis
hircos.
10. Quoniam meae sunt omnes
ferae sylvarum, jumenta in mon-
tibus et boves.
11. Cognovi omnia volatilia
coeli; et pulchritudo agri mecum
est.
12. Si esuriero, non dicam tibi;
meus est enim orbis terrae, et ple-
nitudo ejus.
13. Numquid manducabo car-
nes taurorum? aut sanguinem
hircorum potabo?
14. Immola Deo sacrificium lau-
dis; et redde Altissimo vota tua.
15. Et * invoca me in die tribu-
lationis; eruam te, et honorifica-
bis me.

* Ps. 90, 15.

16. Peccatori autem dixit Deus:
Quare tu enarras justitias meas,
et assumis testamentum meum
per os tuum?
17. Tu vero odisti disciplinam;
et projecisti sermones meos re-
trorsum.
18. Si videbas furem, currebas
cum eo; et cum adulteris portio-
nem tuam ponebas.
19. Os tuum abundavit malitia;
et lingua tua concinnabat dolos.
20. Sedens adversus fratrem
tuum loquebaris, et adversus fili-
um matris tuae ponebas scanda-
lum.
21. Haec fecisti, et tacui.
Existimasti inique, quod ero
tui similis; arguam te, et statuam
contra faciem tuam.
22. Intelligite haec, qui oblivis-
cimini Deum; nequando rapiat,
et non sit, qui eripiat.
23. Sacrificium laudis honorifi-
cabit me; et illic iter, quo osten-
dam illi salutare Dei.

a) 1690. Advocavit b) 1690. loquar Israël,

Psalm. 50.

Poenitentis animae acerbi gemitus.

1. In finem a) Psalmus David,
2. cum * venit ad eum Nathan Propheta, quando intravit ad Bethsabee. * 2 Reg. 12.
3. Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam.
Et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.
4. Amplius lava me ab iniquitate mea; et a peccato meo munda me.
5. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco; et peccatum meum contra me est semper.
6. Tibi soli peccavi, et malum coram te feci; * ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas, cum judicaris. * Rom. 3, 4.
7. Ecce! enim in iniquitatibus conceptus sum; et in peccatis concepit me mater mea.
8. Ecce! enim veritatem dilexisti; incerta, et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi.
9. * Asperges me hyssopo, et mundabor; lavabis me, et super nivem dealbabor. Lev. 14, 6. 7. Num. 19.
10. Auditui meo dabis gaudium et laetitiam; et exultabunt ossa humiliata.
11. Averte faciem tuam a peccatis meis; et omnes iniquitates meas dele.
12. Cor mundum crea in me, Deus; et spiritum rectum innova in visceribus meis.
13. Ne projicias me a facie tua; et spiritum sanctum tuum, ne auferas a me.
14. Redde mihi laetitiam salutaris tui; et spiritu principali confirma me.
15. Docebo iniquos vias tuas; et impii ad te convertentur.
16. Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meae; et exultabit b) lingua mea justitiam tua[m].
17. Domine, labia mea aperie[s]; et os meum annunciabit laude[m] tuam.
18. Quoniam si voluisses sacr[i]ficium, dedissem utique; holocau[]stis non delectaberis.
19. Sacrificium Deo spiritus co[n]tribulatus; cor contritum, et hu[]miliatum Deus non despicies.
20. Benigne fac Domine in bo[]na voluntate tua Sion; ut aedif[i]centur muri Jerusalem.
21. Tunc acceptabis sacrificiu[m] justitiae, oblationes, et holocau[]sta; tunc imponent super altar[e] tuum vitulos.

Psalm. 51.

Impios manet interitus, justos gloria.

1. c) In finem, intellectus David,
2. Cum * venit Doeg Idumaeu[s], et nunciavit Sauli: venit David i[n] domum d) Achimelech. * 1 Reg. 22.
3. Quid gloriaris in malitia, q[ui] potens es in iniquitate?
4. Tota die injustitiam cogit[a]vit lingua tua; sicut novacula ac[u]ta fecisti dolum.
5. Dilexisti malitiam super b[e]nignitatem, iniquitatem magi[s] quam loqui aequitatem.
6. Dilexisti omnia verba pra[e]cipitationis, lingua dolosa.
7. Propterea Deus destruet in finem, evellet te, et emigrab[it] te de tabernaculo tuo; et radice[m] tuam de terra viventium.
8. Videbunt justi, et timebu[nt], et super eum ridebunt, et dice[nt]:
9. Ecce! homo, qui non pos[uit] Deum adjutorem suum;
sed speravit in multitudine [di]vitiarum suarum; et praevalu[it] in vanitate sua.
10. Ego autem, * sicut oliva fr[u]ctifera in domo Dei, speravi [in] misericordia Dei in aeternum; [et] in saeculum saeculi. * Ps. 91, 13.

11. Con-

a) 1590. om. in finem b) 1590. exaltabit c) 1590. add. Psalmus
d) 1590. Abimelech.

11.Confitebor tibi in saeculum,
ia fecisti; et expectabo nomen
m,quoniam bonum est in con-
ctu sanctorum tuorum.

Psalm. 52.

Corruptio generis humani.

In finem,
. Pro Maeleth intelligentiae
vid a).
xit * insipiens in corde suo:
Non est Deus. * Ps. 13, 1.
.Corrupti sunt, et abominabi-
efacti sunt in iniquitatibus; non
qui faciat bonum.
Deus de coelo prospexit super
is hominum; ut videat, si est
elligens, aut requirens Deum.
. *Omnes declinaverunt,simul
iles facti sunt, non est, qui fa-
i bonum, non est usque ad u-
n. * Rom. 3, 12.
Nonne scient omnes,qui ope-
atur iniquitatem, qui devorant
bem meam ut cibum panis?
Deum non invocaverunt; il-
trepidaverunt timore, ubi non
rat timor.
uoniam Deus dissipavit ossa
rum, qui hominibus placent;
fusi sunt, quoniam Deus spre-
eos.
Quis * dabit ex Sion salutare
aël? cum converterit Deus b)
ivitatem plebis suae, exulta-
Jacob, et laetabitur Israël.
* Ps. 13, 7.

Psalm. 53.

Deus suorum custos et vindex.

In finem c),
In carminibus intellectus Da-
...
cum * venissent Ziphaei, et
sent ad Saul: Nonne David
onditus est apud nos?
* 1 Reg. 23, 19. 26, 1.

3. Deus in nomine tuo salvum me
fac; et in virtute tua judica me.
4. Deus exaudi orationem me-
am; auribus percipe verba oris
mei.
5. Quoniam alieni insurrexe-
runt adversum me, et fortes quae-
sierunt animam meam; et non
proposuerunt Deum ante conspe-
ctum suum.
6. Ecce! enim Deus adjuvat me;
et Dominus susceptor est animae
meae.
7. Averte mala inimicis meis;
et in veritate tua disperde illos.
8. Voluntarie sacrificabo tibi,
et confitebor nomini tuo Domine;
quoniam bonum est.
9. Quoniam ex omni tribulatio-
ne eripuisti me; et super inimi-
cos meos despexit oculus meus.

Psalm. 54.

A simulatis amicis servari postulat, quibus ruina intentatur.

1. In finem, in carminibus intel-
lectus David d).
2. Exaudi Deus orationem meam,
et ne despexeris deprecatio-
nem meam.
3. Intende mihi, et exaudi me.
Contristatus sum in exercita-
tione mea; et conturbatus sum
4. a voce inimici, et a tribula-
tione peccatoris.
Quoniam declinaverunt in me
iniquitates; et in ira molesti e-
rant mihi.
5. Cor meum * conturbatum est
in me; et formido mortis cecidit
super me. * Ps. 17, 5.
6. Timor et tremor venerunt
super me; et contexerunt me te-
nebrae;
7. et dixi: Quis dabit mihi pen-
nas sicut columbae, et volabo, et
requiescam?

a) 1590. Psalmus, in finem, pro Amalech, intellectus David. b) 1590. Dominus c) Psalmus, in finem, in hymnis intellectus David, cum venerunt Ziphaei, et dixerunt ad Saul: nonne ecce David absconditus est apud nos? d) 1590. Psalmus, in finem, in hymnis intellectus David.

8. Ecce! elongavi fugiens; et mansi in solitudine.

9. Expectabam eum, qui salvum me fecit a pusillanimitate spiritus, et tempestate.

10. Praecipita Domine, divide linguas eorum; quoniam vidi iniquitatem, et contradictionem in civitate.

11. Die ac nocte circumdabit eam super muros ejus iniquitas; et labor in medio ejus,

12. et injustitia.

Et non defecit de plateis ejus usura, et dolus.

13. Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique.

Et si is, qui oderat me, super me magna locutus fuisset; abscondissem me forsitan ab eo.

14. Tu vero homo unanimis; dux meus, et notus meus;

15. qui simul mecum dulces capiebas cibos; in domo Dei ambulavimus cum consensu.

16. Veniat mors super illos; et descendant in infernum viventes;

quoniam nequitiae in habitaculis eorum, in medio eorum.

17. Ego autem ad Deum clamavi; et Dominus salvabit me.

18. Vespere, et mane, et meridie narrabo et annunciabo; et exaudiet vocem meam.

19. Redimet in pace animam meam ab his, qui appropinquant mihi; quoniam inter multos erant mecum.

20. Exaudiet Deus, et humiliabit illos, qui est ante saecula.

Non enim est illis commutatio, et non timuerunt Deum,

21. extendit manum suam in retribuendo.

Contaminaverunt testamentum ejus,

22. divisi sunt ab ira vultus ejus; et appropinquavit cor illius.

Molliti sunt sermones ejus super oleum; et ipsi sunt jacula.

a) 1590. add. Psalmus

23. Jacta super Dominum c ram tuam, et ipse te enutriet; n dabit in aeternum fluctuatione justo.

24. Tu vero Deus deduces eo in puteum interitus.

Viri * sanguinum, et dolosi n dimidiabunt dies suos; ego a tem sperabo in te Domine. * Ps. 5

Psalm. 55.

Spes firma et immobilis in Deo haben Nil ab homine timendum.

a) In finem,

1. Pro populo, qui a Sanct longe factus est, David in tituli i scriptionem, cum * tenuerunt eu Allophyli in Geth. * 1 Reg 21, 1

2. Miserere mei Deus, quonia conculcavit me homo; t ta die impugnans tribulavit me.

3. Conculcaverunt me inim mei tota die; quoniam multi be lantes adversum me.

4. Ab altitudine diei timebo ego vero in te sperabo.

5. In Deo laudabo sermon meos, in Deo speravi; non tim bo, quid faciat mihi caro.

6. Tota die verba mea execr bantur; adversum me omnes c gitationes eorum, in malum.

7. Inhabitabunt et absconden ipsi calcaneum meum observ bunt.

Sicut sustinuerunt animam m am,

8. pro nihilo salvos facies illo in ira populos confringes.

9. Deus, vitam meam annunci vi tibi; posuisti lacrymas meas conspectu tuo,

sicut et in promissione tua;

10. tunc convertentur inimi mei retrorsum;

in quacumque die invocave te; ecce! cognovi, quoniam D us meus es.

11. In Deo laudabo verbum, Domino laudabo sermonem;

)eo speravi, non timebo *, quid 'aciat mihi homo. * Jes. 51, 12. Hebr. 13, 6.
12. In me sunt Deus vota tua, ηuae reddam, laudationes tibi.
13. Quoniam *eripuisti animam neam de morte, et pedes meos de apsu; ut placeam coram Deo in umine viventium. * Ps. 115, 8.

Psalm. 56.

)eus omni ope destitnto certus e cœlo auxiliator.

In finem a),
1. Ne disperdas, David in tituli nscriptionem, cum *fugeret e faie Saul in speluncam. * 2 Reg. 22, 1. 24, 4.
. Miserere mei Deus, miserere mei; quoniam in te confidit nima mea.
Et in umbra alarum tuarum ɔerabo, donec transeat iniquitas.
3. Clamabo ad Deum altissimum; 'eum, qui benefecit mihi.
4. Misit de coelo, et liberavit ıe; dedit in opprobrium concul-antes me.
Misit Deus misericordiam sun, et veritatem suam,
5. et eripuit animam meam de edio catulorum leonum; dorivi conturbatus.
Filii hominum dentes eorum 'ma et sagittae; et lingua eorum adius acutus.
6. Exaltare super coelos Deus; in omnem terram gloria tua.
7. Laqueum paraverunt pedias meis; et incurvaverunt aniam meam.
Foderunt ante faciem meam veam; et inciderunt in eam.
8. Paratum cor meum Deus, patum cor meum; cantabo, et psalum dicam.
9. Exurge gloria mea, exurge alterium et cithara; exurgam luculo.
10. Confitebor *tibi in populis Domine; et psalmum dicam tibi in gentibus. * Ps. 17, 50.
11. Quoniam magnificata est * usque ad coelos misericordia tua; et usque ad nubes veritas tua. * Ps. 35, 6.
12. Exaltare super coelos Deus; et super omnem terram gloria tua.

Psalm. 57.

Impios pœnis, et pios præmiis Deus justus afficiet.

In finem b),
1. Ne disperdas, David in tituli inscriptionem.
2. Si vere utique justitiam loquimini; recta c) judicate filii hominum.
3. Etenim in corde iniquitates operamini; in terra injustitias manus vestrae concinnant.
4. Alienati sunt peccatores a vulva, erraverunt ab utero; locuti sunt falsa.
5. Furor illis secundum similitudinem serpentis; sicut aspidis surdae, et obturantis aures suas,
6. quae non exaudiet vocem incantantium; et venefici incantantis sapienter.
7. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum; molas leonum confringet Dominus.
8. Ad nihilum devenient tamquam aqua decurrens; intendit arcum suum, donec infirmentur.
9. Sicut cera, quae fluit, auferentur, supercecidit ignis, et non viderunt solem.
10. Priusquam intelligerent spinae vestrae rhamnum; sicut viventes, sic in ira absorbet eos.
11. Laetabitur justus, cum viderit vindictam; manus suas lavabit in sanguine peccatoris.
12. Et dicet homo: Si utique est fructus justo; utique est Deus judicans eos in terra.

a) 1590. Psalmus, in finem, ne corrumpas, David ..... b) 1590. Psalmus, in finem, ne corrumpas, David ..... c) 1590. recte

Cap. 58.

Opem divinam implorat adversus persecutores, eosque dispergendos annunciat.

In finem a).

1. Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, quando * misit Saul, et custodivit domum ejus, ut eum interficeret. * 1 Reg. 19, 11.

2. Eripe me de inimicis meis Deus meus; et ab insurgentibus in me libera me.

3. Eripe me de operantibus iniquitatem; et de viris sanguinum salva me.

4. Quia ecce! ceperunt animam meam; irruerunt in me fortes.

5. Neque iniquitas mea, neque peccatum meum Domine! sine iniquitate cucurri, et direxi.

6. Exurge in occursum meum, et vide! et tu Domine Deus virtutum, Deus Israël!

Intende ad visitandas omnes gentes; non miserearis omnibus, qui operantur iniquitatem.

7. Convertentur ad vesperam; et famem patientur ut canes, et circuibunt civitatem.

8. Ecce! loquentur in ore suo, et gladius in labiis eorum; quoniam quis audivit?

9. Et tu Domine! deridebis eos; ad nihilum deduces omnes gentes.

10. Fortitudinem meam ad te custodiam, quia Deus susceptor meus es;

11. Deus meus, misericordia ejus praeveniet me.

12. Deus ostendet b) mihi super inimicos meos, ne occidas eos; nequando obliviscantur populi mei.

Disperge illos in virtute tua; et depone eos protector meus Domine!

13. Delictum oris eorum, sermonem labiorum ipsorum; et comprehendantur in superbia sua.

Et de execratione et mendaci[illegible] annunciabuntur

14. in consummatione; in ir[illegible] consummationis, et non erunt.

Et scient, quia Deus dominab[illegible] tur Jacob; et finium terrae.

15. Convertentur ad vesperam et famem patientur ut canes; [illegible] circuibunt civitatem.

16. Ipsi dispergentur ad man[illegible] ducandum; si vero non fuerin[illegible] saturati, et murmurabunt.

17. Ego autem cantabo fortitu[illegible] dinem tuam; et exultabo c) man[illegible] misericordiam tuam.

Quia factus es susceptor meu[illegible] et refugium meum, in die tribula[illegible] tionis meae.

18. Adjutor meus tibi psallam quia Deus susceptor meus es[illegible] Deus meus misericordia mea.

Psalm. 59.

Populus Dei afflictus auxilium a Deo quae[illegible]

d) In finem,

1. Pro his, qui immutabuntu[illegible] in tituli inscriptionem ipsi e) Da[illegible] vid in doctrinam,

2. cum * succendit Mesopotam[illegible] am Syriae f), et Sobal, et conve[illegible] tit Joab, et percussit Idumaeam [illegible] in valle Salinarum duodecim mi[illegible] lia. * 2 Reg. 8, 1. 10, 7. 1 Paral. 18.

3. Deus repulisti nos, et destr[illegible] xisti nos; iratus es, et m[illegible] sertus es nobis.

4. Commovisti terram, et co[illegible] turbasti eam; sana contrition[illegible] ejus, quia commota est.

5. Ostendisti populo tuo dur[illegible] potasti nos * vino compunctioni[illegible] * Jes. 51, 17.

6. Dedisti metuentibus te sig[illegible] ficationem; ut fugiant a facie a[illegible] cus;

ut liberentur * dilecti tui. * Ps. 107, 7.

7. Salvum fac dextera tua, exaudi me!

---

a) 1590. Psalmus, in finem, ne corrumpas, David ..... b) 1590. ostend[illegible]
c) 1590. exaltabo d) 1590. add. Psalmus e) 1590. om. ipsi f) 1590. Syriam
g) 1590. Edom in .....

8. Deus locutus est in sancto
io: Laetabor, et partibor Sichi-
am; et convallem tabernaculo-
:um metibor.
9. Meus est Galaad, et meus est
anasses; et Ephraim fortitudo
pitis mei.
Juda rex meus;
10. Moab olla spei meae.
In Idumaeam extendam calcea-
:entum meum; mihi alienigenae
bditi sunt.
11. Quis deducet me in civita-
tm munitam? quis deducet me
ique in Idumaeam?
12. Nonne tu Deus, qui repuli-
nos; et non egredieris Deus in
rtutibus nostris?
13. Da nobis * auxilium de tri-
llatione; quia vana salus homi-
is. * Ps. 107, 13.
14. In Deo * faciemus virtutem;
ipse ad nihilum deducet tribu-
lantes nos. * Ps. 107, 14.

Psalm. 60.

...us spes justi et tutissimum præsidium.

a) In finem,
1. In hymnis David.
2 Exaudi Deus deprecationem
am; intende orationi meae.
3. A finibus terrae ad te clama-
dum anxiaretur cor meum, in
tra exaltasti me.
4. Deduxisti me, quia factus es
s mea; turris fortitudinis a fa-
c inimici.
5. Inhabitabo in tabernaculo
to in saecula; protegar in vela-
nto alarum tuarum.
6. Quoniam tu Deus meus ex-
a listi orationem meam; dedisti
h reditatem timentibus nomen
t m.
7. Dies super dies regis adjicies;
a os ejus usque in diem genera-
tinis et generationis.
8. Permanet in aeternum in
cnspectu Dei; misericordiam
et veritatem ejus quis requiret?
9. Sic psalmum dicam nomini
tuo in saeculum saeculi; ut red-
dam vota mea de die in diem.

Psalm. 61.

Frustra oppugnatur, qui Deo subjectus in ejus tutela manet.

In finem b),
1. Pro Idithun, Psalmus David.
2. Nonne Deo subjecta erit ani-
ma mea? ab ipso enim salu-
tare meum.
3. Nam et ipse Deus meus, et
salutaris meus; susceptor meus,
non movebor amplius.
4. Quousque irruitis in homi-
nem? interficitis universi vos;
tamquam parieti inclinato et ma-
ceriae depulsae?
5. Verumtamen pretium meum
cogitaverunt repellere, cucurri
in siti; ore suo benedicebant, et
corde suo maledicebant.
6. Verumtamen Deo subjecta
esto anima mea; quoniam ab ipso
patientia mea.
7. Quia ipse Deus meus, et sal-
vator meus; adjutor meus, non
emigrabo.
8. In Deo salutare meum, et
gloria mea; Deus auxilii mei, et
spes mea in Deo est.
9. Sperate in eo omnis congre-
gatio populi, effundite coram illo
corda vestra; Deus adjutor noster
in aeternum.
10. Verumtamen vani filii ho-
minum, mendaces filii hominum
in stateris; ut decipiant ipsi de
vanitate in idipsum.
11. Nolite sperare in iniquita-
te, et rapinas nolite concupisce-
re; divitiae si affluant, nolite cor
apponere.
12. Semel locutus est Deus, duo
haec audivi, quia potestas Dei est,
13. et tibi Domine misericor-
dia *; quia tu reddes unicuique
juxta opera sua. * Rom. 2, 6.

a) 1590. add. Psalmus b) 1590. Psalmus David, in finem, pro Idithum.

Psalm. 62.

In omni rerum facie mens animusque ad Deum dirigantur.

Psalmus David,

1. Cum esset in deserto Idumaeae.

2. Deus Deus meus ad te de luce vigilo.

Sitivit * in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea.

* Ps. 41, 3. 142, 6.

3. In terra deserta, et invia, et inaquosa; sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam, et gloriam tuam.

4. Quoniam melior est misericordia tua super vitas; labia mea laudabunt te.

5. Sic benedicam te in vita mea; et in nomine tuo levabo manus meas.

6. Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea; et labiis exultationis laudabit os meum.

7. Si a) memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te;

8. quia fuisti adjutor meus.

Et in velamento alarum tuarum exultabo,

9. adhaesit anima mea post te; me suscepit dextera tua.

10. Ipsi vero in vanum quaesierunt animam meam, introibunt in inferiora terrae;

11. tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.

12. Rex vero laetabitur in Deo, laudabuntur omnes, qui jurant in eo; quia obstructum est os loquentium iniqua.

Psalm. 63.

Contra insidias et calumnias divinam opem postulat.

In finem,

1. Psalmus David b).

2. Exaudi Deus orationem meam, cum deprecor; a timore inimici eripe animam meam.

3 Protexisti me a conventu ma-lignantium; a multitudine ope-rantium iniquitatem.

4. Quia exacuerunt ut gladium linguas suas; intenderunt * arcum rem amaram,

* Ps. 10, 2. 3.

5. ut sagittent in occultis im-maculatum.

6. Subito sagittabunt eum, e[t] non timebunt; firmaverunt sib[i] sermonem nequam.

Narraverunt, ut absconderent laqueos; dixerunt: Quis videbit eos?

7. Scrutati sunt iniquitates; defecerunt scrutantes scrutinio.

Accedet homo ad cor altum;

8. et exaltabitur Deus.

Sagittae parvulorum factae sunt plagae eorum;

9. et infirmatae sunt contra eo[s] linguae eorum.

Conturbati sunt omnes, qui videbant eos;

10. et timuit omnis homo.

Et annunciaverunt opera Dei, et facta ejus intellexerunt.

11. Laetabitur justus in Domino, et sperabit in eo, et laudabuntur omnes recti corde.

Psalm. 64.

Summa Dei beneficentia celebratur, qui fi-delibus suis cibum parat.

In finem, Psalmus David b).

1. Canticum Jeremiae c), et Eze-chielis d) populo transmigratio-nis, cum inciperent exire.

2. Te decet hymnus Deus in Sion et tibi reddetur votum in Je-rusalem.

3. Exaudi orationem meam; a[d] te omnis caro veniet.

4. Verba iniquorum praeva-luerunt super nos; et impietat[i]-bus nostris tu propitiaberis.

5. Beatus, quem elegisti, et as-sumsisti; inhabitabit in atriis tui[s].

Replebimur in bonis dom[us] tuae; sanctum est templum tuum

a) 1590. Sic memor b) 1590. Psalmus David, in finem. c) 1590. Hieremiæ
d) 1590. add. ex

5. mirabile in aequitate.
Exaudi nos Deus salutaris no-
s r, spes omnium finium terrae,
e in mari longe.
7. Praeparans montes in virtu-
t tua, accinctus potentia;
8. qui * conturbas profundum
ris, sonum fluctuum ejus.
* Ps. 88, 10.
Turbabuntur gentes,
9. et timebunt, qui habitant ter-
nos a signis tuis; exitus matu-
t i et vespere delectabis.
10. Visitasti terram et inebria-
s eam; multiplicasti locupleta-
ream.
Flumen Dei repletum est aquis,
p asti cibum illorum; quoniam
i est praeparatio ejus.
11. Rivos ejus inebria a), mul-
tilica genimina ejus; in stillici-
dis ejus laetabitur germinans.
12. Benedices coronae anni be-
n nitatis tuae; et campi tui re-
p buntur ubertate.
13. Pinguescent speciosa deser-
t et exultatione colles accingen-
t.
14. Induti sunt arietes ovium, et
v les abundabunt frumento; cla-
n bunt, etenim hymnum dicent.

Psalm. 65.

Persecutoribus liberatus ad laudes Dei omnes gentes invitat.

b) In finem,
1. Canticum Psalmi resurrecti-
cis.
Jubilate * Deo omnis terra,
* Ps. 97, 4.
2. Psalmum dicite nomini ejus;
de gloriam laudi ejus.
3. Dicite Deo: quam terribilia
sunt opera tua Domine! in multi-
t line virtutis tuae mentientur
t i inimici tui.
4. Omnis terra adoret te, et
p llat tibi; psalmum dicat no-
mini tuo.
5. Venite *, et videte opera Dei;
terribilis in consiliis super filios
hominum.
* Ps. 45, 9.
6. Qui * convertit mare in ari-
dam, in flumine pertransibunt pe-
de; ibi laetabimur in ipso.
* Exod. 14, 21.
7. Qui dominatur in virtute sua
in aeternum, oculi ejus super gen-
tes respiciunt; qui exasperant,
non exaltentur in semetipsis.
8. Benedicite gentes Deum no-
strum; et auditam facite vocem
laudis ejus,
9. qui posuit animam meam ad
vitam; et non dedit in commotio-
nem pedes meos.
10. Quoniam probasti nos De-
us *; igne nos examinasti, sicut
examinatur argentum.
* Prov. 17, 3.
11. Induxisti nos in laqueum,
posuisti tribulationes in dorso
nostro;
12. imposuisti homines super
capita nostra.
Transivimus per ignem et a-
quam; et eduxisti nos in refrige-
rium.
13. Introibo in domum tuam in
holocaustis; reddam tibi vota
mea,
14. Quae distinxerunt labia mea.
Et locutum est os meum, in tri-
bulatione mea.
15. Holocausta medullata offe-
ram tibi cum incenso arietum;
offeram tibi boves cum hircis.
16. Venite, audite, et narrabo,
omnes, qui timetis Deum, quanta
fecit animae meae.
17. Ad ipsum ore meo clamavi,
et exaltavi c) sub lingua mea.
18. Iniquitatem si aspexi in cor-
de meo, non exaudiet Dominus.
19. Propterea exaudivit Deus,
et attendit voci deprecationis
meae.
20. Benedictus Deus, qui non
amovit orationem meam, et mi-
sericordiam suam a me.

a) 1590. „inebrians," correctum in „inebria," b) 1590. add. Psalmus
c) 1590. exultavi

Psalm. 66.

Exoptat, ut Deus ab omnibus gentibus cognoscatur et laudetur.

In finem a),
1. In Hymnis, Psalmus Cantici
David.
2. Deus misereatur nostri, et
benedicat nobis; illuminet
vultum suum super nos, et misereatur nostri.
3. Ut cognoscamus in terra viam
tuam; in omnibus gentibus
salutare tuum.
4. Confiteantur tibi populi Deus;
confiteantur tibi populi omnes.
5. Laetentur et exultent gentes;
quoniam judicas populos in aequitate,
et gentes in terra dirigis.
6. Confiteantur tibi populi Deus;
confiteantur tibi populi omnes.
7. Terra dedit fructum suum.
Benedicat nos Deus, Deus noster;
8. benedicat nos Deus; et metuant
eum omnes fines terrae.

Psalm. 67.

Potentia et majestas Dei celebrantur. Mons Zion, Thronus Dei electus, celebratur. Auxilium Dei contra hostes imploratur.

In finem,
1. Psalmus Cantici ipsi David b).
2. Exurgat Deus, et dissipentur
inimici ejus, et fugiant, qui
oderunt eum, a facie ejus.
3. Sicut deficit fumus, deficiant;
sicut fluit cera a facie ignis, sic
pereant peccatores a facie Dei.
4. Et justi epulentur, et exultent
in conspectu Dei: et delectentur
in laetitia.
5. Cantate Deo, psalmum dicite
nomini ejus; iter facite ei, qui
ascendit super occasum; Dominus
nomen illi.
Exultate in conspectu ejus, turbabuntur
a facie ejus,
6. patris orphanorum, et jud
cis viduarum.
Deus in loco sancto suo;
7. Deus, qui inhabitare facit u
nius moris in domo.
Qui educit vinctos in fortitud
ne, similiter eos, qui exasperan
qui habitant in sepulchris.
8. Deus cum * egredereris i
conspectu populi tui, cum pe
transires in deserto; *Exod. 13, 2c. 2
9. terra mota est *, etenim coe
distillaverunt a facie Dei Sinai,
facie Dei Israël. *Exod. 19, 16.
10. Pluviam voluntariam segre
gabis Deus haereditati tuae;
infirmata est, tu vero perfecis
eam.
11. Animalia tua habitabunt i
ea; parasti in dulcedine tua pau
peri, Deus.
12. Dominus dabit verbum ev
angelizantibus, virtute multa.
13. Rex virtutum dilecti dile
cti; et speciei domus divider
spolia.
14. Si dormiatis inter medio
cleros, pennae columbae dea
gentatae, et posteriora dorsi eju
in pallore auri.
15. Dum discernit coelestis re
ges super eam, nive dealbabuntu
in Selmon;
16. mons Dei, mons pinguis.
Mons coagulatus, mons pinguis
17. Ut quid suspicamini monte
coagulatos?
Mons, in quo beneplacitum es
Deo habitare in eo; etenim Do
minus habitabit in finem.
18. Currus Dei decem millibu
multiplex, millia laetantium; Do
minus in eis in Sina in sancto.
19. Ascendisti in altum, cepist
captivitatem; accepisti dona i
hominibus *.
Etenim non credentes, inhabi
tare Dominum Deum. *Eph. 4.
20. Benedictus Dominus die quo
tidie; prosperum iter faciet no

a) 1590. Psalmus Cantici David, in finem, in hymnis. b) 1590. Psalmus Cantic
David, in finem.

is Deus salutarium nostrorum.
21. Deus noster, Deus salvos fa-
endi, et Domini, Domini exitus
ortis.
22. Verumtamen Deus confrin-
et capita inimicorum suorum;
erticem capilli perambulantium
delictis suis.
23. Dixit Dominus: Ex Basan
onvertam, convertam in profun-
um maris;
24. ut intingatur pes tuus in san-
uine; lingua canum tuorum ex
imicis, ab ipso.
25. Viderunt ingressus tuos De-
, ingressus Dei mei; regis mei,
i est in sancto.
6. Praevenerunt principes con-
ncti psallentibus, in medio ju-
ncularum tympanistriarum.
27. In Ecclesiis benedicite Deo
omino, de fontibus Israël.
28. Ibi Benjamin adolescentu-
ls in mentis excessu.
Principes Juda, duces eorum;
incipes Zabulon, principes
phthali.
29. Manda Deus virtuti tuae;
nfirma hoc Deus, quod opera-
es in nobis.
30. A templo tuo in Jerusalem*,
i offerent reges munera.
* Ps. 71, 10.
31. Increpa feras arundinis,
ngregatio taurorum in vaccis
pulorum; ut excludant eos, qui
obati sunt argento.
Dissipa gentes, quae bella vo-
nt;
2. venient legati * ex Aegypto;
hiopia praeveniet manus ejus
o. * Jes. 19, 21.
3. Regna terrae, cantate Deo;
llite Domino: psallite Deo,
4. qui ascendit super coelum
li, ad Orientem.
cce! dabit voci suae vocem
utis,
5. date gloriam Deo super Is-
l, magnificentia ejus, et virtus
in nubibus.

36. Mirabilis Deus in sanctis su-
is, Deus Israël ipse dabit * virtu-
tem et fortitudinem plebi suae,
benedictus Deus. * Ps. 28, 11.

Psalm. 68.

Opem Dei implorans exponit suas afflictiones, et peccata sua confessus orat, ne ob ea turbentur probi et pii Cultores Dei; preces repetens afflictionibus liberari optat.

1. In finem, pro iis, qui com-
mutabuntur, David a).
2. Salvum me fac Deus; quoniam
intraverunt aquae usque ad
animam meam.
3. Infixus sum in limo profun-
di; et non est substantia.
Veni in altitudinem maris; et
tempestas demersit me.
4. Laboravi clamans, raucae
factae sunt fauces meae*; defe-
cerunt oculi mei, dum spero in
Deum meum. * Ps. 37, 11.
5. Multiplicati sunt * super ca-
pillos capitis mei, qui oderunt me
gratis. * Ps. 34, 19. Joh. 15, 25.
Confortati sunt, qui persecuti
sunt me inimici mei injuste; quae
non rapui, tunc exsolvebam.
6. Deus tu scis insipientiam me-
am; et delicta mea a te non sunt
abscondita.
7. Non erubescant in me, qui
expectant te, Domine, Domine
virtutum!
Non confundantur super me,
qui quaerunt te, Deus Israël!
8. Quoniam propter te sustinui
opprobrium; operuit confusio
faciem meam.
9. Extraneus * factus sum fra-
tribus meis, et peregrinus filiis
matris meae. * Ps. 37, 12.
10. * Quoniam zelus domus tuae
comedit me †; et opprobria ex-
probrantium tibi, ceciderunt su-
per me. * Ps. 118, 139. Joh. 2, 17.
† Rom. 15, 3.
11. Et operui in jejunio animam
meam; et factum est in oppro-
brium mihi.

a) 1590. Psalmus David, in finem, pro iis, qui commutabuntur.

12. Et posui vestimentum meum cilicium; et factus sum illis in parabolam.
13. Adversum me loquebantur, qui sedebant in porta; et in me psallebant, qui bibebant vinum.
14. Ego vero orationem meam ad te, Domine! tempus beneplaciti Deus.
In multitudine a) misericordiae tuae exaudi me, in veritate salutis tuae.
15. Eripe me de luto, ut non infigar; libera me ab iis, qui oderunt me, et de profundis aquarum.
16. Non me demergat tempestas aquae, neque absorbeat me profundum; neque urgeat super me puteus os suum.
17. Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua; secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.
18. Et ne avertas faciem tuam a puero tuo; quoniam tribulor, velociter exaudi me.
19. Intende animae meae, et libera eam; propter inimicos meos eripe me.
20. Tu scis improperium meum, et confusionem meam, et reverentiam meam.
21. In conspectu tuo sunt omnes, qui tribulant me, improperium expectavit cor meum, et miseriam
Et sustinui, qui simul contristaretur, et non fuit; et qui consolaretur, et non inveni.
22. * Et dederunt in escam meam fel; et in siti mea potaverunt me aceto. * Matth. 27, 34. 48.
23. * Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributiones, et in scandalum. * Rom. 11, 9.
24. Obscurentur oculi eorum, ne videant; et dorsum eorum semper incurva.
25. Effunde super eos iram tuam; et furor irae tuae comprehendat eos.
26. * Fiat habitatio eorum deserta; et in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet. * Act. 1, 20
27. Quoniam, quem tu percussisti, persecuti sunt; et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.
28. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum; et non intrent in justitiam tuam.
29. Deleantur de libro viventium; et cum justis non scribantur.
30. Ego sum pauper et dolens; salus tua Deus suscepit me.
31. Laudabo nomen Dei cum cantico; et magnificabo eum in laude:
32. Et placebit Deo super vitulum novellum, cornua producentem et ungulas.
33. Videant pauperes et laetentur; quaerite Deum, et vivet anima vestra;
34. quoniam exaudivit pauperes Dominus; et vinctos suos non despexit.
35. Laudent illum coeli et terra, mare, et omnia reptilia in eis.
36. Quoniam Deus salvam faciet Sion; et aedificabuntur civitates Juda.
Et inhabitabunt ibi, et haereditate acquirent eam.
37. Et semen * servorum ejus possidebit eam, et qui diligunt nomen ejus, habitabunt in ea.
* Ps. 101, 29.

Psalm. 69.

Humiles ad Deum preces.

In finem, Psalmus David b),
1. In rememorationem, quod salvum c) fecerit eum Dominus.
2. Deus in adjutorium meum intende; Domine! ad adjuvandum me festina.
3. Confundantur *, et rever

a) in edit. 1592. corrigendum: „multitudine" b) 1590. Psalmus David, in finem
c) 1590. fecit

atur, qui quaerunt animam me-
a; *Ps. 34, 4. 39, 15.
j. avertantur retrorsum, et e-
rubescant, qui volunt mihi mala.
Avertantur statim erubescen-
t, qui dicunt mihi: Euge, euge!
. Exultent et laetentur in te o-
nes, qui quaerunt te, et dicant
s.per: Magnificetur Dominus;
q diligunt salutare tuum.
. Ego vero egenus *, et pauper
m; Deus adjuva me. *Ps. 39, 18.
idjutor meus, et liberator me-
us tu, Domine! ne moreris.

Psalm. 70.

ilium Dei multas inter tribulationes deprecatur.

Psalmus David,
Filiorum Jonadab, a) et prio-
r captivorum.
I e, Domine! speravi, non con-
undar in aeternum;
. in justitia tua libera me, et
e.e me.
iclina ad me aurem tuam, et
s.a me.
. Esto mihi in Deum protecto-
r, et in locum munitum; ut sal-
v me facias,
ioniam * firmamentum me-
u, et refugium meum es tu.
*Ps. 45, 2.
. Deus meus eripe me de manu
p.catoris, et de manu contra le-
g. agentis et iniqui;
. quoniam tu es patientia mea,
D.nie! Domine spes mea a ju-
v.tute mea!
. In te confirmatus sum ex u-
e.*, de ventre matris meae tu
es protector meus. *Ps. 21, 10.
i te cantatio mea semper.
: Tamquam prodigium factus
su multis; et tu adjutor fortis.
Repleatur os meum laude, ut
ca.em gloriam tuam; tota die
m.n.tudinem tuam.
Ne projicias me in tempore
se.tutis; cum defecerit virtus
m., ne derelinquas me.

10. Quia dixerunt inimici mei
mihi; et qui custodiebant animam
meam, consilium fecerunt in u-
num,
11. dicentes: Deus dereliquit e-
um, persequimini, et comprehen-
dite eum; quia non est, qui eripiat.
12. Deus ne elongeris a me, Deus
meus in auxilium meum respice.
13. Confundantur *, et deficiant
detrahentes animae meae; ope-
riantur confusione, et pudore,
qui quaerunt mala mihi. *Ps. 69, 3.
14. Ego autem semper sperabo;
et adjiciam super omnem laudem
tuam.
15. Os meum annunciabit ju-
stitiam tuam; tota die salutare
tuum.
Quoniam non cognovi littera-
turam,
16. introibo in potentias Do-
mini; Domine! memorabor ju-
stitiae tuae solius.
17. Deus docuisti me a juven-
tute mea; et usque nunc pronun-
ciabo mirabilia tua.
18. Et usque in senectam et se-
nium; Deus, ne derelinquas me,
donec annunciem brachium tu-
um generationi omni, quae ven-
tura est;
potentiam tuam,
19. et justitiam tuam Deus us-
que in altissima, quae fecisti ma-
gnalia; Deus quis similis tibi?
20. Quantas ostendisti mihi tri-
bulationes multas, et malas; et
conversus vivificasti me; et de a-
byssis terrae iterum reduxisti me,
21. multiplicasti magnificenti-
am tuam; et conversus consola-
tus es me.
22. Nam et ego confitebor tibi
in vasis psalmi veritatem tuam;
Deus psallam tibi in cithara, san-
ctus Israël!
23. Exultabunt labia mea, cum
cantavero tibi; et anima mea,
quam redemisti.
24. Sed et lingua mea tota die me-

1590, et eorum, qui primi captivi ducti sunt.

ditabitur justitiam tuam; cum confusi et reveriti fuerint, qui quaerunt mala mihi.

Psalm. 71.

Vates canit de Rege, omnibus ceteris regibus longe præcellente et glorioso.

Psalmus,

1. In Salomonem.

2. Deus judicium tuum regi da; et justitiam tuam filio regis.

Judicare populum tuum in justitia, et pauperes tuos in judicio.

3. Suscipiant montes pacem populo; et colles justitiam.

4. Judicabit pauperes populi, et salvos faciet filios pauperum; et humiliabit calumniatorem.

5. Et permanebit cum sole, et ante lunam, in generatione et generationem.

6. Descendet sicut pluvia in vellus; et sicut stillicidia stillantia super terram.

7. Orietur in diebus ejus justitia, et abundantia pacis; donec auferatur luna.

8. Et dominabitur * a mari usque ad mare; et a flumine usque ad terminos orbis terrarum. * Zach. 9, 10.

9. Coram illo procident Aethiopes; et inimici ejus terram lingent.

10. Reges Tharsis, * et insulae munera offerent; reges Arabum, et Saba dona adducent. * Ps. 67, 30.

11. Et adorabunt eum omnes reges terrae; omnes gentes servient ei;

12. quia liberabit pauperem a potente; et pauperem, cui non erat adjutor.

13. Parcet pauperi et inopi; et animas pauperum salvas faciet.

14. Ex usuris et iniquitate redimet animas eorum; et honorabile nomen eorum coram illo.

15. Et vivet, et dabitur ei de auro Arabiae, et adorabunt de ipso semper; tota die benedicent ei.

16. Et erit firmamentum in terra in summis montium, superextolletur super Libanum fructu[s] ejus; et florebunt de civitate sic[ut] ut foenum terrae.

17. Sit nomen ejus benedictu[m] in saecula; ante solem permane[t] nomen ejus.

Et benedicentur in ipso omne[s] tribus terrae; omnes gentes magnificabunt eum.

18. Benedictus Dominus Deu[s] Israël, qui facit mirabilia solus

19. et benedictum nomen majestatis ejus in aeternum; et replebitur majestati ejus omnis terra fiat, fiat!

20. Defecerunt laudes David filii Jesse a).

Psalm. 72.

Impios tarde quidem persæpe, sed gravit[er] Deus ulciscitur; hinc spes justorum.

1. Psalmus Asaph b).

Quam bonus Israël Deus his, qu[i] recto sunt corde?

2. Mei autem paene moti sunt pedes; paene effusi sunt gressus me[i].

3. Quia zelavi super iniquo[s] pacem peccatorum videns.

4. Quia non est respectus mor[ti] eorum; et firmamentum in pla[ga] eorum.

5. In labore hominum non sun[t] et cum hominibus non flagella[]buntur;

6. ideo tenuit eos superbia, oper[]ti sunt iniquitate et impietate sua.

7. Prodiit quasi ex adipe iniqu[i]tas eorum; transierunt in affectu[m] cordis.

8. Cogitaverunt, et locuti sun[t] nequitiam; iniquitatem in exce[l]so locuti sunt.

9. Posuerunt in coelum os suum et lingua eorum transivit in terr[a].

10. Ideo convertetur popul[us] meus hic; et dies pleni invenie[n]tur in eis.

11. Et dixerunt: * Quomodo sc[it] Deus, et si est scientia in excelso * Ps. 9, 32.

12. Ecce! ipsi peccatores, et a[]

a) 1590. om. v. 20. Defecerunt laudes David filii Jesse.
b) 1590. add. Defecerunt hymni David filii Jesse.

ıdantes in saeculo, obtinuerunt
itias.
3. Et dixi: Ergo sine causa ju-
icavi cor meum, et lavi inter
ocentes manus meas;
4. et fui flagellatus tota die, et
tigatio mea in matutinis.
5. Si dicebam: Narrabo sic:
e! nationem filiorum tuorum
robavi.
6. Existimabam, ut cognosce-
ı hoc, labor est ante me;
7. donec intrem in Sanctuari-
ı Dei; et intelligam in novissi-
r eorum.
8. Verumtamen propter dolos
uisti eis; dejecisti eos, dum al-
erentur.
9. Quomodo facti sunt in deso-
aonem, subito defecerunt; peri-
ınt propter iniquitatem suam.
). Velut somnium surgentium
) nine, in civitate tua imaginem
prum ad nihilum rediges.
2 Quia inflammatum est cor me-
ı et renes mei commutati sunt;
ı. et ego ad nihilum redactus
u, et nescivi.
3. Ut jumentum factus sum a-
ı te; et ego semper tecum.
4. Tenuisti manum dexteram
m; et in voluntate tua deduxi-
t ıe, et cum gloria suscepisti me.
ı. Quid enim mihi est in coelo?
t te quid volui super terram?
). Defecit caro mea, et cor me-
ı Deus cordis mei, et pars mea
) s in aeternum.
7. Quia ecce! qui elongant se
ı peribunt; perdidisti omnes,
ı fornicantur abs te.
. Mihi autem adhaerere Deo
cum est; ponere in Domino
) spem meam;
annuntiem omnes praedica-
ces tuas, in portis filiae Sion.

PSALM. 73.

ıt bujus mundi calamitates refugium nostrum in Deo omnium creatore.

a) Intellectus Asaph.

Ut quid Deus repulisti in finem;
iratus est furor tuus super o-
ves pascuae tuae?
2. Memor esto congregationis
tuae, quam possedisti ab initio.
Redemisti virgam haereditatis
tuae; mons Sion, in quo habitasti
in eo.
3. Leva manus tuas in superbias
eorum in finem; quanta maligna-
tus est inimicus in sancto!
4. Et gloriati sunt, qui oderunt
te; in medio solemnitatis tuae.
Posuerunt signa sua, signa;
5. Et non cognoverunt sicut in
exitu super summum.
Quasi in silva lignorum securi-
bus
6. exciderunt januas ejus in id-
ipsum; in securi, et ascia dejece-
runt eam.
7. * Incenderunt igni Sanctua-
rium tuum; in terra polluerunt
tabernaculum nominis tui.

* 4 Reg. 25, 9.

8. Dixerunt in corde suo cogna-
tio eorum simul: Quiescere faci-
amus omnes dies festos Dei a terra!
9. Signa nostra non vidimus,
jam non est propheta; et nos non
cognoscet amplius.
10. Usquequo Deus impropera-
bit inimicus; irritat adversarius
nomen tuum in finem?
11. Ut quid avertis manum tu-
am, et dexteram tuam, de medio
sinu tuo in finem?
12. Deus autem rex noster ante
saecula; operatus est salutem in
medio terrae.
13. Tu confirmasti in virtute
tua mare; contribulasti capita
draconum in aquis.
14. Tu confregisti capita draco-
nis; dedisti eum escam populis
Aethiopum.
15. Tu dirupisti fontes, et tor-
rentes; tu siccasti fluvios Ethan.
16. Tuus est dies, et tua est nox;
tu fabricatus es auroram et solem.
17. Tu fecisti omnes terminos

a 1590. add. Psalmus

terrae; aestatem et ver tu plasmasti ea.

18. Memor esto hujus, inimicus improperavit Domino; et populus insipiens incitavit nomen tuum.

19. Ne tradas bestiis animas confitentes tibi, et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem.

20. Respice in testamentum tuum; quia repleti sunt, qui obscurati sunt terrae domibus iniquitatum.

21. Ne avertatur humilis factus confusus; pauper et inops laudabunt nomen tuum.

22. Exurge Deus, judica causam tuam; memor esto improperiorum tuorum, eorum, quae ab insipiente sunt tota die.

23. Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum; superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.

Psalm. 74.

Frustra se extollunt iniqui; Deus judex est.

1. In finem, ne corrumpas, Psalmus Cantici Asaph. a).

2. Confitebimur tibi Deus; confitebimur, et invocabimus nomen tuum.

Narrabimus mirabilia tua;

3. cum accepero tempus, ego justitias judicabo.

4. Liquefacta est terra, et omnes, qui habitant in ea; ego confirmavi columnas ejus.

5. Dixi iniquis: Nolite inique agere; et delinquentibus: Nolite exaltare cornu.

6. Nolite extollere in altum cornu vestrum; nolite loqui adversus Deum iniquitatem.

7. Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque a desertis montibus;

8. Quoniam Deus judex est.

Hunc humiliat*, et hunc exaltat;

* 1 Reg. 2, 7.

9. Quia calix in manu Domini vini meri plenus misto.

Et inclinavit ex hoc in hoc; rumtamen faex ejus non est e[...] anita; bibent omnes peccat[...] terrae.

10. Ego autem annuntiab[...] saeculum; cantabo Deo Jaco[...]

11. Et omnia cornua pecc[...] rum confringam; et exaltabu[...] cornua justi.

Psalm. 75.

Terribilis est Deus in judiciis suis contr[...] pios.

1. In finem, in Laudibus, [...] mus Asaph,

Canticum ad Assyrios b).

2. Notus in Judaea Deus; in I[...] el magnum nomen ejus.

3. Et factus est in pace locu[...] jus; et habitatio ejus in Sion.

4. Ibi confregit * potentias a[...] um c), scutum, gladium, et bell[...]

* Ps. 45, 10.

5. Illuminans tu mirabilit[...] montibus aeternis;

6. turbati sunt omnes insip[...] tes corde.

Dormierunt somnum suum[...] nihil invenerunt omnes viri d[...] tiarum in manibus suis.

7. Ab increpatione tua Deus[...] cob dormitaverunt, qui ascen[...] runt equos.

8. Tu terribilis es, et quis r[...] stet tibi? ex tunc ira tua.

9. De coelo auditum fecist[...] dicium; terra tremuit et quie[...]

10. cum exurgeret in judic[...] Deus, ut salvos faceret om[...] mansuetos terrae.

11. Quoniam cogitatio hom[...] confitebitur tibi; et reliquiae[...] gitationis diem festum agent[...]

12. Vovete, et reddite Dom[...] Deo vestro, omnes, qui in ci[...] tu ejus affertis munera.

13. Terribili et ei, qui au[...] spiritum principum, terribi[...] pud reges terrae.

---

a) 1590. Psalmus Cantici Asaph, in finem, ne corrumpas. b) 1590. Psalmus A[...] in finem, in Laudibus, canticum ad Assyrios. c) 1590. potentias, arcum,

Psalm. 76.

onsolatio spiritualis ex fiducia in Deum, et recordatione beneficiorum ejus.

1. In finem, pro Idithun, Psal-
us Asaph a).
Voce mea ad Dominum clama-
- vi; voce mea ad Deum, et
:endit mihi.
3. In die tribulationis meae De-
n exquisivi, manibus meis no-
: contra eum; et non sum dece-
us.
Renuit consolari anima mea,
4. memor fui Dei, et delectatus
m, et exercitatus sum; et defe-
: spiritus meus.
5. Anticipaverunt vigilias ocu-
nei; turbatus sum, et non sum
utus.
6. Cogitavi * dies antiquos: et
nos aeternos in mente habui.
* Ps. 142, 5.
7. Et meditatus sum nocte cum
c-de meo, et exercitabar, et sco-
pam spiritum meum.
8. Numquid in aeternum pro-
i et Deus; aut non apponet, ut
nplacitior sit adhuc?
9. Aut in finem misericordiam
m abscindet, a generatione in
generationem?
10. Aut obliviscetur misereri
Deus? aut continebit in ira sua
r.ericordias suas?
11. Et dixi: Nunc coepi b); haec
tatio dexterae excelsi.
12. Memor fui operum Domi-
quia memor ero ab initio mi-
ilium tuorum,
13. et meditabor in omnibus
ribus tuis; et in adinventio-
us tuis exercebor.
14. Deus in sancto via tua; quis
Dus magnus sicut Deus noster?
15. Tu es Deus, qui facis mira-
ia.
otam fecisti in populis virtu-
e tuam;
16. redemisti in brachio tuo po-
pulum tuum, filios Jacob, et Jo-
seph.
17. Viderunt te aquae Deus, vi-
derunt te aquae; et timuerunt, et
turbatae sunt abyssi.
18. Multitudo sonitus aquarum;
vocem dederunt nubes.
Etenim sagittae tuae transeunt;
19. vox tonitrui tui in rota.
Illuxerunt coruscationes tuae
orbi terrae; commota est et con-
tremuit terra.
20. In mari via tua, et semitae
tuae in aquis multis; et vestigia
tua non cognoscentur.
21. * Deduxisti sicut oves popu-
lum tuum, in manu Moysi et Aa-
ron. * Exod. 12, 37. 14, 22.

Psalm. 77.

Beneficia olim Judæis præstita enarrantur. Reprobatio ipsis ob infidelitates prænunciatur.

1. c) Intellectus Asaph.
Attendite popule meus legem
meam; inclinate aurem ve-
stram in verba oris mei.
2. Aperiam in parabolis os me-
um; loquar propositiones ab ini-
tio.
3. Quanta audivimus et cogno-
vimus ea; et patres nostri narra-
verunt nobis.
4. Non sunt occultata a filiis eo-
rum, in generatione altera.
Narrantes laudes Domini, et
virtutes ejus, et mirabilia ejus,
quae fecit.
5. Et suscitavit testimonium in
Jacob; et legem posuit in Israël.
Quanta mandavit patribus no-
stris nota facere ea filiis suis;
6. ut cognoscat generatio altera.
Filii, qui nascentur, et exur-
gent, et narrabunt filiis suis,
7. ut ponant in Deo spem suam,
et non obliviscantur operum Dei;
et mandata ejus exquirant.
8. Ne fiant sicut patres eorum;
generatio prava et exasperans.

a) 1590. Psalmus Asaph, in finem, pro Idithum. b) 1590. „cœpit;" correctum in: „cœpi;" c) 1590. a d d. Psalmus.

Generatio, quae non direxit cor suum; et non est creditus cum Deo spiritus ejus.

9. Filii Ephrem intendentes et mittentes arcum: conversi sunt in die belli.

10. Non custodierunt testamentum Dei; et in lege ejus noluerunt ambulare.

11. Et obliti sunt benefactorum ejus, et mirabilium ejus, quae ostendit eis.

12. Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Aegypti, in campo Taneos.

13. *Interrupit mare, et perduxit eos; et statuit aquas quasi in utre. * Exod. 14, 22.

14. Et deduxit eos in nube diei; et tota nocte in illuminatione ignis.

15. *Interrupit petram in eremo; et adaquavit eos velut in abysso multa. * Exod 17,6. Ps. 104,41.

16. Et eduxit aquam de petra; et deduxit tamquam flumina aquas.

17. Et apposuerunt adhuc peccare ei; in iram excitaverunt excelsum in inaquoso.

18. Et tentaverunt Deum in cordibus suis; ut peterent escas animabus suis.

19. Et male locuti sunt de Deo; dixerunt: Numquid poterit Deus parare mensam in deserto?

20. Quoniam percussit petram, et fluxerunt aquae, et torrentes inundaverunt.

Numquid et panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?

21. *Ideo audivit Dominus, et distulit; et ignis accensus est in Jacob, et ira ascendit in Israël. * Num. 11, 1.

22. Quia non crediderunt in Deo, nec speraverunt in salutari ejus;

23. et mandavit nubibus desuper, et januas coeli aperuit.

24. *Et pluit illis manna ad manducandum, et panem coeli dedit eis. * Exod. 16,4. Num. 11,7.

25. *Panem angelorum mand
cavit homo; cibaria misit eis
abundantia. * Joh. 6,31. 1 Cor. 10

26. * Transtulit Austrum
coelo; et induxit in virtute s
Africum. * Num. 11, 31.

27. Et pluit super eos sicut pu
verem carnes; et sicut arena
maris volatilia pennata.

28. Et ceciderunt in medio c
strorum eorum, circa tabern
cula eorum.

29. Et manducaverunt et sat
rati sunt nimis, et desiderium e
rum attulit eis;

30. non sunt fraudati a desid
rio suo.

* Adhuc escae eorum erant i
ore ipsorum; * Num. 11, 33.

31. et ira Dei ascendit sup
eos.

Et occidit pingues eorum, et e
lectos Israël impedivit.

32. In omnibus his peccaveru
adhuc; et non crediderunt in m
rabilibus ejus.

33. Et defecerunt in vanita
dies eorum; et anni eorum cu
festinatione.

34. Cum occideret eos, quaer
bant eum; et revertebantur,
diluculo veniebant ad eum.

35. Et rememorati sunt, qu
Deus adjutor est eorum; et De
excelsus redemptor eorum est.

36. Et dilexerunt eum in o
suo, et lingua sua mentiti sunt e

37. cor autem eorum non cr
rectum cum eo; nec fideles hab
ti sunt in testamento ejus.

38. Ipse autem est misericor
et propitius fiet peccatis eorur
et non disperdet eos.

Et abundavit, ut averteret ira
suam; et non accendit omne
iram suam:

39. Et recordatus est, quia ca
sunt; spiritus vadens, et non r
diens.

40. Quoties exacerbaverunt
um in deserto, in iram concita
runt eum in inaquoso? 41

1. Et conversi sunt, et tenta-
runt Deum; et sanctum Israël
acerbaverunt.
2. Non sunt recordati manus
s, die, qua redemit eos de ma-
tribulantis,
3. sicut posuit in Aegypto si-
a sua, et prodigia sua in campo
neos.
4. *Et convertit in sanguinem
nina eorum, et imbres eorum,
biberent. *Exod. 7, 20.
5.*Misit in eos a) coenomyïam,
omedit eos †; et ranam, et dis-
didit eos. *Exod. 8, 24. †Exod. 8, 6.
6.*Et dedit aerugini fructus e-
um; et labores eorum locustae.
*Exod. 10, 15.
7. *Et occidit in grandine vi-
s eorum; et moros eorum in
ina. *Exod. 9, 25.
8. Et tradidit grandini jumen-
orum; et possessionem eorum
gi.
9. Misit in eos iram indigna-
is suae; indignationem, et
m, et tribulationem: immissio-
per angelos malos.
.Viam fecit semitae irae suae,
n pepercit a morte animabus
um; et jumenta eorum in mor-
conclusit.
1. *Et percussit omne primo-
itum in terra Aegypti; primi-
i omnis laboris eorum in ta-
naculis Cham. *Exod. 12, 29.
2. Et abstulit sicut oves popu-
u suum; et perduxit eos tam-
m gregem in deserto.
3. Et deduxit b) eos in spe, et
timuerunt; et *inimicos eo-
operuit mare. *Exod. 14, 27.
. Et induxit eos in montem
tificationis suae, montem,
m acquisivit dextera ejus.
Et ejecit a facie eorum gentes;
orte divisit eis terram in funi-
distributionis. *Jos. 13, 6. 7.
. Et habitare fecit in taber-
alis eorum tribus Israël.

56. Et tentaverunt, et exacerbaverunt Deum excelsum; et testimonia ejus non custodierunt.
57. Et averterunt se, et non servaverunt pactum; quemadmodum patres eorum, conversi sunt in arcum pravum.
58. In iram concitaverunt eum in collibus suis; et in sculptilibus suis ad aemulationem eum provocaverunt.
59. Audivit Deus, et sprevit; et ad nihilum redegit valde Israël.
60. * Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum suum, ubi habitavit in hominibus.
* 1 Reg. 4, 4. Jerem. 7, 12. 14. 26, 6.
61. Et tradidit in captivitatem virtutem eorum; et pulchritudinem eorum in manus inimici.
62. Et conclusit in gladio populum suum; et haereditatem suam sprevit.
63. Juvenes eorum comedit ignis; et virgines eorum non sunt lamentatae.
64. Sacerdotes * eorum in gladio ceciderunt; et viduae eorum non plorabantur. * 1 Reg. 22, 17.
65. Et excitatus est tamquam dormiens Dominus, tamquam potens crapulatus a vino.
66. Et * percussit inimicos suos in posteriora; opprobrium sempiternum dedit illis. * 1 Reg. 5, 6.
67. Et repulit tabernaculum Joseph; et tribum Ephraim non elegit;
68. sed elegit tribum Juda, montem Sion, quem dilexit.
69. Et aedificavit sicut unicornium sanctificium suum in terra, quam fundavit in saecula.
70. Et elegit * David servum suum, et sustulit eum de gregibus ovium; de post foetantes accepit eum, * 1 Reg. 16, 11. sq.
71. pascere * Jacob servum suum, et Israël haereditatem suam.
* 2 Reg. 5, 2.

a) 1590. cynomyiam, b) 1590. eduxit

72. Et pavit eos in innocentia cordis sui; et in intellectibus manuum suarum deduxit eos.

Psalm. 78.

Fideles ab infidelibus vexati opem Dei poscunt.

1. Psalmus Asaph.
Deus venerunt gentes in haereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum; posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam.
2. Posuerunt morticina servorum tuorum, escas volatilibus coeli; carnes sanctorum tuorum bestiis terrae.
3. Effuderunt sanguinem eorum tamquam aquam in circuitu Jerusalem; et non erat, qui sepeliret.
4. Facti sumus * opprobrium vicinis nostris; subsannatio et illusio his, qui in circuitu nostro sunt. *Ps. 43, 14.
5. Usquequo *Domine! irasceris in finem; accendetur velut ignis zelus tuus? *Ps. 84, 6.
6. *Effunde iram tuam in gentes, quae te non noverunt; et in regna, quae nomen tuum non invocaverunt. *Jer. 10, 25.
7. Quia comederunt Jacob; et locum ejus desolaverunt.
8. *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, cito anticipent nos misericordiae tuae; quia pauperes facti sumus nimis. *Jes. 64, 9.
9. Adjuva nos Deus salutaris noster; et propter gloriam nominis tui Domine libera nos; et propitius esto peccatis nostris, propter nomen tuum.
10. Ne forte dicant in gentibus: Ubi est Deus eorum? et innotescat in nationibus coram oculis nostris,
ultio sanguinis servorum tuorum, qui effusus est;
11. introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum.
Secundum magnitudinem b[rachii] tui, posside filios mortifi[ca]torum.
12. Et redde vicinis nostris s[ep]tuplum in sinu eorum; impro[pe]rium ipsorum, quod exprobra[ve]runt tibi Domine.
13. Nos autem populus tuus[, et] oves pascuae tuae, confitebi[mur] tibi in saeculum;
in generationem a) et gene[ra]tionem annunciabimus laud[em] tuam.

Psalm. 79.

Miseriarum finis a Deo petitur.

1. In finem b), pro iis, qui co[m]mutabuntur, testimonium Asa[ph] Psalmus.
2. Qui regis Israël, intende; [qui] deducis velut ovem Jose[ph].
Qui sedes super cherubim, m[a]nifestare
3. coram Ephraim, Benjam[in] et Manasse.
Excita potentiam tuam, et ve[ni] ut salvos facias nos.
4. Deus converte nos; et ost[en]de faciem tuam, et salvi erimus.
5. Domine Deus virtutum, q[uo]usque irasceris super oration[em] servi tui?
6. Cibabis nos pane lacry[ma]rum; et potum dabis nobis in [la]crymis in mensura?
7. Posuisti nos in contradict[io]nem vicinis nostris; et inim[ici] nostri subsannaverunt nos.
8. Deus virtutum converte n[os]; et ostende faciem tuam; et sa[lvi] erimus.
9. Vineam de Aegypto trans[tu]listi; ejecisti gentes, et plant[asti] eam.
10. Dux itineris fuisti in c[on]spectu ejus; plantasti radice[s e]jus, et implevit terram.
11. Operuit montes umbra e[jus]; et arbusta ejus cedros Dei.
12. Extendit palmites suos

a) 1590. in generatione b) 1590. Psalmus, in finem, pro ..... Asaph.

e ad mare; et usque ad flumen
opagines ejus.
13. Ut quid destruxisti mace-
im ejus*; et vindemiant eam
nes, qui praetergrediuntur vi-
i. * Ps. 88, 42. Jes. 5, 5.
14. Exterminavit eam aper de
va; et singularis ferus depastus
eam.
15. Deus virtutum convertere;
pice de coelo, et vide, et visita
neam istam.
16. Et perfice eam, quam plan-
it dextera tua; et super filium
minis, quem confirmasti tibi.
7. Incensa igni, et suffossa ab
repatione vultus tui peribunt.
8. Fiat manus tua super virum
xterae tuae; et super filium ho-
nis, quem confirmasti tibi.
9. Et non discedimus a te, vi-
cabis nos; et nomen tuum in-
cabimus.
o. Domine Deus virtutum con-
te nos; et ostende faciem tu-
, et salvi erimus.

Psalm. 80.

Fa Dei pie celebranda. Ob infidelitates
citit Deus Judaeos in desideria cordis
eorum.

In finem.
. Pro torcularibus, Psalmus
i Asaph a).
. Exultate Deo adjutori nostro;
jubilate Deo Jacob.
. Sumite psalmum, et date tym-
num; psalterium jucundum
m cithara.
. Buccinate in Neomenia tu-
in insigni die solemnitatis ve-
tie.
. Quia praeceptum in Israël
s et judicium Deo Jacob.
. Testimonium in Joseph po-
illud, cum exiret de terra Ae-
ti; linguam, quam non nove-
audivit.
. Divertit ab oneribus dorsum
s; manus ejus in cophino ser-
runt.

8. In tribulatione invocasti me*,
et liberavi te; exaudivi te in abs-
condito tempestatis; † probavi te
apud aquam contradictionis.
* Exod. 14, 10. 17, 5. † Num. 20, 13.
9. Audi populus meus, et con-
testabor te; Israël si audieris me,
10. non* erit in te deus recens,
neque adorabis deum alienum.
* Exod. 20, 3.
11. Ego enim sum Dominus De-
us tuus, qui eduxi te de terra Ae-
gypti, dilata os tuum, et implebo
illud.
12. Et non audivit populus me-
us vocem meam; et Israël non in-
tendit mihi.
13. * Et dimisi eos secundum
desideria cordis eorum, ibunt in
adinventionibus suis. * Act. 14, 15.
14. * Si populus meus audisset
me; Israël si in viis meis ambu-
lasset; * Deut. 5, 29. 28, 1 sq. Bar. 3, 13.
15. pro nihilo forsitan inimicos
eorum humiliassem; et super
tribulantes eos misissem manum
meam.
16. Inimici Domini mentiti sunt
ei; et erit tempus eorum in sae-
cula.
17. Et cibavit eos ex adipe fru-
menti; et de petra, melle satura-
vit eos.

Psalm. 81.

Adhortatio ad judices, ut juste jura admi-
nistrent.

1. Psalmus Asaph.
Deus stetit in synagoga deorum;
in medio autem* deos dijudi-
cat. v. 6.
2. Usquequo judicatis iniquita-
tem; et facies peccatorum sumi-
tis?
3. Judicate * egeno, et pupillo;
humilem, et pauperem justificate.
* Jes. 1, 17.
4. * Eripite pauperem: et ege-
num de manu peccatoris liberate.
* Prov. 24, 11.
5. Nescierunt, neque intellexe-
runt, in tenebris ambulant, mo-

1590. Psalmus Asaph, in finem, pro torcularibus, quinta sabbati.

vebuntur omnia fundamenta terrae.
6. *Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes! *Joh. 10, 34.
7. Vos autem sicut homines moriemini; et sicut unus de principibus cadetis.
8. Surge Deus, judica terram; quoniam tu haereditabis in omnibus gentibus.

Psalm. 82.

Infidelium adversus populum Dei motus; eorumque confusio et interitus.

1. Canticum Psalmi Asaph.
2. Deus, quis similis erit tibi? ne taceas, neque compescaris Deus;
3. quoniam ecce! inimici tui sonuerunt; et qui oderunt te, extulerunt caput.
4. Super populum tuum malignaverunt consilium; et cogitaverunt adversus sanctos tuos.
5. Dixerunt: Venite, et disperdamus eos de gente; et non memoretur nomen Israël ultra.
6. Quoniam cogitaverunt unanimiter; simul adversum te testamentum disposuerunt,
7. tabernacula Idumaeorum et Ismahelitae;
Moab, et Agareni,
8. Gebal, et Ammon, et Amalec; alienigenae cum habitantibus Tyrum.
9. Etenim Assur venit cum illis; facti sunt in adjutorium filiis Lot.
10. Fac illis * sicut Madian †, et Sisarae; sicut ‡ Jabin in torrente Cisson. *Jud. 7, 22. †Jud. 4, 15. 21. ‡Jud. 4, 24.
11. Disperierunt in Endor; facti sunt ut stercus terrae.
12. *Pone principes eorum sicut Oreb, et Zeb, et † Zebee, et Salmana; *Jud. 7, 25. †Jud. 8, 21.
omnes principes eorum;
13. qui dixerunt: Haereditate possideamus Sanctuarium Dei.
14. Deus meus pone illos ut rotam; et sicut stipulam ante facie[m] venti.
15. Sicut ignis, qui combu[rit] silvam; et sicut flamma comb[u]rens montes;
16. ita persequeris illos in te[m]pestate tua; et in ira tua turbab[is] eos.
17. Imple facies eorum ignom[i]nia; et quaerent nomen tuu[m] Domine.
18. Erubescant*, et conturbe[n]tur in saeculum saeculi; et co[n]fundantur, et pereant. *Ps. 6, 11. 34, 4.
19. Et cognoscant, quia nom[en] tibi Dominus; tu solus Altissim[us] in omni terra.

Psalm. 83.

Aeterna Dei tabernacula unicum justi d[e]derium.

In finem,
1. Pro torcularibus filiis Co[re] Psalmus a).
2. Quam dilecta tabernacula t[ua] Domine virtutum!
3. Concupiscit*, et deficit a[ni]ma mea in atria Domini. *Ps. 2[6]
Cor meum, et caro mea exult[a]verunt in Deum vivum.
4. Etenim passer invenit si[bi] domum; et turtur nidum b) si[bi] ubi ponat pullos suos.
Altaria tua Domine virtutu[m] rex meus, et Deus meus.
5. Beati, qui habitant in do[mo] tua, Domine! in saecula saecul[o]rum laudabunt te.
6. Beatus vir, cujus est auxi[li]um abs te; ascensiones in cor[de] suo disposuit,
7. in valle lacrymarum in lo[co] quem posuit.
8. Etenim benedictionem da[bit] legislator, ibunt de virtute in v[ir]tutem; videbitur Deus deor[um] in Sion.
9. Domine Deus virtutum ex[au]di orationem meam; auribus p[er]cipe Deus Jacob.

a) 1590. Psalmus, in finem, pro ..... Core. b) 1590. om. sibi,

10. Protector noster aspice De-
ı; et respice in faciem Christi
t.;
11. quia melior est dies una in
a'iis tuis super millia.
Elegi abjectus esse in domo Dei
r·i; magis quam habitare in ta-
bernaculis peccatorum.
12. Quia misericordiam, et ve-
ratem diligit Deus; gratiam, et
g·riam dabit Dominus.
13. Non privabit bonis eos, qui
a'bulant in innocentia; Domine
v·tutum, beatus homo, qui spe-
r. in te.

Psalm. 84.

D clementia celebratur, et ejus auxilium
ii alamitate imploratur. Spes meliorum
temporum affulget.

. In finem, filiis Core, Psal-
n s a).
2 Benedixisti Domine! terram
tuam; avertisti captivitatem
J·ob.
. Remisisti iniquitatem plebis
ti e; operuisti omnia peccata e-
oım.
. Mitigasti omnem iram tuam;
a·rtisti ab ira indignationis
ti e.
. Converte nos Deus salutaris
n·ter; et averte iram tuam a
nbis.
. Numquid in aeternum iras-
c·is nobis? aut extendes iram
ti m a generatione in generatio-
nh?
. Deus tu conversus vivifica-
b' nos; et plebs tua laetabitur
ir e.
. Ostende nobis Domine! mi-
s·icordiam tuam; et salutare
ti m da nobis.
. Audiam, quid loquatur in me
D·minus Deus; quoniam loque-
tu pacem in plebem suam;
t super sanctos suos; et in eos,
q convertuntur ad cor.
o. Verumtamen prope timen-
tes eum salutare ipsius; ut inha-
bitet gloria in terra nostra.
11. Misericordia et veritas ob-
viaverunt sibi; justitia et pax os-
culatae sunt.
12. Veritas de terra orta est; et
justitia de coelo prospexit.
13. Etenim Dominus dabit be-
nignitatem; et terra nostra dabit
fructum suum.
14. Justitia ante eum ambula-
bit; et ponet in via gressus suos.

Psalm. 85.

Ab hostibus defendi petit. Omnes gentes
Deum adoraturae.

b) Oratio ipsi David.
1. Inclina Domine aurem tuam,
et exaudi me; quoniam in-
ops et pauper sum ego.
2. Costodi animam meam, quo-
niam sanctus sum; salvum fac ser-
vum tuum, Deus meus, sperantem
in te.
3. Miserere mei Domine! quo-
niam ad te clamavi tota die;
4. laetifica animam servi tui,
quoniam ad te Domine animam
meam levavi.
5. * Quoniam tu Domine! sua-
vis, et mitis; et multae misericor-
diae omnibus invocantibus te.

* Joël 2, 13.

6. Auribus percipe Domine!
orationem meam; et intende vo-
ci deprecationis meae.
7. In die tribulationis meae cla-
mavi ad te; quia exaudisti me.
8. Non est similis tui in diis Do-
mine! et non est secundum opera
tua.
9. Omnes gentes, quascumque
fecisti, venient, et adorabunt co-
ram te Domine et glorificabunt
nomen tuum.
10. Quoniam magnus es tu, et
faciens mirabilia; tu es Deus so-
lus.
11. Deduc me Domine! in via
tua, et ingrediar in veritate tua;

a) 1590. Psalmus, in finem, filius Core.

b) 1590. Psalmus, Oratio David.

laetetur cor meum, ut timeat nomen tuum.

12. Confitebor tibi Domine, Deus meus! in toto corde meo, et glorificabo nomen tuum in aeternum.

13. Quia misericordia tua magna est super me; et eruisti animam meam ex inferno inferiori.

14. Deus, iniqui insurrexerunt super me, et synagoga potentium quaesierunt animam meam; et non proposuerunt te in conspectu suo.

15. Et tu Domine Deus! miserator et misericors, patiens, et multae misericordiae, et verax,

16. respice in me, et miserere mei, da imperium tuum puero tuo; et salvum fac filium ancillae tuae.

17. Fac mecum signum in bonum, ut videant, qui oderunt me, et confundantur; quoniam tu Domine! adjuvisti me, et consolatus es me.

Psalm. 86.

Prærogativa urbis Jerusalem.

1. Filiis Core, Psalmus Cantici a).

Fundamenta ejus in montibus sanctis;

2. diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob.

3. Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei!

4. Memor ero Rahab, et Babylonis scientium me.

Ecce! alienigenae, et Tyrus, et populus Aethiopum, hi fuerunt illic.

5. Numquid Sion dicet: Homo, et homo natus est in ea; et ipse fundavit eam Altissimus?

6. Dominus narrabit in scripturis populorum, et principum; horum, qui fuerunt in ea.

7. Sicut laetantium omnium habitatio est in te.

Psalm. 87.

Ab inimicis vexatus, et ab amicis derelict et despectus Deo se totum commendat.

Canticum Psalmi.

1. Filiis Core, in finem, pr Maheleth ad respondendum, in tellectus Eman Ezrahitae b).

2. Domine Deus salutis meae, i die clamavi, et nocte coram te.

3. Intret in conspectu tuo or tio mea; inclina aurem tuam a precem meam;

4. quia repleta est malis anim mea; et vita mea inferno appr pinquavit.

5. Aestimatus sum cum descen dentibus in lacum; factus su sicut homo sine adjutorio,

6. inter mortuos liber,

sicut vulnerati dormientes i sepulchris, quorum non es m mor amplius; et ipsi de manu tu repulsi sunt.

7. Posuerunt me in lacu inf riori; in tenebrosis, et in umb mortis.

8. Super me confirmatus est f ror tuus; et omnes fluctus tu induxisti super me.

9. Longe fecisti notos meos me; posuerunt me abominati nem sibi.

Traditus sum, et non egredieba

10. oculi mei languerunt pr inopia.

Clamavi ad te Domine tota di expandi ad te manus meas.

11. Numquid mortuis facies m rabilia; aut medici suscitabun et confitebuntur tibi?

12. Numquid narrabit aliquis sepulchro misericordiam tuam et veritatem tuam in perdition

13. Numquid cognoscentur tenebris mirabilia tua; et jus tia tua in terra oblivionis?

14. Et ego ad te Domine! cl mavi; et mane oratio mea pra veniet te.

---

a) 1590. Psalmus Cantici, filiis Core.

b) 1590. Psalmus, Canticum psalmi, in fine filiis Core, pro Maheleth ad respondendum, intellectus Eman Israëlitæ.

15. Ut quid Domine! repellis
oationem meam; avertis faciem
tuam a me?
16. Pauper sum ego, et in labo-
ribus a juventute mea; exaltatus
autem, humiliatus sum et contur-
batus.
17. In me transierunt irae tuae;
e terrores tui conturbaverunt
n.
18. Circumdederunt me sicut
aqua tota die; circumdederunt
n simul.
19. Elongasti a me amicum, et
proximum; et notos meos a mi-
seria.

Psalm. 88.

D Majestas et clementia in rerum natura etn beneficiis Hebræo populo exhibita, omissio Davidi facta de regno æterno.

Intellectus Ethan Ezrahitae a).
2 Misericordias Domini in ae-
ternum cantabo.
n generationem b) et genera-
tionem annunciabo veritatem tu-
am in ore meo.
3. Quoniam dixisti: In aeter-
num misericordia aedificabitur
in coelis; praeparabitur veritas
tua in eis.
4. Disposui testamentum electis
meis *, juravi David servo meo:
* 2 Reg. 7, 12.
5. Usque in aeternum praepa-
rabo semen tuum.
Et aedificabo in generationem c),
et generationem sedem tuam.
6. Confitebuntur coeli mirabi-
lia tua Domine! etenim veritatem
tuam in ecclesia sanctorum.
7. Quoniam quis in nubibus
aequabitur Domino: similis erit
Deo in filiis Dei?
8. Deus, qui glorificatur in con-
silio d) sanctorum; magnus et ter-
ribilis super omnes, qui in circui-
tu e) ejus sunt.
9. Domine Deus virtutum quis
similis tibi? potens es Domine!
et veritas tua in circuitu tuo.
10. Tu domināris potestati ma-
ris; motum autem fluctuum ejus
tu mitigas.
11. Tu humiliasti sicut vulne-
ratum, superbum; in brachio
virtutis tuae dispersisti inimicos
tuos.
12. * Tui sunt coeli, et tua est
terra, orbem terrae et plenitudi-
nem ejus tu fundasti; * Gen. 1, 1. Ps. 23, 1. 2.
13. aquilonem et mare tu crea-
sti.
Thabor et Hermon in nomine
tuo exultabunt;
14. tuum brachium cum poten-
tia.
Firmetur manus tua, et exalte-
tur dextera tua;
15. justitia et judicium praepa-
ratio sedis tuae.
Misericordia et veritas prae-
cedent faciem tuam.
16. Beatus populus, qui scit ju-
bilationem.
Domine! in lumine vultus tui
ambulabunt,
17. et in nomine tuo exultabunt
tota die; et in justitia tua exalta-
buntur.
18. Quoniam gloria virtutis eo-
rum tu es; et in beneplacito tuo
exaltabitur cornu nostrum.
19. Quia Domini est assumptio
nostrā, et sancti Israël regis no-
stri.
20. Tunc locutus es in visione
sanctis tuis, et dixisti: Posui ad-
jutorium in potente; et exaltavi
electum de plebe mea.
21. *Inveni David servum me-
um; oleo sancto meo unxi eum.
* 1 Reg. 16, 1. 12. Act. 13, 22.
22. Manus enim mea auxiliabi-
tur ei; et brachium meum con-
fortabit eum.
23. Nihil proficiet inimicus in

a) 1590. Psalmus, Intellectus Ethan Israëlitæ. b) 1590. In generatione
c) 1590. in generatione, d) 1590. in concilio e) 1592. in cuircuitu, C. R.
1592. in circuitu

eo, et filius iniquitatis non apponet nocere ei.

24. Et concidam a facie ipsius inimicos ejus; et odientes eum in fugam convertam.

25. Et veritas mea, et misericordia mea cum ipso; et in nomine meo exaltabitur cornu ejus.

26. Et ponam in mari manum ejus, et in fluminibus dexteram ejus.

27. Ipse invocabit * me: Pater meus es tu! Deus meus, et susceptor salutis meae; * 2 Reg. 7, 14.

28. et ego primogenitum ponam illum excelsum prae regibus terrae.

29. In aeternum servabo illi misericordiam meam; et testamentum meum fidele ipsi.

30. Et ponam in saeculum saeculi semen ejus; et thronum ejus sicut dies coeli.

31. Si autem dereliquerint filii ejus legem meam; et in judiciis meis non ambulaverint;

32. si justitias meas profanaverint; et mandata mea non custodierint.

33. Visitabo in virga iniquitates eorum; et in verberibus peccata eorum.

34. Misericordiam autem meam non dispergam ab eo; neque nocebo in veritate mea;

35. neque profanabo a) testamentum meum; et quae procedunt de labiis meis, non faciam irrita.

36. Semel juravi in sancto meo, si David mentiar:

37. Semen * ejus in aeternum manebit! * 2 Reg. 7, 16.

38. Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo *, et sicut luna perfecta in aeternum; et testis in coelo fidelis. * 2 Reg. 7, 16.

39. Tu vero repulisti et despexisti; distulisti Christum tuum.

40. Evertisti testamentum servi tui; profanasti b) in terra sanctuarium ejus.

41. Destruxisti omnes sepes ejus; posuisti firmamentum eju[s] formidinem.

42. Diripuerunt eum * omne[s] transeuntes viam; factus est op[-]probrium vicinis suis. * Ps. 79, 13

43. Exaltasti dexteram depri[-]mentium eum; laetificasti omne[s] inimicos ejus.

44. Avertisti adjutorium gladi[i] ejus; et non es auxiliatus ei i[n] bello.

45. Destruxisti eum ab emun[-]datione; et sedem ejus in terra[m] collisisti.

46. Minorasti dies temporis e[-]jus; perfudisti eum confusione.

47. Usquequo Domine averti[s] in finem; exardescet sicut igni[s] ira tua?

48. Memorare, quae mea sub[-]stantia; numquid enim vane con[-]stituisti omnes filios hominum?

49. Quis est homo, qui vivet, e[t] non videbit mortem; eruet ani[-]mam suam de manu inferi?

50. Ubi sunt misericordiae tua[e] antiquae Domine *, sicut jurast[i] David in veritate tua? * 2 Reg. 7, 1[1]

51. Memor esto Domine oppro[-]brii servorum tuorum (quod con[-]tinui in sinu meo) multarum gen[-]tium.

52. Quod exprobraverunt ini[-]mici tui Domine! quod exprobra[-]verunt commutationem Christ[i] tui.

53. Benedictus Dominus in aeternum: fiat, fiat!

PSALM. 89.

Brevitas et miseria hujus vitæ, peccati pœna. Auxilium Dei semper exorandum.

1. Oratio Moysis hominis Dei. Domine! refugium factus es nobis, a generatione in generationem.

---

a) 1590. prophanabo b) 1599. prophanasti

2. Priusquam montes fierent,
aut formaretur terra, et orbis; a
seculo et usque in saeculum tu
es Deus.
3. Ne avertas hominem in hu-
militatem; et dixisti: Converti-
mini filii hominum.
4. Quoniam mille anni ante o-
culos tuos, tamquam dies hester-
na, quae praeteriit,
et custodia in nocte,
5. quae pro nihilo habentur,
eorum anni erunt.
6. Mane sicut herba transeat*,
mane floreat, et transeat; vespe-
re decidat, induret, et arescat.
* Jes. 40, 6. 7.
7. Quia defecimus in ira tua, et
in furore tuo turbati sumus.
8. Posuisti iniquitates nostras
in conspectu tuo; saeculum no-
strum in illuminatione vultus tui.
9. Quoniam omnes dies nostri
defecerunt; et in ira tua defeci-
mus.
Anni nostri sicut aranea medi-
tabuntur;
10. * dies annorum nostrorum
in ipsis, septuaginta anni.
Si autem in potentatibus octo-
ginta anni; et amplius eorum, la-
bor et dolor.
Quoniam supervenit mansue-
tudo; et corripiemur. * Eccl. 18, 8
11. Quis novit potestatem irae
tuae, et prae timore tuo iram
tuam
12. dinumerare?
Dexteram tuam sic notam fac,
et eruditos corde in sapientia.
13. Convertere Domine! us-
quequo? et deprecabilis esto su-
per servos tuos.
14. Repleti sumus mane mise-
ricordia tua; et a) exultavimus, et
delectati sumus omnibus diebus
nostris.
15. Laetati sumus pro diebus,
quibus nos humiliasti; annis, qui-
bus vidimus mala.
16. Respice in servos tuos, et
in opera tua; et dirige filios eo-
rum.
17. Et sit splendor Domini Dei
nostri super nos, et opera manu-
um nostrarum dirige super nos, et
opus manuum nostrarum dirige.

PSALM. 90.

Sub Dei tutela nil timendum.

Laus Cantici David.

1. Qui habitat in adjutorio Altis-
simi, in protectione Dei coe-
li commorabitur.
2. Dicet Domino: Susceptor
meus es tu, et refugium meum; De-
us meus sperabo in eum.
3. Quoniam ipse liberavit me
de laqueo venantium, et a verbo
aspero.
4. Scapulis suis obumbrabit ti-
bi; et sub pennis ejus sperabis.
5. Scuto circumdabit te veritas
ejus; non timebis a timore no-
cturno,
6. a sagitta volante in die, a ne-
gotio perambulante in tenebris;
ab incursu, et daemonio meri-
diano.
7. Cadent a latere tuo mille, et
decem millia a dextris tuis; ad te
autem non appropinquabit.
8. Verumtamen oculis tuis con-
siderabis; et retributionem pec-
catorum videbis.
9. Quoniam tu es Domine spes
mea; Altissimum posuisti refu-
gium tuum,
10. non accedet ad te malum;
et flagellum non appropinquabit
tabernaculo tuo.
11. *Quoniam angelis suis man-
davit de te; ut custodiant te in o-
mnibus viis tuis. * Matth. 4, 6.
Luc. 4, 10.
12. In manibus portabunt te;
ne forte offendas ad lapidem pe-
dem tuum.
13. Super aspidem et basiliscum
ambulabis; et conculcabis leo-
nem et draconem.

a) 1590. om. et

14. Quoniam in me speravit, liberabo eum; protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.

15. Clamabit ad me, et ego exaudiam eum; cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum et glorificabo eum.

16. Longitudine dierum replebo eum; et ostendam illi salutare meum.

Psalm. 91.

Laudandus Deus in operibus suis magnificus, justus in judiciis.

Psalmus Cantici,

1 In die sabbati.

2. Bonum est confiteri Domino; et psallere nomini tuo Altissime.

3. Ad annunciandum mane misericordiam tuam, et veritatem tuam per noctem;

4. In decachordo, psalterio; cum cantico, in cithara.

5. Quia delectasti me Domine! in factura tua; et in operibus manuum tuarum exultabo.

6. Quam *magnificata sunt opera tua Domine! nimis profundae factae sunt cogitationes tuae.

* Ps. 103, 24.

7. Vir insipiens non cognoscet; et stultus non intelliget haec.

8. Cum exorti fuerint peccatores sicut foenum; et apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem;

ut intereant in saeculum saeculi.

9. Tu autem Altissimus in aeternum Domine!

10. Quoniam ecce! inimici tui Domine, quoniam ecce! inimici tui peribunt; et dispergentur omnes, qui operantur iniquitatem,

11. et exaltabitur sicut unicornis cornu meum; et senectus mea in misericordia uberi.

12. Et despexit oculus meus inimicos meos; et a) in insurgentibus in me malignantibus audi[et] auris mea.

13. Justus *, ut palma florebit sicut cedrus Libani multiplicabitur.

* Ps. 51, 10.

14. Plantati in domo Domini in atriis domus Dei nostri florebunt.

15. Adhuc multiplicabuntur i[n] senecta uberi; et bene patiente[s] erunt,

16. ut annuncient;

quoniam rectus Dominus Deu[s] noster; et non est iniquitas in eo.

Psalm. 92.

Eadem Dei magnificentia prædicatur.

b) Laus Cantici ipsi David in di[e] ante sabbatum, quando fundat[a] est terra.

1. Dominus regnavit, decorem indutus est; indutus est Dominus fortitudinem, et praecinxit se.

Etenim firmavit orbem terrae qui non commovebitur.

2. Parata sedes tua c) ex tunc a saeculo tu es.

3. Elevaverunt flumina Domine! elevaverunt flumina vocem suam.

Elevaverunt flumina fluctus su[os],

4. a vocibus aquarum multarum.

Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus.

5. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis; domum tuam decet sanctitudo Domine in longitudinem d) dierum.

Psalm. 93.

Contra violentos oppressores præsertim judices justi a Deo auxilium petunt.

Psalmus ipsi e) David, Quarta sabbati.

1. Deus ultionum Dominus; Deus ultionum libere egit.

2. Exaltare, qui judicas terram redde retributionem superbis.

a) 1590. om. in b) 1590. Psalmus, laus Cantici David. c) 1590. add. Deu[s]
d) 1590. longitudine e) 1590. om. ipsi

3. Usquequo peccatores Domi-
; a)! usquequo peccatores glo-
iabuntur.
4. Effabuntur, et loquentur ini-
.itatem; loquentur omnes, qui
erantur injustitiam?
5. Populum tuum Domine! hu-
liaverunt; et haereditatem tu-
a vexaverunt.
6. Viduam et advenam interfe-
crunt; et pupillos occiderunt.
7. Et dixerunt: Non videbit Do-
nus, nec intelliget Deus Jacob.
8. Intelligite insipientes in po-
lo; et stulti aliquando sapite.
9. Qui * plantavit aurem, non
adiet? aut qui finxit oculum, non
cnsiderat? *Prov. 20, 12.
10. Qui corripit gentes, non ar-
get; qui docet hominem scien-
t'm?
11. Dominus scit cogitationes
minum, quoniam vanae sunt.
12. Beatus homo, quem tu eru-
eris Domine! et de lege tua do-
ceris eum.
13. Ut mitiges ei a diebus malis;
dnec fodiatur peccatori fovea.
14. Quia non repellet Dominus
p bem suam; et hereditatem su-
a non derelinquet.
15. Quoadusque justitia con-
vrtatur in judicium; et qui juxta
i m omnes, qui recto sunt corde.
16. Quis consurget mihi adver-
s malignantes? aut quis stabit
ncum adversus operantes ini-
qitatem?
17. Nisi quia Dominus adjuvit
n; paulo minus habitasset in in-
f no anima mea.
18. Si dicebam: Motus est pes
nus; misericordia tua Domine
a uvabat me.
19. Secundum multitudinem
d orum meorum in corde meo;
c isolationes tuae laetificave-
r it animam meam.
20. Numquid adhaeret tibi se-
d iniquitatis; qui fingis labo-
rm in praecepto?

21. Captabunt in animam justi;
et sanguinem innocentem con-
demnabunt.
22. Et factus est mihi Dominus
in refugium, et Deus meus in ad-
jutorium spei meae.
23. Et reddet illis iniquitatem
ipsorum; et in malitia eorum dis-
perdet eos; disperdet illos Do-
minus Deus noster.

PSALM. 94.

Invitatio ad Dei laudes et cultum, et obsequium.

Laus Cantici ipsi b) David.

1. Venite, exultemus Domino; ju-
bilemus Deo salutari nostro.
2. Praeoccupemus faciem ejus
in confessione; et in psalmis ju-
bilemus ei.
3. Quoniam * Deus magnus Do-
minus; et rex magnus super om-
nes deos. *Ps. 95, 4.
4. Quia in manu ejus sunt om-
nes fines terrae; et altitudines
montium ipsius sunt.
5. Quoniam ipsius est mare, et
ipse fecit illud; et siccam manus
ejus formaverunt.
6. Venite, adoremus, et proci-
damus; et ploremus ante Domi-
num, qui fecit nos.
7. Quia * ipse est Dominus Deus
noster; et nos populus pascuae
ejus, et oves manus ejus. *Ps. 99, 3.
8. * Hodie si vocem ejus audie-
ritis, nolite obdurare corda ve-
stra; *Hebr. 3, 7. 4, 7.
9. sicut in irritatione secundum
diem tentationis in deserto *; u-
bi tentaverunt me patres vestri,
probaverunt me c), et viderunt
opera mea. *Exod. 17, 2. ". Num. 14, 22.
10. * Quadraginta annis offen-
sus fui generationi illi, et dixi:
Semper hi errant corde.
*Num. 14, 34.
11. Et isti non cognoverunt vi-
as meas*; ut juravi in ira mea: Si
introibunt in requiem meam!
* Hebr. 4, 3.

a) 1593. Dominus, C. R. 1593. Domine! b) 1590. om. ipsi c) 1590. om. me

Psalm. 95.

Solus verus Deus, omnium conditor, omnium judex, ab omnibus agnoscendus et celebrandus.

Canticum ipsi a) David.
1. Quando domus aedificabatur post captivitatem. 1 Par. 15.
Cantate Domino canticum novum; cantate Domino omnis terra.
2. Cantate Domino; et benedicite nomini ejus; annuntiate de die in diem salutare ejus.
3. Annuntiate inter gentes gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus.
4. Quoniam * magnus Dominus, et laudabilis nimis; terribilis est super omnes deos. * Ps. 94, 3. Eccli. 43, 31.
5. Quoniam omnes dii gentium daemonia; Dominus autem coelos fecit.
6. Confessio et pulchritudo in conspectu ejus; sanctimonia, et magnificentia in sanctificatione ejus.
7. Afferte Domino patriae gentium, afferte Domino gloriam et honorem;
8. afferte Domino gloriam nomini ejus.
Tollite hostias, et introite in atria ejus;
9. adorate Dominum in atrio sancto ejus.
Commoveatur a facie ejus universa terra;
10. dicite in gentibus, quia Dominus regnavit.
Etenim correxit orbem terrae, qui non commovebitur; judicabit populos in aequitate,
11. laetentur * coeli, et exultet terra, commoveatur mare, et plenitudo ejus; * Jes. 49, 13.
12. gaudebunt campi, et omnia, quae in eis sunt.
Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum
13. a facie Domini, quia venit: quoniam venit judicare terram.
Judicabit orbem terrae in aequitate, et populos in veritate sua.

Psalm. 96.

Dominus et tempestate magnus ab omnibus adorandus, diligendus, odiendo malum, lux et justitia justis.

1. Huic David b),
Quando terra ejus restituta est c).
Dominus regnavit, exultet terra; laetentur insulae multae.
2. Nubes, et caligo in circuitu ejus; justitia, et judicium correctio sedis ejus.
3. Ignis ante ipsum praecedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus.
4. Illuxerunt d) fulgura ejus orbi terrae; vidit, et commota est terra.
5. Montes, sicut cera fluxerunt a facie Domini; a facie Domini omnis terra.
6. Annunciaverunt coeli justitiam ejus; et viderunt omnes populi gloriam ejus.
7. * Confundantur omnes, qui adorant sculptilia; et qui gloriantur in simulacris suis. * Exod. 20, 4. Lev. 26, 1. Deut. 5, 8.
* adorate eum omnes angeli ejus; * Hebr. 1, 6.
8. audivit, et laetata est Sion.
Et exultaverunt filiae Judae e), propter judicia tua Domine!
9. Quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram; nimis exaltatus es super omnes deos.
10. * Qui diligitis Dominum, odite malum; custodit Dominus animas sanctorum suorum, de manu peccatoris liberabit eos. * Amos 5, 15.
11. Lux orta est justo, et rectis corde laetitia.
12. Laetamini justi in Domino; et confitemini memoriae sanctificationis ejus.

a) 1590. om. ipsi b) 1590. Psalmus David, c) 1590. add. ei.
d) 1590. Alluxerunt e) 1590. Juda,

Psalm. 97.

.us Deo Hebraeorum protectori, et Judici universae terrae.

1. Psalmus ipsi a) David.
(antate Domino canticum novum; quia mirabilia fecit.
Salvavit sibi dextera ejus, et
lachium sanctum ejus.
2. * Notum fecit Dominus salut'e suum; in conspectu gentium
)velavit justitiam suam.
* Jes. 52, 10. 63, 8.
3. Recordatus est misericordiae
sae, et veritatis suae domui Isrël.
Viderunt omnes termini terrae
s utare Dei nostri.
4. Jubilate Deo omnis terra;
c'itate, et exultate, et psallite.
5. Psallite Domino in cithara, in
chara et voce Psalmi;
6. in tubis ductilibus, et voce
t)ae corneae.
Iubilate in conspectu regis Do-
mni;
7. moveatur * mare, et plenitu-
d ejus; orbis terrarum, et qui
hbitant in eo. * Ps. 95, 11.
8. Flumina plaudent manu, si-
n.l montes exultabunt
9. a conspectu Domini; quoni-
a * venit judicare terram.
* Ps. 95, 13.
Iudicabit orbem terrarum in
j'titia, et populos in aequitate.

Psalm. 98.

Nestas Dei veri, cui serviebant Patres antiqui, ubique agnoscenda.

1. Psalmus ipsi a) David.
Dominus regnavit, irascantur
populi; qui sedet super che-
r'bim, moveatur terra.
2. Dominus in Sion magnus; et
e elsus super omnes populos.
3. Confiteantur nomini tuo ma-
g); quoniam terribile, et san-
c'm est;
4. et honor regis judicium dili-
g

Tu parasti directiones; judicium et justitiam in Jacob tu fecisti.
5. Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum pedum ejus; quoniam sanctum est.
6. Moyses, * et Aaron in sacerdotibus ejus; et Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus.
* Exod. 14, 15.
Invocabant Dominum, et ipse exaudiebat eos;
7. In columna nubis loquebatur ad eos.
Custodiebant testimonia ejus, et praeceptum, quod dedit illis.
8. Domine Deus noster! tu exaudiebas eos; Deus tu propitius fuisti eis, et ulciscens in omnes adinventiones eorum.
9. Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate in monte sancto ejus; quoniam sanctus Dominus Deus noster.

Psalm. 99.

Exhortatio ad Dei cultum et laudes.

1. Psalmus in confessione.
2. Jubilate Deo omnis terra; servite Domino in laetitia.
Introite in conspectu ejus, in exultatione.
3. Scitote, quoniam Dominus ipse est Deus; * ipse fecit nos, et non ipsi nos. * Ps. 94, 7.
Populus ejus, et oves pascuae ejus;
4. Introite portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis: confitemini illi.
Laudate nomen ejus;
5. Quoniam suavis est Dominus, in aeternum misericordia * ejus, et usque in generationem b) et generationem veritas ejus. * Ps. 116, 2.

Psalm. 100.

Bene vivendi norma describitur.

1. Psalmus ipsi c) David.
Misericordiam, et judicium cantabo tibi Domine;

---

a) 1590. om. ipsi   b) 1590. in generatione   c) 1590. om. ipsi

2. psallam, et intelligam in via immaculata, quando venies ad me.
Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meae.
3. Non proponebam ante oculos meos rem injustam; facientes praevaricationes odivi.
Non adhaesit mihi
4. cor pravum; declinantem a me malignum non cognoscebam.
5. Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar.
Superbo oculo, et insatiabili corde, cum hoc non edebam.
6. Oculi mei ad fideles terrae, ut sedeant mecum; ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.
7. Non habitabit in medio domus meae, qui facit superbiam; qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum.
8. In matutino interficiebam omnes peccatores terrae; ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.

Psalm. 101.

Captivitatis mala lugens Propheta promissam a Deo immutabili restaurationem Sion, et cultum Jerosolymis annunciat.

1. Oratio pauperis a).
Cum anxius fuerit, et in conspectu Domini effuderit precem suam.
2. Domine! exaudi * orationem meam; et clamor meus ad te veniat. *Ps. 5, 2.
3. Non avertas faciem tuam a me; in quacumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.
In quacumque die invocavero te, velociter exaudi me.
4. Quia defecerunt sicut fumus dies mei; et ossa mea sicut cremium aruerunt.
5. Percussus sum ut foenum, et aruit cor meum: quia oblitus sum comedere panem meum.
6. A voce gemitus mei adhaesit os meum carni meae.
7. Similis factus sum pellican solitudinis; factus sum sicut ny cticorax in domicilio.
8. Vigilavi, et factus sum sicu passer solitarius in tecto.
9. Tota die exprobrabant mil inimici mei; et qui laudabant me adversum me jurabant.
10. Quia * cinerem tamquam pa nem manducabam, et potum me um cum fletu miscebam. *Ps. 79.
11. A facie irae et b) indignatic nis tuae; quia elevans allisisti me
12. Dies mei sicut umbra decl naverunt; * et ego sicut foenu arui. *Job 14, 2.
13. Tu autem domine in aete num permanes; et memoriale tu um in generationem c) et gener tionem.
14. Tu exurgens misereberis S on; quia tempus miserendi ejus quia venit tempus.
15. Quoniam placuerunt serv tuis lapides ejus; et terrae ej miserebuntur.
16. Et timebunt gentes nome tuum, Domine! et omnes reg terrae gloriam tuam.
17. Quia aedificavit Domin Sion; et videbitur in gloria su
18. Respexit in orationem h milium; et non sprevit precem orum.
19. Scribantur haec in gener tione altera; et populus, qui cr abitur, laudabit Dominum;
20. Quia prospexit * de excel sancto suo: Dominus de coelo terram aspexit. *Ps. 13, 2.
21. Ut audiret gemitus comp ditorum; ut solveret filios inte emptorum.
22. Ut annuntient in Sion n men Domini; et laudem ejus in J rusalem.
23. In conveniendo populos unum, et reges, ut serviant D mino.
24. Respondit ei in via virtu

a) 1590. Oratio inopis, cum augeretur ..... effunderet ..... b) 1590. om. e
c) 1590. in generatione

ae: Paucitatem dierum meorum
ntia mihi.
25. Ne revoces me in dimidio
erum meorum; in generatio-
nem a) et generationem anni tui.
26. Initio * tu Domine terram
fundasti; et opera manuum tua-
rum sunt coeli. *Ps. 88, 12.
27. Ipsi peribunt, tu autem per-
manes; et omnes sicut vestimen-
tum veterascent.
Et sicut opertorium mutabis e-
os et mutabuntur.
28. Tu autem idem ipse es, et
anni tui non deficient.
29. Filii * servorum tuorum ha-
babunt; et semen eorum in sae-
culum dirigetur. *Ps. 68, 37.

Psalm. 102.

Ds ob innumera beneficia toto corde et ore benedicendus.

1. Ipsi David b).
Benedic anima mea Domino; et
omnia, quae intra me sunt, no-
mini sancto ejus.
2. Benedic anima mea Domino;
et noli oblivisci omnes retribu-
tiones ejus.
3. Qui propitiatur omnibus ini-
quitatibus tuis; qui sanat omnes
infirmitates tuas.
4. Qui redimit de interitu vitam
tuam; qui coronat te in miseri-
cordia et miserationibus.
5. Qui replet in bonis desideri-
um tuum; renovabitur ut aqui-
lae juventus tua;
6. faciens misericordias Domi-
nus, et judicium omnibus injuri-
am patientibus.
7. Notas fecit vias suas Moysi,
filiis Israël voluntates suas.
8. * Miserator, et misericors Do-
minus; longanimis, et multum mi-
sericors. *Num. 14, 18.
9. Non in perpetuum irascetur;
neque in c) aeternum commina-
bitur.
10. Non secundum peccata nostra
fecit nobis; neque secundum ini-
quitates nostras retribuit nobis.
11. Quoniam secundum altitu-
dinem coeli a terra, corrobora-
vit misericordiam suam super ti-
mentes se.
12. Quantum distat Ortus ab Oc-
cidente; longe fecit a nobis ini-
quitates nostras.
13. Quomodo miseretur pater
filiorum, misertus est Dominus ti-
mentibus se.
14. Quoniam ipse cognovit fi-
gmentum nostrum.
Recordatus est, quoniam pulvis
sumus;
15. homo, sicut foenum dies e-
jus, * tamquam flos agri sic efflo-
rebit. *1 Petr. 1, 24. sq.
16. Quoniam spiritus pertran-
sibit in illo, et non subsistet; et
non * cognoscet amplius locum
suum. *Ps. 36, 10.
17. Misericordia autem Domi-
ni ab aeterno, et usque in aeter-
num super timentes eum.
Et justitia illius in filios filiorum,
18. his, qui servant * testamen-
tum ejus;
et memores sunt mandatorum
ipsius, ad faciendum ea. *Ps. 24, 10.
19. Dominus in coelo paravit se-
dem suam; et regnum ipsius om-
nibus dominabitur.
20. Benedicite Domino omnes
angeli ejus; potentes virtute, fa-
cientes verbum illius, ad audien-
dam vocem sermonum ejus.
21. Benedicite Domino omnes
virtutes ejus; ministri ejus, qui
facitis voluntatem ejus.
22. Benedicite Domino omnia
opera ejus; in omni loco domina-
tionis ejus, benedic anima mea
Domino.

Psalm. 103.

Multiplicia Dei dona, ejusque gloria celebrantur.

1. Ipsi David d).

a) 1590. in generatione b) 1590. Psalmus David. c) 1590. om. in
d) 1590. Psalmus David.

Benedic anima mea Domino; Domine Deus meus magnificatus es vehementer.

Confessionem, et decorem induisti;

2. amictus lumine sicut vestimento,

extendens coelum sicut pellem;

3. qui tegis aquis superiora ejus.

Qui ponis nubem ascensum tuum; qui ambulas super pennas ventorum.

4. * Qui facis angelos tuos, spiritus; et ministros tuos ignem urentem. * Hebr. 1, 7.

5. Qui fundasti terram super stabilitatem suam; non inclinabitur in saeculum saeculi.

6. Abyssus, sicut vestimentum, amictus ejus; super montes stabunt aquae.

7. Ab increpatione tua fugient; a voce tonitrui tui formidabunt.

8. Ascendunt montes, et descendunt campi in locum, quem fundasti eis.

9. Terminum * posuisti, quem non transgredientur; neque convertentur operire terram.

* Gen. 1, 9.

10. Qui emittis fontes in convallibus; inter medium montium pertransibunt aquae.

11. Potabunt omnes bestiae agri; expectabunt onagri in siti sua.

12. Super ea volucres coeli habitabunt; de medio petrarum dabunt voces.

13. Rigans montes de superioribus suis; de fructu operum tuorum satiabitur terra;

14. Producens * foenum jumentis, et herbam servituti hominum;

ut educas panem de terra.

* Deut. 11, 15. Ps. 146, 8.

15. Et vinum laetificet cor hominis; ut exhilaret faciem in oleo; et panis cor hominis confirmet.

16. Saturabuntur ligna campi, et cedri Libani, quas plantavit;

17. illic passeres nidificabunt.

18. Herodii domus dux est eorum;

montes excelsi cervis; petr
refugium herinaciis.

19. Fecit lunam in tempora; so
cognovit occasum suum.

20. Posuisti tenebras, et fact
est nox; in ipsa pertransibunt o
mnes bestiae silvae.

21. Catuli leonum rugientes, u
rapiant, et quaerant a Deo escar
sibi.

22. Ortus est sol, et congregat
sunt; et in cubilibus suis colloca
buntur.

23. Exibit homo ad opus suum
et ad operationem suam usque a
vesperum.

24. Quam magnificata sunt ope
ra tua Domine! omnia in sapien
tia fecisti; impleta est terra pos
sessione tua.

25. Hoc mare magnum, et spa
tiosum manibus; illic reptilia
quorum non est numerus.

Animalia pusilla cum magnis

26. illic naves pertransibunt.

Draco iste, quem formasti a
illudendum ei;

27. omnia a te expectant, ut de
illis escam in tempore.

28. Dante te illis, colligent; a
periente te manum tuam, omni
implebuntur bonitate.

29. Avertente autem te facien
turbabuntur; auferes spiritu
eorum, et deficient, et in pulve
rem suum revertentur.

30. Emittes spiritum tuum, e
creabuntur; et renovabis facie
terrae.

31. Sit gloria Domini in saecu
lum; laetabitur Dominus in op
ribus suis.

32. Qui respicit terram, et fac
eam tremere; qui tangit monte
et fumigant.

33. * Cantabo Domino in vi
mea; psallam Deo meo, quamd
sum. * Ps. 145, 2.

34. Jucundum sit ei eloquiu
meum; ego vero delectabor
Domino.

35. De-

35. Deficiant peccatores a ter-
r, et iniqui ita, ut non sint; be-
ndic anima mea Domino.

Psalm. 104.

Beficia populo Israëlitico collata prædicantur.

Alleluja. * 1 Paral. 16, 8.
1 Confitemini Domino, et invo-
cate nomen ejus; annuncia-
te nter gentes opera ejus *.
* Jes. 12, 4.
. Cantate ei, et psallite ei; nar-
re omnia mirabilia ejus.
. Laudamini in nomine sancto
es; laetetur cor quaerentium
Dminum.
. Quaerite Dominum, et con-
fiamini; quaerite faciem ejus
super.
. Mementote mirabilium ejus,
qe fecit; prodigia ejus, et judi-
ci oris ejus.
. Semen Abraham, servi ejus;
fi Jacob electi ejus.
. Ipse Dominus Deus noster;
in universa terra judicia ejus.
. Memor fuit in saeculum te-
stnenti sui; verbi, quod man-
dit in mille generationes;
.* quod disposuit ad Abraham;
eturamenti sui ad Isaac.
* Gen. 22, 16.
. Et statuit illud Jacob in prae-
ctum; et Israël in testamentum
aernum;
1. dicens: Tibi dabo terram
Cnaan, funiculum haereditatis
vtrae.
2. Cum essent numero brevi,
pcissimi et incolae ejus;
3. et pertransierunt * de gente
in entem, et de regno ad popu-
lu alterum. * Gen. 12, 1. 13, 18.
4. Non reliquit hominem no-
cee eis *; et corripuit pro eis re-
ge. * Gen. 20, 3. 7.
5.* Nolite tangere christos me-
os et in prophetis meis nolite
mignari. * 2 Reg. 1, 14. 1 Paral. 16, 22.

16. Et vocavit famem super ter-
ram; et omne firmamentum pa-
nis contrivit.
17. Misit ante eos * virum; in
servum venundatus est Joseph.
* Gen. 37, 28. 36.
18. * Humiliaverunt in compe-
dibus pedes ejus, ferrum per-
transiit animam ejus,
* Gen. 39, 20.
19. donec veniret verbum ejus.
Eloquium Domini inflammavit
eum;
20. * misit rex, et solvit eum;
princeps populorum, et dimisit
eum. * Gen. 41, 14.
21. Constituit * eum dominum
domus suae; et principem omnis
possessionis suae; * Gen. 41, 40.
22. ut erudiret principes ejus
sicut semetipsum; et senes ejus
prudentiam doceret.
23. * Et intravit Israël in Aegy-
ptum; et Jacob accola fuit in ter-
ra Cham. * Gen. 46, 6.
24.* Et auxit populum suum ve-
hementer; et firmavit eum super
inimicos ejus. * Exod. 1, 7. Act. 7, 17.
25. Convertit cor eorum, ut o-
dirent populum ejus; et dolum
facerent in servos ejus.
26. * Misit Moysen servum su-
um; Aaron, quem elegit ipsum.
* Exod. 3, 10. 4, 29.
27. * Posuit in eis verba signo-
rum suorum, et prodigiorum in
terra Cham. * Exod. 7, 10.
28. * Misit tenebras, et obscu-
ravit; et non exacerbavit sermo-
nes suos. * Exod. 10, 21.
29. * Convertit aquas eorum in
sanguinem; et occidit pisces eo-
rum. * Exod. 7, 20.
30. * Edidit terra eorum ranas
in penetralibus regum ipsorum.
* Exod. 8, 6.
31.* Dixit, et venit a) coenomyia;
et cinifes in omnibus finibus eo-
rum. * Exod. 8, 16. 24.
32. Posuit pluvias eorum gran-

a) 1590 cynomyia;

dinem; ignem comburentem in terra ipsorum.

33. Et percussit vineas eorum, et ficulneas eorum; et contrivit lignum finium eorum.

34. * Dixit, et venit locusta, et bruchus, cujus non erat numerus; * Exod. 10, 12.

35. et comedit omne foenum in terra eorum; et comedit omnem fructum terrae eorum.

36. * Et percussit omne primogenitum in terra eorum; primitias omnis laboris eorum. * Exod. 12, 29.

37. * Et eduxit eos cum argento et auro; et non erat in tribubus eorum infirmus. * Exod. 12, 35.

38. Laetata est Aegyptus in profectione eorum; quia incubuit timor eorum super eos.

39. * Expandit nubem in protectionem eorum, et ignem, ut luceret eis per noctem. * Exod. 13, 21. Ps. 77, 14. 1 Cor. 10, 1.

40. * Petierunt, et venit coturnix; et pane coeli saturavit eos. * Exod. 15, 1. 16, 13.

41. * Dirupit petram, et fluxerunt aquae; abierunt in sicco flumina; * Num. 20, 11.

42. * quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum. * Gen. 17, 7.

43. Et eduxit populum suum in exultatione, et electos suos in laetitia.

44. Et dedit * illis regiones gentium; et labores populorum possederunt; * Jos. 1, 1. 3. sq.

45. ut custodiant justificationes ejus, et legem ejus requirant.

Psalm. 105.

Ingratus Judæorum animus. Oratio Prophetæ, ut dispersos Deus congreget.

Alleluja. Judith 13, 21.

1. Confitemini * Domino, quoniam bonus; quoniam in saeculum misericordia ejus. * Ps. 106, 1.

2. * Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus? * Eccl. 43, 35.

3. Beati, qui custodiunt judici um, et faciunt justitiam in omn tempore.

4. Memento nostri Domine i beneplacito populi tui; visita no in salutari tuo;

5. ad videndum in bonitate e lectorum tuorum, ad laetandun in laetitia gentis tuae; ut lauderi cum haereditate tua.

6. * Peccavimus cum patribu nostris; injuste egimus, iniquita tem fecimus. * Judith 7, 19.

7. Patres nostri in Aegypto no intellexerunt mirabilia tua; no fuerunt memores multitudini misericordiae tuae.

Et irritaverunt ascendentes i mare, mare rubrum.

8. Et salvavit eos propter no men suum; ut notam faceret po tentiam suam.

9. * Et increpuit mare rubrum et exsiccatum est; et deduxit eo in abyssis sicut in deserto. * Exod. 14, 21.

10. Et salvavit eos de manu o dientium; et redemit eos de ma nu inimici.

11. * Et operuit aqua tribulan tes eos; unus ex eis non reman sit. * Exod. 14, 27.

12. Et crediderunt verbis ejus et laudaverunt laudem ejus.

13. Cito fecerunt, obliti sun operum ejus; et non sustinuerun consilium ejus.

14. * Et concupierunt concupis centiam in deserto; et tentave runt Deum in inaquoso. * Exod. 17, 2. Num. 11, 4. sq.

15. * Et dedit eis petitionem ip sorum; et misit saturitatem in a nimas eorum. * Num. 11, 31.

16. Et irritaverunt Moysen i castris; Aaron sanctum Domini

17. * Aperta est terra, et deglu tivit Dathan; et operuit supe congregationem Abiron. * Num. 16, 2. 3. 52. 26, 9. 35.

18. Et exarsit ignis in synagog eorum; flamma combussit pecca tores.

19. *Et fecerunt vitulum in Horeb; et adoraverunt sculptile.
*Exod. 32, 4.
20. Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis foenum.
21. Obliti sunt Deum, qui salvavit eos, qui fecit magnalia in Aegypto,
22. mirabilia in terra Cham; terribilia in mari rubro.
23. * Et dixit, ut disperderet eos: si non Moyses electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus;
ut averteret iram ejus, ne disperderet eos; *Exod. 32, 10.
24. et pro nihilo habuerunt * terram desiderabilem. *Num. 14, 2. sq.
Non crediderunt verbo ejus,
25. et murmuraverunt in tabernaculis suis; non exaudierunt vocem Domini.
26. * Et elevavit manum suam super eos; ut prosterneret eos in deserto. *Num. 14, 23. sq.
27. Et ut dejiceret semen eorum in nationibus; et dispergeret eos in regionibus.
28. Et initiati sunt * Beelphegor; et comederunt sacrificia mortuorum. *Num. 25, 3.
29. Et irritaverunt eum in adinventionibus suis; et multiplicata est in eis ruina.
30. *Et stetit Phinees, et placavit; et cessavit quassatio.
*Num. 25, 7.
31. Et reputatum est ei in justitiam, a) in generationem et generationem usque in sempiternum.
32. *Et irritaverunt eum ad aquas contradictionis; et vexatus est Moyses propter eos;
*Exod. 17, 2. 3. 7. Num. 20, 10.
33. quia exacerbaverunt spiritum ejus.
Et distinxit in labiis suis;
34. non disperdiderunt gentes *, quas dixit Dominus illis.
*Deut. 7, 1. 2. 12, 2. 3.

35. Et commisti sunt inter gentes, et didicerunt opera eorum;
36. et servierunt sculptilibus eorum; et factum est illis in scandalum.
37. Et immolaverunt * filios suos, et filias suas daemoniis.
*Lev. 18, 21.
38. Et effuderunt sanguinem innocentem; sanguinem filiorum suorum et filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan.
Et infecta est terra in sanguinibus,
39. et contaminata est in operibus eorum; et fornicati sunt in adinventionibus suis.
40. Et iratus est * furore Dominus in populum suum; et abominatus est haereditatem suam.
*Jud. 2, 14.
41. Et tradidit eos in manus gentium; et dominati sunt eorum, qui oderunt eos.
42. Et tribulaverunt eos inimici eorum, et humiliati sunt sub manibus eorum;
43. saepe liberavit eos.
Ipsi autem exacerbaverunt eum in consilio suo; et humiliati sunt in iniquitatibus suis.
44. Et vidit, cum tribularentur; et audivit orationem eorum.
45. *Et memor fuit testamenti sui; et poenituit eum secundum multitudinem misericordiae suae. *Deut. 30, 1.
46. Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium, qui ceperant eos.
47. Salvos nos fac Domine Deus noster; et congrega nos de nationibus;
ut confiteamur nomini sancto tuo; et gloriemur in laude tua.
48. Benedictus Dominus Deus Israël a saeculo et usque in saeculum; et dicet omnis populus: Fiat, fiat!

a) 1590. in generatione

PSALM. 106.

Quis sapiens? et intelliget misericordias Domini, qui ex omnigenis calamitatibus eruit clamantes ad se.

Alleluja a). Judith 13, 21.

1. Confitemini * Domino, quoniam bonus; quoniam in saeculum misericordia ejus. *Ps. 105, 1.

2. Dicant, qui redempti sunt a Domino, quos redemit de manu inimici; et de regionibus congregavit eos;

3. a solis ortu, et occasu; ab aquilone, et mari.

4. Erraverunt in solitudine in inaquoso; viam civitatis habitaculi non invenerunt

5. esurientes, et sitientes; anima eorum in ipsis defecit.

6. Et clamaverunt * ad Dominum, cum tribularentur; et de necessitatibus eorum eripuit eos. *Ps. 21, 6.

7. Et deduxit eos in viam rectam; ut irent in civitatem habitationis.

8. Confiteantur Domino misericordiae ejus; et mirabilia ejus filiis hominum.

9. Quia satiavit animam inanem; et animam esurientem satiavit bonis.

10. Sedentes in tenebris, et umbra mortis; vinctos in mendicitate, et ferro.

11. Quia exacerbaverunt eloquia Dei; et consilium altissimi irritaverunt.

12. Et humiliatum est in laboribus cor eorum; infirmati sunt, nec fuit, qui adjuvaret.

13. Et clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur; et de necessitatibus eorum liberavit eos.

14. Et eduxit eos de tenebris, et umbra mortis; et vincula eorum disrupit.

15. Confiteantur Domino misericordiae ejus; et mirabilia ejus filiis hominum.

16. Quia contrivit portas aer[e]as; et vectes ferreos confregit.

17. Suscepit eos de via iniqu[i]tatis eorum; propter injustitia[s] enim suas humiliati sunt.

18. Omnem escam abominat[a] est anima eorum; et appropi[n]quaverunt usque ad portas mo[r]tis.

19. Et clamaverunt ad Dom[i]num, cum tribularentur; et de ne[-]cessitatibus eorum liberavit eo[s].

20. Misit verbum suum, et sana[-]vit eos; et eripuit eos de interi[-]tionibus eorum.

21. Confiteantur Domino mise[-]ricordiae ejus; et mirabilia eju[s] filiis hominum.

22. Et sacrificent sacrificiu[m] laudis; et annuncient opera eju[s] in exultatione.

23. Qui descendunt mare in na[-]vibus, facientes operationem i[n] aquis multis.

24. Ipsi viderunt opera Domi[-]ni, et mirabilia ejus in profundo.

25. Dixit, et stetit spiritus pro[-]cellae; et exaltati sunt fluctus e[-]jus.

26. Ascendunt usque ad coelos, et descendunt usque ad abyssos; anima eorum in malis tabescebat.

27. Turbati sunt, et moti sun[t] sicut ebrius; et omnis sapientia eorum devorata est.

28. Et clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur, et de necessitatibus eorum eduxit eos.

29. Et statuit procellam ejus in auram; et siluerunt fluctus ejus.

30. Et laetati sunt, quia siluerunt; et deduxit eos in portum voluntatis eorum.

31. Confiteantur Domino misericordiae ejus; et mirabilia ejus filiis hominum.

32. Et exaltent eum in ecclesia plebis; et in cathedra seniorum laudent eum.

33. Posuit * flumina in deser-

---

a) 1590. Alleluja alleluja.

tum, et exitus aquarum in sitim.
* 3 Reg. 17, 7.
34. Terram fructiferam in salsuginem, a malitia inhabitantium in ea.
35. Posuit desertum in stagna aquarum; et terram sine aqua in exitus aquarum.
36. Et collocavit illic esurientes; et cònstituerunt civitatem habitationis.
37. Et seminaverunt agros, et plantaverunt vineas; et fecerunt fructum nativitatis.
38. Et benedixit eis, et multiplicati sunt nimis; et jumenta eorum non minoravit.
39. Et pauci facti sunt; et vexa-ti sunt a tribulatione malorum, et dolore.
40. Effusa est a) contemptio super principes; et errare fecit eos in invio, et non in via.
41. Et adjuvit pauperem de inopia; et posuit sicut oves familias.
42. * Videbunt recti, et laetabuntur; et omnis iniquitas oppilabit os suum. *Num. 23, 19. Job 22. 19.
43. Quis sapiens et custodiet haec? et intelliget misericordias Domini?

PSALM. 107.

Gratiarum actio pro præstito auxilio.

1. Canticum Psalmi ipsi b) David *. * Ps. 56, 8.
2. Paratum cor meum Deus, paratum cor meum; cantabo, et psallam in gloria mea.
3. Exurge gloria mea, exurge psalterium, et cithara; exurgam diluculo.
4. Confitebor tibi * in populis Domine! et psallam tibi in nationibus. * Ps. 56, 10.
5. Quia magna est * super coelos misericordia tua; et usque ad nubes veritas tua. * Ps. 35, 6.
6. Exaltare super coelos Deus, et super omnem terram gloria tua;
7. ut liberentur dilecti tui.
Salvum fac dextera tua, et exaudi me;
8. Deus locutus est in sancto suo:
Exultabo, et dividam Sichimam, et convallem tabernaculorum dimetiar.
9. Meus est Galaad; et meus est Manasses; et Ephraim susceptio capitis mei.
Juda rex meus;
10. Moab lebes spei meae.
In Idumaeam extendam calceamentum meum; mihi alienigenae amici facti sunt.
11. Quis deducet me in civitatem munitam? quis deducet me usque in Idumaeam?
12. Nonne tu Deus, qui repulisti nos, et non exibis Deus in virtutibus nostris?
13. Da nobis auxilium de tribulatione *; quia vana salus hominis. * Ps. 145, 2. 3.
14. In Deo faciemus virtutem; et ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

PSALM. 108.

Judæ proditori aliisque impiis dignæ pœnæ prædicuntur.

1. In finem, Psalmus David c).
2. Deus laudem meam ne tacueris; quia os peccatoris, et os dolosi super me apertum est.
3. Locuti sunt adversum me lingua dolosa, et sermonibus odii circumdederunt me; et expugnaverunt me gratis.
4. Pro eo, ut me diligerent, detrahebant mihi; ego autem orabam.
5. Et posuerunt * adversum me mala pro bonis; et odium pro dilectione mea. * Ps. 34, 12.
6. Constitue super eum peccatorem; et diabolus stet a dextris ejus.
7. Cum judicatur, exeat con-

a) 1590. contentio b) 1590. om. ipsi c) 1590. Psalmus David, in finem.

demnatus; et oratio ejus fiat in peccatum.

8. Fiant dies ejus pauci; et episcopatum ejus accipiat alter.

9. Fiant filii ejus orphani; et uxor ejus vidua.

10 Nutantes transferantur filii ejus, et mendicent; et ejiciantur de habitationibus suis.

11. Scrutetur foenerator omnem substantiam ejus; et diripiant alieni labores ejus.

12. Non sit illi adjutor; nec sit, qui misereatur pupillis ejus.

13. Fiant* nati ejus in interitum; in generatione una deleatur nomen ejus. *Ps. 20, 11.

14. In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conspectu Domini; et peccatum matris ejus non deleatur.

15. Fiant contra Dominum semper, et dispereat de terra memoria eorum.

16. Pro eo, quod non est recordatus facere misericordiam.

17. Et persecutus est hominem inopem, et mendicum, et compunctum corde mortificare.

18. Et dilexit maledictionem, et veniet ei; et noluit benedictionem, et elongabitur ab eo.

Et induit maledictionem sicut vestimentum; et intravit sicut aqua in interiora ejus, et sicut oleum in ossibus ejus.

19. Fiat ei sicut vestimentum, quo operitur; et sicut zona, qua semper praecingitur.

20. Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum; et qui loquuntur mala adversus animam meam.

21. Et tu Domine, Domine! fac mecum propter nomen tuum; quia suavis est misericordia tua.

22. Libera me, quia egenus, et pauper ego sum; et cor meum conturbatum est intra me.

23. Sicut umbra, cum declinat, ablatus sum; et excussus sum sicut locustae.

24. Genua mea infirmata sunt a jejunio; et caro mea immutata est propter oleum.

25. Et ego factus sum opprobrium illis; viderunt me, et moverunt capita sua.

26. Adjuva me Domine Deus meus; salvum me fac secundum a) misericordiam tuam.

27. Et sciant, quia manus tua haec; et tu Domine fecisti eam.

28. Maledicent illi, et tu benedices; qui insurgunt in me, confundantur; servus autem tuus laetabitur.

29. Induantur*, qui detrahunt mihi, pudore; et operiantur sicut diploide confusione sua. *Ps. 34, 26.

30. Confitebor Domino nimis in ore meo; et in medio multorum laudabo eum.

31. Quia astitit a dextris pauperis, ut salvam faceret a persequentibus animam meam.

Psalm. 109.

Christi aeterna generatio, regnum et sacerdotium.

1. Psalmus David.

Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis*! *Matth. 22, 44. Luc. 20, 42.

*Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. *1 Cor. 15, 25. Hebr. 1, 13. 10, 13.

2. Virgam virtutis tuae emittet Dominus ex Sion; dominare in medio inimicorum tuorum.

3. Tecum principium in die virtutis tuae in splendoribus sanctorum; ex utero ante luciferum genui te.

4. Juravit Dominus, et non poenitebit eum*: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech! *Job. 12, 34. Hebr. 5, 6. 7, 17.

5. Dominus a dextris tuis, con-

---

a) 1590. propter misericordiam

regit in die irae suae reges.
6. Judicabit in nationibus, implebit ruinas; conquassabit capita in terra multorum.
7. De torrente in via a) bibet; propterea exaltabit caput.

Psalm. 110.

Laus Dei ob summa præstita beneficia.

Alleluja.

1. Confitebor tibi Domine! in toto corde meo; in consilio justorum, et congregatione.
2. Magna opera Domini; exquisita in omnes voluntates ejus.
3. Confessio et magnificentia opus ejus; et justitia ejus manet in saeculum saeculi.
4. Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors et miserator Dominus;
5. escam dedit timentibus se.
Memor erit in saeculum testamenti sui;
6. virtutem operum suorum annunciabit populo suo.
7. Ut det illis haereditatem gentium; opera manuum ejus veritas et judicium.
8. Fidelia omnia mandata ejus; confirmata in saeculum saeculi, facta in veritate et aequitate.
9. Redemptionem misit populo suo; mandavit in aeternum testamentum suum.
Sanctum, et terribile nomen ejus*;
10. initium sapientiae timor Domini.
Intellectus bonus omnibus facientibus eum; laudatio ejus manet in saeculum saeculi.

*Prov. 1, 7. 9, 17. Eccl. 1, 16.

Psalm. 111.

Religiosi et benefici vere beati; peccatores perituri sunt.

Alleluja, Reversionis b) Aggaei, et Zachariae.

1. Beatus vir, qui timet Dominum; in mandatis ejus volet nimis.
2. Potens in terra erit semen ejus; generatio rectorum benedicetur.
3. Gloria, et divitiae in domo ejus; et justitia ejus manet in saeculum saeculi.
4. Exortum est * in tenebris lumen rectis; misericors, et miserator, et justus.

*Jes. 58, 8.

5. Jucundus homo, qui miseretur et commodat, disponet sermones suos in judicio;
6. quia in aeternum non commovebitur.
7. In memoria aeterna erit justus; ab auditione mala non timebit.
Paratum cor ejus sperare in Domino,
8. confirmatum est cor ejus; non commovebitur, donec despiciat inimicos suos.
9. Dispersit*, dedit pauperibus; justitia ejus manet in saeculum saeculi, cornu ejus exaltabitur in gloria.

*2 Cor. 9, 9.

10. Peccator videbit, et irascetur*, dentibus suis fremet et tabescet; desiderium peccatorum peribit.

*Ps. 36, 12.

Psalm. 112.

Deus laudandus, qui summus ima curat et fideles exaltat et multiplicat.

Alleluja.

1. Laudate pueri Dominum; laudate nomen Domini.
2. Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, et usque in saeculum.
3. * A solis ortu usque ad occasum, laudabile nomen Domini.

*Malach. 1, 11.

4. Excelsus super omnes gentes Dominus, et super coelos gloria ejus.
5. Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat,
6. et humilia respicit in coelo et in terra?

a) 1590. bibit b) 1590. conversio Aggæi, ...

7. Suscitans a terra inopem, et de stercore erigens pauperem;
8. ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.
9. Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum laetantem.

Psalm. 113.

Miracula Dei, Israëlem ex Aegypto educentis. Vana gentium idola; Deus verus omnium piorum præsidium.

Alleluja.

1. In exitu Israël de Aegypto, domus Jacob de populo barbaro *. *Exod. 12, 41.
2. Facta est Judaea sanctificatio ejus, Israël potestas ejus.
3. Mare * vidit, et fugit: Jordanis conversus est retrorsum. * Exod. 14, 12. Jos. 3, 13. 16.
4. Montes exultaverunt ut arietes; et colles sicut agni ovium.
5. Quid est tibi mare, quod fugisti; et tu Jordanis, quia conversus es retrorsum?
6. Montes exultastis sicut arietes, et colles sicut agni ovium.
7. A facie Domini * mota est terra, a facie Dei Jacob. * Exod. 19, 18.
8. Qui convertit * petram in stagna aquarum, et rupem in fontes aquarum. * Exod. 17, 6. sq.

1. Non nobis Domine, non nobis; sed nomini tuo da gloriam.
2. Super misericordia tua, et veritate tua *; nequando dicant gentes: Ubi est Deus eorum? * Ps. 41, 4.
3. Deus autem noster in coelo; omnia, quaecumque voluit, fecit.
4. * Simulacra gentium argentum, et aurum, opera manuum hominum. * Ps. 134, 15.
5. * Os habent, et non loquentur; oculos habent, et non videbunt. * Ps. 134, 15. Sap. 15, 15.
6. Aures habent, et non audient; nares habent, et non odorabunt.
7. Manus habent, et non palpabunt; pedes habent, et non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo.
8. Similes illis fiant, qui faciunt ea; et omnes, qui confidunt in eis.
9. Domus Israël speravit in Domino; adjutor eorum et protector eorum est.
10. Domus Aaron speravit in Domino; adjutor eorum et protector eorum est.
11. Qui timent Dominum, speraverunt in Domino; adjutor eorum et protector eorum est.
12. Dominus memor fuit nostri, et benedixit nobis;
benedixit domui Israël; benedixit domui Aaron.
13. Benedixit omnibus, qui timent Dominum, pusillis cum majoribus.
14. Adjiciat Dominus super vos, super vos, et super filios vestros.
15. Benedicti vos a Domino, qui fecit coelum, et terram.
16. Coelum coeli Domino; terram autem dedit filiis hominum.
17. * Non mortui laudabunt te, Domine! neque omnes, qui descendunt in infernum; * Ps. 6, Jes. 38, 18. Baruch 2, 17.
18. sed nos, qui vivimus, benedicimus Domino, ex hoc nunc et usque in saeculum.

Psalm. 114.

Ex tribulationibus ereptus gratias Deo agit, et in Deo acquiescit.

Alleluja.

1. Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meae.
2. Quia inclinavit aurem suam mihi; et in diebus meis invocabo.
3. Circumdederunt me * dolores mortis; et pericula inferni invenerunt me. * 2 Reg. 22, 5.
Tribulationem et dolorem inveni;
4. et nomen Domini invocavi.
O Domine! libera animam meam;
5. misericors Dominus, et justus, et Deus noster miseretur.

6. Custodiens parvulos Domi-
nus; humiliatus sum, et liberavit
me.
7. Convertere anima mea in re-
quiem tuam, quia Dominus bene-
fecit tibi.
8. Quia eripuit animam meam
de morte; oculos meos a lacry-
mis, pedes meos a lapsu.
9. Placebo Domino in regione
vivorum.

Psalm. 115.

Vota Deo reddenda: gratus animus semper fovendus.

Alleluja.

10. Credidi, propter quod locu-
tus sum; ego autem humi-
liatus sum nimis.
11. Ego dixi in excessu meo *;
omnis homo mendax! * Rom. 3, 4. 1 Cor. 4, 13.
12. Quid retribuam Domino, pro
omnibus, quae retribuit mihi?
13. Calicem salutaris accipiam;
et nomen Domini invocabo.
14. Vota mea Domino reddam
coram omni populo ejus;
15. pretiosa in conspectu Do-
mini mors Sanctorum ejus.
16. O Domine! quia ego servus
tuus; ego servus tuus, et filius an-
cillae tuae.
Dirupisti vincula mea;
17. tibi sacrificabo hostiam lau-
dis, et nomen Domini invocabo.
18. Vota mea Domino reddam
in conspectu omnis populi ejus;
19. in atriis domus Domini, in
medio tui Jerusalem.

Psalm. 116.

Vocatio gentium, qua omnia Dei promissa firmantur.

Alleluja.

Laudate Dominum omnes gen-
tes; laudate eum omnes po-
puli *. * Rom. 15, 11.
2. Quoniam confirmata est su-
per nos misericordia ejus; et ve-
ritas Domini manet in aeternum.

Psalm. 117.

In solo Deo inconcussa habenda fiducia. Gratiarum actio pro liberatione ab hostibus per Domini dexteram. Lapis reprobatus in anguli caput factus a Deo.

Alleluja.

1. Confitemini * Domino, quoni-
am bonus; quoniam in sae-
culum misericordia ejus.
* Ps. 106, 1.
2. Dicat nunc Israël, quoniam
bonus; quoniam in saeculum mi-
sericordia ejus.
3. Dicat nunc domus Aaron;
quoniam in saeculum misericor-
dia ejus.
4. Dicant nunc a), qui timent
Dominum; quoniam in saeculum
misericordia ejus.
5. De tribulatione invocavi Do-
minum; et exaudivit me in latitu-
dine Dominus.
6. Dominus mihi adjutor; non
timebo, quid faciat mihi homo.
7. * Dominus mihi adjutor; et
ego despiciam inimicos meos.
* Hebr. 13, 6
8. Bonum est confidere in Do-
mino, quam confidere in homine.
9. Bonum est sperare in Domi-
no, quam sperare in principibus.
10. Omnes gentes circuierunt
me; et in nomine Domini, quia
ultus sum in eos.
11. Circumdantes circumdede-
runt me; et in nomine Domini,
quia ultus sum in eos.
12. Circumdederunt me sicut
apes, et exarserunt sicut ignis in
spinis; et in nomine Domini, quia
ultus sum in eos.
13. Impulsus eversus sum, ut ca-
derem; et Dominus suscepit me.
14. * Fortitudo mea, et laus mea
Dominus; et factus est mihi in
salutem. * Exod. 15, 2.
15. Vox exultationis, et salutis
in tabernaculis justorum.
16. Dextera Domini fecit virtu-
tem; dextera Domini exaltavit me,
dextera Domini fecit virtutem.

a) 1590. add. omnes

17. Non moriar, sed vivam; et narrabo opera Domini.
18. Castigans castigavit me Dominus; et morti non tradidit me.
19. Aperite mihi portas justitiae, ingressus in eas confitebor Domino;
20. haec porta Domini, justi intrabunt in eam.
21. Confitebor tibi, quoniam exaudisti me; et factus es mihi in salutem.
22. *Lapidem, quem reprobaverunt aedificantes; hic factus est in caput anguli. *Jes. 28, 16. Matth. 21, 42. Luc. 20, 17. Act. 4, 11. Rom. 9, 33. 1 Petr. 2, 7.
23. A Domino factum est istud; et est mirabile in oculis nostris.
24. Haec est dies, quam fecit Dominus; exultemus, et laetemur in ea.
25. O Domine! salvum me fac; o Domine! bene prosperare.
26. Benedictus*, qui venit in nomine Domini; *Matth. 21, 9.
Benediximus vobis de domo Domini;
27. Deus Dominus, et illuxit nobis.
Constituite diem solemnem in condensis, usque ad cornu altaris.
28. Deus meus es tu, et confitebor tibi; Deus meus es tu, et exaltabo te.
Confitebor tibi, quoniam exaudisti me; et factus es mihi in salutem.
29. Confitemini Domino, quoniam bonus; quoniam in saeculum misericordia ejus.

PSALM. 118.

Divinae legis laus et amor.

Alleluja.

ALEPH.

1. Beati immaculati in via: qui ambulant in lege Domini.
2. Beati, qui scrutantur testimonia ejus; in toto corde exquirunt eum.
3. Non enim, qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.
4. Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.
5. Utinam dirigantur viae meae ad custodiendas justificationes tuas.
6. Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis.
7. Confitebor tibi in directione cordis; in eo, quod didici judicia justitiae tuae.
8. Justificationes tuas custodiam; non me derelinquas usquequaque.

BETH.

9. In quo corrigit adolescentior viam suam? in custodiendo sermones tuos.
10. In toto corde meo exquisivi te; ne repellas me a mandatis tuis.
11. In corde meo abscondi eloquia tua; ut non peccem tibi.
12. Benedictus es Domine; doce me justificationes tuas.
13. In labiis meis pronunciavi omnia judicia oris tui.
14. In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis.
15. In mandatis tuis exercebor, et considerabo vias tuas.
16. In justificationibus tuis meditabor; non obliviscar sermones tuos.

GIMEL.

17. Retribue servo tuo, vivifica me; et custodiam sermones tuos.
18. Revela oculos meos; et considerabo mirabilia de lege tua.
19. Incola ego sum in terra; non abscondas a me mandata tua.
20. Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas, in omni tempore.
21. Increpasti superbos; maledicti, qui declinant a mandatis tuis.

22. Aufer a me opprobrium, et
ontemptum; quia testimonia tua
xquisivi.
23. Etenim sederunt principes,
t adversum me loquebantur;
ervus autem tuus exercebatur
ı justificationibus tuis.
24. Nam et testimonia tua me-
itatio mea est; et consilium me-
m justificationes tuae.

DALETH.

25. Adhaesit pavimento anima
ea; vivifica me secundum ver-
um tuum.
26. Vias meas enunciavi, et ex-
ıdisti me; doce me justificatio-
s tuas.
27. Viam justificationum tua-
ım instrue me; et exercebor in
irabilibus tuis.
28. Dormitavit anima mea prae
edio; confirma me in verbis
is.
29. Viam iniquitatis amove a
e; et de lege tua miserere mei.
30. Viam veritatis elegi; judicia
a non sum oblitus.
31. Adhaesi testimoniis tuis Do-
ne! noli me confundere.
32. Viam mandatorum tuorum
curri, cum dilatasti cor meum.

HE.

33. Legem pone mihi Domine
ım justificationum tuarum; et
quiram eam semper.
34. Da mihi intellectum, et scru-
ɔor legem tuam; et custodiam
ım in toto corde meo.
35. Deduc me in semitam man-
torum tuorum; quia ipsam vo-
.
36. Inclina cor meum in testi-
nia tua; et non in avaritiam.
37. Averte oculos meos ne vi-
ınt vanitatem; in via tua vivi-
ı me.
38. Statue servo tuo eloquium
m, in timore tuo.
39. Amputa opprobrium me-
, quod suspicatus sum; quia
icia tua jucunda.

40. Ecce! concupivi mandata
tua; in aequitate tua vivifica me.

VAU.

41. Et veniat super me miseri-
cordia tua Domine! salutare tu-
um secundum eloquium tuum.
42. Et respondebo exprobran-
tibus mihi verbum; quia speravi
in sermonibus tuis.
43. Et ne auferas de ore meo
verbum veritatis usquequaque;
quia in judiciis tuis supersperavi.
44. Et custodiam legem tuam
semper; in saeculum et in saecu-
lum saeculi.
45. Et ambulabam in latitudi-
ne; quia mandata tua exquisivi.
46. Et loquebar a) in testimoniis
tuis in conspectu regum; et non
confundebar.
47. Et meditabar in mandatis
tuis, quae dilexi.
48. Et levavi manus meas ad
mandata tua, quae dilexi; et exer-
cebar b) in justificationibus tuis.

ZAIN.

49. Memor esto verbi tui servo
tuo, in quo mihi spem dedisti.
50. Haec me consolata est in
humilitate mea; quia eloquium
tuum vivificavit me.
51. Superbi inique agebant us-
quequaque; a lege autem tua non
declinavi.
52. Memor fui judiciorum tuo-
rum a saeculo Domine! et con-
solatus sum.
53. Defectio tenuit me, pro
peccatoribus derelinquentibus
legem tuam.
54. Cantabiles mihi erant justi-
ficationes tuae, in loco peregri-
nationis meae.
55. Memor fui nocte nominis
tui Domine! et custodivi legem
tuam.
56. Haec facta est mihi; quia
justificationes tuas exquisivi.

HETH.

57. Portio mea Domine! dixi,
custodire legem tuam.

1593. 1598. de testimoniis, 1590. 1592. et C. R. 1593. 1598. in testimoniis
1590. exercebor

58. Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo; miserere mei secundum eloquium tuum.

59. Cogitavi vias meas; et converti pedes meos in testimonia tua.

60. Paratus sum, et non sum turbatus; ut custodiam mandata tua.

61. Funes peccatorum circumplexi sunt me; et legem tuam non sum oblitus.

62. Media nocte surgebam ad confitendum tibi, super judicia justificationis tuae.

63. Particeps ego sum omnium timentium te; et custodientium mandata tua.

64. Misericordia tua Domine! plena est terra; justificationes tuas doce me.

TETH.

65. Bonitatem fecisti cum servo tuo Domine! secundum verbum tuum.

66. Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me; quia mandatis tuis credidi.

67. Priusquam humiliarer, ego deliqui; propterea eloquium tuum custodivi.

68. Bonus es tu; et in bonitate tua doce me justificationes tuas.

69. Multiplicata est super me iniquitas superborum; ego autem in toto corde meo a) scrutabor mandata tua.

70. Coagulatum est sicut lac cor eorum; ego vero legem tuam meditatus sum.

71. Bonum mihi, quia humiliasti me; ut discam justificationes tuas.

72. Bonum mihi lex oris tui, super millia auri, et argenti.

JOD.

73. Manus tuae fecerunt me, et plasmaverunt me, da mihi intellectum, b) et discam mandata tua.

74. Qui timent te, videbunt me, et laetabuntur; quia in verba tua supersperavi.

75. Cognovi Domine! quia ae quitas judicia tua; et in veritat tua humiliasti me.

76. Fiat misericordia tua, u consoletur me, secundum eloqui um tuum servo tuo.

77. Veniant mihi miseratione tuae, et vivam; quia lex tua me ditatio mea est.

78. Confundantur superbi, qui injuste iniquitatem fecerunt i me; ego autem exercebor in man datis tuis.

79. Convertantur mihi timen tes te; et qui noverunt testimo nia tua.

80. Fiat cor meum immacula tum in justificationibus tuis, u non confundar.

CAPH.

81. Defecit in salutare tuum a nima mea; et in verbum tuum su persperavi.

82. Defecerunt oculi mei in elo quium tuum, dicentes: Quand consolaberis me?

83. Quia factus sum sicut ute in pruina; justificationes tuas no sum oblitus.

84. Quot sunt dies servi tui quando facies de persequentibu me judicium?

85. Narraverunt mihi iniqui fa bulationes; sed non út lex tua.

86. Omnia mandata tua veritas inique c) persecuti sunt me, adju va me.

87. Paulo minus consummave runt me in terra; ego autem no dereliqui mandata tua.

88. Secundum misericordian tuam vivifica me; et custodian testimonia oris tui.

LAMED.

89. In aeternum Domine, ver bum tuum permanet in coelo.

90. In generationem d) et gene rationem veritas tua; fundast terram, et permanet.

91. Ordinatione tua persevera dies; quoniam omnia serviunt tib

---

a) 1590. om. meo b) 1590. ut discam c) 1590. iniqui d) 1590. in generation

92. Nisi quod lex tua meditatio ea est; tunc forte periissem in ımilitate mea.

93. In aeternum non obliviscar stificationes tuas; quia in ipsis vificasti me.

94. Tuus sum ego, salvum me c; quoniam justificationes tuas quisivi.

95. Me expectaverunt peccatos, ut perderent me; testimonia a intellexi.

96. Omnis consummationis vifinem; latum mandatum tuum mis.

M E M.

97. Quomodo dilexi legem tu- Domine? tota die meditatio ea est.

98. Super inimicos meos pruntem me fecisti mandato tuo; iia in aeternum mihi est.

99. Super omnes docentes me tellexi; quia testimonia tua metatio mea est.

100. Super senes intellexi; quia andata tua quaesivi.

101. Ab omni via mala prohibui des meos; ut custodiam verba a.

102. A judiciis tuis non declina-; quia tu legem posuisti mihi.

103. Quam dulcia faucibus meis oquia tua, super mel ori meo!

104. A mandatis tuis intellexi; opterea odivi omnem viam iniitatis.

N U N.

105. Lucerna pedibus meis verım tuum, et lumen semitis meis.

106. Juravi, et statui custodire dicia justitiae tuae.

107. Humiliatus sum usquequae Domine! vivifica me secunm verbum tuum.

108. Voluntaria oris mei beneıcita fac Domine! et judicia tua ce me.

109. Anima mea in manibus meemper; et legem tuam non sum litus.

110. Posuerunt peccatores laqueum mihi; et de mandatis tuis non erravi.

111. Haereditate acquisivi testimonia tua in aeternum; quia exultatio cordis mei sunt.

112. Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in aeternum, propter retributionem.

S A M E C H.

113. Iniquos odio habui; et legem tuam dilexi.

114. Adjutor, et susceptor meus es tu; et in verbum tuum supersperavi.

115. Declinate a me maligni; et scrutabor mandata Dei mei.

116. Suscipe me secundum eloquium tuum, et vivam; et non confundas me ab expectatione mea.

117. Adjuva me, et salvus ero; et meditabor in justificationibus tuis semper.

118. Sprevisti omnes discedentes a judiciis tuis; quia injusta cogitatio eorum.

119. Praevaricantes reputavi omnes peccatores terrae; ideo dilexi testimonia tua.

120. Confige timore tuo carnes meas; a judiciis enim tuis timui.

A I N.

121. Feci judicium et justitiam; non tradas me calumniantibus me.

122. Suscipe servum tuum in bonum; non calumnientur me superbi.

123. Oculi mei defecerunt in salutare tuum; et in eloquium justitiae tuae.

124. Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam; et justificationes tuas doce me.

125. Servus tuus sum ego; da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua.

126. Tempus faciendi Domine; dissipaverunt legem tuam.

127. Ideo dilexi mandata tua, super aurum et topazion.

128. Propterea ad omnia man-

datatua dirigebar; omnem viam iniquam odio habui.

P H E.

129. Mirabilia testimonia tua: ideo scrutata est ea anima mea.

130. Declaratio sermonum tuorum illuminat; et intellectum dat parvulis.

131. Os meum aperui, et adtraxi spiritum; quia mandata tua desiderabam.

132. Aspice in me, et miserere mei; secundum judicium diligentium nomen tuum.

133. Gressus meos dirige secundum eloquium tuum; et non dominetur mei omnis injustitia.

134. Redime me a calumniis hominum; ut custodiam mandata tua.

135. Faciem tuam illumina super servum tuum; et doce me justificationes tuas.

136. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei; quia non custodierunt legem tuam.

S A D E.

137. Justus es Domine! et rectum judicium tuum.

138. Mandasti justitiam testimonia tua; et veritatem tuam nimis.

139. Tabescere me fecit zelus meus; quia obliti sunt verba tua inimici mei.

140. Ignitum eloquium tuum vehementer; et servus tuus dilexit illud.

141. Adolescentulus sum ego, et contemptus; justificationes tuas non sum oblitus.

142. Justitia tua, justitia in aeternum; et lex tua veritas.

143. Tribulatio, et angustia invenerunt me; mandata tua meditatio mea est.

144. Aequitas, testimonia tua in aeternum; intellectum da mihi, et vivam.

C O P H.

145. Clamavi in toto corde meo, exaudi me Domine! justificationes tuas requiram.

146. Clamavi ad te, salvum
fac; ut custodiam mandata tua.

147. Praeveni in maturitate,
clamavi; quia in verba tua supe
speravi.

148. Praevenerunt oculi mei
te diluculo; ut meditarer eloqu
tua.

149. Vocem meam audi secu
dum misericordiam tuam Dom
ne! et secundum judicium tuu
vivifica me.

150. Appropinquaverunt pers
quentes me iniquitati; a lege a
tem tua longe facti sunt.

151. Prope es tu Domine; et o
nes viae tuae veritas.

152. Initio cognovi de testim
niis tuis; quia in aeternum fund
sti ea.

R E S.

153. Vide humilitatem meam,
eripe me; quia legem tuam no
sum oblitus.

154. Judica judicium meum,
redime me; propter eloquium t
um vivifica me.

155. Longe a peccatoribus sa
lus; quia justificationes tuas no
exquisierunt.

156. Misericordiae tuae multa
Domine! secundum judicium t
um vivifica me.

157. Multi, qui persequuntu
me, et tribulant me; a testimoni
tuis non declinavi.

158. Vidi praevaricantes, et ta
bescebam; quia eloquia tua no
custodierunt.

159. Vide, quoniam mandat
tua dilexi Domine! in misericor
dia tua vivifica me.

160. Principium verborum tuo
rum, veritas; in aeternum omni
judicia justitiae tuae.

S I N.

161. Principes persecuti sun
me gratis; et a verbis tuis formi
davit cor meum.

162. Laetabor ego super elo
quia tua; sicut qui invenit spoli
multa.

163. Iniquitatem odio habui, et
ominatus sum; legem autem tu-
n dilexi.
164. Septies in die laudem dixi
bi, super judicia justitiae tuae.
165. Pax multa diligentibus le-
m tuam; et non est illis scanda-
m.
166. Expectabam salutare tuum
omine! et mandata tua dilexi.
167. Custodivit anima mea te-
imonia tua; et dilexit ea vehe-
enter.
168. Servavi mandata tua, et te-
monia tua; quia omnes viae
eae in conspectu tuo.

TAU.

169. Appropinquet deprecatio
ea in conspectu tuo Domine!
cta eloquium tuum da mihi in-
lectum.
170. Intret postulatio mea in
nspectu tuo; secundum eloqui-
n tuum eripe me.
171. Eructabunt labia mea hym-
m, cum docueris me justificati-
es tuas.
172. Pronuntiabit lingua mea
quium tuum; quia omnia man-
ta tua aequitas.
173. Fiat manus tua, ut salvet
; quoniam mandata tua elegi.
74. Concupivi salutare tuum
mine! et lex tua meditatio mea
.
175. Vivet anima mea, et lauda-
te; et judicia tua adjuvabunt
.
176. Erravi, sicut ovis, quae
iit; quaere servum tuum, quia
ndata tua non sum oblitus.

PSALM. 119.

us patiens vitæ præsentis miserias luget, et ad patriam suspirat.

1. Canticum graduum.
Dominum, cum tribularer,
clamavi; et exaudivit me.
Domine libera animam meam
biis iniquis, et a lingua dolosa.
Quid detur tibi, aut quid ap-
atur tibi ad linguam dolosam?
4. Sagittae potentis acutae, cum
carbonibus desolatoriis.
5. Heu mihi, quia incolatus me-
us prolongatus est: habitavi cum
habitantibus Cedar;
6. multum incola fuit anima mea.
7. Cum his, qui oderunt pacem,
eram pacificus; cum loquebar il-
lis, impugnabunt me gratis.

PSALM. 120.

Divinum poscit auxilium.

Canticum graduum.

1. Levavi oculos meos in montes,
unde veniet auxilium mihi.*

* 1 Paral. 20, 17.

2. Auxilium meum a Domino,
qui fecit coelum et terram.
3. Non det in commotionem pe-
dem tuum; neque dormitet, qui
custodit te.
4. Ecce non dormitabit neque
dormiet, qui custodit Israël.
5. Dominus custodit te, Domi-
nus protectio tua, super manum
dexteram tuam.
6. Per diem sol non uret te; ne-
que luna per noctem.
7. Dominus custodit te ab omni
malo; custodiat animam tuam Do-
minus.
8. Dominus custodiat introitum
tuum, et exitum tuum; ex hoc nunc,
et usque in saeculum.

PSALM. 121.

Lætitia peregrinantium in urbem Jerusalem.

1. Canticum graduum.
Laetatus sum in his, quae dicta
sunt mihi: In domum Domini
ibimus.
2. Stantes erant pedes nostri, in
atriis tuis Jerusalem.
3. Jerusalem,* quae aedificatur
ut civitas; cujus participatio ejus
in idipsum. * 2 Paral. 6, 6.
4. Illuc enim ascenderunt tri-
bus, tribus Domini; testimonium
Israël ad confitendum nomini Do-
mini.
5. Quia illic sederunt sedes in ju-
dicio, sedes super domum David.

6. Rogate, quae ad pacem sunt Jerusalem; et abundantia diligentibus te.

7. Fiat pax in virtute tua; et abundantia in turribus tuis.

8. Propter fratres meos, et proximos meos, loquebar pacem de te;

9. propter domum Domini Dei nostri, quaesivi bona tibi.

PSALM. 122.

Mens ad Deum erigenda tempore tribulationis.

Canticum graduum.

1. Ad te levavi oculos meos, qui habitas in coelis.

2. Ecce! sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum, sicut oculi ancillae in manibus dominae suae; ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri.

3. Miserere nostri Domine! miserere nostri; quia multum repleti sumus despectione;

4. Quia multum repleta est anima nostra; opprobrium abundantibus, et despectio superbis.

PSALM. 123.

Ex praesentissimo periculo vindicatus gratias Deo agit.

1. Canticum graduum.

Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israël;

2. nisi quia Dominus erat in nobis,

cum exurgerent homines in nos,

3. forte vivos deglutissent nos; cum irasceretur furor eorum in nos,

4. forsitan aqua absorbuisset nos.

5. Torrentem pertransivit anima nostra; forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.

6. Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.

7. Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium, laqueus contritus est, et nos li[b]rati sumus.

8. Adjutorium nostrum in [no]mine Domini, qui fecit coelum [et] terram.

PSALM. 124.

Fidelium Deus ipse tutela. Iniqui perit[u]

1. Canticum graduum.

Qui confidunt in Domino, si[c] mons Sion; non commove[bi]tur in aeternum, qui habitat

2. in Jerusalem.

Montes in circuitu ejus; et D[o]minus in circuitu populi sui, [ex] hoc nunc et usque in saeculum.

3. Quia non relinquet Domin[us] virgam peccatorum super sort[em] justorum; ut non extendant ju[sti] ad iniquitatem manus suas.

4. Benefac Domine! bonis, [et] rectis corde.

5. Declinantes autem in oblig[a]tiones, adducet Dominus cum op[e]rantibus iniquitatem pax super I[s]raël!

PSALM. 125.

E captivitate reduces in Deo exultant.

1. Canticum graduum.

In convertendo * Dominus capt[i]vitatem Sion; facti sumus sic[ut] consolati.

* Ps. 13, 7.

2. Tunc repletum est gaudio o[s] nostrum; et lingua nostra exult[a]tione.

Tunc dicent inter gentes: Magn[i]ficavit Dominus facere cum eis.

3. Magnificavit Dominus facer[e] nobiscum; facti sumus laetante[s].

4. Converte Domine! captiv[i]tatem nostram, sicut torrens i[n] Austro.

5. Qui seminant in lacrymis, i[n] exultatione metent.

6. Euntes ibant et flebant, mi[t]tentes semina sua.

Venientes autem venient cu[m] exultatione, portantes manipulo[s] suos.

PSALM. 126.

Psalm. 126.

ni hominum labores. Frustra laborat, qui sine Deo laborat.

1. Canticum graduum Salomo-
s.
isi Dominus aedificaverit do-
mum; in vanum laboraverunt,
ii aedificant eam.
Nisi Dominus custodierit civi-
tem; frustra vigilat, qui custo-
t eam.
2. Vanum est vobis ante lucem
rgere; surgite, postquam sede-
tis, qui manducatis panem do-
ris.
3. Cum dederit dilectis suis so-
num;
ecce! haereditas Domini filii;
erces, fructus ventris.
4. Sicut sagittae in manu po-
ntis; ita filii excussorum.
5. Beatus vir, qui implevit de-
lerium suum ex ipsis; non con-
ndetur, cum loquetur inimicis
is in porta.

Psalm. 127.

Ad pietatem exhortatio.

1. Canticum graduum.
eati omnes, qui timent Domi-
num, qui ambulant in viis ejus.
2. Labores manuum tuarum,
ia manducabis; beatus es, et be-
tibi erit.
3. Uxor tua sicut vitis abundans,
lateribus domus tuae.
Filii tui sicut novellae oliva-
m, in circuitu mensae tuae.
. Ecce! sic benedicetur homo,
i timet Dominum.
. Benedicat tibi Dominus ex
on; et videas bona Jerusalem
nibus diebus vitae tuae.
. Et videas filios filiorum tuo-
n, pacem super Israël.

Psalm. 128.

patientiam in adversis admonet et consolatur.

1. Canticum graduum.
Saepe expugnaverunt me a ju-
ventute mea, dicat nunc Israël.
2. Saepe expugnaverunt me a
juventute mea; etenim non potu-
erunt mihi.
3. Supra dorsum meum fabri-
caverunt peccatores; prolonga-
verunt iniquitatem suam.
4. Dominus justus concidit a)
cervices peccatorum.
5. Confundantur et convertan-
tur retrorsum omnes, qui oderunt
Sion.
6. Fiant sicut foenum tectorum;
quod, priusquam evellatur, exa-
ruit;
7. de quo non b) implevit ma-
num suam, qui metit, et sinum su-
um, qui manipulos colligit.
8. Et non dixerunt, qui praeter-
ibant: benedictio Domini super
vos! benediximus vobis in nomi-
ne Domini!

Psalm. 129.

Oratio pœnitentis, veniam a Deo petentis.

1. Canticum graduum.
De profundis clamavi ad te, Do-
mine!
2. Domine! exaudi vocem me-
am.
Fiant aures tuae intendentes, in
vocem deprecationis meae!
3. Si iniquitates observaveris
Domine! Domine, quis sustine-
bit?
4. Quia apud te propitiatio est;
et propter legem tuam sustinui te,
Domine!
Sustinuit anima mea in verbo
ejus;
5. speravit anima mea in Do-
mino.
6. A custodia matutina usque ad
noctem speret Israël in Domino.
7. Quia apud Dominum miseri-
cordia; et copiosa apud eum red-
emptio.
8. Et ipse redimet Israël, ex om-
nibus iniquitatibus ejus.

---

a) 1590. concidet b) 1590. implebit

Psalm. 130.

Non in se, sed in Domino gloriandum.

1. Canticum graduum David.
Domine! non a) est exaltatum cor meum; neque elati sunt oculi mei.
Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me.
2. Si non humiliter sentiebam; sed exaltavi animam meam;
sicut ablactatus est super matre sua, ita retributio in anima mea.
3. Speret Israël in Domino, ex hoc nunc et usque in saeculum.

Psalm. 131.

Celebratur oratio in tabernaculo Domini, qui juravit Davidi, sedere de ejus fructu ventris super ejus sedem.

1. Canticum graduum.
Memento Domine David, et omnis mansuetudinis ejus;
2. sicut juravit Domino, votum vovit Deo Jacob:
3. * Si introiero in tabernaculum domus meae; si ascendero in lectum strati mei; * 2 Reg. 7, 2.
4. si dedero somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem,
5. et requiem temporibus meis; donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob.
6. Ecce! audivimus eam in Ephrata; invenimus eam in campis silvae.
7. Introibimus in tabernaculum ejus; * adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus. * Ps. 98, 5.
8. * Surge Domine! in requiem tuam; tu et arca sanctificationis tuae. * 2 Par. 6, 41.
9. Sacerdotes tui induantur justitiam; et sancti tui exultent.
10. Propter David servum tuum, non avertas faciem Christi tui.
11. Juravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur b) eam; * de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. * Ps. 88, 4. 2 Reg. 7, 12. Luc. 1, 55. Act. 2, 30.
12. Si custodierint filii tui test[amentum] mentum meum, et testimonia m[ea] haec, quae docebo eos:
Et filii eorum usque in saec[u]lum, sedebunt super sedem tua[m].
13. Quoniam elegit Dominus S[i]on; elegit eam in habitationem [si]bi.
14. Haec requies mea in saec[u]lum saeculi; hic habitabo, qu[o]niam elegi eam.
15. Viduam ejus benedicens b[e]nedicam; pauperes ejus satura[bo] panibus.
16. Sacerdotes ejus induam s[a]lutari; et sancti ejus exultatio[ne] exultabunt.
17. * Illuc producam cornu D[a]vid, paravi lucernam Christo me[o]. * Malach. 3, 1. Luc. 1, 69.
18. Inimicos ejus induam co[n]fusione; super ipsum autem effl[o]rebit sanctificatio mea.

Psalm. 132.

Fraternae concordiae beatitudo.

1. Canticum graduum David [c)].
Ecce! quam bonum *, et quam j[u]cundum, habitare fratres [in] unum. * Eccl. 25, 2.
2. Sicut unguentum in capit[e], quod descendit in barbam, ba[r]bam Aaron,
quod descendit in oram vest[i]menti ejus;
3. sicut ros Hermon, qui desce[n]dit in montem Sion.
Quoniam illic mandavit Dom[i]nus benedictionem, et vitam u[s]que in saeculum.

Psalm. 133.

Deus die et nocte in templo suo benedicend[us].

1. Canticum graduum.
Ecce! nunc benedicite Dom[i]num, omnes servi Domini.
Qui statis in domo Domini, i[n] atriis domus Dei nostri,
2. in noctibus extollite man[us] vestras in sancta, et benedici[te] Dominum.

a) 1593. om. est, C. R. 1593. add. est b) 1590. eum; c) 1590. om. Davi[d]

3. Benedicat te Dominus ex Si-
n, qui fecit coelum et terram.

Psalm. 134.

raël beneficiis cumulatus. Idolorum vanitas.

1. Alleluja.
Laudate nomen Domini, laudate
servi Dominum.
2. Qui statis in domo Domini,
n atriis domus Dei nostri.
3. Laudate Dominum, quia bo-
us Dominus; psallite nomini e-
us, quoniam suave.
4. Quoniam Jacob elegit sibi
)ominus, Israël in possessionem
ibi.
5. Quia ego cognovi, quod ma-
gnus est Dominus, et Deus noster
rae omnibus diis.
6. Omnia, quaecumque voluit,
)ominus fecit in coelo, in terra,
n mari, et in omnibus abyssis.
7. * Educens nubes ab extremo
errae; fulgura in pluviam fecit.
Qui producit ventos de thesau-
is suis; * Jer. 10, 13.
8. * qui percussit primogenita
.egypti ab homine usque ad pe-
us. * Exod. 12, 29.
9. Et misit signa et prodigia in
iedio tui Aegypte; in Pharao-
em, et in omnes servos ejus.
10. * Qui percussit gentes mul-
s; et occidit reges fortes:
* Jos. 11, 23. 12, 1. 7.
11. * Sehon regem Amorrhaeo-
ım, et Og regem Basan, et omnia
gna Chanaan. * Num. 21, 24. 34.
12. Et dedit terram eorum hae-
ditatem *, haereditatem Israël
)pulo suo. * Jos. 11, 23. 12, 6.
13. Domine! nomen tuum in
ternum *; Domine! memoriale
um a) in generationem et gene-
tionem. * Ps. 101, 13.
14. Quia judicabit Dominus po-
lum suum; et in servis suis de-
ecabitur.
15. * Simulacra gentium argen-
tum, et aurum, opera manuum
hominum. * Ps. 113, 12. Sap. 14, 8.
16. * Os habent, et non loquen-
tur; oculos habent, et non vide-
bunt. * Sap. 15, 15.
17. Aures habent, et non audi-
ent; neque enim est spiritus in o-
re ipsorum.
18. Similes illis * fiant, qui fa-
ciunt ea; et omnes, qui confidunt
in eis. * Jes. 42, 17.
19. Domus Israël benedicite
Domino; domus Aaron benedici-
te Domino.
20. Domus Levi benedicite Do-
mino; qui timetis Dominum, be-
nedicite Domino.
21. Benedictus Dominus ex Si-
on, qui habitat in Jerusalem.

Psalm. 135.

Dei Creatoris beneficia in populos ordine recensita misericordiam ejus commendant.

1. Alleluja.
Confitemini Domino *, quoniam
bonus; quoniam in aeternum
misericordia ejus. * Ps. 105, 1.
2. Confitemini Deo deorum;
quoniam in aeternum misericor-
dia ejus.
3. Confitemini Domino domi-
norum; quoniam in aeternum
misericordia ejus.
4. Qui facit * mirabilia magna
solus; quoniam in aeternum mi-
sericordia ejus. * Ps. 71, 18.
5. * Qui fecit coelos in intelle-
ctu; quoniam in aeternum mise-
ricordia ejus. * Gen. 1, 1.
6. Qui firmavit terram super
aquas; quoniam in aeternum mi-
sericordia ejus.
7. Qui fecit luminaria magna;
quoniam in aeternum misericor-
dia ejus.
8. Solem in potestatem diei;
quoniam in aeternum misericor-
dia ejus.
9. Lunam, et stellas in potesta-

a) 1590. in generatione

tem noctis; quoniam in aeternum
misericordia ejus.
10. *Qui percussit Aegyptum
cum primogenitis eorum; quo-
niam in aeternum misericordia
ejus. *Exod. 12, 29.
11. *Qui eduxit Israël de medio
eōrum; quoniam in aeternum mi-
sericordia ejus. *Exod. 13, 17.
12. In manu potenti, et brachio
excelso; quoniam in aeternum
misericordia ejus.
13. *Qui divisit mare rubrum
in divisiones; quoniam in aeter-
num misericordia ejus. *Exod. 14, 21.
14 Et eduxit Israël per medium
ejus; quoniam in aeternum mise-
ricordia ejus.
15. *Et excussit Pharaonem, et
virtutem ejus in mari rubro; quo-
niam in aeternum misericordia
ejus. *Exod. 14, 28.
16. Qui traduxit populum suum
per desertum; quoniam in aeter-
num misericordia ejus.
17. Qui percussit reges magnos;
quoniam in aeternum misericor-
dia ejus.
18. *Et occidit reges fortes;
quoniam in aeternum misericor-
dia ejus. *Num. 21, 24. 34.
19. Sehon regem Amorrhaeo-
rum; quoniam in aeternum mise-
ricordia ejus.
20. *Et Og regem Basan; quo-
niam in aeternum misericordia
ejus. *Num. 21, 33.
21. *Et dedit terram eorum hae
reditatem; quoniam in aeternum
misericordia ejus. *Jos. 13, 7.
22. Haereditatem Israël servo
suo; quoniam in aeternum mise-
ricordia ejus.
23. Quia in humilitate nostra
memor fuit nostri; quoniam in
aeternum misericordia ejus.
24. Et redemit nos ab inimicis
nostris; quoniam in aeternum mi-
sericordia ejus.
25. Qui *dat escam omni carni;
quoniam in aeternum miserico
dia ejus. *Ps. 144, 15.
26. Confitemini Deo coeli; qu
niam in aeternum misericord
ejus.
Confitemini Domino domin
rum; quoniam in aeternum m
sericordia ejus.

PSALM. 136.

Populus in captivitate gemens, Jerusal
desiderant.

Psalmus David, Hieremiae a).
1. Super flumina Babylonis, ill
sedimus et flevimus; cum r
cordaremur Sion.
2. In salicibus in medio eju
suspendimus organa nostra.
3. Quia illic interrogaveru
nos, qui captivos duxerunt no
verba cantionum.
Et qui abduxerunt nos: Hy
num cantate nobis de cantic
Sion.
4. Quomodo cantabimus cant
cum Domini in terra aliena?
5. Si oblitus fuero tui Jerus
lem, oblivioni detur dextera me
6. Adhaereat lingua mea fauc
bus meis, si non meminero tui;
si non proposuero Jerusalem
in principio laetitiae meae.
7. Memor esto Domine! fili
rum Edom, in die Jerusalem;
qui dicunt: Exinanite, exinan
te usque ad fundamentum in ea!
8. Filia Babylonis misera! bea
tus, qui retribuet tibi retributio
nem tuam, quam retribuisti nobi
9. Beatus, qui tenebit, et allide
parvulos b) tuos ad petram.

PSALM. 137.

Misericordia et veritas Dei celebranda. Ip
a regibus adorandus.

1. Ipsi David c).
Confitebor tibi Domine! in tot
corde meo; quoniam audist
verba oris mei.

a) 1590. propter Hieremiam. b) 1590. suos c) 1590. om. ipsi

In conspectu angelorum psal-
lam tibi.
2. Adorabo ad templum san-
ctum tuum, et confitebor nomini
tuo,
super misericordia tua, et ve-
ritate tua; quoniam magnificasti
super omne, nomen sanctum tu-
um.
3. In quacumque die invocave-
ro te, exaudi me; multiplicabis
in anima mea virtutem.
4. Confiteantur tibi Domine!
omnes reges terrae; quia audie-
runt omnia verba oris tui;
5. et cantent in viis Domini; quo-
niam magna est gloria Domini.
6. Quoniam excelsus Dominus,
et humilia respicit; et alta a lon-
ge cognoscit.
7. Si ambulavero in medio tri-
bulationis, vivificabis me; et su-
per iram inimicorum meorum
extendisti manum tuam, et salvum
me fecit dextera tua.
8. Dominus retribuet pro me;
Domine! misericordia tua in sae-
culum; opera manuum tuarum
ne despicias.

Psalm. 138.

Dei ubique praesentis et omnia cognoscentis mirabilis scientia.

1. In finem, Psalmus David a).
Domine! probasti me, et cogno-
visti me;
2. tu cognovisti sessionem me-
am, et resurrectionem meam.
3. Intellexisti cogitationes me-
as de longe; semitam meam, et
funiculum meum investigasti.
4. Et omnes vias meas praevi-
disti; quia non est sermo in lin-
gua mea.
5. Ecce! Domine, tu cognovi-
sti omnia novissima, et antiqua;
tu formasti me, et posuisti super
me manum tuam.
6. Mirabilis facta est scientia
tua ex me; confortata est, et non
potero ad eam.
7. Quo ibo a spiritu tuo? et quo
a facie tua fugiam?
8. *Si ascendero in coelum, tu
illic es; si descendero in infer-
num, ades. * Amos 9, 2.
9. Si sumpsero pennas meas di-
luculo, et habitavero in extremis
maris;
10. etenim illuc manus tua de-
ducet me; et tenebit me dextera
tua.
11. Et dixi*: Forsitan tenebrae
conculcabunt me; et nox illumi-
natio mea in deliciis meis.
* Job 34, 22.
12. Quia tenebrae non obscu-
rabuntur a te, et nox sicut dies il-
luminabitur; sicut tenebrae ejus,
ita et lumen ejus.
13. Quia tu possedisti renes
meos; suscepisti me de utero ma-
tris meae.
14. Confitebor tibi, quia terri-
biliter magnificatus es; mirabilia
opera tua, et anima mea cognos-
cit b) nimis.
15. Non est occultatum os me-
um a te; quod fecisti in occulto;
et substantia mea in inferioribus
terrae.
16. Imperfectum meum vide-
runt oculi tui, et in libro tuo om-
nes scribentur; dies formabun-
tur, et nemo in eis.
17. Mihi autem nimis honorifi-
cati sunt amici tui, Deus; nimis
confortatus est principatus eo-
rum.
18. Dinumerabo eos, et super
arenam multiplicabuntur; exsur-
rexi, et adhuc sum tecum.
19. Si occideris Deus peccato-
res; viri sanguinum declinate a
me;
20. quia dicitis in cogitatione;
accipient in vanitate civitates tu-
as c).
21. Nonne qui oderunt te Do-

a) 1590. Psalmus David, in finem. b) 1590. cognoscet c) 1590. suas.

mine, oderam; et super inimicos tuos tabescebam?

22. Perfecto odio oderam illos; et inimici facti sunt mihi.

23. Proba me, Deus! et scito cor meum; interroga me, et cognosce semitas meas.

24. Et vide, si via iniquitatis in me est; et deduc me in via aeterna!

Psalm. 139.

Ab improbis et maledicis defendi precatur.

1. In finem, Psalmus David a).

2. Eripe me Domine! ab homine malo; a viro iniquo eripe me.

3. Qui cogitaverunt iniquitates in corde; tota die constituebant praelia.

4. * Acuerunt linguas suas sicut b) serpentis; venenum aspidum sub labiis eorum. *Ps. 5, 11. Rom. 3, 13.

5. Custodi me Domine! de manu peccatoris; et ab hominibus iniquis eripe me.

Qui cogitaverunt supplantare gressus meos;

6. absconderunt * superbi laqueum mihi;

et funes extenderunt in laqueum; juxta iter scandalum posuerunt mihi. *Ps 118, 110.

7. Dixi Domino: Deus meus es tu; exaudi Domine! vocem deprecationis meae.

8. Domine, Domine virtus salutis meae! obumbrasti super caput meum in die belli;

9. ne tradas me Domine a desiderio meo peccatori; cogitaverunt contra me, ne derelinquas me, ne forte exaltentur.

10. Caput circuitus eorum *; labor labiorum ipsorum operiet eos. *Ps. 7, 17.

11. Cadent super eos carbones, in ignem dejicies eos; in miseriis non subsistent.

12. Vir linguosus non dirigetur in terra; virum injustum mala capient in interitu.

13. Cognovi, quia faciet Domi-nus judicium inopis; et vindicta pauperum.

14. Verumtamen justi confit-buntur nomini tuo; et habitabu recti cum vultu tuo.

Psalm. 140.

Orat justus, ut sit patiens in tribulatio-bus, et tutus ab inimicis.

1. Psalmus David.

Domine! clamavi ad te, exau me; intende voci meae, cu clamavero ad te.

2. Dirigatur oratio mea sic incensum in conspectu tuo; el vatio manuum mearum sacrific um vespertinum.

3. Pone Domine! custodiam ri meo; et ostium circumstanti labiis meis.

4. Non declines cor meum verba malitiae, ad excusandas e cusationes in peccatis.

Cum hominibus operantib iniquitatem; et non communic bo cum electis eorum.

5. Corripiet me justus in mis ricordia, et increpabit me; oleu autem peccatoris non impingu caput meum.

Quoniam adhuc et oratio me in beneplacitis eorum.

6. Absorpti sunt juncti petr judices eorum.

Audient verba mea, quonia potuerunt;

7. sicut crassitudo terrae er pta est super terram.

Dissipata sunt ossa nostra sec infernum;

8. quia ad te Domine! Domin oculi mei; in te speravi, non a feras animam meam.

9. Custodi me a laqueo, que statuerunt mihi; et a scandal operantium iniquitatem.

10. Cadent in retiaculo ejus pe catores; singulariter sum ego donec transeam.

a) 1590. Psalmus David, in finem. b) 1590. serpentes;

Psalm. 141.

Justus, humana ope destitutus, divinum implorat auxilium.

1. Intellectus David,
Cum * esset in spelunca, oratio.
* 1 Reg. 24.
2. Voce mea ad Dominum clamavi; voce mea ad Dominum
deprecatus sum *. * Ps. 76, 1.
3. Effundo in conspectu ejus o-
rationem meam, et tribulationem
meam ante ipsum pronuncio.
4. In deficiendo ex me spiritum
meum, et tu cognovisti semitas
meas.
In via hac, qua ambulabam, abs-
conderunt laqueum mihi.
5. Considerabam ad dexteram,
et videbam; et non erat, qui co-
gnosceret me.
Periit fuga a me, et non est, qui
requirat animam meam.
6. Clamavi ad te Domine! dixi:
Tu es spes mea, portio mea in ter-
ra viventium,
7. Intende ad deprecationem
meam; quia humiliatus sum ni-
mis.
Libera me a persequentibus me;
quia confortati sunt super me.
8. Educ de custodia animam
meam ad confitendum nomini
tuo; me expectant justi, donec
retribuas mihi.

Psalm. 142.

Oratio pœnitentis, opem Dei deprecantis.

Psalmus David,
1. Quando a) persequebatur e-
um Absalom filius ejus. * 2 Reg. 17.
Domine! exaudi orationem me-
am; auribus percipe obsecra-
tionem meam in veritate tua; ex-
audi me in tua justitia.
2. Et non intres in judicium cum
servo tuo; quia non justificabitur
in conspectu tuo omnis vivens.
3. Quia persecutus est inimicus
animam meam; humiliavit in ter-
ra vitam meam.
Collocavit me in obscuris, sic-
ut mortuos saeculi;
4. et anxiatus est super me spi-
ritus meus, in me turbatum est cor
meum.
5. Memor * fui dierum antiquo-
rum, meditatus sum in omnibus
operibus tuis; in factis manuum
tuarum meditabar. * Ps. 76, 6.
6. Expandi manus meas ad te;
anima mea sicut terra sine aqua
tibi.
7. Velociter exaudi me Domi-
ne! defecit spiritus meus *.
Non avertas faciem tuam a me;
et similis ero descendentibus in
lacum. * Ps. 27, 1.
8. Auditam fac mihi mane miseri-
cordiam tuam, quia in te speravi.
Notam fac mihi viam, in qua
ambulem; quia ad te levavi ani-
mam meam.
9. Eripe me de inimicis meis,
Domine! ad te confugi.
10. Doce me facere voluntatem
tuam, quia Deus meus es tu.
Spiritus tuus bonus deducet
me in terram rectam;
11. propter nomen tuum Domi-
ne vivificabis me in aequitate tua.
Educes de tribulatione animam
meam;
12. et in misericordia tua dis-
perdes inimicos meos.
Et perdes omnes, qui tribulant
animam meam; quoniam ego ser-
vus tuus sum.

Psalm. 143.

Victoria ab hostibus Dei donum est.

Psalmus David.
1. Adversus Goliath.
Benedictus Dominus Deus meus *,
qui docet manus meas ad prae-
lium, et digitos meos ad bellum.
* 2 Reg. 22, 35.
2. Misericordia * mea, et refu-
gium meum; susceptor meus, et
liberator meus; * Ps. 17, 3.
protector meus, et in ipso spe-

a) 1590. quando eum filius suus persequebatur.

ravi; qui subdit populum meum sub me.

3 Domine! quid est homo *, quia innotuisti ei? aut filius hominis, quia reputas eum? * Ps. 8, 5.

4. Homo vanitati similis factus est*; dies ejus sicut umbra praetereunt. * Job 8, 9. 14, 2.

5. Domine! inclina coelos tuos, et descende *; tange montes, et fumigabunt. * Ps. 103, 32.

6. Fulgura coruscationem, et dissipabis eos; emitte sagittas tuas, et conturbabis eos.

7. Emitte manum tuam de alto, eripe me, et libera me de aquis multis; de manu filiorum alienorum.

8. Quorum os locutum est vanitatem; et dextera eorum, dextera iniquitatis.

9. Deus canticum novum cantabo tibi*; in psalterio, decachordo psallam tibi. * Ps. 31, 2. 3.

10. Qui das salutem regibus; qui redemisti David servum tuum de gladio maligno.

11. Eripe me,

et erue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem; et dextera eorum, dextera iniquitatis;

12. quorum filii, sicut novellae plantationes in juventute sua.

Filiae eorum compositae; circumornatae ut similitudo templi.

13. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud.

Oves eorum foetosae, abundantes in egressibus suis;

14. boves eorum crassae.

Non est ruina maceriae, neque transitus; neque clamor in plateis eorum.

15. Beatum dixerunt populum, cui haec sunt; beatus populus, cujus Dominus Deus ejus.

Psalm. 144.

Dei magnitudo, potentia, magnificentia, patientia, justitia, bonitas.

1. Laudatio ipsi a) David.

a) 1590. om. ipsi

Exaltabo te Deus meus rex! et benedicam nomini tuo in saeculum, et in saeculum saeculi.

2. Per singulos dies benedicam tibi; et laudabo nomen tuum in saeculum, et in saeculum saeculi.

3. Magnus Dominus et laudabilis nimis; et magnitudinis ejus non est finis.

4. Generatio et generatio laudabit opera tua; et potentiam tuam pronunciabunt.

5. Magnificentiam gloriae sanctitatis tuae loquentur; et mirabilia tua narrabunt.

6. Et virtutem terribilium tuorum dicent; et magnitudinem tuam narrabunt.

7. Memoriam abundantiae suavitatis tuae eructabunt; et justitia tua exultabunt.

8. Miserator et misericors Dominus; patiens, et multum misericors.

9. Suavis Dominus universis; et miserationes ejus super omnia opera ejus.

10. Confiteantur tibi Domine omnia opera tua; et sancti tui benedicant tibi.

11. Gloriam regni tui dicent; et potentiam tuam loquentur.

12. Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam; et gloriam magnificentiae regni tui.

13. Regnum tuum regnum omnium saeculorum; et dominatio tua in omni generatione et generationem.

Fidelis Dominus in omnibus verbis suis; et sanctus in omnibus operibus suis.

14. Allevat Dominus omnes qui corruunt; et erigit omnes elisos.

15. Oculi omnium * in te sperant Domine! et tu das escam illorum in tempore opportuno. * Ps. 103, 27.

16. Aperis tu manum tuam; et imples omne animal benedictione.

17. Justus Dominus in omnibus viis suis; et sanctus in omnibus operibus suis.

18. Prope est Dominus omnibus invocantibus eum; omnibus invocantibus eum in veritate.

19. Voluntatem timentium se faciet, et deprecationem eorum exaudiet; et salvos faciet eos.

20. Custodit Dominus omnes diligentes se; et omnes peccatores disperdet.

21. Laudationem Domini loquetur os meum; et benedicat omnis caro nomini sancto ejus in saeculum, et in saeculum saeculi.

Psalm. 145.

Non in homine confidendum, sed in solo Deo liberatore, et bonorum omnium auctore

1. Alleluja, Aggaei, et Zachariae.

2. Lauda anima mea Dominum *, laudabo Dominum in vita mea; psallam Deo meo, quamdiu fuero. * Ps. 117, 8. 144, 2. Jer. 17, 5.

Nolite confidere in principibus;

3. in filiis hominum, in quibus non est salus.

4. Exibit spiritus ejus, et revertetur in terram suam; in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

5. Beatus, cujus Deus Jacob adjutor ejus, spes ejus in Domino Deo ipsius.

6. * Qui fecit coelum et terram, mare, et omnia, quae in eis sunt.
* Act. 14, 14 Apocal. 14, 7.

7. Qui custodit veritatem in saeculum, facit judicium injuriam patientibus; dat escam esurientibus.

Dominus solvit compeditos;

8. Dominus illuminat caecos.

Dominus erigit elisos, Dominus diligit justos.

9. Dominus * custodit advenas, pupillum, et viduam suscipiet; et vias peccatorum disperdet.
* Exod. 22, 21.

10. Regnabit Dominus in saecula, Deus tuus Sion, in generationem a) et generationem.

Psalm. 146.

Laudandus Deus ex sua in populum suum providentia, et ex aliis operibus.

1. Alleluja.

Laudate Dominum, quoniam bonus est psalmus; Deo nostro sit jucunda, decoraque laudatio.

2. Aedificans Jerusalem Dominus; dispersiones Israëlis congregabit.

3. Qui sanat contritos corde; et alligat contritiones eorum.

4. Qui numerat multitudinem stellarum; et omnibus eis nomina vocat.

5. Magnus Dominus noster, et magna virtus ejus; et sapientiae ejus non est numerus.

6. Suscipiens mansuetos Dominus; humilians autem peccatores usque ad terram.

7. Praecinite Domino in confessione; psallite Deo nostro in cithara.

8. Qui operit coelum nubibus, et parat terrae pluviam.

Qui producit in montibus foenum; et herbam servituti hominum.

9. Qui dat jumentis escam ipsorum; et pullis corvorum invocantibus eum.

10. Non in fortitudine equi voluntatem habebit; nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.

11. Beneplacitum est Domino super timentes eum; et in eis, qui sperant super misericordia ejus.

Psalm. 147.

Specialis Dei erga fideles magnificentia.

Alleluja.

12. Lauda Jerusalem! Dominum; lauda Deum tuum Sion.

13. Quoniam confortavit seras portarum tuarum; benedixit filiis tuis in te.

a) 1590. in generatione

14. Qui posuit fines tuos pacem; et adipe frumenti satiat te.

15. Qui emittit eloquium suum terrae; velociter currit sermo ejus.

16. Qui dat nivem sicut lanam; nebulam sicut cinerem spargit.

17. Mittit crystallum suam sicut buccellas; ante faciem frigoris ejus quis sustinebit?

18. Emittet verbum suum, et liquefaciet ea; flabit spritus ejus, et fluent aquae.

19. Qui annunciat verbum suum Jacob; justitias, et judicia sua Israël.

20. Non fecit taliter omni nationi; et judicia sua non manifestavit eis. Alleluja.

Psalm. 148.

Ad laudandum Deum omnes creaturae invitantur.

1. Alleluja.

Laudate Dominum de coelis; laudate eum in excelsis.

2. Laudate eum omnes Angeli ejus; laudate eum omnes virtutes ejus.

3. Laudate eum sol et luna; laudate eum omnes stellae, et lumen.

4. * Laudate eum coeli coelorum; et aquae omnes, quae super coelos sunt, * Dan. 3, 59. 60.

5. laudent nomen Domini.

Quia ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt.

6. Statuit a) ea in aeternum, et in sacculum sacculi; praeceptum posuit, et non praeteribit.

7. Laudate Dominum de terra, dracones, et omnes abyssi.

8. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum; quae faciunt verbum ejus;

9. montes, et omnes colles; ligna fructifera, et omnes cedri.

10. Bestiae, et universa pecora; serpentes, et volucres pennatae;

11. reges terrae, et omnes populi; principes, et omnes judices terrae.

12. Juvenes, et virgines; senes cum junioribus laudent nomen Domini.

13. Quia exaltatum est nomen ejus solius.

14. Confessio ejus super coelum, et terram; et exaltavit cornu populi sui.

Hymnus omnibus sanctis ejus; filiis Israël, populo appropinquanti sibi. Alleluja.

Psalm. 149.

Laudes Deo pro singulari beneficio.

1. Alleluja.

Cantate Domino canticum novum; laus ejus in ecclesia sanctorum.

2. Laetetur Israël in eo, qui fecit eum; et filii b) Sion exultent in rege suo.

3. Laudent nomen ejus in choro; in tympano, et psalterio psallant ei;

4. Quia beneplacitum est Domino in populo suo; et exaltabit c) mansuetos in salutem.

5. Exultabunt sancti in gloria; laetabuntur in cubilibus suis.

6. Exaltationes d) Dei in gutture eorum; et gladii ancipites in manibus eorum;

7. ad faciendam vindictam in nationibus; increpationes in populis.

8. Ad alligandos reges eorum in compedibus; et nobiles eorum in manicis ferreis.

9. Ut faciant in eis judicium conscriptum; gloria haec est omnibus sanctis ejus. Alleluja.

Psalm. 150.

Quidquid sonat, Deum sonet.

1. Alleluja.

Laudate Dominum in sanctis ejus; laudate eum in firmamento virtutis ejus.

---

a) in edit. 1590. superimpressum chartula et linitum „ea" b) 1590. filiae
c) 1590. exaltavit, 1592. exaltavit, sed post impressionem correctum v in b, 1593. 1598. exaltabit d) 1590. exultationes

2. Laudate eum in virtutibus ejus; laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus.

3. Laudate eum in sono tubae; laudate eum in psalterio, et cithara.

4. Laudate eum in tympano, et choro; laudate eum in chordis, et organo.

5. Laudate eum in cymbalis bene sonantibus; laudate eum in cymbalis jubilationis.

6. Omnis spiritus laudet Dominum! Alleluja.

LIBER PROVERBIORUM,

QUEM

HEBRÆI MISLE (PARABOLAS)

DICUNT.

CAP. 1.

Noli sequi blanditias peccatorum; sed audi vocem sapientiæ; hanc qui neglexerit, ad exitium properat.

1. Parabolae Solomonis, filii David, regis Israël,

2. ad sciendam sapientiam, et disciplinam;

3. ad intelligenda verba prudentiae, et suscipiendam eruditionem doctrinae, justitiam, et judicium, et aequitatem;

4. ut detur parvulis astutia, adolescenti scientia, et intellectus.

5. Audiens sapiens, sapientior erit; et intelligens, gubernacula possidebit.

6. Animadvertet parabolam, et interpretationem, verba sapientum, et aenigmata eorum.

7. * Timor Domini principium sapientiae. Sapientiam, atque doctrinam stulti despiciunt.

* Ps. 110, 10. Eccl. 1, 16.

8. Audi, fili mi! * disciplinam patris tui, et ne dimittas legem matris tuae;

* c. 6, 20.

9. ut addatur gratia capiti tuo, et torques collo tuo.

10. Fili mi! si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis.

11. Si dixerint: Veni nobiscum, insidiemur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem frustra;

12. deglutiamus eum sicut infernus viventem, et integrum quasi descendentem in lacum.

13. Omnem pretiosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spoliis.

14. Sortem mitte nobiscum, marsupium unum sit omnium nostrum.

15. Fili mi! ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum a semitis eorum!

16. * Pedes enim illorum ad malum currunt, et festinant, ut effundant sanguinem.

* Jes. 59, 7.

17. Frustra autem jacitur rete ante oculos pennatorum.

18. Ipsi quoque contra sanguinem suum insidiantur, et moliuntur fraudes contra animas suas.

19. Sic semitae omnis avari, animas possidentium rapiunt.

20. Sapientia foris praedicat, in plateis dat vocem suam.

21. In capite turbarum clamitat, in foribus portarum urbis profert verba sua, dicens:

22. Usquequo parvuli! diligitis infantiam, et stulti ea, quae sibi sunt noxia, cupient, et imprudentes odibunt scientiam?

23. Convertimini ad correptionem meam; en! proferam vobis spiritum meum, et ostendam vobis verba mea.

24. * quia vocavi, et renuistis; extendi manum meam, et non fuit, qui aspiceret. *Jes.65,12.66,4. Jer.7,13.

25. Despexistis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis.

26. Ego quoque in interitu vestro ridebo, et subsannabo, cum vobis id, quod timebatis, advenerit.

27. Cum irruerit repentina calamitas, et interitus quasi tempestas ingruerit; quando venerit super vos tribulatio, et angustia;

28. tunc invocabunt me, et non exaudiam; mane consurgent, et non invenient me;

29. eo quod exosam habuerint disciplinam, et timorem Domini non susceperint;

30. nec acquieverint consilio meo, et detraxerint universae correptioni meae.

31. Comedent igitur fructus viae suae, suisque consiliis saturabuntur.

32. Aversio parvulorum interficiet eos, et prosperitas stultorum perdet illos.

33. Qui autem me audierit, absque terrore requiescet, et abundantia perfruetur, timore malorum sublato.

C A P. 2.

Cum sapientia omnia Dei dona venient tibi; sine illa ubique erratur.

1. Fili mi! si susceperis sermones meos, et mandata mea absconderis penes te,

2. ut audiat sapientiam auri tua; inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam.

3. Si enim sapientiam invocaveris, et inclinaveris cor tuum prudentiae;

4. si quaesieris eam quasi pecuniam, et sicut thesauros effoderis illam;

5. tunc intelliges timorem Domini, et scientiam Dei invenies.

6. Quia Dominus dat sapientiam; et ex ore ejus prudentia, et scientia.

7. Custodiet rectorum salutem, et proteget gradientes simpliciter,

8. servans a) semitas justitiae, et vias sanctorum custodiens.

9. Tunc intelliges justitiam, et judicium, et aequitatem, et omnem semitam bonam.

10. Si intraverit sapientia cor tuum, et scientia animae tuae placuerit;

11. consilium custodiet te, et prudentia servabit te,

12. ut eruaris a via mala, et ab homine, qui perversa loquitur;

13. qui relinquunt iter rectum, et ambulant per vias tenebrosas;

14. Qui laetantur, cum malefecerint, et exultant in rebus pessimis.

15. Quorum viae perversae sunt, et infames gressus eorum.

16. Ut * eruaris a muliere aliena, et ab extranea, quae mollit sermones suos. *c. 6, 24.

17. Et relinquit ducem pubertatis suae,

18. et pacti Dei sui oblita est; inclinata est enim ad mortem domus ejus, et ad inferos semitae ipsius.

19. Omnes, qui ingrediuntur ad eam, non revertentur, nec apprehendent semitas vitae.

20. Ut ambules in via bona; et calles justorum custodias.

21. Qui enim recti sunt, habi-

a) 1593. servas

tabunt in terra, et simplices permanebunt in ea.

22. * Impii vero de terra perdentur; et qui inique agunt, auferentur ex ea. *Job 18, 17.

Cap. 3.

Sapientia vitam producit; vere sapiens humilis est; in Deo fiduciam ponit: Deum timet. Impiorum perditio, et piorum benedictio.

1. Fili mi! ne obliviscaris legis meae, et praecepta mea cor tuum custodiat *. *Deut 8, 1. 30, 20.

2. Longitudinem enim dierum, et annos vitae, et pacem apponent tibi.

3. Misericordia, et veritas te non deserant, circumda eas gutturi tuo, et describe in tabulis cordis tui.

4. Et invenies gratiam, et disciplinam bonam coram Deo et hominibus.

5. Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo; et ne innitaris prudentiae tuae.

6. In omnibus viis tuis cogita illum, et ipse diriget gressus tuos.

7. * Ne sis sapiens apud temetpsum; time Deum, et recede a malo. *Rom. 12, 16.

8. Sanitas quippe erit umbilico tuo, et irrigatio ossium tuorum.

9. * Honora Dominum de tua substantia, et de primitiis omnium frugum tuarum da ei a); *Tob. 4, 7.

10. et implebuntur horrea tua saturitate, et vino torcularia tua redundabunt.

11. * Disciplinam Domini, fili mi! ne abjicias; nec deficias, cum ab eo corriperis. *Hebr. 12, 5.

12. Quem enim diligit Dominus, corripit; et quasi pater in filio complacet sibi.

13. Beatus homo, qui invenit sapientiam, et qui affluit prudentia.

14. Melior est * acquisitio ejus negotiatione b) argenti, et auri primi et purissimi fructus ejus; *c. 8, 19.

15. Pretiosior est cunctis opibus; et omnia, quae desiderantur, huic non valent comparari.

16. Longitudo dierum in dextera ejus, et in sinistra illius divitiae, et gloria.

17. Viae ejus viae pulchrae, et omnes semitae illius pacificae.

18. Lignum vitae est his, qui apprehenderint eam; et qui tenuerit eam, beatus.

19. Dominus * sapientia fundavit terram, stabilivit coelos prudentia. *Ps. 32, 6.

20. Sapientia illius eruperunt abyssi, et nubes rore concrescunt.

21. Fili mi! ne effluant haec ab oculis tuis; custodi legem atque consilium;

22. Et erit vita animae tuae, et gratia faucibus tuis.

23. Tunc ambulabis fiducialiter in via tua, et pes tuus non impinget;

24. si dormieris, non timebis; quiesces, et suavis erit somnus tuus.

25. Ne paveas repentino terrore, et irruentes tibi potentias impiorum.

26. Dominus enim erit in latere tuo, et custodiet pedem tuum, ne capiaris.

27. Noli prohibere benefacere eum, qui potest: si vales, et ipse benefac.

28. Ne dicas amico tuo: Vade, et revertere! cras dabo tibi; cum statim possis dare.

29. Ne moliaris amico tuo malum, cum ille in te habeat fiduciam.

30. Ne contendas adversus hominem frustra, cum ipse tibi nihil mali fecerit.

31. * Ne aemuleris hominem injustum, nec imiteris vias ejus. *Ps. 36, 1.

32. Quia abominatio Domini est omnis illusor, et cum simplicibus sermocinatio ejus.

a) 1590. da pauperibus; b) 1590. auri, et argenti

33. Egestas a Domino in domo impii; habitacula autem justorum benedicentur.

34. Ipse deludet illusores, et mansuetis dabit gratiam.

35. Gloriam sapientes possidebunt; stultorum exaltatio, ignominia.

Cap. 4.

Exemplo suo sapiens ad quaerendam sapientiam hortatur. De custodia cordis, oris, et gressuum.

1. Audite filii disciplinam patris, et attendite, ut sciatis prudentiam.

2. Donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis.

3. Nam et ego filius fui patris mei, tenellus, et unigenitus coram matre mea.

4. Et docebat me, atque dicebat: Suscipiat verba mea cor tuum, custodi praecepta mea, et vives.

5. Posside sapientiam, posside prudentiam; ne obliviscaris, neque declines a verbis oris mei.

6. Ne dimittas eam, et custodiet te; dilige eam, et conservabit te.

7. Principium sapientiae, posside sapientiam, et in omni possessione tua acquire prudentiam.

8. Arripe illam, et exaltabit te; glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus.

9. Dabit capiti tuo augmenta gratiarum, et corona inclyta proteget te.

10. Audi fili mi! et suscipe verba mea, ut multiplicentur tibi anni vitae.

11. Viam * sapientiae monstrabo tibi, ducam te per semitas aequitatis; * Ps. 31, 8.

12. quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, et currens non habebis offendiculum.

13. Tene disciplinam, ne dimittas eam; custodi illam, quia ips est a) vita tua.

14. Ne delecteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorun via.

15. Fuge ab ea, nec transeas pe illam; declina, et desere eam.

16. Non enim dormiunt nis malefecerint; et b) rapitur som nus ab eis, nisi supplantaverint.

17. Comedunt panem impieta tis, et vinum iniquitatis bibunt.

18. Justorum autem semita quasi lux splendens, procedit c crescit usque ad perfectam diem

19. Via impiorum tenebrosa nesciunt, ubi corruant.

20. Fili mi! ausculta sermone meos, et ad eloquia mea inclin aurem tuam,

21. Ne recedant ab oculis tuis custodi ea in medio cordis tui.

22. Vita enim sunt invenienti bus ea, et universae carni sanitas

23. Omni custodia serva co tuum, quia ex ipso vita procedit

24. Remove a te os pravum, c detrahentia labia sint procul a te

25. Oculi tui recta videant, e palpebrae tuae praecedant gres sus tuos.

26. Dirige semitam pedibus tuis et omnes viae tuae stabilientur.

27. Ne declines * ad dexteram neque ad sinistram; averte pe dem tuum a malo; vias enim, qua a dextris sunt, novit Dominus perversae vero sunt, quae a sini stris sunt. Ipse autem rectos fa ciet cursus tuos, itinera autem tu in pace producet. * Deut. 5, 32.

Cap. 5.

Vita meretricem. Uxor propria diligenda et aliena fugienda.

1. Fili mi! attende ad sapien tiam meam, et prudentiae mea inclina aurem tuam,

2. ut custodias cogitationes, e disciplinam labia tua conservent

a) 1590. via tua. b) 1590. et non capitur somnus

Ne attendas fallaciae mulieris!
3. Favus enim distillans labia
meretricis, et nitidius oleo guttur
ejus.
4. Novissima autem illius ama-
ra quasi absynthium, et acuta qua-
si gladius biceps.
5. Pedes ejus descendunt in
mortem, et ad inferos gressus il-
lius penetrant.
6. Per semitam vitae non am-
bulant, vagi sunt gressus ejus, et
investigabiles.
7. Nunc ergo fili mi! audi me,
et ne recedas a verbis oris mei.
8. Longe fac ab ea viam tuam,
et ne appropinques foribus do-
mus ejus.
9. Ne des alienis honorem tuum,
et annos tuos crudeli.
10. Ne forte impleantur extra-
nei viribus tuis, et labores tui sint
in domo aliena,
11. et gemas in novissimis, quan-
do consumpseris carnes tuas et
corpus tuum, et dicas:
12. Cur detestatus sum discipli-
nam, et increpationibus non ac-
quievit cor meum,
13. nec audivi vocem docenti-
um me, et magistris non inclinavi
aurem meam?
14. Pene fui in omni malo, in
medio ecclesiae et synagogae.
15. Bibe aquam de cisterna tua,
et fluenta putei tui.
16. Deriventur fontes tui foras,
et in plateis aquas tuas divide.
17. Habeto eas solus, nec sint
alieni participes tui.
18. Sit vena tua benedicta, et
laetare cum muliere adolescen-
tiae tuae.
19. Cerva charissima, et gratis-
simus hinnulus; ubera ejus ine-
brient te in omni tempore, in a-
more ejus delectare jugiter.
20. Quare seduceris fili mi! ab
aliena, et foveris in sinu alterius?
21. *Respicit Dominus vias ho-
minis, et omnes gressus ejus con-
siderat. *Job 14, 16. 31, 4. 34, 21.
22. Iniquitates suae capiunt im-
pium, et funibus peccatorum suo-
rum constringitur.
23. Ipse morietur, quia non ha-
buit disciplinam, et in multitudi-
ne stultitiae suae decipietur.

Cap. 6.

Sponsor enitatur, ut fidem datam liberet. Piger exemplo formicae excitatur. Apostata describitur. Sex, quae odit Dominus.

1. Fili mi! si spoponderis pro
amico tuo, defixisti apud extrane-
um manum tuam,
2. illaqueatus es verbis oris tui,
et captus propriis sermonibus.
3. Fac ergo, quod dico, fili mi!
et temetipsum libera; quia inci-
disti in manum proximi tui. Dis-
curre, festina, suscita amicum
tuum;
4. ne dederis somnum oculis tu-
is, nec dormitent palpebrae tuae.
5. Eruere quasi damula de ma-
nu, et quasi avis de manu aucupis.
6. Vade ad formicam o piger!
et considera vias ejus, et disce sa-
pientiam!
7. Quae, cum non habeat du-
cem, nec praeceptorem, nec prin-
cipem,
8. parat in aestate cibum sibi,
et congregat in messe, quod com-
edat.
9. Usquequo piger dormies?
quando consurges e somno tuo?
10. *Paululum dormies, pau-
lulum dormitabis, paululum con-
seres manus, ut dormias. *c. 24, 33.
11. Et veniet tibi quasi viator
egestas, et pauperies quasi vir ar-
matus. Si vero impiger fueris,
veniet ut fons messis tua, et ege-
stas longe fugiet a te.
12. Homo apostata, vir inuti-
lis, graditur ore perverso,
13. annuit oculis, terit pede,
digito loquitur,
14. pravo corde machinatur ma-
lum, et omni tempore jurgia se-
minat.
15. Huic extemplo veniet per-

ditio sua, et subito conteretur, nec habebit ultra medicinam.

16. Sex sunt, quae odit Dominus, et septimum detestatur anima ejus:

17. Oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem,

18. cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum,

19. proferentem mendacia, testem fallacem, et eum, qui seminat inter fratres discordias.

20. Conserva * fili mi! praecepta patris tui, et ne dimittas legem matris tuae. * c. 1, 8.

21. Liga ea in corde tuo jugiter, et circumda gutturi tuo.

22. Cum ambulaveris, gradiantur tecum; cum dormieris, custodiant te, et evigilans loquere cum eis.

23. Quia mandatum * lucerna est, et lex lux, et via vitae increpatio disciplinae; * Ps. 118, 105.

24. Ut custodiant * te a muliere mala, et a blanda lingua extraneae. * c. 7, 5.

25. Non concupiscat pulchritudinem ejus cor tuum, nec capiaris nutibus illius;

26. pretium enim scorti vix est unius panis; mulier autem viri pretiosam animam capit.

27. Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant?

28. Aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantae ejus?

29. Sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus, cum tetigerit eam.

30. Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit; furatur enim a), ut esurientem impleat animam.

31. Deprehensus b) quoque reddet septuplum, et omnem substantiam domus suae tradet.

32. Qui autem adulter est, pr
pter cordis inopiam perdet an
mam suam;

33. turpitudinem et ignomin
am congregat sibi, et opprobr
um illius non delebitur.

34. Quia zelus et furor viri no
parcet in die vindictae,

35. nec acquiescet cujusquar
precibus, nec suscipiet pro re
emptione dona plurima.

Cap. 7.

Adolescentem hortatur ad mandata custod
enda, et ad scortorum blanditias, quas descr
bit, evitandas.

1. Fili mi! custodi sermone
meos, et praecepta mea recond
tibi. Fili!

2. serva mandata mea, et vives
et legem meam quasi pupillan
oculi tui;

3. liga eam * in digitis tuis, scri
be illam in tabulis cordis tui.
* c. 3, 3. Exod. 13, 9.

4. Dic sapientiae: soror me
es! et prudentiam voca amican
tuam;

5. ut custodiat * te a muliere ex
tranea, et ab aliena, quae verba
sua dulcia facit. * c. 6, 24.

6. De fenestra enim domus mea
per cancellos prospexi,

7. et video parvulos, conside
ro vecordem juvenem,

8. qui transit per plateam juxta
angulum, et prope viam domus
illius, graditur

9. in obscuro, advesperascente
die, in noctis tenebris, et caligine

10. Et ecce! occurrit illi muli
er ornatu meretricio, praeparata
c) ad capiendas animas; garrula
et vaga,

11. quietis impatiens, nec va
lens in domo consistere pedibu
suis,

12. nunc foris, nunc in plateis
nunc juxta angulos insidians.

13. Apprehensumque deoscu
latur

a) 1590. om. furatur enim, b) 1590. Deprehensus tamen
c) 1590. ad decipiendas

latur juvenem, et procaci vultu blanditur, dicens:
14. Victimas pro salute vovi, hodie reddidi vota mea.
15. Idcirco egressa sum in occursum tuum, desiderans te videre, et reperi.
16. Intexui funibus lectulum meum, stravi tapetibus pictis ex Aegypto.
17. Aspersi cubile meum myrrha, et aloe, et cinnamomo.
18. Veni, inebriemur uberibus, et fruamur cupitis amplexibus, donec illucescat dies.
19. Non est enim vir in domo sua, abiit via longissima.
20. Sacculum pecuniae secum tulit; in die plenae lunae reversurus est in domum suam.
21. Irretivit eum multis sermonibus, et blanditiis labiorum protraxit illum.
22. Statim eam sequitur quasi bos ductus ad victimam, et quasi agnus lasciviens, et ignorans, quod ad vincula stultus trahatur,
23. donec transfigat sagitta jecur ejus; velut si avis festinet ad laqueum, et nescit, quod de periculo animae illius agitur.
24. Nunc ergo fili mi! audi me, et attende verbis oris mei.
25. Ne abstrahatur in viis illius mens tua; neque decipiaris semitis ejus.
26. Multos enim vulneratos dejecit, et fortissimi quique interfecti sunt ab ea.
27. Viae inferi domus ejus, penetrantes in interiora mortis.

Cap. 8.

Sapientia ad sui amplexum invitat, seque multis modis commendat.

1. Numquid non * sapientia clamitat, et prudentia dat vocem suam?
* c. 1, 21.
2. In summis, excelsisque verticibus supra viam, in mediis semitis stans,
3. juxta portas civitatis in ipsis foribus loquitur, dicens:
4. O viri! ad vos clamito, et vox mea ad filios hominum.
5. Intelligite parvuli astutiam, et insipientes animadvertite!
6. Audite, quoniam de rebus magnis locutura sum; et aperientur labia mea, ut recta praedicent.
7. Veritatem meditabitur guttur meum, et labia mea detestabuntur impium.
8. Justi sunt omnes sermones mei, non est in eis pravum quid, neque perversum.
9. Recti sunt intelligentibus, et aequi invenientibus scientiam.
10. Accipite * disciplinam meam, et non pecuniam; doctrinam magis, quam aurum eligite.
* c. 3, 14.
11. Melior est enim sapientia cunctis a) pretiosissimis; et omne desiderabile ei non potest comparari.
12. Ego sapientia habito in consilio, et eruditis intersum cogitationibus.
13. Timor Domini odit malum; arrogantiam, et superbiam, et viam pravam, et os bilingue detestor.
14. Meum est consilium, et aequitas, mea est prudentia, mea est fortitudo.
15. Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt.
16. Per me principes imperant, et potentes decernunt justitiam.
17. Ego diligentes me diligo; et qui mane vigilant ad me, invenient me.
18. Mecum sunt divitiae, et gloria, opes superbae, et justitia.
19. Melior est enim fructus meus auro, et lapide pretioso, et genimina mea argento electo.

a) 1590. add. opibus

20. In viis justitiae ambulo, in medio semitarum judicii,

21. ut ditem diligentes me, et thesauros eorum repleam.

22. Dominus possedit * me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio.
*Sap 8,4. 9,9.

23. Ab aeterno* ordinata sum, et ex antiquis, antequam terra fieret. *Eccl. 24, 14.

24. Nondum erant abyssi, et ego jam concepta eram; necdum fontes aquarum eruperant.

25. Necdum montes gravi mole constiterant; ante colles ego parturiebar.

26. Adhuc terram non fecerat, et flumina, et cardines orbis terrae.

27. Quando praeparabat coelos, aderam; quando certa lege, et gyro vallabat abyssos.

28. Quando aethera firmabat sursum, et librabat fontes aquarum.

29. Quando * circumdabat mari terminum suum, et legem ponebat aquis, ne transirent fines suos; quando appendebat fundamenta terrae. *Job 38, 10. 11.

30. Cum eo eram cuncta componens; et delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore.

31. Ludens in orbe terrarum; et deliciae meae, esse cum filiis hominum.

32. Nunc ergo filii! audite me: Beati, qui custodiunt vias meas!

33. Audite disciplinam, et estote sapientes, et nolite abjicere eam.

34. Beatus homo, qui audit me, et qui vigilat ad fores meas quotidie, et observat ad postes ostii mei.

35. Qui me invenerit, inveniet vitam, et hauriet salutem a Domino;

36. qui autem in me peccaverit, laedet animam suam. Omnes, qui me oderunt, diligunt mortem.

Cap. 9.

Sapientia vitam prorogat; a muliere stu
et vaga liberat.

1. Sapientia aedificavit sibi d
mum, excidit columnas septem

2. Immolavit victimas suas, m
cuit vinum, et proposuit mensa
suam.

3. Misit ancillas suas, ut voc
rent ad arcem, et ad moenia ci
tatis.

4. Si quis est parvulus, veniat
me! Et insipientibus locuta est

5. Venite, comedite panem m
um, et bibite vinum, quod misc
vobis!

6. Relinquite infantiam, et v
vite, et ambulate per vias prude
tiae!

7. Qui erudit derisorem, ip
injuriam sibi facit; et qui argu
impium, sibi maculam generat.

8. Noli arguere derisorem,
oderit te. Argue sapientem,
diliget te.

9. Da sapienti occasionem,
addetur ei sapientia. Doce j
stum, et festinabit accipere.

10. * Principium sapientiae t
mor Domini; et scientia sancto
rum prudentia. *Ps. 110, 10.
Prov. 1, 7. Eccl. 1, 16.

11. Per me enim multiplicabu
tur dies tui, et addentur tibi an
vitae.

12. Si sapiens fueris, tibime
ipsi eris; si autem illusor, solu
portabis malum.

13. Mulier stulta et clamosa
plenaque illecebris, et nihil om
nino sciens,

14. sedit in foribus domus sua
super sellam in excelso urbis lo
co,

15. ut vocaret transeuntes pe
viam, et pergentes itinere suo;

16. qui est parvulus, decline
ad me. Et vecordi locuta est:

17. Aquae furtivae dulciore
sunt, et panis absconditus sua
vior.

18. Et ignoravit, quod ibi sint gigantes, et in profundis inferni convivae ejus.

PARABOLAE SALOMONIS: 1)

CAP. 10.

Alternat sermonem de filio sapiente et stulto, justo et impio, operante et otioso, de simplici et pravo; de charitate et otio.

1. Filius * sapiens laetificat patrem; filius vero stultus moestitia est matris suae. * c. 15, 20.

2. * Nil proderunt thesauri impietatis; justitia vero liberabit a morte. * c. 11, 4.

3. Non affliget Dominus fame animam justi, et insidias impiorum subvertet.

4. Egestatem operata est manus remissa; manus autem fortium divitias parat *.

Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos; idem autem ipse sequitur aves volantes. * c. 12, 24. 27.

5. Qui congregat * in messe, filius sapiens est; qui autem stertit aestate, filius confusionis. * c. 6, 8. 9.

6. Benedictio Domini super caput justi; os autem impiorum operit iniquitas.

7. Memoria justi cum laudibus; et nomen impiorum putrescet.

8. Sapiens corde praecepta suscipit; stultus caeditur labiis.

9. Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter; qui autem depravat vias suas, manifestus erit.

10. * Qui annuit oculo, dabit dolorem; et stultus labiis verberabitur. * Eccl. 27, 25.

11. Vena vitae, os justi: et os impiorum operit iniquitatem.

12. Odium suscitat rixas; * et universa delicta operit charitas. * 1 Petr. 4, 8.

13. In labiis sapientis invenitur sapientia; et virga in dorso ejus, qui indiget corde.

14. Sapientes abscondunt scientiam; os autem stulti confusioni proximum est.

15. Substantia divitis, urbs fortitudinis ejus; pavor pauperum, egestas eorum.

16. Opus justi ad vitam; fructus autem impii ad peccatum.

17. Via vitae, custodienti disciplinam; qui autem increpationes relinquit, errat.

18. Abscondunt odium labia mendacia; qui profert contumeliam, insipiens est.

19. In multiloquio non deerit peccatum; qui autem moderatur labia sua, prudentissimus est.

20. Argentum electum, lingua justi; cor autem impiorum pro nihilo.

21. Labia justi erudiunt plurimos; qui autem indocti sunt, in cordis egestate morientur.

22. Benedictio Domini divites facit, nec sociabitur eis afflictio.

23. Quasi per risum stultus operatur scelus; sapientia autem est viro prudentia.

24. Quod timet impius, veniet super eum; desiderium suum justis dabitur.

25. Quasi tempestas transiens non erit impius; justus autem quasi fundamentum sempiternum.

26. Sicut acetum dentibus, et fumus oculis, sic piger his, qui miserunt eum.

27. Timor Domini apponet dies; et anni impiorum breviabuntur.

28. Expectatio justorum laetitia; spes autem impiorum peribit.

29. Fortitudo simplicis via Domini; et pavor his, qui operantur malum.

30. Justus in aeternum non commovebitur; impii autem non habitabunt super terram.

31. Os justi parturiet sapientiam; lingua pravorum peribit.

32. Labia justi considerant placita; et os impiorum perversa.

---

1) 1590. om. Parabolæ Salomonis.

Cap. 11.

Aequitatis et justitiae, caeterarumque virtutum commoda, et vitiorum ac vanarum divitiarum incommoda.

1. Statera dolosa, * abominatio est apud a) Dominum; et pondus aequum, voluntas ejus.
* c. 20, 10. 20.

2. Ubi fuerit superbia, ibi erit et contumelia *; ubi autem est humilitas, ibi et sapientia.
* c. 15, 33.

3. Simplicitas justorum diriget eos; et supplantatio perversorum vastabit illos.

4. * Non proderunt divitiae in die ultionis; justitia autem liberabit a morte. * c. 10, 2.

5. Justitia simplicis diriget viam ejus; et in impietate sua corruet impius.

6. Justitia rectorum liberabit eos; et in insidiis suis capientur iniqui.

7. Mortuo homine impio, nulla erit ultra spes; et expectatio sollicitorum peribit.

8. Justus de angustia liberatus est; et tradetur impius pro eo.

9. Simulator ore decipit amicum suum; justi autem liberabuntur scientia.

10. In bonis justorum exultabit civitas; et in perditione impiorum erit laudatio.

11. Benedictione justorum exaltabitur civitas; et ore impiorum subvertetur.

12. Qui despicit amicum suum, indigens corde est; vir autem prudens tacebit.

13. Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana; qui autem fidelis est b) animi, celat amici commissum.

14. Ubi non est gubernator, populus corruet; salus autem, ubi multa consilia.

15. Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo; qui autem cavet laqueos, securus erit.

16. Mulier gratiosa inveni[t] gloriam; et robusti habebunt d[i]vitias.

17. Benefacit animae suae v[ir] misericors; qui autem crudel[is] est, etiam propinquos abjicit.

18. Impius facit opus instabil[e]; seminanti autem justitiam merce[s] fidelis.

19. Clementia praeparat vitam et sectatio malorum mortem.

20. Abominabile * Domino co[r] pravum; et voluntas ejus in iis qui simpliciter ambulant.
* c. 12, 22.

21. Manus in manu non erit in[n]ocens malus; semen autem ju[s]torum salvabitur.

22. Circulus aureus in naribu[s] suis, mulier pulchra et fatua.

23. Desiderium * justorum om[n]e bonum est; praestolatio im[p]iorum furor. * c. 10, 24.

24. Alii dividunt propria, et di[t]iores fiunt; alii rapiunt non sua, et semper in egestate sunt.

25. Anima, * quae benedicit, impinguabitur; et qui inebriat, ipse quoque inebriabitur.
* c. 19, 17.

26. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis; benedictio autem super caput vendentium.

27. Bene consurgit diluculo qui quaerit bona; qui autem investigator malorum est, opprimetur ab eis.

28. Qui confidit in divitiis suis corruet; justi autem quasi virens folium germinabunt.

29. Qui conturbat domum suam, possidebit ventos; et qui stultus est, serviet sapienti.

30. Fructus justi lignum vitae; et qui suscipit animas, sapiens est.

31. * Si justus in terra recipit, quanto magis impius et peccator?
* 1 Petr. 4, 18.

---

a) 1590. apud Deum; b) 1590. om. animi

Cap. 12.

Vicissim loquitur de diligente disciplinam et eam odiente, de impio et justo, operante et otioso, stulto et sapiente, et de bonis ac malis linguae.

1. Qui diligit disciplinam, diligit scientiam; qui autem odit increpationes, insipiens est.

2. Qui bonus est, hauriet gratiam a Domino; qui autem confidit in cogitationibus suis, impie agit.

3. Non roborabitur homo ex impietate; et radix justorum non commovebitur.

4. Mulier diligens, corona est viro suo; et putredo in ossibus ejus, quae confusione res dignas gerit.

5. Cogitationes justorum judicia; et consilia impiorum fraudulenta.

6. Verba impiorum insidiantur sanguini; os justorum liberabit eos.

7. Verte impios, et non erunt; domus autem justorum permanebit.

8. Doctrina sua a) noscetur vir; qui autem vanus et excors est, patebit contemptui.

9. * Melior est pauper et sufficiens sibi, quam gloriosus et indigens pane. * Eccl. 10, 30.

10. Novit justus jumentorum suorum animas; viscera autem impiorum crudelia.

11. * Qui operatur terram suam, satiabitur panibus; qui autem sectatur otium, stultissimus est. Qui suavis est in vini demorationibus b), in suis munitionibus relinquit contumeliam.

* c. 28, 19. Eccl. 20, 30.

12. Desiderium impii munimentum c) est pessimorum; radix autem justorum proficiet.

13. Propter peccata labiorum ruina proximat malo; effugiet autem justus de angustia.

14. De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis, * et juxta opera manuum suarum retribuetur ei. * Ps. 61, 13.

15. Via stulti recta in oculis ejus; qui autem sapiens est, audit consilia.

16. Fatuus statim indicat iram suam; qui autem dissimulat injuriam, callidus est.

17. Qui, quod novit, loquitur, d) index justitiae est; qui autem mentitur, testis est fraudulentus.

18. Est, qui promittit, et quasi gladio pungitur conscientiae; lingua autem sapientium sanitas est.

19. Labium veritatis firmum erit in perpetuum; qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacii.

20. Dolus in corde cogitantium mala; qui autem pacis ineunt consilia, sequitur eos gaudium.

21. Non contristabit justum, quidquid ei acciderit; * impii autem replebuntur malo. * Ps. 31, 10.

22. Abominatio est * Domino labia mendacia; qui autem fideliter agunt, placent ei. * c. 11, 20. Ps. 5, 7.

23. Homo versutus celat scientiam; et cor insipientium provocat stultitiam.

24. Manus fortium dominabitur; quae autem remissa est, tributis serviet.

25. Moeror * in corde viri humiliabit illum, et sermone bono laetificabitur. * c. 15, 13.

26. Qui negligit damnum propter amicum, justus est; iter autem impiorum decipiet eos.

27. Non inveniet fraudulentus lucrum; et substantia hominis erit auri pretium.

28. In semita justitiae, vita; iter autem devium ducit ad mortem.

Cap. 13.

De oris custodia, de inconsiderato ad loquendum; de paupere divite, de substantia festinata.

1. Filius sapiens, doctrina patris; qui autem illusor est, non audit, cum arguitur.

a) 1590. noscitur b) 1590. morationibus, c) 1590. monumentum d) 1590. judex

2. De fructu oris sui homo satiabitur bonis; anima autem praevaricatorum iniqua.
3. Qui custodit os suum, custodit animam suam; qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.
4. Vult et non vult piger; *anima autem operantium impinguabitur. *c. 10, 4.
5. Verbum mendax justus detestabitur; impius autem confundit, et confundetur.
6. Justitia custodit innocentis viam; impietas autem peccatorem supplantat.
7. Est quasi dives, cum nihil habeat; et est quasi pauper, cum in multis divitiis sit.
8. Redemptio animae viri, divitiae suae; qui autem pauper est, increpationem non sustinet.
9. Lux justorum laetificat; lucerna autem impiorum extinguetur.
10. Inter superbos semper jurgia sunt; qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.
11. Substantia festinata minuetur; quae autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur.
12. Spes, quae differtur, affligit animam; lignum vitae desiderium veniens.
13. Qui detrahit alicui rei, ipse se in futurum obligat; qui autem timet praeceptum, in pace versabitur.
Animae dolosae errant in peccatis; justi autem misericordes sunt, et miserantur.
14. Lex sapientis fons vitae, ut declinet a ruina mortis.
15. Doctrina bona dabit gratiam; in itinere contemptorum vorago.
16. Astutus *omnia agit cum consilio; qui autem fatuus est, aperit stultitiam. *c. 15, 2.
17. Nuncius impii cadet in malum; legatus autem fidelis, sanitas.
18. Egestas, et ignominia ei, qui deserit disciplinam; qui autem acquiescit arguenti, glorificabitur.
19. Desiderium si compleatur, delectat animam; detestantur stulti eos, qui fugiunt mala.
20. Qui cum *sapientibus graditur, sapiens erit; amicus stultorum similis efficietur.
*Eccl. 6, 35. 36.
21. Peccatores persequitur malum; et justis retribuentur bona.
22. Bonus relinquit haeredes filios, et nepotes; et custoditur justo substantia peccatoris.
23. Multi cibi in novalibus patrum; et aliis congregantur absque judicio.
24. *Qui parcit virgae, odit filium suum; qui autem diligit illum, instanter erudit. *c. 23, 1[...]
25. Justus comedit, et replet animam suam; venter autem impiorum insaturabilis.

Cap. 14.

Sapientiæ et stultitiæ variæ conditiones.

1. Sapiens mulier aedificat domum suam; insipiens extructam quoque manibus destruet.
2. Ambulans recto itinere, et timens Deum, *despicitur ab eo, qui infami graditur via.
*Job 12, 4.
3. In ore stulti virga superbiae; labia autem sapientium custodiunt eos.
4. Ubi non sunt boves, praesepe vacuum est; ubi autem plurimae segetes, ibi manifesta est fortitudo bovis.
5. Testis fidelis non a) mentitur; profert autem mendacium dolosus testis.
6. Quaerit derisor sapientiam, et non invenit; doctrina prudentium facilis.

a) 1590. mentietur;

7. Vade contra virum stultum, et nescit labia prudentiae.

8. Sapientia callidi est intelligere viam suam; et imprudentia itultorum errans.

9. Stultus a) illudet peccatum, et inter justos morabitur gratia.

10. Cor, quod novit amaritudiaem animae suae, in gaudio ejus aon miscebitur extraneus.

11. Domus impiorum delebitur; abernacula vero justorum gerninabunt.

12. Est via, quae videtur homiii justa; novissima autem ejus leducunt ad mortem.

13. Risus dolore miscebitur, et xtrema gaudii luctus occupat.

14. Viis suis replebitur stultus, t super eum erit vir bonus.

15. Innocens credit omni vero; astutus considerat gressus uos.

Filio doloso nihil erit boni; ervo autem sapienti prosperi eunt actus, et dirigetur via ejus.

16. Sapiens timet, et declinat malo; stultus transilit, et confilit.

17. Impatiens operabitur stulitiam; et vir versutus odiosus est.

18. Possidebunt parvuli stultiiam, et expectabunt astuti scieniam.

19. Jacebunt mali ante bonos; t impii ante portas justorum.

20. Etiam * proximo suo pauper diosus erit; amici vero divitum aulti. *c. 19, 7.

21. Qui despicit proximum sum, peccat; * qui autem misereir pauperis, beatus erit.

Qui credit in Domino, miseriordiam diligit. *Ps. 40, 2.

22. Errant, qui operantur maim; misericordia et veritas praearant bona.

23. In omni opere b) erit abunantia; ubi autem verba sunt pluima, ibi frequenter egestas.

24. Corona sapientium, divitiae eorum; fatuitas stultorum, imprudentia.

25. Liberat animas testis fidelis; et profert mendacia versipellis.

26. In timore Domini fiducia fortitudinis, et filiis ejus erit spes.

27. Timor Domini fons vitae, ut declinent c) a ruina mortis.

28. In multitudine populi dignitas regis; et in paucitate plebis ignominia principis.

29. Qui patiens est, * multa gubernatur prudentia; qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam. *c. 19, 11.

30. Vita carnium, sanitas cordis; putredo ossium, invidia.

31. * Qui calumniatur egentem, exprobrat factori ejus; honorat autem eum, qui miseretur pauperis. *c. 17, 5.

32. In malitia sua expelletur impius; sperat autem justus in morte sua.

33. In corde prudentis requiescit sapientia, et indoctos quosque erudiet.

34. Justitia elevat gentem; miseros autem facit populos peccatum.

35. Acceptus est regi minister intelligens; iracundiam ejus inutilis sustinebit.

CAP. 15.

Responsio mollis. Deo omnia nota. Laus patientis.

1. Responsio mollis frangit iram; sermo durus suscitat furorem *. *c. 25, 15.

2. Lingua sapientium ornat scientiam; os fatuorum ebullit stultitiam.

3. In omni loco oculi Domini contemplantur bonos et malos.

4. Lingua placabilis, lignum vitae; quae autem immoderata est, conteret spiritum.

5. Stultus irridet disciplinam patris sui; qui autem custodit increpationes, astutior fiet.

a) 1590. Stultis b) 1590. add. bono c) 1590. declinet

In abundanti justitia virtus maxima est; cogitationes autem impiorum eradicabuntur.

6. Domus * justi plurima fortitudo; et in fructibus impii conturbatio. * c. 3, 33.

7. Labia sapientium disseminabunt scientiam; cor stultorum dissimile erit.

8. * Victimae impiorum abominabiles Domino; vota justorum placabilia. * c. 21, 27. Eccl. 34, 21.

9. Abominatio * est Domino via impii; qui sequitur justitiam, diligitur ab eo. * c. 11, 20.

10. Doctrina mala deserenti a) viam vitae; qui increpationes odit, morietur.

11. Infernus, et perditio coram Domino; quanto magis corda filiorum hominum?

12. Non amat pestilens eum, qui se corripit; nec ad sapientes graditur.

13. * Cor gaudens exhilarat faciem; in moerore animi dejicitur spiritus. * c. 16, 24. 17, 22.

14. Cor sapientis quaerit doctrinam; et os stultorum pascitur imperitia.

15. Omnes dies pauperis, mali; secura mens quasi juge convivium.

16. Melius est * parum cum timore Domini, quam thesauri magni et insatiabiles. * c. 16, 8.

17. Melius est vocari ad olera cum charitate; quam ad vitulum saginatum cum odio.

18. Vir iracundus provocat rixas; qui patiens est, mitigat suscitatas.

19. Iter pigrorum * quasi sepes spinarum; via justorum absque offendiculo. * c. 24, 30. 31.

20. Filius sapiens * laetificat patrem; et stultus homo despicit matrem suam. * c. 10, 1.

21. Stultitia gaudium stulto; et vir prudens dirigit gressus suos.

22. Dissipantur cogitatione ubi non est consilium; ubi ve sunt plures consiliarii, confirma tur.

23. Laetatur homo in sentent oris sui; et sermo opportunus e optimus.

24. Semita vitae super erud tum, ut declinet de inferno n vissimo.

25. Domum superborum dem lietur Dominus; et firmos faci terminos viduae.

26. Abominatio Domini cog tationes malae; et purus sern pulcherrimus firmabitur ab eo.

27. Conturbat domum suan qui sectatur avaritiam; qui a tem odit munera, vivet.

* Per misericordiam et fide purgantur peccata; per timore autem Domini declinat omnis malo. * c. 16, 6.

28. Mens justi meditatur ob dientiam; os impiorum redund malis.

29. Longe est Dominus ab i piis; et orationes justorum exa diet.

30. Lux oculorum laetificat an mam; fama bona impinguat oss

31. Auris, quae audit increp tiones vitae, in medio sapientiu commorabitur.

32. Qui abjicit disciplinam, d spicit animam suam; qui aute acquiescit increpationibus, po sessor est cordis.

33. Timor Domini, disciplin sapientiae; et gloriam praeced humilitas.

Cap. 16.

Homo animam præparat; Deus linguan viasque hominum dirigit. Arrogantem a ominatur Dominus.

1. * Hominis est animam pra parare; et Domini gubernare li guam. * v. 9.

2. * Omnes viae hominis pate

a) 1590. deserentium

oculis ejus; spirituum pondera-
tor est Dominus. *c. 20, 24. 21, 2.
3. Revela * Domino opera tua,
et dirigentur cogitationes tuae.
*Ps. 36, 5.
4. Universa propter semetipsum
operatus est Dominus; impium
quoque ad diem malum.
5. Abominatio Domini est om-
nis arrogans; etiam si manus ad
manum fuerit, non est innocens.
Initium viae bonae, facere ju-
stitiam; accepta est autem apud
Deum magis, quam immolare ho-
stias.
6. *Misericordia et veritate re-
dimitur iniquitas; et in timore
Domini declinatur a malo. *c. 15, 17.
7. Cum placuerint Domino viae
hominis, inimicos quoque ejus
convertet ad pacem.
8. Melius est * parum cum justi-
tia, quam multi fructus cum ini-
quitate. *c. 15, 16.
9. * Cor hominis disponit viam
suam; sed Domini est dirigere
gressus ejus. *v. 1.
10. Divinatio in labiis regis, in
judicio non errabit os ejus.
11. Pondus et statera judicia
Domini sunt; et opera ejus omnes
lapides sacculi.
12. Abominabiles regi, qui a-
gunt impie; quoniam justitia fir-
matur solium.
13. Voluntas regum labia justa;
qui recta loquitur, diligetur.
14. Indignatio regis, nuncii
mortis; et vir sapiens placabit
eam.
15. In hilaritate vultus regis,
vita; et clementia ejus quasi im-
ber serotinus.
16. Posside * sapientiam, quia
auro melior est; et acquire pru-
dentiam, quia pretiosior est ar-
gento. *c. 3, 14.
17. Semita justorum declinat
mala; custos animae suae servat
viam suam.
18. Contritionem * praecedit
superbia; et ante ruinam exalta-
tur spiritus. *c. 18, 12.
19. Melius est humiliari cum
mitibus, quam dividere spolia
cum superbis.
20. Eruditus in verbo reperiet
bona; et qui sperat in Domino,
beatus est.
21. Qui sapiens est corde, ap-
pellabitur prudens; et qui dulcis
eloquio, majora percipiet a).
22. Fons vitae eruditio possi-
dentis; doctrina stultorum, fatui-
tas.
23. Cor sapientis erudiet os e-
jus; et labiis ejus addet gratiam.
24. * Favus mellis, composita
verba; dulcedo animae, sanitas
ossium. *c. 15, 13. 17, 22.
25. Est via, * quae videtur ho-
mini recta; et novissima ejus du-
cunt ad mortem. *c. 14, 12.
26. Anima laborantis laborat
sibi, quia compulit eum os suum.
27. Vir impius fodit malum, et
in labiis ejus ignis ardescit.
28. Homo perversus suscitat li-
tes; et verbosus separat principes.
29. Vir iniquus lactat amicum
suum; et ducit eum per viam non
bonam.
30. Qui attonitis oculis cogitat
prava, mordens labia sua perficit
malum.
31. Corona dignitatis * senectus,
quae in viis justitiae reperietur.
*c. 20, 29. Sap. 4, 9.
32. Melior est patiens viro for-
ti; et qui dominatur animo suo,
expugnatore urbium.
33. Sortes mittuntur in sinum,
sed a Domino temperantur.

CAP. 17.

Servus sapiens; Dominus corda probat; stulto inutiles divitiae; omni tempore diligit amicus.

1. Melior est * buccella sicca
cum gaudio, quam domus plena
victimis cum jurgio. *c. 15, 16. 17.
2. * Servus sapiens dominabitur

a) 1590. majora reperiet.

filiis stultis, et inter fratres haereditatem dividet. *Eccl. 10, 28.

3. Sicut igne * probatur argentum, et aurum camino; ita corda probat Dominus. *Zach. 13, 9.

4. Malus obedit linguae iniquae, et fallax obtemperat labiis mendacibus.

5. * Qui despicit pauperem, exprobrat factori ejus; et qui ruina laetatur alterius, non erit impunitus. *c. 14, 31.

6. Corona senum filii filiorum; et gloria filiorum patres eorum.

7. Non decent stultum verba composita; nec principem labium mentiens.

8. Gemma gratissima, expectatio praestolantis; quocumque se vertit, prudenter intelligit.

9. Qui celat delictum, quaerit amicitias; qui altero sermone repetit, separat foederatos.

10. Plus proficit correptio apud prudentem, quam centum plagae apud stultum.

11. Semper jurgia quaerit malus; angelus autem crudelis mittetur contra eum.

12. Expedit magis ursae occurrere raptis foetibus, quam fatuo confidenti in stultitia sua.

13. * Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo ejus. *Eccl. 23, 12.

14. Qui dimittit aquam, caput est jurgiorum; et antequam patiatur contumeliam, judicium deserit.

15. * Qui justificat impium, et qui condemnat justum, abominabilis est uterque apud Deum. *Jes. 5, 23.

16. Quid prodest stulto habere divitias, cum sapientiam emere non possit?

Qui altam facit domum suam, quaerit ruinam; et qui evitat discere, incidet in mala.

17. Omni tempore diligit, qui amicus est; et frater in angusti comprobatur.

18. Stultus homo plaudet ma bus, cum spoponderit pro ami suo.

19. Qui meditatur discordia diligit rixas; et qui exaltat os um a), quaerit ruinam.

20. Qui perversi cordis est, n inveniet bonum; et qui ver linguam, incidet in malum.

21. Natus est stultus in ignom niam suam; sed nec pater in f tuo laetabitur.

22. * Animus gaudens aetate floridam facit; spiritus tristis e siccat ossa. *c. 15, 13. 16.

23. Munera de sinu impius a cipit, ut pervertat semitas judic

24. * In facie prudentis lucet s pientia; oculi stultorum in fi bus terrae. *Eccli. 2, 14. 8, 1.

25. Ira patris, filius stultus; dolor matris, quae genuit eum.

26. Non est bonum, damnum i ferre justo; nec percutere pri cipem, qui recta judicat.

27. * Qui moderatur sermon suos, doctus et prudens est; pretiosi spiritus vir eruditus. *Jac. 1, 19.

28. Stultus quoque, si tacuer sapiens reputabitur; et si co presserit labia sua, intelligens.

Cap. 18.

Amicus non deserendus. Justus seipsum a cusat. Vir amicabilis.

1. Occasiones quaerit, qui vu recedere ab amico; omni temp re erit exprobrabilis.

2. Non recipit stultus verb prudentiae; nisi ea dixeris, qu versantur in corde ejus.

3. Impius, cum in profundu venerit peccatorum, contemni sed sequitur eum ignominia opprobrium.

4. * Aqua profunda verba e

a) 1690. exaltat os suum,

-e viri; et torrens redundans
ns sapientiae. *c. 20, 5.
5. Accipere personam impii a)
)n est bonum, ut declines a ve-
tate judicii.
6. Labia stulti miscent se rixis;
os ejus jurgia provocat.
7. Os stulti contritio ejus; et
bia ipsius, ruina animae ejus.
8. Verba bilinguis*, quasi sim-
icia; et ipsa perveniunt usque
interiora ventris. *c. 26, 22.
Pigrum dejicit timor; animae
tem effeminatorum esurient.
9. Qui mollis et dissolutus est
opere suo, frater est sua opera
ssipantis.
10. Turris fortissima, nomen
omini; b) ad ipsum currit ju-
us, et exaltabitur.
11. Substantia divitis * urbs ro-
ris ejus, et quasi murus validus
cumdans eum. *c. 10, 15.
12. * Antequam conteratur, ex-
atur cor hominis; et antequam
orificetur, humiliatur.
*c. 11, 2. Eccl. 10, 15.
13. * Qui prius respondet, quam
diat, stultum se esse demon-
at, et confusione dignum.
*c. 16, 18. Eccl. 11, 8.
14. Spiritus viri sustentat im-
cillitatem suam; spiritum vero
irascendum facilem quis pote-
sustinere?
15. Cor prudens possidebit sci-
tiam; et auris sapientium quae-
doctrinam.
16. Donum hominis dilatat vi-
ejus, et ante principes spatium
facit.
17. Justus, prior est accusator
; venit amicus ejus, et investi-
bit eum.
18. Contradictiones comprimit
s, et inter potentes quoque di-
licat.
19. Frater, qui adjuvatur a fra-
, quasi civitas firma; et judi-
quasi vectes urbium.

20. De fructu oris viri replebi-
tur venter ejus; et genimina la-
biorum ipsius saturabunt eum.
21. Mors, * et vita in manu lin-
guae; qui diligunt eam, come-
dent fructus ejus. *c. 13, 3.
22. Qui invenit mulierem bo-
nam, invenit bonum; et hauriet
jucunditatem a Domino.
Qui expellit mulierem bonam,
expellit bonum; qui autem tenet
adulteram, stultus est et c) impius.
23. Cum obsecrationibus lo-
quetur d) pauper; et dives effa-
bitur rigide.
24. Vir amabilis e) ad societa-
tem, * magis amicus erit, quam
frater. *c. 17, 10.

Cap. 19.

Pauper ambulans in simplicitate; divitiae addunt amicos. Uxor bona datur a Deo; testis falsus.

1. Melior est pauper, * qui am-
bulat in simplicitate sua, quam
dives torquens labia sua, et insi-
piens. *c. 28, 6.
2. * Ubi non est scientia animae,
non est bonum; et qui festinus
est pedibus, offendet. *c. 21, 16.
3. Stultitia hominis supplantat
gressus ejus; et contra Deum fer-
vet animo suo.
4. Divitiae * addunt amicos plu-
rimos; a paupere autem et hi,
quos habuit, separantur. *c. 14, 20.
5. * Testis falsus non erit impu-
nitus; et qui mendacia loquitur,
non effugiet. *Dan. 13, 61.
6. Multi colunt personam po-
tentis, et amici sunt dona tribu-
entis.
7. Fratres hominis pauperis o-
derunt eum; insuper et amici
procul recesserunt ab eo.
Qui tantum verba sectatur, ni-
hil habebit;
8. qui autem possessor est men-
tis, diligit animam suam, et custos
prudentiae inveniet bona.

a) 1590. add. in judicio b) 1590. ad ipsam c) 1590. et insipiens.
d) 1590. loquitur e) 1590. amicabilis

9. Falsus testis non erit impunitus; et qui loquitur mendacia, peribit.

10. Non decent stultum deliciae; nec servum dominari principibus.

11. Doctrina viri per patientiam noscitur; et gloria ejus est iniqua praetergredi.

12. Sicut * fremitus leonis, ita et regis ira; et sicut ros super herbam, ita et hilaritas ejus.
* c. 20, 2.

13. Dolor patris, filius stultus; et tecta jugiter perstillantia, litigiosa mulier.

14. Domus, et divitiae dantur a parentibus; a Domino autem proprie uxor prudens.

15. Pigredo immittit soporem, et anima dissoluta esuriet.

16. Qui custodit mandatum, custodit animam suam; qui autem negligit viam suam, mortificabitur.

17. Foeneratur * Domino, qui miseretur pauperis; et vicissitudinem suam reddet ei. * Ps. 111, 5 9.

18. Erudi filium tuum, ne desperes; ad interfectionem autem ejus ne ponas animam tuam.

19. Qui impatiens est, sustinebit damnum; et cum rapuerit, aliud apponet.

20. Audi consilium, et suscipe disciplinam, ut sis sapiens in novissimis tuis.

21. Multae cogitationes in corde viri; voluntas autem Domini permanebit.

22. Homo indigens misericors est; et melior est pauper, quam vir mendax.

23. Timor Domini ad vitam; et in plenitudine commorabitur, absque visitatione pessima a).

24. * Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam. * c. 26, 15.

25. * Pestilente flagellato stultus sapientior erit; si autem corripueris sapientem, intelliget d[isci]plinam. * c. 21, 11.

26. Qui affligit * patrem, et [fu]gat b) matrem, ignominiosus [est] et infelix. * Eccl. 3, 18.

27. Non cesses fili audire [do]ctrinam, nec ignores sermon[es] scientiae.

28. Testis iniquus deridet ju[di]cium; et os impiorum devo[rat] iniquitatem.

29. Parata sunt derisoribus [ju]dicia; et mallei percutientes st[ul]torum corporibus.

Cap. 20.

Luxuriosa res vinum. Fuge contentio[nes]. Pondus sit justum. Honorandi parente[s].

1. Luxuriosa res, vinum, et t[u]multuosa ebrietas; quicumq[ue] his delectatur, non erit sapiens.

2. Sicut * rugitus leonis, ita terror regis; qui provocat eu[m], peccat in animam suam. * c. 19,

3. Honor est homini, qui sep[a]rat se a contentionibus; omn[es] autem stulti miscentur contum[e]liis.

4. Propter frigus piger ara[re] noluit; mendicabit ergo aesta[te], et non dabitur illi.

5. * Sicut aqua profunda, s[ic] consilium in corde viri; sed h[o]mo sapiens exhauriet illud. * c. 1[8]

6. Multi homines misericord[es] vocantur; virum autem fidele[m] quis inveniet?

7. Justus, qui ambulat in si[m]plicitate sua, * beatos post se fili[os] derelinquet. * Ps. 111, 2.

8. Rex, qui sedet in solio judic[ii], dissipat omne malum intuitu su[o].

9. * Quis potest dicere: Mu[n]dum est cor meum, purus sum [a] peccato? * 3 Reg. 8, 46.
2 Paral. 6, 36. Eccli. 7, 21.

10. * Pondus et pondus, mens[u]ra et mensura; utrumque abom[i]nabile est apud Deum.
* c. 11, 1. 20, 25.

11. Ex studiis suis intelligit[ur]

a) 1590. pessimi b) 1590. fugit

er, si munda et recta sint ope-
ejus.
12. Aurem audientem, et ocu-
n videntem, Dominus fecit u-
imque.
13. Noli diligere somnum, ne
egestas opprimat; aperi ocu-
tuos, et saturare panibus.
14. Malum est, malum est, dicit
nis emptor; et cum recesserit,
nc gloriabitur.
5. Est aurum, et multitudo gem-
rum; a) et vas pretiosum labia
entiae.
16. * Tolle vestimentum ejus,
i fidejussor extitit alieni, et pro
raneis aufer pignus ab eo.
* c. 27, 13.
7. Suavis est homini panis men-
cii; et postea implebitur os e-
calculo.
18. Cogitationes consiliis ro-
rantur; et gubernaculis tra-
nda sunt bella.
19. Ei, qui revelat mysteria, et
bulat fraudulenter, et dilatat
ia sua, ne commiscearis.
20. * Qui maledicit patri suo, et
tri, extinguetur lucerna ejus
mediis tenebris. * Exod. 21, 16.
Lev. 20, 9. Matth. 15, 4.
21. Haereditas, ad quam festi-
ur in principio, in novissimo
nedictione carebit.
22. * Ne dicas: Reddam malum!
ecta Dominum, et liberabit te.
Rom. 12, 17. 1 Thess. 5, 15. 1 Petr. 3, 9.
23. * Abominatio est apud Do-
num pondus et pondus; state-
dolosa non est bona. * v. 10.
24. * A Domino diriguntur gres-
viri; quis autem hominum in-
igere potest viam suam?
* c. 16, 2.
5. Ruina est homini devorare b)
ctos, et post vota retractare.
6. Dissipat impios rex sapiens,
ncurvat super eos fornicem.
7. Lucerna Domini spiracu-
hominis, quae investigat om-
secreta ventris.
8. Misericordia, et veritas cu-
stodiunt regem, et roboratur cle-
mentia thronus ejus.
29. Exultatio juvenum, fortitu-
do eorum; et dignitas senum, ca-
nities.
30. Livor vulneris absterget
mala; et plagae in secretioribus
ventris.

CAP. 21.

Cor regis in manu Domini. Misericordia multis commendatur. Victimae impiorum Deo non placent. Dominus tribuit salutem.

1. Sicut divisiones aquarum, ita
cor regis in manu Domini; quo-
cumque voluerit, inclinabit illud.
2. * Omnis via viri recta sibi vi-
detur; appendit autem corda Do-
minus. * c. 16, 2. 20, 24.
3. Facere misericordiam et ju-
dicium, magis placet Domino,
quam victimae.
4. Exaltatio oculorum est dila-
tatio cordis; lucerna impiorum
peccatum.
5. Cogitationes robusti semper
in abundantia; omnis autem pi-
ger semper in egestate est.
6. Qui congregat * thesauros
lingua mendacii, vanus et excors
est, et impingetur ad laqueos
mortis. * c. 10, 2.
7. Rapinae impiorum detra-
hent eos, quia noluerunt facere
judicium.
8. Perversa via viri, aliena est;
qui autem mundus est, rectum o-
pus ejus.
9. * Melius est sedere in angulo
domatis, quam cum muliere liti-
giosa, et in domo communi.
* c. 25, 24.
10. Anima impii desiderat ma-
lum, non miserebitur proximo
suo.
11. * Mulctato pestilente sapi-
entior erit parvulus; et si secte-
tur sapientem, sumet scientiam.
* c. 19, 25.
12. Excogitat justus de domo
impii, ut detrahat impios a malo.

a) 1590. vas autem b) 1590. devotare

13. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, et ipse clamabit, et non exaudietur.

14. Munus absconditum extinguit iras, et donum in sinu indignationem maximam.

15. Gaudium justo est facere judicium; et pavor operantibus iniquitatem.

16. Vir, qui erraverit a via doctrinae, in coetu gigantum commorabitur.

17. Qui diligit epulas, in egestate erit; qui amat vinum, et pinguia, non ditabitur.

18. Pro justo * datur a) impius: et pro rectis iniquus. * c. 11, 8.

19. * Melius est habitare in terra deserta, quam cum muliere rixosa et iracunda. * v. 9. c. 25, 24. Eccl. 25, 23.

20. Thesaurus desiderabilis, et oleum in habitaculo justi; et imprudens homo dissipabit illud.

21. Qui sequitur justitiam et misericordiam, inveniet vitam, b) justitiam, et gloriam.

22. Civitatem fortium ascendit sapiens, et destruxit c) robur fiduciae ejus.

23. Qui custodit os suum, et linguam suam, custodit ab angustiis animam suam.

24. Superbus et arrogans vocatur indoctus, qui in ira operatur superbiam.

25. Desideria occidunt pigrum; noluerunt enim quidquam manus ejus operari.

26. Tota die concupiscit et desiderat; qui autem justus est, tribuet, et non cessabit.

27. * Hostiae impiorum abominabiles, d) quia offeruntur ex scelere. * c. 15, 8. Eccl. 34, 21.

28. Testis mendax peribit; vir obediens loquetur victoriam.

29. Vir impius procaciter obfirmat vultum suum; qui autem rectus est, corrigit viam suam.

30. Non est sapientia, * non prudentia, non est consilium c[ontra] Dominum. * Ps. 32, 10.

31. Equus paratur ad diem [bel]li; Dominus autem salutem [tri]buit.

Cap. 22.

Laus boni nominis. Pauperem ne cal[um]nieris. Audi et disce sapientiam. An[tiqui] termini servandi.

1. * Melius est nomen bonu[m] quam divitiae multae; super [ar]gentum et aurum, gratia bona. * Eccli. 7, 2.

2. * Dives, et pauper obvia[ve]runt sibi; utriusque operator [est] Dominus. * c. 29, 13.

3. Callidus vidit e) malum, [et] abscondit se; innocens pertra[nsi]iit, et afflictus est damno.

4. Finis modestiae timor D[o]mini, divitiae et gloria et vita.

5. Arma et gladii in via perv[er]si; custos autem animae suae l[on]ge recedit ab eis.

6. Proverbium est: Adolesc[ens] juxta viam suam, etiam cum [se]nuerit, non recedet ab ea.

7. Dives pauperibus impera[t]; et qui accipit mutuum, servus [est] foenerantis.

8. Qui seminat iniquitatem, m[e]tet mala, et virga irae suae co[n]summabitur.

9. * Qui pronus est ad mise[ri]cordiam, benedicetur; de pa[ni]bus enim suis dedit pauperi.

Victoriam et honorem acq[ui]ret, qui dat munera; animam a[u]tem aufert accipientium. * Eccl. 31, 28.

10. Ejice derisorem, et exi[bit] cum eo jurgium, cessabuntq[ue] causae et contumeliae.

11. Qui diligit cordis mundi[ti]am, propter gratiam labioru[m] suorum habebit amicum rege[m].

12. Oculi Domini custodiu[nt] scientiam; et supplantantur ve[r]ba iniqui.

a) 1590. dabitur b) 1590. om. justitiam, c) 1590. detraxitque robur
d) 1590. quae offeruntur e) 1590. videt

13. Dicit piger: *Leo est foris, medio platearum occidendus m. *c. 26, 13.

14. Fovea * profunda, os alie-ıe; cui iratus est Dominus, in-det in eam. *c. 23, 27.

15. Stultitia colligata est in cor-: pueri, et virga disciplinae fu-bit eam.

16. Qui calumniatur pauperem, augeat divitias suas, dabit ipse tiori, et egebit.

17. a) Inclina * aurem tuam, et ıdi verba sapientium; appone ıtem cor ad doctrinam meam: *c. 5, 1.

18. Quae pulchra erit tibi, cum rvaveris eam in ventre tuo, et dundabit in labiis tuis;

19. ut sit in Domino fiducia tua, ıde et ostendi eam tibi hodie.

20. Ecce! descripsi eam tibi ipliciter, in cogitationibus et ientia;

21. ut ostenderem tibi firmita-m, et eloquia veritatis, respon-re ex his illis, qui miserunt te.

22. Non facias violentiam pau-ri, quia pauper est; neque con-ras egenum in porta:

23. Quia judicabit Dominus cau-m ejus, et configet eos, qui con-erunt animam ejus.

24. Noli esse amicus homini ıcundo, neque ambules cum vi-furioso;

25. ne forte discas semitas ejus, sumas scandalum animae tuae.

26. Noli esse cum his, * qui de-unt manus suas, et qui vades se erunt pro debitis.
*c. 11, 15. 17, 18.

27. Si enim non habes, unde re-uas, quid causae est, ut tollat rimentum de cubili tuo?

28. Ne transgrediaris * termi-antiquos, quos posuerunt pa-s tui. *Deut. 27, 17.

29. Vidisti virum velocem in re suo? coram regibus stabit, erit ante ignobiles.

1690. add. fili mi!

Cap. 23.

Quomodo edendum cum principe. Divitias, et cibos invidorum ne appetas. Castigandus puer. Quae ab initio blanda, in fine amara sint?

1. Quando sederis, ut comedas cum principe, diligenter attende, quae apposita sunt ante faciem tuam;

2. et statue cultrum in gutture tuo, si tamen habes in potestate animam tuam;

3. ne desideres de cibis ejus, in quo est panis mendacii.

4. Noli laborare, ut diteris; sed prudentiae tuae pone modum.

5. Ne erigas oculos tuos ad opes, quas non potes habere; quia facient sibi pennas quasi aquilae, et volabunt in coelum.

6. Ne comedas cum homine invido, et ne desideres cibos ejus.

7. Quoniam in similitudinem arioli, et conjectoris, aestimat, quod ignorat.

Comede et bibe! dicet tibi; et mens ejus non est tecum.

8. Cibos, quos comederas, evomes; et perdes pulchros sermones tuos.

9. In auribus insipientium ne loquaris; quia despicient doctrinam eloquii tui.

10. Ne attingas parvulorum terminos; et agrum pupillorum ne introeas.

11. Propinquus enim illorum fortis est; et ipse judicabit contra te causam illorum.

12. Ingrediatur ad doctrinam cor tuum; et aures tuae ad verba scientiae.

13. Noli subtrahere * a puero disciplinam; si enim percusseris eum virga, non morietur.
*c. 13, 24. 29, 15. Eccl. 30, 1.

14. Tu virga percuties eum; et animam ejus de inferno liberabis.

15. Fili mi, si sapiens fuerit animus tuus, gaudebit tecum cor meum:

16. Et exultabunt renes mei, cum locuta fuerint rectum a) labia tua.

17. * Non aemuletur cor tuum peccatores; sed in timore Domini esto tota die; *c. 24, 1.

18. quia habebis spem in novissimo, et praestolatio tua non auferetur.

19. Audi fili mi! et esto sapiens; et dirige in via animum tuum.

20. Noli esse in conviviis potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt;

21. quia vacantes potibus, et dantes symbola consumentur, et vestietur pannis dormitatio.

22. Audi * patrem tuum, qui genuit te; et ne contemnas, cum senuerit mater tua. *c. 1, 8.

23. Veritatem eme, et noli vendere sapientiam, et doctrinam, et intelligentiam.

24. Exultat gaudio pater justi; qui sapientem genuit, laetabitur in eo.

25. Gaudeat pater tuus, et mater tua, et exultet, quae genuit te.

26. Praebe fili mi! cor tuum mihi; et oculi tui vias meas custodiant.

27. Fovea * enim profunda est meretrix; et puteus angustus, aliena. *c. 22, 14.

28. Insidiatur * in via quasi latro, et quos incautos viderit, interficiet. *c. 7, 12.

29. Cui vae? cujus patri vae? cui rixae? cui foveae? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum?

30. Nonne his, qui commorantur in vino, et student calicibus epotandis?

31. Ne intuearis vinum, quando flavescit, cum splenduerit in vitro color ejus; ingreditur blande;

32. sed in novissimo mordebit ut coluber, et sicut regulus venena diffundet.

33. Oculi tui videbunt extra[neas], et cor tuum loquetur perve[rsa].

34. Et eris sicut dormiens in [me]dio mari, et quasi sopitus gu[ber]nator, amisso clavo;

35. et dices: Verberaver[unt] me, sed non dolui; traxerunt [me], et ego non sensi; quando ev[igi]labo, et rursus vina reperiam[?]

Cap. 24.

Sapientiae laus repetita. Oppressos lib[eres] studeas. Judices juste judicent. Nem[o] ..[ta]ndus verbis. Pigritiam sequitur eges[tas].

1. Ne aemuleris * viros mal[os], nec desideres esse cum eis; *c. 23, 17.

2. quia rapinas meditatur m[ens] eorum, et fraudes labia eor[um] loquuntur.

3. Sapientia aedificabitur [do]mus, et prudentia roborabitu[r].

4. In doctrina replebuntur [cel]laria, universa substantia pre[tio]sa et pulcherrima.

5. Vir sapiens, fortis est; et [vir] doctus, robustus et validus.

6. Quia cum dispositione i[nitur] bellum; et erit salus, ubi m[ul]ta consilia sunt.

7. Excelsa stulto sapientia, [in] porta non aperiet os suum.

8. Qui cogitat mala facere, st[ul]tus vocabitur.

9. Cogitatio stulti peccatum e[st]; et abominatio hominum detr[a]ctor.

10. Si desperaveris b) lassus [in] die angustiae; imminuetur for[ti]tudo tua.

11. *Erue eos, qui ducuntur [ad] mortem; et qui trahuntur ad in[te]ritum, liberare ne cesses. *P. 8[1]

12. Si dixeris: Vires non su[p]petunt; qui inspector est cord[is], ipse intelligit, et servatorem a[ni]mae tuae nihil fallit, reddetq[ue] homini juxta opera sua.

13. *Comede, fili mi! mel, qu[ia] bonum est, et favum dulcissimu[m] gutturi tuo. *c. 25, 16. 27.

14. Sic

a) 1590. recta b) 1590. lapsus

4. Sic et doctrina sapientiae
mae tuae; quam cum invene-
, habebis in novissimis spem,
pes tua non peribit.
5. Ne insidieris, * et quaeras
ietatem in domo justi, neque
tes requiem ejus. *Ps. 9, 30.
6. Septies a) enim cadet justus,
esurget; impii autem corru-
in malum.
7. Cum ceciderit inimicus tu-
ne gaudeas, et in ruina ejus ne
ltet cor tuum.
8. Ne forte videat Dominus, et
liceat ei, et auferat ab eo iram
m.
9. Ne contendas * cum pessi-
, nec aemuleris impios;
* Ps. 36, 1.
o. quoniam non habent futu-
um spem mali, * et lucerna im-
rum extinguetur. *c. 13, 9.
1. Time Dominum, fili mi! et
em; et cum detractoribus non
miscearis.
2. Quoniam repente consur-
perditio eorum; et ruinam u-
sque quis novit?
3. Haec quoque sapientibus b):
ognoscere personam in judi-
non est bonum. * Lev. 19, 15.
Deut. 1, 17. 16, 19. Eccl. 42, 1.
4. Qui dicunt impio: Justus es!
ledicent eis populi, et detesta-
ntur eos tribus.
5. Qui arguunt eum, laudabun-
; et super ipsos veniet bene-
tio.
6. Labia deosculabitur, qui
ta verba respondet.
7. Praepara foris opus tuum, et
igenter exerce agrum tuum; ut
stea c) aedifices domum tuam.
8. Ne sis testis frustra contra
ximum tuum; nec lactes quem-
m labiis tuis.
9. * Ne dicas: Quomodo fecit
i, sic faciam ei; reddam uni-
que secundum opus suum.
* c. 20, 22.

30. Per agrum hominis pigri
transivi; et per vineam viri stulti:
31. Et ecce totum repleverant
urticae, et operuerant superfici-
em ejus spinae, et maceria lapi-
dum destructa erat.
32. Quod cum vidissem, posui
in corde meo, et exemplo didici
disciplinam.
33. d) Parum, inquam, * dormi-
es, modicum dormitabis, pauxil-
lum manus conseres, ut quiescas;
*c. 6, 9. 10.
34. et veniet tibi quasi cursor
egestas, et mendicitas quasi vir
armatus.

Cap. 25.

Esto modestus; esto humilis. Parce, prudenter, opportune loquere. Inimico non inferas malum: majestatem Dei noli scrutari: linguam cohibe.

1. Hae quoque parabolae Salo-
monis, quas transtulerunt viri
Ezechiae regis Juda.
2. Gloria Dei est celare verbum,
et gloria regum investigare ser-
monem.
3. Coelum sursum, et terra de-
orsum, et cor regum inscrutabile.
4. Aufer rubiginem de argento,
et egredietur vas purissimum.
5. Aufer impietatem de vultu
regis, * et firmabitur justitia thro-
nus ejus. *c. 16, 12.
6. Ne gloriosus appareas coram
rege, et in loco magnorum ne ste-
teris.
7. Melius est enim, ut dicatur
tibi: Ascende huc! quam ut hu-
milieris coram principe.
8. Quae viderunt oculi tui, ne
proferas in jurgio cito; ne postea
emendare non possis, cum deho-
nestaveris amicum tuum.
9. Causam tuam tracta cum a-
mico tuo, et secretum extraneo
ne reveles.
10. Ne forte insultet tibi, cum au-
dierit, et exprobrare non cesset.

a) 1590. enim in die cadit justus, et resurgit; b) 1590. add. dico c) 1590. et postea d) 1590. add. Usquequo piger dormies? usquequo de somno consurges?

Gratia et amicitia liberant; quas tibi serva, ne exprobrabilis fias.

11. Mala aurea in lectis argenteis,* qui loquitur verbum in tempore suo. * c. 15, 23.

12. Inauris aurea, et margaritum fulgens, qui arguit sapientem, et aurem obedientem.

13. * Sicut frigus nivis in die messis, ita legatus fidelis ei, qui misit eum, animam ipsius requiescere facit. * c. 26, 6.

14. Nubes, et ventus, et pluviae non sequentes, vir gloriosus, et promissa non complens.

15. Patientia lenietur princeps, *et lingua mollis confringet duritiam. * c. 15, 1.

16. Mel invenisti, comede, quod sufficit tibi, ne forte satiatus evomas illud.

17. Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui, ne quando satiatus oderit te.

18. Jaculum, et gladius, et sagitta acuta, homo, qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium.

19. Dens putridus, et pes lassus, qui sperat super infideli in die angustiae,

20. et amittit pallium in die frigoris.

Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo.

Sicut tinea vestimento, et vermis ligno; ita tristitia viri nocet cordi.

21. * Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitierit, da ei aquam bibere; * Rom. 12, 20.

22. prunas enim congregabis super caput ejus, et Dominus reddet tibi.

23. Ventus aquilo dissipat pluvias, et facies tristis linguam detrahentem.

24. * Melius est sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa, et in domo communi. * c. 21, 9.

25. Aqua frigida animae sitienti, et nuncius bonus de terra longinqua.

26. Fons turbatus pede, et vena corrupta, justus cadens coram impio.

27. Sicut, qui mel multum comedit, non est ei bonum; * sic qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria. * Eccl. 3, 22.

28. Sicut urbs patens et absque murorum ambitu, ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.

CAP. 26.

Ne tibi sapiens videaris. Evita rixas, susurro, et inimicus quam mali, et noci sint.

1. Quomodo nix in aestate, et pluviae in messe; sic indecens est stulto gloria.

2. Sicut avis b) ad alia transvolans, et passer, quo libet, vadens; sic maledictum frustra prolatum in quempiam superveniet.

3. Flagellum equo, et camus asino, * et virga in dorso imprudentium. * c. 13, 13.

4. Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis.

5. Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.

6. * Claudus pedibus, et iniquitatem bibens, qui mittit verba per nuncium stultum. * c. 25, 13.

7. Quomodo pulchras frustra habet claudus tibias; sic indecens est in ore stultorum parabola.

8. Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii; ita qui tribuit insipienti honorem.

9. Quomodo si spina nascatur in manu temulenti: sic parabola in ore stultorum.

a) 1590. om. „Melius est sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa, et in domo communi." b) 1590. ad alta

10. Judicium determinat cau-
; et qui imponit stulto silenti-
, iras mitigat.
11. * Sicut canis, qui revertitur
vomitum suum; sic imprudens,
i iterat stultitiam suam.
* 2 Petr. 2, 22.
12. Vidisti hominem sapientem
i videri? magis illo spem ha-
bit insipiens.
13. Dicit piger: * Leo est in via,
leaena in itineribus; * c. 22, 13.
14. sicut ostium vertitur in car-
ne suo, ita piger in lectulo suo.
15. * Abscondit piger manum
b ascella sua, et laborat, si ad
suum eam converterit. * c. 19, 24.
16. Sapientior sibi piger vide-
r septem viris loquentibus sen-
ntias.
17. Sicut qui apprehendit auri-
s canem, sic qui transit impa-
ens, et commiscetur rixae alte-
us.
18. Sicut noxius est, qui mittit
gittas, et lanceas in mortem;
19. ita vir, qui fraudulenter no-
t amico suo; et cum fuerit de-
ehensus, dicit: Ludens feci.
20. Cum defecerint ligna, ex-
guetur ignis; et susurrone sub-
acto, jurgia conquiescent a).
21. Sicut carbones ad prunas,
ligna ad ignem; * sic homo ira-
ndus suscitat rixas.
* c. 15, 18 Eccl. 28, 12.
22. Verba * susurronis quasi
nplicia, et ipsa perveniunt ad
tima ventris. * c. 18, 8.
23. Quomodo si argento sordi-
ornare velis vas fictile, sic la-
a tumentia cum pessimo corde
ciata.
24. Labiis suis intelligitur ini-
cus, cum in corde tractaverit
los.
25. Quando submiserit vocem
am, ne credideris ei; quoniam
ptem nequitiae sunt in corde
ius.
26. Qui operit odium fraudu-
lenter, revelabitur malitia ejus in
concilio.
27. Qui fodit * foveam, incidet
in eam; et qui volvit lapidem, re-
vertetur ad eum. * Ps. 7, 16.
Eccl. 10, 8. 27, 28.
28. Lingua fallax non amat ve-
ritatem; et os lubricum operatur
ruinas.

CAP. 27.

Te ipsum non laudes: amicitiam fove, adulationem devita, curam tuorum gere.

1. Ne glorieris in crastinum,
ignorans, quid superventura pa-
riat dies.
2. Laudet te alienus, et non os
tuum: extraneus, et non labia tua.
3. * Grave est saxum, et onero-
sa arena; sed ira stulti utroque
gravior. * Eccl. 22, 18.
4. Ira non habet misericordiam,
nec erumpens furor; et impetum
concitati b) ferre quis poterit?
5. Melior est manifesta corre-
ptio, quam amor absconditus.
6. Meliora sunt vulnera dili-
gentis, quam fraudulenta oscula
odientis.
7. * Anima saturata calcabit fa-
vum; et anima esuriens etiam a-
marum pro dulci sumet. * Job 6, 7.
8. Sicut avis transmigrans de
nido suo, sic vir, qui derelinquit
locum suum.
9. Unguento et variis odoribus
delectatur cor; et bonis amici
consiliis anima dulcoratur.
10. Amicum tuum, et amicum
patris tui ne dimiseris; * et do-
mum fratris tui ne ingrediaris in
die afflictionis tuae.
Melior est vicinus juxta, quam
frater procul. * c. 14, 20. 18, 24.
11. Stude sapientiae, fili mi! et
laetifica cor meum, ut possis c)
exprobranti respondere sermo-
nem.
12. Astutus * videns malum, abs-

a) 1590. conquiescunt. b) 1590. add. spiritus c) 1590. ut possim

conditus est; parvuli transeuntes sustinuerunt dispendia. *c. 22, 3.

13. * Tolle vestimentum ejus, qui spopondit pro extraneo; et pro alienis, aufer ei pignus.
*c. 20, 16.

14. Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens maledicenti similis erit.

15. * Tecta perstillantia in die frigoris, et litigiosa mulier comparantur; *c. 19, 13.

16. qui retinet eam, quasi qui ventum teneat, et oleum dexterae suae vocabit a).

17. Ferrum ferro exacuitur, et homo exacuit faciem amici sui.

18. Qui servat ficum, comedet fructus ejus; et qui custos est domini sui, glorificabitur.

19. Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.

20. Infernus et perditio numquam implentur; similiter et * oculi hominum insatiabiles.
* Eccl. 14, 9.

21.*Quomodo probatur in conflatorio argentum, et in fornace aurum; sic probatur homo ore laudantis. *c. 17, 3.

Cor iniqui inquirit mala, cor autem rectum inquirit scientiam.

22. Si contuderis stultum in pila quasi ptisanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia ejus.

23. Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera.

24. Non enim habebis jugiter potestatem: sed corona tribuetur in generationem b) et generationem.

25. Aperta sunt prata, et apparuerunt herbae virentes, et collecta sunt foena de montibus.

26. Agni ad vestimentum tuum; et hoedi, c) ad agri pretium.

27. Sufficiat tibi lac caprarum cibos tuos, et in necessaria dom tuae, et ad victum ancillis tuis.

Cap. 28.

Impius pavet citra rationem; justus secur usuris et malis artibus ne ditescas.

1. Fugit impius, * nemine pe sequente; justus autem quasi l confidens, absque terrore erit.
*c. 14, 32. Lev. 26, 36.

2. Propter peccata terrae mu principes ejus; et propter hon nis sapientiam, et horum scien am, quae dicuntur, vita ducis lo gior erit.

3. Vir pauper calumnians pa peres, similis est imbri veheme ti, in quo paratur fames.

4. Qui derelinquunt legem, la dant impium; qui custodiun succenduntur contra eum.

5. Viri mali non cogitant ju cium; qui autem inquirunt Do num, animadvertunt omnia.

6. * Melior est pauper amb lans in simplicitate sua, quam d ves in pravis itineribus. *c. 19,

7. Qui custodit legem, filius s piens est; qui autem comessator pascit, confundit patrem suum.

8. Qui coacervat divitias us ris et d) foenore, liberali in pa peres congregat eas.

9. Qui declinat aures suas, r audiat legem, oratio ejus erit ex crabilis.

10. Qui decipit justos in via m la, in interitu suo corruet; et sin plices possidebunt bona ejus.

11. Sapiens sibi videtur vir d ves; pauper autem prudens scr tabitur eum.

12. In exultatione * justoru multa gloria est; regnantibus im piis ruinae hominum. *c. 11, 11. 20,

13. Qui abscondit scelera su non dirigetur; qui autem confe sus fuerit, et reliquerit ea, mise ricordiam consequitur.

---

a) 1590. evacuabit. b) 1590. in generatione c) 1590. om. ad d) 1590. f nore liberali, in pauperes .....

14. Beatus homo, qui semper
est pavidus; qui vero mentis est
durae, corruet in malum.
15. Leo rugiens, et ursus esu-
riens, princeps impius super po-
pulum pauperem.
16. Dux indigens prudentia,
nultos opprimet per calumniam;
jui autem odit avaritiam, longi
ient dies ejus.
17. Hominem, qui calumniatur
nimae sanguinem, si usque ad la-
um fugerit, nemo sustinet.
18. Qui ambulat simpliciter,
alvus erit; qui perversis gradi-
ur viis, concidet semel.
19. *Qui operatur terram su-
m, satiabitur panibus; qui au-
em sectatur otium, replebitur
gestate. *c. 12, 11. Eccl. 20, 30.
20. Vir fidelis multum laudabi-
ur; *qui autem festinat ditari,
on erit innocens. *c. 13, 11. 20, 21. infr. v. 22.
21. Qui cognoscit in judicio fa-
iem, non benefacit; iste et pro
uccella panis deserit veritatem.
22. Vir, qui festinat ditari, et a-
is invidet, ignorat, quod egestas
iperveniet ei.
23. Qui corripit hominem, gra-
am postea inveniet apud eum
iagis, quam ille, qui per linguae
landimenta decipit.
24. Qui subtrahit aliquid a pa-
e suo, et a matre, et dicit hoc
on esse peccatum, particeps ho-
icidae est.
25. Qui se jactat, et dilatat, jur-
a concitat; qui vero sperat in
omino, sanabitur.
26. Qui confidit in corde suo,
ultus est; qui autem graditur
pienter, ipse salvabitur a).
27. Qui dat pauperi, non indi-
bit; qui despicit deprecantem,
stinebit penuriam.
28. Cum surrexerint *impii,
scondentur homines; cum illi
rierint, multiplicabuntur justi.
*c. 29, 2.

a) 1590. ipse laudabitur.

Cap. 29.

Correptio non est fugienda; justitia colenda; cavenda ira: cum stulto non contendendum; institutio puerorum et servorum.

1. Viro, qui corripientem dura
cervice contemnit, *repentinus
ei superveniet interitus; et cum
sanitas non sequetur. *c. 13, 18.
2. In multiplicatione *justorum
laetabitur vulgus; cum impii
sumpserint principatum, gemet
populus. *c. 11, 10.
3. Vir, qui amat sapientiam,
laetificat patrem suum; *qui au-
tem nutrit scorta, perdet substan-
tiam. *Luc. 15, 13.
4. Rex justus erigit terram, vir
avarus destruet eam.
5. Homo, qui blandis, fictisque
sermonibus loquitur amico suo,
rete expandit gressibus ejus.
6. Peccantem virum iniquum
involvet laqueus; et justus lauda-
bit atque gaudebit.
7. Novit justus causam paupe-
rum; impius ignorat scientiam.
8. Homines pestilentes dissi-
pant civitatem; sapientes vero
avertunt furorem.
9. Vir sapiens, si cum stulto
contenderit, sive irascatur, sive
rideat, non inveniet requiem.
10. Viri sanguinum oderunt
simplicem; justi autem quaerunt
animam ejus.
11. Totum spiritum suum pro-
fert stultus; sapiens differt, et re-
servat in posterum.
12. Princeps, qui libenter audit
verba mendacii, omnes ministros
habet impios.
13. *Pauper, et creditor obvia-
verunt sibi; utriusque illumina-
tor est Dominus. *c. 22, 2.
14. Rex, qui judicat in veritate
pauperes, thronus ejus in aeter-
num firmabitur.
15. *Virga atque correptio tri-
buit sapientiam; puer autem, qui
dimittitur voluntati suae, confun-

dit matrem suam. *c. 23, 13. 14.
16. In multiplicatione impio-
rum multiplicabuntur scelera; et
justi ruinas eorum videbunt.
17. Erudi *filium tuum, et re-
frigerabit te, et dabit delicias a-
nimae tuae. *c. 19, 18. 23, 13. Eccl. 30, 1.
18. Cum prophetia defecerit,
dissipabitur populus; qui vero
custodit legem, beatus est.
19. Servus verbis non potest e-
rudiri; quia quod dicis, intelli-
git, et respondere contemnit.
20. Vidisti hominem velocem
ad loquendum? stultitia magis
speranda est, quam illius corre-
ptio.
21. Qui delicate a pueritia nu-
trit servum suum, postea sentiet
eum contumacem.
22. Vir iracundus * provocat
rixas; et qui ad indignandum fa-
cilis est, erit ad peccandum pro-
clivior. *c. 15, 18. 26, 21.
23. * Superbum sequitur humi-
litas; et humilem spiritu suscipiet
gloria. *Job 22, 29.
24. Qui cum fure participat, o-
dit animam suam; adjurantem au-
dit, et non indicat.
25. Qui timet hominem, cito
corruet; qui sperat in Domino,
sublevabitur.
26. Multi requirunt faciem prin-
cipis; et judicium a Domino egre-
ditur singulorum.
27. Abominantur justi virum
impium; et abominantur impii
eos, qui in recta sunt via.
Verbum custodiens filius, extra
perditionem erit.

CAP. 30.

Majestas Dei inscrutabilis. Quae sint homini bona; et quae vitia pessima, quae insatiabilia, quae cito transeant, quae orbem conturbent, quae maxime cavenda.

1. Verba Congregantis filii Vo-
mentis.
Visio, quam locutus est vir, cum
quo est Deus, et qui Deo secum
morante confortatus, ait:
2. Stultissimus sum virorum
sapientia hominum non est m
cum.
3. Non didici sapientiam,
non novi scientiam sanctorum
4. Quis * ascendit in coel
atque descendit? quis contin
spiritum in manibus suis; q
colligavit aquas quasi in ve
mento? quis suscitavit omnes t
minos terrae? quod nomen
ejus, et quod nomen filii ejus
nosti? *Job 38, 5. sq.
5. * Omnis sermo Dei ignit
clypeus est sperantibus in se;
*Ps. 11, 7.
6. *ne addas quidquam ver
illius, et arguaris, inveniarisq
mendax. *Deut. 4, 2. 12, 32
7. Duo rogavi te, ne dene
mihi, antequam moriar.
8. Vanitatem, et verba men
cia longe fac a me.
Mendicitatem, et divitias ne
deris mihi; tribue tantum vic
meo necessaria:
9. Ne forte satiatus illiciar
negandum, et dicam: Quis est D
minus? aut egestate compul
furer, et perjurem nomen Dei n
10. Ne accuses servum ad
minum suum, ne forte maledi
tibi, et corruas.
11. Generatio, quae patri
maledicit, et quae matri suae n
benedicit.
12. Generatio, quae sibi m
da videtur, et tamen non est lo
sordibus suis.
13. Generatio, cujus exc
sunt oculi, et palpebrae eju
alta surrectae.
14. Generatio, quae pro de
bus gladios habet, et commar
molaribus suis, ut comedat i
pes de terra, et pauperes ex
minibus.
15. Sanguisugae duae sunt
liae, dicentes: Affer, affer!
Tria sunt insaturabilia, et qu
tum, quod numquam dicit: S
ficit!

16. Infernus, et os vulvae, et
erra, quae non satiatur aqua; i-
nis vero numquam dicit: Suffi-
it!
17. Oculum, * qui subsannat pa-
:em, et qui despicit partum ma-
ris suae, effodiant a) eum corvi
e torrentibus, et comedant eum
iii aquilae. *c. 20, 20.
18. Tria sunt difficilia mihi, et
uartum penitus ignoro:
19. Viam aquilae in coelo, viam
olubri super petram, viam navis
medio mari, et viam viri in a-
olescentia.
20. Talis est et via mulieris ad-
lterae, quae comedit, et tergens
s suum dicit: Non sum operata
alum.
21. Per tria movetur terra, et
uartum non potest sustinere:
22. Per servum, cum regnave-
t; per stultum, cum saturatus
erit cibo;
23. per odiosam mulierem, cum
matrimonio fuerit assumpta;
per ancillam, cum fuerit haeres
ominae suae.
24. Quatuor sunt minima ter-
ae, et ipsa sunt sapientiora sa-
ientibus.
25. Formicae, * populus infir-
us, qui praeparat in messe ci-
um sibi; *c. 6, 6. 8.
26. lepusculus, plebs invalida,
ui collocat in petra cubile suum;
27. Regem locusta non habet,
egreditur universa per turmas
as;
28. Stellio manibus nititur, et
oratur in aedibus regis.
29. Tria sunt, quae bene gra-
untur, et quartum, quod ince-
t feliciter:
30. Leo fortissimus bestiarum;
l nullius pavebit occursum;
31. Gallus succinctus lumbos;
aries; b) nec est rex, qui resi-
at ei.
32. Est c), qui stultus apparuit,
postquam elevatus est in subli-
me; si enim intellexisset, ori suo
imposuisset manum.
33. Qui autem fortiter premit
ubera ad eliciendum lac, exprimit
butyrum; et qui vehementer e-
mungit, elicit sanguinem: et qui
provocat iras, producit discor-
dias.

CAP. 31.

Libido et crapula vitandæ: mulieris fortis laudes.

1. Verba Lamuelis regis. Visio, qua erudivit eum mater sua.
2. Quid dilecte mi! quid dilecte uteri mei, quid dilecte votorum meorum?
3. Ne dederis mulieribus substantiam tuam, et divitias tuas ad delendos reges.
4. Noli regibus, o Lamuel! noli regibus dare vinum; quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas.
5. Et ne forte bibant, et obliviscantur judiciorum, et mutent causam filiorum pauperis.
6. Date siceram moerentibus, et vinum his, qui amaro sunt animo.
7. Bibant d), et obliviscantur egestatis suae, et doloris sui non recordentur amplius.
8. Aperi os tuum muto, et causis omnium filiorum, qui pertranseunt.
9. Aperi os tuum, decerne, quod justum est, et judica inopem et pauperem.
10. Mulierem fortem quis inveniet? * procul, et de ultimis finibus pretium ejus. *c. 18, 22. Eccl. 26, 2.
11. Confidit in ea cor viri sui, et spoliis non indigebit.
12. Reddet ei bonum, et non malum, omnibus diebus vitae suae.
13. Quaesivit lanam et linum, et operata est consilio manuum suarum.

a) 1590. om. eum b) 1590. et rex, cui non est, qui ..... c) in in edit. 1590. chartula superimpressum et linitum: „Est," invenio. d) 1590. ut bibant,

14. Facta est quasi navis institoris, de longe portans panem suum.
15. Et de nocte surrexit, deditque praedam domesticis suis, et cibaria ancillis suis.
16. Consideravit agrum, et emit eum; de fructu manuum suarum plantavit vineam.
17. Accinxit fortitudine lumbos suos, et roboravit brachium suum.
18. Gustavit, et vidit, quia bona est negotiatio ejus; non extinguetur in nocte lucerna ejus.
19. Manum suam misit ad fortia, et digiti ejus apprehenderunt fusum.
20. Manum suam aperuit inopi, et palmas suas extendit ad pauperem.
21. Non timebit domui suae a frigoribus nivis; omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicibus.
22. Stragulatam vestem fecit sibi; byssus et purpura indumentum ejus.
23. Nobilis in portis vir eju quando sederit cum senatorib terrae.
24. Sindonem fecit, et vendid et cingulum tradidit Chananae
25. Fortitudo et decor ind mentum ejus, et ridebit in die n vissimo.
26. Os suum aperuit sapientia et lex clementiae in lingua ejus
27. Consideravit semitas d mus suae, et panem otiosa n comedit.
28. Surrexerunt filii ejus, beatissimam praedicaverunt: v ejus, et laudavit eam.
29. Multae filiae congregav runt a) divitias; tu supergressa universas.
30. Fallax gratia, et vana e pulchritudo; mulier timens D minum ipsa laudabitur.
31. Date ei de fructu manuu suarum; et laudent eam in por opera ejus.

a) 1690. add. sibi

ECCLESIASTES,

QUI

AB HEBRÆIS COHELETH

APPELLATUR.

Cap. 1.

Nihil sub sole novum; omnia vana; difficilis est cunctarum rerum inquisitio, et tamen vana.

1. Verba Ecclesiastae, filii David, regis Jerusalem.
2. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, vanitas vanitatum, et omnia vanitas!
3. Quid habet * amplius hom de universo labore suo, quo l borat sub sole? * c. 2, 22.
4. Generatio praeterit, et gen ratio advenit; terra autem in a ternum stat.
5. Oritur sol, et occidit, et a locum suum revertitur; ibiq renascens,
6. gyrat per Meridiem, et flect

ır ad Aquilonem; lustrans uni-
ersa in circuitu pergit spiritus,
:in circulos suos revertitur.
7. Omnia flumina * intrant in
are, et mare non redundat; ad
cum; unde exeunt flumina, re-
ertuntur, ut iterum fluant.
*Eccl. 40, 11.
8. Cunctae res difficiles; non
otest eas homo explicare sermo-
. Non saturatur oculus visu,
ec auris auditu impletur.
9. Quid est, quod fuit? ipsum,
od futurum est. Quid est, quod
ctum est? ipsum, quod facien-
m est.
10. Nihil sub sole novum, nec
let quisquam dicere: Ecce! hoc
cens est; jam enim praecessit
saeculis, quae fuerunt ante nos.
11. Non est priorum memoria;
d nec eorum quidem, quae po-
ea futura sunt, erit recordatio
ud eos, qui futuri sunt in no-
ssimo.
12. Ego Ecclesiastes fui rex Is-
ël in Jerusalem,
13. et proposui in animo meo
aerere et investigare sapienter
omnibus, quae fiunt sub sole.
nc occupationem pessimam
dit Deus filiis hominum, ut oc-
parentur in ea.
14. Vidi cuncta, quae fiunt sub
le, et ecce! universa vanitas, et
lictio spiritus.
15. Perversi difficile corrigun-
r, et stultorum infinitus est nu-
erus.
16. Locutus sum in corde meo,
ens: Ecce! magnus effectus
n, et praecessi omnes sapien-
, qui fuerunt ante me in Jeru-
em; et mens mea contempla-
est multa sapienter, et didici.
17. Dedique cor meum, *ut sci-
n prudentiam atque doctri-
n, erroresque et stultitiam; et
novi, quod in his quoque esset
or, et afflictio spiritus;
*c. 2, 12, 7, 26.
18. eo quod in multa sapientia,
multa sit indignatio; et qui addit
scientiam, addit et laborem.

CAP. 2.

In affluentia deliciarum, et divitiarum vanitas et afflictio spiritus.

1. Dixi ego a) in corde meo: Va-
dam, et affluam deliciis, et fruar
bonis. Et vidi, quod hoc quoque
esset vanitas.
2. Risum reputavi errorem,
et gaudio dixi: Quid frustra de-
ciperis?
3. Cogitavi in corde meo abs-
trahere a vino carnem meam, ut
animum meum transferrem ad sa-
pientiam, devitaremque stultiti-
am, donec viderem, quid esset u-
tile filiis hominum; quo facto o-
pus est sub sole numero dierum
vitae suae.
4. Magnificavi opera mea, aedi-
ficavi mihi domos, et plantavi vi-
neas,
5. feci hortos, et pomaria, et
consevi ea cuncti generis arbori-
bus;
6. et extruxi mihi piscinas aqua-
rum, ut irrigarem silvam ligno-
rum germinantium.
7. Possedi servos et ancillas,
multamque familiam habui; ar-
menta quoque, et magnos ovium
greges, ultra omnes, qui fuerunt
ante me in Jerusalem.
8. *Coacervavi mihi argentum,
et aurum, et substantias regum,
ac provinciarum; feci mihi can-
tores, et cantatrices, et delicias
filiorum hominum, scyphos, et
urceos in ministerio ad vina fun-
denda; *3 Reg. 11, 4.
9. et supergressus sum opibus
omnes, *qui ante me fuerunt in
Jerusalem; sapientia quoque per-
severavit mecum. *3 Reg. 10, 23.
10. Et omnia, quae desiderave-
runt oculi mei, non negavi eis;
nec prohibui cor meum, quin om-

a) 1590. ergo in .....

ni voluptate frueretur, et oblectaret se in his, quae praeparaveram; et hanc ratus sum partem meam, si uterer labore meo.

11. Cumque me convertissem ad universa opera, quae fecerant manus meae, et ad labores, in quibus frustra sudaveram, * vidi in omnibus vanitatem et afflictionem animi, et nihil permanere sub sole. *c. 1, 14.

12. Transivi ad contemplandam sapientiam, erroresque et stultitiam (quid est, inquam, homo, ut sequi possit regem factorem suum?)

13. et vidi, quod tantum praecederet sapientia stultitiam, quantum differt lux a tenebris.

14. Sapientis * oculi in capite ejus; stultus in tenebris ambulat; et didici, quod unus utriusque esset interitus. *c. 8, 1. Prov. 17, 24.

15. Et dixi in corde meo: Si unus et stulti et meus occasus erit, quid mihi prodest, quod majorem sapientiae dedi operam? Locutusque cum mente mea, animadverti, quod hoc quoque esset vanitas.

16. Non enim erit memoria sapientis similiter, ut stulti in perpetuum, et futura tempora oblivione cuncta pariter operient; moritur doctus similiter, ut indoctus a).

17. Et idcirco taeduit me vitae b) meae videntem mala universa esse sub sole, et cuncta vanitatem et afflictionem spiritus.

18. Rursus detestatus sum omnem industriam meam, qua sub sole studiosissime laboravi, * habiturus haeredem post me, * Ps. 38, 7.

19. quem ignoro, utrum sapiens, an stultus futurus sit, et dominabitur in laboribus meis, quibus desudavi et solicitus fui; et est quidquam tam vanum?

20. Unde cessavi, renunciavitque cor meum ultra laborare sub sole.

21. Nam cum alius labore[...] sapientia, et doctrina, et solic[...]dine, homini otioso quaesit[...] mittit; et hoc ergo vanitas, et [...]gnum malum.

22. Quid enim proderit ho[...] de universo labore suo, et a[...]ctione spiritus, qua sub sole [...]ciatus est?

23. Cuncti dies ejus dolori[...] et aerumnis pleni sunt, nec [...] noctem mente requiescit; et [...] nonne vanitas est?

24. Nonne melius est * com[...]re et bibere, et ostendere ani[...] suae bona de laboribus suis[...] hoc de manu Dei est. *c. 3, 12.

25. Quis ita devorabit, et d[...]ciis affluet, ut ego?

26. Homini bono in consp[...] suo dedit Deus sapientiam, et [...]entiam, et laetitiam; pecca[...] autem dedit afflictionem, et [...]ram superfluam, ut addat, et c[...]greget, et tradat ei, qui pla[...] Deo; sed et hoc vanitas est, et [...]sa solicitudo mentis.

CAP. 3.

Omnia tempus habent. In fluxis rebus [...] libi mentis quies.

1. Omnia tempus habent, et [...]is spatiis transeunt universa [...] coelo.

2. Tempus nascendi, et tem[...] moriendi.

Tempus plantandi, et tem[...] evellendi, quod plantatum est[...]

3. Tempus occidendi, et te[...]pus sanandi.

Tempus destruendi, et tem[...] aedificandi.

4. Tempus flendi, et tempus [...]dendi.

Tempus plangendi, et tem[...] saltandi.

5. Tempus spargendi lapid[...] et tempus colligendi.

a) 1590. et indoctus. b) 1590. vite

Tempus amplexandi, et tempus
ige fieri ab amplexibus.
6. Tempus acquirendi, et tem-
s perdendi.
Tempus custodiendi, et tempus
jiciendi.
7. Tempus scindendi, et tem-
s consuendi.
Tempus tacendi, et tempus lo-
endi.
8. Tempus dilectionis, et tem-
s odii.
Tempus belli, et tempus pacis.
9. Quid habet amplius homo de
bore suo?
10. Vidi afflictionem, quam de-
Deus filiis hominum, ut disten-
ntur in ea.
11. Cuncta fecit bona in tem-
re suo, et mundum tradidit di-
itationi eorum, ut non inveni-
homo opus, quod operatus est
us ab initio usque ad finem.
12. Et cognovi, * quod non es-
melius, nisi laetari et facere
ne in vita sua. *c. 2, 24. 8. 15.
13 Omnis enim homo, qui com-
t et bibit, et videt bonum de
bore suo, hoc donum Dei est.
14. Didici, quod omnia opera,
ae fecit Deus, perseverent in
rpetuum; non possumus eis
idquam addere, nec auferre,
ae fecit Deus, ut timeatur.
15. Quod factum est, ipsum per
net; quae futura sunt, jam fue-
nt; et Deus instaurat, quod ab-

16. Vidi sub sole in loco judicii
pietatem, et in loco justitiae
quitatem.
17. Et dixi in corde meo: Ju-
m, et impium judicabit Deus,
empus omnis rei tunc erit.
18. Dixi in corde a) meo de filiis
ninum, ut probaret eos Deus,
ostenderet similes esse bestiis.
19. Idcirco unus interitus est
ninis, * et jumentorum, et ae-
a utriusque conditio; sicut mo-
ur homo, sic et illa moriuntur;
similiter spirant omnia, et nihil
habet homo jumento amplius;
cuncta subjacent vanitati,
*Ps. 48, 13. 21.
20. et omnia pergunt ad unum
locum; de terra facta sunt, et in
terram pariter revertuntur.
21. Quis novit, si spiritus filio-
rum Adam ascendat sursum, et si
spiritus jumentorum descendat
deorsum?
22. Et deprehendi nihil esse me-
lius, quam laetari hominem in o-
pere suo, et hanc esse partem il-
lius. Quis enim eum adducet, ut
post se futura cognoscat?

CAP. 4.

Innocentes opprimuntur; et industria invidiae obnoxia. Quam utilis sit societas. Obedientia melior est stultorum victimis.

1. Verti me ad alia, et vidi ca-
lumnias, quae sub sole geruntur,
et lacrymas innocentium, et ne-
minem consolatorem; nec posse
resistere eorum violentiae, cun-
ctorum auxilio destitutos.
2. Et laudavi magis mortuos,
quam viventes;
3. et feliciorem utroque judica-
vi, qui necdum natus est, nec vidit
mala, quae sub sole fiunt.
4. Rursum contemplatus sum
omnes labores hominum, et indu-
strias animadverti patere invi-
diae proximi; et in hoc ergo va-
nitas, et cura superflua est.
5. Stultus complicat manus su-
as, et comedit carnes suas, dicens:
6. Melior est pugillus cum re-
quie, * quam plena utraque ma-
nus cum labore, et afflictione a-
nimi. *Prov. 15, 16.
7. Considerans reperi et aliam
vanitatem sub sole:
8. Unus est, et secundum non
habet, non filium, non fratrem, et
tamen laborare non cessat, nec
satiantur oculi ejus divitiis; nec
recogitat, dicens: Cui laboro, et
fraudo animam meam bonis? in

a) 1593. in corde filiis, C. R. 1593. corde meo de filiis

hoc quoque vanitas est, et afflictio pessima.

9. Melius est ergo duos esse simul, quam unum; habent enim emolumentum societatis suae.

10. Si unus ceciderit, ab altero fulcietur; vae soli! quia cum ceciderit, non habet sublevantem se.

11. Et si dormierint duo, fovebuntur mutuo; unus quomodo calefiet?

12. Et si quispiam praevaluerit contra unum, duo resistunt ei; funiculus triplex difficile rumpitur.

13. Melior est puer pauper et sapiens, rege sene et stulto, qui nescit praevidere in posterum.

14. Quod de carcere, catenisque interdum quis egrediatur ad regnum; et alius natus in regno, inopia consumatur.

15. Vidi cunctos viventes, qui ambulant sub sole cum adolescente secundo, qui consurget pro eo.

16. Infinitus numerus est populi omnium, qui fuerunt ante eum; et qui postea futuri sunt, non laetabuntur in eo; sed et hoc vanitas et afflictio spiritus.

17. Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei, et appropinqua, ut audias. * Multo enim melior est obedientia, quam stultorum victimae, qui nesciunt, quid faciunt mali.

* 1 Reg. 15, 22. Osee 6, 6.

Cap. 5.

Modeste et parce loquendum. Injusti oppressores et ipsi suum experientur judicem. Avarus nunquam satiatur.

1. Ne temere quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo. Deus enim in coelo, et tu super terram; idcirco sint pauci sermones tui.

2. Multas curas sequuntur somnia, et in multis sermonibus invenietur stultitia.

3. Si quid * vovisti Deo, ne
reris reddere; displicet enim
infidelis et stulta promissio;
quodcumque voveris, redde!

* Deut. 23, 21.

4. Multoque melius est non
vere, quam post votum prom
non reddere.

5. Ne dederis os tuum, ut p
care facias carnem tuam; ne
dicas coram angelo: Non est p
videntia; ne forte iratus D
contra sermones tuos, dissi
cuncta opera manuum tuarum

6. Ubi multa sunt somnia, p
rimae sunt vanitates, et sermo
innumeri; tu vero Deum time

7. Si videris calumnias ege
rum, et violenta judicia, et s
verti justitiam in provincia, n
mireris super hoc negotio; q
excelso excelsior est alius,
super hos quoque eminentio
sunt alii;

8. et insuper universae ter
rex imperat servienti.

9. Avarus non implebitur p
cunia; et qui amat divitias, f
ctum non capiet ex eis; et h
ergo vanitas.

10. Ubi multae sunt opes, m
ti et qui comedunt eas. Et q
prodest possessori, nisi quod c
nit divitias oculis suis?

11. Dulcis est somnus operan
sive parum, sive multum com
dat; saturitas autem divitis n
sinit eum dormire.

12. * Est et alia infirmitas p
sima, quam vidi sub sole: diviti
conservatae in malum domini s

* Job 20, 20.

13. Pereunt enim in afflictio
pessima; generavit filium, qui
summa egestate erit.

14. * Sicut egressus est nud
de utero matris suae, sic revert
tur, et nihil auferet secum de l
bore suo.

* Job 1, 21. Ps. 48, 18. Sap. 7, 6. 1 Tim. 6, 7.

15. Miserabilis prorsus infirm
tas; quomodo venit, sic revert

.. Quid ergo prodest ei, quod
oravit in ventum?
16. Cunctis diebus vitae suae
nedit in tenebris et in curis
ltis, et in aerumna atque tri-
tia.
17. Hoc itaque visum est mihi
num, *ut comedat quis, et bi-
t, et fruatur laetitia ex labore
, quo laboravit ipse sub sole
mero dierum vitae suae, quos
lit ei Deus, et haec est pars il-
s. *c. 9, 7.
18. Et omni homini, cui dedit
us divitias, atque substantiam,
estatemque ei tribuit, *ut com-
it ex eis, et fruatur parte sua,
aetetur de labore suo; hoc est
um Dei. *c. 3, 13.
19. Non enim satis recordabi-
dierum vitae suae, eo quod
us occupet deliciis cor ejus.

Cap. 6.

m miser sit avarus, qui ne in necessariis quidem audet partis uti.

1. Est et aliud malum, quod vi-
ub sole, et quidem frequens
d homines:
2. Vir, cui dedit Deus divitias,
ubstantiam, et honorem, et ni-
leest animae suae, ex omni-
, quae desiderat; nec tribuit
otestatem Deus, ut comedat
o, sed homo extraneus vora-
illud. Hoc vanitas, et miseria
na est.
Si genuerit quispiam centum
ros, et vixerit multos annos,
lures dies aetatis habuerit, et
na illius non utatur bonis sub-
tiae suae, sepulturaque care-
de hoc ego pronuncio, quod
ior illo sit abortivus.
Frustra enim venit, et per-
d tenebras, et oblivione de-
tur nomen ejus.
Non vidit solem, neque co-
vit distantiam boni et mali;
etiam si duobus millibus an-
ixerit, et non fuerit perfrui-
tus bonis; nonne ad unum locum
properant omnia?
7. Omnis labor hominis in ore
ejus; sed anima ejus non imple-
bitur.
8. Quid habet amplius sapiens
a stulto? et quid pauper, nisi ut
pergat illuc, ubi est vita?
9. Melius est videre, quod cu-
pias, quam desiderare, quod nes-
cias. Sed et hoc vanitas est, et
praesumptio spiritus.
10. *Qui futurus est, jam voca-
tum est nomen ejus; et scitur,
quod homo sit, et non possit con-
tra fortiorem se in judicio con-
tendere. *1 Reg. 13, 14. 3 Reg. 13, 1.
11. Verba sunt plurima, mul-
tamque in disputando habentia
vanitatem.

Cap. 7.

Altiora te non quaeras. Diem malum praecave. Noli plus sapere, quam oportet. Curiosa indagatio multis nos implicat quaestionibus.

1. Quid necesse est homini ma-
jora se quaerere, cum ignoret,
quid conducat sibi in vita sua
numero dierum peregrinationis
suae, * et tempore, quod velut
umbra praeterit? Aut quis ei po-
terit indicare, quid post eum fu-
turum sub sole sit? *1 Paral. 29, 15.
2. *Melius est nomen bonum,
quam unguenta pretiosa; et dies
mortis die nativitatis. *Prov. 22, 1.
3. Melius est ire ad domum lu-
ctus, quam ad domum convivii;
in illa enim finis cunctorum ad-
monetur hominum, et vivens co-
gitat, quid futurum sit.
4. Melior est ira risu; quia per
tristitiam vultus, corrigitur ani-
mus delinquentis.
5. Cor sapientium, ubi tristitia
est, et cor stultorum, ubi laetitia.
6. Melius est a sapiente corri-
pi, quam stultorum adulatione
decipi.
7. Quia sicut sonitus spinarum

ardentium sub olla, sic risus stulti; sed et hoc vanitas.

8. Calumnia conturbat sapientem, et perdet robur cordis illius.

9. Melior est finis orationis, quam principium. Melior est patiens arrogante.

10. Ne sis velox ad irascendum; quia ira in sinu stulti requiescit.

11. Ne dicas: Quid putas causae est, quod priora tempora meliora fuere, quam nunc sunt? stulta enim est hujuscemodi interrogatio.

12. Utilior est sapientia cum divitiis, et magis prodest videntibus solem.

13. Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia. * Hoc autem plus habet eruditio et sapientia, quod vitam tribuunt possessori suo. * Eccl. 40, 26. Prov. 8, 35.

14. Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere, quem ille despexerit.

15. In die bona fruere bonis, et malam diem praecave; sicut enim hanc, sic et illam fecit Deus, ut non inveniat homo contra eum justas querimonias.

16. Haec quoque vidi in diebus vanitatis meae: * Justus perit in justitia sua, et impius multo vivit tempore in malitia sua. * c. 8, 14.

17. Noli esse justus multum; neque plus sapias, quam necesse est, ne obstupescas.

18. Ne impie agas multum; et noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo.

19. Bonum est te sustentare justum; sed a) et ab illo ne subtrahas manum tuam; quia qui timet Deum, nihil negligit.

20. Sapientia confortavit sapientem super decem principes civitatis.

21. * Non est enim homo justus in terra, qui faciat bonum, et non peccet. * 3 Reg. 8, 46. 2 Paral. 6, 36. Prov. 20, 9. 1 Joh. 1, 8.

22. Sed et cunctis sermonib
qui dicuntur, ne accommodes
tuum; ne forte audias servum
um maledicentem tibi;

23. scit enim conscientia t
quia et tu crebro maledixisti al

24. Cuncta tentavi in sapient
Dixi: Sapiens efficiar; et i
longius recessit a me

25. multo magis quam erat;
alta profunditas, quis inve
eam?

26. Lustravi universa ani
meo, * ut scirem, et considerar
et quaererem sapientiam, et
tionem; et ut cognoscerem
pietatem stulti, et errorem
prudentium; * c. 1, 17.

27. et inveni amariorem mo
mulierem, quae laqueus vena
rum est, et sagena cor ejus, vin
la sunt manus illius. Qui pla
Deo, effugiet illam; qui aut
peccator est, capietur ab illa.

28. Ecce! hoc inveni, dixit
clesiastes, unum et alterum, ut
venirem rationem,

29. quam adhuc quaerit ani
mea, et non inveni.
Virum de mille unum repe
mulierem ex omnibus non inv

30. Solummodo hoc inve
quod fecerit Deus hominem
ctum, et ipse se infinitis misc
rit quaestionibus. Quis talis
sapiens est? et quis cognovit
lutionem verbi?

Cap. 8.

Multa afflictio est, quod praeterita et f
ra in nostra potestate non sint. Just
impiis similia hic evenire videntur;
tamen melius est timere Deum.

1. Sapientia hominis lucet
vultu ejus, et potentissimus
ciem illius commutabit *.
* c. 2, 14.

2. Ego os regis observo, et pr
cepta juramenti Dei.

3. Ne festines recedere a fa
ejus, neque permaneas in op

a) 1590. om. sed

alo; quia omne, quod voluerit,
ciet;
4. et sermo illius potestate ple-
is est; nec dicere ei quisquam
test: Quare ita facis?
5. Qui custodit praeceptum,
n experietur quidquam mali.
mpus et responsionem cor sa-
entis intelligit.
6. Omni negotio * tempus est,
opportunitas, et multa hominis
lictio. *c. 3, 1.
7. Quia ignorat *praeterita, et
ura nullo scire potest nuncio.
*c. 10, 14. 7, 1.
8. Non est in hominis potestate
ohibere spiritum, nec habet
testatem in die mortis, nec si-
ur quiescere ingruente bello,
que salvabit impietas impium.
9. Omnia haec consideravi, et
di cor meum in cunctis operi-
s, quae fiunt sub sole. Inter-
m dominatur homo homini in
lum suum.
10. Vidi impios sepultos; qui
am, cum adhuc viverent, in lo-
sancto erant, et laudabuntur
civitate quasi justorum ope-
n; sed et hoc vanitas est.
11. Etenim quia non profertur
contra malos sententia, abs-
timore ullo filii hominum
petranta) mala.
12. Attamen peccator ex eo,
od centies facit malum, et per
ientiam sustentatur, ego co-
vi, quod erit bonum timenti-
Deum, qui verentur faciem
s.
13. Non sit bonum impio, nec
longentur dies ejus, * sed qua-
umbra transeant, qui non ti-
nt faciem Domini. *Job 8, 9.
14. Est et alia vanitas, quae fit b)
er terram. Sunt justi, *quibus
a proveniunt, quasi opera e-
unt impiorum; et sunt impii,
ita securi sunt, quasi justorum
a habeant; sed et hoc vanis-
um judico. *c. 7, 16.

15. Laudavi igitur laetitiam, * quod non esset homini bonum sub sole, nisi quod comederet, et biberet, atque gauderet; et hoc solum secum auferret de labore suo in diebus vitae suae, quos dedit ei Deus sub sole. *c. 2, 24. 3, 12. 22.

16. Et apposui cor meum, ut scirem sapientiam, et intelligerem distentionem, quae versatur in terra; est homo, qui diebus et noctibus somnum non capit oculis.

17. Et intellexi, quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem eorum, quae fiunt sub sole; et quanto plus laboraverit ad quaerendum, tanto minus inveniat; etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire.

CAP. 9.

Varii rerum humanarum eventus, qui ad Dei providentiam sunt referendi. Sapientia a multis contemnitur; et divitiae in pretio sunt. Piis operibus incumbendum.

1. Omnia haec tractavi in corde meo, ut curiose intelligerem: Sunt justi atque sapientes, et opera eorum in manu Dei; et tamen nescit homo, utrum amore, an odio dignus sit.

2. Sed omnia in futurum servantur incerta, * eo quod universa aeque eveniant justo et impio, bono et malo, mundo et immundo, immolanti victimas, et sacrificia contemnenti. Sicut bonus, sic et peccator; ut perjurus, ita et ille, qui verum dejerat. *Job 9, 22.

3. Hoc est pessimum inter omnia, quae sub sole fiunt, quia eadem cunctis eveniunt; unde et corda filiorum hominum implentur malitia, et contemptu in vita sua, et post haec ad inferos deducentur.

4. Nemo est, qui semper vivat, et qui hujus rei habeat fiduciam;

---

a) 1593. perpetrat b) 1590. om. quae fit

melior est canis vivus leone mortuo.

5. Viventes enim sciunt se esse morituros, mortui vero nihil noverunt amplius, nec habent ultra mercedem; quia oblivioni tradita est memoria eorum.

6. Amor quoque, et odium, et invidiae simul perierunt, nec habent partem in hoc saeculo, et in opere, quod sub sole geritur.

7. Vade ergo et comede in laetitia panem tuum; et bibe cum gaudio vinum tuum; quia Deo placent opera tua.

8. Omni tempore sint vestimenta tua candida, et oleum de capite tuo non deficiat.

9. Perfruere vita * cum uxore, quam diligis, cunctis diebus vitae instabilitatis tuae, qui dati sunt tibi sub sole omni tempore vanitatis tuae; haec est enim pars in vita, et in labore tuo, quo laboras sub sole. * Prov. 5, 18.

10. Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare; quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas.

11. Verti me ad aliud, et vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam; sed tempus, casumque in omnibus.

12. Nescit homo finem suum; sed sicut pisces capiuntur hamo, et sicut aves laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis extemplo supervenerit.

13. Hanc quoque sub sole vidi sapientiam, et probavi maximam:

14. Civitas parva, et pauci in ea viri; venit contra eam rex magnus, et vallavit eam, extruxitque munitiones per gyrum, et perfecta est obsidio.

15. Inventusque est in ea vir pauper et sapiens, et liberavit urbem per sapientiam suam, et n
lus deinceps recordatus est ho
nis illius pauperis.

16. Et dicebam ego, melior
esse sapientiam fortitudine; q
modo ergo sapientia paupe
contempta est, et verba ejus n
sunt audita?

17. Verba sapientium audi
tur in silentio, plus quam clam
principis inter stultos.

18. * Melior est sapientia, qu
arma bellica; et qui in uno pec
verit, multa bona perdet. * c.7

CAP. 10.

Ex parvis delictis magna interdum o
jactura; stultus alios omnes stultos pu
Regi non detrahendum vel occulte.

1. Muscae morientes perd
suavitatem unguenti. Pretios
est sapientia et gloria, parva et
tempus stultitia.

2. Cor sapientis in dextera ej
et cor stulti in sinistra illius.

3. Sed et in via stultus am
lans, cum ipse insipiens sit, o
nes stultos aestimat.

4. Si spiritus potestatem hab
tis ascenderit super te, locum
um ne dimiseris; quia curatio
ciet cessare peccata maxima.

5. Est malum, quod vidi sub s
le, quasi per errorem egredien
facie principis:

6. Positum stultum in digni
te sublimi, et divites sedere de
sum.

7. Vidi servos in equis, et pr
cipes ambulantes super terr
quasi servos.

8. * Qui fodit foveam, inci
in eam; et qui dissipat sepe
mordebit eum coluber.

* Prov. 26, 27. Eccl. 27, 29.

9. Qui transfert lapides, a
getur in eis; et qui scindit lig
vulnerabitur ab eis.

10. Si retusum fuerit ferru
et hoc non ut prius, sed hebeta
fuerit, multo labore exacuetu

po

ost industriam sequetur sapien-
.
11. Si mordeat serpens in si-
ntio, nihil eo minus habet, qui
culte detrahit.
12. Verba oris sapientis gratia;
labia insipientis praecipita-
nt eum;
13. Initium verborum ejus stul-
ia, et novissimum oris illius er-
r pessimus.
14. Stultus verba multiplicat.
norat homo, * quid ante se fue-
t; et quid post se futurum sit,
is ei poterit indicare? *c. 8, 7. 7, 1.
15. Labor stultorum affliget eos,
i nesciunt in urbem pergere.
16. Vae tibi terra, * cujus rex
er est, et cujus principes mane
medunt. *Jes. 3, 4.
17. Beata terra, cujus rex nobi-
est, et cujus principes vescun-
r in tempore suo, ad reficien-
m, et non ad luxuriam.
18. In pigritiis humiliabitur
ntignatio, et in infirmitate ma-
um perstillabit domus.
19. In risum faciunt panem, et
ium, ut epulentur viventes; et
cuniae obediunt omnia.
20. In cogitatione tua regi ne
trahas, et in secreto cubiculi
ne maledixeris diviti; quia et
es coeli portabunt vocem tuam,
qui habet pennas, annunciabit
itentiam.

Cap. 11.

:mosynam, et bona opera, et fiduciam in Dei providentia commendat.

Mitte panem tuum super trans-
ntes aquas; quia post tempora
lta invenies illum.
. Da partem a) septem, nec non
cto; quia ignoras, quid futu-
n sit mali super terram.
. Si repletae fuerint nubes,
orem super terram effundent.
ceciderit lignum ad Austrum,
aut ad Aquilonem, in quocumque
loco ceciderit, ibi erit.
4. Qui observat ventum, non
seminat; et qui considerat nubes,
numquam metet.
5. Quomodo ignoras, quae sit
via spiritus, et qua ratione com-
pingantur ossa in ventre prae-
gnantis; sic nescis opera Dei, qui
fabricator est omnium.
6. Mane semina semen tuum, et
vespere ne cesset manus tua; quia
nescis, quid magis oriatur, hoc
aut illud; et si utrumque simul,
melius erit.
7. Dulce lumen, et delectabile
est oculis videre solem.
8. Si annis multis vixerit homo,
et in his omnibus laetatus fuerit,
meminisse debet tenebrosi tem-
poris, et dierum multorum; qui
cum venerint, vanitatis arguentur
praeterita.
9. Laetare ergo juvenis in ado-
lescentia tua, et in bono sit cor
tuum in diebus juventutis tuae, et
ambula in viis cordis tui, et in in-
tuitu oculorum tuorum; et scito,
quod pro omnibus his adducet te
Deus in judicium.
10. Aufer iram a corde tuo, et
amove malitiam a carne tua. Ado-
lescentia enim et voluptas vana
sunt.

Cap. 12.

Non differenda est in senectutem vitae emendatio; corpus ad terram, et spiritus ad Deum revertetur. Summa omnis scientiae et vitae humanae.

1. Memento Creatoris tui in
diebus juventutis tuae, antequam
veniat tempus afflictionis, et ap-
propinquent anni, de quibus di-
cas: Non mihi placent;
2. antequam tenebrescat sol, et
lumen, et luna, et stellae, et re-
vertantur nubes post pluviam;
3. quando commovebuntur cu-
stodes domus, et nutabunt viri

a) 1590. partes

fortissimi, et otiosae erunt molentes in minuto numero, et tenebrescent videntes per foramina;

4. et claudent ostia in platea, in humilitate vocis molentis, et consurgent ad vocem volucris, et obsurdescent omnes filiae carminis.

5. Excelsa quoque timebunt, et formidabunt in via, florebit amygdalus, impinguabitur locusta, et dissipabitur capparis; quoniam ibit homo in domum aeternitatis suae, et circuibunt in platea plangentes.

6. Antequam rumpatur funiculus argenteus, et recurrat vitta aurea, et conteratur hydria super fontem, et confringatur rota super cysternam,

7. et revertatur * pulvis in terram suam, unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.

* c. 3, 20. Gen. 3, 19. Job 34, 15.

8. Vanitas vanitatum, * dixit Ecclesiastes, et omnia vanitas. *c

9. Cumque esset sapientissim Ecclesiastes, docuit populum. enarravit, quae fecerat; * et vestigans composuit parabo multas.

* 3 Reg. 4, 32.

10. Quaesivit verba utilia, et co scripsit sermones rectissimos, veritate plenos.

11. Verba sapientium sicut muli, et quasi clavi in altum fixi, quae per magistrorum co silium data sunt a pastore uno.

12. His amplius, fili mi! ne quiras. Faciendi plures libr nullus est finis; frequensque m ditatio, carnis afflictio est.

13. Finem loquendi pariter mnes audiamus. Deum time, mandata ejus observa; hoc est nim omnis homo.

14. Et cuncta, quae fiunt, add cet Deus in judicium pro om errato, sive bonum, sive malu illud sit.

CANTICUM CANTICORU[M]

SALOMONIS.

CAP. 1.

1. Osculetur me osculo oris sui; quia meliora sunt ubera tua vino,

2. fragrantia unguentis optimis. Oleum effusum nomen tuum; ideo adolescentulae dilexerunt te.

3. Trahe me! post te curremus in odorem unguentorum tuorum. Introduxit me rex in cellaria sua; exultabimus et laetabimur in te, memores uberum tuorum super vinum; recti diligunt te.

4. Nigra sum, sed formosa, filiae Jerusalem! sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.

5. Nolite me considerare, qu fusca sim, quia decoloravit sol; filii matris meae pugna runt contra me, posuerunt me stodem in vineis; vineam me non custodivi.

6. Indica mihi, quem diligi nima mea, ubi pascas, ubi cu in meridie, ne vagari incip post greges sodalium tuorum

7. Si ignoras te, o pulcherr inter mulieres! egredere, et post vestigia gregum a); et p hoedos tuos juxta tabernacula storum.

8. Equitatui meo in curr

a) 1690. add. tuorum

haraonis assimilavi te, amica
ea!
9. Pulchrae sunt genae tuae sic-
turturis; collum tuum sicut
onilia.
10. Murenulas aureas faciemus
bi, vermiculatas argento.
11. Dum esset rex in accubitu
io, nardus mea dedit odorem
ium.
12. Fasciculus myrrhae dilectus
éus mihi, inter ubera mea com-
orabitur.
13. Botrus cypri dilectus meus
ihi, in vineis Engaddi.
14. Ecce tu pulchra es, amica
ea, ecce tu pulchra es, oculi
i columbarum.
15. Ecce! tu pulcher es dilecte
i, et decorus. Lectulus noster
oridus;
16 tigna domorum nostrarum
edrina, laquearia nostra cypres-
na.

Cap. 2.

1. Ego flos campi, et lilium con-
allium.
2. Sicut lilium inter spinas, sic
mica mea inter filias.
3. Sicut malus inter ligna sil-
arum, sic dilectus meus inter fi-
os. Sub umbra illius, quem de-
deraveram, sedi; et fructus e-
s dulcis gutturi meo.
4. Introduxit me in cellam vi-
ariam, ordinavit in me charita-
m.
5. Fulcite me floribus, stipate
e malis; quia amore langueo.
6. Laeva ejus sub capite meo, et
xtera illius amplexabitur me.
7. Adjuro vos, filiae Jerusalem!
r capreas cervosque campo-
m, ne suscitetis, neque evigila-
faciatis dilectam, quoad usque
sa velit.
8. Vox dilecti mei, ecce! iste
venit saliens in montibus, trans-
ens colles;
9. similis est dilectus meus ca-
preae, hinnuloque cervorum; en!
ipse stat post parietem nostrum,
respiciens per fenestras, prospi-
ciens per cancellos.
10. En! dilectus meus loquitur
mihi: Surge, propera, amica mea!
columba mea! formosa mea! et
veni.
11. Jam enim hyems transiit,
imber abiit, et recessit.
12. Flores apparuerunt in ter-
ra nostra, tempus putationis ad-
venit; vox turturis audita est in
terra nostra;
13. ficus protulit grossos suos:
vineae florentes dederunt odo-
rem suum. Surge, b) amica mea!
speciosa mea! et veni,
14. columba mea! in forami-
nibus petrae, in caverna mace-
riae, ostende mihi faciem tuam,
sonet vox tua in auribus meis;
vox enim tua dulcis, et facies tua
decora.
15. Capite nobis vulpes parvu-
las, quae demoliuntur vineas;
nam vinea nostra floruit.
16. Dilectus meus mihi, et ego
illi, qui pascitur inter lilia,
17. donec aspiret dies, et incli-
nentur umbrae. Revertere! simi-
lis esto, dilecte mi! capreae, hin-
nuloque cervorum super montes
Bether c).

Cap. 3.

1. In lectulo meo per noctes
quaesivi, quem diligit anima mea;
quaesivi illum, et non inveni.
2. Surgam, et circuibo civita-
tem; per vicos et plateas quae-
ram, quem diligit anima mea;
quaesivi illum, et non inveni.
3. Invenerunt me vigiles, qui
custodiunt civitatem: Num quem
diligit anima mea, vidistis?
4. Paululum cum pertransissem
eos, inveni, quem diligit anima
mea; tenui eum; nec dimittam,

) 1590. hic chartula superimpressum et linitum est: „venit"
) 1590. add. propera c) 1590. Bethel.

donec introducam illum in domum matris meae, et in cubiculum genitricis meae.

5. Adjuro vos, filiae Jerusalem! per capreas cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.

6. Quae est ista, quae ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhae, et thuris, et universi pulveris pigmentarii?

7. En! lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israël;

8. omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi; uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.

9. Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani;

10. columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum; media charitate constravit propter filias Jerusalem.

11. Egredimini et videte, filiae Sion! regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater sua in die desponsationis illius, et in die laetitiae cordis ejus.

Cap. 4.

1. Quam pulchra es, amica mea! quam pulchra es! Oculi tui columbarum, absque eo, quod intrinsecus latet. Capilli tui sicut greges a) caprarum, quae ascenderunt de monte Galaad.

2. Dentes tui sicut greges tonsarum, quae ascenderunt de lavacro, omnes gemellis foetibus, et sterilis non est inter eas.

3. Sicut vitta coccinea, labia tua; et eloquium tuum, dulce. Sicut fragmen mali punici, ita genae tuae, absque eo, quod intrinsecus latet.

4. Sicut turris David collum tuum, quae aedificata est cum propugnaculis; mille clypei pende
ex ea, omnis armatura fortium.

5. Duo ubera tua, sicut duo hi
nuli capreae gemelli, qui pascu
tur in liliis,

6. donec aspiret dies, et incl
nentur umbrae, vadam ad mo
tem myrrhae, et ad collem thuri

7. Tota pulchra es, amica me
et macula non est in te.

8. Veni de Libano, sponsa me
veni de Libano, veni! coronab
ris de capite Amana, de verti
Sanir et Hermon, de cubilib
leonum, de montibus pardorur

9. Vulnerasti cor meum, sor
mea sponsa! vulnerasti cor m
um in uno oculorum tuorum,
in uno crine colli tui.

10. Quam pulchrae sunt mar
mae tuae, soror mea sponsa! pu
chriora sunt ubera tua vino, et
dor unguentorum tuorum supe
omnia aromata.

11. Favus distillans labia tu
sponsa! mel et lac sub lingua tu
et odor vestimentorum tuoru
sicut odor thuris.

12. Hortus conclusus, sor
mea sponsa! hortus conclusu
fons signatus.

13. Emissiones tuae paradisu
malorum punicorum cum pomo
rum fructibus. Cypri cum nard

14. nardus et crocus, fistula
cinnamomum cum universis l
gnis Libani, myrrha et aloe cu
omnibus primis unguentis,

15. fons hortorum; puteus
quarum viventium, quae fluu
impetu de Libano.

16. Surge, Aquilo! et veni, A
ster! perfla hortum meum, et f
ant aromata illius.

Cap. 5.

1. Veniat dilectus meus in h
tum suum, et comedat fruct
pomorum suorum. Veni in h
tum meum, soror mea! spon

a) 1590. hic et in v. 2. chartula superimpressum et linitum est: „greges"

nessui myrrham meam cum aro-
natibus meis; comedi favum cum
nelle meo, bibi vinum meum cum
acte meo; comedite, amici! et
bibite, et inebriamini, charissimi!
2. Ego dormio, et cor meum vi-
gilat; vox dilecti mei pulsantis; a-
peri mihi, soror mea! amica mea!
columba mea! immaculata mea!
quia caput meum plenum est ro-
re, et cincinni mei guttis noctium.
3. Expoliavi me tunica mea,
quomodo induar illa? lavi pedes
meos, quomodo inquinabo illos?
4. Dilectus meus misit manum
suam per foramen, et venter me-
us intremuit ad tactum ejus.
5. Surrexi, ut aperirem dilecto
meo; manus meae stillaverunt
myrrham, et digiti mei pleni myr-
rha probatissima.
6. Pessulum ostii mei aperui
dilecto meo; at ille declinaverat,
atque transierat. Anima mea li-
quefacta est, ut locutus est; quae-
sivi, et non inveni illum; vocavi,
et non respondit mihi.
7. Invenerunt me custodes, qui
circumeunt civitatem; percusse-
runt me, et vulneraverunt me;
ulerunt pallium meum mihi cu-
todes murorum.
8. Adjuro vos, filiae Jerusalem!
i inveneritis dilectum meum, ut
uncietis ei, quia amore langueo.
9. Qualis est dilectus tuus ex di-
lecto, o pulcherrima mulierum?!
ualis est dilectus tuus ex dilecto,
uia sic adjurasti nos?
10. Dilectus meus candidus et
ubicundus, electus ex millibus.
11. Caput ejus aurum optimum;
omae ejus sicut elatae palma-
um, nigrae quasi corvus.
12. Oculi ejus sicut columbae
per rivulos aquarum, quae la-
e sunt lotae, et resident juxta
enta plenissima.
13. Genae illius sicut areolae
omatum consitae a pigmenta-
s. Labia ejus lilia distillantia
rrham primam.

14. Manus illius tornatiles au-
reae, plenae hyacinthis. Venter
ejus eburneus, distinctus sapphi-
ris.
15. Crura illius columnae mar-
moreae, quae fundatae sunt super
bases aureas. Species ejus ut Li-
bani, electus ut cedri.
16. Guttur illius suavissimum,
et totus desiderabilis; talis est
dilectus meus, et ipse est amicus
meus, filiae Jerusalem!
17. Quo abiit dilectus tuus, o
pulcherrima mulierum? quo de-
clinavit dilectus tuus? et quaere-
mus eum tecum.

Cap. 6.

1. Dilectus meus descendit in
hortum suum ad areolam aroma-
tum, ut pascatur in hortis, et lilia
colligat.
2. Ego dilecto meo, et dilectus
meus mihi, qui pascitur inter li-
lia.
3. Pulchra es, amica mea! sua-
vis, et decora sicut Jerusalem;
terribilis ut castrorum acies or-
dinata.
4. Averte oculos tuos a me, quia
ipsi me avolare fecerunt. Capilli
tui sicut grex caprarum, quae ap-
paruerunt de Galaad.
5. Dentes tui sicut grex ovium,
quae ascenderunt de lavacro, o-
mnes gemellis foetibus, et sterilis
non est in eis.
6. Sicut cortex mali punici, sic
genae tuae absque occultis tuis.
7. Sexaginta sunt reginae, et
octoginta concubinae, et adoles-
centularum non est numerus.
8. Una est columba mea, perfe-
cta mea, una est matris suae, ele-
cta genitrici suae. Viderunt eam
filiae, et beatissimam praedica-
verunt; reginae et concubinae,
et laudaverunt eam.
9. Quae est ista, quae progredi-
tur quasi aurora consurgens, pul-
chra ut luna, electa ut sol, terri-
bilis ut castrorum acies ordinata?

10. Descendi in hortum nucum, ut viderem poma convallium, et inspicerem, si floruisset vinea, et germinassent mala punica.

11. Nescivi; anima mea conturbavit me propter quadrigas Aminadab.

12. Revertere, revertere, Sulamitis a)! revertere, revertere, ut intueamur te.

Cap. 7.

1. Quid videbis b) in Sulamite c), nisi choros castrorum? Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis! Juncturae femorum tuorum, sicut monilia, quae fabricata sunt manu artificis.

2. Umbilicus tuus crater tornatilis, numquam indigens poculis. Venter tuus sicut acervus tritici, vallatus liliis.

3. Duo ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli capreae.

4. Collum tuum sicut turris eburnea. Oculi tui sicut piscinae in Hesebon, quae sunt in porta filiae multitudinis. Nasus tuus sicut turris Libani, quae respicit contra Damascum.

5. Caput tuum ut Carmelus; et comae capitis tui, sicut purpura regis vincta canalibus.

6. Quam pulchra es, et quam decora charissima, in deliciis!

7. Statura tua assimilata est palmae, et ubera tua botris.

8. Dixi: Ascendam in palmam, et apprehendam fructus ejus; et erunt ubera tua sicut botri vineae; et odor oris tui sicut malorum.

9. Guttur tuum sicut vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labiisque et dentibus illius ad ruminandum.

10. Ego dilecto meo, et ad me conversio ejus.

11. Veni, dilecte mi! egredia mur in agrum, commoremur i villis.

12. Mane surgamus ad vinea videamus, si floruit vinea, si flo res fructus parturiunt, si florue runt mala punica; ibi dabo tib ubera mea.

13. Mandragorae dederunt o dorem. In portis nostris omni poma; nova et vetera, dilecte mi servavi tibi.

Cap. 8.

1. Quis mihi det te fratrem me um sugentem ubera matris meae ut inveniam te foris, et deoscule te, et jam me nemo despiciat?

2. Apprehendam te, et ducar in domum matris meae; ibi m docebis, et dabo tibi poculum e vino condito, et mustum malorur granatorum meorum.

3. Laeva ejus sub capite meo, c dextera illius amplexabitur me.

4. Adjuro vos, filiae Jerusalem ne suscitetis, neque evigilare fa ciatis dilectam, donec ipsa velit

5. Quae est ista, quae ascendi de deserto d), deliciis affluens, in nixa super dilectum suum? Su arbore malo suscitavi te; ibi cor rupta est mater tua, ibi violat est genitrix tua.

6. Pone me ut signaculum su per cor tuum, ut signaculum su per brachium tuum; quia fort est ut mors dilectio; dura sic infernus aemulatio, lampades jus, lampades ignis atque flamm rum.

7. Aquae multae non potueru extinguere charitatem, nec flum na obruent illam; si dederit h mo omnem substantiam dom suae pro dilectione, quasi ni despiciet eam.

8. Soror nostra parva, et ub ra non habet; quid faciemus s

---

a) 1590. Sunamitis! b) in edit. 1590. chartula superimpressum et linitum est „videbis" c) 1590. Sunamite, d) in 1590. verba: „de deserto," chartul superimpressa et linita sunt.

rori nostrae in die, quando alloquenda est?

9. Si murus est, aedificemus super eum propugnacula argentea; si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis.

10. Ego murus; et ubera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo, quasi pacem reperiens.

11. Vinea fuit pacifico in ea, quae habet populos; tradidit eam custodibus, vir affert pro fructu ejus mille argenteos.

12. Vinea mea coram me est. Mille tui pacifici, et ducenti his, qui custodiunt fructus ejus.

13. Quae habitas in hortis, amici auscultant; fac me audire vocem tuam.

14. Fuge, dilecte mi! et assimilare capreae, hinnuloque cervorum super montes aromatum.

LIBER SAPIENTIÆ.

Cap. 1.

leges et judices sint justi. Cor simplex et sincerum, non duplex et fictum Deus postulat.

Diligite * justitiam, qui judicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, et in simplicitate cordis quaerite illum. * 3Reg.3,9. Jes.56,1.

2. * Quoniam invenitur ab his, qui non tentant illum; apparet autem eis, qui fidem habent in illum. * Deut.4, 29. 2 Paral. 15, 2.

3. Perversae enim cogitationes separant a Deo; probata autem virtus corripit insipientes.

4. Quoniam * in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. * Eccles. 1, 26.

5. Spiritus enim sanctus disciplinae effugiet fictum, et auferet se a cogitationibus, quae sunt sine intellectu, et corripietur a superveniente iniquitate.

6. Benignus est enim spiritus sapientiae, et non liberabit maledicum a) a labiis suis; * quoniam renum illius testis est Deus, et cordis illius scrutator est verus, et linguae ejus auditor. * Jer. 17, 10.

7. * Quoniam spiritus Domini replevit orbem terrarum; et hoc, quod continet omnia, scientiam habet vocis. * Jes. 6, 3.

8. Propter hoc, qui loquitur iniqua, non potest latere, nec praeteriet illum corripiens judicium.

9. In cogitationibus enim impii interrogatio erit; sermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius.

10. Quoniam auris zeli audit omnia, et tumultus murmurationum non abscondetur.

11. Custodite ergo vos a murmuratione, quae nihil prodest, et a detractione parcite linguae, quoniam sermo obscurus in vacuum non ibit; os autem, quod mentitur, occidit animam.

12. Nolite zelare mortem in errore vitae vestrae, neque acquiratis perditionem in operibus manuum vestrarum.

13. * Quoniam Deus mortem non fecit, nec laetatur in perditione vivorum. * Ezech. 18, 32. 33, 11.

14. Creavit enim, ut essent omnia; et sanabiles fecit nationes orbis terrarum; et non est in illis

a) 1590. maledictum

medicamentum exterminii, nec inferorum regnum in terra.

15. Justitia enim perpetua est, et immortalis a).

16. Impii autem manibus et verbis accersierunt illam; et aestimantes illam amicam, defluxerunt, et sponsiones posuerunt ad illam; quoniam b) digni sunt, qui c) sint ex parte illius.

Cap. 2.

Falsa impiorum ratiocinia, qui animam una cum corpore interire dicunt, unique voluptati indulgent.

1. Dixerunt enim cogitantes apud se non recte: * Exiguum, et cum taedio est tempus vitae nostrae, et non est refrigerium in fine hominis, et non est, qui agnitus sit reversus ab inferis.

* Job 7, 1. 14, 1.

2. Quia ex nihilo nati sumus, et post hoc erimus tamquam non fuerimus; quoniam fumus flatus est in naribus nostris; et sermo scintilla ad commovendum cor nostrum;

3. qua extincta, cinis erit corpus nostrum, et spiritus diffundetur tamquam mollis aër; et transibit vita nostra tamquam vestigium nubis, et sicut nebula dissolvetur, quae fugata est a radiis solis, et a calore illius aggravata.

4. Et nomen nostrum * oblivionem accipiet per tempus, et nemo memoriam habebit operum nostrorum. * Eccl. 2, 16.

5. * Umbrae enim transitus est tempus nostrum, et non est reversio finis nostri; quoniam consignata est, et nemo revertitur.

* 1 Paral. 29, 15.

6. * Venite ergo, et fruamur bonis, quae sunt, et utamur creatura tamquam in juventute celeriter. * Jes. 22, 13. 56, 12. 1 Cor. 15, 32.

7. Vino pretioso, et unguentis nos impleamus; et non praetere at nos flos temporis.

8. Coronemus nos rosis, ante quam marcescant; nullum pra tum sit, quod non pertranseat lu xuria nostra.

9. Nemo nostrum exsors sit lu xuriae nostrae; ubique relinqua mus signa laetitiae; quoniam hae est pars nostra, et haec est sors.

10. Opprimamus pauperem ju stum, et non parcamus viduae nec d) veterani revereamur cano multi temporis.

11. Sit autem fortitudo nostr lex justitiae e); quod enim infir mum est, inutile invenitur.

12. Circumveniamus ergo ju stum, quoniam inutilis est nobis et contrarius est operibus no stris, et improperat nobis peccat legis, et diffamat in nos peccat disciplinae nostrae.

13. Promittit se scientiam De habere, et filium Dei se nominat

14. Factus est nobis in traducti onem cogitationum nostrarum.

15. Gravis est nobis etiam a videndum, quoniam dissimilis es aliis vita illius, et immutatae su viae ejus.

16. Tamquam nugaces aestimat sumus ab illo, et abstinet se a vii nostris tamquam ab immunditiis et praefert novissima justorum et gloriatur patrem se habere De um.

17. Videamus ergo, si sermone illius veri sint, et tentemus, qua ventura sunt illi, et sciemus, qua erunt novissima illius.

18. * Si enim est verus filius De suscipiet illum, et liberabit eu de manibus contrariorum.

* Ps. 21, 9.

19. Contumelia et tormento i terrogemus eum, ut sciamus r verentiam ejus, et probemus p tientiam illius.

---

a) 1590. add. injustitia autem mortis est acquisitio. b) 1590. add. morte
c) 1590. sunt d) 1590. nec veterano, nec revereamur ... e) 1590. injustiti

20. Morte turpissima condem-
nemus eum; erit enim ei respe-
ctus ex sermonibus illius.

21. Haec cogitaverunt, et erra-
verunt; excaecavit enim illos ma-
litia eorum.

22. Et nescierunt sacramenta
Dei, neque mercedem sperave-
runt justitiae, nec judicaverunt
honorem animarum sanctarum.

23. *Quoniam Deus creavit ho-
ninem inexterminabilem, et ad
maginem similitudinis suae fecit
llum. *Gen. 1, 27. 2, 7. 5, 1. Eccl. 17, 1.

24. *Invidia autem diaboli mors
ntroivit in orbem terrarum; *Gen. 3, 1.

25. imitantur autem illum, qui
unt ex parte illius.

CAP. 3.

Justorum felicitas et gloria sempiterna; impiorum infelicitas.

1. *Justorum autem animae in
anu Dei sunt, et non tanget illos
rmentum mortis. *Deut. 33, 3. Sap. 5, 4.

2. Visi sunt oculis insipientium
ori; et aestimata est afflictio
itus illorum;

3. et quod a) a nobis est iter, ex-
rminium; illi autem sunt in pa-
.

4. Et si coram hominibus tor-
enta passi sunt, spes illorum im-
ortalitate plena est.

5. In paucis vexati, in multis
ne disponentur; quoniam De-
tentavit eos, et invenit illos di-
gos se.

6. Tamquam *aurum in forna-
probavit illos, et quasi holo-
isti hostiam accepit illos, et in
pore erit respectus illorum. *Prov. 17, 3. Eccl. 2, 5.

7. *Fulgebunt justi, et tamquam
tillae in arundineto discur-
t. *Matth. 13, 43.

8. Judicabunt nationes, et do-
abuntur populis, et regnabit
ninus illorum in perpetuum.

9. Qui confidunt *in illo, intelligent veritatem; et fideles in dilectione acquiescent illi; quoniam donum et pax est electis ejus. *Ps. 36, 40.

10. Impii autem, secundum quae cogitaverunt, correptionem habebunt; qui neglexerunt justum, et a Domino recesserunt.

11. Sapientiam enim et disciplinam qui abjicit, infelix est; et vacua est spes illorum, et labores sine fructu, et inutilia opera eorum.

12. Mulieres eorum insensatae sunt, et nequissimi filii eorum.

13. Maledicta creatura eorum, quoniam felix est sterilis; et incoinquinata, quae nescivit thorum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum.

14. *Et spado, qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitavit adversus Deum nequissima; dabitur enim illi fidei donum electum, et sors in templo Dei acceptissima. *Jes. 56, 3.

15. Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, et quae non concidat b) radix sapientiae.

16. Filii autem adulterorum c) in inconsummatione erunt, et ab iniquo thoro semen exterminabitur.

17. Et si quidem longae vitae erunt, in nihilum computabuntur, et sine honore erit novissima senectus illorum.

18. Et si celerius defuncti fuerint, non habebunt spem, nec in die agnitionis allocutionem.

19. Nationis enim iniquae dirae sunt *consummationes. *Ps. 36, 38.

CAP. 4.

Piorum soboles benedicta, impiorum maledicta. Justorum mors beata, et senectute melior. Vitae pericula et tentationes.

1. O quam pulchra est casta generatio cum claritate; immorta-

1590. Et quod ab itinere justo abierunt in exterminium; et quod a nobis est iter exterminii .... b) 1590. concidit c) 1590. in consumptione

lis est enim memoria illius; quoniam et apud Deum nota est, et apud homines.

2. Cum praesens est, imitantur illam; et desiderant eam, cum se eduxerit, et in perpetuum coronata triumphat incoinquinatorum certaminum praemium vincens.

3. Multigena autem impiorum multitudo non erit utilis, *et spuria vitulamina non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt. * Eccl. 23, 35.

4. * Et si in ramis in tempore germinaverint, infirmiter posita, a vento commovebuntur, et a nimietate ventorum eradicabuntur. * Ps. 36, 35. 36. Jer. 17, 6.

5. Confringentur enim rami inconsummati, et fructus illorum inutiles, et acerbi ad manducandum, et ad nihilum apti.

6. Ex iniquis enim a) somnis filii, qui nascuntur, testes sunt nequitiae adversus parentes in interrogatione sua.

7. Justus autem, si morte praeoccupatus fuerit, in refrigerio erit.

8. Senectus enim venerabilis est non diuturna, neque annorum numero computata; cani autem sunt sensus hominis,

9. et aetas senectutis vita immaculata.

10. Placens Deo factus est dilectus, et vivens inter peccatores translatus est.

11. Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius.

12. Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona; et inconstantia concupiscentiae transvertit sensum sine malitia.

13. Consummatus in brevi explevit tempora multa.

14. Placita enim erat Deo anima illius; * propter hoc properavit educere illum de medio i[...]quitatum; populi autem vid[...]tes, et non intelligentes, nec [...]nentes in praecordiis talia.
* Jes. 57, 1.

15. Quoniam gratia Dei, et [...]sericordia est in sanctos ejus, [...] respectus in electos illius.

16. Condemnat autem jus[...] mortuus vivos impios, et juven[...] celerius consummata, longam [...]tam injusti.

17. Videbunt enim finem sa[...]entis, et non intelligent, quid [...]gitaverit de illo Deus, et qua[...] munierit illum Dominus.

18. Videbunt b) et contemn[...] eum; * illos autem Dominus ir[...]debit. * Ps. 2, 4.

19. Et erunt post haec decid[...]tes sine honore, et in contume[...] inter mortuos in perpetuum; qu[...]niam disrumpet illos inflatos si[...] voce, et commovebit illos a fu[...]damentis, et usque ad suprem[...] desolabuntur; et erunt gement[...] et memoria illorum peribit.

20. Venient in cogitatione pe[...]catorum suorum timidi, et trad[...]cent illos ex adverso iniquitat[...] ipsorum.

Cap. 5.

Impiorum sera in inferno pœnitentia; [...] storum æterna felicitas.

1. Tunc stabunt justi in mag[...] constantia, adversus eos, qui [...] angustiaverunt, et qui abstu[...]runt labores eorum.

2. Videntes turbabuntur tim[...]re horribili, et mirabuntur in [...]bitatione insperatae salutis;

3. dicentes c) intra se, poe[...]tentiam agentes, et prae angu[...] spiritus gementes: Hi sunt, q[...] habuimus aliquando in deris[...] et in similitudinem improperi[...]

4. *Nos insensati vitam illor[...] aestimabamus insaniam, et fi[...] illorum sine honore. *c[...]

a) 1590. enim omnes filii, b) 1590. add. autem c) 1590. Gementes pr[...]gustia spiritus, et dicentes intra se, pœnitentiam agentes: .....

. Ecce! quomodo computati
t inter filios Dei, et inter san-
s sors illorum est.
. Ergo erravimus a via veri-
s, et justitiae lumen non luxit
is, et sol intelligentiae non est
us nobis.
. Lassati sumus in via iniqui-
s et perditionis, et ambulavi-
s vias difficiles; viam autem
mini ignoravimus.
.Quid nobis profuit superbia?
divitiarum jactantia quid con-
t nobis?
.*Transierunt omnia illa tam-
m umbra, et tamquam nuncius
currens, * 1 Paral. 29, 15. Sap. 2, 5.
o. * et tamquam navis, quae
transit fluctuantem aquam;
us, cum praeterierit, non est
tigium invenire, neque semi-
carinae illius in fluctibus.
* Prov. 30, 19.
1. Aut tamquam avis, quae
nsvolat in aëre, cujus nullum
enitur argumentum itineris;
tantum sonitus alarum verbe
s levem ventum, et scindens
vim itineris aërem; commo-
alis transvolavit, et post hoc
lum signum invenitur itineris
is.
2. Aut tamquam sagitta emis-
n locum destinatum, divisus
continuo in se reclusus est, ut
oretur transitus illius.
3. Sic et nos nati continuo de-
mus esse; et virtutis quidem
um signum valuimus osten-
e; in malignitate autem no-
consumpti sumus.
.. Talia dixerunt in inferno
ui peccaverunt:
. * Quoniam spes impii tam-
m lanugo est, quae a vento tol-
r; et tamquam spuma graci-
quae a procella dispergitur;
mquam fumus, qui a vento
sus est; et tamquam memo-
ospitis unius diei praeter-
iis. * Ps. 1, 4. Prov. 10, 28. 11. 7.

16. Justi autem in perpetuum
vivent, et apud Dominum est mer-
ces eorum, et cogitatio illorum
apud Altissimum.
17. Ideo accipient regnum de-
coris, et diadema speciei de ma-
nu Domini; quoniam dextera sua
teget eos, et brachio sancto suo
defendet illos.
18. * Accipiet armaturam zelus
illius, et armabit creaturam ad
ultionem inimicorum. * Ps. 17, 40.
19. Induet * pro thorace justi-
tiam, et accipiet pro galea judi-
cium certum. * Jes. 59, 17
20. Sumet scutum inexpugna-
bile aequitatem;
21. acuet autem a) duram iram
in lanceam, et pugnabit cum illo
orbis terrarum contra insensa-
tos.
22. Ibunt directe emissiones
fulgurum, et tamquam a bene cur-
vato arcu nubium exterminabun-
tur, et ad certum locum insilient.
23. Et a petrosa ira plenae b)
mittentur grandines, excandescet
in illos aqua maris, et flumina
concurrent duriter.
24. Contra illos stabit spiritus
virtutis, et tamquam turbo venti
dividet illos; et ad eremum per-
ducet omnem terram iniquitas il-
lorum, et malignitas evertet se-
des potentium.

Cap. 6.

Principes studeant sapientiæ, ut munere suo rite fungi possint; secus Deum severum judicem experituri sunt. Obvia est sapientia quærenti eam.

1. * Melior est sapientia, quam
vires; et vir prudens, quam for-
tis. * Eccles. 9, 18.
2. Audite ergo, reges! * et in-
telligite, discite judices finium
terrae. * Ps. 2, 10.
3. Praebete aures vos, qui con-
tinetis multitudines, et placetis
vobis in turbis nationum.
4. * Quoniam data est a Domi-

a) 1590. diram b) 1590. plene

no potestas vobis, et virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, et cogitationes scrutabitur. *Rom. 13, 1.

5. Quoniam, cum essetis ministri regni illius, non recte judicastis nec custodistis legem justitiae, neque secundum voluntatem Dei ambulastis.

6. Horrende et cito apparebit vobis; quoniam judicium durissimum his, qui praesunt, fiet.

7. Exiguo enim conceditur misericordia; potentes autem potenter tormenta patientur.

8. * Non enim subtrahet personam cujusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cujusquam, quoniam pusillum et magnum ipse fecit, et aequaliter cura est illi de omnibus. * Deut. 10, 17. 2 Paral. 19, 7. Eccl. 35, 15.

9. Fortioribus autem fortior instat cruciatio.

10. Ad vos ergo reges sunt hi sermones mei, ut discatis sapientiam, et non excidatis.

11. Qui enim custodierint a) justa juste, justificabuntur; et qui didicerint ista, invenient, quid respondeant.

12. Concupiscite ergo sermones meos, diligite illos, et habebitis disciplinam.

13. Clara est, et quae numquam marcescit sapientia, et facile videtur ab his, qui diligunt eam, et invenitur ab his, qui quaerunt illam.

14. Praeoccupat, qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat.

15. Qui de luce vigilaverit ad illam, non laborabit; assidentem enim illam foribus suis inveniet.

16. Cogitare ergo de illa, sensus est consummatus; et qui vigilaverit propter illam, cito securus erit.

17. Quoniam dignos se ipsa circuit quaerens, et in viis ostendit se illis hilariter, et in omni p[...] videntia occurit illis.

18. Initium enim illius, veri[...] ma est disciplinae concupisc[...] tia.

19. Cura ergo disciplinae, [...] lectio est; et dilectio, custo[...] legum illius est; custoditio au[...] legum, consummatio incorru[...] onis est;

20. incorruptio autem facit [...] se proximum Deo.

21. Concupiscentia itaque [...] pientiae deducit ad regnum p[...] petuum.

22. Si ergo delectamini s[...] bus et sceptris, o reges popu[...] diligite sapientiam, ut in per[...] tuum regnetis.

23. Diligite lumen sapient[...] omnes, qui praeestis populis.

24. Quid est autem sapientia[...] quemadmodum facta sit, re[...] ram; et non abscondam a vo[...] sacramenta Dei, sed ab initio [...] tivitatis investigabo, et pon[...] in lucem scientiam illius, et n[...] praeteribo veritatem.

25. Neque cum invidia tab[...] cente iter habebo; quoniam t[...] homo non erit particeps sapi[...] tiae.

26. Multitudo autem sapien[...] um sanitas est orbis terrarum; [...] rex sapiens stabilimentum pop[...] est.

27. Ergo accipite disciplin[...] per sermones meos, et prod[...] vobis.

CAP. 7.

Qua ratione inveniatur sapientia, sapien[...] exemplo docet; æternæ sapientiæ dotes [...] tum et pulchritudinem exponit.

1. Sum quidem et ego mor[...] homo, similis omnibus, et ex [...] nere terreni b) illius, qui p[...] factus est, et in ventre matr[...] guratus sum caro,

2. decem mensium tempor[...]

a) 1590. justitiam, juste judicabuntur, et qui didicerint justa, ... b) 1590. t[...]

latus sum in sanguine, ex se-
ne hominis, et delectamento
nni conveniente.
. Et ego natus accepi commu-
n aërem, et in similiter factam
idi terram, et primam vocem
ilem omnibus emisi plorans.
.In involumentis nutritus sum,
uris magnis.
. Nemo enim ex regibus aliud
uit nativitatis initium.
. * Unus ergo introitus est o-
ibus ad vitam, et similis exitus.
*Job 1, 21. 1 Tim. 6, 7.
. Propter hoc optavi, et datus
mihi sensus; et invocavi, et
it in me spiritus sapientiae.
. Et praeposui illam regnis et
ibus, et divitias nihil esse duxi
omparatione illius.
. * Nec comparavi illi lapidem
tiosum; quoniam omne au-
ı in comparatione illius, are-
st exigua, et tamquam lutum
imabitur argentum in con-
ctu illius. *Job 28, 15. Prov. 8, 11.
. Super salutem et speciem
xi illam, et proposui pro luce
ere illam; quoniam inextin-
bile est lumen illius.
. * Venerunt autem mihi om-
bona pariter cum illa, et innu-
abilis honestas per manus il-
, *3 Reg. 3, 13.
. et laetatus sum in omnibus;
niam antecedebat me ista sa-
tia, et ignorabam, quoniam
um omnium mater est.
. Quam sine fictione didici,
ne invidia communico, et ho-
tem illius non abscondo.
Infinitus enim thesaurus est
nibus; quo qui usi sunt, par-
es facti sunt amicitiae Dei,
ter disciplinae dona com-
lati.
Mihi autem dedit * Deus di-
ex sententia, et praesumere
horum, quae mihi dantur;

quoniam ipse sapientiae dux est,
et sapientium emendator.
* 3 Reg. 4, 29.

16. In manu enim illius et nos, et sermones nostri, et omnis sapientia, et operum a) scientia et disciplina.

17. Ipse enim dedit mihi horum, quae sunt, scientiam veram; ut sciam dispositionem orbis terrarum, et virtutes elementorum,

18. initium, et consummationem, et medietatem temporum, vicissitudinum permutationes, b) et commutationes temporum,

19. anni cursus, et stellarum dispositiones,

20. naturas animalium, et iras bestiarum, vim ventorum, et cogitationes hominum, differentias virgultorum, et virtutes radicum,

21. et quaecumque sunt absconsa et improvisa, didici; omnium enim artifex docuit me sapientia.

22. Est enim in illa spiritus intelligentiae, sanctus, unicus, multiplex, subtilis, disertus, mobilis, incoinquinatus, certus, suavis, amans bonum, acutus, c) quem nihil vetat, benefaciens,

23. humanus, benignus, stabilis, certus, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens, et qui capiat omnes spiritus; intelligibilis, mundus, subtilis.

24. Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia; attingit autem ubique propter suam munditiam.

25. Vapor est enim virtutis Dei, et emanatio quaedam est claritatis omnipotentis Dei sincera; et ideo nihil inquinatum in eam incurrit.

26. Candor est d) enim lucis aeternae, et speculum sine macula Dei majestatis, et imago bonitatis illius.

---

590. scientiae disciplina. b) 1590. et consummationes temporum, morum mutationes, et divisiones temporum, c) 1590. quis nihil vetat benefacere.
) 1590. om. enim

27. Et cum sit una, omnia potest; et in se permanens omnia innovat, et per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei et prophetas constituit.

28. Neminem enim diligit Deus, nisi eum, qui cum sapientia inhabitat.

29. Est a) enim haec speciosior sole, et super omnem dispositionem stellarum, luci comparata invenitur prior.

30. Illi enim succedit nox, sapientiam autem non vincit malitia.

Cap. 8.

Sapientia omnia secum fert bona; quam a Deo petere oportet.

1. Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter.

2. Hanc amavi, et exquisivi a juventute mea, et quaesivi sponsam mihi eam assumere, et amator factus sum formae illius.

3. Generositatem illius glorificat, contubernium habens Dei; sed et omnium Dominus dilexit illam;

4. doctrix * enim est disciplinae Dei, et electrix operum illius.

* c. 9, 9. Prov. 8, 22.

5. et si divitiae appetuntur in vita, quid sapientia locupletius, quae operatur omnia?

6. Si autem sensus operatur; quis horum, quae sunt, magis quam illa est artifex?

7. Et si justitiam quis diligit; labores hujus magnas habent virtutes; sobrietatem enim, et prudentiam docet, et justitiam, et virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus.

8. Et si multitudinem scientiae desiderat quis, scit praeterita, et de futuris aestimat; scit versutias sermonum, et dissolutiones argumentorum; signa et monstra scit, antequam fiant, et even
temporum et saeculorum.

9. Proposui ergo hanc addu
re mihi ad convivendum; sci
quoniam mecum communica
de bonis, et erit allocutio cog
tionis et taedii mei.

10. Habebo propter hanc cl
tatem ad turbas, et honorem a
seniores juvenis;

11. et acutus * inveniar in ju
cio, et in conspectu potenti
admirabilis ero, et facies pri
pum mirabuntur me. * 3 Reg. 3

12. Tacentem b) me sustineb
et loquentem me respicient
c) sermocinante me plura, ma
ori suo imponent.

13. Praeterea habebo per ha
immortalitatem; et memori
aeternam his, qui post me fu
sunt, relinquam.

14. Disponam populos; et
tiones mihi erunt subditae.

15. Timebunt me audientes
ges horrendi; in multitudine
debor bonus, et in bello forti

16. Intrans in domum mea
conquiescam cum illa; non e
habet amaritudinem convers
illius, nec taedium convictus i
us; sed laetitiam et gaudium.

17. Haec cogitans apud me
commemorans in corde m
d) quoniam immortalitas est
e) cognatione sapientiae,

18. et in amicitia illius delec
tio bona, et in operibus manu
illius honestas sine defectione
in certamine loquelae illius sa
entia, et praeclaritas in comm
nicatione sermonum ipsius;
cuibam quaerens, ut mihi ill
assumerem.

19. Puer autem eram ingenio
et sortitus sum animam bonan

20. Et cum essem magis bon
veni ad corpus incoinquinat

---

a) 1590. est autem   b) 1590. Tacente   c) 1590. hic verbum: „sermocinante
chartula linita superimpressum.   d) 1590. hic in verbis: „quoniam immortali
scilicet: „am immortalitas" in schedula linita superimpressum est.   e) 1590
gitatione

21. Et ut scivi, quoniam aliter
on possem esse continens, nisi
eus det, et hoc ipsum erat a) sa-
entiae, scire, cujus esset hoc do-
um; adii Dominum, et depre-
tus sum illum, et dixi ex totis
aecordiis meis.

Cap. 9.

atio pro impetranda sapientia, omnibus miuibus, præsertim autem principibus ecessaria; incerta est enim humana sapientia.

1. *Deus patrum meorum, et
omine misericordiae, qui feci-
omnia verbo tuo, *3 Reg. 3, 9.
2. et sapientia tua constituisti
minem, ut dominaretur crea-
rae, quae a te facta est;
3. ut disponat orbem terrarum
aequitate et justitia, et in dire-
one cordis judicium judicet.
4. Da mihi sedium tuarum b) as-
tricem sapientiam, et noli me
probare a pueris tuis;
5. * quoniam servus tuus sum
o, et filius ancillae tuae, homo
irmus, et exigui temporis, et
nor ad intellectum judicii et
um. *Ps. 115, 16.
6. Nam et si quis erit consum-
tus inter filios hominum, si ab
abfuerit sapientia tua, in ni-
um computabitur.
.*Tu elegisti me regem popu-
uo, et judicem filiorum tuo-
, et filiarum; *1 Paral. 28, 4. 5. 2 Paral. 1, 9.
. et dixisti me aedificare * tem-
n in monte sancto tuo, et in ci-
te habitationis tuae altare,
litudinem tabernaculi sancti
quod praeparasti ab initio;
*3 Reg. 8, 19.
* et tecum sapientia tua, quae
t opera tua, quae et affuit
, cum orbem terrarum face-
et sciebat, quid esset placitum
is tuis, et quid directum in
ceptis tuis. *Prov. 8, 22. 27.
10. Mitte illam de coelis sanctis
tuis, et a sede magnitudinis tuae,
ut mecum sit et mecum laboret, ut
sciam, quid acceptum sit apud te.
11. Scit enim illa * omnia, et in-
telligit, et deducet me in operibus
meis sobrie, et custodiet me in
sua potentia. *c. 8, 8.
12. Et erunt accepta opera mea,
et disponam populum tuum juste,
et ero dignus sedium patris mei.
13. *Quis enim hominum pote-
rit scire consilium Dei? aut quis
poterit cogitare, quid velit Deus?
*Jes. 40, 13. Rom. 11, 34. 1 Cor. 2, 16.
14. Cogitationes enim morta-
lium timidae, et incertae provi-
dentiae nostrae.
15. Corpus enim, quod corrum-
pitur, aggravat animam, et terre-
na inhabitatio deprimit sensum
multa cogitantem.
16. Et difficile aestimamus, quae
in terra sunt; et quae in prospe-
ctu sunt, invenimus cum labore.
Quae autem in coelis sunt, quis
investigabit?
17. Sensum autem tuum, quis
sciet, nisi tu dederis sapientiam,
et miseris spiritum sanctum tuum
de altissimis;
18. et sic c) correctae sint semi-
tae eorum, qui sunt in terris, et
quae tibi placent, didicerint ho-
mines?
19. Nam per sapientiam sanati
sunt, quicumque placuerunt tibi,
Domine! a principio.

Cap. 10.

Sapientia salvavit Patriarchas, Mosen et filios Israël.

1. *Haec illum, qui primus for-
matus est a Deo pater orbis ter-
rarum, cum solus esset creatus,
custodivit, *Gen. 1, 27.
2. *et eduxit illum a delicto suo,
et dedit illi virtutem continendi
omnia. *Gen. 7, 1.

---

590. sapientia, b) 1690. assestricem c) in edit. 1690. in verbo: „sic“ c. ca-
amo adscriptum est.

3. * Ab hac, ut recessit injustus in ira sua, per iram homicidii a) fraterni deperiit. * Gen. 4, 8.

4. * Propter b) quem, cum aqua deleret terram, sanavit iterum sapientia, per contemptibile lignum justum gubernans. * Gen. 7, 21. 23.

5. * Haec et in consensu nequitiae c), cum se nationes contulissent, scivit justum, et conservavit sine querela Deo, et d) in filii misericordia fortem custodivit. * Gen. 11, 2.

6. * Haec justum a pereuntibus impiis liberavit fugientem, descendente igne in pentapolim; * Gen. 19, 17. 22.

7. quibus in testimonium nequitiae * fumigabunda constat deserta terra, et incerto tempore fructus habentes arbores, et incredibilis animae memoria, stans figmentum salis. * Gen. 19, 26.

8. Sapientiam enim praetereuntes * non tantum in hoc lapsi sunt, ut ignorarent bona, sed et insipientiae suae reliquerunt hominibus memoriam, ut in his, quae peccaverunt, nec latere potuissent. * c. 3, 11.

9. Sapientia autem hos, qui se observant, a doloribus liberavit.

10. * Haec e) profugum irae fratris justum deduxit per vias rectas, et ostendit illi regnum Dei, et dedit illi scientiam sanctorum; honestavit illum in laboribus, et complevit labores illius. * Gen. 28, 5. 10. 30, 29. sq.

11. In fraude circumvenientium illum affuit illi, et honestum fecit illum.

12. Custodivit illum ab inimicis, et a seductoribus tutavit illum, * et certamen forte dedit illi, ut vinceret, et sciret, quoniam omnium potentior est sapientia. * Gen. 32, 24. 25. sq.

13. * Haec venditum justum non dereliquit, sed a peccatoribus liberavit eum; descenditque c[um]
illo in foveam; * Gen. 37, 28. 39,

14. * et in vinculis non dere[liquit] illum, donec afferret illi s[ce]ptrum regni, et potentiam adv[er]sus eos, qui eum deprimebant; mendaces ostendit, qui macu[la]verunt illum, et dedit illi clari[ta]tem aeternam. * Gen. 41, 40.

15. * Haec populum justum, semen sine querela liberavit nationibus, quae illum deprim[e]bant. * Exod. 1, 11. 12, 37.

16. Intravit in animam ser[vi] Dei, * et stetit contra reges ho[r]rendos in portentis et signis. * Exod. 7, 10.

17. Et reddidit justis merced[em] laborum suorum, et deduxit ill[os] in via mirabili; et fuit illis in v[e]lamento diei, et in luce stellaru[m] per noctem.

18. * f) Transtulit illos per m[a]re rubrum, et transvexit illos p[er] aquam nimiam. * Exod. 14, 22. Ps. 77,

19. Inimicos autem illorum d[e]mersit in mare, et ab altitudi[ne] inferorum eduxit illos. * Ideo j[u]sti tulerunt spolia impiorum, * Exod. 12, 35.

20. * et decantaverunt Domi[ne] nomen sanctum tuum, et victr[i]cem manum tuam laudaverunt p[a]riter. * Exod. 15, 1.

21. Quoniam sapientia aperu[it] os mutorum, * et linguas infant[i]um fecit disertas. * Exod. 4, 12. Ps. 8

CAP. 11.

Eadem sapientia in eductione Israëlita[rum] ex Aegypto conspicua.

1. * Direxit opera eorum in m[a]nibus Prophetae sancti. * Exod 16

2. Iter fecerunt * per desert[a] quae non habitabantur; et in [lo]cis desertis fixerunt casas. * Exod. 15, 27.

3. * Steterunt contra hostes, [et] de inimicis se vindicaverunt. * Exod. 17, 12.

4. * Sitierunt, et invocaver[unt]

---

a) 1590. fraternitas b) 1590. Propter quod, c) 1590. consensu superbiae. [...] se nationes extulissent, d) 1590. in filiis misericordiam e) 1590. add. [...] tem f) 1590. add. Et

et data est illis aqua de petra
issima, et requies sitis de lapi-
duro. *Exod. 17, 6. sq.
Num. 20, 11.
. Per quae enim poenas passi
it inimici illorum, a defectio-
potus sui, et in eis a), cum ab-
darent filii Israël, laetati sunt;
. per haec, cum illis deessent,
ne cum illis actum est.
. Nam pro fonte quidem sem-
erni fluminis, * humanum san-
inem dedisti injustis.
*Exod. 7, 20.
3. Qui cum minuerentur in tra-
ctione * infantium occisorum,
listi illis abundantem aquam
perate, *Exod. 1, 16. 16.
). ostendens per sitim, quae
ic fuit, quemadmodum tuos ex-
ares, et adversarios illorum
cares.
o. Cum enim tentati sunt, et
dem cum misericordia disci-
iam accipientes, scierunt,
emadmodum cum ira judicati
ii tormenta paterentur.
1. Hos quidem * tamquam pa-
monens probasti; illos autem
quam durus rex interrogans
demnasti. *Deut. 8, 2.
2. Absentes enim et praesen-
similiter torquebantur.
3. Duplex enim illos acceperat
ium, et gemitus cum memo-
raeteritorum.
. Cum enim audirent per sua
ienta bene secum agi, com-
morati sunt Dominum, admi-
es in finem exitus.
. Quem enim in expositione
a projectum deriserunt, in fi-
eventus mirati sunt; non si-
er justis b) sitientes.
. Pro cogitationibus autem
nsatis c) iniquitatis illorum,
od d) quidam errantes cole-
mutos serpentes, et bestias
rvacuas, immisisti illis mul-
titudinem mutorum animalium
in vindictam; *c. 12, 24.
17. ut scirent, quia per quae
peccat quis, per haec et torque-
tur.
18. Non enim impossibilis erat
omnipotens manus tua, quae crea-
vit orbem terrarum ex materia
invisa, * immittere illis multitu-
dinem ursorum, aut audaces leo-
nes, *Lev. 26, 22. Sap. 16, 1.
Jerem. 8, 17.
19. aut novi generis ira plenas e)
ignotas bestias, aut vaporem igni-
um spirantes, aut fumi odorem
proferentes, aut horrendas ab o-
culis scintillas emittentes.
20. Quarum non solum laesura
poterat illos exterminare, sed et
aspectus per timorem occidere.
21. Sed et sine his uno spiritu
poterant occidi persecutionem
passi ab ipsis factis suis, et disper-
si per spiritum virtutis tuae; sed
omnia in mensura, et numero, et
pondere disposuisti.
22. Multum enim valere, tibi
soli supererat semper; et virtu-
ti brachii tui, quis resistet?
23. Quoniam tamquam momen-
tum staterae, sic est ante te orbis
terrarum, et tamquam gutta roris
antelucani, quae descendit in ter-
ram.
24. Sed misereris omnium, quia
omnia potes, et dissimulas pecca-
ta hominum propter poeniten-
tiam.
25. Diligis enim omnia, quae
sunt, et nihil odisti eorum, quae
fecisti; nec enim odiens aliquid
constituisti, aut fecisti.
26. Quomodo autem posset a-
liquid permanere, nisi tu voluis-
ses? aut quod a te vocatum non
esset, conservaretur?
27. Parcis autem omnibus; quo-
niam tua sunt, Domine! qui amas
animas.

590. om. et in eis, b) 1590. justis faciens. c) 1590. iniquitates
592. „quidem;" sed e calamo mutatum in a. e) 1590. plenas, aut ignotas

Cap. 12.

Clementia Dei non statim, nec uno velut ictu punit peccatorès; sed lente et paulatim, eos ad pœnitentiam alliciens.

1. O quam bonus, et suavis est, Domine! spiritus tuus in omnibus!

2. Ideoque eos, qui a) exerrant, partibus corripis; et de quibus peccant, admones et alloqueris: ut relicta malitia, credant in te, Domine!

3. *Illos enim antiquos inhabitatores terrae sanctae tuae, quos exhorruisti; *Deut. 9, 3. 12, 29. 18, 12.

4. quoniam odibilia opera tibi faciebant per medicamina, et sacrificia injusta,

5. et filiorum suorum necatores * sine misericordia, et comestores viscerum hominum, et devoratores sanguinis b) a medio sacramento tuo, *c. 14, 23. Ps. 105, 37.

6. et auctores parentes animarum inauxiliatarum perdere voluisti c) per manus parentum nostrorum;

7. ut dignam perciperent peregrinationem puerorum Dei, quae tibi omnium charior est terra.

8. Sed et his tamquam hominibus pepercisti, * et misisti antecessores exercitus tui vespas, ut illos paulatim exterminarent. *Exod. 23, 28.

9. Non quia impotens eras in bello subjicere impios justis * aut bestiis saevis, aut verbo duro simul exterminare; *c. 11, 18. 19.

10. * sed partibus judicans dabas locum poenitentiae, non ignorans, quoniam nequam est natio eorum, et naturalis malitia ipsorum, et quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum. *Exod. 23, 30. Deut. 7, 22.

11. Semen enim * erat maledictum ab initio; nec timens ali-
quem, veniam dabas peccatis
lorum. *Gen. 9, 25.

12. Quis enim dicet tibi: Q
fecisti? aut quis stabit contra
dicium tuum? aut quis in cons
ctu tuo veniet vindex iniquor
hominum? aut quis tibi impu
bit, si perierint nationes, quas
fecisti?

13. Non enim est alius De
quam tu, * cui cura est de om
bus, ut ostendas, quoniam non
juste judicas judicium. *c.

14. Neque rex, neque tyran
in conspectu tuo inquirent de
quos perdidisti.

15. Cum ergo sis justus, ju
omnia disponis; ipsum quoq
qui non debet puniri, condem
re, exterum aestimas a tua virtu

16. Virtus enim tua justit
initium est; et ob hoc, quod o
nium Dominus es, omnibus
parcere facis.

17. Virtutem enim ostendis
qui non crederis esse in virt
consummatus, et horum, qui
nesciunt, audaciam traducis.

18. Tu autem dominator vir
tis, cum tranquillitate judicas,
cum magna reverentia dispo
nos; subest enim tibi, cum vo
eris, posse.

19. Docuisti autem popul
tuum per talia opera, quoniam
portet justum esse et humanu
et bonae spei fecisti filios tu
quoniam judicans das locum
peccatis poenitentiae.

20. Si enim inimicos servor
tuorum, et debitos morti, c
tanta cruciasti attentione, d) d
tempus et locum, per quae p
sent mutari a malitia.

21. Cum quanta diligentia
dicasti filios tuos, quorum par
tibus juramenta et conventio
dedisti bonarum promissionu

22. Cum ergo das nobis di

---

a) 1590. qui errant, ex partibus, in edit. 1592. in verbo: „exerrant." „ex" in l
rasum superimpressum est. b) 1590. om. a medio sacramento tuo
c) 1590. add. a medio sacramento tuo d) 1590. add. et liberasti

nam, inimicos nostros multi-
citer flagellas, ut bonitatem
am cogitemus judicantes; et
m de nobis judicatur, speremus
sericordiam tuam.
23. Unde et illis, qui in vita sua
ensate et injuste vixerunt, per
ec, quae coluerunt, dedisti sum-
tormenta.
24. *Etenim in erroris via diu-
s erraverunt, deos aestimantes
ec, quae in animalibus sunt su-
rvacua, infantium insensato-
m more viventes. *c. 11, 16.
Rom. 1, 23.
25. Propter hoc tamquam pue-
insensatis judicium in derisum
disti.
26. Qui autem ludibriis et in-
epationibus non sunt correcti,
gnum Dei judicium experti sunt.
27. In a) quibus enim patientes
lignabantur, per haec, quos pu-
bant deos, in ipsis cum exter-
narentur videntes, illum, quem
m negabant se nosse, verum
um agnoverunt; propter quod
finis condemnationis eorum
venit super illos.

CAP. 13.

i sunt, qui ex creaturis Deum non a-
scunt; et longe adhuc stultiores, qui
idola colunt.

1. *Vani autem sunt omnes ho-
nes, in quibus non subest sci-
nia Dei; et de his, quae viden-
bona, non potuerunt intelli-
e eum, qui est, neque operi-
attendentes, agnoverunt, quis
t artifex. *Rom. 1. 18.
*Sed aut ignem, aut spiritum,
citatum aërem, aut gyrum stel-
m, aut nimiam aquam, aut so-
et lunam, rectores orbis ter-
um deos putaverunt.
*Deut. 4, 19. 17, 3.
Quorum si specie delectati,
putaverunt: sciant, quanto
dominator eorum speciosior
est; speciei enim generator haec
omnia constituit.
4. Aut si virtutem, et opera eo-
rum mirati sunt, intelligant ab il-
lis, quoniam, qui haec fecit, for-
tior est illis.
5. A magnitudine enim speciei
et creaturae, cognoscibiliter po-
terit creator horum videri.
6. Sed tamen adhuc in his mi-
nor est querela. Et hi enim for-
tasse errant, Deum quaerentes,
et volentes invenire.
7. *Etenim cùm in operibus il-
lius conversentur, inquirunt; et
persuasum habent, quoniam bo-
na sunt, quae videntur. *Rom. 1, 21.
8. Iterum autem nec his debet
ignosci.
9. Si enim tantum potuerunt
scire, ut possent aestimare saecu-
lum; quomodo hujus Dominum
non facilius invenerunt?
10. Infelices autem sunt, et in-
ter mortuos spes illorum est, qui
appellaverunt deos opera manu-
um hominum, aurum et argen-
tum, artis inventionem, et simili-
tudines animalium, aut lapidem
inutilem opus manus antiquae.
11. * Aut si quis artifex faber
de silva lignum rectum secuerit,
et hujus docte eradat omnem cor-
ticem, et arte sua usus, diligenter
fabricet vas utile in conversatio-
nem vitae, *Jes. 44, 12. Jerem. 10, 3.
12. reliquiis autem ejus operis,
ad praeparationem escae abuta-
tatur;
13. et reliquum horum, quod ad
nullos c) usus facit, lignum cur-
vum, et verticibus plenum, scul-
pat diligenter per vacuitatem su-
am, et per scientiam suae artis fi-
guret illud, et assimilet illud ima-
gini hominis,
14. Aut alicui ex animalibus il-
lud comparet, perliniens rubrica,
et rubicundum faciens fuco co-

a) 1590. In his enim quae patiebantur, moleste ferebant; in quibus autem patientes indignabantur, ... b) 1590. veniet c) 1590. est usus, faciat lignum: curvum, et verticibus .....

lorem illius, et omnem maculam, quae in illo est, perliniens.

15. Et faciat ei dignam habitationem, et in pariete ponens illud, et confirmans ferro;

16. ne forte cadat, prospiciens illi, sciens, quoniam non potest adjuvare se; imago enim est, et opus est illi adjutorium.

17. Et de substantia sua, et de filiis suis, et de nuptiis votum faciens inquirit. Non erubescit loqui cum illo, qui sine anima est;

18. et pro sanitate quidem infirmum deprecatur, et pro vita rogat mortuum, et in adjutorium inutilem invocat;

19. et pro itinere petit ab eo, qui ambulare non potest; et de acquirendo, et de operando, et de omnium rerum eventu petit ab eo, qui in omnibus est inutilis.

Cap. 14.

Utilis inventio navigationis et sculpturae. Idololatriae origo et progressus, et funesti effectus.

1. Iterum alius navigare cogitans, et per feros fluctus iter facere incipiens, ligno portante se, fragilius lignum invocat.

2. Illud enim cupiditas acquirendi excogitavit, et artifex sapientia fabricavit sua.

3. Tua autem, Pater! providentia gubernat; * quoniam dedisti et in mari viam, et inter fluctus semitam firmissimam, * Exod. 14, 22.

4. ostendens, quoniam potens es ex omnibus salvare, etiam si sine a) arte aliquis adeat mare.

5. Sed ut non essent vacua sapientiae tuae opera; propter hoc etiam et exiguo ligno credunt homines animas suas, et transeuntes mare per ratem liberati sunt:

6. * Sed et ab initio, cum perirent superbi gigantes, spes orbis terrarum ad ratem confugiens, remisit saeculo semen nativitatis, quae manu tua erat gubernata. * Gen. 6, 4. 7, 17.

7. Benedictum est enim lignu[m] per quod fit justitia.

8. * Per manus autem quod idolum, b) maledictum est et [i]psum, et qui fecit illud; quia il[le] quidem operatus est; c) illud a[u]tem, cum esset fragile, deus c[o]gnominatus est. * Ps. 113, 4. Bar. 6

9. Similiter autem odio su[nt] Deo impius et impietas ejus.

10. Etenim quod factum e[st] cum illo, qui fecit, tormenta p[a]tietur.

11. Propter hoc et d) in ido[lis] nationum non erit respectu[s] quoniam creaturae Dei in odiu[m] factae sunt, et in tentationem a[ni]mabus hominum, et in muscip[u]lam pedibus insipientium.

12. Initium enim * fornicatio[nis] est exquisitio idolorum; et adi[n]ventio illorum corruptio vit[ae] est. * Exod. 34, 15.

13. Neque enim erant ab initi[o] neque erunt in perpetuum.

14. Supervacuitas enim hom[i]num haec e) advenit in orbem te[r]rarum; et ideo brevis illorum [fi]nis est inventus.

15. Acerbo enim luctu dole[ns] pater, cito sibi rapti filii fecit [i]maginem; et illum, qui tunc qu[a]si homo mortuus fuerat, nu[nc] tamquam deum colere coepit, [et] constituit inter servos suos sac[ra] et sacrificia.

16. Deinde interveniente te[m]pore, convalescente iniqua co[n]suetudine, * hic error tamqua[m] lex custoditus est, et tyrannoru[m] imperio colebantur figmenta. * Dan. 3, 5.

17. Et hos, quos in palam h[o]mines honorare non potera[nt] propter hoc, quod longe esse[nt] e longinquo figura eorum alla[ta] evidentem imaginem regis, qu[em] honorare volebant, fecerunt;

a) 1590. sine rate b) 1593. mledictum, pro: maledictum c) 1593. llud, [pro:] illud d) 1590. om. in e) 1590. adinvenit.

um, qui aberat, tamquam prae-
ntem colerent sua solicitudine.
18. Provexit autem ad horum
lturam et hos, qui ignorabant,
tificis eximia diligentia.
19. Ille enim volens placere il-
qui se assumpsit, elaboravit ar-
sua, ut similitudinem in melius
uraret.
20. Multitudo autem hominum
ducta per speciem operis, eum,
i ante tempus tamquam homo
noratus fuerat, nunc deum ae-
maverunt.
21. Et haec fuit vitae humanae
ceptio; quoniam aut affectui,
t regibus deservientes homi-
s, incommunicabile nomen la-
libus et lignis imposuerunt.
22. Et non suffecerat errasse
s circa Dei scientiam, sed et in
gno viventes inscientiae bello,
et tam magna mala pacem ap-
llant.
23. * Aut enim filios suos sacri-
antes, aut obscura sacrificia fa-
ntes, aut insaniae plenas vigi-
s habentes, *Lev. 18, 21. 24. Deut. 18, 10. Jer. 7, 6.
24. neque vitam, neque nupti-
nundas jam custodiunt, sed a-
s alium per invidiam occidit,
adulterans contristat.
25. Et omnia commista sunt, *
guis, homicidium, furtum et
o, corruptio et infidelitas,
batio et perjurium, tumultus
orum, *Rom. 1, 28. 29. sq.
26. Dei immemoratio, anima-
n inquinatio, nativitatis immu-
o, nuptiarum inconstantia, in-
natio moechiae et impudici-
.
.Infandorum enim idolorum
ura, omnis mali causa est, et
ium et finis.
. Aut enim dum laetantur,
niunt; aut certe vaticinantur
, aut vivunt injuste, aut pe-
it cito.

29. Dum enim confidunt in idolis, quae sine anima sunt, male jurantes noceri se non sperant.

30. Utraque ergo illis evenient digne, quoniam male senserunt de Deo, attendentes idolis, et juraverunt injuste, in dolo contemnentes justitiam.

31. Non enim a) juratorum virtus, sed peccantium poena perambulat semper injustorum praevaricationem.

C A P. 15.

Gratulatur piis, quod ab idolis puri sint. De vano animalium cultu.

1. Tu autem, Deus noster! * suavis et verus es, patiens, et in misericordia disponens omnia. * Exod. 34, 6. sq.

2. Etenim, si peccaverimus, * tui sumus, scientes magnitudinem tuam; et si non peccaverimus, scimus, quoniam apud te sumus computati. * 1 Reg. 12, 22.

3. Nosse enim te, consummata justitia est; et scire justitiam, et virtutem tuam, radix est immortalitatis.

4. Non enim in errorem induxit nos hominum malae artis excogitatio, nec umbra picturae labor sine fructu, effigies sculpta per varios colores,

5. cujus aspectus insensato dat concupiscentiam, et diligit mortuae imaginis effigiem sine anima.

6. Malorum amatores, digni sunt, b) qui spem habeant in talibus, et qui faciunt illos, et qui diligunt, et qui colunt.

7. * Sed et figulus mollem terram premens, laboriose fingit ad usus nostros unumquodque vas, et de eodem luto fingit, quae munda sunt in usum vasa, et similiter, quae his sunt contraria; horum autem vasorum quis sit usus, judex est figulus. *Jer. 18, 6. Rom. 9, 21.

8. Et cum labore vano deum

a) 1590. jurantium est virtus, b) 1590. sunt morte, qui spem habent

fingit de eodem luto; *ille, qui paulo ante de terra factus fuerat, et post pusillum reducit se, unde acceptus est, repetitus animae, debitum, quam habebat.

*Gen. 2, 7. 3, 19. Eccles. 12, 7.

9. Sed cura est illi, non quia laboraturus est, nec quoniam brevis illi vita est, sed concertatur aurificibus et argentariis; sed et aerarios imitatur, et gloriam praefert, quoniam res supervacuas fingit.

10. Cinis est enim cor ejus, et terra supervacua spes illius, et luto vilior vita ejus;

11. quoniam ignoravit, qui se finxit, et qui inspiravit illi animam, quae operatur, et qui insufflavit ei spiritum vitalem.

12. Sed et aestimaverunt lusum esse vitam nostram, et conversationem vitae compositam ad lucrum, et oportere undecumque etiam ex malo acquirere.

13. Hic enim scit se super omnes delinquere, qui ex terrae materia fragilia vasa, et sculptilia fingit.

14. Omnes enim insipientes, et infelices supra modum animae superbi, sunt inimici populi tui, et imperantes illi.

15. Quoniam omnia idola nationum deos aestimaverunt,* quibus neque oculorum usus est ad videndum, neque nares ad percipiendum spiritum, neque aures ad audiendum, neque digiti manuum ad tractandum, sed et pedes eorum pigri ad ambulandum.

*Ps. 113, 13. 14. 134, 16.

16. Homo enim fecit illos; et qui spiritum mutuatus est, is finxit illos. Nemo enim sibi similem homo poterit Deum fingere.

17. Cum enim sit mortalis, mortuum fingit manibus iniquis. Melior enim est ipse his, quos colit, quia ipse quidem vixit, cum esset mortalis, illi autem numquam.

18. Sed et* animalia miserrima colunt; insensata enim comparata his, illis sunt deteriora.

*c. 11, 16. 12, 24.

19. Sed nec aspectu aliquis his animalibus bona potest co[n]spicere. Effugerunt autem [D]laudem, et benedictionem eju[s]

Cap. 16.

Aegyptii ob cultum bestiarum per bes[tias] puniti; Hebraei rebelles castigati, resipis[cen]tes vero novis aucti beneficiis.

1. Propter haec, et per his si[mi]lia passi sunt digne tormenta, per multitudinem bestiarum [ex]terminati sunt.

2. Pro quibus tormentis be[ne] disposuisti populum tuum *, q[ui]bus dedisti concupiscentiam [de]lectamenti sui novum sapore[m], escam parans eis ortygometra[m]

*Num. 16, 13.

3. ut illi quidem concupisc[en]tes escam propter ea, quae il[lis] ostensa et missa sunt, etiam a [ne]cessaria concupiscentia aver[te]rentur. Hi autem in brevi inop[es] facti, novam gustaverunt escam

4. Oportebat enim illis si[ne] excusatione quidem superveni[re] interitum exercentibus tyran[ni]dem; his autem tantum osten[de]re, quemadmodum inimici eoru[m] exterminabantur.

5.* Etenim cum illis superve[nit] saeva bestiarum ira, morsib[us] perversorum colubrorum ext[er]minabantur. *Num. 21, 6.

6. Sed non in perpetuum ira [tua] permansit, sed ad correption[em] in brevi turbati sunt, signum [ha]bentes salutis ad commemorat[io]nem mandati legis tuae.

7. Qui enim conversus est, n[on] per hoc, quod videbat, sanabat[ur], sed per te omnium salvatorem

8. In hoc autem ostendisti i[ni]micis nostris, quia tu es, qui li[be]ras ab omni malo.

9. *Illos enim locustarum [et] muscarum occiderunt morsus non est inventa sanitas anima[e il]lorum; quia digni erant ab hu[jus]modi exterminari. *Exod. 8, 24.

10. Filios autem tuos, nec dra-
num venenatorum vicerunt
ntes; misericordia enim tua
veniens sanabat illos.
11. In memoria enim sermonum
orum a) examinabantur, et ve-
iter salvabantur, ne in altam
cidentes oblivionem, non pos-
nt tuo uti adjutorio.
12. Etenim neque herba, neque
lagma sanavit eos, sed tuus,
mine! sermo, qui sanat omnia.
13. * Tu es enim, Domine! qui
ae et mortis habes potestatem,
deducis ad portas mortis, et re-
cis. * Deut. 32, 39. 1 Reg. 2. 6. Tob. 13, 2.
14. Homo autem occidit quidem
r malitiam b), et cum exierit
ritus, non revertetur, nec re-
cabit animam, quae recepta est;
15. sed tuam manum effugere
possibile est.
16. * Negantes enim te nosse im-
, per fortitudinem brachii tui
gellati sunt; novis aquis, et
andinibus, et pluviis persecu-
nem passi, et per ignem con-
npti. * Exod. 9, 23.
17. Quod enim mirabile erat, *
aqua, quae omnia extinguit,
s ignis valebat; vindex est e-
n orbis justorum. * c. 19, 19.
18. Quodam enim tempore,
nsuetabatur ignis, ne combu-
entur, quae ad impios missa
nt animalia; sed ut ipsi viden-
scirent, quoniam Dei judicio
untur persecutionem.
19. Et quodam tempore in aqua
ra virtutem ignis, exardesce-
undique, ut iniquae terrae na-
em exterminaret.
20. * Pro quibus angelorum es-
nutrivisti populum tuum, et
atum panem de coelo praesti-
s illis sine labore, omne dele-
mentum in se habentem, et om-
aporis suavitatem. * Exod. 16, 14.
Num. 11, 7. Ps. 77, 25. Joh. 6. 31.

21. Substantia c) enim tua dul-
cedinem tuam, quam in filios ha-
bes, ostendebat; et deserviens u-
niuscujusque voluntati, ad quod
quisque volebat, convertebatur.
22. * Nix autem et glacies susti-
nebant vim ignis, et non tabesce-
bant; ut scirent, quoniam fru-
ctus inimicorum exterminabat i-
gnis ardens in grandine et pluvia
coruscans. * Exod. 9, 24.
23. Hic autem iterum, ut nutri-
rentur justi, etiam suae virtutis
oblitus est.
24. Creatura enim tibi factori d)
deserviens, exardescit in tormen-
tum adversus injustos; et lenior
fit ad benefaciendum pro his, qui
in te confidunt.
25. Propter hoc et tunc in om-
nia transfigurata omnium nutrici
gratiae tuae deserviebat, ad vo-
luntatem eorum, qui a te deside-
rabant e):
26. Ut scirent filii tui, quos di-
lexisti, Domine! * quoniam non
nativitatis fructus pascunt homi-
nes, sed sermo tuus hos, qui in te
crediderint, conservat. * Deut 8, 3.
27. Quod enim ab igne non po-
terat exterminari, statim ab exi-
guo radio solis calefactum tabes-
cebat;
28. ut notum omnibus esset,
quoniam oportet * praevenire so-
lem ad benedictionem tuam, et
f) ad ortum lucis te adorare.
* Ps. 5, 4.
29. Ingrati enim spes * tamquam
hybernalis glacies tabescet, et di-
speriet tamquam aqua superva-
cua. * c. 5, 15.

CAP. 17.

Densas Aegyptii tenebras passi sunt cum incredibili timore, Hebraeis interim clara luce fruentibus.

1. Magna sunt enim judicia tua,
Domine! et inenarrabilia verba

a) 1590. exterminabantur, b) 1590. add. animam suam c) 1590. Substantiam enim tuam, et dulcedinem ..... ostendebas; d) 1592. hic in verbo: „factori" littera f reimpressa est. e) 1590. a te desiderati sunt: f) 1590. ad orientem

tua: propter hoc indisciplinatae animae erraverunt.

2. * Dum enim persuasum habent iniqui posse dominari nationi sanctae; vinculis tenebrarum et longae noctis compediti, inclusi sub tectis, fugitivi perpetuae providentiae jacuerunt.

* Exod. 10, 23.

3. Et dum putant se latere in obscuris peccatis, tenebroso oblivionis velamento dispersi sunt, paventes horrende, et cum admiratione nimia perturbati.

4. Neque enim quae continebat illos spelunca, sine timore custodiebat; quoniam sonitus descendens perturbabat illos, et personae tristes illis apparentes pavorem illis praestabant.

5. Et ignis quidem nulla vis poterat illis lumen praebere, nec siderum limpidae flammae illuminare poterant illam noctem horrendam.

6. Apparebat autem illis subitaneus ignis, timore plenus; et timore perculsi illius, quae non videbatur, faciei, aestimabant deteriora esse, quae videbantur;

7. et * magicae artis appositi erant derisus, et sapientiae gloriae a) correptio cum contumelia.

* Exod. 7, 22. 8, 7. 10, 21.

8. Illi enim, qui promittebant timores et perturbationes expellere se ab anima languente, hi cum derisu pleni timore languebant.

9. Nam etsi nihil illos ex monstris perturbabat; transitu animalium et serpentium sibilatione commoti, tremebundi peribant; et aërem, quem nulla ratione quis effugere posset, negantes se videre b).

10. c) Cum sit enim timida nequitia, dat testimonium condemnationis; semper enim praesum saeva, perturbata conscientia.

11. Nihil enim est timor, n proditio cogitationis auxilioru

12. Et dum ab intus minor expectatio, majorem compu d) inscientiam ejus causae, de q tormentum praestat.

13. Illi autem, qui impotente vere noctem, et ab infimis, et altissimis inferis supervenie tem, eumdem somnum dormie tes,

14. aliquando monstrorum agitabantur timore, aliquando nimae deficiebant traduction subitaneus enim illis et insper tus timor supervenerat.

15. Deinde si quisquam ex il decidisset, custodiebatur in ca cere sine ferro reclusus.

16. Si enim e) rusticus quis er aut pastor, aut agri laborum op rarius praeoccupatus esset, in fugibilem sustinebat necessit tem.

17. Una enim catena tenebr rum omnes erant colligati. Si spiritus sibilans, aut inter spiss arborum ramos avium sonus su vis, aut vis aquae decurrentis mium;

18. aut sonus validus praecip tatarum petrarum, aut ludentiu animalium cursus invisus, aut m gientium valida bestiarum vo aut resonans de altissimis mon bus Echo deficientes faciebant los prae timore.

19. Omnis enim orbis terrar limpido illuminabatur lumine, non impeditis operibus contir batur.

20. Solis autem illis superpo ta erat gravis nox, imago tenebr rum, quae superventura illis er Ipso ergo sibi erant graviores nebris.

a) 1590. gloria b) 1590. add. frequenter enim præoccupant pessima, redargue conscientia. c) in 1592. versus 10. est 11. et sic porro, aliter in 1593. et 16
d) 1592. 1593. in scientiam, C. R. 1592. et 1593. inscientiam, 1590. scienti
e) 1590. Si autem

CAP. 18.

...nfert Hebræorum sortem felicem cum infelice Aegyptiorum statu.

1. * Sanctis autem tuis maxima
...at lux, et horum quidem vocem
...diebant, sed figuram non vide-
...ant. Et quia non et ipsi a) eadem
...ssi erant, magnificabant te.
* Exod. 10, 23.
2. Et qui ante laesi erant, quia
...n laedebantur, gratias agebant;
ut esset differentia, donum pe-
...bant.
3. * Propter quod ignis arden-
...m columnam ducem habuerunt
...notae viae, et solem sine laesu-
boni hospitii praestitisti.
* Exod. 13, 21. 14, 24. Ps. 77, 14. 104, 39.
4. Digni quidem illi carere lu-
..., * et pati carcerem tenebrarum,
...i inclusos custodiebant filios
...os, per quos incipiebat incor-
...ptum legis lumen saeculo dari.
* Exod. 10, 21. Jes. 2, 3.
5. * Cum cogitarent justorum
...cidere infantes; et uno expo-
...o filio, et liberato, in traductio-
...m illorum, multitudinem filio-
...n abstulisti, † et pariter illos
...rdidisti in aqua valida.
* Exod. 1, 16. 2, 3. † Exod. 14, 27.
... Illa enim nox ante cognita
... * a patribus nostris, ut vere
...entes, quibus juramentis cre-
...erunt, animaequiores essent.
* Exod. 11, 4. 5.
... Suscepta est autem a populo
... sanitas quidem justorum, in-
...orum autem exterminatio.
... Sicut enim laesisti adversa-
...; sic et nos provocans magni-
...sti.
... Absconse enim sacrificabant
...i pueri bonorum, et justitiae
...m in concordia disposue-
...t; similiter et bona et mala
...pturos justos, b) patrum jam
...ntantes laudes.
... Resonabat autem inconve-
...s inimicorum vox, et flebilis
audiebatur planctus ploratorum
infantium.
11. * Simili autem poena servus
cum domino afflictus est, et po-
pularis homo regi similia passus.
* Exod. 12, 29. 30.
12. Similiter ergo omnes uno
nomine mortis mortuos habebant
innumerabiles. Nec enim ad se-
peliendum vivi sufficiebant; quo-
niam uno momento, quae erat
praeclarior natio illorum, exter-
minata est.
13. De omnibus enim non cre-
dentes * propter veneficia, tunc
vero primum, cum fuit extermi-
nium primogenitorum, spopon-
derunt populum Dei esse.
* Exod. 7, 11. 12. 13.
14. Cum enim quietum silen-
tium contineret omnia, et nox in
suo cursu medium iter haberet,
15. omnipotens sermo tuus c)
de coelo * a regalibus sedibus,
durus debellator in mediam ex-
terminii terram prosilivit;
* Exod. 12, 29.
16. gladius acutus insimulatum
imperium tuum portans, et stans
replevit omnia morte, et usque ad
coelum attingebat stans in terra.
17. Tunc continuo visus som-
niorum malorum turbaverunt il-
los, et timores supervenerunt in-
sperati.
18. Et alius alibi projectus se-
mivivus, propter quam morieba-
tur, causam demonstrabat mortis.
19. Visiones enim, quae illos
turbaverunt, haec praemonebant,
ne inscii, quare mala patiebantur,
perirent.
20. Tetigit autem tunc et justos
tentatio mortis, et commotio in
eremo facta est multitudinis; sed
non diu permansit ira tua.
21. * Properans enim homo sine
querela deprecari pro populis,
proferens servitutis suae scutum,
orationem et per incensum de-

a) 1590. per eadem exiliens b) 1590. patri omnium decantantes .... c) 1590. add.

precationem allegans, restitit irae, et finem imposuit necessitati, ostendens, quoniam tuus est famulus. * Num. 16, 46.

22. Vicit autem turbas, non in virtute corporis, nec a) armaturae potentia, sed verbo illum, qui se vexabat, subjecit, juramenta parentum, et testamentum commemorans.

23. Cum enim jam acervatim cecidissent super alterutrum mortui, interstitit, et amputavit impetum, et divisit illam, quae ad vivos ducebat viam.

24. * In veste enim poderis, quam habebat, totus erat orbis terrarum, et parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta, et magnificentia tua in diademate capitis illius sculpta erat. * Exod. 28, 2. 6.

25. His autem cessit, qui exterminabat, et haec extimuit; erat enim sola tentatio irae sufficiens.

CAP. 19.

Eadem comparatio continuatur. Elementa Deo serviunt in afflictione malorum et obsequio bonorum.

1. Impiis autem usque in novissimum sine misericordia ira supervenit. Praesciebat enim et futura illorum;

2. quoniam cum ipsi permisissent, ut se educerent, et cum magna solicitudine praemisissent illos, consequebantur illos poenitentia acti b).

3. * Adhuc enim inter manus habentes luctum, et deplorantes ad monumenta mortuorum, aliam sibi assumpserunt cogitationem inscientiae; et quos rogantes projecerant, hos tamquam fugitivos persequebantur. * Exod. 12, 30 31. 14, 3.

4. Ducebat enim illos ad hunc finem digna necessitas; et horum, quae acciderant, commemorationem amittebant, ut, quae deerant tormentis, repleret punitio;

5. et populus quidem tuus
rabiliter transiret, illi autem
vam mortem invenirent.
6. Omnis enim creatura ad
um genus ab initio refigurabat
deserviens tuis praeceptis, ut
eri tui custodirentur illaesi.
7. Nam nubes castra eorum
umbrabat, * et ex aqua, quae a
erat, terra arida apparuit, e
mari rubro via sine impedim
to, et campus germinans de p
fundo nimio; * Exod. 14,
8. per quem omnis natio tra
ivit, quae tegebatur tua manu,
dentes tua mirabilia et monstr
9. Tamquam enim equi de
verunt escam, et tamquam a
exultaverunt, magnificantes *
Domine! qui liberasti illos.
* Exod. 15, 1.
10. Memores enim erant adh
eorum, quae in incolatu illor
facta fuerant, * quemadmod
pro natione animalium edu
terra muscas, et pro piscibus e
ctavit fluvius multitudinem ra
rum. * Exod. 8, 3. 6. sq.
11. * Novissime autem vider
novam creaturam avium, cum a
ducti concupiscentia postula
runt escas epulationis. * Exod. 16,
Num. 11, 31. Sap. 16, 2.
12. In allocutione enim desi
rii, ascendit illis de mari ortyg
metra; et vexationes peccato
bus supervenerunt, non sine ill
quae ante facta erant, argumen
per vim fulminum; juste en
patiebantur secundum suas n
quitias.
13. Etenim detestabiliorem
hospitalitatem instituerunt; a
quidem ignotos non recipieba
advenas, alii autem bonos hos
tes in servitutem redigebant.
14. Et non solum haec, sed
alius quidam c) respectus illor
erat; quoniam inviti recipieba
extraneos.
15. Qui autem * cum laetitia

a) 1590. armaturâ potentiae, b) 1590. poenitentiae actus. c) 1590. quidem

porunt hos, qui eisdem usi e-
nt justitiis, saevissimis afflixe-
nt doloribus. *Gen. 45, 18. 47, 5. 6.
16. Percussi sunt autem caeci-
te; sicut * illi in foribus justi,
m subitaneis cooperti essent
tebris, unusquisque transitum
tii sui quaerebat. *Gen. 19, 11.
17. In se enim elementa dum
nvertuntur, sicut in organo
alitatis sonus immutatur, et o-
nia suum sonum custodiunt;
de aestimari ex ipso visu certo
test.
18. Agrestia enim in aquatica
nvertebantur: et quaecumque
erant natantia, in terram transi-
bant.
19. Ignis in aqua * valebat supra
suam virtutem, et aqua extin-
guentis naturae obliviscebatur.
*c. 16, 17.
20. Flammae e contrario, cor-
ruptibilium animalium non vexa-
verunt carnes coambulantium,
nec dissolvebant illam, * quae fa-
cile dissolvebatur sicut glacies,
bonam escam. In omnibus enim
magnificasti populum tuum, Do-
mine! et honorasti, et non despe-
xisti, in omni tempore, et in omni
loco assistens eis. *c. 16, 27.

ECCLESIASTICUS.

IN ECCLESIASTICUM JESU FILII SIRACH PROLOGUS.

Multorum nobis, et magnorum per legem, et Prophetas, aliosque, qui secuti illos, sapientia demonstrata est: in quibus oportet laudare Israël doctrinæ et sa- ...tiæ causa, quia non solum ipsos loquentes necesse est esse peritos, sed etiam extra- ...c posse et *a*) dicentes et scribentes doctissimos fieri. Avus meus Jesus, postquam ...nplius dedit ad diligentiam lectionis legis, et prophetarum, et aliorum librorum, ...nobis a parentibus nostris traditi sunt: voluit et ipse scribere aliquid horum, quæ ...octrinam et sapientiam pertinent: ut desiderantes discere, et illorum *b*) periti fa- ...i magis magisque attendant animo, et confirmentur ad legitimam vitam. Hortor ...te venire vos cum benevolentia, et attentiori studio lectionem facere, et veniam ...re in illis, in quibus videmur sequentes imaginem sapientiæ, *c*) deficere in verbo- ...compositione. Nam deficiunt *d*) verba Hebraica, quando fuerint translata ad al- ...n linguam. Non autem solum hæc, sed et ipsa lex, et Prophetæ, ceteraque alio- ...librorum, non parvam habent differentiam, quando inter se dicuntur. Nam in ...to et trigesimo anno temporibus Ptolemæi Evergetis regis, postquam perveni in ...ptum, et cum multum temporis ibi fuissem, inveni ibi libros relictos, non par- ...eque contemnendæ doctrinæ. Itaque bonum et necessarium putavi et ipse aliquam ...e diligentiam et laborem interpretandi librum istum: et multa vigilia attuli do- ...m in spatio temporis, ad illa, quæ ad finem ducunt, librum istum dare, et illis, ...lunt animum intendere, et discere, quemadmodum oporteat instituere mores, qui ...dum legem Domini proposuerint vitam agere.

CAP. 1.

...r sapientia a Deo venit, et arctissimo vin- ...lum Dei timore et amore connexa est.

Omnis sapientia a Domino Deo est, et cum illo fuit semper, et est ante aevum. *3 Reg. 3, 9. 4, 29. Prov. 2, 6. 8, 22.
2. Arenam maris, et pluviae gut- tas, et dies saeculi quis dinumera-

a) 1590. discentes *b*) 1590. periti fieri, *c*) 1590. et deficere *d*) 1590. add. et

vit? Altitudinem coeli, et latitudinem terrae, et profundum abyssi quis dimensus est?
3. Sapientiam Dei praecedentem omnia quis investigavit?
4. Prior omnium creata est sapientia, et intellectus prudentiae ab aevo.
5. Fons sapientiae * verbum Dei in excelsis, et ingressus illius mandata aeterna. * Sap. 7, 25.
6. Radix sapientiae cui revelata est, et astutias illius quis agnovit?
7. Disciplina sapientiae cui revelata est, et manifestata? et multiplicationem ingressus illius quis intellexit?
8. Unus est altissimus Creator omnipotens, et Rex potens, et metuendus nimis, sedens super thronum illius, et dominans Deus.
9. Ipse creavit illam in Spiritu sancto, et vidit, et dinumeravit, et mensus est.
10. Et effudit illam super omnia opera sua, et super omnem carnem secundum datum suum, et praebuit illam diligentibus se.
11. Timor Domini gloria, et gloriatio, et laetitia, et corona exultationis.
12. Timor Domini delectabit cor, et dabit laetitiam, et gaudium, et longitudinem dierum.
13. Timenti Dominum bene erit in extremis, et in die defunctionis suae benedicetur.
14. Dilectio Dei honorabilis sapientia.
15. Quibus autem apparuerit in visu, diligunt eam in visione, et in agnitione magnalium suorum.
16. * Initium sapientiae, timor Domini, et cum fidelibus in vulva concreatus est, cum electis feminis graditur, et cum justis et fidelibus agnoscitur. * Ps. 110, 10. Prov. 1, 7. 9, 10.
17. Timor Domini, scientiae religiositas.
18. Religiositas custodiet et justificabit cor, jucunditatem at[...]
gaudium dabit.
19. Timenti Dominum ben[...]
rit, et in diebus consummatio[...]
illius benedicetur.
20. Plenitudo sapientiae est[...]
mere Deum, et plenitudo a f[...]
ctibus illius.
21. Omnem domum illius [...]
plebit a generationibus, et re[...]
ptacula a thesauris illius.
22. Corona sapientiae, tim[...]
Domini, replens pacem, et salu[...]
fructum;
23. et vidit, et dinumeravit[...]
am; utraque autem sunt dona D[...]
24. Scientiam, et intellect[...]
prudentiae sapientia compart[...]
tur; et gloriam tenentium se, [...]
altat.
25. Radix sapientiae est tim[...]
Dominum; et rami illius long[...]
vi.
26. In thesauris sapientiae [...]
tellectus, et scientiae religiosit[...]
execratio autem peccatoribus [...]
pientia.
27. Timor Domini expellit p[...]
catum.
28. Nam qui sine timore est, n[...]
poterit justificari; iracundia [...]
nim animositatis illius, subvers[...]
illius est.
29. Usque in tempus sustine[...]
patiens, et postea redditio jucu[...]
ditatis.
30. Bonus sensus usque in te[...]
pus abscondet verba illius, et [...]
bia multorum enarrabunt se[...]
sum illius.
31. In thesauris sapientiae [...]
gnificatio disciplinae;
32. execratio autem peccato[...]
cultura Dei.
33. Fili concupiscens sapi[...]
tiam, conserva justitiam, et De[...]
praebebit illam tibi.
34. Sapientia enim * et discip[...]
na timor Domini; et quod be[...]
placitum est illi, * Prov. 15, 3[...]
35. fides, et mansuetudo, et [...]
implebit thesauros illius.

36. Ne sis incredibilis a) timori
ımini; * et ne accesseris ad il-
m duplici corde. *c. 18, 28.
37. Ne fueris hypocrita in con-
ectu hominum, et non scanda-
eris in labiis tuis.
38. Attende in illis, ne forte ca-
s, et adducas animae tuae in-
norationem,
9. et revelet Deus absconsa tua,
in medio synagogae elidat te;
40. quoniam accessisti maligne
Dominum, et cor tuum plenum
dolo et fallacia.

C A P. 2.

iens esto, et constans in quavis tentatio-
et probatione. Timorem Dei, ac fidu-
iam in eum cum humilitate conjunge.

1. Fili! accedens ad servitutem
i, sta in justitia, et timore, * et
epara animam tuam ad tenta-
nem. *Prov. 3, 11.
. Deprime cor tuum, et susti-
inclina aurem tuam, et susci-
verba intellectus; et ne festi-
in tempore obductionis.
. Sustine sustentationes Dei;
jungere Deo; et sustine, ut
scat in novissimo vita tua.
. Omne, quod tibi applicitum
rit, accipe; et in dolore susti-
t in humilitate tua patientiam
e.
* Quoniam in igne probatur
um et argentum, homines ve-
b) receptibiles in camino hu-
ationis. *Prov. 17, 3. Sap. 3, 6.
Crede Deo, et recuperabit
* et dirige viam tuam, et spe-
illum. Serva timorem illius,
illo veterasce. *Ps. 36, 5.
Metuentes Dominum susti-
e misericordiam ejus; et non
ectatis ab illo, ne cadatis.
Qui timetis Dominum, cre-
illi; et non evacuabitur mer-
estra.
Qui timetis Dominum, spe-
in illum; et in oblectationem
et vobis misericordia.

10. Qui timetis Dominum, dili-
gite illum, et illuminabuntur cor-
da vestra.
11. Respicite filii nationes homi-
num; et scitote, quia nullus spe-
ravit in Domino, et confusus est.
12. * Quis enim permansit in
mandatis ejus, et derelictus est?
aut quis invocavit eum, et despe-
xit illum? *Ps. 30, 1.
13. Quoniam * pius et miseri-
cors est Deus, et remittet in die
tribulationis peccata; et prote-
ctor est omnibus exquirentibus
se in veritate. *Exod. 34, 6. 7.
14. Vae duplici corde, et labiis
scelestis, et manibus malefacien-
tibus, et peccatori * terram ingre-
dienti duabus viis. *3 Reg. 18, 21.
15. Vae dissolutis corde, qui
non credunt Deo; et ideo non
protegentur ab eo.
16. Vae his, qui perdiderunt
sustinentiam, et qui dereliquer-
runt vias rectas, et diverterunt in
vias pravas.
17. Et quid facient, cum inspi-
cere coeperit Dominus?
18. Qui timent Dominum, non
erunt incredibiles verbo illius;
et * qui diligunt illum, conserva-
bunt viam illius. *Joh. 14, 23.
19. Qui timent Dominum, inqui-
rent, quae beneplacita sunt ei; et
qui diligunt eum, replebuntur le-
ge ipsius.
20. Qui timent Dominum, prae-
parabunt corda sua, et in conspe-
ctu illius sanctificabunt animas
suas.
21. Qui timent Dominum, cu-
stodiunt mandata illius, et pati-
entiam habebunt usque ad inspe-
ctionem illius,
22. dicentes: Si poenitentiam
non egerimus, * incidemus in ma-
nus Domini, et non in manus ho-
minum. *2 Reg. 24, 14.
23. Secundum enim magnitu-
dinem ipsius, sic et misericordia
illius cum ipso est.

a) 1590. incredulus b) 1590. acceptabiles

CAP. 3.

Honor parentibus debetur, et reverentia. Curiositas reprimenda: pericula cavenda sunt.

1. Filii sapientiae, ecclesia justorum; et natio illorum, obedientia et dilectio.

2. Judicium patris audite filii, et sic facite, ut salvi sitis.

3. Deus enim * honoravit patrem in filiis; et judicium matris exquirens, firmavit in filios.
* Exod. 20, 12.

4. Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, et continebit se ab illis, et in oratione dierum exaudietur.

5. Et sicut qui thesaurizat, ita et qui honorificat matrem suam.

6. Qui honorat patrem suum, jucundabitur in filiis, et in die orationis suae exaudietur.

7. Qui honorat patrem suum, vita vivet longiore; et qui obedit patri, refrigerabit matrem.

8. Qui timet Dominum, honorat parentes, et quasi dominis serviet his, qui se genuerunt.

9. * In opere et sermone, et omni patientia honora patrem tuum;
* Exod. 20, 12. Deut. 5, 16. Matth. 15, 4. Marc. 7, 10. Ephes. 6, 2.

10. ut superveniat tibi benedictio a) ab eo, et benedictio illius in novissimo maneat.

11. * Benedictio patris firmat domos filiorum; maledictio autem matris eradicat fundamenta.
* Gen. 27, 27. 49, 2.

12. Ne glorieris in contumelia patris tui; non enim est tibi gloria, b) ejus confusio.

13. Gloria enim hominis ex honore patris sui, et dedecus filii pater sine honore.

14. Fili suscipe senectam patris tui, et non contristes eum in vita illius.

15. Et si defecerit sensu, veniam da, et ne spernas eum in virtute tua; eleemosyna enim p[...]
non erit in oblivione.

16. Nam pro peccato matri[...] stituetur tibi bonum,

17. et in justitia aedificab[...] tibi, et in die tribulationis c[...] memorabitur tui; et sicut in s[...] no glacies solventur peccata t[...]

18. Quam malae famae est,* derelinquit patrem; et est m[...] dictus a Deo, qui exasperat [...] trem.
* Prov. 19, 26.

19. Fili in mansuetudine op[...] tua perfice, et super homin[...] gloriam diligeris.

20. * Quanto magnus es, hu[...] lia te in omnibus, et coram D[...] invenies gratiam.
* Phil. 2, 3

21. Quoniam magna poten[...] Dei solius, et ab humilibus ho[...] ratur.

22. * Altiora te ne quaesier[...] et fortiora te ne scrutatus fuer[...] sed quae praecepit tibi Deus, i[...] cogita semper, et in pluribus [...] peribus ejus ne fueris curiosus
* Prov. 25, 27.

23. Non est enim tibi neces[...] rium ea, quae abscondita su[...] videre oculis tuis.

24. In supervacuis rebus n[...] scrutari multipliciter, et in plu[...] bus operibus ejus non eris cur[...] sus.

25. Plurima enim super sens[...] hominum ostensa sunt tibi.

26. Multos quoque supplan[...] vit suspicio illorum, et in van[...] te detinuit sensus illorum.

27. Cor durum habebit mal[...] novissimo; et qui amat peri[...] lum, in illo peribit.

28. Cor ingrediens duas v[...] non habebit successus, et pra[...] corde in illis scandalizabitur.

29. Cor nequam gravabitu[...] doloribus, et peccator adjicie[...] peccandum.

30. Synagogae * superbo[...] non erit sanitas; frutex enim [...]

---

a) 1590. a Deo b) 1590. sed confusio.

ti a) radicabitur in illis, et non
telligetur. *c. 10, 16. Tob. 4, 14.
31. Cor sapientis intelligitur in
pientia, et auris bona audiet
am omni concupiscentia sapien-
am.
32. Sapiens cor, et intelligibile
ostinebit se a peccatis, et in ope-
bus justitiae successus habebit.
33. *Ignem ardentem extinguit
qua, et eleemosyna resistit pec-
tis; *Dan. 4, 24. Tob. 4, 11.
34. et Deus prospector est ejus,
ui reddit gratiam; meminit ejus
posterum, et in tempore casus
i inveniet firmamentum.

C a p. 4.

Subveniendum pauperibus; certandum pro
itia. Ne sis praeceps in loquendo, nec
opprimas subditos.

1. Fili! eleemosynam * paupe-
ne defraudes, et oculos tuos
transvertas a paupere.
*c. 14, 13. 14. Tob. 4, 7.
. Animam esurientem ne de-
xeris; et non exasperes pau-
rem in inopia sua.
. Cor inopis ne afflixeris, et
protrahas datum angustianti.
. Rogationem * contribulati
abjicias; et non avertas faci-
tuam ab egeno. *Tob. 4, 7.
. Ab inope ne avertas oculos
s propter iram; et non relin-
s quaerentibus tibi retro ma-
e cere.
Maledicentis enim tibi in a-
itudine animae, exaudietur
ecatio illius; exaudiet autem
u, qui fecit illum.
Congregationi pauperum af-
llem te facito, et presbytero
ilia animam tuam, et magna-
amilia caput tuum.
Declina pauperi sine tristi-
urem tuam, et redde debitum
, et responde illi pacifica in
suetudine.
Libera eum, qui injuriam pa-
titur de manu superbi; et non a-
cide feras in anima tua.
10. In judicando esto pupillis
misericors ut pater, et pro viro
matri illorum;
11. et eris tu velut filius Altissi-
mi obediens, et miserebitur tui
magis quam mater.
12. Sapientia filiis suis vitam
inspirat, et suscipit inquirentes
se, et praeibit in via justitiae;
13. et qui illam diligit, diligit
vitam; et qui vigilaverint ad il-
lam, complectentur placorem e-
jus.
14. Qui tenuerint illam, vitam
haereditabunt; et quo introibit,
benedicet Deus.
15. Qui serviunt ei, obsequen-
tes erunt sancto; et eos, qui dili-
gunt illam, diligit Deus.
16. Qui audit illam, judicabit
gentes; et qui intuetur illam, per-
manebit confidens.
17. Si crediderit ei, haeredita-
bit illam, et erunt in confirmatio-
ne creaturae illius.
18. Quoniam in tentatione am-
bulat cum eo, et in primis eligit
eum.
19. Timorem et metum, et pro-
bationem inducet super illum; et
cruciabit illum in tribulatione
doctrinae suae, donec tentet eum
in cogitationibus suis, et credat
animae illius.
20. Et firmabit illum, et iter ad-
ducet directum ad illum, et laeti-
ficabit illum,
21. et denudabit absconsa sua
illi, et thesaurizabit super illum
scientiam et intellectum justitiae.
22. Si autem oberraverit, de-
relinquet eum, et tradet eum in
manus inimici sui.
23. Fili conserva tempus, et de-
vita a malo.
24. Pro anima tua, ne confun-
daris dicere verum.
25. Est enim confusio adducens

a, 590. eradicabitur

peccatum, et est confusio adducens gloriam et gratiam.

26. Ne accipias faciem adversus faciem tuam, nec adversus animam tuam mendacium.

27. Ne reverearis proximum tuum in casu suo;

28. nec retineas verbum in tempore salutis. Non abscondas sapientiam tuam in decore suo.

29. In lingua enim sapientia dignoscitur; et sensus, et scientia, et doctrina in verbo sensati, et firmamentum in operibus justitiae.

30. Non contradicas verbo veritatis ullo modo, et de mendacio ineruditionis tuae confundere.

31. Non confundaris confiteri peccata tua, * et ne subjicias te omni homini pro peccato. * c. 6, 6.

32. Noli resistere contra faciem potentis, nec coneris contra ictum fluvii.

33. Pro justitia agonizare pro anima tua, et usque ad mortem certa pro justitia, et Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

34. Noli citat[illegible] esse in lingua tua; et inutilis, et remissus in operibus tuis.

35. Noli esse sicut leo in domo tua, evertens domesticos tuos, et opprimens subjectos tibi.

36. Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, et ad dandum collecta.

C a p. 5.

Divitiis non fidendum; metus justus et prudens; peccatum statim expiandum; bilingues fugiendi.

1. Noli attendere ad possessiones iniquas, et ne dixeris: Est mihi sufficiens vita! nihil enim proderit in tempore vindictae et obductionis.

2. Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui;

3. et ne dixeris: Quomodo potui? aut quis me subjiciet propter facta mea? Deus enim vindica[...] vindicabit.

4. Ne dixeris: Peccavi, et qu[...] mihi accidit triste? Altissimus [...] nim est patiens redditor.

5. De propitiato peccato n[...] esse sine metu, neque adjici[...] peccatum super peccatum.

6. Et ne dicas; Miseratio D[...] mini magna est, multitudinis pe[...] catorum meorum miserebitur.

7. * Misericordia enim, et i[...] ab illo cito proximant, et in pe[...] catores respicit ira illius.
* Prov. 10, 6.

8. Non tardes converti ad D[...] minum, et ne differas de die [...] diem.

9. Subito enim veniet ira illiu[...] et in tempore vindictae disp[...] det te.

10. * Noli anxius esse in divit[...] injustis; non enim proderunt [...] bi in die obductionis et vindicta[...]
* Prov. 11, 4. 28.

11. Non ventiles te in omne[...] ventum, et non eas in omnem [...] am; sic enim omnis peccator pr[...] batur in duplici lingua.

12. Esto firmus in via Domin[...] et in veritate sensus tui et scie[...] tia, et prosequatur te verbum p[...] cis et justitiae.

13. Esto mansuetus ad audie[...] dum verbum a), ut intelligas; [...] cum sapientia proferas respo[...] sum verum.

14. Si est tibi intellectus, [...] sponde proximo; sin autem, [...] manus tua super os tuum, ne [...] piaris in verbo indisciplinato [...] confundaris.

15. Honor et gloria in serm[...] sensati; lingua vero imprud[...] tis subversio est ipsius.

16. Non appelleris b) susur[...] et lingua tua ne capiaris et c[...] fundaris.

17. Super furem enim est c[...] fusio et poenitentia, et den[...] tio c) pessima super bilingu[...]

a) 1590. add. Dei, b) 1590 add. in vita tua c) in 1590. verbum: «[...] tatio» in schedula superimpressum est.

surratori autem odium, et ini-
icitia, et contumelia.

18. Justifica pusillum, et ma-
um similiter.

Cap. 6.

ræ amicitiæ leges. Audiendi senes et colendi.

1. Noli fieri pro amico inimicus
oximo; improperium enim et
ntumeliam malus haereditabit,
omnis peccator invidus et bi-
guis.

2. Non te extollas in cogitatio-
animae tuae velut taurus; ne
rte elidatur virtus tua per stul-
iam,

3. et folia tua comedat, et fru-
us tuos perdat, et relinquaris
lut lignum aridum in eremo.

4. Anima enim nequam disper-
t, qui se habet; et in gaudium
imicis dat illum, et deducet in
rtem impiorum.

5. Verbum dulce multiplicat
icos, et mitigat inimicos; et
gua eucharis in bono homine
undat.

6. Multi pacifici sint tibi, et con-
arius sit tibi unus de mille.

7. Si possides amicum, in ten-
ione posside eum, et ne facile
edas ei.

8. Est enim amicus secundum
pus suum, et non permanebit
lie tribulationis.

9. Et est amicus, qui converti-
ad inimicitiam; et est amicus,
odium et rixam, et convitia
udabit.

10. Est autem amicus socius
nsae, et non permanebit in die
essitatis.

11. Amicus si permanserit fixus,
tibi quasi coaequalis, et in
mesticis tuis fiducialiter aget.

12. Si humiliaverit se contra
et a facie tua absconderit se,
nimem habebis amicitiam bo-
i.

13. Ab inimicis tuis separare,
et ab amicis tuis attende.

14. Amicus fidelis, protectio
fortis; qui autem invenit illum,
invenit thesaurum.

15. Amico fideli nulla est com-
paratio, et non est digna ponde-
ratio auri et argenti contra boni-
tatem fidei illius.

16. Amicus fidelis, medicamen-
tum vitae et immortalitatis; et
qui metuunt Dominum, invenient
illum.

17. Qui timet Deum, aeque ha-
bebit amicitiam bonam; quoni-
am secundum illum erit amicus
illius.

18. Fili a juventute tua excipe
doctrinam, et usque ad canos in-
venies sapientiam.

19. Quasi is, qui arat et a) semi-
nat, accede ad eam, et sustine bo-
nos fructus illius;

20. in opere enim ipsius exi-
guum laborabis, et cito edes de
generationibus illius.

21. Quam aspera est nimium
sapientia indoctis hominibus, et
non permanebit in illa excors.

22. Quasi lapidis virtus proba-
tio erit in illis, et non demora-
buntur projicere illam.

23. Sapientia enim doctrinae
secundum nomen est ejus, et non
est multis manifesta; quibus au-
tem cognita est, permanet usque
ad conspectum Dei.

24. Audi fili, et accipe consili-
um intellectus, et ne abjicias con-
silium meum.

25. Injice pedem tuum in com-
pedes illius, et in torques illius
collum tuum;

26. subjice humerum tuum, et
porta illam, et ne acedieris vin-
culis ejus.

27. In omni animo tuo accede
ad illam, et in omni virtute tua
conserva vias ejus.

28. Investiga illam, et manife-

a) 1590. add. qui

stabitur tibi, et continens factus, ne derelinquas eam.

29. In novissimis enim invenies requiem in ea, et convertetur tibi in oblectationem.

30. Et erunt tibi compedes ejus in protectionem fortitudinis, et bases virtutis, et torques illius in stolam gloriae:

31. Decor enim vitae est in illa, et vincula illius alligatura salutaris.

32. Stolam a) gloriae indues eam, et coronam gratulationis superpones tibi.

33. Fili! si attenderis mihi, disces; et si accommodaveris animum tuum, sapiens eris.

34. Si inclinaveris aurem tuam, excipies doctrinam; et si dilexeris audire, sapiens eris.

35. * In multitudine presbyterorum prudentium sta, et sapientiae illorum ex corde conjungere, ut omnem narrationem Dei possis audire, et proverbia laudis non effugiant a te. * c. 8, 9.

36. Et si videris sensatum, evigila ad eum, et gradus ostiorum illius exterat pes tuus.

37. * Cogitatum tuum habe in praeceptis Dei, et in mandatis illius maxime assiduus esto; et ipse dabit tibi cor, et concupiscentia sapientiae dabitur tibi. * Ps. 1, 2.

Cap. 7.

Qua ratione nos gerere oporteat erga Deum, sacerdotes, parentes, filios, amicos, potentes et infirmos.

1. Noli facere mala, et non te apprehendent.

2. Discede ab iniquo, et deficient mala abs te.

3. Fili! non semines mala in sulcis injustitiae, et non metes ea in septuplum.

4. Noli quaerere b) a domino ducatum, neque a rege cathedram honoris.

5.* Non te justifices ante Deun quoniam agnitor cordis ipse es et penes regem noli velle vide sapiens. * Job 9, 2. Ps. 142, 2. Eccles. 7,

6. Noli quaerere fieri judex, n si valeas virtute irrumpere in quitates; ne forte extimescas f ciem potentis, et ponas scand lum in aequitate tua c).

7. Non pecces in multitudine civitatis, nec te immittas in pop lum,

8. neque * alliges duplicia pe cata; nec enim in uno eris in munis. * c. 12, 7.

9. Noli esse pusillanimis in nimo tuo;

10. exorare, et facere eleem synam ne despicias.

11. Ne dicas: In multitudi munerum meorum respiciet D us, et offerente me Deo altissim munera mea suscipiet.

12. Non irrideas hominem amaritudine animae; * est enin qui humiliat et exaltat, circun spector Deus. * 1 Reg. 2, 7.

13. Noli arare d) mendaciu adversus fratrem tuum; neque amicum similiter facias.

14. Noli velle mentiri omn mendacium; assiduitas enim i lius non est bona.

15. Noli verbosus esse in mu titudine presbyterorum, et no iteres verbum in oratione tua.

16. Non oderis laboriosa op ra, et rusticationem creatam a Altissimo.

17. Non te reputes in multitu dine indisciplinatorum.

18. Memento irae, quonia non tardabit.

19. Humilia valde spiritum t um; quoniam vindicta carnis i pii, ignis et vermis.

20. Noli praevaricari in an cum pecuniam differentem, n que fratrem charissimum au spreveris.

---

a) 1590. Stola b) in 1592. littera „a" superimpressa, 1590. ab homine
c) 1590. in agilitate tua. d) 1590. amare

21. Noli discedere a muliere
ensata et bona, quam sortitus es
n timore Domini; gratia enim
erecundiae illius super aurum.
22. * Non laedas servum in ve-
itate operantem; neque merce-
arium dantem animam suam.
* c. 33, 31.
23. Servus sensatus sit tibi di-
ectus quasi anima tua, non de-
raudes illum libertate, neque
nopem derelinquas illum.
24. Pecora tibi sunt? attende
lis; et si sunt utilia, perseverent
pud te.
25. Filii tibi sunt? erudi illos,
t curva illos a pueritia illorum.
26. Filiae tibi sunt? serva cor-
us illarum, et non ostendas hila-
em faciem tuam ad illas.
27. Trade filiam, et grande o-
us feceris, et homini sensato da
lam.
28. Mulier si est tibi secundum
nimam tuam, non projicias il-
m; et odibili non a) credas te.
i toto corde tuo
29. * honora patrem tuum, et
emitus matris tuae ne oblivisca-
s.
* Tob. 4, 3.
30. Memento, quoniam nisi per
os natus non fuisses; et retri-
ie illis, quomodo et illi tibi.
31. In tota anima tua time Do-
num, et sacerdotes illius san-
fica.
32. In omni virtute tua dilige
m, qui te fecit; et ministros e-
ne derelinquas.
33. * Honora Deum ex tota ani-
tua, et honorifica sacerdotes,
propurga te cum brachiis.
* Deut. 12, 18.
34. Da illis partem, * sicut man-
um est tibi, primitiarum et
gationis; et de negligentia tua
ga te cum paucis.
* Lev. 2, 3. Num. 18, 15.
35. Datum brachiorum tuorum
acrificium sanctificationis of
feres Domino, et initia sancto-
rum;
36. et pauperi porrige manum
tuam, ut perficiatur propitiatio,
et benedictio tua.
37. Gratia dati in conspectu o-
mnis viventis, et mortuo non pro-
hibeas gratiam.
38. * Non desis plorantibus in
consolatione, et cum lugentibus
ambula.
* Rom. 12, 15.
39. Non te pigeat visitare infir-
mum; ex his enim in dilectione
firmaberis.
40. In omnibus operibus tuis
memorare novissima tua, et in ae-
ternum non peccabis.

Cap. 8.

Quomodo agendum cum divitibus, indoctis, violentis et iracundis.

1. Non litiges cum homine po-
tente, ne forte incidas in manus
illius.
2. Non contendas cum viro lo-
cuplete, ne forte contra te con-
stituat litem tibi.
3. * Multos enim perdidit au-
rum et argentum, et usque ad cor
regum extendit, et convertit.
* c. 31, 6.
4. Non litiges cum homine lin-
guato, et non strues in ignem il-
lius ligna.
5. Non communices homini in-
docto, ne male de progenie tua
loquatur.
6. Ne despicias hominem aver-
tentem se a peccato, neque im-
properes ei; memento, quoniam
omnes in correptione sumus.
7. * Ne spernas hominem in sua
senectute; etenim ex nobis senes-
cunt.
* Lev. 19, 32.
8. Noli de mortuo inimico tuo
gaudere; sciens, quoniam omnes
morimur, et in gaudium b) nolu-
mus venire.
9. * Ne despicias narrationem

a) 1590. credas te in toto corde. Honora

b) 1590. volumus

presbyterorum sapientium, et in proverbiis eorum conversare. * c. 6, 35.

10. Ab ipsis enim disces sapientiam, et doctrinam intellectus, et servire magnatis sine querela.

11. Non te praetereat narratio seniorum; ipsi enim didicerunt a patribus suis;

12. quoniam ab ipsis disces intellectum, et in tempore necessitatis a) dare responsum.

13. Non incendas carbones peccatorum arguens eos, et ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum.

14. Ne contra faciem stes contumeliosi, ne sedeat quasi insidiator ori tuo.

15. *Noli foenerari homini fortiori te; quod si foeneraveris, quasi perditum habe. * c. 29, 4.

16. Non spondeas super virtutem tuam; quod si spoponderis, quasi restituens cogita.

17. Non judices contra judicem; quoniam secundum quod justum est judicat.

18. * Cum audace non eas in via, ne forte gravet mala sua in te; ipse enim secundum voluntatem suam vadit, et simul cum stultitia illius peries. * Gen. 4, 8.

19. *Cum iracundo non facias b) rixam, et cum audace non eas in desertum; quoniam quasi nihil est ante illum sanguis, et ubi non est adjutorium, elidet te. * Prov. 22, 24.

20. Cum fatuis consilium non habeas; non enim poterunt diligere, nisi quae eis placent.

21. Coram extraneo ne facias consilium; nescis enim, quid pariet.

22. Non omni homini cor tuum manifestes; ne forte inferat tibi gratiam falsam, et convitietur tibi.

Cap. 9.

De zelotypia, et mulierum consortio. amico vetere ne recedas: cum principi parce agas.

1. Non zelas mulierem sin tui, ne ostendat super te maliti doctrinae nequam.

2. Non des mulieri potestat animae tuae, ne ingrediatur c) virtutem tuam, et confundaris.

3. Ne respicias mulierem m tivolam; ne forte incidas in queos illius.

4. Cum saltatrice ne assidu sis; nec audias illam, ne fo pereas in efficacia illius.

5. * Virginem ne conspicias, forte scandalizeris in decore lius. * Gen. 6, 2.

6. * Ne des fornicariis anima tuam in ullo; ne perdas te, et ha reditatem tuam. * Prov. 5, 2

7. Noli circumspicere in vi civitatis, nec oberraveris in p teis illius.

8. * Averte faciem tuam a m liere compta, et ne circumspici speciem alienam. * Gen. 34, 2. 2 Reg. 11, 4. 13, 1.

9. Propter speciem mulier multi perierunt; et ex hoc conc piscentia quasi ignis exardescit

10. Omnis mulier, quae est fo nicaria, quasi stercus in via co culcabitur.

11. Speciem mulieris alien multi admirati, reprobi facti sur colloquium enim illius quasi gnis exardescit.

12. Cum aliena muliere ne s deas omnino, nec accumbas cu ea super cubitum.

13. Et non alterceris cum i in vino, ne forte declinet cor t um in illam, et sanguine tuo lal ris in perditionem.

14. Ne derelinquas amicum a tiquum; novus enim non erit milis illi.

a) 1590. dabis b) 1592. 1593. facies, C. R. 1592. et 1593. facias, 1590. faci
c) 1590. in virtute tua,

15. Vinum novum, amicus novus; veterascet, et cum suavitate bibes illud.

16. *Non zeles gloriam, et opes peccatoris; non enim scis, quae futura sit illius subversio.

*Jud. 9, 4. 2 Reg. 15, 10.

17. Non placeat tibi injuria injustorum, sciens, quoniam usque ad inferos non placebit impius.

18. Longe abesto ab homine potestatem habente occidendi, et non suspicaberis timorem mortis.

19. Et si accesseris ad illum, noli aliquid committere, ne forte auferat vitam tuam.

20. Communionem mortis scito; quoniam in medio laqueorum ngredieris, et super dolentium ırma ambulabis.

21. Secundum virtutem tuam ave te a proximo tuo, et cum sapientibus et prudentibus tracta.

22. Viri justi sint tibi convivae, t in timore Dei sit tibi gloriatio,

23. et in sensu sit tibi cogitatus)ei, et omnis enarratio tua in raeceptis Altissimi.

24. In manu artificum opera audabuntur, et princeps populi ı sapientia sermonis sui, in sena vero seniorum verbum.

25. Terribilis est in civitate sua omo linguosus; et temerarius in erbo suo odibilis erit.

Cap. 10.

irtutes, quae deceant principes et judices; vitia, quae eos magis dedeceant.

1. Judex sapiens judicabit poılum suum, et principatus sen.ti stabilis erit.

2. *Secundum judicem populi, e et ministri ejus; et qualis reor est civitatis, tales et inhabintes in ea.

*Prov. 29, 12.

3. *Rex insipiens perdet popum suum; et civitates inhabitaıntur per sensum potentium a).

*3 Reg. 12, 13.

4. In manu Dei potestas terrae; et utilem rectorem suscitabit in tempus super illam.

5. In manu Dei b) prosperitas hominis, et super faciem scribae imponet honorem suum.

6. Omnis injuriae proximi ne memineris, * et nihil agas in operibus injuriae.

*Lev. 19, 13.

7. Odibilis coram Deo est et hominibus superbia; et execrabilis omnis iniquitas gentium.

8. *Regnum a gente in gentem transfertur propter injustitias, et injurias, et contumelias, et diversos dolos.

*Dan. 4, 14.

9. Avaro autem nihil est scelestius. Qui superbit terra et cinis?

10. Nihil est iniquius, quam amare pecuniam; hic enim et animam suam venalem habet; quoniam in vita sua projecit intima sua.

11. Omnis potentatus brevis vita. Languor prolixior gravat medicum.

12. Brevem languorem praecidit medicus; sic et rex hodie est, et cras morietur.

13. Cum enim morietur homo, haereditabit serpentes, et bestias, et vermes.

14. Initium superbiae hominis, apostatare a Deo.

15. Quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor ejus, *quoniam initium omnis peccati est superbia; qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, et subvertet eum in finem.

*Prov. 18, 11.

16. Propterea exhonoravit Dominus conventus malorum, et destruxit eos usque in finem.

17. Sedes ducum superborum destruxit Deus, et sedere fecit mites pro eis.

18. Radices gentium superbarum arefecit Deus, et plantavit humiles ex ipsis gentibus.

19. Terras gentium evertit Do-

---

a) 1590. sensum prudentium. b) 1590. potestas

minus, et perdidit eas usque ad fundamentum.

20. Arefecit ex ipsis, et disperdidit eos, et cessare fecit memoriam eorum a terra.

21. Memoriam superborum perdidit Deus, et reliquit memoriam humilium sensu.

22. Non est creata hominibus superbia; neque iracundia nationi mulierum.

23. Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Deum; semen autem hoc exhonorabitur, quod praeterit mandata Domini.

24. In medio fratrum rector illorum in honore: et qui timent Dominum, erunt in oculis illius.

25. Gloria divitum, honoratorum, et pauperum, timor Dei est.

26. Noli despicere hominem justum pauperem, et noli magnificare virum peccatorem divitem.

27. Magnus, a) et judex, et potens est in honore; et non est major illo, qui timet Deum.

28. * Servo sensato liberi servient; † et vir prudens et disciplinatus non murmurabit correptus, et inscius non honorabitur.
* Prov. 17, 2. † 2 Reg. 12, 13.

29. Noli extollere te in faciendo opere tuo, et noli cunctari in tempore angustiae.

30. * Melior est, qui operatur, et abundat in omnibus, quam qui gloriatur, et eget pane. * Prov. 12, 9.

31. Fili! in mansuetudine serva animam tuam, et da illi honorem secundum meritum suum.

32. Peccantem in animam suam quis justificabit? et quis honorificabit exhonorantem animam suam?

33. Pauper gloriatur per disciplinam et timorem suum: et est homo, qui honorificatur propter substantiam suam.

34. Qui autem gloriatur in paupertate, quanto magis in substantia? et qui gloriatur in substantia, paupertatem vereatur.

a) 1590. Magnus est judex,

CAP. 11.

Divitiae et paupertas; prospera vel adver[sa] a Deo sunt.

1. * Sapientia humiliati exaltab[it] caput illius, et in medio magna[tum] torum consedere illum faciet.
* Gen. 41, 4. Dan. 6, 3. Joh. 7, 18.

2. * Non laudes virum in speci[e] sua, neque spernas hominem i[n] visu suo. * 1 Reg. 16, 7.

3. Brevis in volatilibus est apis et initium dulcoris habet fructu[s] illius.

4. In vestitu ne glorieris um[quam], nec in die honoris tui ex[tollaris]; quoniam mirabilia ope[ra] Altissimi solius, et gloriosa, e[t] absconsa, et invisa opera illius.

5. Multi tyranni sederunt i[n] throno, et insuspicabilis portavi[t] diadema.

6. * Multi potentes oppress[i] sunt valide, et gloriosi tradit[i] sunt in manus alterorum.
* 1 Reg. 15, 28. Esth. 6, 7.

7. Priusquam interroges, ne vituperes quemquam; et cum interrogaveris, corripe juste.

8. * Priusquam audias, ne respondeas verbum; et in medio sermonum ne adjicias loqui.
* Prov. 18, 13.

9. De ea re, quae te non molestat, ne certeris; et in judicio peccantium ne consistas.

10. Fili! ne in multis sint actu[s] tui; et si dives fueris, non eri[s] immunis a delicto; si enim secu[tus] fueris, non apprehendes; e[t] non effugies, si praecucurreris.

11. * Est homo laborans, et festinans, et dolens impius, et tant[o] magis non abundabit. * Eccles. 4, 8.

12. Est homo marcidus egen[s] recuperatione, plus deficiens virtute, et abundans paupertate;

13. et * oculus Dei respexit illum in bono, et erexit eum ab humilitate ipsius, et exaltavit capu[t] ejus; et mirati sunt in illo multi et honoraverunt Deum. * Job 42, 1[0].

14. * Bona et mala, vita et mors, aupertas et honestas a Deo sunt.
* Job 2, 10.
15. Sapientia et disciplina, et ientia legis apud Deum. Dileio, et viae bonorum apud ipsum.
16. Error et tenebrae peccatobus concreata sunt: qui autem xultant in malis, consenescunt in ialo.
17. Datio Dei permanet justis, t profectus illius successus haebit in aeternum.
18. Est, qui locupletatur parce zendo, et haec est pars mercedis lius
19. in eo, quod dicit: * Inveni equiem mibi, et nunc manducao de bonis meis solus.
* Luc. 12, 19.
20. Et nescit, quod tempus praeteriet, et mors appropinıet, et relinquat omnia aliis, et orietur.
21. Sta in testamento tuo, et in o colloquere, et in opere mantorum tuorum veterasce.
22. Ne manseris in operibus ccatorum. Confide autem in o, et mane in loco tuo.
23. Facile est enim in oculis i subito honestare pauperem.
24. Benedictio Dei in mercem justi festinat, et in hora velo rocessus illius fructificat.
25. Ne dicas: Quid est mihi o s, et quae erunt mihi ex hoc bo ?
26. Ne dicas: Sufficiens mihi n; et quid ex hoc pessimabor?
27. * In die bonorum ne immer sis malorum; et in die maum ne immemor sis bonorum.
* Jer. 41, 6.
28. Quoniam facile est coram o in die obitus retribuere uniique secundum vias suas.
29. Malitia horae oblivionem t luxuriae magnae, et in fine ninis denudatio operum illius.
30. Ante mortem ne laudes hominem quemquam, quoniam in filiis suis agnoscitur vir.
31. Non omnem hominem inducas in domum tuam; multae enim sunt insidiae dolosi.
32. Sicut enim eructant praecordia b) foetentium, et sicut perdix inducitur in caveam, et ut caprea in laqueum; sic et cor superborum, et sicut prospector videns casum proximi sui.
33. Bona enim in mala convertens insidiatur, et in electis imponet maculam.
34. A scintilla una augetur ignis, et ab uno doloso augetur sanguis; homo vero peccator sanguini insidiatur.
35. Attende tibi a pestifero, fabricat enim mala; ne forte inducat super te subsannationem in perpetuum.
36. Admitte ad te alienigenam, et subvertet te in turbine, et abalienabit te a tuis propriis.

Cap. 12.

Cui sit benefaciendum. Veræ, et fictæ amicitiæ notæ.

1. Si benefeceris, scito, cui feceris, et erit gratia in bonis tuis multa.
2. Benefac justo, et invenies retributionem magnam; et si non ab ipso, certe a Domino.
3. Non est enim ei bene, qui assiduus est in malis, et eleemosynas non danti; quoniam et Altissimus odio habet peccatores, et misertus est poenitentibus.
4. Da misericordi, et ne suscipias peccatorem; et impiis et peccatoribus reddet vindictam, custodiens eos in diem vindictae.
5. Da bono, et non receperis peccatorem.
6. Benefac humili, et non dederis impio; prohibe panes illi dari, ne in ipsis potentior te sit.
7. Nam duplicia mala invenies

a) 1590. prætereat, b) 1590. fœtantium,

in omnibus bonis, quaecumque feceris illi; quoniam et Altissimus odio habet peccatores, et impiis reddet vindictam.

8. Non agnoscetur in bonis amicus et non abscondetur in malis inimicus.

9. In bonis viri, a) inimici illius in tristitia; et in malitia illius, amicus agnitus est.

10. Non credas inimico tuo in aeternum; sicut enim aeramentum, aeruginat nequitia illius.

11. Et si humiliatus vadat curvus, adjice animum tuum, et custodi te ab illo.

12. Non statuas illum penes te, nec sedeat ad dexteram tuam, ne forte conversus in locum tuum, inquirat cathedram tuam; et in novissimo agnoscas verba mea, et in sermonibus meis stimuleris.

13. Quis miserebitur incantori a serpente percusso, et omnibus, qui appropiant bestiis? et sic qui comitatur cum viro iniquo, et obvolutus est in peccatis ejus.

14. Una hora tecum permanebit; si autem declinaveris, non supportabit.

15. * In labiis suis indulcat inimicus; et in corde suo insidiatur, ut subvertat te in foveam.

* Jer. 41, 6.

16. In oculis suis lacrymatur inimicus; et si invenerit tempus, non satiabitur sanguine;

17. et si incurrerint tibi mala, invenies eum illic priorem.

18. In oculis suis lacrymatur inimicus, et quasi adjuvans suffodiet plantas tuas.

19. Caput suum movebit, et plaudet manu, et multa susurrans commutabit vultum suum.

Cap. 13.

Cum bonis familiaritas ineunda est; amicitia cum paribus, non item cum potentioribus et malis.

1. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea; * et qui commun
caverit superbo, induet supe
biam.

* Deut. 7, 2.

2. Pondus super se tollet, q
honestiori se communicat. Et c
tiori te ne socius fueris.

3. Quid communicabit cacab
ad ollam? quando enim se coll
serint, confringetur.

4. Dives injuste egit, et freme
pauper autem laesus tacebit.

5. Si largitus fueris, assumet t
et si non habueris, derelinquet t

6. Si habes, convivet tecum,
evacuabit te, et ipse non doleb
super te.

7. Si necessarius illi fueris, su
plantabit te, et subridens spe
dabit, narrans tibi bona, et dice
Quid opus est tibi?

8. Et confundet te in cibis sui
donec te exinaniat bis, et ter;
in novissimo deridebit te; et p
stea videns derelinquet te, et c
put suum movebit ad te.

9. Humiliare Deo, et expec
manus ejus.

10. Attende, ne seductus in stu
titiam humilieris.

11. Noli esse humilis in sapie
tia tua, ne humiliatus in stultitia
seducaris:

12. Advocatus a potentiore di
cede; ex hoc enim magis te a
vocabit.

13. Ne improbus sis, ne impi
garis: et ne longe sis ab eo, n
eas in oblivionem.

14. Ne retineas ex aequo loq
cum illo; nec credas multis ve
bis illius; ex multa enim loque
tentabit te, et subridens interr
gabit te de absconditis tuis.

15. Immitis animus illius co
servabit verba tua; et non pa
cet de malitia, et de vinculis.

16. Cave tibi, et attende di
genter auditui tuo; quoniam cu
subversione tua ambulas.

17. Audiens vero illa, quasi
somnis vide, et vigilabis.

a) 1590. inimici illius: in tristitia et in malitia .....

18. Omni vita tua dilige Deum,
t invoca illum in salute tua.
19. Omne animal diligit simile
bi; sic et omnis homo proxi-
ıum sibi.
20. Omnis caro ad similem sibi
onjungetur, et omnis homo si-
ili sui sociabitur.
21. Si communicabit lupus agno
liquando, sic peccator justo.
22. Quae communicatio sancto
homini ad canem? aut quae
ars diviti ad pauperem?
23. Venatio leonis onager in
remo; sic et pascua divitum,
unt pauperes.
24. Et sicut abominatio est su-
erbo humilitas; sic et execratio
ivitis pauper.
25. Dives commotus confirma-
ır ab amicis suis; humilis autem
ım ceciderit, expelletur et a no-
s.
26. Diviti decepto multi recu-
eratores; locutus est superba,
justificaverunt illum.
27. Humilis deceptus est, insu-
er et arguitur; locutus est sen-
te, et non est datus ei locus.
28. Dives locutus est, et omnes
cuerunt, et verbum illius usque
l nubes perducent.
29. Pauper locutus est, et di-
ınt: Quis est hic? et si offende-
t, subvertent illum.
30. Bona est substantia, cui non
t peccatum in conscientia et ne-
issima paupertas in ore impii.
31. Cor hominis immutat faciem
lius, sive in bona, sive in mala.
32. Vestigium cordis boni, et
ciem bonam difficile invenies,
cum labore.

Cap. 14.

sus linguæ; avari characteres; beneficentia; sapientiæ studium.

1. * Beatus vir, qui non est lap-
verbo ex ore suo, et non est
nulatus in tristitia delicti.

* c. 19, 16.

2. Felix, qui non habuit animi
sui tristitiam, et non excidit a spe
sua.
3. Viro cupido et tenaci sine
ratione est substantia, et homini
livido ad quid aurum?
4. Qui acervat ex animo suo in-
juste, aliis congregat, et in bonis
illius alius luxuriabitur.
5. Qui sibi nequam est, cui alii
bonus erit? et non jucundabitur
in bonis suis.
6. Qui sibi invidet, nihil est illo
nequius, et haec redditio est mali-
tiae illius:
7. Et si bene fecerit, ignoran-
ter, et non volens facit; et in no-
vissimo manifestat malitiam su-
am.
8. Nequam est oculus lividi; et
avertens faciem suam, et despi-
ciens animam suam.
9. Insatiabilis oculus cupidi in
parte iniquitatis; non satiabitur,
donec consumat arefaciens ani-
mam suam.
10. Oculus malus ad mala; et
non satiabitur pane, sed indigens
et in tristitia erit super mensam
suam.
11. Fili! si habes, benefac te-
cum, et Deo dignas oblationes of-
fer.
12. Memor esto, quoniam mors
non tardat, et testamentum infe-
rorum, quia demonstratum est
tibi; testamentum enim hujus
mundi morte morietur.
13. * Ante mortem benefac a-
mico tuo, et secundum vires tuas
exporrigens da pauperi.

* c. 4, 1. Tob. 4, 7.

14. Non defrauderis a die bo-
no, et particula boni doni non te
praetereat.
15. Nonne aliis relinques dolo-
res et labores tuos in divisione
sortis?
16. Da, et accipe, et justifica
animam tuam;
17. ante obitum tuum operare

‖ 1590. om. homini

justitiam; quoniam non est apud inferos invenire cibum.

18. * Omnis caro sicut foenum veterascet; et sicut folium fructificans in arbore viridi. *Jes. 40, 6. J. c. 1, 10. 1 Petr. 1, 24.

19. Alia generantur, et alia dejiciuntur; sic generatio carnis et sanguinis, alia finitur, et alia nascitur.

20. Omne opus corruptibile in fine deficiet; et qui illud operatur, ibit cum illo.

21. Et omne opus electum justificabitur; et qui operatur illud, honorabitur in illo.

22. * Beatus vir, qui in sapientia morabitur, et qui in justitia sua meditabitur, et in sensu cogitabit circumspectionem Dei. * Ps. 1, 2.

23. Qui excogitat vias illius in corde suo, et in absconditis suis intelligens, vadens post illam quasi investigator, et in viis illius consistens.

24. Qui respicit per fenestras illius, et in januis illius audiens.

25. Qui requiescit juxta domum illius, et in parietibus illius figens palum statuet casulam suam ad manus illius, et requiescent in casula illius bona per aevum.

26. Statuet filios suos sub tegmine illius, et sub ramis ejus morabitur.

27. Protegetur sub tegmine illius a fervore, et in gloria ejus requiescet.

CAP. 15.

Timoris Dei, et veræ sapientiæ fructus; libero arbitrio gaudet homo.

1. Qui timet Deum, faciet bona; et qui continens est justitiae, apprehendet illam;

2. et obviabit illi quasi mater honorificata, et quasi mulier a virginitate suscipiet illum.

3. Cibabit illum pane vitae et intellectus, et aqua sapientiae sa-
lutaris potabit illum; et firma
tur in illo, et non flectetur.

4. Et continebit illum, et n
confundetur; et exaltabit ill
apud proximos suos;

5. et in medio ecclesiae aper
os ejus; et adimplebit illum s
ritu sapientiae et intellectus,
stola gloriae vestiet illum.

6. Jucunditatem et exultati
nem thesaurizabit super illum,
nomine aeterno haereditabit
lum.

7. Homines stulti non app
hendent illam, et homines sens
obviabunt illi, homines stulti n
videbunt eam; longe enim ab
a superbia et dolo.

8. Viri mendaces non erunt
lius memores; et viri veraces i
venientur in illa, et successu
habebunt usque ad inspectione
Dei.

9. Non est speciosa laus in o
peccatoris;

10. Quoniam a Deo profecta e
sapientia; sapientiae enim Dei
stabit laus, et in ore fideli abu
dabit, et dominator dabit eam il

11. Non dixeris: Per Deum a
est; quae enim odit, ne feceris

12. Non dicas: ille me impl
navit; non enim necessarii su
ei homines impii.

13. Omne execramentum err
ris odit Dominus, et non erit am
bile timentibus eum.

14. Deus ab initio constitu
hominem, et reliquit illum in m
nu consilii sui.

15. Adjecit mandata et praec
pta sua;

16. si volueris mandata serv
re, conservabunt te, et in perp
tuum fidem placitam facere.

17. Apposuit tibi aquam et
gnem; ad quod volueris, porri
manum tuam.

18 *Ante hominem vita et mo
bonum et malum; quod placu
rit ei, dabitur illi. * Jer. 21, 8.

19. Quoniam multa sapientia
ei, et fortis in potentia, videns
nnes sine intermissione.
20. * Oculi Domini ad timentes
m, et ipse agnoscit omnem ope-
m hominis. * Ps. 33, 10.
21. Nemini mandavit impie a-
re, et nemini dedit spatium pec-
ndi:
22. Non enim concupiscit mul-
udinem filiorum infidelium et
utilium.

Cap. 16.

us punit impios; sapienter universa dis-
posuit, et provide universa gubernat.

1. Ne jucunderis in filiis impiis,
multiplicentur; nec oblecteris
per ipsos, si non est timor Dei
illis.
2. Non credas vitae illorum, et
respexeris in labores eorum.
3. Melior est enim unus timens
um, quam mille filii impii.
4. Et utile est mori sine filiis,
am relinquere filios impios.
5. Ab uno sensato inhabitabitur
ria, tribus a) impiorum dese-
ur.
6. Multa talia vidit oculus me-
et fortiora horum audivit au-
mea.
. * In synagoga peccantium ex-
ebit ignis, et in gente incredi-
exardescet ira. * c. 21, 10.
. * Non exoraverunt pro pec-
s suis antiqui gigantes, qui de-
icti sunt confidentes suae vir-
* Gen. 6, 4.
. Et non pepercit b) peregri-
oni Lot, et execratus est eos
e superbia verbi illorum.
. Non misertus est illis, gen-
totam perdens, et extollen-
se in peccatis suis.
. * Et sicut sexcenta millia
itum, qui congregati sunt in
tia cordis sui; et si unus fu-
cervicatus, mirum, si fuisset
unis. * Num. 14, 20. 26, 51.

12. Misericordia enim et ira est
cum illo. Potens exoratio, et ef-
fundens iram;
13. secundum misericordiam
suam, sic correptio illius homi-
nem secundum opera sua judicat.
14. Non effugiet in rapina pec-
cator, et non retardabit sufferen-
tia misericordiam facientis.
15. Omnis misericordia faciet
locum unicuique secundum me-
ritum operum suorum, et secun-
dum intellectum peregrinationis
ipsius.
16. Non dicas: A Deo abscon-
dar, et ex summo quis mei memo-
rabitur?
17. In populo magno non agnos-
car; quae est enim anima mea in
tam immensa creatura?
18. Ecce! coelum, et coeli coe-
lorum, abyssus, et universa terra,
et quae in eis sunt, in conspectu
illius commovebuntur,
19. montes simul, et colles, et
fundamenta terrae: cum conspe-
xerit illa Deus, tremore concuti-
entur.
20. Et in omnibus his insensa-
tum est cor; et omne cor intelli-
gitur ab illo;
21. et vias illius quis intelligit,
et procellam, quam nec oculus
videbit hominis?
22. Nam plurima illius opera
sunt in absconsis; sed opera ju-
stitiae ejus quis enunciabit? aut
quis sustinebit? Longe enim est
testamentum a quibusdam, et in-
terrogatio c) omnium in consum-
matione est.
23. Qui minoratur corde, cogi-
tat inania; et vir imprudens, et
errans cogitat stulta.
24. Audi me, fili! et disce dis-
ciplinam sensus, et in verbis meis
attende in corde tuo.
25. Et dicam in aequitate disci-
plinam, et scrutabor enarrare sa-
pientiam; et in verbis meis atten-

a) 1590. et a tribu b) 1590. peregrinationi illorum, et .....
c) 1590. interrogatio hominum

de in corde tuo, et dico in aequitate spiritus virtutes, quas posuit Deus in opera sua ab initio, et in veritate enuncio scientiam ejus.

26. In judicio Dei opera ejus ab initio, et ab institutione ipsorum distinxit partes illorum, et initia eorum in gentibus suis.

27. Ornavit in aeternum opera illorum, nec esurierunt, nec laboraverunt, et non destiterunt ab operibus suis.

28. Unusquisque proximum sibi non angustiabit usque in aeternum.

29. Non sis incredibilis verbo illius.

30. Post haec Deus in terram respexit, et implevit illam bonis suis.

31. Anima omnis a) vitalis denunciavit ante faciem ipsius, et in ipsam b) iterum reversio illorum.

Cap. 17.

Deus hominem creavit et eximiis ornavit dotibus. Memor Dei inspectoris pietatem cole, et Deum lauda.

1. Deus creavit de terra hominem, et secundum *imaginem suam fecit illum. *Gen. 1, 27. 5, 1.

2. Et iterum convertit illum in ipsam, et secundum se vestivit illum virtute.

3. Numerum dierum et tempus dedit illi, et dedit illi potestatem eorum, quae sunt super terram.

4. Posuit timorem illius super omnem carnem, et dominatus est bestiarum et volatilium.

5. *Creavit ex ipso adjutorium simile sibi; consilium, et linguam, et oculos, et aures, et cor dedit illis excogitandi; et disciplina intellectus replevit illos.
*Gen. 2, 18.

6. Creavit illis scientiam spiritus, sensu implevit cor illorum, et mala et bona ostendit illis.

7. Posuit oculum suum super corda illorum, ostendere illis m
gnalia operum suorum;

8. ut nomen sanctificationis c
laudent; et gloriari in mirab
bus illius, ut magnalia enarr
operum ejus.

9. Addidit illis disciplinam,
legem vitae haereditavit illos.

10. Testamentum aetern
constituit cum illis, et justitiam
judicia sua ostendit illis.

11. Et magnalia honoris e
vidit oculus illorum, et honor
vocis audierunt aures illorum.
dixit illis: Attendite ab omni i
quo.

12. Et mandavit illis unicuiq
de proximo suo.

13. Viae illorum coram ip
sunt semper, non sunt abscon
ab oculis ipsius.

14. In unamquamque gent
praeposuit rectorem.

15. Et pars Dei Israël facta
manifesta.

16. Et omnia opera illorum v
lut sol in conspectu Dei; et oc
ejus sine intermissione inspicie
tes in viis eorum.

17. Non sunt absconsa tes
menta per iniquitatem illoru
et omnes iniquitates eorum
conspectu Dei.

18. *Eleemosyna viri quasi
gnaculum c) cum ipso, et gratia
hominis quasi pupillam conse
vabit. *c. 29, 16.

19. Et postea resurget, et ret
buet illis retributionem, unic
que in caput ipsorum, et conv
tet in interiores partes terrae

20. Poenitentibus autem de
viam justitiae, et confirmavit
ficientes sustinere, et destina
illis sortem veritatis.

21. Convertere ad Dominu
et relinque peccata tua.

22. Precare ante faciem Do
ni, et minue offendicula.

23. Revertere ad Dominum

a) 1590. anima autem omnis vitalis denunciabit b) 1590. ipsa c) 1590. (
sacculus

vertere ab injustitia tua, et nimis
dito exécrationem;
24. et cognosce justitias et ju-
icia Dei, et sta in sorte proposi-
onis, et orationis altissimi Dei.
25. In partes vade saeculi san-
i; * cum vivis et dantibus con-
ssionem Deo. *Ps. 6, 6. Jes. 38, 19.
26. Non demoreris in errore
npiorum, ante mortem confite-
e. A mortuo quasi nihil, perit
onfessio.
27. Confiteberis vivens, vivus
sanus confiteberis, et laudabis
eum, et gloriaberis in misera-
onibus illius.
28. Quam magna misericordia
omini, et propitiatio illius, con-
ertentibus ad se!
29. Nec enim omnia possunt
se in hominibus, quoniam non
t immortalis filius hominis, et
vanitate malitiae placuerunt.
30. Quid lucidius sole? et hic de-
iet. Aut quid nequius, a) quam
uod excogitavit caro et sanguis?
hoc arguetur.
31. Virtutem altitudinis coeli
se conspicit; et omnes homines
rra et cinis.

Cap. 18.

am bonus est, et quam misericors Deus! nsiderate loquendum, orationi instandum, pravæ cupiditates resecandæ.

1. * Qui vivit in aeternum, cre-
it omnia simul. Deus solus ju-
ficabitur, et manet invictus rex
aeternum. *Gen. 1, 1.
2. Quis sufficit enarrare opera
us?
3. Quis enim investigabit ma-
alia ejus?
4. Virtutem autem magnitudi-
ejus, quis enunciabit? aut quis
iciet enarrare misericordiam
s?
5. Non est minuere, neque adji-
e, nec est invenire magnalia
i.
. Cum consummaverit homo,
tunc incipiet; et cum quieverit,
b) aporiabitur.
7. Quid est homo, et quae est
gratia illius? et quid est bonum,
aut quid nequam illius?
8. * Numerus dierum hominum,
ut multum centum anni; quasi
gutta aquae maris deputati sunt;
et sicut calculus arenae, sic exigui
anni in die aevi. *Ps. 89, 10.
9. Propter hoc patiens est Deus
in illis, et effundit super eos mise-
ricordiam suam.
10. Vidit praesumptionem cor-
dis eorum, quoniam mala est, et
cognovit subversionem illorum,
quoniam nequam est.
11. Ideo adimplevit propitiatio-
nem suam in illis, et ostendit eis
viam aequitatis.
12. Miseratio hominis circa pró-
ximum suum; misericordia au-
tem Dei super omnem carnem.
13. Qui misericordiam habet,
docet, et erudit, quasi pastor, gre-
gem suum.
14. Miseretur c) excipientis do-
ctrinam miserationis, et qui festi-
nat in judiciis ejus.
15. Fili in bonis non des quere-
lam, et in omni dato non des tri-
stitiam verbi mali.
16. Nonne ardorem refrigera-
bit ros? sic et verbum melius,
quam datum.
17. Nonne ecce! verbum super
datum bonum? sed utraque cum
homine justificato.
18. Stultus acriter impropera-
bit; et datus indisciplinati tabes-
cere facit oculos.
19. Ante judicium para justitiam
tibi, et antequam loquaris, disce.
20. Ante languorem adhibe me-
dicinam, et ante judicium inter-
roga teipsum, et in conspectu Dei
invenies propitiationem.
21. Ante languorem humilia te,
et in tempore infirmitatis ostende
conversationem tuam.
22. * Non impediaris orare sem-

1590. om. quam quod b) 1590. operabitur. c) 1590. excipiens

per, et ne verearis usque ad mortem justificari; quoniam merces Dei manet in aeternum.

* Luc. 18, 1. 1 Thess. 5, 17.

23. Ante orationem praepara animam tuam; et noli esse quasi homo, qui tentat Deum.

24. * Memento irae in die consummationis, et tempus retributionis in conversatione faciei a).

* c. 7, 18.

25. * Memento paupertatis in tempore abundantiae, et necessitatum paupertatis in die divitiarum.

* c. 11, 27.

26. A mane usque ad vesperam immutabitur tempus, et haec omnia citata in oculis Dei.

27. Homo sapiens in omnibus b) metuet, et in diebus delictorum attendet ab inertia.

28. Omnis astutus agnoscit sapientiam, et invenienti eam dabit confessionem.

29. Sensati in verbis et ipsi sapienter egerunt; et intellexerunt veritatem et justitiam, et c) impluerunt proverbia et judicia.

30. Post concupiscentias tuas non eas, et a voluntate tua avertere.

31. Si praestes animae tuae concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis.

32. Ne oblecteris in turbis nec in modicis; assidua enim est commissio illorum.

33. Ne fueris mediocris in contentione ex foenore, et est tibi nihil in d) sacculo; eris enim invidus vitae tuae.

Cap. 19.

De continentia, sobrietate, parsimonia et vitiis oppositis.

1. Operarius ebriosus non locupletabitur; et qui spernit modica, paulatim decidet.

2. * Vinum et mulieres apostatare faciunt sapientes, et arguent sensatos.

* Gen. 19, 33. 3 Reg. 11, 1.

3. Et qui se jungit fornicari
erit nequam; putredo et verm
haereditabunt illum, et extollet
in exemplum majus, et tolletur
numero anima ejus.

4. * Qui credit cito, levis cor
est, et minorabitur; et qui deli
quit in animam suam, insuper h
bebitur.

* Jos. 9, 15. 22, 11.

5. Qui gaudet iniquitate, den
tabitur; et qui odit correptione
minuetur vita, et qui odit loqu
citatem, extinguit malitiam.

6. Qui peccat in animam sua
poenitebit; et qui jucundatur
malitia, denotabitur.

7. Ne iteres verbum nequam
durum, et non minoraberis.

8. Amico et inimico noli narr
re sensum tuum; et si est tibi d
lictum, noli denudare.

9. Audiet enim te, et custodi
te, et quasi defendens peccatu
odiet te, et sic aderit tibi sempe

10. Audisti verbum advers
proximum tuum? commoriatu
in te, fidens, quoniam non te d
rumpet.

11. A facie verbi parturit fatu
us, tamquam gemitus partus in
fantis.

12. Sagitta infixa femori ca
nis d), sic verbum in corde stult

13. * Corripe amicum, ne for
non intellexerit, et dicat: Non f
ci; aut si fecerit, ne iterum a
dat facere.

* Lev. 19, 17.

14. Corripe proximum, ne fo
te non dixerit; et si dixerit,
forte iteret.

15. Corripe amicum; saepe
nim fit commissio.

16. Et non omni verbo creda
est, qui labitur lingua, sed n
ex animo.

17. Quis est enim, qui non
liquerit in lingua sua? Corri
proximum, antequam commin
ris.

18. Et da locum timori Altis

a) 1590. facies. b) 1590. metuit, c) 1590. imploraverunt d) in 1590 verbo: „sacculo" „sac" est schedula superimpressum. d) 1590. canis,

; quia omnis sapientia timor
i, et in illa timere Deum, et in
nni sapientia dispositio legis.
19. Et non est sapientia nequi-
e disciplina; et non est cogi-
us peccatorum prudentia.
20. Est nequitia, et in ipsa exe-
tio; et est insipiens, qui minui-
sapientia.
21. Melior est homo, qui minui-
sapientia, et deficiens sensu in
nore, quam qui abundat sensu,
transgreditur legem Altissimi.
22. Est solertia certa, et ipsa
qua.
23. Et est, qui emittit verbum
tum enarrans veritatem. Est,
i nequiter humiliat se, et inte-
ra ejus plena sunt dolo:
24. Et est a), qui se nimium sub-
tit a multa humilitate; et est a),
inclinat faciem suam, et fin-
se non videre, quod ignora-
ı est.
25. Et si ab imbecillitate virium
etur peccare, si invenerit tem-
malefaciendi, malefaciet.
26. Ex visu cognoscitur vir, et
l occursu faciei cognoscitur
satus.
27. Amictus corporis, et risus
tium, et ingressus hominis e-
ciant de illo.
28. Est correptio mendax in ira
tumeliosi; et est judicium,
d non probatur esse bonum;
t tacens, et ipse est prudens.

Cap. 20.

crepatione et loquacitate. Munera non a quocumque accipienda.

1 Quam bonum est arguere,
n irasci, et confitentem in o-
ne non prohibere!
2 * Concupiscentia spadonis
rginabit juvenculam; *c.30,21.
3 sic qui facit per vim judicium
um.
4 Quam bonum est correptum
festare poenitentiam! sic e-
nim effugies voluntarium pecca-
tum.
5. Est tacens, qui invenitur sa-
piens; et est odibilis, qui procax
est ad loquendum.
6. Est tacens non habens sensum
loquelae; et est tacens sciens tem-
pus aptum.
7. Homo sapiens tacebit usque
ad tempus; lascivus autem, et im-
prudens non servabunt tempus.
8. Qui multis utitur verbis, lae-
det animam suam; et qui potesta-
tem sibi sumit injuste, odietur.
9. Est processio in malis viro
indisciplinato, et est inventio in
detrimentum.
10. Est datum, quod non est
utile: et est datum, cujus retribu-
tio duplex.
11. Est propter gloriam mino-
ratio; et est, qui ab humilitate le-
vabit caput.
12. Est, qui multa redimat mo-
dico pretio, et restituens ea in se-
ptuplum.
13. Sapiens in verbis seipsum
amabilem facit; gratiae autem
fatuorum effundentur.
14. Datus insipientis non erit
utilis tibi; oculi enim illius se-
ptemplices sunt.
15. Exigua dabit, et multa im-
properabit; et apertio oris illi-
us inflammatio est.
16. Hodie foeneratur quis, et
cras expetit; odibilis est homo
hujusmodi.
17. Fatuo non erit amicus, et
non erit gratia bonis illius.
18. Qui enim edunt panem illi-
us; falsae linguae sunt. Quoties,
et quanti irridebunt eum?
19. Neque enim, quod haben-
dum erat, directo sensu distribu-
it; similiter et quod non erat ha-
bendum.
20. Lapsus falsae linguae, qua-
si qui in pavimento cadens; sic ca-
sus malorum festinanter veniet.
21. Homo accharis quasi fabu-

a) 1590. add. justus

la vana, in ore indisciplinatorum assidua erit.

22. Ex ore fatui reprobabitur parabola; non enim dicit illam in tempore suo.

23. Est, qui vetatur peccare prae inopia, et in requie sua stimulabitur.

24. Est, qui perdet animam suam prae confusione, et ab imprudenti persona perdet eam; personae autem acceptione perdet se.

25. Est, qui prae confusione promittit amico, et lucratus est eum inimicum gratis.

26. Opprobrium nequam in homine mendacium, et in ore indisciplinatorum assidue erit.

27. Potior fur, quam assiduitas viri mendacis; perditionem autem ambo haereditabunt.

28. Mores hominum mendacium sine honore; et confusio illorum cum ipsis sine intermissione.

29. Sapiens in verbis producet seipsum, et homo prudens placebit magnatis.

30. Qui operatur terram suam, inaltabit acervum frugum; et qui operatur justitiam, ipse exaltabitur: qui vero placet magnatis, effugiet iniquitatem.

31. * Xenia et dona excaecant oculos judicum, et quasi mutus in ore avertit correptiones eorum.
* Exod. 23, 8. Deut. 16, 19.

32. * Sapientia absconsa et thesaurus invisus; quae utilitas in utrisque? *c. 41, 17.

33. Melior est, qui celat insipientiam suam, quam homo, qui abscondit sapientiam suam.

Cap. 21.

Cavendum a peccandi consuetudine, et ab omni procacitate in verbis, gestis et moribus.

1. Fili peccasti? non adjicias iterum; sed et de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur.

2. Quasi a facie colubri fuge peccata; et si accesseris ad illa, suscipient te.

3. Dentes leonis, dentes ejus, interficientes animas hominum.

4. Quasi romphaea bis acut[a] omnis iniquitas, plagae illius non est sanitas.

5. Objurgatio et injuriae annul[a]bunt substantiam; et domus quae nimis locuples est, annula[bitur] superbia; sic substantia superbi eradicabitur.

6. Deprecatio pauperis ex or[e] usque ad aures ejus perveniet, e[t] judicium festinato adveniet ill[i].

7. Qui odit correptionem, ve[s]tigium est peccatoris; et qui ti[]met Deum, convertetur ad co[r] suum.

8. Notus a longe potens lingu[a] audaci; et sensatus scit labi se a[b] ipso.

9. Qui aedificat domum sua[m] impendiis alienis, quasi qui co[l]ligit lapides suos in hyeme.

10. * Stuppa collecta synago[ga] peccantium, et consummatio [il]lorum flamma ignis. *c. 16, 7

11. Via peccantium complan[a]ta lapidibus, et in fine illorum i[n]feri, et tenebrae, et poenae.

12. Qui custodit justitiam, co[n]tinebit sensum ejus.

13. Consummatio timoris D[ei] sapientia et sensus.

14. Non erudietur, qui non [est] sapiens in bono.

15. Est autem a) sapientia, q[uae] abundat in malo; et non est s[en]sus, ubi est amaritudo.

16. Scientia sapientis tamqu[am] inundatio abundabit, et cons[ili]um illius sicut fons vitae per[ma]net.

17. Cor fatui quasi vas con[fra]ctum, et omnem sapientiam [non] tenebit.

18. Verbum sapiens quodc[um]que audierit scius laudabit [et] b) ad se adjiciet; audivit luxu[rio]su[s]

a) 1590. insipientia, b) 1590. om. ad se

is, et displicebit illi, et projiciet
lud post dorsum suum.
19. Narratio fatui quasi sarci-
a in via; nam in labiis sensati in-
enietur gratia.
20. Os prudentis quaeritur in
clesia, et verba illius cogitabunt
cordibus suis.
21. Tamquam domus extermi-
ta, sic fatuo sapientia; et scien-
insensati inenarrabilia verba.
22. Compedes in pedibus, stul-
doctrina, et quasi vincula ma-
um super manum dextram.
23. Fatuus in risu exaltat vo-
m suam; vir autem sapiens vix
ite ridebit.
24. Ornamentum aureum pru-
nti doctrina, et quasi brachiale
brachio dextro.
25. Pes fatui facilis in domum
oximi; et homo peritus con-
detur a persona potentis.
6. Stultus a fenestra respiciet
domum; vir autem eruditus
is stabit.
7. Stultitia hominis ausculta-
per ostium; et prudens grava-
bur contumelia.
8. Labia imprudentium stulta
rabunt; verba autem pruden-
n statera ponderabuntur.
9. In ore fatuorum cor illo-
m; et in corde sapientium os
lrum.
. Dum maledicit impius dia-
um, maledicit ipse animam
un.
. Susurro coinquinabit ani-
m suam, et in omnibus odie-
u. et qui cum eo manserit, odi-
s erit; tacitus et sensatus ho-
obitur.

Cap. 22.

ig ab omnibus spernitur; liberi male in-
tuti; quae vitia violent amicitiam.

In lapide luteo lapidatus est
igr, et omnes loquentur super
pernationem illius.
De stercore boum lapidatus
est piger; et omnis, qui tetigerit
eum, excutiet manus.
3. Confusio patris est de filio
indisciplinato; filia autem in de-
minoratione fiet.
4. Filia prudens haereditas vi-
ro suo; nam quae confundit, in
contumeliam fit genitoris.
5. Patrem et virum confundit
audax, et ab impiis non minora-
bitur; ab utrisque autem inhono-
rabitur.
6. Musica in luctu importuna
narratio; flagella et doctrina in
omni tempore sapientia.
7. Qui docet fatuum, quasi qui
conglutinat testam.
8. Qui narrat verbum non au-
dienti, quasi qui excitat dormien-
tem de gravi somno.
9. Cum dormiente loquitur,
qui enarrat stulto sapientiam; et
in fine narrationis dicit: Quis est
hic?
10. *Supra mortuum plora, de-
fecit enim lux ejus; et supra fa-
tuum plora, deficit enim sensus.
*c. 38, 16.
11. Modicum plora supra mor-
tuum, quoniam requievit.
12. Nequissimi enim nequissi-
ma vita super mortem fatui.
13. * Luctus mortui septem di-
es; fatui autem et impii omnes di-
es vitae illorum. * Gen. 50. 10.
14. Cum stulto ne multum lo-
quaris, et cum insensato ne ab-
ieris.
15. Serva te ab illo, ut non mo-
lestiam habeas, et non coinquina-
beris peccato illius.
16. Deflecte ab illo, et invenies
requiem, et non acediaberis in
stultitia illius.
17. Super plumbum quid gra-
vabitur? et quod illi aliud nomen
quam fatuus?
18. * Arenam, et salem, et mas-
sam ferri facilius est ferre quam
hominem imprudentem, et fatu-
um, et impium. * Prov. 27, 3.

19. Loramentum ligneum colligatum in fundamento aedificii non dissolvetur; sic et cor confirmatum in cogitatione consilii.

20. Cogitatus sensati in omni tempore, a) metu non depravabitur.

21. Sicut b) pali in excelsis, et caementa sine impensa posita contra faciem venti non permanebunt;

22. sic et cor timidum in cogitatione stulti contra impetum timoris non resistet.

23. Sicut cor trepidum in cogitatione fatui, omni tempore non metuet, sic et qui in praeceptis Dei permanet semper.

24. Pungens oculum deducit lacrymas; et qui pungit cor, profert sensum.

25. Mittens lapidem in volatilia, dejiciet illa; sic et qui convitiatur amico, dissolvit amicitiam.

26. Ad amicum etsi produxeris gladium, non desperes; est enim c) regressus. Ad amicum

27. si aperueris os triste, non timeas; est enim concordatio; excepto convitio, et improperio, et superbia, et mysterii revelatione, et plaga dolosa; in his omnibus effugiet amicus.

28. Fidem posside cum amico in paupertate illius, ut et in bonis illius laeteris.

29. In tempore tribulationis illius permane illi fidelis, ut et in haereditate illius cohaeres sis.

30. Ante ignem camini vapor, et fumus ignis inaltatur: sic et ante sanguinem maledicta, et contumeliae, et minae.

31. Amicum salutare non confundar, a facie illius non me abscondam; et si mala mihi evenerint per illum, sustinebo.

32. Omnis, qui audiet, cavebit se ab eo.

33. * Quis dabit ori meo cust
diam, et super labia mea signacu
lum certum, ut non cadam ab ipsi
et lingua mea perdat me? * Ps. 140

Cap. 23.

Sapientia divina omnia gubernat. Vir s
piens non cuivis imprudenter se subdit.

1. Domine pater, et dominato
vitae meae! ne derelinquas me i
consilio eorum; nec sinas me c
dere d) in illis.

2. Quis superponet e) in cog
tatu meo flagella, et in corde me
doctrinam sapientiae, ut ignora
tionibus eorum non parcant m
hi, et non appareant delicta e
rum,

3. et ne adincrescant ignora
tiae meae, et multiplicentur del
cta mea, et peccata mea abunden
et incidam in conspectu advers
riorum meorum, et gaudeat supe
me inimicus meus?

4. Domine pater, et Deus vita
meae, ne derelinquas me in cog
tatu illorum.

5. Extollentiam oculorum me
rum, ne dederis mihi, et omne d
siderium averte a me.

6. Aufer a me ventris concupi
centias, et concubitus concupi
centiae ne apprehendant me,
animae f) irreverenti et infru
tae ne tradas me.

7. Doctrinam oris audite fili
et qui custodierit illam, non p
riet labiis, nec scandalizabitur
operibus nequissimis.

8. In vanitate sua apprehen
tur peccator, et superbus et n
ledicus scandalizabitur in illis.

9. * Jurationi non assuescat
tuum, multi enim casus in illa.
* Exod. 20, 7.

10. Nominatio vero Dei non
assidua in ore tuo, et nominib
Sanctorum non admiscearis: q
niam non eris immunis ab eis

11. Sicut g) enim servus int

a) 1590. add. vel b) 1590. paleæ c) 1590. regressus ad amicum. Si ....
d) 1590. in illa exprobratione. e) 1590. superponit f) 1590. animo ..., infru
g) 1590. om. enim

ogatus assidue, a livore non mi-
uitur; sic omnis jurans, et no-
ninans, in toto a peccato non pur-
abitur.
12. Vir multum jurans imple-
itur iniquitate, et non discedet
domo illius plaga.
13. Et si frustraverit, delictum
lius super ipsum erit; et si dis-
imulaverit, delinquit dupliciter;
14. et si in vacuum juraverit,
on justificabitur: replebitur e-
im retributione domus illius.
15. Est et alia loquela contra-
ia morti, non inveniatur in hae-
editate Jacob.
16. Etenim a misericordibus o-
nia haec auferentur, et in deli-
tis non volutabuntur.
17. Indisciplinatae loquelae non
ssuescat os tuum: est enim in il-
verbum peccati.
18. Memento patris et matris
ae, in medio enim magnatorum
onsistis;
19. ne forte obliviscatur te De-
in conspectu illorum, et assi-
uitate tua infatuatus, imprope-
um patiaris, et maluisses non
sci, et diem nativitatis tuae ma-
dicas.
20. Homo assuetus in verbis
nproperii, in omnibus diebus
is non erudietur.
21. Duo genera abundant in
ccatis, et tertium adducit iram,
perditionem.
22. Anima calida quasi ignis ar-
ns non extinguetur, donec ali-
id glutiat;
23. et homo nequam in ore car-
suae non desinet, donec in-
ndat ignem.
4. Homini fornicario omnis pa-
dulcis, non fatigabitur trans-
ediens usque ad finem.
5. Omnis homo, qui transgre-
ur lectum suum, contemnens
nimam suam, et dicens: *Quis
videt? *Jes. 29, 15.
6. Tenebrae circumdant me,
et parietes cooperiunt me, et ne-
mo circumspicit me; quem ve-
reor? delictorum meorum non
memorabitur Altissimus.
27. Et non intelligit, quoniam
omnia videt oculus illius, quoni-
am expellit a se timorem Dei hu-
jusmodi hominis timor, et oculi
hominum timentes illum.
28. Et non cognovit, quoniam
oculi Domini multo plus lucidio-
res sunt super solem, circumspi-
cientes omnes vias hominum, et
profundum abyssi, et hominum
corda intuentes in absconditas
partes.
29. Domino enim Deo, ante-
quam crearentur, omnia sunt a-
gnita; sic et post perfectum re-
spicit omnia.
30. Hic in plateis civitatis vin-
dicabitur, et quasi pullus equinus
fugabitur; et ubi non speravit,
apprehendetur.
31. Et erit dedecus omnibus,
eo quod non intellexerit timorem
Domini.
32. *Sic et mulier omnis relin-
quens virum suum, et statuens
haereditatem ex alieno matrimo-
nio. *Lev. 20, 10. Deut. 22, 22.
33. Primo enim in lege Altissi-
mi incredibilis fuit; secundo in
virum suum deliquit; tertio in
adulterio fornicata est, et ex alio
viro filios statuit sibi.
34. Haec in ecclesiam adduce-
tur, et in filios ejus respicietur.
35. Non tradent filii ejus radices,
et rami ejus non dabunt fructum.
36. Derelinquet in maledictum
memoriam ejus, et dedecus illius
non delebitur.
37. Et agnoscent, qui derelicti
sunt, quoniam nihil melius est,
quam timor Dei; et nihil dulcius,
quam respicere in mandatis Do-
mini.
38. Gloria magna est sequi Do-
minum; longitudo enim dierum
assumetur ab eo.

Cap. 24.

Sapientiae laus, origo et fructus.

1. Sapientia laudabit animam suam, et in Deo honorabitur, et in medio populi sui gloriabitur,
2. et in ecclesiis Altissimi aperiet os suum, et in conspectu virtutis illius gloriabitur,
3. et in medio populi sui exaltabitur, et in plenitudine sancta admirabitur,
4. et in multitudine electorum habebit laudem, et inter benedictos benedicetur, dicens:
5. Ego ex ore Altissimi prodivi primogenita ante omnem creaturam.
6. Ego feci in coelis, ut oriretur lumen indeficiens, et sicut nebula texi omnem terram.
7. Ego in altissimis habitavi, et thronus meus in columna nubis.
8. Gyrum coeli circuivi sola, et profundum abyssi penetravi, in fluctibus maris ambulavi;
9. et in omni terra steti: et in omni populo,
10. et in omni gente primatum habui.
11. Et omnium excellentium et humilium corda virtute calcavi; et in his omnibus requiem quaesivi, et in haereditate Domini morabor.
12. Tunc praecepit, et dixit mihi creator omnium; et qui creavit me, requievit in tabernaculo meo;
13. et dixit mihi: In Jacob inhabita, et in Israël haereditare, et in electis meis mitte radices.
14. * Ab initio, et ante saecula creata sum, et usque ad futurum saeculum non desinam, et in habitatione sancta coram ipso ministravi.

* Prov. 8, 22.

15. Et sic in Sion firmata sum, et in civitate sanctificata similiter requievi, et in Jerusalem potest[...] mea.
16. Et radicavi in populo h[...]norificato, et in parte a) Dei m[...] haereditas illius, et in plenitu[...]ne sanctorum detentio mea.
17. Quasi cedrus exaltata su[...] in Libano, et quasi cypressus [...] monte Sion.
18. Quasi palma exaltata su[...] in Cades, et quasi plantatio ros[...] in Jericho.
19. Quasi oliva speciosa in ca[...]pis, et quasi platanus exaltata su[...] juxta aquam in plateis.
20. Sicut cinnamomum et ba[...]samum aromatizans odorem d[...]di; quasi myrrha electa dedi su[...]vitatem odoris.
21. Et quasi storax, et galban[...] et ungula, et gutta, et quasi Lib[...]nus non incisus vaporavi habit[...]tionem meam, et quasi balsamu[...] non mistum odor meus.
22. Ego quasi terebinthus e[...]tendi ramos meos, et rami m[...] honoris et gratiae.
23. Ego quasi vitis fructifica[...] suavitatem odoris; et flores m[...] fructus honoris et honestatis.
24. Ego mater pulchrae dil[...]ctionis, et timoris, et agnitioni[...] et sanctae spei.
25. In me gratia omnis viae [...] veritatis, in me omnis spes vit[...] et virtutis.
26. Transite ad me omnes, q[...] concupiscitis me, et a generati[...]nibus meis implemini.
27. Spiritus enim meus sup[...] mel dulcis, et haereditas mea s[...]per mel et favum.
28. Memoria mea in generati[...]nes saeculorum.
29. Qui edunt me, adhuc e[...]rient; et qui bibunt me, adh[...] sitient.
30. Qui audit me, non conf[...]detur: et qui operantur in n[...] non peccabunt.

a) 1590. partes

31. Qui elucidant me, vitam ae-
rnam habebunt.
32. Haec omnia liber vitae, et
stamentum Altissimi, et agnitio
ritatis.
33. Legem mandavit Moyses in
aeceptis justitiarum, et haere-
tatem domui Jacob, et Israël
omissiones.
34. Posuit David puero suo ex-
tare regem ex ipso fortissimum,
in throno honoris sedentem in
mpiternum.
35. Qui implet quasi * Phison
pientiam, et sicut Tigris in die-
is novorum. * Gen. 2, 11.
36. Qui adimplet quasi Euphrá-
s sensum: qui multiplicat qua-
Jordanis in tempore messis.
37. Qui mittit disciplinam sic-
lucem, et assistens quasi Ge-
n in die vindemiae.
38. Qui perficit primus scire
am, et infirmior non investiga-
t eam.
39. A mari enim a) abundavit
gitatio ejus, et consilium illius
ab abysso magna.
).Ego sapientia effudi flumina.
1. Ego quasi trames aquae im-
nsae de fluvio, ego quasi c) flu-
Dioryx, et sicut aquaeductus
vi de paradiso.
2. Dixi: Rigabo hortum meum
ntationum, et inebriabo prati
i fructum.
3. Et ecce! factus est mihi tra-
s abundans, et fluvius meus ap-
pinquavit ad mare.
4. Quoniam doctrinam quasi
elucanum illumino omnibus,
enarrabo illam usque ad lon-
quum.
5. Penetrabo omnes inferio-
partes terrae, et inspiciam o-
es dormientes, et illuminabo
nes sperantes in Domino.
.Adhuc doctrinam quasi pro-
tiam effundam, et relinquam
n quaerentibus sapientiam, et
non desinam in progenies illo-
rum usque in aevum sanctum.
47. * Videte, quoniam non soli
mihi laboravi, sed omnibus ex-
quirentibus veritatem. * c. 33, 18.

Cap. 25.

Tria sunt, quae Deo placent, tria exósa; novem jucunda sensibus; mulier nequam.

1. In tribus placitum est spiri-
tui meo, quae sunt probata coram
Deo et hominibus:
2. Concordia fratrum, et amor
proximorum, et vir et mulier be-
ne sibi consentientes.
3. Tres species odivit anima
mea, et aggravor valde animae il-
lorum:
4. Pauperem superbum; divi-
tem mendacem; d) senem fatuum
et insensatum.
5. Quae in juventute tua non
congregasti, quomodo in sene-
ctute tua invenies?
6. Quam speciosum canitiei ju-
dicium, et presbyteris cognosce-
re consilium!
7. Quam speciosa veteranis sa-
pientia, et gloriosis intellectus, et
consilium!
8. Corona senum multa peritia,
et gloria illorum timor Dei.
9. Novem insuspicabilia cordis
magnificavi, et decimum dicam
in lingua hominibus:
10. Homo, qui jucundatur in fi-
liis, vivens et videns subversio-
nem inimicorum suorum.
11. * Beatus, qui habitat cum
muliere sensata, † et qui lingua
sua non est lapsus, et qui non ser-
vivit indignis se. * c. 26, 1.
† c. 14, 1. 19, 16.
12. Beatus, qui invenit amicum
verum, et qui enarrat justitiam
auri audienti.
13. Quam magnus, qui invenit
sapientiam, et scientiam! sed non
est super timentem Dominum.

a) 1590. abundabit b) 1590. in abysso c) 1590. fluvius Dorix,
d) in 1590. verbum: «senem» chartula superimpressum est.

14. Timor Dei super omnia se superposuit;
15. beatus homo, cui donatum est habere timorem Dei; qui tenet illum, cui assimilabitur?
16. Timor Dei initium dilectionis ejus; fidei autem initium agglutinandum est ei.
17. Omnis plaga, tristitia cordis est; et omnis malitia, nequitia mulieris.
18. Et omnem plagam, et non plagam videbit cordis;
19. et omnem nequitiam, et non nequitiam mulieris.
20. Et omnem obductum, et non obductum odientium.
21. Et omnem vindictam, et non vindictam inimicorum.
22. Non est caput nequius super caput colubri;
23. et non est ira super iram mulieris. * Commorari leoni et draconi a) placebit, quam habitare cum muliere nequam.
* Prov. 21, 19.
24. Nequitia mulieris immutat faciem ejus; et obcaecat vultum suum tamquam ursus; et quasi saccum ostendit. In medio proximorum ejus
25. ingemuit vir ejus, et audiens suspiravit modicum.
26. Brevis omnis malitia super malitiam mulieris, sors peccatorum cadat super illam.
27. Sicut ascensus arenosus in pedibus veterani, sic mulier linguata homini quieto.
28. * Ne respicias in mulieris speciem, et non concupiscas mulierem in specie. * c. 42, 6.
29. Mulieris ira, et irreverentia, et confusio magna.
30. Mulier si primatum habeat, contraria est viro suo.
31. Cor humile, et facies tristis, et plaga b) cordis, mulier nequam.
32. Manus debiles et genua dissoluta mulier, quae non beatificat virum suum.
33. * A muliere initium fact[...] est peccati, et per illam om[...] morimur. * Gen. 3, 6.
34. Non des aquae tuae exitu[...] nec modicum; nec mulieri [...] quam veniam prodeundi.
35. Si non ambulaverit ad [...] num tuam, confundet te in c[...] spectu inimicorum.
36. A carnibus tuis abscinde [...] lam, ne semper te abutatur.

Cap. 26.

Mulieris prudentis laudes, et pravae v[...] peratio. De filia custodienda.

1. Mulieris bonae beatus vi[...] numerus enim annorum illius [...] plex.
2. Mulier fortis oblectat vir[...] suum, et annos vitae illius in p[...] implebit.
3. Pars bona, mulier bona, [...] parte timentium Deum dabit[...] viro pro factis bonis.
4. Divitis autem, et pauper[...] cor bonum, in omni tempore v[...] tus illorum hilaris.
5. A tribus timuit cor meum, [...] in quarto facies mea metuit:
6. Delaturam civitatis; et c[...] lectionem populi;
7. calumniam mendacem sup[...] mortem omnia gravia;
8. dolor cordis et luctus, m[...] lier zelotypa.
9. In muliere zelotypa flag[...] lum linguae, omnibus commu[...] cans.
10. Sicut boum jugum, qu[...] movetur, ita et mulier nequa[...] qui tenet illam, quasi qui app[...] hendit scorpionem.
11. Mulier ebriosa, ira magn[...] et contumelia, et turpitudo ill[...] non tegetur.
12. Fornicatio mulieris in [...] tollentia oculorum, et in pal[...] bris illius agnoscetur.
13. * In filia non avertente [...] firma custodiam; ne inventa [...] casione utatur se. * c. 42, 11

a) 1590. add. magis b) 1590. plaga mortis

14. Ab omni irreverentia oculorum ejus cave, et ne mireris, si te neglexerit.

15. Sicut viator sitiens, ad fontem os aperiet, et ab omni aqua proxima bibet, et contra omnem palum sedebit, et contra omnem sagittam aperiet pharetram, donec deficiat.

16. Gratia mulieris sedulae delectabit virum suum, et ossa illius impinguabit.

17. Disciplina illius datum Dei est.

18. Mulier sensata et tacita, non est immutatio eruditae animae.

19. Gratia super gratiam, mulier sancta et pudorata.

20. Omnis autem ponderatio non est digna continentis animae.

21. Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic mulieris bonae species in ornamentum domus ejus.

22. Lucerna splendens super candelabrum sanctum, et species faciei super aetatem stabilem.

23. Columnae aureae super bases argenteas, et pedes firmi super plantas stabilis mulieris.

24. Fundamenta aeterna supra petram solidam, et mandata Dei in corde mulieris sanctae.

25. In duobus contristatum est cor meum, et in tertio iracundia mihi advenit:

26. Vir bellator deficiens per inopiam; et vir sensatus contemptus;

27. et qui transgreditur a justitia ad peccatum, Deus paravit eum ad rompbaeam.

28. Duae species difficiles et periculosae mihi apparuerunt, difficile exuitur negotians a negligentia; et non justificabitur caupo a peccatis labiorum.

CAP. 27.

De egestate et avaritia; de emptione et venditione.

1. Propter inopiam multi deliquerunt; et qui quaerit locupletari, avertit oculum suum.

2. Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur, sic et inter medium venditionis et emptionis angustiabitur peccatum.

3. Conteretur cum delinquente delictum.

4. Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subvertetur domus tua.

5. Sicut in percussura cribri remanebit pulvis, sic aporia hominis in cogitatu illius.

6. Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis.

7. Sicut rusticatio de ligno ostendit fructum illius, sic verbum ex cogitatu cordis hominis.

8. Ante sermonem non laudes virum; haec enim tentatio est hominum.

9. Si sequaris justitiam, apprehendes illam; et indues quasi poderem honoris, et inhabitabis cum ea, et proteget te in sempiternum, et in die agnitionis invenies firmamentum.

10. Volatilia ad sibi similia conveniunt; et veritas ad eos, qui operantur illam, revertetur.

11. Leo venationi insidiatur semper; sic peccata operantibus iniquitates.

12. Homo sanctus in sapientia manet sicut sol; nam stultus sicut luna mutatur.

13. In medio insensatorum serva verbum tempori; in medio autem cogitantium assiduus esto.

14. Narratio peccantium odiosa, et risus illorum in deliciis peccati.

15. Loquela multum jurans, horripilationem capiti statuet; et irreverentia ipsius obturatio aurium.

16. Effusio sanguinis in rixa superborum; et maledictio illorum auditus gravis.

17. Qui denudat arcana amici,

fidem perdit, et non inveniet amicum ad animum suum.

18. Dilige proximum, et conjungere fide cum illo.

19. Quod si denudaveris absconsa illius, non persequeris post eum.

20. Sicut enim homo, qui perdit amicum suum, sic et qui perdit amicitiam proximi sui.

21. Et sicut, qui dimittit avem de manu sua, sic dereliquisti proximum tuum, et non eum capies;

22. non illum sequaris, quoniam longe abest; effugit enim quasi caprea de laqueo; quoniam vulnerata est anima ejus;

23. ultra eum non poteris colligare. Et maledicti a) est concordatio.

24. Denudare autem amici mysteria, desperatio est animae infelicis.

25. Annuens oculo fabricat iniqua, et nemo eum abjiciet.

26. In conspectu oculorum tuorum condulcabit os suum, et super sermones tuos admirabitur; novissime autem pervertet os suum, et in verbis tuis dabit scandalum.

27. Multa odivi b), et non coaequavi ei, et Dominus odiet illum.

28. Qui in altum mittit lapidem, super caput ejus cadet; et plaga dolosa dolosi dividet vulnera.

29. Et qui foveam fodit, incidet c) in eam; et qui statuit lapidem proximo, offendet in eo; et qui laqueum alii ponit, peribit in illo.

30. Facienti nequissimum consilium, super ipsum devolvetur, et non agnoscet, unde adveniat illi.

31. Illusio, et improperium superborum, et vindicta sicut leo insidiabitur illi.

32. Laqueo peribunt, qui oblectantur casu justorum; dolor autem consumet illos, antequam mo[riantur].

33. Ira et furor, utraque ex[se]crabilia sunt, et vir peccator co[n]tinens erit illorum.

CAP. 28.

Non expetenda ultio, fugienda contenti[o], lingua refrænanda.

1. * Qui vindicari vult, a Dom[i]no inveniet vindictam, et peccat[a] illius servans servabit. *Deut. 32, ...

2. Relinque proximo tuo n[o]centi te; et tunc deprecanti ti[bi] peccata solventur.

3. Homo homini reservat ira[m], et a Deo quaerit medelam?

4. In hominem similem sibi no[n] habet misericordiam, et de pe[c]catis suis deprecatur?

5. Ipse, cum caro sit, reserva[t] iram, et propitiationem petit [a] Deo? quis exorabit pro delict[is] illius?

6. Memento novissimorum, e[t] desine inimicari.

7. Tabitudo enim et mors im[m]inent in mandatis ejus.

8. Memorare timorem Dei, e[t] non irascaris proximo.

9. Memorare testamentum Al[tissimi], et despice ignorantia[m] proximi.

10. Abstine te a lite, et minue[s] peccata.

11. Homo enim iracundus in[cendit] litem, et vir peccator tur[babit] amicos, et in medio pacem habentium immittet inimicitiam.

12. Secundum enim ligna sil[vae], sic ignis exardescit; et secundum virtutem hominis, sic iracundia illius erit, et secundum substantiam suam exaltabit iram suam.

13. Certamen festinatum incendit ignem; et lis festinans effundit sanguinem; et lingua testificans adducit mortem.

14. Si sufflaveris in scintillam

a) 1590. add. dura b) 1590. audivi, c) 1590. incidit

uasi ignis exardebit; et si expu-
ris super illam, extinguetur; u-
aque ex ore proficiscuntur.
15. Susurro et bilinguis male-
ctus; multos enim turbabit pa-
em habentes.
16. Lingua tertia multos com-
ovit, et dispersit illos de gente
gentem.
17. Civitates muratas divitum
struxit, et domos magnatorum
fodit.
18. Virtutes populorum conci-
t, et gentes fortes dissolvit.
19. Lingua tertia mulieres vi-
tas ejecit, et privavit illas labo-
bus suis.
20. Qui respicit illam, non ha-
bit requiem, nec habebit ami-
m, in quo requiescat.
21. Flagelli plaga livorem facit;
ga autem linguae comminuet
a.
22. Multi ceciderunt in ore gla-
, sed non sic, quasi qui interie-
nt per linguam suam.
23. Beatus, qui tectus est a lin-
a nequam, qui in iracundiam
lus non transivit, et qui non at-
xit jugum illius, et in vinculis
s non est ligatus.
24. Jugum enim illius, jugum
reum est; et vinculum illius,
culum aereum est.
25. Mors illius, mors nequissi-
a et utilis potius infernus quam
.
26. Perseverantia illius non per-
nebit, sed obtinebit vias in-
orum; et in flamma sua non
buret justos.
27. Qui relinquunt Deum, inci-
et in illam, et exardebit in illis,
on extinguetur, et immittetur
los quasi leo, et quasi pardus,
et illos.
28. Sepi aures tuas spinis, a)
uam nequam noli audire, et
uo facito ostia et seras b).
29. Aurum tuum et argentum
n confla, et verbis tuis facito
stateram, et fraenos ori tuo re-
ctos;
30. et attende, ne forte labaris
in lingua, et cadas in conspectu
inimicorum insidiantium tibi, et
sit casus tuus insanabilis in mor-
tem.

Cap. 29.

De eleemosyna, de peregrinis et hospitibus.

1. Qui facit misericordiam, foe-
neratur proximo suo; et qui prae-
valet manu, mandata servat.
2. Foenerare proximo tuo in
tempore necessitatis illius, et ite-
rum redde proximo in tempore
suo.
3. Confirma verbum, et fideli-
ter age cum illo; et in omni tem-
pore invenies, quod tibi necessa-
rium est.
4. Multi quasi inventionem ae-
stimaverunt foenus, et praestite-
runt molestiam his, qui se adju-
verunt.
5. Donec accipiant, osculantur
manus dantis, et in promissioni-
bus humiliant vocem suam.
6. Et in tempore redditionis
postulabit tempus, et loquetur
verba taedii et murmurationem,
et tempus causabitur;
7. si autem potuerit reddere,
adversabitur, solidi vix reddet
dimidium, et computabit illud
quasi inventionem.
8. Sin autem, fraudabit illum
pecunia sua, et possidebit illum
inimicum gratis.
9. Et convitia et maledicta red-
det illi, et pro honore et beneficio
reddet illi contumeliam.
10. Multi non causa nequitiae
c) non foenerati sunt, sed frauda-
ri gratis timuerunt.
11. Verumtamen super humi-
lem animo fortior esto, et pro
eleemosyna non trahas illum.
12. Propter mandatum assume
pauperem; et propter inopiam
ejus ne dimittas eum vacuum.

a) 1590. add. et b) 1590. add. auribus tuis. c) 1590. om. non

13. Perde pecuniam propter fratrem et amicum tuum; et non abscondas illam sub lapide in perditionem.

14. Pone thesaurum tuum in praeceptis Altissimi, et proderit tibi magis quam aurum.

15. *Conclude eleemosynam in corde pauperis, et haec pro te exorabit ab omni malo.

* Tob. 4, 10. Eccl. 3, 33.

16. 17. 18. Super scutum potentis, et super lanceam adversus inimicum tuum pugnabit.

19. Vir bonus fidem facit pro a) proximo suo; et qui perdiderit confusionem, derelinquet sibi.

20. Gratiam fidejussoris ne obliviscaris; dedit enim pro te animam suam.

21. Repromissorem fugit peccator et immundus.

22. Bona repromissoris sibi adscribit peccator; et ingratus sensu derelinquet liberantem se.

23. Vir repromittit de proximo suo; et cum perdiderit reverentiam, derelinquetur ab eo.

24. Repromissio nequissima multos perdidit dirigentes, et commovit illos, quasi fluctus maris.

25. Viros potentes gyrans migrare fecit, et vagati sunt in gentibus alienis.

26. Peccator transgrediens mandatum Domini, incidet in promissionem nequam; et qui conatur multa agere, incidet in judicium.

27. Recupera proximum secundum virtutem tuam, et attende tibi, ne incidas.

28. *Initium vitae hominis aqua et panis, et vestimentum, et domus protegens turpitudinem.

* c. 39, 31.

29. Melior est victus pauperis sub tegmine asserum, quam epulae splendidae in peregre sine domicilio.

a) 1590. om. pro

30. Minimum pro magno p
ceat tibi, et improperium pe
grinationis non audies.

31. Vita nequam hospitand
domo in domum; et ubi hosp
bitur, non fiducialiter aget,
aperiet os.

32. Hospitabitur, et pascet
potabit ingratos, et ad haec a
ra audiet.

33. Transi hospes, et orna m
sam; et quae in manu habes, c
ceteros.

34. Exi a facie honoris ami
rum meorum; necessitudine
mus meae hospitio mihi factu
frater.

35. Gravia haec homini hab
ti sensum; correptio domus
improperium foeneratoris.

C A P. 30.

De liberorum institutione; de valet
curanda: de continentia.

1. *Qui diligit filium suum,
siduat illi flagella, ut laetetu
novissimo suo, et non palpet p
ximorum ostia. * Prov. 13, 24. 2

2. Qui docet filium suum, l
dabitur in illo, et in medio do
sticorum in illo gloriabitur.

3. *Qui docet filium suum,
zelum mittit inimicum, et in m
dio amicorum gloriabitur in il

* Deut. 6, 7.

4. Mortuus est pater ejus,
quasi non est mortuus; simil
enim reliquit sibi post se.

5. In vita sua vidit, et laeta
est in illo; in obitu suo non
contristatus, nec confusus est
ram inimicis.

6. Reliquit enim defensor
domus contra inimicos, et am
reddentem gratiam.

7. Pro animabus filiorum
ligabit vulnera sua, et super
nem vocem turbabuntur visc
ejus.

8. Equus indomitus evadit

s,et filius remissus evadet prae-
ps.
9. Lacta filium, et paventem te
ciet; lude cum eo, et contrista-
t te.
10. Non corrideas illi, ne do-
s,et in novissimo obstupescent
ntes tui.
11. Non des illi potestatem in
ventute, et ne despicias cogita-
s illius.
12. * Curva cervicem ejus in
ventute, et tunde latera ejus,
m infans est, ne forte induret,
non credat tibi, et erit tibi do-
animae. * c. 7, 25.
3. Doce filium tuum, et ope-
e in illo, ne in turpitudinem
us offendas.
4. Melior est pauper sanus, et
tis viribus, quam dives imbe-
is et flagellatus malitia.
5. Salus animae in sanctitate
itiae, melior est omni auro et
ento; et corpus validum quam
sus immensus.
6. Non est census super cen-
n salutis corporis; et non est
ectamentum super cordis gau-
m.
7. Melior est mors quam vita
ra; et requies aeterna quam
guor perseverans.
.Bona abscondita in ore clau-
quasi appositiones epularum
umpositae sepulchro.
9. * Quid proderit libatio ido-
nec enim manducabit, nec o-
abit. * Dan. 14, 6.
). Sic qui effugatur a Domi-
portans mercedes iniquitatis;
1. * videns oculis, et ingemis-
s, sicut spado complectens
inem, et suspirans. * c. 20, 2.
1. * Tristitiam non des animae
,et non affligas temetipsum in
silio tuo. * Prov. 12, 25. 15, 13. 17, 22.
i. Jucunditas cordis haec est
hominis,et thesaurus sine de-
ione sanctitatis; et exultatio
est longaevitas.

1590. om. et

24. Miserere animae tuae pla-
cens Deo, et contine; congrega
cor tuum in sanctitate ejus, et tri-
stitiam longe repelle a te.
25. * Multos enim occidit tri-
stitia, et non est utilitas in illa.
* 2 Cor. 7, 10.
26. Zelus et iracundia minuunt
dies, et ante tempus senectam ad-
ducet cogitatus.
27. Splendidum cor, a) et bo-
num in epulis est; epulae enim
illius diligenter fiunt.

Cap. 31.

De divitiarum contemptu, conviviis et sobrietate.

1. Vigilia honestatis tabefaciet
carnes, et cogitatus illius auferet
somnum.
2. Cogitatus praescientiae aver-
tit sensum, et infirmitas gravis so-
briam facit animam.
3. Laboravit dives in congre-
gatione substantiae, et in requie
sua replebitur bonis suis.
4. Laboravit pauper in dimi-
nutione victus, et in fine inops fit.
5. Qui aurum diligit, non justi-
ficabitur; et qui insequitur con-
sumptionem, replebitur ex ea.
6. * Multi dati sunt in auri ca-
sus, et facta est in specie ipsius
perditio illorum. * c. 8, 3.
7. Lignum offensionis est au-
rum sacrificantium; vae illis, qui
sectantur illud, et omnis impru-
dens deperiet in illo.
8. Beatus dives, qui inventus
est sine macula; et qui post au-
rum non abiit, nec speravit in pe-
cunia, et thesauris.
9. Quis est hic, et laudabimus
eum? fecit enim mirabilia in vita
sua.
10. Qui probatus est in illo, et
perfectus est, erit illi gloria aeter-
na; qui potuit transgredi, et non
est transgressus; facere mala, et
non fecit.
11. Ideo stabilita sunt bona il-

lius in Domino, et eleemosynas illius enarrabit omnis ecclesia sanctorum.

12. Supra mensam magnam sedisti? non a) aperias super illam faucem tuam prior.

13. Non dicas b) sic: Multa sunt, quae super illam sunt.

14. Memento, quoniam malus est oculus nequam.

15. Nequius oculo quid creatum est? ideo ab omni facie sua lacrymabitur, cum viderit.

16. Ne extendas manum tuam prior, et invidia contaminatus erubescas.

17. Ne comprimaris in convivio.

18. Intellige, quae sunt proximi tui, ex te ipso;

19. utere quasi homo frugi his, quae tibi apponuntur; ne, cum manducas multum, odio habearis.

20. Cessa prior causa disciplinae; et noli nimius esse, ne forte offendas.

21. Et si in medio multorum sedisti, prior illis ne extendas manum tuam, nec prior poscas bibere.

22. Quam sufficiens est homini erudito vinum exiguum, et in dormiendo non laborabis ab illo, et non senties dolorem.

23. Vigilia, cholera, et tortura viro infrunito.

24. Somnus sanitatis in homine parco; dormiet usque mane, et anima illius cum ipso delectabitur.

25. Et si coactus fueris in edendo multum, surge e medio, evome; et refrigerabit te, et non adduces corpori tuo infirmitatem.

26. Audi me, fili! et ne spernas me; et in novissimo invenies verba mea.

27. In omnibus operibus tuis esto velox, et omnis infirmitas non occurret tibi.

28. Splendidum in panibus be-
nedicent labia multorum, et te
monium veritatis illius fidele.
29. Nequissimo in pane m
murabit civitas, et testimoni
nequitiae illius verum est.
30. Diligentes c) in vino n
provocare; * multos enim ext
minavit vinum. * Judith 13, 4.
31. Ignis probat ferrum duru
sic vinum corda superborum
guet in ebrietate potatum.
32. Aequa vita hominibus,
num d) in sobrietate; si bibas
lud moderate, eris sobrius.
33. Quae vita e) est ei, qui
nuitur vino?
34. Quid defraudat vitam? Mo
35. * Vinum in jucunditatem c
atum est, et non in ebrietatem,
initio. * Ps. 103, 15. Prov. 31, 4.
36. Exultatio animae et cor
vinum moderate potatum.
37. Sanitas est animae et corp
sobrius potus.
38. Vinum multum potatum
ritationem, et iram, et ruinas m
tas facit.
39. Amaritudo animae vin
multum potatum.
40. Ebrietatis animositas, i
prudentis offensio, minorans v
tutem, et faciens vulnera.
41. In convivio vini non arg
as proximum; et non despic
eum in jucunditate illius;
42. verba improperii non
cas illi; et non premas illum in
petendo.

Cap. 32.

Rectoris officia. Caute et modeste agend

1. Rectorem te posuerunt? n
li extolli; esto in illis quasi un
ex ipsis.
2. Curam illorum habe et
confide, et omni cura tua expli
ta recumbe;
3. ut laeteris propter illos,
ornamentum gratiae accipias

a) 1590. aperies b) 1590. om. sic c) 1590. Delectantes d) 1590. om sobrietate; e) 1590. est, quae

am,et dignationem consequa-
orrogationis.
Loquere major natu; decet
n te.
Primum verbum diligenti sci-
a a),et non impedias musicam.
Ubi auditus non est, non ef-
das sermonem, et importune
extolli in sapientia tua.
Gemmula carbunculi in or-
ento auri, et comparatio mu-
rum in convivio vini.
Sicut in fabricatione auri si-
m est smaragdi, sic numerus
icorum in jucundo et mode-
vino.
Audi tacens,et pro reveren-
ccedet tibi bona gratia.
. Adolescens loquere in tua
a vix.
. Si bis interrogatus fueris,
eat caput responsum tuum.
. In multis esto quasi inscius,
udi tacens simul et quaerens.
. In medio magnatorum non
esumas; et ubi sunt senes,non
tum loquaris.
Ante grandinem praeibit co-
atio; et ante verecundiam
ibit gratia, et pro reverentia
det tibi bona gratia.
. Et hora surgendi non te tri-
praecurre autem prior in do-
tuam, et illic avocare, et il-
ude,
. et age conceptiones tuas,et
in delictis et verbo superbo.
. Et super his omnibus bene-
co Dominum, qui fecit te, et
riantem te ab omnibus bonis.

Qui timet Dominum, exci-
doctrinam ejus; et qui vigi-
int ad illum, invenient be-
tionem.
Qui quaerit legem, reple-
ab ea; et qui insidiose agit,
dalizabitur in ea b).
Qui timent Dominum, in-
nt judicium justum, et justi-
uasi lumen accendent.

21. Peccator homo vitabit correptionem, et secundum voluntatem suam inveniet comparationem.

22. Vir consilii non disperdet intelligentiam, alienus et superbus non pertimescet timorem;

23. etiam postquam fecit cum eo sine consilio, et suis insectationibus arguetur.

24. Fili sine consilio nihil facias, et post factum non poenitebis.

25. In via ruinae non eas,et non offendes in lapides; nec credas te viae laboriosae, ne ponas animae tuae scandalum;

26. et c) a filiis tuis cave, et a domesticis tuis attende.

27. In omni opere tuo crede ex fide animae tuae; hoc est enim conservatio mandatorum.

28. Qui credit Deo, attendit mandatis; et qui confidit in illo, non minorabitur.

Cap. 33.

Sapientia divina omnia gubernat. Vir sapiens non cuivis imprudenter se subdit.

1. Timenti Dominum non occurrent mala, sed in tentatione Deus illum conservabit, et liberabit a malis.

2. Sapiens non odit mandata et justitias, et non illidetur quasi in procella navis.

3. Homo sensatus credit legi Dei, et lex illi fidelis.

4. Qui interrogationem manifestat, parabit verbum, et sic deprecatus exaudietur,et conservabit disciplinam,et tunc respondebit.

5. * Praecordia fatui quasi rota carri; et quasi axis versatilis cogitatus illius. *c. 21, 17.

6. Equus emissarius,sic et amicus subsannator, sub omni supra sedenti hinnit.

7. Quare dies diem superat, et iterum lux lucem,et annus annum a sole?

90. scientiam b) 1590. ab ea. c) 1590. om. et

8. A Domini scientia separati sunt, facto sole, et praeceptum custodiente.

9. Et immutavit tempora, et dies festos ipsorum, et in illis dies festos celebraverunt ad horam.

10. Ex ipsis exaltavit et magnificavit Deus, et ex ipsis posuit in numerum dierum. Et omnes homines de solo, * et ex terra, unde creatus est Adam. * Gen. 2, 7.

11. In multitudine disciplinae Dominus separavit eos, et immutavit vias eorum.

12. Ex ipsis benedixit, et exaltavit; et ex ipsis sanctificavit, et ad se applicavit; et ex ipsis maledixit, et humiliavit, et convertit illos a separatione ipsorum.

13. Quasi lutum figuli in manu ipsius, plasmare illud et disponere.

14. Omnes viae ejus secundum dispositionem ejus; sic homo in manu illius, qui se fecit, et reddet illi secundum judicium suum.

15. Contra malum bonum est, et contra mortem vita; sic et contra virum justum peccator. Et sic intuere in omnia opera Altissimi. a) Duo et duo, et unum contra unum.

16. Et ego novissimus evigilavi, et quasi qui colligit acinos post vindemiatores.

17. In benedictione Dei et ipse b) speravi; et quasi qui vindemiat, replevi torcular.

18. * Respicite, quoniam non mihi soli laboravi, sed omnibus exquirentibus disciplinam. * c. 24, 47.

19. Audite me magnates, et omnes populi, et rectores ecclesiae auribus percipite.

20. Filio et mulieri, fratri et amico non des potestatem super te in vita tua; et non dederis alii possessionem tuam; ne forte poeniteat te, et depreceris pro illis.

21. Dum adhuc superes et aspiras, non immutabit te omnis c

22. Melius est enim, ut fili te rogent, quam te respicer manus filiorum tuorum.

23. In omnibus operibus praecellens esto.

24. Ne dederis maculam in ria tua. In die consummati dierum vitae tuae, et in temp exitus tui distribue haeredita tuam.

25. Cibaria, et virga, et asino; panis, et disciplina, et servo.

26. Operatur in disciplina quaerit requiescere; laxa ma illi, et quaerit libertatem.

27. Jugum et lorum cur collum durum, et servum i nant operationes assiduae.

28. Servo malevolo tortur compedes, mitte illum in op tionem, ne vacet.

29. Multam enim malitiam cuit otiositas.

30. In opera constitue eum enim condecet illum. Quod si obaudierit, curva illum con dibus, et non amplifices supe mnem carnem; verum sine j cio nihil facias grave.

31. * Si est tibi servus fid sit tibi quasi anima tua; quasi trem, sic eum tracta: quonia sanguine animae comparasti lum. * c. 7, 23.

32. Si laeseris eum injuste fugam convertetur;

33. et si extollens discess quem quaeras, et in qua via q ras illum, nescis.

Cap. 34.

Vanitas divinationum; spes in Deu manda; merces pauperum non fr auda

1. Vana spes, et mendaciur ro insensato; et somnia extol imprudentes.

2. Quasi qui apprehendit bram, et persequitur ventum et qui attendit ad visa menda

a) 1590. Duo contra duo, b) 1593. ipse spe speravi; C. R. 1593. ipse spe

Hoc secundum hoc visio som-
rum; ante faciem hominis si-
tudo a) hominis.
Ab immundo quid mundabi-
? et a mendace quid verum di-
ır?
Divinatio erroris,at auguria
ıdacia, et somnia malefacien-
ı, vanitas est.
Et sicut parturientis, cor tu-
phantasias patitur; nisi ab Al-
mo fuerit emissa visitatio, ne
eris in illis cor tuum.
Multos enim errare fecerunt
nia, et exciderunt sperantes
llis.
. Sine mendacio consumma-
ır verbum legis, et sapientia
re fidelis complanabitur.
Qui non est tentatus,quid scit?
in multis expertus, cogitabit
ta; et qui multa didicit, enar-
it intellectum.
). Qui non est expertus, pauca
ognoscit; qui autem in multis
us est, multiplicat malitiam.
. Qui tentatus non est, qualia
? qui implanatus est, abunda-
ıequitia.
. Multa vidi errando, et plu-
ıs verborum consuetudines.
. Aliquoties usque ad mor-
periclitatus sum horum cau-
t liberatus sum gratia Dei.
. Spiritus timentium Deum
ritur, et in respectu illius
dicetur.
. Spes enim illorum in sal-
em illos, et oculi Dei in dili-
es se.
Qui timet Dominum, nihil
dabit, et non pavebit; quo-
ipse est spes ejus.
Timentis Dominum beata
ima ejus.
Ad quem respicit, et quis
rtitudo ejus?
*Oculi Domini super timen-
ım, protector potentiae, fir-
entum virtutis, tegimen ar-
doris, et umbraculum meridiani,
* Ps. 33, 16.
20. deprecatio offensionis, et
adjutorium casus, exaltans ani-
mam, et illuminans oculos, dans
sanitatem,et vitam,et benedictio-
nem.
21. *Immolantis ex iniquo ob-
latio est maculata,et non sunt be-
neplacitae subsannationes inju-
storum. * Prov. 21, 27.
22. Dominus solus sustinenti-
bus se in via veritatis et justitiae.
23. * Dona iniquorum non pro-
bat Altissimus, nec respicit in
oblationes iniquorum; nec in
multitudine sacrificiorum eorum
propitiabitur peccatis. * Prov. 15,8.
24. Qui offert sacrificium ex
substantia pauperum, quasi qui
victimat filium in conspectu pa-
tris sui.
25. Panis egentium vita paupe-
rum est; qui defraudat illum, ho-
mo sanguinis est.
26. Qui aufert in sudore panem,
quasi qui occidit proximum su-
um.
27. Qui effundit sanguinem, * et
qui fraudem facit mercenario,
fratres sunt. * Deut. 24, 14. Eccl. 7, 22.
28. Unus aedificans, et unus de-
struens; quid prodest illis nisi
labor?
29. Unus orans, et unus male-
dicens; cujus vocem exaudiet
Deus?
30. Qui baptizatur a mortuo,et
iterum tangit eum, quid proficit
lavatio illius?
31. Sic homo, qui jejunat in pec-
catis suis; et iterum eadem faci-
ens, quid proficit humiliando se?
orationem illius quis exaudiet?

CAP. 35.*

Quae oblationes Deo placeant. Viduas, pupillos et pauperes tueri oportet.

1. Qui conservat legem, multi-
plicat oblationem.

---

igo. add. alterius

2. * Sacrificium salutare est attendere mandatis, et discedere ab omni iniquitate. * 1 Reg. 15, 22.

3. Et propitiationem litare a) sacrificii super injustitias, et deprecatio pro peccatis, recedere ab injustitia.

4. Retribuet gratiam, qui offert similaginem; et qui facit misericordiam, offert sacrificium.

5. * Beneplacitum est Domino recedere ab iniquitate; et deprecatio pro peccatis recedere ab injustitia. * Jer. 7, 3. 26, 13.

6. * Non apparebis ante conspectum Domini vacuus.
* Exod. 23, 15. 34, 20. Deut. 16, 16.

7. Haec enim omnia propter mandatum Dei fiunt.

8. Oblatio justi impinguat altare, et odor suavitatis est in conspectu Altissimi.

9. Sacrificium justi acceptum est, et memoriam ejus non obliviscetur Dominus.

10. Bono animo gloriam redde Deo; et non minuas primitias manuum tuarum.

11. * In omni dato hilarem fac vultum tuum, et in exultatione sanctifica decimas tuas. * Tob. 4, 9.

12. Da Altissimo secundum datum ejus, et in bono oculo b) ad inventionem facito manuum tuarum.

13. Quoniam Dominus retribuens est, et septies tantum reddet tibi.

14. * Noli offerre munera prava, non enim suscipiet illa.
* Lev. 22, 21. Deut. 15, 21.

15. Et noli inspicere sacrificium injustum, quoniam Dominus judex est, et * non est apud illum gloria personae. * Deut. 10, 17. 2 Paral. 19, 7. Job 34, 19. Sap. 6, 8.

16. Non accipiet Dominus personam in pauperem, et deprecationem laesi exaudiet.

17. Non despiciet preces pupilli; nec viduam, si effundat loquelam gemitus.

18. Nonne lacrymae vidua
maxillam descendunt, et excla
tio ejus super deducentem ea

19. A maxilla enim ascen
usque ad coelum, et Dominu
auditor non delectabitur in i

20. Qui adorat Deum in o
ctatione, suscipietur, et depr
tio illius usque ad nubes pro
quabit.

21. Oratio humiliantis se, nu
penetrabit; et donec propinq
non consolabitur: et non di
det, donec Altissimus aspicia

22. Et Dominus non elonga
sed judicabit justos, et facie
dicium; et fortissimus non ha
bit in illis patientiam, ut con
bulet dorsum ipsorum.

23. Et gentibus reddet vi
ctam, donec tollat plenitudi
superborum; et sceptra iniq
rum contribulet;

24. donec reddat hominibus
cundum actus suos, et secund
opera Adae, et secundum pr
sumptionem illius;

25. donec judicet judicium
bis suae, et oblectabit justos
sericordia sua.

26. Speciosa misericordia D
in tempore tribulationis, q
nubes pluviae in tempore si
tatis.

Cap. 36.

Orat pro sancta civitate a principibus
xata, et pro gentibus, ut ad Deum c
vertantur.

1. Miserere nostri Deus om
um, et respice nos, et ostende
bis lucem miserationum tuar

2. Et immitte timorem tu
super gentes, quae non exqui
runt te, ut cognoscant, quia
est Deus nisi tu, et enarrent
gnalia tua.

3. Alleva manum tuam su
gentes alienas, ut videant po
tiam tuam.

4. Sicut enim in conspectu
ru

a) 1590. sacrificiis b) 1590. adinventionem

n sanctificatus es in nobis, sic
conspectu nostro magnificabe-
in eis,
5. ut cognoscant te, sicut et nos
gnovimus, quoniam non est
us praeter te, Domine!
6. Innova signa, et immuta mi-
bilia.
7. Glorifica manum, et brachi-
dextrum.
8. Excita furorem, et effunde
m.
9. Tolle adversarium, et afflige
micum.
10. Festina tempus, et memen-
finis, ut enarrent mirabilia tua.
11. In ira flammae devoretur,
i salvatur; et qui pessimant
ebem tuam, inveniant perditi-
em.
12. Contere caput principum
micorum, dicentium: Non est
us praeter nos.
13. Congrega omnes tribus Ja-
; ut cognoscant, quia non est
us nisi tu, et enarrent magnalia
; et haereditabis eos, sicut ab
tio.
14. Miserere plebi tuae, super
m invocatum est nomen tu-
; et Israel, * quem coaequasti
mogenito tuo. *Exod. 4, 22.
15. Miserere civitati sanctifica-
nis tuae Jerusalem, civitati re-
ei tuae.
16. Reple Sion inenarrabilibus
bis tuis, et gloria tua populum
m.
17. Da testimonium his, qui ab
io creaturae tuae sunt, et sus-
praedicationes, quas locuti
: in nomine tuo prophetae
res.
18. Da mercedem sustinentibus
ut prophetae tui fideles inve-
tur; et exaudi orationes ser-
m tuorum
19. * secundum benedictionem
on a) de populo tuo, et dirige
in viam justitiae, et sciant o-
mnes, qui habitant terram, quia
tu es Deus conspector saeculo-
rum. * Num. 6, 24.

20. Omnem escam manducabit venter, et est cibus cibo melior.

21. Fauces contingunt cibum ferae, et cor sensatum b) verba mendacia.

22. Cor pravum dabit tristitiam, et homo peritus resistet illi.

23. Omnem masculum excipiet mulier; et est filia melior filia.

24. Species mulieris exhilarat faciem viri sui, et super omnem concupiscentiam hominis superducit desiderium.

25. Si est lingua curationis, est et mitigationis et misericordiae; non est vir illius secundum filios hominum.

26. Qui possidet mulierem bonam, inchoat possessionem; adjutorium secundum illum est, et columna ut requies.

27. Ubi non est sepes, diripietur possessio; et ubi non est mulier, ingemiscit egens.

28. Quis credit ei, qui non habet nidum, et deflectens ubicumque obscuraverit, quasi succinctus latro exiliens de civitate in civitatem?

Cap. 37.

Veri amici a fictis, consiliarii sinceri ab hypocritis discernendi.

1. Omnis amicus dicet: Et ego amicitiam copulavi; sed est amicus solo nomine amicus. Nonne tristitia inest usque ad mortem?

2. Sodalis autem et amicus ad inimicitiam convertentur.

3. O praesumptio nequissima, unde creata es cooperire aridam malitia, et dolositate illius?

4. Sodalis amico conjucundatur in oblectationibus, et in tempore tribulationis adversarius erit.

5. Sodalis amico condolet cau-

a) 1590. da populo tuo, b) 1590. cor insensatum

sa ventris, et contra hostem accipiet scutum.

6. Non obliviscaris amici tui in animo tuo, et non immemor sis illius in opibus a) tuis.

7. Noli consiliari b) cum eo, qui tibi insidiatur, et a zelantibus te absconde consilium.

8. Omnis consiliarius prodit consilium, sed est consiliarius in semetipso.

9. A consiliario serva animam tuam; prius scito, quae sit illius necessitas; et ipse enim animo suo cogitabit.

10. Ne forte mittat sudem in terram, et dicat tibi:

11. Bona est via tua; et stet e contrario videre, quid tibi eveniat.

12. Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, et cum injusto de justitia, et cum muliere c) de ea, quae aemulatur; cum timido de bello, cum negotiatore de trajectione, cum emptore de venditione, cum viro livido de gratiis agendis;

13. cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate, cum operario agrario de omni opere;

14. cum operario annuali de consummatione anni, cum servo pigro de multa operatione; non attendas his in omni consilio.

15. Sed cum viro sancto assiduus esto, quemcumque cognoveris observantem timorem Dei,

16. cujus anima est secundum animam tuam; et qui, cum d) titubaveris in tenebris, condolebit tibi.

17. Cor boni consilii statue tecum; non est enim tibi aliud pluris illo.

18. Anima viri sancti enunciat aliquando vera, quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum.

19. Et in his omnibus deprecare Altissimum, ut dirigat in v tate viam tuam.

20. Ante omnia opera verb verax praecedat te, et ante c nem actum consilium stabile.

21. Verbum nequam immu bit cor; ex quo partes quat oriuntur, bonum et malum, v et mors; et dominatrix illor est assidua lingua. Est vir astu multorum eruditor, et anin suae inutilis est.

22. Vir peritus multos erudi et animae suae suavis est.

23. Qui sophistice loquitur, dibilis est; in omni re defrau bitur.

24. Non est illi data a Domi gratia; omni enim sapientia fraudatus est.

25. Est sapiens, animae suae piens; et fructus sensus illius l dabilis.

26. Vir sapiens plebem su erudit, et fructus sensus illius deles sunt.

27. Vir sapiens implebitur l nedictionibus, et videntes ill laudabunt.

28. Vita viri in numero dieru dies autem Israël innumerabi sunt.

29. Sapiens in populo haere tabit honorem, et nomen illius rit vivens in aeternum.

30. Fili in vita tua tenta anima tuam; et si fuerit nequam, n des illi potestatem.

31. Non enim omnia omnib expediunt, et non omni animae mne genus placet.

32. Noli avidus esse in om epulatione, et non te effundas per omnem escam;

33. in multis enim escis erit firmitas, et aviditas appropinqu bit usque ad choleram.

34. Propter crapulam multi c ierunt; qui autem abstinens e adjiciet vitam.

---

a) 1590. operibus b) 1590. cum socero tuo, et a .... c) 1590. de his, qu
d) 1590. titubaverit

C A P. 38.

mmendat medicos et medicinam. De artibus et agricultura.

.Honora medicum propter ne-
ssitatem; etenim a) illum crea-
t Altissimus.
2. A Deo est enim omnis mede-
et a rege accipiet donationem.
3. Disciplina medici exaltabit
put illius, et in conspectu ma-
atorum collaudabitur.
4. Altissimus creavit de terra
medicamenta, et vir prudens
n abhorrebit illa c).
5. *Nonne a ligno indulcata est
ua amara? d) *Exod. 15, 25.
6. Ad agnitionem hominum vir-
s illorum, et dedit hominibus
entiam Altissimus, honorari in
rabilibus suis.
7. In his curans mitigabit dolo-
n, et unguentarius faciet pig-
nt suavitatis, et unctiones
iciet sanitatis, et non consum-
buntur opera ejus.
8. Pax enim Dei super faciem
rae.
9. *Fili in tua infirmitate ne de-
cias te ipsum, sed ora Domi-
n, et ipse curabit te.
*Jes. 38, 3.
10. Averte a delicto, et dirige
nus, et ab omni delicto munda
tuum.
11. Da suavitatem et memori-
similaginis, et impingua obla-
em, et da locum medico.
12. Etenim illum Dominus crea-
, et non discedat a te, quia o-
a ejus sunt necessaria.
13. Est enim tempus, quando
anus illorum incurras.
14. Ipsi vero Dominum depre-
buntur, ut dirigat requiem eo-
, et sanitatem, propter con-
sationem illorum.
15. Qui delinquit in conspectu
, qui fecit eum, incidet in ma-
medici.

16. Fili in mortuum produc la-
crymas, et quasi dira passus inci-
pe plorare, et secundum judicium
contege corpus illius, et non de-
spicias sepulturam illius.
17. Propter delaturam autem
amare fer luctum illius uno die,
et consolare propter tristitiam,
18. et fac luctum secundum
meritum ejus uno die, vel duobus
propter detractionem.
19. * A tristitia enim festinat
mors, et cooperit virtutem, et tri-
stitia cordis flectit cervicem.
*Prov. 15, 13. 17, 22.
20. In abductione permanet tri-
stitia; et substantia inopis secun-
dum cor ejus.
21. Ne dederis in tristitia cor
tuum, sed repelle eam a te; et
memento novissimorum,
22. noli oblivisci; neque enim
est conversio, et huic nihil pro-
deris, et te ipsum pessimabis.
23. Memor esto judicii mei; sic
enim erit et tuum; mihi heri, et
tibi hodie.
24. *In requie mortui requies-
cere fac memoriam ejus, et con-
solare illum in exitu spiritus sui.
* 2 Reg. 12, 21.
25. Sapientia scribae e) in tem-
pore vacuitatis; et qui minoratur
actu, sapientiam percipiet; f) qua
sapientia replebitur.
26. Qui tenet aratrum, et qui
gloriatur in jaculo, stimulo boves
agitat, et conversatur in operibus
eorum, et enarratio ejus in filiis
taurorum.
27. Cor suum dabit ad versan-
dos sulcos, et vigilia ejus in sagi-
na vaccarum.
28. Sic omnis faber et archite-
ctus, qui noctem tamquam diem
transigit, qui sculpit g) signacula
sculptilia, et assiduitas ejus va-
riat picturam; cor suum dabit in
similitudinem picturae, et vigilia
sua perficiet opus.

a) 1590. enim b) 1590. medicinam, c) 1590. illam. d) 1590. add. ut cognosceretur virtus ejus ab homine. e) 1590. Sapientiam scribe f) 1590. quia sapientia g) 1590. signaculo

29. Sic faber ferrarius sedens juxta incudem, et considerans opus ferri; vapor ignis uret carnes ejus, et in calore fornacis concertatur.

30. Vox mallei innovat aurem ejus, et contra similitudinem vasis oculus ejus.

31. Cor suum dabit in consummationem operum, et vigilia sua ornabit in perfectionem a).

32. Sic figulus sedens ad opus suum, convertens pedibus suis rotam, qui in solicitudine positus est semper propter opus suum, et in numero est omnis operatio ejus.

33. In brachio suo formabit lutum, et ante pedes suos curvabit virtutem suam.

34. Cor suum dabit, ut consummet linitionem, et vigilia sua mundabit fornacem.

35. Omnes hi in manibus suis speraverunt, et unusquisque in arte sua sapiens est.

36. Sine his omnibus non aedificatur civitas.

37. Et non inhabitabunt, nec inambulabunt, et in ecclesiam non transilient.

38. Super sellam judicis non sedebunt, et testamentum judicii non intelligent, neque palam facient disciplinam et judicium, et in parabolis non invenientur;

39. sed creaturam aevi confirmabunt, et deprecatio illorum in operatione artis, accommodantes animam suam, et conquirentes in lege Altissimi.

Cap. 39.

Sapiens veterum dicta factaque inquirit. Deus laudandus in omnibus.

1. Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, et in prophetis vacabit.

2. Narrationem virorum nominatorum conservabit, et in versutias parabolarum simul intr[...]bit.

3. Occulta proverbiorum [...]quiret, et in absconditis para[...]larum conversabitur.

4. In medio magnatorum mi[...]strabit, et in conspectu praesi[...] apparebit.

5. In terram alienigenarum g[...]tium pertransiet; bona enim [...] mala in b) hominibus tentabit.

6. Cor suum tradet ad vigil[...]dum diluculo ad Dominum, [...] fecit illum, et in conspectu Al[...]simi deprecabitur.

7. Aperiet os suum in oratio[...] et pro delictis suis deprecabit[...]

8. Si enim Dominus magnus [...]luerit, spiritu intelligentiae [...]plebit illum.

9. Et ipse tamquam imbres m[...]tet eloquia sapientiae suae, et [...] oratione confitebitur Domino[...]

10. Et c) ipse diriget consili[...] ejus, et disciplinam et in absco[...]ditis suis consiliabitur.

11. Ipse palam faciet discip[...]nam doctrinae suae, et in lege [...]stamenti Domini gloriabitur.

12. Collaudabunt multi sapi[...]tiam ejus, et usque in saecul[...] non delebitur.

13. Non recedet memoria ej[...] et nomen ejus requiretur a ge[...]ratione in generationem.

14. Sapientiam ejus enarrab[...] gentes, et laudem ejus enunc[...]bit ecclesia.

15. Si permanserit, nomen [...] relinquet plus quam mille; et [...] requieverit, proderit illi.

16. Adhuc consiliabor, ut en[...]rem; ut furore enim reple[...] sum.

17. In voce dicit: Obaudite [...] divini fructus, et quasi rosa pl[...]tata super rivos aquarum fru[...]ficate.

18. Quasi Libanus odorem s[...] vitatis habete.

a) 1590. imperfectionem. b) 1590. in omnibus tentabit. c) 1590. om. Et

19. Florete flores, quasi lilium, date odorem, et frondete in atiam, et collaudate canticum, benedicite Dominum in operis suis.
20. Date nomini ejus magnifiatiam, et confitemini illi in vo labiorum vestrorum, et in canis labiorum, et citharis, et sic etis in confessione:
21. * Opera Domini universa na valde! * Gen. 1, 31.
22. * In verbo ejus stetit aqua ut congeries; et in sermone o illius sicut exceptoria aquam; * Gen. 8, 3.
23. quoniam in praecepto ipsiplacor fit, et non est minoratio salute ipsius.
24. Opera omnis carnis coram, et non est quidquam absconum ab oculis ejus.
25. A saeculo usque in saecu respicit, et nihil est mirabile conspectu ejus.
26. Non est dicere: Quid est, aut quid est istud? omnia e in tempore suo quaerentur.
27. Benedictio illius quasi flus inundavit.
28. * Quomodo cataclysmus aam inebriavit, sic ira ipsius tes, quae non exquisierunt e haereditabit. * Gen. 7, 21.
29. * Quomodo convertit aquas iccitatem, et siccata est terra; iae illius viis illorum directae t; sic peccatoribus offensio in ira ejus. * Exod. 14, 21.
30. Bona bonis creata sunt ab o, sic nequissimis bona et a.
31. * Initium necessariae rei vihominum, aqua, ignis, et fer, sal, lac, et panis similagine t mel, et botrus uvae, et ole et vestimentum. * c. 29, 28.
32. Haec omnia sanctis in bona, et impiis et peccatoribus in a convertentur.
33. Sunt spiritus, qui ad vindictam creati sunt, et in furore suo confirmaverunt tormenta sua.
34. In tempore consummationis effundent virtutem; et furorem ejus, qui fecit illos, placabunt a).
35. Ignis, grando, fames, et mors, omnia haec ad vindictam creata sunt;
36. bestiarum dentes, et scorpii, et serpentes, et romphaea vindicans in exterminium impios.
37. In mandatis ejus epulabuntur, et super terram in necessitatem praeparabuntur, et in temporibus suis non praeterient verbum.
38. Propterea ab initio confirmatus sum, et consiliatus sum, et cogitavi, et scripta dimisi.
39. * Omnia opera Domini bona, et omne opus hora sua subministrabit. * Gen. 1, 31.
40. Non est dicere: Hoc illo nequius est; omnia enim in tempore suo comprobabuntur.
41. Et nunc in omni corde et ore collaudate, et benedicite nomen Domini.

Cap. 40.

Jugum grave super filios Adam.

1. Occupatio magna creata est omnibus hominibus, et jugum grave super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturae, in matrem omnium.
2. Cogitationes eorum, et timores cordis, adinventio expectationis, et dies finitionis.
3. A residente super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terra et cinere.
4. Ab eo, qui utitur hyacintho, et portat coronam, usque ad eum, qui operitur lino crudo; furor, zelus, tumultus, fluctuatio, et timor mortis, iracundia perseverans, et contentio;

a) 1590. illos, confundent.

5. et in tempore refectionis in cubili somnus noctis immutat scientiam ejus.

6. Modicum tamquam nihil in requie, et ab eo in somnis, quasi in die respectus.

7. Conturbatus est in visu cordis sui, tamquam qui evaserit in die belli. In tempore salutis suae exsurrexit, et admirans ad nullum timorem;

8. cum omni carne, ab homine usque ad pecus, et super peccatores septuplum.

9. * Ad haec mors, sanguis, contentio, et romphaea, oppressiones, fames, et contritio, et flagella. *c. 39, 35. 36.

10. Super iniquos creata sunt haec omnia, * et propter illos factus est cataclysmus. * Gen. 7, 10.

11.* Omnia, quae de terra sunt, in terram convertentur, † et omnes aquae in mare revertentur. * c. 41, 13. † Eccles. 1, 7.

12. Omne munus, et iniquitas delebitur, et fides in saeculum stabit.

13. Substantiae injustorum sicut fluvius siccabuntur, et sicut tonitruum magnum in pluvia personabunt.

14. In aperiendo manus suas a) laetabitur; sic praevaricatores in consummatione tabescent.

15. Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos et radices immundae super cacumen petrae sonant b).

16. Super omnem aquam viriditas, et ad oram fluminis ante omne foenum evelletur.

17. Gratia sicut paradisus in benedictionibus, et misericordia in saeculum permanet.

18. Vita sibi sufficientis operarii condulcabitur, et in ea invenies thesaurum.

19. Filii et aedificatio civitatis confirmabit nomen, et super haec
mulier immaculata computal
tur.

20. Vinum et musica laetifica
cor; et super utraque dilectio s
pientiae.

21. Tibiae, et psalterium su
vem faciunt melodiam, et sup
utraque lingua suavis.

22. Gratiam, et speciem de
derabit oculus tuus, et super ha
virides sationes.

23. Amicus, et sodalis in te
pore convenientes, et super
trosque mulier cum viro.

24. Fratres in adjutorium
tempore tribulationis, et sup
eos misericordia liberabit.

25. Aurum et argentum est co
stitutio pedum; et super utru
que consilium beneplacitum.

26. Facultates et virtutes ex
tant cor, et super haec timor D
mini.

27. Non est in timore Domi
minoratio, et non est in eo inq
rere adjutorium.

28. Timor Domini sicut par
disus benedictionis, et super or
nem gloriam operuerunt illum

29. Fili in tempore vitae tu
ne indigeas; melius est enim m
ri, quam indigere.

30. Vir respiciens in mensa
alienam, non est vita ejus in cog
tatione victus; alit enim anima
suam cibis alienis.

31. Vir autem disciplinatus,
eruditus custodiet se.

32. In ore imprudentis condu
cabitur inopia, et in ventre ej
ignis ardebit.

Cap. 41.

Quibus grata, aut amara sit mors; famae c
sulendum; de quibus sit erubescendum

1. O mors, quam amara est m
moria tua, homini pacem habe
in substantiis suis;

2. viro quieto, et cujus viae
rectae sunt in omnibus, et a

a) 1590. add. pius b) 1590. sonabunt.

ıc valenti accipere cibum!
3. O mors, bonum est judicium
um homini indigenti, et qui mi-
ratur viribus,
4. defecto aetate, et cui de om-
bus cura est, et incredibili, qui
rdit patientiam!
5. Noli metuere judicium mor-
. Memento, quae ante te fue-
nt, et quae superventura sunt
i; hoc judicium a Domino om-
carni;
6. et quid superveniet tibi in
neplacito Altissimi? sive de-
m, sive centum, sive mille anni.
7. Non est enim in inferno ac-
satio vitae.
3. Filii abominationum fiunt
i peccatorum, et qui conver-
ıtur secus domos impiorum.
). Filiorum peccatorum periet
ereditas, et cum semine illorum
iduitas opprobrii.
o. De patre impio a) querun-
filii, quoniam propter illum
ıt in opprobrio.
ı. Vae vobis viri impii, qui
eliquistis legem Domini Al-
imi!
a. Et si nati fueritis, in male-
tione nascemini; et si mortui
ritis, in maledictione erit pars
tra.
3. *Omnia, quae de terra sunt,
erram convertentur; sic impii
aledicto in perditionem.
* c. 40, 11.
4. Luctus hominum in corpo-
psorum, nomen autem impio-
ı delebitur.
5. Curam habe de bono nomi-
; hoc enim magis permanebit
, quam mille thesauri pretiosi
ıagni.
). Bonae vitae numerus die-
; bonum autem nomen per-
ebit in aevum.
. Disciplinam in pace con-
ate filii; * sapientia enim abs-
lita, et thesaurus invisus, quae
tas in utrisque? * c. 20, 32.

18. Melior est homo, qui abs-
condit stultitiam suam, quam ho-
mo, qui abscondit sapientiam su-
am.
19. Verumtamen reveremini in
his, quae procedunt de ore meo.
20. Non est enim bonum omnem
reverentiam observare; et non
omnia omnibus bene placent in
fide.
21. Erubescite a patre et a ma-
tre de fornicatione; et a praesi-
dente et a potente de mendacio;
22. A principe et a judice de de-
licto; a synagoga et plebe de ini-
quitate;
23. A socio et amico de inju-
stitia; et de loco, in quo habitas,
24. de furto, de veritate Dei, et
testamento; de discubitu in pani-
bus, et ab obfuscatione dati et ac-
cepti;
25. A salutantibus de silentio;
a respectu mulieris fornicariae;
et ab aversione vultus cognati.
26. Ne avertas faciem a proxi-
mo tuo, et ab auferendo partem
et non restituendo.
27. Ne respicias mulierem alie-
ni viri, et ne scruteris ancillam
ejus, neque steteris ad lectum e-
jus.
28. Ab amicis b) de sermonibus
improperii; et cum dederis, ne
improperes.

Cap. 42.

Secretum non est revelandum; res familiaris curanda. Dei opera sunt inenarrabilia.

1. Non duplices sermonem au-
ditus de revelatione sermonis
absconditi, et eris vere sine con-
fusione, et invenies gratiam in
conspectu omnium hominum; ne
pro his omnibus confundaris, * et
ne accipias personam, ut delin-
quas. * Lev. 19, 15. Deut. 1, 17. 16, 19. Prov. 24, 23.
2. De lege Altissimi, et testa-
mento, et de judicio justificare
impium,

a) 1592. «quaeruntur,» cum calamo correctum in «queruntur» b) 1590. add. cave

3. de verbo sociorum et viatorum, et de datione haereditatis amicorum,

4. de aequalitate staterae et ponderum, de acquisitione multorum et paucorum,

5. de corruptione emptionis, et negotiatorum, et de multa disciplina filiorum, et servo pessimo latus sanguinare.

6. Super mulierem nequam bonum est signum.

7. Ubi manus multae sunt, claude, et quodcumque trades, numera, et appende; datum vero, et acceptum omne describe.

8. De disciplina insensati et fatui, et de senioribus, qui judicantur ab adolescentibus; et eris eruditus in omnibus, et probabilis in conspectu omnium a) vivorum.

9. Filia patris abscondita est vigilia, et solicitudo ejus aufert somnum, ne forte in adolescentia sua adulta b) efficiatur, et cum viro commorata odibilis fiat.

10. Nequando polluatur in virginitate sua, et in paternis suis gravida inveniatur; ne forte cum viro commorata transgrediatur, aut certe sterilis efficiatur.

11. Super filiam luxuriosam confirma custodiam; ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis, a detractione in civitate, et objectione plebis, et confundat te in multitudine populi.

12. Omni homini noli intendere in specie; et in medio mulierum noli commorari.

13. De vestimentis enim procedit tinea, et a muliere iniquitas viri.

14. Melior est enim iniquitas viri, quam mulier benefaciens, et mulier confundens in opprobrium.

15. Memor ero igitur operum Domini, et quae vidi, annunciabo. In sermonibus Domini opera ejus.

16. Sol illuminans per om respexit, et gloria Domini plen est opus ejus.

17. Nonne Dominus fecit s ctos enarrare omnia mirab sua, quae confirmavit Dominu mnipotens stabiliri c) in glo sua?

18. Abyssum, et cor homin investigavit; et in astutia eor excogitavit.

19. Cognovit enim Dominu mnem scientiam, et inspexit signum aevi, annuncians, q praeterierunt, et quae superv tura sunt, revelans vestigia cultorum.

20. Non praeterit illum om cogitatus, et non abscondit se eo ullus sermo.

21. Magnalia sapientiae s decoravit; qui est ante saecul et usque in saeculum, neque jectum est,

22. neque minuitur, et no get alicujus consilio.

23. Quam desiderabilia om opera ejus, et tamquam scinti quae est considerare!

24. Omnia haec vivunt, et nent in saeculum, et in omni cessitate omnia obaudiunt ei.

25. Omnia duplicia, unum c tra unum, et non fecit quidqu deesse.

26. Uniuscujusque confirma bona. Et quis satiabitur vid gloriam ejus?

Cap. 43.

Laus Dei ex operibus ejus.

1. Altitudinis firmamentum p chritudo ejus est, species coeli visione gloriae.

2. Sol in aspectu annuncians exitu, vas admirabile opus exce

3. In meridiano exurit terra et in conspectu ardoris ejus q poterit sustinere? Fornacem stodiens in operibus ardoris;

a) 1590. virorum. b) 1590. adultera c) 1590. stabilire

. tripliciter sol exurens mon-
, radios igneos exsufflans, et
ulgens radiis suis obcaecat o-
os.
. Magnus Dominus, qui fecit
m, et in sermonibus ejus festi-
it iter.
. Et luna in omnibus in tempo-
uo, ostensio temporis, et si-
m aevi.
. A luna signum diei festi, lu-
are, quod minuitur in con-
mmatione.
. Mensis secundum nomen e-
est, crescens mirabiliter in
summatione.
. Vas castrorum in excelsis,
rmamento coeli resplendens
riose.
o. Species coeli gloria stella-
, mundum illuminans in ex-
is Dominus.
1. In verbis a) sancti stabunt
udicium, et non deficient in
liis suis.
2. Vide arcum, et benedic e-
, *qui fecit illum; valde spe-
us est in splendore suo.

* Gen. 9, 13.

3. Gyravit coelum in circuitu
iae suae, manus Excelsi ape-
runt illum.
4. Imperio suo acceleravit ni-
, et accelerat coruscationes
tere judicii sui.
. Propterea aperti sunt the-
i, et evolaverunt nebulae sic-
ves.
. In magnitudine sua posuit
es, et confracti sunt lapides
dinis.
. In conspectu ejus commo-
ntur montes, et in b) volun-
ejus aspirabit Notus.
. Vox tonitrui ejus verbera-
erram, tempestas aquilonis,
ngregatio spiritus.
. Et sicut avis deponens ad
ndum, aspergit nivem, et sic-
ut locusta demergens descensus
ejus.
20. Pulchritudinem candoris e-
jus admirabitur oculus, et super
imbrem ejus expavescet cor.
21. Gelu sicut salem effundet
super terram; et dum gelaverit,
fiet tamquam cacumina tribuli.
22. Frigidus ventus aquilo fla-
vit, et gelavit crystallus ab aqua,
super omnem congregationem a-
quarum requiescet, et sicut lori-
ca induet se aquis.
23. Et devorabit montes, et exu-
ret desertum, et extinguet viride,
sicut igne c).
24. Medicina omnium in festi-
natione nebulae; et ros obvians
ab ardore venienti humilem effi-
ciet eum.
25. In sermone ejus siluit ven-
tus, et cogitatione sua placavit
abyssum, et plantavit d) in illa Do-
minus insulas.
26. Qui navigant mare, enar-
rent pericula ejus; et audientes
auribus nostris admirabimur.
27. Illic praeclara opera, et mi-
rabilia; varia bestiarum genera,
et omnium pecorum, et creatura
belluarum.
28. Propter ipsum confirmatus
est itineris finis, et in sermone e-
jus composita sunt omnia.
29. Multa dicemus, et deficie-
mus in verbis; consummatio au-
tem sermonum, ipse est in omni-
bus.
30. Gloriantes ad quid valebi-
mus? ipse enim omnipotens su-
per omnia opera sua.
31. Terribilis Dominus, et ma-
gnus vehementer, et mirabilis po-
tentia ipsius.
32. Glorificantes Dominum,
quantumcumque potueritis, su-
pervalebit enim adhuc, et admi-
rabilis magnificentia ejus.

---

590. sanctis b) 1593. voũltate, C. R. 1593. voluntate c) 1590. ignem.
.590. plantavit illum Dominus Jesus.

33. Benedicentes Dominum, exaltate illum, quantum potestis; major enim est omni laude.

34. Exaltantes eum replemini virtute, ne laboretis; non enim comprehendetis.

35. * Quis videbit eum, et enarrabit? et quis magnificabit eum sicut est ab initio? * Ps 105, 2.

36. Multa abscondita sunt majora his: pauca enim vidimus operum ejus.

37. Omnia autem Dominus fecit, et pie agentibus dedit sapientiam.

Cap. 44.

Sanctos Patriarchas laudat Enoch, Noë, Abraham, Isaac et Jacob.

1. Laudemus viros gloriosos, et parentes nostros in generatione sua.

2. Multam gloriam fecit Dominus magnificentia sua a saeculo.

3. Dominantes in potestatibus suis, homines magni virtute, et prudentia sua praediti, nunciantes in prophetis dignitatem prophetarum,

4. et imperantes in praesenti populo, et virtute prudentiae populis sanctissima verba.

5. In peritia sua requirentes modos musicos, et narrantes carmina scripturarum.

6. Homines divites in virtute, pulchritudinis studium habentes; pacificantes in domibus suis.

7. Omnes isti in generationibus gentis suae gloriam adepti sunt, et in diebus suis habentur in laudibus.

8. Qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum;

9. et sunt, quorum non est memoria; perierunt, quasi qui non fuerint; et nati sunt, quasi non nati, et filii ipsorum cum ipsis.

10. Sed illi viri misericordiae sunt, quorum pietates non def runt;

11. cum semine eorum pern nent bona,

12. haereditas sancta nepo eorum, et in testamentis stetit men eorum;

13. et filii eorum propter il usque in aeternum manent; men eorum et gloria eorum n derelinquetur.

14. Corpora ipsorum in p sepulta sunt, et nomen eorum vit in generationem a) et gene tionem.

15. Sapientiam ipsorum n rent populi, et laudem eor nunciet ecclesia.

16. * Henoch placuit Deo, translatus est in paradisum, det gentibus poenitentiam. * Gen. 5, 24.

17. * Noë inventus est perfect justus, et in tempore iracundi factus est reconciliatio. * Gen.

18. Ideo dimissum est reliqu terrae, cum factum est diluviu

19. * Testamenta saeculi pos sunt apud illum, ne deleri pos diluvio omnis caro. * Gen. 6, 14. 7

20. * Abraham magnus pat multitudinis gentium, et non inventus similis illi in gloria; q conservavit legem excelsi, et fu in testamento cum illo. * Gen. 12, 2. 15, 5. 17, 4.

21. * In carne ejus stare fe testamentum, et † in tentatio inventus est fidelis. * Gen. 17, 10. Gal. 3, 3. † Gen. 22, 2.

22. Ideo jurejurando dedit i gloriam in gente sua, crescere lum quasi terrae cumulum,

23. et ut stellas exaltare sem ejus, et haereditare illos a ma usque ad mare, et a flumine usq ad terminos terrae.

24. Et in Isaac eodem modo f cit propter Abraham patrem eju

25. Benedictionem omnium ge tium dedit illi Dominus, et test

a) 1590. in generatione

ntum confirmavit super caput
cob.
26. Agnovit eum in benedictio-
ous suis, et dedit illi haeredita-
n, et divisit illi partem in tri-
bus duodecim.
27. Et conservavit illi homines
sericordiae, invenientes gra-
m in oculis omnis carnis.

Cap. 45.

Laudantur Moses, Aaron, Phinees.

. * Dilectus Deo, et hominibus
yses; cujus memoria in bene-
tione est. * Exod. 11, 3.
. Similem illum fecit in gloria
ctorum, et magnificavit eum
imore inimicorum, et in ver-
suis monstra placavit.
. * Glorificavit illum in con-
ctu regum, et jussit illi coram
ulo suo, et ostendit illi glori-
suam. * Exod 6, 7. 8.
. * In fide et lenitate ipsius san-
n fecit illum, et elegit eum ex
ni carne. * Num. 12, 3. 7.
Audivit enim eum, et vocem
us, et induxit illum in nubem.
Et dedit illi a) coram prae-
a, et legem vitae et discipli-
, docere Jacob testamentum
n, et judicia sua Israël.
Excelsum fecit Aaron fratrem
, et similem sibi de tribu Levi.
Statuit ei testamentum aeter-
, et dedit illi sacerdotium gen-
et beatificavit illum in gloria,
et circumcinxit eum zona b)
iae, et induit eum stolam glo-
, et coronavit eum in vasis
utis.
. Circumpedes, et femoralia,
merale posuit ei, et cinxit il-
tintinnabulis aureis plurimis
ro.
. * Dare sonitum in incessu
auditum facere sonitum in
plo in memoriam filiis gentis
* Exod. 28, 35.
. Stolam c) sanctam, auro, et
hyacintho, et purpura, opus tex-
tile, viri sapientis, judicio et ve-
ritate praediti.
13. Torto cocco opus artificis,
gemmis pretiosis figuratis in liga-
tura auri, et opere lapidarii scul-
ptis, in memoriam secundum nu-
merum tribuum Israël.
14. Corona aurea super mitram
ejus expressa signo sanctitatis, et
gloria honoris; opus virtutis, et
desideria oculorum ornata.
15. Sic pulchra ante ipsum non
fuerunt talia usque ad originem.
16. Non est indutus illa alieni-
gena aliquis, sed tantum filii ipsi-
us soli, et nepotes ejus per omne
tempus.
17. Sacrificia ipsius consumpta
sunt igne quotidie.
18. * Complevit Moyses manus
ejus, et unxit illum oleo sancto.
* Lev. 8, 12
19. Factum est illi in testamen-
tum aeternum, et semini ejus sic-
ut dies coeli, fungi sacerdotio, et
habere laudem, et glorificare po-
pulum suum in nomine ejus.
20. Ipsum elegit ab omni viven-
te, offerre sacrificium Deo, in-
censum, et bonum odorem, in me-
moriam placare pro populo suo;
21. et dedit illi in praeceptis
suis potestatem, in testamentis
judiciorum, docere Jacob testi-
monia, et in lege sua lucem dare
Israël.
22. * Quia contra illum stete-
runt alieni, et propter invidiam
circumdederunt illum homines
in deserto, qui erant cum Dathan
et Abiron, et congregatio Core
in iracundia. * Num. 16, 1. 3.
23. Vidit Dominus Deus, et non
placuit illi, et consumpti sunt in
impetu iracundiae.
24. Fecit illis monstra, et con-
sumpsit illos in flamma ignis.
25. Et addidit Aaron gloriam,
et dedit illi haereditatem, et pri-
mitias frugum terrae divisit illi.

a) 1590. cor ad praecepta, b) 1590. zona justitiae, c) 1590. Stola sancta,

26. Panem ipsis in primis paravit in satietatem; nam et sacrificia Domini edent, quae dedit illi, et semini ejus.

27. Ceterum in terra gentes non haereditabit, et pars non est illi in gente; ipse est enim pars ejus, et haereditas.

28. *Phinees filius Eleazari tertius in gloria est, imitando eum in timore Domini; *Num. 25, 7. 1 Macc. 2, 26.

29. et stare in reverentia gentis; in bonitate et alacritate animae suae placuit Deo pro Israël.

30. Ideo statuit illi testamentum pacis, principem sanctorum et gentis suae, ut sit illi et semini ejus sacerdotii dignitas in aeternum.

31. Et testamentum David regi filio Jessae de tribu Juda, haereditas ipsi et semini ejus, ut daret sapientiam in cor nostrum judicare gentem suam in justitia, ne abolerentur bona ipsorum, et gloriam ipsorum in gentem eorum aeternam fecit.

Cap. 46.

Josue, Caleb, et pii judices celebrantur.

1. Fortis in bello Jesus Nave, successor Moysi in prophetis, qui fuit magnus secundum nomen suum,

2. maximus in salutem electorum Dei, expugnare insurgentes hostes, ut consequeretur haereditatem Israël.

3. Quam gloriam adeptus est in tollendo manus suas, et jactando contra civitates romphaeas?

4. Quis ante illum sic restitit? Nam hostes ipse Dominus perduxit a).

5. * An b) non in iracundia ejus impeditus est sol, et una dies facta est quasi duo? *Jos. 10, 14.

6. Invocavit altissimum potentem in oppugnando inimicos undique, et audivit illum magnu[s] sanctus Deus in saxis grand[inis] virtutis valde fortis.

7. Impetum fecit contra gen[tem] hostilem, et in descensu perd[idit] contrarios,

8. ut cognoscant gentes po[ten]tiam ejus, quia contra Deum [pu]gnare non est facile. Et secu[tus] est a tergo potentis c).

9. * Et in diebus Moysi mis[eri]cordiam fecit ipse et Caleb fi[lius] Jephone, stare contra hosten[...] prohibere gentem a peccatis[...] perfringere murmur malitiae[...] *Num. 14, 6.

10. Et ipsi duo constituti, a [pe]riculo liberati sunt a numero [sex]centorum millium peditum, in[du]cere illos in haereditatem, in [ter]ram, quae manat lac et mel.

11. Et dedit Dominus ipsi [Ca]leb fortitudinem, et usque in [se]nectutem permansit illi virtu[s...] ascenderet in excelsum terra[e lo]cum, et semen ipsius obtinuit h[ae]reditatem;

12. ut viderent omnes filii [Is]raël, quia bonum est obsequi s[an]cto Deo.

13. Et judices singuli suo [no]mine, quorum non est corrupt[um] cor; qui non aversi sunt a Do[mi]no,

14. ut sit memoria illorum [in] benedictione, et ossa eorum [pul]lulent de loco suo,

15. et nomen eorum perma[ne]at in aeternum, permanens ad [fi]lios illorum, sanctorum viror[um] gloria.

16. Dilectus a Domino Deo [...] Samuel propheta Domini, re[no]vavit imperium, et unxit prin[ci]pes in gente sua,

17. In lege Domini congrega[ti]onem judicavit, et vidit d) D[...] Jacob, et in fide sua probatus [...] propheta.

18. Et cognitus est in verbis s[...] fidelis, quia vidit Deum lucis;

a) 1590. percussit. b) 1590. aut non c) 1590. potentes. d) 1590. Deum

9. * et invocavit Dominum o-
potentem, in oppugnando ho-
circumstantes undique in ob-
one agni inviolati. * 1 Reg. 7.
o. Et intonuit de coelo Domi-
, et in sonitu magno auditam
t vocem suam;
1. et contrivit principes Ty-
rum, et omnes duces Philist-
n.
2. * Et ante tempus finis vitae
e et saeculi, testimonium prae-
t in conspectu Domini, et Chri-
pecunias † et usque ad calcea-
ta ab omni carne non accepit,
on accusavit illum homo.
* 1 Reg. 12. † Gen. 14, 13.
3. Et post hoc dormivit, * et
um fecit regi, et ostendit illi
m vitae suae, et exaltavit vo-
suam a) de terra in prophetia
re impietatem gentis.
* 1 Reg. 38, 18.

Cap. 47.

n, Davidem, et Salomonis priorem ae-
laudat, senectutem ejus vituperat; Ro-
i stultitiam, Jeroboam idololatriam
arguit.

* Post haec surrexit Nathan
pheta in diebus David.
* 2 Reg. 12, 1.
Et quasi adeps separatus a
e, sic David a filiis Israël.
* Cum leonibus lusit quasi
agnis; et in ursis similiter fe-
icut in agnis ovium in juven-
sua. * 1 Reg. 17, 34.
Numquid non occidit gigan-
et abstulit opprobrium de
e? * 1 Reg. 17, 49.
n tollendo manum, saxo fun-
dejecit exultationem Goliae.
Nam b) invocavit Dominum
ipotentem, c) et dedit in dex-
ejus tollere hominem fortem
llo, et exaltare cornu gentis
* Sic in decem millibus glori-
it eum, et laudavit eum in be-
nedictionibus Domini in offeren-
do illi coronam gloriae. * 1 Reg. 18, 7.
8. Contrivit enim inimicos un-
dique, et extirpavit Philisthiim
contrarios usque in hodiernum
diem; contrivit cornu ipsorum
usque in aeternum.
9. In omni opere dedit confes-
sionem Sancto, et Excelso in ver-
bo gloriae.
10. De omni corde suo laudavit
Dominum, et dilexit Deum, qui
fecit illum: et dedit illi contra i-
nimicos potentiam.
11. Et stare fecit cantores con-
tra altare, et in sono eorum dul-
ces fecit modos.
12. Et dedit in celebrationibus
decus, et ornavit tempora usque
ad consummationem vitae, ut lau-
darent nomen sanctum Domini,
et amplificarent mane Dei sancti-
tatem.
13. * Dominus d) purgavit pec-
cata ipsius, et exaltavit in aeter-
num cornu ejus; et dedit illi te-
stamentum regni, et sedem glo-
riae in Israël. * 2 Reg. 12, 13.
14. Post ipsum surrexit filius
sensatus, et propter illum dejecit
omnem potentiam inimicorum.
15. * Salomon imperavit in die-
bus pacis, cui subjecit Deus om-
nes hostes, ut conderet domum in
nomine suo, et pararet sanctita-
tem in sempiternum; quemadmo-
dum eruditus e) es in juventute
tua; * 3 Reg. 3, 1.
16. * et impletus f) es, quasi flu-
men, sapientia, et terram retexit
anima tua g). * 3 Reg. 4, 31.
17. Et replesti in comparatio-
nibus aenigmata; ad insulas lon-
ge divulgatum est nomen tuum,
et dilectus es in pace tua.
18. In cantilenis, et proverbiis,
et comparationibus, et interpre-
tationibus, miratae sunt terrae,
19. et in nomine Domini Dei,

1590. vocem ejus b) 1590. add. ubi c) in 1592. particula „et" adimpressa
st manu correctorea, 1590. om. et d) 1590. Christus purgavit e) 1590. est
n juventute sua; f) 1590. est, g) 1590. sua.

cui est cognomen, Deus Israël.

20. * Collegisti quasi aurichalcum aurum, et ut plumbum complesti argentum; *3 Reg. 10, 27.

21. et inclinasti femora tua mulieribus; potestatem habuisti in corpore tuo.

22. Dedisti maculam in gloria tua, et profanasti semen tuum inducere iracundiam ad liberos tuos, et a) incitari stultitiam tuam;

23. ut faceres imperium bipartitum, et ex Ephraim imperare imperium durum.

24. Deus autem non derelinquet misericordiam suam, et non corrumpet, nec delebit opera sua, neque perdet a stirpe nepotes electi sui; et semen ejus, qui diligit Dominum, non corrumpet.

25. Dedit autem reliquum Jacob, et David de ipsa stirpe.

26. Et finem habuit Salomon cum patribus suis.

27. Et dereliquit post se de semine suo, gentis stultitiam,

28. et imminutum a prudentia, Roboam, qui avertit gentem consilio suo.

29. * Et Jeroboam filium Nabat, qui peccare fecit Israël, et dedit viam peccandi Ephraim, et plurima redundaverunt peccata ipsorum. *3 Reg. 12, 28.

30. Valde averterunt illos a terra sua.

31. Et quaesivit omnes nequitias usque dum perveniret ad illos defensio, et ab omnibus peccatis liberavit eos.

CAP. 48.

Eliæ, Elisæi, Ezechiæ, et Isaiæ facta egregia referuntur.

1. Et surrexit Elias Propheta, quasi ignis, et verbum ipsius quasi facula ardebat.

2. Qui induxit in illos famem, et irritantes illum invidia sua pauci facti sunt. Non enim poterant sustinere praecepta Domini.

3. * Verbo Domini conti coelum, et dejecit de b) coel gnem ter. *3 Reg 17, 1. 4 Reg. 1, 1

4. Sic amplificatus est Elia mirabilibus suis. Et quis po similiter sic gloriari tibi?

5. * Qui sustulisti mortuum inferis de sorte mortis in ve Domini Dei. *3 Reg. 17, 22.

6. Qui dejecisti reges ad pe ciem, et confregisti facile po tiam ipsorum, et gloriosos de cto suo.

7. Qui audis in Sina judici et in Horeb judicia defensio

8. Qui ungis reges ad poeni tiam, et prophetas facis succe res post te.

9. * Qui receptus es in turb ignis, in curru equorum ign rum. *4 Reg. 2, 11.

10. Qui scriptus es in judi temporum lenire iracundiam mini; * conciliare cor patris filium, et restituere tribus Jac *Mal. 4, 6.

11. Beati sunt, qui te viderı et in amicitia tua decorati sun

12. Nam nos vita vivimus t tum, post mortem autem non tale nomen nostrum.

13. * Elias quidem in turb c) tectus est, et in Eliseo com tus est spiritus ejus; in die suis non pertimuit principem potentia nemo vicit illum. *4 Reg. 2, 11.

14. Nec superavit illum verb aliquod, * et mortuum prophe vit corpus ejus. *4 Reg. 13, 21

15. In vita sua fecit monstra in morte mirabilia operatus es

16. In omnibus istis non poe tuit populus, et non recesser a peccatis suis, usque dum eje sunt de terra sua, et dispersi s in omnem terram.

17. Et relicta est gens perp ca, et princeps in domo David

---

a) 1590. et in ceteris stultitiam .... ctus est, b) 1590. a cœlo ignem terræ. c) 1590

8. Quidam ipsorum fecerunt, ...d placeret Deo; alii autem ...ta commiserunt peccata.
9. Ezechias munivit civitatem ...m, et induxit in medium ipsius ...am, et fodit ferro rupem, et ...ificavit ad aquam puteum.
10. * In diebus ipsius ascendit ...acherib, et misit Rabsacen, et ...ulit manum suam contra illos, ...xtulit manum suam in Sion, et ...erbus factus est potentia sua.
* 4 Reg. 18, 13.
11. Tunc mota sunt corda, et ...us ipsorum; et doluerunt ...si parturientes mulieres.
12. Et invocaverunt Dominum ...ericordem, et expandentes ...us suas, extulerunt ad coe... ; et sanctus Dominus Deus ...ivit cito vocem ipsorum.
13. Non est commemoratus pec...rum illorum, neque dedit il...nimicis suis, sed purgavit eos ...anu Isaiae sancti prophetae.
...* Dejecit castra Assyriorum, ...ntrivit illos angelus Domini.
* 4 Reg. 19, 35. Tob. 1, 21. Jes. 37, 36. 1 Macc. 7, 41. 2 Macc. 8, 19.
... Nam fecit Ezechias, quod ...uit Deo, et fortiter ivit in via ...d patris sui, quam mandavit ...s propheta magnus, et fi... in conspectu Dei.
... * In diebus ipsius retro re...sol, et addidit regi vitam.
* 4 Reg. 20, 11. Jes. 38, 1.
... Spiritu magno vidit ultima, ...nsolatus est lugentes in Sion.
... e in sempiternum
... ostendit futura et abscon...antequam evenirent.

Cap. 49.

..., Jeremias, 12 Prophetæ, Zorobabel, ...lius Josedech, Nehemias, Seth, Enoch, Sem, et Joseph laudantur.

... * Memoria Josiae in compo...nem odoris facta opus pig...arii. * 4 Reg. 22, 1.
... In omni ore quasi mel indulcabitur ejus memoria, et ut musica in convivio vini.

3. Ipse est directus divinitus in poenitentiam gentis, et tulit abominationes impietatis.

4. Et gubernavit ad Dominum cor ipsius, et in diebus peccatorum corroboravit pietatem.

5. Praeter David, et Ezechiam, et Josiam, omnes peccatum commiserunt:

6. Nam reliquerunt legem Altissimi reges Juda, et contempserunt timorem Dei.

7. Dederunt enim regnum suum aliis, et gloriam suam alienigenae genti.

8. * Incenderunt electam sanctitatis civitatem, et desertas fecerunt vias ipsius in manu Jeremiae. * 4 Reg. 25, 9.

9. Nam male tractaverunt illum, qui a ventre matris consecratus est propheta, evertere, et eruere, et perdere, et iterum aedificare, et renovare.

10. * Ezechiel, qui vidit conspectum gloriae, quam ostendit illi in curru Cherubim. * Ezech. 1, 4.

11. Nam commemoratus est inimicorum in imbre, benefacere illis, qui ostenderunt rectas vias.

12. Et duodecim prophetarum ossa pullulent de loco suo; nam corroboraverunt Jacob, et redemerunt se in fide virtutis.

13. * Quomodo amplificemus Zorobabel? Nam et ipse quasi signum in dextera manu a);
* 1 Esdr. 3, 2. Agg. 1, 1. 14. 2. 3, 5. 22, 24.

14. * Sic et Jesum filium Josedec? qui in diebus suis aedificaverunt domum, et exaltaverunt templum sanctum Domino, paratum in gloriam sempiternam.
* Zach. 3, 1.

15. Et Nehemias in memoria multi temporis, qui erexit nobis muros eversos, et stare fecit portas et seras, qui erexit domos nostras.

...90. manu Israël: et Jesum ....

16. Nemo natus est in terra, qualis Henoch; nam et ipse receptus est a terra.

17. * Neque a) ut Joseph, qui natus est homo, princeps fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum, stabilimentum populi.

* Gen. 41, 40. 42, 3. 45, 5. 50, 20.

18. Et ossa ipsius visitata sunt, et post mortem prophetaverunt.

19. * Seth et Sem, apud homines gloriam adepti sunt; et super omnem animam in origine Adam.

* Gen. 4, 25.

Cap. 50.

Simonem Oniæ filium celebrat; Philisthæos, Sichemitas, et Samaritanos vituperat.

1. * Simon Oniae filius, sacerdos magnus, qui in vita sua suffulsit domum, et in diebus suis corroboravit templum.

* 1 Macc. 12, 6. 2 Macc. 3, 4.

2. Templi etiam altitudo ab ipso fundata est, duplex aedificatio et excelsi parietes templi.

3. In diebus ipsius emanaverunt putei aquarum, et quasi mare adimpleti sunt supra modum.

4. Qui curavit gentem suam, et liberavit eam a perditione.

5. Qui praevaluit amplificare civitatem, qui adeptus est gloriam in conversatione gentis; et ingressum domus et atrii amplificavit.

6. Quasi stella matutina in medio nebulae, et quasi luna plena in diebus suis lucet.

7. Et quasi sol refulgens, sic ille effulsit in templo Dei.

8. Quasi arcus refulgens inter nebulas gloriae, et quasi flos rosarum in diebus vernis, et quasi lilia, quae sunt in transitu aquae, et quasi thus redolens in diebus aestatis.

9. Quasi ignis effulgens, et thus ardens in igne.

10. Quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso.

a) 1590. et Joseph,

11. Quasi oliva pullulan
cypressus in altitudinem se e
lens, in accipiendo ipsum st
gloriae, et vestiri eum in con
mationem virtutis.

12. In ascensu altaris sancti
riam dedit sanctitatis amictu

13. In accipiendo autem p
de manu sacerdotum, et ipse
juxta aram. Et circa illum c
na fratrum; quasi plantatio
in monte Libano,

14. sic circa illum stete
quasi rami palmae, et omne
Aaron in gloria sua.

15. Oblatio autem Domi
manibus ipsorum, coram
synagoga Israël; et consun
tione fungens in ara, amplifi
oblationem excelsi regis

16. porrexit manum sua
libatione, et libavit de sang
uvae.

17. Effudit in fundamento
ris odorem divinum excelso
cipi.

18. Tunc exclamaverunt
Aaron, in tubis productilibu
nuerunt, et auditam fecerun
cem magnam in memoriam c
Deo.

19. Tunc omnis populus s
properaverunt, et ceciderun
faciem super terram, adorare
minum Deum suum, et dare
ces omnipotenti Deo excelso

20. Et amplificaverunt psa
tes in vocibus suis, et in m
domo auctus est sonus suavi
plenus.

21. Et rogavit populus D
num excelsum in prece, us
dum perfectus est honor Do
et munus suum perfecerunt.

22. Tunc descendens, m
suas extulit in omnem cong
tionem filiorum Israël dare
riam Deo a labiis suis, et in n
ne ipsius gloriari.

23. Et iteravit orationem s
volens ostendere virtutem

24.

4. Et nunc orate Deum omni-
, qui magna fecit in omni ter-
qui auxit dies nostros a ventre
tris nostrae, et fecit nobiscum
undum suam misericordiam:
5.Det nobis jucunditatem cor-
, et fieri pacem in diebus no-
s in Israël per dies sempiter-
;
6. credere a) Israël nobiscum
e Dei misericordiam, ut libe-
nos in diebus suis.
7. Duas gentes odit anima mea;
tia autem non est gens, quam
rim:
8. Qui sedent in monte Seir,
Philisthiim, et stultus populus,
habitat in Sichimis.
9. Doctrinam sapientiae et di-
linae scripsit in codice isto
us filius Sirach Jerosolymita,
renovavit sapientiam de cor-
suo.
10. Beatus, qui in istis versatur
is; qui ponit illa in corde suo,
iens erit semper.
11. Si enim haec fecerit, ad o-
a valebit; quia lux Dei, vesti-
n ejus est.

Cap. 51.

gratias agit, qui a magnis periculis eum
it; studium sapientiæ cœlestis omnibus
commendat.

Oratio Jesu filii Sirach: Con-
or tibi Domine rex, et col-
labo te Deum salvatorem me-

Confitebor nomini tuo; quo-
n adjutor et protector factus
ihi;
et liberasti corpus meum a
litione, a laqueo linguae ini-
, et a labiis operantium men-
um, et in conspectu astanti-
actus es mihi adjutor.
Et liberasti me secundum
itudinem misericordiae no-
s tui a rugientibus, praepa-
ad escam;
5. de manibus quaerentium a-
nimam meam, et de portis tribu-
lationum, quae circumdederunt
me.
6. A pressura flammae, quae
circumdedit me, et in medio i-
gnis non sum aestuatus.
7. De altitudine ventris inferi,
et a lingua coinquinata, et a ver-
bo mendacii, a rege iniquo, et a
lingua injusta.
8. Laudabit usque ad mortem
anima mea Dominum;
9. et vita mea appropinquans
erat in inferno deorsum.
10. Circumdederunt me undi-
que, et non erat, qui adjuvaret.
Respiciens eram ad adjutorium
hominum, et non erat.
11. Memoratus sum misericor-
diae tuae Domine, et operationis
tuae, quae a saeculo sunt;
12. quoniam eruis sustinentes
te Domine, et liberas eos de ma-
nibus gentium.
13. Exaltasti super terram ha-
bitationem meam, et pro morte
defluente deprecatus sum.
14. Invocavi Dominum patrem
Domini mei, ut non derelinquat
me in die tribulationis meae, et
in tempore superborum sine ad-
jutorio.
15. Laudabo nomen tuum assi-
due, et collaudabo illud in con-
fessione, et exaudita est oratio
meā.
16. Et liberasti me de perditio-
ne, et eripuisti me de tempore
iniquo.
17. Propterea confitebor, et
laudem dicam tibi, et benedicam
nomini Domini.
18. Cum adhuc junior essem, pri-
usquam oberrarem, quaesivi sa-
pientiam palam in oratione mea.
19. Ante b) templum postula-
bam pro illa, et usque in novissi-
mis inquiram eam. Et effloruit c)
tamquam praecox uva.

a) 1590. om. Israël b) 1590. Ante tempus c) 1590. Et florebit

20. Laetatum est cor meum in ea. Ambulavit pes meus iter rectum, a juventute mea investigabam eam.
21. Inclinavi modice aurem meam, et excepi illam.
22. Multam inveni in meipso sapientiam, et multum profeci in ea.
23. Danti mihi sapientiam, dabo gloriam.
24. Consiliatus sum enim, ut facerem illam: zelatus sum bonum, et non confundar.
25. Colluctata est anima mea in illa, et in faciendo eam confirmatus sum.
26. Manus meas extendi in altum, a) et insipientiam ejus luxi.
27. Animam meam direxi ad illam, et in agnitione inveni eam.
28. Possedi cum ipsa cor ab initio; propter hoc non derelinquar.
29. Venter meus conturbatus est quaerendo illam; propterea bonam possidebo possessionem.
30. Dedit mihi Dominus linguam mercedem meam; et in i
laudabo eum.
31. Appropiate ad me indo
et congregate vos in domum
ciplinae.
32. Quid adhuc retardatis
quid dicitis in his? animae
strae sitiunt vehementer.
33. Aperui os meum, et locu
sum: Comparate vobis sine
gento;
34. et collum vestrum subji
jugo, et suscipiat anima ve
disciplinam; in proximo es
nim invenire eam.
35. Videte oculis vestris, q
modicum laboravi, et inveni
hi multam requiem.
36. Assumite disciplinam in n
to numero argenti, et copio
aurum possidete in ea.
37. Laetetur anima vestra in
sericordia ejus, et non confun
mini in laude ipsius.
38. Operamini opus vest
ante tempus, et dabit vobis m
cedem vestram in tempore su

a) 1590. et in sapientia ejus luxit anima mea, et ignorantias meas illuminavit.

ISAIAS PROPHETA.

Cap. 1.

Judaeos ingratos Isaias ad poenitentiam cohortatur.

1. Visio Isaiae filii Amos, quam vidit super Judam et Jerusalem in diebus Oziae, Joathan, Achaz, et Ezechiae, regum Juda.
2. Audite coeli, et auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est: Filios enutrivi, * et exaltavi; ipsi autem spreverunt me.
* Osee 11, 3.
3. Cognovit bos possessorem suum, et asinus praesepe domini sui; Israël autem me non cog
vit, et populus meus non inte
xit.
4. Vae genti peccatrici, pop
gravi iniquitate, semini nequ
filiis sceleratis! dereliquer
Dominum, blasphemaverunt s
ctum Israël, abalienati sunt
trorsum.
5. Super quo percutiam vos
tra, addentes praevaricatione
omne caput languidum, et o
cor moerens.
6. A planta pedis usque ad v
ticem non est in eo sanitas;

us, et livor, et plaga tumens, non
st circumligata, nec curata me-
icamine, neque fota oleo.
7. Terra vestra deserta, civita-
es vestrae succensae igni; regi-
nem vestram coram vobis alieni
evorant, et desolabitur sicut in
astitate hostili.
8. Et derelinquetur filia Sion ut
mbraculum in vinea, et sicut tu-
urium in cucumerario, et sicut
ivitas, quae vastatur.
9. * Nisi Dominus exercituum
eliquisset nobis semen, † quasi
odoma fuissemus, et quasi Go-
orrha similes essemus.

* Rom. 9, 29. † Gen. 19, 24.

10. Audite verbum Domini,
rincipes Sodomorum! percipi-
e auribus legem Dei nostri po-
ulus Gomorrhae.
11. * Quo mihi multitudinem
ictimarum vestrarum, dicit Do-
inus? plenus sum; holocausta
rietum, et adipem pinguium, et
nguinem vitulorum, et agno-
um, et hircorum nolui.

* Jer. 6, 20. Amos 5, 21.

12. Cum veniretis ante conspe-
um meum, quis quaesivit haec
manibus vestris, ut ambulare-
is in atriis meis?
13. Ne offeratis ultra sacrifici-
n frustra; incensum abomina-
o est mihi. Neomeniam, et sab-
tum, et festivitates alias non
ram, iniqui sunt coetus vestri.
14. Calendas vestras, et solem-
ates vestras odivit anima mea;
ta sunt mihi molesta, laboravi
tinens.
15. Et cum extenderitis manus
tras, avertam oculos meos a
bis; et cum multiplicaveritis
itionem, non exaudiam; * ma-
enim vestrae sanguine plenae
nt.

* c. 59, 3.

16. * Lavamini, mundi estote,
erte malum cogitationum ve-
rum ab oculis meis; quiescite
re perverse;

* 1 Petr. 3, 11.

17. discite benefacere: quaeri-
te judicium, subvenite oppresso,
judicate pupillo, defendite vidu-
am.
18. Et venite, et arguite me, di-
cit Dominus; si fuerint peccata
vestra ut coccinum, quasi nix de-
albabuntur; et si fuerint rubra
quasi vermiculus, velut lana alba
erunt.
19. Si volueritis, et audieritis
me, bona terrae comedetis.
20. Quod si nolueritis, et me ad
iracundiam provocaveritis; gla-
dius devorabit vos, quia os Domi-
ni locutum est.
21. Quomodo facta est meretrix
civitas fidelis, plena judicii? ju-
stitia habitavit in ea, nunc autem
homicidae.
22. Argentum tuum versum est
in scoriam; vinum tuum mistum
est aqua.
23. Principes tui infideles, so-
cii furum; omnes diligunt mune-
ra, sequuntur retributiones. * Pu-
pillo non judicant; et causa vi-
duae non ingreditur ad illos.

* Jer. 5, 28.

24. Propter hoc ait Dominus
Deus exercituum fortis Israël:
Heu, consolabor super hostibus
meis, et vindicabor de inimicis
meis.
25. Et convertam manum meam
ad te, et excoquam ad purum sco-
riam tuam, et auferam omne stan-
num tuum.
26. Et restituam judices tuos ut
fuerunt prius, et consiliarios tu-
os sicut antiquitus; post haec vo-
caberis civitas justi, urbs fidelis.
27. Sion in judicio redimetur,
et reducent eam in justitia.
28. Et conteret scelestos, et pec-
catores simul; et qui dereliquе-
runt Dominum, consumentur.
29. Confundentur enim ab ido-
lis, quibus sacrificaverunt; et e-
rubescetis super hortis, quos ele-
geratis;

30. cum fueritis velut quercus defluentibus foliis, et velut hortus absque aqua.

31. Et erit fortitudo vestra, ut favilla stuppae, et opus vestrum quasi scintilla; et succendetur utrumque simul, et non erit, qui extinguat.

CAP. 2.

Gentilium conversio; et idololatriæ extirpatio.

1. *Verbum, quod vidit Isaias, filius Amos, super Juda et Jerusalem. *Mich. 4, 1.

2. Et erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes.

3. Et ibunt populi multi, et dicent: Venite et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus; quia de Sion exibit lex et verbum Domini de Jerusalem.

4. Et judicabit gentes, et arguet populos multos; et conflabunt gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces; non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad praelium.

5. Domus Jacob venite, et ambulemus in lumine Domini.

6. Projecisti enim populum tuum, domum Jacob; quia repleti sunt ut olim, et augures habuerunt ut Philisthiim, et pueris alienis adhaeserunt.

7. Repleta est terra argento et auro; et non est finis thesaurorum ejus.

8. Et repleta est terra ejus equis; et innumerabiles quadrigae ejus. Et repleta est terra ejus idolis; opus manuum suarum adoraverunt, quod fecerunt digiti eorum.

9. Et incurvavit se homo, et h
miliatus est vir; ne ergo dimitt
eis.

10. Ingredere in petram, et al
condere in fossa humo a facie t
moris Domini, et a gloria maj
statis ejus.

11. Oculi sublimes hominis h
miliati sunt, et incurvabitur alt
tudo virorum; exaltabitur aute
Dominus solus in die illa.

12. Quia dies Domini exercit
um super omnem superbum,
excelsum, et super omnem arr
gantem; et humiliabitur.

13. Et super omnes cedros L
bani sublimes, et erectas, et sup
omnes quercus Basan.

14. Et super omnes montes e
celsos, et super omnes colles el
vatos.

15. Et super omnem turrim e
celsam, et super omnem muru
munitum,

16. et super omnes naves Tha
sis, et super omne, quod visu pu
chrum est.

17. Et incurvabitur sublimit
hominum, et humiliabitur altit
do virorum, et elevabitur Dom
nus solus in die illa.

18. Et idola penitus contere
tur;

19. *et introibunt in spelunc
petrarum, et in voragines terra
a facie formidinis Domini, et
gloria majestatis ejus, cum surr
xerit percutere terram.

*Osee 10, 8. Luc. 23, 30. Apoc. 6, 16.

20. In die illa projiciet homo
dola argenti sui, et simulacra a
ri sui, quae fecerat sibi, ut ador
ret, talpas et vespertiliones.

21. Et ingredietur scissuras p
trarum, et in cavernas saxorum
facie formidinis Domini, et a gl
ria majestatis ejus, cum surrex
rit percutere terram.

22. Quiescite ergo ab homin
cujus spiritus in naribus ejus e
quia excelsus reputatus est ips

Cap. 3.

Divinarum pœnarum comminatio.

1. Ecce enim a) dominator Do-
inus exercituum auferet a Jeru-
lem, et a Juda validum et for-
m, omne robur panis, et omne
bur aquae;
.Fortem, et virum bellatorem,
dicem, et Prophetam, et ario-
m, et senem;
3. Principem super quinqua-
nta, et honorabilem vultu, et
nsiliarium, et sapientem de Ar-
itectis, et prudentem eloquii
ystici.
4. Et dabo pueros principes *
rum, et effeminati dominabun-
r eis. * Eccles. 10, 16.
5. Et irruet populus, vir ad vi-
m, et unusquisque ad proxi-
im suum; tumultuabitur puer
ntra senem, et ignobilis contra
bilem.
5. Apprehendet enim vir fra-
m suum domesticum patris
b): Vestimentum tibi est,
nceps esto noster, ruina au-
a haec sub manu tua.
. Respondebit c) in die illa, di-
is: Non sum medicus, et in do-
mea non est panis, neque ve-
nentum; nolite constituere me
ncipem populi.
. Ruit enim d) Jerusalem, et
as concidit; quia lingua eo-
et adinventiones eorum con-
Dominum, ut provocarent o-
os majestatis ejus.
Agnitio vultus eorum respon-
eis; et peccatum suum quasi
loma praedicaverunt, nec abs-
derunt; vae animae eorum!
niam reddita sunt eis mala.
). Dicite justo, quoniam be-
quoniam fructum adinventio-
suarum comedet.
. Vae impio in malum! retri-
o enim manuum ejus fiet ei.
. Populum meum exactores
sui spoliaverunt, et mulieres do-
minatae sunt eis. Popule meus,
qui te beatum dicunt, * ipsi te de-
cipiunt, et viam gressuum tuo-
rum dissipant. * Ezech. 13, 18.
13. Stat ad judicandum Domi-
nus, et stat ad judicandos populos.
14. Dominus ad judicium veni-
et cum senibus populi sui, et prin-
cipibus ejus; vos enim depasti
estis vineam e), et rapina paupe-
ris in domo vestra.
15. Quare atteritis populum
meum, et facies pauperum com-
molitis, dicit Dominus Deus ex-
ercituum?
16. Et dixit Dominus: Pro eo,
quod elevatae sunt filiae Sion, et
ambulaverunt extento collo, et
nutibus oculorum ibant, et plau-
debant, ambulabant pedibus suis,
et composito gradu incedebant,
17. decalvabit Dominus verti-
cem filiarum Sion, et Dominus
crinem earum nudabit.
18. In die illa auferet Dominus
ornamentum calceamentorum, et
lunulas,
19. et torques, et monilia, et
armillas, et mitras,
20. et discriminalia, et perisce-
lidas, et murenulas, et olfactorio-
la, et inaures,
21. et annulos, et gemmas in
fronte pendentes,
22. et mutatoria, et palliola, et
linteamina, et acus,
23. et specula, et sindones, et
vittas, et theristra.
24. Et erit pro suavi odore foe-
tor, et pro zona funiculus, et pro
crispanti crine calvitium, et pro
fascia pectorali cilicium.
25. Pulcherrimi quoque viri
tui gladio cadent, et fortes tui in
praelio.
26. Et moerebunt atque luge-
bunt portae ejus, et desolata in
terra sedebit f).

a) 1590. om. enim b) 1590. add. dicens c) 1590. Respondebitque
d) 1590. om. enim e) 1590. add. meam, f) in 1590. „in terra sedebit" chartula impressa glutine impositum.

Cap. 4.

Cædes magna. Promissio Salvatoris.

1. Et apprehendent septem mulieres virum unum in die illa, dicentes: Panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur; tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum.

2. In die illa erit germen Domini in magnificentia et gloria, et fructus terrae sublimis, et exultatio his, qui salvati fuerint de Israël.

3. Et erit: Omnis, qui relictus fuerit in Sion, et residuus in Jerusalem, sanctus vocabitur, omnis, qui scriptus est in vita in Jerusalem.

4. Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, et sanguinem Jerusalem laverit de medio ejus in spiritu judicii, et spiritu ardoris.

5. Et creabit Dominus super omnem locum montis Sion, et ubi invocatus est, nubem per diem, et fumum et splendorem ignis flammantis in nocte; super omnem enim gloriam protectio.

6. Et tabernaculum erit in umbraculum diei ab aestu, et in securitatem, et absconsionem a turbine, et a pluvia.

Cap. 5.

Israël comparatur vineæ. Judicia Dei intentantur.

1. * Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineae suae: Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei. * Jer. 2, 21. Matth. 21, 38.

2. Et sepivit eam, et lapides elegit ex illa, et plantavit eam electam, et aedificavit turrim in medio ejus, et torcular extruxit in ea; et expectavit, ut faceret uvas, et fecit labruscas.

3. Nunc ergo habitatores Jerusalem, et viri Juda, judicate inter me et vineam meam.

4. Quid est, quod debui ultra facere vineae meae, et non feci ei? an quod expectavi, ut faceret uvas, et fecit labruscas?

5. Et nunc ostendam vobis, quid ego faciam vineae meae: auferam sepem ejus, et erit in direptionem; diruam maceriam ejus, et erit in conculcationem.

6. Et ponam eam desertam; non putabitur, et non fodietur; et ascendent vepres et spinae; et nubibus mandabo, ne pluant super eam imbrem.

7. Vinea enim Domini exercituum, domus Israël est; et vir Juda, germen ejus delectabile; et expectavi, ut faceret judicium, et ecce! iniquitas; et justitiam, et ecce! clamor.

8. Vae! qui conjungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis usque ad terminum loci; numquid habitabitis vos soli in medio terrae?

9. In auribus meis sunt haec, dicit Dominus exercituum: Nisi domus multae desertae fuerint, grandes et pulchrae, absque habitatore.

10. Decem enim jugera vinearum facient lagunculam unam, et triginta modii sementis facient modios tres.

11. Vae! qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, et potandum usque ad vesperam, ut vino aestuetis.

12. Cithara, et lyra, et tympanum, et tibia, et vinum in conviviis vestris; et opus Domini non respicitis, nec opera manuum ejus consideratis*. * Amos 6, 6.

13. Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, et nobiles ejus interierunt fame, et multitudo ejus siti exaruit.

14. Propterea dilatavit infernus animam suam, et aperuit os suum absque ullo termino; et de-

ident fortes ejus, et populus
,et sublimes gloriosique ejus
eum.
5. Et incurvabitur homo, et
iiliabitur vir, et oculi subli-
m deprimentur.
6. Et exaltabitur Dominus ex-
tuum in judicio, et Deus san-
sanctificabitur in justitia.
7. Et pascentur agni juxta or-
em suum, et deserta in uber-
m versa advenae comedent.
8. Vae! qui trahitis iniquita-
in funiculis vanitatis,et qua-
inculum plaustri peccatum.
). Qui dicitis: Festinet, et ci-
eniat opus ejus, ut videamus;
opropiet, et veniat consilium
ti Israël, et sciemus illud.
». Vae! qui dicitis malum bo-
,et bonum malum; ponentes
bras lucem, et lucem tene-
; ponentes amarum in dulce,
ilce in amarum.
:. *Vae! qui sapientes estis
:ulis vestris, et coram vobis-
psis prudentes. * Prov. 3, 7.
Rom. 12, 16.
. Vae! qui potentes estis ad
udum vinum, et viri fortes
iscendam ebrietatem.
. Qui justificatis impium pro
eribus, et justitiam justi au-
s ab eo.
Propter hoc, sicut devorat
lam lingua ignis, et calor
nae exurit; sic radix eorum
favilla erit, et germen eo-
it pulvis ascendet. Abjece-
enim legem Domini exerci-
, et eloquium sancti Israël
hemaverunt.
Ideo iratus est furor Domi-
populum suum; et extendit
m suam super eum, et per-
eum; et conturbati sunt
es, et facta sunt morticina
n, quasi stercus in medio
rum. In his omnibus non
ersus furor ejus, sed adhuc
s ejus extenta.

26. Et elevabit signum in na-
tionibus procul, et sibilabit ad e-
um de finibus terrae; et ecce! fe-
stinus velociter veniet.
27. Non est deficiens, neque la-
borans in eo; non dormitabit,
neque dormiet, neque solvetur
cingulum renum ejus, nec rum-
petur corrigia calceamenti ejus.
28. Sagittae ejus acutae, et om-
nes arcus ejus extenti. Ungulae
equorum ejus ut silex, et rotae e-
jus quasi impetus tempestatis.
29. Rugitus ejus ut leonis, ru-
giet ut catuli leonum; et frendet,
et tenebit praedam; et amplexa-
bitur, et non erit, qui eruat.
30. Et sonabit super eum in die
illa sicut sonitus maris; aspicie-
mus in terram, et ecce! tenebrae
tribulationis, et lux obtenebrata
est in caligine ejus.

Cap. 6.

Majestas Dei. Missio Isaiæ.

1. In anno, quo mortuus est rex
Ozias, vidi Dominum sedentem
super solium excelsum et eleva-
tum; et ea, quae sub ipso erant,
replebant templum a).
2. Seraphim stabant super il-
lud; sex alae uni, et sex alae alte-
ri; duabus velabant faciem ejus,
et duabus velabant pedes ejus, et
duabus volabant.
3. Et clamabant alter ad alte-
rum, et dicebant: * Sanctus, san-
ctus, sanctus, Dominus Deus ex-
ercituum, plena est omnis terra
gloria ejus. * Apocal. 4, 8.
4. Et commota sunt superlimi-
naria cardinum a voce clamantis,
et domus repleta est fumo.
5. Et dixi: Vae mihi, quia ta-
cui, quia vir pollutus labiis ego
sum; et in medio populi polluta
labia habentis ego habito, et re-
gem Dominum exercituum vidi
oculis meis.
6. Et volavit ad me unus de Se-

90. add. et plena erat domus a majestate ejus.

raphim, et in manu ejus calculus, quem forcipe tulerat de altari.

7. Et tetigit os meum, et dixit: Ecce! tetigit a) hoc labia tua, et auferetur iniquitas tua, et peccatum tuum mundabitur.

8. Et audivi vocem Domini dicentis: Quem mittam? et quis ibit nobis? Et dixi: Ecce! ego, mitte me.

9. Et dixit: Vade, et dices populo huic: * Audite audientes, et nolite intelligere; b) et videte visionem, et nolite cognoscere.

* Matth. 13, 14. Marc. 4, 12. Luc. 8, 10. Joh. 12, 40. Act. 28, 26. Rom. 11, 8.

10. Excaeca cor populi hujus, et aures ejus aggrava; et oculos ejus claude; ne forte videat oculis suis, et auribus suis audiat, et corde suo intelligat, et convertatur, et sanem eum.

11. Et dixi: Usquequo Domine? Et dixit: Donec desolentur civitates absque habitatore, et domus sine homine, et terra relinquetur deserta.

12. Et longe faciet Dominus homines, et multiplicabitur, quae derelicta fuerat in medio terrae.

13. Et adhuc in ea decimatio, et convertetur, et erit in ostensionem sicut terebinthus, et sicut quercus, quae expandit ramos suos; semen sanctum erit id, quod steterit in ea.

Cap. 7.

Signum Achaz regi datur. Israëlitarum interitus.

1. * Et factum est in diebus Achaz filii Joathan, filii Oziae regis Juda, ascendit Rasin rex Syriae, et Phacee filius Romeliae rex Israël in Jerusalem, ad praeliandum contra eam, et non potuerunt debellare eam. * 4 Reg. 16, 5.

2. Et nunciaverunt domui David, dicentes: Requievit Syria super Ephraim, et commotum est cor ejus, et cor populi ejus, sicut moventur ligna silvarum a fac… venti.

3. Et dixit Dominus ad Isaia… Egredere in occursum Achaz t… et qui derelictus est Jasub fili… tuus, ad extremum aquaeductu… piscinae superioris in via ag… fullonis. * 4 Reg. 18, 17.

4. Et dices ad eum: Vide, ut… leas; noli timere, et cor tuum … formidet a duabus caudis ti… num fumigantium istorum in i… furoris Rasin regis Syriae, et fi… Romeliae;

5. eo quod consilium inie… contra te Syria in malum Ephr… im, et filius Romeliae, dicentes…

6. Ascendamus ad Judam, … suscitemus eum, et avellamus eu… ad nos, et ponamus regem in m… dio ejus filium Tabeel.

7. Haec dicit Dominus Deu… Non stabit, et non erit istud;

8. sed caput Syriae Damascu… et caput Damasci Rasin; et adh… sexaginta et quinque anni, et d… sinet Ephraim esse populus.

9. Et caput Ephraim Samari… et caput Samariae filius Romelia… Si non credideritis, non perm… nebitis.

10. Et adjecit Dominus loqui … Achaz, dicens:

11. Pete tibi signum a Domi… Deo tuo in profundum inferni, s… ve in excelsum supra.

12. Et dixit Achaz: Non peta… et non tentabo Dominum.

13. Et dixit: Audite ergo d… mus David: Numquid parum v… bis est, molestos esse hominibu… quia molesti estis et Deo meo?

14. Propter hoc dabit Domin… ipse vobis signum. * Ecce! virg… concipiet, et pariet filium, et v… cabitur nomen ejus Emmanuel.

* Matth. 1, 23. Luc. 1, 31.

15. Butyrum et mel comedet, … sciat reprobare malum, et eliger… bonum.

16. Quia, antequam sciat pue…

a) 1590. tetigi b) 1590. om. et

robare malum, et eligere bo-
n, derelinquetur terra, quam
detestaris a facie duorum re-
n suorum.
7. Adducet Dominus super te,
uper populum tuum, et super
num patris tui dies, qui non
erunt a diebus separationis
hraim a Juda cum rege Assy-
rum.
8. Et erit in die illa: Sibilabit
minus muscae, quae est in ex
mo fluminum Aegypti, et api,
ae est in terra Assur;
9. et venient, et requiescent
nes in torrentibus vallium, et
avernis petrarum, et in omni-
frutetis, et in universis fora-
ibus.
o. In die illa radet Dominus
iovacula conducta in his, qui
is flumen sunt, in rege Assyri-
m, caput et pilos pedum, et
bam universam.
. Et erit in die illa: Nutriet
io vaccam boum, et duas oves,
. et prae ubertate lactis com-
butyrum; butyrum enim et
manducabit omnis, qui reli-
fuerit in medio terrae.
. Et erit in die illa: Omnis lo-
ubi fuerint mille vites, mille
nteis, in spinas et in vepres
t.
. Cum sagittis et arcu ingre-
tur illuc; vepres enim et spi-
runt in universa terra.
. Et omnes montes, qui in sar-
sarrientur, non veniet illuc
r spinarum et veprium, et
n pascua bovis, et in concul-
nem pecoris.

Cap. 8.

tum Isaiæ datum. Assyriis mala in-
ntur. Magos consulere prohibetur.

Et dixit Dominus ad me: Su-
bi librum grandem, et scribe
stylo hominis: Velociter
detrahe, cito praedare.
t adhibui mihi testes fideles,
Uriam sacerdotem, et Zachariam
filium Barachiae,
3. et accessi ad prophetissam,
et concepit, et peperit filium. Et
dixit Dominus ad me: Voca no-
men ejus: Accelera spolia detra-
here; festina praedari.
4. Quia, antequam sciat puer
vocare patrem suum et matrem
suam, auferetur fortitudo Damas-
ci, et spolia Samariae, coram re-
ge Assyriorum.
5. Et adjecit Dominus loqui ad
me adhuc, dicens:
6. Pro eo, quod abjecit popu-
lus iste aquas Siloë, quae vadunt
cum silentio, et assumpsit magis
Rasin, et filium Romeliae;
7. propter hoc ecce! Dominus
adducet super eos aquas fluminis
fortes et multas, regem Assyrio-
rum, et omnem gloriam ejus; et
ascendet super omnes rivos ejus,
et fluet super universas ripas e-
jus;
8. et ibit per Judam, inundans,
et transiens usque ad collum ve-
niet. Et erit extensio alarum ejus,
implens latitudinem terrae tuae,
o Emmanuel.
9. Congregamini populi, et vin-
cimini, et audite universae pro-
cul terrae; confortamini, et vin-
cimini, accingite vos et vincimini;
10. inite consilium, et dissipa-
bitur; loquimini verbum, et non
fiet; quia nobiscum Deus.
11. Haec enim ait Dominus ad
me: Sicut in manu forti erudivit
me, ne irem in via populi hujus,
dicens:
12. Non dicatis, conjuratio; o-
mnia enim, quae loquitur popu-
lus iste, conjuratio est; et timo-
rem ejus ne timeatis, neque pa-
veatis.
13. Dominum exercituum ipsum
sanctificate; ipse pavor vester, et
ipse terror vester.
14. Et erit vobis in sanctifica-
tionem *. In lapidem autem of-
fensionis, et in petram scandali,

duabus domibus Israël; in laqueum et in ruinam habitantibus Jerusalem. * Luc. 2, 34. Rom. 9, 32. 1 Petr. 2, 6.

15. Et offendent ex eis plurimi, et cadent, et conterentur, et irretientur, et capientur.

16. Liga testimonium, signa legem in discipulis meis.

17. Et expectabo Dominum, qui abscondit faciem suam a domo Jacob, et praestolabor eum.

18. Ecce! ego et pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum, et in portentum Israël a Domino exercituum, qui habitat in monte Sion.

19. Et cum dixerint ad vos: Quaerite a pythonibus, et a divinis, qui strident in incantationibus suis: Numquid non populus a Deo suo requiret a), pro vivis a mortuis?

20. Ad legem magis, et ad testimonium. Quod si non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.

21. Et transibit per eam, corruet, et esuriet; et cum esurierit, irascetur, et maledicet regi suo, et Deo suo, et suspiciet sursum.

22. Et ad terram intuebitur, et ecce! tribulatio et tenebrae, dissolutio et angustia, et caligo persequens, et non poterit avolare de angustia sua.

Cap. 9.

Prophetia de regno Messiæ.

1. Primo tempore alleviata est terra Zabulon, et terra Nephthali; et novissimo aggravata est via maris trans Jordanem Galilaeae gentium.

2. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam; habitantibus in regione umbrae mortis, lux orta est eis.

3. Multiplicasti gentem; et non magnificasti laetitiam. Laetabuntur coram te, sicut qui laetantur in messe, sicut exultant victor capta praeda, quando dividu spolia.

4. Jugum enim oneris ejus, virgam humeri ejus, et sceptru exactoris ejus superasti, * sicut die Madian. * Jud. 7, 12.

5. Quia omnis violenta praed tio cum tumultu, et vestimentu mistum sanguine, erit in comb stionem, et cibus ignis.

6. Parvulus enim natus est n bis, et filius datus est nobis, et f ctus est principatus super hum rum ejus; et vocabitur nomen jus: admirabilis, consiliarius, D us, fortis, pater futuri saecul princeps pacis.

7. Multiplicabitur ejus impe um, et pacis non erit finis; sup solium David, et super regnum jus sedebit; ut confirmet illud, corroboret in judicio et justiti amodo et usque in sempiternu zelus Domini exercituum faci hoc.

8. Verbum misit Dominus Jacob, et cecidit in Israël.

9. Et sciet omnis populus Ephr im, et habitantes Samariam, in s perbia et magnitudine cordis d centes:

10. Lateres ceciderunt, sed qu dris lapidibus aedificabimus; s comoros succiderunt, sed cedr immutabimus.

11. Et elevabit Dominus host Rasin * super eum, et inimicos jus in tumultum vertet; * 4 Reg. 16

12. Syriam ab Oriente, et Ph listhiim ab Occidente; et devor bunt Israël toto ore. In omnib his non est aversus furor ejus, se adhuc manus ejus extenta.

13. Et populus non est revers ad percutientem se, et Dominu exercituum non inquisierunt.

14. Et disperdet Dominus ab I raël caput et caudam incurva tem et refraenantem, die una.

a) 1590. add. visionem

ongaevus et honorabilis,
t caput; et Propheta do-
endacium, ipse est cauda.
t erunt, qui beatificant po-
istum, seducentes; et qui
cantur, praecipitati.
Propter hoc super adoles-
s ejus non laetabitur Do-
; et pupillorum ejus, et vi-
n non miserebitur; quia
hypocrita est et nequam, et
sum os locutum est stulti-
In omnibus his non est a-
furor ejus, sed adhuc ma-
s extenta.
Succensa est enim quasi i-
pietas, veprem et spinam
t; et succendetur in densi-
tus, et convolvetur super-
i.
n ira Domini exercituum
bata est terra, et erit popu-
si esca ignis; vir fratri suo
rcet.
t declinabit ad dexteram,
iet; et comedet ad sini-
t non saturabitur; unus-
carnem brachii sui vora-
nasses Ephraim, et Ephra-
asses, simul ipsi contra

omnibus his non est aver-
r ejus, sed adhuc manus
enta.

C A P. 10.

essoribus viduarum et orphano-
Assyriis; prospera Israëlitis prae-
dicuntur.

e! qui condunt leges ini-
t scribentes, injustitiam
unt;
opprimerent in judicio
s, et vim facerent causae
n populi mei; ut essent
raeda eorum, et pupillos
nt.
d facietis in die visitatio-
lamitatis de longe veni-
l cujus confugietis auxi-
ubi derelinquetis glori-
am;

4. ne incurvemini sub vinculo,
et cum interfectis cadatis? Super
omnibus his non est aversus fu-
ror ejus, sed adhuc manus ejus
extenta.
5. Vae! Assur, virga furoris
mei et baculus ipse est, in manu
eorum indignatio mea.
6. Ad gentem fallacem mittam
eum, et contra populum furoris
mei mandabo illi, ut auferat spo-
lia, et diripiat praedam, et ponat
illum in conculcationem quasi
lutum platearum.
7. Ipse autem non sic arbitra-
bitur, et cor ejus non ita existima-
bit; sed ad conterendum erit cor
ejus, et ad internecionem gentium
non paucarum.
8. Dicet enim:
9. Numquid non principes mei
simul reges sunt? Numquid non
ut Charcamis, sic Calano; et ut
Arphad, sic Emath? Numquid non
ut Damascus, sic Samaria?
10. Quomodo invenit manus
mea regna idoli, sic et simulacra
eorum de Jerusalem, et de Sama-
ria.
11. Numquid non sicut feci Sa-
mariae et idolis ejus, sic faciam
Jerusalem et simulacris ejus?
12. Et erit: cum impleverit Do-
minus cuncta opera sua in monte
Sion, et in Jerusalem, visitabo su-
per fructum magnifici cordis re-
gis * Assur, et super gloriam alti-
tudinis oculorum ejus.

* c. 37, 36. 4 Reg. 19, 35.

13. Dixit enim: In fortitudine
manus meae feci, et in sapientia
mea intellexi; et abstuli terminos
populorum, et principes eorum
depraedatus sum, et detraxi qua-
si potens in sublimi residentes.
14. Et invenit quasi nidum ma-
nus mea fortitudinem populo-
rum; et sicut colliguntur ova,
quae derelicta sunt, sic universam
terram ego congregavi; et non
fuit, qui moveret pennam, et ape-
riret os, et ganniret.

15. Numquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum, a quo trahitur? quomodo si elevetur virga contra elevantem se, et exaltetur baculus, qui utique lignum est.

16. Propter hoc mittet dominator Dominus exercituum in pinguibus ejus tenuitatem; et subtus gloriam ejus succensa ardebit quasi combustio ignis.

17. Et erit lumen Israël in igne, et Sanctus ejus in flamma; et succendetur, et devorabitur spina ejus, et vepres in die una.

18. Et gloria saltus ejus, et carmeli ejus, ab anima usque ad carnem consumetur, et erit terrore profugus.

19. Et reliquiae ligni saltus ejus prae paucitate numerabuntur, et puer scribet eos.

20. Et erit in die illa: non adjiciet residuum Israël, et hi, qui fugerint de domo Jacob, inniti super eo, qui percutit eos; sed innitetur super Dominum sanctum Israël in veritate.

21. Reliquiae convertentur, reliquiae, inquam, Jacob ad Deum fortem.

22. * Si enim fuerit populus tuus Israël quasi arena maris, reliquiae convertentur ex eo; consummatio abbreviata inundabit justitiam. * c. 11, 11. Rom. 9, 27.

23. Consummationem enim et abbreviationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terrae.

24. Propter hoc, haec dicit Dominus Deus exercituum: Noli timere populus meus habitator Sion, ab Assur; in virga percutiet te, et baculum suum levabit super te in via Aegypti.

25. Adhuc enim paululum modicumque, et consummabitur indignatio et furor meus super scelus eorum.

26. * Et suscitabit super eum
Dominus exercituum flagell
juxta plagam Madian in pet
reb, et virgam suam super
et levabit eam in via Aegypt
* c. 37, 36. † Jud. 7, 25.

27. Et erit in die illa: Au
tur onus ejus de humero tu
jugum ejus de collo tuo, et
putrescet jugum a facie olei.

28. Veniet in Aiath, tra
in Magron; apud Machmas
mendabit vasa sua.

29. Transierunt cursim,
sedes nostra; obstupuit R
Gabaath Saulis fugit.

30. Hinni voce tua filia Ga
attende Laisa, paupercula
thoth.

31. Migravit Medemena;
tatores Gabim confortamini

32. Adhuc dies est, ut in
stetur; agitabit manum sua
per montem filiae Sion, c
Jerusalem.

33. Ecce! dominator Do
exercituum confringet lag
lam in terrore, et excelsi st
succidentur, et sublimes hu
buntur.

34. Et subvertentur con
saltus ferro; et Libanus cu
celsis cadet.

Cap. 11.

Regnum Messiæ. Judæorum, gentili
conversio.

1. * Et egredietur virga d
dice Jesse, et flos de radice
ascendet. * Act. 13, 13.

2. Et requiescet super eu
ritus Domini; spiritus sapie
et intellectus, spiritus consi
fortitudinis, spiritus scienti
pietatis;

3. et replebit eum spirit
moris Domini. Non secundu
sionem oculorum judicabit
que secundum auditum au
arguet;

4. sed judicabit in justitia
peres, et arguet in aequitat
mansuetis terrae; * et per

n virga oris sui, et spiritu
rum suorum interficiet im-
* 2 Thess. 2, 8.
t erit justitia cingulum lum-
n ejus; et fides cinctorium
n ejus.
Habitabit lupus cum agno;
dus cum hoedo accubabit;
s et leo et ovis simul mora-
r; et puer parvulus mina-
s. * c. 65, 26.
Vitulus et ursus pascentur;
requiescent catuli eorum;
quasi bos comedet paleas.
Et delectabitur infans ab u-
super foramine aspidis; et
erna reguli, qui ablactatus
, manum suam mittet.
Non nocebunt, et non occi-
in universo monte sancto
quia repleta est terra scien-
mini, sicut aquae maris o-
ntes.
* In die illa, radix Jesse, qui
signum populorum, ipsum
deprecabuntur, et erit se-
rum ejus gloriosum.
* Rom. 15, 12.
Et erit in die illa: Adjiciet
nus secundo manum suam
sidendum residuum popu-
quod relinquetur ab Assy-
t ab Aegypto, et a Phetros,
Aethiopia, et ab Aelam, et a
ar, et ab Emath, et ab insu-
is.
Et levabit signum in natio-
congregabit profugos Is-
t dispersos Juda colliget a
r plagis terrae.
Et auferetur zelus Ephra-
hostes Juda peribunt; E-
n non aemulabitur Judam,
as non pugnabit contra E-
.
t volabunt in humeros Phi-
* per mare, simul praeda-
filios Orientis; Idumaea
b praeceptum manus eo-
et filii Ammon obedientes
* 4 Reg. 18, 8.

15. Et desolabit Dominus linguam maris Aegypti, et levabit manum suam super flumen in fortitudine spiritus sui; et percutiet eum in septem rivis, ita ut transeant per eum calceati.

16. Et erit via residuo populo meo, qui relinquetur ab Assyriis; sicut fuit Israëli in die illa, qua ascendit de terra Aegypti.

Cap. 12.

Canticum pro salvatione.

1. Et dices in die illa: Confitebor tibi, Domine! quoniam iratus es mihi; conversus est furor tuus, et consolatus es me.

2. Ecce! Deus salvator meus, fiducialiter agam, et non timebo; * quia fortitudo mea, et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem. * Exod. 15, 2. Ps. 117, 14.

3. Haurietis aquas in gaudio de fontibus salvatoris;

4. et dicetis in die illa: Confitemini Domino, et invocate nomen ejus; notas facite in populis adinventiones ejus; mementote, quoniam excelsum est nomen ejus.

5. Cantate Domino, quoniam magnifice fecit; annunciate hoc in universa terra.

6. Exulta, et lauda habitatio Sion; quia magnus in medio tui sanctus Israël.

Cap. 13.

Devastatio Babylonis prædicitur.

1. Onus Babylonis, quod vidit Isaias filius Amos.

2. Super montem caliginosum levate signum, exaltate vocem; levate manum, et ingrediantur portas duces.

3. Ego mandavi sanctificatis meis, et vocavi fortes meos in ira mea, exultantes in gloria mea.

4. Vox multitudinis in montibus, quasi populorum frequenti-

um; vox sonitus regum, a) gentium congregatarum; Dominus exercituum praecepit militiae belli,

5. venientibus de terra procul, a summitate coeli; Dominus, et vasa furoris ejus, ut disperdat omnem terram.

6. Ululate, quia prope est dies Domini; quasi vastitas a Domino veniet.

7. Propter hoc, omnes manus dissolventur, et omne cor hominis contabescet,

8. et conteretur. Torsiones et dolores tenebunt; quasi parturiens, dolebunt; unusquisque ad proximum suum stupebit, facies combustae vultus eorum.

9. Ecce! dies Domini veniet, crudelis, et indignationis plenus, et irae furorisque, ad ponendam terram in solitudinem, et peccatores ejus conterendos de ea.

10. * Quoniam stellae coeli, et splendor earum, non expandent lumen suum; obtenebratus est sol in ortu suo, et luna non splendebit in lumine suo. * Ezech. 32, 7. Joël 2, 10. 3, 15. Matth. 24, 29. Marc. 13, 24. Luc. 21, 25.

11. Et visitabo super orbis mala, et contra impios iniquitatem eorum, et quiescere faciam superbiam infidelium, et arrogantiam fortium humiliabo.

12. Pretiosior erit vir auro, et homo mundo obrizo.

13. Super hoc coelum turbabo; et movebitur terra de loco suo, propter indignationem Domini exercituum, et propter diem irae furoris ejus.

14. Et erit quasi damula fugiens, et quasi ovis; et non erit, qui congreget; unusquisque ad populum suum convertetur, et singuli ad terram suam fugient.

15. Omnis, qui inventus fuerit, occidetur; et omnis, qui supervenerit, cadet in gladio.

16. * Infantes eorum allidentur in oculis eorum; diripient
mus eorum, et uxores eoru
labuntur. * Ps. 136,

17. Ecce! ego suscitabo
eos Medos, qui argentu
quaerant, nec aurum velin

18. sed sagittis parvulos
ficient, et lactantibus uter
miserebuntur; et super fili
parcet oculus eorum.

19. Et erit Babylon illa
sa in regnis, inclyta superbi
daeorum; * sicut subvertit
nus Sodomam et Gomorrh
* Gen. 19, 24.

20. Non habitabitur usqu
nem, et non fundabitur us
generationem et generati
nec ponet ibi tentoria Arab
pastores requiescent ibi.

21. Sed requiescent ibi b
et replebuntur domus eoru
conibus; et habitabunt ib
thiones, et pilosi saltabunt

22. et respondebunt ibi
in aedibus ejus, et sirenes i
bris voluptatis.

Cap. 14.

Judæorum ex captivitate Babylonic
tio. Philisthinorum pœnæ.

1. Prope est, ut veniat t
ejus, et dies ejus non elong
tur. Miserebitur enim Do
Jacob; et eliget adhuc de
et requiescere eos faciet
humum suam; adjungetur
na ad eos, et adhaerebit do
cob.

2. Et tenebunt eos pop
adducent eos in locum su
possidebit eos domus Isr
per terram domini in se
ancillas; et erunt capient
qui se ceperant, et subjici
actores suos.

3. Et erit in die illa: cum
em dederit tibi Deus a labo
et a concussione tua, et a s
te dura, qua ante servisti;

4. sumes parabolam ista

a) 1590. add. et

regem Babylonis, et dices:
modo cessavit exactor, quie-
ributum?
Contrivit Dominus baculum
iorum, virgam dominantium,
caedentem populos in indi-
ione, plaga insanabili, subji-
tem in furore gentes, perse-
ıtem crudeliter.
Conquievit et siluit omnis
a, gavisa est et exultavit;
abietes quoque laetatae sunt
r te, et cedri Libani; ex quo
nisti, non ascendet, qui succi-
nos.
Infernus subter conturbatus
n occursum adventus tui, sus-
vit tibi gigantes. Omnes prin-
s terrae surrexerunt de soliis
, omnes principes nationum.
. Universi respondebunt, et
nt tibi: Et tu vulneratus es si-
et nos, nostri similis effectus

. Detracta est ad inferos su-
ria tua, concidit cadaver tu-
subter te sternetur tinea, et o-
mentum tuum erunt vermes.
. Quomodo cecidisti de coe-
cifer, qui mane oriebaris?
uisti in terram, qui vulnera-
gentes?
Qui dicebas in corde tuo:
elum conscendam, super a-
Dei exaltabo solium meum,
o in monte testamenti, in la-
us Aquilonis.
Ascendam super altitudi-
nubium, similis ero Altissi-
.
Verumtamen ad infernum
heris in profundum laci.
Qui te viderint, ad te incli-
tur a), teque prospicient:
uid iste est vir, qui contur-
erram, qui concussit regna,
qui posuit orbem desertum,
es ejus destruxit, vinctis e-
n aperuit carcerem?
Omnes reges gentium uni-
versi dormierunt in gloria, vir in
domo sua.
19. Tu autem projectus es de
sepulchro tuo, quasi stirps inuti-
lis pollutus, et obvolutus cum his,
qui interfecti sunt gladio, et de-
scenderunt ad fundamenta laci,
quasi cadaver putridum.
20. Non habebis consortium, ne-
que cum eis in sepultura; tu enim
terram tuam disperdidisti, tu po-
pulum tuum occidisti; non voca-
bitur in aeternum semen pessi-
morum.
21. Praeparate filios ejus occi-
sioni in iniquitate patrum suo-
rum; non consurgent, nec haere-
ditabunt terram, neque imple-
bunt faciem orbis civitatum.
22. Et consurgam super eos, di-
cit Dominus exercituum; et per-
dam Babylonis nomen, et reliqui-
as, et germen, et progeniem, di-
cit Dominus.
23. Et ponam eam in possessio-
nem ericii, et in paludes aqua-
rum; et scopabo eam in scopa te-
rens, dicit Dominus exercituum.
24. Juravit Dominus exercitu-
um, dicens: Si non, ut putavi, ita
erit; et quomodo mente tractavi,
25. sic eveniet: Ut conteram
Assyrium in terra mea, et in mon-
tibus meis conculcem eum; et au-
feretur ab eis jugum ejus, et onus
illius ab humero eorum tolletur.
26. Hoc consilium, quod cogi-
tavi super omnem terram, et haec
est manus extenta super univer-
sas gentes.
27. Dominus enim exercituum
decrevit; et quis poterit infirma-
re? et manus ejus extenta; et quis
avertet eam?
28. In anno, quo mortuus est
rex Achaz, factum est onus istud:
29. Ne laeteris Philisthaea om-
nis tu, quoniam comminuta est
virga percussoris tui; de radice
enim colubri egredietur regulus,

10. «inclinabuntur, ... prospicient:» mutatum in «inclinentur, ... prospiciant:»

et semen ejus absorbens volucrem.

30. Et pascentur primogeniti pauperum, et pauperes fiducialiter requiescent; et interire faciam in fame radicem tuam, et reliquias tuas interficiam.

31. Ulula porta, clama civitas; prostrata est Philisthaea omnis; ab Aquilone enim fumus veniet, et non est, qui effugiet agmen ejus.

32. Et quid respondebitur nunciis gentis? Quia Dominus fundavit Sion, et in ipso sperabunt pauperes populi ejus.

Cap. 15.

Moabitarum interitus.

1. Onus Moab. Quia nocte vastata est Ar Moab, conticuit; quia nocte vastatus est murus Moab, conticuit a).

2. Ascendit domus, et Dibon ad excelsa in planctum super Nabo, et super Medaba, Moab ululavit; * in cunctis capitibus ejus calvitium, et omnis barba radetur.

*Jer. 48, 37. Ezech. 7, 18.

3. In triviis ejus accincti sunt sacco; super tecta ejus, et in plateis ejus omnis ululatus descendit in fletum.

4. Clamabit Hesebon, et Eleale, usque Jasa audita est vox eorum; super hoc expediti Moab ululabunt, anima ejus ululabit sibi.

5. Cor meum ad Moab clamabit, vectes ejus usque ad Segor vitulam conternantem; per ascensum enim Luith flens ascendet, et in via Oronaim clamorem contritionis levabunt.

6. Aquae enim Nemrim desertae erunt, quia aruit herba, defecit germen, viror omnis interiit.

7. Secundum magnitudinem operis, et visitatio eorum; ad torrentem salicum ducent eos.

8. Quoniam circuivit clamor terminum Moab; usque ad Gallim ululatus ejus, et usque a teum Elim clamor ejus.

9. Quia aquae Dibon rep sunt sanguine; ponam enim s Dibon additamenta his, qui rint de Moab leonem, et reli terrae.

Cap. 16.

Messiæ desiderium. Ulteriores Moab ærumnæ.

1. Emitte agnum Domine d natorem terrae, de petra de ad montem filiae Sion.

2. Et erit: Sicut avis fug et pulli de nido avolantes, runt filiae Moab in transcens non.

3. Ini consilium, coge co um; pone quasi noctem uml tuam in meridie; absconde entes, et vagos ne prodas.

4. Habitabunt apud te pr mei; Moab esto latibulum e a facie vastatoris; finitus e nim pulvis, consummatus es ser; defecit, qui conculcaba ram.

5. Et praeparabitur in mi cordia solium, et sedebit sup lud in veritate in tabernacul vid, judicans et quaerens ju um, et velociter reddens, quo stum est.

6. * Audivimus superbiam ab, superbus est valde; sup ejus et arrogantia ejus, et ind tio ejus, plusquam fortitudo

*Jer. 48, 29.

7. Idcirco ululabit Moab a ab, universus ululabit; his laetantur super muros cocti ris, loquimini plagas suas.

8. Quoniam suburbana I bon deserta sunt, et vineam S ma domini gentium excider flagella ejus usque ad Jazer venerunt; erraverunt in des propagines ejus relictae s transierunt mare.

9. Sup

a) 1590. ... murus, Moab conticuit.

Super hoc plorabo in fletu
r vineam Sabama; inebria-
e lacryma mea Hesebon, et E-
e; quoniam super vindemi-
tuam, et super messem tuam
calcantium irruit.
. Et auferetur laetitia et ex-
tio de Carmelo, et in vineis
exultabit, neque jubilabit.
ım in torculari non calcabit,
calcare consueverat; vocem
antium abstuli.
. Super hoc venter meus ad
b quasi cithara sonabit, et vis-
mea ad murum cocti lateris.
. Et erit: cum apparuerit,
l laboravit Moab super ex-
s suis, ingredietur ad sancta
ut obsecret, et non valebit.
. Hoc verbum, quod locutus
ominus ad Moab ex tunc:
. Et nunc locutus est Domi-
dicens: In tribus annis, qua-
ii mercenarii, auferetur glo-
oab super omni populo mul-
relinquetur parvus et modi-
nequaquam multus.

Cap. 17.

ci devastatio, variæque Israëlitarum calamitates.

Onus Damasci. Ecce! Da-
us desinet esse civitas, et erit
acervus lapidum in ruina.
Derelictae civitates Aroër
bus erunt, et requiescent i-
non erit, qui exterreat.
Et cessabit adjutorium ab E-
m, et regnum a Damasco;
quiae Syriae sicut gloria fi-
n Israël erunt, dicit Domi-
xercituum.
Et erit in die illa: attenuabi-
oria Jacob, et pinguedo car-
us marcescet.
Et erit sicut congregans in
, quod restiterit, et brachi-
us spicas leget; et erit sicut
ens spicas in valle Raphaim.
t relinquetur in eo sicut ra-
cemus, et sicut excussio oleae du-
arum vel trium olivarum in sum-
mitate rami, sive quatuor aut
quinque in cacuminibus ejus fru-
ctus ejus, dicit Dominus Deus Is-
raël.
7. In die illa inclinabitur homo
ad Factorem suum, et oculi ejus
ad sanctum Israël respicient;
8. et non inclinabitur ad alta-
ria, quae fecerunt manus ejus; et
quae operati sunt digiti ejus, non
respiciet, lucos et delubra.
9. In die illa erunt civitates for-
titudinis ejus derelictae sicut ara-
tra, et segetes, quae derelictae
sunt a facie filiorum Israël, et e-
ris deserta.
10. Quia oblita es Dei salvato-
ris tui, et fortis adjutoris tui non
es recordata; propterea planta-
bis plantationem fidelem a), et
germen alienum seminabis.
11. In die plantationis tuae la-
brusca, et mane semen tuum flo-
rebit; ablata est messis in die hae-
reditatis, et dolebit graviter.
12. Vae multitudini populorum
multorum, ut multitudo maris so-
nantis; et tumultus turbarum, si-
cut sonitus aquarum multarum.
13. Sonabunt populi sicut soni-
tus aquarum inundantium, et in-
crepabit eum, et fugiet procul; et
rapietur sicut pulvis montium a
facie venti, et sicut turbo coram
tempestate.
14. In tempore vespere, et ec-
ce! turbatio; in matutino, et non
subsistet, haec est pars eorum, qui
vastaverunt nos, et sors diripi-
entium nos.

Cap. 18.

Aegyptiorum punitio; Judæorum consolatio.

1. Vae terrae cymbalo alarum,
quae est trans flumina Aethiopiae,
2. qui b) mittit in mare legatos,
et in vasis papyri super aquas. Ite

90. infidelem b) 1590. quæ

angeli veloces ad gentem convul-
sam, et dilaceratam; ad populum
terribilem, post quem non est a-
lius; ad gentem expectantem et
conculcatam, cujus diripuerunt
flumina terram ejus.
3. Omnes habitatores orbis, qui
moramini in terra, cum elevatum
fuerit signum in montibus, vide-
bitis, et clangorem tubae audietis.
4. Quia haec dicit Dominus ad
me: Quiescam, et considerabo in
loco meo, sicut meridiana lux cla-
ra est, et sicut nubes roris in die
messis.
5. Ante messem enim totus efflo-
ruit, et immatura perfectio ger-
minabit, et praecidentur ramus-
culi ejus falcibus; et quae dereli-
cta fuerint, abscindentur, et ex-
cutientur.
6. Et relinquentur simul avibus
montium, et bestiis terrae; et ae-
state perpetua erunt super eum
volucres, et omnes bestiae terrae
super illum hyemabunt.
7. In tempore illo deferetur mu-
nus Domino exercituum a populo
divulso et dilacerato; a populo
terribili, post quem non fuit alius;
a gente expectante, expectante et
conculcata, cujus diripuerunt flu-
mina terram ejus; ad locum no-
minis Domini exercituum, mon-
tem Sion.

CAP. 19.

Ulterior Aegyptiorum punitio.

1. Onus Aegypti. Ecce! Domi-
nus ascendet super nubem levem,
et ingredietur Aegyptum, et com-
movebuntur simulachra Aegypti
a facie ejus, et cor Aegypti tabes-
cet in medio ejus.
2. Et concurrere faciam Aegy-
ptios adversus Aegyptios; et pu-
gnabit vir contra fratrem suum,
et vir contra amicum suum, civi-
tas adversus civitatem, regnum
adversus regnum.
3. Et dirumpetur spiritus Aegy-
pti in visceribus ejus, et consili
ejus praecipitabo; et interro
bunt simulachra sua, et divin
suos, et pythones, et ariolos.
4. Et tradam Aegyptum in m
nu dominorum crudelium, et r
fortis dominabitur eorum, ait D
minus Deus exercituum.
5. Et arescet aqua de mari,
fluvius desolabitur, atque sic
bitur.
6. Et deficient flumina: atten
buntur, et siccabuntur rivi ag
rum. Calamus et juncus marc
cet;
7. nudabitur alveus rivi a fo
te suo; et omnis sementis irrig
siccabitur, arescet, et non erit
8. Et moerebunt piscatores,
lugebunt omnes mittentes in f
men hamum, et expandentes re
super faciem aquarum emarc
cent.
9. Confundentur, qui ope
bantur linum, pectentes et texe
tes subtilia.
10. Et erunt irrigua ejus fl
centia; omnes, qui faciebant
cunas ad capiendos pisces.
11. Stulti principes Taneos,
pientes consiliarii Pharaonis d
derunt consilium insipiens. Qu
modo dicetis a) Pharaoni: Fili
sapientium ego, filius regum a
tiquorum?
12. Ubi nunc sunt sapientes tu
annuncient tibi b), et indicen
quid cogitaverit Dominus exer
tuum super Aegyptum.
13. Stulti facti sunt princip
Taneos, emarcuerunt princip
Mempheos, deceperunt Aeg
ptum, angulum populorum eju
14. Dominus miscuit in med
ejus spiritum vertiginis; et err
re fecerunt Aegyptum in omni
pere suo, sicut errat ebrius et v
mens.
15. Et non erit Aegypto opu
quod faciat caput et caudam, i
curvantem et refraenantem.

a) 1590. dicitis b) 1593. tbi, pro; tibi,

16.In die illa erit Aegyptus qua-
mulieres, et stupebunt, et time-
int a facie commotionis manus
omini exercituum, quam ipse
ovebit super eam.
17. Et erit terra Juda Aegypto
pavorem; omnis, qui illius fu-
it recordatus, pavebit a facie
nsilii Domini exercituum, quod
se cogitavit super eam.
18. *In die illa erunt quinque
vitates in terra Aegypti, loquen-
s lingua Chanaan, et jurantes
r Dominum exercituum; civi-
s solis vocabitur una. *Ezech. 30.
19. In die illa erit altare Domini
medio terrae Aegypti, et titu-
s Domini juxta terminum ejus
20. erit in signum, et in testi-
nium Domino exercituum in
ra Aegypti. Clamabunt enim
Dominum a facie tribulantis;
mittet eis salvatorem et propu-
atorem, qui liberet eos.
21. Et cognoscetur Dominus ab
gypto, et cognoscent Aegyptii
minum in die illa, et colent e-
in hostiis et in muneribus; et
ta vovebunt Domino, et sol-
it.
2. Et percutiet Dominus Ae-
tum plaga, et sanabit eam, et
ertentur ad Dominum, et pla-
itur eis, et sanabit eos.
. In die illa erit via de Aegypto
Assyrios, et intrabit Assyrius
yptum, et Aegyptius in Assy-
i, et servient Aegyptii Assur.
4. In die illa erit Israël tertius
yptio et Assyrio; benedictio
medio terrae,
5. cui benedixit Dominus ex-
tuum, dicens: benedictus po-
us meus Aegypti, et opus ma-
m mearum Assyrio; haeredi-
utem mea Israël.

Cap. 20.

ptiorum et Aethiopum captivitas prædicitur.

In anno, quo ingressus est Tharthan in Azotum, cum misisset eum Sargon rex Assyriorum, et pugnasset contra Azotum, et cepisset eam:
2. In tempore illo locutus est Dominus in manu Isaiae filii Amos, dicens: Vade, et solve saccum * de lumbis tuis, et calceamenta tua tolle de pedibus tuis. Et fecit sic, vadens nudus, et discalceatus. *Zach. 13, 4. Math. 3, 4.
3. Et dixit Dominus: Sicut ambulavit servus meus Isaias nudus, et discalceatus, trium annorum signum et portentum erit super Aegyptum, et super Aethiopiam;
4. sic minabit rex Assyriorum captivitatem Aegypti, et transmigrationem Aethiopiae, juvenum et senum a), nudam et discalceatam, discoopertis natibus ad ignominiam Aegypti.
5. Et timebunt, et confundentur ab Aethiopia spe sua, et ab Aegypto gloria sua.
6. Et dicet habitator insulae hujus in die illa: Ecce! haec erat spes nostra, ad quos confugimus in auxilium, ut liberarent nos a facie regis Assyriorum: et quomodo effugere poterimus nos?

Cap. 21.

Ruina Babylonis: punitio Idumææ et Arabiæ.

1. Onus deserti maris. Sicut turbines ab Aphrico veniunt, de deserto venit, de terra horribili.
2. Visio dura nunciata est mihi; qui incredulus est, infideliter agit; et qui depopulator est, vastat. Ascende Aelam, obside Mede; omnem gemitum ejus cessare feci.
3. Propterea repleti sunt lumbi mei dolore, angustia possedit me sicut angustia parturientis; corrui, cum audirem, conturbatus sum, cum viderem.
4. Emarcuit cor meum, tenebrae stupefecerunt me; Babylon

a) 1590. juvenem et senem,

dilecta mea posita est mihi in miraculum.

5. Pone mensam, contemplare in specula comedentes et bibentes; surgite principes, arripite clypeum.

6. Haec enim dixit mihi Dominus: Vade, et pone speculatorem; et quodcumque viderit, annunciet.

7. Et vidit currum duorum equitum, ascensorem asini, et ascensorem cameli: et contemplatus est diligenter multo intuitu.

8. Et clamavit leo: Super speculam Domini ego sum, stans jugiter per diem; et * super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus. * Hab. 2, 1.

9. Ecce! iste venit ascensor vir bigae equitum, et respondit, et dixit: * Cecidit, cecidit Babylon, et omnia sculptilia deorum ejus contrita sunt in terram.
* Jer. 51, 8. Apocal. 14, 8.

10. Tritura mea, et filii a) areae meae, quae audivi a Domino exercituum Deo Israël, annunciavi vobis.

11. Onus Duma ad me clamat ex Seir: Custos quid de nocte? custos quid de nocte?

12. Dixit custos: Venit mane et nox; si quaeritis, quaerite; convertimini, venite.

13. Onus in Arabia. In saltu ad vesperam dormietis, in semitis Dedanim.

14. Occurrentes sitienti ferte aquam, qui habitatis terram Austri, cum panibus occurrite fugienti.

15. A facie enim gladiorum fugerunt, a facie gladii imminentis, a facie arcus extenti, a facie gravis praelii;

16. quoniam haec dicit Dominus ad me: Adhuc in uno anno, quasi in anno mercenarii, et auferetur omnis gloria Cedar.

17. Et reliquiae numeri sagittariorum fortium de filiis Ce
imminuentur: Dominus enim
us Israël locutus est.

Cap. 22.

Sermo Domini contra Jerusalem. Eli
ad dignitatem evehendus.

1. Onus vallis visionis. Q
nam quoque tibi est, quia asc
disti et tu omnis in tecta?

2. Clamoris plena, urbs
quens, civitas exultans; inte
cti tui, non interfecti gladio,
mortui in bello.

3. Cuncti principes tui fuger
simul, dureque ligati sunt;
nes, qui inventi sunt, vincti
pariter, procul fugerunt.

4. Propterea dixi: Recedit
me, amare flebo; nolite incum
re, ut consolemini me super
stitate filiae populi mei.

5. Dies enim interfectionis
conculcationis, et fletuum,
mino Deo exercituum in valle
sionis scrutans murum, et mag
ficus super montem.

6. Et Aelam sumpsit pharetr
currum hominis equitis, et pa
tem nudavit clypeus.

7. Et erunt electae valles t
plenae quadrigarum, et equi
ponent sedes suas in porta.

8. Et revelabitur operiment
b) Judae, et videbis in die illa
mamentarium domus saltus.

9. Et scissuras civitatis Da
videbitis, quia multiplicatae su
et congregastis aquas piscinae
ferioris;

10. et domos Jerusalem nu
rastis, et destruxistis domos
muniendum murum.

11. Et lacum fecistis * inter
os muros ad aquam piscinae
teris; et non suspexistis ad eu
qui fecerat eam, et operator
ejus de longe non vidistis.
* 4 Reg. 20, 20. 2 Paral 32, 30.

12. Et vocabit Dominus D
exercituum in die illa ad fletu

a) 1590. filia b) 1590. Juda,

t ad planctum, ad calvitium, et
d cingulum sacci.
13. Et ecce! gaudium et laeti-
a, occidere vitulos, et jugulare
rietes, comedere carnes, et bi-
ere vinum; * comedamus et bi-
amus; cras enim moriemur.
*c. 56, 12. Sap. 2, 6. 1 Cor 15, 32.
14. Et revelata est in auribus
eis vox Domini exercituum: Si
imittetur iniquitas haec vobis,
onec moriamini, dicit Dominus
eus exercituum.
15. Haec dicit Dominus Deus
xercituum: Vade, ingredere ad
m, qui habitat in tabernaculo,
l Sobnam praepositum templi,
dices ad eum:
16. Quid tu hic, aut quasi quis
c? quia excidisti tibi hic sepul-
rum, excidisti in excelso memo-
ale diligenter, in petra taberna-
lum tibi.
17. Ecce! Dominus asportari
faciet, sicut asportatur gallus
llinaceus, et quasi amictum sic
blevabit te.
18. Coronans coronabit te tri-
lactione, quasi pilam mittet te
terram latam et spatiosam; ibi
orieris, et ibi erit currus glo-
ie tuae, ignominia domus Do-
ni tui.
19. Et expellam te de statione
ta, et de ministerio tuo deponam
t
20. Et erit in die illa: Vocabo
vum meum a) Eliacim filium
lciae;
21. et induam illum tunica tua,
cingulo tuo confortabo eum, et
testatem tuam dabo in manu
s; et erit quasi pater habitan-
ius Jerusalem, et domui Juda.
22. *Et dabo clavem domus Da-
super humerum ejus; et ape-
t, et non erit, qui claudat; et
udet, et non erit, qui aperiat.
*Apoc. 3, 7. Job 12, 14.
23. Et figam illum paxillum in
loco fideli, et erit in solium glo-
riae domui patris ejus b).
24. Et suspendent super eum o-
mnem gloriam domus patris ejus,
vasorum diversa genera, omne
vas parvulum a vasis craterarum
usque ad omne vas musicorum.
25. In die illa dicit Dominus
exercituum: Auferetur paxillus,
qui fixus fuerat in loco fideli; et
frangetur, et cadet, et peribit,
quod pependerat in eo, quia Do-
minus locutus est.

Cap. 23.

Tyri vastitas ad annos septuaginta.

1. Onus Tyri. Ululate naves ma-
ris! quia vastata est domus, unde
venire consueverant; de terrà
Cethim revelatum est eis.
2. Tacete, qui habitatis in insu-
la; negotiatores Sidonis transfre-
tantes mare, repleverunt te.
3. In aquis multis semen Nili,
messis fluminis fruges ejus; et
facta est negotiatio gentium.
4. Erubesce Sidon! ait enim
mare: fortitudo maris, dicens c):
Non parturivi, et non peperi, et
non enutrivi juvenes, nec ad in-
crementum perduxi virgines.
5. Cum auditum fuerit in Ae-
gypto, dolebunt, cum audierint
de Tyro.
6. Transite maria, ululate, qui
habitatis in insula;
7. numquid non vestra haec est,
quae gloriabatur à diebus pristi-
nis in antiquitate sua? ducent e-
am pedes sui longe ad peregri-
nandum.
8. Quis cogitavit hoc super Ty-
rum quondam coronatam, cujus
negotiatores principes, institores
ejus inclyti terrae?
9. Dominus exercituum cogita-
vit hoc, ut detraheret superbiam
omnis gloriae, et ad ignominiam
deduceret universos inclytos ter-
rae.

a) 1590. Eliachim filium Helchiæ; b) 1590. patris sui. c) 1590. maris dicit:

10. Transsi terram tuam quasi flumen filia maris, non est cingulum ultra tibi.

11. Manum suam extendit super mare, conturbavit regna; Dominus mandavit adversus Chanaan, ut contereret fortes ejus,

12. et dixit: Non adjicies ultra, ut glorieris, calumniam sustinens virgo filia Sidonis; in Cethim consurgens transfreta, ibi quoque non erit requies tibi.

13. Ecce! terra Chaldaeorum talis populus non fuit, Assur fundavit eam; in captivitatem traduxerunt robustos ejus, suffoderunt domos ejus, posuerunt eam in ruinam.

14. Ululate naves maris, quia devastata est fortitudo vestra.

15. Et erit in die illa: In oblivione eris o Tyre! septuaginta annis, sicut dies regis unius; post septuaginta autem annos erit Tyro quasi canticum meretricis.

16. Sume citharam, circui civitatem meretrix oblivioni tradita; bene cane, frequenta canticum, ut memoria tui sit.

17. Et erit post septuaginta annos: Visitabit Dominus Tyrum, et reducet eam a) ad mercedes suas; et rursum fornicabitur cum universis regnis terrae super faciem terrae.

18. Et erunt negotiationes ejus, et mercedes b) ejus sanctificatae Domino; non condentur, neque reponentur; quia his, qui habitaverint coram Domino, erit negotiatio ejus, ut manducent in saturitatem, et vestiantur usque ad vetustatem.

Cap. 24.

Mala universo orbi intentantur. Terribilis divini judicii dies.

1. Ecce! Dominus dissipabit terram, et nudabit eam, et affliget faciem ejus, et disperget habitatores ejus.

2. *Et erit sicut populus, sic sacerdos; et sicut servus, sic dominus ejus; sicut ancilla, sic domina ejus; sicut emens, sic ille, qui vendit; sicut foenerator, sic is, qui mutuum accipit; sicut qui repetit, sic, qui debet. * Osee 4, 9.

3. Dissipatione dissipabitur terra, et direptione praedabitur. Dominus enim locutus est verbum hoc.

4. Luxit, et defluxit terra, et infirmata est; defluxit orbis, infirmata est altitudo populi terrae.

5. Et terra infecta est ab habitatoribus suis; quia transgressi sunt leges, mutaverunt jus, dissipaverunt foedus sempiternum.

6. Propter hoc maledictio vorabit terram, et peccabunt habitatores ejus; ideoque insanient cultores ejus, et relinquentur homines pauci.

7. Luxit vindemia, infirmata est vitis, ingemuerunt omnes, qui laetabantur corde.

8. Cessavit gaudium tympanorum, quievit sonitus laetantium, conticuit dulcedo citharae.

9. Cum cantico non bibent vinum; amara erit potio bibentibus illam.

10. Attrita est civitas vanitatis, clausa est omnis domus nullo introeunte.

11. Clamor erit super vino in plateis; deserta est omnis laetitia; translatum est gaudium terrae.

12. Relicta est in urbe solitudo, et calamitas opprimet portas.

13. Quia haec erunt in medio terrae, in medio populorum; quomodo si paucae olivae, quae remanserunt, excutiantur ex olea; et racemi, cum fuerit finita vindemia.

14. Hi levabunt vocem suam, atque laudabunt: cum glorificatus fuerit Dominus, hinnient de mari.

a) 1590. ad merces suas; b) 1590. merces

15. Propter hoc in doctrinis glorificate Dominum; in insulis maris nomen Domini Dei Israël.

16. A finibus terrae laudes audivimus, gloriam justi. Et dixi: Secretum meum mihi, secretum meum mihi, vae mihi! praevaricantes praevaricati sunt, et praevaricatione transgressorum praevaricati sunt.

17. Formido, et fovea, et laqueus super te, qui habitator es terrae.

18. Et erit: * Qui fugerit a voce formidinis, cadet in foveam; et qui se explicaverit de fovea, tenebitur laqueo; quia cataractae de excelsis apertae sunt, et concutientur fundamenta terrae.

* Jer. 48, 44.

19. Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commovebitur terra;

20. agitatione agitabitur terra sicut ebrius, et auferetur quasi tabernaculum unius noctis; et gravabit eam iniquitas sua, et corruet, et non adjiciet, ut resurgat.

21. Et erit: In die illa visitabit Dominus super militiam coeli in excelso; et super reges terrae, qui sunt super terram.

22. Et congregabuntur in congregatione unius fascis in lacum, et claudentur ibi in carcere; et post multos dies visitabuntur.

23. * Et erubescet luna, et confundetur sol, cum regnaverit Dominus exercituum in monte Sion, et in Jerusalem, et in conspectu senum suorum fuerit glorificatus.

* Joël 2, 31. Act. 2.

CAP. 25.

Gratias agit Propheta.

1. Domine Deus meus es tu, exaltabo te, et confitebor nomini tuo; quoniam fecisti mirabilia, cogitationes antiquas fideles, amen.

2. Quia posuisti civitatem in tumulum, urbem fortem in ruinam, domum alienorum; ut non sit civitas, et in sempiternum non aedificetur.

3. Super hoc laudabit te populus fortis, civitas gentium robustarum timebit te.

4. Quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua; spes a turbine, umbraculum ab aestu. Spiritus enim robustorum quasi turbo impellens parietem.

5. Sicut aestus in siti, tumultum alienorum humiliabis; et quasi calore sub nube torrente, propaginem fortium marcescere facies.

6. Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc convivium pinguium, convivium vindemiae, pinguium medullatorum, vindemiae defaecatae.

7. Et praecipitabit in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos, et telam, quam orditus est super omnes nationes.

8. Praecipitabit mortem in sempiternum; * et auferet Dominus Deus lacrymam ab omni facie, et opprobrium populi sui auferet de universa terra; quia Dominus locutus est. * 1 Cor. 15. Apoc 7, 17. 21, 4.

9. Et dicet in die illa: Ecce! Deus noster iste, expectavimus eum, et salvabit nos; iste Dominus, sustinuimus eum, exultabimus, et laetabimur in salutari ejus.

10. Quia requiescet manus Domini in monte isto; et triturabitur Moab sub eo, sicuti teruntur paleae in plaustro.

11. Et extendet manus suas sub eo, sicut extendit natans ad natandum; et humiliabit gloriam ejus cum allisione manuum ejus.

12. Et munimenta sublimium murorum tuorum concident, et humiliabuntur, et detrahentur in terram usque ad pulverem.

Cap. 26.

Gratias agere pergit.

1. In die illa cantabitur canticum istud in terra Juda:

Urbs fortitudinis nostrae Sion salvator, ponetur in ea murus et antemurale.

2. Aperite portas, et ingrediatur gens justa, custodiens veritatem.

3. Vetus error abiit; servabis pacem; pacem, quia in te speravimus.

4. Sperastis in Domino in saeculis aeternis, in Domino Deo forti in perpetuum.

5. Quia incurvabit habitantes in excelso, civitatem sublimem humiliabit.

Humiliabit eam usque ad terram, detrahet eam usque ad pulverem.

6. Conculcabit eam pes, pedes pauperis, gressus egenorum.

7. Semita justi recta est, rectus callis justi ad ambulandum.

8. Et in semita judiciorum tuorum Domine sustinuimus te; nomen tuum, et memoriale tuum in desiderio animae.

9. Anima mea desideravit te in nocte; sed et spiritu meo in praecordiis meis de mane vigilabo ad te.

Cum feceris judicia tua in terra, justitiam discent habitatores orbis.

10. Misereamur impio, et non discet justitiam; in terra sanctorum iniqua gessit, et non videbit gloriam Domini.

11. Domine exaltetur manus tua, et non videant; videant, et confundantur zelantes populi; et ignis hostes tuos devoret.

12. Domine dabis pacem nobis; omnia enim opera nostra operatus es nobis.

13. Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te, tantum in te recordemur nom tui.

14. Morientes non vivant, gantes non resurgant; propt visitasti et contrivisti eos, et didisti omnem memoriam eo

15. Indulsisti genti Domin dulsisti genti; numquid glori tus es? elongasti omnes term terrae.

16. Domine! in angustia re sierunt te, in tribulatione a) r muris doctrina tua eis.

17. Sicut quae concipit, appropinquaverit ad partum lens clamat in doloribus suis facti sumus a facie tua Domin

18. Concepimus, et quasi turivimus, et peperimus spiri salutes non fecimus in terra, non ceciderunt habitatores rae.

19. Vivent mortui tui, inter mei resurgent; expergiscim et laudate, qui habitatis in pu re; quia ros lucis ros tuus, et ram gigantum detrahes in nam.

20. Vade populus meus, i in cubicula tua, claude ostia super te, abscondere modi ad momentum, donec pertran indignatio.

21. *Ecce! enim Dominus e dietur de loco suo, ut visitet quitatem habitatoris terrae tra eum; et revelabit terra guinem suum, et non operie tra interfectos suos. *Mich

Cap. 27.

Leviathan deprimitur. Israëlitae cas ad Deum convertuntur.

1. In die illa visitabit Domi in gladio suo duro, et grandi forti, super Leviathan serpen vectem, et super Leviathan pentem tortuosum, et occidet tum, qui in mari est.

2. In die illa vinea meri ca bit ei.

a) 1590. „tribulationem," sed mutatum in „tribulatione"

. Ego Dominus, qui servo e-
repente propinabo ei; ne for-
isitetur contra eam, nocte et
servo eam.
. Indignatio non est mihi; quis
it me spinam et veprem in
elio; gradiar super eam, suc-
dam eam pariter?
. An potius tenebit fortitudi-
ı meam, faciet pacem mihi,
em faciet mihi?
. Qui ingrediuntur impetu ad
ob, florebit et germinabit Is-
l, et implebunt faciem orbis
ine.
. Numquid juxta plagam per-
entis se percussit eum? aut
t occidit interfectos ejus, sic
sus est?
In mensura contra mensu-
, cum abjecta fuerit, judica-
am; a) meditatus est in spi-
suo duro per diem aestus.
Idcirco super hoc dimitte-
niquitas domui Jacob; et iste
is fructus, ut auferatur pec-
m ejus, cum posuerit omnes
les altaris sicut lapides cine-
llisos, non stabunt luci et de-
a.
. Civitas enim munita deso-
erit, speciosa relinquetur, et
ttetur quasi desertum; ibi
etur vitulus, et ibi accubabit,
nsumet summitates ejus.
In siccitate messes illius
rentur, mulieres venientes,
centes eam; non est enim
lus sapiens, propterea non
ebitur ejus, qui fecit eum; et
rmavit eum, non parcet ei.
Et erit: In die illa percutiet
nus ab alveo fluminis usque
rentem Aegypti, et vos con-
bimini unus et unus filii Is-

Et erit: In die illa clange-
tuba magna, et venient, qui
ti fuerant b) de terra Assy-
m, et qui ejecti erant in Ter-
ra Aegypti, et adorabunt Domi-
num in monte sancto in Jerusa-
lem.

Cap. 28.

Superbis et ebriis Israëlitis comminatur Dominus. Messias promittitur.

1. Vae coronae superbiae, e-
briis Ephraim, et flori decidenti,
gloriae exultationis ejus, qui e-
rant in vertice vallis pinguissi-
mae, errantes a vino.
2. Ecce! validus et fortis Do-
minus, sicut impetus grandinis;
turbo confringens, sicut impetus
aquarum multarum inundanti-
um, et emissarum super terram
spatiosam.
3. Pedibus conculcabitur coro-
na superbiae ebriorum Ephraim.
4. Et erit flos decidens gloriae
exultationis ejus, qui est super
verticem vallis pinguium, quasi
temporaneum ante maturitatem
autumni; quod cum aspexerit vi-
dens, statim ut manu tenuerit, de-
vorabit illud.
5. In die illa erit Dominus ex-
ercituum corona gloriae, et ser-
tum exultationis residuo populi
sui;
6. et spiritus judicii sedenti su-
per judicium, et fortitudo rever-
tentibus de bello ad portam.
7. Verum hi quoque prae vino
nescierunt, et prae ebrietate er-
raverunt; sacerdos et propheta
nescierunt prae ebrietate, absor-
pti sunt a vino, erraverunt in e-
brietate, nescierunt videntem,
ignoraverunt judicium.
8. Omnes enim mensae reple-
tae sunt vomitu sordiumque c),
ita ut non esset ultra locus.
9. Quem docebit scientiam? et
quem intelligere faciet auditum?
ablactatos a lacte, avulsos ab u-
beribus.
10. Quia manda remanda, man-
da remanda; expecta reexpecta,

90. meditata. b) 1590. de terra c) 1590. sordium,

expecta, reexpecta; modicum ibi, modicum ibi.

11. * In loquela enim labii, et lingua altera loquetur ad populum istum. * 1 Cor. 14, 21

12. Cui dixit: Haec est requies mea, reficite lassum et hoc est meum refrigerium; et noluerunt audire.

13. Et erit eis verbum Domini: Manda, remanda, manda remanda; expecta reexpecta, expecta reexpecta; modicum ibi, modicum ibi; ut vadant, et cadant retrorsum, et conterantur, et illaqueentur, et capiantur.

14. Propter hoc audite verbum Domini viri illusores, qui dominamini super populum meum, qui est in Jerusalem.

15. Dixistis enim: Percussimus foedus cum morte, et cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cum transierit, non veniet super nos; quia posuimus mendacium spem nostram, et mendacio protecti sumus.

16. Idcirco haec dicit Dominus Deus: * Ecce! ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum, qui crediderit, non festinet.

* Ps. 117, 22. Matth. 21, 42. Act. 4, 11. 1 Petr. 2, 6. Rom. 9, 33

17. Et ponam in pondere judicium, et justitiam in mensura; et subvertet grando spem mendacii; et protectionem aquae inundabunt.

18. Et delebitur foedus vestrum cum morte, et pactum vestrum cum inferno non stabit; flagellum inundans cum transierit, eritis ei in conculcationem.

19. Quandocumque pertransierit, tollet vos; quoniam mane diluculo pertransibit in die et in nocte, et tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui.

20. Coangustatum est enim stratum, ita ut alter decidat; et pallium breve utrumque ope
non potest.

21. * Sicut enim in monte d
sionum stabit Dominus; † si
in valle, quae est in Gabaon,
scetur; ut faciat opus suum, a
num opus ejus; ut operetur o
suum, peregrinum est opus
ab eo. * 2 Reg. 5, 20. 1 Paral. 14,
† Jos. 10, 13.

22. Et nunc nolite illudere,
forte constringantur vincula
stra. Consummationem enin
abbreviationem audivi a Dom
Deo exercituum super univ
sam terram.

23. Auribus percipite, et au
te vocem meam, attendite, et
dite eloquium meum.

24. Numquid tota die arabi
rans, ut serat, proscindet et
riet humum suam?

25. Nonne cum adaequav
faciem ejus, seret gith, et cymin
sparget, et ponet triticum per
dinem, et hordeum, et milium
viciam in finibus suis?

26. Et erudiet illum in judic
Deus suus docebit illum.

27. Non enim in serris tritu
bitur gith, nec rota plaustri su
cyminum circuibit; sed in vi
excutietur gith, et cyminum in
culo.

28. Panis autem comminuet
verum non in perpetuum tri
rans triturabit illum, neque ve
bit eum rota plaustri, nec ungu
suis comminuet eum.

29. Et hoc a Domino Deo ex
cituum exivit, ut mirabile face
consilium, et magnificaret ju
tiam.

CAP. 29.

Excidium Jerusalem; Judæorum cæcita

1. Vae Ariel, Ariel civitas, qua
expugnavit David; additus est a
nus ad annum; solemnitates ev
lutae sunt.

2. Et circumvallabo Ariel,

tristis et moerens, et erit mi-
uasi Ariel.
Et circumdabo quasi sphae-
in circuitu tuo, et jaciam con-
te aggerem, et munimenta po-
in obsidionem tuam.
Humiliaberis, de terra lo-
ris, et de humo audietur elo-
um tuum; et erit quasi pytho-
le terra vox tua, et de humo
uium tuum mussitabit.
Et erit sicut pulvis tenuis
itudo ventilantium te; et sic-
villa pertransiens multitudo
um, qui contra te praevalue-
;
eritque repente confestim.
omino exercituum visitabitur
nitruo a), et commotione ter-
et voce magna turbinis et tem-
itis, et flammae b) ignis devo-
s.
Et erit sicut somnium visio-
octurnae multitudo omnium
um, quae dimicaverunt con-
riel, et omnes, qui militave-
n et obsederunt, et praevalu-
adversus eam.
Et sicut somniat esuriens,
nedit, cum autem fuerit ex-
factus, vacua est anima ejus;
iat somniat sitiens, et bibit,
tquam fuerit expergefactus,
adhuc sitit, et anima ejus
est; sic erit multitudo om-
gentium, quae dimicave-
ontra montem Sion.
Obstupescite, et admirami-
luctuate, et vacillate; inebri-
, et non a vino; movemini,
ab ebrietate.
Quoniam miscuit vobis Do-
spiritum soporis, claudet
vestros, prophetas et prin-
estros, qui vident visiones,
t.
Et erit vobis visio omnium
verba libri signati, quem
ederint scienti litteras, di-
ege istum! et respondebit:
ossum, signatus est enim.

12. Et dabitur liber nescienti litteras, diceturque ei: Lege! et respondebit: Nescio litteras.

13. Et dixit Dominus: * Eo quod appropinquat populus iste ore suo, et labiis suis glorificat me, cor autem ejus longe est a me, et timuerunt me mandato hominum et doctrinis; * Matth. 15, 8. Marc. 7, 6.

14. ideo ecce! ego addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi et stupendo; * peribit enim sapientia a sapientibus ejus, et intellectus prudentium ejus abscondetur.
* 1 Cor. 1, 19. Abd. 1, 8.

15. Vae! qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium; quorum sunt in tenebris opera, et dicunt: * Quis videt nos, et quis novit nos? * Eccl. 23, 26.

16. Perversa est haec vestra cogitatio; quasi si lutum contra figulum cogitet, et dicat opus factori suo: Non fecisti me; et figmentum dicat fictori suo: Non intelligis.

17. Nonne adhuc in modico et in brevi convertetur Libanus in Charmel, et Charmel in saltum reputabitur?

18. Et audient in die illa surdi verba libri, et de tenebris et caligine oculi caecorum videbunt.

19. Et addent mites in Domino laetitiam, et pauperes homines in sancto Israël exultabunt;

20. quoniam defecit, qui praevalebat, consummatus est illusor, et succisi sunt omnes, qui vigilabant super iniquitatem;

21. qui peccare faciebant homines in verbo, et arguentem in porta supplantabant, et declinaverunt frustra a justo.

22. Propter hoc, haec dicit Dominus ad domum Jacob, qui redemit Abraham: Non modo confundetur Jacob, nec modo vultus ejus erubescet;

23. sed cum viderit filios suos,

18. tronitruo, pro: tonitruo, b) 1590. flamma

opera manuum mearum, in medio sui sanctificantes nomen meum, et sanctificabunt sanctum Jacob, et Deum Israël praedicabunt;

24. et scient errantes spiritu intellectum, et mussitatores discent legem.

Cap. 30.

Judæis exprobrat, quod ad Aegyptios confugerint. Dei bonitas et justitia.

1. Vae! filii desertores, dicit Dominus, ut faceretis consilium, et non ex me; et ordiremini telam, et non per spiritum meum, ut adderetis peccatum super peccatum;

2. qui ambulatis, ut descendatis in Aegyptum, et os meum non interrogastis, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, et habentes fiduciam in umbra Aegypti.

3. Et erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem, et fiducia umbrae Aegypti in ignominiam.

4. Erant enim in Tani principes tui, et nuncii tui usque ad Hanes pervenerunt.

5. Omnes confusi sunt super populo, qui eis prodesse non potuit; non fuerunt in auxilium et in aliquam utilitatem, sed in confusionem et in opprobrium.

6. Onus jumentorum Austri. In terra tribulationis et angustiae leaena, et leo ex eis, vipera et regulus volans, portantes super humeros jumentorum divitias suas, et super gibbum camelorum thesauros suos, ad populum, qui eis prodesse non poterit.

7. * Aegyptus enim frustra et vane auxiliabitur; ideo clamavi super hoc: Superbia tantum est, quiesce! *Jer. 37, 7.

8. Nunc ergo ingressus scribe ei super buxum, et in libro diligenter exara illud, et erit in die novissimo in testimonium usque in aeternum.

9. Populus enim ad iracu
provocans est, et filii men
filii nolentes audire legem
10. Qui dicunt videntibu
lite videre! et aspicientibu
lite aspicere nobis ea, quae
sunt! loquimini nobis plac
videte nobis errores.
11. Auferte a me viam, de
te a me semitam, cesset a fac
stra sanctus Israël.
12. Propterea haec dici
ctus Israël: Pro eo, quod
bastis verbum hoc, et spera
calumnia et in tumultu, et
estis super eo.
13. Propterea erit vobis i
tas haec sicut interruptio ca
et requisita in muro excelso
niam subito, dum non spe
veniet contritio ejus.
14. Et comminuetur sicu
teritur lagena figuli contr
pervalida; et non inveniet
fragmentis ejus testa, in qua
tetur igniculus de incendio
hauriatur parum aquae de
15. Quia haec dicit Do
Deus a) sanctus Israël: Si
tamini et quiescatis, salvi e
in silentio et in spe erit fort
vestra. Et noluistis;
16. et dixistis: Nequaquam
ad equos fugiemus; ideo fug
Et super veloces ascendemu
deo velociores erunt, qui p
quentur vos.
17. Mille homines a facie t
ris unius; et a facie terroris
que fugietis, donec relinqua
quasi malus navis in vertice
tis, et quasi signum super co
18. Propterea expectat D
nus, ut misereatur vestri; et
exaltabitur parcens vobis;
Deus judicii Dominus; beati
nes, qui expectant eum.
19. Populus enim Sion ha
bit in Jerusalem; plorans ne
quam plorabis, miserans mi
bitur tui; ad vocem clamori

a) 1590. om. sanctus

ut audierit, respondebit
Et dabit vobis Dominus pa-
rctum, et aquam brevem;
facietavolare a te ultra do-
m tuum; et erunt oculi tui
tes praeceptorem tuum.
Et aures tuae audient ver-
post tergum monentis: Haec
a, ambulate in ea! et non de-
is neque ad dexteram, neque
istram.
Et contaminabis laminas
tilium argenti tui, et vesti-
um conflatilis auri tui, et
rges ea sicut immunditiam
truatae. Egredere! dices ei;
et dabitur pluvia semini tuo,
mque seminaveris in terra;
is frugum terrae erit uber-
, et pinguis; pascetur in
ssione tua in die illo agnus
se;
et tauri tui, et pulli asino-
qui operantur terram, com-
m migma comedent, sicut in
entilatum est.
Et erunt super omnem mon-
xcelsum, et super omnem
elevatum, rivi currenti-
uarum in die interfectionis
trum, cum ceciderint turres.
Et erit lux lunae sicut lux
et lux solis erit septemplici-
ut lux septem dierum, in
a alligaverit Dominus vul-
puli sui, et percussuram
ejus sanaverit.
Ecce! nomen Domini venit
inquo, ardens furor ejus,
is ad portandum; labia e-
leta sunt indignatione, et
ejus quasi ignis devorans.
Spiritus ejus velut torrens
ns usque ad medium colli,
lendas gentes in nihilum,
num erroris, quod erat in
s populorum.
Canticum erit vobis sicut
sanctificatae solemnitatis,
ia cordis, sicut qui pergit

... sicut vox

cum tibia, ut intret in montem Do-
mini ad fortem Israël.
30. Et auditam faciet Dominus
gloriam vocis suae, et terrorem
brachii sui ostendet in commina-
tione furoris, et flamma ignis de-
vorantis; allidet in turbine, et in
lapide grandinis.
31. A voce enim Domini pave-
bit Assur virga percussus.
32. Et erit transitus virgae fun-
datus, quam requiescere faciet
Dominus super eum in tympanis
et citharis; et in bellis praecipuis
expugnabit eos.
33. Praeparata est enim ab he-
ri Topheth, a rege praeparata,
profunda, et dilatata. Nutrimen-
ta ejus, ignis et ligna multa; fla-
tus Domini sicut torrens sulphu-
ris succendens eam.

CAP. 31.

Ruina prædicitur, si populus ad Aegyptios confugerit; salvatio, si in Deo solo confidat.

1. Vae! qui descendunt in Ae-
gyptum ad auxilium, in equis spe-
rantes, et habentes fiduciam su-
per quadrigis, quia multae sunt;
et super equitibus, quia praevali-
di nimis; et non sunt confisi su-
per sanctum Israël, et Dominum
non requisierunt.
2. Ipse autem sapiens adduxit
malum, et verba sua non abstulit;
et consurget contra domum pes-
simorum, et contra auxilium ope-
rantium iniquitatem.
3. Aegyptus, homo, et non De-
us; et equi eorum, caro, et non
spiritus; et Dominus inclinabit
manum suam, et corruet auxilia-
tor, et cadet, cui praestatur auxi-
lium, simulque omnes consumen-
tur.
4. Quia haec dicit Dominus ad
me: Quomodo si rugiat leo, et ca-
tulus leonis super praedam suam,
et cum occurrerit ei multitudo
pastorum, a voce eorum non for-
midabit, et a multitudine eorum

non pavebit: sic descendet Dominus exercituum, ut praelietur super montem Sion, et super collem ejus.

5. Sicut aves volantes, sic proteget Dominus exercituum Jerusalem, protegens et liberans, transiens et salvans.

6. Convertimini sicut in profundum recesseratis filii Israël.

7. In die enim illa abjiciet vir idola argenti sui, et idola auri sui, quae fecerunt vobis manus vestrae in peccatum.

8. Et cadet * Assur in gladio non viri, et gladius non hominis vorabit eum, et fugiet non a facie gladii; et juvenes ejus vectigales erunt. * c.37,36. 4 Reg.19,35. 2 Par.32,21.

9. Et fortitudo ejus a terrore transibit, et pavebunt fugientes principes ejus; dixit Dominus; cujus ignis est in Sion, et caminus ejus in Jerusalem.

Cap. 32.

Justitia principum; felicitas subditorum; pax justitiæ fructus.

1. Ecce! in justitia regnabit rex, et principes in judicio praeerunt.

2. Et erit vir, sicut qui absconditur a vento, et celat se a tempestate, sicut rivi aquarum in siti, et umbra petrae prominentis in terra deserta.

3. Non caligabunt oculi videntium, et aures audientium diligenter auscultabunt.

4. Et cor stultorum intelliget scientiam, et lingua balborum velociter loquetur et plane.

5. Non vocabitur ultra is, qui insipiens est, princeps; neque fraudulentus appellabitur major;

6. Stultus enim fatua loquetur, et cor ejus faciet iniquitatem, ut perficiat simulationem, et loquatur ad Dominum fraudulenter; et vacuam faciet animam esurientis, et potum sitienti auferat.

7. Fraudulenti vasa pes
sunt; ipse enim cogitationes
cinnavit ad perdendos mit
sermone a) mendacii, cum lo
retur pauper judicium.

8. Principes vero ea, qua
gna sunt principe, cogitabit
pse super duces stabit.

9. Mulieres opulentae su
et audite vocem meam; filiae
fidentes percipite auribus el
um meum.

10. Post dies enim et annu
conturbabimini confidentes
summata est enim vindemia
lectio ultra non veniet.

11. Obstupescite opule
conturbamini confidentes;
te vos, et confundimini, acci
lumbos vestros.

12. Super ubera plangite,
regione desiderabili, super
fertili.

13. Super humum popul
spinae et vepres ascendent;
to magis super omnes domos
dii civitatis exultantis?

14. Domus enim dimiss
multitudo urbis relicta est,
brae et palpatio factae sur
per speluncas usque in aeter
Gaudium onagrorum pascu
gum,

15. donec effundatur sup
spiritus de excelso; et erit d
tum in Charmel, et Charmel i
tum reputabitur.

16. Et habitabit in solit
judicium, et justitia in Ch
sedebit.

17. Et erit opus justitiae p
cultus justitiae silentium, et
ritas usque in sempiternum

18. Et sedebit populus m
pulchritudine pacis, et in t
naculis fiduciae, et in requi
lenta.

19. Grando autem in des
one saltus, et humilitate hu
bitur civitas.

a) 1590. 1592. mendacii, 1593. 1598. 1624. mendaci,

Beati, qui seminatis super
s aquas, immittentes pedem
et asini.

Cap. 33.

a bonorum, adversa impiorum fortuna. Sion salvatur.

Vae! qui praedaris, nonne
e praedaberis? et qui sper-
nne et ipse sperneris? cum
mmaveris depraedationem
edaberis; cum fatigatus de-
contemnere, contemneris.
Domine! miserere nostri;
m expectavimus; esto bra-
n nostrum in mane, et salus
a in tempore tribulationis.
voce angeli fugerunt popu-
ab exaltatione tua dispersae
gentes.
t congregabuntur spolia ve-
icut colligitur bruchus, vel-
n fossae plenae fuerint de

gnificatus est Dominus, quo-
habitavit in excelso; imple-
on judicio et justitia.
erit fides in temporibus tu-
itiae salutis sapientia et sci-
timor Domini ipse est the-
ejus.
Ecce! videntes clamabunt
angeli pacis amare flebunt.
issipatae sunt viae, cessa-
nsiens per semitam, irritum
est pactum, projecit civi-
on reputavit homines.
uxit, et elanguit terra; con-
st Libanus, et obsorduit, et
est Saron sicut desertum;
ussa est Basan, et Carme-

Nunc consurgam, dicit Do-
nunc exaltabor, nunc sub-
r.
oncipietis ardorem, parie-
ulam; spiritus vester ut i-
rabit vos.
t erunt populi quasi de in-
cinis, spinae congregatae
nburentur.

5. imprudentem

13. Audite, qui longe estis, quae
fecerim, et cognoscite vicini for-
titudinem meam.
14. Conterriti sunt in Sion pec-
catores, possedit tremor hypocri-
tas. Quis poterit habitare de vo-
bis cum igne devorante? quis ha-
bitabit ex vobis cum ardoribus
sempiternis?
15. * Qui ambulat in justitiis, et
loquitur veritatem, qui projicit
avaritiam ex calumnia, et excutit
manus suas ab omni munere; qui
obturat aures suas, ne audiat san-
guinem, et claudit oculos suos, ne
videat malum. * Ps. 14, 2.
16. Iste in excelsis habitabit, mu-
nimenta saxorum sublimitas ejus;
panis ei datus est, aquae ejus fide-
les sunt.
17. Regem in decore suo vide-
bunt oculi ejus, cernent terram de
longe.
18. Cor tuum meditabitur ti-
morem: * ubi est litteratus? ubi
legis verba ponderans? ubi do-
ctor parvulorum? * 1 Cor. 1, 20.
19. Populum a) impudentem non
videbis, populum alti sermonis;
ita ut non possis intelligere diser-
titudinem linguae ejus, in quo
nulla est sapientia.
20. Respice Sion civitatem so-
lemnitatis nostrae; oculi tui vi-
debunt Jerusalem, habitationem
opulentam, tabernaculum, quod
nequaquam transferri poterit;
nec auferentur clavi ejus in sem-
piternum, et omnes funiculi ejus
non rumpentur;
21. quia solummodo ibi magni-
ficus est Dominus noster; locus
fluviorum rivi latissimi et paten-
tes; non transibit per eum navis
remigum, neque trieris magna
transgredietur eum.
22. Dominus enim judex noster,
Dominus legifer noster, Dominus
rex noster; ipse salvabit nos.
23. Laxati sunt funiculi tui, et
non praevalebunt; sic erit malus

tuus, ut dilatare signum non queas. Tunc dividentur spolia praedarum multarum; claudi diripient rapinam.

24. Nec dicet vicinus: Elangui; populus, qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas.

Cap. 34.

Gentium, præsertim Idumæorum afflictio et ruina.

1. Accedite gentes, et audite, et populi attendite! audiat terra, et plenitudo ejus, orbis, et omne germen ejus!

2. Quia indignatio Domini super omnes gentes, et furor super universam militiam eorum; interfecit eos, et dedit eos in occisionem.

3. Interfecti eorum projicientur, et de cadaveribus eorum ascendet foetor; tabescent montes a sanguine eorum.

4. * Et tabescet omnis militia coelorum, et complicabuntur sicut liber coeli; et omnis militia eorum defluet, sicut defluit folium de vinea et de ficu. * Apocal. 6, 13. Ezech. 32, 7.

5. Quoniam inebriatus est in coelo gladius meus; ecce super Idumaeam descendet, et super populum interfectionis meae, ad judicium.

6. Gladius Domini repletus est sanguine, incrassatus est adipe, de sanguine agnorum, et hircorum, de sanguine medullatorum arietum; victima enim Domini in Bosra, et interfectio magna in terra Edom.

7. Et descendent unicornes cum eis, et tauri cum potentibus; inebriabitur terra eorum sanguine, et humus eorum adipe pinguium;

8. quia dies ultionis Domini, annus retributionum judicii Sion.

9. Et convertentur torrentes ejus in picem, et humus ejus in
sulphur; et erit terra ejus i
cem ardentem.

10. Nocte et die non extin
tur, in sempiternum ascende
mus ejus; a generatione in g
rationem desolabitur, in sae
saeculorum non erit trans
per eam.

11. Et possidebunt illam
crotalus et ericius; ibis a) et
vus habitabunt in ea; et exte
tur super eam mensura, ut r
gatur ad nihilum, et perpend
lum in desolationem.

12. Nobiles ejus non erunt
regem potius invocabunt, et
nes principes ejus erunt in r
lum.

13. Et orientur in domibu
jus spinae, et urticae, et paliu
in munitionibus ejus; et erit
bile draconum, et pascua s
thionum.

14. Et occurrent b) daem
onocentauris, et pilosus clam
alter ad alterum: ibi cubavit
mia, et invenit sibi requiem.

15. Ibi habuit foveam eric
et enutrivit catulos, et circum
dit, et fovit in umbra ejus; i
congregati sunt milvi, alter a
terum.

16. Requirite diligenter i
bro Domini, et legite; unum
eis non defuit, alter alterum
quaesivit; quia quod ex ore
procedit, ille mandavit, et s
tus ejus ipse congregavit ea.

17. Et ipse misit eis sorten
manus ejus divisit eam illi
mensuram; usque in aeter
possidebunt eam, in gener
nem c) et generationem ha
bunt in ea.

Cap. 35.

Consolatio et felicitas ex redemptione
mino.

1. Laetabitur deserta et i
et exultabit solitudo, et flo
quasi lilium. 2. G

a) 1590. ibix b) 1590. dæmonia, onocentaurus, c) 1590. generatione

. Germinans germinabit, et
ltabit laetabunda et laudans;
ria Libani data est ei; decor
meli, et Saron, ipsi videbunt
riam Domini, et decorem Dei
tri.
.Confortate manus dissolutas,
enua debilia roborate!
. Dicite a) pusillanimis: Con-
amini, et nolite timere! ec-
Deus vester ultionem addu-
retributionis; Deus ipse ve-
, et salvabit vos.
. Tunc aperientur oculi cae-
um, et aures surdorum pate-
t.
Tunc saliet sicut cervus clau-
, et aperta erit lingua muto-
; quia scissae sunt in deserto
ae, et torrentes in solitudine.
Et quae erat arida, erit in
num, et sitiens in fontes aqua-
. In cubilibus, in quibus pri-
racones habitabant, orietur
r calami et junci.
Et erit ibi semita et via, et
ancta vocabitur; non transi-
er eam pollutus, et haec erit
s directa via, ita ut stulti non
nt per eam.
Non erit ibi leo, et mala be-
aon ascendet per eam, nec in-
etur ibi; et ambulabunt, qui
ati fuerint.
Et redempti a Domino con-
ntur, et venient in Sion cum
; et laetitia sempiterna su-
aput eorum; gaudium et lae-
n obtinebunt, et fugiet dolor
nitus.

Cap. 36.

n et blasphemiae regis Sennacherib.

Et factum est in quarto deci-
no regis Ezechiae, ascendit
acherib rex Assyriorum su-
mnes civitates Juda muni-
cepit eas*.

*4 Reg. 18, 13. 2 Paral. 32, 1.

2. Et misit rex Assyriorum Rabsacen de Lachis in Jerusalem, ad regem Ezechiam in manu gravi, et stetit in aquaeductu piscinae superioris in via agri fullonis.

3. Et egressus est ad eum Eliacim b) filius Helciae, qui erat super domum, et Sobna scriba, et Joahe filius Asaph a commentariis.

4. Et dixit ad eos Rabsaces: Dicite Ezechiae: Haec dicit rex magnus, rex Assyriorum: Quae est ista fiducia, qua confidis?

5. Aut quo consilio vel fortitudine rebellare disponis? Super quem habes fiduciam, quia recessisti a me?

6. Ecce! confidis super baculum arundineum confractum istum, super Aegyptum; cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum ejus, et perforabit eam; sic Pharao rex Aegypti omnibus, qui confidunt in eo.

7. Quod si responderis mihi: In Domino Deo nostro confidimus; nonne ipse est, cujus abstulit Ezechias excelsa et altaria, et dixit c) Judae et Jerusalem: Coram altari isto adorabitis?

8. Et nunc trade te domino meo regi Assyriorum, et dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te praebere ascensores eorum.

9. Et quomodo sustinebis faciem judicis unius loci ex servis domini mei minoribus? quod si confidis in Aegypto, in quadrigis, et in equitibus;

10. et nunc numquid sine Domino ascendi ad terram istam, ut disperderem eam? Dominus dixit ad me: Ascende super terram istam, et disperde eam!

11. Et dixit d) Eliacim, et Sobna, et Joahe ad Rabsacen: Loquere ad servos tuos Syra lingua: intelligimus enim; ne loquaris ad nos

90. pusillanimes; b) 1590. Eliachim filius Helchiae, c) 1590. Juda
590. Eliachim,

Judaice in auribus populi, qui est super murum.

12. Et dixit ad eos Rabsaces: Numquid ad dominum tuum et ad te misit me dominus meus, ut loquerer omnia verba ista; et non potius ad viros, qui sedent in muro, ut comedant stercora sua, et bibant urinam pedum suorum vobiscum?

13. Et stetit Rabsaces, et clamavit voce magna Judaice, et dixit: Audite verba regis magni, regis Assyriorum!

14. Haec dicit rex: Non seducat vos Ezechias, quia non poterit eruere vos.

15. Et non vobis tribuat fiduciam Ezechias super Domino, dicens: Eruens liberabit nos Dominus, non dabitur civitas ista in manu regis Assyriorum.

16. Nolite audire Ezechiam; haec enim dicit rex Assyriorum: Facite mecum benedictionem, et egredimini ad me, et comedite unusquisque vineam suam, et unusquisque ficum suam; et bibite unusquisque aquam cisternae suae,

17. donec veniam, et tollam vos ad terram, quae est ut terra vestra, terram frumenti et vini, terram panum et vinearum.

18. Nec conturbet vos Ezechias, dicens: Dominus liberabit nos. Numquid liberaverunt dii gentium unusquisque terram suam de manu regis Assyriorum?

19. Ubi est deus Emath, et Arphad? Ubi est deus Sepharvaim? Numquid liberaverunt Samariam de manu mea?

20. Quis est ex omnibus diis terrarum istarum, qui eruerit terram suam de manu mea, ut eruat Dominus Jerusalem de manu mea?

21. * Et siluerunt, et non responderunt ei verbum. Mandaverat enim rex, dicens: Ne respondeatis ei. * 4 Reg. 38, 36.

22. Et ingressus est a) Eliaci[m] filius Helciae, qui erat super do[mum], et Sobna scriba, et Joah filius Asaph a commentariis ad [E]zechiam scissis vestibus, et nun[ti]averunt ei verba Rabsacis.

Cap. 37.

Oratio Ezechiæ. Assyriis cæsis Sennach[e]rib occiditur.

1. *Et factum est, cum audisset re[x] Ezechias, scidit vestimenta sua, [et] obvolutus est sacco, et intrav[it] in domum Domini. * 4 Reg. 13,

2. Et misit b) Eliacim, qui era[t] super domum, et Sobnam scr[i]bam, et seniores de sacerdotibu[s] opertos saccis ad Isaiam filium A[]mos prophetam,

3. et dixerunt ad eum: Haec d[i]cit Ezechias: Dies tribulationi[s] et correptionis, et blasphemiae dies haec; quia venerunt filii u[s]que ad partum, et virtus non e[st] pariendi.

4. Si quo modo audiat Dom[i]nus Deus tuus verba Rabsacis quem misit rex Assyriorum do[]minus suus ad blasphemandu[m] Deum viventem, et exprobra[n]dum sermonibus, quos audi[vit] Dominus Deus tuus; leva erg[o] orationem pro reliquiis, quae r[e]pertae sunt.

5. Et venerunt servi regis Ez[e]chiae ad Isaiam.

6. Et dixit ad eos Isaias: Ha[ec] dicetis domino vestro: Haec d[i]cit Dominus: Ne timeas a fac[ie] verborum, quae audisti, quib[us] blasphemaverunt pueri regis A[s]syriorum me.

7. Ecce! ego dabo ei spiritu[m] et audiet nuncium, et revertet[ur] ad terram suam, et corruere eu[m] faciam gladio in terra sua.

8. Reversus est autem Rab[sa]ces, et invenit regem Assyrior[um] praeliantem adversus Lobnam Audierat enim, quia profect[us] esset de Lachis, * 4 Reg. 19, 8

a) 1590. Eliachim filius Helchiæ, b) 1590. Eliachim,

9. et audivit de Tharaca rege ethiopiae, dicentes: Egressus t, ut pugnet contra te. Quod m audisset, misit nuncios ad E- chiam, dicens:

10. Haec dicetis Ezechiae regi Judae, loquentes: Non te deci- at Deus tuus, in quo tu confidis, cens: Non dabitur Jerusalem manu regis Assyriorum.

11. Ecce! tu audisti omnia, ae fecerunt reges Assyriorum nnibus terris, quas subverte- nt, et tu poteris liberari?

12. Numquid eruerunt eos dii ntium, quos subverterunt pa- s mei, Gozam, et Haram, et Re- h, et filios Eden, qui erant in alassar?

13. Ubi est rex Emath, et rex Ar- d, et rex urbis Sepharvaim, a, et Ava *? * 4 Reg. 18, 34. 19, 13.

14. Et tulit Ezechias libros de nu nunciorum, et legit eos, et endit in domum Domini, et andit eos Ezechias coram Do- no.

15. Et oravit Ezechias ad Do- num, dicens:

16. Domine exercituum Deus sël, qui sedes super cherubim, s Deus solus omnium regno- terrae, tu fecisti coelum et ram.

17. Inclina Domine aurem tu- n et audi; aperi Domine ocu- uos, et vide, et audi omnia a Sennacherib, quae misit lasphemandum Deum viven- .

18. Vere enim Domine desertas runt reges Assyriorum ter- et regiones earum.

19. Et dederunt deos earum i- non enim erant dii, sed ope- anuum hominum, lignum et ; et comminuerunt eos.

20. Et nunc Domine Deus no- e! salva nos de manu ejus; et oscant omnia regna terrae, tu es Dominus solus.

. 590. Juda.

21. Et misit Isaias filius Amos ad Ezechiam, dicens: Haec dicit Dominus Deus Israël: Pro quibus rogasti me de Sennacherib rege Assyriorum:

22. Hoc est verbum, quod locutus est Dominus super eum: Despexit te, et subsannavit te virgo filia Sion; post te caput movit filia Jerusalem.

23. Cui exprobrasti, et quem blasphemasti, et super quem exaltasti vocem, et levasti altitudinem oculorum tuorum? Ad sanctum Israël.

24. In manu servorum tuorum exprobrasti Domino, et dixisti: In multitudine quadrigarum mearum ego ascendi altitudinem montium, juga Libani; et succidam excelsa cedrorum ejus, et electas abietes illius, et introibo altitudinem summitatis ejus, saltum Carmeli ejus.

25. Ego fodi, et bibi aquam, et exsiccavi vestigio pedis mei omnes rivos aggerum.

26. Numquid non audisti, quae olim fecerim ei? ex diebus antiquis ego plasmavi illud; et nunc adduxi: et factum est in eradicationem collium compugnantium, et civitatum munitarum.

27. Habitatores earum breviata manu contremuerunt, et confusi sunt; facti sunt sicut foenum agri, et gramen pascuae, et herba tectorum, quae exaruit, antequam maturesceret.

28. Habitationem tuam, et egressum tuum, et introitum tuum cognovi, et insaniam tuam contra me.

29. Cum fureres adversum me, superbia tua ascendit in aures meas; ponam ergo circulum in naribus tuis, et fraenum in labiis tuis; et reducam te in viam, per quam venisti.

30. Tibi autem hoc erit signum: Comede hoc anno, quae sponte

nascuntur, et in anno secundo pomis vescere; in anno autem tertio seminate, et metite, et plantate vineas, et comedite fructum earum.

31. Et mittet id, quod salvatum fuerit de domo Juda, et quod reliquum est, radicem deorsum, et faciet fructum sursum;

32. quia de Jerusalem exibunt reliquiae, et salvatio de monte Sion; zelus Domini exercituum faciet istud.

33. Propterea haec dicit Dominus de rege Assyriorum: Non intrabit civitatem hanc, et non jaciet ibi sagittam, et non occupabit eam clypeus, et non mittet in circuitu ejus aggerem.

34. In via, qua venit, per eam revertetur; et civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus.

35. Et protegam civitatem istam, ut salvem eam propter me, et propter David servum meum.

36. * Egressus est autem Angelus Domini, et percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Et surrexerunt mane, et ecce omnes, cadavera mortuorum. * c 31, 8. 4 Reg. 19, 35. Tob. 1, 21. Eccl. 48, 24. 1 Macc. 7. 41. 2 Macc. 8, 19.

37. Et egressus est, et abiit, et reversus est Sennacherib rex Assyriorum, et habitavit in Ninive.

38. Et factum est, cum adoraret in templo Nesroch deum suum, Adramelech et Sarasar filii ejus percusserunt eum gladio; fugeruntque in terram Ararat, et regnavit Asarhaddon filius ejus pro eo.

Cap. 38.

Canticum Ezechiae a morte liberati.

1. * In diebus illis aegrotavit Ezechias usque ad mortem; et introivit ad eum Isaias filius Amos propheta, et dixit ei: Haec dicit Dominus: Dispone domui tuae, quia morieris tu, et non ves. * 4 Reg. 20, 1. 2 Paral. 3

2. Et convertit Ezechias faci suam ad parietem, et oravit Dominum,

3. et dixit: Obsecro, Domin memento quaeso, quomodo a bulaverim coram te in veritat et in corde perfecto, et quod l num est in oculis tuis, feceri Et flevit Ezechias fletu magno.

4. Et factum est verbum Dor ni ad Isaiam, dicens:

5. Vade, et dic Ezechiae: Ha dicit Dominus Deus David pat tui: Audivi orationem tuam, vidi lacrymas tuas; ecce! ego a jiciam super dies tuos quindec annos;

6. et de manu regis Assyrior eruam te, et civitatem istam, protegam eam.

7. Hoc autem tibi erit signu a Domino, quia faciet Domin verbum hoc, quod locutus est:

8. * Ecce! ego reverti facia umbram linearum, per quas d scenderat in horologio Achaz sole, retrorsum decem lineis. reversus est sol decem lineis p gradus, quos descenderat. * Eccl. 48, 26.

9. Scriptura Ezechiae regis J da, cum aegrotasset, et conva isset de infirmitate sua.

10. Ego dixi: In dimidio d rum meorum vadam ad por inferi.

Quaesivi residuum annor meorum.

11. Dixi: Non videbo Do num Deum in terra viventium

Non aspiciam hominem ult et habitatorem quietis.

12. Generatio mea ablata et convoluta est a me, quasi bernaculum pastorum.

Praecisa est velut a texente ta mea; dum adhuc ordirer, s cidit me; de mane usque ad speram finies me.

13. Sperabam usque ad mane,
asi leo sic contrivit omnia os-
mea;
le mane usque ad vesperam fi-
s me.
14. Sicut pullus hirundinis sic
mabo, meditabor ut columba.
Attenuati sunt oculi mei, suspi-
ntes in excelsum.
Domine! vim patior, respon-
pro me.
15. Quid dicam, aut quid re-
ndebit mihi, cum ipse fecerit?
Recogitabo tibi omnes annos
os in amaritudine animae
ae.
16. Domine! si sic vivitur, et
alibus vita spiritus mei, cor-
ies me, et vivificabis me.
17. Ecce! in pace amaritudo
a amarissima.
u autem eruisti animam me-
ut non periret, projecisti post
um tuum omnia peccata mea.
18. Quia non infernus confite-
r tibi, neque mors laudabit
non expectabunt, qui descen-
t in lacum, veritatem tuam.
19. Vivens vivens ipse confite-
r tibi, sicut et ego hodie; pa-
filiis notam faciet veritatem
m.
20. Domine salvum me fac, et
mos nostros cantabimus cun-
liebus vitae nostrae in domo
mini.
21. Et jussit Isaias, ut tollerent
am a) de ficis, et cataplasma-
super vulnus, et sanaretur.
22. Et dixit Ezechias: Quod e-
gnum, quia ascendam in do-
Domini?

CAP. 39.

Ezechiae superbia et castigatio.

1. In tempore illo misit Mero-
Baladan, filius Baladan rex
lonis, libros et munera ad
chiam; audierat enim, quod
otasset et convaluisset.

* 4 Reg. 20, 12.

a) 593. deficis,

2. Laetatus est autem super eis Ezechias, et ostendit eis cellam aromatum, et argenti, et auri, et odoramentorum, et unguenti optimi, et omnes apothecas supellectilis suae, et universa, quae inventa sunt in thesauris ejus. Non fuit verbum, quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua, et in omni potestate sua.

3. Introivit autem Isaias propheta ad Ezechiam regem, et dixit ei: Quid dixerunt viri isti, et unde venerunt ad te? Et dixit Ezechias: De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone.

4. Et dixit: Quid viderunt in domo tua? Et dixit Ezechias: Omnia, quae in domo mea sunt, viderunt; non fuit res, quam non ostenderim eis in thesauris meis.

5. Et dixit Isaias ad Ezechiam: Audi verbum Domini exercituum!

6. Ecce! dies venient, et auferentur omnia, quae in domo tua sunt, et quae thesaurizaverunt patres tui usque ad diem hanc, in Babylonem; non relinquetur quidquam, dicit Dominus.

7. Et de filiis tuis, qui exibunt de te, quos genueris, tollent, et erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.

8. Et dixit Ezechias ad Isaiam: Bonum verbum Domini, quod locutus est. Et dixit: Fiat tantum pax, et veritas in diebus meis.

CAP. 40.

Prophetia de Messia.

1. Consolamini, consolamini popule meus, dicit Deus vester.

2. Loquimini ad cor Jerusalem, et advocate eam: quoniam completa est malitia ejus, dimissa est iniquitas illius; * suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis. * Apocal. 18.

3. * Vox clamantis in deserto:

Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. *Matth. 3, 3. Marc. 1, 3. Luc. 3, 4. Joh. 1, 23.

4. Omnis vallis exaltabitur; et omnis mons et collis humiliabitur; et erunt prava in directa, et aspera in vias planas.

5. Et revelabitur gloria Domini, et videbit omnis caro pariter, quod os Domini locutum est.

6. Vox dicentis: Clama. Et dixi: Quid clamabo? * Omnis caro foenum, et omnis gloria ejus quasi flos agri. *Eccl. 14, 18. Jac. 1, 10. 1 Petr. 1, 24.

7. Exsiccatum est foenum, et cecidit flos; quia spiritus Domini sufflavit in eo. Vere foenum est populus;

8. Exsiccatum est foenum, et cecidit flos; verbum autem Domini nostri manet in aeternum.

9. Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion; exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem; exalta, noli timere. Dic civitatibus Juda: Ecce Deus vester!

10. Ecce! Dominus Deus in fortitudine veniet, et brachium ejus dominabitur; ecce! merces ejus cum eo, et opus illius coram illo.

11. * Sicut pastor gregem suum pascet; in brachio suo congregabit agnos, et in sinu suo levabit, foetas ipse portabit. *Ezech. 34, 23. 37, 24. Joh. 10, 11.

12. Quis mensus est pugillo aquas, et coelos palmo ponderavit? quis appendit tribus digitis molem terrae, et libravit a) in pondere montes, et colles in statera?

13. * Quis adjuvit spiritum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit, et ostendit illi? * Sap. 9, 13. Rom. 11, 34. 1 Cor. 2, 16.

14. Cum quo iniit consilium, et instruxit eum, et docuit eum semitam justitiae, et erudivit eum scientiam, et viam prudentiae ostendit illi?

15. Ecce gentes quasi stilla s tulae, et quasi momentum stat rae reputatae sunt; ecce insula quasi pulvis exiguus.

16. Et Libanus non sufficiet succendendum, et animalia ej non sufficient ad holocaustum.

17. Omnes gentes quasi no sint, sic sunt coram eo, et qua nihilum et inane reputatae su ei.

18. * Cui ergo similem fecist Deum? aut quam imaginem p netis ei? * Act. 17, 29.

19. Numquid sculptile confl vit faber? aut aurifex auro fig ravit illud, et laminis argente argentarius?

20. Forte lignum et imputrib le elegit; artifex sapiens quaeri quomodo statuat simulachrun quod non moveatur.

21. Numquid non scitis? nun quid non audistis? numquid no annunciatum est vobis ab initio numquid non intellexistis fund menta terrae?

22. Qui sedet super gyrum te rae, et habitatores ejus sunt qu si locustae; qui extendit velut n hilum coelos, * et expandit e sicut tabernaculum ad inhabita dum. * Gen. 1, 16. Ps. 14, 2.

23. Qui dat secretorum scruta tores quasi non sint, judices te rae velut inane fecit.

24. Et quidem neque plantatu neque satus, neque radicatus i terra truncus eorum; repente fla vit in eos, et aruerunt, et turb quasi stipulam auferet eos.

25. Et cui assimilastis me, adaequastis, dicit sanctus?

26. Levate in excelsum ocul vestros, et videte, quis creav haec; qui educit in numero mil tiam eorum, et omnes ex nom ne vocat; prae multitudine fort tudinis et roboris, virtutisque jus, neque unum reliquum fuit.

27. Quare dicis Jacob, et loqu

a) 1590. „liberavit" mutatum in „libravit"

is Israël: Abscondita est via mea
Domino, et a Deo meo judicium
neum transivit?
28. Numquid nescis, aut non au-
listi? Deus sempiternus Domi-
us, qui creavit terminos terrae;
on deficiet, neque laborabit, nec
st investigatio sapientiae ejus.
29. Qui dat lasso virtutem; et
is, qui non sunt, fortitudinem et
obur multiplicat.
30. Deficient pueri, et labora-
unt, et juvenes in infirmitate
adent.
31. Qui autem sperant in Do-
ino, mutabunt fortitudinem, *
ssument pennas sicut aquilae,
irrent et non laborabunt, ambu-
bunt et non deficient. * Ps. 10, 5.

Cap. 41.

i omnipotentia et bonitas. Vanitas idolorum.

1. Taceant ad me insulae, et
entes mutent fortitudinem; ac-
dant, et tunc loquantur, simul
l judicium propinquemus.
2. Quis suscitavit ab Oriente ju-
um, vocavit eum, ut sequeretur
? dabit in conspectu ejus gen-
s, et reges obtinebit; dabit qua-
pulverem gladio ejus, sicut sti-
ilam vento raptam arcui ejus.
3. Persequetur eos, transibit
pace, semita in pedibus ejus
on apparebit.
4. Quis haec operatus est, et fe-
t, vocans generationes ab ex-
dio? Ego Dominus, * primus
novissimus ego sum.
* c. 44, 6. 48, 12. Apocal. 1, 8. 17. 22, 13.
5. Viderunt insulae, et timue-
unt, extrema terrae obstupue-
unt, appropinquaverunt, et ac-
sserunt.
6. Unusquisque proximo suo
uxiliabitur, et fratri suo dicet:
onfortare.
7. Confortavit faber aerarius
percutiens malleo eum, qui cude-
t tunc temporis, dicens: Glu-
tino bonum est; et confortavit
eum clavis, ut non moveretur.
8. Et tu Israël serve meus, Ja-
cob, quem elegi, semen Abraham
amici mei!
9. In quo apprehendi te ab ex-
tremis terrae, et a longinquis e-
jus vocavi te, et dixi tibi: Servus
meus es tu, elegi te, et non abjeci
te.
10. Ne timeas, quia ego tecum
sum; ne declines, quia ego Deus
tuus; confortavi te, et auxiliatus
sum tibi, et suscepit te dextera ju-
sti mei.
11. Ecce! confundentur et eru-
bescent omnes, qui pugnant ad-
versum te; erunt quasi non sint,
et peribunt viri, qui contradi-
cunt tibi.
12. Quaeres eos, et non inveni-
es, viros rebelles tuos; erunt qua-
si non sint; et veluti consumptio
homines bellantes adversum te.
13. Quia ego Dominus Deus tu-
us apprehendens manum tuam,
dicensque tibi: Ne timeas! ego
adjuvi te.
14. Noli timere vermis Jacob,
qui mortui estis ex Israël; ego
auxiliatus sum tibi, dicit Domi-
nus; et redemptor tuus sanctus
Israël.
15. Ego posui te quasi plau-
strum triturans novum, habens
rostra serrantia; triturabis mon-
tes, et comminues; et colles qua-
si pulverem pones.
16. Ventilabis eos, et ventus
tollet, et turbo disperget eos; et
tu exultabis in Domino, in sancto
Israël laetaberis.
17. Egeni et pauperes quaerunt
aquas, et non sunt; lingua eorum
siti aruit. Ego Dominus exaudi-
am eos, Deus Israël non derelin-
quam eos.
18. Aperiam in a) supinis colli-
bus flumina, et in medio campo-
rum fontes; ponam desertum in

a) 1690. in excelsis collibus

stagna aquarum, et terram inviam in rivos aquarum.

19. Dabo in solitudinem cedrum, et spinam, et myrtum, et lignum olivae; ponam in deserto abietem, ulmum, et buxum simul:

20. Ut videant, et sciant, et recogitent, et intelligant pariter, quia manus Domini fecit hoc, et sanctus Israël creavit illud.

21. Prope facite judicium vestrum, dicit Dominus; afferte, si quid forte habetis, dixit rex Jaçob.

22. Accedant, et nuncient nobis quaecumque ventura sunt; priora, quae fuerunt, nunciate; et ponemus cor nostrum, et sciemus novissima eorum, et quae ventura sunt, indicate nobis.

23. Annunciate, quae ventura sunt in futurum, et sciemus, quia dii estis vos. Bene quoque aut male, si potestis, facite; et loquamur, et videamus simul.

24. Ecce! vos estis ex nihilo, et opus vestrum ex eo, quod non est; abominatio est, qui elegit vos.

25. Suscitavi ab Aquilone, et veniet ab ortu solis; vocabit nomen meum, et adducet magistratus quasi lutum, et velut plastes conculcans humum.

26. Quis annunciavit ab exordio, ut sciamus; et a principio, ut dicamus: Justus es? non est neque annuncians, neque praedicens, neque audiens sermones vestros.

27. Primus ad Sion dicet: Ecce adsunt a), et Jerusalem evangelistam dabo.

28. Et vidi, et non erat neque ex istis quisquam, qui iniret consilium, et interrogatus responderet verbum.

29. Ecce! omnes injusti, et vana opera eorum; ventus et inane simulachra eorum.

Cap. 42.

Messiae mansuetudo, et beneficentia. [...]lorum eversio.

1. * Ecce! servus meus, sus[...] piam eum; electus meus, comp[...] cuit sibi in illo anima mea: d[...] spiritum meum super eum, ju[...] cium gentibus proferet.

* Math. 12, 18.

2. Non clamabit, neque accip[...] personam, nec audietur vox e[...] foris.

3. Calamum quassatum non c[...] teret, et linum fumigans non [...] tinguet; in veritate educet ju[...] cium.

4. Non erit tristis, neque t[...] bulentus; donec ponat in te[...] judicium; et legem ejus insu[...] expectabunt.

5. Haec dicit Dominus De[...] creans coelos, et extendens e[...] firmans terram, et quae ger[...] nant ex ea; dans flatum popu[...] qui est super eam, et spiritum c[...] cantibus eam.

6. Ego Dominus vocavi te in [...] stitia, et apprehendi manum [...] am, et servavi te *. Et dedi te [...] foedus populi, in lucem gentiu[...]

* c. 49, 6.

7. ut aperires oculos caecoru[...] et educeres de conclusione v[...] ctum, de domo carceris seden[...] in tenebris.

8. * Ego Dominus, hoc est [...] men meum; gloriam meam alt[...] non dabo, et laudem meam sc[...] ptilibus. * c. 48, 11.

9. Quae prima fuerunt, ec[...] venerunt; nova quoque ego [...] nuncio; antequam oriantur, [...] dita vobis faciam.

10. Cantate Domino cantic[...] novum, laus ejus ab extremis t[...] rae; qui descenditis in mare [...] plenitudo ejus; insulae, et ha[...] tatores earum.

11. Sublevetur desertum, [...]

a) 1590. adsum, 1593, 1598. adsunt, 1592. adsum, sed mutatum in: adsunt

ivitates ejus; in domibus habi-
abit Cedar; laudate habitatores
etrae, de vertice montium cla-
ıabunt.
12. Ponent Domino gloriam,
t laudem ejus in insulis nuncia-
unt.
13. Dominus sicut fortis egre-
ietur, sicut vir praeliator susci-
ıbit zelum, vociferabitur, et cla-
ıabit; super inimicos suos con-
ortabitur.
14. Tacui semper, silui, patiens
ui; sicut parturiens loquar; dis-
pabo, et absorbebo simul.
15. Desertos faciam montes, et
olles, et omne gramen eorum
siccabo; et ponam flumina in
sulas, et stagna arefaciam.
16. Et ducam caecos in viam,
ıam nesciunt; et in semitis,
ıas ignoraverunt, ambulare eos
ciam; ponam tenebras coram
s in lucem, et prava in recta;
ec verba feci eis, et non dere-
qui eos.
17. Conversi sunt retrorsum;
nfundantur confusione, qui
nfidunt in sculptili, qui dicunt
nflatili: Vos dii nostri!
18. Surdi audite, et caeci intue-
ni ad videndum!
19. Quis caecus, nisi servus me-
? et surdus, nisi ad quem nun-
os meos misi? quis caecus, nisi
i venumdatus est? et quis cae-
s, nisi servus Domini?
20. Qui vides multa, nonne cu-
dies? qui apertas habes aures,
nne audies?
21. Et Dominus voluit, ut san-
ficaret eum, et magnificaret le-
n, et extolleret.
22. Ipse autem populus dire-
ıs, et vastatus; laqueus juve-
m omnes, et in domibus carce-
n absconditi sunt; facti sunt
rapinam, nec est, qui eruat; in
eptionem, nec est, qui dicat:
dde!
23. Quis est in vobis, qui audiat
, attendat et auscultet futura?

24. Quis dedit in direptionem
Jacob, et Israël vastantibus? non-
ne Dominus ipse, cui peccavi-
mus? Et noluerunt in viis ejus
ambulare, et non audierunt le-
gem ejus.
25. Et effudit super eum indi-
gnationem furoris sui, et forte
bellum, et combussit eum in cir-
cuitu, et non cognovit; et suc-
cendit eum, et non intellexit.

Cap. 43.

Consolatur Deus ecclesiam suam.

1. Et nunc haec dicit Dominus
creans te Jacob, et formans te Is-
raël: Noli timere, quia redemi
te, et vocavi te nomine tuo: meus
es tu!
2. Cum transieris per aquas,
tecum ero, et flumina non operi-
ent te; cum ambulaveris in igne,
non combureris, et flamma non
ardebit in te;
3. quia ego Dominus Deus tuus
sanctus Israël salvator tuus, dedi
propitiationem tuam Aegyptum,
Aethiopiam, et Saba pro te.
4. Ex quo honorabilis factus es
in oculis meis, et gloriosus; ego
dilexi te, et dabo homines pro te,
et populos pro anima tua.
5. Noli timere, quia ego tecum
sum; ab Oriente adducam semen
tuum, et ab Occidente congrega-
bo te.
6. Dicam Aquiloni: Da! et Au-
stro: Noli prohibere! affer filios
meos de longinquo, et filias meas
ab extremis terrae!
7. Et omnem, qui invocat no-
men meum, in gloriam meam cre-
avi eum, formavi eum, et feci eum.
8. Educ foras populum caecum,
et oculos habentem; surdum, et
aures ei sunt.
9. Omnes gentes congregatae
sunt simul, et collectae sunt tri-
bus; quis in vobis annunciet i-
stud, et quae prima sunt, audire
nos faciet? dent testes eorum,

justificentur, et audiant, et dicant: Vere!

10. Vos testes mei, dicit Dominus, et servus meus, quem elegi; ut sciatis, et credatis mihi, et intelligatis, quia ego ipse sum. Ante me non est formatus Deus, et post me non erit.

11. * Ego sum, ego sum Dominus, et non est absque me salvator. * Osee 13, 4.

12. Ego annunciavi, et salvavi; auditum feci, et non fuit in vobis alienus; vos testes mei, dicit Dominus, et ego Deus.

13. Et ab initio ego ipse, et non est, qui de manu mea eruat; operabor, et quis avertet illud?

14. Haec dicit Dominus redemptor vester, sanctus Israël: Propter vos misi in Babylonem, et detraxi vectes universos, et Chaldaeos in navibus suis gloriantes.

15. Ego Dominus sanctus vester, creans Israël, rex vester.

16. Haec dicit Dominus, qui dedit in mari viam, et in aquis torrentibus semitam.

17. Qui eduxit quadrigam et equum, agmen et robustum, simul obdormierunt, nec resurgent; contriti sunt quasi linum, et extincti sunt.

18. Ne memineritis priorum, et antiqua ne intueamini.

19. * Ecce! ego facio nova, et nunc orientur, utique cognoscetis ea; ponam in deserto viam, et in invio flumina. * 2 Cor. 5, 17. Apocal. 21, 5.

20. Glorificabit me bestia agri, dracones et struthiones; quia dedi in deserto aquas, flumina in invio, ut darem potum populo meo, electo meo.

21. Populum istum formavi mihi, laudem meam narrabit.

22. Non me invocasti Jacob, nec laborasti in me Israël.

23. Non obtulisti mihi arietem holocausti tui, et victimis tuis non glorificasti me; non te servire feci in oblatione, nec la-
rem tibi praebui in thure.

24. Non emisti mihi argento
lamum, et adipe victimarum
rum non inebriasti me. Ver
tamen servire me fecisti in
catis tuis; praebuisti mihi la
rem in iniquitatibus tuis.

25. Ego sum, ego sum ipse,
deleo iniquitates tuas pro
me, et peccatorum tuorum
recordabor.

26. Reduc me in memorian
judicemur simul: narra, si
habes, ut justificeris.

27. Pater tuus primus pecca
et interpretes tui praevari
sunt in me.

28. Et contaminavi princ
sanctos, dedi ad internecio
Jacob, et Israël in blasphemi

Cap. 44.

Dei veri majestas; idolorum vanita

1. * Et nunc audi Jacob se
meus, et Israël, quem elegi:
* Jer. 30, 10. 46, 27.

2. Haec dicit Dominus faci
et formans te, ab utero auxilia
tuus: noli timere serve meus
cob, et rectissime, quem eleg

3. Effundam enim aquas su
sitientem, et fluenta super
dam; effundam spiritum me
super semen tuum, et benedi
onem meam super stirpem tu

4. Et germinabunt inter her
quasi salices juxta praeterflu
tes aquas.

5. Iste dicet: Domini ego su
et ille vocabit in nomine Jac
et hic scribet manu sua: Domi
et in nomine Israël assimilabit

6. Haec dicit Dominus rex
raël, et redemptor ejus Domi
exercituum: * Ego primus, et
novissimus, et absque me non
Deus. * c. 41, 4. 48, 12. Apoc. 1, 8. 17.

7. Quis similis mei? vocet
annunciet; et ordinem expo
mihi, ex quo constitui popul

quum; ventura et quae futu-
ınt, annuncient eis.
Nolite timere, neque con-
emini; ex tunc audire te feci,
nnunciavi; vos estis testes
. Numquid est Deus absque
et formator, quem ego non
erim?
'lastae idoli omnes nihil sunt,
ıantissima eorum non prode-
eis; ipsi sunt testes eorum,
non vident, neque intelli-
, ut confundantur.
. Quis formavit Deum, et
ptile conflavit ad nihil utile?
.Ecce! omnes participes ejus
'undentur; fabri enim sunt
ıominibus; convenient om-
stabunt et pavebunt, et con-
entur simul.
*Faber ferrarius lima opera-
st; in prunis, et in malleis
ıavit illud, et operatus est in
hio fortitudinis suae; esuri-
deficiet, non bibet aquam, et
scet. *Sap. 13, 11.
. Artifex lignarius extendit
ıam, formavit illud in runci-
'ecit illud in angularibus, et
circino tornavit illud; et fe-
maginem viri quasi specio-
hominem habitantem in do-

Succidit cedros, tulit ili-
et quercum, quae steterat
ligna saltus; plantavit pi-
quam pluvia nutrivit.
Et facta est hominibus in fo-
sumpsit ex eis, et calefactus
't succendit, et coxit panes;
eliquo autem operatus est
ı, et adoravit; fecit sculpti-
curvatus est ante illud.
Medium ejus combussit i-
't de medio ejus carnes com-
coxit pulmentum, et satura-
ıt, et calefactus est, et dixit:
calefactus sum, vidi focum.
Reliquum autem ejus deum
et sculptile sibi; curvatur
ante illud, et adorat illud, et ob-
secrat, dicens: Libera me, quia
Deus meus es tu.
18. Nescierunt, neque intelle-
xerunt; obliti enim sunt, ne vi-
deant oculi eorum, et ne intelli-
gant corde suo.
19. Non recogitant in mente
sua, neque cognoscunt, neque
sentiunt, ut dicant: Medietatem
ejus combussi igni, et coxi super
carbones ejus panes: coxi carnes
et comedi, et de reliquo ejus ido-
lum faciam? ante truncum ligni
procidam?
20. Pars ejus cinis est: cor in-
sipiens adoravit illud, et non li-
berabit animam suam, neque di-
cet: Forte mendacium est in dex-
tera mea.
21. Memento horum Jacob, et
Israël, quoniam servus meus es
tu; formavi te, servus meus es
tu Israël, ne obliviscaris mei.
22. Delevi ut nubem iniquita-
tes tuas, et quasi nebulam pecca-
ta tua; revertere ad me, quoniam
redemi te.
23. Laudate coeli, quoniam mi-
sericordiam fecit Dominus; ju-
bilate extrema terrae, resonate
montes laudationem, saltus et o-
mne lignum ejus; quoniam rede-
mit Dominus Jacob, et Israël glo-
riabitur.
24. Haec dicit Dominus redem-
ptor tuus, et formator tuus ex u-
tero: Ego sum Dominus, faciens
omnia, extendens coelos solus,
stabiliens terram, et nullus me-
cum.
25. Irrita faciens signa divino-
rum, et ariolos in furorem ver-
tens. Convertens sapientes re-
trorsum; et scientiam eorum stul-
tam faciens.
26. Suscitans verbum servi sui,
et consilium nunciorum suorum
complens. Qui dico Jerusalem:
Habitaberis! et civitatibus Juda:

598. óm. in

Aedificabimini! et deserta ejus suscitabo.

27. Qui dico profundo: Desolare! et flumina tua arefaciam.

28. Qui dico Cyro: Pastor meus es, et omnem voluntatem meam complebis. Qui dico Jerusalem: *Aedificaberis! et templo: †fundaberis! *2 Esdr. 2. †1 Esdr. 7.

Cap. 45.

Judæorum liberatio per Cyrum; humani generis salvatio.

1. Haec dicit Dominus christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, et dorsa regum vertam, et aperiam coram eo januas, et portae non claudentur.

2. Ego! ante te ibo; et gloriosos terrae humiliabo; portas aereas conteram, et vectes ferreos confringam.

3. Et dabo tibi thesauros absconditos, et arcana secretorum; ut scias, quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israël.

4. Propter servum meum Jacob, et Israël electum meum, a) et vocavi te nomine tuo; assimilavi te, et non cognovisti me.

5. Ego Dominus, et non est amplius; extra me non est Deus; accinxi te, et non cognovisti me;

6. ut sciant hi, qui ab ortu solis, et qui ab occidente, quoniam absque me non est b): Ego Dominus, et non est alter,

7. formans lucem, et creans tenebras, faciens pacem, et creans malum; ego Dominus faciens omnia haec.

8. Rorate coeli desuper, et nubes pluant justum; aperiatur terra, et germinet salvatorem; et justitia oriatur simul: ego Dominus creavi eum.

9. Vae! qui contradicit fictori suo, testa de samiis terrae; *numquid dicet lutum figulo suo: Quid
facis, et opus tuum absque n
bus est? *Jer. 18, 6. Rom. 9
10. Vae! qui dicit patri:
generas? et mulieri: Quid p
ris?
11. Haec dicit Dominus sa
Israël, plastes ejus: Ventu
terrogate me, super filios n
et super opus manuum me
mandate mihi.
12. Ego feci terram, et h
nem super eam creavi ego;
nus meae tetenderunt coelo
omni militiae eorum manda
13. Ego suscitavi eum ad j
tiam, et omnes vias ejus diri
ipse aedificabit civitatem m
et captivitatem meam dimi
non in pretio, neque in mu
bus, dicit Dominus Deus ex
tuum.
14. Haec dicit Dominus: L
Aegypti, et negotiatio Ae
piae, et Sabaim viri sublim
te transibunt, et tui erunt;
te ambulabunt, vincti ma
pergent; et te adorabunt, i
deprecabuntur; tantum in t
Deus, et non est absque te D
15. Vere tu es Deus absco
tus, Deus Israël salvator.
16. Confusi sunt, et erubue
omnes; simul abierunt in co
sionem fabricatores erroru
17. Israël salvatus est in D
no salute aeterna; non con
demini, et non erubescetis u
in saeculum saeculi.
18. Quia haec dicit Dom
creans coelos, ipse Deus form
terram, et faciens eam, ipse
stes ejus; non in vanum cre
eam; ut habitaretur, formav
am; Ego Dominus, et non e
lius.
19. Non in abscondito loc
sum in loco terrae tenebr
non dixi semini Jacob: Fru
quaerite me. Ego Dominus
quens justitiam, annuncians
cta.

a) 1590. om. et b) 1590. add. Deus

. Congregamini, et venite, et
dite simul, qui salvati estis
entibus; nescierunt, qui le-
lignum sculpturae suae, et
nt Deum non salvantem.
. Annunciate, et venite, et
iliamini simul; quis auditum
hoc ab initio, a) ex tunc prae-
illud? numquid non ego Do-
is, et non est ultra Deus abs-
me? Deus justus, et salvans
est praeter me.
. Convertimini ad me et sal-
itis omnes fines terrae; quia
Deus, et non est alius.
. In memetipso juravi, egre-
ur de ore meo justitiae ver-
, et non revertetur;
. * quia mihi curvabitur om-
enu, et jurabit omnis lingua.
* Rom. 14, 11. Philipp. 2, 10.
. Ergo in Domino, dicet,
e sunt justitiae et imperium;
um venient, et confundentur
es, qui repugnant ei.
. In Domino justificabitur, et
abitur omne semen Israël.

Cap. 46.

um futura destructio. Ingratus Judaeorum animus reprehenditur.

Confractus est Bel, contri-
est Nabo; facta sunt simula-
eorum bestiis et jumentis, o-
vestra gravi pondere usque
ssitudinem.
Contabuerunt, et contrita
simul; non potuerunt sal-
portantem, et anima eorum
ptivitatem ibit.
Audite me domus Jacob, et
e residuum domus Israël, qui
amini a meo utero, qui gesta-
a mea vulva.
Usque ad senectam ego ipse,
que ad canos ego portabo;
eci, et ego feram; ego por-
, et salvabo.
Cui assimilastis me, et adae-
tis, et comparastis me, et fe-
similem?

6. Qui confertis aurum de sacculo, et argentum statera ponderatis; conducentes aurificem, ut faciat Deum; et procidunt, et adorant.

7. * Portant illum in humeris gestantes, et ponentes in loco suo; b) et stabit, ac de loco suo non movebitur; sed et cum clamaverint ad eum, non audiet; de tribulatione non salvabit eos. * Bar. 6, 23.

8. Mementote istud, et confundamini; redite praevaricatores ad cor.

9. Recordamini prioris saeculi, quoniam ego sum Deus, et non est ultra Deus, nec est similis mei;

10. annuncians ab exordio novissimum, et ab initio, quae necdum facta sunt, dicens: Consilium meum stabit, et omnis voluntas mea fiet,

11. vocans ab Oriente c) avem, et de terra longinqua virum voluntatis meae. Et locutus sum, et adducam illud; creavi, et faciam illud.

12. Audite me duro corde, qui longe estis a justitia.

13. Prope feci justitiam meam, non elongabitur, et salus mea non morabitur. Dabo in Sion salutem, et in Israël gloriam meam.

Cap. 47.

Babylonis dejectio.

1. Descende, sede in pulvere virgo filia Babylon, sede in terra; non est solium filiae Chaldaeorum, quia ultra non vocaberis mollis et tenera.

2. Tolle molam, et mole farinam; denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum, revela crura, transi flumina.

3. * Revelabitur ignominia tua, et videbitur opprobrium tuum; ultionem capiam, et non resistet mihi homo. * Nah. 3. 5.

4. Redemptor noster, Dominus

590. et tunc b) 1590. om. et c) 1590. ab Oriente justum

exercituum nomen illius, sanctus Israël.

5. Sede tacens, et intra in tenebras filia Chaldaeorum; quia non vocaberis ultra domina regnorum.

6. Iratus sum super populum meum, contaminavi hereditatem meam, et dedi eos in manu tua; non posuisti eis misericordias; super senem aggravasti jugum tuum valde.

7. Et dixisti: In sempiternum ero domina; non posuisti haec super cor tuum, neque recordata es novissimi tui.

8. Et nunc audi haec delicata, et habitans confidenter, quae dicis in corde tuo: * Ego sum, et non est praeter me amplius; non sedebo vidua, et ignorabo sterilitatem. * Apoc. 18, 7.

9. * Venient tibi duo haec subito in die una, sterilitas et viduitas, universa venerunt super te, propter multitudinem maleficiorum tuorum, et propter duritiam incantatorum tuorum vehementem. * c. 51, 19.

10. Et fiduciam habuisti in malitia tua, et dixisti: Non est, qui videat me. Sapientia tua et scientia tua haec decepit te. Et dixisti in corde tuo: Ego sum, et praeter me non est altera.

11. Veniet super te malum, et nescies ortum ejus; a) et irruet super te calamitas, quam non poteris expiare; veniet super te repente miseria, quam nescies.

12. Sta cum incantatoribus tuis, et cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laborasti ab adolescentia tua, si forte quid prosit tibi, aut si possis fieri fortior.

13. Defecisti in multitudine consiliorum tuorum; stent, et salvent te augures coeli, qui contemplabantur sydera, et supputabant menses, ut ex eis annunciarent ventura tibi.

a) 1590. om. et

14. Ecce! facti sunt quas
pula, ignis combussit eos; n
berabunt animam suam de
flammae; non sunt prunae
bus calefiant, nec focus, ut
ant ad eum.

15. Sic facta sunt tibi, in
buscumque laboraveras; n
atores tui ab adolescentia t
nusquisque in via sua errave
non est, qui salvet te.

Cap. 48.

Dominus Judaeos increpat, et ad se r

1. Audite haec domus J
qui vocamini nomine Isra
de aquis Juda existis, qui ju
in nomine Domini, et Dei Is
recordamini non in veritat
que in justitia.

2. De civitate enim sanct
cati sunt, et super Deum I
constabiliti sunt; Dominus
cituum nomen ejus.

3. Priora ex tunc annuncia
ex ore meo exierunt, et audi
ci ea; repente operatus su
venerunt.

4. Scivi enim, quia durus
et nervus ferreus cervix tu
frons tua aerea.

5. Praedixi tibi ex tunc;
quam venirent, indicavi tib
forte diceres: Idola mea
runt haec, et sculptilia me
conflatilia mandaverunt ista

6. Quae audisti, vide om
vos autem num annunciastis
dita feci tibi nova ex tunc, et
servata sunt, quae nescis;

7. Nunc creata sunt, et no
tunc; et ante diem, et non a
sti ea, ne forte dicas: Ecce!
cognovi ea.

8. Neque audisti, neque co
visti, neque ex tunc aperta es
ris tua; scio enim, quia pra
ricans praevaricaberis, et tr
gressorem ex utero vocavi te

9. Propter nomen meum l

iam furorem meum; et laude
a infraenabo te, ne intereas.
o. Ecce! excoxi te, sed non
si argentum, elegi te in cami-
paupertatis.
ı. Propter me, propter me
am, ut non blasphemer; * et
riam meam alteri non dabo.
* c. 42, 8.
2. Audi me Jacob, et Israël,
m ego voco; * ego ipse, ego
nus, et ego novissimus.
* c. 41, 4. 44, 6.
3. Manus quoque mea funda-
terram, et dextera mea mensa
coelos; ego vocabo eos, et sta-
t simul.
4. Congregamini omnes vos,
udite; quis de eis annuncia-
haec? Dominus dilexit eum,
et voluntatem suam in Baby-
e, et brachium suum in Chal-
is.
5. Ego, ego locutus sum, et vo-
eum; adduxi eum, et directa
via ejus.
6. Accedite ad me, et audite
: non a principio in abscon-
locutus sum; ex tempore an-
iam fieret, ibi eram; et nunc
minus Deus misit me, et spiri-
jus.
.Haec dicit Dominus redem-
tuus sanctus Israël: Ego Do-
us Deus tuus docens te utilia,
ernans te in via, qua ambulas.
. Utinam attendisses manda-
ea; facta fuisset sicut flumen
tua, et justitia tua sicut gur-
maris.
.Et fuisset quasi arena semen
n, et stirps uteri tui ut lapilli
: non interisset, et non fuis-
attritum nomen ejus a facie

. * Egredimini de Babylone,
e a Chaldaeis, in voce exul-
nis annunciate; auditum fa-
hoc, et efferte illud usque ad
ema terrae. Dicite: Redemit
inus servum suum Jacob.
* Jer. 51, 6. Apocal. 18, 4.

21. Non sitierunt in deserto,
cum educeret eos; * aquam de
petra produxit eis, et scidit pe-
tram, et fluxerunt aquae.
* Exod. 17, 6. Num. 20, 11.
22. * Non est pax impiis, dicit
Dominus. * c. 57, 21.

Cap. 49.

Messias dux gentium et Judæorum.

1. Audite insulae, et attendite
populi de longe: Dominus ab u-
tero vocavit me, * de ventre ma-
tris meae recordatus est nominis
mei. * Jer. 1, 5. Gal. 1, 15.
2. * Et posuit os meum quasi gla-
dium acutum; in umbra manus
suae protexit me, et posuit me sic-
ut sagittam electam; in pharetra
sua abscondit me. * c. 51, 16.
Eph. 6, 16. Hebr. 4, 12. Apocal. 1, 16.
3. Et dixit mihi: Servus meus
es tu Israël, quia in te gloriabor.
4. Et ego dixi: In vacuum labo-
ravi, sine causa, et vane fortitu-
dinem meam consumpsi; ergo
judicium meum cum Domino, et
opus meum cum Deo meo.
5. Et nunc dicit Dominus, for-
mans me ex utero servum sibi, ut
reducam Jacob ad eum, et Israël
non congregabitur; et glorifica-
tus sum in oculis Domini, et Deus
meus factus est fortitudo mea.
6. Et dixit: Parum est, ut sis mi-
hi servus ad suscitandas tribus
Jacob, et faeces Israël converten-
das*. Ecce! dedi te in lucem gen-
tium, ut sis salus mea usque ad
extremum terrae. * c. 42, 6. Act. 13, 47.
7. Haec dicit Dominus redem-
ptor Israël, sanctus ejus, ad con-
temptibilem animam, ad abomi-
natam gentem, ad servum domi-
norum: Reges videbunt, et con-
surgent principes, et adorabunt
propter Dominum, quia fidelis
est, et sanctum Israël, qui elegit
te.
8. Haec dicit Dominus: * In tem-
pore placito exaudivi te, et in die

salutis auxiliatus sum tui; et servavi te, et dedi te in foedus populi, ut suscitares terram, et possideres haereditates dissipatas;

* 2 Cor. 6, 2.

9. ut diceres his, qui vincti sunt: Exite! et his, qui in tenebris: Revelamini! Super vias pascentur, et in omnibus planis pascua eorum.

10. * Non esurient, neque sitient, et non percutiet eos aestus et sol; quia miserator eorum reget eos, et ad fontes aquarum potabit eos. * Apocal. 7, 16.

11. Et ponam omnes montes meos in viam, et semitae meae exaltabuntur.

12. Ecce! isti de longe venient; et ecce! illi ab Aquilone et mari, et isti de terra Australi.

13. Laudate coeli, et exulta terra, jubilate montes laudem; quia consolatus est Dominus populum suum, et pauperum suorum miserebitur.

14. Et dixit Sion: Dereliquit me Dominus, et Dominus oblitus est mei.

15. Numquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui.

16. Ecce! in manibus meis descripsi te; * muri tui coram oculis meis semper. * Exod. 13, 9.

17. Venerunt structores tui; destruentes te, et dissipantes a te exibunt.

18. * Leva in circuitu oculos tuos, et vide, omnes isti congregati sunt, venerunt tibi; vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestieris, et circumdabis tibi eos quasi sponsa.

* c. 60, 4.

19. Quia deserta tua, et solitudines tuae, et terra ruinae tuae, nunc angusta erunt prae habitatoribus, et longe fugabuntu[r]
absorbebant te.

20. Adhuc dicent in auribu[s]
is filii a) sterilitatis tuae: A
stus est mihi locus, fac spa
mihi, ut habitem!

21. Et dices in corde tuo.
genuit mihi istos? ego steril
non pariens, transmigrata,
ptiva; et istos quis enutrivi
go destituta et sola; et isti u
erant?

22. Haec dicit Dominus D
Ecce! levabo ad gentes ma
meam, et ad populos exaltab
gnum meum. Et afferent
tuos in ulnis, et filias tuas s
humeros portabunt.

23. Et erunt reges nutriti
et reginae nutrices tuae;
in terram demisso adorabu
et pulverem pedum tuorum
gent. * Et scies, quia ego D
nus, super quo non confun
tur, qui expectant eum.

* c. 40, 14. Ps. 71, 9.

24. Numquid tolletur a
praeda; aut quod captum f
a robusto, salvum esse pote

25. Quia haec dicit Domi
Equidem, et captivitas a fort
letur; et quod ablatum fue
robusto, salvabitur. Eos v
qui judicaverunt te, ego ju
bo, et filios tuos ego salvabo.

26. Et cibabo hostes tuos
nibus suis; et quasi musto,
guine suo inebriabuntur; et
et omnis caro, quia ego Dom
salvans te, et redemptor tuus
tis Jacob.

Cap. 50.

Synagogæ reprobatio.

1. Haec dicit Dominus:
est hic liber repudii matris
strae, quo dimisi eam? aut
est creditor meus, cui ven
vos? ecce! in iniquitatibus
st

a) 1590. 1592. 1598. filii, 1593. filiis

b) 1590. add. hic

venditi estis, et in sceleribus
ris dimisi matrem vestram.
Quia veni, et non erat vir;
avi, et non erat, qui audiret*.
nquid abbreviata et parvula
a est manus mea, ut non pos-
redimere? aut non est in me
us ad liberandum? Ecce! in
epatione mea desertum faci-
mare, ponam flumina in sic-
; computrescent pisces sine
a, et morientur in siti. *c. 59, 1.
Induam coelos tenebris, et
um ponam operimentum eo-
.
Dominus dedit mihi linguam
ditam, ut sciam sustentare e-
, qui lassus est verbo; erigit
e, mane erigit mihi aurem, ut
iam quasi magistrum.
Dominus Deus aperuit mihi
em, ego autem non contradi-
retrorsum non abii a).
*Corpus meum dedi percu-
tibus, et genas meas vellenti-
; faciem meam non averti ab
epantibus, et conspuentibus
ie. *Matth. 26, 67.
Dominus Deus auxiliator me-
ideo non sum confusus; ideo
ii faciem meam ut petram du-
mam, et scio, quoniam non
undar.
*Juxtà est, qui justificat me,
contradicet mihi? stemus si-
, quis est adversarius meus?
dat ad me! *Rom. 8, 33.
Ecce! Dominus Deus auxilia-
neus; quis est, qui condem-
ne? Ecce! omnes quasi vesti-
um conterentur, tinea com-
eos.
. Quis ex vobis timens Domi-
, audiens vocem servi sui?
mbulavit in tenebris, et non
umen ei, speret in nomine
ini, et innitatur super Deum
n.
. Ecce! vos omnes accenden-
gnem, accincti flammis, am-
bulate in lumine ignis vestri, et in flammis, quas succendistis; de manu mea factum est hoc vobis, in doloribus dormietis.

a) 1590. 1592. 1598. abii, 1593. abiit.

Cap. 51.

Salus et lux orbis terrarum Messias.

1. Audite me, qui sequimini, quod justum est, et quaeritis Dominum; attendite ad petram, unde excisi estis, et ad cavernam laci, de qua praecisi estis.

2. Attendite ad Abraham patrem vestrum, et ad Saram, quae peperit vos; quia unum vocavi eum, et benedixi ei, et multiplicavi eum.

3. Consolabitur ergo Dominus Sion, et consolabitur omnes ruinas ejus; et ponet desertum ejus quasi delicias, et solitudinem ejus quasi hortum Domini. Gaudium et laetitia invenietur in ea, gratiarum actio et vox laudis.

4. Attendite ad me popule meus, et tribus mea me audite; *quia lex a me exiet, et judicium meum in lucem populorum requiescet.
*c. 2, 3.

5. Prope est justus meus, egressus est salvator meus, et brachia mea populos judicabunt; me insulae expectabunt, et brachium meum sustinebunt.

6. Levate in coelum oculos vestros, et videte sub terra deorsum; quia coeli sicut fumus liquescent, et terra sicut vestimentum atteretur, et habitatores ejus sicut haec interibunt; *salus autem mea in sempiternum erit, et justitia mea non deficiet. *Ps. 36, 39.

7. Audite me, qui scitis justum, populus meus *lex mea in corde eorum; nolite timere opprobrium hominum, et blasphemias eorum ne metuatis. *Ps. 36, 31.

8. Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis; et sicut lanam, sic devorabit eos tinea; sa-

lus autem mea in sempiternum erit, et justitia mea in generationes generationum.

9. Consurge, consurge, induere fortitudinem brachium Domini; consurge sicut in diebus antiquis, in generationibus saeculorum. Numquid non tu percussisti superbum, vulnerasti draconem?

10. * Numquid non tu siccasti mare, aquam abyssi vehementis; qui posuisti profundum maris viam, ut transirent liberati?

* Exod. 14, 21.

11. Et nunc, qui redempti sunt a Domino, revertentur, et venient in Sion laudantes, et laetitia sempiterna super capita eorum, gaudium et laetitiam tenebunt, fugiet dolor et gemitus.

12. Ego, ego ipse consolabor vos; quis tu, ut timeres ab homine mortali, et a filio hominis, qui quasi foenum, ita arescet?

13. Et oblitus es Domini factoris tui, qui tetendit coelos, et fundavit terram; et formidasti jugiter tota die a facie furoris ejus, qui te tribulabat, et paraverat ad perdendum; ubi nunc est furor tribulantis?

14. Cito veniet gradiens ad aperiendum, et non interficiet usque ad internecionem, nec deficiet panis ejus.

15. Ego autem sum Dominus Deus tuus, qui conturbo mare, et intumescunt fluctus ejus; Dominus exercituum nomen meum.

16. * Posui verba mea in ore tuo, et in umbra manus meae protexi te, ut plantes coelos, et fundes terram; et dicas ad Sion: Populus meus es tu. * c. 49, 2.

17. Elevare, elevare, consurge Jerusalem, quae bibisti de manu Domini calicem irae ejus; usque ad fundum calicis soporis bibisti, et potasti usque ad faeces.

18. Non est, qui sustentet eam
ex omnibus filiis, quos genuit
non est, qui apprehendat man
ejus ex omnibus filiis, quos e
trivit.

19. * Duo sunt, quae occu
runt tibi; quis contristabitur
per te? vastitas, et contritio
fames, et gladius; quis cons
bitur te? * c. 47, 9.

20. Filii tui projecti sunt, d
mierunt in capite omnium
rum, sicut oryx illaqueatus;
ni indignatione Domini, incre
tione Dei tui.

21. Idcirco audi hoc paupe
la, et ebria non a vino.

22. Haec dicit dominator
Dominus, et Deus tuus, qui
gnabit pro populo suo: Ecce!
de manu tua calicem soporis,
dum calicis indignationis m
non adjicies, ut bibas illum ul

23. Et ponam illum in man
orum, qui te humiliaverunt, e
xerunt animae tuae: Incurva
ut transeamus; et posuisti ut
ram corpus tuum, et quasi v
transeuntibus.

Cap. 52.

Excitat omnes ad spem lætam Messi
turi.

1. Consurge, consurge, ind
re fortitudine tua Sion, indu
vestimentis gloriae tuae Jer
lem, civitas sancti; quia non
jiciet ultra, ut pertranseat pe
incircumcisus et immundus.

2. Excutere de pulvere, cons
ge, sede Jerusalem! solve vin
la colli tui captiva filia Sion!

3. Quia haec dicit Domin
Gratis venumdati estis, et sine
gento redimemini.

4. Quia haec dicit Dominus
us: * In Aegyptum descendit
pulus meus in principio, ut co
nus esset ibi; et Assur absque
la causa calumniatus est eum.
* Gen. 46, 6.

5. Et numquid a) mihi est h

a) 1590. „nunc quid" et sic legitur in Breviariis Lect. III. noct. in festo Nativit. Ch

t Dominus, quoniam ablatus
populus meus gratis? Domi-
ores ejus inique agunt, dicit
ninus, * et jugiter tota die no-
meum blasphematur.
* Ezech. 36, 20. Rom. 2, 24.
Propter hoc sciet populus
s nomen meum in die illa;
ego ipse, qui loquebar, ecce!
ım.
* Quam pulchri super mon-
pedes annunciantis et praedi-
is pacem; annunciantis bo-
, praedicantis salutem, di-
is Sion: Regnabit Deus tuus!
* Nah. 1, 15. Rom. 10, 15.
Vox speculatorum tuorum;
verunt vocem, simul lauda-
t; quia oculo ad oculum vi-
unt, cum converterit Domi-
Sion.
Gaudete, et laudate simul de-
a Jerusalem; quia consolatus
Dominus populum suum, re-
it Jerusalem.
o. Paravit Dominus brachium
ctum suum in oculis omnium
tium; * et videbunt omnes fi-
terrae salutare Dei nostri.
* Ps. 97, 3.
1. Recedite, recedite, exite in-
* pollutum nolite tangere! exi-
e medio ejus, mundamini, qui
is vasa Domini! * 2 Cor. 6, 17.
. Quoniam non in tumultu exi-
s, nec in fuga properabitis;
ecedet enim vos Dominus, et
gregabit vos Deus Israël.
3. Ecce intelliget servus meus,
tabitur, et elevabitur, et sub-
s erit valde.
. Sicut obstupuerunt super
ulti, sic inglorius erit inter
s aspectus ejus, et forma ejus
r filios hominum.
. Iste asperget gentes multas,
r ipsum continebunt reges
uum; * quia quibus non est
ratum de eo, viderunt; et qui
audierunt, contemplati sunt.
* Rom. 15, 21.

Cap. 53.

Prophetia de passione et morte Christi.

1. * Quis credidit auditui no-
stro? et brachium Domini cui re-
velatum est? * Luc. 23, 29. Gal. 4, 27.
2. Et ascendet sicut virgultum
coram eo, et sicut radix de terra
sitienti; non est species ei; neque
decor; et vidimus eum, et non
erat aspectus, et desideravimus
eum;
3. * despectum, et novissimum
virorum, virum dolorum, et sci-
entem infirmitatem; et quasi abs-
conditus vultus ejus et despectus,
unde nec reputavimus eum.
* Marc. 9, 11.
4. * Vere languores nostros ipse
tulit, et dolores nostros ipse por-
tavit; et nos putavimus eum qua-
si leprosum, et percussum a Deo
et humiliatum. * Matth. 8, 17.
5. * Ipse autem vulneratus est
propter iniquitates nostras, attri-
tus est propter scelera nostra;
disciplina pacis nostrae super e-
um, et livore ejus sanati sumus.
* 1 Cor. 15, 3.
6. Omnes nos quasi oves erra-
vimus, unusquisque in viam suam
declinavit; et posuit Dominus in
eo iniquitatem omnium nostrum.
7. Oblatus est, quia ipse voluit,
et non aperuit os suum; sicut ovis
ad occisionem ducetur, et quasi
agnus coram tondente se obmu-
tescet, * et non aperiet os suum.
* Matth. 26, 63. Act. 8, 32.
8. De angustia, et de judicio sub-
latus est; generationem ejus quis
enarrabit? quia abscissus est de
terra viventium; propter scelus
populi mei percussi eum.
9. Et dabit impios pro sepultu-
ra, et divitem pro morte sua; *
eo quod iniquitatem non fecerit,
neque dolus fuerit in ore ejus.
* 1 Petr. 2, 22. 1 Joh. 3, 5.
10. Et Dominus voluit contere-
re eum in infirmitate; si posuerit

pro peccato animam suam, videbit semen longaevum, et voluntas Domini in manu ejus dirigetur.

11. Pro eo, quod laboravit anima ejus, videbit et saturabitur; in scientia sua justificabit ipse justus servus meus multos, et iniquitates eorum ipse portabit.

12. Ideo dispertiam ei plurimos; et fortium dividet spolia, pro eo, quod tradidit in mortem animam suam, *et cum sceleratis reputatus est; et ipse peccata multorum tulit, † et pro transgressoribus rogavit. * Marc. 15, 28. Luc. 22, 37. † Luc. 23, 34.

Cap. 54.

Ecclesiæ gloria et gaudium.

1. *Lauda sterilis, quae non paris; decanta laudem, et hinni, quae non pariebas; quoniam multi filii desertae magis, quam ejus, quae habet virum, dicit Dominus. * Luc. 23, 29. Gal. 4, 27.

2. Dilata locum tentorii tui, et pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas; longos fac funiculos tuos, et clavos tuos consolida.

3. Ad dexteram enim, et ad laevam penetrabis; et semen tuum gentes haereditabit, et civitates desertas inhabitabit.

4. Noli timere, quia non confunderis, neque erubesces; non enim te pudebit, quia confusionis adolescentiae tuae oblivisceris, et opprobrii viduitatis tuae non recordaberis amplius.

5. *Quia dominabitur tui, qui fecit te, Dominus exercituum nomen ejus; et redemptor tuus sanctus Israël, Deus omnis terrae vocabitur. * Luc. 1, 32.

6. Quia ut mulierem derelictam et moerentem spiritu vocavit te Dominus, et uxorem ab adolescentia abjectam, dixit Deus tuus.

7. Ad punctum in modico dereliqui te, et in miserationibus magnis congregabo te.

8. In momento indignatic
abscondi faciem meam parum
a te, et in misericordia sempit
na misertus sum tui, dixit rede
ptor tuus Dominus.

9. *Sicut in diebus Noë is
mibi est, cui juravi, ne inducer
aquas Noë ultra supra terram;
juravi, ut non irascar tibi, et
increpem te. * Gen. 9, 15.

10. Montes enim commoveb
tur, et colles contremiscent;
sericordia autem mea non re
det a te, et foedus pacis meae
movebitur, dixit miserator t
Dominus.

11. Paupercula tempestate c
vulsa, absque ulla consolatio
Ecce! ego sternam per ordin
lapides tuos, et fundabo te in s
phiris,

12. et ponam jaspidem pro
gnacula tua; et portas tuas in
pides sculptos, et omnes termi
tuos in lapides desiderabiles.

13. * Universos filios tuos
ctos a Domino; et multitudin
pacis filiis tuis. * Joh. 6, 45.

14. Et in justitia fundaber
recede procul a calumnia, q
non timebis; et a pavore, q
non appropinquabit tibi.

15. Ecce! accola veniet,
non erat mecum, advena qu
dam tuus adjungetur tibi.

16. Ecce! ego creavi fabr
sufflantem in igne prunas, et p
ferentem vas in opus suum, et
creavi interfectorem ad disp
dendum.

17. Omne vas, quod fictum
contra te, non dirigetur; et o
nem linguam resistentem tibi
judicio, judicabis. Haec est h
reditas servorum Domini, et
stitia eorum apud me, dicit I
minus.

Cap. 55.

Omnes ad veram fidem invitantur. I
cœlestia promittuntur.

1. * Omnes sitientes venite

uas; et qui non habetis argen-
m, properate, emite, et comedi-
; venite, emite absque argento,
absque ulla commutatione vi-
m et lac. * Eccl. 51, 33.
2. Quare appenditis argentum
n in panibus, et laborem ve-
um non in saturitate? Audite
dientes me, et comedite bonum,
delectabitur in crassitudine a-
ma vestra.
3. Inclinate aurem vestram, et
nite ad me; audite, et vivet a-
ma vestra, et feriam vobiscum
ctum sempiternum, * miseri-
rdias David fideles. * Act. 13, 35.
4. Ecce! testem populis dedi e-
ı, ducem ac praeceptorem gen-
ous.
5. Ecce! gentem, quam nescie-
s, vocabis; et gentes, quae te
n cognoverunt, ad te current
opter Dominum Deum tuum,
sanctum Israël, a) quia glorifi-
vit te.
. Quaerite Dominum, dum in-
iri potest; invocate eum, dum
ope est.
. Derelinquat impius viam su-
, et vir iniquus cogitationes su-
et revertatur ad Dominum, et
serebitur ejus, et ad Deum no-
am; quoniam multus est ad i-
oscendum.
. Non enim cogitationes meae,
itationes vestrae; neque viae
trae, viae meae, dicit Dominus.
. Quia sicut exaltantur coeli a
ra, sic exaltatae sunt viae meae
is vestris, et cogitationes meae
gitationibus vestris.
o. Et quomodo descendit im-
, et nix de coelo, et illuc ultra
revertitur, sed inebriat ter-
ı, et infundit eam, et germina-
am facit, et dat semen serenti,
anem comedenti;
ı. sic erit verbum meum, quod
edietur de ore meo; non re-
tetur ad me vacuum, sed faci-
et, quaecumque volui, et prospe-
rabitur in his, ad quae misi illud.
12. Quia in laetitia egrediemi-
ni, et in pace deducemini; mon-
tes et colles cantabunt coram vo-
bis laudem, et omnia ligna regio-
nis plaudent manu.
13. Pro saliunca ascendet abies,
et pro urtica crescet myrtus; et e-
rit Dominus nominatus in signum
aeternum, quod non auferetur.

Cap. 56.

Adhortatio ad pietatem. Increpatio malorum pastorum.

1. *Haec dicit Dominus: Custo-
dite judicium, et facite justitiam;
quia juxta est salus mea, ut veniat,
et justitia mea, ut reveletur.
* Sap. 1, 1.
2. Beatus vir, qui facit hoc, et
filius hominis, qui apprehendet
istud; custodiens sabbatum, ne
polluat illud, custodiens manus
suas, ne faciat omne malum.
3. Et non dicat filius advenae,
qui adhaeret Domino, dicens: Se-
paratione dividet me Dominus a
populo suo; et non dicat Eunu-
chus: Ecce! ego lignum aridum.
4. Quia haec dicit Dominus Eu-
nuchis: Qui custodierint sabbata
mea, et elegerint, quae ego volui,
et tenuerint foedus meum;
5. dabo eis in domo mea, et in
muris meis locum, et nomen me-
lius a filiis et filiabus; nomen sem-
piternum dabo eis, quod non per-
ibit.
6. Et filios advenae, qui adhae-
rent Domino, ut colant eum, et di-
ligant nomen ejus, ut sint ei in ser-
vos; omnem custodientem sab-
batum, ne polluat illud, et tenen-
tem foedus meum;
7. adducam eos in montem san-
ctum meum, et laetificabo eos in
domo orationis meae; holocau-
sta eorum, et victimae eorum, pla-
cebunt mihi super altari meo; *

1590. qui glorificavit

quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis.

* Jer. 7, 11. Matth. 21, 13. Marc. 11, 17. Luc. 19, 46.

8. Ait Dominus Deus, * qui congregat dispersos Israël: Adhuc congregabo ad eum congregatos ejus. * Joh. 11, 52.

9. Omnes bestiae agri venite ad devorandum, universae bestiae saltus.

10. Speculatores ejus caeci omnes, nescierunt universi; canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, et amantes somnia.

11. Et canes impudentissimi nescierunt saturitatem; ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam; omnes in viam suam declinaverunt, * unusquisque ad avaritiam suam, a summo usque ad novissimum. * Jer. 6, 13. 8, 10.

12. Venite, sumamus vinum, et impleamur ebrietate; et erit sicut hodie, sic et cras, et multo amplius.

Cap. 57.

Objurgantur impii; conversis pax et consolatio annunciantur.

1. Justus perit, et non est, qui recogitet in corde suo; et viri misericordiae colliguntur, quia non est, qui intelligat; a facie enim malitiae collectus est justus.

2. Veniat pax, requiescat in cubili suo, qui ambulavit in directione sua.

3. Vos autem accedite huc filii auguratricis; semen adulteri, et fornicariae.

4. Super quem lusistis? super quem dilatastis os, et ejecistis linguam? numquid non vos filii scelesti, semen mendax?

5. Qui consolamini in diis subter omne lignum frondosum, immolantes parvulos in torrentibus, subter eminentes petras?

6. In partibus torrentis pars
tua, haec est sors tua; et ipsi
fudisti libamen, obtulisti sa
cium; numquid super his no
dignabor?

7. Super montem excelsu
sublimem posuisti cubile tu
et illuc ascendisti, ut immol
hostias.

8. Et post ostium, et retro
stem posuisti memoriale tu
quia juxta me discooperuist
suscepisti adulterum; dila
cubile tuum, et pepigisti cu
foedus; dilexisti stratum eo
manu aperta.

9. Et ornasti te regi a) ung
to, et multiplicasti pigmenta
Misisti legatos tuos procul, e
miliata es usque ad inferos.

10. In multitudine viae tua
borasti; non dixisti: Quiesc
vitam manus tuae invenisti,
pterea non rogasti.

11. Pro quo solicita timu
quia mentita es, et mei non e
cordata, neque cogitasti in c
tuo? quia ego tacens, et quasi
videns, et mei oblita es.

12. Ego annunciabo justit
tuam, et opera tua non proder
tibi.

13. Cum clamaveris, libe
te congregati tui, et omnes eos
feret ventus, tollet aura; qui
tem fiduciam habet mei, haer
tabit terram, et possidebit m
tem sanctum meum.

14. Et dicam: * Viam fac
praebete iter, declinate de se
ta, auferte offendicula de via
puli mei! * c 62, 10.

15. Quia haec dicit excelsus
sublimis habitans aeternitate
et sanctum nomen ejus in exc
et in sancto habitans, et cum c
trito et humili spiritu; ut viv
cet spiritum humilium, et viv
cet cor contritorum.

16. Non enim in sempitern
litigabo, neque usque ad fin

---

a) 1590. regio

ascar; quia spiritus a facie mea
rediet ur, et flatus ego faciam.
17. Propter iniquitatem avari-
e ejus iratus sum, et percussi
m; abscondi a te faciem meam,
indignatus sum; et abiit vagus
via cordis sui.
18. Vias ejus vidi, et sanavi eum,
reduxi eum, et reddidi consola-
nes ipsi, et lugentibus ejus.
19. Creavi fructum labiorum
cem, pacem ei, qui longe est, et
i prope, dixit Dominus, et sana-
eum.
20. Impii autem quasi mare fer-
ıs, quod quiescere non potest,
edundant fluctus ejus in con-
cationem et lutum.
21. * Non est pax impiis, dicit
minus Deus. * c. 48, 22.

Cap. 58.

ehenditur hypocrisis; vera virtus prædicatur.

. Clama, ne cesses, quasi tuba
lta vocem tuam, et annuncia
ulo meo scelera eorum, et do-
Jacob peccata eorum.
. Me etenim de die in diem
erunt et scire vias meas vo-
; quasi gens, quae justitiam
rit, et judicium Dei sui non
eliquerit; rogant me judicia
itiae; appropinquare Deo vo-
.
Quare jejunavimus, et non
xisti; humiliavimus animas
ras, et nescisti? Ecce! in die
nii vestri invenitur voluntas
ra, et omnes debitores vestros
titis.
Ecce! ad lites et contentio-
jejunatis, et percutitis pugno
ie. Nolite jejunare sicut us-
ad hanc diem, ut audiatur in
lso clamor vester.
* Numquid tale est jejunium,
d elegi, per diem affligere ho-
em animam suam? numquid
orquere quasi circulum ca-
uum, et saccum et cinerem
sternere? numquid istud vocabis
jejunium, et diem acceptabilem
Domino? * Zach. 7, 5.
6. Nonne hoc est magis jejuni-
um, quod elegi? dissolve colliga-
tiones impietatis, solve fasciculos
deprimentes, dimitte eos, qui con-
fracti sunt, liberos, et omne onus
dirumpe.
7. * Frange esurienti panem tu-
um, et egenos, vagosque induc in
domum tuam; cum videris nu-
dum, operi eum, et carnem tuam
ne despexeris. * Ezech. 18, 7. 16. Matth. 25, 35.
8. Tunc erumpet quasi mane
lumen tuum, et sanitas tua citius
orietur, et anteibit faciem tuam
justitia tua, et gloria Domini col-
liget te.
9. Tunc invocabis, et Dominus
exaudiet; clamabis, et dicet: Ec-
ce adsum! Si abstuleris de medio
tui catenam, et desieris extendere
digitum, et loqui, quod non prod-
est.
10. Cum effunderis esurienti
animam tuam, et animam afflictam
repleveris, orietur in tenebris lux
tua, et tenebrae tuae erunt sicut
meridies.
11. Et requiem tibi dabit Do-
minus semper, et implebit splen-
doribus animam tuam, et ossa tua
liberabit, et eris quasi hortus ir-
riguus, et sicut fons aquarum, cu-
jus non deficient aquae.
12. * Et aedificabuntur in te de-
serta saeculorum: fundamenta
generationis et generationis sus-
citabis; et vocaberis aedificator
sepium, avertens semitas in quie-
tem. * c. 61, 4.
13. Si averteris a sabbato pedem
tuum, facere voluntatem tuam in
die sancto meo, et vocaveris sab-
batum delicatum, et sanctum Do-
mini gloriosum, et glorificaveris
eum, dum non facis vias tuas, et
non invenitur voluntas tua, ut lo-
quaris sermonem;

14. tunc delectaberis super Domino, et sustollam te super altitudines terrae, et cibabo te haereditate Jacob patris tui. Os enim Domini locutum est.

Cap. 59.

Judæorum iniquitates. Messiæ promissio.

1. * Ecce! non est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat, neque aggravata est auris ejus, ut non exaudiat; *c.50,2. Num.11,23.

2. sed iniquitates vestrae diviserunt inter vos et Deum vestrum, et peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis, ne exaudiret.

3. * Manus enim vestrae pollutae sunt sanguine, et digiti vestri iniquitate; labia vestra locuta sunt mendacium, et lingua vestra iniquitatem fatur. *c.1,15.

4. Non est, qui invocet justitiam, neque est, qui judicet vere; sed confidunt in nihilo, et loquuntur vanitates; * conceperunt laborem, et pepererunt iniquitatem. *Job 15, 35.

5. Ova aspidum ruperunt, * et telas araneae texuerunt; qui comederit de ovis eorum, morietur: et quod confotum est, erumpet in regulum. *Job 8, 4.

6. Telae eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis; opera eorum opera inutilia, et opus iniquitatis in manibus eorum.

7. *Pedes eorum ad malum currunt, et festinant, ut effundant sanguinem innocentem; cogitationes eorum cogitationes inutiles: vastitas et contritio in viis eorum. *Prov. 1, 16. Rom. 3, 15.

8. Viam pacis nescierunt, et non est judicium in gressibus eorum, semitae eorum incurvatae sunt eis; omnis, qui calcat in eis, ignorat pacem.

9. Propter hoc elongatum est judicium a nobis, et non apprehendet a) nos justitia; expectavimus lucem, et ecce tenebr splendorem, et in tenebris am lavimus.

10. Palpavimus sicut caeci rietem, et quasi absque oculi trectavimus; impegimus mer quasi in tenebris, in caligin quasi mortui.

11. Rugiemus quasi ursi om et quasi columbae meditante memus; expectavimus judici et non est; salutem, et elon est a nobis.

12. Multiplicatae sunt enim quitates nostrae coram te, et cata nostra responderunt no quia scelera nostra nobiscu iniquitates nostras cognovim

13. peccare et mentiri co Dominum; et aversi sumus iremus post tergum Dei nostr loqueremur calumniam et tr gressionem; concepimus, et cuti sumus de corde verba n dacii.

14. Et conversum est ret sum judicium, et justitia longe tit; quia corruit in platea ver et aequitas non potuit ingred

15. Et facta est veritas in o vionem; et qui recessit a m praedae patuit: et vidit Domi et malum apparuit in oculis e quia non est judicium.

16. Et vidit, quia non est et aporiatus est, quia non est, occurrat; et salvavit sibi bra um suum, et justitia ejus ipsa firmavit eum.

17. * Indutus est justitia u rica, et galea salutis in capite e indutus est vestimentis ultio et opertus est quasi pallio zel
*Eph. 6, 17. 1 Thess. 5, 8.

18. Sicut ad vindictam qua retributionem indignationis stibus suis, et vicissitudinem micis suis; insulis vicem red

19. Et timebunt, qui ab O dente, nomen Domini; et qu ortu solis, gloriam ejus;

a) 1590. vos

ıerit quasi fluvius violentus,
ɔm spiritus Domini cogit.
o.*Et venerit Sion redemptor,
eis, qui redeunt ab iniquitate
acob, dicit Dominus. *Rom. 11, 26.
ı. Hoc foedus meum cum eis,
it Dominus: Spiritus meus,
est in te, et verba mea, quae
ui in ore tuo, non recedent
e ore tuo, et de ore seminis
et de ore sèminis seminis tui,
it Dominus, amodo et usque in
ıpiternum.

C a p. 60.

Gloria ecclesiæ novi fœderis.

.Surge, illuminare Jerusalem;
a venit lumen tuum, et gloria
nini super te orta est.
. Quia ecce! tenebrae operi-
terram, et caligo populos;
er te autem orietur Dominus,
loria ejus in te videbitur.
. Et ambulabunt gentes in lu-
ıe tuo, et reges in splendore
us tui.
. *Leva in circuitu oculos tu-
et vide; omnes isti congregati
t, venerunt tibi; filii tui de
ge venient, et filiae tuae de la-
surgent. *c. 49, 18.
. Tunc videbis, et afflues, mi-
itur et dilatabitur cor tuum,
ndo conversa fuerit ad te
titudo maris, fortitudo gen-
n venerit tibi.
. Inundatio camelorum ope-
te, dromedarii Madian et E-
; omnes de Saba venient, au-
ı et thus deferentes, et laudem
nino annunciantes.
Omne pecus Cedar congre-
ıitur tibi, arietes Nabaioth mi-
rabunt tibi; offerentur super
abili altari meo, et domum
estatis meae glorificabo.
Qui sunt isti, qui ut nubes vo-
ı, et quasi columbae ad fene-
ıs suas?
Me enim insulae expectant,
ıves maris in principio, ut ad-
ducam filios tuos de longe; ar-
gentum eorum, et aurum eorum
cum eis, nomini Domini Dei tui,
et sancto Israël, b) quia glorifica-
vit te.
10. Et aedificabunt filii pere-
grinorum muros tuos, et reges e-
orum ministrabunt tibi; in indi-
gnatione enim mea percussi te:
et in reconciliatione mea miser-
tus sum tui.
11. * Et aperientur portae tuae
jugiter; die ac nocte non clauden-
tur, ut afferatur ad te fortitudo
gentium, et reges earum addu-
cantur. * Apocal. 21, 25.
12. Gens enim et regnum, quod
non servierit tibi, peribit; et gen-
tes solitudine vastabuntur.
13. Gloria Libani ad te veniet,
abies et buxus, et pinus simul ad
ornandum locum sanctificationis
meae, et locum pedum meorum
glorificabo.
14. Et venient ad te curvi filii
eorum, qui humiliaverunt te, et
adorabunt vestigia pedum tuo-
rum omnes, qui detrahebant tibi,
et vocabunt te civitatem Domini,
Sion sancti Israël.
15. Pro eo, quod fuisti dereli-
cta, et odio habita, et non erat,
qui per te transiret, ponam te in
superbiam saeculorum, gaudium
in generationem c) et generatio-
nem;
16. et suges lac gentium, et ma-
milla regum lactaberis; et scies,
quia ego Dominus salvans te, et
redemptor tuus fortis Jacob.
17. Pro aere afferam aurum, et
pro ferro afferam argentum; et
pro lignis aes, et pro lapidibus
ferrum; et ponam visitationem
tuam pacem, et praepositos tuos
justitiam.
18. Non audietur ultra iniqui-
tas in terra tua, vastitas et contri-
tio in terminis tuis, et occupabit
salus muros tuos, et portas tuas
laudatio.

a) 1598. om. de ore tuo b) 1590. qui glorificavit c) 1590. generatione

19. * Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunae illuminabit te; sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, et Deus tuus in gloriam tuam. * Apocal. 21, 23. 22, 5.

20. Non occidet ultra sol tuus, et luna tua non minuetur; quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam, et complebuntur dies luctus tui.

21. Populus autem tuus omnes justi, in perpetuum haereditabunt terram, germen plantationis meae, opus manus meae ad glorificandum.

22. Minimus erit in mille, et parvulus in gentem fortissimam; ego Dominus in tempore ejus subito faciam istud.

Cap. 61.

Christi salvatoris officium, et humani generis reparatio.

1. Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus a) me; ad annunciandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, et praedicarem captivis indulgentiam, et clausis apertionem;

2. ut praedicarem annum placabilem Domino, et diem ultionis Deo nostro; * ut consolarer omnes lugentes: * Matth. 5, 5.

3. Ut ponerem b) lugentibus Sion; et darem eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro spiritu moeroris; et vocabuntur in ea fortes justitiae, plantatio Domini ad glorificandum.

4. * Et aedificabunt deserta a saeculo, et ruinas antiquas erigent, et instaurabunt civitates desertas, dissipatas in generationem c) et generationem. * c. 58, 12.

5. Et stabunt alieni, et pascent pecora vestra; et filii peregrinorum agricolae et vinitores vestri erunt.

6. Vos autem Sacerdotes D
ni vocabimini; Ministri Dei
stri, dicetur vobis; Fortitudi
gentium comedetis, et in gl
earum superbietis.

7. Pro confusione vestra d
ci, et rubore laudabunt parten
am d); propter hoc in terra sua
plicia possidebunt, laetitia s
piterna erit eis.

8. Quia ego Dominus dili
judicium, et odio habens rapi
in holocausto; et dabo opus
rum in veritate, et foedus pe
tuum feriam eis.

9. Et scient in gentibus se
eorum, et germen eorum in
dio populorum; omnes, qui
derint eos, cognoscent illos, c
isti sunt semen, cui benedixit
minus.

10. Gaudens gaudebo in D
no, et exultabit anima mea in
meo; quia induit me vestime
salutis; et indumento justitiae
cumdedit me, quasi sponsum
coratum corona, et quasi sp
sam ornatam monilibus suis.

11. Sicut enim terra pro
germen suum, et sicut hortus
men suum germinat, sic Domi
Deus germinabit justitiam, et l
dem coram universis gentibus

Cap. 62.

Vocatio gentium, et novae ecclesiae glori

1. * Propter Sion non tacebo
propter Jerusalem non quiesca
donec egrediatur ut splendor
stus ejus, et salvator ejus ut la
pas accendatur. * Luc. 4

2. Et videbunt gentes just
tuum, et cuncti reges inclytum
um; et vocabitur tibi nomen
vum, quod os Domini nomi
bit e).

3. Et eris corona gloriae in r
nu Domini, et diadema regn
manu Dei tui.

---

a) 1690. om. Dominus b) 1590. Et ponerem fortitudinem lugentibus Sion; ut
rem eis c) 1590. generatione d) 1590. partem eorum e) 1590. nominav

. Non vocaberis ultra dere-
a; et terra tua non vocabitur
olius desolata; sed vocaberis
intas mea in ea, et terra tua in-
itata; quia complacuit Domi-
n te; et terra tua inhabitabi-

. Habitabit enim juvenis cum
gine, et habitabunt in te filii
Et gaudebit sponsus super
nsam, et gaudebit super te De-
uus.
. Super muros tuos Jerusalem
stitui custodes, tota die, et to-
octe in perpetuum non tace-
t. Qui reminiscimini Domini,
aceatis,
et ne detis silentium ei, do-
stabiliat, et donec ponat Jeru-
m laudem in terra.
Juravit Dominus in dextera
, et in brachio fortitudinis
; Si dedero triticum tuum ul-
cibum inimicis tuis; et si bi-
int filii alieni vinum tuum, in
laborasti.
Quia qui congregant illud,
edent, et laudabunt Domi-
; et qui comportant illud, bi-
t in atriis sanctis meis.
Transite, transite per portas,
aeparate viam populo, pla-
facite iter, eligite lapides, et
ate signum ad populos.
*c. 57, 14.
. * Ecce! Dominus auditum
in extremis terrae, dicite fi-
Sion: Ecce! Salvator tuus
t; ecce merces ejus cum eo,
ius ejus coram illo.
*Zach. 9, 9. Matth. 21, 5.
. Et vocabunt eos, populus
tus, redempti a Domino. Tu
m vocaberis: Quaesita civi-
t non derelicta.

Cap. 63.

Victoria Messiæ sanguinea.

Quis est iste, qui venit de E-
, tinctis vestibus de Bosra?
ormosus in stola sua, gradi-
ens in multitudine fortitudinis
suae. Ego, qui loquor justitiam, et
propugnator sum ad salvandum.
2. * Quare ergo rubrum est in-
dumentum tuum, et vestimenta
tua sicut calcantium in torculari?
* Apoc. 19, 13.
3. Torcular calcavi solus, et de
gentibus non est vir mecum; cal-
cavi eos in furore meo, et concul-
cavi eos in ira mea; et aspersus
est sanguis eorum super vesti-
menta mea, et omnia indumenta
mea inquinavi.
4. * Dies enim ultionis in corde
meo, annus redemptionis a) meae
venit. * c. 34, 8.
5. Circumspexi, et non erat au-
xiliator; quaesivi, et non fuit, qui
adjuvaret; et salvavit mihi bra-
chium meum, et indignatio mea
ipsa auxiliata est mihi.
6. Et conculcavi populos in fu-
rore meo, et inebriavi eos in in-
dignatione mea, et detraxi in ter-
ram virtutem eorum.
7. Miserationum Domini recor-
dabor, laudem Domini super om-
nibus, quae reddidit nobis Domi-
nus, et super multitudinem bono-
rum domui Israël, quae largitus
est eis secundum indulgentiam
suam, et secundum multitudinem
misericordiarum suarum.
8. Et dixit: Verumtamen popu-
lus meus est, filii non negantes; et
factus est eis salvator.
9. In omni tribulatione eorum
non est tribulatus, et angelus fa-
ciei ejus salvavit eos; in dilectio-
ne sua, et in indulgentia sua ipse
redemit eos, et portavit eos, et e-
levavit eos cunctis diebus saeculi.
10. Ipsi autem ad iracundiam
provocaverunt, et afflixerunt spi-
ritum sancti ejus; et conversus
est eis in inimicum, et ipse debel-
lavit eos.
11. Et recordatus est dierum
saeculi Moysi, et populi sui: * Ubi
est, qui eduxit eos de mari cum pa-

)590. annus retributionis

storibus gregis sui? ubi est, qui posuit in medio ejus spiritum sancti sui? * Exod. 14, 29.

12 Qui eduxit ad dexteram Moysen brachio majestatis suae, qui scidit aquas ante eos, ut faceret sibi nomen sempiternum:

13. Qui eduxit eos per abyssos, quasi equum in deserto non impingentem.

14. Quasi animal in campo descendens, spiritus Domini ductor ejus fuit; sic adduxisti populum tuum, ut faceres tibi nomen gloriae.

15. * Attende de coelo, et vide de habitaculo sancto tuo, et gloriae tuae: ubi est zelus tuus, et fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum, et miserationum tuarum? super me continuerunt se.

* Deut. 26, 15. Bar. 2, 16.

16. Tu enim pater noster, et Abraham nescivit nos, et Israël ignoravit nos; tu Domine pater noster, redemptor noster, a saeculo nomen tuum.

17. Quare errare nos fecisti Domine de viis tuis; indurasti cor nostrum, ne timeremus te? convertere propter servos tuos, tribus haereditatis tuae.

18. Quasi nihilum possederunt populum sanctum tuum; hostes nostri conculcaverunt sanctificationem tuam.

19. Facti sumus quasi in principio, cum non dominareris nostri, neque invocaretur nomen tuum super nos.

Cap. 64.

Propheta ad Deum orat.

1. Utinam dirumperes coelos, et descenderes; a facie tua montes defluerent.

2. Sicut exustio ignis tabescerent, aquae arderent igni, ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis; a facie tua gentes turbarentur.

a) 1590. immundi

3. Cum feceris mirabilia,
sustinebimus; descendisti,
facie tua montes defluxerunt.

4. A saeculo non audierunt
que auribus perceperunt; *
lus non vidit, Deus absque te, q
praeparasti expectantibus te.

* 1 Cor. 2, 9.

5. Occurristi laetanti, et fac
ti justitiam; in viis tuis reco
buntur tui; ecce! tu iratus e
peccavimus; in ipsis fuimus s
per, et salvabimur.

6. Et facti sumus ut immund
omnes nos, et quasi pannus n
struatae universae justitiae
strae; et cecidimus quasi fol
universi, et iniquitates nos
quasi ventus abstulerunt nos.

7. Non est, qui invocet no
tuum; qui consurgat, et tenea
abscondisti faciem tuam a no
et allisisti nos in manu iniqui
nostrae.

8. Et nunc, Domine! pater
ster es tu, nos vero lutum;
ctor noster tu, et opera man
tuarum omnes nos.

9. * Ne irascaris Domine s
et ne ultra memineris iniqui
nostrae; ecce respice, pop
tuus omnes nos. * Ps. 78, 8

10. Civitas sancti tui facta
deserta, Sion deserta facta est
rusalem desolata est.

11. Domus sanctificationis
strae, et gloriae nostrae, ubi
daverunt te patres nostri, f
est in exustionem ignis, et om
desiderabilia nostra versa su
ruinas.

12. Numquid super his co
nebis te Domine, tacebis, et a
ges nos vehementer?

Cap. 65.

Respondet Deus. Judæorum reprobat
gentium vocatio.

1. * Quaesierunt me, qui
non interrogabant, invener
qui non quaesierunt me. D

: ego, ecce ego ad gentem,
: non invocabat nomen me-
*Rom. 10, 20.
Expandi manus meas tota die
opulum incredulum, qui gra-
r in via non bona post cogita-
es suas.
Populus, qui ad iracundiam
vocat me ante faciem meam
per, qui immolant in hortis,
crificant super lateres;
qui habitant in sepulchris, et
elubris idolorum dormiunt;
comedunt carnem suillam, et
rofanum in vasis eorum.
Qui dicunt: Recede a me,
appropinques mihi, quia im-
dus es; isti fumus erunt in
re meo, ignis ardens tota die.
Ecce! scriptum est coram
non tacebo, sed reddam et
ibuam in sinum a) eorum.
Iniquitates vestras, et iniqui-
s patrum vestrorum simul, di-
)ominus, qui sacrificaverunt
er montes, et super colles ex-
braverunt mihi, et remetiar
s eorum primum in sinu eo-
.
Haec dicit Dominus: Quo-
lo si inveniatur granum in bo-
et dicatur: Ne dissipes illud,
niam benedictio est; sic faci-
propter servos meos, ut non
erdam totum.
Et educam de Jacob semen,
e Juda possidentem montes
s; et haereditabunt eam ele-
nei, et servi mei habitabunt
i
. Et erunt campestria in cau-
regum, et vallis Achor in cu-
armentorum populo meo, qui
isierunt me.
. Et vos, qui dereliquistis Do-
im, qui obliti estis montem
tum meum, qui ponitis fortu-
mensam, et libatis super eam.
. Numerabo vos in gladio, et
es in caede corruetis; * pro
eo, quod vocavi, et non respon-
distis; locutus sum, et non audi-
stis: et faciebatis malum in ocu-
lis meis, et quae nolui, elegistis.
*c. 66, 4. Prov. 1, 24. Jer. 7, 13.
13. Propter hoc haec dicit Do-
minus Deus: Ecce! servi mei com-
edent, et vos esurietis; ecce! ser-
vi mei bibent, et vos sitietis;
14. ecce! servi mei laetabun-
tur, et vos confundemini; ecce!
servi mei laudabunt prae exulta-
tione cordis, et vos clamabitis
prae dolore cordis, et prae con-
tritione spiritus ululabitis.
15. Et dimittetis nomen vestrum
in juramentum electis meis; et in-
terficiet te Dominus Deus, et ser-
vos suos vocabit nomine alio.
16. In quo qui benedictus est
super terram, benedicetur in Deo
amen; et qui jurat in terra, jura-
bit in Deo amen; quia oblivioni
traditae sunt angustiae priores, et
quia absconditae sunt ab oculis
meis b).
17. * Ecce! enim ego creo coe-
los novos, et terram novam; et
non erunt in memoria priora, et
non ascendent super cor.
*c. 66, 22. Apoc. 21, 1.
18. Sed gaudebitis et exultabi-
tis usque in sempiternum in his,
quae ego creo; quia ecce! ego
creo Jerusalem exultationem, et
populum ejus gaudium.
19. Et exultabo in Jerusalem, et
gaudebo in populo meo; et non
audietur in eo ultra vox fletus et
vox clamoris.
20. Non erit ibi amplius infans
dierum, et senex, qui non impleat
dies suos; quoniam c) puer cen-
tum annorum morietur, et pec-
cator centum annorum maledi-
ctus erit.
21. Et aedificabunt domos, et
habitabunt; et plantabunt vine-
as, et comedent fructus earum,
22. Non aedificabunt, et alius

. 590. in sinu
puer centum
b) 1590. ab oculis nostris.
c) 1592. per centum, C. R. 1591.

habitabit; non plantabunt, et alius comedet; secundum enim dies ligni, erunt dies populi mei, et opera manuum eorum inveterabunt.

23. Electi mei non laborabunt frustra, neque generabunt in conturbatione; quia semen benedictorum Domini est, et nepotes eorum cum eis.

24.* Eritque, antequam clament, ego exaudiam; adhuc illis loquentibus, ego audiam. *Ps. 31, 5.

25. * Lupus et agnus pascentur simul, leo et bos comedent paleas; et serpenti pulvis panis ejus; non nocebunt, neque occident in omni monte sancto meo, dicit Dominus. *c. 31, 6.

Cap. 66.

Abolitio veteris, institutio novi fœderis. Judæorum pervicacium punitio.

1. * Haec dicit Dominus: Coelum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum; quae est ista domus, quam aedificabitis mihi? et quis est iste locus quietis meae? *Act. 7, 49.

2. Omnia haec manus mea fecit, et facta sunt universa ista, dicit Dominus; ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, et a) contritum spiritu, et trementem sermones meos?

3. Qui immolat bovem, quasi qui interficiat virum; qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem; qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat; qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo. Haec omnia elegerunt in viis suis, et in abominationibus suis anima eorum delectata est.

4. Unde et ego eligam illusiones eorum; et quae timebant, adducam eis; * quia vocavi, et non erat, qui responderet; locutus sum, et non audierunt; feceruntque malum in oculis meis, et quae

a) 1590. om. et

nolui, elegerunt. *c. 65,
Prov. 1, 24. Jer. 7, 13.
5. Audite verbum Domini,
tremitis ad verbum ejus: d
runt fratres vestri odientes
et abjicientes propter nomen
um; glorificetur Dominus, e
debimus in laetitia vestra:
autem confundentur.
6. Vox populi de civitate,
de templo, vox Domini redde
retributionem inimicis suis.
7. Antequam parturiret, p
rit; antequam veniret partu
jus, peperit masculum.
8. Quis audivit umquam t
et quis vidit huic simile? num
parturiet terra in die una?
parietur gens simul, quia pa
rivit et peperit Sion filios su
9. Numquid ego, qui alios
rere facio, ipse non pariam, d
Dominus? si ego, qui genera
nem ceteris tribuo, sterilis
ait Dominus Deus tuus?
10. Laetamini cum Jerusal
et exultate in ea omnes, qui
gitis eam; gaudete cum ea ga
universi, qui lugetis super e
11. ut sugatis, et repleamini
ubere consolationis ejus; ut m
geatis, et deliciis affluatis ab
nimoda gloria ejus.
12. Quia haec dicit Domin
Ecce! ego declinabo super e
quasi fluvium pacis, et quasi t
rentem inundantem gloriam g
tium, quam sugetis; ad ubera p
tabimini, et super genua blan
entur vobis.
13. Quomodo si cui mater bl
diatur, ita ego consolabor vos
in Jerusalem consolabimini.
14. Videbitis, et gaudebit
vestrum, * et ossa vestra qu
herba germinabunt; et cogn
cetur manus Domini servis e
et indignabitur inimicis suis.
*Ezech. 37.
15. Quia ecce! Dominus i
gne veniet, et quasi turbo qua

ejus; reddere in indignatione
rem suum, et increpationem
n in flamma ignis;
. quia in igne Dominus diju-
bit, et in gladio suo ad omnem
nem; et multiplicabuntur in-
ecti a Domino,
.qui sanctificabantur, et mun-
se putabant in hortis post ja-
m intrinsecus, qui comede-
carnem suillam, et abomina-
em, et murem; simul consu-
tur, dicit Dominus.
. Ego autem opera eorum,
gitationes eorum; venio, ut
gregem cum omnibus genti-
et linguis: et venient et vide-
t gloriam meam.
). Et ponam in eis signum, et
am ex eis, qui salvati fuerint,
entes in mare, in Africam, et
iam tendentes sagittam: in
am et Graeciam, ad insulas
e, ad eos, qui non audierunt
e, et non viderunt gloriam
m. Et annunciabunt gloriam
m gentibus;

20. et adducent omnes fratres
vestros de cunctis gentibus do-
num Domino in equis, et in qua-
drigis, et in lecticis, et in mulis, et
in carrucis, ad montem sanctum
meum Jerusalem, dicit Dominus,
quomodo si inferant filii Israël
munus in vase mundo in domum
Domini.
21. Et assumam ex eis in sacer-
dotes, et levitas, dicit Dominus;
22. *quia sicut coeli novi, et
terra nova, quae ego facio stare
coram me, dicit Dominus; sic
stabit semen vestrum, et nomen
vestrum. * Apocal. 21, 1.
23. Et erit mensis ex mense, et
sabbatum ex sabbato; veniet o-
mnis caro, ut adoret coram facie
mea, dicit Dominus.
24. Et egredientur, et videbunt
cadavera virorum, qui prae ari-
cati sunt in me; *vermis eorum
non morietur, et ignis eorum non
extinguetur; et erunt usque ad
satietatem visionis omni carni.
* Marc. 9, 46.

EREMIAS PROPHETA.

CAP. 1.

ocatio Jeremiæ divina.

erba Jeremiae filii Helciae,
cerdotibus, qui fuerunt in
hoth, in terra Benjamin.
uod factum est verbum Do-
ad eum in diebus Josiae filii
regis Juda, in tertio deci-
mo regni ejus.
Et factum est in diebus Joa-
lii Josiae regis Juda, usque
nsummationem undecimi
Sedeciae filii Josiae regis Ju-
usque ad transmigrationem
alem, in mense quinto.

4. Et factum est verbum Domi-
ni ad me, dicens:
5. Priusquam te formarem in
utero, novi te; et antequam exi-
res de vulva, sanctificavi te, et
prophetam in gentibus dedi te.
6. Et dixi, A a a, Domine Deus;
ecce! nescio loqui, quia puer ego
sum.
7. Et dixit Dominus ad me: No-
li dicere: Puer sum; quoniam ad
omnia, quae mittam te, ibis; et
universa, quaecumque mandave-
ro tibi, loqueris.
8. Ne timeas a facie eorum;
quia tecum ego sum, ut eruam te,
dicit Dominus.

9. Et misit Dominus manum suam, et tetigit os meum; * et dixit Dominus ad me: Ecce! dedi verba mea in ore tuo. *Jes. 6, 7.

10. Ecce! constitui te hodie super gentes, et super regna, * ut evellas, et destruas, et disperdas, et dissipes, et aedifices, et plantes. *c. 18, 7.

11. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Quid tu vides Jeremia? Et dixi: Virgam vigilantem ego video.

12. Et dixit Dominus ad me: Bene vidisti, quia vigilabo ego super verbo meo, ut faciam illud.

13. Et factum est verbum Domini secundo ad me, dicens: Quid tu vides? Et dixi: Ollam succensam * ego video, et faciem ejus a facie Aquilonis. *Ezech. 11, 3. 7.

14. Et dixit Dominus ad me: * Ab Aquilone pandetur a) malum super omnes habitatores terrae; *c. 4, 6.

15. quia ecce! ego convocabo omnes cognationes regnorum Aquilonis, ait Dominus; et venient et ponent unusquisque solium suum in introitu portarum Jerusalem, et super omnes muros ejus in circuitu, et super universas urbes Juda.

16. Et loquar judicia mea cum eis super omnem malitiam eorum, qui dereliquerunt me, et libaverunt diis alienis, et adoraverunt opus manuum suarum.

17. Tu ergo accinge lumbos tuos, et surge, et loquere ad eos omnia, quae ego praecipio tibi. Ne formides a facie eorum; nec enim timere te faciam vultum eorum.

18. * Ego quippe dedi te hodie in civitatem munitam, et in columnam ferream, et in murum aereum, super omnem terram, regibus Juda, principibus ejus, et sacerdotibus, et populo terrae. *c. 6, 27.

19. Et bellabunt adversu
et non praevalebunt; quia
tecum sum, ait Dominus, ut
rem te.

Cap. 2.

Ingratitudo Judæorum exprobrat

1. Et factum est verbum D
ni ad me, dicens:

2. Vade, et clama in au
Jerusalem, dicens: Haec dici
minus: Recordatus sum tui
serans adolescentiam tuam
charitatem desponsationis
quando secuta es me in des
in terra, quae non seminatur

3. Sanctus Israël Domino
mitiae frugum ejus; omnes
devorant eum, delinquunt;
venient super eos, dicit Dom

4. Audite verbum Domin
mus Jacob, et omnes cognati
domus Israël;

5. Haec dicit Dominus: *
invenerunt patres vestri in m
iquitatis, quia b) elongaver
me, et ambulaverunt post va
tem, et vani facti sunt? *Mi

6. Et non dixerunt: Ubi es
minus, qui ascendere nos fe
terra Aegypti; qui traduxi
per desertum, per terram in
tabilem et inviam, per terra
tis, et imaginem mortis, pe
ram, in qua non ambulavi
neque habitavit homo?

7. Et induxi vos in terram
meli, ut comederetis fruct
jus, et optima illius; et in
contaminastis terram mea
haereditatem meam posuis
abominationem.

8. Sacerdotes non dixeru
bi est Dominus? et tenent
gem nescierunt me, et pas
praevaricati sunt in me; et
phetae prophetaverunt in
et idola secuti sunt.

9. Propterea adhuc judici

a) 1590. add. omne b) 1590. add. se

iam vobiscum, ait Dominus,
im filiis vestris disceptabo.
. Transite ad insulas Cethim,
idete; et in Cedar mittite, et
iderate vehementer; et vi-
, si factum est hujuscemodi.
. Si mutavit gens deos suos,
rte ipsi non sunt dii; popu-
vero meus mutavit gloriam
n in idolum.
. Obstupescite coeli super
et portae ejus desolamini ve-
enter, dicit Dominus.
. Duo enim mala fecit popu-
neus: Me dereliquerunt fon-
aquae vivae, et foderunt sibi
ernas, cisternas dissipatas,
e continere non valent aquas.
. Numquid servus est Israël,
vernaculus? quare ergo fa-
est in praedam?
. Super eum rugierunt leo-
et dederunt vocem suam, po-
unt terram ejus in solitudi-
; civitates ejus exustae sunt,
on est, qui habitet in eis.
. Filii quoque Mempheos et
hnes a) constupraverunt te
ie ad verticem.
. Numquid non istud factum
ibi, quia dereliquisti Domi-
Deum tuum eo tempore, quo
bat te per viam?
. Et nunc quid tibi vis in via
pti, ut bibas aquam turbi-
? et quid tibi cum via Assy-
um, ut bibas aquam fluminis?
. Arguet te malitia tua, et a-
o tua increpabit te. Scito,
de, quia malum et amarum
eliquisse te Dominum Deum
, et non esse timorem mei
te, dicit Dominus Deus ex-
uum.
A saeculo confregisti jugum
n, rupisti vincula mea, et di-
Non serviam *. In omni e-
olle sublimi, et sub omni li-
rondoso, tu prosternebaris
trix. *c. 3, 6.

90. Taphneos

21. *Ego autem plantavi te vi-
neam electam, omne semen ve-
rum; quomodo ergo conversa
es mihi in pravum vinea aliena?
*Jes. 5, 1. Matth. 21, 33.

22. Si laveris te nitro, et mul-
tiplicaveris tibi herbam borith,
maculata es in iniquitate tua co-
ram me, dicit Dominus Deus.

23. Quomodo dicis: Non sum
polluta, post Baalim non ambula-
vi? vide vias tuas in convalle,
scito, quid feceris; cursor levis
explicans vias suas.

24. Onager assuetus in solitu-
dine, in desiderio animae suae
attraxit ventum amoris sui; nul-
lus avertet eam; omnes, qui quae-
runt eam, non deficient; in men-
struis ejus invenient eam.

25. Prohibe pedem tuum a nu-
ditate, et guttur tuum a siti. Et
dixisti: Desperavi, nequaquam
faciam, adamavi quippe alienos,
et post eos ambulabo.

26. Quomodo confunditur fur,
quando deprehenditur, sic con-
fusi sunt domus Israël, ipsi et re-
ges eorum, principes, et sacerdo-
tes, et prophetae eorum,

27. dicentes ligno: Pater meus
es tu; et lapidi: Tu me genuisti:
* verterunt ad me tergum, et non
faciem, et in tempore afflictionis
suae dicent: Surge, et libera nos.
*c. 32, 33.

28. Ubi sunt dii tui, quos fecisti
tibi? surgant et liberent te in
tempore afflictionis tuae; * se-
cundum numerum quippe civita-
tum tuarum erant dii tui Juda.
*c. 11, 13.

29. Quid vultis mecum judicio
contendere? omnes dereliquistis
me, dicit Dominus.

30. Frustra percussi filios ve-
stros, disciplinam non recepe-
runt; devoravit gladius vester
prophetas vestros, quasi leo va-
stator.

31. generatio vestra. Videte verbum Domini: Numquid solitudo factus sum Israëli, aut terra serotina? quare ergo dixit populus meus: Recessimus, non veniemus ultra ad te?

32. Numquid obliviscetur virgo ornamenti sui, aut sponsa fasciae pectoralis suae? populus vero meus oblitus est mei diebus innumeris.

33. Quid niteris bonam ostendere viam tuam ad quaerendam dilectionem, quae insuper et malitias tuas docuisti vias tuas;

34. et in alis tuis inventus est sanguis animarum pauperum et innocentum? non in fossis inveni eos, sed in omnibus, quae supra memoravi.

35. Et dixisti: Absque peccato et innocens ego sum; et propterea avertatur furor tuus a me. Ecce! ego judicio contendam tecum, eo quod dixeris: Non peccavi.

36. Quam vilis facta es nimis, iterans vias tuas! et ab Aegypto confunderis, sicut confusa es ab Assur.

37. Nam et ab ista egredieris, et manus tuae erunt super caput tuum; quoniam obtrivit Dominus confidentiam tuam, et nihil habebis prosperum in ea.

Cap. 3.

Deus Judæos ad pœnitentiam revocat, et gratiam suam promittit.

1. Vulgo dicitur: Si dimiserit vir uxorem suam, et recedens ab eo, duxerit virum alterum; numquid revertetur ad eam ultra? numquid non polluta, et contaminata erit mulier illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis; tamen revertere ad me, dicit Dominus, et ego suscipiam te.

2. Leva oculos tuos in directum, et vide, ubi non prostrata sis; in
viis sedebas, expectans eos q
latro in solitudine; et poll
terram in fornicationibus tu
in malitiis tuis.

3. Quam ob rem prohib
sunt stillae pluviarum, et se
nus imber non fuit: frons m
ris meretricis facta est tibi,
luisti erubescere.

4. Ergo saltem amodo voca
Pater meus, dux virginitatis n
tu es.

5. Numquid irasceris in pe
tuum, aut perseverabis in fin
Ecce! locuta es, et fecisti n
et potuisti.

6. Et dixit Dominus ad m
diebus Josiae regis: * Num
vidisti, quae fecerit avers
Israël? abiit sibimet super
nem montem excelsum, et su
mni ligno frondoso, et forni
est ibi. * c. 2, 20.

7. Et dixi, cum fecisset ha
mnia: Ad me revertere; et
est reversa. Et vidit praeva
trix soror ejus Juda;

8. quia pro eo, quod moe
esset aversatrix Israël, di
sem eam, et dedissem ei libe
repudii; et non timuit prae
catrix Juda soror ejus, sed
et fornicata est etiam ipsa.

9. Et facilitate fornica
suae contaminavit terram
moechata est cum lapide et l

10. Et in omnibus his no
reversa ad me praevaricatr
ror ejus Juda in toto corde
sed in mendacio, ait Domin

11. Et dixit Dominus ad
Justificavit animam suam av
trix Israël, comparatione
varicatricis Judae a).

12. Vade, et clama ser
istos contra Aquilonem, et
Revertere aversatrix Israë
Dominus, et non avertam f
meam a vobis; quia sanct
sum, dicit Dominus, et non
car in perpetuum.

a) 1590. Juda.

3. Verumtamen scito iniqui-
em tuam, quia in Dominum
um tuum praevaricata es; et
persisti vias tuas alienis sub
ni ligno frondoso, et vocem
am non audisti, ait Dominus.
4. Convertimini filii reverten-
, dicit Dominus; quia ego vir
ter; et assumam vos unum de
itate, et duos de cognatione, et
roducam vos in Sion.
5. Et dabo vobis pastores jux-
or meum, et pascent vos sci-
ia et doctrina.
6. Cumque multiplicati fue-
s, et creveritis in terra in die-
illis, ait Dominus: non dicent
a: Arca testamenti Domini;
ue ascendet super cor, neque
ordabuntur illius; nec visita-
ır, nec fiet ultra.
7. In tempore illo vocabunt
usalem solium Domini; et con-
gabuntur ad eam omnes gen-
in nomine Domini in Jerusa-
, et non ambulabunt post pra-
tem cordis sui pessimi.
3. In diebus illis ibit domus
a ad domum Israël, et venient
ul de terra Aquilonis, ad ter-
, quam dedi patribus vestris.
). Ego autem dixi: Quomodo
am te in filios, et tribuam tibi
am desiderabilem, haeredita-
praeclaram exercituum gen-
n? Et dixi: Patrem vocabis
et post me ingredi non cessa-

. Sed quomodo si contemnat
ier amatorem suum, sic con-
sit me domus Israël, dicit
inus.
. Vox in viis audita est, plo-
s et ululatus filiorum Israël;
iam iniquam fecerunt viam
, obliti sunt Domini Dei sui.
. Convertimini filii rever-
es, et sanabo aversiones ve-
. Ecce! nos venimus ad te;
im es Dominus Deus noster.
Vere mendaces erant colles,

a) 1590. a d d. habitatori

et multitudo montium; vere in
Domino Deo nostro salus Israël.
24. Confusio comedit laborem
patrum nostrorum ab adolescen-
tia nostra, greges eorum, et ar-
menta eorum, filios eorum, et fi-
lias eorum.
25. Dormiemus in confusione
nostra, et operiet nos ignominia
nostra; quoniam Domino Deo
nostro peccavimus nos, et patres
nostri ab adolescentia nostra us-
que ad diem hanc; et non audivi-
mus vocem Domini Dei nostri.

Cap. 4.

Invitatio ad veram pœnitentiam. Expugnatio Jerusalem prædicitur.

1. Si reverteris Israël, ait Do-
minus, ad me convertere; si abs-
tuleris offendicula tua a facie
mea, non commoveberis.
2. Et jurabis: Vivit Dominus
in veritate, et in judicio, et in ju-
stitia; et benedicent eum gentes,
ipsumque laudabunt.
3. Haec enim dicit Dominus vi-
ro Juda, et a) Jerusalem: * Nova-
te vobis novale, et nolite serere
super spinas; * Osee 10, 12.
4. circumcidimini Domino, et
auferte praeputia cordium ve-
strorum viri Juda, et habitatores
Jerusalem; ne forte egrediatur
ut ignis indignatio mea, et suc-
cendatur, et non sit, qui extin-
guat, propter malitiam cogitatio-
num vestrarum.
5. Annunciate in Juda, et in Je-
rusalem auditum facite; loquimi-
ni, et canite tuba in terra; clama-
te fortiter, et dicite: Congrega-
mini, et ingrediamur civitates
munitas,
6. levate signum in Sion. Con-
fortamini, nolite stare, * quia ma-
lum ego adduco ab Aquilone, et
contritionem magnam. * c. 1, 14.
7. Ascendit leo de cubili suo,
et praedo gentium se levavit; e-
gressus est de loco suo, ut ponat

terram tuam in solitudinem; civitates tuae vastabuntur, remanentes absque habitatore.

8. Super hoc accingite vos ciliciis, plangite et ululate; quia non est aversa ira furoris Domini a nobis a).

9. Et erit in die illa, dicit Dominus: Peribit cor regis, et cor principum; et obstupescent sacerdotes, et prophetae consternabuntur.

10. Et dixi: Heu! heu! heu! Domine Deus, ergone decepisti populum istum et Jerusalem, dicens: Pax erit vobis; et ecce! pervenit gladius usque ad animam?

11. In tempore illo dicetur populo huic et Jerusalem: Ventus urens in viis, quae sunt in deserto viae filiae populi mei, non ad ventilandum, et ad purgandum.

12. Spiritus plenus ex his veniet mihi; et nunc ego loquar judicia mea cum eis.

13. Ecce! quasi nubes ascendet, et quasi tempestas currus ejus; velociores aquilis equi illius; Vae nobis, quoniam vastati sumus.

14. Lava a malitia cor tuum Jerusalem, ut salva fias; usquequo morabuntur in te cogitationes noxiae?

15. Vox enim annunciantis a Dan, et notum facientis idolum de monte Ephraim.

16. Dicite gentibus b): Ecce! auditum est in Jerusalem custodes venire de terra longinqua, et dare super civitates Juda vocem suam.

17. Quasi custodes agrorum facti sunt super eam in gyro; quia me ad iracundiam provocavit, dicit Dominus.

18. * Viae tuae, et cogitationes tuae fecerunt haec tibi; ista malitia tua, quia amara, quia tetigit cor tuum. * Sap. 1, 3. 5.

19. Ventrem meum, ventrem meum doleo, sensus cordis m
turbati sunt in me; non taceb
quoniam vocem buccinae audi
anima mea, clamorem praelii.

20. Contritio super contrit
nem vocata est, et vastata est o
nis terra; repente vastata su
tabernacula mea, subito pel
meae.

21. Usquequo videbo fugi
tem, audiam vocem buccinae

22. Quia stultus populus me
me non cognovit; filii insipi
tes sunt, et vecordes; sapien
sunt, ut faciant mala, bene aut
facere nescierunt.

23. Aspexi terram, et ecce!
cua erat, et nihili; et coelos,
non erat lux in eis.

24. Vidi montes, et ecce! m
vebantur; et omnes colles co
turbati sunt.

25. Intuitus sum, et non e
homo; et omne volatile coeli
cessit.

26. Aspexi, et ecce! Carmel
desertus; et omnes urbes ejus
structae sunt a facie Domini, e
facie irae furoris ejus.

27. Haec enim dicit Domin
Deserta erit omnis terra, sed
men consummationem non fa
am.

28. Lugebit terra, et moereb
coeli desuper; eo quod locu
sum, cogitavi, et non poenit
me, nec aversus sum ab eo.

29. A voce equitis et mitten
sagittam fugit omnis civitas;
gressi sunt ardua, et ascender
rupes; universae urbes der
ctae sunt, et non habitat in
homo.

30. Tu autem vastata quid
cies? cum vestieris te cocci
cum ornata fueris monili aur
et pinxeris stibio oculos tu
frustra componeris; contem
runt te amatores tui, animam
am quaerent.

31. Vocem enim quasi partu

a) 1590. a vobis. b) 1590. Concitate gentes:

s audivi, angustias ut puer-
ae; vox filiae Sion intermo-
itis a), expandentisque manus
: vae mihi, quia defecit ani-
mea propter interfectos.

Cap. 5.

Adversus Judæorum scelera.

Circuite vias Jerusalem, et
cite, et considerate, et quae-
in plateis ejus, an inveniatis
m facientem judicium, et
erentem fidem; et propitius
ei.
Quod si etiam, vivit Domi-
dixerint; et hoc falso jura-
t.
Domine! oculi tui respiciunt
n; percussisti eos, et non do-
unt; attrivisti eos, et renue-
accipere disciplinam; indu-
runt facies suas supra pe-
, et noluerunt reverti.
Ego autem dixi: Forsitan
eres sunt et stulti, ignoran-
iam Domini, judicium Dei

Ibo igitur ad optimates, et
ar eis; ipsi enim cognove-
viam Domini, judicium Dei
et ecce! magis hi simul con-
runt jugum, ruperunt vin-

Idcirco percussit eos leo de
, lupus ad vesperam vastavit
pardus vigilans super civita-
orum; omnis, qui egressus
t ex eis, capietur; quia mul-
atae sunt praevaricationes
n, confortatae sunt aversio-
orum.
Super quo propitius tibi es-
tero? filii tui dereliquerunt
t jurant in his, qui non sunt
saturavi eos, et moechati
et in domo meretricis luxu-
ntur.
Equi amatores, et emissarii
unt; * unusquisque ad uxo-
roximi sui hinniebat.

*Ezech. 22, 11.

9. Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? et in gente tali non ulciscetur anima mea?

10. Ascendite muros ejus, et dissipate, consummationem autem nolite facere; auferte propagines ejus, quia non sunt Domini.

11. Praevaricatione enim praevaricata est in me domus Israël, et domus Juda, ait Dominus.

12. Negaverunt Dominum, et dixerunt: Non est ipse; neque veniet super nos malum; gladium et famem non videbimus.

13. Prophetae fuerunt in ventum locuti, et responsum non fuit in eis; haec ergo evenient illis.

14. Haec dicit Dominus Deus exercituum: Quia locuti estis verbum istud; ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem, et populum istum in ligna, et vorabit eos.

15. Ecce! ego adducam super vos gentem de longinquo, domus Israël, ait Dominus; gentem robustam, gentem antiquam, gentem, cujus ignorabis linguam, nec intelliges, quid loquatur.

16. Pharetra ejus quasi sepulchrum patens, universi fortes.

17. Et comedet segetes tuas, et panem tuum; devorabit filios tuos, et filias tuas; comedet gregem tuum, et armenta tua; comedet vineam tuam, et ficum tuam; et conteret urbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam, gladio.

18. Verumtamen in diebus illis, ait Dominus, non faciam vos in consummationem.

19. * Quod si dixeritis: Quare fecit nobis Dominus Deus noster haec omnia? dices ad eos: Sicut dereliquistis me, et servistis Deo alieno in terra vestra, sic servietis alienis in terra non vestra.

*c. 16, 10.

20. Annunciate hoc domui Jacob, et auditum facite in Juda, dicentes:

---

90. 1592. inter morientis, 1593. 1598. intermorientis,

21. Audi popule stulte, qui non habes cor; qui habentes oculos, non videtis: et aures, et non auditis.

22. Me ergo non timebitis, ait Dominus; et a facie mea non dolebitis? Qui posui arenam terminum mari, praeceptum sempiternum, quod non praeteribit; et commovebuntur, et non poterunt; et intumescent fluctus ejus, et non transibunt illud.

23. Populo autem huic factum est cor incredulum et exasperans, recesserunt et abierunt.

24. Et non dixerunt in corde suo: Metuamus Dominum Deum nostrum, qui dat nobis pluviam temporaneam et serotinam in tempore suo; plenitudinem annuae messis custodientem nobis.

25. Iniquitates vestrae declinaverunt haec; et peccata vestra prohibuerunt bonum a vobis;

26. quia inventi sunt in populo meo impii insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes et pedicas ad capiendos viros.

27. Sicut decipula plena avibus, sic domus eorum plenae dolo; ideo magnificati sunt et ditati.

28. Incrassati sunt et impinguati; et praeterierunt sermones meos pessime *. Causam viduae non judicaverunt, causam pupilli non direxerunt, et judicium pauperum non judicaverunt.

* Jes. 1, 23. Zach. 7, 10.

29. Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem hujuscemodi non ulciscetur anima mea?

30. Stupor et mirabilia facta sunt in terra:

31. Prophetae prophetabant mendacium, et sacerdotes applaudebant manibus suis; et populus meus dilexit talia; quid igitur fiet in novissimo ejus?

Cap. 6.

Jerusalem mala intentantur.

1. Confortamini filii Benja[m]
in medio Jerusalem, et in The[cua]
clangite buccina, et super Bet[h]
carem levate vexillum; quia [ma]
lum visum est ab Aquilone,
contritio magna.

2. Speciosae et delicatae a[ssi]
milavi filiam Sion.

3. Ad eam venient pastores
greges eorum; fixerunt in ea t[en]
toria in circuitu; pascet un[us]
quisque eos, qui sub manu
sunt.

4. Sanctificate super eam b[el]
lum; consurgite, et ascenda[mus]
in meridie; vae nobis, quia [de]
clinavit dies, quia longiores
ctae sunt umbrae vesperi.

5. Surgite, et ascendamus
nocte, et dissipemus domos ej[us]

6. Quia haec dicit Dominus
ercituum: Caedite lignum ej[us]
et fundite circa Jerusalem ag[ge]
rem; haec est civitas visitatio[nis]
omnis calumnia in medio ejus

7. Sicut frigidam a) fecit cist[er]
na aquam suam, sic frigidam f[ecit]
malitiam suam; iniquitas et
stitas audietur in ea, coram
semper infirmitas et plaga.

8. Erudire Jerusalem, ne f[or]
recedat anima mea a te, ne f[orte]
ponam te desertam, terram in[ha]
bitabilem.

9. Haec dicit Dominus exe[rci]
tuum: Usque ad racemum co[lli]
gent quasi in vinea reliquias [Is]
raël; converte manum tuam q[ua]
si vindemiator ad cartallum.

10. Cui loquar? et quem c[on]
testabor, ut audiat? ecce! in[cir]
cumcisae aures eorum, et au[dire]
non possunt; ecce! verbum [Do]
mini factum est eis in oppro[bri]
um; et non suscipient illud.

11. Idcirco furore Domini [ple]
nus sum, laboravi sustinens;

a) 1590. facit

ide super parvulum foris, et
per consilium juvenum simul;
r enim cum muliere capietur,
nex cum pleno dierum.
12. Et transibunt domus eorum
alteros, agri et uxores pariter;
ia extendam manum meam su-
r habitantes terram, dicit Do-
nus.
13. * A minore quippe usque
majorem omnes avaritiae stu-
nt; et a propheta usque ad sa-
rdotem cuncti faciunt dolum.
* c. 8, 10. Jes. 56, 11.
4. Et curabant contritionem
ae populi mei cum ignominia,
entes: Pax, pax! et non erat
c.
5. Confusi sunt, quia abomi-
ionem fecerunt; quin potius
ifusione non sunt confusi, et
bescere nescierunt; quam ob
i cadent inter ruentes; in tem-
re visitationis suae corruent,
it Dominus.
6. Haec dicit Dominus: State
er vias, et videte, et interro-
e de semitis antiquis, quae sit
bona, et ambulate in ea; * et
enietis refrigerium animabus
tris. Et dixerunt: Non ambu-
imus! * Matth. 11, 29.
7. Et constitui super vos spe-
itores. Audite vocem tubae.
lixerunt: Non audiemus!
8. Ideo audite gentes, et co-
sce congregatio, quanta ego
am eis.
. Audi terra: Ecce! ego addu-
i mala super populum istum,
ctum cogitationum ejus; quia
ba mea non audierunt, et le-
i meam projecerunt.
). * Ut quid mihi thus de Saba
rtis, et calamum suave olen-
de terra longinqua? holo-
tomata a) vestra non sunt ac-
a, et victimae vestrae non
uerunt mihi. * Jes. 1, 11.
1. Propterea haec dicit Domi-
: Ecce! ego dabo in populum
istum ruinas, et ruent in eis pa-
tres et filii simul, vicinus, et pro-
ximus peribunt.
22. Haec dicit Dominus: Ecce!
populus venit de terra Aquilonis,
et gens magna consurget a finibus
terrae.
23. Sagittam et scutum arripi-
et; crudelis est, et non miserebi-
tur. Vox ejus quasi mare sona-
bit; et super equos ascendent,
praeparati quasi vir ad praelium,
adversum te filia Sion.
24. Audivimus famam ejus, dis-
solutae sunt manus nostrae; tri-
bulatio apprehendit nos, dolores
ut parturientem.
25. Nolite exire ad agros, et in
via ne ambuletis; quoniam gla-
dius inimici pavor in circuitu.
26. Filia populi mei accingere
cilicio, et conspergere cinere;
luctum unigeniti fac tibi, plan-
ctum amarum, quia repente ve-
niet vastator super nos b).
27. Probatorem dedi te in po-
pulo meo robustum; et scies, et
probabis viam eorum.
28. Omnes isti principes decli-
nantes, ambulantes fraudulenter,
aes et ferrum; universi corrupti
sunt.
29. Defecit sufflatorium, in i-
gne consumptum est plumbum,
frustra conflavit conflator; ma-
litiae enim eorum non sunt con-
sumptae.
30. Argentum reprobum voca-
te eos, quia Dominus projecit il-
los.

Cap. 7.

Judæos hypocritas non salvabit templum abjiciendum.

1. Verbum, quod factum est ad
Jeremiam a Domino, dicens:
2. Sta in porta domus Domini,
et praedica ibi verbum istud, et
dic: Audite verbum Domini om-
nis Juda, qui ingredimini per
portas has, ut adoretis Dominum.

a) 1590. holocaustomata b) 1590. super vos.

3. Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: * Bonas facite vias vestras, et studia vestra; et habitabo vobiscum in loco isto.
*c. 26, 13.

4. Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes: Templum Domini, templum Domini, templum Domini est.

5. Quoniam si bene direxeritis vias vestras, et studia vestra; si feceritis judicium inter virum et proximum ejus;

6. advenae, et pupillo, et viduae non feceritis calumniam; nec sanguinem innocentem effuderitis in loco hoc; et post deos alienos non ambulaveritis in malum vobismetipsis;

7. habitabo vobiscum in loco isto; in terra, quam dedi patribus vestris a saeculo et usque in saeculum.

8. Ecce! vos confiditis vobis in sermonibus mendacii, qui non proderunt vobis:

9. Furari, occidere, adulterari, jurare mendaciter, libare Baalim, et ire post deos alienos, quos ignoratis.

10. Et venistis, et stetistis coram me in domo hac, in qua invocatum est nomen meum, et dixistis: Liberati sumus, eo quod fecerimus omnes abominationes istas.

11. * Numquid ergo spelunca latronum facta est domus ista, in qua invocatum est nomen meum in oculis vestris? ego, ego sum; ego vidi, dicit Dominus.
*Matth. 21, 13. Marc. 11, 17. Luc. 19, 46.

12. Ite ad locum meum in Silo, ubi habitavit nomen meum a principio; et videte, quae fecerim ei propter malitiam populi mei Israël.

13. Et nunc, quia fecistis omnia opera haec, dicit Dominus; et locutus sum ad vos mane consurgens, et loquens, et non audistis; * et vocavi vos, et non respon[...] stis.
*Prov. 1, 24. Jes. 65, 12.

14. * Faciam domui huic, in q[...] invocatum est nomen meum, [...] in qua vos habetis fiduciam; [...] loco, quem dedi vobis et patrib[...] vestris, sicut feci Silo.
* 1 Reg. 4, 2, 10.

15. Et projiciam vos a facie m[...] sicut projeci omnes fratres [...] stros, universum semen Ephrai[...]

16. * Tu ergo noli orare pro p[...] pulo hoc, nec assumas pro eis la[...] dem et orationem, et non obsist[...] mihi; quia non exaudiam te.
* c. 11, 14. 14, 11.

17. Nonne vides, quid isti fa[...] unt in civitatibus Juda, et in p[...] teis Jerusalem?

18. Filii colligunt ligna, et [...] tres succendunt ignem, et mul[...] res conspergunt adipem, ut fa[...] ant placentas reginae coeli, et [...] bent diis alienis, et me ad iracu[...] diam provocent.

19. Numquid me ad iracundi[...] provocant, dicit Dominus? n[...] ne semetipsos in confusion[...] vultus sui?

20. Ideo haec dicit Domi[...] Deus: Ecce! furor meus, et [...] dignatio mea conflatur super [...] cum istum, super viros, et su[...] jumenta, et super lignum reg[...] nis, et super fruges terrae, et s[...] cendetur, et non extinguetur.

21. Haec dicit Dominus exer[...] tuum Deus Israël: Holocauto[...] ta a) vestra addite victimis vest[...] et comedite carnes.

22. Quia non sum locutus c[...] patribus vestris, et non praec[...] eis, in die, qua eduxi eos de t[...] ra Aegypti, de verbo holocau[...] matum b), et victimarum.

23. Sed hoc verbum praecep[...] eis, dicens: Audite vocem mea[...] et ero vobis Deus, et vos eri[...] mihi populus; et ambulate in [...] mni via, quam mandavi vobis, [...] bene sit vobis.

a) 1590. Holocaustomata b) 1590. holocaustomatum, c) 1590. ei,

4. Et non audierunt, nec incli-
erunt aurem suam; sed abie-
t in a) voluntatibus, et in pra-
te cordis sui mali; factique
t retrorsum, et non in ante,
5. a die, qua egressi sunt pa-
eorum de terra Aegypti, us-
ad diem hanc. Et misi ad vos
nes servos meos prophetas
diem consurgens diluculo, et
tens.
6. Et non audierunt me, nec
inaverunt aurem suam; sed
uraverunt cervicem suam; *
ejus operati sunt, quam patres
um. *c. 16, 12.
7. Et loqueris ad eos omnia
ba haec, et non audient te; et
abis eos, et non respondebunt
.
8. Et dices ad eos: Haec est
s, quae non audivit vocem Do-
i Dei sui, nec recepit discipli-
; periit fides, et ablata est de
eorum.
9. Tonde capillum tuum, et
ice, et sume in directum plan-
n; quia projecit Dominus,
eliquit generationem furoris

. quia fecerunt filii Juda ma-
in oculis meis, dicit Domi-
Posuerunt offendicula sua
omo, in qua invocatum est
en meum, ut polluerent eam;
. et aedificaverunt excelsa
heth, quae est in valle filii En-
; ut incenderent filios suos,
ias suas igni; quae non prae-
, nec cogitavi in corde meo.
. Ideo ecce! dies venient, di-
ominus, et non dicetur am-
, Topheth, et vallis filii En-
; sed vallis interfectionis;
pelient in Topheth, eo quod
sit locus.
. Et erit morticinum populi
s in cibos volucribus coeli,
stiis terrae, et non erit, qui
ıt.
* Et quiescere faciam de ur-
bibus Juda, et de plateis Jerusa-
lem vocem gaudii, et vocem lae-
titiae, vocem sponsi, et vocem
sponsae: in desolationem b) enim
erit terra. *Ezech. 26, 13.

Cap. 8.

Corruptio universorum. Hostiles invasiones.

1. In illo tempore, ait Domi-
nus: Ejicient ossa regum Juda,
et ossa principum ejus, et ossa
sacerdotum, et ossa propheta-
rum, et ossa eorum, qui habita-
verunt Jerusalem, de sepulchris
suis.
2. Et expandent ea ad solem, et
lunam, et omnem militiam coeli,
quae dilexerunt, et quibus servi-
erunt, et post quae ambulaverunt,
et quae quaesierunt, et adorave-
runt; non colligentur, et non se-
pelientur; in sterquilinium super
faciem terrae erunt.
3. Et eligent magis mortem
quam vitam omnes, qui residui
fuerint de cognatione hac pessi-
ma in universis locis, quae dere-
licta sunt, ad quae ejeci eos, dicit
Dominus exercituum.
4. Et dices ad eos: Haec dicit
Dominus: Numquid qui cadit,
non resurget? et qui aversus est,
non revertetur?
5. Quare ergo aversus est po-
pulus iste in Jerusalem aversio-
ne contentiosa? Apprehenderunt
mendacium, et noluerunt reverti.
6. Attendi, et auscultavi; ne-
mo, quod bonum est, loquitur,
nullus est, qui agat poenitentiam
super peccato suo, dicens: Quid
feci? Omnes conversi sunt ad
cursum suum, quasi equus impe-
tu vadens ad praelium.
7. Milvus in coelo cognovit tem-
pus suum; turtur, et hirundo, et
ciconia, custodierunt tempus ad-
ventus sui; populus autem meus
non cognovit judicium Domini.
8. Quomodo dicitis: Sapien-

a) 1590. voluptatibus, b) 1590. desolatione

tes nos sumus, et lex Domini nobiscum est? vere mendacium operatus est stylus mendax scribarum.

9. Confusi sunt sapientes, perterriti et capti sunt; verbum enim Domini projecerunt, et sapientia nulla est in eis.

10. *Propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum haeredibus; quia a minimo usque ad maximum omnes avaritiam sequuntur; a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium. *c. 6, 13. Jes. 56, 11.

11. Et sanabant contritionem filiae populi mei ad ignominiam, dicentes: Pax, pax! cum non esset pax.

12. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt; quin imo confusione non sunt confusi, et erubescere nescierunt; idcirco cadent inter corruentes, in tempore visitationis suae corruent, dicit Dominus.

13. Congregans congregabo eos, ait Dominus; non est uva in vitibus, et non sunt ficus in ficulnea, folium defluxit; et dedi eis, quae praetergressa sunt.

14. Quare sedemus? convenite, et ingrediamur civitatem munitam, et sileamus ibi; quia Dominus Deus noster silere nos fecit; et potum dedit nobis *aquam fellis; peccavimus enim Domino. *c. 9, 15.

15. *Expectavimus pacem, et non erat bonum; tempus medelae, et ecce formido. *c. 14, 19.

16. A Dan auditus est fremitus equorum ejus, a voce hinnituum pugnatorum ejus commota est omnis terra; et venerunt, et devoraverunt terram, et plenitudinem ejus; urbem, et habitatores ejus.

17. Quia ecce! ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio; et mordebunt vos, ait Dominus.

18. Dolor meus super dolore
in me cor meum moerens.

19. Ecce! vox clamoris fili
populi mei de terra longinq
Numquid Dominus non est in
on, aut rex ejus non est in c
Quare ergo me ad iracundi
concitaverunt in sculptilibus
is, et in vanitatibus alienis?

20. Transiit messis, finita
aestas, et nos salvati non sum

21. Super contritione filiae p
puli mei contritus sum, et cont
status, stupor obtinuit me.

22. Numquid resina non est
Galaad? aut medicus non est ib
quare igitur non est obducta
catrix filiae populi mei?

Cap. 9.

Luget propheta peccata et pœnas popul

1. Quis dabit capiti meo aqua
et oculis meis fontem lacrym
rum? et plorabo die ac nocte
terfectos filiae populi mei.

2. Quis dabit me in solitudi
diversorium viatorum, et de
linquam populum meum, et re
dam ab eis? quia omnes adult
sunt, coetus praevaricatorum.

3. Et extenderunt linguam s
am quasi arcum mendacii et n
veritatis; confortati sunt in t
ra, quia de malo ad malum egr
si sunt, et me non cognoveru
dicit Dominus.

4. Unusquisque se a proxi
suo custodiat, et in omni fra
suo non habeat fiduciam; quia
mnis frater supplantans suppl
tabit, et omnis amicus fraudul
ter incedet.

5. Et vir fratrem suum deri
bit, et veritatem non loquent
docuerunt enim linguam su
loqui mendacium; ut inique a
rent, laboraverunt.

6. Habitatio tua in medio d
in dolo renuerunt scire me, di
Dominus.

7. Propterea haec dicit Domi-
s exercituum: Ecce! ego con-
oo, et probabo eos; quid enim
ud faciam a facie filiae populi
i?
.*Sagitta vulnerans lingua eo-
n, dolum locuta est; in ore suo
em cum amico suo loquitur, et
ulté ponit ei insidias. *Ps 27,3.
. Numquid super his non visi-
o, dicit Dominus? aut in gen-
ujusmodi non ulciscetur ani-
mea?
o. Super montes assumam fle-
ac lamentum, et super speci-
deserti planctum; quoniam
ensa sunt, eo quod non sit vir
transiens; et non audierunt
em possidentis; a volucre
li usque ad pecora transmi-
verunt et recesserunt.
1. Et dabo Jerusalem in acer-
arenae, et cubilia draconum;
ivitates Juda dabo in desolati-
m, eo quod non sit habitator.
2. Quis est vir sapiens, qui in-
gat hoc, et ad quem verbum
Domini fiat, ut annunciet i-
l, quare perierit terra, et ex-
sit quasi desertum, eo quod
sit, qui pertranseat?
3. Et dixit Dominus: Quia de-
querunt legem meam, quam
i eis, et non audierunt vocem
m, et non ambulaverunt in ea;
4. et abierunt post pravitatem
lis sui, et post Baalim; quod
cerunt a patribus suis.
5. Idcirco haec dicit Dominus
cituum Deus Israël: * Ecce!
cibabo populum istum absin-
, et potum dabo eis aquam
s. *c. 23, 15.
6. Et dispergam eos in genti-
quas non noverunt ipsi et pa-
eorum; et mittam post eos
ium, donec consumantur.
7. Haec dicit Dominus exerci-
n Deus Israël: Contemplami-
et vocate lamentatrices a) et
ant; et ad eas, quae sapien-
tes sunt, mittite, et properent;
18. festinent, et assumant super
nos lamentum; deducant oculi
nostri lacrymas, et palpebrae no-
strae defluant aquis.
19. Quia vox lamentationis au-
dita est de Sion: Quomodo vasta-
ti sumus et confusi vehementer?
quia dereliquimus terram, quoni-
am dejecta sunt tabernacula no-
stra.
20. Audite ergo mulieres ver-
bum Domini; et assumant aures
vestrae sermonem oris ejus; et
docete filias vestras lamentum,
et unaquaeque proximam suam
planctum.
21. Quia ascendit mors per fe-
nestras nostras, ingressa est do-
mos nostras, disperdere parvu-
los deforis, juvenes de plateis.
22. Loquere: Haec dicit Domi-
nus: Et cadet morticinum homi-
nis quasi stercus super faciem re-
gionis, et quasi foenum post ter-
gum metentis, et non est, qui col-
ligat.
23. Haec dicit Dominus: * Non
glorietur sapiens in sapientia
sua, et non glorietur fortis in
fortitudine sua, et non glorietur
dives in divitiis suis; * 1 Cor. 1, 31.
2 Cor. 10, 17.
24. sed in hoc glorietur, qui
gloriatur, scire et nosse me, quia
ego sum Dominus, qui facio mi-
sericordiam, et judicium, et ju-
stitiam in terra; haec enim pla-
cent mihi, ait Dominus.
25. Ecce! dies veniunt, dicit
Dominus; et visitabo super om-
nem, qui circumcisum habet prae-
putium,
26. super Aegyptum, et super
Juda, et super Edom, et super fi-
lios Ammon, et super Moab, et
super omnes, qui attonsi sunt in
comam, habitantes in deserto;
quia omnes gentes habent prae-
putium, omnis autem domus Isra-
el incircumcisi sunt corde.

1590. ut veniant;

Cap. 10.

Vana idola; unus verus Deus.

1. Audite verbum, quod locutus est Dominus super vos domus Israël.

2. Haec dicit Dominus: Juxta vias gentium nolite discere; et a signis coeli nolite metuere, quae timent gentes.

3. Quia leges populorum vanae sunt; * quia lignum de saltu praecidit opus manus artificis in ascia. *Sap. 13, 11. 14, 8.

4. Argento, et auro decoravit illud; clavis et malleis compegit, ut non dissolvatur.

5. In similitudinem palmae fabricata sunt, et non loquentur; portata tollentur, quia incedere non valent. Nolite ergo timere ea, quia nec male possunt facere, nec bene.

6. * Non est similis tui Domine; magnus es tu, et magnum nomen tuum in fortitudine. *Mich. 7, 18.

7. * Quis non timebit te o rex gentium? tuum est enim decus; inter cunctos sapientes gentium, et in universis regnis eorum nullus est similis tui. *Apoc. 15, 4.

8. Pariter insipientes et fatui probabuntur; doctrina vanitatis eorum lignum est.

9. Argentum involutum de Tharsis affertur, et aurum de Ophaz; opus artificis, et manus aerarii; hyacinthus et purpura indumentum eorum; opus artificum universa haec.

10. Dominus autem Deus verus est; ipse Deus vivens, et rex sempiternus, ab indignatione ejus commovebitur terra; et non sustinebunt gentes comminationem ejus.

11. Sic ergo dicetis eis: Dii, qui coelos et terram non fecerunt, pereant de terra, et de his, quae sub coelo sunt.

a) 1590. add. non

12. * Qui facit terram in fo
tudine sua, praeparat orbem
sapientia sua, et prudentia sua
tendit coelos. *c. 51, 15. Gen.

13. Ad vocem suam dat mu
tudinem aquarum in coelo, e
levat nebulas ab extremitati
terrae; * fulgura in pluviam
cit, et educit ventum de thes
ris suis. *c. 51, 16. Ps. 134, 7.

14. Stultus factus est omnis l
mo a scientia, confusus est a
fex omnis in sculptili; quoni
falsum est, quod conflavit, et n
est spiritus in eis.

15. Vana sunt, et opus risu
gnum; in tempore visitatio
suae peribunt.

16. Non est his similis pars
cob; qui enim formavit omn
ipse est; et Israël virga haere
tatis ejus: Dominus exercitu
nomen illi.

17. Congrega de terra con
sionem tuam, quae habitas in o
sidione.

18. Quia haec dicit Domin
Ecce! ego longe projiciam ha
tatores terrae in hac vice; et t
bulabo eos ita, ut a) invenian
19. Vae mihi super contritio
mea, pessima plaga mea. Ego
tem dixi: Plane haec infirmi
mea est, et portabo illam.

20. Tabernaculum meum
statum est, omnes funiculi m
dirupti sunt, filii mei exierun
me, et non subsistunt; non e
qui extendat ultra tentorium m
um, et erigat pelles meas.

21. Quia stulte egerunt pas
res, et Dominum non quaes
runt; propterea non intelle
runt, et omnis grex eorum disp
sus est.

22. Vox auditionis ecce ven
et commotio magna de terra
quilonis; ut ponat civitates
da solitudinem, et habitacul
draconum.

23. Scio Domine, quia non

ninis via ejus; nec viri est, ut
ulet, et dirigat gressus suos.
4. * Corripe me Domine, ve-
tamen in judicio; et non in
ore tuo, ne forte ad nihilum
igas me. *Ps. 6, 1.
5. * Effunde indignationem
n super gentes, quae non co-
verunt te; et super provinci-
quae nomen tuum non invoca-
unt; quia comederunt Jacob,
evoraverunt eum, et consum-
unt illum, et decus ejus dis-
verunt. *Ps. 78, 6.

Cap. 11.

Perditio intentatur ingrato populo.

Verbum, quod factum est a
nino ad Jeremiam, dicens:
Audite verba pacti hujus, et
imini ad viros Juda, et ad ha-
tores a) Jerusalem,
et dices ad eos: Haec dicit
ninus Deus Israël: Maledictus
qui non audierit verba pacti
s,
quod praecepi patribus ve-
, in die, qua eduxi eos de ter-
egypti, de fornace ferrea, di-
: Audite vocem meam, et fa-
omnia, quae praecipio vo-
et eritis mihi in populum, et
ero vobis in Deum.
Ut suscitem juramentum,
l juravi patribus vestris, da-
m me eis terram fluentem la-
t melle, sicut est dies haec.
spondi, et dixi: Amen, Do-
!
Et dixit Dominus ad me: Vo-
are omnia verba haec in ci-
ibus Juda, et foris Jerusa-
dicens: Audite verba pacti
s, et facite illa!
Quia contestans contestatus
patres vestros, in die, qua e-
eos de terra Aegypti, usque
em hanc; mane consurgens
estatus sum, et dixi: Audite
m meam!

8. Et non audierunt, nec incli-
naverunt aurem suam; sed abie-
runt unusquisque in pravitate
cordis sui mali; et induxi super e-
os omnia verba pacti hujus, quod
praecepi, ut facerent, et non fe-
cerunt.
9. Et dixit Dominus ad me: In-
venta est conjuratio in viris Juda,
et in habitatoribus Jerusalem.
10. Reversi sunt ad iniquitates
patrum suorum priores, qui no-
luerunt audire verba mea; et hi
ergo abierunt post deos alienos,
ut servirent eis; irritum fecerunt
domus Israël, et domus Juda pa-
ctum meum, quod pepigi cum pa-
tribus eorum.
11. Quam ob rem haec dicit Do-
minus: Ecce! ego inducam super
eos mala, de quibus exire non po-
terunt; et clamabunt ad me, et
non exaudiam eos.
12. Et ibunt civitates Juda, et
habitatores Jerusalem, et clama-
bunt b) ad deos, quibus libant, et
non salvabunt eos in tempore af-
flictionis eorum.
13. * Secundum numerum enim
civitatum tuarum, erant dii tui
Juda; et secundum numerum via-
rum Jerusalem posuisti aras con-
fusionis, aras ad libandum Baa-
lim. *c. 2, 28.
14. * Tu ergo noli orare pro po-
pulo hoc, et ne assumas pro eis
laudem et orationem; quia non
exaudiam in tempore clamoris
eorum ad me, in tempore afflicti-
onis eorum. *c. 7, 16. 14, 11.
15. Quid est, quod dilectus me-
us in domo mea fecit scelera mul-
ta? numquid carnes sanctae au-
ferent a te malitias tuas, in qui-
bus gloriata es?
16. Olivam uberem, pulchram,
fructiferam, speciosam vocavit
Dominus nomen tuum; ad vocem
loquelae, grandis exarsit ignis in
ea, et combusta sunt fruteta ejus.
17. Et Dominus exercituum,

1590. 1592. et ad habitatores, 1593. et habitatores b) 1590. ad eos,

qui plantavit te, locutus est super te malum; pro malis domus Israel et domus Juda, quae fecerunt sibi ad irritandum me, libantes Baalim.

18. Tu autem Domine! demonstrasti mihi, et cognovi; tunc a) ostendisti mihi studia eorum.

19. Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam; et non cognovi, quia cogitaverunt super me consilia, dicentes: Mittamus lignum in panem ejus, et eradamus eum de terra viventium, et nomen ejus non memoretur amplius.

20. * Tu autem Domine Sabaoth, qui judicas juste, et probas renes et corda, videam ultionem tuam ex eis; tibi enim revelavi causam meam. *c. 17, 10. 20, 12.

21. Propterea haec dicit Dominus ad viros Anathoth, qui quaerunt animam tuam, et dicunt: Non prophetabis in nomine Domini, et non morieris in manibus nostris.

22. Propterea haec dicit Dominus exercituum: Ecce! ego visitabo super eos: juvenes morientur in gladio, filii eorum, et filiae eorum morientur in fame.

23. Et reliquiae non erunt ex eis; inducam enim malum super viros Anathoth, annum visitationis eorum.

Cap. 12.

Longanimis est Deus et justus.

1. Justus quidem tu es Domine, si disputem tecum; * verumtamen justa loquar ad te: † Quare via impiorum prosperatur: bene est omnibus, qui praevaricantur, et inique agunt? *Ps. 51, 6. †Job 21, 7. Hab. 1, 13.

2. Plantasti eos, et radicem miserunt; proficiunt, et faciunt fructum; prope es tu ori eorum, et longe a renibus eorum.

3. Et tu Domine! nosti me,
disti me, et probasti cor meum
cum; congrega eos quasi gre
ad victimam, et sanctifica eo
die occisionis.

4. Usquequo lugebit terra
herba omnis regionis siccabi
propter malitiam habitantiu
ea? consumptum est animal
volucre, quoniam dixerunt:
videbit novissima nostra.

5. Si cum peditibus curren
borasti; quomodo contend
poteris cum equis? cum au
in terra pacis securus fueris, q
facies in superbia Jordanis?

6. Nam et fratres tui, et do
patris tui, etiam ipsi pugnaver
adversum te, et clamaverunt
te plena voce; ne credas eis,
locuti fuerint tibi bona.

7. Reliqui domum meam, di
si haereditatem meam; dedi
lectam animam meam in man
nimicorum ejus.

8. Facta est mihi haered
mea quasi leo in silva; dedit c
tra me vocem, ideo odivi eam

9. Numquid avis discolor h
reditas mea mihi? numquid
tincta per totum? venite, con
gamini omnes bestiae terrae,
perate ad devorandum.

10. Pastores multi dem
sunt vineam meam, conculc
runt partem meam; dede
portionem meam desiderabi
in desertum solitudinis.

11. Posuerunt eam in diss
tionem, luxitque super me; d
latione desolata est omnis te
quia nullus est, qui recogitet
de.

12. Super omnes vias de
venerunt vastatores, quia gla
Domini devorabit ab extr
terrae usque ad extremum e
non est pax universae carni.

13. Seminaverunt triticum
spinas messuerunt: haeredita

a) 1590. tu ostendisti

eperunt, et non eis proderit;
fundemini a fructibus vestris,
pter iram furoris Domini.
4. Haec dicit Dominus adver-
omnes vicinos meos pessi-
, qui tangunt haereditatem,
m distribui populo meo Isra-
Ecce! ego evellam eos de ter-
ua, et domum Juda evellam
nedio eorum.
5. Et cum evulsero eos, con-
ar, et miserebor eorum: et
ucam eos, virum ad haeredi-
m suam, et virum in terram
n.
6. Et erit: si eruditi didice-
vias populi mei, ut jurent in
ine meo, vivit Dominus, sic-
ocuerunt populum meum ju-
in Baal; aedificabuntur in
io populi mei.
7. Quod si non audierint, e-
am gentem illam evulsione et
litione, ait Dominus.

Cap. 13.

imagine rerum vaticinatur exitium.

Haec dicit Dominus ad me:
e, et posside tibi lumbare li-
n, et pones illud super lum-
uos, et in aquam non inferes
l.
Et possedi lumbare juxta ver-
Domini, et posui circa lum-
neos.
Et factus est sermo Domini
e, secundo, dicens:
Tolle lumbare, quod posse-
, quod est circa lumbos tuos,
rgens vade ad Euphraten, et
onde ibi illud in foramine
ne.
Et abii, et abscondi illud in
rate, sicut praeceperat mi-
ominus.
Et factum est post dies plu-
s, dixit Dominus ad me: Sur-
ade ad Euphraten; et tolle
lumbare, quod praecepi ti-
absconderes illud ibi.

7. Et abii ad Euphraten, et fodi, et tuli lumbare de loco, ubi absconderam illud; et ecce! computruerat lumbare, ita, ut nulli usui aptum esset.

8. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

9. Haec dicit Dominus: Sic putrescere faciam superbiam Juda, et superbiam Jerusalem multam.

10. Populum istum pessimum, qui nolunt audire verba mea, et ambulant in pravitate cordis sui; abieruntque post deos alienos, ut servirent eis, et adorarent eos; et erunt sicut lumbare istud, quod nulli usui aptum est.

11. Sicut enim adhaeret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinavi mihi omnem domum Israël, et omnem domum Juda, dicit Dominus; ut essent mihi in populum, et in nomen, et in laudem, et in gloriam; et non audierunt.

12. Dices ergo ad eos sermonem istum: Haec dicit Dominus Deus Israël: Omnis laguncula implebitur vino. Et dicent ad te: Numquid ignoramus, quia omnis laguncula implebitur vino?

13. Et dices ad eos: Haec dicit Dominus: Ecce! ego implebo omnes habitatores terrae hujus, et reges, qui sedent de stirpe David super thronum ejus, et sacerdotes, et prophetas, et omnes habitatores Jerusalem, ebrietate;

14. et dispergam eos, virum a fratre suo, et patres et filios pariter, ait Dominus; non parcam, et non concedam; neque miserebor, ut non disperdam eos.

15. Audite, et auribus percipite. Nolite elevari, quia Dominus locutus est.

16. Date Domino Deo vestro gloriam, antequam contenebrescat, et antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos; expectabitis lucem, et ponet eam in umbram mortis, et in caliginem.

17. Quod si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea a facie superbiae; * plorans plorabit, et deducet oculus meus lacrymam, quia captus est grex Domini. *Thr. 1, 2.

18. Dic regi, et dominatrici: Humiliamini, sedete! quoniam a) descendit de capite vestro corona gloriae vestrae.

19. Civitates Austri clausae sunt, et non est, qui aperiat; translata est omnis Juda transmigratione perfecta.

20. Levate oculos vestros, et videte, qui venitis ab Aquilone; ubi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum?

21. Quid dices, cum visitaverit te? tu enim docuisti eos adversum te, et erudisti in caput tuum; numquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem?

22. Quod si dixeris in corde tuo: Quare venerunt mihi haec? * Propter multitudinem iniquitatis tuae revelata sunt verecundiora tua, pollutae sunt plantae tuae. *c. 30, 14.

23. Si mutare potest aethiops pellem suam, aut pardus varietates suas; et vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum.

24. Et disseminabo eos quasi stipulam, quae vento raptatur in deserto.

25. Haec sors tua, parsque mensurae tuae a me, dicit Dominus, quia oblita es mei, et confisa es in mendacio.

26. Unde et ego nudavi femora tua contra faciem tuam, et apparuit ignominia tua,

27. adulteria tua, et hinnitus tuus, scelus fornicationis tuae; super colles in agro vidi abominationes tuas. Vae tibi Jerusalem, non mundaberis post me; usquequo adhuc?

a) 1598. desecdit, pro: descendit

CAP. 14.

Famem et bellum praenunciat.

1. Quod factum est verbum
mini ad Jeremiam de sermon
siccitatis.

2. Luxit Judaea, et portae
corruerunt, et obscuratae su
terra, et clamor Jerusalem as
dit.

3. Majores miserunt min
suos ad aquam; venerunt ad
riendum, non invenerunt aqu
reportaverunt vasa sua va
confusi sunt et afflicti, et ope
runt capita sua.

4. Propter terrae vastitat
quia non venit pluvia in terr
confusi sunt agricolae, ope
runt capita sua.

5. Nam et cerva in agro pep
et reliquit; quia non erat her

6. Et onagri steterunt in r
bus, traxerunt ventum quasi
cones, defecerunt oculi eor
quia non erat herba.

7. Si iniquitates nostrae
sponderint nobis: Domine
propter nomen tuum, quon
multae sunt aversiones nost
tibi peccavimus.

8. Expectatio Israël, salva
ejus in tempore tribulatio
quare quasi colonus futurus
terra, et quasi viator declinan
manendum?

9. Quare futurus es velut
vagus, ut fortis, qui non po
salvare? tu autem in nobis es
mine, et nomen tuum invoca
est super nos, ne derelinquas

10. Haec dicit Dominus p
lo huic, qui dilexit movere p
suos, et non quievit, et Do
non placuit; nunc recordab
iniquitatum eorum, et visit
peccata eorum.

11. Et dixit Dominus ad m
Noli orare pro populo isto in
num. *c. 7, 16. 11, 11.

12. Cu

. Cum jejunaverint, non ex-
iam preces eorum; et si obtu-
nt a) holocautomata, et victi-
, non suscipiam ea; quoniam
lio, et fame, et peste consu-
n eos.
. Et dixi: A a a, Domine Deus!
phetae dicunt eis: * Non vi-
itis gladium, et fames non e-
n vobis, sed pacem veram da-
vobis in loco isto. * c. 5, 12. 23, 17.
. Et dixit Dominus ad me: *
so prophetae vaticinantur in
nine meo; non misi eos, et non
ecepi eis, neque locutus sum
os; visionem mendacem, et
nationem, b) et fraudulenti-
, et seductionem cordis sui
phetant vobis. * c. 29, 9.
. Idcirco haec dicit Dominus
prophetis, qui prophetant in
nine meo, quos ego non misi,
ntes: Gladius, et fames non
in terra hac: In gladio et fa-
consumentur prophetae illi.
. Et populi, quibus prophe-
, erunt projecti in viis Jerusa-
prae fame et gladio, et non
qui sepeliat eos; ipsi et uxo-
orum, filii et filiae eorum, et
ndam super eos malum suum.
. Et dices ad eos verbum i-
: * Deducant oculi mei lacry-
per noctem et diem, et non
ant; quoniam contritione ma-
contrita est virgo filia populi
plaga pessima vehementer.
* Thr. 1, 16. 2, 18.
. Si egressus fuero ad agros,
! occisi gladio; et si introie-
n civitatem, ecce! attenuati
. Propheta quoque et sacer-
bierunt in terram, quam i-
abant.
. Numquid projiciens abjeci-
Judam? aut Sion abominata
nima tua? quare ergo per-
sti nos, ita ut nulla sit sani-
* expectavimus pacem, et
non est bonum; et tempus cura-
tionis, et ecce! turbatio. * c. 8, 15.
20. Cognovimus Domine impietates nostras, iniquitates patrum nostrorum, quia peccavimus tibi.
21. Ne des nos in opprobrium propter nomen tuum, neque facias nobis contumeliam solii gloriae tuae; recordare, ne irritum facias foedus tuum nobiscum.
22. Numquid sunt in sculptilibus gentium, qui pluant? aut coeli possunt dare imbres? nonne tu es Dominus Deus noster, quem expectavimus? tu enim fecisti omnia haec.

Cap. 15.

Pœnas dicit inevitabiles. Deus prophetam solatur.

1. Et dixit Dominus ad me: Si steterit Moyses, et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum; ejice illos a facie mea, et egrediantur.
2. Quod si dixerint ad te: Quo egrediemur? dices ad eos: Haec dicit Dominus: * Qui ad mortem, ad mortem; et qui ad gladium, ad gladium; et qui ad famem, ad famem; et qui ad captivitatem, ad captivitatem. * Zach. 11, 9.
3. Et visitabo super eos quatuor species, dicit Dominus: Gladium ad occisionem, et canes ad lacerandum, et volatilia coeli et bestias terrae ad devorandum et dissipandum.
4. Et dabo eos in fervorem universis regnis terrae; * propter Manassem filium Ezechiae regis Juda, super omnibus, quae fecit in Jerusalem. * 4 Reg. 21, 7. 12.
5. Quis enim miserebitur tui d) Jerusalem? aut quis contristabitur pro te? aut quis ibit ad rogandum pro pace tua?
6. Tu reliquisti me, dicit Do-

590. holocaustomata, b) 1590. et divinationem fraudulentam, c) 1590. Juda?
593. Jerusalem, pro: Jerusalem?

minus, retrorsum abiisti; et ex-
tendam manum meam super te,
et interficiam te; laboravi rogans.
7. Et dispergam eos ventilabro
in portis terrae; interfeci et dis-
perdidi populum meum, et ta-
men a viis suis non sunt reversi.
8. Multiplicatae sunt mihi vi-
duae ejus super arenam maris;
induxi eis super matrem adoles-
centis vastatorem meridie; misi
super civitates repente terrorem.
9. * Infirmata est, quae peperit
septem, defecit anima ejus; † oc-
cidit ei sol, cum adhuc esset dies;
confusa est, et erubuit; et resi-
duos ejus in gladium dabo in con-
spectu inimicorum eorum, ait
Dominus. * 1 Reg. 2, 5. † Amos 8, 9.
10. Vae mihi mater mea! quare
genuisti me, virum rixae, virum
discordiae in universa terra? non
foeneravi, nec foeneravit mihi
quisquam; omnes maledicunt mi-
hi.
11. Dicit Dominus: Si non re-
liquiae tuae in bonum, si non oc-
curri tibi in tempore afflictionis,
et in tempore tribulationis ad-
versus inimicum.
12. Numquid foederabitur fer-
rum ferro ab Aquilone, et aes?
13. Divitias tuas et thesauros
tuos in direptionem dabo gratis,
in omnibus peccatis tuis, et in o-
mnibus terminis tuis.
14. Et adducam inimicos tuos
de terra, quam nescis; quia ignis
succensus est in furore meo, su-
per vos ardebit.
15. Tu scis Domine, recordare
mei, et visita me, et tuere me ab
his, qui persequuntur me, noli in
patientia a) tua suscipere me; sci-
to, quoniam sustinui propter te
opprobrium.
16. Inventi sunt sermones tui,
et comedi eos, et factum est mihi
verbum tuum in gaudium et in
laetitiam cordis mei; quoniam
invocatum est nomen tuum su
me, Domine Deus exercituum.
17. * Non sedi in concilio
dentium, et gloriatus sum a fa
manus tuae; solus sedebam, q
niam comminatione replesti r
*Ps. 1, 1. 25, 4.
18. * Quare factus est dolor r
us perpetuus, et plaga mea des
rabilis renuit curari? facta
mihi quasi mendacium aquar
infidelium. * c. 30, 15.
19. Propter hoc haec dicit D
minus: Si converteris, conv
tam te, et ante faciem meam s
bis; et si separaveris pretios
a vili, quasi os meum eris; co
vertentur ipsi ad te, et tu non co
verteris ad eos.
20. Et dabo te populo huic
murum aereum, fortem; et bel
bunt adversum te, et non prae
lebunt; quia ego tecum sum,
salvem te, et eruam te, dicit D
minus.
21. Et liberabo te de manu p
simorum, et redimam te de ma
fortium.

CAP. 16.

Judaei vario mortis genere interituri. C
versio Judaeorum et gentilium.

1. Et factum est verbum Do
ni ad me, dicens:
2. Non accipies uxorem, et n
erunt tibi filii, et filiae in loco
sto.
3. Quia haec dicit Dominus
per filios et filias, qui generan
in loco isto, et super matres
rum, quae genuerunt eos; et
per patres eorum, de quorum s
pe sunt nati in terra hac:
4. Mortibus aegrotationum
rientur; non plangentur, et
sepelientur, in sterquilinium
per faciem terrae erunt; et
dio, et fame consumentur; et
cadaver eorum in escam vola
bus coeli, et bestiis terrae.

a) 1590. in patientia furoris tui

5. Haec enim dicit Dominus:
ingrediaris domum convivii,
que vadas ad plangendum, ne-
e consoleris eos; quia abstu-
acem meam a populo isto, di-
Dominus, misericordiam et
serationes.
6. Et morientur grandes, et par-
n terra ista; non sepelientur,
que plangentur, et non se inci-
it, neque calvitium fiet pro eis.
7. Et non frangent inter eos lu-
nti panem ad consolandum su-
r mortuo; et non dabunt eis
tum calicis ad consolandum
per patre suo et matre.
8. Et domum convivii non in-
diaris, ut sedeas cum eis, et
edas et bibas;
. quia haec dicit Dominus ex-
ituum Deus Israël: Ecce! ego
eram de loco isto in oculis ve-
s, et in diebus vestris, vocem
dii, et vocem laetitiae, vocem
nsi, et vocem sponsae.
o. Et cum annunciaveris po-
o huic omnia verba haec, et di-
int tibi: * Quare locutus est
ninus super nos omne malum
nde istud? quae iniquitas no-
? et quod peccatum nostrum,
d peccavimus Domino Deo
tro? *c. 5, 19.
1. Dices ad eos: Quia dereli-
runt me patres vestri, ait Do-
us; et abierunt post deos a-
os, et servierunt eis, et ado-
erunt eos; et me dereliquе-
, et legem meam non custo-
unt.
. Sed et vos * pejus operati
, quam patres vestri; ecce!
n ambulat unusquisque post
vitatem cordis sui mali, ut me
audiat. *c. 8, 16.
. Et ejiciam vos de terra hac,
rram, quam ignoratis vos, et
es vestri; et servietis ibi diis
nis die ac nocte, qui non da-
t vobis requiem.
. Propterea ecce! dies veni-
unt, dicit Dominus, et non dice-
tur ultra: Vivit Dominus, qui e-
duxit filios Israël de terra Aegy-
pti;
15. sed: Vivit Dominus, qui e-
duxit filios Israël de terra Aqui-
lonis, et de universis terris, ad
quas ejeci eos; et reducam eos in
terram suam, quam dedi patribus
eorum.
16. Ecce! ego mittam piscato-
res multos, dicit Dominus, et pis-
cabuntur eos; et post haec mit-
tam eis multos venatores, et vena-
buntur eos de omni monte, et de
omni colle, et de cavernis petra-
rum.
17. Quia oculi mei super omnes
vias eorum; non sunt abscondi-
tae a facie mea, et non fuit occul-
tata iniquitas eorum ab oculis
meis.
18. Et reddam primum dupli-
ces iniquitates, et peccata eorum;
quia contaminaverunt terram
meam in morticinis idolorum su-
orum, et abominationibus suis
impleverunt haereditatem meam.
19. Domine fortitudo mea, et
robur meum, et refugium meum
in die tribulationis! ad te gentes
venient ab extremis terrae, et di-
cent: Vere mendacium possede-
runt patres nostri, vanitatem,
quae eis non profuit.
20. Numquid faciet sibi homo
deos, et ipsi non sunt dii?
21. Idcirco ecce! ego ostendam
eis per vicem hanc, ostendam eis
manum meam, et virtutem meam;
et scient, quia nomen mihi Domi-
nus.

Cap. 17.

Pertinacia Judæorum. In solo Deo fidendum.

1. Peccatum Juda scriptum est
stylo ferreo in ungue adamanti-
no, exaratum super latitudinem
cordis eorum, et in cornibus ara-
rum eorum.

2. Cum recordati fuerint filii
eorum ararum suarum, et luco-
rum suorum, lignorumque fron-
dentium, in montibus excelsis,
3. sacrificantes in agro; forti-
tudinem tuam, et omnes thesau-
ros tuos in direptionem dabo, ex-
celsa tua propter peccata in uni-
versis finibus tuis.
4. Et relinqueris sola ab haere-
ditate tua, quam dedi tibi; et ser-
vire te faciam inimicis tuis in ter-
ra, quam ignoras; quoniam ignem
succendisti in furore meo, usque
in aeternum ardebit.
5. Haec dicit Dominus: * Ma-
ledictus homo, qui confidit in ho-
mine, et ponit carnem brachium
suum, et a Domino recedit cor e-
jus. * c. 48, 7. Jes. 30, 2. 31, 1.
6. * Erit enim quasi myricae in
deserto, et non videbit, cum ve-
nerit bonum; sed habitabit in sic-
citate in deserto, in terra salsugi-
nis, et inhabitabili. * c. 48, 6.
7. Benedictus vir, qui confidit
in Domino, et erit Dominus fidu-
cia ejus.
8. * Et erit quasi lignum, quod
transplantatur super aquas, quod
ad humorem mittit radices suas;
et non timebit, cum venerit ae-
stus. Et erit folium ejus viride,
et in tempore siccitatis non erit
solicitum, nec aliquando desinet
facere fructum. * Ps. 1, 3.
9. Pravum est cor a) omnium,
et inscrutabile; quis cognoscet
illud?
10. Ego Dominus * scrutans cor,
et probans renes; qui do unicui-
que juxta viam suam, et juxta fru-
ctum adinventionum suarum.
* 1 Reg. 16, 7. Ps. 7, 10. Apocal. 2, 23.
11. Perdix fovit, quae non pepe-
rit; fecit divitias, et non in judi-
cio; in dimidio dierum suorum
derelinquet eas, et in novissimo
suo erit insipiens.
12. Solium gloriae altitudinis
a principio, locus sanctificatio
nostrae!
13. expectatio Israël Domi
omnes, qui te derelinquunt, c
fundentur; recedentes b) a te,
terra scribentur; quoniam de
liquerunt venam aquarum viv
tium Dominum.
14. Sana me Domine! et sa
bor; salvum me fac, et salvu
ro; quoniam laus mea tu es.
15. Ecce! ipsi dicunt ad n
Ubi est verbum Domini? veni
16. Et ego non sum turbatus
pastorem sequens; et diem
minis non desideravi, tu s
Quod egressum est de labiis m
rectum in conspectu tuo fuit.
17. Non sis tu mihi formid
spes mea tu in die afflictionis!
18. Confundantur, qui me p
sequuntur, et non confundar e
paveant illi, et non paveam eg
induc super eos diem affliction
et duplici contritione cont
eos!
19. Haec dicit Dominus ad m
Vade, et sta in porta filiorum p
puli, per quam ingrediuntur
ges Juda, et egrediuntur, et
cunctis portis Jerusalem;
20. et dices ad eos: Audite v
bum Domini reges Juda, et om
Juda, cunctique habitatores
rusalem, qui ingredimini per p
tas istas!
21. Haec dicit Dominus: Cu
dite animas vestras; et nolite p
tare pondera in die sabbati,
inferatis per portas Jerusale
22. Et nolite ejicere oner
domibus vestris in die sabbati
omne opus non facietis; sanc
cate diem sabbati, sicut praec
patribus vestris!
23. Et non audierunt, nec in
naverunt aurem suam; sed in
raverunt cervicem suam, ne
dirent me, et ne acciperent di
plinam.

a) 1590. cor hominis, in 1592. „hominis" mutatum in: omnium, b) 1593. a
pro: a te,

4. Et erit: Si audieritis me, di-
Dominus, ut non inferatis one-
per portas civitatis hujus in
sabbati; et si sanctificaveritis
m sabbati, ne faciatis in eo o-
e opus;
5. ingredientur per portas ci-
atis hujus reges et principes,
entes super solium David, et
endentes in curribus et equis,
i et principes eorum, viri Ju-
et habitatores Jerusalem; et
itabitur civitas haec in sem-
ernum.
6. Et venient de civitatibus Ju-
et de circuitu Jerusalem, et
terra Benjamin, et de campe-
bus, et de montuosis, et ab Au-
, portantes holocaustum, et
timam, et sacrificium, et thus,
nferent oblationem in domum
nini.
7. Si autem non audieritis me,
anctificetis diem sabbati, et
portetis onus, et ne inferatis
portas Jerusalem in die sab-
; succendam ignem in portis
, et devorabit domos Jerusa-
, et non extinguetur.

Cap. 18.

inium Dei sub imagine figuli. Conjuratio adversus Jeremiam.

Verbum, quod factum est ad
miam a Domino, dicens:
Surge, et descende in domum
i, et ibi audies verba mea!
Et descendi in domum figu-
ecce! ipse faciebat opus su-
rotam.
Et dissipatum est vas, quod
faciebat e luto manibus suis;
ersusque fecit illud vas alte-
, sicut placuerat in oculis e-
ut faceret.
Et factum est verbum Domi-
l me, dicens:
* Numquid sicut figulus iste
potero vobis facere, domus
l, ait Dominus? ecce! sicut
lutum in manu figuli, sic vos in
manu mea, domus Israël.

* Jes. 45, 9. Rom. 9, 20.

7. Repente loquar adversum
gentem et adversus regnum, * ut
eradicem, et destruam, et disper-
dam illud. * c. 1, 10.
8. Si poenitentiam egerit gens
illa a malo suo, quod locutus sum
adversus eam; agam et ego poe-
nitentiam super malo, quod cogi-
tavi, ut facerem ei.
9. Et subito loquar de gente et
de regno, ut aedificem et plantem
illud.
10. Si fecerit malum in oculis
meis, ut non audiat vocem meam;
poenitentiam agam super bono,
quod locutus sum, ut facerem ei.
11. Nunc ergo dic viro Juda, et
habitatoribus Jerusalem, dicens:
Haec dicit Dominus: Ecce! ego
fingo contra vos malum, et cogito
contra vos cogitationem; * rever-
tatur unusquisque a via sua mala,
et dirigite vias vestras, et studia
vestra!

* c. 25, 5. 35, 15. 4 Reg. 17, 13. Jonae 3, 9.

12. Qui dixerunt: Desperavi-
mus! post cogitationes enim no-
stras ibimus, et unusquisque pra-
vitatem cordis sui mali faciemus.
13. Ideo haec dicit Dominus:
Interrogate gentes! Quis audivit
talia horribilia, quae fecit nimis
virgo Israël?
14. Numquid deficiet de petra
agri nix Libani? aut evelli pos-
sunt aquae erumpentes frigidae,
et defluentes?
15. Quia oblitus est mei popu-
lus meus, frustra libantes, et im-
pingentes in viis suis, in semitis
saeculi, ut ambularent per eas in
itinere non trito;
16. * ut fieret terra eorum in de-
solationem, et in sibilum sempi-
ternum; omnis, qui praeterierit
per eam, obstupescet, et movebit
caput suum.

* c. 19, 8. 49, 13. 50, 13.

17. Sicut ventus urens disper-

gam eos coram inimico; dorsum, et non faciem ostendam eis in die perditionis eorum.

18. Et dixerunt: Venite, et cogitemus contra Jeremiam cogitationes! non enim peribit lex a sacerdote, neque consilium a sapiente, nec sermo a propheta; venite, et percutiamus eum lingua, et non attendamus ad universos sermones ejus!

19. Attende, Domine! ad me, et audi vocem adversariorum meorum!

20. Numquid redditur pro bono malum, quia foderunt foveam animae meae? Recordare, quod steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum, et averterem indignationem tuam ab eis!

21. Propterea da filios eorum in famem, et deduc eos in manus gladii; fiant uxores eorum absque liberis, et viduae; et viri earum interficiantur morte; juvenes eorum confodiantur gladio in praelio!

22. Audiatur clamor de domibus eorum! adduces enim super eos latronem repente; quia foderunt foveam, ut caperent me, et laqueos absconderunt pedibus meis.

23. Tu autem, Domine! scis omne consilium eorum adversum me in mortem; ne propitieris iniquitati eorum, et peccatum eorum a facie tua non deleatur: fiant corruentes in conspectu tuo, in tempore furoris tui abutere eis.

Cap. 19.

Eversio Jerusalem sub imagine lagunculæ.

1. Haec dicit Dominus: Vade, et accipe lagunculam figuli testeam a senioribus populi, et a senioribus sacerdotum;

2. et egredere ad vallem filii Ennom, quae est juxta introitum portae fictilis! et praedicabis ibi verba, quae ego loquar ad t

3. Et dices: Audite verbum I mini, reges Juda, et habitato Jerusalem! haec dicit Domi exercituum Deus Israël: Ec ego inducam afflictionem su locum istum; ita ut omnis, qui dierit illam, tinniant aures ej

4. eo quod dereliquerint n et alienum fecerint locum istu et libaverunt in eo diis alien quos nescierunt ipsi, et patres rum, et reges Juda; et reple runt locum istum sanguine in centum.

5. Et aedificaverunt excelsa B lim, ad comburendos filios s igni in holocaustum Baalim; q non praecepi, nec locutus su nec ascenderunt in cor meum.

6. Propterea ecce! dies ve unt, dicit Dominus; et non vo bitur amplius locus iste, Tophe et vallis filii Ennom; sed va occisionis.

7. Et dissipabo consilium Ju et Jerusalem in loco isto; et su vertam eos gladio in conspe inimicorum suorum, et in ma quaerentium animas eorum; dabo cadavera eorum, escam latilibus coeli, et bestiis terra

8. *Et ponam civitatem han stuporem, et in sibilum; omn qui praeterierit per eam, obs pescet, et sibilabit super univ sa plaga ejus. * c. 18, 16. 49, 13. 5

9. Et cibabo eos carnibus fi rum suorum, et carnibus filiar suarum; et unusquisque carn amici sui comedet in obsidio et in angustia, in qua conclud eos inimici eorum, et qui qu runt animas eorum.

10. Et conteres lagunculam oculis virorum, qui ibunt tec

11. Et dices ad eos: Haec d Dominus exercituum: Sic co ram populum istum, et civita istam, sicut conteritur vas fig quod non potest ultra instaura

nTopheth sepelientur, eoquod
n sit alius locus ad sepeiien-
m.
12. Sic faciam loco huic, ait
minus, et habitatoribus ejus;
ponam civitatem istam sicut
pheth.
13. Et erunt domus Jerusalem,
lomus regum Juda, sicut locus
pheth, immundae; omnes do-
s, in quarum domatibus sacri-
averunt omni militiae coeli, et
averunt libamina diis alienis.
14. Venit autem Jeremias de
pheth, quo miserat eum Domi-
s ad prophetandum, et stetit in
io domus Domini, et dixit ad
nem populum:
5. Haec dicit Dominus exerci-
m Deus Israël: Ecce! ego in-
cam super civitatem hanc, et
er omnes urbes ejus universa
la, quae locutus sum adversum
n; quoniam induraverunt cer-
em suam, ut non audirent ser-
nes meos.

CAP. 20.

Jeremias dire afflictus dolet.

. Et audivit Phassur filius Em-
r sacerdos, qui constitutus e-
princeps in domo Domini,
emiam prophetantem sermo-
istos.
. Et percussit Phassur Jeremi-
prophetam, et misit eum in
vum, quod erat in porta Ben-
in superiori, in domo Domini.
. Cumque illuxisset in crasti-
n, eduxit Phassur Jeremiam
nervo; et dixit ad eum Jeremi-
Non Phassur vocavit Domi-
nomen tuum, sed pavorem
ique.
. Quia haec dicit Dominus:
e! ego dabo te in pavorem, te
mnes amicos tuos; et corru-
gladio inimicorum suorum,
culi tui videbunt; et omnem
am dabo in manum regis Ba-
bylonis; et traducet eos in Baby-
lonem, et percutiet eos gladio.
5. Et dabo universam substan-
tiam civitatis hujus, et omnem la-
borem ejus, omneque pretium,
et cunctos thesauros regum Juda
dabo in manu inimicorum meo-
rum; et diripient eos, et tollent,
et ducent in Babylonem.
6. Tu autem Phassur, et omnes
habitatores domus tuae ibitis in
captivitatem: et a) in Babylonem
venies, et ibi morieris, ibique se-
pelieris tu, et omnes amici tui,
quibus prophetasti mendacium.
7. Seduxisti me, Domine! et se-
ductus sum; fortior me fuisti, et
invaluisti; factus sum in derisum
tota die, omnes subsannant me.
8. Quia jam olim loquor, voci-
ferans iniquitatem, et vastitatem
clamito; et factus est mihi sermo
Domini in opprobrium, et in de-
risum tota die.
9. Et dixi: Non recordabor e-
jus, neque loquar ultra in nomine
illius; et factus est in corde meo
quasi ignis exaestuans, clausus-
que in ossibus meis; et defeci,
ferre non sustinens.
10. Audivi enim contumelias
multorum, et terrorem in circui-
tu: Persequimini, et persequa-
mur eum! ab omnibus viris, qui
erant pacifici mei, et custodientes
latus meum: si quo modo deci-
piatur, et praevaleamus adversus
eum, et consequamur ultionem
ex eo!
11. Dominus autem mecum est
quasi bellator fortis; idcirco qui
persequuntur me, cadent, et in-
firmi erunt; confundentur vehe-
menter, * quia non intellexerunt
opprobrium sempiternum, quod
numquam delebitur. * c. 23, 40.
12. Et tu Domine exercituum *
probator justi, qui vides renes et
cor; videam, quaeso! ultionem
tuam ex eis; tibi enim revelavi
causam meam. * c. 11, 20. 17, 10.

a) 1590. in Babylonem tu venies,

13. Cantate Domino, laudate Dominum! quia liberavit animam pauperis de manu malorum.

14. * Maledicta dies, in qua natus sum; dies, in qua peperit me mater mea, non sit benedicta!

* Job 3, 2.

15. Maledictus vir, qui annunciavit a) patri meo, dicens: Natus est tibi puer masculus; et quasi gaudio laetificavit eum!

16. Sit homo ille, ut sunt civitates, quas subvertit Dominus, et non poenituit eum; audiat clamorem mane, et ululatum in tempore meridiano,

17. qui b) non me interfecit a vulva, ut fieret mihi mater mea sepulchrum, et vulva ejus conceptus aeternus!

18. Quare de vulva egressus sum, ut viderem laborem et dolorem, et consumerentur in confusione dies mei?

Cap. 21.

Regi Sedeciæ captivitatem prædicit; ad meliora admonet.

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, quando misit ad eum rex c) Sedecias Phassur filium Melchiae, et Sophoniam filium Maasiae sacerdotem, dicens:

2. Interroga pro nobis Dominum, quia Nabuchodonosor rex Babylonis praeliatur adversum nos; si forte faciat Dominus nobiscum secundum omnia mirabilia sua, et recedat a nobis!

3. Et dixit Jeremias ad eos: Sic dicetis Sedeciae d):

4. Haec dicit Dominus Deus Israël: Ecce! ego convertam vasa belli, quae in manibus vestris sunt, et quibus vos pugnatis adversum regem Babylonis, et Chaldaeos, qui obsident vos in circuitu murorum; et congregabo ea in medio civitatis hujus.

5. Et debellabo ego vos in m
nu extenta, et in brachio forti,
in furore, et in indignatione,
in ira grandi.

6. Et percutiam habitatores
vitatis hujus, homines et besti
pestilentia magna morientur.

7. Et post haec ait Domin
Dabo e) Sedeciam regem Juda,
servos ejus, et populum ejus,
qui derelicti sunt in civitate ha
peste, et gladio, et fame, in ma
Nabuchodonosor regis Baby
nis, et in manu inimicorum e
rum, et in manu quaerentium a
mam eorum, et percutiet eos
ore gladii, et non flectetur, neq
parcet, nec miserebitur.

8. Et ad populum hunc dic
Haec dicit Dominus: Ecce! e
do coram vobis viam vitae et
am mortis.

9. * Qui habitaverit in urbe h
morietur gladio, et fame, et pes
qui autem egressus fuerit,
transfugerit ad Chaldaeos, q
obsident vos, vivet, et erit ei a
ma sua, quasi spolium. * c. 38

10. Posui enim faciem me
super civitatem hanc in malum
non in bonum, ait Dominus;
manu regis Babylonis dabitur,
exuret eam igni.

11. Et domui regis Juda: Au
te verbum Domini,

12. domus David, haec dicit D
minus: * Judicate mane judiciu
et eruite vi oppressum de ma
calumniantis; ne forte egredia
ut ignis indignatio mea, et succe
datur, et non sit, qui extingu
propter malitiam studiorum v
strorum! * c. 22, 3.

13. Ecce! ego ad te habita
cem vallis solidae atque cam
stris, ait Dominus; qui dicit
Quis percutiet nos? et quis ing
dietur domos nostras?

14. Et visitabo super vos ju

a) 1590. nunciavit b) 1590. quia non c) 1590. Sedechias d) 1590. Sedech
e) 1590. Sedechiam

tum studiorum vestrorum,
Dominus; et succendam i-
n in saltu ejus; et devorabit
ia in circuitu ejus.

Cap. 22.

hortatur ad justitiam iisque judicia
Dei annunciat.

Haec dicit Dominus: Descen-
domum regis Juda, et loque-
bi verbum hoc,
et dices: Audi verbum Do-
i rex Juda, qui sedes super so-
David; tu et servi tui, et po-
s tuus, qui ingredimini per
as istas.
Haec dicit Dominus: *Faci-
dicium et justitiam, et libe-
vi oppressum de manu ca-
iatoris; et advenam, et pu-
m, et viduam nolite contri-
a), neque opprimatis inique;
nguinem innocentem ne ef-
atis in loco isto. *c. 21, 12.
Si enim facientes feceritis
um istud; ingredientur per
s domus hujus, reges seden-
e genere David super thro-
ejus, et ascendentes currus
uos, ipsi et servi, et populus
m.
Quod si non audieritis verba
; in memetipso juravi, dicit
inus, quia in solitudinem erit
s haec.
Quia haec dicit Dominus su-
lomum regis Juda: Galaad
hi caput Libani; si non po-
te solitudinem, urbes in-
abiles.
Et sanctificabo super te in-
lientem virum et arma ejus;
cident electas cedros tuas,
ecipitabunt in ignem.
t pertransibunt gentes mul-
er civitatem hanc; et dicet
uisque proximo suo: *Qua-
it Dominus sic civitati huic
li? *Deut. 29, 24. 3 Reg. 9, 8.

9. Et respondebunt: Eo quod
dereliquerint pactum Domini Dei
sui, et adoraverint deos alienos,
et servierint eis.
10. Nolite flere mortuum, ne-
que lugeatis super eum fletu;
plangite eum, qui egreditur, quia
non revertetur ultra, nec videbit
terram nativitatis suae!
11. Quia haec dicit Dominus ad
Sellum filium Josiae regem Juda,
qui regnavit pro Josia patre suo,
qui egressus est de loco isto: Non
revertetur huc amplius;
12. sed in loco, ad quem trans-
tuli eum, ibi morietur, et terram
istam non videbit amplius.
13. Vae! qui aedificat domum
suam in injustitia, et coenacula
sua non in judicio; amicum suum
opprimet frustra, et mercedem
ejus non reddet ei.
14. Qui dicit: Aedificabo mihi
domum latam, et coenacula spa-
tiosa; qui aperit sibi fenestras, et
facit laquearia cedrina, pingit-
que sinopide.
15. Numquid regnabis, quoni-
am confers te cedro? pater tuus
numquid non comedit et bibit, et
fecit judicium et justitiam tunc,
cum bene erat ei?
16. Judicavit causam pauperis
et egeni in bonum suum; num-
quid non ideo, quia cognovit me?
dicit Dominus.
17. Tui vero oculi et cor ad a-
varitiam, et ad sanguinem inno-
centem fundendum, et ad calum-
niam, et ad cursum mali operis.
18. Propterea haec dicit Domi-
nus ad Joakim filium Josiae re-
gem Juda: Non plangent eum:
Vae frater et vae soror! Non con-
crepabunt ei: Vae Domine, et
vae inclyte!
19. Sepultura asini sepelietur,
putrefactus et projectus * extra
portas Jerusalem. * c. 36, 30.
20. Ascende Libanum, et clama;

92. „contristare," mutatum in „contristari,"

et in Basan da vocem tuam, et cla-
ma ad transeuntes, quia contriti
sunt omnes amatores tui.
21. Locutus sum ad te in abun-
dantia tua; et dixisti: non audi-
am! haec est via tua ab adoles-
centia tua; quia non audisti vo-
cem meam.
22. Omnes pastores tuos pascet
ventus, et amatores tui in capti-
vitatem ibunt; et tunc confunde-
ris, et erubesces ab omni malitia
tua.
23. Quae sedes in Libano, et
nidificas in cedris, quomodo con-
gemuisti, cum venissent tibi do-
lores, quasi dolores parturien-
tis?
24. Vivo ego, dicit Dominus;
quia si fuerit Jechonias filius
Joakim regis Juda, annulus in
manu dextera mea, inde evellam
eum.
25. Et dabo te in manu quae-
rentium animam tuam, et in ma-
nu, quorum tu formidas faciem,
et in manu Nabuchodonosor re-
gis Babylonis, et in manu Chal-
daeorum.
26. Et mittam te, et matrem tu-
am, quae genuit te, in terram alie-
nam, in qua nati non estis, ibique
moriemini.
27. Et in terram, ad quam ipsi
levant animam suam, ut rever-
tantur illuc; non revertentur.
28. Numquid vas fictile atque
contritum vir iste Jechonias?
Numquid vas absque omni volu-
ptate? quare abjecti sunt ipse et
semen ejus, et projecti in terram,
quam ignoraverunt?
29. Terra, terra, terra, audi
sermonem Domini!
30. Haec dicit Dominus: Scri-
be virum istum sterilem, virum,
qui in diebus suis non prospera-
bitur; nec enim erit de semine
ejus vir, qui sedeat super solium
David, et potestatem habeat ultra
in Juda.

C a p. 23.

De malis pastoribus et falsis proph

1. *Vae! pastoribus, qui di
dunt et dilacerant gregem
cuae meae, dicit Dominus.
* Ezech. 13, 3. 34, 2.
2. Ideo haec dicit Dominu
us Israël ad pastores, qui pas
populum meum: Vos disper
gregem meum, et ejecistis e
non visitastis eos; ecce! eg
sitabo super vos malitiam stu
rum vestrorum, ait Dominus
3. Et ego congregabo reli
gregis mei de omnibus terri
quas ejecero eos illuc; et con
tam eos ad rura sua; et cre
et multiplicabuntur.
4. Et * suscitabo super eo
stores, et pascent eos; non fo
dabunt ultra, et non pavebun
nullus quaeretur ex numero
cit Dominus. * c. 15, 15.
5. * Ecce! dies veniunt,
Dominus; et suscitabo David
men justum; et regnabit re
sapiens erit; et faciet judiciu
justitiam in terra. * c. 33
Jes. 4, 2. 40, 11. 45, 8. Ezech. 34,
Dan. 9, 24. Joh. 1, 45.
6. In diebus illis salvabitu
da, et * Israël habitabit confi
ter; et hoc est nomen, quod v
bunt eum, Dominus justus no
* Deut. 33, 28.
7. Propter hoc ecce! die
niunt, dicit Dominus, et no
cent ultra: Vivit Dominus,
eduxit filios Israël de terra A
pti!
8. Sed: * Vivit Dominus
eduxit et adduxit semen dom
raël de terra Aquilonis, et de
ctis terris, ad quas ejecerat
illuc; et habitabunt in terra
* c. 16, 14.
9. Ad prophetas: Contr
est cor meum in medio mei,
tremuerunt omnia ossa mea
ctus sum quasi vir ebrius, et
si homo madidus a vino, a

nini, et a facie verborum san-
rum ejus.
. Quia adulteris repleta est
a, quia a facie maledictionis
t terra, arefacta sunt arva de-
i; factus est cursus eorum ma-
et fortitudo eorum dissimilis.
. Propheta namque et sacer-
polluti sunt; et in domo mea
ni malum eorum, ait Domi-

.Idcirco via eorum erit quasi
icum in tenebris; impellen-
nim, et corruent in ea; affe-
enim super eos mala, annum
ationis eorum, ait Dominus.
. Et in prophetis Samariae
fatuitatem; prophetabant a)
al, et decipiebant populum
n Israël.
Et in prophetis Jerusalem
similitudinem adulteranti-
et iter mendacii; et confor-
unt manus pessimorum, ut
converteretur unusquisque
itia sua; facti sunt mihi om-
t Sodoma, et habitatores e-
asi Gomorrha.
Propterea haec dicit Domi-
xercituum ad Prophetas: *
! ego cibabo eos absinthio,
tabo eos felle; a prophetis
Jerusalem egressa est pollu-
per omnem terram. *c. 9, 15.
Haec dicit Dominus exerci-
: *Nolite audire verba pro-
rum, qui prophetant vobis,
ipiunt vos; visionem cordis
quuntur, non de ore Domini.
*c. 27, 9. 29, 8.
Dicunt his, qui blasphemant
ocutus est Dominus: * Pax
obis! et omni, qui ambulat
vitate cordis sui, dixerunt:
eniet super vos malum!
*c. 5, 12. 14, 13.
Quis enim affuit in consilio
ni, et vidit et audivit sermo-
jus? quis consideravit ver-
llius et audivit?

19. * Ecce! turbo Dominicae
indignationis egredietur, et tem-
pestas erumpens super caput im-
piorum veniet. *c. 30, 14.
20. Non revertetur furor Do-
mini, usque dum faciat, et usque
dum compleat cogitationem cor-
dis sui; in novissimis diebus in-
telligetis consilium ejus.
21. * Non mittebam prophetas,
et ipsi currebant; non loquebar
ad eos, et ipsi prophetabant.
*c. 27, 15. 29, 9.
22. Si stetissent in consilio meo,
et nota fecissent verba mea popu-
lo meo, avertissem utique eos a
via sua mala, et a cogitationibus
suis pessimis.
23. Putasne Deus e vicino ego
sum, dicit Dominus, et non Deus
de longe?
24. Si occultabitur vir in abs-
conditis; et ego non videbo eum,
dicit Dominus? numquid non
coelum et terram ego impleo, di-
cit Dominus?
25. Audivi, quae dixerunt pro-
phetae, prophetantes in nomine
meo mendacium, atque dicentes:
Somniavi, somniavi!
26. Usquequo istud est in cor-
de prophetarum vaticinantium
mendacium, et prophetantium se-
ductiones cordis sui?
27. Qui volunt facere, ut obli-
viscatur populus meus nominis
mei propter somnia eorum, quae
narrat unusquisque ad proximum
suum; sicut obliti sunt patres eo-
rum nominis mei propter Baal.
28. Propheta, qui habet somni-
um, narret somnium; et qui ha-
bet sermonem meum, loquatur
sermonem meum vere; quid pa-
leis ad triticum, dicit Dominus?
29. Numquid non verba mea
sunt quasi ignis, dicit Dominus; et
quasi malleus conterens petram?
30. Propterea ecce! ego ad pro-
phetas, ait Dominus, qui furantur

90. add. enim

verba mea unusquisque a proxi-
mo suo.
31. Ecce! ego ad prophetas, ait
Dominus; qui assumunt linguas
suas, et aiunt: Dicit Dominus.
32. Ecce! ego ad prophetas
somniantes mendacium, ait Do-
minus; qui narraverunt ea, et se-
duxerunt populum meum in men-
dacio suo, et in miraculis suis;
cum ego non misissem eos, nec
mandassem eis, qui nihil profue-
runt populo huic, dicit Domi-
nus.
33. Si igitur interrogaverit te
populus iste, vel propheta, aut
sacerdos, dicens: Quod est onus
Domini? dices ad eos: a) Vos e-
stis onus; projiciam quippe vos,
dicit Dominus.
34. Et propheta, et sacerdos, et
populus, qui dicit: Onus Domi-
ni! visitabo super virum illum,
et super domum ejus.
35. Haec dicetis unusquisque
ad proximum, et ad fratrem suum:
Quid respondit Dominus? et quid
locutus est Dominus?
36. Et onus Domini ultra non
memorabitur; quia onus erit u-
nicuique sermo suus; et perver-
tistis verba Dei b) viventis, Domi-
ni exercituum Dei nostri.
37. Haec dices ad prophetam:
Quid respondit tibi Dominus? et
quid locutus est Dominus?
38. Si autem onus Domini di-
xeritis; propter hoc haec dicit
Dominus: Quia dixistis sermo-
nem istum: Onus Domini! et mi-
si ad vos, dicens: Nolite dicere:
Onus Domini!
39. propterea ecce! ego tollam
vos portans, et derelinquam vos,
et civitatem, quam dedi vobis, et
patribus vestris a facie mea.
40. * Et dabo vos in opprobri-
um sempiternum, et in ignomini-
am aeternam, quae numquam ob-
livione delebitur. * c. 20, 11.

Cap. 24.

Fata Judaeorum duobus calathis ficu[um]
signantur.

1. Ostendit mihi Dominu[s]
ecce! duo calathi pleni ficis
siti ante templum Domini,
quam transtulit Nabuchod[o]
sor rex Babylonis Jechonia[m]
lium Joakim regem Juda, et
cipes ejus, et fabrum, et inc[luso-]
rem de Jerusalem, et adduxi[t]
in Babylonem.
2. Calathus unus ficus b[onas]
habebat nimis, ut solent ficus
primi temporis; et calathus
ficus habebat malas nimis,
comedi non poterant, eo quo[d es-]
sent malae.
3. Et dixit Dominus ad me:
tu vides Jeremia? Et dixi: F[icus,]
ficus bonas, bonas valde; et
las, malas valde, quae comedi
possunt, eo quod sint malae.
4. Et factum est verbum D[omi-]
ni ad me, dicens:
5. Haec dicit Dominus De[us Is-]
raël: Sicut ficus hae bonae;
cognoscam transmigratione[m Ju-]
da, quam emisi de loco isto in
ram Chaldaeorum, in bonum
6. Et ponam oculos meos s[uper]
eos ad placandum, et reducam
in terram hanc; et aedificabo
et non destruam; et plantabo
et non evellam.
7. Et dabo eis cor ut scian[t]
quia ego sum Dominus; * et e[runt]
mihi in populum, et ego er[o eis]
in Deum; quia revertentur a[d me]
in toto corde suo. * c. 7, 23.
8. * Et sicut ficus pessimae,
comedi non possunt, eo quo[d sint]
malae; haec dicit Dominus
dabo Sedeciam c) regem Ju[da, et]
principes ejus, et reliquos d[e Je-]
rusalem, qui remanserunt i[n ur-]
be hac, et qui habitant in t[erra]
Aegypti. * c. 29, 17.
9. Et dabo eos in vexatio[nem]

a) 1590. Ut quid vobis onus? b) 1598. videntis, c) 1590. Sedechiam

:tionemque omnibus regnis
ie; in opprobrium, et in pa-
lam, et in proverbium, et in
dictionem in universis locis,
iae ejeci eos.
. Et mittam in eis gladium, et
m, et pestem; donec consu-
ur de terra, quam dedi eis, et
bus eorum.

C A P. 25.

aptivitatem 70 annorum nunciat.

Verbum, quod factum est ad
niam de omni populo Juda,
no quarto Joakim filii Josiae
Juda, (ipse est annus primus
ichodonosor regis Babylo-

Quod locutus est Jeremias
heta ad omnem populum Ju-
t ad universos habitatores
alem, dicens:
\ tertio decimo anno Josiae
mon a) regis Juda usque ad
hanc; iste tertius et vigesi-
annus, factum est verbum
ni ad me, et locutus sum ad
e nocte consurgens, et lo-
; et non audistis.
:t misit Dominus ad vos om-
rvos suos prophetas, con-
ns diluculo, mittensque; et
udistis, neque inclinastis
vestras, ut audiretis,
um diceret: * Revertimini
uisque a via sua mala, et a
iis cogitationibus vestris;
itabitis in terra, quam dedit
ius vobis, et patribus ve-
saeculo et usque in saecu-

*c. 18, 11. 35, 15. 4 Reg. 17, 13.

t nolite ire post deos alie-
: serviatis eis, adoretisque
ieque me ad iracundiam
cetis in operibus manuum
rum, et non affligam vos.
: non audistis me, dicit Do-
ut me ad iracundiam pro-
tis in operibus manuum
rum, in malum vestrum.

8. Propterea haec dicit Domi-
nus exercituum: Pro eo, quod
non audistis verba mea;
9. ecce! ego mittam, et assu-
mam universas cognationes Aqui-
lonis, ait Dominus; et Nabucho-
donosor regem Babylonis ser-
vum meum; et adducam eos su-
per terram istam, et super habi-
tatores ejus, et super omnes nati-
ones, quae in circuitu illius sunt;
et interficiam eos, et ponam eos
in stuporem et in sibilum, et in so-
litudines sempiternas.
10. Perdamque ex eis vocem
gaudii et vocem laetitiae, vocem
sponsi, et vocem sponsae, vocem
molae, et lumen lucernae.
11. * Et erit universa terra haec
in solitudinem, et in stuporem;
et servient omnes gentes istae re-
gi Babylonis septuaginta annis.

*c. 26, 6. 29, 10. 2 Par. 36, 22. 1 Esdr. 1, 1. Dan. 9, 2.

12. Cumque impleti fuerint se-
ptuaginta anni, visitabo super re-
gem Babylonis, et super gentem
illam, dicit Dominus, iniquitatem
eorum, et super terram Chaldaeo-
rum; et ponam illam in solitudi-
nes sempiternas.
13. Et adducam super terram
illam, omnia verba mea, quae lo-
cutus sum contra eam, omne, quod
scriptum est in libro isto, quae-
cumque prophetavit Jeremias ad-
versum omnes gentes.
14. Quia servierunt eis, cum
essent gentes multae, et reges ma-
gni; et reddam eis secundum o-
pera eorum, et secundum facta
manuum suarum.
15. Quia sic dicit Dominus ex-
ercituum Deus Israël: Sume ca-
licem vini furoris hujus de manu
mea; et propinabis de illo cun-
ctis gentibus, ad quas ego mittam
te.
16. Et bibent, et turbabuntur,
et insanient a facie gladii, quem
ego mittam inter eos.

). 1591. Amon, 1593. 1598. 1614. Ammon

17. Et accepi calicem de manu
Domini,et propinavi cunctis gen-
tibus,ad quas misit me Dominus;
18. Jerusalem, et civitatibus
Juda, et regibus ejus, et principi-
bus ejus; ut darem eos in solitu-
dinem, et in stuporem, et in sibi-
lum, et in maledictionem, sicut
est dies ista;
19. Pharaoni regi Aegypti, et
servis ejus, et principibus ejus,
et omni populo ejus,
20. et universis generaliter;
cunctis regibus terrae Ausitidis,
et cunctis regibus terrae Philist-
hiim, et a) Ascaloni, et Gazae, et
Accaron, et reliquiis Azoti,
21. et Idumaeae, et Moab, et fi-
liis Ammon.
22. Et cunctis regibus Tyri, et
universis regibus Sidonis; et re-
gibus terrae insularum, qui sunt
trans mare.
23. Et Dedan, et Thema, et Buz,
et universis, qui attonsi sunt in
comam.
24. Et cunctis regibus Arabiae,
et cunctis regibus Occidentis,qui
habitant in deserto.
25. Et cunctis regibus Zambri,
et cunctis regibus Elam, et cun-
ctis regibus Medorum.
26. Cunctis quoque regibus A-
quilonis de prope et de longe, u-
nicuique contra fratrem suum;
et omnibus regnis terrae, quae
super faciem ejus sunt; et rex Se-
sach bibet post eos.
27. Et dices ad eos: Haec dicit
Dominus exercituum Deus Isra-
ël: Bibite, et inebriamini, et vo-
mite! et cadite, neque surgatis a
facie gladii, quem ego mittam in-
ter vos.
28. Cumque noluerint accipe-
re calicem de manu tua,ut bibant,
dices ad eos: Haec dicit Dominus
exercituum: Bibentes bibetis!
29. *Quia ecce! in civitate, in
qua invocatum est nomen meum,
ego incipiam affligere,et vo
si innocentes et immunes e
non eritis immunes; gladi
nim ego voco super omnes
tatores terrae, dicit Domin
exercituum. *1 Pet. 4, 17.
30. Et tu prophetabis ad eo
nia verba haec, et dices ad
*Dominus de excelso rugiet
habitaculo sancto suo dab
cem suam; rugiens rugiet
decorem suum; celeuma
calcantium concinetur adv
omnes habitatores terrae.
*Joël 3, 16. Amos 1, 2.
31. Pervenit sonitus usq
extrema terrae; quia judi
Domino cum gentibus; judi
ipse cum omni carne, impio
didi gladio, dicit Dominus.
32. Haec dicit Dominus e
tuum: Ecce! afflictio egred
de gente in gentem; et turb
gnus egredietur a summita
terrae.
33. Et erunt interfecti D
in die illa a summo terrae
ad summum ejus; non pla
tur, et non colligentur neq
pelientur; in sterquiliniu
per faciem terrae jacebunt.
34. Ululate pastores, et c
te; et aspergite vos cinere
mates gregis: quia complet
dies vestri, ut interficiami
dissipationes vestrae, et c
quasi vasa pretiosa.
35. Et peribit fuga a pa
bus, et salvatio ab optima
gregis.
36. Vox clamoris pastor
ululatus optimatum gregis;
vastavit Dominus pascua c
37. Et conticuerunt arva
a facie irae furoris Domini.
38. Dereliquit quasi leo u
culum suum, quia facta est
eorum in desolationem a f
rae columbae, et a facie i
roris Domini.

a) 1590. Ascalonis,

C a p. 26.

mias extremum incurrit periculum.

In principio regni Joakim fi-
siae regis Juda, factum est
um istud a Domino, dicens:
Haec dicit Dominus: Sta in
domus Domini, et loqueris
nnes civitates Juda, de qui-
eniunt, ut adorent in domo
ini, universos sermones,
ego mandavi tibi, ut loqua-
l eos; noli subtrahere ver-
,
si forte audiant et conver-
r unusquisque a via sua ma-
poeniteat me mali, quod co-
acere eis propter malitiam
rum eorum.
Et dices ad eos: Haec dicit
nus: Si non audieritis me,
buletis in lege mea, quam
vobis,
ut audiatis sermones servo-
neorum prophetarum, quos
isi ad vos de nocte consur-
et dirigens, et non audistis;
Dabo domum istam sicut
et urbem hanc dabo in ma-
ionem cunctis gentibus ter-

*1 Reg. 4, 2. 10. †c. 7, 12.

t audierunt sacerdotes, et
etae, et omnis populus, Je-
m loquentem verba haec in
Domini.
umque complesset Jeremi-
quens omnia, quae praece-
ei Dominus, ut loqueretur
iversum populum, appre-
runt eum sacerdotes, et
etae, et omnis populus, di-
Morte moriatur!
uare prophetavit in nomi-
nini, dicens: Sicut Silo erit
haec; et urbs ista desola-
eo quod non sit habitator?
gregatus est omnis populus
us Jeremiam in domo Do-
i
t audierunt principes Juda
haec; et ascenderunt de
regis in domum Domini, et
sederunt in introitu portae do-
mus Domini novae.

11. Et locuti sunt sacerdotes et
prophetae ad principes, et ad om-
nem populum, dicentes: Judici-
um mortis est viro huic; quia pro-
phetavit adversus civitatem i-
stam, sicut audistis auribus ve-
stris.

12. Et ait Jeremias ad omnes
principes, et ad universum popu-
lum, dicens: * Dominus misit me,
ut prophetarem ad domum istam,
et ad civitatem hanc omnia verba,
quae audistis. *c. 25, 11.

13. *Nunc ergo bonas facite vias
vestras, et studia vestra, et au-
dite vocem Domini Dei vestri; et
poenitebit Dominum mali, quod
locutus est adversum vos. *c. 7, 3.

14. Ego autem ecce! in mani-
bus vestris sum; facite mihi, quod
bonum et rectum est in oculis ve-
stris.

15. Verumtamen scitote et co-
gnoscite, quod si occideritis me,
sanguinem innocentem tradetis
contra vosmetipsos, et contra ci-
vitatem istam, et habitatores ejus;
in veritate enim misit me Domi-
nus ad vos, ut loquerer in auribus
vestris omnia verba haec.

16. Et dixerunt principes, et
omnis populus ad sacerdotes et
ad prophetas: Non est viro huic
judicium mortis; quia in nomi-
ne Domini Dei nostri locutus est
ad nos.

17. Surrexerunt ergo viri de se-
nioribus terrae; et dixerunt ad o-
mnem coetum populi, loquentes:

18. Michaeas de Morasthi fuit
propheta in diebus Ezechiae re-
gis Juda, et ait ad omnem popu-
lum Juda, dicens: Haec dicit Do-
minus exercituum: * Sion quasi
ager arabitur; et Jerusalem in a-
cervum lapidum erit; et mons do-
mus in excelsa silvarum.

*Mich. 3, 12.

19. Numquid morte condemna-
vit eum Ezechias rex Juda, et om-

nis Juda? numquid non a) timuerunt Dominum, et deprecati sunt faciem Domini; et poenituit Dominum mali, quod locutus fuerat adversum eos? Itaque nos facimus malum grande contra animas nostras.

20. Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini, Urias filius Semei de Cariathiarim; et prophetavit adversus civitatem istam, et adversus terram hanc juxta omnia verba Jeremiae.

21. Et audivit rex Joakim, et omnes potentes, et principes ejus verba haec; et quaesivit rex interficere eum. Et audivit Urias, et timuit, fugitque et ingressus est Aegyptum.

22. Et misit rex Joakim viros in Aegyptum, Elnathan filium Achobor, et viros cum eo in Aegyptum.

23. Et eduxerunt Uriam de Aegypto; et adduxerunt eum ad regem Joakim, et percussit eum gladio; et projecit cadaver ejus in sepulchris vulgi ignobilis.

24. Igitur manus Ahicam filii Saphan fuit cum Jeremia, ut non traderetur in manus populi, et interficerent eum.

Cap. 27.

Judæos, vicinosque reges Babyloniis subjiciendos dicit.

1. In principio regni Joakim filii Josiae regis Juda, factum est verbum istud ad Jeremiam a Domino, dicens:

2. Haec dicit Dominus ad me: Fac tibi vincula, et catenas; et pones eas in collo tuo.

3. Et mittes eas ad regem Edom, et ad regem Moab, et ad regem filiorum Ammon, et ad regem Tyri, et ad regem Sidonis; in manu nunciorum, qui venerunt Jerusalem ad Sedeciam b) regem Juda.

4. Et praecipies eis, ut ad dominos suos loquantur: Haec dicit Dominus exercituum Deus [...]
el; haec dicetis ad domino[...]
stros:

5. Ego feci terram, et hom[...]
et jumenta, quae sunt super [...]
em terrae, in fortitudine me[...]
gna, et in brachio meo ext[...]
et dedi eam ei, qui placuit in [...]
lis meis.

6. Et nunc itaque ego de[...]
mnes terras istas in manu N[...]
chodonosor regis Babyloni[...]
vi mei; insuper et bestias [...]
dedi ei, ut serviant illi.

7. Et servient ei omnes ge[...]
et filio ejus, et filio filii ejus [...]
nec veniat tempus terrae e[...]
ipsius; et servient ei gentes [...]
tae, et reges magni.

8. Gens autem et regnum, [...]
non servierit Nabuchodon[...]
regi Babylonis, et quicumqu[...]
curvaverit collum suum sub [...]
regis Babylonis; in gladio, [...]
fame, et in peste visitabo s[...]
gentem illam, ait Dominus [...]
nec c) consumam eos in [...]
ejus.

9. * Vos ergo nolite audire [...]
phetas vestros, et divinos, et [...]
niatores, et augures, et male[...]
qui dicunt vobis: Non ser[...]
regi Babylonis! *c. 23. 16.

10. Quia mendacium pr[...]
tant vobis; ut longe vos fa[...]
de terra vestra, et ejiciant v[...]
pereatis.

11. Porro gens, quae subj[...]
cervicem suam sub jugo reg[...]
bylonis, et servierit ei; dim[...]
eam in terra sua, dicit Dom[...]
et colet eam, et habitabit in [...]

12. Et ad Sedeciam d) reg[...]
da locutus sum secundum [...]
verba haec, dicens: Subjicit[...]
la vestra sub jugo regis Ba[...]
nis, et servite ei, et populo e[...]
vivetis.

13. Quare moriemini tu [...]
pulus tuus gladio, et fame, [...]

a) 1598. timuerunr, pro: timuerunt b) 1590. Sedechiam
c) 1598. donec, pro: donec d) 1590. Sedechiam

sicut locutus est Dominus ad
:em, quae servire noluerit re-
abylonis?
;. Nolite audire verba pro-
arum dicentium vobis: Non
ietis regi Babylonis; quia
dacium ipsi loquuntur vobis.
. *Quia non misi eos, ait Do-
us; et ipsi prophetant in no-
e meo mendaciter; ut ejici-
os, et pereatis tam vos, quam
phetae, qui vaticinantur vo-

*c. 14, 14. 23, 21. 29, 9.

. Et ad sacerdotes, et ad po-
m istum locutus sum, dicens:
: dicit Dominus: Nolite au-
verba prophetarum vestro-
, qui prophetant vobis, dicen-
Ecce! vasa a) Domini rever-
ır de Babylone nunc cito,
dacium enim prophetant vo-

. Nolite ergo audire eos, sed
te regi Babylonis, ut vivatis.
e datur haec civitas in soli-
em?
. Et si prophetae sunt, et est
um Domini in eis; occurrant
ino exercituum, ut non ve-
: vasa, quae derelicta fuerant
mo Domini, et in domo regis
, et in Jerusalem, in Babylo-

Quia haec dicit Dominus ex-
uum * ad columnas, et ad ma-
ad bases, et ad reliqua vaso-
quae remanserunt in civita-
c:

*4 Reg. 25, 13.

Quae non tulit Nabuchodo-
rex Babylonis, cum trans-
t Jechoniam filium Joakim
1 Juda de Jerusalem in Ba-
em, et omnes optimates Ju-
Jerusalem.
Quia haec dicit Dominus b)
ituum Deus Israël ad vasa,
derelicta sunt in domo Do-
et in domo regis Juda et Je-
em:
In Babylonem transferen-
tur, et ibi erunt usque ad diem visitationis suae, dicit Dominus; et afferri faciam ea, et restitui in loco isto.

Cap. 28.

Hananiæ falso prophetæ mortem Jeremias prædicit.

1. Et factum est in anno illo, in principio regni Sedeciae c) regis Juda, in anno quarto, in mense quinto, dixit ad me Hananias filius Azur propheta de Gabaon, in domo Domini, coram sacerdotibus et omni populo, dicens:

2. Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Contrivi jugum regis Babylonis.

3. Adhuc duo anni dierum, et ego referri faciam ad locum istum omnia vasa domus Domini, quae tulit Nabuchodonosor rex Babylonis de loco isto, et transtulit ea in Babylonem.

4. Et Jechoniam filium Joakim regem Juda, et omnem transmigrationem Juda, qui ingressi sunt in Babylonem, ego convertam ad locum istum, ait Dominus; conteram enim jugum regis Babylonis.

5. Et dixit Jeremias propheta ad Hananiam prophetam in oculis sacerdotum, et in oculis omnis populi, qui stabat in domo Domini.

6. Et ait Jeremias propheta: Amen, sic faciat Dominus: suscitet Dominus verba tua, quae prophetasti; ut referantur vasa in domum Domini, et omnis transmigratio de Babylone ad locum istum.

7. Verumtamen audi verbum hoc, quod ego loquor in auribus tuis, et in auribus universi populi:

8. Prophetae, qui fuerunt ante me et ante te ab initio, et prophetaverunt super terras multas, et super regna magna de praelio, et de afflictione, et de fame.

90. add. domus b) 1593. Dominu, C. R. 1593. Dominus c) 1590. Sedechiæ

9. Propheta, qui vaticinatus est pacem; cum venerit verbum ejus, scietur propheta, quem misit Dominus in veritate.

10. Et tulit Hananias propheta catenam de collo Jeremiae prophetae, et confregit eam.

11. Et ait Hananias in conspectu omnis populi, dicens: Haec dicit Dominus: Sic confringam jugum Nabuchodonosor regis Babylonis post duos annos dierum de collo omnium gentium.

12. Et abiit Jeremias propheta in viam suam. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, postquam confregit Hananias propheta catenam de collo Jeremiae prophetae, dicens:

13. Vade, et dices Hananiae: Haec dicit Dominus: Catenas ligneas contrivisti; et facies pro eis catenas ferreas.

14. Quia haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Jugum ferreum posui super collum cunctarum gentium istarum, ut serviant Nabuchodonosor regi Babylonis, et servient ei; insuper et bestias terrae dedi ei.

15. Et dixit Jeremias propheta ad Hananiam prophetam: Audi Hanania! non misit te Dominus, et tu confidere fecisti populum istum in mendacio.

16. Idcirco haec dicit Dominus: Ecce! ego mittam te a facie terrae; hoc anno morieris; adversum enim Dominum locutus es.

17. Et mortuus est Hananias propheta in anno illo, mense septimo.

Cap. 29.

Liberationem ex captivitate Babylonica; et calamitates falsorum prophetarum annunciat.

1. Et haec sunt verba libri, a) quem misit Jeremias propheta de Jerusalem ad reliquias seniorum transmigrationis, et ad sa-
dotes, et ad prophetas, et ad
nem populum, quem tradux
Nabuchodonosor de Jerusa
in Babylonem:

2. Postquam egressus est Je
nias rex, et domina, et eunucl
principes Juda, et Jerusalem
faber, et inclusor de Jerusal

3. in manu Elasa filii Sapha
Gamariae filii Helciae b), quos
sit Sedecias rex Juda ad Nabu
donosor regem Babylonis in
bylonem, dicens:

4. Haec dicit Dominus exe
tuum Deus Israël omni tran
grationi, quam transtuli de J
salem in Babylonem:

5. Aedificate domos, et hab
te; et plantate hortos, et com
te fructum eorum.

6. Accipite uxores, et gene
filios et filias; et date filiis ve
uxores, et filias vestras date v
et pariant filios et filias; et mu
plicamini ibi, et nolite esse pa
numero.

7. Et quaerite pacem civit
ad quam transmigrare vos f
et orate pro ea ad Dominum;
in pace illius erit pax vobis.

8. Haec enim dicit Dominus
ercituum Deus Israël: * Non
seducant prophetae vestri,
sunt in medio vestrum, et di
vestri; et ne attendatis ad som
vestra, quae vos somniatis;

* c. 14, 14. 23. 16, 26. 27, 15.

9. quia falso ipsi prophetan
bis in nomine meo; et non
eos, dicit Dominus.

10. * Quia haec dicit Domi
Cum coeperint impleri in B
lone septuaginta anni, visi
vos; et suscitabo super vos
bum meum bonum, ut redu
vos ad locum istum. * c. 25.

2 Paral. 36, 21. 1 Esdr. 1, 1. Dan

11. Ego enim scio cogitati
quas ego cogito super vos, ai

a) 1590. quae misit b) 1590. Helchiae, ... Sedechias

ıs, cogitationes pacis, et non
ctionis, ut dem vobis finem et
entiam.
. Et invocabitis me, et ibitis;
rabitis me, et ego exaudiam

. Quaeretis me, et invenietis;
quaesieritis me in toto corde
ro.
. Et inveniar a vobis, ait Do-
us; et reducam captivitatem
ram, et congregabo vos de u-
rsis gentibus, et de cunctis
, ad quae expuli vos, dicit
inus; et reverti vos faciam
oco, ad quem transmigrare
eci.
. Quia dixistis: a) Suscitavit
s Dominus prophetas in Ba-
ne.
. Quia haec dicit Dominus ad
m, qui sedet super solium
d, et ad omnem populum ha-
orem urbis hujus, ad fratres
os, qui non sunt egressi vo-
m in transmigrationem.
Haec dicit Dominus exerci-
: *Ecce! mittam in eos gla-
, et famem, et pestem; et po-
eos quasi ficus malas, quae
di non possunt, eo quod pes-
sint. * c. 24, 9. 10.
Et persequar eos in gladio,
fame, et in pestilentia; et
eos in vexationem universis
s terrae; in maledictionem,
uporem, et in sibilum, et in
brium cunctis gentibus, ad
go ejeci eos.
Eo quod non audierint ver-
a, dicit Dominus; quae mi-
os per servos meos prophe-
nocte consurgens, et mit-
et non audistis, dicit Domi-

os ergo audite verbum Do-
mnis transmigratio, quam
e Jerusalem in Babylonem.
Haec dicit Dominus exerci-
Deus Israël ad Achab filium
Coliae, et ad Sedeciam b) filium
Maasiae, qui prophetant vobis in
nomine meo mendaciter: Ecce!
ego tradam eos in manus Nabu-
chodonosor regis Babylonis; et
percutiet eos in oculis vestris.
22. Et assumetur ex eis male-
dictio omni transmigrationi Ju-
da, quae est in Babylone, dicen-
tium: Ponat te Dominus sicut Se-
deciam b), et sicut Achab, quos
frixit rex Babylonis in igne;
23. pro eo, quod fecerint stul-
titiam in Israël, et moechati sunt
in uxores amicorum suorum, et
locuti sunt verbum in nomine
meo mendaciter, quod non man-
davi eis; ego sum judex et testis,
dicit Dominus.
24. Et ad Semeian Nehelamiten
dices:
25. Haec dicit Dominus exerci-
tuum, Deus Israël: Pro eo, quod
misisti in nomine tuo libros ad o-
mnem populum, qui est in Jeru-
salem, et ad Sophoniam filium
Maasiae sacerdotem, et ad uni-
versos sacerdotes, dicens:
26. Dominus dedit te sacerdo-
tem pro Joiade sacerdote, ut sis
dux in domo Domini super om-
nem virum arreptitium et pro-
phetantem, ut mittas eum in ner-
vum et in carcerem.
27. Et nunc quare non incre-
pasti Jeremiam Anathothiten, qui
prophetat vobis?
28. Quia super hoc misit in Ba-
bylonem ad nos, dicens: Longum
est; aedificate domos, et habita-
te: et plantate hortos, et comedi-
te fructus eorum.
29. Legit ergo Sophonias sa-
cerdos librum istum in auribus
Jeremiae prophetae.
30. Et factum est verbum Do-
mini ad Jeremiam, dicens:
31. Mitte ad omnem transmi-
grationem, dicens: Haec dicit
Dominus ad Semeian Nehelami-

o. Suscitabit b) 1590. Sedechiam

ten: Pro eo quod prophetavit vo-
bis Semeias, et ego non misi eum;
et fecit vos confidere in menda-
cio;
32. idcirco haec dicit Dominus:
Ecce! ego visitabo super Semeian
Nehelamiten, et super semen ejus;
non erit ei vir sedens in medio po-
puli hujus, et non videbit bonum,
quod ego faciam populo meo, ait
Dominus; quia praevaricationem
locutus est adversus Dominum.

Cap. 30.

Post captivitatem Babylonicam Judaei servient Domino.

1. Hoc verbum, quod factum est
ad Jeremiam a Domino, dicens:
2. Haec dicit Dominus Deus Is-
raël, dicens: Scribe tibi omnia
verba, quae locutus sum ad te, in
libro.
3. Ecce! enim dies veniunt, di-
cit Dominus; et convertam con-
versionem populi mei Israël et
Juda, ait Dominus; et convertam
eos ad terram, quam dedi patri-
bus eorum; et possidebunt eam.
4. Et haec verba, quae locutus
est Dominus ad Israël et ad Ju-
dam a):
5. Quoniam haec dicit Domi-
nus: Vocem terroris audivimus;
formido, et non est pax.
6. Interrogate, et videte, si ge-
nerat masculus; quare ergo vidi
omnis viri manum super lumbum
suum, quasi parturientis, et con-
versae sunt universae facies in
auruginem?
7. *Vae, quia magna dies illa,
nec est similis ejus; tempusque tri-
bulationis est Jacob, et ex ipso b)
salvabitur.

*Joël 2, 11. Amos 5, 18. Soph. 1, 15.

8. Et erit in die illa, ait Dominus
exercituum: conteram jugum e-
jus de collo tuo, et vincula ejus di-
rumpam, et non dominabuntur
ei amplius alieni;
9. sed servient Domino
suo, et David regi suo, quem
citabo eis.
10. * Tu ergo c) ne timeas
ve meus Jacob, ait Dominus
que paveas Israël; quia ecc
go salvabo te de terra longin
et semen tuum de terra capti
tis eorum; et revertetur J
et quiescet, et cunctis affiue
nis, et non erit, quem formi

*Jes. 43, 1. 44. 2. Luc. 1, 70.

11. Quoniam tecum ego
ait Dominus, ut salvem te; fa
enim consummationem in cu
gentibus, in quibus dispers
te autem non faciam in con
mationem; sed castigabo te
dicio, ut non videaris tibi i
xius.
12. Quia haec dicit Dom
Insanabilis fractura tua, pe
plaga tua!
13. Non est, qui judicet ju
um tuum ad alligandum; cu
num utilitas non est tibi.
14. Omnes amatores tui
sunt tui, teque non quaere
plaga enim inimici percussi
stigatione crudeli; propter
titudinem iniquitatis tuae
facta sunt peccata tua. *c
15. Quid clamas super co
tione tua? insanabilis est
tuus; propter multitudinem
quitatis tuae, et propter dur
cata tua feci haec tibi.
16. Propterea omnes, qui
edunt te, devorabuntur; e
versi hostes tui in captivi
ducentur; et qui te vastan
stabuntur, cunctosque prae
res tuos dabo in praedam.
17. Obducam enim cicat
tibi, et a vulneribus tuis s
te, dicit Dominus. Quia ej
vocaverunt te Sion; haec est
non habebat requirentem.
18. Haec dicit Dominus:
ego convertam conversion

a) 1590. Juda: b) 1590. ex ipsa c) 1590. non timeas,

naculorum Jacob, et tectis e-
miserebor, et aedificabitur
tasin excelso suo, et templum
a ordinem suum fundabitur.
). Et egredietur de eis laus,
que ludentium; et multipli-
o eos, et non minuentur; et
ificabo eos, et non attenua-
tur.
Et erunt filii ejus sicut a prin-
o, et coetus ejus coram me
manebit; et visitabo adver-
omnes, qui tribulant eum.
ı. Et erit dux ejus ex eo; et
ıceps de medio ejus produce-
et applicabo eum, et a) acce-
ad me; quis enim iste est, qui
licet cor suum, ut appropin-
t mihi, ait Dominus?
. Et eritis mihi in populum,
go ero vobis in Deum.
. Ecce! turbo Domini, furor
diens, procella ruens, in ca-
impiorum conquiescet.
. Non avertet iram indigna-
s Dominus, donec faciat et
pleat cogitationem cordis
in novissimo dierum intelli-
ea.

Cap. 31.

prædictio continuatur, et novum fœdus annunciatur.

In tempore illo, dicit Domi-
ero Deus universis cognatio-
s Israël, et ipsi erunt mihi in
lum.
Iaec dicit Dominus: Invenit
m in deserto populus, qui
nserat a gladio; vadet ad re-
n suam Israël.
onge Dominus apparuit mi-
t in charitate perpetua di-
, ideo attraxi te, miserans b).
Rursumque aedificabo te, et
caberis virgo Israël; adhuc
eris tympanis tuis, et egre-
in choro ludentium.
Adhuc plantabis vineas in
montibus Samariae; plantabunt
plantantes, et donec tempus ve-
niat, non vindemiabunt.
6. Quia erit dies, in qua clama-
bunt custodes c) in monte Ephra-
im: *Surgite, et ascendamus in
Sion ad Dominum Deum no-
strum. *Jes. 2, 3. Mich. 4, 2.
7. Quia haec dicit Dominus:
Exultate in laetitia Jacob, et hin-
nite contra caput gentium; per-
sonate, et canite, et dicite: Salva
Domine populum tuum, reliqui-
as Israël.
8. Ecce! ego adducam eos de
terra Aquilonis, et congregabo
eos ab extremis terrae; inter quos
erunt caecus et claudus, prae-
gnans et pariens simul, coetus ma-
gnus revertentium huc.
9. In fletu venient, et in mise-
ricordia reducam eos; et addu-
cam eos per torrentes aquarum
in via recta, et non impingent in
ea; quia factus sum Israëli pater,
et Ephraim primogenitus meus
est.
10. Audite verbum Domini gen-
tes, et annunciate in insulis, quae
procul sunt, et dicite: Qui disper-
sit Israël, congregabit eum; et
custodiet eum sicut pastor gre-
gem suum.
11. Redemit enim Dominus Ja-
cob, et liberavit d) eum de manu
potentioris.
12. Et venient, et laudabunt in
monte Sion; et confluent ad bo-
na Domini, super frumento, et vi-
no, et oleo, et foetu pecorum et
armentorum; eritque anima eo-
rum quasi hortus irriguus, et ul-
tra non esurient.
13. Tunc laetabitur virgo in
choro, juvenes et senes simul; et
convertam luctum eorum in gau-
dium, et consolabor eos, et laeti-
ficabo a dolore suo.
14. Et inebriabo animam sacer-
dotum pinguedine; et populus

598. accedit b) 1590. add. tui. c) 1590. in monte Samariæ et in monte
phraim: d) 1590. liberabit

meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus.

15. Haec dicit Dominus: * Vox in excelso audita est lamentationis, luctus, et fletus Rachel plorantis filios suos, et nolentis consolari super eis, quia non sunt.
* Matth. 2, 18.

16. Haec dicit Dominus: Quiescat vox tua a ploratu, et oculi tui a lacrimis; quia est merces operi tuo, ait Dominus; et revertentur de terra inimici.

17. Et est spes novissimis tuis, ait Dominus; et revertentur filii a) ad terminos suos.

18. Audiens audivi Ephraim transmigrantem; Castigasti me b) et eruditus sum, quasi juvenculus indomitus; converte me, et convertar; quia tu Dominus Deus meus.

19. Postquam enim convertisti me, egi poenitentiam; et postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. Confusus sum, et erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiae meae.

20. Si filius honorabilis mihi Ephraim, si puer delicatus; quia ex quo locutus sum de eo, adhuc recordabor ejus. Idcirco conturbata sunt viscera mea super eum; miserans miserebor ejus, ait Dominus.

21. Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines; dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulasti; revertere virgo Israël, revertere ad civitates tuas istas.

22. Usquequo deliciis dissolveris filia vaga? quia creavit Dominus novum super terram: Femina circumdabit virum.

23. Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Adhuc dicent verbum istud in terra Juda, et in urbibus ejus, cum convertero captivitatem eorum: Benedicat tibi Dominus, pulchritudo justitiae, mons sanctus;

24. et habitabunt in eo Jud
et omnes civitates ejus simu
gricolae et minantes greges.

25. Quia inebriavi animan
sam, et omnem animam esu
tem saturavi.

26. Ideo quasi de somno
tatus sum; et vidi, et somnus
dulcis mihi.

27. Ecce! dies veniunt,
Dominus; et seminabo do
Israël et domum Juda semin
minum, et semine jumentor

28. Et sicut vigilavi super
ut evellerem, et demolirer, e
siparem, et disperderem, et
gerem; sic vigilabo super e
aedificem, et plantem, ait D
nus.

29. In diebus illis non d
ultra: * Patres comederunt
acerbam, et dentes filiorun
stupuerunt. * Ezech. 18,

30. Sed unusquisque in in
tate sua morietur; omnis h
qui comederit uvam acerban
stupescent dentes ejus.

31. * Ecce! dies venient,
Dominus; et feriam domui I
et domui Juda foedus novun
* Hebr. 8, 8.

32. Non secundum pactum,
pepigi cum patribus eorum
die, qua apprehendi manun
rum, ut educerem eos de
Aegypti; pactum, quod irr
fecerunt, et ego dominatus
eorum, dicit Dominus.

33. Sed hoc erit pactum,
feriam cum domo Israël post
illos, dicit Dominus: * Dab
gem meam in visceribus eo
et in corde eorum scribam e
et ero eis in Deum, et ipsi e
mihi in populum. * Hebr.

34. Et non docebit ultra vir
ximum suum, et vir fratren
um, dicens: Cognosce Domin
omnes enim cognoscent me
nimo eorum usque ad maxin
ait Dominus; * quia propitia

a) 1590. add. tui b) 1590. add. Domine, c) 1590. Juda,

uitati eorum, et peccati eo-
non memorabor amplius.
*Act. 10, 43.
. Haec dicit Dominus, qui dat
m in lumine diei, ordinem lu-
et stellarum in lumine noctis;
urbat mare, et sonant fluctus
Dominus exercituum nomen

. Si defecerint leges istae co-
me, dicit Dominus; tunc et
en Israël deficiet, ut non sit
coram me cunctis diebus.
. Haec dicit Dominus: Si
surari potuerint coeli sur-
, et investigari fundamenta
ae deorsum; et ego abjiciam
ersum semen Israël, propter
ia, quae fecerunt, dicit Do-
ıs.
. Ecce! dies veniunt, dicit
inus; et aedificabitur civitas
ino, a turre Hananeel usque
ortam anguli.
. Et exibit ultra norma men-
e in conspectu ejus super col-
Gareb; et circuibit Goatha,
et omnem vallem cadave-
et cineris, et universam re-
em mortis, a) usque ad tor-
m Cedron, et usque ad an-
n portae equorum Orienta-
nctum Domini; non evelle-
et non destruetur ultra in
etuum.

Cap. 32.

ias agrum emit in signum finiendæ captivitatis.

Verbum, quod factum est ad
niam a Domino in anno de-
Sedeciae b) regis Juda; ipse
nus decimus octavus Nabu-
nosor.
Tunc exercitus regis Baby-
obsidebat Jerusalem; et Je-
s propheta erat clausus in
carceris, qui erat in domo
Juda.
3. Clauserat enim eum Sedeci-
as c) rex Juda, dicens: Quare va-
ticinaris, dicens: Haec dicit Do-
minus: Ecce! ego dabo civitatem
istam in manus regis Babylonis,
et capiet eam?
4. Et Sedecias c) rex Juda non
effugiet de manu Chaldaeorum;
sed tradetur in manus regis Baby-
lonis; et loquetur os ejus cum o-
re illius, et oculi ejus oculos illius
videbunt.
5. Et in Babylonem d) ducet Se-
deciam; et ibi erit, donec visitem
eum, ait Dominus. Si autem di-
micaveritis adversum Chaldaeos,
nihil prosperum habebitis.
6. Et dixit Jeremias: Factum
est verbum Domini ad me, dicens:
7. Ecce! Hanameel filius Sel-
lum patruelis tuus veniet ad te,
dicens: Eme tibi agrum meum,
qui est in Anathoth; tibi enim
competit ex propinquitate, ut e-
mas.
8. Et venit ad me Hanameel fi-
lius patrui mei secundum ver-
bum Domini ad vestibulum car-
ceris, et ait ad me: Posside agrum
meum, qui est in Anathoth in ter-
ra Benjamin; quia tibi competit
haereditas, et tu propinquus es,
ut possideas. Intellexi autem,
quod verbum Domini esset.
9. Et emi agrum ab Hanameel
filio patrui mei, qui est in Ana-
thoth; et appendi ei argentum se-
ptem stateres, et decem argen-
teos.
10. Et scripsi in libro, et signa-
vi, et adhibui testes; et appendi
argentum in statera.
11. Et accepi librum possessio-
nis signatum, et stipulationes, et
rata, et signa forinsecus.
12. Et dedi librum possessionis
Baruch filio Neri filii Maasiae in
oculis Hanameel patruelis mei,
e) in oculis testium, qui scripti

30. usque ad angulum portæ equorum Orientalis; et usque ad torrentem Cedron, ... nctum Domini non evelletur, ... b) 1590. Sedechiæ c) 1590. Sedechias
1590. ducent Sedechiam; e) 1590. add. et

erant in libro emptionis, et in oculis omnium Judaeorum, qui sedebant in atrio carceris.

13. Et praecepi Baruch coram eis, dicens:

14. Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Sume libros istos, librum emptionis hunc signatum, et librum hunc, qui apertus est; et pone illos in vase fictili, ut permanere possint diebus multis.

15. Haec enim dicit Dominus exercituum Deus Israël: Adhuc possidebuntur domus, et agri, et vineae in terra ista.

16. Et oravi ad Dominum, postquam tradidi librum possessionis Baruch filio Neri, dicens:

17. Heu! heu! heu! Domine Deus; ecce! tu fecisti coelum et terram in fortitudine tua magna, et in brachio tuo extento; non erit tibi difficile omne verbum;

18. * qui facis misericordiam in millibus, et reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos; Fortissime, Magne, et Potens, Dominus exercituum nomen tibi. * Exod. 34, 7.

19. Magnus consilio, et incomprehensibilis cogitatu; cujus oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, ut reddas unicuique secundum vias suas, et secundum fructum adinventionum ejus.

20. Qui posuisti signa et portenta in terra Aegypti usque ad diem hanc, et in Israël, et in hominibus, et fecisti tibi nomen, sicut est dies haec.

21. Et eduxisti populum tuum Israël de terra Aegypti, in signis, et in portentis, et in manu robusta, et in brachio extento, et in terrore magno.

22. Et dedisti eis terram hanc, quam jurasti patribus eorum, ut dares eis terram fluentem lacte et melle.

23. Et ingressi sunt, et p
derunt eam; et non obedi
voci tuae, et in lege tua no
bulaverunt; omnia, quae m
sti eis, ut facerent, non fece
et evenerunt eis omnia mala
24. Ecce! munitiones extr
sunt adversum civitatem,
piatur; et urbs data est in m
Chaldaeorum, qui praelianti
versus eam, a facie gladii,
mis, et pestilentiae; et quae
que locutus es, acciderunt,
ipse cernis.
25. Et tu dicis mihi Domin
us: Eme agrum argento, et
be testes; cum urbs data
manus Chaldaeorum?
26. Et factum est verbum
mini ad Jeremiam, dicens:
27. Ecce! ego Dominus
universae carnis; numquid
difficile erit omne verbum
28. Propterea haec dicit D
nus: Ecce! ego tradam civit
istam in manus Chaldaeoru
in manus regis Babylonis,
pient eam.
29. Et venient Chaldaei
liantes adversum urbem ha
succendent eam a) igni, et
burent eam, et domos, in qu
domatibus sacrificabant Ba
libabant diis alienis libami
irritandum me.
30. Erant enim filii Israël
lii Juda jugiter facientes m
in oculis meis ab adolesc
sua; filii Israël, qui usque
exacerbant me in opere man
suarum, dicit Dominus.
31. Quia in furore et in
gnatione mea facta est mihi
tas haec, a die, qua aedificave
eam, usque ad diem istam,
auferetur de conspectu meo
32. Propter malitiam filio
Israël, et filiorum Juda, quam
cerunt, ad iracundiam me pr
cantes, ipsi et reges eorum,
cipes eorum, et sacerdotes

a) 1590. igne

i, et prophetae eorum, viri Ju-
t habitatores Jerusalem.
3. Et verterunt ad me terga et
facies; cum docerem eos di-
lo, et erudirem, et nollent au-
e, ut acciperent disciplinam.
4. * Et posuerunt idola sua in
no, in qua invocatum est no-
meum, ut polluerent eam.
* 4 Reg. 21, 4.
5. Et aedificaverunt excelsa
l, quae sunt in valle filii En-
n, ut initiarent filios suos et fi-
suas Moloch; quod non man-
i eis, nec ascendit in cor me-
, ut facerent abominationem
c, et in peccatum deducerent
am.
. Et nunc propter ista, haec
t Dominus Deus Israël ad ci-
tem hanc, de qua vos dicitis,
d tradetur in manus regis Ba-
nis in gladio, et in fame, et in
e:
. Ecce! ego congregabo eos
niversis terris, ad quas ejeci
in furore meo, et in ira mea,
indignatione grandi; et re-
m eos ad locum istum, et ha-
e eos faciam confidenter.
. Et erunt mihi in populum,
o ero eis in Deum.
. Et dabo eis cor unum, et vi-
nam, ut timeant me univer-
ebus; et bene sit eis, et filiis
m post eos.
Et feriam eis pactum sem-
num, et non desinam eis be-
cere; et timorem meum da-
corde eorum, ut non rece-
a me.
Et laetabor super eis, cum
eis fecero; et plantabo eos
ra ista in veritate, in toto
meo et in tota anima mea.
Quia haec dicit Dominus:
adduxi super populum i-
omne malum hoc grande;
ducam super eos omne bo-
quod ego loquor ad eos.
Et possidebuntur agri in ter-
ra ista, de qua vos dicitis, quod
deserta sit, eo quod non remanse-
rit homo et jumentum, et data sit
in manus Chaldaeorum.
44. Agri ementur pecunia, et
scribentur in libro, et imprime-
tur signum, et testis adhibebitur;
in terra Benjamin, et in circuitu
Jerusalem, in civitatibus Juda, et
in civitatibus montanis, et in civi-
tatibus campestribus, et in civi-
tatibus, quae ad Austrum sunt;
quia convertam captivitatem eo-
rum, ait Dominus.

Cap. 33.

Beneficia multa et Messias promittuntur.

1. Et factum est verbum Domi-
ni ad Jeremiam secundo, cum ad-
huc clausus esset in atrio carceris,
dicens:
2. Haec dicit Dominus, qui fa-
cturus est, et formaturus illud, et
paraturus, Dominus nomen ejus.
3. Clama ad me, et exaudiam
te; et annunciabo tibi grandia,
et firma, quae nescis.
4. Quia haec dicit Dominus De-
us Israël ad domos urbis hujus, et
ad domos regis Juda, quae destru-
ctae sunt, et ad munitiones, et ad
gladium
5. venientium, ut dimicent cum
Chaldaeis, et impleant eas cada-
veribus hominum, quos percussi
in furore meo et in indignatione
mea, abscondens faciem meam a
civitate hac propter omnem ma-
litiam eorum.
6. Ecce! ego obducam eis cica-
tricem et sanitatem, et curabo e-
os; et revelabo illis deprecatio-
nem pacis et veritatis.
7. Et convertam conversionem
Juda, et conversionem Jerusa-
lem; et aedificabo eos sicut a prin-
cipio.
8. Et emundabo illos ab omni
iniquitate sua, in qua peccave-
runt mihi; et propitius ero cun-

ctis iniquitatibus eorum, in quibus deliquerunt mihi, et spreverunt me.

9. Et erit mihi in nomen, et in gaudium, et in laudem, et in exultationem cunctis gentibus terrae, quae audierint omnia bona, quae ego facturus sum eis; et pavebunt, et turbabuntur in universis bonis, et in omni pace, quam ego faciam eis.

10. Haec dicit Dominus: Adhuc audietur in loco isto (quem vos dicitis esse desertum, eo quod non sit homo nec jumentum: in civitatibus Juda, et foris Jerusalem, quae desolatae sunt absque homine, et absque habitatore, et absque pecore)

11. vox gaudii et vox laetitiae, vox sponsi et vox sponsae, vox dicentium: Confitemini Domino exercituum, quoniam bonus Dominus a), quoniam in aeternum misericordia ejus; et portantium vota in domum Domini; reducam enim conversionem terrae sicut a principio, dicit Dominus.

12. Haec dicit Dominus exercituum: Adhuc erit in loco isto deserto absque homine, et absque jumento, et in cunctis civitatibus ejus, habitaculum pastorum accubantium gregum.

13. In civitatibus montuosis, et in civitatibus campestribus, et in civitatibus, quae ad Austrum sunt; et in terra Benjamin, et in circuitu Jerusalem, et in civitatibus Juda adhuc transibunt greges ad manum numerantis, ait Dominus.

14. Ecce! dies veniunt, dicit Dominus; et suscitabo verbum bonum, quod locutus sum ad domum Israël et ad domum Juda.

15. In diebus illis, et in tempore illo, germinare faciam David germen justitiae; et faciet judicium et justitiam in terra.

16. In diebus illis salvabit
da, b) et Jerusalem habitabi
fidenter; et hoc est nomen,
vocabunt eum, Dominus j
noster.

17. Quia haec dicit Dom
Non interibit de David vir
sedeat super thronum dom
raël.

18. Et de sacerdotibus et
vitis non interibit vir a
mea, qui offerat holocautom
et incendat sacrificium, et c
victimas omnibus diebus.

19. Et factum est verbu
mini ad Jeremiam, dicens:

20. Haec dicit Dominus:
ritum potest fieri pactum
cum die, et pactum meum cu
cte, ut non sit dies et nox in
pore suo;

21. et pactum meum irritu
se poterit cum David servo
ut non sit ex eo filius, qui r
in throno ejus, et Levitae
cerdotes ministri mei.

22. Sicuti enumerari non
sunt stellae coeli, et metiri
maris; sic multiplicabo s
David servi mei, et Levitas
stros meos.

23. Et factum est verbum
mini ad Jeremiam, dicens:

24. Numquid non vidisti,
populus hic locutus sit, di
Duae cognationes, quas ele
Dominus, abjectae sunt; e
pulum meum despexerunt
quod non sit ultra gens c
eis?

25. Haec dicit Dominus: S
ctum meum inter diem et noc
et leges coelo et terrae non
sui;

26. equidem et semen Jac
David servi mei projiciam, ut
assumam de semine ejus pr
pes seminis Abraham, Isaac
Jacob: reducam enim conver
nem eorum, et miserebor ei

a) 1590. om. Dominus b) 1590. et Israël habitabit c) 1590. holocaustom

Cap. 34.

succensa Sedeciam captivum abducendum dicit.

Verbum, quod factum est ad
miam a Domino, quando Na-
odonosor rex Babylonis, et
is exercitus ejus, universa-
regna terrae, quae erant sub
state manus ejus, et omnes
di bellabant contra Jerusa-
et contra omnes urbes ejus,
ns:
Haec dicit Dominus Deus Is-
: Vade, et loquere ad Sede-
a) regem Juda; et dices ad
: Haec dicit Dominus: Ecce!
radam civitatem hanc in ma-
egis Babylonis, et succendet
igni b).
Et tu non effugies de manu
sed comprehensione capie-
et in manu ejus traderis; et
tui oculos regis Babylonis
bunt, et os ejus cum ore tuo
etur, et Babylonem introi-

ttamen audi verbum Domi-
decia rex Juda: Haec dicit
nus ad te: Non morieris in
o;
sed in pace morieris, et
dum combustiones patrum
m regum priorum, qui fue-
nte te, sic comburent te; et
omine, plangent te; quia
m ego locutus sum, dicit
nus.
t locutus est Jeremias pro-
ad Sedeciam c) regem Juda
rsa verba haec in Jerusa-

t exercitus regis Babylonis
bat contra Jerusalem, et
omnes civitates Juda, quae
ae erant contra Lachis, et
Azecha; hae enim super-
le civitatibus Juda, urbes
ae.
erbum, quod factum est ad
iam a Domino, postquam
percussit rex Sedecias d) foedus
cum omni populo in Jerusalem,
praedicans:
9. Ut dimitteret unusquisque
servum suum, et unusquisque an-
cillam suam, Hebraeum et He-
braeam, liberos; et nequaquam
dominarentur eis, id est in Judaeo
et fratre suo.
10. Audierunt ergo omnes prin-
cipes et universus populus, qui
inierant pactum, ut dimitteret u-
nusquisque servum suum et u-
nusquisque ancillam suam libe-
ros, et ultra non dominarentur
eis; audierunt igitur, et dimise-
runt.
11. Et conversi sunt deinceps;
et retraxerunt servos et ancillas
suas, quos dimiserant liberos, et
subjugaverunt in famulos et fa-
mulas.
12. Et factum est verbum Do-
mini ad Jeremiam a Domino, di-
cens:
13. Haec dicit Dominus Deus
Israël: Ego percussi foedus cum
patribus vestris in die, qua eduxi
eos de terra Aegypti, de domo
servitutis, dicens:
14. * Cum completi fuerint se-
ptem anni, dimittat unusquisque
fratrem suum Hebraeum, qui ven-
ditus est ei, et serviet tibi sex an-
nis; et dimittes eum a te liberum;
et non audierunt patres vestri
me, nec inclinaverunt aurem su-
am. *Exod. 21, 2. Deut. 15, 12.
15. Et conversi estis vos hodie,
et fecistis, quod rectum est in ocu-
lis meis, ut praedicaretis liberta-
tem unusquisque ad amicum su-
um; et inistis pactum in conspe-
ctu meo, in domo, in qua invoca-
tum est nomen meum super eam.
16. Et reversi estis, et comma-
culastis nomen meum; et redu-
xistis unusquisque servum suum,
et unusquisque ancillam suam,
quos dimiseratis, ut essent liberi
et suae potestatis: et subjugastis

a) 1590. Sedechiam b) 1590. igne. c) 1590. Sedechiam d) 1590. Sedechias

eos, ut sint vobis servi et ancillae.
17. Propterea haec dicit Dominus: Vos non audistis me, ut praedicaretis libertatem unusquisque fratri suo, et unusquisque amico suo; ecce! ego praedico vobis libertatem, ait Dominus ad gladium, ad pestem, et ad famem; et dabo vos in commotionem cunctis regnis terrae.
18. Et dabo viros, qui praevaricantur foedus meum, et non observaverunt verba foederis, quibus assensi sunt in conspectu meo, vitulum, quem conciderunt in duas partes, et transierunt inter divisiones ejus;
19. Principes Juda et principes Jerusalem, eunuchi et sacerdotes, et omnis populus terrae, qui transierunt inter divisiones vituli.
20. Et dabo eos in manus a) inimicorum suorum, et in manus quaerentium animam eorum; et erit morticinum eorum in escam volatilibus coeli, et bestiis terrae.
21. Et Sedeciam b) regem Juda, et principes ejus dabo in manus inimicorum suorum, et in manus quaerentium animas eorum, et in manus exercituum regis Babylonis, qui recesserunt a vobis.
22. Ecce! ego praecipio, dicit Dominus, et reducam eos in civitatem hanc, et praeliabuntur adversus eam, et capient eam, et incendent c) igni; et civitates Juda dabo in solitudinem, eo quod non sit habitator.

Cap. 35.

Obedientiæ præmia, inobedientiæ pœnas nunciat.

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, in diebus Joakim filii Josiae regis Juda, dicens:
2. Vade ad domum Rechabitarum, et loquere eis, et introduces eos in domum Domini in
exedram thesaurorum, et
eis bibere vinum.
3. Et assumpsi Jezoniam f
Jeremiae filii Habsaniae, e
tres ejus, et omnes filios eju
niversam domum Rechabita
4. et introduxi eos in do
Domini ad gazophylacium
rum Hanan, filii Jegedeliae
nis Dei, quod erat juxta gaz
lacium principum, super th
rum Maasiae filii Sellum, qu
custos vestibuli.
5. Et posui coram filiis d
Rechabitarum scyphos plen
no, et calices; et dixi ad eo
bite vinum!
6. Qui responderunt: N
bemus vinum; quia Jonada
us Rechab pater noster, pr
pit nobis, dicens: Non bibe
num vos, et filii vestri usq
sempiternum.
7. Et domum non aedifica
et sementem non seretis, et
as non plantabitis, nec habe
sed in tabernaculis habit
cunctis diebus vestris, ut v
diebus multis super facien
rae, in qua vos peregrinami
8. Obedivimus ergo voci
dab filii Rechab, patris nost
omnibus, quae praecepit n
ita ut non biberemus vinum
ctis diebus nostris nos, et n
res nostrae, filii, et filiae nos
9. et non aedificaremus d
ad habitandum; et vineam,
grum, et sementem non h
mus;
10. sed habitavimus in tab
culis, et obedientes fuimus,
omnia, quae praecepit nob
nadab pater noster.
11. Cum autem ascendiss
buchodonosor rex Babylon
terram nostram, diximus:
te, et ingrediamur Jerusalem
cie exercitus Chaldaeorum

a) 1590. „manu," sed correctum in „manus" b) 1590. Sedechiam c) 1590

exercitus Syriae; et man-
s in Jerusalem.
. Et factum est verbum Do-
ad Jeremiam, dicens:
. Haec dicit Dominus exerci-
Deus Israël: Vade, et dic
Juda, et habitatoribus Jeru-
: Numquid non recipietis
plinam, ut obediatis verbis
, dicit Dominus?
. Praevaluerunt sermones
dab filii Rechab, quos prae-
filiis suis, ut non biberent
m; et non biberunt usque ad
hanc, quia obedierunt prae-
patris sui; ego autem locu-
um ad vos, de mane consur-
et loquens, et non obedistis
.
. Misique ad vos omnes ser-
meos prophetas, consurgens
ulo, mittensque et dicens:
vertimini unusquisque a via
essima, et bona facite studia
a; et nolite sequi deos alie-
neque colatis eos; et habita-
in terra, quam dedi vobis et
bus vestris; et non inclina-
urem vestram, neque audi-
ie. * c. 18, 11. 25, 5.
. Firmaverunt igitur filii Jo-
b filii Rechab praeceptum
s sui, quod praeceperat eis;
lus autem iste non obedivit
.
. Idcirco haec dicit Dominus
ituum, Deus Israël: Ecce!
dducam super Juda, et su-
mnes habitatores Jerusalem
ersam afflictionem, quam lo-
sum adversum illos; eo
locutus sum ad illos, et non
runt: vocavi illos, et non
nderunt mihi.
Domui autem Rechabita-
dixit Jeremias: Haec dicit
inus exercituum Deus Israël:
o, quod obedistis praecepto
dab patris vestri, et custodi-
mnia mandata ejus, et feci-
stis universa, quae praecepit vo-
bis;
19. propterea haec dicit Domi-
nus exercituum Deus Israël: Non
deficiet vir de stirpe Jonadab filii
Rechab, stans in conspectu meo
cunctis diebus.

Cap. 36.

Liber Jeremiæ comburitur; sed denuo scribitur.

1. Et factum est in anno quarto
Joakim filii Josiae regis Juda: fa-
ctum est verbum hoc ad Jeremi-
am a Domino, dicens:
2. Tolle volumen libri, et scri-
bes in eo omnia verba, quae locu-
tus sum tibi adversum Israël et
Judam, a) et adversum omnes gen-
tes a die, qua locutus sum ad te, ex
diebus Josiae usque ad diem hanc.
3. Si forte audiente domo Juda
universa mala, quae ego cogito fa-
cere eis, revertatur unusquisque
a via sua pessima; et propitius e-
ro iniquitati, et peccato eorum.
4. Vocavit ergo Jeremias Ba-
ruch filium Neriae: et scripsit Ba-
ruch ex ore Jeremiae omnes ser-
mones Domini, quos locutus est
ad eum in volumine libri.
5. Et praecepit Jeremias Baruch,
dicens: Ego clausus sum, nec va-
leo ingredi domum Domini.
6. Ingredere ergo tu, et lege de
volumine, in quo scripsisti ex ore
meo verba Domini, audiente po-
pulo in domo Domini, in die jeju-
nii; insuper et audiente universo
Juda, qui veniunt de civitatibus
suis, leges eis;
7. si forte cadat oratio eorum
in conspectu Domini, et reverta-
tur unusquisque a via sua pessi-
ma; quoniam magnus furor et in-
dignatio est, quam locutus est Do-
minus adversus populum hunc.
8. Et fecit Baruch filius Neriae
juxta omnia, quae praeceperat ei
Jeremias propheta, legens ex vo-

---
590. Juda,

lumine sermones Domini in domo Domini.

9. Factum est autem in anno quinto Joakim filii Josiae regis Juda, in mense nono; praedicaverunt jejunium in conspectu Domini omni populo in Jerusalem, et universae multitudini, quae confluxerat de civitatibus Juda in Jerusalem.

10. Legitque Baruch ex volumine sermones Jeremiae in domo Domini, in gazophylacio Gamariae filii Saphan scribae, in vestibulo superiori, in introitu portae novae domus Domini, audiente omni populo.

11. Cumque audisset Michaeas filius Gamariae filii Saphan omnes sermones Domini ex libro;

12. descendit in domum regis ad gazophylacium scribae; et ecce! ibi omnes principes sedebant: Elisama scriba, et Dalaias filius Semejae, et Elnathan filius Achabor, et Gamarias filius Saphan, et a) Sedecias filius Hananiae, et universi principes.

13. Et nunciavit eis Michaeas omnia verba, quae audivit legente Baruch ex volumine in auribus populi.

14. Miserunt itaque omnes principes ad Baruch, Judi filium Nathaniae filii Selemiae, filii Chusi, dicentes: Volumen, ex quo legisti audiente populo, sume in manu tua, et veni. Tulit ergo Baruch filius Neriae volumen in manu sua, et venit ad eos.

15. Et dixerunt ad eum: Sede, et lege haec in auribus nostris! Et legit Baruch in auribus eorum.

16. Igitur cum audissent omnia verba, obstupuerunt unusquisque ad proximum suum, et dixerunt ad Baruch: Nunciare debemus regi omnes sermones istos.

17. Et interrogaverunt eum, dicentes: Indica nobis, quomodo scripsisti omnes sermon
stos ex ore ejus.

18. Dixit autem eis Baruc
ore suo loquebatur quasi l
ad me omnes sermones isto
ego scribebam in volumine
mento.

19. Et dixerunt princip
Baruch: Vade, et abscond
et Jeremias, et nemo sciat
sitis.

20. Et ingressi sunt ad r
in atrium; porro volumen
mendaverunt in gazophylac
lisamae scribae; et nunciav
audiente rege omnes sermo

21. Misitque rex Judi, ut s
ret volumen; qui tollens ill
gazophylacio Elisamae scri
legit audiente rege, et univ
principibus, qui stabant circ
gem.

22. Rex autem sedebat in d
hyemali in mense nono; et
ta erat arula coram eo plena
nis.

23. Cumque legisset Judi
pagellas vel quatuor, scidit
scalpello scribae, et projec
ignem, qui erat super arulan
nec consumeretur omne
men igni b), qui erat in arula

24. Et non timuerunt, n
sciderunt vestimenta sua, r
omnes servi ejus, qui audie
universos sermones istos.

25. Verumtamen Elnatha
Dalaias, et Gamarias contra
runt regi, ne combureret lib
et non audivit eos.

26. Et praecepit rex Jere
filio Amelech, et Saraiae fili
riel, et Selemiae filio Abde
comprehenderent Baruch
bam, et Jeremiam prophet
abscondit autem eos Domin

27. Et factum est verbum
mini ad Jeremiam prophet
postquam combusserat rex v
men et sermones, quos scrips

---

a) 1590. Sedechias b) 1590. igne,

...h ex ore Jeremiae, dicens: Rursum tolle volumen ali... scribe in eo omnes sermo...riores, qui erant in primo ...ine, quod combussit Joa... ex Juda.

Et ad Joakim regem Juda, ... Haec dicit Dominus: Tu ...ussisti volumen illud, di... Quare scripsisti in eo an...ans: Festinus veniet rex Ba...is, et vastabit terram hanc, ...sare faciet ex illa hominem ...entum?

Propterea haec dicit Domi... contra Joakim regem Juda: ...rit ex eo, qui sedeat super ...n David; et cadaver ejus ...cietur ad aestum per diem, ...gelu per noctem.

Et visitabo contra eum, et ...a semen ejus, et contra ser...us iniquitates suas, et addu...uper eos, et super habitato...rusalem, et super viros Ju...mne malum, quod locutus ...d eos, et non audierunt.

Jeremias autem tulit volu...liud, et dedit illud Baruch ...eriae scribae; qui scripsit ...ex ore Jeremiae omnes ser...s libri, quem combusserat ...n rex Juda igni; et insuper ...sunt sermones multo plu...uam antea fuerant.

Cap. 37.

...s infausta prædicens in carcerem truditur.

...t regnavit rex Sedecias a) * ...osiae pro Jechonia filio ...; quem constituit regem ...hodonosor rex Babylonis ...n Juda. * 4 Reg. 24, 17. 25, 1.

...t non obedivit * ipse, et ...jus, et populus terrae, ver...mini, quae locutus est in ...eremiae prophetae.

* 2 Paral. 36, 15.

... misit rex Sedecias a) Ju...ium Selemiae, et Sopho-
niam filium Maasiaé sacerdotem, ad Jeremiam prophetam, dicens: Ora pro nobis Dominum Deum nostrum!

4. Jeremias autem libere ambulabat in medio populi; non enim miserant eum in custodiam carceris. Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Aegypto; et audientes Chaldaei, qui obsidebant Jerusalem, hujuscemodi nuncium, recesserunt ab Jerusalem.

5. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam, dicens:

6. Haec dicit Dominus Deus Israël: Sic dicetis regi Juda, qui misit vos ad me interrogandum: Ecce! exercitus Pharaonis, qui egressus est vobis in auxilium, revertetur in terram suam in Aegyptum.

7. Et redient Chaldaei, et bellabunt contra civitatem hanc; et capient eam, et succendent eam igni b).

8. Haec dicit Dominus: Nolite decipere animas vestras, dicentes: Euntes abibunt, et recedent a nobis Chaldaei, quia non abibunt.

9. Sed et si percusseritis omnem exercitum Chaldaeorum, qui praeliantur adversum vos, et derelicti fuerint ex eis aliqui vulnerati; singuli de tentorio suo consurgent, et incendent civitatem hanc igni b).

10. Ergo cum recessisset exercitus Chaldaeorum ab Jerusalem propter exercitum Pharaonis,

11. egressus est Jeremias de Jerusalem, ut iret in terram Benjamin, et divideret ibi possessionem in conspectu civium.

12. Cumque pervenisset ad portam Benjamin, erat ibi custos portae per vices, nomine Jerias, filius Selemiae filii Hananiae, et apprehendit Jeremiam prophe-

...). Sedechias b) 1590. igne.

tam, dicens: Ad Chaldaeos profugis.

13. Et respondit Jeremias: Falsum est, non fugio ad Chaldaeos. Et non audivit eum; sed comprehendit Jerias Jeremiam, et adduxit eum ad principes.

14. Quam ob rem irati principes contra Jeremiam, caesum eum miserunt in carcerem, qui erat in domo Jonathan scribae; ipse enim praepositus erat super carcerem.

15. Itaque ingressus est Jeremias in domum laci et in ergastulum; et sedit ibi Jeremias diebus multis.

16. Mittens autem Sedecias a) rex tulit eum; et interrogavit eum in domo sua abscondite, et dixit: Putasne est sermo a Domino? Et dixit Jeremias: Est. Et ait: In manus regis Babylonis traderis.

17. Et dixit Jeremias ad regem Sedeciam b): Quid peccavi tibi, et servis tuis, et populo tuo, quia misisti me in domum carceris?

18. Ubi sunt prophetae vestri, qui prophetabant vobis, et dicebant: Non veniet rex Babylonis super vos, et super terram hanc?

19. Nunc ergo audi obsecro domine mi rex: Valeat deprecatio mea in conspectu tuo; et ne me remittas in domum Jonathan scribae, ne moriar ibi.

20. Praecepit ergo rex Sedecias c), ut traderetur Jeremias in vestibulo carceris; et daretur ei torta panis quotidie, excepto pulmento, donec consumerentur omnes panes de civitate: et mansit Jeremias in vestibulo carceris.

Cap. 38.

Jeremias in carcere custoditur.

1. Audivit autem Saphatias filius Mathan, et Gedelias filius Phassur, et Juchal filius Selemiae,
et Phassur filius Melchiae
mones, quos Jeremias loq
tur ad omnem populum, d
2. Haec dicit Dominus:
cumque manserit in civitat
morietur gladio, et fame,
ste; qui autem profugerit ad
daeos, vivet, et erit anim
sospes et vivens. * c.
3. Haec dicit Dominus:
dendo tradetur civitas ha
manu exercitus regis Baby
et capiet eam.
4. Et dixerunt principes
Rogamus, ut occidatur hom
de industria enim dissolvi
nus virorum bellantium, q
manserunt in civitate hac,
nus universi populi, loque
eos juxta verba haec: siq
homo iste non quaerit pace
pulo huic, sed malum.
5. Et dixit rex Sedecias
ce! ipse in manibus vestri
nec enim fas est regem
quidquam negare.
6. Tulerunt ergo Jeremi
projecerunt eum in lacum
chiae filii Amelech, qui e
vestibulo carceris; et sub
runt Jeremiam funibus in l
in quo non erat aqua, sed l
descendit itaque Jeremias i
num.
7. Audivit autem Abdem
Aethiops vir eunuchus, qu
in domo regis, quod misisse
remiam in lacum; porro r
debat in porta Benjamin.
8. Et egressus est Abdem
de domo regis, et locutus
regem, dicens:
9. Domine mi rex! male
runt viri isti omnia, quaecu
perpetrarunt, contra Jere
prophetam, mittentes eum
cum, ut moriatur ibi fame
sunt enim panes ultra in civ
10. Praecepit itaque rex
melech Aethiopi, dicens:
tecum hinc triginta viros, e

a) 1590. Sedechias b) 1590. Sedechiam: c) 1590. Sedechias,

niam prophetam de lacu, an-
m moriatur.
Assumptis ergo Abdeme-
secum viris, ingressus est
m regis, quae erat sub cel-
, et tulit inde veteres pan-
t antiqua a), quae computru-
, et submisit ea ad Jeremiam
um per funiculos.
Dixitque Abdemelech Ae-
s ad Jeremiam: Pone vete-
nnos, et haec scissa et putri-
b cubito manuum tuarum,
er funes; fecit ergo Jere-
sic.
Et extraxerunt Jeremiam
us, et eduxerunt eum de la-
ansit autem Jeremias in ve-
o carceris.
Et misit rex Sedecias b), et
d se Jeremiam prophetam
ium tertium, quod erat in
Domini; et dixit rex ad Je-
m: Interrogo ego te sermo-
ne abscondas a me aliquid.
)ixit autem Jeremias ad Se-
n b): Si annunciavero tibi,
uid non interficies me? et
silium dedero tibi, non me
.
uravit ergo rex Sedecias b)
iae clam, dicens: Vivit Do-
, qui fecit nobis animam
i occidero te, et si tradide-
n manus virorum istorum,
aerunt animam tuam.
Et dixit Jeremias ad Sede-
): Haec dicit Dominus ex-
um Deus Israël: Si profe-
ieris ad principes regis Ba-
s, vivet anima tua, et civi-
c non succendetur igni c);
is eris tu, et domus tua.
Si autem non exieris ad
es regis Babylonis, trade-
itas haec in manus Chal-
m, et succendent eam i-
et tu non effugies de ma-
um.
t dixit rex Sedecias b) ad

Jeremiam: Solicitus sum propter
Judaeos, qui transfugerunt ad
Chaldaeos; ne forte tradar in ma-
nus eorum, et illudant mihi.
20. Respondit autem Jeremias:
Non te tradent. Audi quaeso vo-
cem Domini, quam ego loquor
ad te, et bene tibi erit, et vivet
anima tua.
21. Quod si nolueris egredi;
iste est sermo, quem ostendit mi-
hi Dominus:
22. Ecce! omnes mulieres, quae
remanserunt in domo regis Juda,
educentur ad principes regis Ba-
bylonis; et ipsae dicent: Sedu-
xerunt te, et praevaluerunt ad-
versum te viri pacifici tui, demer-
serunt in coeno, et in lubrico pe-
des tuos, et recesserunt a te.
23. Et omnes uxores tuae, et fi-
lii tui educentur ad Chaldaeos;
et non effugies manus eorum, sed
in manu regis Babylonis capie-
ris; et civitatem hanc comburet
igni c).
24. Dixit ergo Sedecias b) ad
Jeremiam: Nullus sciat verba
haec, et non morieris.
25. Si autem audierint princi-
pes, quia locutus sum tecum, et
venerint ad te, et dixerint tibi:
Indica nobis, quid locutus sis cum
rege, ne celes nos, et non te in-
terficiemus; et quid locutus est
tecum rex.
26. Dices ad eos: Prostravi ego
preces meas coram rege, ne me
reduci juberet in domum Jona-
than, et ibi morerer.
27. Venerunt ergo omnes prin-
cipes ad Jeremiam, et interroga-
verunt eum; et locutus est eis
juxta omnia verba, quae praece-
perat ei rex, et cessaverunt ab
eo; nihil enim fuerat auditum.
28. Mansit vero Jeremias in ve-
stibulo carceris usque ad diem,
quo capta est Jerusalem; et fa-
ctum est, ut caperetur Jerusalem.

. add. vestimenta b) 1590. Sedechias c) 1590. igne

Cap. 39.

Capta Jerusalem Sedecias capitur; Jeremias e carcere liberatur.

1.*Anno nono Sedeciae a) regis Juda, mense decimo, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, et omnis exercitus ejus ad Jerusalem, et obsidebant eam. *c. 52,4. 4 Reg. 25, 1.

2. Undecimo autem anno Sedeciae a), mense quarto, quinta mensis aperta est civitas.

3. Et ingressi sunt omnes principes regis Babylonis, et sederunt in porta media: Neregel, Sereser, Semegarnabu, Sarsachim, Rabsares, Neregel, Sereser, Rebmag, et omnes reliqui principes regis Babylonis.

4. Cumque vidisset eos Sedecias a) rex Juda, et omnes viri bellatores, fugerunt; et egressi sunt nocte de civitate per viam horti regis, et per portam, quae erat inter duos muros, et egressi sunt ad viam deserti.

5. Persecutus est autem eos exercitus Chaldaeorum et comprehenderunt Sedeciam a) in campo b) solitudinis Jerichontinae, et captum adduxerunt ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Reblatha, quae est in terra Emath; et locutus est ad eum judicia.

6. Et occidit rex Babylonis filios Sedeciae a) in Reblatha, in oculis ejus; et omnes nobiles Juda occidit rex Babylonis.

7. Oculos quoque Sedeciae a) eruit; et vinxit eum compedibus, ut duceretur in Babylonem.

8. Domum quoque regis, et domum vulgi succenderunt Chaldaei igni c), et murum Jerusalem subverterunt.

9. Et reliquias populi, qui remanserant in civitate, et perfugas, qui transfugerant ad eum, et superfluos vulgi, qui remanserant, transtulit Nabuzardan magister militum in Babylonem.

10. Et de plebe pauperum
nihil penitus habebant, di
Nabuzardan magister milit
terra Juda; et dedit eis vine
cisternas in die illa.

11. Praeceperat autem N
chodonosor rex Babylonis
remiae Nabuzardan magistr
litum, dicens:

12. Tolle illum, et pone
eum oculos tuos, nihilque e
facias, sed, ut voluerit, sic f
ei.

13. Misit ergo Nabuzardan
ceps militiae, et Nabusezba
Rabsares, et Neregel, et Ser
et Rebmag, et omnes opti
regis Babylonis,

14. miserunt, et tulerunt
miam de vestibulo carceri
tradiderunt eum Godoliae
Ahicam filii Saphan, ut int
in domum, et habitaret in po

15. Ad Jeremiam autem f
fuerat sermo Domini, cum
sus esset in vestibulo carcer
cens:

16. Vade, et dic Abdem
Aethiopi, dicens: Haec dici
minus exercituum Deus Is
Ecce! ego inducam sermone
os super civitatem hanc i
lum, et non in bonum; et
in conspectu tuo in die illa.

17. Et liberabo te in die
ait Dominus; et non trade
manus virorum, quos tu f
das;

18. sed eruens liberabo t
gladio non cades; sed erit
anima tua in salutem, quia i
habuisti fiduciam, ait Domi

Cap. 40.

Jeremiæ, ubicumque voluerit, ha
permittitur.

1. Sermo, qui factus est a
remiam a Domino, postqua
missus est a Nabuzardan mag
militiae de Rama, quando tu
um vinctum catenis in med

a) 1590. Sedechiæ b) 1593. in campo, corrigendum: in campo c) 1590

m, qui migrabant de Jerusa-
t Juda, et ducebantur in Ba-
nem.
Tollens ergo princeps mili-
Jeremiam, dixit ad eum: Do-
s Deus tuus locutus est ma-
hoc super locum istum,
et adduxit: et fecit Dominus,
locutus est, quia peccastis
ino, et non audistis vocem
et factus est vobis sermo hic.
Nunc ergo ecce! solvi te ho-
e catenis, quae sunt in mani-
uis; si placet tibi, ut venias
m in Babylonem, veni! et
m oculos meos super te; si
n displicet tibi venire me-
in Babylonem, reside! ecce!
s terra in conspectu tuo est:
l elegeris, et quo placuerit
ut vadas, illuc perge.
Et mecum noli venire: sed
a apud Godoliam filium A-
n filii Saphan, quem praepo-
ex Babylonis civitatibus Ju-
abita ergo cum eo in medio
li; vel quocumque placue-
bi, ut vadas, vade. Dedit
ue ei magister militiae ciba-
munuscula, et dimisit eum.
enit autem Jeremias ad Go-
m filium Ahicam in Mas-
a), et habitavit cum eo in
populi, qui relictus fuerat
ra.
Cumque audissent omnes
ipes exercitus, qui dispersi
nt per regiones, ipsi et socii
n, quod praefecisset rex Ba-
is Godoliam filium Ahicam
e, et quod commendasset ei
et mulieres, et parvulos, et
uperibus terrae, qui non fu-
translati in Babylonem;
venerunt ad Godoliam in
ath: et b) Ismahel filius Na-
e, et Johanan, et Jonathan
aree, et Sareas filius Tha-
neth, et filii Ophi, qui erant
tophati, et Jezonias filius
c) Maachati, ipsi et viri eorum.
9. * Et juravit eis Godolias fi-
lius Ahicam filii Saphan, et comi-
tibus eorum, dicens: Nolite time-
re servire Chaldaeis, habitate in
terra, et servite regi Babylonis,
et bene erit vobis. * 4 Reg. 25, 24.
10. Ecce! ego habito in Mas-
phath, ut respondeam praecepto
Chaldaeorum, qui mittuntur ad
nos; vos autem colligite vinde-
miam, et messem, et oleum, et
condite in vasis vestris, et mane-
te in urbibus vestris, quas tenetis.
11. Sed et omnes Judaei, qui
erant in Moab, et in filiis Ammon,
et in Idumaea, et in universis re-
gionibus, audito, quod dedisset
rex Babylonis reliquias in Ju-
daea, et quod praeposuisset su-
per eos Godoliam filium Ahicam
filii Saphan,
12. reversi sunt, inquam, om-
nes Judaei de universis locis, ad
quae profugerant, et venerunt in
terram Juda ad Godoliam in Mas-
phath; et collegerunt vinum, et
messem multam nimis.
13. Johanan autem filius Caree,
et omnes principes exercitus, qui
dispersi fuerant in regionibus,
venerunt ad Godoliam in Mas-
phath.
14. Et dixerunt ei: Scito, quod
Baalis rex filiorum Ammon misit
Ismahel filium Nathaniae percu-
tere animam tuam. Et non cre-
didit eis Godolias filius Ahicam.
15. Johanan autem filius Caree
dixit ad Godoliam seorsum in
Masphath, loquens: Ibo, et per-
cutiam Ismahel filium Nathaniae
nullo sciente, ne interficiat ani-
mam tuam, et dissipentur omnes
Judaei, qui congregati sunt ad te,
et peribunt reliquiae Juda.
16. Et ait Godolias filius Ahi-
cam ad Johanan filium Caree:
Noli facere verbum hoc; falsum
enim tu loqueris de Ismahel.

0. pro: Masphath, ponit: Maspha, b) 1590. om. et c) 1590. Maachathi.

Cap. 41.

Godolias occiditur.

1. Et factum est in mense septimo, venit Ismahel filius Nathaniae, filii Elisama de semine regali, et optimates regis, et decem viri cum eo, ad Godoliam filium Ahicam in Masphath; et comederunt ibi panes simul in Masphath.

2. Surrexit autem Ismahel filius Nathaniae, et decem viri, qui cum eo erant, et percusserunt Godoliam filium Ahicam filii Saphan gladio, et interfecerunt eum, quem praefecerat rex Babylonis terrae.

3. Omnes quoque Judaeos, qui erant cum Godolia in Masphath, et Chaldaeos, qui reperti sunt ibi, et viros bellatores percussit Ismahel.

4. Secundo autem die, postquam occiderat Godoliam, nullo adhuc sciente,

5. venerunt viri de Sichem, et de Silo, et de Samaria octoginta viri, rasi barba, et scissis vestibus, et squallentes; et munera et thus habebant in manu, ut offerrent in domo Domini.

6. Egressus ergo Ismahel filius Nathaniae in occursum eorum de Masphath, incedens et plorans ibat; cum autem occurrisset eis, dixit ad eos: Venite ad Godoliam filium Ahicam!

7. Qui cum venissent ad medium civitatis, interfecit eos Ismahel filius Nathaniae circa medium laci, ipse, et viri, qui erant cum eo.

8. Decem autem viri reperti sunt inter eos, qui dixerunt ad Ismahel: Noli occidere nos; quia habemus thesauros in agro, frumenti, et hordei, et olei, et mellis. Et cessavit; et non interfecit eos cum fratribus suis.

9. Lacus autem, in quem projecerat Ismahel omnia cadavera virorum, quos percussit propter Godoliam, ipse est, quem rex Asa propter Baasa rege raël; ipsum replevit Ismah lius Nathaniae occisis.

10. Et captivas duxit Isn omnes reliquias populi, qui in Masphath; filias regis, e versum populum, qui reman in Masphath; quos commen rat Nabuzardan princeps mi Godoliae filio Ahicam. Et eos Ismahel filius Nathania abiit, ut transiret ad filios mon.

11. Audivit autem Johan lius Caree, et omnes prin bellatorum, qui erant cum omne malum, quod fecerat hel filius Nathaniae.

12. Et assumptis univers ris, profecti sunt, ut bellare versum Ismahel filium Natha et invenerunt eum ad aquas tas, quae sunt in Gabaon.

13. Cumque vidisset omn pulus, qui erat cum Ismahe hanan filium Caree, et univ principes bellatorum, qui cum eo, laetati sunt.

14. Et reversus est omnis pulus, quem ceperat Ismah Masphath; reversusque abi Johanan filium Caree.

15. Ismahel autem filius N niae fugit cum octo viris a Johanan, et abiit ad filios mon.

16. Tulit ergo Johanan Caree, et omnes principes b torum, qui erant cum eo, uni sas reliquias vulgi, quas red rat ab Ismahel filio Nathania Masphat, postquam percussit doliam filium Ahicam; fort ros ad praelium, et muliere pueros, et eunuchos, quos r xerat de Gabaon.

17. Et abierunt, et sederun regrinantes in Chamaam, est juxta Bethlehem, ut pe rent, et introirent Aegyptu

;. a facie Chaldaeorum: ti-
ant enim eos, quia percus-
t Ismahel filius Nathaniae
oliam filium Ahicam, quem
posuerat rex Babylonis in
a Juda.

Cap. 42.

per Jeremiam vetat, ne Judaei in Aegyptum proficiscantur.

Et accesserunt omnes prin-
s bellatorum, et Johanan fi-
Caree, et Jezonias filius O-
e, et reliquum vulgus a parvo
ie ad magnum;
dixeruntque ad Jeremiam
hetam: Cadat oratio nostra
nspectu tuo; et ora pro no-
d Dominum Deum tuum, pro
ersis reliquiis istis; quia de-
ti sumus pauci de pluribus,
oculi tui nos intuentur.
Et annunciet nobis Dominus
tuus viam, per quam perga-
, et verbum, quod faciamus.
Dixit autem ad eos Jeremias
heta: Audivi; ecce! ego o-
l Dominum Deum vestrum
idum verba vestra. Omne
ım, quodcumque responde-
ihi, indicabo vobis, nec ce-
vos quidquam.
Et illi dixerunt ad Jeremi-
Sit Dominus inter nos testis
itis et fidei, si non juxta om-
rbum, in quo miserit te Do-
s Deus tuus ad nos, sic facie-

ive bonum est, sive malum,
Domini Dei nostri, ad quem
nus te, obediemus; ut bene
bis, cum audierimus vocem
ni Dei nostri.
Cum autem completi essent
dies, factum est verbum
ni ad Jeremiam.
ocavitque Johanan filium
, et omnes principes bella-
, qui erant cum eo, et uni-
n populum a minimo usque
gnum.

9. Et dixit ad eos: Haec dicit Dominus Deus Israël, ad quem misistis me, ut prosternerem preces vestras in conspectu ejus;

10. si quiescentes manseritis in terra hac, aedificabo vos, et non destruam; plantabo, et non evellam; jam enim placatus sum super malo, quod feci vobis.

11. Nolite timere a facie regis Babylonis, quem vos pavidi formidatis; nolite metuere eum, dicit Dominus; quia vobiscum sum ego, ut salvos vos faciam, et eruam de manu ejus.

12. Et dabo vobis misericordias, et miserebor vestri, et habitare vos faciam in terra vestra.

13. Si autem dixeritis vos: Non habitabimus in terra ista, nec audiemus vocem Domini Dei nostri,

14. dicentes: Nequaquam! sed ad terram Aegypti pergemus; ubi non videbimus bellum, et clangorem tubae non audiemus, et famem non sustinebimus; et ibi habitabimus.

15. Propter hoc nunc audite verbum Domini reliquiae Juda: Haec dicit Dominus exercituum, Deus Israël: Si posueritis faciem vestram, ut ingrediamini Aegyptum, et intraveritis, ut ibi habitetis;

16. gladius, quem vos formidatis, ibi comprehendet vos in terra Aegypti; et fames, pro qua estis solliciti, adhaerebit vobis in Aegypto, et ibi moriemini.

17. Omnesque viri, qui posuerunt a) faciem suam, ut ingrediantur Aegyptum, ut habitent ibi, morientur gladio, et fame, et peste; nullus de eis remanebit, nec effugiet a facie mali, quod ego afferam super eos.

18. Quia haec dicit Dominus exercituum, Deus Israël: Sicut conflatus est furor meus, et indignatio mea super habitatores Je-

a) o. posuerint

rusalem; sic conflabitur indignatio mea super vos, cum ingressi fueritis Aegyptum, et eritis in jusjurandum, et in stuporem, et in maledictum, et in opprobrium; et nequaquam ultra videbitis locum istum.

19. Verbum Domini super vos reliquiae Juda: Nolite intrare Aegyptum! scientes scietis, quia obtestatus sum vos hodie,

20. quia decepistis animas vestras; vos enim misistis me ad Dominum Deum nostrum, dicentes: Ora pro nobis ad Dominum Deum nostrum, et juxta omnia, quaecumque dixerit tibi Dominus Deus noster, sic annuncia nobis, et faciemus.

21. Et annunciavi vobis hodie, et non audistis vocem Domini Dei vestri, super universis, pro quibus misit me ad vos.

22. Nunc ergo scientes scietis, quia gladio, et fame, et peste moriemini in loco, ad quem voluistis intrare, ut habitaretis ibi.

Cap. 43.

Judaei tamen abeunt in Aegyptum.

1. Factum est autem, cum complesset Jeremias loquens ad populum universos sermones Domini Dei eorum, pro quibus miserat eum Dominus Deus eorum ad illos, omnia verba haec:

2. Dixit Azarias filius Osaiae, et Johanan filius Caree, et omnes viri superbi, dicentes ad Jeremiam: Mendacium tu loqueris: non misit te Dominus Deus noster, dicens: Ne ingrediamini Aegyptum, ut habitetis illic.

3. Sed Baruch filius Neriae incitat te adversum nos, ut tradat nos in manus Chaldaeorum, ut interficiat nos, et traduci faciat in Babylonem.

4. Et non audivit Johanan filius Caree, et omnes principes bellatorum, et universus populus vocem Domini, ut manere[t in] terra Juda.

5. Sed tollens Johanan [filius] Caree, et universi principes [bel]latorum, universos reliqui[as] Juda, qui reversi fuerant de [cun]ctis gentibus, ad quas fuera[n]t [an]te dispersi, ut habitarent in [ter]ra Juda;

6. viros, et mulieres, et p[arvu]los, et filias regis, et omnem [ani]mam, quam reliquerat Nab[uzar]dan princeps militiae cum G[odo]lia filio Ahicam filii Saphan[, et] Jeremiam prophetam, et Ba[ruch] filium Neriae.

7. Et ingressi sunt terram [Ae]gypti, quia non obedierunt [voci] Domini; et venerunt usqu[e] Taphnis.

8. Et factus est sermo Do[mini] ad Jeremiam in Taphnis, di[cens]:

9. Sume lapides grandes i[n ma]nu tua, et abscondes eos in [crv]pta, quae est sub muro late[ritio] in porta domus Pharaoni[s in] Taphnis, cernentibus viris [Ju]daeis;

10. et dices ad eos: Haec [dicit] Dominus exercituum Deus [Isra]el: Ecce! ego mittam, et [assu]mam Nabuchodonosor regem [Ba]bylonis servum meum; et po[nam] thronum ejus super lapides i[stos], quos abscondi, et statuet so[lium] suum super eos.

11. Veniensque percutiet [ter]ram Aegypti; quos in morte[m, in] mortem; et quos in captivita[tem,] in captivitatem; et quos in g[ladi]um, in gladium.

12. Et succendet ignem in [de]lubris deorum Aegypti, et c[om]buret ea, et captivos ducet il[la]; et amicietur terra Aegypti, s[icut] amicitur pastor pallio suo; [et e]gredietur inde in pace.

13. Et conteret statuas do[mus] Solis, quae sunt in terra Aeg[ypti;] et delubra deorum Aegypti c[om]buret igni a).

a) 1590. igne.

Cap. 44.

deorum obstinatio et idololatria.

Verbum, quod factum est per
miam ad omnes Judaeos, qui
tabant in terra Aegypti, ha-
ntes in Magdalo, et in Taph-
et in Memphis, et in terra
ures, dicens:
Haec dicit Dominus exerci-
n Deus Israël: Vos vidistis o-
malum istud, quod adduxi
r Jerusalem, et super omnes
s Juda; et ecce! desertae
hodie, et non est in eis habi-
r;
propter malitiam, quam fe-
nt, ut me ad iracundiam pro-
rent, et irent, ut sacrifica-
, et colerent deos alienos,
nesciebant et illi, et vos, et
es vestri.
Et misi ad vos omnes servos
s prophetas de nocte consur-
, mittensque et dicens: No-
facere verbum abominatio-
ujuscemodi, quam odivi.
Et non audierunt, nec incli-
runt aurem suam ut conver-
tur a malis suis, et non sa-
arent diis alienis.
Et conflata est indignatio
et furor meus, et succensa est
vitatibus Juda, et in plateis
alem; et versae sunt in so-
inem et vastitatem secun-
diem hanc.
Et nunc haec dicit Dominus
ituum Deus Israël: Quare
acitis malum grande hoc
a animas vestras, ut intereat
bis vir et mulier, parvulus
tens de medio Judae a), nec
uatur vobis quidquam re-
m.
Provocantes me in operibus
um vestrarum, sacrificando
lienis in terra Aegypti, in
ingressi estis, ut habitetis
t dispereatis, et sitis in ma-

90. Juda,

ledictionem, et in opprobrium
cunctis gentibus terrae?
9. Numquid obliti estis mala
patrum vestrorum, et mala re-
gum Juda, et mala uxorum ejus,
et mala vestra, et mala uxorum
vestrarum, quae fecerunt in ter-
ra Juda, et in regionibus Jerusa-
lem?
10. Non sunt mundati usque ad
diem hanc; et non timuerunt, et
non ambulaverunt in lege Domi-
ni, et in praeceptis meis, quae de-
di coram vobis et coram patribus
vestris.
11. Ideo haec dicit Dominus ex-
ercituum Deus Israël: * Ecce! e-
go ponam faciem meam in vobis
in malum; et disperdam omnem
Judam a). * Amos 9. 4.
12. Et assumam reliquias Ju-
dae a), qui posuerunt facies suas,
ut ingrederentur terram Aegypti,
et habitarent ibi; et consumen-
tur omnes in terra Aegypti: ca-
dent in gladio et in fame; et con-
sumentur a minimo usque ad ma-
ximum, in gladio et in fame mo-
rientur; et erunt in jusjurandum,
et in miraculum, et in maledictio-
nem, et in opprobrium.
13. Et visitabo super habitato-
res terrae Aegypti, sicut visitavi
super Jerusalem in gladio, et fa-
me, et peste.
14. Et non erit, qui effugiat, et
sit residuus de reliquiis Judaeo-
rum, qui vadunt, ut peregrinen-
tur in terra Aegypti; et rever-
tantur in terram Juda, ad quam
ipsi elevant animas suas, ut re-
vertantur, et habitent ibi; non
revertentur, nisi qui fugerint.
15. Responderunt autem Jere-
miae omnes viri, scientes, quod
sacrificarent uxores eorum diis
alienis; et universae mulieres,
quarum stabat multitudo gran-
dis, et omnis populus habitanti-
um in terra Aegypti in Phatures,
dicentes:

16. Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te;

17. sed facientes faciemus omne verbum, quod egredietur de ore nostro, ut sacrificemus reginae coeli, et libemus ei libamina, sicut fecimus nos, et patres nostri, reges nostri, et principes nostri in urbibus Juda, et in plateis Jerusalem; et saturati sumus panibus, et bene nobis erat, malumque non vidimus.

18. Ex eo autem tempore, quo cessavimus sacrificare reginae coeli, et libare ei libamina, indigemus omnibus, et gladio, et fame consumpti sumus.

19. Quod si nos sacrificamus reginae coeli, et libamus ei libamina; numquid sine viris nostris fecimus ei placentas, ad colendum eam, et libandum ei libamina?

20. Et dixit Jeremias ad omnem populum, adversum viros, et adversum mulieres, et adversum universam plebem, qui responderant ei verbum, dicens:

21. Numquid non sacrificium, quod sacrificastis in civitatibus Juda, et in plateis Jerusalem vos et patres vestri, reges vestri, et principes vestri, et populus terrae, horum recordatus est Dominus, et ascendit super cor ejus?

22. Et non poterat Dominus ultra portare propter malitiam studiorum vestrorum, et propter abominationes, quas fecistis, et facta est terra vestra in desolationem, et in stuporem, et in maledictum, eo quod non sit habitator, sicut est dies haec.

23. Propterea, quod sacrificaveritis idolis, et peccaveritis Domino; et non audieritis vocem Domini, et in lege, et in praeceptis, et in testimoniis ejus non ambulaveritis; idcirco evenerunt vobis mala haec, sicut est dies haec.

24. Dixit autem Jeremias
mnem populum, et ad uni
mulieres: Audite verbum
ni omnis Juda, qui estis in
Aegypti!

25. Haec inquit Dominus
cituum Deus Israël, dicens
et uxores vestrae locuti est
vestro, et manibus vestris i
stis, dicentes: Faciamus vo
stra, quae vovimus, ut sac
mus reginae coeli, et liber
libamina; implestis vota v
et opere perpetrastis ea.

26. Ideo audite verbum
ni omnis Juda, qui habita
terra Aegypti: Ecce! ego
in nomine meo magno, ait
nus: quia nequaquam ult
cabitur nomen meum ex or
nis viri Judaei, dicentis:
Dominus Deus in omni ter
gypti.

27. Ecce! ego vigilabo
eos in malum, et non in bo
et consumentur omnes viri
qui sunt in terra Aegypti, g
et fame, donec penitus consu
tur.

28. Et qui fugerint glad
revertentur de terra Aegy
terram Juda viri pauci; et
omnes reliquiae Juda ingre
tium terram Aegypti, ut hal
ibi, cujus sermo compleatu
us, an illorum.

29. Et hoc vobis signum, a
minus, quod visitem ego
vos in loco isto; ut sciatis,
vere complebuntur serm
mei contra vos in malum.

30. Haec dicit Dominus:
ego tradam Pharaonem E
regem Aegypti in manu ini
rum ejus, et in manu quae
um animam illius; sicut tr
a) Sedeciam regem Juda in
Nabuchodonosor regis Ba
nis inimici sui, et quaerentis
mam ejus.

---

a) 1590. Sedechiam

Cap. 45.

eremias solatur Baruch.

Verbum, quod locutus est
mias propheta ad Baruch fi-
Neriae, cum scripsisset ver-
aec in libro ex ore Jeremiae,
quarto Joakim filii Josiae
s Juda, dicens:
Haec dicit Dominus Deus Is-
ad te Baruch:
Dixisti: Vae misero mihi,
iam addidit Dominus dolo-
dolori meo; laboravi in ge-
meo, et requiem non inveni.
Haec dicit Dominus: Sic di-
d eum: Ecce! quos aedifica-
go destruo; et quos planta-
go evello, et universam ter-
hanc.
Et tu quaeris tibi grandia?
quaerere; quia ecce ego ad-
m malum super omnem car-
, ait Dominus; et dabo tibi
am tuam in salutem in omni-
ocis, ad quaecumque perre-
.

Cap. 46.

o desolatio, Judaeis liberatio annunciatur.

)uod factum est verbum Do-
ad Jeremiam prophetam
a gentes,
id Aegyptum, adversum ex-
im Pharaonis Nechao regis
pti, qui erat juxta fluvium
raten in Charcamis, quem
ssit Nabuchodonosor rex
onis, in quarto anno Joa-
lii Josiae regis Juda.
'raeparate scutum, et cly-
, et procedite ad bellum.
ungite equos, et ascendite
s; state in galeis, polite
s, induite vos loricis.
uid igitur? vidi ipsos pa-
, et terga vertentes, fortes
caesos; fugerunt conciti,
spexerunt; terror undi-
it Dominus.

6. Non fugiat velox, nec salva-
ri se putet fortis; ad Aquilonem
juxta flumen Euphraten victi sunt,
et ruerunt.
7. Quis est iste, qui quasi flumen
ascendit; et veluti fluviorum, in-
tumescunt gurgites ejus?
8. Aegyptus, fluminis instar as-
cendit, et velut flumina movebun-
tur fluctus ejus, et dicet: Ascen-
dens operiam terram; perdam
civitatem, et habitatores ejus.
9. Ascendite equos, et exultate
in curribus, et procedant fortes,
Aethiopia et Lybies tenentes scu-
tum, et Lydii arripientes et jaci-
entes sagittas.
10. Dies autem ille Domini Dei
exercituum, dies ultionis, ut su-
mat vindictam de inimicis suis;
devorabit gladius, et saturabitur,
et inebriabitur sanguine eorum;
victima enim Domini Dei exer-
cituum in terra Aquilonis juxta
flumen Euphraten.
11. Ascende in Galaad, et tolle
resinam, virgo filia Aegypti; fru-
stra multiplicas medicamina, sa-
nitas non erit tibi.
12. Audierunt gentes ignomi-
niam tuam, et ululatus tuus re-
plevit terram; quia fortis impe-
git in fortem, et ambo pariter
conciderunt.
13. Verbum, quod locutus est
Dominus ad Jeremiam prophe-
tam, super eo, quod venturus es-
set a) Nabuchodonosor rex Baby-
lonis et percussurus terram Ae-
gypti.
14. Annunciate Aegypto, et au-
ditum facite in Magdalo, * et re-
sonet in Memphis, et in Taphnis,
dicite: Sta, et praepara te! quia
devorabit gladius ea, quae per
circuitum tuum sunt. * c. 44, 1.
15. Quare computruit fortis
tuus? non stetit; quoniam Do-
minus subvertit eum.
16. Multiplicavit ruentes, ce-
ciditque vir ad proximum suum;

o. 1592. C. R. 1593. 1598. esset, 1593. 1598. est

et dicent: Surge, et revertamur ad populum nostrum et ad terram nativitatis nostrae, a facie gladii columbae.

17. Vocate nomen Pharaonis regis Aegypti, tumultum adduxit tempus.

18. Vivo ego (inquit rex, Dominus exercituum nomen ejus) quoniam sicut Thabor in montibus, et sicut Carmelus in mari, veniet.

19. Vasa transmigrationis fac tibi habitatrix filia Aegypti; quia Memphis in solitudinem erit, et deseretur, et inhabitabilis erit.

20. Vitula elegans atque formosa Aegyptus; stimulator ab Aquilone veniet ei.

21. Mercenarii quoque ejus, qui versabantur in medio ejus, quasi vituli saginati versi sunt, et fugerunt simul, nec stare potuerunt; quia dies interfectionis eorum venit super eos, tempus visitationis eorum.

22. Vox ejus quasi aeris sonabit; quoniam cum exercitu properabunt, et cum securibus venient ei, quasi caedentes ligna.

23. Succiderunt saltum ejus, ait Dominus, qui supputari non potest; multiplicati sunt super locustas, et non est eis numerus.

24. Confusa est filia Aegypti, et tradita in manu a) populi Aquilonis.

25. Dixit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce! ego visitabo super tumultum Alexandriae, et super Pharaonem, et super Aegyptum, et super deos ejus, et super reges ejus, et super Pharaonem, et super eos, qui confidunt in eo.

26. Et dabo eos in manu a) quaerentium animam eorum, et in manus Nabuchodonosor regis Babylonis, et in manu a) servorum ejus; et post haec habitabitur * sicut diebus pristinis, ait Dominus. * Ezech. 29, 13.

27. * Et tu ne timeas serv-
us Jacob, et ne paveas Israël
ecce! ego salvum te faci-
longinquo, et semen tuum
ra captivitatis tuae; et re-
tur Jacob, et requiescet, et
perabitur; et non erit, qui
reat eum. * Jes. 43, 1. 44

28. Et tu noli timere serv-
us Jacob, ait Dominus; q-
cum ego sum, quia ego cons-
cunctas gentes, ad quas ej-
te vero non consumam; s-
stigabo te in judicio, nec
innocenti parcam tibi.

Cap. 47.

Excidium Philisthinorum et alio-

1. Quod factum est verbu-
mini ad Jeremiam prop-
contra Palaesthinos, ant-
percuteret Pharao Gazam

2. Haec dicit Dominus:
aquae ascendunt b) ab Aqu-
et erunt quasi torrens inu-
et operient terram, et ple-
nem ejus, urbem et habit-
ejus; clamabunt homines,
labunt omnes habitatores t-

3. a strepitu pompae arm-
et bellatorum ejus, a co-
tione quadrigarum ejus, e-
titudine rotarum illius. N-
spexerunt patres filios ma-
dissolutis

4. pro adventu diei, in q-
stabuntur omnes Philisthi-
dissipabitur Tyrus, et Sido-
omnibus reliquis auxiliis
depopulatus est enim Do-
Palaesthinos, * reliquias i-
Cappadociae. * Deut. 2,
Amos 9, 7.

5. Venit calvitium supe-
zam; conticuit Ascalon, e-
quiae vallis earum, usq-
concideris?

6. O mucro Domini usq-
non quiesces? ingredere
ginam tuam, refrigerare, e-

a) 1593. in manus, C. R. 1593. in manu b) 1590. descendunt

Quomodo quiescet, cum Do-
s praeceperit ei adversus
lonem, et adversus mariti-
jus regiones, ibique condi-
illi?

Cap. 48.

Vastatio Moab.

Ad Moab haec dicit Domi-
xercituum Deus Israël: Vae
Nabo, quoniam vastata est,
ıfusa; capta est Cariathaim;
ısa a) est fortis, et tremuit.
Non est ultra exultatio in
contra Hesebon; cogita-
ıt malum. Venite, et disper-
s eam de gente; ergo silens
esces, sequeturque te gla-

Vox clamoris de Oronaim;
as, et contritio magna.
Contrita est Moab; annun-
lamorem parvulis ejus.
Per ascensum enim Luith
ıs ascendet in fletu; quo-
n descensu Oronaim hostes
um contritionis audierunt:
Fugite, salvate animas ve-
et eritis * quasi myricae in
o. * c. 17, 6.
ro eo enim, quod habuisti
ım in munitionibus tuis, et
auris tuis, tu quoque capie-
t ibit Chamos in transmi-
nem, sacerdotes ejus, et
pes ejus simul.
t veniet praedo ad omnem
, et urbs nulla salvabitur;
bunt valles, et dissipabun-
mpestria; quoniam dixit
ıus:
ate florem Moab, quia flo-
gredietur; et civitates ejus
ae erunt, et inhabitabiles.
Maledictus, qui facit opus
i fraudulenter; et male-
qui prohibet gladium su-
nguine.
Fertilis fuit Moab ab ado-
lescentia sua, et requievit in faecibus suis; nec transfusus est de vase in vas, et in transmigrationem non abiit; idcirco permansit gustus ejus in eo, et odor ejus non est immutatus.

12. Propterea ecce! dies veniunt, dicit Dominus; et mittam ei ordinatores, et stratores laguncularum, et sternent eum, et vasa ejus exhaurient, et lagunculas eorum collident.

13. Et confundetur Moab a Chamos, * sicut confusa est domus Israël a Bethel, in qua habebat fiduciam. * 3 Reg. 12, 29.

14. Quomodo dicitis: * Fortes sumus, et viri robusti ad praeliandum? * Jes. 16, 6.

15. Vastata est Moab, et civitates illius b) succiderunt; et electi juvenes ejus descenderunt in occisionem; ait rex, Dominus exercituum nomen ejus.

16. Prope est interitus Moab, ut veniat; et malum ejus velociter accurret nimis.

17. Consolamini eum omnes, qui estis in circuitu ejus; et universi, qui scitis nomen ejus, dicite: Quomodo confracta est virga fortis, baculus gloriosus?

18. Descende de gloria, et sede in siti habitatio filiae Dibon; quoniam vastator Moab c) ascendit ad te, dissipavit munitiones tuas.

19. In via sta, et prospice habitatio Aroër; interroga fugientem; et ei, qui evasit, dic: Quid accidit?

20. Confusus est Moab, quoniam victus est; ululate, et clamate, annunciate in Arnon, quoniam vastata est Moab.

21. Et judicium venit ad terram campestrem; super Helon, et super Jasa, et super Mephaat,

22. et super Dibon, et super Na-

---

a) fonfusa, corrigendum: confusa b) 1590. succenderunt; c) 1590. 1592. 1593. 1598. ascendet ad te, dissipabit; C. R. 1592. 1598. 1624. ascendit ad te, dissipavit

bo, et super domum Deblathaim,

23. et super Cariathaim, et super Bethgamul, et super Bethmaon,

24. et super Carioth, et super Bosra; et super omnes civitates terrae Moab, quae longe, et quae prope sunt.

25. Abscissum est cornu Moab, et brachium ejus contritum est, ait Dominus.

26. Inebriate eum, quoniam contra Dominum erectus est; et allidet manum Moab in vomitu suo, et erit in derisum etiam ipse.

27. Fuit enim in derisum tibi Israël; quasi inter fures reperisses eum; propter verba ergo tua, quae adversum illum locutus es, captivus duceris.

28. Relinquite civitates, et habitate in petra habitatores Moab; et estote quasi columba nidificans in summo ore foraminis.

29. *Audivimus superbiam Moab, superbus est valde; sublimitatem ejus, et arrogantiam, et superbiam, et altitudinem cordis ejus.

* Jes. 16, 6.

30. Ego scio, ait Dominus, jactantiam ejus; a) et quod non sit juxta eam virtus ejus, nec juxta quod poterat, conata sit facere.

31. Ideo super Moab ejulabo, et ad Moab universam clamabo, ad viros muri fictilis lamentantes.

32. De planctu Jazer plorabo tibi vinea Sabama: propagines tuae transierunt mare, usque ad mare Jazer pervenerunt; super messem tuam, et vindemiam tuam praedo irruit.

33. * Ablata est laetitia et exultatio de Carmelo, et de terra Moab, et vinum de torcularibus sustuli; nequaquam calcator uvae solitum celeuma cantabit.

* Jes. 16, 10.

34. De clamore Hesebon usque Eleale, et Jasa, dederunt vocem suam; a Segor usque ad Oronaim vitula b) conternante; aquae que Nemrim pessimae erun

35. Et auferam de Moab Dominus, offerentem in exc et sacrificantem diis ejus.

36. Propterea cor meu Moab quasi c) tibiae reson et cor meum ad viros muri lis dabit sonitum tibiarum; plus fecit, quam potuit, id perierunt.

* c. 30. Jes. 16,

37. * Omne enim caput ca um, et omnis barba rasa eri cunctis manibus colligatio, per omne dorsum cilicium

* Jes. 15, 2. Ezech. 7, 18.

38. Super omnia tecta M et in plateis ejus omnis plan quoniam contrivi Moab, sic inutile, ait Dominus.

39. Quomodo victa est, e laverunt? Quomodo dejeci vicem Moab, et confusus es ritque Moab in derisum, et emplum omnibus in circuit

40. Haec dicit Dominus: quasi aquila volabit, et ext alas suas ad Moab.

41. Capta est Carioth, et tiones comprehensae sunt; rit cor fortium Moab in di sicut cor mulieris parturien

42. Et cessabit Moab ess pulus; quoniam contra D num gloriatus est.

43. Pavor, et fovea, et lac super te o habitator Moab, Dominus.

44. * Qui fugerit a facie ris, cadet in foveam; et qui scenderit de fovea, capiet queo; adducam enim super annum visitationis eorum Dominus.

* Jes. 24.

45. In umbra Hesebon s runt de laqueo fugientes; ignis egressus est de Hesebo flamma de medio d) Seon, vorabit partem Moab, et v cem filiorum tumultus.

46. Vae tibi Moab, periist

---

a) 1590. eo quod b) 1590. vitulam c) 1590. tibia aeris d) 1590. 1592. 1593. 1598. Seon,

Chamos; quia comprehensi
ilii tui, et filiae tuae in capti-
em.
Et convertam captivitatem
in novissimis diebus, ait Do-
s. Hucusque judicia Moab.

C A P. 49.

io Ammon, Idumææ, Asor et Aelam.

Ad filios Ammon. Haec dicit
nus: Numquid non filii sunt
l? aut haeres non est ei? Cur
haereditate possedit Mel-
, Gad; et populus ejus in ur-
ejus habitavit?
Ideo ecce! dies veniunt, di-
minus; et auditum faciam
Rabbath filiorum Ammon
tum praelii, et erit in tumu-
dissipata, filiaeque ejus i-
succendentur, et posside-
aël possessores suos, ait Do-
.
Jlula, Hesebon! quoniam
a est Hai; clamate c) filiae
th! accingite vos ciliciis;
te et circuite per sepes;
am Melchom in transmigra-
n ducetur, sacerdotes ejus
cipes ejus simul.
Quid gloriaris in vallibus?
it vallis tua, filia delicata,
onfidebas in thesauris tuis,
bas: Quis veniet ad me?
cce! ego inducam super te
em, ait Dominus Deus ex-
um, ab omnibus, qui sunt
uitu tuo; et dispergemini
a conspectu vestro, nec
ui congreget fugientes.
t post haec reverti faciam
os filiorum Ammon, ait Do-
.
Idumaeam. Haec dicit Do-
exercituum: Numquid non
st sapientia in Theman?
consilium a filiis, inutilis
t sapientia eorum.
ugite et terga vertite, de-
e in voraginem habitato-
res Dedan; quoniam perditio-
nem Esau adduxi super eum, tem-
pus visitationis ejus.
9. Si vindemiatores venissent
super te, non reliquissent race-
mum; si fures in nocte, rapuis-
sent quod sufficeret sibi.
10. Ego vero discooperui Esau,
revelavi abscondita ejus, et cela-
ri non poterit; vastatum est se-
men ejus, et fratres ejus, et vicini
ejus, et non erit.
11. Relinque pupillos tuos; e-
go faciam eos vivere: et viduae
tuae in me sperabunt.
12. Quia haec dicit Dominus:
Ecce! quibus non erat judicium,
ut biberent calicem, bibentes bi-
bent; et tu quasi innocens relin-
queris? non eris innocens, sed
bibens bibes.
13. Quia per memetipsum jura-
vi, dicit Dominus, quod in solitu-
dinem, et in opprobrium, et in
desertum, et in maledictionem
erit Bosra; et omnes civitates e-
jus erunt in solitudines sempiter-
nas.
14. * Auditum audivi a Domi-
no, et legatus ad gentes d) missus
est: Congregamini, et venite con-
tra eam, et consurgamus in prae-
lium; *Abd. 1, 1.
15. Ecce! enim parvulum dedi
te in gentibus, contemptibilem
inter homines.
16. Arrogantia tua decepit te,
et superbia cordis tui; qui habi-
tas in cavernis petrae, et appre-
hendere niteris altitudinem col-
lis; * cum exaltaveris quasi aqui-
la nidum tuum, inde detraham te,
dicit Dominus. *Abd. 1, 4.
17. Et erit Idumaea deserta;
omnis, qui transibit per eam, stu-
pebit, et sibilabit super omnes
plagas ejus.
18. * Sicut subversa est Sodo-
ma, et Gomorrha, et vicinae ejus,
ait Dominus; non habitabit ibi

). in tumultum b) 1590. igne c) 1590. 1592. 1593. 1598. 1624. filiæ
). missus sum:

vir, et non incolet eam filius hominis. *Gen. 19, 20.

19. Ecce! quasi leo ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam; quia subito currere faciam eum ad illam; et quis erit electus, quem praeponam ei? quis enim similis mei? et quis sustinebit me? * et quis est iste pastor, qui resistat vultui meo? *Job 41, 1.

20. Propterea audite consilium Domini, quod iniit de Edom; et cogitationes ejus, quas cogitavit de habitatoribus Theman: Si non dejecerint eos parvuli gregis, nisi dissipaverint cum eis habitaculum eorum.

21. A voce ruinae eorum commota est terra; clamor in mari rubro auditus est vocis ejus.

22. Ecce! quasi aquila ascendet, et avolabit; et expandet alas suas super Bosran; et erit cor fortium Idumaeae in die illa, quasi cor mulieris parturientis.

23. Ad Damascum: Confusa est Emath, et Arphad: quia auditum pessimum audierunt, turbati sunt in mari; prae solicitudine quiescere non potuit.

24. Dissoluta est Damascus, versa est in fugam, tremor apprehendit eam; angustia et dolores tenuerunt eam quasi parturientem.

25. Quomodo dereliquerunt civitatem laudabilem, urbem laetitiae?

26. Ideo cadent juvenes ejus in plateis ejus; et omnes viri praelii conticescent in die illa, ait Dominus exercituum.

27. Et succendam ignem in muro Damasci, et devorabit moenia Benadad.

28. Ad Cedar, et ad regna Asor, quae percussit Nabuchodonosor rex Babylonis. Haec dicit Dominus: Surgite, et ascendite ad Cedar, et vastate filios Orientis!

29. Tabernacula eorum, et greges eorum capient; pelles eorum, et omnia vasa eorum, et ca
eorum tollent sibi; et voc
super eos formidinem in ci

30. Fugite, abite vehem
in voraginibus sedete, qui
tatis Asor, ait Dominus; i
nim contra vos Nabuchodo
rex Babylonis consilium;
gitavit adversum vos cog
nes.

31. Consurgite, et ascen
gentem quietam, et habit
confidenter, ait Dominus;
stia, nec vectes eis! soli hal

32. Et erunt cameli eor
direptionem, et multitudo j
torum in praedam; et disp
eos in omnem ventum, qu
attonsi in comam; et ex om
finio eorum adducam int
super eos, ait Dominus.

33. Et erit Asor in habita
draconum, deserta usque
ternum; non manebit ibi v
incolet eam filius hominis.

34. Quod factum est v
Domini ad Jeremiam prop
adversus Aelam in princip
gni Sedeciae a) regis Juda, d

35. Haec dicit Dominus e
tuum: Ecce! ego confring
cum Aelam, et summam f
dinem eorum.

36. Et inducam super
quatuor ventos a quatuor
coeli; et ventilabo eos in
ventos istos; et non erit ge
quam non perveniant profu
lam.

37. Et pavere faciam Ael
ram inimicis suis, et in con
quaerentium animam eoru
adducam super eos malum
furoris mei, dicit Domin
mittam post eos gladium,
consumam eos.

38. Et ponam solium me
Aelam, et perdam inde re
principes, ait Dominus.

39. In novissimis autem
reverti faciam captivos A
dicit Dominus.

a) 1590. Sedechiæ

Cap. 50.

on diripietur; Judaeorum liberatio.

Verbum, quod locutus est
nus de Babylone, et de ter-
aldaeorum, in manu Jere-
rophetae.
Annunciate in gentibus, et
um facite; levate signum,
icate, et nolite celare; dici-
apta est Babylon, confusus
l, victus est Merodach, con-
unt sculptilia ejus b), supe-
unt idola eorum.
Quoniam ascendit contra e-
ns ab Aquilone, quae ponet
n ejus in solitudinem; et
rit, qui habitet in ea ab ho-
usque ad pecus; et moti sunt,
erunt.
n diebus illis, et in tempore
t Dominus; venient filii Is-
psi et filii Juda simul; am-
es et flentes properabunt,
ninum Deum suum quae-
.
n Sion interrogabunt viam,
cies eorum. Venient, et ap-
tur ad Dominum foedere
erno, quod nulla oblivione
tur.
rex perditus factus est po-
neus; pastores eorum se-
nt eos, feceruntque vagari
tibus; de monte in collem
runt, obliti sunt cubilis

nnes, qui invenerunt, com-
t eos; et hostes eorum di-
: Non peccavimus; pro
od peccaverunt Domino
justitiae, et expectationi
eorum Domino.
cedite de medio Babylo-
terra Chaldaeorum egre-
; et estote quasi hoedi an-
em.
oniam ecce! ego suscito,
cam in Babylonem con-
onem gentium magnarum
Aquilonis; et praepara-
buntur adversus eam, et inde ca-
pietur; sagitta ejus, quasi viri
fortis interfectoris, non reverte-
tur vacua.
10. Et erit Chaldaea in prae-
dam; omnes vastantes eam reple-
buntur, ait Dominus.
11. Quoniam exultatis, et ma-
gna loquimini, diripientes haere-
ditatem meam; quoniam effusi
estis sicut vituli super herbam, et
mugistis sicut tauri.
12. Confusa est mater vestra
nimis, et adaequata pulveri, quae
genuit vos; ecce novissima erit
in gentibus, deserta, invia, et a-
rens.
13. Ab ira Domini non habita-
bitur, sed redigetur tota in solitu-
dinem; omnis, qui transibit per
Babylonem, stupebit, et sibilabit
super universis plagis ejus.
14. Praeparamini contra Baby-
lonem per circuitum omnes, qui
tenditis arcum; debellate eam,
non parcatis jaculis; quia Domi-
no peccavit.
15. Clamate adversus eam, ubi-
que dedit manum, ceciderunt fun-
damenta ejus, destructi sunt muri
ejus, quoniam ultio Domini est;
ultionem accipite de ea; sicut fe-
cit, facite ei.
16. Disperdite satorem de Ba-
bylone, et tenentem falcem in
tempore messis; a facie gladii
columbae unusquisque ad popu-
lum suum convertetur, et singuli
ad terram suam fugient.
17. Grex dispersus Israël, leo-
nes ejecerunt eum; primus com-
edit eum rex Assur; iste novissi-
mus exossavit eum, Nabuchodo-
nosor rex Babylonis.
18. Propterea haec dicit Domi-
nus exercituum Deus Israël: Ec-
ce! ego visitabo regem Babylo-
nis, et terram ejus, sicut visitavi
regem Assur;
19. et reducam Israël ad habi-
taculum suum; et pascetur b) Car-

b) sculptilia eorum, b) 1590. Carmelus

melum et Basan, et in monte Ephraim et Galaad saturabitur anima ejus.

20. In diebus illis, et in tempore illo, ait Dominus, quaeretur iniquitas Israël, et non erit; et peccatum Juda, et non invenietur; quoniam propitius ero eis, quos reliquero.

21. Super terram dominantium ascende, et super habitatores ejus visita, dissipa, et interfice, quae post eos sunt, ait Dominus; et fac juxta omnia, quae praecepi tibi.

22. Vox belli in terra, et contritio magna.

23. Quomodo confractus est, et contritus malleus universae terrae? quomodo versa est in desertum Babylon in gentibus?

24. Illaqueavi te, et capta es Babylon, et nesciebas; inventa es et apprehensa; quoniam Dominum provocasti.

25. Aperuit Dominus thesaurum suum, et protulit vasa irae suae; quoniam opus est Domino Deo exercituum in terra Chaldaeorum.

26. Venite ad eam ab extremis finibus, aperite, ut exeant, qui conculcent eam; tollite de via lapides, et redigite in acervos, et interficite eam; nec sit quidquam reliquum.

27. Dissipate universos fortes ejus, descendant in occisionem; vae eis, quia venit dies eorum, tempus visitationis eorum.

28. Vox fugientium, et eorum, qui evaserunt de terra Babylonis, ut annuncient in Sion ultionem Domini Dei nostri, ultionem templi ejus.

29. Annunciate in Babylonem plurimis, omnibus, qui tendunt arcum; consistite adversus eum per gyrum, et nullus evadat; reddite ei secundum opus suum; juxta omnia, quae fecit, facit
quia contra Dominum erec
adversum sanctum Israël.

30. Idcirco cadent juvene
in plateis ejus; et omnes vi
latores ejus conticescent in
la, ait Dominus.

31. Ecce! ego ad te sup
dicit Dominus Deus exercit
quia venit dies tuus, tempu
tationis tuae.

32. Et cadet superbus, e
ruet, et non erit, qui suscitet
et succendam ignem in urbi
jus, et devorabit omnia in c
tu ejus.

33. Haec dicit Dominus e
tuum: Calumniam sustiner
Israël, et filii Juda simul; o
qui ceperunt eos, tenent, n
dimittere eos.

34. Redemptor eorum f
Dominus exercituum nomen
judicio defendet causam e
ut exterreat terram, et comn
at habitatores Babylonis.

35. Gladius ad Chaldaeo
Dominus, et ad habitatores
lonis, et ad principes, et ad
entes ejus.

36. Gladius ad divinos eju
stulti erunt; gladius ad fort
lius, qui timebunt.

37. Gladius ad equos eju
ad currus ejus, et ad omne vu
quod est in medio ejus; et
quasi mulieres; gladius ad
sauros ejus, qui diripientur.

38. Siccitas super aquas e
rit, et arescent; quia terra
ptilium est, et in portentis g
antur.

39. Propterea habitabunt
cones cum faunis a) ficariis;
bitabunt in ea struthiones; e
inhabitabitur ultra usque in
piternum, nec extruetur usq
generationem, et generatio

40. * Sicut subvertit Dom
Sodomam et Gomorrham,

a) 1592. 1593. C. R. 1598. faunis ficariis; 1590. 1698. faunis sicariis;

ejus, ait Dominus; non ha-
it ibi vir, et non incolet eam
hominis. * Gen. 19, 24.
Ecce! populus venit ab A-
ne, et gens magna, et reges
consurgent a finibus terrae.
Arcum et scutum apprehen-
; crudeles sunt et a) immise-
des; vox eorum quasi mare
bit; et super equos ascen-
sicut vir paratus ad praeli-
ontra te filia Babylon.
Audivit rex Babylonis fa-
eorum, et dissolutae sunt
s ejus; angustia apprehen-
um, dolor quasi parturien-

* Ecce! quasi leo ascendet
perbia Jordanis ad pulchri-
em robustam; quia subito
re faciam eum ad illam; et
erit electus, quem praepo-
i? quis est enim similis mei?
is sustinebit me? † et quis
e pastor, qui resistat vultui
* c. 49, 19. † Job. 41, 1.
Propterea audite consilium
ni, quod mente concepit ad-
m Babylonem; et cogitatio-
us, quas cogitavit super ter-
haldaeorum: Nisi detraxe-
os parvuli gregum, nisi dis-
m fuerit cum ipsis habita-
eorum.
A voce captivitatis Babylo-
mmota est terra, et clamor
gentes auditus est.

Cap. 51.

Mala Babyloni imminentia.

Haec dicit Dominus: Ecce!
scitabo super Babylonem
r habitatores ejus, qui cor
evaverunt contra me, qua-
um pestilentem.
mittam in Babylonem ven-
es, et ventilabunt eam et
entur terram ejus; quoni-
erunt super eam undique
fflictionis ejus.

3. Non tendat, qui tendit arcum suum, et non ascendat loricatus, nolite parcere juvenibus ejus, interficite omnem militiam ejus.

4. Et cadent interfecti in terra Chaldaeorum, et vulnerati in regionibus ejus.

5. Quoniam non fuit viduatus Israël et Juda a Deo suo Domino exercituum; terra autem eorum repleta est delicto a sancto Israël.

6. Fugite de medio Babylonis, et salvet unusquisque animam suam; nolite tacere super iniquitatem ejus; quoniam tempus ultionis est a Domino, vicissitudinem ipse retribuet ei.

7. Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omnem terram; de vino ejus biberunt gentes, et ideo commotae sunt.

8. * Subito cecidit Babylon, et contrita est; ululate super eam, tollite resinam ad dolorem ejus, si forte sanetur. * Jes. 21, 5. Apoc. 14, 8.

9. Curavimus Babylonem, et non est sanata; derelinquamus eam, et eamus unusquisque in terram suam; quoniam pervenit usque ad coelos judicium ejus, et elevatum est usque ad nubes.

10. Protulit Dominus justitias nostras; venite, et narremus in Sion opus Domini Dei nostri.

11. Acuite sagittas, implete pharetras; suscitavit Dominus spiritum regum Medorum; et contra Babylonem mens ejus est, ut perdat eam, quoniam ultio Domini est, ultio templi sui.

12. Super muros Babylonis levate signum, augete custodiam; levate custodes, praeparate insidias; quia cogitavit Dominus, et fecit, quaecumque locutus est contra habitatores Babylonis.

13. Quae habitas super aquas multas, locuples in thesauris; venit finis tuus pedalis praecisionis tuae.

o. 1592: 1598. C. R. 1593. immisericordes; 1593. misericordes:

14. * Juravit Dominus exercituum per animam suam; quoniam replebo te hominibus quasi brucho, et super te celeuma cantabitur. * Amos 6, 8.

15. * Qui fecit terram in fortitudine sua, praeparavit orbem in sapientia sua, et prudentia sua extendit coelos. * Gen. 1, 1.

16. Dante eo vocem, multiplicantur aquae in coelo; qui levat nubes ab extremo terrae, fulgura in pluviam fecit; et produxit ventum de thesauris suis.

17. Stultus factus est omnis homo a scientia, confusus est omnis conflator in sculptili; quia mendax est conflatio eorum, nec est spiritus in eis.

18. Vana sunt opera, et risu digna, in tempore visitationis suae peribunt.

19. Non sicut haec pars Jacob; quia qui fecit omnia, ipse est, et Israël sceptrum haereditatis ejus: Dominus exercituum nomen ejus.

20. Collidis tu mihi vasa belli, et ego collidam in te gentes, et disperdam in te regna;

21. et collidam in te equum, et equitem ejus; et collidam in te currum, et ascensorem ejus;

22. et collidam in te virum et mulierem; et collidam in te senem et puerum; et collidam in te juvenem et virginem;

23. et collidam in te pastorem et gregem ejus; et collidam in te agricolam et jugales ejus; et collidam in te duces et magistratus:

24. Et reddam Babyloni, et cunctis habitatoribus Chaldaeae omne malum suum, quod fecerunt in Sion, in oculis vestris, ait Dominus.

25. Ecce! ego ad te mons pestifer, ait Dominus, qui corrumpis universam terram; et extendam manum meam super te, et evolvam te de petris, et dabo te in montem combustionis.

26. Et non tollent de te lap
in angulum, et lapidem in f
menta, sed perditus in aete
eris, ait Dominus.

27. Levate signum in t
clangite buccina a) in gent
sanctificate super eam gente
nunciate contra illam regib
rarat, Menni, et Ascenez; r
rate contra eam Taphsar,
cite equum quasi bruchum
leatum.

28. Sanctificate contra eam
tes, reges Mediae, duces ej
universos magistratus ejus,
ctamque terram potestatis e

29. Et commovebitur ter
conturbabitur; quia evig
contra Babylonem cogitati
mini, ut ponat terram Baby
desertam et inhabitabilem.

30. Cessaverunt fortes Ba
nis a praelio, habitaveru
praesidiis; devoratum est
eorum, et facti sunt quasi m
res; incensa sunt tabernac
jus, contriti sunt vectes ejus

31. Currens obviam cur
veniet; et nuncius obvius n
anti; ut annunciet regi Baby
quia capta est civitas ejus a
mo usque ad summum.

32. Et vada praeoccupata
et paludes incensae sunt ig
et viri bellatores conturbati

33. Quia haec dicit Domin
ercituum, Deus Israël: Fili
bylonis quasi area, tempus t
rae ejus; adhuc modicum,
niet tempus messionis ejus.

34. Comedit me, devorav
Nabuchodonosor rex Babyl
reddidit me quasi vas inane
sorbuit me quasi draco, rep
ventrem suum teneritudine
et ejecit me.

35. Iniquitas adversum m
caro mea super Babylonem,
habitatio Sion; et sanguis
super habitatores Chaldaea
cit Jerusalem.

a) 1590. buccina in montibus, b) 1590. igne,

5. Propterea haec dicit Domi-
: Ecce! ego judicabo causam
n, et ulciscar ultionem tuam,
lesertum faciam mare * ejus,
iccabo venam ejus.
* c. 50, 38.
7. Et erit Babylon in tumulos,
itatio draconum, stupor, et
lus, eo quod non sit habitator.
3. Simul ut leones rugient, ex-
ent comas veluti catuli leo-
1.
9. In calore eorum ponam po-
eorum, et inebriabo eos; * ut
iantur, et dormiant somnum
piternum, et non consurgant,
t Dominus. * c. 57.
0. Deducam eos quasi agnos
ictimam, et quasi arietes cum
dis.
1. Quomodo capta est Sesach,
comprehensa est inclyta uni-
sae terrae? quomodo facta
in stuporem Babylon inter
tes?
2. Ascendit super Babylonem
re, multitudine fluctuum ejus
rta est.
3. Factae sunt civitates ejus in
oorem, terra inhabitabilis et
erta, terra, in qua nullus habi-
nec transeat per eam filius
ninis.
4. Et visitabo super Bel in Ba-
one, et ejiciam, quod absor-
rat de ore ejus, et non conflu-
ad eum ultra gentes, siquidem
urus Babylonis corruet.
5. Egredimini de medio ejus
oulus meus; ut salvet unusquis-
animam suam ab ira furoris
nini.
.. Et ne forte mollescat cor
rum, et timeatis auditum, qui
etur in terra; et veniet in an-
uditio, et post hunc annum
tio; et iniquitas in terra, et
inator super dominatorem.
. Propterea ecce! dies ve-
t, et visitabo super sculptilia
lonis; et omnis terra ejus
confundetur, et universi interfe-
cti ejus cadent in medio ejus.
48. Et laudabunt super Baby-
lonem coeli et terra, et omnia,
quae in eis sunt; quia ab Aquilo-
ne venient ei praedones, ait Do-
minus.
49. Et quomodo fecit Babylon,
ut caderent occisi in Israël; sic
de Babylone cadent occisi in uni-
versa terra.
50. Qui fugistis gladium, veni-
te, nolite stare; recordamini pro-
cul Domini, et Jerusalem ascen-
dat super cor vestrum.
51. Confusi sumus, quoniam
audivimus opprobrium; operuit
ignominia facies nostras; quia
venerunt alieni super sanctifica-
tionem domus Domini.
52. Propterea ecce! dies veni-
unt, ait Dominus; et visitabo su-
per sculptilia ejus, et in omni ter-
ra ejus mugiet vulneratus.
53. Si ascenderit Babylon in
coelum, et firmaverit in excelso
robur suum; a me venient vasta-
tores ejus, ait Dominus.
54. Vox clamoris de Babylone,
et contritio magna de terra Chal-
daeorum,
55. quoniam vastavit Dominus
Babylonem, et perdidit ex ea vo-
cem magnam; et sonabunt flu-
ctus eorum quasi aquae multae;
dedit sonitum vox eorum.
56. Quia venit super eam, id est
super Babylonem, praedo, et ap-
prehensi sunt fortes ejus, et emar-
cuit arcus eorum, quia fortis ul-
tor Dominus reddens retribuet.
57. Et inebriabo principes e-
jus, et sapientes ejus, et duces e-
jus, et magistratus ejus, et fortes
ejus; et dormient somnum sem-
piternum, et non expergiscentur,
ait rex, Dominus exercituum no-
men ejus.
58. Haec dicit Dominus exerci-
tuum: Murus Babylonis ille latis-
simus suffossione suffodietur, et

portae ejus excelsae igni a) comburentur, et labores populorum ad nihilum, et gentium in ignem erunt, et disperibunt.

59. Verbum, quod praecepit Jeremias propheta, Saraiae filio Neriae filii Maasiae, cum pergeret cum Sedecia b) rege in Babylonem, in anno quarto regni ejus; Saraias autem erat princeps prophetiae.

60. Et scripsit Jeremias omne malum, quod venturum erat super Babylonem, in libro uno; omnia verba haec, quae scripta sunt contra Babylonem.

61. Et dixit Jeremias ad Saraiam: Cum veneris in Babylonem, et videris, et legeris omnia verba haec,

62. dices: Domine! tu locutus es contra locum istum, ut disperderes eum; ne sit, qui in eo habitet ab homine usque ad pecus, et ut sit perpetua solitudo.

63. Cumque compleveris legere librum istum, ligabis ad eum lapidem, et projicies illum in medium Euphraten,

64. et dices: Sic submergetur Babylon, et non consurget a facie afflictionis, quam ego adduco super eam, et dissolvetur. Hucusque verba Jeremiae.

Cap. 52.

Jechoniæ, sive Joacim libertas.

1. *Filius viginti et unius anni erat Sedecias b) cum regnare coepisset; et undecim annis regnavit in Jerusalem, et nomen matris ejus Amital, filia Jeremiae de Lobna. *4 Reg. 24, 18. 2 Paral. 36, 13.

2. Et fecit malum in oculis Domini, juxta omnia, quae fecerat Joakim.

3. Quoniam furor Domini erat in Jerusalem et in Juda, usquequo projiceret eos a facie sua; et recessit Sedecias b) a rege Babylonis.

4. *Factum est autem in a
nono regni ejus, in mense d
mo, decima mensis: venit Na
chodonosor rex Babylonis, i
et omnis exercitus ejus adver
Jerusalem, et obsederunt eam
aedificaverunt contra eam m
tiones in circuitu. *c. 39, 1. 4 Reg.

5. Et fuit civitas obsessa us
ad undecimum annum regis
deciae b).

6. Mense autem quarto, n
mensis, obtinuit fames civitat
et non erant alimenta populo
rae.

7. Et dirupta est civitas, et
nes viri bellatores ejus fuger
exieruntque de civitate noc
per viam portae, quae est in
duos muros, et ducit ad hort
regis (Chaldaeis obsidentibus
bem in gyro) et abierunt per
am, quae ducit in eremum.

8. Persecutus est autem C
daeorum exercitus regem; et
prehenderunt Sedeciam b) in
serto, quod est juxta Jericho
omnis comitatus ejus diffugit
eo.

9. Cumque comprehendiss
regem, adduxerunt eum ad reg
Babylonis in Reblatha, quae
in terra Emath; et locutus est
eum judicia.

10. Et jugulavit rex Babylo
filios Sedeciae b) in oculis ej
sed et omnes principes Juda
cidit in Reblatha.

11. Et oculos Sedeciae b) er
et vinxit eum compedibus, et
duxit eum rex Babylonis in Ba
lonem, et posuit eum in do
carceris usque ad diem morti
jus.

12. In mense autem quinto,
cima mensis, ipse est annus no
decimus Nabuchodonosor re
Babylonis; venit Nabuzard
princeps militiae, qui stabat
ram rege Babylonis in Jerusale

13. Et incendit domum Domi

a) 1590. igne b) 1590. Sedechia

lomum regis, et omnes domos
usalem, et omnem domum ma-
m igni a) combussit.
4. Et totum murum Jerusalem
circuitum destruxit cunctus
rcitus Chaldaeorum, qui erat
n magistro militiae.
5. De pauperibus autem po-
i, et de reliquo vulgo, quod
nanserat in civitate, et de per-
is, qui transfugerant ad regem
bylonis, et ceteros de multitu-
c, transtulit Nabuzardan prin-
s militiae.
6. De pauperibus vero terrae
iquit Nabuzardan princeps mi-
ae vinitores, et agricolas.
7. Columnas quoque aereas,
e erant in domo Domini, et
es, et mare aeneum, quod erat
domo Domini, confregerunt
aldaei, et tulerunt omne aes
um in Babylonem.
8. Et lebetes, et creagras, et
lteria, et phialas, et mortario-
et omnia vasa aerea, quae in
isterio fuerant, tulerunt;
. et hydrias, et thymiamateria,
rceos, et pelves, et candela-
, et mortaria, et cyathos; quot-
t aurea, aurea; et quotquot
entea, argentea; tulit magi-
militiae:
. Et columnas duas, et mare
m, et vitulos duodecim aere-
qui erant sub basibus, quas
rat rex Salomon in domo Do-
i; non erat pondus aeris om-
n horum vasorum.
. De columnis autem, decem
cto cubiti altitudinis erant in
mna una, et funiculus duode-
cubitorum circuibat eam;
o grossitudo ejus quatuor di-
rum, et intrinsecus cava erat.
. Et capitella super utram-
erea; altitudo capitelli uni-
inque cubitorum; et retia-
, et malogranata super coro-
in circuitu, omnia aerea.
Similiter columnae secundae, et
malogranata.
23. Et fuerunt malogranata no-
nagintasex dependentia; et om-
nia malogranata centum, retiacu-
lis circumdabantur.
24. Et tulit magister militiae
Saraiam sacerdotem primum, et
Sophoniam sacerdotem secun-
dum, et tres custodes vestibuli.
25. Et de civitate tulit eunuchum
unum, qui erat praepositus super
viros bellatores; et septem viros
de his, qui videbant faciem regis,
qui inventi sunt in civitate; et
scribam principem militum, qui
probabat tyrones; et sexaginta
viros de populo terrae, qui inven-
ti sunt in medio civitatis.
26. Tulit autem eos Nabuzar-
dan magister militiae, et duxit e-
os ad regem Babylonis in Rebla-
tha.
27. Et percussit eos rex Baby-
lonis, et interfecit eos in Reblatha
in terra Emath; et translatus est
Juda de terra sua.
28. Iste est populus, quem trans-
tulit Nabuchodonosor: In anno
septimo Judaeos tria millia et
b) viginti tres; c)
29. in anno octavo decimo Na-
buchodonosor d) de Jerusalem a-
nimas octingentas triginta duas.
30. In anno vigesimo tertio Na-
buchodonosor, transtulit Nabu-
zardan magister militiae animas
Judaeorum septingentas quadra-
ginta quinque; omnes ergo ani-
mae, quatuor millia sexcentae.
31. Et factum est in trigesimo
septimo anno transmigrationis
Joachin regis Juda, duodecimo
mense, vigesima quinta mensis,
elevavit Evilmerodach rex Baby-
lonis ipso anno regni sui, caput
Joachin regis Juda, et eduxit eum
de domo carceris.
32. Et locutus est cum eo bona,
et posuit thronum ejus super

. 1590. igne b) 1592. trigintí, correctum in „viginti" c) 1590. in anno septi-
mo tria millia et viginti tres Judæos. d) 1590. add. transtulit

thronos regum, qui erant post se in Babylone.
33. Et mutavit vestimenta carceris ejus, et comedebat panem coram eo semper cunctis diebus vitae suae;
34. et cibaria ejus, cibaria p
petua dabantur ei a rege Baby
nis, statuta per singulos dies,
que ad diem mortis suae, cun
diebus vitae ejus.

THRENI,

ID EST:

LAMENTATIONES

JEREMIÆ PROPHETÆ.

Et factum est, postquam in captivitatem redactus est Israël, et Jerusalem deserta est, sedit Jeremias propheta flens, et planxit lamentatione hac in Jerusalem, et amaro animo suspirans, et ejulans dixit: a)

Cap. 1.

Aleph. 1. Quomodo sedet sola civitas plena populo; facta est quasi vidua domina gentium; princeps provinciarum facta est sub tributo.
Beth. 2. *Plorans ploravit in nocte, et lacrymae ejus in maxillis ejus; non est, qui consoletur eam ex omnibus charis ejus; omnes amici ejus spreverunt eam, et facti sunt ei inimici. *Jer. 13, 17.
Ghimel. 3. Migravit Judas b) propter afflictionem, et multitudinem servitutis; habitavit inter gentes, nec invenit requiem; omnes persecutores ejus apprehenderunt eam inter angustias.
Daleth. 4. Viae Sion lugent, eo quod non sint, qui veniant ad solemnitatem; omnes portae ejus destructae; sacerdotes ejus gementes; virgines ejus squalidae, et ipsa oppressa amaritudine.
He. 5. Facti sunt hostes eju
capite, inimici ejus locuple
sunt; quia Dominus locutus
super eam propter multitudin
iniquitatum ejus; parvuli ejus
cti sunt in captivitatem ante f
em tribulantis.
Vau. 6. Et egressus est a f
Sion omnis decor ejus; facti s
principes ejus velut arietes n
invenientes pascua; et abier
absque fortitudine ante faci
subsequentis.
Zain. 7. Recordata est Jeru
lem dierum afflictionis suae,
praevaricationis omnium desi
rabilium suorum, quae habue
a diebus antiquis, cum caderet p
pulus ejus in manu hostili, et n
esset auxiliator; viderunt e
hostes, et deriserunt sabbata ej
Heth. 8. Peccatum peccavit J
rusalem, propterea instabilis f
cta est; omnes, qui glorificaba
eam, spreverunt illam, quia vid
runt ignominiam ejus; ipsa aute
gemens conversa est retrorsu
Teth. 9. Sordes ejus in pedib
ejus, nec recordata est finis su
deposita est vehementer, non h
bens consolatorem; vide Dom
ne afflictionem meam, quonia
erectus est inimicus.

a) Præfatio hæc constituit in 1590. versum ultimum Jeremiæ Cap. ult. b) 1590. Ju

od. 10. Manum suam misit ho-
ad omnia desiderabilia ejus;
a vidit gentes ingressas san-
arium suum, de quibus prae-
cras, ne intrarent in ecclesi-
tuam.
'aph. 11. Omnis populus ejus
iens, et quaerens panem; de-
unt pretiosa quaeque pro ci-
ad refocillandam animam, vi-
Domine! et considera, quo-
m facta sum vilis.
amed. 12. O vos omnes, qui
isitis per viam, attendite, et
ete, si est dolor sicut dolor
is; quoniam vindemiavit me,
ocutus est Dominus in die irae
oris sui.
m. 13. De excelso misit ignem
ssibus meis, et erudivit me;
ndit rete pedibus meis, con-
it me retrorsum; posuit me
latam, tota die moerore con-
am.
un. 14. Vigilavit jugum ini-
atum mearum; in manu ejus
volutae sunt, et impositae col-
eo; infirmata est virtus mea;
t me Dominus in manu, de
non potero surgere.
mech. 15. Abstulit omnes ma-
cos meos Dominus de medio
; vocavit adversum me tem-
ut contereret electos meos;
ular calcavit Dominus virgi-
iae Juda.
in. 16. *Idcirco ego plorans,
ulus meus deducens aquas;
longe factus est a me conso-
, convertens animam meam;
sunt filii mei perditi, quoni-
valuit inimicus. *Jer. 14, 17.
e. 17. Expandit Sion manus
non est, qui consoletur eam;
lavit Dominus adversum Ja-
n circuitu ejus hostes ejus;
est Jerusalem quasi polluta
truis inter eos.
'le. 18. Justus est Dominus,
os ejus ad iracundiam pro-
i; audite obsecro universi
li, et videte dolorem meum;
virgines meae, et juvenes mei abi-
erunt in captivitatem.
Coph. 19. Vocavi amicos meos,
et ipsi deceperunt me; sacerdo-
tes mei, et senes mei in urbe con-
sumpti sunt; quia quaesierunt ci-
bum sibi, ut refocillarent animam
suam.
Res. 20. Vide, Domine! quo-
niam tribulor, conturbatus est
venter meus; subversum est cor
meum in memetipsa, quoniam a-
maritudine plena sum, foris in-
terficit gladius, et domi mors si-
milis est.
Sin. 21. Audierunt, quia inge-
misco ego, et non est, qui console-
tur me; omnes inimici mei audi-
erunt malum meum, laetati sunt,
quoniam tu fecisti; adduxisti di-
em consolationis, et fient similes
mei.
Thau. 22. Ingrediatur omne ma-
lum eorum coram te; et vindemia
eos, sicut vindemiasti me propter
omnes iniquitates meas; multi e-
nim gemitus mei, et cor meum
moerens.

CAP. 2.

Aleph. 1. Quomodo obtexit ca-
ligine in furore suo Dominus fili-
am Sion; projecit de coelo in ter-
ram inclytam Israël, non est re-
cordatus scabelli pedum suorum
in die furoris sui.
Beth. 2. Praecipitavit Dominus,
nec pepercit, omnia speciosa Ja-
cob, destruxit in furore suo muni-
tiones virginis Juda, et dejecit in
terram; polluit regnum, et prin-
cipes ejus.
Ghimel. 3. Confregit in ira fu-
roris sui omne cornu Israël; a-
vertit retrorsum dexteram suam
a facie inimici; et succendit in Ja-
cob quasi ignem flammae devo-
rantis in gyro.
Daleth. 4. Tetendit arcum suum
quasi inimicus, firmavit dexteram
suam quasi hostis; et occidit om-
ne, quod pulchrum erat visu in

tabernaculo filiae Sion, effudit
quasi ignem indignationem suam.
He. 6. Factus est Dominus velut inimicus; praecipitavit Israel, praecipitavit omnia moenia ejus; dissipavit munitiones ejus, et replevit in filia Juda humiliatum et humiliatam.
Vau. 6. Et dissipavit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum; oblivioni tradidit Dominus in Sion festivitatem, et sabbatum; et in opprobrium, et in indignationem furoris sui regem, et sacerdotem.
Zain. 7. Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suae; tradidit in manu inimici muros turrium ejus; vocem dederunt in domo Domini, sicut in die solemni.
Heth. 8. Cogitavit Dominus dissipare murum filiae Sion; tetendit funiculum suum, et non avertit manum suam a perditione; luxitque antemurale, et murus pariter dissipatus est.
Teth. 9. Defixae sunt in terra portae ejus; perdidit, et contrivit vectes ejus; regem ejus et principes ejus in gentibus; non est lex, et prophetae ejus non invenerunt visionem a Domino.
Jod. 10. Sederunt in terra, conticuerunt senes filiae Sion; consperserunt cinere capita sua, accincti sunt ciliciis, abjecerunt in terram capita sua virgines Jerusalem.
Caph. 11. Defecerunt prae lacrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea; effusum est in terra jecur meum super contritione filiae populi mei, cum deficeret parvulus, et lactens in plateis oppidi.
Lamed. 12. Matribus suis dixerunt: Ubi est triticum et vinum? cum deficerent quasi vulnerati in plateis civitatis; cum exhalarent animas suas in sinu matrum suarum.
Mem. 13. Cui comparabo te? vel cui assimilabo te filia Je
lem? cui exaequabo te, et c
labor te virgo filia Sion? m
est enim velut mare contriti
quis medebitur tui?
Nun. 14. Prophetae tui
runt tibi falsa, et stulta, ne
riebant iniquitatem tuam, ut
poenitentiam provocarent;
runt autem tibi assumption
sas, et ejectiones.
Samech. 15. Plauserunt su
manibus omnes transeunte
viam; sibilaverunt, et mov
caput suum super filiam Je
lem: Haeccine est urbs, dice
perfecti decoris, gaudium
versae terrae?
Phe. 16. Aperuerunt sup
os suum omnes inimici tui;
laverunt, et fremuerunt den
et dixerunt: Devorabimus!
sta est dies, quam expectaba
invenimus, vidimus.
Ain. 17. * Fecit Dominus,
cogitavit, complevit serm
suum, quem praeceperat a di
antiquis; destruxit, et non p
cit, et laetificavit super te i
cum, et exaltavit cornu hos
tuorum. * Lev. 26, 14. Deut.
Sade. 18. Clamavit cor eoru
Dominum super muros filia
on *: Deduc quasi torrente
crymas per diem, et noctem;
des requiem tibi, neque tacea
pilla oculi tui. * c. 1, 16. Jer.
Coph. 19. Consurge, lau
nocte, in principio vigiliarum
funde sicut aquam cor tuum
conspectum Domini; leva ad
manus tuas pro anima parv
rum tuorum, qui defeceru
fame in capite omnium com
rum.
Res. 20. Vide, Domine! et
sidera, quem vindemiaveris
ergone comedent mulieres
ctum suum, parvulos ad me
ram palmae? si occiditur in
ctuario Domini sacerdos, et
pheta?

n. 21. Jacuerunt in terra foris
r et senex; virgines meae, et
nes mei ceciderunt in gladio;
rfecisti in die furoris tui; per-
isti, nec misertus es.
hau. 22. Vocasti quasi ad di-
solemnem, qui terrerent me
ircuitu, et non fuit in die fu-
s Domini, qui effugeret, et re-
ueretur; quos educavi, et e-
ivi, inimicus meus consum-
eos.

Cap. 3.

leph. 1. Ego vir videns pau-
atem meam in virga indigna-
s ejus.
leph. 2. Me minavit, et addu-
ı tenebras, et non in lucem.
ph. 3. Tantum in me vertit, et
ertit manum suam tota die.
th. 4. Vetustam fecit pellem
n, et carnem meam, contrivit
mea.
h. 5. Aedificavit in gyro meo,
cumdedit me felle, et labore.
h. 6. In tenebrosis collocavit
quasi mortuos sempiternos.
mel. 7. Circumaedificavit ad-
m me, ut non egrediar; ag-
vit compedem meum.
mel. 8. Sed et cum clamave-
rogavero, exclusit oratio-
neam.
mel. 9. Conclusit vias meas
bus quadris, semitas meas
rtit.
eth. 10. Ursus insidians fa-
st mihi; leo in absconditis.
eth. 11. Semitas meas sub-
t, et confregit me; posuit me
ıtam.
eth. 12. Tetendit arcum su-
posuit me quasi signum ad
m.
13. Misit in renibus meis fi-
aretrae suae.
14. Factus sum in derisum
populo meo, canticum eo-
ta die.

He. 15. Replevit me amaritu-
dinibus, inebriavit me absynthio.
Vau. 16. Et fregit ad numerum
dentes meos, cibavit me cinere.
Vau. 17. Et repulsa est a pace
anima mea, oblitus sum bonorum.
Vau. 18. Et dixi: Periit finis
meus, et spes mea a Domino.
Zain. 19. Recordare pauperta-
tis, et transgressionis meae, ab-
synthii, et fellis.
Zain. 20. Memoria memor ero,
et tabescet in me anima mea.
Zain. 21. Haec recolens in cor-
de meo, ideo sperabo.
Heth. 22. Misericordiae Domi-
ni, quia non sumus consumpti;
quia non defecerunt miseratio-
nes ejus.
Heth. 23. Novi diluculo, multa
est fides tua.
Heth. 24. Pars mea Dominus,
dixit anima mea; propterea ex-
pectabo eum.
Teth. 25. Bonus est Dominus
sperantibus in eum, animae quae-
renti illum.
Teth. 26. Bonum est praestola-
ri cum silentio salutare Dei.
Teth. 27. Bonum est viro, cum
portaverit jugum ab adolescentia
sua.
Jod. 28. Sedebit solitarius, et
tacebit; quia levavit a) super se.
Jod. 29. Ponet in pulvere os
suum, si forte sit spes.
Jod. 30. Dabit percutienti se ma-
xillam, saturabitur opprobriis.
Caph. 31. Quia non repellet in
sempiternum Dominus.
Caph. 32. Quia si abjecit, et b)
miserebitur secundum multitu-
dinem misericordiarum suarum.
Caph. 33. Non enim humiliavit
ex corde suo, et abjecit filios ho-
minum,
Lamed. 34. ut contereret sub pe-
dibus suis omnes vinctos terrae,
Lamed. 35. ut declinaret judi-
cium viri in conspectu vultus Al-
tissimi.

ı o. add. se b) 1590. om. et

Lamed. 36. Ut perverteret hominem in judicio suo, Dominus ignoravit.

Mem. 37. * Quis est iste, qui dixit, ut fieret, Domino non jubente? * Amos 3, 6.

Mem. 38. Ex ore Altissimi non egredientur nec mala nec bona?

Mem. 39. Quid murmuravit homo vivens, vir pro peccatis suis?

Nun. 40. Scrutemur vias nostras, et quaeramus, et revertamur ad Dominum.

Nun. 41. Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in coelos.

Nun. 42. Nos inique egimus, et ad iracundiam provocavimus; idcirco tu inexorabilis es.

Samech. 43. Operuisti in furore, et percussisti nos; occidisti, nec pepercisti.

Samech. 44. Opposuisti nubem tibi, ne transeat oratio.

Samech. 45. Eradicationem, et abjectionem posuisti me in medio populorum.

Phe. 46. Aperuerunt super nos os suum omnes inimici.

Phe. 47. Formido, et laqueus facta est nobis vaticinatio, et contritio.

Phe. 48. Divisiones aquarum deduxit oculus meus, in contritione filiae populi mei.

Ain. 49. Oculus meus afflictus est, nec tacuit, eo quod non esset requies,

Ain. 50. donec respiceret et videret Dominus de coelis.

Ain. 51. Oculus meus depraedatus est animam meam in cunctis filiabus urbis meae.

Sade. 52. Venatione ceperunt me quasi avem inimici mei gratis.

Sade. 53. Lapsa est in lacum vita mea, et posuerunt lapidem super me.

Sade. 54. Inundaverunt aquae super caput meum; dixi: Perii.

Coph. 55. Invocavi nomen tuum Domine de lacu novissimo.

Coph. 56. Vocem meam
sti; ne avertas aurem tuam
gultu meo, et clamoribus.

Coph. 57. Appropinquas
die, quando invocavi te; di
Ne timeas!

Res. 58. Judicasti Domin
sam animae meae, redempt
tae meae.

Res. 59. Vidisti Domine i
tatem illorum adversum me
dica judicium meum.

Res. 60. Vidisti omnem
rem, universas cogitation
rum adversum me.

Sin. 61. Audisti opprob
eorum Domine, omnes cogi
nes eorum adversum me,

Sin. 62. labia insurgenti
hi: et meditationes eorum a
sum me tota die.

Sin. 63. Sessionem eoru
resurrectionem eorum vide
sum psalmus eorum.

Thau. 64. Reddes eis vice
mine juxta opera manuum
rum.

Thau. 65. Dabis eis scutu
dis laborem tuum.

Thau. 66. Persequeris in
re, et conteres eos sub coel
mine.

Cap. 4.

Aleph. 1. Quomodo obs
tum est aurum, mutatus est
optimus, dispersi sunt lapide
ctuarii in capite omnium p
rum?

Beth. 2. Filii Sion inclyti
micti auro primo; quomod
putati sunt in vasa testea, opu
nuum figuli?

Ghimel. 3. Sed et lamiae
verunt mammam, lactaveru
tulos suos; filia populi me
delis, quasi struthio in dese

Daleth. 4. Adhaesit ling
ctentis ad palatum ejus in siti
vuli petierunt panem, et non
qui frangeret eis.

He. 5. Qui vescebantur

r, interierunt in viis; qui
bantur in croceis, ample-
nt stercora.
. 6. Et major effecta est ini-
filiae populi mei peccato
iorum, * quae subversa est
nento, et non ceperunt in
ius. * Gen. 19, 24.
. 7. Candidiores Nazaraei
ve, nitidiores lacte, rubi-
res ebore antiquo, sapphi-
briores.
. 8. Denigrata est super
es facies eorum, et non
gniti in plateis; adhaesit
rum ossibus; aruit, et fa-
quasi lignum.
9. Melius fuit occisis gla-
am interfectis fame; quo-
ti extabuerunt consumpti
itate terrae.
10. Manus mulierum mi-
dium coxerunt filios suos;
nt cibus earum, in contri-
iae populi mei.
11. Complevit Dominus
n suum, effudit iram indi-
is suae; et succendit ignem
, et devoravit fundamenta

d. 12. Non crediderunt re-
ae, et universi habitatores
quoniam ingrederetur ho-
imicus per portas Jerusa-

13. Propter peccata pro-
m ejus, et iniquitates sa-
m ejus, qui effuderunt in
jus sanguinem justorum.
14. Erraverunt caeci in
polluti sunt in sanguine;
non possent a), tenuerunt
suas.
h. 15. Recedite polluti,
runt eis; recedite, abite,
angere; jurgati quippe
commoti dixerunt inter
s Non addet ultra, ut habi-
e.
16. Facies Domini divisit
addet, ut respiciat eos;

) add. intrare

facies sacerdotum non erubue-
runt, neque senum miserti sunt.
Ain. 17. Cum adhuc subsiste-
remus, defecerunt oculi nostri ad
auxilium nostrum vanum, cum
respiceremus attenti ad gentem,
quae salvare non poterat.
Sade. 18. Lubricaverunt vesti-
gia nostra in itinere platearum
nostrarum, appropinquavit finis
noster; completi sunt dies nostri,
quia venit finis noster.
Coph. 19. Velociores fuerunt
persecutores nostri aquilis coeli;
super montes persecuti sunt nos,
in deserto insidiati sunt nobis.
Res. 20. Spiritus oris nostri
Christus Dominus captus est in
peccatis nostris; cui diximus: In
umbra tua vivemus in gentibus.
Sin. 21. Gaude, et laetare filia
Edom, quae habitas in terra Hus;
ad te quoque perveniet calix, in-
ebriaberis, atque nudaberis.
Thau. 22. Completa est iniqui-
tas tua filia Sion, non addet ultra,
ut transmigret te; visitavit ini-
quitatem tuam filia Edom, disco-
operuit peccata tua.

ORATIO JEREMIÆ PROPH.

CAP. 5.

1. Recordare, Domine! quid
acciderit nobis; intuere, et respi-
ce opprobrium nostrum.
2. Haereditas nostra versa est
ad alienos; domus nostrae ad ex-
traneos.
3. Pupilli facti sumus absque pa-
tre, matres nostrae quasi viduae.
4. Aquam nostram pecunia bi-
bimus; ligna nostra pretio com-
paravimus.
5. Cervicibus nostris minaba-
mur, lassis non dabatur requies.
6. Aegypto dedimus manum, et
Assyriis, ut saturaremur pane.
7. Patres nostri peccaverunt,
et non sunt; et nos iniquitates e-
orum portavimus.

8. Servi dominati sunt nostri; non fuit, qui redimeret de manu eorum.

9. In animabus nostris afferebamus panem nobis, a facie gladii in deserto.

10. Pellis nostra, quasi clibanus exusta est a facie tempestatum famis.

11. Mulieres in Sion humiliaverunt, et virgines in civitatibus Juda.

12. Principes manu suspensi sunt; facies senum non erubuerunt.

13. Adolescentibus impudice abusi sunt; et pueri in ligno corruerunt.

14. Senes defecerunt de portis, juvenes de choro psallentium.

15. Defecit gaudium cordis nostri; versus est in luctum c
noster.

16. Cecidit corona capi
stri; vae nobis, quia pecca

17. Propterea moestum f
est cor nostrum, ideo conte
ti sunt oculi nostri

18. propter montem Sio
disperiit, vulpes ambula
in eo.

19. Tu autem, Domine! in
num permanebis, solium tu
generationem a) et generati

20. Quare in perpetuum
visceris nostri? derelinqu
in longitudine dierum?

21. Converte nos, Domi
te, et convertemur; inno
nostros, sicut a principio.

22. Sed projiciens repulis
iratus es contra nos vehem

a) 1590. generatione

BARUCH PROPHET

Cap. 1.

Judaei Babylone collectas pecunias Jerosolymam mittunt ad holocausta.

1. Et haec verba libri, quae scripsit Baruch filius Neriae, filii Maasiae, filii Sedeciae a), filii Sedei, filii Helciae b), in Babylonia,

2. in anno quinto, in septimo die mensis, in tempore, quo ceperunt Chaldaei Jerusalem, et succenderunt eam igni c).

3. Et legit Baruch verba libri hujus ad aures Jechoniae filii Joakim regis Juda, et ad aures universi populi venientis ad librum,

4. et ad aures potentium filiorum regum, et ad aures presbyterorum, et ad aures populi, a minimo usque ad maximum eorum omnium habitantium in B
nia, ad flumen Sodi.

5. Qui audientes plorab
jejunabant, et orabant in c
ctu Domini.

6. Et collegerunt pecuni
cundum quod potuit unius
que manus,

7. et miserunt in Jerusa
Joakim filium Helciae d) fi
lom Sacerdotem, et ad Sa
tes, et ad omnem populu
inventi sunt cum eo in Jeru

8. cum acciperet vasa
Domini, quae ablata fuer
templo, revocare in terrar
decima die mensis Sivan e)
argentea, quae fecit Sede
filius Josiae rex Juda,

9. posteaquam cepisset

a) 1590. Sedechiæ, b) 1590. Helchiæ, c) 1590. igne. d) 1590. He
lii Salon e) 1590. Siban, f) 1590. Sedechias

nosor rex Babylonis Jecho-
:t principes, et cunctos po-
et populum terrae ab Je-
n, et duxit eos vinctos in
nem.
Et dixerunt: Ecce! misi-
vos pecunias, de quibus
olocautomata a), et thus,
: manna, et offerte pro pec-
; aram Domini Dei nostri;
t orate pro vita Nabucho-
r regis Babylonis, et pro
lthasar filii ejus, ut sint
rum sicut dies coeli super
1;
:ut det Dominus virtutem
t illuminet oculos nostros;
nus sub umbra Nabucho-
r regis Babylonis, et sub
Balthasar filii ejus; et ser-
eis multis diebus; et inve-
u gratiam in conspectu eo-

t pro nobis ipsis orate ad
m Deum nostrum; quia
mus Domino Deo nostro,
nst aversus furor ejus a no-
e in hunc diem.
E egite librum istum, quem
ad vos recitari in templo
in die solemni, et in die
r no;
et dicetis: Domino Deo
stitia, nobis autem con-
iei nostrae; sicut est dies
ni Juda, et habitantibus
lem, *c. 2, 6.
gibus nostris, et principi-
ris, et sacerdotibus no-
prophetis nostris, et pa-
stris.
ccavimus ante Dominum
ostrum, et non credidi-
identes in eum; *Dan. 9, 5.
non fuimus subjectibiles
n audivimus vocem Do-
nostri, ut ambularemus
tis ejus, quae dedit nobis.
die, qua eduxit patres no-
terra Aegypti usque ad
ic, eramus incredibiles
ad Dominum Deum nostrum; et
dissipati recessimus, ne audire-
mus vocem ipsius.

20. *Et adhaeserunt nobis mul-
ta mala, et maledictiones, quae
constituit Dominus Moysi servo
suo; qui eduxit patres nostros de
terra Aegypti, dare nobis terram
fluentem lac et mel, sicut hodier-
na die. *Deut. 28, 15.

21. Et non audivimus vocem
Domini Dei nostri secundum om-
nia verba prophetarum, quos mi-
sit ad nos b).

22. Et abivimus unusquisque
in sensum cordis nostri maligni,
operari diis alienis, facientes ma-
la ante oculos Domini Dei nostri.

CAP. 2.

Peccata sua confitentur, Deique misericordi-
am implorant.

1. Propter quod statuit Domi-
nus Deus noster verbum suum,
quod locutus est ad nos, et ad ju-
dices nostros, qui judicaverunt
Israël, et ad reges nostros, et ad
principes nostros, et ad omnem
Israël, et Juda;

2. ut adduceret Dominus super
nos mala magna, quae non sunt
facta sub coelo, quemadmodum
facta sunt in Jerusalem, * secun-
dum quae scripta sunt in lege
Moysi, *Deut. 28, 53.

3. ut manducaret homo carnes
filii sui, et carnes filiae suae.

4. Et dedit eos sub manu regum
omnium, qui sunt in circuitu no-
stro, in improperium, et in deso-
lationem in omnibus populis, in
quibus nos dispersit Dominus.

5. Et facti sumus subtus, et non
supra; quia peccavimus Domino
Deo nostro, non obaudiendo vo-
ci ipsius.

6. *Domino Deo nostro justitia;
nobis autem, et patribus nostris
confusio faciei, sicut est dies haec.
*c. 1, 15.

7. Quia locutus est Dominus su-

a) holocaustomata, b) 1590. add. et ad judices nostros.

per nos omnia mala haec, quae
venerunt super nos;
8. et non sumus deprecati faciem Domini Dei nostri, ut reverteremur unusquisque nostrum a viis nostris pessimis.
9. Et vigilavit Dominus in malis, et adduxit ea super nos; quia justus est Dominus in omnibus operibus suis, quae mandavit nobis;
10. et non audivimus vocem ipsius, ut iremus in praeceptis Domini, quae dedit ante faciem nostram.
11. * Et nunc, Domine! Deus Israël, qui eduxisti populum tuum de terra Aegypti in manu valida, et in signis, et in prodigiis, et in virtute tua magna, et in brachio excelso, et fecisti tibi nomen, sicut est dies iste; * Dan. 9, 15.
12. peccavimus, impie egimus, inique gessimus, Domine Deus noster, in omnibus justitiis tuis.
13. Avertatur ira tua a nobis; quia derelicti sumus pauci inter gentes, ubi dispersisti nos.
14. Exaudi Domine! preces nostras, et orationes nostras, et educ nos propter te; et da nobis invenire gratiam ante faciem eorum, qui nos abduxerunt;
15. ut sciat omnis terra, quia tu es Dominus Deus noster, et quia nomen tuum invocatum est super Israël, et super genus ipsius.
16. * Respice, Domine! de domo sancta tua in nos, et inclina aurem tuam, et exaudi nos.
* Deut. 26, 15. Jes. 63, 15.
17. Aperi oculos tuos, et vide; * quia non mortui, qui sunt in inferno, quorum spiritus acceptus est a visceribus suis, dabunt honorem, et justificationem Domino; * Jes. 37, 17. 64, 9. Ps. 113, 17.
18. sed anima, quae tristis est super magnitudine mali, et incedit curva, et infirma, et oculi deficientes; et anima esuriens dat tibi gloriam et justitiam Domino.

19. Quia non secundu
as patrum nostrorum n
mus preces, et petimus m
diam ante conspectum t
mine Deus noster;
20. sed quia misisti ir
et furorem tuum super
locutus es in manu puer
orum prophetarum, dic
21. Sic dicit Domin
nate humerum vestrum,
cem vestram, et opera f
Babylonis; et sedebitis
quam dedi patribus ves
22. Quod si non audie
cem Domini Dei vestr
regi Babyloniae; defecti
stram faciam de civitati
et a foris Jerusalem,
23. et auferam a vob
jucunditatis, et vocem
vocem sponsi, et vocem
et erit omnis terra sine
ab inhabitantibus eam.
24. Et non audierun
tuam, ut operarentur r
lonis; et statuisti verba
locutus es in manibus p
tuorum prophetarum,
ferrentur ossa regum no
et ossa patrum nostror
co suo.
25. Et ecce! project
calore solis, et in gelu n
mortui sunt in dolorib
mis, in fame et in gladio
missione.
26. Et posuisti templu
invocatum est nomen t
pso, sicut haec dies, pro
quitatem domus Israël,
Juda.
27. Et fecisti in nobis
Deus noster secundum
bonitatem tuam, et secu
mnem miserationem tua
magnam;
28. sicut locutus es in m
eri tui Moysi, in die, qua
pisti ei b) scribere legem
ram filiis Israël,

a) 1590. Quod si non feceritis, nec audieritis vocem ... b) 1593. 159

dicens: * Si non audieritis
n meam, multitudo haec ma-
onvertetur in minimam in-
ntes, quo ego eos dispergam;
* Lev. 26, 14. Deut. 28, 15.
quia scio, quod me non au-
oopulus; populus est enim
cervice; et convertetur ad
uum in terra captivitatis

et scient, quia ego sum Do-
s Deus eorum, et dabo eis
et intelligent; aures, et au-

Et laudabunt me in terra
ritatis suae, et memores e-
nominis mei.
Et avertent se a dorso suo
et a malignitatibus suis;
eminiscentur viam patrum
m, quia peccaverunt in me.
Et revocabo illos in terram,
jurari patribus eorum, A-
m, Isaac, et Jacob, et domi-
tur eis; et multiplicabo e-
non minorabuntur.
Et statuam illis testamen-
terum sempiternum, ut sim
i Deum, et ipsi erunt mihi in
um; et non movebo ampli-
ulum meum, filios Israël, a
quam dedi illis.

Cap. 3.

ontinuatur. De Christo in carne venturo.

tunc, Domine! omnipotens,
raël, anima in angustiis, et
s anxius clamat ad te:
udi, Domine! et miserere,
eus es misericors, et mise-
ostri; quia peccavimus an-

a tu sedes in sempiternum,
) peribimus in aevum?
omine omnipotens, Deus
audi nunc orationem mor-
Israël, et filiorum ipso-
ui peccaverunt ante te, et
lierunt vocem Domini Dei
glutinata sunt nobis mala.

5. Noli meminisse iniquitatum
patrum nostrorum; sed memen-
to manus tuae, et nominis tui in
tempore isto;
6. quia tu es Dominus Deus no-
ster, et laudabimus te Domine;
7. quia propter hoc dedisti ti-
morem tuum in cordibus nostris,
et ut invocemus nomen tuum, et
laudemus te in captivitate nostra;
quia convertimur ab iniquitate
patrum nostrorum, qui peccave-
runt ante te.
8. Et ecce! nos in captivitate
nostra sumus hodie, qua nos dis-
persisti in improperium, et in ma-
ledictum, et in peccatum; secun-
dum omnes iniquitates patrum
nostrorum, qui recesserunt a te
Domine Deus noster.
9. Audi Israël mandata vitae;
auribus percipe, ut scias pruden-
tiam.
10. Quid est Israël, quod in ter-
ra inimicorum es?
11. Inveterasti in terra aliena,
coinquinatus es cum mortuis; de-
putatus es cum descendentibus in
infernum.
12. Dereliquisti fontem sapien-
tiae.
13. Nam si in via Dei ambulas-
ses, habitasses utique in pace sem-
piterna b).
14. Disce, ubi sit prudentia, ubi
sit virtus, ubi sit intellectus; ut
scias simul, ubi sit longiturnitas
vitae et victus, ubi sit lumen ocu-
lorum, et pax.
15. Quis invenit locum ejus? et
quis intravit in thesauros ejus?
16. Ubi sunt principes gentium,
et qui dominantur super bestias,
quae sunt super terram?
17. qui in avibus coeli ludunt,
18. qui argentum thesaurizant,
et aurum, in quo confidunt homi-
nes, et non est finis acquisitionis
eorum? qui argentum fabricant
et soliciti sunt, nec est inventio o-
perum illorum?

90. et non   b) 1590. in pace super terram.

19. exterminati sunt, et ad inferos descenderunt, et alii loco eorum surrexerunt.

20. Juvenes viderunt lumen, et habitaverunt super terram; viam autem disciplinae ignoraverunt;

21. neque intellexerunt semitas ejus; neque filii eorum susceperunt eam, a facie ipsorum longe facta est;

22. non est audita in terra Chanaan a), neque visa est in Theman.

23. Filii quoque Agar, qui exquirunt prudentiam, quae de terra est, negotiatores Merrhae b), et Theman, et fabulatores, et exquisitores prudentiae et intelligentiae, viam autem sapientiae nescierunt, neque commemorati sunt semitas ejus.

24. O Israël! quam magna est domus Dei, et ingens locus possessionis ejus!

25. Magnus est, et non habet finem; excelsus et immensus.

26. Ibi fuerunt gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt, statura magna, scientes bellum.

27. Non hos elegit Dominus, neque viam disciplinae invenerunt; propterea perierunt.

28. Et quoniam non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam.

29. Quis ascendit in coelum, et accepit eam, et eduxit eam de nubibus?

30. Quis transfretavit mare, et invenit illam? et attulit illam super aurum electum?

31. Non est, qui possit scire vias ejus, neque qui exquirat semitas ejus;

32. sed qui scit universa, novit eam, et adinvenit eam prudentia sua; qui praeparavit terram in aeterno tempore, et replevit eam pecudibus, et quadrupedibus;

33. qui emittit lumen, et vadit: et vocavit illud, et obedit tremore.

34. Stellae autem deder men in custodiis suis, et la sunt;

35. vocatae sunt, et dix Adsumus! et luxerunt ei c cunditate, qui fecit illas.

36. Hic est Deus noster, aestimabitur alius adversu

37. Hic adinvenit omne disciplinae, et tradidit ill cob puero suo, et Israël suo.

38. Post haec in terris visu cum hominibus conversat

C A P. 4.

Israël luget desolationem, sperat nem.

1. Hic liber mandatoru et lex, quae est in aeternun nes, qui tenent eam, perv ad vitam; qui autem dere runt eam, in mortem.

2. Convertere Jacob, et hende eam, ambula per vi splendorem ejus contra ejus.

3. Ne tradas alteri glori am, et dignitatem tuam gen nae.

4. Beati sumus Israël! quia Deo placent, manifesta sunt

5. Animaequior esto po Dei, memorabilis Israël!

6. Venumdati estis gentibu in perditionem; sed propter in ira c) ad iracundiam pro stis Deum, traditi estis adver

7. Exacerbastis enim eum fecit vos, Deum aeternum, i lantes daemoniis, et non De

8. Obliti enim estis Deum nutrivit vos, et contristasti tricem vestram Jerusalem.

9. Vidit enim iracundiam venientem vobis, et dixit: A confines Sion, adduxit enim Deus luctum magnum.

---

a) 1590. 1592. Chanaam, 1593. 1598. Chanaan, b) 1590. negotiatores terr
c) 1590. om. in ira

Vidi enim captivitatem po-
mei, filiorum meorum, et fi-
m, quam superduxit a) illis
rnus.
Nutrivi enim illos cum ju-
itate; dimisi autem illos cum
et luctu.
Nemo gaudeat super me vi-
, et desolatam; a multis de-
a sum propter peccata filio-
neorum, quia declinaverunt
Dei.
Justitias autem ipsius nes-
nt, nec ambulaverunt per
nandatorum Dei, neque per
as veritatis ejus cum justitia
ssi sunt.
Veniant confines Sion, et
rentur captivitatem filio-
et filiarum mearum, quam
duxit illis Aeternus.
Adduxit enim super illos
m de longinquo, gentem im-
m, et alterius linguae;
ui non sunt reveriti senem,
puerorum miserti sunt, et
erunt dilectos viduae, et a
nicam desolaverunt.
Ego autem quid possum ad-
vos?
Qui enim adduxit super vos
ipse vos eripiet de manibus
orum vestrorum.
Ambulate filii, ambulate;
im derelicta sum sola.
Exui me b) stola pacis, indui
me sacco obsecrationis, et
o ad Altissimum in diebus

Animaequiores estote filii,
e ad Dominum, et eripiet
manu principum inimico-

Ego enim speravi in aeter-
alutem vestram; et venit
audium a sancto super mi-
rdia, quae veniet vobis ab
o salutari nostro.

23. Emisi enim vos cum luctu
et ploratu; reducet autem vos mi-
hi Dominus cum gaudio et jucun-
ditate in sempiternum.
24. Sicut enim viderunt vicinae
Sion captivitatem vestram a Deo;
sic videbunt et in celeritate salu-
tem vestram a Deo, quae superve-
niet vobis cum honore magno, et
splendore aeterno.
25. Filii patienter sustinete i-
ram, quae supervenit vobis; per-
secutus est enim te inimicus tuus,
sed cito videbis perditionem i-
psius; et super cervices ipsius a-
scendes.
26. Delicati mei ambulaverunt
vias asperas; ducti sunt enim ut
grex direptus ab inimicis.
27. Animaequiores estote filii,
et proclamate ad Dominum; erit
enim memoria vestra ab eo, qui
duxit vos.
28. Sicut enim fuit sensus ve-
ster, ut erraretis a Deo; decies
tantum iterum convertentes re-
quiretis eum.
29. Qui enim induxit vobis mala,
ipse rursum adducet vobis sem-
piternam jucunditatem cum salu-
te vestra.
30. Animaequior esto Jerusa-
lem, exhortatur enim te, qui te no-
minavit.
31. Nocentes peribunt, qui te
vexaverunt; et qui gratulati sunt
in tua ruina, punientur.
32. Civitates, quibus servierunt
filii tui, punientur; et quae acce-
pit filios tuos.
33. Sicut enim c) gavisa est in
tua ruina, et laetata est in casu
tuo, sic contristabitur in sua deso-
latione.
34. Et amputabitur exultatio
multitudinis ejus, et gaudimoni-
um ejus erit in luctum.
35. Ignis enim superveniet ei

3. superdixit. b) 1590. „Exue me" chartula impressa glutine impositum.
o. om. enim.

ab aeterno in longiturnis diebus, et habitabitur a daemoniis in multitudine temporis.

36.* Circumspice Jerusalem ad Orientem, et vide jucunditatem a Deo tibi venientem. *c. 5, 5.

37. Ecce! enim veniunt filii tui, quos dimisisti dispersos, veniunt collecti ab Oriente usque ad Occidentem, in verbo sancti gaudentes in honorem Dei.

Cap. 5.

Filii Jerusalem cum gloria reducendi.

1. Exue te Jerusalem stola luctus, et vexationis tuae; et indue te decore, et honore ejus, quae a Deo tibi est, sempiternae gloriae.

2. Circumdabit te Deus diploide justitiae, et imponet mitram capiti honoris aeterni.

3. Deus enim ostendet splendorem suum in te, omni, qui sub coelo est.

4. Nominabitur enim tibi nomen tuum a Deo in sempiternum: Pax justitiae, et honor pietatis.

5. Exurge Jerusalem, et sta in excelso; * et circumspice ad Orientem, et vide collectos filios tuos ab oriente sole usque ad occidentem, in verbo sancti gaudentes Dei memoria. *c. 4, 36.

6. Exierunt enim abs te pedibus ducti ab inimicis; adducet autem illos Dominus ad te portatos in honore a) sicut filios regni.

7. Constituit enim Deus humiliare omnem montem excelsum, et rupes perennes, et convalles replere in aequalitatem terrae; ut ambulet Israël diligenter in honorem Dei.

8. Obumbraverunt autem et silvae, et omne lignum suavitatis Israël ex mandato Dei.

9. Adducet enim Deus Israël cum jucunditate in lumine majestatis suae, cum misericordia, et justitia, quae est ex ipso.

Cap. 6.

Epistola Jeremiae, vanitatem idolor
petens.

Exemplar epistolae, quam
Jeremias ad abducendos capt
in Babyloniam a rege Babylo
rum, ut annunciaret illis, se
dum quod praeceptum est
Deo.

1. * Propter peccata, quae
castis ante Deum, abducemi
Babyloniam captivi a Nabu
donosor rege Babyloniorum
*Jer. 25, 9.

2. Ingressi itaque in Bab
nem, eritis ibi annis plurim
temporibus longis, usque a
nerationes septem; post ho
tem educam vos inde cum pa

3.* Nunc autem videbitis i
bylonia deos aureos, et argen
et lapideos, et ligneos in hu
portari, ostentantes metum
tibus. *Jes. 44, 10.

4. Videte ergo, ne et vos
les efficiamini factis alienis
metuatis, et metus vos capia
psis.

5. Visa itaque turba de r
et ab ante, adorantes, dici
cordibus vestris: Te oporte
orari Domine!

6. Angelus enim meus vobis
est; ipse autem exquiram an
vestras.

7. Nam lingua b) ipsorum p
a fabro, ipsa etiam inaurata
argentata, falsa sunt, et non
sunt loqui.

8. Et sicut virgini amanti o
menta; ita accepto auro fab
ti sunt.

9. Coronas certe aureas ha
super capita sua dii illorum,
de subtrahunt sacerdotes a
aurum, et argentum, et ero
illud in semetipsos.

10. Dant autem et ex ipso
stitutis, et meretrices ornan
iterum cum receperint illu
meretricibus, ornant deos su

a) 1590. honorem b) 1590. Nam ligna

. Hi autem non liberantur ab
ıgine et tinea.
. Opertis autem illis veste
purea, extergunt faciem ipso-
propter pulverem domus,
est plurimus inter eos.
. Sceptrum autem habet ut
o, sicut judex regionis, qui in
eccantem non interficit.
. Habet etiam in manu gladi-
et securim; se autem de bel-
et a latronibus non liberat.
e vobis notum sit, quia non
dii.
. Non ergo timueritis eos.
t enim vas hominis confra-
n inutile efficitur, tales sunt
i illorum.
. Constitutis illis in domo, o-
eorum pleni sunt pulvere a
bus introeuntium.
. Et sicut alicui, qui regem
dit, circumseptae sunt ja-
; aut sicut ad sepulchrum ad-
um mortuum, ita tutantur sa-
otes ostia clausuris et seris,
latronibus expolientur.
. Lucernas accendunt illis, et
em multas, ex quibus nullam
e possunt; sunt autem sicut
es in domo.
Corda vero eorum dicunt
ere serpentes, qui de terra
, dum comedunt eos, et ve-
ntum ipsorum, et non sen-
.
Nigrae fiunt facies eorum a
, qui in domo fit.
Supra corpus eorum, et su-
aput eorum volant noctuae,
undines, et aves etiam, simi-
et cattae.
Unde sciatis, quia non sunt
Ne ergo timueritis eos.
Aurum etiam, quod habent,
eciem est. Nisi aliquis ex-
rit aeruginem, non fulge-
neque enim, dum confla-
r, sentiebant.
Ex omni pretio empta sunt,
bus spiritus non inest ipsis.

90. humeri eorum

25. * Sine pedibus in humeris
portantur, ostentantes ignobili-
tatem suam hominibus. Confun-
dantur etiam, qui colunt ea.
* Jes. 46, 7.

26. Propterea si ceciderint in
terram, a semetipsis non consur-
gunt; neque si quis eum statue-
rit rectum, per semetipsum sta-
bit, sed sicut mortuis munera a)
eorum illis apponentur.
27. Hostias illorum vendunt sa-
cerdotes ipsorum, et abutuntur;
similiter et mulieres eorum de-
cerpentes, neque infirmo, neque
mendicanti aliquid impertiunt;
28. de sacrificiis eorum foetae
et menstruatae contingunt. Sci-
entes itaque ex his, quia non sunt
dii, ne timeatis eos.
29. Unde enim vocantur dii?
Quia mulieres apponunt diis ar-
genteis, et aureis, et ligneis;
30. et in domibus eorum sacer-
dotes sedent, habentes tunicas
scissas, et capita, et barbam ra-
sam, quorum capita nuda sunt.
31. Rugiunt autem clamantes
contra deos suos, sicut in coena
mortui.
32. Vestimenta eorum auferunt
sacerdotes, et vestiunt uxores su-
as, et filios suos.
33. Neque si quid mali patiun-
tur ab aliquo, neque si quid boni,
poterunt retribuere; neque re-
gem constituere possunt, neque
auferre.
34. Similiter neque dare divi-
tias possunt, neque malum retri-
buere. Si quis illis votum vove-
rit, et non reddiderit; neque hoc
requirunt.
35. Hominem a morte non li-
berant, neque infirmum a poten-
tiori eripiunt.
36. Hominem caecum ad visum
non restituunt, de necessitate ho-
minem non liberabunt.
37. Viduae non miserebuntur,
neque orphanis benefacient.

38. Lapidibus de monte similes sunt dii illorum, lignei, et lapidei, et aurei, et argentei. Qui autem colunt ea, confundentur.

39. Quomodo ergo aestimandum est, aut dicendum, illos esse deos?

40. Adhuc enim ipsis Chaldaeis non honorantibus ea: qui cum audierint mutum non posse loqui, offerunt illud ad Bel, postulantes ab eo loqui;

41. quasi possint sentire, qui non habent motum, et ipsi cum intellexerint, relinquent ea; sensum enim non habent ipsi dii illorum.

42. Mulieres autem circumdatae funibus in viis sedent, succendentes ossa olivarum.

43. Cum autem aliqua ex ipsis attracta ab aliquo transeunte dormierit cum eo, proximae suae exprobrat, quod ea non sit digna habita, sicut ipsa, neque funis ejus diruptus sit.

44. Omnia autem, quae illis fiunt, falsa sunt. Quomodo aestimandum aut dicendum est, illos esse deos?

45. A fabris autem, et ab aurificibus facta sunt. Nihil aliud erunt, nisi id, quod volunt esse sacerdotes.

46. Artifices a) etiam ipsi, qui ea faciunt, non sunt multi temporis. Numquid ergo possunt ea, quae fabricata sunt ab ipsis, esse dii?

47. Reliquerunt autem falsa, et opprobrium postea futuris.

48. Nam cum supervenerit illis praelium, et mala; cogitant sacerdotes apud se, ubi se abscondant cum illis.

49. Quomodo ergo sentiri debeant, quoniam dii sunt, qui nec de bello se liberant, neque de malis se eripiunt?

50. Nam cum sint lignea, b) inaurata, et inargentata, sci postea, quia falsa sunt, ab uni sis gentibus et regibus; quae nifesta sunt, quia non sunt dii opera manuum hominum, et lum Dei opus cum illis.

51. Unde ergo notum est, non sunt dii, sed opera man hominum, et nullum Dei opu ipsis est?

52. Regem regioni non s tant, neque pluviam homin dabunt.

53. Judicium quoque non cernent, neque regiones lib bunt ab injuria; quia nihil sunt, sicut corniculae inter dium coeli, et terrae.

54. Etenim cum inciderit in domum deorum ligneoru argenteorum, et aureorum, sa dotes quidem ipsorum fugie liberabuntur; ipsi vero sicu bes in medio comburentur.

55. Regi autem, et bello no sistent. Quomodo ergo aesti dum est, aut recipiendum, dii sunt?

56. Non a furibus, neque tronibus se liberabunt dii li et lapidei, et inaurati, et inar tati; d) quibus hi, qui forti sunt,

57. aurum, et argentum, e stimentum, quo operti sunt. ferent illis, et abibunt, nec auxilium ferent.

58. Itaque melius est esse re ostentantem virtutem suam; vas in domo utile, in quo gl bitur, qui possidet illud; vel um in domo, quod custodit, in e) ipsa sunt; quam falsi dii

59. Sol quidem, et luna, a dera cum sint splendida, et e sa ad utilitates, obaudiunt.

60. Similiter et fulgur cum paruerit, perspicuum est; ipsum autem et spiritus in o regione spirat.

---

a) 1590. Aurifices b) 1690. add. et lapidea. c) 1690. add. et lapideor
d) 1690. quibus iniqu i fortiores sunt: Aurum e) 1590. quae in pace sunt;

1. Et nubes, quibus cum im-
atum fuerit a Deo perambula-
a) universum orbem, perfici-
, quod imperatum est eis.
2. Ignis etiam missus desuper,
onsumat montes et silvas, fa-
quod praeceptum est ei. Haec
em neque speciebus, neque
ut' is uni eorum similia sunt.
3. Unde neque existimandum
, neque dicendum, illos esse
s, quando non possunt neque
cium judicare, neque quid-
m facere hominibus.
4. Scientes itaque, quia non
dii, ne ergo timueritis eos.
5. Neque enim regibus male-
nt, neque benedicent.
6. Signa etiam in coelo genti-
non ostendunt, neque ut sol
bunt, neque illuminabunt ut
.
. Bestiae meliores sunt illis,
quae possunt fugere sub tectum,
ac prodesse sibi.
68. Nullo itaque modo nobis est
manifestum, quia sunt dii; pro-
pter quod ne timeatis eos.
69. Nam sicut in cucumerario
formido nihil custodit; ita sunt
dii illorum lignei, et argentei, et
inaurati.
70. Eodem modo et in horto spi-
na alba, supra quam omnis avis
sedet. Similiter et mortuo proje-
cto in tenebris, similes sunt dii il-
lorum lignei, et inaurati, et inar-
gentati;
71. a purpura quoque et muri-
ce, quae supra illos tineant b),
scietis itaque, quia non sunt dii.
Ipsi etiam postremo comeduntur,
et erunt opprobrium in regione.
72. Melior est homo justus, qui
non habet simulacra; nam erit
longe ab opprobriis.

1590. add. in b) 1590. tenent

ZECHIEL PROPHETA.

Cap. 1.

Tempus et locus visionum Ezechielis.

t factum est in trigesimo an-
in quarto, in quinta mensis,
essem in medio captivorum*
fluvium Chobar, aperti sunt
, et vidi visiones Dei.

* c. 3, 23. 10, 20. 43, 3.

In quinta mensis, ipse est an-
quintus transmigrationis re-
oachin,
factum est verbum Domini
zechielem filium Buzi sacer-
m in terra Chaldaeorum, se-
lumen Chobar; et facta est
r eum ibi manus Domini.
Et vidi, et ecce! ventus tur-
veniebat ab Aquilone; et
nubes magna, et ignis involvens,
et splendor in circuitu ejus; et de
medio ejus quasi species electri,
id est, de medio ignis:
5. Et in medio ejus similitudo
quatuor animalium; et hic aspe-
ctus eorum, similitudo hominis
in eis.
6. Quatuor facies uni, et qua-
tuor pennae uni.
7. Pedes eorum pedes recti, et
planta pedis eorum quasi planta
pedis vituli, et scintillae quasi a-
spectus aeris candentis.
8. Et manus hominis sub pen-
nis eorum in quatuor partibus;
et facies, et pennas per quatuor
partes habebant.
9. Junctaeque erant pennae eo-

rum alterius ad alterum. Non revertebantur, cum incederent; sed unumquodque ante faciem suam gradiebatur.

10. Similitudo autem vultus eorum; facies hominis, et facies leonis a dextris ipsorum quatuor; facies autem bovis, a sinistris ipsorum quatuor, et facies aquilae desuper ipsorum quatuor.

11. Facies eorum, et pennae eorum extentae desuper; duae pennae singulorum jungebantur, et duae tegebant corpora eorum;

12. et unumquodque eorum coram facie sua ambulabat; ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur, nec revertebantur, cum ambularent.

13. Et similitudo animalium, a) aspectus eorum quasi carbonum ignis ardentium, et quasi aspectus lampadarum. Haec erat visio discurrens in medio animalium, splendor ignis, et de igne fulgur egrediens.

14. Et animalia ibant et revertebantur, in similitudinem fulguris coruscantis.

15. Cumque aspicerem animalia, apparuit rota una super terram juxta animalia, habens quatuor facies;

16. et aspectus rotarum, et opus earum, quasi visio maris; et una similitudo ipsarum quatuor; et aspectus earum et opera, quasi sit rota in medio rotae.

17. Per quatuor partes earum euntes ibant, et non revertebantur, cum ambularent.

18. Statura quoque erat rotis, et altitudo, et horribilis aspectus; et* totum corpus oculis plenum in circuitu ipsarum quatuor.

*c. 10, 12.

19. Cumque ambularent animalia, ambulabant pariter et rotae juxta ea; et cum elevarentur animalia de terra, elevabantur simul et rotae.

a) 1590. add. et

20. Quocumque ibat spiri[tus,] illuc eunte spiritu, et rotae p[ari]ter elevabantur, sequentes e[um.] Spiritus enim vitae erat in r[otis.]

21. Cum euntibus ibant, et [cum] stantibus stabant; et cum el[eva]tis a terra, pariter elevaban[tur et] rotae, sequentes ea; quia s[piri]tus vitae erat in rotis.

22. Et similitudo super capi[ta a]nimalium firmamenti, quasi a[spe]ctus crystalli horribilis, et ex[tenti] super capita eorum desuper.

23. Sub firmamento autem [pen]nae eorum rectae alterius a[d al]terum; unumquodque duab[us a]lis velabat corpus suum, et [alte]rum similiter velabatur.

24. Et audiebam sonum ala[rum] quasi sonum aquarum multa[rum,] quasi sonum sublimis Dei; [cum] ambularent, quasi sonus [erat] multitudinis ut sonus castro[rum;] cumque starent, demitteba[ntur] pennae eorum.

25. Nam cum fieret vox s[uper] firmamentum, quod erat s[uper] caput eorum, stabant, et sub[mit]tebant alas suas.

26. Et super firmamen[tum,] quod erat imminens capiti [eo]rum, quasi aspectus lapidis [sap]phiri similitudo throni; et s[uper] similitudinem throni, simili[tudo] quasi aspectus hominis desu[per.]

27. Et vidi quasi speciem [elec]tri, velut aspectum ignis, in[tra eum] secus ejus per circuitum; a lu[mbis] ejus et desuper, et a lumbis [ejus] usque deorsum, vidi quasi sp[eci]em ignis splendentis in circu[itu,]

28. Velut aspectum arcus, [cum] fuerit in nube in die pluviae; [hic] erat aspectus splendoris per [gy]rum.

Cap. 2.

Roboratur Ezechiel, ut intrepide a[d] Israëlitas.

1. Haec visio similitudinis [glo]riae Domini; et vidi, et ceci[di]

ciem meam, et audivi vocem lo-
centis. Et dixit ad me: Fili ho-
minis sta super pedes tuos, et lo-
quar tecum.
2. Et ingressus est in me spiri-
tus, postquam locutus est mihi, et
statuit me supra pedes meos; et
audivi loquentem ad me,
3. et dicentem: Fili hominis!
mitto ego te ad filios Israël, et gen-
tes apostatrices, quae recesserunt
a me; ipsi et patres eorum prae-
varicati sunt pactum meum usque
ad diem hanc.
4. Et filii dura facie, et indoma-
bili corde sunt, ad quos ego mitto
te; et dices ad eos: Haec dicit Do-
minus Deus:
5. Si forte vel ipsi audiant, et
si forte quiescant, quoniam do-
mus exasperans est; et scient, quia
propheta fuerit in medio eorum.
6. Tu ergo, fili hominis! ne ti-
meas eos, neque sermones eorum
metuas; quoniam increduli et
subversores sunt tecum, et cum
scorpionibus habitas. Verba eo-
rum ne timeas, et vultus eorum
ne formides, quia domus exaspe-
rans est.
7. Loqueris ergo verba mea ad
eos, si forte audiant, et quiescant;
quoniam irritatores sunt.
8. Tu autem, fili hominis! audi,
quaecumque loquor ad te; et no-
li esse exasperans, sicut domus ex-
asperatrix est; aperi os tuum et
comede, quaecumque ego do tibi.
9. Et vidi, et ecce! manus mis-
sa ad me, in qua erat involutus li-
ber; et expandit illum coram me,
qui erat scriptus intus et foris;
et scriptae erant in eo lamentati-
ones, et carmen, et vae.
* Apocal. 5, 1.

Cap. 3.

Iterum roboratur Propheta.

1. Et dixit ad me: Fili hominis!
quodcumque inveneris, comede!
comede volumen istud, et vadens
loquere ad filios Israël.
2. Et aperui os meum, et ciba-
vit me volumine illo.
3. Et dixit ad me: Fili hominis!
venter tuus comedet, et viscera
tua complebuntur volumine isto,
quod ego do tibi*. Et comedi il-
lud; et factum est in ore meo sic-
ut mel dulce. * Apocal. 10, 9. 10.
4. Et dixit ad me: Fili hominis!
vade ad domum Israël, et loque-
ris verba mea ad eos.
5. Non enim ad populum pro-
fundi sermonis et ignotae linguae
tu mitteris ad domum Israël;
6. neque ad populos multos a)
profundi sermonis, et ignotae lin-
guae, quorum non possis audire
sermones; et si ad illos mittere-
ris, ipsi audirent te.
7. Domus autem Israël nolunt
audire te; quia nolunt audire me;
omnis quippe domus Israël attri-
ta fronte est, et duro corde.
8. Ecce! dedi faciem tuam valenti-
orem faciebus eorum, et frontem
tuam duriorem frontibus eorum.
9. Ut adamantem, et ut silicem
dedi faciem tuam; ne timeas eos,
neque metuas a facie eorum; quia
domus exasperans est.
10. Et dixit ad me: Fili homi-
nis! omnes sermones meos, quos
ego loquor ad te, assume in corde
tuo, et auribus tuis audi;
11. et vade, b) ingredere ad
transmigrationem, ad filios popu-
li tui, et loqueris ad eos, et dices
eis: Haec dicit Dominus Deus; si
forte audiant, et quiescant.
12. Et assumpsit me spiritus, et
audivi post me vocem commotio-
nis magnae: Benedicta gloria Do-
mini de loco suo;
13. et vocem alarum animalium
percutientium alteram ad alte-
ram, et vocem rotarum sequen-
tium animalia, et vocem commo-
tionis magnae.

a) 1590. om. multos populi tui,
b) 1590. Vade ad transmigrationem, et ingredere ad filios

14. Spiritus quoque levavit me, et assumpsit me; et abii amarus in indignatione spiritus mei; manus enim Domini erat mecum, confortans me.

15. Et veni ad transmigrationem, ad acervum novarum frugum, ad eos, qui habitabant juxta flumen Chobar, et sedi, ubi illi sedebant; et mansi ibi septem diebus moerens in medio eorum.

16. Cum autem pertransissent septem dies, factum est verbum Domini ad me, dicens:

17. * Fili hominis! speculatorem dedi te domui Israël; et audies de ore meo verbum, et annunciabis eis ex me. * c. 33. 7.

18. Si dicente me ad impium: Morte morieris! non annunciaveris ei, neque locutus fueris, ut avertatur a via sua impia, et vivat; ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.

19. Si autem tu annunciaveris impio, et ille non fuerit conversus ab impietate sua, et a via sua impia; ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti.

20. Sed et si conversus justus a justitia sua fuerit, et fecerit iniquitatem; ponam offendiculum coram eo, ipse morietur, quia non annunciasti ei; in peccato suo morietur, et non erunt in memoria justitiae ejus, quas fecit; sanguinem vero a) ejus de manu tua requiram.

21. Si autem tu annunciaveris justo, ut non peccet justus, et ille non peccaverit; vivens vivet, quia annunciasti ei, et tu animam tuam liberasti.

22. Et facta est b) super me manus Domini, et dixit ad me: Surgens egredere in campum, et ibi loquar tecum.

23. Et surgens egressus sum in campum; et ecce ibi gloria Domini stabat quasi gloria, q
vidi * juxta fluvium Chobar
cecidi in faciem meam. * c.

24. Et ingressus est in me sp
tus, et statuit me super pedes
os: et locutus est mihi, et dixi
me: Ingredere, et includer
medio domus tuae.

25. Et tu, fili hominis! ecce
ta sunt super te vincula, et l
bunt te in eis; et non egredi
de medio eorum.

26. Et linguam tuam adhae
faciam palato tuo, et eris mu
nec quasi vir objurgans; quia
mus exasperans est.

27. Cum autem locutus fu
tibi, aperiam os tuum, et dice
eos: Haec dicit Dominus D
Qui audit, audiat; et qui quie
quiescat; quia domus exaspe
est.

Cap. 4.

Divinitus jussus figuram obsidionis J
lem exhibet.

1. Et tu, fili hominis! sume
laterem, et pones eum coram
et describes in eo civitatem J
salem.

2. Et ordinabis adversus
obsidionem, et aedificabis m
tiones, et comportabis agge
et dabis contra eam castra, e
nes arietes in gyro.

3. Et tu sume tibi sartagi
ferream, et pones eam in mu
ferreum inter te, et inter ci
tem; et obfirmabis faciem t
ad eam, et erit in obsidioner
circumdabis eam; signum est
mui Israël.

4. Et tu dormies super latu
um sinistrum, et pones iniqu
tes domus Israël super eo, nu
ro dierum, quibus dormies su
illud, et assumes iniquitatem
rum.

5. Ego autem dedi tibi an
iniquitatis eorum, numero
rum trecentos et nonaginta d

a) 1590. cuis, pro: ejus b) 1590. add. ibi

ortabis iniquitatem domus Is-
l.
. Et cum compleveris haec,
rmies super latus tuum dexte-
n secundo; et * assumes iniqui-
em domus Juda quadraginta
bus; diem pro anno, diem, in-
m, pro anno dedi tibi.
* Num. 14, 34.
. Et ad obsidionem Jerusalem
vertes faciem tuam, et brachi-
tuum erit extentum; et pro-
tabis adversus eam.
. Ecce! circumdedi te vincu-
et non te convertes a latere
in latus aliud, donec comple-
ies obsidionis tuae.
. Et tu sume tibi frumentum,
ordeum, et fabam, et lentem,
milium, et viciam; et mittes
n vas unum, et facies tibi pa-
numero dierum, quibus dor-
s super latus tuum; trecentis et
aginta diebus comedes illud.
o. Cibus autem tuus, quo ves-
s, erit in pondere viginti sta-
s in die; a tempore usque ad
pus comedes illud.
1. Et aquam in mensura bibes,
am partem hin; a tempore us-
ad tempus bibes illud.
2. Et quasi subcinericium hor-
ceum comedes illud; et ster-
e, quod egreditur de homine,
ries illud in oculis eorum.
3. Et dixit Dominus: Sic com-
nt a) filii Israël * panem suum
utum inter gentes, ad quas e-
m eos. * Osee 9, 4.
. Et dixi: A a a b), Domine
s, ecce! anima mea non est
uta; et morticinum, et lace-
m a bestiis non comedi ab in-
ia mea usque nunc, et non est
essa in os meum omnis caro
unda.
. Et dixit ad me: Ecce! dedi
imum boum pro stercoribus
anis; et facies panem tuum
o.

16. Et dixit ad me: Fili hominis! * Ecce ego conteram baculum panis in Jerusalem; et comedent panem in pondere, et in solicitudine; et aquam in mensura, et in angustia bibent; * c. 5, 16. 14, 13.

17. ut deficientibus pane et aqua, corruat unusquisque ad fratrem suum; et contabescant c) in iniquitatibus suis.

CAP. 5.

Cives variis mortis generibus perituros designat.

1. Et tu, fili hominis! sume tibi gladium acutum, radentem pilos; et assumes eum, et duces per caput tuum, et per barbam tuam; et assumes tibi stateram ponderis, et divides eos.

2. Tertiam partem igni d) combures in medio civitatis, juxta completionem dierum obsidionis; et assumes tertiam partem, et concides gladio in circuitu ejus; tertiam vero aliam disperges in ventum, et gladium nudabo post eos.

3. Et sumes inde parvum numerum; et ligabis eos in summitate pallii tui.

4. Et ex eis rursum tolles, et projicies eos in medio ignis, et combures eos igni d); et ex eo egredietur ignis in omnem domum Israël.

5. Haec dicit Dominus Deus: Ista est Jerusalem, in medio gentium posui eam, et in circuitu ejus terras.

6. Et contempsit judicia mea, ut plus esset impia, quam gentes; et praecepta mea, ultra quam terrae, quae in circuitu ejus sunt; judicia enim mea e) projecerunt, et in praeceptis meis non ambulaverunt.

7. Idcirco haec dicit Dominus Deus: Quia superastis gentes, quae in circuitu vestro sunt, et in

590. Si comedent b) 1590. Ah, ah, ah c) 1590. contabescent
1590. igne e) 1598. enim ea

praeceptis meis non ambulastis, et judicia mea non fecistis, et juxta judicia a) gentium, quae in circuitu vestro sunt, non estis operati;

8. ideo haec dicit Dominus Deus: Ecce! ego ad te, et ipse ego faciam in medio tui judicia in oculis gentium.

9. Et faciam in te, quod non feci, et quibus similia ultra non faciam, propter omnes abominationes tuas.

10. Ideo patres comedent filios b) in medio tui, et filii comedent patres suos, et faciam in te judicia, et ventilabo universas reliquias tuas in omnem ventum.

11. Idcirco vivo ego, dicit Dominus Deus: Nisi pro eo, quod sanctum meum violasti in omnibus offensionibus tuis, et in cunctis abominationibus tuis; ego quoque confringam, et non parcet oculus meus, et non miserebor.

12. Tertia pars tui peste morietur, et fame consumetur in medio tui; et tertia pars tui in gladio cadet in circuitu tuo; tertiam vero partem tuam in omnem ventum dispergam, et gladium evaginabo post eos.

13. Et complebo furorem meum, et requiescere faciam indignationem meam in eis, et consolabor; et scient, quia ego Dominus locutus sum in zelo meo, cum implevero indignationem meam in eis.

14. Et dabo te in desertum et in opprobrium gentibus, quae in circuitu tuo sunt, in conspectu omnis praetereuntis.

15. Et eris opprobrium, et blasphemia, exemplum, et stupor in gentibus, quae in circuitu tuo sunt, cum fecero in te judicia in furore, et in indignatione, et in increpationibus irae.

16. Ego Dominus locutus
Quando misero sagittas fami
simas in eos; quae erunt m
ferae et quas mittam, ut di
dam vos; et famem congre
super vos, et * conteram in
baculum panis. * c. 4, 16. 14

17. Et immittam in vos fa
et bestias pessimas usque a
ternecionem; et pestilenti
sanguis transibunt per te, e
dium inducam super te; eg
minus locutus sum.

Cap. 6.

Filii Israël ob idololatriam disperg

1. Et factus est sermo D
ad me, dicens:

2. Fili hominis! pone fa
tuam ad montes Israël, et pr
tabis ad eos,

3. et dices: * Montes Isra
dite verbum Domini Dei:
dicit Dominus Deus montib
collibus, rupibus, et valli
Ecce! ego inducam super vo
dium, et disperdam excels
stra, * c. 36, 1.

4. et demoliar aras vestra
confringentur simulacra ve
et dejiciam interfectos ve
ante idola vestra.

5. Et dabo cadavera fili
Israël ante faciem simulacr
vestrorum; et dispergam oss
stra circum aras vestras,

6. in omnibus habitatio
vestris. Urbes desertae eru
excelsa demolientur, et dis
buntur; et interibunt ara
strae, et confringentur; et c
bunt idola vestra, et conter
delubra vestra, et delebunt
pera vestra.

7. Et cadet interfectus in m
vestri; et scietis, quia ego
Dominus.

8. Et relinquam in vobis
qui fugerint gladium in gent
cum dispersero vos in terris.

---

a) 1590. juxta justitias b) 1590. add. suos

Et recordabuntur mei libe-
vestri in gentibus,ad quas ca-
i ducti sunt; quia contrivi cor
m fornicans, et recedens a
et oculos eorum fornicantes
idola sua; et displicebunt
net super malis, quae fece-
a) in universis abominatio-
s suis.
.Et scient, quia ego Dominus
frustra locutus sum, ut face-
eis malum hoc.
. Haec dicit Dominus Deus:
ute manum tuam, et allide
m tuum, et dic: Heu, ad om-
bominationes malorum do-
Israël; quia gladio, fame, et
e ruituri sunt.
. Qui longe est, peste morie-
qui autem prope,gladio cor-
; et qui relictus fuerit, et ob-
s, fame morietur; et com-
o indignationem meam in eis.
. Et scietis, quia ego Domi-
eum fuerint interfecti vestri
edio idolorum vestrorum, in
itu ararum vestrarum, in
i colle excelso, et in cunctis
nitatibus montium, et subtus
e lignum nemorosum,et sub-
niversam quercum frondo-
locum,ubi accenderunt thu-
dolentia universis idolis suis.
Et extendam manum meam
r eos; et faciam terram de-
am et destitutam, a deserto
atha, in omnibus habitatio-
; eorum; et scient, quia ego
inus.

Cap. 7.

am regni Judæ vastationem denunciat.

Et factus est sermo Domini
, dicens:
Et tu, fili hominis! haec dicit
nus Deus terrae Israël: Fi-
nit, venit finis super qua-
plagas terrae.
Nunc finis super te, et immit-
urorem meum in te; et judi-
cabo te juxta vias tuas; et ponam
contra te omnes abominationes
tuas.
4. Et non parcet oculus meus
super te, et non miserebor; sed
vias tuas ponam super te, et abo-
minationes tuae in medio tui e-
runt; et scietis, quia ego Domi-
nus.
5. Haec dicit Dominus Deus:
Afflictio una, afflictio ecce venit.
6. Finis venit, venit finis, evigi-
lavit adversum te; ecce venit.
7. Venit contritio super te, qui
habitas in terra; venit tempus,
prope est dies occisionis, et non
gloriae montium.
8. Nunc de propinquo effundam
iram meam super te,et complebo
furorem meum in te; et judicabo
te juxta vias tuas, et imponam tibi
omnia scelera tua;
9. et non parcet oculus meus,
nec miserebor, sed vias tuas im-
ponam tibi, et abominationes
tuae in medio tui erunt; et scie-
tis, quia ego sum Dominus percu-
tiens.
10. Ecce! dies, ecce! venit; e-
gressa est contritio, floruit virga,
germinavit superbia;
11. iniquitas surrexit in virga
impietatis; non ex eis, et non ex
populo, neque ex sonitu eorum;
et non erit requies in eis.
12. Venit tempus, appropin-
quavit dies; qui emit, non laete-
tur; et qui vendit, non lugeat;
quia ira super omnem populum
ejus.
13. Quia qui vendit, ad id, quod
vendidit, non revertetur, et ad-
huc in viventibus vita eorum; vi-
sio enim ad omnem multitudinem
ejus non regredietur; et vir in
iniquitate vitae suae non confor
tabitur.
14. Canite tuba, praeparentur
omnes, et non est, qui vadat ad
praelium; ira enim mea super
universum populum ejus.

9a. fecerant

15. Gladius foris; et pestis, et fames intrinsecus; qui in agro est, gladio morietur; et qui in civitate, pestilentia, et fame devorabuntur.

16. Et salvabuntur, qui fugerint ex eis; et erunt in montibus quasi columbae convallium omnes trepidi, unusquisque in iniquitate sua.

17. Omnes manus dissolventur, et omnia genua fluent aquis.

18. * Et accingent a) se ciliciis, et operiet eos formido, et in omni facie confusio, et in universis capitibus eorum calvitium.

* Jes. 15, 2. Jer. 48, 37.

19 Argentum eorum foras projicietur, et aurum eorum in sterquilinium erit *. Argentum eorum, et aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris Domini. Animam suam non saturabunt, et ventres eorum non implebuntur; quia scandalum iniquitatis eorum factum est.

* Prov. 11, 4. Soph. 1, 18. Eccles. 5, 10. 13.

20. Et ornamentum monilium suorum in superbiam posuerunt, et imagines abominationum suarum et simulacrorum fecerunt ex eo; propter hoc dedi eis illud in immunditiam;

21. et dabo illud in manus alienorum ad diripiendum, et impiis terrae in praedam, et contaminabunt illud.

22. Et avertam faciem meam ab eis, et violabunt arcanum meum; et introibunt in illud emissarii, et contaminabunt illud.

23. Fac conclusionem; quoniam terra plena est judicio sanguinum, et civitas plena iniquitate.

24. Et adducam pessimos de gentibus, et possidebunt domos eorum; et quiescere faciam superbiam potentium, et possidebunt sanctuaria eorum.

25. Angustia superveniente, requirent pacem, et non erit.

26. Conturbatio super co
bationem veniet, et auditus
auditum; et quaerent vision
propheta, et lex peribit a s
dote, et consilium a seniori

27. Rex lugebit, et prince
duetur moerore, et manus p
terrae conturbabuntur. S
dum viam eorum faciam eis
cundum judicia eorum jud
eos; et scient, quia ego Dom

Cap. 8.

Idololatria Judaeorum certo punie

1. Et factum est in anno
in sexto mense, in quinta m
ego sedebam in domo mea,
nes Juda sedebant coram
cecidit ibi super me manus
ni Dei.

2. Et vidi, et ecce! simil
quasi aspectus ignis; ab as
lumborum ejus, et deorsum
et a lumbis ejus, et sursum,
aspectus splendoris, ut visi
ctri.

3. * Et emissa similitudo
apprehendit me in cincinno
tis mei; et elevavit me spiri
ter terram, et coelum; et ad
me in Jerusalem in vision
juxta ostium interius, quod
ciebat ad Aquilonem, ubi er
tutum idolum zeli ad prov
dam aemulationem. * Da

4. Et ecce! ibi gloria De
el, secundum visionem, qu
deram in campo.

5. Et dixit ad me: Fili ho
leva oculos tuos ad viam A
nis. Et levavi oculos meos
am Aquilonis; et ecce! ab
lone portae altaris idolum
ipso introitu.

6. Et dixit ad me: Fili ho
putasne, vides tu, quid isti fa
abominationes magnas, qu
mus Israël facit hic, ut proc
cedam a sanctuario meo?
huc conversus videbis abo
tiones majores.

a) 1590. 1592. accingent, 1593. accinget

Et introduxit me ad ostium
; et vidi, et ecce foramen u-
in pariete.
Et dixit ad me: Fili hominis!
parietem. Et cum fodissem
tem, apparuit ostium unum.
Et dixit ad me: Ingredere,
le abominationes pessimas,
isti faciunt hic.
Et ingressus vidi, et ecce!
s similitudo reptilium, et a-
lium, abominatio, et univer-
ola domus Israël depicta e-
in pariete in circuitu per
n.
Et septuaginta viri de senio-
domus Israël, et Jezonias fi-
Saphan stabat in medio eo-
stantium ante picturas; et
quisque habebat thuribulum
nu sua; et vapor nebulae de
consurgebat.
Et dixit ad me: Certe vides
minis, quae seniores domus
l faciunt in tenebris, unus-
ue in abscondito cubiculi
dicunt enim: Non videt Do-
s nos, dereliquit Dominus
m.
t dixit ad me: Adhuc conver-
idebis abominationes majo-
uas isti faciunt.
Et introduxit me per osti-
rtae domus Domini, quod
ciebat ad Aquilonem; et ec-
bi mulieres sedebant plan-
s Adonidem.
Et dixit ad me: Certe vidisti
minis; adhuc conversus vi-
abominationes majores his.
Et introduxit me in atrium
s Domini interius, et ecce!
io templi Domini inter ve-
um et altare, quasi viginti
ue viri dorsa habentes con-
mplum Domini, et facies ad
tem; et adorabant ad or-
olis.
Et dixit ad me: Certe vidi-
hominis; numquid leve est
omui Juda, ut facerent abo-

90. parvulos,

minationes istas, quas fecerunt
hic; quia replentes terram ini-
quitate conversi sunt ad irritan-
dum me? et ecce applicant ra-
mum ad nares suas.
18. Ergo et ego faciam in furo-
re; non parcet oculus meus, nec
miserebor, et cum clamaverint ad
aures meas voce magna, non ex-
audiam eos.

Cap. 9.

A cæde magna non nisi signati ab angelo eximentur.

1. Et clamavit in auribus meis
voce magna, dicens: Appropin-
quaverunt visitationes urbis, et
unusquisque vas interfectionis
habet in manu sua.
2. Et ecce! sex viri veniebant
de via portae superioris, quae re-
spicit ad Aquilonem; et uniuscu-
jusque vas interitus in manu ejus;
vir quoque unus in medio eorum
vestitus erat lineis, et atramenta-
rium scriptoris ad renes ejus; et
ingressi sunt, et steterunt juxta al-
tare aereum.
3. Et gloria Domini Israël as-
sumpta est de cherub, quae erat
super eum ad limen domus; et vo-
cavit virum, qui indutus erat li-
neis, et atramentarium scriptoris
habebat in lumbis suis.
4. Et dixit Dominus ad eum:
Transi per mediam civitatem in
medio Jerusalem; * et signa thau
super frontes virorum gementi-
um, et dolentium super cunctis
abominationibus, quae fiunt in
medio ejus. *Exod. 12,7. Apoc. 7,3.
5. Et illis dixit, audiente me:
Transite per civitatem sequentes
eum, et percutite; non parcat o-
culus vester, neque misereamini.
6. Senem, adolescentulum, et
virginem, parvulum a), et mulie-
res interficite usque ad interneci-
onem; omnem autem, super quem
videritis thau, ne occidatis, et a
sanctuario meo incipite. Coepe-

runt ergo a viris senioribus, qui
erant ante faciem domus.
7. Et dixit ad eos: Contaminate
domum, et implete atria interfe-
ctis; egredimini. Et egressi sunt,
et percutiebant eos, qui erant in
civitate.
8. Et caede completa, remansi
ego; ruique super faciem meam,
et clamans aio: Heu, heu, heu, Do-
mine Deus; ergone disperdes o-
mnes reliquias Israël, effundens
furorem tuum super Jerusalem?
9. Et dixit ad me: Iniquitas do-
mus Israël, et Juda, magna est ni-
mis valde, et repleta est terra san-
guinibus, et civitas repleta est a-
versione; dixerunt enim: Dere-
liquit Dominus terram, et Domi-
nus non videt.
10. Igitur et meus non parcet
oculus, neque miserebor; viam
eorum super caput eorum red-
dam.
11. Et ecce! vir, qui erat indu-
tus lineis, qui habebat atramen-
tarium in dorso suo, respondit
verbum, dicens: Feci, sicut prae-
cepisti mihi.

Cap. 10.

Jerusalem igne consumetur.

1. Et vidi, et ecce! in firmamen-
to, quod erat super caput cheru-
bim, quasi lapis sapphirus, quasi
species similitudinis solii, appa-
ruit super ea.
2. Et dixit ad virum, qui indu-
tus erat lineis, et ait: Ingredere
in medio rotarum, quae sunt sub-
tus cherubim, et imple manum
tuam prunis ignis, quae sunt in-
ter cherubim, et effunde super
civitatem. Ingressusque est in
conspectu meo:
3. Cherubim autem stabant a
dextris domus, cum ingrederetur
vir, et nubes implevit atrium in-
terius.
4. Et elevata est gloria Domini
desuper cherub ad limen domus;
et repleta est domus nube, et atri-
um repletum est splendore
riae Domini.
5. Et sonitus alarum cher
audiebatur usque ad atrium
rius, quasi vox Dei omnip
tis loquentis.
6. Cumque praecepisset
qui indutus erat lineis, di
Sume ignem de medio rota
quae sunt inter cherubim
gressus ille stetit juxta rota
7. Et extendit cherub m
de medio cherubim ad igner
erat inter cherubim; et sun
et dedit in manus ejus, qui
tus erat lineis; qui accipie
gressus est.
8. Et apparuit in cherubi
militudo manus hominis s
pennas eorum.
9. Et vidi, et ecce! quatu
tae juxta cherubim: rota un
ta cherub unum, et rota ali
ta cherub unum; species a
rotarum erat quasi visio la
chrysolithi.
10. Et aspectus earum sim
do una quatuor; quasi sit r
medio rotae.
11. Cumque ambularent, in
tuor partes gradiebantur; e
revertebantur ambulantes, s
locum, ad quem ire declin
quae prima erat, sequebant
caeterae, nec convertebant
12. Et omne corpus earu
colla, et manus, et pennae, c
culi plena erant oculis, in ci
tu quatuor rotarum.
13. Et rotas istas vocavit
biles, audiente me.
14. Quatuor autem facies
bat unum; facies una, facies
rub; et facies secunda, facie
minis; et in tertio facies le
et in quarto facies aquilae.
15. Et elevata sunt cheru
ipsum est animal, quod vid
juxta fluvium Chobar.
16. Cumque ambularent
rubim, ibant pariter et rota
ta ea; et cum elevarent cher

uas, ut exaltarentur de ter-
on residebant rotae, sed et
juxta erant.
Stantibus illis, stabant; et
levatis elevabantur; spiri-
im vitae erat in eis.
Et egressa est gloria Domi-
mine templi; et stetit super
bim.
Et elevantia cherubim alas
exaltata sunt a terra coram
t illis egredientibus, rotae
ue subsecutae sunt; et stetit
roitu portae domus Domi-
ientalis; et gloria Dei Isra-
t super ea.
Ipsum est animal, quod vi-
oter Deum Israël * juxta flu-
Chobar; et intellexi, quia
bim essent. *c. 1, 1. 3.
Quatuor vultus uni, et qua-
alae uni; et similitudo ma-
ominis sub alis eorum.
Et similitudo vultuum eo-
ipsi vultus, quos videram
fluvium Chobar, et intuitus
n, et impetus singulorum
aciem suam ingredi.

Cap. 11.

, Pheltiæ et aliis pœnæ intentantur.

Et elevavit me spiritus, et in-
xit me ad portam domus
ni orientalem, quae respi-
solis ortum; et ecce! in in-
portae viginti quinque vi-
vidi in medio eorum Jezo-
filium Azur, et Pheltiam fi-
Banaïae, principes populi.
Dixitque ad me: Fili homi-
i sunt viri, qui cogitant ini-
em, et tractant consilium
ium in urbe ista,
dicentes: Nonne dudum ae-
ae sunt domus? haec est le-
os autem carnes.
Idcirco vaticinare de eis, va-
re, fili hominis!
t irruit in me spiritus Do-
et dixit ad me: Loquere:
licit Dominus: Sic locuti
estis domus Israël, et cogitatio-
nes cordis vestri ego novi.
6. Plurimos occidistis in urbe
hac, et implestis vias ejus interfe-
ctis.
7. Propterea haec dicit Domi-
nus Deus: Interfecti vestri, quos
posuistis in medio ejus, hi sunt
carnes, et haec est lebes; et edu-
cam vos de medio ejus.
8. Gladium metuistis, et gladi-
um inducam super vos, ait Domi-
nus Deus.
9. Et ejiciam vos de medio ejus,
daboque vos in manu hostium, et
faciam in vobis judicia.
10. Gladio cadetis; in finibus
Israël judicabo vos, et scietis,
quia ego Dominus.
11. Haec non erit vobis in le-
betem, et vos non eritis in medio
ejus in carnes; in finibus Israël
judicabo vos.
12. Et scietis, quia ego Domi-
nus; quia in praeceptis meis non
ambulastis, et judicia mea non fe-
cistis; sed juxta judicia gentium,
quae in circuitu vestro sunt, estis
operati.
13. Et factum est, cum propheta-
rem, Pheltias filius Banaïae mor-
tuus est; et cecidi in faciem me-
am clamans voce magna, et dixi:
Heu, heu, heu Domine Deus; con-
summationem tu facis reliquia-
rum Israël?
14. Et factum est verbum Do-
mini ad me, dicens:
15. Fili hominis! fratres tui,
fratres tui, a) viri propinqui tui,
et omnis domus Israël, universi,
quibus dixerunt habitatores Je-
rusalem: Longe recedite a Do-
mino, nobis data est terra in pos-
sessionem.
16. Propterea haec dicit Domi-
nus Deus, quia longe feci eos in
gentibus, et quia dispersi eos in
terris; ero eis in sanctificationem
modicam in terris, ad quas vene-
runt.

10. fratres tui, viri...

17. Propterea loquere: Haec dicit Dominus Deus: Congregabo vos de populis, et adunabo de terris, in quibus dispersi estis, daboque vobis humum Israël.

18. Et ingredientur illuc, et auferent omnes offensiones, cunctasque abominationes ejus de illa.

19. * Et dabo eis cor unum, et spiritum novum tribuam in visceribus eorum; et auferam cor lapideum de carne eorum, et dabo eis cor carneum;

* c. 36, 26. Jer. 31, 33.

20. ut in praeceptis meis ambulent, et judicia mea custodiant, faciantque ea; et sint mihi in populum, et ego sim eis in Deum.

21. Quorum cor post offendicula et abominationes suas ambulat, horum viam in capite suo ponam, dicit Dominus Deus.

22. Et elevaverunt cherubim alas suas et rotae cum eis; et gloria Dei Israël erat super ea.

23. Et ascendit gloria Domini de medio civitatis, stetitque super montem, qui est ad Orientem urbis.

24. Et spiritus levavit me, adduxitque in Chaldaeam ad transmigrationem, in visione, in spiritu Dei; et sublata est a me visio, quam videram.

25. Et locutus sum ad transmigrationem omnia verba Domini, quae ostenderat mihi.

Cap. 12.

Regi et civibus captivitas praedicitur.

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis! in medio domus exasperantis tu habitas; qui oculos habent ad videndum, et non vident; et aures ad audiendum, et non audiunt; quia domus exasperans est.

3. Tu ergo, fili hominis! fac tibi vasa transmigrationis, et transmigrabis per diem coram
transmigrabis autem de lo
ad locum alterum, in con
eorum, si forte aspiciant;
domus exasperans est.

4. Et efferes foras vasa tu
si vasa transmigrantis per
in conspectu eorum; tu au
gredieris vespere coram ei
egreditur migrans.

5. Ante oculos eorum pe
tibi parietem; et egredier
eum.

6. In conspectu eorum
meris portaberis, in caligi
fereris; faciem tuam vela
non videbis terram; quia p
tum dedi te domui Israël.

7. Feci ergo sicut praec
mihi Dominus; vasa mea
li quasi vasa transmigrant
diem; et vespere perfodi
parietem manu; et in calig
gressus sum, in humeris po
in conspectu eorum.

8. Et factus est sermo D
mane ad me, dicens:

9. Fili hominis! numqui
dixerunt ad te domus Israë
mus exasperans: Quid tu fa

10. Dic ad eos: Haec dic
minus Deus: Super ducem
istud, qui est in Jerusalem,
per omnem domum Israël,
est in medio eorum.

11. Dic: ego portentu
strum; quomodo feci, sic
lis, in transmigrationem, et
ptivitatem ibunt.

12. Et dux, qui est in medi
rum, in humeris portabit
caligine egredietur; par
perfodient, ut educant eum
cies ejus operietur, ut non v
oculo terram.

13. * Et extendam rete
super eum, et capietur in sa
mea; et adducam eum in B
lonem in terram Chaldaeo
et ipsam non videbit, ibiqu
rietur.

* c. 17, 20.

14.

4. Et omnes, qui circa eum
t, praesidium ejus, et agmina
, dispergam in omnem ven-
; et gladium evaginabo post

5. Et scient, quia ego Domi-
, quando dispersero illos in
tibus, et disseminavero eos
erris.
6. Et relinquam ex eis viros
cos a gladio, et fame, et pesti-
ia; ut enarrent omnia scelera
um in gentibus, ad quas ingre-
ntur; et scient, quia ego Do-
us.
7. Et factus est sermo Domini
ne, dicens:
8. Fili hominis, panem tuum
onturbatione comede; sed et
am tuam in festinatione, et
rore bibe.
9. Et dices ad populum terrae:
c dicit Dominus Deus ad eos,
habitant in Jerusalem in terra
ël: Panem suum in solicitu-
comedent, et aquam suam in
olatione bibent; ut desoletur
a a multitudine sua, propter
uitatem omnium, qui habi-
in ea.
. Et civitates, quae nunc ha-
ntur, desolatae erunt, terra
deserta; et scietis, quia ego
inus.
. Et factus est sermo Domini
ie, dicens:
. Fili hominis, quod est pro-
ium istud vobis in terra Isra-
icentium: In longum diffe-
ur dies, et peribit omnis vi-

. Ideo dic ad eos: Haec dicit
inus Deus: Quiescere faci-
roverbium istud, neque vul-
icetur ultra in Israël; et lo-
e ad eos, quod appropinqua-
nt dies, et sermo omnis visi-

. Non enim erit ultra omnis
cassa, neque divinatio am-
a in medio filiorum Israël.

25. Quia ego Dominus loquar;
et quodcumque locutus fuero
verbum, fiet, et non prolongabi-
tur amplius; sed in diebus vestris
domus exasperans loquar ver-
bum, et faciam illud, dicit Domi-
nus Deus.
26. Et factus est sermo Domi-
ni ad me, dicens:
27. Fili hominis! ecce! domus
Israël dicentium: Visio, quam hic
videt, in dies multos; et in tem-
pora longa iste prophetat.
28. Propterea dic ad eos: Haec
dicit Dominus Deus: Non pro-
longabitur ultra omnis sermo
meus; verbum, quod locutus fue-
ro, complebitur, dicit Dominus
Deus.

C a p. 13.

Dominus Pseudoprophetis minatur.

1. Et factus est sermo Domini
ad me, dicens:
2. Fili hominis! vaticinare ad
prophetas Israël, qui prophetant;
et dices prophetantibus de corde
suo: Audite verbum Domini!
3. Haec dicit Dominus Deus: *
Vae prophetis insipientibus, qui
sequuntur spiritum suum, et ni-
hil vident. *c. 14, 9. 34, 2. Jer. 23, 1.
4. Quasi vulpes in desertis, pro-
phetae tui Israël erant.
5. Non ascendistis ex adverso,
neque opposuistis murum pro
domo Israël, ut staretis in prae-
lio in die Domini.
6. Vident vana, et divinant men-
dacium dicentes: Ait Dominus:
cum Dominus non miserit eos; et
perseveraverunt confirmare ser-
monem.
7. Numquid non visionem cas-
sam vidistis, et divinationem
mendacem locuti estis? et dicitis,
ait Dominus; cum ego non sim
locutus.
8. Propterea haec dicit Domi-
nus Deus: Quia locuti estis vana,
et vidistis mendacium; ideo ec-

ce! ego ad vos, dicit Dominus
Deus.
9. Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, et divinant mendacium; in consilio populi mei non erunt, et in scriptura domus Israël non scribentur, nec in terram Israël ingredientur; et scietis, quia ego Dominus Deus.
10. Eo quod deceperint populum meum, dicentes: Pax, et non est pax; et ipse aedificabat parietem, illi autem liniebant eum luto absque paleis.
11. Dic ad eos, qui liniunt absque temperatura, quod casurus sit; erit enim imber inundans, et dabo lapides praegrandes desuper irruentes, et ventum procellae dissipantem.
12. Siquidem ecce! cecidit paries; numquid non dicetur vobis: Ubi est litura, quam a) linistis?
13. Propterea haec dicit Dominus Deus: Et erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea, et imber inundans in furore meo erit; et lapides grandes in ira in consumptionem.
14. Et destruam parietem, quem linistis absque temperamento; et adaequabo eum terrae, et revelabitur fundamentum ejus; et cadet, et consumetur in medio ejus; et scietis, quia ego sum Dominus.
15. Et complebo indignationem meam in pariete, et in his, qui liniunt eum absque temperamento, dicamque vobis: Non est paries, et non sunt, qui liniunt eum.
16. Prophetae Israël, qui prophetant ad Jerusalem, et vident ei visionem pacis, et non est pax, ait Dominus Deus.
17. Et tu fili hominis! pone faciem tuam contra filias populi tui, quae prophetant de corde suo; et vaticinare super eas,
18. et dic: Haec dicit Dominus Deus: Vae! quae consuunt pul-

a) 1590. qua

villos sub omni cubito manu
faciunt cervicalia sub capite
versae aetatis ad capiendas
mas; et cum caperent anima
puli mei, vivificabant anima
rum.
19. Et violabant me ad pop
meum propter pugillum ho
et fragmen panis, ut interfice
animas, quae non moriuntu
vivificarent animas, quae no
vunt, mentientes populo meo
denti mendaciis.
20. Propter hoc haec dici
minus Deus: Ecce! ego ad
villos vestros, quibus vos ca
animas volantes; et dirum
eos de brachiis vestris; et d
tam animas, quas vos capitis
mas ad volandum.
21. Et dirumpam cervicali
stra, et liberabo populum m
de manu vestra, neque erunt
in manibus vestris ad prae
dum; et scietis, quia ego Dom
22. Pro eo, quod moerere
stis cor justi mendaciter, q
ego non contristavi; et conf
stis manus impii, ut non rev
retur a via sua mala, et viver
23. Propterea vana non
bitis, et divinationes non di
bitis amplius, et eruam popu
meum de manu vestra; et sc
quia ego Dominus.

Cap. 14.

Hypocritae, et pseudoprophetae peri

1. Et venerunt ad me viri se
rum Israël, et sederunt coram
2. Et factus est sermo Do
ad me, dicens:
3. Fili hominis! viri isti po
runt immunditias suas in co
bus suis, et scandalum iniqui
suae statuerunt contra fac
suam; numquid interrogatu
spondebo eis?
4. Propter hoc loquere eis
dices ad eos: Haec dicit Dom
Deus: Homo homo de domo I

ui posuerit immunditias suas
orde suo, et scandalum ini-
atis suae statuerit contra fa-
n suam, et venerit ad prophe-
interrogans per eum me; ego
ninus respondebo et in multi-
ne immunditiarum suarum;
ut capiatur domus Israël in
de suo, quo recesserunt a me
unctis idolis suis.
Propterea dic ad domum Is-
: Haec dicit Dominus Deus:
vertimini, et recedite ab ido-
estris, et ab universis conta-
ationibus vestris avertite fa-
vestras.
Quia homo homo de domo
ël, et de proselytis, quicum-
advena fuerit in Israël, si a-
atus fuerit a me, et posuerit
a sua in corde suo, et scan-
m iniquitatis suae statuerit
ra faciem suam, et venerit ad
ohetam, ut interroget per e-
me; ego Dominus responde-
i per me.
Et ponam faciem meam su-
hominem illum, et faciam e-
n exemplum, et in proverbi-
et disperdam eum de medio
li mei; et scietis, quia ego
ninus.
* Et propheta cum erraverit,
cutus fuerit verbum: ego Do-
s decepi prophetam illum;
tendam manum meam super
, et delebo eum de medio po-
mei Israël. *c. 13, 3.
Et portabunt iniquitatem su-
uxta iniquitatem interrogan-
ic iniquitas prophetae erit;
ut non erret ultra domus Is-
a me, neque polluatur in uni-
s praevaricationibus suis;
int mihi in populum, et ego
is in Deum, ait Dominus ex-
uum.
Et factus est sermo Domini
, dicens:
Fili hominis! terra cum pec-
it mihi, ut praevaricetur

praevaricans, extendam manum
meam super eam, et * conteram
virgam panis ejus; et immittam
in eam famem, et interficiam de
ea hominem, et jumentum.
*c. 4, 16. 5, 16.
14. Et si fuerint tres viri isti in
medio ejus, Noë, Daniel, et Job;
ipsi justitia sua liberabunt ani-
mas suas, ait Dominus exercituum.
15. Quod si et bestias pessimas
induxero super terram, ut vastem
eam; et fuerit invia, eo quod non
sit pertransiens propter bestias.
16. Tres viri isti si fuerint in ea,
vivo ego, dicit Dominus Deus,
quia nec filios, nec filias libera-
bunt; sed ipsi soli liberabuntur,
terra autem desolabitur.
17. Vel si gladium induxero su-
per terram illam, et dixero gladio:
Transi per terram; et interfece-
ro de ea hominem, et jumentum.
18. Et tres viri isti fuerint in
medio ejus; vivo ego, dicit Domi-
nus Deus, non liberabunt filios,
neque filias; sed ipsi soli libera-
buntur.
19. Si autem et pestilentiam im-
misero super terram illam, et ef-
fudero indignationem meam su-
per eam in sanguine, ut auferam
ex ea hominem, et jumentum,
20. et Noë, et Daniel, et Job fu-
erint in medio ejus; vivo ego, di-
cit Dominus Deus, quia filium et
filiam non liberabunt; sed ipsi ju-
stitia sua liberabunt animas suas.
21. Quoniam haec dicit Domi-
nus Deus: Quod et si quatuor ju-
dicia mea pessima, gladium, et fa-
mem, ac bestias malas, et pesti-
lentiam immisero in Jerusalem,
ut interficiam de ea hominem, et
pecus;
22. tamen relinquetur in ea sal-
vatio educentium filios, et filias;
ecce! ipsi ingredientur a) ad vos,
et videbitis viam eorum, et adin-
ventiones eorum, et consolabimi-
ni super malo, quod induxi in Je-

590. egredientur

rusalem, in omnibus, quae importavi super eam.

23. Et consolabuntur vos, cum videritis viam eorum, et adinventiones eorum, et cognoscetis, quod non frustra fecerim omnia, quae feci in ea, ait Dominus Deus.

Cap. 15.

Jerosolymae vastatio sub figura vitis.

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis! quid fiet de ligno vitis, ex omnibus lignis nemorum, quae sunt inter ligna silvarum?

3. Numquid tolletur de ea lignum, ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, ut dependeat in eo quodcumque vas?

4. Ecce! igni datum est in escam; utramque partem ejus consumpsit ignis, et medietas ejus redacta est in favillam; numquid utile erit ad opus?

5. Etiam cum esset integrum, non erat aptum ad opus; quanto magis cum illud ignis devoraverit, et combusserit, nihil ex eo fiet operis?

6. Propterea haec dicit Dominus Deus: Quomodo lignum vitis inter ligna silvarum, quod dedi igni ad devorandum, sic tradam habitatores Jerusalem.

7. Et ponam faciem meam in eos; de igne egredientur, et ignis consumet eos; et scietis, quia ego Dominus, cum posuero faciem meam in eos,

8. et dedero terram inviam, et desolatam; eo quod praevaricatores extiterint, dicit Dominus Deus.

Cap. 16.

Descriptio synagogae ceu adulterae.

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis! notas fac Jerusalem abominationes suas;

3. et dices: Haec dicit Dom
Deus Jerusalem: Radix tua,
neratio tua de terra Chan
pater tuus Amorrhaeus, et m
tua Cethaea.

4. Et quando nata es in di
tus tui, non est praecisus um
cus tuus, et aqua non es lota
lutem, nec sale salita, nec in
ta pannis.

5. Non pepercit super te
lus, ut faceret tibi unum de
misertus tui: sed projecta e
per faciem terrae in abject
animae tuae, in die, qua nata

6. Transiens autem per te
te conculcari in sanguine tu
dixi tibi, cum esses in sang
tuo: Vive! dixi, inquam, tib
sanguine tuo vive!

7. Multiplicatam quasi ge
agri dedi te; et multiplicat
et grandis effecta, et ingres
et pervenisti ad mundum m
brem; ubera tua intumueru
pilus tuus germinavit; et era
da, et confusione plena.

8. Et transivi per te, et vid
et ecce! tempus tuum, temp
mantium: et expandi ami
meum super te, et operui ign
niam tuam. Et juravi tibi,
gressus sum pactum tecum
Dominus Deus) et facta es mi

9. Et lavi te aqua, et emun
sanguinem tuum ex te; et un
oleo.

10. Et vestivi te discolori
et calceavi te a) janthino; et
xi te bysso, et indui te subtili

11. Et ornavi te ornament
dedi armillas in manibus tui
torquem circa collum tuum.

12. Et dedi inaurem supe
tuum, et circulos auribus tu
coronam decoris in capite tu

13. Et ornata es auro, et ar
to, et vestita es bysso, et pol
to, b) et multicoloribus; simi
et mel, et oleum comedisti, e

---

a) 1590. hyacintho; b) 1590. om. et multicoloribus;

a facta es vehementer nimis;
rofecisti in regnum.
. Et egressum est nomen tu-
in gentes propter speciem tu-
quia perfecta eras in decore
, quem posueram super te,
t Dominus Deus.
. Et habens fiduciam in pul-
tudine tua, fornicata es in no-
e tuo; et exposuisti fornica-
em tuam omni transeunti, ut
fieres.
. Et sumens de vestimentis
a), fecisti tibi excelsa hinc in-
onsuta; et fornicata es super
sicut non est factum, neque
rum est.
. Et tulisti vasa decoris tui de
meo, atque argento meo,
e dedi tibi; et fecisti tibi ima-
s masculinas, et fornicata es
is.
. Et sumpsisti vestimenta tua
ticoloria, et operuisti illas b);
leum meum, et thymiama me-
posuisti coram eis.
. Et panem meum, quem dedi
, similam, et oleum, et mel,
ous enutrivi te, posuisti in
spectu eorum in odorem sua-
tis; et factum est, ait Domi-
Deus.
. Et tulisti filios tuos, et filias
, quas generasti mihi; et im-
asti eis ad devorandum. Num-
l parva est fornicatio tua?
. Immolasti filios meos, et
isti, illos consecrans, eis.
. Et post omnes abominatio-
tuas, et fornicationes, non es
rdata dierum adolescentiae
, quando eras nuda, et confu-
e plena, conculcata in sangui-
uo.
. Et accidit post omnem ma-
m tuam (vae, vae tibi, ait Do-
ıs Deus)
. et aedificasti tibi lupanar,
cisti tibi prostibulum in cun-
plateis.

25. Ad omne caput viae aedificasti signum prostitutionis tuae; et abominabilem fecisti decorem tuum: et divisisti pedes tuos omni transeunti, et multiplicasti fornicationes tuas.
26. Et fornicata es cum filiis Aegypti vicinis tuis magnarum carnium; et multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me.
27. Ecce! ego extendam manum meam super te, et auferam justificationem tuam; et dabo te in animas odientium te filiarum Palaestinarum, quae erubescunt in via tua scelerata.
28. Et fornicata es in filiis Assyriorum, eo quod necdum fueris expleta; et postquam fornicata es, nec sic es satiata.
29. Et multiplicasti fornicationem tuam in terra Chanaan cum Chaldaeis; et nec sic satiata es.
30. In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus; cum facias omnia haec opera mulieris meretricis, et procacis?
31. Quia fabricasti lupanar tuum in capite omnis viae, et excelsum tuum fecisti in omni platea; nec facta es quasi meretrix fastidio augens pretium;
32. sed quasi mulier adultera, quae super virum suum inducit alienos.
33. Omnibus meretricibus dantur mercedes: tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, et dona donabas c) eis, ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum.
34. Factumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, et post te non erit fornicatio; in eo enim, quod dedisti mercedes, et mercedes non accepisti, factum est in te contrarium.
35. Propterea meretrix audi verbum Domini.

1590. meis, b) 1590. et restita es eis c) 1598. eis, vi

36. Haec dicit Dominus Deus: Quia effusum est aes tuum, et revelata est ignominia tua in fornicationibus tuis super amatores tuos, et super idola abominationum tuarum in sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis.

37. Ecce! ego congregabo omnes amatores tuos, quibus a) commista es; et omnes, quos dilexisti cum universis, quos oderas; et congregabo eos super te undique, et nudabo ignominiam tuam coram eis, et videbunt omnem turpitudinem tuam.

38. *Et judicabo te judiciis adulterarum, et effundentium sanguinem; et dabo te in sanguinem furoris et zeli. * c. 23, 10.

39. Et dabo te in manus eorum, et destruent lupanar tuum; et demolientur prostibulum tuum; et denudabunt te vestimentis tuis, et auferent vasa decoris tui; et derelinquent te nudam, plenamque ignominia.

40. Et adducent super te multitudinem, et lapidabunt te lapidibus, et trucidabunt te gladiis suis.

41. *Et comburent domos tuas igni b), et facient in te judicia in oculis mulierum plurimarum; et desines fornicari, et mercedes ultra non dabis. * 4 Reg. 25, 9.

42. Et requiescet indignatio mea in te; et auferetur zelus meus a te, et quiescam, nec irascar amplius.

43. Eo quod non fueris recordata dierum adolescentiae tuae, et provocasti me in omnibus his; quapropter et ego vias tuas in capite tuo dedi, ait Dominus Deus, et non feci juxta scelera tua in omnibus abominationibus tuis.

44. Ecce! omnis, qui dicit vulgo proverbium, in te assumet illud, dicens: Sicut mater, ita et filia ejus.

45. Filia matris tuae es tu, quae projecit virum suum, et filios suos; et soror sororum tuar[um] tu, quae projecerunt viros s[uos] et filios suos; mater vestra [Ce]thaea, et pater vester Amor[rhae]us.

46. Et soror tua major, S[ama]ria, ipsa et filiae ejus, quae [habi]tant ad sinistram tuam; soro[r au]tem tua minor te, quae hab[itat a] dextris tuis, Sodoma, et filiae [ejus].

47. Sed nec in viis earum [am]bulasti, neque secundum sc[elera] earum fecisti pauxillum mi[nus]; pene sceleratiora fecisti ill[is in] omnibus viis tuis.

48. Vivo ego, dicit Dom[inus] Deus, quia non fecit Sodom[a so]ror tua ipsa, et filiae ejus, sic[ut fe]cisti tu, et filiae tuae.

49. * Ecce! haec fuit iniq[uitas] Sodomae sororis tuae, supe[rbia,] saturitas panis et abundanti[a, et] otium ipsius, et filiarum eju[s; et] manum egeno et pauperi [non] porrigebant. * Gen. 19, [2...]

50. Et elevatae sunt, et fec[erunt] abominationes coram me; et [abs]tuli eas, sicut vidisti.

51. Et Samaria dimidium [pec]catorum tuorum non pecc[avit;] sed vicisti eas sceleribus tu[is, et] justificasti sorores tuas in o[mni]bus abominationibus tuis, [quas] operata es.

52. Ergo et tu porta conf[usio]nem tuam, quae vicisti sor[ores] tuas peccatis tuis, scelerati[us a]gens ab eis; justificatae sunt e[nim] a te; ergo et tu confundere[, et] porta ignominiam tuam, qua[e ju]stificasti sorores tuas.

53. Et convertam restituen[s eas] conversione Sodomorum cu[m fi]liabus suis, et conversione Sa[ma]riae, et filiarum ejus; et con[ver]tam reversionem tuam in m[edio] earum,

54. ut portes ignominiam tu[am,] et confundaris in omnibus, q[uae] fecisti consolans eas.

55. Et soror tua Sodoma, e[t ...]

a) 1590. commixta b) 1590. igne,

ejus revertentur ad antiqui-
m suam; et Samaria, et filiae
revertentur ad antiquitatem
m; et tu, et filiae tuae, rever-
ini ad antiquitatem vestram.
. Non fuit autem Sodoma so-
tua audita in ore tuo, in die
erbiae tuae,
. antequam revelaretur ma-
tua; sicut hoc tempore in
robrium filiarum Syriae, et
ctarum in circuitu tuo filia-
Palaestinarum a), quae am-
t te per gyrum.
. Scelus tuum, et ignomini-
tuam tu portasti, ait Dominus
s.
. Quia haec dicit Dominus
s: Et faciam tibi, sicut de-
isti juramentum, ut irritum
res pactum;
. et recordabor ego pacti mei
m in diebus adolescentiae
; et suscitabo tibi pactum
piternum.
. Et recordaberis viarum tua-
, et confunderis; cum rece-
s sorores tuas te majores cum
oribus tuis; et dabo eas tibi
lias, sed non ex pacto tuo.
. Et suscitabo ego pactum
m tecum; et scies, quia ego
minus,
. ut recorderis, et confunda-
et non sit tibi ultra aperire os
confusione tua, cum placa-
ibi fuero in omnibus, quae fe-
, ait Dominus Deus.

Cap. 17.

ia fata sub parabola duarum aquilarum.

Et factum est verbum Domi-
d me, dicens:
Fili hominis! propone ae-
na, et narra parabolam ad do-
n Israël,
et dices: Haec dicit Domi-
Deus: Aquila grandis magna-
alarum, longo membrorum
u, plena plumis, et varietate,

venit ad Libanum, et tulit medul-
lam cedri.
4. Summitatem frondium ejus
avulsit; et transportavit eam in
terram Chanaan, in urbe negotia-
torum posuit illam.
5. Et tulit de semine terrae, et
posuit illud in terra pro semine,
ut firmaret radicem super aquas
multas; in superficie posuit illud.
6. Cumque germinasset, crevit
in vineam latiorem humili statu-
ra, respicientibus ramis ejus ad
eam; et radices ejus sub illa erant.
Facta est ergo vinea, et fructifi-
cavit in palmites, et emisit pro-
pagines.
7. Et facta est aquila altera gran-
dis magnis alis, multisque plumis;
et ecce! vinea ista quasi mittens
radices suas ad eam, palmites suos
extendit ad illam, ut irrigaret eam
de areolis germinis sui.
8. In terra bona super aquas
multas plantata est: ut faciat fron-
des, et portet fructum, ut sit in vi-
neam grandem.
9. Dic: Haec dicit Dominus De-
eus: Ergone prosperabitur? non-
ne radices ejus evellet, et fructus
ejus distringet, et siccabit omnes
palmites germinis ejus, et arescet;
et non in brachio grandi, neque
in populo multo, ut evelleret eam
radicitus?
10. Ecce! plantata est: ergone
prosperabitur? nonne cum tetige-
rit eam ventus urens, siccabitur,
et in areis germinis sui arescet?
11. Et factum est verbum Do-
mini ad me, dicens:
12. Dic ad domum exasperan-
tem: Nescitis, quid ista signifi-
cent? Dic: Ecce! venit rex Baby-
lonis in Jerusalem; et assumet re-
gem, et principes ejus, et adducet
eos ad semetipsum in Babylonem.
13. Et tollet de semine regni,
ferietque cum eo foedus; et ab
eo accipiet jusjurandum. Sed et
fortes terrae tollet,

1590. Palæsthinarum,

14. ut sit regnum humile, et non elevetur; sed custodiat pactum ejus, et servet illud.

15. Qui recedens ab eo misit nuncios ad Aegyptum, ut daret sibi equos, et populum multum. Numquid prosperabitur, vel consequetur salutem, qui fecit haec? et qui dissolvit pactum, numquid effugiet?

16. Vivo ego, dicit Dominus Deus; quoniam in loco regis, qui constituit eum regem, cujus fecit irritum juramentum, et solvit pactum, quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur.

17. Et non in exercitu grandi, neque in populo multo faciet contra eum Pharao praelium; in jactu aggeris, et in extructione vallorum, ut interficiat animas multas.

18. Spreverat enim juramentum, ut solveret foedus, et ecce! dedit manum suam; et cum omnia haec fecerit, non effugiet.

19. Propterea haec dicit Dominus Deus: Vivo ego, quoniam juramentum, quod sprevit, et foedus, quod praevaricatus est, ponam in caput ejus.

20. * Et expandam super eum rete meum, et comprehendetur in sagena mea: et adducam eum in Babylonem, et judicabo eum ibi in praevaricatione, qua despexit me. * c. 12, 13. 32, 3.

21. Et omnes profugi ejus cum universo agmine suo gladio cadent; residui autem in omnem ventum dispergentur; et scietis, quia ego Dominus locutus sum.

22. Haec dicit Dominus Deus: et sumam ego de medulla cedri sublimis, et ponam; de vertice ramorum ejus tenerum distringam, et plantabo super montem excelsum et eminentem.

23. In monte sublimi Israël plantabo illud, et erumpet in germen, et faciet fructum, et erit in cedrum magnam; et habitabunt sub ea omnes volucres, et univer volatile sub umbra frondium nidificabit.

24. Et scient omnia ligna r nis, quia ego Dominus humi lignum sublime, et exaltav gnum humile; et siccavi lig viride, et frondere feci lign ridum. Ego Dominus locutus et feci.

Cap. 18.

Unusquisque suam portabit iniquit

1. Et factus est sermo Do ad me, dicens:

2. Quid est, quod inter vo rabolam vertitis in prover istud in terra Israël, dicent Patres comederunt uvam bam, et dentes filiorum obst cunt? * Jer. 31, 29.

3. Vivo ego, dicit Dominu us, si erit ultra vobis para haec in proverbium in Israël

4. Ecce! omnes animae sunt; ut anima patris, ita et a filii mea est; anima, quae p verit, ipsa morietur.

5. Et vir si fuerit justus, cerit judicium et justitiam,

6. in montibus non comed et oculos suos non levaver idola domus Israël; et ux proximi sui non violaverit, mulierem menstruatam no cesserit;

7. et hominem non contrist rit: pignus debitori reddid per vim nihil rapuerit; * pa suum esurienti dederit, et nu operuerit vestimento.
* Jes. 58, 7. Matth. 25, 35.

8. Ad usuram non commod rit, et amplius non acceperit iniquitate averterit manum s et judicium verum fecerit virum et virum;

9. in praeceptis meis amb verit, et judicia mea custodi ut faciat veritatem; hic justu vita vivet, ait Dominus Deus.

10. Quod si genuerit filiu

ıem effundentem sanguinem,
:cerit unum de istis;
ı. et haec quidem omnia non
entem, sed in montibus com-
ıtem, et uxorem proximi sui
uentem;
ı. egenum, et pauperem con-
antem, rapientem rapinas, pi-
s non reddentem, et ad idola
ntem oculos suos, abomina-
em facientem;
ad usuram dantem, et ampli-
ccipientem; numquid vivet?
vivet. Cum universa haec
standa fecerit, morte morie-
sanguis ejus in ipso erit.
. Quod si genuerit filium, qui
ns omnia peccata patris sui,
: fecit, timuerit, et non fece-
imile eis;
. super montes non comede-
et oculos suos non levaverit
lola domus Israël, et uxorem
.imi sui non violaverit;
. et virum non contristave-
ignus non retinuerit, et ra-
m non rapuerit, panem suum
ienti dederit, et nudum ope-
it vestimento.
. A pauperis injuria averte-
anum suam, usuram et super-
ıdantiam non acceperit, ju-
ı mea fecerit, in praeceptis
ambulaverit; hic non mori-
in iniquitate patris sui, sed
vivet.
. Pater ejus, quia calumnia-
st, et vim fecit fratri, et ma-
operatus est in medio populi
:cce mortuus est in iniquita-
a.
. Et dicitis: Quare non por-
a) filius iniquitatem patris?
·licet, quia filius judicium,
stitiam operatus est, omnia
cepta mea custodivit, et fe-
la, vivet vita.
. * Anima, quae peccaverit,
morietur; filius non porta-
niquitatem patris, et pater
ortabit iniquitatem filii; ju-
stitia justi super eum erit, et impietas impii erit super eum.
* Deut. 24, 16. 4 Reg. 14, 6. 2 Paral. 25, 4.

21. Si autem impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est, et custodierit omnia praecepta mea, et fecerit judicium, et justitiam; vita vivet, et non morietur.

22. Omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor; in justitia sua, quam operatus est, vivet.

23. * Numquid voluntatis meae est mors impii, dicit Dominus Deus, et non ut convertatur a viis suis, et vivat? * c. 32. 33, 11. Ps. 29, 4. 2 Petr. 3, 9.

24. Si autem averterit se justus a justitia sua; et fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, numquid vivet? omnes justitiae ejus, quas fecerat, non recordabuntur; in praevaricatione, qua praevaricatus est, et in peccato suo, quod peccavit, in ipsis morietur.

25. Et dixistis: * Non est aequa via Domini. Audite ergo domus Israël! Numquid via mea non est aequa, et non magis viae vestrae pravae sunt? * c. 33, 20.

26. Cum enim averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem, morietur in eis; in injustitia, quam operatus est, morietur.

27. Et cum averterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, et fecerit judicium, et justitiam; ipse animam suam vivificabit.

28. Considerans enim, et avertens se ab omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est; vita vivet, et non morietur.

29. Et dicunt filii Israël: Non est aequa via Domini. Numquid viae meae non sunt aequae, domus Israël, et non magis viae vestrae pravae?

---
590. portabit

30. Idcirco unumquemque juxta vias suas judicabo domus Israel, ait Dominus Deus. * Convertimini, et agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris; et non erit vobis in ruinam iniquitas. *Matth. 3, 2. Luc. 3, 3.

31. Projicite a vobis omnes praevaricationes vestras, in quibus praevaricati estis, et facite vobis cor novum, et spiritum novum; et quare moriemini domus Israël?

32. * Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, revertimini, et vivite. *c. 23. 33, 11. 2 Petr. 3, 9.

Cap. 19.

Miserandam Jerusalem et regum ejus sortem deplorat.

1. Et tu a) assume planctum super principes Israël,

2. et dices: Quare mater tua leaena inter leones cubavit, in medio leunculorum enutrivit catulos suos?

3. Et eduxit unum de leunculis suis, et leo factus est, et didicit capere praedam, hominemque comedere.

4. Et audierunt de eo gentes, et non absque vulneribus suis ceperunt eum; et adduxerunt eum in catenis in terram Aegypti.

5. Quae cum vidisset, quoniam infirmata est, et periit expectatio ejus; tulit unum de leunculis suis, leonem constituit eum.

6. Qui incedebat inter leones, et factus est leo; et didicit praedam capere, et homines devorare.

7. Didicit viduas facere, et civitates eorum in desertum adducere; et desolata est terra, et plenitudo ejus a voce rugitus illius.

8. Et convenerunt adversus eum gentes undique de provinciis, et expanderunt super eum rete suum, in vulneribus earum captus est.

9. Et miserunt eum in caveam, in catenis adduxerunt eum gem Babylonis; miserunt um in carcerem, ne audiret ejus ultra super montes Isr

10. Mater tua quasi vir sanguine tuo super aquam tata est; fructus ejus, et fr ejus creverunt ex aquis mu

11. Et factae sunt ei virg lidae in sceptra dominan et exaltata est statura ejus frondes; et vidit altitudin am in multitudine palmitu rum.

12. Et evulsa est in ira, ramque projecta, * et ven rens siccavit fructum ejus; cuerunt, et arefactae sunt roboris ejus; ignis comedi * Osee 13, 15.

13. Et nunc transplanta in desertum, in terra invia tienti.

14. Et egressus est ignis ga ramorum ejus, qui fruc jus comedit; et non fuit virga fortis, sceptrum dom tium. Planctus est, et erit in ctum.

Cap. 20.

Ingratitudinem et scelera Judæis ex

1. Et factum est in anno mo, in quinto, in decima m venerunt viri de senioribu el, ut interrogarent Domin sederunt coram me.

2. Et factus est sermo D ad me, dicens:

3. Fili hominis loquere ribus Israël, et dices ad eos: dicit Dominus Deus: Nu ad interrogandum me vos stis? vivo ego, quia non re debo vobis, ait Dominus

4. Si judicas eos, si judic hominis, abominationes p eorum ostende eis.

5. Et dices ad eos: Haec Dominus Deus: In die, qua Israël, et levavi manum mea

a) 1590. add. fili hominis

e domus Jacob, et apparui
ı terra Aegypti, et levavi ma-
meam pro eis, dicens: Ego
inus Deus vester.
In die illa levavi manum me-
ro eis, ut educerem eos de
ı Aegypti, in terram, quam
ideram eis, fluentem lacte et
e; quae est egregia inter om-
erras.
Et dixi ad eos: Unusquisque
nsiones oculorum suorum
iat, et in idolis Aegypti no-
pollui; ego Dominus Deus
er.
t irritaverunt me, noluerunt-
ne audire; unusquisque ab-
ationes oculorum suorum
projecit, nec idola Aegypti
uerunt; et dixi, ut effunde-
indignationem meam super
et implerem iram meam in
n medio terrae Aegypti.
Et feci propter nomen me-
t non violaretur coram gen-
, in quarum medio erant, et
quas apparui eis, ut educe-
eos de terra Aegypti.
Ejeci ergo eos de terra Ae-
, et eduxi eos in desertum.
*Et dedi eis praecepta mea,
licia mea ostendi eis, quae
ns homo, vivet in eis.

*Lev. 18, 5. Rom. 10, 5.

* Insuper et sabbata mea
eis, ut essent signum inter
eos; et scirent, quia ego
inus sanctificans eos.

Exod. 20, 8. 31, 13. Deut. 5, 12.

Et irritaverunt me domus
l in deserto, in praeceptis
non ambulaverunt, et judi-
ea projecerunt, quae faciens
vivet in eis; et sabbata mea
verunt vehementer; dixi er-
ıt effunderem furorem me-
per eos in deserto, et con-
rem eos.
Et feci propter nomen me-
ne violaretur coram genti-
de quibus ejeci eos in con-
n earum.

15. Ego igitur levavi manum
meam super eos in deserto, ne in-
ducerem eos in terram, quam de-
di eis, fluentem lacte, et melle,
praecipuam terrarum omnium;
16. quia judicia mea projece-
runt, et in praeceptis meis non
ambulaverunt, et sabbata mea
violaverunt; post idola enim cor
eorum gradiebatur.
17. Et pepercit oculus meus su-
per eos, ut non interficerem eos;
nec consumpsi eos in deserto.
18. Dixi autem ad filios eorum
in solitudine: In praeceptis pa-
trum vestrorum nolite incedere,
nec judicia eorum custodiatis,
nec in idolis eorum polluamini.
19. Ego Dominus Deus vester;
in praeceptis meis ambulate, ju-
dicia mea custodite, et facite ea;
20. et sabbata mea sanctificate,
ut sint signum inter me et vos, et
sciatis, quia ego sum Dominus
Deus vester.
21. Et exacerbaverunt me filii,
in praeceptis meis non ambula-
verunt, et judicia mea non custo-
dierunt, ut facerent ea; quae cum
fecerit homo, vivet in eis; et sab-
bata mea violaverunt; et com-
minatus sum, ut effunderem fu-
rorem meum super eos, et imple-
rem iram meam in eis in deserto.
22. Averti autem manum meam,
et feci propter nomen meum, ut
non violaretur coram gentibus,
de quibus ejeci eos in oculis ea-
rum.
23. Iterum levavi manum me-
am in eos in solitudine, ut disper-
gerem illos in nationes, et venti-
larem in terras;
24. eo quod judicia mea non fe-
cissent, et praecepta mea repro-
bassent, et sabbata mea violas-
sent, et post idola patrum suorum
fuissent oculi eorum.
25. Ergo et ego dedi eis prae-
cepta non bona, et judicia, in qui-
bus non vivent.

26. Et pollui eos in muneribus suis, cum offerrent omne, quod aperit vulvam, propter delicta sua; et scient, quia ego Dominus.

27. Quamobrem loquere ad domum Israël, fili hominis! et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Adhuc et in hoc blasphemaverunt me patres vestri, cum sprevissent me contemnentes;

28. et induxissem eos in terram, super quam levavi manum meam, ut darem eis; viderunt omnem collem excelsum, et omne lignum nemorosum, et immolaverunt ibi victimas suas; et dederunt ibi irritationem oblationis suae, et posuerunt ibi odorem suavitatis suae, et libaverunt libationes suas.

29. Et dixi ad eos: Quid est excelsum, ad quod vos ingredimini? et vocatum est nomen ejus excelsum usque ad hanc diem.

30. Propterea dic ad domum Israël: Haec dicit Dominus Deus: Certe in via patrum vestrorum vos polluimini, et post offendicula eorum vos fornicamini;

31. et in oblatione donorum vestrorum, cum traducitis filios vestros per ignem, vos polluimini in omnibus idolis vestris usque hodie; et ego respondebo vobis domus Israël? Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non respondebo vobis.

32. Neque cogitatio mentis vestrae fiet, dicentium: Erimus sicut gentes, et sicut cognationes terrae, ut colamus ligna et lapides.

33. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam in manu forti, et in brachio extento, et in furore effuso regnabo super vos.

34. Et educam vos de populis; et congregabo vos de terris, in quibus dispersi estis, in manu valida, et in brachio extento, et in furore effuso regnabo super vos.

a) 1590. om. Deus

35. Et adducam vos in
tum populorum, et judica
biscum ibi facie ad facien

36. Sicut judicio conte
versum patres vestros in
terrae Aegypti, sic judica
dicit Dominus Deus a).

37. Et subjiciam vos
meo, et inducam vos in
foederis.

38. Et eligam de vobi
gressores, et impios, et
incolatus eorum educam
in terram Israël non ing
tur; et scietis, quia ego D

39. Et vos domus Israë
dicit Dominus Deus: Sing
idola vestra ambulate, e
eis. Quod si et in hoc no
ritis me, et nomen meum s
pollueritis ultra in muner
stris, et in idolis vestris;

40. in monte sancto
monte excelso Israël, ai
nus Deus, ibi serviet mih
domus Israël; omnes, inq
terra, in qua placebunt
ibi quaeram primitias ve
initium decimarum vestr
omnibus sanctificationi
stris.

41. In odorem suavitat
piam vos, cum eduxero vo
pulis, et congregavero vo
ris, in quas dispersi estis
ctificabor in vobis in oc
tionum.

42. Et scietis, quia eg
nus, cum induxero vos ad
Israël, in terram, pro qu
manum meam, ut darem
tribus vestris.

43. Et recordabimini
rum vestrarum, et omni
lerum vestrorum, quibus
estis in eis; et displicebit
in conspectu vestro in o
malitiis vestris, quas feci

44. Et scietis, quia eg
nus, cum benefecero vo
pter nomen meum, et no

vias vestras malas, neque se-
um scelera vestra pessima
us Israël, ait Dominus Deus.
Et factus est sermo Domi-
me, dicens:
Fili hominis! pone faciem
contra viam Austri, et stilla
phricum, et propheta ad sal-
agri meridiani.
Et dices saltui meridiano:
verbum Domini: Haec di-
ominus Deus: Ecce! ego suc-
am in te ignem, et combu-
in te omne lignum viride, et
e lignum aridum; non extin-
ur flamma succensionis; et
buretur in ea omnis facies ab
ro usque ad Aquilonem.
Et videbit universa caro,
ego Dominus succendi eam,
xtinguetur.
Et dixi: A a a a), Domine
; ipsi dicunt de me: Num-
non per parabolas loquitur

Cap. 21.

em et Ammonitis horrenda annunciat.

Et factus est sermo Domini
e, dicens:
Fili hominis! pone faciem
ad Jerusalem, et stilla ad
uaria, et propheta contra
um Israël;
et dices terrae Israël: Haec
Dominus Deus: Ecce! ego
et ejiciam gladium meum de
a sua, et occidam in te ju-
et impium.
Pro eo autem, quod occidi
ustum, et impium, idcirco
lietur gladius meus de vagi-
a ad omnem carnem ab Au-
sque ad Aquilonem;
ut sciat omnis caro, quia
Dominus eduxi gladium me-
vagina sua irrevocabilem.
Et tu, fili hominis! ingemi-
contritione lumborum, et
aritudinibus ingemisce co-
is.

7. Cumque dixerint ad te: Quare tu gemis? dices: Pro auditu; quia venit, et tabescet omne cor, et dissolventur universae manus, et infirmabitur omnis spiritus, et per cuncta genua fluent aquae; ecce! venit, et fiet, ait Dominus Deus.

8. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

9. Fili hominis! propheta, et dices: Haec dicit Dominus Deus: Loquere: Gladius, gladius exacutus est, et limatus.

10. Ut caedat victimas, exacutus est; ut splendeat, limatus est; qui moves sceptrum filii mei, succidisti omne lignum.

11. Et dedi eum ad levigandum, ut teneatur manu: iste exacutus est gladius, et iste limatus b) est, ut sit in manu interficientis.

12. Clama, et ulula fili hominis, quia hic factus est in populo meo, hic in cunctis ducibus Israël, qui fugerant; gladio traditi sunt cum populo meo, idcirco plaude super femur,

13. quia probatus est; et hoc, cum sceptrum subverterit, et non erit, dicit Dominus Deus.

14. Tu ergo fili hominis propheta, et percute manu ad manum, et duplicetur gladius, ac triplicetur gladius interfectorum; hic est gladius occisionis magnae, qui obstupescere eos facit,

15. et corde tabescere, et multiplicat ruinas. In omnibus portis eorum dedi conturbationem gladii acuti, et limati ad fulgendum, amicti ad caedem.

16. Exacuere, vade ad dexteram, sive ad sinistram, quocumque faciei tuae est appetitus.

17. Quin et ego plaudam manu ad manum, et implebo indignationem meam, ego Dominus locutus sum.

18. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

---

90. Ah, ah, ah   b) 1590. „limatus" chartula impressa glutine impositum.

19. Et tu, fili hominis! pone tibi duas vias, ut veniat gladius regis Babylonis; de terra una egredientur ambae; et manu capiet conjecturam, in capite viae civitatis conjiciet.

20. Viam pones, ut veniat gladius ad Rabbath filiorum Ammon, et ad a) Judam in Jerusalem munitissimam.

21. Stetit enim rex Babylonis in bivio, in capite duarum viarum, divinationem quaerens, commiscens sagittas; interrogavit idola, exta consuluit.

22. Ad dexteram ejus facta est divinatio super Jerusalem, ut ponat arietes, ut aperiat os in caede, ut elevet vocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem, ut aedificet munitiones.

23. Eritque quasi consulens frustra oraculum in oculis eorum, et sabbatorum otium imitans; ipse autem recordabitur iniquitatis ad capiendum.

24. Idcirco haec dicit Dominus Deus: pro eo, quod recordati estis iniquitatis vestrae, et revelastis praevaricationes vestras, et apparuerunt peccata vestra in omnibus cogitationibus vestris; pro eo, inquam, quod recordati estis, manu capiemini.

25. Tu autem profane, impie dux Israël, cujus venit dies in tempore iniquitatis praefinita:

26. Haec dicit Dominus Deus: Aufer cidarim, tolle coronam! nonne haec est, quae humilem sublevavit, et sublimem humiliavit?

27. Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam; et hoc non factum est, donec veniret, cujus est judicium, et tradam ei.

28. Et tu, fili hominis! propheta, et dic: Haec dicit Dominus Deus ad filios Ammon, et ad op-

probrium eorum, et dice
cro, mucro, evaginate b)
dendum, limate, ut interfi
fulgeas,

29. cum tibi viderentu
et divinarentur mendacia
reris super colla vulner
impiorum, quorum venit
tempore iniquitatis praef

30. Revertere ad vagi
am, in loco, in quo creat
terra nativitatis tuae judi

31. et effundam super
gnationem meam; in ign
ris mei sufflabo in te, dab
in manus hominum insipi
et fabricantium interitum

32. Igni eris cibus, sang
erit in medio terrae, ol
traderis; quia ego Domi
cutus sum.

Cap. 22.

Scelera Jerosolymis patra

1. Et factum est verbum
ni ad me, dicens:

2. Et tu, fili hominis!
judicas, nonne judicas ci
sanguinum?

3. Et ostendes ei omnes
nationes suas, et dices: H
cit Dominus Deus: Civita
dens sanguinem in medio
veniat tempus ejus; et qu
idola contra semetipsam,
lueretur.

4. In sanguine tuo, qui
fusus est, deliquisti; et i
tuis, quae fecisti, polluta
appropinquare fecisti di
et adduxisti tempus annor
rum; propterea dedi te
brium gentibus, et irrisi
niversis terris.

5. Quae juxta sunt, et qu
cul a te, triumphabunt de
dida, nobilis, grandis int

6. Ecce! principes Isr
guli in brachio suo fueru
ad effundendum sanguin

a) 1592. et et ad Judam, C. R. 1592. et ad Judam b) 1590. 1592. 16
te ... lima te, 1598. C. R. 1592. evaginate ... limate,

'atrem, et matrem contu-
affecerunt in te, advenam
niati sunt in medio tui, pu-
et viduam contristaverunt
e.
anctuaria mea a) sprevisti,
)ata mea polluisti.
'iri detractores fuerunt in
ffundendum sanguinem, et
montes comederunt in te,
operati sunt in medio tui.
Verecundiora patris dis-
ruerunt in te, immunditiam
ruatae humiliavérunt in te.
* Et unusquisque in uxorem
ni sui operatus est abomi-
iem, et socer nurum suam
t nefarie, frater sororem
filiam patris sui oppressit

* Jer. 5, 8.

Munera acceperunt apud
effundendum sanguinem;
n et superabundantiam ac-
i, et avare proximos tuos ca-
abaris; meique oblita es,
minus Deus.
Ecce! complosi manus meas
avaritiam tuam, quam fe-
:t super sanguinem, qui ef-
est in medio tui.
Numquid sustinebit cor tu-
it praevalebunt manus tuae
ous, quos ego faciam tibi?
ominus locutus sum, et fa-

t dispergam te in nationes,
ilabo te in terras, et defice-
am immunditiam tuam a te.
Et possidebo te in conspe-
itium; et scies, quia ego
ius.
Et factum est verbum Do-
d me, dicens:
Fili hominis! versa est mi-
us Israël in scoriam; om-
aes, et stannum, et ferrum,
nbum in medio fornacis;
argenti facti sunt.
'ropterea haec dicit Domi-
us: Eo quod versi estis o-
n scoriam, propterea ecce!

a). sprevistis, ... polluistis.

ego congregabo vos in medio Je-
rusalem,
20. congregatione argenti, et
aeris, et stanni, et ferri, et plum-
bi in medio fornacis; ut succen-
dam in ea ignem ad conflandum,
sic congregabo in furore meo, et
in ira mea, et requiescam; et con-
flabo vos.
21. Et congregabo vos, et suc-
cendam vos in igne furoris mei,
et conflabimini in medio ejus.
22. Ut conflatur argentum in
medio fornacis, sic eritis in me-
dio ejus; et scietis, quia ego Do-
minus, cum effuderim indignati-
onem meam super vos.
23. Et factum est verbum Do-
mini ad me, dicens:
24. Fili hominis! dic ei: Tu es
terra immunda, et non compluta
in die furoris.
25. Conjuratio prophetarum in
medio ejus, sicut leo rugiens, ra-
piensque praedam, animas devo-
raverunt, opes et pretium acce-
perunt, viduas ejus multiplicave-
runt in medio illius.
26. Sacerdotes ejus contempse-
runt legem meam, et polluerunt
sanctuaria mea; inter sanctum et
profanum non habuerunt distan-
tiam; et inter pollutum et mun-
dum non intellexerunt; et a sab-
batis meis averterunt oculos su-
os, et coinquinabar in medio eo-
rum.
27. * Principes ejus in medio il-
lius, quasi lupi rapientes prae-
dam ad effundendum sanguinem,
et ad perdendas animas, et avare
ad sectanda lucra.

* Mich. 3, 11. Soph. 3, 3.

28. Prophetae autem ejus lini-
ebant eos absque temperamento,
videntes vana, et divinantes eis
mendacium, dicentes: Haec dicit
Dominus Deus, cum Dominus non
sit locutus.
29. Populi terrae calumniaban-
tur calumniam, et rapiebant vio-

lenter; egenum et pauperem affligebant, et advenam opprimebant calumnia absque judicio.

30. Et quaesivi de eis virum, qui interponeret sepem, et staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam; et non inveni.

31. Et effudi super eos indignationem meam, in igne irae meae consumpsi eos; viam eorum in caput eorum reddidi, ait Dominus Deus.

Cap. 23.

Jerusalem et Samaria duabus meretricibus comparantur.

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis! duae mulieres filiae matris unius fuerunt,

3. et fornicatae sunt in Aegypto, in adolescentia sua fornicatae sunt; ibi subacta sunt ubera earum, et fractae sunt mammae pubertatis earum.

4. Nomina autem earum, Oolla major, et Ooliba soror ejus minor; et habui eas, et pepererunt filios et filias. Porro earum nomina, Samaria Oolla, et Jerusalem Ooliba.

5. Fornicata est igitur super me Oolla, et insanivit in amatores suos, in Assyrios propinquantes,

6. vestitos hyacintho, principes, et magistratus, juvenes cupidinis, universos equites, ascensores equorum.

7. Et dedit fornicationes suas super eos electos, filios Assyriorum universos; et in omnibus, in quos insanivit, in immunditiis eorum polluta est.

8. Insuper et fornicationes suas, quas habuerat in Aegypto, non reliquit; nam et illi dormierunt cum ea in adolescentia ejus, et illi confregerunt ubera pubertatis ejus, et effuderunt fornicationem suam super eam.

9. Propterea tradidi ea
nus amatorum suorum, i
filiorum Assur, super quo
sanivit libidine.

10.* Ipsi discooperueru
miniam ejus, filios, et fi
tulerunt, et ipsam occide
dio; et factae sunt famo
lieres, et judicia perpetr
in ea. *c. 16, 3

11. Quod cum vidisset
jus Ooliba, plusquam illa
vit libidine; et fornicatio
am super fornicationem
suae.

12. Ad filios Assyrioru
buit impudenter, ducibu
gistratibus ad se venienti
dutis veste varia, equitil
vectabantur equis, et ado
tibus forma cunctis egreg

13. Et vidi, quod pollu
via una ambarum.

14. Et auxit fornicatio
cumque vidisset viros dep
pariete, imagines Chald
expressas coloribus,

15. et accinctos baltei
et tiaras tinctas in capiti
rum, formam ducum omn
militudinem filiorum Ba
terraeque Chaldaeorum,
orti sunt,

16. insanivit super eos
piscentia oculorum suo
misit nuncios ad eos in C
am.

17. Cumque venissent
filii Babylonis ad cubile m
rum, polluerunt eam stup
et polluta est ab eis, et satu
anima ejus ab illis.

18. Denudavit quoque f
tiones suas, et discooperu
miniam suam; et recessit
mea ab ea, sicut recesserat
mea a sorore ejus.

19. Multiplicavit enim
cationes suas, recordans di
lescentiae suae, quibus fo
est in terra Aegypti.

20

. Et insanivit libidine super
ubitum eorum, quorum car-
sunt, ut carnes asinorum; et
t fluxus equorum, fluxus eo-
.
.Et visitasti scelus adolescen-
tuae, quando subacta sunt in
ypto ubera tua, et confractae
mammae pubertatis tuae.
. Propterea Ooliba, haec di-
ominus Deus: Ecce! ego sus-
o omnes amatores tuos con-
e, de quibus satiata est anima
et congregabo eos adversum
circuitu;
. filios Babylonis, et univer-
Chaldaeos, nobiles, tyrannos-
et principes, omnes filios As-
rum, juvenes forma egregia,
s, et magistratus universos,
cipes principum, et nomina-
scensores equorum.
. Et venient super te instru-
urru, et rota, multitudo po-
rum; lorica, et clypeo, et ga-
rmabuntur contra te undi-
et dabo coram eis judicium,
dicabunt te judiciis suis.
. Et ponam zelum meum in
uem exercent tecum in furo-
nasum tuum, et aures tuas
cident; et quae remanserint,
o concident; ipsi filios tuos,
ias tuas capient, et novissi-
tuum devorabitur igni a).
Et denudabunt te vestimentis
et tollent vasa gloriae tuae.
Et requiescere faciam sce-
ium de te, et fornicationem
de terra Aegypti; nec leva-
culos tuos ad eos, et Aegypti
recordaberis amplius.
Quia haec dicit Dominus
: Ecce! ego tradam te in ma-
orum, quos odisti; in manus,
ibus satiata est anima tua.
Et agent tecum in odio, et
it omnes labores tuos, et di-
nt te nudam, et ignominia
m, et revelabitur ignominia
fornicationum tuarum, scelus tu-
um, et fornicationes tuae.
30. Fecerunt haec tibi, quia
fornicata es post gentes, inter
quas polluta es in idolis earum.
31. In via sororis tuae ambu-
lasti, et dabo calicem ejus in ma-
nu tua.
32. Haec dicit Dominus Deus:
Calicem sororis tuae bibes pro-
fundum, et latum; eris in deri-
sum, et in subsannationem, quae
est capacissima.
33. Ebrietate, et dolore reple-
beris; calice moeroris et tristi-
tiae, calice sororis tuae Sama-
riae.
34. Et bibes illum, et epotabis
usque ad faeces, et fragmenta e-
jus devorabis, et ubera tua lace-
rabis; quia ego locutus sum, ait
Dominus Deus.
35. Propterea haec dicit Do-
minus Deus: Quia oblita es mei,
et projecisti me post corpus tu-
um, tu quoque porta scelus tuum,
et fornicationes tuas.
36. Et ait Dominus ad me, di-
cens: Fili hominis! numquid ju-
dicas Oollam, et Oolibam, et an-
nuncias eis scelera earum?
37. Quia adulteratae sunt, et san-
guis in manibus earum, et cum i-
dolis suis fornicatae sunt; insu-
per et filios suos, quos genuerunt
mihi, obtulerunt eis ad devoran-
dum.
38. Sed et hoc fecerunt mihi:
Polluerunt sanctuarium meum in
die illa, et sabbata mea profana-
verunt.
39. Cumque immolarent filios
suos idolis suis, et ingrederentur
sanctuarium meum in die illa, ut
pollueren illud; etiam haec fe-
cerunt in medio domus meae.
40. Miserunt ad viros venien-
tes de longe, ad quos nuncium
miserant; itaque ecce venerunt;
quibus te lavisti, et circumlinisti

---

90. igne.

stibio oculos tuos, et ornata es mundo muliebri.

41. Sedisti in lecto pulcherrimo, et mensa ornata est ante te; thymiama meum, et unguentum meum posuisti super eam.

42. Et vox multitudinis exultantis erat in ea; et in viris, qui de multitudine hominum adducebantur, et veniebant de deserto, posuerunt armillas in manibus eorum, et coronas speciosas in capitibus eorum.

43. Et dixi ei, quae attrita est in adulteriis; nunc fornicabitur in fornicatione sua etiam haec.

44. Et ingressi sunt ad eam quasi ad mulierem meretricem; sic ingrediebantur ad Oollam, et Oolibam mulieres nefarias.

45. Viri ergo justi sunt; hi judicabunt eas judicio adulterarum, et judicio effundentium sanguinem; quia adulterae sunt, et sanguis in manibus earum a).

46. Haec enim dicit Dominus Deus: Adduc ad eas multitudinem, et trade eas in tumultum, et in rapinam;

47. et lapidentur lapidibus populorum, et confodiantur gladiis eorum; filios, et filias earum interficient, et domos earum igne succendent.

48. Et auferam scelus de terra, et discent omnes mulieres, ne faciant secundum scelus earum.

49. Et dabunt scelus vestrum super vos, et peccata idolorum vestrorum portabitis; et scietis, quia ego Dominus Deus.

Cap. 24.

Obsidio et excidium Jerusalem prædicuntur.

1. Et factum est verbum Domini ad me, in anno nono, in mense decimo, decima die mensis, dicens:

2. Fili hominis! scribe tibi nomen diei hujus, in qua confirmatus est rex Babylonis ad
Jerusalem hodie.

3. Et dices per proverb
domum irritatricem para
et loqueris ad eos: Haec di
minus Deus: Pone ollam
inquam, et mitte in eam aq

4. Congere frusta ejus
omnem partem bonam, fe
armum, electa et ossibus

5. Pinguissimum pecus a
compone quoque strues
sub ea; efferbuit coctio e
discocta sunt ossa illius in
ejus.

6. Propterea haec dici
nus Deus: Vae civitati
num, ollae, cujus rubigo in
et rubigo ejus non exivit
per partes et per partes su
eam, non cecidit super ea

7. Sanguis enim ejus in
ejus est, super limpidissim
tram effudit illum; non
illum super terram, ut pos
riri pulvere.

8. Ut superinducerem i
tionem meam, et vindicta
rer; dedi sanguinem eju
petram limpidissimam, ne
retur.

9. Propterea haec dici
nus Deus: * Vae civitati
num, cujus ego grandem
pyram. * Nah. 3, 1. Hab.

10. Congere ossa, quae ig
cendam; consumentur ca
coquetur universa compo
ossa tabescent.

11. Pone quoque eam
prunas vacuam, ut incale
liquefiat aes ejus; et conf
medio ejus inquinamentu
et consumatur rubigo eju

12. Multo labore sudat
et non exivit de ea nimia
ejus, neque per ignem.

13. Immunditia tua exec
quia mundare te volui, et
mundata a sordibus tuis;
mundaberis prius, donec

a) 1590. add et cum idolis suis fornicatæ sunt.

faciam indignationem meam
.
Ego Dominus locutus sum:
et, et faciam; non transeam,
parcam, nec placabor juxta
tuas, et juxta adinventiones
judicabo te, dicit Dominus.
Et factum est verbum Do-
ad me, dicens:
Fili hominis! ecce! ego tol-
e desiderabile oculorum tu-
in plaga; et non planges,
e plorabis, neque fluent la-
ae tuae.
Ingemisce tacens, mortuo-
luctum non facies; corona
ircumligata sit tibi, et calcea-
a tua erunt in pedibus tuis,
mictu ora velabis, nec cibos
tium comedes.
Locutus sum ergo ad popu-
nane, et mortua est uxor mea
ere; fecique mane sicut prae-
rat mihi.
Et dixit ad me populus: Qua-
n indicas nobis, quid ista si-
ent, quae tu facis? a)
Et dixi b) ad eos: Sermo Do-
factus est ad me, dicens:
Loquere domui Israël: Haec
Dominus Deus: Ecce! ego
am sanctuarium meum, su-
am imperii vestri, et deside-
e oculorum vestrorum, et
quo pavet anima vestra;
i vestri, et filiae vestrae, quas
uistis, gladio cadent.
Et facietis, sicut feci: Ora
u non velabitis, et cibos lu-
um non comedetis,
coronas habebitis in capi-
vestris, et calceamenta in
us; non plangetis, neque
is, sed tabescetis in iniquita-
vestris, et unusquisque ge-
d fratrem suum.
Eritque Ezechiel vobis in
ntum; juxta omnia, quae fe-
cietis, cum venerit istud; et
scietis, quia ego Dominus Deus.
25. Et tu, fili hominis! ecce in
die, qua tollam ab eis fortitudi-
nem eorum, et gaudium dignita-
tis, et desiderium oculorum eo-
rum, super quo requiescunt ani-
mae eorum, filios, et filias eorum;
26. in die illa, cum venerit fu-
giens ad te, ut annunciet tibi;
27. in die, inquam, illa aperie-
tur os tuum cum eo, qui fugit; et
loqueris, et non silebis ultra; e-
risque eis in portentum, et scie-
tis, quia ego Dominus.

Cap. 25.

Ammon, Moab, Idumæa et Palæstina affligentur.

1. Et factus est sermo Domini
ad me, dicens:
2. Fili hominis! pone faciem
tuam contra filios Ammon, et pro-
phetabis de eis.
3. Et dices filiis Ammon: Au-
dite verbum Domini Dei: Haec
dicit Dominus Deus: Pro eo, quod
dixisti: Euge, euge super sanctu-
arium meum, quia pollutum est;
et super terram Israël, quoniam
desolata est; et super domum Ju-
da, quoniam ducti sunt in capti-
vitatem;
4. idcirco ego tradam te filiis
orientalibus in haereditatem, et
collocabunt caulas suas in te, et
ponent in te tentoria sua; ipsi
comedent fruges tuas; et ipsi bi-
bent lac tuum.
5. Daboque Rabbath in habita-
culum camelorum, et filios Am-
mon in cubile pecorum; et scie-
tis, quia ego Dominus.
6. Quia haec dicit Dominus De-
us: Pro eo, quod plausisti manu,
et percussisti pede, et gavisa es ex
toto affectu super terram Israël;
7. idcirco ecce ego extendam
manum meam super te, et tradam
te in direptionem gentium, et in-

593. om. totum versum 19. C. R. 1593. mendum corrigit. b) 1593. dixit, 590. 1592. 1598. dixi c) 1590. et filii vestri: filiæ vestræ

terficiam te de populis, et perdam de terris, et conteram; et scies, quia ego Dominus.

8. Haec dicit Dominus Deus: Pro eo, quod dixerunt Moab, et Seir: Ecce! sicut omnes gentes, domus Juda;

9. idcirco ecce ego aperiam humerum Moab de civitatibus, de civitatibus, inquam, ejus, et de finibus ejus inclytas terrae Bethiesimoth, et Beelmeon, et Cariathaim,

10. filiis Orientis a) cum filiis Ammon, et dabo eam in haereditatem; ut non sit ultra memoria filiorum Ammon in gentibus.

11. Et in Moab faciam judicia; et scient, quia ego Dominus.

12. Haec dicit Dominus Deus: Pro eo, quod fecit Idumaea ultionem, ut se vindicaret de filiis Juda, peccavitque delinquens, et vindictam expetivit de eis;

13. idcirco haec dicit Dominus Deus: Extendam manum meam super Idumaeam, et auferam de ea hominem, et jumentum, et faciam eam desertam ab Austro; et qui sunt in Dedan, gladio cadent.

14. Et dabo ultionem meam super Idumaeam per manum populi mei Israël; et facient in Edom juxta iram meam, et furorem meum; et scient vindictam meam, dicit Dominus Deus.

15. Haec dicit Dominus Deus: Pro eo, quod fecerunt Palaestini vindictam, et ulti se sunt toto animo, interficientes, et implentes inimicitias veteres;

16. propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce! ego extendam manum meam super Palaestinos, et interficiam interfectores, et perdam reliquias maritimae regionis;

17. faciamque in eis ultiones magnas arguens in furore; et scient, quia ego Dominus, cum dedero vindictam meam super eos.

a) 1690. filios Orientis

Cap. 26.

Tyri vastatio

1. Et factum est in un
anno, prima mensis, factus
mo Domini ad me, dicens

2. Fili hominis! pro eo
dixit Tyrus de Jerusalem:
confractae sunt portae p
rum, conversa est ad me;
bor, deserta est.

3. Propterea haec dicit
nus Deus: Ecce! ego supe
re, et ascendere faciam ad
tes multas, sicut ascendi
fluctuans.

4. Et dissipabunt muro
et destruent turres ejus; et
pulverem ejus de ea, et da
in limpidissimam petram.

5. Siccatio sagenarum
medio maris, quia ego
sum, ait Dominus Deus;
in direptionem gentibus.

6. Filiae quoque ejus, qu
in agro, gladio interficien
scient, quia ego Dominus.

7. Quia haec dicit Domi
us: Ecce! ego adducam ad
Nabuchodonosor regem B
nis ab Aquilone, regem r
cum equis, et curribus, et
bus, et coetu, populoque r

8. Filias tuas, quae sunt i
gladio interficiet; et circu
te munitionibus, et comp
aggerem in gyro; et elevab
tra te clypeum.

9. Et vineas, et arietes
rabit in muros tuos, et turr
destruet in armatura sua.

10. Inundatione equoru
operiet te pulvis eorum; a
equitum, et rotarum, et cu
movebuntur muri tui, c
gressus fuerit portas tuas
per introitum urbis dissipa

11. Ungulis equorum s
conculcabit omnes plateas
populum tuum gladio caed
statuae tuae nobiles in t
corruent.

. Vastabunt opes tuas, diri-
t negotiationes tuas; et de-
ent muros tuos, et domos tu-
raeclaras subvertent; et la-
s tuos, et ligna tua, et pulve-
tuum in medio aquarum po-
t.
. * Et quiescere faciam mul-
linem canticorum tuorum, et
tus cithararum tuarum non
ietur amplius. * Jer. 7, 34.
. Et dabo te in a) limpidissi-
petram, siccatio sagenarum
nec aedificaberis ultra; quia
locutus sum, ait Dominus
s.
. Haec dicit Dominus Deus
: Numquid non a sonitu rui-
uae, et gemitu interfectorum
um, cum occisi fuerint in me-
ui, commovebuntur insulae?
. Et descendent de sedibus
omnes principes maris; et
rent exuvias suas, et vesti-
a sua varia abjicient, et in-
tur stupore; in terra sede-
, et attoniti super repentino
tuo admirabuntur.
. Et assumentes super te la-
um, dicent tibi: Quomodo
ti, quae habitas in mari, urbs
ta, quae fuisti fortis in mari
habitatoribus tuis, quos for-
bant universi?
. Nunc stupebunt naves in
avoris tui; et turbabuntur
ae in mari, eo quod nullus
liatur ex te.
. Quia haec dicit Dominus
: Cum dedero te urbem de-
am sicut civitates, quae non
antur; et adduxero super
yssum, et operuerint te a-
multae;
. et detraxero te cum his, qui
ndunt in lacum ad populum
iternum, et collocavero te
ra novissima sicut solitudi-
eteres, cum his, qui dedu-
ur in lacum, ut non habite-
ris: porro cum dedero gloriam in terra viventium,

21. in nihilum redigam te, et non eris, et requisita non invenieris ultra in sempiternum, dicit Dominus Deus.

Cap. 27.

Tyri ruinam deflet.

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Tu ergo, fili hominis! assume super Tyrum lamentum;

3. et dices Tyro, quae habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad insulas multas: Haec dicit Dominus Deus: O Tyre! tu dixisti: Perfecti decoris ego sum,

4. et in corde maris sita. Finitimi tui, qui te aedificaverunt, impleverunt decorem tuum:

5. Abietibus de Sanir extruxerunt te cum omnibus tabulatis maris; cedrum de Libano tulerunt, ut facerent tibi malum.

6. Quercus de Basan dolaverunt in remos tuos: et transtra tua fecerunt tibi ex ebore Indico, et praetoriola de insulis Italiae.

7. Byssus varia de Aegypto texta est tibi in velum, ut poneretur in malo: hyacinthus et purpura de insulis Elisa facta sunt operimentum tuum.

8. Habitatores Sidonis, et Aradii fuerunt remiges tui, sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui.

9. Senes Giblii, et prudentes ejus habuerunt nautas ad ministerium variae suppellectilis tuae; omnes naves maris, et nautae earum fuerunt in populo negotiationis tuae.

10. Persae, et Lydii, et Libyes erant in exercitu tuo viri bellatores tui; clypeum, et galeam suspenderunt in te pro ornatu tuo.

11. Filii Aradii cum exercitu

590. „limpidissimam" schedula impressa glutine impositum.

tuo erant super muros tuos in circuitu; sed et Pigmaei, qui erant in turribus tuis, pharetras suas suspenderunt in muris tuis per gyrum; ipsi compleverunt pulchritudinem tuam.

12. Carthaginenses negotiatores tui, a multitudine cunctarum divitiarum, argento, ferro, stanno, plumboque repleverunt nundinas tuas.

13. Graecia, Thubal, et Mosoch, ipsi institores tui: mancipia, et vasa aerea advexerunt a) populo tuo.

14. De domo Thogorma, equos, et equites, et mulos adduxerunt ad forum tuum.

15. Filii Dedan negotiatores tui; insulae multae negotiatio manus tuae; dentes eburneos, et hebeninos commutaverunt in pretio tuo.

16. Syrus negotiator tuus propter multitudinem operum tuorum; gemmam, et purpuram, et scutulata, et byssum, et sericum, et chodchod proposuerunt in mercatu tuo.

17. Juda et terra Israël ipsi institores tui in frumento primo, balsamum, et mel, et oleum, et resinam proposuerunt in nundinis tuis.

18. Damascenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diversarum opum, in vino pingui, in lanis coloris optimi.

19. Dan, et Graecia, et Mosel in nundinis tuis proposuerunt ferrum fabrefactum; stacte, et calamus in negotiatione tua.

20. Dedan institores tui in tapetibus ad sedendum.

21. Arabia, et universi principes Cedar, ipsi negotiatores manus tuae; cum agnis, et arietibus, et hoedis venerunt ad te negotiatores tui.

22. Venditores Saba, et Reema, ipsi negotiatores tui; cum uni versis primis aromatibus, et lapi de pretioso, et auro, quod propo suerunt in mercatu tuo.

23. Haran, et Chene, et Eder negotiatores tui; Saba, Assur, e Chelmad, venditores tui;

24. ipsi negotiatores tui multi fariam involucris hyacinthi, e polymitorum, gazarumque pre tiosarum, quae obvolutae, et a strictae erant funibus; cedro quoque habebant in negotiatio nibus tuis.

25. Naves maris, principes tu in negotiatione tua: et repleta es et glorificata nimis in corde ma ris.

26. In aquis multis adduxerun te remiges tui; ventus auster con trivit te in corde maris.

27. Divitiae tuae, et thesau tui, et multiplex instrumentu tuum, nautae tui et gubernator tui, qui tenebant supellectile tuam, et populo tuo praeerant viri quoque bellatores tui, qui e rant in te cum universa multitu dine tua, quae est in medio tui cadent in corde maris in die ru nae tuae.

28. A sonitu clamoris guber natorum tuorum conturbabun tur classes;

29. et descendent de navibu suis omnes, qui tenebant remum nautae, et universi gubernator maris in terra stabunt;

30. et ejulabunt super te voc magna, et clamabunt amare; e superjacient pulverem capitibu suis, et cinere conspergentur.

31. Et radent super te calvit um, et accingentur ciliciis; e plorabunt te in amaritudine an mae ploratu amarissimo.

32. Et assument super te car men lugubre, et plangent te: Qua est, ut Tyrus, quae obmutuit i medio maris?

33. Quae in exitu negotiatio

a) 1590. adduxerunt

ium tuarum de mari implesti po-
pulos multos; in multitudine di-
vitiarum tuarum, et populorum
tuorum ditasti reges terrae.
34. Nunc contrita es a mari, in
profundis aquarum opes tuae, et
omnis multitudo tua, quae erat in
medio tui, ceciderunt.
35. Universi habitatores insu-
larum obstupuerunt super te; et
reges earum omnes tempestate
a) perculsi mutaverunt vultus.
36. Negotiatores populorum
sibilaverunt super te; ad nihilum
deducta es, et non eris usque in
perpetuum.

Cap. 28.

Tyri et Sidonis vastatio. Reditus filiorum Israël.

1. Et factus est sermo Domini
ad me, dicens:
2. Fili hominis! dic principi
Tyri: Haec dicit Dominus Deus:
Eo quod elevatum est cor tuum,
et dixisti: Deus ego sum, et in ca-
thedra Dei sedi in corde maris;
cum sis homo, et non Deus, et de-
disti cor tuum quasi cor Dei.
3. Ecce! sapientior es tu Dani-
ele; omne secretum non est abs-
conditum a te.
4. In sapientia et prudentia tua
fecisti tibi fortitudinem; et ac-
quisisti aurum, et argentum in
thesauris tuis.
5. In multitudine sapientiae
tuae, et in negotiatione tua mul-
tiplicasti tibi fortitudinem; et e-
levatum est cor tuum in robore
tuo.
6. Propterea haec dicit Domi-
nus Deus: Eo quod elevatum est
cor tuum quasi cor Dei;
7. idcirco ecce ego adducam
super te alienos, robustissimos
gentium; et nudabunt gladios su-
os super pulchritudinem sapien-
tiae tuae, et polluent decorem
tuum.
8. Interficient, et detrahent te;
et morieris in interitu occisorum
in corde maris.
9. Numquid dicens loqueris:
Deus ego sum, coram interficien-
tibus te; cum sis homo, et non
Deus, in manu occidentium te?
10. Morte incircumcisorum mo-
rieris in manu alienorum; quia e-
go locutus sum, ait Dominus Deus.
11. Et factus est sermo Domini
ad me, dicens: Fili hominis leva
planctum super regem Tyri;
12. et dices ei: Haec dicit Do-
minus Deus: Tu signaculum si-
militudinis, plenus sapientia, et
perfectus decore,
13. in deliciis paradisi Dei fui-
sti; omnis lapis pretiosus operi-
mentum tuum: sardius, b) topa-
zius, et jaspis, chrysolithus, et o-
nyx, et berillus, sapphirus, et car-
bunculus, et smaragdus; aurum
opus decoris tui; et foramina tua
in die, qua conditus es, praepara-
ta sunt.
14. Tu cherub extentus, et pro-
tegens; et posui te in monte san-
cto Dei, in medio lapidum ignito-
rum ambulasti.
15. Perfectus in viis tuis a die
conditionis tuae, donec inventa
est iniquitas in te.
16. In multitudine negotiatio-
nis tuae repleta sunt interiora tua
iniquitate, et peccasti; et ejeci te
de monte c) Dei, et perdidi te o
cherub protegens, de medio la-
pidum ignitorum.
17. Et elevatum est cor tuum in
decore tuo; perdidisti sapienti-
am tuam in decore tuo, in terram
projeci te; ante faciem regum
dedi te, ut cernerent te.
18. In multitudine iniquitatum
tuarum, et iniquitate negotiatio-
nis tuae polluisti sanctificationem
tuam; producam ergo ignem de
medio tui, qui comedat te, et da-
bo te in cinerem super terram in

a) 1590. percussi b) 1592. 1593. 1598. topatius; 1590. topazius, ut legitur in 1592. 1593. Exod. 28, 17. 39, 10. Job 28, 19. ..... c) 1590. add. sancto

conspectu omnium videntium te.

19. Omnes, qui viderint te in gentibus, obstupescent super te; nihili factus es, et non eris in perpetuum.

20. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

21. Fili hominis! pone faciem tuam contra Sidonem; et prophetabis de ea,

22. et dices: Haec dicit Dominus Deus: Ecce! ego ad te Sidon, et glorificabor in medio tui; et scient, quia ego Dominus, cum fecero in ea judicia, et sanctificatus fuero in ea.

23. Et immittam ei pestilentiam, et sanguinem in plateis ejus; et corruent interfecti in medio ejus gladio per circuitum; et scient, quia ego Dominus.

24. Et non erit ultra domui Israël offendiculum amaritudinis, et spina dolorem inferens undique per circuitum eorum, qui adversantur eis; et scient, quia ego Dominus Deus.

25. Haec dicit Dominus Deus: Quando congregavero domum Israël de populis, in quibus dispersi sunt, sanctificabor in eis coram gentibus; et habitabunt in terra sua, quam dedi servo meo Jacob.

26. Et habitabunt in ea securi; et aedificabunt domos, et plantabunt vineas, et habitabunt confidenter, cum fecero judicia in omnibus, qui adversantur eis per circuitum; et scient, quia ego Dominus Deus eorum.

Cap. 29.

Aegypto mala nunciantur.

1. In anno decimo, decimo mense, undecima die mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis! pone faciem tuam contra Pharaonem regem Aegypti, et prophetabis de eo, et de Aegypto universa;

3. loquere, et dices: Haec dicit Dominus Deus: Ecce! ego ad te

Pharao rex Aegypti, draco
gne, qui cubas in medio flumi
tuorum, et dicis; meus est
us, et ego feci memetipsum.

4. Et ponam froenum in m
lis tuis; et agglutinabo pisce
minum tuorum squamis tui
extraham te de medio flumi
tuorum, et universi pisce
squamis tuis adhaerebunt.

5. Et projiciam te in deser
et omnes pisces fluminis tui
per faciem terrae cades; no
ligeris, neque congregaberis
stiis terrae, et volatilibus
dedi te ad devorandum.

6. Et scient omnes habita
Aegypti, quia ego Dominus;
eo, quod fuisti baculus ar
neus domui Israël. * Jes. 3

7. Quando apprehenderu
manu, et confractus es, et la
sti omnem humerum eorum
innitentibus eis super te, co
nutus es, et dissolvisti omne
nes eorum.

8. Propterea haec dicit D
nus Deus: Ecce! ego add
super te gladium: et interfi
de te hominem, et jumentum

9. Et erit terra Aegypti i
sertum, et in solitudinem; e
ent, quia ego Dominus; pr
quod dixeris: Fluvius meu
et ego feci eum.

10. Idcirco ecce! ego ad
ad flumina tua; daboque te
Aegypti in solitudines, gladi
sipatam, a turre Syenes, usq
terminos Aethiopiae.

11. Non pertransibit ean
hominis, neque pes jument
dietur in ea; et non habita
quadraginta annis.

12. Daboque terram Aeg
desertam in medio terrarum
sertarum, et civitates ejus in
dio urbium subversarum,
runt desolatae quadraginta
nis; et dispergam Aegyptios i
tiones, et ventilabo eos in te

13. Quia haec dicit Dom

s: Post finem quadraginta an-
ım congregabo Aegyptum de
ılis, in quibus dispersi fue-
.
. Et reducam captivitatem
ypti, et collocabo eos in terra
hures, in terra nativitatis
; et erunt ibi in regnum hu-
;
. inter cetera regna erit hu-
ma, et non elevabitur ultra
r nationes, et imminuam eos,
nperent gentibus.
. Neque erunt ultra domui
ël in confidentia, docentes ini-
atem, ut fugiant, et sequantur
et scient, quia ego Dominus
s.
. Et factum est in vigesimo et
mo anno, in primo, in una
sis; factum est verbum Do-
ad me, dicens:
. Fili hominis! Nabuchodo-
r rex Babylonis servire fecit
citum suum servitute magna
rsus Tyrum; omne caput
lvatum, et omnis humerus
atus est; et merces non est
ita ei, neque exercitui ejus
ro pro servitute, qua servi-
ibi adversus eam.
Propterea haec dicit Domi-
eus: Ecce! ego dabo Nabu-
onosor regem Babylonis in
Aegypti; * et accipiet mul-
nem ejus, et depraedabitur
bias ejus, et diripiet spolia
et erit merces exercitui il-

* Jer. 46, 2.

et operi, quo servivit ad-
s eam; dedi ei terram Aegy-
ro eo, quod laboraverit mi-
Dominus Deus.
In die illo pullulabit cornu
i Israël, et tibi dabo aper-
s in medio eorum; et scient,
go Dominus.

CAP. 30.

egypti a rege Babylonis diripientur.

t factum est verbum Domi-
ne, dicens:

2. Fili hominis! propheta, et dic: Haec dicit Dominus Deus: Ululate, vae, vae diei!

3. Quia juxta est dies, et appropinquat dies Domini; dies nubis, tempus gentium erit.

4. Et veniet gladius in Aegyptum; et erit pavor in Aethiopia, cum ceciderint vulnerati in Aegypto, et ablata fuerit multitudo illius, et destructa fundamenta ejus.

5. Aethiopia, et Libya, et Lydi, et omne reliquum vulgus, et Chub, et filii terrae foederis, cum eis gladio cadent.

6. Haec dicit Dominus Deus: Et corruent fulcientes Aegyptum, et destruetur superbia imperii ejus: a turre Syenes gladio cadent in ea, ait Dominus Deus exercituum;

7. et dissipabuntur in medio terrarum desolatarum, et urbes ejus in medio civitatum desertarum erunt.

8. Et scient, quia ego Dominus; cum dedero ignem in Aegypto, et attriti fuerint omnes auxiliatores ejus.

9. In die illa egredientur nuncii a facie mea in trieribus, ad conterendam Aethiopiae confidentiam; et erit pavor in eis in die Aegypti, quia absque dubio veniet.

10. Haec dicit Dominus Deus: Cessare faciam multitudinem Aegypti in manu Nabuchodonosor regis Babylonis.

11. Ipse et populus ejus cum eo fortissimi gentium adducentur ad disperdendam terram; et evaginabunt gladios suos super Aegyptum; et implebunt terram interfectis.

12. Et faciam alveos fluminum aridos, et tradam terram in manus pessimorum; et dissipabo terram, et plenitudinem ejus manu alienorum, ego Dominus locutus sum.

13. * Haec dicit Dominus Deus:

Et disperdam simulacra, et cessare faciam idola de Memphis; et dux de terra Aegypti non erit amplius, et dabo terrorem in terra Aegypti. *Zach. 13, 2.

14. Et disperdam terram Phathures, et dabo ignem in Taphnis, et faciam judicia in Alexandria.

15. Et effundam indignationem meam super Pelusium robur Aegypti, et interficiam multitudinem Alexandriae,

16. et dabo ignem in Aegypto; quasi parturiens dolebit Pelusium, et Alexandria erit dissipata, et in Memphis angustiae quotidianae.

17. Juvenes Heliopoleos, et Bubasti gladio cadent, et ipsae captivae ducentur.

18. Et in Taphnis nigrescet dies, cum contrivero ibi sceptra Aegypti, et defecerit in ea superbia potentiae ejus; ipsam nubes operiet, filiae autem ejus in captivitatem ducentur.

19. Et judicia faciam in Aegypto; et scient, quia ego Dominus.

20. Et factum est in undecimo anno, in primo mense, in septima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

21. Fili hominis! brachium Pharaonis regis Aegypti confregi; et ecce! non est obvolutum, ut restitueretur ei sanitas, ut ligaretur pannis, et fasciaretur linteolis, ut recepto robore posset tenere gladium.

22. Propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce! ego ad Pharaonem regem Aegypti, et comminuam brachium ejus forte, sed confractum; et dejiciam gladium de manu ejus;

23. et dispergam Aegyptum in gentibus, et ventilabo eos in terris.

24. Et confortabo brachia regis Babylonis, daboque gladium meum in manu ejus; et confringam brachia Pharaonis, et gement gemitibus interfecti coram
ejus.

25. Et confortabo brachi
gis Babylonis, et brachia Ph
nis concident; et scient, qui
Dominus, cum dedero gla
meum in manu regis Babyl
et extenderit eum super te
Aegypti.

26. Et dispergam Aegypt
nationes, et ventilabo eos i
ras, et scient, quia ego Dom

Cap. 31.

Reges Assyriorum et Aegyptiorum h
buntur.

1. Et factum est in anno u
cimo, tertio mense, una me
factum est verbum Domini a
dicens;

2. Fili hominis: dic Phar
regi Aegypti, et populo ejus
similis factus es in magnitu
tua?

3. Ecce! Assur quasi cedr
Libano, pulcher ramis, et fr
bus nemorosus, excelsusque
tudine, et inter condensas
des elevatum est cacumen e

4. Aquae nutrierunt illu
byssus exaltavit illum; flumi
jus manabant in circuitu ra
ejus, et rivos suos emisit a
versa ligna regionis.

5. Propterea elevata est a
do ejus super omnia ligna r
nis; et multiplicata sunt ar
ejus, et elevati sunt rami ejus
aquis multis.

6. Cumque extendisset um
suam, in ramis ejus fecerunt
omnia volatilia coeli, et sub
dibus ejus genuerunt omn
stiae saltuum, et sub umbra
illius habitabat coetus gen
plurimarum.

7. Eratque pulcherrimus i
gnitudine sua, et in dilatatio
bustorum suorum; erat eni
dix illius juxta aquas multas.

8. Cedri non fuerunt alt
illo in paradiso Dei, abietes

quaverunt summitatem ejus,
latani non fuerunt aequae
dibus illius; omne lignum
disi Dei non est assimilatum
et pulchritudini ejus.
Quoniam speciosum feci e-
et multis, condensisque fron-
s; et aemulata sunt eum om-
gna voluptatis, quae erant in
diso Dei.
. Propterea haec dicit Domi-
Deus: Pro eo, quod sublimatus
n altitudine, et dedit summi-
n suam virentem atque con-
am, et elevatum est cor ejus
itudine sua;
tradidi eum in manu fortis-
gentium, faciens faciet ei;
impietatem ejus ejeci eum.
Et succident eum alieni,
idelissimi nationum, et pro-
nt eum super montes, et in
is convallibus corruent ra-
us, et confringentur arbu-
us in universis rupibus ter-
et recedent de umbraculo
omnes populi terrae, et re-
ent eum.
In ruina ejus habitaverunt
a volatilia coeli, et in ramis
uerunt universae bestiae re-
s.
Quam ob rem non elevabun-
altitudine sua omnia ligna
um, nec ponent sublimita-
uam inter nemorosa atque
osa, nec stabunt in sublimi-
ia omnia, quae irrigantur a-
quia omnes traditi sunt in
m ad terram ultimam, in
filiorum hominum, ad eos,
scendunt in lacum.
Haec dicit Dominus Deus:
, quando descendit ad infe-
iduxi luctum, operui eum a-
; et prohibui flumina ejus,
rcui aquas multas; contri-
est super eum Libanus, et
ligna agri concussa sunt.
A sonitu ruinae ejus com-
gentes, cum deducerem eum

90. ad infernum

ad infernum cum his, qui descen-
debant in lacum; et consolata sunt
in terra infima omnia ligna volu-
ptatis egregia, atque praeclara in
Libano, universa, quae irrigaban-
tur aquis.
17. Nam et ipsi cum eo descen-
dent in infernum a) ad interfectos
gladio; et brachium uniuscujus-
que sedebit sub umbraculo ejus
in medio nationum.
18. Cui assimilatus es o inclyte
atque sublimis inter ligna volu-
ptatis? Ecce! deductus es cum
lignis voluptatis ad terram ulti-
mam; in medio incircumcisorum
dormies, cum eis, qui interfecti
sunt gladio, ipse est Pharao, et o-
mnis multitudo ejus, dicit Domi-
nus Deus.

CAP. 32.

Ruinam Pharaonis deflet.

1. Et factum est, duodecimo an-
no, in mense duodecimo, in una
mensis, factum est verbum Domi-
ni ad me, dicens:
2. Fili hominis! assume lamen-
tum super Pharaonem regem Ae-
gypti, et dices ad eum: Leoni gen-
tium assimilatus es, et draconi, qui
est in mari; et ventilabas cornu
in fluminibus tuis, et conturbabas
aquas pedibus tuis, et conculca-
bas flumina earum.
3. Propterea haec dicit Domi-
nus Deus: * Expandam super te
rete meum in multitudine popu-
lorum multorum, et extraham te
in sagena mea. *c. 12, 13. 17, 20.
4. Et projiciam te in terram, su-
per faciem agri abjiciam te; et ha-
bitare faciam super te omnia vo-
latilia coeli, et saturabo de te be-
stias universae terrae.
5. Et dabo carnes tuas super
montes, et implebo colles tuos sa-
nie tua.
6. Et irrigabo terram foetore
sanguinis tui super montes, et val-
les implebuntur ex te.

7. * Et operiam, cum extinctus fueris, coelum, et nigrescere faciam stellas ejus; solem nube tegam, et luna non dabit lumen suum. *Jes. 13, 10. Joël 2, 10. 3, 15. Matth. 24, 29.

8. Omnia luminaria coeli moerere faciam super te; et dabo tenebras super terram tuam, dicit Dominus Deus, cum ceciderint vulnerati tui in medio terrae, ait Dominus Deus.

9. Et irritabo cor populorum multorum, cum induxero contritionem tuam in gentibus super terras, quas nescis.

10. Et stupescere faciam super te populos multos; et reges eorum horrore nimio formidabunt super te, a) cum volare coeperit gladius meus super facies eorum; et obstupescent repente singuli pro anima sua in die ruinae tuae b).

11. Quia haec dicit Dominus Deus: Gladius regis Babylonis veniet tibi,

12. in gladiis fortium dejiciam multitudinem tuam: inexpugnabiles omnes gentes hae; et vastabunt superbiam Aegypti, et dissipabitur multitudo ejus.

13. Et perdam omnia jumenta ejus, quae erant super aquas plurimas; et non conturbabit eas pes hominis ultra, neque ungula jumentorum turbabit eas.

14. Tunc purissimas reddam aquas eorum, et flumina eorum quasi oleum adducam, ait Dominus Deus.

15. Cum dedero terram Aegypti desolatam; deseretur autem terra a plenitudine sua, quando percussero omnes habitatores ejus; et scient, quia ego Dominus.

16. Planctus est, et plangent eum; filiae gentium plangent eum; super Aegyptum, et super multitudinem ejus plangent eum, ait Dominus Deus.

17. Et factum est in duode
anno, in quinta decima mens
ctum est verbum Domini a
dicens:

18. Fili hominis! cane c)
bre super multitudinem Aeg
et detrahe eam ipsam, et filia
tium robustarum, ad terram
mam cum his, qui descendu
lacum.

19. Quo pulchrior es? de
de, et dormi cum incircumc

20. In medio interfectoru
dio cadent; gladius datus e
traxerunt eam, et omnes po
ejus.

21. Loquentur ei potenti
robustorum de medio infer
cum auxiliatoribus ejus de
derunt, et dormierunt inci
cisi, interfecti gladio.

22. Ibi Assur, et omnis mu
do ejus; in circuitu illius s
chra ejus: omnes interfec
qui ceciderunt gladio.

23. Quorum data sunt sepu
in novissimis laci; et facta est
titudo ejus per gyrum sepulc
jus; universi interfecti, cad
que gladio, qui dederant quo
formidinem in terra viventi

24. Ibi Aelam, et omnis mu
do ejus per gyrum sepulcbr
omnes hi interfecti, ruent
gladio; qui descenderunt
cumcisi ad terram ultimam
posuerunt terrorem suum i
ra viventium, et portaver
gnominiam suam cum his, q
scendunt d) in lacum.

25. In medio interfectoru
suerunt cubile ejus in uni
populis ejus; in circuitu ej
pulchrum illius; omnes hi
cumcisi, interfectique gladi
derunt enim terrorem su
terra viventium, et portav
ignominiam suam cum his, q
scendunt in lacum; in med
terfectorum positi sunt.

a) 1590. add propter universas iniquitates, quas operatus es, b) 1590. ruin
c) 1590. add. carmen d) 1590. descenderunt

. Ibi Mosoch, et Thubal, et
is multitudo ejus; in circuitu
sepulchra illius; omnes hi in-
umcisi, interfectique et ca-
es gladio; quia dederunt for-
nem suam in terra viven-
.
. Et non dormient cum forti-
cadentibusque et incircum-
, qui descenderunt ad infer-
cum armis suis, et posuerunt
ios suos sub capitibus suis, et
unt iniquitates eorum in os-
s eorum; quia terror forti-
acti sunt in terra viventium.
. Et tu ergo in medio incir-
cisorum contereris, et dormi-
m interfectis gladio.
. Ibi Idumaea, et reges ejus,
nnes duces ejus, qui dati sunt
exercitu suo cum interfectis
o, et qui cum incircumcisis
nierunt, et cum his, qui de-
dunt a) in lacum.
. Ibi principes Aquilonis o-
, et universi venatores; qui
cti sunt cum interfectis, pa-
es, et in sua fortitudine con-
qui dormierunt incircumci-
m interfectis gladio, et por-
unt confusionem suam cum
qui descendunt in lacum.
Vidit eos Pharao, et conso-
est super universa multitu-
sua, quae interfecta est gla-
Pharao, et omnis exercitus
ait Dominus Deus:
Quia dedi b) terrorem me-
terra viventium, et dormivit
edio incircumcisorum cum
fectis gladio; Pharao, et o-
multitudo ejus: ait Domi-
eus.

Cap. 33.

Prophetarum officium.

Et factum est verbum Domi-
me, dicens:
Fili hominis! loquere ad fi-
populi tui, et dices ad eos:
a, cum induxero super eam
gladium, et tulerit populus terrae
virum unum de novissimis suis, et
constituerit eum super se specu-
latorem;
3. et ille viderit gladium veni-
entem super terram, et cecinerit
buccina, et annunciaverit populo;
4. audiens autem, quisquis ille
est, sonitum buccinae, et non se
observaverit, veneritque gladius,
et tulerit eum; sanguis ipsius su-
per caput ejus erit.
5. Sonum buccinae audivit, et
non se observavit, sanguis ejus in
ipso erit; si autem se custodierit,
animam suam salvabit.
6. Quod si speculator viderit
gladium venientem, et non inso-
nuerit buccina; et populus se non
custodierit, veneritque gladius, et
tulerit de eis animam; ille qui-
dem in iniquitate sua captus est,
sanguinem autem ejus de manu
speculatoris requiram.
7. * Et tu, fili hominis! specu-
latorem dedi te domui Israël; au-
diens ergo ex ore meo sermonem,
annunciabis eis ex me. * c. 3, 17.
8. Si me dicente ad impium:
Impie, morte morieris! non fue-
ris locutus, ut se custodiat impius
a via sua; ipse impius in iniquita-
te sua morietur, sanguinem autem
ejus de manu tua requiram.
9. Si autem annunciante te ad
impium, ut a viis suis converta-
tur, non fuerit conversus a via
sua; ipse in iniquitate sua morie-
tur: porro tu animam tuam libe-
rasti.
10. Tu ergo, fili hominis! dic
ad domum Israël: Sic locuti estis,
dicentes: Iniquitates nostrae, et
peccata nostra super nos sunt, et
in ipsis nos tabescimus; quomo-
do ergo vivere poterimus?
11. * Dic ad eos: Vivo ego, di-
cit Dominus Deus; nolo mortem
impii, sed ut convertatur impius
a via sua, et vivat. c) Convertimi-
ni, convertimini a viis vestris pes-

a) 1590. descenderunt b) 1590. dedit terrorem suum c) 1590. Convertimini a viis

simis; et quare moriemini domus Israël? *c. 18, 32.

12. Tu itaque, fili hominis! dic ad filios populi tui: Justitia justi non liberabit eum, in quacumque die peccaverit; et impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua; et justus non poterit vivere in justitia sua, in quacumque die peccaverit.

13. Etiam si dixero justo, quod vita vivat, et confisus in justitia sua fecerit iniquitatem; omnes justitiae ejus oblivioni tradentur, et in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur.

14. Si autem dixero impio: Morte morieris! et egerit poenitentiam a peccato suo, feceritque judicium et justitiam,

15. et pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitae ambulaverit, nec fecerit quidquam injustum; vita vivet, et non morietur.

16. Omnia peccata ejus, quae peccavit, non imputabuntur ei; judicium, et justitiam fecit, vita vivet.

17. Et dixerunt filii populi tui: Non est aequi ponderis via Domini; et ipsorum via injusta est.

18. Cum enim recesserit justus a justitia sua, feceritque iniquitates, morietur in eis.

19. Et cum recesserit impius ab impietate sua, feceritque judicium, et justitiam, vivet in eis.

20. *Et dicitis: Non est recta via Domini. Unumquemque juxta vias suas judicabo de vobis, domus Israël. *c. 18, 25.

21. Et factum est in duodecimo anno, in decimo mense, in quinta mensis transmigrationis nostrae, venit ad me, qui fugerat de Jerusalem, dicens: Vastata est civitas!

22. Manus autem Domini facta fuerat ad me vespere, antequam veniret, qui fugerat; aperuitque

os meum, donec veniret ad me
ne, et aperto ore meo non
amplius.

23. Et factum est verbum
mini ad me, dicens:

24. Fili hominis! qui hab
in ruinosis his super humum
el, loquentes aiunt: Unus er
braham, et haereditate pos
terram; nos autem multi su
nobis data est terra in posse
nem.

25. Idcirco dices ad eos:
dicit Dominus Deus: Qui in
guine comeditis, et oculos ve
levatis ad immunditias vestr
sanguinem funditis; numqui
ram haereditate possidebitis

26. Stetistis in gladiis ve
fecistis abominationes, et
quisque uxorem proximi sui
luit; et terram haeredit p
debitis?

27. Haec dices ad eos: Sic
Dominus Deus: vivo ego!
qui in ruinosis habitant, g
cadent; et qui in agro est,
is tradetur ad devorandum
autem in praesidiis et spel
sunt, peste morientur.

28. Et dabo terram in soli
nem, et in desertum, et de
superba fortitudo ejus; et
labuntur montes Israël, eo
nullus sit, qui per eos trans

29. Et scient, quia ego D
nus, cum dedero terram e
desolatam, et desertam pr
universas abominationes
quas operati sunt.

30. Et tu, fili hominis! fil
puli tui, qui loquuntur de te
muros, et in ostiis domorum,
cunt unus ad alterum, vir ad
ximum suum loquentes: V
et audiamus, quis sit sermo
diens a Domino.

31. Et veniunt ad te, quasi
grediatur populus, et seder
ram te populus meus; et au
sermones tuos, et non faciun

in canticum oris sui vertunt
, et avaritiam suam sequitur
orum.
Et es eis quasi carmen mu-
ı, quod suavi, dulcique sono
ur; et audiunt verba tua, et
aciunt ea.
Et cum venerit, quod prae-
m est (ecce! enim venit), tunc
t, quod prophetes fuerit in-
os.

Cap. 34.

es infideles. Messias pastor bonus.

Et factum est verbum Domi-
me, dicens:
Fili hominis! propheta de
ribus Israël; propheta, et
pastoribus: Haec dicit Do-
s Deus: * Vae pastoribus Is-
qui pascebant semetipsos;
e greges a pastoribus pa-
ur? *c. 13, 3. Jer. 23, 1.
ac comedebatis, et lanis o-
bamini, et quod crassum e-
ccidebatis; gregem autem
ı non pascebatis.
Quod infirmum fuit, non con-
stis; et quod aegrotum, non
is; quod confractum est,
lligastis; et quod abjectum
n reduxistis; et quod perie-
on quaesistis; sed cum au-
ıte imperabatis eis, et cum
tia.
Et dispersae sunt oves meae,
od non esset pastor; et fa-
ınt in devorationem omni-
stiarum agri, et dispersae

raverunt greges mei in cun-
ontibus, et in universo col-
lso; et super omnem faci-
rrae dispersi sunt greges
t non erat, qui requireret;
at, inquam, qui requireret.
Propterea pastores audite
m Domini:
ivo ego, dicit Dominus De-
ia pro eo, quod facti sunt
mei in rapinam, et oves
in devorationem omnium
bestiarum agri, eo quod non es-
set pastor; neque enim quaesie-
runt pastores mei gregem meum,
sed pascebant pastores semeti-
psos, et greges meos non pasce-
bant:
9. Propterea pastores audite
verbum Domini:
10. Haec dicit Dominus Deus:
Ecce! ego ipse super pastores, re-
quiram gregem meum de manu e-
orum, et cessare faciam eos, ut ul-
tra non pascant gregem, nec pa-
scant amplius pastores semeti-
psos; et liberabo gregem meum
de ore eorum, et non erit ultra eis
in escam.
11. Quia haec dicit Dominus De-
us: Ecce! ego ipse requiram oves
meas, et visitabo eas.
12. Sicut visitat pastor gregem
suum in die, quando fuerit in me-
dio ovium suarum dissipatarum;
sic visitabo oves meas, et libera-
bo eas de omnibus locis, in quibus
dispersae fuerant in die nubis, et
caliginis.
13. Et educam eas de populis, et
congregabo eas de terris, et indu-
cam eas in terram suam; et pa-
scam eas in montibus Israël, in ri-
vis, et in cunctis sedibus terrae.
14. In pascuis uberrimis pascam
eas, et in montibus excelsis Israël
erunt pascua earum; ibi requies-
cent in herbis virentibus, et in pa-
scuis pinguibus pascentur super
montes Israël.
15. Ego pascam oves meas; et
ego eas accubare faciam, dicit Do-
minus Deus.
16. Quod perierat, requiram;
et quod abjectum erat, reducam;
et quod confractum fuerat, alli-
gabo; et quod infirmum fuerat,
consolidabo; et quod pingue et
forte, custodiam; et pascam illas
in judicio.
17. Vos autem greges mei, haec
dicit Dominus Deus: Ecce! ego
judico inter pecus et pecus, arie-
tum et hircorum.

18. Nonne satis vobis erat pascua bona depasci? insuper et reliquias pascuarum vestrarum conculcastis pedibus vestris; et cum purissimam aquam biberetis, reliquam pedibus vestris turbabatis.

19. Et oves meae his, quae conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur; et quae pedes vestri turbaverant, haec bibebant.

20. Propterea haec dicit Dominus Deus ad vos: Ecce! ego ipse judico inter pecus pingue, et macilentum;

21. pro eo, quod lateribus, et humeris impingebatis, et cornibus vestris ventilabatis omnia infirma pecora, donec dispergerentur foras.

22. Salvabo gregem meum, et non erit ultra in rapinam, et judicabo inter pecus et pecus.

23. * Et suscitabo super eas pastorem unum, qui pascat eas, servum meum David; ipse pascet eas, et ipse erit eis in pastorem.

* Jes. 40, 11. Dan. 9, 24. Osee 3, 5. Joh. 1, 45. 10, 11. 14.

24. Ego autem Dominus ero eis in Deum; et servus meus David princeps in medio eorum; ego Dominus locutus sum.

25. Et faciam cum eis pactum pacis, et cessare faciam bestias pessimas de terra; et qui habitant in deserto, securi dormient in saltibus.

26. Et ponam eos in circuitu collis mei benedictionem; et deducam imbrem in tempore suo; a) pluviae benedictionis erunt.

27. Et dabit lignum agri fructum suum, et terra dabit germen suum, et erunt in terra sua absque timore; et scient, quia ego Dominus, cum contrivero catenas jugi eorum, et eruero eos de manu imperantium sibi.

28. Et non erunt ultra in rapinam in gentibus, neque bestiae terrae devorabunt eos; sed habitabunt confidenter absqu
terrore.

29. Et suscitabo eis germ
minatum; et non erunt ult
minuti fame in terra, nequ
tabunt ultra opprobrium
tium.

30. Et scient, quia ego Do
Deus eorum cum eis, et ipsi
lus meus domus Israël, ait
nus Deus.

31. *Vos autem greges me
ges pascuae meae homines
et ego Dominus Deus vester
Dominus Deus. * Joh. 10,

Cap. 35.

Idumæorum vastatio

1. Et factus est sermo D
ad me, dicens:

2. Fili hominis! pone f
tuam adversum montem S
prophetabis de eo, et dices

3. Haec dicit Dominus
Ecce! ego ad te mons Seir,
tendam manum meam super
dabo te desolatum atque
tum.

4. Urbes tuas demoliar,
desertus eris; et scies, qu
Dominus.

5. Eo quod fueris inimicu
piternus, et concluseris fil
raël in manus gladii in te
afflictionis eorum, in te
iniquitatis extremae.

6. Propterea vivo ego, dic
minus Deus; quoniam sa
tradam te, et sanguis te pers
tur; et cum sanguinem o
sanguis persequetur te.

7. Et dabo montem Seir
latum atque desertum; et
ram de eo euntem, et redeu

8. Et implebo montes eju
sorum suorum; in collibu
et in vallibus tuis, atque i
rentibus interfecti gladio c

9. In solitudines sempi
tradam te, et civitates tu
h

a) 1590. add. et

tabuntur; et scietis, quia ego
inus Deus.
. Eo quod dixeris: Duae gen-
et duae terrae meae erunt, et
editate possidebo eas; cum
inus esset ibi;
. propterea vivo ego, dicit
inus Deus, quia faciam juxta
tuam, et secundum zelum
, quem fecisti odio habens
et notus efficiar per eos, cum
dicavero.
. Et scies, quia ego Dominus
vi universa opprobria tua,
locutus es de montibus Isra-
licens: Deserti, nobis ad de-
ndum dati sunt.
. Et insurrexistis super me
vestro, et derogastis a) adver-
me verba vestra: ego audivi.
. Haec dicit Dominus Deus:
ante universa terra, in soli-
nem te redigam.
. Sicuti gavisus es super hae-
atem domus Israël, eo quod
t dissipata, sic faciam tibi;
patus eris mons Seir, et Idu-
omnis: et scient, quia ego
inus.

Cap. 36.

tio ex captivitate. Novum et præstantius fœdus.

Tu autem, fili hominis! pro-
super montes Israël, et di-
* Montes Israël! audite ver-
Domini: * c. 6, 3.
Haec dicit Dominus Deus:
od dixerit inimicus de vo-
Euge! altitudines sempiter-
n haereditatem datae sunt
;
propterea vaticinare, et dic:
dicit Dominus Deus: Pro
od desolati estis, et concul-
er circuitum, et facti in hae-
tem reliquis gentibus, et
distis super labium linguae,
probrium populi;
propterea montes Israël au-
dite verbum Domini Dei: Haec
dicit Dominus Deus montibus, et
collibus, torrentibus, b) vallibus-
que et desertis, parietinis, et ur-
bibus derelictis, quae depopula-
tae sunt, et subsannatae a reliquis
gentibus per circuitum.
5. Propterea haec dicit Domi-
nus Deus: Quoniam in igne zeli
mei locutus sum de reliquis gen-
tibus, et de Idumaea universa,
quae dederunt terram meam sibi
in haereditatem cum gaudio, et
toto corde, et ex animo; et ejece-
runt eam, ut vastarent;
6. idcirco vaticinare super hu-
mum Israël, et dices montibus, et
collibus, jugis, et vallibus: Haec
dicit Dominus Deus: Ecce! ego
in zelo meo, et in furore meo lo-
cutus sum, eo quod confusionem
gentium sustinueritis.
7. Idcirco haec dicit Dominus
Deus; Ego levavi manum meam,
ut gentes, quae in circuitu vestro
sunt, ipsae confusionem suam
portent.
8. Vos autem montes Israël!
ramos vestros germinetis, et fru-
ctum vestrum afferatis populo
meo Israël; prope enim est, ut
veniat;
9. quia ecce ego ad vos, et con-
vertar ad vos, et arabimini, et ac-
cipietis sementem.
10. Et multiplicabo in vobis ho-
mines, omnemque domum Israël;
et habitabuntur civitates, et rui-
nosa instaurabuntur.
11. Et replebo vos hominibus,
et jumentis; et multiplicabuntur,
et crescent: et habitare vos fa-
ciam sicut a principio, bonisque
donabo majoribus, quam habui-
stis ab initio; et scietis, quia ego
Dominus.
12. Et adducam super vos ho-
mines, populum meum Israël, et
haereditate possidebunt te; et
eris eis in haereditatem, et non

90. et rogastis b) 1590. vallibus

addes ultra, ut absque eis sis.

13. Haec dicit Dominus Deus: Pro eo, quod dicunt de vobis: Devoratrix hominum es, et suffocans gentem tuam;

14. propterea homines non comedes amplius, et gentem tuam non necabis ultra, ait Dominus Deus.

15. Nec auditam faciam in te amplius confusionem gentium, et opprobrium populorum nequaquam portabis, et gentem tuam non amittes amplius, ait Dominus Deus.

16. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

17. Fili hominis! domus Israël habitaverunt in humo sua, et polluerunt eam in viis suis, et in studiis suis juxta immunditiam menstruatae facta est via eorum coram me.

18. Et effudi indignationem meam super eos pro sanguine, quem fuderunt super terram, et in idolis suis polluerunt eam.

19. Et dispersi eos in gentes, et ventilati sunt in terras; juxta vias eorum, et adinventiones eorum judicavi eos.

20. Et ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt; et * polluerunt nomen sanctum meum, cum diceretur de eis: Populus Domini iste est, et de terra ejus egressi sunt.

* Jes. 52, 5. Rom. 2, 24.

21. Et peperci nomini sancto meo, quod polluerat domus Israel in gentibus, ad quas ingressi sunt.

22. Idcirco dices domui Israël: Haec dicit Dominus Deus: Non propter vos ego faciam, domus Israël; sed propter nomen sanctum meum, quod polluistis in gentibus, ad quas intrastis.

23. Et sanctificabo nomen meum magnum, quod pollutum est inter gentes, quod polluistis in medio earum; ut sciant gentes, quia ego Dominus, ait Dominus

exercituum, cum sanctificatu
ero in vobis coram eis.

24. Tollam quippe vos de
tibus, et congregabo vos de
versis terris, et adducam vo
terram vestram.

25. Et effundam super v
quam mundam, et mundabi
ab omnibus inquinamentis
stris, et ab universis idolis ve
mundabo vos.

26. * Et dabo vobis cor no
et spiritum novum ponam in
dio vestri; et auferam cor
deum de carne vestra, et dab
bis cor carneum. * c. 11.

27. Et spiritum meum po
in medio vestri; et faciam,
praeceptis meis ambuletis, e
dicia mea custodiatis, et op
mini.

28. Et habitabitis in terra, q
dedi patribus vestris; et e
mihi in populum, et ego er
bis in Deum.

29. Et salvabo vos ex un
sis inquinamentis vestris: e
cabo frumentum, et multip
bo illud, et non imponam v
famem.

30. Et multiplicabo fru
ligni, et genimina agri, ut
portetis ultra opprobrium f
in gentibus.

31. Et recordabimini via
vestrarum pessimarum, stu
rumque non bonorum; et d
cebunt vobis iniquitates ves
et scelera vestra.

32. Non propter vos ego
am, ait Dominus Deus, notu
vobis; confundimini, et eru
cite super viis vestris, dom
raël.

33. Haec dicit Dominus D
In die, qua mundavero vos
mnibus iniquitatibus vestri
inhabitari fecero urbes, et in
ravero ruinosa,

34. et terra deserta fueri
culta, quae quondam erat

in oculis omnis viatoris,
. dicent: Terra illa inculta,
a est ut hortus voluptatis; et
tates desertae, et destitutae
e suffossae, munitae sede-
t.
. Et scient gentes, quaecum-
derelictae fuerint in circuitu
ro, quia ego Dominus aedifi-
dissipata, plantavique incul-
ego Dominus locutus sim, et
rim.
. Haec dicit Dominus Deus:
uc in hoc invenient me domus
ël, ut faciam eis: Multiplica-
os sicut gregem hominum,
. ut gregem sanctum, ut gre-
Jerusalem in solemnitatibus
. Sic erunt civitates desertae,
ae gregibus hominum: et
nt, quia ego Dominus.

Cap. 37.

ssio regis Messiæ sub duplici parabola.

Facta est super me manus
ini, et eduxit me in spiritu
ini; et dimisit me in medio
pi, qui erat plenus ossibus;
et circumduxit me per ea in
; erant autem multa valde
r faciem campi, siccaque ve-
nter.
Et dixit ad me: Fili hominis!
ne vivent ossa ista? Et dixi:
ine Deus, tu nosti.
Et dixit ad me: Vaticinare
sibus istis; et dices eis: Ossa
audite verbum Domini!
Haec dicit Dominus Deus os-
his: Ecce! ego intromittam
s spiritum, et vivetis.
Et dabo super vos nervos, et
escere faciam super vos car-
et superextendam in vobis
; et dabo vobis spiritum, et
is, et scietis, quia ego Do-
s.
Et prophetavi sicut praece-
mihi; factus est autem so-
, prophetante me, et ecce!
commotio; et accesserunt ossa
ad ossa, unumquodque ad junctu-
ram suam.
8. Et vidi, et ecce! super ea ner-
vi et carnes ascenderunt; et ex-
tenta est in eis cutis desuper; et
spiritum non habebant.
9. Et dixit ad me: Vaticinare
ad spiritum, vaticinare fili homi-
nis, et dices ad spiritum: Haec di-
cit Dominus Deus: A quatuor
ventis veni spiritus, et insuffla su-
per interfectos istos, et revivis-
cant.
10. Et prophetavi, sicut prae-
ceperat mihi; et ingressus est in
ea spiritus, et vixerunt; steterunt-
que super pedes suos exercitus
grandis nimis valde.
11. Et dixit ad me: Fili homi-
nis! ossa haec universa, domus
Israël est; ipsi dicunt: Aruerunt
ossa nostra, et periit spes nostra,
et abscissi sumus.
12. Propterea vaticinare, et di-
ces ad eos: Haec dicit Dominus
Deus: Ecce! ego aperiam tumu-
los vestros, et educam vos de se-
pulchris vestris populus meus; et
inducam vos in terram Israël.
13. Et scietis, quia ego Domi-
nus, cum aperuero sepulchra ve-
stra, et eduxero vos de tumulis
vestris popule meus;
14. et dedero spiritum meum
in vobis, et vixeritis, et requies-
cere vos faciam super humum ve-
stram; et scietis, quia ego Domi-
nus locutus sum, et feci, ait Do-
minus Deus.
15. Et factus est sermo Domini
ad me, dicens:
16. Et tu, fili hominis! sume ti-
bi lignum unum; et scribe super
illud: Judae, et filiorum Israël a)
sociorum ejus; et tolle lignum
alterum, et scribe super illud:
Joseph ligno Ephraim, et cunctae
domui Israël, b) sociorumque e-
jus.

90. et filiis Israël sociis ejus; b) 1590. Israël sociis ejus.

17. Et adjunge illa, unum ad alterum tibi in lignum unum; et erunt in unionem in manu tua.
18. Cum autem dixerint ad te filii populi tui loquentes: a) Nonne indicas nobis, quid in his tibi velis?
19. Loqueris ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Ecce! ego assumam lignum Joseph, quod est in manu Ephraim, et tribus Israël, quae sunt ei adjunctae; et dabo eas pariter cum ligno Juda, et faciam eas in lignum unum; et erunt unum in manu ejus.
20. Erunt autem ligna, super quae scripseris in manu tua, in oculis eorum.
21. Et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Ecce! ego assumam filios Israël de medio nationum, ad quas abierunt; et congregabo eos undique, et adducam eos ad humum suam.
22. * Et faciam eos in gentem unam in terra in montibus Israël, et rex unus erit omnibus imperans; et non erunt ultra duae gentes, nec dividentur amplius in duo regna. * Joh. 10, 16.
23. Neque polluentur ultra in idolis suis, et abominationibus suis, et cunctis iniquitatibus suis; et salvos eos faciam de universis sedibus b), in quibus peccaverunt, et emundabo eos; et erunt mihi populus, et ego ero eis Deus.
24. * Et servus meus David rex super eos, et pastor unus erit omnium eorum; in judiciis meis ambulabunt, et mandata mea custodient, et facient ea. * Jes. 40, 11. Jer. 23, 5. Ezech. 34, 23. Dan. 9, 24. Joh. 1, 45.
25. Et habitabunt super terram, quam dedi servo meo Jacob, in qua habitaverunt patres vestri; et habitabunt super eam ipsi, et filii eorum, et filii filiorum eorum, usque in sempiternum; et David servus meus princeps eorum in perpetuum.
26. * Et percutiam illis foedus pacis, pactum sempiternum eis; et fundabo eos, et multi cabo, et dabo sanctificatio meam in medio eorum in per tuum. * Ps. 109, 4. 116, 2. Joh. 1
27. Et erit tabernaculum me in eis; et ero eis Deus, et ip runt mihi populus.
28. Et scient gentes, quia Dominus sanctificator Israël, fuerit sanctificatio mea in me eorum in perpetuum.

Cap. 38.

Persecutio populi electi.

1. Et factus est sermo Dom ad me, dicens:
2. * Fili hominis! pone fac tuam contra Gog, c) terram gog, principem capitis Mosoc Thubal: et vaticinare de eo, * c. 39, 1. Apocal. 20, 7.
3. et dices ad eum: Haec d Dominus Deus: Ecce! ego a Gog principem capitis Mosoc Thubal,
4. et circumagam te, et pon fraenum in maxillis tuis; et c cam te, et omnem exercitum um, equos et equites vestitos l cis universos, multitudinem gnam, hastam et clypeum arr entium et gladium.
5. Persae, Aethiopes, et Lib cum eis, omnes scutati et gale
6. Gomer, et universa agm ejus, domus Thogorma, later quilonis, et totum robur ejus, pulique multi tecum.
7. Praepara, et instrue te, nem multitudinem tuam, quae acervata est ad te; et esto ei praeceptum.
8. Post dies multos visitabe in novissimo annorum venie terram, quae reversa est a gla et congregata est de populis r tis ad montes Israël, qui fuer deserti jugiter; haec de pop educta est, et habitabunt i confidenter universi.

a) 1590. Non indicas b) 1590. add. suis c) 1590. add. et

). Ascendens autem quasi tem-
stas venies, et quasi nubes, ut
erias terram tu, et omnia agmi-
tua, et populi multi tecum.
o. Haec dicit Dominus Deus:
die illa ascendent sermones su-
cor tuum, et cogitabis cogita-
nem pessimam;
1. et dices: Ascendam ad ter-
n absque muro: veniam ad
escentes, habitantesque secu-
hi omnes habitant sine muro,
tes, et portae non sunt eis;
2. ut diripias spolia, et inva-
praedam, ut inferas manum
m super eos, qui deserti fue-
t, et postea restituti, et super
ulum, qui est congregatus ex
tibus, qui possidere coepit, et
habitator umbilici terrae.
3. Saba, et Dedan, et negotia-
s Tharsis, et omnes leones e-
dicent tibi: Numquid ad su-
da spolia tu venis? Ecce! ad
piendam praedam congrega-
nultitudinem tuam, ut tollas
ntum, et aurum, et auferas
ellectilem, atque substantiam,
iripias manubias infinitas.
. Propterea vaticinare fili ho-
is, et dices ad Gog: Haec di-
Dominus Deus: Numquid non
ie illo, cum habitaverit popu-
neus Israël confidenter, scies?
. Et venies de loco tuo a late-
s Aquilonis tu et populi mul-
cum, ascensores equorum u-
rsi, coetus magnus, et exer-
vehemens.
. Et ascendes super populum
m Israël quasi nubes, ut ope-
terram. In novissimis diebus
et adducam te super terram
m; ut sciant gentes me, cum
tificatus fuero in te in oculis
m, o Gog!
. Haec dicit Dominus Deus:
rgo ille es, de quo locutus
in diebus antiquis in manu
rum meorum prophetarum
l. qui prophetaverunt in die-

bus illorum temporum, ut addu-
cerem te super eos.
18. Et erit in die illa, in die ad-
ventus Gog super terram Israël,
ait Dominus Deus, ascendet indi-
gnatio mea in furore meo.
19. Et in zelo meo, in igne irae
meae locutus sum. Quia in die il-
la erit commotio magna super
terram Israël;
20. et * commovebuntur a facie
mea pisces maris, et volucres coe-
li, et bestiae agri, et omne reptile,
quod movetur super humum,
cunctique homines, qui sunt su-
per faciem terrae; et subverten-
tur montes, et cadent sepes, et o-
mnis murus corruet in terram.

* Matth. 29, 24. Luc. 21, 25.

21. Et convocabo adversus e-
um in cunctis montibus meis gla-
dium, ait Dominus Deus; gladius
uniuscujusque in fratrem suum
dirigetur.
22. Et judicabo eum peste, et
sanguine, et imbre vehementi, et
lapidibus immensis; ignem, et
sulphur pluam super eum, et su-
per exercitum ejus, et super po-
pulos multos, qui sunt cum eo.
23. Et magnificabor, et sanctifi-
cabor; et notus ero in oculis mul-
tarum gentium, et scient, quia ego
Dominus.

Cap. 39.

Gog peribit. Judaei convertentur.

1. Tu autem, fili hominis! vati-
cinare adversum Gog, et dices:
Haec dicit Dominus Deus: Ecce!
ego super te Gog principem capi-
tis Mosoch et Thubal;
2. et circumagam te, et educam a)
te, et ascendere te faciam de late-
ribus Aquilonis; et adducam te
super montes Israël.
3. Et percutiam arcum tuum in
manu sinistra tua, et sagittas tuas
de manu dextera tua dejiciam.
4. Super montes Israël cades
tu, et omnia agmina tua et populi

, 590. seducam

tui, qui sunt tecum; feris, avibus, omnique volatili, et bestiis terrae dedi te ad devorandum.

5. Super faciem agri cades; quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

6. Et immittam ignem in Magog, et in his, qui habitant in insulis confidenter; et scient, quia ego Dominus.

7. Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei Israël, et non polluam nomen sanctum meum amplius; et scient gentes, quia ego Dominus sanctus Israël.

8. Ecce! venit, et factum est, ait Dominus Deus: haec est dies, de qua locutus sum.

9. Et egredientur habitatores de civitatibus Israël, et succendent, et comburent arma, clypeum, et hastas, arcum, et sagittas, et baculos manuum, et contos; et succendent ea a) igni septem annis.

10. Et non portabunt ligna de regionibus, neque succident de saltibus; quoniam arma succendent a) igni, et depraedabuntur eos, quibus praedae fuerant, et diripient vastatores suos, ait Dominus Deus.

11. Et erit in die illa: dabo Gog locum nominatum sepulchrum in Israël: vallem viatorum ad Orientem maris, quae obstupescere faciet praetereuntes; et sepelient ibi Gog, et omnem multitudinem ejus, et vocabitur vallis multitudinis Gog.

12. Et sepelient eos domus Israël, ut mundent terram septem mensibus.

13. Sepeliet autem eum omnis populus terrae, et erit eis nominata dies, in qua glorificatus sum, ait Dominus Deus.

14. Et viros jugiter constituent lustrantes terram, qui sepeliant, et requirant eos, qui remanserant
super faciem terrae, ut emund
eam; post menses autem sep
quaerere incipient.

15. Et circuibunt peragra
terram; cumque viderint os
minis, statuent juxta illud t
lum, donec sepeliant illud b) p
linctores in valle multitud
Gog.

16. Nomen autem civitatis
mona, et mundabunt terram.

17. Tu ergo, fili hominis! h
dicit Dominus Deus: Dic o
volucri, et universis avibus, c
ctisque bestiis agri: Conven
properate, concurrite undiqu
victimam meam, quam ego im
lo vobis, victimam grandem
per montes Israël; ut comed
carnem, et bibatis sanguinem

18. Carnes fortium comede
et sanguinem principum ter
bibetis; arietum, et agnorum
hircorum, taurorumque et al
um, et pinguium omnium.

19. Et comedetis adipem in
turitatem, et bibetis sanguin
in ebrietatem, de victima, qu
ego immolabo vobis;

20. et saturabimini super m
sam meam de equo, et equite
ti, et de universis viris bellat
bus, ait Dominus Deus.

21. Et ponam gloriam mea
gentibus; et videbunt omnes g
tes judicium meum, quod f
rim, et manum meam, quam
suerim super eos.

22. Et scient domus Israël, q
ego Dominus Deus eorum a
illa, et deinceps.

23. Et scient gentes, quon
in iniquitate sua capta sit do
Israël, eo quod dereliquerint
et absconderim faciem meam
eis; et tradiderim eos in ma
hostium, et ceciderint in gla
universi.

24. Juxta immunditiam cor
et scelus feci eis, et abscondi
ciem meam ab illis.

a) 1590. igne b) 1590. 1592. pollinctores, 1593. polinctores

5. Propterea haec dicit Domi-
Deus: Nunc reducam capti-
tem Jacob, et miserebor om-
domus Israël; et assumam ze-
pro nomine sancto meo.
6. Et portabunt confusionem
m, et omnem praevaricatio-
,qua praevaricati sunt in me,
habitaverint in terra sua
fidenter neminem formidan-
;
7. et reduxero eos de populis,
ongregavero de terris inimi-
um suorum, et sanctificatus
ro in eis, in oculis gentium
rimarum.
8. *Et scient, quia ego Domi-
Deus eorum, eo quod trans-
rim eos in nationes; et con-
gaverim eos super terram su-
et non dereliquerim quem-
m ex eis ibi. *c. 26, 33.
9. Et non abscondam ultra fa-
meam ab eis, eo quod effu-
m spiritum meum super om-
domum Israël, ait Dominus
s.

Cap. 40.

Visio de ædificando novo templo.

n vigesimo quinto anno trans-
ationis nostrae, in exordio
, decima mensis, quartodeci-
nno, postquam percussa est
as; in ipsa hac die facta est
r me manus Domini, et addu-
e illuc.
In visionibus Dei adduxit me
rram Israël, et dimisit me su-
montem excelsum nimis; su-
quem erat quasi aedificium
atis vergentis ad Austrum.
Et introduxit me illuc; et ec-
vir, cujus erat species quasi
ies aeris, et funiculus lineus
anu ejus, et calamus mensu-
n manu ejus; stabat autem in
a.
Et locutus est ad me idem
Fili hominis! vide oculis tu-
t auribus tuis audi, et pone
cor tuum in omnia, quae ego o-
stendam tibi; quia, ut ostendan-
tur tibi, adductus es huc; annun-
cia omnia, quae tu vides, domui
Israël.
5. Et ecce! murus forinsecus
in circuitu domus undique, et in
manu viri calamus mensurae sex
cubitorum, et palmo; et mensus
est latitudinem aedificii calamo
uno, altitudinem quoque calamo
uno.
6. Et venit ad portam, quae re-
spiciebat viam orientalem, et a-
scendit per gradus ejus; et men-
sus est limen portae calamo uno
latitudinem, id est, limen unum
calamo uno in latitudine;
7. et thalamum uno calamo in
longum, et uno calamo in latum;
et inter thalamos, quinque cubi-
tos;
8. et limen portae juxta vesti-
bulum portae intrinsecus, cala-
mo uno.
9. Et mensus est vestibulum
portae octo cubitorum, et fron-
tem ejus duobus cubitis; vestibu-
lum autem portae erat intrinse-
cus.
10. Porro thalami portae ad vi-
am Orientalem, tres hinc et tres
inde; mensura una trium, et men-
sura una frontium ex utraque
parte.
11. Et mensus est latitudinem
liminis portae, decem cubitorum;
et longitudinem portae, tredecim
cubitorum;
12. et marginem ante thalamos
cubiti unius; et cubitus unus finis
utrimque; thalami autem, sex cu-
bitorum erant hinc et inde.
13. Et mensus est portam a te-
cto thalami, usque ad tectum ejus,
latitudinem viginti quinque cu-
bitorum; ostium contra ostium.
14. Et fecit frontes per sexagin-
ta cubitos; et ad frontem atrium
portae undique per circuitum.
15. Et ante faciem portae, quae

pertingebat usque ad faciem vestibuli portae interioris, quinquaginta cubitos.

16. Et fenestras obliquas in thalamis, et in frontibus eorum, quae erant intra portam undique per circuitum; similiter autem erant et in vestibulis fenestrae per gyrum intrinsecus, et ante frontes pictura palmarum.

17. Et eduxit me ad atrium exterius, et ecce! gazophylacia, et pavimentum stratum lapide in atrio per circuitum; triginta gazophylacia in circuitu pavimenti.

18. Et pavimentum in fronte portarum, secundum longitudinem portarum erat inferius.

19. Et mensus est latitudinem a facie portae inferioris usque ad frontem atrii interioris extrinsecus, centum cubitos ad Orientem, et ad Aquilonem.

20. Portam quoque, quae respiciebat viam Aquilonis atrii exterioris, mensus est tam in longitudine, quam in latitudine.

21. Et thalamos ejus tres hinc, et tres inde; et frontem ejus, et vestibulum ejus secundum mensuram portae prioris, quinquaginta cubitorum longitudinem ejus, et latitudinem viginti quinque cubitorum.

22. Fenestrae autem ejus, et vestibulum, et sculpturae secundum mensuram portae, quae respiciebat ad Orientem; et septem graduum erat ascensus ejus, et vestibulum ante eam.

23. Et porta atrii interioris contra portam Aquilonis, et Orientalem; et mensus est a porta usque ad portam centum cubitos.

24. Et eduxit me ad viam australem, et ecce! porta, quae respiciebat ad Austrum; et mensus est frontem ejus, et vestibulum ejus, juxta mensuras superiores.

25. Et fenestras ejus, et vestibula in circuitu, sicut fenestras ceteras; quinquaginta cubitorum longitudine, et latitudine vig
quinque cubitorum.

26. Et in gradibus septem asc
debatur ad eam; et vestibu
ante fores ejus; et caelatae
mae erant, una hinc, et altera
de in fronte ejus.

27. Et porta atrii interiori
via australi; et mensus est a p
ta usque ad portam in via aus
li, centum cubitos.

28. Et introduxit me in atr
interius ad portam australem
mensus est portam juxta me
ras superiores.

29. Thalamum ejus, et fron
ejus, et vestibulum ejus eis
mensuris; et fenestras ejus, et
stibulum ejus in circuitu, q
quaginta cubitos longitudini
latitudinis viginti quinque c
tos.

30. Et vestibulum per gy
longitudine viginti quinque c
torum, et latitudine quinque
bitorum.

31. Et vestibulum ejus ad a
um exterius, et palmas ejus
fronte; et octo gradus erant, c
bus ascendebatur per eam.

32. Et introduxit me in atr
interius per viam orientalem
mensus est portam secund
mensuras superiores.

33. Thalamum ejus, et fron
ejus, et vestibulum ejus, sicut
pra; et fenestras ejus, et vesti
la ejus in circuitu, longitud
quinquaginta cubitorum, et l
tudine viginti quinque cub
rum.

34. Et vestibulum ejus, id
atrii exterioris; et palmae ca
tae in fronte ejus hinc et inde
in octo gradibus ascensus eju

35. Et introduxit me ad port
quae respiciebat ad Aquilone
et mensus est secundum men
ras superiores.

36. Thalamum ejus, et front
ejus, et vestibulum ejus, et fe
stras ejus per circuitum, long

quinquaginta cubitorum, et
udine viginti quinque cubi-
m.
.Et vestibulum ejus respicie-
ad atrium exterius; et cae-
a palmarum in fronte ejus
et inde; et in octo gradibus
nsus ejus.
.Et per singula gazophylacia
m in frontibus portarum;
avabant holocaustum.
. Et in vestibulo portae,
mensae hinc, et duae men-
nde; ut immoletur super eas
caustum, et pro peccato, et
lelicto.
. Et ad latus exterius, quod
dit ad ostium portae, quae
it ad Aquilonem, duae men-
et ad latus alterum ante ve-
lum portae, duae mensae.
Quatuor mensae hinc, et
or mensae inde; per latera
ae octo mensae erant, super
immolabant.
Quatuor autem mensae ad
caustum, de lapidibus qua-
extructae; longitudine cu-
nius et dimidii; et latitudi-
biti unius et dimidii; et al-
ine cubiti unius; super quas
nt vasa, in quibus immola-
olocaustum, et victima.
Et labia earum palmi uni-
flexa intrinsecus per circui-
super mensas autem carnes
ionis.
Et extra portam interiorem
hylacia cantorum in atrio
iori, quod erat in latere por-
espicientis ad Aquilonem;
cies eorum contra viam au-
m, una ex latere portae o-
lis, quae respiciebat ad vi-
uilonis.
Et dixit ad me: Hoc est ga-
lacium, quod respicit viam
dianam; sacerdotum erit,
cubant in custodiis templi.
Porro gazophylacium, quod
cit ad viam Aquilonis, sa-
cerdotum erit, qui excubant ad ministerium altaris; isti sunt filii Sadoc, qui accedunt de filiis Levi ad Dominum, ut ministrent ei.

47. Et mensus est atrium longitudine centum cubitorum, et latitudine centum cubitorum per quadrum; et altare ante faciem templi.

48. Et introduxit me in vestibulum templi; et mensus est vestibulum quinque cubitis hinc, et quinque cubitis inde; et latitudinem portae trium cubitorum hinc, et trium cubitorum inde.

49. Longitudinem autem vestibuli viginti cubitorum, et latitudinem undecim cubitorum, et octo gradibus ascendebatur ad eam. Et columnae erant in frontibus; una hinc, et altera inde.

Cap. 41.

Descriptio partium novi templi.

1. Et introduxit me in templum, et mensus est frontes, sex cubitos latitudinis hinc, et sex cubitos a) inde, latitudinem tabernaculi.

2. Et latitudo portae, decem cubitorum erat; et latera portae, quinque cubitis hinc, et quinque cubitis inde; et mensus est longitudinem ejus quadraginta cubitorum et latitudinem viginti cubitorum.

3. Et introgressus intrinsecus, mensus est in fronte portae duos cubitos; et portam, sex cubitorum; et latitudinem portae, septem cubitorum.

4. Et mensus est longitudinem ejus viginti cubitorum, et latitudinem ejus viginti cubitorum, ante faciem templi; et dixit ad me: Hoc est sanctum sanctorum.

5. Et mensus est parietem domus sex cubitorum; et latitudinem lateris quatuor cubitorum undique per circuitum domus.

6. Latera autem, latus ad latus, bis triginta tria; et erant eminen-

90. 1592. 1598. cubitos latitudinis inde, 1593. cubitos inde,

tia, quae ingrederentur per pari-
etem domus, in lateribus per cir-
cuitum, ut continerent, et non at-
tingerent parietem templi.
7. Et platea erat in rotundum,
ascendens sursum per cochleam,
et in coenaculum templi defere-
bat per gyrum; idcirco latius e-
rat templum in superioribus; et
sic de inferioribus ascendebatur
ad superiora in medium.
8. Et vidi in domo altitudinem
per circuitum, fundata latera ad
mensuram calami sex cubitorum
spatio;
9. et latitudinem per parietem
lateris forinsecus quinque cubi-
torum; et erat interior domus in
lateribus domus.
10. Et inter gazophylacia lati-
tudinem viginti cubitorum in cir-
cuitu domus undique,
11. et ostium lateris ad oratio-
nem: ostium unum ad viam Aqui-
lonis, et ostium unum ad viam au-
stralem; et latitudinem loci ad o-
rationem, quinque cubitorum in
circuitu.
12. Et aedificium, quod erat se-
paratum, versumque ad viam re-
spicientem ad mare, latitudinis
septuaginta cubitorum. Paries
autem aedificii, quinque cubito-
rum latitudinis per circuitum; et
longitudo ejus nonaginta cubito-
rum.
13. Et mensus est domus longi-
tudinem, centum cubitorum; et
quod separatum erat aedificium,
et parietes ejus, longitudinis cen-
tum cubitorum.
14. Latitudo autem ante faciem
domus, et ejus, quod erat separa-
tum contra Orientem, centum cu-
bitorum.
15. Et mensus est longitudinem
aedificii contra faciem ejus, quod
erat separatum ad dorsum; ethe-
cas ex utraque parte centum cu-
bitorum; et templum interius, et
vestibula atrii.

16. Limina, et fenestras
quas, et ethecas in circuit
tres partes, contra uniuscuj
limen, stratumque ligno pe
rum in circuitu; terra aute
que ad fenestras, et fen
clausae super ostia.
17. Et usque ad domum i
orem, et forinsecus per o
parietem in circuitu intrin
et forinsecus, ad mensuram
18. Et fabrefacta cherub
palmae; et palma inter che
cherub, duasque facies ha
cherub.
19. Faciem hominis juxt
mam ex hac parte, et facie
nis juxta palmam ex alia p
expressam per omnem dom
circuitu.
20. De terra usque ad sup
ra portae, cherubim, et pa
caelatae erant in pariete te
21. Limen quadrangulu
facies sanctuarii, aspectus c
aspectum.
22. Altaris lignei trium cu
rum altitudo; et longitudo
duorum cubitorum; et ang
jus, et longitudo ejus, et pa
ejus lignei. Et locutus est a
Haec est mensa coram Dom
23. Et duo ostia erant in te
et in sanctuario.
24. Et in duobus ostiis ex
que parte bina erant ostiola
in se invicem plicabantur;
enim ostia erant ex utraque
te ostiorum.
25. Et caelata erant in ip
stiis templi cherubim, et scu
rae a) palmarum, sicut in pa
bus quoque expressae b) e
quam ob rem et grossiora
ligna in vestibuli fronte for
cus.
26. Super quae fenestrae
liquae, et similitudo palma
hinc atque inde in humeruli
stibuli, secundum latera do
latitudinemque parietum.

a) 1590. sculptura b) 1590. expressa

Cap. 42.

phylaciis, ceterisque ad usum sacrorum pertinentibus.

Et eduxit me in atrium exte-
er viam ducentem a) ad A-
nem, et introduxit me in ga-
lacium, quod erat contra
atum aedificium, et contra
vergentem ad Aquilonem.
n facie longitudinis, cen-
ubitos ostii Aquilonis; et
dinis quinquaginta cubitos,
ontra viginti cubitos atrii
oris, et contra pavimentum
m lapide atrii exterioris, u-
t porticus juncta porticui
i.
Et ante gazophylacia deam-
o decem cubitorum latitu-
d interiora respiciens viae
unius. Et ostia eorum ad
nem;
i erant gazophylacia in su-
ibus humiliora; quia sup-
ant porticus, quae ex illis
bant de inferioribus, et de
aedificii.
ristega enim erant, et non
ant columnas, sicut erant
nae atriorum; propterea
bant de inferioribus, et de
a terra cubitis quinqua-

peribolus exterior secun-
zophylacia, quae erant in
ii exterioris ante gazophy-
ongitudo ejus quinquagin-
torum.
uia longitudo erat gazo-
iorum b) atrii exterioris,
aginta cubitorum, et lon-
ante faciem templi, cen-
bitorum.
t erat subter gazophylacia
troitus ab Oriente ingre-
um in ea de atrio exteriori.
n latitudine periboli atrii,
erat contra viam orienta-
faciem aedificii separati,
et erant ante aedificium gazophy-
lacia.
11. Et via ante faciem eorum
juxta similitudinem gazophylaci-
orum, quae erant in via Aquilo-
nis; secundum longitudinem eo-
rum, sic et latitudo eorum: et o-
mnis introitus eorum, et simili-
tudines, et ostia eorum.
12. Secundum ostia gazophyla-
ciorum, quae erant in via respi-
ciente ad Notum; ostium in capi-
te viae; quae via erat ante vesti-
bulum separatum per viam orien-
talem ingredientibus.
13. Et dixit ad me: Gazophy-
lacia Aquilonis, et gazophylacia
Austri, quae sunt ante aedificium
separatum; haec sunt gazophyla-
cia sancta; in quibus vescuntur
sacerdotes, qui appropinquant ad
Dominum in sancta sanctorum;
ibi ponent sancta sanctorum, et
oblationem pro peccato, et pro
delicto; locus enim sanctus est.
14. Cum autem ingressi fuerint
sacerdotes, non egredientur de
sanctis in atrium exterius; et ibi
reponent vestimenta sua, in qui-
bus ministrant, quia sancta sunt;
vestienturque vestimentis aliis,
et sic procedent ad populum.
15. Cumque complesset men-
suras domus interioris, eduxit me
per viam portae, quae respiciebat
ad viam orientalem; et mensus
est eam undique per circuitum.
16. Mensus est autem contra
ventum orientalem calamo men-
surae, quingentos calamos in ca-
lamo mensurae per circuitum.
17. Et mensus est contra ventum
Aquilonis quingentos calamos in
calamo mensurae per gyrum.
18. Et ad ventum australem men-
sus est quingentos calamos in ca-
lamo mensurae per circuitum.
19. Et ad ventum occidentalem
mensus est quingentos calamos in
calamo mensurae.

a) 1592. 1598. C. R. 1593. ducentem, 1593. educentem b) 1592. „gazo-
phylaciorum" mutatum in „gazophylaciorum"

20. Per quatuor ventos mensus est murum ejus undique per circuitum, longitudinem quingentorum cubitorum, et latitudinem quingentorum cubitorum dividentem inter sanctuarium et vulgi locum.

Cap. 43.

De gloria Domini, de altari et sacrificiis.

1. Et duxit me ad portam, quae respiciebat ad viam orientalem.
2. Et ecce! gloria Dei Israël ingrediebatur per viam orientalem; et vox erat ei quasi vox aquarum multarum, et terra splendebat a majestate ejus.
3. *Et vidi visionem secundum speciem, quam videram, quando venit, ut disperderet civitatem; et species secundum aspectum, † quem videram juxta fluvium Chobar; et cecidi super faciem meam.

*c. 9, 1. †c. 1, 1.

4. Et majestas Domini ingressa est templum per viam portae, quae respiciebat ad Orientem.
5. Et elevavit me spiritus, et introduxit me in atrium interius; et ecce! repleta erat gloria Domini domus.
6. Et audivi loquentem ad me de domo, et vir, qui stabat juxta me,
7. dixit ad me: Fili hominis, Locus solii mei, et locus vestigiorum pedum meorum, ubi habito in medio filiorum Israël in aeternum; et non polluent ultra domus Israël nomen sanctum meum, ipsi, et reges eorum in fornicationibus suis, et in ruinis regum suorum, et in excelsis.
8. Qui fabricati sunt limen suum juxta limen meum, et postes suos juxta postes meos; et murus erat inter me et eos; et polluerunt nomen sanctum meum in abominationibus, quas fecerunt; propter quod consumpsi eos in ira mea.
9. Nunc ergo repellant procul fornicationem suam, et ruinas regum suorum a me; et habi[...] medio eorum semper.
10. Tu autem, fili homi[...] stende domui Israël templ[...] confundantur ab iniqui[...] suis, et metiantur fabrica[...]
11. et erubescant ex om[...] quae fecerunt: Figuram [...] et fabricae ejus exitus, et [...] tus, et omnem descriptio[...] jus, et universa praecept[...] cunctumque ordinem ejus [...] mnes leges ejus ostende [...] scribes in oculis eorum; u[...] diant omnes descriptione[...] et praecepta illius, et faci[...]
12. Ista est lex domus i[...] mitate montis: Omnis fin[...] in circuitu, sanctum sanc[...] est; haec est ergo lex dom[...]
13. Istae autem mensur[...] ris in cubito verissimo, qu[...] bat cubitum, et palmum; [...] ejus erat cubitus, et cubitu[...] titudine, et definitio ejus [...] ad labium ejus, et in circui[...] mus unus; haec quoque era[...] altaris.
14. Et de sinu terrae us[...] crepidinem novissimam c[...] biti, et latitudo cubiti uni[...] a crepidine minore usque [...] pidinem majorem quatuor [...] ti, et latitudo cubiti unius.
15. Ipse autem Ariel q[...] cubitorum; et ab Ariel us[...] sursum, cornua quatuor.
16. Et Ariel duodecim c[...] rum in longitudine per duo[...] cubitos latitudinis; quad[...] latum aequis lateribus.
17. Et crepido quatuor[...] cubitorum longitudinis p[...] tuordecim cubitos latitud[...] quatuor angulis ejus; et [...] in circuitu ejus dimidii cu[...] sinus ejus unius cubiti per [...] tum; gradus autem ejus v[...] Orientem.
18. Et dixit ad me: Fili[...] nis! haec dicit Dominus De[...] sunt ritus altaris, in quac[...]

erit fabricatum; ut offera-
per illud holocaustum, et
latur sanguis.
Et dabis Sacerdotibus, et
is, qui sunt de semine Sadoc,
cedunt ad me, ait Dominus
ut offerant mihi vitulum de
nto pro peccato.
Et assumens de sanguine e-
ones super quatuor cornua
et super quatuor angulos
linis, et super coronam in
tu; et mundabis illud, et ex-
i.
Et tolles vitulum, qui obla-
erit pro peccato; et combu-
m in separato loco domus
sanctuarium.
Et in die secunda offeres
n caprarum immaculatum
eccato; et expiabunt altare,
xpiaverunt in vitulo.
Cumque compleveris expi-
ud, offeres vitulum de ar-
immaculatum, et arietem
ge immaculatum.
Et offeres eos in conspectu
ni; et mittent sacerdotes
eos sal, et offerent eos ho-
tum Domino.
Septem diebus facies hir-
ro peccato quotidie; et vi-
de armento, et arietem de
bus immaculatos offerent.
Septem diebus expiabunt
, et mundabunt illud; et im-
nt manum ejus.
Expletis autem diebus, in
tava et ultra, facient sacer-
uper altare holocausta ve-
et quae pro pace offerunt:
atus ero vobis, ait Dominus

CAP. 44.

Leges sacerdotibus impositæ.

t convertit me ad viam por-
ctuarii exterioris, quae re-
bat ad Orientem; et erat
.
dixit Dominus ad me: Por-
clausa erit: non aperietur,
et vir non transibit per eam; quo-
niam Dominus Deus Israël ingres-
sus est per eam, eritque clausa
principi.
3. Princeps ipse sedebit in ea,
ut comedat panem coram Domi-
no; per viam portae vestibuli in-
gredietur, et per viam ejus egre-
dietur.
4. Et adduxit me per viam por-
tae Aquilonis in conspectu do-
mus; et vidi, et ecce implevit glo-
ria Domini domum Domini, et
cecidi in faciem meam.
5. Et dixit ad me Dominus: Fi-
li hominis! pone cor tuum, et vi-
de oculis tuis, et auribus tuis audi
omnia, quae ego loquor ad te de
universis ceremoniis domus Do-
mini, et de cunctis legibus ejus;
et pones cor tuum in viis templi
per omnes exitus sanctuarii.
6. Et dices ad exasperantem me
domum Israël: Haec dicit Domi-
nus Deus: Sufficiant vobis omnia
scelera vestra domus Israël;
7. eo quod inducitis filios alie-
nos incircumcisos corde, et in-
circumcisos carne; ut sint in san-
ctuario meo, et polluant domum
meam; et offertis panes meos, a-
dipem, et sanguinem; et dissol-
vitis pactum meum in omnibus
sceleribus vestris.
8. Et non servastis praecepta
sanctuarii mei; et posuistis cu-
stodes observationum mearum in
sanctuario meo vobismetipsis.
9. Haec dicit Dominus Deus:
Omnis alienigena incircumcisus
corde, et incircumcisus carne,
non ingredietur sanctuarium me-
um, omnis filius alienus, qui est
in medio filiorum Israël.
10. Sed et Levitae, qui longe
recesserunt a me in errore filio-
rum Israël, et erraverunt a me
post idola sua, et portaverunt ini-
quitatem suam;
11. erunt in sanctuario meo ae-
ditui, et janitores portarum do-
mus, et ministri domus; ipsi ma-

ctabunt holocausta, et victimas populi; et ipsi stabunt in conspectu eorum, ut ministrent eis.

12. Pro eo, quod ministraverunt illis in conspectu idolorum suorum, et facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis: idcirco levavi manum meam super eos, ait Dominus Deus, et portabunt iniquitatem suam;

13. et non appropinquabunt ad me, ut sacerdotio fungantur mihi, neque accedent ad omne sanctuarium meum juxta sancta sanctorum; sed portabunt confusionem suam, et scelera sua, quae fecerunt.

14. Et dabo eos janitores domus in omni ministerio ejus, et in universis, quae fient in ea.

15. Sacerdotes autem et Levitae filii Sadoc, qui custodierunt ceremonias sanctuarii mei, cum errarent filii Israël a me, ipsi accedent ad me, ut ministrent mihi; et stabunt in conspectu meo, ut offerant mihi adipem, et sanguinem, ait Dominus Deus.

16. Ipsi ingredientur sanctuarium meum, et ipsi accedent ad mensam meam, ut ministrent mihi, et custodiant ceremonias meas.

17. Cumque ingredientur portas atrii interioris, vestibus lineis induentur; nec ascendet super eos quidquam laneum, quando ministrant in portis atrii interioris et intrinsecus.

18. Vittae lineae erunt in capitibus eorum, et feminalia linea erunt in lumbis eorum, et non accingentur in sudore.

19. Cumque egredientur atrium exterius ad populum, exuent se vestimentis suis, in quibus ministraverant, et reponent ea in gazophylacio sanctuarii, et vestient se vestimentis aliis; et non sanctificabunt populum in vestibus suis.

20. Caput autem suum non ra-

a) 1590. suae.

dent, neque comam nutrien
tondentes attondent capita

21. Et vinum non bibet
sacerdos, quando ingressu
atrium interius.

22. * Et viduam, et repud
non accipient uxores, sed
nes de semine domus Israë
et viduam, quae fuerit vidu
cerdote, accipient. * Lev

23. Et populum meum
bunt, quid sit inter sanct
pollutum, et inter mundum
mundum ostendent eis.

24. Et cum fuerit contro
stabunt in judiciis meis, e
cabunt; leges meas, et prae
mea in omnibus solemnit
meis custodient, et sabbat
sanctificabunt.

25. Et ad mortuum hon
non ingredientur, ne pollu
nisi ad patrem et matrem,
um et filiam, et fratrem et
rem, quae alterum virum n
buerit; in quibus contamin
tur.

26. Et postquam fuerit
datus, septem dies numerab
ei.

27. Et in die introitus
sanctuarium ad atrium int
ut ministret mihi in sanct
offeret pro peccato suo, ait
nus Deus.

28. * Non erit autem eis
ditas, ego haereditas eoru
possessionem non dabitis
Israël, ego enim possessio e

*Num. 18, 20. Deut. 18, 1.

29. Victimam et pro pecc
pro delicto ipsi comedent
mne votum in Israël ipsor
rit.

30. * Et primitiva omniu
mogenitorum, et omnia liba
ta ex omnibus, quae offeru
sacerdotum erunt; et prim
ciborum vestrorum dabitis
doti, ut reponat benedicti
domui tuae a). *Exod. 2

* Omne morticinum, et ca-
a bestia de avibus et de pe-
us non comedent sacerdo-

*Lev. 22, 8.

Cap. 45.

Divisio terræ. Leges variæ.

Cumque coeperitis terram
ere sortito, separate primi-
omino, sanctificatum de ter-
ngitudine viginti quinque
, et latitudine decem mil-
anctificatum erit in omni
no ejus per circuitum.
Et erit ex omni parte sancti-
m quingentos per quingen-
uadrifariam per circuitum;
nquaginta cubitis in subur-
ejus per gyrum.
Et a mensura ista mensura-
ngitudinem a) viginti quin-
illium, et latitudinem de-
nillium, et in ipso erit tem-
sanctumque sanctorum.
Sanctificatum de terra erit
otibus ministris sanctua-
i accedunt ad ministerium
ni; et erit eis locus in do-
in sanctuarium sanctitatis.
iginti quinque autem mil-
gitudinis, et decem millia
inis erunt Levitis, qui mi-
nt domui; ipsi possidebunt
gazophylacia.
possessionem civitatis da-
uinque millia latitudinis,
gitudinis viginti quinque
secundum separationem
arii, omni domui Israël.
rincipi quoque hinc et in-
eparationem sanctuarii, et
essionem civitatis, contra
separationis sanctuarii,
ra faciem possessionis ur-
latere maris usque ad ma-
latere Orientis usque ad
em; longitudinis autem
unamquamque partem a
o occidentali usque ad ter-
orientalem.

8. De terra erit ei possessio in Israël; et non depopulabuntur ultra principes populum meum; sed terram dabunt domui Israël secundum tribus eorum.

9. Haec dicit Dominus Deus: Sufficiat vobis principes Israël; iniquitatem et rapinas intermittite, et judicium et justitiam facite, separate confinia vestra a populo meo, ait Dominus Deus.

10. Statera justa, et ephi justum, et batus justus erit vobis.

11. Ephi, et batus aequalia, et unius mensurae erunt; ut capiat decimam partem cori batus, et decimam partem cori ephi; juxta mensuram cori erit aequa libratio eorum.

12. * Siclus autem viginti obolos habet. Porro viginti sicli, et viginti quinque sicli, et quindecim sicli, mnam faciunt.

* Exod. 30, 13. Lev. 27, 25. Num. 3, 47.

13. Et hae sunt primitiae, quas tolletis; sextam partem ephi de coro frumenti, et sextam partem ephi de coro hordei.

14. Mensura quoque olei, batus olei, decima pars cori est; et decem bati corum faciunt; quia decem bati implent corum.

15. Et arietem unum de grege ducentorum de his, quae nutriunt Israël in sacrificium, et in holocaustum, et in pacifica, ad expiandum pro eis, ait Dominus Deus.

16. Omnis populus terrae tenebitur primitiis his principi in Israël.

17. Et super principem erunt holocausta, et sacrificium, et libamina in solemnitatibus, et in Calendis, et in Sabbatis, et in universis solemnitatibus domus Israël; ipse faciet pro peccato sacrificium, et holocaustum, et pacifica ad expiandum pro domo Israël.

18. Haec dicit Dominus Deus: In primo mense, una mensis su-

a). 1592. 1598. viginti quinque millium, 1593. vigintique millium,

mes vitulum de armento imma-
culatum, et expiabis sanctuarium.
19. Et tollet sacerdos de san-
guine, quod erit pro peccato; et
ponet in postibus domus, et in
quatuor angulis crepidinis alta-
ris, et in postibus portae atrii in-
terioris.
20. Et sic facies in septima men-
sis pro unoquoque, qui ignoravit,
et errore deceptus est, et expia-
bis pro domo.
21. In primo mense, quarta de-
cima die mensis erit vobis Pa-
schae solemnitas; septem diebus
azyma comedentur.
22. Et faciet princeps in die il-
la pro se, et pro universo populo
terrae vitulum pro peccato.
23. Et in septem dierum solem-
nitate faciet holocaustum Domi-
no septem vitulos, et septem arie-
tes immaculatos quotidie septem
diebus; et pro peccato hircum
caprarum quotidie.
24. Et sacrificium ephi per vi-
tulum, et ephi per arietem faciet;
et olei hin per singula ephi.
25. Septimo mense, quinta de-
cima die mensis in solemnitate
faciet, sicut supra dicta sunt per
septem dies; tam pro peccato,
quam pro holocausto, et in sacri-
ficio, et in oleo.

Cap. 46.

Leges pro templo et sacrificiis.

1. Haec dicit Dominus Deus:
Porta atrii interioris, quae re-
spicit ad Orientem, erit clausa sex
diebus, in quibus opus fit: die au-
tem Sabbati aperietur, sed et in
die Calendarum aperietur.
2. Et intrabit princeps per viam
vestibuli portae deforis, et stabit
in limine portae; et facient sa-
cerdotes holocaustum ejus, et pa-
cifica ejus; et adorabit super li-
men portae, et egredietur; porta
autem non claudetur usque ad ve-
speram.

3. Et adorabit populus
ad ostium portae illius in S
tis, et in Calendis coram Do
4. Holocaustum autem h
feret princeps Domino;
Sabbati sex agnos immac
et arietem immaculatum.
5. Et sacrificium ephi pe
tem; in agnis autem sacri
quod dederit manus ejus;
hin per singula ephi.
6. In die autem Calendar
tulum de armento immacu
et sex agni, et arietes imma
erunt.
7. Et ephi per vitulum
quoque per arietem faciet
ficium; de agnis autem, si
venerit manus ejus; et ol
per singula ephi.
8. Cumque ingressurus est
ceps, per viam vestibuli
ingrediatur, et per eamden
exeat.
9. Et cum intrabit popul
rae in conspectu Domini
lemnitatibus; qui ingredit
portam Aquilonis, ut ado
grediatur per viam portae
dianae; porro qui ingredit
viam portae meridianae,
diatur per viam portae A
nis; non revertetur per via
tae, per quam ingressus est
regione illius egredietur.
10. Princeps autem in
eorum cum ingredientib
gredietur, et cum egredie
egredietur.
11. Et in nundinis, et in s
nitatibus erit sacrificium
per vitulum et ephi per ari
a) agnis autem erit sacrifi
sicut invenerit manus ejus
lei hin per singula ephi.
12. Cum autem fecerit
ceps spontaneum holocau
aut pacifica voluntaria Do
aperietur ei porta, quae r
ad Orientem, et faciet ho
stum suum, et pacifica sua

a) 1590. add. de

solet in die sabbati; et egre-
ır, claudeturque porta, post-
ı exierit.
. Et agnum ejusdem anni im-
latum faciet holocaustum
idie Domino; semper mane
t illud.
Et faciet sacrificium super
ta mane mane sextam partem
, et de oleo tertiam partem
ut misceatur similae; sacri-
n Domino legitimum, juge
perpetuum.
Faciet agnum, et sacrifici-
et oleum cata mane mane;
austum sempiternum.
Haec dicit Dominus Deus:
lerit princeps donum a) ali-
filiis suis; haereditas ejus,
ım suorum erit, posside-
am haereditarie.
Si autem dederit legatum
reditate sua uni servorum
m, erit illius usque ad an-
emissionis, et revertetur
ncipem; haereditas autem
iliis ejus erit.
Et non accipiet princeps de
ditate populi per violenti-
de possessione eorum; sed
ssessione sua haereditatem
filiis suis; ut non disperga-
pulus meus unusquisque a
ssione sua.
t introduxit me per ingres-
ui erat ex latere portae, in
hylacia sanctuarii ad sacer-
quae respiciebant ad Aqui-
; et erat ibi locus vergens
identem.
Et dixit ad me: Iste est lo-
i coquent sacerdotes pro
o, et pro delicto; ubi co-
sacrificium, ut non efferant
um exterius, et sanctifice-
pulus.
Et eduxit me in atrium ex-
, et circumduxit me per
r angulos atrii; et ecce a-
triolum erat in angulo atrii, atri-
ola singula per angulos atrii.
22. In quatuor angulis atrii a-
triola disposita, quadraginta cu-
bitorum per longum, et triginta
per latum; mensurae unius qua-
tuor erant.
23. Et paries per circuitum am-
biens quatuor atriola; et culinae
fabricatae erant subter porticus
per gyrum.
24. Et dixit ad me: Haec est do-
mus culinarum, in qua coquent
ministri domus Domini victimas
populi.

Cap. 47.

Visio torrentis, omnia sanantis.

1. Et convertit me ad portam
domus, et ecce! aquae egredie-
bantur subter limen domus ad
Orientem; facies enim domus re-
spiciebat ad Orientem; aquae au-
tem descendebant in latus templi
dextrum ad Meridiem altaris.
2. Et eduxit me per viam por-
tae Aquilonis, et convertit me ad
viam foras portam exteriorem,
viam, quae respiciebat ad Orien-
tem; et ecce aquae redundantes
a latere dextro.
3. Cum egrederetur vir ad Ori-
entem, qui habebat funiculum in
manu sua, et mensus est mille cu-
bitos; et traduxit me per aquam
usque ad talos.
4. Rursumque mensus est mil-
le, et traduxit me per aquam us-
que ad genua;
5. et mensus est mille, et tra-
duxit me per aquam usque ad re-
nes. Et mensus est mille, torren-
tem, quem non potui pertransi-
re; quoniam intumuerant aquae
profundi torrentis, qui non pot-
est transvadari.
6. Et dixit ad me: Certe! vidi-
sti, fili hominis! Et eduxit me, et
convertit ad ripam torrentis.

---

o. domum

7. Cumque me convertissem, ecce! in ripa torrentis ligna multa nimis ex utraque parte.

8. Et ait ad me: Aquae istae, quae egrediuntur ad tumulos sabuli orientalis, et descendunt ad plana deserti, intrabunt mare, et exibunt, et sanabuntur aquae.

9. Et omnis anima vivens, quae serpit, quocumque venerit torrens, vivet; et erunt pisces multi satis, postquam venerint illuc aquae istae, et sanabuntur et vivent omnia, ad quae venerit torrens.

10. Et stabunt super illas piscatores, ab Engaddi usque ad Engallim siccatio sagenarum erit; plurimae species erunt piscium ejus, sicut pisces maris magni, multitudinis nimiae;

11. in littoribus autem ejus, et in palustribus non sanabuntur, quia in salinas dabuntur.

12. Et super torrentem orietur in ripis ejus ex utraque parte omne lignum pomiferum; non defluet folium ex eo, et non deficiet fructus ejus; per singulos menses afferet primitiva, quia aquae ejus de sanctuario egredientur; et erunt fructus ejus in cibum, et folia ejus ad medicinam.

13. Haec dicit Dominus Deus: Hic est terminus, in quo possidebitis terram in duodecim tribubus Israël; quia Joseph duplicem funiculum habet.

14. Possidebitis autem eam singuli aeque ut frater suus; super quam levavi manum meam, ut darem patribus vestris; et cadet terra haec vobis in possessionem.

15. Hic est autem terminus terrae: ad plagam septentrionalem a mari magno via Hethalon, venientibus Sedada,

16. Emath, Berotha, Sabarim, quae est inter terminum Damasci et confinium Emath, domus Tichon, quae est juxta term
Auran.

17. Et erit terminus a ma
que ad atrium Enon termin
masci, et ab Aquilone ad Aq
nem; a) terminus Emath
septentrionalis.

18. Porro plaga oriental
medio Auran, et de medi
masci, et de medio Galaad,
medio terrae Israël, Jordani
terminans ad mare oriental
tiemini etiam plagam ori
lem.

19. Plaga autem australi
ridiana a Thamar usque ad
contradictionis Cades; et to
usque ad mare magnum; et
est plaga ad Meridiem aust

20. Et plaga maris, mar
gnum a confinio per direc
donec venias Emath; haec es
ga maris.

21. Et dividetis terram
vobis per tribus Israël;

22. et mittetis eam in hae
tatem vobis, et advenis, q
cesserint ad vos, qui gen
filios in medio vestrum; et
vobis sicut indigenae inter
Israël; vobiscum divident
sessionem in medio tribu
raël.

23. In tribu autem quacu
fuerit b) advena, ibi dabitis
sessionem illi, ait Dominus

Cap. 48.

Terræ sanctæ divisio.

1. Et haec nomina trib
finibus Aquilonis juxta via
thalon pergentibus Emath,
um Enan terminus Dama
Aquilonem juxta viam Ema
erit ei plaga orientalis Mar
una.

2. Et super terminum D
plaga orientali usque ad pl
Maris, Aser una.

a) 1590. add. et b) 1598. adveno,

Et super terminum Aser, a
a orientali usque ad plagam
s, Nephthali una.
Et super terminum Nephtha-
plaga orientali usque ad pla-
Maris, Manasse una.
Et super terminum Manasse,
ga orientali usque ad plagam
s, Ephraim una.
Et super terminum Ephraim,
ga orientali usque ad plagam
s, Ruben una.
Et super terminum Ruben,
ga orientali usque ad plagam
s, Juda una.
Et super terminum Juda, a
a orientali usque ad plagam
s, erunt primitiae, quas se-
bitis, viginti quinque milli-
atitudinis et longitudinis,
i singulae partes a plaga o-
ali usque ad plagam Maris;
t sanctuarium in medio ejus.
Primitiae, quas separabitis
ino; longitudo viginti quin-
nillibus, et latitudo decem
bus.
Hae autem erunt primitiae
uarii sacerdotum; ad Aqui-
n longitudinis viginti quin-
nillia, et ad mare latitudinis
n millia, sed et ad Orientem
dinis decem millia, et ad Me-
n longitudinis viginti quin-
millia; et erit sanctuarium
ni in medio ejus.
Sacerdotibus sanctuarium
e filiis Sadoc, qui custodie-
eremonias meas, et non er-
unt, cum errarent filii Isra-
ut erraverunt et Levitae.
Et erunt eis primitiae de
tiis terrae sanctum sancto-
uxta terminum Levitarum.
Sed et Levitis similiter jux-
s sacerdotum viginti quin-
illia longitudinis, et latitu-
lecem millia. Omnis lon-
viginti et quinque mil-
et latitudo decem millium.
Et non venumdabunt ex eo,

neque mutabunt, neque transferentur primitiae terrae, quia sanctificatae sunt Domino.

15. Quinque millia autem, quae supersunt in latitudine per viginti quinque millia, profana erunt urbis in habitaculum, et in suburbana; et erit civitas in medio ejus.

16. Et hae mensurae ejus: ad plagam septentrionalem quingenta et quatuor millia; et ad plagam meridianam, quingenta et quatuor millia; et ad plagam orientalem, quingenta et quatuor millia; et ad plagam occidentalem, quingenta et quatuor millia.

17. Erunt autem suburbana civitatis ad Aquilonem ducenta quinquaginta, et ad Meridiem ducenta quinquaginta, et ad Orientem ducenta quinquaginta, et ad mare ducenta quinquaginta.

18. Quod autem reliquum fuerit in longitudine secundum primitias sanctuarii, decem millia in Orientem, et decem millia in Occidentem, erunt sicut primitiae sanctuarii; et erunt fruges ejus in panes his, qui serviunt civitati.

19. Servientes autem civitati, operabuntur ex omnibus tribubus Israël.

20. Omnes primitiae, viginti quinque millium, per viginti quinque millia in quadrum, separabuntur in primitias sanctuarii, et in possessionem civitatis.

21. Quod autem reliquum fuerit, principis erit ex omni parte primitiarum sanctuarii, et possessionis civitatis e regione viginti quinque millium primitiarum usque ad terminum orientalem; sed et ad Mare e regione viginti quinque millium usque ad terminum maris, similiter in partibus principis erit; et erunt primitiae sanctuarii, et sanctuarium templi in medio ejus.

22. De possessione autem Levitarum, et de possessione civitatis in medio partium principis; erit a) inter terminum Juda, et inter terminum Benjamin, et ad principem pertinebit.

23. Et reliquis tribubus: A plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Benjamin una.

24. Et contra terminum Benjamin, a plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Simeon una.

25. Et super terminum Simeonis, a plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Issachar una.

26. Et super terminum Issachar, a plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Zabulon una.

27. Et super terminum Zabulon, a plaga orientali usque ad plagam maris, Gad una.

28. Et super terminum Gad, ad plagam Austri in meridie; et erit finis de Thamar usque ad aquas contradictionis Cades, haereditas contra mare magnum.

29. Haec est terra, quam m
tis in sortem tribubus Israël
hae partitiones earum, ait Do
-nus Deus.

30. Et hi egressus civitatis
plaga septentrionali quinge
et quatuor millia mensurabi

31. Et portae civitatis ex no
nibus tribuum Israël portae
a Septentrione, porta Ruben
porta Juda una, porta Levi u

32. Et ad plagam oriental
quingentos et quatuor millia
portae tres, porta Joseph una,
ta Benjamin una, porta Dan

33. Et ad plagam meridian
quingentos et quatuor millia
tieris; et portae tres, porta
meonis una, porta Issachar
porta Zabulon una.

34. Et ad plagam occidental
quingentos et quatuor milli
portae eorum tres, porta Ga
na, porta Aser una, porta N
thali una.

35. Per circuitum, decem
octo millia; et nomen civi
ex illa die, Dominus ibidem.

a) 1690. in terminum Juda; et in terminum .....

DANIEL PROPHETA

Cap. 1.

Daniel, Ananias, Azarias et Misaël eliguntur, ut regi astarent.

1. Anno tertio regni Joakim regis Juda, venit Nabuchodonosor rex Babylonis in Jerusalem, et obsedit eam;

2. et tradidit Dominus in manu ejus Joakim regem Juda, et partem vasorum domus * Dei; et asportavit ea in terram Sennaar in domum dei sui, et vasa intulit in domum thesauri dei sui.

* 2 Paral. 36, 6.

3. Et ait rex Asphenez pra
sito Eunuchorum, ut introd
ret de filiis Israël, et de se
regio et tyrannorum

4. pueros, in quibus nulla
macula, decoros forma, et er
tos omni sapientia, cautos sc
tia, et doctos disciplina, et
possent stare in palatio regis
doceret eos litteras, et ling
Chaldaeorum.

5. Et constituit eis rex anno
per singulos dies de cibis su
de vino, unde bibebat ipse,

riti tribus annis, postea sta-
t in conspectu regis.
. Fuerunt ergo inter eos de fi-
Juda, Daniel, Ananias, Misa-
et Azarias.
. Et imposuit eis praepositus
uchorum, nomina: Danieli,
assar: Ananiae, Sidrach: Mi-
i, Misach: et Azariae, Abde-
o.
Proposuit autem Daniel in
le suo, ne pollueretur de men-
gis, neque de vino potus e-
et rogavit eunuchorum prae-
tum, ne contaminaretur.
Dedit autem Deus Danieli
iam et misericordiam in con-
tu principis eunuchorum.
.Et ait princeps eunuchorum
anielem: Timeo ego domi-
meum regem, qui constituit
s cibum et potum; qui si vi-
t vultus vestros macilentio-
prae ceteris adolescentibus
vis vestris, condemnabitis
t meum regi.
. Et dixit Daniel ad Malasar,
constituerat princeps eu-
orum super Danielem, Ana-
, Misaëlem, et Azariam:
Tenta nos obsecro servos
diebus decem, et dentur no-
egumina ad vescendum, et
ad bibendum;
et contemplare vultus no-
, et vultus puerorum, qui ves-
ur cibo regio; et sicut vide-
acies cum servis tuis.
Qui, audito sermone hujus-
di, tentavit eos diebus de-

Post dies autem decem ap-
erunt vultus eorum melio-
et corpulentiores prae om-
pueris, qui vescebantur ci-
gio.
Porro Malasar tollebat ci-
, et vinum potus eorum; da-
e eis legumina.
Pueris autem his dedit De-
entiam, et disciplinam in o-
mni libro, et sapientia; Danieli
autem intelligentiam omnium vi-
sionum et somniorum.
18. Completis itaque diebus,
post quos dixerat rex, ut introdu-
cerentur, introduxit eos praepo-
situs eunuchorum in conspectu
Nabuchodonosor.
19. Cumque eis locutus fuisset
rex, non sunt inventi tales de uni-
versis, ut Daniel, Ananias, Misa-
el, et Azarias; et steterunt in con-
spectu regis.
20. Et omne verbum sapientiae
et intellectus, quod sciscitatus est
ab eis rex, invenit in eis decu-
plum super cunctos ariolos, et
magos, qui erant in universo re-
gno ejus.
21. * Fuit autem Daniel usque
ad annum primum Cyri regis.

* c. 6, 28.

Cap. 2.

Somnium regis de statua magna Daniel explicat.

1. In anno secundo regni Na-
buchodonosor, vidit Nabucho-
donosor somnium, et conterri-
tus est spiritus ejus, et somnium
ejus fugit ab eo.
2. Praecepit a) autem rex, ut
convocarentur arioli, et magi, et
malefici, et Chaldaei; ut indica-
rent regi somnia sua; qui, cum
venissent, steterunt coram rege.
3. Et dixit ad eos rex: Vidi som-
nium; et mente confusus ignoro,
quid viderim.
4. Responderuntque Chaldaei
regi Syriace: Rex in sempiter-
num vive! dic somnium servis
tuis, et interpretationem ejus in-
dicabimus.
5. Et respondens rex ait Chal-
daeis: Sermo recessit a me; nisi
indicaveritis mihi somnium, et
conjecturam ejus, peribitis vos,
et domus vestrae publicabuntur.
6. Si autem somnium, et con-
jecturam ejus narraveritis, prae-

)590. Praecepit ergo

mia, et dona, et honorem multum accipietis a me; somnium igitur, et interpretationem ejus indicate mihi.

7. Responderunt secundo, atque dixerunt: Rex somnium dicat servis suis, et interpretationem illius indicabimus.

8. Respondit rex, et ait: Certe novi, quod tempus redimitis, scientes, quod recesserit a me sermo.

9. Si ergo somnium non indicaveritis mihi, una est de vobis sententia, quod interpretationem quoque fallacem, et deceptione plenam composueritis, ut loquamini mihi, donec tempus pertranseat. Somnium itaque dicite mihi, ut sciam, quod interpretationem quoque ejus veram loquamini.

10. Respondentes ergo Chaldaei coram rege, dixerunt: Non est homo super terram, qui sermonem tuum, rex, possit implere; sed neque regum quisquam magnus et potens verbum hujuscemodi sciscitatur ab omni ariolo, et mago, et Chaldaeo.

11. Sermo enim, quem tu quaeris, rex! gravis est; nec reperietur quisquam, qui indicet illum in conspectu regis; exceptis diis, quorum non est cum hominibus conversatio.

12. Quo audito, rex in furore, et in ira magna praecepit, ut perirent omnes sapientes Babylonis.

13. Et egressa sententia, sapientes interficiebantur; quaerebanturque Daniel, et socii ejus, ut perirent.

14. Tunc Daniel requisivit de lege, atque sententia ab Arioch principe militiae regis, qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis.

15. Et interrogavit eum, qui a rege potestatem acceperat, quam ob causam tam crudelis sententia a facie regis esset egressa. ergo rem indicasset Arioch nieli,

16. Daniel ingressus ro regem, ut tempus daret sibi a lutionem indicandam regi.

17. Et ingressus est domu am, Ananiaeque et Misaël Azariae sociis suis indicavi gotium;

18. ut quaererent miser diam a facie Dei coeli supe cramento isto, et non per Daniel, et socii ejus cum ce sapientibus Babylonis.

19. Tunc Danieli myste per visionem nocte revel est: et benedixit Daniel D coeli,

20. et locutus ait: Sit no Domini benedictum a saecu usque in saeculum; quia sa tia et fortitudo ejus sunt.

21. Et ipse mutat tempo aetates; transfert regna, a constituit: dat sapientiam entibus, et scientiam intelli tibus disciplinam;

22. ipse revelat profund abscondita, et novit in ten constituta; et lux cum eo e

* 1 Cor. 4, 5. 1 Joh. 1, 6. Job. 1, 9

23. Tibi Deus patrum no rum a) confiteor, teque la quia sapientiam, et fortitudi dedisti mihi; et nunc osten mihi, quae rogavimus te, sermonem regis aperuisti n

24. Post haec Daniel ingr ad Arioch, quem constituera ut perderet sapientes Babyl sic ei locutus est: Sapiente bylonis ne perdas; introdu in conspectu regis, et solutio regi narrabo.

25. Tunc Arioch festinus in duxit Danielem ad regem, e xit ei: Inveni hominem de transmigrationis Juda, qui s tionem regi annunciet.

26. Respondit rex, et dixit

a) 1590. meorum

i,cujus nomen erat Baltassar;
sne vere potes mihi indicare
nium, quod vidi, et interpre-
nem ejus?
. Et respondens Daniel co-
rege, ait: Mysterium, quod
nterrogat, sapientes, magi,
li, et aruspices nequeunt in-
re regi.
. Sed est Deus in coelo reve-
mysteria, qui indicavit tibi
Nabuchodonosor, quae ven-
sunt in novissimis tempori-
Somnium tuum, et visiones
is tui in cubili tuo hujusce-
sunt:
. Tu rex cogitare coepisti in
ato tuo, quid esset futurum
haec; et qui revelat myste-
ostendit tibi, quae ventura

Mihi quoque non in sapien-
quae est in me plus quam in
tis viventibus, sacramentum
evelatum est; sed ut inter-
tio regi manifesta fieret, et
ationes mentis tuae scires.
Tu rex videbas, et ecce!
statua una grandis; statua
agna, et statura sublimis sta-
ontra te, et intuitus ejus erat
bilis.
Hujus statuae caput ex auro
o erat, pectus autem et bra-
de argento, porro venter, et
ra ex aere;
tibiae autem ferreae, pe-
quaedam pars erat ferrea,
lam autem fictilis.
Videbas ita, donec abscis-
t lapis de monte sine mani-
et b) percussit statuam in pe-
ejus ferreis, et fictilibus, et
minuit eos.
Tunc contrita sunt pariter
m, testa, aes, argentum, et
n, et redacta quasi in favil-
estivae areae, quae rapta
vento; nullusque locus in-
s est eis; lapis autem, qui
percusserat statuam, factus est
mons magnus, et implevit univer-
sam terram.
36. Hoc est somnium: Inter-
pretationem quoque ejus dice-
mus coram te, rex!
37. Tu rex regum es; et Deus
coeli regnum, et fortitudinem, et
imperium, et gloriam dedit tibi.
38. Et omnia, in quibus habi-
tant filii hominum, et bestiae agri;
volucres quoque coeli dedit in
manu tua, et sub ditione tua uni-
versa constituit; tu es ergo caput
aureum.
39. Et post te consurget regnum
aliud minus te argenteum; et re-
gnum tertium aliud aereum, quod
imperabit universae terrae.
40. Et regnum quartum erit ve-
lut ferrum; quomodo ferrum
comminuit et domat omnia, sic
comminuet, et conteret omnia
haec.
41. Porro quia vidisti pedum,
et digitorum c) partem testae fi-
guli, et partem ferream; regnum
divisum erit, quod tamen de plan-
tario ferri orietur, secundum
quod vidisti ferrum mistum te-
stae ex luto.
42. Et digitos pedum ex parte
ferreos, et ex parte fictiles; ex
parte regnum erit solidum, et ex
parte contritum.
43. Quod autem vidisti ferrum
mistum testae ex luto, commisce-
buntur quidem humano semine,
sed non adhaerebunt sibi, sicuti
ferrum misceri non potest testae.
44. In diebus autem regnorum
illorum suscitabit Deus coeli re-
gnum, quod in aeternum non dis-
sipabitur, et regnum ejus alteri
populo non tradetur; comminuet
autem, et consumet universa re-
gna haec; et ipsum stabit in ae-
ternum.
45. Secundum quod vidisti,
quod de monte abscissus est lapis

90. stratu b) 1598. pecussit, 1000: percussit c) 1590. partem testeam

sine manibus, et comminuit testam, et ferrum, et aes, et argentum, et aurum, Deus magnus ostendit regi, quae ventura sunt postea. Et verum est somnium, et fidelis interpretatio ejus.

46. Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suam, et Danielem adoravit, * et hostias, et incensum praecepit, ut sacrificarent ei. * 4 Reg. 1, 13. Act. 14, 12.

47. Loquens ergo rex, ait Danieli: Vere! Deus vester Deus deorum est, et Dominus regum, et revelans mysteria; quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum.

48. Tunc rex Danielem in sublime extulit, et munera multa, et magna dedit ei; et constituit eum principem super omnes provincias Babylonis, et praefectum magistratuum super cunctos sapientes Babylonis.

49. Daniel autem postulavit a rege; et constituit super opera provinciae Babylonis, Sidrach, Misach, et Abdenago; ipse autem Daniel erat in foribus regis.

Cap. 3.

Socii Danielis in fornace ignis Deum laudant illæsi.

1. Nabuchodonosor rex fecit statuam auream, altitudine cubitorum sexaginta, latitudine cubitorum sex, et statuit eam in campo Dura provinciae Babylonis.

2. Itaque Nabuchodonosor rex misit ad congregandos satrapas, magistratus, et judices, duces, et tyrannos, et praefectos, omnesque principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statuae, quam erexerat Nabuchodonosor rex.

3. Tunc congregati sunt satrapae, magistratus, et judices, duces, et tyranni, et optimates, qui erant in potestatibus constituti, et universi principes regionum, ut convenirent ad dedicationem sta-
tuae, quam erexerat Nabuch
nosor rex: stabant autem in
spectu statuae, quam posu
Nabuchodonosor rex:

4. Et praeco clamabat vale
Vobis dicitur populis, tribu
et linguis:

5. In hora, qua audieritis
tum tubae, et fistulae, et cith
sambucae, et psalterii, et
phoniae, et universi generis
sicorum, cadentes adorate s
am auream, quam constitui
buchodonosor rex.

6. Si quis autem non prost
adoraverit, eadem hora mit
in fornacem ignis ardentis *.
* Jer. 29, 22.

7. Post haec igitur statim
audierunt omnes populi son
tubae, fistulae, et citharae,
bucae, et psalterii, et sympho
et omnis generis musicorum
dentes omnes populi, tribu
linguae adoraverunt statuam
ream, quam constituerat N
chodonosor rex.

8. Statimque in ipso tem
accedentes viri Chaldaei acc
verunt Judaeos;

9. dixeruntque Nabuchod
sor regi: Rex in aeternum v

10. Tu rex posuisti decre
ut omnis homo, qui audieri
nitum tubae, fistulae, et cith
sambucae, et psalterii, et sym
niae, et universi generis mu
rum, prosternat se, et adore
tuam auream:

11. Si quis autem non proci
adoraverit, mittatur in forna
ignis ardentis.

12. Sunt ergo viri Judaei,
constituisti super opera regi
Babylonis, Sidrach, Misach
Abdenago: viri isti contem
runt, rex, decretum tuum:
tuos non colunt, et statuam a
am, quam erexisti, non adora

13. Tunc Nabuchodonoso
furore, et in ira praecepit, u
ducerentur Sidrach, Misach

:enago; qui confestim addu-
iunt in conspectu regis.
. Pronuncians que Nabucho-
)osor rex, ait eis: Verene Si-
.h, Misach, et Abdenago, de-
ieos non colitis, et statuam
am, quam constitui, non ado-
!?
:. Nunc ergo si estis parati,
umque hora audieritis soni-
:ubae, fistulae, citharae, sam-
c, et psalterii, et symphoniae,
isque generis musicorum,
terníte vos, et adorate statu-
quam feci; quod si non ado-
ritis, eadem hora mittemini
rnacem ignis ardentis; et
est Deus, qui eripiet vos de
ı * mea? * 4 Reg. 30. sq.
ı Respondentes Sidrach, Mi-
: et Abdenago, dixerunt regi
ichodonosor: Non oportet
le hac re respondere tibi.
ı Ecce! enim Deus noster,
ı colimus, potest eripere nos
mino ignis ardentis, et de
bus tuis, o rex, liberare.
ı Quod si noluerit, notum sit
rex, quia deos tuos non coli-
et statuam auream, quam e-
ti, non adoramus.
ı Tunc Nabuchodonosor re-
s est furore; et aspectus fa-
illius immutatus est super
ich, Misach, et Abdenago; et
cepit, ut succenderetur for-
septuplum, quam succendi
ıeverat.
ı Et viris fortissimis de exer-
uo jussit, ut ligatis pedibus
ich, Misach, et Abdenago,
rent eos in fornacem ignis
ntis.
ı Et confestim viri illi vincti
bracceis suis, et tiaris, et cal-
entis, et vestibus missi sunt
dium fornacis ignis arden-

ı Nam jussio regis urgebat;
x autem succensa erat ni-
mis. Porro viros illos, qui mise-
rant Sidrach, Misach, et Abdena-
go, interfecit flamma ignis.

23. Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach, et Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati.

Quae sequuntur, in Hebraeis voluminibus non reperi a).

24. Et ambulabant in medio flammae laudantes Deum, et benedicentes Domino.

25. Stans autem Azarias oravit sic, aperiensque os suum in medio ignis, ait:

26. Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, et laudabile, et gloriosum nomen tuum in saecula.

27. Quia justus es in omnibus, quae fecisti nobis, et universa opera tua vera, et viae tuae rectae, et omnia judicia tua vera.

28. Judicia enim vera fecisti juxta omnia, quae induxisti super nos, et super civitatem sanctam patrum nostrorum Jerusalem; quia in veritate, et in judicio induxisti omnia haec propter peccata nostra.

29. Peccavimus enim, et inique egimus recedentes a te: et deliquimus in omnibus;

30. et praecepta tua non audivimus, nec observavimus, nec fecimus, sicut praeceperas nobis, ut bene nobis esset.

31. Omnia ergo, quae induxisti super nos, et universa, quae fecisti nobis, in vero judicio fecisti;

32. et tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum iniquorum, et pessimorum, praevaricatorumque et regi injusto, et pessimo ultra omnem terram.

33. Et nunc non possumus aperire os; confusio, et opprobrium facti sumus servis tuis, et his, qui colunt te.

34. Ne, quaesumus, tradas nos

)ı 1590. omittitur hæc nota S. Hieronymi.

in perpetuum propter nomen tuum, et ne dissipes testamentum tuum;

35. neque auferas misericordiam tuam a nobis propter Abraham dilectum tuum, et Isaac servum tuum, et Israël sanctum tuum;

36. quibus locutus es pollicens, quod multiplicares semen eorum sicut stellas coeli, et sicut arenam, quae est in littore maris.

37. Quia Domine imminuti sumus plusquam omnes gentes, sumusque humiles in universa terra hodie propter peccata nostra.

38. Et non est in tempore hoc princeps, et dux, et propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum coram te,

39. ut possimus invenire misericordiam tuam; sed in animo contrito, et spiritu humilitatis suscipiamur.

40. Sicut in holocausto arietum, et taurorum, et sicut in millibus agnorum pinguium; sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi; quoniam non est confusio confidentibus in te.

41. Et nunc sequimur te in toto corde, et timemus te, et quaerimus faciem tuam.

42. Ne confundas nos: sed fac nobiscum juxta mansuetudinem tuam, et secundum multitudinem misericordiae tuae.

43. Et erue nos in mirabilibus tuis, et da gloriam nomini tuo Domine.

44. Et confundantur omnes, qui ostendunt servis tuis mala, confundantur in omni potentia tua, et robur eorum conteratur;

45. et sciant, quia tu es Dominus Deus solus et gloriosus super orbem terrarum.

46. Et non cessabant, qui r
rant eos, ministri regis succe
re fornacem, naphtha, et stup
et pice, et malleolis;

47. et effundebatur flamm
per fornacem cubitis quadr
ta novem.

48. Et erupit, et incendit,
reperit juxta fornacem de (
daeis.

49. Angelus autem Domin
scendit cum Azaria, et sociis
in fornacem; et excussit flam
ignis de fornace,

50. et fecit medium for
quasi ventum roris flanten
non tetigit eos omnino ignis
que contristavit, nec quid
molestiae intulit.

51. Tunc hi tres quasi ex
ore laudabant, et glorificaba
benedicebant Deum in for
dicentes:

52. Benedictus es Domine
patrum nostrorum; et lauda
et gloriosus, et superexaltat
saecula; et benedictum n
gloriae tuae sanctum: et la
bile, et superexaltatum in o
bus saeculis.

53. Benedictus es in te
sancto gloriae tuae: et supe
dabilis, et supergloriosus in
cula.

54. Benedictus es in thron
gni tui; et superlaudabilis, e
perexaltatus in saecula.

55. Benedictus es, qui int
abyssos, et sedes super cheru
et laudabilis, et superexaltat
saecula.

56. Benedictus es in firma
to coeli; et laudabilis et gl
sus in saecula.

57. Benedicite omnia o
Domini Domino; laudate e
perexaltate eum in saecula.

58. Benedicite Angeli Do
Domino; laudate et supere
te eum in saecula.

a) 1590. stupa,

*Benedicite coeli Domino;
te et superexaltate eum in
la. *Ps. 148, 3.
Benedicite aquae omnes,
super coelos sunt, Domino;
te et superexaltate eum in
la.
Benedicite omnes virtutes
ni Domino; laudate et su-
altate eum in saecula.
Benedicite sol, et luna Do-
laudate et superexaltate
n saecula.
Benedicite stellae coeli Do-
laudate et superexaltate
n saecula.
Benedicite omnis a) imber,
Domino; laudate et super-
te eum in saecula.
Benedicite omnes b) spiri-
i Domino; laudate et su-
ltate eum in saecula.
Benedicite ignis, et aestus
no; laudate et superexalta-
in saecula.
enedicite frigus, et aestus c)
no; laudate et superexalta-
in saecula.
Benedicite rores, et pruina
no; laudate et superexalta-
in saecula.
Benedicite gelu, et frigus
o; laudate et superexalta-
in saecula.
Benedicite glacies, et nives
o; laudate et superexalta-
in saecula.
Benedicite noctes, et dies
o; laudate et superexalta-
in saecula.
Benedicite lux, et tenebrae
o; laudate et superexalta-
in saecula.
Benedicite fulgura, et nu-
mino; laudate et superex-
eum in saecula.
Benedicat terra Dominum;
et superexaltet eum in sae-
.
Benedicite montes, et colles

Domino; laudate et superexalta-
te eum in saecula.
76. Benedicite universa germi-
nantia in terra Domino; laudate
et superexaltate eum in saecula.
77. Benedicite fontes Domino;
laudate et superexaltate eum in
saecula.
78. Benedicite maria, et flumi-
na Domino; laudate et superex-
altate eum in saecula.
79. Benedicite cete, et omnia,
quae moventur in aquis, Domino;
laudate et superexaltate eum in
saecula.
80. Benedicite omnes volucres
coeli Domino; laudate et super-
exaltate eum in saecula.
81. Benedicite omnes bestiae,
et pecora Domino; laudate et su-
perexaltate eum in saecula.
82. Benedicite filii hominum
Domino; laudate et superexalta-
te eum in saecula.
83. Benedicat Israël Dominum;
laudet et superexaltet eum in sae-
cula.
84. Benedicite sacerdotes Do-
mini Domino; laudate et super-
exaltate eum in saecula.
85. Benedicite servi Domini Do-
mino; laudate et superexaltate
eum in saecula.
86. Benedicite spiritus, et ani-
mae justorum Domino; laudate
et superexaltate eum in saecula.
87. Benedicite sancti, et humi-
les corde Domino; laudate et su-
perexaltate eum in saecula.
88. Benedicite Anania, Azaria,
Misaël Domino; laudate et su-
perexaltate eum in saecula.
Quia eruit nos de inferno, et sal-
vos fecit de manu mortis, et libe-
ravit nos de medio ardentis flam-
mae, et de medio ignis eruit nos.
89. Confitemini Domino, quo-
niam bonus; quoniam in saecu-
lum misericordia ejus.
90. Benedicite omnes religiosi

o. om. omnis b) 1590. omnis c) 1590. aestas

Domino Deo deorum; laudate et confitemini ei, quia in omnia saecula misericordia ejus.

Hucusque in Hebraeo non habetur: et quae posuimus, de Theodotionis editione translata sunt a).

91. Tunc Nabuchodonosor rex obstupuit, et surrexit propere, et ait optimatibus suis: Nonne tres viros misimus in medium ignis compeditos? Qui respondentes regi, dixerunt: Vere rex!

92. Respondit b), et ait: Ecce! ego video quatuor viros solutos, et ambulantes in medio ignis, et nihil corruptionis in eis est, et species quarti similis filio Dei.

93. Tunc accessit Nabuchodonosor ad ostium fornacis ignis ardentis, et ait: Sidrach, Misach, et Abdenago servi Dei excelsi, egredimini, et venite. Statimque egressi sunt Sidrach, Misach, et Abdenago de medio ignis.

94. Et congregati satrapae, et magistratus, et judices, et potentes regis contemplabantur viros illos, quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorum, et capillus capitis * eorum non esset adustus, et sarabala c) eorum non fuissent immutata, et odor ignis non transisset per eos.

* Luc. 12, 7. 21, 18.

95. Et erumpens Nabuchodonosor, ait: Benedictus Deus eorum, Sidrach videlicet, Misach, et Abdenago, qui misit angelum suum, et eruit servos suos, qui crediderunt in eum; et verbum regis immutaverunt, et tradiderunt corpora sua, ne servirent, et ne adorarent omnem Deum, excepto Deo suo.

96. A me ergo positum est hoc decretum, ut omnis populus, tribus, et lingua, quaecumque locuta fuerit blasphemiam contra Deum Sidrach, Misach, et Abdenago, dispereat, et domus ejus vastetur; * neque enim est ali
us, qui possit ita salvare.

97. Tunc rex promovit Si
Misach, et Abdenago in pro
Babylonis.

98. Nabuchodonosor re
nibus populis, gentibus, et l
qui habitant in universa te
vobis multiplicetur.

99. Signa, et mirabilia
pud me Deus excelsus. Pla
go mihi praedicare.

100. Signa ejus, quia
sunt: et mirabilia ejus, qu
tia; et regnum ejus regnu
piternum, et * potestas eju
nerationem d) et generatio

* c. 4, 31. 7, 14.

CAP. 4.

Regis somnium de excelsa arb

1. Ego Nabuchodonoso
tus eram in domo mea, et
in palatio meo;

2. somnium vidi, quod
ruit me; et cogitationes m
strato meo, et visiones capi
conturbaverunt me.

3. Et per me proposit
decretum, ut introducere
conspectu meo cuncti sa
Babylonis, et ut solutione
nii indicarent mihi.

4. Tunc ingrediebantur
magi, Chaldaei, et aruspi
somnium narravi in consp
orum; et solutionem ejus
dicaverunt mihi;

5. donec collega ingress
in conspectu meo Daniel,
men Baltassar secundum
Dei mei, qui habet spiritu
rum sanctorum in semetip
somnium coram ipso locutu

6. Baltassar princeps
rum, quoniam ego scio, qu
ritum sanctorum deorum
in te, et omne sacramentu
est impossibile tibi; visione

---

a) hæc nota S. Hieronymi deest in 1590. b) 1590. add. rex c) 1590. balla d) 1590. generatione

m meorum, quas vidi, et so-
iem earum narra.
.Visio capitis mei in cubili
: Videbam, et ecce arbor in
terrae, et altitudo ejus ni-

.Magna arbor, et fortis; et
ritas ejus contingens coe-
aspectus illius erat usque ad
nos universae terrae.
.Folia ejus pulcherrima, et
us ejus nimius; et esca uni-
um in ea; subter eam habi-
t animalia, et bestiae, et in
ejus conversabantur volu-
oeli; et ex ea vescebatur o-
aro.
Videbam in visione capitis
per stratum meum, et ecce
et sanctus de coelo descen-

Clamavit fortiter, et sic ait:
lite arborem, et praecidite
ejus; excutite folia ejus, et
gite fructus ejus; fugiant
e, quae subter eam sunt, et
es de ramis ejus.
Verumtamen germen radi-
us in terra sinite, et allige-
culo ferreo et aereo in her-
uae foris sunt, et rore coeli
ır, et cum feris pars ejus in
terrae.
Cor ejus ab humano com-
ır, et cor ferae detur ei; et
tempora mutentur super

In sententia vigilum decre-
t, et sermo sanctorum, et
; donec cognoscant viven-
oniam dominatur excelsus
o hominum; et cuicumque
it, dabit illud, et humilli-
hominem constituet super

* 1 Reg. 2, 8. 16, 11. sq.

Hoc somnium vidi ego Na-
donosor rex! tu ergo Bal-
interpretationem narra fe-
; quia omnes sapientes re-
i non queunt solutionem e-
mihi; tu autem potes, quia
spiritus deorum sanctorum in te est.

16. Tunc Daniel, cujus nomen Baltassar, coepit intra semetipsum tacitus cogitare quasi una hora; et cogitationes ejus conturbabant eum. Respondens autem rex ait: Baltassar, somnium et interpretatio ejus non conturbent te. Respondit Baltassar, et dixit: Domine mi, somnium his, qui te oderunt, et interpretatio ejus hostibus tuis sit.

17. Arborem, quam vidisti sublimem, atque robustam, cujus altitudo pertingit ad coelum, et aspectus illius in omnem terram;

18. et rami ejus pulcherrimi, et fructus ejus nimius, et esca omnium in ea, subter eam habitantes bestiae agri, et in ramis ejus commorantes aves coeli;

19. tu es rex, qui magnificatus es, et invaluisti; et magnitudo tua crevit, et pervenit usque ad coelum, et potestas tua in terminos universae terrae.

20. Quod autem vidit rex vigilem, et sanctum descendere de coelo, et dicere: Succidite arborem, et dissipate illam, attamen germen radicum ejus in terra dimittite, et vinciatur ferro et aere, in herbis foris, et rore coeli conspergatur, et cum feris sit pabulum ejus, donec septem tempora mutentur super eum.

21. Haec est interpretatio sententiae Altissimi, quae pervenit super dominum meum regem:

22. Ejicient te ab hominibus, et cum bestiis ferisque erit habitatio tua, et * foenum ut bos comedes, et rore coeli infunderis; septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur excelsus super regnum hominum, et cuicumque voluerit, det illud.

* c. 5, 21.

23. Quod autem praecepit, ut relinqueretur germen radicum e-

jus, id est arboris; regnum tuum tibi manebit, postquam cognoveris potestatem esse coelestem.

24. Quam ob rem rex consilium meum placeat tibi,* et peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum; forsitan ignoscet a) delictis tuis.
*Eccl. 3, 33.

25. Omnia haec venerunt super Nabuchodonosor regem.

26. Post finem mensium duodecim, in aula Babylonis deambulabat.

27. Responditque rex, et ait: Nonne haec est Babylon b) magna, quam ego aedificavi in domum regni, in robore fortitudinis meae, et in gloria decoris mei?

28. Cumque sermo adhuc esset in ore regis, vox de coelo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor rex! Regnum tuum transibit a te;

29. et ab hominibus ejicient te, et cum bestiis et feris erit habitatio tua; foenum quasi bos comedes, et septem tempora mutabuntur super te; donec scias, quod dominetur excelsus in regno hominum, et cuicumque voluerit, det illud.

30. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, et ex hominibus abjectus est, et foenum ut bos comedit, et rore coeli corpus ejus infectum est: donec capilli ejus in similitudinem aquilarum crescerent, et ungues ejus quasi c) avium.

31. Igitur post finem dierum, ego Nabuchodonosor oculos meos ad coelum levavi, et sensus meus redditus est mihi; et Altissimo benedixi, et viventem in sempiternum laudavi, et glorificavi; * quia potestas ejus potestas sempiterna, et regnum ejus in generationem d) et generationem. *c. 3, 100.

32. Et omnes habitatores terrae apud eum in nihilum reputati sunt; juxta voluntatem eni[m su]am facit * tam in virtutibus [coeli,] quam in habitatoribus terra[e; et] non est, qui resistat manui e[jus, et] dicat ei: Quare fecisti?
*Jer. 23, 13. Ps. 115. 3.

33. In ipso tempore sensus [meus] reversus est ad me, et ad hon[orem] regni mei, decoremque per[veni;] et figura mea reversa est ad [me;] et optimates mei, et magist[ratus] mei requisierunt me, et in r[egno] meo restitutus sum: et ma[gnifi]centia amplior addita est mi[hi.]

34. Nunc igitur ego Nab[ucho]donosor laudo, et magnific[o, et] glorifico regem coeli; quia [om]nia opera ejus vera, et e) v[iae e]jus judicia, et gradientes in s[uper]bia potest humiliare.

CAP. 5.

Scripturam in pariete Daniel solus cor[am] Baltassar interpretatur.

1. Baltassar rex fecit gr[ande] convivium optimatibus sui[s mil]le; et unusquisque secundu[m su]am bibebat aetatem.

2. Praecepit ergo jam tem[ulen]tus, ut afferrentur vasa aur[ea et] argentea, quae asportavera[t Na]buchodonosor pater ejus de [tem]plo, quod fuit in Jerusalem, [ut bi]berent in eis rex, et optima[tes e]jus, uxoresque ejus, et con[cubi]nae.

3. Tunc allata sunt vasa a[urea] et argentea, quae asportaver[at de] templo, quod fuerat in Je[rusa]lem; et biberunt in eis rex, [et o]ptimates ejus, uxores et con[cubi]nae illius.

4. Bibebant vinum, * et la[uda]bant deos suos aureos, et arg[ente]os, aereos, ferreos, ligneosq[ue et] lapideos. *Jer. 51, 39. 5[7.]

5. In eadem hora apparue[runt] digiti, quasi manus hominis [scri]bentis contra candelabrum i[n su]perficie parietis aulae regiae

a) 1590. add. Deus
b) 1590. add. civitas
c) 1590. add. ung[ues]
d) 1590. generatione
e) 1590. add. omnes

spiciebat articulos manus
entis.
Tunc facies regis commuta-
et cogitationes ejus contur-
it eum; et compages renum
olvebantur, et genua ejus ad
icem collidebantur.
Exclamavit itaque rex forti-
introducerent magos, Chal-
, et aruspices. Et prolo-
s rex ait sapientibus Babylo-
Quicumque legerit scriptu-
ianc, et interpretationem e-
anifestam mihi fecerit, pur-
vestietur, et torquem aure-
bebit in collo, et tertius in
meo erit.
Tunc ingressi omnes sapien-
gis non potuerunt nec scri-
m legere, nec interpretatio-
ndicare regi.
Unde rex Baltassar satis con-
tus est, et vultus illius immu-
est; sed et optimates ejus
bantur.
Regina autem pro re, quae
erat regi, et optimatibus e-
mum convivii ingressa est;
loquens ait: Rex in aeter-
ive! non te conturbent co-
nes tuae, neque facies tua
tetur.
Est vir in regno tuo, qui spi-
deorum sanctorum habet
et in diebus patris tui sci-
et sapientia a) inventae sunt
nam et rex Nabuchodono-
ter tuus, principem mago-
incantatorum, Chaldaeo-
t aruspicum constituit eum,
inquam, tuus, o rex;
uia spiritus amplior, et pru-
, intelligentiaque et inter-
io somniorum, et ostensio
orum, ac solutio ligatorum,
ae sunt in eo, hoc est in Da-
cui rex posuit nomen Bal-
; nunc itaque Daniel voce-
nterpretationem narrabit.
gitur introductus est Dani-
m rege. Ad quem praefa-
tus rex ait: Tu es Daniel de filiis
captivitatis Judae a), quem addu-
xit pater meus rex de Judaea?

14. Audivi de te, quoniam spi-
ritum deorum habeas; et scien-
tia, intelligentiaque ac sapientia
ampliores inventae sunt in te.

15. Et nunc introgressi sunt in
conspectu meo sapientes magi,
ut scripturam hanc legerent, et
interpretationem ejus indicarent
mihi; et nequieverunt sensum hu-
jus sermonis edicere.

16. Porro ego audivi de te, quod
possis obscura interpretari, et li-
gata dissolvere; si ergo vales scri-
pturam legere, et interpretatio-
nem ejus indicare mihi, purpura
vestieris, et torquem auream cir-
ca collem tuum habebis, et terti-
us in regno meo princeps eris.

17. Ad quae respondens Daniel,
ait coram rege: Munera tua sint
tibi, * et dona domus tuae alteri
da; scripturam autem legam tibi,
rex! et interpretationem ejus o-
stendam tibi. *Gen. 14, 23. 4 Reg. 5, 16.

18. O rex! Deus altissimus re-
gnum et magnificentiam, gloriam,
et honorem dedit Nabuchodono-
sor patri tuo.

19. Et propter magnificentiam,
quam dederat ei, universi populi,
tribus, et linguae, tremebant et
metuebant eum; quos volebat, in-
terficiebat: et quos volebat, per-
cutiebat; et quos volebat, exalta-
bat: et quos volebat, humiliabat.

20. Quando autem elevatum est
cor ejus, * et spiritus illius obfir-
matus est ad superbiam, deposi-
tus est de solio regni sui, et gloria
ejus ablata est; *c. 2, 27.

21 * Et a filiis hominum ejectus
est, sed et cor ejus cum bestiis po-
situm est, et cum onagris erat ha-
bitatio ejus; foenum quoque ut
bos comedebat, et rore coeli cor-
pus ejus infectum est, donec co-
gnosceret, quod potestatem habe-
ret Altissimus in regno hominum;

…o. sapientiæ b) 1590. Juda,

et quemcumque voluerit, suscitabit super illud. *c. 4, 21.

22. Tu quoque filius ejus Baltassar, non humiliasti cor tuum, cum scires haec omnia;

23. sed adversum Dominatorem coeli elevatus es; et vasa domus ejus allata sunt coram te; et tu, et optimates tui, et uxores tuae, et concubinae tuae, vinum bibistis in eis; deos quoque argenteos, et aureos, et aereos, ferreos ligneosque et lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudasti; porro Deum, qui habet flatum tuum in manu sua, et omnes vias tuas, non glorificasti.

24. Idcirco ab eo missus est articulus manus, quae scripsit hoc, quod exaratum est.

25. Haec est autem scriptura, quae digesta est: Mane, Thecel, Phares.

26. Et haec est interpretatio sermonis. Mane: numeravit Deus regnum tuum, et complevit illud.

27. Thecel: appensus es in statera, et inventus es minus habens.

28. Phares: divisum est regnum tuum, et datum est Medis, et Persis.

29. Tunc jubente rege indutus est Daniel purpura, et circumdata est torques aurea collo ejus; et praedicatum est de eo, quod haberet potestatem tertius in regno suo.

30. Eadem nocte interfectus est Baltassar rex Chaldaeus.

31. Et Darius Medus successit in regnum annos natus sexaginta duos.

Cap. 6.

Daniel illæsus e lacu leonum educitur.

1. Placuit Dario, et constituit super regnum satrapas centum viginti, ut essent in toto regno suo.

2. Et super eos principes tres, ex quibus Daniel unus erat; ut satrapae illis redderent rationem, et rex non sustineret molestiam.

3. Igitur Daniel superabat
nes principes, et satrapas;
spiritus Dei amplior erat in

4. Porro rex cogitabat co
tuere eum super omne regn
unde principes, et satrapae q
rebant occasionem, ut inven
Danieli ex latere regis; nu
que causam, et suspicionem
rire potuerunt, eo quod fidel
set, et omnis culpa, et suspici
inveniretur in eo.

5. Dixerunt ergo viri illi:
inveniemus a) Danieli huic
quam occasionem, nisi forte
ge Dei sui.

6. Tunc principes, et satr
surripuerunt regi, et sic l
sunt ei: Dari rex in aeternu
ve!

7. Consilium inierunt o
principes regni tui; magistr
et satrapae, senatores, et jud
ut decretum imperatorium e
et edictum; Ut omnis, qui pe
aliquam petitionem a quocu
deo, et homine, usque ad tri
dies, nisi a te rex, mittatur i
cum leonum.

8. Nunc itaque rex con
sententiam, et scribe decre
ut non immutetur, quod stat
est a Medis et Persis, * nec p
varicari cuiquam liceat. *Est

9. Porro rex Darius prop
edictum, et statuit.

10. Quod cum Daniel co
risset, id est, constitutam le
ingressus est domum suam:
nestris apertis in coenaculo
contra Jerusalem * tribus te
ribus in die flectebat genua s
adorabat, confitebaturque co
Deo suo, sicut et ante facere
sueverat. *3 Reg. 8, 48.

11. Viri ergo illi curiosiu
quirentes invenerunt Dani
orantem, et obsecrantem D
suum.

12. Et accedentes locuti sun
gi super edicto: Rex numquid
co

a) 1690. invenimus

stituisti, ut omnis homo, qui
aret quemquam de diis, et ho-
bus, usque ad dies triginta,
te, rex, mitteretur in lacum
um? Ad quos respondens rex,
Verus est sermo, juxta decre-
Medorum atque Persarum,
l praevaricari non licet.
. Tunc respondentes dixe-
coram rege: Daniel de filiis
ivitatis Juda, non curavit de
tua, et de edicto, quod con-
isti; sed tribus temporibus
diem orat obsecratione sua.
. Quod verbum cum audisset
satis contristatus est; et pro
ele posuit cor, ut liberaret
, et usque ad occasum solis
rabat, ut erueret illum.
. Viri autem illi intelligentes
m dixerunt ei: Scito, rex!
lex Medorum, atque Persa-
est, ut omne decretum, quod
tituerit rex, non liceat immu-

. Tunc rex praecepit; et ad-
runt Danielem, et miserunt
in lacum leonum. Dixitque
Danieli: Deus tuus, quem co-
mper, ipse liberabit te.
. Allatusque est lapis unus, et
us est super os laci; quem
gnavit rex annulo suo, et an-
optimatum suorum, ne quid
contra Danielem.
Et abiit rex in domum su-
et dormivit incoenatus, cibi-
non sunt allati coram eo, in-
r et somnus recessit ab eo.
. Tunc rex primo diluculo
surgens, festinus ad lacum le-
n perrexit;
. appropinquansque lacui,
elem voce lacrymabili incla-
t, et affatus est eum: Daniel
Dei viventis, Deus tuus, cui
rvis semper, putasne valuit
erare a leonibus?
. Et Daniel regi respondens
Rex in aeternum vive!

590. accusaverunt

22. * Deus meus misit angelum
suum, et conclusit ora leonum, et
non nocuerunt mihi; quia coram
eo justitia inventa est in me; sed
et coram te, rex, delictum non feci.
* 1 Macc. 2, 60. Hab. 11, 33.
23. Tunc vehementer rex gavi-
sus est super eo, et Danielem prae-
cepit educi de lacu; eductusque
est Daniel de lacu, et nulla laesio
inventa est in eo, quia credidit
Deo suo.
24. Jubente autem rege, adducti
sunt viri illi, qui accusaverant a)
Danielem; et in lacum leonum
missi sunt ipsi, et filii, et uxores
eorum; et non pervenerunt usque
ad pavimentum laci, donec arri-
perent eos leones, et omnia ossa
eorum comminuerunt.
25. Tunc Darius rex scripsit u-
niversis populis,* tribubus, et lin-
guis, habitantibus in universa ter-
ra: Pax vobis multiplicetur!
* c. 3, 96.
26. A me constitutum est decre-
tum, ut in universo imperio, et
regno meo tremiscant et paveant
Deum Danielis. Ipse est enim De-
us vivens, et aeternus in saecula;
et regnum ejus non dissipabitur,
et potestas ejus usque in aeter-
num.
27. Ipse liberator, atque salva-
tor, faciens signa, et mirabilia in
coelo, et in terra*; qui liberavit
Danielem de lacu leonum. *c. 3. 100.
28. Porro Daniel perseveravit
usque ad regnum Darii, regnum-
que Cyri Persae.

Cap. 7.

Visio Danielis de quatuor regnis magnis.

1. Anno primo Baltassar regis
Babylonis, Daniel somnium vidit;
visio autem capitis ejus in cubili
suo; et somnium scribens, brevi
sermone comprehendit; summa-
timque perstringens, ait:
2. Videbam in visione mea no-

cte, et ecce quatuor venti coeli
pugnabant in mari magno.
3. Et quatuor bestiae grandes
ascendebant de mari diversae inter se.
4. Prima quasi leaena, et alas
habebat aquilae; aspiciebam, donec evulsae sunt alae ejus, et sublata est de terra, et super pedes
quasi homo stetit, et cor hominis
datum est ei.
5. Et ecce! bestia alia similis
urso in parte stetit; et tres ordines erant in ore ejus, et in dentibus ejus, et sic dicebant ei: Surge,
comede carnes plurimas!
6. Post haec aspiciebam, et ecce alia quasi pardus, et alas habebat quasi avis, quatuor super se,
et quatuor capita erant in bestia,
et potestas data est ei.
7. Post haec aspiciebam in visione noctis, et ecce bestia quarta
terribilis atque mirabilis, et fortis nimis, dentes ferreos habebat
magnos, comedens atque comminuens, et reliqua pedibus suis
conculcans; dissimilis autem erat
ceteris bestiis, quas videram ante
eam, et habebat cornua decem.
8. Considerabam cornua, et ecce! cornu aliud parvulum ortum
est de medio eorum; et tria de
cornibus primis evulsa sunt a facie ejus; et ecce! oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto,
et os loquens ingentia.
9. Aspiciebam, donec throni
positi sunt, et antiquus dierum sedit; vestimentum ejus candidum
quasi nix, et capilli capitis ejus
quasi lana munda; thronus ejus
flammae ignis; rotae ejus ignis
accensus.
10. Fluvius igneus, rapidusque
egrediebatur a facie ejus. * Millia
millium ministrabant ei, et decies
millies centena millia assistebant
ei; judicium sedit, et libri aperti
sunt. * Apoc. 5, 11.
11. Aspiciebam propter vocem
sermonum grandium, quos cornu
illud loquebatur; et vidi, qu
am interfecta esset bestia, e
risset corpus ejus, et traditu
set ad comburendum igni.
12. Aliarum quoque besti
ablata esset potestas, et tem
vitae constituta essent eis u
ad tempus, et tempus.
13. Aspiciebam ergo in vis
noctis, et ecce! cum nubibus
li quasi filius hominis venieb
usque ad antiquum dierum
venit; et in conspectu ejus
lerunt eum.
14. Et dedi ei potestatem, e
norem, et regnum; et omne
puli, tribus, et linguae ipsi s
ent; * potestas ejus, potest
terna, quae non auferetur;
gnum ejus, quod non corru
tur. * c.3,100. 4,31. Mich.4,7. Lu
15. Horruit spiritus meus
Daniel territus sum in his, et
ones capitis mei conturbave
me.
16. Accessi ad unum de
stentibus, et veritatem qu
bam ab eo de omnibus his. Q
xit mihi interpretationem se
num, et docuit me:
17. Hae quatuor bestiae
gnae, quatuor sunt regna,
consurgent de terra.
18. Suscipient autem reg
sancti Dei altissimi; et ob
bunt regnum usque in saecu
et saeculum saeculorum.
19. Post hoc volui diligente
scere de bestia quarta, quae
dissimilis valde ab omnibu
terribilis nimis; dentes et un
ejus ferrei; comedebat, et
minuebat, et reliqua pedibus
conculcabat.
20. Et de cornibus decem,
habebat in capite; et de alio
ortum fuerat, ante quod cec
rant tria cornua; et de corn
lo, quod habebat oculos, et o
quens grandia, et majus era
teris.
21. Aspiciebam, et ecce! co

d faciebat bellum adversus
:tos, * et praevalebat eis ;
* Apocal. 11, 7.
ı. donec venit antiquus die-
ı, et judicium dedit sanctis ex-
i, * et tempus advenit, et re-
m obtinuerunt sancti.
* Ezech. 38, 19. 39, 3. sq.
;. Et sic ait: Bestia quarta, re-
m quartum erit in terra, quod
us erit omnibus regnis, et
rabit universam terram, et
ulcabit, et comminuet eam.
. Porro cornua decem ipsius
i, decem reges erunt; et alius
urget post eos, et ipse poten-
erit prioribus, et tres reges
iliabit.
. Et sermones contra excel-
loquetur, et sanctos Altissimi
eret; et putabit, quod possit
re tempora, et leges, et tra-
ur in manu ejus usque ad
us, et tempora, et dimidium
oris.
. Et judicium sedebit, ut au-
ur potentia, et conteratur,
spereat, usque in finem.
. Regnum autem, et potestas,
gnitudo regni, quae est sub-
mne coelum, detur populo
torum Altissimi; cujus re-
n, regnum sempiternum est,
nes reges servient ei, et obe-
t.
. Hucusque finis verbi. Ego
el multum cogitationibus
conturbabar, et facies mea
ta est in me; verbum autem
rde meo conservavi.

Cap. 8.

arietis, et hirci designans regem Me-
m et Persarum et regem Graecorum.

Anno tertio regni Baltassar
, visio apparuit mihi. Ego
el post id, quod videram in
cipio,
vidi in visione mea, cum es-
n Susis castro, quod est in
m regione; vidi autem in vi-
esse me super portam Ulaï.

3. Et levavi oculos meos, et vi-
di; et ecce! aries unus stabat an-
te paludem, habens cornua excel-
sa, et unum excelsius altero atque
succrescens. Postea
4. vidi arietem cornibus venti-
lantem contra occidentem, et con-
tra Aquilonem, et contra Meri-
diem, et omnes bestiae non pote-
rant resistere ei, neque liberari
de manu ejus; fecitque secundum
voluntatem suam, et magnifica-
tus est.
5. Et ego intelligebam; ecce!
autem hircus caprarum veniebat
ab Occidente super faciem totius
terrae et non tangebat terram;
porro hircus habebat cornu insi-
gne inter oculos suos.
6. Et venit usque ad arietem
illum cornutum, quem videram
stantem ante portam, et cucur-
rit ad eum in impetu fortitudinis
suae.
7. Cumque appropinquasset
prope arietem, efferatus est in e-
um, et percussit arietem; et com-
minuit duo cornua ejus, et non
poterat aries resistere ei; cum-
que eum misisset in terram, con-
culcavit, et nemo quibat liberare
arietem de manu ejus.
8. Hircus autem caprarum ma-
gnus factus est nimis; cumque
crevisset, fractum est cornu ma-
gnum, et orta sunt quatuor cor-
nua subter illud per quatuor ven-
tos coeli.
9. De uno autem ex eis egres-
sum est cornu unum modicum; *
et factum est grande contra Me-
ridiem, et contra Orientem, et
contra fortitudinem. * v. 23. c. 7, 8.
10. Et magnificatum est usque
ad fortitudinem coeli; et dejecit
de fortitudine, et de stellis, et con-
culcavit eas.
11. Et usque ad principem for-
titudinis magnificatum est; et ab
eo tulit juge sacrificium, et dejecit
locum sanctificationis ejus.

12. Robur autem datum est ei contra juge sacrificium propter peccata; et prosternetur veritas in terra, et faciet, et prosperabitur.

13. Et audivi unum de sanctis loquentem; et dixit unus sanctus alteri nescio cui loquenti: Usquequo visio, et juge sacrificium, et peccatum desolationis, quae facta est: et sanctuarium, et fortitudo conculcabitur?

14. Et dixit ei: Usque ad vesperam et mane, dies duo millia trecenti; et mundabitur sanctuarium.

15. Factum est autem, cum viderem ego Daniel visionem, et quaererem intelligentiam; ecce! stetit in conspectu meo quasi species viri.

16. Et audivi vocem viri inter Ulaï; et clamavit, et ait: Gabriel fac intelligere istum visionem.

17. Et venit, et stetit juxta, ubi ego stabam; cumque venisset, pavens corrui in faciem meam, et ait ad me: Intellige fili hominis, quoniam in tempore finis complebitur visio.

18. Cumque loqueretur ad me, collapsus sum pronus in terram; * et tetigit me, et statuit me in gradu meo, * Apocal. 11,9.

19. dixitque mihi: Ego ostendam tibi, quae futura sunt in novissimo maledictionis; quoniam habet tempus finem suum.

20. Aries, quem vidisti habere cornua, rex Medorum est atque Persarum.

21. Porro hircus caprarum, rex Graecorum est, et cornu grande, quod erat inter oculos ejus, ipse est rex primus.

22. Quod autem fracto illo surrexerunt quatuor pro eo; quatuor reges de gente ejus consurgent, sed non in fortitudine ejus.

23. Et post regnum eorum, cum creverint iniquitates, consurget rex impudens facie, et intell propositiones;

24. et roborabitur fortitu jus, sed non in viribus sui supra, quam credi potest, un sa vastabit, et prosperabitu faciet. Et interficiet robust populum sanctorum *.

* 1 Macc. 1, 52. sq.

25. Secundum voluntate am, et dirigetur dolus in ma jus; et cor suum magnificab in copia rerum omnium oc plurimos; * et contra princ principum consurget, et sin nu conteretur †. * 3 Macc.

† 1 Macc. 6, 8. 2 Macc. 9, 5. sq.

26. Et visio vespere et n quae dicta est, vera est; tu visionem signa, * quia post tos dies erit. * Jer. 32, 14. Apoc

27. Et ego Daniel langui, grotavi per dies; cumque s xissem, faciebam opera reg stupebam ad visionem, et n rat, qui interpretaretur.

Cap. 9.

Prophetia de 70 hebdomadibus

1. In anno primo Darii fil sueri de semine Medorum, qu peravit super regnum Chald rum;

2. anno uno regni ejus, eg niel intellexi in libris * num annorum, de quo factus est s Domini ad Jeremiam prophe ut complerentur desolationi rusalem septuaginta anni.

* Jer. 25, 11. 29, 10.

3. Et posui faciem meam ad minum Deum meum rogar deprecari in jejuniis, sacc cinere.

4. Et oravi Dominum Deum um, et confessus sum, et di Obsecro Domine Deus magn terribilis, custodiens pactu misericordiam diligentibus t custodientibus mandata tua.

* 2 Esdr. 1, 5.

* Peccavimus, iniquitatem
mus, impie egimus, et reces-
as; et declinavimus a manda-
uis ac judiciis. *Bar. 1, 17.
Non obedivimus servis tuis
phetis, qui locuti sunt in no-
e tuo regibus nostris, princi-
ıs nostris, patribus nostris, o-
que populo terrae.
Tibi, Domine! justitia; no-
ıutem confusio faciei, sicut
ıodie viro Juda, et habitato-
s Jerusalem, et omni Israël,
qui prope sunt, et his, qui
ul, in universis terris, ad quas
isti eos propter iniquitates
ım, in quibus peccaverunt in

Domine! nobis confusio fa-
regibus nostris, principibus
ris, et patribus nostris, qui
averunt.
Tibi autem Domino Deo no-
misericordia, et propitiatio,
recessimus a te;
. et non audivimus vocem
ıini Dei nostri, ut ambulare-
in lege ejus, quam posuit no-
er servos suos prophetas.
. Et omnis Israël praevari-
sunt legem tuam, et declina-
nt, ne audirent vocem tuam,
llavit super nos maledictio,
letestatio, quae scripta est in
Moysi † servi Dei, quia pec-
mus ei. * Nah. 1, 6. Jer. 7, 15.
† Lev. 26. Deut. 28.
. Et statuit sermones suos,
locutus est super nos, et su-
principes nostros, qui judica-
nt nos, ut superinduceret in
magnum malum, quale num-
n fuit sub omni coelo, secun-
quod factum est in Jerusa-

. * Sicut scriptum est in lege
si, omne malum hoc venit su-
ıos; et non rogavimus faciem
Domine Deus noster, ut re-
eremur ab iniquitatibus no-
stris, et cogitaremus veritatem
tuam. * Deut. 27, 14.
14. Et vigilavit Dominus super
malitiam, et adduxit eam super
nos; justus Dominus Deus noster
in omnibus operibus suis, quae
fecit; non enim audivimus vocem
ejus.
15. * Et nunc Domine Deus no-
ster, † qui eduxisti populum tuum
de terra Aegypti in manu forti, et
fecisti tibi nomen secundum di-
em hanc; peccavimus, iniquita-
tem fecimus. * Bar. 2, 11. † Exod. 14, 22.
16. Domine! in omnem justi-
tiam tuam; avertatur obsecro ira
tua, et furor tuus a civitate tua
Jerusalem, et a) monte sancto tuo.
Propter peccata enim nostra, et
iniquitates patrum nostrorum,
Jerusalem, et populus tuus in op-
probrium sunt omnibus per cir-
cuitum nostrum:
17. Nunc ergo exaudi Deus no-
ster orationem servi tui, et preces
ejus; et ostende faciem tuam su-
per sanctuarium tuum, quod de-
sertum est, propter temetipsum.
18. Inclina Deus meus aurem
tuam, et audi; aperi oculos tuos,
et vide desolationem nostram, et
civitatem, super quam invocatum
est nomen tuum; * neque enim in
justificationibus nostris proster-
nimus preces ante faciem tuam,
sed in miserationibus tuis multis.
* Jer. 25, 29. Ps. 48, 2. 9. 101, 8.
19. Exaudi Domine! placare
Domine! attende et fac, ne more-
ris propter temetipsum Deus me-
us; quia nomen tuum invocatum
est super civitatem, et super po-
pulum tuum.
20. Cumque adhuc loquerer,
et orarem, et confiterer peccata
mea, et peccata populi mei Israël,
et prosternerem preces meas in
conspectu Dei mei, pro monte
sancto Dei mei;
21. adhuc me loquente in ora-

590. add. a

tione, ecce! vir Gabriel, quem videram in visione a principio, * cito volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini. * c. 8, 16.

22. Et docuit me, et locutus est mihi, dixitque: Daniel nunc egressus sum, ut docerem te, et intelligeres.

23. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo; ego autem veni, ut indicarem tibi, quia vir desideriorum es; tu ergo animadverte sermonem, et intellige visionem.

24. * Septuaginta hebdomades abbreviatae sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam, ut consummetur praevaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio, et prophetia, et ungatur sanctus sanctorum. * Matth. 24, 15. Joh. 1, 45.

25. Scito ergo, et animadverte: Ab exitu sermonis, ut iterum aedificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duae erunt; et rursum aedificabitur platea, et muri in angustia temporum.

26. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus; et non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem, et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo; et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio.

27. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una; et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium; et erit in templo abominatio desolationis; et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio.

Cap. 10.

Visio angeli.

1. Anno tertio Cyri regis Persarum, verbum revelatum est Da-
nieli cognomento Baltassar,
verbum verum, et fortitudo
gna; intellexitque sermonem
telligentia enim est opus in vi
ne.

2. In diebus illis ego Danie
gebam trium hebdomadarum
bus,

3. panem desiderabilem
comedi, et caro et vinum non
troierunt in os meum, sed ne
unguento unctus sum; donec c
plerentur trium hebdomadar
dies.

4. Die autem vigesima et qu
ta mensis primi eram juxta flu
um magnum, qui est Tigris.

5. Et levavi oculos meos, et
di; et ecce! vir unus vestitus
neis, et renes ejus accincti a
obrizo *; * Apocal. 1, 13.

6. et corpus ejus quasi chry
lithus, et facies ejus velut spe
fulguris, * et oculi ejus ut lam
ardens; et brachia ejus, et q
deorsum sunt usque ad ped
quasi species aeris candentis
et vox sermonum ejus ut vox m
titudinis †. * Matth. 28, 3. † Ezech
† Ezech. 1, 24.

7. Vidi autem ego Daniel so
visionem; porro viri, qui er
mecum, non viderunt *; sed t
ror nimius irruit super eos, et
gerunt in absconditum.
* Luc. 2, 16. Act. 9, 7.

8. Ego autem relictus solus
di visionem grandem hanc;
non remansit in me fortitudo
sed et species mea immutata
in me, et emarcui, nec habui qu
quam virium. * c. 8, 17.

9. Et audivi vocem sermonu
ejus; et audiens jacebam const
natus super faciem meam, et v
tus meus haerebat terrae.

10. Et ecce! manus tetigit me
erexit me super genua mea, et s
per articulos manuum mearum

11. Et dixit ad me: Daniel v
desideriorum! intellige verb
quae ego loquor ad te, et sta

'u tuo; nunc enim sum mis-
id te. Cumque dixisset mihi
ionem istum, steti tremens.
. Et ait ad me: Noli metuere
iel! quia ex die primo, quo
isti cor tuum ad intelligen-
,ut te affligeres in conspectu
ui, exaudita sunt verba tua; et
veni propter sermones tuos.
1. Princeps autem regni Per-
m restitit mihi viginti et uno
us; et ecce! Michaël unus de
ipibus primis venit in adju-
m meum, et ego remansi ibi
regem Persarum.
Veni autem, ut docerem te,
ventura sunt populo tuo in
ssimis diebus, quoniam ad-
visio in dies.
Cumque loqueretur mihi
cemodi verbis, dejeci vul-
neum ad terram, et tacui.
Et ecce! quasi similitudo
hominis tetigit labia mea *;
eriens os meum locutus sum,
i ad eum, qui stabat contra
Domine mi! in visione tua
lutae sunt compages meae,
il in me remansit virium.

* Jes. 6, 7.

Et quomodo poterit servus
ini * mei loqui cum Domino
' nihil enim in me remansit
m, sed et halitus meus inter-
tur. * Gen. 18.3. 21,23. 24,27. 47,3.4.
Rursum ergo tetigit me qua-
io hominis, et confortavit

et dixit: Noli timere vir de-
iorum! pax tibi! confortare,
o robustus. Cumque loque-
mecum, convalui, et dixi:
ere Domine mi, quia con-
sti me.
Et ait: Numquid scis, qua-
nerim ad te? et nunc rever-
t praelier adversum princi-
Persarum. Cum ego egrede-
apparuit princeps Graeco-
veniens.
Verumtamen annunciabo
quod expressum est in scri-
ptura veritatis; et nemo est adju-
tor meus in omnibus his, nisi Mi-
chaël * princeps vester.

* Apocal. 12, 7.

Cap. 11.

Vaticinium de regno Persarum.

1. Ego autem ab anno primo Darii Medi stabam, ut confortaretur, et roboraretur.

2. Et nunc veritatem annunciabo tibi. Ecce! adhuc tres reges stabunt in Perside, et quartus ditabitur opibus nimiis super omnes; et cum invaluerit divitiis suis, concitabit omnes adversum regnum Graeciae.

3. Surget vero rex fortis, et dominabitur potestate multa, et faciet, quod placuerit ei.

4. Et cum steterit, conteretur regnum ejus, et dividetur in quatuor ventos coeli; sed non in posteros ejus, neque secundum potentiam illius, qua dominatus est; lacerabitur enim regnum ejus etiam in externos, exceptis his.

5. Et confortabitur rex Austri; et de principibus ejus praevalebit super eum, et dominabitur ditione; multa enim dominatio ejus.

6. Et post finem annorum foederabuntur; filiaque regis Austri veniet ad regem Aquilonis facere amicitiam, et non obtinebit fortitudinem brachii, nec stabit semen ejus; et tradetur ipsa, et qui adduxerunt eam, adolescentes ejus, et qui confortabant eam in temporibus.

7. Et stabit de germine radicum ejus plantatio; et veniet cum exercitu, et ingredietur provinciam regis Aquilonis; et abutetur eis, et obtinebit.

8. Insuper et deos eorum, et sculptilia, vasa quoque pretiosa argenti, et auri, captiva ducet in Aegyptum; ipse praevalebit adversus regem Aquilonis.

9. Et intrabit in regnum rex

Austri, et revertetur ad terram suam.

10. Filii autem ejus provocabuntur, et congregabunt multitudinem exercituum plurimorum; et veniet properans, et inundans; et revertetur, et concitabitur, et congredietur cum robore ejus.

11. Et provocatus rex Austri egredietur, et pugnabit adversus regem Aquilonis, et praeparabit multitudinem nimiam, et dabitur multitudo in manu ejus.

12. Et capiet multitudinem, et exaltabitur cor ejus, et dejiciet multa millia, sed non praevalebit.

13. Convertetur enim rex Aquilonis, et praeparabit multitudinem multo majorem quam prius; et in fine temporum, annorumque veniet properans cum exercitu magno, et opibus nimiis.

14. * Et in temporibus illis multi consurgent adversus regem Austri; filii quoque praevaricatorum populi tui extollentur, ut impleant visionem, et corruent.

* Jes. 19, 16.

15. Et veniet rex Aquilonis, et comportabit aggerem, et capiet urbes munitissimas; et brachia Austri non sustinebunt, et consurgent electi ejus ad resistendum, et non erit fortitudo.

16. Et faciet veniens super eum juxta placitum suum, et non erit, qui stet contra faciem ejus; et stabit in terra inclyta, et consumetur in manu ejus.

17. Et ponet faciem suam, ut veniat ad tenendum universum regnum ejus, et recta faciet cum eo; et filiam feminarum dabit ei, ut evertat illud; et non stabit, nec illius erit.

18. Et convertet faciem suam ad insulas, et capiet multas; et cessare faciet principem opprobrii sui, et opprobrium ejus convertetur in eum.

19. Et convertet faciem suam ad imperium terrae suae, et impinget, et corruet, et non i[...]
nietur.

20. Et stabit in loco ejus vil[...]
mus, et indignus decore regi[...]
in paucis diebus conteretur, [...]
in furore, nec in praelio.

21. Et stabit in loco ejus de[...]
ctus, et non tribuetur ei hono[...]
gius; et veniet clam, et obtin[...]
regnum in fraudulentia.

22. Et brachia pugnantis e[...]
gnabuntur a facie ejus, et co[...]
rentur; insuper et dux foed[...]

23. Et post amicitias, cum[...]
faciet dolum; et ascendet, e[...]
perabit in modico populo.

24. Et abundantes, et uberes[...]
bes ingredietur; et faciet, quae[...]
fecerunt patres ejus, et patres[...]
trum ejus; rapinas, et praed[...]
et divitias eorum dissipabit[...]
contra firmissimas cogitati[...]
inibit; et hoc usque ad temp[...]

25. Et concitabitur forti[...]
ejus, et cor ejus adversum re[...]
Austri in exercitu magno; e[...]
Austri provocabitur ad bel[...]
multis auxiliis, et fortibus ni[...]
et non stabunt, quia inibunt[...]
versus eum consilia.

26. Et comedentes panem [...]
eo, conterent illum, exercitus[...]
ejus opprimetur; et cadent in[...]
fecti plurimi.

27. Duorum quoque regum [...]
erit, ut malefaciant, et ad men[...]
unam mendacium loquentur[...]
non proficient; quia adhuc [...]
in aliud tempus.

28. Et revertetur in terram[...]
am cum opibus multis; et co[...]
jus adversum testamentum [...]
ctum, et faciet, et revertetu[...]
terram suam.

29. Statuto tempore reve[...]
tur, et veniet ad Austrum; et [...]
erit priori simile novissimum[...]

30. Et venient super eum T[...]
res, et Romani; et percutietu[...]
revertetur, et indignabitur c[...]
tra testamentum sanctuarii, e[...]
ciet; reverteturque et cogita[...]

rsum eos, qui dereliquerunt
mentum sanctuarii.
. Et brachia ex eo stabunt, et
ient sanctuarium fortitudi-
et auferent juge sacrificium;
ibunt abominationem in de-
ionem.
. Et impii in testamentum si-
ibunt fraudulenter; populus
m sciens Deum suum, obtine-
et faciet.
. Et docti in populo doce-
plurimos; et ruent in gladio,
flamma, et in captivitate, et
pina dierum.
. Cumque corruerint, suble-
ntur auxilio parvulo; et ap-
buntur eis plurimi fraudu-
er.
. Et de eruditis ruent, ut con-
ur, et eligantur, et dealben-
rsque ad tempus praefinitum;
adhuc aliud tempus erit.
. * Et faciet juxta voluntatem
rex, et elevabitur, et magni-
itur adversus omnem deum;
versus Deum deorum loque-
magnifica, et dirigetur, donec
pleatur iracundia; perpetra-
ippe est definitio. * c.8,4. 11,3.
Et Deum patrum suorum
reputabit; et erit in concu-
ntiis feminarum, nec quem-
deorum curabit; quia ad-
rim universa consurget.
Deum autem Maozim in lo-
o venerabitur; et Deum,
o ignoraverunt patres ejus,
auro, et argento, et lapide
oso, rebusque pretiosis.
Et faciet, ut muniat Maozim
Deo alieno, quem cognovit,
ltiplicabit gloriam, et dabit
otestatem in multis, et ter-
livident gratuito.
Et in tempore praefinito
iabitur adversus eum rex
i, et quasi tempestas veniet
a illum rex Aquilonis, in
bus, et in equitibus, et in
classe magna, et ingredietur ter-
ras, et conteret, et pertransiet.
41. Et introibit in terram glo-
riosam, et a) multae corruent; hae
autem solae salvabuntur de manu
ejus, Edom, et Moab, et princi-
pium filiorum Ammon.
42. Et mittet manum suam in
terras; et terra Aegypti non effu-
giet.
43. Et dominabitur thesauro-
rum auri et argenti, et in omnibus
pretiosis Aegypti; per Lybiam
quoque, et Aethiopiam transibit.
44. Et fama turbabit eum ab O-
riente et ab Aquilone; et veniet
in multitudine magna, ut conte-
rat et interficiat plurimos.
45. Et figet tabernaculum suum
Apadno inter maria, super mon-
tem inclytum et sanctum; et ve-
niet usque ad summitatem ejus, et
nemo auxiliabitur ei.

CAP. 12.

Victoria Michaëlis.

1. In tempore autem illo con-
surget Michaël princeps magnus,
qui stat pro filiis populi tui; et ve-
niet tempus, quale non fuit ab eo,
ex quo gentes esse coeperunt us-
que ad tempus illud. Et in tem-
pore illo salvabitur populus tuus,
omnis, qui inventus fuerit scri-
ptus in libro.
2. Et multi de his, qui dormiunt
in terrae pulvere, evigilabunt *;
alii in vitam aeternam, et alii in
opprobrium, ut b) videant sem-
per. * Matth. 25, 46. Joh. 5, 29.
3. Qui autem docti fuerint, *
fulgebunt quasi splendor firma-
menti; et qui ad justitiam erudi-
unt multos, quasi stellae in per-
petuas aeternitates. * Sap. 3, 7.
4. Tu autem Daniel claude ser-
mones, et signa librum, usque ad
tempus statutum; plurimi per-
transibunt, et multiplex erit sci-
entia.

---

a) 1590. multi b) 1590. videantur

5. Et vidi ego Daniel, et ecce! quasi duo alii stabant; unus hinc super ripam fluminis, et alius inde ex altera ripa fluminis.

6. Et dixi viro, qui erat indutus lineis, qui stabat super aquas fluminis: Usquequo finis horum mirabilium?

7. Et audivi virum, qui indutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis, * cum elevasset dexteram et sinistram suam in coelum, et jurasset per viventem in aeternum, quia in tempus, et tempora, et dimidium temporis. Et cum completa fuerit dispersio manus populi sancti, complebuntur universa haec. *Apoc. 10, 5.

8. Et ego audivi, et non intellexi. Et dixi: Domine mi! quid erit post haec?

9. Et ait: Vade Daniel, quia clausi sunt, signatique sermones usque ad praefinitum tempus.

10. Eligentur, et dealbabuntur, et quasi ignis probabuntur multi; et impie agent impii, neque intelligent omnes impii, porro docti intelligent.

11. Et a tempore, cum ablatum fuerit juge sacrificium, et posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta.

12. Beatus, qui expectat, et pervenit usque ad dies mille trecentos triginta quinque.

13. Tu autem vade ad praefinitum; et requiesces, et stabis in sorte tua in finem dierum.

Hucusque Danielem in Hebraeo volumine legimus. Quae sequuntur usque ad finem libri, de Theodotionis editione translata sunt a).

Cap. 13.

Historia Susannæ.

1. Et erat vir habitans in Babylone, et nomen ejus Joakim b):

2. et accepit uxorem nomine Susannam, filiam Helciae pulchram nimis, et timentem Deum;

3. parentes enim illius, cu[m es]sent justi, erudierunt filiam s[uam] secundum legem Moysi.

4. Erat autem Joakim dives de, et erat ei pomarium vici domui suae; et ad ipsum con bant Judaei, eo quod esset h rabilior omnium.

5. Et constituti sunt de po duo senes judices in illo anno quibus locutus est Dominus: egressa est iniquitas de Baby a senioribus judicibus, qui bantur regere populum.

6. Isti frequentabant do Joakim, et veniebant ad eos nes, qui habebant judicia.

7. Cum autem populus re tisset per meridiem, ingredi tur Susanna, et deambulab pomario viri sui.

8. Et videbant eam senes tidie ingredientem, et dea lantem; et exarserunt in co piscentiam ejus;

9. et everterunt sensum su et declinaverunt oculos suo non viderent coelum, nequ cordarentur judiciorum j rum.

10. Erant ergo ambo vuln amore ejus, nec indicaveru bi vicissim dolorem suum.

11. Erubescebant enim in re sibi concupiscentiam su volentes concumbere cum ea

12. et observabant quotidi licitius videre eam. Dixitqu ter ad alterum:

13. Eamus domum, quia prandii est. Et egressi rec runt a se.

14. Cumque revertissent, nerunt in unum; et sciscita ab invicem causam, confessi concupiscentiam suam; et in communi statuerunt tem quando eam possent invenir lam.

15. Factum est autem, cum servarent diem aptum, ingr

a) hæc nota S. Hieronymi omissa in 1590.

b) „Joakim" legitur in 1590. „Jo

quando sicut heri et nudius-
s, cum duabus solis puellis,
que lavari in pomario; ae-
uippe erat;
et non erat ibi quisquam,
er duos senes absconditos,
templantes eam.
Dixit ergo puellis: Afferte
leum, et smigmata, et ostia
rii claudite, ut laver.
Et fecerunt, sicut praece-
clauseruntque ostia poma-
egressae sunt per posticum,
rrent, quae jusserat; ne-
ntque senes intus esse abs-
os.
Cum autem egressae essent
e, surrexerunt duo senes,
urrerunt ad eam, et dixe-
t
Ecce! ostia pomarii clausa
t nemo nos videt, et nos in
iscentia tui sumus; quam
a assentire nobis, et com-
e nobiscum;
quod si nolueris, dicemus
te testimonium, quod fue-
um juvenis, et ob hanc cau-
iseris puellas a te.
Ingemuit Susanna, et ait:
tiae sunt mihi undique; si
hoc egero, mors mihi est;
m non egero, non effugiam
vestras.
Sed melius est mihi absque
incidere in manus vestras,
peccare in conspectu Do-

Et exclamavit voce magna
a; exclamaverunt autem
s adversus eam.
Et cucurrit unus ad ostia
ii, et aperuit.
Cum ergo audissent clamo-
muli domus in pomario a),
int per posticum, ut vide-
uidnam esset.
Postquam autem senes lo-
ent, erubuerunt servi vehe-
; quia numquam dictus fu-
rmo hujuscemodi de Su-
sanna. Et facta est dies crastina.
28. Cumque venisset populus
ad Joakim virum ejus, venerunt
et duo presbyteri pleni iniqua co-
gitatione adversus Susannam, ut
interficerent eam.
29. Et dixerunt coram populo:
Mittite ad Susannam filiam b) Hel-
ciae uxorem Joakim. Et statim
miserunt.
30. Et venit cum parentibus, et
filiis, et universis cognatis suis.
31. Porro Susanna erat delica-
ta nimis, et pulchra specie.
32. At iniqui illi jusserunt, ut
discooperiretur (erat enim coo-
perta), ut vel sic satiarentur de-
core ejus.
33. Flebant igitur sui, et om-
nes, qui noverant eam.
34. Consurgentes autem duo
presbyteri in medio populi, po-
suerunt manus suas super caput
ejus.
35. Quae flens suspexit ad coe-
lum; erat enim cor ejus fiduciam
habens in Domino.
36. Et dixerunt presbyteri: Cum
deambularemus in pomario soli,
ingressa est haec cum duabus pu-
ellis; et clausit ostia pomarii, et
dimisit a se puellas.
37. Venitque ad eam adolescens,
qui erat absconditus, et concubuit
cum ea.
38. Porro nos cum essemus in
angulo pomarii, videntes iniqui-
tatem, cucurrimus ad eos, et vi-
dimus eos pariter commisceri.
39. Et illam quidem non quivi-
mus comprehendere, quia forti-
or nobis erat, et apertis ostiis exi-
livit;
40. hanc autem cum apprehen-
dissemus, interrogavimus, quis-
nam esset adolescens, et noluit in-
dicare nobis; hujus rei testes su-
mus.
41. Credidit eis multitudo qua-
si senibus et judicibus populi, et
condemnaverunt eam ad mortem.

a) 1592. pomaria, 1593. pomario.
b) 1590. Hælchiæ.

42. Exclamavit autem voce magna Susanna, et dixit: Deus aeterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia, antequam fiant,

43. tu scis, quoniam falsum testimonium tulerunt contra me; et ecce! morior, cum nihil horum fecerim, quae isti malitiose composuerunt adversum me.

44. Exaudivit autem Dominus vocem ejus.

45. Cumque duceretur ad mortem, suscitavit Dominus spiritum sanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel;

46. et exclamavit voce magna: Mundus ego sum a sanguine hujus.

47. Et conversus omnis populus ad eum, dixit: Quis est iste sermo, quem tu locutus es?

48. Qui cum staret in medio eorum, ait: Sic fatui filii Israël, non judicantes, neque quod verum est, cognoscentes, condemnastis filiam Israël?

49. Revertimini ad judicium, quia falsum testimonium locuti sunt adversus eam.

50. Reversus est ergo populus cum festinatione, et dixerunt ei senes: Veni, et sede in medio nostrum, et indica nobis; quia tibi Deus dedit honorem senectutis.

51. Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab invicem procul, et dijudicabo eos.

52. Cum ergo divisi essent alter ab altero, vocavit unum de eis, et dixit ad eum: Inveterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quae operabaris prius:

53. Judicans judicia injusta, innocentes opprimens, et dimittens noxios, dicente Domino: * Innocentem et justum non interficies.

* Exod. 23, 7.

54. Nunc ergo si vidisti eam, dic, sub qua arbore videris eos colloquentes sibi. Qui ait: sub schino.

55. Dixit autem Daniel: Recte mentitus es in caput tuum; enim Angelus Dei accepta s tia ab eo, scindet te mediu

56. Et, amoto eo, jussit alium, et dixit ei: Semen an, et non Juda, species d te, et concupiscentia su cor tuum;

57. sic faciebatis filiabus et illae timentes loquebant bis; sed filia Juda non su iniquitatem vestram.

58. Nunc ergo dic mihi, s arbore comprehenderis e quentes sibi. Qui ait: Sub

59. Dixit autem ei Dani cte mentitus es et tu in ca um; manet enim Angelus ni, gladium habens, ut secet dium, et interficiat vos.

60. Exclamavit itaque coetus voce magna, et ben runt Deum, qui salvat spe in se.

61. Et consurrexerunt sus duos presbyteros (con enim eos Daniel ex ore suo dixisse testimonium) fecer eis sicut male egerant ad proximum,

62. * ut facerent secund gem Moysi; et interfeceru et salvatus est sanguis inno die illa.

* Deut. 9, 19.

63. Helcias autem et ux laudaverunt Deum pro fi Susanna, cum Joakim ma jus, et cognatis omnibus; qu esset inventa in ea res turp

64. Daniel autem factus gnus in conspectu populi a la, et deinceps.

65. Et rex Astyages app est ad patres suos, et susce rus Perses regnum ejus.

Cap. 14.

Danieli in lacu leonum Habacuc aff dium.

1. Erat autem Daniel co regis, et honoratus super amicos ejus.

?rat quoque idolum apud
ɔnios nomine Bel; et im-
bantur in eo per dies sin-
similae artabae duodecim,
s quadraginta, vinique am-
ie sex.
ex quoque colebat eum, et
r singulos dies adorare e-
orro Daniel adorabat De-
um. Dixitque ei rex: Qua-
adoras Bel?
ui respondens, ait ei: Quia
lo idola manufacta, sed vi-
Deum, qui creavit coe-
t terram, et habet potesta-
nis carnis.
t dixit rex ad eum: Non vi-
tibi esse Bel vivens Deus?
vides, quanta comedat et
uotidie?
t ait Daniel arridens: Ne
ex! iste enim intrinsecus
est, et forinsecus aereus,
comedit aliquando.
t iratus rex vocavit sacer-
jus,et ait eis: Nisi dixeritis
quis est, qui comedat im-
bas, moriemini.
autem ostenderitis, quo-
el comedat haec, morietur
, quia blasphemavit in Bel.
t Daniel regi: Fiat juxta
n tuum!
rant autem sacerdotes Bel
ginta, exceptis uxoribus,et
is, et filiis. Et venit rex
niele in templum Bel.
Et dixerunt sacerdotes Bel:
nos egredimur foras; et tu
ne escas, et vinum misce,
de ostium, et signa annulo

t cum ingressus fuerit ma-
i inveneris omnia comesta
norte moriemur, vel Dani-
nentitus est adversum nos.
ontemnebant autem, quia
at sub mensa absconditum
um, et per illum ingredie-
semper, et devorabant ea.
actum est igitur, postquam
sunt illi, rex posuit cibos
ante Bel; praecepit Daniel pue-
ris suis, et attulerunt cinerem, et
cribravit per totum templum co-
ram rege; et egressi clauserunt
ostium; et signantes annulo regis
abierunt.
14. Sacerdotes autem ingressi
sunt nocte juxta consuetudinem
suam, et uxores, et filii eorum; et
comederunt omnia, et biberunt.
15. Surrexit autem rex primo
diluculo, et Daniel cum eo.
16. Et ait rex: Salvane sunt si-
gnacula, Daniel? Qui respondit:
Salva, rex!
17. Statimque cum aperuisset
ostium, intuitus rex mensam, ex-
clamavit voce magna: Magnus es
Bel, et non est apud te dolus quis-
quam.
18. Et risit Daniel; et tenuit re-
gem, ne ingrederetur intro; et di-
xit: Ecce! pavimentum, animad-
verte, cujus vestigia sint haec.
19. Et dixit rex: Video vestigia
virorum, et mulierum, et infanti-
um. Et iratus est rex.
20. Tunc apprehendit sacerdo-
tes, et uxores, et filios eorum; et
ostenderunt ei abscondita ostio-
la, per quae ingrediebantur, et
consumebant, quae erant super
mensam.
21. Occidit ergo illos rex, et tra-
didit Bel in potestatem Danielis;
qui subvertit eum, et templum
ejus.
22. Et erat draco magnus in loco
illo, et colebant eum Babylonii.
23. Et dixit rex Danieli: Ecce!
nunc non potes dicere, quia iste
non sit Deus vivens; adora ergo
eum.
24. Dixitque Daniel: Dominum
Deum meum adoro; quia ipse est
Deus vivens; iste autem non est
Deus vivens.
25. Tu autem rex da mihi pote-
statem, et interficiam draconem
absque gladio et fuste. Et ait rex:
Do tibi!
26. Tulit ergo Daniel picem, et

adipem, et pilos, et coxit pariter; fecitque massas, et dedit in os draconis, et diruptus est draco. Et dixit: Ecce! quem colebatis.

27. Quod cum audissent Babylonii, indignati sunt vehementer; et congregati adversum regem, dixerunt: Judaeus factus est rex! Bel destruxit, draconem interfecit, et sacerdotes occidit.

28. Et dixerunt, cum venissent ad regem: Trade nobis Danielem, alioquin interficiemus te, et domum tuam.

29. Vidit ergo rex, quod irruerent in eum vehementer; et necessitate compulsus tradidit eis Danielem.

30. Qui miserunt eum in lacum leonum, et erat ibi diebus sex.

31. Porro in lacu erant leones septem et dabantur eis duo corpora quotidie, et duae oves; et tunc non data sunt eis, ut devorarent Danielem.

32. Erat autem Habacuc propheta in Judaea, et ipse coxerat pulmentum, et intriverat panes in alveolo; et ibat in campum, ut ferret messoribus.

33. Dixitque Angelus Domini ad Habacuc: Fer prandium, quod habes, in Babylonem Danieli, qui est in lacu leonum.

34. Et dixit Habacuc: Domine! Babylonem non vidi, et lacu[m] scio.

35. * Et apprendit eum A[nge]lus Domini in vertice ejus, e[t por]tavit eum capillo capitis su[i, po]suitque eum in Babylone a) s[upra] lacum in impetu spiritus sui

* Ezech. 8, 3.

36. Et clamavit Habacuc, di[cens:] Daniel serve Dei, tolle pran[dium,] quod misit tibi Deus.

37. Et ait Daniel: Recorda[tus es] mei Deus, et non dereliquist[i dili]gentes te.

38. Surgensque Daniel com[edit.] Porro Angelus Domini res[tituit] Habacuc confestim in loco s[uo.]

39. Venit ergo rex die sep[timo,] ut lugeret Danielem; et ve[nit ad] lacum, et introspexit, et ecce [Da]niel sedens in medio leonum

40. Et exclamavit voce m[agna] rex, dicens: Magnus es Do[mine] Deus Danielis. Et extraxit [eum] de lacu leonum.

41. Porro illos, qui perdit[ionis] ejus causa fuerant, intromi[sit in] lacum, et devorati sunt in mo[men]to coram eo.

42. Tunc rex ait: Pavean[t om]nes habitantes in universa [terra] Deum Danielis; quia ipse es[t sal]vator, faciens signa, et mira[bilia] in terra; qui liberavit Dani[elem] de lacu leonum.

a) 1590. Babylonem

OSEAS PROPHETA.

Cap. 1.

Vaticinium ex uxore et prolibus Prophetæ.

1. Verbum Domini, quod factum est ad Osee filium Beeri, in diebus Oziae, Joathan, Achaz, Ezechiae, regum Juda; et in diebus Jeroboam filii Joas regis Israël.

2. Principium loquendi D[omi]no in Osee; et dixit Domin[us ad] Osee: Vade, sume tibi uxo[rem] fornicationum; et fac tibi [filios] fornicationum; quia forni[cans] fornicabitur terra a Domino

3. Et abiit, et accepit Gom[er fi]liam Debelaim; et concepi[t, et] peperit ei filium.

:t dixit Dominus ad eum:
ıomen ejus Jezrahel! quo-
adhuc modicum, et visita-
guinem Jezrahel super do-
Jehu, et quiescere faciam
m domus Israël.
t in illa die conteram arcum
in valle Jezrahel.
t concepit adhuc, et peperit
Et dixit ei: Voca nomen
ıbsque misericordia; quia
ldam ultra misereri domui
, sed oblivione obliviscar
.
t domui Juda miserebor, et
o eos in Domino Deo suo;
salvabo eos in arcu, et gla-
in bello, et in equis, et in
ous.
: ablactavit eam, quae erat
misericordia. Et conce-
peperit filium.
t dixit: Voca nomen ejus:
ıpulus meus; quia vos non
ıs meus, et ego non ero ve-
.
.Et erit numerus filiorum
quasi arena maris, quae si-
ısura est, et non numera-
Et erit in loco, ubi dice-
Non populus meus vos;
eis: Filii Dei viventis.

*Rom. 9, 26.

.Et congregabuntur filii Ju-
ii Israël pariter; et ponent
n caput unum, et ascendent
a: quia magnus dies Jez-
l

Cap. 2.

dversa, pœnitentibus fausta nunciantur.

l cite fratribus vestris: Po-
neus; et sorori vestrae:
ordiam consecuta.
ıdicate matrem vestram,
; quoniam ipsa non uxor
ego non vir ejus. Auferat
tiones suas a facie sua, et
ia sua de medio uberum
.

. add. Deus.

3. Ne forte expoliem eam nudam, et statuam eam secundum diem nativitatis suae; et ponam eam quasi solitudinem, et statuam eam velut terram inviam, et interficiam eam siti.

4. Et filiorum illius non miserebor; quoniam filii fornicationum sunt:

5. Quia fornicata est mater eorum, confusa est, quae concepit eos; quia dixit: Vadam post amatores meos, qui dant panes mihi, et aquas meas, lanam meam, et linum meum, oleum meum, et potum meum.

6. Propter hoc ecce! ego sepiam viam tuam spinis, et sepiam eam maceria, et semitas suas non inveniet.

7. Et sequetur amatores suos, et non apprehendet eos; et quaeret eos, et non inveniet, et dicet: Vadam, et revertar ad virum meum priorem; quia bene mihi erat tunc magis, quam nunc.

8. Et haec nescivit, quia ego dedi ei frumentum, et vinum, et oleum, et argentum multiplicavi ei, et aurum, quae fecerunt Baal.

9. Idcirco convertar, et sumam frumentum meum in tempore suo, et vinum meum in tempore suo, et liberabo lanam meam et linum meum, quae operiebant ignominiam ejus.

10. Et nunc revelabo stultitiam ejus in oculis amatorum ejus; et vir non eruet eam de manu mea;

11. Et cessare faciam omne gaudium ejus, solemnitatem ejus, neomeniam ejus, sabbatum ejus, et omnia festa tempora ejus.

12. Et corrumpam vineam ejus, et ficum ejus, de quibus dixit: Mercedes hae, meae sunt, quas dederunt mihi amatores mei; et ponam eam in saltum, et comedet eam bestia agri.

13. Et visitabo super eam dies Baalim, quibus accendebat incen-

sum, et ornabatur inaure sua, et
monili suo, et ibat post amatores
suos, et mei obliviscebatur, dicit
Dominus.

14. Propter hoc, ecce! ego la-
ctabo eam, et ducam eam in soli-
tudinem; et loquar ad cor ejus.

15. Et dabo ei vinitores ejus ex
eodem loco, et vallem Achor ad
aperiendam spem; et canet ibi
juxta dies juventutis suae et juxta
dies ascensionis suae de terra Ae-
gypti.

16. Et erit in die illa, ait Domi-
nus; vocabit me: Vir meus; et
non vocabit me ultra: Baali a).

17. Et auferam nomina Baalim
de ore ejus, et non recordabitur
ultra nominis eorum.

18. Et percutiam cum eis foedus
in die illa, cum bestia agri, et cum
volucre coeli, et cum reptili ter-
rae; et arcum, et gladium, et bel-
lum conteram de terra; et dormi-
re eos faciam fiducialiter.

19. Et sponsabo te mihi in sem-
piternum; et sponsabo te mihi
in justitia, et judicio, et in miseri-
cordia, et in miserationibus.

20. Et sponsabo te mihi in fide;
et scies, quia ego Dominus.

21. Et erit in die illa: Exaudi-
am, dicit Dominus, exaudiam coe-
los, et illi exaudient terram.

22. Et terra exaudiet triticum,
et vinum, et oleum; et haec exau-
dient Jezrahel.

23. Et seminabo eam mihi in
terra, et miserebor ejus, quae fuit
Absque b) misericordia.

24. * Et dicam non populo meo:
Populus meus es tu; et ipse dicet:
Deus meus es tu. * Rom. 9, 25.
1 Petr. 2, 10.

Cap. 3.

Israël diu erit sine rege et lege; postea revertetur ad Deum.

1. Et dixit Dominus ad me: Ad-
huc vade, et dilige mulierem dile-
ctam amico et adulteram; sicut
diligit Dominus filios Israël,
psi respiciunt ad deos alieno
diligunt vinacia uvarum.

2. Et fodi eam mihi quind
argenteis, et coro hordei, et
dio coro hordei.

3. Et dixi ad eam: Dies m
expectabis me; non fornicab
et non eris viro; sed et ego
ctabo te;

4. quia dies multos sedebu
lii Israël sine rege, et sine pr
pe, et sine sacrificio, et sine a
et sine ephod, et sine therap

5. * Et post haec revertent
lii Israël, et quaerent Domi
Deum suum, et David rege
um; et pavebunt ad Domin
ad bonum ejus in novissimo
rum. * Ezech. 34, 23.

Cap. 4.

Israëli pro sceleribus extrema mala mi

1. Audite verbum Domini fi
raël, quia judicium Domino
habitatoribus terrae; non
nim veritas, et non est miser
dia, et non est scientia Dei in t

2. Maledictum, et mendac
et homicidium, et furtum, e
ulterium inundaverunt, et sa
sanguinem tetigit.

3. Propter hoc lugebit ter
infirmabitur omnis, qui ha
in ea, in bestia agri, et in vol
coeli: sed c) et pisces maris
gregabuntur.

4. Verumtamen unusqui
non judicet; et non arguatur
populus enim tuus, sicut hi,
contradicunt sacerdoti.

5. Et corrues hodie, et cor
etiam propheta tecum; noc
cere feci matrem tuam.

6. Conticuit populus meus
quod non habuerit scienti
quia tu scientiam repulisti, r
lam te, ne sacerdotio fungari
hi; et oblita es legis Dei tui,
viscar filiorum tuorum et eg

a) 1590. Baalim. b) 1590. 1592. C. R. 1593. Absque, 1593. absque c) 1590. o

;ecundum multitudinem eo-
sic peccaverunt mihi; glo-
eorum in ignominiam com-
bo.
Peccata populi mei come-
et ad iniquitatem eorum
vabunt animas eorum.
Et erit sicut populus, sic sa-
s; et visitabo super eum vi-
s, et cogitationes ejus red-
ei.
Et comedent, et non satu-
tur; fornicati sunt, et non
verunt; quoniam Dominum
iquerunt in non custodien-

Fornicatio, et vinum, et e-
s auferunt cor.
Populus meus in ligno suo
ogavit, et baculus ejus an-
avit ei; spiritus enim for-
onum decepit eos, et forni-
int a Deo suo.
Super capita montium sa-
ibant, et super colles accen-
t thymiama; subtus quer-
t populum, et terebinthum,
ona erat umbra ejus; ideo
abuntur filiae vestrae, et
e vestrae adulterae erunt.
Non visitabo super filias
s, cum fuerint fornicatae,
er sponsas vestras, cum ad-
verint; quoniam ipsi cum
icibus conversabantur, et
feminatis sacrificabant, et
s non intelligens vapula-

Si fornicaris tu Israël, non
uat saltem Juda; et nolite
i in Galgala, et ne ascende-
Bethaven, neque jurave-
Vivit Dominus!
Quoniam sicut vacca lasci-
eclinavit Israël; nunc pas-
Dominus, quasi agnum in
ine.
Particeps idolorum Ephra-
mitte eum.
Separatum est convivium
eorum, fornicatione fornicati
sunt; dilexerunt afferre ignomi-
niam protectores ejus.
19. Ligavit eum spiritus in alis
suis, et confundentur a sacrificiis
suis.

Cap. 5.

Sacerdotes increpat.

1. Audite hoc sacerdotes, et
attendite domus Israël, et domus
regis auscultate! quia vobis judi-
cium est, quoniam laqueus facti
estis speculationi, a) et rete ex-
pansum super Thabor.
2. Et victimas declinastis in
profundum; et ego eruditor o-
mnium eorum.
3. Ego scio Ephraim, et Israël
non est absconditus a me; quia
nunc fornicatus est Ephraim,
contaminatus est Israël.
4. Non dabunt cogitationes su-
as, ut revertantur ad Deum suum;
quia spiritus fornicationum in
medio eorum, et Dominum non
cognoverunt.
5. Et respondebit arrogantia
Israël in facie ejus; et Israël, et
Ephraim ruent in iniquitate sua,
ruet etiam b) Judas cum eis.
6. In gregibus suis, et in ar-
mentis suis vadent ad quaeren-
dum Dominum, et non invenient;
ablatus est ab eis.
7. In Dominum praevaricati
sunt, quia filios alienos genue-
runt; nunc devorabit eos mensis
cum partibus suis.
8. Clangite buccina in Gabaa,
tuba in Rama; ululate in Betha-
ven, post tergum tuum Benjamin.
9. Ephraim in desolatione erit
in die correptionis; in tribubus
Israël ostendi fidem.
10. Facti sunt principes Juda
quasi assumentes terminum; su-
per eos effundam quasi aquam i-
ram meam.
11. Calumniam patiens est E-

o. et sicut rete b) 1590. Juda

phraim, fractus judicio; quoniam coepit abire post sordes.

12. Et ego quasi tinea Ephraim; et quasi putredo domui Juda.

13. Et vidit Ephraim languorem suum, et Juda vinculum suum; et abiit Ephraim ad Assur, et misit ad regem ultorem; et ipse non poterit sanare vos, nec solvere poterit a vobis vinculum.

14. Quoniam ego quasi leaena Ephraim, et quasi catulus leonis domui Juda; ego ego capiam, et vadam; tollam, et non est, qui eruat.

15. Vadens revertar ad locum meum; donec deficiatis, et quaeratis faciem meam.

Cap. 6.

Ingratitudo et obstinatio Judae reprehenditur.

1. In tribulatione sua mane consurgent ad me; Venite, et revertamur ad Dominum;

2. quia ipse cepit, et sanabit nos; percutiet, et curabit nos.

3. * Vivificabit nos post duos dies; in die tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu ejus. Sciemus, sequemurque, ut cognoscamus Dominum; quasi diluculum praeparatus est egressus ejus, et veniet quasi imber nobis temporaneus, et serotinus terrae.

* 1 Cor. 15, 3.

4. Quid faciam tibi Ephraim? quid faciam tibi Juda? misericordia vestra quasi nubes matutina, et quasi ros mane pertransiens.

5. Propter hoc dolavi in prophetis, occidi eos in verbis oris mei; et judicia tua quasi lux egredientur.

6. * Quia misericordiam volui, et non sacrificium, et scientiam Dei, plusquam holocausta.

* 1 Reg. 15, 22. Eccl. 4, 17. Matth. 9, 13. 12, 7.

7. Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi praevaricati sunt in me.

8. Galaad civitas operan[t]
idolum, supplantata sanguin[e]

9. Et quasi fauces viroru[m]
tronum, particeps sacerdotu[m]
via interficientium pergent[e]
a) Sichem; quia scelus op[erati]
sunt.

10. In domo Israël vidi hor[ren]
dum; ibi fornicationes Ephr[aim]
contaminatus est Israël.

11. Sed et Juda pone me[s]
tibi, cum convertero capti[vita]
tem populi mei.

Cap. 7.

Reges cum populo ab ipsis seducto p

1. Cum sanare vellem Isr
revelata est iniquitas Ephrai
malitia Samariae, quia ope
sunt mendacium; b) et fur in
sus est spolians, latrunculus f

2. Et ne forte dicant in co
bus suis omnem malitiam eo
me recordatum; nunc circu
derunt eos adinventiones s
coram facie mea factae sunt.

3. In malitia sua laetificave
regem; et in mendaciis suis p
cipes.

4. Omnes adulterantes, q
clibanus succensus a coque
quievit paululum civitas a c
mistione fermenti, donec
mentaretur totum.

5. Dies regis nostri: coepe
principes furere a vino; ex
dit manum suam cum illusori

6. Quia applicuerunt quas
banum cor suum, cum insidi
tur eis; tota nocte dormivit
quens eos, mane ipse succe
quasi ignis flammae.

7. Omnes calefacti sunt q
clibanus, et devoraverunt ju
suos; omnes reges eorum
derunt; non est, qui clamet i
ad me.

8. Ephraim in populis ipse
miscebatur; Ephraim factu
subcinericius panis, qui no
versatur.

a) 1590. Sichen; b) 1590. et fur ingressus est, spolians latrunculus foris.

Comederunt alieni robur e-
et ipse nescivit; sed et cani
si sunt in eo, et ipse ignoravit.
. Et humiliabitur superbia
ël in facie ejus: nec reversi
ad Dominum Deum suum, et
quaesierunt eum in omnibus

. Et factus est Ephraim quasi
mba seducta non habens cor;
ptum invocabant, ad Assy-
abierunt.
. Et cum profecti fuerint, ex-
lam super eos rete meum;
i volucrem coeli detraham
caedam eos secundum audi-
em coetus eorum.
. Vae eis, quoniam recesse-
a me; vastabuntur, quia
varicati sunt in me; et ego
mi eos: et ipsi locuti sunt
ra me mendacia.
. Et non clamaverunt ad me
rde suo, sed ululabant in cu-
us suis; super triticum et vi-
ruminabant, recesserunt a

Et ego erudivi eos, et con-
vi brachia eorum; et in me
averunt malitiam.
Reversi sunt, ut essent abs-
ugo; facti sunt quasi arcus
us; cadent in gladio prin-
eorum, a furore linguae
Ista subsannatio eorum in
Aegypti.

Cap. 8.

ria destruetur. Idololatræ pœnam dabunt.

n gutture tuo sit tuba quasi
a super domum Domini;
,quod transgressi sunt foe-
eum, et legem meam prae-
ti sunt.
Me invocabunt: Deus meus
vimus te Israël.
Projecit Israël bonum, ini-
persequetur eum.
psi regnaverunt, et non ex
rincipes extiterunt et non

o. Juda

cognovi: argentum suum, et au-
rum suum fecerunt sibi idola, ut
interirent;
5. projectus est vitulus tuus Sa-
maria, iratus est furor meus in
eos. Usquequo non poterunt e-
mundari?
6. Quia ex Israël et ipse est; ar-
tifex fecit illum, et non est Deus;
quoniam in aranearum telas erit
vitulus Samariae.
7. Quia ventum seminabunt, et
turbinem metent; culmus stans
non est in eo, germen non faciet
farinam; quod et si fecerit, alie-
ni comedent eam.
8. Devoratus est Israël; nunc
factus est in nationibus quasi vas
immundum.
9. Quia ipsi ascenderunt ad As-
sur, onager solitarius sibi; Ephra-
im munera dederunt amatoribus.
10. Sed et cum mercede condu-
xerint nationes, nunc congrega-
bo eos; et quiescent paulisper ab
onere regis, et principum.
11. Quia multiplicavit Ephraim
altaria ad peccandum; factae sunt
ei arae in delictum.
12. Scribam ei multiplices le-
ges meas, quae velut alienae com-
putatae sunt.
13. Hostias offerent, immola-
bunt carnes, et comedent, et Do-
minus non suscipiet eas; nunc re-
cordabitur iniquitatis eorum, et
visitabit peccata eorum; ipsi in
Aegyptum convertentur.
14. Et oblitus est Israël facto-
ris sui, et aedificavit delubra; et
Judas a) multiplicavit urbes mu-
nitas; et mittam ignem in civita-
tes ejus, et devorabit aedes illius.

Cap. 9.

Captivitas Israëlitarum prædicitur.

1. Noli laetari Israël, noli exul-
tare sicut populi; quia fornica-
tus es a Deo tuo, dilexisti merce-
dem super omnes areas tritici.

2. Area et torcular non pascet eos, et vinum mentietur eis.

3. Non habitabunt in terra Domini; reversus est Ephraim in Aegyptum, et in Assyriis pollutum comedit.

4. Non libabunt Domino vinum, et non placebunt ei; sacrificia eorum, quasi panis lugentium. Omnes, qui comedent eum, contaminabuntur; quia panis eorum animae ipsorum, non intrabit in domum Domini.

5. Quid facietis in die solemni, in die festivitatis Domini?

6. Ecce! enim profecti sunt a vastitate; Aegyptus congregabit eos, Memphis sepeliet eos; desiderabile argentum eorum urtica haereditabit, lappa in tabernaculis eorum.

7. Venerunt dies visitationis, venerunt dies retributionis; scitote Israël stultum prophetam, insanum virum spiritualem, propter multitudinem iniquitatis tuae, et multitudinem amentiae.

8. Speculator Ephraim cum Deo meo; propheta laqueus ruinae factus est super omnes vias ejus, insania in domo Dei ejus.

9. * Profunde peccaverunt, sicut in diebus Gabaa; recordabitur iniquitatis eorum, et visitabit peccata eorum. * Jud. 19, 25.

10. Quasi uvas in deserto inveni Israël, quasi prima poma ficulneae in cacumine ejus vidi patres eorum; ipsi autem intraverunt ad Beelphegor, et abalienati sunt in confusionem, et facti sunt abominabiles sicut ea, quae dilexerunt.

11. Ephraim quasi avis avolavit, gloria eorum a partu, et ab utero, et a conceptu.

12. Quod et si enutrierint filios suos, absque liberis eos faciam in hominibus; sed et vae eis, cum recessero ab eis.

13. Ephraim, ut vidi, Tyrus erat fundata in pulchritudin[e]; Ephraim educet ad inter[fecto]rem filios suos.

14. Da eis Domine. Quid [das] eis? Da eis vulvam sine li[beris], et ubera arentia.

15. * Omnes nequitiae e[orum] in Galgal, quia ibi exosos [habui] eos; propter malitiam ad[inven]tionum eorum de domo me[a eji]ciam eos; non addam, ut di[ligam] eos, omnes principes eoru[m re]cedentes. * 1 Reg. 8

16. Percussus est Ephrai[m, ra]dix eorum exsiccata est; fru[ctum] nequaquam facient. Quod [si] genuerint, interficiam am[antis]sima uteri eorum.

17. Abjiciet eos Deus [meus], quia non audierunt eum; [et e]runt vagi in nationibus.

Cap. 10.

Israël ab Assyriis capitur.

1. Vitis frondosa Israël, fr[uctus] adaequatus est ei; secundum [mul]titudinem fructus sui multi[plica]vit altaria, juxta ubertate[m ter]rae suae exuberavit simula[cris].

2. Divisum est cor eorum, [nunc] interibunt; ipse confringet [simu]lacra eorum, depopulabitu[r aras] eorum.

3. Quia nunc dicent: N[on est] rex nobis; non enim tim[emus] Dominum; et rex quid faci[et no]bis?

4. Loquimini verba visio[nis in]utilis, et ferietis foedus; [et ger]minabit quasi amaritudo j[udici]um super sulcos agri.

5. Vaccas Bethaven colu[erunt] habitatores Samariae; quia [luxit] super eum populus ejus, et [aedi]tui ejus super eum exulta[verunt] in gloria ejus, quia migra[vit ab] eo.

6. Siquidem et ipse in [Assur] delatus est, munus regi u[ltori]; confusio Ephraim capiet, e[t con]fundetur Israël in voluntat[e sua].

Transire fecit Samaria re-
suum quasi spumam super
em aquae.
Et disperdentur excelsa ido-
eccatum Israël; lappa, et tri-
is ascendet super aras eorum;
licent montibus: * Operite
et collibus: Cadite super

* Jes. 2, 19. Luc. 23, 30. Apocal. 6, 16.

* Ex diebus Gabaa, peccavit
ël, ibi steterunt; non com-
endet eos in Gabaa praeli-
uper filios iniquitatis.

* Jud. 20, 1.

Juxta desiderium meum cor-
am eos; congregabuntur su-
eos populi, cum corripientur
oter duas iniquitates suas.
. Ephraim vitula docta dili-
trituram, et ego transivi su-
pulchritudinem colli ejus;
dam super Ephraim, arabit
s a), confringet sibi sulcos
b.
. * Seminate vobis in justi-
et metite in ore misericor-
innovate vobis novale; tem-
utem requirendi Dominum,
venerit, qui docebit vos ju-
m.

* Jer. 4, 3.

Arastis impietatem, iniqui-
messuistis, comedistis fru-
mendacii: quia confisus es
s tuis, in multitudine forti-
orum.
. Consurget tumultus in po-
tuo; et omnes munitiones
astabuntur, sicut vastatus
almana a domo ejus, qui ju-
it Baal in die praelii, matre
filios allisa.

* Judic. 8, 11.

. Sic fecit vobis Bethel, a fa-
alitiae nequitiarum vestra-

CAP. 11.

tudo Israëlitarum erga Dominum.

Sicut mane transiit, b) per-
it rex Israël. Quia puer Is-
raël, et dilexi eum; et * ex Aegy-
pto vocavi filium meum.

* Matth. 2, 15.

2. Vocaverunt eos, sic abie-
runt a facie eorum; Baalim im-
molabant et simulacris sacrifica-
bant.
3. Et ego quasi nutricius Ephra-
im, portabam eos in brachiis me-
is; et nescierunt, quod curarem
eos.
4. In funiculis Adam traham
eos, in vinculis charitatis; et ero
eis quasi exaltans jugum super
maxillas eorum; et declinavi ad
eum, ut vesceretur.
5. Non revertetur in terram
Aegypti, et Assur ipse rex ejus;
quoniam noluerunt converti.
6. Coepit gladius in civitatibus
ejus, et consumet electos ejus, et
comedet capita eorum.
7. Et populus meus pendebit ad
reditum meum; jugum autem im-
ponetur eis simul, quod non au-
feretur.
8. Quomodo dabo te Ephraim,
protegam te Israël? * Quomodo
dabo te sicut Adama, ponam te
ut Seboim? Conversum est in me
cor meum, pariter conturbata est
poenitudo mea.

* Gen. 19, 24.

9. Non faciam furorem irae
meae; non convertar, ut disper-
dam Ephraim: quoniam Deus e-
go, et non homo; in medio tui
sanctus, et non ingrediar civita-
tem.
10. Post Dominum ambulabunt,
quasi leo rugiet; quia ipse rugiet,
et formidabunt filii maris.
11. Et avolabunt quasi avis ex
Aegypto, et quasi columba de ter-
ra Assyriorum; et collocabo eos
in domibus suis, dicit Dominus.
12. Circumdedit me in negatio-
ne Ephraim, et in dolo domus Is-
raël; Judas a) autem testis descen-
dit cum Deo, et cum sanctis fide-
lis.

90. Juda, b) 1590. 1592. pertransit, 1593. pertransiit

CAP. 12.

Israël et Juda ab idolis suis defendi et servari non poterit.

1. Ephraim pascit ventum, et sequitur aestum; tota die mendacium, et vastitatem multiplicat; et foedus cum Assyriis iniit, et oleum in Aegyptum ferebat.

2. Judicium ergo Domini cum Juda, et visitatio super Jacob; juxta vias ejus, et juxta adinventiones ejus reddet ei.

3. * In utero supplantavit fratrem suum; et in fortitudine sua directus est cum angelo.

* Gen. 25, 26. 32, 24.

4. Et invaluit ad angelum, et confortatus est; flevit, et rogavit eum; in Bethel invenit eum, et ibi locutus est nobiscum.

5. Et Dominus Deus exercituum, Dominus memoriale ejus.

6. Et tu ad a) Deum tuum converteris; misericordiam et judicium custodi, et spera in Deo tuo semper.

7. Chanaan, in manu ejus statera dolosa, calumniam dilexit.

8. Et dixit Ephraim: Verumtamen dives effectus sum, inveni idolum mihi; omnes labores mei non invenient mihi iniquitatem, quam peccavi.

9. Et ego Dominus Deus tuus ex terra Aegypti, adhuc sedere te faciam in tabernaculis, sicut in diebus festivitatis.

10. Et locutus sum super prophetas, et ego visionem multiplicavi, et in manu prophetarum assimilatus sum.

11. Si Galaad idolum, ergo frustra erant b) in Galgal bobus immolantes; nam et altaria eorum quasi acervi super sulcos agri.

12. * Fugit Jacob in regionem Syriae, et servivit Israël in uxorem c), et in uxorem servavit.

* Gen. 28, 5.

13. * In propheta autem eduxit Dominus Israël de Aegypt[o], et in propheta servatus est.

* Exod. 14, 21. 22.

14. Ad iracundiam me pr[ovo]cavit Ephraim in amaritudin[ibus] suis, et sanguis ejus super [eum] veniet, et opprobrium ejus r[esti]tuet ei Dominus d) suus.

CAP. 13.

Pœnæ idololatriæ. Messiæ promis[sio].

1. Loquente Ephraim, ho[rror] invasit Israël, et deliquit in [Baal], et mortuus est.

2. Et nunc addiderunt ad [pec]candum; feceruntque sibi [con]flatile de argento suo quasi [simi]litudinem idolorum, factur[a ar]tificum totum est; his ips[i di]cunt: Immolate homines vi[tulos] adorantes.

3. Idcirco erunt quasi n[ubes] matutina, et sicut ros matu[tinus] praeteriens, sicut pulvis tur[bine] raptus ex area, et sicut fum[us de] fumario.

4. * Ego autem Dominus [Deus] tuus ex terra Aegypti; et D[eum] absque me nescies, et salv[ator] non est praeter me. * Jes. [...]

5. Ego cognovi te in desert[o, in] terra solitudinis.

6. Juxta pascua sua adim[pleti] sunt, et saturati sunt; et e) [ele]verunt cor suum, et obliti [sunt] mei.

7. Et ego ero eis quasi le[aena], sicut pardus in via Assyrioru[m].

8. Occurram eis quasi urs[us rap]tis catulis, et dirumpam int[eriora] ra jecoris eorum; et consu[mam] eos ibi quasi leo, bestia agri [scin]det eos.

9. Perditio f) tua Israël; [tan]tummodo in me auxilium tu[um].

10. Ubi est rex tuus? ma[xime] nunc salvet te in omnibus u[rbi]bus tuis; et judices tui, de qu[ibus] dixisti: * Da mihi regem, et p[rin]cipes!

* 1 Reg. 8, 5.

a) 1590. add. Dominum b) 1590. frustra errant c) 1590. in uxore
d) 1590. add. Deus e) 1590. om. et f) 1590. Perditio tu Israël;

. Dabo tibi regem in furore
, et auferam in indignatione
.
. Colligata est iniquitas E-
im, absconditum peccatum
.
. Dolores parturientis veni-
ei; ipse filius non sapiens;
: enim non stabit in contri-
e filiorum.
. De manu mortis liberabo
de morte redimam eos; * e-
ors tua o mors, morsus tuus
nferne; consolatio abscon-
est ab oculis meis.

* 1 Cor. 15, 54. Hebr. 2, 14.

. Quia ipse inter fratres divi-
* adducet urentem ventum
inus de deserto ascenden-
et siccabit venas ejus, et de-
it fontem ejus, et ipse diri-
thesaurum omnis vasis desi-
bilis.

* Ezech. 19, 12.

Cap. 14.

nitentiam, et gratitudinem hortatur.

Pereat Samaria, quoniam ad
itudinem concitavit Deum
: in gladio pereant, parvuli
n elidantur, et foetae ejus
ndantur.
Convertere Israël ad Domi-
Deum tuum: quoniam cor-
in iniquitate tua.
3. Tollite vobiscum verba, et
convertimini ad Dominum: et
dicite ei: Omnem aufer iniqui-
tatem, accipe bonum; et redde-
mus vitulos labiorum nostro-
rum.
4. Assur non salvabit nos, su-
per equum non ascendemus, nec
dicemus ultra: Dii nostri opera
manuum nostrarum; quia ejus,
qui in te est, misereberis pu-
pilli.
5. Sanabo contritiones eorum,
diligam eos spontanee; quia a-
versus est furor meus ab eis.
6. Ero quasi ros, Israël germi-
nabit sicut lilium, et erumpet ra-
dix ejus ut Libani.
7. Ibunt rami ejus, et erit quasi
oliva gloria ejus, et odor ejus ut
Libani.
8. Convertentur sedentes in
umbra ejus; vivent tritico, et ger-
minabunt quasi vinea; memoria-
le ejus sicut vinum Libani.
9. Ephraim quid mihi ultra ido-
la? ego exaudiam, et dirigam e-
um ego ut abietem virentem; ex
me fructus tuus inventus est.
10. Quis sapiens, et intelliget
ista? intelligens, et sciet haec?
quia rectae viae Domini, et justi
ambulabunt in eis; praevarica-
tores vero corruent in eis.

OEL PROPHETA.

Cap. 1.

Magna fames prædicitur.

rbum Domini, quod factum
Joël filium Phatuel.
udite hoc senes, et auribus
ite omnes habitatores ter-
factum est istud in diebus
, aut in diebus patrum ve-
m?
3. Super hoc filiis vestris nar-
rate, et filii vestri filiis suis, et filii
eorum generationi alterae.
4. Residuum erucae comedit
locusta, et residuum locustae
comedit bruchus, et residuum
bruchi comedit rubigo.
5. Expergiscimini ebrii, et fle-
te, et ululate omnes, qui bibitis
vinum in dulcedine; quoniam
periit ab ore vestro.

6. Gens enim ascendit super terram meam, fortis et innumerabilis; dentes ejus ut dentes leonis; et molares ejus ut catuli leonis.

7. Posuit vineam meam in desertum, et ficum meam decorticavit; nudans spoliavit eam, et projecit; albi facti sunt rami ejus.

8. Plange quasi virgo accincta sacco super virum pubertatis suae.

9. Periit sacrificium et libatio de domo Domini; luxerunt sacerdotes ministri Domini.

10. Depopulata est regio, luxit humus; quoniam devastatum est triticum, confusum est vinum, elanguit oleum.

11. Confusi sunt agricolae, ululaverunt vinitores super frumento, et hordeo, quia periit messis agri.

12. Vinea confusa est, et ficus elanguit; malogranatum, et palma, et malum, et omnia ligna agri aruerunt; quia confusum est gaudium a filiis hominum.

13. Accingite vos, et plangite sacerdotes, ululate ministri altaris; ingredimini, cubate in sacco ministri Dei mei; quoniam interiit de domo Dei vestri sacrificium, et libatio.

14. * Sanctificate jejunium, vocate coetum, congregate senes omnes habitatores terrae in domum Dei vestri; et clamate ad Dominum: *c. 2, 15.

15. A a a a) diei; quia prope est dies Domini, et quasi vastitas a potente veniet.

16. Numquid non coram oculis vestris alimenta perierunt de domo Dei nostri, laetitia, et exultatio?

17. Computruerunt jumenta in stercore suo, demolita sunt horrea, dissipatae sunt apothecae; quoniam confusum est triticum.

18. Quid ingemuit anima[l] gierunt greges armenti? non est pascua eis; sed et g[...] pecorum disperierunt.

19. Ad te Domine! clam[...] quia ignis comedit specio[...] serti, et flamma succendit [...] ligna regionis.

20. Sed et bestiae agri, [...] area sitiens imbrem, suspe[...] ad te; quoniam exsiccati [...] fontes aquarum, et ignis de[...] vit speciosa deserti.

Cap. 2.

Hostium crudelitatem describit; eff[...] spiritus sancti praedicit.

1. Canite tuba in Sion, u[...] in monte sancto meo, contu[...] tur omnes habitatores te[...] quia venit dies Domini, qui[...] pe est.

2. Dies tenebrarum, et c[...] nis, dies nubis, et turbinis; [...] mane expansum super m[...] populus multus et fortis; si[...] ei non fuit a principio, et p[...] um non erit usque in annos [...] rationis et generationis.

3. Ante faciem ejus igni[...] rans, et post eum exurens [...] ma; quasi hortus voluptati[...] ra coram eo, et post eum s[...] do deserti, neque est, qui ef[...] eum.

4. Quasi aspectus equoru[...] spectus eorum; et quasi eq[...] sic current.

5. Sicut sonitus quadrig[...] super capita montium exil[...] sicut sonitus flammae ignis [...] rantis stipulam, velut po[...] fortis praeparatus ad prael[...]

6. A facie ejus cruciabuntu[...] puli; omnes vultus redig[...] in ollam.

7. Sicut fortes current: [...] viri bellatores ascendent mu[...] viri in viis suis gradientur, [...] declinabunt a semitis suis.

---

a) 1590. Aha

Unusquisque fratrem suum
coarctabit, singuli in calle
mbulabunt; sed et per fene-
cadent, et non demolientur.
Urbem ingredientur, in mu-
current; domos conscen-
per fenestras intrabunt qua-
r.
A facie ejus contremuit ter-
noti sunt coeli; * sol et luna
nebrati sunt, et stellae retra-
nt splendorem suum.

.3, 15. Jes. 13, 10. Ezech. 32, 7.
h. 24, 29. Marc. 13, 24. Luc. 21, 25.

Et Dominus dedit vocem
ante faciem exercitus sui;
multa sunt nimis castra ejus,
fortia et facientia verbum
* magnus enim dies Domi-
terribilis valde; et quis su-
bit eum? * Jer. 30, 7.
Amos 5, 18. Soph. 1, 15.

Nunc ergo dicit Dominus:
ertimini ad me in toto cor-
stro in jejunio, et in fletu,
planctu.
Et scindite corda vestra, et
estimenta vestra, et conver-
ni ad Dominum Deum ve-
n; * quia benignus et mise-
s est, patiens et multae mi-
ordiae, et praestabilis super
ia. * Ps. 85, 5. Joh. 4, 2.
* Quis scit, si convertatur,
noscat, et relinquat post se
dictionem, sacrificium, et
nen Domino Deo b) vestro?
* Jon. 3, 9.
Canite tuba in Sion, * san-
ate jejunium, vocate coe-
n * c. 1, 14.
congregate populum, san-
ate ecclesiam, coadunate se-
congregate parvulos, et su-
s ubera; egrediatur spon-
e cubili suo, et sponsa de
mo suo.
Inter vestibulum et altare
bunt sacerdotes ministri
ini, et dicent: Parce Domi-
arce populo tuo; et ne des
editatem tuam in opprobri-
um, ut dominentur eis nationes.
Quare dicunt in populis: Ubi est
Deus eorum?
18. Zelatus est Dominus terram
suam, et pepercit populo suo;
19. et respondit Dominus, et
dixit populo suo: Ecce! ego mit-
tam vobis frumentum, et vinum,
et oleum, et replebimini eis; et
non dabo vos ultra opprobrium
in gentibus.
20. Et eum, qui ab Aquilone est,
procul faciam a vobis; et expel-
lam eum in terram inviam, et de-
sertam; faciem ejus contra mare
orientale, et extremum ejus ad
mare novissimum; et ascendet
foetor ejus, et ascendet putredo
ejus, quia superbe egit.
21. Noli timere terra, exulta et
laetare; quoniam magnificavit
Dominus, ut faceret.
22. Nolite timere animalia re-
gionis; quia germinaverunt spe-
ciosa deserti, quia lignum attulit
fructum suum, ficus, et vinea de-
derunt virtutem suam.
23. Et filii Sion exultate, et lae-
tamini in Domino Deo vestro;
quia dedit vobis doctorem justi-
tiae, et descendere faciet ad vos
imbrem matutinum et serotinum,
sicut in principio.
24. Et implebuntur areae fru-
mento, et redundabunt torcula-
ria vino, et oleo.
25. Et reddam vobis annos,
quos comedit locusta, bruchus, et
rubigo, et eruca; fortitudo mea
magna, quam misi in vos.
26. Et comedetis vescentes, et
saturabimini; et laudabitis no-
men Domini Dei vestri, qui fecit
mirabilia vobiscum; et non con-
fundetur populus meus in sem-
piternum.
27. Et scietis, quia in medio Is-
raël ego sum; et ego Dominus
Deus vester, et non est amplius;
et non confundetur populus me-
us in aeternum.

, 598. current domos. Conscendent. b) 1590. nostro?

28. Et erit post haec: * Effundam spiritum meum super omnem carnem; et prophetabunt filii vestri, et filiae vestrae; senes vestri somnia somniabunt, et juvenes vestri visiones videbunt.
* Jes. 44, 3. Act. 2, 17.

29. Sed et super servos meos, et ancillas in diebus illis effundam spiritum meum.

30. Et dabo prodigia in coelo, et in terra, sanguinem, et ignem, et vaporem fumi.

31. * Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem; antequam veniat dies Domini magnus, et horribilis. * c. 2, 10. Matth. 24, 29. Luc. 21, 25. Act. 2, 20.

32. Et erit: * omnis, qui invocaverit nomen Domini, salvus erit; quia in monte Sion, et in Jerusalem erit salvatio, sicut dixit Dominus, et in residuis, quos Dominus vocaverit. * Rom. 10, 13.

Cap. 3.

Vaticinium de extremis temporibus.

1. Quia ecce! in diebus illis, et in tempore illo, cum convertero captivitatem Juda et Jerusalem:

2. Congregabo omnes gentes, et deducam eas in vallem Josaphat; et disceptabo cum eis ibi super populo meo, et haereditate mea Israël, quos disperserunt in nationibus, et terram meam diviserunt.

3. Et super populum meum miserunt sortem; et posuerunt puerum in prostibulo, et puellam vendiderunt pro vino, ut biberent.

4. Verum quid mihi et vobis Tyrus, et Sidon, et omnis terminus Palaesthinorum? numquid ultionem vos reddetis mihi? et si ulciscimini vos contra me, cito velociter reddam vicissitudinem vobis super caput vestrum.

5. Argentum enim meum, et aurum tulistis; et desiderabilia mea, et pulcherrima intulistis in bra vestra.

6. Et filios Juda, et filios salem vendidistis filiis G rum, ut longe faceretis e finibus suis.

7. Ecce! ego suscitabo loco, in quo vendidistis e convertam retributionem stram in caput vestrum.

8. Et vendam filios vestr filias vestras in manibus fil Juda, et venumdabunt eos S is genti longinquae, quia nus locutus est.

9. Clamate hoc in gen sanctificate bellum, suscita bustos; accedant, ascend mnes viri bellatores.

10. Concidite aratra ve gladios, et ligones vestros ceas. Infirmus dicat: Quia ego sum.

11. Erumpite, et venite gentes de circuitu, et con mini; ibi occumbere faci minus robustos tuos.

12. Consurgant, et asce gentes in vallem Josaphat; ibi sedebo, ut judicem gentes in circuitu.

13. * Mittite falces, qu maturavit messis; venite, scendite, quia plenum est lar, exuberant torcularia; multiplicata est malitia eo
* Apocal. 14, 15.

14. Populi populi in vall cisionis; quia juxta est di mini in valle concisionis.

15. * Sol et luna obten sunt, et stellae retraxerunt s dorem suum. * c. 2, 10.

16. * Et Dominus de Sio giet, et de Jerusalem dabit suam; et movebuntur coe terra; et Dominus spes p sui, et fortitudo filiorum Is
* Jer. 25, 30. Amos 1, 2.

17. Et scietis, quia ego D nus Deus vester habitans in monte sancto meo; et erit

sancta, et alieni non trans-
per eam amplius.
*Et erit in die illa: stilla-
nontes dulcedinem, et col-
ent lacte; et per omnes ri-
da ibunt aquae; et fons de
Domini egredietur, et ir-
t torrentem spinarum.
* Amos 9, 13.
Aegyptus in desolationem
t Idumaea in desertum per-

20. generatione

ditionis; pro eo quod inique e-
gerint in filios Juda, et effuderint
sanguinem innocentem in terra
sua.
20. Et Judaea in aeternum ha-
bitabitur, et Jerusalem in gene-
rationem a) et generationem.
21. Et mundabo sanguinem
eorum, quem non mundaveram;
et Dominus commorabitur in
Sion.

AMOS PROPHETA.

Cap. 1.

s multas nationes, a sceleribus non abstinentes.

rba Amos, qui fuit a) in pa-
us de Thecue: quae vidit
Israël in diebus Oziae regis
et in diebus Jeroboam filii
gis Israël * ante duos annos
motus. Zach. 14, 5.
t dixit: * Dominus de Sion
, et de Jerusalem dabit vo-
am; et luxerunt speciosa
um, et exsiccatus est vertex
li. * Jer. 25, 30. Joël 3, 16.
aec dicit Dominus: Super
sceleribus Damasci, et su-
atuor non convertam eum;
d trituraverint in plaustris
Galaad.
t mittam ignem in domum
et devorabit domos Bena-

t conteram vectem Dama-
t disperdam habitatorem
po idoli, et tenentem sce-
de domo voluptatis; et
retur populus Syriae Cy-
dicit Dominus.
aec dicit Dominus: Super
sceleribus Gazae, et super

10. in pastoralibus Thecue:

quatuor nón convertam eum; eo
quod transtulerint captivitatem
perfectam, ut concluderent eam
in Idumaea.
7. Et mittam ignem in murum
Gazae, et devorabit aedes ejus.
8. Et disperdam habitatorem
de Azoto, et tenentem sceptrum
de Ascalone; et convertam ma-
num meam super Accaron, et per-
ibunt reliqui Philisthinorum, di-
cit Dominus Deus.
9. Haec dicit Dominus: Super
tribus sceleribus Tyri, et super
quatuor non convertam eum; eo
quod concluserint captivitatem
perfectam in Idumaea, et non sint
recordati foederis fratrum.
10. Et mittam ignem in murum
Tyri, et devorabit aedes ejus.
11. Haec dicit Dominus: Super
tribus sceleribus Edom, et super
quatuor non convertam eum; eo
quod persecutus sit in gladio fra-
trem suum, et violaverit miseri-
cordiam ejus, et tenuerit ultra fu-
rorem suum, et indignationem
suam servaverit usque in finem.
12. Mittam ignem in Theman;
et devorabit aedes Bosrae.
13. Haec dicit Dominus: Super

tribus sceleribus filiorum Ammon, et super quatuor non convertam eum; eo quod dissecuerit praegnantes Galaad ad dilatandum terminum suum.

14. Et succendam ignem in muro Rabba a); et devorabit aedes ejus in ululatu in die belli, et in turbine in die commotionis.

15. Et ibit Melchom in captivitatem, ipse, et principes ejus simul, dicit Dominus.

Cap. 2.

Moabitis et Israelitis minatur interitum.

1. Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus Moab, et super quatuor non convertam eum; eo quod incenderit ossa regis Idumaeae usque ad cinerem.

2. Et mittam ignem in Moab, et devorabit aedes Carioth; et morietur in sonitu Moab, in clangore tubae:

3. Et disperdam judicem de medio ejus, et omnes principes ejus interficiam cum eo, dicit Dominus.

4. Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus Juda, et super quatuor non convertam eum; eo quod abjecerit legem Domini, et mandata ejus non custodierit; deceperunt enim eos idola sua, post quae abierant patres eorum.

5. Et mittam ignem in Juda, et devorabit aedes Jerusalem.

6. Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus Israël, et super quatuor non convertam eum; pro eo quod vendiderit pro argento justum, et pauperem pro calceamentis.

7. Qui conterunt super pulverem terrae capita pauperum, et viam humilium declinant; et filius ac pater ejus ierunt ad puellam, ut violarent nomen sanctum meum.

8. Et super vestimentis pignoratis accubuerunt juxta on
tare; et vinum damnatorun
bant in domo Dei sui.

9. * Ego autem extermin
morrhaeum a facie eorum
altitudo, cedrorum altitud
et fortis ipse quasi querc
contrivi fructum ejus desu
radices ejus subter. * Nun
Deut. 2, 24.

10. * Ego sum, qui asc
vos feci de terra Aegypti, e
vos in deserto quadraginta
ut possideretis terram A
haei. * Exod. 14, 18. Deut. 8

11. Et suscitavi de filiis
in prophetas, et de juvenib
stris nazaraeos; numquid n
est, filii Israël, dicit Domir

12. Et propinabitis naz
vinum; et prophetis manda
dicentes: Ne prophetetis!

13. Ecce! ego stridebo s
vos, sicut stridet plaustrun
stum foeno.

14. Et peribit fuga a velo
fortis non obtinebit virtut
am, et robustus non salvab
mam suam;

15. et tenens arcum non s
et velox pedibus suis non sa
tur, et ascensor equi non sa
animam suam;

16. et robustus corde inte
tes nudus fugiet in illa die,
Dominus.

Cap. 3.

Israelitae olim electi ob scelera poenas

1. Audite verbum, quod
tus est Dominus super vos, fi
raël; super omnem cognati
quam eduxi de terra Aegyp
cens:

2. Tantummodo vos cogn
omnibus cognationibus te
idcirco visitabo super vos o
iniquitates vestras.

3. Numquid ambulabunt
pariter, nisi convenerit eis

---

a) 1690. Rabbath;

umquid rugiet leo in saltu,
buerit praedam? numquid
atulus leonis vocem de cu-
o, nisi aliquid apprehen-

mquid cadet avis in laque-
rae absque aucupe? num-
ıferetur laqueus de terra,
am quid ceperit?
i clanget tuba in civitate,
ılus non expavescet? si e-
um in civitate, quod Domi-
n fecerit?
ia non facit Dominus Deus
n, nisi revelaverit secre-
um ad servos suos prophe-

o rugiet, quis non timebit?
ius Deus locutus est, quis
ophetabit?
ditum facite in aedibus A-
t in aedibus terrae Aegy-
dicite: Congregamini su-
ntes Samariae, et videte
s multas in medio ejus, et
iam patientes in penetra-
us.
nescierunt facere rectum,
ominus, thesaurizantes in-
am, et rapinas in aedibus

opterea haec dicit Domi-
s: Tribulabitur, et circu-
rra; et detrahetur ex te
lo tua, et diripientur ae-
i.
aec dicit Dominus: Quo-
eruat pastor de ore leo-
crura, aut extremum au-
; sic eruentur filii Israël,
itant in Samaria in plaga
et in Damasci grabato.
udite, et contestamini in
cob, dicit Dominus Deus
ium:
uia in die, cum visitare
praevaricationes Israël,
m visitabo, et super alta-
el; et amputabuntur cor-
ris, et cadent in terram.
percutiam domum hie-
umdomo aestiva; et per-
ibunt domus eburneae, et dissipa-
buntur aedes multae, dicit Domi-
nus.

Cap. 4.

Mala Samariæ intentat.

1. Audite verbum hoc vaccae
pingues, quae estis in monte Sa-
mariae; quae calumniam facitis
egenis, et confringitis pauperes;
quae dicitis dominis vestris: Af-
ferte, et bibemus!
2. Juravit Dominus Deus in san-
cto suo: quia ecce! dies venient
super vos, et levabunt vos in con-
tis, et reliquias vestras in ollis fer-
ventibus.
3. Et per aperturas exibitis al-
tera contra alteram, et projicie-
mini in Armon, dicit Dominus.
4. Venite ad Bethel, et impie
agite; ad Galgalam, et multiplica-
te praevaricationem; et afferte
mane victimas vestras, tribus die-
bus decimas vestras.
5. Et sacrificate de fermentato
laudem; et vocate voluntarias ob-
lationes, et annunciate; sic enim
voluistis filii Israël, dicit Domi-
nus Deus.
6. Unde et ego dedi vobis stu-
porem dentium in cunctis urbi-
bus vestris, et indigentiam panum
in omnibus locis vestris; et non e-
stis reversi ad me, dicit Dominus.
7. Ego quoque prohibui a vobis
imbrem, cum adhuc tres menses
superessent usque ad messem; et
plui super unam civitatem, et su-
per alteram civitatem non plui;
pars una compluta est; et pars,
super quam non plui, aruit.
8. Et venerunt duae et tres ci-
vitates ad unam civitatem, ut bi-
berent aquam, et non sunt satia-
tae; et non redistis ad me, dicit
Dominus.
9. * Percussi vos in vento uren-
te, et in aurugine, multitudinem
hortorum vestrorum, et vinea-
rum vestrarum; oliveta vestra, et
ficeta vestra comedit eruca; et

non redistis ad me, dicit Dominus. *Agg. 2, 18.

10. Misi in vos mortem in via Aegypti, percussi in gladio juvenes vestros usque ad captivitatem equorum vestrorum; et ascendere feci putredinem castrorum vestrorum in nares vestras; et non redistis ad me, dicit Dominus.

11. Subverti vos, *sicut subvertit Deus Sodomam, et Gomorrham, et facti estis quasi torris raptus ab incendio; et non redistis ad me, dicit Dominus. *Gen. 19, 24.

12. Quapropter haec faciam tibi Israël, postquam autem haec fecero tibi, praeparare in occursum Dei tui Israël.

13. Quia ecce! formans montes, et creans ventum, et annuncians homini eloquium suum, faciens matutinam nebulam, et gradiens super excelsa terrae: Dominus Deus exercituum nomen ejus.

Cap. 5.

Hortatur ad pœnitentiam.

1. Audite verbum istud, quod ego levo super vos planctum. Domus Israël cecidit, et non adjiciet, ut resurgat.

2. Virgo Israël projecta est in terram suam, non est, qui suscitet eam.

3. Quia haec dicit Dominus Deus: Urbs, de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum; et de qua egrediebantur centum, relinquentur in ea decem in domo Israël.

4. Quia haec dicit Dominus domui Israël: Quaerite me, et vivetis!

5. Et nolite quaerere Bethel, et in Galgalam nolite intrare, et in Bersabee non transibitis; quia Galgala captiva ducetur, et Bethel erit inutilis.

6. Quaerite Dominum, et vivite; ne forte comburatur, ut ignis domus Joseph, et devorabit, et

non erit, qui extinguat
7. Qui convertitis in al
um judicium, et justitiam
ra relinquitis.
8. Facientem arcturum,
onem, et convertentem i
tenebras, et diem in noct
tantem; * qui vocat aquas
et effundit eas super faci
rae; Dominus nomen est
*c. 9, 6.
9. Qui subridet vastitat
per robustum, et depopula
super potentem affert.
10. Odio habuerunt cor
tem in porta; et loquente
fecte abominati sunt.
11. Idcirco pro eo, qu
piebatis pauperem, et p
electam tollebatis ab eo
mos quadro lapide aedifi
et non habitabitis in eis;
plantabitis amantissimas,
bibetis vinum earum. *S
12. Quia cognovi multa
vestra, et fortia peccata
hostes justi accipientes m
pauperes deprimentes in
13. ideo prudens in tem
lo tacebit, quia tempus mal
14. Quaerite bonum, et n
lum, ut vivatis; et erit D
Deus exercituum vobiscu
ut dixistis.
15. * Odite malum, et
bonum, et constituite in p
dicium; si forte misereat
minus Deus exercituum re
Joseph. *Ps. 96, 10. Rom.
16. Propterea haec dicit
nus Deus exercituum dom
in omnibus plateis planctu
cunctis, quae foris sunt,
vae, vae; et vocabunt agr
ad luctum, et ad planctum
sciunt plangere.
17. Et in omnibus vine
planctus; quia pertransibo
dio tui, dicit Dominus.
18. * Vae desiderantibu
Domini; ad quid eam vobi

ıi ista, tenebrae, et non lux.
er. 30, 7. Joël 2, 11. Soph. 1, 15.
Quomodo si fugiat vir a fa-
onis, et occurrat ei ursus;
rediatur domum, et innita-
anu sua super parietem, et
at eum coluber.
Numquid non tenebrae dies
ni, et non lux; et caligo, et
lendor in ea?
Odi, et projeci festivita-
tras; et non capiam odo-
etuum vestrorum.
s. 1, 11. Jer. 6, 20. Mal. 1, 12.
uod si obtuleritis mihi ho-
omata a), et munera vestra,
scipiam; et vota pinguium
rum non respiciam.
Aufer a me tumultum car-
tuorum; et cantica lyrae
on audiam.
Et revelabitur quasi aqua
cim, et justitia quasi torrens
i
Numquid hostias et sacri-
obtulistis mihi in deserto
ginta annis, domus Israël?
* Act. 7, 42.
Et portastis tabernaculum
ch vestro, et imaginem ido-
vestrorum, sidus Dei ve-
ae fecistis vobis.
t migrare vos faciam trans
cum, dicit Dominus, Deus
cuum nomen ejus.

Cap. 6.

et libidinosis Israëlitis calamitas prædicitur.

* Vae qui opulenti estis in
et confiditis in monte Sa-
; optimates capita popu-
ingredientes pompatice
Israël. * Luc. 6, 24.
ansite in Chalane, et vide-
e inde in Emath magnam;
ndite in Geth Palaesthi-
et ad optima quaeque re-
um; si latior terminus e-
rmino vestro est.
separati estis in diem ma-
lum; et appropinquatis solio iniquitatis.

4. Qui dormitis in lectis eburneis, et lascivitis in stratis vestris; qui comeditis agnum de grege, et vitulos de medio armenti.

5. Qui canitis ad vocem psalterii; sicut David putaverunt se habere vasa cantici.

6. Bibentes vinum in phialis, et optimo unguento delibuti; et nihil patiebantur super contritione Joseph.

7. Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium; et auferetur factio lascivientium.

8. * Juravit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus Deus exercituum; Detestor ego superbiam Jacob, et domos ejus odi, et tradam civitatem cum habitatoribus suis. * Jer. 51, 14.

9. Quod si reliqui fuerint decem viri in domo una, et ipsi morientur.

10. Et tollet eum propinquus suus, et comburet eum, ut efferat ossa de domo: et dicet ei, qui in penetralibus domus est: Numquid adhuc est penes te?

11. Et respondebit: Finis est. Et dicet ei: Tace, et non recorderis nominis Domini.

12. Quia ecce! Dominus mandabit, et percutiet domum majorem ruinis, et domum minorem scissionibus.

13. Numquid currere queunt in petris equi, aut arari potest in bubalis, quoniam convertistis in amaritudinem judicium, et fructum justitiae in absinthium?

14. Qui laetamini in nihilo; qui dicitis: Numquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua?

15. Ecce! enim suscitabo super vos domus Israël, dicit Dominus Deus exercituum, gentem; et conteret vos ab introitu Emath, usque ad torrentem deserti.

---

a) . holocaustomata,

Cap. 7.

Orat propheta; Amasias eum accusat.

1. Haec ostendit mihi Dominus Deus: et ecce! fictor locustae in principio germinantium serotini imbris, et ecce! serotinus post a) tonsionem regis.

2. Et factum est: Cum consummasset comedere herbam terrae, dixi: Domine Deus propitius esto, obsecro; quis suscitabit Jacob, quia parvulus est?

3. Misertus est Dominus super hoc; non erit, dixit Dominus.

4. Haec ostendit mihi Dominus Deus; et ecce! vocabat judicium ad ignem Dominus Deus; et devoravit abyssum multam, et comedit simul partem.

5. Et dixi: Domine Deus quiesce, obsecro; quis suscitabit Jacob, quia parvulus est?

6. Misertus est Dominus super hoc; sed et istud non erit, dixit Dominus Deus.

7. Haec ostendit mihi Dominus; et ecce! Dominus stans super murum litum, et in manu ejus trulla caementarii.

8. Et dixit Dominus ad me: Quid tu vides Amos? Et dixi: Trullam caementarii. Et dixit Dominus: Ecce! ego ponam trullam in medio populi mei Israël; non adjiciam ultra superinducere eum.

9. Et demolientur excelsa idoli, et sanctificationes Israël desolabuntur; et consurgam super domum Jeroboam in gladio.

10. Et misit Amasias sacerdos Bethel ad Jeroboam regem Israël, dicens: Rebellavit contra te Amos in medio domus Israël; non poterit terra sustinere universos sermones ejus.

11. Haec enim dicit Amos: In gladio morietur Jeroboam, et Israël captivus migrabit de terra sua.

12. Et dixit Amasias ad Amos: Qui vides, gradere, fuge
ram Juda; et comede ibi p
et prophetabis ibi.

13. Et in Bethel non adji
tra, ut prophetes; quia san
tio regis est, et domus reg

14. Responditque Amos
xit ad Amasiam: Non sun
pheta, et non sum filius p
tae; sed armentarius ego s
licans sycomoros.

15. Et tulit me Dominu
sequerer gregem; et dixit
nus ad me: Vade, propheta
pulum meum Israël.

16. Et nunc audi verbum
ni: Tu dicis: Non propheta
per Israël, et non stillabis
domum idoli.

17. Propter hoc haec dic
minus: Uxor tua in civitate
cabitur; et filii tui, et fili
in gladio cadent, et humus
niculo metietur; et tu in
polluta morieris, et Israël
vus migrabit de terra sua.

Cap. 8.

Israëlis interitus ob pauperes opp

1. Haec ostendit mihi Do
Deus; et ecce! uncinus pom

2. Et dixit: Quid tu vides
Et dixi: Uncinum pomoru
dixit Dominus ad me: Ven
super populum meum Israë
adjiciam ultra, ut pertra
eum.

3. Et stridebunt cardine
pli in die illa, dicit Domin
us; multi morientur; in om
co projicietur silentium.

4. Audite hoc, qui con
pauperem, et deficere facit
nos terrae,

5. dicentes: Quando tra
mensis b), et venumdabimu
ces; et sabbatum, et aper
frumentum; ut imminuamu
suram, et augeamus siclum,
ponamus stateras dolosas,

a) 1590. post tonsorem b) 1590. messis,

ut possideamus in argento
os et pauperes pro calcea-
is, et quisquilias frumenti
amus?
Juravit Dominus in superbi-
icob: Si oblitus fuero usque
em omnia opera eorum.
umquid super isto non com-
bitur terra, et lugebit omnis
ator ejus; et ascendet quasi
is universus, et ejicietur, et
et quasi rivus Aegypti?
Et erit in die illa, dicit Do-
; Deus a): occidet sol in me-
et tenebrescere faciam ter-
i die luminis;
* et convertam festivitates
is in luctum, et omnia canti-
stra in planctum; et indu-
iper omne dorsum vestrum
n; et super omne caput cal-
i; et ponam eam quasi lu-
inigeniti, et novissima ejus
diem amarum.
*Tob. 2, 6. 1 Macc. 1, 41.
Ecce! dies veniunt, dicit
nus: et mittam famem in
a; non famem panis, neque
quae, sed audiendi verbum
ni.
Et commovebuntur a mari
ad mare, et ab Aquilone
ad Orientem; circuibunt
entes verbum Domini, et
ivenient.
n die illa deficient virgines
ae, et adolescentes in siti.
Qui jurant in delicto Sama-
et dicunt: Vivit Deus tuus
t vivit via Bersabee; et ca-
t non resurgent ultra.

Cap. 9.

...ies malorum; salus bonorum.

...di Dominum stantem super
et dixit: Percute cardi-
et commoveantur superli-
a; avaritia enim in capite
im, et novissimum eorum
io interficiam; non erit fu-
ga eis. b) Fugient, et non salva-
bitur ex eis, qui fugerit.
2. * Si descenderint usque ad
infernum, inde manus mea edu-
cet eos; et si ascenderint usque
in coelum, inde detraham eos.
* Ps. 138, 8.
3. Et si absconditi fuerint in
vertice Carmeli, inde scrutans au-
feram eos; et si celaverint se ab
oculis meis in profundo maris, ibi
mandabo serpenti, et mordebit
eos.
4. Et si abierint in captivitatem
coram inimicis suis, ibi mandabo
gladio, et occidet eos; et * ponam
oculos meos super eos in malum,
et non in bonum. * Jer. 44, 11.
5. Et Dominus Deus exercitu-
um, qui tangit terram, et tabescet;
et lugebunt omnes habitantes in
ea; et ascendet sicut rivus omnis,
et defluet sicut fluvius Aegypti.
6. Qui aedificat in coelo ascen-
sionem suam, et fasciculum suum
super terram fundavit; * qui vo-
cat aquas maris, et effundit eas
super faciem terrae, Dominus no-
men ejus. * c. 5, 8.
7. Numquid non ut filii Aethio-
pum vos estis mihi, filii Israël, ait
Dominus? numquid non Israël
ascendere feci de terra Aegypti;
* et Palaesthinos de Cappadocia,
et Syros de Cyrene? * Deut. 2, 23. Jer. 47, 4.
8. Ecce! oculi Domini Dei su-
per regnum peccans, et conteram
illud a facie terrae; verumtamen
conterens non conteram domum
Jacob, dicit Dominus.
9. Ecce! enim mandabo ego, et
concutiam in omnibus gentibus
domum Israël, sicut concutitur
triticum in cribro; et non cadet
lapillus super terram.
10. In gladio morientur omnes
peccatores populi mei; qui di-
cunt: Non appropinquabit, et
non veniet super nos malum.

...). om. Deus b) 1590. Et qui fugerit ex eis non salvabitur.

11. In die illa * suscitabo tabernaculum David, quod cecidit; et reaedificabo aperturas murorum ejus, et ea, quae corruerant, instaurabo; et reaedificabo illud sicut in diebus antiquis.

* Act. 15, 16.

12. Ut possideant reliquias Idumaeae, et omnes nationes, eo quod invocatum sit nomen meum super eos; dicit Dominus faciens haec.

13. Ecce! dies veniunt, dicit Dominus; et comprehendet arator messorem, et calcator mittentem semen *; et still montes dulcedinem, et omn les culti erunt. * Joël 3,

14. Et convertam captivi populi mei Israël: et aedific civitates desertas, et inh bunt: et plantabunt vineas, bent vinum earum; et facien tos, et comedent fructus e

15. Et plantabo eos sup mum suam; et non evella ultra de terra sua, quam de dicit Dominus Deus tuus.

ABDIAS PROPHETA

1. Visio Abdiae. Haec dicit Dominus Deus ad Edom *: Auditum audivimus a Domino, et legatum ad gentes misit: Surgite, et consurgamus adversus eum in praelium! * Jer. 49, 14.

2. Ecce! parvulum dedi te in gentibus; contemptibilis tu es valde.

3. Superbia cordis tui extulit te, habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium tuum; qui dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terram?

4. Si exaltatus fueris ut aquila, et si inter sidera posueris nidum tuum; inde detraham te, dicit Dominus.

5. Si fures introissent ad te, si latrones per noctem, quomodo conticuisses? nonne furati essent sufficientia sibi? si vindemiatores introissent ad te, numquid saltem racemum reliquissent tibi?

6. Quomodo scrutati sunt Esau, investigaverunt abscondita ejus?

7. Usque ad terminum emiserunt te; omnes viri foederis tui illuserunt tibi: invaluerunt adversum te viri pacis tuae; qui comedunt tecum, ponent in subter te; non est pruden eo.

8. * Numquid non in di dicit Dominus, perdam sap de Idumaea, et prudenti monte Esau? * Jes. 29, 14. 1 C

9. Et timebunt fortes tui ridie, ut intereat vir de mo sau.

10. * Propter interfecti et propter iniquitatem in fr tuum Jacob, operiet te con et peribis in aeternum. * G

11. In die, cum stares ad eum, quando capiebant ali ercitum ejus, et extranei diebantur portas ejus, et Jerusalem mittebant sorte quoque eras quasi unus ex

12. Et non despicies in d tris tui, in die peregrinati jus; et non laetaberis supe Juda in die perditionis cor non magnificabis os tuum angustiae.

13. Neque ingredieris p populi mei in die ruinae e neque despicies et tu in m jus in die vastitatis illius; e

teris adversus exercitum e-
n die vastitatis illius.
. Neque stabis in exitibus, ut
rficias eos, qui fugerint; et
concludes reliquos ejus in
ribulationis.
. Quoniam juxta est dies Do-
super omnes gentes; sicut
ti, fiet tibi: retributionem
convertet in caput tuum.
. Quomodo enim a) bibistis
r montem sanctum meum,
nt omnes gentes jugiter; et
nt, et absorbebunt, et erunt,
i non sint.
. Et in monte Sion erit salva-
t erit sanctus; et possidebit
us Jacob eos, qui se possede-

. Et erit domus Jacob ignis,
et domus Joseph flamma, et do-
mus Esau stipula; et succenden-
tur in eis, et devorabunt eos; et
non erunt reliquiae domus Esau,
quia Dominus locutus est.
19. Et haereditabunt hi, qui ad
Austrum sunt, montem Esau, et
qui in campestribus Philisthiim;
et possidebunt regionem Ephra-
im, et regionem Samariae; et
Benjamin possidebit Galaad.
20. Et transmigratio exercitus
hujus filiorum Israël, omnia loca
Chananaeorum usque ad Sarep-
tam; et transmigratio Jerusalem,
quae in Bosphoro est, possidebit
civitates Austri.
21. Et ascendent salvatores in
montem Sion judicare montem
Esau; et erit Domino regnum.

5go. bibisti

JONAS PROPHETA.

Cap. 1.

Dei mandato non obsecutus, in mare projicitur.

t factum est verbum Domini
nam filium Amathi, dicens:
urge, et vade in Niniven ci-
m grandem, et praedica in
uia ascendit malitia ejus co-
e.
t surrexit Jonas, ut fugeret
arsis a facie Domini, et de-
it in Joppen, et invenit na-
untem in Tharsis; et dedit
m ejus, et descendit in eam,
t cum eis in Tharsis a facie
ni.
ominus autem misit ventum
m in mare; et facta est tem-
magna in mari, et navis pe-
batur conteri.
t timuerunt nautae, et cla-
unt viri ad deum suum; et
miserunt vasa, quae erant in na-
vi, in mare, ut alleviaretur ab eis;
et Jonas descendit ad interiora
navis, et dormiebat sopore gravi.
6. Et accessit ad eum guberna-
tor, et dixit ei: Quid tu sopore
deprimeris? surge, invoca Deum
tuum, si forte recogitet Deus de
nobis, et non pereamus.
7. Et dixit vir ad collegam su-
um: Venite, et mittamus sortes,
et sciamus, quare hoc malum sit
nobis. Et miserunt sortes; et ce-
cidit sors super Jonam.
8. Et dixerunt ad eum: Indica
nobis, cujus causa malum istud sit
nobis; quod est opus tuum? quae
terra tua, et quo vadis? vel ex quo
populo es tu?
9. Et dixit ad eos: Hebraeus e-
go sum, et Dominum Deum coeli
ego timeo, qui fecit mare et ari-
dam.

10. Et timuerunt viri timore magno, et dixerunt ad eum: Quid hoc fecisti? (cognoverunt enim viri, quod a facie Domini fugeret, quia indicaverat eis.)

11. Et dixerunt ad eum: Quid faciemus tibi, et cessabit mare a nobis? quia mare ibat, et intumescebat.

12. Et dixit ad eos: Tollite me, et mittite in mare, et cessabit mare a vobis; scio enim ego, quoniam propter me tempestas haec grandis venit super vos.

13. Et remigabant viri, ut reverterentur ad aridam, et non valebant; quia mare ibat, et intumescebat super eos.

14. Et clamaverunt ad Dominum, et dixerunt: Quaesumus Domine, ne pereamus in anima viri istius, et ne des super nos sanguinem innocentem; quia tu Domine, sicut voluisti, fecisti.

15. Et tulerunt Jonam, et miserunt in mare; et stetit mare a fervore suo.

16. Et timuerunt viri timore magno Dominum, et immolaverunt hostias Domino, et voverunt vota.

Cap. 2.

E ventre ceti Jonas liberatur.

1. Et praeparavit Dominus piscem grandem, ut deglutiret Jonam*; et erat Jonas in ventre piscis tribus diebus, et tribus noctibus.

* Math. 12, 40. 16, 4. Luc. 11, 30.

2. Et oravit Jonas ad Dominum Deum suum de ventre piscis.

3. Et dixit*: Clamavi de tribulatione mea ad Dominum, et exaudivit me; de ventre inferi clamavi, et exaudisti vocem meam.

* Ps. 119, 1. 1 Cor. 15, 4.

4. Et projecisti me in profundum in corde maris, et flumen circumdedit me; omnes gurgites tui, et fluctus tui super me transierunt.

5. Et ego dixi: Abjectus sum a conspectu oculorum tuoru[m]; [ve]rumtamen rursus videbo [tem]plum sanctum tuum.

6. * Circumdederunt me [aquae] usque ad animam; abyssus [vallaa]vit me: pelagus operuit [caput] meum.

* Ps. 68, [...]

7. Ad extrema montium d[escen]di; terrae vectes conclu[serunt] me in aeternum; et subleva[bis de] corruptione vitam meam, [Domi]ne Deus meus.

8. Cum angustiaretur [in me] anima mea, Domini reco[rdatus] sum, ut veniat ad te oratio [mea ad] templum sanctum tuum.

9. Qui custodiunt vanitat[es fru]stra, misericordiam suam [de]linquunt.

10. Ego autem in voce [laudis] immolabo tibi; quaecumq[ue vo]vi, reddam pro salute Dom[ino].

11. Et dixit Dominus pis[ci: et] evomuit Jonam in aridam.

Cap. 3.

Ninivitæ pœnitentiam agunt[...]

1. Et factum est verbum [Domi]ni ad Jonam secundo, dicen[s]:

2. Surge, et vade in Niniv[en ci]vitatem magnam; et praed[i]ca praedicationem, quam e[go lo]quor ad te.

3. Et surrexit Jonas, et a[biit in] Niniven juxta verbum Do[mini]; et Ninive erat civitas mag[na iti]nere trium dierum.

4. Et coepit Jonas intro[ire in] civitatem itinere diei uni[us; et] clamavit, et dixit: Adhuc qu[adra]ginta dies, et Ninive subver[tetur].

5. * Et crediderunt viri N[inivi]tae in Deum; et praedicav[erunt] jejunium, et vestiti sunt sa[ccis a] majore usque ad minorem.

* Math. 12, 41. Luc. 11, 32.

6. Et pervenit verbum ad r[egem] Ninive; et surrexit de soli[o suo], et abjecit vestimentum suu[m a se], et indutus est sacco, et sedi[t in ci]nere.

Et clamavit, et dixit in Nini-
ore regis et principum ejus,
s: Homines, et jumenta, et
s, et pecora non gustent
quam; nec pascantur, et a-
non bibant.
Et operiantur saccis homi-
t jumenta, et clament ad Do-
m in fortitudine, et conver-
vir a via sua mala, et ab ini-
te, quae est in manibus eo-

*Quis scit, si convertatur, et
cat Deus; et revertatur a
e irae suae, et non peribi-

*Jer. 18, 11. Joël 2, 14.

Et vidit Deus opera eorum,
conversi sunt de via sua ma-
misertus est Deus super ma-
,quam locutus fuerat, ut fa-
eis, et non fecit.

Cap. 4.

onam reprehendit, et meliora edocet.

t afflictus est Jonas afflictio-
gna, et iratus est.
Et oravit ad Dominum, et
Obsecro, Domine! num-
non hoc est verbum meum,
adhuc essem in terra mea?
per hoc praeoccupavi, ut fu-
in Tharsis*; scio enim,
u Deus clemens, et miseri-
s, patiens, et multae mise-
is, et ignoscens super ma-

*Ps. 85, 5. Joël 2, 13.

t nunc Domine tolle quaeso
m meam a me; quia melior
hi mors, quam vita.
4. Et dixit Dominus: Putasne,
bene irasceris tu?
5. Et egressus est Jonas de civi-
tate, et sedit contra Orientem ci-
vitatis; et fecit sibimet umbracu-
lum ibi, et sedebat subter illud in
umbra, donec videret, quid acci-
deret civitati.
6. Et praeparavit Dominus De-
us hederam, et ascendit super ca-
put Jonae, ut esset umbra super
caput ejus, et protegeret eum (la-
boraverat enim) et laetatus est Jo-
nas super hedera, laetitia magna.
7. Et paravit Deus vermem as-
censu diluculi in crastinum; et
percussit hederam, et exaruit.
8. Et cum ortus fuisset sol, prae-
cepit Dominus vento calido, et
urenti; et percussit sol super ca-
put Jonae, et aestuabat; et peti-
vit animae suae, ut moreretur, et
dixit: Melius est mihi mori, quam
vivere.
9. Et dixit Dominus ad Jonam:
Putasne, bene irasceris tu super
hedera? Et dixit: Bene irascor
ego usque ad mortem.
10. Et dixit Dominus: Tu do-
les super hederam, in qua non la-
borasti, neque fecisti, ut cresce-
ret, quae sub una nocte nata est,
et sub una nocte periit.
11. Et ego non parcam Ninive
civitati magnae, in qua sunt plus-
quam centum viginti millia homi-
num, qui nesciunt, quid sit inter
dexteram et sinistram suam, et
jumenta multa?

MICHÆAS PROPHETA.

Cap. 1.

et Judæ excidium ob idololatriam annunciat.

bum Domini, quod factum
Michaeam Morasthiten, in
diebus Joathan, Achaz, et Eze-
chiae, regum Juda; quod vidit
super Samariam, et Jerusalem.
2. * Audite populi omnes, et at-
tendat terra, et plenitudo ejus; et
sit Dominus Deus vobis in testem,

Dominus de templo sancto suo.
* Deut. 32, 1. Jes. 1, 2.

3. *Quia ecce! Dominus egredietur de loco suo; et descendet, et calcabit super excelsa terrae.
ᶠ Jes. 26, 21.

4. Et consumentur montes subtus eum; et valles scindentur sicut cera a facie ignis, et sicut aquae, quae decurrunt in praeceps.

5. In scelere Jacob omne istud, et in peccatis domus Israël. Quod scelus Jacob? nonne Samaria? et quae excelsa a) Judae? nonne Jerusalem?

6. Et ponam Samariam quasi acervum lapidum in agro, cum plantatur vinea; et detraham b) in vallem lapides ejus, et fundamenta ejus revelabo.

7. Et omnia sculptilia ejus concidentur, et omnes mercedes ejus comburentur igne, et omnia idola ejus ponam in perditionem; quia de mercedibus meretricis congregata sunt, et usque ad mercedem meretricis revertentur.

8. Super hoc plangam, et ululabo; vadam spoliatus, et nudus; faciam planctum velut draconum, et luctum quasi struthionum.

9. Quia desperata est plaga ejus, quia venit usque ad Judam a), tetigit portam populi mei usque ad Jerusalem.

10. In Geth nolite annunciare, lacrymis ne ploretis, in domo pulveris pulvere vos conspergite.

11. Et transite vobis habitatio pulchra, confusa ignominia; non est egressa, quae habitat in exitu; planctum domus vicina accipiet ex vobis, quae stetit sibimet.

12. Quia infirmata est in bonum, quae habitat in amaritudinibus; quia descendit malum a Domino in portam Jerusalem.

13. Tumultus quadrigae stuporis habitanti Lachis; principium peccati est filiae Sion, quia
inventa sunt scelera Israël.

14. Propterea dabit emi
os super haereditatem Geth
mus c) mendacii in decepti
regibus Israël.

15. Adhuc haeredem add
tibi, quae habitas in Maresa
que ad Odollam veniet glor
raël.

16. Decalvare, et tondere
filios deliciarum tuarum;
calvitium tuum sicut aquila;
niam captivi ducti sunt ex te

CAP. 2.

Pauperum oppressionem exprobrat,
lestis exitium minatur.

1. Vae qui cogitatis inuti
operamini malum in cubi
vestris; in luce matutina fa
illud, quoniam contra Deu
manus eorum.

2. Et concupierunt agro
violenter tulerunt, et rapu
domos; et calumniabantur vi
et domum ejus; virum, et h
ditatem ejus.

3. Idcirco haec dicit Dom
Ecce! ego cogito super fam
istam malum; unde non aufe
colla vestra, et non ambula
superbi, quoniam tempus p
mum est.

4. In die illa sumetur supe
parabola, et cantabitur cant
cum suavitate, dicentium: D
pulatione vastati sumus: par
puli mei commutata est; qu
do recedet a me, cum revert
qui regiones nostras dividat

5. Propter hoc non erit tibi
tens funiculum sortis in c
Domini.

6. d) Ne loquamini loque
Non stillabit super istos, non
prehendet confusio.

7. Dicit domus Jacob: Num
abbreviatus est spiritus Do

a) 1590. Juda b) 1593. et et detraham, C. R. 1593. et detraham
c) 1590. domos d) 1590. add. O Israël

ales sunt cogitationes ejus?
e verba mea bona sunt cum
ui recte graditur?
Et econtrario populus meus
versarium consurrexit; de-
tunica pallium sustulistis;
, qui transibant simpliciter,
ertistis in bellum.
Iulieres populi mei ejecistis
mo deliciarum suarum; a
lis earum tulistis laudem
in perpetuum.
Surgite, et ite, quia non ha-
hic requiem; propter im-
itiam ejus corrumpetur pu-
ne pessima.
Utinam non essem vir ha-
piritum, et mendacium po-
querer; stillabo tibi in vi-
et in ebrietatem; et erit,
quem stillatur populus iste.
Congregatione congregabo
totum te: in unum condu-
eliquias Israël, pariter po-
lum quasi gregem in ovili,
pecus in medio caularum,
uabuntur a multitudine
um.
scendet enim pandens iter
os; divident, et transibunt
n, et ingredientur per eam;
sibit rex eorum coram eis,
inus in capite eorum.

Cap. 3.

...ces et sacerdotes reprehendit.

dixi: Audite principes Ja-
duces domus Israël; num-
on vestrum est scire judi-
...
ui odio habetis bonum, et
s malum; qui violenter tol-
lles eorum desuper eis, et
n eorum desuper ossibus
?
ui comederunt carnem po-
ei, et pellem eorum desu-
coriaverunt; et ossa eorum
gerunt, et conciderunt sic-
bete, et quasi carnem in
ollae.
unc clamabunt ad Domi-
num, et non exaudiet eos; et abs-
condet faciem suam ab eis in tem-
pore illo, sicut nequiter egerunt
in adinventionibus suis.
5. Haec dicit Dominus super
prophetas, qui seducunt populum
meum; qui mordent dentibus su-
is, et praedicant pacem; et si quis
non dederit in ore eorum quid-
piam, sanctificant super eum prae-
lium.
6. Propterea nox vobis pro vi-
sione erit, et tenebrae vobis pro
divinatione; et occumbet sol su-
per prophetas, et obtenebrabitur
super eos dies.
7. Et confundentur, qui vident
visiones, et confundentur divini;
et operient omnes vultus suos,
quia non est responsum Dei.
8. Verumtamen ego repletus
sum fortitudine spiritus Domini,
judicio, et virtute; ut annunciem
Jacob scelus suum, et Israël pec-
catum suum.
9. Audite hoc principes domus
Jacob, et judices domus Israël;
qui abominamini judicium, et o-
mnia recta pervertitis.
10. Qui aedificatis Sion in san-
guinibus, et Jerusalem in iniqui-
tate.
11. *Principes ejus in muneri-
bus judicabant, et sacerdotes ejus
in mercede docebant, et prophe-
tae ejus in pecunia divinabant;
et super Dominum requiesce-
bant, dicentes: Numquid non Do-
minus in medio nostrum? non ve-
nient super nos mala.

*Ezech. 22, 27. Soph. 3, 3.

12. Propter hoc, causa vestri,
*Sion quasi ager arabitur, et Je-
rusalem quasi acervus lapidum
erit, et mons templi in excelsa sil-
varum. *Jer. 26, 18.

Cap. 4.

Gloria ecclesiæ Messiæ.

1. *Et erit: In novissimo die-
rum erit mons domus Domini
praeparatus in vertice montium,

et sublimis super colles; et fluent ad eum populi. *Jes. 2, 2.

2. Et properabunt gentes multae, et dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob; et docebit nos de viis suis, et ibimus in semitis ejus; quia de Sion egredietur lex, et verbum Domini de Jerusalem.

3. Et judicabit inter populos multos, et corripiet gentes fortes usque in longinquum; et concident gladios suos in vomeres, et hastas suas in ligones; non sumet gens adversus gentem gladium; et non discent ultra belligerare.

4. Et sedebit vir subtus vitem a) suam, et subtus ficum suam, et non erit, qui deterreat; quia os Domini exercituum locutum est.

5. Quia omnes populi ambulabunt unusquisque in nomine Dei sui; nos autem ambulabimus in nomine Domini Dei nostri in aeternum et ultra.

6. In die illa, dicit Dominus, congregabo claudicantem; et eam, quam ejeceram, colligam; et quam afflixeram b):

7. *Et ponam claudicantem in reliquias; et eam, quae laboraverat, in gentem robustam †; et regnabit Dominus super eos in monte Sion, ex hoc nunc et usque in aeternum. *Soph. 3, 19. †Dan. 7, 14. Luc. 1, 32.

8. Et tu turris gregis nebulosa c) filiae Sion usque ad te veniet; et veniet potestas prima, regnum filiae Jerusalem.

9. Nunc quare moerore contraheris? numquid rex non est tibi, aut consiliarius tuus periit, quia comprehendit te dolor sicut parturientem?

10. Dole, et satage filia Sion quasi parturiens; quia nunc egredieris de civitate, et habitabis in regione, et venies usque ad Babylonem, ibi liberaberis; ibi redimet te Dominus de manu i[...]corum tuorum.

11. Et nunc congregatae super te gentes multae, qu[...] cunt; lapidetur; et aspic[...] Sion oculus noster.

12. Ipsi autem non cognov[...] cogitationes Domini, et non [...] lexerunt consilium ejus; qui[...] gregavit eos quasi foenum [...]

13. Surge, et tritura filia [...] quia cornu tuum ponam fer[...] et ungulas tuas ponam aere[...] comminues populos multo[...] interficies Domino rapina[...] rum, et fortitudinem eorur[...] mino universae terrae.

Cap. 5.

Jerusalem vastabitur. Messias Betl[...] nasciturus.

1. Nunc vastaberis filia [...] nis; obsidionem posuerur[...] per nos, in virga percutier[...] xillam judicis Israël.

2. *Et tu Bethlehem Ep[...] parvulus es in millibus Jud[...] te mihi egredietur, qui sit [...] nator in Israël, et egressu[...] ab initio, a diebus aeternita[...] *Matth. 2, 6. Joh. 7, 42.

3. Propter hoc dabit eos [...] ad tempus, in quo parturie[...] riet; et reliquiae fratrum [...] convertentur ad filios Israë[...]

4. Et stabit, et pascet in [...] tudine Domini, in sublimita[...] minis Domini Dei sui; et co[...] tentur, quia nunc magnifica[...] usque ad terminos terrae.

5. Et erit iste pax; cum ve[...] Assyrius in terram nostra[...] quando calcaverit in domib[...] stris; et suscitabimus super [...] septem pastores, et octo pri[...] homines.

6. Et pascent terram Ass[...] gladio, et terram Nemrod i[...] ceis ejus; et liberabit ab A[...] cum venerit in terram nos[...]

a) 1590. „vitem" loco: „vineam" chartula impressa glutine impositum.
b) 1590. add. consolabor c) 1590. filia

m calcaverit in finibus no-

] eruntreliquiaeJacob in me-
populorum multorum quasi
Domino, et quasi stillae su-
erbam, quae non expectat
n, et non praestolatur filios
num.
Et erunt reliquiae Jacob in
bus in medio populorum
rum, quasi leo in jumentis
um, et quasi catulus leonis
gibus pecorum; qui cum
erit, et conculcaverit, et ce-
non est, qui eruat.
) Exaltabitur manus tua su-
stes tuos, et omnes inimici
eribunt.
Et erit in die illa, dicit Do-
: Auferam equos tuos de
tui, et disperdam quadri-
as.
Et perdam civitates terrae
t destruam omnes munitio-
as, et auferam maleficia de
tua, et divinationes non e-
n te.
2Et perire faciam sculptilia
statuas tuas de medio tui;
adorabis ultra opera ma-
tuarum.
3Et evellam lucos tuos de
tui; et conteram civitates

Et faciam in furore et in in-
ione ultionem in omnibus
us, quae non audierunt.

Cap. 6.

atis Judæis mala intentantur.

Adite, quae Dominus loqui-
rge, contende judicio ad-
n montes, et audiant colles
e tuam.
Adiant montes judicium Do-
et fortia fundamenta ter-
uia judicium Domini cum
suo, et cum Israël dijudi-
r.
Popule meus quid feci tibi,
aut quid molestus fui tibi? re-
sponde mihi. * Jerem. 2, 4.
4. Quia eduxi te de terra Aegy-
pti, et de domo servientium libe-
ravi te; et misi ante faciem tuam
Moysen, et Aaron, et Mariam?
5.* Popule meus memento quae-
so quid cogitaverit b) Balach rex
Moab, et quid responderit ei Ba-
laam filius Beor, de Setim usque
ad Galgalam, ut cognosceres ju-
stitias Domini. * Num. 22, 23.
6. Quid dignum offeram Domi-
no? curvabo genu Deo excelso?
numquid offeram ei holocauto-
mata c), et vitulos anniculos?
7. Numquid placari potest Do-
minus in millibus arietum, aut in
multis millibus hircorum pingui-
um? numquid dabo primogeni-
tum meum pro scelere meo, fru-
ctum ventris mei pro peccato a-
nimae meae?
8. Indicabo tibi o homo, quid
sit bonum, et quid Dominus re-
quirat a te*: Utique facere judi-
cium, et diligere misericordiam,
et solicitum ambulare cum Deo
tuo. * Zach. 7, 9. Matth. 23, 23.
Deut. 6, 2. 26, 16.
9. Vox Domini ad civitatem cla-
mat, et salus erit timentibus no-
men d) tuum; audite tribus, et
quis approbabit illud?
10. Adhuc ignis in domo impii
thesauri iniquitatis, et mensura
minor irae plena.
11. Numquid justificabo state-
ram impiam, et saccelli pondera
dolosa?
12. In quibus divites ejus reple-
ti sunt iniquitate, et habitantes in
ea loquebantur mendacium, et
lingua eorum fraudulenta in ore
eorum.
13. Et ego ergo coepi percute-
re te perditione super peccatis
tuis.
14. Tu comedes, et non satura-
beris; et humiliatio tua in medio

... add. Et b) 1590. add. contra te c) 1590. holocaustomata,
... nomen ejus

tui; et apprehendes, et non salvabis; et quos salvaveris, in gladium dabo.

15. * Tu seminabis, et non metes; tu calcabis olivam, et non ungeris oleo; et mustum, et non bibes vinum. * Deut. 28, 38. Agg. 1, 6.

16. Et custodisti praecepta Amri, et omne opus domus Achab; et ambulasti in voluntatibus a) eorum, ut darem te in perditionem, et habitantes in ea in sibilum, et opprobrium populi mei portabitis.

CAP. 7.

Mores Judæorum depravati. In solo Deo fidendum.

1. Vae mihi, quia factus sum, sicut qui colligit in autumno racemos vindemiae; non est botrus ad comedendum, praecoquas ficus desideravit anima mea.

2. Periit sanctus de terra, et rectus in hominibus non est; omnes in sanguine insidiantur, vir fratrem suum ad mortem venatur.

3. Malum manuum suarum dicunt bonum; princeps postulat, et judex in reddendo est; et magnus locutus est desiderium animae suae, et conturbaverunt eam.

4. Qui optimus in eis est, quasi paliurus; et qui rectus, quasi spina de sepe. Dies speculationis tuae, visitatio tua venit; nunc erit vastitas eorum.

5. Nolite credere amico; et nolite confidere in duce; ab ea, quae dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui.

6. * Quia filius contumeliam facit patri, et filia consurgit adversus matrem suam, nurus adversus socrum suam; † et inimici hominis domestici ejus. * Matth. 10, 21. † Matth. 10, 36.

7. Ego autem ad Dominum aspiciam, expectabo Deum salvatorem meum; audiet me Deus meus.

8. Ne laeteris inimica mea su per me, quia cecidi; consurgam cum sedero in tenebris, Dominu lux mea est.

9. Iram Domini portabo, quo niam peccavi ei, donec causam meam judicet, et faciat judiciu meum; educet me in lucem, v debo justitiam ejus.

10. Et aspiciet inimica mea, operietur confusione, quae dic ad me; ubi est Dominus Deus tu us? Oculi mei videbunt in eam nunc erit in conculcationem lutum platearum.

11. Dies, ut aedificentur mac riae tuae; in die illa longe fiet le

12. In die illa et b) usque ad veniet de c) Assur, et usque ad c vitates munitas; et a civitatib munitis usque ad flumen, et a mare de mari, et ad montem c monte.

13. Et terra erit in desolati nem propter habitatores suos, propter fructum cogitationu eorum.

14. Pasce populum tuum in vi ga tua, gregem haereditatis tu habitantes solos in saltu, in medi Carmeli; pascentur Basan et G laad juxta dies antiquos.

15. Secundum dies egression tuae de terra Aegypti ostenda ei mirabilia.

16. Videbunt gentes, et co fundentur super omni fortitud ne sua; ponent manum super o aures eorum surdae erunt.

17. Lingent pulverem sicut se pentes, velut reptilia terrae pe turbabuntur d) in aedibus sui Dominum Deum nostrum form dabunt e), et timebunt te.

18. * Quis Deus similis tui, q aufers iniquitatem, et transis pe catum reliquiarum haereditat tuae? non immittet ultra furore suum, quoniam volens miserico diam est. * Jer. 10, 6. Act. 10, 43.

a) 1590. voluptatibus b) 1590. om. et c) 1590. om. de d) 1590. turb buntur de ædibus suis; e) 1590. desiderabunt, et timebunt te.

19. Revertetur, et miserebitur
stri; deponet iniquitates no-
as, et projiciet in profundum
ris omnia peccata nostra.

20. Dabis veritatem Jacob, mi-
sericordiam Abraham; quae ju-
rasti patribus nostris a diebus an-
tiquis.

NAHUM PROPHETA.

Cap. 1.

gnificus est Deus et bonus; sed et justus.

Onus Ninive: Liber visionis
bum Elcesaei a).
2. Deus aemulator, et ulciscens
minus; ulciscens Dominus, et
bens furorem; ulciscens Domi-
s in hostes suos, et irascens i-
e inimicis suis.
3. Dominus patiens, et magnus
titudine, et mundans non faci-
innocentem. Dominus in tem-
state, et turbine viae ejus, et
bulae pulvis pedum ejus.
4. Increpans mare, et exsiccans
ud; et omnia flumina ad deser-
m deducens. Infirmatus est Ba-
n, et Carmelus; et flos Libani
nguit.
5. Montes commoti sunt ab eo,
colles desolati sunt; et contre-
uit terra a facie ejus, et orbis,
omnes habitantes in eo.
6. Ante faciem indignationis e-
quis stabit? et quis resistet in
furoris ejus? indignatio ejus
usa est ut ignis; et petrae dis-
lutae sunt ab eo.
7. Bonus Dominus, et confor-
ns in die tribulationis; et sciens
erantes in se.
8. Et in diluvio praetereunte,
nsummationem faciet loci ejus;
inimicos ejus persequentur te-
brae.
9. Quid cogitatis contra Domi-
m? consummationem ipse fa-
et; non consurget duplex tribu-
io.
10. Quia sicut spinae se invi-
cem complectuntur; sic convivi-
um eorum pariter potantium;
consumentur quasi stipula aridi-
tate plena.
11. Ex te exibit cogitans contra
Dominum malitiam; mente per-
tractans praevaricationem.
12. Haec dicit Dominus: Si per-
fecti fuerint, et ita plures, sic quo-
que attondentur, et pertransibit;
afflixi te, et non affligam te ultra.
13. Et nunc conteram virgam
ejus de dorso tuo, et vincula tua
disrumpam.
14. Et praecipiet super te Do-
minus, non seminabitur ex nomi-
ne tuo amplius; de domo Dei tui
interficiam sculptile, et conflati-
le, ponam sepulchrum tuum, quia
inhonoratus es.
15. * Ecce! super montes pedes
evangelizantis, et annunciantis
pacem; celebra Juda festivitates
tuas, et redde vota tua; quia non
adjiciet ultra, ut pertranseat in te
Belial; universus interiit.

* Jes. 52, 7. Rom. 10, 15.

Cap. 2.

Ninive excidium intentatur.

1. Ascendit, qui dispergat co-
ram te, qui custodiat obsidionem;
contemplare viam, conforta lum-
bos, robora virtutem valde.
2. Quia b) reddidit Dominus su-
perbiam Jacob, sicut superbiam
Israël; quia vastatores dissipave-
runt eos, et propagines eorum
corruperunt.

a) 1590. Elchesæi. b) 1590. Quia sicut reddidit ..... sic superbiam ...

3. Clypeus fortium ejus ignitus, viri exercitus in coccineis; igneae habenae currus in die praeparationis ejus, et agitatores consopiti sunt.

4. In itineribus conturbati sunt; quadrigae collisae sunt in plateis; aspectus eorum quasi lampades, quasi fulgura discurrentia.

5. Recordabitur fortium suorum, ruent in itineribus suis; velociter ascendent muros ejus, et praeparabitur umbraculum.

6. Portae fluviorum apertae sunt, et templum ad solum dirutum.

7. Et miles captivus abductus est; et ancillae ejus minabantur gementes ut columbae, murmurantes in cordibus suis.

8. Et Ninive quasi piscina aquarum aquae ejus: ipsi vero fugerunt; state, state, et non est, qui revertatur.

9. Diripite argentum, diripite aurum; et non est finis divitiarum ex omnibus vasis desiderabilibus.

10. Dissipata est, et scissa, et dilacerata; et cor tabescens, et dissolutio geniculorum, et defectio in cunctis renibus; et facies omnium eorum sicut nigredo ollae.

11. Ubi est habitaculum leonum, et pascua catulorum leonum, ad quam ivit leo, ut ingrederetur illuc, catulus leonis, et non est, qui exterreat?

12. Leo cepit sufficienter catulis suis, et necavit leaenis suis; et implevit praeda speluncas suas, et cubile suum rapina.

13. Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, et succendam usque ad fumum quadrigas tuas, et leunculos tuos comedet gladius; et exterminabo de terra praedam tuam, et non audietur ultra vox nunciorum tuorum*. *Mich. 7, 11.

Cap. 3.

Gloria Ninive evanescet.

1. *Vae civitas sanguinum, universa mendacii dilaceratio
na; non recedet a te rapin

*Ezech. 24, 9. Hab. 2, 11.

2. Vox flagelli, et vox i
rotae, et equi frementis,
drigae ferventis, et equiti
dentis;

3. et micantis gladii, et
rantis hastae, et multitudi
terfectae, et gravis ruinae;
finis cadaverum, et corr
corporibus suis.

4. Propter multitudinen
cationum meretricis speci
gratae, et habentis malefici
vendidit gentes in fornic
bus suis, et familias in ma
suis:

5. Ecce ego ad te, dicit D
exercituum, et * revelabo
da tua in facie tua, et ost
gentibus nuditatem tuam
gnis ignominiam tuam.

6. Et projiciam super
minationes, et contumeli
ficiam, et ponam te in exen

7. Et erit: omnis, qui
te, resiliet a te, et dicet:
est Ninive; quis commove
per te caput? unde quaera
solatorem tibi?

8. Numquid melior es A
dria populorum, quae hal
fluminibus? aquae in circ
jus; cujus divitiae, mare;
muri ejus.

9. Aethiopia fortitudo e
Aegyptus, et non est finis;
ca, et Libyes fuerunt in a
tuo.

10. Sed et ipsa in trans
tionem ducta est in captivi
parvuli ejus elisi sunt in ca
mnium viarum, et super in
ejus miserunt sortem, et on
ptimates ejus confixi sunt i
pedibus.

11. Et tu ergo inebriabe
eris despecta; et tu quaere
lium ab inimico.

12. Omnes munitiones tu
ut ficus cum grossis suis; s

fuerint, cadent in os comedentis.
Ecce! populus tuus mulieres in medio tui; inimicis tuis adaperione pandentur portae terrae tuae, devorabit ignis vectes tuos.
Aquam propter obsidionem hauri tibi, extrue munitiones tuas; intra in lutum, et calca, subigens laterem.
Ibi comedet te ignis: peribis gladio, devorabit te ut bruchus: congregare a) ut bruchus; multiplicare ut locusta.
Plures fecisti negotiationes tuas, quam stellae sint coeli; bruchus expansus est, et avolavit.
17. Custodes tui quasi locustae; et parvuli tui quasi locustae locustarum, quae considunt in sepibus in die frigoris; b) sol ortus est, et avolaverunt, et non est cognitus locus earum, ubi fuerint.
18. Dormitaverunt pastores tui, rex Assur; sepelientur principes tui: latitavit populus tuus in montibus, et non est, qui congreget.
19. Non est obscura contritio tua, pessima est plaga tua; omnes, qui audierunt auditionem tuam, compresserunt manum super te; quia super quem non transiit malitia tua semper?

...o. ergo ut b) 1592. sol ortus est earum, et avolaverunt, et non est cognitus locus ubi fuerint. Sed in C. R. 1592. mutatum est ut supra.

HABACUC PROPHETA.

CAP. 1.

...rum injustitia conqueritur propheta.

...s, quod vidit Habacuc propheta.
...queque Domine clamabo, et non exaudies? vociferabor ad te vim patiens, et non salvabis?
...Quare ostendisti mihi iniquitatem, et laborem, videre praedam, et injustitiam contra me? a) ...m est judicium, et contradictor potentior.
...Propter hoc lacerata est lex, et non pervenit usque ad finem judicium; quia impius praevalet adversus justum, propterea egreditur judicium perversum.
*...spicite in gentibus, et videte; admiramini, et obstupescite; quia opus factum est in diebus vestris, quod nemo credet, cum narrabitur. *Act. 13, 41.
6. Quia ecce! ego suscitabo Chaldaeos, gentem amaram, et velocem, ambulantem super latitudinem terrae, ut possideat tabernacula non sua.
7. Horribilis, et terribilis est; ex semetipsa judicium, et onus ejus egredietur.
8. Leviores pardis equi ejus, et velociores lupis vespertinis; et diffundentur equites ejus; equites namque ejus de longe venient, volabunt quasi aquila festinans ad comedendum.
9. Omnes ad praedam venient, facies eorum ventus urens; et congregabit quasi arenam, captivitatem.
10. Et ipse de regibus triumphabit, et tyranni ridiculi ejus erunt; ipse super omnem munitionem ridebit, et comportabit aggerem, et capiet eam.

...). add. Quare respicis contemptores, et taces, conculcante impio justiorem se? ...facies homines quasi pisces maris; et quasi reptilia non habentia ducem;

11. Tunc mutabitur spiritus, et pertransibit; et corruet: haec est fortitudo ejus dei sui.

12. Numquid non tu a principio Domine Deus meus, sancte meus, et non moriemur? Domine in judicium posuisti eum; et fortem, ut corriperes, fundasti eum.

13. Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, et respicere ad iniquitatem non poteris. Quare a) respicis super iniqua agentes, et taces devorante impio justiorem se?

14. Et facies homines quasi pisces maris, et quasi reptile non habens principem.

15. Totum in hamo sublevavit, traxit illud in sagena sua, et congregavit in rete suum. Super hoc laetabitur et exultabit.

16. Propterea immolabit sagenae suae, et sacrificabit reti suo; quia in ipsis incrassata est pars ejus, et cibus ejus electus.

17. Propter hoc ergo expandit sagenam suam, et semper interficere gentes non b) parcet.

CAP. 2.

Chaldæorum punitio.

1. Super custodiam meam stabo, et figam gradum super munitionem; et contemplabor, ut videam, quid dicatur mihi, et quid respondeam ad arguentem me.

2. Et respondit mihi Dominus, et dixit: Scribe visum, et explana eum super tabulas, ut percurrat, qui legerit eum.

3. Quia adhuc visus procul, et apparebit in finem, et non mentietur; si moram fecerit, expecta illum; quia veniens veniet, et non tardabit.

4. Ecce! qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipso*: justus autem in fide sua vivet. *Joh. 3, 36. Rom. 1, 17. Gal. 3, 11. Hebr. 12, 28.

5. Et quomodo vinum po[...] tem decipit; sic erit vir superb[...] et non decorabitur; qui dilat[...] quasi infernus animam suam [...] ipse quasi mors, et non adim[...] tur; et congregabit c) ad se [...] nes gentes, et coacervabit a[...] omnes populos.

6. Numquid non omnes isti [...] per eum parabolam sument, e[...] quelam aenigmatum ejus; et [...] cetur: Vae ei, qui multiplicat [...] sua? usquequo et d) aggravat [...] tra se densum lutum?

7. Numquid non repente [...] surgent, qui mordeant te; et [...] citabuntur lacerantes te, et er[...] rapinam eis?

8. Quia tu spoliasti gentes [...] tas, spoliabunt te omnes, qui [...] qui fuerint de populis pro[...] sanguinem hominis, et iniqu[...] tem terrae civitatis, et omn[...] habitantium in ea.

9. Vae qui congregat avarit[...] malam domui suae, ut sit in ex[...] so nidus ejus, et liberari se p[...] de manu mali.

10. Cogitasti confusionem [...] mui tuae, concidisti populos [...] tos, et peccavit anima tua.

11. Quia lapis de pariete [...] mabit; et lignum, quod inter [...] cturas aedificiorum est, res[...] debit.

12. * Vae qui aedificat ci[...] tem in sanguinibus, et praep[...] urbem in iniquitate. *Ezech. [...] Nah. 3, 1.

13. Numquid non haec sunt a [...] mino exercituum? Labora[...] enim populi in multo igne; et [...] tes in vacuum, et deficient.

14. Quia replebitur terra [...] cognoscant gloriam Domini, [...] si aquae operientes mare.

15. Vae qui potum dat a[...] suo mittens fel suum, et inebri[...] ut aspiciat nuditatem ejus.

16. Repletus es ignominia[...]

a) 1590. add. non b) 1590. non cessat c) 1590. congregavit ... coacerva[...]
d) 1590. om. et

oria; bibe tu quoque, et conso-
re; circumdabit te calix dexte-
.e Domini, et vomitus ignomi-
ae super gloriam tuam.
17. Quia iniquitas Libani ope-
et te, et vastitas animalium de-
rrebit eos de sanguinibus homi-
im a), et iniquitate terrae, et ci-
tatis, et omnium habitantium in
.
18. Quid prodest sculptile, quia
ulpsit illud fictor suus, conflati-
, et imaginem falsam? quia spe-
vit in figmento fictor ejus, ut fa-
ret simulacra muta.
19. Vae qui dicit ligno: Exper-
scere; Surge, lapidi tacenti;
ımquid ipse docere poterit? Ec-
! iste coopertus est auro, et ar-
nto; et omnis spiritus non est
visceribus ejus.
20. * Dominus autem in templo
ncto suo; sileat a facie ejus om-
s terra. * Ps. 10, 5.

Cap. 3.

ORATIO HABACUC PROPHETÆ PRO IGNORANTIIS.

2. Domine audivi auditionem
am, et timui.
Domine opus tuum, in medio
ınorum vivifica illud.
In medio annorum notum faci-
; cum iratus fueris, misericor-
ae recordaberis.
3. Deus ab Austro veniet, et san-
us de monte Pharan.
Operuit coelos gloria ejus; et
udis ejus plena est terra.
4. Splendor ejus ut lux erit; cor-
ıa in manibus ejus;
ibi abscondita est fortitudo e-
s;
5. ante faciem ejus ibit mors.
Et b) egredietur diabolus ante
des ejus.
6. Stetit, et mensus est terram.
Aspexit, et dissolvit gentes; et
ntriti sunt montes saeculi.
Incurvati sunt colles mundi, ab
itineribus aeternitatis ejus.
7. Pro iniquitate vidi tentoria
Aethiopiae, turbabuntur pelles
terrae Madian.
8. Numquid in fluminibus ira-
tus es Domine? aut in fluminibus
furor tuus? vel in mari indigna-
tio tua?
Qui ascendes c) super equos tu-
os; et quadrigae tuae salvatio.
9. Sucitans suscitabis arcum tu-
um, juramenta tribubus, quae lo-
cutus es.
Fluvios scindes terrae.
10. Viderunt te, et doluerunt
montes; gurges aquarum transiit.
Dedit abyssus vocem suam; al-
titudo manus suas levavit.
11. Sol, et luna steterunt in ha-
bitaculo suo, in luce sagittarum
tuarum, ibunt in splendore fulgu-
rantis hastae tuae.
12. In fremitu conculcabis ter-
ram; d) in furore obstupefacies
gentes.
13. Egressus es in salutem po-
puli tui; in salutem cum Christo
tuo.
Percussisti caput de domo im-
pii; denudasti fundamentum ejus
usque ad collum.
14. Maledixisti sceptris ejus, ca-
piti bellatorum ejus, venientibus
ut turbo ad dispergendum me.
Exultatio eorum sicut ejus, qui
devorat pauperem in abscondito.
15. Viam fecisti in mari equis
tuis, in luto aquarum multarum.
16. Audivi, et conturbatus est
venter meus; a voce contremue-
runt labia mea.
Ingrediatur putredo in ossibus
meis, et subter me scateat.
Ut requiescam in die tribulati-
onis; ut ascendam ad populum
accinctum nostrum.
17. Ficus enim non florebit; et
non erit germen in vineis.
Mentietur opus olivae; et arva
non afferent cibum.

a) 1590. hominis, b) 1590. om. Et c) 1590. ascendis d) 1590. add. et

Abscindetur de ovili pecus; et
non erit armentum in praesepi-
bus.
18. Ego autem in Domino gaude-
bo; et exultabo in Deo Jesu meo.

19. Deus Dominus f
mea; et ponet pedes me
cervorum.
Et super excelsa mea
me victor in Psalmis can

SOPHONIAS PROPHET

Cap. 1.

Excidium Jerosolymæ prædicit.

1. Verbum Domini, quod factum
est ad Sophoniam filium Chusi, fi-
lii Godoliae, filii Amariae, filii E-
zeciae a), in diebus Josiae filii A-
mon regis Judae b).
2. Congregans congregabo om-
nia a facie terrae, dicit Dominus.
3. Congregans hominem, et pe-
cus, congregans volatilia coeli, et
pisces maris; et ruinae impio-
rum erunt: et disperdam homi-
nes a facie terrae, dicit Dominus.
4. Et extendam manum meam
super Judam b), et super omnes
habitantes Jerusalem; et disper-
dam de loco hoc reliquias Baal,
et nomina aedituorum cum sacer-
dotibus;
5. et eos, qui adorant super te-
cta militiam coeli, et adorant, et
jurant in Domino, et jurant in
Melchom.
6. Et qui avertuntur de post ter-
gum Domini, et qui non quaesie-
runt Dominum, nec investigave-
runt eum.
7. Silete a facie Domini Dei;
quia juxta est dies Domini, quia
praeparavit Dominus hostiam,
sanctificavit vocatos suos.
8. Et erit: in die hostiae Domi-
ni visitabo super principes, et su-
per filios regis, et super omnes,
qui induti sunt veste peregrina.
9. Et visitabo super omnem, qui
arroganter ingreditur super li-
men in die illa; qui complent do-
mum Domini Dei sui ini
et dolo.
10. Et erit in die illa, d
minus, vox clamoris a por
um, et ululatus a secunda
tritio magna a collibus.
11. Ululate habitatore
conticuit omnis populus
an, disperierunt omnes
argento.
12. Et erit in tempore ill
tabor Jerusalem in luce
visitabo super viros de
faecibus suis; qui dicunt
dibus suis: Non faciet ben
nus, et non faciet male.
13. Et erit fortitudo e
direptionem, et domus e
desertum; et * aedificab
mos, et non habitabunt;
tabunt vineas, et non bib
num earum. * Amos
14. Juxta est dies Dom
gnus, juxta est et velox nim
diei Domini amara, tribu
ibi fortis.
15. * Dies irae dies illa, d
bulationis et angustiae, di
mitatis, et miseriae, dies te
rum et caliginis, dies neb
turbinis, * Jer. 30, 7. Joël 2, 11.
16. dies tubae et clango
per civitates munitas, et su
gulos excelsos.
17. Et tribulabo homin
ambulabunt ut caeci, quia
no peccaverunt; et effu
sanguis eorum sicut hum
corpora eorum sicut sterc
18. * Sed et argentum eo
au

a) 1590. Ezechiæ, b) 1590. Juda.

n eorum non poterit libera-
s in die irae Domini †; in i-
eli ejus devorabitur omnis
, quia consummationem cum
atione faciet cunctis habi-
ous terram. *Ezech. 7, 19.
† c. 3, 8.

Cap. 2.

ad pœnitentiam invitat; aliis natio-
nibus cladem prædicit.

Convenite, congregamini
non amabilis;
priusquam pariat jussio qua-
verem transeuntem diem,
uam veniat super vos ira fu-
Domini, antequam veniat su-
os dies indignationis Domini.
Quaerite Dominum omnes
eti terrae, qui judicium e-
is operati; quaerite justum,
ite mansuetum; si quomo-
scondamini in die furoris
ni.
uia Gaza destructa erit, et
on in desertum, Azotum in
ie ejicient, et Accaron era-
tur.
ae qui habitatis funiculum
gens perditorum; verbum
ni super vos Chanaan terra
hinorum, et disperdam te,
non sit inhabitator.
erit funiculus maris requi-
orum, et caulae pecorum;
erit funiculus ejus, qui re-
rit de domo Juda; ibi pas-
, in domibus Ascalonis ad
am requiescent; quia visi-
os Dominus Deus eorum, et
t captivitatem eorum.
Audivi opprobrium Mo-
blasphemias filiorum Am-
quae exprobraverunt po-
eo, et magnificati sunt su-
minos eorum.
opterea vivo ego, dicit Do-
exercituum Deus Israël,
oab ut Sodoma erit, et filii
n quasi Gomorrha, siccitas
um, et acervi salis, et de-
usque in aeternum; reli-
quiae populi mei diripient eos, et
residui gentis meae possidebunt
illos.
10. Hoc eis eveniet pro super-
bia sua; quia blasphemaverunt,
et magnificati sunt super popu-
lum Domini exercituum.
11. Horribilis Dominus super
eos, et attenuabit omnes deos ter-
rae; et adorabunt eum viri de lo-
co suo, omnes insulae gentium.
12. Sed et vos Aethiopes inter-
fecti gladio meo eritis.
13. Et extendet manum suam
super Aquilonem, et perdet As-
sur; et ponet speciosam in solitu-
dinem, et in invium, et quasi de-
sertum.
14. *Et accubabunt in medio e-
jus greges, omnes bestiae genti-
um; et onocrotalus et ericius in
liminibus ejus morabuntur; vox
cantantis in fenestra, corvus in su-
perliminari, quoniam attenuabo
robur ejus. *Jes. 34, 11.
15. Haec est civitas gloriosa ha-
bitans in confidentia; quae dice-
bat in corde suo: Ego sum, et ex-
tra me non est alia amplius; quo-
modo facta est in desertum cu-
bile bestiae? omnis, qui transit
per eam, sibilabit, et movebit ma-
num suam.

Cap. 3.

Arguit Jerusalem, dein lætiora nunciat.

1. Vae provocatrix, et redem-
pta civitas, columba.
2. Non audivit vocem, et non
suscepit disciplinam; in Domino
non est confisa, ad Deum suum
non appropinquavit.
3. *Principes ejus in medio ejus
quasi leones rugientes; judices e-
jus lupi vespere, non relinque-
bant in mane. *Ezech. 22, 27. Mich. 3, 11.
4. Prophetae ejus vesani, viri
infideles; sacerdotes ejus pollu-
erunt sanctum, injuste egerunt
contra legem.
5. Dominus justus in medio ejus
non faciet iniquitatem; mane ma-

ne judicium suum dabit in lucem, et non abscondetur; nescivit autem iniquus confusionem.

6. Disperdidi gentes, et dissipati sunt anguli earum; desertas feci vias eorum, dum non est, qui transeat; desolatae sunt civitates eorum, non remanente viro, neque ullo habitatore.

7. Dixi: Attamen timebis me, suscipies disciplinam; et non peribit habitaculum ejus propter omnia, in quibus visitavi eam; verumtamen diluculo surgentes corruperunt omnes cogitationes suas.

8. Quapropter expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meae in futurum, quia judicium meum, ut congregem gentes, et colligam regna; et effundam super eos indignationem meam, omnem iram furoris mei; * in igne enim zeli mei devorabitur omnis terra. *c. 1, 18.

9. Quia tunc reddam populis labium electum, ut invocent omnes in nomine Domini, et serviant ei humero uno.

10. Ultra flumina Aethiopiae, inde supplices mei, filii dispersorum meorum deferent munus mihi.

11. In die illa non confunderis super cunctis adinventionibus tuis, quibus praevaricata es in me; quia tunc auferam de medio tui magniloquos superbiae tuae, et non adjicies exaltari amplius in monte sancto meo.

12. Et derelinquam in medio tui populum pauperem, et egenum; et sperabunt in nomine I

13. Reliquiae Israël non iniquitatem, nec loquentu dacium, et non invenietu eorum lingua dolosa; q ipsi pascentur, et accubal non erit, qui exterreat.

14. Lauda filia Sion; ju raël; laetare, et exulta i corde filia Jerusalem.

15. Abstulit Dominus ju tuum, avertit inimicos tu Israël Dominus in medio t timebis malum ultra.

16. In die illa dicetur lem: Noli timere; Sion, n solvantur manus tuae.

17. Dominus Deus tuus dio tui fortis, ipse salvabi debit super te in laetitia, in dilectione sua a), exulta per te in laude.

18. Nugas, qui a lege r rant, congregabo, quia e rant; ut non ultra habeas eis opprobrium.

19. Ecce! ego interfici nes, qui afflixerunt te in te illo; et salvabo claudicant eam, quae ejecta fuerat, c gabo; et ponam eos in lau in nomen, in omni terra c onis eorum.

20. In tempore illo, quo cam vos; et in tempore, q gregabo vos; dabo enim nomen, et in laudem omni pulis terrae, cum convert ptivitatem vestram coram vestris, dicit Dominus.

a) 1590. tua,

AGGÆUS PROPHET

Cap. 1.

Judaeos ad templum instaurandum hortatur.

1. *In anno secundo Darii regis, in mense sexto, in die una mensis, factum est verbum Domini nu Aggaei prophetae ad Zo bel filium Salathiel, ducem et ad Jesum, filium a) Josed cerdotem magnum, dicens:

* 1 Esdr. 6, 1.

a) 1590. 1592. Josadec, sed in 1592. correctum in: Josedec,

Haec ait Dominus exercitu-
dicens: Populus iste dicit:
dum venit tempus domus Do-
aedificandae.
Et factum est verbum Domi-
manu Aggaei prophetae, di-
:
Numquid tempus vobis est,
bitetis in domibus laqueatis,
mus ista deserta?
Et nunc haec dicit Dominus
cituum: Ponite corda vestra
r vias vestras.
* Seminastis multum, et in-
is parum; comedistis, et non
satiati: bibistis, et non estis
iati; operuistis vos, et non
calefacti; et qui mercedes
regavit, misit eas in saccu-
ertusum. *Deut. 28,38. Mich. 6,15.
Haec dicit Dominus exerci-
: Ponite corda vestra super
vestras;
scendite in montem, porta-
na, et aedificate domum; et
tabilis mihi erit, et glorifi-
, dicit Dominus.
Respexistis ad amplius, et ec-
ctum est minus; et intuli-
domum, et exsufflavi illud;
ob causam, dicit Dominus
tuum? quia domus mea de-
est, et vos festinatis unus-
ue in domum suam.
Propter hoc super vos pro-
sunt coeli, ne darent rorem,
ra prohibita est, ne daret
n suum.
Et vocavi siccitatem super
a, et super montes, et super
m, et super vinum, et super
, et quaecumque profert
, et super homines, et super
ta, et super omnem labo-
anuum.
Et audivit Zorobabel filius
iel, et Jesus filius Josedec a)
os magnus, et omnes reli-
populi vocem b) Domini
i, et verba Aggaei prophe-
cut misit eum Dominus De-
us eorum ad eos; et timuit popu-
lus a facie Domini.
13. Et dixit Aggaeus nuncius
Domini de nunciis Domini, popu-
lo dicens: Ego vobiscum sum, di-
cit Dominus.
14. Et suscitavit Dominus spi-
ritum Zorobabel filii Salathiel,
ducis Juda, et spiritum Jesu filii
Josedec a) sacerdotis magni, et
spiritum reliquorum de omni po-
pulo; et ingressi sunt, et faciebant
opus in domo Domini exercituum
Dei sui.

Cap. 2.

Praerogativam templi secundi enunciat.

1. In die vigesima et quarta men-
sis, in sexto mense, in anno secun-
do Darii regis,
2. in septimo mense, vigesima
et prima mensis, factum est ver-
bum Domini in manu Aggaei pro-
phetae, dicens:
3. Loquere ad Zorobabel filium
Salathiel, ducem Juda, et ad Je-
sum filium Josedec a) sacerdotem
magnum, et ad reliquos populi,
dicens:
4. Quis in vobis est derelictus,
qui vidit domum istam in gloria
sua prima? et quid vos videtis
hanc nunc? numquid non ita est,
quasi non sit in oculis vestris?
5. Et nunc confortare Zoroba-
bel, dicit Dominus; et conforta-
re Jesu fili Josedec a) sacerdos ma-
gne, et confortare omnis populus
terrae, dicit Dominus exercituum;
et facite (quoniam ego vobiscum
sum, dicit Dominus exercituum)
6. verbum, quod pepigi vobis-
cum, cum egrederemini de terra
Aegypti; et spiritus meus erit in
medio vestrum, nolite timere.
7. Quia haec dicit Dominus ex-
ercituum *: Adhuc unum modi-
cum est, et ego commovebo coe-
lum, et terram, et mare, et aridam.
* Hebr. 12, 26.
8. Et movebo omnes gentes: Et

...o. Jcsedech b) 1590. om. Domini

veniet desideratus cunctis gentibus; et implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum.

9. Meum est argentum, et meum est aurum, dicit Dominus exercituum.

10. Magna erit gloria domus istius novissimae plus quam primae, dicit Dominus exercituum; et in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.

11. In vigesima et quarta noni mensis, in anno secundo Darii regis, factum est verbum Domini ad Aggaeum prophetam dicens:

12. Haec dicit Dominus exercituum: Interroga sacerdotes legem, dicens:

13. Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, et tetigerit de summitate ejus panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum; numquid sanctificabitur? Respondentes autem sacerdotes, dixerunt: Non.

14. Et dixit Aggaeus: Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, numquid contaminabitur? Et responderunt sacerdotes, et dixerunt: Contaminabitur.

15. Et respondit Aggaeus, et dixit: Sic populus iste, et sic gens ista ante faciem meam, dicit Dominus, et sic omne opus manuum eorum; et omnia, quae obtulerunt ibi, contaminata erunt.

16. Et nunc ponite corda vestra a die hac et supra, antequam poneretur lapis super lapi[...] templo Domini.

17. Cum accederetis a[...] vum viginti modiorum, et[...] decem; et intraretis ad to[...] ut exprimeretis quinquag[...] genas, et fiebant viginti.

18. *Percussi vos vent[...] te, et aurugine, et grandine[...] opera manuum vestrarum[...] fuit in vobis, qui reverter[...] me, dicit Dominus. *Am[...]

19. Ponite corda vestra[...] ista, et in futurum, a die v[...] et quarta noni mensis; a [...] fundamenta jacta sunt tem[...] mini, ponite super cor ve[...]

20. Numquid jam semen[...] mine est; et adhuc vinea, [...] et malogranatum, et lign[...] vae non floruit? ex die ist[...] dicam.

21. Et factum est verb[...] mini secundo ad Aggaeu[...] gesima et quarta mensis, [...]

22. Loquere ad Zoroba[...] cem Juda, dicens: Ego [...] coelum pariter et terram.

23. Et subvertam solium[...] rum, et conteram fortit[...] regni gentium; et subvert[...] drigam, et ascensorem e[...] descendent equi, et asc[...] eorum: vir in gladio frat[...]

24. In die illa, dicit D[...] exercituum, assumam te [...] babel fili Salathiel serve m[...] cit Dominus; et ponam t[...] signaculum, quia te eleg[...] Dominus exercituum. *E[...]

ZACHARIAS PROPHET[...]

Cap. 1.

Judæos ad pœnitentiam vocat.

1. In mense octavo, in anno secundo Darii regis, factum est verbum Domini ad Zachariam, filium Barachiae filii Addo, prop[...] dicens:

2. Iratus est Dominus su[...] tres vestros iracundia.

3. Et dices ad eos: Hae[...] Dominus exercituum: *C[...]

ini ad me, ait Dominus exerci-
m; et convertar ad vos, dicit
ninus exercituum. *Jes. 31, 12.
. 45,22. Jer.3,12. Ezech.18,30. 20,7.
,11. Osee 14,2. Joël 2,12. Mal.3,7.
Ne sitis sicut patres vestri, ad
s clamabant prophetae prio-
dicentes: Haec dicit Domi-
exercituum: Convertimini
iis vestris malis, et de cogita-
ibus vestris pessimis; et non
erunt, neque attenderunt ad
licit Dominus.
'atres vestri ubi sunt? et pro-
ae numquid in sempiternum
nt?
Verumtamen verba mea, et
ima mea, quae mandavi ser-
eis prophetis, numquid non
rehenderunt patres vestros,
nversi sunt, et dixerunt: Sic
gitavit Dominus exercituum
e nobis secundum vias no-
, et secundum adinventiones
as, fecit nobis?
In die vigesima et quarta un-
ni mensis Sabath, in anno se-
o Darii, factum est verbum
ini ad Zachariam filium Ba-
ae, filii Addo, prophetam,
is:
Vidi per noctem, et ecce vir
dens super equum rufum,
e stabat inter myrteta, quae
in profundo; et post eum
rufi, varii, et albi.
Et dixi: Quid sunt isti, Do-
mi? et dixit ad me Angelus,
quebatur in me: Ego osten-
ibi, quid sint haec.
Et respondit vir, qui stabat
myrteta, et dixit: Isti sunt,
nisit Dominus, ut perambu-
terram.
Et responderunt Angelo
ni, qui stabat inter myrteta,
erunt: Perambulavimus ter-
et ecce omnis terra habita-
t quiescit.
Et respondit Angelus Do-
et dixit: Domine exercitu-
quequo tu non misereberis
Jerusalem, et urbium Juda, qui-
bus iratus es? Iste jam septuage-
simus annus est.
13. Et respondit Dominus an-
gelo, qui loquebatur in me verba
bona, verba consolatoria a).
14. Et dixit ad me angelus, qui
loquebatur in me: Clama, dicens:
Haec dicit Dominus exercituum:
* Zelatus sum Jerusalem, et Sion
zelo magno. *c. 8, 2.
15. Et ira magna ego irascor
super gentes opulentas; quia ego
iratus sum parum, b) ipsi vero ad-
juverunt in malum.
16. Propterea haec dicit Domi-
nus: Revertar ad Jerusalem in
misericordiis; et domus mea ae-
dificabitur in ea, ait Dominus ex-
ercituum; et perpendiculum ex-
tendetur super Jerusalem.
17. Adhuc clama, dicens: Haec
dicit Dominus exercituum: Ad-
huc affluent civitates meae bonis;
et consolabitur adhuc Dominus
Sion, et eliget adhuc Jerusalem.
18. Et levavi oculos meos, et
vidi; et ecce! quatuor cornua.
19. Et dixi ad angelum, qui lo-
quebatur in me: Quid sunt haec?
et dixit ad me: Haec sunt cornua,
quae ventilaverunt c) Judam, et
Israël, et Jerusalem.
20. Et ostendit mihi Dominus
quatuor fabros.
21. Et dixi: Quid isti veniunt
facere? Qui ait, dicens: Haec sunt
cornua, quae ventilaverunt c) Ju-
dam per singulos viros, et nemo
eorum levavit caput suum; et ve-
nerunt isti deterrere ea, ut deji-
ciant cornua gentium, quae leva-
verunt cornu super terram Juda,
ut dispergerent eam.

Cap. 2.

Ad templum multae gentes confluent.

1. Et levavi oculos meos, et vi-
di; et ecce! vir, et in manu ejus
funiculus mensorum.
2. Et dixi: Quo tu vadis? Et di-

93. „consolatotia" corrigendum „consolatoria." b) 1590. ipsae c) 1590. Juda

xit ad me: Ut metiar Jerusalem, et videam, quanta sit latitudo ejus, et quanta longitudo ejus.

3. Et ecce! angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, et angelus alius egrediebatur in occursum ejus.

4. Et dixit ad eum: Curre, loquere ad puerum istum, dicens: Absque muro habitabitur Jerusalem prae multitudine hominum, et jumentorum in medio ejus.

5. Et ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu; et in gloria ero in medio ejus.

6. O, o fugite de terra Aquilonis, dicit Dominus: quoniam in quatuor ventos coeli dispersi vos, dicit Dominus.

7. O Sion, fuge, quae habitas apud filiam Babylonis;

8. quia haec dicit Dominus exercituum: Post gloriam misit me ad gentes, quae spoliaverunt vos; qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei;

9. quia ecce! ego levo manum meam super eos, et erunt praedae his, qui serviebant sibi; et cognoscetis, quia Dominus exercituum misit me.

10. Lauda, et laetare filia Sion; quia ecce! ego venio, et habitabo in medio tui, ait Dominus.

11. Et applicabuntur gentes multae ad Dominum in die illa, et erunt mihi in populum, et habitabo in medio tui; et scies, quia Dominus exercituum misit me ad te.

12. Et possidebit Dominus Judam a) partem suam in terra sanctificata; et eliget adhuc Jerusalem.

13. Sileat omnis caro a facie Domini; quia consurrexit de habitaculo sancto suo.

Cap. 3.

Visio de Jesu filio Josedec.

1. Et ostendit mihi Dominus Jesum sacerdotem magnum stantem coram angelo Domini; tan stabat a dextris ejus, ut a saretur ei.

2. Et dixit Dominus ad s Increpet Dominus in b) te s et increpet Dominus in b) te elegit Jerusalem; numqui iste torris est erutus de igne

3. Et Jesus erat indutus bus sordidis; et stabat an ciem angeli.

4. Qui respondit, et ait a qui stabant coram se, dicens ferte vestimenta sordida a Et dixit ad eum: Ecce! abs te iniquitatem tuam, et in mutatoriis.

5. Et dixit: Ponite cidarim dam super caput ejus. Et p runt cidarim mundam sup put ejus, et induerunt eum bus; et angelus Domini sta

6. Et contestabatur angel mini Jesum, dicens:

7. Haec dicit Dominus e tuum: Si in viis meis amb ris, et custodiam meam cus ris; tu quoque judicabis d meam, et custodies atria m dabo tibi ambulantes de his nunc hic assistunt.

8. Audi Jesu sacerdos m tu et amici tui, qui habitant te, quia viri portendentes ecce enim ego * adducam se meum orientem. *Luc.

9. Quia ecce! lapis, quem coram Jesu; super lapidem septem oculi sunt; ecce! c) caelabo sculpturam eju Dominus exercituum; et au iniquitatem terrae illius i una.

10. In die illa, dicit Domin exercituum, vocabit vir amicu um subter vitem, et subter f

Cap. 4.

Visio candelabri, et duarum oliva

1. Et reversus est angelu loquebatur in me, et susc

a) 1590. Juda b) 1590. om. in c) 1590. celabo, 1592. celabo, sed post rectum in: cælabo

quasi virum, qui suscitatur
›mno suo.
Et dixit ad me: Quid tu vi-
Et dixi: Vidi, et ecce cande-
ım aureum totum, et lampas
super caput ipsius, et septem
·nae ejus super illud; et se-
infusoria lucernis, quae e-
super caput ejus.
Et duae olivae super illud;
ı dextris lampadis, et una a
ris ejus.
Et respondi, et aio ad ange-
ʒui loquebatur in me, dicens:
sunt haec, domine mi?
Et respondit angelus, qui lo-
atur in me, et dixit ad me:
ıquid nescis, quid sunt haec?
xi: Non, domine mi.
Et respondit, et ait ad me, di-
Hoc est verbum Domini ad
›abel, dicens: Non in exer-
ıec in robore, sed in spiritu
dicit Dominus exercituum.
Quis tu mons magne coram
›abel? in planum; et edu-
ıpidem primarium, et exae-
t gratiam gratiae ejus.
Et factum est verbum Domi-
me, dicens:
Manus Zorobabel fundave-
lomum istam, et manus ejus
lient eam: et scietis; quia
ıus exercituum misit me ad
.
Quis enim despexit dies par-
et laetabuntur, et videbunt
m stanneum in manu a) Zo-
el. Septem isti oculi sunt
ni, qui discurrunt in univer-
rram.
Et respondi, et dixi ad eum:
sunt duae olivae istae ad
ram candelabri, et ad sini-
ejus?
Et respondi secundo, et dixi
n: Quid sunt duae spicae o-
ım, quae sunt juxta duo ro-
urea, in quibus sunt suffu-
x auro?
Et ait ad me, dicens: Num-

quid nescis, quid sunt haec? Et
dixi: Non, Domine mi!
14. Et dixit: Isti sunt duo filii
olei, qui assistunt Dominatori u-
niversae terrae.

Cap. 5.

Varia symbola.

1. Et conversus sum, et levavi
oculos meos; et vidi, et ecce vo-
lumen volans.
2. Et dixit ad me: Quid tu vi-
des? Et dixi: Ego video volumen
volans; longitudo ejus viginti cu-
bitorum, et latitudo ejus decem
cubitorum.
3. Et dixit ad me: Haec est ma-
ledictio, quae egreditur super fa-
ciem omnis terrae; quia omnis
fur, sicut ibi scriptum est, judica-
bitur; et omnis jurans, ex hoc si-
militer judicabitur.
4. Educam illud, dicit Dominus
exercituum; et veniet ad domum
furis, et ad domum jurantis in no-
mine meo mendaciter; et com-
morabitur in medio domus ejus,
et consumet eam, et ligna ejus, et
lapides ejus.
5. Et egressus est angelus, qui
loquebatur in me; et dixit ad me:
Leva oculos tuos, et vide, quid est
hoc, quod egreditur.
6. Et dixi: Quidnam est? Et ait:
Haec est amphora egrediens. Et
dixit: Haec est oculus eorum in
universa terra.
7. Et ecce! talentum plumbi
portabatur, et ecce! mulier una
sedens in medio amphorae.
8. Et dixit: Haec est impietas.
Et projecit eam in medio ampho-
rae, et misit massam plumbeam
in os ejus.
9. Et levavi oculos meos, et vi-
di; et ecce! duae mulieres egre-
dientes, et spiritus in alis earum,
et habebant alas quasi alas milvi;
et levaverunt amphoram inter
terram, et coelum.
10. Et dixi ad angelum, qui lo-

8. manus

quebatur in me: Quo istae deferunt amphoram?

11. Et dixit ad me: Ut aedificetur ei domus in terra Sennaar, et stabiliatur, et ponatur ibi super basem suam.

Cap. 6.

De templo Messiano.

1. Et conversus sum, et levavi oculos meos, et vidi; et ecce! quatuor quadrigae egredientes de medio duorum montium; et montes, montes aerei.

2. In quadriga prima equi rufi, et in quadriga secunda equi nigri,

3. et in quadriga tertia equi albi, et in quadriga quarta equi varii, et fortes.

4. Et respondi, et dixi ad angelum, qui loquebatur in me: Quid sunt haec, domine mi?

5. Et respondit angelus, et ait ad me: Isti sunt quatuor venti coeli, qui egrediuntur, ut stent coram Dominatore omnis terrae.

6. In qua erant equi nigri, egrediebantur in terram Aquilonis; et albi egressi sunt post eos; et varii egressi sunt ad terram Austri.

7. Qui autem erant robustissimi, exierunt, et quaerebant ire, et discurrere per omnem terram. Et dixit: Ite, perambulate terram; et perambulaverunt terram.

8. Et vocavit me, et locutus est ad me, dicens: Ecce! qui egrediuntur in terram Aquilonis, requiescere fecerunt spiritum meum in terra Aquilonis.

9. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

10. Sume a transmigratione ab Holdai, et a Tobia, et ab Idaia; et venies tu in die illa, et intrabis domum Josiae, filii Sophoniae, qui venerunt de Babylone.

11. Et sumes aurum, et argentum; et facies coronas, et pones in capite Jesu filii Josedec a) sacerdotis magni,

a) 1590. Josedech

12. et loqueris ad eum,
Haec ait Dominus exercitu
cens: * Ecce! vir oriens
ejus; et subter eum orie
aedificabit templum Domi

* Luc. 1, 78.

13. Et ipse extruet templ
mino; et ipse portabit g
et sedebit, et dominabitu
solio suo; et erit sacerdo
solio suo, et consilium pa
inter illos duos.

14. Et coronae erunt H
Tobiae, et Idaiae, et He
Sophoniae, memoriale in
Domini.

15. Et qui procul sunt, v
et aedificabunt in templo
ni; et scietis, quia Domin
cituum misit me ad vos.
tem hoc, si auditu audier
cem Domini Dei vestri.

Cap. 7.

De jejuniis Judæorum et operib
cordiæ.

1. Et factum est in anno
Darii regis, factum est v
Domini ad Zachariam, in
mensis noni, qui est Casle

2. Et miserunt ad dom
Sarasar, et Rogommelech
qui erant cum eo ad depre
faciem Domini;

3. ut dicerent sacerdoti
mus Domini exercituum,
phetis loquentes: Numqu
dum est mihi in quinto me
sanctificare me debeo, sic
feci multis annis?

4. Et factum est verbum
ni exercituum ad me, dicer

5. Loquere ad omnem po
terrae, et ad sacerdotes, di
Cum jejunaretis, et plange
quinto et septimo per hos s
ginta annos: numquid je
jejunastis mihi? *Jes. 5

6. Et cum comedistis, et bi
numquid non vobis comed
vobismetipsis bibistis?

7. Numquid non sunt v

ocutus est Dominus in ma-
ophetarum priorum, cum
Jerusalem habitaretur, et
opulentá, ipsa et urbes in
tu ejus, et ad Austrum, et in
stribus habitaretur?
t factum est verbum Domi-
Zachariam, dicens:
aec ait Dominus exercitu-
cens: *Judicium verum ju-
, et misericordiam, et mi-
nes facite, unusquisque
atre suo. *Mich. 6, 8.
Matth. 23, 23.
Et viduam, et pupillum, et
m, et pauperem nolite ca-
ri; et malum vir fratri suo
gitet in corde suo.
d. 22, 22. Jes. 1, 23. Jer. 5, 28.
Et noluerunt attendere, et
unt scapulam receden-
et aures suas aggravave-
e audirent.
Et cor suum posuerunt ut
atem, ne audirent legem,
a, quae misit Dominus ex-
m in spiritu suo per ma-
rophetarum priorum; et
st indignatio magna a Do-
xercituum.
t factum est, sicut locutus
non audierunt; sic clama-
t non exaudiam, dicit Do-
xercituum.
t dispersi eos per omnia
uae nesciunt; et terra de-
st ab eis, eo quod non es-
siens et revertens; et po-
terram desiderabilem in
m.

Cap. 8.

ra gloria Jerusalem.

factum est verbum Domi-
cituum, dicens:
ec dicit Dominus exerci-
Zelatus sum Sion zelo ma-
indignatione magna zela-
eam.
ec dicit Dominus exerci-
Reversus sum ad Sion, et
o in medio Jerusalem; et

5 recedentes,

vocabitur Jerusalem civitas veritatis, et mons Domini exercituum mons sanctificatus.

4. Haec dicit Dominus exercituum: Adhuc habitabunt senes, et anus in plateis Jerusalem; et viri baculus in manu ejus prae multitudine dierum.

5. Et plateae civitatis complebuntur infantibus, et puellis ludentibus in plateis ejus.

6. Haec dicit Dominus exercituum: Si videbitur difficile in oculis reliquiarum populi hujus in diebus illis, numquid in oculis meis difficile erit, dicit Dominus exercituum?

7. Haec dicit Dominus exercituum: Ecce! ego salvabo populum meum de terra Orientis, et de terra Occasus solis.

8. Et adducam eos, et habitabunt in medio Jerusalem; et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum in veritate, et in justitia.

9. Haec dicit Dominus exercituum: Confortentur manus vestrae, qui auditis in his diebus sermones istos per os prophetarum, in die, qua fundata est domus Domini exercituum, ut templum aedificaretur.

10. Siquidem ante dies illos merces hominum non erat, nec merces jumentorum erat, neque introeunti, neque exeunti erat pax prae tribulatione; et dimisi omnes homines, unumquemque contra proximum suum.

11. Nunc autem non juxta dies priores ego faciam reliquiis populi hujus, dicit Dominus exercituum,

12. sed semen pacis erit; vinea dabit fructum suum, et terra dabit germen suum, et coeli dabunt rorem suum; et possidere faciam reliquias populi hujus universa haec.

13. Et erit: sicut eratis maledictio in gentibus, domus Juda, et

domus Israël; sic salvabo vos, et eritis benedictio; nolite timere, confortentur manus vestrae.

14. Quia haec dicit Dominus exercituum: Sicut cogitavi, ut affligerem vos, cum ad iracundiam provocassent patres vestri me, dicit Dominus,

15. et non sum misertus: sic conversus cogitavi in diebus istis, ut benefaciam domui Juda, et Jerusalem; nolite timere.

16. Haec sunt ergo verba, quae facietis: * Loquimini veritatem, unusquisque cum proximo suo; veritatem, et judicium pacis judicate in portis vestris. * Eph. 4, 25.

17. Et unusquisque malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris; et juramentum mendax ne diligatis; omnia enim haec sunt, quae odi, dicit Dominus.

18. Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens:

19. Haec dicit Dominus exercituum: Jejunium quarti, et jejunium quinti, et jejunium septimi, et jejunium decimi erit domui Juda in gaudium, et laetitiam, et in solemnitates praeclaras; veritatem tantum, et pacem diligite.

20. Haec dicit Dominus exercituum: Usquequo veniant populi, et habitent in civitatibus multis,

21. et vadant habitatores, unus ad alterum, dicentes: Eamus, et deprecemur faciem Domini, et quaeramus Dominum exercituum; vadam etiam ego.

22 Et venient populi multi, et gentes robustae ad quaerendum Dominum exercituum in Jerusalem; et deprecandam faciem Domini.

23. Haec dicit Dominus exercituum: In diebus illis, in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium, et apprehendent fimbriam viri Judaei, dicentes: Ibimus vobiscum; audivimus enim, quoniam Deus vobiscum est.

a) 1590. igne

Cap. 9.

Adversus Syros et Philistæos. B
cus futurus.

1. Onus verbi Domini
Hadrach, et Damasci requ
quia Domini est oculus h
et omnium tribuum Israë

2. Emath quoque in t
ejus, et Tyrus, et Sidon:
pserunt quippe sibi sap
valde.

3. Et aedificavit Tyrus m
nem suam, et coacervavit
tum quasi humum, et auru
tum platearum.

4. Ecce Dominus possi
am, et percutiet in mari
dinem ejus, et haec igni a
rabitur.

5. Videbit Ascalon, et t
et Gaza, et dolebit nimis
caron, quoniam confusa
ejus; et peribit rex de G
Ascalon non habitabitur.

6. Et sedebit separator
to, et disperdam superbi
listhinorum.

7. Et auferam sanguin
de ore ejus, et abominatio
de medio dentium ejus, e
quetur etiam ipse Deo no
erit quasi dux in Juda, et A
quasi Jebusaeus.

8. Et circumdabo domu
am ex his, qui militant mi
tes et revertentes, et non
bit super eos ultra exacto
nunc vidi in oculis meis.

9. * Exulta satis filia Sio
la filia Jerusalem: Ecce! r
veniet tibi justus, et salva
pse pauper, et ascendens s
sinam, et super pullum fili
nae. * Jes. 62, 11. Math. 2

10. Et disperdam quadri
Ephraim, et equum de Jeru
et dissipabitur arcus belli
quetur pacem gentibus, e
stas ejus a mari usque ad ma
fluminibus usque ad fines t

11. Tu quoque in sangu

ıti tui emisisti vinctos tuos
ı, in quo non est aqua.
.Convertimini ad munitio-
ncti spei,hodie quoque an-
ns duplicia reddam tibi.
)uoniam extendi mihi Ju-
quasi arcum, implevi E-
; et suscitabo filios tuos
per filios tuos Graecia; et
te quasi gladium fortium.
t Dominus Deus super e-
bitur, et exibit ut fulgur,
ı ejus; et Dominus Deus in
ınet, et vadet in turbine
r
ɔminus exercituum prote-
et devorabunt, et subji-
pidibus fundae; et biben-
riabuntur quasi a vino, et
ntur ut phialae, et quasi
altaris.
salvabit eos Dominus De-
rm in die illa, ut gregem po-
; quia lapides sancti ele-
ur super terram ejus.
uid enim bonum ejus est,
i pulchrum ejus, nisi fru-
electorum, et vinum ger-
virgines?

Cap. 10.

s Judaeis promittitur.

ite a Domino pluviam in
serotino, et Dominus fa-
s, et pluviam imbris da-
ingulis herbam in agro.
ia simulacra locuta sunt
t divini viderunt menda-
somniatores locuti sunt
) vane consolabantur; id-
aducti sunt quasi grex; af-
, quia non est eis pastor.
ıer pastores iratus est fu-
s, et super hircos visita-
ı visitavit Dominus exer-
regem suum, domum Ju-
suit eos quasi equum glo-
in bello.
pso angulus, ex ipso pa-
ipso arcus praelii, ex ipso
ur omnis exactor simul.
trunt quasi fortes concul-
cantes lutum viarum in praelio;
et bellabunt, quia Dominus cum
eis; et confundentur ascensores
equorum.
6. Et confortabo domum Juda,
et domum Joseph salvabo; et con-
vertam eos, quia miserebor eo-
rum; et erunt sicut fuerunt, quan-
do non projeceram eos; ego enim
Dominus Deus eorum, et exaudi-
am eos.
7. Et erunt quasi fortes Ephra-
im, et laetabitur cor eorum quasi
a vino; et filii eorum videbunt, et
laetabuntur, et exultabit cor eo-
rum in Domino.
8. Sibilabo eis, et congregabo
illos, quia redemi eos; et multi-
plicabo eos, sicut ante fuerant
multiplicati.
9. Et seminabo eos in populis,
et de longe recordabuntur mei;
et vivent cum filiis suis, et rever-
tentur.
10. Et reducam eos de terra Ae-
gypti, et de Assyriis congregabo
eos, et ad terram Galaad et Liba-
ni adducam eos, et non invenie-
tur eis locus;
11. et transibit in maris freto,
et percutiet in mari fluctus, et con-
fundentur omnia profunda flumi-
nis,* et humiliabitur superbia As-
sur, et sceptrum Aegypti recedet.

*Apocal. 16, 12. Jes. 11, 15.

12. Confortabo eos in Domino,
et in nomine ejus ambulabunt, di-
cit Dominus.

Cap. 11.

De pastoribus malis. De vendendo pro triginta argenteis.

1. Aperi Libane! portas tuas,
et comedat ignis cedros tuas.
2. Ulula abies, quia cecidit ce-
drus, quoniam magnifici vastati
sunt; ululate quercus Basan; quo-
niam succisus est saltus munitus.
3. Vox ululatus pastorum, quia
vastata est magnificentia eorum;
vox rugitus leonum, quoniam va-
stata est superbia Jordanis.

Juda b) 1590. add. et

4. Haec dicit Dominus Deus meus: Pasce pecora occisionis,

5. quae qui possederant, occidebant, et non dolebant, et vendebant ea, dicentes: Benedictus Dominus, divites facti sumus; et pastores eorum non parcebant eis.

6. Et ego non parcam ultra super habitantes terram, dicit Dominus; ecce! ego tradam homines, unumquemque in manu proximi sui, et in manu regis sui; et concident terram, et non eruam de manu eorum.

7. Et pascam pecus occisionis propter hoc, o pauperes gregis. Et assumpsi mihi duas virgas, unam vocavi decorem, et alteram vocavi funiculum; et pavi gregem.

8. Et succidi tres pastores in mense uno, et contracta est anima mea in eis; siquidem et anima eorum variavit in me.

9. Et dixi: Non pascam vos; quod moritur, moriatur; et quod succiditur, succidatur; et reliqui devorent unusquisque carnem proximi sui.

10. Et tuli virgam meam, quae vocabatur decus, et abscidi eam, ut irritum facerem foedus meum, quod percussi cum omnibus populis.

11. Et in irritum deductum est in die illa; et cognoverunt sic pauperes gregis, qui custodiunt mihi, quia verbum Domini est.

12. Et dixi ad eos: Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam; et si non, quiescite. * Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos.

*Math 27. 9.

13. Et dixit Dominus ad me: Projice illud ad statuarium, decorum pretium, quo appretiatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos; et projeci illos in domum Domini ad statuarium.

14. Et praecidi virgam meam secundam, quae appellabatur funiculus, ut dissolverem g
tatem inter Judam a), et I

15. Et dixit Dominus ad
huc sume tibi vasa pastor

16. Quia ecce! ego susc
storem in terra, qui dere
visitabit, dispersum non
et contritum non sanabi
quod stat, non enutriet,
pinguium comedet, et un
rum dissolvet.

17. O pastor, et idolu
linquens gregem; gladi
brachium ejus, et super
dextrum ejus; brachiu
riditate siccabitur, et oc
ter ejus tenebrescens ob
tur.

Cap. 12.

Judaei liberabuntur; aspicient ad
transfixerunt.

1. Onus verbi Domini
raël: Dicit Dominus e
coelum, et fundans terra
gens spiritum hominis in

2. Ecce! ego ponam J
superliminare crapulae
populis in circuitu; sed
erit in obsidione contr
lem.

3. Et erit: In die illa p
rusalem lapidem oneris
populis; omnes, qui lev
am b), concisione lacera
et colligentur adversus
nia regna terrae.

4. In die illa, dicit D
percutiam omnem equu
porem, et ascensorem e
mentiam; et super dom
aperiam oculos meos, et o
quum populorum percut
citate.

5. Et dicent duces Juda
suo: Confortentur mihi h
res Jerusalem in Domino
tuum Deo eorum.

6. In die illa ponam du
sicut caminum ignis in li
sicut faciem c) ignis in fo

a) 1590. Juda, b) 1590. eum, c) 1590. 1592. 1593. 1598. 1624
juxta Lucam Brug. et Plantinianas editt. „facem"

bunt ad dexteram, et ad si-
ı omnes populos in circui-
ıabitabitur Jerusalem rur-
ɔco suo in Jerusalem.
: salvabit Dominus taber-
Juda, sicut in principio;
magnifice glorietur domus
et gloria habitantium Je-
n contra Judam a).
die illa proteget Dominus
ores Jerusalem, et erit, qui
rit ex eis in die illa, quasi
et domus David quasi Dei,
ıgelus Domini in conspe-
um.
erit in die illa: quaeram
re omnes gentes, quae ve-
ontra Jerusalem.
t effundam super domum
et super habitatores Jeru-
piritum gratiae, et pre-
et aspicient ad me, quem
unt; et plangent eum
quasi super unigenitum,
ɔunt super eum, ut doleri
morte primogeniti.
*Joh. 19, 37.
die illa magnus erit plan-
erusalem*, sicut planctus
mmon in campo Maged-
* 2 Paral. 35, 22.
t planget terra; familiae
iae seorsum; familiae do-
vid seorsum, et mulieres
eorsum;
miliae domus Nathan se-
et mulieres eorum seor-
miliae domus Levi seor-
nulieres eorum seorsum;
Semei seorsum, et mulie-
ım seorsum.
nes familiae reliquae, fa-
: familiae seorsum, et mu-
rum seorsum.

Cap. 13.

essiæ passio fons gratiæ.

ie illa erit fons patens do-
id, et habitantibus Jeru-
ablutionem peccatoris,
ruatae.
t erit in die illa, dicit Do-
minus exercituum: Disperdam
nomina idolorum de terra, et non
memorabuntur ultra; et pseudo-
prophetas, et spiritum immun-
dum auferam de terra. *Ezech. 30, 13.
3. Et erit, cum prophetaverit
quispiam ultra, dicent ei pater e-
jus, et mater ejus, qui genuerunt
eum: Non vives; quia mendaci-
um locutus es in nomine Domini.
Et configent eum pater ejus et ma-
ter ejus, genitores ejus, cum pro-
phetaverit.
4. Et erit: In die illa confun-
dentur prophetae, unusquisque
ex visione sua, cum prophetave-
rit; nec operientur pallio sacci-
no, ut mentiantur;
5. sed dicet: Non sum prophe-
ta, homo agricola ego sum; quo-
niam Adam exemplum meum ab
adolescentia mea.
6. Et dicetur ei: Quid sunt pla-
gae istae in medio manuum tua-
rum? Et dicet: His plagatus sum in
domo eorum, qui diligebant me.
7. Framea suscitare super pa-
storem meum, et super virum co-
haerentem mihi, dicit Dominus
exercituum*; percute pastorem,
et dispergentur oves; et conver-
tam manum meam ad parvulos.
*Math. 26, 31. Marc. 14, 27.
8. Et erunt in omni terra, dicit
Dominus; partes duae in ea dis-
pergentur, et deficient; et tertia
pars relinquetur in ea.
9. Et ducam tertiam partem per
ignem, et uram eos, sicut uritur
argentum; et probabo eos, sicut
probatur aurum. Ipse vocabit no-
men meum, et ego exaudiam eum.
b) Dicam: Populus meus es; et i-
pse dicet: Dominus Deus meus.

Cap. 14.

Percutiet Dominus gentes. Verus Dei cultus restituetur.

1. Ecce! venient dies Domini, et
dividentur spolia tua in medio tui.
2. Et congregabo omnes gentes
ad Jerusalem in praelium, et ca-
pietur civitas, et vastabuntur do-

9 Juda. b) 1590. add. Et

mus, et mulieres violabuntur; et egredietur media pars civitatis in captivitatem, et reliquum populi non auferetur ex urbe.

3. Et egredietur Dominus, et praeliabitur contra gentes illas, sicut praeliatus est in die certaminis.

4. Et stabunt pedes ejus in die illa super montem olivarum, qui est contra Jerusalem ad Orientem; et scindetur mons olivarum ex media parte sui ad Orientem, et ad Occidentem, praerupto grandi valde, et separabitur medium montis ad Aquilonem, et medium ejus ad meridiem.

5. Et fugietis ad vallem montium eorum, quoniam conjungetur vallis montium usque ad proximum; et fugietis *, sicut fugistis a facie terrae motus in diebus Oziae regis Juda; et veniet Dominus Deus meus, omnesque sancti cum eo. * Amos 1, 1.

6. Et erit in die illa: Non erit lux, sed frigus et gelu.

7. Et erit dies una, quae nota est Domino, non dies neque nox; et in tempore vesperi erit lux.

8. Et erit in die illa: Exibunt aquae vivae de Jerusalem; medium earum ad mare orientale, et medium earum ad mare novissimum; in aestate et in hieme erunt.

9. Et erit Dominus rex super omnem terram; in die illa erit Dominus unus, et erit nomen ejus unum.

10. Et revertetur omnis terra usque ad desertum, de colle Remmon ad Austrum Jerusalem; et exaltabitur, et habitabit a) in loco suo a porta Benjamin usque ad locum portae prioris, et usque ad portam angulorum; et a turre Hananeel usque ad torcularia regis.

11. Et habitabunt in ea, et anathema non erit amplius; sed sedebit Jerusalem secura.

12. Et haec erit plaga, qua percutiet Dominus omnes gentes, quae pugnaverunt adversus Jerusalem; tabescet caro uniuscujusque stantis super pedes s
culi ejus contabescent i
nibus suis, et lingua eor
bescet in ore suo.

13. In die illa erit tum
mini magnus in eis; et a
det vir manum proximi s
seretur manus ejus supe
proximi sui.

14. Sed et Judas b) pug
versus Jerusalem; et c
buntur divitiae omnium
in circuitu, aurum, et a
et vestes multae satis.

15. Et sic erit ruina eq
li, et cameli, et asini, et
jumentorum, quae fuer
stris illis, sicut ruina hae

16. Et omnes, qui reliqu
de universis gentibus, qu
runt contra Jerusalem, a
ab anno in annum, ut ad
gem, Dominum exercitu
lebrent festivitatem tabe
rum.

17. Et erit: qui non as
de familiis terrae ad Je
ut adoret regem, Domin
cituum, non erit super e

18. Quod et si familia
non ascenderit, et non
nec super eos erit, sed e
qua percutiet Dominus
gentes, quae non ascend
celebrandam festivitate
naculorum.

19. Hoc erit peccatum
et hoc peccatum omniu
um, quae non ascenderi
lebrandam festivitatem
culorum.

20. In die illa erit, qu
fraenum equi est, sanctu
no; et erunt lebetes in d
mini quasi phialae coram

21. Et erit omnis lebes
salem, et in Juda sanctific
mino exercituum; et ven
nes immolantes, et sume
et coquent in eis; et non e
cator ultra in domo Domi
cituum in die illo.

---

a) 1590. et habitabitur, 1598. habitavit, b) 1590. Juda

ALACHIAS PROPHETA.

CAP. 1.

, beneficiorum Dei immemorem, t, novum et mundum annunciat sacrificium.

us verbi Domini ad Israël
u Malachiae a).
exi vos, dicit Dominus, et di-
In quo dilexisti nos? Non-
ter erat Esau Jacob, dicit
us, et * dilexi Jacob,

* Rom. 9, 13.

u autem odio habui? et po-
nontes ejus in solitudinem,
editatem ejus in dracones
i.
uod si dixerit Idumaea: De-
sumus, sed revertentes ae-
imus, quae destructa sunt;
icit Dominus exercituum:
lificabunt, et ego destru-
vocabuntur termini impi-
et populus, cui iratus est
us usque in aeternum.
oculi vestri videbunt; et
etis: Magnificetur Domi-
er terminum Israël.
ius honorat patrem, et ser-
minum suum; si ergo Pa-
sum, ubi est honor meus?
minus ego sum, ubi est ti-
us, dicit Dominus exerci-
ad vos, o sacerdotes, qui
is nomen meum, et dixi-
quo despeximus nomen

fertis super altare meum
pollutum, et dicitis: In
luimus te? In eo, quod di-
ensa Domini despecta est.
offeratis caecum ad immo-
, nonne malum est? et si
s claudum, et languidum,
alum est? offer illud du-
placuerit ei, aut si susce-
iem tuam, dicit Dominus
um.

9. Et nunc deprecamini vultum
Dei, ut misereatur vestri (de ma-
nu enim vestra factum est hoc), si
quomodo suscipiat facies vestras,
dicit Dominus exercituum.
10. Quis est in vobis, qui clau-
dat ostia, et incendat altare meum
gratuito? non est mihi voluntas
in vobis, dicit Dominus exercitu-
um; et munus non suscipiam de
manu vestra.
11. * Ab ortu enim solis usque
ad occasum, magnum est nomen
meum in gentibus, et in omni loco
sacrificatur, et offertur nomini
meo oblatio munda; quia ma-
gnum est nomen meum in genti-
bus, dicit Dominus exercituum.

* Ps. 112, 3.

12. Et vos polluistis illud in eo,
quod dicitis: Mensa Domini con-
taminata est; et quod superponi-
tur, contemptibile est cum igne,
qui illud devorat.
13. Et dixistis: Ecce! de labo-
re, et exsufflastis illud, dicit Do-
minus exercituum, et intulistis de
rapinis claudum, et languidum,
et intulistis munus; numquid sus-
cipiam illud de manu vestra, dicit
Dominus?
14. Maledictus dolosus, qui ha-
bet in grege suo masculum, et vo-
tum faciens immolat debile Do-
mino; quia Rex magnus ego, dicit
Dominus exercituum, et nomen
meum horribile in gentibus.

CAP. 2.

Sacerdotibus et populo pœnas promulgat.

1. Et nunc ad vos mandatum
hoc, o sacerdotes!
2. * Si nolueritis audire, et si no-
lueritis ponere super cor, ut de-
tis gloriam nomini meo, ait Domi-
nus exercituum; mittam in vos e-

add. prophetæ. b) 1590. add. Seir

gestatem, et maledicam benedictionibus vestris, et maledicam illis; quoniam non posuistis super cor. *Lev. 26, 14. Deut. 28, 15.

3. Ecce! ego projiciam vobis brachium, et dispergam super vultum vestrum stercus solemnitatum vestrarum, et assumet vos secum.

4. Et scietis, quia misi ad vos mandatum istud, ut esset pactum meum cum Levi, dicit Dominus exercituum.

5. Pactum meum fuit cum eo vitae et pacis; et dedi ei timorem, et timuit me, et a facie nominis mei pavebat.

6. Lex veritatis fuit in ore ejus, et iniquitas non est inventa in labiis ejus; in pace, et in aequitate ambulavit mecum, et multos avertit ab iniquitate.

7. Labia enim sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus; quia angelus Domini exercituum est.

8. Vos autem recessistis de via, et scandalizastis plurimos in lege; irritum fecistis pactum Levi, dicit Dominus exercituum.

9. Propter quod et ego dedi vos contemptibiles, et humiles omnibus populis, sicut non servastis vias meas, et accepistis faciem in lege.

10. * Numquid non pater unus omnium nostrum; numquid non Deus unus creavit nos? quare ergo despicit unusquisque nostrum fratrem suum, violans pactum patrum nostrorum? *Matth. 23, 9. Eph. 4, 6.

11. Transgressus est Juda, et abominatio facta est in Israël, et in Jerusalem; quia contaminavit Judas a) sanctificationem Domini, quam dilexit, et habuit filiam dei alieni.

12. Disperdet Dominus virum, qui fecerit hoc, magistrum, et discipulum de tabernaculis Jacob, et offerentem munus Domino exercituum.

a) 1690. Juda

13. Et hoc rursum fecist
riebatis lacrymis altare D
fletu, et mugitu, ita ut non
am ultra ad sacrificium, n
piam placabile quid de m
stra.
14. Et dixistis: Quam
sam? quia Dominus test
est inter te, et uxorem pu
tuae, quam tu despexisti;
particeps tua, et uxor foed
15. Nonne unus fecit, et
um spiritus ejus est? Et qu
quaerit, nisi semen Dei? C
te ergo spiritum vestrum,
rem adolescentiae tuae
spicere.
16. Cum odio habueris,
dicit Dominus Deus Israë
riet autem iniquitas vestin
ejus, dicit Dominus exerc
custodite spiritum vestrum
lite despicere.
17. Laborare fecistis Do
in sermonibus vestris, et
In quo eum fecimus labor
eo, quod dicitis: Omnis, q
malum, bonus est in co
Domini, et tales ei place
certe ubi est Deus judicii?

CAP. 3.

De Messia, ejusque præcur

1. * Ecce! ego mitto a
meum, et praeparabit vi
faciem meam. Et statim ve
templum suum dominator
vos quaeritis; et angelu
menti, quem vos vultis. E
nit, dicit Dominus exerc
*Matth. 11, 10. Marc. 1, 2. Luc. 1,
2. et quis poterit cogita
adventus ejus, et quis stab
dendum eum? ipse enim
gnis conflans, et quasi her
lonum:
3. Et sedebit conflans, e
dans argentum, et purgab
Levi, et colabit eos quasi
et quasi argentum, et erunt
no offerentes sacrificia in j

placebit Domino sacrifici-
da, et Jerusalem sicut dies
i, et sicut anni antiqui.
accedam ad vos in judicio,
testis velox maleficis, et ad-
, et perjuris, et qui calum-
r mercedem mercenarii, a)
, et pupillos, et opprimunt
rinum, nec timuerunt me,
Dominus exercituum.
go enim Dominus, et non
; et vos filii Jacob non estis
npti.
liebus enim patrum vestro-
ecessistis a legitimis meis,
custodistis *. Revertimini
, et revertar ad vos, dicit
us exercituum. Et dixistis:
revertemur? * Zach. 1, 3.
i affiget homo Deum, quia
ifigitis me? Et dixistis: In
nfigimus te? In decimis, et
nitiis.
in penuria vos maledicti e-
me vos configitis gens tota.
nferte omnem decimam in
m, et sit cibus in domo
probate me super hoc, di-
ninus; si non aperuero vo-
aractas coeli, et effudero
benedictionem usque ad
ntiam.
t increpabo pro vobis de-
iem, et non corrumpet fru-
rrae vestrae; nec erit ste-
nea in agro, dicit Dominus
uum.
t beatos vos dicent omnes
eritis enim vos terra de-
ilis, dicit Dominus exer-

Invaluerunt super me ver-
a, dicit Dominus.
* Joh. 21, 14.
t dixistis: Quid locuti su-
ntra te? Dixistis: Vanus
i servit Deo; et quod e-
entum, quia custodivimus
ta ejus, et quia ambulavi-
stes coram Domino exer-
i?

15. Ergo nunc beatos dicimus arrogantes; siquidem aedificati sunt facientes impietatem, et tentaverunt Deum, et salvi facti sunt.

16. Tunc locuti sunt timentes Dominum, unusquisque cum proximo suo: Et attendit Dominus, et audivit; et scriptus est liber monumenti coram eo timentibus Dominum, et cogitantibus nomen ejus.

17. Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die, qua ego facio, in peculium; et parcam eis, sicut parcit vir filio suo servienti sibi.

18. Et convertemini b), et videbitis, quid sit inter justum et impium; et inter servientem Deo, et non servientem ei.

Cap. 4.

Impiorum supplicia. Elias mittendus ante diem Domini.

1. Ecce! enim dies veniet succensa quasi caminus; et erunt omnes superbi, et omnes facientes impietatem stipula; et inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quae non derelinquet eis radicem, et germen.

2. * Et orietur vobis timentibus nomen meum sol justitiae, et sanitas in pennis ejus; et egrediemini, et salietis sicut vituli de armento. * Luc. 1, 78.

3. Et calcabitis impios, cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum in die, qua ego facio, dicit Dominus exercituum.

4. * Mementote legis Moysi servi mei, quam mandavi ei in Horeb ad omnem Israël, praecepta et judicia. * Exod. 20. Deut. 4, 5. 6.

5. * Ecce! ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, et horribilis.
* Matth. 17, 10. Marc. 9, 10. Luc. 1, 17.

6. Et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum; ne forte veniam, et percutiam terram anathemate.

a) 5. add. et humiliant   b) 1590. convertimini,

LIBER PRIMUS

MACHABÆORU[M]

CAP. 1.

Antiochus Epiphanes templum diripit, et Judæos cogit religionem ejurare.

1. Et factum est, postquam percussit Alexander Philippi Macedo, qui primus regnavit in Graecia, egressus de terra Cethim, Darium regem Persarum, et Medorum:

2. Constituit praelia multa, et obtinuit omnium munitiones, et interfecit reges terrae,

3. et pertransiit usque ad fines terrae; et accepit spolia multitudinis gentium; et siluit terra in conspectu ejus.

4. Et congregavit virtutem, et exercitum fortem nimis; et exaltatum est, et elevatum cor ejus;

5. et obtinuit regiones gentium, et tyrannos; et facti sunt illi in tributum.

6. Et post haec decidit in lectum, et cognovit, quia moreretur.

7. Et vocavit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti a juventute; et divisit illis regnum suum, cum adhuc viveret.

8. Et regnavit Alexander annis duodecim, et mortuus est.

9. Et obtinuerunt pueri ejus regnum, unusquisque in loco suo;

10. et imposuerunt omnes sibi diademata post mortem ejus, et filii eorum post eos annis multis, et multiplicata sunt mala in terra.

11. Et exiit ex eis radix peccatrix a), Antiochus illustris, filius Antiochi regis, qui fuerat Romae obses; et regnavit in anno centesimo trigesimo septimo regni Graecorum.

12. In diebus illis exierunt ex Israël filii iniqui, et suaserunt multis, dicentes: Eamus ponamus testamentum c tibus, quae circa nos sun ex quo recessimus ab eis, runt nos multa mala.

13. Et bonus visus est s oculis eorum.

14. Et destinaverunt a populo, et abierunt ad re dedit illis potestatem, ut f justitiam gentium.

15. Et aedificaverunt g um in Jerosolymis secun ges nationum;

16. et fecerunt sibi pr et recesserunt a testame cto, et juncti sunt nation venumdati sunt, ut facer lum.

17. Et paratum est reg conspectu Antiochi, et co gnare in terra Aegypti, u ret super duo regna.

18. Et intravit in Aegy multitudine gravi, in cur elephantis, et equitibus, e sa navium multitudine;

19. et constituit bellum sus Ptolemaeum regem A et veritus est Ptolemaeus ejus, et fugit, et ceciderı nerati multi.

20. Et comprehendit c munitas in terra Aegypti cepit spolia terrae Aegypt

21. Et convertit Anti postquam percussit Aegyp centesimo et quadragesi tio anno; et ascendit ad I

22. Et ascendit Jeroso in multitudine gravi.

23. Et intravit in sancti nem cum superbia, et acc tare aureum, et candelabr minis, et universa vasa e mensam propositionis, et

a) 1690. peccati,

et phialas, et mortariola au-
et velum, et coronas, et or-
entum aureum, quod in facie
li erat; et comminuit omnia.
. Et accepit argentum, et au-
et vasa concupiscibilia; et
oit thesauros occultos, quos
nit; et sublatis omnibus ab-
terram suam.
Et fecit caedem hominum,
utus est in superbia magna.
Et factus est planctus ma-
in Israël, et in omni loco eo-

et ingemuerunt principes,
iores; virgines, et juvenes
nati sunt; et speciositas mu-
n immutata est.
Omnis maritus sumpsit la-
um; et quae sedebant in
maritali, lugebant;
et commota est terra super
antes in ea, et universa do-
acob induit confusionem.
Et post duos annos dierum
rex principem tributorum
itates Juda, et venit Jerusa-
um turba magna.
Et locutus est ad eos verba
ica in dolo; et crediderunt

Et irruit super civitatem
te, et percussit eam plaga
g, et perdidit populum mul-
Israël.
Et accepit spolia civitatis;
endit eam igni a), et destru-
mos ejus, et muros ejus in
tu;
t captivas duxerunt mulie-
t natos, et pecora possede-

Et aedificaverunt civitatem
muro magno et firmo, et
us firmis, et facta est illis
m.
Et posuerunt illic gentem
ricem viros iniquos, et
uerunt in ea; et posuerunt
et escas, et congregaverunt
Jerusalem;
t reposuerunt illic; et fa-
cti sunt in laqueum magnum.
38. Et factum est hoc ad insidi-
as sanctificationi, et in diabolum
malum in Israël;
39. et effuderunt sanguinem in-
nocentem per circuitum sanctifi-
cationis, et contaminaverunt san-
ctificationem.
40. Et fugerunt habitatores Je-
rusalem propter eos, et facta est
habitatio exterorum, et facta est
extera semini suo, et nati ejus re-
liquerunt eam.
41. Sanctificatio ejus desolata
est sicut solitudo, * dies festi ejus
conversi sunt in luctum, sabbata
ejus in opprobrium, honores e-
jus in nihilum. *Tob. 2, 6. Amos 8, 10.
42. Secundum gloriam ejus mul-
tiplicata est ignominia ejus; et
sublimitas ejus conversa est in
luctum.
43. Et scripsit rex Antiochus
omni regno suo, ut esset omnis
populus, unus; et relinqueret u-
nusquisque legem suam.
44. Et consenserunt omnes gen-
tes secundum verbum regis An-
tiochi:
45. Et multi ex Israël consen-
serunt servituti ejus, et sacrifica-
verunt idolis, et coinquinaverunt
sabbatum.
46. Et misit rex libros per ma-
nus nunciorum in Jerusalem, et
in omnes civitates Juda; ut se-
querentur leges gentium terrae,
47. et prohiberent holocausta,
et sacrificia, et placationes fieri
in templo Dei,
48. et prohiberent celebrari
sabbatum, et dies solemnes;
49. et jussit coinquinari sancta,
et sanctum populum Israël.
50. Et jussit aedificari aras, et
templa, et idola, et immolari car-
nes suillas, et pecora communia;
51. et relinquere filios suos in-
circumcisos, et coinquinari ani-
mas eorum in omnibus immun-
dis b), et abominationibus, ita ut
obliviscerentur legem, et immu-

10. igne, b) 1590. immunditiis,

tarent omnes justificationes Dei.
52. Et quicumque non fecissent secundum verbum regis Antiochi, morerentur.
53. Secundum omnia verba haec scripsit omni regno suo; et praeposuit principes populo, qui haec fieri cogerent.
54. Et jusserunt civitatibus Juda sacrificare.
55. Et congregati sunt multi de populo ad eos, qui dereliquerant legem Domini; et fecerunt mala super terram;
56. et effugaverunt populum Israël in abditis, et in absconditis fugitivorum locis.
57. Die quintadecima mensis Casleu, quinto et quadragesimo et centesimo anno aedificavit rex Antiochus abominandum idolum desolationis super altare Dei, et per universas civitates Juda in circuitu aedificaverunt aras.
58. Et ante januas domorum, et in plateis incendebant thura, et sacrificabant;
59. et libros legis Dei combusserunt igni a), scindentes eos;
60. et apud quemcumque inveniebantur libri testamenti Domini, et quicumque observabat legem Domini, secundum edictum regis trucidabant eum.
61. In virtute sua faciebant haec populo Israël, qui inveniebatur in omni mense et mense in civitatibus.
62. Et quinta et vigesima die mensis sacrificabant super aram, quae erat contra altare.
63. Et mulieres, quae circumcidebant filios suos, trucidabantur secundum jussum regis Antiochi;
64. et suspendebant pueros a cervicibus per universas domos eorum, et eos, qui circumciderant illos, trucidabant.
65. Et multi de populo Israël definierunt apud se, ut non manducarent immunda; et el[...]
magis mori, quam cibis c[...]
nari immundis;
66. et noluerunt infrin[...]
gem Dei sanctam, et tr[...]
sunt;
67. et facta est ira magn[...]
populum b) valde.

C A P. 2.

Mathathias cum filiis obsistit An[...] rannidi; moriturus adhortatur suo[...] trias leges tueantur.

1. In diebus illis surre[...]
thathias filius Joannis, fili[...]
onis, sacerdos ex filiis c)[...]
ab Jerusalem, et consedit i[...]
te Modin.
2. Et habebat filios qu[...]
Joannem, qui cognomin[...]
Gaddis;
3. et Simonem, qui co[...]
nabatur Thasi;
4. et Judam, qui vocabat[...]
chabaeus;
5. et Eleazarum, qui co[...]
nabatur Abaron; et Jon[...]
qui cognominabatur Appl[...]
6. Hi viderunt mala, qu[...]
bant in populo Juda, et in J[...]
lem.
7. Et dixit Mathathias: V[...]
hi! ut quid natus sum vider[...]
tritionem populi mei, et c[...]
tionem civitatis sanctae, e[...]
re illic, cum datur in manib[...]
micorum?
8. Sancta in manu extran[...]
facta sunt; templum ejus[...]
homo ignobilis.
9. Vasa gloriae ejus capti[...]
ducta sunt; trucidati sunt[...]
ejus in plateis, et juvenes e[...]
ciderunt in gladio inimico[...]
10. Quae gens non haered[...]
regnum ejus, et non obtinui[...]
lia ejus?
11. Omnis compositio ej[...]
lata est. Quae erat libera, [...]
est ancilla.
12. Et ecce! sancta nostr[...]

---

a) 1590. igne. b) 1590. add. Israël c) 1590. Joarim.

hritudo nostra, et claritas
ra desolata est, et coinquina-
int ea gentes.
. Quo ergo nobis adhuc vi-
?
.Et scidit vestimenta sua Ma-
tias, et filii ejus; et operue-
se ciliciis,et planxerunt val-

. Et venerunt illuc, qui missi
t a rege Antiocho, ut coge-
eos, qui confugerant in ci-
em Modin, immolare, et ac-
ere thura, et a lege Dei dis-
re.
Et multi de populo Israël
entientes accesserunt ad e-
ed Mathathias, et filii ejus
anter steterunt.
Et respondentes, qui missi
ab Antiocho, dixerunt Ma-
iae; princeps et clarissimus,
gnus es in hac civitate,et or-
filiis, et fratribus.
Ergo accede prior, et fac
n regis, sicut fecerunt om-
ntes, et viri Juda, et qui re-
erunt in Jerusalem; et eris
filii tui inter amicos regis,
plificatus auro, et argento,
neribus multis.
Et respondit Mathathias, et
magna voce: Et si omnes
s regi Antiocho obediunt,
edat unusquisque a servi-
gis patrum suorum, et con-
t mandatis ejus;
ego et filii mei, et fratres
bediemus legi patrum no-
um.
Propitius sit nobis Deus;
t nobis utile relinquere le-
et justitias Dei;
n audiemus verba regis An-
, nec sacrificabimus trans-
entes legis nostrae manda-
eamus altera via.
Et ut cessavit loqui verba
accessit quidam Judaeus in
m oculis sacrificare idolis
aram in civitate Modin,se-
m jussum regis;

10. om. eorum

24. et vidit Mathathias, et do-
luit,et contremuerunt renes ejus,
et accensus est furor ejus secun-
dum judicium legis, et insiliens
trucidavit eum super aram.
25. Sed et virum, quem rex An-
tiochus miserat, qui cogebat im-
molare, occidit in ipso tempore,
et aram destruxit,
26. et zelatus est legem, * sicut
fecit Phinees Zamri filio Salomi.
* Num. 25, 13.
27. Et exclamavit Mathathias
voce magna in civitate, dicens:
Omnis, qui zelum habet legis sta-
tuens testamentum, exeat post
me.
28. Et fugit ipse, et filii ejus in
montes,et reliquerunt, quaecum-
que habebant in civitate.
29. Tunc descenderunt multi
quaerentes judicium,et justitiam,
in desertum;
30. et sederunt ibi ipsi, et filii
eorum a), et mulieres eorum, et
pecora eorum; quoniam inunda-
verunt super eos mala.
31. Et renunciatum est viris re-
gis, et exercitui, qui erat in Jeru-
salem civitate David, quoniam
discessissent viri quidam,qui dis-
sipaverunt mandatum regis, in
loca occulta in deserto, et abiis-
sent post illos multi.
32. Et statim perrexerunt ad
eos, et constituerunt adversus e-
os praelium in die sabbatorum,
33. et dixerunt ad eos: Resi-
stitis et nunc adhuc? exite, et fa-
cite secundum verbum regis An-
tiochi, et vivetis.
34. Et dixerunt: Non exibimus,
neque faciemus verbum regis, ut
polluamus diem sabbatorum.
35. Et concitaverunt adversus
eos praelium.
36. Et non responderunt eis,
nec lapidem miserunt in eos, nec
oppilaverunt loca occulta,
37. dicentes: Moriamur omnes
in simplicitate nostra; et testes
erunt super nos coelum et terra,

quod injuste perditis nos.

38. Et intulerunt illis bellum sabbatis; et mortui sunt ipsi, et uxores eorum, et filii eorum, et pecora eorum usque ad mille animas hominum.

39. Et cognovit Mathathias, et amici ejus, et luctum habuerunt super eos valde.

40. Et dixit vir proximo suo: Si omnes fecerimus, sicut fratres nostri fecerunt, et non pugnaverimus adversus gentes pro animabus nostris, et justificationibus nostris; nunc citius disperdent nos a terra.

41. Et cogitaverunt in die illa, dicentes: Omnis homo, quicumque venerit ad nos in bello die sabbatorum, pugnemus adversus eum; et non moriemur omnes, sicut mortui sunt fratres nostri in occultis.

42. Tunc congregata est ad eos synagoga Assidaeorum fortis viribus ex Israël, omnis voluntarius in lege;

43. et omnes, qui fugiebant a malis, additi sunt ad eos, et facti sunt illis ad firmamentum.

44. Et collegerunt exercitum, et percusserunt peccatores in ira sua, et viros iniquos in indignatione sua; et caeteri fugerunt ad nationes, ut evaderent.

45. Et circuivit Mathathias, et amici ejus, et destruxerunt aras;

46. et circumciderunt pueros incircumcisos, quotquot invenerunt in finibus a) Israël; et in fortitudine.

47. Et persecuti sunt filios superbiae, et prosperatum est opus in manibus eorum;

48. et obtinuerunt legem de manibus gentium, et de manibus regum; et non dederunt cornu peccatori.

49. Et appropinquaverunt dies Mathathiae moriendi, et dixit filiis suis: Nunc confortata est superbia, et castigatio, et tempus eversionis, et ira indign…

50. Nunc ergo, o filii, … tores estote legis, et date … vestras pro testamento … vestrorum;

51. et mementote ope… trum, quae fecerunt in ge… nibus suis; et accipietis … magnam, et nomen aete…

52. * Abraham nonne i… tione inventus est fidelis, … tatum est ei ad justitiam?

* Gen. 22, 2.

53. * Joseph in tempor… stiae suae custodivit ma… et factus est Dominus Ae…

* Gen. 41, 40.

54. * Phinees pater no… lando zelum Dei, accep… mentum sacerdotii aeter…

* Num. 25, 13. Eccl. 45, …

55. * Jesus, dum imple… bum, factus est dux in Isr…

* Jos. 1, 2.

56. * Caleb, dum testifi… ecclesia, accepit haeredi…

* Num. 14, 6. Jos. 14, …

57. * David in sua mi… dia consecutus est sedem … saecula. * 2 Reg. …

58. * Elias, dum zelat z… gis, receptus est in coelu…

* 4 Reg. 2, 11.

59. * Ananias et Azari… saël credentes, liberati … flamma. * Dan. 3, 5…

60. * Daniel in sua sim… liberatus est de ore leon…

* Dan. 6, 22.

61. Et ita cogitate per … tionem, et generatione… omnes, qui sperant in e… infirmantur.

62. Et a verbis viri pe… ne timueritis; quia glo… stercus, et vermis est.

63. Hodie extollitur, et … invenietur; quia conve… in terram suam, et cogita… periit.

64. Vos ergo filii confor… et viriliter agite in lege; … ipsa gloriosi eritis.

a) 1590. finibus eorum

Et ecce! Simon frater ve-
scio, quod vir consilii est;
n audite semper, et ipse erit
s pater.
Et Judas Machabaeus fortis
us a juventute sua, sit vobis
eps militiae, et ipse aget bel-
opuli.
Et adducetis ad vos omnes
res legis; et vindicate vin-
n populi vestri.
Retribuite retributionem
ous, et intendite in praece-
legis.
Et benedixit eos, et appo-
est ad patres suos.
Et defunctus est anno cen-
o et quadragesimo sexto;
ultus est a filiis suis in se-
ris patrum suorum in Mo-
t planxerunt eum omnis Is-
lanctu magno.

Cap. 3.

:lia priora, quae Judas cum ducibus Antiochi iniit.

t surrexit Judas, qui voca-
Machabaeus filius ejus pro

t adjuvabant eum omnes
s ejus: et universi, qui se
nxerant patri ejus, et prae-
atur praelium Israël cum
a.
t dilatavit gloriam populo
induit se loricam sicut gi-
succinxit se arma bellica
praeliis, et protegebat ca-
adio suo.
milis factus est leoni in o-
s suis, et sicut catulus leo-
giens in venatione.
t persequutus est iniquos
utans eos; et qui contur-
populum suum, eos suc-
flammis;
repulsi sunt inimici ejus
more ejus, et omnes ope-
niquitatis conturbati sunt;
cta est salus in manu ejus.
exacerbabat reges multos,
ficabat Jacob in operibus
suis, et in saeculum memoria e-
jus in benedictione.
8. Et perambulavit civitates Ju-
da, et perdidit impios ex eis, et
avertit iram ab Israël.
9. Et nominatus est usque ad
novissimum terrae, et congrega-
vit pereuntes.
10. Et congregavit Apollonius
gentes, et a Samaria virtutem
multam et magnam ad bellandum
contra Israël.
11. Et cognovit Judas, et exiit
obviam illi; et percussit, et occi-
dit illum; et ceciderunt vulnera-
ti multi, et reliqui fugerunt.
12. Et accepit spolia eorum; et
gladium Apollonii abstulit Judas,
et erat pugnans in eo omnibus
diebus.
13. Et audivit Seron princeps
exercitus Syriae, quod congrega-
vit Judas congregationem fideli-
um, et ecclesiam secum,
14. et ait: Faciam mihi nomen,
et glorificabor in regno, et debel-
labo Judam, et eos, qui cum ipso
sunt, qui spernebant verbum re-
gis.
15. Et praeparavit se: et ascen-
derunt cum eo castra impiorum,
fortes auxiliarii, ut facerent vin-
dictam in filios Israël.
16. Et appropinquaverunt us-
que ad Bethoron; et exivit Judas
obviam illi cum paucis.
17. Ut autem viderunt exerci-
tum venientem sibi obviam, dixe-
runt Judae: Quomodo poterimus
pauci pugnare contra multitudi-
nem tantam, et tam fortem, et nos
fatigati sumus jejunio hodie?
18. Et ait Judas: Facile est con-
cludi multos in manus paucorum,
et non est differentia in conspe-
ctu Dei coeli liberare in multis,
et in paucis;
19. quoniam non in multitudi-
ne exercitus victoria belli, sed de
coelo fortitudo est.
20. Ipsi veniunt ad nos in mul-
titudine contumaci, et superbia,
ut disperdant nos, et uxores no-

strας, et filios nostros, et ut spolient nos.

21. Nos vero pugnabimus pro animabus nostris, et legibus nostris;

22. et ipse Dominus conteret eos ante faciem nostram; vos autem ne timueritis eos.

23. Ut cessavit autem loqui, insiluit in eos subito; et contritus est Seron, et exercitus ejus in conspectu ipsius;

24. et persecutus est eum in descensu Bethoron usque in campum, et ceciderunt ex eis octingenti viri, reliqui autem fugerunt in terram Philisthiim.

25. Et cecidit timor Judae, ac fratrum ejus, et formido super omnes gentes in circuitu eorum.

26. Et pervenit ad regem nomen ejus, et de praeliis Judae narrabant omnes gentes.

27. Ut audivit autem rex Antiochus sermones istos, iratus est animo; et misit, et congregavit exercitum universi regni sui, castra fortia valde;

28. et aperuit aerarium suum, et dedit stipendia exercitui in annum; et mandavit illis, ut essent parati ad omnia.

29. Et vidit, quod defecit pecunia de thesauris suis, et tributa regionis modica propter dissensionem, et plagam, quam fecit in terra, ut tolleret a) legitima, quae erant a primis diebus;

30. et timuit, ne non haberet, ut b) semel et bis, in sumptus et donaria, quae dederat ante larga manu; et abundaverat super reges, qui ante eum fuerant.

31. Et consternatus erat animo valde, et cogitavit ire in Persidem, et accipere tributa regionum, et congregare argentum multum.

32. Et reliquit Lysiam hominem nobilem de genere regali, super negotia regia, a flumine Euphrate usque ad flumen Aegypti;

33. et ut nutriret Antio
lium suum, donec redire

34. et tradidit ei mediu
citum, et elephantos; et
vit ei de omnibus, quae v
et de inhabitantibus Juda
Jerusalem.

35. Et ut mitteret ad e
citum ad conterendam, e
pandam virtutem Israël,
quias Jerusalem, et aufe
memoriam eorum de loc

36. et ut constitueret h
res filios alienigenas in o
finibus eorum, et sorte di
ret terram eorum.

37. Et rex assumpsit par
ercitus residui, et exivit
tiochia civitate regni s
centesimo et quadragesi
ptimo; et transfretavit
ten flumen, et perambul
periores regiones.

38. Et elegit Lysias Pt
um filium Dorymini, et
rem, et Gorgiam, viros p
ex amicis regis;

39. et misit cum eis qua
ta millia virorum, et sept
lia equitum, ut venirent
ram Juda, et disperderent
cundum verbum regis.

40. Et processerunt cu
versa virtute sua, et vene
applicuerunt Emmaum i
campestri.

41. Et audierunt mercat
gionum nomen eorum; c
perunt argentum, et auru
tum valde, et pueros; e
runt in castra, ut acciperen
Israël in servos, et additi
eos exercitus Syriae, et te
lienigenarum.

42. Et vidit Judas, et fr
jus, quia multiplicata sun
et exercitus applicabant a
eorum; et cognoverunt ve
gis, quae mandavit populo
in interitum, et consum
nem;

43. et dixerunt unusquis

a) 1590. tollerent b) 1590. et semel

mum suum; Erigamus de-
nem populi nostri, et pu-
us pro populo nostro, et
s nostris.
Et congregatus est conven-
t essent parati in praelium;
rarent, et peterent miseri-
am, et miserationes.
Et Jerusalem non habitaba-
d erat sicut desertum; non
ui ingrederetur et egrede-
de natis ejus; et sanctum
lcabatur; et filii alienige-
erant in arce, ibi erat ha-
gentium; et ablata est vo-
a Jacob, et defecit ibi ti-
cithara.
Et congregati sunt, et vene-
Maspha contra Jerusalem;
ocus orationis erat in Mas-
te in Israël.
Et jejunaverunt illa die, et
unt se ciliciis, et cinerem
uerunt capiti suo, et disci-
vestimenta sua;
t expanderunt libros legis,
bus scrutabantur gentes si-
linem simulacrorum suo-

et attulerunt ornamenta
otalia, et primitias, et de-
et suscitaverunt Naza-
qui impleverant dies.
t clamaverunt voce magna
um, dicentes: Quid facie-
is, et quo eos ducemus?
Et sancta tua conculcata
t contaminata sunt, et sa-
es tui facti sunt in luctum,
militatem.
Et ecce! nationes conve-
adversum nos, ut nos dis-
t; tu scis, quae cogitant

Quomodo poterimus sub-
ante faciem eorum, nisi tu
djuves nos?
t tubis exclamaverunt vo-
na.
t post haec constituit Ju-
es populi, tribunos, et
ones, et pentacontarchos,
riones.

56. * Et dixit his, qui aedificabant domos, et sponsabant uxores, et plantabant vineas, et formidolosis, ut redirent unusquisque in domum suam secundum legem. *Deut. 20, 5. 6. Jud. 7, 3.

57. Et moverunt castra, et collocaverunt ad Austrum Emmaum.

58. Et ait Judas: Accingimini, et estote filii potentes, et estote parati in mane, ut pugnetis adversus nationes has, quae convenerunt adversus nos disperdere nos, et sancta nostra;

59. quoniam melius est nos mori in bello, quam videre mala gentis nostrae, et sanctorum.

60. Sicut autem fuerit voluntas in coelo, sic fiat.

Cap. 4.

Tertium et quartum prælium, et mundatio templi referuntur.

1. Et assumpsit Gorgias quinque millia virorum, et mille equites electos; et moverunt castra nocte,

2. ut applicarent ad castra Judaeorum, et percuterent eos subito; et filii, qui erant ex arce, erant illis duces.

3. Et audivit Judas, et surrexit ipse, et potentes percutere virtutem exercituum regis, qui erant in Emmaum.

4. Adhuc enim dispersus erat exercitus a castris.

5. Et venit Gorgias in castra Judae noctu, et neminem invenit, et quaerebat eos in montibus; quoniam dixit: Fugiunt hi a nobis.

6. Et cum dies factus esset, apparuit Judas in campo cum tribus millibus virorum tantum; qui tegumenta, et gladios non habebant;

7. et viderunt castra gentium valida, et loricatos, et equitatus in circuitu eorum, et hi docti ad praelium.

8. Et ait Judas viris, qui secum erant: Ne timueritis multitudi-

nem eorum, et impetum eorum ne formidetis.

9. * Mementote, qualiter salvi facti sunt patres nostri in mari rubro, cum sequeretur eos Pharao cum exercitu multo.

* Exod. 14, 9.

10. Et nunc clamemus in coelum; et miserebitur nostri Dominus, et memor erit testamenti patrum nostrorum, et conteret exercitum istum ante faciem nostram hodie;

11. et scient omnes gentes, quia est a), qui redimat, et liberet Israël.

12. Et elevaverunt alienigenae oculos suos, et viderunt eos venientes ex adverso.

13. Et exierunt de castris in praelium, et tuba cecinerunt hi, qui erant cum Juda;

14. et congressi sunt: et contritae sunt gentes, et fugerunt in campum.

15. Novissimi autem omnes ceciderunt in gladio, et persecuti sunt eos usque Gezeron, et usque in campos Idumaeae, et Azoti, et Jamniae; et ceciderunt ex illis usque ad tria millia virorum.

16. Et reversus est Judas, et exercitus ejus, sequens eum.

17. Dixitque ad populum: Non concupiscatis b) spolia; quia bellum contra nos est,

18. et Gorgias et exercitus ejus prope nos in monte; sed state nunc contra inimicos nostros, et expugnate eos, et sumetis postea spolia securi.

19. Et adhuc loquente Juda haec, ecce! apparuit pars quaedam prospiciens de monte.

20. Et vidit Gorgias, quod in fugam conversi sunt sui, et succenderunt castra; fumus enim, qui videbatur, declarabat, quod factum est.

21. Quibus illi conspectis timuerunt valde, aspicientes simul et Judam, et exercitum in[...] paratum ad praelium.

22. Et fugerunt omnes [...] pum alienigenarum.

23. Et Judas reversus [...] spolia castrorum, et acc[...] aurum multum, et argen[...] hyacinthum, et purpura[...] nam, et opes magnas.

24. Et conversi, hymnu[...] bant, et benedicebant D[...] coelum, quoniam bonus [...] niam in saeculum mise[...] ejus.

25. Et facta est salus m[...] Israël in die illa.

26. Quicumque c) autem [...] genarum evaserunt, vene[...] nunciaverunt Lysiae u[...] quae acciderant.

27. Quibus ille auditis [...] natus animo deficiebat; qu[...] qualia voluit, talia conting[...] Israël, et qualia mandavi[...]

28. Et sequenti anno [...] gavit Lysias virorum el[...] sexaginta millia, et equitu[...] que millia, ut debellaret [...]

29. Et venerunt in Juda[...] castra posuerunt in Beth[...] occurrit illis Judas cum [...] millibus viris.

30. Et viderunt exercit[...] tem, et oravit, et dixit: [...] ctus es salvator Israël, * [...] trivisti impetum potenti[...] nu servi tui David, † et tr[...] castra alienigenarum i[...] Jonathae filii Saul, et a[...] ejus.

* 1 Reg. 17, 50. † 1 Reg[...]

31. Conclude exercitum [...] in manu populi tui Israël[...] fundantur in exercitu su[...] quitibus.

32. Da illis formidinem [...] befac audaciam virtutis e[...] commoveantur contritio[...]

33. Dejice illos gladio [...] tium te; et collaudent te [...] qui noverunt nomen t[...] hymnis.

a) 1590. add. Deus, b) 1590. 1592. concupiscaris, 1593. 1598. 1624. con[...]
c) 1593. „Quicumqe" corrigendum in „Quicumque"

Et commiserunt praelium;
iderunt de exercitu Lysiae
ue millia virorum.
Videns autem Lysias fugam
m, et Judaeorum audaciam,
od parati sunt aut vivere,
ori fortiter, abiit Antiochi-
elegit milites, ut multipli-
ursus venirent in Judaeam.
Dixit autem Judas, et fra-
us: Ecce! contriti sunt ini-
nostri; ascendamus nunc
are sancta, et renovare.
Et congregatus est omnis
tus, et ascenderunt in mon-
on.
Et viderunt sanctificatio-
sertam, et altare profana-
portas exustas, et in atriis
a nata sicut in saltu, vel in
bus, et pastophoria diruta.
t sciderunt vestimenta sua,
xerunt planctu magno, et
uerunt cinerem super ca-
m.
t ceciderunt in faciem su-
ram, et exclamaverunt tu-
norum, et clamaverunt in
.
Tunc ordinavit Judas vi-
pugnarent adversus eos,
nt in arce, donec emunda-
ncta.
Et elegit sacerdotes sine
, voluntatem habentes in
i;
t mundaverunt sancta, et
t lapides contaminationis
n immundum.
t cogitavit de altari holo-
um, quod profanatum e-
d de eo faceret.
t incidit illis consilium
ut destruerent illud; ne
lis esset in opprobrium,
ntaminaverunt illud gen-
emoliti sunt illud.
t reposuerunt lapides in
domus in loco apto, quoad
eniret propheta, et re-
ret de eis.
acceperunt lapides inte-
gros secundum legem, et aedificaverunt altare novum secundum illud, quod fuit prius;

48. et aedificaverunt sancta, et quae intra domum erant intrinsecus; et aedem, et atria sanctificaverunt.

49. Et fecerunt vasa sancta nova, et intulerunt candelabrum, et altare incensorum, et mensam in templum.

50. Et incensum posuerunt super altare, et accenderunt lucernas, quae super candelabrum erant, et lucebant in templo.

51. Et posuerunt super mensam panes, et appenderunt a) vela, et consummaverunt omnia opera, quae fecerant.

52. Et ante matutinum surrexerunt quinta et vigesima die mensis noni (hic est mensis Casleu) centesimi quadragesimi octavi anni;

53. et obtulerunt sacrificium secundum legem super altare holocaustorum novum, quod fecerunt.

54. Secundum tempus et secundum diem, in qua contaminaverunt illud gentes, in ipsa renovatum est in canticis, et citharis, et cinyris, et in cymbalis.

55. Et cecidit omnis populus in faciem, et adoraverunt, et benedixerunt in coelum eum, qui prosperavit eis.

56. Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo, et obtulerunt holocausta cum laetitia, et sacrificium salutaris, et laudis.

57. Et ornaverunt faciem templi coronis aureis, et scutulis; et dedicaverunt portas, et pastophoria, et imposuerunt eis januas.

58. Et facta est laetitia in populo magna valde, et aversum est opprobrium gentium.

59. * Et statuit Judas, et fratres ejus, et universa ecclesia Israël, ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in an-

51 appenderuut, pro: appenderunt

num per dies octo a quinta et vigesima die mensis Casleu, cum laetitia et gaudio. * Joh. 10, 22.

60. Et aedificaverunt in tempore illo montem Sion, et per circuitum muros altos, et turres firmas, nequando venirent gentes, et conculcarent eum, sicut antea fecerunt.

61. Et collocavit illic exercitum, ut servarent eum, et munivit eum ad custodiendam Bethsuram, ut haberet populus munitionem contra faciem Idumaeae.

Cap. 5.

Multa Judæ prælia contra multos hostes feliciter gesta.

1. Et factum est, ut audierunt gentes in circuitu, quia aedificatum est altare, et sanctuarium sicut prius, iratae sunt valde.

2. Et cogitabant tollere genus Jacob, qui erant inter eos, et coeperunt occidere de populo, et persequi.

3. Et debellabat Judas filios Esau in Idumaea, et eos, qui erant in Acrabathane a), quia circumsedebant Israëlitas, et percussit eos plaga magna.

4. Et recordatus est malitiam filiorum Bean, qui erant populo in laqueum, et in scandalum, insidiantes ei in via.

5. Et conclusi sunt ab eo in turribus, et applicuit ad eos, et anathematizavit eos, et incendit turres eorum igni, cum omnibus, qui in eis erant.

6. Et transivit ad filios Ammon, et invenit manum fortem, et populum copiosum et Timotheum ducem ipsorum;

7. et commisit cum eis praelia multa, et contriti sunt in conspectu eorum, et percussit eos;

8. et cepit Gazer civitatem, et filias ejus, et reversus est in Judaeam.

9. Et congregatae sunt gentes, quae sunt in Galaad adversus Israëlitas, qui erant in fi[...]
rum, ut tollerent eos; et [...]
in Dathemam munitione[...]

10. et miserunt litteras a[...]
et fratres ejus, dicentes: [...]
gatae sunt adversum no[...]
per circuitum, ut nos auf[...]

11. et parant venire, et [...]
re munitionem, in quam [...]
mus; et Timotheus est [...]
ercitus eorum.

12. Nunc ergo veni, [...]
nos de manibus eorum, [...]
cidit multitude de nobis[...]

13. Et omnes fratres n[...]
erant in locis * Tubin, i[...]
sunt; et captivas duxer[...]
res eorum, et natos, et s[...]
peremerunt illic fere mi[...]
* Judæ 1, 3.

14. Et adhuc epistolae [...]
tur, et ecce! alii nuncii [...]
de Galilaea conscissis [...]
nunciantes secundum ve[...]

15. dicentes convenis[...]
sum se a Ptolemaida, et [...]
Sidone; et repleta est o[...]
lilaea alienigenis, ut no[...]
mant.

16. Ut audivit autem J[...]
populus, sermones istos[...]
nit ecclesia magna cogita[...]
facerent fratribus suis, q[...]
bulatione erant, et expu[...]
tur ab eis.

17. Dixitque Judas Sim[...]
tri suo: Elige tibi viros, [...]
et libera fratres tuos in G[...]
ego autem, et frater me[...]
thas ibimus in Galaaditi[...]

18. Et reliquit Josephu[...]
Zachariae, et Azariam d[...]
puli cum residuo exerci[...]
daea ad custodiam.

19. Et praecepit illis, [...]
Praeestote populo huic; [...]
te bellum committere a[...]
gentes, donec revertamu[...]

20. Et partiti sunt Sim[...]
tria millia, ut irent in Ga[...]
Judae autem octo millia [...]
aditim.

a) 1590. Arabathane,

Et abiit Simon in Galilae-
t commisit praelia multa
entibus; et contritae sunt
a facie ejus, et persecutus
usque ad portam
Ptolemaidis; et ceciderunt
tibus fere tria millia viro-
t accepit spolia eorum;
et assumpsit eos, qui erant
ilaea, et in Arbatis cum u-
s, et natis, et omnibus, quae
llis, et adduxit in Judaeam
etitia magna.
t Judas Machabaeus et Jo-
frater ejus transierunt Jor-
, et abierunt viam trium
per desertum.
Et occurrerunt eis Nabu-
t susceperunt eos pacifice,
averunt eis omnia, quae ac-
t fratribus eorum in Ga-
de;
t quia multi ex eis compre-
unt in Barasa, et Bosor, et
is, et in Casphor, et Ma-
t Carnaim; hae omnes ci-
munitae, et magnae.
ed et in caeteris civitati-
laaditidis tenentur com-
si, et in crastinum consti-
admovere exercitum ci-
hs his, et comprehendere,
e eos in una die.
t convertit Judas, et exer-
us viam in desertum Bo-
ente, et occupavit civita-
occidit omnem masculum
gladii, et accepit omnia
orum, et succendit eam
)
surrexerunt inde nocte,
usque ad munitionem.
factum est diluculo, cum
nt oculos suos, b) ecce!
multus, cujus non erat
s, portantes scalas et ma-
ut comprehenderent mu-
n, et expugnarent eos.
vidit Judas, quia coepit
et clamor belli ascendit
m sicut tuba, et clamor
de civitate:

32. Et dixit exercitui suo: Pugnate hodie pro fratribus vestris.

33. Et venit tribus ordinibus post eos, et exclamaverunt tubis, et clamaverunt in oratione.

34. Et cognoverunt castra Timothei, quia Machabaeus est, et refugerunt a facie ejus; et percusserunt eos plaga magna; et ceciderunt ex eis in die illa fere octo millia virorum.

35. Et divertit Judas in Maspha, et expugnavit, et cepit eam; et occidit omnem masculum ejus, et sumpsit spolia ejus, et succendit eam igni a).

36. Inde perrexit, et cepit Casbon, et Mageth, et Bosor, et reliquas civitates Galaaditidis.

37. Post haec autem verba congregavit Timotheus exercitum alium, et castra posuit contra Raphon trans torrentem.

38. Et misit Judas speculari exercitum; et renunciaverunt ei, dicentes: Quia convenerunt ad eum omnes gentes, quae in circuitu nostro sunt, b) exercitus multus nimis;

39. et Arabas conduxerunt in auxilium sibi, et castra posuerunt trans torrentem, parati ad te venire in praelium. Et abiit Judas obviam illis.

40. Et ait Timotheus principibus exercitus sui: Cum appropinquaverit Judas, et exercitus ejus ad torrentem aquae; si transierit ad nos prior, non poterimus sustinere eum: quia potens poterit adversum nos.

41. Si vero timuerit transire, et posuerit castra extra flumen, transfretemus ad eos, et poterimus adversus illum.

42. Ut autem appropinquavit Judas ad torrentem aquae, statuit scribas populi secus torrentem, et mandavit eis, dicens: Neminem hominum reliqueritis c); sed veniant omnes in praelium.

43. Et transfretavit ad illos pri-

igne. b) 1590. a d d. et c) 1590. relinquatis, chartula impressa glutine impos.

or, et omnis populus post eum, et contritae sunt omnes gentes a facie eorum, et projecerunt arma sua, et fugerunt ad fanum a), quod erat in Carnaim.

44. Et occupavit ipsam civitatem, et fanum a) succendit igni b) cum omnibus, qui c) erant in ipso; et oppressa est Carnaim, et non potuit sustinere contra faciem Judae.

45. Et congregavit Judas universos Israëlitas, qui erant in Galaaditide, a minimo usque ad maximum, et uxores eorum, et natos, et exercitum magnum valde, ut venirent in terram Juda.

46. Et venerunt usque Ephron; et haec civitas magna in ingressu posita, munita valde, et non erat declinare ab ea dextera vel sinistra, sed per mediam iter erat.

47. Et incluserunt se, qui erant in civitate, et obstruxerunt portas lapidibus; et misit ad eos Judas verbis pacificis,

48. dicens: Transeamus per terram vestram, ut eamus in terram nostram; et nemo vobis nocebit; tantum pedibus transibimus. Et nolebant eis aperire.

49. Et praecepit Judas praedicare d) in castris, ut applicarent unusquisque, in quo erat loco.

50. Et applicuerunt se viri virtutis; et oppugnavit civitatem illam tota die, et tota nocte, et tradita est civitas in manu ejus;

51. et peremerunt omnem masculum in ore gladii, et eradicavit eam, et accepit spolia ejus, et transivit per totam civitatem super interfectos.

52. Et transgressi sunt Jordanem in campo magno, contra faciem Bethsan.

53. Et erat Judas congregans extremos, et exhortabatur populum per totam viam, donec venirent in terram Juda;

54. et ascenderunt in montem Sion cum laetitia et gaudio, et obtulerunt holocausta, qu
ex eis cecidisset, donec
rentur in pace.

55. Et in diebus, quibu
das, et Jonathas in terra
et Simon frater ejus in
contra faciem Ptolemai

56. audivit Josephus Z
filius, et Azarias prince
tis, res bene gestas, et
quae facta sunt,

57. et dixit: Faciam
nobis nomen, et eamus
adversus gentes, quae in
nostro sunt.

58. Et praecepit his,
in exercitu suo, et abier
niam.

59. Et exivit Gorgias
te, et viri ejus obviam il
gnam.

60. Et fugati sunt Jos
Azarias usque in fines
et ceciderunt illo die d
Israël ad duo millia viri
est fuga e) magna in pop

61. quia non audierun
et fratres ejus, existima
titer se facturos.

62. Ipsi autem non era
mine virorum illorum,
salus facta est in Israël.

63. Et viri Juda magnif
valde in conspectu omn
et gentium omnium, ubi
tur nomen eorum.

64. Et convenerunt ad
sta acclamantes.

65. Et exivit Judas,
ejus, et expugnabant fil
in terra, quae ad Austru
percussit Chebron et fil
et muros ejus, et turres s
igni in circuitu.

66. Et movit castra,
terram alienigenarum, e
bulabat Samariam.

67. In die illa ceciderun
dotes in bello, dum volu
ter facere, dum sine con
eunt in praelium.

68. Et declinavit Juda

a) 1590. phanum b) 1590. igne c) 1590. quae d) 1590. praedicari e) 1590. p

terram alienigenarum, et
aras eorum, et sculptilia
n ipsorum succendit igni;
t spolia civitatum, et rever-
in terram Juda.

C a p. 6.

s in gravem incidit morbum, et di-
re vexatus moritur.

rex Antiochus perambula-
periores regiones, et audi-
e civitatem Elymaidem in
e nobilissimam, et copio-
argento, et auro,
mplumque in ea locuples
et illic velamina aurea, et
, et scuta, quae reliquit A-
er Philippi rex Macedo,
gnavit primus in Graecia.
venit, et quaerebat cape-
atem, et depraedari eam;
potuit, quoniam innotuit
nis, qui erant in civitate;
insurrexerunt in praeli-
ugit inde, et abiit cum tri-
agna, et reversus est in Ba-
m.
venit, qui nunciaret ei in
, quia fugata sunt castra,
ant in terra Juda;
quia abiit Lysias cum vir-
ti in primis, et fugatus est
Judaeorum, et invalue-
nis, et viribus, et spoliis
quae ceperunt de castris,
ciderunt.
quia diruerunt abomina-
quam aedificaverat super
quod erat in Jerusalem, et
ationem, sicut prius, cir-
erunt muris excelsis, sed
uram civitatem suam.
factum est, ut audivit rex
s istos, expavit, et com-
st valde; et decidit in le-
et incidit in languorem
stitia, quia non factum
cut cogitabat.
rat illic per dies multos;
novata est in eo tristitia
et arbitratus est se mori.
t vocavit omnes amicos
suos, et dixit illis: Recessit som-
nus ab oculis meis, et concidi, et
corrui corde prae solicitudine;
11. et dixi in corde meo: In quan-
tam tribulationem deveni, et in
quos fluctus tristitiae, in qua nunc
sum; qui jucundus eram, et dile-
ctus in potestate mea!
12. Nunc vero reminiscor ma-
lorum, quae feci in Jerusalem, un-
de et abstuli omnia spolia aurea,
et argentea, quae erant in ea, et
misi auferre habitantes Judaeam
sine causa.
13. Cognovi ergo, quia propte-
rea invenerunt me mala ista; et
ecce! pereo tristitia magna in ter-
ra aliena.
14. Et vocavit Philippum, unum
de amicis suis, et praeposuit eum
super universum regnum suum,
15. Et dedit ei diadema, et sto-
lam suam, et annulum, ut adduce-
ret Antiochum filium suum, et nu-
triret eum, et regnaret.
16. Et mortuus est illic Antio-
chus rex anno centesimo quadra-
gesimo nono.
17. Et cognovit Lysias, quoni-
am mortuus est rex, et constituit
regnare Antiochum filium ejus,
quem nutrivit adolescentem; et
vocavit nomen ejus Eupator a).
18. Et hi, qui erant in arce, con-
cluserant Israël in circuitu san-
ctorum; et quaerebant eis mala
semper, et firmamentum gentium.
19. Et cogitavit Judas disper-
dere eos; et convocavit univer-
sum populum, ut obsiderent eos.
20. Et convenerunt simul, et
obsederunt eos, anno centesimo
quinquagesimo, et fecerunt bali-
stas, et machinas.
21. Et exierunt quidam ex eis,
qui obsidebantur, et adjunxerunt
se illis aliqui impii ex Israël;
22. et abierunt ad regem, et di-
xerunt: Quousque non facis judi-
cium, et vindicas fratres nostros?
23. Nos decrevimus servire pa-
tri tuo, et ambulare in praeceptis

9 Eupatorem

ejus, et obsequi edictis ejus;

24. Et filii populi nostri propter hoc alienabant se a nobis, et quicumque inveniebantur ex nobis, interficiebantur, et haereditates nostrae diripiebantur.

25. Et non ad nos tantum extenderunt manum, sed et in omnes fines nostros.

26. Et ecce! applicuerunt hodie ad arcem a) Jerusalem occupare eam, et munitionem a) Bethsuram munierunt;

27. et nisi praeveneris eos velocius, majora, quam haec, facient, et non poteris obtinere eos.

28. Et iratus est rex, ut haec audivit; et convocavit omnes amicos suos, et principes exercitus sui, et eos, qui super equites erant.

29. Sed et de regnis aliis, et de insulis maritimis venerunt ad eum exercitus conductitii.

30. Et erat numerus exercitus ejus centum millia peditum, et viginti millia equitum, et elephanti triginta duo, docti ad praelium.

31. Et venerunt per Idumaeam, et applicuerunt ad Bethsuram, et pugnaverunt dies multos, et fecerunt machinas; et exierunt, et succenderunt eas igni b), et pugnaverunt viriliter.

32. Et recessit Judas ab arce, et movit castra ad Bethzacharam contra castra regis.

33. Et surrexit rex ante lucem, et concitavit exercitus in impetum contra viam Bethzacharam; et comparaverunt se exercitus in praelium, et tubis cecinerunt;

34. et elephantis ostenderunt sanguinem uvae et mori, ad acuendos eos in praelium;

35. et diviserunt bestias per legiones; et astiterunt singulis elephantis mille viri in loricis concatenatis, et galeae aereae in capitibus eorum; et quingenti equites ordinati unicuique bestiae electi erant.

36. Hi ante tempus ul
erat bestia, ibi erant; et
que ibat, ibant, et non
bant ab ea.

37. Sed et turres lign
eos firmae protegentes
gulas bestias, et super e
nae; et super singulas v
tis triginta duo, qui p
desuper; et Indus mag
stiae.

38. Et residuum equit
et inde statuit in duas p
bis exercitum commove
urgere constipatos in le
ejus.

39. Et ut refulsit sol i
aureos, et aereos, resple
montes ab eis, et resple
sicut lampades ignis.

40. Et distincta est pa
tus regis per montes ex
alia per loca humilia;
caute et ordinate.

41. Et commovebant
inhabitantes terram a
multitudinis, et incessu
et collisione armorum
nim exercitus magnus
fortis.

42. Et appropiavit Ju
ercitus ejus in praelium
derunt de exercitu regis
viri.

43. Et vidit Eleazar fi
ra unam de bestiis loric
ricis regis; et erat emi
per caeteras bestias; et
ei, quod in ea esset rex;

44. et dedit se, ut libe
pulum suum, et acquir
nomen aeternum.

45. Et cucurrit ad eam
in medio legionis inter
dextris, et a sinistris, et
ab eo huc atque illuc.

46. Et ivit sub pedes ele
et supposuit se ei, et occi
et cecidit in terram supe
et mortuus est illic.

47. Et videntes virtute

a) 1590. add. in b) 1590. igne c) 1590. a voce tubæ, incessu n
eorum, et collisione ...

etum exercitus ejus, diver-
t se ab eis.
Castra autem regis ascende-
ontra eos in Jerusalem, et
uerunt castra regis ad Ju-
, et montem Sion.
Et fecit pacem cum his, qui
in Bethsura; et exierunt de
e, quia non erant eis ibi a-
a conclusis, quia sabbata
terrae.
Et comprehendit rex Beth-
; et constituit illic custodi-
vare eam.
t convertit castra ad locum
icationis dies multos; et
illic balistas, et machinas,
s jacula, et tormenta ad la-
jactandos, et spicula, et
os ad mittendas sagittas, et
ula.
ecerunt autem et ipsi ma-
adversus machinas eorum,
naverunt dies multos.
Escae autem non erant in
, eo quod septimus annus
et qui remanserant in Ju-
gentibus, consumpserant
as eorum, quae repositae
t.
t remanserunt in sanctis
uci, quoniam obtinuerat
es; et dispersi sunt unus-
e in locum suum.
t audivit Lysias, quod Phi-
quem constituerat rex An-
, cum adhuc viveret, ut nu-
ntiochum filium suum, et
t,
eversus esset a Perside, et
et exercitus, qui abierat
so, et quia quaerebat sus-
regni negotia;
stinavit ire, et dicere ad
et duces exercitus: Defi-
uotidie, et esca nobis mo-
, et locus, quem obside-
t munitus, et incumbit no-
inare de regno.
unc itaque demus dextras
bus istis, et faciamus cum

illis pacem, et cum omni gente eorum;

59. et constituamus illis, ut ambulent in legitimis suis sicut prius. Propter legitima enim ipsorum, quae despeximus, irati sunt, et fecerunt omnia haec.

60. Et placuit sermo in conspectu regis, et principum; et misit ad eos pacem facere; et receperunt illam.

61. Et juravit illis rex, et principes; et exierunt de munitione.

62. Et intravit rex montem Sion, et vidit munitionem loci; et rupit citius juramentum, quod juravit: et mandavit destruere murum in gyro.

63. Et discessit festinanter, et reversus est Antiochiam, et invenit Philippum dominantem civitati; et pugnavit adversus eum, et occupavit civitatem.

CAP. 7.

Demetrius Alcimum creat pontificem; hunc et Nicanorem frustra mittit adversus Judam.

1. Anno centesimo quinquagesimo primo exiit Demetrius Seleuci filius ab urbe Roma, et ascendit cum paucis viris in civitatem maritimam, et regnavit illic.

2. Et factum est, ut ingressus est domum regni patrum suorum, comprehendit exercitus Antiochum, et Lysiam, ut adducerent eos ad eum.

3. Et res ei innotuit; et ait: Nolite mihi ostendere faciem eorum.

4. Et occidit eos exercitus. Et sedit Demetrius super sedem regni sui;

5. et venerunt ad eum viri iniqui et impii ex Israël; et Alcimus dux eorum, qui volebat fieri sacerdos.

6. Et accusaverunt populum apud regem, dicentes: Perdidit Judas, et fratres ejus omnes amicos tuos, et nos a) dispersit de terra nostra.

. disperdidit

a) disperdidit

7. Nunc ergo mitte virum, cui credis, ut eat, et videat exterminium omne, quod fecit nobis, et regionibus regis; et puniat omnes amicos ejus, et adjutores eorum.

8. Et elegit rex ex amicis suis Bacchidem, qui dominabatur trans flumen magnum in regno, et fidelem regi; et misit eum,

9. ut videret exterminium, quod fecit Judas; sed et Alcimum impium constituit in sacerdotium, et mandavit ei facere ultionem in filios Israël.

10. Et surrexerunt, et venerunt cum exercitu magno in terram Juda; et miserunt nuncios, et locuti sunt ad Judam, et ad fratres ejus verbis pacificis in dolo.

11. Et non intenderunt sermonibus eorum; viderunt enim, quia venerunt cum exercitu magno.

12. Et convenerunt ad Alcimum, et Bacchidem congregatio scribarum requirere, quae justa sunt;

13. et primi, Assidaei, qui erant in filiis Israël, et exquirebant ab eis pacem.

14. Dixerunt enim: Homo sacerdos de semine Aaron venit, non decipiet nos;

15. et locutus est cum eis verba pacifica; et juravit illis, dicens: Non inferemus vobis malum, neque amicis vestris.

16. Et crediderunt ei; et comprehendit ex eis sexaginta viros, et occidit eos in una die, secundum verbum, quod scriptum est:

17. * Carnes sanctorum tuorum, et sanguinem ipsorum effuderunt in circuitu Jerusalem, et non erat, qui sepeliret. *Ps. 78, 1. 2. 3

18. Et incubuit timor, et tremor in omnem populum; quia dixerunt: Non est veritas, et judicium in eis; transgressi sunt enim constitutum, et jusjurandum, quod juraverunt.

19. Et movit Bacchides castra ab Jerusalem, et applicuit in Bethzecha a); et misit, et compr
multos ex eis, qui a se eff
et quosdam de populo m
et in puteum magnum p

20. Et commisit regio
cimo, et reliquit cum eo
in adjutorium ipsi. Et a
chides ad regem;

21. et satis agebat Alci
principatu sacerdotii sui

22. Et convenerunt ad
nes, qui perturbabant
suum, et obtinuerunt te
da, et fecerunt plagam ma
Israël.

23. Et vidit Judas omn
quae fecit Alcimus, et
eo erant, filiis Israël, mu
quam gentes.

24. Et exiit in omnes
daeae in circuitu, et fec
ctam in viros desertores,
verunt ultra exire in regi

25. Vidit autem Alcim
praevaluit Judas, et qui
erant; et cognovit, quia
est sustinere eos, et regr
ad regem, et accusavit e
criminibus.

26. * Et misit rex Nica
unum ex principibus su
lioribus; qui erat inimic
ercens contra Israël; et
vit ei evertere populum.
* 2 Mach. 15, 1.

27. Et venit Nicanor in
lem cum exercitu magno,
ad Judam et ad fratres
bis pacificis cum dolo,

28. dicens: Non sit p
ter me et vos; veniam c
paucis, ut videam facies
cum pace.

29. Et venit ad Judam,
taverunt se invicem paci
hostes parati erant raper

30. Et innotuit sermo
quoniam cum dolo vene
um; et conterritus est a
amplius noluit videre fa
jus.

31. Et cognovit Nicano

a) 1590. Bethzecham;

lenudatum est consilium e-
et exivit obviam Judae in
m juxta Capharsalama.
Et ceciderunt de Nicanoris
tu fere quinque millia viri,
erunt in civitatem David.
Et post haec verba ascendit
or in montem Sion; et exie-
e sacerdotibus populi salu-
m in pace, et demonstrare
ocautomata a), quae offere-
pro rege.
Et irridens sprevit eos, et
t; et locutus est superbe,
et juravit cum ira, dicens:
aditus fuerit Judas, et exer-
jus in manus meas, conti-
m regressus fuero in pace,
dam domum istam. Et exi-
ira magna.
Et intraverunt sacerdotes,
runt ante faciem altaris et
; et flentes dixerunt:
Domine! elegisti domum
ad invocandum nomen tu-
a, ut esset domus oratio-
obsecrationis populo tuo;
ac vindictam in homine
exercitu ejus, et cadant in
memento blasphemias
et ne dederis eis, ut per-
nt.
t exiit Nicanor ab Jerusa-
castra applicuit ad Betho-
occurrit illi exercitus Sy-

t Judas applicuit in Adar-
tribus millibus viris; et
Judas, et dixit:
Qui missi erant a rege Sen-
b, Domine! quia blasphe-
nt te, exiit angelus, et per-
x eis centum octoginta
millia. *4Reg. 19, 35. Tob. 1, 21.
, 24. Jes. 37, 36. 2 Mach. 8, 19.
contere exercitum istum
ectu nostro hodie; et sci-
eri, quia male locutus est
ncta tua; et judica illum
m malitiam illius.
t commiserunt exercitus
n tertia decima die men-
sis Adar; et contrita sunt castra
Nicanoris, et cecidit ipse primus
in praelio.
44. Ut autem vidit exercitus e-
jus, quia cecidisset Nicanor, pro-
jecerunt arma sua, et fugerunt;
45. et persecuti sunt eos viam
unius diei ab Adazer, usquequo
veniatur in Gazara, et tubis ceci-
nerunt post eos cum significatio-
nibus.
46. Et exierunt de omnibus ca-
stellis Judaeae in circuitu, et ven-
tilabant eos cornibus, et conver-
tebantur iterum ad eos, et ceci-
derunt omnes gladio, et non est
relictus ex eis nec unus.
47. Et acceperunt spolia eorum
in praedam; et caput Nicanoris
amputaverunt, et dexteram ejus,
quam extenderat superbe, et at-
tulerunt et suspenderunt contra
Jerusalem.
48. Et laetatus est populus val-
de, et egerunt diem illam in lae-
titia magna.
49. Et constituit agi omnibus
annis diem istam tertiadecima die
mensis Adar.
50. Et siluit terra Juda dies
paucos.

Cap. 8.

Legati a Juda Romam missi cum Romanis sanciunt fœdus.

1. Et audivit Judas nomen Ro-
manorum, quia sunt potentes vi-
ribus, et acquiescunt ad omnia,
quae postulantur ab eis; et qui-
cumque accesserunt ad eos, sta-
tuerunt cum eis amicitias, et quia
sunt potentes viribus.
2. Et audierunt praelia eorum,
et virtutes bonas, quas fecerunt
in Galatia, quia obtinuerunt eos,
et duxerunt sub tributum:
3. Et quanta fecerunt in regio-
ne Hispaniae, et quod in potesta-
tem redegerunt metalla argenti
et auri, quae illic sunt, et posse-
derunt omnem locum consilio
suo et patientia;

). holocaustomata,

4. locaque, quae longe erant valde ab eis, et Reges, qui supervenerant eis ab extremis terrae, contriverunt, et percusserunt eos plaga magna; caeteri autem dant eis tributum omnibus annis.

5. Et Philippum et Persen Ceteorum regem, et ceteros, qui adversum eos arma tulerant, contriverunt in bello, et obtinuerunt eos;

6. et Antiochum magnum regem Asiae, qui eis pugnam intulerat habens centum viginti elephantos, et equitatum, et currus, et exercitum magnum valde, contritum ab eis.

7. Et quia ceperunt eum vivum, statuerunt ei, ut daret ipse, et qui regnarent post ipsum, tributum magnum, et daret obsides, et constitutum,

8. et regionem Indorum, et Medos, et Lydos, de optimis regionibus eorum; et acceptas eas ab eis, dederunt Eumeni regi.

9. Et quia, qui erant apud Helladam, voluerunt ire, et tollere eos; et innotuit sermo his;

10. et miserunt ad eos ducem unum, et pugnaverunt contra illos, et ceciderunt ex eis multi, et captivas duxerunt uxores eorum, et filios, et diripuerunt eos, et terram eorum possederunt, et destruxerunt muros eorum, et in servitutem illos redegerunt usque in hunc diem.

11. Et residua regna, et insulas, quae aliquando restiterant illis, exterminaverunt, et in potestatem redegerunt.

12. Cum amicis autem suis, et qui in ipsis requiem habebant, conservaverunt amicitiam, et obtinuerunt regna, quae erant proxima, et quae erant longe; quia quicumque audiebant nomen eorum, timebant eos.

13. Quibus vero vellent auxilio esse, ut regnarent, regnabant; quos autem vellent, regno deturbabant: et exaltati sunt v

14. Et in omnibus isti portabat diadema, nec i tur purpura, ut magnifica ea.

15. Et quia curiam fece bi, et quotidie consuleba centos viginti consilium semper de multitudine, digna sunt, gerant;

16, et committunt uni magistratum suum per s annos dominari universa suae, et omnes obediunt non est invidia, neque zel eos.

17. Et elegit Judas Eupo filium Joannis, filii Jacob sonem, filium Eleazari, a) eos Romam constituere c amicitiam, et societatem;

18. et ut auferrent ab ei Graecorum, quia viderun in servitutem premerent Israël.

19. Et abierunt Roma multam valde, et introier riam, et dixerunt;

20. Judas Machabaeus, tres ejus, et populus Jud miserunt nos ad vos statu biscum societatem, et pa conscribere nos socios, et vestros.

21. Et placuit sermo in ctu eorum.

22. Et hoc rescriptum es rescripserunt in tabulis a miserunt in Jerusalem, apud eos ibi memoriale societatis.

23. Bene sit Romanis, Judaeorum in mari, et in aeternum; gladiusque et procul sit ab eis.

24. Quod si institerit Romanis prius, aut omni ciis eorum in omni domi eorum;

25. auxilium feret gens orum, prout tempus dict corde pleno;

a) 1590. et et misit

et praeliantibus non dabunt,
e subministrabunt triticum,
,pecuniam, naves, sicut pla-
Romanis; et custodient man-
eorum, nihil ab eis accipien-

Similiter autem et si genti
eorum prius acciderit bel-
adjuvabunt Romani ex ani-
rout eis tempus permiserit;
et adjuvantibus non dabi-
iticum, arma, pecunia, na-
icut placuit Romanis; et cu-
ent mandata eorum absque

Secundum haec verba con-
runt Romani populo Judae-

Quod si post haec verba hi
li addere aut demere ad
liquid voluerint, facient ex
sito suo; et quaecumque
erint, vel dempserint, rata

ed et de malis, quae Deme-
ex fecit in eos, scripsimus
centes: Quare gravasti ju-
ium super amicos nostros,
os Judaeos?
i ergo iterum adierint nos,
um te faciemus illis judici-
pugnabimus tecum mari
ue.

Cap. 9.

ortuo succedit Jonathas, quocum Bacchides fœdus init.

erea ut audivit Demetrius,
cidit Nicanor, et exercitus
praelio, apposuit Bacchi-
Alcimum rursum mittere
aeam, et dextrum cornu
is.
abierunt viam, quae ducit
ala, et castra posuerunt in
th, quae est in Arbellis; et
verunt eam, et pereme-
imas hominum multas.
mense primo anni cente-
quinquagesimi secundi
erunt exercitum ad Jeru-

4. et surrexerunt, et abierunt in Beream viginti millia virorum, et duo millia equitum.

5. Et Judas posuerat castra in Laisa, et tria millia viri electi cum eo;

6. et viderunt multitudinem exercitus, quia multi sunt, et timuerunt valde; et multi subtraxerunt se de castris, et non remanserunt ex eis nisi octingenti viri.

7. Et vidit Judas, quod defluxit exercitus suus, et bellum perurgebat eum, et confractus est corde, quia non habebat tempus congregandi eos, et dissolutus est.

8. Et dixit his, qui residui erant: Surgamus, et eamus ad adversarios nostros, si poterimus pugnare adversus eos.

9. Et avertebant eum, dicentes: Non poterimus, sed liberemus animas nostras modo, et revertamur ad fratres nostros, et tunc pugnabimus adversus eos; nos autem pauci sumus.

10. Et ait Judas: Absit istam rem facere, ut fugiamus ab eis; et si appropiavit tempus nostrum, moriamur in virtute propter fratres nostros, et non inferamus crimen gloriae nostrae.

11. Et movit exercitus de castris, et steterunt illis obviam; et divisi sunt equites in duas partes, et fundibularii, et sagittarii praeibant exercitum, et primi certaminis omnes potentes.

12. Bacchides autem erat in dextro cornu, et proximavit legio ex duabus partibus, et clamabant tubis:

13. Exclamaverunt autem et hi, qui erant ex parte Judae, etiam ipsi, et commota est terra a voce exercituum; et commissum est praelium a mane usque ad vesperam.

14. Et vidit Judas, quod firmior est pars exercitus Bacchidis in dextris, et convenerunt cum ipso omnes constantes corde;

15. et contrita est dextera pars ab eis, et persecutus est eos usque ad montem Azoti.

16. Et qui in sinistro cornu erant, viderunt, quod contritum est dextrum cornu, et secuti sunt post Judam, et eos, qui cum ipso erant, a tergo.

17. Et ingravatum est praelium, et ceciderunt vulnerati multi ex his, et ex illis.

18. Et Judas cecidit, et caeteri fugerunt.

19. Et Jonathas, et Simon tulerunt Judam fratrem suum, et sepelierunt eum in sepulchro patrum suorum in civitate Modin.

20. Et fleverunt eum omnis populus Israël planctu magno, et lugebant dies multos,

21. et dixerunt: Quomodo cecidit potens, qui salvum faciebat populum Israël!

22. Et caetera verba bellorum Judae, et virtutum, quas fecit, et magnitudinis ejus, non sunt descripta; multa enim erant valde.

23. Et factum est: post obitum Judae emerserunt iniqui in omnibus finibus Israël, et exorti sunt omnes, qui operabantur iniquitatem.

24. In diebus illis facta est fames magna valde, et tradidit se Bacchidi omnis regio eorum cum ipsis.

25. Et elegit Bacchides viros impios, et constituit eos dominos regionis;

26. et exquirebant, et perscrutabantur amicos Judae, et adducebant eos ad Bacchidem, et vindicabat in illos, et illudebat.

27. Et facta est tribulatio magna in Israël, qualis non fuit ex die, qua non est visus propheta in Israël.

28. Et congregati sunt omnes amici Judae, et dixerunt Jonathae;

29. ex quo frater tuus Judas defunctus est, vir similis ei non est, qui exeat contra inimicos nostros,

a) 1590. illi

Bacchidem, et eos, qu
sunt gentis nostrae.

30. Nunc itaque te ho
mus esse pro eo nobis i
pem, et ducem ad bellan
lum nostrum.

31. Et suscepit Jonat
pore illo principatum, et
loco Judae fratris sui.

32. Et cognovit Bacc
quaerebat eum occidere

33. Et cognovit Jonath
mon frater ejus, et omnes
eo erant; et fugerunt in
Thecuae, et consederu
quam lacus Asphar.

34. Et cognovit Bacc
die sabbatorum venit i
mnis exercitus ejus tra
nem.

35. Et Jonathas misit
suum ducem populi, e
Nabuthaeos amicos suos
modarent illis a) appar
um, qui erat copiosus.

36. Et exierunt filii J
Madaba, et comprehend
annem, et omnia, quae
et abierunt habentes ea.

37. Post haec verba, r
tum est Jonathae, et Sim
ejus, quia filii Jambri fa
ptias magnas, et ducunt
ex Madaba filiam unius d
principibus Chanaan cu
tione magna.

38. Et recordati sunt s
Joannis fratris sui; et
runt, et absconderunt s
gumento montis.

39. Et elevaverunt ocu
et viderunt; et ecce tum
apparatus multus; et
processit, et amici ejus, e
ejus obviam illis cum t
et musicis, et armis multi

40. Et surrexerunt ad e
sidiis, et occiderunt eos,
derunt vulnerati multi, e
fugerunt in montes; et
runt omnia spolia eorum

41. et conversae sunt

tum,et vox musicorum ipso-
in lamentum.
Et vindicaverunt vindictam
ınis fratris sui; et reversi
ad ripam Jordanis.
Et audivit Bacchides, et ve-
ie sabbatorum usque ad o-
ordanis in virtute magna.
Et dixit ad suos Jonathas:
amus, et pugnemus contra
cos nostros; non est enim
sicut heri, et nudiustertius.
Ecce! enim bellum ex ad-
, aqua vero Jordanis hinc
e,et ripae, et paludes, et sal-
t non est locus divertendi.
*Nunc ergo clamate in coe-
t liberemini de manu inimi-
ı vestrorum. Et commis-
st bellum. * 2 Paral. 20, 3.
t extendit Jonathas manum
percutere Bacchidem,et di-
ab eo retro;
et dissiliit Jonathas, et qui
o erant in Jordanem, et
ataverunt ad eos Jorda-

Et ceciderunt de parte Bac-
die illa mille viri; et rever-
in Jerusalem,
et aedificaverunt civitates
s in Judaea, munitionem,
rat in Jericho, et in Amma-
in Bethoron, et in Bethel,
mnata, et Phara, et Thopo
excelsis, et portis, et seris.
Et posuit custodiam in eis,
icitias exercerent in Israël;
t munivit civitatem Beth-
et Gazaram, et arcem, et
in eis auxilia,et apparatum
m;
et accepit filios principum
is obsides, et posuit eos in
Jerusalem in custodiam.
t anno centesimo quinqua-
tertio, mense secundo,
pit Alcimus destrui muros
sanctae interioris, et de-
pera prophetarum; et coe-
truere.
n tempore illo percussus

est Alcimus; et impedita sunt o-
pera illius, et occlusum est os e-
jus, et dissolutus est paralysi, nec
ultra potuit loqui verbum, et
mandare de domo sua.
56. Et mortuus est Alcimus in
tempore illo cum tormento ma-
gno.
57. Et vidit Bacchides, quoniam
mortuus est Alcimus; et reversus
est ad regem, et siluit terra annis
duobus.
58. Et cogitaverunt omnes ini-
qui dicentes: Ecce Jonathas, et
qui cum eo sunt, in silentio habi-
tant confidenter; nunc ergo ad-
ducamus Bacchidem, et compre-
hendet eos omnes una nocte.
59. Et abierunt, et consilium ei
dederunt.
60. Et surrexit, ut veniret cum
exercitu multo; et misit occulte
epistolas sociis suis, qui erant in
Judaea, ut comprehenderent Jo-
nathan, et eos, qui cum eo erant;
sed non potuerunt, quia innotuit
eis consilium eorum.
61. Et apprehendit de viris re-
gionis, qui principes erant mali-
tiae, quinquaginta viros, et occi-
dit eos;
62. et secessit Jonathas, et Si-
mon, et qui cum eo erant in Beth-
bessen, quae est in deserto; et ex-
truxit diruta ejus, et firmaverunt
eam.
63. Et cognovit Bacchides, et
congregavit universam multitu-
dinem suam; et his, qui de Judaea
erant, denunciavit.
64. Et venit, et castra posuit de-
super Bethbessen; et oppugna-
vit eam dies multos, et fecit ma-
chinas.
65. Et reliquit Jonathas Simo-
nem fratrem suum in civitate, et
exiit in regionem, et venit cum
numero;
66. et percussit Odaren, et fra-
tres ejus, et filios Phaseron in ta-
bernaculis ipsorum,et coepit cae-
dere, et crescere in virtutibus.

67. Simon vero, et qui cum ipso erant, exierunt de civitate, et succenderunt machinas,

68. et pugnaverunt contra Bacchidem, et contritus est ab eis; et afflixerunt eum valde, quoniam consilium ejus, et congressus ejus erat inanis.

69. Et iratus contra viros iniquos, qui ei consilium dederant, ut veniret in regionem ipsorum, multos ex eis occidit; ipse autem cogitavit cum reliquis abire in regionem suam.

70. Et cognovit Jonathas, et misit ad eum legatos componere pacem cum ipso, et reddere ei captivitatem.

71. Et libenter accepit, et fecit secundum verba ejus, et juravit se nihil facturum ei mali omnibus diebus vitae ejus.

72. Et reddidit ei captivitatem, quam prius erat praedatus de terra Juda; et conversus abiit in terram suam, et non apposuit amplius venire in fines ejus.

73. Et cessavit gladius ex Israël; et habitavit Jonathas in Machmas, et coepit Jonathas ibi judicare populum, et exterminavit impios ex Israël.

Cap. 10.

Demetrio victo Jonathas oblatam Alexandri amicitiam acceptat.

1. Et anno centesimo sexagesimo ascendit Alexander Antiochi filius, qui cognominatus est Nobilis; et occupavit Ptolemaidam; et receperunt eum, et regnavit illic.

2. Et audivit Demetrius rex, et congregavit exercitum copiosum valde, et exivit obviam illi in praelium.

3. Et misit Demetrius epistolam ad Jonathan verbis pacificis, ut magnificaret eum.

4. Dixit enim: Anticipemus facere pacem cum eo, priusquam faciat cum Alexandro adversum nos.

5. Recordabitur enim omnium malorum, quae fecimus i
et in fratrem ejus, et in ge
jus.

6. Et dedit ei potestate
gregandi exercitum, et fa
re arma, et esse ipsum so
jus; et obsides, qui erant i
jussit tradi ei.

7. Et venit Jonathas in
lem, et legit epistolas in a
mnis populi, et eorum, qui
erant.

8. Et timuerunt timore
quoniam audierunt, quo
ei rex potestatem congr
exercitum.

9. Et traditi sunt Jonat
sides, et reddidit eos par
suis;

10. et habitavit Jonatha
rusalem, et coepit aedifi
innovare civitatem.

11. Et dixit facientibus
ut extruerent muros, et m
Sion in circuitu lapidib
dratis ad munitionem; e
cerunt.

12. Et fugerunt alieniger
erant in munitionibus, qu
chides aedificaverat;

13. et reliquit unusquis
cum suum, et abiit in
suam.

14. Tantum in Bethsura
serunt aliqui ex his, qui r
rant legem, et praecepta D
enim haec eis ad refugium

15. Et audivit Alexand
promissa, quae promisit
trius Jonathae; et narrave
praelia, et virtutes, quas i
cit, et fratres ejus, et labore
laboraverunt.

16. Et ait: Numquid ir
mus aliquem virum tal
nunc faciemus eum amic
socium nostrum.

17. Et scripsit epistolam
sit ei secundum haec verl
cens:

18. Rex Alexander fratr
thae salutem!

19. Audivimus de te, qu

tis sis viribus, et aptus es a),
s amicus noster;
2 et nunc constituimus te ho-
ummum sacerdotem gentis
et ut amicus voceris regis
sit ei purpuram, et coronam
m), et quae nostra sunt, sen-
s obiscum, et conserves ami-
ad nos.
Et induit se Jonathas stola
septimo mense, anno cen-
sexagesimo in die solemni
pegiae b); et congregavit ex-
m, et fecit arma copiosa.
Et audivit Demetrius ver-
a, et contristatus est nimis,
a:
3 Quid hoc fecimus, quod
occupavit nos Alexander ap-
ndere amicitiam Judaeo-
nd munimen sui?
4 Scribam et ego illis verba
catoria, et dignitates, et do-
sint mecum in adjutorium.
5 t scripsit eis in haec verba:
emetrius genti Judaeorum
m!
6 Quoniam servastis ad nos
t n, et mansistis in amicitia
t, et non accessistis ad ini-
nostros, audivimus, et ga-
mus.
7 Et nunc perseverate adhuc
s vare ad nos fidem, et retri-
mus vobis bona pro his, quae
is nobiscum;
8 et remittemus vobis prae-
es multas, et dabimus vo-
dnationes.
9 Et nunc absolvo vos, et o-
udaeos a tributis, et pre-
s indulgeo, et coronas re-
et tertias seminis;
o t dimidiam partem fructus
i quod est portionis meae,
n 10 vobis ex hodierno die,
e ceps, ne accipiatur a terra
a t a tribus civitatibus, quae
sunt illi ex Samaria, et Ga-
x hodierna die et in totum
p;
t Jerusalem sit sancta, et

libera cum finibus suis; et decimae, et tributa ipsius sint.

32. Remitto etiam potestatem arcis, quae est in Jerusalem; et do eam summo sacerdoti, ut constituat in ea viros, quoscumque ipse elegerit, qui custodiant eam.

33. Et omnem animam Judaeorum, quae captiva est a terra Juda in omni regno meo, relinquo liberam gratis, ut omnes a tributis solvantur, etiam pecorum suorum.

34. Et omnes dies solemnes, et sabbata, et neomeniae, et dies decreti, et tres dies ante diem solemnem, et tres dies post diem solemnem, sint omnes immunitatis et remissionis omnibus Judaeis, qui sunt in regno meo;

35. et nemo habebit potestatem agere aliquid, et movere negotia adversus aliquem illorum in omni causa.

36. Et ascribantur ex Judaeis in exercitu regis ad triginta millia virorum; et dabuntur illis copiae, ut oportet omnibus exercitibus regis, et ex eis ordinabuntur, qui sint in munitionibus regis magni;

37. et ex his constituentur super negotia regni, quae aguntur ex fide, et principes sint ex eis, et ambulent in legibus suis, sicut praecepit rex in terra Juda.

38. Et tres civitates, quae additae sunt Judaeae ex regione Samariae, cum Judaea reputentur; ut sint sub uno, et non obediant alii potestati, nisi summi sacerdotis.

39. Ptolemaida, et confines ejus, quas dedi donum sanctis, qui sunt in Jerusalem ad necessarios sumptus sanctorum.

40. Et ego do c) singulis annis quindecim millia siclorum argenti de rationibus regis, quae me contingunt;

41. et omne, quod reliquum fuerit, quod non reddiderant, qui

a) ... om. es   b) 1590. scenophegiae;   c) 1590. dabo

super negotia erant annis prioribus, ex hoc dabunt in opera domus.

42. Et super haec quinque millia siclorum argenti, quae accipiebant de sanctorum ratione per singulos annos; et haec ad sacerdotes pertineant, qui ministerio funguntur.

43. Et quicumque confugerint in templum, quod est Jerosolymis, et in omnibus finibus ejus, obnoxii regi in omni negotio dimittantur, et universa, quae sunt eis in regno meo, libera habeant.

44. Et ad aedificanda vel restauranda opera sanctorum, sumptus dabuntur de ratione regis;

45. et ad extruendos muros Jerusalem, et communiendos in circuitu, sumptus dabuntur de ratione regis, et ad construendos muros in Judaea.

46. Ut audivit autem Jonathas, et populus sermones istos, * non crediderunt eis, nec receperunt eos; quia recordati sunt malitiae magnae, quam fecerat in Israël, et tribulaverat eos valde. *c. 7, 11.

47. Et complacuit eis in Alexandrum, quia ipse fuerat eis princeps sermonum pacis, et ipsi auxilium ferebant omnibus diebus.

48. Et congregavit rex Alexander exercitum magnum, et admovit castra contra Demetrium.

49. Et commiserunt praelium duo reges, et fugit exercitus Demetrii, et insecutus est eum Alexander, et incubuit super eos,

50. et invaluit praelium nimis, donec occidit sol; et cecidit Demetrius in die illa.

51. Et misit Alexander ad Ptolemaeum regem Aegypti legatos secundum haec verba, dicens:

52. Quoniam regressus sum in regnum meum, et sedi in sede patrum meorum, et obtinui principatum, et contrivi Demetrium, et possedi regionem nostram;

53. et commisi pugnam cum eo, et contritus est ipse, e
ejus a nobis, et sedimus a)
regni ejus.

54. Et nunc statuamus
cem amicitiam; et da mi
tuam uxorem, et ego er
tuus, et dabo tibi dona, b
digna te.

55. Et respondit rex Pt
us, dicens: Felix dies, in
versus es ad terram patr
rum, et sedisti in sede r
rum.

56. Et nunc faciam tib
scripsisti; sed occurre m
lemaidam, ut videamus
nos, et spondeam tibi, si
sti.

57. Et exivit Ptolemaeu
gypto, ipse, et Cleopatra fi
et venit Ptolemaidam ann
simo sexagesimo secundo

58. Et occurrit ei Al
rex, et dedit ei Cleopatra
suam; et fecit nuptias eju
maidae, sicut reges, in ma
ria.

59. Et scripsit rex Al
Jonathae, ut veniret obvi

60. Et abiit cum glori
maidam, et occurrit ibi
regibus, et dedit illis ar
multum, et aurum, et don
venit gratiam in conspe
rum.

61. Et convenerunt a
eum viri pestilentes ex Is
ri iniqui interpellantes a
eum; et non intendit ad

62. Et jussit spoliari Jo
vestibus suis, et indui eum
ra; et ita fecerunt. Et co
eum rex sedere secum.

63. Dixitque principib
Exite cum eo in medium c
et praedicate, ut nemo a
eum interpellet de ullo n
nec quisquam ei molestu
ulla ratione.

64. Et factum est, ut vi
qui interpellabant gloria
quae praedicabatur, et o

a) 1590. sedemus b) 1590. et ipsi dignitatem.

urpura, fugerunt omnes;
Et magnificavit eum rex, et
it eum inter primos amicos,
uit eum ducem, et partici-
rincipatus.
Et reversus est Jonathas in
lem cum pace, et laetitia.
In anno centesimo sexagesi-
into venit Demetrius filius
rii a Creta in terram pa-
uorum.
Et audivit Alexander rex,
ristatus est valde, et rever-
Antiochiam.
Et constituit Demetrius rex
nium ducem, qui praeerat
yriae; et congregavit ex-
n magnum, et accessit ad
m; et misit ad Jonathan
m sacerdotem,
dicens: Tu solus resistis
ego autem factus sum in
m, et in opprobrium, pro-
quia tu potestatem adver-
s exerces in montibus.
unc ergo si confidis in vir-
tuis, descende ad nos in
m, et comparemus illic in-
quia mecum est virtus bel-
r
Interroga, et disce, quis
o, et caeteri, qui auxilio
bi, qui et dicunt, quia non
stare pes vester ante faci-
tram, quia bis in fugam
si sunt patres tui in terra

t nunc quomodo poteris
re equitatum et exercitum
in campo, ubi non est la-
ue saxum, neque locus fu-
d

t audivit autem Jonathas
es Apollonii, motus est a-
t elegit decem millia viro-
exiit ab Jerusalem, et oc-
ti Simon frater ejus in ad-
n;
t applicuerunt castra in
e, et exclusit eum a civita-
a custodia Apollonii Jop-
a et oppugnavit eam.

76. Et exterriti, qui erant in civitate, aperuerunt ei, et obtinuit Jonathas Joppen.

77. Et audivit Apollonius, et admovit tria millia equitum, et exercitum multum.

78. Et abiit Azotum tamquam iter faciens, et statim exiit in campum, eo quod haberet multitudinem equitum, et confideret in eis. Et insecutus est eum Jonathas in Azotum, et commiserunt praelium.

79. Et reliquit Apollonius in castris mille equites post eos occulte.

80. Et cognovit Jonathas, quoniam insidiae sunt post se, et circuierunt castra ejus, et jecerunt a) jacula in populum a mane usque ad vesperam.

81. Populus autem stabat, sicut praeceperat Jonathas; et laboraverunt equi eorum.

82. Et ejecit Simon exercitum suum, et commisit contra legionem; equites enim fatigati erant: et contriti sunt ab eo, et fugerunt.

83. Et qui dispersi sunt per campum, fugerunt in Azotum, et intraverunt in Bethdagon idolum suum, ut ibi se liberarent.

84. Et succendit Jonathas Azotum, et civitates, quae erant in circuitu ejus, et accepit spolia eorum, et templum Dagon; et omnes, qui fugerunt in illud, succendit igni b).

85. Et fuerunt, qui ceciderunt gladio, cum his, qui succensi sunt, fere octo millia virorum.

86. Et movit inde Jonathas castra, et applicuit ea Ascalonem; et exierunt de civitate obviam illi in magna gloria.

87. Et reversus est Jonathas in Jerusalem cum suis, habentibus spolia multa.

88. Et factum est, ut audivit Alexander rex sermones istos, addidit adhuc glorificare Jonathan.

89. Et misit ei fibulam auream,

---

a) ejecerunt, C. R. 1593. jecerunt

b) 1590. igne.

sicut consuetudo est dari cognatis regum. Et dedit ei Accaron, et omnes fines ejus in possessionem.

Cap. 11.

Pugna et mors Alexandri. Varia Jonathæ prælia et pericula.

1. Et rex Aegypti congregavit exercitum, sicut arena, quae est circa oram maris, et naves multas; et quaerebat obtinere regnum Alexandri dolo, et addere illud regno suo.

2. Et exiit in Syriam verbis pacificis, et aperiebant ei civitates, et occurrebant ei; quia mandaverat Alexander rex exire ei obviam, eo quod socer suus esset.

3. Cum autem introiret civitatem Ptolemaeus, ponebat custodias militum in singulis civitatibus.

4. Et ut appropiavit Azoto, ostenderunt ei templum Dagon succensum igni a), et Azotum, et caetera ejus demolita, et corpora projecta, et eorum, qui caesi erant in bello, tumulos, quos fecerant secus viam.

5. Et narraverunt regi, quia haec fecit Jonathas, ut invidiam facerent ei; et tacuit rex.

6. Et occurrit Jonathas regi in Joppen cum gloria, et invicem se salutaverunt, et dormierunt illic.

7. Et abiit Jonathas cum rege usque ad fluvium, qui vocatur Eleutherus; et reversus est in Jerusalem.

8. Rex autem Ptolemaeus obtinuit dominium civitatum usque Seleuciam maritimam, et cogitabat in Alexandrum consilia mala.

9. Et misit legatos ad Demetrium, dicens: Veni, componamus inter nos pactum, et dabo tibi filiam meam, quam habet Alexander, et regnabis in regno patris tui.

10. Poenitet enim me, quod dederim illi filiam meam; quaesivit enim me occidere.

11. Et vituperavit eum, propterea quod concupierat regnum ejus.

a) 1590. igne,

12. Et abstulit filiam s
dedit eam Demetrio, et a
se ab Alexandro, et mani
sunt inimicitiae ejus.

13. Et intravit Ptolema
tiochiam, et imposuit du
mata capiti suo, Aegypti, e

14. Alexander autem re
Cilicia illis temporibus;
bellabant, qui erant in lo

15. Et audivit Alexande
nit ad eum in bellum; et p
Ptolemaeus rex exercitun
currit ei in manu valida,
vit eum.

16. Et fugit Alexander
biam, ut ibi protegeretu
autem Ptolemaeus exalta

17. Et abstulit Zabdie
caput Alexandri; et misi
maeo.

18. Et rex Ptolemaeus n
est in die tertia; et qui
munitionibus, perierunt
qui erant intra castra.

19. Et regnavit Demetri
centesimo sexagesimo sep

20. In diebus illis cong
Jonathas eos, qui erant in
ut expugnarent arcem, q
in Jerusalem; et fecerunt
eam machinas multas.

21. Et abierunt quidam
derant gentem suam viri
ad regem Demetrium, et r
averunt ei, quod Jonathas
ret arcem.

22. Et ut audivit, iratus
statim venit ad Ptolemaic
scripsit Jonathae, ne obsid
cem, sed occurreret sibi a
quium festinato.

23. Ut audivit autem Jo
jussit obsidere; et elegit d
oribus Israël, et de sacerd
et dedit se periculo.

24. Et accepit aurum, et
tum, et vestem, et alia xen
ta, et abiit ad regem Ptolem
et invenit gratiam in con
ejus.

25. Et interpellabant ad

uidam iniqui ex gente sua.
Et fecit ei rex, sicut fece-
i, qui ante eum fuerant; et
vit eum in conspectu omni-
lcorum suorum;
et statuit ei principatum sa-
ii, et quaecumque alia ha-
rius pretiosa, et fecit eum
pem amicorum.
Et postulavit Jonathas a re-
nmunem faceret Judaeam,
toparchias,a) et Samariam,
ines ejus; et promisit ei ta-
recenta.
Et consensit rex; et scripsit
ae epistolas de his omni-
inc modum continentes:
Rex Demetrius fratri Jona-
lutem, et genti Judaeorum.
Exemplum epistolae, quam
mus Lastheni parenti no-
vobis, misimus ad vos, ut
:
ex Demetrius Lastheni pa-
lutem!
enti Judaeorum amicis no-
t conservantibus, quae ju-
apud nos, decrevimus be-
re propter benignitatem i-
u, quam erga nos habent.
tatuimus ergo illis omnes
idaeae, et tres civitates,
, et Ramathan, quae addi-
Judaeae ex Samaria, et o-
nfines earum sequestrari
his sacrificantibus, in Jero-
pro his, quae ab eis prius
bat rex per singulos an-
ro fructibus terrae, et po-
.
talia, quae ad nos pertine-
cimarum, et tributorum,
tempore remittimus eis;
s salinarum, et coronas,
bis deferebantur,
nnia ipsis concedimus; et
rum irritum erit ex hoc,
ne tempus.
nc ergo curate facere ho-
mplum, et detur Jonathae,
tur in monte sancto, in lo-
bri.

5. hoc est Samariam,

38. Et videns Demetrius rex, quod siluit terra in conspectu suo, et nihil ei resistit, dimisit totum exercitum suum, unumquemque in locum suum, excepto peregrino exercitu, quem contraxit ab insulis gentium; et inimici erant ei omnes exercitus patrum ejus.

39. Tryphon autem erat quidam partium Alexandri prius; et vidit, quoniam omnis exercitus murmurabat contra Demetrium, et ivit ad Emalchuel Arabem, qui nutriebat Antiochum filium Alexandri;

40. et assidebat ei, ut traderet eum ipsi, ut regnaret loco patris sui; et enunciavit ei, quanta fecit Demetrius, et inimicitias exercituum ejus adversus illum. Et mansit ibi diebus multis.

41. Et misit Jonathas ad Demetrium regem, ut ejiceret eos, qui in arce erant in Jerusalem, et qui in praesidiis erant; quia impugnabant Israël.

42. Et misit Demetrius ad Jonathan, dicens: Non haec tantum faciam tibi, et genti tuae, sed gloria illustrabo te, et gentem tuam, cum fuerit opportunum.

43. Nunc ergo recte feceris, si miseris in auxilium mihi viros; quia discessit omnis exercitus meus.

44. Et misit ei Jonathas tria millia virorum fortium Antiochiam; et venerunt ad regem, et delectatus est rex in adventu eorum.

45. Et convenerunt, qui erant de civitate, centum viginti millia virorum, et volebant interficere regem.

46. Et fugit rex in aulam; et occupaverunt, qui erant de civitate, itinera civitatis, et coeperunt pugnare.

47. Et vocavit rex Judaeos in auxilium, et convenerunt omnes simul ad eum, et dispersi sunt omnes per civitatem;

48. et occiderunt in illa die centum millia hominum, et succende-

runt civitatem, et ceperunt spolia multa in di▾illa, et liberaverunt regem.

49. Et viderunt, qui erant de civitate, quod obtinuissent Judaei civitatem, sicut volebant; et infirmati sunt mente sua, et clamaverunt ad regem cum precibus, dicentes:

50. Da nobis dextras, et cessent Judaei oppugnare nos, et civitatem.

51. Et projecerunt arma sua, et fecerunt pacem, et glorificati sunt Judaei in conspectu regis, et in conspectu omnium, qui erant in regno ejus, et nominati sunt in regno: et regressi sunt in Jerusalem habentes spolia multa.

52. Et sedit Demetrius rex in sede regni sui; et siluit terra in conspectu ejus.

53. Et mentitus est omnia, quaecumque dixit, et abalienavit se a Jonatha, et non retribuit ei secundum beneficia, quae sibi tribuerat, et vexabat eum valde.

54. Post haec autem reversus est Tryphon, et Antiochus cum eo puer adolescens, et regnavit, et imposuit sibi diadema.

55. Et congregati sunt ad eum omnes exercitus, quos disperserat Demetrius, et pugnaverunt contra eum; et fugit, et terga vertit.

56. Et accepit Tryphon bestias, et obtinuit Antiochiam.

57. Et scripsit Antiochus adolescens Jonathae, dicens: Constituo tibi sacerdotium, et constituo te super quatuor civitates, ut sis de amicis regis.

58. Et misit illi vasa aurea in ministerium, et dedit ei potestatem bibendi in auro, et esse in purpura, et habere fibulam auream;

59. et Simonem fratrem ejus constituit ducem a terminis Tyri usque ad fines Aegypti.

60. Et exiit Jonathas, et perambulabat trans flumen civitates; et congregatus est ad eum omnis exercitus Syriae in auxilium, et venit Ascalonem, et occurre[r]
honorifice de civitate.

61. Et abiit inde Gazam: [...]
cluserunt se, qui erant Gaz[...]
obsedit eam, et succendit, [...]
rant in circuitu civitatis, e[...]
datus est ea.

62. Et rogaverunt Gazen[...]
nathan, et dedit illis dexter[...]
accepit filios eorum obsid[...]
misit illos in Jerusalem; [...]
ambulavit regionem usq[...]
mascum.

63. Et audivit Jonathas [...]
praevaricati sunt princip[...]
metrii in Cades, quae est i[...]
laea, cum exercitu multo, v[...]
eum removere a negotio re[...]

64. et occurrit illis; fratr[...]
tem suum Simonem reliqu[...]
provinciam.

65. Et applicuit Simon a[...]
suram, et expugnabat eam [...]
multis, et conclusit eos.

66. Et postulaverunt ab [...]
tras accipere, et dedit illis [...]
jecit eos inde, et cepit civi[...]
et posuit in ea praesidium.

67. Et Jonathas, et cast[...]
applicuerunt ad aquam Ge[...]
et ante lucem vigilaverunt [...]
po Asor.

68. Et ecce castra alien[...]
rum occurrebant in cam[...]
tendebant ei insidias in mo[...]
ipse autem occurrit ex ad[...]

69. Insidiae vero exsurre[...]
de locis suis, et commiserun[...]
lium.

70. Et fugerunt, qui er[...]
parte Jonathae omnes, et [...]
relictus est ex eis, nisi Math[...]
filius Absolomi, et Judas fili[...]
phi, princeps militiae exe[...]

71. Et scidit Jonathas ves[...]
ta sua, et posuit terram in [...]
suo, et oravit.

72. Et reversus est Jonat[...]
eos in praelium, et conver[...]
in fugam, et pugnaverunt.

73. Et viderunt, qui fug[...]
partis illius, et reversi sun[...]
um, et insequebantur cum [...]

ique Cades ad castra sua, et
erunt usque illuc.
Et ceciderunt de alienige-
ie illa tria millia virorum;
rsus est Jonathas in Jeru-

C A P. 12.

pistola ad Spartiatas. Jonathas dolo capitur.

vidit Jonathas, quia tem-
i juvat, elegit viros, et mi-
Romam, statuere et reno-
m eis amicitiam;
ad Spartiatas, et ad alia lo-
epistolas secundum ean-
rmam;
abierunt Romam, et intra-
uriam, et dixerunt; Jona-
mmus sacerdos, et gens Ju-
n miserunt nos, ut reno-
s amicitiam, et societatem
m pristinam.
dederunt illis epistolas ad
r loca, ut deducerent eos
m Juda cum pace.
hoc est exemplum epi-
n, quas scripsit Jonathas
iis:
Jathas summus sacerdos,
res gentis, et sacerdotes,
ius populus Judaeorum,
is fratribus salutem.
apridem missae erant epi-
d Oniam summum sacer-
b Ario a), qui regnabat a-
quoniam estis fratres no-
it rescriptum b) continet,
jectum est.
uscepit Onias virum, qui
erat, cum honore; et ac-
istolas, in quibus signifi-
de societate, et amicitia.
cum nullo horum indige-
bentes solatio sanctos li-
i sunt in manibus nostris,
luimus mittere ad vos re-
raternitatem, et amiciti-
orte alieni efficiamur a
; ulta enim tempora trans-
x quo misistis ad nos.

11. Nos ergo in omni tempore sine intermissione in diebus solemnibus, et caeteris, quibus oportet, memores sumus vestri in sacrificiis, quae offerimus, et in observationibus, sicut fas est, et decet meminisse fratrum.

12. Laetamur itaque de gloria vestra.

13. Nos autem circumdederunt multae tribulationes, et multa praelia, et impugnaverunt nos reges, qui sunt in circuitu nostro.

14. Noluimus ergo vobis molesti esse, neque caeteris sociis, et amicis nostris, in his praeliis.

15. Habuimus enim de coelo auxilium, et liberati sumus nos, et humiliati sunt inimici nostri.

16. Elegimus itaque Numenium Antiochi filium, et Antipatrem Jasonis filium, et misimus ad Romanos renovare cum eis amicitiam, et societatem pristinam.

17. Mandavimus itaque eis, ut veniant etiam ad vos, et salutent vos; et reddant vobis epistolas nostras de innovatione fraternitatis nostrae.

18. Et nunc benefacietis respondentes nobis ad haec.

19. Et hoc est rescriptum epistolarum, quod miserat Oniae c):

20. Arius, rex Spartiatarum Oniae sacerdoti magno salutem!

21. Inventum est in scriptura de Spartiatis, et Judaeis, quoniam sunt fratres, et quod sunt de genere Abraham.

22. Et nunc ex quo haec cognovimus, benefacitis scribentes nobis de pace vestra;

23. sed et nos rescripsimus vobis: Pecora nostra, et possessiones nostrae, vestrae sunt; et vestrae, nostrae; mandavimus itaque haec nunciari vobis.

24. Et audivit Jonathas, quoniam regressi sunt principes Demetrii cum exercitu multo supra quam prius, pugnare adversus eum.

9 a Dario, b) 1590. sicut scriptum c) 1590. ... miserat Oniares, rex
atarum: Oniares Jonathae sacerdoti magno salutem.

25. Et exiit ab Jerusalem, et occurrit eis in Amathite regione; non enim dederat eis spatium, ut ingrederentur regionem ejus.

26. Et misit speculatores in castra eorum; et reversi renunciaverunt, quod constituunt supervenire illis nocte.

27. Cum occidisset autem sol, praecepit Jonathas suis vigilare, et esse in armis paratos ad pugnam tota nocte, et posuit custodes per circuitum castrorum.

28. Et audierunt adversarii, quod paratus est Jonathas cum suis in bello; et timuerunt, et formidaverunt in corde suo: et accenderunt focos in castris suis.

29. Jonathas autem, et qui cum eo erant, non cognoverunt usque mane; videbant autem luminaria ardentia,

30. et secutus est eos Jonathas, et non comprehendit eos; transierant enim flumen Eleutherum.

31. Et divertit Jonathas ad Arabas, qui vocantur Zabadaei, et percussit eos, et accepit spolia eorum.

32. Et junxit, et venit Damascum, et perambulabat omnem regionem illam.

33. Simon autem exiit, et venit usque ad Ascalonem, et ad proxima praesidia; et declinavit in Joppen, et occupavit eam,

34. (audivit enim, quod vellent praesidium tradere partibus Demetrii) et posuit ibi custodes, ut custodirent eam.

35. Et reversus est Jonathas, et convocavit seniores populi, et cogitavit cum eis aedificare praesidia in Judaea,

36. et aedificare muros in Jerusalem, et exaltare altitudinem magnam inter medium arcis et civitatis, ut separaret eam a civitate, ut esset ipsa singulariter, et neque emant, neque vendant.

37. Et convenerunt, ut aedificarent civitatem; et cecidit murus,
qui erat super torrentem
tu solis, et reparavit eum,
catur Caphetetha.

38. Et Simon aedificavit
in Sephela, et munivit eam
posuit portas, et seras.

39. Et cum cogitasset T
regnare Asiae, et assumere
ma, et extendere manum i
ochum regem;

40. timens, ne forte non
teret eum Jonathas, sed p
adversus eum, quaereba
prehendere eum, et occid
exsurgens abiit in Bethsan

41. Et exivit Jonathas
illi cum quadraginta milli
rorum electorum in prael
venit Bethsan.

42. Et vidit Tryphon, qu
Jonathas cum exercitu m
extenderet in eum manus,

43. Et excepit eum cum
re, et commendavit eum o
amicis suis, et dedit ei mun
praecepit exercitibus suis
dirent ei, sicut sibi.

44. Et dixit Jonathae:
vexasti universum populu
bellum nobis non sit?

45. Et nunc remitte eos
mos suas; elige autem tib
paucos, qui tecum sint, et v
cum Ptolemaidam, et trada
tibi, et reliqua praesidia,
citum, et universos praep
negotii, et conversus abibo
pterea enim veni.

46. Et credidit ei, et feci
dixit; et dimisit exercitum
ierunt in terram Juda.

47. Retinuit autem secu
millia virorum; ex quibus
sit in Galilaeam duo millia
autem venerunt cum eo.

48. Ut autem intravit Pto
dam Jonathas, clauserunt
civitatis Ptolemenses; et co
henderunt eum; et omne
cum eo intraverant, gladio
fecerunt.

49. Et misit Tryphon exer

ntes in Galilaeam, et in cam-
agnum, ut perderent om-
ios Jonathae.
it illi, cum cognovissent,
mprehensus est Jonathas,
rt, et omnes, qui cum eo e-
, ortati sunt semetipsos, et
it parati in praelium.
Et videntes hi, qui insecuti
, quia pro anima res est il-
ersi sunt;
li autem venerunt omnes
ce in terram Juda. Et plan-
n Jonathan, et eos, qui cum
erant a), valde; et luxit Is-
tu magno.
t quaesierunt omnes gen-
ue erant in circuitu eorum,
re eos. Dixerunt enim:
on habent principem, et
item; nunc ergo expugne-
bs, et tollamus de homini-
moriam eorum.

Cap. 13.

um filiis suis occiditur. Simon
cem Jerusalem occupat.

Eaudivit Simon, quod con-
it Tryphon exercitum co-
ut veniret in terram Ju-
tereret eam.
dens, quia in tremore po-
t, et in timore, ascendit
em, et congregavit popu-

adhortans dixit: Vos sci-
nta ego, et fratres mei et
patris mei fecimus pro le-
et pro sanctis praelia, et
is quales vidimus;
um gratia perierunt fra-
omnes propter Israël, et
sum ego solus.
nunc non mihi contingat
animae meae in omni
e tribulationis; non enim
um fratribus meis.
licabo itaque gentem me-
ancta, natos quoque no-
uxores; quia congrega-
tae sunt universae gentes conte-
rere nos inimicitiae gratia.
7. Et accensus est spiritus po-
puli, simul ut audivit sermones
istos;
8. et responderunt voce magna
dicentes: Tu es dux noster loco
Judae, et Jonathae fratris tui;
9. pugna praelium nostrum; et
omnia, quaecumque dixeris no-
bis, faciemus.
10. Et congregans omnes viros
bellatores, acceleravit consum-
mare universos muros Jerusa-
lem, et munivit eam in gyro.
11. Et misit Jonathan filium Ab-
salomi, et cum eo exercitum no-
vum in Joppen, et ejectis his, qui
erant b) in ea, remansit illic ipse.
12. Et movit Tryphon a Ptole-
maida cum exercitu multo, ut ve-
niret in terram Juda, et Jonathas
cum eo in custodia.
13. Simon autem applicuit in
Addus contra faciem campi.
14. Et ut cognovit Tryphon,
quia surrexit Simon loco fratris
sui Jonathae; et quia commissu-
rus esset cum eo praelium, misit
ad eum legatos,
15. dicens: Pro argento, quod
debebat c) frater tuus Jonathas in
ratione regis, propter negotia,
quae habuit, detinuimus eum.
16. Et nunc mitte argenti talen-
ta centum, et duos filios ejus obsi-
des, ut non dimissus fugiat a no-
bis, et remittemus eum.
17. Et cognovit Simon, quia
cum dolo loqueretur secum, jus-
sit tamen dari argentum, et pue-
ros; ne inimicitiam magnam su-
meret ad populum Israël, dicen-
tem;
18. quia non misit ei argentum,
et pueros, propterea periit.
19. Et misit pueros, et centum
talenta; et mentitus est, et non
dimisit Jonathan.
20. Et post haec venit Tryphon

c 1593. erant, 1592. C. R. 1593. fuerant, b) 1590. erant in arce,
c 1593. habebat, 1590. 1598. C. R. 1592. 1593. debebat

intra regionem, ut contereret eam; et gyraverunt per viam, quae ducit Ador; et Simon, et castra ejus ambulabant in omnem locum, quocumque ibant.

21. Qui autem in arce erant, miserunt ad Tryphonem legatos, ut festinaret venire per desertum, et mitteret illis alimonias.

22. Et paravit Tryphon omnem equitatum, ut veniret illa nocte; erat autem nix multa valde, et non venit in Galaaditim.

23. Et cum appropinquasset Bascaman, occidit Jonathan, et filios ejus illic.

24. Et convertit Tryphon, et abiit in terram suam.

25. Et misit Simon, et accepit ossa Jonathae fratris sui, et sepelivit ea in Modin civitate patrum ejus.

26. Et planxerunt eum omnis Israël planctu magno, et luxerunt eum dies multos.

27. Et aedificavit Simon super sepulchrum patris sui et fratrum suorum aedificium altum visu, lapide polito retro et ante;

28. et statuit septem pyramidas, unam contra unam patri et matri, et quatuor fratribus;

29. et his circumposuit columnas magnas; et super columnas arma, ad memoriam aeternam; et juxta arma naves sculptas, quae viderentur ab omnibus navigantibus mare.

30. Hoc est sepulchrum, quod fecit in Modin, usque in hunc diem.

31. Tryphon autem cum iter faceret cum Antiocho rege adolescente, dolo occidit eum.

32. Et regnavit loco ejus, et imposuit sibi diadema Asiae; et fecit plagam magnam in terra.

33. Et aedificavit Simon praesidia Judaeae, muniens ea turribus excelsis, et muris magnis, et portis, et seris; et posuit alimenta in munitionibus.

a) 1590. Et qui eruperant, erant

34. Et elegit Simon vir
misit ad Demetrium regem
ceret remissionem regioni
actus omnes Tryphonis pe
ptionem fuerant gesti.

35. Et Demetrius rex ad
ista respondit ei, et scrips
stolam talem:

36. Rex Demetrius Simon
mo sacerdoti, et amico reg
senioribus, et genti Juda
salutem.

37. Coronam auream, et b
quam misistis, suscepimus
rati sumus facere vobiscu
cem magnam, et scribere p
sitis regis remittere vobis
indulsimus.

38. Quaecumque enim
tuimus, vobis constant. M
nes, quas aedificastis, vobis

39. Remittimus quoque
rantias, et peccata usque i
ernum diem, et coronam,
debebatis; et si quid aliu
tributarium in Jerusalem
non sit tributarium.

40. Et si qui ex vobis ap
conscribi inter nostros, c
bantur, et sit inter nos pax

41. Anno centesimo sep
simo ablatum est jugum g
ab Israël.

42. Et coepit populus
scribere in tabulis, et gesti
licis, anno primo sub S
summo sacerdote, magno
et principe Judaeorum.

43. In diebus illis applic
mon ad Gazam, et circu
eam castris, et fecit machi
applicuit ad civitatem, et p
sit turrem unam, et comp
dit eam.

44. Et eruperant, a) qui
intra machinam in civitat
factus est motus magnus i
tate.

45. Et ascenderunt, qui
in civitate, cum uxoribus,
supra murum scissis tunici
et clamaverunt voce magn

es a Simone dextras sibi
ixerunt: Non nobis reddas
um malitias nostras, sed
um misericordias tuas a).
t flexus Simon, non debel-
s; ejecit tamen eos de ci-
et mundavit aedes, in qui-
rant simulacra, et tunc in-
n eam cum hymnis bene-
Dominum;
ejecta ab ea omni immun-
ollocavit in ea viros, qui
acerent; et munivit eam,
ibi habitationem.
ui autem erant in arce Je-
, prohibebantur egredi
di regionem, et emere, ac
; et esurierunt valde, et
eis fame perierunt,
clamaverunt ad Simo-
dextras acciperent: et de-
et ejecit eos inde, et mun-
rem a contaminationibus;
intraverunt in eam tertia
ma die secundi mensis, an-
simo septuagesimo pri-
laude, et ramis palma-
cinyris, et cymbalis, et
, hymnis, et canticis; quia
its est inimicus magnus ex
l.
constituit, ut omnibus
erentur dies hi cum lae-

I munivit montem templi,
secus arcem, et habitavit
et qui cum eo erant.
I vidit Simon Joannem fi-
um, quod fortis praelii vir
posuit eum ducem vir-
iversarum; et habitavit
is.

Cap. 14.

capto Simon liberum in pace exercet dominatum.

Ano centesimo septuagesi-
ndo congregavit rex De-
exercitum suum, et abiit
dm ad contrahenda sibi
auxilia, ut expugnaret Trypho-
nem.

2. Et audivit Arsaces rex Persi-
dis, et Mediae, quia intravit De-
metrius confines suos, et misit u-
num de principibus suis, ut com-
prehenderet eum vivum, et addu-
ceret eum ad se.

3. Et abiit, et percussit castra
Demetrii; et comprehendit eum,
et duxit eum ad Arsacem, et po-
suit eum in custodiam.

4. Et siluit omnis terra Juda o-
mnibus diebus Simonis, et quae-
sivit bona genti suae; et placuit
illis potestas ejus, et gloria ejus
omnibus diebus.

5. Et cum omni gloria sua ac-
cepit Joppen in portum, et fecit
introitum in insulis maris.

6. Et dilatavit fines gentis suae,
et obtinuit regionem.

7. Et congregavit captivitatem
multam, et dominatus est Gaza-
rae, et Bethsurae, et arci; et abs-
tulit immunditias ex ea, et non
erat, qui resisteret ei.

8. Et unusquisque colebat ter-
ram suam cum pace; et terra Ju-
da dabat fructus suos, et ligna
camporum fructum suum.

9. Seniores in plateis sedebant
omnes, et de bonis terrae tracta-
bant, et juvenes induebant se glo-
riam, et stolas belli.

10. Et civitatibus tribuebat ali-
monias, et constituebat eas, ut es-
sent vasa munitionis, quoadusque
nominatum est nomen gloriae e-
jus usque ad extremum terrae.

11. Fecit pacem super terram,
et laetatus est Israël laetitia ma-
gna.

12. Et sedit unusquisque sub
vite sua, et sub ficulnea sua; et
non erat, qui eos terreret.

13. Defecit impugnans eos su-
per terram; reges contriti sunt
in diebus illis.

14. Et confirmavit omnes hu-
miles populi sui, et legem exqui-

a) add. et serviemus tibi.

sivit, et abstulit omnem iniquum et malum;

15. sancta glorificavit, et multiplicavit vasa sanctorum.

16. Et auditum est Romae, quia defunctus esset Jonathas, et usque in Spartiatas; et contristati sunt valde.

17. Ut audierunt autem, quod Simon frater ejus factus esset summus sacerdos loco ejus, et ipse obtineret omnem regionem, et civitates in ea;

18. scripserunt ad eum in tabulis aereis, ut renovarent amicitias, et societatem, quam fecerant cum Juda, et cum Jonatha fratribus ejus.

19. Et lectae sunt in conspectu ecclesiae in Jerusalem. Et hoc exemplum epistolarum, quas Spartiatae miserunt:

20. Spartianorum principes, et civitates, Simoni sacerdoti magno, et senioribus, et sacerdotibus, et reliquo populo Judaeorum, fratribus, salutem.

21. Legati, qui missi sunt ad populum nostrum, nunciaverunt nobis de vestra gloria, et honore, ac laetitia; et gavisi sumus in introitu eorum.

22. Et scripsimus, quae ab eis erant dicta in conciliis populi, sic: Numenius Antiochi, et Antipater Jasonis filius, legati Judaeorum, venerunt ad nos, renovantes nobiscum amicitiam pristinam.

23. Et placuit populo excipere viros gloriose, et ponere exemplum sermonum eorum in segregatis populi libris, ut sit ad memoriam populo Spartiatarum, exemplum autem horum scripsimus Simoni magno sacerdoti.

24. Post haec autem misit Simon Numenium Romam, habentem clypeum aureum magnum, pondo mnarum mille, ad statuendam cum eis societatem. Cum autem audisset populus Romanus

25. sermones istos, dixerunt: Quam gratiarum actione
demus Simoni, et filiis eju

26. Restituit enim ipse
suos, et expugnavit inimi
raël ab eis, et statuerunt e
tatem, et descripserunt in
aereis, et posuerunt in ti
monte Sion.

27. Et hoc est exemplu
pturae: Octava decima di
sis Elul, anno centesimo
gesimo secundo, anno ter
Simone sacerdote magno
ramel,

28. in conventu magno
dotum, et populi, et prin
gentis, et seniorum region
facta sunt haec: Quonia
quenter facta sunt praelia
gione nostra.

29. Simon autem Mathat
lius ex filiis Jarib, et fratr
dederunt se periculo, et
runt adversariis gentis su
starent sancta ipsorum, et
gloria magna glorificaveru
tem suam.

30. Et congregavit Jo
gentem suam, et factus est
cerdos magnus, et apposi
ad populum suum.

31. Et voluerunt inimici
calcare, et atterere regio
psorum, et extendere ma
sancta eorum.

32. Tunc restitit Simon,
gnavit pro gente sua, et er
pecunias multas, et armavi
virtutis gentis suae, et ded
stipendia;

33. et munivit civitates Ju
et Bethsuram, quae erat in f
Judaeae, ubi erant arma ho
antea; et posuit illic praes
viros Judaeos.

34. Et Joppen munivit,
erat ad mare; et Gazaram,
est in finibus Azoti; in qua
antea habitabant, et colloca
lic Judaeos; et quaecumqu
erant ad correptionem ec
posuit in eis.

Et vidit populus actum Si-
n, et gloriam, quam cogitabat
e genti suae, et posuerunt
ducem suum, et principem
otum, eo quod ipse fecerat
omnia, et justitiam, et fidem,
conservavit genti suae, et
uivit omni modo exaltare
um suum.
Et in diebus ejus prospera-
t in manibus ejus, ut tolle-
gentes de regione ipso-
qui in civitate David erant
salem in arce, de qua pro-
nt, et contaminabant om-
ae in circuitu sanctorum
et inferebant plagam ma-
astitati.
Et collocavit in ea viros Ju-
d tutamentum regionis, et
s, et exaltavit muros a) Je-
m.
Et rex Demetrius statuit illi
um sacerdotium.
Secundum haec fecit eum
n suum, et glorificavit eum
magna.
udivit eum, quod appella-
Judaei a Romanis amici, et
t fratres, et quia suscepe-
legatos Simonis gloriose;
t quia Judaei, et sacerdo-
um consenserunt eum esse
suum, et summum sacer-
in aeternum, donec surgat
ta fidelis;
t ut sit super eos dux, et ut
set illi pro sanctis, et ut
tueret praepositos super o-
rum, et super regionem,
r arma, et super praesidia.
t cura sit illi de sanctis: et
atur ob omnibus, et scri-
in nomine ejus omnes con-
nes in regione; et ut ope-
purpura, et auro.
t ne liceat ulli ex populo,
cerdotibus irritum facere
horum, et contradicere
e ab eo dicuntur, aut con-
conventum in regione si-
ne ipso; et vestiri purpura, et uti
fibula aurea.

45. Qui autem fecerit extra haec, aut irritum fecerit aliquid horum, reus erit.

46. Et complacuit omni populo statuere Simonem, et facere secundum verba ista.

47. Et suscepit Simon, et placuit ei, ut summo sacerdotio fungeretur, et esset dux, et princeps gentis Judaeorum, et sacerdotum, et praeesset omnibus.

48. Et scripturam istam dixerunt ponere in tabulis aereis, et ponere eas in peribulo sanctorum, in loco celebri;

49. exemplum autem eorum ponere in aerario, ut habeat Simon, et filii ejus.

Cap. 15.

Ulterior Simonis historia.

1. Et misit rex Antiochus filius Demetrii epistolas ab insulis maris Simoni sacerdoti, et principi gentis Judaeorum, et universae genti.

2. Et erant continentes hunc modum: Rex Antiochus Simoni sacerdoti magno, et genti Judaeorum salutem.

3. Quoniam quidem pestilentes obtinuerunt regnum patrum nostrorum, volo autem vendicare regnum, et restituere illud, sicut erat antea; et electam feci multitudinem exercitus, et feci naves bellicas.

4. Volo autem procedere per regionem, ut ulciscar in eos, qui corruperunt regionem nostram, et qui desolaverunt civitates multas in regno meo.

5. Nunc ergo statuo tibi omnes oblationes, quas remiserunt tibi ante me omnes reges, et quaecumque alia dona remiserunt tibi.

6. Et permitto tibi facere percussuram proprii numismatis in regione tua;

a) add. in   b) 1593. susuceperunt, C. R. 1593. susceperunt

7. Jerusalem autem sanctam esse, et liberam; et omnia arma, quae fabricata sunt, et praesidia, quae construxisti, quae tenes, maneant tibi.

8. Et omne debitum regis, et quae futura sunt regi, ex hoc, et in totum tempus remittuntur tibi.

9. Cum autem obtinuerimus regnum nostrum, glorificabimus te, et gentem tuam, et templum gloria magna, ita ut manifestetur gloria vestra in universa terra.

10. Anno centesimo septuagesimo quarto exiit Antiochus in terram patrum suorum, et convenerunt ad eum omnes exercitus, ita ut pauci relicti essent cum Tryphone.

11. Et insecutus est eum Antiochus rex, et venit Doram fugiens per maritimam.

12. Sciebat enim, quod congregata sunt mala in eum, et reliquit eum exercitus.

13. Et applicuit Antiochus super Doram cum centum viginti millibus virorum belligeratorum, et octo millibus equitum;

14. et circuivit civitatem, et naves a mari accesserunt; et vexabant civitatem a terra, et mari, et neminem sinebant ingredi, vel egredi.

15. Venit autem Numenius, et qui cum eo fuerant, ab urbe Roma, habentes epistolas regibus, et regionibus scriptas, in quibus continebantur haec:

16. Lucius consul Romanorum, Ptolemaeo regi salutem.

17. Legati Judaeorum venerunt ad nos amici nostri, renovantes pristinam amicitiam, et societatem, missi a Simone principe sacerdotum, et populo Judaeorum.

18. Attulerunt autem et clypeum aureum mnarum mille.

19. Placuit itaque nobis scribere regibus, et regionibus, ut non inferant illis mala, neque impugnent eos, et civitates eorum, et regiones eorum; et n[on] [fe]rant auxilium pugnanti[bu]s versus eos.

20. Visum autem est n[obis] [ac]cipere ab eis clypeum.

21. Si qui ergo pestile[nt]es [pro]fugerunt a) de regione i[psorum] ad vos, tradite eos Simoni [princi]pi sacerdotum, ut vindic[et] [i]n [eos] secundum legem suam.

22. Haec eadem scripta [sun]t [De]metrio regi, et Attalo, et A[ria]rathi, et Arsaci,

23. et in omnes regio[nes] Lampsaco c), et Spartiati[s] e[t in] Delum, et in Myndum, et i[n] [Si]c[yo]nem, et in Cariam, et in S[amum], et in Pamphyliam, et in L[yc]i[am], et in Alicarnassum, et in [Rho]d[um], in Siden, et in Aradon, et [in Gnid]um, et in Phaselidem, et [in] [Cor]tynam d), et Cnidum, et C[yprum], et Cyrenen.

24. Exemplum autem [eorum] scripserunt Simoni prin[cipi] [sa]cerdotum, et populo Juda[eorum].

25. Antiochus autem re[x] [appli]cuit castra in Doram secun[do], [ad]movens ei semper manus, [et ma]chinas faciens; et conclus[it Try]phonem, ne procederet.

26. Et misit ad eum Sim[on] [duo] millia virorum electorum [in au]xilium, et argentum, et aur[um], [et] vasa copiosa;

27. et noluit ea accipere, [sed] rupit omnia, quae pactus e[st] [cum] eo antea, et alienavit se ab [eo].

28. Et misit ad eum Athe[nobi]um unum de amicis suis, [ut] [tra]ctaret cum ipso, dicens: V[os te]netis Joppen, et Gazaram, [et ar]cem, quae est in Jerusalem [civi]tates regni mei;

29. fines earum desolasti[s], [et] fecistis plagam magnam in t[erra], et dominati estis per loca [multa] in regno meo.

30. Nunc ergo tradite civi[tates], quas occupastis, et tributa [locorum], in quibus dominati est[is ex]tra fines Judaeae;

a) 1590. fugerint b) 1590. et Arabæ, c) 1590. Sampsamæ, d) 1590. Cort[ynam]

..n autem, date pro illis quin-
..a talenta argenti, et extermi-
..uod exterminastis, et tribu-
..u civitatum alia talenta quin-
..n; sin autem, veniemus, et
..nabimus vos.
3 Et venit Athenobius amicus
..in Jerusalem, et vidit glori-
..nonis, et claritatem in au-
.. argento, et apparatum co-
..n; et obstupuit: et retulit
..ba regis.
3 Et respondit ei Simon, et
..i: Neque alienam terram
..imus, neque aliena a) deti-
..; sed haereditatem patrum
..rum, quae injuste ab inimi-
..stris aliquo tempore pos-
..st.
4 Nos vero tempus habentes,
..amus b) haereditatem pa-
..nostrorum.
5 Nam de Joppe, et Gazara
..expostulas, ipsi faciebant in
.. plagam magnam, et in re-
..nostra; horum damus ta-
..entum. Et non respondit
..nobius verbum.
6 Reversus autem cum ira ad
.., renunciavit ei verba ista,
..iam Simonis, et universa,
..idit, et iratus est rex ira
..
7 Tryphon autem fugit navi
..osiada.
8 Et constituit rex Cendebae-
..cem maritimum, et exerci-
..ditum et equitum dedit illi.
9 Et mandavit illi movere ca-
..ontra faciem Judaeae; et
..vit ei aedificare Gedo-
.. et obstruere portas civita-
.. debellare populum. Rex au-
..rsequebatur Tryphonem.
0 Et pervenit Cendebaeus
..am, et coepit irritare ple-
.. et conculcare Judaeam, et
..iare populum, et interfice-
.. edificare Gedorem c).
1 Et collocavit illic equites,
..rcitum; ut egressi peram-
bularent viam Judaeae, sicut constituit ei rex.

Cap. 16.

Simoni occiso Joannes succedit.

1. Et ascendit Joannes de Gazaris, et nunciavit Simoni patri suo, quae fecit Cendebaeus in populo ipsorum.

2. Et vocavit Simon duos filios seniores, Judam, et Joannem, et ait illis: Ego, et fratres mei, et domus patris mei expugnavimus hostes Israël ab adolescentia usque in hunc diem; et prosperatum est in manibus nostris liberare Israel aliquoties.

3. Nunc autem senui, sed estote loco meo, et fratres mei, et egressi pugnate pro gente nostra; auxilium vero de coelo vobiscum sit.

4. Et elegit de regione viginti millia virorum belligeratorum, et equites; et profecti sunt ad Cendebaeum; et dormierunt in Modin.

5. Et surrexerunt mane, et abierunt in campum; et ecce exercitus copiosus in obviam illis peditum, et equitum, et fluvius torrens erat inter medium ipsorum.

6. Et admovit castra contra faciem eorum ipse, et populus ejus, et vidit populum trepidantem ad transfretandum torrentem, et transfretavit primus; et viderunt eum viri, et transierunt post eum.

7. Et divisit populum, et equites in medio peditum; erat autem equitatus adversariorum copiosus nimis.

8. Et exclamaverunt sacris tubis, et in fugam conversus est Cendebaeus, et castra ejus; et ceciderunt ex eis multi vulnerati; residui autem in munitionem fugerunt.

9. Tunc vulneratus est Judas frater Joannis; Joannes autem in-

---

..o. alienam b) 1590. vendicamus c) 1590. Cedronem.

secutus est eos, donec venit Cedronem, quam aedificavit;

10. et fugerunt usque ad turres, quae erant in agris Azoti, et succendit eas igni a). Et ceciderunt ex illis duo millia virorum, et reversus est in Judaeam in pace.

11. Et Ptolemaeus filius Abobi constitutus erat dux in campo Jericho, et habebat argentum, et aurum multum;

12. erat enim gener summi sacerdotis.

13. Et exaltatum est cor ejus, et volebat obtinere regionem, et cogitabat dolum adversus Simonem, et filios ejus, ut tolleret eos.

14. Simon autem, perambulans civitates, quae erant in regione Judaeae, et solicitudinem gerens earum, descendit in Jericho ipse, et Mathathias filius ejus, et Judas, anno centesimo septuagesimo septimo, mense undecimo; hic est mensis Sabbath.

15. Et suscepit eos filius Abobi in munitiunculam, quae vocatur Doch, cum dolo, quam aedificavit; et fecit eis convivium magnum, et abscondit illic viros.

16. Et cum inebriatus esset Simon, et filii ejus, surrexit Ptolemaeus cum suis, et sumpserunt arma sua, et intraverunt in convivium, et occiderunt eum, et duos filios ejus, et quosdam
ejus;

17. et fecit deception
gnam in Israël, et reddi
pro bonis.

18. Et scripsit haec Ptol
et misit regi, ut mitteret
citum in auxilium, et tra
regionem, et civitates eo
tributa.

19. Et misit alios in G
tollere Joannem; et tribu
sit epistolas, ut venirent a
daret eis argentum, et au
dona.

20. Et alios misit occu
rusalem, et montem templ

21. Et praecurrens quida
ciavit Joanni in Gazara, q
riit pater ejus, et fratres e
quia misit te quoque inter

22. Ut audivit autem, veh
ter expavit; et comprehen
ros, qui venerant perdere
occidit eos; cognovit enim
quaerebant eum perdere.

23. Et caetera sermonum
nis, et bellorum ejus, et bo
virtutum, quibus fortiter
et aedificii murorum, quos
xit, et rerum gestarum ejus

24. ecce! haec scripta s
libro dierum sacerdotii ej
quo factus est princeps sac
tum post patrem suum.

a) 1590. igne.

LIBER SECUNDUS
MACHABÆORUM.

Cap. 1.

Epistola Judæorum Jerosolymis scripta ad Judæos per Aegyptum dispersos.

1. Fratribus, qui sunt per Aegyptum, Judaeis, salutem dicunt fratres, qui sunt in Jerosolymis, Judaei, et qui in regione Juda
et pacem bonam.

2. Benefaciat vobis Deus
meminerit testamenti sui, q
locutus est ad Abraham, et Is
et Jacob servorum suorum f
lium;

. det vobis cor omnibus, ut
at eum, et faciatis ejus volun-
n:orde magno, et animo vo-
i
. laperiat cor vestrum in le-
u et in praeceptis suis, et fa-
, cem.
:audiat orationes vestras,
·ncilietur vobis, nec vos de-
iti tempore malo.
t nunc hic sumus orantes
vbis.
egnante Demetrio, anno
emo sexagesimo nono, nos
iescripsimus vobis in tribu-
r, et impetu, qui superve-
cis in istis annis, ex quo re-
itason a sancta terra, et a
.c
I rtam succenderunt, et ef-
r it sanguinem innocentem;
r imus ad Dominum, et ex-
tiumus, et obtulimus sacri-
m et similaginem, et accen-
s lucernas, et proposuimus
s
E nunc frequentate dies sce-
gie a) mensis Casleu.
. nno centesimo octogesi-
c vo, populus, qui est Jero-
n, et in Judaea, senatusque
uis, Aristobolo magistro
nei regis, qui est de gene-
r orum sacerdotum, et his,
n egypto sunt, Judaeis salu-
e sanitatem.
. e magnis periculis a Deo
a magnifice gratias agimus
pote qui adversus talem
m imicavimus.
. se enim ebullire fecit de
d eos, qui pugnaverunt
r os, et sanctam civitatem.
. am cum in Perside esset
p, et cum ipso immensus
i s, cecidit in templo Na-
. nsilio deceptus sacerdo-
N eae.
. lenim cum ea habitaturus
a locum Antiochus et ami-
us et ut acciperet pecunias
s otis nomine.

15. Cumque proposuissent eas sacerdotes Naneae, et ipse cum paucis ingressus esset intra ambitum fani, clauserunt templum,

16. cum intrasset Antiochus; apertoque occulto aditu templi, mittentes lapides percusserunt ducem, et eos, qui cum eo erant, et diviserunt membratim, et capitibus amputatis foras projecerunt.

17. Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios.

18. Facturi igitur quinta et vigesima die mensis Casleu purificationem templi, necessarium duximus significare vobis; ut et vos quoque agatis diem a) scenopegiae; et diem ignis, qui datus est, quando Nehemias aedificato templo et altari obtulit sacrificia.

19. Nam cum in Persidem ducerentur patres nostri, sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occulte absconderunt in valle, ubi erat puteus altus, et siccus, et in eo contutati sunt eum, ita ut omnibus ignotus esset locus.

20. Cum autem praeterissent anni multi, et placuit Deo, ut mitteretur Nehemias a rege Persidis; nepotes sacerdotum illorum, qui absconderant, misit ad requirendum ignem; et sicut narraverunt nobis, non invenerunt ignem, sed aquam crassam.

21. Et jussit eos haurire, et afferre sibi; et sacrificia, quae imposita erant, jussit sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, et ligna, et quae erant superposita.

22. Utque hoc factum est, et tempus affuit, quo sol refulsit, qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus, ita ut omnes mirarentur.

23. Orationem autem faciebant omnes sacerdotes, dum consummaretur sacrificium, Jonatha inchoante, caeteris autem respondentibus.

24. Et Nehemiae erat oratio

9 scenophegiæ

hunc habens modum: Domine Deus omnium creator, terribilis, et fortis, justus, et misericors, qui solus es bonus rex,

25. solus praestans, solus justus, et omnipotens, et aeternus, qui liberas Israël de omni malo, qui fecisti patres electos, et sanctificasti eos;

26. accipe sacrificium pro universo populo tuo Israël, et custodi partem tuam, et sanctifica.

27. Congrega dispersionem nostram, libera eos, qui serviunt gentibus, et contemptos et abominatos respice; ut sciant gentes, quia tu es Deus noster.

28. Afflige opprimentes nos, et contumeliam facientes in superbia.

29 Constitue populum tuum in loco sancto tuo, * sicut dixit Moyses. *c. 2, 18. Deut. 30, 3. 5.

30. Sacerdotes autem psallebant hymnos, usquequo consumptum esset sacrificium.

31. Cum autem consumptum esset sacrificium, ex residua aqua Nehemias jussit lapides majores perfundi.

32. Quod ut factum est, ex eis flamma accensa est; sed ex lumine, quod refulsit ab altari, consumpta est.

33. Ut vero manifestata est res, renunciatum est regi Persarum, quod in loco, in quo ignem absconderant hi, qui translati fuerant, sacerdotes, aqua apparuit, de qua Nehemias, et qui cum eo erant, purificaverunt sacrificia.

34. Considerans autem rex, et rem diligenter examinans, fecit ei templum, ut probaret, quod factum erat.

35. Et cum probasset, sacerdotibus donavit multa bona, et alia atque alia munera, et accipiens manu sua, tribuebat eis.

36. Appellavit autem Nehemias hunc locum Nephthar, quod interpretatur purificatio. Vocatur autem apud plures Nephi.

Cap. 2.

Ejusdem epistolae continuatio. F
historiam Judae.

1. Invenitur autem in
ptionibus Jeremiae pro
quod jussit eos ignem a
qui transmigrabant; ut si
tum est, et ut mandavit t
gratis.

2. Et dedit illis legem,
viscerentur praecepta Do
ut non exerrarent menti
dentes simulacra aurea, e
tea, et ornamenta eorum.

3. Et alia hujusmodi
hortabatur, ne legem am
a corde suo.

4. Erat autem in ipsa scr
quomodo tabernaculum, e
jussit propheta divino re
ad se facto comitari secu
quequo exiit in montem, *
Moyses ascendit, et vidit D
reditatem. *Deut. 34,

5. Et veniens ibi Jeremia
nit locum speluncae; et ta
culum, et arcam, et altare
intulit illuc, et ostium obst

6. Et accesserunt quidam
qui sequebantur, ut nota
bi locum; et non potuerun
nire.

7. Ut autem cognovit Jer
culpans illos, dixit: Quo
tus erit locus, donec con
Deus congregationem pop
propitius fiat;

8. et tunc Dominus os
haec, et apparebit majestas
ni, et nubes erit, sicut et
manifestabatur, et * sicut cu
lomon petiit, ut locus sanc
retur magno Deo, manife
haec. *3 Reg. 8, 11. 2 Paral.

9. Magnifice etenim sapie
tractabat; et ut sapientia
bens, obtulit sacrificium d
tionis, et consummationis te

10. * Sicut et Moyses ora
Dominum, et descendit ig
coelo, et consumpsit hol
stum, sic † et Salomon ora

ndit ignis de coelo, et con-
msit holocaustum. *Lev. 9, 24. † 2 Paral. 7, 1.
11 t dixit Moyses *, eo quod non
comestum, quod erat pro pec-
consumptum est. *Lev. 10, 16 17.
12 Similiter et Salomon octo
els celebravit dedicationem.
13 Inferebantur autem in de-
ionibus, et commentariis
niae haec eadem; et ut con-
uis bibliothecam congrega-
regionibus libros, et Pro-
et um, et David, et epistolas
g n, et de donariis.
14 Similiter autem et Judas ea,
u eciderant per bellum, quod
accidérat, congregavit om-
sunt apud nos.
15 Si ergo desideratis haec,
tt, qui perferant vobis.
16 Acturi itaque purificatio-
n ripsimus vobis; bene ergo
ies, si egeritis hos dies.
17 Deus autem, qui liberavit
um suum, et reddidit haere-
n omnibus, et regnum, et sa-
lium, et sanctificationem;
18 sicut promisit in lege, spe-
quod cito nostri miserebi-
e congregabit de sub coelo in
sanctum. *c. 1, 29. Deut. 30, 3. 5.
19 Eripuit enim nos de magnis
ridis, et locum purgavit.
20 De Juda vero Machabaeo,
ribus ejus, et de templi ma-
p ificatione, et de arae dedi-
io;
21 ed et de praeliis, quae per-
nad Antiochum Nobilem, et
ejus Eupatorem.
22 t de illuminationibus, quae
eclo factae sunt ad eos, qui
Judaeis fortiter fecerunt, ita
n ersam regionem, cum pau-
sat, vindicarent; et barba-
ultitudinem fugarent,
23 t famosissimum in toto or-
e plum recuperarent, et ci-
ltu liberarent, et leges, quae
lie erant, restituerentur,
nio cum omni tranquillitate
p o facto illis.

24. Itemque ab Jasone Cyrenaeo quinque libris comprehensa tentavimus nos uno volumine breviare.

25. Considerantes enim multitudinem librorum, et difficultatem volentibus aggredi narrationes historiarum propter multitudinem rerum,

26. curavimus volentibus quidem legere, ut esset animi oblectatio; studiosis vero, ut facilius possint memoriae commendare; omnibus autem legentibus utilitas conferatur.

27. Et nobis quidem ipsis, qui hoc opus breviandi causa suscepimus, non facilem laborem, immo vero negotium plenum vigiliarum, et sudoris assumpsimus.

28. Sicut hi, qui praeparant convivium, et quaerunt aliorum voluntati parere propter multorum gratiam, libenter laborem sustinemus.

29. Veritatem quidem de singulis auctoribus concedentes, ipsi autem secundum datam formam brevitati studentes.

30. Sicut enim novae domus architecto de universa structura curandum est; ei vero, qui pingere curat, quae apta sunt ad ornatum, exquirenda sunt: ita aestimandum est et in nobis.

31. Etenim intellectum colligere, et ordinare sermonem, et curiosius partes singulas quasque disquirere, historiae congruit auctori.

32. Brevitatem vero dictionis sectari, et exsecutiones rerum vitare, breviandi concedendum est.

33. Hinc ergo narrationem incipiemus; de praefatione tantum dixisse sufficiat. Stultum etenim est ante historiam effluere, in ipsa autem historia succingi.

Cap. 3.

Heliodorus thesauros templi rapturus divinitus percutitur.

1. Igitur cum sancta civitas habi-

taretur in omni pace, leges etiam adhuc optime custodirentur, propter Oniae a) pontificis pietatem, et animos odio habentes mala,

2. fiebat, ut et ipsi reges, et principes locum summo honore dignum ducerent, et templum maximis muneribus illustrarent.

3. Ita ut Seleucus Asiae rex de redditibus suis praestaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes.

4. Simon autem de tribu Benjamin praepositus templi constitutus, contendebat, obsistente sibi principe sacerdotum, iniquum aliquid in civitate moliri.

5. Sed cum vincere Oniam non posset, venit ad Apollonium Tharsacae filium, qui eo tempore erat dux Coelesyriae, et Phoenicis;

6. et nunciavit ei, pecuniis innumerabilibus plenum esse aerarium Jerosolymis, et communes copias immensas esse, quae non pertinent ad rationem sacrificiorum; esse autem possibile sub potestate regis cadere universa.

7. Cumque retulisset ad regem Apollonius de pecuniis, quae delatae b) erant, ille accitum Heliodorum, qui erat super negotia ejus, misit cum mandatis, ut praedictam pecuniam transportaret.

8. Statimque Heliodorus iter est aggressus, specie quidem quasi per Coelesyriam, et Phoenicen civitates esset peragraturus, re vera autem regis propositum perfecturus.

9. Sed, cum venisset Jerosolymam, et benigne a summo sacerdote in civitate esset exceptus, narravit de dato indicio pecuniarum; et, cujus rei gratia adesset, aperuit; interrogabat autem, si vere haec ita essent.

10. Tunc summus sacerdos ostendit deposita esse haec, et victualia viduarum, et pupillorum;

11. quaedam vero esse Hircani Tobiae viri valde eminent
his, quae detulerat impius Si
universa autem argenti tale
se quadringenta, et auri du

12. Decipi vero eos, qui
dissent loco, et templo, quo
universum mundum honor
pro sui veneratione, et sanc
omnino impossibile esse.

13. At ille pro his, quae ha
in mandatis a rege, dicebat
genere regi ea esse deferen

14. Constituta autem die
bat de his Heliodorus ordi
rus. Non modica vero perur
sam civitatem erat trepidat

15. Sacerdotes autem ant
re cum stolis sacerdotalibus
verunt se, et invocabant de
eum, qui de depositis legem
it, ut his, qui deposuerant ea
va custodiret.

16. Jam vero, qui videbat
mi sacerdotis vultum, ment
nerabatur; facies enim, et
immutatus declarabat inte
animi dolorem.

17. Circumfusa enim erat
stitia quaedam viro, et horror
poris, per quem manifestus
cientibus dolor cordis ejus e
ebatur.

18. Alii etiam gregatim d
mibus confluebant, publica
plicatione obsecrantes pro
quod in contemptum locus
venturus.

19. Accinctaeque mulieres
ciis pectus, per plateas con
bant; sed et virgines, quae
clusae erant, procurrebant a
niam, aliae autem ad muros, q
dam vero per fenestras aspi
bant.

20. Universae autem pro
dentes manus in coelum, depr
bantur.

21. Erat enim misera commi
multitudinis, et magni sacerd
in agone constituti expectatio

22. Et hi quidem invocaban
mnipotentem Deum, ut credit

a) 1590. pontificis dispositionem b) 1590. delata

i qui crediderant, cum omni
itate conservarentur.
Heliodorus autem, quod de-
at, perficiebat eodem loco
m satellitibus circa aerari-
aesens.
4 Sed spiritus omnipotentis
agnam fecit suae ostensio-
e dentiam, ita ut omnes, qui
i erant parere ei, ruentes Dei
te, in dissolutionem, et for-
liem converterentur.
5 Apparuit enim illis quidam
n terribilem habens sello-
optimis operimentis ador-
u isque cum impetu Helio-
riores calces elisit, qui au-
sedebat, videbatur arma
ce aurea.
6 Alii etiam apparuerunt duo
es virtute decori, optimi glo-
eciosique amictu; qui cir-
terunt eum, et ex utraque
lagellabant, sine intermis-
multis plagis verberantes.
Subito autem Heliodorus
cit in terram, eumque multa
gie circumfusum rapuerunt,
in sella gestatoria positum
unt.
8 Et is, qui cum multis curso-
u et satellitibus praedictum
sus est aerarium, portaba-
illo sibi auxilium ferente,
esta Dei cognita virtute;
9 et ille quidem per divinam
em jacebat mutus, atque o-
e et salute privatus.
o Ii autem Dominum benedi-
a, quia magnificabat locum
et templum, quod paulo
e more ac tumultu erat ple-
pparente omnipotente Do-
gaudio et laetitia impletum

1 Tunc vero ex amicis Helio-
uidam rogabant confestim
a, ut invocaret Altissimum,
m donaret ei, qui in supre-
ritu erat constitutus.
2 Considerans autem summus
os, ne forte rex suspicare-
litiam aliquam ex Judaeis

circa Heliodorum consummatam, obtulit pro salute viri hostiam salutarem.

33. Cumque summus sacerdos exoraret, iidem juvenes eisdem vestibus amicti, astantes Heliodoro, dixerunt: Oniae sacerdoti gratias age; nam propter eum Dominus tibi vitam donavit.

34. Tu autem a Deo flagellatus, nuncia omnibus magnalia Dei, et potestatem. Et his dictis, non comparuerunt.

35. Heliodorus autem, hostia Dei oblata, et votis magnis promissis ei, qui vivere illi concessit, et Oniae gratias agens, recepto exercitu, repedabat ad regem.

36. Testabatur autem omnibus ea, quae sub oculis suis viderat opera magni Dei.

37. Cum autem rex interrogasset Heliodorum, quis esset aptus adhuc semel Jerosolymam mitti, ait:

38. Si quem habes hostem, aut regni tui insidiatorem, mitte illuc, et flagellatum eum recipies, si tamen evaserit; eo quod in loco sit vere Dei quaedam virtus.

39. Nam ipse, qui habet in coelis habitationem, visitator, et adjutor est loci illius, et venientes ad malefaciendum percutit, ac perdit.

40. Igitur de Heliodoro, et aerarii custodia, ita res se habet.

CAP. 4.

Onias jubente Menelao occiditur.

1. Simon autem praedictus pecuniarum, et patriae delator, male loquebatur de Onia, tamquam ipse Heliodorum instigasset ad haec, et ipse fuisset incentor malorum;

2. provisoremque civitatis, ac defensorem gentis suae, et aemulatorem legis Dei audebat insidiatorem regni dicere.

3. Sed, cum inimicitiae in tantum procederent, ut etiam per quosdam Simonis necessarios homicidia fierent;

4. Considerans Onias periculum contentionis, et Apollonium insanire, utpote ducem Coelesyriae, et Phoenicis, ad augendam malitiam Simonis, ad regem se contulit,

5. non ut civium accusator, sed communem utilitatem apud semetipsum universae multitudinis considerans.

6. Videbat enim sine regali providentia impossibile esse pacem rebus dari, nec Simonem posse cessare a stultitia sua.

7. Sed post Seleuci vitae excessum, cum suscepisset regnum Antiochus, qui Nobilis appellabatur, ambiebat Jason frater Oniae summum sacerdotium;

8. adito rege, promittens ei argenti talenta trecenta sexaginta, et ex redditibus aliis talenta octoginta,

9. super haec promittebat et alia centum quinquaginta, si potestati ejus concederetur gymnasium, et ephebiam sibi constituere, et eos, qui in Jerosolymis erant, Antiochenos scribere.

10. Quod cum rex annuisset, et obtinuisset principatum, statim ad gentilem ritum contribules suos transferre cepit.

11. Et amotis his, quae humanitatis causa Judaeis a regibus fuerant constituta, per Joannem patrem Eupolemi, qui apud Romanos de amicitia, et societate functus est legatione legitima, civium jura destituens, prava instituta sanciebat.

12. Etenim ausus est sub ipsa arce gymnasium constituere, et optimos quosque epheborum in lupanaribus ponere.

13. Erat autem hoc non initium, sed incrementum quoddam, et profectus gentilis, et alienigenae conversationis, propter impii, et non sacerdotis Jasonis nefarium et inauditum scelus;

14. ita ut sacerdotes jam non circa altaris officia dediti
sed contempto templo, et
ciis neglectis festinarent
pes fieri palaestrae, et pra
nis ejus injustae, et in ex
disci;

15. et patrios quidem h
nihil habentes, Graecas gl
ptimas arbitrabantur,

16. quarum gratia per
eos contentio habebat, et
instituta aemulabantur, ac
mnia his consimiles esse
bant, quos hostes, et perem
habuerant.

17. In leges enim divina
agere impune non cedit; s
tempus sequens declarabit

18. Cum autem quinqu
agon Tyri celebraretur,
praesens esset,

19. misit Jason facinorosu
rosolymis viros peccatore
tantes argenti didrachmas t
tas in sacrificium Herculis
postulaverunt hi, qui aspo
rant, ne in sacrificiis erogar
quia non oporteret, sed i
sumptus eas deputari.

20. Sed hae a) oblatae su
dem ab eo, qui miserat, in s
cium Herculis; propter pr
tes autem datae sunt in fab
navium triremium.

21. Misso autem in Aeg
Apollonio Mnesthei b) filio
pter primates Ptolemaei Phi
toris regis, cum cognoviss
tiochus alienum se a negot
gni effectum, propriis utilit
consulens, profectus inde
Joppen, et inde Jerosolyma

22. Et magnifice ab Jaso
civitate susceptus, cum facul
luminibus, et laudibus ingr
est; et inde in Phoenicen e
tum convertit.

23. Et post triennii tempu
sit Jason Menelaum, supr
Simonis fratrem portanten
cunias regi, et de negotiis n
sariis responsa perlaturum.

a) 1590. haec oblata b) 1590. Menesthei

{At ille commendatus regi,
n iagnificasset faciem pote-
i jus, in semetipsum retorsit
um sacerdotium, superpo-
s asoni talenta argenti tre-
l

5 Acceptisque a rege manda-
vit, nihil quidem habens di-
n sacerdotio; animos vero
d is tyranni, et ferae beluae
nerens.

Et Jason quidem, qui pro-
n fratrem captiverat, ipse
e us profugus in Ammanitem
u is est regionem.

Menelaus autem principa-
cidem obtinuit: de pecuniis
o gi promissis, nihil agebat,
actionem faceret Sostra-
q arci erat praepositus;
am ad hunc exactio vecti-
u pertinebat: quam ob cau-
rique ad regem sunt evo-
.

t Menelaus amotus est a sa-
io, succedente Lysimacho
ruo; Sostratus autem prae-
us t Cypriis.

o. t cum haec agerentur, con-
arsenses et Mallotas sedi-
ne movere, eo quod Antio-
regis concubinae dono
n lati.

1. estinanter itaque rex ve-
se re illos, relicto suffecto
e omitibus suis Andronico.

2. atus autem Menelaus ac-
se tempus opportunum,
ea uaedam vasa e templo fu-
u navit Andronico, et alia
di rat Tyri, et per vicinas
ita s.

3. uod cum certissime co-
vi et Onias, arguebat eum, i-
n co tuto se continens An-
hi secus Daphnem.

4. Inde Menelaus accedens
n onicum, rogabat, ut Oni-
nt ficeret. Qui cum venisset
O m, et datis dextris cum ju-
ndo (quamvis esset ei su-
tu) suasisset de asylo proce-

dere, statim eum peremit, non veritus justitiam.

35. Ob quam causam non solum Judaei, sed aliae quoque nationes indignabantur, et moleste ferebant de nece tanti viri injusta.

36. Sed regressum regem de Ciliciae locis adierunt Judaei apud Antiochiam, simul et Graeci, conquerentes de iniqua nece Oniae.

37. Contristatus itaque b) animo Antiochus propter Oniam, et flexus ad misericordiam, lacrymas fudit, recordatus defuncti sobrietatem et modestiam.

38. Accensisque animis Andronicum purpura exutum, per totam civitatem jubet circumduci; et in eodem loco, in quo in Oniam impietatem commiserat, sacrilegum vita privari, Domino illi condignam retribuente poenam.

39. Multis autem sacrilegiis in templo a Lysimacho commissis Menelai consilio, et divulgata fama, congregata est multitudo adversum Lysimachum multo jam auro exportato.

40. Turbis autem insurgentibus, et animis ira repletis, Lysimachus armatis fere tribus millibus iniquis manibus uti coepit, duce quodam tyranno, aetate pariter, et dementia provecto.

41. Sed, ut intellexerunt conatum Lysimachi, alii lapides, alii fustes validos arripuere; quidam vero cinerem in Lysimachum jecere.

42. Et multi quidem vulnerati, quidam autem et prostrati, omnes vero in fugam conversi sunt; ipsum etiam sacrilegum secus aerarium interfecerunt.

43. De his ergo coepit judicium adversus Menelaum agitari.

44. Et cum venisset rex Tyrum, ad ipsum negotium detulerunt missi tres viri a senioribus.

45. Et cum superaretur Menelaus, promisit Ptolemaeo multas pecunias dare ad suadendum regi.

16 Antiochi b) 1590. add. est

46. Itaque Ptolemaeus in quodam atrio positum quasi refrigerandi gratia regem adiit, et deduxit a sententia;

47. et Menelaum quidem universae malitiae reum criminibus absolvit; miseros autem, qui, etiamsi apud Scytas causam dixissent, innocentes judicarentur, hos morte damnavit.

48. Cito ergo injustam poenam dederunt, qui pro civitate, et populo, et sacris vasis causam prosecuti sunt.

49. Quam ob rem Tyrii quoque indignati, erga sepulturam eorum liberalissimi extiterunt.

50. Menelaus autem propter eorum, qui in potentia erant, avaritiam permanebat a) in potestate, crescens in malitia ad insidias civium.

Cap. 5.

Antiochi et Philippi crudelitas. Judas in desertum locum secedit.

1. Eodem tempore Antiochus secundam profectionem paravit in Aegyptum.

2. Contigit autem per universam Jerosolymorum civitatem videri diebus quadraginta per aëra equites discurrentes, auratas stolas habentes, et hastis b), quasi cohortes, armatos,

3. et cursus equorum per ordines digestos, et congressiones fieri cominus, et scutorum motus, et galeatorum multitudinem gladiis districtis, et telorum jactus, et aureorum armorum splendorem, omnisque generis loricarum.

4. Quapropter omnes rogabant in bonum monstra converti.

5. Sed cum falsus rumor exisset, tamquam vita excessisset Antiochus, assumptis Jason non minus mille viris, repente aggressus est civitatem; et civibus ad murum convolantibus ad ultimum apprehensa civitate, Menelaus fugit in arcem;

6. Jason vero non p[...]
caede civibus suis, nec c[...]
prosperitatem adversum
tos malum esse maximum
trans hostium et non ci[...]
trophaea capturum.

7. Et principatum quid[...]
obtinuit, finem vero insi[...]
suarum confusionem acc[...]
profugus iterum abiit in
niten.

8. Ad ultimum, in exi[...]
conclusus ab Areta Ara[...]
ranno fugiens de civitate
tatem, omnibus odiosus,
ga legum et execrabilis, ut
et civium hostis, in Aegyp[...]
trusus est;

9. et qui multos de patri[...]
pulerat, peregre periit, L[...]
monas profectus, quasi
gnatione ibi refugium hab[...]

10. et qui insepultos m[...]
jecerat, ipse et illamentat[...]
sepultus abjicitur, sepult[...]
que peregrina usus, nequ[...]
sepulchro participans.

11. His itaque gestis, sus[...]
est rex societatem desert[...]
daeos; et ob hoc profectu[...]
gypto efferatis animis, ci[...]
quidem armis cepit.

12. Jussit autem militi[...]
terficere, nec parcere occu[...]
bus, et per domos ascen[...]
trucidare.

13. Fiebant ergo caede[...]
num, ac seniorum, et mu[...]
et natorum exterminia, vir[...]
que et parvulorum neces.

14. Erant autem toto tr[...]
ctoginta millia interfect[...]
draginta millia vincti, no[...]
autem venumdati.

15. Sed nec ista sufficiu[...]
sus est etiam intrare tem[...]
niversa terra sanctius, M[...]
ductore, qui legum et patr[...]
proditor.

16. Et scelestis manibus [...]
sancta vasa, quae ab aliis r[...]
et civitatibus erant posit[...]
n[...]

---

a) 1590. permanet b) 1590. hastas, ... armatas,

r loci, et gloriam, contrecta-
i, igne, et contaminabat.
7. ta alienatus mente Antio-
s non considerabat, quod
p r peccata habitantium ci-
tu modicum Deus fuerat i-
s propter quod et accidit
a cum despectio;
:. ioquin nisi contigisset eos
i peccatis esse involutos *,
t eliodorus, qui missus est
l eo rege ad expoliandum
r m, etiam hic statim adve-
s agellatus, et repulsus uti-
i set ab audacia. *c.3,25.27.
. crum non propter locum,
e; sed propter gentem, lo-
l us elegit.
. eoque et ipse locus parti-
f tus est populi malorum.
autem fiet socius bono-
qui derelictus in ira Dei
otentis est, iterum in ma-
mini reconciliatione cum
gloria exaltabitur.
. litur Antiochus mille et o-
e is ablatis de templo ta-
, elociter Antiochiam re-
u st, existimans se prae su-
a erram ad navigandum,
u vero ad iter agendum de-
r n propter mentis elatio-

R iquit autem et praeposi-
a ligendam gentem; Jero-
i quidem Philippum gene-
n em, moribus crudelio-
o so, a quo constitutus est;
i Garizim autem Androni-
e Menelaum, qui gravius
c eri imminebant civibus.
umque appositus esset
a udaeos, misit odiosum
i m Apollonium cum ex-
i ginti et duobus millibus,
i ens ei omnes perfectae
s terficere, mulieres, ac
e endere.
Qui cum venisset Jerosoly-
p em simulans, quievit us-
d em sanctum sabbati; et
tunc feriatis Judaeis arma capere
suis praecepit.

26. Omnesque, qui ad spectaculum processerant, trucidavit; et civitatem cum armatis discurrens, ingentem multitudinem peremit.

27. Judas autem Machabaeus, qui decimus fuerat, secesserat in desertum locum, ibique inter feras vitam in montibus cum suis agebat; et foeni cibo vescentes, demorabantur, ne participes essent coinquinationis.

Cap. 6.

Antiochus Judæos ad idolorum sacrificia adigit. Mors Eleazari.

1. Sed non post multum temporis misit rex senem quemdam Antiochenum, qui compelleret Judaeos, ut se transferrent a patriis, et Dei legibus;

2. contaminare etiam, quod in Jerosolymis erat, templum, et cognominare Jovis Olympii; et in Garizim, prout erant hi, qui locum inhabitabant, Jovis hospitalis.

3. Pessima autem et universis gravis erat malorum incursio.

4. Nam templum luxuria, et comessationibus gentium erat plenum, et scortantium cum meretricibus, sacratisque aedibus mulieres se ultro ingerebant, intro ferentes ea, quae non licebat.

5. Altare etiam plenum erat illicitis, quae legibus prohibebantur.

6. Neque autem sabbata custodiebantur, neque dies solemnes patrii servabantur, nec simpliciter Judaeum se esse quisquam confitebatur.

7. Ducebantur autem cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia; et, cum Liberi sacra celebrarentur, cogebantur hedera coronati Libero circuire.

8. Decretum autem exiit in pro-

ximas gentilium civitates, suggerentibus Ptolemaeis, ut pari modo et ipsi adversus Judaeos agerent, ut sacrificarent;

9. eos autem, qui nollent transire ad instituta gentium, interficerent; erat ergo videre miseriam.

10. Duae enim mulieres delatae sunt natos suos circumcidisse; quas, infantibus ad ubera suspensis, cum publice per civitatem circumduxissent, per muros praecipitaverunt.

11. Alii vero, ad proximas coeuntes speluncas, et latenter sabbati diem celebrantes, cum indicati essent Philippo, flammis succensi sunt, eo quod verebantur propter religionem et observantiam, manu sibimet auxilium ferre.

12. Obsecro autem eos, qui hunc librum lecturi sunt, ne abhorrescant propter adversos casus, sed reputent, ea, quae acciderunt, non ad interitum, sed ad correptionem esse generis nostri.

13. Etenim multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficii est indicium.

14. Non enim, sicut in aliis nationibus, Dominus patienter expectat, ut eas, cum judicii dies advenerit, in plenitudine peccatorum puniat;

15. ita et in nobis statuit, ut, peccatis nostris in finem devolutis, ita demum in nos vindicet.

16. Propter quod numquam quidem a nobis misericordiam suam amovet; corripiens vero in adversis populum suum non derelinquit.

17. Sed haec nobis ad commonitionem legentium dicta sint paucis. Jam autem veniendum est ad narrationem.

18. Igitur Eleazarus unus de primoribus scribarum, vir aetate provectus, et vultu decorus,

aperto ore hians compell
carnem porcinam manduc

19. At ille gloriosissima
tem magis quam odibilem
complectens, voluntarie p
ad supplicium.

20. Intuens autem, quem
dum oporteret accedere,
ter sustinens, destinavit n
mittere illicita propter v
morem.

21. Hi autem, qui astaba
qua miseratione commoti
pter antiquam viri amic
tollentes eum secreto ro
afferri carnes, quibus ves
cebat, ut simularetur ma
se, sicut rex imperaverat
crificii carnibus;

22. ut, hoc facto, a mor
raretur; et propter vete
ri amicitiam, hanc in eo fa
humanitatem.

23. At ille cogitare coep
tis ac senectutis suae emin
dignam, et ingenitae nob
canitiem, atque a puero o
conversationis actus; et
dum sanctae et a Deo cond
gis constituta, respondit c
cens, praemitti se velle i
num.

24. Non enim aetati nost
gnum est, inquit, fingere;
ti adolescentium, arbitra
leazarum nonaginta an
transisse ad vitam alien
rum;

25. et ipsi propter mean
lationem: et propter m
corruptibilis vitae tempu
piantur, et per hoc macul
que execrationem meae s
ti conquiram.

26. Nam, etsi in praesen
pore suppliciis hominum
ar, sed manum omnipoten
vivus, nec defunctus effug

27. Quam ob rem fortit
excedendo, senectute quid
gnus apparebo;

28. adolescentibus autem
plum forte relinquam, si

›ıimo, ac fortiter pro gravis-
ı ac sanctissimis legibus ho-
st morte perfungar. His di-
:.onfestim ad supplicium tra-
›.ır.
(Hi autem, qui eum duce-
ı.et paulo ante fuerant mitio-
.n iram conversi sunt pro-
r:rmones ab eo dictos, quos
]r arrogantiam prolatos ar-
r. antur.
o Sed, cum plagis perimere-
.ıgemuit, et dixit: Domine,
!bes sanctam scientiam, ma-
:: tu scis, quia, cum a morte
s ı liberari, duros corporis
i:o dolores; secundum ani-
n ero propter timorem tu-
l enter haec patior.
ı Et iste quidem hoc modo
ı ·cessit, non solum juveni-
, :d et universae genti me-
r n mortis suae ad exem-
r irtutis et fortitudinis de-
n ıens.

Cap. 7.

ıa a septem fratrum, et matris eorum.

ıntigit autem et a) septem
r una cum matre sua appre-
s, compelli a rege edere
ı fas carnes porcinas, fla-
, taureis cruciatos.
ıus autem ex illis, qui erat
n, sic ait: Quid quaeris, et
l s discere a nobis? parati
ımori, magis, quam patrias
l es praevaricari.
atus itaque rex, jussit sar-
n, et ollas aeneas succendi;
n statim succensis,
jssit, ei, qui prior fuerat lo-
smputari linguam; et, cu-
ı is abstracta, summas quo-
n nus et pedes ei praescindi,
es ejus fratribus, et matre
i entibus.
l, cum jam per omnia inu-
i:tus esset, jussit ignem ad-
e, et adhuc spirantem tor-
i sartagine; in qua cum diu
i etur, ceteri una cum ma-
tre invicem se hortabantur mori fortiter,

6. dicentes: Dominus Deus aspiciet veritatem, et consolabitur in nobis, * quemadmodum in protestatione cantici declaravit Moyses: Et in servis suis consolabitur. * Deut. 32, 36.

7. Mortuo itaque illo primo, hoc modo, sequentem deducebant ad illudendum; et, cute capitis ejus cum capillis abstracta, interrogabant, si manducaret prius, quam toto corpore per membra singula puniretur.

8. At ille, respondens patria voce, dixit: Non faciam. Propter quod et iste, sequenti loco, primi tormenta suscepit;

9. et in ultimo spiritu constitutus, sic ait: Tu quidem scelestissime in praesenti vita nos perdis; sed rex mundi defunctos nos pro suis legibus in aeternae vitae resurrectione suscitabit.

10. Post hunc tertius illuditur, et linguam postulatus cito protulit, et manus constanter extendit;

11. et cum fiducia ait: E coelo ista possideo, sed propter Dei leges nunc haec ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero;

12. ita ut rex, et qui cum ipso erant, mirarentur adolescentis animum, quod tamquam nihilum duceret cruciatus.

13. Et hoc ita defuncto, quartum vexabant similiter torquentes.

14. Et, cum jam esset ad mortem, sic ait: Potius est ab hominibus morti datos spem expectare a Deo, iterum ab ipso resuscitandos; tibi enim resurrectio ad vitam non erit.

15. Et cum admovissent quintum, vexabant eum. At ille, respiciens in eum, dixit:

16. Potestatem inter homines habens, cum sis corruptibilis, facis, quod vis; noli autem putare

ı:. om. et

genus nostrum a Deo esse derelictum.

17. Tu autem patienter sustine, et videbis magnam potestatem ipsius, qualiter te, et semen tuum torquebit.

18. Post hunc ducebant sextum, et is, mori incipiens, sic ait: Noli frustra errare: nos enim propter nosmetipsos haec patimur, peccantes in Deum nostrum, et digna admiratione facta sunt in nobis;

19. tu autem ne existimes tibi impune futurum, quod contra Deum pugnare tentaveris.

20. Supra modum autem mater mirabilis, et bonorum memoria digna, quae pereuntes septem filios sub unius diei tempore conspiciens, bono animo ferebat propter spem, quam in Deum a) habebat;

21. singulos illorum hortabatur voce patria fortiter, repleta sapientia; et, femineae cogitationi masculinum animum inserens,

22. dixit ad eos: Nescio, qualiter in utero meo apparuistis; neque enim ego spiritum et animam donavi vobis et vitam, et singulorum membra non ego ipsa compegi;

23. sed enim mundi Creator, qui formavit hominis nativitatem, quique omnium invenit originem, et spiritum vobis iterum cum misericordia reddet et vitam, sicut nunc vosmetipsos despicitis propter leges ejus.

24. Antiochus autem, contemni se arbitratus, simul et exprobrantis voce despecta, cum adhuc adolescentior superesset, non solum verbis hortabatur; sed et cum juramento affirmabat, se divitem et beatum facturum, et translatum a patriis legibus amicum habiturum, et res necessarias ei praebiturum.

25. Sed ad haec cum adolescens nequaquam inclinaretur, vocavit rex matrem, et sua[...] ut adolescenti fieret in [...]

26. Cum autem multis [...] bis esset hortatus, prom[...] suram se filio suo.

27. Itaque inclinata ad [...] irridens crudelem tyrann[...] patria voce: Fili mi! m[...] mei, quae te in utero nove[...] sibus portavi, et lac trie[...] di et alui, et in aetatem ist[...] duxi.

28. Peto, nate, ut aspi[...] coelum, et terram, et ad [...] quae in eis sunt; et int[...] quia ex nihilo fecit illa D[...] hominum genus;

29. ita fiet, ut non timea[...] ficem istum, sed dignus fr[...] tuis effectus particeps, [...] mortem, ut in illa mise[...] cum fratribus tuis te reci[...]

30. Cum haec illa adhu[...] ret, ait adolescens: Quen[...] netis? non obedio praece[...] gis, sed praecepto legis, q[...] ta est nobis per Moysen.

31. Tu vero, qui invent[...] nis malitiae factus es in H[...] os, non effugies manum D[...]

32. Nos enim pro pecca[...] stris haec patimur.

33. Et si nobis propter [...] pationem, et correptione[...] minus Deus noster modicu[...] tus est; sed iterum reconc[...] tur servis suis.

34. Tu autem, o sceleste [...] mnium hominum flagitiosi[...] noli frustra extolli vanis [...] in servos ejus inflammatus[...]

35. Nondum enim omni[...] tis Dei, et omnia inspicient[...] dicium effugisti.

36. Nam fratres mei, m[...] nunc dolore sustentato, [...] stamento aeternae vitae [...] sunt; tu vero judicio Dei [...] superbiae tuae poenas exso[...]

37. Ego autem, sicut et f[...] mei, animam, et corpus [...] trado pro patriis legibus;

a) 1590. in Deo

n Deum maturius genti no-
:: propitium fieri, teque cum
r entis, et verberibus confi-
r quod ipse est Deus solus.
; In me vero, et in fratribus
e desinet omnipotentis ira,
a super omne genus nostrum
,t superducta est.
5 Tunc rex accensus ira, in
n super omnes crudelius de-
:t, indigne ferens se deri-
n
Et hic itaque mundus obiit,
nnia in Domino confidens.
Novissime autem post filios
n er consumpta est.
Igitur de sacrificiis, et de
crudelitatibus satis di-
st.

Cap. 8.

Judas Nicanorem vincit.

udas vero Machabaeus et
m illo erant, introibant la-
in castella; et convocantes
os, et amicos, et eos, qui
nserunt in Judaismo, assu-
, eduxerunt ad se sex mil-
rum.
invocabant Dominum, ut
ret in populum, qui ab o-
s calcabatur; et miserere-
plo, quod contaminaba-
a impiis;
isereretur etiam extermi-
itatis, quae esset illico
nanda, et vocem sanguinis
amantis audiret:
emoraretur quoque ini-
as mortes parvulorum in-
um, et blasphemias nomi-
llatas, et indignaretur su-
h.
Machabaeus, congregata
dine, intolerabilis genti-
e ciebatur; ira enim Domi-
sericordiam conversa est.
superveniens castellis, et
bus improvisus, succen-
as; et opportuna loca oc-
, non paucas hostium stra-
bat;

7. maxime autem noctibus ad hujuscemodi excursus ferebatur, et fama virtutis ejus ubique diffundebatur.

8. Videns autem Philippus paulatim virum ad profectum venire, ac frequentius res ei cedere prospere, ad Ptolemaeum ducem Coelesyriae, et Phoenicis scripsit, ut auxilium ferret regis negotiis.

9. At ille velociter misit Nicanorem Patrocli de primoribus amicum, datis ei a) de permistis gentibus, armatis non minus viginti millibus, ut universum Judaeorum genus deleret, adjuncto ei et Gorgia viro militari, et in bellicis rebus experientissimo.

10. Constituit autem Nicanor, ut regi tributum, quod Romanis erat dandum, duo millia talentorum de captivitate Judaeorum suppleret;

11. statimque ad maritimas civitates misit, convocans ad coemptionem Judaicorum mancipiorum, promittens se nonaginta mancipia talento distracturum, non respiciens ad vindictam, quae eum ab omnipotente esset consecutura.

12. Judas autem ubi comperit, indicavit his, qui secum erant Judaeis, Nicanoris adventum.

13. Ex quibus quidam formidantes, et non credentes Dei justitiae, in fugam vertebantur;

14. alii vero, si quid eis supererat, vendebant, simulque Dominum deprecabantur, ut eriperet eos ab impio Nicanore, qui eos prius, quam cominus veniret, vendiderat;

15. et si non propter eos, propter testamentum tamen, quod erat ad patres eorum, et propter invocationem sancti et magnifici nominis ejus super ipsos.

16. Convocatis autem Machabaeus septem millibus, qui cum ipso erant, rogabat, ne hostibus

a) 1592. C. R. 1593. 1598. ei, 1593. 1598. eis

reconciliarentur, neque metuerent inique venientium adversum se hostium multitudinem, sed fortiter contenderent,

17. ante oculos habentes contumeliam, quae loco sancto ab his injuste esset illata, itemque et ludibrio habitae civitatis injuriam, adhuc etiam veterum instituta convulsa.

18. Nam illi quidem armis confidunt, ait, simul et audacia; nos autem in omnipotente Domino, qui potest et venientes adversum nos, et universum mundum uno nutu delere, confidimus.

19. Admonuit autem eos et de auxiliis Dei, quae facta sunt erga parentes; et * quod sub Sennacherib centum octoginta quinque millia perierunt;

* 4 Reg. 19, 35. Tob. 1. 21. Eccl. 48, 24. Jes. 37, 36. 1 Mach. 7, 41.

20. et de praelio, quod eis adversus Galatas fuit in Babylonia, ut omnes, ubi ad rem ventum est, Macedonibus sociis haesitantibus, ipsi sex millia soli peremerunt centum viginti millia propter auxilium illis datum de coelo, et beneficia pro his plurima consecuti sunt.

21. His verbis constantes effecti sunt, et pro legibus, et patria mori parati.

22. Constituit itaque fratres suos duces utrique ordini, Simonem, et Josephum, et Jonathan, subjectis unicuique millenis et quingentenis.

23. Ad hoc etiam ab Esdra lecto illis sancto libro, et dato signo adjutorii Dei, in prima acie ipse dux commisit cum Nicanore.

24. Et facto sibi adjutore omnipotente, interfecerunt super novem millia hominum; majorem autem partem exercitus Nicanoris vulneribus debilem factam fugere compulerunt.

25. Pecuniis vero eorum, qui ad emptionem ipsorum venerant,

sublatis, ipsos usquequaq
secuti sunt;
26. sed reversi sunt ho
clusi: nam erat ante sab
quam ob causam non per
verunt insequentes.
27. Arma autem ipsor
spolia congregantes, sabb
gebant; benedicentes Do
qui liberavit eos in isto
sericordiae initium still
eos.
28. Post sabbatum vero
bus, et orphanis, et viduis
runt spolia; et residua ip
suis habuere.
29. His itaque gestis, et c
niter ab omnibus facta o
tione, misericordem Do
postulabant, ut in finem
suis reconciliaretur.
30. Et ex his, qui cum
theo, et Bacchide erant co
contendentes, super vigin
lia interfecerunt, et mun
excelsas obtinuerunt; et
praedas diviserunt, aequa
tionem debilibus, pupillis
duis, sed et senioribus fac
31. Et cum arma eoru
genter collegissent, omni
posuerunt in locis oppo
residua vero spolia Jeroso
detulerunt;
32. et Philarchen, qui c
motheo erat, interfeceru
rum scelestum, qui in mul
daeos afflixerat.
33. Et cum epinicia age
Jerosolymis, eum, qui sac
nuas incenderat, id est, C
henem, cum in quoddam d
lium refugisset, incenderu
gna ei mercede pro impiet
suis reddita.
34. Facinorosissimus aut
canor, qui mille negotian
Judaeorum venditionem ad
rat,
35. humiliatus auxilio D
ab his, quos nullos existi
rat b), deposita veste gloria

a) 1590. add. in b) 1598. extimaverat,

…derranea fugiens, solus venit …chiam, summam infelicita… interitu sui exercitus con…us.

…Et qui promiserat Romanis …utum restituere de captivi… …erosolymorum, praedica…nc protectorem Deum ha…eudaeos, et ob ipsum invul…ales esse, eo quod seque… leges ab ipso constitutas.

C A P. 9.

…ntiochus misere obit.

…odem tempore Antiochus …este revertebatur de Persi…

…traverat enim in eam, quae …Persepolis, et tentavit ex…re templum, et civitatem …nnere; sed multitudine ad …concurrente, in fugam ver… ; et ita contigit, ut Antio…s post fugam turpiter rediret.

…t cum venisset circa Ecba… recognovit, quae erga Ni…m, et Timotheum gesta …

…atus autem in ira, arbitra…se injuriam illorum, qui se …rant, posse in Judaeos re…re; ideoque jussit agitari …m suum, sine intermissione …ter, coelesti eum judicio …ente, eo quod ita superbe …t: est se venturum Jeroso…, et congeriem sepulchri …rum eam facturum.

…Sed qui universa conspicit …us Deus Israël, percussit …sanabili, et invisibili pla… enim finivit hunc ipsum …em, apprehendit eum do…lus viscerum, et amara in…um tormenta; * 2 Paral. 16, 9.

…quidem satis juste, quip…multis, et novis cruciati…orum torserat viscera, li… nullo modo a sua malitia …t.

…per hoc autem superbia …s, ignem spirans animo in Judaeos, et praecipiens accelerari negotium, contigit illum impetu euntem de curru cádere, et gravi corporis collisione, membra vexari.

8. Isque, qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, et montium altitudines in statera appendere, nunc humiliatus ad terram in gestatorio portabatur, manifestam Dei virtutem in semetipso contestans;

9. ita ut de corpore impii vermes scaturirent, ac viventis a) in doloribus carnes ejus effluerent, odore etiam illius et foetore exercitus gravaretur.

10. Et qui paulo ante sidera coeli contingere se arbitrabatur, eum nemo poterat propter intolerantiam foetoris portare.

11. Hinc igitur coepit ex gravi superbia deductus ad agnitionem sui venire, divina admonitus plaga per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus.

12. Et cum nec ipse jam foetorem suum ferre posset, ita ait: Justum est subditum esse Deo, et mortalem non paria Deo sentire.

13. Orabat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus.

14. Et civitatem, ad quam festinans veniebat, ut eam ad solum deduceret, ac sepulchrum congestorum faceret, nunc optat liberam reddere;

15. et Judaeos, quos nec sepultura quidem se dignos habiturum, sed avibus ac feris diripiendos traditurum, et cum parvulis exterminaturum dixerat, aequales nunc Atheniensibus facturum pollicetur.

16. Templum etiam sanctum, quod prius expoliaverat, optimis donis ornaturum, et sancta vasa multiplicaturum, et pertinentes ad sacrificia sumptus de redditibus suis praestaturum;

…6. viventes

17. super haec, et Judaeum se futurum, et omnem locum terrae perambulaturum, et praedicaturum Dei potestatem.

18. Sed non cessantibus doloribus (supervenerat enim in eum justum Dei judicium) desperans scripsit ad Judaeos in modum deprecationis epistolam haec continentem;

19. optimis civibus Judaeis plurimam salutem, et bene valere, et esse felices, rex et princeps Antiochus.

20. Si bene valetis, et filii vestri, et ex sententia vobis cuncta sunt, maximas agimus gratias.

21. Et ego in infirmitate constitutus, vestri autem memor benigne reversus de Persidis locis, et infirmitate gravi apprehensus, necessarium duxi pro communi utilitate curam habere;

22. non desperans memetipsum, sed spem multam habens effugiendi infirmitatem.

23. Respiciens autem, quod et pater meus, quibus temporibus in locis superioribus ducebat exercitum, ostendit, qui post se susciperet principatum;

24. ut si quid contrarium accideret, aut difficile nunciaretur, scientes hi, qui in regionibus erant, cui esset rerum summa derelicta, non turbarentur.

25. Ad haec, considerans de proximo potentes quosque, et vicinos temporibus insidiantes, et eventum expectantes, designavi filium meum Antiochum regem, quem saepe recurrens in superiora regna multis vestrum commendabam; et scripsi ad eum, quae subjecta sunt.

26. Oro itaque vos, et peto, memores beneficiorum publice et privatim, ut unusquisque conservet fidem ad me, et ad filium meum.

27. Confido enim, eum modeste et humane acturum, et sequentem propositum meum, [...] munem vobis fore.

28. Igitur homicida, [...] phemus pessime percuss[...] ipse alios tractaverat, pe[...] montibus miserabili ob[...] functus est.

29. Transferebat autem [...] Philippus collactaneus ej[...] metuens filium Antiochi, [...] lemaeum Philometorem i[...] ptum abiit.

CAP. 10.

Judas purgat templum; et solen[...] celebrat.

1. Machabaeus autem, et q[...] eo erant, Domino se prote[...] templum quidem, et civita[...] cepit;

2. aras autem, quas alien[...] per plateas extruxerant, it[...] delubra demolitus est.

3. Et purgato templo, al[...] tare fecerunt; et de igniti[...] dibus igne concepto sacrifi[...] tulerunt post biennium, et [...] sum, et lucernas, et panes [...] sitionis posuerunt.

4. Quibus gestis, rogaba[...] minum prostrati in terra[...] amplius talibus malis incid[...] sed et, si quando peccasse[...] ab ipso mitius corriperent[...] non barbaris, ac blasphem[...] minibus traderentur.

5. Qua die autem templ[...] alienigenis pollutum fuera[...] tigit eadem die purificati[...] fieri, vigesima quinta mens[...] fuit Casleu.

6. Et cum laetitia diebu[...] egerunt in modum taberna[...] rum, recordantes, quod ant[...] dicum temporis diem sole[...] tabernaculorum in montib[...] in speluncis more bestiaru[...] rant.

7. Propter quod thyrsos, [...] mos virides, et palmas prae[...] bant ei, qui prosperavit m[...] ri a) locum suum.

a) 1590. mundare

.Et decreverunt communi
…pto, et decreto, universae
…Iudaeorum omnibus annis
…dies istos.
. t Antiochi quidem, qui ap-
…us est Nobilis, vitae exces-
i se habuit.
… Nunc autem de Eupatore
i…hi impii filio, quae gesta
…arrabimus, breviantes ma-
…e in bellis gesta sunt.
…Hic enim suscepto regno,
…uit super negotia regni Ly-
… iemdam, Phoenicis et Sy-
…litiae principem.
…iam Ptolemaeus, qui dice-
…r…acer, justi tenax, erga Ju-
…esse constituit, et praeci-
…opter iniquitatem, quae
…at in eos, et pacifice agere
…
…ed ob hoc accusatus ab a-
…ud Eupatorem, cum fre-
… proditor audiret, eo
…prum creditam sibi a Phi-
…e deseruisset, et ad Antio-
…obilem translatus etiam
…ecessisset, veneno vitam
…it
… orgias autem, cum esset
…orum, assumptis advenis,
…ter Judaeos debellabat.
… udaei vero, qui tenebant
… nas munitiones, fugatos
…osolymis suscipiebant, et
…entabant.
… vero, qui erant cum Ma-
…,per orationes Dominum
…, ut esset sibi adjutor,
… fecerunt in munitiones
…orum;
…ltaque vi insistentes, lo-
… uerunt, occurrentes in-
…ant, et omnes simul non
… ginti a) millibus trucida-
…t
…idam autem, cum confu-
…n duas turres valde mu-
… nnem apparatum ad re-
…um habentes,
…chabaeus ad eorum ex-
…nem, relicto Simone, et

Josepho, itemque Zachaeo, eisque,qui cum ipsis erant satis multis, ipse ad eas, quae amplius perurgebant, pugnas conversus est.

20. Hi vero, qui cum Simone erant, cupiditate ducti, a quibusdam, qui in turribus erant, suasi sunt pecunia; et septuaginta millibus didrachmis acceptis, dimiserunt quosdam effugere.

21. Cum autem Machabaeo nunciatum esset, quod factum est, principibus populi congregatis, accusavit, quod pecunia fratres vendidissent, adversariis eorum dimissis.

22. Hos igitur proditores factos interfecit, et confestim duas turres occupavit.

23. Armis autem ac manibus omnia prospere agendo in duabus munitionibus plus quam viginti millia peremit.

24. At Timotheus, qui prius a Judaeis fuerat superatus,*convocato exercitu peregrinae multitudinis, et congregato equitatu Asiano, advenit quasi armis Judaeam capturus. * 1 Mach. 5, 6.

25. Machabaeus autem, et qui cum ipso erant, appropinquante illo, deprecabantur Dominum, caput terra aspergentes, lumbosque ciliciis praecincti,

26. ad altaris crepidinem provoluti, ut sibi propitius, inimicis autem eorum esset inimicus, et adversariis adversaretur, sicut lex dicit.

27. Et ita post orationem, sumptis armis, longius de civitate procedentes, et proximi hostibus effecti resederunt;

28. primo autem solis ortu utrique commiserunt: isti quidem victoriae, et prosperitatis sponsorem cum virtute Dominum habentes; illi autem ducem belli animum habebant.

29. Sed, cum vehemens pugna esset, apparuerunt adversariis de coelo viri quinque in equis, frae-

…y: add. quinque

nis aureis decori, ducatum Judaeis praestantes;

30. ex quibus duo Machabaeum medium habentes, armis suis circumseptum incolumem conservabant; in adversarios autem tela et fulmina jaciebant, ex quo et caecitate confusi, et repleti perturbatione cadebant.

31. Interfecti sunt autem viginti millia quingenti a), et equites sexcenti.

32. Timotheus vero confugit in Gazaram praesidium munitum, cui praeerat Chaereas.

33. Machabaeus autem, et qui cum eo erant, laetantes obsederunt praesidium diebus quatuor.

34. At hi, qui intus erant, loci firmitate confisi, supra modum maledicebant, et sermones nefandos jactabant.

35. Sed cum dies quinta illucesceret, viginti juvenes ex his, qui cum Machabaeo erant, accensi animis propter blasphemiam, viriliter accesserunt ad murum, et feroci animo incedentes ascendebant;

36. sed et alii similiter ascendentes, turres, portasque succendere aggressi sunt, atque ipsos maledicos vivos concremare.

37. Per continuum autem biduum praesidio vastato, Timotheum occultantem se, in quodam repertum loco peremerunt; et fratrem illius Chaeream, et Apollophanem occiderunt.

38. Quibus gestis, in hymnis et confessionibus benedicebant Dominum, qui magna fecit in Israël, et victoriam dedit illis.

Cap. 11.

Judas Lysiæ exercitum delet. Variæ epistolæ.

1. Sed parvo post tempore, Lysias procurator regis, et propinquus, ac negotiorum praepositus, graviter ferens de his, quae acciderant,

a) 1590. add. peditum

2. congregatis octogint
bus, et equitatu universo,
bat adversus Judaeos, exis
se civitatem quidem capta
tibus habitaculum facturu

3. templum vero in pe
quaestum, sicut caetera d
gentium, habiturum, et
gulos annos venale sacerd

4. nusquam recogitans
testatem, sed mente effra
in multitudine peditum, et
libus equitum, et in octo
lephantis confidebat.

5. Ingressus autem Juda
appropians Bethsurae, qu
in angusto loco, ab Jero
intervallo quinque stadior
lud praesidium expugnab

6. Ut autem Machabaeus
cum eo erant, cognover
pugnari praesidia, cum
lachrymis rogabant Domi
omnis turba simul, ut bon
gelum mitteret ad salutem

7. Et ipse primus Mach
sumptis armis, caeteros a
tus est simul secum per
subire, et ferre auxilium
bus suis.

8. Cumque pariter pro
nimo procederent, Jeros
apparuit praecedens eos e
veste candida, armis aur
stam vibrans.

9. Tunc omnes simul
xerunt misericordem Don
et convaluerunt animis; n
lum homines, sed et bestia
cissimas, et muros ferreos
penetrare.

10. Ibant igitur prom
coelo habentes adjutorem
serantem super eos Domi

11. Leonum autem more
tu irruentes in hostes, pros
runt ex eis undecim millia
tum, et equitum mille sex

12. universos autem in
verterunt, plures autem ex
nerati nudi evaserunt. Sed
Lysias turpiter fugiens ev

3 :t quia non insensatus erat,
u ipse reputans, factam erga
li inutionem, et intelligens
ios esse Hebraeos, omnipo-
i Dei auxilio innitentes, mi-
u os;
. omisitque se consensurum
ius, quae justa sunt, et re-
mpulsurum amicum fieri.
. annuit autem Machabaeus
cius Lysiae, in omnibus uti-
i onsulens; et quaecumque
baeus scripsit Lysiae de
is, ea rex concessit.
). am erant scriptae Judaeis
tae a Lysia quidem a) hunc
lu continentes:
sis populo Judaeorum sa-
n
. oannes, et Abesalom, qui
iuerant a vobis, tradentes
, postulabant, ut ea, quae
i s significabantur, imple-
.
. uaecumque igitur regi po-
u perferri, exposui; et quae
nittebat, concessit b).
. i igitur in negotiis fidem
averitis, et deinceps bo-
u vobis causa esse tentabo.
. e caeteris autem per sin-
erbo c) mandavi et istis, et
a me missi sunt, colloqui
m.
. ene valete! Anno centesi-
adragesimo octavo mensis
ci, die vigesima et quarta.
. egis autem epistola ista
bat:
x ntiochus Lysiae fratri sa-
n
. atre nostro inter deos
lo, nos volentes eos, qui
i regno nostro sine tumultu
t rebus suis adhibere di-
m,
. divimus Judaeos non con-
s patri meo, ut transfer-
ad ritum Graecorum; sed
velle suum institutum, ac
propterea postulare a nobis concedi sibi legitima sua.
25. Volentes igitur hanc quoque gentem quietam esse, statuentes judicavimus, templum restitui illis, ut agerent secundum suorum majorum consuetudinem.
26. Bene igitur feceris, si miseris ad eos, et dexteram dederis; ut cognita nostra voluntate, bono animo sint, et utilitatibus propriis deserviant.
27. Ad Judaeos vero regis epistola talis erat:
Rex Antiochus senatui Judaeorum, et caeteris Judaeis salutem!
28. Si valetis, sic estis, ut volumus; sed et ipsi bene valemus.
29. Adiit nos Menelaus, dicens velle vos descendere ad vestros, qui sunt apud nos.
30. His igitur, qui commeant usque ad diem trigesimum mensis Xanthici, damus dextras securitatis;
31. ut Judaei d) utantur cibis, et legibus suis, sicut et prius; et nemo eorum ullo modo molestiam patiatur de his, quae per ignorantiam gesta sunt.
32. Misimus autem et Menelaum, qui vos alloquatur.
33. Valete! Anno centesimo quadragesimo octavo, Xanthici mensis quintadecima die.
34. Miserunt autem etiam Romani epistolam, ita se habentem:
Quintus Memmius, et Titus Manilius legati Romanorum, populo Judaeorum salutem!
35. De his, quae Lysias cognatus regis concessit vobis, et nos concessimus.
36. De quibus autem ad regem judicavit referendum, confestim aliquem mittite, diligentius inter vos conferentes, ut decernamus, sicut congruit vobis; nos enim Antiochiam accedimus.

---

5 siquidem b) 1590. 1592. 1593. concessi, 1598. 1624. C. R. 1592. 1593.
co ssit. c) 1590. verba d) 1590. judaicis

37. Ideoque festinate rescribere, ut nos quoque sciamus, cujus estis voluntatis.

38. Bene valete! Anno centesimo quadragesimo octavo, quintadecima die mensis Xanthici.

Cap. 12.

Judas varias victorias reportat; sacrificia pro mortuis offert.

1. His factis pactionibus, Lysias pergebat ad regem, Judaei autem agriculturae operam dabant.

2. Sed hi, qui resederant, Timotheus, et Apollonius Gennaei filius, sed et Hieronymus, et Demophon a) super hos, et Nicanor Cypriarches, non sinebant eos in silentio agere, et quiete.

3. Joppitae vero tale quoddam flagitium perpetrarunt; rogaverunt Judaeos, cum quibus habitabant, ascendere scaphas, quas paraverant, cum uxoribus, et filiis, quasi nullis inimicitiis inter eos subjacentibus.

4. Secundum commune itaque decretum civitatis, et ipsis acquiescentibus, pacisque causa nihil suspectum habentibus; cum in altum processissent, submerserunt non minus ducentos.

5. Quam crudelitatem Judas in suae gentis homines factam ut cognovit, praecepit viris, qui erant cum ipso; et invocato justo judice Deo,

6. venit adversus interfectores fratrum, et portum quidem noctu b) succendit, scaphas excussit, eos autem, qui ab igne refugerant, gladio peremit.

7. Et cum haec ita egisset, discessit quasi iterum reversurus, et universos Joppitas eradicaturus.

8. Sed cum cognovisset et eos, qui erant Jamniae, velle pari modo facere habitantibus secum Judaeis,

9. Jamnitis quoque nocte supervenit, et portum cum navibus

succendit; ita ut lumen ig
pareret Jerosolymis a stad
centis quadraginta.

10. Inde cum jam abiisse
vem stadiis, et iter facerent
motheum, commiserunt c
Arabes quinque millia vir
quites quingenti.

11. Cumque pugna vali
ret, et auxilio Dei prospe
sisset, residui Arabes vic
tebant a Juda dextram sib
promittentes se pascua da
et in ceteris profuturos.

12. Judas autem, arbitra
re in multis eos utiles, p
pacem; dextrisque accepti
cessere ad tabernacula sua

13. Aggressus est autem c
tatem quamdam firmam po
murisque circumseptam,
turbis habitabatur gentiu
miscuarum, cui nomen Ca

14. Hi vero, qui intus eran
fidentes in stabilitate mur
et apparatu alimoniarum,
sius agebant, maledictis lac
tes Judam, et blasphemant
loquentes, quae fas non est

15. Machabaeus autem, in
to magno mundi principe,
ne arietibus, et machinis * t
ribus Jesu praecipitavit Je
irruit ferociter muris;

16. et capta civitate per l
ni voluntatem innumerabil
des fecit, ita ut adjacens sta
stadiorum duorum latitu
sanguine interfectorum flue
deretur.

17. Inde discesserunt stad
ptingenta quinquaginta, et
runt in Characa ad eos, qui d
tur Tubianaei, Judaeos,

18. et Timotheum quidem
lis locis non comprehende
nulloque negotio perfect
gressus est, relicto in quoda
co firmissimo praesidio.

19. Dositheus autem, et So
ter, qui erant duces cum M

a) 1590. Demophon superbus, et .....

b) 1590. nocte

.eremerunt a Timotheo re-
sa praesidio, decem millia
s
At Machabaeus, ordinatis
u se sex millibus, et consti-
r cohortes, adversus Ti-
m processit, habentem se-
atum viginti millia pedi-
e itumque duo millia quin-
o
ognito autem Judae ad-
Timotheus praemisit mu-
t filios, et reliquum appa-
in praesidium, quod Car-
itur; erat enim inexpu-
i, et accessu difficile pro-
orum angustias.
umque cohors Judae pri-
paruisset, timor hostibus
est, ex praesentia Dei,
ersa conspicit, et in fu-
si sunt alius ab alio, ita ut
s suis dejicerentur, et gla-
suorum ictibus debilita-
r
llas autem vehementer in-
t miens profanos a), et pro-
tx eis triginta millia viro-

se vero Timotheus inci-
rtes Dosithei, et Sosipa-
multis precibus postula-
vus dimitteretur, eo quod
m ex Judaeis parentes ha-
fratres, quos morte ejus
veniret.
cum fidem dedisset re-
u se eos secundum consti-
llaesum eum dimiserunt
fratrum salutem.
das autem egressus est
r on b), interfectis viginti
u millibus.
st horum fugam, et ne-
vit exercitum ad Ephron
m munitam, in qua multi-
ersarum gentium habi-
robusti juvenes pro mu-
tentes fortiter repugna-
ac autem machinae mul-
orum erat apparatus.
, cum omnipotentem in-
vocassent, qui potestate sua vires hostium confringit, ceperunt civitatem; et ex eis, qui intus erant, viginti quinque millia prostraverunt.

29. Inde ad civitatem Scytarum abierunt, quae ab Jerosolymis sexcentis stadiis aberat.

30. Contestantibus autem his, qui apud Scythopolitas erant, Judaeis, quod benigne ab eis haberentur, etiam temporibus infelicitatis, quod modeste secum egerint;

31. gratias agentes eis, et exhortati etiam de cetero erga genus suum benignos esse, venerunt Jerosolymam die solemni septimanarum instante.

32. Et post Pentecosten abierunt contra Gorgiam praepositum Idumaeae.

33. Exivit autem cum peditibus tribus millibus, et equitibus quadringentis.

34. Quibus congressis, contigit paucos ruere Judaeorum.

35. Dositheus vero quidam de Bacenoris eques, vir fortis, Gorgiam tenebat; et, cum vellet illum capere vivum, eques quidam de Thracibus irruit in eum, humerumque ejus amputavit; atque ita Gorgias effugit in Maresa...

36. At illis, qui cum Esdrin erant, diutius pugnantibus et fatigatis, invocavit Judas Dominum adjutorem, et ducem belli fieri;

37. incipiens voce patria, et cum hymnis clamorem extollens, fugam Gorgiae militibus incussit.

38. Judas autem collecto exercitu venit in civitatem Odollam; et, cum septima dies superveniret, secundum consuetudinem purificati, in eodem loco sabbatum egerunt.

39. Et sequenti die venit cum suis Judas, ut corpora prostratorum tolleret, et cum parentibus poneret in sepulchris paternis.

40. Invenerunt autem sub tuni-

...rophanos, b) 1590. a Carnion,

cis interfectorum de donariis idolorum, quae apud Jamniam fuerunt*, a quibus lex prohibet Judaeos: Omnibus ergo manifestum factum est, ob hanc causam eos corruisse. *Deut. 7, 25.

41. Omnes itaque benedixerunt justum judicium Domini, qui occulta fecerat manifesta.

42. Atque ita ad preces conversi, rogaverunt, ut id, quod factum erat, delictum oblivioni traderetur. At vero fortissimus Judas hortabatur populum conservare se sine peccato, sub oculis videntes, quae facta sunt pro peccatis eorum, qui prostrati sunt.

43. Et facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Jerosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene et religiose de resurrectione cogitans.

44. (Nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur, et vanum orare pro mortuis.)

45. Et quia considerabat, quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam.

46. Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.

Cap. 13.

Antiochus victus pacem cum Judæis firmat.

1. Anno centesimo quadragesimo nono, cognovit Judas Antiochum Eupatorem venire cum multitudine adversus Judaeam,

2. et cum eo Lysiam procuratorem, et praepositum negotiorum, secum habentem peditum centum decem millia, et equitum quinque millia, et elephantos viginti duos, currus cum falcibus trecentos.

3. Commiscuit autem se illis et Menelaus; et cum multa fallacia deprecabatur Antiochum, non pro patriae salute, sed sperans
se constitui in principatum.
4. Sed rex regum suscitavit a
nimos Antiochi in peccatorem
et suggerente Lysia hunc esse cau
sam omnium malorum, jussit (u
eis est consuetudo) apprehensu
in eodem loco necari.
5. Erat autem in eodem loc
turris quinquaginta cubitorum
aggestum undique habens cin
ris; haec a) prospectum habeba
in praeceps.
6. Inde in cinerem dejici jussi
sacrilegum, omnibus eum prope
lentibus ad interitum.
7. Et tali lege praevaricatore
legis contigit mori, nec terra
dari Menelaum.
8. Et quidem satis juste: nam
quia multa erga aram Dei delict
commisit, cujus ignis, et cinis e
rat sanctus; ipse in cineris mort
damnatus est.
9. Sed rex mente effraenatu
veniebat, nequiorem se patre su
Judaeis ostensurus.
10. Quibus Judas cognitis, prae
cepit populo, ut die ac nocte Do
minum invocarent, quo, sicu
semper, et nunc adjuvaret eos
11. quippe qui lege, et patri
sanctoque templo privari vere
rentur; ac populum, qui nupe
paulalum respirasset, ne sine
ret blasphemis rursus nationibu
subdi.
12. Omnibus itaque simul id f
cientibus, et petentibus a Dom
no misericordiam cum fletu, et j
juniis, per triduum continuu
prostratis, hortatus est eos Juda
ut se praepararent.
13. Ipse vero cum senioribu
cogitavit, priusquam rex admo
veret exercitum ad Judaeam,
obtineret civitatem, exire, et Do
mini judicio committere exitu
rei.
14. Dans itaque potestatem om
nium Deo mundi creatori, et e
hortatus suos, ut fortiter dimic
rent, et usque ad mortem pro l
gibus,

a) 1598, hæ, pro: hæc

gibus, templo, civitate, patria, et civibus starent, circa Modin exercitum constituit.

15. Et dato signo suis Dei victoriae, juvenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulam regiam, in castris interfecit viros quatuor a) millia, et maximum elephantorum cum his, qui superpositi fuerant;

16. summoque metu, ac perturbatione hostium castra replentes, rebus prospere gestis, abierunt.

17. Hoc autem factum est die illucescente, adjuvante eum Domini protectione.

18. Sed rex, accepto gustu audaciae Judaeorum, arte difficultatem locorum tentabat;

19. et Bethsurae, quae erat Judaeorum praesidium munitum, castra admovebat; sed fugabatur, impingebat, minorabatur.

20. His autem, qui intus erant, Judas necessaria mittebat.

21. Enunciavit autem mysteria hostibus Rhodocus quidam de Judaico exercitu, qui requisitus comprehensus est, et conclusus.

22. Iterum rex sermonem habuit ad eos, qui erant in Bethsuris; dextram dedit; accepit; abiit.

23. Commisit cum Juda, superatus est. Ut autem cognovit rebellasse Philippum Antiochiae, qui relictus erat super negotia, mente consternatus, Judaeos deprecans, subditusque eis, jurat de omnibus, quibus justum visum est; et reconciliatus obtulit sacrificium, honoravit templum, et munera posuit;

24. Machabaeum amplexatus est, et fecit eum a Ptolemaide usque ad Gerrenos ducem et principem.

25. Ut autem venit Ptolemaidam, graviter ferebant Ptolemenses amicitiae conventionem, indignantes, ne forte foedus irrumperent.

26. Tunc ascendit Lysias tribunal, et exposuit rationem, et populum sedavit, regressusque est Antiochiam; et hoc modo regis profectio, et reditus processit.

Cap. 14.

Demetrius bellum infert. Razias seipsum interimit.

1. Sed post triennii tempus cognovit Judas, et qui cum eo erant, Demetrium Seleuci cum multitudine valida, et navibus, per portum Tripolis ascendisse ad loca opportuna,

2. et tenuisse regiones adversus Antiochum, et ducem ejus Lysiam.

3. Alcimus autem quidam, qui summus sacerdos fuerat; sed voluntarie coinquinatus est temporibus commistionis, considerans nullo modo sibi esse salutem, neque accessum ad altare;

4. venit ad regem Demetrium centesimo quinquagesimo anno, offerens ei coronam auream, et palmam, super haec et thallos b), qui templi esse videbantur. Et ipsa quidem die siluit.

5. Tempus autem opportunum dementiae suae nactus, convocatus a Demetrio ad consilium, et interrogatus, quibus rebus et consiliis Judaei niterentur,

6. respondit: ipsi, qui dicuntur Assidaei Judaeorum, quibus praeest Judas Machabaeus, bella nutriunt, et seditiones movent, nec patiuntur regnum esse quietum.

7. Nam et ego defraudatus parentum gloria (dico autem summo sacerdotio) huc veni;

8. primo quidem utilitatibus regis fidem servans, secundo autem etiam civibus consulens; nam illorum pravitate universum genus nostrum non minime vexatur.

9. Sed oro his singulis, o rex!

a) 1590. quatuordecim millia, b) 1590. talos,

cognitis, et regioni, et generi secundum humanitatem tuam pervulgatam omnibus prospice;

10. nam, quamdiu superest Judas, impossibile est, pacem esse negotiis.

11. Talibus autem ab hoc dictis, et caeteri amici, hostiliter se habentes adversus Judam, inflammaverunt Demetrium.

12. Qui statim Nicanorem praepositum elephantorum ducem misit in Judaeam;

13. datis mandatis, ut ipsum quidem Judam caperet a); eos vero, qui cum illo erant, dispergeret, et constitueret Alcimum maximi templi summum sacerdotem.

14. Tunc gentes, quae de Judaea fugerant Judam, gregatim se Nicanori miscebant; miserias, et clades Judaeorum prosperitates rerum suarum existimantes.

15. Audito itaque Judaei Nicanoris adventu, et conventu nationum, conspersi terra rogabant eum, qui populum suum constituit, ut in aeternum custodiret, quique suam portionem signis evidentibus protegit.

16. Imperante autem duce, statim inde moverunt, conveneruntque ad castellum Dessau.

17. Simon vero frater Judae commiserat cum Nicanore; sed conterritus est repentino adventu adversariorum.

18. Nicanor tamen, audiens virtutem comitum Judae, et animi magnitudinem, quam pro patriae certaminibus habebant, sanguine judicium facere metuebat.

19. Quam ob rem praemisit Posidonium, et Theodotium, et Matthiam, ut darent dextras atque acciperent.

20. Et cum diu de his consilium ageretur, et ipse dux ad multitudinem retulisset, omnium una fuit sententia amicitiis annuere.

21. Itaque diem constituerunt, qua secreto inter se agerent; et singulis sellae prolatae b) s
positae.

22. Praecepit autem Judas
tos esse locis opportunis,
te ab hostibus repente ma
quid oriretur; et congruu
loquium fecerunt.

23. Morabatur autem Ni
Jerosolymis, nihilque ini
gebat, gregesque turbarum
congregatae fuerant, dimi

24. Habebat autem Juda
per charum ex animo, et er
inclinatus.

25. Rogavitque eum d
uxorem, filiosque procrear
ptias fecit; quiete egit, co
niterque vivebant.

26. Alcimus autem, vider
ritatem illorum ad invice
conventiones, venit ad De
um, et dicebat, Nicanorem
alienis assentire, Judamq
gni insidiatorem successor
bi destinasse.

27. Itaque rex exasperat
pessimis hujus criminatio
irritatus, scripsit Nicanor
cens, graviter quidem se fe
amicitiae conventione, j
tamen Machabaeum citius
ctum mittere Antiochiam.

28. Quibus cognitis, Ni
consternabatur, et graviter
bat, si ea, quae convenerant
ta faceret, nihil laesus a vir

29. sed, quia regi resister
poterat, opportunitatem c
vabat, qua praeceptum perfi

30. At Machabaeus, vide
cum austerius agere Nican
et consuetum occursum fer
exhibentem, intelligens n
bono esse austeritatem i
paucis suorum congregatis
cultavit se a Nicanore.

31. Quod cum ille cognovi
titer se a viro praeventum,
ad maximum et sanctissi
templum; et sacerdotibus s
hostias offerentibus, jussit
tradi virum.

a) 1590. add. virum b) 1590. perlatae

Quibus cum juramento di-
bus nescire se, ubi esset, qui
ebatur, extendens manum
plum,
juravit, dicens: Nisi Judam
inctum tradideritis, istud
num a) in planitiem dedu-
et altare effodiam, et tem-
oc Libero patri consecra-

Et his dictis, abiit. Sacer-
utem protendentes manus
lum, invocabant eum, qui
r propugnator esset gentis
m, haec dicentes;
tu Domine universorum,
llius indiges, voluisti tem-
abitationis tuae fieri in no-

Et nunc sancte sanctorum
n Domine, conserva in
m impollutam domum i-
uae nuper mundata est.
azias autem quidam de se-
s ab Jerosolymis delatus
nori, vir amator civitatis,
audiens; qui pro affectu
daeorum appellabatur.
ic multis temporibus con-
e propositum tenuit in
o, corpusque et animam
contentus pro perseve-

olens autem Nicanor ma-
e odium, quod habebat in
misit milites quingentos,
comprehenderent;
tabat enim, si illum dece-
se cladem Judaeis maxi-
aturum.
rbis autem irruere in do-
s, et januam disrumpere,
nem admovere cupienti-
jam comprehenderetur,
petiit;
gens nobiliter mori po-
m subditus fieri peccato-
contra natales suos indi-
riis agi.
d, cum per festinationem
o ictu plagam dedisset,
intra ostia irrumperent,

recurrens audacter ad murum, praecipitavit semetipsum viriliter in turbas;

44. quibus velociter locum dantibus casui ejus, venit per mediam cervicem.

45. Et cum adhuc spiraret, accensus animo, surrexit; et cum sanguis ejus magno fluxu deflueret, et gravissimis vulneribus esset saucius, cursu turbam pertransiit;

46. et stans supra quamdam petram praeruptam, et jam exanguis effectus, complexus intestina sua, utrisque manibus projecit super turbas, invocans dominatorem vitae ac spiritus, ut haec illi iterum redderet; atque ita vita defunctus est.

Cap. 15.

Judas Nicanorem et illius exercitum sternit.

1.* Nicanor autem, ut comperit Judam esse in locis Samariae, cogitavit cum omni impetu die sabbati committere bellum.

* 1 Mach. 7, 26.

2. Judaeis vero, qui illum per necessitatem sequebantur, dicentibus; ne ita ferociter et barbare feceris, sed honorem tribue diei sanctificationis, et honora eum, qui universa conspicit.

3. Ille infelix interrogavit, si est potens in coelo, qui imperavit agi diem sabbatorum.

4. Et respondentibus illis: Est Dominus vivus ipse in coelo potens, qui jussit agi septimam diem.

5. At ille ait: Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma, et negotia regis impleri. Tamen non obtinuit, ut consilium perficeret.

6. Et Nicanor quidem cum summa superbia erectus, cogitaverat commune trophaeum statuere de Juda.

7. Machabaeus autem semper confidebat cum omni spe auxilium sibi a Deo affuturum.

phanum

8. Et hortabatur suos, ne formidarent ad adventum nationum, sed in mente haberent adjutoria sibi facta de coelo, et nunc sperarent ab omnipotente sibi affuturam victoriam.

9. Et allocutus eos de lege, et prophetis, admonens etiam certamina, quae fecerant prius, promptiores constituit eos;

10. et ita animis eorum erectis simul ostendebat gentium fallaciam, et juramentorum praevaricationem.

11. Singulos autem illorum armavit, non clypei, et hastae munitione, sed sermonibus optimis, et exhortationibus, exposito digno fide somnio, per quod universos laetificavit.

12. Erat autem hujuscemodi visus: Oniam, qui fuerat summus sacerdos, virum bonum et benignum, verecundum visu, modestum moribus, et eloquio decorum, et qui a puero in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem, orare pro omni populo Judaeorum;

13. post hoc apparuisse et alium virum aetate, et gloria mirabilem, et magni decoris habitudine circa illum;

14. respondentem vero Oniam dixisse: Hic est fratrum amator, et populi Israël; hic est, qui multum orat pro populo, et universa sancta civitate, Jeremias propheta Dei.

15. Extendisse autem Jeremiam dextram, et dedisse Judae gladium aureum, dicentem:

16. Accipe sanctum gladium munus a Deo, in quo dejicies adversarios populi mei Israël.

17. Exhortati itaque Judae sermonibus bonis valde, de quibus extolli posset impetus, et animi juvenum confortari, statuerunt dimicare et confligere fortiter; ut virtus de negotiis judicaret, eo quod civitas sancta, et templum periclitarentur.

18. Erat enim pro uxori
filiis, itemque pro fratrib
cognatis minor solicitudo;
mus vero et primus pro sa
te timor erat templi.

19. Sed et eos, qui in c
erant, non minima solicitu
bebat pro his, qui congres
rant.

20. Et, cum jam omnes
rent judicium futurum, hos
adessent, atque exercitus
ordinatus, bestiae, equit
opportuno in loco compos

21. considerans Macha
adventum multitudinis, et
ratum varium armorum, e
citatem bestiarum, extende
nus in coelum, prodigia faci
Dominum invocavit, qui n
cundum armorum potentia
prout ipsi placet, dat dignis
riam.

22. Dixit autem invoca
modo: * Tu Domine!, qui
angelum tuum sub Ezechi
Juda, et interfecisti de castr
nacherib centum octoginta
que millia; * c. 8, 1

23. et nunc dominator
rum mitte angelum tuum b
ante nos in timore, et tremo
gnitudinis brachii tui;

24. ut metuant, qui cum
phemia veniunt adversu
ctum populum tuum. Et h
dem ita peroravit.

25. Nicanor autem, et q
ipso erant, cum tubis et c
admovebant.

26. Judas vero, et qui c
erant, invocato Deo, per c
nes congressi sunt;

27. Manu quidem pugn
sed Dominum cordibus or
prostraverunt non minus t
ta quinque millia, praesent
magnifice delectati.

28. Cumque cessassent, c
gaudio redirent, cognoveru
canorem ruisse cum armis

29. Facto itaque clamo
perturbatione excitata,

omnipotentem Dominum
cebant.
raecepit autem Judas, qui
onia corpore et animo mo-
civibus paratus erat, caput
nris, et manum cum hume-
issam, Jerosolymam per-
i.
uo cum pervenisset, con-
t contribulibus, et sacer-
ad altare, accersiit et eos,
nrce erant.
t ostenso capite Nicano-
t anu nefaria, quam exten-
contra domum sanctam o-
entis Dei, magnifice glo-
sit.
nguam etiam impii Nica-
aecisam jussit particula-
ous dari; manum autem
s contra templum sus-
i.
mnes igitur coeli benedi-
Dominum, dicentes: Be-
ti, qui locum suum incon-
am servavit.
spendit autem Nicanoris
caput in summa arce, ut evidens
esset, et manifestum signum auxi-
lii Dei.
36. Itaque omnes communi con-
silio decreverunt nullo modo di-
em istum absque celebritate prae-
terire;
37. habere autem celebritatem
tertia decima die mensis Adar,
quod dicitur b) voce Syriaca, pri-
die Mardochaei diei.
38. Igitur his erga Nicanorem
gestis, et ex illis temporibus ab
Hebraeis civitate possessa, ego
quoque in his faciam finem ser-
monis.
39. Et si quidem bene, et ut hi-
storiae competit, hoc et ipse ve-
lim; sin autem minus digne, con-
cedendum est mihi.
40. Sicut enim vinum semper
bibere, aut semper aquam, con-
trarium est; alternis autem uti,
delectabile; ita legentibus si sem-
per exactus sit sermo, non erit
gratus. Hic ergo erit consumma-
tus.

5) extenderat b) 1590. quæ dicitur

Oratio Manassae, necnon libri duo, qui sub libri tertii et quarti Esdr circumferuntur, hoc in loco, extra scilicet seriem canonicorum librorum, cta Tridentina Synodus suscepit, et pro canonicis suscipiendos decrevit, sep ne prorsus interirent, quippe qui a nonnullis sanctis patribus interdum cit in aliquibus bibliis latinis tam manuscriptis quam impressis reperiuntur *).

ORATIO MANASSAE

REGIS JUDA, CUM CAPTUS TENERETUR IN BABYL

Domine omnipotens, Deus patrum nostrorum, Abraham, et Isaac, et Jacob, et seminis eorum justi, qui fecisti caelum et terram cum omni ornatu eorum, qui ligasti mare verbo praecepti tui, qui conclusisti abyssum, et signasti eam terribili et laudabili nomine tuo; quem omnia pavent, et tremunt a vultu virtutis tuae, quia importabilis est magnificentia gloriae tuae, et insustentabilis ira comminationis tuae super peccatores; immensa vero et investigabilis misericordia promissionis tuae; quoniam tu es Dominus, altissimus, benignus, longanimis, et multum misericors, et poenitens super malitias hominum. Tu Domine, secundum multitudinem bonitatis tuae promisisti poenitentiam, et remissionem iis, qui peccaverunt tibi, et multitudine miserationum tuarum decrevisti poenitentiam peccatoribus, in salutem. Tu igitur Domine Deus justorum, non posuisti poenitentiam justis, Abraham, et Isaac, et Jacob, iis qui tibi non peccaverunt: sed posuisti poenitentiam propter me peccatorem; quoniam peccavi super numerum arenae maris; multiplicatae sunt iniquitates meae Domine; n catae sunt iniquitates mea sum dignus intueri et aspi titudinem caeli, prae m ne iniquitatum mearum. vatus sum multo vinculo ut non possim attollere ca um, et non est respiratio m excitavi iracundiam tuam lum coram te feci; non luntatem tuam, et man non custodivi; statui abo nes, et multiplicavi offe Et nunc flecto genu cord precans a te bonitatem. Domine, peccavi, et ini meas agnosco. Quare pet te, remitte mihi Domine, mihi, et ne simul perdas iniquitatibus meis, nequ ternum, iratus, reserves hi, neque damnes me in terrae loca; quia tu es De inquam, poenitentium; ostendes omnem bonitate quia indignum salvabis cundum magnam miseric tuam, et laudabo te sempe bus diebus vitae meae; q te laudat omnis virtus ca et tibi est gloria in saecul lorum. Amen.

*) Desunt in 1590. adsunt in 1592. 1593. 1598. 1624. Romae.

LIBER TERTIUS

E S D R Æ.

C A P. 1.

,t'cit Josias Pascha in Jero-
n Domino, et immolavit
e uarta decima luna primi
.i
it uens sacerdotes per vices
ir stolis amictos in templo
ii
Elixit Levitis sacris servis
,t sanctificarent se Domi-
[sitione sanctae arcae Do-
. : domo, quam aedificavit
n filius David rex.
N erit vobis tollere super
r eam. Et nunc deservite
n vestro, et curam agite
iius Israël ex parte secun-
os et tribus vestras,
eandum scripturam David
lrael, et secundum magni-
ia Salomonis filii ejus, o-
templo, et secundum par-
principatus paternam ve-
rum, qui stant in conspe-
um filiorum Israël.
molate Pascha, et sacrifi-
e fratribus vestris, et fa-
e ndum praeceptum Do-
d datum est Moysi.
onavit Josias in plebem,
enta est, ovium, agno-
oedorum, et caprarum
illia, vitulos tria millia.
de regalibus data sunt
promissionem populo;
otibus in Pascha, oves
duo millia, ac vituli cen-

techonias, et Semeias, et
l fratres, et Hasabias, et
Coraba in Phase, oves
nillia, vitulos quingen-

10. Et haec cum fierent elegan-
ter, steterunt sacerdotes et Levi-
tae habentes azyma per tribus.
11. Et secundum partes princi-
patus patrum in conspectu popu-
li offerebant Domino, secundum
ea quae in libro Moysi scripta
sunt;
12. et assaverunt Phase igni pro-
ut oportebat; et hostias coxerunt
in emolis, et in ollis cum benevo-
lentia;
13. et attulerunt omnibus qui
erant ex plebe; et post haec para-
verunt sibi et sacerdotibus;
14. Sacerdotes enim offerebant
adipes, usque dum finita esset ho-
ra; et Levitae paraverunt sibi, et
fratribus suis, filiis Aaron.
15. Et sacri cantores filii Asaph
erant per ordinem secundum
praeceptum David, et Asaph, et
Zacharias, et Jeddimus, qui erat
a rege;
16. et ostiarii per singulas ja-
nuas, ita ut non praevaricaretur
unusquisque suam; fratres enim
illorum paraverunt illis.
17. Et consummata sunt, quae
pertinebant ad sacrificium Do-
mini.
18. In illa die egerunt Phase, et
offerebant hostias super Domini
sacrificium, secundum praece-
ptum regis Josiae.
19. Et egerunt filii Israël, qui
inventi sunt in tempore illo, Pha-
se; et diem festum azymorum per
dies septem;
20. et non est celebratum Pha-
se tale in Israël, a temporibus Sa-
muelis prophetae;
21. et omnes reges Israël non
celebraverunt tale Pascha quale

egit Josias, et Sacerdotes, et Levitae, et Judaei, et omnis Israël, qui inventi sunt in commoratione Jerosolymis.

22. Octavo decimo anno, regnante Josia celebratum est Phase.

23. Et directa sunt opera Josiae in conspectu Domini sui in corde pleno metuentis;

24. et quae circa illum quidem conscripta sunt, in pristinis temporibus de eis, qui peccaverunt, quique irreligiosi fuerunt in Dominum prae omni gente, et qui non quaesierunt verba Domini super Israël.

25. Et post omnem actum hunc Josiae, ascendit Pharao rex Aegypti, veniens in Charcamis ab itinere super Euphratem, et exiit obviam illi Josias.

26. Et misit rex Aegypti ad Josiam, dicens: Quid mihi et tibi est rex Judae?

27. Non sum missus a Domino ut pugnem contra te; super Euphratem enim bellum meum est, festinans descende.

28. Et non est reversus Josias super currum; sed expugnare eum conabatur, non attendens verbum prophetae ex ore Domini;

29. sed constituit ad eum bellum in campo Mageddo. Et descenderunt principes ad regem Josiam.

30. Et dixit rex pueris suis: Amovete me a praelio, infirmatus sum enim valde. Et statim amoverunt eum pueri ipsius de acie.

31. Et ascendit super currum secundarium suum; et perveniens Jerosolymam, vita functus est, et sepultus est in paterno sepulchro.

32. Et in tota Judaea lugebant Josiam; et qui praesidebant, cum uxoribus lamentabant eum usque in hunc diem. Et datum est hoc fieri semper in omne genus Israël.

33. Haec autem praescripta sunt in libro historiarum regum

Judae; et singula gesta act
siae, et ejus gloria et intell
ejus in lege Domini; quaequ
sta sunt ab eo, et quae non sc
sunt in libro regum Israël e
dae;

34. et assumentes, qui era
gente Jechoniam filium Jo
constituerunt regem pro
patre suo, cum esset annoru
gintatrium.

35. Et regnavit super Israël
sibus tribus. Et amovit eu
Aegypti, ne regnaret in Jero
mis;

36. et mulctavit gentem ar
talenta centum, et auri tale
unum.

37. Et constituit rex Ae
Joacim fratrem ipsius, rege
dae et Jerusalem;

38. et alligavit magistratus
cim, et Zaracelem fratrem s
et apprehendens reduxit in A
ptum.

39. Annorum erat Joacin
gintiquinque, cum regnare
pisset in terra Juda et Jerusa
et fecit malum in conspectu
mini.

40. Post hunc autem asc
Nabuchodonosor rex Babyl
et alligans eum in aereo vin
perduxit in Babyloniam;

41. et sacra vasa Domini
pit Nabuchodonosor, et tu
consecravit in templo suo i
bylonia.

42. Nam de immunditia i
et irreligiositate scriptum
libro temporum regum.

43. Et regnavit Joachin fil
jus pro eo. Cum autem con
tus esset rex, erat annorum d
et octo.

44. Regnavit autem menses
et dies decem in Jerusalem,
cit malum in conspectu Dom

45. et post annum mitten
buchodonosor, transmigra
um in Babyloniam simul cu
cris vasis Domini.

46. Et constituit Sedecia

rIuda, et Jerusalem, cum es-
t norum viginti unius; regna-
t item annis undecim.
4 Et fecit malum in conspectu
ini, et non est veritus a ver-
: quae dicta sunt ab Jeremia
dicta ex ore Domini;
4 et adjuratus a rege Nabu-
onosor, perjurans discessit;
i urata cervice sua, et corde
o ransgressus est legitima Do-
i Dei Israël.
4 Et duces populi Domini
: inique gesserunt, et impie
e nt super omnes immundi-
entium; et polluerunt tem-
a Domini quod sanctum erat
J osolymis.
5 Et misit Deus patrum ipso-
ner angelum suum revocare
s ropter quod parceret illis,
t ernaculo suo.
5 Ipsi vero subsannabant in
gis suis; et qua die locutus
l minus, erant illudentes pro-
e ejus.
5 Qui usque ad iracundiam
ntatus est super gentem suam
o er irreligiositatem suam, et
a epit ascendere reges Chal-
e um.
5 Hi occiderunt juvenes eo-
m gladio, in circuitu sancti
ni eorum, et non pepercerunt
i, et seni, et virgini, et ado-
citi;
5 sed omnes traditi sunt in
us ipsorum; et omnia sacra
Domini, et regales apothecas
suentes, tulerunt in Babylo-
n,
5 et incenderunt domum Do-
n et demolierunt muros Je-
sem; et turres ejus incende-
n gne,
5 et consummaverunt omnia
nifica ejus, et ad nihilum re-
g unt, et reliquos a gladio du-
r t in Babylonem.
5 Et erant servi illius usque
n regnarent Persae in reple-
r verbi Domini in ore Jere-
ia;

58. quousque benigne ageret terra sabbata sua, omni tempore desertionis suae sabbatizavit in applicatione annorum septuaginta septem.

Cap. 2.

1. Regnante Cyro rege Persarum in consummatione verbi Domini in ore Jeremiae,
2. suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, et praedicavit in toto regno suo simul per scripturam,
3. dicens: Haec dicit Cyrus rex Persarum: Me constituit regem orbi terrarum Dominus Israël, Dominus excelsus,
4. et significavit mihi aedificare domum sibi in Jerusalem, quae est in Judaea.
5. Si quis est ex genere vestro, dominus ipsius ascendat cum eo in Jerusalem.
6. Quotquot ergo circa loca habitant, adjuvent eos qui sunt in loco ipso, in auro et argento,
7. in dationibus cum equis et jumentis, cumque aliis quae secundum vota apponuntur in aedem Domini, quae est in Jerusalem.
8. Et stantes principes tribuum, pagorum, et Judaeae ex tribu Benjamin, et Sacerdotes et Levitae, quos excitavit Dominus ascendere et aedificare domum Domini, quae est in Jerusalem, et qui erant in circuitu eorum,
9. adjuverunt in omni auro et argento ejus, et jumentis, et votis compluribus multi quorum sensus excitatus est.
10. Et Cyrus rex protulit vasa sacra Domini, quae transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis ex Jerusalem, et consecravit ea idolo suo.
11. Et proferens ea Cyrus rex Persarum, tradidit Mithridato, qui erat super thesauros ipsius.
12. Per hunc autem tradita sunt Salmanasaro praesidi Judaeae.

13. Horum autem hic numerus: Libatoria argentea duo millia quadringenta, atbiscae argenteae triginta; phialae aureae triginta, item argenteae duo millia quadringentae, et alia vasa mille.

14. Omnia autem vasa aurea et argentea, quinque millia octingenta sexaginta.

15. Et enumerata sunt Salmanasaro simul cum his qui ex captivitate Babyloniae venerant in Jerosolymam.

16. In Artaxerxis autem regis Persarum temporibus scripserunt ei de his qui habitabant in Judaea et Jerusalem, Balsamus, et Mithridatus, et Sabellius, et Rathimus, Balthemus, Samelius scriba, et reliqui habitantes in Samaria, et ceteris locis subjectam epistolam regi Artaxerxi.

17. Domine, pueri tui Rathimus ab accidentibus, et Sabellius scriba, et reliqui curiae tuae judices in Coelesyria, et Phoenice.

18. Et nunc notum sit domino regi, quoniam Judaei qui ascenderunt a vobis ad nos, venientes in Jerusalem civitatem refugam et pessimam, aedificant furnos ejus, et statuunt muros, et templum suscitant.

19. Quodsi civitas ista, et muri consummati fuerint, non tantum tributa non sustinebunt pendere, sed etiam regibus resistent.

20. Et quia id agitur circa templum, recte haberi arbitrati sumus non despicere hoc ipsum;

21. sed notum facere domino regi, ut si videbitur, rex, quaeratur in libris patrum tuorum,

22. et invenies in admonitionibus scripta de his, et scies quoniam civitas ista fuit refuga, et reges, et civitates concutiens,

23. et Judaei refugae, et praelia committentes in eá ab aeterno, ob quam causam civitas ista deserta est.

24. Nunc ergo notum facimus, domine rex, quoniam si civitas haec aedificata fuerit, et [...] muri erecti fuerint, descens[...] bi non erit in Coelesyria[...] Phoenicen;

25. tunc scripsit rex Rath[...] qui scribebat accidentia, e[...] themo, et Sabellio scribae, [...] teris constitutis, et habitan[...] in Syria, et Phoenice, ea[...] subjecta sunt.

26. Legi epistolam quam [...] sistis mihi. Praecepi ergo i[...] ri, et inventum est, quonia[...] vitas illa est ab aevo regibu[...] sistens,

27. et homines refugae, et [...] lia in ea efficientes, et reges f[...] simi erant in Jerusalem domi[...] tes, et tributa exigentes a Coe[...] ria, et Phoenice.

28. Nunc ergo praecepi p[...] bere homines illos aedifica[...] vitatem, et prohibere ne qui[...] tra haec fiant;

29. sed nec procedant in p[...] mum, ex quo sunt malitiae, [...] regibus molestia importetur[...]

30. Tunc recitatis his quae [...] ge Artaxerxe scripta fuerant[...] thimus, et Sabellius scriba, e[...] cum his constituti erant jung[...] festinanter venerunt in Je[...] lem cum equitatu, et turba, [...] gmine;

31. coeperuntque aedifica[...] prohibere, et vacabant ab a[...] catione templi in Jerusalem [...] que secundo anno regni Dari[...] gis Persarum.

Cap. 3.

1. Rex Darius fecit coenam [...] gnam omnibus vernaculis su[...] omnibus magistratibus Medi[...] Persidis,

2. et omnibus purpuratis, et [...] toribus, et consulibus, et pr[...] ctis sub illo ab India usque [...] thiopiam, centum viginti se[...] provinciis.

3. Et cum manducassent, e[...] bissent, et satiati reverterer[...] tunc Darius rex ascendit in c[...]

m suum, et dormivit, et ex-
efactus est.
Tunc illi tres juvenes cor-
s custodes, qui custodiebant
us regis, dixerunt alter alte-
:
Dicamus unusquisque no-
n sermonem qui praecellat;
ijuscumque apparuerit ser-
capientior alterius, dabit illi
arius dona magna,
purpura cooperiri, et in au-
bere, et super aurum dormi-
currum aureo fraeno, et cy-
n byssinam, et torquem circa
lm;
et secundo loco sedebit a Da-
ropter sapientiam suam; et
atus Darii vocabitur.
Tunc scribentes singuli su-
nerbum signaverunt, et posu-
t subtus cervical Darii regis,
et dixerunt: Cum surrexerit
dabimus illi scripta nostra;
odcumque judicaverit rex e
ils, et magistratus Persidis,
iam verbum ejus sapienti-
t, ipsi dabitur victoria sicut
tum est.
Unus scripsit: Forte est vi-
n
Alius scripsit, fortior est rex.
Tertius scripsit, fortiores
mulieres: super omnia au-
vincit veritas.
Et cum surrexisset rex, ac-
runt scripta sua, et dederunt
t legit.
Et mittens vocavit omnes
stratus Persarum, et Medos,
rpuratos, et praetores, et
ectos:
et sederunt in concilio: et
c sunt scripta coram ipsis.
Et dixit: Vocate adolescen-
s et ipsi indicabunt verba sua.
t cati sunt, et introierunt.
Et dixit illis: Indicate nobis
s, quae scripta sunt. Et coe-
t ior, qui dixerat de fortitudi-
e nis,
et dixit: Viri, quam prae-
l vinum omnibus hominibus
qui bibunt illud! seducit mentem.

19. Itemque regis et orphani facit mentem vanam. Item servi ac liberi, pauperis ac divitis,

20. et omnem mentem convertit in securitatem et jucunditatem, et non meminit omnem tristitiam et debitum,

21. et omnia praecordia facit honesta, et non meminit regem nec magistratum, et omnia per talenta loqui facit.

22. Et non meminerunt, cum biberunt, amicitiam, nec fraternitatem: sed non multum post sumunt gladios.

23. Et cum a vino merserint et surrexerint, non meminerunt quae gesserunt.

24. O viri, num praecellit vinum? quis sic cogitat facere? Et tacuit hoc dicto.

Cap. 4.

1. Et inchoavit sequens dicere, qui dixit de fortitudine regis.

2. O viri, num praecellunt homines, qui terram et mare obtinent, et omnia quae in eis sunt?

3. Rex autem super omnia praecellit, et dominatur eorum; et omne quodcumque dixerit illis, faciunt.

4. Et si miserit illos ad bellatores, vadunt, et demoliuntur montes, et muros, et turres.

5. Jugulantur, et jugulant, et regis verbum non praetereunt; nam si vicerint, afferunt regi omnia quaecumque praedati fuerint.

6. Similiter et alii omnes, et quotquot non militant, nec pugnant, sed colunt terram; rursum cum fuerint metentes, afferunt tributa regi;

7. et ipse unus solus si dixerit occidite, occidunt; dixerit remittite, remittunt;

8. dixerit percutite, percutiunt; dixerit exterminate, exterminant; dixerit aedificate, aedificant;

9. dixerit excidite, excidunt; dixerit plantate, plantant;

10. et omnis plebs, et virtutes eum obaudiunt, et super hoc ipse recumbit, et bibit, et dormit.

11. Hi autem custodiunt in circuitu eum, et non possunt ire singuli, et facere opera sua, sed in dicto obaudientes sunt ei.

12. Viri, quomodo non praecellit rex qui sic diffamatur? Et tacuit.

13. Tertius qui dixerat de mulieribus et veritate, hic est Zorobabel, coepit loqui.

14. Viri, non magnus rex, et multi homines, nec vinum praecellit. Quis est ergo qui dominatur eorum?

15. Nonne mulieres genuerunt regem, et omnem populum, qui dominatur mari et terrae;

16. et ex illis nati sunt, et ipsae educaverunt eo qui plantaverunt vineas ex quibus vinum fit?

17. Et ipsae faciunt stolas omnium hominum, et ipsae faciunt gloriam hominibus, et non possunt homines separari a mulieribus.

18. Si congregaverint aurum et argentum, et omnem rem speciosam, et viderint mulierem unam bono habitu et bona specie,

19. omnia haec relinquentes in eam intendunt, et aperto ore conspiciunt, et eam alliciunt magis quam aurum et argentum, et omnem rem pretiosam.

20. Homo patrem suum relinquit qui enutriit illum, et suam regionem, et ad mulierem se conjungit.

21. Et cum muliere remittit animam; et neque patrem meminit, neque matrem, neque regionem.

22. Et hinc oportet vos scire: quoniam mulieres dominantur vestri. Nonne doletis?

23. Et accipit homo gladium suum, et vadit in viam facere furta, et homicidia, et mare navigare et flumina,

24. et leonem videt, et in tenebris ingreditur; et cum fu[...]
fecerit, et fraudes, et rapi[...]
mabili suae affert.

25. Et iterum, diligit ho[...]
xorem suam magis quam p[...]
aut matrem.

26. Et multi dementes fac[...]
propter uxores suas; et se[...]
cti sunt propter illas;

27. et multi perierunt et[...]
lati sunt, et peccaverunt pr[...]
mulieres.

28. Et nunc credite mihi,
magnus est rex in potestate
quoniam omnes regiones v[...]
tur tangere eum.

29. Videbam tamen Ape[...]
liam Bezacis, mirifici con[...]
nam regis, sedentem juxta r[...]
ad dexteram,

30. et auferentem diade[...]
capite ejus, et imponentem s[...]
palmis caedebat regem de si[...]
manu.

31. Et super haec aperto o[...]
tuebatur eam: et si arrise[...]
ridet; nam si indignata ei f[...]
blanditur, donec reconcilie[...]
gratiam.

32. O viri, cur non sunt fo[...]
res mulieres? Magna est ter[...]
excelsum est caelum; quis i[...]
git?

33. Et tunc rex, et pur[...]
intuebantur in alterutrum. [...]
choavit loqui de veritate.

34. O viri, nonne fortes
mulieres? Magna est terra, [...]
celsum est coelum; et velo[...]
sus solis convertit in gyro co[...]
in locum suum in una die.

35. Nonne magnificus es[...]
haec facit, et veritas magn[...]
fortior prae omnibus?

36. Omnis terra veritate[...]
vocat, coelum etiam ipsam [...]
dicit, et omnia opera move[...]
et tremunt eam, et non est cu[...]
quicquam iniquum.

37. Vinum iniquum, ini[...]
rex, iniquae mulieres, iniqui[...]
nes filii hominum, et iniqua
rum omnia opera, et non est

veritas, et in sua iniquitate
unt;
et veritas manet, et invales-
i aeternum, et vivit, et obti-
saecula saeculorum.
Nec est apud eam accipere
nas, neque differentias; sed
justa sunt facit omnibus, in-
ac malignis, et omnes beni-
ur in operibus ejus.
Et non est in judicio ejus
um, sed fortitudo, et regnum,
testas et majestas omnium
um. Benedictus Deus veri-

Et desiit loquendo. Et om-
opuli clamaverunt, et dixe-
magna est veritas, et prae-
c
Tunc rex ait illi: Pete, si
is amplius, quam quae scri-
nt, et dabo tibi, secundum
inventus es sapientior pro-
, et proximus mihi sedebis,
natus meus vocaberis.
Tunc ait regi: Memor esto
i, quod vovisti, aedificare
ulem, in die qua regnum ac-
ii:
4 et omnia vasa quae accepta
Jerusalem, remittere, quae
vit Cyrus, quando macta-
byloniam, et voluit remit-
ea ibi.
Et tu vovisti aedificare tem-
quod incenderunt Idumaei,
o exterminata est Judaea a
aeis.
6 Et nunc hoc est quod postu-
nine, et quod peto, hoc est
as quod a te postulo, ut fa-
tum quod vovisti regi coe-
re tuo.
7 Tunc surgens Darius rex,
tus est illum; et scripsit e-
as ad omnes dispensatores,
efectos, et purpuratos, ut
erent eum, et eos qui cum
ant, omnes ascendentes ae-
e Jerusalem.
Et omnibus praefectis, qui
n Syria, et Phoenice, et Li-
scripsit epistolas, ut trahe-
rent ligna cedrina a Libano in Je-
rusalem, ut aedificarent cum eis
civitatem.
49. Et scripsit omnibus Judaeis
qui ascendebant a regno in Ju-
daeam pro libertate, omnem po-
tentem, et magistratum, et prae-
fectum non supervenire ad janu-
as ipsorum,
50. et omnem regionem quam
obtinuerant immunem esse eis, et
Idumaei relinquant castella quae
obtinent Judaeorum,
51. et in structuram templi dare
per singulos annos talenta vigin-
ti, usque dum peraedificaretur:
52. et super sacrarium holocau-
tomata ustulare quotidie, sicut ha-
bent praeceptum; alia talenta de-
cem offerre per singulos annos,
53. et omnibus qui procedunt
a Babylonia condere civitatem;
ut esset libertas tam ipsis quam fi-
liis eorum, et omnibus sacerdoti-
bus qui praecedunt:
54. Scripsit autem et quantita-
tem, et sacram stolam jussit dari,
in qua deservirent;
55. et Levitis scripsit dare prae-
cepta, usque in diem qua consum-
mabitur domus, et Jerusalem ex-
truetur;
56. et omnibus custodientibus
civitatem scripsit dari ei sortes et
stipendia.
57. Et dimisit omnia vasa quae-
cumque separaverat Cyrus a Ba-
bylonia, et omnia quaecumque
dixit Cyrus, et ipse praecepit fie-
ri, et mitti Jerusalem.
58. Et cum processisset ille a-
dolescens, elevans faciem in Jeru-
salem, benedixit regem coeli,
59. et dixit: Abs te est victoria,
et abs te est sapientia et claritas.
Et ego servus tuus sum.
60. Benedictus es qui dedisti
mihi sapientiam, et tibi confite-
bor Domine Deus patrum nostro-
rum.
61. Et accepit epistolas, et pro-
fectus est in Babyloniam. Et ve-
nit, et nunciavit fratribus suis.

mnibus qui fuerunt in Babylonia;
62. et benedixerunt Deum patrum suorum, quoniam dedit illis
remissionem et refrigerium,
63. ut ascenderent et aedificarent Jerusalem, et templum ubi
nominatum est nomen ejus in ipso, et exultaverunt cum musicis
et laetitia diebus septem.

Cap. 5.

1. Post haec autem electi sunt, ut ascenderent principes pagorum per domos, et tribus suas, et uxores illorum, et filii et filiae eorum, et servi et ancillae ipsorum, et pecora eorum.
2. Et Darius rex misit una cum eis equites mille, donec deducerent eos in Jerusalem cum pace, et cum musicis et cum tympanis et tibiis.
3. Et omnes fratres erant ludentes, et fecit eos ascendere simul cum eis.
4. Et haec sunt nomina virorum, qui ascenderunt per pagos suos in tribus, et in partem principatus ipsorum.
5. Sacerdotes: filii Phinees, filii Aaron, Jesus filius Josedec, Joacim filius Zorobabel filii Salathiel de domo David, ex progenie Phares, de tribu Juda,
6. qui locutus est sub Dario rege Persarum sermones mirificos in secundo anno regni ipsius mense Nisan primo.
7. Sunt autem hi, qui ascenderunt ex Judaea de captivitate transmigrationis, quos transmigravit Nabuchodonosor rex Babyloniae in Babylonem, et reversus est in Jerusalem.
8. Et requisivit partem Judaeae unusquisque in civitatem suam, qui venerunt cum Zorobabel, et Jesu, Nehemias, Areores, Elimeo, Emmanio, Mardocheo, Beelsuro, Mechpsatochor, Olioro. Emonia unus de principibus eorum.
9. Et numerus a gentilibus eorum, et praepositis eorum filii
Phares, duo millia centum
agintaduo;
10. Filii Ares, tria milli
tum quinquagintaseptem;
11. filii Phoemo, centum
draginta duo; in filiis Jesu e
bes, mille trecenti duo;
12. filii Demu, duo milli
dringenti septuaginta; fili
raba, ducentiquinque; filii
ca, centum sexagintaocto;
13. filii Bebech, quadrin
tres; filii Archad, quadri
vigintiseptem;
14. filii Cham, trigintase
filii Zoroar, duo millia sex
septem; filii Adin, quadri
sexaginta unus;
15. filii Aderectis, centum
filii Ciaso et Zelas, centum se
filii Azoroc, quadringenti t
tanovem;
16. filii Jedarbone, centu
ginta duo; filii Ananiae, ce
triginta; filii Asoni, nonag
17. filii Marsar, quadrin
viginti duo; filii Zabarus,
gintaquinque; filii Sepole
centum vigintitres;
18. filii Nepopas, quinqu
taquinque; filii Hechanatus
tum quinquagintaocto; fil
bethamus, centum tringinta
19. filii Crearpatros, qui
cadies, et Modiae, quadrin
vigintitres; qui ex Gramas
bea, centum vigintiunus;
20. qui ex Besselon, et Ce
sexagintaquinque; qui ex I
ro, centum vigintiduo;
21. Qui ex Bechenobes,
quagintaquinque; filii L
centum quinquagintaquinq
lii Labonni, trecenti quinqu
taseptem;
22. filii Sichem; trecenti se
ginta; filii Suadon, et Clio
trecenti septuagintaocto;
23. filii Ericus, duo millia
tum quadragintaquinque; f
naas, trecenti septuaginta.
cerdotes:
24. Filii Jeddus, filii Euth

:iasib, trecenti septuaginta
c filii Emerus, ducenti quin-
a nta duo;
s filii Phasurii, trecenti quin-
a ntaseptem; filii Caree, du-
i vigintiseptem.
: Levitae: Filii Jesu in Cadu-
l, t Bamis, et Serebias, et Edi-
eptuagintaquatuor. Omnis
nrus a duodecimo anno, tri-
t millia quadringenti sexa-
tluo,
filii, et filiae, et uxores, om-
mputatio, quadraginta mil-
dcenti quadragintaduo.
t Filii sacerdotum, qui psal-
at in templo; filii Asaph, cen-
igintiocto.
c Ostiarii vero; filii Esmen-
i Ager, filii Amon, filii Ac-
: Topa filii Tobi, omnes cen-
n igintanovem.
o Sacerdotes servientes in
no; filii Sel, filii Gaspha, filii
b ch, filii Cariae, filii Su, filii
ll filii Labana, filii Armacha,
i cub, filii Utha, filii Cetha,
i gab, filii Obai, filii Anani,
i nna, filii Geddu,
i filii An, filii Radin, filii De-
o, filii Nachoba, filii Caseba,
i uze, filii Ozui, filii Sinone,
i tre, filii Hasten, filii Asiana,
i anei, filii Nasissim, filii Ac-
u filii Agista, filii Azui, filii
u, filii Phasalon,
2 filii Meedda, filii Phusa, fi-
C ee, filii Barcus, filii Sarce,
esi, filii Nasith, filii Agisti,
l don.
3 Salomon filii ejus, filii Aso-
ot filii Phasida, filii Celi, filii
d i, filii Gaddahel, filii Sephe-

i lii Aggia, filii Sachareth, filii
bnen, filii Caroneth, filii Mal-
n, ii Amae, filii Sasus, filii Ad-
i, lii Suba, filii Eura, filii Ra-
i filii Phasphat, filii Malmon.
5 Omnes sacro servientes, et
e Salomonis, quadringenti
o ntaduo.
6 Ii sunt filii qui ascenderunt
a Thelmela, Thelharsa; principes
eorum, Carmellam, et Careth;

37. et non poterant edicere ci-
vitates suas, et progenies suas,
quemadmodum sint ex Israël. Fi-
lii Dalari, filii Tubal, filii Necho-
daici,

38. ex sacerdotibus, qui funge-
bantur sacerdotio; et non sunt
inventi filii Obia, filii Achisos, filii
Addin, qui accepit uxorem ex fi-
liabus Phargeleu;

39. et vocati sunt nomine ejus,
et horum quaesita est generis
scriptura in paedatura, et non est
inventa, et prohibiti sunt sacer-
dotio fungi.

40. Et dixit illis Nehemias et
Astharas: Ne participentur san-
cta, donec exurgat pontifex do-
ctus in ostensionem et veritatem.

41. Omnis autem Israël erat ex-
ceptis servis et ancillis, quadra-
ginta duo millia trecenti quadra-
ginta.

42. Servi horum et ancillae, se-
ptem millia trecenti triginta se-
ptem. Cantores et cantatrices,
ducenti sexagintaquinque.

43. Cameli, quadringenti tri-
gintaquinque. Equi, septem mil-
lia trigintasex. Muli, ducenta mil-
lia quadragintaquinque. Subju-
galia, quinque millia vigintiquin-
que.

44. Et de praepositis ipsis per
pagos, dum venirent in templum
Dei, quod erat in Jerusalem, in-
novare et suscitare templum in
loco suo, secundum suam virtu-
tem;

45. et dari in templum thesau-
rum operum sacrum auri mnas
duodecim millia, et mnas argenti
quinque millia, et stolas sacerdo-
tales centum.

46. Et habitaverunt sacerdotes
et Levitae, et qui exierant de ple-
be in Jerusalem et in regione, et
sacri cantores, et ostiarii, et om-
nis Israël in regionibus suis.

47. Instante autem septimo men-
se, cumque essent filii Israël unus-

quisque in suis rebus, convenerunt unanimes in atrium, quod erat ante januam Orientalem.

48. Et stantes Jesus filius Josedec, et fratres ejus Sacerdotes, et Zorobabel filius Salathiel, et hujus fratres, paraverunt altare,

49. ut offerrent super illud holocautomata, secundum quae in libro Moysi hominis Dei scripta sunt.

50. Et convenerunt ibi ex aliis nationibus terrae, et erexerunt sacrarium in loco suo omnes gentes terrae, et offerebant hostias, et holocautomata Domino matutina.

51. Et egerunt scenopegiam, et diem solennem, sicut praeceptum est in lege; et sacrificia quotidie, sicut oportebat;

52. et post haec oblationes institutas, et hostias sabbatorum, et neomeniarum, et dierum solennium omnium sanctificatorum.

53. Et quotquot vovebant Domino a neomenia septimi mensis, coeperunt hostias offerre Deo, et templum Domini nondum erat aedificatum.

54. Et dederunt pecuniam lapidariis et fabris, et potum et pabula cum gaudio.

55. Et dederunt carra Sidoniis, et Tyriis, ut transveherent illis de Libano trabes cedrinas, et facerent rates in Joppe portu, secundum decretum quod scriptum erat eis a Cyro rege Persarum.

56. Et in secundo anno venientes in templum Dei in Jerusalem, mense secundo inchoavit Zorobabel filius Salathiel, et Josue filius Josedec, et fratres ipsorum, et Sacerdotes et Levitae, et omnes qui venerant de captivitate in Jerusalem;

57. et fundaverunt templum Dei novilunio secundi mensis secundi anni, cum venissent in Judaeam et Jerusalem.

58. Et statuerunt Levitas a viginti annis, super opera Domini;

et stetit Jesus et filius ejus,
tres omnes Levitae conspir
et executores legis, faciente
ra in domo Domini.

59. Et steterunt sacerdot
bentes stolas cum tubis; et
tae filii Asaph, habentes cym

60. collaudantes Domin
benedicentes secundum Da
gem Israël.

61. Et cantabant cantic
mino, quoniam dulcedo ej
honor in saecula super omn
raël.

62. Et omnis populus tu
cinerunt, et proclamaverun
magna, collaudantes Domin
suscitatione domus Domini

63. Et venerunt ex sacc
bus et Levitis, et praeside
secundum pagos senioribu
viderant pristinam domum

64. et ad hujus aedificati
cum clamore et planctu ma
multi cum tubis et gaudio m

65. in tantum ut populu
audiret tubas propter pla
populi. Turba enim erat
canens magnifice, ita ut lon
diretur.

66. Et audierunt inimici
Judae, et Benjamin, et ven
scire quae esset vox tubaru

67. Et cognoverunt qu
qui erant ex captivitate,
cant templum Domino Deo

68. Et accedentes ad Zoro
et Jesum, praepositos pag
dixerunt eis: aedificabimu
vobiscum;

69. Similiter enim audi
Dominum vestrum, et ipsi p
incedimus a diebus Asba
regis Assyriorum, qui tra
gravit nos huc.

70. Et dixit illis Zorobal
Jesus, et principes pagorun
el,

71. non est nobis et vobi
ficare domum Dei nostri.
nim soli aedificabimus D
Israël secundum ea quae p
pit nobis Cyrus rex Persar

ʒentes autem terrae incum-
nt his qui sunt in Judaea, et
a es opus aedificationis et in-
i: et populos adducentes pro-
eunt eos aedificare,
3 et aggressuras exercentes
ierunt, ne consummaretur
i:ium omni tempore vitae
iegis, et protraxerunt stru-
rn per biennium usque ad
riregnum.

Cap. 6.

. i secundo autem anno regni
riprophetavit Aggaeus, et Za-
rs filius Addin prophetae a-
l idaeam et Jerusalem in no-
n Dei Israël super eos.
. unc stans Zorobabel filius
a iel, et Jesus filius Josedec,
hiverunt aedificare domum
nii, quae est in Jerusalem;
. um adessent eis prophetae
mi, et adjuvarent eos. In i-
mpore venit ad illos Sisen-
s bregulus Syriae, et Phoeni-
, t Satrabuzanes, et sodales
s
. t dixerunt eis, quo praeci-
n: vobis domum hanc aedifi-
iset tectum istud, et alia om-
rficitis? et qui sunt structo-
i haec aedificant?
5. Et habuerunt gratiam visi-
ice facta super eos, qui erant
c tivitate a Domino seniores
lorum;
. t non sunt impediti aedifi-
r donec significaretur Dario
nibus istis, et responsum
ciretur.
7. Exemplum epistolae, quam
sunt Dario. Sisennes subre-
li Syriae, et Phoenicis, et Sa-
tzanes, et sodales ejus in Sy-
, et Phoenice praesides, regi
r salutem.
8. Omnia nota sint domino re-
, od cum venissemus in regi-
ie Judaeae, et introissemus in
rsalem, invenimus aedifican-
s omum Dei magnam;
9. et templum ex lapidibus po-
litis, et magnis et pretiosis mate-
riis in parietibus,
10. et opera illa instanter fieri,
et suffragare, et prosperare in
manibus eorum, et in omni gloria,
quam diligentissime perfici.
11. Tunc interrogavimus seni-
ores, dicentes, quo permittente
vobis aedificatis domum istam, et
opera haec fundatis?
12. Ideo autem interrogavimus
eos, ut notum faceremus tibi ho-
mines et praepositos, et nominum
scripturam praepositorum po-
stulavimus illos.
13. At illi responderunt nobis,
dicentes, nos sumus servi Domi-
ni, qui fecit coelum et terram,
14. et aedificabatur haec domus
ante annos istos multos a rege Is-
raël magno et fortissimo, et con-
summata est.
15. Et quoniam patres nostri
exacerbantes erant et peccave-
runt in Deum Israël, tradidit eos
in manus Nabuchodonosor regis
Babyloniae, regis Chaldaeorum,
16. et domum istam demolien-
tes incenderunt, et populum ca-
ptivum duxerunt in Babylonem.
17. In primo anno regnante Cy-
ro rege Babyloniae, scripsit Cy-
rus rex domum hanc aedificare,
18. et illa sacra vasa aurea et ar-
gentea quae extulerat Nabucho-
donosor de domo quae est in Je-
rusalem, et consecraverat ea in
suo templo, rursus protulit ea
Cyrus rex de templo quod erat in
Babylonia, et tradita sunt Zoro-
babel, et Salmanasaro subregulo;
19. et praeceptum est eis ut of-
ferrent haec vasa, et reponerent
in templo quod erat in Jerusalem,
et ipsum templum Dei aedificare
in loco suo.
20. Tunc Salmanasarus subje-
cit fundamenta domus Domini,
quae est in Jerusalem; et exinde
usque nunc aedificatur, et non ac-
cepit consummationem.
21. Nunc ergo si judicatur a te
o rex, perquiratur in regalibus

bibliothecis Cyri regis, quae sunt in Babylonia;

22. et si inventum fuerit consilio Cyri regis coeptam esse structuram domus Domini, quae est in Jerusalem, et judicatur a Domino rege nostro, scribat de his nobis.

23. Tunc Darius rex praecepit inquiri in bibliothecis; et inventus est in Ecbathanis oppido, quod est in media regione locus unus, in quo scripta erant ista:

24. Anno primo regnante Cyro, rex Cyrus praecepit domum Domini quae est in Jerusalem aedificare, ubi incendebant igni assiduo,

25. cujus altitudo sit cubitorum decem, et latitudo cubitorum sexaginta, quadratum lapidibus politis tribus, et meniano ligneo ejusdem regionis, et meniano uno novo, et impendia dari de domo Cyri regis;

26. et sacra vasa domus Domini tam aurea quam argentea, quae extulit Nabuchodonosor in domum Domini, quae est in Jerusalem, ubi erant posita, ut ponantur illic;

27. et praecepit curam agere Sisennem subregulum Syriae, et Phoenicis, et Satrabuzanem, et sodales ejus, et qui ordinati erant in Syria et Phoenice praesides, ut abstinerent se ab eodem loco.

28. Et ego quoque praecepi in totum aedificare; et prospexi, ut adjuvent eos qui sunt ex captivitate Judaeorum, donec consummetur templum aedis Domini;

29. et a vexatione tributorum Coelesyriae et Phoenicis diligenter quantitatem dari his hominibus ad sacrificium Domini, Zorobabel praefecto, ad tauros, et arietes, et agnos,

30. similiter autem et frumentum, et sal, et vinum, et oleum instanter per singulos annos, prout sacerdotes qui sunt in Jerusalem, dictaverunt consumi quotidie sine ulla dilatione,

31. ut offerantur libatio[nes]
mo Deo pro rege et pueris e[jus]
orent pro ipsorum vita;

32. et denuncietur, ut qui
que transgressi fuerint aliq[uid]
his quae scripta sunt, aut sp[reve]
rint, accipiatur lignum de
propriis, et suspendantur, [et]
na ipsorum regi ascribantu[r].

33. Propterea et Dominu[s]
jus nomen invocatum est ib[i]
terminet omnem regem et
tem, qui manum suam exten[derit]
prohibere, aut male tractar[e do]
mum Domini illam quae est i[n Je]
rusalem.

34. Ego Darius rex decrevi
diligentissime secundum ha[ec]
eri.

Cap. 7.

1. Tunc Sisennes subre[gulus]
Coelesyriae, et Phoenicis, e[t Sa]
trabuzanes, et sodales ob[s]
his, quae a Dario rege era[nt de]
creta,

2. insistebant sacrosanct[is o]
peribus diligentissime, coop[eran]
tes cum senioribus Judae[orum]
principibus Syriae.

3. Et prosperata sunt sacr[osan]
cta opera prophetantibus Ag[gaeo]
et Zacharia prophetis.

4. Et consummaverunt o[mnia]
per praeceptum Domini Dei
el, et ex consilio Cyri, et Dar[ii, et]
Artaxerxis regis Persarum.

5. Et consummata est d[omus]
nostra usque ad tertiam et vi[cesi]
mam diem mensis Adar, sext[o an]
no Darii regis.

6. Et fecerunt filii Israël e[t sa]
cerdotes et Levitae, et ceter[i qui]
erant ex captivitate, qui app[ositi]
sunt secundum ea quae sc[ripta]
sunt in libro Moysi.

7. Et obtulerunt in dedic[atio]
nem templi Domini, tauros [cen]
tum, arietes ducentos, agnos [qua]
dringentos,

8. et hoedos pro peccatis [uni]
versi Israël, duodecim, secun[dum]
numerum tribuum Israël.

t steterunt sacerdotes et
i amicti stolis per tribus
omnia opera Domini Dei
ë ccundum librum Moysi,et
per singulas januas.
t egerunt filii Israël cum
erant ex captivitate, illud
uartadecima luna mensis
quando sanctificati sunt
otes et Levitae.
Omnes filii captivitatis non
simul sanctificati, quia Levi-
nes simul sanctificati sunt.
t immolaverunt Phase u-
r filii captivitatis, et fratri-
s sacerdotibus, et sibimet-

Et manducaverunt filii Is-
, ii erant ex captivitate om-
remanserant ab omnibus
ionibus gentium terrae
ntes Dominum,
t celebraverunt diem fe-
ymorum septem diebus e-
n s in conspectu Domini,
uoniam convertit consili-
e s Assyriorum in eos, con-
manus eorum ad opera
i Dei Israël.

C A P. 8.

I post hunc regnante Arta-
cersarum rege, accessit Es-
lius Azariae, filii Helciae,
Some,
i Sadoc, filii Achitob, filii
filii Azahel, filii Bocci, filii
, filii Phinees, filii Eleaza-
Aaron primi sacerdotis;
ic Esdras ascendit de Ba-
, cum esset scriba et inge-
uin lege Moysi, quae data
omino Deo Israël docere
e.
I dedit ei rex gloriam, quod
nset gratiam in omni digni-
e desiderio in conspectu e-

ascenderunt simul cum
filiis Israël, et sacerdoti-
evitis, et sacris cantori-
pli, et ostiariis, et servis
a Jerusalem.

6. Anno septimo regnante Artaxerxe, in quinto mense, hic annus septimus est regni, exeuntes de Babylonia novilunio quinti mensis,

7. venerunt Jerosolymam juxta praeceptum illius secundum prosperitatem itineris a Domino ipsorum datam eis.

8. In his enim Esdras magnam disciplinam obtinebat, ne praetermitteret quidquam eorum, quae essent ex lege Domini et praeceptis, et docendo universum Israël omnem justitiam et judicium.

9. Accedentes autem, qui scribebant scripta Artaxerxis regis tradiderunt scriptum quod obvenerat ab Artaxerxe rege ad Esdram sacerdotem, et lectorem legis Domini, cujus exemplum subjectum est.

10. Rex Artaxerxes Esdrae sacerdoti, et lectori legis Domini salutem.

11. Humanior ego judicans in beneficiis, praecepi eis qui desiderant ex gente Judaeorum sua sponte, et ex sacerdotibus et Levitis, qui sunt in regno meo, comitari tecum in Jerusalem.

12. Si qui ergo cupiunt ire tecum, conveniant, et proficiscantur sicut placuit mihi et septem amicis meis consiliariis,

13. ut visitent ea quae aguntur secundum Judaeam et Jerusalem, observantes sicut habes in lege Domini,

14. et ferant munera Domino Deo Israël, quae vovi ego et amici Jerusalem, et omne aurum et argentum, quod inventum fuerit in regione Babyloniae Domino in Jerusalem cum illo,

15. quod est donatum pro ipsa gente in templum Domini eorum quod est in Jerusalem; ut colligatur hoc aurum et argentum ad tauros, et arietes, et agnos, et hoedos, et quae his sunt congruentia,

16. ut offerant hostias Domi-

no super altare Domini ipsorum quod est in Jerusalem.

17. Et omnia quaecumque volueris cum fratribus tuis facere auro et argento, perfice pro voluntate tua secundum praeceptum Domini Dei tui;

18. et sacrosancta vasa, quae data sunt tibi ad opera domus Domini Dei tui, quae est in Jerusalem;

19. et cetera quaecumque tibi subvenerint ad opera templi Dei tui, dabis de regali gazophylacio;

20. cum volueris cum fratribus tuis facere auro et argento, perfice secundum voluntatem Domini.

21. Et ego quidem rex Artaxerxes praecepi custodibus thesaurorum Syriae et Phoenicis, ut quaecumque scripserit Esdras sacerdos, et lector legis Domini, diligenter detur ei usque ad argenti talenta centum, similiter et auri;

22. et usque ad frumenti modios centum, et vini amphoras centum, et alia quaecumque abundant sine taxatione.

23. Omnia secundum legem Dei fiant Deo altissimo, ne forte exurgat ira in regno regis, et filii, et filiorum ejus.

24. Vobis autem dicitur, ut omnibus sacerdotibus et Levitis, et sacris cantoribus, et servis templi, et scribis templi hujus,

25. nullum tributum, neque ulla alia indictio irrogetur, nec habeat quisquam potestatem objicere eis quicquam.

26. Tu autem Esdra secundum sapientiam Dei constitue judices et arbitros in tota Syria, et Phoenice; et omnes qui legem Dei tui non noverunt, doce;

27. ut quotquot transgressi fuerint legem, diligenter plectantur sive morte, sive cruciatu, sive etiam pecuniae mulctatione vel abductione.

28. Et dixit Esdras scriba: Be-
nedictus Deus patrum nostr
qui dedit hanc voluntatem
regis, clarificare domum
quae est in Jerusalem,

29. et me honorificavit r
spectu regis, et consiliari
et amicorum, et purpura
ejus.

30. Et ego constans ani
ctus sum secundum opit
nem Domini Dei mei, et c
gavi ex Israël viros, ut sin
cenderent mecum.

31. Et hi sunt praepositi
dum suas patrias, et princ
portionales eorum qui mec
cenderunt de Babylonia in
Artaxerxis.

32. Et ex filiis Phares,
mus; ex filiis Siemarith, An
filiorum David, Acchus fili
ciliae;

33. ex filiis Phares, Zac
et cum eo reversi sunt vi
tum quinquaginta;

34. ex filiis ductoris Mo
nis Zaraei, et cum ipso v
centi quinquaginta;

35. ex filiis Zachues, Jec
Zechoeli, et cum ipso viri
ti quinquaginta;

36. ex filiis Sala, Maasi
tholiae, et cum ipso viri s
ginta;

37. ex filiis Saphatiae, Zar
cheli, et cum ipso viri octo

38. ex filiis Job, Abdias
et cum ipso viri ducenti
cim;

39. ex filiis Baniae, Sali
filius Josaphiae, et cum ip
centum sexaginta;

40. ex filiis Beer, Zachar
bei, et cum ipso viri ducent

41. ex filiis Ezead, Ioan
cetan, et cum ipso viri cent
cem;

42. ex filiis Adonicam ip
stremis, et haec sunt nomi
rum, Eliphalam filius Gel
Semeias, et cum ipso viri s
ginta.

43

3 Et congregavi eos ad fluvi-
ci dicitur Thia, et metati fui-
s lic triduo, et recognovi eos.
4 Et ex filiis sacerdotum et
i rum non inveni illic.
5 Et misi ad Eleazarum, et
on, et Masman, et Maloban,
athan, et Samea, et Jori-
n Nathan, Enuagam, Zachari-
t Mosolamum ipsos ducto-
peritos;
6 et dixi eis ut venirent ad
lum, qui erat apud locum
ylacii.
7 Et mandavi eis ut dicerent
o, et fratribus ejus, et illis
ant in gazophylacio, ut mit-
e nobis eos qui sacerdotio
gentur in domo Domini
stri;
8 et adduxerunt nobis secun-
n anum validam Domini Dei
t viros peritos; ex filiis Mo-
i ilii Levi, filii Israël, Sebe-
n t filios et fratres, qui erant
e et octo;
9 Asbiam, et Amin ex filiis fi-
ru Chananaei, et filii eorum
i ginti.
0 Et ex his qui templo servie-
t quos dedit David, et ipsi
n pes ad operationem Levi-
t plo servientium ducenti
ii. Omnia nomina significa-
u in scripturis.
1 Et vovi illic jejunium ju-
ii s in conspectu Dei, ut
ae erem ab eo bonum iter no-
t qui nobiscum erant, et fi-
t pecoribus propter insi-
s
2 Erubui enim petere a rege
di s et equites in comitatu,
e gratia contra adversarios
st s.
3 Diximus enim regi, quoni-
rtus Domini erit cum eis
quirunt eum in omni affe-
.
5 Et iterum deprecati sumus
num Deum nostrum secun-
aec; quem et propitium

habuimus, et compotes facti sumus Deo nostro.

55. Et separavi ex plebis praepositis, et sacerdotibus templi viros duodecim, et Sedebiam, et Asannam, et cum eis ex fratribus eorum viros decem;

56. et appendi eis aurum et argentum et vasa sacerdotalia domus Dei nostri, quae donaverat rex, et consiliarii ejus, et principes, et omnis Israël.

57. Et cum appendissem, tradidi argenti talenta centum quinquaginta, et vasa argentea talentorum centum, et auri talenta centum,

58. et vasorum aureórum septies viginti, et vasa aerea de bono aeramento splendentia, duodecim, auri speciem reddentia.

59. et dixi eis: Et vos sancti estis Domino, et vasa sunt sancta, et aurum, et argentum votum est Domino Deo patrum nostrorum.

60. Vigilate et custodite, donec tradatis ex plebis praepositis, et sacerdotibus et Levitis, et principibus civitatum Israël in Jerusalem, in pastophorio domus Dei nostri.

61. Et hi qui susceperunt sacerdotes et Levitae aurum et argentum et vasa, intulerunt in Jerusalem in templum Domini.

62. Et promovimus a fluvio Thia, die duodecima mensis primi, usquequo introivimus in Jerusalem.

63. Et cum factus fuisset tertius dies, quarta autem die ponderatum aurum, et argentum traditum est in domo Domini Dei nostri, Marimoth filio Jori sacerdoti;

64. et cum ipso erat Eleazar filius Phinees; et erant cum ipsis Josadus filius Jesu, et Medias, et Banni filius Levitae ad numerum, et ad pondus universa.

65. Et scriptum est pondus ipsorum eadem hora.

66. Qui autem venerunt ex ca-

ptivitate, obtulerunt sacrificium Domino Deo Israël, tauros duodecim pro omni Israël, arietes octoginta sex,

67. agnos septuaginta duos, hircos pro peccato duodecim, et pro salute vaccas duodecim, omnia in sacrificium Domini.

68. Et relegerunt praecepta regis regalibus dispensatoribus, et subregulis Coelesyriae, et Phoenicis; et honorificaverunt gentem, et templum Domini.

69. Et consummatis his, accesserunt ad me praepositi, dicentes: Non segregaverunt genus Israël, et principes, et sacerdotes, et Levitae,

70. et alienigenae gentes et nationes terrae immunditias suas a Chananaeis, et Hethaeis, et Pherezaeis, et Jebuzaeis, et Moabitis, et Aegyptiis, et Idumaeis.

71. Conjuncti enim sunt filiabus eorum et ipsi, et filii eorum; et mistum est semen sanctum alienigenis gentibus terrae; et participes erant praepositi, et magistratus iniquitatis ejus ab initio ipsius regni.

72. Et mox ut audivi ista, conscidi vestimenta et sacram tunicam; et lacerans capillos capitis, et barbam, sedi dolens et moestus.

73. Et convenerunt quotquot tunc movebantur in verbo Domini Dei Israël, ad me lugentem super iniquitatem istam, et sedebam tristis usque ad sacrificium vespertinum.

74. Et consurgens a jejunio, conscissa habens vestimenta et sacram tunicam, ingeniculans, et extendens manus ad Dominum,

75. dicebam: Domine confusus sum, et reveritus sum ante faciem tuam.

76. Peccata enim nostra multiplicata sunt super capita nostra, et iniquitates nostrae exaltatae sunt usque ad coelum.

77. Quoniam a temporibus patrum nostrorum sumus in magno peccato usque ad diem hu

78. Et propter peccata et patrum nostrorum sum diti cum fratribus nostris, sacerdotibus nostris, regib rae in gladium et captivita depraedationem cum conf usque in hodiernum diem.

79. Et nunc quantum quod contigit nobis miseri abs te Domine Deus, et re nobis radicem, et nomen cum sanctificationis tuae,

80. detegere luminare n in domo Domini Dei nostr nobis cibum in omni te servitutis nostrae.

81. Et cum serviremus, n mus derelicti a Domino D stro; sed constituit nos in ponens nobis reges Persar re cibum,

82. et clarificare templu mini Dei nostri, et aedific serta Sion, dare nobis sta tem in Judaea, et Jerusale

83. Et nunc quid dicim mine habentes haec? Tran enim sumus praecepta tu dedisti in manus pueroru rum prophetarum,

84. dicens: Quoniam te quam introistis possidere ditatem ejus, terra polluta inquinationibus alienige terrae, et immunditiae il repleverunt eam totam im tia sua.

85. Et nunc filias vestr conjungetis filiis eorum, e eorum non accipietis fili stris,

86. et non inquiretis pac bere cum illis omni tempo invalescentes manducetis terrae, et haereditatem dist tis filiis vestris usque in ae

87. Et quae contingunt omnia fiunt propter ope stra maligna, et magna p nostra.

88. Et dedisti nobis tal dicem, et rursum reversi

..edi legitima tua, uti com-
..emur immunditiae alieni-
a m gentium terrae hujus.
.onne irasceris nobis per-
. s, quoadusque non relin-
.. radix et nomen nostrum?
.)omine Deus Israël verax
I relicta est enim radix us-
i hodiernum diem.
..Ecce, nunc sumus in con-
t tuo in iniquitatibus no-
..Non est enim adhuc stare
t in his.
..Et cum adorando confite-
r Esdras flens, humi prostra-
a e templum, congregati
.te eum ex Jerusalem tur-
..na valde, viri, et mulieres,
..nes, et juvenculae. Fletus
.rat magnus in ipsa multi-
n'
. t cum clamasset, Jechoni-
.lli ex filiis Israël, dixit Es-
: Nos in Dominum peccavi-
.od collocavimus nobis in
.ri onium mulieres alienige-
.gentibus terrae.
..t nunc es super omnem
..l In his ergo sit jusjuran-
.Domino expellere omnes
..nostras quae ex alienige-
.u. cum filiis earum.
..icut tibi decretum est a
.ous secundum legem Do-
i surgens explica.
..d te enim spectat negoti-
e nos tecum sumus; virili-
a
..t exurgens Esdras adju-
it .incipes sacerdotum et Le-
.,t omnem Israël facere se-
.du haec, et juraverunt.

Cap. 9.

. Et exurgens Esdras ab ante
..templi, abiit in pastopho-
.. nathae filii Nasabi,
. hospitatus illic non gusta-
.nem, nec aquam bibit super
..atem multitudinis.
.. facta est praedicatio in
..udaea, et in Jerusalem om-
nibus qui erant ex captivitate in
Jerusalem congregati,

4. ut quicumque non occurrerit biduo, vel triduo diei secundum judicium assidentium seniorum, tollerentur facultates suae, et ipse alienus judicaretur a multitudine captivitatis.

5. Et congregati sunt omnes qui erant ex tribu Juda, et Benjamin in tribus diebus in Jerusalem. Hic mensis est nonus, dies mensis vicesimus.

6. Et sedit omnis multitudo in area templi trementes, propter hyemem praesentem.

7. Et exurgens Esdras, dixit illis: Vos inique fecistis collocantes vobis in matrimonium uxores alienigenas, ut adderetis ad peccata Israël.

8. Et nunc date confessionem, et magnificentiam Domino Deo patrum nostrorum;

9. et perficite voluntatem ipsius, et discedite a gentibus terrae, et ab uxoribus alienigenis.

10. Et clamavit omnis multitudo, et dixerunt voce magna: Sicut dixisti, faciemus.

11. Sed quoniam multitudo magna est, et tempus hybernum, et non possumus insubsidiati stare; et hoc opus non est nobis unius diei, neque bidui; multum enim in his peccavimus;

12. stent praepositi multitudinis, et omnes qui nobiscum inhabitant, et quotquot habent uxores apud se alienigenas,

13. et assistant accepto tempore ex omni loco presbyteri, et judices usquequo solvant iram Domini negotii hujus.

14. Jonathas autem filius Ezeli, et Ozias Thecam susceperunt secundum haec; et Bosoramus, et Levis, et Sabbathaeus simul cooperati sunt cum illis.

15. Et steterunt secundum haec omnia universi qui erant ex captivitate.

16. Et elegit sibi viros Esdras sacerdos principes magnos de patribus eorum secundum nomina; et consederunt novilunio mensis decimi examinare negotium istud.

17. Et determinatum est de viris qui habebant uxores alienigenas, usque ad neomeniam primi mensis;

18. et inventi sunt ex sacerdotibus permisti qui habebant alienigenas uxores.

19. Ex filiis Jesu filii Josedec, et fratribus ejus: Maseas, et Eliozerus, et Joribus, et Joadeus,

20. et injecerunt manus ut expellerent uxores suas; et ad litandum in exorationem, arietem pro ignorantia sua.

21. Et ex filiis Semmeri: Maseas et Esses et Jeelech, Azarias.

22. Et ex filiis Fosere: Limosias, Hismaenis, et Nathanee, Jussio, Reddus, et Thalsas.

23. Et ex Levitis: Jorabdus, et Semeis, et Colnis, et Calitas, et Facteas, et Coluas, et Elionas.

24. Et ex sacris cantoribus: Eliasib, Zaccarus.

25. Et ex ostiariis: Salumus, et Tolbanes.

26. Et ex Israël: ex filiis Foro, Ozi, et Remias, et Geddias, et Melchias, et Michelus, Eleazarus, et Jammebias, et Bannas.

27. Et ex filiis Jolaman: Chamas, et Zacharias, et Jezrelus, et Joddius, et Erimoth, et Helias.

28. Et ex filiis Zathoim: Eliadas, et Liasumus, Zochias, et Larimoth, et Zabdis, et Tebedias.

29. Et ex filiis Zebes: Ioannes, et Amanias, et Zabdias, et Emeus.

30. Et ex filiis Banni: Olamus, et Maluchus, et Jeddeus, et Jasub, et Azabus, et Jerimoth.

31. Et ex filiis Addin: Naathus, et Moosias, et Caleus, et Raanas, Maaseas, Mathathias, et Beseel, et Bonnus, et Manasses.

32. Et ex filiis Nuae: Noneas, te Aseas, et Melchias, et Sameas, et Simon, Benjamin, et M[illegible] et Marras.

33. Et ex filiis Asom: C[illegible] us, Mathathias, et Bannus [illegible] liphalach, et Manasses, et [illegible]

34. Et ex filiis Banni: J[illegible] as, et Moadias, et Abramu[illegible] hel, et Baneas, et Pelias, et [illegible] et Marimoth, et Eliasib, [illegible] thaneus, et Eliasis, et Or[illegible] Dielus, et Semedius, et Za[illegible] et Josephus.

35. Et ex filiis Nobei: [illegible] et Mathathias, et Sabadus, [illegible] cheda, Sedmi, et Jessei, B[illegible]

36. Omnes isti conjunxer[illegible] bi uxores alienigenas, et [illegible] runt eas cum filiis.

37. Et inhabitaverunt sa[illegible] tes et Levitae; et qui eran[illegible] raël in Jerusalem, et in t[illegible] regione novilunio mensis [illegible] mi. Et erant filii Israël i[illegible] morationibus suis.

38. Et congregata est [illegible] multitudo simul in aream [illegible] est ab oriente portae sacra[illegible]

39. et dixerunt Esdrae p[illegible] ci, et lectori, ut afferret [illegible] Moysi, quae tradita est a D[illegible] Deo Israël.

40. Et attulit Esdras po[illegible] legem omni multitudini e[illegible] viro usque ad mulierem, et [illegible] bus sacerdotibus audire [illegible] novilunio mensis septimi.

41. Et legebat in area, q[illegible] ante sacram portam templi [illegible] ma luce usque ad vesper[illegible] ram viris et mulieribus. [illegible] derunt omnes sensum ad l[illegible]

42. Et stetit Esdras sacer[illegible] lector legis super ligneum [illegible] nal quod fabricatum erat.

43. Et steterunt ad eum I[illegible] thias, et Samus, Ananias, A[illegible] Urias, Ezechias, et Balsa[illegible] dexteram;

44. et ad sinistram Falde[illegible] saël, Malachias, Abusthas, [illegible] Nabadias, et Zacharias.

45. Et assumpsit Esdras li[illegible] coram omni multitudine;

...t enim in gloria in conspe-
...onium.
...Et cum absolvisset legem,
...erecti steterunt: et bene-
...sdras Dominum Deum al-
...m, Deum Sabaoth omni-
...em.
...Et respondit omnis popu-
men. Et elevatis sursum
...s procidentes in terram,
...erunt Dominum.
...esus, et Banaeus, et Sare-
... Jaddimus, et Accubus, et
...haeus, et Calithes, et Aza-
...t Joradus, et Ananias, et
...i Levitae,
...ui docebant legem Domi-
...multitudine legebant le-
...mini, et praeferebant sin-
...s, qui intelligebant lectio-
...
...t dixit Atharathes Esdrae
...i, et lectori, et Levitis, qui
...ent multitudinem,

51. dicens: Dies hic sanctus est
Domino. Et omnes flebant, cum
audissent legem.
52. Et dixit Esdras: Digressi er-
go manducate pinguissima quae-
que et bibite dulcissima quaeque
et mittite munera his qui non ha-
bent.
53. Sanctus enim est hic dies
Domini, et nolite moesti esse.
Dominus enim clarificabit vos.
54. Et Levitae denunciabant in
publico omnibus, dicentes: Dies
hic sanctus est, nolite moesti esse.
55. Et abierunt omnes mandu-
care, et bibere, et epulari, et da-
re munera his qui non habebant,
ut epularentur. Magnifice enim
sunt exaltati verbis quibus edocti
sunt.
56. Et congregati sunt universi
in Jerusalem celebrare laetitiam,
secundum testamentum Domini
Dei Israël.

LIBER QUARTUS
E S D R Æ.

C A P. 1.

...er Esdrae prophetae se-
...i, filii Sarei, filii Azarei,
...lciae, filii Sadaniae, filii
...oi, filii Achitob,
...i Achiae, filii Phinees, fi-
...i, filii Ameriae, filii Asiel,
...rimoth, filii Arna, filii O-
...ii Borith, filii Abisei, filii
...s, filii Eleazar,
...ii Aaron ex tribu Levi, qui
...ptivus in regione Medo-
...n regno Artaxerxis regis
...um.
... factum est verbum Domi-
...dic, dicens:
...de, et nuncia populo meo
facinora ipsorum, et filiis eorum
iniquitates, quas in me admise-
runt, ut nuncient filiis filiorum;
6. quia peccata parentum ipso-
rum in illis creverunt. Obliti e-
nim mei sacrificaverunt diis alie-
nis.
7. Nonne ego eduxi eos de ter-
ra Aegypti de domo servitutis?
Ipsi autem irritaverunt me, et
consilia mea spreverunt.
8. Tu autem excute comam ca-
pitis tui, et projice omnia mala
super illos; quoniam non obe-
dierunt legi meae. Populus au-
tem est indisciplinatus.
9. Usquequo eos sustinebo, qui-
bus tanta beneficia contuli?

10. Reges multos propter eos subverti. Pharaonem cum pueris suis, et omnem exercitum ejus percussi.

11. Omnes gentes a facie eorum perdidi, et in Oriente provinciarum duarum populos Tyri et Sidonis dissipavi, et omnes adversarios eorum interfeci.

12. Tu vero loquere ad eos, dicens: Haec dicit Dominus:

13. Nempe ego vos per mare transmeavi, et plateas vobis initio munitas exhibui. Ducem vobis dedi Moysen, et Aaron sacerdotem;

14. lucem vobis per columnam ignis praestiti, et magna mirabilia feci in vobis; vos autem mei obliti estis, dicit Dominus.

15. Haec dicit Dominus omnipotens: Coturnix vobis in signo fuit, castra vobis ad tutelam dedi, et illic murmurastis;

16. et non triumphastis in nomine meo de perditione inimicorum vestrorum, sed adhuc nunc usque murmurastis.

17. Ubi sunt beneficia, quae praestiti vobis? Nonne in deserto cum esuriretis, proclamastis ad me,

18. dicentes: Ut quid nos in desertum istud adduxisti interficere nos? melius nobis fuerat servire Aegyptiis, quam mori in deserto hoc.

19. Ego dolui gemitus vestros, et dedi vobis manna in escam. Panem angelorum manducastis.

20. Nonne cum sitiretis, petram excidi, et fluxerunt aquae in saturitate? propter aestus foliis arborum vos texi.

21. Divisi vobis terras pingues: Chananaeos, et Pherezaeos, et Philisthaeos à facie vestra projeci; quid faciam vobis adhuc; dicit Dominus?

22. Haec dicit Dominus omnipotens. In deserto cum essetis in flumine Amorrhaeo sitientes, et blasphemantes nomen meum,

23. non ignem vobis pr[illegible] phemiis dedi, sed mittens [illegible] in aquam, dulce feci flum[illegible]

24. Quid tibi faciam Jaco[illegible] luisti obedire Juda. Tran[illegible] me ad alias gentes, et dabo [illegible] men meum, ut custodiant [illegible] ma mea.

25. Quoniam me dereli[illegible] et ego vos derelinquam. P[illegible] bus vobis a me misericor[illegible] non miserebor.

26. Quando invocabitis [illegible] go non exaudiam vos. Ma[illegible] enim manus vestras sang[illegible] pedes vestri impigri sunt a[illegible] mittenda homicidia.

27. Non quasi me dereli[illegible] sed vosipsos, dicit Domin[illegible]

28. Haec dicit Dominus [illegible] potens: Nonne ego vos r[illegible] ut pater filios, et ut mate[illegible] et ut nutrix parvulos suos [illegible]

29. ut essetis mihi in po[illegible] et ego vobis in Deum, et v[illegible] in filios, et ego vobis in pa[illegible]

30. Ita vos collegi, ut [illegible] pullos suos sub alas suas. [illegible] autem quid faciam vobis [illegible] jiciam vos a facie mea.

31. Oblationem cum mi[illegible] leritis, avertam faciem [illegible] vobis. Dies enim festos v[illegible] et neomenias et circumci[illegible] repudiavi.

32. Ego misi pueros me[illegible] phetas ad vos, quos accep[illegible] terfecistis, et laniastis c[illegible] eorum, quorum sanguin[illegible] quiram, dicit Dominus.

33. Haec dicit Dominus [illegible] potens, Domus vestra dese[illegible] projiciam vos sicut ventus [illegible] lam,

34. et filii procreatione [illegible] facient; quoniam mandat[illegible] um neglexerunt, et quod [illegible] est coram me, fecerunt.

35. Tradam domos vest[illegible] pulo venienti, qui me no[illegible] entes credunt; quibus sig[illegible] ostendi, facient quae prae[illegible]

rophetas non viderunt, et
abuntur iniquitatum eo-
.
estor populi venientis gra-
cujus parvuli exultant cum
it, me non videntes oculis
bus, sed spiritu credentes
xi.
t nunc frater aspice, quae
et vide populum venien-
oriente,
ibus dabo ducatum Abra-
aac, et Jacob, et Osee, et
et Michaeae, et Joël, et
, et Jonae,
Naum, et Habacuc, So-
e, Aggaei, Zachariae, et
iae, qui et angelus Domi-
itus est.

Cap. 2.

hec dicit Dominus: Ego e-
pulum istum de servitute,
mandata dedi per pueros
prophetas, quos audire no-
, sed irrita fecerunt mea
.
ater quae eos generavit,
is: Ite filii, quia ego vi-
a et derelicta.
lucavi vos cum laetitia, et
vos cum luctu et tristitia,
m peccastis coram Domi-
vestro, et quod malum est
eo, fecistis.
autem quid faciam vo-
go vidua sum et derelicta;
, et petite a Domino mise-
am.
go autem te pater testem
super matrem filiorum,
luerunt testamentum me-
vare,
des eis confusionem, et
eorum in direptionem,
ratio eorum fiat.
ispergantur in gentes no-
orum, deleantur a terra;
m spreverunt sacramen-
eum.
ae tibi Assur, qui abscon-
quos penes te. Gens mala,

memorare quid fecerim Sodomae et Gomorrhae,

9. quorum terra jacet in piceis glebis et aggeribus cinerum. Sic dabo eos, qui me non audierunt, dicit Dominus omnipotens.

10. Haec dicit Dominus ad Esdram: Nuncia populo meo, quoniam dabo eis regnum Jerusalem, quod daturus eram Israël.

11. Et sumam mihi gloriam illorum, et dabo eis tabernacula aeterna, quae praeparaveram illis.

12. Lignum vitae erit illis in odore unguenti, et non laborabunt, neque fatigabuntur.

13. Ite, et accipietis. Rogate vobis dies paucos, ut immorentur. Jam paratum est vobis regnum; vigilate.

14. Testare caelum et terram. Contrivi enim malum, et creavi bonum, quia vivo ego, dicit Dominus.

15. Mater amplectere filios tuos, educa illos cum laetitia. Sicut columba confirma pedes eorum; quoniam te elegi, dicit Dominus.

16. Et resuscitabo mortuos de locis suis, et de monumentis educam illos, quoniam cognovi nomen meum in Israël.

17. Noli timere mater filiorum; quoniam te elegi, dicit Dominus.

18. Mittam tibi adjutorium pueros meos Isaiam et Jeremiam, ad quorum consilium sanctificavi, et paravi tibi arbores duodecim gravatas variis fructibus,

19. et totidem fontes fluentes lac et mel: et montes immensos septem, habentes rosam et lilium, in quibus gaudio implebo filios tuos.

20. Viduam justifica, pupillo judica, egenti da, orphanum tuere, nudum vesti,

21. confractum et debilem cura, claudum irridere noli, tutare mancum, et caecum ad visionem claritatis meae admitte.

22. Senem et juvenem intra muros tuos serva;

23. mortuos ubi inveneris, signans commenda sepulchro, et dabo tibi primam sessionem in resurrectione mea.

24. Pausa et quiesce populus meus, quia veniet requies tua.

25. Nutrix bona nutri filios tuos, confirma pedes eorum.

26. Servos, quos tibi dedi, nemo ex eis interiet; eos ego enim requiram de numero tuo.

27. Noli fatigari. Cum enim venerit dies pressurae et angustiae, alii plorabunt; et tristes erunt; tu autem hilaris et copiosa eris.

28. Zelabunt gentes, et nil adversus te poterunt, dicit Dominus.

29. Manus meae tegent te, ne filii tui gehennam videant.

30. Jucundare mater cum filiis tuis, quia ego te eripiam, dicit Dominus.

31. Filios tuos dormientes memorare, quoniam ego eos educam de lateribus terrae, et misericordiam cum illis faciam: quoniam misericors sum, dicit Dominus omnipotens.

32. Amplectere natos tuos usque dum venio, et praestem illis misericordiam; quoniam exuberant fontes mei, et gratia mea non deficiet.

33. Ego Esdras praeceptum accepi a Domino in monte Oreb, ut irem ad Israël: ad quos cum venirem, reprobaverunt me, et respuerunt mandatum Domini:

34. Ideoque vobis dico gentes, quae auditis, et intelligitis, expectate pastorem vestrum, requiem aeternitatis dabit vobis; quoniam in proximo est ille, qui in fine saeculi adveniet.

35. Parati estote ad praemia regni, quia lux perpetua lucebit vobis per aeternitatem temporis.

36. Fugite umbram saeculi hujus; accipite jucunditatem gloriae vestrae. Ego testor palam salvatorem meum.

37. Commendatum dom[...] cipite et jucundamini, gra[...] gentes ei qui vos ad coeles[...] gna vocavit.

38. Surgite, et state et [...] numerum signatorum in [...] vio Domini.

39. Qui se de umbra [...] transtulerunt, splendidas [...] a Domino acceperunt.

40. Recipe Sion numer[...] um, et conclude candidat[...] qui legem Domini complev[...]

41. Filiorum tuorum, q[...] ptabas, plenus est numeru[...] ga imperium Domini ut sa[...] cetur populus tuus qui v[...] est ab initio.

42. Ego Esdras vidi in [...] Sion turbam magnam, qu[...] merare non potui, et omn[...] ticis collaudabant Dominu[...]

43. Et in medio eorum e[...] venis statura celsus, emin[...] omnibus illis, et singulis [...] capitibus imponebat coro[...] magis exaltabatur: Ego [...] miraculo tenebar.

44. Tunc interrogavi ang[...] et dixi: Qui sunt hi, Domi[...]

45. Qui respondens dixit [...] Hi sunt qui mortalem tunic[...] posuerunt, et immortalem [...] pserunt, et confessi sunt n[...] Dei: Modo coronantur, e[...] piunt palmas.

46. Et dixi angelo: Ille ju[...] quis est, qui eis coronas im[...] et palmas in manus tradit?

47. Et respondens dixit [...] Ipse est filius Dei, quem in s[...] lo confessi sunt: ego auten[...] gnificare eos coepi, qui fo[...] pro nomine Domini steter[...]

48. Tunc dixit mihi ang[...] Vade, annuncia populo meo [...] lia et quanta mirabilia D[...] Dei vidisti.

CAP. 3.

1. Anno tricesimo ruinae [...] tatis eram in Babylone, et [...] turbatus sum super cubiculo [...]

ubens, et cogitationes meae
elebant super cor meum;
2. quoniam vidi desertionem
n et abundantiam eorum qui
abant in Babylone.
3. Et ventilatus est spiritus me-
v de, et coepi loqui ad Altis-
m verba timorata,
4. et dixi: O dominator Domi-
dixisti ab initio, quando
isti terram, et hoc solus, et
p asti populo,
5. et dedisti Adam corpus mor-
n; sed et ipsum figmentum
num tuarum erat, et insuffla-
eum spiritum vitae, et factus
vens coram te;
6. et induxisti eum in paradiso,
e plantaverat dextera tua, an-
m terra adventaret.
7. Huic mandasti diligere viam
et praeterivit eam, et statim
tuisti in eo mortem, et in na-
n us ejus, et natae sunt gentes,
tous, et populi, et cognatio-
s, quarum non est numerus.
8. Et ambulavit unaquaeque
n voluntate sua, et mira a-
t coram te, et spernebant
epta tua.
9. Iterum autem in tempore in-
xi diluvium super inhabi-
t saeculum, et perdidisti eos.
10. Et factum est in unoquoque
m, sicut Adae mori, sic his
um.
11. Dereliquisti autem unum
h Noë cum domo sua, et ex
ti omnes.
12. Et factum est cum coepis-
multiplicari, qui habitabant
terram, et multiplicaverunt
et populos et gentes multas;
erunt iterato impietatem
plus quam priores.
13. Et factum est, cum iniqui-
e facerent coram te, elegisti
irum ex his cui nomen erat
am.
14. Et dilexisti eum, et demon-
i ei soli voluntatem tuam;
15. et disposuisti ei testamen-
aeternum, et dixisti ei ut non
umquam derelinqueres semen e-
jus. Et dedisti ei Isaac, et Isaac
dedisti Jacob et Esau.
16. Et segregasti tibi Jacob, Esau
autem separasti. Et factus est Ja-
cob in multitudine magna.
17. Et factum est cum educeres
semen ejus ex Aegypto, adduxisti
super montem Sina.
18. Et inclinasti caelos, et sta-
tuisti terram, et commovisti or-
bem, et tremere fecisti abyssos,
et conturbasti saeculum,
19. et transiit gloria tua portas
quatuor, ignis et terraemotus, et
spiritus, et gelu, ut dares semini
Jacob legem, et generationi Isra-
el diligentiam.
20. Et non abstulisti ab eis cor
malignum, ut faceret lex tua in
eis fructum.
21. Cor enim malignum baju-
lans primus Adam transgressus et
victus est, sed et omnes qui de eo
nati sunt.
22. Et facta est permanens in-
firmitas, et lex cum corde populi,
cum malignitate radicis; et dis-
cessit quod bonum est, et mansit
malignum.
23. Et transierunt tempore, et
finiti sunt anni; et suscitasti tibi
servum nomine David,
24. et dixisti ei aedificare civi-
tatem nominis tui, et offerre tibi
in eadem thus et oblationes.
25. Et factum est hoc annis mul-
tis, et deliquerunt qui habitabant
civitatem,
26. in omnibus facientes sicut
fecit Adam et omnes generatio-
nes ejus. Utebantur enim et ipsi
corde maligno.
27. Et tradidisti civitatem tuam
in manibus inimicorum tuorum.
28. Numquid meliora faciunt,
qui habitant Babylonem? Et pro-
pter hoc dominabitur Sion?
29. Factum est cum venissem huc,
et vidissem impietates, quarum
non est numerus; et delinquentes
multos vidit anima mea hoc trice-
simo anno, et excessit cor meum;

30. quoniam vidi quomodo sustines eos peccantes, et pepercisti impie agentibus, et perdidisti populum tuum, et conservasti inimicos tuos, et non significasti.

31. Nihil memini quomodo debeat derelinqui via haec. Numquid meliora facit Babylon quam Sion?

32. Aut alia gens cognovit te praeter Israël? aut quae tribus crediderunt testamentis tuis, sicut Iacob?

33. Quarum merces non comparuit, neque labor fructificavit. Pertransiens enim pertransivi in gentibus, et vidi abundantes eas, et non memorantes mandatorum tuorum.

34. Nunc ergo pondera in statera nostras iniquitates, et eorum qui habitant in saeculo; et non invenietur nomen tuum, nisi in Israël.

35. Aut quando non peccaverunt in conspectu tuo, qui habitant terram? aut quae gens sic observavit mandata tua?

36. Hos quidem per nomina invenies servasse mandata tua, gentes autem non invenies.

Cap. 4.

1. Et respondit ad me angelus, qui missus est ad me, cui nomen Uriel,

2. et dixit mihi: Excedens excessit cor tuum in saeculo hoc, et comprehendere cogitas viam Altissimi.

3. Et dixi: Ita Domine meus. Et respondit mihi, et dixit: Tres vias missus sum ostendere tibi, et tres similitudines proponere coram te.

4. De quibus mihi si renunciaveris unam ex his, et ego tibi demonstrabo viam, quam desideras videre, et docebo te, unde sit cor malignum.

5. Et dixi: Loquere Domine meus. Et dixit ad me: Vade pondera mihi ignis pondus, aut mensura mihi flatum venti, aut ...
ca mihi diem, quae praeter...

6. Et respondi, et dixi: ...
natorum poterit facere, ut ...
terroges de his?

7. Et dixit ad me: Si esse...
terrogans te, dicens: Quant...
bitationes sunt in corde ...
aut quantae venae sunt in ...
cipio abyssi, aut quantae ...
sunt super firmamentum, a...
sunt exitus paradisi;

8. diceres mihi fortassis, ...
byssum non descendi, neq...
infernum adhuc, neque inc...
umquam ascendi.

9. Nunc autem non interr...
te, nisi de igne, et vento, e...
per quem transisti, et a quib...
parari non potes; et non re...
disti mihi de eis.

10. Et dixit mihi: Tu qu...
sunt, tecum coadolescentia...
potes cognoscere;

11. et quomodo poterit v...
um capere Altissimi viam, ...
exterius corrupto saeculo i...
gere corruptionem evident...
facie mea?

12. Et dixi illi: Melius er...
non esse, quam adhuc viv...
vivere in impietatibus, et p...
non intelligere de qua re.

13. Et respondit ad me, et ...
Proficiscens profectus sum a...
vam lignorum campi, et c...
verunt cogitationem,

14. et dixerunt: Venite ...
mus, et faciamus ad mare be...
ut recedat coram nobis, et f...
mus nobis alias silvas.

15. Et similiter fluctus ma...
ipsi cogitaverunt cogitatio...
et dixerunt: Venite ascende...
debellemus silvas campi, ut ...
consummemus nobismetipsi...
am regionem.

16. Et factus est cogitatu...
vae in vanum, venit enim i...
et consumpsit eam.

17. Similiter et cogitatu...
ctuum maris. Stetit enim ar...
et probibuit eos.

18 Si enim esses judex horum,
ei inciperes justificare, aut
ci condemnare?
19 Et respondi, et dixi: Uti-
e inam cogitationem cogita-
it. Terra enim data est sil-
, mari locus portare fluctus
is
20 Et respondit ad me, et di-
: ene tu judicasti, et quare
n idicasti tibimetipsi?
21 Quemadmodum enim terra
data est, et mare fluctibus
s sic qui super terram inha-
a, quae sunt super terram in-
i re solummodo possunt; et
per coelos, quae super al-
dem coelorum.
22 Et respondi, et dixi: Depre-
t Domine, ut mihi detur sen-
i elligendi.
23 Non enim volui interroga-
d uperioribus tuis, sed de his
ertranseunt per nos quoti-
, ropter quid Israël datus in
obrium gentibus, quem di-
is populum, datus est tribu-
ipiis, et lex patrum nostro-
m interitum deducta est, et
pitiones scriptae nusquam
nt;
24 Et pertransivimus de saecu-
locustae, et vita nostra stu-
pavor, et nec digni sumus
se cordiam consequi.
25 Sed quid faciet nomini suo
o nvocatum est super nos? et
h interrogavi.
26 Et respondit ad me, et dixit:
ris plurimum scrutatus, fre-
er miraberis; quoniam fe-
s festinat saeculum, per-
re,
27 et non capit portare quae
furis temporibus justis re-
issa sunt; quoniam plenum
itia est saeculum hoc et in-
matibus.
28 De quibus autem interro-
s icam: seminatum enim est
n, et necdum venit destru-
osius.
29 Si ergo non inversum fue-
rit quod seminatum est, et disces-
serit locus ubi seminatum est ma-
lum, non veniet ubi seminatum
est bonum.

30. Quoniam gramen seminis mali seminatum est in corde Adam ab initio; et quantum impietatis generavit usque nunc, et generat usque cum veniat area?

31. Aestima autem apud te gramen mali seminis, quantum fructum impietatis generavit;

32. quando secatae fuerint spicae, quarum non est numerus, quam magnam aream incipient facere?

33. Et respondi, et dixi: Quomodo, et quando haec? Quare modici et mali anni nostri?

34. Et respondit ad me, et dixit mihi: Non festines tu super Altissimum. Tu enim festinas inaniter esse super ipsum. Nam excessus tuus multus.

35. Nonne de his interrogaverunt animae justorum in promptuariis suis, dicentes: Usquequo spero sic? et quando veniet fructus areae mercedis nostrae?

36. Et respondit ad ea Jeremiel archangelus, et dixit: Quando impletus fuerit numerus seminum in vobis; quoniam in statera ponderavit saeculum,

37. et mensura mensuravit tempora, et numero numeravit tempora, et non commovit, nec excitavit usquedum impleatur praedicta mensura.

38. Et respondi, et dixi: O dominator Domine, sed et nos omnes pleni sumus impietate.

39. Et ne forte propter nos non impleantur justorum areae, propter peccata inhabitantium super terram.

40. Et respondit ad me, et dixit: Vade, et interroga praegnantem, si quando impleverit novem menses suos, adhuc poterit matrix ejus retinere partum in semetipsa?

41. Et dixi: Non potest Domine. Et dixit ad me: In inferno

promptuaria animarum matrici assimilata sunt.

42. Quemadmodum enim illa festinat quae parit effugere necessitatem partus; sic et haec festinat reddere ea quae commendata sunt.

43. Ab initio tibi demonstrabitur de his, quae concupiscis videre.

44. Et respondi, et dixi: Si inveni gratiam ante oculos tuos, et si possibile est, et si idoneus sum,

45. demonstra mihi, si plusquam praeteritum sit habet venire, aut plura pertransierunt supra quam futurum est.

46. Quid pertransivit, scio; quid autem futurum sit, ignoro.

47. Et dixit ad me: Sta super dexteram partem, et demonstrabo tibi interpretationem similitudinis.

48. Et steti, et vidi; et ecce fornax ardens transiit coram me. Et factum est, cum transiret flamma, vidi; et ecce superavit fumus.

49. Post haec transiit coram me nubes plena aquae, et immisit pluviam impetu multam; et cum transiisset impetus pluviae, superaverunt in ea guttae.

50. Et dixit ad me: Cogita tibi: sicut crescit pluvia amplius quam guttae, et ignis quam fumus; sic superabundavit quae transivit mensura. Superaverunt autem guttae et fumus;

51. et oravi, et dixi: Putas vivo usque in diebus illis? vel quid erit in diebus illis?

52. Respondit ad me, et dixit: De signis, de quibus me interrogas, ex parte possum tibi dicere; de vita autem tua non sum missus dicere tibi, sed nescio.

Cap. 5.

1. De signis autem: ecce dies venient, in quibus apprehendentur qui inhabitant terram in censu multo; et abscondetur veritatis via; et sterilis erit a fide regio;

2. et multiplicabitur inj[...] super hanc quam ipse tu vid[...] super quam audisti olim;

3. et erit impositio ve[...] quam nunc vides regnare [...] nem, et videbunt eam dese[...]

4. Si autem tibi dederit A[...] mus vivere, videbis post te[...] tubam, et relucescet subi[...] noctu, et luna ter in die,

5. et de ligno sanguis sti[...] et lapis dabit vocem suam, [...] puli commovebuntur;

6. et regnabit, quem no[...] rant qui inhabitant super te[...] et volatilia commigratione[...] cient;

7. et mare Sodomiticum [...] rejiciet, et dabit vocem n[...] quam non noverant multi. [...] nes autem audient vocem ej[...]

8. et chaos fiet per loca [...] et ignis frequenter remittet[...] bestiae agrestes transmigra[...] et mulieres menstruatae p[...] monstra,

9. et in dulcibus aquis [...] invenientur, et amici omn[...] metipsos expugnabunt; et [...] condetur tunc sensus, et in[...] ctus separabitur in promp[...] um suum;

10. et quaeretur a multis, e[...] invenietur; et multiplica[...] injustitia, et incontinentia [...] terram.

11. Et interrogabit regio [...] ximam suam, et dicet: Nu[...] per te pertransiit justitia ju[...] faciens? Et hoc negabit.

12. Et erit in illo tempo[...] sperabunt homines, et non i[...] trabunt; laborabunt, et no[...] rigentur viae eorum.

13. Haec signa dicere tibi [...] missum est mihi; et si orave[...] terum et ploraveris, sicut et [...] et jejunaveris septem diebu[...] dies iterato horum majora.

14. Et evigilavi, et corpus [...] um horruit valde; et anima [...] laboravit, ut deficeret;

15. et tenuit me qui veni[...]

u qui loquebatur in me, et
rtavit me, et statuit me su-
des.
16 Et factum est in nocte se-
, et venit ad me Salathiel
opuli, et dixit mihi: Ubi e-
t quare vultus tuus tristis?
17 An nescis, quoniam tibi
dus est Israël in regione
igrationis eorum?
18 Exurge ergo, et gusta pa-
t non derelinquas nos, sic-
tor gregem suum in mani-
porum malignorum.
19 Et dixi ei: Vade a me, et
propies ad me. Et audivit,
i: et recessit a me.
20 Et ego jejunavi diebus se-
ululans et plorans, sicut mi-
ndavit Uriel angelus.
21 Et factum est post dies se-
et iterum cogitationes cor-
i molestae erant mihi val-

22 et resumpsit anima mea spi-
intellectus; et iterum coe-
ui coram Altissimo sermo-

23 et dixi: Dominator Domi-
omni silva terrae, et omni-
boribus ejus, elegisti vine-
icam;
24 et ex omni terra orbis, ele-
tibi foveam unam; et ex om-
floribus orbis, elegisti tibi
u unum;
25 et ex omnibus abyssis ma-
plesti tibi rivum unum; et
mnibus aedificatis civitati-
nctificasti tibimetipsi Sion:
26 et ex omnibus creatis vola-
, nominasti tibi columbam
; et ex omnibus plasmatis
ibus, providisti tibi ovem
;
27 et ex omnibus multiplicatis
pis, acquisivisti tibi popu-
num; et ab omnibus pro-
ta legem donasti huic, quem
rasti populo.
28 Et nunc Domine, ut quid
disti unum pluribus? Et
arasti super unam radicem
alias, et disperdidisti unicum tu-
um in multis;

29. et conculcaverunt eum, qui contradicebant sponsionibus tuis, quique tuis testamentis non credebant.

30. Et si odiens odisti populum tuum, tuis manibus debet castigari.

31. Et factum est, cum locutus essem sermones, et missus est angelus ad me, qui ante venerat ad me praeterita nocte,

32. et dixit mihi: Audi me, et instruam te; et intende mihi, et adjiciam coram te.

33. Et dixi: Loquere Domine meus. Et dixit ad me: Valde tu in excessu mentis factus es pro Israël; an plus dilexisti eum, quam qui eum fecit?

34. Et dixi ad eum: Non Domine, sed dolens locutus sum. Torquent enim me renes mei per omnem horam, quaerentem apprehendere semitam Altissimi, et investigare partem judicii ejus.

35. Et dixit ad me: Non potes. Et dixi: Quare Domine? Ad quid nascebar, aut quare non fiebat matrix matris meae mihi sepulchrum, ut non viderem laborem Jacob, et defatigationem generis Israël?

36. Et dixit ad me: Numera mihi quae necdum venerant, et collige mihi dispersas guttas, et revirida mihi aridos flores,

37. et aperi mihi clausa promptuaria, et produc mihi inclusos in eis flatus; demonstra mihi vocis imaginem; et tunc ostendam tibi laborem quem rogas videre.

38. Et dixi: Dominator Domine, quis enim est qui potest haec scire, nisi qui cum hominibus habitationem non habet?

39. Ego autem insipiens; et quomodo potero dicere de his, quibus me interrogasti?

40. Et dixit ad me: Quomodo non potes facere unum de his quae dicta sunt; sic non poteris invenire judicium meum, aut in

sine charitatem, quam populo promisi.

41. Et dixi: Sed ecce Domine tu prope es his qui in finem sunt; et quid facient qui ante me fuerunt, aut nos, aut hi qui post nos?

42. Et dixit ad me: Coronae assimilabo judicium meum. Sicut non novissimorum tarditas, sic nec priorum velocitas.

43. Et respondi, et dixi: Nec poteras facere eos qui facti sunt, et qui sunt, et qui futuri sunt, in unum, ut celerius judicium tuum ostendas?

44. Et respondit ad me, et dixit: Non potest festinare creatura super creatorem, nec sustinere saeculum eos qui in eo creandi sunt, in unum.

45. Et dixi: Quo modo dixisti servo tuo, quoniam vivificans vivificasti a te creatam creaturam in unum, et sustinebat creatura; poterit et nunc portare praesentes in unum.

46. Et dixit ad me: Interroga matricem mulieris, et dices ad eam: Et si paris, quare per tempus? Roga ergo eam, ut det decem in unum.

47. Et dixi: Non utique poterit; sed secundum tempus.

48. Et dixit ad me: Et ego dedi matricem terrae his qui seminati sunt super eam per tempus.

49. Quemadmodum enim infans non parit ea, quae senum sunt; sic ego disposui a me creatum saeculum.

50. Et interrogavi, et dixi: Cum jam dederis mihi viam, loquar coram te; nam mater nostra, de qua dixisti mihi, adhuc juvenis est; jam senectuti appropinquat.

51. Et respondit ad me, et dixit: Interroga eam quae parit, et dicet tibi.

52. Dices enim ei: Quare quos peperisti, nunc non sunt similes his qui ante te, sed minores statura?

53. Et dicet tibi et ipsa: Alii sunt qui in juventute virtu[...]
sunt; et alii qui sub temp[...]
nectutis, deficiente matri[...]
nati.

54. Considera ergo et t[...]
niam minori statura esti[...]
his qui ante vos;

55. et qui post vos, [...]
quam vos, quasi jam senes
creaturae, et fortitudinem [...]
tutis praetereuntes. Et di[...]
go Domine, si inveni grati[...]
te oculos tuos, demonstra
tuo, per quem visites crea[...]
tuam.

Cap. 6.

1. Et dixit ad me: Initio [...]
ni orbis et antequam stare [...]
tus saeculi, et antequam spi[...]
conventiones ventorum,

2. et antequam sonarent [...]
tonitruum, et antequam sp[...]
rent nitores coruscationu[...]
antequam confirmarentur [...]
menta paradisi,

3. et antequam viderent [...]
cori flores, et antequam [...]
marentur motae virtutes, [...]
tequam colligerentur innu[...]
biles militiae angelorum,

4. et antequam extolle[...]
altitudines aëris, et antequa[...]
minarentur mensurae firm[...]
torum, et antequam aest[...]
camini in Sion,

5. et antequam investi[...]
tur praesentes anni, et ant[...]
abalienarentur eorum qui
peccant adinventiones, et [...]
gnati essent, qui fidem the[...]
zaverunt;

6. tunc cogitavi, et fact[...]
per me solum, et non per a[...]
et finis per me, et non per [...]

7. Et respondi, et dixi: [...]
erit separatio temporum [...]
quando prioris finis, et se[...]
tis initium?

8. Et dixit ad me: Ab Ab[...]
usque ad Isaac, quando nat[...]
ab eo Jacob et Esau, manus [...]
tenebat ab initio calcaneum [...]

fis enim hujus saeculi Esau,
incipium sequentis Jacob.
10 Hominis manus inter calca-
et manum. Aliud noli quae-
e sdra.
11 Et respondi, et dixi: O do-
tor Domine, si inveni gra-
nte oculos tuos,
12 oro ut demonstres servo
fem signorum tuorum, quo-
artem mihi demonstrasti
praecedenti.
13 Et respondit, et dixit ad me:
super pedes tuos, et audi
e plenissimam sonitus.
14 Et erit sicut commotio, nec
movebitur locus, in quo stes
eum.
15 Ideo cum loquitur, tu non
as, quoniam de fine ver-
t fundamentum terrae in-
itur,
16 quoniam de ipsis sermo tre-
et commovetur, scit enim
m finem eorum oportet
utari.
17 Et factum est, cum audissem,
i super pedes meos, et au-
et ecce vox loquens, et so-
us sicut sonus aquarum mul-
,
18 et dixit: Ecce dies veniunt,
quando appropinquare in-
, ut visitem habitantes in
19 et quando inquirere inci-
b eis qui injuste nocuerunt
tia sua, et quando supple-
it humilitas Sion.
20 et cum supersignabitur sae-
quod incipiet pertransire,
gna faciam: libri aperien-
e faciem firmamenti, et o-
idebunt simul,
21 et anniculi infantes loquen-
cibus suis, et praegnantes
uros parient infantes tri-
quatuor mensium, et vi-
t suscitabuntur.
22 Et subito apparebunt se-
loca non seminata, et ple-
mptuaria subito invenien-
ua;

23. et tuba canet cum sono; quam cum omnes audierint, subito expavescent.

24. Et erit in illo tempore, debellabunt amici amicos ut inimici, et expavescet terra cum his; et venae fontium stabunt, et non decurrent in horis tribus;

25. et erit, omnis qui derelictus fuerit ex omnibus istis quibus praedixi tibi, ipse salvabitur, et videbit salutare meum, et finem saeculi vestri.

26. Et videbunt qui recepti sunt homines, qui mortem non gustaverunt a nativitate sua, et mutabitur cor inhabitantium, et convertetur in sensum alium.

27. Delebitur enim malum, et extinguetur dolus.

28. Florebit autem fides, et vincetur corruptela, et ostendetur veritas quae sine fructu fuit diebus tantis.

29. Et factum est, cum loqueretur mihi, et ecce paulatim intuebar super eum ante quam stabam,

30. et dixit ad me haec: Veni tibi ostendere tempus venturae noctis.

31. Si ergo iterum rogaveris, et iterum jejunaveris septem diebus, iterum tibi renunciabo horum majora per diem quam audivi.

32. Audita est enim vox tua apud Altissimum. Vidit enim fortis directionem tuam, et providit pudicitiam, quam a juventute tua habuisti;

33. et propter hoc misit me demonstrare tibi haec omnia, et dicere tibi: Confide, et noli timere,

34. et noli festinare cum prioribus temporibus cogitare vana, ut non properes a novissimis temporibus.

35. Et factum est post haec, et flevi iterum; et similiter jejunavi septem diebus, ut suppleam tres hebdomadas, quae dictae sunt mihi.

36. Et factum est in octava nocte, et cor meum turbabatur iterato in me, et coepi loqui coram Altissimo.

37. Inflammabatur enim spiritus meus valde, et anima mea anxiabatur.

38. Et dixi: O Domine, loquens locutus es ab initio creaturae in primo die dicens: Fiat coelum et terra; et tuum verbum opus perfectum.

39. Et erat tunc spiritus, et tenebrae circumferebantur, et silentium, sonus vocis hominis nondum erat abs te.

40. Tunc dixisti de thesauris tuis proferri lumen luminosum, quo appareret opus tuum.

41. Et die secundo creasti spiritum firmamenti, et imperasti ei ut divideret et divisionem faceret inter aquas, ut pars quaedam sursum recederet, pars vero deorsum maneret.

42. Et tertia die imperasti aquis congregari in septima parte terrae; sex vero partes siccasti et conservasti, ut ex his sint coram te ministrantia seminata a Deo, et culta.

43. Verbum enim tuum processit, et opus statim fiebat.

44. Processit enim subito fructus multitudinis immensus, et concupiscentiae gustus multiformes, et flores colore immutabili, et odores odoramenti investigabilis, et die tertia haec facta sunt.

45. Quarta autem die imperasti fieri solis splendorem, lunae lumen, stellarum dispositionem;

46. et imperasti eis, ut deservirent futuro plasmato homini.

47. Quinto autem die dixisti septimae parti, ubi erat aqua congregata, ut procrearet animalia, et volatilia, et pisces; et ita fiebat.

48. Aqua muta, et sine anima quae Dei nutu jubebantur, animalia faciebat, ut ex hoc mirabilia tua nationes enarrent.

49. Et tunc conservasti
nimas; nomen uni voca
noch, et nomen secundae
Leviathan,

50. et separasti ea ab alt
Non enim poterat septim
ubi erat aqua congregata,
ea.

51. Et dedisti Henoch
partem, quae siccata est
die, ut habitet in ea ubi sun
tes mille.

52. Leviathan autem dec
ptimam partem humidam
vasti eam, ut fiat in devora
quibus vis, et quando vis.

53. Sexto autem die im
terrae, ut crearet coram
menta, et bestias, et repti

54. et super his Adam
constituisti ducem super
bus factis quae fecisti, et e
ducimur nos omnes, quem
legisti populum.

55. Haec autem omnia e
ram te Domine, quia prop
creasti saeculum.

56. Residuas autem ge
Adam natas dixisti eas nil
quoniam salivae assimilat
et quasi stillicidium de v
milasti abundantiam eoru

57. Et nunc Domine, ecc
gentes quae in nihilum de
sunt, coeperunt dominari
et devorare;

58. nos autem popul
quem vocasti primogenitu
genitum aemulatorem tuu
diti sumus in manibus eor

59. et si propter nos c
est saeculum, quare non
tatem possidemus cum sa
Usquequo haec?

CAP. 7.

1. Et factum est, cum fi
loqui verba haec, missus
me angelus qui missus fu
me primis noctibus,

2. et dixit ad me: Surge
et audi sermones quos ven
ad te.

… dixi: Loquere Deus me,
… ixit ad me: Mare positum
… patioso loco, ut esset al-
… mmensum;
… t autem ei introitus in an-
… co positus, ut esset simi-
… inibus.
… s enim volens voluerit in-
… are, et videre eum, vel
… ri ejus; si non transierit
… um, in latitudinem quomo-
… re poterit?
… m aliud: Civitas est aedi-
… t posita in loco campestri;
… m plena omnium bono-
.
… troitus ejus angustus et in
… iti positus, ut esset a dex-
… dem ignis, a sinistris aqua
;
… nita autem est una sola in-
… posita, hoc est, inter ignem
… m, ut non capiat semita,
… ummodo vestigium homi-

… autem dabitur civitas ho-
… hereditatem, si numquam
… situm periculum pertrans-
… quomodo accipiet heredi-
… uam?
… t dixi: Sic Domine. Et di-
… e: Sic est; et Israël pars.
… ropter eos enim feci sae-
… et quando transgressus est
… onstitutiones meas, judi-
… est quod factum est.
… t facti sunt introitus hujus
… angusti, et dolentes, et la-
…; pauci autem et mali, et
… lorum pleni; et labore ma-
… e fulti.
… am majoris saeculi introi-
… tiosi et securi, et facientes
… talitatis fructum.
…4 Si ergo ingredientes non
… t ingressi qui vivunt, an-
… t vana haec; non poterunt
… re quae sunt reposita.
…5 Nunc ergo quare tu contur-
… cum sis corruptibilis? et
… moveris tu, cum sis morta-
?

16. Et quare non accepisti in corde tuo quod est futurum, sed quod in praesenti?

17. Respondi et dixi: Dominator Domine, ecce disposuisti lege tua, quoniam justi hereditabunt haec, impii autem peribunt.

18. Justi autem ferent angusta, sperantes spatiosa; qui enim impie gesserunt, et angusta passi sunt, et spatiosa non videbunt.

19. Et dixit ad me: Non est judex super Deum, neque intelligens super Altissimum.

20. Pereunt enim multi praesentes, quia negligitur quae anteposita est Dei lex.

21. Mandans enim mandavit Deus venientibus, quando venerunt, quid facientes viverent, et quid observantes non punirentur.

22. Hi autem non sunt persuasi, et contradixerunt ei, et constituerunt sibi cogitamen vanitatis,

23. et proposuerunt sibi circumventiones delictorum, et superdixerunt Altissimo non esse, et vias ejus non cognoverunt;

24. et legem ejus spreverunt, et sponsiones ejus abnegaverunt, et in legitimis ejus fidem non habuerunt, et opera ejus non perfecerunt.

25. Propter hoc Esdra vacua vacuis, et plena plenis.

26. Ecce tempus veniet, et erit quando venient signa quae praedixi tibi, et apparebit sponsa, et apparescens ostendetur quae nunc subducitur terra;

27. et omnis qui liberatus est de praedictis malis, ipse videbit mirabilia mea.

28. Revelabitur enim filius meus Jesus cum his qui cum eo sunt, et jucundabuntur qui relicti sunt in annis quadringentis.

29. Et erit post annos hos, et morietur filius meus Christus, et omnes qui spiramentum habent homines;

30. et convertetur saeculum in antiquum silentium diebus septem, sicut in prioribus judiciis, ita ut nemo derelinquatur.

31. Et erit post dies septem, et excitabitur quod nondum vigilat saeculum, et morietur corruptum;

32. et terra reddet quae in ea dormiunt, et pulvis qui in eo silentio habitant, et promptuaria reddent quae eis commendatae sunt animae.

33. Et revelabitur Altissimus super sedem judicii, et pertransibunt miseriae, et longanimitas congregabitur.

34. Judicium autem solum remanebit, veritas stabit, et fides convalescet,

35. et opus subsequetur, et merces ostendetur, et justitiae vigilabunt, et injustitiae non dominabuntur.

36. Et dixi: Primus Abraham propter Sodomitas oravit, et Moyses pro patribus qui in deserto peccaverunt,

37. et qui post eum pro Israël in diebus Achaz, et Samuelis,

38. et David pro confractione, et Salomon pro eis qui venerunt in sanctificationem.

39. Et Elias pro his qui pluviam acceperunt, et pro mortuo ut viveret,

40. et Ezechias pro populo in diebus Sennacherib, et multi pro multis.

41. Si ergo modo quando corruptibile increvit, et injustitia multiplicata est, et oraverunt justi pro impiis; quare et nunc sic non erit?

42. Et respondit ad me, et dixit: Praesens saeculum non est finis, gloria in eo frequens manet; propter hoc oraverunt pro invalidis.

43. Dies enim judicii erit finis temporis hujus, et initium temporis futurae immortalitatis, in quo transivit corruptela;

44. soluta est intemperantia, abscissa est incredulitas; autem justitia, orta est ver

45. Tunc enim nemo p salvare eum qui periit, neq mergere qui vicit. Et resp

46. et dixi: Hic est serm primus et novissimus, qu melius erat non dare terr dam, vel cum jam dedisset cere eum ut non peccaret.

47. Quid enim prodest h bus in praesenti vivere in tia, et mortuos sperare p nem?

48. O tu quid fecisti Ada enim tu peccasti, non est solius tuus casus, sed et nos ex te advenimus.

49. Quid enim prodest si promissum est nobis imr le tempus; nos autem m opera egimus?

50. Et quoniam praedi nobis perennis spes, nos ve simi vani facti sumus.

51. Et quoniam reposit nobis habitacula sanitatis e ritatis; nos vero male con sumus.

52. Et quoniam reposita e ria Altissimi protegere e tarde conversati sunt; nos pessimis viis ambulavimus.

53. Et quoniam ostendet radisus, cujus fructus in ptus perseverat, in quo est ritas et medela;

54. nos vero non ingredi In ingratis enim locis conv sumus.

55. Et quoniam super fulgebunt facies eorum qui nentiam habuerunt; nostr tem facies super tenebras n

56. Non enim cogitavim ventes quando iniquitatem bamus, quod incipiemus mortem pati.

57. Et respondit, et dixit: H cogitamentum certaminis certabit qui super terram est homo,

58. ut si victus fuerit, pa

o dixisti; si autem vicerit, re-
i quod dico;
quoniam haec est vita quam
s dixit cum viveret, ad po-
u, dicens: Elige tibi vitam,
as.
Non crediderunt autem ei,
c post eum prophetis; sed
bi qui locutus sum ad eos,
quoniam non esset tristitia
ditionem eorum. Sicut fu-
u est gaudium super eos, qui-
rsuasa est salus.
Et respondi, et dixi: Scio
me, quoniam vocatus est Al-
us misericors in eo, quod
eatur his qui nondum in
o advenerunt,
3 et quod miseretur illis qui
rsionem faciunt in lege e-
;
4 et longanimis est, quoniam
imitatem praestat his qui
erunt quasi suis operibus;
5 et munificus est, quoniam
a donare vult pro exigen-
;
6 et multae misericordiae,
m multiplicat magis mise-
ias his qui praesentes sunt,
praeterierunt, et qui futuri
t.
7 Si enim non multiplicave-
ericordias suas; non vivi-
saeculum cum his qui in-
tabant in eo.
8 Et donat; quoniam si non
erit de bonitate sua, ut alle-
hi qui iniquitatem fece-
suis iniquitatibus non po-
ecies millesima pars vivifi-
minum.
9 Et judex si non ignoverit
curati sunt verbo ejus, et
rit multitudinem conten-
; non fortassis derelin-
ritur in innumerabili mul-
de, nisi pauci valde.

Cap. 8.

respondit ad me, et dixit:
aeculum fecit Altissimus
propter multos, futurum autem
propter paucos.
2. Dicam autem coram te simi-
litudinem Esdra. Quomodo au-
tem interrogabis terram, et dicet
tibi, quoniam dabit terram mul-
tam magis unde fiat fictile, par-
vum autem pulverem unde au-
rum fit; sic et actus praesentis
saeculi.
3. Multi quidem creati sunt,
pauci autem salvabuntur.
4. Et respondi, et dixi: Absor-
be ergo anima sensum, et devora
quod sapit.
5. Convenisti enim obaudire,
et prophetare volens. Nec enim
tibi datum est spatium, nisi so-
lummodo vivere.
6. O Domine, si non permittes
servo tuo, ut oremus coram te, et
des nobis semen cordi, et sensui
culturam, unde fructus fiat, unde
vivere possit omnis corruptus,
qui portabit locum hominis?
7. Solus enim es, et una plasma-
tio nos sumus manuum tuarum,
sicut locutus es;
8. et quomodo nunc in matrice
plasmatum est corpus, et praestas
membra; conservatur in igne et
aqua tua creatio; et novem men-
sibus paritur tua plasmatio tuam
creaturam quae in ea creata est;
9. ipsum autem quod servat, et
quod servatur, utraque servabun-
tur; servataque quandoque ite-
rum reddit matrix, quae in ea cre-
verunt.
10. Imperasti enim ex ipsis mem-
bris, hoc est mamillis praebere
lac fructui mamillarum,
11. ut nutriatur id quod plas-
matum est usque in tempus ali-
quod, et postea disponas eum tuae
misericordiae.
12. Enutristi eum tua justitia,
et erudisti eum in lege tua, et cor-
ripuisti eum tuo intellectu;
13. et mortificabis eum, ut tu-
am creaturam; et vivificabis eum,
ut opus tuum.

14. Si ergo perdideris eum qui tantis laboribus plasmatus est; tuo jussu facile est ordinari, ut et id quod fiebat servaretur.

15. Et nunc Domine dicam, de omni homine tu magis scis; de populo autem tuo, ob quem doleo;

16. et de hereditate tua, propter quam lugeo; et propter Israël, propter quem tristis sum; et de Jacob, propter quem doleo;

17. ideo incipiam orare coram te pro me, et pro eis; quoniam video lapsus nostros qui inhabitamus terram.

18. Sed audivi celeritatem judicis qui futurus est.

19. Ideo audi vocem meam et intellige sermonem meum, et loquar coram te.

20. Initium verborum Esdrae priusquam assumeretur; et dixi: Domine, qui inhabitas saeculum, cujus oculi elevati in superna et aëre:

21. et cujus thronus inaestimabilis, et gloria incomprehensibilis; cui astat exercitus angelorum cum tremore,

22. quorum servatio in vento et igni convertitur; cujus verbum verum, et dicta perseverantia;

23. cujus jussio fortis, et dispositio terribilis; cujus aspectus arefacit abyssos, et indignatio tabescere facit montes, et veritas testificatur;

24. exaudi orationem servi tui, et auribus percipe precationem figmenti tui.

25. Dum enim vivo, loquar; et dum sapio, respondebo;

26. nec respicias populi tui delicta, sed qui tibi in veritate serviunt.

27. Nec intendas impia gentium studia, sed qui tua testimonia cum doloribus custodierunt.

28. Nec cogites qui in conspectu tuo false conversati sunt, sed memorare qui ex voluntate tua timorem cognoverunt.

29. Neque volueris per
qui pecudum mores habu
sed respicias eos qui legem
splendide docuerunt.

30. Nec indigneris eis q
stiis pejores judicati sun
diligas eos qui semper in
stitia confidunt, et gloria.

31. Quoniam nos et patr
stri talibus morbis langu
tu autem propter nos pecc
misericors vocaberis.

32. Si enim desideraveris
stri miserearis, tunc mise
vocaberis, nobis autem n
bentibus opera justitiae.

33. Justi enim, quibus
pera multa reposita, ex pr
operibus recipient merced

34. Quid est enim homo, u
digneris; aut genus corrup
ut ita amatus sis de ipso?

35. In veritate enim ne
genitis est qui non impie ge
de confitentibus qui non de

36. In hoc enim annunci
justitia tua, et bonitas tua
ne, cum misertus fueris e
non habent substantiam
rum operum.

37. Et respondit ad me, et
Recte locutus es aliqua; et
sermones tuos, sic et fiet.

38. Quoniam non vere c
bo super plasma eorum q
caverunt ante mortem, ant
cium, ante perditionem;

39. sed jucundabor sup
storum figmentum, et me
bor peregrinationis quoq
salvationis et mercedis rec
nis.

40. Quomodo ergo locutu
sic et est.

41. Sicut enim agricola
super terram semina mul
plantationes multitudinis
tat, sed non in tempore
quae seminata sunt, salva
sed nec omnia quae plantat
radicabunt; sic et qui in sa
seminati sunt, non omnes
buntur.

4. Et respondi, et dixi: Si in-
n gratiam, loquar.
4 Quomodo semen agricolae
n. ascenderit aut non accepe-
pluviam tuam in tempore, aut
corruptum fuerit multitudine
me,
sic perit; et similiter homo
manibus tuis plasmatus est, et
e imago nominatus; quoniam
litus es ei, propter quem o-
ii plasmasti, et similasti semi-
agricolae.
Non irascaris super nos, sed
re populo tuo, et miserere he-
litati tuae. Tu autem creatu-
e ae misereris.
Et respondit ad me, et dixit:
a sunt praesentia praesenti-
s, t quae futura futuris?
Multum enim tibi restat, ut
s diligere meam creaturam
me; tibi autem frequenter
i proximavi, injustis autem
n uam.
Sed et in hoc mirabilis es
ra Altissimo,
quoniam humiliasti te sicut
et te. Et non judicasti te, ut
e justos plurimum glorifice-
.
Propter quod miseriae mul-
miserabiles efficientur eis
i bitant saeculum in novissi-
s quia in multa superbia am-
l. erunt.
Tu autem pro te intellige,
d similibus tuis inquire glo-
r
Vobis enim apertus est pa-
dus, plantata est arbor vitae,
a aratum est futurum tem-
s. praeparata est abundantia,
d cata est civitas, probata est
q es, perfecta est bonitas et
r cta sapientia.
5 Radix mali signata est a vo-
s infirmitas, et tinea a vobis
s nsa est; et in infernum fu-
c rruptio in oblivione.
5 Transierunt dolores, et o-
ens est in fine thesaurus im-
ortalitatis.

55. Noli ergo adjicere inquirendo de multitudine eorum qui pereunt.

56. Nam et ipsi accipientes libertatem, spreverunt Altissimum, et legem ejus contempserunt, et vias ejus dereliquerunt.

57. Adhuc autem justos ejus conculcaverunt,

58. et dixerunt in corde suo non esse Deum; et quidem scientes quoniam moriuntur.

59. Sicut enim vos suscipient quae praedicta sunt; sic eos sitis, et cruciatus, quae praeparata sunt. Non enim voluit hominem disperdi.

60. Sed et ipsi qui creati sunt, coinquinaverunt nomen ejus qui fecit eos; et ingrati fuerunt ei qui praeparavit eis vitam.

61. Quapropter judicium meum modo appropinquat.

62. Quae non omnibus demonstravi, nisi tibi, et tibi similibus paucis. Et respondi, et dixi:

63. Ecce nunc Domine demonstrasti mihi multitudinem signorum, quae incipies facere in novissimis; sed non demonstrasti mihi quo tempore.

Cap. 9.

1. Et respondit ad me, et dixit: Metiens metire tempus in semetipso; et erit cum videris, quando transierit pars quaedam signorum quae praedicta sunt,

2. tunc intelliges quoniam ipsum est tempus in quo incipiet Altissimus visitare saeculum quod ab eo factum est.

3. Et quando videbitur in saeculo motio locorum, et populorum turbatio,

4. tunc intelliges quoniam de his erat Altissimus locutus a diebus qui fuerunt ante te ab initio.

5. Sicut enim omne quod factum est in saeculo initium habet, pariter et consummationem, et consummatio est manifesta;

6. sic et Altissimi tempora ini-

tia habent manifesta in prodigiis
et virtutibus, et consummationes
in actu et in signis.
7. Et erit, omnis qui salvus fa-
ctus fuerit, et qui poterit effugere
per opera sua et per fidem in qua
credidistis,
8. relinquetur de praedictis
periculis, et videbit salutare me-
um in terra mea, et in finibus me-
is, quoniam sanctificavi me a sae-
culo.
9. Et tunc miserebuntur qui
nunc abusi sunt vias meas; et in
tormentis commorabuntur hi qui
eas projecerunt in contemptu.
10. Qui enim non cognoverunt
me, viventes beneficia consecuti;
11. et qui fastidierunt legem
meam, cum adhuc erant habentes
libertatem,
12. et cum adhuc esset eis aper-
tus poenitentiae locus, non intel-
lexerunt, sed spreverunt; hos
oportet post mortem in crucia-
mento cognoscere.
13. Tu ergo noli adhuc curio-
sus esse, quomodo impii crucia-
buntur; sed inquire quomodo
justi salvabuntur, et quorum sae-
culum, et propter quos saeculum,
et quando.
14. Et respondi, et dixi:
15. Olim locutus sum, et nunc
dico, et postea dicam; quoniam
plures sunt qui pereunt, quam
qui salvabuntur;
16. sicut multiplicatur fluctus
super guttam. Et respondit ad
me, et dixit:
17. Qualis ager, talia et semina;
et quales flores, tales et tincturae;
et qualis operator, talis et crea-
tio; et qualis agricola, talis cul-
tura; quoniam tempus erat sae-
culi.
18. Et nunc cum essem parans
eis his qui nunc sunt; antequam
fieret saeculum, in quo habita-
rent; et nemo mihi contradixit.
19. Tunc enim quisque, et nunc
creator in mundo hoc parato, et
messe indeficienti, et lege
stigabili corrupti sunt mo
rum.
20. Et consideravi saecul
ecce erat periculum propt
gitationes quae in eo adven
21. Et vidi, et peperci ei
et servavi mihi acinum de
et plantationem de tribum
22. Pereat ergo multitud
sine causa nata est, et serv
cinus meus, et plantatio me
cum multo labore perfeci.
23. Tu autem si adhuc
mittas septem dies alios, se
jejunabis in eis;
24. ibis in campum floru
domus non est aedificata; e
ducabis solummodo de fl
campi, et carnem non gusta
vinum non bibes, sed solum
flores;
25. deprecare Altissimu
intermissione, et veniam,
quar tecum.
26. Et profectus sum, sic
xit mihi in campum, qui v
Ardath, et sedi ibi in florib
de herbis agri manducavi,
cta est esca earum mihi in s
tatem.
27. Et factum est post d
ptem, et ego discumbebam
foenum, et cor meum iteru
babatur sicut ante.
28. Et apertum est os me
inchoavi dicere coram Altis
et dixi:
29. O Domine, te nobis
dens ostensus es patribus n
in deserto, quod non calcat
infructuoso, quando erant e
tes de Aegypto; et dicens di
30. Tu Israël audi me, et s
Jacob intende sermonibus
31. Ecce enim ego semi
vobis legem meam, et faci
vobis fructum, et glorificab
in eo per saeculum.
32. Nam patres nostri acci
tes legem, non servaverunt,
gitima mea non custodierun

est fructus legis non pa-
ec enim poterat, quoniam
eit.
am qui acceperunt, perie-
n custodientes quod in eis
num fuerat.
t ecce, consuetudo est, ut,
ceperit terra semen, vel
nare, vel vas aliquod es-
potum; cum fuerit ex-
tum id, in quo seminatum
en quod missum est;
mul id quod seminatum,
um est, vel quae suscepta
terminantur, et suscepta
n manent apud nos; sed
c non factum est.
os quidem qui legem ac-
peccantes perivimus, et
rum quod suscepit eam;
m lex non periit, sed per-
n suo labore.
t cum loquerer haec in
eo, respexi oculis meis,
ulierem in dextera parte,
haec lugebat, et plorabat
e magna, et animo dole-
e, et vestimenta ejus dis-
cinis super caput ejus.
dimisit cogitatus, in qui-
n cogitans, et conversus
eam, et dixi ei:
quid fles? et quid doles
o Et dixit ad me:
mitte me Domine meus,
fim me, et adjiciam dolo-
oniam valde amaro sum
t humiliata sum valde.
dixi ei: Quid passa es?
i. Et dixit ad me:
erilis fui ego famula tua,
peperi, habens maritum
ginta.
o enim per singulas ho-
r singulos dies, et annos
nta deprecor Altissimum
die.
factum est, post triginta
xaudivit me Deus ancil-
m, et vidit humilitatem
n et attendit tribulationi
t dedit mihi filium; et ju-
sum super eum valde e-

go, et vir meus, et omnes cives mei, et honorificabamus valde fortem.

46. Et nutrivi eum cum labore multo.

47. Et factum est cum crevisset, et venisset accipere uxorem, feci diem epuli.

Cap. 10.

1. Et factum est, cum introisset filius meus in thalamo suo, cecidit, et mortuus est;

2. et evertimus omnes lumina, et surrexerunt omnes cives mei ad consolandum me, et quievi usque in alium diem usque nocte.

3. Et factum est, cum omnes quievissent ut me consolarentur ut quiescerem; et surrexi nocte, et fugi; et veni sicut vides in hoc campo;

4. et cogito jam non reverti in civitatem, sed hic consistere; et neque manducare, neque bibere, sed sine intermissione lugere, et jejunare usque dum moriar.

5. Et dereliqui sermones in quibus eram, et respondi cum iracundia ad eam, et dixi:

6. Stulta super omnes mulieres, non vides luctum nostrum, et quae nobis contingunt?

7. Quoniam Sion mater nostra omni tristitia contristatur, et humilitate humiliata est, et luget validissime.

8. Et nunc quoniam omnes lugemus, et tristes sumus; quoniam omnes contristati sumus, tu autem contristaris in uno filio?

9. Interroga enim terram, et dicet tibi: quoniam haec est, quae debeat lugere casum tantorum super eam germinantium.

10. Et ex ipsa ab initio omnes nati et alii venient; et ecce, pene omnes in perditionem ambulant, et exterminium fit multitudo eorum.

11. Et quis ergo debet lugere magis, nisi haec quae tam magnam multitudinem perdidit, quam tu,

quae pro uno doles? Si autem dicis mihi:

12. Quoniam non est planctus meus similis terrae; quoniam fructum ventris mei perdidi, quem cum moeroribus peperi, et cum doloribus genui;

13. terra autem secundum viam terrae, abiitque in ea multitudo praesens, quo modo evenit; et ego tibi dico,

14. sicut tu cum labore peperisti, sic et terra dat fructum suum homini ab initio ei qui fecit eam.

15. Nunc ergo retine apud temetipsam dolorem tuum, et fortiter fer qui tibi contigerunt casus.

16. Si enim justificaveris terminum Dei, et consilium suum recipies in tempore, et in talibus collaudaberis;

17. ingredere ergo in civitatem ad virum tuum. Et dixit ad me:

18. Non faciam, neque ingrediar civitatem, sed hic moriar.

19. Et apposui adhuc loqui ad eam, et dixi:

20. Noli facere hunc sermonem, sed consenti persuadenti. Quot enim casus Sion? Consolare propter dolorem Jerusalem.

21. Vides enim quoniam sanctificatio nostra deserta effecta est, et altare nostrum demolitum est, et templum nostrum destructum est,

22. et psalterium nostrum humiliatum est, et hymnus conticuit, et exultatio nostra dissoluta est, et lumen candelabri nostri extinctum est, et arca testamenti nostri direpta est, et sancta nostra contaminata sunt, et nomen quod invocatum est super nos, pene profanatum est; et liberi nostri contumeliam passi sunt, et sacerdotes nostri succensi sunt, et Levitae nostri in captivitatem abierunt, et virgines nostrae coinquinatae sunt, et mulieres nostrae vim passae sunt, et justi nostri rapti sunt, et parvuli nostri perditi sunt, et juvenes nostri servierunt,
et fortes nostri invalidi fac

23. et quod omnium ma
gnaculum Sion, quoniam r
ta est de gloria sua. Nam e
ta est in manibus eorum q
oderunt.

24. Tu ergo excute tuam
tiam multam, et depone
multitudinem dolorum, ut
propitietur fortis, et requ
ciet tibi Altissimus requie
laborum.

25. Et factum est, cum
bar ad eam, facies ejus fu
subito et species, coruscu
visus ejus, ut essem paven
ad eam, et cogitarem qui
hoc.

26. Et ecce, subito emis
tum vocis magnum timo
num, ut commoveretur t
mulieris sono. Et vidi;

27. et ecce, amplius mul
comparebat mihi, sed civi
dificabatur, et locus dem
batur de fundamentis mag
timui, et clamavi voce ma
dixi:

28. Ubi est Uriel angelu
principio venit ad me? qu
ipse me fecit venire in mul
ne in excessu mentis hujus
ctus est finis meus in cor
nem, et oratio mea in im
rium.

29. Et cum essem loque
haec, ecce venit ad me, et vi

30. et ecce eram positus u
tuus, et intellectus meus ali
erat, et tenuit dexteram m
confortavit me, et statuit
per pedes meos, et dixit mi

31. Quid tibi est? et quar
turbatus est intellectus tu
sensus cordis tui? et quar
turbaris? Et dixi:

32. Quoniam dereliquisti
ego quidem feci secundu
mones tuos, et exivi in cam
et ecce vidi, et video quo
possum enarrare. Et dixit

33. Sta ut vir, et commove
Et dixi:

4 Loquere Domine meus tu
n, noli me derelinquere, ut
ustra moriar;
5 uoniam vidi quae non scie-
n t audio quae non scio.
6 Aut nunquid sensus meus
i r, et anima mea somniat?
Nunc ergo deprecor te, ut
n stres servo tuo de excessu
Et respondit ad me, et dixit:
Audi me et doceam te, et di-
n bi de quibus times; quoni-
tissimus revelavit tibi my-
r multa.
9 Vidit rectam viam tuam,
oiam sine intermissione con-
baris pro populo tuo, et val-
l ebas propter Sion.
Hic ergo intellectus visio-
ae tibi apparuit ante paulu-
n.
Quam vidisti lugentem, in-
i consolari eam.
Nunc autem jam speciem
ris non vides, sed apparuit
vitas aedificari;
et quoniam enarrabat tibi
c u filii sui, haec absolutio est.
Haec mulier quam vidisti,
est Sion, et quoniam dixit
iam et nunc conspicies, ut
tem aedificatam.
Et quoniam dixit tibi, quia
r s fuit triginta annis; pro-
quod erant anni scilicet tri-
t, quando non erat in ea ad-
c blatio oblata.
Et factum est post annos tri-
t aedificavit Salomon civita-
n et obtulit oblationes; tunc
it uando peperit sterilis fili-
n.
4 Et quod tibi dixit, quoniam
t vit eum cum labore, hoc e-
t, abitatio in Jerusalem.
4 Et quoniam dixit tibi, quod
il meus veniens in suo thala-
o ortuus esset, et contigisset
c us, hoc erat, quae facta est
in Jerusalem.
4 Et ecce, vidisti similitudi-
ejus; et quoniam filium lu-
r, inchoasti consolari eam;
et de his quae contigerunt, haec
erant tibi aperienda.

50. Et nunc videt Altissimus, quoniam ex animo contristatus es, et quoniam ex toto corde pateris pro ea, ostendit tibi claritatem gloriae ejus, et pulchritudinem decoris ejus.

51. Propterea enim dixi tibi ut maneres in campo ubi domus non est aedificata.

52. Sciebam enim ego, quoniam Altissimus incipiebat tibi ostendere haec;

53. propterea dixi tibi ut venires in agrum ubi non est fundamentum aedificii.

54. Nec enim poterat opus aedificii hominis sustineri in loco, ubi incipiebatur Altissimi civitas ostendi.

55. Tu ergo noli timere, neque expavescat cor tuum; sed ingredere, et vide splendorem et magnitudinem aedificii, quantum capax est tibi visus oculorum videre;

56. et post haec audies quantum capit auditus aurium tuarum audire.

57. Tu enim beatus es prae multis, et vocatus es apud Altissimum sicut et pauci.

58. Nocte autem quae in crastinum futura est, manebis hic;

59. et ostendet tibi Altissimus eas visiones supremorum, quae faciet Altissimus his qui habitant super terram a novissimis diebus.

60. Et dormivi illam noctem et aliam, sicut dixerat mihi.

CAP. 11.

1. Et vidi somnium, et ecce ascendebat de mari aquila, cui erant duodecim alae pennarum et capita tria.

2. Et vidi, et ecce expandebat alas suas in omnem terram, et omnes venti coeli insufflabant in eam, et colligebantur.

3. Et vidi, et de pennis ejus nascebantur contrariae pennae, et

ipsae fiebant in pennaculis minutis et modicis.

4. Nam capita ejus erant quiescentia, et dimidium caput erat majus aliorum capitum, sed ipsa quiescebat cum eis.

5. Et vidi, et ecce aquila volavit in pennis suis, et regnavit super terram, et super eos qui habitant in ea.

6. Et vidi, quoniam subjecta erant ei omnia sub coelo, et nemo illi contradicebat, neque unus de creatura quae est super terram.

7. Et vidi, et ecce surrexit aquila super ungues suos, et misit vocem pennis suis, dicens:

8. Nolite omnes simul vigilare, dormite unusquisque in loco suo, et per tempus vigilate.

9. Capita autem in novissimo serventur.

10. Et vidi, et ecce vox non exibat de capitibus ejus, sed de medietate corporis ejus.

11. Et numeravi contrarias pennas ejus, et ecce ipsae erant octo.

12. Et vidi, et ecce a dextera parte surrexit una penna, et regnavit super omnem terram.

13. Et factum est cum regnaret, venit ei finis, et non apparuit locus ejus; et sequens exurrexit, et regnabat. Ipsa multum tenuit tempus.

14. Et factum est cum regnaret, et veniebat finis ejus, ut non appareret sicut prior.

15. Et ecce, vox emissa est illi, dicens:

16. Audi tu quae tanto tempore tenuisti terram. Haec annuncio tibi antequam incipias non apparere.

17. Nemo post te tenebit tempus tuum, sed nec dimidium ejus.

18. Et levavit se tertia, et tenuit principatum sicut et priores; et non apparuit et ipsa.

19. Et sic contingebat omnibus aliis singulatim principatum gerere, et iterum nusquam comparere.

20. Et vidi, et ecce in tem[...] sequentes pennae erigeban[...] dextera parte, ut tenerent et i[...] principatum; et ex his erant [...] tenebant, sed tamen statim [...] comparebant.

21. Nam et aliquae ex eis e[...] bantur, sed non tenebant pri[...] patum.

22. Et vidi post haec, et ecce [...] comparuerunt duodecim pe[...] et duo pennacula;

23. et nihil supererat in co[...] re aquilae, nisi duo capita qu[...] centia et sex pennacula.

24. Et vidi, et ecce sex pe[...] culis divisae sunt duae, et ma[...] runt sub capite quod est ad de[...] ram partem. Nam quatuor [...] serunt in loco suo.

25. Et vidi, et ecce subal[...] cogitabant se erigere et ten[...] principatus.

26. Et vidi, et ecce una er[...] est, sed statim non comparuit.

27. Et secundae velocius, qu[...] priores, non comparuerunt.

28. Et vidi, et ecce duae q[...] superaverunt apud semetip[...] cogitabant et ipsae regnare.

29. Et in eo cum cogitarent, e[...] unum quiescentium capitum q[...] erat medium, evigilabat, ho[...] nim erat duorum capitum ma[...]

30. Et vidi quoniam compl[...] sunt duo capita secum;

31. et ecce conversum est ca[...] cum his qui cum eo erant, et co[...] edit duas subalares quae cogi[...] bant regnare.

32. Hoc autem caput perco[...] terruit omnem terram, et don[...] nabatur in ea his qui habitant te[...] ram cum labore multo, et pote[...] tatum tenuit orbis terrarum s[...] per omnes alas quae fuerunt.

33. Et vidi post haec, et ec[...] medium caput subito non co[...] paruit, et hoc sicut alae.

34. Superaverunt autem du[...] capita, quae et ipsa similiter r[...] gnaverunt super terram, et sup[...] eos qui habitant in ea.

5Et vidi, et ecce devoravit
ua dextera parte illud quod
er.
6Et audivi vocem dicentem
i Conspice contra te, et con-
r quod vides.
: vidi, et ecce sicut leo con-
t de silva rugiens; et vidi
r m emittebat vocem homi-
quilam. Et dixit, dicens:
udi tu, et loquar ad te, et
t ltissimus tibi:
9 Nonne tu es qui superasti
tuor animalibus, quae fe-
uregnare in saeculo meo, et
e os veniret finis temporum
u?
.Et quartus veniens devicit
ianimalia quae transierunt,
ntatu tenuit saeculum cum
e multo, et omnem orbem
bore pessimo, et inhabita-
temporibus orbem terra-
m dolo.
t judicasti terram non cum
e.
ribulasti enim mansuetos,
esti quiescentes, et dilexisti
es, et destruxisti habita-
eeorum qui fructificabant,
u iliasti muros eorum qui te
cuerunt.
.Et ascendit contumelia tua
d Altissimum, et superbia
a fortem.
.Et respexit Altissimus su-
b empora, et ecce finita sunt,
ra ejus completa sunt.
.Propterea non appareas tu
il Et alae tuae horribiles, et
ula tua pessima, et capita
nligna, et ungues tui pessi-
omne corpus tuum vanum,
ti refrigeretur omnis ter-
erevertatur liberata de tua
et peret judicium et miseri-
d m ejus qui fecit eam.

Cap. 12.

: factum est, dum loquere-
verba haec ad aquilam; et
i,

2. et ecce quod superaverat caput, et non comparuerunt quatuor alae illae quae ad eum transierunt, et erectae sunt ut regnarent; et erat regnum eorum exile, et tumultu plenum.

3. Et vidi, et ecce ipsa non apparebant, et omne corpus aquilae incendebatur, et expavescebat terra valde, et ego a tumultu et excessu mentis, et a magno timore vigilavi, et dixi spiritui meo:

4. Ecce tu praestitisti mihi hoc in eo, quod scrutaris vias Altissimi.

5. Ecce adhuc fatigatus sum animo, et spiritu meo invalidus sum valde, et nec modica est in me virtus a multo timore, quam expavi nocte hac.

6. Nunc ergo orabo Altissimum, ut me confortet usque in finem.

7. Et dixi: Dominator Domine, si inveni gratiam ante oculos tuos, et si justificatus sum apud te prae multis, et si certe ascendit deprecatio mea ante faciem tuam,

8. conforta me, et ostende servo tuo mihi interpretationem et distinctionem visus horribilis hujus, ut plenissime consoleris animam meam.

9. Dignum enim me habuisti ostendere mihi temporum novissima. Et dixit ad me:

10. Haec est interpretatio visionis hujus.

11. Aquilam quam vidisti ascendentem de mari, hoc est regnum quod visum est in visione Danieli fratri tuo.

12. Sed non est illi interpretatum quoniam ego nunc tibi interpretor.

13. Ecce dies veniunt, et exurget regnum super terram, et erit timor acrior omnium regnorum quae fuerunt ante eum.

14. Regnabunt autem in ea reges duodecim, unus post unum.

15. Nam secundus incipiet re-

gnare, et ipse tenebit amplius tempus prae duodecim.

16. Haec est interpretatio duodecim alarum quas vidisti.

17. Et quam audisti vocem quae locuta est, non de capitibus ejus exeuntem, sed de medio corporis ejus,

18. haec est interpretatio, quoniam post tempus regni illius nascentur contentiones non modicae, et periclitabitur ut cadat; et non cadet tunc, sed iterum constituetur in suum initium.

19. Et quoniam vidisti subalares octo cohaerentes alis ejus,

20. haec est interpretatio. Exurgent in ipso octo reges, quorum erunt tempora levia, et anni citati, et duo quidem ex ipsis perient.

21. Appropinquante autem tempore medio quatuor servabuntur in tempore, cum incipiet appropinquare tempus ejus ut finiatur; duae vero in finem servabuntur.

22. Et quoniam vidisti tria capita quiescentia,

23. haec est interpretatio; in novissimis ejus suscitabit Altissimus tria regna, et revocabit in ea multa. Et dominabuntur terram,

24. et qui habitant in ea, cum labore multo super omnes qui fuerunt ante hos. Propter hoc ipsi vocati sunt capita aquilae.

25. Isti enim erunt qui recapitulabunt impietates ejus, et qui perficient novissima ejus.

26. Et quoniam vidisti caput majus non apparens, haec est interpretatio ejus. Quoniam unus ex eis super lectum suum morietur, et tamen cum tormentis.

27. Nam duo qui perseveraverint, gladius eos comedet.

28 Unius enim gladius comedet qui cum eo; sed tamen hic gladio in novissimis cadet.

29. Et quoniam vidisti duas subalares trajicientes super caput quod est in dextera parte,

30. haec est interpretatio. Hi sunt quos conservavit Altissimus in finem suum, hoc est r
exile, et turbationis plenu

31. Sicut vidisti et leonem
vidisti de silva evigilantem
gientem, et loquentem a
lam, et arguentem eam,
stitias ipsius per omnes ser
ejus sicut audisti;

32. hic est ventus quem
vit Altissimus in finem ad
impietates ipsorum; et ar
los, et incutiet coram ipsis
ptiones eorum.

33. Statuet enim eos in j
vivos; et erit, cum arguer
tunc corripiet eos.

34. Nam residuum popul
um liberabit cum miseria,
vati sunt super fines meos,
cundabit eos quoadusque
finis, dies judicii, de quo l
sum tibi ab initio.

35. Hoc somnium quod
et hae interpretationes.

36. Tu ergo solus dignu
scire Altissimi secretum ho

37. Scribe ergo omnia
libro quae vidisti, et pon
loco abscondito;

38. et docebis ea sapien
populo tuo, quorum cor
posse capere, et servare
haec.

39. Tu autem adhuc sust
alios dies septem, ut tibi os
tur quidquid visum fuerit
mo ostendere tibi.

40. Et profectus est a me.
ctum est, cum audisset omn
pulus quoniam pertrans
septem dies, et ego non f
reversus in civitatem, et c
gavit se omnis a minimo us
maximum; et venit ad me,
xerunt mihi dicentes:

41. Quid peccavimus ti
quid injuste egimus in te,
am derelinquens nos sed
loco hoc?

42. Tu enim nobis super
lus ex omnibus populis, sic
trus de vinea, et sicut luce
loco obscuro, et sicut po

salvata a tempestate.
3. ut non sufficiunt nobis ma-
ue contingunt?
qui ergo tu nos dereliqueris,
n nobis erat melius si esse-
accensi et nos cum incendio
n
5. Nec enim nos sumus me-
eorum qui ibi mortui sunt.
raverunt voce magna. Et
di ad eos, et dixi:
6. Confide Israël, et noli tri-
i domus Jacob.
st enim memoria vestri co-
ltissimo, et Fortis non est
t vestri in tentatione.
go enim non dereliqui vos,
u excessi a vobis; sed veni
uc locum ut deprecarer pro
o ione Sion, ut quaererem
cordiam pro humilitate
icationis vestrae.
9. Et nunc ite unusquisque ve-
in domum suam, et ego ve-
nd vos post dies istos.
o Et profectus est populus,
ixi ei, in civitatem;
go autem sedi in campo se-
iebus, sicut mihi mandavit;
iducabam de floribus so-
do agri, de herbis facta est
a ibi in diebus illis.

Cap. 13.

t factum est post dies se-
m et somniavi somnium no-

t ecce de mari ventus exur-
a ut conturbaret omnes flu-
us.
t vidi, et ecce convalesce-
il homo cum millibus coeli;
u vultum suum vertebat ut
s eraret, tremebant omnia
eub eo videbantur;
: ubicumque exibat vox de
us, ardescebant omnes qui
bant voces ejus sicut quies-
te a quando senserit ignem.
t vidi post haec, et ecce
gabatur multitudo homi-
n quorum non erat numerus
tuor ventis coeli, ut debel-
larent hominem qui ascenderat
de mari.
6. Et vidi, et ecce sibimetipsi
sculpserat montem magnum, et
volavit super eum.
7. Ego autem quaesivi videre
regionem vel locum unde scul-
ptus esset mons, et non potui.
8. Et post haec vidi, et ecce o-
mnes qui congregati sunt ad eum,
ut expugnarent eum, timebant
valde, tamen audebant pugnare.
9. Et ecce, ut vidit impetum
multitudinis venientis, non leva-
vit manum suam, neque frameam
tenebat, neque aliquod vas belli-
cosum nisi solummodo ut vidi,
10. quoniam emisit de ore suo
sicut flatum ignis, et de labiis ejus
spiritus flammae, et de lingua ejus
emittebat scintillas et tempestá-
tes, et commista sunt omnia simul,
hic flatus ignis, et spiritus flam-
mae, et multitudo tempestatis;
11. et concidit super multitu-
dinem in impetu, quae praepara-
ta erat pugnare, et succendit om-
nes, ut subito nihil videretur de
innumerabili multitudine, nisi
solummodo pulvis, et fumi odor;
et vidi, et extimui.
12. Et post haec vidi ipsum ho-
minem descendentem de monte,
et vocantem ad se multitudinem
aliam pacificam,
13. et accedebat ad eum vultus
hominum multorum quorumdam
gaudentium, quorumdam tristan-
tium; aliqui vero alligati, aliqui
adducentes ex eis, qui offereban-
tur. Et aegrotavi a multitudine
pavoris, et expergefáctus sum, et
dixi:
14. Tu ab initio demonstrasti
servo tuo mirabilia haec, et di-
gnum me habuisti ut susciperes
deprecationem meam;
15. et nunc demonstra mihi adhuc
interpretationem somnii hujus.
16. Sicut enim existimo in sen-
su meo, vae qui derelicti fuerunt
in diebus illis; et multo plus vae
his qui non sunt derelicti.

17. Qui enim non sunt derelicti, tristes erant.

18. Intelligo nunc quae sunt reposita in novissimis diebus, et occurrent eis, sed et his qui derelicti sunt.

19. Propter hoc venerunt enim in pericula magna, et necessitates multas, sicut ostendunt somnia haec.

20. Attamen facilius est periclitantem venire in hunc, quam pertransire, sicut nubem a saeculo, et nunc videre quae contingunt in novissimo. Et respondit ad me, et dixit:

21. Et visionis interpretationem dicam tibi; et de quibus locutus es adaperiam tibi.

22. Quoniam de his dixisti qui derelicti sunt; haec est interpretatio.

23. Qui aufert periculum illo tempore, hic se custodivit. Qui in periculo inciderunt, hi sunt qui habent opera et fidem ad Fortissimum.

24. Scito ergo quoniam magis beatificati sunt qui derelicti, super eos qui mortui sunt.

25. Hae interpretationes visionis, quia vidisti virum ascendentem de corde maris,

26. ipse est quem conservat Altissimus multis temporibus, qui per semetipsum liberabit creaturam suam; et ipse disponet, qui derelicti sunt.

27. Et quoniam vidisti de ore ejus exire, ut spiritum, et ignem, et tempestatem;

28. et quoniam non tenebat frameam, neque vas bellicosum; corrupit enim impetus ejus multitudinem, quae venerat expugnare eum. Haec est interpretatio.

29. Ecce dies veniunt, quando incipiet Altissimus liberare eos qui super terram sunt;

30. et veniet in excessu mentis super eos qui inhabitant terram.

31. Et alii alios cogitabunt debellare; civitas civitatem, et lo-
cus locum, et gens advers
tem, et regnum adversus r

32. Et erit, cum fient
contingent signa quae ant
di tibi; et tunc revelabit
meus, quem vidisti, ut vi
cendentem.

33. Et erit quando audi
mnes gentes vocem ejus;
linquet unusquisque in
sua bellum suum, quod ha
alterutrum;

34. et colligetur in unu
titudo innumerabilis, sicu
tes venire, et expugnare e

35. Ipse autem stabit su
cumen montis Sion.

36. Sion autem veniet, e
detur omnibus parata et a
ta, sicut vidisti montem sc
ne manibus.

37. Ipse autem filius m
guet quae adinvenerunt
impietates eorum has qu
pestati appropinquaveru
pter mala cogitamenta
et cruciamenta quibus in
cruciari;

38. quae assimilatae su
mae, et perdet eos sine lab
legem quae igni assimila

39. Et quoniam vidisti e
ligentem ad se aliam mu
nem pacificam,

40. hae sunt decem tribu
captivae factae sunt de te
in diebus Osee regis, quen
vum duxit Salmanasar re
riorum; et transtulit eos tr
men, et translati sunt in
aliam.

41. Ipsi autem sibi de
consilium hoc ut dereling
multitudinem gentium, e
ciscerentur in ulteriorem
nem, ubi numquam inha
genus humanum;

42. vel ibi observare le
sua, quae non fuerant ser
in regione sua.

43. Per introitus autem
stos fluminis Euphraten i
runt.

{Fecit enim eis tunc Altissi-
ʒna, et statuit venas flumi-
uqueque transirent.
5 Per eam enim regionem e-
v multa itineris, anni unius
iidii; nam regio illa voca-
Areth.
Tunc inhabitaverunt ibi
in novissimo tempore; et
cerum cum coeperint veni-

terum Altissimus statuet
luminis, ut possint transi-
opter haec vidisti multitu-
cum pace.
ed et qui derelicti sunt de
tuo, hi sunt qui inveniun-
a terminum meum.
actum erit ergo, quando
perdere multitudinem
quae collectae sunt gen-
oteget eos qui superave-
pulum;
t tunc ostendet eis multa
portenta.
t dixi ego, Dominator Do-
oc mihi ostende, propter
di virum ascendentem de
maris. Et dixit mihi:
icut non potes haec vel
, vel scire quae sunt in
lo maris; sic non poterit
super terram videre fili-
m, vel eos qui cum eo sunt,
mpore diei.
aec est interpretatio som-
d vidisti, et propter quod
atus es hic solus.
ereliquisti enim tuam, et
eam vacasti legem, et
sti.
itam enim tuam disposui-
pientia, et sensum tuum
s matrem;
propter hoc ostendi tibi
et apud Altissimum. Erit e-
st alios tres dies, ad te alia
et exponam tibi gravia et
lia.
profectus sum, et transii
pum, multum glorificans et
Altissimum de mirabili-
que per tempus faciebat;

58. et quoniam gubernat ipsum, et quae sunt in temporibus illata, et sedi ibi tribus diebus.

CAP. 14.

1. Et factum est tertio die, et ego sedebam sub quercu.

2. Et ecce, vox exivit contra me de rubo, et dixit: Esdra Esdra. Et dixi: Ecce ego Domine. Et surrexi super pedes meos. Et dixit ad me:

3. Revelans revelatus sum super rubum, et locutus sum Moysi, quando populus meus serviebat in Aegypto,

4. et misi eum, et eduxi populum meum de Aegypto, et adduxi eum super montem Sina, et detinebam eum apud me diebus multis;

5. et enarravi ei mirabilia multa, et ostendi ei temporum secreta et finem; et praecepi ei, dicens:

6. Haec in palam facies verba, et haec abscondes.

7. Et nunc tibi dico:

8. Signa quae demonstravi, et somnia quae vidisti, et interpretationes quas tu vidisti, in corde tuo repone ea;

9. tu enim recipieris ab omnibus, converteris residuus cum consilio meo et cum similibus tuis, usquequo finiantur tempora.

10. Quoniam saeculum perdidit juventutem suam, et tempora appropinquant senescere.

11. Duodecim enim partibus divisum est saeculum, et transierunt ejus decima et dimidium decimae partis;

12. supersunt autem ejus post medium decimae partis.

13. Nunc ergo dispone domum tuam, et corripe populum tuum, et consolare humiles eorum, et renuncia jam corruptelae,

14. et dimitte abs te mortales cogitationes, et projice abs te pondera humana, et exue te jam infirmam naturam, et repone in unam partem molestissima tibi

cogitamenta, et festina transmigrare a temporibus his;

15. quae enim vidisti nunc contigisse mala, iterum horum deteriora facient;

16. quantum enim invalidum fiet saeculum a senectute, tantum multiplicabuntur super inhabitantes mala.

17. Prolongavit enim se magis veritas, et appropinquavit mendacium. Jam enim festinat venire, quam vidisti visionem.

18. Et respondi, et dixi coram te Domine.

19. Ecce enim ego abibo, sicut praecepisti mihi, et corripiam praesentem populum. Qui autem iterum nati fuerint, quis commonebit?

20. Positum est ergo saeculum in tenebris, et qui inhabitant in eo sine lumine.

21. Quoniam lex tua incensa est, propter quod nemo scit quae a te facta sunt, vel quae incipient opera.

22. Si enim inveni in te gratiam, immitte in me Spiritum sanctum, et scribam omne quod factum est in saeculo ab initio, quae erant in lege tua scripta ut possint homines invenire semitam; et qui voluerint vivere in novissimis, vivant.

23. Et respondit ad me, et dixit: Vadens congrega populum, et dices ad eos, ut non quaerant te diebus quadraginta.

24. Tu autem praepara tibi buxos multos, et accipe tecum Saream, Dabriam, Salemiam, Echanum, et Asiel, quinque hos qui parati sunt ad scribendum velociter.

25. Et venias huc, et ego accendam in corde tuo lucernam intellectus, quae non extinguetur quoadusque finiantur quae incipies scribere.

26. Et tunc perfectis quaedam palam facies, quaedam sapientibus absconse trades. In crastinum enim hac hora incipies scrib

27. Et profectus sum, sicu
hi praecepit, et congregavi
nem populum, et dixi :

28. Audi Israël verba hae

29. Peregrinati sunt patre
stri ab initio in Aegypto, et
rati sunt inde;

30. et acceperunt legem
quam non custodierunt, qu
vos post eos transgressi esti

31. et data est vobis ter
sortem, et terra Sion, et p
vestri, et vos iniquitatem fe
et non servastis vias quas pr
pit vobis Altissimus;

32. et justus judex cum sit
tulit a vobis in tempore qu
naverat.

33. Et nunc vos hic est
fratres vestri introrsum ve
sunt.

34. Si ergo imperaveriti
sui vestro, et erudieritis e
strum, vivi conservati erit
post mortem misericordiam
sequemini.

35. Judicium enim post m
veniet, quando iterum revi
mus; et tunc justorum n
parebunt, et impiorum fa
stendentur.

36. Ad me igitur nemo ac
nunc, neque requirat me
dies quadraginta.

37. Et accepi quinque viro
ut mandavit mihi, et profe
mus in campum, et mansim

38. Et factus sum in crasti
et ecce vox vocavit me dicer
dra aperi os tuum, et bibe q
potavero.

39. Et aperui os meum, e
calix plenus porrigebatur.
Hoc erat plenum sicut aqua
lor autem ejus ut ignis simil

40. Et accepi, et bibi; et
cum bibissem, cor meum cr
batur intellectu, et in pectu
um increscebat sapientia.
spiritus meus conservabatu
moria.

41.

Et apertum est os meum, et
t clausum amplius.
ltissimus dedit intellectum
uae viris, et scripserunt quae
ntur excessiones noctis,
on sciebant.
Nocte autem manducabant
, ego autem per diem lo-
lr, et per noctem non tace-
n
Scripti sunt autem per qua-
gita dies libri ducenti qua-
r
5Et factum est cum comple-
t quadraginta dies, locutus
ltissimus, dicens: Priora
cripsisti, in palam pone, et
a digni et indigni;
6 novissimos autem septua-
conservabis, ut tradas eos
i tibus de populo tuo.
7In his enim est vena intel-
t, et sapientiae fons, et scien-
umen. Et feci sic.

CAP. 15.

cce loquere in aures plebis
a sermones prophetiae, quos
nero in os tuum, dicit Domi-
;
fac ut in charta scribantur,
iam fideles et veri sunt.
Ne timeas a cogitationibus
sum te, nec turbent te incre-
i tes dicentium.
uoniam omnis incredulus
edulitate sua morietur.
cce ego induco, dicit Domi-
per orbem terrarum mala,
m, et famem, et mortem, et
tum;
ropter quod superpolluit
q tas omnem terram, et adim-
t unt opera nociva illorum.
ropterea dicit Dominus:
8. Jam non silebo de impieta-
eorum quae irreligiose a-
n nec sustinebo in his quae
q exercent. Ecce sanguis in-
x s et justus clamat ad me, et
e justorum clamant perse-
r ter.

9. Vindicans vindicabo illos, dicit Dominus, et accipiam omnem sanguinem innoxium ex illis ad me.

10. Ecce populus meus quasi grex ad occisionem ducitur, jam non patiar illum habitare in terra Aegypti;

11. sed educam eum in manu potenti et brachio excelso, et percutiam plaga sicut prius, et corrumpam omnem terram ejus.

12. Lugebit Aegyptus, et fundamenta ejus plaga verberata, et castigatione quas inducet ei Deus.

13. Lugebunt cultores operantes terram, quoniam deficient semina eorum ab uredine, et grandine, et a sidere terribili.

14. Vae saeculo, et qui habitant in eo;

15. quia appropinquavit gladius et contritio eorum, et exurget gens contra gentem ad pugnam, et romphaea in manibus eorum.

16. Erit enim inconstabilitio hominibus, et alii aliis invalescentes non curabunt regem suum, et principes viae gestorum suorum in potentia sua.

17. Concupiscet enim homo in civitatem ire, et non poterit.

18. Propter superbiam enim eorum civitates turbabuntur, domus exterentur, homines metuent.

19. Non miserebitur homo proximum suum ad irritum faciendum domos eorum in gladium, ad diripiendas substantias eorum propter famem panis et tribulationem multam.

20. Ecce, ego convoco, dicit Deus, omnes reges terrae ad me verendum, qui sunt ab Oriente, et ab Austro, ab Euro, et a Libano, ad convertendos in se, et reddere quae dederunt illis;

21. sicut faciunt usque hodie electis meis, sic faciam et reddam in sinu eorum. Haec dicit Dominus Deus.

22. Non parcet dextera mea su-

per peccatores, nec cessabit romphaea super effundentes sanguinem innoxium super terram.

23. Exiit ignis ab ira ejus et devoravit fundamenta terrae, et peccatores quasi stramen incensum.

24. Vae eis qui peccant, et non observant mandata mea, dicit Dominus.

25. Non parcam illis. Discedite filii a potestate. Nolite contaminare sanctificationem meam,

26. quoniam novit Dominus omnes qui delinquunt in illum; propterea tradidit eos in mortem, et in occisionem.

27. Jam enim venerunt super orbem terrarum mala, et manebitis in illis. Non enim liberabit vos Deus, propter quod peccastis in eum.

28. Ecce visio horribilis, et facies illius ab oriente.

29. Et exient nationes draconum Arabum in curribus multis, et sicut flatus, eorum numerus fertur super terram, ut jam timeant et trepident omnes qui illos audient

30. carmonii insanientes in ira, et exient ut apri de silva, et advenient in virtute magna, et constabunt in pugnam cum illis, et vastabunt portionem terrae Assyriorum.

31. Et post haec supervalescent dracones nativitatis suae memores, et convertent se conspirantes in virtute magna ad persequendos eos.

32. Isti turbabuntur et silebunt in virtute illorum, et convertent pedes suos in fugam,

33. et a territorio Assyriorum subsessor obsidebit eos, et consumet unum ex illis, et erit timor et tremor in exercitu illorum; et contentio in reges ipsorum.

34. Ecce nubes ab oriente, et a septentrione usque ad meridianum, et facies earum horrida valde, plena irae et procellae,

35. et collident se invic[...]
collident sidus copiosum [...]
terram, et sidus illorum, e[...]
sanguis a gladio usque ad[...]
trem,

36. et fimus hominis usq[...]
substramen cameli, et erit t[...]
et tremor multus super terr[...]

37. et horrebunt qui vide[...]
iram illam, et tremor appre[...]
det illos; et post haec move[...]
tur nimbi copiosi

38. a meridiano et septen[...]
ne, et portio alia ab occiden[...]

39. et superinvalescent ven[...]
oriente, et recludent eam, e[...]
bem quam suscitavit in ir[...]
sidus ad faciendam exterrit[...]
nem ad orientalem ventum e[...]
cidentem violabitur;

40. et exaltabuntur nube[...]
gnae et validae plenae irae, [...]
dus, ut exterreant omnem ter[...]
et inhabitantes eam, et infun[...]
super omnem locum altum [...]
minentem sidus terribile,

41. ignem et grandinem, et [...]
phaeas volantes, et aquas m[...]
ut etiam impleantur omnes [...]
pi, et omnes rivi plenitudi[...]
quarum multarum.

42. Et demolientur civitat[...]
muros, et montes, et colles, [...]
gna silvarum, et foenum p[...]
rum, et frumenta eorum.

43. Et transibunt const[...]
usque Babylonem, et exte[...]
eam;

44. convenient ad ipsam, e[...]
cuibunt eam, et effundent si[...]
et omnem iram super eam, et [...]
ibit pulvis et fumus usque in [...]
lum, et omnes in circuitu l[...]
bunt eam;

45. et qui sub ea remanse[...]
servient his qui exterruerun[...]

46. Et tu Asia concors in s[...]
Babylonis, et gloria person[...]
jus,

47. vae tibi misera propter q[...]
assimilasti ei, et ornasti filias [...]
in fornicatione, ad placendu[...]
gloriandum in amatoribus t[...]

i cum ceperunt semper for-
:a.
,(Odibilem imitata es in om-
n operibus ejus, et in adin-
ionibus ejus; propterea di-
I us:
,(Immittam tibi mala, vidui-
e, paupertatem, et famem, et
dım, et pestem, ad devastan-
: mos tuas a violatione, et
r, et gloria virtutis tuae.
ic Sicut flos siccabitur, cum
:et ardor qui emissus est su-
,
ı infirmaberis ut paupercula
g a et castigata a mulieribus,
na possint te suscipere po-
t et amatores.
2 Numquid ego sic zelabor
d:it Dominus,
3 nisi occidisses electos meos
o ni tempore, exaltans per-
s nem manuum, et dicens su-
ortem eorum, cum inebria-
s s:
Exorna speciem vultus tui?
5 Merces fornicationis tuae
in tuo, propter hoc redditio-
n ccipies.
6 Sicut facies electis meis, di-
minus, sic faciet tibi Deus,
r let te in malum.
7 Et nati tui fame interient;
uhomphaca cades, et civita-
ae conterentur, et omnes
i campo gladio cadent.
8 Et qui sunt in montibus, fa-
eribunt, et manducabunt
n suas, et sanguinem bibent
ı panis et siti aquae.
9 Infelix per maria venies,
r sum accipies mala.
ı Et in transitu allident civi-
e occisam, et exterent ali-
a portionem terrae tuae, et
rtn gloriae tuae extermina-
n rursum revertentes ad Ba-
l em subversam.
61 Et demolita eris illis pro sti-
l et ipsi erunt tibi ignis;
6: et devorabunt te, et civita-
tas, terram tuam et montes
tuos, omnes silvas tuas et lignum
fructiferum igni comburent.
63. Filios tuos captivos ducent,
et censum tuum in praedam ha-
bebunt, et gloriam faciei tuae ex-
terminabunt.

Cap. 16.

1. Vae tibi Babylon et Asia, vae
tibi Aegypte et Syria.
2. Praecingite vos saccis et ci-
liciis, et plangite filios vestros, et
dolete; quoniam appropinquavit
contritio vestra.
3. Immissus est vobis gladius,
et quis est qui avertat illum?
4. Immissus est in vobis ignis,
et quis est qui extinguat illum?
5. Immissa sunt vobis mala, et
quis est qui repellat ea?
6. Numquid repellet aliquis leo-
nem esurientem in silva, aut ex-
tinguet ignem in stipula; mox
quando coeperit ardere?
7. Numquid repellet aliquis sa-
gittam a sagittario forti missam?
8. Dominus fortis immittit ma-
la, et quis est qui repellat ea?
9. Exiit ignis ex iracundia ejus,
et quis est qui extinguat eum?
10. Coruscabit, et quis non ti-
mebit? Tonabit, et quis non pa-
vebit?
11. Dominus comminabitur, et
quis non funditus conteretur a
facie ipsius?
12. Terra tremuit et fundamen-
ta ejus, mare fluctuat de profun-
do, et fluctus ejus disturbabun-
tur, et pisces ejus a facie Domini,
et a gloria virtutis ejus;
13. quoniam fortis dextera ejus
quae arcum tendit; sagittae ejus
acutae quae ab ipso mittuntur,
non deficient, cum coeperint mit-
ti in fines terrae.
14. Ecce mittuntur mala, et non
revertentur donec veniant super
terram.
15. Ignis succenditur, et non ex-
tinguetur, donec consumat fun-
damenta terrae.

16. Quemadmodum non redit sagitta missa a valido sagittario, sic non revertentur mala quae missa fuerint in terram.

17. Vae mihi, vae mihi; quis me liberabit in illis diebus?

18. Initium dolorum et multi gemitus, initium famis et multi interitus, initium bellorum et formidabunt potestates, initium malorum et trepidabunt omnes.

19. In his quid faciam, cum venerint mala?

20. Ecce fames et plaga, et tribulatio, et angustia missa sunt flagella in emendatione,

21. et in his omnibus se non convertent ab iniquitatibus suis, neque flagellorum memores erunt semper.

22. Ecce, erit annonae vilitas super terram, sic ut putent sibi esse directam pacem, et tunc germinabunt mala super terram, gladius, fames, et magna confusio.

23. A fame enim plurimi qui inhabitant terram interient, et gladius perdet ceteros qui superaverint a fame,

24. et mortui sicut stercora projicientur, et non erit qui consoletur eos. Derelinquetur enim terra deserta, et civitates ejus dejicientur.

25. Non derelinquetur qui colat terram, et qui seminet eam.

26. Ligna dabunt fructus, et quis vindemiabit illa?

27. Uva matura fiet, et quis calcabit illam? erit enim locis magna desertio.

28. Cupiet enim homo hominem videre, vel vocem ejus audire.

29. Relinquentur enim de civitate decem, et duo de agro qui absconderint se in densis nemoribus, et scissuris petrarum;

30. quemadmodum derelinquuntur in oliveto et singulis arboribus tres aut quatuor olivae.

31. Aut sicut in vinea vindemiata racemi relinquuntur ab his qui diligenter vineam scrutantur;

32. sic relinquentur in
illis tres aut quatuor ab sc
tibus domos eorum in rom

33. Et relinquetur terra
ta, et agri ejus inveterab
viae ejus, et omnes semit
germinabunt spinas, eo qu
transient homines per eam

34. Lugebunt virgines n
bentes sponsos, lugebunt
res non habentes viros, lu
filiae earum non habentes a
rium;

35. sponsi earum in bell
sumentur, et viri earum i
exterentur.

36. Audite vero ista, et c
cite ea servi Domini.

37. Ecce verbum Domi
cipite illud; ne diis cred
quibus dicit Dominus.

38. Ecce appropinquant
et non tardant.

39. Quemadmodum prae
cum parit in nono mense
suum, appropinquante hor
tus ejus ante horas duas ve
dolores circumeunt ventr
jus, et prodeunte infante d
tre non tardabunt uno pun

40. sic non morabuntur
ad prodeundum super terr
saeculum gemet, et dolor
cumtenebunt illud.

41. Audite verbum, plebs
parate vos in pugnam, et in
sic estote, quasi advenae te

42. Qui vendit, quasi qui
at; et qui emit, quasi qui
turus.

43. Qui mercatur, quas
fructum non capiat; et qui
ficat, quasi non habitaturus.

44. Qui seminat, quasi qu
metet; sic et qui vineam
quasi non vindemiaturus.

45. Qui nubunt, sic quasi
non facturi; et qui non nu
sic quasi vidui.

46. Propter quod qui labo
sine causa laborant:

47. Fructus enim illorum
nigenae metent, et substa

rn rapient, et domos ever-
t,: filios eorum captivabunt,
a ı captivitate et fame gene-
t ıtos suos.
ʒ Et qui negotiantur in rapi-
qıntum diu exornant civita-
ei omos suas, et possessiones
e onas suas,
}.anto magis adzelabor eos
c peccata sua, dicit Dominus:
ɔ.}uomodo zelatur fornica-
mlierem idoneam et bonam
le
ı.ic zelabitur justitia iniqui-
mum exornat se, et accusat
i facie, cum venerit qui de-
laexquirentem omne pecca-
s ɔer terram.
ɪ.ʾropterea nolite similari
e ɔperibus ejus;
ɔ. uoniam adhuc pusillum,
ɔl tur iniquitas a terra, et ju-
ia gnabit in vos.
..on dicat peccator se non
ae; quoniam carbones i-
enbur et super caput ejus,
cit: Non peccavi coram
ɪɔ Deo et gloria ipsius.
. lcce Dominus cognoscet
i.opera hominum, et adin-
ii es illorum, et cogitatio-
ilrum, et corda illorum.
. ixit enim: Fiat terra, et
t; fiat coelum, et factum

.. t in verbo illius stellae
a e sunt, et novit numerum
a m.
. ui scrutatur abyssum, et
ıos illarum; qui mensus est
e,t conceptum ejus.
. ui conclusit mare in me-
qarum, et suspendit terram
r ıuas verbo suo.
. ui extendit coelum quasi
em, super aquas fundavit
.
. ıi posuit in deserto fontes
arn, et super verticem mon-
cus ad emittendum flumi-
b minenti petra, ut potaret
ar
ɔ. ui finxit hominem, et po-
suit cor suum in medio corporis,
et misit ei spiritum, vitam et in-
tellectum,

63. et spiramen Dei omnipoten-
tis qui fecit omnia, et scrutinat o-
mnia absconsa in absconsis ter-
rae.

64. Hic novit adinventionem
vestram, et quae cogitatis in cor-
dibus vestris, peccantes et volen-
tes occultare peccata vestra.

65. Propter quod Dominus scru-
tinando scrutinavit omnia opera
vestra, et traducet vos omnes,

66. et vos confusi eritis cum
processerint peccata vestra co-
ram hominibus, et iniquitates e-
runt, quae accusatores stabunt in
die illo.

67. Quid facietis? aut quomo-
do abscondetis peccata vestra co-
ram Deo et angelis ejus?

68. Ecce judex Deus, timete e-
um. Desinite a peccatis vestris, et
obliviscamini iniquitates vestras
jam agere eas in sempiterno, et
Deus educet vos, et liberabit de
omni tribulatione.

69. Ecce enim incenditur ardor
super vos turbae copiosae, et ra-
pient quosdam ex vobis, et ciba-
bunt idolis occisos;

70. et qui consenserint eis, e-
runt illis in derisum, et in impro-
perium, et in conculcationem.

71. Erit enim locis locus, et in
vicinas civitates exurrectio mul-
ta super timentes Dominum.

72. Erunt quasi insani nemini
parcentes, ad diripiendum et de-
vastandum adhuc timentes Domi-
num.

73. Quia devastabunt et diri-
pient substantias, et de domibus
suis eos ejicient.

74. Tunc parebit probatio ele-
ctorum meorum, ut aurum quod
probatur ab igne.

75. Audite dilecti mei, dicit
Dominus: Ecce adsunt dies tri-
bulationis, et de his liberabo vos.

76. Ne timeatis, nec haesitetis,
quoniam Deus dux vester est.

77. Et qui servat mandata et
praecepta mea, dicit Dominus
Deus ne praeponderent vos pec-
cata vestra, ne superlevent se ini-
quitates vestrae.
78. Vae qui constringuntur a
peccatis suis, et obteguntur ab
iniquitatibus suis, quem-
dum ager constringitur a
et spinis tegitur semita ej
quam non transit homo, et
ditur, et mittitur ad dev
nem ignis.

NOVUM
ESTAMENTUM
VULGATÆ EDITIONIS

JUXTA

eplar ex Typographia Apostolica Vaticana,
Romæ 1592.

correctis corrigendis

ibus correctoriis Romae editis in usum Bibliorum Vatica-
atinorum ann. 1592. 1593. 1598.; nec non substratis lectio-
s Vaticanis illis Bibliis latinis ann. 1590. 1592. 1593. 1598.
inter sese variantibus, additisque locis parallelis.

EDIDIT

LEANDER VAN ESS,
OL. DOCTOR, PROF. EXTRAORD. ET PAROCHUS CATHOLICUS
MARBURGI HASSIÆ.

TUBINGÆ,
SUMTIBUS LUDOVICI FRIDERICI FUES.
1822.

BIBLIA SACRA
ULGATÆ EDITIONIS

JUXTA

mplar ex Typographia Apostolica Vaticana,
Romæ 1592.

correctis corrigendis

ibus correctoriis Romae editis in usum Bibliorum Vatica-
linorum ann. 1592. 1593. 1598.; nec non substratis lectio-
ex Vaticanis illis Bibliis latinis ann. 1590. 1592. 1593. 1598.
iter sese variantibus, additisque locis parallelis.

EDIDIT

LEANDER VAN ESS,
E. DOCTOR, PROF. EXTRAORD. ET PAROCHUS CATHOLICUS
MARBURGI HASSIÆ.

PARS III.

TUBINGÆ,
SUMTIBUS LUDOVICI FRIDERICI FUES.
1822.

SANCTUM

JESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM MATTHÆUM.

CAP. I.

egis JESU CHRISTI, qui ex Maria Virgine nascitur.

Liber generationis Jesu Chri-
fi David †, filii Abraham.
*v.—17. Luc. 3, 23—38. † Rom. 1, 3.
2. braham genuit Isaac. Isaac
e genuit Jacob. Jacob autem
m: Judam, et fratres ejus.
3. udas autem * genuit Pha-
,et Zaram de Thamar. Pha-
atem genuit Esron. Esron
e genuit Aram. * 1 Par. 2, 4—10.
.. ram autem genuit Amina-
). Aminadab autem genuit
aon. Naasson autem genuit
n n.
. almon autem genuit Booz *
I hab. Booz autem genuit
e ex Ruth. Obed autem ge-
t esse. Jesse autem genuit
v regem. * Ruth. 4, 17—22.
. David autem Rex * genuit
.c.onem ex ea, quae fuit U-
te * 2 Reg. 12, 24.
..alomon autem * genuit Ro-
a. Roboam autem ** genuit
i.a. Abias autem † genuit Asa.
R. 11, 43. ** 1 Par. 3, 10. 3 Reg. 14, 31.
† 3 Reg. 15, 8.
8. .sa autem * genuit Josaphat.
..hat autem ** genuit Joram.
ra autem † genuit Oziam.
R. 15. 24. ** 3 Reg. 22, 51. † 1 Par. 3, 11.

9. Ozias autem * genuit Joa-
tham. Joatham autem genuit A-
chaz. Achaz autem † genuit Eze-
chiam. * 2 Par. 26, 23.
† 2 Par. 28, 27. 4 Reg. 16, 1.
10. Ezechias autem * genuit Ma-
nassen. Manasses autem ** ge-
nuit Amon. Amon autem † ge-
nuit Josiam. * 2 Par. 32. 33. 4 Reg. 16. 20.
** 2 Par. 33. 20. 4 Reg. 21, 18. † 2 Par. 33. 25.
11. Josias autem * genuit Je-
choniam †, et fratres ejus in trans-
migratione Babylonis.
* 2 Par. 36, 1. 4 Reg. 21, 24. † 1 Par. 3, 16.
12. Et post transmigrationem
Babylonis Jechonias genuit Sala-
thiel. Salathiel autem genuit Zo-
robabel.
13. Zorobabel autem genuit
Abiud. Abiud autem genuit Elia-
cim. Eliacim autem genuit Azor.
14. Azor autem genuit Sadoc.
Sadoc autem genuit Achim. A-
chim autem genuit Eliud.
15. Eliud autem genuit Elea-
zar. Eleazar autem genuit Ma-
than. Mathan autem genuit Ja-
cob.
16. Jacob autem genuit Joseph
virum Mariae, de qua natus est
JESUS, qui vocatur Christus.
17. Omnes itaque generationes
ab Abraham usque ad David, ge-
nerationes quatuordecim; et a
David usque ad transmigratio-

nemBabylonis,generationes qua-
tuordecim; et a transmigratione
Babylonis usque ad Christum,ge-
nerationes quatuordecim.
18. Christi autem generatio
sic erat: Cum esset desponsata
mater ejus Maria * Joseph, ante-
quam convenirent, inventa est
in utero habens de Spiritu sancto.
* Luc. 1, 27. 35.
19. Joseph autem vir ejus, cum
esset justus, et nollet eam tradu-
cere *, voluit occulte dimittere
eam. * Num. 5, 12. sqq. Deut. 24, 1.
20. Haec autem eo cogitante,
ecce! Angelus Domini apparuit
in somnis ei dicens: Joseph, fili
David! noli timere accipere Ma-
riam conjugem tuam; quod enim
in ea natum est, de Spiritu san-
cto est.
21. Pariet autem filium, et vo-
cabis nomen ejus Jesum *; ipse
enim salvum faciet † populum su-
um a peccatis eorum. * Luc. 1, 31.
† Act. 4, 12.
22. Hoc autem totum factum
est, ut adimpleretur, quod di-
ctum est a Domino per Prophe-
tam dicentem:
23. „Ecce virgo in utero habe-
„bit, et pariet filium; et voca-
„bunt a) nomen ejus Emmanu-
„el, quod est interpretatum: No-
„biscum Deus *." * Jes. 7, 14.
24. Exurgens autem Joseph a
somno, fecit sicut praecepit ei
Angelus Domini, et accepit con-
jugem suam.
25. Et non cognoscebat eam,
donec peperit filium suum pri-
mogenitum; et vocavit nomen
ejus Jesum.

Cap. 2.

Magorum adoratio. Christi fuga in Aegyptum. Infanticidium. Reditus ex Aegypto.

1. Cum ergo natus esset Jesus
in Bethlehem * Juda in diebus He-
rodis regis, ecce! Magi ab Orien-
te venerunt Ierosolymam,
* Gen. 35, 19. Luc. 2, 4. sqq.
2. dicentes: Ubi est qui
est rex Judaeorum? Vidi
mus stellam ejus in Orien
venimus adorare eum.
3. Audiens autem Herod
turbatus est, et omnis Ier
ma cum illo.
4. Et congregans omne
cipes Sacerdotum, et Scril
puli, sciscitabatur ab ei
Christus nasceretur.
5. At illi dixerunt ei: In
lehem * Judae b); sic enin
ptum est per Prophetam: *
6. „Et tu Bethlehem, te
„da, nequaquam minima
„principibus Juda; ex te
„exiet dux, qui regat po
„meum Israel *." * Mic
7. Tunc Herodes, clam
Magis, diligenter didicit
tempus stellae, quae appar
8. et mittens illos in
hem, dixit: Ite, et interro
ligenter de puero; et cur
neritis, renunciate mihi, u
go veniens adorem eum.
9. Qui cum audissent r
abierunt. Et ecce! stella
viderant in Oriente, antec
eos, usque dum veniens
supra, ubi erat puer.
10. Videntes autem stell
visi sunt gaudio magno val
11. Et intrantes domun
nerunt puerum cum Mari
ejus, et procidentes adora
eum; et apertis thesauri
obtulerunt ei munera, a
thus, et myrrham *. * Ps.
Jes. 60, 6. Luc. 2, 16.
12. Et responso accept
mnis, ne redirent ad Her
per aliam viam reversi s
regionem suam.
13. Qui cum recessissent
Angelus Domini apparuit
mnis Joseph, dicens: Surg

a) 1590. vocabitur. b) 1590. Juda. c) 1590. omitt. et.

…e puerum, et matrem ejus,
…ge in Aegyptum, et esto ibi,
…e dum dicam tibi; futurum
…nim, ut Herodes quaerat pu-
…ad perdendum eum.
…Qui consurgens, accepit pu-
…et matrem ejus nocte, et se-
…t in Aegyptum.
1. Et erat ibi usque ad obitum
…dis; ut adimpleretur, quod
…m est a Domino per Prophe-
…licentem: „Ex Aegypto vo-
…i filium meum *." * Hos. 11, 1.
1 Tunc Herodes videns, quo-
a illusus esset a Magis, iratus
…alde; et mittens occidit o-
…pueros, qui erant in Beth-
…,et in omnibus finibus ejus,
…atu et infra, secundum tem-
…quod exquisierat a Magis.
1 Tunc adimpletum est, quod
…m est per Jeremiam prophe-
…icentem:
1 „Vox in Rama audita est,
…atus et ululatus multus; Ra-
…*plorans filios suos, et no-
u consolari, quia non sunt †."
* Gen. 35, 19. † Jer. 31, 15.
1 Defuncto autem Herode,
c Angelus Domini apparuit
…nis Joseph in Aegypto,
2 dicens: Surge, et accipe
…m et matrem ejus, et vade
…ram Israel; defuncti sunt
…, qui quaerebant animam
…e.
2 Qui consurgens, accepit
…m, et matrem ejus, et ve-
…terram Israel.
2 Audiens autem, quod Ar-
…us regnaret in Judaea pro
…de patre suo, timuit illo ire;
…nonitus in somnis, secessit
…tes Galilaeae *. * Infra 3, 13.
2 Et veniens habitavit in ci-
…, quae vocatur Nazareth;
…mpleretur, quod dictum est
…rophetas: „Quoniam Naza-
…e vocabitur *."
* Joh. 1, 46.

Cap. 3.

Praecursor Joannes. Jesus ab eo baptizatur.

1. * In diebus autem illis venit Joannes Baptista praedicans in deserto Judaeae,
* v. 1—12. Marc. 1, 1—8. Luc. 3, 1—18.

2. et dicens: Poenitentiam agite! appropinquavit a) enim regnum coelorum *.
*c. 4, 17. Marc. 6, 12.

3. Hic est enim, qui dictus est b) per Isaiam prophetam dicentem: „Vox clamantis in deserto! Parate viam Domini, rectas facite „semitas ejus *." * Jes. 40, 3.

4. Ipse autem Joannes habebat vestimentum de pilis camelorum, et zonam pelliceam circa lumbos suos; esca autem ejus erat locustae, et mel silvestre.

5. Tunc exibat ad eum Ierosolyma, et omnis Judaea, et omnis regio circa Jordanem;

6. et baptizabantur * ab eo in Jordane, confitentes peccata sua.
* Act. 19, 3. 4.

7. Videns autem multos Pharisaeorum et Sadducaeorum, venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira?

8. Facite ergo fructum dignum poenitentiae!

9. Et ne velitis dicere intra vos: Patrem * habemus Abraham; dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae. * Joh. 8, 33. 39.

10. Jam enim securis ad radicem arborum c) posita est. Omnis ergo arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur.

11. Ego quidem baptizo vos in aqua in poenitentiam; qui autem post me venturus est*, fortior me est, cujus non sum dignus calceamenta portare; ipse vos baptiza-

a) 1590. appropinquabit. b) 1590. de quo dictum est. c) 1590. arboris.

bit in Spiritu sancto, et igni a);
* Joh. 1, 15. 26. 33. Act. 1, 5. 11, 16. 13, 25.

12. cujus ventilabrum in manu sua, et permundabit aream suam, et congregabit triticum suum in horreum *; paleas autem comburet igni b) inextinguibili.
* c. 13, 30.

13. * Tunc venit Jesus a Galilaea in Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo.
* Marc. 1, 9—11. Luc. 3, 21—23.

14. Joannes autem prohibebat eum, dicens: Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me?

15. Respondens autem Jesus, dixit ei: Sine modo! sic enim decet nos implere omnem justitiam. Tunc dimisit eum.

16. Baptizatus autem Jesus, confestim ascendit de aqua; et ecce! aperti sunt ei coeli; et vidit * Spiritum Dei descendentem sicut columbam, et venientem super se. * Joh. 1, 32.

17. Et ecce! vox de coelis, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui *!
* c. 12, 18. 17, 5. 2 Petr. 1, 17.

Cap. 4.

Christi jejunium et tentatio: publice docere incipit: Petrum et Andream, Jacobum et Joannem vocat: Morbos sanat.

1. * Tunc Jesus ductus est in desertum a Spiritu, ut tentaretur a diabolo. * v. 1—11.
Marc. 1, 12. 13. Luc. 4, 1—13.

2. Et cum jejunasset quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, postea esuriit.

3. Et accedens tentator dixit ei: Si Filius Dei es, dic, ut lapides isti panes fiant.

4. Qui respondens dixit: Scriptum est: „Non in solo pane vi„vit homo, sed in omni verbo, „quod procedit de ore Dei *."
* Deut. 8, 3. Sap. 16, 26.

5. Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, et statuit eum super pinnaculum templi;

6. et dixit ei: Si Filius Dei es, mitte te deorsum! Scriptum est enim: „Quia angelis suis manda„vit de te, et in manibus tollent c) „te, ne forte offendas ad lapidem „pedem tuum *." * Ps. 90, 11. 12

7. Ait illi Jesus: Rursum d) scriptum est: „Non tentabis Domi„num Deum tuum *!" * Deut. 6, 16

8. Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde; et ostendit ei omnia regna mundi, et gloriam eorum;

9. et dixit ei: Haec omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.

10. Tunc dicit ei Jesus: Vade satana! Scriptum est enim: „Do„minum Deum tuum adorabis „et illi soli servies *." * Deut. 6, 13

11. Tunc reliquit eum diabolus et ecce! angeli accesserunt et * ministrabant ei. * Joh. 1, 51.

12. Cum autem audisset Jesus quod Joannes traditus esset *, secessit in Galilaeam;
* c. 14, 3. sqq. Marc. 1, 14. Luc. 4, 14.

13. et, relicta civitate Nazareth venit, et habitavit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon et Nephthalim;

14. ut adimpleretur, quod dictum est per Isaiam prophetam

15. „Terra Zabulon, et terra „Nephthalim, via maris trans „Jordanem, Galilaea e) gentium*
* Jes. 9, 1.

16. „Populus qui sedebat f) in „tenebris, vidit lucem magnam „et sedentibus in regione um„brae mortis, lux orta est eis *."
* Jes. 60, 2. seq. Luc. 1, 79.

17. * Exinde coepit Jesus praedicare, et dicere: Poenitentiam agite! appropinquavit g) enim regnum coelorum. * Marc. 1, 14—15

a) 1590. igne. b) 1590. igne. c) 1590. ut in .... tollant. d) 1590. Jesus rursum e) 1590. Galilææ. f) 1590. ambulabat. g) 1590. appropinquabit.

18. Ambulans autem Jesus juxta mare Galilaeae *, vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, et Andream fratrem ejus, mittentes rete in mare, erant enim piscatores. * Marc. 1, 16. seq. Luc. 5, 2—11.
19. Et ait illis: Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum.
20. At illi continuo, relictis retibus, secuti sunt eum.
21. Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Jacobum Zebedaei, et Joannem fratrem ejus, in navi cum Zebedaeo patre eorum, reficientes retia sua; et vocavit eos.
22. Illi autem statim relictis retibus et patre, secuti sunt eum.
23. Et circuibat Jesus totam Galilaeam, docens in synagogis * eorum, et praedicans evangelium regni, et sanans omnem languorem et omnem infirmitatem in populo †. * Luc. 4, 15. 44. Marc. 1, 39. † Marc. 6, 55. 56.
24. Et abiit opinio ejus in totam Syriam, et obtulerunt ei omnes male habentes, variis languoribus et tormentis comprehensos, et qui daemonia habebant, et lunaticos *, et paralyticos; et curavit eos. * c. 17, 14.
25. Et secutae sunt eum turbae multae de Galilaea * et Decapoli, et de Ierosolymis, et de Judaea, et de trans Jordanem. * Marc. 3, 7. Luc. 6, 17.

CAP. 5.

Sermo Christi in Monte. Beatitudines, et christianae perfectionis capita.

1. Videns autem Jesus turbas, ascendit in montem, et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus.
2. Et aperiens os suum docebat eos, dicens:
3. Beati pauperes spiritu *! quoniam ipsorum est regnum coelorum. * Luc. 6, 20. Jes. 57, 15.
4. Beati mites! quoniam ipsi possidebunt terram *. * Ps. 36, 11.
5. Beati, qui lugent! quoniam ipsi consolabuntur *. * Luc. 6, 21. Joh. 4, 14. 7, 37.
6. Beati, qui esuriunt et sitiunt justitiam! quoniam ipsi saturabuntur.
7. Beati misericordes! quoniam ipsi misericordiam consequentur.
8. Beati mundo corde! quoniam ipsi Deum videbunt.
9. Beati pacifici! quoniam filii Dei vocabuntur.
10. Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam! quoniam ipsorum est regnum coelorum *. * Luc. 6, 22. Jac. 1, 12.
11. Beati estis, cum maledixerint vobis a), et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me *; * Luc. 6, 22.
12. gaudete, et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in coelis *. Sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos. * 2 Cor. 4, 17.
13. Vos estis sal terrae! Quodsi sal evanuerit, in quo salietur? Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, et conculcetur ab hominibus *. * Marc. 9, 50.
14. Vos estis lux mundi *! Non potest civitas abscondi supra montem posita; * Phil. 2, 15.
15. neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt.
16. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent * patrem vestrum, qui in coelis est. * Joh. 15, 8.
17. Nolite putare, quoniam ve-

a) 1590. vobis homines.

ni solvere legem, aut prophetas:
non veni solvere, sed adimple-
re *. * Rom. 3, 31.
18. Amen quippe dico vobis,
donec transeat coelum et terra,
iota unum, aut unus apex non
praeteribit a lege, donec omnia
fiant *. * Luc. 16, 17. 21, 33.
19. Qui ergo solverit unum de
mandatis istis minimis, et docue-
rit sic homines, minimus vocabi-
tur in regno coelorum; qui au-
tem fecerit et docuerit, hic ma-
gnus vocabitur in regno coelo-
rum.
20. Dico enim vobis, quia, nisi
abundaverit justitia vestra plus,
quam Scribarum et Pharisaeo-
rum, non intrabitis in regnum
coelorum *. * Luc. 11, 39. 18, 11. 12.
21. Audistis, quia dictum est an-
tiquis: „Non occides! qui autem
„occiderit, reus erit judicio *."
* Exod. 20, 13. Deut. 5, 13.
22. Ego autem dico vobis: Quia
omnis, qui irascitur fratri suo,
reus erit judicio. Qui autem di-
xerit fratri suo, raca! reus erit
concilio. Qui autem dixerit, fa-
tue *! reus erit gehennae ignis.
* 1 Joh. 3, 14. sqq.
23. Si ergo offers munus tuum
ad altare, et ibi recordatus fue-
ris, quia frater tuus habet aliquid
adversum te;
24. relinque ibi munus tuum
ante altare, et vade prius recon-
ciliari fratri tuo; et tunc veniens
offeres munus tuum *. * Marc. 11, 25.
25. Esto consentiens adversa-
rio tuo cito, dum es in via cum
eo; ne forte tradat te adversarius
judici, et judex tradat te ministro,
et in carcerem mittaris *.
* Luc. 12, 58.
26. Amen dico tibi: Non exies
inde, donec reddas novissimum
quadrantem *. * c. 6, 14. 18, 34. 35.
27. Audistis, quia dictum est
antiquis: „Non moechaberis *!"
* Exod. 20, 14. Levit. 20, 10.

28. Ego autem dico vobis: (
omnis, qui viderit mulieren
concupiscendum eam, jam n
chatus est eam in corde suo.
29. Quod si oculus tuus de
scandalizat te; erue eum, et
jice abs te; expedit enim tib
pereat unum membrorum
rum, quam totum corpus t
mittatur in gehennam *.
* Marc. 9, 46—48.
30. Et si dextra manus tua s
dalizat te; abscide a) eam, et
jice abs te; expedit enim tib
pereat unum membrorum
rum, quam totum corpus t
eat in gehennam.
31. Dictum est autem: „(
„cumque dimiserit uxorem
„am, det ei libellum repudii *
* Exod. 21, 24. Levit. 24, 20. Deut. 19
32. Ego autem dico vobis: (
omnis, qui dimiserit uxoren
am, excepta fornicationis ca
facit eam moechari; et qui di
sam duxerit, adulterat *. * c.
Marc. 10, 4—12. Luc. 16, 18. 1 Cor. 7
33. Iterum audistis, quia
ctum est antiquis: „Non perj
„bis! reddes autem Domino
„ramenta tua *!" * Levit. 19,
34. Ego autem dico vobis,
jurare omnino; neque per
lum, quia thronus Dei est *:
* Jes. 66, 1. Act. 7, 49.
35. neque per terram, quia
bellum est pedum ejus; ne
per Ierosolymam, quia civita
magni regis *; * Ps. 47, 2.
36. neque per caput tuum
raveris, quia non potes unum
pillum album facere, aut nigr
37. Sit autem sermo vester:
est! non, non! quod autem
abundantius est, a malo est.
38. Audistis, quia dictum
„Oculum pro oculo, et den
„pro dente *!" * Exod. 21,
Levit. 24, 20. Deut. 19, 21.
39. Ego autem dico vobis,
resistere malo; sed si quis te

a) 1590. abscinde.

…rit in dexteram maxillam
…u praebe illi et alteram.
… Et ei, qui vult tecum a) ju-
… contendere, et tunicam tu-
… llere, dimitte ei et pallium*!
Luc. 6, 29. Rom. 12, 17—19.
… Et quicunque te angaria-
… mille passus, vade cum illo
… duo!
… Qui petit a te, da ei! et vo-
…t mutuari a te, ne avertaris*!
* Luc. 6, 30.
… Audistis, quia dictum est:
…liges proximum tuum*, et o-
… habebis inimicum tuum."
* Lev. 19, 18.
… Ego autem dico vobis: *Di-
… inimicos vestros, benefaci-
…h, qui oderunt vos, et orate
… persequentibus et calumni-
…tius vos; * v. 44—48. Luc. 6, 27. 28. 32—36.
… ut sitis filii patris vestri, qui
… coelis est, qui solem suum ori-
…it super bonos et malos, et
… super justos et injustos.
… Si enim diligitis eos, qui vos
…unt, quam mercedem habe-
…? Nonne et publicani hoc fa-
…?
… Et si salutaveritis fratres
…stos tantum, quid amplius fa-
…? Nonne et Ethnici hoc fa-
…?
… Estote ergo vos perfecti,
… et pater vester coelestis per-
…s est*. * Lev. 11, 44. 19, 2.

Cap. 6.

…nis in Monte continuatio. Eleemosyna …es. Ignoscendum. Jejunium. Pecu…e amor et anxia solicitudo vitanda.

1 Attendite, ne justitiam ve-
…m faciatis coram hominibus*,
… ideamini ab eis; alioquin
…edem non habebitis apud
…em vestrum, qui in coelis est.
* c. 23, 5.
… Cum ergo facis eleemosy-
…, noli tuba canere ante te, sic-
ut hypocritae faciunt in synago-
gis, et in vicis, ut honorificentur
ab hominibus. Amen dico vobis:
Receperunt mercedem suam.
3. Te autem faciente eleemosy-
nam, nesciat sinistra tua, quid fa-
ciat dextera tua;
4. ut sit eleemosyna tua in abs-
condito; et pater tuus, qui videt
in abscondito, reddet tibi*.
* Luc. 14, 14.
5. Et cum oratis, non eritis sic-
ut hypocritae, qui amant in syna-
gogis et in angulis platearum
stantes orare; ut videantur ab
hominibus. Amen dico vobis: Re-
ceperunt mercedem suam.
6. Tu autem, cum oraveris, in-
tra in cubiculum tuum, et clauso
ostio, ora patrem tuum in abs-
condito; et pater tuus, qui videt
in abscondito, reddet tibi.
7. Orantes autem, nolite mul-
tum loqui, sicut Ethnici b); pu-
tant enim, quod in multiloquio
suo exaudiantur*.
* Jes. 1, 15. 3 Reg. 18, 26. sqq.
8. Nolite ergo assimilari eis;
scit enim pater vester, quid opus
sit vobis, antequam petatis eum.
9. Sic ergo vos orabitis*: Pa-
ter noster, qui es in coelis; san-
ctificetur † nomen tuum!
* Luc. 11, 2—4. † Ez. 36, 23.
10. Adveniat regnum tuum!
Fiat voluntas tua, sicut in coelo,
et in terra!
11. Panem nostrum supersub-
stantialem da nobis hodie!
12. Et dimitte nobis debita no-
stra, sicut et nos dimittimus de-
bitoribus nostris!
13. Et ne nos inducas in tenta-
tionem*, sed libera nos a malo.
Amen. * c. 26, 41. Luc. 22, 32. 1 Cor. 10, 13.
14. Si enim dimiseritis homi-
nibus peccata eorum, dimittet et
vobis pater vester coelestis deli-
cta vestra.

a) 1590. in judicio. b) 1590. add. faciunt.

15. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra *.
* c. 18, 21. etc.

16. Cum autem jejunatis, nolite fieri sicut hypocritae tristes; exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.

17. Tu autem, cum jejunas, unge caput tuum, et faciem tuam lava;

18. ne videaris hominibus jejunans *, sed patri tuo, qui est in abscondito; et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.
* Jes. 58, 5. etc.

19. * Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi aerugo et tinea demolitur; et ubi fures effodiunt et furantur; * v. 19—21. Luc. 12, 33. 34. Jac. 5, 2. etc.

20. thesaurizate autem vobis thesauros in coelo *, ubi neque aerugo, neque tinea demolitur; et ubi fures non effodiunt, nec furantur. * c. 19, 21. Luc. 16, 9. 1 Tim. 6, 17—19.

21. Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum.

22. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex; totum corpus tuum lucidum erit *. * Luc. 11, 34 etc.

23. Si autem oculus tuus fuerit nequam; totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebrae sunt; ipsae tenebrae quantae erunt?

24. Nemo potest duobus dominis servire *; aut enim unum odio habebit, et alterum diliget; aut unum sustinebit, et alterum contemnet. Non potestis Deo servire et mammonae.
* Luc. 16, 13. 11, 23. 1 Joh. 2, 15. Jac. 4, 4.

25. *Ideo dico vobis, ne soliciti sitis animae vestrae quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini †. Nonne anima plus est quam esca? et c[...] plus quam vestimentum?
* v. 25—34. Luc. 12, 22—32. † [...] Phil. 4, 6. 1 Petr. 5, 7

26. Respicite volatilia [...] quoniam non serunt, neq[...] tunt, neque congregant i[...] rea; et pater vester coeles[...] scit illa. Nonne vos magis [...] estis illis *?
* c. 10, 31. Hiob 38, 41. Ps. 146, [...]

27. Quis autem vestrum [...] tans potest adjicere ad sta[...] suam cubitum unum?

28. Et de vestimento, q[...] liciti estis? a) Considerat[...] agri quomodo crescunt; n[...] borant, neque nent.

29. Dico autem vobis, qu[...] nec Salomon in omni glor[...] coopertus est sicut unum e[...]

30. Si autem b) foenum [...] quod hodie est, et cras in [...] num mittitur, Deus sic [...] quanto magis vos, modic[...] dei *? * c. 8, 26.

31. Nolite ergo soliciti es[...] centes: Quid manducabimu[...] quid bibemus, aut quo o[...] mur?

32. Haec enim omnia gen[...] quirunt; scit enim pater v[...] quia his omnibus indigetis.

33. Quaerite ergo primu[...] gnum Dei, et justitiam ej[...] haec omnia adjicientur vob[...]
* 1 Tim. 4, 8.

34. Nolite ergo soliciti e[...] crastinum. Crastinus enim [...] solicitus erit sibi ipsi. S[...] diei malitia sua!

Cap. 7.

Sermonis in Monte continuatio altera [...] judicandum temere. Sancta non da[...] nibus. Fiducia in precibus. Summ[...] Augusta porta. Ex fructibus judica[...] Domus supra petram aut arenam [...]

1. * Nolite judicare, ut no[...] dicemini c); * v. 1—6. Luc. 6, [...] Rom. 2, 1. 1 Cor. 4, 5.

a) 1590. estis. b) 1590. Si enim. c) 1590. add. nolite condemnare, et no[...] demnabimini.

quo enim judicio judica-
it, judicabimini; et in qua
isra mensi fueritis, remetie-
vbis.
uid autem vides festucam
lo fratris tui; et trabem in
uo non vides?
ut quomodo dicis fratri
: Sine! ejiciam festucam
lo tuo; et ecce! trabs est
o tuo?
pocrita! ejice primum tra-
oculo tuo; et tunc vide-
icere festucam de oculo
tui.
olite dare sanctum cani-
;eque mittatis margaritas
r ante porcos; ne forte con-
e eas pedibus suis, et con-
irumpant vos.
Petite, et dabitur vobis!
ce, et invenietis! pulsate,
ietur vobis! * v. 7—11.
12. Marc. 11, 24. Luc. 11, 9—13.
5, 7. 14, 13. 16, 23. 1 Joh. 3, 22.
mnis enim, qui petit, acci-
qui quaerit, invenit; et
i aperietur.
ut quis est ex vobis homo,
petierit filius suus panem,
id lapidem porriget ei?
ut si piscem petierit, num-
rpentem porriget ei?
Si ergo vos, cum sitis mali,
bona data dare filiis ve-
quanto magis pater vester,
i coelis est, dabit bona pe-
ils * se? * Jac. 1, 5. 3 Reg. 3, 9. sqq.
Omnia ergo, quaecumque
ut faciant vobis homines,
acite illis *. Haec est enim
e Prophetae.
Luc. 6, 31. etc. Tob. 4, 16.
ntrate per angustam por-
*quia lata porta, et spatiosa
e, quae ducit ad perditio-
multi sunt, qui intrant per
* Luc. 13, 24.
Quam angusta porta, et ar-
est, quae ducit ad vitam;
et pauci sunt, qui inveniunt eam!
15. Attendite a falsis prophe-
tis, qui veniunt ad vos in vesti-
mentis ovium, intrinsecus autem
sunt lupi rapaces *! * c. 24, 4. 5. 24.
1 Joh. 4, 1. Jer. 14, 14.
16. *A fructibus eorum cogno-
scetis eos. Numquid colligunt
de spinis uvas, aut de tribulis fi-
cus? * v. 16—21. c. 12, 33. Luc. 6, 43—46.
17. Sic omnis arbor bona fru-
ctus bonos facit; mala autem ar-
bor malos fructus facit.
18. Non potest arbor bona ma-
los fructus facere; neque arbor
mala bonos fructus facere.
19. Omnis arbor, quae non fa-
cit fructum bonum, excidetur, et
in ignem mittetur *. * Luc. 3, 9.
20. Igitur ex fructibus eorum
cognoscetis eos.
21. Non omnis, qui dicit mihi:
Domine, Domine! intrabit in re-
gnum coelorum; sed qui facit vo-
luntatem Patris mei, qui in coelis
est, ipse intrabit* in regnum coe-
lorum. * Rom. 2, 13. Jac. 1, 22.
22. Multi dicent mihi in illa
die*: Domine, Domine! nonne in
nomine tuo prophetavimus? et in
nomine tuo daemonia†ejecimus?
et in nomine tuo virtutes multas
fecimus? * Luc. 13, 25—27. 6, 46.
† Act. 19, 13.
23. Et tunc confitebor illis:
Quia nunquam novi vos; disce-
dite * a me b), qui operamini ini-
quitatem! * c. 25, 41.
24.*Omnis ergo, qui audit ver-
ba mea haec, et facit ea, assimila-
bitur viro sapienti, qui aedifica-
vit domum suam supra petram.
* Luc. 6, 47—49.
25. Et descendit pluvia, et ve-
nerunt flumina, et flaverunt ven-
ti, et irruerunt in domum illam,
et non cecidit; fundata enim erat
super c) petram.
26. Et omnis, qui audit verba
mea haec, et non facit ea, similis

b. add. frater! b) 1590. add. omnes. c) 1590. supra.

erit viro stultò, qui aedificavit domum suam super arenam.

27. Et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et cecidit; et fuit ruina illius magna.

28. Et factum est, cum consummasset Jesus verba haec, admirabantur turbae super doctrina ejus;

29. erat enim docens eos sicut potestatem habens, et non sicut Scribae eorum a), et Pharisaei *.
* Marc. 1, 22. Joh. 7, 46. 1 Cor. 2, 4.

Cap. 8.

Curatio Leprosi, pueri Centurionis, socrus Petri, et Daemoniacorum. Tempestas sedata. Daemones ejecti porcos invadunt.

1. * Cum autem descendisset de monte, secutae sunt eum turbae multae. * v. 1—4. Marc. 1, 40—45. Luc. 5, 12—14.

2. Et ecce! leprosus veniens, adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare.

3. Et extendens Jesus manum, tetigit eum, dicens: Volo; mundare! Et confestim mundata est lepra ejus.

4. Et ait illi Jesus: Vide! nemini dixeris *; sed vade, ostende te sacerdoti **, et offer munus, quod praecepit Moyses †, in testimonium illis. * c. 9, 30. 12, 16. Marc. 3, 12. 5, 43. 7, 36. ** Luc. 17, 14. † Lev. 14, 2. etc.

5. * Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum Centurio rogans eum,
* v. 5—13. Luc. 7, 1—10.

6. et dicens: Domine! puer meus jacet in domo paralyticus, et male torquetur.

7. Et ait illi Jesus: Ego veniam, et curabo eum.

8. Et respondens Centurio ait: Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum; sed tantum dic verbo, et sanabitu
meus.

9. Nam et ego homo su
potestate constitutus, habe
me milites, et dico huic:
et vadit; et alii b), Veni! et
et servo meo: Fac hoc! et f

10. Audiens autem Jesus
tus est, et sequentibus se
Amen dico vobis, non inve
tam fidem in Israel! c)

11. Dico autem vobis,
multi ab Oriente et Occide
nient, et recumbent cum
ham, et Isaac, et Jacob in
coelorum *; * Mal. 1, 11. Luc.

12. Filii autem regni e
tur in tenebras exteriores*;
erit fletus, et stridor denti
* c. 21, 43. 22, 13. 25, 30.

13. Et dixit Jesus Centu
Vade! et sicut credidisti,
bi *. Et sanatus est puer
hora. * c. 9, 29. 15, 28. Marc.

14. * Et cum venisset Je
domum Petri, vidit socru
jacentem, et febricitantem
* v. 14—17. Marc. 1, 29—34. Luc. 4

15. et tetigit manum ejus,
misit eam febris; et surre
ministrabat eis.

16. Vespere autem facto,
lerunt ei multos daemoni
bentes; et ejiciebat spiritu
bo; et omnes male habent
ravit;

17. Ut adimpleretur, qu
ctum est per Isaiam proph
dicentem: „Ipse infirmitat
„stras accepit, et aegrotat
„nostras portavit*." * J

18. Videns autem Jesus t
multas circum se, jussit
trans fretum *. * Marc. 4, 35. L

19. * Et accedens unus Sc
ait illi: Magister! sequar te,
cumque ieris. * v. 19—22. Luc. 9

20. Et dicit ei Jesus: Vulp
veas habent, et volucres coe

a) 1590. om. eorum. b) 1590 alio. c) 1590. ubi. d) 1590. add. discip

lius autem hominis non
t ibi caput a) reclinet *.
* 2 Cor. 8, 9.
..ius autem de discipulis e-
it li: Domine! permitte me
u ire, et sepelire patrem
..sus autem ait illi: Seque-
e t dimitte mortuos * sepe-
n tuos suos!
.1 5, 6. Apoc. 3 1. Eph. 2, 1. sqq.
. Et ascendente eo in navi-
nsecuti sunt eum discipuli
* v. 23—27. Marc. 4, 36—41.
Luc. 8, 22—25.
. ecce! motus magnus fa-
e in mari, ita ut navicula
itur fluctibus; ipse vero
iat.
. accesserunt ad eum dis-
i us, et suscitaverunt eum,
it: Domine! salva nos,
ni.
t dicit eis Jesus: Quid ti-
eis, modicae fidei? Tunc
n, imperavit ventis et ma-
t cta est tranquillitas ma-
. orro homines mirati sunt
nt: Qualis est hic, quia ven-
m e obediunt ei?
. Et cum venisset b) trans
n in regionem Geraseno-
. ccurrerunt ei duo haben-
monia, de monumentis ex-
e: saevi nimis, ita ut nemo
transire per viam illam.
-4. Marc. 5, 1—17. Luc. 8, 26—37.
. t ecce! clamaverunt di-
: Quid nobis et tibi, Jesu,
e*? Venisti huc ante tem-
quere nos? * Luc. 4, 41.
. rat autem non longe ab
ex multorum porcorum
e.
. aemones autem rogabant
centes: Si ejicis nos hinc,
e os in gregem porcorum.
. t ait illis: Ite! At illi ex-
euntes abierunt in porcos, et ecce! c) impetu abiit totus grex per praeceps in mare; et mortui sunt in aquis.

33. Pastores autem fugerunt; et venientes in civitatem, nuntiaverunt d) omnia, et de eis, qui daemonia habuerant.

34. Et ecce! tota civitas exiit obviam Jesu; et viso eo rogabant e), ut f) transiret a finibus eorum.

Cap. 9.

Paralyticus. Matthaei vocatio. Responsum Pharisaeis et discipulis Baptistae datum. Hæmorrhoyssa. Puellæ mortuæ vita, cæcis duobus visus, et dæmoniaco muto loquela et sanitas reddita.

1. * Et ascendens g) in naviculam, transfretavit, et venit in civitatem suam. * v. 1—8. Marc. 2, 1—12. Luc. 5, 17—26.

2. Et ecce! offerebant ei paralyticum jacentem in lecto. Et videns h) Jesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide, fili! remittuntur tibi peccata tua.

3. Et ecce! quidam de Scribis dixerunt intra se: Hic blasphemat!

4. Et cum vidisset Jesus cogitationes eorum*, dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?
* Marc. 2, 8. Luc. 6, 8. Ioh. 2, 24. etc.

5. Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge, et ambula?

6. Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge! tolle lectum tuum, et vade in domum tuam!

7. Et surrexit, et abiit in domum suam.

8. Videntes autem turbae timuerunt, et glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.

.. add. suum. b) 1590. venisset Jesus. 1592. C. R. 1593. et 1598: venisset. .. 1598. venissent. c) 1590. add. magno. d) 1590. add. haec. e) 1590. .. eum. f) 1590. add. Jesus. g) 1590. add. Jesus. h) 1590. videns autem.

9. * Et cum transiret inde Jesus, vidit hominem sedentem in telonio, Matthaeum nomine. Et ait illi: Sequere me! Et surgens secutus est eum. * v. 9—17. Marc. 2, 13—22. Luc. 5, 27—39.

10. Et factum est discumbente eo in domo, ecce multi publicani, et peccatores venientes, discumbebant cum Jesu, et discipulis ejus.

11. Et videntes Pharisaei, dicebant discipulis ejus: Quare cum publicanis et peccatoribus * manducat Magister vester? * c. 11, 19. Luc. 15, 2. 19, 7.

12. At Jesus audiens, ait: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.

13. Euntes autem discite, quid est: „Misericordiam volo, et non sacrificium*." Non enim veni vocare justos, sed peccatores. * c. 12, 7. 23, 23. Hos. 6, 6. 1 Reg. 15, 22.

14. Tunc accesserunt ad eum discipuli Joannis, dicentes: Quare nos, et Pharisaei, jejunamus frequenter; discipuli autem tui non jejunant?

15. Et ait illis Jesus: Numquid possunt filii sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus; et tunc jejunabunt.

16. Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus; tollit enim plenitudinem ejus a vestimento, et pejor scissura fit.

17. Neque mittunt vinum novum in utres veteres; alioquin rumpuntur utres, et vinum effunditur, et utres pereunt, sed vinum novum in utres novos mittunt, et ambo conservantur.

18. * Haec illo loquente ad eos, ecce! princeps unus accessit, et adorabat eum, dicens: Domine, filia mea modo defuncta est: sed veni, impone manum tuam super eam, et vivet. * v. 18—26. Marc. Luc. 8, 41—56.

19. Et surgens Jesus, se[...] tur eum, et discipuli ejus.

20. Et ecce mulier, qu[...] guinis fluxum patiebatur [...] cim annis, accessit retro, [...] git fimbriam vestimenti eju[...]

21. Dicebat enim intra [...] tetigero tantum vestimen[...] jus, salva ero *. * c. 14, Marc. 3, 10. 6, 56. Luc. 6, 19

22. At Jesus conversus, [...] dens eam, dixit: Confide[...] fides tua te salvam fecit *. [...] va facta est mulier ex illa h[...] * Luc. 17, 19.

23. Et cum venisset Je[...] domum principis, et vidiss[...] cines * et turbam tumultua[...] dicebat: * 2 Par. 35, 25. Jer. [...]

24. Recedite! non est [...] mortua puella, sed dormi[...] deridebant eum. * Ioh. 11,

25. Et cum ejecta esset t[...] intravit, et tenuit manum e[...] et surrexit puella.

26. Et exiit fama haec i[...] versam terram illam *. * 1

27. Et transeunte inde [...] secuti sunt eum duo caeci [...] mantes, et dicentes: Mis[...] nostri, fili David!

28. Cum autem venisse[...] mum, accesserunt ad eum [...] Et dicit eis Jesus: Creditis [...] hoc possum facere vobis? D[...] ei: Utique, Domine!

29. Tunc tetigit oculos e[...] dicens: Secundum fidem ve[...] fiat vobis.

30. Et aperti sunt oculi eo[...] et comminatus est illis Jesu[...] cens: Videte, ne quis sciat [...] * c. 8, 4.

31. Illi autem exeuntes, [...] maverunt eum in tota terra [...]

32. Egressis autem illis, [...] obtulerunt ei hominem mut[...] daemonium habentem. * c. 12, 22. Luc. 11, 14.

a) 1590. ejus, et dixit: Puella surge; et surrexit puella.

. t ejecto daemonio, locu-
s[illegible]utus, et miratae sunt tur-
[illegible]centes: Nunquam appa-
[illegible] in Israel!
. [illegible]arisaei autem dicebant:
[illegible]ipe daemoniorum ejicit
[illegible]es *. * c. 12, 24. Marc. 3, 22.
Luc. 11, 14. 15.
. t circuibat Jesus omnes
[illegible] et castella, docens in syn-
[illegible]orum, et praedicans ev-
[illegible] regni, et curans omnem
[illegible]em, et omnem infirmita-
[illegible]. * c. 4, 23. Marc. 6, 7. Luc. 13, 22.
Act. 10, 38.
[illegible]idens autem turbas, mi-
[illegible]st eis; quia erant vexati,
[illegible]tes sicut oves non haben-
[illegible]orem.
. [illegible]unc dicit discipulis suis:
[illegible]quidem multa, operarii
[illegible]auci *. * Luc. 10, 2.
[illegible]gate ergo Dominum mes-
[illegible]ittat operarios in messem
[illegible]

Cap. 10.

[illegible] nomina. Christi eos mittentis monita.

*[illegible]t convocatis duodecim
[illegible] is suis, dedit illis potesta-
[illegible]ituum immundorum, ut
[illegible]t eos, et curarent omnem
[illegible]em, et omnem infirmita-
† * v. 1—4. Marc. 3, 14—19.
[illegible]—16. † Marc. 6, 7. Luc. 9, 1—6.
[illegible]odecim autem Apostolo-
[illegible]nina sunt haec *: Primus,
[illegible] qui dicitur Petrus, et An-
[illegible]ater ejus; * Act. 1, 13.
[illegible]cobus Zebedaei, et Joan-
[illegible]er ejus; Philippus, et Bar-
[illegible]aeus; Thomas et Matthae-
[illegible]icanus; Jacobus Alphaei,
[illegible]daeus;
[illegible]non Chananaeus, et Judas
[illegible]tes, qui et tradidit eum.
[illegible]s duodecim misit Jesus,
[illegible]iens eis a), dicens: In vi-
[illegible]tium ne abieritis, et in ci-
vitates Samaritanorum ne intraveritis.
6. Sed potius ite ad oves, quae perierunt, domus Israel *.
* c. 15, 24. Act. 13, 46.
7. Euntes autem praedicate, dicentes: Quia appropinquavit regnum coelorum.
8. Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, daemones ejicite *; gratis accepistis, gratis date. * Marc. 16, 17. 18.
9. * Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris; * v. 9—13. Marc. 6, 8—13. Luc. 9, 3. 10, 4.
10. non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam; dignus enim est operarius cibo suo *. * Luc. 10, 7.
11. In quamcunque autem civitatem aut castellum intraveritis, interrogate, quis in ea dignus sit; et ibi manete, donec exeatis *. * Luc. 10, 7.
12. Intrantes autem in domum, salutate eam, dicentes: Pax huic domui!
13. Et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam; si autem non fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos *.
* Luc. 10, 5. sqq.
14. Et quicunque non receperit vos, neque audierit sermones vestros; exeuntes foras de domo, vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris *. * Luc. 9, 5. Act. 13, 51. 18, 6.
15. Amen dico vobis: Tolerabilius erit terrae Sodomorum et Gomorrhaeorum in die judicii, quam illi civitati *. * c. 11, 22—24.
16. Ecce! ego mitto vos sicut oves in medio luporum *. Estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae.
* Luc. 10, 3.
17. Cavete autem ab hominibus! tradent enim vos in conci-

[illegible] add. et.

liis, et in synagogis suis flagella-
bunt vos *; * c. 24, 9. Marc. 13, 9.
Luc. 21, 12. sqq. Act. 5, 40. 12, 1. sqq.
18. et ad praesides *, et ad re-
ges † ducemini propter me, in te-
stimonium illis, et gentibus.
* Act. 23, 33. † Act. 26, 1. sqq.
19. Cum autem tradent vos,
nolite cogitare, quomodo, aut
quid loquamini; dabitur enim
vobis in illa hora, quid loquamini.
20. Non enim vos estis, qui lo-
quimini; sed Spiritus Patris ve-
stri, qui loquitur in vobis *.
* Marc. 13, 11. Luc. 12, 11. 21, 15. Act. 4, 8. 2, 4.
21. Tradet autem frater fra-
trem in mortem, et pater filium;
et insurgent filii in parentes, et
morte eos afficient.
22. Et eritis odio omnibus a)
propter nomen meum; qui autem
perseveraverit usque in finem, hic
salvus erit *. * Marc. 13, 13. Luc. 22, 30.
23. Cum autem persequentur
vos in civitate ista, fugite in ali-
am. Amen dico vobis: Non con-
summabitis civitates Israel, do-
nec veniat Filius hominis.
24. Non est discipulus super
magistrum, nec servus super do-
minum suum *. * Joh. 13, 16. 15, 20.
25. Sufficit discipulo, ut sit sic-
ut magister ejus; et servo, sicut
dominus ejus. Si patremfamilias
Beelzebub * vocaverunt; quanto
magis domesticos ejus?
* c. 9, 34. Joh. 8, 48. 10, 20.
26. Ne ergo timueritis eos. * Ni-
hil enim est opertum, quod non
revelabitur; et occultum, quod
non scietur. * v. 26—32.
Marc. 4, 22. Luc. 8, 17. Luc. 12, 1—9.
27. Quod dico vobis in tene-
bris, dicite in lumine; et quod in
aure auditis, praedicate super
tecta.
28. Et nolite timere eos, qui
occidunt corpus; animam autem
non possunt occidere; sed potius
timete eum, qui potest et animam
et corpus perdere in gehennam.

a) 1590, add. hominibus.

29. Nonne duo passe[...]
vaeneunt; et unus ex illis [...]
det super terram sine P[...]
stro?
30. Vestri autem capill[...]
omnes numerati sunt.
31. Nolite ergo timere [...]
passeribus meliores esti[...]
32. Omnis ergo, qui c[...]
tur me coram hominibu[...]
tebor et ego eum cora[...]
meo, qui in coelis est.
33. Qui autem negav[...]
coram hominibus, negab[...]
eum coram Patre meo, qu[...]
lis est *. * Marc. [...]
Luc. 9, 26. 12, 8. 9. 2 Tim. [...]
34. * Nolite arbitrari, [...]
cem venerim mittere in [...]
non veni pacem mittere, [...]
dium. * v. 34—36. Luc. 12, [...]
35. Veni enim separare [...]
nem adversus patrem su[...]
liam adversus matrem s[...]
nurum adversus socrum s[...]
* v. 21.
36. et inimici hominis [...]
stici ejus.
37. Qui amat patrem [...]
trem plus quam me, non [...]
dignus; et qui amat filiu[...]
liam super me, non est [...]
gnus *. * Luc. 14, 2[...]
38. Et qui non accipit [...]
suam, et sequitur me, no[...]
dignus *. * v. 38. 39. 16, 2[...]
Marc. 8, 34. sqq. Luc. 9, 23. sqq. J[...]
39. Qui invenit animam [...]
perdet illam; et qui per[...]
animam suam propter me [...]
niet eam.
40. Qui recipit vos, me r[...]
et qui me recipit, recipit [...]
qui me misit. * Luc. 10, 16. J[...]
41. Qui recipit prophe[...]
nomine prophetae, mer[...]
prophetae accipiet; et qu[...]
pit justum in nomine just[...]
cedem justi accipiet.
42. Et quicunque potum [...]

u ex minimis istis calicem
a rigidae tantum in nomine
q li; amen dico vobis, non
l mercedem suam *.
* Marc. 9, 41. Matth. 25, 40.

CAP. 11.

Ioanni respondet, eum prædicat, reprehendit, Patrem laudat, laborantes invitat.

factum est, cum consum-
Jesus, praecipiens duode-
d cipulis suis, transiit inde,
o ret, et praedicaret in ci-
i is eorum.
Ioannes autem, cum audis-
vinculis † opera Christi,
e duos de discipulis suis,
*h 3.sqq. † v. 2—19. Luc. 7, 18—35.
illi: Tu es, qui venturus
a alium exspectamus?
respondens Jesus, ait il-
ntes renuntiate Ioanni,
distis, et vidistis:
ceci vident, claudi ambu-
prosi mundantur, surdi
, mortui resurgunt *, pau-
evangelizantur; *c. 15, 30.
Luc. 7, 11. sqq.
beatus est, qui non fuerit
dizatus in me *. *c. 13, 56. sqq.
Ioh. 6, 66. 1 Cor. 1, 23.
lis autem abeuntibus, coe-
esus dicere ad turbas de Io-
Quid existis in desertum
r arundinem vento agita-
?
Sed quid existis videre? Ho-
mollibus vestitum? Ecce!
libus vestiuntur, in domi-
um sunt.
Sed quid existis videre? Pro-
a? Etiam dico vobis, et plus
prophetam *! *Luc. 1, 76.
Hic est enim, de quo scri-
st: „Ecce! ego mitto an-
meum ante faciem tuam,
praeparabit viam tuam ante
*. *Mal. 3, 1. 4, 5. Marc. 1, 2.
men dico vobis: Non sur-
ter natos mulierum major
Baptista; qui autem mi-
nor est in regno coelorum, major
est illo.
12. A diebus autem Ioannis
Baptistae usque nunc regnum
coelorum vim patitur, et violenti
rapiunt illud *. *Luc. 16, 16.
13. Omnes enim prophetae et
lex, usque ad Ioannem, prophe-
taverunt.
14. Et si vultis recipere, ipse
est Elias, qui venturus est *.
* c. 17, 12. Marc. 9, 11. sqq. Luc. 1, 17.
15. Qui habet aures audiendi,
audiat.
16. Cui autem similem aestima-
bo generationem istam? Similis
est pueris sedentibus in foro, qui
clamantes coaequalibus,
17. dicunt: Cecinimus vobis,
et non saltastis; lamentavimus,
et non planxistis.
18. Venit enim Ioannes neque
manducans neque bibens *, et di-
cunt: Daemonium habet!
* c. 3, 4. Luc. 7, 33.
19. Venit filius hominis man-
ducans et bibens, et dicunt *: Ec-
ce! homo vorax, et potator vini,
publicanorum et peccatorum a-
micus. Et justificata est sapientia
a filiis suis. * c. 9, 11.
20. Tunc coepit exprobrare ci-
vitatibus, in quibus factae sunt
plurimae virtutes ejus; quia non
egissent poenitentiam.
21. * Vae tibi, Corozain! vae
tibi Bethsaida! quia, si in Tyro
et Sidone factae essent virtutes,
quae factae sunt in vobis; olim
in cilicio et cinere poenitentiam
egissent. * v. 21—23. Luc. 10, 13—15.
22. Verumtamen dico vobis:
Tyro et Sidoni remissius erit in
die judicii, quam vobis *. *c. 10, 15.
23. Et tu Capharnaum! num-
quid usque in coelum exaltabe-
ris? Usque in infernum descen-
des! Quia, si in Sodomis factae
fuissent virtutes, quae factae sunt
in te, forte mansissent usque in
hanc diem.

24. Verumtamen dico vobis: Quia terrae Sodomorum remissius erit in die judicii, quam tibi*.
* Luc. 12, 47. Joh. 15, 22.

25. In illo tempore respondens Jesus dixit*: Confiteor tibi, Pater! Domine coeli et terrae! quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. * v. 25—27. Luc. 10, 21. sqq. 1 Cor. 1, 27.

26. Ita Pater! quoniam sic fuit placitum ante te.

27. Omnia mihi tradita sunt * a Patre meo; et nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare †. * c. 28, 18. Joh. 3, 35. 17, 2. Eph. 1, 22. Phil. 2, 9—11. † Joh. 1, 18. 7, 28. 29.

28. Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos *. * Jer. 31, 25.

29. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum, et humilis corde; et invenietis requiem animabus vestris.

30. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve *.
* c. 23, 4. 1 Joh. 5, 3. Jer. 6, 16.

Cap. 12.

Christus Discipulos excusat; manum aridam, et dæmoniacum mutum ac cæcum sanat; Pharisæis et Scribis respondet.

1. In illo tempore * abiit Jesus per sata sabbato; discipuli autem ejus esurientes, coeperunt vellere spicas †, et manducare.
* Marc. 2, 23—28. Luc. 6, 1—5. † Deut. 23, 25.

2. Pharisaei autem videntes, dixerunt ei: Ecce! discipuli tui faciunt, quod non licet [a]) facere sabbatis.

3. At ille dixit eis: Non legistis, quid fecerit David *, quando esuriit, et qui cum eo erant [b]):
* 1 Reg. 21, 6.

4. Quomodo intravit in domum Dei, et panes propositionis * comedit, quos non licebat ei e
neque his, qui cum eo eran
solis sacerdotibus †?
* Levit. 24, 5—9. † Exod. 29, 32.

5. Aut non legistis in lege
sabbatis sacerdotes in t
sabbatum violant *, et sine
ne sunt? * Numer. 28, 9.

6. Dico autem vobis, qui
plo major est hic.

7. Si autem sciretis, qui
„Misericordiam volo, et n
„crificium *;" nunquam co
nassetis innocentes. * Ho
1 Reg. 15, 22.

8. Dominus enim est Fili
minis etiam sabbati.

9. Et cum inde transiis
venit in synagogam eorum.
* v. 9—14. Marc. 3, 1—6. Luc. 6, (

10. Et ecce! homo manu
bens aridam; et interrog
eum, dicentes: Si licet sal
curare *? ut accusarent eu
* Luc. 13, 14. 14, 3. Joh. 9, 1(

11. Ipse autem dixit illis
erit ex vobis homo, qui h
ovem unam, et si cecideri
sabbatis in foveam, nonne
bit, et levabit eam?

12. Quanto magis meli
homo ove? Itaque licet sal
benefacere.

13. Tunc ait homini: Ex
manum tuam! Et extendit,
stituta est sanitati sicut alte

14. Exeuntes autem Phar
consilium faciebant adver
um *, quomodo perderent
* Joh. 5, 18. 11, 53.

15. Jesus autem sciens re
inde; et secuti sunt eum mu
curavit eos omnes,

16. et praecepit eis, ne ma
stum eum facerent *; * c. 8, 4

17. ut adimpleretur, qu
ctum est per Isaiam Proph
dicentem:

18. „Ecce puer meus, qu
„legi, dilectus meus, in quo
„co

a) 1590. add. eis. b) 1590. erant?

o placuit animae meae. Po-
a spiritum meum super eum,
j licium gentibus nuntiabit."
ç „Non contendet, neque
a abit, neque audiet aliquis
ı ateis vocem ejus;
:c,arundinem quassatam non
ɔringet, et linum fumigans
ɔextinguet *, donec ejiciat
l ictoriam judicium;
* Ez. 34, 16.
1 „et in nomine ejus gentes
cıbunt." * * Jes. 42, 1. sqq.
2* Tunc oblatus est ei dae-
n m habens, caecus, et mu-
. curavit eum ita, ut loque-
ı et videret. * v. 22—32.
Mrc. 3, 20—30. Luc. 11, 14—23.
3 t stupebant omnes turbae,
i bant: Numquid hic est fi-
avid * ? * c. 9, 27.
4 Pharisaei autem audientes,
e nt: Hic non ejicit daemo-
. isi in Beelzebub * principe
n niorum. * c. 9, 34.
5 esus autem sciens * cogita-
n eorum, dixit eis: Omne re-
u divisum contra se, desola-
ur et omnis civitas, vel do-
s visa contra se, non stabit.
* c. 9, 4.
6 Et si satanas satanam ejicit,
e us se divisus est; Quomo-
e o stabit regnum ejus?
7 Et si ego in Beelzebub eji-
cemones; filii vestri in quo
e nt? Ideo ipsi judices vestri
n
8 Si autem ego in spiritu Dei
i daemones; igitur pervenit
re regnum Dei.
9 At quomodo potest quis-
n intrare in domum fortis,
a ejus diripere, nisi prius
g erit fortem? et tunc do-
n llius diripiet.
o Qui non est mecum, contra
e; et qui non congregat me-
n spargit *. * Marc. 9, 40.
1 deo dico vobis: Omne pec-
catum et blasphemia remittetur
hominibus; Spiritus autem blas-
phemia a) non remittetur.
32. Et quicunque dixerit ver-
bum contra Filium hominis, re-
mittetur ei; qui autem dixerit
contra Spiritum sanctum, non re-
mittetur ei, neque in hoc saeculo,
neque in futuro *. * Luc. 12, 10.
Hebr. 6, 4—6. 10, 26.
33. Aut facite arborem bonam,
et fructum ejus bonum; aut faci-
te arborem malam, et fructum e-
jus malum; siquidem ex fructu
arbor agnoscitur.
34. Progenies viperarum! quo-
modo potestis bona loqui, cum
sitis mali? Ex abundantia enim
cordis os loquitur.
35. Bonus homo de bono the-
sauro profert bona; et malus ho-
mo de malo thesauro profert ma-
la *. * Luc. 6, 45.
36. Dico autem vobis: Quoni-
am omne verbum otiosum, quod
locuti fuerint homines, reddent
rationem de eo in die judicii.
37. Ex verbis enim tuis justifi-
caberis, et ex verbis tuis con-
demnaberis.
38. *Tunc responderunt ei qui-
dam de Scribis et Pharisaeis, di-
centes: Magister! volumus a te
signum † videre. * v. 38—42.
Luc. 11, 29—32.
† c. 16, 1. Marc. 8, 11. Joh. 6, 30.
39. Qui respondens, ait illis:
Generatio mala et adultera si-
gnum quaerit; et signum non *
dabitur ei, nisi signum Jonae Pro-
phetae. * c. 13, 58. 16, 4.
40. Sicut enim fuit Jonas * in
ventre ceti tribus diebus, et tri-
bus noctibus; sic erit Filius ho-
minis in corde terrae tribus die-
bus, et tribus noctibus. * Jon. 2, 1.
41. Viri Ninivitae surgent in
judicio cum generatione ista, et
condemnabunt eam; quia poeni-
tentiam egerunt in praedicatione

a) blasphemia

Jonae *. Et ecce! plus quam Jo-
nas hic. * Jon. 3, 5.
42. Regina austri surget in ju-
dicio cum generatione ista, et
condemnabit eam; quia venit * a
finibus terrae audire sapientiam
Salomonis, et ecce! plus quam
Salomon hic. * 3 Reg. 10, 1. 2 Par. 9, 1.
43. * Cum autem immundus spi-
ritus exierit ab homine, ambulat
per loca arida, quaerens requiem,
et non invenit, * v. 43—45.
Luc. 11, 24—26.
44. tunc dicit: Revertar in do-
mum meam, unde exivi; et veni-
ens invenit eam vacantem, scopis
mundatam, et ornatam.
45. Tunc vadit, et assumit se-
ptem alios spiritus secum nequi-
ores se, et intrantes habitant ibi;
et fiunt novissima hominis illius
pejora prioribus. Sic erit et ge-
nerationi huic pessimae.
46. * Adhuc eo loquente ad tur-
bas, ecce mater ejus et fratres
stabant foris, quaerentes loqui
ei. * v. 46—50. Marc. 3, 31—35.
Luc. 8, 19—21.
47. Dixit autem ei quidam: Ec-
ce! mater tua, et fratres * tui fo-
ris stant, quaerentes te.
* c. 13, 55. Marc. 6, 3.
48. At ipse respondens dicenti
sibi ait: Quae est mater mea? et
qui sunt fratres mei?
49. Et extendens manum in dis-
cipulos suos, dixit: Ecce! mater
mea, et fratres mei.
50. Quicunque enim fecerit vo-
luntatem Patris mei, qui in coelis
est, ipse meus frater, et soror, et
mater est.

Cap. 13.

Parabolae seminantis, lolii, grani sinapis, fermenti, thesauri, margaritae, sagenae. Jesus in patria despectus.

1. * In illo die exiens Jesus de
domo, sedebat secus mare.
* v. 1—23. Marc. 4, 1—20. Luc. 8, 4—15.
2. Et congregatae sunt a
turbae multae, ita ut in navi
ascendens sederet; et omn
ba stabat in littore.
3. Et locutus est eis multa
rabolis, dicens: Ecce! ex
seminat, seminare a);
4. et dum seminat, quaed
ciderunt secus viam; et ve
volucres coeli, et comeder
5. Alia autem ceciderunt
trosa, ubi non habebant t
multam; et continuo exort
quia non habebant altitu
terrae.
6. Sole autem orto aes
runt; et quia non habeban
cem, aruerunt.
7. Alia autem ceciderunt
nas; et creverunt spinae,
focaverunt ea.
8. Alia autem ceciderunt
ram bonam; et dabant fr
aliud centesimum, aliud se
mum, aliud trigesimum.
9. Qui habet aures aud
audiat!
10. Et accedentes discip
xerunt ei: Quare in parab
queris eis?
11. Qui respondens, ai
Quia vobis datum est mys
steria regni coelorum; il
tem non est datum *. * c.
Joh. 15, 15.
12. Qui enim habet, dabi
et abundabit; qui autem n
bet, et quod habet, aufere
eo *. * c. 25, 29. Joh. 15,
13. Ideo in parabolis l
eis; quia videntes non vid
audientes non audiunt, ne
telligunt.
14. Et adimpletur b) in e
phetia Isaiae dicentis: „
„tu audietis, et non intell
„et videntes videbitis, et r
„debitis."
15. „Incrassatum est en
„populi hujus, et auribus

a) 1590. add. semen suum. b) 1590. ut adimpleatur.

audierunt, et oculos suos
serunt: ne quando videant
is, et auribus audiant, et
e intelligant, et convertan-
et sanem eos."* *Jes. 6, 9. 10.
. 12, 40. Act. 28, 26. Rom. 11, 8.
Vestri autem beati oculi,
ident; et aures vestrae, quia
unt*. * Luc. 10, 23. 24.
Amen quippe dico vobis:
multi prophetae* et justi cu-
nt videre, quae videtis, et
derunt; et audire, quae au-
et non audierunt.
* 1 Petr. 1, 10 sqq.
8 Vos ergo audite parabolam
antis.
Omnis, qui audit verbum
et non intelligit, venit ma-
rapit, quod seminatum est
de ejus; hic est, qui secus
eminatus est.
Qui autem super petrosa
tus est; hic est, qui verbum
et continuo cum gaudio ac-
illud;
non habet autem in se radi-
d est temporalis. Facta au-
ibulatione et persecutione
r verbum, continuo scan-
tur.
Qui autem seminatus est in
; hic est, qui verbum audit,
icitudo saeculi istius, et
a divitiarum, suffocat ver-
et sine fructu efficitur.
Qui vero in terram bonam
tus est; hic est, qui audit
m, et intelligit, et fructum
et facit aliud quidem cen-
um, aliud autem sexagesi-
aliud vero trigesimum.
Aliam parabolam proposuit
icens: Simile factum est re-
coelorum homini, qui se-
it bonum semen in agro
* Marc. 4, 26.
25 Cum autem dormirent ho-
, venit inimicus ejus, et su-
minavit zizania in medio
ti, et abiit.

26. Cum autem crevisset herba, et fructum fecisset; tunc apparuerunt et zizania.

27. Accedentes autem servi patrisfamilias, dixerunt ei: Domine! nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Unde ergo habet zizania?

28. Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei: Vis, imus, et colligimus ea?

29. Et ait: Non! ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis et triticum.

30. Sinite utraque crescere usque ad messem, et in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, et alligate ea in fasciculos ad comburendum; triticum autem congregate in horreum meum.

31. * Aliam parabolam proposuit eis dicens: Simile est regnum coelorum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo; * v. 31. 32. Marc. 4, 30—32. Luc. 13, 18 sq.

32. quod minimum quidem est omnibus seminibus; cum autem creverit, majus est omnibus oleribus, et fit arbor; ita ut volucres coeli veniant, et habitent in ramis ejus.

33. Aliam * parabolam locutus est eis: Simile est regnum coelorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae satis tribus, donec fermentatum est totum. * Luc. 13, 21.

34. Haec omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas; et sine parabolis non loquebatur eis *;
* Marc. 4, 33 sq.

35. ut impleretur, quod dictum erat per Prophetam dicentem: „Aperiam in parabolis os meum, „eructabo abscondita a constitu„tione mundi." * * Ps. 77, 2.

36. Tunc, dimissis turbis, venit in domum; et accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Edissere

nobis parabolam zizaniorum a-
gri.
37. Qui respondens ait illis:
Qui seminat bonum semen, est Fi-
lius hominis.
38. Ager autem est mundus. Bo-
num vero semen, hi sunt filii re-
gni *. Zizania autem, filii sunt
nequam †. * 1 Cor. 3, 9. † 1 Joh. 3, 8.
39. Inimicus autem, qui semi-
navit ea, est diabolus. Messis ve-
ro, consummatio saeculi est. Mes-
sores autem, angeli sunt.
40. Sicut ergo colliguntur ziza-
nia, et igni a) comburuntur; sic
erit in consummatione saeculi.
41. Mittet filius hominis ange-
los suos, et colligent de regno e-
jus omnia scandala, et eos, qui fa-
ciunt iniquitatem,
42. et mittent eos in caminum
ignis. Ibi erit fletus, et stridor
dentium.
43. Tunc justi fulgebunt sicut
sol in regno Patris eorum *. Qui
habet aures audiendi, audiat!
* Dan. 12, 3.
44. Simile est regnum coelo-
rum thesauro abscondito in agro,
quem qui invenit homo, abscon-
dit, et prae gaudio illius vadit, et
vendit universa, quae habet, et
emit agrum illum.
45. Iterum simile est regnum
coelorum homini negotiatori,
quaerenti bonas margaritas,
46. inventa autem una pretio-
sa margarita, abiit, et vendidit o-
mnia, quae habuit, et emit eam.
47. Iterum simile est regnum
coelorum sagenae missae in ma-
re, et ex omni genere piscium
congreganti *, * c. 22, 10.
48. quam, cum impleta esset,
educentes, et secus littus sedentes
elegerunt bonos in vasa, malos
autem foras miserunt.
49. Sic erit in consummatione
saeculi: exibunt angeli, et sepa-
rabunt malos de medio justorum,
50. et mittent eos in cami
ignis; ibi erit fletus, et st
dentium.
51. Intellexistis haec om
Dicunt ei: Etiam!
52. Ait illis: Ideo omnis
ba doctus in regno coeloru
milis est homini patrifami
qui profert de thesauro suo
et vetera.
53. Et factum est, cum con
masset Jesus parabolas i
transiit inde.
54. * Et veniens in patria
am †, docebat eos in synago
orum, ita ut mirarentur, et
rent: Unde huic sapientia
et virtutes? * v. 54—58.
Marc. 6, 1—6. † c. 2, 23.
55. Nonne hic est fabri fili
Nonne mater ejus dicitur M
et fratres † ejus, Jacobus e
seph, et Simon, et Judas?
* Luc. 4, 22. Joh. 6, 42. † c. 12, 46. sqq. M
56. Et sorores ejus, non
mnes apud nos sunt? Unde
huic omnia ista?
57. Et scandalizabantur i
Jesus autem dixit eis: Ne
propheta sine honore, nisi i
tria sua, et in domo sua *.
* Luc. 4, 24. Joh. 4, 44.
58. Et non fecit ibi vi
multas, propter increduli
illorum.

CAP. 14.

Caput Joannis præmium puellæ. Inf
rati. Panes et pisces multiplicati. I
supra mare ambulans.

1. * In illo tempore audiv
rodes Tetrarcha famam Jes
* v. 1—12. Marc. 6, 14—29.
Luc. 9, 7—9. 3, 19. 20.
2. et ait pueris suis: Hic e
annes Baptista *! ipse surr
mortuis, et ideo virtutes op
tur in eo. * c. 16, 14.
3. Herodes enim tenuit
nem, et alligavit eum; et p

a) 1590. igne.

rcerem propterHerodiadem
em fratris sui.
4 Dicebat enim illi Joannes:
licet tibi habere eam *.
* Levit. 18, 16.
5 Et volens illum occidere, ti-
u populum; quia sicut pro-
m eum habebant *. * c. 21, 26.
6 Die autem natalis Herodis
it filiaHerodiadis in medio,
cuit Herodi.
7 Inde cum juramento pollici-
st ei dare, quodcunque po-
set ab eo.
8 At illa praemonita a matre
la mihi, inquit, hic in disco
Joannis Baptistae!
9 Et contristatus est rex; pro-
juramentum a) autem, et eos,
ariter recumbebant, jussit
r
10 Misitque, et decollavit Jo-
n in carcere.
11 Et allatum est caput ejus in
c, et datum est puellae, et at-
natri suae.
12 Et accedentes discipuli ejus,
nt corpus ejus, et sepelie-
illud; et venientes nuntia-
it Jesu.
13 *Quod cum audisset Jesus,
sit inde in navicula b), in lo-
desertum seorsum; et cum
sent turbae, secutae sunt
pedestres de civitatibus.
* v. 13—21. Marc. 6, 31—44. Luc. 9, 10—17. Joh. 6, 2—15.
14 Et exiens vidit turbam mul-
et misertus * est eis, et cura-
nguidos eorum. * c. 9, 36.
15 Vespere autem facto, acces-
rit ad eum discipuli ejus, di-
s: Desertus est locus, et ho-
ja praeteriit; dimitte turbas,
ntes in castella, emant sibi

16 Jesus autem dixit eis: Non
bent necesse ire; date illis vos
ucare!

17. Responderunt ei: Non habemus hic nisi quinque panes, et duos pisces *. * c. 15, 36.

18. Qui ait eis: Afferte mihi illos huc!

19. Et cum jussisset turbam discumbere super foenum, acceptis quinque panibus, et duobus piscibus, aspiciens in coelum benedixit, et fregit, et dedit discipulis panes, discipuli autem c) turbis.

20. Et manducaverunt omnes, et saturati sunt. Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos.

21. Manducantium autem fuit numerus quinque millia virorum, exceptis mulieribus et parvulis.

22. * Et statim compulit Jesus discipulos ascendere in naviculam, et praecedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas.
* v. 22—36. Marc. 6, 45—56. Joh. 6, 15—21.

23. Et dimissa turba, ascendit in montem solus orare. Vespere autem facto solus erat ibi *.
* Luc. 6, 12.

24. Navicula autem in medio mari jactabatur fluctibus; erat enim contrarius ventus.

25. Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos ambulans super d) mare.

26. Et videntes eum super e) mare ambulantem, turbati sunt, dicentes: Quia phantasma est! Et prae timore clamaverunt *.
* Luc. 24, 37.

27. Statimque Jesus locutus est eis, dicens: Habete fiduciam! ego sum, nolite timere.

28. Respondens autem Petrus dixit: Domine! si tu es, jube me ad te venire super aquas.

29. At ipse ait: Veni! Et descendens Petrus de navicula, ambulabat super aquam, ut veniret ad Jesum.

30. Videns vero ventum vali-

a) 1590. jusjurandum. b) 1590. naviculam. c) 1590. add. dederunt. d) 1590. supra. e) 1590. supra.

dum, timuit; et cum coepisset mergi, clamavit dicens: Domine! salvum me fac.

31. Et continuo Jesus extendens manum, apprehendit eum, et ait illi: Modicae fidei! quare dubitasti?

32. Et cum ascendissent a) in naviculam, cessavit ventus.

33. Qui autem in navicula erant, venerunt, et adoraverunt eum, dicentes: Vere Filius Dei es!

34. Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesar.

35. Et cum cognovissent eum viri loci illius, miserunt in universam regionem illam, et obtulerunt ei omnes male habentes;

36. et rogabant eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent. Et quicunque tetigerunt, salvi facti sunt.

Cap. 15.

Pharisaeorum falsae Traditiones. Chananaea. Infirmi sanati. Multiplicati iterum panes et pisces.

1. * Tunc accesserunt ad eum ab Ierosolymis Scribae, et Pharisaei, dicentes: *v.1—20. Marc.7,1—23.

2. Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem b) seniorum? Non enim lavant manus suas, cum panem manducant.

3. Ipse autem respondens ait illis: Quare et vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit:

4. „Honora patrem, et matrem;" et: „Qui maledixerit patri, vel „matri, morte moriatur *."
*Exod.20,12. 21,17. Levit.20,9. Deut.5,16.

5. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri, vel matri: Munus quodcunque est ex me, tibi proderit *, * Marc.7, 11.12.

6. et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam. Et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

7. Hypocritae! bene p[...] tavit de vobis Isaias, dicen[...]

8. „Populus hic labiis [...] „norat; cor autem eorum [...] „est a me.

9. „Sine causa autem [...] „me, docentes doctrinas, e[...] „data hominum." *
* Jes. 29, 13.

10. Et convocatis ad se [...] dixit eis: Audite, et intelli[...]

11. Non quod intrat in os [...] quinat hominem; sed quo[...] cedit ex ore, hoc coinqui[...] minem *. * Rom. 14, 14. Ti[...]

12. Tunc accedentes di[...] ejus, dixerunt ei: Scis, qu[...] risaei, audito verbo hoc, s[...] lizati sunt?

13. At ille respondens a[...] mnis plantatio, quam non [...] vit Pater meus coelestis, e[...] bitur *. * Act. 5. 38.

14. Sinite illos! caeci s[...] duces caecorum. Caecus [...] si caeco ducatum praestet, in foveam cadunt.* *c.13,16.

15. Respondens autem [...] dixit ei: Edissere nobis p[...] lam istam.

16. At ille dixit: Adhuc sine intellectu estis *? *c[...]

17. Non intelligitis, quia [...] quod in os intrat, in ventr[...] dit, et in secessum emittitu[...]

18. Quae autem proced[...] ore, de corde exeunt, et e[...] quinant hominem.

19. De corde enim exeu[...] gitationes malae, homicidi[...] ulteria, fornicationes, fur[...] sa testimonia, blasphemiae[...]

20. Haec sunt, quae co[...] nant hominem. Non lotis [...] manibus manducare, non [...] quinat hominem.

21. * Et egressus inde Jes[...] cessit in partes Tyri et Sido[...]
* v. 21—31. Marc. 7, 24—31.

22. Et ecce! mulier Chan[...]

a) 1590. ascendisset. b) 1590. traditiones.

nus illis egressa clamavit,
e ei: Miserere mei Domine
l vid! filia mea male a dae-
n vexatur.
3 Qui non respondit ei ver-
n Et accedentes discipuli e-
r gabant eum, dicentes: Di-
t am! quia clamat post nos.
4 pse autem respondens ait*:
i um missus, nisi ad oves, quae
i unt domus Israel. *c. 10, 6.
5 At illa venit, et adoravit
n icens: Domine! adjuva me.
6 Qui respondens ait: Non
l num sumere panem filio-
n et mittere canibus*. *c. 7, 6.
7 At illa dixit: Etiam Domi-
am et catelli edunt de mi-
ae cadunt de mensa domi-
n suorum.
8 Tunc respondens Jesus, ait
:) mulier! magna est fides
; at tibi, sicut vis. Et sanata
fi a ejus ex illa hora.
9 Et cum transisset inde Je-
nit secus mare Galilaeae;
s ndens in montem, sedebat

o Et accesserunt ad eum tur-
ultae, habentes secum mu-
ecos, claudos, debiles, et
multos; et projecerunt eos
es ejus, et curavit eos,
i ita ut turbae mirarentur,
es mutos loquentes, clau-
abulantes, caecos videntes;
gnificabant Deum Israel.
*c. 11, 5.
2 *Jesus autem, convocatis
ulis suis, dixit: Misereor
, quia triduo jam perseve-
t ecum, et non habent, quod
n icent; et dimittere eos je-
onolo, ne deficiant in via.
* v. 32—39. Marc. 8, 1—10.
3 Et dicunt ei discipuli: Unde
o obis in deserto panes tan-
saturemus turbam tantam?
Et ait illis Jesus: Quot ha-
panes? At illi dixerunt: Se-
et paucos pisciculos.

35. Et praecepit turbae, ut dis-
cumberent super terram.
36. Et accipiens septem panes,
et pisces, et gratias agens, fregit,
et dedit discipulis suis, et discipu-
li dederunt populo*. *c. 14, 19.
37. Et comederunt omnes, et
saturati sunt. Et quod superfuit
de fragmentis, tulerunt septem
sportas plenas.
38. Erant autem, qui manduca-
verunt, quatuor millia hominum,
extra parvulos et mulieres.
39. Et, dimissa turba, ascendit
in naviculam; et venit in fines
Magedan.

Cap. 16.

Pharisaeorum et Sadducaeorum fermentum. Petri confessio et merces. Mors et resurrectio Christi ab ipso praedictae. Abnegatio sui.

1. *Et accesserunt ad eum Pha-
risaei et Sadducaei tentantes; et
rogaverunt eum, ut signum de
coelo ostenderet eis. *v. 1—12.
Marc. 8, 11—21.
2. At ille respondens, ait illis:
Facto vespere dicitis: Serenum
erit, rubicundum est enim coe-
lum*; *Luc. 12, 54.
3. et mane: Hodie tempestas,
rutilat enim triste coelum.
4. Faciem ergo coeli dijudicare
nostis; signa autem temporum
non potestis scire*? Generatio
mala et adultera signum quaerit;
et signum non dabitur ei, nisi si-
gnum Jonae prophetae †. Et re-
lictis illis, abiit. *c. 11, 4. †c. 12, 39. sqq.
5. Et cum venissent discipuli
ejus trans fretum, obliti sunt pa-
nes accipere.
6. Qui dixit illis: Intuemini, et
cavete a fermento Pharisaeorum
et Sadducaeorum*. *Luc. 12, 1.
1 Cor. 5, 6.
7. At illi cogitabant intra[a]) se
dicentes: Quia panes non acce-
pimus!
8. Sciens autem Jesus, dixit:

[a]) 90. inter se.

Quid cogitatis intra a) vos, modicae fidei! quia panes non habetis?

9. Nondum intelligitis, neque recordamini quinque panum in quinque millia hominum, et quot cophinos sumpsistis *? * c. 14, 17. sqq.

10. Neque septem panum in quatuor millia hominum, et quot sportas sumpsistis *? * c. 15, 34. sqq.

11. Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis: Cavete a fermento Pharisaeorum et Sadducaeorum?

12. Tunc intellexerunt, quia non dixerit cavendum a fermento panum, sed a doctrina Pharisaeorum et Sadducaeorum.

13. * Venit autem Jesus in partes Caesareae Philippi; et interrogabat discipulos suos, dicens: Quem dicunt homines esse Filium hominis? * v. 13—28. Marc. 8, 27—39. Luc. 9, 18—27.

14. At illi dixerunt: Alii Joannem Baptistam *, alii autem Eliam, alii vero Jeremiam, aut unum ex prophetis. * c. 14, 2.

15. Dicit illis Jesus: Vos autem, quem me esse dicitis?

16. Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus, Filius Dei vivi *! * Joh. 1, 49. 6, 68. sqq.

17. Respondens autem Jesus, dixit ei: Beatus es, Simon Bar-Jona! quia caro et sanguis non revelavit * tibi, sed Pater meus, qui in coelis est. * 1 Cor. 2, 14. 12, 3. 1 Joh. 4, 15.

18. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus*, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam; et portae inferi non praevalebunt adversus eam. * Joh. 1, 42.

19. Et tibi dabo claves * regni coelorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis †. * Jes. 22, 22. † c. 18, 18. Joh. 20, 23.

20. Tunc praecepit discipulis suis, ut nemini dicerent, qui[a] esset Jesus Christus.

21. Exinde coepit Jesus [osten]dere discipulis suis, quia op[orte]ret eum ire Ierosolymam, e[t mul]ta pati a Senioribus, et Scri[bis, et] principibus Sacerdotum, et [occi]di, et tertia die resurgere*. * c. 17, 9. 22. 20, 18. sqq. 26, 32. Luc. [...] Joh. 10, 17. sq.

22. Et assumens eum Pe[trus], coepit increpare illum di[cens]: Absit a te, Domine! non er[it tibi] hoc! * Joh. 11, 8.

23. Qui conversus, dixit [Petro]: Vade post me, satana *! sc[anda]lum es mihi! quia non sapi[s ea], quae Dei sunt, sed ea, quae [homi]num. * 1 Reg. 19, 22.

24. Tunc Jesus dixit disc[ipulis] suis: Si quis vult post me ve[nire], abneget semet ipsum, et [tollat] crucem suam, et sequatur m[e]. * c. 10, 38. sq.

25. Qui enim voluerit an[imam] suam salvam facere, perdet [eam]; qui autem perdiderit anima[m su]am propter me, inveniet ea[m]. * Luc. 17, 33. Joh. 11, 25.

26. Quid enim prodest ho[mini], si mundum universum luc[retur], animae vero suae detrime[ntum] patiatur? Aut quam dabit [homo] commutationem pro anima [sua]?

27. Filius enim hominis v[entu]rus est in gloria Patris su[i cum] angelis suis; et tunc redde[t uni]cuique secundum opera eju[s]. * c. 25, 31. Act. 17, 31.

28. Amen dico vobis: sun[t qui]dam de hic stantibus, qui no[n gu]stabunt mortem, donec vi[deant] Filium hominis venientem i[n re]gno suo*. * c. 26, 64.

CAP. 17.

Christi transfiguratio. Joannes Elias. [...]ticus. Virtus fidei. Christi mors iteru[m prae]dicta. Didrachma. Stater in ore p[iscis] inventus.

1. * Et post dies sex assun[psit b)] Jesus Petrum, et Jacobum e[t ...]

a) 1590. inter. b) 1590. 1593. assumpsit. C. R. 1593. assumit.

e fratrem ejus †, et ducit a)
ı montem excelsum seor-
* v. 1—13. Marc. 9, 1—13.
-36. † c. 26, 37. Marc. 13, 3. Luc. 8, 51.
ransfiguratus est ante eos.
plenduit facies ejus sicut
estimenta autem ejus facta
na sicut nix.
t ecce! apparuerunt illis
s et Elias cum eo loquentes.
espondens autem Petrus,
l Jesum: Domine! bonum
ı hic esse; si vis, faciamus
r tabernacula: tibi unum,
s unum, et Eliae unum.
lluc eo loquente, ecce!
e ucida obumbravit eos. Et
vox de nube, dicens: Hic
ius meus dilectus, in quo
ne complacui; ipsum au-
* Marc. 1, 11. 2 Petr. 1, 16. sqq.
t audientes discipuli ceci-
n in faciem suam, et timue-
lde.
t accessit Jesus, et tetigit
citque eis: Surgite, et no-
ti ere!
l vantes autem oculos suos,
em viderunt, nisi solum Je-
.
t descendentibus illis de
t praecepit eis Jesus, dicens:
ni dixeritis visionem, donec
u hominis a mortuis resur-
* c. 16, 21.
interrogaverunt eum dis-
l dicentes: Quid ergo Scri-
unt, quod Eliam oporteat
n venire*? * Mal. 4, 5.
At ille respondens, ait eis:
uidem venturus est, et re-
omnia.
2 Dico autem vobis, quia E-
jn venit*, et non cognove-
t um; sed fecerunt in eo,
eumque voluerunt. Sic et
u hominis passurus est ab
* c. 11, 10. 14.
3 Tunc intellexerunt disci-
puli, quia de Joanne Baptista di-
xisset eis.
14.* Et cum venisset ad turbam,
accessit ad eum homo genibus
provolutus ante eum, dicens: Do-
mine! miserere filio meo, quia
lunaticus est, et male patitur; nam
saepe cadit in ignem, et crebro
in aquam. * v. 14—21. Marc. 9, 14—29.
Luc. 9, 37—43.
15. Et obtuli eum discipulis tu-
is*; et non potuerunt curare eum.
* c. 10, 1.
16. Respondens autem Jesus,
ait: O generatio incredula et per-
versa! quousque ero vobiscum?
usquequo patiar vos? Afferte huc
illum ad me!
17. Et increpavit illum Jesus;
et exiit ab eo daemonium; et cu-
ratus est puer ex illa hora.
18. Tunc accesserunt discipuli
ad Jesum secreto, et dixerunt:
Quare nos non potuimus ejicere
illum?
19. Dixit illis Jesus: Propter
incredulitatem vestram. Amen
quippe dico vobis: Si habueritis
fidem, sicut granum sinapis, di-
cetis monti huic: Transi hinc il-
luc b)! et transibit, et nihil im-
possibile erit vobis*. * c. 21, 21.
Luc. 17, 6. 1 Cor. 13, 2.
20. Hoc autem genus non ejici-
tur, nisi per orationem et jejuni-
um.
21. * Conversantibus autem eis
in Galilaea, dixit illis Jesus: Fi-
lius hominis tradendus est in ma-
nus hominum; * v. 21. sqq.
Marc. 9, 30—33. Luc. 9, 44. 45.
22. et occident eum, et tertia
die resurget*. Et contristati sunt
vehementer. * c. 16, 21.
23. Et cum venissent Caphar-
naum, accesserunt, qui didrach-
ma accipiebant, ad Petrum, et di-
xerunt ei: Magister vester non
solvit didrachma*? * Exod. 30, 13. sqq.
24. Ait: Etiam! Et cum intras-

a) ...e. duxit. b) 1590. om. illuc.

set in domum, praevenit eum Jesus, dicens : Quid tibi videtur, Simon ? Reges terrae, a quibus accipiunt tributum vel censum ? a filiis suis ? an ab alienis ?

25. Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Jesus : Ergo liberi sunt filii.

26. Ut autem non scandalizemus * eos, vade ad mare, et mitte hamum ; et eum piscem, qui primus ascenderit, tolle ; et aperto ore ejus, invenies staterem; illum sumens, da eis pro me et te.
* c. 5, 15.

Cap. 18.

Humilitas. Scandalum. Ovis perditæ parabola. Fraterna correctio data. Ligatio et Solutio in terra. Injuriæ condonatio. Parabola de Rege cum servis rationem ineunte.

1. * In illa hora accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes : Quis, putas, major est in regno coelorum ? * v. 1—9. Marc. 9, 33—49. Luc. 9, 46—50.

2. Et advocans Jesus parvulum, statuit eum in medio eorum ,

3. Et dixit : Amen dico vobis , nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum coelorum *. * c. 19, 14.

4. Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste ; hic est major in regno coelorum.

5. Et qui susceperit unum parvulum talem in nomine meo, me suscipit.

6. Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt; expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris *. * Luc. 17, 2.

7. Vae mundo a scandalis! Necesse est enim, ut veniant scandala ; verumtamen vae homini illi, per quem scandalum venit.

8. Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te ; abscid
um, et projice abs te ! bon
bi est ad vitam ingredi de
vel claudum, quam duas m
vel duos pedes habentem m
ignem aeternum *. * c. 5,

9. Et si oculus tuus scan
te; erue eum, et projice abs
num tibi est cum uno ocul
tam intrare, quam duos ocu
bentem mitti in gehennam i

10. Videte ! ne contemn
num ex his pusillis; dico en
bis : Quia angeli * eorum i
lis semper vident faciem
mei, qui in coelis est. * Ps
Hebr. 1, 14.

11. Venit enim Filius h
salvare, quod perierat *.
Luc. 15, 4. sqq. 19, 10. 1 Tim. 1

12. Quid vobis videtur?
rint alicui centum oves , e
verit una ex eis ; nonne rel
nonaginta novem in monti
vadit quaerere eam, quae er

13. Et si contigerit , ut i
at eam ; amen dico vobis
gaudet super eam magis ,
super nonaginta novem ,
non erraverunt.

14. Sic non est volunta
Patrem vestrum, qui in coe
ut pereat unus de pusillis i

15. Si autem peccaverit
frater tuus ; vade , et corr
um inter te et ipsum solum
audierit, lucratus eris fratr
um ;* * Luc. 17, 3. Gal. 6, 1. Jac.

16. si autem te non aud
adhibe tecum adhuc unun
duos, ut in ore duorum vel
testium stet omne verbum
* Deut. 19, 15.

17. Quod si non audieri
dic ecclesiae! Si autem eccl
non audierit , sit tibi sicut
cus et publicanus *. * 2 The

18. Amen dico vobis :
cumque alligaveritis supe
ram, erunt ligata et in coel

a) 1590. abscinde.

eımque solveritis super ter-
ı, runt soluta et in coelo *.
* c. 16, 19.
9 Iterum dico vobis : Quia si
vobis consenserint super
a, de omni re quamcumque
ent, fiet illis a Patre meo,
i coelis est *; * c. 7, 7. 8.
o ubi enim sunt duo vel tres
gati in nomine meo, ibi
i medio eorum *. * c. 28, 20.
1. Tunc accedens Petrus ad
xit: Domine! quoties pec-
iti me frater meus, et dimit-
e*? usque septies? * c. 6, 14.
2. Dicit illi Jesus: Non dico
que septies, sed usque se-
ies septies.
3 Ideo assimilatum est re-
coelorum homini regi, qui
rationem ponere cum ser-
is.
Et cum coepisset rationem
e, oblatus est ei unus, qui
et ei decem millia talenta.
5. Cum autem non haberet,
edderet, jussit eum domi-
us venumdari, et uxorem
t filios, et omnia, quae ha-
a et reddi.
6. Procidens autem servus il-
abat eum dicens: Patienti-
e in me, et omnia reddam
!
Misertus autem dominus
lius, dimisit eum, et debi-
misit ei.
8 Egressus autem servus ille,
t unum de conservis suis,
ebat ei centum denarios;
ns suffocabat eum, dicens:
, quod debes!
9 Et procidens conservus e-
gabat eum, dicens: Patien-
abe in me, et omnia reddam
!
o Ille autem noluit; sed abi-
misit eum in carcerem, do-
dderet debitum.
identes autem conservi e-
jus, quae fiebant, contristati sunt valde; et venerunt, et narraverunt domino suo omnia, quae facta fuerant.

32. Tunc vocavit illum dominus suus, et ait illi: Serve nequam! omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me;

33. nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum?

34. Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum.

35. Sic et Pater meus coelestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.

CAP. 19.

De Matrimonio, Eunuchis, divitiis.

1. *Et factum est, cum consummasset Jesus sermones istos, migravit a Galilaea, et venit in fines Judaeae trans Jordanem,

* v. 1—12. Marc. 10, 1—12.

2. et secutae sunt eum turbae multae, et curavit eos ibi.

3. Et accesserunt ad eum Pharisaei tentantes eum, et dicentes: Si licet homini dimittere uxorem suam, quacunque ex causa [a]).

4. Qui respondens ait eis: Non legistis: Quia, qui fecit hominem ab initio, „masculum et feminam „fecit eos [b]);" et dixit:

5. „Propter hoc dimittet homo „patrem et matrem, et adhaere„bit uxori suae, et erunt duo in „carne una *." * Gen. 2, 24.

6. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.

7. Dicunt illi: Quid ergo Moyses mandavit * dare libellum repudii, et dimittere? * Deut. 24, 1.

8. Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permi-

---

a) 1590. ex causa? b) 1590. eos?

sit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non fuit sic.

9. Dico autem vobis: Quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur; et qui dimissam duxerit, moechatur*.
* c. 5, 32. Luc. 16, 18.

10. Dicunt ei discipuli ejus: Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.

11. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est*. * 1 Cor. 7, 9. 17.

12. Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt; et sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus; et sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt * propter regnum coelorum. Qui potest capere, capiat! * 1 Cor. 7, 27.

13. * Tunc oblati sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret, et oraret. Discipuli autem increpabant eos. * v. 13—15. Marc. 10, 13—16. Luc. 18, 15—17.

14. Jesus vero ait eis: Sinite parvulos! et nolite eos prohibere ad me venire; talium est enim regnum coelorum*. * c. 18, 3.

15. Et cum imposuisset eis manus, abiit inde.

16. * Et ecce! unus accedens, ait illi: Magister bone! quid boni faciam, ut habeam vitam aeternam? * v. 16—30. Marc. 10, 17—31. Luc. 18, 18—30.

17. Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Unus est bonus Deus! Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata *! * Luc. 10, 26—28.

18. Dicit illi: Quae? Jesus autem dixit: „Non homicidium fa„cies; Non adulterabis; Non fa„cies furtum; Non falsum testi„monium dices;

19. „Honora patrem tuum et „matrem tuam;" et, „Diliges pro„ximum tuum sicut teipsum*."
* Exod. 20, 13—16. Levit. 19, 18.

20. Dicit illi adolescens: Omnia haec custodivi a) a juv[entute] mea; quid adhuc mihi dee[st?]

21. Ait illi Jesus: Si vis [perfe]ctus esse, vade, vende b) [quae] habes, et da pauperibus! [et ha]bebis thesaurum in coel[o; et] veni, sequere me! * c.

22. Cum audisset autem [ado]lescens verbum, abiit trist[is; erat] enim habens multas posses[siones.]

23. Jesus autem dixit di[scipu]lis suis: Amen dico vobis[, quia] dives difficile intrabit in r[egnum] coelorum *. * c. 13, 22.

24. Et iterum dico vobi[s: Fa]cilius est camelum per fo[ramen] acus transire, quam divit[em in]trare in regnum coelorum.

25. Auditis autem his, di[scipu]li mirabantur valde, dic[entes:] Quis ergo poterit salvus es[se?]

26. Aspiciens autem Jes[us, di]xit illis: Apud homines h[oc im]possibile est; apud Deum [autem] omnia possibilia sunt.

27. Tunc respondens P[etrus] dixit ei: Ecce! nos reliq[uimus] omnia, et secuti sumus te[; quid] ergo erit nobis?

28. Jesus autem dixit illis: [Amen] dico vobis, quod vos, q[ui se]cuti estis me, in regenerat[ione,] cum sederit Filius hominis [in se]de majestatis suae*, sedeb[itis et] vos super sedes duodecim[, judi]cantes duodecim tribus Isr[ael.]
* Luc. 22, 29. sq. Act. 3, 21.

29. Et omnis, qui reliquer[it do]mum, vel fratres, aut soror[es, aut] patrem, aut matrem, aut ux[orem,] aut filios, aut agros, propt[er no]men meum, centuplum acc[ipiet,] et vitam aeternam possideb[it.]

30. Multi autem erunt [primi] novissimi, et novissimi prim[i.]
* c. 20, 16. Luc. 13, 30.

CAP. 20.

Operarii in vinea. Christi passio iteru[m prae]dicta. Filii Zebedaei. Caeci Jericho[ntini.]

1. Simile est regnum coel[orum]

a) 1590. om. a juventute mea. b) 1590. add. omnia.

n patrifamilias, qui exiit
onane conducere operari-
vieam suam.
onventione autem facta
o rariis ex denario diurno,
s in vineam suam.
Egressus circa horam ter-
, idit alios stantes in foro
o,
elixit illis: Ite et vos in vi-
n eam! et quod justum fue-
ao vobis.
I autem abierunt. Iterum
n xiit circa sextam et no-
h am; et fecit similiter.
C ca undecimam vero exiit,
it alios stantes, et dicit il-
ul hic statis tota die otiosi?
Icunt ei: Quia nemo nos
uit. Dicit illis: Ite et vos
n m meam!
(m sero autem factum es-
li t Dominus vineae procu-
i uo: Voca operarios, et
e llis mercedem! incipiens
simis usque ad primos.
Cm venissent ergo qui cir-
ne cimam horam venerant,
p unt singulos denarios.
. enientes autem et primi,
t i sunt, quod plus essent
p ri; acceperunt autem et
i gulos denarios.
. Et accipientes murmura-
versus patremfamilias,
. licentes: Hi novissimi u-
o fecerunt, et pares illos
s cisti, qui portavimus pon-
d i et aestus!
. t ille respondens uni eo-
, xit: Amice! non facio ti-
n riam; nonne ex denario
v isti mecum?
. Tolle, quod tuum est, et
volo autem et huic novis-
ire sicut et tibi.
. Aut, non licet mihi, quod
icere? An oculus tuus ne-
st, quia ego bonus sum?
. Sic erunt novissimi primi,

et primi novissimi*. Multi enim
sunt vocati, pauci vero electi.
* c. 19, 30. Luc. 13, 30.

17. *Et ascendens Jesus Iero-
solymam, assumpsit duodecim di-
scipulos secreto, et ait illis:
* v. 17—19. Marc. 10, 32—34. Luc. 18, 31—34.

18. Ecce! ascendimus Ieroso-
lymam, et Filius hominis tradetur
principibus Sacerdotum, et Scri-
bis, et condemnabunt eum morte;

19. et tradent eum gentibus*
ad illudendum, et flagellandum,
et crucifigendum, et tertia die re-
surget †. * c. 27, 2. † c. 16, 21.

20. *Tunc accessit ad eum ma-
ter filiorum Zebedaei cum filiis
suis adorans et petens aliquid ab
eo. * v. 20—28. Marc. 10, 35—45.

21. Qui dixit ei: Quid vis? Ait
illi: Dic, ut sedeant hi duo filii
mei, unus ad dexteram tuam, et
unus ad sinistram, in regno tuo.

22. Respondens autem Jesus,
dixit: Nescitis, quid petatis! Po-
testis bibere calicem*, quem ego
bibiturus sum? Dicunt ei: Pos-
sumus! * Joh. 18, 11.

23. Ait illis: Calicem quidem
meum bibetis; sedere autem ad
dexteram meam vel sinistram,
non est meum, dare vobis, sed
quibus paratum est a Patre meo*.
* c. 25, 34.

24. Et audientes decem, indi-
gnati * sunt de duobus fratribus.
* Luc. 22, 24. sqq.

25. Jesus autem vocavit eos ad
se, et ait: Scitis, quia principes
gentium dominantur eorum; et
qui majores sunt, potestatem ex-
ercent in eos.

26. Non ita erit inter vos; sed
quicunque voluerit inter vos ma-
jor fieri, sit vester minister*;
* c. 18, 4. 23, 11.

27. et qui voluerit inter vos
primus esse, erit vester servus;

28. sicut filius hominis non ve-
nit ministrari, sed ministrare*,
et dare animam suam, [a]) redem-

---
10. add. in.

ptionem pro multis†. * Joh. 13, 4. sqq. Phil. 2, 7. sqq. † c. 18, 11. Gal. 1, 4. Eph. 1, 7. 1 Petr. 1, 18. sqq. 1 Tim. 2, 6.

29. * Et egredientibus illis ab Jericho, secuta est eum turba multa; * v. 29—34. Marc. 10, 46—52. Luc. 18, 35—43.

30. et ecce! duo caeci sedentes secus viam, audierunt, quia Jesus transiret, et clamaverunt, dicentes: Domine! miserere nostri, fili David!

31. Turba autem increpabat eos, ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine! miserere nostri, fili David!

32. Et stetit Jesus, et vocavit eos, et ait: Quid vultis, ut faciam vobis?

33. Dicunt illi: Domine! ut aperiantur oculi nostri.

34. Misertus autem eorum Jesus, tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, et secuti sunt eum.

Cap. 21.

Triumphalis Christi ingressus Ierosolymam. Venditores templo ejecti. Ficus exarescens. Principes Sacerdotum confutati. Parabolæ de duobus filiis, et de homicidis vinitoribus.

1. * Et cum appropinquassent Ierosolymis, et venissent Bethphage ad montem Oliveti; tunc Jesus misit duos discipulos, * v. 1—11. Marc. 11, 1—10. Luc. 19, 29—44. Ioh. 12, 12—15.

2. dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est! et statim invenietis asinam alligatam, et pullum cum ea; solvite, et adducite mihi!

3. Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite: quia Dominus his opus habet; et confestim dimittet eos.

4. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur, quod dictum est per Prophetam dicentem:

5. „Dicite filiae Sion: Ecce! „Rex tuus venit tibi mansuetus, „sedens super asinam, et pullum „filium subjugalis.*" * Zach. 9, 9. Jes. 62, 11.

6. Euntes autem discipu runt, sicut praecepit illis

7. et adduxerunt asinam lum; et imposuerunt su vestimenta sua, et eum sedere fecerunt.

8. Plurima autem turb verunt vestimenta sua in autem caedebant ramos d ribus, et sternebant in vi

9. turbae autem, quae debant, et quae sequebant mabant, dicentes: Hosan David! Benedictus, qui nomine Domini; hosann tissimis!

10. Et cum intrasset Ie mam, commota est univer tas, dicens: Quis est hic?

11. Populi autem dic Hic est Jesus propheta a Na Galilaeae!

12. * Et intravit Jesus i plum Dei; et ejiciebat vendentes et ementes in t et mensas nummulariorum thedras vendentium colum vertit; * v. 12—16. Marc. 11, Luc. 19, 45—48.

13. et dicit eis: Scriptu „Domus mea domus or „vocabitur;" * vos autem illam speluncam latronum * Jes. 56, 7. Jer. 7, 11.

14. Et accesserunt ad eu ci et claudi in templo; et s eos.

15. Videntes autem pri Sacerdotum, et Scribae n lia, quae fecit, et pueros cl tes in templo, et dicentes: na filio David! indignati s

16. et dixerunt ei: Audi isti dicunt? Jesus autem di Utique! Nunquam legistis: „ex ore infantium et lacte „perfecisti laudem *?" *

17. * Et relictis illis, abii extra civitatem in Bethani bique mansit. * v. 17— Marc. 11, 11—14. 19—26.

18. Mane autem revert civitatem, esuriit.

9 Et videns fici arborem u-
cus viam, venit ad eam; et
il venit in ea, nisi folia tan-
, ait illi: Nunquam ex te fru-
scatur in sempiternum! Et
fcta est continuo ficulnea*.
* Luc. 13, 6. 7.
o Et videntes discipuli, mi-
int, dicentes: Quomodo
tiuo aruit!
1. Respondens autem Jesus,
i Amen dico vobis, si ha-
r s fidem*, et non haesita-
t, non solum de ficulnea fa-
ised et si monti huic dixeri-
Tlle, et jacta te in mare! fiet.
* c. 17, 19.
2. t omnia quaecunque petie-
oratione credentes, acci-
* c. 7, 7.
3. * Et cum venisset in tem-
maccesserunt ad eum docen-
rincipes Sacerdotum, et
ices populi, dicentes: In qua
nte haec facis? Et quis tibi
it anc potestatem? * v. 23—32.
Mrc. 11, 27—33. Luc. 20, 1—8.
Respondens Jesus dixit eis:
rogabo vos et ego unum ser-
m; quem si dixeritis mihi,
g vobis dicam, in qua pote-
e aec facio.
5. Baptismus Ioannis unde e-
? coelo? an ex hominibus?
Il cogitabant inter se, dicen-

6. Si dixerimus: e coelo; di-
nbis: Quare ergo non cre-
iss illi? Si autem dixerimus:
minibus; timemus turbam;
n enim habebant Ioannem
ut rophetam*. * c. 14, 5.
7 Et respondentes Jesu, di-
u: Nescimus! Ait illis et ip-
Nec ego dico vobis, in qua
e ate haec facio.
8 Quid autem vobis videtur?
m quidam habebat duos fili-
eaccedens ad primum dixit:
li vade hodie, operare in vi-
nea.

29. Ille autem respondens, ait: Nolo! Postea autem, poenitentia motus, abiit.

30. Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens, ait: Eo, domine! et non ivit.

31. Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis Jesus: Amen dico vobis, quia publicani et meretrices praecedent vos in regnum Dei.

32. Venit enim ad vos Ioannes in via justitiae*, et non credidistis ei; publicani autem, et meretrices crediderunt ei; vos autem videntes, nec poenitentiam habuistis postea, ut crederetis ei.
* c. 3, 1. sqq. c. 22, 16.

33. *Aliam parabolam audite: Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, et sepem circumdedit ei, et fodit in ea torcular, et aedificavit turrim, et locavit eam agricolis, et peregre profectus est. * v. 33—46. Marc. 12, 1—12. Luc. 20, 9—19.

34. Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut acciperent fructus ejus.

35. Et agricolae, apprehensis servis ejus, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidaverunt.

36. Iterum misit alios servos plures prioribus, et fecerunt illis similiter*. * Act. 7, 52.

37. Novissime autem misit ad eos filium suum, dicens: Verebuntur a) filium meum!

38. Agricolae autem videntes filium, dixerunt intra se: Hic est heres! venite, occidamus eum, et habebimus hereditatem ejus!

39. Et apprehensum eum ejecerunt extra vineam et occiderunt.

40. Cum ergo venerit dominus vineae, quid faciet agricolis illis?

41. Ajunt illi: Malos male perdet; et vineam suam locabit aliis

a) ... add. forte.

agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.

42. Dicit illis Jesus: Nunquam legistis in Scripturis: „Lapidem „quem reprobaverunt aedifican„tes, hic factus est in caput angu„li; a Domino factum est istud, et „est mirabile in oculis nostris?"*

* Ps. 118, 22. Act. 4, 11. seqq.

43. Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur* genti facienti fructus ejus.

* c. 8, 11. seq. c. 22, 8. seqq. Act. 13, 46.

44. Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur; super quem vero ceciderit, conteret eum.

45. Et cum audissent principes sacerdotum et Pharisaei parabolas ejus, cognoverunt, quod de ipsis diceret.

46. Et quaerentes eum tenere, timuerunt turbas; quoniam sicut prophetam eum habebant*.

* Luc. 7, 16.

Cap. 22.

Nuptiæ regiæ. Reddenda Cæsari, quæ sunt Cæsaris. Mortuorum resurrectio. Summa legis. Messias Davidis filius et dominus.

1. * Et respondens Jesus, dixit iterum in parabolis eis, dicens:

* v. 1. sqq. Luc. 14, 16. sqq.

2. Simile factum est regnum coelorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo.

3. Et misit servos suos, vocare invitatos ad nuptias, et nolebant venire.

4. Iterum misit alios* servos, dicens: Dicite invitatis: Ecce prandium meum paravi, tauri mei et altilia occisa sunt, et omnia parata; venite ad nuptias!

* c. 21, 36.

5. Illi autem neglexerunt; et abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam,

6. Reliqui vero tenuerunt servos ejus, et contumeliis affectos occiderunt.

7. Rex autem, cum audi
ratus est; et missis exer
suis, perdidit homicidas il
civitatem illorum succend

8. Tunc ait servis sui
ptiae quidem paratae sun
qui invitati erant, non f
digni.

9. Ite * ergo ad exitus v
et quoscunque inveneritis
te ad nuptias! * c. 21.

10. Et egressi servi eju
as, congregaverunt omnes
invenerunt, malos et bon
impletae sunt nuptiae d
bentium. * c. 13, 47. s

11. Intravit autem Rex
deret discumbentes; et v
hominem non vestitum ve
ptiali,

12. et ait illi: Amice! qu
huc intrasti, non habens
nuptialem? At ille obmut

13. Tunc dixit Rex mi
Ligatis manibus et pedibu
mittite eum in tenebras e
res; ibi erit fletus, et strid
tium.

14. Multi enim sunt
pauci vero electi*. * c.

15. *Tunc abeuntes Ph
consilium inierunt, ut ca
eum in sermone; * v. 15
Marc. 12, 13—27. Luc. 20, 20

16. et mittunt ei discipu
os cum Herodianis, dicent
gister! scimus, quia vera
viam Dei in veritate doces
est tibi cura de aliquo; no
respicis personam hominu

17. dic ergo nobis: Qu
videtur, licet censum dar
sari, an non?

18. Cognita autem Jes
quitia eorum, ait: Quid t
tatis, hypocritae?

19. Ostendite mihi nu
census! At illi obtulerunt
narium.

20. Et ait illis Jesus: Cu
imago haec, et superscript

21.

Dicunt ei: Caesaris! Tunc
: Reddite ergo, quae sunt
is, Caesari*; et quae sunt
eo! * Rom. 13, 7.
Et audientes mirati sunt, et
eo, abierunt.
In illo die accesserunt ad
dducaei, qui dicunt, non
surrectionem*; et inter-
runt eum, * Act. 23, 8.
licentes: Magister! Moy-
it: „Si quis mortuus fue-
n habens filium, ut ducat
ejus uxorem illius, et su-
semen fratri suo.*"
* Deut. 25, 5.
Erant autem apud nos se-
atres; et primus, uxore
defunctus est; et non ha-
men, reliquit uxorem su-
ri suo.
imiliter secundus, et ter-
que ad septimum.
ovissime autem omnium
er defuncta est.
a resurrectione ergo cu-
r de septem uxor? Omnes
buerunt eam.
espondens autem Jesus,
Erratis, nescientes Scri-
neque virtutem Dei.
n resurrectione enim, ne-
ent, neque nubentur; sed
cut angeli Dei in coelo.
De resurrectione autem
rum non legistis, quod di-
t a Deo dicente vobis:
Ego sum Deus Abráham,
s Isaac, et Deus Jacob?*"
e Deus mortuorum, sed vi-
m. * Exod. 3, 6.
Et audientes turbae, mira-
in doctrina ejus.
Pharisaei autem audientes,
lentium imposuisset Sad-
e, convenerunt in unum;
v. 34—40. Marc. 12, 28—34.
t interrogavit eum unus
gis doctor, tentans eum:
Magister, quod est manda-
gnum in lege?

37. Ait illi Jesus: „Diliges Do-
„minum Deum tuum ex toto cor-
„de tuo, et in tota anima tua, et
„in tota mente tua*." * Deut. 6, 5.
38. Hoc est maximum, et pri-
mum mandatum.
39. Secundum autem simile est
huic: „Diliges proximum tuum,
„sicut te ipsum*." * Lev. 19, 18. Matth. 7, 12. Rom. 13, 9.
40. In his duobus mandatis uni-
versa lex pendet, et prophetae.
41. *Congregatis autem Pha-
risaeis, interrogavit eos Jesus,
* v. 41—46. Marc. 12, 35—37. Luc. 20, 41—44.
42. dicens: Quid vobis videtur
de Christo? cujus filius est? Di-
cunt ei: David*! * Joh. 7, 42.
43. Ait illis: Quomodo ergo
David in spiritu vocat eum Domi-
num, dicens:
44. „Dixit Dominus Domino
„meo; sede a dextris meis, donec
„ponam inimicos tuos scabellum
„pedum tuorum*?" * Ps. 109, 1.
45. Si ergo David vocat eum
Dominum, quomodo filius ejus
est?
46. Et nemo poterat ei respon-
dere verbum; neque ausus fuit
quisquam ex illa die eum amplius
interrogare.

Cap. 23.

De Scribis et Pharisaeis Christi Sermo.

1. *Tunc Jesus locutus est ad
turbas, et ad discipulos suos,
* v. 1. sqq. Marc. 12, 38—40. Luc. 20, 45—47.
2. dicens: Super cathedram
Moysi sederunt Scribae et Pha-
risaei;
3. Omnia ergo, quaecunque
dixerint vobis, servate, et facite;
secundum opera vero eorum no-
lite facere; dicunt enim, et non
faciunt.
4. Alligant* enim onera gra-
via, et importabilia, et imponunt
in humeros hominum; digito au-
tem suo nolunt ea movere.
* Luc. 11, 46. Act. 15, 10.

5. Omnia vero opera sua faciunt, ut videantur* ab hominibus; dilatant enim phylacteria** sua, et magnificant fimbrias †. * c. 6, 1. ** Deut. 6, 8. † Num. 15, 38.

6. Amant autem primos recubitus in coenis, et primas* cathedras in synagogis, * Luc. 11, 43.

7. et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi.

8. Vos autem nolite vocari Rabbi; unus est enim Magister vester; omnes autem vos fratres estis.

9. Et patrem nolite vocare vobis super terram; unus est enim Pater vester, qui in coelis est.

10. Nec vocemini magistri; quia Magister vester unus est, Christus.

11. Qui* major est vestrum, erit minister vester. * c. 20, 26.

12. Qui* autem se exaltaverit, humiliabitur; et qui se humiliaverit, exaltabitur. * Luc. 14, 11. 18, 14. 1 Petr. 5, 5. Prov. 29, 23. Hiob 22, 29.

13. Vae autem vobis, Scribae et Pharisaei hypocritae! quia clauditis* regnum coelorum ante homines; vos enim non intratis, nec introëuntes sinitis intrare. Luc. 11, 52.

14. Vae vobis, Scribae et Pharisaei hypocritae! quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes; propter hoc amplius accipietis judicium.

15. Vae vobis, Scribae et Pharisaei hypocritae! quia circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum; et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennae duplo quam vos.

16. Vae vobis, duces* caeci! qui dicitis: Quicunque juraverit per templum, nihil est; qui autem juraverit in auro templi, debet †. * c. 15, 14. † c. 5, 33. sqq.

17. Stulti et caeci! Quid enim majus est, aurum? an templum, quod sanctificat aurum?

18. Et quicunque juraver
altari, nihil est; quicunque
tem juraverit in dono, quo
super illud, debet.

19. Caeci! Quid enim m
est, donum? an altare, quod
ctificat donum?

20. Qui ergo jurat in altar
rat in eo, et in omnibus, qua
per illud sunt;

21. et quicunque juraver
templo, jurat in illo, et in eo
habitat in ipso;

22. et qui jurat in coelo, j
in throno Dei, et in eo, qui s
super eum.

23. Vae vobis, Scribae et
risaei hypocritae! qui deci
mentham, et anethum, et c
num; et reliquistis, quae gra
ra sunt legis, judicium, et mi
cordiam, et fidem. Haec opo
facere, et illa non omittere.

24. Duces caeci, excolante
licem, camelum autem glutie

25. Vae vobis, Scribae et
risaei hypocritae! quia [a])
datis*, quod deforis est cali
paropsidis; intus autem ple
stis rapina, et immunditia.
* Marc. 7, 4. Luc. 11, 39.

26. Pharisaee caece! m
prius, quod intus est calicis e
ropsidis, ut fiat id, quod de
est, mundum.

27. Vae vobis Scribae et
risaei hypocritae! quia sim
estis sepulcris dealbatis, qu
foris parent hominibus spec
intus vero plena sunt os
mortuorum; et omni sparci
* Luc. 11, 44.

28. Sic et vos aforis quide
retis hominibus justi; intu
tem pleni estis hypocrisi et
quitate.

29. Vae vobis, Scribae et
risaei hypocritae! qui aedi
tis* sepulcra prophetarum, e
natis monumenta justorum,
* Luc. 11, 47.

a) 1590. qui

o et dicitis: Si fuissemus in
) patrum nostrorum, non
ıs socii eorum in sanguine
petarum.
ı.* Itaque testimonio estis
ı netipsis; quia filii estis eo-
ı,{ui prophetas occiderunt;
v. 31—36. Luc. 11, 48—52.
:.et vos implete mensuram
ıı vestrorum.
}.Serpentes genimina vipe-
u! quomodo fugietis a judi-
ȝ ennae?
ı.leo ecce! ego mitto ad vos
p:tas, et Sapientes, et Scri-
ex illis occidetis, et cruci-
i et ex eis flagellabitis in
ıgis vestris, et persequemi-
vitate in civitatem;
.ıt veniat super vos omnis
ıs justus, qui effusus est su-
t ram, a sanguine Abel * ju-
ı ue ad sanguinem Zacha-
-filii Barachiae, quem occi-
ınter templum et altare.
ıes. 4, 8. sqq. † 2 Par. 24, 20—22.
.Amen dico vobis: Venient
mnia super generationem
ııı
7.* Jerusalem, Jerusalem!
e ccidis prophetas, et lapi-
es, qui ad te missi sunt; quo-
vlui congregare filios tuos,
dmodum gallina congre-
p los suos sub alas, et nolui-
* v. 37—39. Luc. 13, 34. 35.
3.Ecce! relinquetur * vobis
ıı vestra deserta. *Luc. 19, 43. sq.
) Dico enim vobis: Non me
tis amodo, donec dicatis:
ictus, qui venit in nomine
n.i!

Cap. 24.

eıolymorum eversione et die Judicii.
arabola. Servus fidelis, et malus.

1. Et egressus Jesus de tem-
, at. Et accesserunt discipu-
li ejus, ut ostenderent ei aedifica-
tiones templi. * v. 1—36.
Marc. 13, 1—37. Luc. 21, 5—36.

2. Ipse autem respondens dixit illis: Videtis haec omnia? Amen dico vobis: Non * relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur. * Luc. 19, 44.

3. Sedente autem eo super montem oliveti, accesserunt ad eum discipuli secreto, dicentes: Dic nobis, quando haec erunt? et quod signum adventus tui, et consummationis saeculi *? * v. 36. sqq.

4. Et respondens Jesus, dixit eis: Videte, ne quis vos seducat!

5. * Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus: et multos seducent †!
* v. 11. 23. 24. Act. 5, 36. 37. † Joh. 5, 43.

6. Audituri enim estis praelia, et opiniones praeliorum; videte! ne turbemini: oportet enim haec fieri, sed nondum est finis.

7. Consurget enim gens in gentem, et regnum in regnum, et erunt pestilentiae, et fames, et terrae motus per loca.

8. Haec autem omnia initia sunt dolorum.

9. Tunc * tradent vos in tribulationem, et occident vos; et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. * Joh. 16, 2.

10. Et tunc scandalizabuntur multi, et invicem tradent, et odio habebunt invicem.

11. Et multi pseudoprophetae surgent *, et seducent multos.
* 2 Petr. 2, 1. sqq.

12. Et quoniam abundavit a) iniquitas, refrigescet caritas multorum.

13. Qui * autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.
* c. 10, 22. Apoc. 2, 10.

14. Et praedicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet consummatio.

) 30. abundabit

15. Cum ergo videritis abominationem desolationis, quae dicta est Daniele * propheta, „stantem in loco sancto:" qui legit, intelligat! * Dan. 9, 27.

16. Tunc qui in Judaea sunt, fugiant ad montes;

17. et * qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua; * Luc. 17, 30. sqq.

18. et qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam.

19. Vae autem praegnantibus et nutrientibus in illis diebus!

20. Orate autem, ut non fiat fuga vestra in hieme, vel sabbato *, * Exod. 16, 29.

21. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet;

22. et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro; sed propter electos breviabuntur dies illi.

23. Tunc * si quis vobis dixerit: Ecce! hic est Christus, aut illic; nolite credere! * Luc. 17, 23.

24. Surgent enim pseudochristi, et pseudoprophetae; et dabunt signa magna, et prodigia, ita, ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.

25. Ecce! praedixi vobis.

26. Si ergo dixerint vobis: Ecce! in deserto est, nolite exire; ecce! in penetralibus, nolite credere!

27. Sicut * enim fulgur exit ab Oriente, et paret usque in Occidentem; ita erit et adventus Filii hominis. * Luc. 17, 24.

28. Ubicunque fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilae.

29. Statim autem post tribulationem dierum illorum, sol * obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellae cadent de coelo, et virtutes coelorum commovebuntur; * Ez. 32, 7. 8.

30. et tunc parebit signum Filii hominis * in coelo; et
plangent omnes tribus terr[…]
videbunt Filium hominis ve[…]
tem in nubibus coeli cum […]
te † multa, et majestate.
* Dan. 7, 13. † c. 16, 27.

31. Et mittet angelos suo[…]
tuba, et voce magna; et co[…]
gabunt electos ejus a qu[…]
ventis, a summis coelorum […]
ad terminos eorum.

32. Ab arbore autem fici […]
te parabolam: cum jam ra[…]
jus tener fuerit, et folia nat[…]
tis, quia prope est aestas.

33. Ita et vos, cum videriti[…]
omnia, scitote! quia prope […]
januis.

34. Amen dico vobis: Qu[…]
praeteribit generatio hae[…]
nec omnia * haec fiant.
* v. 5—33. c. 10, 23.

35. Coelum et terra transi[…]
verba autem mea non pra[…]
bunt.

36. De die autem illa * et […]
nemo scit †, neque angeli […]
rum, nisi solus pater. * […]
† 1 Thess. 5, 1.

37. * Sicut autem in d[…]
Noe †, ita erit et adventu[…]
hominis. * v. 37—39. Luc. 17, […]
† Genes. 6, 3.

38. Sicut enim erant in d[…]
ante diluvium comedentes […]
bentes, nubentes et nupt[…]
dentes, usque ad eum diem […]
intravit Noe in arcam;

39. et non cognoverunt, […]
venit * diluvium, et tulit o[…]
ita erit et adventus Filii ho[…]
* Genes. 7, 6. sqq.

40. Tunc duo erunt in […]
unus * assumetur, et unus […]
quetur; * Luc. 17, 34. sqq.

41. duae molentes in mol[…]
assumetur, et una relinquet[…]

42. a) Vigilate * ergo! qu[…]
scitis, qua hora Dominus v[…]
venturus sit. * c. 25, 13.

a) 1590. add. duo in Lecto, unus assumetur, et unus relinquetur.

4: Illud autem scitote *, quo-
usi sciret paterfamilias, qua
r 'ur venturus esset, vigilaret
q:, et non sineret perfodi do-
suam. * Luc. 12, 39. 1 Thess. 5, 2.
2 Petr. 3, 10. sqq. Apoc. 16, 15.
4 Ideo et vos estote parati!
a qua nescitis hora, Filius
inis venturus est.
*Quis, putas, est fidelis ser-
, t prudens, quem constituit
nus suus super familiam su-
,t det illis cibum in tempore?
* v. 45—51. Luc. 12, 42—46.
6 Beatus ille servus, quem,
nenerit dominus ejus, inve-
i ic facientem!
-Amen dico vobis, quoniam
e omnia bona sua constituet
n
8 Si autem dixerit malus ser-
ie in corde suo: Moram fa-
d ninus meus venire!
9 et coeperit percutere con-
v suos, manducet autem et
a:um ebriosis;
o veniet dominus servi illius
li, qua non sperat, et hora,
norat;
1 et dividet eum, partemque
onet cum hypocritis. Illic
tus, et stridor dentium!

Cap. 25.

irgines. Talenta servorum. Senten-
a divini Judicis extremo die.

1. 'unc simile erit regnum coe-
u decem virginibus, quae ac-
ites lampades suas, exierunt
in sponso et sponsae.
.)uinque autem ex eis erant
, et quinque prudentes;
. d quinque fatuae, acceptis
dibus, non sumpserunt o-
ecum;
rudentes vero acceperunt
u in vasis suis cum lampadi-
s.
5. loram autem faciente spon-
rmitaverunt omnes et dor-
e nt.

6. Media autem nocte, clamor factus est: Ecce, sponsus venit, exite obviam ei!

7. Tunc surrexerunt omnes virgines illae, et ornaverunt lampades * suas. * Luc. 12, 35.

8. Fatuae autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro! quia lampades nostrae extinguuntur.

9. Responderunt prudentes, dicentes: Ne forte non sufficiat nobis et vobis, ite potius ad vendentes, et emite vobis!

10. Dum autem irent emere, venit sponsus; et quae paratae erant, intraverunt cum eo ad nuptias, et clausa * est janua.
* Luc. 13, 25.

11. Novissime vero veniunt et reliquae virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis!

12. At ille respondens ait: Amen dico vobis: Nescio vos!

13. Vigilate * itaque! quia nescitis diem, neque horam. * c. 24, 42. Marc. 13, 33. 1 Thess. 5, 6.

14. * Sicut enim homo peregre proficiscens, vocavit servos suos, et tradidit illis bona sua;
* v. 14—30. Marc. 13. 34. sqq. Luc. 19, 12—27.

15. et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum, unicuique secundum propriam virtutem, et profectus est statim.

16. Abiit autem, qui quinque talenta acceperat, et operatus est in eis, et lucratus est alia quinque.

17. Similiter et qui duo acceperat, lucratus est alia duo.

18. Qui autem unum acceperat, abiens fodit in terram, et abscondit pecuniam domini sui.

19. Post multum vero temporis venit dominus servorum illorum, et posuit rationem cum eis.

20. Et accedens, qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine! quinque talenta tradidisti mihi; ecce! alia quinque superlucratus sum.

21. Ait illi dominus ejus: Euge! serve bone et fidelis; quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium domini tui!

22. Accessit autem et qui duo talenta acceperat, et ait: Domine! duo talenta tradidisti mihi; ecce! alia duo lucratus sum.

23. Ait illi dominus ejus: Euge! serve bone et fidelis; quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium domini tui!

24. Accedens autem et qui unum talentum acceperat, ait: Domine! scio, quia homo durus es; metis, ubi non seminasti, et congregas, ubi non sparsisti;

25. et timens abii, et abscondi talentum tuum in terra; ecce! habes, quod tuum est.

26. Respondens autem dominus ejus, dixit ei: Serve male et piger! sciebas, quia meto, ubi non semino, et congrego, ubi non sparsi;

27. oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis,[a]) et veniens ego recepissem utique, quod meum est, cum usura.

28. Tollite itaque ab eo talentum, et date ei, qui habet decem talenta!

29. Omni * enim habenti dabitur, et abundabit; ei autem, qui non habet, et quod videtur habere, auferetur ab eo. * c. 13, 12.

30. Et inutilem servum ejicite * in tenebras exteriores! illic erit fletus, et stridor dentium! * c. 8, 12.

31. Cum autem venerit * Filius hominis in majestate sua, et omnes angeli [b]) cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suae;
* c. 16, 27. 1 Thess. 4, 15. Act. 17, 31.

32. et congregabuntur ante eum omnes * gentes, et separabit † eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hoedis. * Rom
2 Cor. 5, 10. † c. 13, 49.

33. Et statuet oves quid
dextris suis, hoedos autem a
stris.

34. Tunc dicet Rex his,
dextris ejus erunt: Venite,
dicti Patris mei! possidete
tum * vobis regnum a consti
ne mundi. * c. 20, 23.

35. Esurivi enim, et dedist
hi manducare; sitivi, et de
mihi bibere; hospes eram, c
legistis me;

36. nudus, et cooperuisti
infirmus, et visitastis me; i
cere eram, et venistis ad m

37. Tunc respondebunt ei
dicentes: Domine! quando
dimus esurientem, et pavim
sitientem, et dedimus tibi po

38. Quando autem te vi
hospitem, et collegimus te
nudum, et cooperuimus te

39. Aut quando te vidim
firmum, aut in carcere, et
mus ad te?

40. Et respondens Rex,
illis: Amen dico vobis: Qu
fecistis uni ex his fratribus
minimis, mihi fecistis.

41. Tunc dicet et his, qu
nistris erunt: Discedite *
maledicti! in ignem aeter
qui paratus est diabolo, et
lis ejus. * c. 7, 23.

42. Esurivi enim, et non
stis mihi manducare; sitiv
non dedistis mihi potum;

43. hospes eram, et non
gistis me; nudus, et non c
ruistis me; infirmus, et in c
re, et non visitastis me.

44. Tunc respondebunt
ipsi, dicentes: Domine! qu
te vidimus esurientem, aut s
tem, aut hospitem, aut nu
aut infirmum, aut in carcer
non ministravimus tibi?

a) 1590. ut veniens b) 1590. add. ejus

5 Tunc respondebit illis, di-
s Amen dico vobis: Quamdiu
ı cistis uni de minoribus his,
ı hi fecistis.
6 Et ibunt* hi in supplicium
ıum; justi autem in vitam
nam. *Joh. 5, 29.

Cap. 26.

. n.xna. Eucharistiæ institutio. Christi patientis historia.

. Et factum est, cum consum-
s Jesus sermones hos om-
, xit discipulis suis: *v. 1—5.
rc. 14, 1. 2. Luc. 21, 37—22, 2.
. citis, quia post biduum Pa-
a et, et Filius hominis trade-
* ut crucifigatur. *c. 16, 21. Joh. 13, 1.
. unc congregati * sunt prin-
s acerdotum, et Seniores po-
i n atrium principis Sacer-
u, qui dicebatur Caiphas;
*Joh. 11, 47.
. consilium fecerunt, ut Je-
olo tenerent, et occiderent.
. icebant autem: Non in die
o ne forte tumultus fieret in
).
. Cum autem Jesus esset in
thia in domo Simonis lepro-
.6—13. Marc. 14, 3—9. Joh. 12, 1—8.
. ccessit ad eum mulier ha-
s alabastrum unguenti pre-
i t effudit super caput ipsius
u bentis.
. Videntes autem discipuli,
ati sunt dicentes: Ut quid
dio haec?
. otuit enim istud venundari
lt, et dari pauperibus.
10 Sciens autem Jesus, ait il-
uid molesti estis huic mu-
ri opus enim bonum operata
i me.
11 Nam semper pauperes ha-
) vobiscum; me autem non
r habetis b).
12 Mittens enim haec unguen-
tum hoc in corpus meum, ad se-
peliendum me fecit.

13. Amen dico vobis, ubicum-
que praedicatum fuerit hoc Ev-
angelium in toto mundo, dicetur
et quod haec fecit in memoriam
ejus.

14. * Tunc abiit unus de duode-
cim, qui dicebatur Judas Iscario-
tes, ad principes Sacerdotum,
* v. 14—16. Marc. 14, 10. sqq. Luc. 22, 3—6.

15. et ait illis: Quid vultis mihi
dare, et ego vobis eum tradam?
At illi constituerunt ei triginta
argenteos.

16. Et exinde quaerebat oppor-
tunitatem, ut eum traderet.

17. * Prima autem die azymo-
rum † accesserunt discipuli ad
Jesum, dicentes: Ubi vis pare-
mus tibi comedere Pascha?
* v. 17—29. Marc. 14, 12—25. Luc. 22, 7—23.
† Exod. 12. Deut. 16.

18. At Jesus dixit: Ite in civi-
tatem ad quemdam, et dicite ei:
Magister dicit: Tempus meum
prope est, apud te facio Pascha
cum discipulis meis.

19. Et fecerunt discipuli, sicut
constituit illis Jesus, et parave-
runt Pascha.

20. * Vespere autem facto, dis-
cumbebat cum duodecim disci-
pulis suis. * v. 20—26. Joh. 13, 21—30.

21. Et edentibus illis, dixit:
Amen dico vobis, quia unus ve-
strum me traditurus est.

22. Et contristati valde, coepe-
runt singuli dicere: Numquid e-
go sum, Domine?

23. At ipse respondens, ait: Qui
intingit mecum manum in paro-
pside, hic me tradet.

24. Filius quidem hominis va-
dit, sicut scriptum est de illo; vae
autem homini illi, per quem Fili-
us hominis tradetur! bonum erat
ei, si natus non fuisset homo ille.

25. Respondens autem Judas,
qui tradidit eum, dixit: Numquid

---

1 90. habebitis b) 1590. habebitis.

ego sum, Rabbi? Ait illi: Tu di-
xisti!

26. Coenantibus * autem eis, ac-
cepit Jesus panem, et benedixit,
ac fregit, deditque discipulis suis,
et ait: Accipite et comedite; hoc
est corpus meum. * 1 Cor. 11, 23. sqq.

27. Et accipiens calicem, gra-
tias egit, et dedit illis, dicens: Bi-
bite ex hoc omnes!

28. Hic est enim sanguis * meus
novi testamenti, qui pro multis
effundetur in remissionem † pec-
catorum. * Exod. 24, 8. † c. 20, 28.

29. Dico autem vobis: Non bi-
bam amodo de hoc genimine vi-
tis, usque in diem illum, cum il-
lud bibam vobiscum novum in
regno * Patris mei. * Luc. 14, 15.

30. * Et hymno dicto, exierunt
in montem Oliveti. * v. 30—35.
Marc. 14, 26—31. Luc. 22, 39.

31. Tunc dicit illis Jesus: Om-
nes vos scandalum patiemini in
me, in ista nocte; scriptum est
enim: „Percutiam pastorem, et
„dispergentur oves gregis*."
* Zach. 13, 7.

32. Postquam autem resurrexe-
ro, praecedam * vos in Galilaeam.
* c. 28, 7.

33. Respondens autem Petrus,
ait illi: Etsi omnes scandalizati
fuerint in te; ego numquam scan-
dalizabor.

34. Ait * illi Jesus: Amen dico
tibi: Quia in hac nocte, antequam
gallus cantet, ter me negabis.
* v. 75. Luc. 22, 31—34.

35. Ait illi Petrus: Etiamsi o-
portuerit me mori tecum, non te
negabo. Similiter et omnes dis-
cipuli dixerunt.

36. * Tunc venit Jesus cum illis
in villam, quae dicitur Gethsema-
ni, et dixit discipulis suis: Sede-
te hic! donec vadam illuc, et o-
rem. * v. 36—46. Marc. 14, 32—42.
Luc. 22, 40—46.

37. Et assumpto Petro et duo-
bus filiis Zebedaei, coepit contri-
stari et moestus esse.

38. Tunc ait illis: Tristi
anima mea usque ad morte
stinete hic, et vigilate mec
* Joh. 12, 27.

39. Et progressus pusillu
cidit in faciem suam, orans
cens: Pater mi! si possib
transeat a me calix iste;
tamen non sicut ego volo, s
ut tu.

40. Et venit ad discipulo
et invenit eos dormientes,
Petro: Sic non potuistis u
ra vigilare mecum? a)

41. Vigilate, et orate,
intretis in tentationem; s
quidem promptus est, caro
infirma.

42. Iterum secundo abi
ravit, dicens: Pater mi!
potest hic calix transire,
bam illum; fiat voluntas t

43. Et venit iterum, et i
eos dormientes; erant enin
eorum gravati.

44. Et relictis illis, iter
iit, et oravit tertio, eumde
monem dicens.

45. Tunc venit ad disc
suos, et dicit illis: Dormit
et requiescite! ecce! app
quavit hora, et Filius homin
detur in manus peccatorun

46. Surgite, eamus! ecc
propinquavit, qui me trade

47. * Adhuc eo loquente
Judas unus de duodecim ve
cum eo turba multa, cum
et fustibus, missi a princi
Sacerdotum, et Senioribus
li. * v. 47—56. Marc. 14, 43-
Luc. 22, 47—53. Joh. 18, —

48. Qui autem tradidit eu
dit illis signum, dicens: Que
que osculatus fuero, ipse e
nete eum!

49. Et confestim accede
Jesum, dixit: Ave, Rabbi!
culatus est eum.

50. Dixitque illi Jesus: A
ad quid venisti? Tunc ac

a) 1590. mecum.

tet manus injecerunt in Je-
.t tenuerunt eum.
Et ecce! unus ex his, qui e-
m Jesu, extendens manum,
gladium suum, et percu-
servum principis Sacerdo-
nputavit auriculam ejus.
'unc ait illi Jesus: Conver-
ium tuum in locum suum!
* enim, qui acceperint gla-
gladio peribunt. * Genes. 9, 6.
An putas, quia non possum
patrem meum, et exhibe-
i modo plus quam duode-
l iones angelorum? a)
Quomodo ergo implebun-
cripturae, quia sic oportet
* Luc. 24, 25. sqq.
In illa hora dixit Jesus tur-
anquam ad latronem exi-
n gladiis et fustibus com-
dere me; quotidie apud
lebam docens in templo,
me tenuistis.
Hoc autem totum factum
adimplerentur Scripturae
tarum. Tunc discipuli o-
elicto eo, fugerunt *. * v. 31.
. At illi tenentes Jesum, du-
ad Caipham principem Sa-
um, ubi Scribae et Senio-
venerant. * v. 57. 58.
rc. 14, 53. 54. Luc. 22, 54. sq.
Joh. 18, 12—15. coll. 24.
etrus autem sequebatur e-
nge, usque in atrium prin-
acerdotum. Et ingressus
sedebat cum ministris, ut
finem.
Principes autem Sacerdo-
t omne concilium quaere-
lsum testimonium contra
, ut eum morti traderent.
v. 59—68. Marc. 14, 55—65.
Et non invenerunt, cum
alsi testes accessissent. No-
e autem venerunt duo falsi
e
t dixerunt: Hic dixit: Pos-
struere templum Dei, et

post * triduum reaedificare illud.
* Joh. 2, 19. 21.

62. Et surgens princeps Sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea, quae isti adversum te testificantur?

63. Jesus autem tacebat. Et princeps Sacerdotum ait illi: Adjuro te per Deum vivum! ut dicas nobis, si tu es Christus filius Dei.

64. Dicit illi Jesus: Tu dixisti! verumtamen dico vobis: Amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem * in nubibus coeli.
* c. 16, 27. 24, 30.

65. Tunc princeps Sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemavit *! quid adhuc egemus testibus? ecce! nunc audistis blasphemiam! * Joh. 5, 18.

66. Quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: Reus * est mortis! * Levit. 24, 16. Joh. 19, 7.

67. Tunc exspuerunt in faciem ejus, et colaphis eum ceciderunt; alii autem palmas in faciem ejus dederunt,

68. dicentes: Prophetiza nobis, Christe! quis est, qui te percussit?

69. * Petrus vero sedebat foris in atrio; et accessit ad eum una ancilla, dicens: Et tu cum Jesu Galilaeo eras! * v. 69—75.
Marc. 14, 66—72. Luc. 22, 56—62.
Joh. 18, 15—18. 25—27.

70. At ille negavit coram omnibus, dicens: Nescio, quid dicis!

71. Exeunte autem illo januam, vidit eum alia ancilla et ait his, qui erant ibi: Et hic erat cum Jesu Nazareno!

72. Et iterum negavit cum juramento: Quia non novi hominem.

73. Et post pusillum accesserunt, qui stabant, et dixerunt Petro: Vere et tu ex illis es! nam et loquela tua manifestum te facit.

3. angelorum. C. R. 1593. Angelorum?

74. Tunc coepit detestari et jurare, quia non novisset hominem. Et continuo gallus cantavit.

75. Et recordatus est Petrus verbi * Jesu, quod dixerat: Prius, quam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras, flevit amare.
* cf. v. 34.

Cap. 27.

Jesu tormenta, mors, et sepultura.

1. Mane * autem facto, consilium inierunt omnes principes Sacerdotum et Seniores populi adversus Jesum, ut eum morti traderent.
* Marc. 15, 1. Luc. 22, 66.

2. Et vinctum adduxerunt eum, et tradiderunt * Pontio Pilato praesidi.
* Joh. 18, 28.

3. Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quod damnatus esset, poenitentia ductus retulit triginta argenteos Principibus Sacerdotum et Senioribus,

4. dicens: Peccavi! tradens sanguinem justum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris!

5. Et projectis argenteis in templo, recessit; et abiens laqueo se suspendit.

6. Principes autem Sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium sanguinis est.

7. Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in sepulturam peregrinorum.

8. Propter * hoc vocatus est ager ille, Haceldama, hoc est, ager sanguinis, usque in hodiernum diem.
* Act. 1, 18. sq.

9. Tunc impletum est, quod dictum est per Jeremiam prophetam, dicentem: „Et acceperunt „triginta argenteos pretium ap„pretiati, quem appretiaverunt „a filiis Israel;

10. „et dederunt eos in agrum „figuli, sicut constituit mihi Do„minus *.
* Jer. 32, 7—9. Zach. 11, 12. 13.

11. * Jesus autem ste
praesidem, et interroga
praeses, dicens: Tu es Rex
orum? Dicit illi Jesus: T
* v. 11—31. Marc. 15, 2—20. Luc.
Joh. 18, 33—38. 19, 16.

12. Et cum accusaretur
cipibus Sacerdotum, et S
bus, nihil respondit.

13. Tunc dicit illi Pilatu
audis, quanta adversum te
testimonia?

14. Et non respondit e
lum verbum, ita ut mi
praeses vehementer.

15. Per diem autem sol
consueverat praeses pop
mittere unum vinctum, q
luissent.

16. Habebat autem tu
ctum insignem, qui dic
Barabbas.

17. Congregatis ergo il
xit Pilatus: Quem vultis,
tam vobis, Barabbam? an
qui dicitur Christus?

18. Sciebat enim, quod
vidiam * tradidissent eum.
* Joh. 11, 47. sqq.

19. Sedente autem illo p
bunali, misit ad eum uxor e
cens: Nihil tibi, et justo illi
ta enim passa sum hodie p
sum propter eum.

20. Principes autem Sa
tum, et Seniores, persua
populis, ut peterent Baral
Jesum vero perderent.

21. Respondens autem pr
ait illis: Quem vultis vo
duobus dimitti? At illi dix
Barabbam.

22. Dicit illis Pilatus: Q
gitur faciam de Jesu, qui d
Christus?

23. Dicunt omnes: Cru
tur! Ait illis praeses; Quid
mali fecit? At illi magis c
bant, dicentes: Crucifigatu

24. Videns autem Pilatus,
nihil proficeret, sed magis tu
tus fieret, accepta aqua, lavi

c am populo, dicens: Inno-
o sum a sanguine justi hu-
)s videritis!
.Et respondens universus
us, dixit: Sanguis ejus su-
n, et super filios nostros!
.Tunc dimisit illis Barab-
:Jesum autem flagellatum
it eis, ut crucifigeretur.
.'unc milites praesidis sus-
es Jesum in praetorium,
gaverunt ad eum univer-
c ortem;
. exuentes eum, chlamydem
iam circumdederunt ei;
.t plectentes coronam de
posuerunt super caput e-
e rundinem in dextera ejus.
c flexo ante eum, illude-
, dicentes: Ave, Rex Ju-
m!
.Et exspuentes in eum, ac-
nt arundinem, et percutie-
put ejus.
.Et postquam illuserunt ei,
nt eum chlamyde, et indu-
tum vestimentis ejus, et du-
t eum, ut crucifigerent.
. Exeuntes autem invene-
minem Cyrenaeum, nomi-
nem; huic angariaverunt,
ret crucem ejus. * v. 32—66.
. 15, 21—47. Luc. 23. 26—56.
Joh. 19, 17—42.
.Et venerunt in locum, qui
Golgatha, quod est Calva-
cus.
. t dederunt ei vinum bibe-
r felle mistum; et cum gu-
noluit bibere.
.Postquam autem crucifixe-
m, diviserunt vestimenta
rtem mittentes; a) ut im-
r, quod dictum est per
tam dicentem: „Divise-
ibi vestimenta mea, et su-
estem meam miserunt sor-
n*" * Ps. 21. 19.
.t sedentes, servabant eum.

37. Et imposuerunt super caput ejus causam ipsius scriptam: HIC EST JESUS REX JUDAEORUM!

38. Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones; unus a dextris, et unus a sinistris.

39. Praetereuntes autem blasphemabant eum, moventes capita sua,

40. et dicentes: Vah! qui destruis templum Dei, et in triduo illud reaedificas; salva temetipsum! si Filius Dei es, descende de cruce!

41. Similiter et principes Sacerdotum illudentes cum Scribis et Senioribus dicebant:

42. Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere! si Rex Israel est, descendat nunc de cruce, et credimus ei!

43. Confidit in Deo: liberet nunc, si vult eum b); dixit enim: Quia Filius Dei sum.

44. Idipsum autem et latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.

45. A sexta autem hora tenebrae factae sunt super universam terram usque ad horam nonam.

46. Et circa horam nonam clamavit Jesus voce magna, dicens: Eli, Eli*, lamma sabacthani! hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? * Ps. 21, 1.

47. Quidam autem illic stantes et audientes, dicebant: Eliam vocat iste!

48. Et continuo currens unus ex eis acceptam spongiam implevit aceto, et imposuit arundini, et dabat ei bibere.

49. Ceteri vero dicebant: Sine! videamus, an veniat Elias, liberans eum!

50. Jesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum.

51. Et ecce velum * templi scis-

a) o. om. ut impleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem.
b) et C. R. 1592. si vult eum. 1592. si vult, eum. 1590. eum, si vult.

sum est in duas partes a summo usque deorsum, et terra mota est, et petrae scissae sunt;
* Exod. 26, 31. sqq. 2 Par. 3, 14.
52. et monumenta aperta sunt, et multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.
53. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis.
54. Centurio autem, et qui cum eo erant, custodientes Jesum, viso terrae motu, et his, quae fiebant, timuerunt valde, dicentes: Vere Filius Dei erat iste!
55. Erant autem ibi mulieres multae a longe, quae secutae * erant Jesum a Galilaea, ministrantes ei; * Luc. 8, 2. sq.
56. inter quas erat Maria Magdalene, et Maria, Jacobi et Joseph mater, et mater filiorum Zebedaei.
57. Cum autem sero factum esset, venit quidam homo dives ab Arimathaea a), nomine Joseph, qui et ipse discipulus erat Jesu.
58. Hic accessit ad Pilatum, et petiit corpus Jesu. Tunc Pilatus jussit reddi corpus.
59. Et accepto corpore, Joseph involvit illud in sindone munda.
60. Et posuit illud in monumento suo novo, quod exciderat in petra. Et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, et abiit.
61. Erat autem ibi Maria Magdalene, et altera Maria, sedentes contra sepulcrum.
62. Altera autem die, quae est post Parasceven, convenerunt principes Sacerdotum et Pharisaei ad Pilatum,
63. dicentes: Domine! recordati sumus, quia seductor ille dixit * adhuc vivens: Post tres dies resurgam. * c. 16, 21.
64. Jube ergo custodiri sepulcrum usque in diem tertium, ne forte veniant discipuli ejus, et furentur eum, et dicant plebi: Surrexit a mortuis; et erit [...] mus error pejor priore.
65. Ait illis Pilatus: [...] custodiam! ite, custodit[...] scitis!
66. Illi autem abeuntes [...] runt sepulcrum, signant[...] dem cum custodibus.

Cap. 28.

Christus redivivus. Discipuli ad [...] pulos missi.

1. * Vespere autem sa[...] quae lucescit in prima sa[...] venit Maria Magdalene, [...] ra † Maria, videre sepulc[...]
* v. 1—15. Marc. 16, 1—14. Luc. [...] Joh. 20, 1—18. † c. 27, 56.
2. Et ecce! terrae motus [...] est magnus. Angelus enim [...] ni descendit de coelo, et ac[...] revolvit lapidem, et sede[...] per eum;
3. erat autem aspectus e[...] ut fulgur, et vestimentum [...] sicut nix.
4. Prae timore autem e[...] territi sunt custodes, et fac[...] velut mortui.
5. Respondens autem A[...] dixit mulieribus: Nolite [...] vos! scio enim, quod Jesu[...] crucifixus est, quaeritis;
6. non est hic! surrexit [...] sicut dixit *; venite! et vid[...] cum, ubi positus erat Dom[...]
* c. 16, 21.
7. Et cito euntes dicite di[...] lis ejus, quia surrexit; et [...] praecedit c) * vos in Galil[...] ibi eum videbitis, ecce! pr[...] vobis. * c. 26, 3[...]
8. Et exierunt cito de [...] mento cum timore, et gaud[...] gno, currentes, nuntiare di[...] lis ejus.
9. Et ecce! Jesus occur[...] lis, dicens: Avete! Illae [...] accesserunt, et tenuerunt [...] ejus, et adoraverunt eum.

a) 1590. Arimathia b) 1590. vestimenta c) 1590. praecedet.

'unc ait illis Jesus: Nolite
ite, nuntiate fratribus
ut eant in Galilaeam; ibi *
bunt.. * Act. 1, 3.
uae cum abiissent, ecce!
de custodibus venerunt
atem, et nuntiaverunt
ibus Sacerdotum omnia,
ta fuerant.
congregati cum Seniori-
silio accepto, pecuniam
m dederunt militibus,
centes: Dicite: Quia dis-
us nocte venerunt, et fu-
it eum, nobis dormienti-

si hoc auditum fuerit a
e, nos suadebimus ei, et
vos faciemus.
illi, accepta pecunia, fe-
sicut erant edocti. Et di-
vulgatum est verbum istud apud
Judaeos, usque in hodiernum
diem.
16. * Undecim autem discipuli
abierunt in Galilaeam, in mon-
tem, ubi constituerat † illis Jesus.
* v. 16—20. Marc. 16, 15—18. † c. 26, 32.
17. Et videntes eum, adorave-
runt; quidam autem dubitave-
runt *. * Joh. 20, 25.
18. Et accedens Jesus, locutus
est eis, dicens: Data * est mihi o-
mnis potestas in coelo et in terra!
* Joh. 13, 3. Phil. 2, 9. sqq.
19. Euntes ergo docete omnes
gentes, baptizantes eos in nomine
Patris, et Filii, et Spiritus sancti;
20. docentes eos servare om-
nia, quaecumque mandavi vobis;
et ecce! ego * vobiscum sum o-
mnibus diebus, usque ad consum-
mationem saeculi. * c. 18, 20.

SANCTUM
ESU CHRISTI
EVANGELIUM
SECUNDUM
MARCUM.

CAP. 1.

edicatio. Jesus baptizatur et ten-
monis et Andreae, Jacobi et Ioannis
d vocatio. Daemoniaci et infirmi
sanantur.

I tium Evangelii Jesu Chri-
il Dei. * v. 1—8. Matth. 3, 1—12.
Luc. 3, 1—18.
Sicut scriptum est in Isaia
ha: „Ecce ego mitto ange-
eum ante faciem tuam,
praeparabit viam tuam ante
3. „Vox clamantis in deserto!
„Parate viam Domini, rectas fa-
„cite semitas ejus. *"
* Mal. 3, 1. 4, 5. Jes. 40, 3.
4. Fuit Ioannes in deserto ba-
ptizans, et praedicans baptismum
poenitentiae * in remissionem
peccatorum. * Act. 13, 24.
5. Et egrediebatur ad eum o-
mnis Judaeae regio, et Ierosoly-
mitae universi, et baptizabantur
ab illo in Jordanis flumine, con-
fitentes peccata sua.

6. Et erat Ioannes vestitus pilis cameli a), et zona pellicea circa lumbos ejus; et locustas, et mel sylvestre edebat. Et praedicabat, dicens:

7. Venit b) fortior me post me, cujus non sum dignus procumbens solvere corrigiam calceamentorum ejus.

8. Ego baptizavi vos aqua; ille vero baptizabit vos Spiritu sancto.

9. * Et factum est, in diebus illis venit Jesus a Nazareth Galilaeae; et baptizatus est a Ioanne in Iordane. *v.9—13. Matth.3,13—4,11. Luc.3,21. 22. 4,1—13.

10. Et statim ascendens de aqua, vidit coelos apertos, et Spiritum c) tanquam columbam descendentem, et manentem in ipso.

11. Et vox facta est de coelis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui!

12. Et statim Spiritus expulit eum in desertum.

13. Et erat in deserto quadraginta diebus, et quadraginta noctibus; et tentabatur a satana; eratque cum bestiis, et angeli ministrabant illi.

14. * Postquam autem traditus est Ioannes, venit Jesus in Galilaeam, praedicans Evangelium regni Dei, * v.14. 15. Matth.4,12—17. Luc.4,14.

15. et dicens: Quoniam impletum est tempus, et appropinquavit regnum Dei; poenitemini, et credite Evangelio!

16. * Et praeteriens secus Mare Galilaeae, vidit Simonem, et Andream fratrem ejus, mittentes retia in mare (erant enim piscatores); * v.16—20. Matth.4,18—22. Luc.5,2—11.

17. et dixit eis Jesus: Venite post me! et faciam vos fieri piscatores hominum.

18. Et protinus relicti
bus, secuti sunt eum.

19. Et progressus inde
lum, vidit Jacobum Zebe
Ioannem fratrem ejus, e
componentes retia in navi

20. et statim vocavit ill
relicto patre suo Zebedae
vi cum mercenariis, secu
eum.

21. * Et ingrediuntur C
naum; et statim sabbatis
sus in synagogam, docebat
* v.21—28. Luc.4,31—3

22. Et stupebant* super
na ejus; erat enim docen
quasi potestatem habens,
sicut Scribae. *Matth.7,28.29.

23. Et erat in synagoga
homo in spiritu immundo
clamavit,

24. dicens*: Quid nobi
bi, Jesu Nazarene! venisti
dere nos? scio, qui e) sis, S
Dei. * c.3,11. Matth.8.

25. Et comminatus est ei
dicens: Obmutesce, et exi
mine!

26. Et discerpens eum s
immundus, et exclamans
magna, exiit ab eo.

27. Et mirati sunt omn
ut conquirerent inter se
tes: Quidnam est hoc? Qu
doctrina haec nova? quia
testate etiam spiritibus im
dis imperat, et obediunt ei.

28. Et processit * rumo
statim in omnem regione
lilaeae. * Matth.4,24.

29.* Et protinus egredien
synagoga, venerunt in dom
monis et Andreae, cum Jac
Ioanne. * v.29—34. Matth.8
Luc.4,38—41

30. Decumbebat autem
Simonis febricitans; et stat
cunt ei de illa.

31. Et accedens elevavit

a) 1590. camelorum b) 1590. veniet ante tempus c) 1590. add. Sanctum d) 159 e) 1590. quod sis

nsa manu ejus; et con-
misit eam febris, et mini-
ɛis.
espere autem facto, cum
et sol, afferebant ad eum
ıale habentes, et daemo-
ntes;
erat omnis civitas con-
ad januam.
curavit multos, qui ve-
r variis languoribus, et
ia multa ejiciebat, et non
a loqui, quoniam * scie-
n. * cf. v. 24.
t diluculo valde surgens,
abiit in desertum lo-
que orabat. * v. 35—39.
Luc. 4, 42—44.
prosecutus est eum Si-
qui cum illo erant;
cum invenissent eum,
ei: Quia omnes quae-

ait illis: Eamus in pro-
cos, et civitates, ut et ibi
m; ad hoc enim veni.
erat praedicans in syna-
rum, et in omni Galilaea,
nia ejiciens.
Et venit ad eum leprosus,
is eum, et genu flexo di-
: Si vis, potes me mun-
* v. 40—45. Matth. 8, 1—4.
Luc. 5, 12—16.
sus autem misertus ejus,
manum suam, et tangens
illi: Volo, mundare!
cum dixisset, statim dis-
eo lepra, et mundatus

comminatus est ei, sta-
ejecit illum,
dicit ei: Vide*, nemini
sed vade, ostende te prin-
cerdotum, et offer pro e-
one tua, quae praecepit
e†, in testimonium illis.
Matth. 8, 4. † Levit. 13.
ille egressus coepit prae-
e et diffamare sermonem, ita, ut jam non posset manifeste introire in civitatem; sed foris in desertis locis esset, et conveniebant ad eum undique.

Cap. 2.

Paralytico peccata remissa, et sanitas reddita. Levi vocatio. Cur Jesus cum peccatoribus conversetur? Discipuli non jejunantes et spinas vellentes excusantur.

1. * Et iterum intravit Capharnaum post dies b). * v. 1—12. Matth. 9, 1—8. Luc. 5, 17—26

2. Et auditum est, quod in domo esset, et convenerunt multi, ita, ut non caperet neque ad januam; et loquebatur eis verbum.

3. Et venerunt ad eum, ferentes paralyticum, qui a quatuor portabatur.

4. Et cum non possent offerre eum illi prae turba, nudaverunt tectum, ubi erat; et patefacientes submiserunt grabatum, in quo paralyticus jacebat.

5. Cum autem vidisset Jesus fidem illorum, ait paralytico: Fili! dimittuntur tibi peccata tua.

6. Erant autem illic quidam de Scribis sedentes, et cogitantes in cordibus suis:

7. Quid hic sic loquitur! blasphemat! Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

8. Quo statim cognito * Jesus spiritu suo, quia sic cogitarent intra se, dicit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris?
* Matth. 12, 25. Luc. 6, 8. 9, 47. Joh. 2, 24. sq.

9. Quid est facilius, dicere paralytico: Dimittuntur tibi peccata; an dicere: Surge! tolle grabatum tuum, et ambula?

10. Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem, in terra dimittendi peccata, (ait paralytico:)

11. Tibi dico: Surge! tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam.

dicit b) 1590. add. octo.

12. Et statim surrexit ille; et, sublato grabato, abiit[a]) coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, et honorificarent Deum, dicentes: Quia nunquam sic vidimus!

13. * Et egressus est rursus ad mare; omnisque turba veniebat ad eum, et docebat eos. * v.13—22. Matth. 9, 9—17. Luc. 5, 27—39.

14. Et cum praeteriret, vidit Levi Alphaei sedentem ad telonium, et ait illi: Sequere me! Et surgens secutus est eum.

15. Et factum est, cum accumberet in domo illius, multi publicani, et peccatores simul discumbebant cum Jesu, et discipulis ejus; erant enim multi, qui et[b]) sequebantur eum.

16. Et Scribae, et Pharisaei videntes, quia manducaret cum publicanis, et peccatoribus, dicebant[c]) discipulis ejus: Quare cum publicanis, et peccatoribus manducat et bibit Magister vester?

17. Hoc audito Jesus ait illis: Non necesse * habent sani medico, sed qui male habent; non enim veni vocare justos, sed peccatores. * Matth. 9, 11—13.

18. Et erant discipuli Ioannis, et Pharisaei jejunantes, et veniunt, et dicunt illi: Quare discipuli Ioannis et Pharisaeorum jejunant, tui autem discipuli non jejunant?

19. Et ait illis Jesus: Numquid possunt filii nuptiarum, quamdiu sponsus cum illis est, jejunare? Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt jejunare.

20. Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus; et tunc* jejunabunt in illis diebus. * Joh. 16, 20.

21. Nemo assumentum panni rudis assuit vestimento veteri; alioquin aufert supplementum novum a veteri, et major scis

22. Et nemo mittit vin
vum in utres veteres; a
dirumpet vinum utres, e
effundetur, et utres perib
vinum novum in utres no
ti debet.

23. * Et factum est iter
Dominus sabbatis ambul
sata, et[d]) discipuli ejus
runt progredi, et vellere
* v. 23—28. Matth. 12, 1—8. L

24. Pharisaei autem d
ei: Ecce! quid faciunt[e]
tis, quod non licet?

25. Et ait illis: Numqu
stis, quid fecerit David*,
necessitatem habuit, et e
pse, et qui cum eo erant?

26. Quomodo introivi
mum Dei sub Abiathar p
Sacerdotum, et panes p
tionis manducavit, quos
cebat manducare, nisi[f]) *
dotibus, et dedit eis, qui
erant? * Exod. 29, 3

27. Et dicebat eis: Sa
propter hominem factum
non homo propter sabbat

28. Itaque Dominus es
hominis, etiam sabbati.

Cap. 3.

Manus aridae et infirmorum cura
stoli mittuntur ad praedicandum.
mia in Spiritum Sanctum irremissib
mater et qui fratres Jesu

1. * Et introivit iterum
agogam; et erat ibi homo
manum aridam. * v.
Matth. 12, 9—14. Luc. 6, 6—

2. Et observabant eum.
batis curaret, ut accusaren

3. Et ait homini habe
num aridam: Surge in me

4. Et dicit eis: Licet s
bene facere, an male? a
salvam facere, an perde
illi tacebant. 5

---

a) 1590. add. inde b) 1590. om. et c) 1590. dixerunt d) 1590
e) 1590. add. discipuli tui f) 1590. add. solis

t circumspiciens eos cum
ntristatus super caecitate
eorum, dicit homini: Ex-
anum tuam! Et extendit,
tuta est manus illi.
xeuntes autem Pharisaei,
um Herodianis consilium
nt adversus eum, quomo-
perderent.
sus autem cum discipulis
essit ad mare; et multa
Galilaea et Judaea secuta
t.
ab Ierosolymis, et ab Idu-
t trans Jordanem; et qui
rum, et Sidonem, multi-
agna, audientes, quae fa-
venerunt ad eum.
dixit a) discipulis suis, ut
cula sibi deserviret pro-
rbam, ne comprimerent

Multos enim sanabat, ita
rent in eum, ut illum tan-
*, quotquot habebant pla-
* Math. 9, 21.
Et spiritus immundi, cum
idebant, procidebant ei;
abant, dicentes:
Tu* es Filius Dei! Et ve-
er comminabatur eis, ne†
starent illum. * c. 1, 24.
† Math. 8, 4.
Et ascendens in montem,
ad se, quos voluit ipse;
runt ad eum. * v. 13—19.
th. 10, 1—4. Luc. 6, 13—16.
t fecit, ut essent duodecim
o; et ut mitteret eos prae-

Et dedit illis potestatem cu-
nfirmitates, et ejiciendi
nia.
Et imposuit * Simoni no-
etrus; * Joh. 1, 42.
t Jacobum * Zebedaei, et
m fratrem Jacobi, et impo-
nomina Boanerges, quod
ii tonitrui; * Math. 4, 21.
et Andream et Philippum,

et Bartholomaeum, et Matthaeum, et Thomam, et Jacobum Alphaei, et Thaddaeum, et Simonem Cananaeum,

19. Et Judam Iscariotem, qui et tradidit illum.

20. * Et veniunt ad domum; et convenit iterum turba, ita, ut non possent neque panem manducare. * v. 20—30. Math. 12, 22—32. Luc. 11, 14—23.

21. Et cum audissent sui, exierunt, tenere eum; dicebant enim: Quoniam in furorem versus est.

22. Et Scribae, qui ab Ierosolymis descenderant, dicebant: Quoniam Beelzebub habet; et quia * in principe daemoniorum ejicit daemonia. * Math. 9, 34.

23. Et convocatis eis, in parabolis dicebat illis: Quomodo potest satanas satanam ejicere?

24. Et si regnum in se dividatur, non potest regnum illud stare.

25. Et si domus super semetipsam dispertiatur, non potest domus illa stare.

26. Et si satanas consurrexerit in semetipsum, dispertitus est, et non poterit stare, sed finem habet.

27. Nemo potest vasa fortis, ingressus in domum, diripere, nisi prius fortem alliget, et tunc domum ejus diripiet.

28. Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata, et blasphemiae, quibus blasphemaverint;

29. qui autem blasphemaverit* in Spiritum sanctum, non habebit remissionem in aeternum, sed reus erit aeterni delicti. * Math. 12, 32.

30. Quoniam dicebant: Spiritum immundum habet.

31. * Et veniunt mater ejus et fratres, et foris stantes, miserunt ad eum, vocantes eum, * Math. 12, 46—50. Luc. 8, 19—21.

32. et sedebat circa eum turba;

o. add. Jesus   b) 1590. in navicula sibi deservirent

et dicunt ei: Ecce! mater tua, et fratres tui foris quaerunt te!

33. Et respondens eis, ait: Quae est mater mea, et fratres mei?

34. Et circumspiciens eos, qui in circuitu ejus sedebant, ait: Ecce! mater mea, et fratres mei.

35. Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, et soror mea, et mater est.

Cap. 4.

Parabolæ seminatoris, lucernæ super candelabrum, seminis in terram jacti, et grani sinapis. Tempestas sedata.

1. * Et iterum coepit docere ad mare; et congregata est ad eum turba multa, ita ut navim ascendens, sederet in mari, et omnis turba circa mare super terram erat. * v. 1—20. Matth. 13, 1—23. Lu . 8, 4—15.

2. Et docebat eos in parabolis multa, et dicebat illis in doctrina sua:

3. Audite! Ecce, exiit seminans ad seminandum.

4. Et dum seminat, aliud cecidit circa viam, et venerunt volucres coeli, et comederunt illud.

5. Aliud vero cecidit super petrosa, ubi non habuit terram multam; et statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terrae;

6. et quando exortus est sol, exaestuavit; et eo quod non habebat radicem, exaruit.

7. Et aliud cecidit in spinas; et ascenderunt spinae, et suffocaverunt illud, et fructum non dedit.

8. Et aliud cecidit in terram bonam, et dabat fructum ascendentem, et crescentem; et afferebat unum [a]) triginta, unum sexaginta, et unum centum.

9. Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat!

10. Et cum esset singularis, interrogaverunt eum hi, qu
eo erant duodecim, parabo

11. Et dicebat eis: Vobis
est nosse mysterium regni
lis autem, qui foris sunt, in
bolis omnia fiunt:

12. „ut * videntes videa
„non videant; et audient
„diant, et non intelligant
„quando convertantur, et
„tantur eis peccata." * Ma

13. Et ait illis: Nescitis
bolam hanc? et quomodo
parabolas cognoscetis?

14. Qui seminat, verbum
nat.

15. Hi autem sunt, qui ci
am, ubi seminatur verbum,
audierint, confestim veni
nas, et aufert verbum, qu
minatum est in cordibus eo

16. Et hi sunt similiter,
per petrosa seminantur; qu
audierint verbum, statim
gaudio accipiunt illud;

17. et non habent radicem
sed temporales sunt; dein
ta tribulatione et persecu
propter verbum, confestim
dalizantur.

18. Et alii sunt, qui in spi
minantur; hi sunt, qui ve
audiunt,

19. et aerumnae saeculi,
ceptio divitiarum, et circa
qua concupiscentiae introe
suffocant verbum, et sine f
efficitur.

20. Et hi sunt, qui super te
bonam seminati sunt, qui au
verbum, et suscipiunt et fr
cant, unum triginta, unum
ginta, et unum centum.

21. * Et dicebat illis: Num
venit lucerna, ut sub modio
tur, aut sub lecto? Nonne
super candelabrum ponatur
* v. 21—25. Luc. 8, 16—18. † Matth.

22. Non est enim aliqui
conditum, quod non mani

a) 1590. trigesimum, unum sexagesimum, et unum centesimum.

nec factum est occultum, a)
t in palam veniat.
Si quis habet aures audien-
diat!
Et dicebat illis: Videte! quid
tis: In qua * mensura mensi
is, remetietur vobis, et ad-
ur vobis. * Matth. 7, 2. Luc. 6, 38.
Qui enim * habet, dabitur
t qui non habet, etiam quod
, auferetur ab eo.
* Matth. 13, 12.
Et dicebat: Sic est regnum
quemadmodum si homo ja-
ementem in terram,
et dormiat, et exurgat no-
die; et semen germinet, et
scat, dum nescit ille.
Ultro enim terra fructificat,
um herbam, deinde spicam,
e plenum frumentum in spi-

Et cum b) produxerit fru-
tatim mittit falcem, quoni-
est messis.
* Et dicebat: Cui assimi-
us regnum Dei? Aut cui pa-
ae comparabimus illud?
-32. Matth. 13, 31. sqq. Luc. 13, 18. sqq.
Sicut granum sinapis, quod
eminatum fuerit in terra,
est omnibus seminibus,
unt in terra;
et cum c) seminatum fuerit,
dit, et fit majus omnibus o-
s, et facit ramos magnos;
possint sub umbra ejus aves
habitare.
Et talibus multis parabolis
batur eis verbum, prout
ant audire;
sine * parabola autem non
batur eis; seorsum autem
ulis suis disserebat omnia.
* Matth. 13, 34.
5* Et ait illis in illa die, cum
esset factum: Transeamus
! * v. 35—40. Matth. 8, 18. 23—27.
Luc. 8, 22—25.
6 Et dimittentes turbam, as-
sumunt eum ita, ut erat in navi;
et aliae naves erant cum illo.
37. Et facta est procella magna
venti, et fluctus mittebat in na-
vim, ita ut impleretur navis.
38. Et erat ipse in puppi super
cervical dormiens; et excitant
eum, et dicunt illi: Magister! non
ad te pertinet, quia perimus?
39. Et exsurgens, comminatus
est vento, et dixit mari: Tace, ob-
mutesce! et cessavit ventus; et
facta est tranquillitas magna.
40. Et ait illis: Quid timidi e-
stis? necdum habetis fidem? Et
timuerunt timore magno, et dice-
bant ad alterutrum: Quis, putas,
est iste, quia et ventus et mare
obediunt ei?

CAP. 5.

Legio Dæmonum expulsa in porcos ingreditur. Mulier a profluvio sanguinis liberata. Jairi filiæ vita reddita.

1. * Et venerunt trans fretum maris in regionem Gerasenorum.
* v. 1—17. Matth. 8, 28—34. Luc. 8, 26—37.
2. Et exeunti ei de navi, statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo,
3. qui domicilium habebat in monumentis, et neque catenis jam quisquam poterat eum ligare;
4. quoniam saepe compedibus et catenis vinctus, dirupisset catenas, et compedes comminuisset, et nemo poterat eum domare.
5. Et semper die ac nocte in monumentis, et in montibus erat, clamans, et concidens se lapidibus.
6. Videns autem Jesum a longe, cucurrit, et adoravit eum,
7. et clamans voce magna, dixit *: Quid mihi, et tibi, Jesu, fili Dei altissimi? adjuro te per Deum! ne me torqueas. * c. 1, 24.
8. Dicebat enim illi: Exi, spiritus immunde, ab homine d)!

)o. quod non in palam veniat. b) 1590. add. ex se c) 1590. natum fuerit,
ndit in arborem; et fit . . . d) 1590 add. iste

9. Et interrogabat eum: Quod tibi nomen est? Et dicit ei: Legio mihi nomen est, quia multi sumus.

10. Et deprecabatur a) eum multum, ne se expelleret extra regionem.

11. Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus, pascens b).

12. Et deprecabantur eum spiritus, dicentes: Mitte nos in porcos! ut in eos introeamus.

13. Et concessit ei c) statim Jesus. Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos; et magno impetu grex praecipitatus est in mare ad duo millia, et suffocati sunt in mari.

14. Qui autem pascebant eos, fugerunt et nuntiaverunt in civitatem, et in agros. Et egressi sunt videre, quid esset factum;

15. et veniunt ad Jesum; et vident illum, qui a daemonio vexabatur, sedentem, vestitum, et sanae mentis, et timuerunt.

16. Et narraverunt illis, qui viderant, qualiter factum esset ei, qui daemonium habuerat, et de porcis.

17. Et rogare coeperunt eum, ut discederet de finibus eorum.

18. * Cumque ascenderet navim, coepit illum deprecari, qui a daemonio vexatus fuerat, ut esset cum illo. * v. 18—20. Luc. 8, 38. 39.

19. Et non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, et annuntia illis, quanta tibi Dominus fecerit, et misertus sit tui.

20. Et abiit, et coepit praedicare in Decapoli, quanta sibi fecisset Jesus; et omnes mirabantur.

21. * Et cum transcendisset d) Jesus in navi rursum trans fretum, convenit turba multa ad eum, et erat circa mare. * v. 21—43. Matth. 9, 18—26. Luc. 8, 40—56.

22. Et venit quidam de
synagogis, nomine Jairus;
dens eum, procidit ad pede

23. et deprecabatur eum
tum, dicens: Quoniam fili
in extremis est: veni, impo
num e) super eam! ut salva
vivat.

24. Et abiit cum illo, et s
batur eum turba multa, et
primebant eum.

25. Et mulier, quae erat i
fluvio sanguinis annis duo

26. et fuerat multa perp
compluribus medicis; et
verat omnia sua, nec quid
profecerat; sed magis de
habebat;

27. cum audisset de Jesu,
in turba retro, et tetigit vest
tum ejus.

28. Dicebat enim: Quia
vestimentum ejus tetigero,
ero.

29. Et confestim siccat
fons sanguinis ejus; et sensi
pore, quia sanata esset a pl

30. Et statim Jesus in seme
cognoscens virtutem, quae
rat de illo, conversus ad tu
ajebat: Quis tetigit vesti
mea?

31. Et dicebant ei discipu
Vides turbam compriment
et dicis: Quis me tetigit?

32. Et circumspiciebat v
eam, quae hoc fecerat.

33. Mulier vero timens
mens, sciens, quod factum
in se, venit, et procidit ante
et dixit ei omnem veritatem

34. Ille autem dixit ei:
fides tua te salvam fecit; va
pace, et esto sana a plaga tu

35. Adhuc eo loquente,
unt f) ab archisynagogo, dice
Quia filia tua mortua est; qu
tra vexas Magistrum?

36. Jesus autem audito ve
quod dicebatur, ait archisyn

a) 1590. deprecabantur b) 1590. add. in agris c) 1590. eis. 1592. 93. 98.
d) 1590. ascendisset e) 1590. add. tuam f) 1590. veniunt nuncii ad archisyna

: Noli timere! tantummodo
..!
3. Et non admisit quemquam
..ui, nisi Petrum, et Jacobum,
..nnem fratrem Jacobi.
.. Et veniunt in domum ar-
..agogi, et videt tumultum,
..tes, et ejulantes multum.
.. Et ingressus, ait illis: Quid
..mini, et ploratis? puella
..t mortua, sed dormit.
.. Et irridebant eum. Ipse ve-
..ectis omnibus, assumit pa-
.. et matrem puellae, et qui
.. erant, et ingreditur, ubi
.. erat jacens.
.. Et tenens manum puellae,
.. : Talitha, cumi, quod est
..retatum: Puella! (tibi di-
..urge!
.. Et confestim surrexit puel-
..mbulabat; erat autem an-
.. duodecim; et obstupue-
..tupore magno.
3.. t praecepit* illis vehemen-
.. nemo id sciret; et a) dixit
.. li manducare. * Matth. 8, 4.

Cap. 6.

..s in patria pauca edat miracula? Ad ..s monita. Ioannis Baptistæ mors. ..e panes et duo pisces multiplicati. ..estatis sedatio. Jesus multos sanat tactu fimbriæ vestimenti.

.. Et egressus inde, abiit in pa-
..suam; et sequebantur eum
..uli sui. * v. 1—6. Matth. 13, 53—58.
.. t facto sabbato coepit in
..ga docere; et multi audi-
..admirabantur in doctrina
..icentes: Unde huic haec o-
.. et quae est sapientia, quae
.. t illi! et virtutes tales, quae
..nus ejus efficiuntur!
.. onne hic est faber? filius
..ie, frater Jacobi, et Joseph,
..ae, et Simonis? nonne et
..s ejus hic nobiscum sunt?
..dalizabantur in illo.

4. Et dicebat illis Jesus: Quia non est propheta sine honore, nisi in patria sua, et in domo sua, et in cognatione sua.

5. Et non poterat ibi virtutem ullam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curavit.

6. Et mirabatur propter incredulitatem eorum, et circuibat* castella in circuitu, docens.
* Matth. 9, 35.

7. * Et vocavit duodecim; et coepit eos mittere binos, et dabat illis potestatem spirituum immundorum. * v. 7—12. Matth. 10, 1—14. Luc. 9, 1—6.

8. Et praecepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum; non peram, non panem, neque in zona aes,

9. sed calceatos sandaliis, et ne induerentur duabus tunicis.

10. Et dicebat eis: Quocumque introieritis in domum; illic manete, donec exeatis inde.

11. Et b) quicumque non receperint vos, nec audierint vos, exeuntes inde, excutite pulverem de pedibus vestris, in testimonium illis.

12. Et exeuntes praedicabant, ut poenitentiam agerent;

13. et daemonia multa ejiciebant, et ungebant * oleo multos aegros, et sanabant c). * Jac. 5, 14.

14. * Et audivit Rex Herodes (manifestum enim factum est nomen ejus) et dicebat: Quia Ioannes † Baptista resurrexit a mortuis! et propterea virtutes operantur in illo. * v. 14—29. Matth. 14, 1—12. Luc. 9, 7—9. 3, 19. 20. † Matth. 16, 14.

15. Alii autem dicebant: Quia Elias est! Alii vero dicebant: Quia Propheta est, quasi unus ex prophetis!

16. Quo audito, Herodes ait: Quem ego decollavi Ioannem, hic a mortuis resurrexit.

..o. et jussit b) 1590. 93. quicumque C. R. 1593. et quicumque
..o. sanabantur.

17. Ipse enim Herodes misit, ac tenuit Ioannem, et vinxit eum in carcere a), propter Herodiadem, uxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam.

18. Dicebat enim Ioannes Herodi: Non * licet tibi habere uxorem fratris tui. * Levit. 18, 16.

19. Herodias autem insidiabatur illi; et volebat occidere eum, nec poterat.

20. Herodes enim metuebat Ioannem, sciens eum virum justum et sanctum; et custodiebat eum, et audito eo multa faciebat et libenter eum audiebat.

21. Et cum dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui coenam fecit principibus, et tribunis, et primis Galilaeae,

22. cumque introisset filia ipsius Herodiadis, et saltasset, et placuisset Herodi, simulque recumbentibus; Rex ait puellae: Pete a me, quod vis, et dabo tibi!

23. Et juravit illi: Quia, quidquid petieris, dabo tibi, licet dimidium regni mei.

24. Quae cum exisset, dixit matri suae: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannis Baptistae.

25. Cumque introisset statim cum festinatione ad Regem, petivit dicens: Volo, ut protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistae.

26. Et contristatus est Rex: b) propter jusjurandum, et c) propter simul discumbentes noluit eam contristare;

27. sed, d) misso spiculatore, praecepit afferri caput ejus in disco. Et decollavit eum in carcere,

28. et attulit caput ejus in disco; et dedit illud puellae, et puella dedit matri suae.

29. Quo audito, discipuli ejus venerunt, et tulerunt corpus ejus; et posuerunt illud in monumento.

30. * Et convenientes Apo
ad Jesum, renuntiaverunt e
nia, quae egerant, et docuer
* v. 30—44. Matth. 14, 13—21. Luc. 9,
Joh. 6, 2—15.

31. Et ait illis: Venite seo
in desertum locum, et requi
te pusillum! Erant enim, q
niebant et redibant multi; e
spatium manducandi habeb

32. Et ascendentes in na
abierunt in desertum locu
orsum.

33. Et viderunt eos abeu
et cognoverunt multi; et p
stres de omnibus civitatibus
currerunt illuc, et praevene
eos.

34. Et exiens, vidit turbam
tam Jesus; et misertus * est s
eos, quia erant sicut oves no
bentes pastorem, et coepit
docere multa. * Matth. 9.

35. Et cum jam hora mult
ret, accesserunt discipuli eju
centes: Desertus est locus hi
jam hora praeteriit;

36. dimitte illos, ut euntе
proximas villas, et vicos, e
sibi cibos, quos manducent.

37. Et respondens, ait illis:
te illis vos manducare! Et d
runt ei: Euntes emamus duce
denariis panes, et dabimus
manducare.

38. Et dicit eis: Quot panes
betis? ite, et videte! Et cum
gnovissent, dicunt: Quinque
duos pisces.

39. Et praecepit illis, ut acc
bere facerent omnes secun
contubernia super viride
num.

40. Et discubuerunt in par
per centenos et quinquageno

41. Et acceptis quinque pa
bus, et duobus piscibus, intu
in coelum, benedixit, et fregit
nes; et dedit discipulis suis,

a) 1590. carcerem b) 1590. 92. est rex propter ... 1593. et C. R. 1592. est rex: propter .... c) 1590. sed propter d) 1590. et misso

ent ante eos; et duos pisces
omnibus.
. Et manducaverunt omnes,
rati sunt.
. sustulerunt reliquias fra-
orum, duodecim cophinos
. et de piscibus.
. rant autem, qui manduca-
, quinque millia virorum.
. Et statim coegit discipulos
endere navim, ut praece-
eum trans fretum ad Beth-
, dum ipse dimitteret po-
n * v. 45—56. Matth. 14, 22—36.
Joh. 6, 16—21.
. t cum dimisisset eos, abiit
em orare.
. t cum sero esset, erat na-
edio mari, et ipse solus in
. t videns eos laborantes in
ndo [erat enim ventus con-
eis] et a) circa quartam vi-
octis venit ad eos ambu-
ra mare; et volebat prae-
e os.
. illi, ut viderunt eum am-
m supra mare, putave-
antasma esse, et exclama-
n
mnes enim viderunt eum,
rbati sunt. Et statim lo-
t cum eis, et dixit eis:
e! ego sum, nolite timere.
ascendit ad illos in navim,
vit * ventus. Et plus magis
s stupebant; * Marc. 4, 39.
n * enim intellexerunt de
; erat enim cor eorum
tum. * Marc. 8, 17. sqq.
cum transfretassent, ve-
n in terram Genesareth, et
erunt.
umque egressi essent de
ntinuo cognoverunt eum.
percurrentes universam
m illam, coeperunt in gra-
s, qui se male habebant,
erre, ubi audiebant, eum

56. Et quocumque introibat, in vicos, vel in villas, aut civitates, in plateis ponebant infirmos, et deprecabantur eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent*; et quotquot tangebant eum, salvi fiebant. * Matth. 9, 21.

Cap. 7.

Pharisæi Dei mandata ob suas traditiones violant. Quænam hominem coinquinent? Syrophœnissæ filia a Dæmonio liberatur. Surdi ac muti curatio.

1. * Et conveniunt ad eum Pharisaei, et quidam de Scribis, venientes ab Ierosolymis.

* v. 1—23. Matth. 15, 1—20.

2. Et cum vidissent quosdam ex discipulis ejus communibus manibus, id est, non lotis, manducare panes, vituperaverunt.

3. Pharisaei enim, et omnes Judaei, nisi crebro laverint manus, non manducant, tenentes traditionem Seniorum;

4. et a foro b) nisi baptizentur, non comedunt; et alia multa sunt, quae tradita sunt illis servare, baptismata * calicum, et urceorum, et aeramentorum, et lectorum.

* Matth. 23, 25.

5. Et interrogabant eum Pharisaei et Scribae: Quare discipuli tui non ambulant juxta traditionem Seniorum, sed communibus manibus manducant panem?

6. At ille respondens, dixit eis: Bene prophetavit Isaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est: „Populus hic labiis me honorat, „cor autem eorum longe est a me.

7. „In vanum autem me colunt, „docentes doctrinas, et praecepta „hominum. *" * Jes. 29, 13.

8. Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditionem c) hominum, baptismata urceorum et calicum; et alia similia his facitis multa.

a) ... om. et b) 1590. a foro venientes nisi 1592. 93. 98. a foro nisi ...
c) ... traditiones

9. Et dicebat illis: Bene irritum facitis a) praeceptum Dei, ut traditionem vestram servetis.

10. Moyses enim dixit: „Hono„nora patrem tuum et matrem „tuam." Et: „Qui maledixerit „patri vel matri, morte moria„tur *." * Exod. 20, 12. Levit. 20, 9.

11. Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri aut matri, Corban (quod est donum) quodcumque ex me, tibi profuerit;

12. et ultra non dimittitis eum quidquam facere patri suo, aut matri,

13. rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis; et similia hujusmodi multa facitis.

14. Et advocans iterum turbam, dicebat illis: Audite me omnes, et intelligite!

15. Nihil* est extra hominem b) introiens in eum, quod possit eum coinquinare; sed quae de homine procedunt, illa sunt, quae communicant c) hominem.

* Matth. 15, 17—20.

16. Si quis habet aures audiendi, audiat!

17. Et cum introisset in domum a turba, interrogabant eum discipuli ejus parabolam.

18. Et ait illis: Sic et vos imprudentes estis? Non intelligitis, quia omne extrinsecus introiens in hominem, non potest eum communicare d);

19. quia non intrat in cor ejus, sed in ventrem vadit, et in secessum exit, purgans omnes escas?

20. Dicebat autem: Quoniam, quae de homine exeunt, illa communicant e) hominem;

21. ab intus enim de corde hominum malae cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia,

22. furta, avaritiae, nequitiae,

dolus, impudicitiae, ocul
lus, blasphemia, superbia,
tia.

23. Omnia haec mala al
procedunt, et communican
minem.

24. * Et inde surgens, a
fines Tyri et Sidonis; et i
sus domum, neminem vol
re, et non potuit latere. * v

Matth. 15, 21—31.

25. Mulier enim statim
divit de eo, cujus filia h
spiritum immundum, intra
procidit ad pedes ejus.

26. Erat enim mulier ge
Syrophoenissa genere, et
bat eum, ut daemonium e
de filia ejus.

27. Qui dixit illi: Sine
saturari filios! non est en
num sumere panem filior
mittere canibus.

28. At illa respondit, e
illi: Utique, Domine! nam
telli comedunt sub mensa
cis puerorum.

29. Et ait illi: Propter
sermonem vade! exiit dae
um a filia tua.

30. Et cum abiisset dom
am, g) invenit puellam jac
supra lectum, et daemoniu
isse.

31. Et iterum exiens de f
Tyri, venit per Sidonem a
re Galilaeae inter medios
Decapoleos.

32. Et adducunt ei surd
mutum, et deprecabantur
ut imponat illi manum.

33. Et apprehendens eu
turba seorsum, misit digito
in auriculas ejus; et exspu
tetigit linguam ejus; * c.

34. et suspiciens in coelu
gemuit, et ait illi: Ephpheta!
est, adaperire.

35. Et statim apertae sun

---

a) 1590. fecistis b) 1593. add. et C. R. 1593. om. et c) 1590. coinq
d) 1590. coinquinare e) 1590. coinquinant f) 1590. coinquinant g) 1593. a
C. R. 1593. om. et

s, et solutum est vinculum
ejus; et loquebatur recte.
...t praecepit * illis, ne cui
...it. Quanto autem eis prae-
...t, tanto magis plus prae-
...it; * Matth. 8, 4.
...t eo amplius admiraban-
...entes: Bene omnia fecit!
...os fecit audire, et mutos
...

Cap. 8.

...nes et pauci pisciculi multiplican-
...isæorum fermentum. Cæcus sen-
...r. Petri confessio. Tollendæ Cru-
cis necessitas.

...n diebus illis, iterum cum
...multa esset a), nec habe-
...od manducarent, convo-
...scipulis, ait illis: * v. 1—10. Matth. 15, 32—39.
...sereor super turbam! quia
...n triduo sustinent me, nec
... quod manducent;
...si dimisero eos jejunos in
... suam, deficient in via;
... enim ex eis de longe ve-
...
... responderunt ei discipu-
...Jnde illos quis poterit hic
...e panibus in solitudine?
... interrogavit eos: Quot
...abetis? Qui dixerunt: Se-
...
... praecepit turbae discum-
... per terram. Et accipiens
... panes, gratias agens fre-
...abat discipulis suis, ut ap-
...nt; et apposuerunt tur-
...
... habebant pisciculos pau-
... ipsos benedixit, et jussit
...
... manducaverunt, et satu-
...nt; et sustulerunt, quod
...erat de fragmentis, se-
...ortas.
...ant autem, qui manduca-
... quasi quatuor millia; et
... eos.
...Et statim ascendens navim
cum discipulis suis, venit in par-
tes Dalmanutha.

11. *Et exierunt Pharisaei, et coeperunt conquirere cum eo, quaerentes † ab illo signum de coelo, tentantes eum. * v. 11—21. Matth. 16, 1—12. † Matth. 12, 38.

12. Et ingemiscens spiritu, ait: Quid generatio ista signum quaerit? Amen dico vobis: Si dabitur generationi isti signum!

13. Et dimittens eos, ascendit iterum navim et abiit trans fretum.

14. Et obliti sunt panes sumerè; et nisi unum panem non habebant secum in navi.

15. Et praecipiebat eis, dicens: Videte, et cavete a fermento Pharisaeorum, et fermento Herodis.

16. Et cogitabant ad alterutrum, dicentes: Quia panes non habemus!

17. Quo cognito, ait illis Jesus: Quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum * cognoscitis, nec intelligitis? adhuc caecatum habetis cor vestrum? * c. 6, 52.

18. Oculos habentes non videtis? et aures habentes non auditis? Nec recordamini,

19. quando quinque panes fregi in quinque millia; quot * cophinos fragmentorum plenos sustulistis? Dicunt ei: Duodecim. * c. 6, 43.

20. Quando et septem panes in quatuor millia; quot sportas fragmentorum tulistis? Et dicunt ei: Septem *. * cf. v. 8.

21. Et dicebat eis: Quomodo nondum intelligitis?

22. Et veniunt Bethsaidam, et adducunt ei caecum, et rogabant eum, ut illum tangeret.

23. Et apprehensa manu caeci, eduxit eum extra vicum; et exspuens * in oculos ejus, impositis manibus suis, interrogavit eum, si quid videret. * c. 7, 33. Joh. 9, 6.

24. Et aspiciens, ait: Video ho-

... a) add. cum Jesu

mines velut arbores, ambulantes.

25. Deinde iterum imposuit manus super oculos ejus; et coepit videre, et restitutus est ita, ut clare videret omnia.

26. Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam! et si in vicum introieris, nemini * dixeris. * Matth. 8, 4.

27. * Et egressus est Jesus, et discipuli ejus in castella Caesareae Philippi; et in via interrogabat discipulos suos, dicens eis: Quem me dicunt esse homines?
* v. 27—39. Matth. 16, 13—28. Luc. 9, 18—27.

28. Qui responderunt illi, dicentes: a) Ioannem * Baptistam, alii Eliam, alii vero quasi unum de prophetis. * Matth. 14, 2.

29. Tunc dicit illis: Vos vero quem me esse dicitis? Respondens Petrus, ait ei: Tu es Christus!

30. Et comminatus * est eis, ne cui dicerent de illo. * c. 9, 8.

31. Et coepit* docere eos, quoniam oportet Filium hominis pati multa, et reprobari a Senioribus, et a summis Sacerdotibus, et Scribis, et occidi; et post tres dies resurgere. * Matth. 16, 21.

32. Et palam verbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus, coepit increpare * eum.
* Joh. 11. 8.

33. Qui conversus, et videns discipulos suos, comminatus est Petro, dicens: Vade retro me, satana*! quoniam non sapis, quae Dei sunt, sed quae sunt hominum. * 2 Reg. 19, 22.

34. Et convocata turba cum discipulis suis, dixit eis: Si quis vult me sequi, deneget semetipsum, et tollat * crucem suam, et sequatur me. * Matth. 10, 38. sq.

35. Qui enim* voluerit animam suam salvam facere, perdet eam; qui autem perdiderit animam suam propter me, et Evangelium, salvam faciet eam. * Joh.

36. Quid enim proderit
ni, si lucretur mundum tot
detrimentum animae suae f

37. Aut quid dabit homo
mutationis pro anima sua?

38. Qui enim me confu
fuerit, et verba mea, in ge
tione ista adultera et pecca
et Filius hominis confundet
eum, cum venerit † in glor
tris sui cum angelis sanctis.
* Matth. 10, 33. † Matth. 25, 31

39. Et dicebat illis: Am
co vobis, quia sunt quidam
stantibus, qui non gustabunt
tem, donec videant * regnum
veniens in virtute. * Matth.

Cap. 9.

Jesus transfiguratur: Eliam jam ve
stendit: surdum ac mutum spiritum
suam passionem praedicit. Quis l
lorum major sit? Amputandum ma
dis et oculi scandalum.

1. * Et post dies sex assum
sus Petrum, et Jacobum, et
nem; et ducit illos in monte
celsum seorsum solos, et tr
guratus est coram ipsis. * v.
Matth. 17, 1—13. Luc. 9, 28—

2. Et vestimenta ejus fact
splendentia, et candida nimi
ut nix, qualia fullo non pote
per terram candida facere.

3. Et apparuit illis Elias
Moyse; et erant loquentes
Jesu.

4. Et respondens Petrus, a
su: Rabbi! bonum est nos h
se, et faciamus tria taberna
Tibi unum, et d) Moysi unu
Eliae unum.

5. Non enim sciebat, quid
ret; erant enim timore exte

6. Et facta est nubes o
brans eos, et venit * vox de
dicens: Hic est filius meus
simus; audite illum!
* Matth. 3, 17. 12, 18. 2 Petr. 1, 1

a) 1590. add. alii b) 1590. confessus c) 1590. confitebitur d) 1590.

t statim circumspicientes,
m amplius viderunt, nisi
antum secum.
t descendentibus illis de
praecepit * illis, ne cui-
quae vidissent, narrarent;
Filius hominis a mortuis
xerit. * c. 8. 30.
verbum continuerunt a-
conquirentes, quid esset:
mortuis resurrexerit.
t interrogabant eum, di-
Quid ergo dicunt Phari-
cribae, quia Eliam opor-
re primum?
ui respondens, ait illis:
m venerit primo, restitu-
a; et quomodo scriptum
ilium hominis, ut multa
, et contemnatur.
d dico vobis, quia et Eli-
it (et fecerunt illi, quae-
voluerunt) sicut scri-
de eo. * Matth. 11, 14.
Et veniens ad discipulos
lit turbam magnam circa
cribas conquirentes cum

* v. 13—28. Matth. 17, 14—21. Luc. 9, 37—43.

confestim omnis popu-
is Jesum, stupefactus est,
erunt, et accurrentes sa-
eum.
interrogavit eos: Quid
conquiritis?
respondens unus de tur-
: Magister! attuli filium
d te habentem spiritum
n
ui ubicumque eum appre-
, allidit illum, et spumat,
dentibus, et arescit; et
ipulis tuis, ut ejicerent
non potuerunt.
ui respondens eis, dixit:
itio incredula! quamdiu
ero? quamdiu vos pa-
erte illum ad me!
attulerunt eum. Et cum
eum, statim spiritus con-

turbavit illum; et elisus in terram, volutabatur spumans.

20. Et interrogavit patrem ejus: Quantum temporis est, ex quo ei hoc accidit? At ille [a]) ait: Ab infantia.

21. Et frequenter eum in ignem, et in aquas misit, ut eum perderet; sed si quid potes, adjuva nos, misertus nostri.

22. Jesus autem ait illi: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti.

23. Et continuo exclamans pater pueri, cum lacrymis ajebat: Credo, Domine! adjuva incredulitatem meam.

24. Et cum videret Jesus concurrentem turbam, comminatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde et mute spiritus! ego praecipio tibi, exi ab eo, et amplius ne introeas in eum!

25. Et exclamans, et multum discerpens eum, exiit ab eo, et factus est sicut mortuus, ita, ut multi dicerent: Quia mortuus est!

26. Jesus autem tenens manum ejus, elevavit eum, et surrexit.

27. Et cum introisset in domum, discipuli ejus secreto interrogabant eum: Quare nos non potuimus ejicere eum?

28. Et dixit illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione et jejunio.

29. * Et inde profecti praetergrediebantur Galilaeam; nec volebat quemquam scire. * v. 29—31. Matth. 17, 21. sq. Luc. 9, 44. sq.

30. Docebat autem discipulos suos, et dicebat illis: Quoniam * Filius hominis tradetur in manus hominum, et occident eum, et occisus, tertia die resurget.
* Matth. 16, 21.

31. At illi ignorabant verbum, et timebant interrogare eum.

32. * Et venerunt Capharnaum. Qui cum domi essent, interroga-

---
[a]) et ille

bat eos: Quid in via tractabatis?
* v. 32—49. Matth. 18, 1—9. Luc. 9, 46—48.
33. At illi tacebant; siquidem
in via inter se disputaverant, quis
eorum major esset?
34. Et residens vocavit duode-
cim, et ait illis: Si quis * vult pri-
mus esse, erit omnium novissi-
mus, et omnium minister.
* Matth. 20, 26.
35. Et accipiens puerum, sta-
tuit eum in medio eorum; quem
cum complexus esset, ait illis:
36. Quisquis unum ex hujusmo-
di pueris receperit in nomine
meo, me recipit; et quicumque
me susceperit, non me suscipit,
sed eum, qui misit me.
37. Respondit illi Ioannes, di-
cens: Magister! vidimus quem-
dam in nomine tuo ejicientem
daemonia, qui non sequitur nos;
et prohibuimus eum.
38. Jesus autem ait: Nolite pro-
hibere eum! Nemo est enim, qui
faciat virtutem in nomine meo, et
possit cito male loqui de me.
39. Qui * enim non est adver-
sum vos, pro vobis est. *Matth. 12, 30.
40. Quisquis * enim potum de-
derit vobis calicem aquae a) in
nomine meo, quia Christi estis;
Amen dico vobis, non perdet
mercedem suam. * Matth. 10, 42.
41. Et quisquis * scandalizave-
rit unum ex his pusillis credenti-
bus in me; bonum est ei magis,
si circumdaretur mola asinaria
collo ejus, et in mare mitteretur.
* Luc. 17, 2.
42. * Et si scandalizaverit te
manus tua, abscinde b) illam! bo-
num est tibi debilem introire in
vitam, quam duas manus haben-
tem, ire in gehennam, in ignem
inextinguibilem, * Matth. 5, 29. sqq.
43. ubi vermis eorum non mo-
ritur, et ignis non extinguitur.
44. Et si pes tuus te scandali-
zat, amputa illum! bonum est
tibi claudum introire in vitam ae-
ternam, quam duos pedes
tem, mitti in gehennam i
extinguibilis,
45. ubi vermis eorum n
ritur, et ignis non exting
46. Quod si oculus tuu
dalizat te, ejice eum! bo
tibi luscum introire in
Dei, quam duos oculos
tem, mitti in gehennam ig
47. ubi vermis eorum n
ritur, et ignis non extingu
48. Omnis enim igne sa
et omnis victima sale * sal
* Levit. 2. 13.
49. Bonum est sal; quo
insulsum fuerit, in quo ill
dietis? Habete in vobis sa
cem † habete inter vos!
* Matth. 5, 13. † Rom. 12,

Cap. 10.

Matrimonii vinculum. Parvulos c
tur Christus. Divitum salus diffic
mium omnia relinquentibus p
Christus passionem suam praenu
lios Zebedaei ceterosque discipul
Bartimaeum caecum sana

1. * Et inde exsurgens
fines Judaeae ultra Jordan
conveniunt iterum turba
um; et sicut consueverat,
docebat illos. * v. 1—12. Matth
2. Et accedentes Phari
terrogabant eum: Si licet
xorem dimittere? tentant
3. At ille respondens, di
Quid vobis praecepit Mo
4. Qui dixerunt: Moyse
misit libellum repudii sc
et dimittere. * Matth. 5,
5. Quibus respondens
ait: Ad duritiam cordis
scripsit vobis praeceptum
6. ab initio autem cre
„masculum, et feminan
„eos Deus *. * Genes. 1.
7. „Propter hoc relinq
„mo patrem suum, et mat
„adhaerebit ad uxorem su

a) 1590. add. frigidæ b) 1590. 92. abscinde 1593. abscide

erunt duo in carne una*."
am non sunt duo, sed una
* Genes. 2, 24.
uod ergo Deus conjunxit,
on separet.
in domo iterum discipuli
eodem interrogaverunt

ait illis: Quicumque* di-
uxorem suam, et aliam
, adulterium committit
m. * Matth. 5, 32. 19, 9. Luc. 16, 18.
1 Cor. 7, 10.
t si uxor dimiserit virum
t alii nupserit, moecha-

Et offerebant illi parvu-
angeret illos. Discipuli
omminabantur offerenti-
* v. 13—16. Matth. 19, 13—15.
Luc. 18, 15—17.
uos cum videret Jesus, in-
lit, et ait illis: Sinite par-
nire ad me, et ne prohi-
eos! talium * enim est
Dei. * Matth. 18, 3.
nen dico vobis: Quisquis
eperit regnum Dei velut
s, non intrabit in illud.
t complexans eos, et im-
manus super illos, bene-
eos.
Et cum egressus esset in
procurrens quidam genu
e eum, rogabat eum b):
bone! quid faciam, ut
ternam percipiam?
Matth. 19, 16—30. Luc. 18, 18—30.
sus autem dixit ei: Quid
bonum? c) Nemo bonus,
s Deus.
aecepta nosti: „Ne adul-
ne occidas; ne fureris;
um testimonium dixeris;
idem feceris; honora pa-
um et matrem *."
x. 20, 12. sqq. Deut. 5, 16. sqq.
t ille respondens, ait il-
ster! haec omnia obser-
ventute mea.

21. Jesus autem intuitus eum, dilexit eum, et dixit ei: Unum tibi deest! vade! quaecumque habes, vende, et da pauperibus, et habebis * thesaurum in coelo; et veni, sequere me! * Matth. 6, 20.

22. Qui contristatus in verbo, abiit moerens; erat enim habens multas possessiones.

23. Et circumspiciens Jesus, ait discipulis suis: Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt!

24. Discipuli autem obstupescebant in verbis ejus. At Jesus rursus respondens, ait illis: Filioli! quam difficile est, confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire!

25. Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.

26. Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest salvus fieri?

27. Et intuens illos Jesus, ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum; omnia enim possibilia sunt apud Deum.

28. Et coepit ei Petrus dicere: Ecce! nos dimisimus omnia, et secuti sumus te.

29. Respondens Jesus, ait: Amen dico vobis: Nemo * est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, et propter evangelium;
* Matth. 19, 28. sqq.

30. qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc, domos, et fratres, et sorores, et matres, et filios, et agros, cum persecutionibus, et in seculo futuro vitam aeternam.

31. Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi.

32. * Erant autem in via ascendentes Ierosolymam; et praece-

via b) 1590. add. dicens c) 1590. bonum:

debat illos Jesus, et stupebant; et sequentes timebant. Et assumens iterum duodecim, coepit illis dicere, quae essent ei eventura.
* v.32—34. Matth.20,17—19. Luc.18,31—34.
33. Quia ecce! ascendimus Ierosolymam, et Filius hominis tradetur principibus Sacerdotum, et Scribis et Senioribus, et damnabunt eum morte, et tradent eum gentibus.
34. Et illudent ei, et conspuent eum, et flagellabunt eum, et interficient * eum; et tertia die resurget. * Matth. 16, 21.
35. * Et accedunt ad eum Jacobus et Ioannes, filii Zebedaei, dicentes: Magister! volumus, ut quodcumque petierimus, facias nobis. * v. 35—45. Matth. 20, 20—28.
36. At ille dixit eis: Quid vultis, ut faciam vobis?
37. Et dixerunt: Da nobis, ut unus ad dexteram tuam, et alius ad sinistram tuam sedeamus, in gloria tua.
38. Jesus autem ait eis: Nescitis, quid petatis! potestis bibere calicem, quem ego * bibo? aut baptismo, quo ego † baptizor, baptizari? * Joh. 18, 11. † Luc. 12, 50.
39. At illi dixerunt ei: Possumus! Jesus autem ait eis: Calicem quidem, quem ego bibo, bibetis; et baptismo, quo ego baptizor, baptizabimini;
40. sedere autem ad dexteram meam, vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum * est. * Matth. 25, 34.
41. Et audientes decem a) coeperunt indignari * de Jacobo et Ioanne. * Luc. 22, 24. sqq.
42. Jesus autem vocans eos, ait illis: Scitis, quia hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis; et principes eorum potestatem habent ipsorum.
43. Non ita est autem in vobis, sed quicumque * voluerit fi[eri]... jor, erit vester minister;
* Matth. 20, 26. sqq.
44. et quicumque volu[erit in] vobis primus esse, erit o[mnium] servus.
45. Nam et Filius homin[is non] venit, ut ministraretur ei; [sed ut] ministraret, et daret anim[am su]am redemptionem pro mu[ltis].
46. * Et veniunt Jericho; [et pro]ficiscente eo de Jericho, e[t disci]pulis ejus, et plurima mul[titudi]ne, filius Timaei Bartimae[us cae]cus, sedebat juxta viam [mendi]cans. * v. 46—52. Matth. 20, 2[9—34.] Luc. 18, 35—43.
47. Qui cum audisset, q[uia Je]sus Nazarenus est, coepit [clama]re et dicere: Jesu, fili Davi[d, mi]serere mei.
48. Et comminabantur e[i mul]ti, ut taceret. At ille multo [magis] clamabat: Fili David! mi[serere] mei.
49. Et stans Jesus praec[epit il]lum vocari. Et vocant ca[ecum,] dicentes ei: Animaequior [esto;] surge, vocat te!
50. Qui projecto vesti[mento] suo exiliens, venit ad eum.
51. Et respondens Jesu[s dixit] illi: Quid tibi vis, faciam [? Cae]cus autem dixit ei: Rabbo[ni! ut] videam.
52. Jesus autem ait illi: V[ade,] fides tua te salvum fecit. E[t con]festim vidit, et sequebatu[r eum] in via.

CAP. 11.

Ierusalem ingreditur Christus. Fic[us male]dicta. Venditores e templo ejecti. [E]ficacia. Christi auctoritas. Baptismus I[oannis].

1. * Et cum appropinqu[arent] Ierosolymae, et Bethania[e ad] montem Olivarum, mittit du[os ex] discipulis suis, * v. 1—10. Matth. 2[1,1—9.] Luc. 19, 29—44. Joh. 12, 12—1[5.]

a) 1590. indignati sunt

ait illis: Ite in castellum,
ontra vos est, et statim in-
es illuc, invenietis pullum
u, super quem nemo adhuc
m sedit; solvite illum, et
ce!
Si quis vobis dixerit: Quid
Dicite, quia Domino ne-
us est! et continuo illum
huc.
abeuntes invenerunt pul-
tum ante januam foris in
t solvunt eum.
quidam de illic stantibus
t illis: Quid facitis solven-
um?
i dixerunt eis, sicut prae-
illis Jesus, et dimiserunt

E duxerunt pullum ad Je-
imponunt illi vestimen-
t sedit super eum.
lti autem vestimenta sua
nt in via; alii autem fron-
lebant de arboribus, et
nt in via.
qui praeibant, et qui se-
ur, clamabant, dicentes:
!
enedictus *, qui venit, in
Domini! Benedictum,
nit, regnum patris nostri
Hosanna in excelsis!
* Ps. 117, 25. sq.
introivit Ierosolymam
lum; et circumspectis
, cum jam vespera esset
exiit in Bethaniam cum
m. * v. 11—14. Matth. 21, 17. sqq.
alia die cum exirent a
, esuriit.
mque vidisset a longe fi-
entem folia, venit, si
e inveniret in ea; et cum
ad eam, nihil invenit
folia; non enim erat tem-
um.
espondens dixit ei: Jam*
plius in aeternum ex te

fructum quisquam manducet! Et audiebant discipuli ejus.
* Luc. 13, 6. 7.

15. * Et veniunt b) Ierosolymam. Et cum introisset in templum, coepit ejicere vendentes, et ementes in templo; et mensas nummulariorum, et cathedras vendentium columbas evertit.
* v. 15—18. Matth. 21, 12—15. Luc. 19, 45—48. Joh. 2, 15—18.

16. Et non sinebat, ut quisquam transferret vas per templum.

17. Et docebat, dicens eis: Nonne scriptum est: „Quia domus „mea, domus orationis vocabitur „omnibus gentibus*?" Vos autem fecistis eam speluncam latronum.
* Jes. 56, 7. Jer. 7, 11.

18. Quo audito, principes Sacerdotum et Scribae quaerebant*, quomodo eum perderent; timebant enim eum, quoniam universa turba admirabatur super doctrina ejus. * Luc. 20, 19.

19. * Et cum vespera facta esset, egrediebatur de civitate.
* v. 19—26. Matth. 21, 20—22.

20. Et cum mane transirent, viderunt ficum aridam factam a radicibus.

21. Et recordatus Petrus, dixit ei: Rabbi! ecce! ficus, cui maledixisti, aruit.

22. Et respondens Jesus ait illis: Habete fidem Dei!

23. Amen dico vobis: Quia, quicumque dixerit huic monti: Tollere, et mittere in mare! et non haesitaverit in corde suo, sed crediderit, quia, quodcumque dixerit, fiat: fiet ei.

24. Propterea dico vobis: Omnia * quaecumque orantes petitis, credite, quia accipietis, et evenient vobis. * Matth. 7, 7. sqq.

25. Et cum stabitis * ad orandum, dimittite, si quid habetis adversus aliquem; ut et Pater vester, qui in coelis est, dimittat vo-

9 eos. b) 1590. add. iterum

bis peccata vestra. * Matth. 5. 23. sqq.
26. Quod * si vos non dimiseri-
tis; nec Pater vester, qui in coe-
lis est, dimittet vobis peccata ve-
stra. * Matth. 6, 14. sq.
27. * Et veniunt rursus Ieroso-
lymam. Et cum ambularet in tem-
plo, accedunt ad eum summi Sa-
cerdotes, et Scribae, et Seniores,
* v. 27—33. Matth. 21, 23—32. Luc. 20, 1—8.
28. et dicunt ei: In qua pote-
state haec facis? et quis dedit tibi
hanc potestatem, ut ista facias?
29. Jesus autem respondens,
ait illis: Interrogabo vos et ego
unum verbum, et respondete mi-
hi; et dicam vobis, in qua pote-
state haec faciam.
30. Baptismus Ioannis, de coe-
lo erat? an ex hominibus? Re-
spondete mihi:
31. At illi cogitabant secum,
dicentes: Si dixerimus: De coe-
lo! dicet [a]): Quare ergo non cre-
didistis ei?
32. Si dixerimus: Ex homini-
bus! timemus populum; omnes
enim habebant * Ioannem, quia
vere propheta esset. * Matth. 14, 5.
33. Et respondentes, dicunt Je-
su: Nescimus. Et respondens Je-
sus ait illis: Neque ego dico vo-
bis, in qua potestate haec faciam.

Cap. 12.

De vinitoribus homicidis, et de petra angulari parabolæ. Reddenda Cæsari ea, quæ sunt Cæsaris. Mortuorum resurrectio. Vita angelica. Amor Dei et proximi. Messias Davidis filius. Scribae superbi. Vidua duo minuta erogans.

1. * Et coepit illis in parabolis
loqui: Vineam pastinavit homo,
et circumdedit sepem, et fodit la-
cum, et aedificavit turrim, et lo-
cavit eam agricolis, et peregre
profectus est. * v. 1—12.
Matth. 21, 33—46. Luc. 20, 9—19.
2. Et misit ad agricolas in tem-
pore servum, ut ab agricolis acci-
peret de fructu vineae.
3. Qui apprehensum
ciderunt, et dimiserunt
4. Et iterum misit ad
um servum; et illum in
vulneraverunt, et contum
fecerunt.
5. Et rursum alium mis
lum occiderunt, et plur
quosdam caedentes, ali
occidentes *. * Act.
6. Adhuc ergo unum
filium carissimum; et illu
ad eos novissimum, dicen
reverebuntur filium meu
7. Coloni autem dixer
invicem: Hic est haeres!
occidamus eum! et nos
haereditas.
8. Et apprehendentes e
ciderunt; et ejecerunt e
neam.
9. Quid ergo faciet D
vineae? Veniet et perd
nos; et dabit vineam alii
10. Nec scripturam ha
stis: „Lapidem, quem r
„verunt aedificantes, hi
„est in caput anguli;
11. „a Domino factum
„ud, et est mirabile in oc
stris * ?" * Ps. 11
12. Et quaerebant eum
et timuerunt turbam; co
runt enim, quoniam ad e
bolam hanc dixerit. Et reli
abierunt.
13. * Et mittunt ad eum
dam ex Pharisaeis et Hero
ut eum caperent in verbo.
* v. 13—27. Matth. 22, 15—33. Luc.
14. Qui venientes, dic
Magister, scimus, quia ve
et non curas quemquam;
nim vides in faciem homin
in veritate viam Dei doces
dari [b]) tributum Caesari?
dabimus?
15. Qui sciens versutiam
rum, ait illis: Quid me ten
afferte mihi denarium, ut vi
16.

a) 1590. add. nobis b) 1590. dare

.At illi attulerunt ei. Et ait
:ujus est imago haec et in-
)o? Dicunt ei: Caesaris.
.Respondens autem Jesus
lis: Reddite* igitur, quae
ıesaris, Caesari; et quae
i, Deo. Et mirabantur su-
* Rom. 13, 7.
. t venerunt ad eum Saddu-
ii dicunt* resurrectionem
e e, et interrogabant eum,
ns: * Act. 23, 8.
. Magister! Moyses nobis
, ut, „si cujus frater mor-
sıerit, et dimiserit uxorem,
l s non reliquerit, accipiat
ejus uxorem ipsius, et re-
et semen fratri suo."*
* Deut. 25, 5.
eptem ergo fratres erant;
us accepit uxorem, et mor-
e, non relicto semine.
t secundus accepit eam, et
s est; et nec iste reliquit
Et tertius similiter.
t acceperunt eam simili-
em; et non reliquerunt
Novissima omnium de-
st et mulier.
n resurrectione ergo cum
rxerint, cujus de his erit u-
ptem enim habuerunt e-
em.
respondens Jesus, ait il-
nne ideo erratis, non sci-
cripturas, neque virtu-
?
ım enim a mortuis resur-
i, neque nubent, neque
ur, sed sunt a) sicut angeli
s.
e mortuis autem, quod
nt, non legistis in libro
i super rubum quomodo
illi Deus, inquiens: „Ego
eus Abraham, et Deus I-
Deus Jacob?"* * Exod. 3, 6.
on est Deus mortuorum,
rum. Vos ergo multum

28. * Et accessit unus de Scri-
bis, qui audierat illos conquiren-
tes, et videns, quoniam bene illis
responderit, interrogavit eum,
quod esset primum omnium man-
datum. * v. 28—34. Matth. 22, 34—40.
29. Jesus autem respondit ei:
Quia primum omnium mandatum
est: „Audi, Israel! Dominus
„Deus tuus, Deus unus est:
30. „Et diliges Dominum Deum
„tuum ex toto corde tuo, et ex
„tota anima tua, et ex tota mente
„tua, et ex tota virtute tua."* Hoc
est primum mandatum.
* Deut. 6, 4 5.
31. Secundum autem simile est
illi: „Diliges* proximum tuum,
„tanquam te ipsum." Majus ho-
rum aliud mandatum non est.
* Levit. 19, 18. Matth. 22, 39.
32. Et ait illi scriba: Bene, Ma-
gister! in veritate dixisti, quia u-
nus est Deus, et non est alius prae-
ter eum.
33. Et ut diligatur ex toto cor-
de, et ex toto intellectu, et ex to-
ta anima, et ex tota fortitudine;
et diligere proximum tanquam se
ipsum, majus est omnibus holo-
cautomatibus b) et sacrificiis.
34. Jesus autem videns, quod
sapienter respondisset, dixit illi:
Non es longe a regno Dei. Et ne-
mo jam audebat eum interrogare.
35. * Et respondens Jesus di-
cebat, docens in templo: Quo-
modo dicunt Scribae, Christum
filium esse David? * v. 35—37.
Matth. 22, 41—46. Luc. 20, 41—44.
36. Ipse enim David dicit in
Spiritu sancto: „Dixit Dominus
„Domino meo, sede a dextris me-
„is, donec ponam inimicos tuos
„scabellum pedum tuorum."*
* Ps. 109, 1.
37. Ipse ergo David dicit eum
Dominum, et unde est filius ejus?
Et multa turba eum libenter au-
divit.
38. * Et dicebat eis in doctrina

a) ...erunt sicut angeli Dei b) 1590. holocaustomatibus

sua: Cavete a Scribis, qui volunt in stolis ambulare, et salutari in foro: * v. 38—40. Luc. 20, 45—47. Matth. 23, 1. sqq.

39. et in primis cathedris sedere in synagogis, et primos discubitus in coenis;

40. qui devorant domos viduarum sub obtentu prolixae orationis; hi accipient prolixius judicium.

41. *Et sedens Jesus contra gazophylacium, aspiciebat, quomodo turba jactaret aes in gazophylacium, et multi divites jactabant multa. * v. 41—44. Luc. 21, 1—4.

42. Cum venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans:

43. Et convocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua haec pauper plus* omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium. * 2 Cor. 8, 12.

44. Omnes enim ex eo, quod abundabat illis, miserunt; haec vero de penuria sua omnia, quae habuit, misit totum victum suum.

Cap. 13.

Templi eversionem prænuntiat Christus: quærentibus de hac re discipulis respondet: Templi eversionis atque ultimi adventus signa.

1. *Et cum egrederetur de templo, ait illi unus ex discipulis suis: Magister! aspice, quales lapides, et quales structurae! * v. 1—37. Matth. 24, 1—36. Luc. 21, 5—36.

2. Et respondens Jesus, ait illi: Vides has omnes magnas aedificationes? Non relinquetur* lapis super lapidem, qui non destruatur. * Luc. 19, 44.

3. Et cum sederet in monte Olivarum contra templum, interrogabant eum separatim Petrus, et Jacobus, et Ioannes, et Andreas:

4. Dic nobis, quando ista fient? et quod signum erit, quando haec omnia incipient consummari?

5. Et respondens Jesus, dicere illis: Videte, ne q seducat!

6. Multi enim venient mine meo, dicentes, qu sum; et multos seducent.

7. Cum audieritis auten et opiniones bellorum, ne ritis; oportet enim haec fie nondum finis.

8. Exsurget enim gens gentem, et regnum super r et erunt terrae motus per fames. Initium dolorum

9. Videte*autem vosmet Tradent enim vos in conc in synagogis vapulabitis, praesides et reges stabit pter me, in testimonium il * Matth. 10, 17. sq.

10. Et in omnes gentes p oportet praedicari Evang

11. Et cum duxerint vos tes, nolite* praecogitare loquamini; sed quod datur fuerit in illa hora, id loq Non enim vos estis loquen Spiritus sanctus. * Matth.

12. Tradet autem frater f in mortem, et pater filium; surgent filii in parentes, et afficient eos.

13. Et eritis odio omnibu pter nomen meum. Qui* sustinuerit in finem, hic sa rit. * Matth. 24, 13.

14. Cum * autem viderit minationem desolationis st ubi non debet, qui legit, gat! tunc, qui in Judaea su giant in montes; * Ma

15. et qui * super tectu descendat in domum, nec i at, ut tollat quid de domo s * Matth. 24, 17.

16. et qui in agro erit, n vertatur retro tollere vest tum suum.

17. Vae autem praegnan et nutrientibus in illis dieb

18. Orate vero, ut hyem fiant.

1 Erunt enim dies illi tribu-
ines tales, quales non fuerunt
itio creaturae, quam condi-
t eus, usque nunc, neque fient.
2 Et nisi breviasset Dominus
e non fuisset salva omnis ca-
; ed propter electos, quos e-
breviavit dies.
2 Et tunc*, si quis vobis di-
r: Ecce! hic est Christus, ec-
ic; ne credideritis. *Luc. 17, 23.
2 Exsurgent enim pseudo-
r i*, et pseudoprophetae, et
nt signa, et portenta ad se-
cidos, si fieri potest, etiam e-
tos. * cf. v. 6. Matth. 7, 15.
2 Vos ergo videte! ecce, prae-
obis omnia.
2 Sed in illis diebus, post tri-
lionem illam, sol contene-
a tur, et luna non dabit splen-
r n suum;
2 et stellae coeli erunt deci-
n s, et virtutes, quae in coe-
s nt, movebuntur.
2 Et tunc videbunt * Filium
nis venientem in nubibus
n irtute multa, et gloria.
* Matth. 24, 29. sq. 26, 64.
2 Et tunc mittet angelos suos,
c gregabit electos suos a qua-
ventis, a summo terrae, us-
ed summum coeli.
2 A ficu autem discite para-
l h. Cum jam ramus ejus te-
r ierit, et nata fuerint folia,
g scitis, quia in proximo sit
ti;
2 sic et vos cum videritis haec
r scitote, quod in proximo sit
o iis.
3 Amen dico vobis, quoniam
n ansibit generatio haec, do-
c mnia * ista fiant. * v. 6—29.
3 Coelum et terra transibunt,
r autem mea non transibunt.
3 De die autem illo, vel hora
n scit, neque angeli in coelo,
q Filius, nisi Pater.
3 Videte*, vigilate, et ora-
escitis enim, quando tem-
sit. * Matth. 25, 13.

34. Sicut * homo, qui peregre profectus, reliquit domum suam, et dedit servis suis potestatem cujusque operis, et janitori praecepit, ut vigilet. * Matth. 25, 14—30. Luc. 19, 12. sqq.

35. Vigilate ergo! [nescitis enim, quando dominus domus veniat; sero an media nocte, an galli cantu, an mane]

36. ne cum venerit repente, inveniat vos dormientes.

37. Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate!

CAP. 14.

Judæorum conspiratio in Jesum, qui ungento a muliere perfunditur. Judæ proditio. Ultima Coena. Eucharistiæ institutio. Christus Petri negationem prædicit: orat in horto. Captus ad Caipham ducitur. Ibi accusatus damnatur, caeditur, et ter a Petro negatur.

1. * Erat autem Pascha ** et Azyma post biduum; et quaerebant † summi Sacerdotes et Scribae quomodo eum dolo tenerent, et occiderent. * v. 1. 2. Matth. 26, 1—5. Luc. 21, 37.—22, 2. ** Matth. 26, 17. † Joh. 11, 47. sqq.

2. Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

3. * Et cum esset Bethaniae in domo Simonis leprosi, et recumberet; venit mulier habens alabastrum unguenti nardi spicati pretiosi, et fracto alabastro effudit super caput ejus. * v. 3—9. Matth. 26. 6—13. Joh. 12, 1—8.

4. Erant autem quidam indigne ferentes intra semetipsos, et dicentes: Ut quid perditio ista unguenti facta est?

5. Poterat enim unguentum istud vaenundari plus, quam trecentis denariis, et dari pauperibus. Et fremebant in eam.

6. Jesus autem dixit: Sinite eam! quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me.

7. Semper enim pauperes habetis vobiscum; et cum volueri-

tis, potestis illis benefacere; me autem non semper habetis.

8. Quod habuit haec, fecit; prae venit ungere corpus meum in sepulturam.

9. Amen dico vobis: Ubicumque praedicatum fuerit Evangelium istud in universo mundo, et quod fecit haec, narrabitur in memoriam ejus.

10. * Et Judas Iscariotes unus de duodecim abiit ad summos Sacerdotes, ut proderet eum illis.
* v. 10. 11. Matth. 26, 14—16. Luc. 22, 3—6.

11. Qui audientes, gavisi sunt; et promiserunt ei pecuniam se daturos. Et quaerebat, quomodo illum opportune traderet.

12. * Et primo die Azymorum, quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli: Quo vis eamus, et paremus tibi, ut manduces Pascha †? * v. 12—25. Matth. 26, 17—29. Luc. 22, 7—23. † Exod. 12.

13. Et mittit duos ex discipulis suis, et dicit eis: Ite in civitatem; et occurret vobis homo, lagenam aquae bajulans, sequimini eum;

14. et quocumque introierit, dicite domino domus, quia Magister dicit: Ubi est refectio mea, ubi Pascha cum discipulis meis manducem?

15. Et ipse vobis demonstrabit coenaculum grande, stratum; et illic parate nobis.

16. Et abierunt discipuli ejus, et venerunt in civitatem; et invenerunt, sicut dixerat illis, et paraverunt Pascha.

17. Vespere autem facto, venit cum duodecim.

18. Et discumbentibus eis, et manducantibus, ait Jesus: Amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me, qui manducat mecum.

19. At illi coeperunt contristari, et dicere ei singulatim: Numquid ego?

20. Qui ait illis: Unus ex duodecim, qui intingit * mecum manum in catino. * Joh. 13, 18.

21. Et Filius quidem ho
vadit, sicut scriptum est d
vae autem homini illi, per
Filius hominis tradetur! b
erat ei, si non esset natus
ille.

22. Et manducantibus ill
cepit * Jesus panem; et b
cens fregit, et dedit eis, et a
mite, hoc est corpus meum
* 1 Cor. 11, 23. sqq.

23. Et accepto calice, g
agens dedit eis; et biberun
lo omnes.

24. Et ait illis: Hic est sa
meus novi testamenti, qu
multis effundetur.

25. Amen dico vobis, qu
non bibam de hoc genimine
usque in diem illum, cum
bibam novum in regno Dei

26. * Et hymno dicto ex
in montem Olivarum. * v.
Matth. 26, 30—35. Luc. 22, 3

27. Et ait eis Jesus: Omnes
dalizabimini in me in noct
quia scriptum est: „Perc
„pastorem, et dispergent
„ves." * * Zach. 13.

28. Sed postquam resur
ro, praecedam * vos in Galil
* c. 16, 7.

29. Petrus * autem ait il
si omnes scandalizati fuer
te: sed non ego. * Luc.

30. Et ait illi Jesus: Ame
co tibi: Quia tu hodie in
hac, priusquam gallus voce
dederit, ter me es negaturus
* cf. v. 66. sqq.

31. At ille amplius loqueb
Et si oportuerit me simul co
ri * tibi, non te negabo. Sim
autem et omnes dicebant.
* Joh. 13, 37.

32. * Et veniunt in praed
cui nomen Gethsemani, et a
scipulis suis: Sedete hic, d
orem. * v. 32—46. Matth. 26. 36-
Luc. 22, 40—54. Joh. 18, 1.

33. Et assumit * Petrum, e
cobum, et Ioannem secum; et
pit pavere, et taedere. * Matt

34 Et ait illis : Tristis * est ani-
ma usque ad mortem ! susti-
e hic, et vigilate ! * Joh. 12, 27.
35 Et cum processisset paulu-
rocidit super terram ; et o-
ut si fieri posset, transiret
hora,
36 et dixit : Abba pater ! om-
bi possibilia sunt, transfer
m hunc a me, sed non, quod
lo, sed quod tu.
37 Et venit, et invenit eos dor-
es. Et ait Petro : Simon !
s? non potuisti una hora
e?
38 Vigilate, et orate, ut non
s in tentationem ; Spiritus
n promptus est, caro vero
a.
39 Et iterum abiens, oravit,
m sermonem dicens.
40 Et reversus, denuo invenit
rmientes, (erant enim ocu-
m gravati,) et ignorabant,
esponderent ei.
41 Et venit tertio, et ait illis :
te jam, et requiescite ! Suf-
enit hora ! ecce ! Filius ho-
tradetur in manus peccato-

42 Surgite, eamus ! ecce ! qui
det, prope est.
43 * Et, adhuc eo loquente, ve-
las Iscariotes, unus de duo-
, et cum eo turba multa,
adiis et lignis, a) a summis
lotibus, et Scribis, et Seni-
. * v. 43—52. Matth. 26, 47—56.
c. 22, 47—53. Joh. 18, 2—11.
44 ederat autem traditor ejus
n eis, dicens: Quemcumque
tus fuero, ipse est, tenete
t ducite caute.
45 Et cum venisset, statim ac-
s ad eum, ait : Ave, Rabbi !
latus est eum.
46 t illi manus injecerunt in b)
t tenuerunt eum.
47 Unus autem quidam de cir-
antibus, educens gladium,
percussit servum summi Sacer-
dotis, et amputavit illi auriculam.

48. Et respondens Jesus, ait illis : Tanquam ad latronem existis cum gladiis, et lignis comprehendere me?

49. Quotidie * eram apud vos in templo docens, et non me tenuistis. Sed ut impleantur † Scripturae. * Joh. 18, 20. † Matth. 26, 54.

50. Tunc discipuli ejus relinquentes eum, omnes fugerunt.

51. Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo ; et tenuerunt eum.

52. At ille, rejecta sindone, nudus profugit ab eis.

53. * Et adduxerunt Jesum ad summum Sacerdotem ; et convenerunt omnes Sacerdotes, et Scribae, et Seniores. * v. 53. 54. Matth. 26. 57. 58. Luc. 22, 54. sq. Joh. 18, 12—15.

54. Petrus autem a longe secutus est eum, usque intro in atrium summi Sacerdotis; et sedebat cum ministris ad ignem, et calefaciebat se.

55. * Summi vero Sacerdotes, et omne concilium quaerebant adversus Jesum testimonium, ut eum morti traderent ; nec inveniebant. * v. 55—65. Matth. 26, 59—68.

56. Multi enim testimonium falsum dicebant adversus eum ; et convenientia testimonia non erant.

57. Et quidam surgentes, falsum testimonium ferebant adversus eum, dicentes :

58. Quoniam nos audivimus eum dicentem : Ego * dissolvam templum hoc, manu factum, et per c) triduum, aliud, non manu factum, aedificabo. * Matth. 26, 61.

59. Et non erat conveniens testimonium illorum.

60. Et exsurgens summus Sacerdos in medium, interrogavit Jesum, dicens : Non respondes

90. add. missi b) 1590. in Jesum c) 1590. et post

quidquam ad ea, quae tibi objiciuntur ab his?

61. Ille autem tacebat, et nihil respondit. Rursum summus Sacerdos interrogabat eum, et dixit ei: Tu es Christus, Filius Dei benedicti!

62. Jesus autem dixit illi: Ego sum; et videbitis * Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem cum nubibus coeli. * c. 13, 26.

63. Summus autem Sacerdos, scindens vestimenta sua, ait: Quid adhuc desideramus testes?

64. Audistis blasphemiam; quid vobis videtur? Qui omnes condemnaverunt *, eum esse reum mortis. * Matth. 26, 66.

65. Et coeperunt quidam conspuere eum, et velare faciem ejus, et colaphis eum caedere, et dicere ei: Prophetiza! et ministri alapis eum caedebant.

66. * Et cum esset Petrus in atrio deorsum, venit una ex ancillis summi Sacerdotis; * v. 66—72. Matth. 26, 69—75. Luc. 22, 56—62. Joh. 18, 14—18. 25—27.

67. et cum vidisset Petrum calefacientem se, aspiciens illum, ait: Et tu cum Jesu Nazareno eras!

68. At ille negavit, dicens: Neque scio, neque novi, quid dicas. Et exiit foras ante atrium, et gallus cantavit.

69. Rursus autem cum vidisset illum ancilla, coepit dicere circumstantibus: Quia hic ex illis est!

70. At ille iterum negavit. Et post pusillum rursus, qui astabant, dicebant Petro: Vere ex illis es! nam et Galilaeus es.

71. Ille autem coepit anathematizare, et jurare: Quia nescio hominem istum, quem dicitis.

72. Et statim gallus iterum cantavit. Et recordatus est Petrus verbi, quod dixerat * ei Jesus: Prius quam gallus cantet bis, ter me negabis. Et coepit flere. * v. 30.

Cap. 15.

Jesus coram Pilato accusatus, Barabb[...] ponitur. Spinis coronatus illuditur, [...] figitur. Sepelit eum Joseph Arimat[...]

1. Et * confestim, mane [...] lium facientes summi Sacer[...] cum Senioribus, et Scribis [...] niverso concilio, vincient[...] sum, duxerunt, et tradideru[...] lato. * Matth. 27. [...]

2. * Et interrogavit eum [...] tus: Tu es Rex Judaeorum[...] ille respondens, ait illi: Tu [...] * v. 2—20. Matth. 27. 11—31. Luc. 23, 2—25. Joh. 18, 33—19.

3. Et accusabant eum s[...] Sacerdotes in multis.

4. Pilatus autem rursum [...] rogavit eum, dicens: Non re[...] des quidquam? vide! in q[...] te accusant.

5. Jesus autem amplius ni[...] spondit, ita ut miraretur Pi[...]

6. Per diem autem festum [...] bat dimittere illis unum e[...] ctis, quemcunque petissent[...]

7. Erat autem, qui dice[...] Barabbas, qui cum seditiosi[...] vinctus, qui in seditione fe[...] homicidium.

8. Et cum ascendisset tu[...] coepit rogare, sicut semper [...] bat illis.

9. Pilatus autem respond[...] et dixit: Vultis dimittam [...] regem Judaeorum?

10. Sciebat enim, quod p[...] vidiam tradidissent eum s[...] Sacerdotes.

11. Pontifices autem conci[...] runt turbam, ut magis Bara[...] * dimitteret eis. * Act. 3. [...]

12. Pilatus autem iteru[...] spondens, ait illis: Quid erg[...] tis faciam regi Judaeorum?

13. At illi iterum clamave[...] Crucifige eum!

14. Pilatus vero dicebat [...] Quid enim mali fecit? At il[...] gis clamabant: Crucifige eu[...]

15. Pilatus autem volens p[...]

facere, dimisit illis Barab-
et tradidit Jesum flagellis
m, ut crucifigeretur.
ilites autem duxerunt eum
um praetorii, et convocant
ncohortem;
t induunt eum purpura, et
unt ei plectentes spineam
um;
t coeperunt salutare eum:
ex Judaeorum!
Et percutiebant caput ejus
ne: et conspuebant eum, et
es genua, adorabant eum.
Et postquam illuserunt ei,
nt illum purpura, et indu-
eum vestimentis suis; et
t illum, ut crucifigerent

Et angariaverunt praeter-
quempiam, Simonem Cy-
m, venientem de villa, pa-
lexandri, et Rufi, ut tolle-
rcem ejus. * v. 21—47.
ab. 27, 32—61. Luc. 23, 26—56.
Joh. 19, 17—42.
Et perducunt illum in Gol-
ocum, quod est interpre-
Calvariae locus.
Et dabant ei bibere myrr-
vinum; et non accepit.
Et crucifigentes eum, divi-
nvestimenta ejus, mittentes
super eis, quis quid tolle-

Erat autem hora tertia; et
cerunt eum.
Et erat titulus causae ejus
tus: REX JUDAEORUM.
Et cum eo crucifigunt duos
s: unum a dextris, et ali-
nistris ejus.
Et impleta est scriptura,
icit: „Et cum iniquis re-
us est *." * Jes. 53, 12.
Et praetereuntes blasphe-
t eum, moventes capita sua,
ntes: Vah! qui * destruis
m Dei, et in tribus diebus
icas; * c. 14, 58.

30. salvum fac temet ipsum,
descendens de cruce!
31. Similiter et summi Sacer-
dotes illudentes, ad alterutrum
cum Scribis dicebant: Alios sal-
vos fecit, seipsum non potest sal-
vum facere.
32. Christus Rex Israel! descen-
dat nunc de cruce, ut videamus,
et credamus. Et qui cum eo cru-
cifixi erant, convitiabantur ei.
33. Et facta hora sexta, tene-
brae factae sunt per totam ter-
ram, usque in horam nonam.
34. Et hora nona exclamavit
Jesus voce magna, dicens: Eloi*,
Eloi, lamma sabacthani! quod
est interpretatum: Deus meus,
Deus meus, ut quid dereliquisti
me! * Ps. 21, 2.
35. Et quidam de circumstanti-
bus audientes, dicebant: Ecce!
Eliam vocat.
36. Currens autem unus, et im-
plens spongiam aceto, circumpo-
nensque calamo, potum dabat ei,
dicens: Sinite! videamus, si ve-
niat Elias ad deponendum eum.
37. Jesus * autem emissa voce
magna exspiravit. * Joh. 19, 30.
38. Et velum templi scissum
est in duo, a summo usque deor-
sum.
39. Videns autem Centurio, qui
ex adverso stabat, quia sic cla-
mans exspirasset, ait: Vere hic
homo Filius Dei erat!
40. Erant autem et mulieres de
longe aspicientes; inter quas e-
rat Maria Magdalene *, et Maria,
Jacobi minoris, et Joseph mater,
et Salome; * Luc. 8, 2.
41. et cum esset in Galilaea, se-
quebantur eum, et ministrabant
ei, et aliae multae, quae simul cum
eo ascenderant Ierosolymam.
42. Et cum jam sero esset fa-
ctum (quia erat parasceve, quod
est ante sabbatum)
43. venit Joseph ab Arima-

thaea a) nobilis decurio, qui et
ipse erat exspectans regnum Dei;
et audacter introivit ad Pilatum,
et petiit corpus Jesu.
44. Pilatus autem mirabatur,
si jam obiisset. Et accersito centurione,
interrogavit eum, si jam
mortuus esset.
45. Et cum cognovisset a centurione,
donavit corpus Joseph.
46. Joseph autem mercatus sindonem,
et deponens eum involvit b)
sindone, et posuit eum in
monumento, quod erat excisum
de petra, et advolvit lapidem ad
ostium monumenti.
47. Maria autem Magdalene,
et Maria Joseph aspiciebant, ubi
poneretur.

Cap. 16.

Christi resurrectio mulieribus ab Angelo annuntiata. Jesus primum Magdalene apparet, deinde duobus discipulis, post haec Apostolis undecim. Apostolorum missio. Ascensio Christi.

1. * Et cum transisset sabbatum,
Maria Magdalene, et Maria
Jacobi, et Salome emerunt aromata,
ut venientes ungerent Jesum.

* v. 1—14. Matth. 28, 1—15. Luc. 24, 1—12. Joh. 20, 1—18.

2. Et valde mane una sabbatorum,
veniunt ad monumentum,
orto jam sole;
3. et dicebant ad invicem: Quis
revolvet nobis lapidem ab ostio
monumenti?
4. Et respicientes, viderunt revolutum
lapidem; erat quippe
magnus valde.
5. Et introeuntes in monumentum,
viderunt juvenem sedentem
in dextris, coopertum stola candida,
et obstupuerunt.
6. Qui dicit illis: Nolite expavescere!
Jesum quaeritis Nazarenum,
crucifixum; surrexit, non
est hic, ecce locus, ubi posuerunt
eum.
7. Sed ite, dicite discip
jus, et Petro *, quia praece
vos in Galilaeam; ibi eum
bitis, sicut dixit vobis.

* c. 14, 72. † c. 14, 28.

8. At illae exeuntes, fu
de monumento; invaserat
eas tremor et pavor; et n
quidquam dixerunt; timel
nim.
9. Surgens autem d) man
ma sabbati, apparuit prin
riae Magdalene, de qua * ej
septem daemonia. * Lu
10. Illa vadens nuntiav
qui cum eo fuerant, lugen
et flentibus.
11. Et illi audientes, qui
ret, et visus esset ab ea, n
diderunt.
12. Post * haec autem d
ex his ambulantibus osten
in alia effigie, euntibus in

* Luc. 24, 13. sqq.

13. Et illi euntes nuntia
ceteris; nec illis crediderı
14. Novissime e) recum
bus illis undecim apparui
exprobravit incredulitate
rum, et duritiam cordis; q
qui viderant eum resurre
non crediderunt. * Luc. 24

Joh. 20, 19. sqq. Joh. 21. 1. sq

15. *Et dixit eis: Euntes i
dum universum praedicate
gelium omni creaturae!

* v. 15—18. Matth. 28, 16—

16. Qui crediderit *, et ba
tus fuerit, salvus erit; qu
non crediderit, condemna

* Joh. 3, 18. 36. Act. 2, 38. Rom.

17. Signa * autem eos, q
diderint, haec sequentur:
mine meo daemonia ** eji
linguis † loquentur novis;

* Matth. 10, 8. ** Act. 5, 16. 8.
† Act. 2, 4. 10, 46. 1 Cor. 12. 1

18. serpentes * tollent;
mortiferum quid biberint
eis nocebit; super † aegro
nus imponent, et bene habe

* Act. 28, 5. † Act. 28, 8.

a) 1590. Arimathia b) 1590. add. in c) 1590. praecedet d) 1590. ad
e) 1590. add. autem

t * Dominus quidem Jesus,
...m locutus est eis, assum-
in coelum, et sedet a dex-
. * Luc. 24, 50. sqq. Act. 1, 9.

20. Illi autem profecti praedi-
caverunt ubique Domino coope-
rante, et sermonem confirmante,
sequentibus signis.

SANCTUM
ESU CHRISTI
EVANGELIUM
SECUNDUM
LUCAM.

CAP. 1.

...tivitas; Verbi incarnatio praenun-
...aria cognatam Elisabeth invisit.
...ur Ioannes. Zachariae canticum.

...niam quidem multi conati
...linare narrationem, quae
...s completae sunt, rerum;
...ut tradiderunt nobis, qui *
... ipsi viderunt, et ministri
... sermonis; * 1 Joh. 1, 1.
...sum est et mihi, assecuto
... principio diligenter, ex
...ibi scribere, optime The-
...! * Act. 1, 1.
... cognoscas eorum verbo-
... quibus eruditus es, veri-
...
...uit in diebus Herodis, re-
...eae, Sacerdos quidam no-
...acharias, de vice Abia *;
... illius de filiabus Aaron, et
... ejus Elisabeth.
* 1 Par. 25, 10. 19.
...ant autem justi ambo ante
... incedentes in omnibus
...is et justificationibus Do-
...e querela.
... non erat illis filius, eo
quod esset Elisabeth sterilis, et
ambo processissent in diebus
suis.
8. Factum est autem, cum Sa-
cerdotio fungeretur a) in ordine
vicis suae ante Deum,
9. secundum consuetudinem
Sacerdotii, forte exiit, ut incen-
sum poneret, ingressus in tem-
plum Domini;
10. et omnis multitudo populi
erat orans foris * hora incensi.
* Levit. 16, 17.
11. Apparuit autem illi Ange-
lus Domini, stans a dextris alta-
ris * incensi. * Exod. 30, 1. sqq.
12. Et Zacharias turbatus est
videns, et timor irruit super eum.
13. Ait autem ad illum Angelus:
Ne timeas, Zacharia! quoniam
exaudita est deprecatio tua; et b)
uxor tua Elisabeth pariet tibi fi-
lium, et vocabis nomen ejus Ioan-
nem;
14. et erit gaudium tibi, et ex-
ultatio, et multi in nativitate ejus
gaudebunt;
15. erit enim magnus * coram
Domino: et c) vinum et siceram

...5. add. Zacharias b) 1590. om. et c) 1590. om. et

non † bibet, et Spiritu sancto re-
plebitur adhuc ex utero matris
suae; * Matth. 11, 11. † Numer. 6, 2. sqq.
16. et multos filiorum Israel
convertet ad Dominum Deum i-
psorum;
17. et ipse praecedet ante illum
in spiritu et virtute Eliae *; ut †
convertat corda patrum in filios,
et incredulos ad prudentiam ju-
storum, parare Domino plebem
perfectam. * Matth. 11, 14.
† Matth. 3, 2. sqq.
18. Et dixit Zacharias ad Ange-
lum: Unde hoc sciam? ego enim
sum senex, et uxor mea processit
in diebus suis?
19. Et respondens Angelus di-
xit ei: Ego sum Gabriel *, qui †
asto ante Deum; et missus sum
loqui ad te, et haec tibi evangeli-
zare. * Dan. 8, 16. † Matth. 18, 10.
20. Et ecce! eris tacens, et non
poteris loqui usque in diem, quo
haec fiant, pro eo, quod non cre-
didisti verbis meis, quae imple-
buntur in tempore suo.
21. Et erat plebs exspectans Za-
chariam; et mirabantur, quod
tardaret ipse in templo.
22. Egressus autem non pote-
rat loqui ad illos, et cognoverunt,
quod visionem vidisset in tem-
plo. Et ipse erat innuens illis, et
permansit mutus.
23. Et factum est, ut impleti
sunt dies officii ejus, abiit in do-
mum suam.
24. Post hos autem dies conce-
pit Elisabeth uxor ejus, et occul-
tabat se mensibus quinque, di-
cens:
25. Quia sic fecit mihi Dominus
in diebus, quibus respexit aufer-
re opprobrium * meum inter ho-
mines. * Genes. 30, 23.
26. In mense autem sexto, mis-
sus est Angelus Gabriel a Deo in
civitatem Galilaeae, cui nomen
Nazareth,
27. ad virginem desponsatam

viro, cui nomen erat Jose[
domo David, et nomen v
Maria. * c. 2, 4. sq. Matth.
28. Et ingressus Angelu
am dixit: Ave, gratia plen
minus tecum! Benedicta
mulieribus!
29. Quae cum audisset, t
est in sermone ejus, et cog
qualis esset ista salutatio.
30. Et ait Angelus ei: N
as, Maria! invenisti enim g
apud Deum;
31. ecce! concipies in
et paries filium, et vocab
men ejus Jesum. * Matth
Luc. 2, 21.
32. Hic erit magnus, et F
Altissimi vocabitur; et dab
Dominus Deus sedem Dav
tris ejus; et regnabit in do
cob in aeternum, * Ma
† 2 Reg. 7, 12. sqq. Jes. 9, 2. sq
33. et regni * ejus non eri
* Dan. 7, 14. 27. Mich. 4
34. Dixit autem Maria ad
lum: Quomodo fiet istud
niam virum non cognosco
35. Et respondens Ange
xit ei: Spiritus sanctus su
niet in te; et virtus Altissi
umbrabit tibi; ideoque e
nascetur ex te Sanctum, v
tur Filius Dei.
36. Et ecce! Elisabeth c
tua, et ipsa concepit filium
nectute sua; et hic mensis
est illi, quae vocatur sterili
37. quia non erit impo
apud Deum omne verbum.
38. Dixit autem Maria:
ancilla Domini, fiat mihi s
dum verbum tuum. Et dis
ab illa Angelus.
39. Exsurgens autem Ma
diebus illis abiit in montan
festinatione, in civitatem Ju
40. Et intravit in domu
chariae, et salutavit Elisab
41. Et factum est, ut audi
lutationem Mariae Elisabet

infans in utero ejus; et
est Spiritu sancto Elisa-

exclamavit voce magna,
Benedicta tu inter mu-
benedictus fructus ven-

unde hoc mihi, ut veniat
omini mei ad me?
Ecce! enim, ut facta est vox
nis tuae in auribus meis,
in gaudio infans in ute-

beata, quae credidisti,
perficientur ea, quae di-
ibi a Domino.
ait Maria: Magnificat * a-
Dominum; * 1 Reg. 2, 1. sqq.
exultavit spiritus meus
lutari meo.
uia respexit humilitatem
suae; ecce! enim ex hoc
me dicent omnes gene-
* Genes. 30, 13.
uia fecit mihi magna, qui
st; et sanctum nomen e-

misericordia * ejus a pro-
progenies timentibus e-
* Ps. 102, 17.
ecit potentiam in brachio
spersit superbos mente
sui.
posuit potentes de sede,
vit * humiles. * Ps. 146, 6.
urientes implevit bonis;
s * dimisit inanes. * Ps. 33, 11.
scepit Israel puerum su-
ordatus * misericordiae
* Ps. 97, 3.
cut locutus est ad patres
, Abraham *, et semini e-
ecula.
s. 17, 7. 19. 22, 17. sqq. 18, 18.
ansit autem Maria cum
i mensibus tribus; et re-
t in domum suam.
lisabeth autem impletum
us pariendi, et peperit fi-

t audierunt vicini et co-
gnati ejus, quia magnificavit Do-
minus misericordiam suam cum
illa, et congratulabantur ei.
59. Et factum est in die octavo,
venerunt circumcidere * puerum,
et vocabant eum nomine patris
sui, Zachariam. * Genes. 17, 12.
60. Et respondens mater ejus,
dixit: Nequaquam! sed vocabi-
tur * Ioannes. * cf. v. 13.
61. Et dixerunt ad illam: Quia
nemo est in cognatione tua, qui
vocetur hoc nomine.
62. Innuebant autem patri e-
jus, quem vellet vocari eum.
63. Et postulans pugillarem
scripsit, dicens: Ioannes est no-
men ejus! Et mirati sunt universi.
64. Apertum est autem illico os
ejus, et lingua ejus, et loquebatur
benedicens Deum.
65. Et factus est timor super o-
mnes vicinos eorum; et super o-
mnia montana Judaeae divulga-
bantur omnia verba haec;
66. et posuerunt omnes, qui au-
dierant, in corde suo, dicentes:
Quis, putas, puer iste erit? Ete-
nim manus Domini erat cum illo.
67. Et Zacharias pater ejus re-
pletus est Spiritu sancto; et pro-
phetavit, dicens:
68. Benedictus Dominus Deus
Israel, quia visitavit, et fecit red-
emptionem plebis suae.
69. Et erexit cornu * salutis no-
bis, in domo David pueri sui;
* 3 Reg. 1, 50. 2, 28.
70. sicut * locutus est per os
Sanctorum, qui a seculo sunt,
prophetarum ejus.
* Jes. 35, 4. Jerem. 23, 6. 30, 10.
71. Salutem ex inimicis nostris,
et de manu omnium, qui oderunt
nos.
72. Ad faciendam misericor-
diam cum patribus nostris; et
memorari testamenti * sui sancti;
* Genes. 17, 7.
73. jusjurandum, quod * juravit
ad Abraham patrem nostrum, da-
turum se nobis; * Genes. 22, 16.

74. ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi,

75. in sanctitate et justitia coram ipso, omnibus diebus nostris.

76. Et tu puer! propheta * Altissimi vocaberis; praeibis † enim ante faciem Domini parare vias ejus; *ct.v.17. Matth.11,9. †Matth.3.3.

77. ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum;

78. per viscera misericordiae Dei nostri; in quibus visitavit nos Oriens * ex alto; * Matth. 4, 16.

79. illuminare his, qui * in tenebris, et in umbra mortis sedent; ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. * Jes. 9, 2.

80. Puer autem crescebat, et confortabatur spiritu; et erat in desertis usque in diem ostensionis suae ad Israel.

Cap. 2.

Nascitur Christus. Angelus pastoribus apparet. Christi circumcisio: Mariae purificatio. Simeon atque Anna. Christus in medio Doctorum reperitur.

1. Factum est autem in diebus illis, exiit edictum a Caesare Augusto, ut describeretur universus orbis.

2. Haec descriptio prima, facta est a praeside Syriae Cyrino;

3. et ibant omnes, ut profiterentur singuli, in suam civitatem.

4. Ascendit autem et Joseph Galilaea, de civitate Nazareth, in Judaeam, in civitatem David *, quae vocatur Bethlehem **; eo quod † esset de domo et familia David, * 1 Reg.16,1.4. **Matth.2,5. †c.1,27.

5. ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore praegnante *. * Matth. 1, 18.

6. Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies, ut pareret;

7. et peperit filium suum pri-
mogenitum, et pannis ei
vit, et reclinavit eum in
pio; quia non erat eis a)
diversorio.

8. Et pastores erant in
eadem vigilantes, et cust
vigilias noctis super gr
um.

9. Et ecce! Angelus
stetit juxta illos, et cla
circumfulsit illos, et ti
timore magno.

10. Et dixit illis Angel
te timere, ecce! enim ev
vobis gaudium magnum
rit omni populo:

11. quia natus est vo
Salvator, qui est Christ
nus in civitate David.

12. Et hoc vobis sig
venietis infantem panni
tum, et positum in praes

13. Et subito facta es
gelo multitudo militiae
laudantium Deum, et di

14. Gloria in altissimi
in terra pax * hominib
voluntatis! * Eph. 2. 1

15. Et factum est, ut
runt ab eis Angeli in coe
stores loquebantur ad
Transeamus usque b) Be
et videamus hoc verbum
ctum est, quod c) Domin
dit nobis.

16. Et venerunt festin
invenerunt Mariam, et J
infantem positum in pra

17. Videntes autem
runt de verbo, quod dic
illis de puero hoc.

18. Et omnes, qui au
mirati sunt; et de his, q
erant a pastoribus ad ips

19. Maria autem conse
omnia verba haec, conf
corde suo. * cf. v

20. Et reversi sunt p
glorificantes, et laudant

a) 1590. ei b) 1590, add. ad c) 1590. quod fecit Dominus, et osten

ius, quae audierant et vi-
, cut dictum est ad illos.
postquam consummati
octo, ut circumcidere-
r, vocatum † est nomen
s, quod vocatum est ab
rius, quam in utero con-
. *c. 1, 59. †c. 1, 31.
postquam impleti sunt
ationis ejus secundum *
ysi, tulerunt illum in
, ut sisterent eum Do-
* Levit. 12, 2. sqq.
ut scriptum est in lege
i „Quia omne masculi-
aperiens vulvam, san-
mino vocabitur."*
* Exod. 13, 1. 2.
ut darent hostiam, se-
uod dictum est in lege *
par turturum, aut duos
umbarum. * Levit. 12, 8.
ecce! homo erat in Ie-
cui nomen Simeon, et
justus et timoratus, ex-
onsolationem Israel, et
anctus erat in eo.
responsum acceperat a
ancto, non visurum se
nisi prius videret Chri-
ini.
venit in spiritu in tem-
um inducerent puerum
rentes ejus, ut facerent
consuetudinem legis
;
se accepit eum in ulnas
nedixit Deum, et dixit:
c dimittis servum tuum,
secundum verbum tu-
e;
a viderunt oculi mei sa-
m,
d parasti ante faciem o-
pulorum;
en * ad revelationem
et gloriam plebis tuae
* Jes. 42, 6. 49, 6.
erat a) pater ejus et ma-
tes super his, quae di-
de illo.

34. Et benedixit illis Simeon, et dixit ad Mariam matrem ejus: Ecce! positus * est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in Israel; et in signum, cui contradicetur; * Matth. 21, 42. 44. Rom. 9, 33. 1 Cor. 1, 23.

35. et tuam * ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. * Joh. 19, 25.

36. Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel de tribu Aser; haec processerat in diebus multis, et vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua.

37. Et haec vidua b) usque ad annos octoginta quatuor; quae non discedebat de templo, jejuniis et obsecrationibus serviens* nocte ac die. * 1 Tim. 5, 5.

38. Et haec, ipsa hora superveniens, confitebatur Domino, et loquebatur de illo omnibus, qui exspectabant * redemptionem Israel. * cf. v. 25. Marc. 15, 43.

39. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilaeam in civitatem suam Nazareth.

40. Puer autem crescebat et confortabatur, plenus sapientia; et gratia Dei erat in illo.

41. Et ibant parentes ejus per omnes * annos in Ierusalem in die solemni Paschae. * Deut. 16, 16.

42. Et cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Ierosolymam secundum consuetudinem diei festi,

43. consummatisque diebus, cum redirent, remansit puer Jesus in Ierusalem, et non cognoverunt parentes ejus.

44. Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, et requirebant eum inter cognatos et notos;

45. et non invenientes, regressi sunt in Ierusalem, requirentes eum.

---

a) ...pater, et mater ejus b) 1590. erat usque

46. Et factum est, post triduum invenerunt illum in templo, sedentem in medio doctorum, audientem illos, et interrogantem eos.
47. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentia et responsis ejus.
48. Et videntes admirati sunt. Et dixit mater ejus ad illum: Fili! quid fecisti nobis sic? Ecce! pater tuus et ego, dolentes quaerebamus te.
49. Et ait ad illos: Quid est, quod me quaerebatis? nesciebatis, quia in his, quae patris mei sunt, oportet me esse?
50. Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad eos.
51. Et descendit cum eis, et venit Nazareth; et erat subditus illis. Et mater ejus conservabat * omnia verba haec in corde suo.

* cf. v. 19.

52. Et Jesus proficiebat sapientia, et aetate, et gratia apud Deum et homines.

Cap. 3.

Ioannes turbas, publicanos, ac milites edocet: Christi excellentiam testatur: eum baptizat: ab Herode mittitur in carcerem. Christi genealogia.

1. * Anno autem quintodecimo imperii Tiberii Caesaris, procurante Pontio Pilato Judaeam, tetrarcha autem Galilaeae Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarchâ Ituraeae, et Trachonitidis regionis, et Lysaniâ Abilinae tetrarchâ,

* v. 1—20. Matth. 3, 1—12. Marc. 1, 2—8.

2. sub principibus Sacerdotum Anna et Caïpha, factum est verbum Domini super Ioannem, Zachariae filium, in deserto.
3. Et venit in omnem regionem Jordanis, praedicans baptismum* poenitentiae in remissionem peccatorum,

* Act. 19, 4.

4. sicut scriptum est in libro sermonum Isaiae prophetae: „Vox

„clamantis in deserto;
„am Domini! rectas fa
„tas ejus!
5. „Omnis vallis impl
„omnis mons et collis
„tur; et erunt prava ir
„et aspera in vias plana
6. „et videbit omnis
„tare Dei *."
7. Dicebat ergo ad tu
exibant, ut baptizarent
Genimina viperarum! q
dit vobis fugere a ventu
8. Facite ergo fruct
poenitentiae, et ne *
dicere: Patrem haben
ham. Dico enim vobis
tens est Deus de lapidib
scitare filios Abrahae.
9. Jam enim securis a
a) arborum posita est.
go arbor, non faciens fr
num, excidetur, et in i
tetur.
10. Et interrogaban
bae, dicentes: Quid e
mus?
11. Respondens aut
bat illis: Qui* habet dua
det non habenti; et qui
cas, similiter faciat.
12. Venerunt autem
cani, ut baptizarentur
runt ad illum: Magist
faciemus?
13. At ille dixit ad e
amplius, quam quod co
est vobis, faciatis?
14. Interrogabant au
milites, dicentes: Quid
et nos? Et ait illis: Nemi
cutiatis, neque calumni
tis; et b) contenti estot
diis vestris.
15. Existimante autem
et cogitantibus omnibus
bus suis de Ioanne, ne fo
esset Christus, * Joh.
16. respondit Ioannes
omnibus, Ego * quidem

a) 1590. arboris b) 1590. sed contenti

ros; veniet autem fortior
ıjus non sum dignus sol-
orrigiam calceamentorum
ipse vos baptizabit in Spi-
ıcto et b) igni; *Matth.3,11.
. ujus ventilabrum in manu
,t purgabit aream suam, et
gabit triticum in horreum
ı paleas autem comburet i-
nextinguibili.
.Multa quidem et alia ex-
s, evangelizabat populo.
. Ierodes autem* tetrarcha,
orriperetur ab illo de He-
ae uxore fratris sui, et de
ıs malis, quae fecit Hero-

* Matth. 14. 2. sqq.

. djecit et hoc super omnia,
usit Ioannem in carcere.
. Factum est autem cum ba-
tur omnis populus, et Je-
izato et orante, apertum
clum; * v.21.22. Matth.3,13—17.
Marc. 1.9—11.
.et descendit Spiritus san-
rporali specie, sicut co-
in ipsum; et vox de coelo
st: Tu * es filius meus di-
in te complacui mihi.
2, 18. 17, 5. Marc. 9, 8. Luc. 9, 35.
2 Petr. 1, 17.
. Et ipse Jesus erat incipi-
si annorum triginta, ut †
tur, filius Joseph, qui fuit
ui fuit Matthat, * v. 23—38.
th. 1, 1—17. † Matth. 13, 55
. ui fuit Levi, qui fuit Mel-
ui fuit Janne, qui fuit Jo-

ui fuit Matthathiae, qui fu-
, qui fuit Nahum, qui fuit
qui fuit Nagge,
. qui fuit Mahath, qui fuit
thiae, qui fuit Semei, qui
eph, qui fuit Juda,
. qui fuit Ioanna, qui fuit
. ui fuit Zorobabel, qui fuit
el, qui fuit Neri,
. ui fuit Melchi, qui fuit Ad-
fuit Cosan, qui fuit Elma-
ui fuit Her,

29. qui fuit Jesu, qui fuit Elie-
zer, qui fuit Jorim, qui fuit Mat-
that, qui fuit Levi,
30. qui fuit Simeon, qui fuit Ju-
da, qui fuit Joseph, qui fuit Jona,
qui fuit Eliakim,
31. qui fuit Melea d), qui fuit
Menna, qui fuit Matthatha, qui fuit
Nathan, qui fuit David*, * 2.Reg.5.14.
32. qui fuit Jesse *, qui fuit O-
bed, qui fuit Booz, qui fuit Sal-
mon, qui fuit Naasson, * Ruth.4,21.22.
33. qui fuit Aminadab, qui fuit
Aram, qui fuit Esron, qui fuit
Phares, qui fuit Judae,
34. qui fuit Jacob, qui fuit I-
saac, qui fuit Abrahae, qui fuit
Thare, qui fuit Nachor,
35. qui fuit Sarug, qui fuit Ra-
gau, qui fuit Phaleg, qui fuit He-
ber, qui fuit Sale,
36. qui fuit Cainan, qui fuit
Arphaxad *, qui fuit Sem, qui
fuit Noë †, qui fuit Lamech,

* Genes. 11, 10. † Genes. 5, 28. 29.

37. qui fuit Mathusale, qui fuit
Henoch*, qui fuit Jared †, qui fuit
Malaleel, qui fuit Cainan,

* Genes. 5. 21. † Genes. 5. 18. 15. 12.

38. qui fuit Henos *, qui fuit
Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

* Genes. 5, 9. 6. 3.

CAP. 4.

Christus jejunat et tentatur; in synagoga Nazareth prædicat. Capharnai Daemoniacum, socrum Simonis, aliosque infirmos sanat.

1. * Jesus autem plenus Spiri-
tu sancto regressus est a Jordane;
et agebatur a Spiritu in desertum

* v. 1—13. Matth. 4, 1—11. Marc. 1, 12. sq.

2. diebus quadraginta, et ten-
tabatur a diabolo. Et nihil man-
ducavit in diebus illis; et con-
summatis illis esuriit.
3. Dixit autem illi diabolus: Si
Filius Dei es, dic lapidi huic, ut
panis fiat.
4. Et respondit ad illum Jesus:
Scriptum *est: „Quia non in so-

a) 1590. om. ejus b) 1590. igne c) 1590. igne d) 1590. Melcha

„lo pane vivit homo, sed in omni „verbo Dei." * Deut. 8, 3.

5. Et duxit illum diabolus in montem excelsum, et ostendit illi omnia regna orbis terrae in momento temporis;

6. et ait illi: Tibi dabo potestatem hanc universam et gloriam illorum; quia mihi tradita sunt, et cui volo, do illa.

7. Tu ergo si [a]) adoraveris coram me, erunt tua omnia.

8. Et respondens Jesus, dixit illi: Scriptum est: „Dominum „Deum tuum adorabis, et illi soli „servies."* * Deut. 6, 13.

9. Et duxit illum in Ierusalem, et statuit eum super pinnam templi, et dixit illi: Si filius Dei es, mitte te hinc deorsum!

10. Scriptum est enim: Quod „Angelis suis mandavit de te, ut „conservent te;

11. „et quia in manibus tollent „te, ne forte offendas ad lapidem „pedem tuum."* * Ps. 90, 11.

12. Et respondens Jesus, ait illi: Dictum est: „Non tentabis „Dominum Deum tuum."* * Deut. 6, 16.

13. Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo, usque ad tempus.

14. * Et regressus est Jesus in virtute Spiritus in Galilaeam, et fama exiit per universam regionem de illo. *v. 14. sqq. Matth. 4, 12. sqq. Marc. 1, 14. sqq.

15. Et ipse docebat in synagogis eorum, et magnificabatur ab omnibus.

16. Et venit Nazareth, ubi erat nutritus, et intravit secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam, et surrexit legere.

17. Et traditus est illi Liber Isaiae prophetae; et ut revolvit librum, invenit locum, ubi scriptum erat:

18. „Spiritus Domini super „me; propter quod unxit me, „evangelizare pauperibus misit „me, sanare contritos corde;

19. „praedicare captivis remissionem, et caecis visum, dimittere confractos in remissionem; „praedicare annum Domini acceptum, et diem retributionis."* * Jes. 61, 1.

20. Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, et sedit; et omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum.

21. Coepit autem dicere ad illos: Quia hodie impleta est haec scriptura in auribus vestris.

22. Et omnes testimonium illi dabant; et mirabantur in verbis gratiae, quae procedebant de ore ipsius, et dicebant: Nonne hic est filius Joseph?

23. Et ait illis: Utique dicetis mihi hanc similitudinem: Medice! cura te ipsum; quanta audivimus facta in Capharnaum*, fac et hic in patria tua. * Matth. 4, 13.

24. Ait autem: Amen dico vobis, quia * nemo propheta acceptus est in patria sua. *Matth. 13, 57.

25. In veritate dico vobis: Multae viduae erant in diebus Eliae in Israel, quando clausum est coelum annis tribus et mensibus sex; cum facta esset fames magna in omni terra;

26. et ad * nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidoniae, ad mulierem viduam. * 3 Reg. 17, 9—24.

27. Et multi leprosi erant in Israel sub Elisaeo propheta; et nemo eorum mundatus est, nisi * Naaman Syrus. * 4 Reg. 5, 9—16.

28. Et repleti sunt omnes in synagoga ira, haec audientes.

29. Et surrexerunt, et ejecerunt illum extra civitatem, et duxerunt illum usque ad supercilium montis, super quem civitas illorum erat aedificata, ut praecipitarent eum.

30. Ipse

a) 1590. add. procidens

30. Ipse autem transiens * per medium illorum, ibat. * Joh. 8, 59.

31. * Et descendit in Capharnaum civitatem Galilaeae, ibique docebat illos sabbatis.

* v. 31—37. Marc. 1, 21—28.

32. Et stupebant in doctrina ejus, quia in potestate erat sermo ipsius.

33. Et in synagoga erat homo habens daemonium immundum, et exclamavit voce magna,

34. dicens: Sine! quid nobis et tibi, Jesu Nazarene? venisti perdere nos? scio te, qui [a]) sis: Sanctus Dei.

35. Et increpavit illum Jesus, dicens: Obmutesce, et exi ab eo! Et cum projecisset illum daemonium in medium, exiit ab illo, nihilque illum nocuit.

36. Et factus est pavor in omnibus, et colloquebantur ad invicem, dicentes: Quod est hoc verbum, quia in potestate et virtute imperat immundis spiritibus, et exeunt?

37. Et divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.

38. * Surgens autem Jesus de synagoga, introivit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus; et rogaverunt illum pro ea. * v. 38—41. Matth. 8, 14—17. Marc. 1, 29—34.

39. Et stans super illam, imperavit febri; et dimisit illam. Et continuo surgens, ministrabat illis.

40. Cum autem sol occidisset, omnes, qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos.

41. Exibant autem daemonia a multis, clamantia et dicentia: Quia tu es Filius Dei! et increpans, non sinebat ea loqui, quia sciebant, ipsum esse Christum.

42. * Facta autem die egressus ibat in desertum locum, et turbae requirebant eum, et venerunt usque ad ipsum; et detinebant illum, ne discederet ab eis.

* v. 42—44. Marc. 1, 35—39.

43. Quibus ille ait: Quia et aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei; quia ideo missus sum.

44. Et erat praedicans in synagogis Galilaeae.

Cap. 5.

Jesus de navicula Petri docet. Piscatio mirabilis. Leprosi et Paralytici curatio. Matthæi vocatio.

1. Factum est autem, cum turbae irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, et ipse stabat secus stagnum Genesareth.

2. * Et vidit duas naves stantes secus stagnum; piscatores autem descenderant, et lavabant retia.

* v. 2—11. Matth. 4, 18—22. Marc. 1, 16—20.

3. Ascendens autem in unam navim, quae erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum; et sedens docebat de navicula turbas.

4. Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum! et laxate retia vestra in capturam.

5. Et respondens Simon, dixit illi: Praeceptor! per totam noctem laborantes, nihil cepimus; in verbo autem tuo laxabo rete.

6. Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum.

7. Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, et adjuvarent eos. Et venerunt, et impleverunt ambas naviculas, ita, ut pene mergerentur.

8. Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Jesu, dicens: Exi a me, [b]) quia homo peccator sum, Domine!

a) 1590. 92. qui 1593. quis b) 1590. Domine, quia homo peccator sum.

9. Stupor enim circumdederat eum, et omnes, qui cum illo erant, in captura piscium, quam ceperant,

10. similiter autem Jacobum, et Ioannem, filios Zebedaei, qui erant socii Simonis. Et ait ad Simonem Jesus: Noli timere! ex hoc jam homines eris capiens.

11. Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus secuti sunt eum.

12. * Et factum est, cum esset in una civitatum, et ecce vir plenus lepra, et videns Jesum, et procidens in faciem, rogavit eum, dicens: Domine! si vis, potes me mundare. * v. 12—16. Matth. 8, 1—4. Marc. 1, 40—45.

13. Et extendens manum, tetigit eum a), dicens: Volo; mundare! Et confestim lepra discessit ab illo.

14. Et ipse praecepit illi *, ut nemini diceret; sed: Vade! ostende te Sacerdoti, et offer pro emundatione tua, sicut † praecepit Moyses, in testimonium illis. * Matth. 8, 4. † Levit. 14, 2. sqq.

15. Perambulabat autem magis sermo de illo; et conveniebant turbae multae, ut audirent, et curarentur ab infirmitatibus suis.

16. Ipse autem secedebat in desertum, et orabat.

17. * Et factum est in una dierum, et ipse sedebat docens. Et erant Pharisaei sedentes, et legis doctores, qui venerant ex omni castello Galilaeae, et Judaeae, et Ierusalem; et virtus Domini erat ad sanandum eos. * v. 17—26. Matth. 9, 1—8. Marc. 2, 1—12.

18. Et ecce! viri portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus; et quaerebant eum inferre, et ponere ante eum.

19. Et non invenientes, qua parte illum inferrent prae turba, ascenderunt supra tectum, et per tegulas summiserunt eum cum lecto in medium ante Jesum.

20. Quorum fidem, ut vidit, dixit: Homo! remittuntur tibi peccata tua.

21. Et coeperunt cogitare Scribae et Pharisaei, dicentes: Quis est hic, qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

22. Ut cognovit * autem Jesus cogitationes eorum, respondens, dixit ad illos: Quid cogitatis b) in cordibus vestris? * Matth. 12, 25. Joh. 2, 25.

23. Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata? An dicere: Surge, et ambula?

24. Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, (ait paralytico): Tibi dico, surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam!

25. Et confestim consurgens coram illis, tulit lectum, in quo jacebat; et abiit in domum suam, magnificans Deum.

26. Et stupor apprehendit omnes, et magnificabant Deum. Et repleti sunt timore, dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie!

27. * Et post haec exiit, et vidit publicanum nomine Levi, sedentem ad telonium: et ait illi: Sequere me! * v. 27—39. Matth. 9, 9—17. Marc. 2, 13—22.

28. Et relictis omnibus, surgens secutus est eum.

29. Et fecit ei convivium magnum Levi in domo sua; et erat turba multa publicanorum, et aliorum, qui cum illis erant discumbentes.

30. Et murmurabant Pharisaei et Scribae eorum, dicentes ad discipulos ejus: Quare cum publicanis et peccatoribus manducatis et bibitis?

31. Et respondens Jesus, dixit

a) 1590. add. Jesus b) 1590. add. mala.

ad illos: Non egent, qui sani sunt, medico, sed qui male habent;
32. non veni vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam.
33. At illi dixerunt ad eum: Quare discipuli Ioannis jejunant frequenter, et obsecrationes faciunt, similiter et Pharisaeorum? tui autem edunt, et bibunt?
34. Quibus ipse ait: Numquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere jejunare?
35. Venient autem dies, cum ablatus fuerit ab illis sponsus; tunc * jejunabunt in illis diebus.

* Joh. 16, 20.

36. Dicebat autem et similitudinem ad illos: Quia nemo commissuram a novo vestimento immittit in vestimentum vetus; alioquin et novum rumpit, et veteri non convenit commissura a novo.
37. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres; alioquin rumpet vinum novum utres, et ipsum effundetur, et utres peribunt;
38. sed vinum novum in utres novos mittendum est; et utraque conservantur.
39. Et nemo bibens vetus, statim vult novum, dicit enim: Vetus melius est!

CAP. 6.

Christus discipulos spicas sabbato vellentes excusat, alioque sabbato manum curat aridam. Apostolorum electio. Sermonis in monte compendium.

1. * Factum est autem in sabbato secundo primo, cum transiret per sata, vellebant discipuli ejus spicas, et manducabant, confricantes manibus.

* v. 1—5. Matth. 12, 1—8. Marc. 2, 23—28.

2. Quidam autem Pharisaeorum dicebant illis: Quid facitis, quod non licet * in sabbatis?

* Deut. 23, 25.

3. Et respondens Jesus ad eos, dixit: Nec hoc legistis, quod fecit * David, cum esurisset ipse, et qui cum illo erant?

* 1 Reg. 21, 6.

4. Quomodo intravit in domum Dei, et panes propositionis sumpsit, et manducavit, et dedit his, qui cum ipso erant, quos non licet manducare nisi * tantum Sacerdotibus?

* Levit. 24, 5. sqq.

5. Et dicebat illis: Quia dominus est Filius hominis, etiam sabbati.
6. * Factum est autem et in alio sabbato, ut intraret in synagogam, et doceret. Et erat ibi homo, et manus ejus dextra erat arida.

* v. 6—11. Matth. 12, 9—14. Marc. 3, 1—6.

7. Observabant autem Scribae et Pharisaei, si in sabbato curaret; ut invenirent, unde accusarent eum.
8. Ipse vero sciebat * cogitationes eorum; et ait homini, qui habebat manum aridam: Surge, et sta in medium! Et surgens stetit.

* cf. c. 5, 22.

9. Ait autem ad illos Jesus: Interrogo vos, si licet sabbatis benefacere, an male? animam salvam facere, an perdere?
10. Et circumspectis omnibus dixit homini: Extende manum tuam! Et extendit; et restituta est manus ejus.
11. Ipsi autem repleti sunt insipientia, et colloquebantur ad invicem, quidnam facerent [a]) Jesu.
12. * Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare, et erat pernoctans in oratione Dei.

* v. 12—16. Matth. 10, 1—4. Marc. 3, 13—19.

13. Et, cum dies factus esset, vocavit discipulos suos; et elegit duodecim ex ipsis (quos et Apostolos nominavit):
14. Simonem, quem cognominavit Petrum, et Andream fratrem ejus, Jacobum et Ioannem, Philippum et Bartholomaeum,
15. Matthaeum, et Thomam, Ja-

a) 1590. add. de

cobum Alphaei, et Simonem, qui vocatur Zelotes;

16. et Judam Jacobi, et Judam Iscariotem, qui fuit proditor.

17. Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, et turba discipulorum ejus, et multitudo copiosa plebis ab omni Judaea, et Jerusalem, et maritima, et Tyri, et Sidonis,

18. qui venerant, ut audirent eum, et sanarentur a languoribus suis; et qui vexabantur a Spiritibus immundis, curabantur *.

* Matth. 4, 23. sq.

19. Et omnis turba quaerebat eum tangere *; quia virtus de illo exibat, et sanabat omnes.

* Matth. 9, 21.

20. Et ipse elevatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati * pauperes! quia vestrum est Regnum Dei. * Matth. 5, 3.

21. Beati *, qui nunc esuritis! quia saturabimini. Beati, qui nunc fletis! quia ridebitis.

* Matth. 5, 6.

22. Beati * eritis, cum vos oderint homines, et cum separaverint vos, et exprobraverint, et ejecerint nomen vestrum tamquam malum, propter Filium hominis; * Matth. 5, 11. 12.

23. gaudete in illa die, et exultate! ecce, enim merces vestra multa est in coelo; secundum haec enim faciebant Prophetis patres eorum.

24. Verumtamen vae vobis divitibus *! quia [a]) habetis consolationem vestram. * Marc. 10, 24.

25. Vae vobis, qui saturati estis! quia esurietis. Vae vobis, qui ridetis nunc! quia lugebitis, et flebitis.

26. Vae, cum benedixerint vobis [b]) homines! secundum haec enim faciebant pseudoprophetis patres eorum.

27. Sed vobis dico, qui auditis: Diligite * inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos.

* Matth. 5, 44.

28. Benedicite maledicentibus vobis, et orate pro calumniantibus vos.

29. Et qui * te percutit in maxillam [c]), praebe et alteram. Et ab eo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. * Matth. 5, 39. sqq.

30. Omni * autem petenti te, tribue; et qui aufert, quae tua sunt, ne repetas. * Matth. 5, 42.

31. Et prout * vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter. * Matth. 7, 12.

32. * Et si diligitis eos, qui vos diligunt, quae vobis est gratia? Nam et peccatores diligentes se diligunt. * v. 32—36. Matth. 5, 44—48.

33. Et si benefeceritis his, qui vobis benefaciunt, quae vobis est gratia? Siquidem et peccatores hoc faciunt.

34. Et si mutuum dederitis his, a quibus speratis recipere, quae gratia est vobis? Nam et peccatores peccatoribus foenerantur, ut recipiant aequalia.

35. Verumtamen diligite inimicos vestros; benefacite, et mutuum date, nihil inde sperantes; et erit merces vestra multa, et eritis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos et malos.

36. Estote ergo misericordes, sicut et Pater vester misericors est.

37. Nolite * judicare, et non judicabimini; nolite condemnare, et non condemnabimini; dimittite, et dimittemini; * Matth. 7, 1.

38. date, et dabitur vobis; mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem * quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

* Matth. 7, 2. Marc. 4, 24.

a) 1590. qui b) 1590. add. omnes c) 1590. maxillam unam, praebe illi et

39. Dicebat autem illis et simi-
litudinem: Numquid * potest cae-
cus caecum ducere? Nonne am-
bo in foveam cadunt? *Math. 15, 14.
40. Non est discipulus * super
magistrum; perfectus autem o-
mnis erit, si sit sicut magister e-
jus. * Math. 10, 24.
41. Quid * autem vides festucam
in oculo fratris tui, trabem au-
tem, quae in oculo tuo est, non
consideras? * Math. 7, 3—5.
42. Aut quomodo potes dicere
fratri tuo: Frater! sine, ejiciam
festucam de oculo tuo; ipse in
oculo tuo trabem non videns?
Hypocrita! ejice primum trabem
de oculo tuo; et tunc perspicies,
ut educas festucam de oculo fra-
tris tui.
43. * Non est enim arbor bona,
quae facit fructus malos; neque
arbor mala, faciens fructum bo-
num. * v. 43—46. Math. 7, 16—21.
44. Unaquaeque enim arbor de
fructu suo cognoscitur; neque
enim de spinis colligunt ficus; ne-
que de rubo vindemiant uvam.
45. Bonus homo de bono the-
sauro cordis sui profert bonum;
et malus homo de malo thesauro
profert malum; ex * abundantia
enim cordis os loquitur.
* Math. 12, 34. sq.
46. Quid autem vocatis me Do-
mine, Domine: et non facitis,
quae dico?
47. * Omnis, qui venit ad me,
et audit sermones meos, et facit
eos; ostendam vobis, cui similis
sit! * v. 47—49. Math. 7, 24—27.
48. Similis est homini aedifi-
canti domum, qui fodit in altum,
et posuit fundamentum super a)
petram; inundatione autem fa-
cta, illisum est flumen domui illi,
et non potuit eam movere; fun-
data enim erat super b) petram.
49. Qui autem audit, et non fa-
cit; similis est homini aedificanti
domum suam super c) terram si-
ne fundamento; in quam illisus
est fluvius, et continuo cecidit;
et facta est ruina domus illius ma-
gna.

Cap. 7.

Jesus Centurionis fidem miratur: filium viduæ resuscitat. Ioannes ad Jesum mittit. Judæis nec Ioannis nec Christi vita placet. Peccatrix Christi pedes inungit.

1. * Cum autem implesset om-
nia verba sua in aures plebis, in-
travit Capharnaum. * v. 1—10.
Math. 8, 5—13.
2. Centurionis autem cujusdam
servus male habens, erat moritu-
rus, qui illi erat pretiosus.
3. Et cum audisset de Jesu, mi-
sit ad eum seniores Judaeorum,
rogans eum, ut veniret, et salva-
ret d) servum ejus.
4. At illi cum venissent ad Je-
sum, rogabant eum solicite, di-
centes ei: Quia dignus est, ut hoc
illi praestes;
5. diligit enim gentem nostram,
et synagogam ipse aedificavit no-
bis.
6. Jesus autem ibat cum illis;
et cum jam non longe esset a do-
mo, misit ad eum Centurio ami-
cos, dicens: Domine, noli vexari!
non enim sum dignus, ut sub te-
ctum meum intres.
7. Propter quod et me ipsum
non sum dignum arbitratus, ut
venirem ad te; sed dic verbo, et
sanabitur puer meus.
8. Nam et ego homo sum sub
potestate constitutus, habens sub
me milites; et dico huic: Vade!
et vadit: et e) alii: Veni! et ve-
nit: et servo meo: Fac hoc! et
facit.
9. Quo audito, Jesus miratus
est; et conversus sequentibus se
turbis, dixit: Amen dico vobis,
nec in Israel tantam fidem inveni!
10. Et reversi, qui missi fue-

a) 1590. supra b) 1590. supra c) 1590. supra d) 1590. sanaret e) 1590. alio

rant, domum, invenerunt servum, qui languerat, sanum.

11. Et factum est: deinceps ibat a) in civitatem, quae vocatur Naim; et ibant cum eo discipuli ejus, et turba copiosa.

12. Cum autem appropinquaret portae civitatis, ecce! defunctus efferebatur filius unicus matris suae; et haec vidua erat; et turba civitatis multa cum illa.

13. Quam cum vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit illi: Noli flere!

14. Et accessit, et tetigit loculum, (Hi autem, qui portabant, steterunt.) et ait: Adolescens! tibi dico, surge.

15. Et resedit, qui erat mortuus, et coepit loqui. Et dedit illum matri suae.

16. Accepit autem omnes timor; et magnificabant Deum, dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis! et quia Deus visitavit plebem suam!

17. Et exiit hic sermo in universam Judaeam de eo, et in omnem circa regionem.

18. * Et nuntiaverunt Ioanni discipuli ejus de omnibus his.
* v. 18—35. Matth. 11, 2—19.

19. Et convocavit duos de discipulis suis Ioannes, et misit ad Jesum, dicens: Tu es, qui venturus es? an alium expectamus?

20. Cum autem venissent ad eum viri, dixerunt: Ioannes Baptista misit nos ad te, dicens: Tu es, qui venturus es? an alium expectamus?

21. (In ipsa autem hora multos curavit a languoribus, et plagis, et spiritibus malis, et caecis multis donavit visum.)

22. Et respondens, dixit illis: Euntes renuntiate Ioanni, quae audistis, et vidistis: Quia caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur;

23. et beatus est, quicumque non fuerit scandalizatus in me.

24. Et cum dicessissent nuntii Ioannis, coepit de Ioanne dicere ad turbas: Quid existis in desertum videre? arundinem * vento agitatam? * Eph. 4, 14.

25. Sed quid existis videre? hominem mollibus * vestimentis indutum? Ecce! qui in veste pretiosa sunt et deliciis, in domibus regum sunt. * Matth. 3, 4.

26. Sed quid existis videre? prophetam? Utique dico vobis, et plus quam prophetam!

27. Hic est, de quo scriptum est: „Ecce! mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit „viam tuam ante te." * * Mal. 3, 1.

28. Dico enim vobis: Major inter natos mulierum propheta Ioanne Baptista nemo est; qui autem * minor est in regno Dei, major est illo. * Matth. 13, 17.

29. Et omnis populus audiens et publicani *, justificaverunt Deum, baptizati baptismo Ioannis.
* cf. c. 3, 12. sq.

30. Pharisaei autem, et legisperiti consilium Dei spreverunt in semet ipsos, non baptizati ab eo.

31. Ait autem Dominus: Cui ergo similes dicam homines generationis hujus? et cui similes sunt?

32. Similes sunt pueris sedentibus in foro, et loquentibus ad invicem, et dicentibus: Cantavimus vobis tibiis, et non saltastis; lamentavimus, et non plorastis.

33. Venit enim Ioannes Baptista, neque manducans panem, neque bibens vinum, et dicitis: Daemonium habet!

34. Venit Filius hominis manducans, et bibens, et dicitis *: Ecce, homo devorator, et bibens vi-

a) 1590. add. Jesus

num, amicus publicanorum et peccatorum! * Matth. 9, 11.

35. Et justificata est sapientia ab omnibus filiis suis.

36. Rogabat autem illum quidam de Pharisaeis, ut manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisaei discubuit.

37. Et ecce! mulier, quae erat in civitate peccatrix, ut cognovit, quod[a]) accubuisset in domo Pharisaei, attulit alabastrum unguenti;

38. et stans retro secus pedes ejus, lacrymis coepit rigare pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat, et osculabatur pedes ejus, et unguento ungebat.

39. Videns autem Pharisaeus, qui vocaverat eum, ait intra se, dicens: Hic si esset propheta, sciret utique, quae et qualis est mulier, quae tangit eum; quia peccatrix est.

40. Et respondens Jesus, dixit ad illum: Simon! habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister! dic.

41. Duo debitores erant cuidam foeneratori; unus debebat denarios quingentos, et alius quinquaginta;

42. non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque. Quis ergo eum plus diligit?

43. Respondens Simon dixit: Aestimo, quia is, cui plus donavit. At ille dixit ei: Recte judicasti!

44. Et conversus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intravi in[b]) domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti; haec autem lacrymis rigavit pedes meos, et capillis suis tersit.

45. Osculum mihi non dedisti; haec autem, ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos.

46. Oleo caput meum non unxisti; haec autem unguento unxit pedes meos.

47. Propter quod dico tibi: Remittuntur * ei peccata multa, quoniam dilexit multum! Cui autem minus dimittitur, minus diligit.
* 1 Petr. 4, 8.

48. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata[c])!

49. Et coeperunt, qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis* est hic, qui etiam peccata dimittit? * cf. c. 5, 21.

50. Dixit autem ad mulierem: Fides tua te salvam fecit; vade in pace!

Cap. 8.

Parabolam de seminante proponit et explicat Christus. Lucerna sub modio. Quinam sint mater et fratres Christi. Tempestas sedata. Dæmones ejecti in porcos introeunt. Mulier a fluxu sanguinis liberata. Filia Jairi resuscitatur.

1. Et factum est deinceps, et ipse iter faciebat per civitates et castella, praedicans et evangelizans regnum Dei, et duodecim cum illo,

2. et mulieres aliquae, quae erant curatae a spiritibus malignis, et infirmitatibus: Maria *, quae vocatur Magdalene, de qua septem daemonia exierant,
* Marc. 16, 9.

3. et Ioanna uxor Chusae procuratoris Herodis, et Susanna, et aliae multae, quae ministrabant ei de facultatibus suis.

4. * Cum autem turba plurima convenirent, et de civitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem: * v. 4—15. Matth. 13, 1—23. Marc. 4, 1—20.

5. Exiit, qui seminat, seminare semen suum; et dum seminat, aliud cecidit secus viam, et conculcatum est, et volucres coeli comederunt illud.

6. Et aliud cecidit supra pe-

a) 1590. add. Jesus b) 1590. om. in c) 1590. add. tua

tram; et natum aruit, quia non habebat humorem.

7. Et aliud cecidit inter spinas, et simul exortae spinae suffocaverunt illud.

8. Et aliud cecidit in terram bonam; et ortum fecit fructum centuplum. Haec dicens clamabat: Qui habet aures audiendi, audiat!

9. Interrogabant autem eum discipuli ejus, quae esset haec parabola.

10. Quibus ipse dixit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, caeteris autem in parabolis; ut * videntes non videant, et audientes non intelligant.
* Matth. 11, 25.

11. Est autem haec parabola: Semen est verbum Dei.

12. Qui autem secus viam, hi sunt, qui audiunt; deinde venit diabolus, et tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant.

13. Nam qui supra petram; qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum; et hi radices non habent; a) qui ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt.

14. Quod autem in spinas cecidit; hi sunt, qui audierunt, et a solicitudinibus et divitiis et voluptatibus vitae, euntes suffocantur, et non referunt fructum.

15. Quod autem in bonam terram; hi sunt, qui in corde bono et optimo audientes verbum retinent, et fructum afferunt in patientia.

16. * Nemo autem lucernam accendens, operit eam vase, aut subtus lectum ponit; sed supra candelabrum ponit, ut intrantes videant lumen. * v. 16—18. Matth. 5, 15. Marc. 4, 21—25.

17. Non est enim occultum, quod non manifestetur; nec absconditum, quod non cognoscatur, et in palam veniat.

18. Videte ergo, quomodo audiatis! Qui * enim habet, dabitur illi; et quicumque non habet, etiam quod putat se habere, auferetur ab illo. * Matth. 13, 12.

19. * Venerunt autem ad illum mater et fratres ejus, et non poterant adire eum prae turba.
* v. 19—21. Matth. 12, 46—50. Marc. 3, 31—35.

20. Et nuntiatum est illi: Mater tua, et fratres tui stant foris, volentes te videre.

21. Qui respondens, dixit ad eos: Mater mea et fratres mei hi sunt, qui verbum Dei audiunt et faciunt.

22. * Factum est autem in una dierum; et ipse ascendit in naviculam, et discipuli ejus, et ait ad illos: Transfretemus trans stagnum! Et ascenderunt. * v. 22—25. Matth. 8, 23—27. Marc. 4, 35—41.

23. Et navigantibus illis, obdormivit, et descendit procella venti in stagnum, et complebantur b), et periclitabantur.

24. Accedentes autem, suscitaverunt eum, dicentes: Praeceptor! perimus. At ille surgens, increpavit ventum, et tempestatem aquae, et cessavit; et facta est tranquillitas.

25. Dixit autem illis: Ubi est fides vestra? Qui timentes, mirati sunt ad invicem, dicentes: Quis putas hic est, quia c) et ventis et mari imperat, et obediunt ei?

26. * Et navigaverunt ad regionem Gerasenorum, quae est contra Galilaeam. * v. 26—37. Matth. 8, 28—34. Marc 5, 1—17.

27. Et cum d) egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat daemonium jam temporibus multis, et vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis.

28. Is, ut vidit Jesum, procidit

a) 1590. quia b) 1590. compellebantur c) 1590. om. et d) 1590. add. de navi

ante illum, et exclamans voce magna, dixit: Quid mihi et tibi est? Jesu Fili Dei Altissimi! obsecro te, ne me torqueas.

29. Praecipiebat enim spiritui immundo, ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, et vinciebatur catenis et compedibus custoditus, et ruptis vinculis agebatur a daemonio in deserta.

30. Interrogavit autem illum Jesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio; quia intraverant daemonia multa in eum.

31. Et rogabant illum, ne imperaret illis, ut in abyssum irent.

32. Erat autem ibi grex porcorum multorum, pascentium, in monte; et rogabant eum, ut permitteret eis in illos ingredi. Et permisit illis.

33. Exierunt ergo daemonia ab homine, et intraverunt in porcos; et impetu abiit grex per praeceps in stagnum, et suffocatus est.

34. Quod ut viderunt factum qui pascebant, fugerunt, et nuntiaverunt in civitatem et in villas.

35. Exierunt autem videre, quod factum est, et venerunt ad Jesum; et invenerunt hominem sedentem, a quo daemonia exierant, vestitum ac sana mente ad pedes ejus, et timuerunt.

36. Nuntiaverunt autem illis et qui viderant, quomodo sanus factus esset a legione;

37. et rogaverunt illum omnis multitudo regionis Gerasenorum, ut discederet ab ipsis; quia magno timore tenebantur. Ipse autem ascendens navim, reversus est.

38. * Et rogabat illum vir, a quo daemonia exierant, ut cum eo esset. Dimisit autem eum Jesus, dicens: *v.38.39. Marc.5,18—20.

39. Redi in domum tuam, et narra, quanta tibi fecit Deus. Et abiit per universam civitatem, praedicans, quanta illi fecisset Jesus.

40. * Factum est autem, cum rediisset Jesus, excepit illum turba. Erant enim omnes exspectantes eum. * v.40—56. Matth.9,1.18—26. Marc.5,21—43.

41. Et ecce! venit vir, cui nomen Jairus, et ipse princeps synagogae erat; et cecidit ad pedes Jesu, rogans eum, ut intraret in domum ejus,

42. quia unica filia erat ei fere annorum duodecim, et haec moriebatur. Et contingit, dum iret, a turbis comprimebatur.

43. Et mulier quaedam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quae in medicos erogaverat omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari,

44. accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti ejus; et confestim stetit fluxus sanguinis ejus.

45. Et ait Jesus: Quis est, qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, et qui cum illo erant: Praeceptor! turbae te comprimunt et affligunt, et dicis: Quis me tetigit?

46. Et dixit Jesus: Tetigit me aliquis; nam [a]) ego novi virtutem de me exiisse.

47. Videns autem mulier, quia non latuit, tremens venit, et procidit ante pedes ejus; et ob quam causam tetigerit eum, indicavit coram omni populo; et quemadmodum confestim sanata sit.

48. At ipse dixit ei: Filia! fides tua salvam te fecit; vade in pace!

49. Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem synagogae, dicens ei: Quia mortua est filia tua, noli vexare illum.

50. Jesus autem, audito hoc verbo, respondit patri puellae:

a) 1590. add. et

Noli timere, crede tantum, et salva erit.

51. Et cum venisset domum, non permisit intrare secum quemquam, nisi * Petrum et Jacobum et Ioannem, et patrem et matrem puellae. * Matth. 17, 1.

52. Flebant autem omnes, et plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere! non est mortua puella, sed dormit *. * Joh. 11, 11.

53. Et deridebant eum, scientes, quod mortua esset.

54. Ipse autem tenens manum ejus clamavit, dicens: Puella, surge!

55. Et reversus est spiritus ejus; et surrexit continuo. Et jussit illi dari manducare.

56. Et stupuerunt parentes ejus, quibus praecepit *, ne alicui dicerent, quod factum erat. * Matth. 8, 4.

Cap. 9.

Apostolorum Missio. Quinque panes multiplicati. Petri confessio. Christus transfiguratur, Lunaticum sanat, passionem suam prædicit. Contentio inter Apostolos orta de primatu. Mortuis sepeliendi mortui.

1. * Convocatis autem a) duodecim Apostolis, dedit illis virtutem et potestatem super omnia daemonia, et ut languores curarent. * v. 1—6. Matth. 10, 1. sqq. Marc. 6, 7—13.

2. Et misit illos praedicare regnum Dei, et sanare infirmos.

3. Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis;

4. et in quamcumque domum intraveritis, ibi manete, et inde ne exeatis.

5. Et quicumque non receperint vos; exeuntes de civitate illa, etiam pulverem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos.

6. Egressi autem circuibant per castella, evangelizantes et curantes ubique.

7. * Audivit autem Herodes tetrarcha omnia, quae fiebant ab eo, et haesitabat eo, quod diceretur * v. 7—9. Luc. 3, 19. sqq. Matth. 14, 1. sqq. Marc. 6, 14—29.

8. a quibusdam: Quia Ioannes surrexit a mortuis! a quibusdam vero: Quia Elias apparuit! ab aliis autem: Quia propheta unus de antiquis surrexit!

9. Et ait Herodes: Ioannem ego decollavi; quis est autem iste, de quo ego talia audio? Et quaerebat * videre eum. * c. 23, 8.

10. * Et reversi Apostoli, narraverunt illi, quaecumque fecerunt; et assumptis illis, secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaidae. * v. 10—17. Matth. 14, 13—21. Marc. 6, 30—44. Joh. 6, 2—15.

11. Quod cum cognovissent turbae, secutae sunt illum; et excepit eos, et loquebatur illis de regno Dei, et eos, qui cura indigebant, sanabat.

12. Dies autem coeperat declinare. Et accedentes duodecim dixerunt illi: Dimitte turbas! ut euntes in castella, villasque, quae circa sunt, divertant, et inveniant escas; quia hic in loco deserto sumus.

13. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare! At illi dixerunt: Non sunt nobis plus, quam quinque panes, et duo pisces; nisi forte nos eamus, et emamus in omnem hanc turbam escas.

14. Erant autem fere viri quinque millia. Ait autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere per convivia quinquagenos.

15. Et ita fecerunt. Et b) discumbere fecerunt omnes.

---

a) 1590. add. Jesus b) 1590. et discubuerunt omnes

16. Acceptis autem quinque panibus et duobus piscibus, respexit in coelum, et benedixit illis; et fregit, et distribuit discipulis suis, ut ponerent ante turbas.

17. Et manducaverunt omnes, et saturati sunt. Et sublatum est, quod superfuit illis, fragmentorum cophini duodecim.

18. *Et factum est, cum solus esset orans, erant cum illo et discipuli; et interrogavit illos, dicens: Quem me dicunt esse turbae? * v. 18—27. Matth. 16, 13—28. Marc. 8, 27—39.

19. At illi responderunt, et dixerunt: Ioannem Baptistam, alii autem Eliam, alii vero, quia unus propheta de prioribus surrexit.

20. Dixit autem illis: Vos autem, quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus, dixit: Christum Dei.

21. At ille increpans illos, praecepit, ne cui dicerent hoc,

22. dicens: Quia * oportet Filium hominis multa pati, et reprobari a Senioribus, et principibus Sacerdotum, et Scribis, et occidi, et tertia die resurgere. * Matth. 16, 21.

23. Dicebat autem ad omnes: Si quis * vult post me venire, abneget semetipsum; et tollat crucem suam quotidie, et sequatur me. * Matth. 10, 38. sqq.

24. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet illam; nam, qui perdiderit animam suam propter me, salvam faciet illam.

25. Quid enim proficit homo, si lucretur universum mundum, se autem ipsum perdat, et detrimentum sui faciat?

26. Nam qui * me erubuerit, et meos sermones; hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua, et Patris, et sanctorum Angelorum. * c. 12, 9. Matth. 10, 32. sq.

27. Dico autem vobis vere: sunt aliqui hic stantes, qui non gustabunt mortem, donec * videant regnum Dei. * c. 22, 18. Math. 26, 64.

28. * Factum est autem post haec verba fere dies octo, et assumpsit Petrum, et Jacobum, et Ioannem, et ascendit in montem, ut oraret. * v. 28—36. Matth. 17, 1—13. Marc. 9, 1—12.

29. Et facta est, dum oraret, species vultus eius altera; et vestitus ejus albus et refulgens.

30. Et ecce! duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses et Elias,

31. visi in majestate, et dicebant excessum ejus, quem completurus erat in Jerusalem.

32. Petrus vero, et qui cum illo erant, gravati erant somno. Et evigilantes viderunt majestatem ejus, et duos viros, qui stabant cum illo.

33. Et factum est, cum discederent ab illo, ait Petrus ad Jesum: Praeceptor! bonum est nos hic esse; et faciamus tria tabernacula, unum Tibi, et unum Moysi, et unum Eliae; nesciens quid diceret.

34. Haec autem illo loquente, facta est nubes, et obumbravit eos: et timuerunt, intrantibus illis in nubem.

35. Et vox facta est de nube, dicens *: Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite!
* Matth. 3, 17. 12, 18. Marc. 1, 11. 2 Petr. 1, 16. sqq.

36. Et dum fieret vox, inventus est Jesus solus. Et ipsi tacuerunt, et nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his, quae viderant.

37. * Factum est autem in sequenti die, descendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa.
* v. 37—43. Matth. 17, 14—21. Marc. 9, 13—28.

38. Et ecce vir de turba exclamavit, dicens: Magister! obsecro te, respice in filium meum, quia unicus est mihi.

39. Et ecce! spiritus apprehendit eum, et subito clamat, et eli-

dit, et dissipat eum cum spuma,
et vix discedit dilanians eum:
40. Et rogavi discipulos tuos,
ut ejicerent illum, et non potuerunt.
41. Respondens autem Jesus,
dixit: O generatio infidelis, et
perversa! usquequo ero apud
vos, et patiar vos? Adduc huc filium tuum!
42. Et cum accederet elisit illum daemonium, et dissipavit.
43. Et increpavit Jesus spiritum immundum, et sanavit puerum, et reddidit illum patri ejus.
44. Stupebant autem omnes in magnitudine Dei; omnibusque mirantibus in omnibus, quae faciebat, dixit * ad discipulos suos: Ponite vos in cordibus vestris sermones istos! Filius enim hominis futurum est, ut tradatur in manus hominum. * v. 44 sq. Matth. 17, 22. sqq. Marc. 9, 29—32.
45. At illi ignorabant verbum istud, et erat velatum ante eos, ut non sentirent illud: et timebant eum interrogare de hoc verbo.
46. * Intravit autem cogitatio in eos, quis eorum major esset.
* v. 46—50. Matth. 18, 1—9. Marc. 9, 32—38.
47. At Jesus videns * cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, et statuit illum secus se,
* Joh. 2, 24. sq.
48. et ait illis: Quicumque * susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit; et quicumque me receperit, recipit eum, qui me misit. Nam qui minor est inter vos omnes, hic major est.
* Matth. 10, 40.
49. Respondens autem Ioannes, dixit: Praeceptor! vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem daemonia, et prohibuimus eum; quia non sequitur a) nobiscum.
50. Et ait ad illum Jesus: Noli-
te prohibere! qui enim * non est adversum vos, pro vobis est.
* c. 11, 23. 1 Cor. 12, 3.
51. Factum est autem, dum complerentur dies assumptionis ejus, et ipse faciem suam firmavit, ut iret in Jerusalem.
52. Et misit nuntios ante conspectum suum; et euntes intraverunt in civitatem Samaritanorum, ut pararent illi.
53. Et non receperunt eum; quia * facies ejus erat euntis in Jerusalem. * Joh. 4, 9.
54. Cum vidissent autem discipuli ejus Jacobus et Ioannes, dixerunt: Domine! vis dicimus, ut ignis * descendat de coelo, et consumat illos? * 4 Reg. 1, 10—12.
55. Et conversus increpavit illos, dicens: Nescitis, cujus spiritus estis!
56. Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare. Et abierunt in aliud castellum.
57. * Factum est autem: ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te, quocumque ieris! * v. 57—62. Matth. 8, 19—22.
58. Dixit illi Jesus: Vulpes foveas habent, et volucres coeli nidos; Filius autem hominis non habet, ubi caput b) reclinet.
59. Ait autem ad alterum: Sequere me! Ille autem dixit: Domine! permitte mihi primum ire, et sepelire patrem meum.
60. Dixitque ei Jesus: Sine! ut mortui sepeliant mortuos suos; tu autem vade, et annuntia regnum Dei!
61. Et ait alter: Sequar te, Domine! sed permitte mihi primum renuntiare his, quae domi sunt.
62. Ait ad illum Jesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei.

---

a) 1590. sequitur nos. b) 1590. add. suum

Cap. 10.

Septuaginta duo discipuli mittuntur. Parata civitatibus in malo obstinatis calamitas. De dilectione Dei et proximi. Maria et Martha.

1. Post haec autem designavit Dominus et alios septuaginta duos, et misit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem et locum, quo erat ipse venturus.

2. Et dicebat illis: Messis * quidem multa, operarii autem pauci; rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. * Matth. 9, 37. sq.

3. Ite! ecce! ego mitto vos, sicut agnos inter lupos;

4. * nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta, et neminem per viam salutaveritis. * v. 4. sqq. cf. Matth. 10, 9. sqq.

5. In quamcumque domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui!

6. Et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra; sin autem, ad vos revertetur.

7. In eadem autem domo manete, edentes et bibentes, quae apud illos sunt; dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum.

8. Et in quamcumque civitatem intraveritis, et susceperint vos, manducate, quae apponuntur vobis;

9. et curate infirmos, qui in illa sunt, et dicite illis: Appropinquavit in vos regnum Dei!

10. In quamcumque autem civitatem intraveritis, et non susceperint vos, exeuntes in plateas ejus, dicite:

11. Etiam pulverem, qui adhaesit nobis de civitate vestra, extergimus in vos! tamen hoc scitote, quia appropinquavit regnum Dei.

12. Dico vobis: Quia Sodomis in die illa remissius erit, quam illi civitati.

13. * Vae tibi, Corozain! vae tibi Bethsaida! quia, si in Tyro et Sidone factae fuissent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cilicio et cinere sedentes poeniterent. * v. 13—15. Matth. 11, 21—23.

14. Verumtamen Tyro et Sidoni remissius erit in judicio, quam vobis.

15. Et tu, Capharnaum! usque ad coelum exaltata, usque ad infernum demergeris!

16. Qui vos audit *, me audit; et qui vos spernit, me spernit; qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me. * Matth. 10, 40. Joh. 13, 20.

17. Reversi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, dicentes: Domine! etiam daemonia subjiciuntur nobis in nomine tuo.

18. Et ait illis: Videbam * satanam sicut fulgur de coelo cadentem. * Joh. 12, 31.

19. Ecce! dedi * vobis potestatem calcandi supra serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici; et nihil vobis nocebit. * Marc. 16, 17. sq.

20. Verumtamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subjiciuntur; gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in coelis.

21. In ipsa hora exultavit a) Spiritu sancto, et dixit *: Confiteor tibi, Pater, Domine coeli et terrae! quod abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Etiam, Pater! quoniam sic placuit ante te. * v. 21. 22. Matth. 11, 25. sqq.

22. Omnia mihi tradita sunt a Patre meo; et nemo scit, quis sit Filius, nisi Pater; et quis sit Pater, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare.

23. Et conversus ad discipulos suos, b) dixit: Beati * oculi, qui vident, quae vos videtis! * Matth. 13, 16. sq.

24. Dico enim vobis: Quod

a) 1590. add. in b) 1593. dicit

multi prophetae et reges voluerunt videre, quae vos videtis et non viderunt; et audire, quae auditis, et non audierunt.

25. Et ecce quidam Legisperitus surrexit, tentans illum, et dicens: Magister! quid faciendo vitam aeternam possidebo?

26. At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodo legis?

27. Ille respondens dixit: „Diliges *Dominum Deum tuum ex „toto corde tuo, et ex tota anima „tua, et ex omnibus viribus tuis, „et ex omni mente tua; et proximum † tuum sicut te ipsum."

*Deut. 6, 5. †Levit. 19, 18.

28. Dixitque illi: Recte respondisti! hoc fac, et vives*!

*Rom. 10, 5.

29. Ille autem volens justificare seipsum, dixit ad Jesum: Et quis est meus proximus?

30. Suscipiens a) autem Jesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum; et plagis impositis, abierunt semivivo relicto.

31. Accidit autem, ut Sacerdos quidam descenderet eadem via; et viso illo, praeterivit.

32. Similiter et Levita, cum esset secus locum, et videret eum, pertransiit.

33. Samaritanus * autem quidam iter faciens, venit secus eum, et videns eum, misericordia motus est;

*Joh. 4, 9.

34. et appropinquans alligavit vulnera ejus, infundens oleum et vinum; et imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum, et curam ejus egit.

35. Et altera die protulit duos denarios, et dedit stabulario, et ait: Curam illius habe! et quodcumque supererogaveris, ego, cum rediero, reddam tibi.

36. Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones?

37. At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait ill[i] Jesus: Vade, et tu fac similiter!

38. Factum est autem, dum i[rent], et ipse intravit in quoddam castellum; et mulier quaedam Martha *nomine, excepit illum i[n] domum suam:

*Joh. 11, 1. 12, 2. 3

39. Et huic erat soror nomin[e] Maria, quae etiam sedens secu[s] pedes Domini, audiebat verbum illius.

40. Martha autem satagebat cir[]ca frequens ministerium; qua[e] stetit, et ait: Domine! non est tibi curae, quod soror mea reliqui[t] me solam ministrare? dic ergo illi, ut me adjuvet.

41. Et respondens, dixit illi Dominus: Martha, Martha! solicit[a] es, et turbaris erga plurima;

42. porro unum est necessarium. Maria optimam *partem e[]legit, quae non auferetur ab ea.

*Matth. 6, 20. 33.

Cap. 11.

Modus orandi, orationisque perseverantis e[f]ficacia. Jesus non in Beelzebub ejicit daemonia. De signo Jonæ, de regina Austri, et N[i]nivitis, oculoque simplici et nequam. Mu[n]dandum, quod intus est. Notatur Pharisæo[]rum et Scribarum hypocrisis.

1. Et factum est, cum esset i[n] quodam loco orans, ut cessavit, dixit unus ex discipulis ejus ad e[]um: Domine! doce nos orare, sic[ut] ut docuit et Ioannes discipulo[s] suos.

2. *Et ait illis: Cum oratis, dicite: Pater, sanctificetur nome[n] tuum! Adveniat regnum tuum b)

*v. 2—4. Matth. 6, 9—13.

3. Panem nostrum quotidianu[m] da nobis hodie!

4. Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem et ipsi dimittimu[s] omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem!

---

a) 1590. Suspiciens b) 1590. a d d. fiat voluntas tua sicut in cœlo, et in terra.

5. Et ait ad illos: Quis vestrum
habebit amicum, et ibit ad illum
media nocte, et dicet illi: Amice!
commoda mihi tres panes;
6. quoniam amicus meus venit
de via ad me, et non habeo, quod
ponam ante illum;
7. et ille deintus respondens di-
cat: Noli mihi molestus esse! jam
ostium clausum est, et pueri mei
mecum sunt in cubili; non pos-
sum surgere, et dare tibi.
8. Et si ille perseveraverit*
pulsans; dico vobis, etsi non da-
bit illi surgens, eo quod amicus e-
jus sit, propter improbitatem ta-
men ejus surget, et dabit illi, quot-
quot habet necessarios.
* cf. c. 18, 1—5.
9. *Et ego dico vobis: Petite,
et dabitur vobis! quaerite, et in-
venietis! pulsate, et aperietur
vobis! *v. 9—13. Matth. 7, 7—11.
10. Omnis enim, qui petit, acci-
pit; et qui quaerit, invenit; et
pulsanti aperietur.
11. Quis autem ex vobis patrem
petit panem, numquid lapidem
dabit illi? Aut piscem: numquid
pro pisce serpentem dabit illi?
12. Aut si petierit ovum; num-
quid porriget illi scorpionem?
13. Si ergo vos, cum sitis mali,
nostis bona data dare filiis ve-
stris; quanto magis Pater vester [a])
de coelo dabit spiritum bonum
petentibus se?
14. *Et erat ejiciens daemoni-
um, et illud erat mutum. Et cum
ejecisset daemonium, locutus est
mutus, et admiratae sunt turbae.
*v. 14—23. Matth. 12, 22—32. Marc. 3, 22—30.
15. Quidam autem ex eis dixe-
runt: * In Beelzebub principe
daemoniorum ejicit daemonia!
* Matth. 9, 34.
16. Et alii tentantes, signum *
de coelo quaerebant ab eo.
* Matth. 12, 38.
17. Ipse autem, ut vidit * cogi-
tationes eorum, dixit eis: Omne
regnum in seipsum divisum de-
solabitur, et domus supra domum
cadet. * Joh. 2, 24. sq.
18. Si autem et Satanas in seip-
sum divisus est, quomodo stabit
regnum ejus? quia dicitis, in Be-
elzebub me ejicere daemonia.
19. Si autem ego in Beelzebub
ejicio daemonia; filii vestri in quo
ejiciunt? Ideo ipsi judices vestri
erunt!
20. Porro si in digito Dei eji-
cio daemonia; profecto perve-
nit in vos regnum Dei.
21. Cum fortis armatus custo-
dit atrium suum, in pace sunt [b])
ea, quae possidet;
22. si autem fortior eo super-
veniens vicerit eum, universa ar-
ma ejus auferet, in quibus confi-
debat, et spolia ejus distribuet.
23. Qui non est * mecum, con-
tra me est; et qui non colligit me-
cum, dispergit. * Matth. 6, 24.
24. * Cum immundus spiritus
exierit de homine, ambulat per
loca inaquosa, quaerens requi-
em; et non inveniens dicit: Re-
vertar in domum meam, unde
exivi! * v. 24—26. Matth. 12, 43—45.
25. Et cum venerit, invenit e-
am scopis mundatam et ornatam;
26. tunc vadit, et assumit se-
ptem alios spiritus secum, nequi-
ores se, et ingressi habitant ibi.
Et fiunt * novissima hominis illius
pejora prioribus. * 2 Petr. 2, 20.
27. Factum est autem, cum haec
diceret; extollens vocem quae-
dam mulier de turba, dixit illi:
Beatus venter, qui te portavit, et
ubera, quae suxisti!
28. At ille dixit: Quin immo be-
ati, qui audiunt verbum Dei, et
custodiunt illud!
29. * Turbis autem concurren-
tibus coepit dicere: Generatio
haec, generatio nequam est! si-

a) 1590. add. cœlestis b) 1590. sunt omnia, quæ

gnum quaerit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonae prophetae. * v. 29—32. Matth. 12, 38—42.

30. Nam sicut fuit Jonas signum Ninivitis; ita erit et Filius hominis generationi isti.

31. Regina * Austri surget in judicio cum viris generationis hujus, et condemnabit illos; quia venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis; et ecce! plus quam Salomon hic. * 3 Reg. 10, 1.

32. Viri Ninivitae surgent in judicio cum generatione hac, et condemnabunt illam; quia* poenitentiam egerunt ad praedicationem Jonae; et ecce! plus quam Jonas hic. * Jon. 3, 5.

33. Nemo lucernam accendit, et in abscondito ponit, neque sub modio; sed supra candelabrum, ut, qui ingrediuntur, lumen videant.

34. Lucerna * corporis tui est oculus tuus; si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit; si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. * Matth. 6, 22. sq.

35. Vide ergo, ne lumen, quod in te est, tenebrae sint!

36. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum; erit lucidum totum, et sicut lucerna fulgoris illuminabit te.

37. Et cum loqueretur, rogavit illum quidam Pharisaeus, ut pranderet apud se. a) Et ingressus recubuit.

38. Pharisaeus autem coepit intra se reputans dicere, quare * non baptizatus esset ante prandium. * Matth. 15, 2.

39. Et ait Dominus ad illum: Nunc vos, Pharisaei! quod deforis* est calicis et catini, mundatis; quod autem intus est vestrum, plenum est rapina et iniquitate. * Matth. 23, 25.

40. Stulti! nonne qui fecit, quod deforis est, etiam id, quod deintus est, fecit?

41. Verumtamen quod superest, date eleemosynam; et ecce omnia munda sunt vobis!

42. Sed vae vobis Pharisaeis! quia b) decimatis * mentham et rutam, et omne olus; et praeteritis judicium et charitatem Dei; haec autem oportuit facere, et illa non omittere. * Matth. 23, 23.

43. Vae vobis Pharisaeis! quia c) diligitis* primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro. * Matth. 23, 6.

44. Vae vobis! quia d) estis * ut monumenta, quae non apparent, et homines ambulantes supra, nesciunt. * Matth. 23, 27. sq.

45. Respondens autem quidam ex Legisperitis, ait illi: Magister! haec dicens, etiam contumeliam nobis facis.

46. At ille ait: Et vobis Legisperitis vae! quia * oneratis homines oneribus, quae portare non possunt; et ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas. * Matth. 23, 4.

47. Vae vobis! qui aedificatis * monumenta Prophetarum; patres autem vestri occiderunt illos. * Matth. 23, 29.

48. * Profecto, testificamini, quod consentitis operibus patrum vestrorum! quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem aedificatis eorum sepulcra. * v. 48—52. Matth. 23, 31—36.

49. Propterea et sapientia Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas, et Apostolos, et ex illis occident, et persequentur;

50. ut inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est a constitutione mundi a generatione ista,

51. a sanguine Abel *, usque ad sanguinem Zachariae†, qui periit inter altare et aedem. Ita dico

a) 1590. Jesus autem ingressus b) 1590. qui c) 1590. qui d) 1590. qui

go vobis, requiretur ab hac generatione! * Genes. 4, 8. † 2 Par. 24, 20. sqq.

52. Vae vobis Legisperitis! quia a) tulistis clavem scientiae, ipsi non introistis, et eos, qui introibant, prohibuistis.

53. Cum autem haec ad illos diceret, coeperunt Pharisaei et Legisperiti graviter insistere, et os ejus opprimere de multis,

54. insidiantes ei, et quaerentes* aliquid capere de ore ejus, ut accusarent eum. * Marc. 12, 13.

Cap. 12.

De fermento Pharisæorum. Quis timendus? De blasphemia in Spiritum sanctum. Monita de persecutionibus. Divitis parabola. Vitanda anxia solicitudo. De fideli et infideli dispensatore. Venit Jesus, ut in terram ignem mittat. De gratiæ tempore dijudicando.

1. *Multis autem turbis circumstantibus b), ita ut se invicem conculcarent, coepit dicere ad discipulos suos: Attendite † a fermento Pharisaeorum, quod est hypocrisis! * v. 1—9. Matth. 10, 26—32. † Matth. 16, 6.

2. Nihil* autem c) opertum est, quod non reveletur; neque absconditum, quod non sciatur. * c. 8, 17.

3. Quoniam, quae in tenebris dixistis, in lumine dicentur; et quod in aurem locuti estis in cubiculis, praedicabitur in tectis.

4. Dico autem vobis amicis meis: Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, et post haec non habent amplius quid faciant.

5. Ostendam autem vobis, quem timeatis: timete eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam; ita dico vobis, hunc timete!

6. Nonne quinque passeres veneunt dipondio, et unus ex illis non est in oblivione coram Deo?

7. Sed et capilli* capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere; multis passeribus pluris estis vos. * c. 21, 18.

8. Dico autem vobis: Omnis, quicumque confessus fuerit me coram hominibus, et Filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei;

9. qui * autem negaverit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei. * c. 9, 26.

10. Et omnis, qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur illi; ei autem *, qui in Spiritum sanctum blasphemaverit, non remittetur. * Hebr. 6, 4—6.

11. Cum autem inducent vos in synagogas, et ad magistratus et potestates, nolite soliciti esse, qualiter, aut quid respondeatis, aut quid dicatis;

12. Spiritus * enim sanctus docebit vos in ipsa hora, quid oporteat vos dicere. * Matth. 10, 19. sq.

13. Ait autem ei quidam de turba: Magister! dic fratri meo, ut dividat mecum haereditatem.

14. At ille dixit illi d): Homo! quis me constituit judicem, aut divisorem super vos?

15. Dixitque ad illos: Videte, et cavete ab omni avaritia! quia non in abundantia cujusquam vita ejus est, ex his, quae possidet.

16. Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager attulit;

17. et cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia non habeo, quo congregem fructus meos?

18. Et dixit: Hoc faciam: Destruam horrea mea, et majora faciam; et illuc congregabo omnia, quae nata sunt mihi, et bona mea,

19. et dicam animae meae: Anima! habes multa bona posita in annos plurimos; requiesce, comede, bibe, epulare!

20. Dixit autem illi Deus: Stul-

a) 1590. qui b) 1590. turbis concurrentibus c) 1590. Nihil enim d) 1590. ei

te! hac nocte animam tuam repetunt a te; quae autem parasti, cujus erunt?

21. Sic est, qui sibi thesaurizat, et non est in Deum dives *.
*Matth. 6, 20. 1 Tim. 6, 17—19.

22. *Dixitque ad discipulos suos: Ideo dico vobis: Nolite soliciti esse animae vestrae, quid manducetis; neque corpori, quid induamini. *v. 22—32. Matth. 6, 25—34.

23. Anima plus est quam esca; et corpus plus quam vestimentum.

24. Considerate corvos, quia non seminant, neque metunt, quibus non est cellarium, neque horreum, et Deus pascit illos. Quanto magis vos pluris estis illis?

25. Quis autem vestrum cogitando potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?

26. Si ergo neque, quod minimum est, potestis? quid de ceteris soliciti estis?

27. Considerate lilia, quomodo crescunt? non laborant, neque nent; dico autem vobis, nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut unum ex istis!

28. Si autem foenum, quod hodie est in agro, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit; quanto magis vos? pusillae fidei!

29. Et vos nolite quaerere, quid manducetis, aut quid bibatis, et nolite in sublime tolli;

30. haec enim omnia gentes mundi quaerunt. Pater autem vester scit, quoniam his indigetis.

31. Verumtamen quaerite primum regnum Dei, et justitiam ejus; et haec omnia adjicientur * vobis. * 1 Tim. 4, 8.

32. Nolite timere, pusillus grex! quia complacuit patri vestro dare vobis regnum.

33. Vendite *, quae possidetis, et date eleemosynam! Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in coelis; quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit. *cf. c. 18, 22.

34. Ubi enim thesaurus vester est, ibi et cor vestrum erit!

35. * Sint lumbi vestri praecincti, et lucernae ardentes in manibus vestris, * v. 35—37. Matth. 25, 1. sqq.

36. et vos similes hominibus exspectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis; ut, cum venerit, et pulsaverit, confestim aperiant ei.

37. Beati servi illi! quos, cum venerit dominus, invenerit vigilantes; Amen dico vobis: Quod praecinget se, et faciet illos discumbere, et transiens ministrabit illis.

38. Et si venerit in secunda vigilia, et si in tertia vigilia venerit, et ita invenerit, beati sunt servi illi!

39. Hoc * autem scitote! quoniam si sciret pater familias, qua hora fur veniret, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam. * Matth. 24, 43. sq.

40. Et vos estote parati! quia *, qua hora non putatis, Filius hominis veniet. * c. 21, 35.

41. Ait autem ei Petrus: Domine! ad nos dicis hanc parabolam? an et ad omnes?

42. * Dixit autem Dominus: Quis, putas, est fidelis dispensator, et prudens, quem constituit dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? * v. 42—46. Matth. 24, 45—51.

43. Beatus ille servus! quem, cum venerit dominus, invenerit ita facientem.

44. Vere dico vobis! quoniam supra omnia, quae possidet, constituet illum.

45. Quod si dixerit servus ille in corde suo; Moram facit dominus meus venire! et coeperit percutere servos, et ancillas, et edere, et bibere, et inebriari;

46. veniet dominus servi illius, in die, qua non sperat, et hora, qua nescit, et dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet.

47. Ille autem servus, qui cognovit voluntatem domini sui, et non a) praeparavit, et non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis;

48. qui autem non cognovit, et fecit b) digna, plagis vapulabit paucis. Omni autem, cui multum datum est, multum quaeretur ab eo; et cui commendaverunt multum, plus petent ab eo.

49. * Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut accendatur? *v. 49—53. Matth. 10, 34—36.

50. Baptismo * autem habeo baptizari; et quomodo coarctor usquedum perficiatur! *Marc. 10, 38.

51. Putatis, quia pacem veni dare in terram? Non! dico vobis, sed separationem;

52. erunt enim ex hoc quinque in domo una divisi; tres in duos, et duo in tres

53. dividentur; pater in filium, et filius in patrem suum; mater in filiam, et filia in matrem; socrus in nurum suam, et nurus in socrum suam.

54. Dicebat autem et ad turbas: Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis: Nimbus venit! et ita fit.

55. Et cum austrum flantem, dicitis: Quia aestus erit! et fit.

56. Hypocritae! faciem coeli et terrae nostis probare; hoc autem tempus quomodo non probatis?

57. Quid autem et a vobis ipsis non judicatis, quod justum est?

58. Cum * autem vadis cum adversario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo, ne forte trahat te ad judicem, et judex tradat te exactori, et exactor mittat te in carcerem. *Matth. 5, 25.

59. Dico tibi: Non exies inde, donec etiam novissimum minutum reddas.

Cap. 13.

Agenda pœnitentia. Parabola ficus infructuosæ. Mulier sabbato curata. Regnum cœlorum comparatur grano sinapis et fermento. De angusta porta. Jerusalem ob incredulitatem evertenda.

1. Aderant autem quidam ipso in tempore, nuntiantes illi de Galilaeis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum.

2. Et respondens dixit illis: Putatis *, quod hi Galilaei prae omnibus Galilaeis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? * Joh. 9, 2. 3.

3. Non! dico vobis; sed nisi poenitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.

4. Sicut illi decem et octo, supra quos cecidit turris in Siloe, et occidit eos; putatis, quia et ipsi debitores fuerint praeter omnes homines habitantes in Jerusalem?

5. Non! dico vobis; sed si poenitentiam non egeritis c), omnes similiter peribitis.

6. Dicebat autem et hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua, et venit quaerens fructum in illa, et non invenit.

7. Dixit autem ad cultorem vineae: Ecce! anni tres sunt, ex quo venio quaerens fructum in ficulnea hac, et non invenio; succide ergo illam; ut quid etiam terram occupat?

8. At ille respondens, dicit illi: Domine! dimitte illam et hoc anno, usquedum fodiam circa illam, et mittam stercora;

a) 1590. add. se b) 1590. 92. et fecit digna, plagis vapulabit paucis. 1593. 98. 1624. et fecit digna plagis, vapulabit paucis. c) 1590. habueritis

9. et si quidem fecerit fructum; sin autem, in futurum succides eam.

10. Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis.

11. Et ecce! mulier, quae habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo; et erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.

12. Quam cum videret Jesus, vocavit eam ad se, et ait illi: Mulier! dimissa es ab infirmitate tua.

13. Et imposuit * illi manus, et confestim erecta est, et glorificabat Deum. *Marc.7,32. Act.9,12.17.18.

14. Respondens autem archisynagogus, indignans, quia sabbato curasset Jesus, dicebat turbae: Sex dies sunt, in quibus oportet operari; in his ergo venite, et curamini, et non in die sabbati.

15. Respondens autem ad illum Dominus, dixit: Hypocritae! unusquisque vestrum sabbato non solvit bovem suum aut asinum a praesepio, et ducit adaquare?

16. Hanc autem filiam Abrahae, quam alligavit satanas, ecce! decem et octo annis, non oportuit solvi a vinculo isto die sabbati?

17. Et cum haec diceret, erubescebant omnes adversarii ejus; et omnis populus gaudebat in universis, quae gloriose fiebant ab eo.

18. Dicebat ergo: Cui simile est regnum Dei, et cui simile aestimabo illud?

19. Simile * est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, et crevit, et factum est in arborem magnam; et volucres coeli requieverunt in ramis ejus. * Matth.13, 31.32. Marc.4,30—32.

20. Et iterum dixit: Cui simile aestimabo regnum Dei?

21. Simile * est fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae sata tria, donec fermentaretur totum. * Matth. 13, 33.

22. Et ibat * per civitates et castella, docens, et iter faciens in Jerusalem. * Matth. 9, 35.

23. Ait autem illi quidam: Domine! si pauci sunt, qui salvantur? Ipse autem dixit ad illos:

24. Contendite intrare per angustam * portam! quia multi, dico vobis, quaerent intrare, et non poterunt. * Matth. 7, 13.

25. Cum * autem intraverit paterfamilias, et clauserit ostium, incipietis foris stare, et pulsare ostium, dicentes: Domine! aperi nobis; et respondens dicet vobis: Nescio vos, unde sitis! * Matth. 25, 10.

26. Tunc incipietis dicere: Manducavimus coram te, et bibimus, et in plateis nostris docuisti.

27. Et dicet vobis: Nescio vos, unde sitis! discedite * a me, omnes operarii iniquitatis! * Matth. 7, 23. 25, 41.

28. Ibi erit fletus, et stridor dentium; cum videritis Abraham, et Isaac, et Jacob, et omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras.

29. Et venient ab Oriente, et Occidente, et Aquilone, et Austro, et accumbent in regno Dei.

30. Et ecce! sunt * novissimi, qui erunt a) primi, et sunt primi, qui erunt b) novissimi. * Matth. 19, 30. 20, 16. Marc. 10, 31.

31. In ipsa die accesserunt quidam Pharisaeorum, dicentes illi: Exi, et vade hinc! quia Herodes vult te occidere.

32. Et ait illis: Ite, et dicite vulpi illi: Ecce! ejicio daemonia, et sanitates perficio hodie et cras, et tertia die consummor.

33. Verumtamen oportet me hodie et cras et sequenti die ambulare; quia non capit prophetam perire extra Jerusalem.

34. * Jerusalem, Jerusalem!

a) 1590. erant b) 1590. erant

quae occidis Prophetas, et lapidas eos, qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum avis nidum suum sub pennis, et noluisti?
* v, 34. 35. Matth. 23, 37. sqq.

35. Ecce! relinquetur vobis domus vestra deserta*. Dico autem vobis, quia non videbitis me, donec veniat, cum dicetis: Benedictus, qui venit in nomine Domini! *Luc. 19, 43. sq.

Cap. 14.

Hydropicus sabbato curatur. Legisperitorum et Pharisæorum ambitio notatur. Parabola de invitatis ad cœnam. De cruce tollenda. Volenti turrim ædificare, primum computandi sumptus. Si sal evanuerit, foras mittetur.

1. Et factum est, cum intraret a) Jesus in domum cujusdam principis Pharisaeorum sabbato manducare panem, et ipsi observabant * eum. * c. 6, 7.

2. Et ecce! homo quidam hydropicus erat ante illum.

3. Et respondens Jesus dixit ad Legisperitos et Pharisaeos, dicens: Si licet * sabbato curare? *Matth. 12, 10.

4. At illi tacuerunt. Ipse vero apprehensum sanavit eum, ac dimisit.

5. Et respondens ad illos dixit: Cujus vestrum asinus aut bos in puteum cadet, et non continuo extrahet illum die sabbati?

6. Et non poterant ad haec respondere illi.

7. Dicebat autem et ad invitatos parabolam, intendens, quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos:

8. Cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas * in primo loco, ne forte honoratior te sit invitatus ab illo, * c. 11, 43.

9. et veniens is, qui te et illum vocavit, dicat tibi: Da huic locum! et tunc incipias cum rubore novissimum locum tenere.

10. Sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco! ut, cum venerit, qui te invitavit, dicat tibi: Amice, ascende superius! Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus:

11. Quia * omnis, qui se exaltat, humiliabitur: et qui se humiliat, exaltabitur. * Matth. 23, 12.

12. Dicebat autem et ei, qui se invitaverat: Cum facis prandium, aut coenam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos b) divites; ne forte te et ipsi reinvitent, et fiat * tibi retributio. * c. 6, 33.

13. Sed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, et caecos;

14. et beatus eris, quia non habent retribuere tibi; retribuetur enim tibi in resurrectione justorum.

15. Haec cum audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi: Beatus, qui manducabit panem in regno Dei!

16. At ipse dixit ei: Homo * quidam fecit coenam magnam, et vocavit multos. * Matth. 22, 2. sqq.

17. Et misit servum suum hora coenae dicere invitatis, ut venirent, quia jam parata sunt omnia.

18. Et coeperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, et necesse habeo exire, et videre illam; rogo te, habe me excusatum!

19. Et alter dixit: Juga boum emi quinque, et eo probare illa; rogo te, habe me excusatum!

20. Et alius dixit: Uxorem duxi, et ideo non possum venire.

21. Et reversus servus nunciavit haec domino suo. Tunc iratus paterfamilias, dixit servo suo: Exi cito in plateas et vicos civitatis!

a) 1590. introisset b) 1590. add. neque

et pauperes, ac debiles, et caecos, et claudos introduc huc.

22. Et ait servus: Domine! factum est, ut imperasti, et adhuc locus est.

23. Et ait dominus servo: Exi* in vias, et sepes, et compelle intrare, ut impleatur domus mea.

* Matth. 8, 11. sq.

24. Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit coenam meam.

25. Ibant autem turbae multae cum eo; et conversus dixit ad illos:

26. Si quis* venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus.

* Matth. 10, 35. 37.

27. Et qui non bajulat crucem suam, et venit post me, non potest meus esse discipulus.

28. Quis enim ex vobis volens turrim aedificare, non [a]) prius sedens computat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum,

29. ne, posteaquam posuerit fundamentum, et non potuerit perficere, omnes qui vident, incipiant illudere ei,

30. dicentes: Quia hic homo coepit aedificare, et non potuit consummare!

31. Aut quis rex iturus committere bellum adversus alium regem; non sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se?

32. Alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens rogat ea, quae pacis sunt.

33. Sic ergo omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus, quae possidet, non potest meus esse discipulus.

34. Bonum* est sal! Si autem sal evanuerit, in quo condietur?

* Matth. 5, 13.

35. Neque in terram, neque in sterquilinium utile est, sed foras mittetur. Qui habet aures audiendi, audiat!

Cap. 15.

Parabolæ de ove et drachma repertis, et de filio prodigo. Gaudium in cœlo super peccatore pœnitentiam agente.

1. Erant autem appropinquantes ei publicani et peccatores, ut audirent illum.

2. Et murmurabant Pharisaei et Scribae, dicentes: Quia* hic peccatores recipit, et manducat cum illis!

* Matth. 9, 11.

3. Et ait ad illos parabolam istam, dicens:

4. Quis* ex vobis homo, qui habet centum oves; et si perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deserto, et vadit ad illam, quae perierat, donec inveniat eam?

* Matth. 18. 11. sqq.

5. Et cum invenerit eam, imponit in humeros suos gaudens;

6. et veniens domum, convocat amicos et vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quae perierat?

7. Dico vobis, quod ita gaudium erit in coelo super uno peccatore poenitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent poenitentia.

8. Aut quae mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam unam, nonne accendit lucernam, et everrit [b]) domum, et quaerit diligenter, donec inveniat [c])?

9. Et cum invenerit, convocat amicas et vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni drachmam, quam perdideram. [d])

a) 1590. nonne b) 1590. evertit c) 1590. add. eam d) 1590. perdideram?

10. Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore poenitentiam agente.

11. Ait autem: Homo quidam habuit duos filios;

12. et dixit adolescentior ex illis patri: Pater! da mihi portionem substantiae, quae me contingit. Et divisit illis substantiam.

13. Et non post multos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, et ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose.

14. Et postquam omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa, et ipse coepit egere.

15. Et abiit, et adhaesit uni civium regionis illius; et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos.

16. Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant; et nemo illi dabat.

17. In se autem reversus, dixit: Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo!

18. Surgam, et ibo ad patrem meum, et dicam ei: Pater! peccavi in coelum, et coram te;

19. jam non sum dignus vocari filius tuus; fac me sicut unum de mercenariis tuis!

20. Et surgens venit ad patrem suum. Cum autem adhuc longe esset; vidit illum pater ipsius, et misericordia motus est, et accurrens cecidit super collum ejus, et osculatus est eum.

21. Dixitque ei filius: Pater! peccavi in coelum, et coram te; jam non sum dignus vocari filius tuus.

22. Dixit autem pater ad servos suos: Cito proferte stolam primam, et induite illum; et date annulum in manum ejus, et calceamenta in pedes ejus;

23. et adducite vitulum saginatum, et occidite; et manducemus, et epulemur;

24. quia hic filius meus mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est. Et coeperunt epulari.

25. Erat autem filius ejus senior in agro; et cum veniret, et appropinquaret domui, audivit symphoniam et chorum;

26. et vocavit unum de servis, et interrogavit, quid haec essent.

27. Isque dixit illi: Frater tuus venit, et occidit pater tuus vitulum saginatum, quia salvum illum recepit.

28. Indignatus * est autem, et nolebat introire. Pater ergo illius egressus, coepit rogare illum.

* cf. v. 2.

29. At ille respondens, dixit patri suo: Ecce! tot annis servio tibi; et numquam mandatum tuum praeterivi, et numquam dedisti mihi hoedum, ut cum amicis meis epularer;

30. sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum.

31. At ipse dixit illi: Fili! tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt;

32. epulari autem et gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est.

Cap. 16.

De villico iniquitatis, et de eleemosyna facienda. Nil de Lege periturum. Matrimonii vinculum. Dives epulo et Lazarus mendicus.

1. Dicebat autem et ad discipulos suos: Homo quidam erat dives, qui habebat villicum; et hic diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona ipsius.

2. Et vocavit illum, et ait illi: Quid hoc audio de te? redde rati-

onem villicationis tuae! jam enim non poteris villicare.

3. Ait autem villicus intra se: Quid faciam, quia dominus meus aufert a me villicationem? fodere non valeo, mendicare erubesco.

4. Scio, quid faciam, ut, cum amotus fuero a villicatione, recipiant me in domos suas.

5. Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo?

6. At ille dixit: Centum cados olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam; et sede cito, scribe quinquaginta!

7. Deinde alii a) dixit: Tu vero quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe litteras tuas, et scribe octoginta!

8. Et laudavit dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset; quia filii hujus seculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.

9. Et ego vobis dico: facite * vobis amicos de mammona iniquitatis; ut, cum defeceritis, recipiant † vos in aeterna tabernacula. *c. 19, 8. †Matth. 6, 20.

10. Qui fidelis * est in minimo, et in majori fidelis est; et qui in modico iniquus est, et in majori iniquus est. *c. 19, 17.

11. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, quod verum est, quis credet vobis?

12. Et si in alieno fideles non fuistis; quod vestrum est, quis dabit vobis?

13. Nemo * servus potest duobus dominis servire; aut enim unum odiet, et alterum diliget; aut uni adhaerebit, et alterum contemnet; non potestis Deo servire et mammonae. * Matth. 6, 24.

14. Audiebant autem omnia haec Pharisaei, qui erant avari *; et deridebant illum. *Matth. 23, 14. 25.

15. Et ait illis: Vos estis, qui justificatis* vos coram hominibus; Deus autem novit corda vestra; quia, quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum. *Matth. 23, 27.

16. Lex * et prophetae, usque ad Ioannem; ex eo regnum Dei evangelizatur, et omnis in illud vim facit. *Matth. 11, 12. 13.

17. Facilius * est autem coelum et terram praeterire, quam de Lege unum apicem cadere. * Matth. 5, 18.

18. Omnis *, qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, moechatur; et qui dimissam a viro ducit, moechatur. *Matth. 5, 32. 19, 7. sqq. Marc. 10, 4. sqq. 1 Cor. 7, 10.

19. Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura et bysso; et epulabatur quotidie splendide.

20. Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus,

21. cupiens saturari de micis, quae cadebant de mensa divitis, et nemo illi dabat; sed et canes veniebant, et lingebant ulcera ejus.

22. Factum est autem ut moreretur mendicus, et portaretur ab Angelis in sinum * Abrahae. Mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno. * cf. c. 13, 28.

23. Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et Lazarum in sinu ejus;

24. et ipse clamans dixit: Pater Abraham! miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

25. Et dixit illi Abraham: Fili! recordare, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.

a) 1590. alio

26. Et in his omnibus, inter nos et vos chaos magnum firmatum est; ut hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare.

27. Et ait: Rogo ergo te, pater! ut mittas eum in domum patris mei;

28. habeo enim quinque fratres; ut testetur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum.

29. Et ait illi Abraham: Habent Moysen et prophetas! audiant illos!

30. At ille dixit: Non, pater Abraham! sed si quis ex mortuis ierit ad eos, poenitentiam agent.

31. Ait autem illi: Si Moysen et prophetas non audiunt; neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

Cap. 17.

Scandali gravitas. Fratri pœnitenti ignoscendum. Fidei efficacia. Decem leprosi mundantur. Christi adventum fore illustrem, et inexspectato superventurum.

1. Et ait ad discipulos suos: Impossibile * est, ut non veniant scandala; vae autem illi, per quem veniunt! * Matth. 18, 6. sqq.

2. Utilius est illi, si lapis molaris imponatur circa collum ejus, et projiciatur in mare, quam ut scandalicet unum de pusillis istis.

3. Attendite vobis! Si * peccaverit in te frater tuus, increpa illum; et si poenitentiam egerit, dimitte illi. * Matth. 18, 15. sqq.

4. Et si * septies in die peccaverit in te, et septies in die conversus fuerit ad te, dicens: Poenitet me; dimitte illi! * Matth. 18, 21.

5. Et dixerunt Apostoli Domino: Adauge nobis fidem!

6. Dixit autem Dominus: Si habueritis * fidem, sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro: Eradicare, et transplantare in mare! et obediet vobis. * Matth. 17, 19.

7. Quis autem vestrum habens servum arantem aut pascentem a), qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, recumbe!

8. Et non dicat ei: Para, quod coenem, et praecinge te, et ministra mihi, donec manducem et bibam, et post haec tu manducabis et bibes?

9. Numquid gratiam habet servo illi, quia fecit, quae ei imperaverat?

10. Non puto! Sic et vos, cum feceritis omnia, quae praecepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus! quod debuimus facere, fecimus.

11. Et factum est, dum iret in Jerusalem, transibat per mediam Samariam et Galilaeam.

12. Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt a longe *; * Levit. 13, 46.

13. et levaverunt vocem, dicentes: Jesu praeceptor! miserere nostri.

14. Quos ut vidit dixit: Ite, ostendite * vos Sacerdotibus! Et factum est, dum irent, mundati sunt. * Matth. 8, 4.

15. Unus autem ex illis, ut vidit, quia mundatus est, regressus est, cum magna voce magnificans Deum;

16. et cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias agens; et hic erat Samaritanus.

17. Respondens autem Jesus, dixit: Nonne decem mundati sunt? et novem ubi sunt?

18. Non est inventus, qui rediret, et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena?

19. Et ait illi: Surge, vade! quia fides tua te salvum fecit.

20. Interrogatus autem a Pharisaeis: Quando venit regnum Dei? respondens eis, dixit: Non * venit b) regnum Dei cum observatione; * cf. Joh. 18, 36. 37.

a) 1590. add. boves b) 1590. veniet

21. neque dicent: Ecce, hic, aut ecce illic! Ecce, enim regnum Dei intra vos est!

22. Et ait ad discipulos suos: Venient dies, quando desideretis videre unum diem Filii hominis, et non videbitis.

23. Et dicent * vobis: Ecce, hic, et ecce illic! Nolite ire, neque sectemini. * Matth. 24, 25. sqq.

24. Nam sicut fulgur coruscans de sub coelo, in ea, quae sub coelo sunt, fulget; ita erit Filius hominis in die sua.

25. Primum autem oportet illum multa pati, et reprobari a generatione hac.

26. Et sicut * factum est in diebus Noë, ita erit et in diebus Filii hominis. * Matth. 24, 37—39.

27. Edebant, et bibebant; uxores ducebant, et dabantur ad nuptias, usque in diem, qua intravit Noë in arcam; et venit diluvium, et perdidit omnes.

28. Similiter sicut factum est in diebus Lot: Edebant, et bibebant; emebant, et vendebant; plantabant, et aedificabant;

29. qua die * autem exiit Lot a Sodomis, pluit ignem et sulphur de coelo, et omnes perdidit.
* Genes. 19, 15. sqq.

30. Secundum haec erit, qua die Filius hominis revelabitur.

31. In illa * hora, qui fuerit in tecto, et vasa ejus in domo, ne descendat tollere illa; et qui in agro, similiter non redeat retro.
* Matth. 24, 16. sqq.

32. Memores estote uxoris * Lot! * Genes. 19, 26.

23. Quicumque * quaesierit animam suam salvam facere, perdet illam; et quicumque perdiderit illam, vivificabit eam.
* Matth. 10, 39.

34. Dico vobis: In illa * nocte erunt duo in lecto uno; unus assumetur, et alter relinquetur;
* Matth. 24, 40. sqq.

35. duae erunt molentes in unum; una assumetur, et altera relinquetur; duo in agro; unus assumetur, et alter relinquetur.

36. Respondentes dicunt illi: Ubi, Domine?

37. Qui dixit illis: Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilae.

Cap. 18.

Parabolæ de judice iniquitatis, de Pharisæo et Publicano. Jesus pueros a se repelli vetat. Difficile dives salvabitur. Quid erit præmii iis, qui omnia propter Christum relinquunt? Christi prædicta passio. Cæcus prope Jericho visum recipit.

1. Dicebat autem et parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare *, et non deficere,
* Rom. 12, 12. 1 Thess. 5, 17.

2. dicens: Judex quidam erat in quadam civitate, qui Deum non timebat, et hominem non reverebatur.

3. Vidua autem quaedam erat in civitate illa, et veniebat ad eum, dicens: Vindica me de adversario meo!

4. Et nolebat per multum tempus. Post haec autem dixit intra se: Etsi Deum non timeo, nec hominem revereor;

5. tamen, quia * molesta est mihi haec vidua, vindicabo illam, ne, in novissimo veniens, sugillet me.
* c. 11, 8.

6. Ait autem Dominus: Audite, quid judex iniquitatis dicit:

7. Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis?

8. Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum. Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?

9. Dixit autem et ad quosdam, qui in se confidebant tanquam justi, et aspernabantur ceteros, parabolam istam:

10.[a]) Duo homines ascenderunt in templum, ut orarent; unus Pharisaeus, et alter Publicanus.

11. Pharisaeus stans, haec apud se orabat: Deus! gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum: raptores, injusti, adulteri: velut etiam hic Publicanus.

12. Jejuno bis in sabbato; decimas* do omnium, quae possideo. *c. 11, 42.

13. Et Publicanus a longe*stans, nolebat nec oculos ad coelum levare; sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus! propitius esto mihi peccatori. *Ps. 50, 19.

14. Dico vobis, descendit hic justificatus in domum suam ab illo; quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur.

15. * Afferebant autem ad illum et infantes, ut eos tangeret. Quod cum viderent discipuli, increpabant illos. *v. 15—17. Matth. 19, 13—15. Marc. 10, 13—16.

16. Jesus autem convocans illos, dixit: Sinite pueros venire ad me, et nolite vetare eos; talium est enim regnum Dei.

17. Amen dico vobis: Quicumque non acceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud.

18. *Et interrogavit eum quidam princeps, dicens: Magister bone! quid faciens, vitam aeternam possidebo? *v. 18—30, Marc. 10, 17—31. Matth. 19, 16—30.

19. Dixit autem ei Jesus: Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus.

20. Mandata nosti: „Non occides! Non moechaberis! Non „furtum facies! Non falsum te„stimonium dices! Honora pa„trem tuum et matrem!" * *Exod. 20, 12. sqq.

21. Qui ait: Haec omnia custodivi a juventute mea.

22. Quo audito, Jesus ait ei: Adhuc unum tibi deest; omnia, quaecumque habes, vende, et da pauperibus, et habebis thesaurum in coelo; et veni, sequere me!

23. His ille auditis, contristatus est; quia dives erat valde.

24. Videns autem Jesus illum tristem factum, dixit: Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt!

25. Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.

26. Et dixerunt, qui audiebant: Et quis potest salvus fieri?

27. Ait illis: Quae impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.

28. Ait autem Petrus: Ecce, nos dimisimus omnia, et secuti sumus te!

29. Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est, qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei;

30. et non recipiat multo plura in hoc tempore, et in seculo venturo vitam aeternam.

31. *Assumpsit autem Jesus duodecim, et ait illis: Ecce! ascendimus Jerosolymam, et consummabuntur omnia, quae scripta sunt per prophetas de Filio hominis. *v. 31—34. Matth. 20, 17—19. Marc. 10, 32—34.

32. Tradetur enim Gentibus, et illudetur, et flagellabitur, et conspuetur;

33. et postquam*flagellaverint, occident eum, et tertia die resurget. *Matth. 16, 21.

34. Et ipsi nihil horum intellexerunt, et erat verbum istud absconditum ab eis, et non intelligebant, quae dicebantur.

35. * Factum est autem, cum appropinquaret Jericho, caecus

---

a) 1590. dicens: Duo homines ascendebant

quidam sedebat secus viam, mendicans. * v. 35—43. Matth. 20, 29—34. Marc. 10, 46—52.

36. Et cum audiret turbam praetereuntem, interrogabat, quid hoc esset.

37. Dixerunt autem ei, quod Jesus Nazarenus transiret.

38. Et clamavit, dicens: Jesu fili David, miserere mei!

39. Et qui praeibant, increpabant eum, ut taceret. Ipse vero multo magis clamabat: Fili David, miserere mei!

40. Stans autem Jesus jussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset, interrogavit illum,

41. dicens: Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine! ut videam.

42. Et Jesus dixit illi: Respice, fides tua te salvum fecit!

43. Et confestim vidit, et sequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs, ut vidit, dedit laudem Deo.

Cap. 19.

De Zachæo, et decem mnis decem servis traditis. Jesus super pullum asinæ intrat Jerosolymam, quam prædicit evertendam. Ementes et vendentes e templo ejicit.

1. Et ingressus perambulabat Jericho.

2. Et ecce! vir nomine Zachaeus; et hic princeps erat publicanorum, et ipse dives;

3. et quaerebat videre Jesum, quis esset; et non poterat prae turba, quia statura pusillus erat.

4. Et praecurrens ascendit in arborem sycomorum, ut videret eum; quia inde erat transiturus.

5. Et cum venisset ad locum, suspiciens Jesus vidit illum, et dixit ad eum: Zachaee! festinans descende; quia hodie in domo tua oportet me manere.

6. Et festinans descendit, et excepit illum gaudens.

7. Et cum viderent omnes, murmurabant, dicentes, quod ad hominem peccatorem divertisset.

8. Stans autem Zachaeus, dixit ad a) Dominum: Ecce! dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus; et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum.

9. Ait Jesus ad eum: Quia hodie salus domui huic facta est, eo quod et ipse filius* sit Abrahae. * Gal. 3, 7.

10. Venit* enim Filius hominis quaerere et salvum facere, quod perierat. * Matth. 18, 11.

11. * Haec illis audientibus, adjiciens dixit parabolam, eo quod esset prope Jerusalem; et quia existimarent, quod confestim regnum Dei manifestaretur. * v. 11—27. Matth. 25, 14—30. Marc. 13, 34—36.

12. Dixit ergo: Homo quidam nobilis abiit * in regionem longinquam accipere sibi regnum, et reverti. * Marc. 16, 19.

13. Vocatis autem decem servis suis, dedit eis decem mnas, et ait ad illos: Negotiamini, dum venio.

14. Cives autem ejus oderant eum; et miserunt legationem post illum, dicentes: Nolumus hunc regnare super nos!

15. Et factum est, ut rediret accepto regno; et jussit vocari servos, quibus dedit pecuniam, ut sciret, quantum quisque negotiatus esset.

16. Venit autem primus dicens: Domine! mna tua decem mnas acquisivit.

17. Et ait illi: Euge, bone serve! quia * in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates. * Luc. 16, 10.

18. Et alter venit dicens: Domine! mna tua fecit quinque mnas.

19. Et huic ait: Et tu esto super quinque civitates!

20. Et alter venit dicens: Do-

a) 1590. ad Jesum

mine! ecce, mna tua, quam habui
repositam in sudario;
21. Timui enim te, quia homo
austerus es; tollis, quod non po-
suisti, et metis, quod non semina-
sti.
22. Dicit ei: De ore tuo te judi-
co, serve nequam! Sciebas, quod
ego homo austerus sum, tollens,
quod non posui, et metens, quod
non seminavi;
23. et a) quare non dedisti pe-
cuniam meam ad mensam, ut ego
veniens cum usuris utique exe-
gissem illam?
24. Et astantibus dixit: Aufer-
te ab illo mnam, et date illi, qui
decem mnas habet.
25. Et dixerunt ei: Domine!
habet decem mnas.
26. Dico autem vobis, quia *
omni habenti dabitur, et abunda-
bit; ab eo autem, qui non habet,
et quod habet, auferetur ab eo.
*Matth. 13, 12.
27. Verumtamen inimicos me-
os illos, qui noluerunt me regna-
re super se, adducite huc; et in-
terficite ante me.
28. Et his dictis, praecedebat
ascendens Jerosolymam.
29. * Et factum est, cum appro-
pinquasset ad Bethphage et Be-
thaniam †, ad montem, qui voca-
tur Oliveti, misit duos discipulos
suos, *v. 29—44. Matth. 21, 1—11.
Marc. 11, 1—10. Joh. 12, 12—15. †Joh. 12, 1.
30. dicens: Ite in castellum,
quod contra b) est! in quod intro-
euntes, invenietis pullum asinae
alligatum, cui nemo umquam ho-
minum sedit; solvite illum, et ad-
ducite!
31. Et si quis vos interrogave-
rit: Quare solvitis? sic dicetis ei:
Quia Dominus operam ejus desi-
derat.
32. Abierunt autem, qui missi
erant; et invenerunt, sicut dixit
illis, stantem pullum.
33. Solventibus autem illis pul-
lum, dixerunt domini ejus ad il-
los: Quid solvitis pullum?
34. At illi dixerunt: Quia Do-
minus eum necessarium habet.
35. Et duxerunt illum ad Jesum.
Et jactantes vestimenta sua supra
pullum, imposuerunt Jesum.
36. Eunte autem illo, subster-
nebant vestimenta sua in via.
37. Et cum appropinquaret jam
ad descensum montis Oliveti, coe-
perunt omnes turbae c) discipu-
lorum gaudentes laudare Deum
voce magna super omnibus, quas
viderant, virtutibus,
38. dicentes: Benedictus, qui
venit Rex in nomine Domini! pax
in coelo, et gloria in excelsis!
39. Et quidam Pharisaeorum
de turbis, dixerunt ad illum: Ma-
gister! increpa discipulos tuos.
40. Quibus ipse ait: Dico vo-
bis, quia si hi tacuerint, lapides
clamabunt.
41. Et ut appropinquavit, vi-
dens civitatem, flevit super illam,
dicens:
42. Quia si cognovisses et tu, et
quidem in hac die tua, quae ad pa-
cem tibi! nunc autem abscondita
sunt ab oculis tuis.
43. Quia venient dies in te; et
circumdabunt te inimici tui val-
lo, et circumdabunt te; et coan-
gustabunt te undique;
44. et ad terram prosternent te,
et filios tuos, qui in te sunt; et non
relinquent in te lapidem super la-
pidem, eo quod non cognoveris
tempus visitationis tuae.
45. * Et ingressus in templum,
coepit ejicere vendentes in illo,
et ementes, * v. 45—48.
Matth. 21, 12—15. Marc. 11, 15—18.
46. dicens illis: Scriptum est:
„Quia domus mea domus oratio-
„nis est;" * vos autem fecistis il-
lam speluncam latronum!
* Jes. 56, 7. Jer. 7, 11.

a) 1590. om. et b) 1590. add. vos c) 1590. turbae descendentium

47. Et erat docens quotidie in templo. Principes autem Sacerdotum, et Scribae, et Principes plebis quaerebant illum perdere;
48. et non inveniebant, quid facerent illi; omnis enim populus suspensus erat, audiens illum.

Cap. 20.

Proposita a Christo de Ioannis baptismate quæstio. Parabola de vinitoribus domini filium occidentibus. De tributo Cæsari dando, et de resurrectione. Cavendum a Scribis ambitiosis.

1. *Et factum est in una dierum, docente illo populum in templo, et evangelizante, convenerunt principes Sacerdotum, et Scribae cum Senioribus, *v. 1—8. Matth. 21, 23—32. Marc. 11, 27—33.
2. et ajunt, dicentes ad illum: Dic nobis, in qua potestate haec facis? aut: Quis est, qui dedit tibi hanc potestatem?
3. Respondens autem Jesus, dixit ad illos: Interrogabo vos et ego unum verbum! Respondete mihi:
4. Baptismus Ioannis de coelo erat? an ex hominibus?
5. At illi cogitabant intra se, dicentes: Quia si dixerimus: De coelo! dicet: Quare ergo non credidistis illi?
6. Si autem dixerimus: Ex hominibus! plebs universa lapidabit nos; certi* sunt enim, Ioannem prophetam esse. *Matth. 14, 5.
7. Et responderunt, se nescire, unde esset.
8. Et Jesus ait illis: Neque ego dico vobis, in qua potestate haec facio.
9. *Coepit autem dicere ad plebem parabolam hanc: Homo a) plantavit vineam et locavit eam colonis; et ipse peregre fuit multis temporibus. *v. 9—19. Matth. 21, 33—46. Marc. 12, 1—12.
10. Et in tempore b) misit ad cultores servum, ut de fructu vineae darent illi. Qui caesum dimiserunt eum inanem.
11. Et addidit alterum servum mittere. Illi autem hunc quoque caedentes et afficientes contumelia, dimiserunt inanem.
12. Et addidit tertium mittere; qui et illum vulnerantes ejecerunt.
13. Dixit autem dominus vineae: Quid faciam? mittam filium meum dilectum! forsitan, cum hunc viderint, verebuntur.
14. Quem cum vidissent coloni, cogitaverunt intra se, dicentes: Hic est haeres, occidamus illum, ut nostra fiat haereditas!
15. Et ejectum illum extra vineam, occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus vineae?
16. Veniet, et perdet colonos istos, et dabit vineam aliis. Quo audito, dixerunt illi: Absit!
17. Ille autem aspiciens eos ait: Quid est ergo hoc, quod scriptum est: „Lapidem, quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est „in caput anguli?"* *Ps. 117, 22.
18. Omnis, qui ceciderit super illum lapidem, conquassabitur; super quem autem ceciderit, comminuet illum.
19. Et quaerebant principes Sacerdotum, et Scribae mittere in illum manus illa hora; et timuerunt populum; cognoverunt enim, quod ad ipsos dixerit similitudinem hanc.
20. *Et observantes miserunt insidiatores, qui se justos simularent, c) ut caperent eum in sermone, ut traderent illum principatui et potestati praesidis. *v. 20—40. Matth. 22, 15—33. Marc. 12, 13—27.
21. Et interrogaverunt eum, dicentes: Magister! scimus, quia

---

a) 1590. add. quidam b) 1590. add. illo c) 1590. ut caperent .... et traderent

recte dicis et doces; et non acci-
pis personam, sed viam Dei in ve-
ritate doces;
22. licet nobis tributum dare
Caesari? an non?
23. Considerans autem dolum
illorum, dixit ad eos: Quid me
tentatis?
24. Ostendite mihi denarium!
cujus habet imaginem et inscri-
ptionem? Respondentes dixerunt
ei: Caesaris!
25. Et ait illis: Reddite ergo,
quae sunt Caesaris, Caesari; et
quae sunt Dei, Deo!
26. Et non potuerunt verbum
ejus reprehendere coram plebe;
et mirati in responso ejus, tacue-
runt.
27. Accesserunt autem quidam
Sadducaeorum, qui negant * esse
resurrectionem, et interrogave-
runt eum, *Act. 23, 8.
28. dicentes: Magister! Moy-
ses scripsit nobis: „Si frater ali-
„cujus mortuus fuerit habens u-
„xorem, et hic sine liberis fuerit,
„ut accipiat eam frater ejus uxo-
„rem, et suscitet semen fratri
„suo."* *Deut. 25, 5.
29. Septem ergo fratres erant;
et primus accepit uxorem, et
mortuus est sine filiis.
30. Et sequens accepit illam, et
ipse mortuus est sine filio.
31. Et tertius accepit illam.
Similiter et omnes septem, et
non reliquerunt semen, et mortui
sunt.
32. Novissime omnium mortua
est et mulier.
33. In resurrectione ergo, cu-
jus eorum erit uxor? siquidem
septem habuerunt eam uxorem.
34. Et ait illis Jesus: Filii hujus
seculi nubunt, et traduntur ad nu-
ptias;
35. illi vero, qui digni habe-
buntur seculo illo, et resurrectio-
ne ex mortuis, neque nubent, ne-
que ducent uxores;
36. neque enim [a]) ultra mori
poterunt; aequales enim Angelis
sunt, et filii sunt Dei, cum sint filii
resurrectionis.
37. Quia vero resurgant mor-
tui, et Moyses ostendit secus ru-
bum, „sicut dicit Dominum, De-
„um Abraham, et Deum Isaac, et
„Deum Jacob."* *Exod. 3, 6.
38. Deus autem non est mortu-
orum, sed vivorum; omnes enim
vivunt ei.
39. Respondentes autem qui-
dam Scribarum, dixerunt ei: Ma-
gister! bene dixisti.
40. Et amplius non audebant e-
um quidquam interrogare.
41. * Dixit autem ad illos: Quo-
modo dicunt Christum filium es-
se David? *v. 41—44. Matth. 22, 41—45. Marc. 12, 35—37.
42. Et ipse David dicit in libro
Psalmorum: „Dixit Dominus Do-
„mino meo, sede a dextris meis,
43. „donec ponam inimicos tu-
„os scabellum pedum tuorum."*
*Ps. 109, 1.
44. David ergo Dominum illum
vocat; et quomodo filius ejus est?
45. * Audiente autem omni po-
pulo, dixit discipulis suis:
*v. 45—47. Marc. 12, 38—40. Matth. 23, 1. sqq.
46. Attendite a Scribis! qui vo-
lunt ambulare in stolis, et amant
salutationes in foro, et primas ca-
thedras in synagogis, et primos
discubitus in conviviis;
47. qui devorant domos vidua-
rum, simulantes longam oratio-
nem. Hi accipient damnationem
majorem.

Cap. 21.

De vidua duo minuta offerente. Templi et Urbis Jerusalem subversio, Judæorumque captivitas et dispersio prædictæ. De signis judicium præcessuris. Vigilandum et orandum.

1. * Respiciens autem vidit eos,
qui mittebant munera sua in ga-
zophylacium, divites.
*v. 1—4. Marc. 12, 41—44.

a) 1590. neque etiam

2. Vidit autem et quamdam viduam pauperculam mittentem aera minuta duo.
3. Et dixit: Vere dico vobis, quia vidua haec pauper, plus quam omnes misit!
4. Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt in munera Dei; haec autem ex eo, quod deest illi, omnem victum suum, quem habuit, misit.
5. * Et quibusdam dicentibus de templo, quod bonis lapidibus et donis ornatum esset, dixit:
*v. 5—36. Matth. 24, 1—36. Marc. 13, 1—37.
6. Haec, quae videtis, venient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur.
7. Interrogaverunt autem illum, dicentes: Praeceptor! quando haec erunt, et quod signum, cum fieri incipient?
8. Qui dixit: Videte, ne seducamini! multi * enim venient in nomine meo, dicentes, quia Ego sum, et tempus appropinquavit; nolite ergo ire post eos!
* Act. 5, 36. sqq. 2 Thess. 2, 9. sqq.
9. Cum autem audieritis praelia et seditiones, nolite terreri; oportet a) primum haec fieri, sed nondum statim finis.
10. Tunc dicebat illis: Surget gens contra gentem, et regnum adversus regnum;
11. et terrae motus magni erunt per loca, et pestilentiae, et fames terroresque de coelo, et signa magna erunt.
12. Sed ante haec omnia injicient vobis manus suas, et persequentur, tradentes in synagogas et custodias, trahentes ad reges et praesides, propter nomen meum.
13. Continget autem vobis in testimonium.
14. Ponite ergo in cordibus vestris, non praemeditari, quemadmodum respondeatis;
15. ego enim dabo vobis os et sapientiam, cui non * poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri. * Act. 6, 10.
16. Trademini autem a parentibus, et fratribus, et cognatis, et amicis, et morte afficient ex vobis;
17. et eritis odio omnibus b) propter nomen meum;
18. et capillus * de capite vestro non peribit. * Luc. 12, 7.
19. In patientia vestra possidebitis animas vestras.
20. Cum autem videritis circumdari ab exercitu Jerusalem; tunc scitote! quia appropinquavit desolatio ejus.
21. Tunc qui in Judaea sunt, fugiant ad montes; et qui in medio ejus, discedant; et qui in regionibus, non intrent in eam.
22. Quia dies ultionis hi sunt; ut impleantur omnia, quae scripta sunt.
23. Vae autem praegnantibus et nutrientibus in illis diebus! erit enim pressura magna super terram, et ira populo huic.
24. Et cadent in ore gladii; et captivi ducentur in omnes Gentes; et Jerusalem calcabitur a Gentibus; donec * impleantur tempora nationum. * Rom. 11, 25.
25. Et erunt signa in sole, et luna, et stellis, et in terris pressura Gentium prae confusione sonitus maris et fluctuum;
26. arescentibus hominibus prae timore, et exspectatione, quae supervenient universo orbi; nam virtutes coelorum movebuntur;
27. et tunc videbunt * Filium hominis venientem in nube cum potestate magna et majestate.
* Matth. 26, 64.
28. His autem fieri incipientibus, respicite, et levate capita vestra!

a) 1590. add. enim b) 1590. add. hominibus

stra! quoniam appropinquat redemptio vestra.

29. Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam, et omnes arbores!

30. Cum producunt jam ex se fructum, scitis, quoniam prope est aestas.

31. Ita et vos cum videritis haec fieri, scitote, quoniam prope est regnum Dei!

32. Amen dico vobis, quia non* praeteribit generatio haec, donec omnia fiant. *Luc. 9, 27.

33. Coelum et terra transibunt; verba autem mea non transibunt.

34. Attendite autem vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula, et ebrietate, et curis hujus vitae; et superveniat in vos repentina dies illa;

35. tamquam laqueus enim superveniet* in omnes, qui sedent super faciem omnis terrae.

* 1 Thess. 5, 3. sqq.

36. Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quae futura sunt, et stare ante Filium hominis.

37. * Erat autem diebus docens in templo; noctibus vero exiens, morabatur in monte, qui vocatur Oliveti. *v. 37.—22, 2. Matth. 26, 1—5. Marc. 14, 1—2.

38. Et omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum.

Cap. 22.

Christus a Juda venditur, Eucharistiam instituit, et trinam Petri negationem prædicit. Christi patientis historia.

1. Appropinquabat autem dies festus * Azymorum, qui dicitur Pascha; *Exod. 12.

2. et quaerebant principes Sacerdotum, et Scribae, quomodo Jesum interficerent; timebant vero plebem.

3. *Intravit autem satanas in Judam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim.

*v. 3—6. Matth. 26, 14—16. Marc. 14, 10—11. Joh. 13, 2. 27.

4. Et abiit, et locutus est cum principibus Sacerdotum, et magistratibus, quemadmodum illum traderet eis.

5. Et gavisi sunt, et pacti sunt pecuniam illi dare.

6. Et spopondit. Et quaerebat opportunitatem, ut traderet illum sine turbis.

7. * Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha. *v. 7—23. Matth. 26, 17—19. Marc. 14, 12—25.

8. Et misit Petrum et Ioannem, dicens: Euntes parate nobis Pascha, ut manducemus.

9. At illi dixerunt: Ubi vis, paremus?

10. Et dixit ad eos: Ecce! introeuntibus vobis in civitatem, occurret vobis homo quidam amphoram aquae portans; sequimini eum in domum, in quam intrat,

11. et dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi Magister: Ubi est diversorium, ubi Pascha cum discipulis meis manducem?

12. Et ipse ostendet vobis coenaculum magnum stratum, et ibi parate!

13. Euntes autem, invenerunt, sicut dixit illis, et paraverunt Pascha.

14. Et cum facta esset hora, discubuit, et duodecim Apostoli cum eo.

15. Et ait illis: Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar!

16. Dico enim vobis: Quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei.

17. Et accepto calice, gratias egit, et dixit: Accipite, et dividite inter vos!

18. Dico enim vobis: quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat.

19. Et accepto *pane, gratias egit, et fregit, et dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur; hoc facite in meam commemorationem. *1Cor.11,23.sqq.

20. Similiter et calicem, postquam coenavit, dicens: Hic est calix, novum testamentum *in sanguine meo, qui pro vobis funditur. *Exod.24,8.

21. Verumtamen ecce! manus tradentis me, mecum est in mensa.

22. Et quidem Filius hominis, secundum quod definitum est, vadit; verumtamen vae homini illi, per quem tradetur!

23. Et ipsi coeperunt quaerere inter se, quis esset ex eis, qui hoc facturus esset.

24. Facta est autem et contentio * inter eos, quis eorum videretur esse major.
* Matth. 18, 1. sqq. 20, 21—25.

25. Dixit autem eis: Reges Gentium dominantur eorum; et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur.

26. Vos autem non sic! sed qui major est in vobis, fiat sicut minor; et qui praecessor est, sicut ministrator.

27. Nam quis major est, qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.

28. Vos autem estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis;

29. et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum,

30. ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo, et sedeatis *super thronos judicantes duodecim tribus Israel.
*Matth. 19, 28.

31. * Ait autem Dominus: a) Simon, Simon! ecce, satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum; *v. 31—34. Matth. 26, 30—35.

32. ego autem rogavi *pro te, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos. *Joh. 17, 11. 15.

33. Qui dixit ei: Domine! tecum paratus sum et in carcerem et in mortem ire.

34. At ille dixit: Dico tibi, Petre! non cantabit hodie gallus, donec ter abneges, nosse me. Et dixit eis:

35. Quando *misi vos sine sacculo, et pera, et calceamentis, numquid aliquid defuit vobis?
*Luc. 9, 2. sqq.

36. At illi dixerunt: Nihil! Dixit ergo eis: Sed nunc qui habet sacculum, tollat! similiter et peram; et qui non habet, vendat tunicam suam, et emat gladium!

37. Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc, quod scriptum est, oportet impleri in me: „Et cum „iniquis deputatus est."* Etenim ea, quae sunt de me, finem habent.
*Jes. 53. 12.

38. At illi dixerunt: Domine! ecce duo gladii hic. At ille dixit eis: Satis est!

39. Et egressus ibat secundum* consuetudinem in montem Olivarum. Secuti sunt autem illum et discipuli. *Luc. 21, 37.

40. *Et cum pervenisset ad locum, dixit illis: Orate, ne intretis in tentationem! *v. 40—46.
Matth. 26, 36—46. Marc. 14, 32—42.

41. Et ipse avulsus est ab eis, quantum jactus est lapidis; et positis genibus orabat,

42. dicens: Pater! si vis, transfer calicem *istum a me; verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat! *Matth. 20, 22.

43. Apparuit autem illi Angelus de coelo, confortans eum. Et factus in agonia, prolixius orabat.

44. Et factus est sudor ejus, sicut guttae sanguinis decurrentis in terram.

45. Et cum surrexisset ab ora-

a) 1590. Dominus Simoni: Simon!

tione, et venisset ad discipulos suos, invenit eos dormientes prae tristitia,

46. et ait illis: Quid dormitis? surgite, orate! ne intretis in tentationem.

47. *Adhuc eo loquente, ecce turba! et qui vocabatur Judas, unus de duodecim, antecedebat eos; et appropinquavit Jesu, ut oscularetur eum. *v. 47—63. Matth. 26, 47—56. Marc. 14, 43—52. Joh. 18, 2—11.

48. Jesus autem dixit illi: Juda! osculo Filium hominis tradis?

49. Videntes autem hi, qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine! si percutimus in gladio?

50. Et percussit unus ex illis servum principis Sacerdotum, et amputavit auriculam ejus dexteram.

51. Respondens autem Jesus, ait: Sinite usque huc! Et cum tetigisset auriculam ejus, sanavit eum.

52. Dixit autem Jesus ad eos, qui venerant ad se, principes Sacerdotum, et magistratus templi, et Seniores: Quasi ad latronem existis cum gladiis et fustibus?

53. Cum quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me; sed haec est hora vestra, et potestas tenebrarum.

54. *Comprehendentes autem eum, duxerunt ad domum principis Sacerdotum; Petrus vero sequebatur [a]) a longe. *v. 54 sq. Matth. 26. 57. sqq. Marc. 14, 53. sqq. Joh. 18. 12—14. 25.

55. Accenso autem igne in medio atrii, et circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum.

56. *Quem cum vidisset ancilla quaedam sedentem ad lumen, et eum fuisset intuita, dixit: Et hic cum illo erat! *v. 56—62. Matth. 26, 69—75. Marc. 14, 66—72. Joh. 18, 15—18. 25—27.

57. At ille negavit eum, dicens: Mulier, non novi illum!

58. Et post pusillum alius videns eum, dixit: Et tu de illis es! Petrus vero ait: O homo! non sum.

59. Et intervallo facto quasi horae unius, alius quidam affirmabat, dicens: Vere et hic cum illo erat! nam et Galilaeus est.

60. Et ait Petrus: Homo! nescio, quid dicis. Et continuo adhuc illo loquente, cantavit gallus.

61. Et conversus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi *Domini, sicut dixerat: Quia prius quam gallus cantet, ter me negabis; *cf. v. 34.

62. et egressus foras Petrus, flevit amare.

63. Et viri, qui tenebant illum, illudebant ei, caedentes.

64. Et velaverunt eum, et percutiebant faciem ejus; et interrogabant eum, dicentes: Prophetiza! quis est, qui te percussit?

65. Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.

66. Et ut *factus est dies, convenerunt Seniores plebis, et principes Sacerdotum, et Scribae, et duxerunt illum in concilium suum, dicentes: Si tu es Christus, dic nobis! * Matth. 27, 1. Marc. 15, 1.

67. Et ait illis: Si vobis dixero, non credetis mihi;

68. si autem et interrogavero, non respondebitis mihi, neque dimittetis.

69. Ex hoc autem erit *Filius hominis sedens a dextris virtutis Dei. *Matth. 26, 64.

70. Dixerunt autem omnes: Tu ergo es Filius Dei? Qui ait: Vos dicitis, quia ego sum!

71. At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? ipsi enim audivimus de ore ejus.

---

a) 1590. add. eum

Cap. 23.

Christi patientis historiae continuatio.

1. *Et surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum. *v. 1—25. Matth. 27, 11—31. Marc. 15, 2—20. Joh. 18, 33—19, 1—16.

2. Coeperunt autem illum accusare dicentes: Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem *tributa dare a) Caesari, et dicentem se Christum regem esse. *cf. c. 20, 25.

3. Pilatus autem interrogavit eum, dicens: Tu es rex Judaeorum? At ille respondens ait: Tu dicis!

4. Ait autem Pilatus ad principes Sacerdotum et turbas: Nihil invenio causae in hoc homine.

5. At illi invalescebant, dicentes: Commovet b) populum docens per universam Judaeam, incipiens a Galilaea usque huc.

6. Pilatus autem audiens Galilaeam, interrogavit, si homo Galilaeus esset.

7. Et ut cognovit, quod de Herodis *potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui et ipse Jerosolymis erat illis diebus. *cf. c. 3, 1.

8. Herodes autem viso Jesu gavisus est valde. Erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audierat multa de eo, et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.

9. Interrogabat autem eum multis sermonibus; at ipse nihil illi respondebat.

10. Stabant autem principes Sacerdotum et Scribae constanter accusantes eum.

11. Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo, et illusit indutum veste alba, et remisit ad Pilatum.

12. Et facti sunt amici Herodes et Pilatus in ipsa die; nam antea inimici erant ad invicem.

13. Pilatus autem convocatis principibus Sacerdotum, et magistratibus, et plebe,

14. dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem quasi avertentem populum, et ecce! ego coram vobis interrogans, nullam causam inveni in homine isto ex his, in quibus eum accusatis.

15. Sed neque Herodes; nam remisi vos ad illum, et ecce! nihil dignum morte actum est ei;

16. emendatum ergo illum dimittam.

17. Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum, unum.

18. Exclamavit autem simul universa turba, dicens: Tolle hunc, et dimitte nobis Barabbam!

19. Qui erat propter seditionem quamdam factam in civitate et homicidium, missus in carcerem.

20. Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Jesum.

21. At illi succlamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum!

22. Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis invenio in eo; corripiam ergo illum, et dimittam.

23. At illi instabant vocibus magnis postulantes, ut crucifigeretur; et invalescebant voces eorum.

24. Et Pilatus adjudicavit fieri petitionem eorum.

25. Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium et seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant; Jesum vero tradidit voluntati eorum.

26. *Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quemdam Cyrenensem, venientem de villa, et imposuerunt illi crucem portare post Jesum. *v. 26—56. Matth. 27, 32—61. Marc. 15, 21—27. Joh. 19, 17—42.

---

a) 1590. dari b) 1590. commovit

27. Sequebatur autem illum multa turba populi et mulierum, quae plangebant, et lamentabantur eum.

28. Conversus autem ad illas Jesus, dixit: Filiae Jerusalem! nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, et super filios vestros!

29. Quoniam ecce! venient dies, in quibus dicent: Beatae steriles, et ventres, qui non genuerunt, et ubera, quae non lactaverunt.

30. Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos! et collibus: Operite nos!

31. Quia * si in viridi ligno haec faciunt, in arido quid fiet?
* 1 Petr. 4, 17.

32. Ducebantur autem et alii duo nequam cum eo, ut interficerentur.

33. Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Calvariae, ibi crucifixerunt eum; et latrones, unum a dextris, et alterum a sinistris.

34. Jesus autem dicebat: Pater, dimitte illis! non enim * sciunt, quid faciunt. Dividentes vero vestimenta ejus, miserunt sortes.
* Act. 3, 17.

35. Et stabat populus spectans, et deridebant eum principes cum eis, dicentes: Alios salvos fecit, se salvum faciat, si hic est Christus Dei electus!

36. Illudebant autem ei et milites accedentes, et acetum offerentes ei,

37. et dicentes: Si tu es rex Judaeorum, salvum te fac!

38. Erat autem et superscriptio scripta super eum litteris Graecis, et Latinis, et Hebraicis: HIC EST REX JUDAEORUM.

39. Unus autem de his, qui pendebant, latronibus, blasphemabat eum, dicens: Si tu es Christus, salvum fac temetipsum et nos!

40. Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quod [a]) in eadem damnatione es!

41. Et nos quidem juste, nam digna factis recipimus; hic vero nihil mali gessit.

42. Et dicebat ad Jesum: Domine! memento mei, cum veneris in regnum tuum.

43. Et dixit illi Jesus: Amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso!

44. Erat autem fere hora sexta, et tenebrae factae sunt in universam terram usque in horam nonam.

45. Et obscuratus est sol; et velum * templi scissum est medium.
* Exod. 26, 31—33. Hebr. 9, 3. sqq.

46. Et clamans voce magna Jesus, ait: Pater *, in manus tuas commendo spiritum meum! Et haec dicens, exspiravit. * Ps. 30, 6.

47. Videns autem Centurio, quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens: Vere hic homo justus erat!

48. Et omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, et videbant, quae fiebant, percutientes pectora sua revertebantur.

49. Stabant autem omnes noti ejus a longe; et mulieres, quae secutae eum erant a Galilaea, haec videntes.

50. Et ecce! vir nomine Joseph, qui erat decurio, vir bonus et justus;

51. hic non consenserat consilio et actibus eorum, ab [b]) Arimathaea civitate Judaeae, qui exspectabat et ipse regnum Dei.

52. Hic accessit ad Pilatum, et petiit corpus Jesu;

53. et depositum involvit sindone, et posuit eum in monumento exciso, in quo nondum quisquam positus fuerat.

a) 1590. qui in ... b) 1590. Arimathia

54. Et dies erat parasceves, et sabbatum illucescebat.

55. Subsecutae autem mulieres*, quae cum eo venerant de Galilaea, viderunt monumentum, et quemadmodum positum erat corpus ejus. *Luc. 8, 2. sq.

56. Et revertentes paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem siluerunt secundum mandatum*. *Exod. 20, 10.

Cap. 24.

Christi Resurrectio, variæ Apparitiónes, et Ascensio.

1. * Una autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes, quae paraverant, aromata. *v. 1—12. Matth. 28, 1—15. Marc. 16, 1—14. Joh. 20, 1—18.

2. Et invenerunt lapidem revolutum a monumento.

3. Et ingressae non invenerunt corpus Domini Jesu.

4. Et factum est, dum mente consternatae essent de isto, ecce! duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti.

5. Cum timerent autem, et declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quaeritis viventem cum mortuis?

6. Non est hic, sed surrexit! recordamini, qualiter locutus est vobis, cum adhuc in Galilaea esset,

7. dicens: Quia * oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, et crucifigi, et die tertia resurgere. *Luc. 9, 22.

8. Et recordatae sunt verborum ejus;

9. et regressae a monumento nunciaverunt haec omnia illis undecim, et ceteris omnibus.

10. Erat autem Maria Magdalene, et Ioanna, et Maria Jacobi, et ceterae, quae cum eis erant, quae dicebant ad Apostolos haec.

11. Et visa sunt ante illos, sicut deliramentum, verba ista; et non crediderunt illis.

12. Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum; et procumbens vidit linteamina sola posita, et abiit secum mirans, quod factum fuerat.

13. Et ecce *! duo ex illis ibant ipsa die in castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Jerusalem, nomine Emmaus. *Marc. 16, 12.

14. Et ipsi loquebantur ad invicem de his omnibus, quae acciderant.

15. Et factum est, dum fabularentur, et secum quaererent; et ipse Jesus appropinquans ibat cum illis;

16. oculi autem illorum tenebantur *, ne eum agnoscerent. *Joh. 20, 14. 21, 4.

17. Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad invicem ambulantes, et estis tristes?

18. Et respondens unus, cui nomen Cleophas *, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Jerusalem, et non cognovisti, quae facta sunt in illa his diebus? *Joh. 19, 25.

19. Quibus ille dixit: Quae? Et dixerunt: De Jesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere et sermone coram Deo et omni populo;

20. et quomodo eum tradiderunt summi Sacerdotes et Principes nostri in damnationem mortis, et crucifixerunt eum.

21. Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel; et nunc super haec omnia, tertia dies est hodie, quod haec facta sunt.

22. Sed et mulieres quaedam ex nostris terruerunt nos, quae ante lucem fuerunt ad monumentum;

23. et, non invento corpore ejus, venerunt, dicentes, se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt, eum vivere.

24. Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum, et ita inve-

nerunt, sicut mulieres dixerunt,
ipsum vero non invenerunt.
25. Et ipse dixit ad eos: O stulti,
et tardi corde ad credendum
in omnibus, quae locuti sunt Prophetae!
26. Nonne haec oportuit pati
Christum, et ita intrare in gloriam suam?
27. Et incipiens a Moyse, et omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis,
quae de ipso erant.
28. Et appropinquaverunt castello, quo ibant; et ipse se finxit
longius ire.
29. Et coëgerunt illum, dicentes: Mane nobiscum, quoniam
advesperascit, et inclinata est jam
dies! Et intravit cum illis.
30. Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit * panem, et
benedixit, ac fregit, et porrigebat
illis. * c. 22, 19.
31. Et aperti sunt oculi eorum,
et cognoverunt eum; et ipse evanuit ex oculis eorum.
32. Et dixerunt ad invicem:
Nonne cor nostrum ardens erat
in nobis, dum loqueretur in via,
et aperiret nobis Scripturas?
33. Et surgentes eadem hora
regressi sunt in Jerusalem; et invenerunt congregatos undecim,
et eos, qui cum illis erant,
34. dicentes: Quod surrexit Dominus vere, et apparuit Simoni.
35. Et ipsi narrabant, quae gesta
erant in via, et quomodo cognoverunt eum in fractione panis.
36. Dum autem haec loquuntur,
stetit * Jesus in medio eorum, et
dicit eis: Pax vobis! ego sum; nolite timere! * Marc. 16, 14. Joh. 20, 19. sqq.
37. Conturbati vero, et conterriti, existimabant se spiritum videre.
38. Et dixit eis: Quid turbati
estis, et cogitationes ascendunt in
corda vestra?
39. Videte manus meas, et pedes, quia ego ipse sum; palpate,
et videte! quia spiritus carnem et
ossa non habet, sicut me videtis
habere.
40. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et pedes.
41. Adhuc autem illis non credentibus, et mirantibus prae gaudio, dixit: Habetis hic aliquid,
quod manducetur?
42. At illi obtulerunt ei partem
piscis assi et favum mellis.
43. Et cum manducasset coram
eis, sumens reliquias, dedit eis.
44. Et dixit ad eos: Haec sunt
verba, quae locutus sum ad vos,
cum adhuc essem vobiscum; quoniam necesse est impleri omnia,
quae scripta sunt in lege Moysi,
et Prophetis, et Psalmis de me.
45. Tunc aperuit illis sensum,
ut intelligerent Scripturas.
46. Et dixit eis: Quoniam sic
scriptum est, et sic oportebat
Christum pati, et resurgere a
mortuis tertia die,
47. et praedicari in nomine ejus poenitentiam et remissionem
peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Jerosolyma.
48. Vos * autem testes estis horum. * 1 Joh. 1, 1.
49. Et ego a) mitto promissum *
Patris mei in vos. Vos autem sedete in civitate †, quoadusque induamini virtute ex alto. * Joh. 14, 16.
† Act. 1, 4. 2, 1. sqq.
50. Eduxit autem eos foras in
Bethaniam, et elevatis manibus
suis benedixit eis.
51. Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferebatur * in coelum. * Marc. 16, 19. Act. 1, 9.
52. Et ipsi adorantes regressi
sunt in Jerusalem cum gaudio magno.
53. Et erant * semper in templo,
laudantes et benedicentes Deum.
Amen. * Act. 1, 14. 2, 46. 5, 42.

a) 1590. mittam

SANCTUM JESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM IOANNEM.

CAP. 1.

Christus Deus Homo. Ioannis Baptistae testimonium. Primi Jesu discipuli.

1. In principio * erat Verbum, et Verbum † erat apud ‡ Deum, et Deus ‡ erat Verbum. * Genes. 1, 1. † cf. v. 14. ‡ c. 17, 5. ‡ 1 Joh. 5, 20.

2. Hoc erat in principio apud * Deum. * c. 3, 13.

3. Omnia * per ipsum facta sunt; et sine ipso factum est nihil, a) quod factum est. * Col. 1, 16. sqq.

4. In ipso vita * erat, et vita erat lux † hominum. * c. 5, 26. † c. 8, 12.

5. Et lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non * comprehenderunt. * v. 10. 11. 3, 19.

6. Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Ioannes.

7. Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum.

8. Non erat ille lux, sed ut testimonium * perhiberet de lumine. * v. 19, sqq.

9. Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

10. In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit.

11. In propria venit, et sui eum non receperunt.

12. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios * Dei fieri, his, qui credunt in nomine ejus; * Rom. 8, 15. sqq.

13. qui non ex sanguinibus *, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo † nati sunt. * Matth. 3, 9. † 1 Petr. 1, 23.

14. Et Verbum caro * factum est, et habitavit in nobis; et vidimus gloriam ejus †, gloriam quasi unigeniti ‡ a patre, plenum gratiae et veritatis. * Luc. 2, 7. † cf. c. 2, 11. 11, 40. ‡ Matth. 3, 17.

15. Ioannes testimonium perhibet de ipso, et clamat, dicens: Hic erat, quem dixi: Qui post me venturus est, ante me factus est; quia prior * me erat. * cf. v. 30. 8, 58.

16. Et de plenitudine * ejus nos omnes accepimus, et gratiam † pro gratia. * Col. 2, 9. † Eph. 1, 3.

17. Quia lex per Moysen data est, gratia * et veritas per Jesum Christum facta est. * Gal. 3, 13. 14.

18. Deum * nemo vidit umquam; unigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarravit. * Matth. 11, 27. Joh. 6, 46. 1 Joh. 4, 12.

19. Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Judaei ab Jerosolymis Sacerdotes et Levitas ad eum, ut interrogarent eum: Tu quis es?

a) 1590. nihil: quod factum est in ipso vita erat,

20. Et confessus est, et non negavit; et confessus est: Quia non sum ego Christus.
21. Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum. Propheta * es tu? Et respondit: Non. *Math. 16, 14.
22. Dixerunt ergo ei: Quis es, ut responsum demus his, qui miserunt nos? quid dicis de te ipso?
23. Ait: „Ego vox clamantis in „deserto; dirigite viam Domini,"* sicut dixit Isaias Propheta.
* Jes. 40, 3.
24. Et qui missi fuerant, erant ex Pharisaeis.
25. Et interrogaverunt eum, et dixerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta?
26. Respondit eis Ioannes, dicens: Ego baptizo in aqua; medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis.
27. Ipse est, qui post me venturus est, qui ante * me factus est; cujus ego non sum dignus, ut solvam ejus corrigiam calceamenti.
* cf. v. 15.
28. Haec in Bethania facta sunt trans Jordanem, ubi erat Ioannes baptizans.
29. Altera die vidit Ioannes Jesum venientem ad se, et ait: Ecce, agnus * Dei, ecce qui tollit † peccatum a) mundi! * 1 Petr. 1, 18. sq. Apoc. 6, 16. † 1 Joh. 3, 5.
30. Hic est, de quo dixi *: Post me venit vir, qui ante me factus est; quia prior me erat. * cf. v. 15.
31. Et ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans.
32. Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens: Quia vidi * Spiritum descendentem quasi columbam de coelo, et mansit super eum. * Math. 3, 16.
33. Et ego nesciebam eum; sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, et manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto *.
* Math. 3, 11.
34. Et ego vidi; et testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei.
35. Altera die iterum stabat Ioannes, et ex discipulis ejus duo.
36. Et respiciens Jesum ambulantem, dicit b): Ecce, agnus * Dei! * cf. v. 29.
37. Et audierunt eum duo discipuli loquentem, et secuti sunt Jesum.
38. Conversus autem Jesus, et videns eos sequentes se, dicit eis: Quid quaeritis? Qui dixerunt ei: Rabbi! (quod dicitur interpretatum Magister) ubi habitas?
39. Dicit eis: Venite, et videte! Venerunt, et viderunt, ubi maneret, et apud eum manserunt die illo; hora autem erat quasi decima.
40. Erat autem Andreas, frater * Simonis Petri, unus ex duobus, qui audierant a Ioanne, et secuti fuerant eum. * Math. 4, 18.
41. Invenit hic primum fratrem suum Simonem, et dicit ei: Invenimus Messiam (quod est interpretatum Christus).
42. Et adduxit eum ad Jesum. Intuitus autem eum Jesus, dixit: Tu es Simon filius c) Jona! tu vocaberis * Cephas. Quod interpretatur Petrus. * Math. 16, 18.
43. In crastinum voluit exire in Galilaeam, et invenit Philippum. Et dicit ei Jesus: Sequere me!
44. Erat autem Philippus a Bethsaida, civitate Andreae et Petri.
45. Invenit Philippus Nathanael, et dicit ei: Quem scripsit Moyses * in lege, et Prophetae †, invenimus Jesum filium Joseph a Nazareth. * Deut. 18, 15. sqq. † Luc. 24, 27.
46. Et dixit ei Nathanaël: A Nazareth * potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni, et vide!
* Joh. 7, 41.

---

a) 1590. peccata b) 1593. dixit. C. R. 1593. dicit c) 1590. filius Ioanna

47. Vidit Jesus Nathanaël venientem ad se, et dicit de eo: Ecce! vere Israelita, in quo dolus non est!

48. Dicit ei Nathanaël: Unde me nosti? Respondit Jesus, et dixit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te.

49. Respondit ei Nathanaël, et ait: Rabbi! tu es Filius Dei, tu es rex Israel!

50. Respondit Jesus, et dixit ei: Quia dixi tibi: Vidi te sub ficu, credis; majus his videbis.

51. Et dicit ei: Amen, amen dico vobis, videbitis coelum apertum, et Angelos Dei ascendentes, et descendentes supra Filium hominis.

Cap. 2.

Aqua in vinum conversa. Negotiatores de templo ejecti. Multi propter signa credunt in Jesum.

1. Et die tertia * nuptiae factae sunt in Cana Galilaeae; et erat mater Jesu ibi. * cf. c. 1, 43.

2. Vocatus est autem et Jesus, et discipuli ejus ad nuptias.

3. Et deficiente vino, dicit mater Jesu ad eum: Vinum non habent!

4. Et dicit ei Jesus: Quid mihi et tibi est, mulier! nondum venit hora mea.

5. Dicit mater ejus ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite!

6. Erant autem ibi lapideae hydriae sex positae secundum * purificationem Judaeorum, capientes singulae metretas binas vel ternas. * Marc. 7, 3.

7. Dicit eis Jesus: Implete hydrias aqua! Et impleverunt eas usque ad summum.

8. Et dicit eis Jesus: Haurite nunc, et ferte architriclino! Et tulerunt.

9. Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factam, et non sciebat, unde esset, (ministri autem sciebant, qui hauserant aquam) vocat sponsum architriclinus,

10. et dicit ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit; et cum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est; tu autem servasti bonum vinum usque adhuc!

11. Hoc fecit initium signorum Jesus in Cana Galilaeae; et manifestavit gloriam suam, et crediderunt in eum discipuli ejus.

12. Post hoc a) descendit Capharnaum ipse, et mater ejus, et fratres * ejus, et discipuli ejus; et ibi manserunt non multis diebus.
* Matth. 13, 55.

13. Et prope erat Pascha Judaeorum, et ascendit Jesus Jerosolymam;

14. et invenit in templo vendentes boves, et oves, et columbas, et nummularios sedentes.

15. * Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo, oves quoque, et boves, et nummulariorum effudit aes, et mensas subvertit. * v. 15—18. Matth. 21, 12. 13. Marc. 11, 15—18. Luc. 19, 45—48.

16. Et his, qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, et nolite facere domum patris mei, domum negotiationis.

17. Recordati sunt vero discipuli ejus, quia scriptum est: „Zelus domus tuae comedit me." *
* Ps. 68, 10.

18. Responderunt ergo Judaei, et dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis, quia haec facis?

19. Respondit Jesus, et dixit eis: Solvite * templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud! * Matth. 16, 21.

20. Dixerunt ergo Judaei: Quadraginta et sex annis aedificatum est templum hoc, et tu in tribus diebus excitabis illud?

21. Ille autem dicebat de templo * corporis sui. * 1 Cor. 6, 19.

a) 1590. Post haec

22. Cum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat, et crediderunt scripturae, et sermoni, quem dixit Jesus.

23. Cum autem esset Jerosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine ejus, videntes signa ejus, quae faciebat.

24. Ipse autem Jesus non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes,

25. et quia opus ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine; ipse enim sciebat, quid esset in homine.

Cap. 3.

Nicodemum nocte Jesus edocet. Ioannis Baptistæ testimonium de Christo.

1. Erat autem homo ex Pharisaeis, Nicodemus * nomine, princeps Judaeorum. * c. 7, 50. 19, 39.

2. Hic venit ad Jesum nocte *, et dixit ei: Rabbi! scimus, quia a Deo venisti Magister; nemo enim potest haec signa facere, quae tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. * cf. c. 12, 42.

3. Respondit Jesus, et dixit ei: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei.

4. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? Numquid potest in ventrem matris suae iterato introire, et renasci?

5. Respondit Jesus: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus * fuerit ex aqua, et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. * Tit. 3, 5. Marc. 16, 16. Matth. 3, 11.

6. Quod natum est ex carne, caro est; et quod natum est ex spiritu, spiritus est.

7. Non mireris, quia dixi tibi: Oportet vos nasci denuo.

8. Spiritus ubi vult spirat; et vocem ejus audis, sed nescis, unde veniat, aut quo vadat; sic est omnis, qui natus est ex spiritu.

9. Respondit Nicodemus, et dixit ei: Quomodo possunt haec fieri?

10. Respondit Jesus, et dixit ei: Tu es magister in Israel, et haec ignoras?

11. Amen, amen dico tibi, quia, quod * scimus, loquimur, et quod vidimus, testamur; et testimonium nostrum non accipitis. * cf. v. 32. 8, 26.

12. Si terrena dixi vobis, et non creditis; quomodo, si dixero vobis coelestia, credetis?

13. Et nemo ascendit * in coelum, nisi qui descendit de coelo, Filius hominis, qui est in coelo. * c. 1, 1. 14. 6, 38. 16, 28.

14. Et sicut Moyses exaltavit * serpentem in deserto; ita exaltari oportet Filium hominis; * Num. 21, 9.

15. ut omnis, qui credit * in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. * Rom. 3, 25.

16. Sic enim Deus dilexit * mundum, ut Filium suum unigenitum daret; ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. * Rom. 5, 8. 1 Joh. 4, 9.

17. Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut judicet * mundum, sed ut salvetur † mundus per ipsum. * c. 12, 47. † Matth. 18, 11.

18. Qui credit in eum, non judicatur; qui autem non credit, jam judicatus est; quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.

19. Hoc est autem judicium: quia * lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem; erant enim eorum mala opera. * c. 1, 4.

20. Omnis enim, qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus;

21. qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta.

22. Post haec venit Jesus, et di-

scipuli ejus in terram Judaeam, et
illic demorabatur cum eis, et ba-
ptizabat*. *cf. c. 4, 2.
23. Erat autem et Ioannes ba-
ptizans in Aennon, juxta Salim;
quia aquae multae erant illic, et
veniebant, et baptizabantur.
24. Nondum enim missus fue-
rat Ioannes in carcerem.
25. Facta est autem quaestio ex
discipulis Ioannis cum Judaeis de
purificatione.
26. Et venerunt ad Ioannem, et
dixerunt ei: Rabbi! qui erat * te-
cum trans Jordanem, cui tu testi-
monium perhibuisti, ecce! hic
baptizat, et omnes veniunt ad
eum. *cf. c. 1, 29. Matth. 3, 11. 14.
27. Respondit Ioannes, et dixit:
Non potest homo accipere quid-
quam, nisi fuerit ei datum de coe-
lo.
28. Ipsi vos mihi testimonium
perhibetis, quod dixerim *: Non
sum ego Christus; sed quia mis-
sus sum ante illum. *cf. c. 1, 20.
29. Qui habet sponsam, spon-
sus est; amicus autem sponsi, qui
stat et audit eum, gaudio gaudet
propter vocem sponsi. Hoc ergo
gaudium meum impletum est.
30. Illum oportet crescere, me
autem minui.
31. Qui desursum * venit, super
omnes est. Qui est de terra, de ter-
ra est, et de terra loquitur. Qui
de coelo venit, super omnes est.
*c. 1, 15. 30.
32. Et quod vidit * et audivit,
hoc testatur; et testimonium ejus
nemo accipit. *cf. v. 11.
33. Qui a) accepit ejus testimo-
nium, signavit, quia Deus verax
est.
34. Quem enim misit Deus, ver-
ba Dei loquitur; non enim * ad
mensuram dat Deus spiritum.
* Col. 1, 19.
35. Pater diligit Filium, et om-
nia dedit in manu ejus.
36. Qui credit in Filium, habet
vitam aeternam; qui autem incre-
dulus est Filio, non videbit vitam,
sed ira Dei manet super eum.

Cap. 4.

Mulier Samaritana. Multi Samaritani credunt in Jesum. Reguli filius sanitati redditur.

1. Ut ergo cognovit Jesus, quia
audierunt Pharisaei, quod Jesus *
plures discipulos facit et bapti-
zat, quam Ioannes, * c. 3, 22. 26.
2. (quamquam Jesus non bapti-
zaret, sed discipuli ejus:)
3. reliquit Judaeam, et abiit ite-
rum in Galilaeam.
4. Oportebat autem eum trans-
ire per b) Samariam.
5. Venit ergo in civitatem Sa-
mariae, quae dicitur Sichar, juxta
praedium, quod * dedit Jacob Jo-
seph filio suo. * Genes. 48, 22. Jos. 24, 32.
6. Erat autem ibi fons Jacob.
Jesus ergo fatigatus ex itinere, se-
debat sic supra fontem. Hora c)
erat quasi sexta.
7. Venit mulier de Samaria hau-
rire aquam. Dicit ei Jesus: Da
mihi bibere!
8. (Discipuli enim ejus abierant
in civitatem, ut cibos emerent.)
9. Dicit ergo ei mulier illa Sa-
maritana: Quomodo tu, Judaeus
cum sis, bibere a me poscis, quae
sum mulier Samaritana? non e-
nim coutuntur Judaei Samarita-
nis.
10. Respondit Jesus, et dixit ei:
Si scires donum Dei, et quis est,
qui dicit tibi: Da mihi bibere! tu
forsitan petisses ab eo, et dedis-
set tibi aquam vivam *. * c. 7, 38.
11. Dicit ei mulier: Domine!
neque in quo haurias habes, et pu-
teus altus est; unde ergo habes a-
quam vivam?
12. Numquid tu major es patre
nostro Jacob, qui dedit nobis pu-

a) 1590. add. autem b) 1590. add. mediam c) 1590. add. autem

teum, et ipse ex eo bibit, et filii e-
jus, et pecora ejus?
13. Respondit Jesus, et dixit ei:
Omnis, qui bibit ex aqua hac, si-
tiet iterum; qui autem biberit ex
aqua, quam ego dabo ei, non si-
tiet in aeternum;
14. sed aqua, quam ego dabo ei,
fiet in eo fons aquae salientis in
vitam aeternam.
15. Dicit ad eum mulier: Domi-
ne! da mihi hanc aquam, ut non
sitiam, neque veniam huc haurire.
16. Dicit ei Jesus: Vade, voca
virum tuum, et veni huc!
17. Respondit mulier, et dixit:
Non habeo virum. Dicit ei Jesus:
Bene dixisti, quia non habeo vi-
rum;
18. quinque enim viros habui-
sti; et [a]) nunc quem habes, non
est tuus vir; hoc vere dixisti.
19. Dicit ei mulier: Domine!
video, quia Propheta es tu.
20. Patres nostri in monte hoc
adoraverunt*, et vos dicitis, quia †
Jerosolymis est locus, ubi adora-
re oportet. * 4 Reg. 17, 26. sqq.
† 3 Reg. 9, 3. Deut. 12, 13.
21. Dicit ei Jesus: Mulier! cre-
de mihi, quia venit hora, quando
neque in monte hoc, neque in Je-
rosolymis adorabitis Patrem.
22. Vos adoratis*, quod nesci-
tis; nos adoramus, quod scimus,
quia salus ex Judaeis est.
* 4 Reg. 17, 29.
23. Sed venit hora, et nunc est,
quando veri adoratores adora-
bunt Patrem in spiritu et verita-
te. Nam et Pater tales quaerit, qui
adorent eum.
24. Spiritus est Deus; et eos,
qui adorant eum, in spiritu et ve-
ritate oportet adorare.
25. Dicit ei mulier: Scio, quia
Messias venit (qui dicitur Chri-
stus); cum ergo venerit ille, no-
bis annunciabit omnia.

a) 1590. hunc, quem

26. Dicit ei Jesus: Ego sum, qui
loquor tecum.
27. Et continuo venerunt disci-
puli ejus; et mirabantur, quia
cum muliere loquebatur. Nemo
tamen dixit: Quid quaeris, aut
quid loqueris cum ea?
28. Reliquit ergo hydriam suam
mulier, et abiit in civitatem, et di-
cit illis hominibus:
29. Venite, et videte hominem,
qui dixit mihi omnia, quaecum-
que feci; numquid ipse est Chri-
stus?
30. Exierunt ergo de civitate,
et veniebant ad eum.
31. Interea rogabant eum disci-
puli, dicentes: Rabbi, manduca!
32. Ille autem dicit eis: Ego ci-
bum habeo manducare, quem vos
nescitis.
33. Dicebant ergo discipuli ad
invicem: Numquid aliquis attulit
ei manducare?
34. Dicit eis Jesus: Meus cibus
est, ut faciam voluntatem ejus, qui
misit me, ut perficiam opus ejus.
35. Nonne vos dicitis, quod ad-
huc quatuor menses sunt, et mes-
sis venit? Ecce, dico vobis: Le-
vate oculos vestros, et videte re-
giones, quia albae* sunt jam ad
messem. * Matth. 9, 37.
36. Et qui metit, mercedem ac-
cipit, et congregat fructum in vi-
tam aeternam; ut, et qui seminat,
simul gaudeat, et qui metit.
37. In hoc enim est verbum ve-
rum: quia alius est, qui seminat,
et alius est, qui metit.
38. Ego misi vos metere, quod
vos non laborastis; alii laborave-
runt, et vos in labores eorum in-
troistis.
39. Ex civitate autem illa multi
crediderunt in eum Samaritano-
rum, propter verbum mulieris te-
stimonium perhibentis: Quia di-
xit mihi omnia, quaecumque feci.

40. Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum, ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies,

41. et multo plures crediderunt in eum propter sermonem ejus.

42. Et mulieri dicebant: Quia jam non propter tuam loquelam credimus; ipsi enim audivimus et scimus, quia hic est vere Salvator mundi.

43. Post duos autem dies exiit inde, et abiit in Galilaeam.

44. Ipse enim Jesus testimonium perhibuit, quia * Propheta in sua patria honorem non habet.

* Matth. 13, 57.

45. Cum ergo venisset in Galilaeam, exceperunt eum Galilaei, cum omnia vidissent, quae fecerat Jerosolymis in die festo; et ipsi enim venerant ad diem festum.

46. Venit ergo iterum in Cana Galilaeae, ubi * fecit aquam vinum. Et erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum.

* c. 2, 9.

47. Hic cum audisset, quia Jesus adveniret a Judaea in Galilaeam, abiit ad eum, et rogabat eum, ut descenderet et sanaret filium ejus; incipiebat enim mori.

48. Dixit ergo Jesus ad eum: Nisi signa et prodigia videritis, non creditis.

49. Dicit ad eum regulus: Domine! descende prius quam moriatur filius meus.

50. Dicit ei Jesus: Vade, filius tuus vivit! Credidit homo sermoni, quem dixit ei Jesus, et ibat.

51. Jam autem eo descendente, servi occurrerunt ei, et nunciaverunt dicentes, quia filius ejus viveret.

52. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit. Et dixerunt ei: Quia heri hora septima reliquit eum febris.

53. Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Jesus: Filius tuus vivit; et credidit ipse et domus ejus tota.

54. Hoc iterum secundum * signum fecit Jesus, cum venisset a Judaea in Galilaeam.

* cf. c. 2, 11.

Cap. 5.

Aegrotus 38 annorum sanatur. Christus omnia cum Patre operatur, judex omnium constitutus. Huic Ioannes et Prophetae testimonium perhibent.

1. Post haec erat dies festus Judaeorum, et ascendit Jesus Jerosolymam.

2. Est autem Jerosolymis Probatica piscina, quae cognominatur Hebraice Bethsaida, quinque porticus habens.

3. In his jacebat multitudo magna languentium, coecorum, claudorum, aridorum, exspectantium aquae motum.

4. Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam; et movebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquae, sanus fiebat, a quacumque detinebatur infirmitate.

5. Erat autem quidam homo ibi, triginta et octo annos habens in infirmitate sua.

6. Hunc cum vidisset Jesus jacentem, et cognovisset, quia jam multum tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri?

7. Respondit ei languidus: Domine! hominem non habeo, ut, cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam; dum venio enim ego, alius ante me descendit.

8. Dicit ei Jesus: Surge, tolle grabatum tuum, et ambula!

9. Et statim sanus factus est homo ille; et sustulit grabatum suum, et ambulabat. Erat autem sabbatum in die illo.

10. Dicebant ergo Judaei illi, qui sanatus fuerat: Sabbatum est! non licet tibi tollere grabatum tuum!

11. Respondit eis: Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum [a]), et ambula!

12. Interrogaverunt ergo eum: Quis est ille homo, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum, et ambula?

13. Is autem, qui [b]) sanus fuerat effectus, nesciebat, quis esset. Jesus enim declinavit a turba constituta in loco.

14. Postea invenit eum Jesus in templo, et dixit illi: Ecce, sanus factus es! jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

15. Abiit ille homo, et nunciavit Judaeis, quia Jesus esset, qui fecit eum sanum.

16. Propterea persequebantur Judaei Jesum, quia haec faciebat in sabbato.

17. Jesus autem respondit eis: Pater meus usque modo operatur, et ego operor.

18. Propterea ergo magis quaerebant eum Judaei interficere; quia * non solum solvebat sabbatum, sed et patrem suum dicebat Deum, aequalem se faciens Deo. Respondit itaque Jesus, et dixit eis: * c. 10, 31—33. Matth. 26, 63—66.

19. Amen, amen dico vobis: Non potest * Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem; quaecumque enim ille fecerit, haec et Filius similiter facit. * c. 8, 28. sqq.

20. Pater enim diligit Filium, et omnia demonstrat ei, quae ipse facit; et majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini.

21. Sicut enim Pater suscitat mortuos, et vivificat; sic et Filius, quos vult, vivificat.

22. Neque enim Pater judicat quemquam; sed omne judicium * dedit Filio; * Matth. 25, 31.

23. ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem; qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum.

24. Amen, amen dico vobis: Quia qui verbum meum audit, et credit ei, qui misit me, habet vitam aeternam, et in judicium non venit, sed transiit [c]) * a morte in vitam. * c. 8, 51.

25. Amen, amen dico vobis: Quia venit hora, et nunc est *, quando mortui audient vocem Filii Dei; et qui audierint, vivent. * Luc. 7, 14. sqq. Joh. 11, 43. sqq.

26. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso; sic dedit et Filio habere vitam in semetipso;

27. et potestatem dedit ei judicium facere, quia Filius hominis est.

28. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei;

29. et procedent *, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitae; qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii. * Matth. 25, 46.

30. Non possum ego a me ipso * facere quidquam; sicut audio, judico; et judicium meum justum est; quia non quaero voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me. * cf. v. 19.

31. Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum;

32. alius * est, qui testimonium perhibet de me; et scio, quia verum est testimonium [d]), quod perhibet de me. * Matth. 3, 17. Joh. 8, 18.

33. Vos misistis * ad Ioannem; et testimonium perhibuit veritati. * cf. c. 1, 19. sqq.

34. Ego autem non ab homine testimonium accipio; sed haec dico, ut vos salvi sitis.

35. Ille erat lucerna ardens et lucens; vos autem voluistis ad horam exultare in luce ejus.

---

a) 1590. om. tuum b) 1593. quis. 1590. 92. C. R. 1593. qui c) 1590. transiet d) 1590. add. ejus

36. Ego autem habeo testimonium majus Ioanne; opera enim*, quae dedit mihi Pater, ut perficiam ea; ipsa opera, quae ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me;
* cf. c. 10, 25. 11, 42. 14, 11.

37. et qui misit me Pater, ipse testimonium * perhibuit de me; neque vocem ejus umquam audistis, neque speciem ejus vidistis.
cf. v. 36. 39.

38. Et verbum ejus non habetis in vobis manens; quia quem misit ille, huic vos non creditis.

39. Scrutamini Scripturas! quia vos putatis in ipsis vitam aeternam habere; et illae sunt, quae testimonium perhibent de me;

40. et non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.

41. Claritatem ab hominibus non accipio;

42. sed cognovi vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis.

43. Ego veni in nomine Patris mei, et non accipitis a) me; si alius * venerit in nomine suo, illum accipietis. * Matth. 24, 5.

44. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam * ab invicem accipitis; et gloriam, quae a solo Deo est, non quaeritis. b)
* cf. c. 12, 43.

45. Nolite putare, quia ego accusaturus sim vos apud Patrem; est, qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis.

46. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi; de me * enim ille scripsit.
* Genes. 3, 15. 22, 18. Deut. 18, 15. sqq.

47. Si autem illius litteris non creditis; quomodo verbis meis credetis?

Cap. 6.

Quinque panes et duo pisces multiplicati. Christus panis vitae; ipsius caro vere cibus, hujusque sanguis vere potus.

1. * Post haec abiit Jesus trans mare Galilaeae, quod est Tiberiadis: * v. 1—15. Matth. 14, 13—21. Marc. 6, 30—44. Luc. 9, 10—17.

2. Et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa, quae faciebat super his, qui infirmabantur.

3. Subiit ergo in montem Jesus; et ibi sedebat cum discipulis suis.

4. Erat autem proximum Pascha, dies festus Judaeorum.

5. Cum sublevasset ergo oculos Jesus, et vidisset, quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Unde ememus panes, ut manducent hi?

6. Hoc autem dicebat tentans eum; ipse enim sciebat, quid esset facturus.

7. Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat.

8. Dicit ei unus ex discipulis ejus, Andreas frater Simonis Petri:

9. Est puer unus hic, qui habet quinque panes hordeaceos et duos pisces; sed haec quid sunt inter tantos?

10. Dixit ergo Jesus: Facite homines discumbere! Erat autem foenum multum in loco. Discubuerunt ergo viri, numero quasi quinque millia.

11. Accepit ergo Jesus panes; et cum gratias egisset, distribuit discumbentibus; similiter et ex piscibus, quantum volebant.

12. Ut autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite, quae superaverunt fragmenta, ne pereant!

13. Collegerunt ergo, et impleverunt duodecim cophinos fragmentorum, ex quinque panibus hordeaceis, c) quae superfuerunt his, qui manducaverant.

14. Illi ergo homines, cum vidissent, quod Jesus fecerat signum, dice-

a) 1590. accepistis b) 1590. quaeritis? c) 1590. add. et duobus piscibus

dicebant: Quia hic est vere Propheta, qui venturus est in mundum!

15. Jesus ergo cum cognovisset, quia venturi essent, ut raperent eum, et facerent eum regem, fugit * iterum in montem ipse solus.
* cf. c. 18, 36.

16. * Ut autem sero factum est, descenderunt discipuli ejus ad mare. * v. 16—21. Matth. 14, 22—34. Marc. 6, 45—54.

17. Et cum ascendissent navim, venerunt trans mare in Capharnaum; et tenebrae jam factae erant; et non venerat ad eos Jesus.

18. Mare autem, vento magno flante, exurgebat.

19. Cum remigassent ergo quasi stadia viginti quinque aut triginta, vident Jesum ambulantem supra mare, et proximum navi fieri, et timuerunt.

20. Ille autem dicit eis: Ego sum, nolite timere!

21. Voluerunt ergo accipere eum in navim; et statim navis fuit ad terram, in quam ibant.

22. Altera die turba, quae stabat trans mare, vidit, quia navicula alia non erat ibi nisi una, et quia non introisset cum discipulis suis Jesus in navim, sed soli discipuli ejus abiissent;

23. aliae vero supervenerunt naves a Tiberiade juxta locum, ubi manducaverant panem, gratias a) agente Domino.

24. Cum ergo vidisset turba, quia Jesus non esset ibi, neque discipuli ejus, ascenderunt in naviculas et venerunt Capharnaum, quaerentes Jesum.

25. Et cum invenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi! quando huc venisti?

26. Respondit eis Jesus, et dixit: Amen, amen dico vobis: Quaeritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, et saturati estis.

27. Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam, quem Filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater signavit Deus.

28. Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus, ut operemur opera Dei?

29. Respondit Jesus, et dixit eis: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille.

30. Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis signum, ut videamus et credamus tibi? quid operaris?

31. Patres nostri manducaverunt * Manna in deserto, sicut scriptum est: „Panem de coelo dedit „eis manducare." † * Exod. 16, 15. † Ps. 77, 24.

32. Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Non Moyses dedit vobis panem de coelo; sed Pater meus dat vobis panem de coelo verum.

33. Panis enim b) Dei est, qui * de coelo descendit, et dat vitam mundo. * cf. v. 51.

34. Dixerunt ergo ad eum: Domine! semper da nobis panem hunc.

35. Dixit autem c) eis Jesus: Ego sum panis vitae; qui venit * ad me, non esuriet; et qui credit in me, non sitiet d) umquam.
* cf. v. 27. 4, 14.

36. Sed dixi vobis, quia et vidistis me, et non creditis. e)

37. Omne *, quod dat mihi Pater, ad me veniet; et eum, qui venit ad me, non ejiciam foras;
* cf. v. 44. 66.

38. quia descendi de coelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.

39. Haec est autem voluntas ejus, qui misit me, Patris: ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo; sed resuscitem illud in novissimo die.

a) 1590. agentes Deo 1593. et 1598. eis
b) 1590. enim verus est,
c) 1590. 92. 93. 98. ei — C. R.
d) 1590. sitiet in æternum
e) 1590. credidistis.

40. Haec est autem voluntas Patris mei, qui misit me: ut omnis, qui videt Filium, et credit in eum, habeat vitam aeternam, et ego resuscitabo *eum in novissimo die. *c. 5, 28. Phil. 3, 21.

41. Murmurabant ergo Judaei de illo, quia dixisset: Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi;

42. et dicebant: Nonne * hic est Jesus, filius Joseph, cujus nos novimus patrem et matrem? Quomodo ergo dicit hic: Quia de coelo descendi? *Matth. 13, 55. Marc. 6, 3.

43. Respondit ergo Jesus, et dixit eis: Nolite murmurare in invicem!

44. Nemo potest venire ad me, nisi *Pater, qui misit me, traxerit eum; et ego resuscitabo eum in novissimo die. *cf. v. 37.

45. Est scriptum in Prophetis: „Et erunt omnes docibiles Dei."* Omnis, qui audivit a Patre et didicit, venit ad me. *Jes. 54, 13. Jer. 31, 34.

46. Non quia Patrem vidit quisquam, nisi* is, qui est a Deo, hic vidit Patrem. *cf. c. 1, 18.

47. Amen, amen dico vobis: Qui credit * in me, habet vitam aeternam! *c. 3, 16.

48. Ego sum panis vitae.

49. Patres vestri manducaverunt Manna in deserto, et mortui sunt;

50. hic est panis de coelo descendens; ut, si quis ex ipso manducaverit, non moriatur *. *cf. v. 47.

51. Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi.

52. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum; et panis, quem ego dabo, caro mea * est pro mundi vita. *Matth. 26, 26—28.

53. Litigabant ergo Judaei ad invicem, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?

54. Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis;

55. qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam; et ego resuscitabo eum in novissimo die.

56. Caro enim mea, vere est cibus; et sanguis meus, vere est potus.

57. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me * manet, et ego in illo. *c. 15, 4. sq.

58. Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem; et qui manducat me, et ipse vivet propter me.

59. Hic est panis, qui de coelo descendit; non sicut manducaverunt patres vestri Manna, et mortui sunt; qui manducat hunc panem, vivet in aeternum.

60. Haec dixit in synagoga docens, in Capharnaum.

61. Multi ergo audientes ex discipulis ejus, dixerunt: Durus est hic sermo! et quis potest eum audire?

62. Sciens autem Jesus apud semet ipsum, quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis: Hoc vos scandalizat?

63. Si ergo videritis Filium hominis ascendentem *, ubi erat prius? *c. 3, 13. Marc. 16, 19.

64. Spiritus est, qui vivificat; caro non prodest quidquam. Verba, quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt.

65. Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat * enim ab initio Jesus, qui essent non a) credentes, et quis traditurus esset eum. *cf. c. 2, 25.

66. Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia * nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. *cf. v. 37. 44.

a) 1590. om. non

67. Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro; et jam non cum illo ambulabant.

68. Dixit ergo Jesus ad duodecim: Numquid et vos vultis abire?

69. Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? Verba vitae aeternae habes!

70. Et nos credidimus a), et cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei.

71. Respondit eis Jesus: Nonne ego vos duodecim elegi? Et ex vobis unus diabolus est!

72. Dicebat autem b) Judam Simonis Iscariotem; hic enim erat traditurus eum, cum esset unus ex duodecim.

Cap. 7.

Christus in festo Scenopegiæ Judæos edocet, sibique calumniantes arguit. Variæ de ipso sententiæ. Hunc apprehendere non audent ministri.

1. Post haec autem ambulabat Jesus in Galilaeam, non enim volebat in Judaeam ambulare; quia quaerebant eum Judaei interficere.

2. Erat autem in proximo dies festus Judaeorum, Scenopegia *.
*Levit. 23, 34.

3. Dixerunt autem ad eum fratres * ejus: Transi hinc, et vade in Judaeam, ut et discipuli tui videant opera tua, quae facis.
*Matth. 13, 55.

4. Nemo quippe in occulto quid c) facit, et quaerit ipse in palam esse; si haec facis, manifesta teipsum mundo.

5. Neque enim fratres ejus credebant in eum.

6. Dicit ergo eis Jesus: Tempus meum * nondum advenit; tempus autem vestrum semper est paratum. *cf. v. 8.

7. Non potest mundus odisse vos; me autem odit; quia ego testimonium perhibeo de illo, quod opera ejus mala sunt.

8. Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo d) ad diem festum istum; quia meum tempus nondum impletum est.

9. Haec cum dixisset, ipse mansit in Galilaea.

10. Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc et ipse ascendit ad diem festum non manifeste, sed quasi in occulto.

11. Judaei ergo quaerebant eum in die festo, et dicebant: Ubi est ille?

12. Et murmur * multum e) erat in turba de eo. Quidam enim dicebant: Quia bonus est! Alii autem dicebant: Non, sed seducit † turbas! *cf. v. 41. 43. 9, 16.
† Matth. 27, 63.

13. Nemo tamen palam loquebatur de illo propter * metum Judaeorum. *c. 9, 22. 12, 42. 19, 38.

14. Jam autem die festo mediante, ascendit Jesus in templum, et docebat.

15. Et mirabantur Judaei, dicentes: Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit?

16. Respondit eis Jesus, et dixit: Mea doctrina * non est mea, sed ejus, qui misit me. *c. 14, 24.

17. Si quis voluerit voluntatem ejus facere; cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego a me ipso loquar.

18. Qui a semetipso loquitur, gloriam propriam quaerit; qui autem quaerit gloriam ejus, qui misit eum, hic verax est, et injustitia in illo non est.

19. Nonne * Moyses dedit vobis legem; et nemo ex vobis facit legem? *Exod. 20, 1. 24, 3.

20. Quid * me quaeritis interficere? Respondit turba, et dixit: Daemonium habes! quis te quaerit interficere? *c. 5, 18.

---

a) 1590. credimus b) 1590. de Juda Simonis Iscariotis c) 1590. quidquam
d) 1590. ascendam e) 1590. multus

21. Respondit Jesus, et dixit eis: Unum * opus feci, et omnes miramini. * c. 5, 8.

22. Propterea Moyses * dedit vobis circumcisionem (non quia ex Moyse est, sed ex patribus †); et in sabbato ‡ circumciditis hominem. * Levit. 12, 3. † Genes. 17, 10. ‡ Matth. 12, 5.

23. Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non solvatur lex Moysi; mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato?

24. Nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate.

25. Dicebant ergo quidam ex Jerosolymis: Nonne hic est, quem quaerunt interficere?

26. Et ecce! palam loquitur, et nihil ei dicunt. Numquid vere cognoverunt principes, quia hic est Christus?

27. Sed hunc scimus unde * sit; Christus autem cum venerit, nemo scit, unde sit. * cf. v. 41. Matth. 13, 55.

28. Clamabat ergo Jesus in templo docens, et dicens: Et me scitis et unde sim, scitis, et a me ipso non veni, sed est verus, qui misit me, quem vos nescitis.

29. Ego scio * eum; quia ab ipso sum, et ipse me misit. * c. 10, 15. 16, 28.

30. Quaerebant ergo eum apprehendere; et nemo misit in illum manus, quia * nondum venerat hora ejus. * c. 8, 20.

31. De turba autem multi crediderunt in eum, et dicebant: Christus cum venerit, numquid plura signa faciet, quam quae hic facit?

32. Audierunt Pharisaei turbam murmurantem de illo haec; et miserunt Principes et Pharisaei ministros, ut apprehenderent eum.

33. Dixit ergo eis Jesus: Adhuc * modicum tempus vobiscum sum; et vado ad eum, qui me misit. * c. 16, 16.

34. Quaeretis me, et non invenietis; et ubi * ego sum, vos non potestis venire. * c. 8, 21.

35. Dixerunt ergo Judaei ad semet ipsos: Quo hic iturus est, quia non inveniemus eum? numquid in dispersionem Gentium iturus est, et docturus Gentes?

36. Quis est hic sermo, quem dixit: Quaeretis me, et non invenietis; et ubi sum ego, vos non potestis venire?

37. In novissimo autem die magno * festivitatis stabat Jesus et clamabat, dicens: Si quis sitit, veniat ad me et bibat! * Levit. 23, 36.

38. Qui * credit in me, sicut dicit Scriptura: „flumina de ventre e-„jus fluent aquae vivae." * c. 4, 14.

39. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum; nondum enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.

40. Ex illa ergo turba cum audissent hos sermones ejus, dicebant: Hic est vere Propheta!

41. Alii dicebant: Hic est Christus! Quidam autem dicebant: Numquid * a Galilaea venit Christus? * v. 27. 1, 46.

42. Nonne Scriptura dicit: Quia „ex semine David, et de Bethle-„hem castello, ubi erat David, ve-„nit Christus?" * * Matth. 2, 5. sqq. 22, 42.

43. Dissensio itaque facta est in turba propter eum.

44. Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum; sed nemo misit super eum manus.

45. Venerunt ergo ministri ad Pontifices et Pharisaeos. Et dixerunt eis illi: Quare non adduxistis illum?

46. Responderunt ministri: Numquam * sic locutus est homo, sicut hic homo. * Matth. 7, 28. Luc. 4, 32.

47. Responderunt ergo eis Pharisaei: Numquid et vos seducti estis?

48. Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Pharisaeis?

49. Sed turba haec, quae non novit legem, maledicti sunt.

50. Dixit Nicodemus ad eos, ille, qui venit * ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis: * c. 3, 1.

51. Numquid lex nostra * judicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, et cognoverit, quid faciat? * Exod. 23, 1. Deut. 17, 8. 19, 16. sqq.

52. Responderunt et dixerunt ei: Numquid et tu Galilaeus es? Scrutare Scripturas, et vide, quia a Galilaea Propheta non surgit!

53. Et reversi sunt unusquisque in domum suam.

CAP. 8.

Mulier adultera. Christus Pharisæos confutat; Judæos docet ac redarguit. Volentibus se lapidare, aufert sui prospectum.

1. Jesus autem perrexit in montem Oliveti;

2. et diluculo iterum venit in templum, et omnis populus venit ad eum, et sedens docebat eos.

3. Adducunt autem Scribae et Pharisaei mulierem in adulterio deprehensam; et statuerunt eam in medio,

4. et dixerunt ei: Magister! haec mulier modo deprehensa est in adulterio.

5. In lege * autem Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare; Tu ergo quid dicis? * Levit. 20, 10.

6. Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum. Jesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra.

7. Cum ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se, et dixit eis: Qui * sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. * Deut. 17, 7.

8. Et iterum se inclinans, scribebat in terra.

9. Audientes a) autem, unus post unum exibant, incipientes a Senioribus; et remansit solus Jesus, et mulier in medio stans.

10. Erigens autem se Jesus, dixit ei: Mulier! ubi sunt, qui te accusabant? Nemo te condemnavit?

11. Quae dixit: Nemo, Domine! Dixit autem Jesus: Nec ego te condemnabo! Vade, et jam amplius noli peccare!

12. Iterum ergo locutus est eis Jesus, dicens: Ego sum * lux mundi! qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae. * c. 1, 4. 9, 5.

13. Dixerunt ergo ei Pharisaei: Tu de te ipso testimonium perhibes; testimonium tuum non est verum.

14. Respondit Jesus, et dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de me ipso, verum est testimonium meum; quia * scio, unde veni, et quo vado; vos autem nescitis, unde venio, aut quo vado. * c. 3, 13. 16, 28.

15. Vos secundum * carnem judicatis; ego non judico † quemquam; * c. 7, 24. 41. † c. 3, 17.

16. et si judico ego, judicium meum verum est, quia solus non sum; sed ego, et qui misit me, Pater.

17. Et in lege vestra scriptum est, „quia duorum hominum testimonium verum est." * * Deut. 17, 6.

18. Ego sum, qui testimonium perhibeo de me ipso; et testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater.

19. Dicebant ergo ei: Ubi est Pater tuus? Respondit Jesus: Neque me scitis, neque Patrem meum; si me * sciretis, forsitan et Patrem meum sciretis. * cf. c. 14, 9.

20. Haec verba locutus est Jesus in gazophylacio, docens in templo; et nemo apprehendit e-

a) 1590. Audientes autem haec unus

um, quia necdum venerat hora e-
jus.
21. Dixit ergo iterum eis Jesus:
Ego vado, et quaeretis me, et in
peccato vestro moriemini! Quo
ego vado, vos non potestis venire.
22. Dicebant ergo Judaei: Num-
quid interficiet semetipsum, quia
dixit: Quo ego vado, vos non po-
testis venire?
23. Et dicebat eis: Vos de de-
orsum estis, ego de supernis a) *
sum. Vos de mundo hoc estis, ego
non sum de hoc mundo. * cf. c. 3, 13.
24. Dixi ergo vobis, quia mori-
emini * in peccatis vestris; si enim
non credideritis, quia ego sum,
moriemini in peccato vestro.
* Marc. 16, 16.
25. Dicebant ergo ei: Tu quis
es? Dixit eis Jesus: Principium,
qui et loquor vobis.
26. Multa habeo de vobis loqui,
et judicare. Sed qui me misit, ve-
rax est; et ego, quae audivi * ab
eo, haec loquor in mundo.
* cf. 7, 16. 12, 49.
27. Et non cognoverunt, quia
Patrem ejus dicebat Deum.
28. Dixit ergo eis Jesus: Cum
exaltaveritis * Filium hominis,
tunc cognoscetis †, quia ego sum,
et a me ipso facio nihil, sed sicut
docuit me Pater, haec loquor;
* cf. 3, 14. † Matth. 27, 54. Marc. 15, 39.
29. et qui me misit, mecum est,
et non reliquit me solum; quia
ego, quae placita sunt ei, facio
semper.
30. Haec illo loquente, multi
crediderunt in eum.
31. Dicebat ergo Jesus ad eos,
qui crediderunt ei, Judaeos: Si
vos manseritis in sermone meo,
vere discipuli mei eritis;
32. et cognoscetis veritatem,
et veritas liberabit vos.
33. Responderunt ei: Semen
Abrahae sumus, et nemini servi-
vimus umquam; quomodo tu di-
cis: Liberi eritis?
34. Respondit eis Jesus: Amen,
amen dico vobis: Quia omnis, qui
facit peccatum, servus est peccati.
35. Servus autem non manet in
domo in aeternum; filius autem
manet in aeternum.
36. Si ergo vos filius liberave-
rit *, vere liberi eritis.
* Rom. 8, 2. Gal. 5, 1.
37. Scio, quia filii Abrahae estis;
sed quaeritis me interficere, quia
sermo meus non capit in vobis.
38. Ego quod vidi apud Patrem
meum, loquor; et vos quae vidi-
stis apud patrem vestrum *, faci-
tis. * cf. v. 44.
39. Responderunt et dixerunt
ei: Pater noster Abraham est. Di-
cit eis Jesus: Si filii * Abrahae e-
stis, opera Abrahae facite!
* Rom. 9, 7. 8.
40. Nunc autem quaeritis me
interficere, hominem, qui verita-
tem vobis locutus sum, quam au-
divi a Deo; hoc Abraham non fe-
cit.
41. Vos facitis opera patris * ve-
stri. Dixerunt itaque ei: Nos ex
fornicatione non sumus nati; u-
num patrem habemus Deum.
* cf. v. 44.
42. Dixit ergo eis Jesus: Si Deus
Pater vester esset, diligeretis uti-
que me, ego enim ex Deo proces-
si, et veni; neque enim a me ipso
veni, sed ille me misit.
43. Quare loquelam meam non
cognoscitis? Quia non potestis
audire sermonem meum.
44. Vos ex patre diabolo estis *;
et desideria patris vestri vultis
facere. Ille homicida erat ab ini-
tio, et in veritate † non stetit; quia
non est veritas in eo; cum loqui-
tur mendacium, ex propriis lo-
quitur, quia mendax est et pater
ejus. * 1 Joh. 3, 8. † Genes. 3, 4.
45. Ego autem si veritatem di-
co, non creditis mihi.
46. Quis ex vobis arguet me de

a) 1590. de superius

peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?

47. Qui ex Deo est, verba Dei audit; propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

48. Responderunt ergo Judaei, et dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus * es tu? et daemonium † habes? *cf. c. 4, 9. † Matth. 9, 34. Joh. 10, 20.

49. Respondit Jesus: Ego daemonium non habeo; sed honorifico Patrem meum, et vos inhonorastis me.

50. Ego autem non quaero gloriam meam; est, qui quaerat, et judicet.

51. Amen, amen dico vobis: Si quis * sermonem meum servaverit, mortem non videbit in aeternum. * c. 5, 24. 11, 25. 26.

52. Dixerunt ergo Judaei: Nunc cognovimus, quia daemonium habes! Abraham mortuus est, et Prophetae; et tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in aeternum.

53. Numquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est? et Prophetae mortui sunt. Quem te ipsum facis?

54. Respondit Jesus: Si ego a) glorifico me ipsum, gloria mea nihil est; est Pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus vester est,

55. et non cognovistis eum; ego autem novi eum; et si dixero: quia non scio eum, ero similis vobis mendax; sed scio eum, et sermonem ejus servo.

56. Abraham * pater vester exultavit, ut videret diem meum; vidit, et gavisus est. * Genes. 22, 18.

57. Dixerunt ergo Judaei ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti?

58. Dixit eis Jesus: Amen, amen dico vobis, antequam * Abraham fieret, ego sum. * cf. c. 1, 1.

59. Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum; Jesus autem abscondit se, et exivit de templo.

Cap. 9.

Caecus a nativitate visum recuperat; qui quia Christum defendebat, extra synagogam ejicitur. Hunc Jesus edocet.

1. Et praeteriens Jesus vidit hominem caecum a nativitate.

2. Et interrogaverunt eum discipuli ejus: Rabbi! quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut caecus nasceretur?

3. Respondit Jesus: Neque hic peccavit, neque parentes ejus; sed ut manifestentur * opera Dei in illo. * cf. c. 11, 4.

4. Me oportet operari opera ejus, qui misit me, donec dies est; venit nox, quando nemo potest operari.

5. Quamdiu sum in mundo, lux * sum mundi. * cf. c. 1, 4 sq. 12, 35.

6. Haec cum dixisset, exspuit in terram, et fecit * lutum ex sputo, et linivit lutum super oculos ejus, * Marc. 8, 23.

7. et dixit ei: Vade, b) lava in natatoria Siloë (quod interpretatur Missus)! Abiit ergo, et lavit, et venit videns.

8. Itaque vicini, et qui viderant eum prius, quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est, qui sedebat et mendicabat? Alii dicebant: Quia hic est!

9. Alii autem: Nequaquam, sed similis est ei! Ille vero dicebat: Quia ego sum!

10. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi?

11. Respondit: Ille homo, qui dicitur Jesus, lutum fecit, et unxit oculos meos, et dixit mihi: Vade ad natatoria Siloë, et lava! Et abii, et lavi; et video.

12. Et dixerunt ei: Ubi est ille? Ait: Nescio.

a) 1592. Si ergo C. R. 1592. Si ego b) 1590. et lava

13. Adducunt eum ad Pharisaeos, qui caecus fuerat.

14. Erat autem sabbatum, quando lutum fecit Jesus, et aperuit oculos ejus.

15. Iterum ergo interrogabant eum Pharisaei, quomodo vidisset. Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, et lavi, et video.

16. Dicebant ergo ex Pharisaeis quidam: Non est hic homo a Deo, qui sabbatum non custodit. Alii autem dicebant: Quomodo potest homo peccator haec signa facere? Et schisma erat inter eos.

17. Dicunt ergo caeco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia Propheta * est! * Luc. 7, 16.

18. Non crediderunt ergo Judaei de illo, quia caecus fuisset, et vidisset, donec vocaverunt parentes ejus, qui viderat.

19. Et interrogaverunt eos, dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis, quia caecus natus est? Quomodo ergo nunc videt?

20. Responderunt eis parentes ejus et dixerunt: Scimus, quia hic est filius noster, et quia caecus natus est;

21. quomodo autem nunc videat, nescimus; aut quis ejus aperuit oculos, nos nescimus; ipsum interrogate! aetatem habet, ipse de se loquatur.

22. Haec dixerunt parentes ejus, quoniam timebant Judaeos; jam enim conspiraverant Judaei, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret.

23. Propterea parentes ejus dixerunt: Quia aetatem habet, ipsum interrogate!

24. Vocaverunt ergo rursum hominem, qui fuerat caecus, et dixerunt ei: Da gloriam Deo! Nos scimus, quia hic homo peccator est.

25. Dixit ergo eis ille: Si peccator est, nescio; unum scio, quia caecus cum essem, modo video.

26. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos?

27. Respondit eis: Dixi vobis jam, et audistis! quid iterum vultis audire? Numquid et vos vultis discipuli ejus fieri?

28. Maledixerunt ergo ei, et dixerunt: Tu discipulus illius sis! nos autem Moysi discipuli sumus.

29. Nos scimus, quia Moysi locutus est Deus; hunc autem nescimus, unde sit.

30. Respondit ille homo, et dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis, unde sit, et aperuit meos oculos;

31. scimus * autem, quia peccatores Deus non audit; sed si quis Dei cultor est, et voluntatem ejus facit, hunc exaudit. * Ps. 65, 18.

32. A seculo non est auditum, quia quis aperuit oculos caeci nati;

33. nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam.

34. Responderunt et dixerunt ei: In peccatis * natus es totus! et tu doces nos? Et ejecerunt † eum foras. * cf. v. 2. † cf. v. 22.

35. Audivit Jesus, quia ejecerunt eum foras; et cum invenisset eum, dixit ei: Tu credis in Filium Dei?

36. Respondit ille, et dixit: Quis est, Domine! ut credam in eum?

37. Et dixit ei Jesus: Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est.

38. At ille ait: Credo, Domine! et procidens adoravit eum.

39. Et dixit [a]) Jesus: In judicium * ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant; et qui vident, caeci fiant. * cf. c. 3, 19—21.

40. Et audierunt quidam ex Pharisaeis, qui cum ipso erant, et

a) 1590. add. ei

dixerunt ei: Numquid et nos caeci sumus?

41. Dixit eis Jesus: Si caeci essetis, non haberetis peccatum; nunc vero dicitis: Quia videmus! peccatum vestrum manet.

Cap. 10.

De bono pastore. Christum, se Dei filium confitentem, lapidare volunt Judæi.

1. Amen, amen dico vobis: Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro;

2. qui autem intrat per ostium*, pastor est ovium. *cf. v. 7.

3. Huic ostiarius aperit, et oves vocem ejus audiunt, et proprias oves vocat nominatim, et educit eas.

4. Et cum proprias oves emiserit, ante eas vadit; et oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus.

5. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo; quia non noverunt vocem alienorum.

6. Hoc proverbium dixit eis Jesus; illi autem non cognoverunt, quid loqueretur eis.

7. Dixit ergo eis iterum Jesus: Amen, amen dico vobis: Quia ego sum ostium ovium!

8. Omnes, quotquot venerunt, fures* sunt et latrones, et non audierunt eos oves. *Matth. 23, 14—16.

9. Ego* sum ostium! per me si quis introierit, salvabitur; et ingredietur, et egredietur, et pascua inveniet. *cf. c. 14, 6.

10. Fur non venit, nisi ut furetur, et mactet, et perdat; ego veni, ut vitam habeant, et abundantius habeant.

11. Ego sum pastor bonus! Bonus* pastor animam suam dat pro ovibus suis; *Jes. 40, 11. Ezech. 34, 23. 37, 24.

12. mercenarius autem, et qui non est pastor, cujus non sunt oves propriae, videt lupum venientem, et dimittit oves, et fugit; et lupus rapit et dispergit oves;

13. mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, et non pertinet ad eum de ovibus.

14. Ego sum pastor bonus; et cognosco a) meas, et cognoscunt me meae.

15. Sicut* novit me Pater, et ego agnosco Patrem; et animam meam pono pro ovibus meis. *Matth. 11, 27.

16. Et alias* oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili; et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile, et unus pastor. *Jes. 56, 8. Marc. 16, 15. Act. 15, 19. Rom. 9, 24. Eph. 2, 14.

17. Propterea me diligit Pater; quia* ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. *Matth. 16, 21. Joh. 2, 19.

18. Nemo tollit eam a me; sed ego pono eam a me ipso, et potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam; hoc mandatum accepi a Patre meo.

19. Dissensio iterum* facta est inter Judaeos propter sermones hos. *cf. c. 7, 43.

20. Dicebant autem multi ex ipsis: Daemonium habet et insanit! quid eum auditis?

21. Alii dicebant: Haec verba non sunt daemonium habentis! numquid daemonium potest caecorum oculos aperire?

22. Facta sunt autem Encaenia* in Jerosolymis; et hyems erat. *1 Macc. 4, 52. sqq.

23. Et ambulabat Jesus in templo, in porticu* Salomonis. *3 Reg. 6, 3.

24. Circumdederunt ergo eum Judaei, et dicebant ei: Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam!

25. Respondit eis Jesus: Lo-

a) 1590. add. oves

quor vobis, et non creditis. Opera*, quae ego facio in nomine Patris mei, haec testimonium perhibent de me; *c. 5, 36.

26. sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis.

27. Oves meae vocem meam audiunt; et ego cognosco eas, et sequuntur me;

28. et ego *vitam aeternam do eis; et non peribunt in aeternum, et non rapiet eas quisquam de manu mea. *c. 8, 51. 17, 24.

29. Pater meus, quod dedit mihi, majus omnibus est; et nemo potest rapere de manu Patris mei.

30. Ego et Pater unum * sumus. *cf. c. 17, 10. 11. 21.

31. Sustulerunt ergo lapides Judaei, ut lapidarent eum.

32. Respondit eis Jesus: Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis?

33. Responderunt ei Judaei: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia; et quia * tu, homo cum sis, facis te ipsum Deum. * cf. c. 5, 18.

34. Respondit eis Jesus: Nonne scriptum est in lege vestra: „quia Ego dixi, Dii estis?"* *Ps. 81, 6.

35. Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi Scriptura;

36. quem Pater sanctificavit et misit in mundum, vos dicitis: Quia blasphemas! quia dixi, Filius Dei sum!

37. Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi;

38. si autem facio; et si mihi non vultis credere, operibus credite; ut cognoscatis et credatis, quia * Pater in me est, et ego in Patre. *cf. c. 17, 21.

39. Quaerebant ergo eum apprehendere; et exivit de manibus eorum.

40. Et abiit iterum trans Jordanem, in eum locum, ubi * erat Ioannes baptizans primum; et mansit illic. *cf. c. 1, 28.

41. Et multi venerunt ad eum, et dicebant: Quia Ioannes quidem signum fecit nullum;

42. omnia autem, quaecumque dixit *Ioannes de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum. *cf. c. 3, 26. sqq.

Cap. 11.

Lazarus redivivus. Pontifices et Pharisaei de Jesu occidendo deliberant. Caiphas prophetizat.

1. Erat autem quidam languens Lazarus a Bethania, de castello Mariae * et Marthae sororis a) ejus. *Luc. 10, 39.

2. (Maria autem erat, quae unxit * Dominum unguento, et extersit pedes ejus capillis suis; cujus frater Lazarus infirmabatur.) *cf. c. 12, 3.

3. Miserunt ergo sorores ejus ad eum, dicentes: Domine! ecce, quem amas, infirmatur.

4. Audiens autem Jesus dixit eis: Infirmitas haec non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam.

5. Diligebat autem Jesus Martham, et sororem ejus Mariam et Lazarum.

6. Ut ergo audivit, quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.

7. Deinde post haec dixit discipulis suis: Eamus in Judaeam iterum!

8. Dicunt ei discipuli: Rabbi! nunc quaerebant * te Judaei lapidare, et iterum vadis illuc? * cf. c. 10, 31.

9. Respondit Jesus: Nonne * duodecim sunt horae diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt; *cf. c. 9, 4.

10. si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.

11. Haec ait, et post haec dixit

a) 1590. sororum

eis: Lazarus amicus noster dormit*; sed vado, ut a somno excitem eum. *Matth. 9, 24.

12. Dixerunt ergo discipuli ejus: Domine! si dormit, salvus erit.

13. Dixerat autem Jesus de morte ejus; illi autem putaverunt, quia de dormitione somni diceret.

14. Tunc ergo Jesus dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est!

15. Et gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi. Sed eamus ad eum!

16. Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos: Eamus et nos, ut [a]) moriamur cum eo!

17. Venit itaque Jesus; et invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem.

18. (Erat autem Bethania juxta Jerosolymam quasi stadiis quindecim.)

19. Multi autem ex Judaeis venerant ad Martham et Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo.

20. Martha ergo ut audivit, quia Jesus venit, occurrit illi; Maria autem domi sedebat.

21. Dixit ergo Martha ad Jesum: Domine! si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus;

22. sed et nunc scio, quia, quaecumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus.

23. Dicit illi Jesus: Resurget frater tuus!

24. Dicit ei Martha: Scio, quia resurget in resurrectione in novissimo die.

25. Dixit ei Jesus: Ego sum resurrectio, et vita; qui* credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet; *cf. c. 8, 51.

26. et omnis*, qui vivit et credit in me, non morietur in aeternum. Credis hoc? *cf. c. 3, 36. 6, 40.

27. Ait illi: Utique Domine! ego credidi, quia* tu es Christus Filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti. *cf. c. 6, 70.

28. Et cum haec dixisset, abiit, et vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, et vocat te!

29. Illa, ut audivit, surgit [b]) cito, et venit ad eum.

30. Nondum enim venerat Jesus in castellum; sed erat adhuc in illo loco, ubi occurrerat ei Martha.

31. Judaei ergo, qui erant cum ea in domo, et consolabantur eam, cum vidissent Mariam, quia cito surrexit et exiit, secuti sunt eam dicentes: Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi!

32. Maria ergo, cum venisset, ubi erat Jesus, videns eum, cecidit ad pedes ejus, et dicit ei: Domine! si fuisses hic, non esset mortuus frater meus.

33. Jesus ergo, ut vidit eam plorantem, et Judaeos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu, et turbavit se ipsum,

34. et dixit: Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine! veni, et vide!

35. Et lacrymatus est Jesus.

36. Dixerunt ergo Judaei: Ecce, quomodo amabat eum!

37. Quidam autem ex ipsis dixerunt: Non poterat hic, qui aperuit* oculos caeci nati, facere, ut hic non moreretur? *cf. c. 9, 6. sqq.

38. Jesus ergo rursum fremens in semet ipso, venit ad monumentum; erat autem spelunca, et lapis superpositus erat ei.

39. Ait Jesus: Tollite lapidem! Dicit ei Martha, soror ejus, qui mortuus fuerat: Domine! jam foetet, quatriduanus est enim.

40. Dicit ei Jesus: Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, videbis gloriam Dei?

41. Tulerunt ergo lapidem; Jesus autem elevatis sursum oculis,

---

a) 1590. et moriamur b) 1590. surrexit

dixit: Pater! gratias ago tibi, quoniam audisti me.

42. Ego autem sciebam, quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi: ut credant, quia tu me misisti.

43. Haec cum dixisset, voce magna clamavit: Lazare, veni foras!

44. Et statim prodiit, qui fuerat mortuus, ligatus pedes et manus institis, et facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Jesus: Solvite eum, et sinite abire!

45. Multi ergo ex Judaeis, qui venerant ad Mariam et Martham, et viderant, quae fecit Jesus, crediderunt in eum.

46. Quidam autem ex ipsis abierunt ad Pharisaeos, et dixerunt eis, quae fecit Jesus.

47. Collegerunt* ergo Pontifices et Pharisaei concilium, et dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit?

*Matth. 26, 3. Joh. 12, 19.

48. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum; et venient Romani, et tollent nostrum locum, et gentem.

49. Unus autem ex ipsis, Caiphas nomine, cum esset Pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quidquam,

50. nec cogitatis, quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat.

51. Hoc autem a semetipso non dixit; sed cum esset Pontifex anni illius, prophetavit, quod Jesus moriturus erat pro gente;

52. et non tantum pro gente, sed ut* filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.

*cf. c. 10, 16. 12, 32. Eph. 2, 14. 15.

53. Ab illo ergo die cogitaverunt, ut interficerent eum.

54. Jesus ergo jam non in palam ambulabat apud Judaeos, sed abiit in regionem juxta desertum, in civitatem, quae dicitur Ephrem, et ibi morabatur cum discipulis suis.

55. Proximum autem erat Pascha Judaeorum; et ascenderunt multi Jerosolymam de regione ante Pascha, ut sanctificarent* se ipsos. *Exod. 19, 10.

56. Quaerebant* ergo Jesum; et colloquebantur ad invicem, in templo stantes: Quid putatis, quia non venit ad diem festum? Dederant autem Pontifices et Pharisaei mandatum, ut si quis cognoverit, ubi sit, indicet, ut apprehendant eum. *cf. c. 7, 11.

Cap. 12.

Jesus a Maria ungitur; ejusdem ingressus triumphalis in Jerosolymam. De grano frumenti mortificando. Vox patris de glorificando filio. De ejiciendo hujus mundi principe, et prædicta Judæorum excæcatione. In Christo Pater et honoratur, et spernitur.

1. *Jesus ergo ante sex dies Paschae venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Jesus. *v. 1—8. Matth. 26, 6—13. Marc. 14, 3—9.

2. Fecerunt autem ei coenam ibi; et Martha* ministrabat, Lazarus vero unus erat ex discumbentibus cum eo. *Luc. 10, 38. sqq.

3. Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici, pretiosi, et unxit* pedes Jesu, et extersit pedes ejus capillis suis; et domus impleta est ex odore unguenti.

*Luc. 7, 46. sqq.

4. Dixit ergo unus ex discipulis ejus, Judas Iscariotes, qui erat eum traditurus:

5. Quare hoc unguentum non vaeniit trecentis denariis, et datum est egenis?

6. Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, et loculos habens, ea, quae mittebantur, portabat.

7. Dixit ergo Jesus: Sinite illam! ut in diem sepulturae meae servet illud.

8. Pauperes enim semper habetis a) vobiscum; me autem non semper habetis a).

a) 1590. habebitis

9. Cognovit ergo turba multa ex Judaeis, quia illic est; et venerunt non propter Jesum tantum, sed ut Lazarum viderent, quem suscitavit * a mortuis. * cf. c. 11, 43. sq.

10. Cogitaverunt autem principes Sacerdotum, ut et Lazarum interficerent;

11. quia multi propter illum abibant ex Judaeis, et credebant in Jesum.

12. * In crastinum autem turba multa, quae venerat ad diem festum, cum audissent, quia venit Jesus Jerosolymam, * v. 12—15. Matth. 21, 1—11. Marc. 11, 1—10. Luc. 19, 29—38.

13. Acceperunt ramos palmarum, et processerunt obviam ei, et clamabant: Hosanna! benedictus, qui venit in nomine Domini, Rex Israel!

14. Et invenit Jesus asellum, et sedit super eum, sicut scriptum est:

15. „Noli timere, filia Sion! „ecce, rex tuus venit sedens super „pullum asinae." * * Zach. 9, 9.

16. Haec non cognoverunt discipuli ejus primum; sed quando glorificatus est Jesus, tunc recordati sunt, quia haec erant scripta de eo; et haec fecerunt ei.

17. Testimonium ergo perhibebat turba, quae erat cum eo, quando Lazarum vocavit de monumento, et suscitavit eum a mortuis.

18. Propterea et obviam venit ei turba, quia audierunt eum fecisse hoc signum.

19. Pharisaei ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis, quia nihil proficimus? Ecce! mundus totus post eum abiit.

20. Erant autem quidam Gentiles *, ex his qui ascenderant, ut adorarent in die festo. * cf. c. 7, 35. Act. 17, 4.

21. Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat a Bethsaida Galilaeae, et rogabant eum, dicentes: Domine! volumus Jesum videre.

22. Venit Philippus et dicit Andreae: Andreas rursum et Philippus dixerunt Jesu.

23. Jesus autem respondit eis, dicens: Venit hora, ut clarificetur * Filius hominis. * cf. c. 17, 1. Phil. 2, 9. sqq.

24. Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit,

25. ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum * fructum affert. Qui amat † animam suam, perdet eam; et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam. * cf. v. 32. † Matth. 10, 39.

26. Si quis mihi ministrat, me sequatur; et ubi sum ego, illic et minister meus erit; si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus.

27. Nunc * anima mea turbata est! Et quid dicam? Pater, salvifica me ex hac hora! Sed propterea veni in horam hanc. * Matth. 26, 38. Luc. 12, 50.

28. Pater, clarifica nomen tuum! Venit * ergo vox de coelo a): Et clarificavi, et iterum clarificabo. * Matth. 3, 17. Joh. 5, 37.

29. Turba ergo quae stabat et audierat, dicebat tonitruum esse factum! Alii b) dicebant: Angelus ei locutus est!

30. Respondit Jesus, et dixit: Non propter me haec vox venit, sed propter vos.

31. Nunc judicium * est mundi; nunc princeps † hujus mundi ejicietur foras. * cf. c. 3, 18. † Luc. 10, 18. Joh. 16, 11.

32. Et ego si exaltatus * fuero a terra, omnia traham ad me ipsum. * cf. c. 3, 14 sqq. 8, 28. 11, 51. 52.

33. (Hoc autem dicebat, significans, qua morte esset moriturus.)

---

a) 1590. add. dicens b) 1590. add. autem

34. Respondit ei turba: Nos audivimus ex lege*, quia Christus manet in aeternum; et quomodo tu dicis: Oportet exaltari Filium hominis? a) Quis est iste Filius hominis? * 2 Reg. 7, 13. Ps. 109, 4.

35. Dixit ergo eis Jesus: Adhuc modicum lumen in vobis est. Ambulate*, dum lucem habetis, ut non vos tenebrae comprehendant; et qui ambulat in tenebris, nescit, quo vadat. * cf. v. 46. 8, 12.

36. Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis. Haec locutus est Jesus; et abiit, et abscondit se ab eis.

37. Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum;

38. ut sermo Isaiae Prophetae b) impleretur, quem dixit: „Domi-„ne, quis credidit auditui nostro? „et brachium Domini cui revela-„tum est?"* * Jes. 53, 1.

39. Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias:

40. „Excaecavit oculos eorum, „et induravit cor eorum; ut non „videant oculis, et non intelligant „corde, et convertantur, et sanem „eos." * * Jes. 6, 9. 10.

41. Haec dixit Isaias, quando vidit gloriam ejus, et locutus est de eo.

42. Verumtamen et ex principibus multi crediderunt in eum; sed * propter Pharisaeos non confitebantur, ut e synagoga non ejicerentur. * cf. c. 3, 2. 7, 13. 19, 38.

43. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.

44. Jesus autem clamavit, et dixit: Qui credit in me, non credit in me, sed * in eum, qui misit me. * cf. c. 5, 36. sqq.

45. Et qui videt * me, videt eum, qui misit me. * cf. c. 14, 9.

46. Ego lux in mundum veni; ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat.

47. Et si quis * audierit verba mea, et non custodierit; ego non judico eum. Non enim veni, ut judicem mundum, sed ut salvificem mundum. * cf. c. 3, 17. sqq.

48. Qui spernit me, et non accipit verba mea, habet, qui judicet eum. Sermo, quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die.

49. Quia ego ex me ipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse * mihi mandatum dedit, quid dicam, et quid loquar. * cf. c. 8, 26.

50. Et scio, quia mandatum ejus vita aeterna est. Quae ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.

CAP. 13.

Jesus Apostolorum pedes lavat, suumque proditorem Ioanni indicat. De novo dilectionis mandato, trinaque Petri negatione.

1. Ante diem festum Paschae, sciens * Jesus, quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem; cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. * Matth. 26, 2.

2. Et coena facta, cum * diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotae c); * Luc. 22, 3.

3. sciens, quia omnia * dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit et ad Deum vadit; * Matth. 28, 18. Joh. 17, 2.

4. surgit a coena, et ponit vestimenta sua; et cum accepisset linteum, praecinxit se;

5. deinde mittit d) aquam in pelvim, et coepit lavare pedes discipulorum, et extergere linteo, quo erat praecinctus.

6. Venit ergo ad Simonem Petrum; et dicit ei Petrus: Domine! tu mihi lavas pedes?

7. Respondit Jesus, et dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea.

a) 1590. et quis b) 1590. om. Prophetæ c) 1590. Iscariotis d) 1590. misit

8. Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in aeternum! Respondit ei Jesus: Si non lavero te, non habebis partem mecum.

9. Dicit ei Simon Petrus: Domine! non tantum pedes meos, sed et manus, et caput.

10. Dicit ei Jesus: Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet, a) sed est mundus totus. Et vos mundi estis*, sed non omnes.
*cf. c. 15, 3.

11. Sciebat enim, quisnam esset, qui traderet eum; propterea dixit: Non estis mundi omnes.

12. Postquam ergo lavit pedes eorum, b) et accepit vestimenta sua, cum recubuisset iterum, dixit eis: Scitis, quid fecerim vobis?

13. Vos vocatis me Magister, et Domine; et bene dicitis; sum etenim.

14. Si ergo ego lavi pedes vestros, Dominus et Magister; et vos* debetis alter alterius lavare pedes.
*Luc. 22, 26. sqq.

15. Exemplum enim dedi vobis, ut * quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis.
*Matth. 10, 26. sqq.

16. Amen, amen dico vobis: Non est servus major domino suo; neque apostolus major est eo, qui misit illum.

17. Si haec scitis, beati eritis, si feceritis ea.

18. Non de omnibus vobis dico; ego scio, quos elegerim, sed ut adimpleatur Scriptura; „Qui manducat mecum panem, levabit „contra me calcaneum suum."*
*Ps. 40, 10. Act. 1, 26.

19. Amodo dico vobis, priusquam fiat; ut cum factum fuerit, credatis, quia ego sum.

20. Amen*, amen dico vobis: Qui accipit, si quem misero, me accipit; qui autem me accipit, accipit eum, qui me misit. *Matth. 10, 40.

21. *Cum haec dixisset Jesus, turbatus est spiritu; et protestatus est, et dixit: Amen, amen dico vobis: Quia unus † ex vobis tradet me! *v. 21—30. Matth. 26, 20—26. †cf. c. 6, 65.

22. Aspiciebant ergo ad invicem discipuli, haesitantes, de quo diceret.

23. Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Jesu, quem * diligebat Jesus.
*c. 19, 26. 20, 2. 21, 7. 20.

24. Innuit ergo huic Simon Petrus, et dixit ei: Quis est, de quo dicit?

25. Itaque cum recubuisset ille supra pectus Jesu, dicit ei: Domine, quis est?

26. Respondit Jesus: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Judae Simonis c) Iscariotae.

27. Et post buccellam, introivit* in eum satanas. Et dixit ei Jesus: Quod facis, fac citius!
*cf. v. 2. Luc. 22, 3.

28. Hoc autem nemo scivit discumbentium, ad quid dixerit ei.

29. Quidam enim putabant, quia* loculos habebat Judas, quod dixisset ei Jesus: Eme ea, quae opus sunt nobis ad diem festum; aut egenis ut aliquid daret.
*cf. c. 12, 6.

30. Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo; erat autem nox.

31. Cum ergo exisset, dixit Jesus: Nunc clarificatus est Filius hominis; et Deus clarificatus est in eo.

32. Si Deus clarificatus est in eo, et Deus* clarificabit eum in semetipso; et continuo clarificabit eum. *c. 17, 5. 6.

33. Filioli! adhuc modicum vobiscum sum. Quaeretis me; et sicut dixi *Judaeis: Quo ego vado, vos non potestis venire; et vobis dico modo. *c. 7, 34. 8, 22.

a) 1590. et est b) 1590. accepit vestimenta sua: et cum c) 1590. Iscariotis

34. Mandatum * novum do vobis: Ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem. * c. 15, 12. 17.

35. In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.

36. Dicit ei Simon Petrus: Domine! quo vadis? Respondit Jesus: Quo ego vado, non potes me modo sequi; sequeris * autem postea. * cf. c. 21, 18.

37. Dicit ei Petrus: Quare non possum te sequi modo? animam * meam pro te ponam.
* Matth. 26, 33. sqq.

38. Respondit ei Jesus: Animam tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi: Non * cantabit gallus, donec ter me neges.
* Marc. 14, 30. 72.

Cap. 14.

In cœlo multæ mansiones. Christus via, veritas et vita. Spiritus sanctus mittendus. Quis Jesum diligat? Qualis pax a Christo relinquenda?

1. Non turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, et in me credite.

2. In domo Patris mei mansiones multae sunt. Si quo minus, dixissem vobis; quia vado parare vobis locum.

3. Et si abiero, et praeparavero vobis locum; iterum venio, et accipiam vos ad me ipsum, ut *, ubi sum ego, et vos sitis. * c. 12, 26.

4. Et, quo * ego vado, scitis, et viam scitis. * c. 13, 1. 33. 36.

5. Dicit ei Thomas: Domine! nescimus, quo vadis; et quomodo possumus viam scire?

6. Dicit ei Jesus: Ego * sum via, et a) veritas, et vita. Nemo venit ad Patrem, nisi per me.
* c. 1, 4. 17. 10, 9.

7. Si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis; et amodo cognoscetis eum, et vidistis * eum. * cf. v. 9.

8. Dicit ei Philippus: Domine! ostende nobis Patrem, et sufficit nobis.

9. Dicit ei Jesus: Tanto tempore vobiscum sum; et non cognovistis me? Philippe! qui videt me, videt et Patrem. Quomodo tu dicis: Ostende nobis Patrem?
* c. 8, 19. Hebr. 1, 3.

10. Non creditis, quia ego in Patre, et Pater in me est? Verba, quae ego loquor vobis, a me ipso non loquor; pater autem in me manens, ipse facit opera.

11. Non creditis; quia ego in Patre, et Pater in me est?

12. Alioquin propter * opera ipsa credite. Amen, amen dico vobis: Qui credit † in me, opera, quae ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet; quia ego ad Patrem vado. * c. 5, 36.
† Matth. 21, 21. Marc. 16, 17.

13. Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam; ut glorificetur Pater in Filio.

14. Si quid * petieritis me in nomine meo, hoc faciam.
* c. 15, 7. 16, 23.

15. Si diligitis * me, mandata mea servate. * v. 21. 23. 15, 10.
1 Joh. 2, 5. 5, 3.

16. Et ego rogabo Patrem, et alium * Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum,
* v. 26. 15, 26. 16, 7. 13. Luc. 24, 49.

17. spiritum veritatis, quem * mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum; quia apud vos manebit, et in vobis erit.
* 1 Cor. 2, 14.

18. Non * relinquam vos orphanos; veniam ad vos. * Matth. 28, 20.

19. Adhuc modicum! et mundus me jam non videt. Vos autem * videtis me; quia ego vivo, et vos vivetis †. * c. 16, 16. 22.
† c. 10, 28. Eph. 1, 22.

20. In illo die vos cognoscetis, quia * ego sum in Patre meo, et vos in me, et ego in vobis. * c. 10, 38.

21. Qui

a) 1590. om. et

21. Qui habet* mandata mea et servat ea, ille est, qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo; et ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum.
* cf. v. 15.

22. Dicit ei Judas*, non ille Iscariotes: Domine! quid factum est; quia † manifestaturus es nobis te ipsum, et non mundo?
* Act. 1, 13. Jud. 1. † v. 19. Act. 10, 41.

23. Respondit Jesus, et dixit ei: Si quis* diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum † veniemus, et mansionem apud eum faciemus;
* cf. v. 15. † v. 20. 21.

24. qui non diligit me, sermones meos non servat. Et sermonem, quem audistis, non est meus; sed ejus, qui misit me, Patris.

25. Haec locutus sum vobis, apud vos manens;

26. paracletus* autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia, quaecumque dixero vobis. * v. 16.

27. Pacem* relinquo vobis, pacem meam do vobis; non quomodo mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet. * c. 16, 33. Rom. 14, 17. Phil. 4, 7.

28. Audistis*, quia ego dixi vobis: Vado, et venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, quia Pater major me est. * v. 3. 18.

29. Et nunc dixi vobis, prius, quam fiat, ut, cum factum fuerit, credatis.

30. Jam non multa loquar vobiscum; venit enim princeps* mundi hujus, et in me non habet quidquam. * c. 12, 31. Luc. 22. 53.

31. Sed ut cognoscat mundus, quia diligo Patrem, et sicut* mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite, eamus hinc!
* c. 10, 18.

CAP. 15.

Christus vitis, Pater agricola, discipuli palmites. De mutua dilectione. Apostoli amici Christi. Iidem roborantur adversus persecutiones. Judæis non remanet excusatio.

1. Ego sum vitis vera; et Pater meus agricola est.

2. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet* eum; et omnem, qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat †. * Matth. 7, 19. † Matth. 13, 12.

3. Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.

4. Manete in me; et ego in vobis! Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis.

5. Ego sum vitis, vos palmites; qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum; quia sine me nihil* potestis facere.
* 2 Cor. 3, 5.

6. Si quis in me non manserit; mittetur foras sicut palmes, et arescet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet*.
* Matth. 3, 10.

7. Si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint; quodcumque volueritis, petetis, et fiet vobis*. * c. 14, 14.

8. In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, et efficiamini mei discipuli.

9. Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos. Manete in dilectione mea!

10. Si praecepta mea servaveritis, manebitis* in dilectione mea, sicut et ego Patris mei praecepta servavi, et maneo in ejus dilectione. * c. 14, 15.

11. Haec locutus sum vobis; ut gaudium meum in vobis sit, et gaudium vestrum impleatur.
* c. 16, 33.

12. Hoc est praeceptum meum,

ut diligatis invicem*, sicut dilexi vos. *c. 13, 34.

13. Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis* suis.
*c. 3, 16. 10, 11. 1 Joh. 3, 16.

14. Vos amici mei estis, si feceritis, quae ego praecipio vobis.

15. Jam non dicam vos servos*; quia servus nescit, quid faciat dominus ejus; vos autem dixi amicos; quia omnia, quaecumque audivi a Patre meo, nota † feci vobis. *Rom. 8, 15. † Matth. 13, 11.

16. Non vos me elegistis; sed ego elegi vos, et posui vos, ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat; ut, quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det* vobis. *c. 14, 13.

17. Haec mando vobis, ut diligatis invicem.

18. Si mundus vos odit, scitote! quia me priorem vobis odio habuit*. *c. 7, 7. Matth. 5, 11. 12.

19. Si de mundo fuissetis, mundus, quod suum erat, diligeret; quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit* vos mundus. *c. 17, 14.

20. Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis*; non est servus major domino suo. Si me persecuti sunt, et vos persequentur; si sermonem meum servaverunt, et vestrum servabunt.
*c. 13, 16.

21. Sed haec omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt *eum, qui misit me.
*c. 16, 3. 1 Cor. 2, 8.

22. Si non venissem, et locutus [a]) fuissem eis, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo*.
*Matth. 11, 23.

23. Qui me odit, et Patrem meum odit*. *1 Joh. 5, 10.

24. Si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent; nunc autem et viderunt, et oderunt et me et Patrem meum*. *c. 10, 37—39.

25. Sed ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: „Quia odio habuerunt me gratis."* *Ps. 68, 5.

26. Cum autem venerit Paracletus*, quem ego mittam vobis a Patre, spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me; *c. 14, 16.

27. et vos testimonium perhibebitis*, quia ab initio mecum estis. *Act. 5, 32.

a) 1590. add. non

Cap. 16.

Prædictæ discipulis persecutiones. Mittendi Spiritus sancti effectus. Similitudo de muliere pariente. A Patre petendum C[hri]sti nomine. Fuga discipulorum prænunciata.

1. Haec* locutus sum vobis, ut non scandalizemini †.
*c. 15, 18—25. † c. 13, 19.

2. Absque synagogis facient vos; sed venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se praestare Deo*. *Act. 6, 11. sqq.

3. Et haec facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me.

4. Sed haec locutus sum vobis, ut cum venerit hora eorum, reminiscamini*, quia ego dixi vobis. *c. 13, 19.

5. Haec autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram. Et nunc vado ad eum, qui misit me; et nemo ex vobis interrogat me: Quo vadis?

6. Sed quia haec locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum.

7. Sed ego veritatem dico vobis; expedit vobis, ut ego vadam; si enim non abiero, Paracletus* non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos.
*c. 7, 39. Act. 2, 33.

8. Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, et de justitia*, et de judicio. *Rom. 8, 33.

9. De peccato quidem; quia non crediderunt in me;
10. de justitia vero; quia ad Patrem vado, et jam non videbitis me;
11. de judicio autem; quia princeps hujus mundi * jam judicatus est. * c. 12, 31.
12. Adhuc multa habeo vobis dicere; sed non potestis portare modo *. * 1 Cor. 3, 2.
13. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur a semetipso; sed quaecumque audiet *, loquetur, et quae ventura sunt, annunciabit vobis. * 1 Cor. 2, 10.
14. Ille me clarificabit; quia de meo accipiet, et annunciabit vobis.
15. Omnia, quaecumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi: Quia de meo accipiet, et annunciabit vobis.
16. Modicum, et jam non videbitis me; et iterum modicum, et videbitis me; quia vado ad Patrem *. * v. 19. 28.
17. Dixerunt ergo ex discipulis ejus ad invicem: Quid est hoc, quod dicit nobis: Modicum, et non videbitis me; et iterum modicum, et videbitis me; et, quia vado ad Patrem?
18. Dicebant ergo: Quid est hoc, quod dicit, Modicum? nescimus quid loquitur.
19. Cognovit autem Jesus, quia volebant eum interrogare, et dixit eis: De hoc quaeritis inter vos, quia dixi, Modicum, et non videbitis me; et iterum modicum, et videbitis me.
20. Amen, amen dico vobis: Quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit; vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium *. * Luc. 22, 28—30.
21. Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus; cum autem pepererit puerum, jam non meminit pressurae propter gaudium, quia natus est homo in mundum *. * c. 12, 24.
22. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum; et gaudium vestrum nemo tollet a vobis.
23. Et in illo die me non rogabitis quidquam. Amen, amen dico vobis: Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.
24. Usque modo non petistis quidquam in nomine meo; petite, et accipietis *! ut gaudium vestrum sit plenum. * c. 15, 7.
25. Haec in proverbiis * locutus sum vobis; venit hora, cum jam non in proverbiis loquar vobis, sed palam de Patre annunciabo vobis. * v. 12.
26. In illo die in nomine meo petetis; et non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis;
27. ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, et credidistis, quia ego a Deo exivi.
28. Exivi * a Patre, et veni in mundum; iterum relinquo mundum, et vado † ad Patrem. * c. 8, 42. † c. 6, 63.
29. Dicunt ei discipuli ejus: Ecce! nunc palam loqueris, et proverbium nullum dicis.
30. Nunc scimus, quia scis omnia, et non opus est tibi, ut quis te interroget; in hoc credimus, quia a Deo existi.
31. Respondit eis Jesus: Modo creditis?
32. Ecce! venit hora, et jam venit, ut dispergamini unusquisque in propria, et me solum relinquatis *; et non sum solus †, quia Pater mecum est. * Marc. 14, 50. † c. 8, 29.
33. Haec locutus sum vobis, ut in me pacem * habeatis. In mundo pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum. * c. 14, 27.

C A P. 17.

Oratio Christi ad Patrem pro discipulis, et iis, qui per illos in ipsum essent credituri.

1. Haec locutus est Jesus; et sublevatis oculis in coelum, dixit: Pater! venit hora, clarifica * filium tuum, ut filius tuus clarificet † te. * v. 5. † v. 4.

2. Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis *, ut omne, quod dedisti ei, det eis vitam aeternam. * Matth. 11, 27.

3. Haec est autem vita aeterna: Ut cognoscant te, solum Deum verum, et quem misisti, Jesum Christum *. * 1 Cor. 8, 4—6.

4. Ego te clarificavi super terram; opus * consummavi, quod dedisti mihi, ut faciam; * v. 6.

5. et nunc clarifica me, tu, Pater! apud temetipsum, claritate, quam habui a) priusquam mundus esset, apud te *. * v. 24. c. 6, 63.

6. Manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo *. Tui erant †, et mihi eos dedisti; et sermonem tuum servaverunt. * c. 1, 18. † c. 8, 47.

7. Nunc cognoverunt *, quia omnia, quae dedisti mihi, abs te sunt; * c. 16, 30.

8. quia verba, quae dedisti mihi, dedi eis; et ipsi acceperunt, et cognoverunt vere, quia a te exivi, et crediderunt, quia tu me misisti.

9. Ego pro eis rogo; non pro mundo * rogo, sed pro his, quos dedisti mihi; quia tui sunt. * c. 16, 8.

10. Et mea omnia, tua sunt, et tua, mea sunt; et clarificatus sum in eis.

11. Et jam non sum in mundo, et hi in mundo sunt, et ego ad te venio. Pater sancte! serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum *, sicut et nos. * v. 21. c. 10, 30.

12. Cum essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi, b) custodivi; et nemo ex eis periit, nisi filius perditionis *, ut Scriptura impleatur. * c. 13, 18.

13. Nunc autem ad te venio; et haec loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis.

14. Ego dedi eis sermonem tuum, et mundus eos odio habuit *, quia non sunt de mundo, sicut et ego non sum de mundo. * c. 15, 19.

15. Non rogo, ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a malo *. * v. 11.

16. De mundo non sunt, sicut et ego non sum de mundo.

17. Sanctifica eos in veritate! Sermo tuus veritas est.

18. Sicut tu me misisti in mundum, c) et ego misi eos * in mundum. * Matth. 28, 19.

19. Et pro eis ego sanctifico me ipsum; ut sint et ipsi sanctificati in veritate *. * 1 Cor. 1, 30.

20. Non pro eis autem rogo tantum, sed et pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me;

21. ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint; ut credat mundus, quia tu me misisti.

22. Et ego claritatem, quam d) dedisti mihi, dedi eis; ut sint unum, sicut et nos unum sumus *. * v. 11.

23. Ego in eis, et tu in me; ut sint consummati in unum; et cognoscat mundus, quia tu me misisti, et dilexisti eos, sicut et me dilexisti.

24. Pater, quos dedisti mihi, volo, ut ubi sum ego, et illi sint mecum *; ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi; quia dilexisti me ante constitutionem mundi †. * c. 12, 26. 14, 3. † v. 5.

25. Pater juste! mundus te non cognovit *; ego autem te cognovi; et hi cognoverunt †, quia tu me misisti. * c. 8, 19. † v. 8.

---

a) 1590. prius, quam mundus fieret b) 1590. add. ego c) 1590. ita et ego
d) 1590. add. tu

26. Et notum feci eis nomen tuum, et notum faciam; ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis* sit, et ego in ipsis. *c. 15, 9.

Cap. 18.

Christi patientis Historia.

1. Haec cum dixisset Jesus*, egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit ipse, et discipuli ejus. * Matth. 26, 36. Marc. 14, 32. Luc. 22, 39.

2. *Sciebat autem et Judas, qui tradebat eum, locum; quia frequenter Jesus convenerat illuc cum discipulis suis †. * v. 2—11. Matth. 26, 47—56. Marc. 14, 43—52. Luc. 22, 47—53. † Luc. 21, 37.

3. Judas ergo cum accepisset cohortem, et a Pontificibus et Pharisaeis ministros, venit illuc cum laternis et facibus, et armis.

4. Jesus itaque sciens* omnia, quae ventura erant super eum, processit, et dixit eis: Quem quaeritis? * c. 2, 24. 25. 6, 65.

5. Responderunt ei: Jesum Nazarenum. Dicit eis Jesus: Ego sum. Stabat autem et Judas, qui tradebat eum, cum ipsis.

6. Ut ergo dixit eis: Ego sum; abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram.

7. Iterum ergo interrogavit eos: Quem quaeritis? Illi autem dixerunt: Jesum Nazarenum.

8. Respondit Jesus: Dixi vobis, quia ego sum; si ergo me quaeritis, sinite hos abire;

9. ut impleretur sermo, quem dixit: Quia, „quos dedisti mihi, „non perdidi ex eis quemquam."* *c. 17, 12.

10. Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum, et percussit pontificis servum, et abscidit auriculam ejus dexteram. Erat autem nomen servo Malchus.

11. Dixit ergo Jesus Petro: Mitte gladium tuum in vaginam! Calicem, quem dedit mihi Pater, non a) bibam illum*? * c. 10, 18. Matth. 26, 42.

12. *Cohors ergo et tribunus, et ministri Judaeorum comprehenderunt Jesum, et ligaverunt eum; * v. 12—14. Matth. 26, 57. sqq. Marc. 14, 53. sqq. Luc. 22, 54. sqq.

13. et adduxerunt eum ad Annam primum; erat enim socer Caiphae, qui erat pontifex anni illius.

14. Erat autem Caiphas, qui consilium dederat Judaeis: Quia expedit unum hominem mori pro populo*. *c. 11, 50.

15. *Sequebatur autem Jesum Simon Petrus, et alius † discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, et introivit cum Jesu in atrium pontificis ‡. * v. 15—18. 25—27. Matth. 26, 69—75. Marc. 14, 66. qq. Luc. 22, 56. sqq. † c. 20, 2. sqq. ‡ v. 24.

16. Petrus autem stabat ad ostium foris. Exivit ergo discipulus alius, qui erat notus pontifici, et dixit ostiariae, et introduxit Petrum.

17. Dicit ergo Petro ancilla ostiaria: Numquid et tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille: Non sum.

18. Stabant autem servi et ministri ad prunas, quia frigus erat, et calefaciebant se; erat autem cum eis et Petrus stans, et calefaciens se.

19. Pontifex ergo interrogavit Jesum de discipulis suis, et de doctrina ejus.

20. Respondit ei Jesus: Ego palam locutus sum mundo; ego semper docui in synagoga, et in templo, quo omnes Judaei conveniunt; et in occulto locutus sum nihil*. * Luc. 4, 15.

21. Quid me interrogas? interroga eos, qui audierunt, quid locutus sim ipsis; ecce! hi sciunt, quae dixerim ego.

a) 1590. non vis, ut bibam

22. Haec autem cum dixisset, unus assistens ministrorum dedit alapam *Jesu, dicens: Sic respondes pontifici? *Act. 23, 2. 3.

23. Respondit ei Jesus: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, quid me caedis*? *1 Petr. 2, 23.

24. Et misit eum Anna ligatum ad Caipham pontificem.

25. Erat autem Simon Petrus stans, et calefaciens se. Dixerunt ergo ei: Numquid et tu ex discipulis ejus es? Negavit ille, et dixit: Non sum.

26. Dicit ei unus ex servis pontificis, cognatus ejus, cujus abscidit Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo?

27. Iterum ergo negavit Petrus; et statim gallus cantavit*. *c. 13, 38.

28. Adducunt ergo Jesum a Caipha in praetorium. Erat autem mane; et ipsi non introierunt in praetorium*, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha. *Matth. 27, 2.

29. Exivit ergo Pilatus ad eos foras, et dixit: Quam accusationem affertis adversus hominem hunc?

30. Responderunt, et dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum.

31. Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, et secundum legem vestram *judicate eum. Dixerunt ergo ei Judaei: Nobis non licet interficere quemquam; *Act. 18, 14. 15.

32. ut sermo Jesu impleretur, quem dixit, significans, qua morte esset moriturus*. *c. 12, 32.

33. *Introivit ergo iterum in praetorium Pilatus, et vocavit Jesum, et dixit ei: Tu es rex Judaeorum? *v. 33—19, 16. Matth. 27, 11—31. Marc. 15, 2—20. Luc. 23, 1—25.

34. Respondit Jesus: A temet ipso hoc dicis? an alii dixerunt tibi de me?

35. Respondit Pilatus: Numquid ego Judaeus sum? Gens tua et pontifices a) tradiderunt te mihi; quid fecisti?

36. Respondit Jesus: Regnum meum non est de hoc mundo; si ex hoc mundo *esset regnum meum, ministri mei utique decertarent, ut non traderer Judaeis; nunc autem regnum meum non est hinc. *c. 6, 15. Luc. 22, 25. sq.

37. Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Jesus: Tu dicis, quia rex sum ego*. Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati; omnis, qui est ex veritate, audit vocem meam. *1 Cor. 15, 25.

38. Dicit ei Pilatus: Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exivit ad Judaeos, et dicit eis: Ego nullam invenio in eo causam*! *c. 19, 4. 6.

39. Est autem consuetudo vobis, ut unum dimittam vobis in Pascha; vultis ergo dimittam vobis regem Judaeorum?

40. Clamaverunt b) ergo rursum omnes, dicentes: Non hunc, sed Barabbam! Erat autem Barabbas latro.

Cap. 19.

Christi patientis Historiæ continuatio; ejusdem mors et sepulturâ.

1. Tunc ergo apprehendit Pilatus Jesum, et flagellavit*. *Matth. 27, 26.

2. Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti ejus; et veste purpurea circumdederunt eum.

3. Et veniebant ad eum, et dicebant: Ave, rex Judaeorum! et dabant ei alapas*. *Matth. 26, 67.

4. Exivit ergo iterum Pilatus foras, et dicit eis: Ecce! adduco vobis eum foras, ut cognoscatis, quia nullam invenio in eo causam.

a) 1590. add. mi b) 1590. om. ergo

5. (Exivit ergo Jesus portans coronam spineam et purpureum vestimentum.) Et dicit eis: Ecce homo!

6. Cum ergo vidissent eum pontifices et ministri, clamabant dicentes: Crucifige, crucifige eum! Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, et crucifigite! ego enim non invenio in eo causam.

7. Responderunt ei Judaei: Nos legem habemus, et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit*. *Math. 26, 63—66.

8. Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit.

9. Et ingressus est praetorium iterum, et dixit ad Jesum: Unde es tu? Jesus autem responsum non dedit ei.

10. Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris! nescis, quia potestatem habeo crucifigere te, et potestatem habeo dimittere te?

11. Respondit Jesus: Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper; propterea, qui me tradidit tibi, majus peccatum habet*.

* Act. 4, 26—28.

12. Et exinde quaerebat Pilatus dimittere eum; Judaei autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris*! Omnis enim, qui se regem facit, contradicit Caesari. *Act. 5, 29.

13. Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Jesum; et sedit pro tribunali, in loco, qui dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Gabbatha.

14. Erat autem Parasceve Paschae, hora quasi sexta, et dicit Judaeis: Ecce rex vester!

15. Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum! Dicit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt pontifices: Non habemus Regem, nisi Caesarem.

16. Tunc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur. Susceperunt autem Jesum, et eduxerunt.

17. *Et bajulans sibi crucem†, exivit in eum, qui dicitur Calvariae, locum, Hebraice autem Golgotha; *v. 17—42. Math. 27, 32—66. Marc. 15, 21—47. Luc. 23, 26—56. † Jes. 53, 4. sqq.

18. ubi crucifixerunt eum, et cum eo alios duos, hinc et hinc, medium autem Jesum.

19. Scripsit autem et titulum Pilatus, et posuit super crucem. Erat autem scriptum: Jesus Nazarenus, Rex Judaeorum.

20. Hunc ergo titulum multi Judaeorum legerunt; quia prope civitatem erat locus, ubi crucifixus est Jesus; et erat scriptum Hebraice, Graece et Latine.

21. Dicebant ergo Pilato pontifices Judaeorum: Noli scribere, Rex Judaeorum; sed, quia ipse dixit: Rex sum Judaeorum.

22. Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi!

23. Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta ejus (et fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem), et tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum.

24. Dixerunt ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa, cujus sit; ut Scriptura impleretur, dicens: „Partiti sunt „vestimenta mea sibi: et in ve„stem meam miserunt sortem."* Et milites quidem haec fecerunt.

* Ps. 21, 19.

25. Stabant autem juxta crucem Jesu mater ejus, et soror matris ejus, Maria Cleophae*, et Maria Magdalene. *Luc. 24, 18.

26. Cum vidisset ergo Jesus matrem, et discipulum stantem, quem diligebat*, dicit matri suae: Mulier, ecce, filius tuus! *c. 13, 23.

27. Deinde dicit discipulo: Ecce, mater tua! Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

28. Postea sciens Jesus, quia omnia consummata sunt, ut consummaretur Scriptura *, dixit: Sitio! * Ps. 68, 22.

29. Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus.

30. Cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit: Consummatum est! Et inclinato capite, tradidit spiritum.

31. Judaei ergo (quoniam Parasceve erat), ut non remanerent in cruce corpora Sabbato * (erat enim magnus dies ille Sabbati), rogaverunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura, et tollerentur. * Deut. 21, 22. sq.

32. Venerunt ergo milites; et primi quidem fregerunt crura, et alterius, qui crucifixus est cum eo.

33. Ad Jesum autem cum venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura,

34. sed unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis, et aqua.

35. Et qui vidit, testimonium perhibuit; et verum est testimonium ejus; et ille scit, quia vera dicit; ut et vos credatis *. * c. 21, 24.

36. Facta sunt enim haec, ut Scriptura impleretur: „Os non „comminuetis ex eo." *
* Exod. 12, 46. Psalm. 33, 21.

37. Et iterum alia Scriptura dicit: „Videbunt, in quem transfi„xerunt." * * Zach. 12, 10.

38. Post haec autem rogavit Pilatum Joseph ab Arimathaea [a]) [eo quod esset discipulus Jesu, occultus autem propter metum Judaeorum *], ut tolleret corpus Jesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, et tulit corpus Jesu. * c. 7, 13.

39. Venit autem et Nicodemus *, qui venerat ad Jesum nocte primum, ferens mixturam myrrhae et aloës, quasi libras centum.
* c. 3, 2.

40. Acceperunt ergo corpus Jesu, et ligaverunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Judaeis sepelire.

41. Erat autem in loco, ubi crucifixus est, hortus; et in horto monumentum novum, in quo nondum quisquam positus erat.

42. Ibi ergo propter Parasceven Judaeorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Jesum.

Cap. 20.

Christi resurrectio, variæque apparitiones.

1. * Una autem Sabbati, Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebrae essent, ad monumentum, et vidit lapidem sublatum a monumento. * v. 1—18.
Matth. 28, 1—15. Marc. 16, 1—14.
Luc. 24, 1—12.

2. Cucurrit ergo, et venit ad Simonem Petrum et ad alium discipulum, quem amabat Jesus *, et dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, et nescimus, ubi posuerunt eum. * c. 13, 23.

3. Exiit ergo Petrus, et ille alius discipulus, et venerunt ad monumentum.

4. Currebant autem duo simul, et ille alius discipulus praecucurrit citius Petro, et venit primus ad monumentum.

5. Et cum se inclinasset, vidit posita linteamina, non tamen introivit.

6. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, et introivit in monumentum, et vidit linteamina posita,

7. et sudarium, quod fuerat super caput ejus, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum.

8. Tunc ergo introivit et ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum; et vidit, et credidit *. * Luc. 24, 25.

---

a) 1590. Arimathia

9. Nondum enim sciebant Scripturam, quia oportebat eum a mortuis resurgere.
10. Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos.
11. Maria autem stabat ad monumentum foris, plorans. Dum ergo fleret, inclinavit se, et prospexit in monumentum;
12. Et vidit duos angelos in albis, sedentes, unum ad caput, et unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu.
13. Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum, et nescio, ubi posuerunt eum.
14. Haec cum dixisset, conversa est retrorsum, et vidit Jesum stantem; et non sciebat*, quia Jesus est. * Luc. 24, 16.
15. Dicit ei Jesus: Mulier, quid ploras? quem quaeris? Illa existimans, quia hortulanus esset, dicit ei: Domine! si tu sustulisti eum, dicito mihi, ubi posuisti eum; et ego eum tollam.
16. Dicit ei Jesus: Maria! Conversa illa, dicit ei: Rabboni! (quod dicitur Magister.)
17. Dicit ei Jesus: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum; vade autem ad fratres meos*, et dic eis: Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum†. * Matth. 28, 10. † Ebr. 2, 11.
18. Venit Maria Magdalene annuncians discipulis: Quia vidi Dominum, et haec dixit mihi.
19. Cum ergo sero esset die illo, una sabbatorum, et fores essent clausae, ubi erant discipuli congregati * propter metum Judaeorum; venit Jesus, et stetit in medio, et dixit eis: Pax vobis!
*Marc. 16, 14. Luc. 24, 36.
20. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et latus *. Gavisi sunt ergo discipuli, viso Domino.
* v. 27.
21. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis! Sicut misit me Pater, et ego mitto vos*. * c. 17, 18.
22. Haec cum dixisset, insufflavit*; et dixit eis: Accipite Spiritum sanctum! * Genes. 2, 7.
23. quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt*.
* Matth. 16, 19.
24. Thomas autem unus ex duodecim *, qui dicitur Didymus, non erat cum eis, quando venit Jesus.
* c. 11, 16.
25. Dixerunt ergo ei alii discipuli: Vidimus Dominum! Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, et mittam digitum meum in locum clavorum, et mittam manum meam in latus ejus *, non credam.
* c. 19, 34.
26. Et post dies octo, iterum erant discipuli ejus intus, et Thomas cum eis. Venit Jesus, januis clausis, et stetit in medio, et dixit a): Pax vobis!
27. Deinde b) dicit Thomae: Infer digitum tuum huc, et vide manus meas; et affer manum tuam, et mitte in latus meum; et noli esse incredulus, sed fidelis *. * v. 20.
28. Respondit Thomas, et dixit ei: Dominus meus et Deus meus!
29. Dixit ei Jesus: Quia vidisti me, Thoma, credidisti; beati, qui non viderunt *, et crediderunt.
* Ebr. 11, 1.
30. Multa * quidem et alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, quae non sunt scripta in libro hoc. * c. 21, 25.
31. Haec autem scripta sunt, ut credatis, quia Jesus est Christus Filius Dei, et ut credentes * vitam † habeatis in nomine ejus.
* Luc. 1, 4. † c. 5, 24.

CAP. 21.

Captura piscium. Petri amor in Christum; ejusdemque confessio, et mors prædicta.

1. Postea manifestavit se ite-

a) 1590. add. eis b) 1590. dixit

rum * Jesus [a]) discipulis ad mare Tiberiadis. Manifestavit autem sic: *c. 20, 19. 26.

2. Erant simul Simon Petrus, et Thomas, qui dicitur Didymus, et Nathanaël, qui erat a Cana Galilaeae, et filii Zebedaei, et alii ex discipulis ejus duo.

3. Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus et nos tecum. Et exierunt, et ascenderunt in navim; et illa nocte nihil prendiderunt.

4. Mane autem facto, stetit Jesus in littore; non tamen cognoverunt * discipuli, quia Jesus est. * c. 20, 14.

5. Dixit ergo eis Jesus: Pueri, numquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: Non.

6. Dicit [b]) eis: Mittite in dexteram navigii rete, et invenietis. Miserunt ergo; et jam non valebant illud trahere prae multitudine * piscium. * Luc. 5, 6.

7. Dixit ergo discipulus ille, quem diligebat * Jesus, Petro: Dominus est! Simon Petrus cum audisset, quia Dominus est, tunica succinxit se (erat enim nudus), et misit se in mare. * c. 13, 23.

8. Alii autem discipuli navigio venerunt (non enim longe erant a terra, sed quasi cubitis ducentis): trahentes rete piscium.

9. Ut ergo descenderunt in terram, viderunt prunas positas, et piscem superpositum, et panem.

10. Dicit eis Jesus: Afferte de piscibus, quos prendidistis nunc.

11. Ascendit Simon Petrus, et traxit rete in terram, plenum magnis piscibus, centum quinquaginta tribus. Et cum tanti essent, non est scissum rete.

12. Dicit eis Jesus: Venite, prandete! Et nemo audebat discumbentium interrogare eum: Tu quis es? scientes, quia Dominus est.

13. Et venit Jesus, et accipit [c]) panem, et dat eis, et piscem similiter *. * Act. 10, 41.

14. Hoc jam tertio * manifestatus est Jesus discipulis suis, cum resurrexisset a mortuis. * c. 20, 19. 26.

15. Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Jesus: Simon Ioannis! diligis me plus his *? Dicit ei: Etiam, Domine! tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos † meos! * Matth. 26, 33. † c. 10, 3. 11.

16. Dicit ei iterum: Simon Ioannis! diligis me? Ait illi: Etiam, Domine! tu scis, quia amo te. Dicit ei [d]): Pasce agnos meos!

17. Dicit ei tertio: Simon Ioannis! amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio: Amas me? et dixit ei: Domine! tu omnia nosti *; tu scis, quia amo te. Dixit ei: Pasce oves meas! * c. 2, 25.

18. Amen, amen dico tibi: Cum esses junior, cingebas te, et ambulabas, ubi volebas; cum autem senueris, extendes manus tuas, et alius te cinget, et ducet, quo tu non vis *. * c. 13, 36.

19. Hoc autem dixit, significans, qua morte clarificaturus esset Deum. Et cum hoc dixisset, dicit ei: Sequere me!

20. Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Jesus, sequentem, qui et recubuit in coena super pectus ejus, et dixit: Domine, quis est, qui tradet te *? * c. 13, 23. 25.

21. Hunc ergo cum vidisset Petrus, dixit Jesu: Domine, hic autem quid?

22. Dicit [e]) ei Jesus: Sic eum volo manere, donec veniam *, quid ad te? tu me sequere! * c. 14, 3.

23. Exiit [f]) sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Jesus: Non moritur; sed: Sic eum volo ma-

a) 1590. om. discipulis
b) 1590. dixit
c) 1590. accepit panem, et dabat eis
d) 1590. add. iterum
e) 1590. dixit
f) 1590. add. ergo

nere, donec veniam, quid ad te?
24. Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, et scripsit haec; et scimus, quia verum est testimonium ejus*.
* c. 19, 35.

25. Sunt autem et alia multa*, quae fecit Jesus; quae si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.
* c. 20, 30.

ACTUS APOSTOLORUM.

Cap. 1.

Promittitur Apostolis Spiritus sanctus. Apostolorum nomina. Matthiae in apostolatum electio.

1. Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile*, quae coepit Jesus facere et docere
* Luc. 1, 3.

2. usque in diem, qua praecipiens* Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est;
* Matth. 28, 19. Joh. 20, 21.

3. quibus et praebuit se ipsum vivum post passionem suam in multis argumentis*, per dies quadraginta apparens eis, et loquens de regno Dei. * Joh. 21, 14.

4. Et convescens, praecepit eis, ab Jerosolymis ne discederent*, sed exspectarent promissionem Patris, quam audistis†, inquit, per os meum; * Luc. 24, 49. † Joh. 14, 16.

5. quia Ioannes quidem baptizavit aqua*, vos autem baptizabimini Spiritu sancto † non post multos hos dies. * Matth. 3, 11. † c. 2, 4.

6. Igitur, qui convenerant, interrogabant eum, dicentes: Domine! si in tempore hoc restitues regnum Israel*? * Luc. 24, 21.

7. Dixit autem eis: Non est vestrum nosse tempora vel momenta*, quae Pater posuit in sua potestate; * Matth. 24, 36.

8. sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos, et eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judaea, et Samaria, et usque ad ultimum terrae*.
* Rom. 10, 18.

9. Et cum haec dixisset, videntibus illis, elevatus est; et nubes* suscepit eum ab oculis eorum.
* Luc. 24, 51.

10. Cumque intuerentur in coelum euntem illum, ecce duo viri astiterunt juxta illos in vestibus albis,

11. qui et dixerunt: Viri Galilaei, quid statis aspicientes in coelum? hic Jesus, qui assumptus est a vobis in coelum, sic veniet*, quemadmodum vidistis eum euntem in coelum. * Luc. 21, 27. Ebr. 9, 28.

12. Tunc reversi sunt Jerosolymam, a monte, qui vocatur Oliveti, qui est juxta Jerusalem, sabbati habens iter.

13. Et cum introissent in coenaculum, ascenderunt, ubi manebant* Petrus et Ioannes, Jacobus et Andreas, Philippus et Thomas, Bartholomaeus et Matthaeus, Jacobus Alphaei, et Simon Zelotes, et Judas Jacobi. * Matth. 10, 2—4.

14. Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, et Maria matre Jesu, et fratribus* ejus. * Marc. 6, 3.

15. In diebus illis exsurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum simul, fere centum viginti):

16. Viri fratres! oportet impleri Scripturam*, quam praedi-

xit Spiritus sanctus per os David de Juda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Jesum;
* Joh. 13, 18.

17. qui connumeratus * erat in nobis, et sortitus est sortem ministerii hujus. *Luc. 6, 16.

18. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, et suspensus * crepuit medius; et diffusa sunt omnia viscera ejus.
* Math. 27, 5. sqq.

19. Et notum factum est omnibus habitantibus Jerusalem, ita, ut appellaretur ager ille, lingua eorum, Haceldama, hoc est, ager sanguinis.

20. Scriptum est enim in libro Psalmorum: „Fiat commoratio „eorum deserta, et non sit, qui in„habitet in ea: et, Episcopatum „ejus accipiat alter." *
* Psalm. 68, 26. 108, 8.

21. Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit et exivit inter nos Dominus Jesus *,
* Joh. 15, 27.

22. Incipiens a baptismate Ioannis usque in diem, qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis.

23. Et statuerunt duos, Joseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, et Matthiam.

24. Et orantes dixerunt: Tu, Domine! qui corda nosti omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus unum,

25. accipere locum ministerii hujus et Apostolatus, de quo praevaricatus est Judas, ut abiret in locum suum.

26. Et dederunt sortes eis, et cecidit sors super Matthiam, et annumeratus est cum undecim Apostolis.

CAP. 2.

Spiritus sancti adventus. Ad primam Pet orationem tria millia convertuntur. Prim rum discipulorum mores.

1. Et cum a) complerentur die Pentecostes, erant omnes * pari ter in eodem loco; * c. 1, 14.

2. et factus est repente de coel sonus, tamquam advenientis spi ritus vehementis, et replevit * to tam domum, ubi erant sedentes.
* c. 4, 31.

3. Et apparuerunt illis disper titae linguae tamquam ignis *, se ditque supra singulos eorum.
* Math. 3, 11.

4. Et repleti sunt omnes Spiri tu sancto, et coeperunt loqui va riis linguis *, prout Spiritus san ctus dabat eloqui illis. *c. 10, 46 11, 15. 19, 6. Marc. 16, 17. 1 Cor. 12, 10.

5. Erant autem in Jerusalem ha bitantes Judaei, viri religiosi e omni natione, quae sub coelo est

6. Facta autem hac voce, con venit multitudo, et mente confu sa est, quoniam audiebat unus quisque lingua sua illos loquen tes.

7. Stupebant autem omnes, e mirabantur, dicentes: Nonne ec ce! omnes isti, qui loquuntur, Ga lilaei * sunt? * Marc. 14, 70.

8. Et quomodo nos audivimu unusquisque linguam nostram, i qua nati sumus?

9. Parthi, et Medi, et Aelamitae, et qui habitant Mesopotamiam, Judaeam, et Cappadociam, Pontum, et Asiam,

10. Phrygiam, et Pamphyliam, Aegyptum, et partes Libyae, quae est circa Cyrenen, et advenae Romani,

11. Judaei quoque, et Proselyti, Cretes, et Arabes; audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei.

---

a) 1590. dum

12. Stupebant autem omnes, et mirabantur ad invicem, dicentes: Quidnam vult hoc esse?

13. Alii autem irridentes dicebant: Quia musto pleni sunt isti.

14. Stans autem Petrus cum undecim levavit vocem suam, et locutus est eis: Viri Judaei, et qui habitatis Jerusalem universi! hoc vobis notum sit, et auribus percipite verba mea.

15. Non enim, sicut vos aestimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia;

16. sed hoc est, quod dictum est per Prophetam Joel*:

* Joel c. 3, 1. sqq.

17. „Et erit in novissimis diebus (dicit Dominus) effundam „de Spiritu meo super omnem „carnem*; et prophetabunt filii „vestri et filiae vestrae, et juvenes „vestri visiones videbunt, et seniores vestri somnia somniabunt.

* c. 10, 45.

18. „Et quidem super servos „meos et super ancillas meas in „diebus illis effundam de Spiritu „meo, et prophetabunt.

19. „Et dabo prodigia in coelo „sursum, et signa in terra deorsum, sanguinem, et ignem, et vaporem fumi.

20. „Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus et manifestus.

21. „Et erit: omnis, quicumque „invocaverit nomen Domini, salvus erit."*

* Rom. 10, 13.

22. Viri Israëlitae! audite verba haec: Jesum Nazarenum, virum approbatum a Deo in vobis, virtutibus, et prodigiis, et signis, quae fecit Deus per illum in medio vestri, sicut et vos scitis;

23. hunc definito consilio, et praescientia * Dei traditum, per manus iniquorum affligentes a) interemistis;

* Luc. 22, 22.

24. quem Deus suscitavit*, solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo.

* v. 32.

25. David enim dicit in eum: „Providebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam a „dextris est mihi, ne commovear;

26. „Propter hoc laetatum est „cor meum, et exultavit lingua „mea, insuper et caro mea requiescet in spe;

27. „quoniam non derelinques „animam meam in inferno, nec „dabis sanctum tuum videre corruptionem.

28. „Notas mihi fecisti vias vitae, et replebis me jucunditate „cum facie tua."*

* Ps. 15, 8. sqq.

29. Viri fratres! liceat audenter dicere ad vos de Patriarcha David, quoniam defunctus est, et sepultus b); et sepulcrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem*.

* 3 Reg. 2, 10.

30. Propheta igitur cum esset, et sciret, quia jurejurando jurasset illi Deus „de fructu lumbi ejus „sedere super sedem ejus;"*

* 2 Reg. 7, 12. Ps. 88, 4. sqq.

31. providens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem.

32. Hunc Jesum resuscitavit * Deus, cujus omnes nos testes sumus.

* c. 4, 33.

33. Dextera igitur Dei exaltatus, et promissione * Spiritus sancti accepta a Patre, effudit hunc c), quem vos videtis et auditis.

* c. 1, 4. Luc. 24, 49. Joh. 16, 7.

34. Non enim David ascendit in coelum; dixit autem ipse: „Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis,

35. „donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum."*

* Ps. 109, 1.

---

a) 1590. 92. 93. 98. affligentes. Edit. Plantinianæ vero 1603. 1605. 8. 18. 29. et Lucas Brugensis: affigentes b) 1590. add. est c) 1590. effudit hoc donum, quod

36. Certissime sciat ergo omnis domus Israel, quia et Dominum eum, et Christum* fecit Deus, hunc Jesum, quem vos crucifixistis.
*Joh. 5, 31.

37. His autem auditis, compuncti sunt corde, et dixerunt ad Petrum, et ad reliquos Apostolos: Quid faciemus*, viri fratres?
*Joh. 16, 30.

38. Petrus vero ad illos: Poenitentiam* (inquit) agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum; et accipietis donum Spiritus sancti†. *Matth. 3, 2. Luc. 24, 47. †c. 19, 6.

39. Vobis enim est repromissio, et filiis vestris, et omnibus, qui longe sunt*, quoscumque advocaverit Dominus Deus noster.
*c. 10, 47.

40. Aliis etiam verbis plurimis testificatus est, et exhortabatur eos, dicens: Salvamini a generatione ista prava!

41. Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt; et appositae sunt in die illa animae circiter tria millia*. *v. 47.

42. Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, et communicatione fractionis panis, et orationibus.

43. Fiebat autem omni animae timor; multa quoque prodigia et signa per Apostolos in Jerusalem fiebant, et metus erat magnus in universis.

44. Omnes etiam, qui credebant, erant pariter, et habebant omnia communia.

45. Possessiones et substantias vendebant, et dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat.

46. Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, et frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione et simplicitate cordis*, *c. 4, 32. sqq.

47. collaudantes Deum, et habentes gratiam ad omnem plebem*. Dominus autem augebat†, qui salvi fierent quotidie in idipsum. *c. 5, 13. †c. 4, 4. 6, 7.
Matth. 13, 31. sqq.

Cap. 3.

Vir a matris utero claudus sanatur. Christus Messias per Prophetas promissus.

1. Petrus autem et Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.

2. Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris suae, bajulabatur; quem ponebant quotidie ad portam templi, quae dicitur Speciosa, ut peteret eleemosynam ab introeuntibus in templum.

3. Is cum vidisset Petrum et Ioannem incipientes introire in templum, rogabat, ut eleemosynam acciperet.

4. Intuens autem in eum Petrus cum Ioanne, dixit: Respice in nos.

5. At ille intendebat in eos, sperans, se aliquid accepturum ab eis.

6. Petrus autem dixit: Argentum et aurum non est mihi; quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Jesu Christi Nazareni* surge, et ambula! *c. 4, 10. 9, 34.

7. Et apprehensa manu ejus dextera, allevavit eum et protinus consolidatae sunt bases ejus et plantae*. *c. 14, 8. sq.

8. Et exiliens stetit, et ambulabat; et intravit cum illis in templum ambulans, et exiliens, et laudans Deum.

9. Et vidit omnis populus eum ambulantem, et laudantem Deum.

10. Cognoscebant autem illum, quod ipse erat, qui ad eleemosynam sedebat ad Speciosam portam templi; et impleti sunt stupore et extasi in eo, quod contigerat illi.

11. Cum teneret[a)] autem Petrum et Ioannem, cucurrit omnis

a) 1590. cum viderent

populus ad eos, ad porticum, quae appellatur Salomonis*, stupentes.
*c. 5, 12. 3 Reg. 6, 3. Joh. 10, 23.

12. Videns autem Petrus, respondit ad populum: Viri Israëlitae! quid miramini in hoc? aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare?

13. Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, Deus patrum nostrorum, glorificavit Filium suum Jesum, quem vos quidem tradidistis, et negastis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti*;
*Luc. 23, 20.

14. vos autem sanctum et justum negastis, et petistis virum homicidam donari vobis;

15. Auctorem vero vitae* interfecistis, quem Deus suscitavit a mortuis †, cujus nos testes sumus.
*Joh. 10, 10. 28. 11, 25. † c. 2, 23. sqq. 36.

16. Et in fide nominis ejus, hunc, quem vos vidistis et nostis, confirmavit nomen ejus; et fides*, quae per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum.
*Matth. 8, 13.

17. Et nunc, fratres! scio, quia per ignorantiam* fecistis, sicut et principes vestri;
*1 Cor. 2, 8.

18. Deus autem, quae a) praenunciavit per os omnium Prophetarum*, pati Christum suum, sic implevit.
*Luc. 24, 44.

19. Poenitemini igitur et convertimini, ut deleantur peccata vestra*;
*c. 2, 38. 17, 30. 31.

20. ut cum venerint tempora refrigerii a conspectu Domini, et miserit eum, qui praedicatus est vobis, Jesum Christum*,
*Joh. 14, 23.

21. quem oportet quidem coelum suscipere usque in tempora restitutionis omnium, quae locutus est Deus per os sanctorum suorum a seculo Prophetarum.

22. Moyses quidem dixit: „Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris, tanquam me; ipsum audietis juxta omnia, quaecumque locutus fuerit vobis.

23. „Erit autem: omnis anima, quae non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe."*
*Deut. 18, 15. Act. 7, 37.

24. Et omnes Prophetae a Samuel, et deinceps, qui locuti sunt, annunciaverunt dies istos.

25. Vos estis filii Prophetarum*, et testamenti, quod disposuit Deus ad patres nostros, dicens ad Abraham: „Et in semine tuo benedicentur omnes familiae terrae."†
*Rom. 3, 2. † Gen. 22, 18.

26. Vobis primum* Deus suscitans Filium suum, misit eum benedicentem vobis; ut convertat se unusquisque a nequitia sua.
*c. 13, 46.

CAP. 4.

In solo Christo salus. Apostolorum constantia. Discipulorum nullus quidquam habet proprium.

1. Loquentibus autem illis ad populum, supervenerunt Sacerdotes, et magistratus templi, et Sadducaei,

2. dolentes*, quod docerent populum, et annunciarent in Jesum b) resurrectionem ex mortuis;
*c. 5, 33. 1 Cor. 1, 23.

3. et injecerunt in eos manus, et posuerunt eos in custodiam in crastinum; erat enim jam vespera.

4. Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt; et factus est numerus virorum quinque millia*.
*c. 2, 41. 47.

5. Factum est autem in crastinum, ut congregarentur Principes eorum, et Seniores, et Scribae in Jerusalem;

a) 1593. 98. C. R. 1592. quæ 1590. 92. qui

b) 1590. 92. in Jesum. 1593. in Jesu

6. et Annas princeps Sacerdotum, et Caiphas et Ioannes, et Alexander, et quotquot erant de genere sacerdotali *; * Luc. 3, 2.

7. et statuentes eos in medio, interrogabant: In qua virtute, aut in quo nomine fecistis hoc vos?

8. Tunc repletus Spiritu sancto * Petrus, dixit ad eos: Principes populi, et Seniores, audite!
* Matth. 10, 19.

9. Si nos hodie dijudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste salvus factus est,

10. notum sit omnibus vobis, et omni plebi Israel: quia in nomine Domini nostri Jesu Christi Nazareni *, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. * c. 3, 6.

11. Hic est lapis, qui reprobatus est a vobis aedificantibus, qui factus est in caput anguli *;
* Matth. 21, 42.

12. et non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri *.
* Joh. 3, 36. 14, 6. 17, 3.

13. Videntes autem Petri constantiam et Ioannis, comperto, quod homines essent sine litteris, et idiotae, admirabantur, et cognoscebant eos, quoniam cum Jesu fuerant;

14. hominem quoque videntes stantem cum eis *, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere.
* c. 3, 8. sqq.

15. Jusserunt autem eos foras extra concilium secedere; et conferebant ad invicem,

16. dicentes: Quid faciemus hominibus istis? quoniam quidem notum signum factum est per eos, omnibus habitantibus Jerusalem; manifestum est, et non possumus negare *. * c. 5, 38. sqq.

17. Sed ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis *, ne ultra loquantur in nomine ho[c] ulli hominum. * c. 5, 40.

18. Et vocantes eos, denuncia[ve]verunt, ne omnino loquerentur neque docerent in nomine Jesu.

19. Petrus vero et Ioannes re[-]spondentes, dixerunt ad eos: S[i] justum est in conspectu Dei, vo[s] potius audire, quam Deum, judi[-]cate *! * c. 5, 29.

20. Non enim possumus, qua[e] vidimus, et audivimus, non loqui

21. At illi comminantes dimise[-]runt eos; non invenientes, quo[-]modo punirent eos, propter po[-]pulum, quia omnes clarificabant id, quod factum fuerat in eo, quo[d] acciderat. * c. 5, 26.

22. Annorum enim erat ampli[-]us quadraginta homo, in quo fa[-]ctum fuerat signum istud sanita[-]tis.

23. Dimissi autem venerunt a[d] suos *; et annunciaverunt eis quanta ad eos principes Sacerdo[-]tum et Seniores dixissent. * c. 1, 13

24. Qui cum audissent, unani[-]miter levaverunt vocem ad Deum et dixerunt: Domine! tu es, qu[i] fecisti coelum et terram, mare e[t] omnia, quae in eis sunt;

25. qui spiritu Sancto per o[s] Patris nostri David, pueri tui, di[-]xisti: „Quare fremuerunt Gentes „et populi meditati sunt inania?

26. „Astiterunt reges terrae, e[t] „principes convenerunt in unum „adversus Dominum, et adversus „Christum ejus." * * Ps. 2, 1.

27. Convenerunt enim vere i[n] civitate ista adversus sanctum pu[-]erum tuum Jesum, quem unxisti * Herodes et Pontius Pilatus cum Gentibus et populis Israel,
* c. 2, 36.

28. facere, quae manus tua e[t] consilium tuum decreverunt fie[-]ri *. * c. 3, 18.

29. Et nunc, Domine! respice in minas eorum, et da servis tuis

cum

cum omni fiducia* loqui verbum tuum, * Eph. 6, 19.

30. in eo, quod manum tuam extendas ad sanitates, et signa, et prodigia fieri per nomen sancti Filii tui Jesu*. * Marc. 16, 17.

31. Et cum orassent, motus est locus, in quo erant congregati; et repleti sunt omnes Spiritu sancto*, et loquebantur verbum Dei cum fiducia. * c. 2, 1. 4.

32. Multitudinis autem credentium erat cor unum, et anima una; nec quisquam eorum, quae possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia*. * c. 2, 44. sqq.

33. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri; et gratia magna erat in omnibus illis.

34. Neque enim quisquam egens erat inter illos; quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes* afferebant pretia eorum, quae vendebant, * c. 2, 45. Luc. 12, 33.

35. et ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat.

36. Joseph autem, qui cognominatus est Barnabas* ab Apostolis (quod est interpretatum Filius consolationis), Levites, Cyprius genere, * c. 9, 27.

37. cum haberet agrum, vendidit eum, et attulit pretium, et posuit ante pedes Apostolorum.

Cap. 5.

Ananiæ et Saphiræ subita mors. A carcere liberantur Apostoli, Christum prædicare non cessant, et gaudent, quod pro Christo cæsi fuerint.

1. Vir autem quidam nomine Ananias, cum Saphira uxore sua, vendidit agrum,

2. et fraudavit de pretio agri, conscia uxore sua; et afferens partem quamdam, ad pedes Apostolorum posuit*. * c. 4, 35.

3. Dixit autem Petrus [a]: Anania! cur tentavit satanas* cor tuum, mentiri te Spiritui sancto†, et fraudare de pretio agri? * Joh. 8, 44. † c. 4, 31.

4. Nonne manens tibi manebat, et venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo.

5. Audiens autem Ananias haec verba, cecidit et exspiravit. Et factus est timor magnus super omnes, qui audierunt.

6. Surgentes autem juvenes amoverunt eum, et efferentes sepelierunt.

7. Factum est autem quasi horarum trium spatium, et uxor ipsius, nesciens, quod factum fuerat, introivit.

8. Dixit autem ei Petrus: Dic mihi, mulier! si tanti agrum vendidistis? At illa dixit: Etiam tanti.

9. Petrus autem ad eam: Quid utique convenit vobis tentare Spiritum* Domini? Ecce! pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum, ad ostium, et efferent te. * v. 3.

10. Confestim cecidit ante pedes ejus, et exspiravit. Intrantes autem juvenes invenerunt illam mortuam, et extulerunt, et sepelierunt ad virum suum.

11. Et factus est timor magnus in universa ecclesia, et in omnes, qui audierunt haec.

12. Per manus autem Apostolorum fiebant signa et prodigia multa in plebe. Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis*; * c. 3, 11.

13. caeterorum autem nemo audebat se conjungere illis; sed magnificabat* eos populus. * c. 2, 47.

a) 1590. add. ad Ananiam

14. Magis autem augebatur * credentium in Domino multitudo virorum ac mulierum, *c. 2, 47.

15. ita, ut in plateas ejicerent infirmos, et ponerent in lectulis ac grabatis, ut, veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, et liberarentur ab infirmitatibus suis *.
*c. 19, 12.

16. Concurrebat autem et multitudo vicinarum civitatum Jerusalem, afferentes aegros et vexatos a spiritibus immundis *; qui curabantur omnes. *c. 8, 7.

17. Exsurgens autem princeps Sacerdotum, et omnes, qui cum illo erant (quae est haeresis Sadducaeorum *) repleti sunt zelo;
*c. 4, 1.

18. et injecerunt manus in Apostolos, et posuerunt eos in custodia publica.

19. Angelus * autem Domini per noctem aperiens januas carceris, et educens eos, dixit:
*c. 12, 7. 16, 26. 27, 23. Hebr. 1, 14.

20. Ite, et stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitae hujus.

21. Qui cum audissent, intraverunt diluculo in templum, et docebant. Adveniens autem princeps Sacerdotum, et qui cum eo erant, convocaverunt concilium, et omnes Seniores filiorum Israel; et miserunt ad carcerem, ut adducerentur.

22. Cum autem venissent ministri, et aperto carcere non invenissent illos, reversi nunciaverunt,

23. dicentes: Carcerem quidem invenimus clausum cum omni diligentia, et custodes stantes ante januas; aperientes autem, neminem intus invenimus.

24. Ut autem audierunt hos sermones magistratus templi et principes Sacerdotum, ambigebant de illis quidnam fieret.

25. Adveniens autem quidam nunciavit eis: Quia ecce! viri, quos posuistis in carcerem, sunt in templo stantes, et docentes populum.

26. Tunc abiit magistratus cum ministris, et adduxit illos sine vi; timebant enim populum, ne lapidarentur *. *c. 4, 21.

27. Et cum adduxissent illos, statuerunt in concilio; et interrogavit eos princeps Sacerdotum,

28. dicens: Praecipiendo praecepimus vobis, ne doceretis in nomine isto *; et ecce! replestis Jerusalem doctrina vestra; et vultis inducere super nos sanguinem † hominis istius.
*c. 4, 18. †Matth. 27, 25.

29. Respondens autem Petrus et Apostoli, dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quam hominibus *. *c. 4, 19.

30. Deus patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interemistis, suspendentes in ligno;

31. hunc principem et salvatorem Deus exaltavit dextera sua, ad dandam poenitentiam Israeli, et remissionem peccatorum *.
*c. 2, 32. 38.

32. Et nos sumus testes horum verborum et Spiritus sanctus *, quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi. *Joh. 15, 26.

33. Haec cum audissent, dissecabantur, et cogitabant interficere illos.

34. Surgens autem quidam in concilio Pharisaeus, nomine Gamaliel *, legisdoctor honorabilis universae plebi, jussit foras ad breve homines fieri, *c. 22, 3.

35. dixitque ad illos: Viri Israelitae! attendite vobis super hominibus istis, quid acturi sitis;

36. ante hos enim dies extitit Theodas, dicens se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum, qui

occisus est; et omnes, qui credebant ei, dissipati sunt et redacti ad nihilum.

37. Post hunc extitit Judas Galilaeus * in diebus professionis, et avertit populum post se, et ipse periit; et omnes, quotquot consenserunt ei, dispersi sunt.
* c. 21, 38.

38. Et nunc itaque dico vobis, discedite ab hominibus istis, et sinite illos; quoniam si est ex hominibus consilium hoc aut opus, dissolvetur *; * Math. 15, 13.

39. si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud *; ne forte et Deo repugnare inveniamini. Consenserunt autem illi.
* Ps. 2, 1. sqq.

40. Et convocantes Apostolos, caesis * denunciaverunt, ne omnino loquerentur in nomine Jesu †, et dimiserunt eos. * Math. 10, 17. † c. 4, 18.

41. Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati *.
* Math. 5, 10—12. 2 Cor. 4, 8—10.

42. Omni autem die non cessabant, in templo et circa domos docentes, et evangelizantes Christum Jesum.

Cap. 6.

Septem Diaconorum electio. Stephanum virtute ac prodigiis clarum nituntur Judaei opprimere falsis testibus.

1. In diebus autem illis, crescente numero discipulorum, factum est murmur Graecorum adversus Hebraeos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano viduae eorum.

2. Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum dixerunt: Non est aequum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis;

3. considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu sancto et sapientia, quos constituamus super hoc opus;

4. nos vero orationi, et ministerio verbi instantes erimus.

5. Et placuit sermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum, virum plenum fide, et Spiritu sancto, et Philippum *, et Prochorum, et Nicanorem, et Timonem, et Parmenam, et Nicolaum advenam Antiochenum.
* c. 8, 5. 26. 21, 8.

6. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum; et orantes imposuerunt eis manus *. * c. 13, 3.

7. Et verbum Domini crescebat, et multiplicabatur numerus discipulorum in Jerusalem valde *; multa etiam turba Sacerdotum obediebat fidei. * c. 2, 47.

8. Stephanus autem plenus gratia et fortitudine, faciebat prodigia et signa magna in populo.

9. Surrexerunt autem quidam de synagoga, quae appellatur Libertinorum, et Cyrenensium, et Alexandrinorum, et eorum, qui erant a Cilicia, et Asia, disputantes cum Stephano;

10. et non poterant resistere sapientiae, et Spiritui, qui loquebatur *. * Luc. 21, 15.

11. Tunc summisserunt viros, qui dicerent se audivisse eum dicentem verba blasphemiae in Moysen, et in Deum *.
* Math. 26, 60. sq.

12. Commoverunt itaque plebem, et Seniores, et Scribas; et concurrentes rapuerunt eum, et adduxerunt in concilium;

13. et statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba adversus locum sanctum, et legem;

14. audivimus enim eum dicentem: Quoniam Jesus Nazarenus hic destruet locum istum, et mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses.

15. Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem ejus tamquam faciem Angeli *. * Math. 13, 43.

Cap. 7.

Oratio Stephani in Judæorum concilio. Ejusdem lapidatio.

1. Dixit autem princeps Sacerdotum: Si haec ita se a) habent?

2. Qui ait: Viri fratres, et patres, audite: Deus gloriae apparuit patri nostro Abrahae, cum esset in Mesopotamia, prius, quam moraretur in Charan,

3. et dixit ad illum: „Exi de terra tua, et de cognatione tua, et „veni in terram, quam monstravero tibi." * * Gen. 12, 1. sqq.

4. Tunc exiit de terra Chaldaeorum, et habitavit in Charan. Et inde, postquam mortuus est pater ejus, transtulit illum in terram istam, in qua nunc vos habitatis *. * Gen. 12, 5.

5. Et non dedit illi haereditatem in ea, nec passum pedis; sed repromisit dare illi eam in possessionem, et semini ejus post ipsum, cum non haberet filium *. * Gen. 13, 15. 15, 18.

6. Locutus est autem ei Deus: „Quia erit semen b) ejus accola in „terra aliena, et servituti eos sub„jicient, et male tractabunt eos „annis quadringentis.

7. „Et gentem, cui servierint, „judicabo ego, dixit Dominus, et „post haec exibunt, et servient „mihi in loco isto." * * Gen. 15, 13. sq. Exod. 3, 12.

8. Et dedit illi testamentum circumcisionis *; et sic genuit Isaac, et circumcidit eum die octavo †; et Isaac c) Jacob; et Jacob duodecim Patriarchas. * Gen. 17, 10. sqq. † Gen. 21, 4.

9. Et Patriarchae aemulantes, Joseph vendiderunt in Aegyptum *; et erat Deus cum eo; * Gen. 37.

10. * et eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus; et dedit ei gratiam et sapientiam in conspectu Pharaonis regis Aegypti, et constituit eum praepositum super Aegyptum, et super omnem domum suam. * v. 10—15. Gen. 39—46

11. Venit autem fames in universam Aegyptum et Chanaan, et tribulatio magna; et non inveniebant cibos patres nostri.

12. Cum audisset autem Jacob esse frumentum in Aegypto, misit patres nostros primum;

13. et in secundo cognitus est Joseph a fratribus suis, et manifestatum est Pharaoni genus ejus.

14. Mittens autem Joseph accersivit Jacob patrem suum, et omnem cognationem suam in animabus septuaginta quinque.

15. Et descendit Jacob in Aegyptum, et defunctus est ipse, et patres nostri.

16. Et translati sunt in Sichem, et positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham pretio argenti a filiis Hemor filii Sichem *, * Genes. 33, 18. sq. Exod. 13, 19.

17. * Cum autem appropinquaret tempus promissionis, quam confessus erat Deus Abrahae, crevit populus, et multiplicatus est in Aegypto, * v. 17—29. Exod. 1. 2.

18. quoadusque surrexit alius rex in Aegypto, qui non sciebat Joseph.

19. Hic circumveniens genus nostrum, afflixit patres nostros, ut exponerent infantes suos, ne vivificarentur.

20. Eodem tempore natus est Moyses, et fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui.

21. Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, et nutrivit eum sibi in filium.

22. Et eruditus est Moyses omni sapientia Aegyptiorum, et erat potens in verbis et in operibus suis.

a) 1590. haberent b) 1590. semen tuum c) 1590. add. et

23. Cum autem impleretur ei quadraginta annorum tempus, ascendit in cor ejus, ut visitaret fratres suos filios Israël.

24. Et cum vidisset quemdam injuriam patientem, vindicavit illum; et fecit ultionem ei, qui injuriam sustinebat, percusso Aegyptio.

25. Existimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis; at illi non intellexerunt.

26. Sequenti vero die apparuit illis litigantibus; et reconciliabat eos in pace, dicens: Viri! fratres estis, ut quid nocetis alterutrum?

27. Qui autem injuriam faciebat proximo, repulit eum, dicens: Quis te constituit principem et judicem super nos?

28. Numquid interficere me tu vis, quemadmodum interfecisti heri Aegyptium?

29. Fugit autem Moyses in verbo isto; et factus est advena in terra Madian, ubi generavit filios duos.

30. *Et expletis annis quadraginta, apparuit illi in deserto montis Sina Angelus in igne flammae rubi. *v. 30—34. Exod. 3. 4.

31. Moyses autem videns, admiratus est visum, et accedente illo, ut consideraret, facta est ad eum vox Domini, dicens:

32. Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Jacob. Tremefactus autem Moyses, non audebat considerare.

33. Dixit autem illi Dominus: Solve calceamentum pedum tuorum; locus enim, in quo stas, terra sancta est.

34. Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Aegypto, et gemitum eorum audivi, et descendi liberare eos; et nunc veni, et mittam te in Aegyptum.

35. Hunc Moysen, quem negaverunt, dicentes*: Quis te constituit principem et judicem? hunc Deus principem et redemptorem misit, cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo. *Exod. 2, 14.

36. Hic eduxit illos, faciens prodigia et signa in terra Aegypti, et in rubro mari, et in deserto annis quadraginta*. *Exod. 7—17.

37. Hic est Moyses, qui dixit filiis Israël: „Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tamquam me; ipsum audietis."* *c. 3, 22. Deut. 18, 15.

38. Hic est, qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, et cum patribus nostris; qui accepit verba vitae dare nobis*, Exod. 19, 16. sqq.

39. *cui noluerunt obedire patres nostri; sed repulerunt, et aversi sunt cordibus suis in Aegyptum, *v. 39—41. Exod. 32.

40. dicentes ad Aaron: „Fac nobis deos, qui praecedant nos; „Moyses enim hic a), qui eduxit „nos de terra Aegypti, nescimus, „quid factum sit ei."

41. Et vitulum fecerunt in diebus illis, et obtulerunt hostiam simulacro, et laetabantur in operibus manuum suarum.

42. Convertit autem Deus, et tradidit eos servire militiae coeli, sicut scriptum est in libro Prophetarum: „Numquid victimas „et b) hostias obtulistis mihi annis „quadraginta in deserto, domus „Israël?

43. „Et suscepistis tabernaculum Moloch, et sidus Dei vestri „Rempham, figuras, quas fecistis, „adorare eas. Et transferam vos „trans c) Babylonem."* Amos 5, 25.

44. Tabernaculum testimonii

a) 1590. Moysi enim huic b) 1590. aut hostias c) 1592. 93. trans Babylonem 1590. in Babylonem

fuit cum patribus nostris in deserto, sicut disposuit illis Deus, loquens ad Moysen, ut faceret illud secundum formam, quam viderat*. *Exod. 25, 40.

45. Quod et induxerunt, suscipientes patres nostri cum Jesu in possessionem Gentium*, quas expulit Deus a facie patrum nostrorum, usque in diebus David, *Jos. 3, 14. sqq.

46. qui invenit gratiam ante Deum, et petiit, ut inveniret tabernaculum Deo Jacob*. *2 Reg. 7, 2. sqq.

47. Salomon autem aedificavit illi domum.

48. „Sed non Excelsus in manu-„factis habitat"*, sicut a) Propheta dicit: *c. 17, 24. 3 Reg. 8, 27.

49. „Coelum mihi sedes est; „terra autem scabellum pedum „meorum. Quam domum aedifi-„cabitis mihi, dicit Dominus? aut „quis locus requietionis meae „est?

50. „Nonne manus mea fecit „haec omnia?"* *Jes. 66, 1. 2.

51. Dura cervice, et incircumcisis cordibus et auribus! vos semper Spiritui sancto resistitis; sicut patres vestri, ita et vos.

52. Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt* eos, qui praenunciabant de adventu Justi, cujus vos nunc proditores et homicidae fuistis. *Matth. 23, 34. sqq.

53. Qui accepistis legem in dispositione Angelorum*, et non custodistis. *Gal. 3, 19.

54. Audientes autem haec dissecabantur cordibus suis, et stridebant dentibus in eum.

55. Cum autem esset plenus Spiritu sancto, intendens in coelum, vidit gloriam Dei, et Jesum stantem a dextris b) Dei, et ait: Ecce! video coelos apertos, et Filium hominis stantem a dextris Dei.

56. Exclamantes autem voce magna continuerunt aures suas, et impetum fecerunt unanimiter in eum;

57. et ejicientes eum extra civitatem lapidabant; et testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus*. *c. 22, 20.

58. Et lapidabant* Stephanum invocantem, et dicentem: Domine Jesu, suscipe spiritum meum! *Deut. 17, 7.

59. Positis autem genibus, clamavit voce magna, dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum*! Et cum hoc dixisset, obdormivit in Domino. Saulus autem erat consentiens neci ejus. *Matth. 5, 44.

CAP. 8.

Saulus devastans Ecclesiam. Simon Magus. Candacis reginae Eunuchus.

1. Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quae erat Jerosolymis, et omnes dispersi sunt per regiones Judaeae et Samariae praeter Apostolos.

2. Curaverunt autem Stephanum, viri timorati, et fecerunt planctum magnum super eum.

3. Saulus autem devastabat Ecclesiam* per domos intrans, et trahens viros ac mulieres, tradebat in custodiam. *c. 9, 1. 22, 4.

4. Igitur, qui dispersi erant, pertransibant, evangelizantes verbum Dei*. *c. 11, 19.

5. Philippus* autem descendens in civitatem Samariae, praedicabat illis Christum. *c. 6, 5.

6. Intendebant autem turbae his, quae a Philippo dicebantur, unanimiter audientes, et videntes signa, quae faciebat.

7. Multi enim eorum, qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna exibant*; *c. 5, 16.

8. multi autem paralytici et claudi curati sunt*. *c. 3, 7. 14, 8.

9. Factum est ergo gaudium

a) 1590. per Prophetam b) 1590. add. virtutis

magnum in illa civitate. Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in civitate magus, seducens gentem Samariae, dicens, se esse aliquem magnum [a]).*

*c. 13, 6. 19, 19.

10. Cui auscultabant omnes a minimō usque ad maximum, dicentes: Hic est virtus Dei, quae vocatur magna!

11. Attendebant autem eum; propter quod multo tempore magiis [b]) suis dementasset eos.

12. Cum vero credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei, in nomine Jesu Christi baptizabantur viri ac mulieres;

13. tunc Simon et ipse credidit; et cum baptizatus esset, adhaerebat Philippo. Videns etiam signa et virtutes maximas fieri, stupens admirabatur.

14. Cum autem audissent Apostoli, qui erant Jerosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Ioannem.

15. Qui cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum;

16. nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu.

17. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum sanctum*. *c. 19, 6.

18. Cum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam,

19. Dicens: Date et mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum:

20. Pecunia tua tecum sit in perditionem; quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri*.

*Matth. 10, 8.

21. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto; cor enim tuum non est rectum coram Deo.

22. Poenitentiam itaque age ab hac nequitia tua; et roga Deum, si forte remittatur tibi haec cogitatio cordis tui;

23. in felle enim amaritudinis, et obligatione iniquitatis video te esse.

24. Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me horum, quae dixistis.

25. Et illi quidem testificati et locuti verbum Domini, redibant Jerosolymam, et multis regionibus Samaritanorum evangelizabant.

26. Angelus autem Domini locutus est ad Philippum*, dicens: Surge, et vade contra meridianum ad viam, quae descendit ab Jerusalem in Gazam, haec est deserta. *v. 5.

27. Et surgens abiit. Et ecce! vir Aethiops, Eunuchus, potens Candacis reginae Aethiopum, qui erat super omnes gazas ejus, venerat adorare in Jerusalem;

28. et revertebatur sedens super currum suum, legensque Isaiam Prophetam.

29. Dixit autem Spiritus Philippo: Accede et adjunge te ad currum istum.

30. Accurrens autem Philippus, audivit eum legentem Isaiam Prophetam, et dixit: Putasne intelligis, quae legis?

31. Qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogavitque Philippum, ut ascenderet, et sederet secum.

32. Locus autem Scripturae, quam legebat erat hic: „Tamquam ovis ad occisionem ductus „est, et sicut agnus coram tonden„te se, sine voce, sic non aperuit „os suum.

a) 1590. 1592. 93. et editiones Plantinianae: magnum; al. magum. b) 1590. magicis

33. „In humilitate judicium e-
„jus sublatum est. Generationem
„ejus quis enarrabit, quoniam
„tolletur de terra vita ejus." *
* Jes. 53, 7.
34. Respondens autem Eunu-
chus Philippo, dixit: Obsecro te,
de quo Propheta dicit hoc? de se?
an de alio aliquo?
35. Aperiens autem Philippus
os suum, et incipiens a Scriptura
ista, evangelizavit illi Jesum.
36. Et dum irent per viam, ve-
nerunt ad quamdam aquam, et ait
Eunuchus: Ecce aqua! quid pro-
hibet me baptizari *? * c. 10, 47.
37. Dixit autem Philippus: Si
credis ex toto corde, licet. Et re-
spondens ait: Credo, Filium Dei
esse Jesum Christum *.
* 1 Joh. 4, 15.
38. Et jussit stare currum; et
descenderunt uterque in aquam,
Philippus, et Eunuchus, et bapti-
zavit eum.
39. Cum autem ascendissent de
aqua, Spiritus Domini rapuit Phi-
lippum, et amplius non vidit eum
Eunuchus. Ibat autem per viam
suam gaudens.
40. Philippus autem inventus
est in Azoto, et pertransiens ev-
angelizabat civitatibus cunctis,
donec veniret Caesaream *.
* c. 21, 8.

Cap. 9.

Saulus conversus discipulis se adjungit. Aeneae sanatio, et Tabithæ mortuæ resuscitatio ad vitam.

1. * Saulus autem adhuc spirans
minarum et caedis in discipulos
Domini, accessit ad principem
Sacerdotum, * v. 1—15.
Act. 22, 5—15. 26, 9—18.
2. et petiit ab eo epistolas in
Damascum ad synagogas; ut si
quos invenisset hujus viae viros
ac mulieres, vinctos perduceret
in Jerusalem.
3. Et cum iter faceret, contigit,
ut appropinquaret Damasco; et
subito circumfulsit eum lux de
coelo;
4. et cadens in terram audivit
vocem dicentem sibi: Saule, Sau-
le! quid me persequeris?
5. Qui dixit: Quis es, Domine?
Et ille: Ego sum Jesus, quem tu
persequeris. Durum est tibi con-
tra stimulum calcitrare *. * c. 5, 39.
6. Et tremens ac stupens dixit:
Domine! quid me vis facere?
7. Et Dominus ad eum: Surge,
et ingredere civitatem, et ibi di-
cetur tibi, quid te oporteat facere.
Viri autem illi, qui comitabantur
cum eo, stabant stupefacti, audi-
entes quidem vocem, neminem
autem videntes.
8. Surrexit autem Saulus de ter-
ra, apertisque oculis nihil vide-
bat. Ad manus autem illum tra-
hentes, introduxerunt Damas-
cum.
9. Et erat ibi tribus diebus non
videns, et non manducavit, neque
bibit.
10. Erat autem quidam discipu-
lus Damasci, nomine Ananias; et
dixit ad illum in visu Dominus:
Anania! At ille ait: Ecce, ego
Domine!
11. Et Dominus ad eum: Surge
et vade in vicum, qui vocatur re-
ctus; et quaere in domo Judae
Saulum nomine Tarsensem *; ec-
ce enim orat. * c. 21, 39.
12. (Et vidit virum, Ananiam no-
mine, introeuntem, et imponen-
tem sibi manus, ut visum recipiat.
13. Respondit autem Ananias:
Domine! audivi a multis de viro
hoc, quanta mala fecerit sancti
tuis in Jerusalem *; * v. 1. 2.
14. et hic habet potestatem a
principibus Sacerdotum alligan-
di omnes, qui invocant nomen tu-
um.
15. Dixit autem ad eum Domi-
nus: Vade, quoniam vas electio-
nis est mihi iste, ut portet nomen

meum coram gentibus *, et regibus †, et filiis Israël; * c. 22, 21. Eph. 3, 8. † c. 25, 24.

16. ego enim ostendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati *. * 2 Cor. 11, 23. sqq.

17. Et abiit Ananias, et introivit in domum; et imponens ei manus *, dixit: Saule frater! Dominus misit me Jesus, qui apparuit tibi in via, qua veniebas, ut videas, et implearis Spiritu sancto. * c. 8, 17. 28, 8.

18. Et confestim ceciderunt ab oculis ejus tamquam squamae, et visum recepit; et surgens baptizatus est.

19. Et cum accepisset cibum, confortatus est. Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot.

20. Et continuo a) in synagogis praedicabat Jesum, quoniam hic est Filius Dei *. * c. 8, 37.

21. Stupebant autem omnes, qui audiebant, et dicebant: Nonne hic est, qui expugnabat in Jerusalem eos, qui invocabant nomen istud? et huc ad hoc venit *, ut vinctos illos duceret ad principes Sacerdotum? * v. 1. 2.

22. Saulus autem multo magis convalescebat, et confundebat Judaeos, qui habitabant Damasci, affirmans, quoniam hic est Christus.

23. Cum autem implerentur dies multi, consilium fecerunt in unum Judaei, ut eum interficerent *. * 2 Cor. 11, 32.

24. Notae autem factae sunt Saulo insidiae eorum; custodiebant autem et portas die ac nocte, ut eum interficerent.

25. Accipientes autem eum discipuli b) nocte, per murum dimiserunt eum, submittentes in sporta.

26. Cum autem venisset in Jerusalem, tentabat se jungere discipulis, et omnes timebant eum, non credentes, quod esset discipulus.

27. Barnabas * autem apprehensum illum duxit ad Apostolos †; et narravit illis, quomodo in via vidisset Dominum, et quia locutus est ei, et quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Jesu. * c. 4, 36. † Gal. 1, 18.

28. Et erat cum illis intrans et exiens in Jerusalem, et fiducialiter agens in nomine Domini.

29. Loquebatur quoque Gentibus, et disputabat cum Graecis; illi autem quaerebant occidere eum.

30. Quod cum cognovissent fratres, deduxerunt eum Caesaream, et dimiserunt Tarsum.

31. Ecclesia quidem per totam Judaeam, et Galilaeam, et Samariam, habebat pacem, et aedificabatur ambulans in timore Domini, et consolatione sancti Spiritus replebatur.

32. Factum est autem, ut Petrus, dum pertransiret universos, deveniret ad sanctos, qui habitabant Lyddae.

33. Invenit autem ibi hominem quemdam, nomine Aeneam, ab annis octo jacentem in grabato, qui erat paralyticus.

34. Et ait illi Petrus: Aenea, sanat te Dominus Jesus Christus; surge, et sterne tibi! et continuo surrexit *. * c. 3, 6.

35. Et viderunt eum omnes, qui habitabant Lyddae et Saronae; qui conversi sunt ad Dominum.

36. In Joppe autem fuit quaedam discipula, nomine Tabitha, quae interpretata dicitur Dorcas. Haec erat plena operibus bonis, et eleemosynis, quas faciebat.

37. Factum est autem in diebus illis, ut infirmata moreretur. Quam cum lavissent, posuerunt eam in coenaculo.

---

a) 1590. ingressus in synagogas   b) 1590. add. ejus. 1592. 93. 98. om. ejus

38. Cum autem prope esset Lydda ad Joppen, discipuli audientes, quia Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire usque ad nos.

39. Exsurgens autem Petrus venit cum illis. Et cum advenisset, duxerunt illum in coenaculum; et circumsteterunt illum omnes viduae flentes, et ostendentes ei tunicas et vestes, quas faciebat illis Dorcas.

40. Ejectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua oravit; et conversus ad corpus, dixit: Tabitha, surge *! At illa aperuit oculos suos; et viso Petro, resedit.

* Marc. 5, 41.

41. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cum vocasset Sanctos et viduas, assignavit eam vivam.

42. Notum autem factum est per universam Joppen; et crediderunt multi in Domino.

43. Factum est autem, ut dies multos moraretur in Joppe, apud Simonem quemdam coriarium.

Cap. 10.

Cornelius Centurio Petrum accersit. Super omnes, Petri verbum audientes, descendit Spiritus sanctus.

1. Vir autem quidam erat in Caesárea, nomine Cornelius, Centurio cohortis, quae dicitur Italica,

2. religiosus *, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, et deprecans Deum semper. * v. 22.

3. Is vidit in visu manifeste, quasi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad se, et dicentem sibi: Corneli!

4. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quid est [a]), Domine? Dixit autem illi: Orationes tuae et eleemosynae tuae ascenderunt in memoriam in conspectu Dei *. * Math. 8, 5. 10.

5. Et nunc mitte viros in Joppen, et accersi Simonem quemdam, qui cognominatur Petrus;

6. hic hospitatur apud Simonem quemdam coriarium *, cujus est domus juxta mare; hic dicet tibi, quid te oporteat facere.

* c. 9, 43.

7. Et cum discessisset Angelus, qui loquebatur illi, vocavit duos domesticos suos, et militem metuentem Dominum, ex his, qui illi parebant.

8. Quibus cum narrasset omnia, misit illos in Joppen.

9. Postera autem die iter illis facientibus, et appropinquantibus civitati, ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextam;

10. et cum esuriret, voluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super eum mentis excessus,

11. et vidit coelum apertum, et descendens vas quoddam, velut linteum magnum, quatuor initiis submitti de coelo in terram,

12. in quo erant omnia quadrupedia, et serpentia terrae, et volatilia coeli.

13. Et facta est vox ad eum: Surge, Petre! occide, et manduca.

14. Ait autem Petrus: Absit, Domine! quia nunquam manducavi omne commune et immundum.

15. Et vox iterum secundo ad eum: Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris *.

* Math. 15, 11. 15. sqq.

16. Hoc autem factum est per ter; et statim receptum est vas in coelum.

17. Et dum intra se haesitaret Petrus, quidnam esset visio, quam vidisset, ecce! viri, qui missi erant a Cornelio, inquirentes domum Simonis, astiterunt ad januam;

---

a) 1590. quis es

18. et cum vocassent, interrogabant, si Simon, qui cognominatur Petrus, illic haberet hospitium.

19. Petro autem cogitante de visione, dixit Spiritus ei: Ecce! viri tres quaerunt te *. * v. 7. 8.

20. Surge itaque, descende, et vade cum eis, nihil dubitans, quia ego misi illos.

21. Descendens autem Petrus ad viros, dixit: Ecce! ego sum, quem quaeritis: quae causa est, propter quam venistis?

22. Qui dixerunt: Cornelius Centurio, vir justus, et timens Deum, et testimonium habens ab universa gente Judaeorum, responsum accepit ab Angelo sancto, accersire te in domum suam, et audire verba abs te.

23. Introducens ergo eos, recepit hospitio. Sequenti autem die, surgens profectus est cum illis; et quidam ex fratribus ab Joppe comitati sunt eum.

24. Altera autem die introivit Caesaream. Cornelius vero exspectabat illos, convocatis cognatis suis, et necessariis amicis.

25. Et factum est, cum introisset Petrus, obvius venit ei Cornelius, et procidens ad pedes ejus adoravit.

26. Petrus vero elevavit eum, dicens: Surge! et ego ipse homo sum *. * c. 14, 14. Apoc. 19, 10.

27. Et loquens cum illo intravit, et invenit multos, qui convenerant;

28. dixitque ad illos: Vos scitis, quomodo abominatum sit viro Judaeo conjungi aut accedere ad alienigenam *; sed mihi ostendit Deus, neminem communem aut immundum dicere hominem †; * Joh. 4, 9. † v. 15.

29. propter quod sine dubitatione veni accersitus. Interrogo ergo, quam ob causam accersistis me?

30. Et Cornelius ait: A nudiusquarta die usque ad hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, et ecce! vir stetit ante me in veste candida *, et ait:
* Math. 28, 3.

31. Corneli! exaudita est oratio tua, et eleemosynae tuae commemoratae sunt in conspectu Dei.

32. Mitte ergo in Joppen, et accersi Simonem, qui cognominatur Petrus; hic hospitatur in domo Simonis coriarii juxta mare.

33. Confestim ergo misi ad te; et tu bene fecisti veniendo. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus, audire omnia, quaecumque tibi praecepta sunt a Domino.

34. Aperiens autem Petrus os suum, dixit: In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus,

35. sed in omni gente, qui timet eum, et operatur justitiam, acceptus est illi *. * v. 11—16. c. 4, 12.

36. Verbum misit Deus filiis Israël, annuncians pacem per Iesum Christum; (hic est omnium Dominus.)

37. Vos scitis, quod factum est verbum per universam Judaeam; incipiens enim a Galilaea, post baptismum, quod praedicavit Ioannes,

38. Jesum a Nazareth; quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto, et virtute, qui pertransiit * benefaciendo et sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Deus erat cum illo. * Math. 9, 35.

39. Et nos testes sumus omnium, quae fecit in regione Judaeorum, et Jerusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno.

40. Hunc Deus suscitavit tertia die, et dedit eum manifestum fieri,

41. non omni populo *, sed testibus † praeordinatis a Deo, nobis, qui manducavimus et bibimus cum illo ‡, postquam resurrexit a mortuis. * Joh. 14, 22.
† Joh. 20, 26. sqq. ‡ Luc. 24, 43.

42. Et praecepit nobis praedi-

care populo *, et testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo judex vivorum et mortuorum †.
* c. 1, 8. † Matth. 25, 31. sqq.

43. Huic omnes Prophetae testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credunt in eum.

44. Adhuc loquente Petro verba haec, cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum *. * c. 4, 31.

45. Et obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro, quia et in nationes gratia Spiritus sancti effusa est;

46. audiebant enim illos loquentes linguis, et magnificantes Deum *. * c. 2, 4.

47. Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt sicut et nos *? * c. 2, 38. 15, 8.

48. Et jussit eos baptizari in nomine Domini Jesu Christi. Tunc rogaverunt eum, ut maneret apud eos aliquot diebus.

CAP. 11.

Cur Petrus ad Gentes accesserit? Antiochiam mittitur Barnabas, qui eo Saulum adducit. Fames ab Agabo prædicta.

1. Audierunt autem Apostoli, et fratres, qui erant in Judaea, quoniam et Gentes receperunt verbum Dei.

2. Cum autem ascendisset Petrus Jerosolymam, disceptabant adversus illum, qui erant ex circumcisione *, * c. 10, 45.

3. dicentes: Quare introisti ad viros praeputium habentes, et manducasti cum illis *? * c. 10, 28.

4. Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem, dicens:

5. * Ego eram in civitate Joppe orans, et vidi in excessu mentis [a]) visionem, descendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis summitti de coelo, et venit usque ad me;
* v. 5—17. cf. 10, 9—47.

6. in quod intuens considerabam, et vidi quadrupedia terrae, et bestias, et reptilia, et volatilia coeli.

7. Audivi autem et vocem dicentem mihi: Surge, Petre! occide et manduca.

8. Dixi autem: Nequaquam, Domine! quia commune aut immundum numquam introivit in os meum.

9. Respondit autem vox secundo de coelo: Quae Deus mundavit, tu ne commune dixeris.

10. Hoc autem factum est per ter; et recepta sunt omnia rursum in coelum.

11. Et ecce! viri tres confestim astiterunt in domo, in qua eram, missi a Caesarea ad me.

12. Dixit autem Spiritus mihi, ut irem cum illis, nihil baesitans. Venerunt autem mecum et sex fratres isti, et ingressi sumus in domum viri.

13. Narravit autem nobis, quomodo vidisset Angelum in domo sua, stantem et dicentem sibi: Mitte in Joppen, et accersi Simonem, qui cognominatur Petrus,

14. qui loquetur tibi verba, in quibus salvus eris tu, et universa domus tua.

15. Cum autem coepissem loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos, sicut et in nos in initio.

16. Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: Ioannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto.

17. Si ergo eamdem gratiam dedit illis Deus, sicut et nobis, qui credidimus in Dominum Jesum Christum; ego quis eram, qui possem prohibere Deum *? * c. 10, 47.

a) 1590. a d d. meæ

18. His auditis, tacuerunt, et glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo et Gentibus poenitentiam dedit Deus ad vitam!

19. Et illi quidem, qui dispersi fuerant a tribulatione, quae facta fuerat sub Stephano *, perambulaverunt usque Phoenicen, et Cyprum, et Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Judaeis. *c. 8, 1. 4.

20. Erant autem quidam ex eis viri Cyprii, et Cyrenaei, qui cum introissent Antiochiam, loquebantur et ad Graecos, annunciantes Dominum Jesum;

21. et erat manus Domini cum eis; multusque numerus credentium conversus est ad Dominum.

22. Pervenit autem sermo ad aures ecclesiae, quae erat Jerosolymis, super istis; et miserunt Barnabam * usque ad Antiochiam. * c. 4, 36.

23. Qui cum pervenisset, et vidisset gratiam Dei, gavisus est; et hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino *; * c. 13, 43.

24. quia erat vir bonus, et plenus Spiritu sancto, et fide. Et apposita est multa turba Domino.

25. Profectus est autem Barnabas Tarsum, ut quaereret Saulum *; quem cum invenisset, perduxit Antiochiam. * c. 9, 30.

26. Et annum totum conversati sunt ibi in Ecclesia; et docuerunt turbam multam, ita, ut cognominarentur primum Antiochiae discipuli, Christiani.

27. In his autem diebus supervenerunt ab Jerosolymis prophetae * Antiochiam. * c. 13, 1. Eph. 4, 11.

28. Et surgens unus ex eis, nomine Agabus *, significabat per spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quae facta est sub Claudio. * c. 21, 10.

29. Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Judaea fratribus *. * Rom. 15, 26.

30. Quod et fecerunt, mittentes ad Seniores per manus Barnabae et Sauli *. * c. 12, 25.

CAP. 12.

Jacobi martyrium. Petrum e carcere liberat Angelus. Herodes a vermibus consumptus perit.

1. Eodem autem tempore misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de Ecclesia,

2. Occidit autem Jacobum fratrem Ioannis gladio.

3. Videns autem, quia placeret Judaeis, apposuit, ut apprehenderet et Petrum *. Erant autem dies Azymorum. * Joh. 21, 18.

4. Quem cum apprehendisset, misit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum a) custodiendum, volens post Pascha producere eum populo.

5. Et Petrus quidem servabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo *. * Eph. 6, 18. 19.

6. Cum autem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus; et custodes ante ostium custodiebant carcerem.

7. Et ecce! Angelus * Domini astitit; et lumen refulsit in habitaculo; percussoque latere Petri, excitavit eum dicens: Surge velociter! Et ceciderunt catenae de manibus ejus. * c. 5, 19.

8. Dixit autem Angelus ad eum: Praecingere, et calcea te caligas tuas! Et fecit sic. Et dixit illi: Circumda tibi vestimentum tuum, et sequere me!

9. Et exiens sequebatur eum, et nesciebat, quia verum est, quod fiebat per Angelum; existimabat b) autem se visum videre.

a) 1590. add. ad b) 1590. existimabat enim

10. Transeuntes autem primam et secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quae ducit ad civitatem; quae ultro aperta est eis *. Et exeuntes processerunt vicum unum; et continuo discessit Angelus ab eo. *c. 16, 26.

11. Et Petrus ad se reversus, dixit: Nunc scio vere, quia misit Dominus Angelum suum; et eripuit me de manu Herodis, et de omni exspectatione plebis Judaeorum.

12. Consideransque venit ad domum Mariae, matris Ioannis, qui cognominatus est Marcus *, ubi erant multi congregati, et orantes. * v. 25. c. 13, 5. 15, 37. Col. 4, 10. 2 Tim. 4, 11. Philem. 24.

13. Pulsante autem eo ostium januae, processit puella ad a) audiendum, nomine Rhode.

14. Et ut cognovit vocem Petri, prae gaudio non aperuit januam, sed intro currens nunciavit stare Petrum ante januam.

15. At illi dixerunt ad eam: Insanis! Illa autem affirmabat, sic se habere. Illi autem dicebant: Angelus ejus est!

16. Petrus autem perseverabat pulsans. Cum autem aperuissent b), viderunt eum, et obstupuerunt.

17. Annuens autem eis manu, ut tacerent, narravit, quomodo Dominus eduxisset eum de carcere, dixitque: Nunciate Jacobo * et fratribus haec! Et egressus abiit in alium locum. * c. 15, 13.

18. Facta autem die, erat non parva turbatio inter milites, quidnam factum esset de Petro.

19. Herodes autem cum requisisset eum, et non invenisset, inquisitione facta de custodibus, jussit eos duci; descendensque a Judaea in Caesaream, ibi commoratus est.

20. Erat autem iratus Tyriis et Sidoniis; at illi unanimes venerunt ad eum, et persuaso Blasto, qui erat super cubiculum regis, postulabant pacem, eo quod alerentur regiones eorum ab illo.

21. Statuto autem die, Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, et concionabatur ad eos.

22. Populus autem acclamabat: Dei voces, et non hominis!

23. Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo, et consumptus a vermibus, exspiravit.

24. Verbum autem Domini crescebat, et multiplicabatur.

25. Barnabas autem et Saulus reversi sunt ab Jerosolymis expleto ministerio *, assumpto Ioanne, qui cognominatus est Marcus †. * c. 11, 29. 30. † v. 12.

CAP. 13.

Saulus et Barnabas segregantur. Bar-jesu excæcato, credit Sergius Paulus. Saulus et Barnabas a Judæis ad Gentes convertuntur.

1. Erant autem in Ecclesia, quae erat Antiochiae, Prophetae * et doctores, in quibus Barnabas, et Simon, qui vocabatur Niger, et Lucius Cyrenensis, et Manahen, qui erat Herodis Tetrarchae collactaneus, et Saulus. * c. 11, 27.

2. Ministrantibus autem illis Domino, et jejunantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum et Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos *. * c. 9, 15.

3. Tunc jejunantes, et orantes *, imponentesque eis manus †, dimiserunt illos. * c. 14, 22. † c. 6, 6.

4. Et ipsi quidem missi a Spiritu sancto abierunt Seleuciam, et inde navigaverunt Cyprum.

5. Et cum venissent Salaminam, praedicabant verbum Dei in synagogis Judaeorum. Habebant autem et Ioannem * in ministerio. * c. 12, 12.

a) 1590. ad videndum b) 1590 add. ostium

6. Et cum perambulassent universam insulam usque a) Paphum, invenerunt quemdam virum magum b) pseudoprophetam *, Judaeum, cui nomen erat c) Bar-jesu, * c. 8, 9.

7. qui erat cum Proconsule Sergio Paulo viro prudente. Hic, accersitis Barnaba et Saulo, desiderabat audire verbum Dei.

8. Resistebat autem illis Elymas magus (sic enim interpretatur nomen ejus), quaerens avertere Proconsulem a fide.

9. Saulus autem, qui et Paulus, repletus Spiritu sancto, intuens in eum,

10. dixit: O plene omni dolo et omni fallacia, fili diaboli! inimice omnis justitiae! non desinis subvertere vias Domini rectas.

11. Et nunc ecce! manus Domini super te *, et eris caecus, non videns solem usque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo et tenebrae, et circuiens quaerebat, qui ei manum daret. * c. 5, 9. 10.

12. Tunc Proconsul cum vidisset factum, credidit, admirans super doctrina Domini.

13. Et cum a Papho navigassent Paulus, et qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliae. Ioannes autem discedens * ab eis, reversus est Jerosolymam. * c. 15, 38.

14. Illi vero pertranseuntes Pergen, venerunt Antiochiam Pisidiae; et ingressi synagogam * die sabbatorum sederunt.
* c. 17, 2. c. 18, 4.

15. Post lectionem autem legis et Prophetarum *, miserunt principes synagogae ad eos, dicentes: Viri fratres! si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite! * c. 15, 21.

16. Surgens autem Paulus, et manu silentium indicens, ait: Viri Israëlitae, et qui timetis Deum! audite:

17. Deus plebis Israël elegit patres nostros, et plebem exaltavit, cum essent incolae in terra Aegypti, et in brachio excelso eduxit eos ex ea,

18. et per quadraginta * annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto. * Num. 14, 34.

19. Et destruens gentes septem * in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram eorum, * Jos. 24, 11.

20. quasi post quadringentos et quinquaginta annos; et post haec dedit judices usque ad Samuel Prophetam.

21. Et exinde postulaverunt regem; et dedit illis Deus Saul, filium Cis, virum de tribu Benjamin, annis quadraginta *. * 1 Reg. 8—10.

22. Et amoto illo, suscitavit illis David regem; cui testimonium perhibens, dixit *: Inveni David filium Jesse d), virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. * 1 Reg. 13, 14.

23. Hujus Deus ex semine secundum promissionem * eduxit Israël salvatorem Jesum, * c. 2, 30.

24. praedicante Ioanne ante faciem adventus ejus baptismum poenitentiae omni populo Israel *. * Marc. 1, 4. sqq.

25. Cum impleret autem Ioannes cursum suum, dicebat *: Quem me arbitramini esse? non sum ego, sed ecce! venit post me, cujus non sum dignus calceamenta pedum solvere. * Joh. 1, 20. 27.

26. Viri fratres! filii generis Abraham, et qui in vobis timent Deum! vobis verbum salutis hujus missum est.

27. Qui enim habitabant Jerusalem, et Principes ejus, hunc ignorantes, et voces Prophetarum *, quae per omne sabbatum leguntur †, judicantes impleverunt; * c. 4, 25. sqq. † c. 15, 21.

28. et nullam causam mortis invenientes in eo, petierunt a Pila-

---

a) 1590. add. ad b) 1590. 93. C. R. 1592. magum. 1592. 98. magnum
c) 1590. Barjeu d) 1590. Jessæ

to, ut interficerent eum*.
*Matth. 27, 22. sqq.
29. Cumque consummassent omnia, quae de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt eum in monumento*.
*Matth. 27, 59. sq.
30. Deus vero suscitavit eum a mortuis* tertia die; qui visus est per dies multos his, *c. 2, 24.
31. Qui simul ascenderant cum eo de Galilaea in Jerusalem; qui usque nunc sunt testes ejus ad plebem*. *c. 10, 41.
32. Et nos vobis annunciamus eam, quae ad patres nostros repromissio facta est;
33. quoniam hanc Deus adimplevit filiis nostris a), resuscitans Jesum, sicut et in Psalmo secundo scriptum est: „Filius meus es tu, „ego hodie genui te."*
*Ps. 2, 7.
34. Quod autem suscitavit eum a mortuis, amplius jam non reversurum in corruptionem, ita dixit: „Quia dabo vobis sancta David fi„delia."* *Jes. 55, 3.
35. Ideoque et alias dicit: „Non „dabis Sanctum tuum videre cor„ruptionem."* *Ps. 15, 10.
36. David enim in sua generatione cum administrasset voluntati Dei, dormivit; et appositus est ad patres suos, et vidit corruptionem.
37. Quem vero Deus suscitavit a mortuis, non vidit corruptionem.
38. Notum igitur sit vobis, viri fratres! quia per hunc vobis remissio peccatorum annunciatur, et ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi justificari,
39. in hoc omnis, qui credit, justificatur*. *Rom. 8, 3. Gal. 3, 21. 22.
40. Videte ergo, ne superveniat vobis, quod dictum est in Prophetis:
41. „Videte contemptores, et „admiramini, et disperdimini; „quia opus operor ego in diebus „vestris, opus, quod non crede„tis, si quis enarraverit vobis."*
*Hab. 1, 5.
42. Exeuntibus autem illis, rogabant, ut sequenti sabbato loquerentur sibi verba haec.
43. Cumque dimissa esset synagoga, secuti sunt multi Judaeorum, et colentium b) advenarum, Paulum et Barnabam, qui loquentes suadebant eis, ut permanerent in gratia Dei.
44. Sequenti vero sabbato pene universa civitas convenit audire verbum Dei.
45. Videntes autem turbas Judaei, repleti sunt zelo*, et contradicebant his, quae a Paulo dicebantur, blasphemantes.
*v. 50. c. 5, 17. 14, 2.
46. Tunc constanter Paulus et Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei*; sed quoniam repellitis illud, et indignos vos judicatis aeternae vitae, ecce! convertimur ad Gentes†. *Matth. 10, 6. †Matth. 21, 43.
47. Sic enim praecepit nobis Dominus: „Posui te in lucem „Gentium, ut sis in salutem usque „ad extremum terrae."* *Jes. 49, 6.
48. Audientes autem Gentes gavisae sunt, et glorificabant verbum Domini; et crediderunt, quotquot erant praeordinati ad vitam aeternam.
49. Disseminabatur autem verbum Domini per universam regionem.
50. Judaei autem concitaverunt* mulieres religiosas et honestas, et primos civitatis, et excitaverunt persecutionem in Paulum et Barnabam; et ejecerunt eos de finibus suis. *v. 45.
51. At illi, excusso pulvere pedum* in eos, venerunt Iconium.
*c. 18, 6. Matth. 10, 14.
52. Discipuli quoque replebantur gaudio, et Spiritu sancto.

a) 1590. filiis vestris b) 1590. add. Deum

Cap. 14.

Gesta a Paulo et Barnaba in Lycaonia. Iidem revertuntur Antiochiam.

1. Factum est autem Iconii, ut simul introirent in synagogam Judaeorum, et loquerentur, ita, ut crederet Judaeorum et Graecorum copiosa multitudo.

2. Qui vero increduli fuerunt Judaei, suscitaverunt et ad iracundiam concitaverunt animas Gentium adversus fratres.

3. Multo igitur tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiae suae, dante signa et prodigia fieri per manus eorum*. *c. 19, 11.

4. Divisa est autem multitudo civitatis; et quidam quidem erant cum Judaeis, quidam vero cum Apostolis.

5. Cum autem factus esset impetus Gentilium et Judaeorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent et lapidarent eos*, *v. 2.

6. intelligentes confugerunt* ad civitates Lycaoniae, Lystram et Derben, et universam in circuitu regionem, et ibi evangelizantes erant. a) *Matth. 10, 23.

7. Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat, claudus ex utero matris suae, qui numquam ambulaverat*. *c. 3, 2.

8. Hic audivit Paulum loquentem; qui intuitus eum, et videns, quia fidem haberet, ut salvus fieret,

9. dixit magna voce: Surge super pedes tuos rectus! Et exilivit, et ambulabat.

10. Turbae autem cum vidissent, quod fecerat Paulus, levaverunt vocem suam, Lycaonice dicentes: Dii similes facti hominibus, descenderunt ad nos*! *c. 28, 6.

11. Et vocabant Barnabam Jovem, Paulum vero Mercurium, quoniam ipse erat dux verbi.

12. Sacerdos quoque Jovis, qui erat ante civitatem, tauros et coronas ante januas afferens, cum populis volebat sacrificare.

13. Quod ubi audierunt Apostoli, Barnabas et Paulus, conscissis tunicis suis, exilierunt in turbas, clamantes

14. et dicentes: Viri! quid haec facitis? et nos mortales sumus*, similes vobis homines, annunciantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit coelum, et terram, et mare, et omnia, quae in eis sunt; *c. 10, 26.

15. qui in praeteritis generationibus dimisit* omnes gentes ingredi vias suas. *c. 17, 30.

16. Et quidem non sine testimonio* semet ipsum reliquit, benefaciens de coelo, dans pluvias et tempora fructifera, implens cibo et laetitia corda b) nostra. *c. 17, 27. Rom. 1, 20.

17. Et haec dicentes, vix sedaverunt turbas, ne sibi immolarent.

18. Supervenerunt autem quidam ab Antiochia et Iconio Judaei*; et persuasis turbis, lapidantesque Paulum †, traxerunt extra civitatem, existimantes, eum mortuum esse. *v. 2. †2 Tim. 3, 11.

19. Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem, et postera die profectus est cum Barnaba in Derben.

20. Cumque evangelizassent civitati illi, et docuissent multos, reversi sunt Lystram, et Iconium, et Antiochiam,

21. confirmantes animas discipulorum, exhortantesque, ut permanerent in fide; et quoniam per multas tribulationes* oportet nos intrare in regnum Dei. — *Matth. 16, 24.

a) 1590. add. et commota est omnis multitudo in doctrina eorum. Paulus autem, et Barnabas morabantur Lystris. b) 1590. corda eorum.

22. Et cum constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros*, et orassent cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt. *Tit. 1, 6.

23. Transeuntesque Pisidiam, venerunt in Pamphyliam;

24. et loquentes verbum Domini in Perge a) *, descenderunt in Attaliam. *c. 13, 13.

25. Et inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiae Dei, in opus, quod compleverunt*. *c. 13, 1. sqq.

26. Cum autem venissent, et congregassent Ecclesiam, retulerunt, quanta fecisset Deus cum illis, et quia aperuisset Gentibus ostium fidei.

27. Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis.

Cap. 15.

Apostoli communi decreto statuunt Gentes non ligari lege Mosaica. Paulus a Barnaba separatur.

1. Et quidam descendentes de Judaea, docebant fratres: Quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvari*. *v. 5.

2. Facta ergo seditione non minima Paulo et Barnabae adversus illos, statuerunt, ut ascenderent Paulus et Barnabas, et quidam alii ex aliis, ad Apostolos et presbyteros in Jerusalem, super hac quaestione*. *v. 6.

3. Illi ergo deducti ab Ecclesia, pertransibant Phoenicen et Samariam, narrantes conversionem Gentium; et faciebant gaudium magnum omnibus fratribus.

4. Cum autem venissent Jerosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia, et ab Apostolis, et Senioribus, annunciantes*, quanta Deus fecisset cum illis. *v. 12. c. 21, 19.

5. Surrexerunt autem quidam de haeresi Pharisaeorum, qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi eos, praecipere quoque servare legem Moysi.

6. Conveneruntque Apostoli et Seniores videre de verbo hoc.

7. Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres! vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes * verbum Evangelii, et credere. *c. 10, 9. sqq.

8. Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum*, sicut et nobis, *c. 10, 44. 47.

9. et nihil discrevit * inter nos et illos, fide purificans corda eorum. *c. 10, 34.

10. Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum * super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? *Matth. 23, 4. Gal. 5, 1.

11. Sed per gratiam * Domini Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum et illi. *Eph. 2, 8.

12. Tacuit autem omnis multitudo; et audiebant Barnabam et Paulum, narrantes, quanta Deus fecisset signa et prodigia in Gentibus per eos.

13. Et postquam tacuerunt, respondit Jacobus*, dicens: Viri fratres, audite me! *c. 12, 17.

14. Simon narravit, quemadmodum primum Deus visitavit sumere ex Gentibus populum nomini suo.

15. Et huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est:

16. „Post haec revertar, et re„aedificabo tabernaculum David, „quod decidit; et diruta ejus re„aedificabo, et erigam illud;

17. „ut requirant caeteri homi„num Dominum, et omnes gentes, „super quas invocatum est no„men meum, dicit Dominus fa„ciens haec."* *Amos 9, 11. 12.

a) 1590. in Pergen

18. Notum a saeculo est Domino opus suum.

19. Propter quod ego judico, non inquietari eos, qui ex Gentibus convertuntur ad Deum,

20. sed scribere * ad eos, ut abstineant se a contaminationibus simulachrorum †, et fornicatione[a]) ‡, et suffocatis, et sanguine ‡.

*v. 29. c. 16, 4. 21, 25. † 1 Cor. 8. ‡ 1 Thess. 4, 3. ‡ Gen. 9, 4. Lev. 3, 17.

21. Moyses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus, qui eum praedicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.

22. Tunc placuit Apostolis, et Senioribus cum omni Ecclesia, eligere viros ex eis, et mittere Antiochiam cum Paulo et Barnaba, Judam, qui cognominabatur Barsabas, et Silam *, viros primos in fratribus, *c. 16, 19. 17, 4. 18, 5.

23. scribentes per manus eorum: Apostoli, et seniores fratres, his, qui sunt Antiochiae, et Syriae, et Ciliciae, fratribus ex Gentibus, salutem.

24. Quoniam audivimus, quia quidam ex nobis exeuntes, turbaverunt vos verbis, evertentes animas vestras, quibus non mandavimus *; *v. 1. Gal. 2, 4.

25. placuit nobis collectis in unum, eligere viros et mittere ad vos cum charissimis nostris Barnaba et Paulo,

26. hominibus, qui tradiderunt animas suas * pro nomine Domini nostri Jesu Christi. *c. 13, 50. 14, 18.

27. Misimus ergo Judam et Silam, qui et ipsi vobis verbis referent eadem.

28. Visum est enim Spiritui sancto, et nobis, nihil ultra imponere vobis oneris *, quam haec necessaria: *v. 10.

29. ut abstineatis * vos ab immolatis simulachrorum, et sanguine, et suffocato, et fornicatione, a quibus custodientes vos, bene agetis. Valete! *v. 20.

30. Illi ergo dimissi, descenderunt Antiochiam; et congregata multitudine tradiderunt epistolam.

31. Quam cum legissent, gavisi sunt super consolatione.

32. Judas autem et Silas, et ipsi cum essent Prophetae, verbo plurimo consolati sunt fratres, et confirmaverunt.

33. Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace a fratribus ad eos, qui miserant illos.

34. Visum est autem Silae ibi remanere; Judas autem solus abiit Jerusalem.

35. Paulus autem et Barnabas demorabantur Antiochiae, docentes, et evangelizantes cum aliis pluribus, verbum Domini.

36. Post aliquot autem dies dixit ad Barnabam Paulus: Revertentes visitemus fratres, per universas civitates, in quibus praedicavimus verbum Domini, quomodo se habeant.

37. Barnabas autem volebat secum assumere et Ioannem, qui cognominabatur Marcus *.

* c. 12, 12.

38. Paulus autem rogabat eum (ut qui discessisset ab eis de Pamphylia *, et non isset cum eis in opus) non debere recipi.

* c. 13, 13.

39. Facta est autem dissensio *, ita, ut discederent ab invicem, et Barnabas quidem, assumpto Marco, navigaret Cyprum;

* Gal. 2, 11. sqq.

40. Paulus vero, electo Sila, profectus est, traditus gratiae Dei a fratribus.

41. Perambulabat autem Syriam et Ciliciam, confirmans Ecclesias; praecipiens, custodire praecepta Apostolorum et Seniorum.

---

a) 1590. 92. 98. C. R. 1593. et fornicatione. 1593. et fornicationis

Cap. 16.

Timothei circumcisio. Vocatur per visionem Paulus in Macedoniam. Ejusdem gesta Philippis.

1. Pervenit autem a) Derben et Lystram *. Et ecce! discipulus quidam erat ibi, nomine Timotheus †, filius mulieris Judaeae fidelis ‡, patre gentili. * c. 14, 6. sqq. † c. 17, 14. 19, 22. 20, 4. ‡ 2 Tim. 1, 5.

2. Huic testimonium bonum reddebant, qui in Lystris erant et Iconio fratres.

3. Hunc voluit Paulus secum proficisci; et assumens circumcidit eum, propter Judaeos *, qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes, quod pater ejus erat Gentilis. * 1 Cor. 9, 20.

4. Cum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata, quae erant decreta * ab Apostolis et Senioribus, qui erant Jerosolymis. * c. 15, 20.

5. Et Ecclesiae quidem confirmabantur fide, et abundabant numero quotidie.

6. Transeuntes autem Phrygiam, et Galatiae regionem, vetati sunt a Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia.

7. Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam; et non permisit eos Spiritus Jesu.

8. Cum autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem *. * c. 20, 6.

9. Et visio per noctem Paulo ostensa est: Vir Macedo quidam erat stans, et deprecans eum, et dicens: Transiens in Macedoniam, adjuva nos!

10. Ut autem visum vidit, statim quaesivimus proficisci in Macedoniam, certi facti, quod vocasset nos Deus evangelizare eis.

11. Navigantes autem a Troade, recto cursu venimus Samothraciam, et sequenti die Neapolim;

12. et inde Philippos, quae est prima partis Macedoniae civitas, colonia. Eramus autem in hac urbe diebus aliquot, b) conferentes.

13. Die autem sabbatorum egressi sumus foras portam juxta flumen, ubi videbatur oratio esse *; et sedentes loquebamur mulieribus, quae convenerant. * c. 13, 14. 21, 5.

14. Et quaedam mulier, nomine Lydia, purpuraria civitatis Thyatirenorum, colens Deum, audivit; cujus Dominus aperuit cor, intendere his, quae dicebantur a Paulo.

15. Cum autem baptizata esset, et domus ejus, deprecata est, dicens: Si judicastis me fidelem Domino esse, introite in domum meam, et manete! Et coëgit nos.

16. Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quamdam habentem spiritum pythonem obviare nobis, quae quaestum magnum praestabat dominis suis divinando.

17. Haec subsecuta Paulum et nos, clamabat dicens: Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annunciant vobis viam salutis *! * Marc. 1, 24. 34.

18. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, et conversus, spiritui dixit: Praecipio tibi in nomine Jesu Christi exire ab ea! Et exiit eadem hora.

19. Videntes autem domini ejus, quia exivit spes quaestus eorum, apprehendentes Paulum et Silam * perduxerunt in forum ad principes; * c. 15, 22.

20. et offerentes eos magistratibus, dixerunt: Hi homines conturbant * civitatem nostram, cum sint Judaei; * c. 17, 6. 24, 5.

21. et annunciant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere, cum simus Romani.

22. Et cucurrit plebs adversus eos; et magistratus scissis tunicis

---

a) 1590. add. in b) 1590. aliquot, consistentes.

eorum, jusserunt eos virgis caedi *. * 2 Cor. 11, 25. 1 Thess. 2, 2.

23. Et cum multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem, praecipientes custodi, ut diligenter custodiret eos.

24. Qui cum tale praeceptum accepisset, misit eos in interiorem carcerem, et pedes eorum strinxit ligno.

25. Media autem nocte, Paulus et Silas orantes, laudabant * Deum; et audiebant eos, qui in custodia erant. * c. 5, 41.

26. Subito vero terrae motus factus est magnus, ita, ut moverentur fundamenta carceris; et statim aperta sunt omnia ostia; et universorum vincula soluta sunt.

27. Expergefactus autem custos carceris, et videns januas apertas carceris, evaginato gladio volebat se interficere, aestimans, fugisse vinctos.

28. Clamavit autem Paulus voce magna, dicens: Nihil tibi mali feceris! universi enim hic sumus.

29. Petitoque lumine, introgressus est; et tremefactus, procidit Paulo et Silae ad pedes;

30. et producens eos foras, ait: Domini! quid me oportet facere, ut salvus fiam *? * c. 2, 37.

31. At illi dixerunt: Crede * in Dominum Jesum, et salvus eris tu, et domus tua. * Marc. 16, 16.

32. Et locuti sunt ei verbum Domini, cum omnibus, qui erant in domo ejus.

33. Et tollens eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum; et baptizatus est ipse, et omnis domus ejus continuo.

34. Cumque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, et laetatus est cum omni domo sua, credens Deo.

35. Et cum dies factus esset, miserunt magistratus lictores, dicentes: Dimitte homines illos!

36. Nunciavit autem custos carceris verba haec Paulo: Quia miserunt magistratus, ut dimittamini; nunc igitur exeuntes, ite in pace!

37. Paulus autem dixit eis: Caesos nos publice, indemnatos, homines Romanos * miserunt in carcerem, et nunc occulte nos ejiciunt? Non ita! sed veniant, * c. 22, 25.

38. et ipsi nos ejiciant. Nunciaverunt autem magistratibus lictores verba haec. Timueruntque audito, quod Romani essent,

39. et venientes deprecati sunt eos, et educentes rogabant, ut egrederentur de urbe.

40. Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam *; et visis fratribus, consolati sunt eos, et profecti sunt. * v. 14.

CAP. 17.

Thessalonicæ et Berœæ a Judæis concitatur adversus Paulum seditio. Idem Athenis disserit, et Dionysium Areopagitam ad Christum convertit.

1. Cum autem perambulassent Amphipolim, et Apolloniam, venerunt Thessalonicam, ubi erat synagoga Judaeorum.

2. Secundum consuetudinem * autem Paulus introivit ad eos, et per sabbata tria disserebat eis de Scripturis, * c. 13, 14.

3. adaperiens et insinuans, quia Christum oportuit pati, et resurgere a mortuis *; et quia hic est Jesus Christus †, quem ego annuncio vobis. * Luc. 24, 26. 46. † c. 9, 22.

4. Et quidam ex eis crediderunt, et adjuncti sunt Paulo et Silae *, et de colentibus Gentilibusque † multitudo magna, et mulieres nobiles non paucae. * c. 15, 22. † c. 14, 1. Joh. 12, 20.

5. Zelantes autem Judaei, assumentesque de vulgo viros quosdam malos, et turba facta concitaverunt civitatem; et assistentes domui Jasonis, quaerebant eos producere in populum.

6. Et cum non invenissent eos, trahebant Jasonem et quosdam fratres ad principes civitatis, clamantes: Quoniam hi, qui urbem concitant *, et huc venerunt,
* c. 16, 20.

7. quos suscepit Jason, et hi omnes contra decreta Caesaris faciunt, regem * alium dicentes esse, Jesum. * Joh. 19, 12.

8. Concitaverunt autem plebem, et principes civitatis, audientes haec.

9. Et accepta satisfactione a Jasone, et a caeteris, dimiserunt eos.

10. Fratres vero confestim per noctem dimiserunt Paulum et Silam in Beroeam. Qui cum venissent, in Synagogam Judaeorum introierunt.

11. Hi autem erant nobiliores eorum, qui sunt Thessalonicae, qui susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes * Scripturas, si haec ita se haberent. * Joh. 5, 39.

12. Et multi quidem crediderunt ex eis, et mulierum gentilium honestarum, et viri non pauci.

13. Cum autem cognovissent in Thessalonica Judaei, quia et Beroeae praedicatum est a Paulo verbum Dei, venerunt et illuc commoventes et turbantes multitudinem.

14. Statimque tunc Paulum dimiserunt fratres, ut iret usque ad mare; Silas autem et Timotheus * remanserunt ibi. * c. 16, 1. sqq.

15. Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt eum usque Athenas; et accepto mandato ab eo ad Silam et Timotheum, ut quam celeriter venirent ad illum, profecti sunt.

16. Paulus autem, cum Athenis eos exspectaret, incitabatur spiritus ejus in ipso, videns idololatriae deditam civitatem.

17. Disputabat igitur in synagoga * cum Judaeis, et colentibus, et in foro, per omnes dies, ad eos, qui aderant. * v. 2.

18. Quidam autem Epicurei, et Stoici philosophi disserebant cum eo, et quidam dicebant: Quid vult seminiverbius hic dicere? Alii vero: Novorum daemoniorum videtur annunciator esse; quia Jesum et resurrectionem annunciabat eis.

19. Et apprehensum eum ad Areopagum duxerunt, dicentes: Possumus scire, quae est haec nova, quae a te dicitur, doctrina?

20. Nova enim quaedam infers auribus nostris; volumus ergo scire, quidnam velint haec esse.

21. (Athenienses autem omnes, et advenae hospites, ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere, aut audire aliquid novi.)

22. Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait: Viri Athenienses! per omnia quasi superstitiosiores vos video.

23. Praeteriens enim, et videns simulacra vestra, inveni et aram, in qua scriptum erat: IGNOTO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis.

24. Deus, qui fecit * mundum, et omnia, quae in eo sunt, hic coeli et terrae cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat †,
* c. 14, 14. † c. 7, 49. 50.

25. nec manibus humanis colitur * indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam, et inspirationem, et omnia †; * Joh. 4, 24. † Ps. 49, 8. sqq.

26. fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terrae *, definiens statuta tempora, et terminos habitationis eorum †, * Gen. 1, 27.
† Deut. 32, 8.

27. quaerere Deum, si forte attrectent eum, aut inveniant, quamvis non longe * sit ab unoquoque nostrum. * c. 14, 16.

28. In ipso enim vivimus, et movemur, et sumus *; sicut et qui-

dam vestrorum Poëtarum dixerunt: Ipsius enim et genus sumus. * Col. 1, 17.

29. Genus ergo cum simus Dei, non debemus aestimare auro, aut argento, aut lapidi, sculpturae artis et cogitationis hominis, Divinum esse simile.

30. Et tempora quidem hujus ignorantiae despiciens * Deus, nunc annunciat hominibus, ut omnes ubique poenitentiam † agant, * c. 14, 15. † Luc. 24, 47.

31. eo quod statuit diem, in quo judicaturus est orbem in aequitate, in viro *, in quo statuit, fidem praebens omnibus, suscitans eum a mortuis. * 2 Cor. 5, 10. Matth. 25, 31.

32. Cum audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant *, quidam vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum. * 1 Cor. 1, 23.

33. Sic Paulus exivit de medio eorum.

34. Quidam vero viri adhaerentes ei, crediderunt; in quibus et Dionysius Areopagita, et mulier nomine Damaris, et alii cum eis.

Cap. 18.

Paulum Corinthi insectantur Judæi. Is venit Ephesum, ubi Apollo ostendit Judæis, Jesum esse Christum.

1. Post haec egressus ab Athenis, venit Corinthum.

2. Et inveniens quemdam Judaeum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, et Priscillam uxorem ejus * (eo quod praecepisset Claudius discedere omnes Judaeos a Roma), accessit ad eos. * v. 18. 26. Rom. 16, 3. 1 Cor. 16, 19. 2 Tim. 4, 19.

3. Et quia ejusdem erat artis, manebat apud eos, et operabatur *; (erant autem scenofactoriae artis.) * c. 20, 34. 1 Cor. 4, 12. 2 Cor. 11, 9. 1 Thess. 2, 9.

4. Et disputabat in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini Jesu, suadebatque Judaeis et Graecis.

5. Cum venissent autem de Macedonia Silas et Timotheus *, instabat verbo Paulus, testificans Judaeis esse Christum Jesum. * c. 17, 14. sq. 2 Cor. 1, 19.

6. Contradicentibus autem eis, et blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum! mundus ego, ex hoc ad Gentes vadam *. * c. 13, 45. 51. 20, 26.

7. Et migrans inde, intravit in domum cujusdam, nomine Titi Justi, colentis Deum, cujus domus erat conjuncta synagogae.

8. Crispus * autem archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua; et multi Corinthiorum audientes credebant, et baptizabantur. * 1 Cor. 1, 14.

9. Dixit autem Dominus nocte per visionem * Paulo: Noli timere, sed loquere, et ne taceas! * c. 16, 9. 23, 11.

10. Propter quod ego sum tecum; et nemo apponetur tibi, ut noceat te; quoniam populus est mihi multus in hac civitate.

11. Sedit autem ibi annum et sex menses, docens apud eos verbum Dei.

12. Gallione autem proconsule Achaiae, insurrexerunt uno animo Judaei in Paulum, et adduxerunt eum ad tribunal,

13. dicentes: Quia contra legem hic persuadet hominibus colere Deum.

14. Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Judaeos: Si quidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum, o viri Judaei! recte vos sustinerem;

15. si vero quaestiones sunt de verbo, et nominibus a), et lege vestra, vos ipsi videritis; Judex ego horum nolo esse *. * Joh. 18, 31.

a) 1590. nominibus legis vestrae

16. Et minavit eos a tribunali.
17. Apprehendentes autem omnes Sosthenem * principem synagogae, percutiebant eum ante tribunal; et nihil eorum Gallioni curae erat. * 1 Cor. 1, 1.
18. Paulus vero cum adhuc sustinuisset dies multos, fratribus valefaciens, navigavit in Syriam (et cum eo Priscilla et Aquila, qui sibi totonderat in Cenchris caput; habebat enim votum *). * c. 21, 24. Num. 6, 9. 18.
19. Devenitque Ephesum, et illos ibi reliquit. Ipse vero ingressus synagogam, disputabat cum Judaeis.
20. Rogantibus autem eis, ut ampliori tempore maneret, non consensit;
21. sed valefaciens, et dicens *: Iterum revertar ad vos, Deo volente, profectus est ab Epheso. * Gal. 2, 1.
22. Et descendens Caesaream, ascendit, et salutavit ecclesiam, et descendit Antiochiam *. Gal. 2, 11.
23. Et facto ibi aliquanto tempore profectus est, perambulans ex ordine Galaticam a) regionem *, et Phrygiam, confirmans omnes discipulos. * c. 16, 6.
24. Judaeus autem quidam, Apollo * nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Ephesum, potens in scripturis. * c. 19, 1. 1 Cor. 1, 12.
25. Hic erat edoctus viam Domini; et fervens spiritu loquebatur, et docebat diligenter ea, quae sunt Jesu, sciens tantum baptisma Ioannis *. * c. 19, 3.
26. Hic ergo coepit fiducialiter agere in synagoga. Quem cum audissent Priscilla et Aquila *, assumpserunt eum, et diligentius exposuerunt ei viam Domini. * v. 2.
27. Cum autem vellet ire Achaiam, exhortati fratres, scripserunt discipulis, ut susciperent eum. Qui cum venisset, contulit multum his, qui crediderant.
28. Vehementer enim Judaeos revincebat publice, ostendens per Scripturas, esse Christum Jesum.

Cap. 19.

Quidam Ioannis tantum baptismate baptizati in nomine Christi baptizantur Ephesi. Ibi multi comburunt libros superstitiosos. Demetrius argentarius.

1. Factum est autem, cum Apollo esset Corinthi *, ut Paulus, peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum †, et inveniret quosdam b) discipulos; * c. 18, 24. 27. † c. 18, 19. 21.
2. dixitque ad eos: Si Spiritum sanctum * accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque, si Spiritus sanctus est, audivimus. * c. 10, 44. 8, 16.
3. Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Ioannis baptismate.
4. Dixit autem Paulus: Ioannes baptizavit baptismo poenitentiae populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Jesum.
5. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Jesu.
6. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, et loquebantur linguis, et prophetabant.
7. Erant autem omnes viri fere duodecim.
8. Introgressus autem synagogam, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans, et suadens de regno Dei.
9. Cum autem quidam indurarentur, et non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidie disputans in schola tyranni cujusdam.
10. Hoc autem factum est per biennium, ita ut omnes, qui habi-

a) 1590. Galatiam b) 1590. de discipulis

tabant in Asia, audirent verbum Domini, Judaei atque Gentiles.

11. Virtutesque non a) quaslibet faciebat Deus per manum Pauli*; *c. 14, 3.

12. ita, ut etiam super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria, et semicinctia, et recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur*.
*c. 5, 15. Matth. 9, 21.

13. Tentaverunt autem quidam et de circumeuntibus Judaeis exorcistis, invocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Jesu, dicentes: Adjuro vos per Jesum, quem Paulus praedicat.

14. Erant autem b) quidam Judaei Scevae principis Sacerdotum septem filii, qui hoc faciebant.

15. Respondens autem spiritus nequam dixit eis: Jesum novi, et Paulum scio; vos autem, qui estis?

16. Et insiliens in eos homo, in quo erat daemonium pessimum, et dominatus amborum, invaluit contra eos, ita ut nudi et vulnerati effugerent de domo illa.

17. Hoc autem notum factum est omnibus Judaeis, atque Gentilibus, qui habitabant Ephesi; et cecidit timor super omnes illos, et magnificabatur nomen Domini Jesu.

18. Multique credentium veniebant, confitentes et annunciantes actus suos.

19. Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa* sectati, contulerunt libros, et combusserunt c) coram omnibus; et computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.
*c. 8, 9.

20. Ita fortiter crescebat* verbum Dei, et confirmabatur.
*c. 6, 7.

21. His autem expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia* et Achaia, ire Jerosolymam†, dicens: Quoniam, postquam fuero ibi, oportet me et Romam‡ videre. *1 Cor. 16, 5.
†c. 18, 21. 20, 22. ‡Rom. 15, 23. sqq.

22. Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum*, et Erastum†, ipse remansit ad tempus in Asia.
*c. 16, 1. †Rom. 16, 23. 2 Tim. 4, 20.

23. Facta est autem illo tempore turbatio non minima* de via Domini. *2 Cor. 1, 8.

24. Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens aedes argenteas Dianae, praestabat artificibus non modicum quaestum;

25. quos convocans, et eos, qui hujusmodi erant opifices, dixit: Viri! scitis, quia de hoc artificio est nobis acquisitio;

26. et videtis, et auditis, quia non solum Ephesi, sed pene totius Asiae, Paulus hic suadens avertit multam turbam, dicens: Quoniam non sunt dii, qui manibus fiunt.

27. Non solum autem haec periclitabitur nobis pars in redargutionem venire*, sed et magnae Dianae templum in nihilum reputabitur, sed et destrui incipiet majestas ejus, quam tota Asia, et orbis colit. *c. 16, 19.

28. His auditis, repleti sunt ira, et exclamaverunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum!

29. Et impleta est civitas confusione, et impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapto Gajo*, et Aristarcho† Macedonibus, comitibus Pauli. *1 Cor. 1, 14.
†Col. 4, 10.

30. Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli.

31. Quidam autem et de Asiae principibus, qui erant amici ejus,

---

a) 1590. non modicas quaslibet b) 1590. cujusdam Judaei nomine Scevae
c) 1590. add. eos

miserunt ad eum, rogantes, ne se daret in theatrum.

32. Alii autem aliud clamabant. Erat enim ecclesia confusa, et plures nesciebant, qua ex causa convenissent.

33. De turba autem detraxerunt Alexandrum *, propellentibus eum Judaeis. Alexander autem manu silentio postulato, volebat reddere rationem populo. * 2 Tim. 4, 14.

34. Quem ut cognoverunt Judaeum esse, vox facta una est omnium, quasi per horas duas clamantium: Magna Diana Ephesiorum!

35. Et cum sedasset scriba turbas, dixit: Viri Ephesii! quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum civitatem cultricem esse magnae Dianae *, Jovisque prolis? * v. 27.

36. Cum ergo his contradici non possit, oportet vos sedatos esse, et nihil temere agere.

37. Adduxistis enim homines istos, neque sacrilegos, neque blasphemantes deam vestram.

38. Quod si Demetrius, et qui cum eo sunt artifices, habent adversus aliquem causam, conventus forenses aguntur, et proconsules sunt, accusent invicem.

39. Si quid autem alterius rei quaeritis, in legitima ecclesia poterit absolvi.

40. Nam et periclitamur argui seditionis hodiernae; cum nullus obnoxius sit (de quo possimus reddere rationem) concursus istius. Et cum haec dixisset, dimisit ecclesiam.

CAP. 20.

Troade Eutychus casu sublatus mortuus vivit. Presbyteros ex Epheso advocatos Paulus adhortatur, prædicens, quod non essent amplius eum visuri.

1. Postquam autem cessavit tumultus, vocatis Paulus discipulis, et exhortatus eos, valedixit, et profectus est, ut iret in Macedoniam *. * 1 Tim. 1, 3.

2. Cum autem perambulasset partes illas, et exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Graeciam;

3. ubi cum fecisset menses tres factae sunt illi insidiae a Judaeis navigaturo in Syriam; habuitque consilium, ut reverteretur per Macedoniam.

4. Comitatus est autem eum Sopater a) Pyrrhi Beroeensis *, Thessalonicensium vero Aristarchus et Secundus, et Gajus ** Derbeus et Timotheus †; Asiani vero Tychicus ‡ et Trophimus ‡. * c. 17, 10. ** c. 19, 29. † c. 16, 1. ‡ Eph. 6, 21. Col. 4, 7. 2 Tim. 4, 12. Tit. 3, 12. ‡ c. 21, 29.

5. Hi cum praecessissent, sustinuerunt nos Troade;

6. nos vero navigavimus post dies Azymorum * a Philippis, et venimus ad eos Troadem † in diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem. * Exod. 12. † c. 16, 8. 2 Cor. 2, 12.

7. Una autem Sabbati, cum convenissemus ad frangendum panem *, Paulus disputabat cum eis, profecturus in crastinum, protraxitque sermonem usque in mediam noctem. * c. 2, 46.

8. Erant autem lampades copiosae in coenaculo, ubi eramus congregati.

9. Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychus super fenestram, cum mergeretur somno gravi, disputante diu Paulo, ductus somno cecidit de tertio coenaculo deorsum, et sublatus est mortuus.

10. Ad quem cum descendisset Paulus, incubuit super eum, et complexus dixit: Nolite turbari! anima enim ipsius in ipso est.

11. Ascendens autem, frangensque panem, et gustans, satisque allocutus b) usque in lucem, c) sic profectus est.

---

a) 1590. Sosipater b) 1590. add. est c) 1590. add. et

12. Adduxerunt autem puerum viventem, et consolati sunt non minime.

13. Nos autem ascendentes navem, navigavimus in Asson, inde suscepturi Paulum; sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus.

14. Cum autem convenisset a) nos in Asson, assumpto eo, venimus Mitylenen.

15. Et inde navigantes, sequenti die venimus contra Chium, et alia b) applicuimus Samum, et sequenti die venimus Miletum.

16. Proposuerat enim Paulus transnavigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia. Festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Jerosolymis *. * c. 18, 21.

17. A Mileto autem mittens Ephesum, vocavit Majores natu Ecclesiae.

18. Qui cum venissent ad eum, et simul essent, dixit eis: Vos scitis, a prima die, qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim,

19. serviens Domino cum omni humilitate, et lacrymis, et tentationibus, quae mihi acciderunt ex insidiis Judaeorum;

20. quomodo nihil subtraxerim c) utilium, quo minus annunciarem vobis et docerem vos publice, et per domos,

21. testificans Judaeis atque Gentilibus in Deum poenitentiam, et fidem in Dominum nostrum Jesum Christum.

22. Et nunc ecce! alligatus ego spiritu, vado in Jerusalem *; quae in ea ventura sint mihi, ignorans; * Luc. 18, 31. sqq.

23. nisi quod Spiritus sanctus per omnes civitates mihi protestatur, dicens: Quoniam vincula et tribulationes Jerosolymis me manent *. * c. 21, 4. 33.

24. Sed nihil horum vereor; nec facio animam meam pretiosiorem, quam me, dummodo * consummem cursum meum, et ministerium verbi, quod accepi a Domino Jesu, testificari Evangelium gratiae Dei †. * c. 21, 13. Philipp. 2, 17. † 2 Cor. 5, 20.

25. Et nunc ecce! ego scio, quia amplius non videbitis faciem meam vos omnes, per quos transivi praedicans regnum Dei.

26. Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus * sum a sanguine omnium. * c. 18, 6.

27. Non enim subterfugi, quo minus annunciarem omne consilium Dei vobis.

28. Attendite vobis, et universo gregi *, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo †. * 1 Petr. 5, 2. † Tit. 2, 14. 1 Cor. 6, 20.

29. Ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces * in vos, non parcentes gregi; * Matth. 7, 15.

30. et ex vobis ipsis exsurgent viri loquentes perversa *, ut abducant discipulos post se. * 1 Tim. 4, 1—3.

31. Propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte et die non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque vestrum.

32. Et nunc commendo vos Deo, et verbo gratiae ipsius, qui potens est aedificare, et dare haereditatem in sanctificatis omnibus.

33. Argentum et aurum, aut vestem nullius concupivi, sicut

34. ipsi scitis; quoniam ad ea, quae mihi opus erant, et his, qui mecum sunt, ministraverunt manus istae *. * c. 18, 3. 2 Cor. 7, 2.

35. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos *, ac meminisse

a) 1590. convenissemus in Asson b) 1590. add. die c) 1590. add. vobis

verbi Domini Jesu, quoniam ipse dixit: Beatius est magis dare, quam accipere. * 1 Cor. 9, 12.

36. Et cum haec dixisset, positis genibus suis, oravit cum omnibus illis.

37. Magnus autem fletus factus est omnium; et procumbentes super collum Pauli, osculabantur eum,

38. dolentes maxime in verbo, quod dixerat, quoniam amplius faciem ejus non essent visuri *. Et deducebant eum ad navem.
* v. 25.

Cap. 21.

Vaticinatur Agabus afflictiones, quas Paulus passurus erat Jerosolymis; quo cum pervenisset, sanctificat se cum viris votum habentibus.

1. Cum autem factum esset, ut navigaremus abstracti ab eis, recto cursu venimus Coum, et sequenti die Rhodum, et inde Pataram.

2. Et cum invenissemus navem transfretantem in Phoenicen, ascendentes navigavimus.

3. Cum apparuissemus autem Cypro, relinquentes eam ad sinistram, navigavimus in Syriam, et venimus Tyrum; ibi enim navis expositura erat onus.

4. Inventis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem; qui Paulo dicebant per Spiritum *, ne ascenderet Jerosolymam.
* c. 20, 16. 23.

5. Et expletis diebus, profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cum uxoribus et filiis usque foras civitatem; et positis genibus in littore, oravimus.

6. Et cum valefecissemus invicem, ascendimus navem; illi autem redierunt in sua.

7. Nos vero, navigatione expleta, a Tyro descendimus Ptolemaïdam; et salutatis fratribus mansimus die una apud illos.

8. Alia autem die profecti venimus Caesaream; et intrante domum Philippi evangelistae, qu erat unus de septem *, mansimu apud eum. * c. 6, 5. 8, 40.

9. Huic autem erant quatuor f liae virgines prophetantes *.
* c. 2, 17.

10. Et cum moraremur per die aliquot, supervenit quidam a) Judaea Propheta, nomine Aga bus *. * c. 11, 28.

11. Is cum venisset ad nos, tuli zonam Pauli; et alligans sibi pe des et manus, dixit: Haec dici Spiritus sanctus: Virum, cujus es zona haec, sic alligabunt in Jeru salem Judaei, et tradent in manu Gentium *. * v. 4. 33. c. 25, 21.

12. Quod cum audissemus, ro gabamus nos, et qui loci illius rant, ne ascenderet Jerosolyman

13. Tunc respondit Paulus, dixit: Quid facitis flentes et affl gentes cor meum *? Ego enim no solum alligari, sed et mori in J rusalem paratus sum propter no men Domini Jesu. * c. 20, 37.

14. Et cum ei suadere non po semus, quievimus, dicentes: D mini voluntas * fiat! * Luc. 22, 4

15. Post dies autem istos pra parati, ascendebamus in Jerus lem.

16. Venerunt autem et b) ex d scipulis a Caesarea nobiscum, a ducentes secum apud quem h spitaremur, Mnasonem c) quen dam Cyprium, antiquum discip lum.

17. Et cum venissemus Jeros lymam, libenter exceperunt n fratres.

18. Sequenti autem die intro bat Paulus nobiscum ad Jac bum *, omnesque collecti sunt s niores. * Gal. 1, 19.

---

a) 1590. add. vir b) 1590. autem quidam ex c) 1590. Jasonem

19. Quos cum salutasset, narrabat per singula, quae Deus fecisset in Gentibus per ministerium ipsius.

20. At illi, cum audissent, magnificabant Deum, dixeruntque ei: Vides, frater! quot millia sunt in Judaeis, qui crediderunt, et omnes aemulatores sunt legis;

21. audierunt autem de te, quia discessionem doceas a Moyse eorum, qui per Gentes sunt, Judaeorum, dicens, non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi.

22. Quid ergo est? utique oportet convenire multitudinem; audient enim te supervenisse.

23. Hoc ergo fac, quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quatuor, votum habentes super se.

24. His assumptis, sanctifica te cum illis; et impende in illis, ut radant capita *; et scient omnes, quia, quae de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas et ipse custodiens legem. *c. 18, 18.

25. De his autem, qui crediderunt ex Gentibus, nos scripsimus judicantes, ut abstineant se ab idolis immolato, et sanguine, et suffocato, et fornicatione *.

* c. 15, 20.

26. Tunc Paulus, assumptis viris, postera die purificatus cum illis, intravit in templum * annuncians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio †.

* 1 Cor. 9, 19—23. † Num. 31, 23. sqq.

27. Dum autem septem dies consummarentur, hi, qui de Asia erant Judaei, cum vidissent eum in templo, concitaverunt omnem populum, et injecerunt ei manus, clamantes:

28. Viri Israëlitae, adjuvate! hic est homo, qui adversus populum, et legem, et locum hunc omnes ubique docens, insuper et Gentiles induxit in templum, et violavit sanctum locum istum *.

* Deut. 23, 3.

29. Viderant enim Trophimum* Ephesium in civitate cum ipso, quem aestimaverunt, quoniam in templum introduxisset Paulus.

* c. 20, 4.

30. Commotaque est civitas tota, et facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum; et statim clausae sunt januae.

31. Quaerentibus autem eum occidere, nunciatum est tribuno cohortis: Quia tota confunditur Jerusalem.

32. Qui statim assumptis militibus et centurionibus, decurrit ad illos. Qui cum vidissent tribunum, et milites, cessaverunt percutere Paulum.

33. Tunc accedens tribunus apprehendit eum, et jussit eum alligari catenis * duabus; et interrogabat, quis esset, et quid fecisset.

*c. 20, 23.

34. Alii autem aliud clamabant in turba. Et cum non posset certum cognoscere prae tumultu, jussit duci eum in castra.

35. Et cum venisset ad gradus, contigit, ut portaretur a militibus propter vim populi.

36. Sequebatur enim multitudo populi, clamans: Tolle eum!

37. Et cum coepisset induci in castra Paulus, dicit tribuno: Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit [a]: Graece nosti?

38. Nonne tu es Aegyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti, et eduxisti in desertum quatuor millia* virorum sicariorum?

* c. 5, 36.

39. Et dixit ad eum Paulus: Ego homo sum quidem Judaeus, a Tarso Ciliciae, non ignotae civitatis, municeps; rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum.

---

a) 1590. add. ei

40. Et cum ille permisisset, Paulus stans in gradibus, annuit manu ad plebem, et magno silentio facto, allocutus est lingua Hebraea, dicens:

Cap. 22.

Judæorum tumultus ex eo, quod Paulus diceret, se missum ad prædicandum Gentibus. Jussus torqueri, liberatur dicendo se civem Romanum esse.

1. Viri fratres, et patres! audite, quam ad vos nunc reddo rationem.

2. Cum audissent autem, quia Hebraea lingua loqueretur ad illos, magis praestiterunt silentium.

3. Et dicit a): Ego sum vir Judaeus, natus in Tarso Ciliciae, nutritus autem in ista civitate, secus pedes Gamaliel b)*, eruditus juxta veritatem paternae legis, aemulator legis, sicut et vos omnes estis hodie; * c. 5, 34.

4. qui hanc viam persecutus sum usque ad mortem, alligans et tradens in custodias viros ac mulieres*, * c. 8, 3. 1 Tim. 1, 13.

5. *sicut princeps Sacerdotum mihi testimonium reddit, et omnes majores natu, a quibus et epistolas accipiens, ad fratres Damascum pergebam, ut adducerem inde vinctos in Jerusalem, ut punirentur. * v. 5—15. Act. 9, 1—15.

6. Factum est autem, eunte me, et appropinquante Damasco media die, subito de coelo circumfulsit me lux copiosa;

7. et decidens in terram, audivi vocem dicentem mihi: Saule, Saule! quid me persequeris?

8. Ego autem respondi: Quis es, Domine? Dixitque ad me: Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris.

9. Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt ejus, qui loquebatur mecum.

10. Et dixi: Quid faciam, D
mine? Dominus autem dixit
me: Surgens vade Damascum,
ibi tibi dicetur de omnibus, qu
te oporteat facere.

11. Et cum non viderem pr
claritate luminis illius, ad manu
deductus a comitibus, veni D
mascum.

12. Ananias autem quidam, v
secundum legem testimonium h
bens ab omnibus cohabitantib
Judaeis,

13. veniens ad me, et astans d
xit mihi: Saule, frater! respic
Et ego eadem hora respexi in eu

14. At ille dixit: Deus patru
nostrorum praeordinavit te,
cognosceres voluntatem ejus,
videres Justum, et audires voce
ex ore ejus;

15. quia eris testis illius ad
mnes homines, eorum, quae vi
sti et audisti.

16. Et nunc, quid moraris? E
surge, et baptizare, et ablue pe
cata tua*, invocato nomine ipsi
* c. 2, 38.

17. Factum est autem reverte
ti mihi in Jerusalem, et oranti
templo, fieri me in stupore me
tis*, * 2 Cor. 12, 2.

18. et videre illum dicente
mihi: Festina, et exi velociter
Jerusalem; quoniam non recip
ent testimonium tuum de me.

19. Et ego dixi: Domine! ip
sciunt, quia ego eram concluder
in carcerem, et caedens per sy
agogas eos, qui credebant in te

20. et cum funderetur sangu
Stephani testis tui, ego astaban
et consentiebam, et custodi
bam vestimenta interficientiu
illum*. * c. 7, 57.

21. Et dixit ad me: Vade! qu
niam ego in nationes * longe mi
tam te. * c. 9, 15. Gal. 1, 16.

22. Audiebant autem eum u
que ad hoc verbum, et levaverun
vocem suam, dicentes: Tolle d

---

a) 1590. et dixit b) 1590. Gamalielis

terra hujusmodi; non enim fas est eum vivere*. *Math. 26, 66. 27, 23.

23. Vociferantibus autem eis, et projicientibus vestimenta sua, et pulverem jactantibus in aërem,

24. jussit tribunus induci eum in castra, et flagellis caedi, et torqueri eum, ut sciret, propter quam causam sic acclamarent ei.

25. Et cum astrinxissent eum loris, dicit astanti sibi Centurioni Paulus: Si hominem Romanum*, et indemnatum licet vobis flagellare? *c. 16, 37.

26. Quo audito, Centurio accessit ad tribunum, et nunciavit ei, dicens: Quid acturus es? hic enim homo civis Romanus est.

27. Accedens autem tribunus, dixit illi: Dic mihi, si tu Romanus es? At ille dixit: Etiam.

28. Et respondit tribunus: Ego multa summa civitatem [a]) hanc consecutus sum. Et Paulus ait: Ego autem et natus sum.

29. Protinus ergo discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit, postquam rescivit, quia civis Romanus esset, et quia alligasset* eum. *c. 21, 33.

30. Postera autem die volens scire diligentius, qua ex causa accusaretur a Judaeis, solvit eum, et jussit Sacerdotes convenire et omne concilium, et producens Paulum, statuit inter illos.

Cap. 23.

Orta dissensio Pharisæos inter et Sadducæos, ex eo quod dixisset Paulus, se de resurrectione mortuorum judicari. Detecta de occidendo Paulo conjuratione, is mittitur Cæsaream.

1. Intendens autem in concilium Paulus, ait: Viri fratres! ego omni conscientia bona conversatus sum ante Deum usque in hodiernum diem.

2. Princeps autem Sacerdotum Ananias praecepit astantibus sibi percutere os ejus*. *Joh. 18, 22.

3. Tunc Paulus dixit ad eum: Percutiet te Deus, paries dealbate*! Et tu sedens judicas me secundum legem, et contra legem † jubes me percuti? *Math. 23, 27. † Lev. 19, 15.

4. Et qui astabant, dixerunt: Summum Sacerdotem Dei maledicis?

5. Dixit autem Paulus: Nesciebam, fratres! quia princeps est Sacerdotum. Scriptum est enim: „Principem populi tui non male„dices." * *Exod. 22, 28.

6. Sciens autem Paulus, quia una pars esset Sadducaeorum, et altera Pharisaeorum, exclamavit in concilio: Viri fratres! ego Pharisaeus sum, filius Pharisaeorum; de spe* et resurrectione mortuorum ego judicor. *c. 24, 15.

7. Et cum haec dixisset, facta est dissensio inter Pharisaeos et Sadducaeos, et soluta est multitudo.

8. Sadducaei* enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum; Pharisaei autem utraque confitentur. *Math. 22, 23.

9. Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Pharisaeorum, pugnabant, dicentes: Nihil mali invenimus in homine isto; quid si Spiritus locutus est ei, aut Angelus?

10. Et cum magna dissensio facta esset, timens tribunus, ne discerperetur Paulus ab ipsis, jussit milites descendere, et rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in castra.

11. Sequenti autem nocte assistens ei Dominus, ait: Constans esto*! sicut enim testificatus es de me in Jerusalem, sic te oportet et Romae testificari. *c. 18, 9. 19, 21.

12. Facta autem die collegerunt

---

a) 1590. civilitatem

se quidam ex Judaeis, et devoverunt se, dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum*. *c.21,27.sqq.

13. Erant autem plus quam quadraginta viri, qui hanc conjurationem fecerant.

14. Qui accesserunt [a]) principes Sacerdotum, et Seniores, et dixerunt: Devotione devovimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum.

15. Nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad vos, tamquam aliquid certius cognituri de eo. Nos vero prius quam appropiet, parati sumus interficere* illum. *c. 25, 3.

16. Quod cum audisset filius sororis Pauli insidias, venit, et intravit in castra, nunciavitque Paulo.

17. Vocans autem Paulus ad se unum ex Centurionibus, ait: Adolescentem hunc perduc ad tribunum; habet enim aliquid indicare illi.

18. Et ille quidem assumens eum, duxit ad tribunum, et ait: Vinctus Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi.

19. Apprehendens autem tribunus manum illius, secessit cum eo seorsum, et interrogavit illum: Quid est, quod habes indicare mihi?

20. Ille autem dixit: Judaeis convenit rogare te, ut crastina die producas Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo;

21. tu vero ne credideris illis, insidiantur enim ei ex eis viri amplius quam quadraginta, qui se devoverunt non manducare, neque bibere, donec interficiant eum; et nunc parati sunt, exspectantes promissum tuum.

22. Tribunus igitur dimisit adolescentem, praecipiens [b]), ne cui loqueretur, quoniam haec nota sibi fecisset.

23. Et vocatis duobus Centurionibus, dixit illis: Parate milites ducentos, ut eant usque Caesaream, et equites septuaginta, et lancearios ducentos, a tertia hora noctis;

24. et jumenta praeparate, ut imponentes Paulum, salvum perducerent ad Felicem praesidem.

25. (Timuit enim, ne forte raperent eum Judaei, et occiderent, et ipse postea calumniam sustineret, tamquam accepturus pecuniam.)

26. Scribens [c]) epistolam continentem haec: Claudius Lysias optimo praesidi, Felici, salutem.

27. Virum hunc comprehensum a Judaeis, et incipientem interfici ab eis, superveniens cum exercitu eripui, cognito, quia Romanus est*. *c. 21, 33: 22, 25.

28. Volensque scire causam, quam objiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum.

29. Quem inveni accusari de quaestionibus legis ipsorum*, nihil vero [d]) dignum morte aut vinculis habentem [e]) criminis. *v. 6

30. Et cum mihi perlatum esset de insidiis, quas paraverant illi, misi [f]) eum ad te denuncians; et accusatoribus ut dicant apud te. Vale.

31. Milites ergo secundum praeceptum sibi, assumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem.

32. Et postera die dimissis equitibus, ut cum eo irent, reversi sunt ad castra. 33. Qui

a) 1590. add. ad b) 1590. add. ei c) 1590. add. ei d) 1590. nullum ver
e) habentem crimen. f) 1590. 92. 93. 98. misi eum ad te denuncians; et . . . . editi
Plantiniana: et Lucas Brugens. misi eum ad te, denuncians et . . . .

33. Qui cum venissent Caesaream, et tradidissent epistolam praesidi *, statuerunt ante illum et Paulum. * Matth. 10, 18.

34. Cum legisset autem, et interrogasset, de qua provincia esset; et cognoscens, quia de Cilicia,

35. audiam te, inquit, cum accusatores tui venerint *. Jussitque in praetorio Herodis custodiri eum. * c. 24, 1.

Cap. 24.

Coram Felice Christum prædicat Paulus, qui cum pecuniam non daret, vinctus relinquitur.

1. Post quinque autem dies descendit princeps Sacerdotum, Ananias *, cum Senioribus quibusdam, et Tertullo quodam oratore, qui adierunt a) principem adversus Paulum. * c. 23, 2.

2. Et citato Paulo, coepit accusare Tertullus, dicens: Cum in multa pace agamus per te, et multa corrigantur per tuam providentiam;

3. semper et ubique suscipimus, optime Felix! cum omni gratiarum actione.

4. Ne diutius autem te protraham, oro, breviter b) audias nos pro tua clementia.

5. Invenimus hunc hominem pestiferum, et concitantem seditiones omnibus Judaeis in universo orbe, et auctorem seditionis sectae Nazarenorum.

6. Qui etiam templum violare * conatus est, quem et apprehensum voluimus secundum legem nostram judicare. * c. 21, 28.

7. Superveniens autem tribunus Lysias *, cum vi magna eripuit eum de manibus nostris, * c. 21, 31—33.

8. jubens accusatores ejus ad te venire *; a quo poteris ipse, judicans, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum. * c. 23, 30.

9. Adjecerunt autem et Judaei, dicentes haec ita se habere.

10. Respondit autem Paulus (annuente sibi praeside dicere): Ex multis annis te esse judicem genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam.

11. Potes enim cognoscere, quia non plus sunt mihi dies, quam duodecim, ex quo ascendi adorare in Jerusalem;

12. et neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbae, neque in synagogis *; * c. 25, 8. 28, 17.

13. neque in civitate; neque probare possunt tibi, de quibus nunc me accusant.

14. Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt haeresim *, sic deservio Patri et Deo meo, credens omnibus, quae in Lege et Prophetis scripta sunt †; * v. 5. c. 19, 9. † c. 26, 22.

15. spem habens in Deum, quam et hi ipsi exspectant *, resurrectionem futuram justorum, et iniquorum. * c. 23, 6.

16. In hoc et ipse studeo sine offendiculo conscientiam habere ad Deum et ad homines semper.

17. Post annos autem plures, eleemosynas facturus in gentem meam, veni *, et oblationes, et vota, * c. 21, 17. sqq.

18. in quibus invenerunt me purificatum in templo, non cum turba, neque cum tumultu c).

19. Quidam autem ex Asia Judaei, quos oportebat apud te praesto esse, et accusare, si quid haberent adversum me;

20. aut hi ipsi dicant, si quid invenerunt in me iniquitatis, cum stem in concilio;

a) 1590. adierunt præsidem b) 1590. add. ut c) 1590. add. et apprehenderunt me clamantes, et dicentes: Tolle inimicum nostrum.

21. nisi de una hac solummodo voce, qua clamavi inter eos stans*: Quoniam de resurrectione mortuorum ego judicor hodie a vobis.
*c. 23, 6.

22. Distulit autem illos Felix, certissime sciens de via hac, dicens: Cum tribunus Lysias descenderit, audiam vos.

23. Jussitque Centurioni custodire eum, et habere requiem *, nec quemquam de suis prohibere ministrare ei. *c. 27, 3. 28, 16.

24. Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla uxore sua, quae erat Judaea, vocavit Paulum, et audivit ab eo fidem, quae est in Christum Jesum.

25. Disputante autem illo de justitia, et castitate, et de judicio futuro, tremefactus * Felix respondit: Quod nunc attinet, vade; tempore autem opportuno accersam a) te. *Hebr. 4, 12.

26. Simul et sperans, quod pecunia ei daretur a Paulo, propter quod et frequenter accersens b) eum, loquebatur cum eo.

27. Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum; volens autem gratiam * praestare Judaeis Felix, reliquit Paulum vinctum. *c. 25, 9.
Marc. 15, 15.

Cap. 25.

Paulus appellat Cæsarem. Ejus causam Festus indicat regi Agrippæ.

1. Festus ergo cum venisset in provinciam, post triduum ascendit Jerosolymam a Caesarea.

2. Adieruntque eum principes Sacerdotum, et primi Judaeorum, adversus Paulum; et rogabant eum,

3. postulantes gratiam adversus eum, ut juberet perduci eum in Jerusalem, insidias tendentes, ut interficerent eum in via*.
*c. 23, 15.

4. Festus autem respondit, se vari c) Paulum in Caesarea; autem maturius profecturum.

5. Qui ergo in vobis (ait) pote tes sunt, descendentes simul, quod est in viro crimen, accuse eum.

6. Demoratus autem inter e dies non amplius, quam octo, a decem, descendit Caesaream, altera die sedit pro tribunali, jussit Paulum adduci.

7. Qui cum perductus esset, ci cumsteterunt eum, qui ab Jeros lyma descenderant Judaei, mu tas et graves causas objiciente quas non poterant probare*,
*c. 24, 5. 13.

8. Paulo rationem reddent Quoniam neque in legem Judae rum, neque in templum, neque Caesarem quidquam peccavi*.
*c. 24, 12.

9. Festus autem volens grat am * praestare Judaeis, respo dens Paulo, dixit: Vis Jerosol mam ascendere, et ibi de his jud cari apud me? *c. 24, 27.

10. Dixit autem Paulus: Ad tr bunal Caesaris sto, ibi me opo tet judicari; Judaeis non nocu sicut tu melius nosti.

11. Si enim nocui, aut dignu morte aliquid feci, non recu mori; si vero nihil est eorum, qu hi accusant me, nemo potest n illis donare*. Caesarem appell
*v. 9.

12. Tunc Festus cum concil locutus, respondit: Caesarem a pellasti? ad Caesarem ibis*!
*c. 19, 21.

13. Et cum dies aliquot trans cti essent, Agrippa rex et Berni descenderunt Caesaream ad sal tandum Festum.

14. Et cum dies plures ibi d morarentur d), Festus regi ind cavit de Paulo, dicens: Vir qu dam est derelictus a Felice vi ctus,

---

a) 1590. accersiam b) 1590. accersiens c) 1590. add. quidem d) 1590. morarent

15. de quo, cum essem Jerosolymis, adierunt me principes Sacerdotum, et Seniores Judaeorum, postulantes adversus illum damnationem.

16. Ad quos respondi: Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, prius, quam is, qui accusatur, praesentes habeat accusatores *, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina [a]. *v. 4. 5.

17. Cum ergo huc convenissent sine ulla dilatione, sequenti die sedens pro tribunali, jussi adduci virum.

18. De quo, cum stetissent accusatores, nullam causam deferebant, de quibus ego suspicabar malum;

19. quaestiones vero quasdam de sua superstitione habebant adversus eum, et de quodam Jesu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere.

20. Haesitans autem ego de hujusmodi quaestione, dicebam, si vellet ire Jerosolymam, et ibi judicari de istis.

21. Paulo autem appellante, ut servaretur ad Augusti cognitionem, jussi servari eum, donec mittam * eum ad Caesarem [b]. *c. 27, 1.

22. Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam et ipse hominem audire. Cras, inquit, audies eum.

23. Altera autem die cum venisset Agrippa et Bernice cum multa ambitione, et introissent in auditorium cum tribunis, et viris principalibus civitatis, jubente Festo adductus est Paulus.

24. Et dicit Festus: Agrippa rex *, et omnes, qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc [c], de quo omnis multitudo Judaeorum interpellavit me Jerosolymis, petentes et acclamantes, non oportere eum vivere amplius. *c. 9, 15.

25. Ego vero comperi nihil dignum morte eum admisisse *. Ipso autem hoc appellante ad Augustum, judicavi mittere. *c. 26. 31.

26. De quo quid certum scribam domino, non habeo. Propter quod produxi eum ad vos, et maxime ad te, rex Agrippa, ut interrogatione facta, habeam, quid scribam.

27. Sine ratione enim mihi videtur, mittere vinctum, et causas ejus non significare.

Cap. 26.

Paulus coram Agrippa causam suam defendit. Respondit Festo, ipsum insanire dicenti.

1. Agrippa vero ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus extenta manu coepit rationem reddere *.
*Matth. 10, 18.

2. De omnibus, quibus accusor a Judaeis, rex Agrippa! aestimo me beatum, apud te cum sim defensurus me hodie,

3. maxime te sciente omnia, et quae apud Judaeos sunt consuetudines, et quaestiones; propter quod obsecro patienter me audias.

4. Et quidem vitam meam a juventute, quae ab initio fuit in gente mea in Jerosolymis, noverunt omnes Judaei.

5. Praescientes me ab initio (si velint testimonium perhibere), quoniam secundum certissimam sectam nostrae religionis vixi Pharisaeus *. *c. 23, 6.

6. Et nunc in spe, quae ad patres nostros repromissionis * facta est a Deo, sto judicio subjectus, *c. 13, 32. sqq.

7. in quam duodecim tribus nostrae, nocte ac die deservientes, sperant devenire. De qua spe accusor a Judaeis, rex!

a) 1590. add. quae ei objiciuntur. b) 1592. Caesaream. C. R. 1592. Caesarem.
c) 1590. add. hominem

8. Quid incredibile judicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat?

9. Et ego quidem existimaveram, me adversus nomen Jesu Nazareni debere multa contraria agere*. *c. 22, 4.

10. * Quod et feci Jerosolymis, et multos sanctorum ego in carceribus inclusi, a principibus Sacerdotum potestate accepta; et cum occiderentur, detuli sententiam. * v. 10—18. cfr. c. 22, 4—15. 9, 1—15.

11. Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare; et amplius insaniens in eos, persequebar usque in exteras civitates.

12. In quibus dum irem Damascum cum potestate, et permissu principum Sacerdotum,

13. die media in via vidi, rex! de coelo supra splendorem solis circumfulsisse me lumen, et eos, qui mecum simul erant.

14. Omnesque nos cum decidissemus in terram, audivi vocem loquentem mihi Hebraica lingua: Saule, Saule! quid me persequeris? durum est tibi contra stimulum calcitrare.

15. Ego autem dixi: Quis es, Domine? Dominus autem dixit: Ego sum Jesus, quem tu persequeris.

16. Sed exsurge, et sta super pedes tuos; ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum et testem eorum, quae vidisti, et eorum, quibus apparebo tibi,

17. eripiens te de populo [a]), et gentibus*, in quas nunc ego mitto te, *c. 9, 15.

18. aperire oculos eorum, ut convertantur a tenebris ad lucem, et de potestate satanae ad Deum; ut accipiant remissionem peccatorum, et sortem inter sanctos per fidem, quae est in me*. * Col. 1, 12. sqq. 1 Petr. 1, 3. 4.

19. Unde, rex Agrippa! non fui incredulus coelesti visioni;

20. sed his, qui sunt Damasci primum, et Jerosolymis*, et in omnem regionem Judaeae, et Gentibus annunciabam, ut poenitentiam agerent, et converterentur ad Deum, digna poenitentiae opera facientes. * c. 9, 19. 26.

21. Hac ex causa me Judaei, cum essem in templo, comprehensum tentabant interficere*. c. 21, 27. sqq.

22. Auxilio autem adjutus Dei usque in hodiernum diem sto, testificans minori atque majori, nihil extra dicens, quam ea, quae Prophetae locuti sunt futura esse, et Moyses*: *c. 24, 14. Luc. 24, 44.

23. Si passibilis Christus, si primus * ex resurrectione mortuorum, lumen annunciaturus est populo et Gentibus. * 1 Cor. 15, 20.

24. Haec loquente eo, et rationem reddente, Festus magna voce dixit: Insanis*, Paule! multae te litterae ad insaniam convertunt. * 1 Cor. 1, 23. 4, 10.

25. Et Paulus: Non insanio, inquit, optime Feste! sed veritatis et sobrietatis verba loquor.

26. Scit enim de his rex, ad quem et constanter loquor; latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in angulo * quidquam horum gestum est. * Joh. 18, 20.

27. Credis, rex Agrippa! Prophetis? Scio, quia credis.

28. Agrippa autem ad Paulum: In modico suades me Christianum fieri.

29. Et Paulus: Opto apud Deum, et in modico, et in magno, non tantum te, sed etiam omnes, qui audiunt, hodie fieri tales, qualis et ego sum, exceptis vinculis his.

30. Et exsurrexit rex, et praeses, et Bernice, et qui assidebant eis.

a) 1590. de populis

31. Et cum secessissent, loquebantur ad invicem, dicentes: Quia nihil morte aut vinculis* dignum quid fecit homo ille a). *c. 25, 25.

32. Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Caesarem*. *c. 25, 12.

Cap. 27.

Paulus et cum ipso navigantes ingentem patiuntur tempestatem; omnes tamen evadunt incolumes.

1. Ut autem judicatum est *navigare eum in Italiam, et tradi Paulum cum reliquis custodiis centurioni nomine Julio cohortis Augustae, *c. 25, 21.

2. ascendentes navem Adrumetinam, incipientes navigare circa Asiae loca, sustulimus, perseverante nobiscum Aristarcho *Macedone Thessalonicensi. *c. 19, 29. Col. 4, 10.

3. Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humane * autem tractans Julius Paulum, permisit ad amicos ire, et curam sui agere. *c. 24, 23.

4. Et inde cum sustulissemus, subnavigavimus Cyprum, propterea quod essent venti contrarii.

5. Et pelagus Ciliciae et Pamphyliae navigantes, venimus Lystram, quae est Lyciae.

6. Et ibi inveniens centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, transposuit nos in eam.

7. Et cum multis diebus tarde navigaremus, et vix devenissemus contra Gnidum, prohibente nos vento, adnavigavimus Cretae, juxta Salmonem.

8. Et vix juxta navigantes, venimus in locum quemdam, qui vocatur Boniportus, cui juxta erat civitas Thalassa.

9. Multo autem tempore peracto, et cum jam non esset tuta navigatio, eo quod b) et jejunium* jam praeteriisset, consolabatur eos Paulus, *Lev. 23, 26. sqq.

10. dicens eis: Viri! video, quoniam cum injuria et multo damno non solum oneris et navis, sed etiam animarum nostrarum, incipit esse navigatio.

11. Centurio autem gubernatori et nauclero magis credebat, quam his, quae a Paulo dicebantur.

12. Et cum aptus portus non esset ad hiemandum, plurimi statuerunt consilium, navigare inde, si quomodo possent, devenientes Phoenicen, hiemare, portum Cretae respicientem ad Africum et ad Corum.

13. Aspirante autem Austro, aestimantes propositum se tenere, cum sustulissent de Asson, legebant Cretam.

14. Non post multum autem misit se contra ipsam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo.

15. Cumque arrepta esset navis, et non posset conari in ventum, data nave flatibus, ferebamur.

16. In Insulam autem quamdam decurrentes, quae vocatur Cauda, potuimus vix obtinere scapham.

17. Qua sublata, adjutoriis utebantur, accingentes navem, timentes, ne in Syrtim inciderent, summisso vase sic ferebantur.

18. Valida autem nobis tempestate jactatis, sequenti die jactum fecerunt;

19. et tertia die suis manibus armamenta navis projecerunt.

20. Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, et tempestate non exigua imminente, jam ablata erat spes omnis salutis nostrae.

21. Et cum multa jejunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat quidem, o viri! audito me, non tollere a Creta, lucrique facere injuriam hanc et jacturam.

a) 1590. iste. b) 1590. om. et

22. Et nunc suadeo vobis bono animo esse. Amissio enim nullius animae erit ex vobis, praeterquam navis;

23. astitit enim mihi hac nocte Angelus * Dei, cujus sum ego, et cui deservio, *Hebr. 1, 14.

24. dicens: Ne timeas, Paule! Caesari te oportet assistere *; et ecce! donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum. *c. 23, 11.

25. Propter quod bono animo estote, viri! credo enim Deo, quia sic erit, quemadmodum dictum est mihi.

26. In insulam autem quamdam oportet nos devenire.

27. Sed posteaquam quartadecima nox supervenit, navigantibus nobis in Adria, circa mediam noctem, suspicabantur nautae apparere sibi aliquam regionem.

28. Qui et summittentes bolidem invenerunt passus viginti; et pusillum inde separati invenerunt passus quindecim.

29. Timentes autem, ne in aspera loca incideremus, de puppi mittentes anchoras quatuor, optabant diem fieri.

30. Nautis vero quaerentibus fugere de navi, cum misissent scapham in mare, sub obtentu, quasi inciperent a prora anchoras extendere,

31. dixit Paulus Centurioni, et militibus: Nisi hi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis.

32. Tunc absciderunt milites funes scaphae, et passi sunt eam excidere.

33. Et cum lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum, dicens: Quartadecima * die hodie exspectantes jejuni permanetis, nihil accipientes; *v. 27.

34. propter quod rogo vos accipere cibum pro salute vestra; quia nullius vestrum capillus de capite * peribit. *Matth. 10, 30.

35. Et cum haec dixisset, sumens panem gratias egit Deo in conspectu omnium; et cum fregisset, coepit manducare.

36. Animaequiores autem facti omnes, et ipsi sumpserunt cibum.

37. Eramus vero universae animae in navi ducentae septuaginta sex.

38. Et satiati cibo alleviabant navem, jactantes triticum in mare.

39. Cum autem dies factus esset, terram non agnoscebant; sinum vero quemdam considerabant habentem littus, in quem cogitabant, si possent, ejicere navem.

40. Et cum anchoras sustulissent, committebant se mari, simul laxantes juncturas gubernaculorum; et levato artemone secundum aurae flatum tendebant ad littus.

41. Et cum incidissemus in locum dithalassum, impegerunt navem; et prora quidem fixa manebat immobilis, puppis vero solvebatur a vi maris *. *2Cor. 11, 25.

42. Militum autem consilium fuit, ut custodias occiderent, ne quis, cum enatasset, effugeret.

43. Centurio autem, volens servare Paulum, prohibuit fieri; jussitque eos, qui possent natare, emittere se a) primos, et evadere, et ad terram exire;

44. et caeteros alios in tabulis ferebant; quosdam super ea, quae de navi erant. Et sic factum est, ut omnes * animae evaderent ad terram. *v. 22. 34.

Cap. 28.

Paulus in insulam Melitam appellit, et inde Romam venit, ubi per biennium de fide in Christum prædicat.

1. Et cum evasissemus, tunc cognovimus, quia Melita insula vocabatur. Barbari vero praesta-

---

a) 1590. add. in mare

bant non modicam humanitatem nobis.

2. Accensa enim pyra, reficiebant nos omnes propter imbrem, qui imminebat, et frigus.

3. Cum congregasset autem Paulus sarmentorum aliquantam multitudinem, et imposuisset super ignem, vipera a calore cum processisset, invasit manum ejus.

4. Ut vero viderunt Barbari pendentem bestiam de manu ejus, ad invicem dicebant: Utique homicida est homo hic, qui cum evaserit de mari, ultio non sinit eum vivere.

5. Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est*. *Marc. 16, 18.

6. At illi existimabant eum in tumorem convertendum, et subito casurum, et mori. Diu autem illis exspectantibus, et videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes se, dicebant eum esse Deum*. *c. 14, 10.

7. In locis autem illis erant praedia principis insulae, nomine Publii, qui nos suscipiens triduo benigne [a]) exhibuit.

8. Contigit autem, patrem Publii febribus et dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit; et cum orasset, et imposuisset ei manus, salvavit eum*. *Marc. 16, 18. Jac. 5, 14 sqq.

9. Quo facto omnes, qui in insula habebant infirmitates, accedebant, et curabantur;

10. qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, et navigantibus imposuerunt, quae necessaria erant.

11. Post menses autem tres navigavimus in navi Alexandrina, quae in insula hiemaverat, cui erat insigne Castorum.

12. Et cum venissemus Syracusam, mansimus ibi triduo.

13. Inde circumlegentes devenimus Rhegium; et post unum diem flante Austro, secunda die venimus Puteolos.

14. Ubi inventis fratribus rogati sumus manere apud eos dies septem; et sic venimus Romam.

15. Et inde cum audissent fratres, occurrerunt nobis usque ad Appii forum, ac tres Tabernas. Quos cum vidisset Paulus, gratias agens Deo, accepit fiduciam.

16. Cum autem venissemus Romam, permissum est Paulo, manere sibimet cum custodiente se milite*. *v. 30. c. 24, 23.

17. Post tertium autem diem convocavit primos Judaeorum. Cumque convenissent, dicebat eis: Ego, viri fratres! nihil adversus plebem faciens aut morem paternum*, vinctus ab Jerosolymis traditus sum in manus Romanorum, *c. 24, 12.

18. qui cum interrogationem de me habuissent, voluerunt me dimittere, eo quod nulla esset causa mortis in me.

19. Contradicentibus autem Judaeis, coactus sum appellare Caesarem*, non quasi gentem meam habens aliquid accusare. *c. 25, 11.

20. Propter hanc igitur causam rogavi vos videre et alloqui. Propter spem enim Israël catena hac circumdatus sum*. *c. 26, 6. Eph. 6, 20.

21. At illi dixerunt ad eum: Nos neque litteras accepimus de te a Judaea, neque adveniens aliquis fratrum nunciavit aut locutus est quid de te malum.

22. Rogamus autem a te audire, quae sentis; nam de secta hac notum est nobis, quia ubique ei contradicitur*. *Luc. 2, 34.

23. Cum constituissent autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi, quibus exponebat testificans regnum Dei, suadensque eis de Jesu ex Lege Moy-

a) 1590. add. se

si et Prophetis, a mane usque ad vesperam.

24. Et quidam credebant his, quae dicebantur; quidam vero non credebant.

25. Cumque invicem non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo unum verbum: Quia bene Spiritus sanctus locutus est per Isaiam Prophetam ad patres nostros,

26. dicens: „Vade ad populum istum, et dic ad eos: Aure „audietis, et non intelligetis; et „videntes videbitis, et non per„spicietis.

27. „Incrassatum est enim cor „populi hujus, et auribus gravi„ter audierunt, [a]) oculos suos „compresserunt, ne forte vide„ant oculis, et auribus audiant, e„corde intelligant, et convertan„tur, et sanem eos."* * Jes. 6, 9 Matth. 13, 14. Joh. 12, 39. sq.

28. Notum ergo sit vobis, quoniam Gentibus missum est hoc salutare Dei, et ipsi audient.

29. Et cum haec dixisset, exierunt ab eo Judaei, multam habentes inter se quaestionem.

30. Mansit autem biennio toto in suo conducto; et suscipiebat omnes, qui ingrediebantur ad eum,

31. praedicans regnum Dei, et docens, quae sunt de Domino Jesu Christo, cum omni fiducia, sine prohibitione.

a) 1590. add. et

EPISTOLA PAULI

AD

ROMANOS.

Cap. 1.

Ostenditur, Ethnicos a Deo merito fuisse desertos.

1. Paulus, servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei,

2. quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis*, * Jes. 53. 54. Luc. 24, 25. 27.

3. de Filio suo, qui factus est ei ex semine David * secundum carnem, * Matth. 1, 1. Joh. 1, 14.

4. qui praedestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri,

5. per quem accepimus gratiam, et apostolatum * ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus, * Act. 9, 15.

6. in quibus estis et vos vocati Jesu Christi, * Joh. 10, 16.

7. Omnibus, qui sunt Romae dilectis Dei, vocatis sanctis. Gratia * vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. * 1 Cor. 1, 3. 2 Cor. 1, 2.

8. Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annunciatur* in universo mundo. * 1 Thess. 1, 8.

9. Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Evange

lio Filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio,

10. semper in orationibus meis; obsecrans, si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam * in voluntate Dei veniendi ad vos. * infr. c. 15, 23. sqq. Act. 19, 21.

11. Desidero enim videre vos, ut aliquid impertiar vobis gratiae spiritualis ad confirmandos vos;

12. id est, simul consolari in vobis, per eam, quae invicem est, fidem vestram, atque meam.

13. Nolo autem vos ignorare, fratres! quia saepe proposui venire ad vos (et prohibitus * sum usque adhuc), ut aliquem fructum habeam, et [a]) in vobis, sicut et in caeteris gentibus. * Act. 16, 6—9.

14. Graecis * ac Barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum; * infr. c. 15, 16.

15. ita (quod in me) promptum est et vobis, qui Romae estis, evangelizare.

16. Non enim erubesco * Evangelium. Virtus † enim Dei est in salutem omni credenti, Judaeo ‡ primum, et Graeco. * 1 Cor. 1, 23. Matth. 10, 32. sqq. † 1 Cor. 1, 18. Joh. 17, 3. ‡ Act. 13, 46.

17. Justitia * enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem; sicut scriptum est: „Justus autem ex fide „vivit." † * infr. c. 3, 21—24. † Hab. 2, 4.

18. Revelatur enim ira Dei de coelo super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent;

19. quia quod notum est Dei, manifestum est in illis; Deus enim illis manifestavit.

20. Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus et divinitas; ita, ut sint inexcusabiles *. * infr. v. 32. c. 2, 14. sq.

21. Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum;

22. dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt;

23. et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis * corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium. * Ez. 8, 10.

24. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis.

25. Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium; et coluerunt, et servierunt creaturae potius quam Creatori, qui est benedictus in saecula. Amen.

26. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiae. Nam feminae eorum immutaverunt naturalem usum, in eum usum, qui est contra naturam.

27. Similiter autem et masculi, relicto naturali usu feminae, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, et mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes.

28. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quae non conveniunt.

29. Repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones,

30. detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes,

31. insipientes, incompositos,

a) 1590. habeam in vobis,

sine affectione, absque foedere, sine misericordia.

32. Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte, et non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

CAP. 2.

Judæi et Gentes redarguuntur. Gentes ea, quæ legis sunt, naturaliter præstantes pro circumcisis habendæ sunt.

1. Propter quod inexcusabilis es, o homo! omnis, qui judicas. In quo enim judicas alterum, te ipsum condemnas; eadem enim agis, quae judicas.

2. Scimus enim, quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos, qui talia agunt.

3. Existimas autem hoc, o homo! qui judicas eos, qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies judicium Dei?

4. An divitias bonitatis ejus, et patientiae, et longanimitatis contemnis? ignoras *, quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? *Luc. 13, 6—9. 2 Petr. 3, 15.

5. Secundum autem duritiam tuam et impoenitens cor, thesaurizas tibi iram in die irae, et revelationis justi judicii Dei,

6. qui reddet unicuique secundum opera ejus;

7. iis quidem, qui secundum patientiam boni operis gloriam, et honorem, et incorruptionem quaerunt, vitam aeternam;

8. iis autem, qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio.

9. Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judaei * primum, et Graeci; *infr. v. 12. Matth. 11, 21. sqq.

10. gloria autem, et honor, et pax omni operanti bonum, Judaeo primum, et Graeco.

11. Non enim est acceptio personarum apud Deum.

12. Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt; et quicunque * in lege peccaverunt, per legem judicabuntur. *Luc. 12, 47. sq.

13. Non * enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. *Matth. 7, 21.

14. Cum enim Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex;

15. qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus,

16. in die, cum judicabit Deus occulta hominum, secundum Evangelium meum, per * Jesum Christum. *Act. 17, 31. Joh. 5, 22.

17. Si autem tu Judaeus cognominaris, et requiescis in lege, et gloriaris * in Deo, *Joh. 8, 41.

18. et nosti voluntatem ejus, et probas utiliora, instructus per legem,

19. confidis te ipsum esse ducem * coecorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt, *Matth. 15, 14.

20. eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiae et veritatis in lege.

21. Qui ergo alium doces, te ipsum non doces; qui praedicas non furandum, furaris;

22. qui dicis non moechandum, moecharis; qui abominaris idola, sacrilegium facis;

23. qui in lege gloriaris, per praevaricationem legis Deum inhonoras.

24. (Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes, sicut * scriptum est.) *Jes. 52, 5. Ez. 36, 20. 23.

25. Circumcisio quidem prodest, si legem observes; si autem praevaricator legis sis, circumcisio tua praeputium facta est.
26. Si igitur praeputium justitias legis custodiat; nonne praeputium illius in circumcisionem reputabitur?
27. Et judicabit id, quod ex natura est praeputium, legem consummans, te, qui per litteram et circumcisionem praevaricator legis es?
28. Non enim qui in manifesto [a]), Judaeus est; neque quae in manifesto [b]), in carne, est circumcisio;
29. sed qui * in abscondito [c]), Judaeus est; et circumcisio † cordis in spiritu, non littera; cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est. * Deut. 10, 16. 30, 6. † 1 Cor. 7, 19. sq. Phil. 3, 3.

Cap. 3.

In quo praecellunt Judaei a Gentibus. Tum Judaei tum Gentes obnoxii sunt peccato, a quo liberat sola fides in Christum.

1. Quid ergo amplius Judaeo est? aut quae utilitas circumcisionis?
2. Multum per omnem modum. Primum quidem, quia * credita sunt illis eloquia Dei. * infr. c. 9, 4.
3. Quid enim, si quidam illorum non crediderunt? Numquid * incredulitas illorum fidem Dei [d]) evacuabit? Absit. * infr. c. 11, 19—31. 2 Tim. 2, 13.
4. Est * autem Deus verax; omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: „Ut justificeris in „sermonibus tuis: et vincas, cum „judicaris." † * infr. c. 11, 7. 23. † Ps. 50, 6.
5. Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid * iniquus est Deus, qui infert iram? * cf. v. 7. 8.
6. (Secundum hominem dico.) Absit. Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum?
7. Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius, quid adhuc et ego tamquam peccator judicor?
8. Et non * (sicut blasphemamur, et sicut ajunt quidam nos dicere) faciamus mala, ut veniant bona? quorum damnatio justa est. * infr. c. 6, 1.
9. Quid ergo? praecellimus eos? Nequaquam. Causati enim sumus Judaeos et Graecos omnes sub peccato esse,
10. sicut scriptum est: „Quia „non est justus quisquam.* Ps. 13, 3.
11. „Non est intelligens, non „est requirens Deum.
12. „Omnes declinaverunt, si„mul inutiles facti sunt", non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum.
13. „sepulchrum patens est gut„tur eorum *, linguis suis dolose „agebant: Venenum aspidum sub „labiis eorum †; * Ps. 5, 10. † Ps. 139, 4.
14. „quorum os maledictione „et amaritudine plenum est *. * Ps. 9, 29.
15. „Veloces pedes eorum ad „effundendum sanguinem *; * Jes. 59, 7.
16. „contritio, et infelicitas in „viis eorum;
17. „et viam pacis non cogno„verunt;
18. „non est timor Dei ante o„culos eorum." * * Ps. 35, 2.
19. Scimus autem, quoniam quaecumque lex loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur; ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo.
20. Quia * ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per † legem enim cognitio peccati; * infr. v. 28. † infr. c. 7, 7.
21. nunc autem sine lege justi-

---

a) 1590. add. est, b) 1590. manifesto in carne est, est . . . c) 1590. add. est, d) 1590. evacuavit?

tia Dei manifestata est, testificata* a lege et Prophetis. *supr. c. 1, 2. Exod. 34, 6. Ps. 31, 1. sq. Dan. 9, 18.

22. Justitia autem Dei per fidem *Jesu Christi, in omnes et super omnes, qui credunt in eum; non enim † est distinctio. *infr. c. 4, 5. 10, 4. sq. Gal. 3, 11. † infr. c. 10, 12.

23. Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei.

24. Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quae est in Christo Jesu,

25. quem proposuit Deus [a]) propitiationem per fidem in sanguine* ipsius, ad ostensionem justitiae suae, propter † remissionem praecedentium delictorum, *Joh. 3, 14—16. † infr. c. 5, 9. Ebr. 9, 15.

26. in sustentatione Dei, ad ostensionem justitiae ejus in hoc tempore; ut sit ipse justus, et justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi.

27. Ubi est ergo gloriatio* tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum †? Non; sed per legem fidei. *supr. c. 2, 17. † infr. c. 10, 5.

28. Arbitramur enim justificari* hominem per fidem sine operibus legis. *infr. c. 9, 32. Gal. 2, 16. Eph. 2, 8. 9.

29. An Judaeorum Deus tantum? nonne et gentium? immo et gentium.

30. Quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, et praeputium per fidem.

31. Legem * ergo destruimus per fidem? Absit; sed legem statuimus. *infr. c. 6, 1. sqq. Matth. 5, 17.

Cap. 4.

Justificatio non ex legis operibus, sed ex fide in Deum, quæ Abrahæ reputata est ad justitiam ante datam ipsi circumcisionem.

1. Quid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem?

2. Si enim Abraham ex operibus [b]) justificatus est, habet gloriam; sed *non apud Deum. *supr. c. 3, 20.

3. Quid enim dicit Scriptura? „Credidit Abraham Deo: et re„putatum est illi ad justitiam." * *Genes. 15, 6. Gal. 3, 6. Jac. 2, 23.

4. Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.

5. Ei vero, qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur * fides ejus ad justitiam secundum propositum gratiae Dei. *supr. c. 3, 2[illegible]

6. Sicut et David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accept[illegible] fert justitiam sine operibus:

7. „Beati, quorum remissa[illegible] „sunt iniquitates, et quorum te„cta sunt peccata.

8. „Beatus vir, cui non imput[illegible] „vit Dominus peccatum." * *Ps. 31, 1. sq.

9. Beatitudo ergo haec in circumcisione tantum manet? an etiam in praeputio? Dicimus enim quia reputata est Abrahae fide[illegible] ad justitiam.

10. Quomodo ergo reputat[illegible] est? in circumcisione? an in prae[illegible]putio? Non * in circumcisione[illegible] sed in praeputio. *Gen. 12, 3. sqq. 17, 24.

11. Et signum accepit * circumcisionis, signaculum justitiae [illegible] dei, quae est in praeputio; ut s[illegible] pater omnium credentium pe[illegible] praeputium, ut reputetur et ill[illegible] ad justitiam; *Gen. 17, 7. sqq.

12. et sit pater circumcisioni[illegible] non iis tantum, qui sunt ex circumcisione, sed et iis, qui sectantu[illegible] vestigia fidei, quae est in praepu[illegible]tio patris nostri Abrahae.

13. Non * enim per legem pr[illegible]missio Abrahae aut semini ejus ut haeres esset mundi; sed per ju[illegible]stitiam fidei. *Gen. 17, 8.

a) 1590. propitiatorem b) 1590. add. legis

14. Si enim qui ex lege, haeredes sunt; exinanita est fides, abolita est promissio;* * Gal. 3, 18.

15. lex enim iram operatur. Ubi * enim non est lex; nec praevaricatio. * infr. 5, 13. 7, 7. sqq.

16. Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei, qui ex lege est solum; sed et ei, qui ex fide est Abrahae, qui pater est omnium * nostrum, * cf. v. 11. 12.

17. (Sicut scriptum est: „Quia „patrem multarum gentium po„sui te"*) ante Deum, cui a) credidit, qui vivificat mortuos, et vocat ea, quae non sunt, tamquam ea, quae sunt. * Gen. 17, 5.

18. Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei: „Sic erit semen tuum b)."* * Gen. 15, 5.

19. Et non c) infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cum jam fere centum * esset annorum; et emortuam vulvam Sarae; * Gen. 17, 17.

20. in repromissione etiam Dei non haesitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo;

21. plenissime sciens, quia quaecumque promisit d), potens est et facere.

22. Ideo et reputatum est illi ad justitiam.

23. Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam;

24. sed et propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum a mortuis,

25. qui traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.

Cap. 5.

Ex fide justificati spe gloriamur, etiam in adversitatibus. Per unius Christi obedientiam justificamur.

1. Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum,

2. per quem e) et habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriae filiorum Dei.

3. Non solum autem; sed et gloriamur in tribulationibus; scientes, quod tribulatio patientiam operatur;

4. patientia autem probationem, probatio vero spem,

5. spes autem non confundit; quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum*, qui datus est nobis. * infr. c. 8, 15.

6. Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est?

7. Vix enim pro justo quis moritur; nam pro bono forsitan quis audeat mori.

8. Commendat * autem charitatem suam Deus in nobis; quoniam f) cum adhuc peccatores g) essemus, secundum tempus, * Joh. 3, 16. 10, 17.

9. Christus pro nobis mortuus est; multo igitur magis nunc, justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum.

10. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus; multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius.

11. Non solum autem; sed et gloriamur * in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus. * Ps. 5, 12 sq.

a) 1590. credidisti b) 1590. add. sicut stellae coeli, et arena maris. c) 1590. non est infirmatus in fide, d) 1590. add. Deus e) 1590. om. et f) 1590. add. si g) 1590. essemus, secundum tempus Christus pro . . . 1593. essemus secundum tempus. Christus pro . . .

12. Propterea sicut * per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors †; et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. * infr. v. 18.
† 1 Cor. 15, 21. sq. Gen. 3, 19.

13. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo; peccatum * autem non imputabatur, cum lex non esset. * supr. c. 4, 15.

14. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae, qui est forma * futuri. * v. 19. 1 Cor. 15, 45. 47.

15. Sed non sicut delictum, ita et donum. Si enim unius delicto multi mortui sunt; multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit.

16. Et non sicut per unum peccatum, ita et donum. Nam judicium quidem ex uno in condemnationem; gratia autem ex multis delictis in justificationem.

17. Si enim unius delicto mors regnavit per unum; multo magis abundantiam gratiae, et donationis, et justitiae accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum.

18. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem; sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitae.

19. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi; ita et per unius obeditionem justi constituentur multi.

20. Lex autem subintravit, ut abundaret delictum *. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit a) gratia. * supr. 3, 20. 7, 7. sq.

21. Ut, sicut regnavit peccatum in mortem *, ita et gratia regn[et] per justitiam in vitam aeternam per Jesum Christum Dominum n[o]strum. * supr. v. 12. † supr. v. 1. 2.

Cap. 6.

In Christo baptizati sumus. Servi facti [ju]stitiae, tradamus membra nostra in obsequi[um] justitiae ad vitam.

1. Quid ergo dicemus? perm[a]nebimus b) in peccato, ut * grat[ia] abundet? * supr. 3, 8.

2. Absit. Qui enim mortui * s[u]mus peccato, quomodo adhuc v[i]vemus in illo? * infr. v. 6. 11.

3. An ignoratis, c) quia quicun[]que baptizati sumus in Christo J[e]su, in morte ipsius * baptizati s[u]mus? * infr. v. 6. Col. 2, 12.

4. Consepulti enim sumus cu[m] illo per baptismum in mortem; u[t] quomodo Christus surrexit a mo[r]tuis per gloriam Patris, ita et n[os] in novitate vitae * ambulemus? * 2 Cor. 5, 15.

5. Si enim complantati facti s[u]mus similitudini mortis ejus, s[i]mul et resurrectionis erimus,

6. hoc scientes, quia vetus h[o]mo * noster simul crucifixus † es[t] ut destruatur corpus peccati ‡, [ut] ultra non serviamus peccato.
* Eph. 4, 22. † Gal. 5, 24. ‡ infr. 7, 18. 23.

7. Qui enim mortuus est, just[i]ficatus est a peccato.

8. Si autem mortui sumus cu[m] Christo; credimus, quia simul e[t]iam vivemus d) cum Christo;

9. scientes, quod Christus re[]surgens ex mortuis jam non mori[]tur, e) mors illi ultra * non domi[]nabitur. * Apoc. 1, 18.

10. Quod enim mortuus est pec[]cato, mortuus est semel *; quod au[]tem vivit, vivit Deo. * Ebr. 9, 25—28.

11. Ita et vos existimate, vo[s] mortuos quidem esse peccato; vi[...]

a) 1590. add. et b) 1590. manebimus c) 1590. ignoratis fratres quia
d) 1590. vivemus cum illo e) 1590. add. et

ventes autem Deo in Christo Jesu Domino nostro.

12. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.

13. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato; sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes; et membra vestra arma justitiae Deo.

14. Peccatum enim vobis non dominabitur; non enim sub lege estis, sed sub gratia *.

* infr. c. 7, 4. 6. 8, 2. sq.

15. Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.

16. a) Nescitis, quoniam, cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam?

17. Gratias autem Deo, quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinae, in quam traditi estis.

18. Liberati autem a peccato, servi facti estis justitiae.

19. Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestrae; sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiae et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiae in sanctificationem.

20. Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiae.

21. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.

22. Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam.

23. Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita aeterna, in Christo Jesu Domino nostro.

CAP. 7.

Christo serviendum in novitate spiritus. Occasione legis, quamvis ea foret sancta, magis se exeruit peccatum.

1. An ignoratis, fratres! (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit?

2. Nam quae sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri.

3. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro; si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri; ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

4. Itaque, fratres mei, et vos mortificati estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut b) fructificemus Deo.

5. Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quae per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti.

6. Nunc * autem soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur; ita ut serviamus in novitate spiritus, et non in vetustate litterae.

* infr. c. 8, 1—12.

7. Quid ergo dicemus? lex peccatum est*? Absit. Sed peccatum non cognovi †, nisi per legem; nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: „Non concupis„ces." ‡ * cf. v. 5. † c. 3, 20. ‡ Exod. 20, 17.

8. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine * lege enim peccatum mortuum erat. * cf. 4, 15.

9. Ego autem vivebam sine lege aliquando; sed cum venisset mandatum, peccatum revixit.

10. Ego autem mortuus sum; et

a) 1590. An nescitis b) 1590. fructificetis.

inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.

11. Nam peccatum, occasione accepta, per mandatum seduxit me, et per illud occidit.

12. Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum.

13. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem; ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.

14. Scimus enim, quia lex spiritualis* est; ego autem carnalis † sum, venumdatus sub peccato.

* cf. v. 12. † cf. v. 19.

15. Quod enim operor, non intelligo. Non enim quod volo bonum, hoc ago; sed quod odi malum, illud facio.

16. Si autem, quod nolo, illud facio; consentio legi, quoniam bona est.

17. Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*. * cf. v. 20.

18. Scio enim, quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle, adjacet mihi; perficere autem bonum, non invenio.

19. Non enim, quod volo bonum, a) hoc facio; sed quod nolo malum, hoc ago.

20. Si autem quod nolo, illud facio; jam non ego operor illud; sed quod habitat in me, peccatum.

21. Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet.

22. Condelector enim legi Dei secundum interiorem* hominem;

* c. 2, 15.

23. video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis.

24. Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus.

25. Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* Igitur ego ipse mente servio legi Dei; carne autem, legi peccati.

* Eph. 2, 4. sqq.

Cap. 8.

Christo insiti per baptismum, a damnatione sunt liberi; spiritus adoptionis nos cum Christo cohæredes facit. Quid orandum sit, docet Spiritus.

1. Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu; qui non secundum carnem ambulant.

2. Lex enim spiritus vitae * in Christo Jesu liberavit me a lege peccati et mortis †. * cf. v. 9—11. 16

† c. 7, 5. 10. sq.

3. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem*; Deus Filium suum mittens in similitudinem † carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne, * c. 7, 9—13.

† Phil. 2, 7. 2 Cor. 5, 21.

4. ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum.

5. Qui enim secundum carnem sunt, quae carnis sunt, sapiunt; qui vero secundum spiritum sunt, quae sunt spiritus, sentiunt.

6. Nam* prudentia carnis, mors est; prudentia autem spiritus, vita et pax. * Gal. 6, 8.

7. Quoniam sapientia carnis inimica est Deo; legi enim Dei non est subjecta; nec enim potest.*

* 1 Cor. 2, 14. Jac. 4, 4.

8. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt.

9. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu; si tamen Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis au-

a) 1590. hoc ago: sed quod odi malum, illud facio.

tem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.

10. Si autem Christus in vobis est; corpus quidem mortuum est propter peccatum *, spiritus vero vivit propter justificationem.
*supr. c. 5, 12.

11. Quod si Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis; qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit * et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis. * 1 Cor. 6, 14. 2 Cor. 5, 5.

12. Ergo, fratres! debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus.

13. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.

14. Quicumque * enim Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.
* Joh. 1, 12. 1 Joh. 3, 1. sqq.

15. Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum * adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater)! * c. 5, 5. Gal. 4, 5. 6.

16. Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei.

17. Si autem filii, et haeredes; haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi; si * tamen compatimur, ut et conglorificemur †.
* Col. 3, 3. sq. 2 Thess. 1, 4—10.
† Joh. 17, 22. 24. 2 Tim. 2, 11. sq.

18. Existimo * enim, quod non sunt condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis. * 2 Cor. 4, 17

19. Nam exspectatio creaturae revelationem filiorum Dei exspectat.

20. Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum, qui subjecit eam in spe;

21. quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis *, in libertatem gloriae filiorum Dei.
* 2 Petr. 3, 10—13. Apoc. 7, 16. sqq. 21, 1. sqq.

22. Scimus enim, quod omnis creatura ingemiscit, et parturit usque adhuc.

23. Non solum autem illa, sed et nos ipsi, primitias spiritus * habentes, et ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei exspectantes †, redemptionem corporis nostri ‡. * supr. v. 11. 2 Cor. 5, 5. Eph. 1, 14.
† 1 Joh. 3, 2. ‡ 2 Cor. 5, 2.

24. Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quae videtur, non est spes; nam quod videt quis, quid sperat?

25. Si autem quod non videmus, speramus; per patientiam exspectamus.

26. Similiter autem et Spiritus adjuvat infirmitatem nostram; nam quid oremus, sicut oportet, nescimus; sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

27. Qui autem scrutatur corda, scit, quid desideret Spiritus; quia secundum Deum postulat pro sanctis.

28. Scimus autem, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum *, iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti. * c. 5, 3. sqq.

29. Nam quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.

30. Quos autem praedestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, illos a) et glorificavit.

31. Quid ergo dicemus ad haec? si Deus pro nobis, quis contra nos?

32. Qui * etiam proprio Filio suo non pepercit; sed pro nobis omnibus tradidit illum; quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit? * Joh. 3, 16.

a) 1590. et magnificavit.

33. Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat.

34. Quis est, qui condemnet? Christus Jesus, qui mortuus est, immo * qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat † pro nobis. * supr. 4, 25. † Ebr. 7, 25.

35. Quis ergo nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius?

36. (Sicut scriptum est: „Quia „propter te mortificamur tota „die; aestimati sumus sicut oves „occisionis.*") * Ps. 43, 23. 24.

37. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos.

38. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli *, neque principatus †, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo,

* Eph. 6, 12. † Matth. 10, 28.

39. neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quae * est in Christo Jesu Domino nostro. * Joh. 10, 28.

Cap. 9.

Judæorum ruina irritas non facit promissiones. Deus, cujus vult, miseretur, et quem vult, indurat.

1. Veritatem dico in Christo a), non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto:

2. quoniam tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo.

3. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis *, qui sunt cognati mei secundum carnem, * 2 Cor. 12, 15.

4. qui sunt Israëlitae *, quorum adoptio est filiorum **, et gloria, et testamentum †, et legislatio ‡, et obsequium, et promissa ‡.

* 2 Cor. 11, 22. ** Exod. 4, 22. sq.
† Gen. 17, 7. Exod. 19, 5. Deut. 29, 1.
‡ Ps. 47 8. ‡ supr. c. 3, 2

5. Quorum patres *, et b) ex quibus est Christus secundum carnem †, qui est super omnia Deus ‡ benedictus in secula. Amen.

* Exod. 3, 15. † supr. c. 1, 3. ‡ Joh. 1, 1.

6. Non autem quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex Israël sunt, ii sunt Israëlitae;

7. neque qui semen sunt Abrahae, omnes filii; „sed, in Isaac „vocabitur tibi semen." *

* Genes. 21, 12.

8. Id est, non qui filii carnis, hi filii Dei; sed qui filii sunt promissionis, aestimantur in semine.

9. Promissionis enim verbum hoc est: „Secundum hoc tempus „veniam; et erit Sarae filius." *

* Genes. 18, 10.

10. Non solum autem illa; sed et Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patris nostri.

11. Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali (ut secundum electionem propositum Dei maneret),

12. non ex operibus, sed ex vocante dictum * est ei: * Gen. 25, 23.

13. „Quia major serviet mino„ri," sicut scriptum est: „Jacob „dilexi, Esau autem odio habui." *

* Mal. 1, 2. sq.

14. Quid ergo dicemus? Numquid iniquitas apud Deum? Absit.

15. Moysi enim dicit: „Miserebor, cujus misereor: et miseri„cordiam praestabo, cujus mise„rebor." * * Exod. 33, 19.

16. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.

17. Dicit enim Scriptura Pharaoni: „Quia in hoc ipsum exci„tavi te, ut ostendam in te virtu„tem meam: et ut annuncietur „nomen meum in universa ter„ra." * * Exod. 9, 16.

18. Ergo cujus vult, miseretur, et quem vult, indurat.

19. Dicis itaque mihi: Quid adhuc c) quaeritur? voluntati enim ejus quis resistit?

a) 1590. add. Jesu, b) 1590. om. et c) 1590. queritur?

20. O homo! tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid * dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic? * Jes. 45, 9.

21. An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?

22. Quod si Deus volens ostendere iram, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia, vasa irae, apta [a]) in interitum,

23. ut ostenderet divitias gloriae suae in vasa misericordiae, quae praeparavit in gloriam.

24. Quos et vocavit nos [b]) non solum ex Judaeis, sed etiam ex Gentibus;

25. sicut in Osee dicit: „Vocabo non plebem meam, plebem „meam: et non dilectam, dile„ctam: et non misericordiam con„secutam, misericordiam conse„cutam.

26. „Et erit, in loco, ubi dictum „est eis: Non plebs mea vos:" * ibi vocabuntur filii Dei vivi.
* Hos. 2, 1. 23. 1 Petr. 2, 10.

27. Isaias autem clamat pro Israël: „Si fuerit numerus filiorum „Israël, tamquam arena maris, „reliquiae salvae fient.

28. „Verbum enim consum„mans, et abbrevians in aequita„te: quia verbum breviatum fa„ciet Dominus super terram." *
* Jes. 10, 22. sq.

29. Et sicut praedixit Isaias: „Nisi Dominus Sabaoth reliquis„set nobis semen, sicut Sodoma „facti essemus, et sicut Gomor„rha similes fuissemus." * Jes. 1, 9.

30. Quid ergo dicemus? Quod gentes, quae non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam; justitiam autem, quae ex fide est.

31. Israël vero sectando legem justitiae, in legem justitiae non pervenit.

32. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus; offenderunt enim in lapidem offensionis *, * Luc. 2, 34.

33. Sicut scriptum est: „Ecce! „pono in Sion lapidem offensio„nis, et petram scandali; et om„nis, qui credit in eum, non con„fundetur." * * Jes. 8, 14. 28, 16.

Cap. 10.

Orat Apostolus pro Judæis Christum finem legis ignorantibus. Justitia ex operibus legis, ab ea quæ est ex fide, diversa.

1. Fratres! voluntas quidem cordis mei, et obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem.

2. Testimonium enim perhibeo illis, quod aemulationem Dei habent, sed non secundum scientiam *. * Joh. 16, 2. sq.

3. Ignorantes enim justitiam Dei, et suam quaerentes statuere *, justitiae Dei non sunt subjecti. * supr. 9, 31. Phil. 3, 9.

4. Finis enim legis Christus, ad justitiam omni credenti *.
* c. 3, 21. sq. Gal. 3, 13. Eph. 2, 15.

5. Moyses enim scripsit: quoniam justitiam, quae ex lege est, „qui fecerit homo, vivet in ea." *
* Levit. 18, 5.

6. Quae autem ex fide est justitia, sic dicit: „Ne dixeris in cor„de tuo: Quis ascendet in coe„lum? id est, Christum deduce„re;

7. „aut quis descendet in abys„sum? hoc est, Christum a mor„tuis revocare." * * Deut. 30, 12—14.

8. Sed quid dicit Scriptura? „Prope est verbum in ore tuo, et „in corde tuo;" * hoc est verbum fidei, quod praedicamus.
* Deut. 30, 14.

9. Quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, et in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris.

10. Corde enim creditur ad ju-

a) 1590. aptata b) 1590. om. nos

stitiam; ore autem confessio fit ad salutem.

11. Dicit enim Scriptura: „Omnis, qui credit in illum, non „confundetur." * *Jes. 28, 16.

12. Non enim est distinctio Judaei et Graeci: nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum.

13. „Omnis enim, quicumque „invocaverit nomen Domini, sal„vus erit." * *Joël 3, 5. Act. 2, 16. 21.

14. Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante?

15. Quomodo vero praedicabunt, nisi mittantur? sicut scriptum est: „Quam speciosi pedes „evangelizantium pacem, evan„gelizantium bona!" *
*Jes. 52, 7.

16. Sed non omnes obediunt Evangelio. Isaias enim dicit: „Do„mine, quis credidit auditui no„stro?" * *Jes. 53, 1.

17. Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.

18. Sed dico: Numquid non audierunt? Et quidem „in omnem „terram exivit sonus eorum, et „in fines orbis terrae verba eo„rum." * *Ps. 18, 5.

19. Sed dico: Numquid Israël non cognovit? Primus Moyses dicit: „Ego ad aemulationem vos „adducam in non gentem: in gen„tem insipientem, in iram vos „mittam." * *Deut. 32, 21.

20. Isaias autem audet, et dicit: „Inventus sum a non quaerenti„bus me: palam apparui iis, qui „me non interrogabant." *
*Jes. 65, 1. 2.

21. Ad Israël autem dicit: „To„ta die expandi manus meas ad „populum non credentem et con„tradicentem a)."

Cap. 11.

Quidam Judaei gratuita electione servati. Gentibus gratuita bonitate assumptis non gloriandum adversus Judaeos.

1. Dico ergo: Numquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam et ego Israëlita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin.

2. Non repulit Deus plebem suam, quam praescivit. An nescitis in Elia quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adversum Israël?

3. „Domine, Prophetas tuos oc„ciderunt, altaria tua suffoderunt: „et ego relictus sum solus, et quae„runt animam meam." *
*3 Reg. 19, 10. 18.

4. Sed quid dicit illi divinum responsum? „Reliqui mihi se„ptem millia virorum, qui non „curvaverunt genua ante Baal."

5. Sic ergo et in hoc tempore reliquiae secundum electionem gratiae salvae factae sunt.

6. Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia.

7. Quid ergo? quod quaerebat Israël, hoc non est consecutus *; electio autem consecuta est; caeteri vero excaecati sunt.
*supr. c. 9, 31. sq.

8. Sicut scriptum est: „Dedit „illis Deus spiritum compunctio„nis, oculos, ut non videant, et „aures, ut non audiant," * usque in hodiernum diem.
*Jes. 6, 9. 29, 10. Matth. 13, 14.

9. Et David dicit: „Fiat mensa „eorum b) in laqueum, et in ca„ptionem, et in scandalum, et in „retributionem illis.

10. „Obscurentur oculi eorum, „ne videant; et dorsum eorum „semper incurva." * Ps. 68, 23. sq.

11. Dico ergo: Numquid sic offenderunt, ut caderent? Absit; sed illorum delicto salus est Gen-

a) 1590. add. mihi. b) 1590. add. coram ipsis

tibus *, ut illos aemulentur.
* Act. 13, 46.
12. Quod si delictum illorum divitiae sunt mundi, et diminutio eorum divitiae Gentium; quanto magis plenitudo eorum?
13. Vobis enim dico Gentibus: Quamdiu quidem ego sum Gentium Apostolus *, ministerium meum honorificabo, * infr. c. 15, 16. Act. 9, 15. Eph. 3, 8.
14. si quomodo ad aemulandum provocem carnem meam, et salvos faciam aliquos ex illis.
15. Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi; quae assumptio *, nisi vita ex mortuis?
* cf. v. 30. 31.
16. Quod si delibatio sancta est, et massa; et si radix sancta, et rami.
17. Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, et socius radicis et pinguedinis olivae factus es *, * infr. v. 24. Eph. 2, 19.
18. noli gloriari adversus ramos. Quod si gloriaris; non tu radicem portas, sed radix te.
19. Dices ergo: Fracti sunt rami, ut ego inserar.
20. Bene! propter incredulitatem fracti sunt; tu autem fide stas; noli altum sapere, sed time.
21. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit; ne forte nec tibi parcat.
22. Vide ergo bonitatem et severitatem Dei; in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem; in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin et tu excideris.
23. Sed et illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur; potens est enim Deus iterum inserere illos.
24. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, et contra naturam insertus es in bonam olivam; quanto magis ii, qui secundum naturam, inserentur suae olivae?
25. Nolo enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc (ut non sitis vobis ipsis sapientes): quia caecitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo Gentium intraret *,
* Luc. 21, 24.
26. et sic omnis Israël salvus fieret, sicut scriptum est: „Veniet „ex Sion, qui eripiat, et avertat „impietatem a Jacob.
27. „Et hoc illis a me testamen„tum, cum abstulero peccata eo„rum." * Jes. 59, 20. sq.
28. Secundum Evangelium quidem, inimici propter vos; secundum electionem autem, charissimi propter patres *. Deut. 4, 31. 37.
29. Sine poenitentia enim sunt dona et vocatio Dei.
30. Sicut enim aliquando et vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum *; * cf. v. 11.
31. ita et isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam; ut et ipsi misericordiam consequantur.
32. Conclusit enim Deus omnia in incredulitate ut omnium misereatur.
33. O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus!
34. Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit *? * Jes. 40, 13.
35. Aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei *? * Hiob 41, 2.
36. Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia; ipsi gloria in secula a). Amen.

CAP. 12.

Docentur Romani, ut Deo totos se dedant, ut omnia ad utilitatem proximi ordinent, ipsisque inimicis benefaciant.

1. Obsecro itaque vos, fratres! per misericordiam Dei, ut exhi-

a) 1590. add. seculorum.

beatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.

2. Et nolite conformari huic seculo, sed reformamini in novitate sensus vestri *; ut probetis, quae sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta.

* Eph. 4, 22. sq.

3. Dico enim per gratiam, quae data est mihi *, omnibus, qui sunt inter vos: Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, et unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei.

* Gal. 1, 1.

4. Sicut * enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; * 1 Cor. 12, 12. sq.

5. ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

6. Habentes autem donationes, secundum gratiam, quae data est nobis, differentes *; sive prophetiam † secundum rationem fidei,

* 1 Cor. 12, 4. sqq. † 1 Cor. 14, 3.

7. sive ministerium * in ministrando, sive qui docet in doctrina, * Act. 6, 1. sqq.

8. qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui praeest in solicitudine, qui miseretur in hilaritate.

9. Dilectio sine simulatione *. Odientes malum, adhaerentes bono. * 1 Tim. 1, 5.

10. Charitate a) fraternitatis invicem diligentes; honore invicem praevenientes.

11. Solicitudine non pigri; Spiritu ferventes; Domino servientes;

12. spe * gaudentes; in tribulatione patientes; orationi instantes †; * supr. 5, 2. 8, 24.

† Luc. 18, 1. sqq. Phil. 4, 6.

13. necessitatibus sanctorum communicantes *; hospitalitatem sectantes. * infr. c. 15, 27.

14. Benedicite persequentibus vos; benedicite, et nolite maledicere *. * Matth. 5, 44.

15. Gaudere b) cum gaudentibus *, flere cum flentibus.

* 1 Cor. 13, 6.

16. Idipsum invicem sentientes; non alta sapientes, sed humilibus consentientes; nolite esse prudentes apud vosmet ipsos.

17. Nulli malum pro malo reddentes; providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.

18. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.

19. Non vosmetipsos defendentes, charissimi! sed date locum irae. Scriptum est enim: „Mihi „vindicta c); ego retribuam, dicit Dominus." * * Deut. 32, 35.

20. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus.

21. Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.

Cap. 13.

Superioribus obtemperandum. De proximi dilectione. Amplectamur Christi virtutes.

1. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit *; non est enim potestas, nisi a Deo; quae autem sunt d), a Deo ordinatae sunt †. * 1 Petr. 2, 13. Tit. 3, 1.

† Joh. 19, 11.

2. Itaque, qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.

3. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac! et habebis laudem ex illa;

4. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time! non enim sine causa gladi-

a) 1590. charitatem b) 1590. gaudete cum gaudentibus, flete
c) 1590. vindictam: et ego d) 1590. sunt a Deo, ordinata sunt.

um portat; Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit.

5. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

6. Ideo enim et tributa praestatis; ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.

7. Reddite ergo omnibus debita*; cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem. * Matth. 22, 21.

8. Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis; qui enim diligit proximum, legem implevit*. * cf. v. 10. 1 Cor. 13.

9. Nam: „Non adulterabis! „Non occides! Non furaberis! „Non falsum testimonium dices! „Non concupisces!" et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: „Diliges proximum „tuum sicut te ipsum."* * Matth. 22, 39. sq.

10. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

11. Et hoc scientes tempus*; quia hora est jam nos de somno surgere †. Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus. * Luc. 12, 54. sqq. † Eph. 5, 14. 1 Thess. 5, 6.

12. Nox praecessit, dies autem appropinquavit; abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis*. * 1 Thess. 5, 8.

13. Sicut in die honeste ambulemus; non in comessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitiis, non in contentione et aemulatione;

14. sed induimini Dominum Jesum Christum; et carnis curam ne feceritis in desideriis*. * Gal. 5, 16.

Cap. 14.

A firmioribus infirmi sunt fovendi. Nihil edendum, aut cum fratris offendiculo, aut contra suam conscientiam.

1. Infirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum*. * c. 15, 1. 1 Cor. 8, 9.

2. Alius enim credit se manducare omnia; qui autem infirmus est, olus manducet.

3. Is, qui manducat, non manducantem non spernat; et qui non manducat, manducantem non judicet*; Deus enim illum assumpsit. * Col. 2, 16.

4. Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit*; stabit autem; potens est enim Deus statuere illum. * cf. v. 10. Matth. 7, 1.

5. Nam alius judicat diem inter diem; alius autem judicat omnem diem; unusquisque in suo sensu abundet*. * cf. v. 31.

6. Qui sapit diem, Domino sapit; et qui manducat, Domino manducat; gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, et gratias agit Deo.

7. Nemo enim nostrum sibi vivit, et nemo sibi moritur.

8. Sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus.

9. In hoc enim Christus mortuus est, et resurrexit, ut et mortuorum et vivorum dominetur*. * 2 Cor. 5, 10. 15.

10. Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu, quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi*. * Matth. 25, 32.

11. Scriptum est enim: „Vivo „ego, dicit Dominus, quoniam mi„hi flectetur omne genu, et om„nis lingua confitebitur Deo."* * Jes. 45, 23. Phil. 2, 10.

12. Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.

13. Non ergo amplius invicem judicemus; sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum.

14. Scio, et confido in Domino Jesu*, quia nihil commune per ipsum, nisi ei, qui existimat, quid

commune esse, illi commune est.
* Matth. 15, 11. 1 Cor. 10, 15. sq.

15. Si enim propter cibum frater tuus contristatur; jam non secundum charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est *. 1 Cor. 8, 11.

16. Non ergo blasphemetur bonum nostrum.

17. Non est enim regnum Dei, esca et potus *; sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto.
* 1 Cor. 8, 8.

18. Qui enim in hoc servit Christo, placet Deo, et probatus est hominibus.

19. Itaque, quae pacis sunt, sectemur; et quae aedificationis sunt, in invicem custodiamus.

20. Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia quidem sunt munda *; sed malum est homini, qui per offendiculum manducat.
* cf. v. 14.

21. Bonum est non manducare carnem, et non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

22. Tu fidem habes? penes temet ipsum habe coram Deo. Beatus, qui non judicat semet ipsum in eo, quod probat.

23. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est; quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.

Cap. 15.

Infirmorum imbecillitas sustinenda. Judæis juxta promissiones, Gentibus vero ex misericordia prædicatum est Evangelium. Dicit Apostolus, ad Romanos se venturum.

1. Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere *, et non nobis placere.
* c. 14, 1. 15.

2. Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad aedificationem.

3. Etenim Christus non sibi placuit *, sed sicut scriptum est †: „Improperia improperantium tibi ceciderunt super me." ‡
* Joh. 6, 37. sqq. Phil. 2, 5. sqq.
† Ps. 68, 10. ‡ Joh. 15, 24.

4. Quaecumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt; ut per patientiam, et consolationem Scripturarum spem habeamus.

5. Deus autem patientiae et solatii, det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum;

6. Ut unanimes, uno ore honorificetis Deum et patrem Domini nostri Jesu Christi.

7. Propter quod suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei.

8. Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum *;
* Act. 3, 25.

9. gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: „Propterea confitebor „tibi in Gentibus, Domine, et no„mini tuo cantabo." * * Ps. 17, 50.

10. Et iterum dicit: „Laetami„ni, Gentes, cum plebe ejus." *
* Ps. 66, 3—5.

11. Et iterum: „Laudate omnes „Gentes Dominum; et magnifi„cate eum, omnes populi." *
* Ps. 116, 1.

12. Et rursus Isaias ait: „Erit „radix Jesse, et qui exsurget re„gere Gentes; in eum Gentes spe„rabunt." * * Jes. 11, 10.

13. Deus autem spei repleat vos omni gaudio et pace in credendo; ut abundetis in spe, et virtute Spiritus sancti.

14. Certus sum autem, fratres mei, et ego ipse de vobis, quoniam et ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita, ut possitis alterutrum monere.

15. Audacius autem scripsi vobis, fratres! ex parte, tamquam in memoriam vos reducens, pro-

pter gratiam, quae data est mihi a Deo,

16. ut sim minister Christi Jesu in Gentibus, sanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta, et sanctificata in Spiritu sancto.

17. Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum.

18. Non enim audeo aliquid loqui eorum, quae per me non efficit Christus * in obedientiam Gentium, verbo et factis; * 2 Cor. 3, 5.

19. in virtute signorum et prodigiorum, in virtute Spiritus sancti *; ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi.
* Act. 14, 3.

20. Sic autem praedicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum aedificarem; sed sicut scriptum est:

21. „Quibus non est annuncia-„tum de eo, videbunt: et qui non „audierunt [a]), intelligent." *
* Jes. 52, 15.

22. Propter quod et impediebar plurimum venire ad vos; et [b]) prohibitus sum usque adhuc.

23. Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam praecedentibus annis;

24. cum in Hispaniam proficisci coepero, spero, quod praeteriens videam vos, et a vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte fruitus fuero.

25. Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis *.
* Act. 19, 21. 24, 27. sqq.

26. Probaverunt * enim Macedonia, et Achaja, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem.
* Act. 11, 29. 1 Cor. 16, 1. 2. 2 Cor. 8, 1. 2.

27. Placuit enim eis; et debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles; debent et in carnalibus ministrare illis.

28. Hoc igitur cum consummavero, et assignavero eis fructum hunc; per vos proficiscar in Hispaniam.

29. Scio autem, quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Evangelii Christi veniam.

30. Obsecro * ergo vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, et per charitatem sancti Spiritus, ut adjuvetis [c]) me in orationibus vestris pro me ad Deum, * 2 Cor. 1, 11.

31. ut liberer ab infidelibus *, qui sunt in Judaea, et obsequii mei oblatio accepta fiat in Jerusalem sanctis, * Act. 21, 27. sqq.

32. ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, et refrigerer vobiscum.

33. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

Cap. 16.

Variae salutationes. Quinam vitandi?

1. Commendo autem vobis Phoeben sororem nostram, quae est in ministerio Ecclesiae, quae est in Cenchris;

2. ut eam suscipiatis in Domino digne sanctis; et assistatis ei in quocumque negotio vestri indiguerit; etenim ipsa quoque astitit multis, et mihi ipsi.

3. Salutate Priscam et Aquilam * adjutores meos in Christo Jesu
* Act. 18, 2.

4. (qui pro anima mea suas cervices supposuerunt *; quibus non solus ego gratias ago, sed et cunctae ecclesiae Gentium),
* Act. 18, 12. sqq.

5. et domesticam Ecclesiam eorum *. Salutate Epaenetum dile-

a) 1590. add. de eo, b) 1590. sed prohibitus c) 1590. add. et

ctum mihi, qui est primitivus a) Asiae in Christo. * 1 Cor. 16, 19.

6. Salutate Mariam, quae multum laboravit in b) vobis.

7. Salutate Andronicum et Juniam c) cognatos et concaptivos meos, qui sunt nobiles in Apostolis, qui et ante me fuerunt in Christo.

8. Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino.

9. Salutate Urbanum, adjutorem nostrum in Christo Jesu, et Stachyn, dilectum meum.

10. Salutate Apellen probum in Christo.

11. Salutate eos, qui sunt ex Aristobuli domo. Salutate Herodionem, cognatum meum. Salutate eos, qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino.

12. Salutate Tryphaenam, et Tryphosam, quae laborant in Domino. Salutate Persidem charissimam, quae multum laboravit in Domino.

13. Salutate Rufum * electum in Domino, et matrem ejus, et meam. * Marc. 15, 21.

14. Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen; et qui cum eis sunt, fratres.

15. Salutate Philologum et Juliam, Nereum et sororem ejus, et Olympiadem, et omnes, qui cum eis sunt, sanctos.

16. Salutate invicem in osculo sancto*. Salutant vos omnes Ecclesiae Christi. * 1 Cor. 16, 20. 2 Cor. 13, 12.

17. Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones et offendicula praeter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt; et declinate ab illis.* * 2 Thess. 3, 6. 14. 2 Joh. 10.

18. Hujuscemodi enim Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri; et per dulces sermones, et benedictiones, seducunt corda innocentium.

19. Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est. Gaudeo igitur in vobis. Sed volo vos sapientes esse in bono, et simplices in malo.

20. Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter*! Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. * 2 Cor. 11, 14. 15. Joh. 12, 31.

21. Salutat vos Timotheus * adjutor meus, et Lucius, et Jason †, et Sosipater ‡, cognati mei. * Act. 16, 1. sqq. † Act. 17, 7. ‡ Act. 20, 4.

22. Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino.

23. Salutat vos Cajus *, hospes meus, et universa Ecclesia. Salutat vos Erastus †, arcarius d) civitatis, et Quartus, frater. * Act. 20, 4. 3 Joh. 1. † Act. 19, 22.

24. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

25. Ei autem, qui potens est vos confirmare juxta Evangelium meum, et praedicationem Jesu Christi, secundum revelationem mysterii temporibus aeternis taciti,

26. (quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum * secundum praeceptum aeterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti. * c. 1, 2.

27. Soli sapienti Deo, per JesumChristum, cui honor et gloria in saecula saeculorum.* Amen. * Eph. 3, 20. sq. Jud. 24. sq. 1 Tim. 1. 17.

---

a) 1590. primitivus ecclesiæ Asiæ in Christo Jesu. b) 1590. in nobis.
c) 1590. Juliam d) 1590. acharius

EPISTOLA PAULI
AD
CORINTHIOS I.

Cap. 1.

De baptizatoribus schismata. Reprobata mundi sapientia. Contemptibilium electio, ne quis in se glorietur.

1. Paulus vocatus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei*, et Sosthenes † frater,
* Gal. 1, 1. † Act. 18, 17.
2. ecclesiae Dei, quae est Corinthi, sanctificatis * in Christo Jesu, vocatis sanctis, cum omnibus, qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, in omni loco ipsorum, et nostro. * Joh. 17, 19.
3. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo *. * Rom. 1, 7.
4. Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quae data est vobis in Christo Jesu;
5. quod in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo et in omni scientia.* * c. 12, 8.
6. Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis;
7. ita ut nihil vobis desit in ulla gratia *, exspectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi, * c. 12, 8. sqq.
8. qui et confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die adventus Domini nostri Jesu Christi.
9. Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem * filii ejus Jesu Christi Domini nostri.
* Joh. 12, 26.
10. Obsecro autem vos, fratres! per nomen Domini nostri Jesu Christi; ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in eodem sensu et in eadem a) sententia.
11. Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab iis, qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos.
12. Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli; ego autem Apollo*; ego vero Cephae †; ego autem Christi ‡. * c. 16, 12. Act. 18, 24. 19, 1. † c. 3, 4. ‡ 2 Cor. 5, 16. 10, 7.
13. Divisus est Christus? numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?
14. Gratias ago Deo b), quod neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum * et Cajum †, * Act. 18, 8. † Act. 19, 29. Rom. 16, 23.
15. ne quis dicat, quod in nomine meo baptizati estis.
16. Baptizavi autem et Stephanae * domum; ceterum c) nescio, si quem alium baptizaverim.
* c. 16, 17.
17. Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare; non in sapientia verbi *, ut non evacuetur crux Christi. * c. 2, 1.
18. Verbum enim crucis, pereuntibus quidem stultitia * est; iis autem, qui salvi fiunt, id est nobis, Dei virtus † est. * v. 23. 24. 2 Cor. 4, 3. † Rom. 1, 16.

a) 1590. eadem scientia. b) 1590. add. meo, c) 1590. ceterorum autem nescio si quem alium vestrum baptizaverim.

19. Scriptum est enim: „Perdam sapientiam sapientium, et „prudentiam prudentium reprobabo."* * Jes. 29, 14.

20. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus seculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi*? * Rom. 1, 22. sq.

21. Nam, quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum; placuit Deo per stultitiam praedicationis salvos facere credentes*. * Matth. 11, 25.

22. Quoniam et Judaei signa* petunt, et Graeci sapientiam † quaerunt; * Matth. 12, 38. sqq. † Act. 17, 18. sqq.

23. nos autem praedicamus Christum crucifixum; Judaeis quidem scandalum*, Gentibus autem stultitiam †; * Luc. 2, 34. Joh. 12, 34. Act. 4. 2. † Act. 17, 32. 26, 23. sq.

24. ipsis autem vocatis, Judaeis atque Graecis, Christum Dei virtutem et Dei sapientiam.

25. Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus; et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

26. Videte enim vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles*. * Joh. 7, 48. Jac. 2, 5.

27. Sed quae stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes; et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia;

28. et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea, quae non sunt, ut ea, quae sunt, destrueret;

29. ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus.

30. Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio;

31. ut quemadmodum scriptum est: „Qui gloriatur, in Domino glorietur!"* * Jer. 9, 23. 24.

Cap. 2.

Ostendit Paulus se Christum crucifixum verbis simplicibus prædicasse Corinthiis.

1. Et ego, cum venissem ad vos, fratres! veni non in sublimitate sermonis, aut sapientiae*, annuncians vobis testimonium Christi. * v. 4. 13. c. 1, 17.

2. Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum.

3. Et ego in infirmitate*, et timore, et tremore † multo fui apud vos. * Gal. 4, 13. † Act. 18, 9.

4. Et sermo meus, et praedicatio mea non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis; sed in ostensione spiritus*, et virtutis; * v. 10. 13.

5. ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei*. * 2 Cor. 4, 7. 1 Thess. 1, 5.

6. Sapientiam autem loquimur inter perfectos; sapientiam vero non hujus saeculi, neque principum hujus saeculi, qui destruuntur*; * c. 1, 18.

7. sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita* est, quam praedestinavit Deus ante saecula in gloriam nostram, * Eph. 3, 5.

8. quam nemo principum hujus saeculi cognovit; si enim cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent*. Act. 3, 15—17.

9. Sed sicut scriptum est: „Quod „oculus non vidit, nec auris au„divit, nec in cor hominis ascen„dit [a]), quae praeparavit Deus i„is, qui diligunt illum "* Jes. 64, 4.

10. Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum; Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei*. * Matth. 16, 17. Joh. 16, 13.

11. Quis enim hominum scit, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita et quae Dei sunt, nemo* cognovit, nisi Spiritus Dei. * Matth. 11, 27.

a) 1590. ascenderunt.

12. Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quae a Deo donata sunt nobis.

13. Quae et loquimur non in doctis humanae sapientiae verbis, sed in doctrina Spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes.

14. Animalis autem homo non percipit ea, quae sunt Spiritus Dei; stultitia enim est illi, et non potest intelligere *; quia spiritualiter † examinatur [a]).

* 2 Cor. 4, 3. sq. † c. 12, 3. Joh. 14, 17.

15. Spiritualis autem judicat omnia; et ipse a nemine judicatur [b]).

16. Quis enim cognovit sensum Domini *, qui [c]) instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus.

* Jes. 40, 13.

Cap. 3.

Corinthiis adhuc carnalibus praedi ri non potuerunt recondita fidei myste . Solus Christus fidei fundamentum. De non violando Dei templo, quod sumus nos.

1. Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tamquam parvulis in Christo,

2. lac * vobis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis; sed nec nunc quidem potestis; adhuc enim carnales estis.

*Hebr. 5, 12. sq.

3. Cum enim sit inter vos zelus et contentio *; nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis?

*c. 1, 11. sqq. 11, 18.

4. Cum enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli. Alius autem: Ego Apollo. Nonne homines estis? quid igitur est Apollo? quid vero Paulus *?

* c. 1. 12.

5. Ministri ejus, cui credidistis, et unicuique sicut Dominus dedit.

6. Ego plantavi *, Apollo rigavit †; sed Deus incrementum dedit ‡.

* Act. 18, 1. sqq. † Act. 18, 24. 27. ‡ Phil. 2, 13.

7. Itaque, neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat; sed, qui incrementum dat, Deus.

8. Qui autem plantat, et qui rigat, unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.

9. Dei enim sumus adjutores; Dei agricultura estis, Dei aedificatio estis.

10. Secundum gratiam Dei, quae data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui; alius autem superaedificat. Unusquisque autem videat, quomodo superaedificet.

11. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, praeter id, quod positum est, quod est Christus Jesus *.

* Eph. 2, 20.

12. Si quis autem superaedificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, foenum, stipulam;

13. uniuscujusque opus manifestum erit; dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur; et uniuscujusque opus quale sit, ignis * probabit.

* c. 7, 26.

14. Si cujus opus manserit, quod superaedificavit, mercedem accipiet.

15. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.

16. Nescitis, quia templum Dei * estis, et Spiritus Dei habitat † in vobis?

* 2 Cor. 6, 16. Eph. 2, 21. sq. † c. 6, 19.

17. Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

18. Nemo se seducat! si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus * fiat, ut sit sapiens.

* c. 1, 18.

19. Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: „Comprehendam „sapientes in astutia eorum."*

* Hiob 5, 13.

a) 1590. examinantur. b) 1590. add. sicut scriptum est: c) 1590. aut quis instruxit eum?

20. Et iterum: „Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanae sunt." * *Ps. 93, 11.

21. Nemo itaque glorietur in hominibus.

22. Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive praesentia, sive futura; omnia enim vestra sunt*;
*Rom. 8, 28. 38. sq.

23. vos autem Christi; Christus autem Dei*. *c. 11, 3.

Cap. 4.

Non temere judicandum de Dei ministris. Arguuntur Corinthii, qui de donis acceptis gloriabantur. Dicit Apostolus, Corinthum se brevi venturum.

1. Sic nos existimet homo, ut ministros Christi*, et dispensatores mysteriorum Dei. *c. 3, 5.

2. Hic jam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis* quis inveniatur. *Luc. 12, 42. sqq.

3. Mihi autem pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die; sed neque me ipsum judico.

4. Nihil enim mihi conscius sum; sed non in hoc justificatus sum*; qui autem judicat me, Dominus est. *Ps. 18, 13.

5. Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita* tenebrarum, et manifestabit consilia cordium; et tunc laus erit unicuique a Deo. *Rom. 2, 16.

6. Haec autem, fratres! transfiguravi in me et Apollo*, propter vos; ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio. *c. 3, 4. 5.

7. Quis enim te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?

8. Jam saturati estis, jam divites facti estis; sine nobis regnatis; et utinam regnetis, ut et nos vobiscum regnemus.

9. Puto enim, quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tamquam morti destinatos; quia spectaculum facti sumus mundo, et Angelis, et hominibus.

10. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo; nos infirmi, vos autem fortes; vos nobiles, nos autem ignobiles.

11. Usque in hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis caedimur, et instabiles sumus*, *2 Cor. 11, 27.

12. et laboramus operantes manibus nostris*; maledicimur, et benedicimus †; persecutionem patimur, et sustinemus;
*c. 9, 6. sqq. Act. 18, 3. † Matth. 5, 44. sqq.

13. blasphemamur, et obsecramus; tamquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc.

14. Non ut confundam vos, haec scribo; sed ut filios meos charissimos moneo.

15. Nam si decem millia paedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui*. *Gal. 4, 19. Act. 18, 1—11.

16. Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut et ego Christi.

17. Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, et fidelis in Domino; qui vos commonefaciet vias meas, quae sunt in Christo Jesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo.

18. Tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam;

19. veniam autem ad vos cito, si Dominus voluerit; et cognoscam non sermonem eorum, qui inflati sunt, sed virtutem.

20. Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute*.
*c. 2, 4. 9, 2. sq.

21. Quid vultis? in virga veniam ad vos? an in charitate, et spiritu mansuetudinis*?
*2 Cor. 13, 10.

CAP. 5.

Reprehenduntur Corinthii, quod tolerarent virum in incestu publice viventem, quem Apostolus absens tradit satanae.

1. Omnino auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita, ut uxorem patris sui aliquis habeat.

2. Et vos inflati estis; et non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit.

3. Ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu, jam judicavi, ut praesens, eum, qui sic operatus est:

4. in nomine Domini nostri Jesu Christi *, congregatis vobis et meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu, * Matth. 18, 17.

5. tradere hujusmodi a) satanae in interitum carnis*, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi. * 2 Cor. 12, 8. Luc. 13, 16. Eph. 2, 2. 6, 12.

6. Non est bona gloriatio vestra! Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit?

7. Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi; etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.

8. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiae et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis.

9. Scripsi vobis in epistola: Ne commisceamini fornicariis!

10. Non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus; alioquin debueratis de hoc mundo exiisse.

11. Nunc autem scripsi vobis, non commisceri; si is, qui frater nominatur b), est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax; cum ejusmodi nec cibum sumere.

12. Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? Nonne de iis, qui intus sunt, vos judicatis?

13. Nam eos, qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobis ipsis!

CAP. 6.

Corripiuntur Corinthii, quod judicio contenderent coram judice ethnico. Quaedam licent, quae non expediunt.

1. Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos, et non apud sanctos?

2. An nescitis, quoniam sancti de hoc mundo * judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis, qui de minimis judicetis? * Matth. 19, 27. sqq.

3. Nescitis, quoniam angelos judicabimus? quanto magis saecularia?

4. Saecularia igitur judicia si habueritis; contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum.

5. Ad verecundiam vestram dico: Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum?

6. Sed frater cum fratre judicio contendit, et hoc apud infideles?

7. Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis *? quare non magis fraudem patimini? * Matth. 5, 39.

8. Sed vos injuriam facitis, et fraudatis; et hoc fratribus.

9. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare! Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri,

a) 1590. add. hominem b) 1590. add. inter vos

10. neque molles, neque masculorum concubitores*, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.

* Rom. 1, 26. sqq.

11. Et haec a) quidam fuistis; sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri.

12. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt; omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.

13. Esca ventri, et venter escis; Deus autem b) et hunc et has destruet; corpus autem non fornicationi, sed Domino; et Dominus corpori.

14. Deus vero et Dominum suscitavit; et nos suscitabit per virtutem suam.

15. Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit!

16. An nescitis, quoniam, qui adhaeret meretrici, unum corpus efficitur? „Erunt enim (inquit) „duo in carne una." *

* Gen. 2, 24.

17. Qui autem adhaeret Domino, unus spiritus est.

18. Fugite fornicationem! Omne c) peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

19. An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti*, qui in vobis est, quem habetis à Deo, et non estis vestri?

* c. 3, 16. Rom. 8, 11.

20. Empti enim estis pretio magno*; glorificate et portate Deum in corpore vestro.

* 1 Petr. 1, 18. sq.

Cap. 7.

De matrimonio et de cælibatu.

1. De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere;

2. propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquaeque suum virum habeat.

3. Uxori vir debitum reddat; similiter autem et uxor viro.

4. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.

5. Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.

6. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.

7. Volo d) enim omnes vos esse, sicut me ipsum; sed unusquisque proprium donum habet ex Deo; alius quidem sic, alius vero sic.

8. Dico autem non nuptis, et viduis: bonum est illis, si sic permaneant, sicut et ego.

9. Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri.

10. Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, praecipio non ego, sed Dominus*, uxorem a viro non discedere.

* Matth. 5, 32. 19, 3—9.

11. Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.

12. Nam caeteris ego dico, non Dominus: Si quis frater uxorem habet infidelem, et haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam. 13. Et

a) 1590. quidem b) 1593. antem hunc. 1590. 1592. 1598. C. R. 1593. autem et hunc
c) 1590. add. enim d) 1590. Volo autem

13. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum.

14. Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem; alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.

15. Quod si infidelis discedit, discedat; non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi; in pace autem vocavit nos Deus.

16. Unde enim scis, mulier! si virum salvum facies? aut unde scis, vir! si mulierem salvam facies?

17. Nisi unicuique sicut divisit Dominus, unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet; et sicut in omnibus Ecclesiis doceo.

18. Circumcisus aliquis vocatus est? non adducat praeputium! In praeputio aliquis vocatus est? non circumcidatur!

19. Circumcisio nihil est, et praeputium nihil est; sed observatio mandatorum Dei *.

* Rom. 2, 28. sq.

20. Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.

21. Servus vocatus es? non sit tibi curae; sed et si potes fieri liber, magis utere.

22. Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini; similiter, qui liber vocatus est, servus est Christi *. Rom. 6, 18.

23. Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum.

24. Unusquisque a) in quo vocatus est, b) fratres! in hoc permaneat apud Deum.

25. De virginibus autem praeceptum Domini non habeo; consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis.

26. Existimo c) ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse.

27. Alligatus es uxori? noli quaerere solutionem *. Solutus es ab uxore? noli quaerere uxorem. * Math. 19, 6.

28. Si autem acceperis uxorem, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit; tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco.

29. Hoc itaque dico, fratres! Tempus breve est; reliquum est, ut et qui habent uxores, tamquam non habentes sint;

30. et qui flent, tamquam non flentes; et qui gaudent, tamquam non gaudentes; et qui emunt, tamquam non possidentes;

31. et qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur; praeterit enim figura hujus mundi.

32. Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine uxore est, solicitus est, quae Domini sunt, quomodo placeat Deo;

33. qui autem cum uxore est, solicitus est, quae sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est.

34. Et mulier innupta, et virgo, cogitat, quae Domini sunt; ut sit sancta corpore et spiritu; quae autem nupta est, cogitat, quae sunt mundi, quomodo placeat viro.

35. Porro hoc ad utilitatem vestram dico; non ut laqueum vobis injiciam; sed ad id, quod honestum est, et quod facultatem praebeat sine impedimento Dominum obsecrandi.

36. Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quod sit superadulta, et ita oportet fieri; quod vult faciat; non peccat, si nubat.

37. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem,

a) 1590. add. ergo b) 1590. est frater c) 1590. existimo enim

potestatem autem habens suae voluntatis; et hoc judicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit.

38. Igitur et qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; et qui non jungit, melius facit.

39. Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit; quod si dormierit vir ejus, liberata est; cui vult, nubat, tantum in Domino.

40. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundum meum consilium; puto autem, quod et ego * Spiritum Dei habeam.
* Gal. 2, 8.

Cap. 8.

Idolothyta non sunt edenda, vel repugnante conscientia, vel cum infirmorum offendiculo.

1. De iis autem, quae idolis a) sacrificantur, scimus, quia omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas vero aedificat.

2. Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit, quemadmodum oporteat eum scire.

3. Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo.

4. De escis autem, quae idolis immolantur, scimus, quia nihil est idolum in mundo, et quod nullus est Deus, nisi unus.

5. Nam etsi sunt, qui dicantur dii, sive in coelo, sive in terra (siquidem sunt dii multi, et domini multi):

6. Nobis tamen unus est b) Deus, Pater, ex quo omnia, et nos in illum; et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum *. * Joh. 1, 3. Col. 1, 16. sq.

7. Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant; et conscientia ipsorum, cum sit infirma *, polluitur. * c. 10, 25. sqq. Rom. 14, 14.

8. Esca autem nos non commen dat Deo; neque enim si manduca verimus, abundabimus; nequ si non manducaverimus, deficie mus.

9. Videte autem, ne forte hae licentia vestra offendiculum fia infirmis *. * c. 9, 22. 10, 32. sq.

10. Si enim quis viderit eum qui habet scientiam, in idolio c) recumbentem, nonne conscienti ejus, cum sit infirma, aedificabi tur ad manducandum idolothyta

11. Et peribit * infirmus in tu d) scientia frater, propter quen Christus mortuus est! * Rom. 14, 15

12. Sic autem peccantes in fra tres, et percutientes conscientian eorum infirmam, in Christum pec catis.

13. Quapropter si esca scanda lizat * fratrem meum; non mandu cabo carnem in aeternum, ne fra trem meum scandalizem.
* Rom. 14, 21.

Cap. 9.

Apostolus Corinthiis praedicans ne victu quidem accipit; omnia fit omnibus, ut plures convertat.

1. Non sum liber? non sum A postolus? nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi? nonn opus meum vos estis in Domino

2. Et si aliis non sum Aposto lus, sed tamen vobis sum; nam si gnaculum Apostolatus mei vos e stis in Domino.

3. Mea defensio apud eos, qu me interrogant, haec est:

4. Numquid non habemus po testatem manducandi et bibendi

5. Numquid non habemus po testatem, mulierem sororem cir cumducendi, sicut et caeteri Apo stoli, et fratres Domini, et Ce phas?

6. Aut ego solus, et Barnabas non habemus potestatem hoc o perandi?

---

a) 1590. idolis immolantur, b) 1590. C. R. 1593. 1598. unus est Deus, 1592. 1593 1598. unus Deus, c) 1590. in idolo d) 1590. conscientia

7. Quis militat suis stipendiis umquam? quis plantat vineam, et de fructu ejus non edit? quis pascit gregem, et de lacte gregis non manducat*? * Math. 10, 9. sq.

8. Numquid secundum hominem haec dico? an et lex haec non dicit?

9. Scriptum est enim in lege Moysi: „Non alligabis os bovi „trituranti." * Numquid de bobus cura est Deo? * Deut. 25, 4.

10. An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt. Quoniam debet in spe, qui arat, arare; et qui triturat, in spe fructus percipiendi.

11. Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus*?

* Rom. 15, 27. Gal. 6, 6.

12. Si alii potestatis vestrae participes sunt, quare non potius nos? sed non usi sumus hac potestate*; sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi†. * c. 4, 12. † Act. 20, 35.

13. Nescitis, quoniam, qui in sacrario operantur, quae de sacrario sunt, edunt? et qui a) altari deserviunt, cum altari participant?

14. Ita et Dominus ordinavit* iis, qui Evangelium annunciant, de Evangelio vivere.

* Math. 10, 10. Luc. 10, 7.

15. Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi haec, ut ita fiant in me; bonum est enim mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet.

16. Nam si evangelizavero, non est mihi gloria; necessitas enim mihi incumbit; vae enim mihi est, si non evangelizavero.

17. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo; si autem invitus, dispensatio mihi credita est.

18. Quae est ergo merces mea? ut Evangelium praedicans sine sumptu ponam Evangelium; ut non abutar potestate mea in Evangelio.

19. Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem.

20. Et factus sum Judaeis tamquam Judaeus*, ut Judaeos lucrarer; * Act. 16, 3. 21, 26.

21. iis, qui sub lege sunt, quasi sub lege essem* (cum ipse non essem sub lege), ut eos, qui sub lege erant, lucrifacerem; iis, qui sine lege erant, tamquam sine lege essem (cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi), ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant. * Act. 17, 22. sqq.

22. Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.

23. Omnia autem facio propter Evangelium, ut particeps ejus efficiar.

24. Nescitis, quod ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite, ut comprehendatis.

25. Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet; et illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam.

26. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum; sic pugno, non quasi aërem verberans;

27. sed castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte, cum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar.

CAP. 10.

De tentatione humana, Deique in tentationibus auxilio. Fugienda eorum mensa, qui idolothytis vescuntur.

1. Nolo enim vos ignorare, fratres! quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt;

a) 1590. et qui altario

2. et omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in mari;

3. et omnes eamdem escam a) spiritualem manducaverunt;

4. et omnes eumdem potum spiritalem biberunt (bibebant autem de spiritali, consequente eos, petra; petra autem erat Christus);

5. Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo; nam prostrati sunt in deserto *.

* Num. 14, 28—33. 26, 64. 65.

6. Haec autem in figura facta sunt nostri; ut non simus concupiscentes malorum, sicut et illi concupierunt.

7. Neque idololatrae efficiamini, sicut quidam ex ipsis; quemadmodum scriptum est: „Sedit „populus manducare et bibere, „et surrexerunt ludere."*

* Exod. 32, 6.

8. Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt; et ceciderunt una die viginti tria millia*.

* Num. 25, 1. 9.

9. Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt; et a serpentibus perierunt.

10. Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt; et perierunt ab exterminatore. *

*Num. 14, 2. 36.

11. Haec autem omnia in figura contingebant illis; scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines seculorum devenerunt.

12. Itaque, qui se existimat stare, videat, ne cadat!

13. Tentatio vos non apprehendat, nisi humana; fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis; sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.

14. Propter quod, charissimi mihi! fugite ab idolorum cultura.

15. Ut prudentibus loquor, vos ipsi judicate, quod dico.

16. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?

17. Quoniam unus panis, b) unum * corpus multi sumus, omnes qui de uno pane c) participamus.

* C. 12, 12.

18. Videte Israël secundum carnem; nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?

19. Quid ergo? dico quod idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum sit aliquid?

20. Sed quae immolant Gentes, daemoniis immolant, et non Deo. Nolo autem vos socios fieri daemoniorum; non potestis calicem Domini bibere, et calicem daemoniorum;

21. non potestis mensae Domini participes esse, et mensae daemoniorum.

22. An aemulamur Dominum? numquid fortiores illo sumus? omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.

23. Omnia mihi licent, sed non omnia aedificant.

24. Nemo, quod suum est, quaerat, sed quod alterius.

25. Omne, quod in macello vaenit, manducate *, nihil interrogantes propter conscientiam. * c 8, 8.

26. „Domini est terra, et plenitudo ejus."* * Ps. 23, 1.

27. Si quis vocat vos infidelium d), et vultis ire; omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

28. Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis! nolite manducare, propter illum, qui indicavit, et propter conscientiam;

29. conscientiam autem dico non tuam, sed alterius. Ut quid enim libertas mea judicatur ab aliena conscientia?

a) 1590. spiritalem b) 1590. add. et c) 1590. add. et de uno calice
d) 1590. add. ad coenam.

30. Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo, quod gratias ago?

31. Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis; omnia in gloriam Dei facite *.

* c. 8, 9. Rom. 14, 6.

32. Sine offensione estote Judaeis, et Gentibus, et Ecclesiae Dei;

33. sicut et ego per omnia omnibus placeo, non quaerens, quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.

Cap. 11.

De modo, quo vir et mulier orare debent; de Eucharistiae institutione, et de gravitate sceleris indigne ad illam accedentium.

1. Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.

2. Laudo autem vos, fratres! quod per omnia mei memores estis; et sicut tradidi vobis, praecepta mea tenetis.

3. Volo autem vos scire quod omnis viri caput Christus est; caput autem mulieris, vir; caput vero Christi, Deus.

4. Omnis vir orans aut prophetans * velato capite, deturpat caput suum. * c. 14, 3.

5. Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum, unum enim est, ac si decalvetur.

6. Nam si non velatur mulier, tondeatur. Si vero turpe est mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput suum.

7. Vir quidem non debet velare caput suum; quoniam imago et gloria Dei est, mulier autem gloria viri est.

8. Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro.

9. Etenim non est creatus vir propter mulierem; sed mulier propter virum *. * Gen. 2, 18.

10. Ideo debet mulier a) potestatem habere supra caput propter Angelos.

11. Verumtamen neque vir sine muliere, neque mulier sine viro in Domino.

12. Nam sicut mulier de viro, ita et vir per mulierem; omnia autem ex Deo.

13. Vos ipsi judicate; decet mulierem non velatam orare Deum?

14. Nec ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi;

15. mulier vero si comam nutriat, gloria est illi; quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.

16. Si quis autem videtur contentiosus esse; nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei *. * 1 Tim. 6, 4.

17. Hoc autem praecipio, non laudans, quod non in melius, sed in deterius convenitis.

18. Primum quidem convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras * esse inter vos, et ex parte credo. * v. 21. sq. c. 1, 11. sq.

19. Nam oportet et haereses esse, ut et qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.

20. Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam coenam manducare.

21. Unusquisque enim suam coenam praesumit ad manducandum; et alius quidem esurit, alius autem ebrius est.

22. Numquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, et confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? laudo vos? in hoc non laudo.

23. Ego enim accepi a Domino, quod et tradidi vobis *: quoniam Dominus Jesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem,

* c. 15, 3. Matth. 26, 26—29.

24. et gratias agens fregit, et dixit: Accipite, et manducate;

a) 1590. mulier velamen habere supra caput suum et propter Angelos.

hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur; hoc facite in meam commemorationem.

25. Similiter et calicem, postquam coenavit, dicens: Hic calix novum testamentum* est in meo sanguine; hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem. *Act. 7, 8. Exod. 24, 8.

26. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis; mortem Domini annunciabitis, donec veniat.

27. Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne; reus erit corporis, et sanguinis Domini.

28. Probet autem se ipsum* homo; et sic de pane illo edat, et de calice bibat. * 2 Cor. 13, 5.

29. Qui enim manducat et bibit indigne; judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini.

30. Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi.

31. Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur;

32. dum judicamur autem, a Domino corripimur; ut non cum hoc mundo damnemur.

33. Itaque, fratres mei! cum convenitis ad manducandum, invicem exspectate.

34. Si quis esurit, domi manducet*; ut non in judicium conveniatis. Caetera autem, cum venero, disponam. *v. 21. sq.

Cap. 12.

Varia ejusdem Spiritus sancti charismata. Christus providit Ecclesiæ de variis hominum statibus.

1. De spiritualibus autem nolo vos ignorare, fratres!

2. Scitis [a]), quoniam cum Gentes essetis, ad simulacra muta, prout ducebamini euntes.

3. Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu*; et nemo potest dicere: Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto†. * 1 Joh. 4, 1—3. † c. 2, 14. Matth. 16, 17.

4. Divisiones vero gratiarum sunt; idem autem Spiritus.

5. Et divisiones ministrationum* sunt; idem autem Dominus. *v. 28.

6. Et divisiones operationum sunt; idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus.

7. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem.

8. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiae*; alii autem sermo scientiae secundum eumdem Spiritum; * c. 2, 6. sqq.

9. alteri fides* in eodem Spiritu; alii gratia sanitatum in uno Spiritu; * c. 13, 2.

10. alii operatio virtutum, alii prophetia*, alii discretio spirituum†, alii genera linguarum‡, alii interpretatio sermonum. * c. 14, 3. † 1 Joh. 4, 1. ‡ Act. 2, 4.

11. Haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis, prout vult.

12. Sicut enim corpus unum est, et membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt; ita et Christus*. * Rom. 12, 4. 5. Eph. 4, 15. 16.

13. Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judaei, sive Gentiles, sive servi, sive liberi*; et omnes in uno Spiritu potati sumus. * Gal. 3, 28.

14. Nam et corpus non est unum membrum, sed multa.

15. Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore! num ideo non est de corpore?

16. Et si dixerit auris: Quoniam non sum oculus, non sum de

a) 1590. add. autem,

corpore! num ideo non est de corpore?

17. Si totum corpus oculus; ubi auditus? Si totum auditus; ubi odoratus?

18. Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore, sicut voluit.

19. Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus?

20. Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.

21. Non potest autem oculus dicere manui: Opera tua non indigeo! aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarii!

22. Sed multo magis, quae videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt;

23. et quae putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus; et quae inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent.

24. Honesta autem nostra nullius egent; sed Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem,

25. ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro invicem solicita sint membra.

26. Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.

27. Vos autem estis corpus Christi, et membra de membro.*

* v. 12.

28. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores*, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum†. *Eph. 4, 11. † v. 10.

29. Numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetae? numquid omnes Doctores?

30. numquid omnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur?

31. Aemulamini autem charismata meliora*! Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro:

* c. 13, 1. sqq.

Cap. 13.

Charitatis necessitas et praecellentia.

1. Si linguis hominum loquar, et angelorum; charitatem* autem non habeam, factus sum velut aes sonans, aut cymbalum tinniens.

* Rom. 13, 8. sqq.

2. Et si habuero prophetiam*, et noverim mysteria omnia, et omnem scientiam, et si habuero omnem fidem, ita, ut montes transferam†; charitatem autem non habuero, nihil sum. * c. 14, 3.

† Matth. 21, 21.

3. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum, ita, ut ardeam; charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

4. Charitas patiens est, benigna est; charitas non aemulatur, non agit perperam, non inflatur,

5. non est ambitiosa, non quaerit, quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum.

6. non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati;

7. omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.

8. Charitas numquam excidit; sive prophetiae* evacuabuntur, sive linguae cessabunt, sive scientia destruetur. * c. 14, 3.

9. Ex parte enim cognoscimus; et ex parte prophetamus;

10. cum autem venerit, quod perfectum est, evacuabitur, quod ex parte est.

11. Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus;

quando autem factus sum vir, evacuavi, quae erant parvuli.

12. Videmus nunc per speculum in aenigmate; tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte; tunc autem cognoscam, sicut et cognitus sum.

13. Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria haec. Major autem horum est charitas.

Cap. 14.

Donum linguarum prophetiæ dono inferius. Mulieres in Ecclesiis sileant.

1. Sectamini charitatem, aemulamini spiritalia; magis autem, ut prophetetis *. *v. 3.

2. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo *; nemo enim audit. Spiritu a) autem loquitur mysteria. * v. 14.

3. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad aedificationem, et exhortationem, et consolationem.

4. Qui loquitur lingua, semetipsum aedificat; qui autem prophetat, Ecclesiam Dei aedificat.

5. Volo autem omnes vos loqui linguis; magis autem prophetare. Nam major est, qui prophetat, quam qui loquitur linguis; nisi forte interpretetur, ut Ecclesia aedificationem accipiat*. v. 26. sqq.

6. Nunc autem, fratres! si venero ad vos linguis loquens; quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina?

7. Tamen quae sine anima sunt vocem dantia, sive tibia, sive cithara; nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur id, quod canitur, aut quod citharizatur?

8. Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum?

9. Ita et vos per linguam, nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id, quod dicitur? eritis enim in aëra loquentes.

10. Tam multa utputa genera linguarum sunt in hoc mundo; et nihil sine voce est.

11. Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus; et qui loquitur, mihi barbarus.

12. Sic et vos, quoniam aemulatores estis spirituum, ad aedificationem Ecclesiae * quaerite, ut abundetis. *c. 12, 31.

13. Et ideo, qui loquitur lingua, oret, ut interpretetur *. * v. 27.

14. Nam si orem lingua, spiritus meus orat; mens autem mea sine fructu est.

15. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente.

16. Caeterum si benedixeris spiritu, qui b) supplet locum idiotae, quomodo dicet Amen super tuam benedictionem? quoniam, quid dicas, nescit.

17. Nam tu quidem bene gratias agis; sed alter non aedificatur.

18. Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor;

19. sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut et alios instruam; quam decem millia verborum in lingua.

20. Fratres! nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote *; sensibus autem perfecti estote. *Matth. 18, 3. Rom. 16, 19.

21. In lege c) scriptum est: „Quoniam in aliis linguis et labiis „aliis loquar populo huic; et nec „sic exaudient me, dicit Dominus." * *Jes. 28, 11.

22. Itaque linguae in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus; prophetiae autem non infidelibus, sed fidelibus.

23. Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, et omnes linguis loquantur; intrent autem i-

a) 1590. Spiritus b) 1590. quis c) 1590. add. enim

diotae, aut infideles, nonne dicent, quod [a]) insanitis*? *Act. 2, 13.

24. Si autem omnes prophetent*; intret autem quis infidelis, vel idiota; convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus; *v. 3.

25. occulta [b]) cordis ejus manifesta fiunt, et ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuncians, quod vere Deus in vobis sit.

26. Quid ergo est, fratres? cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet; omnia ad aedificationem fiant.

27. Sive lingua quis loquitur; secundum duos, aut ut multum tres, et per partes, et unus interpretetur.

28. Si autem non fuerit interpres; taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, et Deo*. *v. 2.

29. Prophetae autem duo, aut tres dicant, et caeteri dijudicent*. *c. 12, 10.

30. Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat.

31. Potestis enim omnes per singulos prophetare; ut omnes discant, et omnes exhortentur.

32. Et spiritus prophetarum prophetis subjecti [c]) sunt.

33. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis; sicut et in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.

34. Mulieres in Ecclesiis taceant; non enim permittitur eis loqui*, sed subditas † esse, sicut et lex dicit. *1 Tim. 2, 11. sqq. †Eph. 5, 22. sqq.

35. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia.

36. An a vobis verbum Dei processit? aut in vos solos pervenit?

37. Si quis videtur Propheta esse, aut spiritualis, cognoscat, quae scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

38. Si quis autem ignorat, ignorabitur.

39. Itaque, fratres! aemulamini prophetare; et loqui linguis nolite prohibere.

40. Omnia autem honeste, et secundum ordinem [d]) fiant!

Cap. 15.

De Christi, nostraque resurrectione.

1. Notum autem vobis facio, fratres! Evangelium*, quod praedicavi vobis, quod et accepistis, in quo et statis, *v. 3, 4.

2. per quod et salvamini; qua ratione praedicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis.

3. Tradidi enim vobis inprimis, quod et accepi*: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas †; *c. 11, 23. †Jes. 53, 4. sq.

4. et quia sepultus est, et quia resurrexit tertia die secundum Scripturas*; *Ps. 15, 10. Jon. 2, 1.

5. et quia visus est Cephae*, et post hoc undecim †. *Luc. 24, 34. †Joh. 20, 19. 26.

6. Deinde visus est plus quam quingentis fratribus* simul; ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt; *Matth. 28, 16. sq.

7. deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus.

8. Novissime autem omnium tamquam abortivo, visus est et mihi*. *Act. 9, 4. sqq.

9. Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei*. *Act. 9, 1—6.

10. Gratia autem Dei sum id, quod sum*, et gratia ejus in me vacua non fuit; sed abundantius illis omnibus laboravi †; non ego autem, sed gratia Dei mecum. *Rom. 1, 4. 1 Tim. 1, 13. sqq. †2 Cor. 11, 23.

a) 1590. quid insanitis? b) 1590. add. enim c) 1590. subjectus est
d) 1590. fiant in vobis.

11. Sive enim ego, sive illi; sic praedicamus a), et sic credidistis.

12. Si autem Christus praedicatur, quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?

13. Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit*. *v. 17.

14. Si autem Christus non resurrexit; inanis est b) ergo praedicatio nostra, inanis est et fides vestra;

15. invenimur autem et falsi testes Dei; quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt.

16. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit*; *v. 13.

17. quod si Christus non resurrexit; vana est fides vestra; adhuc enim estis in peccatis* vestris. *Rom. 4, 25.

18. Ergo et qui dormierunt in Christo, perierunt.

19. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus; miserabiliores sumus omnibus hominibus.

20. Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primitiae* dormientium. *v. 23. Act. 26, 23.

21. Quoniam quidem per hominem mors; et per hominem resurrectio mortuorum*. *Rom. 5, 12.

22. Et sicut in Adam omnes moriuntur; ita et in Christo omnes vivificabuntur*. *Rom. 8, 11.

23. Unusquisque autem in suo ordine, primitiae Christus; deinde ii, qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt.

24. Deinde finis; cum tradiderit regnum* Deo et Patri, cum evacuaverit omnem principatum, et potestatem, et virtutem. *Matth. 28, 18. Eph. 1, 20.

25. Oportet autem illum regnare „donec ponat omnes inimicos „sub pedibus ejus."* *Ps. 109, 1. sq.

26. Novissima c) autem inimica destructur mors; „omnia enim „subjecit sub pedibus ejus."* Cum autem d) dicat: *Ps. 8, 8.

27. Omnia subjecta sunt ei; sine dubio praeter eum, qui subjecit ei omnia.

28. Cum autem subjecta fuerint illi omnia; tunc et ipse filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia*, ut sit Deus omnia in omnibus. *Matth. 11, 27.

29. Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? ut quid et baptizantur pro illis?

30. Ut quid et nos periclitamur omni hora*? *Rom. 8, 36.

31. Quotidie morior per e) vestram gloriam, fratres! quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.

32. Si (secundum hominem) ad bestias pugnavi Ephesi*; quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? „Manducemus, et bibamus; cras enim moriemur!"† *Act. 19, 23. sqq. †Jes. 22, 13.

33. Nolite seduci! Corrumpunt mores bonos colloquia mala.

34. Evigilate justi, et nolite peccare! ignorantiam enim Dei quidam habent; ad reverentiam vobis loquor.

35. Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient?

36. Insipiens! tu quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur*. *Joh. 12, 24.

37. Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas; sed nudum granum, utputa tritici, aut alicujus caeterorum;

38. Deus autem dat illi corpus, sicut vult; et unicuique seminum proprium corpus.

---

a) 1590. prædicavimus, b) 1590. om. ergo c) 1590. novissime d) 1590. add. hæc e) 1590. propter vestram

39. Non omnis caro, eadem caro; sed alia quidem hominum, alia vero pecorum, alia volucrum, alia autem piscium.

40. Et corpora coelestia, et corpora terrestria; sed alia quidem coelestium gloria, alia autem terrestrium.

41. Alia claritas solis, alia claritas lunae, et alia claritas stellarum; stella enim a stella differt in claritate.

42. Sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.

43. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria *; seminatur in infirmitate, surget in virtute.

* Phil. 3, 21.

44. Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est et spiritale, sicut scriptum est:

45. „Factus est primus homo „Adam in animam viventem," * novissimus † Adam in spiritum vivificantem. * Gen. 2, 7. † Rom. 5, 14.

46. Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale; deinde quod spiritale.

47. Primus homo de terra, terrenus; secundus homo de coelo, coelestis.

48. Qualis terrenus, tales et terreni; et qualis coelestis, tales et coelestes.

49. Igitur, sicut portavimus imaginem terreni; portemus et imaginem coelestis.

50. Hoc autem dico, fratres! quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt; neque corruptio incorruptelam possidebit.

51. Ecce! mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.

52. In momento, in ictu oculi, in novissima tuba *, canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti; et nos immutabimur.

* 1 Thess. 4, 15. Apoc. 10, 7. 11, 15.

53. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem; et mortale hoc induere immortalitatem *. * 2 Cor. 5, 4.

54. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem; tunc fiet sermo, qui scriptus est: „Absor„pta est mors in victoria. *

* Jes. 25, 8.

55. „Ubi est, mors! victoria „tua? ubi est, mors! stimulus tu„us?" * * Hos. 13, 14.

56. Stimulus autem mortis peccatum est; virtus vero peccati lex *. * Rom. 5, 12. 20. 7, 8. sqq.

57. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum *.

* Rom. 7, 24. sq.

58. Itaque, fratres mei dilecti! stabiles estote et immobiles; abundantes in opere Domini semper; scientes, quod labor vester non est inanis in Domino.

Cap. 16.

De colligenda eleemosyna. Commendantur Timotheus et Stephani familia.

1. De collectis * autem, quae fiunt in sanctos, sicut ordinavi a) Ecclesiis Galatiae †, ita et vos facite! * 2 Cor. 8. 9. Rom. 15, 26. † Act. 11, 29. 30.

2. Per unam sabbati unusquisque vestrum apud se seponat, recondens, quod ei bene placuerit; ut non, cum venero, tunc collectae fiant.

3. Cum autem praesens fuero; quos probaveritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Jerusalem.

4. Quod si dignum fuerit, ut et ego eam *, mecum ibunt. * Rom. 15, 25.

5. Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertransiero; nam Macedoniam * pertransibo.

* Act. 16, 12. 17, 1. 19, 21.

a) 1590. 1592. 1593. 1598. ordinavi ecclesiis al. in eccl.

6. Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hiemabo; ut vos me deducatis, quocumque iero.

7. Nolo enim vos modo in transitu videre, spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit.

8. Permanebo autem Ephesi* usque ad Pentecosten. * Act. 19, 8—10.

9. Ostium enim mihi apertum est magnum et evidens; et adversarii multi.

10. Si autem venerit Timotheus*, videte! ut sine timore sit apud vos; opus enim Domini operatur, sicut et ego. * c. 4, 17. Act. 19, 22.

11. Ne quis ergo illum spernat*! deducite autem illum in pace, ut veniat ad me; exspecto enim illum cum fratribus. * 1 Tim. 4, 12.

12. De Apollo * autem fratre vobis notum facio; quoniam multum rogavi eum, ut veniret ad vos cum fratribus; et utique non fuit voluntas [a]), ut nunc veniret; veniet autem, cum ei vacuum fuerit. * Act. 18, 24.

13. Vigilate, state in fide, viriliter agite, et confortamini!

14. Omnia vestra in charitate fiant!

15. Obsecro autem vos, fratres! nostis domum Stephanae *, et Fortunati, et Achaici; quoniam sunt primitiae Achaiae, et in ministerium sanctorum ordinaverunt se ipsos; * c. 1, 16.

16. ut et vos subditi sitis ejusmodi, et omni cooperanti et laboranti.

17. Gaudeo autem in praesentia Stephanae, et Fortunati, et Achaici; quoniam id, quod vobis deerat, ipsi suppleverunt;

18. refecerunt enim et meum spiritum, et vestrum. Cognoscite ergo, qui hujusmodi sunt!

19. Salutant vos [b]) Ecclesiae Asiae. Salutant vos in Domino multum Aquila et Priscilla * cum domestica sua Ecclesia, apud quos et hospitor. * Act. 18, 2. 18.

20. Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem in osculo sancto!

21. Salutatio, mea manu Pauli.* * Col. 4, 18. 2 Thess. 3, 17.

22. Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema; Maran atha.

23. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum *. * Rom. 16, 24.

24. Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Amen.

a) 1590. add. ejus b) 1590. add. omnes

EPISTOLA PAULI
AD
CORINTHIOS II.

Cap. 1.

Ex quantis adversitatibus ereptus sit Apostolus. Suam manifestat sinceritatem. Se non levem esse ostendit.

1. Paulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Timotheus * frater, ecclesiae Dei, quae est Corinthi, cum omnibus sanctis, qui sunt in universa Achaia. * 1 Cor. 16, 10.

2. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo!

3. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum et Deus totius consolationis,

4. qui consolatur nos in omni tribulatione nostra; ut possimus et ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, per exhortationem, qua exhortamur et ipsi a Deo.

5. Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis; ita et per Christum * abundat consolatio nostra. * c. 12, 9.

6. Sive autem tribulamur pro vestra [a]) exhortatione et salute, sive consolamur pro vestra consolatione; sive exhortamur pro vestra exhortatione [b]) et salute, quae operatur tolerantiam earumdem passionum, quas et nos patimur.

7. Ut spes nostra firma sit pro vobis; scientes, quod sicut socii passionum estis, sic eritis et consolationis.

8. Non enim volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione nostra, quae facta est in Asia *; quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem; ita, ut taederet nos etiam vivere. * Act. 19, 23. sqq.

9. Sed ipsi in nobismet ipsis responsum mortis habuimus; ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitat mortuos *, * 1 Cor. 15. 32.

10. qui de tantis periculis nos eripuit, et eruit; in quem speramus, quoniam et adhuc eripiet,

11. adjuvantibus et vobis in oratione pro nobis; [c]) ut ex multorum personis, ejus, quae in nobis est donationis, per multos gratiae agantur pro nobis.

12. Nam gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae, quod in simplicitate cordis et sinceritate Dei, et non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo; abundantius autem ad vos*. c 4, 2.

13. Non enim alia scribimus vobis, quam quae legistis, et cognovistis. Spero autem, quod usque in finem cognoscetis,

14. sicut et cognovistis nos ex parte, quod gloria vestra sumus, sicut et vos nostra, in die Domini nostri Jesu Christi.

15. Et hac confidentia volui prius venire ad vos, ut secundam gratiam haberetis;

16. et per vos transire in Macedoniam *; et iterum a Macedonia venire ad vos, et a vobis deduci in Judaeam. * 1 Cor. 16, 5.

17. Cum ergo hoc voluissem, numquid levitate usus sum? aut quae cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud me Est et Non?

18. Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo Est et Non [d]).

19. Dei enim filius Jesus Christus, qui in vobis per nos praedicatus est, per me, et Silvanum, et Timotheum *, non fuit [e]) Est et Non, sed Est in illo fuit.
* Act. 18, 5. 2 Thess. 1, 1.

20. Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo Est; ideo et per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram.

21. Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos Deus;

22. qui et signavit* nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris. * Eph. 1, 13.

23. Ego autem testem Deum invoco in animam meam, quod parcens* vobis, non veni ultra Corinthum; non quia dominamur fidei vestrae, sed adjutores sumus gaudii vestri; nam fide statis.
* c. 2, 3. 12, 20. 13, 2. 10.

Cap. 2.

Non venit Apostolus, ne majoris esset causa tristitiae. Hortatur, ut fornicarius recipiatur in gratiam.

1. Statui autem hoc ipsum apud me, ne iterum in tristitia venirem ad vos.

---

a) 1590. om. exhortatione et b) 1590. om. et salute c) 1590. ut ex multarum personis facierum ejus d) 1590. add. sed est in illo Est. e) 1590. add. in illo

2. Si enim ego contristo vos; et quis est, qui me laetificet, nisi qui contristatur ex me?

3. Et hoc ipsum scripsi vobis; ut non, cum venero, tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere; confidens in omnibus vobis, quia meum gaudium omnium vestrum est.

4. Nam ex multa tribulatione et angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas; non ut contristemini, sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vobis.

5. Si quis autem contristavit[a]), * non me contristavit; sed ex parte, ut non onerem omnes vos.
* 1 Cor. 5.

6. Sufficit illi, qui ejusmodi est, objurgatio haec, quae fit a pluribus:

7. ita, ut e contrario magis donetis, et consolemini; ne forte abundantiori tristitia absorbeatur, qui ejusmodi est.

8. Propter quod obsecro vos, ut confirmetis in illum charitatem.

9. Ideo enim et scripsi[b]), ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis.

10. Cui autem aliquid donastis, et ego; nam et ego, quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi *, * 1 Cor. 5, 4.

11. ut non circumveniamur a satana; non enim ignoramus cogitationes ejus.

12. Cum venissem autem Troadem * propter Evangelium Christi, et ostium mihi apertum esset in Domino, * Act. 16, 8. 20, 6.

13. non habui requiem spiritui meo, eo quod non invenerim Titum * fratrem meum; sed valefaciens eis, profectus sum in Macedoniam. * c. 7, 5. sq.

14. Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, et odorem notitiae suae manifestat per nos in omni loco.

15. Quia Christi bonus odor sumus Deo in iis, qui salvi fiunt, et in iis, qui pereunt.

16. Aliis quidem odor mortis in mortem; aliis autem odor vitae in vitam. Et ad haec quis tam idoneus?

17. Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes * verbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur. * c. 4, 2. 6.

Cap. 3.

Non eget Apostolus hominum commendatione. De velamine, quod super cor habebant Judæi in lectione Scripturarum.

1. Incipimus iterum nosmet ipsos commendare? aut numquid egemus (sicut quidam) commendatitiis epistolis ad vos, aut ex vobis *? * c. 10, 8. 12.

2. Epistola nostra * vos estis, scripta in cordibus nostris, quae scitur et legitur ab omnibus hominibus. * 1 Cor. 9, 2.

3. Manifestati quod epistola estis Christi, ministrata a nobis, et scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi; non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.

4. Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum;

5. non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo * est; * 1 Cor. 15, 10.

6. qui et idoneos nos fecit ministros novi testamenti, non littera, sed Spiritu; littera * enim occidit, Spiritus † autem vivificat.
* Gal. 3, 10. † Rom. 8, 2.

7. Quod si ministratio mortis, litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria; ita, ut non possent intendere filii Israël in faciem Moysi, propter gloriam vultus ejus, quae evacuatur *;
* Exod. 34, 29. sqq.

a) 1590. add. me, b) 1590. add. vobis,

8. quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria?
9. Nam si ministratio damnationis * a) gloria est; multo magis abundat ministerium justitiae in gloria. * Gal. 3, 10.
10. Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam.
11. Si enim quod evacuatur, per gloriam est; multo magis, quod manet, in gloria est.
12. Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur.
13. Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israël in faciem ejus, quod evacuatur,
14. sed obtusi sunt sensus eorum; usque in hodiernum enim diem idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum (quoniam in Christo evacuatur),
15. sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum.
16. Cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen.
17. Dominus autem Spiritus * est; ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas. * Joh. 4, 24.
18. Nos vero omnes, revelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur a claritate in claritatem, tamquam a Domini Spiritu.

Cap. 4.

Verbum Dei omnibus manifestatum. Gloriam aeternam parit momentanea tribulatio.

1. Ideo habentes administrationem, juxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus,
2. sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei; sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo *. * c. 1, 12.
3. Quod si etiam opertum est Evangelium nostrum; in iis, qui pereunt, est opertum;
4. in quibus Deus hujus seculi * excaecavit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriae Christi, qui est imago Dei. * Eph. 6, 11. 12.
5. Non enim nosmetipsos praedicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum; nos autem servos vestros per Jesum *. * 1 Cor. 1, 13.
6. Quoniam Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiae claritatis Dei, in facie Christi Jesu.
7. Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus *; ut sublimitas sit virtutis Dei, et non ex nobis †. * c. 5, 1. † 1 Cor. 2, 4. 5.
8. In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur; aporiamur, sed non destituimur;
9. persecutionem patimur, sed non derelinquimur; b) dejicimur, sed non perimus *. * c. 1, 5. 8.
10. Semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut et vita Jesu manifestetur in corporibus nostris.
11. Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur * propter Jesum; ut et vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali. * c. 11, 23.
12. Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis *. * c. 1, 6. 7.
13. Habentes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est: „Credidi, propter quod locutus „sum;" * et nos credimus, propter quod et loquimur; * Ps. 115, 10.
14. Scientes, quoniam qui suscitavit Jesum, et nos cum Jesu suscitabit, et constituet vobiscum.
15. Omnia enim propter vos; ut

a) 1590. add. in   b) 1590. add. humiliamur, sed non confundimur;

gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei.

16. Propter quod non deficimus; sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur; tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem.

17. Id enim, quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus * operatur in nobis,
* Rom. 8, 18.

18. non contemplantibus nobis, quae videntur, sed quae non videntur *. Quae enim videntur, temporalia sunt; quae autem non videntur, aeterna sunt. * Rom. 8, 24.

Cap. 5.

Desiderant Apostoli absolvi a corpore, legatione pro Christo funguntur.

1. Scimus enim, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod aedificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, aeternam in coelis *. * Phil. 3, 21.

2. Nam et in hoc ingemiscimus *, habitationem nostram, quae de coelo est, superindui cupientes.
* Rom. 8, 23.

3. Si tamen vestiti, non nudi inveniamur.

4. Nam et qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati; eo quod nolumus exspoliari, sed supervestiri *; ut absorbeatur, quod mortale est, a vita.
* 1 Cor. 15, 51. sqq.

5. Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus spiritus *. * Rom. 8, 11.

6. Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in a) corpore, peregrinamur a Domino *. * Phil. 1, 23.

7. (Per fidem enim ambulamus, et non per speciem.)

8. Audemus autem, et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, et praesentes esse ad Dominum.

9. Et ideo contendimus, sive absentes, sive praesentes, placere illi.

10. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi; ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum.

11. Scientes ergo timorem Domini hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus. Spero autem et in conscientiis vestris manifestos nos esse.

12. Non iterum commendamus nos vobis; sed occasionem damus vobis gloriandi pro nobis; ut habeatis ad eos, qui in facie * gloriantur, et non in corde. * c. 3, 1.

13. Sive enim mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus, vobis.

14. Charitas enim Christi urget nos; aestimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt *;
* Rom. 6, 2. sqq.

15. Et pro omnibus mortuus est Christus; ut, et qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, et resurrexit.

16. Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem *, et si cognovimus secundum carnem Christum; sed nunc jam non novimus. * v. 12.

17. Si qua ergo in Christo, nova creatura, vetera transierunt; „ecce! facta sunt omnia nova."

18. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum, et dedit nobis ministerium reconciliationis.

19. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, et posuit in nobis verbum reconciliationis.

20. Pro

a) 1590. add. hoc

20. Pro Christo ergo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo: reconciliamini Deo!

21. Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso *. *Rom. 3, 24.

Cap. 6.

Hortatur Apostolus Corinthios, ne gratiam acceptam negligant, monetque, ut ab infidelium consortio separentur.

1. Adjuvantes * autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. * 1 Cor. 3, 9.

2. Ait enim: „Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis „adjuvi te." * Ecce! nunc tempus acceptabile; ecce! nunc dies salutis. * Jes. 49, 8.

3. Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum;

4. sed in omnibus exhibeamus nosmet ipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis,

5. in plagis *, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, * c. 11, 23 sqq.

6. in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta,

7. in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiae, a dextris et a sinistris;

8. per gloriam, et ignobilitatem, per infamiam, et bonam famam; ut seductores, et veraces; sicut qui ignoti, et cogniti;

9. quasi morientes, et ecce! vivimus; ut castigati, et non mortificati;

10. quasi tristes, semper autem gaudentes; sicut egentes, multos autem locupletantes; tamquam nihil habentes, et omnia possidentes *. * c. 4, 15—17.

11. Os nostrum patet ad vos, o Corinthii! cor nostrum dilatatum est.

12. Non angustiamini in nobis; angustiamini autem in visceribus vestris.

13. Eamdem autem habentes remunerationem, tamquam filiis dico: dilatamini et vos!

14. Nolite jugum ducere cum infidelibus! Quae enim participatio justitiae cum iniquitate? aut quae societas luci ad tenebras?

15. Quae autem conventio Christi ad Belial? aut quae pars fideli cum infideli *? * 1 Cor. 10, 20.

16. Qui a) autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum * Dei vivi, sicut dicit Deus: „Quoniam inhabitabo in „illis, et inambulabo inter eos, et „ero illorum Deus, et ipsi erunt „mihi populus. † * 1 Cor. 3, 16. † Lev. 26, 11. 12.

17. „Propter quod exite de medio eorum, et separamini, dicit „Dominus, et immundum ne tetigeritis. * * Jes. 52, 11.

18. „Et ego recipiam vos, et ero „vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios et filias, dicit Dominus omnipotens." * * Jer. 31, 9.

Cap. 7.

Quantus sit Apostoli amor in Corinthios.

1. Has ergo habentes promissiones, charissimi! mundemus nos ab omni inquinamento b) carnis, et spiritus perficientes sanctificationem in timore Dei.

2. Capite nos! Neminem laesimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus.

3. Non ad condemnationem vestram dico; praediximus * enim,

a) 1590. Quis autem b) 1590. 1592. 1593. 1598. Plantin. 1603. carnis, et spiritus perficientes. Romana edit. a privato impressa 1624. et Plantin. 1605. et seqq. carnis et spiritus, perficientes

quod in cordibus nostris estis, ad commoriendum, et ad convivendum. * c. 6, 11. sq.

4. Multa mihi fiducia est apud vos; multa mihi gloriatio pro vobis; repletus sum consolatione; superabundo gaudio in omni tribulatione [a]) nostra.

5. Nam et cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem * habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus; foris pugnae, intus timores. * c. 2, 12. sq.

6. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi.

7. Non solum autem in adventu ejus; sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram aemulationem pro me, ita, ut magis gauderem.

8. Quoniam etsi contristavi vos in epistola, non me poenitet; etsi poeniteret, videns quod epistola illa (etsi ad horam) vos contristavit;

9. nunc gaudeo; non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad poenitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis.

10. Quae enim secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur *; seculi autem tristitia mortem † operatur. * Matth. 26, 75. † Matth. 27, 3. sqq.

11. Ecce! enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur solicitudinem! sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed aemulationem, sed vindictam! In omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse negotio. * * 1 Cor. 5.

12. Igitur, etsi scripsi vobis, non propter eum, qui fecit injuriam, nec propter eum, qui passus est; sed ad manifestandam solicitudinem nostram, quam habemus pro vobis

13. coram Deo; ideo consolati sumus. In consolatione autem nostra abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titi; quia refectus est spiritus ejus ab omnibus vobis.

14. Et si quid apud illum de vobis gloriatus sum, non sum confusus; sed sicut omnia vobis in veritate locuti sumus; ita et gloriatio nostra, quae fuit ad Titum, veritas facta est.

15. Et viscera ejus abundantius in vobis sunt, reminiscentis omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore et tremore excepistis illum.

16. Gaudeo, quod in omnibus confido in vobis.

Cap. 8.

Corinthios hortatur Apostolus ad tribuendam eleemosynam pauperibus, qui Jerosolymis agebant.

1. Notam autem facimus vobis, fratres! gratiam Dei, quae data est in Ecclesiis Macedoniae.

2. Quod in multo experimento tribulationis * abundantia gaudii ipsorum fuit; et altissima paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum †. * 1 Thess. 1, 6. 2, 14. 2 Thess. 1, 4. † 1 Cor. 16, 1. sqq.

3. Quia secundum virtutem, testimonium illis reddo, et supra virtutem voluntarii fuerunt,

4. cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam, et communicationem ministerii, quod fit in Sanctos.

5. Et non sicut speravimus, sed semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis per voluntatem Dei;

6. ita, ut rogaremus Titum; ut quemadmodum coepit, ita et per-

a) 1590. vestra.

ficiat in vobis etiam gratiam istam.

7. Sed sicut in omnibus abundatis fide, et sermone, et scientia, et omni solicitudine, insuper et charitate vestra in nos, ut et in hac gratia abundetis.

8. Non quasi imperans dico; sed per aliorum solicitudinem, etiam vestrae charitatis ingenium bonum comprobans.

9. Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus * factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis. * Matth. 8, 20.

10. Et consilium in hoc do; hoc enim vobis utile est, qui non solum facere, sed et velle coepistis ab anno priore.

11. Nunc vero et facto perficite; ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit et perficiendi ex eo, quod habetis.

12. Si enim voluntas prompta est, secundum id, quod habet *, accepta est, non secundum id, quod non habet. * Marc. 12, 43.

13. Non enim, ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex aequalitate *. * Act. 4, 34.

14. In praesenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat; ut et illorum abundantia vestrae inopiae sit supplementum, ut fiat aequalitas, sicut scriptum est:

15. „Qui multum, non abunda„vit: et qui modicum, non mino„ravit." * * Exod. 16, 18.

16. Gratias autem Deo, qui dedit eamdem solicitudinem pro vobis in corde Titi,

17. quoniam exhortationem * quidem suscepit; sed cum solicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos. * v. 6.

18. Misimus etiam cum illo fratrem a) *, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias. * v. 22.

19. Non solum autem, sed et ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostrae, in hanc gratiam, quae ministratur a nobis ad Domini gloriam, et destinatam voluntatem nostram.

20. Devitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quae ministratur a nobis b).

21. Providemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus.

22. Misimus autem cum illis et fratrem nostrum, quem probavimus in multis saepe solicitum esse; nunc autem multo solicitiorem, confidentia multa in vos,

23. sive pro Tito, qui est socius meus, et in vos c) adjutor, sive fratres nostri, apostoli Ecclesiarum *, gloria d) Christi. * 1 Cor. 16, 3.

24. Ostensionem ergo, quae est charitatis vestrae, et nostrae gloriae pro vobis, in illos ostendite in faciem Ecclesiarum.

Cap. 9.

Hortatur ad eleemosynam prompte tribuendam. Varii eleemosynae fructus.

1. Nam de ministerio, quod fit in sanctos, ex abundanti est mihi scribere vobis;

2. scio enim promptum animum vestrum, pro quo de vobis glorior apud Macedones *. Quoniam et Achaia parata est ab anno praeterito, et vestra aemulatio provocavit plurimos. * c. 8, 2.

3. Misi e) autem fratres, ut ne quod gloriamur de vobis, evacuetur in hac parte, ut (quemadmodum dixi) parati sitis;

4. ne cum venerint Macedones mecum, et invenerint vos imparatos, erubescamus nos (ut non dicamus vos) in hac substantia.

5. Necessarium ergo existimavi rogare fratres, ut praeveniant ad vos, et praeparent repromis-

a) 1590. add. nostrum, b) 1590. add. in Domini gloriam. c) 1590. in vobis d) 1590. gloriae e) 1590. misimus

sam benedictionem hanc paratam esse, sic quasi benedictionem, non tamquam avaritiam.

6. Hoc autem dico: Qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet*.

* Gal. 6, 9.

7. Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate; hilarem enim datorem diligit Deus.

8. Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis; ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes abundetis in omne opus bonum,

9. sicut scriptum est: „Dispersit, dedit pauperibus; justitia ejus manet in seculum seculi." *

* Ps. 111, 9.

10. Qui autem administrat semen seminanti, et panem ad manducandum praestabit, et multiplicabit semen vestrum, et augebit incrementa frugum justitiae vestrae;

11. ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quae operatur per nos gratiarum actionem Deo.

12. Quoniam ministerium hujus officii non solum supplet ea, quae desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino,

13. per probationem ministerii hujus glorificantes Deum in obedientia confessionis vestrae, in Evangelium Christi, et simplicitate communicationis in illos, et in omnes;

14. et in a) ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis.

15. Gratias b) Deo super inenarrabili dono ejus.

Cap. 10.

Apostoli potestas, ejusdemque pro Christo tolerati labores.

1. Ipse autem ego Paulus obsecro vos, per mansuetudinem et modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis*.

* v. 10. 1 Cor. 4, 18. sqq.

2. Rogo autem vos, ne praesens audeam, per eam confidentiam, qua existimor audere in quosdam, qui arbitrantur nos tamquam secundum carnem ambulemus.

3. In carne enim ambulantes non secundum carnem militamus.

4. Nam arma militiae nostrae* non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes,

* Eph. 6, 13.

5. et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi,

6. et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedientia.

7. Quae secundum faciem sunt, videte*! Si quis confidit sibi Christi † se esse, hoc cogitet iterum apud se; quia sicut ipse Christi est, ita et nos.

* c. 5, 16. † 1 Cor. 1, 12.

8. Nam et si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in aedificationem, et non in destructionem vestram; non erubescam.

9. Ut autem non existimer tamquam terrere vos per epistolas;

10. quoniam quidem epistolae, inquiunt, graves sunt et fortes; praesentia autem corporis infirma, et sermo contemptibilis;

11. hoc cogitet, qui ejusmodi est, quia quales sumus verbo per

a) 1590. om. in b) 1590. add. ago

epistolas, absentes, tales et praesentes in facto.

12. Non enim audemus inserere, aut comparare nos quibusdam, qui se ipsos commendant *; sed ipsi in nobis nosmet ipsos metientes, et comparantes nosmet ipsos nobis. * c. 3, 1.

13. Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulae, qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos.

14. Non enim quasi non pertingentes ad vos, super extendimus nos; usque ad vos enim pervenimus in Evangelio Christi.

15. Non in immensum gloriantes in alienis laboribus; spem autem habentes crescentis fidei vestrae, in vobis magnificari secundum regulam nostram in abundantiam;

16. etiam in illa, quae ultra vos sunt, evangelizare *, non in aliena regula, in iis, quae praeparata sunt gloriari. * Rom. 15, 18. sqq.

17. Qui autem gloriatur, in Domino glorietur *! * 1 Cor. 3, 5. sqq.

18. Non enim, qui se ipsum commendat, ille probatus est; sed quem Deus commendat.

CAP. 11.

Cur Apostolus nihil acceperit a Corinthiis. Quanta perpessus est.

1. Utinam sustineretis modicum quid insipientiae meae, sed et supportate me!

2. Aemulor enim vos Dei aemulatione; despondi enim vos uni viro virginem * castam exhibere Christo. * Eph. 5, 24. sqq.

3. Timeo autem, ne sicut serpens * Hevam seduxit astutia sua; ita corrumpantur sensus vestri, et excidant a simplicitate, quae est in Christo. * Gen. 3, 4.

4. Nam si is, qui venit, alium Christum praedicat, quem non praedicavimus; aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis: aut aliud Evangelium *, quod non recepistis: recte pateremini. * Gal. 1, 6. sqq.

5. Existimo enim nihil me minus fecisse a magnis Apostolis *. * c. 12, 11.

6. Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia; in omnibus autem [a]) manifestati sumus vobis.

7. Aut numquid peccatum feci, me ipsum humilians, ut vos exaltemini? quoniam gratis * Evangelium Dei evangelizavi vobis. * v. 9. 1 Cor. 9, 18.

8. Alias Ecclesias exspoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum.

9. Et cum essem apud vos, et egerem, nulli onerosus fui; nam quod mihi deerat, suppleverunt fratres, qui venerunt a Macedonia *; et in omnibus sine onere me vobis servavi, et servabo. * Phil. 4, 15.

10. Est veritas Christi in me, quoniam haec gloriatio non infringetur * in me in regionibus Achaiae. * 1 Cor. 9, 15.

11. Quare? Quia non diligo vos? Deus scit!

12. Quod autem facio, et faciam; ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem, ut, in quo gloriantur, inveniantur sicut et nos.

13. Nam ejusmodi pseudoapostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi.

14. Et non mirum! ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis.

15. Non est ergo magnum, si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiae; quorum finis erit secundum opera ipsorum.

16. Iterum dico (ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem accipite me, ut et ego modicum quid glorier),

a) 1590. manifestus sum

17. quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriae.

18. Quoniam multi gloriantur secundum carnem; et ego gloriabor*. *v. 22. Phil. 3, 4. sqq.

19. Libenter enim suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes!

20. Sustinetis enim, si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos caedit.

21. Secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus in hac parte! In quo quis audet, (in insipientia dico) audeo et ego.

22. Hebraei sunt, et ego*; Israelitae sunt, et ego; semen Abrahae sunt, et ego; *Act. 22, 3. Phil. 3, 5.

23. ministri Christi sunt, [a]) [ut minus sapiens dico] plus ego; in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter*. *c. 4, 11. 1 Cor. 15, 10.

24. A Judaeis quinquies quadragenas, una minus, accepi.

25. Ter virgis caesus sum; semel lapidatus* sum; ter naufragium † feci, nocte et die in profundo maris fui, *Act. 14, 18. †Act. 27, 41.

26. in itineribus saepe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus;

27. in labore et aerumna, in vigiliis multis, in fame et siti, in jejuniis multis, in frigore et nuditate*. *1 Cor. 4, 11.

28. Praeter illa, quae extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarum.

29. Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror?

30. Si gloriari oportet, quae infirmitatis meae* sunt, gloriabor. *c. 12, 5.

31. Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in secula, scit, quod non mentior.

32. Damasci* praepositus Gentis Aretae regis, custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet; *Act. 9, 24. sqq.

33. et per fenestram in sporta dimissus sum per murum, et sic effugi manus ejus.

CAP. 12.

Factae Apostolo divinae visiones. De dato eidem carnis stimulo.

1. Si gloriari oportet (non expedit quidem); veniam autem ad visiones et revelationes Domini.

2. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim [sive in corpore, nescio [b]), sive extra corpus, nescio, Deus scit!], raptum* hujusmodi usque ad tertium coelum. *Act. 22, 17.

3. Et scio hujusmodi hominem (sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit!),

4. quoniam raptus est in Paradisum; et audivit arcana verba, quae non licet homini* loqui. *1 Cor. 2, 9.

5. Pro hujusmodi gloriabor; pro me autem nihil gloriabor, nisi in infirmitatibus meis*. c. 11. 30.

6. Nam, et si voluero gloriari, non ero insipiens, veritatem enim dicam; parco autem, ne quis me existimet supra id, quod videt in me, aut aliquid audit ex me.

7. Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meae, angelus satanae*, qui me colaphizet. *v. 10.

8. Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me.

9. Et dixit mihi: Sufficit tibi

a) 1590. add. et ego b) 1590. om. nescio

gratia mea! nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis; ut inhabitet in me virtus Christi.

10. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo; cum enim infirmor, tunc potens* sum. * c. 4, 8. sqq.

11. Factus sum insipiens; vos me coëgistis. Ego enim a vobis debui commendari; nihil enim minus a) fui ab iis, qui sunt supra modum Apostoli*, tametsi nihil sum. * c. 11, 5.

12. Signa tamen Apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis, et prodigiis, et virtutibus*. * Rom. 15, 18. 19.

13. Quid est enim, quod minus habuistis prae caeteris Ecclesiis, nisi quod ego ipse non gravavi* vos? Donate mihi hanc injuriam! * c. 11, 9.

14. Ecce! tertio hoc paratus sum venire ad vos*; et non ero gravis vobis. Non enim quaero, quae vestra sunt, sed vos. Nec enim debent filii parentibus thesaurizare; sed parentes filiis. * c. 1, 15.

15. Ego autem libentissime impendam, et superimpendar ipse* pro animabus vestris; licet plus vos diligens, minus diligar. * Rom. 9, 3.

16. Sed esto! ego vos non gravavi; sed cum essem astutus, dolo vos cepi!

17. Numquid per aliquem eorum, quos misi ad vos, circumveni vos?

18. Rogavi Titum, et misi eum illo fratrem*. Numquid Titus vos circumvenit? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis? * c. 8, 18.

19. Olim putatis, quod excusemus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur; omnia autem, charissimi! propter aedificationem vestram.

20. Timeo enim, ne forte cum venero, non quales volo, inveniam vos*; et ego inveniar a vobis, qualem non vultis†; ne forte contentiones, aemulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrationes, inflationes, seditiones sint inter vos. * c. 1, 23. † c. 10, 2.

21. Ne iterum, cum venero, humiliet me Deus apud vos, et lugeam multos ex iis, qui ante peccaverunt, et non egerunt poenitentiam super immunditia, et fornicatione, et impudicitia, quam gesserunt.

Cap. 13.

Comminatur Apostolus iis, qui peccaverunt, ut illos ad pœnitentiam provocet.

1. Ecce! tertio hoc venio ad vos; In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum*! * Deut. 19, 15.

2. Praedixi b), et praedico*, ut praesens c) et nunc absens iis, qui ante peccaverunt, et caeteris omnibus, quoniam si venero iterum, non parcam. * c. 12, 20. 21.

3. An experimentum quaeritis ejus, qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens* est in vobis? * c. 12, 12.

4. Nam etsi crucifixus est ex infirmitate; sed vivit ex virtute Dei*. Nam et nos infirmi sumus in illo; sed d) vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis. * Phil. 2, 7. sqq.

5. Vosmetipsos tentate, si estis in fide; ipsi vos probate! An non cognoscitis vosmet ipsos, quia Christus Jesus in vobis est? nisi forte reprobi estis.

6. Spero autem, quod cognoscetis, quia nos non sumus reprobi*. * v. 2.

---

a) 1590. minus feci b) 1590. add. enim, c) 1590. praesens vobis,
d) 1590. vivimus

7. Oramus autem Deum, ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus,sed ut vos, quod bonum est, faciatis; nos autem, ut reprobi simus.

8. Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate.

9. Gaudemus enim, quoniam nos infirmi sumus, vos autem potentes estis. Hoc et oramus vestram consummationem.

10. Ideo haec absens scribo, ut non praesens durius agam * secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in aedificationem, et non in destructionem.

* v. 2. c. 1, 23.

11. De caetero, fratres! gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete; et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum.

12. Salutate invicem in osculo sancto*. Salutant vos omnes sancti. *Rom. 16, 16.

13. Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA PAULI
AD
GALATAS.

Cap. 1.

Apostolus reprehendit Galatas, quod abduci se passi sint a veritate, cum eam a Christo ipse didicerit.

1. Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem,sed per Jesum Christum, et Deum * Patrem, qui suscitavit eum a mortuis; * v. 11. sqq.

2. et qui mecum sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiae *.

* Act. 16, 6. 18, 23.

3. Gratia vobis et pax a Deo Patre a),et Domino nostro Jesu Christo,

4. qui dedit semet ipsum pro peccatis nostris; ut eriperet*nos de praesenti seculo nequam, secundum voluntatem Dei et Patris nostri; * c. 6, 14. Tit. 2, 14.

5. cui est gloria in secula seculorum, Amen.

6. Miror, quod sic tam cito transferimini ab eo,qui vos vocavit in gratiam Christi,in aliud Evangelium;

7. quod non est aliud*, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, et volunt convertere Evangelium Christi. * 2 Cor. 11, 4.

8. Sed licet nos, aut Angelus de coelo evangelizet vobis praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit!

9. Sicut praediximus, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit praeter id, quod accepistis, anathema * sit! * 1 Cor. 16, 22.

10. Modo enim hominibus suadeo, an Deo? an quaero hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.

11. Notum enim vobis facio,

a) 1590. add. nostro

fratres! Evangelium, quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem*; *v. 17. 1 Cor. 11, 23. Act. 26, 16.

12. neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi.

13. Audistis enim conversationem meam aliquando in Judaismo; quoniam supra modum persequebar* Ecclesiam Dei, et expugnabam illam, *Act. 22, 4.

14. et proficiebam in Judaismo supra multos coaetaneos meos in genere meo, abundantius aemulator existens paternarum mearum traditionum.

15. Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meae, et vocavit per gratiam suam,

16. ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in Gentibus*, continuo non acquievi carni et sanguini; *Act. 9, 15.

17. neque veni Jerosolymam ad antecessores meos Apostolos; sed abii in Arabiam; et iterum reversus sum Damascum.

18. Deinde post annos tres veni Jerosolymam* videre Petrum, et mansi apud eum diebus quindecim. *Act. 9, 26. 27.

19. Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini.

20. Quae autem scribo vobis, ecce! coram Deo, quia non mentior.

21. Deinde veni in partes Syriae et Ciliciae*. *Act. 9, 30.

22. Eram autem ignotus facie Ecclesiis Judaeae, quae erant in Christo.

23. Tantum autem auditum habebant; quoniam qui persequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam aliquando expugnabat.

24. Et in me clarificabant Deum.

Cap. 2.

Apostolus libere semper docuit Evangelium, palam reprehendit Cepham.

1. Deinde post annos quatuordecim, iterum ascendi Jerosolymam cum Barnaba*, assumpto et Tito. *Act. 15, 2. 4.

2. Ascendi autem secundum revelationem; et contuli cum illis Evangelium, quod praedico in Gentibus, seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse*; ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem. *v. 9.

3. Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset Gentilis, compulsus est circumcidi.

4. Sed propter subintroductos falsos fratres*, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent. *Act. 15, 24.

5. Quibus neque ad horam cessimus a) subjectione*, ut veritas Evangelii permaneat apud vos. *v. 14.

6. Ab iis autem, qui videbantur esse aliquid (quales aliquando fuerint, nihil mea interest; Deus personam hominis non accipit), mihi enim, qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt;

7. sed econtra cum vidissent, quod creditum est mihi Evangelium praeputii, sicut et Petro circumcisionis;

8. (qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est et mihi inter Gentes*.) *c. 1, 16. 1 Cor. 7, 40.

9. Et cum cognovissent gratiam, quae data est mihi, Jacobus, et Cephas, et Ioannes, qui videbantur columnae esse, dextras dederunt mihi et Barnabae societatis; ut nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem.

---

a) 1590. subjectioni

10. Tantum ut pauperum memores essemus, quod etiam solicitus fui hoc ipsum facere *.
* Act. 11, 29. 1 Cor. 16, 1. 2 Cor. 8, 1. sqq.

11. Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti *, quia reprehensibilis erat.
* Act. 15, 39.

12. Prius enim, quam venirent quidam a Jacobo, cum Gentibus edebat *; cum autem venissent, subtrahebat et segregabat se, timens eos, qui ex circumcisione erant. * Act. 10, 28. 11, 3.

13. Et simulationi ejus consenserunt caeteri Judaei, ita, ut et Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem.

14. Sed cum vidissem, quod non recte ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephae coram omnibus: Si tu, cum Judaeus sis, gentiliter vivis, et non Judaice, quomodo Gentes cogis Judaizare?

15. Nos natura Judaei, et non ex Gentibus peccatores.

16. Scientes autem, quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi; et nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis; propter quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro *. * Rom. 3, 28.

17. Quod si quaerentes justificari in Christo, inventi sumus et ipsi peccatores *, numquid Christus peccati minister est? Absit †!
* Rom. 3, 9. † Rom. 6, 1. sqq.

18. Si enim, quae destruxi, iterum haec aedifico; praevaricatorem me constituo.

19. Ego enim per legem legi mortuus sum, ut Deo vivam *; Christo confixus sum cruci †.
* Rom. 6, 6. 7, 4. 6. † c. 5, 24.

20. Vivo autem, jam non ego; vivit vero in me Christus. Quod autem nunc vivo in carne; in fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, et tradidit semet ipsum pro me.

21. Non abjicio gratiam Dei. Si enim per legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est.

Cap. 3.

Ex fide in Christum datus est Spiritus sanctus. A maledictione legis Christus nos liberavit. Lex non poterat justificare.

1. O insensati Galatae! quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos * Jesus Christus a) praescriptus est, in vobis crucifixus? * c. 5, 7.

2. Hoc solum a vobis volo discere: Ex operibus legis Spiritum accepistis *, an ex auditu fidei?
* Act. 2, 38.

3. Sic stulti estis, ut cum spiritu coeperitis, nunc carne b) consummemini?

4. Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa.

5. Qui ergo tribuit vobis Spiritum, et operatur virtutes in vobis; ex operibus legis, an ex auditu fidei?

6. Sicut scriptum est: „Abraham credidit Deo, et reputatum „est illi ad justitiam." *
* Gen. 15, 6. Rom. 4, 3.

7. Cognoscite ergo, quia, qui ex fide sunt, ii sunt filii Abrahae.

8. Providens autem Scriptura, quia ex fide justificat Gentes Deus, praenunciavit Abrahae: „Quia „benedicentur in te omnes Gen„tes." * * Gen. 12, 3.

9. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.

10. Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim: „Maledictus „omnis, qui non permanserit in „omnibus quae scripta sunt in Li„bro legis, ut faciat ea." *
* Deut. 27, 26.

11. Quoniam autem in lege nemo justificatur * apud Deum, manifestum est: „quia Justus ex fi„de vivit." † * c. 2, 16. † Hab. 2, 4.

---

a) 1590. proscriptus b) 1590. consummamini?

12. Lex autem non est ex fide, sed, „qui fecerit ea a), vivet in „illis." * *Lev. 18, 5.

13. Christus nos redemit * de maledicto legis, factus pro nobis maledictum †; quia scriptum est: „Maledictus omnis, qui pendet in ligno." ‡ *Rom. 10, 4. † 2 Cor. 5, 21. ‡ Deut. 21, 23.

14. Ut in Gentibus benedictio Abrahae fieret in Christo Jesu, ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem*. *Eph. 1, 13.

15. Fratres! (secundum hominem dico) tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat.

16. Abrahae dictae sunt promissiones, et semini ejus*. Non dicit: „Et seminibus," quasi in multis; sed quasi in uno: „Et semini tuo," qui est Christus. *Gen. 22, 18.

17. Hoc autem dico: testamentum confirmatum a Deo, quae post quadringentos et triginta annos* facta est lex, non irritum facit ad evacuandam promissionem. *Act. 7, 6.

18. Nam si ex lege haereditas, jam non ex promissione. Abrahae autem per repromissionem* donavit Deus. *Rom. 4, 14.

19. Quid igitur lex? Propter b) transgressiones* posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per angelos† in manu mediatoris. *1 Tim. 1, 8—10. † Act. 7, 38. 53. Hebr. 2, 2.

20. Mediator autem unius non est; Deus autem unus est.

21. Lex ergo adversus promissa Dei? Absit! Si enim data esset lex, quae posset vivificare, vere ex lege esset justitia*. Rom. 8, 2. sqq.

22. Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus.

23. Prius autem, quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, quae revelanda erat.

24. Itaque lex paedagogus* noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur†. *v. 19. † Rom. 7, 6.

25. At ubi venit fides, jam non sumus sub paedagogo*. Rom. 6, 14.

26. Omnes enim filii Dei* estis per fidem, quae est in Christo Jesu. *Rom. 8, 15. sqq.

27. Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis*. *Rom. 6, 3. 4.

28. Non est Judaeus, neque Graecus; non est servus, neque liber; non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum* estis in Christo Jesu. *1 Cor. 12, 12. 13.

29. Si autem vos Christi; ergo semen Abrahae* estis, secundum promissionem haeredes. *Rom. 9, 8.

Cap. 4.

Ante Christum Judæi, adhuc parvuli, sub lege continebantur. Abrahæ uxores duo testamenta designant.

1. Dico autem: Quanto tempore haeres parvulus est, nihil differt a servo, cum sit dominus omnium;

2. sed sub tutoribus et actoribus est usque ad praefinitum tempus a patre.

3. Ita et nos cum essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes*. *c. 3, 23. sq. Col. 2, 17.

4. At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege*; *Matth. 3, 15.

5. ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus*. *Joh. 3, 16. 8, 35. Rom. 8, 15—17.

6. Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum Filii c) sui in corda vestra clamantem: Abba, Pater.

7. Itaque jam non est servus, sed

a) 1590. add. homo b) 1590. transgressionem c) 1590. add. Dei

filius. Quod si filius; et haeres per Deum.

8. Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis qui natura non sunt dii, serviebatis.

9. Nunc autem cum cognoveritis Deum; immo cogniti sitis a Deo; quomodo convertimini iterum ad infirma et egena elementa *, quibus denuo servire vultis? * Col. 2, 20.

10. Dies observatis, et menses, et tempora, et annos*. * Col. 2, 16.

11. Timeo vos a), ne forte sine causa laboraverim in vobis.

12. Estote sicut ego, quia et ego sicut vos; fratres! obsecro vos, nihil me laesistis.

13. Scitis autem, quia per infirmitatem * carnis evangelizavi vobis jampridem, et tentationem vestram in carne mea. * 1 Cor. 2, 3. Act. 14, 5—7.

14. Non sprevistis, neque respuistis; sed sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Jesum.

15. Ubi est ergo beatitudo vestra? Testimonium enim perhibeo vobis; quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis, et dedissetis mihi.

16. Ergo inimicus vobis factus sum, verum * dicens vobis? * 2 Tim. 4, 3.

17. Aemulantur vos non bene; sed excludere vos volunt, ut illos aemulemini.

18. Bonum autem aemulamini in bono semper; et non tantum cum praesens sum apud vos.

19. Filioli mei! quos iterum parturio *, donec formetur † Christus in vobis. * 1 Cor. 4, 15. † c. 2, 20.

20. Vellem autem esse apud vos modo, et mutare vocem meam; quoniam confundor in vobis.

21. Dicite mihi qui sub lege vultis esse, legem non legistis?

22. Scriptum est enim: „Quoniam Abraham duos filios habuit; unum de ancilla, et unum de libera." * * Gen. 16, 1. sqq. c. 21, 1. sqq.

23. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est; qui autem de libera, per repromissionem.

24. Quae sunt per allegoriam dicta. Haec enim sunt duo testamenta. Unum quidem in monte Sina, in servitutem generans, quae est Agar.

25. Sina enim mons est in Arabia, qui conjunctus est ei, quae nunc est Jerusalem, et servit cum filiis suis.

26. Illa autem, quae sursum est Jerusalem, libera est, quae est mater nostra.

27. Scriptum est enim: „Laetare sterilis, quae non paris; erumpe, et clama, quae non parturis; quia multi filii desertae magis, quam ejus, quae habet virum." * * Jes. 54, 1.

28. Nos autem, fratres! secundum Isaac promissionis filii sumus *. * Rom. 9, 7.

29. Sed quomodo tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur * eum, qui secundum spiritum; ita et nunc. * Gen. 21, 9.

30. Sed quid dicit Scriptura? „Ejice ancillam, et filium ejus; non b) enim haeres erit filius ancillae cum filio liberae." * * Gen. 21, 10—12.

31. Itaque, fratres! non sumus ancillae filii, sed liberae; qua libertate Christus nos liberavit.

Cap. 5.

In Christo prodest sola fides. Hortatio ad mutuam dilectionem. Carnis opera excludunt a regno cœlorum.

1. State, et nolite iterum jugo servitutis * contineri. * Act. 15, 10.

2. Ecce! ego Paulus dico vobis; quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit *. c. 2, 21.

3. Testificor autem rursus om-

a) 1590. om. vos b) 1590. om. enim

ni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universae legis faciendae*. * Rom. 2, 25.

4. Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini; a gratia excidistis.

5. Nos enim spiritu ex fide spem justitiae exspectamus.

6. Nam in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium; sed fides, quae per charitatem* operatur.
*c. 6, 15. 1 Cor. 7, 19. Jac. 2, 14—17.

7. Currebatis bene; quis vos impedivit veritati* non obedire? a)
*c. 3, 1.

8. Persuasio haec non est ex eo, qui vocat vos*. *c. 1, 6.

9. Modicum fermentum totam massam corrumpit.

10. Ego confido in vobis in Domino, quod nihil aliud sapietis; qui autem conturbat vos, portabit judicium*, quicumque est ille. *c. 1, 7—9.

11. Ego autem, fratres! si circumcisionem adhuc praedico, quid adhuc persecutionem* patior? Ergo evacuatum est scandalum† crucis. * 2 Cor. 11, 24.
† 1 Cor. 1, 23.

12. Utinam et abscindantur, qui vos conturbant!

13. Vos enim in libertatem vocati estis, fratres; tantum ne libertatem in occasionem detis carnis*, sed per charitatem Spiritus servite invicem. *Rom. 6, 13.
1 Petr. 2, 16.

14. Omnis enim lex in uno sermone impletur: „Diliges proximum tuum sicut te ipsum."*
*Matth. 22, 39. 40. Rom. 13, 8. 9.

15. Quod si invicem mordetis, et comeditis; videte, ne ab invicem consumamini!

16. Dico autem b): Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis.

17. Caro enim concupiscit adversus spiritum; spiritus autem adversus carnem; haec enim sibi invicem adversantur, ut non quaecumque vultis, illa faciatis*.
*Rom. 7, 14. 15. 23.

18. Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege*. *Rom. 6, 14. sqq.

19. Manifesta sunt autem opera carnis, quae sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria,

20. idolorum servitus, veneficia, inimicitiae, contentiones, aemulationes, irae, rixae, dissensiones, sectae,

21. invidiae, homicidia, ebrietates, comessationes, et his similia; quae praedico vobis, sicut praedixi, quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*.
* 1 Cor. 6, 9. 10. Eph. 5, 5.

22. Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas,

23. mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Adversus hujusmodi non est lex*.
* 1 Tim. 1, 9.

24. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt* cum vitiis et concupiscentiis. *Rom. 6, 6.

25. Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus.

26. Non efficiamur inanis gloriae cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

Cap. 6.

Juvandus proximus. Operandum bonum semper. A seductoribus cavendum. Paulus in solo Christo crucifixo gloriatur.

1. Fratres! et si praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris.

2. Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi*.
* c. 5, 14.

3. Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit*, ipse se seducit. * 1 Cor. 13, 3.

a) 1590. add. nemini consenseritis. b) 1590. add. in Christo:

4. Opus autem suum probet unusquisque, et sic in semet ipso tantum gloriam habebit, et non in altero.

5. Unusquisque enim onus suum portabit *. *Rom. 14, 10. 12.

6. Communicet autem is, qui catechizatur verbo, ei, qui se catechizat, in omnibus bonis *. *Rom. 15, 27. 1 Cor. 9, 11.

7. Nolite errare; Deus non irridetur.

8. Quae enim seminaverit homo, haec et metet; quoniam qui seminat in carne sua, de carne et metet corruptionem; qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aeternam *. *Rom. 8, 6.

9. Bonum autem facientes, non deficiamus; tempore enim suo metemus non deficientes.

10. Ergo dum tempus * habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. *Joh. 9, 4.

11. Videte, qualibus litteris scripsi vobis mea manu *. *Rom. 16, 22. 1 Cor. 16, 21.

12. Quicumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur.

13. Neque enim, qui circumciduntur, legem custodiunt *; sed volunt vos circumcidi, ut in carne vestra glorientur. *Rom. 2, 23.

14. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo *. *c. 2, 19. 20.

15. In Christo enim Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed nova creatura *. *c. 5, 6. 2 Cor. 5, 17.

16. Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, et misericordia, et super Israël Dei.

17. De caetero nemo mihi molestus sit; ego enim stigmata Domini Jesu in corpore * meo porto. *2 Cor. 4, 10. 11, 23—25.

18. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro, fratres. Amen.

EPISTOLA PAULI
AD
EPHESIOS.

CAP. 1.

Deum benedicit Apostolus ob collatas praedestinatis gratias; optatque Ephesiis perfectam sapientiam. Christus caput super omnem Ecclesiam constitutus.

1. Paulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, omnibus sanctis, qui sunt Ephesi, et fidelibus in Christo Jesu.

2. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

3. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in coelestibus in Christo.

4. Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem *; ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate. *c. 3, 11.

5. Qui praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum

Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suae,

6. in laudem gloriae gratiae suae, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo;

7. in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum, secundum divitias gratiae ejus,

8. quae superabundavit in nobis in omni sapientia et prudentia;

9. ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suae, secundum beneplacitum ejus, quod proposuit in eo,

10. in dispensatione plenitudinis temporum*, instaurare omnia in Christo †, quae in coelis, et quae in terra sunt, in ipso. *c. 2, 14. Gal. 4, 4. † Col. 1, 18—20.

11. In quo etiam et nos sorte vocati sumus, praedestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suae;

12. ut simus in laudem gloriae ejus nos, qui ante speravimus* in Christo; * Luc. 2, 38.

13. in quo et vos*, cum audissetis verbum veritatis (Evangelium salutis vestrae), in quo et credentes signati † estis Spiritu promissionis sancto, * c. 2, 17. † 2 Cor. 1, 22.

14. qui est pignus* haereditatis nostrae, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriae ipsius. * 2 Cor. 5, 5.

15. Propterea et ego audiens fidem vestram, quae est in a) Domino Jesu, et dilectionem in omnes sanctos,

16. non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis;

17. ut Deus Domini nostri Jesu Christi, pater gloriae, det vobis spiritum sapientiae et revelationis, in agnitione ejus;

18. illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis, quae sit spes vocationis ejus, et quae divitiae gloriae haereditatis ejus in sanctis,

19. et quae sit supereminens magnitudo virtutis ejus in nos, qui credimus secundum operationem potentiae virtutis ejus,

20. quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis, et constituens ad dexteram suam in coelestibus,

21. supra omnem principatum*, et potestatem, et virtutem, et dominationem b), et omne nomen, quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. * Matth. 28, 18. Phil. 2, 9—11.

22. Et omnia subjecit sub pedibus ejus*; et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, * 1 Cor. 15, 24. sqq.

23. quae est corpus ipsius, et plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur.

CAP. 2.

Gentes, prius alienæ a Dei promissionibus, per Christum factæ sunt sanctorum concives.

1. Et vos c), cum essetis mortui* delictis et peccatis vestris, * Col. 2, 13.

2. in quibus aliquando ambulastis secundum seculum mundi hujus, secundum principem* potestatis aëris hujus, spiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiae; * c. 6, 11. 12.

3. in quibus et nos omnes aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostrae facientes voluntatem carnis et cogitationum; et eramus natura* filii irae, sicut et caeteri. * 1 Cor. 2, 14.

4. Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos,

5. et cum essemus mortui peccatis, convivificavit* nos in Christo

---

a) 1590. in Christo Jesu, b) 1593. virtutem, dominationem. C. R. 1593. virtutem, et dominationem c) 1590. add. convivificavit,

sto (cujus gratia estis salvati), * Rom. 8, 2.

6. et conresuscitavit, et consedere fecit in coelestibus in Christo Jesu*; * Rom. 6, 6. sqq. Hebr. 12, 22. sqq. Phil. 3, 20.

7. ut ostenderet in seculis supervenientibus abundantes divitias gratiae suae in bonitate super nos in Christo Jesu.

8. Gratia enim estis salvati per fidem *; et hoc non ex vobis, Dei enim donum est; * Rom. 3, 24. 28.

9. non ex operibus, ut ne quis glorietur.

10. Ipsius enim sumus factura, creati * in Christo Jesu in operibus bonis, quae praeparavit Deus, ut in illis ambulemus. * 2 Cor. 5, 17. 21.

11. Propter quod memores estote, quod aliquando vos a) Gentes in carne, qui b) dicimini praeputium ab ea, quae dicitur circumcisio in carne, manu facta;

12. quia c) eratis illo in tempore sine Christo, alienati a conversatione Israël *, et hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo †, in hoc mundo. *Rom. 9, 4. 25. 26. † 1 Thess. 4, 5.

13. Nunc autem in Christo Jesu vos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi.

14. Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem maceriae solvens, inimicitias in carne sua;

15. legem mandatorum decretis evacuans; ut duos condat in semet ipso in unum novum hominem, faciens pacem,

16. et reconciliet * ambos in uno corpore, Deo per crucem, interficiens inimicitias in semet ipso. * 1 Tim. 2, 5. 6. Col. 1, 20. sqq.

17. Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis, et pacem iis, qui prope.

18. Quoniam per ipsum habemus accessum * ambo in uno Spiritu ad Patrem. * Rom. 5, 2.

19. Ergo jam non estis hospites et advenae; sed estis cives sanctorum et domestici * Dei; * c. 3, 6.

20. superaedificati super fundamentum Apostolorum * et Prophetarum, ipso summo angulari lapide † Christo Jesu; * Matth. 16, 18. † 1 Cor. 3, 11. 1 Petr. 2, 4—6.

21. in quo omnis aedificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino *, * 1 Cor. 3, 16. 17.

22. in quo et vos coaedificamini in habitaculum Dei in Spiritu d).

CAP. 3.

Quod Gentes sint participes promissionum Dei.

1. Hujus rei gratia, ego Paulus vinctus * Christi Jesu, pro vobis Gentibus, * Act. 21, 33. 28, 16.

2. si tamen audistis dispensationem gratiae Dei, quae data est mihi in vobis;

3. quoniam secundum revelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut supra * scripsi in brevi; * c. 1, 9. 10.

4. prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi;

5. quod aliis generationibus non est agnitum * filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus et Prophetis, in Spiritu, * 1 Cor. 2, 7. sqq.

6. gentes esse cohaeredes *, et concorporales, et comparticipes promissionis ejus in Christo Jesu per Evangelium; * c. 2, 11—22.

7. cujus factus sum minister, secundum donum gratiae Dei *, quae data est mihi secundum operationem virtutis ejus. * 1 Cor. 15, 10.

8. Mihi e) omnium sanctorum minimo * data est gratia haec, in Gen-

a) 1590. add. eratis b) 1590. qui dicebamini c) 1590. qui eratis
d) 1590. add. sancto. e) 1590. add. enim

Gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi, * 1 Cor. 15, 9.
9. et illuminare omnes, quae sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in Deo, qui omnia creavit;
10. ut innotescat principatibus et potestatibus in coelestibus* per Ecclesiam multiformis sapientia Dei, * 1 Petr. 1, 12.
11. secundum praefinitionem seculorum*, quam fecit in Christo Jesu Domino nostro; * c. 1, 4. 5. 11.
12. in quo habemus fiduciam, et accessum * in confidentia per fidem ejus. * c. 2, 18.
13. Propter quod peto, ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quae est gloria vestra*. * Phil. 1, 12. 14
14. Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi,
15. ex quo omnis paternitas in coelis et in terra nominatur,
16. ut det vobis secundum divitias gloriae suae, a) virtute corroborari per Spiritum ejus b) in interiorem hominem*. * Act. 20, 32.
17. Christum habitare per fidem in cordibus vestris*; in charitate radicati et fundati, * Joh. 14, 23.
18. ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quae sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et profundum;
19. scire etiam supereminentem scientiae charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.
20. Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter*, quam petimus aut intelligimus, secundum virtutem, quae operatur in nobis; * Rom. 11, 33. sqq.
21. ipsi gloria in Ecclesia, et in Christo Jesu, in omnes generationes seculi seculorum. Amen.

Cap. 4.

Hortatio ad unitatem. De diversis charismatibus variisque in Ecclesia ordinibus. De exuendo veteri homine, novoque induendo.

1. Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis,
2. cum omni humilitate, et mansuetudine, cum patientia supportantes invicem in charitate,
3. soliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis.
4. Unum corpus, et unus Spiritus*, sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae. * 1 Cor. 12, 12—27.
5. Unus Dominus, una fides, unum baptisma.
6. Unus Deus et Pater omnium, qui est super omnes, et per omnia, et in omnibus nobis.
7. Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. * * 1 Cor. 12, 11.
8. Propter quod dicit: „Ascendens in altum captivam duxit captivitatem; dedit dona hominibus." * * Ps. 67, 19.
9. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia et descendit primum in inferiores partes c) terrae?
10. Qui descendit, ipse est, et qui ascendit super omnes coelos, ut impleret omnia*. * c. 1, 19. sqq.
11. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas*, alios vero Evangelistas, alios autem pastores et doctores, * Act. 11, 27. 1 Cor. 12, 28.
12. ad consummationem* sanctorum, in opus ministerii, in aedificationem corporis † Christi; * 1 Cor. 14, 3—5. † c. 2, 20—22.
13. donec occurramus omnes in unitatem fidei, et agnitionis filii Dei, in virum perfectum*, in mensuram aetatis plenitudinis Christi †. * 1 Cor. 14, 20. † Phil. 2, 5.
14. Ut jam non simus parvuli

a) 1590. virtutem b) 1590. in interiori homine. c) 1590. 1593. 1598. C. R. 1592. terræ? 1590. terræ.

fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae, in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris.

15. Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus,

16. ex quo totum corpus compactum, et connexum per omnem juncturam subministrationis*, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in aedificationem sui in charitate.
* 1 Cor. 12, 12. 15—27.

17. Hoc igitur dico et testificor in Domino, ut jam non ambuletis, sicut et Gentes ambulant in vanitate sensus sui,

18. tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei, per ignorantiam, quae est in illis, propter coecitatem cordis ipsorum,

19. qui desperantes semet ipsos tradiderunt impudicitiae, in operationem immunditiae omnis, in avaritiam.

20. Vos autem non ita didicistis Christum,

21. si tamen illum audistis, et in ipso edocti estis, sicut est veritas in Jesu, a)

22. deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem*, qui corrumpitur secundum desideria erroris;
*Rom. 12, 2. Col. 3, 9.

23. renovamini* autem spiritu mentis vestrae, *Joh. 3, 3. 5. 6.

24. et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis.

25. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo; quoniam sumus invicem membra.

26. Irascimini, et nolite peccare*; sol non occidat super iracundiam vestram. *Ps. 4, 5.

27. Nolite locum dare diabolo*!
*Rom. 14, 16. 1 Petr. 2, 12.

28. Qui furabatur, jam non furetur; magis autem laboret, operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti*. *Luc. 19, 8. 9.

29. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat*; sed si quis bonus ad aedificationem fidei, ut det gratiam audientibus.
* Matth. 12, 36.

30. Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati* estis in diem b) redemptionis.
*c. 1, 13. 14.

31. Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia*. * Col. 3, 8.

32. Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis.

Cap. 5.

Hortatio ad Christum imitandum. Tempus redimendum. Uxores subditæ sint viris; viri diligant uxores.

1. Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi,

2. et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos*, et tradidit semet ipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis. * Joh. 13, 34. 15, 13.

3. Fornicatio autem, et omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos;

4. aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quae ad rem non pertinet; sed magis gratiarum actio.

5. Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus*, non habet haereditatem in regno Christi et Dei. * Col. 3, 5.

a) 1590. in Jesu. Deponite vos b) 1590. in die

6. Nemo vos seducat inanibus verbis; propter haec enim venit iraDei in filios diffidentiae *.
* Rom. 1, 18.

7. Nolite ergo effici participes eorum.

8. Eratis enim aliquando tenebrae; nunc autem lux in Domino*; ut filii lucis ambulate!
* 1 Petr. 2, 9.

9. Fructus enim lucis est in omni bonitate, et justitia, et veritate;

10. probantes, quid sit beneplacitum Deo;

11. et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.

12. Quae enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est et dicere.

13. Omnia autem, quae arguuntur, a lumine manifestantur; omne enim, quod manifestatur, lumen est.

14. Propter quod dicit: „Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus."*
* Jes. 60, 1.

15. Videte itaque, fratres! quomodo caute ambuletis; non quasi insipientes,

16. sed ut sapientes, redimentes tempus; quoniam dies mali sunt.

17. Propterea nolite fieri imprudentes; sed intelligentes, quae sit voluntas Dei.

18. Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria; sed implemini Spiritu sancto,

19. loquentes vobismet ipsis in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino *.
* Col. 3, 16.

20. Gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Jesu Christi, Deo et Patri.

21. Subjecti invicem in timore Christi*!
* Joh. 13, 14. sqq.

22. Mulieres viris suis subditae sint*, sicut Domino!
* Gen. 3, 16. 1 Cor. 14, 34. Col. 3, 18. 1 Petr. 3, 1.

23. Quoniam vir caput est mulieris; sicut Christus caput est Ecclesiae; ipse, salvator corporis ejus.

24. Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo; ita et mulieres viris suis in omnibus.

25. Viri! diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit pro ea,

26. ut illam sanctificaret, mundans a) lavacro aquae * in verbo vitae,
* Tit. 3, 5. Marc. 16, 16.

27. ut exhiberet ipse sibi b) gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata*.
* Col. 1, 22. Tit. 2, 14.

28. Ita et viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, se ipsum diligit.

29. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit; sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam.

30. Quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus et de ossibus ejus.

31. „Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam, et adhaerebit uxori suae; et erunt duo in carne una*."
* Gen. 2, 24.

32. Sacramentum hoc magnum est! ego autem dico in Christo et in Ecclesia.

33. Verumtamen et vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat; uxor autem timeat virum suum.

Cap. 6.

Filii parentibus, servi dominis obediant. Parentes erga filios et domini erga servos sui sint officii memores.

1. Filii! obedite Parentibus

a) 1590. add. eam gloriosam

b) C. R. 1592. 1593. 1598. sibi gloriosam. 1590. 1592. sibi in

vestris in Domino; hoc enim justum est.

2. „Honora patrem tuum et „matrem tuam," * quod est mandatum primum in promissione;
* Exod. 20, 12.

3. „ut bene sit tibi, et sis longaevus super terram."

4. Et vos, patres! nolite * ad iracundiam provocare filios vestros; sed educate † illos in disciplina, et correptione Domini.
* Col. 3, 21. Prov. 19, 19. † Deut. 6, 7.

5. Servi! obedite dominis carnalibus cum timore et tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo;

6. non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes; sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo,

7. cum bona voluntate servientes, sicut Domino, et non hominibus;

8. scientes, quoniam unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, sive servus, sive liber.

9. Et vos, domini! eadem facite illis, remittentes minas; scientes, quia et illorum et vester Dominus est in coelis; et personarum acceptio non est apud eum.

10. De caetero, fratres! confortamini in Domino, et in potentia virtutis ejus.

11. Induite vos armaturam * Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. * Rom. 13, 12.

12. Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem; sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae, in coelestibus *. * c. 2, 2.

13. Propterea accipite armaturam * Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare. * 2 Cor. 10, 4.

14. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, et induti loricam justitiae,

15. et calceati pedes in praeparatione a) Evangelii pacis.

16. In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere *;
* 1 Joh. 5, 4.

17. et galeam salutis assumite, et gladium spiritus (quod est verbum Dei *). * Ebr. 4, 12.

18. Per omnem orationem et obsecrationem orantes * omni tempore in spiritu; et in ipso vigilantes in omni instantia et obsecratione pro omnibus sanctis,
* Matth. 26, 41. Luc. 18, 1. sq.

19. et pro me *, ut detur † mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Evangelii, * Rom. 15, 30. Col. 4, 3. 2 Thess. 3, 1. † Act. 4, 29. 31. 12, 5.

20. pro quo legatione fungor in catena b) *, ita ut in ipso audeam, prout oportet me loqui.
* Act. 28, 20.

21. Ut autem et vos sciatis, quae circa me sunt, quid agam; omnia vobis nota faciet Tychicus *, charissimus frater et fidelis minister in Domino. * Act. 20, 4. Col. 4, 7.

22. Quem misi ad vos in hoc ipsum; ut cognoscatis, quae circa nos sunt, et consoletur corda vestra.

23. Pax fratribus, et charitas cum fide, a Deo Patre c), et Domino Jesu Christo.

24. Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum Jesum Christum in incorruptione. Amen.

---

a) 1590. in præparationem b) 1590. add. ista, c) 1590. add. nostro,

EPISTOLA PAULI
AD
PHILIPPENSES.

Cap. I.

Si Philippensium utilitatem non spectaret Apostolus, dissolvi cuperet et esse cum Christo.

1. Paulus et Timotheus, servi Jesu Christi, omnibus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis*, cum episcopis et diaconibus.
* Act. 16, 12. sq.

2. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

3. Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri,

4. semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens,

5. super communicatione vestra in Evangelio Christi a prima die usque nunc.

6. Confidens hoc ipsum, quia, qui coepit in vobis opus bonum, perficiet * usque in diem † Christi Jesu.
* Act. 20, 32. 1 Petr. 1, 5. † 2 Tim. 4, 7. 8.

7. Sicut est mihi justum hoc sentire pro omnibus vobis; eo quod habeam vos in corde, et in vinculis meis*, et in defensione et confirmatione Evangelii, socios gaudii mei omnes vos esse.
* Act. 28, 16. 30.

8. Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Jesu Christi.

9. Et hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet in a) scientia, et in omni sensu;

10. ut probetis potiora, ut sitis sinceri et sine offensa in diem Christi,

11. repleti fructu justitiae per Jesum Christum, in gloriam et laudem Dei.

12. Scire autem vos volo, fratres! quia quae circa me sunt*, magis ad profectum venerunt Evangelii;
* Act. 28, 16. 30.

13. ita ut vincula mea manifesta fierent in Christo in omni praetorio, et in caeteris omnibus;

14. et b) plures e fratribus in Domino confidentes c) vinculis meis, abundantius auderent sine timore verbum Dei loqui.

15. Quidam quidem et propter invidiam et contentionem*; quidam autem et propter bonam voluntatem Christum praedicant;
* Act. 28, 29. Rom. 16, 17.

16. quidam ex charitate, scientes, quoniam in defensionem Evangelii positus sum.

17. Quidam autem ex contentione Christum annunciant non sincere*, existimantes pressuram se suscitare vinculis meis †.
* Gal. 6, 12. † Act. 21, 27. sqq. 22, 22.

18. Quid enim? dum omni modo, sive per occasionem, sive per veritatem, Christus annuncietur; et in hoc gaudeo, sed et gaudebo.

19. Scio enim, quia hoc mihi proveniet ad salutem, per vestram orationem *, et subministrationem Spiritus Jesu Christi.
* 2 Cor. 1, 10. 11.

20. Secundum exspectationem et spem meam, quia in nullo confundar; sed in omni fiducia, sicut semper, et nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam *, sive per mortem †.
* 2 Cor. 4, 10. 11. † Act. 7, 55. 58. 59.

21. Mihi enim vivere Christus

a) 1590. add. omni b) 1590. ut plures c) 1590. add. in

est *, et mori lucrum †. * Gal. 2, 20. † cf. v. 23.

22. Quod si vivere in carne hic mihi fructus operis est, et quid eligam, ignoro.

23. Coarctor autem e duobus; desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo, multo magis melius;

24. permanere autem in carne necessarium propter vos.

25. Et hoc confidens scio, quia manebo et permanebo omnibus vobis, ad profectum vestrum, et gaudium fidei;

26. ut gratulatio vestra abundet in Christo Jesu in me, per meum adventum iterum ad vos.

27. Tantum digne Evangelio Christi conversamini; ut sive cum venero et videro vos, sive absens, audiam de vobis, quia statis in uno spiritu unanimes, collaborantes fidei Evangelii,

28. et in nullo terreamini ab adversariis; quae illis est causa perditionis, vobis autem salutis, et hoc a Deo;

29. quia vobis donatum est pro Christo, non solum, ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini;

30. idem certamen habentes, quale et vidistis in me*, et nunc audistis de me. * Act. 16, 19. sqq.

Cap. 2.

Hortatio ad dilectionem mutuam. In Christi nomine flectitur omne genu. In timore salus operanda. Timothei et Epaphroditi laudatio.

1. Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis;

2. implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes,

3. nihil per contentionem, neque per inanem gloriam; sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes*, * Math. 20, 26. 27.

4. non quae sua sunt singuli considerantes, sed ea, quae aliorum.

5. Hoc enim sentite in vobis, quod et in Christo Jesu*, * Joh. 13, 34.

6. qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo;

7. sed semet ipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo*. * Math. 20, 28. Joh. 13, 14—17. Rom. 8, 3.

8. Humiliavit semet ipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

9. propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen,

10. ut in nomine Jesu omne genu flectatur * coelestium, terrestrium, et infernorum; * Rom. 14, 11.

11. et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris.

12. Itaque charissimi mei! (sicut semper obedistis) non ut in praesentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu et tremore vestram salutem operamini.

13. Deus est enim, qui operatur in vobis et velle et perficere, pro bona voluntate*. * 2 Cor. 3, 5.

14. Omnia autem facite sine murmurationibus et haesitationibus;

15. ut sitis sine querela, et simplices filii Dei, sine reprehensione, in medio nationis pravae et perversae, inter quos lucetis* sicut luminaria in mundo, * Math. 5, 16.

16. verbum vitae continentes ad gloriam meam * in die Christi, quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi. * 1 Thess. 2, 19.

17. Sed et si immolor supra sacrificium, et obsequium fidei ve-

strae, gaudeo, et congratulor omnibus vobis *. * cf. c. 1, 14.
18. Idipsum autem et vos gaudete, et congratulamini mihi.
19. Spero autem in Domino Jesu, Timotheum * me cito mittere ad vos; ut et ego bono animo sim, cognitis quae circa vos sunt. * Act. 16, 1.
20. Neminem enim habeo tam unanimem, qui sincera affectione pro vobis solicitus sit.
21. Omnes enim quae sua sunt quaerunt, non quae sunt Jesu Christi.
22. Experimentum autem ejus cognoscite, quia sicut patri filius, mecum servivit in Evangelio *. * Act. 16, 3. 12.
23. Hunc igitur spero me mittere ad vos, mox ut videro, quae circa me sunt.
24. Confido autem in Domino, quoniam et ipse veniam ad vos cito.
25. Necessarium autem existimavi Epaphroditum * fratrem et cooperatorem, et commilitonem meum, vestrum autem apostolum, et ministrum necessitatis meae, mittere ad vos; * cf. c. 4, 18.
26. quoniam quidem omnes vos desiderabat, et moestus erat, propterea quod audieratis illum infirmatum.
27. Nam et infirmatus est usque ad mortem; sed Deus misertus est ejus; non solum autem ejus, verum etiam et mei, ne tristitiam super tristitiam haberem.
28. Festinantius ergo misi illum, ut viso eo iterum gaudeatis, et ego sine tristitia sim.
29. Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, et ejusmodi cum honore habetote;
30. quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit, tradens animam suam, ut impleret id, quod ex vobis deerat erga meum obsequium *. * 1 Cor. 16, 17.

a) 1590. add. et b) 1590. om. et

Cap. 3.

Nemo in legalibus gloriari potest. Philippenses hortatur Apostolus, ne Christi crucis inimicos imitentur.

1. De caetero, fratres mei, gaudete in Domino. Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium.
2. Videte canes *, videte malos operarios, videte concisionem †. * Jes. 56, 10. 11. † Gal. 5, 12. Rom. 16, 17.
3. Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu servimus Deo, et gloriamur in Christo Jesu, et non in carne fiduciam habentes *. * Rom. 2, 28. sq. Gal. 6, 15. 16. Deut. 30, 6.
4. Quamquam a) ego habeam confidentiam et b) in carne; si quis alius videtur confidere in carne, ego magis *. * 2 Cor. 11, 18.
5. Circumcisus octavo die, ex genere Israël, de tribu Benjamin, Hebraeus ex Hebraeis, secundum legem Pharisaeus *, * Act. 22, 3. sqq.
6. secundum aemulationem persequens * Ecclesiam Dei, secundum justitiam, quae in lege est, conversatus sine querela. * Act. 8, 3. 26, 3—11.
7. Sed quae mihi fuerunt lucra, haec arbitratus sum propter Christum detrimenta.
8. Verumtamen existimo omnia detrimentum * esse propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci et arbitror, ut stercora, ut Christum lucrifaciam, * Matth. 16, 26. 27.
9. et inveniar in illo, non habens meam justitiam, quae ex lege est, sed illam, quae ex fide * est Christi Jesu; quae ex Deo est justitia in fide, * Rom. 3, 21—24.
10. ad cognoscendum illum, et virtutem resurrectionis ejus, et societatem * passionum illius configuratus morti ejus; * Rom. 8, 17. 2 Cor. 4, 10.
11. si quo modo occurram ad resurrectionem *, quae est ex mortuis. * 2 Tim. 2, 11.

12. Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim; sequor autem, si quomodo comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo Jesu *. * Act. 26, 13. sqq.

13. Fratres! ego me non arbitror comprehendisse; unum autem, quae quidem retro sunt * obliviscens, ad ea vero, quae sunt priora, extendens me ipsum, * cf. v. 4—6.

14. ad destinatum persequor, ad bravium supernae vocationis Dei in Christo Jesu.

15. Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus; et si quid aliter sapitis, et hoc vobis Deus revelabit.

16. Verumtamen ad quod pervenimus, ut idem sapiamus, et in eadem permaneamus regula.

17. Imitatores mei estote, fratres! et observate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.

18. Multi enim ambulant, quos saepe dicebam vobis (nunc autem et flens dico) inimicos crucis Christi *, * 2 Petr. 2, 1. 1 Cor. 1, 23.

19. quorum finis interitus, quorum Deus venter est, et gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.

20. Nostra autem conversatio in coelis est *, unde etiam salvatorem exspectamus Dominum nostrum Jesum Christum, * 2 Cor. 4, 18. Ebr. 13, 14. 12, 22—24.

21. qui reformabit * corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae, secundum operationem a), qua etiam possit subjicere sibi omnia †. * 1 Cor. 15, 43. sqq. † Joh. 5, 21.

CAP. 4.

Ad perseverantiam Philippenses hortatur; ipsis Dei pacem optat, eosque laudat, quod ad ipsum necessaria miserint.

1. Itaque, fratres mei charissimi, et desideratissimi! gaudium meum, et corona * mea! sic state in Domino, charissimi! * cf. 2, 16. 1 Thess. 2, 19.

2. Evodiam rogo, et Syntychen b) deprecor idipsum sapere in Domino.

3. Etiam rogo et te, germane compar *! adjuva illas, quae mecum laboraverunt in Evangelio cum Clemente, et caeteris adjutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitae †. * Act. 16, 19. † Apoc. 3, 5.

4. Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete!

5. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus; Dominus c) prope est.

6. Nihil soliciti sitis; sed in omni oratione, et obsecratione, cum gratiarum actione, petitiones vestrae innotescant apud Deum *. * Luc. 18, 1. sqq. Eph. 6, 18.

7. Et pax Dei, quae exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, et intelligentias vestras in Christo Jesu.

8. De caetero, fratres, quaecumque sunt vera, quaecumque pudica, quaecumque justa, quaecumque sancta, quaecumque amabilia, quaecumque bonae famae, si qua virtus, si qua laus disciplinae, haec cogitate!

9. Quae et didicistis, et accepistis, et audistis, et vidistis in me, haec agite; et Deus pacis erit vobiscum!

10. Gavisus sum autem in Domino vehementer; quoniam tandem aliquando refloruistis pro me sentire, sicut et sentiebatis; occupati autem eratis.

11. Non quasi propter penuriam dico; ego enim didici, in quibus sum, sufficiens esse *. * 1 Tim. 6, 6.

12. Scio et humiliari, scio et abundare (ubique et in omnibus institutus sum); et satiari, et esurire, et abundare, et penuriam pati.

a) 1590. add. virtutis suae b) 1590. Syntycen c) 1590. add. enim

13. Omnia possum in eo, qui me confortat *. *Eph. 6, 10.

14. Verumtamen bene fecistis, communicantes tribulationi meae.

15. Scitis autem et vos, Philippenses! quod in principio Evangelii, quando profectus sum a Macedonia *; nulla mihi Ecclesia communicavit in ratione dati et accepti, nisi vos soli †; *Act. 16, 10. † 2 Cor. 11, 8.

16. quia et Thessalonicam * semel et bis in usum mihi misistis. * Act. 17, 1.

17. Non quia quaero datum, sed requiro fructum abundantem * in ratione vestra. * 2 Cor. 9, 6. 12.

18. Habeo autem omnia, et abundo; repletus sum, acceptis ab Epaphrodito * quae misistis, [a]) odorem suavitatis, hostiam acceptam, placentem Deo. * c. 2, 25.

19. Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum, secundum divitias suas, in gloria in Christo Jesu.

20. Deo autem et Patri nostro gloria in secula seculorum. Amen.

21. Salutate omnem sanctum in Christo Jesu.

22. Salutant vos, qui mecum sunt *, fratres. Salutant vos omnes sancti, maxime autem, qui de Caesaris domo sunt. * c. 1, 13.

23. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro *. Amen. *Rom. 16, 24.

a) 1590. add. in

EPISTOLA PAULI AD COLOSSENSES.

CAP. 1.

Omnia creata sunt per Christum Dei imaginem, qui caput est Ecclesiæ. Mysterium absconditum, nunc manifestatum.

1. Paulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Timotheus frater,

2. eis, qui sunt Colossis, sanctis et fidelibus fratribus in Christo Jesu.

3. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo. Gratias agimus Deo, et Patri Domini nostri Jesu Christi, semper pro vobis orantes *; * Eph. 1, 15. 16. Phil. 1, 3. sqq.

4. audientes fidem vestram in Christo Jesu, et dilectionem, quam habetis in sanctos omnes,

5. propter spem, quae reposita est vobis in coelis, quam audistis * in verbo veritatis Evangelii, * cf. v. 7.

6. quod pervenit ad vos, sicut et in universo mundo est, et fructificat, et crescit, sicut in vobis, ex ea die, qua audistis, et cognovistis gratiam Dei in veritate;

7. sicut didicistis ab Epaphra charissimo conservo nostro, qui est fidelis pro vobis minister Christi Jesu,

8. qui etiam manifestavit nobis dilectionem vestram in spiritu.

9. Ideo et nos, ex qua die audivimus, non cessamus pro vobis orantes, et postulantes *, ut impleamini agnitione voluntatis ejus, in omni sapientia, et intellectu spiritali, * Eph. 1, 17. 18.

10. ut ambuletis digne Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, et crescentes in scientia Dei,

11. in omni virtute confortati secundum potentiam claritatis ejus, in omni patientia et longanimitate cum gaudio,

12. gratias agentes Deo a) Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine *,
* Act. 26, 18.

13. qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suae,

14. in quo habemus redemptionem b) per sanguinem ejus, remissionem peccatorum;

15. qui est imago * Dei invisibilis, primogenitus † omnis creaturae ‡. * Joh. 14, 9. † Ps. 88, 28. ‡ Apoc. 1, 17.

16. Quoniam in ipso condita sunt universa in coelis et in terra, visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates; omnia per ipsum et in ipso creata sunt *;
* Joh. 1, 3. Act. 17, 28.

17. et ipse est ante omnes *, et omnia in ipso constant.
* Joh. 1, 1. 17, 5.

18. Et ipse est caput corporis Ecclesiae *, qui est principium, primogenitus † ex mortuis; ut sit in omnibus ipse primatum tenens.
* Eph. 1, 22. 23. † 1 Cor. 15, 20.

19. Quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem * inhabitare,
* cf. 2, 9.

20. et per eum reconciliare omnia * in ipsum, pacificans † per sanguinem crucis ejus, sive quae in terris, sive quae in coelis sunt.
* 1 Joh. 2, 2. † Eph. 2, 14. 15.

21. Et vos cum essetis aliquando alienati *, et inimici sensu in operibus malis: * Eph. 2, 12. 13.

22. nunc autem reconciliavit * in corpore carnis ejus per mortem, c) exhibere vos sanctos et immaculatos et irreprehensibiles coram ipso; * Eph. 2, 16.

23. si tamen permanetis * in fide fundati, et stabiles, et immobiles a spe Evangelii, quod audistis, quod praedicatum est in universa creatura, quae sub coelo est, cujus factus sum ego Paulus minister. * cf. c. 2, 4. sqq.

24. Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea, quae desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia;

25. cujus factus sum ego minister secundum dispensationem Dei *, quae data est mihi in vos d), ut impleam verbum Dei;
* Act. 26, 17. 18.

26. mysterium *, quod absconditum fuit a seculis et generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis ejus, * Eph. 3, 5. 9.

27. quibus voluit Deus notas facere divitias gloriae sacramenti hujus in Gentibus, quod est Christus in vobis spes gloriae,

28. quem nos annunciamus, corripientes omnem hominem, et docentes omnem hominem, in omni sapientia; ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Jesu.

29. In quo et laboro, certando secundum operationem ejus, quam operatur in me in virtute *.
* 1 Cor. 15, 10.

Cap. 2.

Cavendum a seductoribus. Per Christum ab adverso ipsis chirographo liberati sunt fideles.

1. Volo enim vos scire, qualem solicitudinem habeam pro vobis, et pro iis, qui sunt Laodiciae *, et quicumque non viderunt faciem meam in carne; * cf. c. 4, 15. 16.

2. ut consolentur corda ipsorum, instructi in charitate, et in omnes divitias plenitudinis intellectus, in agnitionem mysterii Dei Patris et Christi Jesu;

3. in quo sunt omnes thesauri

a) 1590. add. et b) 1590. redemptionem et remissionem peccatorum;
c) 1590. ut exhiberet d) 1590. in vobis,

sapientiae et scientiae absconditi.
4. Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat * in sublimitate sermonum. * cf. v. 23.
5. Nam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum; gaudens, et videns ordinem vestrum, et firmamentum ejus, quae in Christo est, fidei vestrae.
6. Sicut ergo accepistis Jesum Christum Dominum, in ipso ambulate,
7. radicati et superaedificati in ipso, et confirmati a) fide, sicut et didicistis, abundantes in illo in gratiarum actione.
8. Videte! ne quis vos decipiat per philosophiam, et inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi *, et non secundum Christum. * Gal. 4, 3. 9. 10.
9. Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter *; * Col. 1, 15. Joh. 14, 9.
10. et estis in illo repleti *, qui est caput † omnis principatus et potestatis; * Joh. 1, 16. † Eph. 1, 21.
11. in quo et circumcisi * estis circumcisione non manu facta in exspoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi †, * Rom. 2, 28. 29. † Eph. 5, 26. 27.
12. consepulti ei in baptismo *, in quo et resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum a mortuis. * Rom. 6, 3. sqq.
13. Et vos, cum mortui essetis in delictis *, et praeputio carnis vestrae, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta; * Eph. 2, 1.
14. delens, quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis *, et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci †; * Gal. 3, 10. † Eph. 2, 15. Gal. 3, 13.
15. et exspolians * principatus et potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semet ipso †. * Ebr. 2, 14. † 1 Cor. 6, 3.
16. Nemo ergo vos judicet * in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniae, aut sabbatorum; * Rom. 14, 3. Gal. 4, 10.
17. quae sunt umbra * futurorum; corpus autem Christi. * Ebr. 10, 1.
18. Nemo vos seducat, volens in humilitate, et religione angelorum, quae non vidit, ambulans, frustra inflatus sensu carnis suae;
19. Et non tenens caput, ex quo totum corpus, per nexus et conjunctiones subministratum et constructum, crescit in augmentum Dei.
20. Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis hujus mundi *, quid adhuc tamquam viventes in mundo decernitis? * Gal. 4, 9. 10.
21. Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis!
22. Quae sunt omnia in interitum ipso usu, secundum praecepta et doctrinas hominum *; * Matth. 15, 9.
23. quae sunt rationem quidem habentia sapientiae in superstitione et humilitate, et non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis *. * Rom. 13, 14.

Cap. 3.

De induendo novo homine; de assumendis virtutibus Deoque laudando, ad quem cuncta sunt referenda.

1. Igitur, si consurrexistis cum Christo, quae sursum * sunt quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; * Matth. 6, 33.
2. quae sursum sunt, sapite, non quae super terram *. Matth. 6. 19—21.
3. Mortui * enim estis, et vita vestra est abscondita cum Christo in Deo †. * Rom. 6, 2. † 1 Joh. 3, 2.
4. Cum b) Christus apparuerit, vita * vestra; tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria. * Joh. 6, 58. Rom. 8, 17.

a) 1590. add. in b) 1590. add. autem

5. Mortificate * ergo membra † vestra, quae sunt super terram; fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quae est simulacrorum servitus ‡; * Rom. 8, 13. Matth. 18, 8. 9. † Rom. 7, 23. ‡ Eph. 5, 5.

6. propter quae venit ira Dei super filios incredulitatis;

7. in quibus et vos ambulastis aliquando, cum viveritis in illis.

8. Nunc autem deponite et vos omnia, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro.

9. Nolite mentiri invicem, exspoliantes vos veterem * hominem cum actibus suis, * Eph. 4, 22. sq.

10. et induentes novum, eum, qui renovatur in agnitionem a), secundum imaginem ejus, qui creavit illum.

11. Ubi non est b) Gentilis, et Judaeus, circumcisio et praeputium, Barbarus et Scytha, servus et liber; sed omnia et in omnibus Christus *. * Gal. 3. 27. 28. 1 Cor. 7, 22.

12. Induite vos ergo sicut electi * Dei, sancti et dilecti, viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, * Joh. 15, 19.

13. supportantes invicem, et donantes vobismet ipsis, si quis adversus aliquem habet querelam; sicut et Dominus donavit vobis, ita et vos.

14. Super omnia autem haec, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

15. Et pax * Christi exultet in cordibus vestris, in qua et vocati estis in uno corpore; et grati estote. * Rom. 5, 1. 5.

16. Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia, docentes, et commonentes vosmet ipsos, c) psalmis, hymnis, et canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.

17. Omne, quodcumque faciti[s] in verbo, aut in opere, omnia i[n] nomine d) Domini Jesu Christi gratias agentes Deo et Patri pe[r] ipsum *. * Eph. 5, 20.

18. Mulieres! subditae * esto[te] viris, sicut oportet, in Domino * Genes. 3, 16. Eph. 5, 22.

19. Viri! diligite uxores vestras et nolite amari esse ad illas *. * Eph. 5, 28. 1 Petr. 3, 7.

20. Filii! obedite parentibu[s] per omnia; hoc enim placitum es[t] in Domino.

21. Patres! nolite ad indigna[ti]onem provocare filios vestros ut non pusillo animo fiant *. * Eph. 6, 4. Prov. 19, 19.

22. Servi! obedite per omni[a] dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibu[s] placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum *. * Eph. 6, 5—7

23. Quodcumque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, et non hominibus;

24. scientes, quod a Domino accipietis retributionem haereditatis. Domino Christo servite.

25. Qui enim injuriam facit, re[-]cipiet id quod inique gessit; e[t] non est personarum acceptio apud Deum.

Cap. 4.

Pro se cupit ipsos precari, et discrete c[um] infidelibus conversari; cupitque, ut et hae[c] et Laodicensium epistola apud utramque legatur Ecclesiam.

1. Domini, quod justum est e[t] aequum, servis praestate; scientes, quod et vos Dominum habeti[s] in coelo *. * Eph. 6, 9.

2. Orationi instate *, vigilante[s] in ea in gratiarum actione. * Luc. 18, 1. 7.

3. Orantes simul et pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi (propter quod etiam vinctus sum *), * Act. 28, 16.

a) 1590. add. Dei b) 1590. Ubi non est masculus, et femina, Gentilis,
c) 1590. add. in d) 1590. in nomine Domini nostri Jesu Christi facite,

4. ut manifestem illud, ita, ut oportet me loqui.

5. In sapientia ambulate ad eos, qui foris sunt*; tempus redimentes†. *Matth. 7, 6. Eph. 5, 15. † Eph. 5, 16.

6. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus*, ut sciatis, quomodo oporteat vos unicuique respondere. * Eph. 4, 29. Luc. 4, 22.

7. Quae circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus* charissimus frater, et fidelis minister, et conservus in Domino; * Act. 20, 4.

8. quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cognoscat, quae circa vos sunt, et consoletur corda vestra,

9. cum Onesimo * charissimo et fideli fratre, qui ex vobis est. a) Omnia, quae hic aguntur, nota facient vobis. * Philem. 10.

10. Salutat vos Aristarchus * concaptivus meus, et Marcus † consobrinus Barnabae ‡, de quo accepistis mandata; si venerit ad vos, excipite illum. * Act. 19, 29. Philem. 24. Act. 27, 2. † Act. 12, 12. 15, 37. ‡ Act. 15, 35—39.

11. Et Jesus, qui dicitur Justus; qui sunt ex circumcisione; hi soli sunt adjutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio.

12. Salutat vos Epaphras*, qui ex vobis est, servus Christi Jesu, semper solicitus pro vobis in orationibus; ut stetis perfecti, et pleni in omni voluntate Dei. * cf. c. 1, 7.

13. Testimonium enim illi perhibeo, quod habet multum laborem pro vobis, et pro iis, qui sunt Laodiciae *, et qui Hierapoli. * cf. c. 2, 1.

14. Salutat vos Lucas medicus charissimus et Demas.

15. Salutate fratres, qui sunt Laodiciae, et Nympham, et quae in domo ejus est, Ecclesiam.

16. Et cum lecta fuerit apud vos epistola haec, facite, ut et in Laodicensium Ecclesia legatur; et eam b), quae Laodicensium est, vos legatis.

17. Et dicite Archippo*: Vide ministerium, quod accepisti in Domino, ut illud impleas. * Philem. 2.

18. Salutatio, mea manu Pauli *. Memores estote vinculorum meorum. Gratia c) vobiscum. Amen. * 1 Cor. 16, 21.

a) 1590. add. Qui b) 1590. et ea, quæ Laodicensium est, vobis legatur.
c) 1590. add. Domini nostri Jesu Christi

EPISTOLA PAULI
AD
THESSALONICENSES I.

Cap. 1.

Palam ostendunt Thessalonicenses, quem apud ipsos fructum habuerit Pauli prædicatio.

1. Paulus, et Silvanus*, et Timotheus†, Ecclesiae Thessalonicensium in Deo Patre a), et Domino Jesu Christo. * Act. 15, 40. † Act. 18, 5.

2. Gratia vobis, et pax. Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione,

a) 1590. add. nostro

3. memores operis fidei vestrae, et laboris, et charitatis, et sustinentiae spei Domini nostri Jesu Christi, ante Deum et Patrem nostrum.

4. Scientes, fratres dilecti a Deo, electionem vestram *; *Act. 17, 4.

5. quia Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed et in virtute, et in Spiritu sancto, et in plenitudine multa *, sicut scitis, quales fuerimus in vobis propter vos †.
* 1 Cor. 2, 4. † Act. 17, 5. sqq.

6. Et vos imitatores nostri facti estis, et Domini, excipientes verbum in tribulatione multa *, cum gaudio Spiritus sancti; *cf. c. 2, 14.

7. ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia, et in Achaia.

8. A vobis enim diffamatus est sermo Domini, non solum in Macedonia et in Achaia, sed et in omni loco fides vestra, quae est ad Deum, profecta est, ita, ut non sit nobis necesse quidquam loqui.

9. Ipsi enim de nobis annunciant, qualem introitum habuerimus ad vos, et quomodo conversi estis ad Deum a simulacris, servire Deo vivo et vero,

10. et exspectare Filium ejus de coelis (quem suscitavit ex mortuis) Jesum, qui eripuit nos ab ira ventura *. *Rom. 5, 9. Phil. 3, 20. 1 Cor. 1, 7.

Cap. 2.

Deo gratias agit, quod Dei verbum sedulo servaverint, multa passi a contribulibus, declaratque, quantum illos diligat.

1. Nam [a]) ipsi scitis, fratres! introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit;

2. sed ante passi [b]), et contumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis *, fiduciam habuimus in Deo nostro, loqui ad vos Evangelium Dei in multa solicitudine †.
*Act. 16, 19. sqq. † Act. 17, 5. sqq.

3. Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo;

4. sed sicut probati sumus a Deo, ut crederetur nobis Evangelium; ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra.

5. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis; neque in occasione avaritiae; Deus testis est!

6. Nec quaerentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis.

7. Cum possemus vobis oneri esse ut Christi Apostoli *; sed facti sumus parvuli in medio vestrum, tamquam si nutrix foveat filios suos. *Luc. 10, 7. 1 Cor. 9, 14.

8. Ita desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras; quoniam charissimi nobis facti estis.

9. Memores enim estis, fratres! laboris nostri, et fatigationis; nocte ac die operantes *, ne quem vestrum gravaremus, praedicavimus in vobis Evangelium Dei.
* Act. 18. 3. 20, 33. 34.

10. Vos testes estis, et Deus, quam sancte, et juste, et sine querela, vobis, qui credidistis, [c]) fuimus;

11. sicut scitis, qualiter unumquemque vestrum (sicut pater filios suos)

12. deprecantes vos et consolantes, testificati sumus, ut ambularetis digne Deo, qui vocavit vos in suum regnum et gloriam.

13. Ideo et nos gratias agimus Deo sine intermissione; quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed (sicut est vere) verbum Dei, qui operatur in vobis *, qui credidistis.
* cf. 1, 5. Eph. 3, 20.

a) 1590. add. et b) 1590. add. multa, c) 1590. affuimus;

14. Vos enim imitatores facti estis, fratres, Ecclesiarum Dei, quae sunt in Judaea in Christo Jesu; quia eadem passi estis et vos a contribulibus vestris*, sicut et ipsi a Judaeis; * Act. 17, 5.

15. qui et Dominum occiderunt Jesum, et Prophetas, et nos persecuti sunt, et Deo non placent, et omnibus hominibus adversantur,

16. prohibentes nos Gentibus loqui, ut salvae fiant, ut impleant peccata sua semper; pervenit enim ira Dei super illos usque in finem.

17. Nos autem, fratres! desolati a vobis ad tempus horae, aspectu, non corde, abundantius festinavimus faciem vestram videre cum multo desiderio.

18. Quoniam voluimus venire ad vos; ego quidem Paulus, et semel et iterum, sed impedivit nos satanas.

19. Quae est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriae? nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum estis in adventu ejus?

20. Vos enim estis gloria nostra et gaudium.

Cap. 3.

Ne propter afflictiones a fide moverentur, misit ad eos Timotheum, quo reverso gratias Deo agit, quod in fide firmi permanserint.

1. Propter quod non sustinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis, solis.

2. Et misimus Timotheum * fratrem nostrum, et ministrum Dei in Evangelio Christi ad confirmandos vos, et exhortandos pro fide vestra; * Act. 17, 15. sqq. Rom. 16, 21.

3. ut nemo moveatur in tribulationibus istis; ipsi enim scitis, quod in hoc positi sumus.

4. Nam et cum apud vos essemus, praedicebamus vobis passuros nos tribulationes, sicut et factum est, et scitis.

5. Propterea et ego amplius non sustinens, misi ad cognoscendam fidem vestram; ne forte tentaverit vos is, qui tentat, et inanis fiat labor noster.

6. Nunc autem veniente Timotheo ad nos a vobis, et annunciante nobis fidem et charitatem vestram, et quia memoriam nostri habetis bonam semper, desiderantes nos videre, sicut et nos quoque vos.

7. Ideo consolati sumus, fratres! in vobis in omni necessitate et tribulatione nostra per fidem vestram;

8. quoniam nunc vivimus, si vos statis in Domino.

9. Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis in omni gaudio, quo gaudemus propter vos ante Deum nostrum,

10. nocte ac die abundantius orantes, ut videamus faciem vestram, et compleamus ea, quae desunt fidei vestrae?

11. Ipse autem Deus, et Pater noster, et Dominus noster Jesus Christus dirigat viam nostram ad vos.

12. Vos autem Dominus multiplicet, et abundare faciat charitatem vestram in invicem, et in omnes, quemadmodum et nos in vobis;

13. ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctitate, ante Deum et Patrem nostrum, in adventu Domini nostri Jesu Christi cum omnibus sanctis ejus*. Amen. * c. 5, 23. 1 Cor. 1, 7. sq. Phil. 1, 10.

Cap. 4.

Hortatur, ut tradita servent præcepta, docetque resurrectionis nostræ modum. Plus æquo tristitiæ non indulgendum propter mortuos.

1. De caetero ergo, fratres! rogamus vos et obsecramus in Do-

mino Jesu *, ut quemadmodum accepistis a nobis, quomodo oporteat vos ambulare, et placere Deo, sic et ambuletis, ut abundetis magis. * 2 Thess. 3, 12.

2. Scitis enim, quae praecepta dederim vobis per Dominum Jesum.

3. Haec est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra; ut abstineatis vos a fornicatione,

4. ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione et honore;

5. non in passione desiderii, sicut et Gentes, quae ignorant Deum;

6. et ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum; quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut praediximus vobis, et testificati sumus.

7. Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.

8. Itaque, qui haec spernit, non hominem spernit, sed Deum *; qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis. * c. 2, 13. Luc. 10, 16.

9. De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis; ipsi enim vos a Deo didicistis *, ut diligatis invicem. * Joh. 6, 45.

10. Etenim illud facitis in omnes fratres in universa Macedonia. Rogamus autem vos, fratres, ut abundetis magis,

11. et operam detis, ut quieti sitis, et ut vestrum negotium agatis, et operemini manibus vestris, sicut praecepimus * vobis; et ut honeste ambuletis ad eos, qui foris sunt; et nullius aliquid desideretis. * Act. 20, 33. sqq.

12. Nolumus autem vos ignorare, fratres! de dormientibus *, ut non contristemini, sicut et caeteri, qui spem non habent. * 1 Cor. 15, 18.

13. Si enim credimus, quod Je-
sus mortuus est, et resurrexit; ita
et Deus eos, qui dormierunt pe[r]
Jesum, adducet cum eo *.
* 1 Cor. 6, 14. 15, 23. Rom. 8, 11.

14. Hoc enim vobis dicimus i[n]
verbo Domini, quia nos, qui vivi-
mus, qui residui sumus in adven-
tum a) Domini, non praevenie-
mus * eos, qui dormierunt.
* 1 Cor. 15, 51.

15. Quoniam ipse Dominus i[n]
jussu, et in voce Archangeli, et i[n]
tuba Dei descendet de coelo *; e[t]
mortui, qui in Christo sunt, resur-
gent primi. * Matth. 25, 31.
1 Cor. 15, 51. sqq. Apoc. 10, 7.

16. Deinde nos, qui vivimus
qui relinquimur, simul rapiemu[r]
cum illis in nubibus obviam Chri-
sto in aëra, et sic semper cum Do-
mino erimus *. * c. 5, 10.
Joh. 12, 26. 14, 3. Rom. 8, 17.

17. Itaque consolamini invice[m]
in verbis istis.

Cap. 5.

Judicii dies incertus. De officiis erga prae-
fectos, fratres, Deum.

1. De temporibus autem, et mo-
mentis *, fratres, non indigetis, u[t]
scribamus vobis. * Matth. 24, 36.
Act. 1, 7.

2. Ipsi enim diligenter scitis
quia dies Domini, sicut fur in no-
cte, ita veniet *. * Matth. 24, 43. 44. 50.

3. Cum enim dixerint: pax, e[t]
securitas! tunc repentinus eis su-
perveniet interitus, sicut dolor i[n]
utero habenti b), et non effugi-
ent *. * Matth. 24, 37. 38.

4. Vos autem, fratres! non e-
stis in tenebris, ut vos dies illa
tamquam fur *, comprehendat.
* Matth. 24, 43.

5. Omnes enim vos filii lucis e-
stis, et filii diei *; non sumus no-
ctis, neque tenebrarum.
* Rom. 13, 12.

6. Igitur non dormiamus sicu[t]
et caeteri, sed vigilemus, et sobri[i]
simus. 7. Qui

---

a) 1590. in adventu b) 1590. habentis,

7. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt; et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt.

8. Nos autem, qui diei sumus, sobrii simus, induti * loricam fidei et charitatis, et galeam spem salutis;
Eph. 6, 14. sqq.

9. quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Jesum Christum,

10. qui mortuus est pro nobis; ut sive vigilemus, sive dormiamus *, simul cum illo vivamus †.
* cf. c. 4, 14. Rom. 14, 7. sq. † cf. c. 4, 16. et l. c.

11. Propter quod consolamini invicem; et aedificate alterutrum, sicut et facitis.

12. Rogamus autem vos, fratres! ut noveritis eos, qui laborant inter vos, et praesunt vobis in Domino, et monent vos;

13. ut habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum *; a) pacem habete cum eis.
* 1 Tim. 5, 17.

14. Rogamus autem vos, fratres! corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.

15. Videte, ne quis malum pro malo alicui reddat; sed semper quod bonum est sectamini in invicem, et in omnes.

16. Semper gaudete *!
* Phil. 4, 4.

17. Sine intermissione orate!

18. In omnibus gratias agite! haec est enim voluntas Dei in Christo Jesu in omnibus vobis.

19. Spiritum nolite extinguere!

20. Prophetias nolite spernere!

21. Omnia autem probate *; quod bonum est, tenete!
* 1 Joh. 4, 1.

22. Ab omni specie mala abstinete vos!

23. Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia; ut integer spiritus vester, et anima, et corpus sine querela in adventu Domini nostri Jesu Christi b) servetur.

24. Fidelis est, qui vocavit vos; qui etiam faciet *.
* Phil. 1, 6.

25. Fratres, orate pro nobis!

26. Salutate fratres omnes in osculo sancto *!
* Rom. 16, 16.

27. Adjuro vos per Dominum, ut legatur epistola haec omnibus sanctis fratribus.

28. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum *. Amen.
* Rom. 16, 24.

a) 1590. et pacem b) 1590. conservetur.

EPISTOLA PAULI
AD
THESSALONICENSES II.

Cap. 1.

Laudat Thessalonicenses ob fidem et tolerantiam; orat, ut digni habeantur vocatione Dei.

1. Paulus et Silvanus, et Timotheus *, Ecclesiae Thessalonicensium in Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.
* Act. 18, 5. 1 Thess. 1, 1—8. 2 Cor. 1, 19.

2. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

3. Gratias agere debemus sem-

per Deo pro vobis, fratres! ita ut dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, et abundat charitas uniuscujusque vestrum in invicem;

4. ita ut et nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei, pro patientia vestra, et fide et in omnibus persecutionibus vestris, et tribulationibus, quas sustinetis *,
* Matth. 5, 12. Act. 17, 5. sqq. Rom. 8, 17—23.

5. in exemplum justi judicii Dei *, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo et patimini.
* Phil. 1, 28. 29.

6. Si tamen justum est apud Deum retribuere tribulationem iis, qui vos tribulant;

7. et vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Jesu de coelo cum angelis virtutis ejus *,
* Matth. 25, 31. 1 Thess. 4, 16.

8. in flamma ignis * dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, et qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi,
* 2 Petr. 3, 7.

9. qui poenas dabunt * in interitu aeternas a facie Domini, et a gloria virtutis ejus;
* Matth. 25, 41. 7, 23.

10. cum venerit glorificari in sanctis suis, et admirabilis fieri in omnibus, qui crediderunt, quia creditum est testimonium nostrum super vos in die illo.

11. In quo etiam oramus semper pro vobis; ut dignetur vos vocatione sua Deus noster, et impleat omnem voluntatem bonitatis [a]), et opus fidei in virtute,

12. ut clarificetur nomen Domini nostri [b]) Jesu Christi in vobis, et vos in illo secundum gratiam Dei nostri, et Domini [c]) Jesu Christi.

Cap. 2.

Monita de die Domini, et de filio perditionis.

1. Rogamus autem vos, fratres! per adventum Domini nostri Jesu Christi, et nostrae congregationis in ipsum *;
* 1 Thess. 4, 12. sqq.

2. ut non cito moveamini a vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per Epistolam tamquam per nos missam *, quasi instet dies Domini.
* cf. c. 3, 17.

3. Ne quis vos seducat ullo modo; quoniam nisi venerit discessio primum, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis *,
* Matth. 24, 4. sqq. 1 Joh. 2, 18.

4. qui adversatur, et extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur; ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus.

5. Non retinetis quod cum adhuc essem apud vos, haec dicebam vobis *?
* Act. 17, 1.

6. Et nunc quid detineat scitis, ut reveletur in suo tempore.

7. Nam mysterium jam operatur iniquitatis *, tantum ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat.
* 1 Joh. 2, 18.

8. Et tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui *, et destruet illustratione adventus sui eum.
* Jes. 11, 4.

9. Cujus est adventus secundum operationem satanae, in omni virtute, et signis, et prodigiis mendacibus,

10. et in omni seductione iniquitatis iis, qui pereunt; eo quod charitatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent. Ideo mittet * illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio;
* Rom. 1, 21. 22. 24. 25.

---

a) 1590. add. suæ, b) 1590. C. R. 1592. 1593. Domini nostri Jesu Christi. 1592. Domini Jesu Christi c) 1590. 1592. et Domini nostri Jesu Christi. C. R. 1592. 1593. et Domini Jesu Christi.

11. ut judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati*. *Joh. 3, 19. 20.

12. Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis, fratres dilecti a Deo, quod elegerit* vos Deus primitias in salutem, in sanctificatione spiritus, et in fide veritatis; *Eph. 1, 4.

13. in qua et vocavit vos per Evangelium nostrum, in acquisitionem gloriae Domini nostri Jesu Christi.

14. Itaque, fratres, state! et tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram*.

* 1 Thess. 4, 1. 2 Tim. 3, 14.

15. Ipse autem Dominus noster Jesus Christus, et Deus et Pater noster, qui dilexit nos, et dedit consolationem aeternam et spem bonam in gratia,

16. exhortetur corda vestra, et confirmet in omni opere et sermone bono.

Cap. 3.

Cupit, ut pro se precentur, monetque, ut vitent Christianos nolentes servare, quæ ipse instituerat.

1. De caetero, fratres! orate pro nobis*; ut sermo Dei currat et clarificetur, sicut et apud vos;

* Col. 4, 3.

2. et ut liberemur ab importunis et malis hominibus*; non enim omnium est fides. *cf. c. 2, 2. 3. 1, 4.

3. Fidelis autem Deus est, qui confirmabit vos, et custodiet a malo*. * 1 Thess. 5, 24. Phil. 1, 6.

4. Confidimus autem de vobis a) in Domino, quoniam quae b) praecipimus, et facitis, et facietis.

5. Dominus autem dirigat corda vestra in charitate Dei, et patientia Christi.

6. Denunciamus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis* vos ab omni fratre ambulante inordinate, et non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis.

* v. 14. Rom. 16, 17.

7. Ipsi enim scitis, quemadmodum oporteat imitari nos; quoniam non inquieti fuimus inter vos;

8. neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore, et in fatigatione, nocte et die operantes*, ne quem vestrum gravaremus. * 1 Thess. 2, 9. 10.

9. Non quasi non habuerimus potestatem*; sed ut nosmet ipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. * 1 Cor. 9, 14. Luc. 10, 7.

10. Nam et cum essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis; quoniam si quis non vult operari, nec manducet*. * Gen. 3, 19.

11. Audivimus enim inter vos quosdam ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes.

12. Iis autem, qui ejusmodi sunt, denunciamus et obsecramus in Domino Jesu Christo, ut cum silentio operantes suum panem manducent*. * 1 Thess. 4, 11.

13. Vos autem, fratres, nolite deficere benefacientes*.

* Gal. 6, 9.

14. Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, et ne commisceamini cum illo*, ut confundatur; * v. 6.

15. et nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem*. * 1 Thess. 5, 14.

16. Ipse autem Dominus c) pacis det vobis pacem sempiternam in omni loco. Dominus sit cum omnibus vobis.

17. Salutatio, mea manu Pauli; quod est signum in omni epistola*. Ita scribo. * 1 Cor. 16, 21.

18. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

---

a) 1590. add. fratres! b) 1590. quæcunque c) 1590. Deus pacis

EPISTOLA PAULI
AD
TIMOTHEUM I.

CAP. I.

Revocat, quae Timotheum docuerat. Lex ob injustos posita. Monet Timotheum, ut strenuum agat militem.

1. Paulus Apostolus Jesu Christi secundum imperium Dei Salvatoris nostri, et Christi Jesu spei nostrae.

2. Timotheo * dilecto filio † in fide. Gratia, misericordia, et pax a Deo Patre, et Christo Jesu Domino nostro. * Act. 16, 1. † Phil. 2, 22.

3. Sicut rogavi te, ut remaneres Ephesi, cum irem in Macedoniam *, ut denunciares quibusdam, ne aliter docerent, * Act. 20, 1.

4. neque intenderent fabulis *, et genealogiis † interminatis; quae quaestiones praestant magis, quam aedificationem Dei, quae est in fide. * 2 Tim. 4, 4. Tit. 1, 14. † Tit. 3, 9. 2 Cor. 11, 22.

5. Finis autem praecepti est charitas * de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta; * Joh. 13, 34. 35.

6. a quibus quidam aberrantes, conversi sunt in vaniloquium,

7. volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quae loquuntur, neque de quibus affirmant.

8. Scimus autem, quia bona est lex *, si quis ea legitime utatur; * Rom. 7, 12. 14.

9. sciens a) hoc, quia lex justo non est posita *, sed injustis, et non subditis, impiis, et peccatoribus, sceleratis, et contaminatis, parricidis b), et matricidis, homicidis, * Gal. 3, 19.

10. fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, et perjuris, et si quid aliud sanae doctrinae adversatur,

11. quae est secundum Evangelium gloriae beati Dei, quod creditum est mihi.

12. Gratias ago ei, qui me confortavit, c) Christo Jesu Domino nostro, quia fidelem me existimavit, ponens in ministerio.

13. Qui prius * blasphemus fui, et persecutor, et contumeliosus; sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. * Act. 22, 4. 26, 9—11.

14. Superabundavit autem gratia Domini nostri cum fide, et dilectione, quae est in Christo Jesu.

15. Fidelis sermo, et omni acceptione dignus, quod Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere *, quorum primus ego sum. * Matth. 9, 13. 18, 11. Joh. 3. 17. Rom. 3, 25.

16. Sed ideo misericordiam consecutus sum: ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri sunt illi, in vitam aeternam.

17. Regi autem seculorum immortali, d) invisibili, soli Deo honor, et gloria in secula seculorum. Amen.

18. Hoc praeceptum commendo tibi, fili Timothee! secundum praecedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam,

19. habens fidem et bonam conscientiam, quam quidam repel-

a) 1590. scientes hoc, b) 1590. patricidis, c) 1590. add. in d) 1590. add. et

lentes, circa fidem naufragaverunt;

20. ex quibus est Hymenaeus, et Alexander, quos tradidi Satanae*, ut discant non blasphemare.
* 1 Cor. 5, 5.

Cap. 2.

Pro regibus et magistratibus orandum. Unus Deus, et unus mediator. Quomodo orare debeant vir ac mulier.

1. Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus,

2. pro regibus, et omnibus, qui in sublimitate sunt [a]) *, ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate.
* Rom. 13, 1—3.

3. Hoc enim bonum est, et acceptum coram Salvatore nostro Deo,

4. qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire*. * 2 Petr. 3, 9.

5. Unus enim Deus, unus et mediator * Dei et hominum, homo Christus Jesus, * Gal. 3, 20. Ebr. 4, 15.

6. qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus*, [b]) testimonium temporibus suis,
* Matth. 20, 28. 1 Joh. 2, 1. 2.

7. in quo positus sum ego praedicator et Apostolus (veritatem dico, non mentior) doctor Gentium in fide et veritate*.
* Act. 9, 15. 26, 16—18.

8. Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira et disceptatione.

9. Similiter et mulieres in habitu ornato, cum verecundia et sobrietate ornantes se, et non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa;

10. sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.

11. Mulier in silentio discat cum omni subjectione*; 1 Cor. 14, 34. 35.

12. docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum*; sed esse in silentio. * Eph. 5, 22.

13. Adam enim primus formatus est; deinde Heva*. Gen. 2, 7. 22.

14. Et Adam non est seductus; mulier autem seducta in praevaricatione fuit*. * Gen. 3, 6.

15. Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, et dilectione, et sanctificatione cum sobrietate.

Cap. 3.

Quales esse debeant Episcopi, Diaconi, ac Diaconissae. Ecclesia veritatis columna.

1. Fidelis sermo: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*. * Act. 20, 17. 28. 1 Cor. 7, 25.

2. Oportet [c]) ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem*, doctorem, * 3 Joh. 5. 8.

3. non vinolentum, non percussorem, sed modestum; non litigiosum, non cupidum, sed

4. suae domui bene praepositum; filios habentem subditos cum omni castitate.

5. Si quis autem domui suae praeesse nescit, quomodo Ecclesiae Dei diligentiam habebit?

6. Non neophytum, ne in superbiam elatus, in judicium incidat diaboli;

7. oportet autem illum et testimonium habere bonum * ab iis, qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, et in laqueum diaboli.
* 1 Petr. 2, 12.

8. Diaconos * similiter, pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes; * Act. 6, 3.

9. habentes mysterium fidei in conscientia pura.

10. Et hi autem probentur primum; et sic ministrent, nullum crimen habentes.

---

a) 1590. constituti sunt, b) 1590. cujus testimonium temporibus suis confirmatum est.
c) 1590. Oportet enim

11. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

12. Diaconi sint unius uxoris viri; qui filiis suis bene praesint, et suis domibus.

13. Qui enim bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirent*, et multam fiduciam in fide, quae est in Christo Jesu. * 1 Petr. 5, 4.

14. Haec tibi scribo [a]), sperans me ad te venire cito.

15. Si autem tardavero, ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quae et Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis.

16. Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne*, justificatum † est in spiritu, apparuit angelis ‡, praedicatum est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria. * Joh. 1, 14. † Joh. 16, 10. Rom. 1, 4. ‡ Act. 10, 41.

Cap. 4.

Prædicit quosdam tradituros falsam doctrinam, monetque discipulum, ut exerceat se ad pietatem.

1. Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent* quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, et doctrinis daemoniorum, * Act. 20, 29. 30. 2 Tim. 3, 1—4.

2. in hypocrisi loquentium mendacium, et cauteriatam habentium suam conscientiam*, Tit. 3, 11.

3. prohibentium nubere*, [b]) abstinere a cibis †, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, et iis, qui cognoverunt veritatem. * Col. 2, 8. 18. † Rom. 14, 2. Col. 2, 16. 23.

4. Quia omnis creatura Dei bona est, et nihil rejiciendum*, quod cum gratiarum actione percipitur. * Matth. 15, 11.

5. Sanctificatur* enim per verbum Dei, et orationem †. * Act. 10, 11. sqq. † Rom. 14, 6.

6. Haec proponens fratribus, bonus eris minister Christi Jesu, enutritus verbis fidei, et bonae doctrinae, quam assecutus es*. * 2 Tim. 3, 14.

7. Ineptas autem et aniles fabulas* devita; exerce autem te ipsum ad pietatem. * cf. c. 1, 4.

8. Nam corporalis* exercitatio, ad modicum utilis est; pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitae, quae nunc est, et futurae. * cf. v. 3.

9. Fidelis sermo, et omni acceptione dignus.

10. In hoc enim laboramus, et maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium*. * Luc. 18, 7. 8.

11. Praecipe haec, et doce!

12. Nemo adolescentiam tuam contemnat*; sed exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate. * 1 Cor. 16, 11.

13. Dum venio, attende lectioni*, exhortationi, et doctrinae. * Act. 17, 11. 2 Tim. 3, 16.

14. Noli negligere gratiam*, quae in te est, quae data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum † presbyterii. * 1 Cor. 12, 7. † Act. 6, 6. 8, 17. sq. 9, 17.

15. Haec meditare, in his esto; ut profectus tuus manifestus sit omnibus.

16. Attende tibi, et doctrinae; insta in illis! Hoc enim faciens et te ipsum salvum facies, et eos, qui te audiunt.

Cap. 5.

Quomodo seniores et juniores gubernandi. De vidua eligenda. De presbyteris munere dupliciter honorandis. Non facile adversus presbyterum accusatio suscipienda. Nemini cito manus imponendæ.

1. Seniorem ne increpaveris, sed obsecra, ut patrem; juvenes, ut fratres;

2. Anus, ut matres; juvenculas, ut sorores, in omni castitate.

a) 1590. add. fili Timothee! b) 1590. add. et

3. Viduas honora, quae vere* viduae sunt. *cf. v. 5.

4. Si qua autem vidua filios aut nepotes habet; discat primum domum suam regere, et mutuam vicem reddere* parentibus, hoc enim acceptum est coram Deo. *Sir. 3, 13. 14.

5. Quae autem vere vidua est, et desolata, speret in Deum, et instet obsecrationibus et orationibus nocte ac die.

6. Nam quae in deliciis est, vivens mortua* est. *Eph. 2, 1.

7. Et hoc praecipe, ut irreprehensibiles sint.

8. Si quis autem suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior.

9. Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quae fuerit unius viri uxor,

10. in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit*, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est. *2 Joh. 4.

11. Adolescentiores autem viduas devita; cum enim luxuriatae fuerint in Christo, nubere volunt;

12. habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt;

13. simul autem et otiosae discunt circuire domos; non solum otiosae, sed et verbosae, et curiosae, loquentes, quae non oportet.

14. Volo ergo juniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia.

15. Jam enim quaedam conversae sunt retro a) satanam*. *c. 1, 6.

16. Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, et non gravetur Ecclesia; ut iis, quae vere viduae sunt, sufficiat.

17. Qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur; maxime, qui laborant in verbo et doctrina.

18. Dicit enim Scriptura: „Non „alligabis os bovi trituranti,"* et: „Dignus est operarius mercede „sua."† *Deut. 25, 4. 1 Cor. 9, 9. † Matth. 10, 10.

19. Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus*. *Deut. 19. 15.

20. Peccantes coram omnibus* argue; ut et caeteri timorem habeant. *Matth. 18, 17.

21. Testor coram Deo et Christo Jesu, et electis angelis*, ut haec custodias sine praejudicio, nihil faciens in alteram partem declinando. *Matth. 25, 31.

22. Manus cito nemini imposueris*, neque communicaveris peccatis alienis. Te ipsum castum custodi! *c. 4, 14.

23. Noli adhuc aquam bibere; sed modico vino utere propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates.

24. Quorumdam hominum peccata manifesta sunt, praecedentia ad judicium; quosdam b) autem et subsequuntur.

25. Similiter et facta bona manifesta sunt; et quae aliter se habent, abscondi non possunt.

Cap. 6.

Servi dominis obsequantur. Avaritiae periculum. Timotheum hortatur Apostolus ad virtutes amplectendas.

1. Quicumque sunt sub jugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini et doctrina blasphemetur.

2. Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt; sed magis serviant, quia fideles sunt et dilecti, qui beneficii participes sunt. Haec doce, et exhortare!

a) 1590. add. post b) 1590. quorundam autem subsequuntur.

3. Si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et ei, quae secundum pietatem est, doctrinae,

4. superbus est, nihil sciens *, sed languens circa quaestiones, et pugnas verborum; ex quibus oriuntur invidiae, contentiones, blasphemiae, suspiciones malae,
* 1 Cor. 8, 1. 2.

5. conflictationes hominum mente corruptorum, et qui veritate privati sunt, existimantium quaestum esse pietatem.

6. Est autem quaestus magnus pietas cum sufficientia.

7. Nihil enim intulimus in hunc mundum; haud dubium, quod nec auferre quid possumus *.
* Hiob 1, 21.

8. Habentes autem alimenta, et quibus tegamur, his contenti sumus [a]).

9. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli *, et desideria multa inutilia, et nociva, quae mergunt homines in interitum et perditionem. * Matth. 19, 23.

10. Radix enim omnium malorum est cupiditas; quam quidam appetentes, erraverunt * a fide, et inseruerunt se doloribus multis.
* Matth. 13, 22.

11. Tu autem, o homo Dei! haec fuge; sectare vero justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem.

12. Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam aeternam, in qua vocatus es, et confessus * bonam confessionem coram multis testibus. * Act. 16, 3.

13. Praecipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, et Christo Jesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato *, bonam confessionem; * Joh. 18, 36. 37.

14. ut serves mandatum sine macula, irreprehensibile usque in adventum Domini nostri Jesu Christi,

15. quem suis temporibus ostendet beatus et solus potens, Rex regum, et Dominus dominantium,

16. qui solus habet immortalitatem, et lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit *, sed nec videre potest; cui honor, et imperium sempiternum. Amen. * Joh. 1, 18.

17. Divitibus hujus seculi praecipe, non sublime sapere; neque sperare in incerto * divitiarum, sed in Deo vivo, qui praestat nobis omnia abunde ad fruendum;
* Luc. 12, 16—21.

18. bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare,

19. thesaurizare * sibi fundamentum bonum in futurum; ut apprehendant veram vitam.
* Matth. 6, 20.

20. O Timothee! depositum * custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiae, * 2 Tim. 3, 14.

21. quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt *. Gratia tecum. Amen. * 2 Tim. 2, 18.

a) 1592. 1598. 1624. „sumus" et Lucas Brugensis. 1590. 1593. simus.

EPISTOLA PAULI
AD
TIMOTHEUM II.

Cap. I.

Timothei fides laudatur. Christus mortem destruxit. Laudatur Onesiphori familia.

1. Paulus, Apostolus Jesu Christi
per voluntatem Dei secundum
promissionem vitae, quae est in
Christo Jesu.
2. Timotheo charissimo filio*
gratia, misericordia, a) pax a Deo
Patre, et Christo Jesu Domino
nostro. * 1 Cor. 4, 15.
3. Gratias ago Deo b), cui ser-
vio * a progenitoribus c) in con-
scientia pura, quod sine intermis-
sione habeam tui memoriam in
orationibus meis, nocte ac die;
* Act. 24, 14. 16.
4. desiderans te videre, memor
lacrymarum tuarum, ut gaudio
implear.
5. Recordationem accipiens e-
jus fidei, quae est in te non ficta*,
quae et habitavit primum in avia
tua Loide, et matre tua Eunice †,
certus sum autem quod et in te.
* Phil. 2, 19—22. † Act. 16, 1.
6. Propter quam causam admo-
neo te, ut resuscites * gratiam Dei,
quae est in te per impositionem
manuum mearum. * 1 Tim. 4, 14.
7. Non enim dedit nobis Deus
spiritum timoris *; sed virtutis,
et dilectionis, et sobrietatis.
* Rom. 8, 15.
8. Noli itaque erubescere * te-
stimonium Domini nostri, neque
me vinctum ejus; sed collabora
Evangelio secundum virtutem
Dei, * Rom. 1, 16.
9. qui nos liberavit, et vocavit
vocatione sua sancta, non secun-
dum opera nostra, sed secundum
propositum suum, et gratiam,
quae data est nobis in Christo Je-
su ante tempora secularia *.
* 1 Cor. 2, 7. Eph. 2, 8. 9.
10. Manifestata est autem nunc
per illuminationem Salvatoris *
nostri Jesu Christi, qui destruxit
quidem mortem †, illuminavit au-
tem vitam et incorruptionem per
Evangelium, * Tit. 1, 3. † Hebr. 2, 14. 15.
11. in quo positus sum ego prae-
dicator, et Apostolus, et magister
Gentium *. * 1 Tim. 2, 7.
12. Ob quam causam etiam haec
patior, sed non confundor; scio
enim, cui credidi, et certus sum,
quia potens est depositum meum
servare in illum diem *. * c. 4, 8.
13. Formam habe sanorum ver-
borum, quae a me audisti in fide
et in dilectione * in Christo Jesu.
* 1 Tim. 1, 5.
14. Bonum depositum custodi
per Spiritum sanctum, qui habi-
tat in nobis.
15. Scis d) hoc, quod aversi sunt
a me omnes, qui in Asia sunt, ex
quibus est e) Phigelus, et Hermo-
genes.
16. Det misericordiam Domi-
nus Onesiphori domui; quia sae-
pe me refrigeravit, et catenam
meam non erubuit;
17. sed cum Romam venisset,
solicite me quaesivit, et invenit *.
* Act. 28, 20. 30.
18. Det illi Dominus invenire
misericordiam a f) Domino in illa
die. Et quanta Ephesi ministra-
vit mihi, tu melius nosti.

---

a) 1590. et pax a Deo patre nostro b) 1590. add. meo, c) 1590. add. meis
d) 1590. add. enim e) 1590. est Philetus, 1593. Phigellus, f) 1590. a Deo

Cap. 2.

Hortatur Timotheum ad patiendum et ad contentiones et vaniloquia vitanda.

1. Tu ergo, fili mi! confortare in gratia, quae est in Christo Jesu!

2. Et quae audisti a me per multos testes, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere.

3. Labora sicut bonus miles Christi Jesu.

4. Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat, cui se probavit.

5. Nam et qui certat * in agone, non coronatur a), nisi legitime certaverit. * 1 Cor. 9, 24—27.

6. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus * percipere. * 1 Tim. 4, 16.

7. Intellige quae dico! dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum!

8. Memor esto Dominum Jesum Christum resurrexisse a mortuis ex semine David *, secundum Evangelium meum †, * Rom. 1, 3. † Phil. 2, 8. 9.

9. in quo laboro usque ad vincula, quasi male operans; sed verbum Dei non est alligatum *. * Phil. 1, 12—14.

10. Ideo omnia sustineo propter electos, ut et ipsi salutem consequantur, quae est in Christo Jesu, cum gloria coelesti.

11. Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, et convivemus *; * Rom. 6, 4. sqq.

12. si sustinebimus, et conregnabimus; si negaverimus, et ille negabit * nos; * Matth. 10, 32. sqq.

13. si non credimus, ille fidelis * permanet, negare se ipsum non potest. * Rom. 3, 3. sqq.

14. Haec commone, testificans coram b) Domino. Noli contendere verbis *; ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium. * 1 Tim. 6, 4. 5.

15. Solicite cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis.

16. Profana autem, et vaniloquia devita! multum enim proficiunt ad impietatem;

17. et sermo eorum ut cancer serpit; ex quibus est Hymenaeus *, et Philetus, * 1 Tim. 1, 20.

18. qui a veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse jam factam, et subverterunt quorumdam fidem.

19. Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: Cognovit Dominus, qui sunt ejus *; et: Discedat ab iniquitate omnis, qui c) nominat nomen Domini! * Joh. 10, 14.

20. In magna autem domo non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia *; et quaedam quidem in honorem, quaedam autem in contumeliam. * Matth. 13, 24—30. 47—49.

21. Si quis ergo emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, et utile Domino, ad omne opus bonum paratum.

22. Juvenilia autem desideria fuge, sectare vero justitiam, fidem, spem d), charitatem, et pacem cum iis, qui invocant Dominum de corde puro.

23. Stultas autem et sine disciplina quaestiones * devita; sciens quia generant lites. * 1 Tim. 1, 4.

24. Servum autem Domini non oportet litigare; sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem *, * Tit. 1, 7.

25. cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati; nequando Deus * det illis poenitentiam ad cognoscendam veritatem; * Matth. 19, 26.

26. et resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.

---

a) 1590. coronabitur, b) 1590. coram Deo. c) 1590. qui invocat
d) 1590. 1592. 1593. 1598. Romana 1624.: fidem, spem, charitatem. Plantinianae editt. et Lucas Brugensis omittunt „spem."

Cap. 3.

Prædicit futuros homines variis involutos peccatis. Hortatio ad virtutes amplectendas. De sacrarum litterarum utilitate.

1. Hoc autem scito, quod in novissimis diebus instabunt tempora periculosa *. * 1 Tim. 4, 1.

2. Erunt homines se ipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti,

3. * sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, *v. 3—5. cfr. Luc. 17, 26—30.

4. proditores, protervi, tumidi, et voluptatum amatores magis, quam Dei,

5. habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes. Et hos devita!

6. Ex his enim sunt, qui penetrant domos, et captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quae ducuntur variis desideriis;

7. semper discentes, et numquam ad scientiam veritatis pervenientes *. * 1 Cor. 8, 2. 3.

8. Quemadmodum autem Jannes et Mambres restiterunt Moysi *; ita et hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, * Exod. 7, 11. 22.

9. sed ultra non proficient; insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut et illorum * fuit. * Exod. 9, 18.

10. Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam,

11. persecutiones, passiones, qualia mihi facta sunt Antiochiae *, Iconii † et Lystris ‡, quales persecutiones sustinui, et ex omnibus eripuit me Dominus. * Act. 13, 14. 45. 50. † Act. 14, 1. 5. ‡ Act. 14, 6. 7. 18.

12. Et omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.

13. Mali autem homines et seductores proficient in pejus, errantes, et in errorem mittentes.

14. Tu vero permane in iis, quae didicisti et credita sunt tibi; sciens a quo * didiceris. * c. 1, 13.

15. Et quia ab infantia * sacras litteras nosti, quae te possunt instruere ad salutem, per fidem, quae est in Christo Jesu. * c. 1, 5.

16. Omnis a) scriptura * divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia; * 2 Petr. 1, 19—21.

17. ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

Cap. 4.

Timotheum obtestatur, ut adversus falsos doctores constanter prædicet; suamque prædicit passionem et futurum præmium. In prima sui defensione omnino desertus fuit.

1. Testificor coram Deo, et Jesu Christo, qui judicaturus * est vivos et mortuos, per adventum ipsius, et regnum ejus. * Matth. 25, 31.

2. Praedica verbum; insta opportune, importune *; argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina. * Act. 24, 25.

3. Erit enim tempus *, cum sanam doctrinam non sustinebunt; sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus; * c. 3, 1—5.

4. et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.

5. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistae, ministerium tuum imple! Sobrius esto!

6. Ego enim jam delibor *, et tempus resolutionis meae instat. * Phil. 2, 17.

7. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi.

8. In reliquo reposita est mihi corona justitiae *, quam reddet

a) 1590. add. enim

mihi Dominus in illa die justus judex; non solum autem mihi, sed et iis, qui diligunt adventum ejus†. Festina ad me venire cito.
* Jac. 1, 12. † 1 Joh. 4, 17.

9. Demas * enim me reliquit, diligens hoc seculum, et abiit Thessalonicam, * Philem. 24.

10. Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam.

11. Lucas * est mecum solus. Marcum † assume, et adduc tecum; est enim mihi utilis in ministerium [a]). * Philem. 24. † Act. 12, 12. 15, 37. Col. 4, 10.

12. Tychicum * autem misi Ephesum. * Act. 20, 4. Col. 4, 7.

13. Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, et libros, maxime autem membranas.

14. Alexander * aerarius multa mala mihi ostendit; reddet illi Dominus secundum opera ejus;
* Act. 19, 33. 1 Tim. 1, 20.

15. quem et tu devita; valde enim restitit verbis nostris.

16. In prima mea defensione nemo mihi affuit; sed omnes m dereliquerunt*; non illis impu tetur †. * c. 1, 15. † Act. 7, 59.

17. Dominus autem mihi ast tit*, et confortavit me; ut per m praedicatio impleatur, et audiar omnes Gentes; et liberatus su de ore † leonis. * Joh. 16, 32. † Dan. 6, 22.

18. Liberavit me Dominus a omni opere malo; et salvum fa ciet in regnum suum coeleste, cu gloria in secula seculorum. A men.

19. Saluta Priscam et Aquilam et Onesiphori † domum.
* Act. 18, 2. 18. Rom. 16, 3. † c. 1, 16.

20. Erastus * remansit Corin thi, Trophimum † autem reliqu infirmum Mileti. * Act. 19, 22. Rom. 16, 23. † Act. 20, 4. 21, 29.

21. Festina ante hiemem veni re. Salutant te Eubulus, et Pu dens, et Linus, et Claudia, et fra tres omnes.

22. Dominus Jesus Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. A men.

a) 1590. in ministerio.

EPISTOLA PAULI
AD
TITUM.

Cap. 1.

Quales ordinandi Presbyteri et Episcopi. Quinam dure increpandi. Mundis omnia munda.

1. Paulus servus Dei, Apostolus autem Jesu Christi secundum fidem electorum * Dei, et agnitionem veritatis, quae secundum pietatem est, * Rom. 8, 29. 30.

2. in spem vitae aeternae, quam promisit, qui non mentitur, Deus, ante tempora secularia,

3. manifestavit autem temporibus suis * verbum suum in praedicatione, quae credita est mihi secundum praeceptum Salvatoris nostri Dei, * Eph. 1, 9. 10. 2 Tim. 1, 10.

4. Tito dilecto filio * secundum communem fidem, gratia et pax a Deo Patre, et Christo Jesu Salvatore nostro. * 1 Cor. 4, 15.

5. Hujus rei gratia reliqui te Cretae, ut ea, quae desunt, corrigas, et constituas per civitates presbyteros *, sicut et ego disposui tibi. * Act. 14, 22.

6. Si quis sine crimine est, unius uxoris vir *, filios habens fideles, non in accusatione luxuriae, aut non subditos †.
* 1 Tim. 3, 2. † 1 Tim. 3, 4. 5.

7. Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem *; non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum; * 1 Cor. 4, 1.

8. sed hospitalem, benignum, a) sobrium, justum, sanctum, continentem,

9. amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem; ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos, qui contradicunt, arguere.

10. Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, et seductores *, maxime, qui de circumcisione sunt; * 1 Tim. 1, 4. 6.

11. quos oportet redargui, qui universas domos subvertunt, docentes, quae non oportet, turpis lucri gratia.

12. Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malae bestiae, ventris b) pigri.

13. Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos dure, ut sani sint in fide,

14. non intendentes Judaicis fabulis, et mandatis hominum aversantium se a veritate.

15. Omnia munda mundis *; coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum, sed inquinatae sunt eorum et mens et conscientia. * Col. 2, 20. 21. Rom. 14, 20.

16. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant; cum sint abominati, et incredibiles, et ad omne opus bonum reprobi.

Cap. 2.

De modo docendi senes, anus, adolescentulas et juvenes. Beneficia per Christum nobis exhibita.

1. Tu autem loquere, quae decent sanam doctrinam:

2. Senes, ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia.

3. Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices *, non multo vino servientes, bene docentes; * 1 Tim. 3, 11.

4. ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant,

5. prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur * verbum Dei.
* 1 Petr. 2, 12.

6. Juvenes similiter hortare, ut sobrii sint.

7. In omnibus te ipsum praebe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate,

8. verbum sanum, irreprehensibile; ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.

9. Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes,

10. non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes; ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus.

11. Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus,

12. erudiens nos, ut abnegantes impietatem et secularia desideria, sobrie et juste, et pie vivamus in hoc seculo,

13. exspectantes beatam spem, et adventum gloriae magni Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi,

14. qui dedit semet ipsum pro nobis; ut nos redimeret ab omni

a) 1590. add. prudentem, b) 1593. 1598. ventres. 1590. 1592. ventris

iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum *.
* Act. 20, 28. Eph. 5, 25—27.

15. Haec loquere, et exhortare, et argue cum omni imperio! Nemo te contemnat *! * 1 Tim. 4, 12.

Cap. 3.

A prioribus peccatis per baptismum salvati sumus. Vitanda vana doctrina.

1. Admone illos principibus et potestatibus subditos * esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse: * Rom. 13, 1. 2. 1 Petr. 2, 13. 14.

2. Neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

3. Eramus enim aliquando et nos * insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis, et voluptatibus variis, in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem. * Eph. 2, 3.

4. Cum autem benignitas * et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei; * 1 Joh. 4, 9.

5. non ex operibus justitiae, quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam * salvos nos fecit per lavacrum regenerationis † et renovationis Spiritus sancti, * Rom. 3, 24. † Joh. 3, 5.

6. quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum;

7. ut justificati gratia ipsius haeredes simus secundum spem vitae aeternae.

8. Fidelis sermo est; et de his volo te confirmare; ut curent bonis operibus praeesse, qui credunt Deo. Haec sunt bona, et utilia hominibus.

9. Stultas autem quaestiones *, et genealogias, et contentiones, et pugnas legis devita! sunt enim inutiles, et vanae. * 1 Tim. 1, 4.

10. Haereticum hominem post unam et secundam correptionem devita;

11. sciens, quia subversus est, qui ejusmodi est, et delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus.

12. Cum misero ad te Artemam, aut Tychicum *, festina ad me venire Nicopolim; ibi enim statui hiemare. * Act. 20, 4. Eph. 6, 21. Col. 4, 7.

13. Zenam legisperitum, et Apollo * solicite praemitte, ut nihil illis desit. * Act. 18, 24.

14. Discant autem et nostri bonis operibus praeesse ad usus necessarios; ut non sint infructuosi.

15. Salutant te, qui mecum sunt omnes; saluta eos, qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA PAULI
AD
PHILEMONEM.

Suum Philemoni servum remittit et commendat.

1. Paulus vinctus * Christi Jesu, et Timotheus † frater, Philemoni dilecto, et adjutori nostro, * v. 9. 13. Act. 28, 16. † Col. 1, 1.

2. et Apiae a) sorori charissimae, et Archippo * commilitoni nostro, et Ecclesiae quae in domo tua est. * Col. 4, 17.

3. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

a) 1593. Appiæ. 1590. 1592. Apiæ

4. Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis,
5. audiens charitatem tuam, et fidem, quam habes in Domino Jesu, et in omnes sanctos,
6. ut communicatio fidei tuae evidens fiat in agnitione omnis operis boni, quod est in vobis in Christo Jesu.
7. Gaudium enim magnum habui, et consolationem in charitate tua; quia viscera sanctorum requieverunt per te, frater.
8. Propter quod multam fiduciam habens in Christo Jesu imperandi tibi quod ad rem pertinet;
9. propter charitatem magis obsecro, cum sis talis, ut Paulus senex, nunc autem et vinctus Jesu Christi.
10. Obsecro te pro meo filio, quem genui* in vinculis, Onesimo †,
* 1 Cor. 4, 15. † Col. 4, 9.
11. Qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem et mihi et tibi utilis,
12. quem remisi tibi. Tu autem illum, ut mea viscera, suscipe;
13. quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii;
14. sine consilio autem tuo nihil volui facere, uti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.
15. Forsitan enim ideo discessit ad horam a te, ut aeternum illum reciperes.
16. Jam non ut servum, sed pro servo charissimum fratrem*, maxime mihi; quanto autem magis tibi, et in carne et in Domino!
* Matth. 23, 8.
17. Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me;
18. si autem aliquid nocuit tibi, aut debet; hoc mihi imputa!
19. Ego Paulus scripsi mea manu; ego reddam, ut non dicam tibi, quod et te ipsum mihi debes*;
* 1 Cor. 9, 11.
20. ita*, a) frater! Ego te fruar in Domino; refice viscera mea in b) Domino. *v. 17.
21. Confidens in obedientia tua scripsi tibi, sciens, quoniam et super id, quod dico, facies.
22. Simul autem et para mihi hospitium; nam spero per orationes vestras donari me vobis.
23. Salutat te Epaphras* concaptivus meus in Christo Jesu,
* Col. 4, 12.
24. Marcus*, Aristarchus †, Demas et Lucas ‡, adjutores mei.
* Act. 12, 12. 15, 37. † Col. 4, 10. ‡ Col. 4, 14.
25. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

a) 1590. . . . mihi debes: ita facies. Ego
b) 1590. in Christo.

EPISTOLA PAULI
AD
HEBRÆOS.

Cap. 1.

Veteri testamento per Angelos dato novum per Christum datum præfertur.

1. Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis; novissime,
2. diebus istis locutus est nobis in Filio*, quem constituit haeredem universorum, per quem fecit † et secula; * v. 4. sqq. c. 3, 5. 6. 12, 25. † Joh. 1, 3. 10.
3. qui cum sit splendor gloriae, et figura substantiae ejus*, por-

tansque omnia verbo virtutis suae, purgationem peccatorum faciens †, sedet ad dexteram majestatis in excelsis; *Joh. 14, 9. Col. 1, 15. †c. 9, 14.

4. tanto melior Angelis effectus, quanto differentius prae illis * nomen haereditavit. *Phil. 2, 9.

5. Cui enim dixit aliquando Angelorum: „Filius meus es tu; e„go hodie genui te?" * Et rursum: „Ego ero illi in patrem, et ipse e„rit mihi in filium? † *Ps. 2, 7. † 2 Reg. 7, 14.

6. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrae, dicit: „Et adorent eum omnes „Angeli Dei." * *Ps. 96, 7.

7. Et ad Angelos quidem dicit: „Qui facit Angelos suos spiritus, „et ministros suos flammam i„gnis." * *Ps. 103, 4.

8. Ad filium autem: „Thronus „tuus Deus, in seculum seculi; „virga aequitatis, virga regni tui.

9. „Dilexisti justitiam, et odi„sti iniquitatem; propterea un„xit te, Deus, Deus tuus oleo ex„ultationis prae participibus tu„is." * *Ps. 44, 7. 8.

10. Et: „Tu in principio, Do„mine, terram fundasti; et opera „manuum tuarum sunt coeli.

11. „Ipsi peribunt, tu autem „permanebis, et omnes ut vesti„mentum veterascent;

12. „Et velut amictum mutabis „eos, et mutabuntur; tu autem „idem ipse es, et anni tui non de„ficient." * *Ps. 101, 26—28.

13. Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: „Sede a dextris „meis, quoadusque ponam inimi„cos tuos scabellum pedum tuo„rum?" * *Ps. 109, 1.

14. Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium * missi propter eos, qui haereditatem a) capient salutis? *Matth. 18, 10. Act. 5, 19.

a) 1590. capiunt

Cap. 2.

Cum Angelicorum praeceptorum transgressio punita fuerit, multo magis plectentur transgressores praeceptorum Christi.

1. Propterea abundantius oportet observare nos ea, quae audivimus, ne forte pereffluamus.

2. Si enim, qui per Angelos * dictus est sermo, factus est firmus, et omnis praevaricatio et inobedientia accepit justam mercedis retributionem; *Act. 7, 53. Gal. 3, 19.

3. quomodo nos effugiemus *, si tantam neglexerimus salutem? quae cum initium accepisset enarrari per Dominum † ab eis, qui audierunt ‡, in nos confirmata est, *c. 12, 25. †c. 1, 2. ‡1 Joh. 1, 1—3.

4. contestante Deo * signis et portentis, et variis virtutibus, et Spiritus sancti distributionibus † secundum suam voluntatem ‡. *Joh. 15, 26. 27. †Act. 2, 4. ‡1 Cor. 12, 11.

5. Non enim Angelis subjecit Deus orbem terrae futurum, de quo loquimur;

6. testatus est autem in quodam loco quis, dicens: „Quid est ho„mo, quod memor es ejus, aut fi„lius hominis, quoniam visitas e„um?

7. „Minuisti eum paulo minus „ab Angelis; gloria et honore co„ronasti eum, et constituisti eum „super opera manuum tuarum.

8. „Omnia subjecisti sub pedi„bus ejus." * in eo enim, quod omnia ei subjecit, nihil dimisit non subjectum ei. Nunc autem necdum videmus omnia subjecta ei; *Ps. 8, 5—7.

9. eum autem, qui modico quam Angeli minoratus est, videmus Jesum propter passionem mortis *, gloria et honore coronatum; ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. *Luc. 24, 26. 46.

10. Decebat enim eum, propter quem omnia, et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat,

xerat, auctorem salutis eorum per passionem a) consummare.

11. Qui enim sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno * omnes. Propter quam causam non confunditur fratres † eos vocare, dicens: *Luc. 3, 38. † Joh. 20, 17.

12. „Nunciabo nomen tuum „fratribus meis; in medio Eccle„siae laudabo te."* *Ps. 21, 23.

13. Et iterum: „Ego ero fidens „in eum."* Et iterum: „Ecce! „ego, et pueri mei, quos dedit mi„hi Deus."† *Jes. 8, 17. † Jes. 8, 18.

14. Quia ergo pueri * communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem †; ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum ‡; *v. 10. 13. † Phil. 2, 7. ‡ Joh. 16, 11. Col. 2, 15.

15. et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.

16. Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahae apprehendit.

17. Unde debuit per omnia fratribus similari *, ut misericors fieret, et fidelis pontifex ad Deum, ut b) repropitiaret delicta populi. * c. 4, 15.

18. In eo enim, in quo passus est ipse et tentatus, potens est et eis, qui tentantur, auxiliari *. * c. 4, 15. 5, 2.

Cap. 3.

Christus, utpote filius, longe excellentior Moyse, qui famulus fidelis erat in domo Dei.

1. Unde, fratres sancti! vocationis coelestis participes, considerate Apostolum * et pontificem † confessionis nostrae Jesum, * Joh. 17, 18. † c. 5, 10.

2. qui fidelis est ei, qui c) fecit illum, sicut et Moyses in omni domo ejus *. * v. 6. 1 Tim. 3, 15.

3. Amplioris enim gloriae iste prae Moyse dignus est habitus, quanto ampliorem honorem habet domus, qui fabricavit illam.

4. Omnis namque domus fabricatur ab aliquo; qui autem omnia creavit, Deus est *. * c. 2, 10. Eph. 3, 15.

5. Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tamquam famulus, in testimonium eorum, quae dicenda erant;

6. Christus vero tamquam filius in domo sua, quae domus sumus nos, si fiduciam et gloriam spei usque ad finem firmam retineamus.

7. Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus: „Hodie si vocem e„jus audieritis,

8. „nolite obdurare corda ve„stra, sicut in exacerbatione se„cundum diem tentationis in de„serto,

9. „ubi tentaverunt * me patres „vestri; probaverunt et viderunt „opera mea * Exod. 17, 2. 7.

10. „quadraginta annis; pro„pter quod infensus fui genera„tioni huic, et dixi: Semper er„rant corde; ipsi autem non co„gnoverunt vias meas.

11. „Sicut d) juravi * in ira mea: „Si introibunt in requiem me„am."† * Num. 14, 23—35. † Ps. 94, 8—11.

12. Videte, fratres! ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis, discedendi a Deo vivo *; * c. 10, 31. Matth. 10, 28.

13. sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec Hodie cognominatur; ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.

14. Participes enim Christi effecti sumus; si tamen initium substantiae ejus usque ad finem firmum retineamus.

15. Dum dicitur: „Hodie * si „vocem ejus audieritis, nolite ob„durare corda vestra, quemad„modum in illa exacerbatione!" * c. 4, 7.

a) 1590. consummari. b) 1590. et ut c) 1590. præfecit d) 1590. quibus juravi

16. quidam enim audientes exacerbaverunt, sed non universi, qui profecti sunt ex Aegypto per Moysen.

17. Quibus autem infensus est quadraginta annis? nonne illis, qui peccaverunt, quorum cadavera prostrata sunt in deserto *?
* Num. 14, 29—36.

18. Quibus autem juravit non introire in requiem ipsius, nisi illis qui increduli * fuerunt?
* Deut. 1, 32.

19. Et videmus, quia non potuerunt introire a) propter incredulitatem.

C a p. 4.

Judaei ob incredulitatem non introierunt in promissam requiem. Cavendum, ne ea frustremur. De vivo et efficaci verbo Dei.

1. Timeamus ergo ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex b) vobis deesse.

2. Etenim et nobis nunciatum est, quemadmodum et illis. Sed non profuit illis sermo auditus, non admistus fidei ex iis, quae audierunt.

3. Ingrediemur enim in requiem, qui credidimus; quemadmodum dixit: „Sicut c) juravi in ira „mea, si introibunt in requiem „meam;" * et quidem operibus ab institutione mundi perfectis.
* c. 3, 11. Ps. 94, 11.

4. Dixit enim in quodam loco de die septima sic: „Et requievit „Deus die septima ab omnibus o„peribus suis." * * Gen. 2, 2.

5. Et in isto rursum: „Si in„troibunt in requiem meam."

6. Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, et ii, quibus prioribus annunciatum est, non introierunt propter incredulitatem,

7. iterum terminat diem quemdam, Hodie, in David dicendo, post tantum temporis, sicut supra dictum est: „Hodie si vocem ejus „audieritis, nolite obdurare cor„da vestra."* * c. 3, 7. Ps. 94, 8—9.

8. Nam si eis Jesus requiem praestitisset, numquam de alia loqueretur, posthac, die.

9. Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei.

10. Qui enim ingressus est in requiem ejus, etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut a suis Deus *. * Gen. 2, 2. Apoc. 14, 13.

11. Festinemus ergo ingredi in illam requiem; ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum.

12. Vivus est enim sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti; et pertingens usque ad divisionem animae ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis.

13. Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus; omnia autem d) nuda et aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo.

14. Habentes ergo pontificem magnum *, qui penetravit coelos †, Jesum Filium Dei; teneamus e) confessionem.
* c. 6, 20. 8, 1. † c. 9, 24.

15. Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris *; tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. * c. 2, 17. 18.

16. Adeamus ergo cum fiducia * ad thronum gratiae f); ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno.
* c. 10, 21—23.

C a p. 5.

Christus pro reverentia a Patre exauditus: factus obtemperantibus causa salutis.

1. Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quae sunt

a) 1590. a d d. in requiem ipsius b) 1590. ex nobis c) 1590. quibus juravi
d) 1590. omnia enim e) 1590. a d d. spei nostrae f) 1590. a d d. ejus

ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis,

2. qui condolere *possit iis, qui ignorant et errant; quoniam et ipse circumdatus est infirmitate;
* c. 4, 15.

3. et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam et pro semet ipso offerre pro peccatis.

4. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tamquam Aaron*. * Gen. 28, 1.

5. Sic et Christus non semet ipsum clarificavit, ut pontifex fieret; sed qui locutus est ad eum: „Filius meus es tu; ego hodie genui te:"* * Ps. 2, 7.

6. Quemadmodum et in alio loco dicit: „Tu es sacerdos in „aeternum, secundum ordinem „Melchisedech."* * Ps. 109, 4.

7. Qui in diebus carnis * suae, preces supplicationesque ad eum, qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido et lacrymis † offerens, exauditus est pro sua reverentia. * Rom. 3, 8.
† Matth. 26, 39. 27, 46.

8. Et quidem cum esset Filius Dei, didicit ex iis, quae passus est, obedientiam *; * Phil. 2, 8.

9. et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis aeternae,

10. appellatus a Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech *.
* v. 6.

11. De quo nobis grandis sermo, et ininterpretabilis a) ad dicendum; quoniam imbecilles facti estis ad audiendum *.
* Matth. 13, 13.

12. Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus, rursum indigetis, ut vos doceamini, quae sint elementa exordii sermonum Dei, et facti estis quibus lacte * opus sit, non solido cibo.
* 1 Cor. 3, 1—3.

13. Omnis enim, qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiae; parvulus * enim est.
* Eph. 4, 13. sqq.

14. Perfectorum autem est solidus cibus, eorum, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.

C A P. 6.

Rebaptizari nequeunt, qui post susceptum baptismum in peccata relabuntur. De Abrahæ longanimitate.

1. Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora feramur, non rursum jacientes fundamentum poenitentiae ab operibus mortuis *, et fidei ad Deum †, * c. 9, 14.
† 1 Thess. 1, 9. 10.

2. baptismatum doctrinae, impositionis quoque manuum *, ac resurrectionis mortuorum, et judicii † aeterni. * Act. 19, 1—6.
† Act. 17, 31.

3. Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus.

4. Impossibile * est enim eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum coeleste et participes facti sunt Spiritus sancti,
* c. 10, 26. Matth. 12, 32.
Marc. 10, 25. 27.

5. gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque * seculi venturi, * c. 12, 22. sqq. 13, 14.

6. et prolapsi sunt, rursus renovari ad poenitentiam, rursum crucifigentes sibimet ipsis Filium Dei, et ostentui habentes.

7. Terra enim saepe venientem super se bibens imbrem, et generans b) herbam opportunam illis, a quibus colitur, accipit benedictionem a Deo.

8. Proferens autem spinas ac tribulos *, reproba est et maledicto proxima, cujus consummatio in combustionem. * Jes. 5, 5. 6.

9. Confidimus autem de vobis, dilectissimi! meliora et viciniora saluti, tametsi ita loquimur.

a) 1590. interpretabilis b) 1590. germinans

10. Non enim injustus a) Deus, ut obliviscatur operis vestri et dilectionis *, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, et ministratis. * c. 10, 32—34.

11. Cupimus autem unumquemque vestrum eamdem ostentare solicitudinem ad expletionem spei usque in finem *. * c. 3, 14.

12. Ut non segnes efficiamini, verum imitatores eorum, qui fide et patientia haereditabunt promissiones.

13. Abrahae namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per semet ipsum,

14. dicens: „Nisi benedicens „benedicam te, et multiplicans „multiplicabo te." * Gen. 22, 16. 17.

15. Et sic longanimiter ferens, adeptus est repromissionem.

16. Homines enim per majorem sui jurant; et omnis controversiae eorum finis, ad confirmationem, est juramentum *. Exod. 22, 11.

17. In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis * haeredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum; * c. 4, 1. sqq.

18. ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem,

19. quam sicut anchoram habemus animae tutam ac firmam, et incedentem usque ad interiora * velaminis, * c. 9, 3. 7. 12. 24.

20. ubi praecursor pro nobis introivit * Jesus, secundum ordinem Melchisedech † pontifex factus in aeternum. * c. 10, 19. 20. Joh. 17, 24. † c. 5, 6.

Cap. 7.

Secundum ordinem Melchisedech Christus sacerdos.

1. Hic enim Melchisedech *, rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obviavit Abrahae regresso a caede regum, et benedixit ei; * Gen. 14, 17—19.

2. cui et decimas * omnium divisit Abraham; primum quidem, qui interpretatur rex justitiae; deinde autem et rex Salem, quod est, rex pacis. * v. 4.

3. Sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitae habens, assimilatus autem Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.

4. Intuemini autem quantus sit hic, cui et decimas dedit de praecipuis Abraham patriarcha.

5. Et quidem de filiis Levi sacerdotium accipientes, mandatum habent decimas * sumere a populo secundum legem, id est, a fratribus suis, quamquam et ipsi exierint de lumbis Abrahae. * Num. 18, 21.

6. Cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumsit ab Abraham, et hunc, qui habebat repromissiones, benedixit *. * Gen. 14, 19. 20.

7. Sine ulla autem contradictione, quod minus est, a meliore benedicitur.

8. Et hic quidem decimas morientes homines accipiunt; ibi autem contestatur, quia vivit.

9. Et (ut ita dictum sit) per Abraham et Levi, qui decimas accepit, decimatus est;

10. adhuc enim in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchisedech.

11. Si ergo consummatio per sacerdotium Leviticum erat (populus enim sub ipso legem accepit), quid adhuc necessarium fuit, secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, et non secundum ordinem Aaron dici?

12. Translato enim sacerdotio, necesse est, ut et legis * translatio fiat. * v. 18. 19.

13. In quo enim haec dicuntur,

a) 1590. add. est

de alia tribu est, de qua nullus altari praesto fuit.

14. Manifestum est enim quod ex Juda * ortus sit Dominus noster; in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est.
* Gen. 49, 10.

15. Et amplius adhuc manifestum est; si secundum similitudinem Melchisedech exsurgat alius sacerdos,

16. qui non secundum legem mandati carnalis* factus est, sed secundum virtutem vitae insolubilis.
* v. 18. 19.

17. Contestatur enim: „Quoniam tu es sacerdos in aeternum, „secundum ordinem Melchisedech."*
* c. 5, 6. Ps. 109, 4.

18. Reprobatio quidem fit praecedentis mandati propter infirmitatem ejus et inutilitatem*;
* Gal. 4, 9.

19. nihil enim ad perfectum* adduxit lex: introductio vero melioris spei, per quam proximamus ad Deum.
* v. 11.

20. Et quantum est non sine jurejurando (alii quidem sine jurejurando sacerdotes facti sunt,

21. hic autem cum jurejurando per eum, qui dixit ad illum: „Juravit Dominus, et non poenitebit eum; tu es sacerdos in aeternum.")*
* Ps. 109, 4.

22. In tantum melioris* testamenti sponsor factus est Jesus.
* c. 8, 6.

23. Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes a), idcirco, quod morte prohiberentur permanere;

24. hic autem eo quod maneat in aeternum, sempiternum habet sacerdotium.

25. Unde et salvare in perpetuum potest accedentes b) per semet ipsum ad Deum*; semper vivens ad interpellandum pro nobis.
* c. 9, 24. Joh. 14, 6. Rom. 8, 34.

26. Talis enim decebat, ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, et excelsior coelis factus*;
* c. 8, 1.

27. qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi*; hoc enim fecit semel, se ipsum offerendo †.
* Lev. 16, 6. 17. 24.
† c. 9, 12—14. c. 10, 10.

28. Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes; sermo autem jurisjurandi, qui post legem est, Filium in aeternum perfectum*.
* v. 26. Ps. 109, 1.

Cap. 8.

Christi sacerdotii excellentia, novique testamenti necessitas.

1. Capitulum autem super ea*, quae dicuntur: Talem habemus Pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in coelis, †
* c. 7. † c. 4, 14. 7, 26.

2. sanctorum minister, et tabernaculi * veri, quod fixit c) Dominus, et non homo.
* c. 9, 11. 12.

3. Omnis enim pontifex ad offerendum munera et hostias constituitur*; unde necesse est et hunc habere aliquid, quod offerat.
* c. 5, 1.

4. Si ergo esset super terram, nec esset sacerdos; cum essent, qui offerrent secundum legem munera,

5. qui exemplari*, et umbrae deserviunt coelestium. Sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculum: „Vide" (inquit) „omnia facito secundum „exemplar, quod tibi ostensum „est in monte."†
* Col. 2, 17.
† Exod. 25, 40.

6. Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto et melioris* testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est.
* 2 Cor. 3, 6.

a) 1590. add. secundum legem, b) 1590. accedens c) 1590. fixit Deus

7. Nam si illud prius culpa vacasset: non utique secundi locus inquireretur.

8. Vituperans enim eos dicit: „Ecce! dies venient, dicit Dominus, et consummabo super domum Israël, et super domum Juda, testamentum novum."*

* Jer. 31, 31—34.

9. Non secundum testamentum, quod feci patribus eorum*, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Aegypti; „quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo; et ego neglexi eos, dicit Dominus.

*Exod. 19, 5.

10. „Quia hoc est testamentum, „quod disponam domui Israël „post dies illos, dicit Dominus, „dando a) leges meas in mentem „eorum, et in corde eorum superscribam eas; et ero eis in „Deum, et ipsi erunt mihi in populum.

11. „Et non docebit unusquis„que proximum suum, et unusquisque fratrem suum, dicens: „Cognosce Dominum, quoniam „omnes scient me a minore us„que ad majorem eorum.

12. „Quia propitius ero iniqui„tatibus eorum, et peccatorum „eorum jam non memorabor."

13. Dicendo autem novum veteravit prius; quod autem antiquatur et senescit, prope interitum est.

Cap. 9.

Christus pontifex hostia semel oblata emundat conscientiam a peccatis; quem ad testamenti sui confirmationem mori fuit necesse.

1. Habuit quidem et prius justificationes culturae, et Sanctum seculare;

2. tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra*, et mensa, et propositio panum, quae dicitur Sancta.

*Exod. 26, 35. 40, 22. sqq.

3. Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum*;

* Exod. 26, 33. sqq. Lev. 16, 33. sqq.

4. aureum habens thuribulum*, et arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna †, et virga Aaron ‡, quae fronduerat, et tabulae testamenti,

* Exod. 40, 5. 30, 6. Lev. 16, 12. † Exod. 16, 33. ‡ Num. 17, 10.

5. superque eam erant Cherubim* gloriae obumbrantia propitiatorium. De quibus non est modo dicendum per singula.

* Num. 7, 89. Exod. 25, 22.

6. His vero ita compositis, in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes;

7. in secundo autem semel* in anno solus pontifex non sine sanguine quem offert b) pro sua, et populi ignorantia.

*Exod. 30, 10. Lev. 16, 2.

8. Hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatam esse sanctorum viam*, adhuc priore tabernaculo habente statum.

*c. 10, 19.

9. Quae parabola est temporis instantis, juxta quam munera, et hostiae offeruntur, quae non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem*, solummodo in cibis et in potibus,

*c. 10, 4.

10. et c) variis baptismatibus, et justitiis carnis usque ad tempus correctionis impositis.

11. Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum* non manufactum, id est, non hujus creationis; *c. 8, 1. 2.

12. neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in Sancta, aeterna redemptione inventa.

13. Si enim sanguis hircorum*

a) 1590. dabo b) 1590. offerret c) 1590. add. in

et taurorum, et cinis vitulae aspersus † inquinatos sanctificat ad emundationem carnis;
*Lev. 16, 15. † Num. 19.

14. quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum * semet ipsum obtulit immaculatum † Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ‡, ad serviendum Deo viventi.
*c. 7, 16. † Lev. 22, 20. ‡ c. 6, 1.

15. Et ideo novi testamenti mediator * est; ut morte intercedente, in redemptionem earum praevaricationum, quae erant sub priori testamento, repromissionem † accipiant, qui vocati sunt aeternae haereditatis. *c. 8, 6. 12, 24. † Rom. 3, 25.

16. Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris.

17. Testamentum enim in mortuis confirmatum est; alioquin nondum valet, dum vivit, qui testatus est.

18. Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est.

19. Lecto enim omni mandato legis a Moyse universo populo, accipiens sanguinem vitulorum et hircorum cum aqua et lana coccinea, et hyssopo, ipsum quoque librum, et omnem populum aspersit,

20. dicens: „Hic sanguis testa„menti, quod mandavit ad vos „Deus!" * *Exod. 24, 6—8.

21. Etiam tabernaculum * et omnia vasa ministerii sanguine similiter aspersit; *Exod. 29, 21.

22. et omnia pene in sanguine secundum legem mundantur; et sine sanguinis effusione non fit remissio.

23. Necesse est ergo exemplaria * quidem coelestium his mundari; ipsa autem coelestia melioribus hostiis quam istis. *c. 8, 5.

24. Non enim in manufacta Sancta Jesus introivit *, exemplaria verorum; sed in ipsum coelum †, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis ‡. *v. 6. 7. † c. 8, 2. ‡ 1 Joh. 2, 1.

25. Neque ut saepe offerat semet ipsum, quemadmodum Pontifex intrat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno;

26. alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi; nunc autem semel in consummatione seculorum *, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit. *1 Cor. 10, 11.

27. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium;

28. sic et Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata *; secundo sine peccato apparebit [a]) exspectantibus se, in salutem. *c. 10, 12.

Cap. 10.

Novi testamenti unica hostia auferuntur universa peccata.

1. Umbram * enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum; per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, numquam potest accedentes perfectos facere. *c. 8, 5. 7, 11. 19.

2. Alioquin cessassent offerri; ideo quod nullam haberent ultra conscientiam peccati cultores semel mundati.

3. Sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit;

4. impossibile enim est sanguine taurorum et hircorum auferri peccata.

5. Ideo ingrediens mundum dicit: „Hostiam et oblationem no„luisti; corpus autem aptasti mi„hi;

6. „Holocautomata [b]) pro pec„cato non tibi placuerunt;

7. „tunc dixi: Ecce venio;" * in capite libri scriptum est de me,

a) 1590. add. omnibus b) 1590. holocaustomata

„ut faciam, Deus! voluntatem „tuam." *Ps. 39, 7.

8. Superius dicens: „Quia ho„stias, et oblationes, et holocau„tomata [a]) pro peccato noluisti, „nec placita sunt tibi," quae secundum legem offeruntur,

9. tunc dixi: „Ecce! venio, ut „faciam, Deus! voluntatem tu„am." Aufert primum, ut sequens statuat.

10. In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel.

11. Et omnis quidem sacerdos praesto est quotidie ministrans *, et easdem saepe offerens hostias, quae numquam possunt auferre peccata †; *c. 8, 3. †c. 9, 9.

12. hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei.

13. De caetero exspectans „do„nec ponantur inimici ejus sca„bellum pedum ejus." * *c. 2, 8. 1 Cor. 15, 25. sqq.

14. Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos.

15. Contestatur autem nos et Spiritus Sanctus. Postquam enim dixit:

16. „Hoc autem testamentum, „quod testabor ad illos post dies „illos, dicit Dominus, dando [b]) „leges meas in cordibus eorum, „et in mentibus eorum superscri„bam eas;

17. „et peccatorum et iniqui„tatum eorum jam non recorda„bor amplius." * *Jer. 31, 31—34.

18. Ubi autem horum remissio, jam non est oblatio pro peccato.

19. Habentes itaque, fratres! fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi,

20. quam initiavit nobis viam novam * et viventem per velamen, id est, carnem suam; *c. 9, 6—8.

21. et sacerdotem magnum * super domum Dei †; *c. 4, 14. 16. †c. 3, 6.

22. accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi * corda a conscientia mala, et abluti † corpus aqua munda; *c. 12, 24. †Eph. 5, 26.

23. teneamus spei nostrae confessionem indeclinabilem (fidelis * enim est qui repromisit), *c. 6, 17.

24. et consideremus * invicem in provocationem charitatis, et bonorum operum. *c. 3, 13.

25. Non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, et tanto magis, quanto videritis appropinquantem diem *. *v. 37. 27. c. 9, 28.

26. Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia,

27. terribilis autem quaedam exspectatio judicii, et ignis aemulatio *, quae consumptura est adversarios. *c. 12, 29.

28. Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus * moritur. *Deut. 17, 6.

29. Quanto magis putatis deteriora * mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit †, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et spiritui ‡ gratiae contumeliam fecerit? *c. 12, 25. †c. 6, 6. ‡Matth. 12, 31.

30. Scimus enim, qui dixit: „Mihi vindicta, et ego retribu„am." * Et iterum: „Quia judica„bit Dominus populum suum." † *Deut. 32, 35. 36. †Ps. 134, 14.

31. Horrendum est incidere in manus Dei viventis.

32. Rememoramini autem pristinos * dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinuistis passionum. *v. 26. c. 6, 4.

33. Et in altero quidem, oppro-

a) 1590. holocaustomata b) 1590. dabo

briis, et tribulationibus spectaculum facti; in altero autem socii* taliter conversantium effecti.
*Phil. 4, 14.

34. Nam et vinctis compassi estis, et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem* et manentem substantiam.
*Matth. 6, 20.

35. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quae magnam habet remunerationem.

36. Patientia* enim vobis necessaria est; ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. *Luc. 21, 19.

37. Adhuc enim modicum*, aliquantulum a), qui venturus est, veniet, et non tardabit.
*1 Petr. 1, 6.

38. „Justus autem meus ex fide „vivit; quod si subtraxerit se, „non placebit animae meae." *
*Hab. 2, 4. Rom. 1, 17.

39. Nos autem non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem animae.

CAP. 11.

Fidem commendat ex actis Patrum, a mundi exordio usque ad David ac Prophetas.

1. Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*. *v. 7. 8. 13.

2. In hac enim testimonium consecuti sunt senes*. *v. 4. 5. 39.

3. Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei; ut ex invisibilibus *visibilia fierent.
*2 Macc. 7, 28.

4. Fide plurimam hostiam Abel*, quam Cain, obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse justus, testimonium perhibente muneribus ejus Deo, et per illam defunctus adhuc loquitur †.
*Gen. 4, 4. 10. † c. 12, 24.

5. Fide Henoch* translatus est, ne videret mortem, et non inveniebatur; quia transtulit illum Deus; ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo.
*Gen. 5, 24.

6. Sine fide autem impossibile est placere Deo; credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator sit.

7. Fide Noë*, responso accepto de iis, quae adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domus suae, per quam damnavit mundum †; et justitiae, quae per fidem est, haeres est institutus. *Gen. 6, 8. 14. † 1 Petr. 3, 20.

8. Fide, qui vocatur Abraham* obedivit in locum exire, quem accepturus erat in haereditatem; et exiit, nesciens, quo iret.
*Gen. 12, 1. 4.

9. Fide demoratus est in terra repromissionis, tamquam in aliena*, in casulis habitando cum Isaac et Jacob, cohaeredibus repromissionis ejusdem.
*Gen. 14, 13. 17, 8.

10. Exspectabat enim fundamenta habentem civitatem*, cujus artifex et conditor Deus.
*c. 12, 22. 4, 8—10.

11. Fide* et ipsa Sara† sterilis virtutem in conceptionem b) seminis accepit, etiam praeter tempus aetatis, quoniam fidelem credidit esse eum, qui repromiserat.
*Rom. 4, 18—21. † Gen. 21, 2.

12. Propter quod et ab uno orti sunt [et hoc emortuo*] tamquam sidera coeli † in multitudinem, et sicut arena, quae est ad oram maris, innumerabilis. *Rom. 4, 19.
† Gen. 15, 5. 22, 17.

13. Juxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus*, sed a longe eas aspicientes et salutantes, et confitentes, quia peregrini et hospites † sunt super terram. *v. 39. † Gen. 23, 4. 47, 9.

14. Qui enim haec dicunt, significant se patriam inquirere.

15. Et si quidem ipsius memi-

a) 1590. aliquantulumque, b) 1590. in conceptione

nissent, de qua exierunt, habebant utique tempus revertendi.

16. Nunc autem meliorem appetunt, id est, coelestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum *; paravit enim illis civitatem. * Gen. 26, 24. Exod. 3, 6. Matth. 22, 32.

17. Fide obtulit Abraham Isaac *, cum tentaretur, et unigenitum offerebat, qui a) susceperat repromissiones; * Gen. 22, 1—10.

18. ad quem dictum est: „Quia „in Isaac vocabitur tibi semen." * * Gen. 21, 12. Rom. 9, 7.

19. Arbitrans, quia et a mortuis suscitare potens * est Deus; unde eum et in parabolam accepit. * Rom. 4, 17.

20. Fide et de futuris benedixit Isaac *, Jacob et Esau. * Gen. 27, 27.

21. Fide Jacob moriens singulos filiorum Joseph benedixit *, et adoravit fastigium virgae ejus. * Gen. 48, 14—20.

22. Fide Joseph * moriens de profectione filiorum Israël memoratus est, et de ossibus suis mandavit. * Gen. 50, 24. sqq.

23. Fide Moyses * natus, occultatus est mensibus tribus a parentibus suis, eo quod vidissent elegantem infantem, et non timuerunt regis edictum. * Exod. 2, 2.

24. Fide Moyses grandis factus * negavit se esse filium filiae Pharaonis; * Exod. 2, 11. 12.

25. magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem;

26. majores divitias aestimans thesauro Aegyptiorum, improperium * Christi; aspiciebat enim in remunerationem. * c. 13, 13. 2 Cor. 4. 10.

27. Fide reliquit Aegyptum *, non veritus animositatem regis; invisibilem enim tamquam videns sustinuit. * Exod. 5—11.

28. Fide celebravit Pascha *, et sanguinis effusionem, ne qui vastabat primitiva, tangeret eos. * Exod. 12.

29. Fide transierunt mare rubrum *, tamquam per aridam terram; quod experti Aegyptii devorati sunt. * Exod. 14, 13. sqq.

30. Fide muri Jericho * corruerunt, circuitu dierum septem. * Jos. 6, 20.

31. Fide Rahab * meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace. * Jos. 2, 1. sqq. Jac. 2, 25.

32. Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon *, Barac †, Samson ‡, Jephte ‡, David, Samuel, et Prophetis; * Jud. 6, 11. † Jud. 4, 6. ‡ Jud. 15, 20. ‡ Jud. 11, 6. 9.

33. qui per fidem vicerunt regna *, operati sunt justitiam †, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum ‡; * 2 Reg. 8. † 1 Reg. 12, 3—5. ‡ Dan. 6, 22.

34. extinxerunt impetum ignis, effugerunt b) aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum.

35. Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos *; alii autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem †. * 3 Reg. 17, 18. sqq. 4 Reg. 4, 21. sqq. † 2 Macc. 6, 18. sqq. 7, 3. sqq.

36. Alii vero ludibria et verbera experti, insuper et vincula et carceres;

37. lapidati * sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti; * 2 Paral. 24, 21.

38. quibus dignus non erat mundus; in solitudinibus * errantes, in montibus, et speluncis, et in cavernis terrae. * 1 Macc. 1, 56. 2, 28.

39. Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem *, * v. 35. 40.

40. Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.

---

a) 1590. in quo susceperat b) 1590. effugaverunt

Cap. 12.

Priscorum et Christi exemplo hortatur ad tolerandas viriliter afflictiones.

1. Ideoque et nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, et circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen;

2. aspicientes * in auctorem † fidei, et consummatorem ‡ Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. * c. 3, 1. † c. 2, 10. ‡ c. 5, 9. 10.

3. Recogitate enim eum, qui talem sustinuit a peccatoribus adversum semet ipsum contradictionem, ut ne fatigemini *, animis vestris deficientes. * c. 10, 35.

4. Nondum enim usque ad sanguinem * restitistis, adversus peccatum repugnantes; * c. 11, 35. sqq.

5. et obliti estis consolationis *, quae vobis, tamquam filiis loquitur, dicens: Fili mi! noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris dum ab eo argueris.
* Prov. 3, 11. 12.

6. Quem enim diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit.

7. In disciplina perseverate! Tamquam filiis vobis offert se Deus; quis enim filius, quem non corripit pater?

8. Quod si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes; ergo adulteri, et non filii * estis. * Joh. 8, 41.

9. Deinde patres quidem carnis nostrae, eruditores habuimus, et reverebamur eos; non multo magis obtemperabimus Patri spirituum, et vivemus?

10. Et illi quidem in tempore paucorum dierum, secundum voluntatem suam erudiebant nos; hic autem ad id, quod utile est, in recipiendo sanctificationem ejus.

11. Omnis autem disciplina in praesenti quidem videtur non esse gaudii, sed moeroris; postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam, reddet justitiae.

12. Propter quod remissas manus * et soluta genua erigite,
* Jes. 35, 3.

13. et gressus rectos facite pedibus vestris; ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

14. Pacem * sequimini cum omnibus, et sanctimoniam †, sine qua nemo videbit Deum;
* Rom. 12, 18. † Matth. 5, 8.

15. contemplantes ne quis desit gratiae Dei; ne qua radix * amaritudinis sursum germinans impediat, et per illam inquinentur multi. * Deut. 29, 18.

16. Ne quis fornicator, aut profanus, ut Esau *, qui propter unam escam vendidit primitiva sua.
* Gen. 25, 33.

17. Scitote enim; quoniam et postea cupiens haereditare benedictionem, reprobatus est; non enim invenit poenitentiae locum *, quamquam cum lacrymis inquisisset eam. * Gen. 27, 24—38.

18. Non enim accessistis ad tractabilem montem *, et a) accensibilem ignem, et turbinem, et caliginem, et procellam,
* Exod. 19, 12—16.

19. et tubae sonum, et vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt se, ne eis fieret verbum *. * Exod. 19, 19. 20, 19.

20. Non enim portabant quod dicebatur: „Et si bestia tetigerit „montem, lapidabitur." *
* Exod. 19, 12. 13.

21. Et ita terribile erat quod videbatur: Moyses dixit: „Exter„ritus sum, et tremebundus."

22. Sed accessistis ad Sion * montem, et civitatem Dei viventis, Jerusalem † coelestem, et multorum millium Angelorum frequentiam, * Apoc. 14, 1.
† Gal. 4, 26. Apoc. 21, 2.

---

a) 1590. accessibilem

23. et ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in coelis*, et judicem omnium Deum, et spiritus[a]) justorum perfectorum;
* Luc. 10, 20.

24. et testamenti novi mediatorem *Jesum, et sanguinis aspersionem † melius loquentem, quam Abel. * c. 8, 6. † 1 Petr. 1, 2.

25. Videte, ne recusetis loquentem! Si enim illi non effugerunt, recusantes eum, qui super terram loquebatur; multo magis nos, qui de coelis * loquentem nobis avertimus. * c. 2, 2. 3.

26. Cujus vox movit terram tunc *, nunc autem repromittit, dicens: „Adhuc semel: et ego „movebo non solum terram, sed „et coelum." † *Exod. 19, 18. † Hagg. 2, 7.

27. Quod autem, „Adhuc semel," dicit; declarat mobilium translationem tamquam factorum, ut maneant ea, quae sunt immobilia.

28. Itaque regnum immobile * suscipientes, habemus gratiam, per quam serviamus placentes Deo, cum metu et reverentia.
* Dan. 2, 44.

29. Etenim Deus noster ignis consumens * est. * Deut. 4, 24.

Cap. 13.

Cavendum ab extranea doctrina. Revocatur memoria veteris novique testamenti hostiarum. Præpositis obtemperandum.

1. Charitas fraternitatis maneat in vobis.

2. Et hospitalitatem * nolite oblivisci, per hanc enim[b]) latuerunt quidam, Angelis † hospitio receptis. * 1 Petr. 4, 9. † Gen. 18, 3. 19, 2. 3.

3. Mementote vinctorum, tamquam simul vincti *; et laborantium, tamquam et ipsi in corpore morantes. * c. 10, 34.

4. Honorabile connubium in omnibus, et thorus immaculatus. Fornicatores enim et adulteros * judicabit Deus. * Gal. 5, 19. 21.

5. Sint mores sine avaritia, contenti praesentibus; ipse enim dixit: „Non te deseram, neque de„relinquam." * * Gen. 31, 6.

6. Ita, ut confidenter dicamus: „Dominus mihi adjutor; non ti„mebo, quid faciat mihi homo." *
* Ps. 117, 6.

7. Mementote praepositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum * conversationis, imitamini fidem. * Jac. 5, 10.

8. Jesus Christus heri, et hodie; ipse et in secula.

9. Doctrinis variis et peregrinis nolite abduci! Optimum est enim gratia * stabilire cor; non escis, quae non profuerunt ambulantibus in eis. * Gal. 5, 4.

10. Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt.

11. Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra *.
* Lev. 16, 27.

12. Propter quod et Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam * passus est. * Joh. 19, 17.

13. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium ejus * portantes. * c. 11, 2.

14. Non enim habemus hic manentem civitatem *, sed futuram inquirimus. * c. 10, 10.

15. Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confitentium nomini ejus.

16. Beneficentiae autem et communionis nolite oblivisci; talibus enim hostiis promeretur Deus.

17. Obedite praepositis vestris, et subjacete eis! Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes; hoc enim non expedit vobis.

a) 1590. et spiritum b) 1590. placuerunt quidam,

18. **Orate pro nobis!** confidimus enim, quia bonam conscientiam* habemus in omnibus bene volentes conversari. * 2 Cor. 1, 12.

19. Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius restituar vobis.

20. Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem* magnum ovium, in sanguine testamenti aeterni †, Dominum nostrum Jesum Christum, * 1 Petr. 2, 25. † c. 9, 11. sqq.

21. aptet vos in omni bono, ut faciatis ejus voluntatem; faciens in vobis quod placeat coram se per Jesum Christum; cui est gloria in secula seculorum. Amen.

22. Rogo autem vos, fratres! ut sufferatis verbum solatii. Etenim perpaucis scripsi vobis.

23. Cognoscite fratrem nostrum Timotheum * dimissum, cum quo (si celerius venerit) videbo vos. * Col. 1, 1.

24. Salutate omnes praepositos vestros, et omnes sanctos. Salutant vos de Italia fratres.

25. Gratia cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA JACOBI.

Cap. 1.

Tentationum utilitas. Sapientia a Deo postulanda. A Deo procedit omnis bona donatio. Divina lex opere complenda. Quaenam sit vera religio.

1. Jacobus, Dei et Domini nostri Jesu Christi servus, duodecim tribubus, quae sunt in dispersione, salutem.

2. Omne gaudium * existimate, fratres mei! cum in tentationes varias incideritis. * Math. 5, 11. Rom. 5, 3.

3. Scientes quod probatio fidei vestrae patientiam operatur.

4. Patientia autem opus perfectum habet, ut sitis perfecti et integri, in nullo deficientes.

5. Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat *; et dabitur ei. * Math. 7, 11.

6. Postulet autem in fide nihil haesitans; qui enim haesitat, similis est fluctui maris, qui a vento movetur et circumfertur.

7. Non ergo aestimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino.

8. Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis.

9. Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua;

10. dives autem in humilitate sua, quoniam sicut flos foeni * transibit. * Jes. 40, 6.

11. Exortus est enim sol cum ardore, et arefecit foenum, et flos ejus decidit, et decor vultus ejus deperiit; ita et dives in itineribus suis marcescet.

12. Beatus vir, qui suffert tentationem; quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae *, quam repromisit Deus diligentibus se. * 2 Tim. 4, 8.

13. Nemo, cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentatur; Deus enim intentator malorum est; ipse autem neminem tentat.

14. Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus.

15. Deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum; peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem *. * Rom. 6, 23.

16. Nolite itaque errare, fratres mei dilectissimi!

17. Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*. * 1 Tim. 6, 16.

18. Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis *; ut simus initium † aliquod creaturae ejus.
*Eph. 2, 10. 1 Petr. 1, 23. † Rom. 8, 23.

19. Scitis, fratres mei dilectissimi. Sit autem omnis homo velox ad audiendum; tardus autem ad loquendum, et tardus ad iram.

20. Ira enim viri justitiam Dei non operatur.

21. Propter quod abjicientes omnem immunditiam, et abundantiam malitiae*, in mansuetudine suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras.
* Rom. 13, 12.

22. Estote autem factores * verbi, et non auditores tantum, fallentes vosmet ipsos. * Matth. 7, 21.

23. Quia si quis auditor est verbi, et non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis suae in speculo;

24. consideravit enim se, et abiit, et statim oblitus est, qualis fuerit.

25. Qui autem perspexerit in legem [a]) perfectam libertatis, et permanserit in ea, non auditor obliviosus factus, sed factor operis: hic beatus * in facto suo erit.
* Matth. 7, 24. Joh. 13, 17.

26. Si quis autem putat se religiosum esse, non refraenans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio.

27. Religio munda, et immaculata apud Deum et Patrem, haec est: Visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum *, et immaculatum se custodire ab hoc seculo.
* 1 Cor. 13, 1. 2. Gal. 5, 6.

CAP. 2.

Offendens in uno fit omnium reus. Misericordiae operibus incumbendum. Fides sine operibus mortua est.

1. Fratres mei! nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi gloriae *. * 1 Cor. 2, 8.

2. Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida, introierit autem et pauper in sordido habitu,

3. et intendatis in eum, qui indutus est veste praeclara, et dixeritis ei: Tu sede hic bene! pauperi autem dicatis: Tu sta illic! aut: sede sub scabello pedum meorum!

4. Nonne judicatis apud vosmet ipsos, et facti estis judices cogitationum iniquarum?

5. Audite, fratres mei dilectissimi! nonne Deus elegit pauperes * in hoc mundo, divites in fide, et haeredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se?
* 1 Cor. 1, 26.

6. Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne divites per potentiam opprimunt vos, et ipsi trahunt vos ad judicia?

7. Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod invocatum est super vos?

8. Si tamen legem perficitis regalem secundum scripturas: „Diliges proximum tuum sicut te ipsum;" * bene facitis.
* Lev. 19, 18. Matth. 22, 39.

9. Si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti a lege quasi transgressores.

10. Quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus *.
* Deut. 27, 26.

11. Qui enim dixit: „Non moechaberis," dixit et: „Non occi-

---

a) 1590. in lege perfectæ

„des." Quod si non moechabe-
ris, occides autem, factus es trans-
gressor legis.
12. Sic loquimini, et sic facite,
sicut per legem libertatis incipi-
entes judicari.
13. Judicium enim sine miseri-
cordia illi, qui non a) fecit miseri-
cordiam*; superexaltat autem mi-
sericordia judicium. *Matth. 7, 2.
14. Quid proderit, fratres mei!
si fidem quis dicat se habere, ope-
ra autem non habeat? numquid
poterit fides salvare eum?
15. Si autem frater et soror nu-
di sint, et indigeant victu quoti-
diano,
16. dicat autem aliquis ex vobis
illis: Ite in pace, calefacimini et
saturamini! non dederitis autem
eis, quae necessaria sunt corpori;
quid proderit?
17. Sic et fides, si non habeat o-
pera, mortua est in semet ipsa.
18. Sed dicet quis: Tu fidem
habes, et ego opera habeo; osten-
de mihi fidem tuam sine operibus;
et ego ostendam tibi ex operibus
fidem meam.
19. Tu credis, quoniam unus est
Deus; bene facis, et daemones
credunt, et contremiscunt.
20. Vis autem scire, o homo ina-
nis! quoniam fides sine operibus
mortua est?
21. Abraham pater noster non-
ne ex operibus justificatus est, of-
ferens * Isaac filium suum super
altare? *Gen. 22, 9—12. Rom. 4, 2. sqq.
22. Vides quoniam fides coope-
rabatur operibus illius; et ex o-
peribus fides consummata est.
23. Et suppleta est Scriptura,
dicens: „Credidit Abraham Deo,
„et reputatum est illi ad justitiam,
„et amicus Dei appellatus est."*
*Gen. 15, 6.
24. Videtis quoniam ex operi-
bus justificatur homo, et non ex
fide tantum*? *1 Cor. 13, 1. 2.
25. Similiter et Rahab* mere-
trix, nonne ex operibus justificata
est, suscipiens nuncios, et alia via
ejiciens? *Jos. 2, 4. Hebr. 11, 31.
26. Sicut enim corpus sine spi-
ritu mortuum est, ita et fides sine
operibus mortua est.

Cap. 3.

Linguæ mala. Terrenam inter et cœlestem sapientiam discrimen.

1. Nolite plures magistri fieri,
fratres mei! scientes, quoniam
majus judicium sumitis.
2. In multis enim offendimus o-
mnes. Si quis in verbo non offen-
dit; hic perfectus est vir. Potest
etiam fraeno circumducere to-
tum corpus.
3. Si autem equis fraena in ora
mittimus ad consentiendum no-
bis, et omne corpus illorum cir-
cumferimus.
4. Ecce! et b) naves, cum ma-
gnae sint, et a ventis validis mi-
nentur, circumferuntur c) a mo-
dico gubernaculo, ubi impetus di-
rigentis voluerit.
5. Ita et lingua modicum qui-
dem membrum est, et magna ex-
altat. Ecce! quantus ignis, quam
magnam silvam incendit!
6. Et lingua ignis est, universi-
tas iniquitatis. Lingua constitui-
tur in membris nostris, quae ma-
culat totum corpus, et inflammat
rotam nativitatis nostrae inflam-
mata a gehenna.
7. Omnis enim natura bestia-
rum et volucrum, et serpentium,
et caeterorum domantur, et do-
mita sunt a natura humana;
8. linguam autem nullus homi-
num domare potest; inquietum
malum, plena veneno mortifero.
9. In ipsa benedicimus Deum
et Patrem; et in ipsa maledicimus
homines, qui d) ad similitudinem
Dei facti sunt.

a) 1590. facit b) 1590. Et ecce naves, c) 1590. add. autem
d) 1590. ad imaginem et similitudinem

10. Ex ipso ore procedit benedictio et maledictio. Non oportet, fratres mei! haec ita fieri.

11. Numquid fons de eodem foramine emanat dulcem et amaram aquam?

12. Numquid potest, fratres mei, ficus uvas facere, aut vitis ficus? Sic neque salsa dulcem potest facere aquam.

13. Quis sapiens et disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiae.

14. Quod si zelum amarum habetis, et contentiones sint in cordibus vestris; nolite gloriari, et mendaces esse adversus veritatem.

15. Non est enim ista sapientia desursum descendens; sed terrena, animalis, diabolica.

16. Ubi enim zelus et contentio; ibi inconstantia et omne opus pravum.

17. Quae autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, et fructibus bonis, non judicans, a) sine simulatione.

18. Fructus autem justitiae in pace seminatur, facientibus pacem.

Cap. 4.

Diabolo resistendum, Deo appropinquandum, mutuæ dilectioni studendum.

1. Unde bella et lites in vobis? nonne hinc? ex b) concupiscentiis vestris, quae militant in membris vestris?

2. Concupiscitis, et non habetis; occiditis, et zelatis, et non potestis adipisci; litigatis, et belligeratis, et non habetis, propter quod non postulatis.

3. Petitis, et non accipitis; eo quod male petatis; ut in concupiscentiis vestris insumatis.

4. Adulteri! nescitis, quia amicitia hujus mundi inimica est Dei*? Quicumque ergo voluerit amicus esse seculi hujus, inimicus Dei constituitur. * Joh. 15, 19. Rom. 8, 7.

5. An putatis, quia inaniter Scriptura dicat: Ad invidiam concupiscit spiritus, qui habitat in vobis?

6. Majorem autem dat gratiam. Propter quod dicit: „Deus superbis resistit, humilibus autem „dat gratiam."* * Prov. 3, 34.

7. Subditi ergo estote Deo; resistite autem diabolo, et fugiet a vobis.

8. Appropinquate Deo, et appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores; et purificate corda, duplices animo.

9. Miseri estote, et lugete, et plorate; risus vester in luctum convertatur, et gaudium in moerorem.

10. Humiliamini in conspectu Domini, et exaltabit vos.

11. Nolite detrahere alterutrum, fratres c)! Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, et judicat legem. Si autem judicas legem, non es factor legis, sed judex.

12. Unus est d) legislator et judex, qui potest perdere et liberare.

13. Tu autem quis es, qui judicas proximum? Ecce! nunc, qui dicitis: „Hodie aut crastino ibi„mus in illam civitatem, et facie„mus ibi quidem annum, et mer„cabimur, et lucrum faciemus."

14. Qui ignoratis, quid erit in e) crastino *. * Luc. 12, 16—20.

15. Quae est enim vita vestra? vapor est ad modicum parens, et deinceps exterminabitur, pro eo ut dicatis: „Si Dominus volue„rit."* Et: „Si vixerimus, facie„mus hoc, aut illud." * Act. 18, 21.

16. Nunc autem exultatis in su-

---

a) 1590. judicans sine simulatione. b) 1590. nonne ex c) 1590. add. mei! d) 1590. add. enim e) 1590. in crastinum.

perbiis vestris. Omnis exultatio
talis maligna est.
17. Scienti igitur bonum facere, et non facienti, peccatum est
illi *. * Luc. 12, 47.

Cap. 5.

De divitibus pauperum oppressoribus. Fugiendum juramentum. Infirmi a presbyteris oleo ungendi, peccataque confitenda.

1. Agite nunc, divites! plorate *
ululantes in miseriis vestris, quae
advenient vobis. * Luc. 6, 24.
2. Divitiae vestrae putrefactae
sunt; et vestimenta vestra a tineis
comesta sunt.
3. Aurum et argentum vestrum
aeruginavit; et aerugo eorum in
testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras, sicut ignis.
Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus *. * v. 5.
4. Ecce! merces operariorum,
qui messuerunt regiones vestras,
quae fraudata est a vobis, clamat;
et clamor eorum in aures Domini
Sabaoth introivit.
5. Epulati estis super terram,
et in luxuriis enutristis corda vestra in die occisionis *.
* 2 Petr. 2, 12. Jer. 46, 21.
6. Addixistis a) et occidistis justum, et non restitit vobis.
7. Patientes igitur estote, fratres! usque ad adventum Domini.
Ecce! agricola exspectat pretiosum fructum terrae, patienter ferens donec accipiat temporaneum et serotinum.
8. Patientes igitur estote et vos,
et confirmate corda vestra! quoniam adventus Domini b) appropinquavit *. * Matth. 24, 34.
9. Nolite ingemiscere, fratres!
in alterutrum, ut non judicemini.
Ecce! judex ante januam assistit.
10. Exemplum accipite, fratres!
exitus mali, laboris et patientiae,
prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini.
11. Ecce! beatificamus eos, qui
sustinuerunt. Sufferentiam Job
audistis, et finem Domini vidistis,
quoniam misericors Dominus est,
et miserator.
12. Ante omnia autem, fratres
mei! nolite jurare *, neque per
coelum, neque per terram, neque
aliud quodcumque juramentum.
Sit autem sermo vester: Est, est!
Non, non! ut non sub judicio decidatis. * Matth. 5, 34—37.
13. Tristatur c) aliquis vestrum?
oret! Aequo animo est? psallat!
14. Infirmatur quis in vobis;
inducat presbyteros Ecclesiae, et
orent super eum, ungentes eum
oleo * in nomine Domini;
* Marc. 6, 13.
15. et oratio fidei salvabit infirmum *, et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, remittentur ei. * Act. 28, 8.
16. Confitemini ergo alterutrum
peccata vestra, et orate pro invicem, ut salvemini; multum enim
valet deprecatio justi assidua.
17. Elias homo erat similis nobis passibilis, et oratione oravit,
ut non plueret super terram, et
non pluit annos tres et menses sex.
18. Et rursum oravit; et coelum dedit pluviam, et terra dedit
fructum suum.
19. Fratres mei! si quis ex vobis erraverit a veritate, et converterit quis eum;
20. scire debet, quoniam qui
converti fecerit peccatorem ab
errore viae suae, salvabit animam
ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum.

a) 1590. adduxistis b) 1590. appropinquabit c) 1590. Tristatur aliquis vestrum: oret æquo animo, et psallat.

EPISTOLA PETRI I.

CAP. I.

De vocatione ad fidem et vitam æternam, de qua Prophetæ vaticinati sunt.

1. Petrus Apostolus Jesu Christi, electis advenis dispersionis Ponti, Galatiae, Cappadociae, Asiae, et Bithyniae,

2. secundum praescientiam Dei Patris, in sanctificationem Spiritus, in obedientiam, et aspersionem sanguinis Jesu Christi. Gratia vobis, et pax multiplicetur.

3. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam *, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, * 1 Thess. 4, 13.

4. in haereditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem, conservatam in coelis in vobis,

5. qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem, paratam revelari in tempore novissimo *. * Phil. 1, 6.

6. In quo exultabitis, modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus;

7. ut probatio vestrae fidei multo pretiosior auro (quod per ignem probatur) inveniatur in laudem, et gloriam, et honorem, in revelatione Jesu Christi;

8. quem cum non videritis, diligitis; in quem nunc quoque non videntes creditis; credentes autem exultabitis laetitia inenarrabili, et glorificata,

9. reportantes finem fidei vestrae, salutem animarum a).

10. De qua salute exquisierunt, atque scrutati sunt prophetae *, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt. * Matth. 13, 17.

11. Scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi, praenuncians eas, quae in Christo sunt passiones et posteriores glorias.

12. Quibus revelatum est, quia non sibimet ipsis, vobis autem ministrabant ea, quae nunc nunciata sunt vobis per eos, qui evangelizaverunt vobis, Spiritu sancto misso de coelo, in quem desiderant Angeli prospicere.

13. Propter quod succincti lumbos mentis vestrae, b) sobrii perfecte sperate in eam, quae offertur vobis, gratiam, in revelationem Jesu Christi.

14. Quasi filii obedientiae, non configurati prioribus ignorantiae vestrae desideriis;

15. sed secundum eum, qui vocavit vos, Sanctum, c) et ipsi in omni conversatione sancti sitis.

16. Quoniam scriptum est: „Sancti eritis, quoniam ego sanctus „sum." * * Lev. 11, 44. 19, 2.

17. Et si patrem invocatis eum qui sine acceptione personarum judicat secundum uniuscujusque opus, in timore incolatus vestri tempore conversamini,

18. scientes, quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternae traditionis;

19. sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati Christi, et incontaminati *, * Joh. 1, 29. 1 Cor. 6, 20.

20. praecogniti quidem ante mundi constitutionem, manifestati autem novissimis temporibus propter vos,

a) 1590. add. vestrarum. b) 1590. sobrii, perfecti c) 1590. ut et ipsi

21. qui per ipsum fideles estis in Deo, qui suscitavit eum a mortuis, et dedit ei gloriam, ut fides vestra, et spes * esset in Deo. *v. 3.

22. Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde invicem diligite attentius;

23. renati * non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei vivi et permanentis in aeternum. * Joh. 1, 13.

24. Quia „omnis caro ut foe„num, et omnis gloria ejus tam„quam flos foeni; exaruit foe„num, et flos ejus decidit;"* * Jes. 40, 6—8.

25. verbum autem Domini manet in aeternum; hoc est autem verbum, quod evangelizatum est in vos a).

Cap. 2.

Credentes sunt genus electum. Ab omnibus mundanis abstinendum. Superioribus obediendum.

1. Deponentes igitur omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationes, et invidias, et omnes detractiones,

2. sicut modo geniti infantes, b) rationabile, sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem.

3. Si tamen gustastis, quoniam dulcis est Dominus.

4. Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum et honorificatum.

5. Et ipsi tamquam lapides vivi superaedificamini, c) domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum.

6. Propter quod continet Scriptura: „Ecce! pono in Sion la„pidem summum angularem, d) e„lectum, pretiosum; et qui cre„diderit in eum, non confunde„tur."* * Jes. 28, 16.

7. Vobis igitur honor credentibus; non credentibus autem „lapis, quem reprobaverunt ae„dificantes, hic factus est in caput „anguli."* * Ps. 117, 22. Matth. 21, 42. 1 Cor. 1, 23.

8. Et lapis offensionis, et petra scandali his, qui offendunt verbo, nec credunt, in quo et positi sunt.

9. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis; ut virtutes annuncietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum.

10. Qui aliquando non populus e), nunc autem populus Dei *; qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. * Rom. 9, 25.

11. Charissimi! obsecro vos tamquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quae militant adversus animam.

12. Conversationem vestram inter Gentes habentes bonam, ut in eo, quod detrectant de vobis tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.

13. Subjecti * igitur estote omni humanae creaturae propter Deum; sive regi quasi praecellenti; * Rom. 13, 1. 2.

14. sive ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.

15. Quia sic est voluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam;

16. quasi liberi, et non quasi velamen habentes malitiae libertatem, sed sicut servi Dei.

17. Omnes honorate; fraternitatem diligite; Deum timete; Regem honorificate.

18. Servi! subditi estote in o-

a) 1590. in vobis. b) 1590. rationabiles sine dolo c) 1590. domos spirituales
d) 1590. add. probatum, e) 1590. add. Dei,

mni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam dyscolis.

19. Haec est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens injuste.

20. Quae enim est gloria a), si peccantes et colaphizati suffertis? Sed si bene facientes patienter sustinetis; haec est gratia apud Deum.

21. In hoc enim vocati estis: quia et Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus.

22. „Qui peccatum non fecit, „nec inventus est dolus in ore e„jus." * * Jes. 53, 9.

23. Qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur *, non comminabatur; tradebat autem judicanti se injuste.

* Joh. 18, 23.

24. Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum; ut peccatis mortui, justitiae vivamus; cujus livore sanati estis *. * Jes. 53, 4. 5.

25. Eratis enim sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem et episcopum animarum vestrarum.

Cap. 3.

De mulierum ornatu. Hortatio ad varias virtutes. Per baptismum salus.

1. Similiter et mulieres subditae sint viris suis; ut et si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant,

2. considerantes in timore castam conversationem vestram.

3. Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum b) cultus;

4. sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples.

5. Sic enim aliquando et sanctae mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subjectae propriis viris:

6. Sicut Sara obediebat Abrahae, „dominum" eum vocans; cujus estis filiae benefacientes, et non pertimentes ullam perturbationem.

7. Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tamquam et cohaeredibus gratiae vitae; ut non impediantur orationes vestrae.

8. In fine c) autem, omnes unanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles.

9. Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto; sed e contrario benedicentes *; quia in hoc vocati estis, ut benedictionem haereditate possideatis. * Matth. 5, 39. sqq.

10. „Qui enim vult vitam dili„gere, et dies videre bonos, coër„ceat linguam suam a malo, et la„bia ejus ne loquantur dolum.

11. „Declinet a malo, et faciat „bonum; inquirat pacem, et se„quatur eam;

12. „quia oculi Domini super „justos, et aures ejus in preces eo„rum; vultus autem Domini su„per facientes mala." *

* Ps. 33, 13. sqq.

13. Et quis est, qui vobis noceat, si boni aemulatores fueritis?

14. Sed et si quid patimini propter justitiam, beati! Timorem autem eorum ne timueritis, et non conturbemini.

15. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quae in vobis est, spe d).

16. Sed cum modestia et timore, conscientiam habentes bonam; ut in eo, quod detrahunt e)

a) 1590. est gratia, b) 1590. vestimentorumve c) 1590. In fide
d) 1590. est, fide et spe. e) 1590. add. de

vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem.

17. Melius est enim [a]) benefacientes (si voluntas Dei velit) pati, quam malefacientes.

18. Quia et Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus [b]) quidem carne, vivificatus autem spiritu.

19. In quo et his, qui in carcere erant, spiritibus veniens praedicavit,

20. qui increduli fuerant aliquando, quando exspectabant [c]) Dei patientiam in diebus Noë, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est octo animae salvae factae sunt per aquam.

21. Quod et vos nunc similis formae salvos facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio in Deum per resurrectionem Jesu Christi,

22. qui est in dextera Dei, deglutiens mortem, ut vitae aeternae haeredes efficeremur; profectus in coelum subjectis sibi angelis, et potestatibus, et virtutibus.

Cap. 4.

Vitanda praeterita peccata. Virtuti incumbendum. In tribulationibus gaudendum.

1. Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini; quia qui passus est in carne, desiit a peccatis;

2. ut jam non desideriis hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat temporis.

3. Sufficit enim praeteritum tempus ad voluntatem Gentium consummandam, his, qui ambulaverunt in luxuriis, desideriis, vinolentiis, comessationibus, potationibus, [d]) et illicitis idolorum cultibus.

4. In quo admirantur non concurrentibus vobis in eamdem luxuriae confusionem, blasphemantes*. *Act. 13, 45.

5. Qui reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos et mortuos.

6. Propter hoc enim et mortuis evangelizatum est; ut judicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in Spiritu.

7. Omnium autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, et vigilate in orationibus!

8. Ante omnia autem, mutuam in vobismet ipsis charitatem continuam habentes, quia charitas* operit multitudinem peccatorum. *Luc. 7, 47.

9. Hospitales invicem sine murmuratione!

10. Unusquisque, sicut accepit gratiam*, in alterutrum illam administrantes; sicut boni dispensatores multiformis gratiae Dei. *Rom. 12, 6. 7. sqq.

11. Si quis loquitur, quasi sermones Dei; si quis ministrat, tamquam ex virtute, quam administrat Deus; ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum, cui est gloria et imperium in secula seculorum, Amen.

12. Charissimi! nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat;

13. sed communicantes Christi passionibus gaudete*, ut et in revelatione gloriae ejus gaudeatis exultantes. *c. 1, 6. sqq. Act. 5, 41.

14. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis; quoniam quod est honoris, gloriae, et virtutis Dei, et qui est ejus Spiritus, super vos requiescit.

---

a) 1590. add. ut b) 1590. mortificatos . . . . vivificatos c) In Missali per Clement. VIII. correcto, epist. fer. VI. paschal. „quando exspectabat Dei patientia" d) 1590. add. ebrietatibus

15. Nemo autem vestrum patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor.

16. Si autem ut Christianus, non erubescat; glorificet autem Deum in isto nomine.

17. Quoniam tempus est, ut incipiat judicium a domo Dei. Si autem primum a nobis; quis finis eorum, qui non credunt Dei evangelio?

18. Et si justus a) vix salvabitur, impius et peccator, ubi parebunt?

19. Itaque et hi, qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fideli Creatori commendent animas suas in benefactis.

Cap. 5.

Seniores verbo et exemplo gregem Dei pascant, illisque juniores sint subditi. Hortatur omnes, ut sese dimittant.

1. Seniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro, consenior et testis Christi passionum, qui et ejus, quae in futuro revelanda est, gloriae communicator.

2. Pascite, qui in vobis est gregem Dei *, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie; * Act. 20, 28.

3. neque ut dominantes * in cleris, sed forma facti gregis ex animo. * Luc. 22, 25. 26.

4. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriae coronam.

5. Similiter, adolescentes, subditi estote senioribus! Omnes autem invicem humilitatem insinuate! quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

6. Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis.

7. Omnem solicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis.

8. Sobrii estote, et vigilate; quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quaerens, quem devoret,

9. cui resistite fortes in fide; scientes eamdem passionem ei, quae in mundo est, vestrae fraternitati fieri.

10. Deus autem omnis gratiae, qui vocavit nos in aeternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

11. Ipsi gloria, et imperium in secula seculorum. Amen.

12. Per Silvanum * fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi; obsecrans et contestans, hanc esse veram gratiam Dei, in qua statis. * Act. 15, 22.

13. Salutat vos Ecclesia, quae est in Babylone coëlecta b), et Marcus filius meus.

14. Salutate invicem in osculo sancto *. Gratia vobis omnibus, qui estis in Christo Jesu. Amen. * Rom. 16, 16.

a) 1590. add. quidem b) 1590. collecta,

EPISTOLA PETRI II.

Cap. 1.

Per varias scandendum virtutes. Dicit Apostolus se brevi moriturum, suæque doctrinæ certitudinem ostendit.

1. Simon Petrus, servus et Apostolus Jesu Christi, iis, qui coaequalem nobiscum sortiti sunt fidem in justitia Dei nostri, et Salvatoris Jesu Christi.

2. Gratia vobis, et pax adimpleatur in cognitione Dei, et Christi Jesu Domini nostri.

3. Quomodo omnia nobis divi-

nae virtutis suae, quae ad vitam et pietatem donata sunt, per cognitionem ejus, qui vocavit nos propria gloria et virtute,

4. per quem maxima et pretiosa nobis promissa donavit; ut per haec efficiamini divinae consortes naturae; fugientes ejus, quae in mundo est, concupiscentiae corruptionem.

5. Vos autem curam omnem subinferentes, ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam,

6. in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem,

7. in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem.

8. Haec enim si vobiscum adsint et superent, non vacuos, nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Jesu Christi cognitione.

9. Cui enim non praesto sunt haec, caecus est, et manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum.

10. Quapropter, fratres! magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis. Haec enim facientes, non peccabitis aliquando.

11. Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in aeternum regnum Domini nostri, et Salvatoris Jesu Christi.

12. Propter quod incipiam vos semper commonere de his, et quidem scientes et confirmatos vos in praesenti veritate.

13. Justum autem arbitror quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitione;

14. certus quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod et Dominus noster Jesus Christus significavit mihi.

15. Dabo autem operam et frequenter habere vos post obitum meum, ut horum a) memoriam faciatis.

16. Non enim b) doctas * fabulas secuti, notam fecimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem et praesentiam; sed speculatores facti illius magnitudinis.

* 1 Cor. 2, 1.

17. Accipiens enim a Deo Patre honorem, et gloriam, voce delapsa ad eum hujuscemodi a magnifica gloria: „Hic est Filius meus di„lectus, in quo mihi complacui, „ipsum audite." * * Matth. 17, 1. sqq.

18. Et hanc vocem nos audivimus de coelo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto.

19. Et habemus firmiorem propheticum sermonem; cui benefacitis attendentes quasi lucernae lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris.

20. Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturae propria interpretatione non fit.

21. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia; sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.

Cap. 2.

De pseudoprophetarum poena pravisque moribus.

1. Fuerunt vero et pseudoprophetae * in populo, sicut et in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, et eum, qui emit eos, Dominum negant; superducentes sibi celerem perditionem. * Matth. 24, 11. Act. 20, 29. 30.

2. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur.

3. Et in avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur; quibus judicium jam olim non cessat; et perditio eorum non dormitat.

a) 1590. add. omnium b) 1590. indoctas

4. Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit; sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reservari.

5. Et originali mundo non pepercit; sed octavum Noë justitiae praeconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens.

6. Et civitates Sodomorum, et Gomorrhaeorum in cinerem redigens, eversione damnavit; exemplum eorum, qui impie acturi sunt, ponens.

7. Et justum Lot oppressum a nefandorum injuria, ac luxuriosa conversatione eripuit.

8. Aspectu enim et auditu justus erat; habitans apud eos, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant.

9. Novit Dominus pios de tentatione eripere; iniquos vero in diem judicii reservare cruciandos;

10. magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiae ambulant, dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes;

11. ubi angeli fortitudine et virtute cum sint majores, non portant adversum se execrabile judicium.

12. Hi vero velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem et in perniciem in his, quae ignorant blasphemantes in corruptione sua peribunt,

13. percipientes mercedem injustitiae, voluptatem existimantes diei delicias; coinquinationes [a]) et maculae, deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum,

14. oculos habentes plenos adulterii, et incessabilis delicti; pellicientes animas instabiles, cor exercitatum avaritia habentes, maledictionis filii!

15. Derelinquentes rectam viam erraverunt, secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit;

16. correptionem vero habuit suae vesaniae. Subjugale mutum animal, [b]) hominis voce loquens*, prohibuit prophetae insipientiam.

* Num. 22, 22—34.

17. Hi sunt fontes sine aqua, et nebulae turbinibus exagitatae, quibus caligo tenebrarum reservatur.

18. Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desideriis carnis, luxuriae, eos qui paululum effugiunt, qui in errore conversantur.

19. Libertatem illis promittentes, cum ipsi servi sint corruptionis*; a quo enim quis superatus est, hujus et servus est.

* Joh. 8, 34. Rom. 6, 16.

20. Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri, et Salvatoris Jesu Christi, his rursus implicati superantur; facta sunt eis posteriora deteriora prioribus*.

* Matth. 12, 43—45.

21. Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiae, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est sancto mandato.

22. Contigit enim eis illud veri proverbii: Canis reversus ad suum vomitum; et: Sus lota in volutabro luti.

Cap. 3.

De futura mundi renovatione per insperatum Domini adventum. Pauli scriptorum laus.

1. Hanc ecce vobis, charissimi! secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito in commonitione sinceram mentem;

2. ut memores sitis eorum, quae praedixi verborum a sanctis Pro-

a) 1590. coinquinationis b) 1590. add. in

phetis, et Apostolorum vestrorum, praeceptorum Domini et Salvatoris.

3. Hoc primum scientes, quod venient in novissimis diebus, in deceptione illusores, juxta proprias concupiscentias ambulantes,

4. dicentes: Ubi est promissio, aut adventus ejus? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturae.

5. Latet enim eos hoc volentes, quod coeli erant prius et terra, de aqua et per aquam consistens Dei verbo,

6. per quae, ille tunc mundus aqua inundatus periit.

7. Coeli autem, qui nunc sunt, et terra eodem verbo repositi sunt, igni reservati in diem judicii, et perditionis impiorum hominum.

8. Unum vero hoc non lateat vos, charissimi! quia unus dies apud Dominum sicut mille anni, et mille anni sicut dies unus.

9. Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant; sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti.

10. Adveniet autem dies Domini, ut fur*, in quo coeli magno impetu transient, elementa vero calore solventur, terra autem, et quae in ipsa sunt opera, exurentur. *Matth. 24, 42. 43.

11. Cum igitur haec omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus et pietatibus,

12. exspectantes et properantes in adventum diei Domini, per quem coeli ardentes solventur, et elementa ignis ardore tabescent?

13. Novos* vero coelos, et novam terram a) secundum promissa ipsius exspectamus, in quibus justitia habitat. *Rom. 8, 19. sqq. Apoc. 21, 1—5. Hebr. 12, 26. sq.

14. Propter quod, charissimi! haec exspectantes satagite immaculati et inviolati ei inveniri in pace.

15. Et Domini nostri longanimitatem * salutem arbitremini, sicut et charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, *v. 9. Rom. 2, 4.

16. sicut et in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant, sicut et ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem.

17. Vos igitur, fratres! praescientes custodite, ne insipientium errore traducti excidatis a propria firmitate.

18. Crescite vero in gratia, et in cognitione Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi. Ipsi gloria et nunc et in diem aeternitatis. Amen.

a) 1590. terram, et promissa ipsius

EPISTOLA IOANNIS I.

CAP. 1.

Ioannes quod de Christo vidit et audivit, annunciat. Christi sanguine peccata omnium mundantur.

1. Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris*, quod perspeximus, et manus nostrae contrectaverunt, de verbo † vitae; *Joh. 19, 35. † Joh. 1,

2. et vita manifestata est, et vidimus, et testamur, et annunciamus vobis vitam aeternam, quae

erat apud Patrem, et apparuit nobis.

3. Quod vidimus et audivimus, annunciamus vobis; ut et vos societatem habeatis nobiscum; et societas nostra sit cum Patre et cum Filio ejus Jesu Christo.

4. Et haec scribimus vobis, ut gaudeatis, et gaudium vestrum sit plenum *. * Joh. 15, 11.

5. Et haec est annunciatio, quam audivimus ab eo, et annunciamus vobis: Quoniam Deus lux est, et tenebrae in eo non sunt ullae.

6. Si dixerimus, quoniam societatem habemus cum eo; et in tenebris ambulamus, mentimur, et veritatem non facimus.

7. Si autem in luce ambulamus, sicut et ipse est in luce, societatem habemus ad invicem; et sanguis Jesu Christi, Filii ejus, emundat nos ab omni peccato.

8. Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est.

9. Si confiteamur peccata nostra; fidelis est et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniquitate.

10. Si dixerimus, quoniam non peccavimus, mendacem facimus eum, et verbum ejus non est in nobis.

Cap. 2.

Christus noster advocatus. Vetus et novum mandatum. Quis sit in luce et in tenebris.

1. Filioli mei! haec scribo vobis, ut non peccetis; sed et si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum;

2. et ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

3. Et in hoc scimus, quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observemus.

4. Qui dicit se nosse eum a), et mandata ejus non custodit, mendax* est, et in hoc veritas non est; * c. 4, 20.

5. qui autem servat verbum ejus, vere in hoc charitas Dei perfecta est *; et in hoc scimus, quoniam in ipso sumus. * Joh. 13, 35. 14, 15.

6. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, et ipse ambulare.

7. Charissimi! non mandatum novum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio; mandatum vetus est verbum, quod audistis.

8. Iterum mandatum novum scribo vobis, quod verum est et in ipso et in vobis, quia tenebrae transierunt, et verum lumen jam lucet *. * Rom. 13, 12.

9. Qui dicit se in luce * esse, et fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc. * Joh. 1, 5.

10. Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, et scandalum in eo non est.

11. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit quo eat; quia tenebrae obcaecaverunt oculos ejus.

12. Scribo vobis, filioli! quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus.

13. Scribo vobis, patres! quoniam cognovistis eum, qui ab initio est. Scribo vobis, adolescentes! quoniam vicistis malignum.

14. Scribo vobis, infantes! quoniam cognovistis patrem. Scribo vobis, juvenes! quoniam fortes estis, et verbum Dei manet in vobis, et vicistis malignum.

15. Nolite diligere mundum, neque ea, quae in mundo sunt! Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo *. * Matth. 6, 24.

16. Quoniam omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est,

a) 1590. nosse Deum,

et concupiscentia oculorum, et superbia vitae, quae non est ex Patre, sed ex mundo est.

17. Et mundus transit, et concupiscentia ejus; qui autem facit voluntatem Dei, manet in aeternum.

18. Filioli! novissima hora est; et sicut audistis, quia Antichristus venit; et nunc Antichristi multi facti sunt; unde scimus, quia novissima hora est.

19. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis; nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum; sed ut manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis.

20. Sed vos unctionem * habetis a Sancto, et nostis omnia.

* v. 27.

21. Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam; et quoniam omne mendacium ex veritate non est.

22. Quis est mendax, nisi is, qui negat, quoniam Jesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem et Filium.

23. Omnis qui negat Filium*, nec Patrem habet; qui confitetur Filium, et Patrem habet.

* c. 5, 10. Joh. 15, 23.

24. Vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat. Si a) in vobis permanserit, quod audistis ab initio, et vos in Filio et Patre manebitis.

25. Et haec est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis, vitam aeternam.

26. Haec scripsi vobis de his, qui seducunt vos.

27. Et vos b) unctionem * quam accepistis ab eo, maneat in vobis; et non necesse habetis, ut aliquis doceat vos; sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, et verum est, et non est mendacium. Et sicut docuit vos, manete in eo.

* v. 20. c. 3, 24. 2 Cor. 1, 21.

28. Et nunc, filioli! manete in eo; ut cum apparuerit, habeamus fiduciam, et non confundamur ab eo in adventu ejus.

29. Si scitis, quoniam justus est, scitote, quoniam et omnis, qui facit justitiam, ex ipso natus est.

Cap. 3.

De Dei erga nos charitate; de dilectione et odio fratrum.

1. Videte, qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii * Dei nominemur et simus. Propter hoc mundus non novit nos; quia non novit † eum.

* Rom. 8, 15. sqq. † Joh. 16, 2. 3.

2. Charissimi! nunc filii Dei sumus; et nondum apparuit, quid erimus. Scimus, quoniam cum apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum, sicuti est*.

* Rom. 8, 18.

3. Et omnis, qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut et ille sanctus * est.

* 2 Cor. 7, 1.

4. Omnis, qui facit peccatum, et iniquitatem facit; et peccatum est iniquitas.

5. Et scitis, quia ille apparuit ut peccata nostra tolleret; et peccatum in eo non est.

6. Omnis, qui in eo manet, non peccat *; et omnis, qui peccat, non vidit eum, nec cognovit eum.

* c. 5, 18.

7. Filioli! nemo vos seducat. Qui facit justitiam*, justus est, sicut et ille justus est.

* c. 2, 29.

8. Qui facit peccatum, ex diabolo est; quoniam ab initio diabolus peccat *. In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli.

* Joh. 8, 44.

9. Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit *; quoniam semen ipsius in eo manet, et non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.

* v. 6. c. 5, 18.

10. In hoc manifesti sunt filii

a) 1590. Quia si b) 1590. omitt. vos

Dei, et filii diaboli. Omnis, qui non est justus, non est ex Deo, et qui non diligit fratrem suum.

11. Quoniam haec est annunciatio quam audistis ab initio*, ut diligatis alterutrum. *Joh. 13, 34.

12. Non sicut Cain*, qui ex maligno erat, et occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? quoniam opera ejus maligna erant, fratris autem ejus justa.
* Gen. 4, 8. sqq.

13. Nolite mirari, fratres! si odit vos mundus*. *Joh. 15, 18. sqq.

14. Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte*. * c. 2, 11.

15. Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis, quoniam omnis homicida non habet vitam aeternam in semet ipso manentem.

16. In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit*; et nos debemus pro fratribus animas ponere. *Joh. 15, 13.

17. Qui habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et clauserit viscera sua ab eo; quomodo charitas Dei manet in eo*?
* c. 4, 20. Jac. 2, 15. sqq.

18. Filioli mei! non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate.

19. In hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus; et in conspectu ejus suadebimus corda nostra.

20. Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum; major est Deus corde nostro, et novit omnia.

21. Charissimi! si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam* habemus ad Deum; * c. 4, 17.

22. et quidquid petierimus, accipiemus ab eo*; quoniam mandata ejus custodimus, et ea, quae sunt placita coram eo, facimus.
*Joh. 15, 7.

23. Et hoc est mandatum ejus: ut credamus* in nomine Filii ejus Jesu Christi; et diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. * Joh. 6, 29.

24. Et qui servat mandata ejus, in illo manet, et ipse in eo*; et in hoc † scimus, quoniam manet in nobis de Spiritu ‡, quem dedit nobis. *Joh. 14, 23. † c. 4, 13. ‡ Rom. 8, 9.

Cap. 4.

Qui spiritus ex Deo sint. Deus sua nos dilectione prævenit.

1. Charissimi! nolite omni spiritui credere*, sed probate spiritus si ex Deo sint; quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum. *Matth. 7, 15.

2. In hoc* cognoscitur spiritus Dei: omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est. * 1 Cor. 12, 3.

3. Et omnis spiritus qui solvit Jesum, ex Deo non est. Et hic est Antichristus*, de quo audistis quoniam venit, et nunc jam in mundo est. *c. 2, 18. 22.

4. Vos ex Deo estis, filioli! et vicistis eum; quoniam major est, qui in vobis est, quam qui in mundo.

5. Ipsi de mundo sunt; ideo de mundo loquuntur, et mundus eos audit.

6. Nos ex Deo sumus; qui novit Deum*, audit nos; qui non est ex Deo, non audit nos. In hoc cognoscimus Spiritum veritatis, et spiritum erroris. *Joh. 8, 47. 15, 19.

7. Charissimi! diligamus nos invicem; quia charitas ex Deo est. Et omnis, qui diligit, ex Deo natus est, et cognoscit Deum.

8. Qui non diligit, non novit Deum; quoniam Deus charitas est*. * v. 16.

9. In hoc apparuit charitas Dei* in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum.
*Joh. 3, 16.

10. In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris.

11. Charissimi! si sic Deus dilexit nos, et nos debemus alterutrum diligere.

12. Deum nemo vidit unquam*; si diligamus invicem, Deus in nobis manet, et charitas ejus in nobis perfecta est. *Joh. 1, 18.

13. In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, et ipse in nobis, quoniam de Spiritu a) suo dedit nobis*. *c. 3, 24. Joh. 14, 17.

14. Et nos vidimus, et testificamur*, quoniam Pater misit filium suum Salvatorem mundi. *Joh. 1, 14.

15. Quisquis confessus fuerit, quoniam Jesus est Filius Dei, Deus in eo manet, et ipse in Deo.

16. Et nos cognovimus, et credidimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus charitas est*; et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo. *v. 8.

17. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die judicii*; quia sicut ille est, et nos sumus in hoc mundo. *c. 2, 28.

18. Timor non est in charitate; sed perfecta charitas foras mittit timorem. Quoniam timor poenam habet; qui autem timet, non est perfectus in charitate.

19. Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos*. *v. 10.

20. Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, et fratrem suum oderit, mendax* est; qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere? *c. 2, 4. 11.

21. Et hoc mandatum* habemus a Deo: ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum. *Marc. 12, 31.

a) 1590. add. sancto

Cap. 5.

De vera charitate, et de tribus Christo testimonium reddentibus. De peccato ad mortem.

1. Omnis, qui credit, quoniam Jesus est Christus, ex Deo natus est*. Et omnis, qui diligit eum, qui genuit, diligit et eum, qui natus est ex eo. *Joh. 1, 12. 13.

2. In hoc* cognoscimus, quoniam diligimus natos Dei, cum Deum diligamus, et mandata ejus faciamus. *c. 3, 19.

3. Haec est enim charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus; et mandata ejus gravia non sunt*. *Matth. 11, 30.

4. Quoniam omne, quod natum est ex Deo, vincit* mundum; et haec est victoria, quae vincit mundum, fides nostra. *Joh. 16, 33.

5. Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit*, quoniam Jesus est Filius Dei? *c. 4, 15.

6. Hic est, qui venit per aquam et sanguinem, Jesus Christus, non in aqua solum, sed in aqua et sanguine. Et spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas.

7. Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in coelo: Pater, Verbum, et Spiritus sanctus; et hi tres unum sunt.

8. Et tres sunt, qui testimonium dant in terra: Spiritus, et aqua, et sanguis; et hi tres unum sunt.

9. Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est. Quoniam hoc est testimonium Dei, quod majus est, quoniam testificatus est de Filio suo.

10. Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se; qui non credit Filio, mendacem facit eum; quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de Filio suo.

11. Et hoc est testimonium,

quoniam vitam aeternam dedit nobis Deus; et haec vita * in Filio ejus est. * Joh. 1, 4.

12. Qui habet Filium [a]), habet vitam *; qui non habet Filium [b]), vitam non habet. * Joh. 3, 36.

13. Haec scribo vobis, ut sciatis, quoniam vitam habetis aeternam, qui creditis in nomine Filii Dei.

14. Et haec est fiducia *, quam habemus ad eum [c]): quia quodcumque petierimus, secundum voluntatem ejus, audit nos. * c. 3, 21.

15. Et scimus, quia audit nos quidquid petierimus; scimus quoniam habemus petitiones, quas postulamus ab eo.

16. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem *, petat, et dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem; non pro illo dico, ut roget quis. * Matth. 12, 32.

17. Omnis iniquitas peccatum est; et est peccatum ad mortem *. * Rom. 6, 23.

18. Scimus, quia omnis, qui natus est ex Deo, non peccat *; sed generatio Dei conservat eum, et malignus non tangit eum. * c. 3, 9.

19. Scimus, quoniam ex Deo sumus, et mundus totus in maligno positus est.

20. Et scimus, quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus *, et vita aeterna. * Joh. 1, 1. Rom. 9, 5. 1 Tim. 3, 16.

21. Filioli! custodite vos a simulacris. Amen.

a) 1590. add. Dei b) 1590. add. Dei c) 1590. ad Deum

EPISTOLA IOANNIS II.

Electam ejusque filios in charitate et in fide confirmat.

1. Senior electae dominae, et natis ejus, quos ego diligo in veritate, et non ego solus, sed et omnes, qui cognoverunt veritatem,

2. propter veritatem, quae permanet in nobis, et nobiscum erit in aeternum.

3. Sit vobiscum gratia, misericordia, pax a Deo Patre, et a Christo Jesu, Filio Patris, in veritate et charitate.

4. Gavisus sum valde quoniam inveni de filiis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus a Patre.

5. Et nunc rogo te, domina! non tamquam mandatum novum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio ut diligamus alterutrum.

6. Et haec est charitas, ut ambulemus secundum mandata ejus *. Hoc est enim mandatum, ut quemadmodum audistis ab initio, in eo ambuletis. * 1 Joh. 5, 3.

7. Quoniam multi seductores * exierunt in mundum, qui non confitentur Jesum Christum venisse in carnem. Hic est seductor, et antichristus. * Matth. 24, 5. 24. 2 Petr. 2, 1. 1 Joh. 2, 18. 4, 1—3.

8. Videte vosmet ipsos, ne perdatis, quae operati estis; sed ut mercedem plenam accipiatis.

9. Omnis, qui recedit, et non permanet in doctrina Christi, Deum non habet *; qui permanet in doctrina, hic et Patrem et Filium habet. * 1 Joh. 2, 22. 23.

10. Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nolite reci-

pere eum in domum *, nec ave ei dixeritis. * Rom. 16, 17.

11. Qui enim dicit illi ave, communicat operibus ejus malignis.a)

12. Plura habens vobis scribere, nolui per chartam et atramentum *; spero enim me futurum apud vos, et os ad os loqui; ut gaudium vestrum plenum sit. * 3 Joh. 13.

13. Salutant te filii sororis tuae electae.

a) 1590. add. Ecce! prædixi vobis, ut in die Domini non confundamini.

EPISTOLA IOANNIS III.

Gaji laus. Diotrephis calumniæ. Optimum Demetrio perhibetur testimonium.

1. Senior Gajo* charissimo, quem ego diligo in veritate. * Rom. 16, 23.

2. Charissime! de omnibus orationem facio prospere te ingredi et valere, sicut prospere agit anima tua.

3. Gavisus sum valde venientibus fratribus, et testimonium perhibentibus veritati tuae, sicut tu in veritate ambulas.

4. Majorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare.

5. Charissime! fideliter facis, quidquid operaris in fratres, et hoc in peregrinos.

6. Qui testimonium reddiderunt charitati tuae, in conspectu Ecclesiae; quos, benefaciens, deduces digne Deo.

7. Pro nomine enim ejus profecti sunt, nihil accipientes a Gentibus.

8. Nos ergo debemus suscipere hujusmodi, ut cooperatores simus veritatis.

9. Scripsissem forsitan Ecclesiae; sed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos.

10. Propter hoc si venero, commonebo ejus opera, quae facit, verbis malignis garriens in nos; et quasi non ei ista sufficiant, neque ipse suscipit fratres, et eos, qui suscipiunt, prohibet, et de Ecclesia ejicit.

11. Charissime! noli imitari malum, sed quod bonum est. Qui benefacit, ex Deo est; qui malefacit, non vidit Deum.

12. Demetrio testimonium redditur ab omnibus, et ab ipsa veritate; sed et nos testimonium perhibemus, et nosti, quoniam testimonium nostrum verum est *. * Joh. 19, 35. 21, 24.

13. Multa habui tibi scribere; sed nolui per atramentum * et calamum scribere tibi. * 2 Joh. 12.

14. Spero autem protinus te videre, et os ad os loquemur. Pax tibi! Salutant te amici! Saluta a) amicos nominatim!

a) 1590. add. tu

EPISTOLA JUDÆ.

Monet, ut firmi sint fide adversus impios; de istis Enoch et Apostolorum vaticinia revocat.

1. Judas, Jesu Christi servus, fra-
ter autem Jacobi, his qui sunt in
Deo Patre dilectis, et Christo Je-
su conservatis, et vocatis.
2. Misericordia vobis, et pax,
et charitas adimpleatur.
3. Charissimi! omnem sollici-
tudinem faciens scribendi vobis
de communi vestra salute, neces-
se habui scribere vobis depre-
cans supercertari* semel traditae
sanctis fidei. *Phil. 1, 27.
4. Subintroierunt enim quidam
homines (qui olim praescripti
sunt in hoc judicium) impii, Dei
nostri gratiam transferentes in
luxuriam, et solum Dominatorem,
et Dominum nostrum Jesum Chri-
stum negantes.
5. Commonere autem vos volo,
scientes semel omnia, quoniam
Jesus populum de terra Aegypti
salvans; secundo eos, qui non cre-
diderunt, perdidit*. *Num. 14, 35. 1 Cor. 10, 5.
6. Angelos vero, qui non serva-
verunt suum principatum, sed de-
reliquerunt suum domicilium, in
judicium magni diei, vinculis ae-
ternis sub caligine reservavit.
7. Sicut Sodoma, et Gomorrha*,
et finitimae civitates simili modo
exfornicatae, et abeuntes post
carnem alteram factae sunt exem-
plum ignis aeterni, poenam susti-
nentes. * Gen. 19, 24. sq.
8. Similiter et hi carnem qui-
dem maculant, dominationem au-
tem spernunt, majestatem autem
blasphemant*. * 2 Petr. 2, 10. 11.
9. Cum Michaël Archangelus
cum diabolo disputans altercare-
tur de Moysi corpore, non est au-
sus judicium inferre blasphemi-
ae; sed dixit: Imperet tibi Domi-
nus!
10. Hi autem, quaecumque qui-
dem ignorant, blasphemant; quae-
cumque autem naturaliter, tam-
quam muta animalia, norunt, in
his corrumpuntur.
11. Vae illis, quia[a]) in via Cain*
abierunt, et errore Balaam † mer-
cede effusi sunt, et in contradicti-
one Core ‡ perierunt! * Gen. 4, 8. † Apoc. 2, 14. ‡ Num. 16, 1. 31. sq.
12. Hi sunt in epulis suis macu-
lae, convivantes sine timore, se-
met ipsos pascentes, nubes sine a-
qua*, quae a ventis circumferun-
tur, arbores autumnales, infru-
ctuosae, bis mortuae, eradicatae, * 2 Petr. 2, 17.
13. fluctus feri maris, despu-
mantes[b]) suas confusiones, side-
ra errantia, quibus procella tene-
brarum servata est in aeternum.
14. Prophetavit autem et de his
septimus ab Adam, Enoch, dicens:
„Ecce venit Dominus in sanctis
„millibus suis,
15. „facere judicium* contra
„omnes, et arguere omnes impios
„de omnibus operibus impietatis
„eorum, quibus impie egerunt, et
„de omnibus duris, quae locuti
„sunt contra Deum peccatores
„impii." † *Matth. 25, 31. † Gen. 5, 18.
16. Hi sunt murmuratores, que-
rulosi, secundum desideria sua
ambulantes, et os eorum loquitur
c) superba*, mirantes personas
quaestus causa. * 2 Petr. 2, 18.
17. Vos autem, charissimi! me-
mores estote verborum, quae
praedicta sunt ab Apostolis Do-
mini nostri Jesu Christi,

a) 1590. Væ illis, qui in b) 1590. 1592. C. R. 1593. 1598. despumantes 1593. dispumantes c) 1590. superbiam,

18. qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore a) venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus.

19. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes.

20. Vos autem, charissimi! superaedificantes vosmet ipsos sanctissimae vestrae b) fidei, in Spiritu sancto orantes,

21. vosmet ipsos in dilectione Dei servate, exspectantes misericordiam Domini nostri Jesu Christi in vitam aeternam.

22. Et hos quidem arguite judicatos;

23. illos vero salvate, de igne rapientes; aliis autem misereminі in timore; odientes et eam, quae carnalis est, maculatam tunicam.

24. Ei autem, qui potens est vos conservare sine peccato, et constituere ante conspectum gloriae suae immaculatos in exultatione in adventu Domini nostri Jesu Christi,

25. soli Deo Salvatori nostro, per Jesum Christum Dominum nostrum, gloria et magnificentia*, imperium et potestas ante omne seculum, et nunc, et in omnia secula seculorum. Amen. *Rom. 16, 27.

a) 1590. in novissimis temporibus b) 1590. nostrae

APOCALYPSIS IOANNIS.

CAP. I.

Ioannes jubetur scribere septem Asiae Ecclesiis.

1. Apocalypsis Jesu Christi *, quam dedit illi Deus palam facere servis suis, quae oportet fieri cito †; et significavit, mittens per Angelum ‡ suum servo suo ‡ Ioanni, *c. 22, 16. †v. 3. c. 22, 10. ‡c. 22, 6. 16. ‡v. 19. c. 22, 6.

2. qui testimonium perhibuit verbo Dei, et testimonium Jesu Christi*, quaecumque vidit. *v. 9.

3. Beatus, qui legit, et audit verba prophetiae hujus, et servat ea quae in ea scripta sunt*! tempus enim prope est. *c. 22, 7.

4. Ioannes septem Ecclesiis, quae sunt in Asia.

Gratia vobis, et pax ab eo qui est, et qui erat, et qui venturus est*; et a septem spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt; *c. 4, 8.

5. et a Jesu Christo, qui est testis fidelis *, primogenitus mortuorum †, et princeps regum terrae ‡, qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo ‡, *c. 19, 11. Jes. 55, 4. †v. 18. 1 Cor. 15, 20. ‡c. 17, 14. 19, 16. ‡c. 5, 9. 7, 14.

6. et fecit nos regnum et sacerdotes * Deo et Patri suo. Ipsi gloria et imperium in secula seculorum! Amen. *c. 5, 10. Exod. 19, 6.

7. Ecce! venit cum nubibus*, et videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt *; et plangent se super eum omnes tribus terrae. Etiam! Amen! *c. 19, 11. Dan. 7, 13. †Joh. 19, 37.

8. Ego sum A, et O a), principium et finis*, dicit Dominus Deus, qui est, et qui erat, et qui venturus est, omnipotens. *c. 21, 6. 22, 13. Jes. 44, 6.

9. Ego Ioannes, frater vester, et particeps in tribulatione, et regno, et patientia in Christo Jesu,

a) α et ω,

fui in insula, quae appellatur Patmos, propter verbum Dei, et testimonium Jesu.

10. Fui in spiritu in Dominica die, et audivi post me vocem magnam tamquam tubae,

11. dicentis: quod vides, scribe in libro; et mitte septem Ecclesiis, quae sunt in Asia, Epheso, et Smyrnae, et Pergamo, et Thyatirae, et Sardis, et Philadelphiae, et Laodiciae.

12. Et conversus sum, ut viderem vocem, quae loquebatur mecum; et conversus vidi septem candelabra aurea;

13. et in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis *, vestitum podere, et praecinctum ad mamillas zona aurea; *Dan. 7, 13. 10, 5. 6.

14. caput autem ejus, et capilli erant candidi * tamquam lana alba, et tamquam nix; et oculi ejus tamquam flamma ignis; *Dan. 7, 9.

15. et pedes ejus similes aurichalco, sicut in camino ardenti; et vox illius tamquam vox aquarum multarum.

16. Et habebat in dextera sua stellas septem; et de ore ejus gladius * utraque parte acutus exibat; et facies ejus sicut sol lucet in virtute sua †. *Jes. 11, 4. 49, 2. † Jud. 5, 31.

17. Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes ejus tamquam mortuus *. Et posuit dexteram suam super me, dicens: Noli timere! ego sum primus et novissimus,
*Dan. 8, 18.

18. et vivus, et fui mortuus, et ecce! sum vivens in secula seculorum, et habeo claves mortis et inferni *. *c. 20, 13.

19. Scribe ergo, quae vidisti *, et quae sunt †, et quae oportet fieri post haec ‡. *v. 12—16.
†c. 2—3. ‡c. 4—22.

20. Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, et septem candelabra aurea: septem stellae, Angeli sunt septem Ecclesiarum; et candelabra septem, septem Ecclesiae sunt.

Cap. 2.

Jubetur scribere Ecclesiis Ephesi, Smyrnæ, Pergami, et Thyatiræ. Vincenti præmium promittitur.

1. Angelo [a]) Ephesi Ecclesiae scribe: Haec dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua *, qui ambulat in medio † septem candelabrorum aureorum: *c. 1, 13. 16. 20.
† Matth. 18, 20. 28, 20.

2. Scio opera tua, et laborem, et patientiam tuam, et quia non potes sustinere malos; et tentasti * eos, qui se dicunt Apostolos esse, et non sunt; et invenisti eos mendaces. *1 Joh. 4, 1—3.

3. Et patientiam habes, et sustinuisti propter nomen meum, et non defecisti.

4. Sed habeo adversum te [b]), quod charitatem tuam primam reliquisti.

5. Memor esto itaque, unde excideris; et age poenitentiam *, et prima opera fac! Sin autem, venio tibi [c]), et movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi poenitentiam egeris. *c. 16, 22. 3, 3. 19.

6. Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quae et ego odi.

7. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti * dabo edere de ligno vitae †, quod est in Paradiso Dei mei.
*v. 11. 17. 26. 3, 5. †cf. c. 22, 2.
Gen. 2, 9. 3, 22.

8. Et Angelo Smyrnae Ecclesiae scribe: Haec dicit primus, et novissimus *, qui fuit mortuus, et vivit †: *cf. c. 22, 13. Ps. 89, 2. †c. 1, 17. 18.

9. Scio tribulationem tuam, et paupertatem tuam, sed dives es; et blasphemaris ab his, qui se dicunt Judaeos esse, et non sunt *, sed sunt synagoga satanae.
*Rom. 2, 28.

---

a) 1590. Et Angelo b) 1590. add. pauca c) 1590. veniam tibi cito

10. Nihil horum timeas, quae passurus es! Ecce! missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut tentemini; et habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitae*!

* 2 Tim. 2, 11. 12.

11. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis: Qui vicerit, non laedetur a morte secunda*. * c. 20, 14.

12. Et Angelo Pergami Ecclesiae scribe: Haec dicit, qui habet rhomphaeam a) utraque parte acutam*: * c. 1, 16.

13. Scio ubi habitas, ubi sedes est satanae; et tenes nomen meum, et non negasti fidem meam; et in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, ubi satanas habitat.

14. Sed habeo adversus te pauca: quia habes illic tenentes doctrinam Balaam*, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israël, edere et fornicari.

* Num. 23, 2. 31, 16. 2 Petr. 2, 15. 16.

15. Ita habes et tu tenentes doctrinam Nicolaitarum*. * cf. v. 6.

16. Similiter poenitentiam age! si quo minus, veniam tibi cito, et pugnabo cum illis in gladio oris mei.

17. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo manna absconditum, et dabo illi calculum candidum; et in calculo nomen novum* scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit. * c. 3, 12. Num. 25, 12. sqq.

18. Et Angelo Thyatirae Ecclesiae scribe: Haec dicit Filius Dei, qui habet oculos* tamquam flammam ignis, et pedes ejus similes aurichalco†. * cf. v. 19. 23.

† cf. v. 22. 23. 27.

19. Novi opera tua, et fidem, et charitatem tuam, et ministerium, et patientiam tuam, et opera tua novissima plura prioribus.

20. Sed habeo adversus te pauca: quia permittis mulierem Jezabel*, quae se dicit propheten, docere†, et seducere servos meos, fornicari, et manducare de idolothytis. * 3 Reg. 16, 33. † 1 Tim. 2, 12.

21. Et dedi illi tempus, ut poenitentiam ageret; et non vult poenitere a fornicatione sua.

22. Ecce! mittam b) eam in lectum; et qui moechantur cum ea, in tribulatione maxima erunt, nisi poenitentiam ab operibus suis egerint.

23. Et filios ejus interficiam in morte, et scient omnes Ecclesiae; quia ego sum scrutans renes et corda*; et dabo unicuique vestrum secundum opera sua†. Vobis autem dico, * Jer. 17, 10.

† Ps. 61, 13. Rom. 2, 6.

24. et caeteris, c) qui Thyatirae estis, quicumque non habent doctrinam hanc, et qui non cognoverunt altitudines satanae, quemadmodum dicunt, non mittam super vos aliud pondus.

25. Tamen id, quod habetis, tenete*, donec veniam. * c. 3, 11.

26. Et qui vicerit, et custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes*;

* Matth. 19, 28. 1 Cor. 6, 2.

27. et reget eas in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringentur,

28. sicut et ego accepi a Patre meo. Et dabo illi stellam matutinam*. * c. 22, 16.

29. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis!

Cap. 3.

Jubetur scribere Ecclesiis Sardis, Philadelphiæ, et Laodiciæ, vincentique præmium pollicetur.

1. Et Angelo Ecclesiae Sardis scribe: Haec dicit, qui habet septem Spiritus Dei*, et septem stellas: Scio opera tua, quia no-

a) 1590. add. ex 1624. qui b) 1590. Ecce ego mitto 1590. 1592. 1593. quia c) C. R. 1592. 1598. Romana editio

men habes, quod vivas, et mortuus es †. * c. 5, 6. † Luc. 15, 24.

2. Esto vigilans, et confirma caetera, quae moritura erant. Non enim invenio opera tua plena coram Deo meo.

3. In mente ergo habe, qualiter acceperis, et audieris, et serva, et poenitentiam age! Si ergo non vigilaveris, veniam ad te tamquam fur*, et nescies, qua hora veniam ad te. * Matth. 24, 43.

4. Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinaverunt vestimenta sua; et ambulabunt mecum in albis*, quia digni sunt. * c. 7, 9.

5. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, et non delebo nomen ejus de Libro vitae*, et confitebor nomen ejus coram Patre meo, et coram angelis ejus †. * Phil. 4, 3. † Matth. 10, 32. Luc. 9, 26.

6. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis!

7. Et Angelo Philadelphiae Ecclesiae scribe: Haec dicit Sanctus et Verus, qui habet clavem David*; qui aperit, et nemo claudit; claudit, et nemo aperit †. * Jes. 22, 17—25. † Hiob 12, 14.

8. Scio opera tua. Ecce! dedi coram te ostium* apertum, quod nemo potest claudere; quia modicam habes virtutem, et servasti verbum meum, et non negasti nomen meum. * 1 Cor. 16, 9.

9. Ecce! dabo de synagoga satanae, qui dicunt se Judaeos esse, et non sunt, sed mentiuntur; ecce! faciam illos, ut veniant*, et adorent ante pedes tuos; et scient, quia ego dilexi te. * Jes. 60, 14. 15.

10. Quoniam servasti verbum patientiae meae; et ego servabo te ab hora tentationis, quae ventura est in orbem universum tentare habitantes in terra.

11. Ecce! venio cito; tene, quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

12. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et foras non egredietur amplius; et scribam super eum nomen Dei mei*, et nomen civitatis Dei mei novae Jerusalem, quae descendit de coelo a Deo meo †, et nomen meum novum ‡. * c. 14, 1. 22, 4. † c. 21, 2. ‡ c. 19, 12. Phil. 2, 9.

13. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis.

14. Et Angelo Laodiciae Ecclesiae scribe: Haec dicit Amen, testis fidelis, et verus, qui est principium creaturae Dei*. * Joh. 1, 3. Col. 1, 15.

15. Scio opera tua; quia neque frigidus es, neque calidus; utinam frigidus esses, aut calidus!

16. Sed quia tepidus es, et nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.

17. Quia dicis: quod a) dives sum, et locupletatus, et nullius egeo*; et nescis, quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et caecus, et nudus. * Hos. 12, 9. 1 Cor. 4, 8.

18. Suadeo tibi, emere* a me aurum ignitum, probatum, ut locuples fias, et vestimentis albis induaris, b) non appareat confusio nuditatis tuae †; et collyrio inunge oculos tuos, ut videas. * Jes. 55, 1. † c. 16, 15.

19. Ego, quos amo, arguo et castigo; aemulare ergo, et poenitentiam age!

20. Ecce! sto ad ostium, et pulso; si quis audierit vocem meam, et aperuerit mihi januam, intrabo* ad illum, et coenabo cum illo, et ipse mecum. * Joh. 14, 23.

21. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo*; sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus. * Joh. 17, 24.

22. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis!

Cap. 4.

Viginti quatuor seniores et quatuor animalia sedentem in throno glorificant.

1. Post haec vidi; et ecce! osti-

a) 1590. om. quod b) 1590. ut non

um apertum in coelo! Et vox pri-
ma*, quam audivi, tamquam tu-
bae loquentis mecum, dicens: A-
scende huc, et ostendam tibi, quae
oportet fieri a) post haec! *c. 1, 10.
2. Et b) statim fui in spiritu; et
ecce! sedes posita erat in coelo,
et supra sedem sedens.
3. Et qui sedebat, similis erat
aspectui lapidis jaspidis et sardi-
nis*; et iris † erat in circuitu se-
dis, similis visioni smaragdinae.
*Ezech. 1, 26. 27. 10, 1. † Ezech. 1, 28.
4. Et in circuitu sedis sedilia
viginti quatuor; et super thronos
viginti quatuor seniores seden-
tes, circumamicti vestimentis al-
bis, et in capitibus eorum coro-
nae aureae.
5. Et de throno procedebant
fulgura, et voces, et tonitrua*; et
septem lampades † ardentes ante
thronum, qui sunt septem spiri-
tus Dei. *c. 8, 5. 11, 19. 16, 18.
† Exod. 25, 37. Zach. 4, 2. 10.
6. Et in conspectu sedis tam-
quam mare vitreum simile cry-
stallo*; et in medio sedis, et in
circuitu sedis, quatuor animalia †
plena oculis ante et retro.
* c. 15, 2. Exod. 24, 10. Ezech. 1, 22.
† Ezech. 1, 5. 26. 10, 1. 19.
7. Et animal primum simile le-
oni*, et secundum animal simile
vitulo †, et tertium animal habens
faciem quasi hominis, et quartum
animal simile aquilae volanti.
*Ezech. 1, 10. 10, 14. † Deut. 33, 17.
8. Et quatuor animalia, singula
eorum habebant alas c) senas*; et
in circuitu, et intus plena sunt o-
culis; et requiem non habebant
die ac nocte, dicentia: Sanctus,
Sanctus, Sanctus, Dominus Deus
omnipotens †, qui erat, et qui est,
et qui venturus est! *Jes. 6, 2.
Ezech. 1, 9. 10, 19. † Jes. 6, 3.
9. Et cum darent illa animalia
gloriam, et honorem et benedicti-
onem sedenti super thronum, vi-
venti in secula seculorum;
10. procidebant viginti quatuor
seniores ante sedentem in throno,
et adorabant viventem in secula
seculorum, et mittebant coronas
suas ante thronum, dicentes:
11. Dignus es, Domine Deus no-
ster, accipere gloriam, et hono-
rem, et virtutem; quia tu creasti
omnia, et propter voluntatem tu-
am erant, et creata sunt.

Cap. 5.

Librum septem sigillis signatum Agnus aperit; quo facto, ab omnibus glorificatur.

1. Et vidi in dextera sedentis su-
pra thronum*, librum scriptum †
intus et foris, signatum sigillis se-
ptem. *c. 4, 2. † Ezech. 2, 9. 10.
2. Et vidi Angelum fortem,
praedicantem voce magna: Quis
est dignus aperire librum, et sol-
vere signacula ejus?
3. Et nemo poterat, neque in
coelo, neque in terra, neque sub-
tus terram, aperire librum, neque
respicere illum.
4. Et ego flebam multum, quo-
niam nemo dignus inventus est a-
perire librum, nec videre eum.
5. Et unus de senioribus dixit
mihi: Ne fleveris! ecce! vicit leo
de tribu Juda*, radix David, ape-
rire librum, et solvere septem si-
gnacula ejus. *Gen. 49, 9. 10.
6. Et vidi; et ecce! in medio
throni, et quatuor animalium, et
in medio seniorum, Agnum* stan-
tem tamquam occisum, habentem
cornua septem, et oculos septem,
qui sunt septem spiritus Dei †, mis-
si in omnem terram. *Joh. 1, 29. 36.
† c. 4, 5. Zach. 4, 10.
7. Et venit, et accepit de dexte-
ra sedentis in throno librum.
8. Et cum aperuisset librum,
quatuor animalia, et viginti qua-
tuor seniores ceciderunt coram
Agno, habentes singuli citharas*,
et phialas aureas † plenas odora-

a) 1590. add. cito b) 1590. om. et c) 1590. alas senas in circuitu: et intus

mentorum, quae sunt orationes sanctorum; *c. 14, 2. †c. 8, 3.
9. et cantabant canticum novum, dicentes: Dignus es, Domine, accipere librum, et aperire signacula ejus; quoniam occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione;
10. et fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes; et regnabimus super terram *. *c. 20, 4. 22, 5.
11. Et vidi, et audivi vocem angelorum multorum in circuitu throni, et animalium, et seniorum, et erat numerus eorum millia millium *, *Dan. 7, 10.
12. dicentium voce magna: Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem.
13. Et omnem creaturam, quae in coelo est, et super terram, et sub terra, et quae sunt in mari, et quae in eo, omnes audivi dicentes: Sedenti in throno, et Agno, benedictio, et honor, et gloria, et potestas in secula seculorum!
14. Et quatuor animalia dicebant: Amen *! Et viginti quatuor seniores ceciderunt in facies suas; et adoraverunt viventem in secula seculorum. *c. 19, 4.

Cap. 6.

Quid significent sex prima sigilla aperta.

1. Et vidi, quod aperuisset Agnus unum de septem sigillis, et audivi unum de quatuor animalibus *, dicens, tamquam vocem tonitrui: Veni, et vide! *c. 4, 7.
2. Et vidi; et ecce! equus albus *, et qui sedebat super illum habebat arcum, et data est ei corona, et exivit vincens, ut vinceret. *Zach. 1, 8—11. 6, 1—8.
3. Et cum aperuisset sigillum secundum, audivi secundum animal *, dicens: Veni, et vide! *c. 4, 7.
4. Et exivit alius equus rufus, et qui sedebat super illum, datum est ei, ut sumeret pacem de terra, et ut invicem se interficiant, et datus est ei gladius magnus.
5. Et cum aperuisset sigillum tertium, audivi tertium animal *, dicens: Veni, et vide! Et ecce! equus niger, et qui sedebat super illum, habebat stateram in manu sua. *c. 4, 7.
6. Et audivi tamquam vocem in medio quatuor animalium dicentium: Bilibris tritici denario a), et tres bilibres hordei denario b); et vinum et oleum ne laeseris!
7. Et cum aperuisset sigillum quartum, audivi vocem quarti animalis * dicentis: Veni, et vide! *c. 4, 7.
8. Et ecce! equus pallidus, et qui sedebat super eum, nomen illi Mors *, et infernus sequebatur eum, et data est illi potestas super quatuor partes terrae, interficere gladio, fame, et morte, et bestiis terrae †. *c. 20, 14. †Ez. 14, 21.
9. Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subtus altare * animas interfectorum propter verbum Dei, et propter testimonium, quod habebant, *c. 8, 5. 14, 18. 16, 7.
10. et clamabant * voce magna, dicentes: Usquequo, Domine! (sanctus, et verus,) non judicas, et non vindicas sanguinem nostrum de iis, qui habitant in terra? *Gen. 4, 10.
11. Et datae sunt illis singulae stolae albae *; et dictum est illis, ut requiescerent adhuc tempus modicum, donec † compleantur conservi eorum, et fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut et illi. *c. 7, 9. 13. 14. †c. 13, 7. 14, 13. sqq.
12. Et vidi, cum aperuisset si-

---

a) 1590. add. uno, b) 1590. add. uno;

gillum sextum; et ecce! terrae
motus magnus factus est, et sol fa-
ctus est niger * tamquam saccus
cilicinus; et luna tota facta est
sicut sanguis; *Jes. 13, 10. Ez. 32, 7. 8.
13. et stellae de coelo cecide-
runt * super terram, sicut ficus e-
mittit grossos suos cum a vento
magno movetur. *Jes. 34, 4.
14. Et coelum recessit sicut li-
ber involutus; et omnis mons, et
insulae de locis suis motae sunt.
15. Et reges terrae *, et princi-
pes, et tribuni, et divites, et fortes,
et omnis servus et liber abscon-
derunt se in speluncis, et in petris
montium, *Jes. 24, 21. 22. Ezech. 32, 7. sqq. 18. sqq.
16. et dicunt montibus, et pe-
tris *: Cadite super nos, et abscon-
dite nos a facie sedentis super
thronum, et ab ira Agni! *Luc. 23, 30.
17. Quoniam venit dies magnus*
irae ipsorum; et quis poterit sta-
re? *Rom. 2, 5.

CAP. 7.

Signatorum Numeri. Turba magna ex gentibus stat ante thronum.

1. Post haec vidi quatuor Ange-
los * stantes super quatuor angu-
los terrae, tenentes quatuor ven-
tos † terrae, ne flarent super ter-
ram, neque super mare, neque in
ullam arborem. *Matth. 24, 31. † Jer. 49, 36. Zach. 6, 1—9. Dan. 7, 2.
2. Et vidi alterum Angelum a-
scendentem ab ortu solis, haben-
tem signum Dei vivi; et clamavit
voce magna quatuor Angelis, qui-
bus datum est nocere terrae, et
mari,
3. dicens: Nolite nocere terrae
et mari, neque arboribus, quoad-
usque signemus * servos Dei no-
stri in frontibus eorum. *Ezech. 9, 4 6. Luc. 18, 7.
4. Et audivi numerum signato-
rum, centum quadraginta quatuor
millia * signati, ex omni tribu fi-
liorum Israël. *c. 14, 1. 3.
5. Ex tribu Juda duodecim mil-
lia signati; ex tribu Ruben duo-
decim millia signati; ex tribu Gad
duodecim millia signati;
6. ex tribu Aser duodecim mil-
lia signati; ex tribu Nephthali du-
odecim millia signati; ex tribu
Manasse duodecim millia signati;
7. ex tribu Simeon duodecim
millia signati; ex tribu Levi duo-
decim millia signati; ex tribu Is-
sachar duodecim millia signati;
8. ex tribu Zabulon duodecim
millia signati; ex tribu Joseph
duodecim millia signati; ex tribu
Benjamin duodecim millia signa-
ti.
9. Post haec vidi turbam ma-
gnam, quam dinumerare nemo
poterat ex omnibus gentibus, et
tribubus, et populis, et linguis;
stantes ante thronum, et in con-
spectu Agni, amicti stolis albis *,
et palmae in manibus eorum. *c. 6, 11. 3, 5.
10. Et clamabant voce magna
dicentes: Salus * Deo nostro, qui
sedet super thronum, et Agno! *c. 12, 10. 19, 1.
11. Et omnes Angeli * stabant
in circuitu throni, et seniorum,
et quatuor animalium; et cecide-
runt in conspectu throni in facies
suas †, et adoraverunt Deum, *c. 5, 11. † c. 11, 16.
12. dicentes: Amen! benedi-
ctio, et claritas, et sapientia, et
gratiarum actio, honor, et virtus,
et fortitudo Deo nostro in secula
seculorum! Amen.
13. Et respondit unus de senio-
ribus, et dixit mihi: Hi, qui ami-
cti sunt stolis albis, qui sunt? et
unde venerunt?
14. Et dixi illi: Domine mi! tu
scis. Et dixit mihi: Hi sunt, qui
venerunt de tribulatione magna,
et laverunt stolas suas, et dealba-
verunt eas in sanguine Agni.
15. Ideo sunt ante thronum Dei,
et serviunt ei die ac nocte in tem-
plo * ejus; et qui sedet in throno,
habitabit super illos. *c. 11, 19. 14, 15.

16. Non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque ullus aestus.

17. Quoniam Agnus, qui in medio throni est *, reget illos, et deducet eos ad vitae fontes aquarum †; et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum ‡.

* c. 5, 6. † Ps. 22, 1—3. ‡ c. 21, 4. Jes. 25, 8.

Cap. 8.

Septimum sigillum aperitur. Septem tubae septem Angelis dantur. Quatuor tuba canunt.

1. Et cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in coelo, quasi media hora.

2. Et vidi septem Angelos stantes in conspectu Dei; et datae sunt illis septem tubae *.

* Joël 2, 1. Zach. 9, 14.

3. Et alius Angelus venit, et stetit ante altare habens thuribulum aureum *; et data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus † sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei.

* c. 5, 8. † Ps. 140, 2.

4. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo.

5. Et accepit Angelus thuribulum a), et implevit illud de igne altaris, et misit in terram *, et facta sunt tonitrua, et voces, et fulgura, et terrae motus magnus.

* Ezech. 10, 2.

6. Et septem Angeli, qui habebant septem tubas, praeparaverunt se, ut tuba canerent.

7. Et primus Angelus tuba cecinit; et facta est grando *, et ignis, mista in sanguine, et missum est in terram, et tertia pars terrae combusta est; et tertia pars arborum concremata est; et omne foenum viride combustum est.

* Jes. 28, 2. Ezech. 13, 13.

8. Et secundus Angelus tuba cecinit; et tamquam mons * magnus igne ardens missus est in mare, et facta est tertia pars maris sanguis.

* Jer. 51, 25.

9. Et mortua est tertia pars creaturae eorum, quae habebant animas in mari, et tertia pars navium interiit.

10. Et tertius Angelus tuba cecinit; et cecidit de coelo stella * magna, ardens tamquam facula, et cecidit in tertiam partem fluminum, et in fontes aquarum.

* Jes. 14, 12. Dan. 8, 10.

11. Et nomen stellae dicitur: Absinthium *; et facta est tertia pars aquarum in absinthium; et multi hominum mortui sunt de aquis, quia amarae factae sunt.

* Deut. 29, 18. Ebr. 12, 15.

12. Et quartus Angelus tuba cecinit; et percussa est tertia pars solis *, et tertia pars lunae, et tertia pars stellarum, ita, ut obscuraretur tertia pars eorum, et diei non luceret pars tertia, et noctis similiter.

* Amos 8, 9. Mich. 3, 6.

13. Et vidi, et audivi vocem unius aquilae volantis per medium coeli *, dicentis voce magna: Vae, vae, vae † habitantibus in terra de ceteris vocibus trium Angelorum, qui erant tuba canituri ‡!

* c. 14, 6. † c. 9, 12. 11, 14. 12, 12. ‡ c. 9, 1. 13. 11, 15.

Cap. 9.

Quintus Angelus tuba canit; puteus abyssi aperitur, et locustae exeunt. Tuba canit Angelus sextus, et solvuntur quatuor Angeli cum ingenti exercitu.

1. Et quintus Angelus tuba cecinit; et vidi stellam de coelo cecidisse in terram, et data est ei clavis putei abyssi.

2. Et aperuit puteum abyssi; et ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnae; et obscuratus est sol, et aër de fumo putei *.

* Exod. 10, 15. Joël 2, 2. 10. Jes. 5, 30.

3. Et de fumo putei exierunt locustae in terram, et data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terrae.

a) 1590. thuribulum aureum,

4. Et praeceptum est illis, ne laederent foenum terrae, neque omne viride, neque omnem arborem; nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis*. * c. 7, 2. 3.

5. Et datum est illis, ne occiderent eos; sed ut cruciarent mensibus quinque; et cruciatus eorum, ut cruciatus scorpii cum percutit hominem.

6. Et in diebus illis quaerent homines mortem, et non invenient eam; et desiderabunt mori, et fugiet mors ab eis.

7. Et similitudines locustarum, similes equis * paratis in praelium; et super capita earum tamquam coronae similes auro; et facies earum tamquam facies hominum. * Joël 2, 4.

8. Et habebant capillos, sicut capillos mulierum; et dentes earum, sicut dentes leonum * erant. * Joël 1, 6.

9. Et habebant loricas sicut loricas ferreas, et vox alarum earum, sicut vox curruum * equorum multorum currentium in bellum. * Joël 2, 5.

10. Et habebant caudas similes scorpionum, et aculei erant in caudis earum; et potestas earum nocere hominibus mensibus quinque. Et habebant super se

11. Regem angelum abyssi, cui nomen Hebraice: Abaddon, Graece autem: Apollyon, Latine habens nomen Exterminans.

12. Vae unum abiit; et ecce! veniunt adhuc duo vae post haec.

13. Et sextus Angelus tuba cecinit; et audivi vocem unam ex quatuor cornibus * altaris aurei, quod est ante oculos Dei, * Exod. 30, 2. 10. Lev. 4, 7.

14. dicentem sexto Angelo, qui habebat tubam: Solve quatuor Angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate *! * c. 16, 12.

15. Et soluti * sunt quatuor Angeli, qui parati erant in horam, et diem, et mensem, et annum; ut occiderent tertiam partem hominum. * c. 16, 14. 20, 7.

16. Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia. Et audivi numerum eorum.

17. Et ita vidi equos in visione; et qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, et hyacinthinas, et sulphureas, et capita equorum erant tamquam capita leonum; et de ore eorum procedit * ignis, et fumus, et sulphur. * Joël 2, 3.

18. Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum de igne, et de fumo, et sulphure, quae procedebant de ore ipsorum.

19. Potestas enim equorum in ore eorum est, et in caudis eorum; nam caudae eorum similes serpentibus, habentes capita; et in his nocent.

20. Et ceteri homines, qui non sunt occisi in his plagis, neque poenitentiam egerunt de operibus manuum suarum, ut non adorarent daemonia *, et simulacra aurea, et argentea, et aerea, et lapidea, et lignea, quae neque videre possunt, neque audire, neque ambulare †. * Deut. 32, 17. Ps. 95, 5. † Ps. 116, 12—15.

21. Et non egerunt poenitentiam ab homicidiis suis, neque a veneficiis suis, neque a fornicatione sua, neque a furtis suis.

Cap. 10.

Angelus jurat mox consummandum Dei mysterium; dat librum Ioanni devorandum.

1. Et vidi alium Angelum fortem * descendentem de coelo amictum nube, et iris in capite ejus, et facies ejus erat ut sol, et pedes ejus, tamquam columnae ignis. * c. 5, 2. Dan. 10, 5—8.

2. Et habebat in manu sua libellum apertum *; et posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram. * c. 5, 1.

3. Et clamavit voce magna *,
quemadmodum cum leo rugit. Et
cum clamasset, locuta sunt septem
tonitrua voces suas. * Jer. 25, 30.
Hos. 11, 10. Amos 1, 2.
4. Et cum locuta fuissent septem
tonitrua voces suas, a) ego scri-
pturus eram; et audivi vocem de
coelo dicentem mihi: Signa, quae
locuta sunt septem tonitrua; et
noli ea scribere!
5. Et Angelus, quem vidi stan-
tem super mare, et super terram,
levavit * manum suam ad coelum,
* Gen. 14, 22.
6. et juravit * per viventem in
secula seculorum, qui creavit coe-
lum, et ea, quae in eo sunt; et ter-
ram, et ea, quae in ea sunt; et ma-
re, et ea, quae in eo sunt: Quia
tempus non erit amplius †!
* Dan. 12, 7. † c. 6, 11.
7. Sed in diebus vocis septimi *
Angeli, cum coeperit tuba canere,
consummabitur † mysterium Dei,
sicut evangelizavit per servos su-
os Prophetas. * c. 11, 15. † c. 17, 17.
8. Et audivi vocem de coelo ite-
rum * loquentem mecum, et dicen-
tem: Vade, et accipe librum aper-
tum de manu Angeli stantis super
mare, et super terram.
* cf. v. 4.
9. Et abii ad Angelum, dicens ei,
ut daret mihi librum. Et dixit mi-
hi: Accipe librum, et devora * il-
lum; et faciet amaricari † ven-
trem tuum; sed in ore tuo erit
dulce tamquam mel ‡.
* Ez. 2, 8. 3, 1—3. † c. 12, 12. c. 13—18.
‡ c. 11, 1. 15. 16. 17. c. 19—22.
10. Et accepi librum de manu b),
et devoravi illum; et erat in ore
meo tamquam mel dulce; et cum
devorassem eum, amaricatus est
venter meus.
11. Et dixit mihi: Oportet te i-
terum prophetare Gentibus et po-
pulis, et linguis, et regibus mul-
tis!

CAP. 11.

Duo testes prophetant. Bestia occidit eos, et resurgunt. Septimus Angelus tuba canit, et mortui judicantur.

1. Et datus est mihi calamus si-
milis virgae *, et dictum est mihi:
Surge, et metire templum Dei, et
altare, et adorantes in eo.
* Ezech. 40, 3.
2. Atrium autem, quod est fo-
ris c) templum, ejice foras, et ne
metiaris illud! quoniam datum
est Gentibus, et civitatem sanctam
calcabunt mensibus quadraginta
duobus *. * Dan. 8, 13. 14.
1 Macc. 4, 60. Luc. 21, 24.
3. Et dabo duobus testibus meis,
et prophetabunt diebus mille du-
centis sexaginta, amicti saccis.
4. Hi sunt duae olivae *, et duo
candelabra, in conspectu Domini
terrae d) stantes. * Zach. 4, 3. 6, 11. 14.
5. Et si quis voluerit eis nocere,
ignis exiet de ore eorum, et devo-
rabit inimicos eorum *; et si quis
voluerit eos laedere, sic oportet
eum occidi. * 4 Reg. 1, 10. Luc. 9, 54.
6. Hi habent potestatem clau-
dendi coelum *, ne pluat diebus
prophetiae ipsorum; et potesta-
tem habent super aquas conver-
tendi eas in sanguinem †, et per-
cutere terram omni plaga ‡ quo-
tiescumque voluerint. * 3 Reg. 17, 1.
Jac. 5, 17. † Exod. 7, 19. 20. ‡ Exod. 9.
7. Et cum finierint testimonium
suum, bestia *, quae ascendit de
abysso, faciet adversum eos bel-
lum, et vincet illos, et occidet eos †.
* c. 17, 8. † 3 Reg. 19, 10.
8. Et corpora eorum jacebunt
in plateis civitatis magnae *, quae
vocatur spiritualiter Sodoma et
Aegyptus, ubi et Dominus eorum
crucifixus est. * c. 16, 19.
9. Et videbunt de tribubus, et
populis, et linguis, et Gentibus,
corpora eorum per tres dies et di-

---

a) 1590. add. et b) 1590. add. Angeli c) 1590. est infra templum,
d) 1590. terræ stantia.

midium; et corpora eorum non sinent poni in monumentis.

10. Et inhabitantes terram gaudebunt super illos, et jucundabuntur; et munera mittent invicem, quoniam hi duo prophetae cruciaverunt eos, qui habitabant super terram.

11. Et post dies tres, et dimidium, spiritus vitae a Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, et timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos.

12. Et audierunt vocem magnam de coelo, dicentem eis: Ascendite huc! Et ascenderunt in coelum in nube *; et viderunt illos inimici eorum. * 4 Reg. 2, 11.

13. Et in illa hora factus est terrae motus magnus, et decima pars civitatis cecidit; et occisa sunt in terrae motu nomina hominum septem millia; et reliqui in timorem sunt missi, et dederunt gloriam Deo coeli.

14. Vae secundum abiit *; et ecce! vae tertium † veniet cito! * c. 9, 12. † c. 12, 12.

15. Et septimus angelus tuba cecinit; et factae sunt voces magnae in coelo dicentes: Factum est regnum hujus mundi, Domini nostri et Christi ejus, et regnabit in secula seculorum! Amen.

16. Et viginti quatuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis *, ceciderunt in facies suas, et adoraverunt Deum, dicentes: * c. 4, 4. 10. 7, 11.

17. Gratias agimus tibi, Domine Deus a) omnipotens, qui es, et qui eras, et qui venturus es; quia accepisti virtutem tuam magnam, et regnasti.

18. Et iratae sunt Gentes *, et advenit ira tua †, et tempus mortuorum judicari, et reddere mercedem servis tuis Prophetis et sanctis, et timentibus nomen tuum, pusillis et magnis, et exterminandi eos, qui corruperunt terram. * Ps. 2, 1. † c. 15, 1. 7. 16, 1.

19. Et apertum * est templum Dei in coelo; et visa est arca testamenti ejus in templo ejus, et facta sunt fulgura, et voces, b) et terrae motus, et grando magna †. * Apoc. 4, 1. 15, 5. 19, 11. † c. 8, 5.

CAP. 12.

Mulier filium peperit, facto in cœlo prælio, lapsus draco cœpit mulieris semen persequi.

1. Et signum magnum apparuit in coelo: Mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim *; * Gen. 37, 9. 10.

2. et in utero habens, clamabat parturiens *, et cruciabatur, ut pariat. * Mich. 4, 9. 10.

3. Et visum est aliud signum in coelo: et ecce! draco * magnus, rufus, habens capita septem, et cornua decem; et in capitibus ejus diademata septem †; * cf. v. 9. † c. 13, 1. 19, 12.

4. et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum coeli *, et misit eas in terram; et draco stetit ante mulierem, quae erat paritura; ut cum peperisset, filium ejus devoraret. * Dan. 8, 10. Jes. 14, 12.

5. Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes Gentes in virga ferrea *; et raptus est filius ejus ad Deum, et ad thronum ejus, * c. 19, 15.

6. et mulier fugit in solitudinem, ubi habebat locum paratum a Deo, ut ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta *. c. 11, 3.

7. Et factum est praelium magnum in coelo; Michaël * et angeli ejus praeliabantur cum dracone, et draco pugnabat, et angeli ejus * Dan. 10, 13. 21.

8. Et non valuerunt, neque locus inventus est eorum amplius in coelo.

a) 1590. add. noster b) 1590. add. et tonitrua,

9. Et projectus est draco ille
magnus, serpens antiquus*, qui
vocatur diabolus et satanas, qui
seducit universum orbem; et pro-
jectus est in terram, et angeli ejus
cum illo missi sunt. * Gen. 3, 1. 4. 15.
Joh. 8, 44. 1 Joh. 3, 8.
10. Et audivi vocem magnam in
coelo dicentem: Nunc facta est
salus, et virtus, et regnum Dei no-
stri, et potestas Christi ejus*; quia
projectus est accusator fratrum
nostrorum, qui accusabat † illos
ante conspectum Dei nostri die
ac nocte. * c. 11, 15. † Hiob 1, 11.
Zach. 3, 1. Luc. 22, 31.
11. Et ipsi vicerunt eum propter
sanguinem Agni*, et propter ver-
bum testimonii sui, et non dilexe-
runt animas suas usque ad mor-
tem †. * c. 7, 14. † c. 2, 10.
12. Propterea laetamini, coeli,
et qui habitatis in eis. Vae ter-
rae, et mari! quia descendit dia-
bolus ad vos, habens iram ma-
gnam, sciens, quod modicum tem-
pus habet.
13. Et postquam vidit draco,
quod projectus esset in terram,
persecutus est mulierem, quae pe-
perit masculum.
14. Et datae sunt mulieri alae
duae aquilae magnae, ut volaret
in desertum in locum suum, ubi
alitur per tempus, et tempora, et
dimidium temporis, a facie ser-
pentis.
15. Et misit serpens ex ore suo
post mulierem, aquam tanquam
flumen, ut eam faceret trahi a flu-
mine.
16. Et adjuvit terra mulierem,
et aperuit terra os suum, et absor-
buit flumen*, quod misit draco de
ore suo. * c. 17, 15.
17. Et iratus est draco in mulie-
rem; et abiit facere praelium cum
reliquis de semine ejus, qui custo-
diunt mandata Dei, et habent te-
stimonium Jesu Christi.
18. Et stetit supra arenam ma-
ris*. * Jos. 15, 11. Dan. 8, 3.

Cap. 13.

Bestia Deum blasphemat, et sanctos debellat; bestiaque altera illi maxime favet, cogens adorari ejus imaginem.

1. Et vidi de mari bestiam ascen-
dentem*, habentem capita septem,
et cornua decem †, et super cor-
nua ejus decem diademata, et su-
per capita ejus nomina blaspbe-
miae. * Dan. 7, 3. sqq. † c. 17, 3. 7—12.
2. Et bestia, quam vidi, similis
erat pardo*, et pedes ejus sicut pe-
des ursi, et os ejus sicut os leonis.
Et dedit illi draco † virtutem su-
am, et potestatem magnam.
* Dan. 7, 4—7. † c. 12, 3.
3. Et vidi unum de capitibus*
suis, quasi occisum in mortem; et
plaga mortis ejus curata est. Et ad-
mirata † est universa terra post
bestiam. * c. 17, 9. † c. 17, 8.
4. Et adoraverunt draconem,
qui dedit potestatem bestiae; et
adoraverunt bestiam, dicentes:
Quis similis bestiae? et quis pote-
rit pugnare cum ea?
5. Et datum est ei os loquens
magna, et blasphemias; et data
est ei potestas facere menses qua-
draginta duos.
6. Et aperuit os suum in blas-
phemias ad Deum, blasphemare
nomen ejus, et tabernaculum e-
jus, et eos, qui in coelo habitant.
7. Et est datum illi bellum fa-
cere cum sanctis, et vincere eos.
Et data est illi potestas in omnem
tribum, et populum, et linguam,
et gentem.
8. Et adoraverunt eam omnes,
qui inhabitant terram; quorum*
non sunt scripta nomina in Libro
vitae Agni, qui occisus est ab ori-
gine mundi. * c. 17, 8.
9. Si quis habet aurem, audiat!
10. Qui in captivitatem duxerit,
in captivitatem vadet; qui in gla-
dio occiderit, oportet eum gladio
occidi. Hic est patientia et fides
Sanctorum.
11. Et vidi aliam bestiam ascen-

dentem de terra, et habebat cornua duo similia Agni*, et loquebatur, sicut draco. *Matth. 7, 15.

12. Et potestatem * prioris bestiae omnem faciebat in conspectu ejus; et fecit † terram, et habitantes in ea, adorare bestiam primam, cujus curata est plaga mortis. *cf. v. 2. 4. 5. 7. † v. 14. c. 19, 20.

13. Et fecit signa magna *, ut etiam ignem † faceret de coelo descendere in terram in conspectu hominum. * 2 Thess. 2, 9. sqq. Deut. 13, 1. 2. Matth. 24, 24. † Luc. 9, 54. Marc. 8, 11. Hiob 1, 16.

14. Et seduxit habitantes in terra propter signa, quae data sunt illi facere in conspectu bestiae, dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestiae, quae habet plagam gladii *, et vixit. * cf. v. 3. 12.

15. Et datum est illi, ut daret spiritum imagini bestiae; et ut loquatur imago bestiae; et faciat, ut quicumque non adoraverint imaginem bestiae, occidantur.

16. Et faciet omnes pusillos, et magnos, et divites, et pauperes, et liberos, et servos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis.

17. Et ne quis possit emere, aut vendere, nisi, qui habet characterem, aut nomen bestiae, aut numerum nominis ejus.

18. Hic sapientia est! Qui habet intellectum, computet numerum * bestiae. Numerus enim hominis est; et numerus ejus: sexcenti sexaginta sex. * c. 15, 2.

Cap. 14.

Israëlitæ signati cum Agno stant: Evangelium ubique prædicatur. Venit hora judicii. Babylonis lapsus prænunciatur. Terra demessa est, et vindemiata.

1. Et vidi; et ecce! Agnus * stabat supra montem Sion, et cum eo centum quadraginta quatuor millia † habentes nomen ejus, et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis ‡. * c. 7, 9. 10. 17. † c. 7, 4. ‡ c. 3, 12.

2. Et audivi vocem de coelo, tamquam vocem aquarum multarum, et tamquam vocem tonitrui magni *; et vocem, quam audivi, sicut citharoedorum citharizantium in citharis suis †. * c. 19, 6. † c. 5, 8.

3. Et cantabant quasi canticum novum ante sedem, et ante quatuor animalia, et seniores; et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra.

4. Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati *; virgines † enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocumque ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitiae Deo, et Agno, * c. 2, 12. Hos. 5, 3. 6, 10. † 2 Cor. 11, 2.

5. et in ore eorum non est inventum mendacium; sine macula enim sunt ante thronum Dei.

6. Et vidi alterum Angelum * volantem per medium coeli, habentem Evangelium † aeternum, ut evangelizaret sedentibus super terram, et super omnem gentem, et tribum, et linguam, et populum, * c. 8, 13. † Rom. 16, 25. 1 Petr. 1, 23. 25.

7. dicens magna voce: Timete Dominum, et date illi honorem! quia venit hora judicii ejus; et adorate eum, qui fecit coelum et terram, mare et fontes aquarum.

8. Et alius Angelus secutus est dicens: Cecidit, cecidit Babylon illa magna *, quae a vino irae fornicationis suae potavit omnes gentes. * c. 18, 2.

9. Et tertius Angelus secutus est illos, dicens voce magna: Si quis adoraverit * bestiam, et imaginem ejus, et acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua, * c. 13, 12—17.

10. et hic bibet de vino irae Dei, quod mistum est mero in calice i-

rae ipsius, et cruciabitur igne et sulphure * in conspectu Angelorum sanctorum, et ante conspectum Agni; *c. 19, 20. 20, 14. 21, 8.

11. et fumus* tormentorum eorum ascendet in secula seculorum †. Nec habent requiem die ac nocte, qui adoraverunt bestiam, et imaginem ejus, et si quis acceperit characterem nominis ejus. * c. 19, 3. † c. 20, 10.

12. Hic patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei, et fidem Jesu.

13. Et audivi vocem de coelo, dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur! Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos.

14. Et vidi, et ecce! nubem candidam; et super nubem sedentem similem Filio hominis*, habentem in capite suo coronam auream, et in manu sua falcem acutam. *Dan. 3, 25. 10, 18.

15. Et alius Angelus exivit de templo *, clamans voce magna ad sedentem super nubem: Mitte falcem † tuam, et mete ‡! quia venit hora, ut metatur, quoniam aruit messis terrae. *c. 11, 19. † Marc. 4, 29. ‡ v. 13. c. 6, 11. Matth. 13, 30. 43.

16. Et misit, qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, et demessa a) est terra.

17. Et alius Angelus exivit de templo, quod est in coelo, habens et ipse falcem acutam.

18. Et alius Angelus exivit de altari, qui habebat potestatem supra ignem *; et clamavit voce magna ad eum, qui habebat falcem acutam, dicens: Mitte falcem tuam acutam, et vindemia botros † vineae terrae! quoniam maturae sunt uvae ejus. *c. 8, 5. † Deut. 32, 32. Jer. 2, 21.

19. Et misit Angelus falcem suam acutam in terram, et vindemiavit vineam terrae, et misit in lacum * irae Dei magnum. *c. 19, 15. Joël 8, 18. Jes. 63, 3.

20. Et calcatus est lacus extra civitatem, et exivit sanguis de lacu usque ad frenos equorum per stadia mille sexcenta.

Cap. 15.

Qui bestiam vicerant, Deum glorificant; et septem Angelis dantur septem phialae ira Dei plenae.

1. Et vidi aliud signum * in coelo magnum, et mirabile, Angelos septem, habentes plagas septem novissimas; quoniam in illis consummata est ira Dei. *c. 12, 1. 3.

2. Et vidi tamquam mare vitreum * mistum igne, et eos, qui vicerunt † bestiam, et imaginem ejus, et numerum nominis ejus, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei. * c. 4, 6. † c. 13, 10. 18.

3. Et cantantes canticum Moysi * servi Dei, et canticum Agni †, dicentes: Magna et mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens! justae et verae sunt viae tuae, b) Rex seculorum! *Exod. 15, 1. † c. 5, 9. 12.

4. Quis non timebit te, Domine! et magnificabit nomen tuum? quia solus pius es; quoniam omnes gentes * venient, et adorabunt in conspectu tuo, quoniam judicia tua manifesta sunt. * Ps. 85, 9.

5. Et post haec vidi, et ecce! apertum * est templum tabernaculi testimonii in coelo. *c. 11, 9.

6. Et exierunt septem Angeli habentes septem plagas de templo, vestiti lino mundo, et candido, et praecincti circa pectora zonis aureis *. *c. 1, 13. Lev. 8, 7.

7. Et unum de quatuor animalibus * dedit septem Angelis septem phialas aureas, plenas iracundiae † Dei viventis in secula seculorum. *c. 4, 6—8. † Ez. 22, 31.

a) 1590. et demessuit eam. b) 1590. add. Domine,

8. Et impletum est templum fumo * a Majestate Dei, et de virtute ejus; et nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagae septem Angelorum. *Exod. 40, 34. 3 Reg. 8, 10. Jes. 6, 4.

Cap. 16.

Ad septem phialarum effusionem septem in terra plagæ oriuntur.

1. Et audivi vocem magnam de templo, dicentem septem Angelis: Ite, et effundite septem phialas irae Dei in terram!

2. Et abiit primus a), et effudit phialam suam in terram; et factum est vulnus saevum et pessimum * in homines, qui habebant characterem bestiae, et in eos, qui adoraverunt b) imaginem ejus. *Exod. 9, 9—11.

3. Et secundus Angelus effudit phialam suam in mare; et factus est sanguis tamquam mortui; et omnis anima vivens mortua est in mari.

4. Et tertius c) effudit phialam suam super flumina, et super fontes aquarum, et factus est sanguis *. *Exod. 7, 17—21.

5. Et audivi Angelum aquarum, dicentem: Justus es, Domine! qui es, et qui eras; sanctus, qui haec judicasti!

6. Quia sanguinem Sanctorum et Prophetarum * effuderunt; et sanguinem eis dedisti bibere; digni enim sunt. *Matth. 23, 34. 35.

7. Et audivi alterum ab altari d)* dicentem: Etiam, Domine Deus omnipotens! vera et justa judicia tua †. *c. 9, 13. †c. 19, 2.

8. Et quartus Angelus effudit phialam suam in solem, et datum est illi aestu affligere homines et e) igni.

9. Et aestuaverunt homines aestu magno, et blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerunt poenitentiam, ut darent illi gloriam.

10. Et quintus Angelus effudit phialam suam super sedem bestiae; et factum est regnum ejus tenebrosum *. Et commanducaverunt linguas suas prae dolore, *Exod. 10, 21. sqq. Jes. 8, 21. 22.

11. et blasphemaverunt Deum coeli prae doloribus et vulneribus suis, et non egerunt poenitentiam ex operibus suis.

12. Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphraten *; et siccavit aquam ejus †, ut praepararetur via regibus ab ortu solis. *c. 9, 14. †Jos. 3, 13. 16. Jes. 11, 15. 16. 51, 10.

13. Et vidi de ore draconis *, et de ore bestiae †, et de ore pseudoprophetae ‡ f) spiritus tres immundos in modum ranarum. *c. 12, 9. †c. 13, 1. 2. ‡c. 13, 11.

14. Sunt enim spiritus daemoniorum facientes signa, et procedunt ad reges totius terrae congregare illos in praelium ad diem magnum omnipotentis Dei.

15. Ecce, venio sicut fur! Beatus, qui vigilat *, et custodit vestimenta sua, ne nudus † ambulet, et videant turpitudinem ejus! *Marc. 13, 33—37. Luc. 12, 35—40. †c. 3, 17. 18.

16. Et congregabit * illos in locum, qui vocatur Hebraice: Armagedon g) †. *cf. v. 12. †Jud. 15, 19. 4 Reg. 9, 27. Zach. 12, 11.

17. Et septimus Angelus effudit phialam suam in aërem, et exivit vox magna de templo a throno, dicens: Factum est!

18. Et facta sunt fulgura, et voces, et tonitrua *, et terrae motus factus est magnus, qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt super terram, talis terrae motus, sic magnus. *c. 4, 5. 8, 5. 11, 19.

19. Et facta est civitas * magna in tres partes; et civitates Gen-

---

a) 1590. add. Angelus b) 1590. add. bestiam et c) 1590. add. Angelus d) 1590. om. ab altari e) 1590. et igne. f) 1590. add. exire g) 1590. Armageddon.

tium ceciderunt; et Babylon † magna venit in memoriam ‡ ante Deum, dare illi calicem vini indignationis irae ejus. * c. 11, 8. † c. 17, 5. ‡ c. 18, 5.

20. Et omnis insula fugit, et montes non sunt inventi.

21. Et grando * magna sicut talentum descendit de coelo in homines; et blasphemaverunt Deum homines propter plagam grandinis; quoniam magna facta est vehementer.
* Exod. 9, 23. Hiob 38, 22.

Cap. 17.

Mulier fornicaria, sive Babylon, mater abominationum terræ, et ebria martyrum sanguine.

1. Et venit unus de septem Angelis *, qui habebant septem phialas, et locutus est mecum, dicens: Veni, ostendam tibi damnationem † meretricis ‡ magnae, quae sedet super aquas multas;
*c. 21, 9. † cf. v. 16. ‡ Jes. 23, 15—18.

2. cum qua fornicati sunt reges terrae *, et inebriati sunt, qui inhabitant terram de vino prostitutionis ejus †. * c. 18, 9.
† c. 14, 8. Jer. 51, 7. Nah. 3, 4.

3. Et abstulit me in spiritu in desertum. Et vidi mulierem sedentem super bestiam * coccineam, plenam nominibus blasphemiae, habentem capita septem, et cornua decem. * c. 13, 1.

4. Et mulier erat circumdata purpura, et coccino, et a) inaurata auro, et lapide pretioso, et margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione et immunditia fornicationis ejus.

5. Et in fronte ejus nomen scriptum: Mysterium! Babylon magna *, mater fornicationum et abominationum terrae. * c. 14, 8.

6. Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, et de sanguine martyrum Jesu *; et miratus sum, cum vidissem illam, admiratione magna. * c. 18, 24.

7. Et dixit mihi Angelus: Quare miraris? ego dicam tibi sacramentum * mulieris et bestiae †, quae portat eam, quae habet capita septem, et cornua decem.
* v. 15—18. † v. 8—14.

8. Bestia, quam vidisti, fuit *, et non est **, et ascensura † est de abysso ‡, et in interitum ibit ‡; et mirabuntur inhabitantes terram (quorum non sunt scripta nomina in Libro vitae a constitutione mundi), videntes bestiam, quae erat, et non est. * c. 13, 1. ** c. 13, 3. † c. 13, 12. ‡ c. 11, 7. ‡ c. 19, 19. 20. 2 Thess. 2, 3.

9. Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet, et reges septem sunt.

10. Quinque ceciderunt, unus est, et alius nondum venit; et cum venerit, oportet illum breve tempus manere.

11. Et bestia, quae erat, et non est, et ipsa octava est; et de septem est, et in interitum vadit *.
* v. 8.

12. Et decem cornua *, quae vidisti, decem reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tamquam reges una hora accipient post bestiam.
* c. 13, 1. Dan. 7, 20—24.

13. Hi unum consilium habent, et virtutem et potestatem suam bestiae tradent.

14. Hi cum Agno pugnabunt; et Agnus vincet illos; quoniam Dominus dominorum est, et Rex regum; et qui cum illo sunt, vocati, b) electi, et fideles.

15. Et dixit mihi: Aquae, quas vidisti, ubi meretrix sedet, populi sunt, et Gentes, et linguae.

16. Et decem cornua, quae vidisti in bestia, hi odient fornicariam, et desolatam facient illam,

---

a) 1590. 1592. inaurata, 1593. 1598. romana editio 1624. inaurato b) 1590. add. et

et nudam, et carnes * ejus manducabunt, et ipsam a) igni concremabunt †. * c. 18, 16. † c. 18, 8.

17. Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant, quod placitum est illi; ut dent regnum suum bestiae, donec consummentur verba Dei.

18. Et mulier, quam vidisti, est civitas magna *, quae habet regnum super reges terrae. * c. 14, 8.

Cap. 18.

Babylonis lapsus, judicium, plagae, et ultiones.

1. Et post haec vidi alium * Angelum descendentem de coelo, habentem potestatem magnam; et terra illuminata est a gloria ejus. * c. 10, 1.

2. Et exclamavit in fortitudine, dicens: Cecidit *, cecidit Babylon magna! et facta est habitatio daemoniorum, et custodia omnis spiritus immundi, et custodia omnis volucris immundae et odibilis †. * c. 14, 8. Jes. 21, 9. † Jer. 50, 39. 51, 37. Jes. 13, 21. sq.

3. Quia de vino * irae fornicationis ejus biberunt omnes gentes; et reges † terrae cum illa fornicati sunt; et mercatores terrae de virtute deliciarum ejus divites facti sunt. * Jes. 51, 7. Nah. 3, 4. † c. 17, 2.

4. Et audivi aliam vocem de coelo, dicentem: Exite de illa, populus meus! ut ne participes sitis delictorum ejus, et de plagis ejus non accipiatis.

5. Quoniam pervenerunt peccata ejus usque ad coelum, et recordatus est Dominus iniquitatum ejus.

6. Reddite illis, sicut et ipsa reddidit vobis; et duplicate duplicia secundum opera ejus; in poculo, quo miscuit b), miscete illi duplum.

7. Quantum glorificavit se, et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum; quia in corde suo dicit: Sedeo regina *, et vidua non sum; et luctum non videbo †. * c. 17, 18. † Jes. 47, 7. 8.

8. Ideo in una die * venient plagae ejus, mors et luctus, et fames, et igne comburetur †; quia fortis est Deus, qui judicabit illam. * v. 10. 17. 19. † c. 17, 16.

9. Et flebunt, et plangent se super illam reges terrae, qui cum illa fornicati sunt, et in deliciis vixerunt, cum viderint fumum incendii ejus.

10. Longe stantes propter timorem tormentorum ejus, dicentes: Vae, vae civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis! quoniam una hora venit judicium tuum.

11. Et negotiatores terrae flebunt et lugebunt super illam; quoniam merces eorum nemo emet amplius:

12. Merces auri et argenti, et lapidis pretiosi, et margaritae, et byssi, et purpurae, et serici, et cocci, [et omne lignum thyinum, et omnia vasa eboris, et omnia vasa de lapide pretioso, et aeramento, et ferro, et marmore,

13. et cinnamomum c)] et odoramentorum, et unguenti, et thuris, et vini, et olei, et similae, et tritici, et jumentorum, et ovium, et equorum, et rhedarum, et mancipiorum, et animarum hominum.

14. Et poma desiderii animae tuae discesserunt a te, et omnia pinguia et praeclara perierunt a te, et amplius illa jam non invenient.

15. Mercatores horum, qui divites facti sunt, ab ea longe stabunt propter timorem tormentorum ejus, flentes ac lugentes,

16. et dicentes: Vae, vae civitas illa magna! quae amicta erat bysso, et purpura, et cocco, et deaurata erat auro, et lapide pretioso, et margaritis.

a) 1590. igne b) 1590. add. vobis c) 1590. et cinnamomum et amomum

17. Quoniam una hora destitutae sunt tantae divitiae; et omnis gubernator, et omnis, qui in lacum navigat, et nautae, et qui in mari operantur, longe steterunt,

18. et clamaverunt videntes locum incendii ejus, dicentes: Quae similis civitati huic magnae?

19. Et miserunt pulverem super capita sua*, et clamaverunt flentes et lugentes, dicentes: Vae, vae civitas illa magna, in qua divites facti sunt omnes, qui habebant naves in mari de pretiis ejus; quoniam una hora desolata est!

* Ezech. 27, 30. Hiob 2, 12.

20. Exulta super eam, coelum*, et sancti Apostoli et Prophetae! quoniam judicavit Deus judicium vestrum de illa. *c. 19, 1. Jer. 51, 48.

21. Et sustulit unus Angelus fortis lapidem* quasi molarem magnum, et misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, et ultra jam non invenietur. * Jer. 51, 63. 64.

22. Et vox citharoedorum, et musicorum, et tibia canentium, et tuba, non audietur in te amplius; et omnis artifex omnis artis non invenietur in te amplius; et vox molae non audietur in te amplius*! * Jer. 25, 10.

23. Et lux lucernae non lucebit in te amplius; et vox sponsi et sponsae* non audietur adhuc in te; quia mercatores tui erant principes terrae, quia in veneficiis tuis erraverunt omnes gentes.

* Jer. 7, 34. 16, 9.

24. Et in ea sanguis prophetarum et sanctorum inventus est*; et omnium, qui interfecti sunt in terra. *c. 17, 6. Matth. 23, 37.

Cap. 19.

Parantur nuptiæ Agni. Verbum Dei, cum exercitibus cœlestibus veniens, pugnat adversus bestiam et reges terræ eorumque exercitus.

1. Post haec audivi, quasi vocem* turbarum multarum † in coelo dicentium: Alleluja! Salus[a]), et gloria, et virtus Deo nostro est! *c. 12, 10. †c. 6, 11. 7, 9.

2. Quia vera* et justa † judicia sunt ejus, qui judicavit de meretrice magna, quae corrupit terram in prostitutione sua, et vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus ejus. *c. 6, 10. 11. †c. 15, 3.

3. Et iterum dixerunt: Alleluja! Et fumus* ejus ascendit in secula seculorum. * c. 18, 9. 18.

4. Et ceciderunt* seniores viginti quatuor, et quatuor animalia, et adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen! Alleluja! *c. 5, 14.

5. Et vox de throno exivit, dicens: Laudem dicite Deo nostro, omnes servi ejus; et qui timetis eum, pusilli et magni!

6. Et audivi quasi vocem turbae magnae, et sicut vocem aquarum multarum, et sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium: Alleluja! quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens.

7. Gaudeamus, et exultemus, et demus gloriam ei; quia venerunt nuptiae* Agni, et uxor ejus praeparavit se. *c. 21, 2. 9. 22, 5.

8. Et datum est illi, ut cooperiat* se byssino splendenti et candido. Byssinum enim justificationes † sunt Sanctorum.

* Ps. 44, 14. 15. † Jes. 61, 10. Eph. 5, 27.

9. Et [b]) dixit mihi: Scribe: Beati, qui ad coenam nuptiarum* Agni vocati sunt; et dicit mihi: Haec verba Dei vera sunt!

* c. 20, 6. 22, 14. Matth. 22, 2. sqq.

10. Et cecidi ante pedes ejus, ut adorarem eum*. Et dicit mihi: Vide ne feceris! conservus tuus sum, et fratrum tuorum habentium testimonium Jesu. Deum adora! Testimonium enim Jesu est spiritus prophetiae. * c. 22, 8.

11. Et vidi coelum apertum, et ecce! equus albus, et qui sedebat super eum, vocabatur: Fidelis et

a) 1590. Laus, et gloria, b) 1590. Et dicit

Verax*; et cum justitia judicat et
pugnat. *c. 1, 5. 3, 14.
12. Oculi autem ejus sicut flamma ignis*, et in capite ejus diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo novit, nisi ipse. *c. 1, 14.
13. Et vestitus erat veste aspersa sanguine *; et vocatur a) nomen ejus: Verbum † Dei.
*cf. c. 14, 20. †Joh. 1, 1.
14. Et exercitus, qui sunt in coelo, sequebantur * eum in equis albis, vestiti byssino albo et mundo †. *c. 17, 14. †v. 8.
15. Et de ore ejus procedit gladius ex utraque parte acutus *; ut in ipso percutiat Gentes. Et ipse reget eas in virga ferrea †; et ipse calcat torcular ‡ vini furoris irae Dei omnipotentis. *c. 2, 12.
†Ps. 2, 9. ‡c. 14, 19. Jes. 63, 3.
16. Et habet in vestimento et in femore suo scriptum: Rex regum, et Dominus dominantium.
17. Et vidi unum Angelum stantem in sole, et clamavit voce magna, dicens omnibus avibus*, quae volabant per medium coeli: Venite, et congregamini ad coenam magnam Dei! *Ezech. 39, 4. 17—20.
18. Ut manducetis carnes regum, et carnes tribunorum, et carnes fortium, et carnes equorum, et sedentium in ipsis, et carnes omnium liberorum et servorum, et pusillorum et magnorum.
19. Et vidi bestiam, et reges terrae *, et exercitus eorum congregatos ad faciendum praelium cum illo, qui sedebat in equo, et cum exercitu ejus. *c. 16, 14.
20. Et apprehensa est bestia *, et cum ea pseudopropheta †, qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiae, et qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure ‡. *c. 13, 1. sqq. 17, 3.
†c. 13, 11. sqq. ‡c. 20, 9. Dan. 7, 11. 26.

a) 1590. vocabatur

21. Et ceteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius; et omnes aves saturatae sunt carnibus eorum.

Cap. 20.

Draco per mille annos ligatur, et per mille annos animæ Martyrum cum Christo regnant. Posthæc solvitur draco: Gog et Magog consurgunt. Mortui judicantur.

1. Et vidi Angelum descendentem de coelo, habentem clavem abyssi, et catenam * magnam in manu sua. * 2 Petr. 2, 4. Jud. 6.
2. Et apprehendit draconem *, serpentem antiquum, qui est diabolus et satanas, et ligavit eum per annos mille; *c. 12, 9.
3. et misit eum in abyssum, et clausit, et signavit super illum, ut non seducat * amplius gentes, donec consummentur mille anni; et post haec oportet illum solvi modico tempore. * 2 Thess. 2, 9. 10.
4. Et vidi sedes, et sederunt super eas, et judicium datum est illis *; et animas decollatorum propter testimonium Jesu, et propter verbum Dei, et qui non adoraverunt bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus aut in manibus suis, et vixerunt, et regnaverunt cum Christo mille annis.
*Matth. 19, 28. Luc. 22, 30. 1 Cor. 6, 2. 3.
5. Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. Haec est resurrectio prima.
6. Beatus et sanctus, qui habet partem in resurrectione prima; in his secunda mors non habet potestatem; sed erunt Sacerdotes * Dei et Christi, et regnabunt cum illo mille annis. *c. 5, 10. Jes. 61, 6.
7. Et cum consummati fuerint mille anni *, solvetur satanas de carcere suo, et exibit, et seducet Gentes, quae sunt super quatuor angulos terrae, Gog et Magog †,

et congregabit eos in praelium, quorum numerus est sicut arena maris. *cf. v. 2.3. † Ez. 38, 2.3. 39, 1.

8. Et ascenderunt super latitudinem terrae *, et circuierunt castra sanctorum, et civitatem dilectam. *Ezech. 38, 8—12. Num. 22, 5.

9. Et descendit ignis a Deo de coelo, et devoravit eos *; et diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris, ubi et bestia † *Ezech. 38, 22. 39, 6. † c. 19, 20.

10. et pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum.

11. Et vidi thronum magnum candidum, et sedentem super eum *, a cujus conspectu fugit terra et coelum †, et locus non est inventus eis. * Matth. 19, 28. 25, 31. † 2 Petr. 3, 7—12.

12. Et vidi mortuos magnos et pusillos stantes in conspectu throni, et libri * aperti sunt; et alius Liber apertus est, qui est vitae †; et judicati sunt mortui ex his, quae scripta erant in libris secundum opera ipsorum. *Mal. 3, 16. Jer. 17, 1. † c. 3, 12. Luc. 10, 20.

13. Et dedit mare mortuos, qui in eo erant; et mors et infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant; et judicatum est de singulis secundum opera ipsorum.

14. Et infernus et mors * missi sunt in stagnum ignis. Haec est mors secunda. * 1 Cor. 15, 26. 54. 55.

15. Et qui non inventus est in Libro vitae scriptus, missus est in stagnum ignis.

Cap. 21.

Cœlum novum; terra nova. Nova civitas Jerusalem, a Deo descendens, describitur.

1. Et vidi coelum novum et terram novam *. Primum enim coelum, et prima terra abiit †, et mare jam non est. * 2 Petr. 3, 13. Jes. 65, 17. 66, 22. † c. 20, 11. Jes. 34, 4. Matth. 24, 29.

2. Et ego Ioannes vidi sanctam civitatem * Jerusalem novam, descendentem de coelo a Deo, paratam sicut sponsam † ornatam viro suo. *Ebr. 11, 10. 16. 12, 22. † c. 19, 7. 8. Eph. 5, 27.

3. Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce! tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis! Et ipsi populus ejus * erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus. * Exod. 19, 6. Ezech. 48, 35.

4. Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum; et mors ultra non erit, neque luctus, a) neque dolor erit ultra, quia prima abierunt.

5. Et dixit, qui sedebat * in throno: Ecce, nova facio omnia †! Et dixit mihi: Scribe, quia haec verba fidelissima sunt, et vera. *c. 4, 2. † Jes. 43, 18. 19.

6. Et dixit mihi: Factum est! Ego sum A, et O b); initium et finis *. Ego sitienti dabo de fonte aquae vitae gratis †. * c. 1, 8. † c. 22, 17. Ps. 41, 2—5.

7. Qui vicerit, possidebit haec, et ero illi Deus *, et ille erit mihi filius. *Ebr. 11, 16. Zach. 8, 8. Jes. 49, 8.

8. Timidis autem, et incredulis, et execratis, et homicidis, et fornicatoribus, et veneficis, et idololatris, et omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure. Quod est mors secunda.

9. Et venit unus de septem Angelis * habentibus phialas plenas septem plagis novissimis, et locutus est mecum, dicens: Veni, et ostendam tibi sponsam, uxorem Agni. * c. 17, 1.

10. Et sustulit * me in spiritu in montem magnum et altum, et ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem †, descendentem de coelo a Deo, *c. 17, 3. † v. 2.

11. habentem claritatem Dei *; et lumen ejus simile lapidi pretio-

a) 1590. add. neque clamor b) α et ω.

so tamquam lapidi jaspidis, sicut crystallum. *v. 23.

12. Et habebat murum magnum et altum, habentem portas duodecim*; et in portis Angelos† duodecim, et nomina inscripta, quae sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israël. *Ezech. 48, 31. † Genes. 3, 24.

13. Ab Oriente portae tres; et ab Aquilone portae tres; et ab Austro portae tres; et ab Occasu portae tres.

14. Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum* Agni. *Act. 1, 13. 26.

15. Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream*, ut metiretur civitatem, et portas ejus, et murum. * Ezech. 40, 3.

16. Et civitas in quadro posita est, et longitudo ejus tanta est, quanta et latitudo; et mensus est civitatem de arundine aurea per stadia duodecim millia; et longitudo, et altitudo, et latitudo ejus aequalia sunt.

17. Et mensus est murum ejus centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis, quae est Angeli.

18. Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide*; ipsa vero civitas aurum mundum, simile vitro mundo. *Zach. 2, 5.

19. Et fundamenta muri civitatis omni lapide pretioso ornata *. Fundamentum primum, jaspis; secundum, sapphirus; tertium, chalcedonius; quartum, smaragdus; *Exod. 28, 17. Jes. 54, 11—14.

20. quintum, sardonyx; sextum, sardius; septimum, chrysolithus; octavum, beryllus; nonum, topazius; decimum, chrysoprasus; undecimum, hyacinthus; duodecimum, amethystus.

21. Et duodecim portae, duodecim margaritae sunt per singulas; et singulae portae erant ex singulis margaritis; et platea civitatis aurum mundum, tamquam vitrum perlucidum.

22. Et templum non vidi in ea*; Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, et Agnus. *Jer. 31, 33. sq.

23. Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea; nam claritas Dei a) illuminavit eam, et lucerna ejus est agnus*. *c. 22, 5. Jes. 60, 19. 20.

24. Et ambulabunt gentes in lumine ejus*; et reges terrae afferent gloriam suam et honorem in illam. *Jes. 60, 3. 49, 22. 23.

25. Et portae ejus non claudentur* per diem; nox enim non erit illic†. *Jes. 60, 11. †c. 22, 5.

26. Et afferent gloriam et honorem gentium in illam.

27. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, et mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitae Agni*. *c. 20, 15.

Cap. 22.

Lignum vitæ fluvio aquæ vivæ irrigatum. Beatus, qui custodit verba libri hujus. Nihil eis addendum, nihil minuendum.

1. Et ostendit * mihi fluvium aquae b) vitae, splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei et Agni. *c. 21, 9.

2. In medio plateae ejus, et ex utraque parte fluminis lignum vitae*, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, et folia ligni ad sanitatem Gentium. *c. 2, 7. Ez. 47, 7. 12.

3. Et omne maledictum non erit amplius; sed sedes Dei et Agni in illa erunt, et servi ejus servient illi.

4. Et videbunt faciem ejus; et nomen ejus in frontibus eorum.

5. Et nox ultra non erit; et non egebunt lumine lucernae, neque

a) 1590. illuminabit b) 1590. aquæ vivæ,

lumine solis*, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, et regnabunt † in secula seculorum.

* c. 21, 23. † c. 1, 6. Dan. 7, 18. 27.

6. Et dixit mihi: Haec verba fidelissima sunt, et vera. Et Dominus Deus spirituum prophetarum misit* Angelum suum ostendere servis suis, quae oportet fieri cito.

* c. 1, 1.

7. Et ecce, venio velociter*! Beatus †, qui custodit verba prophetiae libri hujus. *c. 3, 11. 12, 20. † c. 1, 3.

8. Et ego Ioannes, qui audivi et vidi haec. Et postquam audissem, et vidissem, cecidi*, ut adorarem ante pedes Angeli, qui mihi haec ostendebat. *c. 19, 9. 10.

9. Et dixit mihi: Vide ne feceris! conservus enim tuus sum, et fratrum tuorum Prophetarum, et eorum, qui servant verba prophetiae libri hujus; Deum adora!

10. Et dicit mihi: Ne signaveris* verba prophetiae libri hujus; tempus enim prope † est.

*c. 10, 4. Dan. 8, 26. † c. 1, 3.

11. Qui nocet, noceat adhuc; et qui in sordibus est, sordescat adhuc; et qui justus est, justificetur adhuc; et sanctus, sanctificetur adhuc.

12. Ecce! venio cito*, et merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua. *v. 7.

13. Ego sum A et O a), primus et novissimus, principium et finis*.

* c. 1, 8.

14. Beati, qui lavant stolas suas in sanguine Agni*, ut sit potestas eorum in ligno vitae †, et per portas intrent in civitatem.

*c. 12, 11. † c. 2, 7.

15. Foris canes, et venefici, et impudici, et homicidae, et idolis servientes, et omnis, qui amat et facit mendacium.

16. Ego Jesus misi * Angelum meum, testificari vobis haec in Ecclesiis. Ego sum radix, et genus David †, stella splendida et matutina ‡. * c. 1, 1. 2.

† c. 5, 5. Rom. 15, 12. ‡ Jes. 14, 12.

17. Et spiritus* et sponsa † dicunt: Veni! Et qui audit, dicat: Veni! Et qui sitit, veniat; et qui vult, accipiat aquam vitae, gratis.

* Rom. 8, 26, 27. † c. 21, 9.

18. Contestor enim omni audienti verba prophetiae libri hujus: Si quis apposuerit ad haec, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto*;

* c. 15, 1. 6. 7. 8. 21, 8.

19. et si quis diminuerit * de verbis libri prophetiae hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitae, et de civitate sancta, et de his, quae scripta sunt in libro isto †. * Deut. 4, 2. † c. 20, 12.

20. Dicit qui testimonium perhibet istorum: Etiam venio cito! Amen! Veni, Domine Jesu!

21. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis*! Amen. * 2 Tim. 4, 22. Tit. 3, 15.

---

a) α et ω.

Corrigenda.

Pag. 4. nro d) pro rursum lege rursum:
— 135. Joh. 9, 11. scribe: et lavi c) in margine vero adde: c) 1593. om. et
— 154. nota f) post 1590. adde 1593.
— 191. — a) — 1590. — 1593.
— 192. — a) — 1590. — 1593.
— 193. — a) — 1590. — 1593.
— 197. — a) — 1590. — 1593.

INDEX.

PARS I.

PARS II.

PARS III.

Corrigenda:

Genesis 46, 13. pone apud: Issachar infra notam: 1593. Issacar
——— — 15. loco: Liæ, lege: Lia, et dele notam a)
Exod. 13, 15. pone apud: jumentorum infra notam: 1593. jumentorurum; C. R. 1593. jumentorum
— 15, 16. pone apud: in magnitudine, infra notam: 1593. im magnitudine; C. R. 1593. in magnitudine
— 16, 13. pone apud: Factum infra notam: 1593. Eactum; C. R. 1593. Factum
— 29, 33. pone apud: sanctificentur infra notam: 1593. sancticentur; C. R. 1593. sanctificentur
Levit. 27, 26. pone apud: sanctificare infra notam: 1593. sancticare; C. R. 1593. sanctificare
Num. 1, 34. pone apud: procedere infra notam: 1593. pocedere; C. R. 1593. procedere
Deut. 28, 45. pone apud: apprehendent infra notam: 1593. apprehdenent; C. R. 1593. apprehendent
Josue 3, 9. pone apud verbum: infra notam: 1593. vebum; C. R. 1593. verbum
Ruth 3, 7. loco: „discooperto pallio a pedibus se ejus projecit." (sicut legit 1590.) lege secundum: C. R. 1593. discooperto pallio a pedibus ejus, se projecit; legunt vero: 1592. et 1593. discooperto pallio, a pedibus ejus se projecit.
1 Reg. 2, 11. pone apud: sacerdotis infra notam: 1593. sacerdotes; C. R. 1593. sacerdotis.
——— 14, 34. pone apud: et arietem infra notam: 1593. et et arietem, occidite; C. R. 1593. et arietem, et occidite
——— 24, 13. pone apud: Judicet Dominus infra notam: 1593. Judicet Dominns; C. R. 1593. Judicet Dominus
2 Reg. 13, 14. pone apud: oppressit infra notam: 1593. obpressit; C. R. 1593. oppressit
4 Reg. 1, 4. pone apud: non infra notam: 1593. nou; C. R. 1593. non
1 Paral. 6, 16. pone apud: Merari infra notam: 1593. Mærari; C. R. 1593. Merari
——— 17, 9. pone apud: habitabit infra notam: 1593. habitabitabit; C. R. 1593. habitabit
Judith 13, 28. pone apud: caput infra notam: 1593. capu; C. R. 1593. caput
Psalm. 68. loco: Cap. lege: Psalm.
Prov. 30, 32. nota c) dele in
Eccles. 39, 16. pone apud: enarrem infra notam: 1593. enarrem; C. R. 1593. enarrem
Jes. 27, 13. transpone b), post: ejecti erant
Jerem. 46, 26. loco: manus Nabuchodonosor, lege: manu Nabuchodonosor, et pone infra notam: 1593. manus Nabuchodonosor; C. R. 1593. manu .....
——— — 26. loco: manu servorum, lege: manus servorum, et dele notam a)
Ezech. 17, 9. loco: Deeus, lege: Deus
Matth. 7, 1. in nota c) sic lege: et non judicabimini; nolite condemnare, et non condemnabimini
——— 10, 4. loco: Chananæus, lege: Cananæus; et pone infra notam: 1593. Chananæus
Joh. 14, 16. loco: paracletum, lege: paraclitum
——— — 26. paracletus, lege: paraclitus
——— 16, 26. paracletus, lege: paraclitus
Act. Apost. 9, 34. pone apud: sanat infra notam: 1590. sanet
Rom. 16, 23. nota d) loco: acharius, lege: archarius
1 Tim. 5, 21. pone apud: angelis infra notam: 1590. add. ejus
Apocal. 2, 9. pone apud: synagoga infra notam: 1590. synagogæ
——— 11, 5. loco: eis nocere, lege: eos nocere
——— — 18. pone apud: advenit infra notam: 1593. adventi; C. R. 1593. advenit

Nonnulla Corrigenda vide Parte III. p. 342.

Nota:

In substratis notis add. indicat: addit.
om. ——— omittit.
C. R. ——— Correctorium Romanum.

Date Due

DEC 3	FEB 17		
DEC 31	DEC 19 '73		
MAY 21 '67	DEC 21 '76		
JUN [illegible]0	AUG 19 '77		
JUN [illegible]0	OCT 16 '78		
JUN 30	JAN 14 '[illegible]		
JUN 16 '67	DEC 16 '81		
AUG 29	MAR 15		
MAY 24 '70	DEC 15		
AUG 9	MAY 9		
OCT 6 '71			
DEC 25			
MAY 20			
AUG 20 '74			
SEP 13 '74			
DEC 6			
DEC 25			